Contro...
Juris

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
2 E
5

Digitized by Google

13-2-E-5
I
~~I g b~~
Ro

13_8'E.5

D. FERNANDI VASQVII MENCHACENSIS

Pinciani Hiſpani Iureconſulti,

IN SVMMO DOMINICAE REI PHILIPPI HISPANIARVM Regis Catholici Prætorio, Senatoris.

CONTROVERSIARVM ILLVSTRIVM ALIARVMQVE VSV FREQVENTIVM

LIBRI TRES.

Nunc denuo Longè quàm antea emendatius ac elegantius editi: Jureconſultis omnibus ſummo vſui futuri.

VENETIIS MDXCV.

Apud Hæredem Hieronymi Scoti.

13.2.E.5

D. FERNANDI VASQVII MENCHACENSIS

Pinciani Hiſpani Iureconſulti,

IN SVMMO DOMINICAE REGIS PHILIPPI HISPANIARVM Regis Catholici Prætorio Senatoris,

CONTROVERSIARVM ILLVSTRIVM ALIARVMQVE VSV FREQVENTIVM

LIBRI TRES.

Nunc denuo longe quàm ante emendatius ac elegantius edita: Iureconſultis omnibus ſummo uſui futuri.

VENETIIS, M D XCV.

Apud [illegible]

13.2.E-3
III

POTENTISSIMO INVICTISSIMOQVE MONARCHAE PHILIPPO HISPANIARVM, NOVI ORBIS, VTRIVSQVE Siciliæ, &c. Regi Catholico.

Fernandus Vaſquius Menchacenſis in ſummo dominicæ rei prætorio Senator. S.

OMNEIS, qui reipublicę præeſſent Principes (Monarcha Chriſtianiſſime ac potentiſſime) duo ob oculos tenere debere pręcepta, Platonis ſententia eſt: Primum, vt ſuorum commodorum obliti, ciuium duntaxat vtilitatem tueantur, vt enim tutela minorum, ſic & procuratio Reipublicæ ad vtilitatem eorum qui commiſſi ſunt, non ad eorum quibus commiſſa eſt, gerenda eſt. Alterum, vt vniuerſo populo conſulant, ſubueniant ac proſpiciant, ne dum vnam aut alteram tantum partem intuentur reliquas deſerant. Id quod (vt voce Maronis vtar) perpaucos, quos ęquus amauit Iupiter, aut ardens euexit ad æthera virtus, aſſequutos fuiſſe, vel eo intueri licet, quod ſummus Principum & legumlatorū veteris Teſtamenti Moſes cùm Iudæis præſideret, omnibuſque ciuibus æquè ſolus conſulere, a ius reddere, omniaque proſpicere ſtuderet, nec id vires, aut humana fragilitas concederent, maiora negocia minoribus impeditus, & minora maioribus obrutus, perficere non valebat, quod Exodi cap. 18. memoria proditum eſt, vt quòd Liricus noſter de eo, qui binos lepores pariter inſectaretur, ſicque vtroque vt careret neceſſum eſſet modulabatur, ipſi Moſi obtigiſſe videretur. Sicque & rei ipſius experiētia probè edoctus, & potiſſimùm Iethri ſuaſu victus deſtitit ab incœpto, cœpitque maiora per ſe, reliqua verò per probos, prudenteſque viros, & magiſtratus peragere, ac expedire. Sed (mirabile dictu) ꝙ onus ipſi Moſi (qui ſolus inter mortales diuinam faciem aſpectumque coram intueri & contemplari, cœlituſque latas leges generi humano tradere meruit) impar grauiſſimumque fuiſſe, apparuit, id tibi (regum humaniſſime ac potentiſſime) leue ac lene & ſuaue eſſe videtur, qui res graues & arduas mira peritia, fortitudine & iuſtitia gubernare & moderare ita ſoles, vt non ſolùm mediocrium, verū nec minimarum etiam rerum, vel perſonarum curam & tuitionem, quę tua Principum optime & maxime, clementia, manſuetudo & beneficentia eſt) prætermittere videaris, tuique facilem placidumque aditum tam minimis & miſerabilibus perſonis, quàm etiam maximis, non ſolùm diebus cunctis, ſed etiā omnibus horis ſumma lenitate & benignitate prębere, ſicque omnia ſcitè & veluti afflatu quodam diuino opportunè diſponere ac temperare, vt maxima, media, & minima negocia cumulatiſſimè abs te confecta mutuo concurſu ſeſe minimè impedire incomperto ſit, vti atteſtantur cùm omnes regiones, & nationes, quibus latiſſimè, feliciſſimè & placidiſſimè dominaris, tum etiam reliquę gentes & Chriſtiani nominis prouinciæ, quibus ſumma ope, cura & diligentia ac pietate innumeris animi dotibus conſulere, proſpicere, ac mederi curaſti. Et vt antiquitas animaduertens genus humanum ſapientia, ſermone, conſilio & ratione cæteris pręſtare animantibus, grata tanti beneficij recordatione, varia ſacrificia dijs immortalibus, quos colebat, inſtituit, vtque ſplendidiſſimi, ac potentiſſimi tui maiores imperatorijs regijſq; virtutibus ac dignitatibus decorati, Chriſtiani nominis propagatores ad tuendam veram Redemptoris noſtri religionem, ardenti & pijſſimo animo, ac incredibili penè cura, ſtudio, diligentia & labore, victricibus armis properarunt, ita & eorum pietatem erga vera Dei Optimi Maximi dogmata tuenda, quàm fueris inſectatus, ſi homines tacerent, iumenta & ſaxa loquerentur. Totis enim viribus, neruis & conatibus communis ſalutis cauſam, non ad eas tantùm regiones & nationes, quibus dominaris, ſed & ad reliquas etiam omnes Chriſtiani nominis gentes & prouincias fouere, ac

ſaluare

ſaluare ſemper enixeque ita feſtinaſti , vt meritò te (lucidiſſimum Principum ſidus, ac primarium decus) quia proſpicis omnia ſolus, verum poſſimus dicere Solem. Tuis ergo cœptis ſupernus rerum Opifex ac parens Deus faueat, tuque hiſce meis laboribus aſpira, fructuſque ingenioli mei, qui aræ tuę, quę ſuauioribus epulis ſolita eſt onerari, libantur & conſecrantur, placidè & ſolita lenitate accipe, ſummum orbis conditorem imitatus, qui firmum & pium offerentis animum opimis & maximis etiam donis ſolet anteferre, quę ſi nobis obtigerint, ſatis ac ſatis vberem fructum ac mercedem vigiliarum noſtrarum percepiſſe videbimur, eaſque omnes probaturos ſperabimus. Vale Chriſtianiſſime ac potentiſſime Regum, lumen Hiſpanæ gentis, & Chriſtiani orbis oraculum. Venetijs, v. Kalend. Februarij. M. D. LXIII.

13-2-E-5

CONTROVERSIARVM ILLVSTRIVM ALIARVMQVE VSV FREQVENTIVM, Libri Tres.

AVTHORE FERNANDO VASQVIO A MENCHACA PINCIANO
Hiſpano Iureconſulto In ſummo dominicæ rei prætorio Philippi Hiſpaniarum Regis Catholici Senatore.

SVMMARIVM.

1 *Homo homini vt prodeſſe velit de iure naturæ eſt.*
2 *Iure naturali abutimur falſis imbuti doctrinis.*
3 *Homo homini pernicies.*
4 *Adulatores Principum humano generi peſtis nocentiſſima.*
5 *Homines ingenij hebetioris ſeruos non eſſe.*
6 *Ariſto. impia ſententia.*
7 *Alexandri Hiſtoria & Tyrannis.*
8 *Iuſtitia quæ peſtis capitalior.*
9 *Seruus homo iure naturæ non eſt.*
10 *Hiſtoria Antigoni Macedonum Regis, & n. 42. & 103.*
11 *Vitia virtutis ſpecie tegere venenum eſt validiſſimum.*
12 *Libri huius inſcriptio declaratur.*
13 *Oratio prima.*
14 *Oratio ſequens.*
15 *Iuſtitiæ commendatio.*
16 *Poteſtatis vtriuſque finis.*
17 *Iuſtitiæ denegatio Principibus periculoſa.*
18 *Minorum maiora debentur.*
19 *Inuidia pares impetit.*
20 *Inuidia ſedatur virtute.*
21 *Aequale nihil.*
22 *Homines eſſe in æquali fortuna ad decus vniuerſi expediebat.*
23 *Aequalitas inter homines an eſſe expediat.*
24 *Hiſtoria Licurgi.*
25 *Hiſtoria Carij.*
26 *Dominum habere nobiliorem, confert ad dignitatem vaſallorum, & nobiliores habere ſubditos, confert ad nobilitatem & dignitatem Principis.*
27 *Chriſti in genus humanum beneficia & num. 28.*
29 *Iudices Hiſpalenſes a rege electi digniores cæteris.*
30 *Vaſallos an principibus vendere liceat ob publicam neceſſitatem.*
31 *Publica vtilitas reparanda non quorundam impenſa aut damno, ſed vniuerſorum.*
32 *Dignior qui potentior.*
33 *Qualitas adiuncta verbo intelligitur ſecundum tempus verbi.*
34 *Potentia nulla & finita exequantur.*
35 *Finitorum ſola remanet vmbra.*
36 *Hiſtoria variarum ciuitatum.*
37 *Fatiſcunt ſaxa & monumenta.*
38 *Tempus omnium rerum ſepulturam.*
39 *Fabula Saturni.*
40 *Hiſtoria Archidami.*
41 *Hiſtoria Alexandri Magni*
43 *Regna, imperia, principatus inſtabiles.*
44 *Hiſtoria varia Priami & Cræſi & Xerxis.*
45 *Hiſtoria Aeneæ.*
46 *Hiſtoria Romuli & Remi.*
47 *Hiſtoria Sceuolæ.*
48 *Hiſtoria Horatij.*
49 *Hiſtoria Tergeminorum.*
50 *Hiſtoria Craſſi.*
51 *Hiſtoria Cræſi.*
52 *Hiſtoria Dionyſij.*
53 *Hiſtoria Annibalis.*
54 *Hiſtoria Fabij Maximi.*
55 *Hiſtoria Marij.*
56 *Hiſtoria Pompeij Magni.*
57 *Hiſtoria Lentuli & Cethegi & Catilinæ.*
58 *Hiſtoria Iulij Cæſaris.*
59 *Hiſtoria Priami, Hectoris, Polixenæ, Caſſandræ.*
60 *Hiſtoria Solonis & Cræſi.*
61 *Hiſtoria Epaminondæ.*
62 *Fabula Orlandi Furioſi.*
63 *Suſcitari non poteſt extinctum naturaliter, quod ſi ſupernaturaliter ſuſcitetur, tunc non eadem res, ſed alia noua videtur.*
64 *Lazarus reſuſcitatus.*
65 *Animas mortales eſſe qui falſo crediderint.*
66 *Opinio Vaſteorum & Saducæorum.*
67 *Hiſtoria Socratis.*
68 *Mors quid ſit.*
69 *Mortui quo loco iacebunt.*
70 *Mors indiuidua.*
71 *Hiſtoria Diagoræ.*
72 *Animas in cælum rediturus aſſerentes.*
73 *Animas eſſe igneas.*
74 *Anaxagoræ Hiſtoria & ſententia.*
75 *Socratis locus.*
76 *Fabula Panthoidis.*
77 *Diuitiæ conferunt ad maioritatem.*
78 *Diuitiæ pariunt potentiam.*
79 *Potentiores digniores.*
80 *Stipendium denotat dignitatem mercenarij.*
81 *Pœna & præmio Rempublicam contineri.*
82 *Hiſtoria Liſandri.*
83 *Deus præmium & pœnam probe diſpenſat.*
84 *Lucrum res efficaciſſima.*
85 *Dignitas pendet ab hominum opinione.*
86 *Populi vox & opinio maximam vim habet.*
87 *Labor præmio dignus.*
88 *Labores faciunt viros celebres.*
89 *Hiſtoria labores Herculis.*
90 *Hiſpaniarum Rex vt preſſus oneribus, ita excellens honoribus.*
91 *Regis verum trophæum eſſe omnibus parem.*
92 *Labores vt ad veram gloriam & æternam vitam con-*

Nuebiles, ius ad humanam noxij ſunt.
93 Hiſtoria & error Pompeij Magni.
94 Labores an fugiendi.
95 Clerici monachis quare honoribus præferantur.
96 Gloria vera labore emenda.
97 Hiſtoria Adriani Imperatoris
98 Periculum vbi maior remuneratio.
99 Imperium quo maius, eo maius periculum.
100 Hiſtoria regis cuiuſdam.
101 Vtilior pluribus maiore præmio dignus, quam qui paucioribus vtilis.
102 Principatus ad vtilitatem ſubditorum inuentus.
104 Rex eſt propter regnum non regnum propter regem.
105 Regnum eſt iuris gentium.
106 Regnum an ſit iuris diuini.
107 Regnum & rex ſunt nomina generalia ad omnes magiſtratus ſpectantia.
108 Reges prius quam leges ſcriptæ.
109 Deus olim mundum per ſeipſum regebat.
110 Deus cunctis humanis præeſt, & cultorum author eſt.
111 De authore omnia fieri, quo ſenſu accipiendum.
112 Feciſſe nõ tam videtur qui iuſſus paret, quam qui iubet.
113 Reges a Deo eſſe quo ſenſu accipiendum.
114 Deum nullus mortalium videt.
115 Humana cognitio eſt per aliquem ex quinque ſenſibus corporeis.
116 Teſtis id tantum ſcire dicitur, quod percipit aliquo ex quinque ſenſibus corporeis.
117 Principatus, imperium, regnum dici poſſunt de iure ciuili, & de iure gentium, & de iure diuino.
118 Ius gentium quid.
119 Reges dici poſſunt omnes legitimi magiſtratus lata voce.
120 Reges quare inuenti.
121 Homo eſt animal ſociabile naturali inſtinctu.
122 Humanum ingenium procliue ad diſſentiendum.
123 Magiſtratus quilibet large dicitur rex.
124 Reges quare non habeant, aut egeant bruta.
125 Regibus, aut magiſtratibus ſubeſſe, non eſt neceſſitatis præciſe.
126 Quo maior adminiſtratio, eo ſublimior adminiſtrans.
117 Doctores actu legẽtes præferũtur ijs qui actu non legũt.
128 Dignior eſt qui digniori loco præeſt.
129 Filius an ſit patri ratione officij præferendus.
130 Hiſtoria per Aulum Gellium relata.
131 Ciues an digniores quam municipales.
132 Hiſpania digniſſima.
133 Loci conſideratio magni momenti eſt.
134 Hiſtoria Alexandri.
135 Dignior eſt is, cui Princeps magis fauet.
136 Doctor a Principe creatus reliquis ſublimior habetur.
137 Canonicus a Papa creatus reliquis ſublimior habetur.
138 Angelus quid ſignificet.
139 Pricipes ſunt Dei miniſtri.

1 VT HOMO homini ob eam cauſã tantum, quod is homo ſit, conſultum velit in primiſque edocẽdo rationibusque prudentiæ tradendis naturæ iuribus præſcriptum eſſe, Cicero 2. de finib. ſcripſit, & 3. Tuſc. diuino quaſi (vt ſolet) afflatu, ingenijs noſtris ſemina eſſe innata virtutũ ait, quæ ſi adoleſcere liceret, ipſa nos
2 ad beatam vitam natura perduceret, † verũm nos cum primũ magiſtris traditi ſumus, ita varijs, inquit, imbuimur erroribus vt vanitati veritas, & cæcis opinionibus confirmatis, natura ipſa cedat, nec aliorſum illud Au-
3 ſonij ſpectare videtur ſic lamentantis † Pernicies hominum quæ maxima, ſolus, inquit, homo alter, iamque nõ
poſſumus nõ dolere vehementer, quod iura naturalia, quæ a veridicis ac prudentiſſimis Iureconſultis, quaſi immutabilia tradita fuerant, quæque fœlicitatem mortalibus præſtarent, exulare cogantur, ab orbe fere vniuerſo exterminata, cum innumeris alijs in rebus, tum
4 maxime circa controuerſiarum illuſtriores, † dum quaſi ſtipendijs ad adulandum, conducti ſcriptorum quique eorum Principum, a quibus aluntur geſta vt cunque noxia. Non excuſare modo, verum honeſtare, decorare, ſummiſque laudibus efferre nõ verentur, aut pudẽt quis enim ferat Ariſtotelis audaciam, ne dicam inex-
5 piabilem noxiam, 1. Politic. ſcribentis † hebetioris ingenij homines natura ſeruos, aut ad ſeruiendum prudentio-
6 ribus, natos videri, † qua infauſta voce Alexandri Magni a quo alebatur alienas vrbes & regiones, vniuerſum de-
7 nique orbem armis infeſtantis, funeſtam tyrãnidem nõ ſolum defendere, verum commendare & laudare machinatus eſt, quaſi quas gentes, vrbes, prouincias cladibus ille afficiebat, eas iuuare, ad cultioremque vitam, aut viuẽdi modũ redigere, & nõ potius inſernas ad vmbras, quaſi fulminib. adigere videret. at quid peccauimus hebetiores? Deus enim fecit nos, non ipſi nos. Vt iam de iſtorum & ſimilium pernicioſiſſima adulatione, illud
8 Cicer. Offic. 1. merito iactare poſſimus † Nullam eſſe iuſtitiæ partem capitaliorem, quam eorum, qui cum maxime fallunt aut lędunt, id agunt, vt boni viri videantur & ſi Dijs placet, non pauci noſtrorum impiam illam Ariſt. ſententiã ſequantur, quanto iuſtius & ſanctius ve-
9 ridici ac grauiſſimi Iureconſulti, qui etiam † eoſmet de iure gentium ſerui effecti eſſent, iure naturæ liberos permanſiſſe (in l. quod attinet. ff de reg. iu. & alibi ſępe)
10 ſcripſerunt † quanto que ſplendidius & magis ingenue Antigonus Macedonum Rex Philoſopho cuidam librũ, quo ſe de iuſtitiæ partibus agebatur, ei porrigenti, erras, inquit (vt refert Plutarchus in Apoph.) qui cum me videas alienas ciuitates armis infeſtãtẽ, de iuſtitia apud
11 me diſſeras, † noluit enim ſuam tyrannidem & violentiã mentita virtutis ſpecie tegere, in hoc ſaltem humano generi, quam Alexander & ſui adulatores officioſior, quod hominibus tñ nõ ẽ ipſi iuſtitiæ bellũ inferre ꝓperabat. Iuſtitiã. n. bello & armis adorari feſtinat, q virtutis veſtibus & tegminibus vitia induit, vt iam vera virtus & iuſtitia hominibus non noteſcat, ſed vel lateat
12 vel ambigua fiat. † quam obrem de illuſtribus controuerſijs agere animus fuit, ſi forte huic humani generis laxitati, potentiorum Principum ve illuſtriſſimorum, adulatorum plerunque interuentu & opera, fatigatæ, opem ferre aliquantulum poſſemus. circa controuerſa vero vſibusque Forenſibus agitata & frequentia, verſaturos, plerunque nos ideo profitemur, quod illa præcepto re vehementer ęgere, hæc vberrimum fructum eſſe allatura in comperto ſit. & propterea huic operi cõtrouerſiarum illuſtrium aliorumque vſu frequentium titulum inſcripſimus.

Inter reliquas vero illuſtres controuerſias ab ea libet præfari, quæ die Februarij 6. anno Domini 1563. cępta fuit Tridenti, cui nos interfuimus, cum a potentiſſimo Hiſpaniarum Rege ac Domino noſtro Philippo ad ſacro ſanctum Oecumenicum conciliũ eo loci celebrandum miſſi eſſemus, die dicta ab Illuſtriſſ. Cardinalibus Summi Pontificis delegatis iuſſum fuit, vt Doctorũ ſinguli de articulo matrimonij tunc propoſito, ſuas ex ſuggeſto ſolemnes haberẽt orationes, quaternis claſſibus diſpoſiti, eo tamen ordine, vt omnium primi Sũmi Pontificis, deinde Gallorum Regis, atque ita Hiſpaniarum Regis Catholici potentiſſimi Doctores ratiocinarentur, noſtri qui primum dicendi locum poſt Sũmi Pontificis Doctores ſibi deberi, iure contendebant, noſtris prælatis hanc ad rem fruſtra requiſitis, hoc

 muniis

munus nobis per Herculem Pannianum Illuſtriſſimi
Marchionis Peſcarięſis Vicarium delegarunt,atque ita
ſimul cum Illuſtriſſi.D.Petro Gondiſaluio a Mendo-
ca Epiſcopo Salmaticenſi adiui Cardinalem Mantua-
num concilij præſidentem,re ei enarrata,nihil, inquit,
iam immutari licet,quia cum reliquis Cardinalibus, &
potiſſimum cum Cardinali Lothorigienſi(is enim túc
partes Gallorum agebat) is dicendi ordo præſcriptus
fuit,adiui ſolus reliquos legatos,idemque fere reſpon-
ſum dederunt,petij vt dicendarum ſententiarum prin-
ceps dies aliquantulum differretur, quod non parum
grauare(erat enim dies ſequens ad inchoandum defini
tus)conceſſerunt,quamuis non abnegaſſent quin ſer-
uata doctoralis magiſtraliſve gradus prerogatiua & aut
horitate,vt quiſque eorum oraret,conducibilis eſſe vi-
deretur. Vnde Illuſtriſs.Legatis 8. die eiuſdem menſis
coactis habuimus hác oratiunculam,aſſiſtentibus Mar
tino Gazelu Cath.Regis Secretario,& D.Hercule Pan
niano.

13 †In priuatis colloquijs,quæ cũ veſtris DD. illuſtriſſ.
habuimus,reſponſum fuit,non iuſtam modo,verum iu
ſtiſſimam quoque videri noſtram ſupplicationem,verũ
hanc rem cum Gallis fuiſſe iam definitam nec retracta
ri oportere.quæ res quam ſit aliena a tantorum patrum
ac rectitudine,euidentius eſt quam longa contentio-
ne,aut verborum demonſtratione egeat. Indeque plu-
ra mala oriri poſſe,& potiſſimum vt noſtri,qui Gallis
contra hoſtes Eccleſiæ pugnantibus opem huc vſque
ferebant,de inceps in huiuſcemodi auxilio ferendo tar
diores forent,huius iniurię interuentu irritati. Vnde cũ
nihil aut iure receptius,aut moribꝰ oĩum gẽtiũ in nego
tijs ſimilibꝰ vſitatius,aut deniq; ad parãdã ipſius Eccle-
ſiæ trãquillitatẽ conſultius fieri poſſet,quam vt Theolo
gorum quiſque habita illius temporis rõne quo ad do
ctoratus aut magiſterij gradum promotus fuiſſet ſen-
tentiam diceret.Par eſſet ad hunc modum rem agi, id
quod vt ita fiat enixe deprecamur, non quod primum
dicendi locum noſtris deberi incomperto non ſit ſed
quod dum ſacroſanctę huius ſynodi tranquillitati con
ſulere ſtudemus,de noſtro aliquantulum concedere iu
re non dubitamus.

Reſponſum fuit ad Illuſtriſſ.Legatos, vt noſtri do-
ctores titulos ſuos præſentarent,ſibique curæ fore, vt
vndique querelarum occaſio remoueretur,verũ res ver
bis parum poſtea arriſit,re nanque infecta,ſequenti die
vt Doctores perorarent, iuſſerunt,& a viris expertis &
fide dignis dictum fuit mihi ipſimet,legatis minime di
ſplicere,quod Hiſpani & Galli inter ſe diſſiderent,quo
intellecto,diuerſum ad ſcopulum vt noſtra flecteretur
oratio opus eſſe animaduertimus, atque ita huiuſmodi
orationem habuimus.

14 †Heſterno die hoc in loco a veſtris DD.illuſtriſſimis
nobis reſponſum fuit,& noſtram ſupplicationem iuſtã
eſſe, & certamen illud ita compoſitum iri, vt querela
rum occaſio remoueretur,nunc vero cum ad patrum
congregationem contra ius gentium,re infecta vos ꝓ
perare videamus,iam accedimus,non tam Hiſpanæ na
tionis,quam ipſius Eccleſiæ cauſam acturi,hic Galli no
biſcum certant ac litigant de honore,nec vſpiam litiga
tor colliugatori aut riuali ſuo iniuriam facere videtur.
ſolus iudex eſt,qui poteſt iniuriam vel facere vel non fa
15 ceret†& in eum clamores ac iuſtæ querelæ & ardens in-
dignatio ſolent conuerti. Nam vt omnium animalium
ex Ariſto.ſententia optimum eſt homo, lege & iuſti-
tia fruens, ita omnium animalium peſſimum eſt ho-
16 mo,a lege & iuſtitia ſeparatus†Et vtraque poteſtas tam
Eccleſiaſtica,quam profana ex receptiſſima omnium
ſententia,nihil aliud eſt,quam ſuprema iuriſdictio, qua
ſuperiores ex iuſtitiæ erga ſubditos denegatione, non
ſolum ipſo iure priuati,verum etiam ipſius rurſus recu
17 perandæ incapaces perpetuo fiunt†proinde Principi-
bus ſummopere cauendum eſt,ne dum iniuria ad iuſti
tię denegationem properant,ipſi quoque ſubditi ad de
fectionem & inobediẽtiã iure feſtinent. Ne ve ex huiuſ
modi contentione,quod Deus auertat, inſundatur ve
nenum in Eccleſiam Dei,ſi forte iniuria laceſſiti de re
bus Eccleſiæ eo loci transferendis,in quo a nemine in
iuria affici poſſint,cogitauerint,id quod olim leuiori-
bus ex cauſis factum fuiſſe ignorat nemo(quod acer-
bioribus aliquantulum verbis dictum,quam hic ſcribi-
tur,fuit)ne denique noſtrorum animi iniuriæ illatæ im
patientia ac dolore irritati, Gallorum nõ pancis,Eccle-
ſiæ Romanæ iuriſdictionem adoriuntibus obſiſtere
deſinant,aut tardius reſiſtant. Vnde ꝓ noſtra antiqua
& æterna in Eccleſiam reuerentia, & pro ipſius trãquil
litate & incolumitate,veſtraq; illuſtriſſimorum DD.sã
ctitate oramus,& deprecamur, vt quæ iam & a nobis
petita,& a vobis fere pollicita fuerunt,ad effectum ꝑ-
ducatis.

Annuerunt legati illuſtriſſimi,& iuxta ordinem gra
dus ac promotionis,vt vnuſquiſque ex ſuggeſto oraret
iuſſerunt,id quod iudicialiter pronunciarunt, copiam-
que Authenticam ac publicam illius actus iudiciarij cui
que petenti dari mandarunt. Iſtorum occaſione libet
hic referre ea argumenta,quibus tunc ad noſtram intẽ
tionem iuſtificandam vſi fuimus,in quibus de potentiſ
ſimi Hiſpaniarum Regis Domini noſtri dignitate ſub
limitate meminimus non quod ea cõtentio ad eũ prin
cipaliter ſpectaret,ſed quod ab eius ſublimitate,meri-
tum,honor,dignitasque ſuorum ſubditorum, & ſic no
ſtra penderet,vt per omnia ſequentia maxime in ſecun
do argum.apparebit.nec eſt intelligendum omnia,quæ
hic ſubijciuntur,dixiſſe tunc nos,ſed iſtorum ea tantũ,
quæ iuſtitiam noſtram potiſſimum commendabant,&
fouebãt,reliqua vero(vt fieri ſolet)addidimus ornatus
cauſa.

PRIMVM ARGVMENTVM

18 Maiora†maioribus præmia vt debeantur habita ratio
ne,ſiue honoris & gloriæ,ſiue quantitatis aut cuiuſuis
emolumentis edocemur a beato Auguſtino in Homi-
lia ſuper illud Matth.5.cap. Cum ergo,inquit, minori-
bus,& maiora maioribus dantur,ab eo donantur, qui
ſolus nouit congruentem ſuis temporibus generi hu-
mano exhibere medicinam. Vnde maiores debent eſſe
potiores in portionibus percipiendis,c.ſtatuimus, de
maior.& obed.& c.fin.de conſt.fecit text,in c.cõſuluit.
74.diſtinc.c.de multa ad finem.de præben.& c.penult.
1.q.2.& denique in omnibus ante ponendos eſſe maio
res edocemur in l.nobiliores.C.de commer.& mercat.
qua de re tradit multa Felin.in Rub.de maio. & obed.
col.3.& Dominicus in c.1. 5.diſt.& in c.quorundam.de
elect.lib.6.& vt maioribus maiora in reliquis omnibus
ita & loco ac ſede debetur prærogatiua in omni homi
num cœtu ac conſeſſu,& hoc eſt, quod Horatius in ar
te Poetica cecinit.

Singula quæque,locum teneant ſortita decenter.

19 Nec†hiſce in prælationibus locorũ concedendis vllũ
periculum inuidiæ aut liuoris eſt,qui pares tantum,nõ
etiam maiores inſequitur,teſte Cic.2.de Oratore, Inui
dent inquit homines maxime paribus aut inferioribus
cum ſe relictos ſentiunt,illos autem dolent euolaſſe,ſed
etiam ſuperioribus inuidetur ſæpe vehementer, & eo
magis,ſi intolerantius ſe iactant,& æqualitatem cõmu
nis iuris,præſtantia dignitatis aut fortunæ ſuæ transe-
unt,quæ res facilior eſt,quando ſublimitas & potentia
virtute bellica aut alia ſimili comparata fuit, nihil enim
eſt,quod æque remoueat liuorem,vt teſtatur Claudia-
nus in Stiliconis laud.3.

20 *† Nulli pari æmula defuit vnquam,*
Quæ grauis obſtiteperet laudis ſtimuliſq; malignis.
Facta ſequebatur quamuis ingentia liuor,
Solus hic inuidiæ fines virtute reliquit,
Humanumq; modum, quis enim liueſcere poſſit,
Quòd nunquam pereunt ſtellæ, quòd Iuppiter olim
Poſſideat cælum, quòd noxerit omnia Phœbus,
Eſt aliquod meriti ſpacium, quod nulla furentis
Inuidiæ menſura cadit.

Nec dubiũ eſt virtute bellica Principes noſtros ſub-
limitatem, & potentiam maiorem, quam reliqui Princi
pes acquiſiſſe, ſicq; inuidiæ ſabem poſt tergum reliquiſ
ſe, & æquale nihil eſſe in orbe, ſummus ille parẽs, & opi-
fex Deus voluit, vt teſtatur Manilius, lib. 4. Aſtro.

21 *† Eſt æquale nihil, terrenos aſpice tractus.*

22 Quæ res conueniebat maxime ad decorem vniuerſi
orbis, & ad concentum ipſius, vt ad nutum imperantis
reliqui omnes, reliquàve omnia commouerentur, non
aliter atque membra ad capitis imperium, aliter enim
ſinguli homines ſeparatim per ſe nullum egregiũ opus
perficere poſſent, ceſſaretq; decus vniuerſi, vt ex lingua
rum variatione, quæ contigit in turris Babylonicæ ædi
23 ficatione illuxit, vt habetur in veteri teſtamento †Hinc
apparet inuidioſam ſicque breui repulſam fuiſſe illam
24 omnimodam ęqualitatem, †quam inter ciues Licurgus
Lacedæmonum Dux (vt Plutarchus Apoph. li. 1. author
eſt) ſeruari voluit, quam rem probe experti ſunt noſtri
Indorũ regionibus noui orbis ſubactis, vbi omnia ſunt
ſylueſtria, & ferè inſecta nulla forma vrbium aut ædifi-
ciorum, aut agriculturæ ex hominum æqualitate, quę ef
ficit homines pigros, ignauos, manuſq; ad labores mini
mè mouentes, adhuc tamen hæc ęqualitas approbata re
25 peritur †ex ſententia Curij viri vitæ inculpatiſſimæ, de
quo lib. 6. Apoph. Plutarchus ſic ait: Curius deuictis Sa
binis, cũ ex Senatuſconſulto ei ampliaretur agri modus
quem conſumari milites accipere ſolebant, recuſauit, &
gregalium portione contentus fuit, dicens eſſe malum
ciuem, cui non eſſet ſatis, id quod cæteris ſatis eſſet. Cu
ius ſanè ſententiam propè eſt, vt viri boni & æqui pro-
baturi ſint, cætera verò hominum turba non vtique.

Cum ergo maioribus maiora pręmia habita, etiã glo-
riæ, & honoris ratione debeantur, Principsq; noſter cę
teris omnibus Principibus maior ſit poteſtate, ditione
& imperio, vt cæteris omnibus pferatur par eſt. Quòd
autem maior ſit cunctis mortalium, qui non ſunt re-
rum inexperti, notum & plus quam manifeſtum eſt, cũ
præter Hiſpaniam, Flandriam, & bonam Italiæ partem
ditioni, & imperio ſuo ſubiectam, præter Siciliam vtrã
que, & alias quamplures Inſulas ſibi inobedientes, ſi ad
nouum Indorum orbem ab Hiſpanis repertum, cui ip
ſe dominatur, reſpexeris, innumeraſque ferè gentes, &
prouincias illas ſibi obtemperantes inuenies, ipſius im
perium non ſolum longius latiuſque ſeſe porrigere,
quam aliorum Principum imperium, qui nunc ſunt, ſed
etiam omnium aliorum, qui ab origine mundi vnquam
fuerint, & in tã notorijs nulla probatione opus eſt. Sed
tantum allegatione, quia notorium fide, & velocitate
vincit, & ſuperat omne genus probationis. l. ſi adulteriũ
cum inceſtu. §. Idem pollionis. ff. ad Legem Iuliã. de a-
dul. notorium enim ſeipſum oſtendit teſte Bald. conſil.
323. proponitur, lib. 2. vbi etiam ait, quòd nulla tergi-
uerſatione celari poteſt, & tradit ipſe Bal. conſ. 21. pro-
ceſſus, col. 1. lib. 2. Abbas. in c. fi. num. 7. de maled. Anto
nius Burgenſis in c. cum dilecti, colum. 10. de empt. &
vend. Idem Burgenſis in c. peruenit, colum. 2. eod. tit.
Bal. in l. ſi certis annis. C. de pact. Curt. Iun. conſ. 60. ca-
ſus num. 5. Idem Curt. conſil. 61. habita, num. 7. Alexã.
Imol. in l. qui bona. §. de illo. ff. de damno infecto. Petr.
Anch. conſ. 388. in caſu. Alex. in l. vnic. col. 9. C. [illegible]
deſunt aduo. Bar. in l. cum quid. col. fi. ff. ſi cert. pet. Ale-
xan. in l. ſi minorem. C. de in integ. reſt. Guid. Papæ con
ſil. 42. credo, col. 2. Bal. in l. veniam, col. 1. C. de in ius vo
cando. Fel. in c. de quarta, col. pen. de præſcrip. Marcus
Mantua locorum communium, lib. 3. c. 57. Bar. in l. cer-
tum, § 1. ff. de confeſſ. Alex. in l. 1. col. 6. ff. de edẽdo. Lu-
douicus Romanus conſil. 77. pater reuerende, in princ.
Seyſel. in l. 1. col. 3. ff. de legibus. Curt. Iun. conſ. 24. cum
ſæpius, num. 2.

Nec putauerit quiſquam his impedimẽto eſſe, quod
vulgo dici ſolet, Romanorum Imperatorem totius mũ
di dominum eſſe, ſicque non poſſe non eſſe digniorem
reliquis omnibus Principibus, nam id tam longe abeſt
à vero, vt par ſit fabulis puerorum, aut anicularum nu-
gis, aut vmbræ ſolliciti ſomni, quinimo nihil vnquã dici
aut cogitari poſſet, quod magis ex Diametro ſummæ
Dei omnipotentis prouidentiæ, iuſtitiæ, æquitati, & bo
nitati aduerſaretur, vt dicemus inf. c. 20. ſicque, vt non
ſit dominus totius mundi non verior tantum, verum lõ
ge quoque receptior ſententia eſt, quã teneuerunt mul
ti per nos relati, infra d. c. 20. cum plu. ſeq. nec multum
mouere debent authoritates eorum, qui in cõtrarium
nituntur, nam vnico hoc argumẽto vtuntur, quòd Do
minus noſter Ieſus Chriſtus fuerit inquantum homo
Dominus totius mũdi etiam in temporalibus, & quòd
eius Vicarius fuerit Papa, tam in temporalibus quam
in ſpiritualibus, & quòd in temporalibus Papę Vicarius
ſit Imperator, ſicque mediante perſona Papæ ſit Chri-
ſti Vicarius in temporalibus orbis vniuerſi, ſed cum ſit
vera, & communis Theologorum, & reliquorum etiã
ſententia, Chriſtum vt hominem non fuiſſe dominum
(quia noluit) orbis in tẽporalibus, ceſſat deriuatio, quæ
ab eo fiebat in Papam, & quæ à Papa fiebat in Impera-
torem. Neque etiam ad rem pertinet, quòd quædam le
ges Imperatorum Romanorum eos videãtur dominos
totius mundi appellare: nam ibi ſumitur pars pro toto,
vt in l. 2. cum ibi plene not. per Gloſſ. & Doct. C. de hæ
red. inſt. vel eis in hoc fides nulla adhibẽda eſt. nec enim
vno verbo imperium orbis potuerunt ſibi arrogare,
cum pręlijs atque vulneribus etiam vnum oppidulum
non ſemel fruſtra adoriri cęperint, quæ omnia fuſius,
vbi ſupra. Nec ad rem quoque pertinet, quod alius for
te Rex aut Princeps dixerit, ſe eſſe aut fuiſſe in quadam
quaſi poſſeſſione prælationis, nam ea res facti cum ſit,
credenda non eſſet, niſi probaretur (id quod recte fieri
non poſſet, cum fuerit nunquam) l. 1. & l. actor quod
aſſeuerat. & l. fi. C. de probat. l. qui accuſare, C. de eden-
do. §. commodum. Inſtit. de interd. Quinimo etiam ſi
id aut vnquam fuiſſet, aut fuiſſe gratis concederemus,
adhuc obeſſet nihil, quia ius in rebus huiuſmodi quoti
die oritur, & quotidie finitur, vt ait tex. in l. 1. §. inter-
dum, ff. de vſufruct. ſicque res denuo agenda eſſet, & ta
lium euentorum effectus finiuntur in actibus præſenti-
bus, ſicque in prima, vel in qualibet vice, nec extendunt
radices ad futura. argum. l. boues, §. hoc ſermone. ff. de
verb. ſignif. l. cum pater. §. pater certam. ff. de lega. 2. l. do
tis promiſſio. prope finem. ff. de iure dotium, & l. ſtipu-
latio, de dote. eo. tit. l. matrimonij. ff. qui, & a quibus, quę
regula ſeruanda eſt in omni diſpoſitione, authore Ale
xand. Imolenſe conſil. 16. breuiter in caſu præmiſſo, co
lum. 2. lib. 4. quem refert & ſequitur Andreas Tiraquel.
in d. l. boues. §. hoc ſermone, in prin. eademque regula
in omni materia obſeruanda eſt, vt eidem etiã And. Ti
raq. ibidem placuit, & etiam Iaſ. conſ. 36. in cauſa mota,
col. fi. verſ. iſta reſponſio: li. 3. Ergo vt in materia noſtra
procedat, & obſeruetur, neceſſe quoq;, & ſimiliter erit.
Præterea qui ſe Principem locum & ſedem tenuiſſe di
ceret, ac propterea in eo ſe tuendum etiam in ſequenti
bus, vel actibus, vel tẽporibus cõtenderet, neceſſum eſt,

vt eum locũ ſibi ex gratia, & ſpõte datũ fuiſſe agnoſcat,
vel vt ex iuſtitia ſibi datũ eſſe cõtendat, priore caſu nul
lum ius in poſterum acquiſiuiſſe in confeſſo eſt, per to
tũ titulum, ff. de precario. quinimò ex diuerſo ille, vt po
te gratiæ, & beneficij acceptor, & ſic ab Antidora debi
tor, deberet ſimili liberalitate, aut comitate vti in eũ, q
erga ſe tali liberalitate vſus fuit. l. ſi pignore. in prin. ibi.
& beneficij debitorẽ ſibi acquirere. ff. de furtis. & mul
ta de hac obligatione antidorali per Doct. in l. frater à
fratre. præſertim per Iaſ. ibi. col. antepe. ff. de cõd. indeb.
pleniſſime per And. Tiraq. in rep. l. ſi vnquã. in verb. do
natione largitus, C. de reu. donat. per Ferd. Loaz. conſ.
pro Marchi. de Velem pagina. [illegible]. Vnde opportune ait
Plautus: Improbus ille eſt, qui ſcit beneficium accipere,
& reddere neſcit. Poſteriore caſu qñ ex debito, & neceſ
ſitate id ſibi conceſſum fuiſſe contenderet, id probare
deberet, quia cum tale debitum in facto cõſiſtat, nec fa
cta præſumantur, niſi probentur, l. in bello. §. factæ. ff. de
captiuis. l. ſi emancipati ibi, teq; emancipatum probatũ
fuerit, vbi not. Iaſ. C. de coll. par eſſet ac neceſſarium, vt
ab eo probaretur. Nec ad rem pertinet, q commodũ
poſſidendi ſit, vt in ea poſſeſſione quis conſeruetur, q̃-
diu alius ſibi ius ad eam rem eſſe nõ probauerit, vt d. §.
commodum. Inſt. de interd. nam illud procederet in re
bus corporalibus, vt ibi, & in alijs rebus incorporalibus
q̃ tamen nomen, formam, aut ſubſtãtiam, a iure recepe
runt, & ab eo ſunt cognitæ, & habent tractum ſucceſſi
uum, durantem & perſeuerãtem vſque ad tempus, quo
ea de re quæſtio fieret, vt d. §. commodum, ſecus autem
ſi ea res ſit huiuſmodi, vt non habeat durationem, aut
tractũm ſucceſſiuum. tunc. n. ius poſſeſſionis (ſi mõ
id ius nominari fas eſt, nam vmbrã illius, & cõmodius
diceremus) in prima & præſenti vice finiretur, iuxta re
gulam d. §. hoc ſermone, & in ſingulis actibus videret
oriri, & finiri, iuxta regulam d. §. interdum, vt ex eo in
poſterum nihil omnino remanere, aut ſupereſſe videat,
non magis, quam remanẽt in aere veſtigia volucrũ euo
lantium, aut in flumine vndarum defluentium, vel ſcri-
pturarum, aut figurarum literalium, q̃ in rapida aqua fie
rent, aut depingerentur. Nec dubium eſt, quin ſecũdũ
mores hominum omniumq; mortalium opiniones id
proclament, vt licet ego te anterior hodie Eccleſiã, aut
Palatium ingreſſus ſim, non propterea ius in poſterum
acquiram ad hoc, vt reiunito deinceps quoties ad Pala
tium, vel ad Eccleſiam coiuerimus, anterior ingreſſurus
ſim, aut ſedem locũ ue, quæ ſemel cepi, ſemper habi-
turus ſim, non magis quam ſi ſedem, quam in cãpo cõi
aut publico, aut in littore maris ſemel cepiſſem, vellem
poſtea quaſi rem meam vſurpare, & arrogare, aut veta
re, ne quis enataret per flumina, in quibus ſemel nataue
ram, aut nauigaret per æquora, in quibus ego ſemel na
uigaueram, aut ijs portubus maris ſe reciperet, in qbus
ego ſemel naui euectus receptus eſſem. In omnibus. n.
ijs ſpeciebus, & ſimilibus, quod attinet ad iſtas res cões
vel publicas, præoccupatio nihil omnino iuris in poſſeſ
ſione, vel in proprietate tribuit, nam prout eſt in regu
la iuris, & vulgo iactatur, primo occupanti conceditur
locus, non tamen perpetuo, ſed tantum pro illa vice, &
quandiu durat illa inſiſtentia, vel inſtantia, qua ceſſante
poſtea rurſum primo occupanti conceditur, iure tã na
turali, quam gentium, vt patet per omnia fere iura, quę
ſunt ſub tit. Inſt. de rerum diuiſ. in prin. vſq; ad §. ſingu
lorum, & per totum tit. ff. de rerum diui. & ff. de acq. re
rum dom. Quinimo & in ijs, quæ nullius in bonis ſunt
ſicq; cõibus rebus aſſimilantur, ſi quis dominium quæ
ſiuit, quandiu in eo perſeuerat, & non amplius illud reti
net, & ſic ſi feram cepiſti, dominium eius retines, quan
diu illa apud te manſit, at ſi ſemel euaſerit, & rurſus ab
alio occupetur, iure naturali, & gẽtium tua eſſe deſinit,

& illius, qui poſtea eam cepit, fit. §. feræ. Inſt. de rerum
diu. l. adeo. §. feræ. ff. de acq. rer. dom. Sic ergo & multo
magis in ſpecie noſtra locus, vbi Catholici conueniũt
ad concilium, publicus aut communis eſt, nec quiſquã
priorum præſertim laicorum ibi a iure habet ſedẽ aut
locum deſignatum, vnde quem quiſq; locum ſemel p̃
occupauerit, aut vſurpauerit, ſeu ceperit, eundem cras
aut deinceps non poterit vendicare, non magis ſane, q̃
ſi eum locum nunquam antea cepiſſet, ſed is locus va
cuus cõis & publicus perſeuerabit, primoque occupãti
patulus competens, & permiſſus. Et ad hoc ius ſpectat,
proptereaque in omnibus concilijs præclamari, & pro
teſtari ab illuſtriſſimis legatis Summi Pontificis ſolem
ne eſt, nemini mortaliũ ex loco aut ſede ibi habita aut
capta quicquã iuris in poſſeſſione, vel proprietate, quo
ad prælationem acquiri. Sed cum omnes homines ſint
in ſorte æquali iure naturæ, l. quod attinet. ff. de reg. iu.
l. libertas. ff. de ſtatu homi. §. libertas. Inſt. de iure perſo
narum. ita ibi æquales eſſe, & fore. Aliũde ergo argumẽ
ta ſublimitatis, dignitatis, prælationis, excellentiæq; pe
tenda ſunt. Denique ſi forte principum quiſpiã (Impe
rator Rex, vel quocunque nomine cenſeatur aut deſi-
gnetur,) in aliquo ex ſacroſanctis concilijs cõmodiorẽ
locum aut ſedem, quã Rex Hiſpaniarũ cepit (id quod
nunquam obtigiſſe veroſimilius eſt) id vnica hac ratio
ne aut occaſione fieret aut eueniret, q tunc maior aut
potentior eſſet, quaſi maioribus, & potentioribus emi
nentior ſedes debeatur. §. alia. cum ibi plene per Gloſ.
& Doct. congeſtis. Inſt. de bonorum poſſeſſ. cum ijs, q̃
ſupra adduximus, & licet hac in re (vt oſtendimus) in
ſtitutum nullum ius quæratur, tamen & ſi acquiri cõce
deremus ac cõdonaremus, adhuc nihil pericli eſſet, nã
ius poſſeſſionis tamdiu poſſeſſorem tuetur, quãdiu
alter non probaſſet, ſe meliorem cauſam iusque melius
eam ad ſedem habere. idque ius in maiori potẽtiã, & in
nulla alia re conſiſteret, vt iam edocti ſumus, de qua po
tentia maioritate ſimul, ac doceret is locus, ſibi aſſignã
dus eſſet alio illius remoto, quia nihil tam naturale eſt,
quam vnumquodque eo modo diſſolui, quo colligatũ
eſt. l. nihil tam naturale. ff. de reg. iur. c. omnis res. de reg.
iur. §. ſed naturalia. Inſt. de iure nat. vnde vt illi, quo tem
pore maior erat, propter ſuam maioritatẽ is locus emi
nentior fuerat conceſſus, ita & quo tempore alius mo
do emergit maior propter eandem rationem, & maio
ritatem is locus huic, qui modo potentior eſt aſſignan
dus illo illinc remoto eſt, & cum offertur probatio in
continenti, & agitur de poſſeſſione adipiſcenda, prout
hic agebatur, poſſeſſor etiam verus in ſua poſſeſſione
tuendus nõ eſt. Sed nullum genus probationis tam cer-
tum eſt, nec tam velox, quam notorietas rei, qua de agi
tur, quam allegari ſat eſt ceſſantibus moris, & dilationi
bus ad probationem, etiam incontinẽti faciendã neceſ
ſarijs, ergo contra Regem noſtrum ius notorium veriſ
ſime prætendenti nullus eſſet tuẽdus in poſſeſſione &
vera, quandoquidem iſta eſt longe iuſtior cauſa, quam
illius, qui in continenti vellet de iure ſuo docere, hæc
enim eſſet probatio probanda, noſtri aũt Regis ac Do
mini eſt probatio p̃bata, vt de notorio omnes fere illi,
de quibus ſupra mentionem habuimus, agnoſcũt. Qđ
autem agenti remedio etiam poſſeſſorio opponi poſſit
exceptio de dominio, vel iure in continenti probando,
tenet gloſſ. in l. ille a quo. §. ſi de teſtamento. in verb. ver
ba. ad finem. ff. ad Trebell. Gloſſ. Bal. Paul. Caſtr. & alij
communiter, in l. 2. C. de edi. diui. Adria. tollen. gl. 2. in
l. 1. C. de ord. iud. gloſſ. in l. in condemnatione. §. fin. &
ibi communiter Doct. ff. de reg. iur. gloſ. in l. ſi quis cõ-
ductionis, C. locati, gloſ. in l. dolo. & ibi DD. ff. de doli
excep. Glo. & ibi Doctores in c. dolo. de reg. iur. lib. 6.
Et licet Doctores in dictis locis, & in alijs non paucis,

(vt fuſius agemus infra lib.2.c.penult.incipienti agenti remedio) teneant id procedere, quādo ageretur de adipiſcenda poſſeſſione, & negent id procedere, quando ageretur de ea recuperanda, & dubitent an procedat, q̄do de retinenda poſſeſſione ageretur, tamen quādo eſt probatio probata (quale eſt cum offertur probatio in continenti per ſententiam latā inter eaſdē partes) tunc nullus negat, quin omnibus his tribus ſpeciebus ſiue de adipiſcenda, ſiue de retinenda, ſiue de recuperanda poſſeſſione agatur, ſemper ea probatio, quæ in continenti offertur, admittatur, vt eſt vera & communis opinio, de qua per Fran.de Ripa, in l.naturaliter.§.nihil commune. ff.de acq.poſſ.nu.118.& per Iaſ.ibi nu.43.vbi per Alex. Imol.num.12.qui hanc affirmat eſſe communem opinionem, ſi ergo ius poſſeſſionis non conſideratur, nec attenditur contra ius proprietatis in continenti probādæ, vbi allegatione, & probatione opus eſt, in qua probatione vtcunque in continenti fiat, non poteſt nō interuenire aliqua mora, quanto magis in ſpecie noſtra, vbi ſola allegatio notorietatis, in qua nulla mora opus ē ſufficit ius poſſeſſionis, non poterit ius proprietatis morari aut impedire. Idque argumentum de maioritate tā vrgens, tamque ſecundum ius & mores omnium hominum eſt, vt per ſe ſolum ſat ſuperque eſſe deberet ad huius controuerſiæ definitionem, vt reliqua omnia argumenta quibus vtemur, non tam neceſſitatis, quàm ornatus, aut nimis pertinacium hominum cauſa adiecta eſſe intelligi debent. Noſtraq; ratio tam efficax eſt, vt iniuriarum actione agere poſſit maior, ſi minor ei nō aſſurgat, non ve locum cedat, aut debitam reuerentiam exhibeat, vt per Gerardum ſingulari 33.nobiles. Bal.in l.obſeruare.§.ante quam.ff.de offic.procō.& alij de quibus per ipſummet Gerardum, vbi ſupra.

Alterum Argumentum.

26 Melioribus, † & honeſtioribus qui præeſt, is melior & dignior eſſe intelligitur: arg.in auth.de defenſoribus ciuitatum.§.nos igitur. tradit in ſpecie Nicol. Boer. in tractatu de authoritate magni Conſilij, in prima additione magna num.12.verſ.hoc adiecto. nam & ex diuerſo qui ſublimioribus principibus ſubditi ſunt, hi honoratiores ſunt ijs qui ſubſunt principibus, non ita ſublimibus, vnde Boe.vbi ſupra ita ait, Ad hoc c.per tuas.de maioritate, & obedientia, iuncta Gl.1.quæ dicit, q̄ Epiſcopi exempti, hoc eſt Papæ immediate ſubditi, debent in Conſilio generali ſedere in altiori loco, quam non exempti. idem c.vt apoſtolicæ, de priuilegiis, li.6.quòd Abbates exempti poſſunt, in Conſilio Prouinciali, & Synodali vti mitra auri frigiata, ſed non exempti debent deferre albam, & planam facit, & c.dignū, de celeb.miſ. in c.de cætero, c.cum dilectus, & c.ad audientiam, de cler.non reſiden. quod exiſtētes in ſeruitio Cardinaliū vel Epiſcoporum clerici ſeculares, vel religioſi poſſunt ſe conformare in horis canonicis, & officio diuino perſoluendis, conſuetudini dominorum ſuorum, & item percipiunt fructus beneficiorum ſuorum, ac ſi in eiſdē perſonaliter reſiderent. Itē bene facit, l.vti, ff.de alb.ſcriben. quod inter habentes ſimilem dignitatem, vel officium præfertur ille qui eam obtinuit à Principe, & circa illam legem vide Fel.in rub.de maio.& obe. col.2.in fi.verſ.miles imperialis, & col.fi.in prin.& in c.per tuas. col.2.verſ.in quantum domi. Abbas.eo.ti.poſt And.Sicu.aliàs Barb.in c.quod clericis, col.pen.de foro cōpe. Vnde videmus, q̄ clerici, & perſonæ eccleſiaſticæ ſunt digniores, quàm laici c.duo ſunt genera.12.q.1.c.ſolitę de maio, & ob.& c.duo ſunt quippe Imperator. 96.diſt. quia clerici diuino mancipantur ſeruitio, ſed ſeculares vxorio, & mundano, c.cum ſecundum Apoſtolum, de præb.& 2.1.diſt.c.cleros, in princ.iuncto c.diuerſis fallacijs, de clericis coniug. & eadem ratione quilibet Principes Chriſtianorum digniores dicuntur, quam Principes infidelium, etiam ſi infidelium Principes eſſent potentiores, vt per Doct.in dictis locis. Vnde Catholicus Princeps noſter quum ſit Rex Hiſpaniarum, & reliquarum prouinciarum ei accedētium, in quibus ex omniū Confeſſione perfectus, & ſanctus, quam in reliquis mūdi partibus Chriſti Domini noſtri vera religio, & fides colitur, reliquis principibus, vt dignior. Et ſic præferendus videatur par eſt, & de Domino noſtro IeſuChriſto, eius fide ac vera religione ſic cecinerunt poetę.

Titus Calphurnius Ecloga 1.

27 *Vos ô præcipue nemorum gaudete coloni,*
Vos populi gaudete mei, licet omne vagetur
Securo cuſtode pecus, nocturnaq; paſtor
Claudere fraxinea nolit præſepia crate.
Non tamen inſidias prædator ouilibus vllas
Adferet, aut laxis abiget iumenta capiſtris,
Aurea ſecura cum pace renaſcitur ætas,
Et redit ad terras tandem ſqualore, ſituq;
Alma Themis poſito, iuuenemq; beata ſequuntur
Secula; maternis cauſam qui luſit in vlnis.
Dum populos Deus ipſe reget, dabit impia victas
Poſt tergum Bellona manus, ſpoliataq; telis,
In ſua veſanos torquebit viſcera morſus.
Et modo quæ toto ciuilia diſtulit orbe
Secum bella geret, nullos iam Roma Philippos
Deflebit, nullos ducet captiua triumphos:
Omnia tartareo ſubigentur carcere bella,
Immergentq; caput tenebris, lucemq; timebunt.
Candida pax aderit, nec ſolum candida vultu
Qualis ſæpe fuit, quæ libera marte profeſſo,
Quæ domito procul hoſte, tamen graſſantibus armis,
Publica diffudit tacito diſcordia ferro:
Omne procul vitium ſimulatæ cedere pacis
Iuſſit, & inſanos dementia condidit enſeis.
Nulla catenati feralis pompa ſenatus
Carnificum laſſabit opus, nec carcere pleno
Infelix raros numerabit curia patres.
Plena quies aderit, quæ ſtricti neſcia ferri,
Altera Saturni reuocet Latialia regna,
Altera regna Numæ, qui primus ouantia cæde
Agmina Romuleis, & adhuc ardentia caſtris
Pacis opus docuit, iuſſitq; ſilentibus armis
Inter ſacra tubas, non inter bella ſonare.
Nec iam adumbrati faciem mercatus honoris,
Nec vacuos tacitus faſces, & inane tribunal
Accipiet conſul: ſed legibus omne reductis
Ius aderit, moremq; fori, vultumq; priorem
Reddet, & afflictum melior Deus auferet æuum,
Exultet, quæcunque Notum gens ima iacentem,
Erectumq; colit Boream, quæcunque, vel Ortu,
Vel patet Occaſu, medioue ſub æthere feruit.

Et Dominus noſter humano generi præſtitit bona moraliter, & verè multa.

Lucretius lib.6.de nat.rerum.

Veridicis igitur purgauit pectora dictis,
Et finem ſtatuit cupidinis atque timoris.
Expoſuitq; bonum ſummum, quo tendimus omnes,
Qui foret, atq; viam monſtrauit tramite paruo,
Qua poſſemus ad id recto contendere curſu:
Quidue mali foret in rebus mortalibus, atq;
Quod flueret naturali iure, atq; veniret.
Seu caſu, ſeu vi, quòd ſic natura paraſſet:
Et quid è portis occurri cuiq; deceret.
Et genus humanum fruſtra plerumq; probauit
Voluere curatum triſtes in pectore fluctus.

Et Clau-

Et Claudianus de Chriſto ſeruatore ſic modulatur:

Chriſte potens rerum redeuntis conditor æui
Vox ſummi, ſenſusq; Dei, quem fundit ab alta
Mente pater, tantiq; dedit conſortia regni.
Impia tu noſtræ domuiſti crimina vitæ,
Paſſus corporea mundum veſtire figura,
Affariq; palam populos, hominemq; fateri.

Ibidem.

Quin & ſupplicij nomen nexusq; ſubiſti,
Vt nos ſubriperes letho, mortemq; fugares
Morte tua.

Stat ergo eum digniorē eſſe, qui ſublimioribus Principibus recte inſeruit, ſicq; potentiſſimū Regem ac dominum uoſtrum, vel eo nomine reliquis anteponendū eſſe ꝙ eis præſit, qui digniores ſunt, eo potiſſimum nomine, quòd veram Chriſti religionem puram, & immaculatam obſeruent. in quo maxime vera dignitas, & meritum conſiſtere palam eſt. Et quòd is qui præeſt melioribus dignior ſit, præter ſupra allegatos tenet etiam in ſpecie, multa allegans Alphōſus Guerrerius in ſuo Theſauro Chriſtianæ religionis. c. 16.

29 Hinc olim, † cum ipſe eſſem in prætorio Hiſpalēſi, illius regni ſupremo, Iudex, ſimul cum reliquis collegis meis, in quo quidē ꝑtorio ex quatuor Iudicibus, duo, à potentiſſimo rege noſtro deligebantur, reliqui autem duo à duce Mendinę Sidonię, & à Marchione Tariſenſi, ex facto dicebam, honoratiores eſſe eos qui ab ipſo rege, & ſic à digniore, quàm qui à reliquis electi erant.

30 Hinc † ſimiliter cum vrgentibus bellorum calamitatibus, & pecuniarum, reiq; familiaris neceſſitatibus ac penurijs, Reges noſtri pijſſimi oppidorum nonnulla vendidiſſent, pecuniarum comparādarum cauſa, eos ciues ac ſubditos ſic alienatos reſpōdimus domini minus potentis, minusq; ſublimis mutatione, reddi minus honoratos, ſicq; damno, & iniuria affectos videri, neque oportuiſſe, aut licuiſſe ob vniuerſæ Hiſpaniæ vtilitatē ipſos onerari, aut damno affici, longeque iuſtius fore, vt quæ ad vniuerſæ regionis vtilitatem comparādam, aut neceſſitatam ſubleuandam neceſſaria forent, cū vniuerſorum quoque damno, & iactura, vt ſic ſinguli leuius onerarentur, compararentur, quādoquidem perindignū eſſet cum quorundam duntaxat iactura plures, vel oēs lætificari aut tueri, eſſeque contra ius naturæ relatum, & confirmatum per Ioreconſultum in l. ſecundum naturam. ff. de reg. iur. niſi ſi reliq concines ijs qui damnū fuerant perpeſſi, æquam compenſationem præſtarent.

21 Cumque † aurum, & argentum, quod noſtrates ab Indorum regionibus in Hiſpaniam reportabant, ijſdē ex cauſis a principibus noſtris (data tamen idonea compēſatione) acciperetur, id quod & ſi non omnibus, non tamen paucis noxium erat, dicebam eandem rationē hābendam eſſe. Ad idē tex. in c. qui ſentit. de reg. iur. lib. 6. vbi per ſcribentes, l. ſi igitur, ad finem. ff. pro ſocio. c. rōni, de reg. iur. lib. 6. l. ad inſtructiones, vbi per Paul. Caſtrenſ. C. de ſacroſan. Eccleſ. l. vnica. §. pro ſecūdo, & §. his ita. C. de cad. toll. c. tranſlato. vbi plura per Fel. & per Philip. Dec. col. 2. de conſt. per Cor. & alios in d. §. pro ſecundo. & d. §. his ita l. 3. §. iudicio cōtrario, ff. de cōtr. actione tutelæ. Philip. Dec. in l. ſi Ruffi. col. 2. C. de milit. teſtam. Idem Dec. & Hier. Cagn. in d. l. ſecundum naturam: ergo ſi neceſſitas vrgebat, vt illis ſuum adimeretur, Reipublicæ citius ſuccurrendæ cauſa, par erat, vt poſtquam Reſpublica ab illo periculo, & anguſtia liberata fuiſſet, ex collationibus conciuium, vel ex ærario publico eis ſuum aurum reſtitueretur, & ipſi quoque redderent, ꝙ eius loco acceperant. Neque obeſt l. itē ſi verberatum, cum ſimil. ff. de rei vend. vt plene dicemus in ſecundo Tomo huius Operis c. 1. nam id eſt ius peculiare Romanorum, quòd non ligat reliquas gentes eorum imperio non ſubiectas, vel illa l. cum ſimi. ad hunc noſtrum ſenſum trahenda eſt, ita etiam volunt Plato, & Cicero, qui eum refert lib. 1. Officiorum his verbis: Qui Reipublicæ præſunt, duo Platonis ꝑcepta teneant vnum vt vtilitatem ciuium ſic tueantur, vt quidquid agant ad eam referant: alterum vt totum corpus Reipublicæ curent, ne cum partem aliquam tuentur reliquas deſerant. nolunt ergo vt quorundam pernicie alij ſalui fiant, ſed vt omnes ex æquo tueantur.

TERTIVM ARGVMENTVM.

32 QVI † potentior eſt, is omnibus in rebus, & honoribus dignior (ſecundum Boer. dec. 286. nu. 6.) potior ſublimior, & anteponendus eſt reliquis. ita Bal. in c. 1. de pace Conſtan. verſ. ego. & in rub. ff. pro ſocio, in prin. Fel. in c. 1. de maior. & obed. col. 2. verſ. demum. Nicol. Boer. in tract. de auth. magni conſilij. nu. 133. in add. 1. mag. verſ. & certum eſt. eſtque cōis & vera opinio ex q̃
33 plurimorum ſententijs nuper referendis. † Potentiorē aūt accipere debemus eum, qui potētior eſt eo tempore quo controuerſia vertitur, aut agitatur de eo honore quo de agitur, non aūt eum, qui olim potentior fuiſſet, ſi hodie quando ea res, ſiue honor controuertitur minus potēs, quam aduerſarius eſt, nam ea qualitas potentiæ adiuncta verbo debet intelligi ſecundum tēpus verbi, ſicque de præſenti non de præterita iamque finita potentia. l. in delictis. §. ſi extraneus. ff. de noxal. acti. l. miles. ff. de mil. teſt. Bar. & alij in l. ex facto. in princ. ff. de vulgari. §. illis autem temporibus. Inſt. de mil. teſt. l. 2. ſ. quanquam. l. milites. C. eod. tit. l. Papinianus. §. Papinianus. ff. de inoffic. teſt. l. ſi. in fi. C. eod. tit. Sed inſpecto tēpore præſenti nulli omnino, qui non ſit rerum inexpertus, defuit eſſe certum, fixum & indubitatum, pluſquā manifeſtum notorium. (& vt tale allegatur) quin potētiſſimus Hiſpaniarum Rex ac Dominus noſter ſit omnibus totius orbis Principibus potētior, ergo reliquis
34 omnibus præferendus. † Nec ad rem pertinet, quòd priſcis forte temporibus alij Principes fuiſſent potentiores, nam nihil frequentius aut vſitatius, quam regna, imperia, principatus, potētatus, monarchias quotidie mutari, fluctuare, augeri, deminui, extingui, naſci, renaſci, euaneſcere, vt quæ euanuerint, ſemel tam pro fabula, & vmbra ſint, vnde Horatius Odo. 7. lib. 4. ſic cecinit.

Quo pius Aeneas, quo Tullus diues, & Ancus
Puluis, & vmbra ſumus.

Et Ouidibus lib. 3. de Ponto ita ait.

Adde quod extinctos, vel aqua, vel marte, vel igne,
Nulla poteſt iterum reſtituiſſe dies.

Et Seneca in Thyeſte.

Inſtabile regnum eſt.

Atque idem Seneca in Troade.

Quicunque regno fidit, & magna potens
Dominatur aula, nec leues metuit Deos,
Animumq; rebus credulum lætis dedit.
Me videat, & te Troia: non vnquam tulit
Documenta fors maiora, quam fragili loco
Starent ſuperbi, quo lumen euerſum cecidit
Pollentis Aſiæ, cælitum egregius labor.

Et Manilius lib. 1. Aſtronomic.

Quot poſt excidium Troiæ ſunt eruta regna,
Quot capti populi, quoties fortuna per orbem
Seruitium, imperiumq; tulit, variéq; reuertit
Troianos cineres, in quantum oblita refouit
Imperium fatis Aſia, iam Græcia preſſa eſt.
Sæcula dinumerare piget, quotieſq; recurrens
Luſtraret mundum vario ſol igneus orbe,
Omnia mortali mutantur lege creata.

Nec ſe cognoſcunt terræ vertentibus annis
Exutas variam faciem per ſecula gentes.

36 Et † ciuitates præclaras adeo deſtructas eſſe pleraſ-
que, vt nihil ex illis præter nudum nomen remanſerit,
teſtatur Ouid. lib. 15. Metam.

Sic magna fuit cenſuque viriſque,
Perq; decem potuit tantum dare ſanguinis annos,
Nunc humilis veteres tantummodo Troia ruinas,
Et pro diuitijs tumulos oſtendit auorum.
Clara fuit Sparta, magnæ viguere Mycenæ,
Nec non & Cecropis, nec non Amphionis arces,
Vile ſolum Spartæ eſt, altæ cecidere Mycenæ,
Oedipodioneę quid ſunt niſi nomina Thebæ?
Quid Pandioniæ reſtant, niſi nomen, Athenæ?

Ouid. lib. 15. Metamor.

Nil equidem durare diu ſub imagine eadem
Crediderim, ſic ad ferrum veniſtis ab auro
Secula, ſic toties verſa eſt fortuna locorum.
Vidi ego, quod fuerat quondam ſoliditiſſima tellus,
Eſſe fretum, vidi factas ex æquore terras.

Et Auſonius:

37 *Monumenta † fatiſcunt,*
Mors etiam ſaxis nominibuſque venit.

38 Curtius † autem lib. 5. vetuſtas inquit, non opera ſo-
lum manufacta, ſed etiam ipſam naturam paulo exeden
do perimit. Seneca in remedijs fortuitorum ad Gallio-
nem eleganter tempus vocat omnium ſepulturam, ex
Gręcis quoque Sophocles in Aiacem:

Omnia longum tempus tabefacitque, & vrit.

Sed & Platonis Diſtichon eſt:

Aeuum fert omnia, longum tempus nouit mutare
Nomen, formam, & naturam, & fortunam.

Gregorius Nazianzenus in Diſtichis
ſententioſis:

Quæ enim tempus condidit, & ſoluet tempus.

39 † Ob hanc ſane cauſam Mythici exiſtimant à Poetis
traditum, Saturnũ filios ſuos deuorare ſolitũ, ac eoſdẽ
denuo euomere, interpretãs id ad tempus referri opor
tere, quod Saturni nomine ſignificatur, à quo vicibus
cuncta gignantur, & abſumantur, quæ denuo renaſcan
tur, vt ſcriptum reliquit Aug. de ciu. Dei, lib. 6. c. 8

Et Propertius Eleg. 9. lib. 2

Magni ſæpe duces, magni excidere Tyranni,
Et Thebæ ſteterant, altaq; Troia fuit.

Et Ouid. lib. 5. de Triſt.

Nos quoque floruimus, ſed flos fuit ille caducus,
Flammaq; de ſtipula noſtra breuisq; fuit.

Et Horat. Oda. 7. lib. 4

Immortalia ne ſperes monet annus, & almum
Quæ rapit hora diem.
Frigora miteſcunt Zephyris, ver proterit æſtas,
Interitura ſimul.
Pomifer autumnus fruges effuderit, & mox
Bruma recurrit iners.

Et Ouid. lib. 4. de Triſt.

Sæpe etiam lachrymæ ſunt me ſcribente profuſæ,
Humidaq; eſt fletu littera facta meo.
Corq; vetuſta meum tanquam noua vulnera norit,
Inq; ſinum mœſtæ labitur imber aquæ.
Dum vice mutata qui ſim, fuerimq; recordor,
Et tulerit quò me caſus, & vnda ſubit.

Idem lib. 15. Metamor.

Cuncta fluunt omniſq; vagans formatur imago.
Ipſa quoque aſſiduo labuntur tempora motu,
Non ſecus ac flumen: neque enim conſiſtere flumen,
Nec leuis hora poteſt, ſed vt vnda impellitur vnda,
Vrgeturq; eadem veniens, vrgetq; priorem.
Tempora ſic fugiunt pariter, pariterq; ſequuntur,
Et noua ſunt ſemper: nam quod fuit ante, relictum eſt,
Fitq; quod aut fuerat, momentaq; cuncta nouantur.

Deniq; cum nihil vnquam in eodem ſtatu, (vt ex au
thoritatibus ſupra relatis apparet) pmaneat, aut vnquã
permanſerit permanſurum ve ſit, ex tempore præterito
præteritaq; potentia ad præſens tempus arguere, pſen-
temvè ad potẽtiam omnino commutatam ineptiſſimũ
omninoq; hominis inexperti eſſet. Præſertim poſtquã
receſſit aurea ætas ſucceſſeruntque bella iure gentiũ ad
miſſa, quæ vt nullus (modo ſanus) ignorat, nullũ princi
patum, regnum, imperium, monarchiam, manere in eo
40 dem ſtatu ſinunt. † Vnde Archidamus à Plutarcho li. 1.
apoph. relatus. In Bello Peloponeſiaco ſocijs rogãtibus
quanta pecunia futura eſſet ſatis, ac poſtulãtibus, vt tri-
butorum certum modum præſcriberet, bellum reſpon
dit non quærit definita, ſignificans poſtquã bella orbẽ
adoriri cœperunt, nihil eſſe, forève vnquam firmũ, aut
immobile. Præſertim cum tam inſatiabilis ſit principũ
ambitio. Vt Alex. à Plut. li. 4. Apoph. relatus, & depictus
41 fuerit hunc in modum: † Nam cum Alexander (inquit
Plut.) audiſſet Anaxagoram diſſerẽtẽ innumerabiles eſ
ſe mundos, illachrymaſſe dicitur, rogantibus nunquid
accidiſſet lachrymis dignum, an non videor, inquit, me
rito fieri, qui cum mundi ſint innumerabiles, nos non-
dum vnius domini facti ſumus? Quinimò eorum bello
42 rum pleraq; iniuſta ſunt & iniuria. † Vnde Antigonus à
Plutarcho eod. li. relatus, ſophiſtæ cuidã librum de iu-
ſtitia conſcriptum porrigenti, deſipis, inquit, qui quum
me videas alienas vrbes armis vexantẽ, tamen apud me
de iuſtitia diſſeris, ſenſit eos qui ditionis ampliãdæ, glo
riæuè eã bellũ inferunt alienis ciuitatibus, nõ poſſe tue
43 ri iuſtitiæ leges. † Deniq: tã pp bella ſquiẽtia incerta red
dita ẽ fortuna pricipatuũ, regnorũ, imperij, monarchia
rũ, vt Ouidius li. 1. de arte Amãdi de bello ſic cecinerit.

Quoſque neges vnquam poſſe iacere cadunt.

Tamq; huiuſcemodi monarchiæ, & principatus, in-
certi, & mobiles ſunt, vt lib. 1. Bellorum ciuilium Luca
nus ita modulatus ſit.

Inuida fatorum ſeries ſummiſq; negatum
Stare diu.

Et Ouidius Epiſt. conſol. ad Liuiam.

Nempe per hos etiam fortunæ iniuria mores
Regnat, & incerta eſt hic quoque nixa rota.
Hic quoque ſentitur, ne quid non improba carpat,
Sæuit, & iniuſtum ius ſibi vbique facit.
Scilicet immunis ſi luctus vna fuiſſet
Liuia, fortunæ regna minora forent.

Et Lucanus lib. 2. Belli ciuil.

Siue nihil poſitum eſt, ſeu ſors incerta vagatur,
Fertq; refertq; vices, & habent mortalia caſum
Sic ſubitum quodcunque paras.

Et Ouid. lib. 4. de Ponto:

Ludit in humanis diuina potentia rebus,
Et certam præſens vix habet hora fidem.

Et Boetius Metro. 5. lib. 1.

Tigris & Euphrates vno ſe fonte reſoluunt,
Et mox adiunctis diſſociantur aquis.

Et Ouidius lib. 3. de Triſtibus.

Nempe dat, & quodcunque libet fortuna, rapitq;
Irus & eſt ſubito, qui modo Crœſus erat.

Item 5. de Triſtibus.

Paſſibus ambiguis fortuna volubilis errat,
Et manet in nullo certa tenaxq; loco.
Sed modo læta manet, vultus modo ſumit acerbos,
Et tantum conſtans in leuitate ſua eſt
Nos quoque floruimus, ſed flos fuit ille caducus.
Flammaq; de ſtipula noſtra breuisq; fuit.

Et Horatius Oda. 34 lib. 1.

Hinc apicem rapax
Fortuna cum ſtridore acuto

Suſtulit:

Suſtulit, hinc poſuiſſe gaudet.

Idem Oda. 29. lib. 3

Fortuna ſæuo læta negocio, &c
Ludum inſolentem ludere pertinax,
Tranſmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alij benigna.

Et Seneca in Medea

Rapida fortuna, ac leuis
Præcepſque regno eripuit, & exilio dedit,
Confide regnis, cùm leuis magnas opes.
Huc ferat, & illuc caſus.

Idem in Octauia.

Quid me potens fortuna fallaci mihi.
Blandita vultu, ſorte contentum mea,
Alte extuliſti? grauius vt ruerem, edita
Receptus arce, totque proſpicerem metus.

Et Boetius Metro. 1. lib. 1.

Dum lenibus male fida bonis fortuna faueret,
Penè caput triſtis merſerat hora meum:
Nunc quia fallacem mutauit nubila vultum,
Protrahit ingratas impia vita moras.

Idem Metro. 3. lib. 2.

Cum polo Phœbus roſeis quadrigis.
Lucem ſpargere cœperit.
Pallet albentes hebetata vultu
Flammis ſtella prementibus.
Cum nemus flatu Zephyri tepenti.
Vernis irrubuit roſis.
Spirat inſanum nebuloſus Auſter,
Iam ſpinis abeat decus.
Sæpe tranquillo radiat ſereno
Immotis mare fluctibus.

Et idem.

Sæpe feruentes Aquilo procellas
Verſo concitat æquore.
Rara ſi conſtat ſua forma mundo,
Si tantas variat vices.
Crede fortunis hominum caducis,
Bonis crede fugacibus.

Et Manilius lib. 3. Aſtrono.

Idcirco tanta eſt rerum diſcordia in æuo,
Et ſubtexta malis bona ſunt lachrymæque ſequũtur
Vota, nec in cunctis ſeruat fortuna tenorem;
Vſque adeo permixta fluit, nec permanet vſquam,
Amiſitq; fidem variando cuncta per omnes,
Non annis anni, non menſes menſibus vſque
Conueniunt, ſeque ipſe dies aliumque relinquit,
Horaque non illi ſimilis producitur hora.

Idem lib. 4. Aſtrono.

44 *Quid numerem euerſas vrbes, regnumque ruinas,*
Inque rogo Crœſum, Priamumque in littore truncũ,
Cui nec Troia rogus, quid Xerxem, maius & ipſo
Naufragium pelago, quid captos agmine reges.

Manilius lib. 4. Aſtrono.

Tunc & opes, & regna fluunt, & ſæpius orta
Paupertas, arteſque datæ, moreſque creati,
Et vitia & clades, damna & compendia vitæ.
Nemo caret damno, poterit nec habere negatum,
Fortunamue ſuis in vitam perdere votis,
Aut fugere inſtantem, ſors eſt ſua cuique ferenda.
At niſi fata darent leges vitæque neciſque,
45 *Fugiſſent ignes Aeneam, Troia ſub vno*
Non euerſa viro, fatis viciſſet in ipſis:
46 *Aut lupa proiectos nutriſſet Martia fratres.*
Romaque ſic enata foret, pecudumque magiſtri
In Capitolinos auxiſſent culmina montes,
Includiue ſua potuiſſet Iuppiter arce.
47 *Captus, vel Caput hic orbis foret igne ſepulto.*
Vulneribus victor repetiſſet Mutius vrbem
48 *Solus, & oppoſitis clauſiſſet Horatius armis*
Pontem, vrbemque ſimul rupiſſet fœdera virgo.
Treſque ſub vnius fratres virtute iacerent.
49 *Nulla acies tunc euicit, pendebat ab vno*
Roma viro, regnumque orbis ſortita iacebat.

De Craſsi fine ſic Ouid. lib. 6. Faſto.

50 *Craßus ad Euphraten. Aquilas, natumque, ſuoſque*
Perdidit, & leto eſt vltimus ipſe datus,

Et Lucanus lib. 1. Bel. ciuil.

Miſerando funere Craſſus
Aſſyrias Latio maculauit ſanguine terras.

51 De Creſi fine in hunc modum Ouid. li. 4. de Ponto.

Diuidis audita cui non opulentia Crœſi.
Nempe tamen vitam captus ab hoſte tulit.

52 Ibidem de Dionyſij Tyranni fine.

Ille Syracuſia modo formidatus in vrbe,
Vix humili duram repulit arte famem.

Ibidem li. 5. de Triſtibus de eodem.

Vilia qui quondam miſeris alimenta negarat,
Nunc mendicato paſcitur ille cibo.

De eodem ſic Iuuenalis 10. Saty.

Qui dabat olim
Imperium, faſces, legiones, omnia, nunc ſe
Continet, atque duas tantùm res anxius optat.

53 Idem eadem Satyra de Hannibalis fine.

Expende Hannibalem, quot libras in duce ſummo
Inuenies, hic eſt quem non capit Aphrica Mauro
Perfuſa Oceano, Niloque admota tepenti.
Rurſus ad Aethiopum populos, altoſque Elephãtes.
Additur imperijs Hiſpania, Pyrenæum
Tranſilit, oppoſuit natura alpemque, niuemque.
Diduxit ſcopulos, & montem rupit aceto.
Iam tenet Italicum, tamen vltra pergere tendit,
Actum (inquit) nihil eſt, ni Pœno milite portas
Frangimus, & media vexillum pono Suburra.
O qualis facies, & quali digna tabella,
Cùm Getula ducem portaret bellua luſcum.
Exitus ergo quis eſt? ò gloria, vincitur idem,
Nempe, & in exilium præceps abit, atq; ibi magnus
Miranduſque cliens ſedet ad prætoria regis,
Donec Bithyno libeat iugulare Tyranno.

Sic & Manilius lib. 4. Aſtrono.

54 †*Quid referam Cannas, admotaque mœnibus arma,*
Varronemque pigrum, magnum quod viuere poſſet,
Poſtque tuas Traſimene lacus Fabiumque morantẽ
Accepiße iugum victas Carthaginis arces,
Spectatum Hannibalem noſtris cecidiſſe cathenis.
Exiliumque cogi furtiua morte luiſſe.

Et etiam de Marij fine, qui ſepties Conſ. fuit, ſic Ouidius lib. 4. de Ponto.

55 *Ille Iugurthino clarus Cymbroque triumpho,*
Quo victrix toties conſule Roma fuit.
In cœno Marius iacuit, cannaque paluſtri.
Pertulit & tanto multa pudenda viro.

De Pompeij Magni fine ſic Ouid. li. 4. de Ponto.

56 *Quid fuerat Magno maius, tamen ille rogauit*
Submiſſa fugiens voce clientis opem.
Cuique viro totus terrarum paruit orbis,
Indigus effectus omnibus ipſe magis.

Item Iuuenalis Satyra 10.

Prouida Pompeio dederat Campania febres
Optandas, ſed multæ vrbes, & publica vota
Vicerunt, igitur fortuna ipſius, & vrbis
Seruatum victo caput abſtulit, hoc cruciatu
57 *Lentulus, hac pœna caruit, ceciditque Cethegus*
Integer, & iacuit Catilina cadauere toto.

Manilius item lib. 4. Aſtrono.

Poſt victas Mithridatis opes pelagusque receptum.
Et tres emenſo meritos ex orbe triumphos.

Cum-

Cumque etiam poſſes alium componere magnum
Creſcere, vt corpus ſepeliret naufragus ignis.
Et collecta rogum facerent fragmenta carinæ.
Quis tantum mutare poteſt ſine nomine fati?

Et ſimiliter de Cęſaris miſerabili fine hæc Manilius lib. 4. Aſtrono.

58 *Ille etiam cælo genitus, cæloque receptus,*
Cum bene compoſitis victor ciuilibus armis
Iura togæ regeret, toties prædicta cauere
Vulnera non potuit, toto ſpectante Senatu
Iudicium dextra retinens, nomenque cruore
Deleuit proprio, poſſent vt vincere fata.

De Priami fine miſerabili Iuuenal. Saty. 10.

59 *Incolumi Troia Priamus veniſſet ad vmbras*
Aſſaraci magnis ſolemnibus, Hectore funus
Portante, ac reliquis fratrum ceruicibus, inter
Iliadum lachrymas, vt primos edere planctus
Caſſandra inciperet, ſciſſaque Polyxena palla.
Si foret extinctus diuerſo tempore, quo iam
Cœperat audaceis Paris ædificare carinas.
Longa dies igitur quid contulit? omnia vidit
Euerſa, & flammis Aſiam, ferroque cadentem.
Tunc miles tremulus poſita tulit arma tiara,
Et ruit ante aram ſummi Iouis, vt vetulus bos,
Qui Domini cultris tenue & miſerabile collum
Præbet, ab ingrato iam faſtiditus aratro.
Exitus ille vtcunque hominis.

Seneca in Troade de eodem.

Ille tot Regum parens
Caret ſepulchro Priamus, & flamma indiget
Ardente Troia.

Manilius lib. 4. Aſtrono.

Qui numerem euerſas vrbes regumque ruinas,
Inque rogum Crœſum Priamumque in littore truncũ,
Cui nunc Troia rogus.

De Rufini interitu Claudia. li. 2. in Rufi.

Vnus per medios audendi promior enſe
Proſilit eiecto, dictiſque & vulnere torum
Appetit, ac Stiebio, quem ictas pellere dextra
Referit, hoc abſens inuadit viſcera ferro
Sic fatus, meritoque latus tranſuerberat ictu
Felix illa manus; talemque prima cruorem
Hauſerit, & feſſi pœnam libauerit orbis.
Mox omnes fodiunt buſtis, artuſque, nefundos
Dilaniant, vno tot corpore pila tepeſcunt.
Et non infecto puduit mucrone reuerti,
Hi vultus auidos, & adhuc ſpirantia vellunt
Lumina, truncatos alij rapuere lacertos:
Amputat ille pedes, humerumque quatit ille ſolutis
Nexibus, hic fracti reſerat curuamina dorſi;
Hic iecur, hic cordis fibras, hic claudit anhelas
Pulmonis latebras, ſpatium non inuenit ira.

De Xerxis exercitu ad finem, Iuuenal. 10. Satyra in hunc modum ſcribit;

Creditur olim
Velificatus Athos, & quidquid Græcia mendax
Audet in Hiſtoriis, cum ſtratum claſſibus iiſdem,
Suppoſitumque rotis ſolidum mare, credimus altos
Defeciſſe amneis, epotaque, flumina Medo
Prandente, & madidis cantat quæ Soſtratus alis.
Ille tamen qualis rediit Salamine relicta,
In Corum atque Eurum ſolitus ſæuire flagellis
Barbarus Aeolio nunquam hoc in carcere paſſos,
Ipſum compedibus, qui vinxerat Ennoſigæum?
Mitius id ſanè, quod & non & ſtigmate dignum
Credidit, huic quiſquam vellet ſeruire deorum?
Sed qualis rediit? nempe vna naue, cruentis
Fluctibus, ac tarda per denſa cadauera prora.
Has toties optata exegit gloria pœnas.

Iuuenalis Satyra 10.

60 *Feſtino † ad noſtros, & regem tranſeo Ponti.*
Et Crœſum, quem vox iuſti facunda Solonis
Reſpicere ad longæ iuſſit ſpatia vltima vitæ

61 Nec hinc longe abeſt quod egregius Epaminõda a
Plutarcho Apoph. lib. 5. relatus, interrogatus quem ar-
bitraretur ducem præſtantiſſimum, ſeipſumne, an Cha
briam, an forte Phicratem, id, inquit, iudicatu difficile
eſt donec viuimus, alludens ad illud Solonis, neminem
ante obitum beatum dicẽdum, quandiu enim viuit ho
mo, põt & in meliora proficere, & ad deteriora degene
rare. Quia, vt non ſemel admonuimus, nihil manſit, ma
nebitue vnquam ſub imagine eadem. Præſertim in prin
cipatibus & monarchijs, quæ huiuſcemodi mutationi-
bus, & volubilis fortunæ rotis reliquis rebus humanis
procliuiores ſunt vt apparet ex ſupra relatis hiſtorijs,
Marij Pompeij Magni, Iulij Cęſaris, Marci Antonij,
Hannibalis, Craſſi, Crœſi, Rufini, Iri, Xerxis
Caſſandræ Polyxenæ, Paridis, Aeneæ, Luculli, Anci, Ar
chidami, Alexandri Magni, Antigoni, Romuli, Remi,
Mutij, Horatij, Tergeminorũ Fratrum, Dionyſij, Var-
ronis, Fabij Lentuli, Cethegi, Catilinæ, Troiæ Priami,
Spartæ, Mycenarum, Cecropis arciũ Amphionis, The-
barum, Athenarum, Carthaginis, & ſimilium, tam Du-
cum, Principum, Imperatorum, quam vrbium & Mo-
narchiarum.

Quæ omnia eo pertinent, vt potentia præterita, iã-
que finita ad viuæ ſtantis præſentiſque potentiæ con-
62 greſſum, longe impar ſit, ſitque cum ea minime confe
renda, niſi ineptiremus ad imaginem Orlãdi, qui teſte
Arioſto cum fureret, equamque, qua vehebatur,
nimia agitatione necaſſet, offendit hominem quendam
equitantem, quæſiuitque ab eo, an vellet equum ſuum
viuum pro equa ſua mortua permutare, cui ipſius inſa-
niam ore pleno ridenti, Orlandus ſtrenui mercatoris
de more ait, ſuam equam optimam pulchramque eſſe,
omnique vitio carentem, niſi quod mortua erat. Non
huic abſimilis mihi videretur, qui de potẽtia pręterita
& finita ad præſentem, quæ ex confeſſione omnium
63 inſpecto præſenti ſtatu maior eſſet, arguere vellet † Qui
nimo ſi quis Princeps, aut ſi qua ciuitas ad potentiam,
opes & diuitias præteritas, etiam ſemel amiſſas & extin
ctas reuerteretur, non tam prior poteſtas, quam alia no
ua & diuerſa, quæ modo naſceretur denuo, aut renaſce
retur, videtur argum. text. egregij in l. ſi ſeruus legatus
§. fi. ff. de adim. lega. ibi, nouus homo eſſe videtur niſi in
caſu ſpeciali, de quo in l. filio, quem pater. ff. de lib. &
poſthu. vbi multa per Iaſ. poſt alios: res enim ſemel ex-
tincta aut finita ſuſcitari non poteſt l. inter ſtipulantem
§. ſacram. ff. de verb. oblig. vbi multa per Doct. l. qui res
64 §. aream. ff. de ſoluti. §. 1. Inſtit. de inut. ſtipulat † Adeo vt
poſtquam Lazarus miraculoſe ſuſcitauit, non idem ho
mo qui ante erat, ſed nouus homo eſſe videretur. ſicq;
nec vxorem nec bona recuperaſſet, vt tradunt Doct. in
dictis locis. & per Glo. & Doct. in l. nam ad ea, cum l.
ſeq. ff. de legibus.

Ad huius tamen rei definitionem præfari oportet
circa animarum immortalitatem, & reſurrectionem,
varias fuiſſe antiquorum ſententias, animas eſſe morta-
les, non ſecus quam corpora exiſtimantibus ſententiæ
fuiſſe videntẽ forte ij, qui Lazarum vxorem & bona non
65 recuperaturum ſcripſerunt. † Alij vero arbitrabantur,
animas eſſe æternas, & prioris quidẽ ſentẽtiæ (alijs non
tanti nominis prætermiſſis) fuiſſe intelliguntur, Hora-
tius, & Lucanus & Seneca, & Ouidius, & Lucretius, &
Ennius, & Socrates, & Plinius, & Diagora, & ſimiles,
vnde Horatius Oda. 7. li. 4. ſic cecinit.

Cùm ſemel occideris, & de te ſplendida Minos
Fecerit arbitria.

Non te Torquati genus, non te facundia, non te
Reſtituet pietas.
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Liberat Hippolytum.
Non Lethæa valet Theſeus abrumpere charo
Vincula Perythoo.

Et Lucanus bell. ciuil. li. ſic modulatur.

Nequeunt animam ſibi reddere fata,
Conſumpto iam iure ſemel.

Et Seneca in Hippolyto ſic ſcriptum reliquit,

Non vnquam amplius
Conuexa tetigit ſupera, qui merſus ſemel
Adijt ſilentem nocte perpetua domum.

Et Ouidius lib. 3. de Triſt.

Adde quòd extinctos, vel aqua, vel marte, vel igne,
Nulla poteſt iterum reſtituiſſe dies.

Et Lucretius lib. 3. de rerum natura.

Præterea gigni pariter cum corpore, & vnà
Creſcere ſentimus, pariterque ſeneſcere mentem.
Nam velut infirmo pueri, teneroque vagantur
Corpore, ſic animi ſequitur ſententia tempus.
Inde vbi robuſtis adoleuit viribus ætas,
Conſilium quoque maius & auctior eſt animi vis.
Poſt vbi iam validis, quaſſatum eſt viribus æui
Corpus, obtuſis ceciderunt viribus artus;
Claudicat ingenium, delirat linguaque menſque:
Omnia deficiunt, atque vno tempore deſunt.
Quapropter fateare neceſſe eſt, quæ fuit antè
Interijſſe, & quæ nunc eſt nunc eſſe creatam.

66 Cuius quoque ſententiæ fuerunt Vaſmothel, te-
ſte beato Clemente Romano, cōſtit. Apoſt. li. 6. c. 6. ijq;
(inquit) animæ immortalitatem negant. Quib. & proxi
mè accedebant Saducæi, qui ſecundum eundē ibi mor-
67 tuorum reſurrectionem negabant. Socrates quoq; his
adſtipulari vr, qui (vt referunt Cicer. li. 2. & Plutarchus
li. 3. Apoph.) Cum iam tempus vrgeret moriendi, roga
tus à Critone, quomodo ſepeliri vellet, multam (inqt)
ò amici operam fruſtrà cōſumpſi, Critoni enim noſtro
nondum perſuaſi me hinc euolaturum, neque quicquā
mei relicturum, verùm tamen, ò Crito, ſi me aſſequi po
teris, aut ſicubi nactus eris, vt tibi videtur, ſepelito, ſed,
mihi crede, nemo me veſtrum, cùm hinc exceſſero, cō-
ſequetur. Sentit Socrates animum eſſe hominem, cor-
pus nihil aliud eſſe, quàm animi vel organum vel domi
cilium, eoq; ſtultè facere illos, qui ſoliciti ſunt, quomo
do ſepeliantur, ſenſitque viuentium neminem præmo-
rientem amicum aſſecuturum, quaſi alia vita nō ſit, vbi
mortales conueniant.

Et Seneca in Troade:

Hæc omnes petimus fata, nec amplius
Iuratos Superis qui tetigit lacus,
Vſquam eſt, vt calidis fumus ab ignibus.
Vaneſcit per ſpacium breue ſordidus:
Vt nubes grauidas, quas modò vidimus,
Arcto Boreæ diſſipat impetus;
68 *Sic hic, quo regimur, ſpiritus effluet,*
Poſt mortem nihil eſt, ipſaq; mors nihil.
Velocis ſpacij meta nouiſſima.
Spem ponant auidi, ſoliciti metum.
69 *Quæris quo iaceas poſt obitum loco?*
Quo non nata iacent,
Tempus nos auidum deuorat, & chaos.
70 *Mors indiuidua eſt noxia corpori,*
Nec parcens animæ, &c.

Lucretius 1. de natu rerum.

Ennius æterni exponit verſibus, edens,
Quod neque permaneant animæ, neq; corpora noſtra.

71 Neque iſthinc longè abeſt ſententia Diagoræ, relata
à Cicerone Apop. li. 2. Ipſe n. Diagoras, cùm Samothra
ciam veniſſet, Atheos ille qui dicitur, atque ei quidem
amicus, tu qui Deos putas humana negligere, nonne
animaduertis ex tot tabulis pictis, quā multi votis vim
tempeſtatis effugerint, in portumque ſalui peruenerint
ita fit, inquit, illi enim nunquam picti ſunt, qui naufra-
gium fecerunt, in marique periperunt. Itemque cū ei
nauiganti vectores aduerſa tempeſtate timidi & perter-
riti dicerent, non iniuria ſibi illud accidere, qui illum in
eādem nauem recepiſſent, oſtendit eis in eodem curſu
multas alias laborātes, quæſiuitque, num etiam in ijs na-
uibus Diagoram vehi crederent. 3. de natu. Deorum ita
Cicero ſcriptum reliquit.

Iſtorum autem omnium ſententiæ, vt à pietate re-
motę, per quàm plures, & potiſſimùm per verā Catho-
licamq; doctrinā repudiatæ ſunt, vt ꝓpè edocebimur.

Fuit, vt iam meminimus, altera ſententia exiſtiman-
tium animas eſſe immortales, quæ etiam tàm variat, vt
quadripartita inueniatur: nonnulli enim intellexerunt,
omnes hominum animas ab cœlo deſcendiſſe, ad æthe
raque euolaturas ac reuerſuras. Alij ſentiunt omnes hu
mani generis animas ad inferos deſcēſuras, eorumque
ſedes ſubituras. Tertij diſſerebant, iuſtorum animas ad
æthera redituras, iniuſtorū verò in phlegethōtis vndis
perituras. Alij vaticinati ſunt, animas omnium morta-
lium ęthernas eſſe, non tamen ad cœlos euolaturas, aut
infernorum ædes ſubituras, ſed in hoc eodem vrbe per
manentes in alia animalium corpora migraturas. Vlti-
mi contendunt, bonorum animas ad campos Elyſios
ituras, malorum verò ad impia Tartara: ſicque hi quaſi
paradiſum terrenale bonis conſtituunt.

72 Vnde Manilius li. 4. Aſtronom. prioris ſp. author ait:

An dubium eſt habitare Deum ſub pectore noſtro,
In cœlumque redire animas, cœloque venire?
Vtque ſit ex omni conſtructus corpore mundus,
Aetheris atque ignis ſummi, terræque, mariſque
Spiritum & in toto rapidum qui iuſta gubernat;
Sic eſſe in nobis terrenæ corpora ſortis,
Sanguineaſque animas animi, qui cuncta gubernat,
Diſpenſatque hominem, qui mirum noſcere mundum
Si poſſunt homines, quibus eſt & mundus in ipſis.
Exemplumque Dei quiſque eſt, & in imagine parua,
An quoquam genitos, niſi cœlo credere fas eſt
Eſſe homines?

Et Valerius Flaccus li. 4. Argonauticom. morantes.

Exire hinc animas, redituraque ſemina cœlo.

Et Silius Italic. lib. 15. belli punici:

Cui ratio & magna cœleſtia ſemina mentes
Munere ſunt conceſſa Deum, mortalibus alti
Quantum cœlicolæ tantundem animalibus iſti
Præcellunt cunctis, tribuit nanque ipſa minores
Hos terris natura Deos.

Boetius Metro. 9. lib. 3.

Tu cauſis animas paribus, vitaſque minores
Prouehis, & leuibus ſublimes curribus aptas,
In cœlum terramque ſeris, quas lege benigna
Ad te conuerſas reduci facis igne reuerti.

73 Iſtorum ſententiæ aliquantulum accedit opinio eo-
rum qui exiſtimant, igneas eſſe animas, a cęloque deſcē
diſſe. Primum, quia ignis petit ſurſum, & ſic cœlum, nō
autem deorſum, vt ſunt inferna loca, animas aūt igneas
eſſe edocemur ex locis ſupra memoratis. Et voluit Vir
gilius 6. Aeneid.

Igneus eſt ollis vigor & cœleſtis origo.

Et Paulinus ad Auſonium.

Mens quippe lapſis quæ ſupereſt artibus,
De ſtirpe durat cœlitùs.

Et Iuuen. Satyr. 15.

Senſum à cęleſti demiſſum traximus arce.

Et Boetius Metro. 6. lib. 3.

Hic clauſit membris animos.
Celſa ſede petitos.
Mortales igitur cunctos
Edit nobile germen.

Lucretius ſibi contrarius 2. de natura rerum.

Et quod miſſum eſt ex ætheris oris,
Id rurſum cœleſti ſtellantia templa receptant.

Et pro illorum ſententia facit, quod quæque res ad ſuam appetit ac properat originem reuerti. Vnde Boetius ſic modulatur.

Repetunt proprios quæque recurſus,
Reditùque ſuo ſingula gaudent.

Et res facile reuertitur ad ſuam naturam. l. ſi vnus. §. pactus ne peteret, vbi multa per DD. ff. de pact.

Et Horatius lib. 1. Epiſt.

Naturam expellas furca, tamen vſque recurrit.

Ergo procliuus eſt, vt animæ a cœlo venientes illuc reuertantur, ſicque ad ſuam originem, præſertim cum ſint volucris leuiſque materiæ (hoc eſt, igneæ) quæ nõ poteſt non aſtra petere. Et his adſtipulatur, quod ex cõfeſſione omnium, quos iam retulimus, nuperque referemus animorum materia ignea eſt, a cœloque deſcendit, nec cum ab mortalibus corporibus euolant animæ intereunt, teſte Ouidio lib.

Omnia mutantur, nihil interit, errat, & illuc
Huc venit, huc illuc.

Et rurſum ibidem ait,

Cum ſint huc forſitan illa
Hæc tranſlata illuc, ſumma tamen omnia conſtant.

Cum ergo animæ a corporibus euolantes non intereant, cumque quæque res ſuam naturam (id eſt originem) reddere properet, conſentaneum eſſe videtur animos ad cœlum, vnde deſcenderunt, reuerti.

74 ¶In ſecunda autem ſententia exiſtimantium omnes animas infernas ad vmbras properare, ſimul ac a corporibus liberantur, fuiſſe videtur Anaxagoras relatus a Cice. Apoph. lib. 2. is enim quærentibus amicis vellet ne clazomenas, in patriam ſi quid accidiſſet referri, nihil neceſſe eſt, inquit, vndique enim ad inferos tantundem viæ eſt. Significans omnes animas eodem feſtinare, aliter enim ſi ſentiret animarum quaſdam infernas ad ſedes, quaſdam vero ad ſupernas migraturas, non dixiſſet tantundem viæ eſſe. Huic etiam ſententiæ videtur accedere Socrates a Plutarcho relatus Apoph. lib. 3.

75 Ibidem Socrates (inquit Plutarchus) dicere ſolebat, mortem ſimilem eſſe profundo ſomno, ergo vt ſomno durante animę dormientium omnium diuerſa ad loca nõ properant, ita ille ſignificare voluit, poſtquam a corporibus humanis deceſſiſſent diuerſa ad loca non migraturas. In tertia ſententia vt boni æthereas ad ſedes, mali vero Phlegethõtis ad vndas ituri ſint, poſtquam a corporibus humanis liberati fuerint, fuit idẽ Socrates in hoc ſibi contrarius, vt de ipſo loquens refert Cicero lib. 1. Tuſcul. & rurſus apoph. lib. 2. ſic inquiens Duæ ſunt viæ, duplicesque curſus animorum e corpore exeũtium. nam qui ſe vitijs humanis cõtaminarunt, & totos libidinibus ſe tradiderunt, ijs deuium quoddam iter eſt ſecluſum a concilio Deorum, qui autem ſe integros caſtoſque ſeruarũt, quibuſque fuit minima cũ corporibus contagio, ſuntque in corporibus humanis vitam imitati Deorum, ijs ad illos, a quibus ſunt profecti, facile patet redditus. Et Cicero 2. de legi. ait, omnium animi immortales ſunt, ſed bonorum fortiumq; diuini. Et rurſum pro Cayo ait, bonorum virorum mẽtes mihi diuinæ atque æternæ videntur, & ex hominũ vita ad Deorum religionem ſanctimoniamque migrare. Et in ſomno Scipionis ait, ſic habeto te nõ eſſe mortalẽ, ſed corpus hoc. Et ꝑ Sextio ait, corpus hoc ẽ mortale, animi vero motus ſempiterni. Et Proper. li. 4. eleg. ait:

Sunt aliquid manes, letum non omnia finit.
Luridaque euictos effugit vmbra rogos.

Quarta ſententia fuit exiſtimantium animos mortales, ab humanis corporibus euolantes in diuerſa animalium brutorum corpora, (qualia ſunt terreſtrium, volatilium, & aquatilium) migraturos, id quod ſenſiſſe videtur Socrates in loco primo allegato, dum ſcripſit, mortem eſſe ſimilem diutinę peregrinationi, nam vt peregrinus errans, vagus & varians per varias mundi regiones migrat, ac remigrat, ita ſignificauit animos a corporibus exeuntes per varia aliorum animalium corpora meaturos, & huius ſententiæ fuit Ouidius & Tibullus & Claudianus. Vnde Ouid. lib. 15. Metamorph.

76 *Cuncti animæ, ſemperque, priore relicta*
Sede, nouis domibus viuunt, habitantque receptæ.
Ipſe ergo (nam memini) Troiani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram.

Ibidem, inque ferinas.

Poſſumus ire domos, pecudumque in corpora condi,
Corpora quæ poſſunt animas habuiſſe parentum,
Aut fratrum, aut aliquo iunctorum fœdere nobis,
Aut hominum certe.

Tibullus 4. Eleg. lib.

Quin etiam, mea tunc tumulus cum texerit oſſa.
Seu matura dies fato properat mihi mortem,
Longa manet ſeu vita, tamen mutata figura,
Seu me finget equum rigidos percurrere campos.
Doctum, ſeu tardi pecoris ſim gloria taurus,
Siue ego per liquidum volucris vehar aera pennis,
In quemcunque hominem me longa receperit ætas,
Inceptis de te ſubtexam carmina chartis.

Claudianus 1. de raptu Proſerpinę,

Quos vbi per varios annos, per mille figuras
Egit Lethæo purgatos flumine, tandem
Rurſus ad humanæ reuocat primordia vitæ.

Virgilius Ecloga 4.

Pauca tamen ſuberunt priſcæ veſtigia fraudis,
Quæ tentare Tethyn ratibus, quæ cingere muris
Oppida, quæ iubeant telluri infindere ſulcos.
Alter erit tum Tiphys, & alter quæ vehat Argo
Delectos Heroas erunt etiam altera bella;
Atq; iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles.

Idem Virgil. lib. 6. Aeneid.

Et pauci læta arua tenemus.
Donec longa dies perfecto temporis orbe
Concretam exemit labem, purumque reliquit
Aethereum ſenſum atque auræ ſimplicis ignem.
Has omnes vbi mille rotam voluere per annos
Lethæum ad fluuium, Deus euocat agmine magno.
Scilicet immemores, ſupra vt conuexa reuiſant,
Rurſus & incipiant in corpora velle reuerti.

Et Virgilius 6. Aeneid.

Aeneæ verba ad patrem, ſic ſcripſit.

Da iungere dextras,
Da genitor, teque amplexu ne ſubtrahe noſtro.
Sic memorans, largo fletu ſimul ora rigabat.
Ter conatus ibi collo dare brachia circum.
Ter fruſtra comprenſa manus effugit imago.
Par leuibus ventis, volucrique ſimillima ſomno.

Et Ouidius lib. 8. Metamor.

Inque leues abijt paulatim ſpiritus auras.

Et Sillius Italicus lib. 13. bel. pu.

Hic alacer colla amplexu materna petebat,
Vmbraque, ter fruſtra per inane petita fefellit.

Et Boetius Metro. 10. lib. 3.

Hoc quidquid placet, excitatque mentes,
Infimis tellus aluit cauernis.
Splendor quo regitur, vigetque cœlum,

Vitat

Vitat obſcuras animę ruinas.

Et idem Metro.1.lib.4.

Hac ſi te redacem referat via,
Quam nunc requiris immemor,
Hic,dices,memini patria eſt mihi,
Hinc ortus,hic ſiſtam gradum.

Eſt etiam quinta ſententia exiſtimantium impiorum animos tartara impia,piorum vero campos Elyſeos petituros,quæ opinio ab ea,de qa ſupra tertio loco mentionem habuimus,non differt quo ad impiorum, ſed tantum quo ad animos piorum,quibus quaſi terrenum non cœleſtem paradiſum videtur deſignare,& huius ſententię eſſe videtur Virgilius 6.Aeneid.

Hic locus eſt,partes vbi ſe via findit in ambas.
Dextera,quæ ditis magni ſub mænia tendit.
Hac iter Elyſium nobis. At læua malorum
Exercet pœnas,& ad impia Tartara mittit.

Ibidem. *Exinde per amplum*
Mittimur Elyſium,& pauci læta arua tenemus.

Lucanus lib.3.bel.ciuil.

Sedibus Elyſijs,campoque expulſa piorum.
Ad ſtygias,inquit,tenebras,maneſque,nocentes
Poſt bellum ciuile trahor.

Lucret.2.de Natura rerum.

Et quod miſſum eſt ex ætheris oris,
Id rurſum cæli fulgentia templa receptant.

Martial.12.Epigram.

Accipient olim cum te loca læta piorum.
Non erit in ſtygia notior vmbra domo.

Silius Italicus lib.2.Bel.pu.

At vos ſyderea,quas nulla æquauerit ætas,
Ite decus terrarum animæ,venerabile vulgus
Elyſium,& caſtas ſedes decorate piorum.

Idem lib.10.bel.pu

Hęc Libys,atq; repens crepitantibus vndiq; flammis
Aethereas anima exultans euaſit in auras.

Idem 13.bel.pun.

Tum ſeducta loco,& laxata lucida nocte
Clauſtra nitent,quæ ſecreti per limitis vmbram
Elyſios ducant campos,hic turba piorum
Nec ſtygio in regno cœli nec poſta ſub axe,
Verum vltra Oceanum, &c.

Idem 15.lib.

At cui ſeruatus ſeminis ortus,
Cœli porta patet.

Statius lib.10.Thebai.

Dant clara meanti.
Aſtra locum.

Idem lib.5.Syluarum.

Parce precor lachrymis,ſaluo nec concute planctu
Pectora,ne crucia fugientem coniugis vmbram.
Sic ego nec furias,nec deteriora videbo
Tartara,& Elyſius fœlix admittat ad oras.

Manilius lib.2.Aſtrono.

Noſtra loquar,nulli vatum debebimus orſa
Nec furtum,ſed opus veniet,ſoloq; volamus.
In cœlum curru,propria rate pellimus vndas.

Horum ſententiæ etiam accedere videntur Saducæi qui(ſecundum Clementem Romanum conſt. apoſt. li. 6.c.6.)reſurrectionem mortuorum quo ad corpora negabant.Denique cum veriſſima catholicorum ſententia(quæ cum ea quam,ſupra tertio loco retulimus eadem eſt)edoceamur piorum animas æthereas ad ſedes euolaturas, impiorum vero impia tartara ſubituras, quumque contrariæ ſententiæ procedant naturaliter duntaxat quatenus iis quos ſupra retulimus, & omnes Epicurei,& Stoici,reſurrectionem defunctorū negant,nā corruptū ſemel idē numero reſurgere ac reſumi nequit naturaliter,ſed ſuper naturaliter,pculdubio id pōt per Deū Opt.Max.fieri,qđ illos latuit. Quū ergo hæc omnia ita ſint qđ attinet ad q̄ſtionē de Lazaro reſuſcitante(vt e diuerticulo ad viā redeamus) vt ille & vxorem ſi quam habebat, & bona ſua recuperaret, tenendū eſſet,quia id magis ad veram catholicam ſententiā,qua edocemur,aīas eſſe immortales,accedit ſicq; cū ille idē hō q antea erat,videretur,nō eſt cur ſibi ſua denegarentur,nō magis quam cuidā e ſomno ſurgēti.

ARGVMENTVM QVARTVM.

77 DIVITIAE † & opes pariunt potentiam, potentia aūt dignitatem & iuſtam prælationem, vt proxime admonuimus,in qua Princeps noſter reliquos omnes
78 antecellere non ſemel edocti ſumus.† quod autem diuitiæ & opes pariant potentiam,adeo verū eſt,vt illinc deſcendere ſummam poteſtatē Oui. author ſit,q cecinit:

Iuppiter admonitus nihil eſſe potentius auro.

Et Lucretius,lib.5.de Natura rerum ait.

Aurumque repertum
Quod facile & validis,& pulchris dempſit honorē.
Diuitioris enim ſectam plerique,ſequuntur
Quamlibet & fortes,& pulchro corpore creti.

Petronius Arbiter in Satyr.

Quiſquis habet nummos ſecura nauiget aura,
Fortunamque ſuo temperet arbitrio
Vxorem ducat Danaem,ipſumque,licebit
Acriſium certo credere quod Danaen
Carmina componat,declamet,concrepet,omneis.
Et peragat cauſſas,ſitque Catone prior.
Iuris conſultus paret, non paret habeato
Atque eſto quid quid Seruius & Labeo.
Multa loquor,quid vis nummis præſentibus opta
Et veniet clauſum poſſidet arca Iouem.

Horatius Satyr.3.lib.2.

Omnis enim res,
Virtus fama,decus,diuina, humanaque pulchis
Diuitijs parent, quas qui conſtruxerit,ille
Clarus erit, fortis,iuſtus,ſapiens,etiam & rex,
Et quidquid volet.Hoc veluti virtute paratum
Sperabit magnæ laudi fore.

Et Plautus in Sticho.

Nam hoc tu facito cogites,vt cuique homini rex parata eſt
Firmi amici ſunt,ſi res laſſa labant,itidem amici
Res amicos inuenit. (collabeſcunt

Et Ouidius ad Piſonem:

Sed lateri nullus comitem circundare quærit,
Quem dat purus amor,ſed quem tulit impia merces,

Et Petronius Arbiter in Fragment.

Cum fortuna manet,vultum ſeruatis amici,
Cum cecidit,turpi vertitis ora fuga.

Et Ouidius lib.2.de Ponto;

Turpe quidem dictu,ſed ſi modo vera fatemur,
Vulgus amicitias vtilitate probat.

Et Ouidius ipſe 2.de Ponto:

Turpe ſequi caſum,& fortunæ accedere amicum
Et,niſi ſit fœlix,eſſe negare ſuum.

79 Vides ergo † vt qui maiores diuitias,redditus, & prouentus,ac opes hēt,is potētior intelligatur, nec dubiū eſt,quin per hoc dignior,& nobilior habeatur,vt p Nicolaum Boerium deciſ.286.Magiſter Ioan.n.8.ver.tūc ſi quæratur.quæ ſit maior dignitas. nam maior inqt is dicitur,qui plurimum poteſt,id q & tenent alij in ſuperiore fundamento relati. Sed potentiſſimum Regē ac Dominum noſtrum reliquis omnibus Principibus lōgè ditiorem ac opulentiorem eſſe nullus ignorat, ergo ijs præferendus.

ARGVMENTVM QVINTVM

80 † Ex modo menſurave emolumenti adminiſtrantium colligitur quāta,qualiſve ſit eius dignitas aut eminentia.

nentia.l.nemo,ad finem.C.de offi.ma.offic.dum ait, is
gradus cæteros antecellat,quem ſtipendia merent an-
teire.& ibi tradunt Doct.& Nicolaus Boerius de auth.
mag.conſ.add.t.mag.n.28.verſ.& ex præmij quantita-
te.Ad idem c.off.59.diſt.& l.t.C.de agentib. in reb. li.
12.ibi,ſed is qui ordine ſtipendiorum.Ad idem l.iube-
mus.2.c.de eroga.mil.ann.li. 10. Et quilibet ſecundum
dignitatem ſuam eget alimentis,veſtimentis,& reliquis
ad vitam neceſſarijs,& conſequenter ſtipendia & emo-
lumenta miniſterij & adminiſtrationis ad eandem men
ſuram ſunt aptanda dignitatis,ſicque & de dignitate ad
emolumenta & de emolumentis ad dignitatem metien
dam & conijciendam legitimum erit & ciuile argumē-
tum.l.ſed & ſi quid.§.ſufficienter.ff.de vſufr. notant gl.
1.& ibi ſcribentes in c.quia nonnulli,de cler. non reſid.
& vt maior in ordine debet eſſe potior in percipienda
portione.c.ſtatuimus,de maio.& obe.c.vlt.de cōſti.reſ-
que eccleſiarum pro meritis perſonarum & qualitatib.
ſunt diſtribuendæ.c.conſuluit.74.diſ.c.fi.1.q.2.& 12.q.
2.cap.Vulteranæ.ita & qui in percipienda portione po-
tior eſt,inquam,emolumento capiendo, is ſanè & in di
gnitate vt potior intelligatur par eſt:arg.l.t.ff. de offic.
eius cui mand.eſt iuriſd.& huic rei etiam accedit vulgi
populare iudicium,vt colligitur ex gl.celeb.per tex. ibi.
in Litem apud labeonem.§.ſi quis virgines. ff. de iniur.
Paris de Puteo de Synd.ver.nuncius.c.1.per Speculato
rem tit.de aduo.§.ſequitur,per Nicol. Boer.vbi ſuprà
n.150.& ex ipſo præmio quod accipit,colligitur virtus
& prolatus cuiuſque.l.1.ff.de iuſt.& iure,ibi, bonos nō
ſolùm metu pœnarum,verum præmiorum quoque ex-
81 hortatione efficere cupiētes.† Vnde duabus potiſsimū
rebus Reſpublicas contineri Philoſophi tradiderunt,
82 pœna & præmio.† Vnde Liſander etiam à Plut.a.Apop.
li.t.relatus interroganti Perſæ, quam Rempu. maximè
probaret:eam,inquit,in qua fortibus viris ac meticulo
ſis congrua vtriſque redduntur.ſenſit virtutem inuitari
præmijs,ignauos excitari ignominia: nimirum hoc eſt,
quod apud Homerum ſtomachatur Achilles idem ho-
noris haberi ignauis ac fortibus, ea ſententia non ſolū
habet locum in Repub. verum etiam in priuatis fami-
lijs:ſunt enim hæc duo præcipua ad conſeruandam cu
iuſlibet gregis diſciplinam.honos enim non ſolùm alit
artes,vt habet prouerbium,verum etiam virtutem.Nec
tam refert monarchia ſit,an Ariſtocratia,an Democra
tia,an aliqua Reipub.forma ex his temperata, quā vt in
quacunque gubernatione diſcrimen habeatur publicū
inter viros vtiles Reipub. & alios duntaxat ſibi viuētes.
83 nam † Deus Opt.Max.iuxta menſuram virtutis præmiū
ſolet cuique elargiri. Vnde Plautus in capt.

Eſt profectò Deus, qui quæ nos gerimus auditque, & videt. Bene merenti, bene profuerit, male merenti par erit.

Ouid.lib.2.Faſto.

Dij pia facta vident, aſtris delphina recepit
Iuppiter, & ſtellas iuſſit habere nouem.

Virg.lib.6.Aeneid.

Pauci læta arua tenemus.
Iuppiter, aut ardens euexit ad æthera virtus.

Ibidem.

Pauci læta arua tenemus.

Denique uulgus quoque iuxta præmium & compē
dium ſeu emolumentum,quod inde deſcendit, vnam-
quamque rem eiuſque dignitatem probare ſolet,vel im
probare. Vnde.
Ouidius lib.2.de Ponto ſic cecinit:

84 *Turpe quidem dictu, ſed ſi modò vera fatemur.*
Vulgus amicitias vtilitate probat.
Cura, quid expediat, prior eſt quā quid ſit honeſtum.
Et cum fortuna ſtatque caditque fides.
Ne facilè inuenies multis de millibus vnum.
Virtutem pretium qui putet eſſe ſui.
Ipſe decor recti, facti ſi præmia deſint,
Non mouet, & gratis pœnitet eſſe probum.
Nil niſi quod prodeſt charum eſt.en, detrahe menti
Spem fructus auidæ, nemo petendus erit.
At reditus iam quiſque ſuos amat, & ſibi quid ſit
Vtile, ſollicitis computat articulis.

Cùm ergo potentiſsimus Hiſpaniarum Rex longè
à Deo Optimo Maximo amplioribus emolumētis cē-
ſibuſque quàm vllus alius mundi totius Principum ſit
honeſtatus,donatus,decoratus(vt omnib. notū & plus
quam manifeſtum eſt)par eſt, vt reliquis omnibus or-
bis Principibus dignior ſublimiorque intelligatur.

ARGVMENTVM SEXTVM.

85 Ille † demum maior,dignior & excellētior eſt,quē
generaliter homines maiorem ac digniorem eſſe exiſti
mant,ita probat tex.in l.Athletas.in prin.verſ.Celſus.ff.
de his,qui no.infam.tenet in ſpecie Nicolaus Boerius.
Dec.286.n.9.vers.itē illa eſt maior dignitas, ſenſit Ale.
quem ipſe allegat in conſ.142.viſo proceſſu cauſæ,li.6.
per Beatum Ant.in ſimili in ſua ſumma,par.3.tit.15.ca.
1.§.11.Ioannes de Selua de benefici.p.1.q.2.& in ſimi
li eſt dec.Rotæ 451.in nouis verſ.ego verò dicebā. vbi
ſic dicitur, ego verò dicebam,quod ſuper hac maioritate
ſeu principalitate recurrendum eſt ad conſuetudinē ge
neralem,vox enim populi vox Dei eſt, ſecundum Do-
minicum Sotum de iuſt.& iur.li.5.q.1.art.6.

Nec dubium eſt quin ex pleriſque hominum ſenten
tijs,ille qui rerum opulentia & affluētia, atque per hoc
etiam potentia reliquos præcellit,maior & dignior iudi
cetur,vt teſtatur Lucretius li.5.de nat.rer.dum ait:

Aurumque repertum.
Quod facile & validis, & pulchris dempſit honorē.
Ditioris enim ſectam plerumque ſequuntur.
Quamlibet & validis, & pulchro corpore creti.

86 Deniquè† vt reliqua omnia ita & hoc ſcitè,& prudē-
ter Cicero nobis exhibuit,dum lib.3.Tuſc.ait, max.ma
giſter populus: & rurſus idem Cicero pro Roſcio ait,
ſic eſt vulgus,ex opinione multa æſtimat. & rurſus 2.
Tuſ.fama & multitudinis iudicio mouentur homines,
vt id honeſtum putent,quod à multitudine laudatur.&
rurſus 2.de legibus ait,nos vulgi opinionibus rapimur.
Vnde Ioan.Boemus non inſcitè in li.de moribus gen-
tium ait,Multis in rebus turpe & honeſtum non tā na-
tura quàm hominum diſtingui moribus & ſententijs,
vt multis exemplis,nos quoque diſſeruimus li.2. de ſuc
ce.crea.§.15.his ferè verbis:nonne flagitium adulterij,
quod apud nos teterrimum eſt,apud Perſas impunitū,
quinimò non ſolum tolerabile,ſed etiam irreprehenſi-
bile ac inculpatum erat.Et viliſsimum furandi flagitiū,
nonne ſimiliter apud Lacedæmonas inculpatum erat,
vt Aeneas Siluius poſtea ſummus Pontifex,Pius ſecun
dus nomine,teſtatur,quinimò nefandum flagitium(ſu
pra omnia ſcelera deteſtandum) nonne permiſſum. &
omnino inculpatum apud Tartaros, & Saracenos eſt,
vt & omnibus notum eſt.& ſcripſit Io.Boemus,c.10.li.
de ritu,moribus,& legibus diuerſarum gentium, non-
ne cum matribus,& etiam cum filiabus, & pecudū mo
re,miſcere ſeſe viris Pœnis ſeu Africanis, & cōmunes
etiam vxores habere non ſolùm permiſſum,ſed etiā om
nino inculpatum erat,vt & ipſemet ibi c.6. author eſt,
& nemini notum non eſt.Et ex lege vetere Iudæis per
miſſum,nonne ſimiliter erat nuptias cum ſororib.con-
trahere,idque hodie flagitioſiſsimum eſſet. Quum ita
que maximus magiſter populus ſit,eiuſque iudicio ſtā
dum,parendumque neceſſariò ſit,iſque opibus, diuitijs
rerumque affluentia præcellentes cæteros dignitate an

tere ſemper iudicauerit, reliquum eſt, vt Rex ac Dominus noſter potentiſsimus, quem conſtat diuitijs, opibus rerumque affluentia, imperio & ditione reliquos omnes Principes tranſuolare, dignitate quoque eos tranſgredi intelligatur, denique idem Cic. in Topicis, ſed vulgi (inquit) opinio vix mutari poteſt. Quinimò doctiſsimus Dominicus de Soto de iuſti. & iur. li. 5. q. 1. art. 9. palam teſtatur, vocem populi uocem eſſe naturæ, atqui natura incommutabilis eſt. l. 4. ff. de leg. 1.

Argumentum Septimum.

87 Præferendus ille eſt, qui alium ſuperat †comparatione laborum, quos ex munere ſibi iniuncto ſubiturus eſt. l. vnicuique, in prin. C. de prox. ſacra. ſcri. li. 12. & l. 2. C. de off. mag. off. & l. contra publicam. in fi. C. de re mili. eod. li. ibi. quia honoris augmentum non ambitione, ſed labore ad vnumquemque conuenit deuenire, tradit Lucas de Penna in l. 1. C. de com. & trib. ſcho. eodem li. & in l. de diuer. eo. tit. & Nicolaus Boerius de auth. magni conci. n. 145. verſ. nam profecto, facit l. aduocati. C.

88 de aduo. diuerſorum iud. †Vnde laboribus ſuis virorum illuſtriſſimi celebrantur, teſte Boetio Metro. 7. lib. 4. ſic canente:

89 *†Herculem duri celebrant labores;*
Ille centauros domuit ſuperbos,
Abſtulit ſæuo ſpolium leoni,
Fixit & certis volucres ſagittis;
Poma cernenti rapuit draconi,
Aureo læua grauior metallo;
Cerberum extraxit triplici cathena:
Victor immitem poſuiſſe fertur
Pabulum ſæuis Dominum quadrigis.
Hydra combuſto perijt veneno:
Fronte turpatus Achelous amnis
Ora demerſit pudibunda ripis.
Strauit Antheum Lybicis arenis.
Cacus Euandri ſatiauit iras;
Quoſque preſſurus foret altus orbis.
Setiger ſpumis humeros notauit;
Vltimus cælum labor irreflexo
Suſtulit collo, pretiumque rurſus
Vltimi cælum meruit laboris.
Ite nunc fortes, vbi celſa magni
Ducit exempli via.

Et Claudianus in Nupt. Honorij:

Non quiſquam fruitur veris odoribus,
Hyblæos latebris nec ſpoliat fauos,
Si fronti caueat, ſi timeat rubos,
Armat ſpina roſas, mella tegunt apes.

90 Sed †Hiſpaniarum Rex ac dominus noſter Potentiſſ. nullus ignorat, quin eo magis ac magis immenſos labores ſubiturus ſit, ſubeatq; ſemp. quo latiùs ac latius ſuæ ditionis, ac imperij fines ſeſe porrigunt. Nã præter bonam totius Europæ partem in orbe nobiliore eius dominatui ſubiacentem, ſi nouum orbem quem temperat ac dominatur reſpexeris, inuenies ſuam monarchiã, reliquas omnes mortalium Principum longè anteire præcellere, ſiue illi reges ſint, ſiue Imperatores, & dum omnibus ciuibus parem æquumque ſeſe præbere ſtudet, iuxta illud Virgilij ſic canentis:

Rex Iuppiter omnibus idem.

91 Quali † eius animus, mens & ſpiritus vniuerſum per orbem diffuſus ſit, poſſet non iniuria aut nõ abs re cũ Horatio lib. epod. ad candidam teſtificari.

Nullum à labore me reclinat ocium:
Vrget diem nox, & dies noctem, neque eſt
Leuare tenta ſpiritu præcordia.

Aut ſane cum Ouidio lib. 1. de Ponto, blandam humanam ac iuſtam illam querelam proferre.

92 *Confiteor† facere hoc annos, ſed & altera cauſa eſt,*
Anxietas animi, continuuſq; labor.
Cernis, vt in duris (& quid bove firmius) aruis
Fortia taurorum corpora frangat opus?
Quæ nunquam vacuo ſolita eſt ceſſare nouali,
Fructibus aſſiduis laſſa ſeneſcit humus.
Occidet, ad circi ſi quis certamina ſemper
Non intermiſſis curſibus ibit equus.
Firma ſit illa licet, ſoluetur in æquore nauis.
Quæ nunquam liquidis ſicca carebit aquis.
Me quoque debilitat ſeries immenſa laborum:
Ante meum tempus cogit & eſſe ſenem.
Otia corpus alunt, animus quoque paſcitur illis,
Immodicus contra carpit vtrunque labor.

93 Iſque labor immenſus, faſtidioſus, inamœnus, Principi ac domino noſtro Hiſpaniarum Regi, tanto magis, quam cæteris mundi Principibus imminet, quanto ſuum imperium reliquorum imperijs amplius latiuſq; eſt, nam & ſi Pompeius Magnus (vt Plutarchus Apoph. lib. 4. refert) proclamauerit, plures adorare Solem orientem quam occidentem. tamen poſtquam nos Hiſpani nouum hunc orbem occidentalium Indiarum inuenimus, apparuit plures occidentem quam orientem Solem adorare.

Vnde vix inuenitur, qui laboribus ſuſceptis periculiſque additus, nõ quaſi mercedem rerum geſtarum deſideret gloriam. Ita Cicero. 1. Offic. Vnde cum, hic agatur de gloria & honore, quin ei Principi deferẽdus ſit, q grauioribus curis, laboribus, ſolicitudinibus ex munere à Deo ſibi iniuncto ſubeſt, dubitare nõ oportet. Eſt autem ab ipſo Deo Opt. Max. datum regnandi regendive munus, iuxta illud Prouerbiorum c. 8. Per me Re-

94 ges regnant. Denique †tantus labor tam grauis eſt, & cõſequenter tanto præmio ſaltem gloriæ & honoris dignus, vt ex multorum Philoſophorum ſententijs, Plutarchus illum librum nobis reliquerit, qui ſic inſcribitur: Sic vixeris, vt nemo te vixiſſe ſentiat. Et, vt idẽ Plutarchus Apoph. li. 7. refert, Epicuri ſententia fuerit, obſcuritatem eſſe bonum appetendum, vt vitam degere liceat in ocio. Et Ouidius his arridet ſic, dum cecinit. li. 3. de Triſt.

Viue ſine inuidia moles ingloriuſ annos.

Facit, nam & clericorum ſtatum quam monachorũ honoratior adeò eſſe edocemur, quòd illi non vitæ cõtemplatiuæ tantùm, verùm etiã actiuæ inſeruiũt, hi aũt cõtẽplatiuæ duntaxat, ſicq; in honorib. inferiores ſunt, vt patet in c. 1. & c. alia. 16. q. 1. & not. Ioann. Andr. in regul. delictom. de regul. iur. lib. 6. In Merc. col. 3. & glo. fin. in capit. qualiter in ſecundo, de accuſat. dicens, quòd dignior eſt cœtus clericorum quam monachorum, & tenent Domini, & Ca. Alexandrin. in d. Epiſcopos 17. diſt. & glo. in c. religioſo, in verſ. exhiberi, de ſenten. excommunica. lib. 6. Ioan. Franc. de Ripa. lib. 2. reſpon. c. 2. num. 19. fol. 3. & Nicolaus Boerius in Tractatu de authoritate magni concilij additione 1. num. 84. verſ. item etiam clerici ſeculares. Non aliter & Princeps noſter potentiſſimus reliquis omnibus Principibus, vt præferatur in gloria, & in omnibus honoribus par eſt, quandoquidem grauioribus ſubeſt laboribus. Nam & de Agamemnone refert Plutarchus, quidam ſe Regũ Ducumque fœliciſſimum primariumque omniũ Græcorum decus appellanti reſpondiſſe à Dijs immortalibus ſe ingentibus miſerijs, curis & laboribus deſtinatum, vt hic appareat, & honorum comitem eſſe curam & laborem, & curarum, laborumq; comitem, & quaſi iuſtam compenſationem ac remunerationem eſſe, foreque ſemper honorem & gloriam. Vnde Horatius cecinit:

Nil ſine laboro magno vita mortalibus dedir.

Et alibi.

96 †*Dij nobis laboribus omnia vendunt.*
Qui ſtudet optatam curſu contingere metam.
Multa tulit fecitque puer ſudauit & alſit.

97 Quibus proximum eſt quod de Adriano Imperatore Plutarchus Apoph. li. 6. ſcriptum reliquit, Florũ quẽdam hos verſiculos in Cęſarem ſcripſiſſe:

Ego nolo Caſar eſſe,
Ambulare per Britannos,
Scythicas pati pruinas.

Huic tamen Cæſar ſuccinuit ita:

Ego nolo Florus eſſe,
Ambulare per tabernas,
Latitare per popinas,
Culices pati rotundos.

Curas denique Principum & cathenatos labores depinxit Seneca in Agamemnone, his verſibus.

Nunquam placidam ſceptra quietem,
Certum've ſui tenuere diem.
Alia ex alijs cura fatigat,
Vexatque animos noua tempeſtas.
Non ſic Lybicis ſyrtibus æquor
Furit alternos voluere fluctus.

Idem in Hercule Oetheo.

Aurea rumpunt tecta quietem,
Vigileſque tradit purpura noctes,
O ſi pateant pector aditum,
Quantos intus ſublimis agit
Fortuna metus.

Et Lucretius lib. 5. de nat. rer.

———Nunc aurum & purpura curis
Exercent hominum vitam, belloque fatigant.

Cùm ergò quò latiora & plura ſunt regna, eò plures & grauiores curas, labores & moleſtias ſecum afferãt, inque earum veluti compenſationem honor & gloria Principibus concedatur, par eſt, vt quò maiora & plura ſunt regna, eò plures & maiores glorię & honores arrogentur. Nec dubium eſt Hiſpaniarum Regem potẽtiſſimum ac dominum noſtrum plures & ampliores regiones ſub ditione & imperio ſuo temperare, quàm vllum alium mundi Principem.

Argumentum Octauum.

98 Vbi vel plura ſunt vel maiora pericula, ibi maior beneficij remuneratio debetur, tex. in Auth. habita. C. ne filius pro patre. ibi, vitam ſuam multis periculis exponunt, nec dubium eſt, quin Princeps & quilibet alius quò maioribus ſubeſt periculis, eò plenius & pinguius ſit remunerandus. le. ſemper. §. negociatores. ff. de iure immunita. & §. quibuſdam. eadem lege. & l. milites. & l. nec quidam. ibi, his ſolis, qui in expeditione occupati ſunt. C. de teſta. milita. §. his autem. Inſt. eo. tit. l. diuus. ff. eo. & c. cum eo, de elect. lib. 6. facit C. de nau. fœnore. ſere per totum. facit l. fin. C. de inoff. teſta. ſed Princeps ac Dominus noſter potentiſſimus, quanto reliquis omnibus Principibus (ſiue illi Imperatores ſint, ſiue Reges) plura & latiora regna hẽt, & gubernat (id quod euidẽtius magiſque notorium eſt, quàm vlla demonſtratione egeat) tantò maioribus ſubiicit periculis, teſte Seneca in Troade;

Quoque fortuna altius
99 *Euerit atque leuauit humanas opes,*
Hoc ſe magis ſupprimere fœlicem decet,
Varioſque caſus tremere.

Et Claudianus li. 2. in Rufi.

Deſinat elatis quiſquam confidere rebus,
Inſtabileſque Deos, ac lubrica numina diſcat.

Et idem in Epigram. ſatisfactionis ad Hadria.

In breuibus nunquam ſeſe probat Aeolus vndis,
Nec capit anguſtus Boreæ certamina collis,
Alpes ille quatit, Rodopeaque culmina quaſſat,
Incumbit nunquam cæleſtis flamma ſalictis,
Nec parui frutices iram meruere Tonantis,
Ingentes quercus, annoſas fulminat ornos,

100 Et Plutarchus Apoph. li. 6. ſic ſcriptum reliquit: Rex quidam, cuius nomen ſupprimitur, nominari alioqui digniſſimus, quum ipſi porrigeretur diadema, tenuit aliquandiu manu, dixitque. O nobilem magis quàm fœlicem pannum, quem ſi quis penitus cognoſcat, quã multis periculis, ſolicitudinibus ac miſerijs ſit refertus, ne humi quidem iacentem tollere dignetur.

Et Ouid. lib. 3. de Triſt.

Tu quoque formida nimium ſublimia ſemper.

Et Claudianus de Sepulchro ſpe.

Magna repente ruunt ſumma cadent ſubitò.

Et Horatius;

Excelſæ grauiore caſu decidunt turres,
Feriuntque ſummos fulgura montes.

Adde tex. celebrem in l. principes. ibi, quos ſæpè ſęua pericula vitæque interdum renunciatio. C. de prin. agẽ. in reb. li. 12. vbi dicit, quòd ille renunciat vitę, qui ſe ſupponit periculo. & tex. ſing. in l. vna. C. de caſt. l. omnium Palatinorum pecul. e. li. ibi, nec alieni ſunt à puluere & labore caſtrorum, qui ſigna noſtra comitãtur. qui præſtò ſunt ſemper actibus, quos intentos & eruditos ſtudijs itinerum prolixitas, & expeditionũ difficultas exercet. & gl. dicit not. de puluere, & bene dicit, & illi ſciunt, qui dietim experiuntur, in cuius teſtimoniũ Chriſtus dicit Lu. 9. & 10. Exeuntes de ciuitatibus, etiam puluerem pedũ veſtrorum excutite. Et idem Matth. 16. Nec mirum, cũ omnis noſter ſtatus ſuper perpetuo motu cõſiſtat, vt inquit Imperator in Auth. de non alie. §. vt aũt lex. coll. 2. & talis peregrinatio facit nos pauperes, vt Auth. de exhiben. reis. in prin. & ibi gl. in verſ. aguntur. coll. 5. quia nullam amicitiam, vt inquit Seneca, peregrini acquirunt. & facit tex. in l. 1. de Caſtr. & miniſter. li. 12. & l. fi. de tyro. & l. 1. de diuerſis off. & in Auth. de tab. §. ſi verò indign. coll. 4. concordat. c. cùm ſit ars de æta. & quali. Vnde gl. in d. §. ſi verò indignus. in verb. cautè alle. illud Sal. quòd melior eſt bucella panis ſicca cum gaudio, quàm tota domus plena victimis cum iurgio. §. ne aut. in Auth. de iudi. col. 6. vbi gl. alleg. illud Catonis, ſi labor in damno eſt, creſcit mortalis egeſtas, & virtuoſis præmia ſunt dãda, & facit bonus tex. in l. 1. C. de princ. agen. in reb. ibi, ſed is, qui ordinẽ ſtipendiorum & laborum meritò ad gradum militię ſequebatur. & in l. 1. ibi, eos etiam ad hæc officia uolumus aſpirare, quorum labores ſcholæ agẽtium in rebus teſtimonio comprobantur. C. de princ. agen. in rebus. & in l. fi. §. viri etiam ibi, hoc etiam non corroborantes intuitu laborum, quos multos longo prolixoque tempore pertulerunt. C. de dec. lib. 10. & ideo poſt labores victoriæ expectamus palmam, vt lætitiæ publ. l. 1. quam Princeps pollicetur nobis dare. l. 1. C. de prin. agentibus in rebus ibi, poſt palmam laboris, & meriti principatus honore remuneramus. Cætera curialiũ pericula & damna, vide per Aeneam Siluium in Epi. de miſerijs curialium. & tex. in §. Romani verò Cardinales. ibi, actu in curia ſuis officijs inſiſtentes. tit. de cauſis in pragmatica ſanctio. Denique Magni Principes & Monarchæ ſubſunt ingentibus timoribus atque periculis, qualis eſt nauigatio & belligeratio, & ſimilia, teſte Propert. lib. 3. Eleg.

Nunc maris in tantum ventis iactamur, & hoſtem
Quærimus, atque armis nectimus arma noua.

Et Iuuen. Satyr. 4.

Tantis parta malis, cura maiore metuque Seruantur.

Cùm

Cum ergo Principes quo maiores ſunt, eo grauiori-
bus periculis ſubiecti ſint, eiq; pericula iuſta honoris
potiſſimum, & gloriæ remuneratione ſint condigna, cõ
ſequens eſt, vt Hiſpaniarum Rex & dñus noſter poten
tiſſimus, vt reliquos omnes orbis Principes (ſiue illi re
ges ſint, ſiue Imperatores) imperij & ditionis magnitu-
dine excellit, ita honore & gloria in omni loco, & con
ſeſſu, in omnibus denique rebus antecedat.

Argumentum Nonum.

Bonum quo communius eo dignius eſt, eũque qui
tale bonũ ſic communius, & vniuerſalius in genus hu-
manum confert digniorem reddit, vt per Alphonſum
101 Guerreri. in ſpe. Principum c. 54. nu. 41. & qui bonum
efficit aut operatur in plures, maiore pmio dignus eſt,
quam qui id in pauciores afficeret, l. nuper. C. de nat. li-
beris. nõ ſecus quam ex diuerſo, qui pluribus nocet gra
uius peccat & punitur, quam ſi paucioribus noceret, l.
Athletas. §. 2. & ſ. ꝑtor. ff. de his. qui notantur infamia, auth
vt iudices ſine quoquo ſuffragio. §. eos aũt. l. quicunq;.
§. fi. C. de hæreticis, l. 1. ff. de priuatis delictis. & Inſtit. ſi
quadrupl. pauperiẽ feciſſe dicatur. in fine principij. ſed
Hiſpaniarum Rex ac Dominus noſter potẽtiſſimus, vt
pluribus præeſt tam regionibus, quam perſonis, id qđ
plusquam manifeſtum eſt, ita pluribus quoque prodeſ-
102 ſe, profuiſſe, & profuturum intelligitur. † Principatum
.n. ſuum & legitimi cuiusque Principis, non tã ad ſuam
quam ad ſuorum ciuium vtilitatem inuentum eſſe & ꝑ
tinuiſſe diuinus Plato author eſt, quod etiã docemur a
Cicer. 1. Officiorum, & ſanctus Irenęus, li. 5. cõtra hære
ſes, & Alphonſus Guerrer. c. 54. nu. 52. verſ. item notate
in theſauro Chriſtianæ religionis, & beatus Thomas in
opuſculo 21. ad duciſſam Brabantiæ, & Nicol. Boer. in
tractatu de authoritate magni concilij, additione 1. nu.
131. & Ariſt. 5. Polit. glo. & Abbas. in Clem. vnica, de ba
ptiſmo. Lucas de Pẽna in l. militaribus. C. decurionibus.
li. 10. Albericus de Roſatis, & alij in l. decernimus. C. de
Epiſc. & cle. Bar. in tract. de reg. ciui. Vnde ſanctus Tho
mas in loco ſupra citato ita ait: Cõſiderare debetis, qđ
Principes terrarum ſunt a Deo inſtituti, non quidẽ vt
propria lucra quærant, ſed vt cõem populi vtilitatem ꝓ
curent, in reprehenſionem enim quorundam Principũ
dicitur Eze. c. 34. Principes eius in medio eius quaſi lu-
pi rapaces, poſiti ad effundendum ſanguinem, & ad quę
rendas animas, & auaritiæ lucra ſequenda. Et alibi dici-
tur per quendam Prophetã, Væ paſtoribus Iſrael, qui
103 paſcebãt ſemetipſos. † His arridet ꝙ Plutarchus Apop.
lib. 4. de Antigono Macedonum rege ſcriptũ reliquit,
qui quodam dicente omnia regibus honeſta iuſtaq; eſ
ſe, ſunt per Iouem, inquit, Barbarorũ duntaxat regibus
at nobis ea duntaxat honeſta ſunt, quæ honeſta ſunt, &
ea tantum iuſta, quæ iuſta ſunt, grauiter retudit adulatri
cem vocem, volentis omnia licere regibus. Non. n. rex
eſt honeſti iuſtique regula, ſed honeſti iuſtiq; miniſter
eſt, atque vtinam ſimiles voces non audiant Chriſtiano
rum aures, aut ſi audiant, ſimili ſeueritate reijciãt, quid
enim aliud dicunt qui occinunt, quod Principi placuit,
legis vigorem habet, qui negant Principem teneri legi
bus, qui tribuunt illi geminam poteſtatem ordinatam,
& abſolutam, quarum altera poſcit, quod leges, pacta,
& fœdera poſtulant, altera quodcunque libuit? Iſta ſunt
verba Eraſmi Roterodami in expoſitione illius ſenten-
tiæ Antigoni regis, Deoique Cicero, lib. 1. Officiorum
ita ait, Omnino qui reipublicæ præſunt duo Platonis
præcepta teneant, vnum, vt vtilitatem ciuium ſic tuean
tur, vt quidquid agant ad eam referant, obliti commo-
dorum ſuorum, Alterum vt totum corpus Reipublicæ
curent, ne cum partem aliquam tuentur, reliquas deſe-
rant, vt enim tutela, ſic procuratio reipublicæ ad vtilita
tem eorum qui commiſſi ſunt, non ad eorum quibus
104 commiſſa eſt, gerenda eſt. Itaque, † (vt & Alphonſus
Guerrerius, vbi ſupra expreſſit, num. 52. & eſt ſententia
S. Irenæi, & Beati Thomæ, & Platonis, & Ciceronis, &
Antigoni regis, & Eraſmi, & Nicolai Boetij, & Bartoli,
& Lucæ de Penna, & aliorum de quibus ſupra mentio
nem habuiſſet) regnũ non eſt propter regem, ſed rex ꝓ
105 pter regnum, vel propter regni ciuiumve vtilitatẽ. † Vn
de regum creandorum originem ex iure gentium pro-
ceſſiſſe bellorum calamitatibus iniuriarũ, rapinarũ, vio
lentiarum impetus, internecionum, ſeditionum, rixarũ
que vitandarum cauſa ſcripſerunt Bal. in l. ex hoc iure.
ff. de iuſt. & iure. Alphonſus Guerrerius in d. c. 54. Idem
Bal. in tractatu Schiſmatis, quaſi impoſſibile ſit, aut pa-
rum commodum ſit viuere ſine regibus, & magiſtrati
bus, in l. 2. §. poſt originem. ff. de iuſt. & iure, & in auth.
vt omnes obediant iudicibus, notat per gl. in l. 2. §. po.
ff. de orig. iuris, & in l. 1. ff. de iuriſ. om. iud. vbi plene per
Doct. & per Paridem de Put. in tract. de ſynod. tit. de ex
106 ceſſibus regum. Sunt tamen qui velint regna eſſe de iu-
re diuino, iuxta illud prouerbium, c. 8. Per me reges re-
gnant, & legum conditores iuſta decernunt. & iuxta il
lud Demoſthenis per Iureconſultum relatum in l. 2. ff.
de legi. dum ait, legem eſſe inuentionem quãdam & do
num Dei. Cumque lex, rex aut regina eſſe dicatur, ab ipi
ſo Deo Opt. Max. reges dati eſſe videntur ad præmiũ
bonorum, & pœnam malefactorum, c. magnum. 11. q.
3. vbi Sanc. Ambroſ. ait, magnũ quidem & ſpeciale do-
cumentum eſſe, quo Chriſtiani viri ſublimioribus pote
ſtatibus docerentur debere eſſe ſubiecti, ne quis conſti-
tutionem terreni regis putet eſſe non ſoluendã, ſi. n. cen
ſum filius Dei ſoluit, quis tu tantus es, qui putas eſſe nõ
ſoluẽdũ? Denique Petrus Apoſtolus Epi. 1. c. 2. ſic ſcrip-
ſit, Eſtote ſubditi Dominis veſtris ſiue regi quaſi præ-
excellenti, ſiue ducibus tanq̃ ab eo miſſis ad vindictam
malefactorũ, laudẽ vero bonorũ. Et Paulus Apoſtolus
ad Rom. c. 13. nõ eſt. n. poteſtas niſi a Deo, facit c. non
fruſtra. 13. q. 5. vt gñale vr̃ pactũ ſocietatis humanæ ob
tẽperare principibus c. quid culpatur. 23. q. 1. Et cor re-
gis dr̃ eſſe in manu Dei, vt in Epiſtola inter claras. C. de
ſumma Trin. & fide catho. & dicit Hier. in c. Regnum.
23. q. 5. principibus, & poteſtatibus fidẽ, & reuerentiam
ſeruari oportet, q̃ qui non exhibuerit apud Deũ pmia
inuenire nõ poterit, facit ẽt, qđ notat in l. fi. C. de exact.
trib. lib. 10. Apoſt. ẽt ad Titũ ſcribit 3. c. Admone illos
principib. & poteſtatibus ſubditos eſſe. & Eſdræ 3. 4. c.
dr̃, Rex aũt ſup oĩa dominatur, & ꝑcellit, &c. & princi-
pes ſacerdotes conſtituebant ex cõmiſſione diuina du
ces, pro vt habet Exo. 28. de Moyſe Hebræorũ duce, q
conſtituit Aaron Fratrem ſuũ ſacerdotẽ, & de Iuda Ma
chabeorũ duce, q elegit ſacerdotes ſine macula, volũta
tem habentes in lege Dei, vt mãdarent ſancta, vt habet
in 1. lib. Machab. c. 4. & ꝑlatus electus, & confirmatus
non debet adminiſtrare, donec fecerit regi reuerentiã,
notatur in c. cũ longe. & in c. lectis. 63. diſt. & in c. Ab-
bates. 18. q. 3. vide Henr. in c. nobis. de iure patr. pro re-
ge ẽt orandũ eſt exemplo Baruc. c. 1. vbi dic 1, orate ꝓ
vita Nabuchodonoſor regis Babylonis, & pro vita Bal
thaſar filij eius, vt ſint dies eorum, ſicut dies cęli ſup ter
rã, &c. & Apoſt. ad Timoth. c. 2. dicit, obſecro igitur pri
mo omnium fieri obſecrationes, orationes, &c. pro Re
gibus, &c. & quod Dñs noſter Ieſus Chriſtus, Pilato re
ſpondit dicens, non haberes poteſtatem aduerſum me
vllã, niſi datum eſſet tibi deſup. Quibus verbis plane ſi
gnificauit oẽm iudicũ regumve poteſtatẽ a Deo eſſe.
107 Imperium †. n. & regnum nihil aliud eſt quã iuriſdictio,
vt in prin. Inſt. de perpe. & temp. act. verb. Imperium, &
in l. 1. ff. de conſt. principum, & l. 2. tit. 15. p. 4. Et ideo in
veteri Teſtã liber ille qui Iudicum inſcribitur, magna
ex parte circa reges verſatur, & tamen Iudicum inſcri-

bitur,quaſi Iudices,& Reges pro eodem accipiãtur. Re
gum.n.appellatio lata eſt,comprehenditque ſub ſe tàm
Iudices quàm omnes reliquos Reipublicę regentes.Vn
de Cicero lib.1.Epiſt.fam.ad Lentulum ait, Quales in
Republica Principes eſſent,taleis reliquos ſolere eſſe ci-
ues.

Et Claudianus ſic cecinit:

Nec tam inflectere ſenſus humanos edicta valent,
Quàm vita regentis.
Mobile ſemper mutatur cum Principe vulgus.

Et Horatius Oda 4.lib.3.

Diuoſque,mortaleſque turbas
Imperio regit vnus æquo.

108 Et†Guetrer.vbi ſuprà c.84.hac in re ſcripſit verba ſe
quentia.Et eſt notandum q̃ gentes prius quàm reges eſ
ſent,regnabant in puritate prima & ſola naturæ.Ideo di
xit Bal.in l.2.ff.de orig.iuris.quod in Principio vrbis cõ
ditæ populus orbis non habebat legem,ſed habebat re-
gem.& q̃ omnes reges habent ſupremam poteſtatem,
vt dixit Innocentius in c.cum P.tabellio,de fide inſtrũ.
& manu regia,id eſt,arbitrio regio omnia gubernaban-
tur.

109 †Adduco etiam Hoſt.Innoc.Io.Andr. & Abbatem
in c.licet ex ſuſcepto,de foro compe.vbi referunt, à prĩ
cipio Deum creaſſe cœlum,& terram, & omnia quæ in
eis ſunt,angelicam,& humanam naturam,ſpiritualia, &
temporalia,quę per ſe ipſum regit,ſicut factor ſuam rẽ
gubernare ſolet,& hominem quoque fecit,præcepta de
dit,& tranſgredienti pœnam impoſuit per ſe ipſum, id
eſt,Adę,& Euæ Ge.3.mulieri vero dixit,&c.vt ibi.Adæ
vero dixit,&c.& qualiter ẽt per ſeipſum Caym puniuit,
& Lamech,& quoſdã alios Gen.4.& 5.& ſic Deus rexit
mundum per ſe ipſum vſque ad Noe,& tempore, Noe
cœpit Deus creaturas ſuas regere per miniſtros, quorũ
primus fuit Noe,cui Dominus gubernationem archę ſi
bi dedit,per quam Eccleſia ſignificatur,Gen.5.& 7.nã
Noe,& filijs rectorem,& legem dedit,Gene.9.vbi licet
non legatur,ſacerdos fuit,& officium ſacerdotis exer-
cuit ſtatim poſt egreſſum archæ, ante quàm leges po-
pulo daret,Gen.8.ædificauit autem Noe,&c.quod offi-
cium ſacerdotis ſimul Abel,& Caym primò ſecerãt. In
hac autem vicaria ſucceſſerunt Patriarchæ,Reges, Iudi-
ces,Sacerdotes,& alij,qui pro tempore fuerunt in regi-
mine populi Iudæorum,& ſic durauit uſque ad Chriſtũ
qui fuit naturalis Dominus,& rex noſter, de quo dicit
Pſalmiſta;Deus iudicium tuum regi da. itaque ex ſuprà
dictis concludo,q̃ ſi conſideramus cauſam primariam,
& immediatam,Reges ſunt de iure diuino, & procedũt
à Deo,cùm ſit rex regum.aut cõſideramus cauſam me-
diatam,& tunc ſunt de iure gentium, & ad prædicta vi-
de Oldra.conſ.69.& Anch.in cõſ.339.vbi dicit, Regna
iure gentium diſtincta ſunt, & reges etiam iure diuino
cœperunt.Quibus concinunt verba Boetij Metro.5.li.
1.ſic canentis.

110 *O ſtelliferi conditor orbis,*
Qui perpetuo nexus ſolio
Rapido cælum turbine verſas,
Legemque pati ſydera cogis:
Omnia certo fine gubernas.

Et Horatius Oda 4.lib.3.

Diuoſque mortaleſque turbas
Imperio regit vnus æquo.

Et Virgilius Eclog.8.

Nec curare Deum credis mortalia quemquam.

Et idem Virgilius.

At ſperate Deos memores fandi atque nefandi.

Et Titus Calſurnius Ecloga 4.

Qui populos orbemque regit pacemque togatam.

Et Boetius Metro.6.lib. 4.

Sedet interea conditor altus,
Regumque regens flectit habenas
Rex & Dominus,fons origo,
Lex,& ſapiens arbiter æqui.

Et Sillius Italicus lib.6.Bel.pu.

Iuſtitiæ rectique dator qui cuncta gubernat.

Et Statius lib.5.Theba.

Cuncta hæc Superum demiſſa,ſuprema
Mente fluunt.

Manilius lib.1.Aſtrono.

Ac mihi tàm præſens ratio non vlla videtur.
Qua pateat mundum diuino nomine verti,

Et Boetius Metro.9.lib.5.

O qui perpetua mundum ratione gubernas.

111 Deniquè iſthæc omnia eò pertinent,vt Deus tanquã
cauſa uniuerſalis omnibus rebus inſit, ſiue aeris, ſiue i-
gnis,ſiue pelagi,ſiue terrarum:nam nihil in orbe fit,aut
homines agunt,niſi Dei volũtate,teſte Lucano li. 9.bel
li ciuilis,dum ait:

Nil agimus niſi ſponte Dei.

Item eò pertinent vt quidquid agunt, ſiue homines,
ſiue bruta,ſiue reliqua omnia animantia,vel inanimata,
quę mari,cœlo terraue continentur ad omne quaſi nu-
tu & iuſſu Dei facta videantur,ex ſententia Ouid.li.4.de
Triſtibus,ſic canentis:

Nil ita ſublime eſt ſupraque pericula tendit,
Non ſit ut inferius,ſuppoſitumque Deo.

Et Iuſtinianus Imperator in l.1.de vetere iure enucleã-
do C.ait,omnia meritò noſtra facimus, quibus authori
tatem impartimur.Ad idem l.lege.obuenire.ff.de verb.
ſignif.& l.1.§.penul.& fi.ff.de le.3.& tex.elegans in l.vnũ
ex familia.§.ſi de Falcidia.ff.de lega.2.l.conficiuntur.in
princ.ff.de iure Codicillorum.Qua ratione domos, tẽ-
112 pla,vaſa,veſtes,imagines,picturas,& ſimilia, non tàm ip
ſi artifices quàm domini,quorum iuſſu & impenſa fiunt
feciſſe videntur,teſte Martiali li.8.Epigr.ſic dicentis.

Qui fingit ſacros auro vel marmore vultus.
Non facit ille Deos,qui rogat ille facit.

113 Ergo iq̃ Reges à Deo ſiot dati vel creati,in hũc ſen-
ſum & defendi & accipi oportet, q̃ mente ipſius tacita
tacitoque eius iuſſu,permiſſu vel imperio dentur, fiant,
114 creentur,eligantur ab hominibus.†Conſtat enim,nemi
nem vnquam mortalium Deum oculis corporeis vidiſ-
ſe,teſte Ioanne Euangeliſta Epiſto.4.dum ait:Qui non
diligit fratrem ſuum,quẽ videt,quomodo diliget Deũ,
quem non videt?Item & in alium ſenſum accipere poſ
ſumus.Reges datos eſſe ab ipſo Deo optimo maximo,
nempè,q̃ ipſe Deus in omnibus,ſiue rebus,ſiue actioni
bus,concurrat vel præcurrat mouens & regẽs,quaſi ni
hil vnquam creatorum ad quicquam agendum moueaẽ
niſi inſpirante Deo.Vnde Manilius li.1.Aſtrono.

Hoc opus immenſi conſtructumque corpore mundi,
Membraque naturæ diuerſa condita forma
Aeris atque ignis,terra pelagique iacentis,
Vis animo diuina regit,ſacroque meatu
Conſpirat Deus,& tacita ratione gubernat.

Et Lucanus his concinit lib.9.belli ciuilis,dum ait;

Iuppiter eſt quodcunque vides, quodcunq; moueris

115 Deniq;†illa demũ eſt pfecta & certa hoĩum cognitio
& notitia,q̃ pcipiẽ aliquo ex quinque ſenſib.corporeis,
116 nẽpè,p viſum,p auditũ,p guſtũ,per tactũ, p odoratũ.†
Vnde teſtes de ijs tm̃,quæ aliquo ex his quinque ſenſi-
bus corporeis percipiunt & comprehendunt,debent te
ſtificari,nec certã aut idoneã rõnem ſuæ diſpoſitionis
reddere intelliguntur,niſi cùm eam reddunt, quæ tãb.
ſenſibus corporeis colligitur.l.teſtium,vbi tradunt cõi-
ter Doct.C.de teſtib.qua de re per gl.in l.2.§.idem la-
beo.1.ff.de aqua pluuia arcenda.Deci.conſ.354.in caſu
propoſito n.1.Petrus Paulus Pariſius conſ.33.colu.1.
lib.2.

lib.2.Petr.Philipp.Corn.conſ. 18. in nomine domini,
lib.2.num.4.Fulgoſ.in l.ſi non ſpeciali.C.de teſtam.vbi
Bar.Salic.Paul.Caſt.Benedictus de Plumbino, Alexan.
& Cynus num.6.& Pet.Philippus Corneus eod. num.
6.& Iaſ.in 3.notab.Bar.Ioan. de Imol.& Paul. Caſt.in
d.§. idem labeo. & Ludouicus Pontanus in d.l. ſi non
ſpeciali. Vnde & ſi reges iure diuino regnare dicantur
ex ſententia eorum,quos ſupra retulimus, vel iure gen-
tium,vt placuit iјs,quos etiam ſimiliter adduximus,ſit-
que etiam tertia eorum ſententia, qui cõtendunt id iu
re ciuili fieri,vt per Paridem de Puteo in tract.de ſynd.
117 tit.de exceſſibus regum. † Tamen ſi certiorem rationẽ
ſequamur,reperiemus huiuſmodi ſententias inter ſeſe
non tam ſenſu quam verbis diſtare.nam ſimul atq; quę
dam ciuitas regem ſibi delegit,is ſane rex eſt ex mero il
lius ciuitatis conſenſu,& actu ſeu actione,electione de
lectu,vel conceſſione, qua ratione iure ciuili,ideſt,il-
lius ciuitatis is rex eſſe intelligetur,arg.l.omnes populi.
l.ius autem ciuile.ff. de iuſt. & iure. §. ius autem gen-
118 tium.Inſtit.eod.tit.†Sed & is iure etiam gentium rex il-
lius ciuitatis non congrue,aut inepte dicetur. Quando
quidem ius gentium eſſe intelligitur,non id modo, qđ
ab omnibus omnino gẽtibus plereque obſeruatur, ſed
etiam id,quod ab earum pleriſque admiſſum eſt. Qui-
nimo etiam ſi non a gentium pleriſque receptum ſit,
ſed tantum a pleriſque earumque honeſtis legibus, &
moribus regantur,adhuc dicitur eſſe iuris gentium, vt
in d.l.omnes populi,& d.§.ius autem gentium, & dixi-
mus plene, lib.1.de ſucceſſionum progreſſu in præfa.
Nec dubium eſt quin plereque gentium,quæ honeſtis
legibus,& moribus reguntur, Regibus gubernentur.
Vnde tale gubernandi ius dinoque, & imperium a iu-
re gentium,vt deſcendere videatur par eſt. Sed & a iu-
re diuino ſimiliter deſcendere nõ inſcite intelligemus
in eum modum, de quo ſupra mentionem habuimus.
119 † Dummodo reges generaliter accipiamus, eamq; vo-
cem ad omnes, & quoſlibet omnino regentes referа-
mus,(quales hodie ſunt Duces Venetorum, vel Ge-
nuenſium,vel Piſanorum,& ſimilium. Et quales olim
erant conſules Romanorum,& Rectores Carthaginẽ
ſium ſeu Pœnorum,& ſimilium.)Hi etenim omnes, &
ſimiles legitimi Reges,Regentes,Rectores,Principes,
Judices,Imperatores,quocunque nomine,aut voce nũ
cupentur,non propter ſe aut ſuam vtilitatem, ſed pro-
pter ciues ciuiumve vtilitatem creati,delecti,aut dari in
telliguntur,ad ſimilitudinem ac imaginem tutelę mino
rum,quæ eſt vis ac poteſtas in capitibus liberis ad tuen
dos eos,qui aliter ſe tueri commode nequirent, l.1.ff.
de tutelis.in prin.Inſt.eod.tit. vt ſupra plenius oſtendi-
120 mus.† Nam,vt tutela inuenta fuit ad tuendum eum,qui
ſe per ætatem tueri non poteſt, vt in dictis legib.ita &
regnum ad tuendos eos,qui vel per ætatem,vel ſenium
ve morbum corporum,vel animorum, vel ſexum, vel
imbecillitatem ſeſe aduerſus potentiores tueri non poſ
ſunt,inuentum datumque fuit, ſicque humanis neceſſi
tatibus id exigentibus,ita Bal.in d.l.ex hoc iure,videtur
ſentire,& etiam in ſuo conſilio ſchiſmatis,& Alphon-
ſus Guerrerius,cap.54. in ſuo Theſauro relig. Chriſti.
in prin.
121 Denique,†vt Cicero in Lælio teſtatur, ſic nos nati
videmur,vt inter nos eſſet ſocietas quædam. Id quod
idem Cicero repetit 4.de finibus his verbis. Hoc ſolũ
animal homo natum eſt pudoris ac verecundiæ parti-
ceps, appetens coniunctionem hominum ac ſocietatẽ.
Nec dubium eſt,quin hæc ſocietas ac cõmunio ſeu fa-
miliaritas ſoleat parere diſcordias,l.cum pater.§. dulciſ
122 ſimis.ff.de lega.2.†Eſt enim ingenium humanum pro-
cliue ad diſſentiendum,iuxta illud Virgilij.

Scinditur incertum ſtudia in contraria vulgus.

Et Sillius Italicus lib.9.

Diſcordia demens
Intrauit cœlos,ſuperoſq; ad bella coegit.

Cumque natura ita comparatũ ſit, vt omnis ſibi me
lius,quam alteri eſſe malit, vt Terentius author eſt, &
probat elegans tex.in l.ſi voluntate.C. de reſcin. vend.
neceſſum fuit eſſe,& præeſſe,qui huiuſcemodi diſcor-
dias ac lites componeret, ne ad arma neceſque paſſim
ciues proſilirent ac furerẽt.Ergo & humana neceſſitas,
& naturalis appetitus ſocietatis(eſt enim homo ſecun-
dum Philoſophum animal ſociabile)peperit hominum
vitam ſocialem atque politicam,ſocietas diſcordiã,diſ-
ſenſum,diſcordia principatum iuridicamque poteſtatẽ
ciuilem,& in hunc ſenſum dici poteſt, regnum eſſe de
iure naturali,& gentium,& ita intellige d.l.2. ad princ.
ff.de orig.iuris.cum ſupr.alleg.verum is principatus na
turaliter loquendo deſcendit immediate ab hominum
conceſſione,facto vel delectu, cõcurrente Dei permiſ
ſu,& ordinatione,ſecundum ea,quæ propoſuimus, po
teſt tamen quotidie fere,(& non raro expedit)mutari,
& variari quo ad regentium perſonas,quo ad tempora
loca,cauſas modoſque regendi,& adminiſtrandi.c. nõ
debet,de conſang.& affin.d.l.2.§.ſed cum paulatim.
123 † Qua in re accipimus principatũ pro quolibet ma-
giſtratu,& ſic in genere,iuxta l.magiſtratibus.ff.de iur.
om.iud.& iuxta illud Cicer.3. de legib. magiſtratus lex
eſt loquens.Et rurſus idem Cicero ibi, magiſtratibus
opus eſt,ſine quorum prudentia ac diligentia ciuitas eſ
ſe non poteſt,quorum deſcriptione omnis Reipublicę
moderatio continetur.neque iјs ſolum præſcribendus
eſt imperandi,ſed etiam ciuibus obtemperandi modus.
Itaque populus ſine Imperatore,ſine Rege,ſine Duce,
ſine Comite,ſine Marchione in ſpecie ſumptis cõſiſte-
re,& poteſt,& non raro ſolet,(ſunt enim varijs in orbis re
gionibus, varia non ſolum regentium nomina, ſed &
poteſtas,vis,imperium ac ditio) Cæterum ſine vllo om
nino magiſtratu,qui vel ad omnes cauſas, & lites dele-
ctus eſſet,vel ſaltem quando exorirentur, is ad eas ſedã
das,& definiendas deligeretur,cõſiſtere vix poſſet,quin
iam mos,& viuendi ritus,& modus plane a iure gentium
diſſideret aut aduerſaretur,& iuri naturæ quatenus pe-
124 culiariter conuenit hominibus.† Quãuis enim reliquis
animantibus brutis is magiſtratus opus non ſit,quippe
quæ ex rapto plerunque viuant,famis neceſſitate cogẽ
te,tamen victum quærunt ex rapto,& violentia in ani-
mal diuerſarum ſpecierum illata,non ex illata in animal
eiuſdem ſpeciei,vt Horatius author eſt, & Plutarchus
in opere illo,quod inſcribitur,an Brutis ratio inſit.Cæ
terum cum Deus Opt.Max.(iuxta illud Pſalmiſtæ,om
nia ſubiecisti ſub pedibus eius)omnia huius mundi ho
minibus conceſſerit,hinc fit, vt homo in hominẽ non
raro impetum faciat violentiæ,iuxta illud Ouidij.

Non hoſpes ab hoſpite tutus,viuitur ex rapto.

Denique violentiã inferre in animal diuerſæ ſpeciei
fas eſt, fuitque ſemper tamq; hominibus conceſſum q̃
reliquis animantibus vſitatum,& peculiare ac natura in
ſitum. Nam vt hominib. impetum facere liberũ eſt in
omne genus Brutorum,ſiue illa volucria ſint,ſiue terre
ſtria,ſiue ſquamea,vel aquatilis turba,iuxta illud: Om-
nia ſubiecisti, &c. ita quoque & Brutis in diuerſæ ſpẽi
animalia natura inſitũ eſt prædam facere,quorũ plera-
que ex rapto viuũt,pręſertim volatilia,& ẽt ſquamea tur
ba,& ex quadrupedum genere nõ pauca,vt vrſi, leones,
lupi,vulpes,canes,cati,& ſimiles,ſed in aĩal eiuſdẽ ſpẽi,
aut nunquam, aut ſane perraro impetum,aut prædã fa
ciunt,homines autem in reliquos homines frequenter.
Ergo principatus,qui(vt iã oſtendimus) ad cõſeruatio
nem ſpẽi fuit inuentus,neceſſarius fuit in hoĩbus,ne eo
rum imbecilliores a fortioribus opprimentur.nõ ſic in

reliquis animantibus, quæ, vt prędam in alterum animal ſuæmet ſpeciei non exercent, & ita principe aut moderatore ſuæmet ſpeciei non egent, ſicque leo non præeſt leoni, nô vrſus vrſo, taurusve tauro, aut equus equo. Nô quoque aquila aquilæ, miluus miluo, accipiter accipitri, aut columba columbæ. Nec delphin præeſt delphino, aut cætera id genus. Quæ omnia eò pertinent, vt intelligatur principatum non eſſe de iure naturali, prout vox conuenit omnibus animantibus. iuxta l. 1. ff. de iuſt. & iure. & in pr. Inſt. de iure nat. ſed eſſe de iure naturę, prout conuenit ſolis hominibus, quod peculiari nomine Ius gentium appellatur, vt in dictis legibus. non quoque eſſe de iure diuino, niſi quatenus illud his cum omnibus rebus humanis concurrit, quaſi cauſa vniuerſalis, vt iam oſtendimus. Quòd de iure naturæ ſit principatus intellige, vt illicò ſubijciam.

Cum ergò (vt è diuerticulo ad viam redeamus) q plu ribus prodeſt, maiore præmio gloriæ & honoris dignus ſit, quàm qui paucioribus prodeſt, cùmq; principatus ad ſubditorum duntaxat, non etiam ad principum vtilitatē inuentus ſit, ſequitur, vt qui pluribus ſationibuſq; principatibus à Deo & hominibus præfectus fuerit, is plurib. hominibus profuturus ſit, ne aliter peccatum. In principe præſumatur contra l. meritò. ff. pro ſocio. prętertim cùm vt Ouid. cecinit:

Omne animi vitium tantò conſpectius in ſe
Crimen habet, quantò maior qui peccat habetur.

Vnde cùm Princeps ac Dominus noſter Rex Hiſpaniarum potentiſſimus longè pluribus regionib. & principatibus præſit, quàm vllus totius orbis Princeps, ſicq; longè numeroſiori mortalium turbę profuturus ſit, profuerit, profueriſque ſemper, par eſt, vt in gloriæ & honoris præmio reliquis principibus præferatur.

125 Denique videndum eſt, † cùm principatus eſſe iuris naturę vel gentium dixerimus, an ſub principe viuere omnibus hominibus neceſſum ſit? quod videtur iuxta c. 2. de maio. & obed. & iuxta illud Pauli Apoſtoli; Omnis anima (inquit) ſuperioribus poteſtatibus ſubdita ſit. Sed illud quoad ſpiritualia habet vim præcepti, ſed quoad temporalia vel non procedit, vel vim tantùm conſilij habet, nam ius naturale eſt naturalis quædam inclinatio, & appetitus nullam inducens compulſionem præciſam aut coactionem, vt dixi.

Et Ius gentium eſt commutabile, nec vnquam, quod ad omnes homines induxit neceſsitatem præciſam, ſicq; capti qui iure gentium ſerui fiunt capientium, tamen inter Chriſtianos non ita ſit. & ſic in alijs, vt plenè diximus de ſucc. progr. in præfa. ergo ſi in aliqua ciuitate libera ciues conuenirent, ne vllum haberent principem, magiſtratum aut iudicem, ſed q quando inter duos cōciues, vel inter plures eſſet lis ciuilis, vel criminalis, tunc reliqui conciues iudices aut arbitri eſſent illius litis, talis conuētio & regimen proculdubio valeret. nec video quid poſſit huic rei impedimento eſſe, idque probatum eſt, quia omnia conſentur permiſſa, quæ non reperiuntur nominatim prohibita. l. nec non. §. quod eis. ff. ex quib. cau. maiores. l. ſuper ſtatuas. C. de relig. l. altius. C. de ſerui. & hæc eſt illa naturalis libertas hominibus à Deo optimo maximo data. l. libertas. ff. de ſtatu hominum. § libertas. Inſtit. de iure perſonarum. l. quod attinet. ff. de regulis iur. ſed talem conuentionem, aut regimen nullus vnquam inueniet prohibitam iure diuino, naturali, vel gentium, ergò remanet libera, & ſub arbitrio cuiuſque populi liberi, qui ius ciuile ſibi poſſit hodie adoptare, & cras repudiare, iuxta § ſed naturalia. Inſt. de iure natu. l. omnes populi. ff. de iuſt. & iure. quod multum nota, quia de his vidi valētiſsimos Doctores hæſitare. & in cōtrarium inclinat Dominic. Sotus Theologorum noſtræ tempeſtatis diſertiſſimus de iuſt. & iure. pro nobis illud Domini Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius, &c. cuius rei ſenſus eſt, nô ſolùm hominem nulli ſubeſſe, ſed ex diuerſo homini reliqua omnia præter hominem alterum ſubeſſe.

ARGVMENTVM DECIMVM.

126 Quo maiorem † in genus humanum adminiſtrationem quis habet, eò dignior, ſublimior & eminētior omni loco, ſede, gloria, & honore intelligitur. tex. & ibi Lucas de Penna in l. 2. C. vt dignitatis ordo ſeruetur. & l. fi. ibi, in ipſo tamen actu. C. de Decuri. l. 10. facit l. bene à Zenone. C. de quadri. præſcr. ibi, qui n. ſuis conſilijs ſuiſque laboribus pro toto orbe terrarum die noctuque laborant, quare non habeant dignam ſua prærogatiua fortunam. id quod notat Saly. ibi 9. no. l. ex agentibus. & ibi gl. in verbo, poſteriores. C. de pri. agen. in rebus. li. 12 & in l. 1. C. de proxi. ſacro. ſcri. eod. li. Nicolaus Boerius de auth. mag. conſ. add. 1. nu. 142. verſ. præterea non ſolùm

127 ratione. † Vnde tàm ipſe, quàm Ioannes de Platea, in l. 1. ſuprà iam alle. contendunt Doctores actu legentes reliquis, qui actu non legunt, præferendos eſſe, quod & tenet idem Io. de Platea, in l. 1. C. de conſulib. Denique ſummus honor eſt in Reipublicæ adminiſtratione, tantoque ſublimior quanto ea adminiſtratio, & Reipublicæ cura amplior, & latior eſt. l. honor. in princip. ff. de muner. & hon. gl. in l. 1. C. de mune. & hon. li. 11. edocet Andr. Barb. ad Bal. in feudis, tit. quib mod. feud. amit. in verb. carebit. ſed Rex ac dominus noſter immēſas innumeraſque regionum adminiſtrationes, plures ſanè & latiores, quàm reliqui omnes Principes habet, vt euidentius eſt, quàm vlla comprobatione egeat, nullique ignotum, qui rerum non ſit inexpertus; ergo vt reliquos omnes Principes antecellat, par eſt, præſertim cùm tales adminiſtratiōes, ditiones, regna, imperia, ab ipſo Deo op. max. ſibi data fuiſſe intelligantur, iuxta illud Prouer. c. 8. Per me Reges regnant. Et Apoſtolus ad Rom. c. 13. Nō eſt, inquit, poteſtas, niſi à Deo, cùm ijs, quæ iam ſuprà congeſsimus.

ARGVMENTVM VNDECIMVM.

128 Qui præeſt loco digniori is dignior, ſublimior, excellentiorque eſſe intelligitur. Ita tradunt Nicola. Boerius in d. tracta. de auth. mag. conſ. add. 1. num. 149. verſicul. præterea etiam, & fortius poſt Ioann. de Platea, quem allegat in l. 2. C. vt dignitatis ordo ſer. li. 10. vnde præfectus vrbis dicitur maior dignitate, quàm reliqui magiſtratus Romanæ ditioni & imperio ſubiecti, vt per Gl. & Doct. in rub. ff. de offic. præfe. vrbis. l. 1. C. de Silenti. vbi Io. de Platea, & l. 1. C. de præp. lab. lib. 11. facit l. ius Senatorū, de dignit. & l. municipes, ff. de municipa. ibi, quibus ſumma Reipublicæ commiſſa eſt, & in dictis locis tradunt communiter Doctores ratione loci & adminiſtrationis (hoc eſt loci vbi adminiſtrat) quem eſſe præferendum, facit le. quilibet. C. de decurio. lib. 10. ibi non ſolum à vobis, quibus propter loci dignitatem rerum ſumma commiſſa eſt. & ibi Bald. edocet, tantò maiorem eſſe Officialem, quantò digniori loco præeſt, facit le. 1. & quæ ibi plenè dixerunt Doctor. C. de priuileg. vrbis Roma. lib. 12. & fuit ſententia Innocentij in cap. 3. de ſepultu. & Cardi. Alexand. qui etiam, ut refert Nicolaus Boerius, vbi ſuprà, & num. 100. ait, Officialem in ciuitate adminiſtrantem præferendum eſſe ei, qui in vico admini-

129 ſtraret. † Nam & ſecundum eundem Nicolaum ibi ratione officij filius præfertur patri ſuo, vt per Valerium Maximum in libro 2. ad finem de inſtitut. antiquis Simo. de Bur. in procemio Clement. Alexand. in addit. ad Barto. in l. 5. ff. de obſeq. Aulus Gell. in noctibus atti. lib. 2. cap. 2. & facit l. nam quod. ff. ad Trebell. in l. minimè.

ff. de

130 ff.de reli.& ſump.funerum.† Id quod in actibus publi-
cis ita definitum fuiſſe ait Aulus Gellius, vbi ſupra in p
ſona præſidis Cretæ prouinciæ,& rurſus Romæ in per
ſona Fabij filij Maximi,& attingit Bartholomæus Soc.
131 in l.cum quid.col.3.ff.ſi cer.pet.poſt Aret. ibi. † Et ci-
ues(vt ad viam redeamus) oriundos ex vrbe ſplendida
nobiles eſſe atteſtatur Lucas de Penna in l.mulieres,co
lum.3.C.de digni.lib.12.ſentiens non ita eſſe in ijs,qui
vicis, aut villis orirentur,tanti momēti eſſe,iudicans lo
ci dignitatem,& ſublimitatem facit 40.diſt.c. nos qui.
&c.illud.&c.Adam.& ff.de excuſ.tut.l. non tantum.§.
1.& C.de vi publica.l.ſeruos.in 2.reſponſ. & l. in vrbe.
ff.de ſtatu hominum.
132 Quū ergo qui præeſt loco digniori,is dignior,ſub-
limior,& anteponendus eſſe intelligatur, cumque Rex
ac Dominus noſter Hiſpaniarū regionibus præſit,quę
cum alijs nominibus,tum eo potiſſimum, quòd in ea
Chriſti Domini ac Redemptoris noſtri vera fides , &
dogma integra,intacta,inuiolataq; permanet,qua in re
reliquas omnes orbis prouincias(quæ noſtræ tempeſta
tis calamitas,miſeria, & infęlicitas à lachrymis minime
temperanda eſt)ſuperare vix eſt,vt non longe videatur
reliquū eſt,vt qui princeps ei præfuerit, is reliquis om
nibus mundi Principibus potior ſublimiorque eſſe in-
telligatur .
133 Nec mirum aut nouum eſt habitam loci rationem,†
quo ad dignitatem,qua de egimus magni eſſe momen
ti,quandoquidem loci conſideratio potens eſt ad rerū
naturas mutandas,quo ad iuris effectus,quale eſt,cum
pecunia loco circumſcripta eſt,quo caſu ob ſolam loci
conſiderationem loco ſpeciei habetur,& ſi loco gene-
ris ſit,quando certo loco circumſcripta non eſt,vt in l.
incendium,C.ſi cer.pet.vbi not.omnes Doct. iuncta l.
plane.1.§.ſi eadem res ſæpius,vbi plene per Alex.& Iaſ.
poſt alios.ff.de lega.1.l.ſi certos.ff.de verb. oblig.l.ſed
& ſi certos.& l.talis ſcriptura.§.item ſi legetur, & vtro-
bique per Doct.ff.de legat.1.text.in princ.Inſt. quibus
mod.re contrahitur obligat.l.2.§. mutui autem datio ,
cum ibi plene not.per Gloſſ.& Doct.ff.ſi cert.pet.& in
l.quod te mihi.eodem tit.l.ſi ſeruus legatus.§.qui quin
que.ff.de lega.1.l.1.§.ſi decem,qui in area.ff. vt legato-
rum nomine caue.Et hinc naſcuntur plura vtilia, vt diſ
ſeruimus de ſuc.crea.lib.1.§.10.num.93.verſ.quod au-
134 tem genera.Denique,†vt ex dignitate,aut qualitate lo-
ci,vbi quis incluſus,aut collocatus eſt,arguatur ad di-
gnitatem,aut qualitatem incluſorum , aut collocatorū
ſenſit Alexand.de quo quum Plutarchus,lib.4.Apoph.
meminerit,ſic ſcriptum reliquit: Quū delato ad ipſum
ſcriniolo,quo nihil inter opes Darij precioſius pulchri
usve repertum eſt,quæreretur,in quem vſum deſtinan-
dum eſſet,alijs aliud ſuadentibus,dixit,hinc optime ſer
uandus dabitur Homerus ſentiēs, nullum eſſe Theſau
rum illo precioſiorem,ita viſum eſt iuueni, qui ſe totū
ad exemplar Achillis componebat.

ARGVMENTVM DVODECIMVM

135 Superioribus† concinit,nam cui Princeps magis fa-
uet,& adſpirat,is dignior eſſe videtur laude,& honore,
vt teſtatur Horatius, lib.1.Epiſtol.ad Seuam , dum ait:
Principibus placuiſſe viris nō vltima laus eſt,& eſt egre
gius tex.in l.omnium.C.de teſta. vbi cuius teſtamento
Princeps ob gratiam præſto fuit,is rite teſtatus videtur
etiam ſi ſolemnia non adhibuiſſet,quaſi ſublimior quo
dammodo,& legibus Principis ad imaginem iam velu
ti ſolutus eſſe cæperit,quem tex.pleniſſime ornauimus
de ſuc.creat.lib.3.§.26.per totum.facit l.ſiue apud acta
136 C.de tranſa.† Vnde Doctor ille,qui a Principe creatus
fuit,reliquis Doctoribus dignior,ſublimior &potētior
in prælatione habetur.Ita Abbas in c.p tuas.per tex.ibi
de maio.&obed.And.Barb.in c.quod clericis,de fo.cō
pe.plene per Fel.in d.c.per tuas.col.3.per Nicol. Boer.
de auth.mag.conſ.1.add.mag.nu.91.& rurſus nu. 133.
per Petrum de Leinand.in tract.de Doct.p.3.q.10.per
Bar.in ſimili,in tract.de inſig.& arm.col.2.Paul. Caſtr.
in l.quoties.C.vbi de crimi.agi oporteat.Bar.Soc. reg.
29.verſ.fallit ratione promotionis. Neque abſimile eſt
137 † quod & Canonicus à Papa creatus præfertur Canoni
cis ab alio effectis,ſecundum Panorm.& Fel.col.2.verſ.
in quantum.in d.c.per tuas.per Bar.in l.2.ff.de albo in-
ſcrib.& ibi plene per Alex.in addi.ad Bar.Petr.de Mon
te in ſua Monarchia,q.5.verſ.poſt Archiepiſcopos , cū
ſeq.verſ.Id quod ita demum procedere intelligit Inno.
in c.1.de maio.& obed.ſi in reliquis qualitatibus pari-
tas ſit.& Ioan.de Platea de decu.lib.10.in l.2.per Ioan.
And.in d.c.1.
Quum ergo eum digniorem,ac ſublimiorem videri,
cui Princeps magis faueret,& adſpiraret,oſtenderimus
nec dubium ſit,quin ſummus Princeps Deus potentiſ
ſimo Hiſpaniarum Regi ac Domino noſtro longe ma
gis,quā reliquis Principibus adſpirauerit,ac fauerit,par
eſt eum reliquos omnes anteire. Quod autem ei magis
quam reliquis mundi Principibus fauerit edocemur il-
linc,ꝙ ei longe laiorem ditionem ac imperium,quam
reliquis conceſſerit ac commiſerit,ſuoq; loco maiori-
bus in negotijs,ac regionibus ſubſtituit,ac ſuffecit. Nā
cum in principio Deus creaſſet cęlum & terram,& om
nia quæ in eis ſunt,angelicam & humanā naturam,ſpi-
ritualia,& temporalia,quæ per ſeipſum regere initio cę
pit,ſicut factor,aut cuiusque rei creator ſolet eā guber
nare,præceptaque dedit,& tranſgreſſoribus pęnam de-
ſignauit,ac impoſuit per ſe ipſum(ſcilicet Adæ & Euę)
eoſdemque puniuit,& Cain ac quoſdam alios vſque ad
Noe.teſtantur Hoſtienſis,Io.And.& nouiſſimi in c.li-
cet,de foro competen.Geneſ.c.3.& 4. qui quidē Deus
Opt.Max.vti Cæſar,& Imperator.c.ad Apoſt.in princ.
de re iud.lib.6. tempore Noe per miniſtros ſuos cæpit
regere ſuas creaturas,& Boer.vbi ſupr.num.127.ſubij-
cit ſequentia verba.Et primo fuit Noe,cui Deus guber
nationem Archæ,ac illius liberis,& filijs eius Sem,Chā
& Iaphet rectoriam dedit,qua ipſe Noe poſt exitū Ar-
chæ officium ſacerdotis exercuit,vt Geneſ.9.& poſt le
gem dedit populo ſuo , ſecundum quam voluit ipſum
viuere,& tranſgreſſoribus pœnam impoſuit,& hoc per
Moyſen,vt patet per diſcurſum Exodi,& 22.q.5. c.res.
cum c.ſequenti.& in hac vicaria ſucceſſerūt Patriarchę
Reges,& alij,qui pro tempore fuerunt in regimine ad
aduentum Chriſti benedicti vſque,qui fuit,& eſt verus
& naturalis Dn̄us,& Rex noſter,vt tenet Pet. de Bel.in
ſuo opere curiali , titul. de propoſitione grauami. co-
ram principe in curia præſidendo facienda.col.1.& Bar.
in tract.de regi.ciui.col.3.circa medium. Et ab ipſo ex
celſo Principe Saluatore noſtro pijſſimo ſeipit magnū
imperium:quoniā ipſe fuit Princeps,& caput magni cō
138 ſilij,vt habent Iſa.9.c.†Vbi dr̄ & erit magni cōſilij An
gelus,quæ verba in miſſa natalis eiuſdem Domini repe
tuntur:Puer natus eſt nobis, & vocabitur nomen eius
magni conſilij Angelus,c. nos ſi incompetenter §. his
ita.2.q.7.& Gloſſ.ſing.& ibi Abb.Sicu.in cle.vn. de Ba
pti.in verb.Regū.& Angelus ſm̄ tranſlationem ſeptua
ginta interpretū dicitur Chriſtus,probatur Eccleſ.22.
Lumen quippe conſilij , quod eſt donum Spiritus ſan-
cti,& cœleſte,vel ſm̄ Bonau.exponitur propter inferio
rum regimen,ſiue gubernationē,dicitur Angelus ma-
gni conſilij,hoc eſt,Chriſtus, qui omnium electorum
mentes in ſua cuſtodia ſuſcepit & tutela.Io.17. Qđ de
diſti mihi,ego cuſtodiui,& nemo ex eis perijt , niſi fili⁹
139 pditionis.†Et ſummus Priceps noſter Hiſpaniarū Rex

eſt miniſter Dei in terris, ſecundum Doct. in d. ca. licet. prout ſecundum eum ſunt reliqui ſummi Principes, vt per Martinum Laud. in tract. de prin. in princ. q. iuxta illud, Deus iudicium tuum regida, & iuſtitiam tuam filio regis, vt in Pſalmo 71. Tradunt per tex. ibi ſcribentes in auth. de conſul. ad finem. facit l. iubemus nullam. C. de ſacr. Eccl. & Bal. de pace Conſtantiæ. §. 1. verſ. debitam fidem. Antonius Corſetus de poteſta. regia. q. 45. Bart. in extrauag. quomodo in crimine læſę ma. ſit proc. verb. totius orbis. Card. Alexand. in c. quoniam. 15. d. Cùm ergò Hiſpaniarum Rex ac Dominus noſter potẽtiſſimus ſit Dei vicarius & miniſter, ac ſubſtitutus in terris ad gubernationem regionum ſibi ab ipſo commiſſarum, eęq; ſint longe plures ac latiores, quàm quæ ab ipſo Deo vlli alij principum commiſſę fuerint. Sequitur igitur vt ipſe Deus Rex regum ei magis quàm reliquis principib. terræ fauiſſe & adſpiraſſe videatur, & per hoc ſit reliqs principibus pręferendus.

Hęc duodecim argumenta communia ſunt, quò ad omnes totius orbis principes, ſed in particulari præter hæc duodecim, eſt etiam reſpectu Regis Gallorum & tertium decimum argumentum, ꝙ Rex noſter eſt legitimus Princeps & Dominus noſter, legitimuſque in hoc Regno ſucceſſor per lineam rectam à primo Gothorũ Rege vſque ad potentiſſimum Regem noſtrum Philippum, vt ſuprà attigimus. at Regnum Francorum, ꝙ hodie non ſit ſub Principibus legitimis, quinimò à regia proſapia trãſitum fecerit in ipſorum expulſores, author eſt Petrus Meſias in vitis Cæſarum. & in Sylua variæ lectionis. Eſt & quartumdecimum argumentum, ꝙ eadẽ ratione apparet, Reges noſtros eſſe nobiliores, hoc eſt, ex ſtemmate clariore deſcendentes, vtpotè quæ à veris legitimis Regibus non à Tyrannis vt illi deſcendunt, id quod multum confert ad nobilitatem, dignitatem, & ꝑlationem, vt plenè per Nic. Boer. de auth. mag. conſ. add. 1. n. 38. per Felyn. in rub. de ma. & obed. col. 3. Domi. in c. quorundam. de elect. lib. 6. auth. vt ab illuſtribus. §. ſancimus. l. nobiliores. C. de mercat. & comer. Vnde nobilitati fauendum eſſe à Cicer. docemur, qui pro Sextio ſic ſcriptum reliquit: Omnes boni ſemper nobilitati fauemus, & quia vtile eſt Reipublicæ, nobiles eſſe homines dignos maioribus ſuis, & quia ualere debet apud nos clarorum hominum ſenex de Republica meritorum memoria etiam mortuorum. Quartumdecimum, ꝙ maior & dignior quis dicitur ratione antiquioris originis, & cùm omnes ab Adam deſcendamus, quod attinet ad ꝓpoſitum antiquiorem accipere debemus eum, qui deſcẽdit à parentibus, qui ab antiquo vel antiquiore tempore noſcuntur eſſe potentes, & ſic nobiles, vt per Nicolaũ Boer. & Fely. vbi ſuprà. & d. auth. vt ab illus. §. ſancimus. & d. l. nobiliores. Nec dubium eſt, quin Rex potentiſſimus noſter hac in re Gallorum Regem (vt nunc dicebam) præcedat. Sextumdecimum ex parte ipſorũ regnorum conſtat longè anterius vera dogmata Chriſti à regione Hiſpana, quàm à Gallica fuiſſe recepta, nam parũ poſt Chriſti redemptoris noſtri paſsionẽ, Iacobus Apoſtolus per Hiſpaniam euangelizauit, genteſque ad Chriſti fidem redegit, id quod longè tardius poſtea Gallis contigit, vt per eũdem Petrum Meſiam in opuſculo de Europa. Decimumſeptimum reſpectu Eccleſię de hoc non dubitandum, quandoquidem ipſius intereſt, maximè vt inter regna Chriſtianorum illud regnum primas tenere intelligatur, in quo integra fides Chriſti eſt (quale eſt in Hiſpania) ne ſi aliud regnum, in quo ea fides læſa cœpit labaſcere, caput Chriſtianitatis videretur, ad ſe facilè reliqua membra traheret, ſuaque contagione corrumperet. Decimumoctauum, Rex noſter etiam de iure Imperatorem recognoſcere deſinit, non ſic in rege Gallorũ, qui eum recognoſcit de iure; licet aliud de facto, vt per Alphonſum Guerrerium in Speculo principum c. 55. ad finem. Bal. in l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iur. Panorm. in c. nouit. de iudi. Gloſſ. in c. Adrianus. 63. diſt. Oldra. conſ. 69.

Et hæc poſteriora ſex argumenta ideò tàm paucis ac breuibus perſtringimus, ꝙ nobis cum Gallis nullũ certamen eſt, ſed potius, ſumma cum illis & principe ſuo tàm nobis quàm potentiſſimo Regni noſtro & amicitia & cognatio eſt, ſed noſtrum de prælatione certamen reſpectu omnium mundi principũ eſt, quotquot hodie ſunt dignitate, honore, gloria, & ſublimitate Princeps noſter Hiſpaniarum Rex potentiſsimus excellentior intelligatur.

Omnia fundamenta aut argumenta, quæ in contrarium adduci poſſunt obiter in noſtræ partis tuitione diſſoluta inuenies id, quod breuitatis ſtudio ſic factum curauimus, & Regis noſtri mentionem toties fecimus, eò, ꝙ ab ſplendore ipſius honor & iuſtitia noſtra pẽdebat, noſtra enim de cauſa non de ipſius agebatur.

SVMMARIVM.

1 *Principum triplex diſtinctio.*
2 *Princeps merus & legitimus.*
3 *Princeps legitimus non merus.*
4 *Princeps illegitimus.*
5 *Priaceps ex bello an ſit legitimus.*
6 *Princeps legitimus leges ferre poteſt.*
7 *Populus poſtquam Principem accepit, deſinit habere ius legum ferendarum.*
8 *Principi à populo data poteſtas reuocari nequit, fallit in tribus caſibus.*
9 *Vaſallus dominum belligerantem quãdo ſequi teneatur.*
10 *Principatus intuetur meram ciuium vtilitatem non principum.*

Plato. Cicero. Ariſt.

11 *Legum quam Principum ſalubrium imperium.*
12 *Iudicis arbitrio quàm minima relinquenda.*
13 *Hiſtoria Antigoni.*
14 *Princeps eſt legis miniſter, ſicque eis ſubeſt.*
15 *Hiſtoria Archidami.*
16 *Hiſtoria Pauſaniæ.*
17 *Hiſtoria Heracliti.*
18 *Princeps continetur appellatione magiſtratuum.*
19 *Princeps ſubeſt legibus.*
20 *Hiſtoria Cæſaris.*
21 *Facetia Anacharſis.*
22 *Intellectus l. princeps. ff. de legi. cum ſimi.*
23 *Legum & conuentionum eadem natura.*
24 *Principum creandorum aut legum finis, populorum vtilitas.*
25 *Reges ſunt de iure gentium.*
26 *Principatus Eccleſiaſticus ad populorum vtilitatẽ eſt.*

CAPVT I.

PRINCIPVM materia reliquis omnibus altior, frequentior, & vtilior, vt eſt, ita inertior inculiorque à noſtris maleque digeſta & elaborata relicta eſt. Principes autem accipere debemus omnes regentes, quales ſunt Imperatores, Reges, & reliquos omnes, qui non recognoſcunt ſuperiorem, ijs in rebus agitur, ſiue illi ſingulares perſonæ ſint, ſiue res publicæ, & ciuitates. vnde Claudia. Nec tàm inflectere ſenſus hu-
1 manos edicta valent, quàm vita regentis. †Hi autẽ Principes reperiuntur in triplici differentia. quidam enim ſunt meri & ſimplices atque legitimi, quidam legitimi, ſed non ſimplices aut meri: quidam nec meri
2 nec legitimi. †Meri & legitimi ſunt, qui à populo libero eliguntur ad regendum populum, quo principatu

alius

alius iuſtior eſſe nequit, aut gratior, isq; ſpectat ad merā
ciuium non etiam ad regentium vtilitatē, vt prope edo-
cebimur, de hoc agitur in l. 1. ff. de conſt. prin. §. ſed &
quod princip. Inſt. de iur. nat. l. 2. §. & cum placuiſſet, &
3 circa prin. eiuſdem legis. ff. de orig. iuris. † Legitimi, ſed
non meri dicuntur, quando in campo forte latiſſimo
meo, ſub certis tributis, & legibus aliquibus iure vaſal-
litij pacto permiſſi ædificare, oppidumque conſtruere,
& hi proprie vaſalli appellantur, de quibus loquûtur ple-
raque iura feudorum; intellige quādo in tali campo nul-
lus, præter me, habebat iuriſdictionem, & tacite, vel ex-
preſſim hoc actum fuit, vt in talibus nouis habitatori-
bus iuriſdictionem haberem aut exercerem, & hoc ius
vaſallitij facilius admittit alienationem, quam ius meri
principatus, quia hoc ius in meo, illud vero in alieno cō-
ſtituitur. Item hoc ad meam principaliter vtilitatem, il-
lud verò ad ſubditorum ciuiumue vtilitatem, non ad
4 meam creatum intelligitur, vt infra dicemus. † Illegiti-
mi verò Principes dicuntur, qui vi, violētia, & armis po-
pulum debellarūt, & iſtorum poteſtas de iure nulla eſt,
quia iuridica aut legitima poteſtas non eſt ad malum;
vt fuſius infra edocebimur, & attigimus controuerſia-
5 rum li. 1. c. 1. num. 5. & 9. † De facto autem iſtorum po-
teſtas quanta ſit, ex ipſo facto pendet, quod intelligo ꝗ̄-
do bellum fuit iniuſtum: nam ſi iuſtum fuit, quia cū po-
pulus à Tyranno, & malo Principe premeretur; alter
Princeps eum populum ab illa Tyrannide liberauit, id-
que ipſius populi conſenſu fecerat, tunc ab illo popu-
lo conceſſa ſibi eſt reſignandi facultas, & purus legiti-
musq; Princeps erit, aut conceſſa non eſt, & quæſtionis
erit, quam ex cauſa modo reticenda explanare nolo.
6 † Princeps ergo legitimus eo ipſo, quod à populo
creatur, habet legis condendæ facultatem, legesque ve-
teres innouare poteſt, dummodo id vtiliter fiat, vel ſal-
tem bono animo nec iuri gentium repugnent, iuxta ea
quæ infra dicentur, quæque tradunt Bal. in l. non om-
nium. ff. de legi. & in l. de quib. col. 10. eodem tit. Andr.
7 Tiraq. de vtroque retr. in præfa. num. 75. † Et penes po-
pulum nō videtur (quod intelligo in populo Romano)
remāſiſſe poteſtas circa eaſdem leges mutādas, vel alias
denuo faciendas, quaſi a ſe abdicauerit poteſtatem; ꝓ
eam rem, eamque in Principem tranſtulerit, vt tradit
And. de Iſern. in conſt. Neapol. conſt. 1. rubr. non ſine.
ſub tit. de orig. iu. & rurſus in Procem. earundem conſt.
8 nu. 12. Et ipſe And. de Iſern. vtrobique ait, poteſtatem
regi à populo datam, reuocari per eundem populū non
poſſe regulariter, quod eſt magnū, & memorabile ver-
bum, ſi verum eſt. Fallit quando Princeps fieret Tyran-
nus ſecundum eum, per l. 2. §. exactis. ff. de origi. iu. Idē
quando non eſſet idoneus ad regendum, ſecundum eū
& per Paul. Caſtr. in rep. l. ex hoc iu. ff. de iuſt. & iu. col.
4. verſ. capio tertium. Franc. Purpur. in l. fi. limita 5. C. de
pact. Fernandus Loazes in conſ. pro March. de Velez,
pag. 249. nec obſtat tertium. Facit l. 1. §. quibus. ff. quod
cuiuſque vni. verſ. nom. Ioan. Imol. conſ. 34. viſis & pon-
deratis. Ioan. de Neuizanis inter cōſilia feudalia Alber-
ti Bruni, conſ. 12. patres comederūt. 23. col. Tertius ca-
ſus, ſecundum Iſern. vbi ſupra, eſt quando Rex regios
terminos excederet, nam tunc Rex non videretur. c. ſce-
lus. 2. q. 1. & q. 7. c. non omnes. Thomas in libello cogi-
tanti mihi. Hoſtienſ. in ſumma de conſt. §. quis poſſet fa-
cere conſtitutionem, ad fi. Quod diximus Principē eo
ipſo, ꝗ a populo creatur nouarum legum tam ferenda-
rum, quam veterum mutandarum poteſtatem habere;
intelligo procedere in populo Romano, non ſic in reli-
quis, niſi expreſſim, vel tacite id ſibi a populo cōceſſum
fuiſſe appareat, quia Princeps ſubeſt legibus, non leges
Principi, vt infra diſſeruimus.
Et quia nō pauca, aut leuia de Principibus acturi ſu-
mus, admonendi ſumus Principum appellatione, quo-
ties de iis meminerimus, de meritis, legitimisque Prin-
cipibus intelligendum eſſe, quos meros ideo appellaui,
quaſi expertes totius miſturæ, aut extranei accidentis,
ſiue miſtura illa in facto conſiſtat (qualis eſt Tyranni-
dis acceſſio) ſiue etiam in iure, quale eſſet ius vaſallitij,
ſecundum ſecundā principatus ſpeciem ſupra relatam,
(quod ius vberius eſſe, quam ius meri principatus, vel
9 ex eo patet, † quòd vaſallus talis ſuum dominū, vel Prin-
cipem ad bellum ſequi tenetur proprijs expēſis, ſed me-
rum Principem non, ita, vt per Fernandum Loazes, vbi
ſupra, pagina 166. vt plenius infra dicemus) merum au-
tem dicitur, quod omni miſtura caret. l. merum impe-
rium. ff. de iur. om. iud. vbi plene not. Andreas ab Exea.
& infra edocebimur, c. 4. num. 2.
Denique per totum hunc librum, & principium ſe-
quentis, hunc ordinem ſeruabimus; nam veluti funda-
mentum proponemus regulam quandam quaſi elemē-
tarem, ex qua bis centum fere definitiones apprime ar-
10 duæ, vtiles, egregiæque deriuabunt, regula ſit hæc: † Om-
nes omnino principatus, regna, imperia, potentatus, le-
gitimos legum, & hominum ob publicam ipſorum ci-
uium vtilitatem, non etiam ob regentium commoda,
inuentos, creatos, receptos, admiſſosque fuiſſe, commu-
ni frequentiſſimaque Philoſophorum, & legumlato-
rum, & ſanctorum, & doctorum ſententia proditum &
teſtatum eſt, non ſecus quam reliquos etiam magiſtra-
tus, ita ſcriptum reliquit Plato, quem refert, & ſequitur
Cicero lib. 1. Officiorum: Omnino (inquit) qui Reipu-
blicæ præſunt duo Platonis præcepta teneant; Vnum,
vt vtilitatem ciuium ſic tueantur, vt quidquid agant
ad eam referant, obliti commodorum ſuorum: Alte-
rum, vt totum Reipublicæ corpus curent, ne cum par-
tem aliquam tuentur, reliquas deſerant, ſubiungit idem
Cicero: Vt enim tutela ſic procuratio Reipublicæ ad
vtilitatem eorum, qui commiſſi ſunt, nō ad eorum qui-
bus commiſſa eſt, gerenda eſt. Idem vult Ariſtot. libr.
5. Ethic. Idem Ariſtot. 3. Politic. cap. 11. Nicolaus Boe-
rius, de auth. magni conſi. in 1. add. mag. num. 131. verſ.
ſic. ipſe enim. exemplo Bart. in tract. de reg. ciui. Gloſſ.
& Abbas in clemen. vnica de baptiſmo. Lucas de Pen-
na in l. militaribus, C. de decu. libro decimo. tradunt
communiter Doctores, præſertim Alberic. de Roſatis,
in l. decernimus, C. de Epiſcopis, & Clericis. Alphon-
ſus Guerrerius in Theſauro Chriſtianæ religionis, cap.
54. num. primo, & num. decimonono, poſt Sanctum
Thomam in opuſculo vigeſimoprimo ad Ducissam
Brabantiæ, quem ipſe allegat. & rurſus idem Guerre-
rius, vbi ſupra, num. 52. verſi. item notare, quia regnum
(inquit) non eſt propter Regem, ſed Rex propter re-
gnum, quia ad hoc Deus prouidit de eis, vt recte guber-
nent, & vnumquenque in ſuo iure conſeruent, & hic
eſt finis recti regiminis, & ſanctus Thomas vbi ſupra,
ait: Principes terrarum ſunt a Deo inſtituti, non quidē
vt propria lucra quærant, ſed vt communem populi vti-
litatem procurent, & ſecundum Bartol. & Nicolaum
Boerium, vbi ſupra. & Ariſt. 5. Politic. & Alphonſum
Guerrerium, vbi ſupra, num. 42. verſic. expedit etiam
Regi. Rex à Tyranno eo differt, quòd ille tendit ad bo-
num, & commodum commune, hic ad proprium. Idē
quo ad principalem concluſionem tenet ſanctus Ire-
næus, libro quinto contra Hæreſes. Idem ſenſit doctiſ-
ſimus frater Dominicus de Soto libro 1. de iuſt. & iu-
re. quæſt. 5. articul. 1. poſt Ariſt. quem refert, dum vter-
11 que ſentit. † Vtilius, commodius ac tutius per legem,
quam per Principem Rempublicam gubernari, quod il-
la matura deliberatione, & conſilio, plerunque fiat, ſic-
que publicæ vtilitati conſulat, is non raro, feſtinanter, &
nubila mente odij, amoris, vel cupiditatis a bono publi-

eo abſcedat:quare,inquiunt,Melius eſt,vt quàm maxi-
12 mè fieri poſſit,cuncta legibus explicentur.†iudicib.au-
tem non niſi minima & quę legibus comprehendi ne-
queunt,relinquantur.

Vnde ſubiungit idẽ Ariſt.quẽ Dominicus de Soto,q̃
legem præeſſe iubent,Deum præeſſe iubent,(vtpote à
quo leges ipſæ permanant)qui autem hominem præeſ
ſe iubent,adiungunt beſtiam ſæuam,quia libido atque
ira obliquos agit etiam viros optimos, dum ſunt in po-
teſtate.Idem vult beata Brizida in quarto reuelationum
lib.c.3.& Fernandus Loazes in ſuo conſ.ad Marchi.de
Velez,dubitatione 1.n.6.dum aiunt:Sibi.n.data eſt dũ-
13 taxat regni procuratio.† Idem volunt Plutarchus & &
Eraſmus in add.ad eum in Apoph.li.4.poſt Antigonũ
Regem Macedonum,qui(vt ipſi referunt)dicenti om-
nia regibus licere per Iouem(inquit) Barbarorum re-
14 gibus,nobis autem licent quæ honeſta ſunt.†Rex.n.iu-
ſti & honeſti miniſter eſt,vt ibi notat Eraſmus:ergò bo
num publicum violare non poterit,quia id iniuſtum &
inhoneſtum eſſet,&(vt Ariſt.5.Ethicorũ, & Domini-
cus de Soto,vbi ſuprà, aiunt,& Iuſtina.in authen.de iu-
di.§.fi.in.fi.)Principes & magiſtratus eſſe debent fidiliſ-
ſimi legum cuſtodes,atqui dubium non eſt, quin leges
meram ob ciuium vtilitatem ferantur,c.erit autem lex.4.d.
l.1.& l.2.ff.de legib.ergò & Principes vt earum miniſtri
ad eam tantùm vtilitatem proponuntur.

15 †Idem ſentire videntur Plutarchus & Eraſmus in ad-
di.ad eum,& Archidamus per eos relatus Apoph.li.1.
qui roganti qui nam eſſent Spartanę ciuitatis præfecti,
Leges,inquit,ac legitimi magiſtratus, quaſi vtcumque
in Republica Principes & Magiſtratus. ſemper tamen
primarium locum præſidendi,regendi,imperãdi, leges
tenere videantur,quas conſtat ad meram ciuium vtilita
tem ferri,vt iam oſtendimus,vt ſic appareat, qui dicũt,
Principem legibus ſolutum,eos proximos fuiſſe adula-
tionis vitio,niſi ſoluentur in caſibus, vt infra attinge-
mus,cùm nulli eue magiſtratuum ſiue Principum regu
lariter fas ſit contra leges quicquam attentare, eaſve
tranſuolare.

16 †In eadem quoque ſententia fuiſſe videntur ijdẽ idẽ
Plutarchus & Eraſmus ad eum poſt Pauſaniam, quem
ipſi referunt in eo.li.1.is.n.cuidam roganti quam ob rẽ
apud Spartanos nefas eſſet vllam priſcarum legum no-
uare, quoniam (inquit) legibus conuenit authoritas in
homines,non hominibus in legem. Intellexerunt ergo
decere leges omnibus Principibus & magiſtratibus eſ-
ſe ſuperiores

17 His accedit†quod ijdem Plutarchus & Eraſmus poſt
Heraclitum Epheſium tradiderunt Apoph.li.7.dum ci
ues pro legibus nõ ſegnius quàm pro mœnibus pugna
re ſuadentur.Facit tex.in prin.inſti.in proœ.ibi,ſed etiã
legibus oportet eſſe armatam.Facit totus ille liber Iudi
cum in teſtamento veteri,nam iudicum appellatur etiã
ſi de regibus quàm plura diſſeret, quaſi Iudicum voce
& reges cõtineantur & iure,quia imperium nihil aliud
eſſe quàm ſummam iuriſdictionem,& probat textu. in
prin.Inſt.de perp.& tem.act.& oſtendimus,controuerſ.
18 verſ.frequentium.li.1.c.1.quib.†adde q̃ Princeps dr̃ eſ-
ſe de ordine ipſorum ſenatorum.l.ius ſenatorum.C.de
dign.non ſecus quàm ipſe etiam pater familias appella
tione familiæ continetur.l.familiæ.ff.de verb. ſig. & ita
tenent Io.de Platea,d.l.ius ſenatorum.& Nicolaus Boe
rius de auth.mag.conſ.add.1.n.130.verſ.& ipſe & Prin-
ceps.Idem etiam ſenſit Cice.in oratione pro Cecinna.
19 Ius(inquit)†ciuile eiuſmodi eſſe debet,quod neque in-
flecti gratia,neque perfringi potentia,neque adultera
ri pecunia poſſit,quod ſi non modò oppreſſum, ſed &
deſertum,aut negligentiùs adſeruatum erit,nihil eſt q̃
quiſquam ſe habere certum,aut a patre accepturũ, aut
relicturum liberis arbitretur,pro Cecin. Ergo quanta-
cumque ſit Principis poteſtas,ei fas,aut liberum eſſe nõ
debet legem violare. Vnde Auſonius in Pythaci ſen-
tentijs.

Pareto legi,quiſquis legem ſanxeris.

20 †Et cùm Iulius Cæſar legem contra ſtupratores ſan
xiſſet,& poſtea eius filia a iuuene quodam ſtuprata eſ-
ſet,eum Cæſar ira percitus verberauit,cui adoleſcens il
le ait,legem dixiſti Cęſar,qui ea voce audita,per totum
illum diem nihil omnino cibi aut potus ſumpſit mero-
re legis a ſe tranſgreſſæ,vtcunque temeritas & audacia
iuuenis illius videretur intolerabilis,vtpotè in tãti Mo
narchiæ ignominiã admiſſa, ita Plutarchus & Eraſmus
in Apoph.Et q̃ principatus ſit ad ciuium vtilitatem,ſen
tit etiam Sotus de iuſt.& iu.li.4.q.4.art.2.dum ait,pote
ſtatem eſſe propter vſum,& Sanctus Bernardus ad Eu-
genium Papam.Et quod ſit ad bonum non ad malum,
tenet Cal.conſ.327.li.1.Marcus Mantua li.2. locorum
com.112.& S.Th.2.2.q.185.art.3.li.1. Fernandus Loa-
zes conſ.pro Marchi.de Velez,pag.54.n.65.& illi qui
dicunt quod malum in Principe nõ eſſet poteſtas ſed
tempeſtas,vt ait Sozinus iunior conſ.65.li.2.Bart.Sozi.
conſ.164.li.2.Card.in clem.paſtoralis.de re iud. Iac.de
Leon.inter conſ.Bruni,conſ.117.col.fi.S.Aug.in c.pri
cipium.§.charitas,de pœn.d.2.Fulg.conſ.61.Cur.ſeni.
conſ.63.Aymon de antiq.par.1.verſ.non omitto.nu.3.
ſtat ergo Principes fuiſſe creatos ob ciuium vtilitatẽ.
Idemque in legibus,vt ſupra oſtendimus, & docet Ci-
cero in vatin.ſic inquiẽs:A maioribus noſtris nulla alia
de cauſa leges ſunt inuectæ,niſi vt ſuos ciues incolumes
conſeruarent.Et rurſus idem Cicero.2.de legib. Ad ſa-
lutem ciuium,ciuitatemque incolumitatem, vitamque
hominum & quietam & beatam,conditæ ſunt leges. &
idem Cicero 2.de inuent.ait:Ea virtute & ſapientia ma
iores noſtri fuerunt,vt in legibus ſcribendis, nihil ſibi
niſi ſalutem,atque vtilitatem Reipublicæ proponerẽt,
neque enim ipſi quod obeſſet,ſcribere volebant, & ſi
ſcripſiſſent cùm eſſet intellectum repudiatum iri legẽ
intelligebant.Interdum tamen leges paruipenduntur.
vnde Petronius Arbiter ſatyricus:

Quid faciant leges,vbi ſola pecunia regnat,
Aut vbi paupertas vincere nulla poteſt.

Plautus in Trinummo.

Mores leges perduxerunt iam in poteſtatem ſuam,

Et ſequitur.

Eæ miſeræ etiam
Ad parietẽ ſunt fixa clauis ferreis, vbi malos mores
Ad figi nimio fuerat æquius.

Et Horatius oda 24.lib.3.

Quid leges ſine moribus
Vanæ proficiunt,ſineque feruidis
Pars incluſa caloribus
Mundi,nec Boreæ finitimum latus
Durat æque ſolo niues
Mercatorum abigunt,horrida callidi.
Vincunt æquora nauitæ.

21 Et†Anacarſis relatus ab Eraſmo & a Plut.Apoph.li.
7.illud facetum quamuis vulgatum dixit:Leges aranea-
rum telis eſſe ſimiles,in quibus infirmiora animalia hæ
rerent,valentiora irrumperent, ita leges humiles ac te-
nues conſtringunt,a potentibus impunè violantur, ita
22 meminit Valerius.†Regulariter tamen Princeps, vt ſu-
pra oſtendimus,ſubeſt legibus, & dum in l.Princeps le
gib.ff.de le.cum ſimilibus.negatur Principes legib.ob-
ſtringi,procedit in ijs quę leuioribus ſunt præiudicij,vt
ſupra in ſimili dicebamus,qualia ſunt ea,q̃ ptinẽt ad lo
lenia iudiciorũ & cõtractuũ,& teſtorum aliarumve vl-
timarum voluntatum,non ſic quò ad pactionũ obſer-
uantiam,ſiue illæ expreſſæ ſint,ſiue tacitę, ſiue priuatę,
vniuer-

vniuerſales,vt tradũt nouiſſimi in l.2.ff.de cõſt.prin.& l.Princeps,ſupra alleg.& diximus pleniſſimè de ſucceſſ. creat.§.26.per totum,in lib.3. Facit in ſimili egregius tex.in l.pater filium.§.quindecim libertis.ff.de leg.3.ſic intellige quæ diximus de ſucceſſionum progreſſu in p̃faſione,n.132.& cõtractibus Principẽ obligari oẽs oſ

23 no admittunt,vt infra dicemus.† Nec dubiũ eſt, q̃n lex ſit contractus & cõtractus ſit lex,ꝙ contractus ſit lex, probat l.legem q̃.C.de pact.vbi per Iaſ.Dec.& Alc.c.cõtractus,de reg.iur.lib.6.l.contractus.ff.eo.ti.quod autẽ lex ſit contractus,probat l.1.ibi communis Reipublicæ ſponſio.ff.de legib.vt fuſe eam legem inducens diximus de ſucc.progreſſu in præfa.circa prin.quod probatur ratione.Nam vt contractus eſt duorum plurium ve in idem placitum & conſenſus,l. 1. ff. de pact.ita & lex eſt plurimorum ciuium in idem placitum & conſenſus,d.l.1.ff.de legib.ibi communis Reip.ſponſio.§. lex. Inſt.de iu.nat.l.iura non in ſingulas.ff.de legibus.

24 Stat ergo ex ſuperioribus , tam leges quã Principes ad populi ciuiumque vtilitatem creari,legibusque Principes ipſos regulariter ſubeſſe , earumque videri miniſtros & cuſtodes ac executores,exceptis q̃buſdam caſibus,vtilitas autem ciuium ac populi quibus in rebus ſita ſit edocemur per Iſidorum,quem refert & ſequitur Fernan.Loazes hodie meritiſſimus Archiep.Tarraconen.in conſ.ſuo pro Marchio.de Velez dubit.1. num.54.ver.ad hoc enim Principes.Ad hoc .n.(inquit)Principes & reges fuerunt inſtituti,vt beatus inquit Iſidorus,de ſummo bono lib.3.c.47.vt licentia mala agendi ſeruorũ poteſtate reſtringatur Principum ac dominorum.Non enim fruſtra,vt beatus inquit Auguſt.(& habetur in c.non fruſtra.33.q.5.)inſtituta ſunt poteſtas regia,vis gladij cognitoris,vngulæ carnificis,arma militis & diſciplina dominantis ,habent enim iſta modos ſuos,cauſas,rationes,atque vtilitates,hæc enim cum timentur,coercentur mali,& inter malos magna cum q̃ete viuũt boni.Non enim regna abſque regibus;nec ciuitates abſque legibus,& conſuetudinib.minantib atq; pœnalibus eſſe poterant,vt Ariſ.Polyticorũ lib.4.& li.6. & Cic.Offi.lib.2.narrant.Quis enim inexpertus abſque directore viarum diſcrimina ſecurus poterat peruagari & quis ſine præceptore diſciplinam poterat ediſcere, nullum enim regnum,nulla prouincia,nulla ciuitas,nullus exercitus,nullaque omnium congregatio abſque duce,capite ac rectore,eſſe poteſt,quo mediante, indocti inſtruantur , ſimplices dirigantur , boni cuſtodiantur, puſillanimes foueantur,ſuperbi reprimantur,excedentes corrigantur,mali puniantur,& tandem cuncti a quacunque oppreſſione atque violentia defendantur,atque cuſtodiantur,ſine quibus,vt Cic.Offi.lib.3.ſcribit, nec ciuitates,nec gentes ipſæ,nec genus hominum vniuerſum poſſet ſtare,quinimo nec mundus abſque illis poſſet ſuſtineri.Sicut enim omnem vitæ noſtræ ordinem peruertimus ſi iudiciaria tribunalia ſuſtulerimus , & ſicut ad Antiochenũ populum,Homil.6.beatus ſcribit. Chyſoſtomus. Si ducẽ ab exercitu abducimus,vinctos hoſtibus milites damus , ita ſi Principes de ciuitatibus abſtraheremus,feris irrationalibus irrationabiliorem vitam degeremus,mutuo nos mordentes,mutuo nos deuorantes,deuaſtantes,atque opprimentes . Quod enim faciunt lignorum conglutinationes in domibus,hæc faciunt Principes in regnis ac ciuitatibus,& ſicut ſi illas ſuſtulerimus,diſſolutĩ parietes mox ruinam facient, ſic, ſi e mundo Principes amoueamus,& ciuitates & gentes in ſe corruent nullo exiſtente qui homines coerceat ,& timore pœnæ quieſcere perſuadeat.ad extollendas igitur virtutes iuſtorum,& reprimendas inſolentias tranſgreſſorum,diuina proſpiciens cœlo iuſtitia , regnantiũ ſolia in populis erexit,regeſque ac Principes inter homines conſtituit,ſunt enim reges,vt alibi latius de hac re tractamus,tales in regimine populorum ac ciuium , quales ſunt fræni atque compedes in regimine ac domatione equorum,& ſimilium animalium , quæ ſicuti hac atque illac recte dirigi non valent abſque calcaribus,ſic & ſubditi ad bonum moueri, & a malo ſegregari non poſſunt abſque legibus & abſque eorum minis pœniſque tum leuibus,tum etiam acerbis & grauibus .

25 Denique † iſthæc vtilitas aut etiam neceſſitas ꝙ in Republica,& in genere humano ſint reges ab ipſo iure naturæ vel gentium originem traxit.homo enim ſecundum Philoſophos eſt animal ſociabile (hoc eſt natura appetens ſocietatem & communionem.) Nec dubium eſt quin ſocietas & communio pariat diſcordias, l.cum pater.§.dulciſſimus.ff.de lega.2.(Vnde perpetuæ ſocietati ſex nõ aſſiſtebat, vt ibi tradunt communiter Doct. in l.3.ff.pro ſocio.etiam in contractu matrimonij, qui in ſui diſſolutione non ſecus,quam in inchoatione liber eſſe debeat.l.neq; ab initio,C.de nupt.l.Titia.ff.de verb. obli.& vtrobique per Doct.)Ad huiuſmodi ergo diſcordas,violentias,tumultus,factiones,ſeditiones remouẽdas, reges fuerũt neceſſarij.Quæ oĩa eo magis, ac magis ſuadent ac perſuadent,ob vtilitatẽ ciuiũ, ac populorum,non ipſorum reges deſiderari ac creari.Et initio q̃dem ante,quam ſcriptæ fierent leges per reges manumque regiam ac arbitrium omnia expediebantur,omniſque gubernatio & Reipublicę adminiſtratio fiebat.l. 2. circa princi.ff.de orig.iur.facit tex.in prin.auth. quibus mo.nat.effi.leg.in prin.& d.l.2.§.1.cum ſeq.ff. de orig. iur.notant in ſpecie Bal.in d.l.2.in prin.& Alphonſus Guerre.in Theſauro relig.Chriſt.c.54.nume.4.verſi. & eſt notãdum. Deinde quia leges ſcriptas deeſſe,incertoque iure populum vti,ac vagari incommodum eſſe, ipſa experientia docuit,vt ait d.l.2.§.1.cum ſeq.& tradiderũt Ariſt.& doctiſſimus Dominicus de Soto,vbi ſupra ,dũ ſcripſerunt tyrannidis imagine omnia repleri,quum arbitrio regentium deficientibus ſcriptis legibus populus gubernatur,ideo ad leges ſcriptas , iusque ſcriptum & certum itum fuit,vt d.§.1. cum ſeq.in d.l.2. & tradunt Bal.& Guerre.vbi ſupra,quæ omnia efficacius etiã edocent regimen Principum ſub legibus eſſe debere,legeſque quaſi principibus ſuperiores latas conſtitutasque fuiſſe,atque vtrunque ad meram ciuium & populorum,

26 non etiam regentiũ vtilitatẽ receptum fuiſſe.id quod & in eccleſiaſtica poteſtate obtinere vel illinc illuxit,quod Epiſcopi ſunt Principes in eccleſia Dei,nec tamen dubium eſt,quin ob meram populi vtilitatem creentur ac inſtituantur,nomenque Epiſcopi non tam honoris,quã oneris eſt,vt teſtatur diuus Auguſtinus in c.qui Epiſcopatum.8.q.1.vbi,qui præeſſe & non prodeſſe deſiderat,Epiſcopari non debet,ſequitur & notat Gutterius vbi ſupra,c.4.in prin.vnde ipſe etiam notat,Epiſcopum dici ab epi,quod eſt ſupra,& ſcopos,quod eſt intentio, quaſi Epiſcopus in hoc creatus ſit vt iugiter intendat,& conſulat vtilitati ac ſaluti populi.

S V M M A R I V M.

1 *Intellect.l.princeps.ff.de legib.l.s.ff.de conſtitu.prin.§. ſed & quod principi,Inſt.de iure natu.cum ſimi. legibus.*
2 *Principi quod placuit,ita demum habet vim legis,ſi populo vtile ſit.*
3 *Cauſa iuſta præſumitur in Principe,quo ad ſubditum nõ quo ad alios.*
4 *Principum placita quando habeant vim legis.*
5 *Defendere res noſtras,an etiam cũ nece alterius liceat.*
6 *Intellectus plurium legum.*

7 *Pecunia quando mutatur vt ſolutio fieri debeat, ardua quæſtio.*
8 *Confeſſio illa occidi ſed ad meam defenſionem, an ſcindi poſſit, ardua quæſtio.*
9 *Scripturam præſentans quatenus pro ſe faceret non vitra, an ea proteſtatio proſit, ardua quæſtio*
10 *Principum placita quæ non recedūt à iure naturali vel gentium, legis ciuilis vim non habeat, vt inductiua, ſed vt declaratiua.*
11 *Notorium quam habeat vim.*
12 *Principis præceptum notoriè iniquum non exequitur.*
13 *Hiſtoria Aeliogabali Imperatoris.*
14 *Præſcribi an poſſit ius ſuperioritatis, ard.quæſtio*
15 *Iniuriarum actio quo tempore finiatur, ardua quæſt.*
16 *Vendens rem alienam ſcienter an pretium recuperet, ardua quæſtio.*
17 *Iuramentum an impediat reciſſionem colore læſionis enormiſſimæ, ardua quæſtio.*
18 *Intellectus l.fin.C.de legibus.*
19 *Princeps an poſſit leges mutare.*
20 *Leges ferre poteſt Princeps ſine vllius conſilio.*

CAPVT II.

1 AD PRIMVM †ergo ciuium, & populorū vtilitatem vtraque poteſtas tam canonica, q̃ ciuilis creata, data, recepta, admiſſaque ſunt, quæ quum ita ſe habeat, nihil ad rem pertinet qđ Princeps dicatur legibus ſolutus.l.Princeps.ff.de legib. §.fi. Inſt.quib.mo.teſta.infir.l.omnium.l.ex imperfecto.C. de teſta.l.ex imperfecto.ff.de leg.3. quodque quod ipſi placuit legis habeat vigorem.l.1.ff.de conſti. Principū §.ſed & quod princ.Inſt.de iure na.nam de huiuſcemodi legibus quaſi duris & inhumanis Eraſmus ad Plutar. li.4.Apoph.quaſi deteſtans ſic ſcripſit, in dictis Antigoni regis Macedonum, quid.n. (inquit) aliud dicunt qui occinunt, quod Principi placuit legis vigorem habere, qui negant, principem teneri legibus, qui tribuunt illi geminam poteſtatem ordinariam & abſolutam, quarū altera poſſit quod leges, pacta & fœdera poſtulant, altera quodcunque libuit. Alij ſentiunt reſtringi debere (vt & ſuprà attigimus) res, leges ad ſolemnia & ordinē formamve procedendi in contractibus, in iudicijs, in vltimis uoluntatibus (& attigimus etiam de ſucc. progr.in præfa.) non quò ad alia magis ſubſtantialia maioriſque momenti (quale eſt obſeruatio contractuum rerum, acquiſitiones aut ademptiones & ſimilia) quid dicendū, & ſanè quod attinet ad noſtram principalem concluſionem quæ habet regentes (ſiue illi homines ſint ſiue leges) ad meram populorum ciuiumque vtilitatem inſtitui, hæc obiectio omnino remota eſt: quia nos loquimur generaliter de regimine Principum, & regulariter quò ad os vel ſingulas regiones, in quibus ius peculiare & ciuile hac in re nihil innouaſſe reperitur, cæterum Romanus populus Romanumve ius & imperium hāc rem videtur innouaſſe, dum tam latam Principibus ſuis poteſtatem conceſſit. Nam & idem foret in reliquis ciuitatibus & gentibus, ſi tantundem Principibus ſuis conceſſiſſent, quinimò etiā in ipſo populo & imperio Romano hæc obiectio nihil mutat, nam vt leges poſteriores habent poteſtatem legum veterum derogādarum, abolendarum, innouandarum.§.ſed naturalia, Inſt.de iu.na, l.omnes populi.ff.de iuſt.& iur.l.ſi mihi & tibi. §. in legatis.ff.de le.1.l.pacta nouiſſima, C. de pact. & tamen id ita demum intelligendum eſt, dummodo poſteriores vtiles ſint, ſiue prioribus contrariæ ſint; ſiue non ſint, aliter.n. vel vim legis non habebunt, vel interea dum vtiles non ſunt, executione & effectu carebunt.c. erit aūt lex.4.di.l.1.ff.de legib. diximus pleniſſimè de ſucc.progreſſu in præfa. vbi etiam adiecimus quod & ſi ab initio vtiles eſſent, ſi tñ poſtea ea vtilitas ceſſaret, ipſæ quoque leges quò ad ſui executionem ceſſarent.l.vnica, in prin. C.de caduc.tollen ibi, vt quod belli calamitas introduxit, lenitas pacis ſopiret. †Hic ergo in ſpecie noſtra, quod
2 Principi placuit animo legis condendæ & habita cauſæ cognitione, ita demū legis vim habebit quò ad ſui executionem ſi publicè vtile ſit, arg.d.c.erit aūt lex. & d.l. 1.ff.de legib. nam ſi vtile non ſit in præſentia, ſi tamē vtile fore ſperetur, vim quoque legis habebit, quamuis interea dum ea vtilitas aduentat, & accedit effectu, & executione careat, vt idem ipſiſmet legibus, quę initio inutiles forent, eueniret, vt non minus vtiliter quàm nouè differuimus in d.præfatione.

3 †In re autem dubia in huiuſmodi principum ac legum diffinitionibus præſumitur iuſta cauſa, & publica vtilitas. Nam quamuis reſpectu non ſubditi, & ſic contra non ſubditum, cauſa in principe non præſumatur vt notat Panorm.in c.inter quatuor.de maio.& obe. & in c. cum nobis, de teſti. Doct.cōter in ca.quæ in Eccleſiarum, de conſti. Paulus Caſtr.in conſi. 158.incip.viſo, & examinato puncto.& tradit latè Carolus Ruinus in cōſil.13.incip.viſa facti ſerie.col.pe.vol.3.& in conſ.116. incip.viſo præcepto pœnali.col.vlt.vol.5. Contra ſubditum tamen ſine dubio ſecundum magis communē opi. cauſa in Principe præſumitur, præcipuè, vt diximus, qū Principes clauſula, motu proprio: vel clauſula, ex certa ſcientia, vtitur: vt notant communiter Doct.in d.c.quę in eccleſiarum. vbi latiſſimè Feli.in 26.col.in 5.conclu. de conſti.gl.Bar.& Docto.in l.relegati.ff.de pœnis.Idē Bar.in l.conficiuntur.ff.de iure codicillo.Cyn.& communiter alij in l.quoties, & in l.reſcripta.C.de preci.Imperatori offeren.& in l.fi.C.ſi contra ius vel vtilit.pub.Inno.in c.ad aures.de temporibus ordinatio.vbi inquit, vani capitis eſſe, exiſtimare non poſſe Principem ſine cauſæ cognitione; vel abſque cauſæ expreſſione aliquid præcipere.Iaco.Butr.in l.præſcriptione.C.ſi contra ius vel vtilit.pub.Bal.in d.l.præſcriptione, & in d.l. reſcripta.& in l.ſi teſtſin, & ibi Iaſ.& Doct.C.de teſtam.& in præludijs feu.in 9.col.& in c.Eccl.S.Mariæ, vt lite penden.inquit, ſufficere, quamcunque occaſionem ad iuſtificandum Principis beneplacitum, Panorm.in ca.ſi quando. col.fi.de reſcri.& in c.niſi ſpecialis, col.2.de off.le.& in c.cùm veniſſent.col.3.de iudicijs.& in c.quāto.in 4.col de iureiu.& in c.cum inter, de excep.in c.cum olim. in 8.col.& in c.in cauſis, in 2.notabili.de re iud.Anton.& Imo.& in c.cum inter, de renun.& in c.conſtitutus, de religio.do.& in c.quia plerique, de immunitate eccl.Gemin.in c.grandi.in 2.col.de ſepul.negli.præla.Ang.in cōſi.319.incip.Sereniſſ.Princeps Petrus de Anch. in conſ. 279.incip.vltra alia, vt refert Fernandus Loazes, vbi ſupra, n.134.& per Raphaelem Fulg.conſ.144.Ant.& Sayc.in l.ne cauſas.C.de app.†Vnde ſi principi relatū
4 eſſet, arduam eſſe controuerſiam; cùm quis pro terū ſuarum defenſione alterum interfeciſſet, vtrùm id non iniurià feciſſe videret, (Fely.in c.2.n.4. de homicidio poſt multos quos allegat exiſtimante), communemque eſſe opini. ad firmante, id non licere, alijs tamen contrariū differentibus, quales ſunt Iaſ.& Io.Oroſcius in l.vt vim. ff.de iuſt.& iu.& Carrerius in ſua pract.fol.106.nu.3 t. Bernardus Diaz regula 597.quæ pars, ſecundum Iaſo. vbi ſuprà, receptior eſt certè ſi Princeps habita cauſæ cognitione ad definitionem cauſæ & litis quę tunc ageretur inter partes, vel etiam ſi nulla lis eſſet, ſed tñ animo definiendi generaliter, vel ſententia ſua definiſſet, vel ita definiendum eſſe in poſterum ad ſuos magiſtratus, vel vnum, vel certos ex illis reſcripſiſſet, tale homicidium non iniuria factum uideri, vtroque caſu ea ſententia idve reſcriptum legis vim haberet, eiuſque exēplum

reliqui

6 reliqui iudices ſequi tenerentur .† Et is eſt verus ſenſus
ad d.§.ſed & quod Principi.ad l.1.ff.de conſti.prin. &
ad l.fi.C.de le.& oẽs leges de ſimilib.reſcriptis mẽtionẽ
facientes,qualib.eſt l.non iuſſam.C.ad Treb.l. licet Im
perator.ff.de leg.1.l.ſi Titio & Mæuio.§.Iulianus.ff.de
lega.2.l.fi.ff.de hære.inſt.l.cum hic ſtatus.§.ait Oratio.
ff.de iure dotium.Fallit,quando cõſtaret Principem ob
gratiam quid ſimile feciſſe,vt d.§.ſed & quod Principi.
7 & d.l.1.Vnde noſti† quod debitor pecuniæ,ſi intra tem-
pus dilationis ad ſoluendam mutetur pecunia,vel re℗
betur,liberatur ſoluendo antiquam,ſecundum Bar.in l.
quod te,num.6.ff.ſi cer.peta.Et eſt communis opinio,
ſecundum Sozi.ibidem numero 14. Contrariam opi-
nionem dicit ibidem communem Iaſon.in nume.18.
imo quod teneatur ſoluere pecuniam nouam, allegat.
Bar.in l.3.ff.de ſolutio.Aliã tertiam opinio. tenet Imo.
in l in ratione.§.diligenter.ff.ad leg.Falcid. dicens q̃d
eſt communis,quod ſi reperiatur pecunia antiqua,ex il
la fiat ſolutio,& ſi non reperiatur,debet fieri ſolutio in
noua pecunia,& illam tertiam dicit etiam communem
Alexand.in d.l.quod te numero.7.Eſt alia quarta opi-
nio,quod debemus conſiderare,an pecunia ſit repro-
bata ante moram , vel poſt moram debitor eis. ſi
ante moram liberatur ſolutione antiquę pecuniæ
ſi poſt moram,debet ſoluere de pecunia noua,iſtam di
cit communem opinionem Deci.in d.l. quod te.nume
ro 8.& ſecundum hanc diſtinctionem vltimam iſta quę
ſtio poteſt practicari,& ex ea poteſt dari concordia ad
alias opiniones ſupra relatas,certe tunc ſi princeps ſe-
cundum hanc opinionem,cum lis ageretur inter partes
habita cauſæ cognitione,pronũciaſſet,ea ſententia vim
legis haberet,idemque ſi cum lis nulla eſſet,habita deli
beratione matura,ita ad vnum,vel quoſdam, vel omnes
magiſtratus reſcripſiſſet.

8 Denique† ſi dixi,hominem me occidiſſe, ſed ad meã
rerũ ve mearum defenſionem.Bar.in l.Aurelius.§.idẽ
q̃ſijt.ff.de li.le.tenuit, iudicẽ potuiſſe diuidere cõfeſſio
nem, eã acceptando ,quatenus dixi , hoĩem occidiſſe
me & in reliquo eã reijciẽdo. & Bal.in l.1.§ q̃dẽ.C.de ex
cep.eſt communis opinio,vt firmat & approbat Iaſ.nu.
23.& ibi Caſſalius in d.l.vt vim. Alex.num.7.in l. 1. §.ſi
quis ſimpliciter.ff.de verb.oblig.ibi Rom.num.7. & n.
14.tenet cõtrarium.& Bald.in l.1.C.de ędil.act.Alciat.
num.76.in l.1.§.ſi quis ita. ff. de verb.oblig.Socin. in l.
non vtique.nu.7.ff.de excep.per Aymon.in conſuetud.
Aluerniæ.tit.12.de ſucceſſione.art.l.ad fin.Iaſ.in l.1.§.
editiones.ff.de edendo.& in d.§. ſi quis ſimpliciter. per
Felyn.in c.cum venerabilis,col.5. de exceptio . ſed hac
in re,& ſi vix appareat vtra ſit receptior opinio, tamen
quo ad pœnã ordinariam,ea confeſſio non nocet, quo
ad pœnam vero extraordinariam , vel adhuc ſimiliter
non nocet,vel non aliter nocebit,quam ſi pœna modi-
ca ſit.Si ergo Princeps ita vel reſcripſerit vel iudicaue-
rit,id reſcriptum ea ve ſententia vim legis habebit.

9 In ſumma,ſcis quod† ſcripturam præſentans in iudi
cio ſolet ſemper apponere clauſulam, quod præſentat
eam in quantum pro ſe facit,& non aliter,in hac quęſt.
an proteſtatio proſit, determinat Bal.in c.præſentium,
col.1.num.3.de teſtibus.quod nihil prodeſt,imo quod
nihilominus parti contrariæ proſit,in quo eum ſequit̃
Pan.in l.vnic.col.2.C.vt quæ deſunt aduoc.iud. ſupple.
vbi idem Bald hoc tenet,col.2.Idem Pau.conſ.81.vol.
1.& Roma.conſ.433.Iaſ.in l.1.§.morte.num. 26.ff.de
noui operis nuncia.& idem Iaſ.in l.certi condictio. §.
ſi nummos.col 8.ff.ſi cert.pet.& hanc dicit communẽ
opinio.Aymon.Crauet. tract.de antiq. tempo. prima
parte.c.incip.viſo.num.72.Sed contrariam ſententiam
imo quod talis proteſtatio proſit eam facienti, eſt opi-
nio Innocent.in c.cum venerabilis,de exceptio. & ibi
Felyn.num.23.dicit,hãc opinionem eſſe communem.
& idem in c.imputauit.num.fi.de fide inſtrum .& hanc
tenet Bald.ſibi parum conſtans in l.vnica.col.4.de con
feſ.C.& in c.cũ dilectus,de conſuetudine . & hanc etiã
dicit communem Ripa in c.cum M.Ferrarienſis,de cõ
ſtit.num.79.& hæ vltima eſt,ſecundum eos verior,reci
pit tñ tres limitationes,quarũ ſingulæ poterũt eſſe tres
concordiæ inter has duas communes opiniones cõtra
rias,de quibus vide Deci.in c.cum venerabilis, de con
feſſ.num.22.& Aymon.vbi ſupra,num.68.ſed pro par-
te affirmatiua, quæ etiam in puncto iuris verior vr, eſt
communis iudiciorum,quibus ipſe interfuerim,vſus,at
ſi Princeps ſecũdum alterutram harum partium, vel ha
bita matura deliberatione reſcriberet,vel cum cauſæ co
gnitione ſententiam ferret,id reſcriptum ea ve ſenten-
tia legis vim haberet,& in ſumma legis virtus in quatuor
conſiſtit.l.legis virtus.ff.de legib.in imperando, in ve-
tando in permittendo,in puniendo, non nulli addunt
quintum,nempe in declarando & interpretãdo,& quo
ad hæc omnia,principum placita legis habent vigorem
d.l.1.ff.de conſti princ.d.§.ſed & quod principi.Inſtit.
20 de iur.nat.quod intelligendum eſt.† quando iuri natu-
rali,vel gentium tale placitum ſaltem aliquantulum ad
uerſari videretur,& ab eo recedere , aliter enim ſi con-
cors & conſentaneum ex toto eſſet,non tam nouũ ius
ciuile productum,quam ius naturæ vel gentium, quod
iam proditum erat,repetitum videret̃ l.ius ciuile.ff. de
iuſti.& iure,vbi notant Glo.& Doct.præſertim Iaſ.fa-
cit elegans text.in l.adeo. §.cum quis ex aliena.ff.de ac
quiren.rerum domi.l.hæredes palam.§.ſed ſi notam.ff.
de teſta.Ergo ſi Princeps eos ciues,qui hoſtium fini-
bus finitimi eſſent,iuberet arma vel equos paratos ha-
bere ad hoſtium impetum propulſandum,id præceptũ
aut placitum legis imperatricis vim haberet,ſin autem
ciues vetaret arma,equos,aurum,argentum extra reg-
ni fines exportare,id placitum vim legis prohibitoriæ
hẽret,vt apud nos Hiſpanos habetur per totũ titulũ de
las coſas vedadas,lib.6.ordi.quod ſi placuit Principi. vt
vt bannitos aut exules interficere fas eſſet,cuique id pla
citum legis pmiſſoriæ vim haberet,quod ſi ei placeret,
vt fur in ſepties duplo puniretur,vt eſt apud nos Hiſpa
nos,id placitum legis punitoriæ vim haberet.Quæ om
nia eandem vim & poteſtatem aſſequerentur, ac ſi lege
rite lata comprehenſa fuiſſent,eaque procedunt in tri-
bus ſpeciebus,Prima,quando conſtat, Principem habe
re animum legis condendæ.Altera,quando id cum cau
ſæ cognitione inter partes litigantes pronunciauit.Vl-
ma,quando lis nulla erat,ſi cum matura deliberatione
id reſcripſit ad ſuos magiſtratus,vel eorum quoſdã, vel
quendam.Inque his omnibus exemplis ſi recte aduer-
tis,inuenies a iure naturæ vel gentium aliqua ex parte
receſſum,aut declinatum fuiſſe,nam nullus eo iure te-
netur aut compelletur arma,aut equos paratos habere,
nullus prohibetur eo iure arma,equos,aurum argentũ,
extra regionis ſuæ fines exportare,nulli,eo iure fas erat
exulẽ bãnitũ ve occidere.l.vt vim.ff.de iuſti.& iure,eo-
que iure fur ſimplũ dũtaxat fortaſſe,nõ ẽt ſepties duplũ
reſtituere compelleretur.l.id quod noſtrum.ff.de regu.
iur.l.iure nat.e.tit.l.nam hoc natura.ff.de ſtatu hominũ
§.libertas.Inſti.de iure perſon. quæ duo iura faciunt ad
primum & ſecundum exemplum ſuprà relatum.

Denique ſi iuſſit,vt inuaſorem pro rerum defenſio-
ne occidere liceat,vel vt iudici confeſſionem diuidere
non liceat,aut q̃ ſcripturam præſentanti eius tenorem
diuidere non liceat,vt in exemplis ſuprà relatis,ea quidẽ
non tàm ad ius nouum inducendum,quàm ad id,quod
iam inductum erat,declarandum ſpectare forte videren
tur,adhuc tamen legis declaratoriæ vim haberent.arg.l.
fi.C.de legib.& Inſt.de bonorum poſſ.in prin.

Iſthæc

Iſthæc autem omnium Principum placita, & ſimilia,
ita demum rata erunt,ſi populo vtilia ſint,non aliter, vt
ſuprà edocti ſumus. Vtilia autem accipere debemus, ac
intelligere fuiſſe primùm, quando de vtilitate conſtat,
deinde etiam ſi ſumus in re dubia;quia in Principibus &
legibus,vt ſuprà oſtendimus,iuſta cauſa præſumitur,quod
ſi notorium eſſet, eſſe talia Principum placita populo
nociua,non haberent vim legis quandiu nociua ſorent,
nec effectum,aut executionem ſortirentur, quia,vt ple-
niſsimè ſuprà oſtendimus, ad vtilia tantùm, non etiam
ad contraria Principes omnes mundi poteſtatem, ditio
nem,& imperium habere videntur,in ciues & populos,
quod ſi quis Principum à populis ſuis laxius mandatũ
aut imperium habuerit,id erit ius ſingulare illius ciuita
tis aut Principis.Hoc vnum certò ſcio, ius ciuile Roma
norum noſtram interpretationem non ſolùm commo
dè,ſed etiam neceſſariò recipere.Idemq́ue & in iure no
ſtro Hiſpanorum,vt controuerſiarum ſreq.Tom.2.li.1.
capitul.1.diſſeruimus,per l.2.titul.25.par.4. & l.8.tit.4.
par.3.
11 Notorium†autem,vbi eſt Principis placitũ, fuiſſe ir-
rationabile,tunc non habet vim legis,per iura ratione;q;
ſuprà relatas,& quia notorium ſe ipſum oſtendit, ſi tur
pe eſt,vt inquit Bald.conſ.323.proponitur in prin.vol.
2.quodq́ue nulla tergiuerſatione cœlari poteſt,ſicuti,vt
idem Bald.dicit,nec candelabrum ſupra montem poſi-
tum,nec circulus ante tabernam, nec ſcriptura pro ro-
ſtris,conſ.21.proceſſus.col.1.vol.1.Paul.Grillan. in tra-
cta.de quæſt.& tort.in 3.q.col.2.& 3.& ibi quid à mani
feſto differat:ideò ſola allegatio ſufficit,& quid differat
à publico,vide etiam Abb.in c.fi.n.7.de maledi.& per l.
ſi adulterium cum inceſtus.§.idem Pollioni.ff.ad legem
Iuliam,de adulterijs.Quamuis notorium releuet ab one
re probandi,non tamen releuat ab onere proponendi,
& debet omninò allegari,not.&.in cle.appellanti,de ap
pell.& idem dicit Bal.in l.penul.C.de decu.li.10.in l.ſu p
longi.col.3.C.de præſcr.long.temp.& in l.quicumque,
in prin C.de ſer.fug.Burg.in c.cũ dilecti.co.10.de emp.
& vend.qui etiam in c.peruenit.col.2.eod.tit. ſentire vi-
detur,hoc verum eſſe,quando præſumptio oritur ex fa
cto partis proponentis,& eſt ſimile in le.ſi certis annis.
vbi idem Bald.C.de pact.quod ex diuturna pręſtatione
cauſa pariter præſumitur,ſi tamen allegata ſit,& non ali
ter tradit Fely.in c.de 4.col penn.de præſcr.& Seyſel. in
l.1.col.3.ff.de legi.Et dicebat Pet.de Anch. in cõſ.188.
12 incip.viſis conſilijs.†Quòd ſi Papa aliquem prælatum p
ſuas literas motu proprio,propter eius dementiã remo
ueri præceperit,tale mandatum exequi non debet,ſi no
toriè contrarium apparuerit,& notat Felyn.in c. ad au-
res.col.7.de reſcr.Alex.in cõſ.215.incip.non obſtat.vol.
7.Petrus Paulus Pariſ.conſ.82.incip.aduertendum. col.
8.vol.1.& conſ.140.incip.inſpectis indultis.col 1.vol.4.
Carolus Ruinus in cõſ.215.incip.quia in hac cauſa.col.
9.vol.1.& Hieronymus Gratus in conſ.158.incip.dif-
13 ficultas præſentis cauſæ.col.fi.vol.2.† Ergò ſi Princeps
iuberet,nec aliter acta iudiciaria valerent, quàm ſi no-
cte herent,id quod Imperatorem Aeliogabalum iuſſiſ-
ſe,Petr.Meſ.in vitis Cæſarum author eſt, tunc id præce
ptum vtpote notoriè irrationabile legis vim non habe
ret.

Denique ſunt tres caſus inſpiciendi,nam præceptum
Principis vel legis aut certum eſt non aduerſari iuri na
turali vel gentium, aut certum eſt naturali iuri vel
gentium repugnare, aut dubitatur, primo caſu talia
præcepta vim legis habent. ſecundo caſu non vtique,
vltimo caſu, quando dubitatur vim legis habere,
non deſinunt.
14 .Quid enim† ſi agatur de præſcriptione iuris ſuperio-
ritatis?qua in re ius ſuperioritatis poſſe præſcribi cõtra
Principem,tenet Abb.in c.cùm non liceat.n.4. de præ-
ſcri.Roma.conſ.371.Iaſ.conſ.283.li.2.Dec. conſ. 207.
dicit communem opinionem Soc.conſ.275.col.3. li.2.
ſequitur Purp.in l.1.nu.4.ff.de officio eius.

Contrarium vt non poſſit præſcribi ius ſuperiorita-
tis aduerſus Principem,tenet Bar.in l.infamem.ff.de pu
blicis iudicijs.Idem in l.1.ff.de aqua plu. arcen. Idem in
l.hoſtes.ff.de capt.Fel.in d.c.cum non liceat.col.4.& in
c.cum nobis,de præſcr.Iaſ.conſ.70.li.3.Curtius Iun. de
feud.2.par.Communis eſt,ſecundum Crauet.de antiq-
tate temporum parte 4.n.72.ſol.169.Purp.in l.imperiũ.
n.164.ff.de iuriſd.omn.iud.hodie deciſum eſt per l.fi.ti.
13.li.3.ord.l.2.tit.de las donationes.li.5.ord.& l.7.ti.29.
par.3.vt poſſit præſcribi,quæ ſentẽtia etiam de iure cõ-
muni Romanorum verior eſt.
15 Idem†quid ſi de actione iniuriarum dubitetur? & q-
dem actio iniuriarum anno tantùm durat, niſi lis fuerit
conteſtata:nam tunc perpetuatur. Idem ſi rei machina-
tione deſijt conteſtari, qua in re ſunt duæ communes
opiniones contrariæ,per Iaſ.relatæ in l.ſi eum.§.qui in-
iuriarum.n.9.& n. 10.ff.ſi quis caut.
16 Præterea,†quid ſi rem,quam venditoris non eſſe ſcie
bam,emi,& dubitetur de pretio reddendo?& ſanè vẽdi
tor non tenetur de euictione emptori ſcienti rem alie-
nam,nec debet reddere pretium,communis opinio eſt
ſecundum Iaſ.in l.fi.§.fi.C.com.de leg.Pala.Rui.in rub.
§.65.n.65.n.63.de don.inter virum & vxorem. Contra
riam opinionem dicit communem Are.in l.emptorem.
§.fi.ff.de actio. emp.qui alios allegat.

Quid denique ſi dubitetur enormiſſimè læſus an ve-
17 nire poſſit cõtra iuram.†Et;quod enormiſſimè læſus nõ
poſſit venire contra renunciationem uel actum iuratũ,
communis opinio eſt,ſecundum Ale.in l.ſtipulatio.hoc
modo concepta.n.10.ff.de verb.obli.Idem conſ. 53.nu.
20.li.3.& conſ.125.& conſ.42.li.1.Cur.Sen.conſ.65. Pa
riſ.conſ.26.n.80.li.3.dicit communem.Imol.in c. cùm
contingat.n.52.cum ſeq.de iureiur. dicit communẽ Iaſ.
in l.nam poſtea.§.ſi minor.eo.tit.Couar.in c.2.de pact.
in 6.par.3.§.4.n.3.Contrarium tenet Ant.in d.c.cũ con
tingat.in 4.caſu principali,vbi Abb.n.13.hanc dixit cõ-
munem.& Abb.in c.in præſentia,n.23.vbi Dec.n.36.de
probat.Dec.conſ.181.nu.3.Rubeus conſ.101. ſequitur
Couar.vbi ſuprà.Quę autem dicatur enormiſſima læſio,
declarat optimè Hieronymus Vereus in d.c. in præſen
tia.col.5.& 17.hoc tamen caſu petenda eſt relaxatio iu-
ramenti ab ordinario loci.Cornel.in auth. ſacramenta.
col.36.C.ſi aduerſus vend.per c.1.& c.debitores.de iure
iu.Et ad relaxationem huius iuramenti requiritur cita
tio partis.Ant.Card.& Imol.in d.ca.debitores.Abba. &
Felyn.n.23.in d.c.Felyn.in c.2.de ſpon.nu.25.Benedi.in
c.Raynutius,in verbo,duas habens filias,n.fi. de teſtam.
Hippolytus ſing.421.& 450.& hæc eſt communis,ſecũ
dum Dec.in conſ.qua fronte.nu.2.de app. Si ergò præ-
ceptum principis vel legis fuerit, vt talis reſtitutio con-
cedatur,vel vt emptor talis malę fidei pretium recupe-
ret,vel vt ea actio iniuriarum anno finiatur, etiam poſt
litem conteſtatam,vel vt ius ſuperioritatis poſſit præſcri
bi,id ſanè pręceptum,vt vim legis obtineat,par eſt, quia
ea omnia dubium eſt,an æquitati & rationi naturali pu
gnent,an verò potius aſſentiantur, cùm iſtarum rerum
ſint tantorum tamq́ue prudentium virorum contrariæ
18 ſententiæ.†Et inſpecta cenſura cuiuſque regionis, nul-
lius ſenſus videri debet melior quàm ſui Principis, aut
ſuæ legis,ſicq́ue ab ijs declaratum,honeſtum & vtile re
putari debet.l.fi.C.de leg.c.erit autem lex.4.di.licet alijs
regionibus & nationibus,ſeu gẽtibus liberum ſit id ita,
vel non ita iudicare.Nam(vt ſuprà aduertimus)in prin
cipis aut legis diſpoſitione iuſta cauſa præſumitur quo-
ad ſubditos duntaxat,non etiam quoad reliquos.

Hactenus

Hactenus cum agitur agitur de tranſgreſſione iuris diuini, naturalis, vel gentium, quod ſi de tranſgreſſione iuris poſitiui ageretur, tunc legum & principum par potestas non eſt, quia leges indiſtincte poſſunt immutare, quod anterioribus legibus cautum fuerat. §. ſed naturalia. Inſti. de iu. nat. l. omnes populi. ff. de iuſt. & iu. Sed an princeps id poſſit pendet a commiſſione & cō-
29 ceſſione ſibi a populo facta? Regulariter tamen Regibus leges etiam poſitiuę ſuæ regionis ſubeſſe non videtur, ſicque eas mutare non poterit ſine populi conſenſu, quia ipſe non legum Imperator, ſed cuſtos, miniſter & executor eſſe debet, eſſeque intelligitur, vt ſupra c. 1. & 2. fuiſſe diſſeruimus. fallit quando vel nominatim id ſibi a populo conceſſum fuiſſet, vel quando populus omne imperium & poteſtatem a ſe abdicaſſet, & in principem tranſtuliſſet, & his duobus caſibus poteſt intelligi l. prima. ff. de conſtitut. principi. & d. §. ſed & quod principi. Fallit tertio in rebus modici momenti, in quibus & nouas ferre leges, & veteres mutare principem poſſe veroſimile eſt, non aduerſari populi conceſſioni argu. l. ſcio. ff. de minoribus, & quæ tradunt Bart. & alij in l. omnes populi. ff. de iuſt. & iu. dum diſſerunt de ſtatutis conditis a populo ſubdito. c. terrulas. c. bonæ rei. 12. q. 2. cæterum. & c. Apoſtolicæ, de donat. diximus plene in tract. de ſucc. reſol. li. 1. §. 7. ornat late Fernand. Loazes in conſ. pro March. Vele. dub. 1. ad finem.
30 Sed in quibus caſibus leges nouas facere, & veteres mutare ei liberum eſt, in illis non eget alicuius conſenſu, aut conſilio, aut interuentu, neque in alijs vtcunque arduis, ita tenent Albert. Cynus & Petr. de Bel. pert. in l. humanum. C. ne legi. Eſtque communis opinio, vt plene reſoluit Loazes, vbi ſupra in reſponſione ad 7. argu. dub. 1. nu. 7. pag. 393. Gloſſ. in c. Anaſtaſius, verb. conc. 19. diſt. & in c. fundamenta. §. decet. verb. contingeret de elect. lib. 6. tenuit Gloſſ. communiter approbata in c. ad Apoſtolicæ. in princ. de re iud. lib. 6. & in extrauaganti execrabilis. Ioannis. 22. ſub tit. de præben. in verb. de ipſorum conſilio. & volunt communiter Doctores in rubrica, vbi Andr. Sicu. Felyn. Philip. Dec. Ioan. Frāc. de Ripa, & Andr. ab Exea, hāc inquiunt eſſe cōem opinionē de cōſtitutio. Hoſt. Anto. de Butrio, Pan. & cōiter alij ī c. ex geſtis, de cle. nō reſid. Idē Albe. de Rolat. in l. qdā decedēs §. Papinianus col. 3. ver. ſed an Papa. ff. de adminiſt. tu. Pet. Rauen. ī cōcluſionib. ſuis, in 7. col. Martinus Laudenſ. in tract. de Card. in 45. quæ. Paulus Caſtren. in l. fi. poſt Barto. Bald. & Doct. ibi. C. de legib. & in l. fin. ff. eod. tit. & conſ. 414. incip. in facto præſenti col. pen. vol. 1. Andr. Siculus ſibi contrarius in conſil. 1. incip. ex ſacris. col. 9. verſ. vlt. vbi hanc dixit eſſe communem opinionem, vol. 1. Lucas de Penna in l. omnes iudicēs. in 23. col. C. de decurio. lib. 10. Antonius de Roſellis in d. ſuo tractatu de conſilijs, in tit. ſeu quæſtio. incip. ſententia, quæ potius attendenda ſit Papæ ſolius aut totius concilij, col. 8. verſ. nota quod dicit. in prima lectura, in 3. colu. in princ. C. de ſacroſanct. Eccleſ. & ibi Petrus de Bergmis in additio. ad Iacobum Butrigarium, vbi hanc dixit eſſe communem opinionem. Auguſtinus de Anchona in tractatu de poteſtate Eccleſiæ, quē refert, & ſequitur Archiepiſcopus Florenti. in tertia parte ſuæ ſummæ, tit. 21. c. 5. §. 5. Prædictam etiam opinionem tanquam communem tenet Rochus de Curte in c. fi. col. 9. de conſuet. & glo. Pragmaticæ ſanctionis, hāc inquiens eſſe communem opin. in tit. de auth. generalium conciliorum, conſ. 23. in verbo, cōcilio, & in ti. de numero & qualitate Cardinaliū, fol. 186. in glo. in verb. Collaterales. Thomas Parpalia in d. l. placet. in 30. col. Claudius de Seyſſello alias de Aquis, in ſuo feudorum ſpeculo, in titulo, qui feudum dare poſſunt, in 6. col. de reſcriptis. Io. Crotus de Monteferrato, qui hanc communem dixit eſſe opinionem, & ab ea in iudicando atque conſulendo non eſſe recedendum, in rubrica de conſtit. lib. 6. qui alios allegat, hæc quo ad formam legis a Principe ferendę, qui conſiliariorum interuentu non eget ex neceſſitate, ſed conſilio dumtaxat, argu. d. l. humanum, cum ſupra late congeſtis. Verum quoque eſt, idem fore & quo ad legis ſubſtantiam & firmitatem a Principe latæ, etiam ſi legibus poſitiuis anterioribus repugnet, quæ in re dubia vtilis non ſolum præſumitur, ſed etiam eſſe intelligitur, quādiu contra bonos mores aut ius naturale, vel gentium aperte non eſt, vt tradit Bald. in l. non omnium, per text. ibi. ff. de legib. Idem in l. de quibus col. 10. eod. tit. Andr. Tiraquel. de vtroque retra. in præfa. num. 75. per l. 1. §. initium. ibi, quia moderatam hanc ætatem prætor ratus eſt, vbi not. gloſſ. ff. de poſtul. Decius conſ. 563. duo dubia facit l. proſpexit. ff. qui, & a quibus. dixi de ſucc. creat. §. 2. lib. 1. num. 7. Ergo dum non ſolum plures, ed innumeri fere eorum, de quibus ſupra mentionem habuimus, tenuerunt, Principes ſui natura (hoc eſt, ipſo quod a populo creantur) poſſe nouas facere leges, & veteres inouare, ab eis cauēdum eſt; cum regulariter verius ſit neutrum facere eos poſſe, niſi expreſſim, vel tacite, vel veroſimiliter eis conceſſum eſſet, ut fuit in Principe Romano.

SVMMARIVM.

1 *Princeps contrahendo cum ſubditis manet obligatus naturaliter, & ea obligatio eſt efficax etiā ad agēdū adeo, vt neq; de ptāte abſoluta poſſit ab ea diſcedere.*
2 *Princeps contrahendo etiam ciuiliter obligatur contra communem opinionem.*
3 *Intellectus l. princeps. ff. de legib. cum ſimi.*
4 *Principes regulariter non ſunt legibus ſoluti.*
5 *Principales conuentiones non habere vim legis, contra communem opinionem.*
6 *Intellectus l. donationes quas diuus. C. de donat. inter virum & vxorem.*
7 *Princeps cum incapace ſcienter contrahendo, eum habilem facit.*
8 *Principem non poſſe vnum oppidum, aut vrbem alienare, contra quamplures Doctores.*
9 *Iuriſdictione conceſſa, an veniat etiam merum, & mixtum imperium, ardua quæſtio.*
10 *Iuriſdictio cum litera c, an iuriſditio ſine litera, ca. cōcedatur, nil intereſt, noua declaratio.*

CAPVT III.

Et in primis ex ſuperioribus colligitur, quod reſpondendum ſit, quum quæritur, tan ex contractu cum ſubditis inito Princeps obligari omnes admittunt, ciuiliter autem non vtique Ita Bald. & communiter alij in l. 1. ff. de pact. Idem in l. Princeps legibus. ff. de legi. Idem Bald. in l. final. C. de tranſact. & in l. ſi aquam. C. de ſerui. Doctor communiter in c. 1. de conſti. Bald. C. de cond. ob cauſ. in l. ſi pecuniam. Idem Bald. & alij in l. ex imperfecto. C. de teſta. & in auth. omnes peregrini. C. cōmu. de ſucceſ. col. final. Ludouicus Romanus conſil. 352. Philippus Decius in cap. 1. col. 1. de probat. Archi. Tarracon. vbi ſupra, pag. 29.

Ea tamen obligatio naturalis obligat eum efficaciter, velut videtur eſſe communis Doctorum opinio, quam tenent Antonius Butrius col. penul. in c. quæ in Eccleſiarum. vbi communiter reliqui de conſtit. & ibi Panormitan. col. penul. Bald. in c. 2. col. fin. de noua forma fideli

ma fideli

ma fideli. in freudis. Fernandus Loazes, vbi ſupra, pag. 29. Idem in l. filius familias, §. diui. ff. de lega. 1. in 4. q. Bart. in 7. limi. col. 47.

Maneique Princeps iā efficaciter obligatus, vt nec de
2 poteſtate abſoluta poſſit a tali cōtractu recedere, aut illum vlla ex parte violare, vt eſt vera & communis ſententia, quam refert Philippus Decius conſ. 528. Idē Decius conſ. 600. Idem in c. 1. lect. 2. de conſti. id quod & tradit Bart. in l. omnes populi. in 3. quę. principali. ff. de iuſt. & iu. Doct. cōmuniter in d. c. 1. probat. Bal. & Paulus de Caſtro. in l. fin. C. de tranſact. Idem Bald. in l. quiſ. patris. C. vnde liberi, & in c. 1. in 4. co. de allodijs Idē. Bald. in conſ. 318. incipi. examinato puncto. colu. final. vol. 1. Paulus de Caſtro. in d. l. digna vox. C. de legib. & in conſ. 317. incipi. viſo & examinato puncto. colu. fin. vol. 1. Alexand. conſ. 101. incip. viſis inſtrumentis. col. 2. vol. 1. & in conſ. 361. incipi. nec arguendi ſumus. vol. 2. Andr. Siculus in conſ. 20. incip. præclare, col. 5. volu. 2. Bartho Soc. in conſ. 86. incip. viſis capit. col. 4. Iaſ. in cōſil. 1. col. 8. vol. 1. & in conſ. 86. incip. in cauſa reuerendi domini Gentilis. col. 5. vol. 3. Ioannes Crotus de Monteferrato in d. l. omnes populi. col. 21. in fine ff. de iuſti. & iure. Ioan. Igneut in d. repetitio. l. donationes. qua diuus. in 3. col. Carol. Ruinus in conſ. 35. incipi. in cauſa feudali. col. 7. vol. 1. Io. Ant. Rub. Alexan. in conſ. 128. incip. viſo diligenter in 2. col. & in cōſ. 196. incip. circa primum dubium. in pen. col. & Io. Iacob. de Leonardis in quodam ſuo conſilio poſito inter conſilia feudalia Alberti Buni 174. in ordine incip. altiſſimi Redemptoris. in 13. col. traduntque plenè Fernandus de Loazes in di. ſuo conſilio, pag. 31. & Ludo. Rom. & Phil. Deci. ille in cōſ. 352. hic in c. 1. col. 1. de prob. Sed ſi verum amamus, quod noſtrates aiunt, principem naturaliter ſubditis ex contractu obligari, verum eſt. Deinde, ꝙ aiunt, eum cōtractum non poſſe violari, & de plenitudine poteſtatis, veriſſimum quoque eſt. ꝙ verò tertio loco affirmant, ciuiliter non obligari, ſed naturaliter tantùm, id ſuſpectū eſſe, vel ex eo apparet, quod, (vt infra plenè edocemur) Princeps legib. poſitiuis ſuæ regionis aut populi ſubeſt, nec per ipſum principatus interuentum aut obtentū deſijt eſſe vnus ex ciuibus, ſicque in contrahendo iure priuati vtitur, nec eſt legum Imperator, ſed cuſtos, miniſter, & executor, quod minus non quo minus, ſed quo magis legibus alligetur, efficit, vt ſuprà diximus c. 1. & 2. Nec huius inueſtigationis leues erūt, aut pauci effectus. Nam ſi procurator fortè fiſcalis fiſci nomine ante tempus petierit, duplicabuntur ex ciuili lege & obligatione induciæ, quæ ex ſola naturali obligatione nō forent duplicandæ, vt id & reliqua colliguntur ex tit. Inſtit. de pœna temerè litigan.

5 †Nec ad rem pertinuit, ꝙ princeps legibus ſolutus dicatur, l. princeps legib. ff. de leg. cum ſimil. ſuprà alleg. nam vel id ius peculiare, eſt in principe Romano duntaxat,
4 non ſic in reliquis mundi principibus, eum vt ſuperiorē non recognoſcentibus, de quibus egimus, vel etiam ipſemet princeps Romanus legibus alligatus eſt, quandiu ipſæ per eum immutatæ aut abolitæ non ſunt. Et in hunc ſenſum eum legibus ſolutum dicimus, & eas abrogare poteſt ad Reip. vtilitatem, & ad vtrunque horum duorum ſenſuum poſſunt & debent aptari, d. l. princeps, l. 2. ff. de conſti. princ. §. ſed & ꝙ princ. Inſti. de iur. nat. l. ex imperfecto. C. de teſta. l. ex imperfecto. ff. de le. 3. § fi. Inſti. quib. mod. teſt. infir. cum ſimil. Eſtque tertius ſenſus, vt procedant quò ad omnes ſolemnitates, formas, velob ſeruationes iudiciorum, contractuum, & vltimarum voluntatum, quas prætermittere poteſt princeps, non quò ad efficaciam, fidem & effectum. ſicque quò ad modum ineundi, non quoad vim & effectum, poſtquam ſunt in eo producta, vt & ſuprà attigimus, & plenius de ſucceſſ. crea. §. 26. cum ſeq.

Illud autem non ſolùm notandum, ſed etiam admiran-
5 dum eſt, ꝙ tàm efficaciter princeps ex contractu obligatur, ꝙ conuentiones cum principe factæ; & cum quocūque alio legis condendæ poteſtatem habente, legis vim habent, & tanquam leges in iudicio allegari poſſunt, & ab omnibus, qui ipſius principis legibus ligantur, obſeruari debent, vt eſt tex. notabilis in d. l. donationes, quas diuus. ibi, vtpotè imperialibus contractibus legis vicem obtinētibus. C. de don. inter virum & vxorem, quem ad hoc ibi notant Cyn. & Bart. Bald. & communiter alij, & eſt ſimilis tex. in d. l. Ceſar & ibidem Bart. & Docto. notant. ff. de publi. Idem Bart. & alij in l. ſicut, in prin. ff. qđ cuiuſque vniuerſi. & in d. l. ciuitates, in 1. col. ff. ſi cert. pe. & in l. 4. §. ſi actori. & ibi Rom. & Paul. de Caſtr. ff. de re iud. & in d. l. prohibere. §. planè. ff. quod vi aut clam. Raphael. Cuma. in l. continuus. §. cum quis. ff. de verb. obli. & Iaſ. in l. quoties. col. 2. C. de rei vēd. in quibus locis dicunt, atque concludūt præfati Doctores, præcipuè Bar. in d. l. donationes. & in d. l. Cæſar. quod ſi princeps pacta aliqua cum ciuitate fecerit, talia pacta poſſunt in iudicio contra quoſcunque tanquam ſi una eſſet lex, vel vnum eſſet ſtatutum, allegari, & ꝙ iudices tenentur illa obſeruare, ſicut tenentur leges & ſtatuta ciuitatis & regni ad vnguem ſequi & cuſtodire, quos refert & ſeq. Iaſ. in conſil. 1. col. 4. vol. 1. Alber. Brunus in conſ. incip. omnipotētis Dei. Franciſchinus Curtius in conſ. 174. vol. 2. & Marianus Soz. Iun. in conſ. 65. vol. 1. vt refert & ſequit Archiep. Tarracon. doctiſſimus in d. conſ. pag. 35. ipſamq; ipſius verborum formulam ideò expreſſi, ꝙ mihi hæc diſplicent, ne quicquam addere viderer, monſtro. n. ſimile eſſet, ſi huiuſcemodi contractus, qui in penetralib. domus plerunque fiunt, legis vicem obtinerent, ſicque omnes ciues ligarent, omnibuſque inſcijs atque ignaris nocerent, cùm leges promulgari ideò iubeantur, per auth. vt fact. nouæ conſtitut. vt omnibus innoteſcant, ſicque matura cum deliberatione magnatumq́, conſilio fiunt. l. humanum. C. de leg. meritò ergo eas leges clandeſtinas appellaremus, ſi tales contractus pro legibus eſſent, ijs ergo opinionibus repudiatis, vt potè populis regnis, re-
6 gentibuſque inimicis ac nociuis, nullū mouere debet † d. l. donationes, qua diuus. cuius ſenſus eſt, quod vt omnes contractus inter ipſos contrahentes vicem legis tenere dicuntur. l. contractus. ff. de reg. iu. c. contractus. eod. tit. lib. 6. l. legem quam. C. de pact. l. 1. §. ſi conuenerit. ff. depoſiti. Ita & contractus Principis quo ad ipſum & eum, eoſue, qui cum aut quibus cum contraxerit legis vicem aſſequetur, reliq. iudices ſequi debebunt Hoc
7 amplius in eo principis contractu erit, † quod ſi ſciens ac prudens cum prohibito aut incapaci vel inhabili cōtraxerit, videbitur cum eo diſpenſare, eumque reddere capacem habilemque ad talem contractum, vt enim lege poſitiua (hoc eſt, prīcipis indulgētia) capax & habilis remoto legali impedimento factus eſt d. l. princeps legibus. d. l. 1. ff. de conſtitu. prin. d. §. ſed & quod princ. Inſtit. de iur. nat. iuncta l. omnes populi. ff. de iu. nat. Vnde & regulariter donatio inter patrem & filium. in poteſtate prohibita ſit. l. donationes quas parentes. C. de donat. inter virum. tamen ſi fiat a principe, valebit, per d. l. donationes quas diuus. Iſte contractus habebit, vim legis, non quidem quo ad hoc, vt reliquis præter contrahentes is contractus (vt Doctores falſo opinantur) vel noceat vel proſit, ſed quo ad hoc vt impedimentum legale per ipſius Principis interuentum ceſſet, non ſecus quam per legem etiam poſſet remoueri. Simillimum ē in terminis. l. omnium. C. de teſta. vt plene dixi de ſucceſſ. crea. §. 26. Denique ſi quis pertinax hunc ſenſum ad d. l. donationes quas diuus, cum ſimilibus, admittere nollet, eique ſatis facerem negando ius ciuile Romanorum

rum ijs legibus relatum ad aliquos orbis principes, qui Romano imperio non ſubſunt, trahendum eſſe, cum ia le ius ſic perperam intellectum, eſſet ab omni ratione alienum, nec eius exemplum imitari aut ſequi reliquas prouincias oporteret.

8 Secundo ex ſuperioribus etiam colligitur. † an vera ſit communis opinio exiſtimantium poſſe principem vnum oppidum, aut vrbem regni ſui alienare, quam tenent Bar. conſ. 189. quam plures, quos adduximus de ſucc. crea. §. 26. num. 83. quibus adde Fernand. Loazes in d. conſ. pag. 75. qui ad c. intellecto, de iureiurand. vbi contrarium probari videtur, reſpondent procedere, q̃do alienatio cederet in magnam & enormem regni læſionem, nõ ita ſi in modicam tantum. Sed iſtorum opinio regulariter in omnibus orbis principibus vera eſſe non poteſt, nam iuri alieno quiſquam nec in minima parte lædere poteſt. l. id quod noſtrum. ff. de reg. iu. l. iure naturæ, eod. tit. l. nam hoc. ff. de cond. in deb. id quod patet ad ſenſum naturalem, & quærere legẽ, vbi naturaliter ſentimus, nihil aliud eſt, ſecundum Philoſophum, quam infirmitas intellectus. Id quod ſi reliquis non licet, ipſis principibus quidem, qui ad ciuium vtilitatem & tutelam admiſſi ſunt, non ad vtilitatem regentium, longe minus licere debet, vt ſupra ſub c. 1. & 2. oſtendimus. Nec etiam ſi ſupremam iuriſdictionem, princeps retineat, quicquam proderit, quia eo ipſo, q̃d ordinariam alienauit, a ſeque abdicauit, & iurib. regni ſui non leuiter nocuit, & (quod deterius eſt) ipſis populis, qui alienati ſunt, vehementer nocuiſſe, eoſque læſiſſe videtur quibus ingens dedecus & ignominia eſt inferioribus a principe ſubeſſe, vt oſtendimus ſupra in præfa. num. 26. nec id fas erit, etiam ſi fiat ob publicam neceſſitatem ſubleuandam, nam ſi publica (hoc eſt, totius regni; aut regionis) eſt neceſſitas & vtilitas, ea cum publica (hoc eſt, omnium regnicolarum) iactura & impenſa reputari aut comparari debet, non cum quorundam tantum incommodo, d. l. nam hoc. d. l. iu. nat. c. q̃d omnes de reg. iu. lib. 6. multa in ſimili per Dec. & Cagnol. in d. l. iur. nat. quod obtinet quo ad omnes mundi principes regulariter. Fallit, in quibus regnis, principibus hanc ad rem poteſtas data eſt, quę, an caſtellis aut regibus data fuerit, apparebit ex l. 5. titul. 15. part. 5. & l. 9. titul. 4. part. 5. l. 8. tit. delos emperadores. part. 2. l. 1. titul. 17. parte ſecunda. Quod intelligendum, quando in minorem fieret alienatio, vt illico educebimur, idque temperabis, vt valeat quidem alienatio, ſi fiat ex magna Reipublicæ neceſſitate, ita tamẽ, vt totum regnum poſtea contribuat ad oppidum alienatum redimendum.

9 Tertio colligitur ex ſuperibus, † quid reſpondendum ſit in illa ardua quæſtione, qua controuertitur, conceſſa per principem alicuius caſtri iuriſdictione, vel etiã vrbis, an merum & mixtũ Imperium conceſſum videatur an vero ordinariam & ſimplicem iuriſdictionem, quæ detracto mero & mixto imperio intelligatur, qua in re communis opinio eſt, merum etiam & mixtum imperium conceſſum eſſe, vt firmat Andr. ab Exea, in l. 1. ff. de iuriſ. om. iud. verſ. ſed maior eſt hæſitatio, quam defendit Alciat. in c. quod ſedem, de offi. ord. & Barb. in rub. de reſcrip. col. 3. Carolus Ruin. conſ. 161. quia vt p̃ponitur. num. 8. lib. 5.

Contrariam tamen partem, vt ſimplex tantùm iuriſdictio contineatur, conceſſaque videatur, tenent. Iaſ. & Longoualius in l. imperium. ff. de iuriſd. omn. iud. & Andr. ab Exea, vbi ſupra, qui eo potiſſimum mouetur, q̃d talis conceſſio permiſſa non ſit Regibus. d. c. quanto, de iureiurand. ſed ſane noſtra quæſtio non eſt de potẽtia, ſed tantum de voluntate, nec eſt quæſtio de toto, ſed de quanto: itaque in quibus caſibus ea alienatio valet, ſupereſt quæſtio quo vſque ſe ea conceſſio extendat & progrediatur, & vtriuſque partis fautores conuenire videntur, vt in quibuſdam ſpeciebus ad merum & mixtum imperium ea conceſſio porrigatur. Prima quãdo fieret motu proprio, quibus tunc adde Ang. & Iaſ. in l. fin. ff. de conſtitu. prin. Purp. in d. l. imperium. col. 15. Altera ſpecies eſt, quando dictum eſſet integro ſtatu eã conceſſionem fieri, ſecundum Andr. ab Exea, vbi ſupra per l. 2. C. de bo. vac. lib. 10. Tertia eſt, quando dictum fuiſſet pleno iure. Quarta, quando mentio facta eſſet de omnimoda iuriſdictione, ſecundum eundem. arg.

10 cle. vni. in verb. omnimodo, de foro cõp. vbi Glo. † Vltima ſpecies, quando eſſet dictum iuriſdictionem concedi, quia tunc inſpecta ipſius ſermonis proprietate, quod componitur a ditione (hoc eſt, imperium & iuris) videtur concedi pleniſſimã iuriſdictionẽ, quæ non mõ ſimplicẽ iuriſdictionem, ſed etiam merũ mixtũque imperium comprehenderet, conſtat enim hanc vocem Ditio idem quod Imperium ſignificare, ita docemur a Virgil. 1. Aeneid.

Quartum vaſtabat Cyprum victor ditione tenebat.

Veper. Vdalric. Zaſium & Andr. ab Exea, in l. 1. ff. de iudi. c. 6. Eguina. Baro. in d. l. 1. diuerſum eſſe videtur, ſi iuriſdictio (adiecta in Orthographia litera c.) conceſſa eſſet, quaſi tunc is ſit actus cuicunque iudici vel ius dicenti congruens) cum componatur a verb. Iuris, & verbo Dictio) ſicque ſatis ſit vt ſimplicem iuriſdictionem comprehendat ea conceſſio. Sed hæc differentia parũ veroſimilis eſt, vſitatiſſimum eſt apud omnes probatos authores ſermonis Latini indifferenter verbum illud, Iuriſdictionem, interdum adiecta litera c. ſcribere, interdum ea litera detracta, vtroque caſu eſt idem ſenſus, qa vt ius dicere frequentiſſime dicimus, ita & iura dare ſæpe reperitur in eũdem ſenſum, vnde vox illa, Iuriſditio (detracta litera c.) componitur a ditione (litera a mutata in literam i.) & a iuris ſicut & verbum. Tango, tangis; componitur, dicimus Attingo, Contingo, &c. q̃d ſi vox illa Iuriſdictio ſcribatur adiecta litera c. tunc cõponitur a voce & verbo Dico (vnde dictio) & a voce Iuris, vt in l. ſi filius qui patri. ff. d vul. ibi & enim iuriſdicẽtis propoſitum eſt, id eſt, prætoris, & tamen conſtat, p̃torem merum & mixtum etiam imperium habuiſſe.

Hac ergo differentia prætermiſſa, quo ad quæſtionem propoſitam potiſſimum inſpiciendum eſt præiudicim ipſorum vaſallorum, qui alienantur, & ipſius etiã domini alienantis, & quum (vt in præcedenti articulo attingebam) ſubditis dedecus ſit, & ignominia & pecuniarium damnum non leue, in dominum inferiorem, & minus potentem alienari, qui (vt docet experientia rerum magiſtra) ſolet eſſe actor acerbior, quam dominus potentior foret, ſupereſt vt ſi vaſallorum alienatio fiat in potentiorem dominum, quam erat alienans, (cęteris paribus) ij vaſalli læſi non videantur, idem ſi erat æque potens, quod ſi erat pauperior ac minus potens, læſi videantur ſicque duobus primis caſibus lata fieri poterit interpretatio, vt etiam merum & mixtum imperium cõprehendatur, iuxta proprietatem verbi late ſumpti, arg. §. ſed quoties. Inſtit. de iure natu. l. re coniuncti. ff. de lega. 3. Tertio vero caſu quando in minus potentem alienatio facta fuit, ſtricta fiat interpretatio, referatur q̃; ad ſimplicem tantum iuriſd. vt ſic ſubditorum læſio minor ſit, quam foret ſi ad merum quoque & mixtum imperium referretur. Agnoſco tamen pręiudicium quoque & qualitatem concedentis inſpiciendam eſſe, & ẽt illius, in quem fiebat conceſſio. vnde iudicis prudẽtiæ & arbitrio hac in re plurimum relinquendum eſt.

SVMMARIVM.

1 *Donare an Principes & Reges poſſint res ſuorum regnorum, ardua quæſt.*

2 *Merum quid ſignificet.*
3 *Iure naturæ omnia erant communia.*
4 *Princeps etiam ob publicam vtilitatem oppidum neqt alienare, contra quamplures Doct.*
5 *Princeps res regię coronæ non alienat, niſi in caſibus.*
6 *Papa non potuit alienare caſtellum Peruſin. contra Doctores.*
7 *Imperator non poteſt caſtrum ciuitatis alicui concedere, contra Doctores.*
8 *Principis non erit miſerrima cōditio, licet nequeat oppida alienare, contra Doct.*
9 *Princeps oppida alienare nequit, licet retineat ſibi iuriſdictionem, contra Doct.*
10 *Principum, Regum, Imperatorum poteſtas non eſt legibus enodata, aut anormala, contra noniſſ.*
11 *Princeps an pro pace conſequenda poſſit remittere dāna priuatis illata, ardua quaſt.*

CAPVT IIII.

1 QVinto ex ſuperioribus colligitur, an vera ſit ſententia Bart. in conſ. 179. incipi. ciuitati Camerini prouinciæ Marchiæ, &c. Alberi. de Roſatis poſt Cy. in l. digna vox. C. de legi. & in Libre noſtro, in prin. col. fi. in fi. ff. de teſt. tutel. exiſtimant. n. ibi poſſe Reges ac Principes res ſuorum regnorū donare, & adhoc ſuceſſores ſuos obligare. Idē tenet Specula. in titu. de inſtrumētorū editione. §. nūc aūt videdū, in fine Signorolus de Homodeis, i cōſ. 26 i cip. qſtio talis eſt. Bald. in ꝑludijs feudorū i 7. col. & in l. conſtitut. C. in 4. col. & in l. 2. verſ. nota tamen. C. de comm. rer. alie. vbi inquit, poſſe principem iura fiſcalia, donare. Idem Bal. in l. 1. in fi. C. vnde cognati. & in l. 1. §. 1. ff. de off. præf. vrbis. & in l. ſi certarum, poſt Bar. ibi. ff. de teſta. mil. vbi contendunt quod licet Imperator non poſſit quotam imperij, puta dimidiam, vel tertiam, aut quartam partem alicui donare, poteſt tamen aliquas res particulares, puta oppidum, caſtrum vel ciuitatem, cui voluerit, concedere. Idem tenet Bal. in l. cum multa. quē ibi in hoc communiter ſequuntur Doctor. C. de bonis quæ libe. vbi diſſerunt ꝙ quamuis Papa non poſſit vnam magnam atque precioſam ciuitatem ſine Cardinaliū cōſenſu alicui infeudare, poterit tamen ciuitatem non ita precioſam & magnam, & multò fortius oppidum ſeu caſtrum alicui benemerito donare. Idem tenet idē Bal. in conſ. 159. incip. ſuper eo quod quæritur. col. pen. vol. 3. vbi tradiderunt, poſſe regem militibus ſuis donare caſtra & alia ſui regni oppida, atque alia regni ſui iura. Idē tenet Oldra. in conſ. 94. incipi. eleganter circa negotiū, & in conſ. 252. incipiē. ad quæſtionem. Ioann. Andr. & Doct. in c. grandi, de ſupplenda negli. præla. & in additi. ad Speculum. in tit. de iuriſd. omn. iud. in magna additione. Feder. de Senis in conſ. 220. Paulus de Caſtr. in conſ. 74. incip. ſi fruſtrà diſputaretur Panorm. in conſ. 3. incipit ar in præſenti cauſa. in 18. col. in fine, in 26. q. in 2. volu. Anton. Corſetus in tractatu de poteſtate & excellentia regia, in 4. & 75. q. Io. de Imol. in rub. ff. de verb. oblī. in 6. col. & in cle. vnica. col. fi. de iureiu Io. de Anania. in conſ. 81. incip. viſo inſtrumēto. vbi ex profeſſo aſſirmāt, ducem Mediolani potuiſſe donare ciuitatem Aſtaſem, quia ſecundum eos, talis donatio non continebat mag. Ducatus diminutionem. Idem tenet Io. Ray. & And. de Iſern. in c. imperialem. §. ita tamen, de prohibita feu. alienat. per Federicum, & in tit. quæ ſunt regalia. & ibi Mat. de Aſſlictis, in 7. col. Gulielmus Ocham. quem refert & ſequitur Iacobus Almayn in tractatu de ſuprema poteſtate laica, c. 3. Iacobus Aluarotus, Martinus Lauden. & Prepoſitus Card. Alex. in c. 1. in prin. in 6. col. qui feudum dare poſſunt. Idem Card. in prẹludijs feudorū. Alex. in l. filio quem pater. in prin. in fi. col. ff. de li. & poſth. & in conſ. 1. in fi. col. & in conſ. 24. incip. ponderatis his, q̄ in themate narrantur. col. fi. vol. 5. Io. de Platea in l. prædia. C. de loca. prędi. fiſca. li. 11. Lucas de Penna in l. 1. C. de petitis bonorum ſublatis. li. 10. & in l. quicunque de omni agro deſerto, e. li. & in l. 1. C. de capitatione ciuiū, li. 11. And. Sicul. in conſ. 3. vol. 2. Bar. Soz. in conſ. 4. inc. ſup qōne q̄ vertit. col. 6. verſ. quinimò ēt bona & caſtra. vol. 3. Fel. in c. ad audiētiam. in 1. & 2. col. de reſcip. & in c. 1. in 3. col. de probatio. Petrus Belluga. in ſuo principum ſpeculo. in rub. 8. in 3. & 4. pagin. vbi inquit, in quæſtione facti ſe reſpondiſſe donationem & ciuitate Sogurbina & alijs oppidis per ſereniſſimum Regem Aragonum, Inclyto infanti Henrico, ob bellorum neceſſitatem factam valuiſſe. & voluit etiam Rochus de Curte in tract. de cōſuetudine, in 95. concluſione verſ. limita modo prædictam concluſionem. Mathæus de Aſſlictis in præludijs feudorum, in 12. col. & in præludijs conſtitutionum Neapolit. in 24. q. Iaſ. in l. 1. col. 3. ff. de conſtitut. principum, & in Procemio ſeu præludijs feudorum, in 28. col. & in cōſ. 56. incip. circa primum cōl. 12. vol. 1. & in conſ. 227. incipi pro enucleanda pręſentis conſultationis veritate. col. 5. ver. 5. facit. vol. 2. & in cōſ. 20. incip. videtur prima cōſideratione. col. 2. vol. 3. Claudius de Seycello in tit. qui feudum dare poſſunt, in 3. & 4. col. Philip. Dec. in conſ. 191. incip. in cauſa quæ agit. col. 1. vol. 1. Albe. Brunus in conſ. 51. incipiē. in caſu iſto Montalbus foro legum, li. 3. titul. de las donationes. l. 9. Carol. Ruinus in conſ. 91. incip. quæritur, & in dubium reuocatur. col. 2. volu. 1. & in conſ. 25. incip. viſo legato. col. 6. vol. v. Petrus Pau. Pariſius in conſ. 27. incip. in præſenti conſultatione. col. 2. vol. 1, Stephanus Bertrand. in conſ. 96. incip. dicit Oldra. & in conſ. 92. incip. etiam ſi ex his. col. 1. vol. 1. Ant. Capytius in deciſionibus Neap. deciſione 121. incip. in cauſa officij conſeruatoris. in 1. col. & Reſtaurus Caſtaldus in tracta. de Imperatore, in 104. quæſtione. & dixi in repetitione d. l. omnium. Sed iſthæc omnia ſuſpecta eſſe, vel illinc appareat, ꝙ regna vtcunque potentiſſima, liberrima, nullumque ſuperiorē recognoſcentia, & ampla nihil aliud ſunt, quàm merum imperium, vt teſtatur. l. 2. tit. 25. partit. 4. & l. 18. tit. 4. par. 3. vbi notat Gregorius Lupus, & patet ad ſenſum quandoquidem in eo duntaxat quæſtio eſſe ſolet, an regna & reliqui principatus æquari poſſint imperio, non an illud excedere aut tranſgredi fas ſit.

2 Merum autem imperium nihil aliud eſt, quàm habere gladij poteſtatem ad animaduertendum in facinoroſos homines, quod etiam poteſtas appellatur. l. imperiū ff. de iuriſdictione omni. iud. idque perfectum & merū imperiū eſſe dicitur, vt ibi, & Feſtus ait, merum pro puro, hoc eſt, nullius alterius rei miſturam habente, accipitur, vt merum aurū, in quo nihil ſit alterius metalli. Plinius li. 33. c. 1. Mero auro decorabant, ſic meras nugas, in quibus nihil ſerij eſſet, Cicer. ad Att. lib. 6. appellauit. hinc merum ius l. 3. & illic Bal. C. de obſequijs patro. ꝓſtand. l. inter tutores, in prin. C. de admi. l. ſequitur. §. ſi viam. ff. de vſucap. Mera interpretatio l. fi. C. de legi. Mera liberalitas. c. ſtatutum. §. in ſuper. de reſcri. in 6. Mera fides. l. omnium in prin. C. de teſta. Mera & plena veritas. c. qualiter, & quando, in fin. extra de accuſa. Merum factum. l. qui res. §. mihi Romæ, cum ſim. ff. de ſolu. Merum ius gentium. l. bona fides, in prin. cum alijs. ff. de poſiti. Mera pœna. §. ex maleficijs. Inſti. de actio. & l. vnica in finalibus verbis. ff. ſi quis ius dicen. non obtemperaue. Merum eccleſiaſticum crimen, caput inquiſitionis, §. prohibemus, de hæreti. in 6. Merum prætoris & Merum iudicis officium. Inſt. de diuiſio. ſtipu. §. iudiciales. §. & prætoriæ, & cum ſimilib. §§. legis quintæ. ff. de verbo. oblig. ſic imperium merum dicitur, non quidem ea

ratione

ratione, quia liberum ſit, ſed ea ratione, quia purum eſt ſine cuiſquam rei miſtura, & ſic ſine vlla tyrannidis miſtura, & conſequenter pertinens ad ſolam iuriſdictionē inter ciues exercendam, non ad eorum vtilitates ſubuertendas, ſic vt proſit eis, nō vt obſit, & id eſt verum, & purum imperium, regnum, principatus, potētatus, reliqua verò quatenus hinc abſceſſerint, eatenus imaginem tyrannidis non dubiam præſeferent, quamuis ſuperiores quoque minus tutas magiſque tyrannas ſententias doctiſſ. Arch. Tarre. vbi ſupra, ſequatur, cuius verba ad vnguem ideo retulimus, quod ab eius ſententia diſceſſuri eramus, ne quicquā ei falſo adſcribere videremur. Noſtraque ſententia contra eum, & reliquos ſupra relatos cōfirmatur. Nam initio rerum gentes viuebant ſine legibus, ac regibus, & omnia erant communia, & vt inquit Macrobius primo ſaturn. nec ſignare ſolum, aut partiri
3 limite campum fas erat, in medium quærebant, omnia deque illo iure nemo poterat dicere, quod aliquid eſſet ſibi proprium, Caius naturale. 1. d. cum ſimili, vt per Cal. in conſ. 4. an valeat ſtatutum, circa medium.

Nec dum erant inuenta, ſeu cognita dominia rerum nec etiam poſſeſſiones, & conſequenter nec cōtractus nec commercia, quia non erat expediens, & tunc non erat cognita forma matrimonij, idō omnes legitimi naſcebantur. §. & licet. in auth. quibus mod. nat. eſſi. ſui. Similiter nec erant inuentæ ſeruitutes, & ſic omnes liberi naſcebātur. l. manumiſſiones. ff. de iuſt. & iur. Vnde Plutar. in li. de Exilio. pag. 3. in prin. Liberi quidem, inquit & ſoluti à natura in lucem prodeuntes emittimur, ipſimet autem nos ipſos alligamus, locorūque coartamus anguſtijs. Et cum de iure naturali ſeruitus eſſet incognita, ex contractu inter dominum, & ſeruum oritur naturalis obligat. l. ſi id quod, de cond. indeb. cum ſimil. vt p Glo. in §. item inutilis. Inſt. de inut. ſtipul. Ideo legatum factum ſeruo ſine libertate, valet inſpecto iure naturali vt not. Iaſ. in l. huiuſmodi. §. ſi à Titio, & Mæuio. col. 4. ff. de leg. 1. licet inſpecto iure ciuili non valeat. §. an ſeruo. Inſt. de lega. & l. plane. §. ſi coniunctim. vbi Iaſ. in 3. notabili de leg. 1. & ideo dicit tex. in §. ius autem gen. Inſt. de iure nat. gen. & ciuili. quod ſeruitutes ſunt iuri naturali contrariæ, & quod Macrobius ſupra relatus, idē & Virgi. teſtatur lib. 2. Georgicorum.

Ante Iouem nulli ſubigebant arua coloni.
Nec ſignare quidem, aut partiri limite campum
Fas erat in medium quærebant.

Et Horatius Satyr. 3. lib. 2.

Nam propria telluris herum natura, neque illum,
Nec me, ne quenquam ſtatuit.

Et Seneca in Hippolyto.

Hoc equidem reor
Vixiſſe ritu, prima quos miſtos dies
Profudit ætas, nullus his auri fuit
Cæcus cupido, nullus in campo ſacer
Diuiſit agros arbiter populis lapis.

Et eo tempore nondum erant bella, vnde Poeta.

Odijs neque fuſus acerbis.
Cruor horrida tinxerat arma.
Quid enim furor hoſticus vlla
Vellet prior arma mouere,
Cum vulnera ſæua videret?
Nec præmia ſanguinis vlla.

Rurſus Poeta egregius ſic cecinit:

Quam bene Saturno viuebant rege, prius quam
Tellus in longas eſt patefacta vias.
Nondum cæruleas Pinus contempſerat vndas,
Effuſum ventis præbueratq; ſinum.
Nec vagus ignotis repetens compendia terris
Preſſerat, externa nauita merce, ratem.
Illo non validus ſubijt iuga tempore taurus.
Non domito frænos ore momordit equus.
Non domus vlla fores habuit, non fixus in agris,
Qui regeret certis finibus arua, lapis.
Ipſæ mella dabant Quercus, vltroq; ferebant
Obuia ſecuris vbera lactis oues.
Non acies non ira fuit, non bella, nec enſes
Immiti ſæuus duxerat arte faber.

Quum ergo initio orbis conditi, antequam infauſta illa Pronomina Meum, & Tuum reperta eſſent, omnia forent cōia, nec belligerandi vlla occaſio, aut diſcordiarum eſſet, id quod & ſignificat, l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iu. §. ius autem gentium. Inſt. de iu. na. quumq; ad huiuſcemodi diſcordias ſedandas, & ad tranquillitatē humanæ vitæ, & ſocietatis, ſicq; ad merā ciuium vtilitatē omnis principatus, regnum, imperium, potentatus receptus inuentusq; fuerit (vt fuſe oſtendimus) ſupereſt vt & ineunte illa ætate aurea, veroſimile ſit tales principatus in vſu non eſſe, vtpote non neceſſarios, & hodie ad ſolā illam neceſſitatem ſubleuādam adque merā hominum vtilitatem, vt admittantur pluſq̃ manifeſtum eſſe, & modo, & fuſius ſupra c. 1. diſſeruimus. Vnde tales alienationes, quales ſunt eæ, de quibus mentionem habuimus, cū ſi ſubditis, aut ciuibus nociuæ ſint, non valeant quia aduerſantur fini, & naturæ ipſorum principatuum in eo tantum quō manebit, & inſpectio, an nociuæ ſint vel non ſint. Et refert vnum alienentur quidam ex vaſallis, an quædam ex rebus ad regiam coronam ſpectantibus, primo caſu ſemper nocet, qa naturaliter videmus maiorem eſſe charitatem, & affectionem dominorum, vel principum erga ſubditos vaſallos, vel ciues antiquos quam erga recentiores, idemque è contra. Præterea ille demum eſt iuſtus, & legitimus principatus, q proceſſit ex ciuiū conceſſione, & voluntate ſpōtanea, arg. l. 1. ibi cōis Reipublicæ ſponſio. ff. de legi. l. 1. ff. de conſt. prin. §. ius autem. Inſt. de iure nat. dixi plenius in præf. trac. de ſucc. progreſſu. Ergo ciues qui vnius Principis imperio ſe cōmiſerunt, & præterea nemini, quonā mō poterunt ſub alterius ditione inuiti, aut inſcij redigi, nōne obſeruandi erant ad vnguem fines mādati, & commiſſionis? l. diligenter. ff. mand. §. Item is qui exequitur. Inſt. quib. mo. re contr. ob. §. Itē is. Inſt. de mand. Nonne electa illius principis à ſe delecti videbat induſtria, probitasq;? quonā mō in alium transferentur, contra l. inter artifices. ff. de ſol. Itē perſona extrinſecus nunq̃ ſubintelligit. l. ſi ita ſtipulatus fuero, ſi Titius. ff. de verb. obli. §. Chryſogonus. ergo quō adijcitur perſona noui domini. Ad hæc nonne hi ciues, antequam ſeſe huic principi commiſiſſēt, liberi erāt, nullius imperio, aut ditioni obnoxij aut ligati, (vt fuſe ſupra oſtēdimus) ergo quo pacto mō inuiti fiēt ſubiecti. Id qđ ēt ꝑtextu, aut rōne beneficij ſibi ipſis collati intolerabile, inciuile, & iniuriū eſſet, cū inuitis beneficiū non detur. l. inuito. ff. de reg. iu. c. beneficiū. de reg. iu. lib. 6. Vñ nec in æque potētē, aut ēt potētiorē dñm trāſferri poterūt, & tādē quū oīs principatus regnū, imperiū nihil aliud ſit, q̃ ſuprema iuriſdictio ipſorū ciuiū duntaxat, non ēt ipſius regētis vtilitatē reſpiciēs, (vt nō ſemel ſupra admonuimus, ꝑſertim cū de iuriſdictionis etymologia ageremus) iuriſdictioni aūt nihil tā cōtrariū ſit, q̃ iniuriæ datio, eaq; alienatio, vel trāſlatio iniuriæ plena ſit, vt fieri nefas ſit, conſequens eſt.

4 Quinimo nec ꝑtextu publicæ vtilitatis, aut neceſſitatis fieri fas eſſet, nā aut vis ob vtilitatē totius regni, & regionis vnū aut q̄dā oppida alienare, vt non raro fit & id fieri nō licet, ne iactura, & læſione quorūdā vniuerſorū vtilitas cōparet, cū iuſtius foret oīū īpēſa, dāna, iactura aut periculo id fieri, (ut ſupra attigimus) aut uis oīa regni oppida trāſferre ob ipſorūmet utilitatē, & tūc ipſis annuētib. fas erit, renitētib. uero nefas, & īiuriū, iurib. &

rõnibus adductis. Sit ergo firma indubitataque regula, Principẽ ciues ſuæ ditionis irreuocabiliter alienare nõ poſſe, non magis vſque quàm res omnino alienas, niſi ex conſenſu ipſorum, vt & aliena poſſet concedere dominorum permiſſu.

5 Quoad ſm caſum ſit regula negatiua, † vt res regiæ coronæ ſimiliter alienare nequeat, niſi accedente ipſorum conſenſu, vel niſi ob publicam vtilitatem, vel neceſſitatẽ, vel niſi iã modicę ſint, vt veroſimile ſit ciuiũ volũtati id nõ aduerſari, eoſq; id cõceſſuros vel ſub illa gñali cõmiſſione tñ cõceſſiſſe, & ſic hæc tertia exceptio cõprehẽdit̃ ſub prima, nẽpe ſub cõſenſu ipſorũ ciuiũ; qui & ſi tacitus tñ ſit, ſufficit. l. cũ quid. ff. ſi cer. pe. vt iſthęc oĩa ex ſuprà dictis plenius ꝓbant. Ex quib. ẽt apparet errasse. Inn. & Bal. col. 7. in c. bonæ. 2. de poſtul. pla. quos ſequit̃ doctiſſ. Archiep. Tarraco. vbi ſuprà pag. 79. dũ aiũt
6 ꝓpotuiſſe Papã cũ bona cõſc'ia Eccleſiarum caſtella donare, ſicque potuiſſe alienare caſtellum Peruſinum.

7 Apparet †ẽt erraſſe eũdẽ Archiep. ibi poſt Bal. in c. 1. de nat. feud. Ale. conſ. 1. li. 6. Carol. Rui. cõſ. 26. li. 1. quos ipſe allegat, dũ volunt, poſſe Imperatorẽ caſtrũ alicuius ciuitatis alicui concedere. Vtrũque enim regulariter verũ nõ eſt, niſi fiat ob publicã vtilitatẽ, vel neceſſitatẽ, vel niſi acceſſerit regi, aut imperij tacitus expreſſusve aut interpretatiuus conſenſus, cum alijs de quibus ſuprà.

8 Apparet ẽt † Principes per hoc non videri eſſe miſetrimæ conditionis (id quod falſo opinantur Archiep. vbi ſuprà, poſt Oldr. conſ. 94. Io. And. in c. grandi. de ſup. negl. præla.) nã ex fructib. bonorũ regaliũ poterit facere quas libuerit donationes, vel ex bonis ſuis proprijs.

9 Apparet ẽt † errare eũdẽ Archie. vbi ſuprà (poſt Oldr. cõſ. 159. Ale. cõſ. 24. põderatis his, li. 5. col. 4. Dec. conſ. 468. ſuperiore anno. Caſtal. de optimo imp. q. 104. quos ipſe allegat) dũ volũt, principẽ poſſe oppida alienare, retenta ſibi ſuprema iuriſdictione, quaſi tunc alienare nõ videatur, aut regni ſui iura deminuere, id quod parum vrget, nã ſi agnoſcimus non ita magnã eſſe læſionẽ, vt foret ſi ẽt ſuprema iuriſdictio alienaret̃, tñ nõ definit eſſe læſio regni conſiderabilis, vt patet ad ſenſum, & docet experientia rerũ magiſtra, & perſuadẽt oẽs rõnes & iura ſuprà allegata. Et ꝑterea adeſt ẽt læſio ingẽs & magnopere conſiderabilis ipſorũ ciuiũ, qui transferuntur vel alienant̃, eaq; rõ integra & inconcuſſa manet. Quæ oĩa procedũt regulariter. nã in regnis Hiſpaniarum ſeruanda ſunt iura ſpecialia illorum.

10 Apparet † ẽt erraſſe And. ab Exea in ſuo libello pactorũ nu. 585. poſt Bal. in conſ. 279. pridie. n. conſului, col. fi. li. 3. dũ ſcripſerũt. Imperatoris ꝑtãtẽ anormalam dici, eo ꝙ nulla regula certa claudat̃ id quod ſuſpectũ eſſe ſuprà c. 1. fuſe oſtendimus, legib. Reipublicæ ſuæ regulariter ſubeſſe Principes aſſerentes, inquam eodem errore fuit idẽ Exea in l. 3. de iu. om. iud. ff. dum. in verſ. imò verò ait, abſolutum eſſe imperium quod in Princ pe reſidet, quinimò eſt legibus alligatum.

11 Apparet ẽt, an verũ ſit quod frequentiſſimè Doctores aiunt, poſſe Principes pro pace conſequenda remittere iniurias & damna, mutualeſq; ꝑdas hinc inde factas, & ꝙ Principes pro habenda pace poſſint damna ſubditis illata remittere, notant cõiter Doct. Hoſt. An. & alij in c. 1. & c. in noſtra, de iureiu. Adcò ꝙ in perpetuũ nõ poſſunt ſubditi de tali remiſſione conqueri, vt notant Bal. in tit. de pace Conſtantiæ, in verbo, priuileg. Idem Bal. Ang. & Doct. in l. conuentionum. ff. de pact. & in l. benè à Zenone. C. de quadriẽnij ꝑſcriptione. Idem Ange. in l. venditor. §. ſi conſtat. ff. communia prædiorum. & in l. Antiochenſium, de priui. creditorum. Bar. in l. penu. C. de fide inſtru. & iure haſtæ fiſca. li. 10. Pet. de Ancha. in c. canonum ſtatuta. col. 4. in 31. q. de conſti. & in regula peccatum. de reg. iu. li. 6. & in conſ. 161. incip. viſo diligenter tenore. Panorm. in c. 1. in primo notabili, de parochijs. Lud. Rom. in l. ſed ſi hęc. §. liberis. ff. de in ius vocan. Alex. in conſ. 101. incip. viſis inſtrumentis exẽptionis. col. 5. circa finem. vol. 1. & conſ. 94. inci. viſis & ſæpius recenſit. col. pen. vo. 5. prout refert diſſertiſſimus Archie. Tarrac. vbi ſuprà fol. 187. quæ receptiſſima ſnĩa ſic ſimpliciter intellecta vix defendi poſſet, verũ ita demum procedit, ſi ea damna & mutuæ fortè deprędationes bellorum tempore contigerunt, tunc. n. iure belli facta viderentur. Vnde cùm apud Principes reſideat ius, tam belli indicendi, quàm fœderis ineundi, conſequens eſt, vt fœdere poſt tales mutuas deprædationes acto, ipſo iure gentium, & belli iniuriæ hinc inde illatæ, remiſſæ, ſublatæque videantur, & ita procedat opin. communis ſuprà relata.

Cæterum ſi tempore pacis homo fortè Hiſpanus homini Gallo, vel ex diuerſo iniuriam prædamve feciſſet, licet poſtea bellum eſſet ortum, ac deinde fœdere icto per Principes prædæ hinc inde à priuatis inter ſe factæ remiſſæ eſſent, neque intelligerentur remiſſæ, quæ non iure pacis tempore factæ fuerant, neque remitti poſſent abſque eo ꝙ damnum paſſis recompenſatio fieret, vel ipſi damnum paſſi poſſent ius ſuum perſequi cõtra violentos, coram ſuis iudicibus, vel Principibus, & ita vſus obſeruat, arg. d. l. item ſi verberatum. ff. de rei vendicatum. ſi mi. l. id quod noſtrum. ff. de reg. iu. l. iure naturæ. l. ſecundum naturam. eo. tit. l. nam hoc. ff. de condi. indeb. & quia hoc ſuadet & depoſcit uita ſocialis & politica, nec par eſſet, vt quorundam tñ damno & iactura vniuerſorum ciuium vtilitas (vt ſæpè diximus) compararetur, ergo irrecuperabiliter nullo caſu Princeps remittit, nam damna tempore belli illata, ipſo iure belli vtrinque remiſſa ſunt, ſicque Principis remiſſio abundaret vel ſuperflueret. reliquo aũt tpe damna data non remittet, niſi data compenſatione, quod eſt contra mentem Doctorum.

S V M M A R I V M.

1 *Noſtrum nobis abſolutè non aufertur ob publicam etiã vtilitatem, ſed demum data compenſatione idonea, ardua quæſtio.*
2 *Renunciationis etiam cauſa oppidum regiæ coronæ donare principi non licet, contra nouiſſimos.*
3 *Princeps oppidum alienare, etiam ſupreme iuriſdictione retenta, non poteſt, contra nouiſſimos.*
4 *Eccleſia oppida donare non poteſt Princeps, contra nouiſſimos.*
5 *Vaſallorum intereſt dominum non mutare, ſicque inuiti non alienantur,*
6 *Vaſallus inuitus non alienatur, etiam domino æquè bono aut meliori.*
7 *Mandatum & commiſſionem, etiam in melius, egredi non licet.*
8 *Mandatum egreſſus interdum capite punitur, licet res benè ceſſerit.*
9 *Princeps neceſſitatis ſuæ cauſa ciues alienare non põt, contra plurimos Doctores, fallit in vaſallis feudatarijs vel feudo ſimiles.*
10 *Principem poſſunt ciues abijcere ob ignauiam eius.*
11 *Princeps nec vnum aut certos ciues poteſt alienare, nec vniuerſos, contra doctores.*
12 *Vaſalli an poſſint ex cauſa remunerationis concedi à principe, licet ciues nequeant.*
13 *Dominium præſcriptione quæſitum nobis per principem adimi non poſſe, contra Doctores.*
14 *Princeps ciuibus iuſſit vt ſe redimerent, eos in ſuos recepturos, & nunquam à regia corona ſeparaturos pollicitus, an contrarium facere poſſit de plenitudine poteſtatis, ardua quæſtio.*

15 *Princeps*

15 *Princeps rem ciuis ſine cauſa an auferre poſſit de pleni tudine poteſtatis; ardua quæſtio.*
16 *Communis Reipublicæ vtilitas priuato commodo præ- ferenda.*
17 *Poteſtatis plenitudo non eſt ad malum.*
18 *Inferior ius ſuperioris poteſt interpretari.*
19 *Papa ius diuinum poteſt interpretari.*
20 *Iudex poteſt ex cauſa terminos legales alterare, etiam ſi eſſet dictio taxatiua.*
21 *Princeps non poteſt modum ſuccedendi a teſtatore ordi natum mutare, contra Doctores.*
22 *Princeps, etiam de plenitudine poteſtatis, ſine iuſta cau ſa, non poteſt modum ſuccedendi a teſtatore diſpoſi- tum, mutare, ardua quæſtio.*
23 *Princeps regalia alienare nequit, in enorme nec etiam in mediocre damnum regni, contra nouiſ. & quid ſi leuiſſimum eſſet damnum.*
24 *Eccleſiæ etiam fauore non poteſt princeps cum magna regni læſione res regiæ coronæ alienare, cõtra Doct.*
25 *Princeps res regiæ coronæ regulariter alienare nequit.*
26 *Eccleſiæ quod conceditur, Deo quandò gratum eſſe in- telligatur.*
27 *Conſtantini donatio.*
28 *Princeps non eſt dominus perſonarum non magis quã rerum, contra Iſerniam.*

CAPVT V.

SExto, hactenus de publicarũ rerum alienatione; nunc vero ſuperioribus proxima eſt inſpectio il-
1 la, † quã Princeps, vel ciuitas libera poſſit ad publicam vtilitatem bona vnius, aut quorundam ciuium auferre, qua in re Fel. in c. quæ in Eccleſiarum, in 20. col. de conſt. Iaſ. poſt alios in l. Gallus. §. & quid ſi tantum, in 1. lectura, col. 16. & in 2. lectura, col. 12. ff. de liber. & poſthu. & in d. l. conuentionum, ff. de pact. & in l. vnica. C. de in ius vocan. in fi. col. & Anti Capytius in deciſio. Neap. in 69. deciſ. inci. in cauſa Ioannis, in 1e. col. aiunt quod poteſt Princeps, & etiã ciuitas iura Principis habens, ex cauſa ob publicam vtilitatem; puta beneficio pacis, vel cuiuſcunque alterius cauſæ legitimæ, priuatorum bona auferre, & alteri donare, vt notant Doct. ſupra dicti, & volunt cõiter Doct. in c. quę in Eccleſiarũ de conſt. & in c. quia plerięq; de immunitate Eccl. & in proœmio ff. poſt Bar. ibi, & in l. fi. ff. de conſt. Princip. & in l. Barb. ff. de off. præto. & in l. item ſi verberatum. ff. de rei vend. & in l. Lucius. ff. de euict. & in d. l. Gallus. §. & quid ſi tantum, & ibi Iaſ. in 16. col. Doct. cõiter in l. fi. C. ſi contra ius, vel vtilitatem publicam. vbi Raphael Fulg. inquit, ſe ita conſuluiſſe, & ita conſuluit in cõſ. 20. incip. pro pleniori veritate, col. 4. verſ. denique, & in cõſil. 61. inci. domina Catherina. col. 2. verſ. 4. & in conſi. 143. inci. Aut. & voluit Bal. in l. fi. in prin. ff. de Senatoribus, & in l. reſcripta, col. fi. verſ. 3. quærunt Doct. C. de precib. Imp. offer. & in l. 2. col. 7. verſ. item nota quod ſi Papa. C. de ſeruit. & aqua. ſequitur diſertiſſimus Fern. Loaz. vbi ſupra pag. 188. quæ concluſio ſic ſimpliciter intellecta, pernicioſa eſſet, & contra omne ius; omnemque æquitatem, vnde non aliter recipienda eſt quã ſub duobus requiſitis, primum vt ex cauſa publicę vtilitatis vel neceſſitatis id fiat (quæ priuatorum vtilitati præferẽ auth. res quæ, C. com. delega.) aliter. n. iniurium eſſet, & contra l. id quod noſtrum, & d. l. ſecundum naturam, & c. alteri, de reg. iu. lib. 6. Alterum requiſitum eſt, vt & ſi fiat ob publicam vtilitatem, adhuc tamen nõ deſinat recompenſatio, aut remuneratio domino illius rei præberi, ne fiat contra ius naturæ quo edocemur, incommoda, expenſamq; cuiusque rei eum ſequi debere, quem commoda ſequuntur, d. l. ſecundum naturam, l. vnica. §. his ita. C. de cad. tollẽ. Vnde ſi rem meam mihi auferri omnibus profuit: eius pretium, vt ab omnibus mihi pręſtetur (dempta parte quæ me attingebat) par & iuri naturæ conſonum eſt, id quod in ſimili attigimus, li. 1. frequen. controuerſiarum. c. 1. Communi tamẽ opinione ſimpliciter retenta ex ea diſertiſſimus Archiep. Tarra
2 conen. vbi ſupra, colligit, quòd † vt Princeps rem meam mihi poteſt auferre ad alterum remunerandum, ita & facilius poterit eam remunerationem facere de rebus regiæ coronæ, quæ ſuæ eſſe intelliguntur, ſicque ſubinferre poſſe eum oppidum quopiã alicui benemerito donare id quod ſupra refutauimus per plures rationes, & quia talis alienatio fieri non poſſet ſine idonea recompenſatione ipſius quibus faciẽda, eo caſu quo ipſi aſſentirentur, ſed vt conſentirent, compelli nõ poſſent, cum alijs modis, & non iſto ſimiles largitiones a Principe, quando neceſſariæ ſint, faciendæ ſint.

Apparet autem errare eundum doctiſſimum Archi. vbi ſupra pag. 237. poſt Pet. Philipp. Corneum, quem
3 allegat, conſi. 79. lib. 2. dum volunt, quòd ſi † Princeps retenta ſuprema iuriſdictione oppidum quopiam alienat valet alienatio, quaſi cedat in paruam regni læſionem, ſed certe præterea, quòd eam læſionem paruam non eſſe ſupra oſtendimus, ſupereſt alia ratio efficacior (ad quam ipſi non aduertunt) nempe læſionem ipſius oppidi alienati, & præterea ex parte alienantis nõ eſſe alie
4 nandi ius, vt iam edocti fuimus. Vnde † quod ipſe doctiſſimus Archiep. vbi ſupra pag. 239. c. non obſtat etiã poſt Afflictum, lib. 1. conſt. Neapol. ti. 7. de decimis. colum. 9. quem ipſe allegat, ait, Oppida, Caſtra & ciuitates Eccleſiæ donare licere Principi, quamuis ea conceſſio in læſionem regni, dummodo non enormem, cedat; id
5 ijſdem iuribus, & rationibus confutatur, † & omnia ſuperiora, vel ex eo iuſtificantur, quod vaſallorum alienatio ſine eorum conſenſo non valet, quia intereſt eorũ dominum non mutare, ſicque ad conſentiendum ſuæ alienationi compelli non poſſunt, vt eſt tex. in c. 1. §. ſi quis, quo tempore miles, & in c. 1. §. præterea ducatus, & vbi And. de Iſeru Bal. Mart. Lauden. Aluaro. Præpoſitus, & alij notant de prohibita feudi alien. per Fridericum, & in capitulo primo. §. eadem, de lege Corradi. & in l. in adoptionibus. ff. de adoptio. & eſt glo. communiter approbata in l. inuitus. ff. de fideicom. libe. & in c. dilecti. & ibi Hoſt. Inn. Ioan. And. Ant. de But. Panormi. & communiter alij de maioritate, & obed. & voluit Io. Faber in tit. de aſſignatio. liber. Iac. de Arena, Dyn. Bar. Aret. Alex. Iaſ. & alij in l. 2. in princ. ff. ſolut. matrim. Innoc. in c. auditis, de præſcrip. Idem tenet Bal. in conſil. 327. incip. pridie enim conſului. vol. 1. & in d. c. 1. §. ſi quis, & in d. c. licet. §. in generali, ſi de feudo defuncti contentio ſit inter domi, & agnatos, & in l. debitorum, & ibi Saly. Paul. de Caſt. & alij. C. de pact. & in l. 1. in 7. col. C. de ſeruis fugiti. & in l. in teſtamento. C. ad legem Falcid. & in c. 1. circa finem. de reſt. ſpoliat. Idem Paul. Caſt. in conſ. 20. incip. in cauſa ſtatutorum, vol. 1. & in conſ. 335. incip. Laudatio. Ludou. Rom. in conſ. 26. incip. pro deciſione, Petrus Philip. Corn. in conſi. 221. incip. in hac quæſtione. col. 3. vol. 4. Nico. Milis in repertorio ſuo, in verbo, dominus, verſ. dominus feudi, & verſ. Dominus terræ. Luc. de Penna in l. 1. per illũ tex. C. de capitatione ciuium, cenſi. eximenda. lib. 11. And. Sicul. in conſ. 11. inci. illud afferam in medium. Fel. in c. ad audientiam. col. 2. de præſcr. Soc. in conſ. 39. incip. in q. col. 3. vol. 1. Iaſ. in d. l. debitorum. col. 2. C. de pac. & in l. ſi non ſortem. §. libertus. col. 10. ff. de condi. indebi. & in conſ. 56. incip. circa primum. col. 1. vol. 1. Ang. Iaſ. & Gomeſius col. 16. Inſt. de act. in §. item ſeruiana. Capyt. deci. Neap. 160. Corſetus de poteſtate regia. q. 4. vt refert Loaz. vbi ſupra pag. 24. Speculator, & Ioan. An. ad eum ti. de feudis. §. quoniam.

6 Ampliatvr vaſallus inuitus alienari non poſſet in do

minum etiam æquè bonum, quinimò neque in dominum priore domino etiam meliorem & potentiorẽ, qa
7 cùm ius, quod habet Princeps in ciues, & ſubditos, deſcendat ex eorum mandato & commiſſione, nõ poteſt mutari, etiam in melius, tex. notabilis in l. fi. C. de nego. geſt. maximè ibi, licet res bene ab eo geſtæ ſint, &c. & ibi vide plenè.

Secundò facit tex. notabilis in l. 3. §. in bello. ff. de re mil. ibi, licet res bene ſe geſſerit, &c.

Tertio facit tex. notabilis in l. ſi ex duobus, maximè in fine ſui. ff. de neg. geſt. ibi nulla ratione, &c.

Quartò ad idem tex. pulcher in l. quia aliena. §. liberos, e. tit. maximè in rõne ſui, quam bene põdera, ibi dũ dicit cùm voluntas finem erogationis fecerit, & illa rõ eſt generalis ad caſum noſtrum, & ad omnes alios, ergo, &c. l. generaliter. §. & licet. ff. de lu. & facti ign. & ſic per rationem extenditur dictum, ſicut è contra reſtringitur. §. dulciſſimis. cum ſimi. in l. cum pater. ff. de leg. 2.

Quintò ad idem l. ſi creditor. §. 1. ff. de pec. Sextò facit l. hereditas. §. 1. ff. de pet. hære. ibi, vel quantũ teſtator iuſſerit non excedit, &c.

Septimo facit optimus tex. in l. ſi pro te. ff. manda. qui eſt ſingularis, & alia iura quæ adduximus de ſucceſ. creat. li. 2. §. 4. quæſtione fina.

8 Quinimò tam vetitum eſt fines mandati tranſgredi, vt tranſgreſſor interdum capite puniatur & mulctetur, quamuis res bene ceſſerit. d. l. deſertorem. §. in bello. de quo tex. eleganter p Czein. ſing. 150. mandatũ qđ licet dux. Rochus de Curte in c. fi. 36. col. Io. de Neuizanis. fol 87. i ſua Sylua nuptiali, lim. 6. ergo cùm principes legitimi, de quib. loquimur regulariter (niſi aliud ius plenius & maius habeant quàm principatus quod habent, nitatur & oriatur in ſolo ciuium mandato & conceſſione, q ſui natura eſt pſonale, nec egredi pt pſonã ipſius Principis, impoſſibile eſt q eot in aliũ. Principẽ alienare aut transferre poſſit, & ad d. §. in bello. adde hiſtoriã no. Torquati, de quo Claudius ait.

Turpe rigor nimius Torquati reſpuit mores.

9 Vndeq; doctiſſimus Loazes, vbi ſuprà pag. 249. c. nec obſtat tertiũ, poſt Bal. in c. gñali, ſi de feu. fue. cõtr. inter dñm & agn. Io. And. ad Spe. ti. de feu. §. 1. Ale. cõſ. 25. attẽtis narratis co. pen. li. 5. Phil. Corn. conſ. 321. in hac cõſultatione, co. 3. li. 4. Purpuratus in l. fi. limi. 5. C. de pact. quos ipſe allegat, qđ (inq̃) hi aiũt ut libertis à dñis, ita & ciues à principe ſuo ex cã neceſſitatis poſſe alienari, ita planè ſuſpectũ tã eſt, q̃ ſi affirmaret pupillũ à tutore ex cã neceſſitatis ipſius tutoris alienari fas eſſe, p oẽs rões & iura ſuprà allegatas, pſertim, qa, vt oſtendimus, principũ in ſubditos & tutela in pupillos exequanẽ. Fallit in vaſallo ſtricte ſumpto, quale eſt, cũ cãpũ habebã meũ iure tã pprietatis q̃ ædificare ſub certis legib. & tributis permiſi. tũc. n. ex tali neceſſitatis cã eos vaſallos fortè alienare fas eſſet, rõ dirẽ pſpicua eſt, qa hoc caſe principatus ius iñ meo pprio cõſtitutũ eſt, at qñ ex ſolo cõſenſu populi Princeps cõſtitutus fuit, tũc ius principatus in alieno conſtitutũ & cõceſſum fuit, & ſic illo caſu poſſunt & debent ſaluari multa quæ dicuntur per Doct. cõfundentes (& non iure) iura vaſallitij & principatuum.

10 Septimò apparet ẽt ex ſuperiorib. tnõ iure p doctiſſimũ Fer. Loazes, vbi ſuprà pa. 250. in c. nec obſtat tertiũ, fieri eã æquparationẽ, dũ ait, q ſi ſuæ neceſſitatis cã ipſi ciues põt omiſſo relictoq; priore Principe, q ad eos defendẽdos aut regẽdos erat ignauus, alteri Principi ſe cõmittere, idẽ ſimiliter licebit ipſi Principi, vt eos inuitos neceſsitatis cã poſſit alienare, ſed ipſe nõ aduertit (id q ſuprà cũ in hoc improbãtes attigimus) principatũ fuiſſe creatũ ob ſubditorũ vtilitatẽ & rẽ, nõ ob rẽ aut vtilitatẽ regẽtiũ, nec dubiũ eſſe, qn vtilitatib. pprijs tñ, nõ ẽt alienis hoĩes poſſint renũciare. l. pen. C. de pact. l. ſi qs cõſcribẽdo. C. de Ep. & Cle. l. quoties ab o ſb. C. de ſiin

delc. l. ſtipul. iſta. §. inter certã. §. de verbo. oblig. l. Titio centũ, in prin. ff. de cõd. & dem. Qđ aũt ipſiſmet ciuib liceat ex cã ignauiæ principis ſui alteri principi priore relicto ſeſe cõmittere id, & verũ eſt, & tenet Pau. Caſt. in rep. l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iu. col. 4. ver. 10. cõ. 3. Io. de Imo. conſ. 34. vilis & ponderatis. Ioan. de Neuizanis in ſuo conſ. inter conſilia feudalia. Alber. Brun. in tertio conſ. 12. patres comederunt.

11 Octauo apparet ẽt minus iuſtã eſſe eã dñiam, q̃ doctiſſimus Loazes, vbi ſup. pa. 252. ver. nõ obſtat, quartò cõſtituit, dũ ait, referre vtrũ princeps vnũ aut certos vaſallos alienare inuitos velit, vt id ſibi nõ liceat (& ita pcedat regula negatiua ſuprà poſita) ſi vero velit vnũ integrũ oppidũ aut vrbẽ alienare, ut tũc ex cã id poſſit ẽt eis inuitis, atq; idẽ tenuiſſe (ẽt ſi i duriorẽ dñiũ trãsferrent) inuitos, & eſſe tex. in c. 1. §. ex ead. l. de l. Corradi. & notat. Iac. de Are. & Bal. in l. 2. in prin. col. fi. in fin. ſol. mat. Idẽ Bal. in l. 1. co. 3. in fi. verſ. vaſalli tñ. C. de ſer. fug. & in l. ſi plures. in 2. co. C. de cõd. inſertis. & in l. 2. C. de don. & in c. 1. §. præterea ducatus. col. fi. circa fi. verſ. not. q dñs de phibitis feudi alien. p Fredericũ, & in add. ad Spec. in ti. de feudis. Doc. cõiter in l. inuitus. ff. de fideic. libe. & in c. dilecti, de maio. & obed. Nic. Milis in repertorio ſuo in verbo, dñs feu. & Fabianus de Mõte in tract. ſuo de emp. & vẽ. in 3. p. princ. in 2. q. Ale. in cõſ. 25. in ea attentis narratis, col. pe. vol. 5. And. de Iſer. in c. 1. de phibita feudi alie. p Loth. Sed certè talẽ alienationẽ fieri nõ poſſe quò ad ciues, in qb. princeps hẽt ſimplex nudumq; ius principatus, pluſq̃ manifeſtũ eſſe dẽt, ex ijs q̃ fuſiùs ſuprà edocti ſumus, & qa bonũ eſt arg. de toto ad partẽ. l. q̃ de tota. ff. de rei vẽ. l. an pars. ff. p derel. l. hæredes mei. §. cũ ita. ff. ad Treb. Vñ qua rõne nõ licet vnũ vel quoſdã ciuium alienare, eadẽ rõne nec vniuerſos alienare fas erit. Quinimò ſi vniuerſos alienare liberũ foret, longè facilius quoſdã alienare liceret, ex regula dictante, qđ cui licet, qđ eſt plus, licet vtiq; qđ eſt minus. c. cui licet, de re. iu. li. 6. Ergò in tali ſimplici iure principatus nec ſingulos nec vniuerſos alienare ex ſimilib. cauſis fas erit. Sed opinio Doc. ſuprà relata fortè pcedere poterit in iure vaſallitij, de quo pximè mẽtionẽ habuim', vt ex cã vaſallos alienare liberũ ſit vniuerſos, ſingulos aũt nõ ita facilè liceat, iõ ſp ferè, dũ de ſimplici principatu agim',

12 ſubditos appello ciues nõ vaſallos. Qui qdẽ vaſalli põt ex quacũq; iuſta cã, & ſignãter ex cã remunerationis in aliũ transferri, vt notãt cõiter Do. in d. l. inuitus. ff. de fideicom. libe. & in locis ſuperiùs allegatis. Claudius de Seycello in ſuo feud, ſpec. in ti. q feu. dare poſſ. in 5. col. Felin c. q̃ in Eccleſiarũ. in 19. co. de cõſt, Hippolytus de Marſilijs. in l. 1. §. cũ qdã. in 1. col. ff. de q. quos refert & ſequit Gom. Sarnen. Epiſ. in §. itẽ ſeruiana, in 16. col. in 2. lim. Inſt. de act. qdqd dixit Io. Igneus in repe. l. donationes, quas diuus. C. de don. inter vir. & vxor. Princeps aũt ius ſimplex prĩcipatus hñs ciues ſuos ex tali cã alie. aut trãsferre minimè poterit, vt ex ſupiorib. apparet.

Nonò apparet ex ſuperiorib. ſuſpectũ eſſe q multi cõ
13 tẽdũt dñiũ pſcriptione nobis q̃ſitũ p principẽ poſſe auferri, vt retulimus cõtrouerſiarũ, li. 1. c. 1. n. 9. & n. 15. qb. adde Panor. cõſ. 85. illud plumã. & cõſ. 3. q. 19. li. 2. Ferd. Loazes, vbi ſup. pa. 304. ſed cũ is principatus ad ciuiũ nõ ad ipſius principis vtilitatẽ cõceſſus fuerit, ineptũ eſſet, conceſſam uideri facultatẽ talis dominij adimendi.

14 Decimò apparet ẽt ex ſuperiorib. ſuſpectũ eſſe, q definiuit cõſ. Neap. ut referũt & ſequunẽ Ferd. Loazes, vbi ſup. pag. 308. & Ant. Capycius dec. Neap. 166. in cã illuſtriſſimorum, aiũt. n. quod ſi rex cum ſuis ſubditis talẽ conuentionem atque cõtractum fecerit, q ſi proprijs ipſorum ſubditorum pecunijs ſe a dominis ſuis redemerint eos in ſuos princeps recipiet, coronæq; ſuæ incorporabit, & nunquam à regia corona regioq; patrimonio eos alienabit, nõ obſtãte tali cõuentione, de plenitudine po

teſta

teſtatis eos princeps licite alienare poterit,id quod cõ-
tentũ fuit inter Seren.Regem Henr.IIII.& ciues oppi
di de Mois.Sed hæc opinio tã à veritate longe abeſt, vt
impia iiuria,& pfidia ſit,& cõtra ius diuinũ,naturale,&
gẽtiũ,& palã egrediaẽ notiſſimos, & anguſtiſſimos ter-
minos ſimplicis principatus,vt ex ſuperioribus cõſtat.
Vndecimo apparet ex ſupioribus, an vera ſit opinio
15 exiſtimãtium, ꝙ princeps rem propriam ſubditi poteſt
ſine cã de plenitudine poteſtatis auferre, & alteri dare,
vt notat gl.cõiter approbata in d.c.conſtitutus, de reli-
gioſis domi.& volunt Doct.cõiter in d.c.quæ in Eccle
ſiarum,de conſt.& in c.nonnulli,de reſcriptis,gl.& cõi-
ter Doct.in l.fi.C.ſi contra ius vel vtil.publicam,& in l.
quoties.C.de pcib.Imper.offerẽ.& in d.l.1.ff. de conſt.
princ.Old.in conſ.257.incip.factũ tale eſt.Bar.in l.con
ficiuntur.§.codicilli.ff.de iure codicill.& in conſ. 189.
incip.ciuitati Camerini.Ang.& in d.l.item ſi verberatũ
ff.de rei.vend.& in l.2.C.de quadrie.preſcrip.& in l.3.§.
ſi is pro quo.& ibi Doct.ff.qđ quiſque iuris. Io.de An.
in conſ.81.incip.viſo inſtrũ,in fi.col.Alex.in conſ.92.
incip.perſpectis,& in conſ.106.incip.circa principalem
col.5.vol.1.& in conſ.138.incip.habita diligenti acma
tura conſideratione,& in conſ.215.incip.nec arguendi
ſumus.col.6.vol.2.& in conſ.1.incip.põderatis his.col.
18.vol.5.& in conſ.3.incip.perſpectis literis.col.2.& in
conſ.92.& in conſ.155.vol.6.& conſ.357.incip. nec ar
guendi ſumus.vol.7.And.Sicul.in conſ.24.incip.clemẽ
tiſſimi.& in conſ.64.col.pe.vol.4.Aluar.in c.1.in pe.co.
qui feudum dare poſſunt,& in c.1.in prin.in 2.col.de na
tura feudi.Marin.Soc.in conſ.56.incip.circa primũ.co.
3.& in conſ.65.incip.cum in præſenti caſu.col. 14. vol.
1.& in conſ.156.inci.pro fundamento deciſ.col.2.& in
conſ.164.inci.viſa bulla Bonif.col.4.vol.2.& in cõſ.65.
incip.viſis teſtam.nobilis,col.2.& in cõſ.120.col.3.An.
Corſ.in trac.de poteſtate,& excellẽtia regia in 4.q. Alb.
Brun.in conſ.1.incip.circa primum.in 5.col.Fel.in cõſ.
30.inci.oportet.in 6.col.ver.ideſt & clauſula.Iaſ.in cõſ.
56.inci.circa primũ,col.3.vol.1.& in conſ. 143. incip.
circa primũ.col.3.& in conſ.213.incip.in præmiſſa con
ſultatione.col.2.& in conſ.227.incip.Carol.in 2.col.&
in conſ.233.incip.præſens conſult.col.2.& in cõſ.236.
incip.viſo ti.q.col.2.vol.2.& in conſ.107.incip.in pſen-
ti cõſultatione.col.2.vol.4.Petr.Bellug.in ſuo principũ
ſpecul.in 46.rub.in §.donum.in 3.pag.Curt. in conſ.1.
col.7.vol.1.& in conſ.35.in fi.col.& in conſ. 47.in 12.
col.& in conſ.49.in 33.& 65.col.& in conſ.65.in 9.col.
& in conſ.108.incip.circa cõtrouerſiã. col.3.& in cõſ.
173.incip.in cã vertẽte,col.2.vol.2.Philip. Dec.in cõſ.
191.incip.in cã quæ agitur.col.2.vol.1.& in conſ. 198.
incip.& pro tenui.col.1.& in conſ.296.& in conſ. 261.
incip.in cã,& in con.390.vol.2.Lud.de Goza. in conſ.
8.inci.in hac cã.col.8.in prin.& in conſ.26.incip. in cã
illuſt.in 2.col.Pet.pau.Pariſ.in cõſ.1.in 14.col.& in cõſ.
22.inci.illuſt.dominam.col.11.& in cõſ.106. incip.cir
ca principale.col.5.vol.1.& in conſ.46.incip.primũ te-
ſta.col.pen.& fi.vol.3.& in conſ.3.in 7.col. & in cõſ.5.
inci.vnius iuſſius,in 16.col.vol.4.Bal.in proœmio decre
ta.in 4.col.& in c.1.in 11.col.de conſt. & in c.Eccleſia
S.Mariæ,in pe.col.vt lite pend.& in c.cũ ſuper.in 1.co.
de cã poſſeſſ.& proprietatẽ.& in l.eos.C.de appell.& in
præludijs feudorum,in 11.col.& in tit.de pace Conſtã
tiæ.in prin.verſ.nõ admittemus,& in conſ.233.incip.ad
intelligendã,vol.1.Fern.Loaz.qui alios refert, vbi ſupra
pag.310.Hier.Grat.conſ.9.facti ſpãm,col.19.lib.1.Sed
in hoc non minus frequenti,q̃ arduo, & male digeſto
articulo,q̃uis omnibus fere ijs,de qbus mẽtionẽ habui-
mus,repugnãtibus,vix eſt vt in principe legitimo,& ſim
plex ius principatus habente ſit dare plenitudo poteſta
tis,quæ qui:q̃ differat,aut diſtet ab ordinaria poteſtate

nã qđ attinet ad ſpẽm propoſitã ſit cõcluſio talis, Prin
ceps merũ ac ſimplex ius principatus obtinẽs, ciuis ſui
aut ſubditi rẽ duobus demũ concurrentibus reqſitis au
ferre poteſt,& non aliter, Primum ꝙ id fiat ex cã publi
cæ vtilitatis,vel neceſſitatis,Alterum ꝙ ei detur cõgrua
& moderata recõpenſatio,per iura & rationes de qbus
ſupra.Idẽ eſſe diximus,qñ Princeps poteſtate ordinaria
hanc ad rẽ vteretur,quę ab abſoluta hac in re differt ni
hil.Ratio cõcluſionis eſt,quia tempore neceſſitatis om
nia ſunt cõia,ſicque qui vita ſocialẽ,popularẽ ac politi-
16 cam delegit,huic legi ſeſe ſubmittere vr̃,ſ.vt publicã vti
litatẽ cõmodis priuatis anteponat,auth.res quæ.C.cõ.
de leg.& conſequenter poſcente Reipub.vtilitate,& ne
ceſſitate,res ſuas ei conferat,& concedat, Vnde Cice.2.
de legibus ſic ait,Reſpublica nomen vniuerſæ ciuitatis
eſt,pro qua mori,& cui nos totos dare,& oĩa noſtra po
nere,& quaſi cõſecrari debemus.Idẽ Cicero Philip.13.
Omnibus bonis expedit ſaluã eſſe Rempub.Idem 3.de
finibus ait,Laudandus eſt,qui mortem appetit pro Re
publica,qui doceat,chariorẽ eſſe patriã nobis q̃ noſme
tipſos.Idẽ Cicero in vati.Oĩa q̃ a nobis geruntur nõ ad
noſtrã vtilitatẽ,& commodũ,ſed ad patriæ ſalutẽ con-
ferre debemus.Idem 4.ad Heren.Non mihi ſoli,ſed ẽt
atque adeo multo potius notus ſum patriæ, verum &
ſi noſtra tẽpore neceſſitatis patriæ conferre debeamus
tũ quia iure naturæ congruit,vt cõis ſalus, cõis neceſſi
tas,aut cõe periculum non vnius duntaxat aut alterius,
ſed cõibus impenſis,iacturis, periculiſque cõparetur.l.
ſ.m naturã.ff.de reg.iu.§.hit ita.C.de cad.toll.l.iure na-
turæ.ff.de reg.iur.l.nã hoc.ff.de cond.indeb.iõ reſpub.
congruã moderatãq; cõpenſationẽ huic,qui rẽ ſuã de-
dit ad ſubleuãdã ſubuemendãq; publicã neceſſitatẽ,p-
ſtare dẽt,detracta particula q̃ illemet, vt vnꝰ de populo
cõferre debebat.Intellige,vt pbeat & remuneret Reſpu
blica,ſi põt ex integro,ſin minus ſaltẽ qua ex parte põt,
qđ ſi nec ẽt ex parte põt,tũc impoſſibiliũ,nulla eſt obli
gatio.l.impoſſibiliũ.ff.de reg.iur.verũ ſiue cõpẽſationis
nomine nihil pſtiterit,ſiue minus integrã pſtiterit, qđ
deeſt,vt quũ primũ venerit ad pinguiorẽ fortunã,ſup-
pleat par eſt,vt in ſimili tradũt Dec.& Hier.Cag.in l.di
uus Pius.ff.de reg.iur.& nr̃am ſnĩam tenuerũt Plato &
Cicero,vt diximus ſupra in pſ.arg.2.in fi.n.31.vbi alios
adduximꝰ,& ad hęc oĩa extẽdit ſeſe poteſtas ordinaria
& poteſtas abſoluta,vel poteſtatis plenitudo,vltra pro-
gredi neq; in minimo põt.nã ẽt de plenitudine poteſta
tis princeps efficere neqbit,vt ceſſante publica vtilitate
& neceſſitate,res mea mihi inuito auferaẽ,per hoc.n.mi
hi fieret iniuria,& violẽtia,q̃ res longe aduerſanẽ iuri &
naturæ meri principis,q̃ vt pſit & tueaẽ, nõ vt obſit &
lædat,creatus fuit.Quinimo ẽt vrgẽte publica neceſſi-
tate,ſi res mihi auferaẽ,ẽt de plenitudine poteſtatis effi
cere neqbit,vt moderata cõpẽſatio mihi pſtari deſinat,
ſi qdã ad id pſtãdũ Reſpublica idonea eſt,p eãdẽ rõnẽ
eaq; oĩa ſunt ex viſceribus iuris gẽtiũ naturalis, & diui
ni,quibus iuribus principes ſubiacere ac ſubeſſe certũ
eſt,nec ea poſſe violare.l.oẽs populi.ff.de iuſt.& iure.§.
ſed naturalia.Inſt.de iur.nat.q̃uis in vtroque(nẽpe nt de
plenitudine poteſtatis res mea mihi p principẽ ceſſante
ẽt publica vtilitate,uel neceſſitate auferri poſſit,qđ que
urgẽte neceſſitate publica eius ablatæ recõpẽſatio nul-
la deẽ)cõtrariũ pleroſque noſtrorũ,de qbus mentionẽ
habuimus,ſenſiſſe,reſpõſuroſque fuiſſe veroſimiliũ ſit.
17 Confirmantur noſtræ ſnĩæ,quia plenitudo poteſta-
tis ad malũ,& iniuriũ non extenditur.illa.n.nõ poteſta
tis,ſed tẽpeſtatis plenitudo foret,ut multi dicunt,quos
retulimus ſuprà li.1.controuerſiarum.c.1.n.5.quib. ad-
de Fernandum Loazes in ſuo conſ.pro Marchi.de Ve-
lez.pag.54.n.65.Sozinum Iun.conſ.65.in cã occurren-
ti,li.2.Bar.Sozi.conſ.164.viſa bulla,li.2.& conſ.120.me

mini.li.5.per Card.in clem.paſtoralis.de re iud.Ioã.Iac.
de Leonar.inter conſilia feudalia Alberti Bruni conſil.
117.in hac cauſa,col.fi.vnde cùm ſuperiora quæ impro
bamus,non ſolùm mala,verùm peſſima,nefanda initia
que ſint,vt fieri etiã de plenitudine poteſtatis nequeãt,
par eſt.

Ex cauſa tamen publicæ vtilitatis & neceſſitatis per
18 principem noſtrum(vt dictum eſt)†adimi poteſt , quia
licet id videatur prima fronte contra ius naturale, tamẽ
hæc eſt congrua illius naturæ aut diuini iuris interpre-
tatio,quam inferior,vt eſt princeps,facere non prohibe
19 tur.Et ideò dici ſolet,ꝙ†quamuis Summus Põtifex nõ
poſsit ius diuinum in totum tollere,poteſt tamen ex cã
illud moderare,interpretari,ac limitare,vt in d.c.quæ in
eccleſiarum,de conſti,& in c.poſt tranſlationem.de re-
nunc.& in c.ex parte,el primo,de off.deleg.& in c. lite-
ras,de reſtit.ſpol.Vinc.Io.And.Panorm.in c.propoſuit
de conceſſione præb.& in c.à nobis,poſt Gloſſam ibi,
in verbo,exemplus,de decimis.& in c.cùm ad monaſte
rium,de ſtatu monachorũ,& in c.gaudemus.de diuor-
tijs,& in c.per venerabilem,qui filij ſint legitimi.& in c.
ſunt quidam.25.q.1.& in regula actus legitimi.de regu-
lis.iu.li.6.Bar.in proœmio.ff.in 6.col.& in l. ex hoc iure
gentium.ff.de iuſt.& in.& in d.l.omnes populi, eo.tit.&
in l.reſcripta.C.de precib.Imper.offeren.& in l.fin. C.ſi
contra ius vel vtilitatem publ.& in l.1.ff.de conſti.prin-
cipum Albericus de Roſate.in 1.parte ſtatutorum,q.7.
Bal.in authen.ad hæc.C.de vſuris.& in l.1.C.de iure au-
reo annulo.Ale.in conſ.249.incip. pro inueſtigatione.
col.3.vol.2.& in conſ.183.in ci.reſpectis verbis . col.fin.
vol.5.Marianus Sozin.in conſ.28.inci.circa primũ quę
ſitum,vol.1.Petr.Philipphus Corn.in conſ.189.incip.q̃
quam.col.2.vol.4.Feli.in c.poſtulaſti.col.15.ver.tertius
caſus.de reſcriptis.& in c.humilis.de maio.& obed.De-
ci.conſ.12.col.2.bonus tex.in l.ſi hominem.ff.mandati.
20 Hinc dici ſolet,†poſſe iudicem ex cauſa omnem iu-
ris terminum minuere atque alterare,etiam ſi lex termi
num taxet,& addat,non plus nec minus à iudice poſſe
dari,vt probat tex.in l.ad peremptorium cum lege ſeq.
in verbo, non minus.& ibi Paulus de Caſt.iuncta l.non
nunquam.ff.de iudicijs.& eſt tex.per quem hoc ibi no-
tant Bar.Ang.Ale.Iaſ.& Doct.in l.2.ff.de re iud.Gloſſ.
Panorm.Ant.de Butr.& cõiter omnes in c.cùm ſit Ro
mana.vbi latè per Philippum.Decium in 5.col.cũ ſeq.
de app.& voluit Glo.& ibi Doct.in regula,indultum de
reg.iu.li.6.& in §.ſancimus,in verbo viginti, in authen.
de exhibendis reis,collatio.5.& in §.omnem,in verbo,
cautione,in fi.in authen.de litigio.coll.8.facit tex.in ca.
paſtoralis.vbi Panor.Fely.& omnes idem notant de ex-
cep.& in c.ſi tibi abſenti.de præb.li.6.& in l.ſi ꝗs à quo
fundus,vbi Gl.Ang.& Doct.ff.de dam.infecto.& in c.
cùm veniſſent de eo,qui mitti.in poſſ.& voluit Inno. in
c.ad petitionem.de accuſ.Panorm.inferendo ad notabi
lem q̃onem in conſ.60.inci.venio ad primum.col. pen.
vol.1.iſtorumque ratio ea eſt,ꝙ vbi adeſt iuſta cã, tunc
non tàm legis tranſgreſſio,quàm iuſta interpretatio fie
ri vr̃,quam magiſtratus nõ ſolùm facere poſſunt, ſed ẽt
dñt,ne aliter ipſam legem fraudare videantur, tm̃ abeſt
vt cuſtodire credantur.l.fraus.ff.de legib.
21 Duodecimò apparet,†an verum ſit quod tradũt Lu-
douicus Gozad.conſ.26.in cauſa illuſtriſſimorum,col.
9.poſt dominum ſuum,quem refert in quodam conſ.&
Fernandus Loazes,vbi ſuprà pag. 98. verſ.& propterea
dicebat.aiunt.n. modũ ſuccedẽdi à teſtatore ordinatũ
poſſe per principem alterari ac immutari, qñ per talem
alterationẽ reducitur ſucceſſio ad ius cõe,quos autho-
res adde ijs,quos congeſsimus de ſucce.crea.li.1.§. 1.n.
22 29.illatione 23.†vbi ẽt eundẽ articulum dum attingere
mus ,tenuimus de ptãte ordinaria ſine iuſta cã id fieri
non poſſe,de plenitudine verò ptãtis poſſe fieri , ẽt ſine
vlla cã,ꝙ vltimum emendandum eſt.nam cùm iam ho-
die ius ſuccedendi ſit iuris gentium,vt plenè oſtẽdimus
de ſucce.crea.§.1.& de ſucce. progreſſu in præfatione,
cumque ea,quæ iuris gentium eſſe noſcuntur à princi-
pe ſine iuſta cã immutari nequeant.§.ſed naturalia.Inſt.
de iu.nat.l.oẽs populi.ff.de iuſt.& iu. ſupereſt vt ea im-
mutatio principis meri & legitimi ptãti nõ ſubſit,quini
mò nec ſi eſſet de iure ciuili ea ſuccedendi facultas, per
eum immutari ſine iuſta cã poſſet , cũ meri & legitimi
principes legibus,non leges hmõi principibus ſubſint,
vt fuſius ſuprà c.1.& 2.admonuimus,& oẽ ius cuiuſque
ciuitatis firmum & obſeruandũ eſſe intelligat̃,vt in pri.
Inſt.de obl.ibi,ſecundum noſtræ ciuitatis iura. Nec du
bium ſit,quin æquum & bonum Reipublicęque illi vti
le præſumatur,vt plenè per Bal.in l.omnium.ff.de legib.
& in l.de quib.col.10.e.ti.plenè per And.Tiraq.de vtro
que retract.in præfa.n.75.Nec ad rẽ pertinuit, ꝙ prin-
ceps plenitudine ptãtis vtat̃,nam eam ptãtem poteſtate
ordinaria maiorem non eſſe ſaltem, quò ad hanc rem
& ſimiles,ſupra admonuimus.
23 Tertiodecimò apparet etiam,† an talis merus & ſim-
plex princeps poſſit res & iura ad regiam coronam ſpe
ctantia alienare , quando regno & regni ſucceſſoribus
enorme præiudicium non infertur id, quod voluit do-
ctiſſimus Loazes,vbi ſuprà poſt Matth.Afflictum con
ſti.Neap.li.1.ti.7.de decimis.& poſt eundem Afflictũ,
quem alleg.in tit.quæ ſint regalia,per Imperatorem Fri
de.in prin.col.8.ſed longè verius & conſultius videtur
in contrarium,ẽt ſi læſio enormis non eſſet,ſed tm̃ me-
diocris,q̃uis aliud eſſet,ſi tàm minima eſſet,vt tãto prin
cipi veroſimilimum foret,id in ſpecie à ciuibus denega
tum nõ iri,vt patet iuribus & rationibus iam adductis,
quæ non expedit repetere.
24 Quartodecimò apparet ſimiliter, †an tutũ ſit qđ ſcrip
ſit idẽ doctiſſimus Arch.Tarrac.vbi ſuprà pa.239.ver.
vel aliter poſt And.Iſerniã in tit.qui feud.dare poſſunt.
c.1.col.6.Card.Ale.in ꝓludijs feudorũ.col. 10.Clau. de
Seycello in ſuo feudor.ſpeculo.d.ti. q feudũ dare poſ-
ſunt,in prin.co.5.aiũt.n.tales principes poſſe liberè q̃cũ
que regnorũ ſuorũ bona,ẽt ſi magna ſint Eccleſiæ alie
nare,cõcedere,& donare,quo nihil à veritate remotius,
vt nobis vr̃ dici potuiſſet,nã Eccleſia dẽt eſſe cultrix iu-
ſtitiæ,vt in ti.de alie.feud.c.1.§.1.vt in ſpẽ hoc vtẽs ar-
gumẽto ait And.Tiraq.de priu.piæ cãæ priu.100. vnde
actus turpis in Eccleſiaſtico magis deteſtat̃ q̃ in religs.
§.cogitãdũ.in auth.de monachis,ſicq; cũ turpiſſimum
eſſet Eccleſiã locupletari cũ aliena iactura.l.nã hoc na-
t.ff.de cõd.indeb.l.iure nat.ff.de reg.iu.cũq; regib.tales
alienationes ĩterdictas eſſe cõſtet ꝑ ꝑ ſuorũ ciuiũ læſio
nẽ & ꝑiudiciũ,vitãdũ par eſt,ꝗn Eccleſias tales iniquas
cõceſſiones collatas,turpiores eſſe,q̃ ſi in profanos cõ-
ferrent,& cõſequẽter minus ratas fore,q̃ ſi profanę fie
rent,nec.n Deus Opt.Max.gaudet donis impiorũ, cũ
ipſe ſit iuſtitiæ rectiq; dator,vñ Sili⁹ Ital.li.6.bel.pun.ait

Iuſtitia rectique dator qui cuncta gubernas .

Vnde par eſt talẽ alienationẽ ẽt Eccleſiæ collatã infir-
25 mã eſſe,ex regula dictãte,†principes nõ poſſe res ad re-
giã coronã ſpectãtes alienare,vt eſt tex. apertus , ꝑ quẽ
ita tenent Hoſt.Inn.Io.An.Ant.de But.Panor. & cõi-
ter Doct.in c.intellecto de iurei.Doct.cõiter in c.1.de
prob.& in ꝓœmio.ff.& in l.ꝓhibere.§.planè.ff.ꝙ vi aut
clã.Cy.Alb.& cõiter alij in l.digna vox.C.de legi.& in l.
bñ à Zenone.C.de quadr.ꝓſcriptione.Oldr.in cõſ.74.in
ci.elegãter circa negociũ.And.de Iſer.in c.1.§. ꝓterea
ducatus,de prohibita feudi alie.per Fridericũ Io.And.
in add.ad Specul.in titu. de inſtrumentorum editio.§.
nunc autem.Bald & alij in proœmio ſeu præludijs feu-
dorum.Idem Bald.in c.licet.§. in generali , ſi de feudo
defuncti

defuncti contentio ſit inter domi.& agnatos.& in c.1.
verſ.poſſideant,de pace Conſtantiæ.Idem Bal. in c.s.
qui ſucceſſores teneantur.& in l.cũ multa.col.pen.verſ.
notãq; Eccleſiæ,de prob.& tradit Bal.in ſua margari-
ta,in verbo,rex.iura enim regia, & q̃ de demanio , hoc
eſt,de regia corona exiſtunt,de quibus in c.1.& ibi tra
dit Bal.quę ſunt regalia,nemo poteſt alienare,vt inquit
in tit.de allodijs,in prin.ibi,diſtrictum & iuriſdictionẽ
Imperatoris non pſumat vendere, quia ea tenetur prin
ceps illibata ſeruare.d.c.intellecto,& de ſupplenda ne-
glig.prælato.c.grandi.lib.6.
26 Denique,†vt Panormita.ait c.relatũ.de teſt.& And.
Tiraq.de priuileg.piæ cauſæ priuil.140.ad quod Eccle
ſiæ conceditur,hoc vno nomine commendatur,quod
Deo gratum ſit,ſed hæc conceſſio cum in ciuiũ piudi
cium eſſe intelligatur,eo ipſo q̃ eorum conſenſus non
accedit,ſuper eſt,vt Deo grata non ſit,& conſequẽter
impia,& iniuſta videatur,pſertim per iura & rõnes ſępe
in ſuperioribus memoratis, quas nõ expedit repetere.
27 Neque ad rem pertinet,†quod Conſtantinus Impe-
rator Romam vrbem , & alias ciuitates , cum quam-
plurimis alijs oppidis,& caſtris Eccleſiæ donauit, vt ha
betur in Conſtant.96.diſt.& in c.fundamenta,de elec.
lib.6.nam forte ibi interfuit conſenſus populorum,vel
illi principes erant tyranni,& violenti,ſicq; illud ius qđ
habebant quale quale,ſiliue iniuriã,& tyrannidẽ tran-
ſtulerunt,quæ tempore potuit in ius conuerti,& his ad
de quod diximus de ſucceſſionum creatione.§.26.nu.
83.vel dic vt per Laurentium Valenſem lib.de mentita
Conſtantini donatione.
Quintodecimo apparet etiã ex ſuperioribus, quod
ſcripſit Andreas ab Iſernia ſuper 3.conſt.Neap. rubri-
ca incipiente,quia frequenter, longe ab omni iure re-
28 motum eſſe.ait enim hæc verba:†Rex enim eſt domi-
nus perſonarum tantum, id quod ſuſpectũ eſt luce cla
rius ſupra oſtendimus differentes, reges legitimos nõ
ad ſuam,ſed ad ciuium vtilitatem creatos fuiſſe, porro
dominum habere vide non eſt,ſed omnium rerum in-
gratiſſimum,vnde ipſe Andreas in eadem 3.conſt.rub.
incipiente,cum vniuerſis,ait.eſſe contra naturalem ra-
tionem,vt princeps vaſallum ſuũ alteri baroni dare poſ
ſit,& eſt æqua opinio,facit l.ſeruitutem.ff.de reg.iur.

SVMMARIVM.

1 *Caſtrum vnius ciuis munitur impenſis communibus,ſi bellum imminet.*
2 *Bellorum impenſa quando per Principem fieri debeãt.*
3 *Bellorum tempore,vrbs cuius expenſis muniri debeãt.*
4 *Bellorum tempore ciuis Principem ſequi ſuis expenſis non tenetur,& quid in vaſallo reſpectu domini, & quid ſi Princeps non habeat idoneos reditus.*
5 *Princeps rem ciuis etiam tempore neceſſitatis vendere non poteſt,& quid ſi ſit extrema neceſſitas.*
6 *Vaſallus an dominum ob debita incarceratum liberare teneatur.*
7 *Neceſſitatis aut bellorum tempore,iudex poteſt cõpellere ciues ad pecunias mutuandas Reipublicæ.*
8 *Vſuras recipere poteſt,qui coactus mutuauit.*

CAPVT VI.

1 SExtodecimo apparet,† qđ ſi princeps iuſſit caſtrũ
aut villam vnius ciuis munire , vt difficilis captu
fieret,eo q̃ bellum imminebat,& forte hoſtium
finibus contigua erat,an proprijs expenſis facere tenea
tur ille ciuis,vel ſi Principis expẽſis fiat,an repetere poſ
ſit,& magis eſt,vt nec ciuis ſuis expenſis facere teneat,
nec expenſas factas refundere,ſed ſi princeps ille ido-
neos reditus ad hæc & ſimilia non haberet, fieret expẽ
ſis totius regni,& ipſe dominus villæ tanquam vnus ex
regnicolis ſymbolum dabit, iuxta modum facultatum
ſuarum,ita notat.Bal in l.ſi in aliquã.ff.de off.proconſ.
& lega.Franc.Crem.ſing.26.ſi Princeps , vel Rex.Bar.
Veron.tit.de ſerui.vrb.pręd.c.39.col.fi.Archiepiſcopus
Tarraco.vbi ſupra,pagin.170.poſt Nicol.Boer.in trac.
de cuſt.clauium ciui.quem refert & Thom.Gram.cõſ.
53.in cauſa Miloniana,col.pen.Ioan.de Socarrã in cõ
ſue.Cataloniæ.fol.53.ratio eſt,quia vt habet ſentẽtia no
ſtra iam ſuſe probata,omnis principatus creatus fuit ad
ciuiũ vtilitatẽ, hæcq; munitio ad vniuerſorum vtilitatẽ
ſpectat,vnde vniuerſorum expenſis vt fiat par eſt.
2 Quod obtinet, † quando princeps ille a regno ad tã
ingẽtes expenſas belli faciẽdas reditus regales idoneos
non haberet (quale ſane eſt in regno Aragonenſium)
ſecus ſi idoneos haberet reditus regales a ciuibus aſſi-
gnatos,(vt eſt in regno Caſtellę)tũc.n.ipſius principis
expenſis id fieri deberet,ita Angelus in l.turres,per illũ
tex.C.de operibus pub.Archiep.vbi ſup.pag.163.Iaſ.in
l.diuortio.§.impendia.& ibi Vdalricus Zaſius.ff.ſolut.
mat.Idem Iaſ.in l.ſumptus,ad fi.ff.de lega.1. Geran.de
Petraſan.ſing.37.nota quod ſignanter,n.3. allegat Iaſ.
vbi ſupra,& Ang.in l.turres.per illum tex.C.de operib.
pub.Idẽ tenet Caſtellianus Cotta in ſuis mem.in verb.
caſtrum,& rurſus in verbo,rex.qui omnes idẽ ſentiunt
3 in munitione cuiuſq;ciuitatis regni,†vt ſi princeps hãc
ad rem & ſimiles,à ciuibus ſuis idoneos reditus habet,
eius impenſis fieri debeat,ſin minus, tunc impenſis to
tius regni,conferendo ſuã quotã partem ipſa vrbs quæ
munitur.In principe autem ratio eſt,quia eius principa
tus non ad ſuam ſed ciuium vtilitatem conſtituitur,cũ
idoneis illis reditibus,vnde hanc ad rem ſunt conuertẽ
di,quod & tenent Guliel.de Cuneo,Bal.Cyn.& in l.ne
minem.C.de ſacroſ.Eccleſ.
4 Decimoſeptimo apparet etiã,†ciuem non teneri ꝓ
prijs impenſis principem ſuum ad bellum pergentẽ in-
ſequi,ſed moderata ſtipendia ab eo percipere debet,qñ
is princeps idoneos a regno reditus habebat,quos in re
bus conſumere debet,cum ad ciuium nõ ad ſuã vtilita-
tem cõſtituti principatus,& reditus illi intelligãtur. ita
Iac.de Arena in §.præiudiciales.Inſt.de actioni.Bar. in
l.Mæuia.§.1.per illum tex.ff.de annuis laga.Oldr.conſ.
234.factum tale eſt.And.de Iſer.in §.ſi.tit. de pace iur.
fir.Bal.in l.qui manumittuntur.C.de oper.l.Loaz.in cõ
ſi.pro March.de Velez,pag.266.Bal.in c.cum ex officij
3.not.per illum tex.de præſcr.quos ipſe Fern.Loaz. re-
fert,& Iaſ.in l.ſi non ſortem.ff.de cõd.indeb.in §.liber
tus,col.11.& Paris.de Put.de re mil.in rub.an dominus
vaſallum cogere poſſit,vt pro eo pugnet.Lucas de Pen
na in l.1.col.4.C.ne ruſticani.ſi.11.Bar.Caſſeneus in cõ
ſue.Burgundiæ,tit.de inſt.§.4.co.4.Boer.deciſ.303.cle
ricus captus,n.9.verſ.& idẽ.Quodq; ſi princeps hãc ad
rẽ idoneos cenſus non habebat, nec male cõſumpſerat
ſtipendia ex ciuium collationibus penderentur ex men
te eorundẽ.Quamuis feudatarius vaſallus regulariter te
neatur dominũ ſuũ in pſlio iuſto,& extra regnũ exiſten
tem,proprijs ſumptibus adiuuare,arg.l. ſuo victu.ff.de
operis liberto & notat Spec.in tit.de feu.§.qm̃.verſ.21.
And.de Iſer.& Bal.in c.1.quibus modis feudũ amittat.
& in c.1.§.ſed nec alia iuſtior,q̃ ſit prima cã bene.amit
ten.Bal.& alij in c.1.ad finẽ principij,verſ.alia qõ forma
tur,de Capitaneo,q curiã vendidit.Idẽ Bal.in l.liberti li
bertęque.col.4.in prin.verſ.circa pdicta.& verſ.dubitat
ſi eſt bannũ.C.de ope.liber.Lud.Rom.in l. ſeculare,§.
ſi qs alio.col.1.& 2.ff.ad Treb.& Matth.de Affl.in de-
ciſ.Neap.deciſ.265.incip.illuſt.col.7.in fi.
5 Decimooctauo apparet † etiam veram eſſe ſenten-
tiam Bald.in l.penul.C.de bon.quæ lib. quem refert &

ſequitur Gerar. de Petra San. ſingul. 100. qui eſt vltimus verſic. adde etiam quod tempore neceſſitatis. num. 17. aiũt enim dominum rem ſubditi ſui etiam tempore neceſſitatis vendere non poſſe, id quod in ſimplici Principe intelligendum eſt reſpectu ciuis non feudatarij, quod Gerar. ſentit regulariter procedere non ſic, ſi extrema eſſet neceſſitas, quod tolerari poteſt, quia eo tẽpore oĩa ſunt cõia, vt multa congeſſit Franc. a Ripa in tract. de peſte. fere per totum ſed principalis opinio iuſtificatur ex ſẽtentia noſtra dictante merum ſimplicemque principatum ad meram ciuium, non etiam principum vtilitatẽ inuentum. Sed & ſi ſit extrema neceſſitas, adhuc principi in vim iuriſdictionis non rem ciuis vendere non licet, non magiſquam cuiquã priuato, ſed ex re naturalis cognationis & ſocietatis aliud erit, quo caſu plus iuris aliquantulum principi quam alteri conciui tribuerem, facit l. vt vim, in fin. ff. de iuſt. & iure.

6 Decimonono apparet ex eadem ſententia, † quod & ſi talis Princeps (ab Imperatore forte) carcere ob molem debitorum tentus eſſet, eius ciues, & ſi diuites eſſent, non tenerentur eum liberare, eiuſque debita creditoribus ſoluere, ita Aluarotus & Prep. & alij in c. ſi licet, ſi de feudo defuncti contentio ſit inter dom. & agn. eſt. que cõmunis & recepta opinio, teſte Vdalrico Zaſio de feud. par. colum. penultim. ſequitur diſſertiſſimus Archiep. Tarrac. vbi ſupra, pagi. 171. qui loquuntur etiam in vaſallo feudatario, ſicque longe facilius idem in ſimplicis principis admitterent, cum ipſi agnoſcant vaſallũ feundatarium ad multa teneri, ad quæ ciues reſpectu principis minime tenentur, vt per eũdem Archiep. ibi, & per ea, quæ ſupra diſſeruimus.

7 Denique † hoc caſu forte ad mutuandas pecunias is vaſallus aut etiam ſimplex ciuis compelleretur, ſi veroſimiliter ex reditibus ſequentium annorum princeps ille percipere poſſet, vnde redderet. Nam tempore ſummæ neceſſitatis belli ſæuientis etiam iudex ordinarius tales ciues poteſt compellere ad pecunias Reipublicæ mutuandas, pro alendis exercitibus, aut præſidiorum militibus, proque reliquis ad bellum neceſſarijs, ita Guilel. & Nicol. de Neap. in l. ſcriniarios. C. de nu. lib. 12. in ſimili per Andr. de Iſern. in c. 1. quis dicatur Dux. & in c. 1. §. ſed nec alia, quę ſit prima cau. benefi. amitt. & in c. 1. §. ſimpliciter, de capi. Corrad. Bald. in l. 1. C. de
8 oper. lib. Fernand. Loazes, vbi ſupra, pag. 171. † Et hoc caſu vſuras moderatas recipere poteſt ciuis ille, qui cõpulſus mutuauit, & id ita fieri æquũ eſt, vt de ſuc. crea. lib. 1. §. 6. num. 22. diſſeruimus poſt Paul. Caſtr. in l. ſi qs nec cauſam. ff. ſi cert. petat. Ioan. Crotum nu. 3. in rep. l. nemo poteſt. ff. de lega. 1. Et quod talis vaſallus mutuãdo ſubuenire debet principi ſuo, tenet etiam in tali ſummæ neceſſitatis periculo Ioan. de Anan. conſ. 7. viſis & ponderatis. refert & ſequitur Loazes, vbi ſupra, & Iaſ. in l. ſi ex toto. col. pen. ff. lega. 1. Bonus de Curtili, de nobilitate par. 4. col. 7. Reſta Caſtaldus de optimo Imperatore, q. 57. Quod obtinet generaliter, ita tamẽ vt princeps ille poſtea ſi idoneos redditus a regno habebat, reddat integram pecuniã cũ moderatis vſuris quod ſi minus idoneos aut nullos habeat, idem fiat ex ciuium collatione, detracta ea particula quæ ad ciuem mutuantem habita bonorum ſuorum ratione, ſpectabat, tanquã ad vnũ e populo, vt ſupra edocemus, & ita ſæpiſſime obſeruatũ fuit Hiſpanię cum bellis ſæuiẽtibus, Hiſpalenſibus ciuibus & alijs aurum & argentum ab Indorum regionibus exportatũ ac relatum mutuo publice acciperetur.

S V M M A R I V M.

1 *Iuſtitia gratis exhibenda eſt a Iudicibus & a principibus, nec valeret conſuetudo contraria in eccleſia.*
2 *Hiſtoria Hiſpalenſis.*
3 *Dotanda filiæ cauſa, an princeps poſſit ciues collectare ardua quæſtio.*
4 *Dotis ſpiritualis cauſa filia dãda, an princeps ciues poſſit collectare.*
5 *Princeps fæmina pro ſe dotanda, an ciues, poſſit collectare, ardua quæſtio.*
6 *Principem captum, an ciues redimere teneantur.*
7 *Dotandæ filiæ cauſa, an Princeps fæmina ciues collectare poſſit, & quid in fratre pro ſorore dotanda, vel in ſorore pro altera ſorore.*

C A P V T VII.

1 VIGESSIMO † apparet Principem ſubditis iuſtitiã gratis exhibere debere, & in ſimili tradit Io. Andr. in cle. ſtatutum, in verbo, ex iuriſdictione, de elect. vbi concludit, quod cum iudex ordinarius gratis teneatur ſubditis iuſtitiam miniſtrare, ſi aliquid etiam pro ſportulis receperit, illud tenetur reſtituere, & ſi conſuetudo in contrarium fuerit. Nam non pôt conſuetudine introduci, quod Iudex ordinarius Eccleſiaſticus aliquid pro ſententia poſſit recipere cuius doctrinã referunt, & ſequuntur Car. Anto. de Butrio. & Panorm. in c. cum ab omni, de vita, & honeſt. cleri. Bonifacius de Vitalinis in d. clement. ſtatutum, in penultima colu. in *non* verſi. contra partem 2. Anto. Corſe. in ſingu. ſuis, in verbo, ſportulæ. Ludoui. Roma. hanc, inquiens, eſſe communem opi. in ſingul. 180. incip. ex his quod ius canonicum quam etiam dixit communem opi. licet ipſe eam non ſequatur Cardinalis Zabarella in d. cle. ſtatutum, in 1. col. Fely. in c. ad Apoſtolicam de ſimo. & Syluester de Pierio in ſua ſumma, in verbo, iudex, el primo, in 8. q. in fine, quamuis multi alij Doctores contrarium videant affirmare, cuius opinionis fuit Glo. in l. ſori. in verbo, Caſt. ibi, ſed certè cũ iſtud ſit ſubrogatum. C. de aduocatis diuerſorũ iudiciorũ, & in auth. offerat, in verb. phibitis, in fi. C. de litis cõteſtat. & in §. ſi qs aũt. ver. ne aũt in auth. de iudicibus. collatio. 6. Specula. in tit. de ſalarijs. §. 1. verſi. cum ſi vero ordinarius. Hoſti. Henri. Bouih. & Car. in d. c. cum ab omni Petrus de Ancha. in cõſil. 201. incip. præmittendum. in 1. col. & Iaſ. qui hanc dixit communem opi. in §. tripli. in penul. col. Inſtitutio. de actio. ſed prior opinio ęquior eſt, & publicæ rei vtilior & in foro eccleſiaſtico ſequenda, quia Eccleſia debet eſſe cultrix iuſtitiæ. authent. de monach. in prin. c. 1. §. 1. de alien. feudi. And. Tiraquel. de priui. pię. cauſæ pri. 100 Idẽ in foro ſeculari, vbi Principes a ſubditis & ciuibus ſuis congruos redditus ad iſthæc oĩa recepiſſent, vt eſt in regno Caſtellæ, non ſic, quando minus cõgruos aut
2 minus idoneos, vt eſt in Regno Aragonum. † Secũdum quæ apparet, an iure accipi potuiſſent illa quinquaginta millia aureorũ, quos Ciuitas Hiſpalenſis prębuit deditque ne denuo ſibi imponerentur illi iudices, qui vulgo auditores appellantur.

Apparet ex eadem noſtra ſententia, quid reſponden
3 dum ſit in illa ardua quæſtione, † an merus Princeps poſſit ciues ſuos collectare (vt more noſtrorũ loquor) pro filia ſua matrimonio collocanda, id quod videntur negare Io. Faber, Pau. Caſtr. & alij communiter in l. 3. p tex. ibi. C. de ſtatu. & imagi. facit l. cum ſatis. §. caueant. C. de agrico. & cenſ. li. 11. & per totum tit. C. ne ruſticani ad vllum officium. eo. li. l. ab omnibus. §. ſi Titio. ff. de le. 1. l. iubemus nullam. C. de ſacroſan. eccl. & per totum titulum C. vectig. noua. Bal. & Paul. Caſt. in l. nemine ab angariarũs. C. de ſac. eccl. Bal. in l. ex hoc iure. ff. de iuſti. & iu. ad fi. verſi. 10. quęritur Iac. de Sancto Georgio in tract. de homagijs. col. 1. & alij plures quos allegat Nico. Boer. deciſ. 126. & in dicto proceſſu, n. 6. qui tamẽ agnoſcit

ſcit in contrarium ſe habere receptiorem opinionē. Sed pars negatiua videtur longè verior per noſtræ ſententiæ fundamenta, & per omnia ſuprà relata, & quia iure naturali inſpecto etiam hodie omnes homines æquales ſunt etiam ſerui. l. quod attinet. ff. de reg. iur. ibi. quia iure naturali omnes homines æquales ſunt. Nec ab hoc iure receſſit ius gentium niſi in ſeruis & mancipijs. d. l. e. ex hoc iure, cum omi. nec receſſit etiam ius ciuile, quinimò enixè amat, & præcipit ſeruari inter homines æqualitatem. l. eum oportet, in prin. C. de bo. quæ lib. l. illam. l. illud. C. de collat. & dd. ll. ſuprà alleg. & quia principatus ad mer.. ram ciuium vtilitatem inuentus (vt ſuprà oſtendimus) in eorundem perniciem & internecionem conuerti, nefas iniuſte ac turpiſſimum eſſet. l. legata inutiliter. ff. de adim. leg. l. legata inutiliter. ff. de leg. 1. l. quod contra. ff. de reg. iu. vnde tales ciues ad id nullo iure cogi poſſunt, non magis quàm quilibet extranei, nonque magis quàm pupillus poſſet cogi ad dotandam filiam tutoris ſui, cui tutela adæquatur principatus, vt non ſemel admonuimus ſup. ca. 2.

4 Vigeſimoprimò apparet hinc non teneri eos ciues, pro principis ſui filia monaſterium intrante dotanda, nō magis quàm pro ea matrimonio collocanda, cùm vtroque caſu par ratio ſit, qua de re per Bar. Caſſan. in addi. noua. ig conſu. Burg. fol. 34. col. 4. & 02. reg. 12. & ſunt alij multi, vt per Boer. vbi ſuprà nu. 12. verſ. non ſolum pro filia.

5 Vigeſimo ſecundò apparet etiam, an ipſamet filia ſi eſſet Principis patris ſui hæres, poſſet tanquam in ipſo principatu ſuccedens, ſimilia tributa pro ſeipſa matrimonio collocanda imponere? & tenentes partem affirmatiuam, vt pater ipſius id poſſit, veroſimillimum eſt id fauibus ipſi filiæ conceſſuros, quia propter vnumquodque tale & illud magis, ſecundum Philoſophum, vt rectè notant. Doct. per tex. ibi in l. ſed ſi plures. §. filios. & §. in arrogato. ff. de vulgar. & pup. ſubſt. & ita in ſpecie tenet Boer. deciſ. 130. quintò, an filia hæres poſt alios quos ipſe refert contra Caſſaneum per eum relatum, cuius opinionem negatiuam longè veriorem, & æquiorem exiſtimo per proximè adducta, quæ non expedit repetere, & huic parti tacitè adſtipulantur omnes illi, quos partem negatiuam in parte dotatio d. ſumus tenuiſſe. Et vtriuſque partis fautores (quantum ſuſpicor) in hac conueniſſent ſententia in meris principibus, remoto & ceſſante omni iure locali & particulari ſcripto vel conſuetudinario. Et ſi quæ iura in contrarium adduci poſſunt, loquuntur in alijs terminis, puta in libertis reſpectu patronorum, vel ipſius liberorum. vel in dominis qui vaſallis ſuis feudum conceſſerūt, & in reliquis ſimilibus caſibus ſpecialibus, non in ſimplici ac mero principatu.

Vigeſimotertiò apparet etiam, quid ſi ab hoſtib. princeps meus captus eſſet, an vaſalli eum redimere tenerentur, & ſiquidem captus fuit dum pugnaret, vel aliter res

6 ipſorum ciuiū & regni ageret, aggreſſuſue fuiſſet, par eſt, vt ab eis redimatur, & ita procedunt omnes leges titulorum. ff. & C. de negotijs geſtis. & ff. & C. manda. cæterum ſi vel eorum res non agebat, vel inutiliter aggreſſus fuiſſet, & parum conſultè, contrarium reſponderem per iura & rationes, de quibus ſupra; de qua de re plenè per Nico. Boer. deciſ. 126. n. 8. cum ſeq. Et faciūt quæ ſuprà diximus. c. præ. dum tenuimus talem principem pro debitis incarceratum, non teneri ciues liberare proprijs expenſis, præſertim cùm ipſe ſibi cōſulere poſſit bonis cedendo, plenè per Boer. deciſio. 128. tertiò ad aliam quæſtionem, vbi diſputat quid ſi debitum illud deſcenderet ex cauſa ciuili, & quid ſi ex cauſa criminali.

7 Vigeſimo quartò apparet etiam, an mater Princeps pro filia ſua dotanda, tributum ciuibus ſuis poſſit imponere? id quod diſputat Nicol. Boer. deciſ. 129. quartò, an ſubditi & cum ad patrem ſpectet onus dotandæ filiæ, ad matrem verò regulariter non vtique. l. fi. C. de dotis promiſ. iunct. l. neque mater. C. de iure dotium, ſupereſt vt matri id liberum non ſit, quandoquidem etiam in patre idem tenuimus ſuprà.

Vigeſimo quintò apparebit ergo fratrem pro ſorore dotanda, aut vna ſoror pro alia ſorore dotanda, id lōgè minus efficere poſſe, quandoquidem talia dotandi onera ad has perſonas regulariter non ſpectāt, licet aliquando ſic, qua de re in ſpecie per eundem Boer. d. deciſio. 129.

SVMMARIVM.

1 *Princeps bis aut pluries, quando poſſit ciues collectare.*
2 *Princeps cenſum antiquum ciuibus inuitis augere non poteſt.*
3 *Charitatiuum ſubſidium quando exigi poſſit.*
4 *Vocabula rerum immutabilia.*
5 *Dæmones non homines ſunt appellandi, qui vitia induant uirtutis nominibus.*
6 *Ciceronis grauis ſententia.*
7 *Maioratus vni diuitias, multis ſeruitutem miſeram induxit.*
8 *Collationes ciuium expilationem præſentem, & ſeruitutem futuram inducunt.*
9 *Principis homines ciues non rectè appellari cōtra Afflictum.*
10 *Nobiles, an homines ſuos cædere plagis poſſint, ardua quæſtio.*
11 *Vaſallus & dominus an iudicentur à pari.*
12 *Iudæorum paruuli non poſſunt eripi parentibus vt baptizentur.*
13 *Delictum extra fines regni commiſſum, an puniatur.*
14 *Princeps agere poteſt & debet, pro vexatione, aut damno ciuibus ſuis illato.*
15 *Hoſpitia gratis, an regis familiæ à ciuibus debeatur, no. quæſtio.*
16 *Ciues regem etiam habentes dicuntur ingenui, & poſſunt eſſe teſtes in cauſa regis.*
17 *Ciuibus à principe moderatam ſæuitiam, an inferre liceat? ardua quæſtio.*
18 *Ciuem malè tractatum à domino, Princeps ſuperior eximere poteſt, etiam non requiſitus.*
19 *Princeps tyrannicè aut perperam regens, an ipſo iure deſinat eſſe princeps.*
20 *Principes imperio abutentes, an poſſint per Papam priuari principatu.*
21 *Hiſtoria Samuelis,*
22 *Hiſtoria Innocentij Primi Papæ.*
23 *Hiſtoria Leonis Primi Papæ.*
24 *Hiſtoria Zachariæ.*
25 *Hiſtoria Gregorij Septimi Papæ.*
26 *Hiſtoria Papæ Leonis.*
27 *Hiſtoria Conſtantini Papæ.*
28 *Hiſtoria Innocentij III. Papæ.*
29 *Hiſtoria Martini IIII. Papæ.*
30 *Hiſtoria Bonifacij Octaui Papæ.*
31 *Hiſtoria Papæ Alexandri.*
32 *Hiſtoria Adriani Papæ.*
33 *Princeps imperio abutens, quid à ciuibus iure ſpectet, ardua quæſtio.*
34 *Publicè vtile quid videatur, vtq; priuato commodo præferatur.*
35 *Tyrannidis deſcriptio.*
36 *Tyrannorum infelicitas.*
37 *Hiſtoria Dionyſii.*
38 *Hiſtoria Caracalli.*
39 *Hiſtoria Caracalli, alia.*
40 *Hiſtoria Caligulæ.*

41 *Tyranno-*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

41 *Tyrannorum occiſio inculpata eſt.*
42 *Occiſionis vitandæ præceptum, egregia declaratio.*
43 *Legum verbo aut ſcriptura non obligamur, ſed mente.*
44 *Indefinita æquipollet vniuerſali.*
45 *Veroſimilitudo verbis præfertur.*
46 *Declarans nihil denuo inducit.*
47 *Occidere licet, etiam extra caſus veteri lege contentos.*
48 *Furem diurnum an occidere liceat, ardua quæſtio. & leges contrarium iubentes, an ſint noxiæ.*
49 *Adulteram occidi leges iubentes ſunt iuſtæ.*
50 *Leges nouare malum.*
51 *Pœna culpæ par.*
52 *Iuriſdictioni alienæ ſe committere ſtultitia eſt.*
53 *Imperia omnes initio vtuntur, ſed ilico abutuntur.*
54 *Fides ideo in terris non eſt, quòd in cœlum euolauit.*
55 *Fabula Fidei.*
56 *Fabula Cuculi.*
57 *Hypocriſis.*

CAPVT VIII.

VIGESIMO SEXTO apparet etiam his caſibus & ſimilibus, quibus negauimus tributum imponere ciuibus ſuis principem merum poſſe
1 ſemel, longè minus bis aut pluries imponere fas ei eſſe, id quod diſputat Boerius, deciſio. 131. quæ controuerſia iuſtior erit in vaſallus feudum accipientibus à tali domino, in quibus lex conuentionalis ipſius feudi ſeruanda eſt.

2 Vigeſimo ſeptimò apparet, talem principem talibus ciuibus non poſſe augere cenſum antiquum nolētibus, nec valeat; concluſum ex facto fuit, quod non per text. in d. l. cum ſatis. §. caueant. & ibi Iacob. Rebuff. de agrico. & cenſi. & Ioan. de Plat. in l. domini, eo. tit. & in l. miſſi. de exacto. trib. li. 10. & in l. quicunque. & l. pen. de omni agro deſerto, & Spec. in tit. de cenſib. § nunc dicēdū. verſ. ſæpe quoque. cum verſ. ſeq. & Bal. in c. 1. qualiter vaſal. iura debeat. fideli. Bertran. de Carpenta. conſ. 17. vo. 1. cum alijs per eum alleg. & Iaco. de ſancto Geor. in q. feud. q. vlt. quas poſuit in fi. ff. de iure dotium. Petr. Sacco. in ſua praxi. & tex. in l. 1. & ibi Bar. Io. de Plat. Iacob. Rebuff. & Lucas de Penna. C. in quib. caſi. coloni dominos accuſa. po. li. 11. & in l. coloni, ibi, exceptis ſuper exactionib. eo. tit. & in l. 1. C. de paſcuis publ. li. 11. ſignanſ per Iacob. Rebuff. & Bal. in l. cum multa. C. de bonis q̄ li. & Ale. conſ. 195. incip. quoniam abundè & rectè, li. 2. & Lucas de Pen. in d. l. 1. de ſuperindi. col. pen. & ad hoc facit tex. in c. cū Apoſt. §. prohibemus. & c. grauis, & c. prohibemus, de cenſi. & in c. & ibi per Io. de Anan. in 3. notab. de Iudæis. Albe. de Roſa. in l. diuus. §. vſu legato, ff. de vſu & habit. & in l. vlti. C. de offic. præfect. præt. orien. niſi de conſenſu eorum augmentū factum ſuiſſet, vt volunt Doct. ſuprà alleg. & Philip. Dec. conſ. 191.

3 Vigeſimo octauò deducitur etiam ex noſtra ſententia, quid reſpondendum ſit in ſubſidijs charitatiuis, quæ à ſubditis exigere poſſunt Papa, Patriarchæ, Cardinales, Primates, Archiepiſcopi, Epiſc. c. fi. de dila. c. ad deliberandum. de Iudæ. & in clem. de decimis. c. conquerente, de offi. ord. c. cum Apoſtolus. §. prohibemus, de cenſibus. c. quia plerique de immuni. eccl. clem. frequens. §. in exigendo, de exceſſ. præla. quæ ſanè ex mente ipſorū iurium non niſi ex neceſſitate vrgentiſſima debent imponitur exigi, & quando exigens aliunde ſibi conſulere non poteſt, qua de re fuſe per Nic. Boer. deciſ. 133. cum trib. ſeq. & deciſ. 136. incip. charitatiuum ſubſidiū. ipſe poſt plures, quos allegat, diſputat, an is prælatus ad ſolutionem eius ſubſidij per excommunicationem procedere poſſit, quod quaſi durum abnegare plerique videntur, ne ipſe in cauſa ſua ſibi ius dicere videatur, contrà l. vnic. in C. ne quis in ſua cauſa iudicet, aut ius ſibi dicat. l. magiſtratib. ff. de iuriſd. omni. iud. Ipſi nūc at hæc omnia peſſimè ſeruant, nam & eorum diuiſimè non raro, & neceſſitate minimè vrgente, vel quam abunde facilè reparari licebat, id exigunt à pauperib. ſubditis, nec pudet, talis mentitique nominibus teterrimam illā rapinam charitatiuum ſubſidium appellare, ò quam decepti erat prudentiſſimus Iureconſultus, qui in l. ſi quis
4 fundi vocabulo. ff. de le. 3. ſcripſit Rerum vocabula im-
5 mutabilia eſſe, nec ſuſpicatus erat futurum, vt ad ſerè tēpus quo vitio etiam turpiſſima mentitis virtutum nominibus inducerentur armarenturque, fierent vt ſic inexpugnabiles. Illorum ergo hominum mores (ſi hominū & non dæmonum nomine digni ſunt) prælegiebat pru-
6 dentiſſimus Cice. ſ dum ſcriptum reliquit ita. li. 1. Offi. Nulla generi humano & iuſtitiæ maior peſtis eſt, quam eorum, qui cum maximè fallunt, id agunt, vt boni viri eſſe videantur, id quod vt nobis videtur, in ijs rectiſſimè ac dilucidè inuenies, qui honeſtis mentitis tamen nominibus ſua teterrima facinora tegunt, cuius nefandi, & infauſti moris docile in prauis humanum genus
7 probe & nouit & ſeruat. Quod ſi dicere cupis, quorſū quæve ad opera tales, pecuniarum collationes abundēter is plerumque perſonis exigantur, paucis exponam, vt immenſæ ſpes, & diuitiæ ad tales prælatos confluant, hocque inſuper eorum addatur aceruo, quid inde vt omnes egenorum poſſeſſiones, agros, campos, annuos reditus, cenſus & denique omnes fortunas, facultates, ſubſtantiam emāt, comparent, liberis, nepotibusve ſuis
8 concedant relinquant. Sicque ea bona, quibus inoumera hominum millia alebantur, ad perpaucos deueniāt, quid tunc poſtea, quid rogas, in promptu pernicies eſt, nonne ſi in quadam prouincia per hos modos, aut ſimiles, ad homines (verbi gratia) centum vniuerſa regionis ſubſtantia defluxit, neceſſe erit vt inoumera reliquorū hominum millia vel fame pereant, vel his ditioribus vel ſerui & mancipia ſeruire cogantur, id quod iam eueniſſe in latiſſima Hiſpaniarum regione & patria noſtra, & cum magno noſtro ac lugubri malo experti ſumus, vt iam omnes vniuerſique homines illic (paucis ditioribus demptis) tam nodi naſcantur quàm iumenta naſcantur que quaſi ſerui & mancipia, eorū æternum pauculis illis ditioribus ſeruire neceſſe habeant, niſi malint fame perire, aut à patria dulci exulare. ergo hoc malum quin omnium pernicioſiſſimum ſit, dubium non eſt, Primō, quia infligit indicitque reliquis omnibus hominū millibus lamentabilem, miſamque ſeruitutem, quæ mortalitati comparatur, l. ſeruitutem. ff. de reg. iu. Deinde quia id malum non temporale eſt, ſed æternum, præſertim ex more noſtræ tēpeſtatis, quæ induxit, vt iſtorum bonorum ſic cumulatorum ſemper conſtituantur vincula & maioratus prohibita in perpetuum omni alienatione & diuiſione talium bonorum, & tamen humani generis tanta mentium cæcitas eſt, vt vel hanc rē & vſum maioratuum reliquis omnibus malis longè peſtilentiorem fauoribus proſequendum exiſtimauerit. Id quod inducit Taurina lex. Denique vt è diuerticulo ad viam redeamus, cùm omnis principatus & ſuperiorum dignitas ad bonum & non ad malum ſint creati, ea ſubſidia charitatiua parciſſimè & ex neceſſitate duntaxat vrgentiſſima admitti oportet & decet, & curare ne denuò tales bonorum maioratus conſtituantur, neve conſtituti conſeruentur.

9 Vigeſimo nonò deducitur etiam ex eadem ſententia noſtra, vt & ſuprà incidenter attigimus, veram non eſſe opinionem Matthæi Afflicti, dum deciſ. 307. inci. regia maieſtas, nu. 2. verſ. ad primum. ſcripſit, omnes regis vaſallos homines regis appellari; quia (inquit) dominus rex, eſt dominus perſonarum, vox vniuerſo generi humano

mano noxia & inimica, & à natura principatus meri lõge aliena, vt iam oſtendimus, hæc tamen opinio ex lege conuentionis ſaluari poſſet. In eodẽ tamen errore fuit ipſe Affli. deciſ. 551. nu. 2.

Trigeſimo apparet ſimiliter, tan ſuſtineri poſſit ſen-
10 tentia Bal. qui in auth. ad hoc. C. de lat. libertate tollenda ſcripſit, quod vt liberum eſt domino ſeruum ſuum capere, & plagis mediocribus cædere, ita idem facere fas eſt nobilibus quo ad homines ſuos. Idem. Bal. cõſ. 439. Magnificus dominus, col. 2. lib. 3. Contrarium ſentit. Aug. in l. ſancimus. C. de pœnis & Nicol. Boeri. deciſ. 55. quia ſupra columna. quorum opinio ex ſuperioribus verio-
11 rem eſſe conſtat. Facit, nam †dominus & vaſallus iudicantur a pari. Glo. & Doct. in c. 1. qualiter dominus proprietate priuetur. Math. Afflict. deciſ. 396. in cauſa comitis, num. 6. & in deciſ. 265. illuſtriſſime, num. 2. & nu. 13. per c. 1. de forma fide. & ibi Bald. & ca. de forma. 22. qu. 5. Fallit in quindecim caſibus, quos ennmerat ipſe Afflictus in d. deciſ. 265. Sed iſta procedunt in vaſallo feudi vnde is vaſallus per ipſum dominum propria authoritate poteſt ſeudo priuari, ſecundum eundem Afflictum deciſi. 392. Rex Ferdinandus, num. 19. Bal. in c. fi. in fi. p quos fiat inueſtit. bene tamen iudicantur a pari. quoad hoc, vt ſi vaſallus delinquat in dominum, perdat vtile dominium, & ex diuerſo, ſi dominus delinquat in vaſallum amittat directum. c. 1. qualiter dominus propr. priuetur. Fallit in regibus principibus ſuperiorem non recognoſcentibus in temporalibus. ita Afflictus d. deciſ. 265. nu. 13. verſ. tertia fal. Lucas de Penna in l. in ſacris. C. de proxi. ſacr. ſcri. lib. 22. ad finem. Bal. in d. c. 1. qualiter dominus propr. priu. ſed ipſi ſane loquuntur contra iura per eos allegata, quæ longe facilius locum habent in principatu ſimplici & mero quam in iure feudali, vt non ſemel ſupra meminimus, & ita vt in tali princeps male regens regis nomen exuat, & tyrannus eſſe incipiat & appelletur, tenent alij quos allegauimus de ſucc. crea. lib. 3. §. 26. n. 47. faciuntque omnes leges ſub tit. ff. C. & Inſtit. de ſuſp. tut. nam vt talis tutor remoueretur, ita & talis princeps qui tutori exequatur, vt ſupra oſtendimus.

12 Trigeſimo primo †apparet etiam ſententiam noſtrã facere pro parte negatiua exiſtimantium principes temporales nullam habere poteſtatem ſuper animam ciuiũ ſuorum, & conſequenter non poſſe paruulos infantes Iudæorum, ſi ſubditi ſint, à parentibus abducere vt baptizentur, quam opinionem tenuerunt Glo. Ioan. theuto. in c. Iudæorum. 28. q. 1. quia ſi poſſent eripi in paululum temporis, nullus eſſet Iudæus in mundo, & ſic non poſſet adimpleri illa prophetia Eſaię 20. & Roma. 9. c. q reliquiæ Iſrael ſaluæ fient. hanc Glo. ſequitur Card. Florenti. & Marianus in c. ſicut, de Iudæis. tenet S. Thomas de Aquino. 2. q. 10. arti. vbi idem firmat Richardus in quarta ſententia, diſtin. 6. Abb. Sicu. in d. c. ſicut, Calder. in conſ. 3. in tit. de Iudæis. quia nullus ad fidem eſt cogendus, vt dicit tex. in d. c. ſicut. & quia voluntarium militem Chriſtus elegit. 15. q. 1. c. non eſt. & quia iura communia volunt, quod nulla iniuria & nulla violentia debeat fieri Iudæis, vt in l. Chriſtianis. C. de paga. & ſacrifi. cor. & in c. final. c. Iudęos, de Iudæis. q. 1. c. ſi qs. Inde dicit Cardin. in ca. de vxore, in fin. in princ. de ſepul. quod ad ſacramenta ſeruus liber eſt, de cõiugio ſeruo. c. 1. hãc ſententiam firmant etiam Card. Flo. in clem. 1. in fin. de Iudæis. & Ioan. de Ana. in d. c. ſicut. & Ioann. de Ligna. qui dicit quod probant illam gloſ. Ioann Theu. & idem Alexan. de Imol. in l. 2. ff. de bis, qui ſunt ſui vel alie. iur. & illam Gloſ. ſequitur Stephanus de Caieta in ſuo ſacramentali, in ſacro baptiſmi, q. 42. in fi. Laudinus in ſacros de baptiſmo. penul. col. & frater Ang de Clauaſio in ſũma ſua, in verbo, baptiſmus. 6. 2. & Card. Alexand. 45. diſt. c. qui ſyncera. Pet. de Palude in 4. ſententiarum, diſtin. 4. Idem enim in ſumma Piſanella, in verbo Iudæus 3. & in ſumma confeſſorum ibi allegata. Quam plures tamen tenent contrarium, vt per Afflict. vbi ſupra, & per Guerre. in ſpeculo prin. c. 31. num. 11.

Trigeſimo ſecũdo apparet ex noſtra ſententia & omnibus eius fundamentis, tenendam eſſe partem affirmatiuam exiſtimantium regem in ſubditos perperam agẽtem regno remoueri, vt attigimus ſupra & infra latius.

13 Trigeſimo tertio †deducitur etiam ex ſententia noſtra, veram eſſe opinionem Alexan. conſ. 15. li. 5. col. 2. & Bald. in c. 1. §. iudices, de pace tenenda. & Matth. Affli. deciſ. 265. num. 6. verſ. ne tenetur inquirere. aiunt enim vaſalli aut ſubditi de crimine extra fines regnis principem ſuum inquirere non debere, & recte. Nam quãuis ipſi non probent, patet ex ratione & ſententia noſtra, principatus. n. ille eſt ad meram ſubditorũ vtilitatem, is autem cum non deliquerit in læſionem alicuius ex ſubditis, nihil ſane intereſt eorum, deliquerit nec ne. ſicque ceſſat effectus collatæ & cõceſſæ iuriſdictiõis vel ceſſat finis; & cõñter dẽt ceſſare effectus. l. cũ pater. §. dulciſſimis, ff. de le. 2. adigere. §. quis. ff. de iu. patr. vnde hæc opinio par eſt, vt eo caſu moderet, quo in læſionem alicuius ex ciuib. & ſubditis ille deliqſſet, q̃uis extra regni fines quod nota, quia frequentiſſimũ, & intellige non e mero officio regis ſui, nam ad poſtulationem damnum paſſi forte ſecus, ne alias a rege, vel regione illius bellum inferatur, vt in ſequen. collectione.

14 Trigeſimo quarto apparet etiam ex ſententia noſtra, Principem agere poſſe pro vexatione, quæ ſubditis infertur, non aliter atque tutor pro læſione pupilli ſui, qa vtriuſque munus hanc ad rem proditum fuit, vt. p Bald. in dicto. §, iudices. Oldra. cõſ. 206. in cauſa Cannonenſi. Hoſtienſ. in fin. de prob. & hęc eſt iuſta cauſa belli indicendi, & repreſaliarum concedendarum, vt plene per Bar. in tract. repre. Alſon. Guer. in ſpeculo principũ. c. 4.

15 Trigeſimo quinto apparet ex ſententia noſtra, ſan ciues familiæ regis hoſpitia gratis dare teneantur, id quod Hiſpanię in vſu eſt. Sed de iure communi ſunt variæ opiniones, nam Bald. in l. obſeruare, in princ. ff. de offi. p conſ. & Andreas de Iſern. in c. 1. quæ ſint regalia. & Matth. Afflict. deciſ. Neap. 265. num. final. tenent partem affirmatiuam, loquuntur tamen non ſatis aperte, nec exprimunt quod fiat gratis. Alij aliter ſentiunt. Sed iudice me vbi princeps a regno habet conſignatos idoneos cẽſus & annuos reditus ad omnem impenſam, id gratis fieri non debet, alias vtique. Neque quiſquam ciuium ĩ hoc magis oneratur quam reliqui cum principis officiũ ſit circumire, & viſitare omnia oppida omneſq; ciues ſuos, ſicque erit huius oneris viciſſitudo.

16 Trigeſimo ſexto †deriuatur etiam ex ſententia noſtra vaſallum, hoc eſt ciuem ratione tantum iuriſdictionis ſubditum, præter feudum, ingenuum eſſe, vt tenet Mattheus Afflict. deciſi. Neap. 304. in cauſa baronis, nu. 6. & 7. Bal. in c. ego Epiſcopus, de iure iurand. & ideo talis ciuis poteſt eſſe teſtis in cauſa principis ſui, vt per eoſdem ibi. & ita Hiſpaniæ ſeruat conſuetudo, qua in re ſunt vndecim diuerſæ Doctorum ſententiæ, quas refert Affli. vbi ſupra.

17 Trigeſimo ſeptimo †appare etiam ex ſententia noſtra ſuſpectam eſſe opinionem Angeli Aretini in §. in poteſtate. col. 3. in Inſti. de his, qui ſunt ſui vel alieni iur. & quę notat ibi Ioan. Chriſtoforus col. 3. in addi. incip. addi. incio. not. quos refert, & ſequitur Thomas Gran. in adi. fi. ad Matth. Affli. deci. Nea. 265. aiunt enim dominorum in ſubditos moderatam ſæuitiam permiſſam eſſe, id que verum non eſt ſimpliciter, quia nec moderata, nec etiam minima ſæuitia principis meri permiſſa eſt in ciues ingenuos & liberos, vt ex omnibus ſuperioribus luculenter conſtat. Sed illud procederet in domino

reſpectu

reſpectu ſeruorum.§.ſed maior aſperitas.Inſt. de his q
ſunt ſui vel alien.iur.l.in ſuis.ff.de li.& poſth. Idemque
18 in filijs vt ibi.Quinimò ſi dominus ſubditum enormi-
ter & atrociter oneraret, Princeps ſuperior poſſet talē
vaſallum ex toto eximere à ſua iuriſdictione, etiam ta-
cente ipſo ſubdito,& nihil petente.Io.Fabr.in §.ſi.Inſt.
qui ſunt ſui vel alie.iur.Guid.Papa in ſuis deciſ.parlamē
ti Grati.deciſ.62.ſi quis Baro.Thom.Gram. vbi ſuprà.
Quinimò ipſo iure talem iuriſdictionem amittere vide
19 retur, vt probaui de ſucce.crea.li.3.§.n.47.† Et talē do-
minium, q Imperator vel Papa poſſent ab ea iuriſdictio
ne priuare, vel ipſo iure priuatum eſſe declarare, tenent
Albe.in l.benè à Zenone.C.de quadri.præſcrip.& Tho.
Gram.vbi ſuprà in ſimili, per Bal.in rub.ff. dum ait qđ
tales vaſalli oppreſsi non tenētur domino obedire. Idē
Bal.in c.1.§.publici latrones,de pace tenē. qui loquitur
in fortioribus terminis.nempe in feudo quo priuat do
minus vaſallos perperam tractans,& Bal.in c.1.qualiter
20 dominus propr.priu.ait † q abutentes dominio vel iuriſ
dictione facit ſe indignum dominari, ſequitur Iaco. de
ſancto Geor.in tract.de homo mag.in quinque,col.vl
ti.per Franc.Curt.de feudis.par.6.prin.col.1.verſ. quar-
ro ergo Fel.in c.cum nobis.col.3.de præſcr.
Denique Papa Imperatores etiam ac Reges imperio,
ditione, principatu abutentes, poteſt deponere & priua
re, vt refert doctiſſimus Arch. Tarra.vbi ſuprà,pag.398
in hæc verba, ita inquit, notant Bar.Bal.Pau.de Caſtr.&
communiter Doct.in d.l.ſi.C.de legib.Idē Pau.de Caſ.
in d.l.ſi.ff.eo.tit.Bal.in l.reſcr.C.de precib.Impera. offē-
ren.Io.de Imo.in c.dilectus,el primo,col.1.de præben.
Petr.de Mōte in ſua monarchia,in 4.q.in ſi. Martinus
Lauden.in tract.de principib.in 10.& 111.notabili.Præ
po.Ale.in c.ſi Papa.col.5.40.di.Io.de Selua in d. tracta.
de beneficio,in 4.par.in 8.q.ver.16.17.& 18.& And.Al
cia.in l.bona ciuitatis.ff.de ver.ſi.& in l.inter claras.C.
de ſumma Tri.& fide catho.Card.Iacobatius in tracta.
de Concilio,li.4.ar.1.pag. 130. Reſtaurus Caſtaldus in
tract.de optimo Imperatore,in 81.q.& Petrus Albinia
nus in tractatu de pontificia poteſtate,fol.25.
21 Et patet de Samuele, qui ut ſcribitur Regum, 1.c.16
Saulem Regem depoſuit, & in locum illius Dauidem
Regem conſtituit.
22 Et patet de Innocentio primo Pontifice,& poſt Pe-
trum 40.in ordine, qui vt Baptiſta Fulg.exemplorum li.
6.de ſeueritate refert, Archadium Auguſtum & Eudo
xam eius vxorem extra communem fidelium gregē fe-
cit, eo q Chryſoſtom. Patriarchatus ſui honore depul
ſo, Theophilum Alexandrinum Patriarcham ſuffecit.
23 Et de Leone Primo & ſummo Pontifice, & quadra
geſimo quinto poſt Petrum in ordine, qui (vt Matthæ.
Palmerius Florentinus in chroni.Euſebij tradit) Theo
doſium Imperatorem depoſuit, qui ſacerdos inde effe-
ctus reliquum ſuæ vitę tempus priuata quiete peregit.
24 Et de Zacharia ſummo Pontifice, qui, vt habetur
in c.alius 15.q.6.Ildebrandum Gallorum Regem, tam
pro ſuis iniquitatibus, quàm pro eo q tantæ poteſtati
erat inutilis, à regione depoſuit,& Pipinum Caroli Im
peratoris patrem in eius locum ſubſtituit, omneſque
Francigenas à iuramento fidelitatis abſoluit.
25 Et de Gregorio Septimo, qui (vt idem Matt.Palme-
rius tradit,& Baptiſta Fulg.in d.li.6.retulit) Henricum
Tertio imperio priuauit, poſt cuius priuationem Ro-
dulphus Imperatoriam maieſtatem per electionem ob
tinuit.
26 †Et de Leone Trigeſimo quinto Conſtantinopoli-
tanorum Imperatore, qui, quia ſanctorum imagines à
templis abradi atque auferri iuſſerat, à Gregorio ſum-
mo Pontifice Imperio ſimul & fidelium communione
priuatus, maledictus interijt.

27 †Sic & Conſtantinus Papa Philippum ab Imperio
expulit,& Adrianus Deſiderium, Longobardorum Re
gem, regno priuauit.
28 †Sic etiam Innocentius Tertius Otthonem, Saxoniæ
Ducem ac Romanorum regem, depoſuit,& Innocen-
tius Quartus, vt habetur in c.ad Apoſtolicæ, de re iudi.
li.6.Federicum Imperatorem in Lugdunenſi concilio
ab imperio abdicauit, indignumque imperio fecit.
29 †Sic Martinus Quartus Petrum, Aragonum regem,
depoſuit,& ſecundo genito regnum contulit.
30 †Sic etiam Bonifacius Octauus, Luſitaniæ Regi re-
miſſo ac negligenti (vt habet in c.grandi, de ſupplen.ne-
gli.præla.li.6.) nobilem virum Bononienſem Comitem,
illius fratrem collegam dedit. Et quod id facere poſſit
Papa, tenet etiam Alphonſus Guerrer.in ſpeculo prin-
cipum c.31.nu.17.verſ.ideo Papa.referens quemadmo
dum ſummus Pontifex imperium à Græcis Romaniſque
tranſtulerit, per c.venerabiles, de elect.
31 †Et vt Alexander VI.Pontifex Max.Ferdandum Re
gem Hiſpaniarum catholicum Imperium noui orbis
tranſtulerit, hoc eſt conceſſerit.
32 Idem refert Guer.in eo.tract.c.16.§3.n.verſ. ſed Pa-
pa Adrianus.Sic Iulius Secundus Pontifex Max.Ioānē,
Regem Nauarræ, regno priuauit, illudque regi Catho-
lico Ferdinando conceſſit.Stat ergo quod Princeps, q
principatu abutitur, ius principatus ipſo facto amittit,
vt multi diſſeruerunt quos ſuprà retulimus & diximus,
§.26.n.47.de ſucc.cre.Et, vt alij tradiderunt, ei poſſunt
ciues obedientiam denegare,& poteſt per Imperatorē
ſi eam recognoſcit principatu remoueri, ſin minus per
Papam.
33 Quinimò ſi principatu intolerabiliter abuteretur,
poſſet per ipſos ciues interfici, ſecundum S. Thomam.
2.ſent.di.46.q.2.art.2.vt eum refert,& ita intelligit Th.
Gram.in add.ſi.ad Matth.Afflict.deciſ.Neapol. 265.in
fine.quem doctrinam ipſemet S. Th.repetit opuſculo
20.de regimine prin.c.6.cuius doctrinæ aliquantulū ad
uerſari vr̄ conciliū Cōſt.ſeſsione 15.& ab illa doctrina
recedere videtur Fely.in c.cum nobis.col.3. de præſcri.
& Thom.Gram.vbi ſuprà,& Auguſtin.de Anchona in
tract.de poteſta.eccl.quæſt.54.art.3.& Prixienſis in re-
per.in verb.tyrannus.Quid dicendum.& ſane (ſi non lō
ge fallor) verus ſenſus diui Thomæ in duobus locis ſu-
pra allegatis non is eſt, quem ipſi perceperunt, aut colle
gerunt. Vnde ſunt duæ ſpecies inſpiciendę, prima, quan
do loquimur in Principe illegitimo, qui per tyrannidē
vi & armis aut dolis principatum adeptus eſt,& is à quo
uis ciuium interfici poteſt, Quia iure naturæ vim vi re-
pellere licet, vt l.vt vim.ff.de iuſt.& iure, vbi plene p om
nes.Intellige dupliciter, Primum, quandò in continenti
poſt ademptam tyrannidem, interfectus fuiſſet, vt ibi.
Deinde etiam ſi ex interuallo, quia eadem vis perdura-
re,& veluti in eodem vis ſtatu perſeuerare ſemper vide
tur, ita ſentiunt diuus Thomas in locis ſupra citatis,&
clarus doctiſſimus Dominicus de Soto de iuſt.& iure.
lib.5.q.1.art.3.Altera ſpecies eſt, nempè, quando initiò
legitimus erat princeps, forte per ciuium electionē vel
ſucceſſionem,& tunc ſi quidem quem piam ciuium ty
rannice aggrederetur, vt ipſum trucidaret, vel eius bo-
na raperet, poterit ille ciuis eum occidere vim vi repellen
do, cum ijs qualitatibus, de quibus per Glo.& Doct.in
d.l.vt vim, ità vult Dominicus, vbi ſupra allegatis, quod
ſi is princeps in vnum tyrannidem attentabat, alius vel
alij ciues non poſſunt eum occidere, præter eum, q vim
patiebatur.quamuis ipſa Reſp.poſſit armari ad reſiſten
dum, vel adire Imperatorem ſi erat ſuperior, vel Papam
vt eos ciues tueretur, qđ ſi nec id ſufficeret, tunc Deus
(inquiunt) eſt orādus, ita ex mente diui Thomæ diſtin
xit Dominicus, vbi ſupra, contendens hunc ad modum
acci-

accipiendam eſſe ſeſſionem & definitionem concilij ſu
pra relatam. Quæ res alterius ſtat iudicio, eam enim id-
eo attigimus, ne D. Thomæ ſententia tam acerbe & ri-
goroſe intelligeretur, vt alij eam acceperunt, quando q̃-
dem non deſinit eam interpretationem, de qua ſupra, re
cipere, quæ lenior aliquantulum eſt.
34 †Huiuſmodi autem necem ideo fieri permiſſam intel
lige, quia ſalus publica priuatæ perſonæ vtcunque egre
giæ præferenda eſt, non aliter atque ſalus totius corpo-
ris ſaluti vnius membri, ita idem Sotus vbi ſupra, ar. 2. &
artic. 3. auth. res quæ. C. com. de lega. nec dubium eſt, q̃n
ſtante principe tyranno ſalus vniuerſorum ciuium peri
clitetur. vñ ſcriptum reliquit Claudianus de bel. Gildon.

Inſtat terribilis viuis, morientibus hæres.
Virginibus raptor, thalamis obſcœnus adulter.
Nulla quies, oritur præda ceſſante libido,
Diuitiaque, dies, & nox metuenda maritis.
Quiſquis vel locuples, pulchra vel coniuge notus.
Crimine pulſatur falſo, ſi crimina deſunt
35 *Acceitus conuiua perit, mors nulla refugis*
Artificem, varios ſuccos, ſpumaſque requirit.
Serpentum virides, & adhuc ignota nouercis,
Gramina ſi quiſquam vel tu præſentia damnet
Liberiuſve gemat, dapibus crudelis in ipſis
Emicat ad nutum ſtricto mucrone minister,
Fixus quiſque toro tacita formidine libat
Carnifices epulas, incertaque pocula pallens
Haurit, & intentos capiti circumſpicit enſes.
Splendet Tartareo furialis menſa paratu.
Cæde madens atrox gladio, ſuſpecta veneno.

Et idem Claudian. de 4. Honorij Conſul.

Qui terret, plus iſte timet, ſors iſta tyrannis
Conuenit, inuideant claris, forteſque trucident,
Muniti gladijs viuant, ſeptique venenis.
Ancipites habeant arces, trepidique minentur.

36. Denique †Plutarchus in Apoph. dum de Dionyſio, Si
culorum tyranno meminiſſet, ſic ait in lib. 6.
37 Omnibus Dionyſio tyranno exitium imprecãtibus,
vna fœmina anus quotidie diluculo Deos comprecari
ſolet, vt eſſet incolumis, ſibique ſuperſtes. Accita a rege
mulier rogata eſt, vnde tanta in Regem beneuolentia,
quia, inquit, quũ puella eſſem, & graué tyrãnũ haberem̃,
optabã mortem illius, eo interfecto deterior arcem oc
cupauit, & huius exitium optabam. Nunc cum te habea
mus ſuperioribus ẽt grauiorem, vereor ne ſi tu per eas,
ſuccedat etiam deterior te, eoque caput meum pro tua
ſalute deuoueo, iam facetam audaciam Dionyſius puni
re erubuit.
38 Et Baſſianus præfectus ſuadebat Caracallo, vt ad mi
tigandam inuidiam fratricidij, fratrem Getam appella-
ret diuum, Sit, inquit, diuus, dum non ſit viuus, & fratrẽ
in diuos retulit. neſcit pietatis iura regnandi cupiditas.
ita ſcripſit Plutarchus in Apoph. in dictis Caracalli Ro
manorum Imperatoris, vbi etiam ita ſubdit.
39 Antonini Caracalli nouerca, †quum eſſet pulcherri-
ma, velut per imprudentiam corpus magna ex parte nu
dauit, cumque dixiſſet Caracallus. Vellem ſi liceret, ſi li-
bet, inquit illa, licet, an neſcis te Imperatorem eſſe, & le
ges dare, non accipere. ea mulieris vox Caracallum ad
deteſtabile facinus pertraxit.

Trigeſimooctauo & idem Plutarchus lib. 6. Apoph.
& Eraſmus in add. ad eum referunt ſequentia de Cali-
40 gula Romanorum Imperatore† Antoniæ auiæ pro ſua
authoritate monenti, vt quædam ſecus ageret, Memen
to, ait, mihi omnia in omnes licere, talia portenta tum
principum titulo pertulit mundus, quæ non comme-
morarem, niſi vt ex his principibus prodigioſę feritatis
41 horror incutiatur. merito ergo Cicero ait ſub præcep
to illo, non occides, non comprehendi tyrannorum ne-

ces. nam lib. 3. Officiorum ſic ſcripſit. Non ſe obſtrinxit
ſcelere ſi quis tyrannum occidit, quamuis familiarem.
Idem Cic. Phil. 13. ait. Quem diſcordię, quem cædes ci-
uium, quem bellum ciuile delectat, eum ex numero ho
minum eijciendum, ex finibus humanæ naturæ cenſeo
exterminandum. Et idem ſcripſit, Nulla nobis cum ty-
rannis ſocietas eſt, ſed ſumma potius diſtractio, neque
eſt contra naturam ſpoliare eum, quem honeſtum eſt
necare. 5. Tuſcul. ſic ſcriptum reliquit. His tamen non
deſunt qui velint homicidium fieri nefas eſſe, exceptis
ijs duntaxat caſibus, qui lege diuina nominatim compre-
henſi reperiuntur, & ita tenuit Scotus per doctiſſ. Do-
minicum de Soto lib. 5. de iuſt. & iur. q. 1. art. 2. relatus
in hæc verba.

At vero, inquit, hoc occurrere cuique poteſt argu-
mentum, contra hanc aſſertionem prohibitio hæc, non
occides, eſt diuina eademque generalis, quæ cunctos
mortales, nemine excepto, occidere vetat, nemini autẽ
inferiorum facultas ſuppetit diſpenſandi in lege ſuperio
ris, ergo nullo humano iure conſtitui poteſt, vt homo
quantumuis peccator occidatur, hoc argu. Sotus in 4.
diſtinct. 15. q. 3. perſua ſus quattuor aſſeruit. Primũ illud
præceptum eſſe generale, nam Exodi 20. abſolute poſi-
tum, & Matthæ 15. ſub eadem forma refertur Non occi
des. Secundo ex hoc infert quod nullum nocentium ho
minem, priuata publicaue authoritate interficere licet,
niſi caſibus veteri lege exceptis, ideo neque vero lex hu
mana vllum poteſt aliud crimen, morte vlciſci. illud pro
bat eodem argumento. nam cum hoc ſit præceptum di
uinum, nulli poſſunt homines ſuper eo diſpenſare. Ter
tio infert non eſſe licitum, furem interficere diurnum,
ſcilicet illum, qui latenter furatur. hoc probat. quia vt pa
tet Exodi. 21. vbi enarrantur crimina & ſcelera q̃ erãt
capite plectenda, caſus iſte connumeratur, quin vero ca
pite ſtatim 22. exprimitur vt nocturnus fur in flagrãti de
licto captus morte opprimatur. diurnus vero minime,
& bullam, inquit, ſuper hac exceptione nullam audiui-
42 mus. Quando demum infert, †quod neque inter Chri-
ſtianos adulteram interficere fas eſt, quoniã licet olim
Leui. 20. id præcipiebatur, tamen Ioan. 8. Chriſtus idem
præceptum reuocauit, vbi adulteram impunitam dimi-
ſit. quare ſecundum Scotum leges quæ contrarium præ-
cipiunt, non ſunt iuſtæ. hanc opinionem ipſe Dominicus
de Soto improbans, ita ſe tamen circa argumenta diſſol
uenda inuoluit, vt vix appareat quid ſentiat, eaque non
minus forte cæca quam antea erant reliquerit, tamen re
liquerit, quæ tamen recipiunt tres ſolutiones (& ſi non
43 fallor) ſatis ſuperque dilucidas. Prima eſt, †quod legum
quidem verbis non tam obligamur quam earum mente
& ſenſu. l. non figura literarum. ff. de act. oblig. vnde vt
in regula iuris eſt, ſcire leges, eſt non earum verba enim
reperta ſunt non quæ impedirent ſed quæ indicarent
noſtram voluntatem. ita C. in Ora. pro Cecinna. facit l.
Labeo. ff. de ſupellect. leg. ſicque tranſgredimur pprie-
tatem verborum ſiue illa ſcripta ſint, ſiue ore prolata, vt
mentem ſenſumque loquentium ſequamur. l. hæredes
mei. §. cum ita. ff. ad Trebell. l. pater Seuerinam. §. condi
tionum verba. ff. de cond. & demon. l. ita ſtipulatus, in
magna ver. Sabinus verbo, ex mente & ibi notãt Paulus
Caſtren. & Iaſ. ff. de verb. oblig. l. quibus. §. dominus. &
ibi notant Bart. Sozinus. ff. de cond. & dem. l. ſtipulatio
iſta. §. hi qui, & §. hæc quoque. ff. de verb. obligatio. vbi
44 notant fere omnes Doct. †Sic ergo in ſpecie noſtra q
priuata manu tyrannorum principem interfecerit. vel
authoritate publica tanquam princeps, aut magiſtratus
malefactorem occiderit, quin contra præceptum illud
diuinum (non occides) fecerit, dubitari non oportet In
ſpectis quidem præcepti verbis, quæ ſunt generalia. l. ſi
is qui ducenta. §. vtrum. ff. de rebus dubi. l. quis, cum to-
tum

tum.ff.de excep.rei iud.l.Mæuio, in pri.in verb.totus.
ff.de l.1.l.ſi ſeparatim,l.hæc ſcriptura.ff.de cõd. & dem.
l.coniunctim.ff.de le. 2.l.vnica.§. ſin verò non omnes.
C.de cadu.tollen.§.ſi eadem res cum §.ſeq.Inſt.de leg.
Cæterum iſte diuinorum illius præcepti verborum
tranſgreſſor contra mentem tamen diuinam nihil egiſ-
ſe intelligitur.nam veroſimillimum eſt, ipſummet Deũ
optimum maximum interrogatum, an talem hominẽ
interficere liceret,reſponſurum eſſe vtique,nam vigin-
ti tria millia hominum neci tradita iuſſu ipſius propter
peccata eorum,vt refert idem Dominicus, vbi ſuprà,&
habetur in libro Moyſi.
45 Nec dubium eſt quin id à legiſlatore præceptum iuſ
ſumque videatur quod prætermiſit ſi veroſimile eſt ꝙ
interrogatus id vt fieret,reſponderet Gl.communiter
ibi approbata(per l.cum auus.ff.de cond.& demõ.)in l.
tale pactum.§.fi.ff.de pact. Iaſ.in auth.quas actiones. C.
de ſacr.eccl. Idem in l.de quib.ff.de legib.& l. quamuis.
C.de fideic.ergo ꝙ ille malefactor necetur lege diuina
tam præceptum fuiſſe intelligẽdum eſt,quàm nec ea le-
ge vt homo innocuus non occideretur. Altera ſolutio
eſt,quod nullum argumentum certius aut tutius eſt, ꝗ̃
à coniunctione duarum legum l.Gallus.§.ille caſus,ibi,
quaſi duobus capitibus legis commiſt.ff. de li. & poſth.
ſed ipſe Deus optimus maximus Exodi 23.dixit, inſon
tem & iuſtum non occides,ergo palam declarauit vt ꝗ
nuper eod.c.20.dixerat. Non occides,intelligeretur de
inſontibus hominibus,non de nocentibus, quandoqui
dem eadem lex diuina ita vlterius proceſſerat ſe ipſam
declarando.idque à Legiſlatoribus frequentiſſime fit,
vt li. 1.de ſucc.crea.§.4.nu.4.cum pl.ſeq.fuiſſe diſſerui
mus.nec tutior aut iuſtior ſolutio inueniri poſſet,quam
uis eam Dominicus,vbi ſuprà(nullo iure vt nobis vide-
tur)mordere ſtudeat.Tertia ſolutio eſt , quod quando
ius diuinum poſitiuum nihil denuò adijcit, ſed id tan-
tùm,quod iure naturali indictum erat, tunc non tã ius
nouum induxiſſe,quàm antiquum ius naturale repetijſ
ſe,vel detegiſſe videtur,ita eleganter Dominicus,vbi ſu
prà,quod licet ipſe non probet,probatur tamen ꝑ tex.
eleg.ſ.n.item in l.adeò.§ cum quis ex aliena.ff.de acq.rerũ
dominio.l.hæredes palam.§.1.ff.de here.inſt.l.illa.inſti.
46 eod.tit.l.ſi ita ſcripſero.ff.de cond.& dem. † Hinc vulgo
dicitur,qui declarat,nihil denuò agit,vt dd.ſl. ergò cũ
non occidere,præceptum eſſet iuris naturalis(l.vt vim.
ff.de iuſt.& iure.ibi , nam cùm cognationem quandam
inter nos natura conſtituerit,hominem homini inſidia
ri nefas eſt,(vbi per omnes Do.)& diuina lege repetitũ
tantùm,non etiam denuò inductum fuiſſe conſtat, &
conſequenter vt iure naturæ ad incolumitatem multo
rum & bonorum noxium interficere licebat.l.omnes.
C.de ſeruis,cum alijs ſuprà allegat.ne,vt Paulus 1.ad Co
rint.ait,modicum fermentum totam maſſam corrum-
47 peret(hoc eſt,vnus malus pluribus bonis noceret)ita &
poſt illud ius diuinum poſitiuum iuris naturalis repeti
tiuum aut declaratiuum idem licebit,adde S. Thom.1.
2.q.c.art.8.Ergò dum Scotus ſuprà relatus ait illud præ
ceptum(non occides)eſſe generale,quod negat Domi
nicus.Veritas eſt,generale eſſe,quo ad verba, & ita ſalue
tur Scotus,ſed minus generale quò ad mentem; & ita
ſaluetur Dominicus.Item deinde dum Scotus nocen-
tium hominum nullum occidere priuata aut publica
authoritate licere, niſi in caſibus veteri lege exceptis
nominatim contendit,id quod Dominicus negat, ma-
gis eſt,ut liceat etiam in alijs,in quibus Deus Op.Max.
idem conceſſurum veroſimillimum eſt: veroſimile autẽ
eſt id,non aduerſaturum quoties ad bonorum trãquil
litatem & incolumitatẽ noxium perire expediret, vt ſu-
prà oſtendimus.
48 Tertiò,dum Scotus contendit diurnum furem occi
di,non licere,id quod Dominicus negare videtur , &
humanæ leges in prouinciarum pleriſque, tamẽ Scoti
ſententiam probo regulariter,niſi ille incorrigibilis eſ-
ſet,tunc.n.admitterem Dominici ſententiam.Pœna.n.
debet commenſurari delicto.l.ſancimus. C. de pœnis.
Homo autem reliquis omnibus rebus caducis precio-
ſior eſt.§.fi.Inſt.de iure perſo.l.filiumfamilias.§.ſecũdũ
vulgarem.ff.de leg.1.l.libertas.vbi in ſimili per Doci. &
Cagno.ff.de reg.iur.homo.n. cùm cæteris omnib. reb.
dominari natus ſit,pro eis permutari, ſiue comparari
non licet,nec eſt par aut æquum.Quòd ſit natus reliqs
rebus dominari patet ex Pſalmiſta; Omnia ſubie-
ciſti ſub pedibus eius. Vnde Ouid.lib.1.Metam.ſic ceci
nit.

Sanctius his animal mentiſque capacius altæ,
Deerat adhuc, & quod dominari in cætera poſſet,
Natus homo eſt.

Ergò leges contrarium iubentes ſunt noxiæ.
Quòd ſi hic incorrigibilis eſſet, tunc iam non tàm
de ſolis rebus,quàm de reliquorum quoque ciuiũ tran
quillitate agi videretur,ſicque Dominici ſententia ad-
mitti poſſet,& hoc caſu procederet , quod Cicero pro
Milone ſcriptum reliquit,Inſidiatori & latroni non po
teſt afferri iniuſta nex.
49 Quartùm quod firmat idem Scotus leges † iubẽtes
adulteram occidi non eſſe iuſtas,idem probo, ſed eget
declaratione,quam ſcripſimus in tract.de ſucc.crea.li. 1.
§.10.n.499.& §.7.n.22. Nec miremur eas leges duriſſi
mas latas fuiſſe,nam id deſcendit ex naturali hominum
ingenio. Nemo.n.vt Poeta ait,ſine crimine naſcitur,ꝗ̃-
uis alij in alia vitia ſint procliuiores. Vnde Propert. li.2.
elegiarum ad Herennium ſic cecinit:

Vnicuique dedit vitium natura creato,
Mi fortuna aliquid ſemper amare dedit.

Sed tamen hac in re omnes homines iniqui iudices
ſunt,quia vnuſquiſque magiſtratus aut princeps cùm le
ges pœnales fert,vitia quibus ipſe deditus eſt,leuiora exi
ſtimat ac cenſet,quàm ea,quibus alij homines vexãtur,
ſicque illis de vitijs puniẽdis ſiue leges ferendæ ſint mi
tiores,profert ſententias ac condemnationes,acerbio-
res laturus ſiue leges ſiue ſententias ſi de vitijs, quibus
alij homines notantur,ageretur. Vnde adoleſcẽs, vt Te
rent.ait,iniquitatem patris ſui hac re denotans aiebat,
Quam iniqui ſunt patres in omnes adoleſcẽtes iudices.
Et ſubiungit,Qui nos volunt ilicò naſci ſenes.Et Ho-
ratius ait:

Cum tua peruideas oculis mala lippus inunctis,
Cur in amicorum vitijs tam cernis acutum?

Ergo non miremur ſi legiſlatorum alij acerbius quã
par erat adulteria punientes leges tulerint, alij verò nõ
ita,hinc eſt quod & ſi Romani pœnas mortis huic rei
definierint,alij tamen nullam omnino pœnam definie-
runt,quaſi rem inculpatam vel nulla pœna & coercio-
ne dignam,quales(teſte Ioanne Boemo lib.de varijs gẽ
tium moribus)fuerunt Perſæ & aliæ gentes, vt lib.2.de
ſucc.crea.§.15.attigimus . Et quum tanta mentium di-
ſcordia ſit,ideò non facilè ad leges nouas ferendas vete
reſve nouandas accedendũ eſt,adeo vt Thucidides ſcri
50 ptum reliquerit, † Melius agi cum Republica quæ ma-
lis moribus cõſtanter vtitur, quàm cum ea quæ bonis,
ſed inconſtanter, & cum in pœnis mitior pars ſit eligẽ-
da,vt † regula iuris,& leges acerbæ pœnales minimè ſint
51 ferẽdæ,ſed tũ vel eatenus,vt peccati mẽſuram & fines
non egrediantur,Iudice Horatio Satyra 3.li.1.

—————— *Adſit(inquit)*
Regula peccatis,quæ pœnas irroget æquas.

Et Claudianus in Edig.ſatisfactionis

Me dolor incautum,me lubrica duxerit ætas
Me timor impulerit,me deuius egerit ardor.

Te

Te tamen haud decuit paribus concurrere telis
Et Ouidius Epiſtola.
Leniter, ex merito quidquid patiere, ferendum eſt
52 *Quæ venit indigne, pœna dolenda venit.*
Quum (inquam) † leges pœnales peccati metam egredi non deberet, & pœnales leges tam impie & intolerabiliter eam metam excedentes paſsim videamus, inde edocebimur quam periculoſum ſit confidere alicui, aliquibuſue facultatem legum nobis imponendarum præſertim pœnalium. Quod periculum (ne dicam ſtultitia) ineſt
53 in omni ditionis imperijue conceſſione. † Nam iuriſdictione & imperio pleriſque vtimur initio, ſed paulatim eo deinceps abuti non cunctamur, Ideo hinc iure legitur in ſacra pagina, Maledictus homo qui cōfidit in homine. Et rurſum illud, Omnis homo mendax. Pulchre Manilius lib. 2. Aſtron. canebat.
Cum fortuna: fidem quærere vix inuenit vſquam
54 Et Vergilius lib. 4. Aeneidos.
Nuſquam tuta fides.
Et Ouidius lib. 1. Metamor.
Nuſquam tuta fides, non hoſpes ab hoſpite tutus.
Et Silius Italicus lib. 2. bell. pun. dum preces humani generis ad fidem referret, ait.
Per cælo auxilium, & feſsis da ſurgere rebus:
55 Et ibidem fingit fidei reſponſionem ad Herculem in hunc modum.
——————contra cui talia virgo.
Cerno equidē, nec pro nihilo eſt mihi fœdera rumpi,
Statque, dies auſis olim tam triſtibus vltor.
Sed me pollutas properantem linquere terras,
Sedibus his, tectisque Iouis ſuccedere adegit.
Fœcundum in fraudes hominum genus, impia liqui.
56 Huc alludit faceta illa fabella Cuculi & auicularum cui percontanti cur ipſam fugerent, quoniā (inquiunt) ſuſpicamur te aliquando futurum accipitrem, hanc fabellam Plutarchus Apoph. lib. 6. Dionyſio Seculorum tyranno accommodat.
57 Id autem vitium hypocriſis peculiare eſt, qui principio manſuetudinem lenitatemque præleferunt, mox acerbam rapinam immanemque crudelitatem exercent, falſa & mentita nomina, rebus accommodantes, nam cū vt in Prouerbio eſt proxima ſint nonnulla vitia virtutibus, facile eis eſt cōponere fraudes honeſta nomina ſuſpectis improbiſque rebus aptantes, de quibus ſentiebat Ouidius lib. 11. Metamor. dum ait.
Naſcitur Autolicus furtum ingenioſus ad omne,
Qui facere aſſueuerat patriæ non degener artis
Candida de nigris, & de candentibus atra.
Et Iuuenalis Satyra 3.
Maneant qui nigrum in candida vertunt.
Et Seneca in Hippolyto.
O vita fallax abditos ſenſus geris.
Animiſque, pulchram turbidis faciem induis.
De his loquitur Cicero li. 1. Offi. cuius meminit Hiero. Cagnolus in l. fraudis. ff. de regulis iuris dum ait, Aut vi, aut fraude fit iniuria: fraus quaſi vulpeculæ, vis Leonis, vtrūque, alieniſſimum ab homine eſt, ſed fraus odio maiore digna. Totius autem iuſtitiæ nulla peſtis capitalior eſt quam eorum qui dum maxime fallunt id agunt, vt boni viri eſſe videant. Quæ oīa eo ptinent vt edoceamur hypocritarū morē declinare, q leges pœnales acerbiſſimas humano generi pernicioſiſſimas peccatorūque metam longe cruenta & luctuoſa immanitate excedentes edere ſolent, quo magis ipſi videantur ſanctimoniæ ſectatores, vitiorumque abſtinentes ac inimici.

SVMMARIVM.

Homo liber eſt.
2 *Seruitus quadruplex.*
3 *Seruire hebetiores an prudentioribus videantur naturaliter.*
4 *Seruitus mala eſt, ſed maioris mala vitandi cauſa iure gentium introducta.*
5 *Bellum iuris gentium eſt, non diſpoſitiuè ſed occaſionaliter.*
6 *Dei qualis poteſtas circa animorum varietatem, contra nouiſſimos.*
7 *Bellum ius gentium non induxit ſed belligerandi occaſionem.*
8 *Bellorum calamitas.*
9 *Occaſio quid.*
10 *Seruitus voluntaria,*
11 *Mentium humanarum varietas,*
12 *Libertas corporis & animi non æquantur.*
13 *Libertas animorum deſcribitur.*
14 *Seruitus an cenſetur ex bello etiam iniuſto, egregia q.*
15 *Bellum an vtrinque iuſtum eſſe poſſit.*
16 *Bellum iniuſtū quo ad Principes, nō eſſe iniuſtum quo ad milites, egregia & noua declaratio.*
17 *Bellum contractibus ſimillimum, quo ad acquiſitiones.*
18 *Prodigere licitum.*
19 *Bellum iniuſtum ſi ſit publice indictum, tribuit dominiū etiam Principibus, egregia declaratio, id tamen dominium eſt renocabile.*
20 *Intellectus ad titulum ff. pro derelicto, qui eſt omnium firmiſſimus titulus.*
21 *Seruus bello captus, tutus erit ſi fugiat, etiam in cōſcientia, eſtque egregia q.*
22 *Dominium reuocabile ſine facto noſtro nobis auelli pōt.*

CAPVT IX.

1 TRigeſimonono colligitur ex cōcluſione noſtra principali, † hominem non poſſe ſeruum per legum diſpoſitionem fieri, quandoquidem, vt noſtra concluſio docet, vt Principum ita & iurium & legum imperium fuit ad hominum vtilitatem, hominibus autem nil nocentius ſeruitute, quæ morti comparatur, l. ſeruitutem. ff. de reg. iu. Denique ſeruus vt homo fieri non poſſet videbatur, quia homo natura liber creatus eſt, l. libertas. ff. de ſtatu hominū & per totum titulum Inſt. de iure perſonarum, & habetur Matth. 17. liberi ſunt filij, homoque a Deo Opti. Max. nō liber modo, verum domitor & dominator reliquorum animantium creatus fuit, iuxta illud. Omnia ſubieciſti ſubpedibus eius oues & boues, inſuper & pecora campi. Vnde Ouidius lib. 1. Metam.
Sanctius his animal mentique capacior altæ,
Deerat adhuc, & quod dominari in cætera poſſet,
Natus homo eſt.
Adhuc tamen hominem ſeruum fieri poſſe conſtat,
2 quinimo vt non paucis noſtrorum placuit, † in quadruplici differētia ſeruitus hominum reperitur, Alia enim deſcendit a iure diuino, Alia a iure naturali, Alia a iure gentium, Vltima a iure ciuili. A iure diuino quaſi ſupernaturaliter homines ſerui pœnæ efficiuntur per peccatum, vt in c. ita quorundam, de Iudæis. Bar. Veronenſ. rub. 1. de ſerui. perſonali. Hieronymus Cagno. in l. quod attinet. num. 3. ff. de reg. iu. Alphonſus Guerre. in Theſauro Chriſt. relig. c. 41. Aquenſ. in l. manumiſſiones ff. de iuſti. & iu. col. 2. c. cum redemptor. 12. q. 2. & huic ſeruitutis ſpeciei adnumeranda eſt ſeruitus per ebrietatē contingens, c. ſexto die. 35. diſt. tunc enim quaſi ſerui pœnæ homines efficiuntur, Vnde Horatius recte ait.
Seruiet æternum qui paruo neſciet vti.
Et Statius lib. 2. ſyluarum.
Nos vilis turba caducis deſeruire bonis.

Et Clau

Et Claudianus de 4. Honorij conſulatu
opportunè ait:

Tu licet extremos latè dominere per Indos,
Te madus, te mollis Arabs, te Ceres adorent,
Si metuis, ſi praua cupis, ſi duceris ira,
Seruitij patiere iugum.

Et Boetius Metro. 2. lib. 4.

Hinc enim libido verſat
Auidis corda venenis,
Hinc flagellat ira mentem
Fluctus turbida tollens.
Mœror aut captos fatigat,
Aut ſpes lubrica torquet.
Ergo cum caput tot vnum
Cernas ferre tyrannos,
Non facit quod optat ipſe
Dominos ferre cathenas
Dominis preſſus iniquis.

Altera ſeruitutis ſpecies eſt, quæ à iure naturali deſcẽdit. nam vt reliqua animalia bruta hominibus (propterea quòd mente præcellunt) natura ſeruiunt, iuxta illud etiam Ouid.

Longa dies docuit homini parere leones.

Et idem Ouidius.

Tempore ruricola patiens fit taurus aratri,

Sic ipſorum hominum quidem hebetiores quaſi natura ſeruiunt prudentioribus à quibus reguntur, quaſi in remunerationem accepti beneficij, ita Ariſtoteles Politica. & Doctiſſimus Dominicus de Soto de iuſt. & iur. li. 4. q. 2. art. 2. & meminit Alphonſus Guerre. vbi ſuprà, & etiam Hieronymus Cagno. in d. l. quod attinet. Etenim qui ab alio beneficium accepit, illius debitor fit ab antidora. l. ſi pignore, in prin. ff. de furtis, ibi & beneficij debitorem ſibi acquirere. debitor autem vulgo dicitur ſeruus eſſe creditoris, quia ei obligatus eſt, obligatio autem vinculum eſt, in prin. Inſt. de obli. quę omnia impropria nec bene apta ſunt, cùm ea obligatio minimè conſtringat inuitum. l. 1. ff. de don. in prin. Inſt. eo. ti. l. ſed & ſi leges. §. conſuluit. ff. de pet. hære. ibi, dũ re ſua, & l. in re mandata. C. manda. quamuis negare non poſſimus quin & natura qualis qualis ea obligatio ſit, conſideretur, vnde Terentius:

Sed iſthæc commemoratio quaſi exprobratio eſt
Immemoris beneficij.

Et Plautus in Perſa:

Etenim nihil amas cùm ingratum amas.

Et Iuuenalis 11. Satyra:

Ingratos ante omnia pone ſodales.

Et Auſonius in Epigram.

Ingrato homine peius nil terra creauit.

Sed cùm ſeruitus conſtringat inuitos, hæcque ſeruitutis ſpecies inuitos non teneat, quia beneficium non confertur in inuitum. l. inuito. ff. de regu. iu. non poteſt videri propria ſeruitus, ſed ſanè imò omnes ętate minores id beneficium accipere compelluntur, vt per omnes leges de minorum ætate loquentibus, idemque in nonnullis ex maioribus, quales ſunt furioſi, prodigi, & mente capti, per totum tit. ff. & C. de cura. furioſi, vel prodigi. idemque in reliquit minus induſtrioſis. l. Titio cẽtũ, in princ. ff. de cond. & dem. Deniq; cũ hmôi ſeruitus ipſi ſeruienti vtilis ſit, ſeruitus autem propria ſeruientib. non noxia modò verùm nocentiſſima adeo ſit, vt morti comparetur. l. ſeruitutem. ff. de re. iu. Apparet ſuperiorem ſeruitutis ſpeciem propriam non eſſe, cùm damnum non inferat, ſed potius vtilitatem afferat eis, qui eo modo ſeruire dicuntur.

4 Eſt ergo tertia ſeruitutis ſpecies, quæ a iure gentiũ deſcendit, quæ & ſi iuri naturæ, quo omnes liberi naſcebamur, contraria ſit, l. manumiſſiones. ff. de iuſti. & iure. § ius autem gentium. Inſti. de iure nat. ſicque noxia ſit vt proxime attigimus per d. l. ſeruitutem. tamen maioris mali vitandi gratia ab omnibut gentibus admiſſa fuit olim enim antequam ea ſeruitutis imago admiſſa eſſet, victores victos trucidare ſolebant, cum ipſorum emolumentum nullum viderent, & periculum eſſe eos ſaluos, liberos, incolumesque fore, harum ergo triſtiſſimarum immaniumque cędium vitandarum cauſa, remedij loco ſeruitus permiſſa fuit, quia ſic victores captiuos vendere nec occidere cœperũt. d. l. libertas, & p totũ. Inſti. de iure plonarũ, cũ ibi no. vñ nõ ſolũ licitũ, ſed & pijſſimũ, mortalibusq; vtiliſſimũ inuẽtũ fuiſſe doctiſſimus Dñicus de Soto loco iam relato atteſtatur, & iſtud fuit de iure gentium. d. l. manumiſſiones. l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iure, ex quo iure (Andr. ab Exea, lib. pact. ad princ. inquit) cœpit eſſe in vſu Meum & Tuum, Lud. Gome-
5 ſius in princ. tit. Inſt. de actio. col. 16. poſt medium. † &
ſic dominia diſtincta propter illud, quodcunque calcauerit pes tuus, tuum erit. Et inde bella inuenta ſunt, non diſpoſitiue, vt quidam arbitrati fuerunt, ſed cauſatiue & occaſionaliter, quia ius gentium nõ ſtatuit bella, ſed ex quo diſtincta fuerunt dominia rerum, in ſurrexerunt & bella, vt declarat Portius in §. ius autem ciuile col. 2. Inſtit. de iure natu. gent. & ciuili. dicens quod ſi Meum & Tuum de medio tollerentur, homines mundi quiete viuerent. Et ante eum hoc dixit Seneca in lib. dę moribus Quietiſſimam, inquit, vitam agerẽt homines, ſi hęc Pronomina tollerentur, Meum ſcilicet & Tuum. Hæc ille. Et Plato, vt refert Plutarchus in lib. de præceptis connubialibus, in 20. præcepto. Fœlicem dicit eſſe ciuitatem, in qua meum non meum qui dicant non audiuntur, dominium enim ex quodam faſtu & libidine dominandi ortum habuit, vt oſtendit Chaſſaneus in prima conſideratione 5. partis ſui Cathalogi gloriæ mundi, & diuerſi-
6 tas animorum induxit bella. ideo † ſicut Deus de poteſtate ordinaria non poſſet tollere hãc diuerſitatem animorum, ita de poteſtate ordinaria non poſſet facere pacem in mundo, ita Gemin. poſt alios per eum relatos in c. ad Apoſtolicæ. §. ſed licet. col. 2. in fi. de re iud. in 6. qđ dictum non laudo, attamen ſanctus Thomas ſecunda ſecundę. q. 66 art. 2. ponit tres rationes, quare diſtinctio dominiorum fuerit neceſſaria ad humanam vitam. Sozi. in l. 1. in prin. ff. de acq. poſſ. & dictum Gem. ſuprà proximè relati ſequitur And. ab Exea lib. pactorum, in princ. ſed etiam de poteſtate ordinaria Deus poſſet animorũ diuerſitatem à mortalibus remouere (vt nobis videtur nam quod fides Catholica tenet, Deum eſſe omnipotẽtem, id ad poteſtatem ordinariam (iudice me) referẽdũ & ita intelligo illud Virgilij.

Iuppiter omnipotens precibus ſi flecteris vllis

Et rurſus idem Virg. 4. Aeneid.

Iuppiter omnipotens adigat me fulmine ad vmbras

7 Denique, † q ius gentium bella occaſionaliter tantũ, nõ etiam diſpoſitiue prodiderit, ſed mera cupiditas aut libido, illaque infauſta Pronomina Meum & Tuum peperit, nam Lucanus lib. 3. bell. ciuil. ſic cecinit.

Sed pars viliſſima rerum,
Certamen mouiſtis opes.

Idem Lucanus lib. 1. bell. ciui.

Hinc vſuras vorax, auidumque in fœnore tempus,
Et concuſſa fides, & multis vtile bellum.

Et Tibullus Eleg. 10. lib. 1.

8 *Qui fuit, horrendos primus qui protulit enſes?*
Quàm ferus, & ferè ferreus ille fuit.
Tunc cædes hominum generi, tunc prælia nata,
Tunc breuior dira mortis aperta via eſt.
At nihil ille miſer meruit. nos ad mala noſtra
Vertimus, in ſæuas quod dedit ille feras.
Diuitis hoc vitium eſt auri; nec bella fuerunt.

Faginus aſtabat cum ſcyphus ante dapes.
Non arces, non vallus erat, ſomnumq́; petebat
Securus varias dux gregis inter oues.

Lucanus lib. 7. bell. ciuil.

Impulit amentes, aurīq; cupidine cæcos
Ire ſuper gladios, ſuperq; cadauera patrum,
Et cæſos calcare duces.

Facit l. vnica, in princ. C. de cad. toll. ibi, vt quod bel-
9 li calamitas † occaſio autem quid ſit, diximus de ſucc.
crea. lib. 3. ad finem.
10 Quarta † ſpecies ſeruitutis deſcendit à iure ciuili, quo
iure permiſſum eſt homini libero ætatis liberę vendere
ſeſe, l. ſi quis filio exhæredato. §. irritum. ff. de iniuſto, ru
pto teſta. §. fin. Inſt. de iure perſon. & iſta quoque licita
eſt, vt per Dominicum vbi ſupra, & legitur Exod. 21. Si
emeris Hebræum, ſex annis ſeruiet tibi, in ſeptimo au-
tem egredietur liber.
Huic ſpeciei annumerare licet illam, de qua in l. 2.
C. de patribus, qui filios ſuos diſtrax. & in l. in ſuis. ff. de
libe. & poſth. Facit §. item vobis. Inſtitut. per quas perſ.
nob. acq. Illud autem tam mirabile eſt, vt monſtro ſi-
11 mile nobis videatur, & docet quanta ſit humanarũ ſen
tentiarum mentiumq́ue diſcordia, & varietas etiam in
legiſlatoribus, qui habita cæterorum hominũ collatio
ne, aut comparatione ſummæ prudentiæ prediti fuerunt,
& tamen introduxerunt hominem annis 25. minorem,
vel minimum prædium alienare non poſſe, etiam cum
authoritate curatoris, niſi iudicis decretum adeſſet, ut
per totos titulos, C. de præd. minorum, & ff. de rebus
eorum. & tamen ſeipſum ſuamque libertatem alienare
poſſe permiſerunt, etiam ſine curatoris conſilio aut au
thoritate, & etiã ſi minor eſſet annis 25. dummodo an-
num vigeſimum expleſſet, d. §. ſi. Inſt. de iure perſonarũ.
Denique cum nemo eam legem ſibi dicere poſſit, a qua
non liceat ei recedere. l. ſi quis in principio teſtamenti.
ff. de leg. 3. l. ſi mihi & tibi. §. ſi. de lega. 1. l. 4. ff. de ad-
12 mi. leg. c. cum Marthæ, de celebra. miſſarum. † mirantur
noſtri, quonam modo, qui vendidit ſeſe, nequeat ab ea
voluntate recedere. cuius rei illa egregia ratio eſt, vel
quod illud procedat in vltimis voluntatibus, non ſic in
contractibus, ut dd. ll. iuncta l. ſicut ab initio. C. de act.
& oblig. l. ſi maior. C. de repudian. hære. c. quod ſemel,
de reg. iu. lib. 6. Suntque aliæ multæ differentiæ inter cõ
tractus, & vltimas voluntates, vt plene per Iaſ. in l. quæ
de lega. 10. ff. de lega. 1. uel (quod elegantius eſt) animũ,
& voluntatem ſuam homo ſeruam facere non poteſt,
corpus vero ſuum ſeruum facere poteſt, vt diximus
de ſucc. cre. lib. 1. §. 1. num. 39. Vnde eleganter Ouidius,
lib. 3. Eleg. ait.

13 *Dure vir impoſito tenere cuſtode puellæ*
Nil agis ingenio quæque tuenda ſuo eſt.
Siqua metu dempto caſta eſt, ea denique caſta eſt,
Quæ, quia non liceat, non facit, illa facit.
Vt iam ſeruaris bene corpus, adultera mens eſt,
Nec cuſtodiri, ni velit, vlla poteſt.
Nec mentem ſeruare poteſt, licet omnia claudas,
Omnibus excluſis intus adulter erit.

Hinc eſt quod ſeruus obligationis naturalis capax
actiue, & paſſiue eſſe non deſinit. l. ſi id quod. ff. de cõd.
indeb. l. frater a fratre. ver. naturalẽ. eo. tit. & vtrobiq; p
Iaſ. & alia multa q̃ notauimus lib. 1. controu. freq. §. 1.
14 Verumtamen quia inter has ſeruitutum ſpecies illa quę ex
captiuitate deſcendit, non ſolum frequentior, verũ fre
quentiſſima eſt, perque orbẽ vniuerſum vagauit. d. l. ma
numiſſiones, cum ſimi. ſupra allegatis, & in auth. quib.
mod. natu. effici. legitimi, in prin. & aut. quib. mo. nat.
effi. ſui. in prin. l. naturalem. §. ſi. ff. de acq. rerum domi.
Inſt. de iure perſo. §. ſeruitus, ideo vtiliſſimum eſt ſcire,
quando ea captiuitas iuſtã pariat ſeruitutem, id quod
tum demum contingit cum bellum iuſtum fuit, nõ ali
ter hæc eſt communis, & receptiſſima opinio noſtro-
rum in d. l. manumiſſiones, vt plene per Fortunium ibi,
per Paul. Caſt. num. 10. in repet. & per Iaſ. num. 23. in d.
l. ex hoc iure, per Dominicum de Soto. d. li. 4. de iuſt. &
iure. q. 2. art. 2. And. ab Exea vbi ſupra, Alphonſ. Guer-
rerius vbi ſupra. c. 41. in ſuo Speculo principum, quam
concluſionẽ ſuſpectam, periculoſam ac pernicioſam eſ
ſe, vel ex eo apparet, q̃ vniuerſum per orbem contrariũ
ſeruatur, quodque par eademque ratio viget in bello iu
ſto, quæ in bello iniuſto, quodque & tertio iura noſtra
generaliter loquuntur hanc differentiã minime inducẽ
tes, ſi. n. ſeruitus permiſſa fuit iure gentium vtuque ea-
rum, non quòd iniqua, & dura non eſſet, ſed vt duriora
immitioraque mala vitarẽtur, nempe neces, trucidatio,
dilaniatioque cruenta, triſtis, luctuoſaque captiuorum,
quid intereſt vtrum ex bello iuſto, an ex iniuſto hoſtes
victi capiantur, quo ad hoc vt ſerui fiant capiẽtium, vel
non fiant, quandoquidem ſi ex iniuſto bello capti, ſer-
ui non fierent capientium, uero ſimiliter ab eis trucida
rentur, cum aliter periculum eſſet, eos ſaluos incolu-
meſque relinquere, nec eorum domi retentorum emo
lumentum vllum eſſet.
15 Iuſtificatur hæc concluſio, † quia bellum vtraque ex
parte licitum inuenire vix poſſibile eſt. Nam ſi altera
pars iuſtam bellandi cauſam habebat, quin altera pars
aduerſa iniuſtam cãm foueret poſſibile non eſt, aut ra-
ro eſt, vt per Pau. Caſt. & Iaſ. vbi ſupra, ergo ex nullo vn-
quam bello captiui omnes fierent ſerui capientium, id
quod generalitati noſtrarum legum pluſquam dilucide
aduerſaretur, ergo quo ad forum contentioſum ſentẽ-
tia noſtra (iudice me) tenenda eſt, dummodo bellũ au-
thoritate publica fiat habentis ius bellum indicẽdi. (Ad
de, an bellum vtrinque iuſtum eſſe poſſit, Dominicum
de Soto lib. 5. de iuſti. & iu. q. 1. art. 7.) Confirmatur ex
noſtra princ. op. quæ docet, omne tam legum, quã prin
cipum imperium eſſe ad proficiendum, non ad nocen-
dum, noxium autem eſſet, ſi capti etiam in bello iniu-
ſto ſerui capientium eſſe deſinerent, vt probaui, ergo,
&c. Retenta tamẽ receptiore opinione eorum, qui ge-
16 neraliter volunt † captos in bello iniuſto ſeruos non fie
ri, ea ſaltem moderanda eſt, vt procedat ſolum quo ad
Principem qui iniuſtum bellum indixerit, vt is in capti-
uis ius ſeruitutis non aſſequat, non ſic in militibus eius
imperio, & ditioni ſubiectis, qui non habeant malam
fidem, nam ſi bellum hodie inter Regem potentiſſimũ
Hiſpaniarum, & Regem Gallorum forte ardeſceret,
cauſa aut occaſione regni Neapolitani, aut ducatus Me
diolani, ſuperque iuribus horum ſtatuum, militibus iſt-
hæc diſputare, aut inquirere non datur, nec licet, ſed tã
tum Principum ſuorum iuſſa capeſſere fas eſt, exiſtima
reque debent bellum publice indictum, non iniuria in
17 dictum fuiſſe, † & vt in contractibus, & ſi vnuſquiſque
ſtudeat ſuam conditionem meliorem facere, l. ſi volun
tate. C. de reſcind. vend. tamen vel cogitat, vel cogitare
debet fieri poſſe, vt illinc plus damni, quam emolumen
tũ referat, & ſub hac demum cõditione, forte & pericu
lo, ac fortuna ad contrahendum acceſſiſſe videtur, ut
ibi & in ſimili in l. qui iure militari. ff. de mili. teſt. Idem
que in aleæ luſu, & in emẽte iactum retis, & ſimilia. Ita
& qui milites ad bellum, vel ad præliũ accedunt, & con
grediuntur, huius animi eſſe intelliguntur, ut poſſint
animam, corpus, arma, equos, reliquaque bona perdere
aut uulnera accipere, uel ex diuerſo hoſtes occidere,
uulnerare, prædamque referre, ſeruorum, equorum, ar-
morum, & aliarum rerum, & ſub hac ſorte & fortunæ
incertitudine, & periculo ſeſe huic rei committunt, ut
ſic quidquid euenerit, ſibi ſuæque ſpontaneæ uoluntati
imputandum ſit, quia damnũ quod quis ſua culpa, aut

D ſponta-

ſpontanea voluntate ſenſerit, id ſibi non alij debet impu
tari.c.damnum, de reg.iu.li.6.l.iam dubitari. ff. de hære.
inſti.ibi, iam non vt voluntarij, ſed ſua ſponte.l.ſi filius q
patri.verbo, non ſponte, vbi notat in ſimili Bar. Sozi.ff.
de vulg.& pup.l.ſi fideiuſ.§.ſi neceſſaria.vbi multa p Iaſ.
ff.qui ſatiſdare.cogan. Ergo vt poteſt quis ſui libertatem
amittere ſua ſponte, ſiue contrahendo, d.§.ſi.Inſt.de iu.
perſ.& ſuprà diximus, ſiue delinquendo, ſeque ſeruũ pœ
næ faciendo, d.§.ſeruitutem.tradit Cagnol in l.ſeruitutem.
ff.de reg.iur. Socinus in l.cognatis.ff.de rebus dubijs. ita
quoque accedendo ad tale bellum vel prælium ſiue con
trahere, ſiue delinquere videatur, ſponte ſua poteſt & li-
bertatem, & bona amittere, hiſque tacitum conſenſum
18 præbuiſſe videtur. †noſtra.n.poſſumus etiam prodigere,
ijſque abuti.l.ſed & ſi lege.§.conſuluit, ibi, dum ſe rẽ ſuã
abuti putant.ff.de pet.hær.l.ſi.§.& magis, in verb. prode
git.ff.ſi quid in fraudem patro.& l.in re mandata. C.mã
da.l.1.§.1.ff.quæ in frau.creditorũ.l.non vſque.ff. ſi quis
à paren. ergo cùm iſta mutua militantiũ vel acqſitio vel
amiſſio procedat ex conſenſu ipſorũ iure naturæ rata &
firma eſſe debẽt, quia nihil tàm naturale q̃ voluntatẽ do-
mini rem ſuam in alium tacitè vel expreſsè trãſferre vo-
lentis ratam eſſe.§.venditæ, & §.per traditionem.Inſt.de
rerum diui.l.1.ff.de pact.c.1.eo.tit.in decre.l.1.ff. de cõ
ſti.pecu. Iam ergo dubitari non oportet, quin regulari-
ter milites belligerantes ex alterutra parte legitimè vel
amittant ſua, vel capiant & acqtirant quæ hoſtium ſunt
& in eo tantùm quæſtio manebit, an idem ſit in princi-
pibus bellum indicẽtibus, & idem quoque erit ex parte
illius, qui iuſtam cauſam belligerandi habebat, ſed tñ ha
bente cauſam iniuſtam, non ita expeditam, at adhuc idẽ
quò ad captiuos, ne aliter eos trucidet, id quòd maius
malum eſſet, vt ſuprà attigimus, ſed reliqua omnia, quę
ceperit fortè etiam in foro contentioſo reſtituere te-
nebitur, quinimò fortè etiam eorum dominium acqui-
ſiſſe legitimè non videbitur.

Quid dicendum? & ſanè inſpecta generalitate legum
19 & iurium hac de re loquẽtium tutius eſt tenere, †vt bel-
lum publicè indictum fuerit, licet minus iuſtè à princi-
pe quodam adhuc dominium ſibi iure gentium quęſie
rit, non ſolùm captiuorum, ſed etiam reliquarum rerũ,
quos qualve ex tali bello cœperit, per leges ſuprà allega
tas, & quia dominium cœpit ex poſſeſſione naturali.l.1.
vbi per Doct.ff.de acq.poſſ.in princ.ibi, dominiumq; ne
ex naturali poſſeſſione cœpiſſe, neque ad rem pertinet,
q; modus acquirendi fuerit violentus & iniuſtus. Nam
& ſimiliter vim paſſus perdit ius poſſeſſionis ſuæ, idque
ius transfertur in eum, qui uim intulerat.l. clàm poſſide
re, §.qui ad nundinas.ff.de acq.poſſ.vbi per omnes, &
huiuſmodi acquiſitionis iniuſtitia non eò pertinet, vt
deſinat acquiſitum translatumque videri ius, ſiue pro-
prietatis ſiue poſſeſſionis, ſed eò pertinet, vt ſic perperã
acquiſitum plenè reſtitui debeat cum fructibus & acceſ
ſionibus, & omni indemnitate, iure tàm ciuili quàm na-
turali prohibẽte alterum lædere.l.iuſtitia.ff.de iuſtit.&
iure.§.iuris præcepta.Inſtit.eodem tit.l.ut uim.ff.de iuſ.
& iure.l.nam hoc.ff.de condi.indeb.d.l.iur. naturæ.ff.de
reg.iu. Nec putauerit quiſquam talem dominij acquiſi-
tionem nihil priori domino nocere, non magis quàm
ſi à ſe dominium non abſceſſiſſet, tùm ex integro ſit ei
res ſua reſtituenda, nam imò ei nocere poteſt, quid.n.ſi
is victor tales captiuos, aut res raptas venderet, donaue-
rit, legauerit, dotis nomine aut inſtitutionis titulo dede
ſit, certè in omnibus his ſpeciebus, & ſimilibus, domi-
nium tranſtulit in accipiente, quamuis qui amiſerit ad
æſtimationem rerum ſuarum agere contra uiolentum
belligeratorem non prohibeatur. Sed eo in lite ſuperã-
to, dicet quis etiam à tertio poſſeſſore dominium auo-
cabitur, quia reſoluto iure datoris, licet tranſtulerit do

minium, reſoluitur quoque ius acceptoris.l.ſi.2.§.ex his.
ff.de verbor.obligat.vbi per omnes.l.ſi.§.ſin autem ſub
conditione.C.comm.de lega. Reſpondeam dari adhuc
caſus, in quibus tale dominium recuperari nequeat de
20 iure, †quale eſſet, ſi ille victor prædam captam habuit p
de relicto, relictamque alius occupauerit, per quod eius
dominium iure tàm gentium quàm ciuili quæſiuit, per
totum ff.pro derelicto.l.3.& l.naturalem.ff.de acquiſ. re-
rum domin.§.feræ.Inſti.de rer.diuiſ. ergo cùm is do
minium à manu & conceſſione illius non quæſierit, ſe-
quitur quòd etiam ſi ille condemnatus ſit, nihil oberit
huic tertio, qui iure ſuo acquiſiuit, facit l.ſi id, quod.ff.
pro derelicto. Quod obtinet quo ad res inanimatas vel
animam irrationalem habentes, non quò ad hominem
captum, qui ſui iuris fieret, ſimul ac pro derelicto habe
retur, d.l.3.d.l.naturalem.d.§.feræ. quòd ſi alienatus eſ-
ſet, cogita quonam modo cõtra nouum dominum, vel
etiam contra priorem agere poſſet, cùm pro nihilo re-
21 putetur.l.quod attinet.ff.de reg.iu. †de facto verò ſi fu-
gere poſſet, priſtinam libertatem reciperet ſimul, ac ad
ſuos reuerteretur, in quam priſtinam liuitatem ſeſe reci
peret.d.l.naturalem.d.l.3.§.fin.d.§.feræ. expreſſius in §.
item ea, quæ ab hoſtibus.Inſt.de rer.diui. Id quod nihil
allegãs, tentat titubans tamen Dominicus de Soto, vbi
ſuprà, quamuis contrarium & malè tenuerit gloſſ. cum
qua tranſeunt nimis oſcitanter Doctor.ibi, in c.ius gen
tium.1.diſtinct.quam etiam ſequitur Alphonſ.Guer.in
Speculo prin.c.47.nu.5.per c.ſi quis ſeruum.17.q.4.quę
tex.nil facit, quia ſolùm ait non licere ſeruum alienum
ad fugam perſuadere, id quod cautum erat per l.ſi quis
ſeruo alieno perſuaſerit.C.de furtis, per totum.ff.de ſer
uo corrup. vnde Dominicus de Soto, vbi ſuprà, ait, illũ
tex. poſſe intelligi in ſeruo facto de iure ciuili per ſui vẽ
ditionem, ſed quia ea reſtrictio uiolenta eſt, verius eſt il
lum tex. generaliter in omni ſeruo intelligendum eſſe,
vt qui ei fugam perſuaſerit, teneatur & puniatur, quam
uis ſi ipſe fugerit, iure ſuo feciſſe videatur, ſi quidem ca
ptus in bello fuerat, liberq; manebit, nec in foro ani-
mæ mortaliter, quinimò nec venialiter peccaſſe videbi-
tur etiam ſi in bello iuſto captus fuerit, quamuis nullo
colore aut iure contrarium teneat gloſſ. vbi ſuprà, & d.
Guerrerius, contra quos ſunt iura aperta in d.§.item ea,
quæ ab hoſtibus, cum ſimilibus ſuprà allegatis. nam talis
ſeruus quadrupedibus & ſimilibus aut etiam feris captis
exæquatur, vt tradit Hieronym.Cagno.ff.de reg.iur.in l.
ſeruus Reipublicæ.nu.1.per tex.in l.2.ff.ad leg.Aqui.vn
de leges, quas ſuprà allegaui, loquentes in fera capta, q̃
cùm primum euaſerit à manibus noſtris libera fit, rectiſ
ſimè & ad ſeruos (.i.ad captiuos in bello & iuſto) aptãtũ,
vt cùm primum à manibus capientis euaſerint, ſui iuris
fiant, nec peccare mortaliter aut venialiter uideantur,
non magis quàm ipſa fera, quæ capta quum eſſet, aufu-
git, euaſit, euolauit.

22 Neque ad rem pertinet, † quòd id quod noſtrum eſt
ſine facto noſtro à nobis auelli non debeat.l. id q̃ noſtrum.
ff.de reg.iu. nam illud procedit, qñ irreuocabiliter id no
ſtrũ eſſet, ſecus ſi reuocabiliter, nam dominium reuoca
bile à nobis ſine facto nõ auelli põt, textũ habes & exẽ
plum in l.libello.§.ſi quis ſeruum.ff.de captiuis. Simile
exẽplũ in l.ſi.§.ſin autem ſub conditione.C.com. de le.
Simile exemplũ in l.1.ff.de cõd.cau. Da ſimile exemplũ
in l.ſi tibi hõ.§.cũ ſeruum.ff.de lea. Alia multa exẽpla in
l.uidemus.§.2.ff.de vſuris. Aliud exemplum in ti.ff.de in
diem addi. Aliud exemplum in tit.ff.de lege cõmiſſ. Sed
dubium non eſt, quin dominium hominis in bello & in
ſto capti à lege concedatur reuocabiliter tantũ, non &
incommutabiliter, vt ll. ſuprà allegatis, &c. dixi in ſimili
li.3.controuerſiarum freq.c.70.

SVMMARIVM.

1 *Seruus dominum fugere in conſcientia non poteſt, ſecundum nouiſſimos, nec contra.*
2 *Bello iniuſto capta, capientium fiunt, cõtra nouiſſimos.*
3 *Seruus delicto effectus fugere poteſt tutus in conſciẽtia.*
4 *Homines hebetiores venari, vt feras non licet, cum Soto, contra Ariſtotelem.*
5 *Ingenium labaſcit calamitatibus.*
6 *Bellum inducit nequitia.*
7 *Bellorum mala.*
8 *Hiſtoria Antigoni.*
9 *Alexandri Magni, & ſimilium belligerandi occaſio, & color notatur.*
10 *Indorum bellum.*
11 *Indorum regiones an bello infeſtare liceat.*
12 *Seruire cæteris mortalibus hominum nulli a domino Deo creati.*
13 *Seruorum ſtatus quo iure fuerit annichilatus, egregia quæſtio.*
14 *Seruus an Reipublicæ cauſa abeſſe poſſit.*
15 *Seruus pœna an teſtari poſſit.*
16 *Seruus an naturaliter, & quo iure obligetur.*
17 *Intellectus l. in perſonam, ff. de reg. iur.*
18 *Ius gentium primæuum appellatur natura, vel naturale ius.*
19 *Obligatio naturalis valida eſt.*
20 *Obligationi naturali quare non aſſiſtat lex ciuilis.*
21 *Ratione legis ceſſante, ceſſat eius diſpoſitio, licet ratio in lege non eſſet expreſſa, contra Galianum.*
22 *Obligationi naturali, an lex aſſiſtere deſinat, egregia declaratio.*

CAPVT X.

1 HACTENVS de ſeruo per captiuitatem effecto, nam is qui vendit ſe ſe, aut qui domo noſtra ſeruus ex ancilla noſtra natus eſſet, ſine dubio à nobis fugere abſque peccato mortali non poſſet, & ita poteſt defendi ſententia gloſſ. d. l. ex iure gentium & in ſpecie tenuit Dominicus de Soto, vbi ſupra, & adde l. nihil intereſt. ff. de capt. id quod in eo, qui ſe vendidit æquum eſt, ſed in nato ex ancilla capta forte ſecus eſſet, arg. l. ſi quis ita hæres inſtitutus. ff. de acq. hæred. ibi, ſunt enim appenditiæ præcedentis inſtitutionis.

2 Quadrageſimo apparet ex ſuperioribus, veram nõ eſſe opinionẽ Dominici de Soto, vbi ſupra, & Alphõſ. Guerr. in d. c. 47. Iaſ. nu. 23. & Paul. Caſt. nu. 16. in d. l. ex hoc iure, dum contendunt ex bello non iuſto capta capientium non fieri, quinimo quod ſerui fiant eſt humano generi vtilius, ſicque ſerui fiunt.

3 Quadrageſimoprimo illud autem dubium eſt, an ſi capiatur ille, qui ad hoſtes arma portabat, is ſeruus fiat? & an ſi fiat, poſſit ſine peccato mortali fugere? & q̃ is ſeruus fiat capientis, tenent Io. And. in c. ita quorundã, de Iudæis, per l. 2. C. quibus ad liber. procl. nõ liceat, vbi eiſinij, ſcilicet, in d. c. ita quorundam, ſequitur Panor. ad ſi. & Lud. Rom. ſing. 683. nullus, qui ex ſuo. & Nic. Pig. in addit. eum. Quod autem is fugere nequeat, Vix mihi perſuadere poſſum, quia odia reſtringi oportet. c. odia de reg. iur. l. cum quidam ff. de lib. & poſt. vnde in re dubia non eſt, cur talem ſeruum interpretatiuum deſinat comparari ſeruo per captiuitatem effecto, potius quam ei, qui fit per ſui venditionẽ, ergo magis eſt, vt ſine peccato mortali fugere queat.

4 Quadrageſimoſecundo, illud denique cõtrouerſum ſæpe fuit, an vt feras, & bruta venari, ita fas ſit eam gentem, aut eos homines capere, & contra eos belligerare, qui ad parendum nati videntur, eo q̃ hebetioris ingeniũ ſint, q̃ Ariſt. admiſit lib. 1. Polit. c. 3. quem & recte doctiſſimus Dominicus de Soto d. art. 2. q. 2. lib. 4. de iuſt. & iure. reprehendit, nam ſi, vt plene ſupra oſtendimus, omnes æque liberi nati ſumus, & ſummus ille rerũ opifex ac parens Deus nos omnes creauit, quid peccauerunt, qui altiorem, aut acutiorem mentem arripere non potuerunt, quam quæ a Deo Opt. Max. donati, ac prædicti fuerunt, ipſe enim fecit nos, non ipſi nos, ergo huiuſmodi hebetioribus magis miſerendum eſſet, quam iraſcendum, magiſque conſulendũ, & ſubueniendum quam perſequendum.

5 Nec dubium eſt quin ſtolida ingenia hominum ſtolidæque mentes aduerſis calamitoſiſque rebus, miſerijs, ærumnis ſtolidiores fiant, teſte Ouidio canente de Sappho:

Nunc vellem facunda forem, dolor artibus obſtat,
Ingeniumq; meis ſubſtitit omne malis.

Et Horatius Satyra 8. lib. 2.

——— *Ingenium res*
Aduerſa nudare ſolent, celare ſecunda.

Et Virgilius ſcite, & pie lib. 11. Aeneid. cecinit.

Nulla ſalus bello, pacem te poſcimus omnes.

Ergo qui dum agreſtes homines incultiſque moribus vitam degentes meliores ad mores reducere ſtudet beneficiumque conferre eis, id belligerãdo efficere nõ properet, quũm de bello ſic ceciniſſet Hor. li. Epodon.

Quò quò ſceleſti ruitis? aut cur dextris
Aptantur enſes conditi?
6 *Parum ne campis, atque Neptuno ſuper*
Fuſum eſt Latini ſanguinis?
Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus
Vnquam, niſi in diſpar feris.
Furor ne cæcus, an rapit vis acrior?
An culpa? reſponſum date.
Tacent, & ora pallor albus inficit,
Menteſq; perculſæ ſtupent.

Tibullus Eleg. 10. lib. 1.

7 *Quis fuit, horrendos primus qui protulit enſes?*
Quam ferus, & vere ferreus ille fuit.
Tunc cædes hominum generi, tunc prælia nata,
Tunc breuior diræ mortis aperta via eſt.

Virgil. lib. 1. Georg.

Quippe vbi fas verſum, atque nefas tot bella per orbem.
Tam multæ ſcelerum facies, non vllus aratro
Dignus honos, ſqualent abductis arua colonis,
Et curuæ rigidum falces conflantur in enſem.

Virgil. 11. lib. Aeneid.

Nulla ſalus bello, pacem te poſcimus omnes.

8 His aptiſſima eſt reſponſio regis Antigoni Macedonum ducis, cui adſtipulantur Plutarchus, & Eraſmus in annot. ad eum lib. 4. Apoph. Antigonus ergo Sophiſtæ cuidam librum de iuſtitia conſcriptum porrigenti, deſipis (inquit) qui quum me videas alienas vrbes armis vexantem, tamen apud me de iuſtitia diſſeris. Senſit ſane illos, qui bellum inferunt, nec poſſe, nec velle tueri iuſtitiæ leges.

9 Idque plerunque ditionis gloriæue ampliandæ libidine fieri, quamuis honeſtioris cauſæ prætextu, quale eſſet in ſpecie noſtra ſi (cum Ariſto. Magiſtro, & hac in re Alexã. Magni aſſentatore parum diſſimulato) vellemus dicere cum Principem qui alienis regionibus bellum inferret, id earum gentium, & incolarum ob vtilitatem facere, quo magis in poſterũ cultiorem vitam ageret. O mitis, humana, & pia charitas, quæ naturalis inter homines cognationis iura (de qua in l. vt vim. ff. de iuſti. & iure) violare nõ pudet, ſed properat ac præcipiti manu veſana, & rabida, omni genere cladiũ, tormentorum, internecionum, incẽdiorum innumera hominũ millia quaſi fulminibus ad vmbras Cerberi adigere feſtinat, vrbes incendere, populari cãpos, virgines

 violare,

Violare,ſenes,pueros,fæmineumque genu trucidare, &
iſthæc omnia & alia longè peiora magiſque neſanda &
deteſtanda non pudet appellare beneficium,de tali er-
go Principe dicere poſſemus cum Terentio:

Erras,tui animi ſi me eſſe ignarum putas.

Aut cum Ouidio:

Vetus frequenſque via eſt ſub amici fallere nomen.

Et cum Cicero lib.1.Off. Totius iuſtitiæ nulla eſt ca
pitalior peſtis,quàm eorum qui tunc dum maximè fal-
lunt,id agunt vt boni viri videantur.

Ex ſuperioribus 443.apparet,non iure eas regiones
ab Alex.Magno ſubactas fuiſſe,quæ vulgo notæ ſunt.li
cet illuſtria ac memorabilia illa facinora dominandi li-
bidine reuera perpetrata,eo prætextu honeſtare voluе-
rit,ꝙ eas gentes ad cultiorem vitam,ac mores mitiores
reducere ſtuduerit,eaſque à ritu & more ferarum decli
nare coegerit.nam is viuendi modus aureæ ætati ab an-
tiquis & nouis tam non ſolùm decantatæ & laudatæ,
ſed etiam lamentatæ fortè ſimilior & proximior erat,ꝙ̈
ille quem ipſe edocuit intrauitque.

10 Apparet etiam quid reſpondendũ ſit quo ad bellũ,
ꝙ Indorum gentibus & regionibus ſereniſſimus Luſi-
taniæ Rex inferre ſolet.de quo per Dominicum de So
to in ſuo libello de rõne promulgandi Euangelium.

11 Non autem orbis infideles ac incolę,an ſi potentiſ
ſimo domino noſtro Hiſpaniarum Regi ſeruire parati
non ſint,poſſint iuſtè debellari, tradit Alphonſus Guer
rerius in Speculo principum c.31.n.5. cuius ſniam nec
probo nec improbo,quia non vacat inueſtigare aut ſcri
bere.

12 Dum antem diximus † quoſdam hominum natura ad
ſeruiendum natos videri;quales ſunt qui hebetioris in-
genij ſunt,vt voluit Ariſt.li.1.Polit.& Soto.de iuſt.& iu
re,li.4.q.2.art.2.idem tenuit Guerrerius in Spec.princ.
c.31.ad fi.& Aegidius Rom.3.par.li.2.de regim.princ.
c.13.& c.14.Sed ueritas(mihi credite)mera eſt,iſtorum
& doctrinam meram eſſe tyrannidem, boni conſulti &
amicitiæ tegmine intruſam, incertam humani generis
internecionem ac miſeriam.vt enim tyrannidem, rapi-
nam,violentiam,liberius exercere liceat, mentitis no-
minibus eam honeſtare ſtudent,doctrinam appellantes
ipſis patientibus ac vexatis ſalubrem,quo à veritate re-
motius,aut riſu,& ludibrio magis dignum nihil vnquã
fuit auditum,aut relatum ,vt præſ.nit Dominicus de
Soto,vbi ſupra,& idem in ſuo libello de ratione pro-
mulg.euang.doctrinę tamen Ariſt.ſuprà relatæ aliquan
tulum ad ſtipulatus S. Thomas li.4.de reg.prin.c.1.pro
nobis tex.clarus in l.quod attinet.ff.de reg.iur.

13 Illud autem dubium eſt,an quo caſu bellum infer-
re fas eſt iuſtũque,inde procedunt captiuitates ac ſerui
tutes,an captiuorum ſiuque ſeruorum ſtatus ſit iure tã
tum ciuili annichilatus(vt ita loquar)an verò iure gen-
tium,an fortè vtroque iure,tàm ciuili, quàm gentium,
& vtroque iure tàm ciuili quàm gentium ſecũdario id
contigiſſe,authores ſunt Accurſius,Bar.& Iaſ.in l.id ꝙ
ff.de cond.indeb.Hiero.Cagnolus in l.quod attinet.n.
2.& in l.in perſonam ff.de regu.iur.Idem in rubr.ff.de
orig.iu.Gl.in d.l.quod attinet.alleg.Cagnolus ad idem
in d.l.quod attinet,Aquenſem in l.1.ff.de ori.iu.& Car.
Alex.in c.ius gentium,diſtin.1.col.1,qui non id palàm
dicunt,ſed tantùm iure gentium ſecundario captiuita-
tes,& ſic ſeruitutes fuiſſe introductas, quod veriſſimũ
eſſe patet ex d.l.manumiſſiones,& ex §.ius autem ciuile
& §.ius gentium,Inſti.de iure nat.vt ſuſius dicemus ſu
prà c.præc.Sed non benè ſequitur,Seruitus introducta
fuit iure gentium ſecundario,ergo ſeruorum ſtatus eo
iure annichilatus fuit ex toto,aut quod æquo modo &
menſura,æquis paribuſque numeris in omnibus orbis
regionibus,vel in iis,quę moribus & legibus reguntur,
annichilatus eſſet, huiuſcemodi.n.particulę & indiui-
duorum nullus potuit eſſe tàm diligens inquiſitor aut
indagator,vt particeps eſſet,aut idoneam notitiam ha-
beret;Romani.n Iureconſulti quamuis habuiſſent no-
titiam,vt per omnes ferè ,aut pleraſque regiones tunc
notas,quæ legibus aut moribus regebantur captiui fie-
rent ſerui capientium.tamen an ex toto,an verò ex par
te tantùm,& qua ex parte ſeruorum ſtatus annichilatus
in quaque prouincia eſſet,veroſimiliter nouiſſe nõ po-
tuerunt,ſed quia in ſua Republica ſe ſuorum ſtatum ex
toto annichilatum fuiſſe,quò ad ea,quę iuris ciuilis e-
rant,ſciebant,ideò ſcripſerunt iure ciuili non etiam na
turali eorum ſtatum fuiſſe annichilatum, vt annotauit,
& rectè Fortunius in d.l.manumiſſiones , alijs non ita
14 fortè appoſitis & opportunis vſus rationibus. † ſeruus
ergo Reipublicæ cauſa in alijs regionibus fortè abeſſe
poterit publicæ rei agendę cauſa, qui tamen iure ciuili
Romanorum non poteſt.l.ſeruus Reipublicæ.ff.de re-
15 gu.iur.† Sic iure ciuili Romanorum ſeruus pœnę teſta-
ri minimè poterat.l.ſi quis filio exhæredato. §.irritum.
ff.de iniuſto,rup.& tamen hodie poteſt,vt ibi nota. per
Doct.& plenè per Cagno.in l.ſeruitutem.ff.de reg.iur.
Sozi.in l.ſi cognatis.ff.de reb.dub.niſi cùm eſt damna-
tus ad mortem naturalem, vt ipſi aiunt, & diximus de
ſucc.prog.lib.1.tit.quæſtam.ſa.poſſ. ſed & iure ciuili
noſtro Hiſpanorum ſeruus pœnæ etiam ſi ad mortem
naturalem damnatus ſit,teſtari non prohibetur, per le.
Taurinam.ſic ergo leges ciuiles,captiuitates & ſeruitu
tes inde naſcentes iuris gentiũ eſſe intellexerunt quo
ad originem,non autem quò ad effectus,ad quos per-
tinet hęc inueſtigatio de ſtatus annichilatione non ad
originem.

16 Quadrageſimo quartò, † hinc apparet vt intelligen-
dus ſit tex.in l.in perſonam.ff.de reg.iu.qui ait,in perſo
nam ſeruilem nulla cadit obligatio,ſi nulla,ergo nec ci
uilis nec etiam naturalis, cuius contrarium in naturali
17 obligatione probat † tex.in §.1.Inſt.de fideiuſ. & in l.quod
attinet.ff.de reg.iu.dum ait, quo ad ius naturale omnes
homines æquè liberos eſſe.ad idem l.ſerui.ff.de actio.
& oblig.l.naturaliter.ff.de cond.ind.l.ſi id quòd eo.tit.l.
frater à fratre.ver.naturalem.e.tit.l.interdum, eo.tit.&
Bar.& Iaſ.in d.l.ſi id quod idem Bar.& Iaſ.col.fi. in d.l.
interdum.Philippus Decius & Hier.Cagnol.in d.l.in p
ſonã.Idẽ Cagnolus in d.l.quod attinet. ſentiunt natura
liter non obligari ſeruum,quò ad ius gentium ſecũda-
rium,quo manu regia obligationes naturales(vt ipſi ſẽ-
tiunt)exequi & effectum aſſequi cœperunt, obligari tñ
naturaliter quò ad ius gentium primæuũ , quod ius re
ctè appellatur naturale,quia ſimul cum ipſo genere hu
mano proditum fuit.c.ius naturale.1.diſt.§. ſingulorũ,
iuncto.§.per traditionem.Inſt.de rerum diuiſ. Cagn.in
d.l.quod attinet,illa q; obligatio naturalis non iure gen
tium ſecundario,ſed tantùm iure gẽtium primæuo ap
probata,ex toto(vt ipſi ſentiunt)inutilis erit ,cùm iſto
iure gentium ſecundario ſeruorum ſtatus annichilatus
fuerit,& obligationes naturales iuriſgẽtiũ primæui nul
lum omnino effectum haberent cõtra inuitũ, ſed tñ ipſe
obligatus poſſet placita explere ſi vellet ,aliter minimè
vllo iure aut vllo rege vel magiſtratu compellente, cũ
eo tpe.nec reges eſſent,nec magiſtratus,ſicq; id ius na
turale primæuũ(ꝙ attinet ad has oblig.naturales) nihil
aliud erat,ꝙ̈ qdã naturalis inſtinctus,& rõ non datiua,
ſed natiua,ſuadẽs honeſta,diſſuadẽs cõtraria ,id ꝙ ſtet
ipſos ſenſus, & Ang.ab.Exec.ſi pact.ad prin.Dec.in l.iu-
ra ſanguinis.ff.de reg.iu.† & id ius naturale Cice.naturã
appellauit,q in Catone ait:Natura Dux opt.& 3.Tuſc.
ait:Sunt.n.ingenijs nrĩs ſemina innata virtutũ & li.1.de
nat.deorum.Oẽs natura duce vehimur.& 1.Off.ait.Na
tura ducẽ ſi ſequamur,nũquam aberrabimus.Hẽs ergo
primum

primum eſſe ius gentium primæuum, quod ſimul cum
ipſo genere humano preditum fuit, & ſecundarium,
quod poſtea eſſe cœpit, deinde quod ius gentium pri-
mæuum, quod ad homines attinet, nihil aliud eſt, quam
ipſa natura hominum, aut inſtinctus quidã natiuus, ra-
tioque naturalis ſuadens honeſta, diſſuadens contraria.
Tertio quod id quod ex iſto iure deſcendit, nullo cogẽ
te imperio, ſed ſpontanea voluntate ad effectum perdu
cebatur in primordio mundi, ſicq; id ius naturale pri-
mæuum, & natiuum nullam inducebat vim aut cõpul-
ſionem. Quarto quod ius gentium ſecundarium indu-
cebat compulſionem per manum regiam. l. 2. ad prin. ff.
de origine iuris, quæ omnia veriſſima ſunt. Quinto ha-
bes ꝙ ſeruorum ſtatus fuit iure gentium ſecundario an
nihilatus, id ꝙ ſupra improbauimus. Sexto quod obliga
tionum naturalium alia deſcendit ex iure gentium pri-
mæuu eaq; in inuitum non exequitur, alia vero deſcen-
dit ex iure gentium ſecũdario, quæ etiam in inuitos ali
19 cuius momenti eſſe ſolet, ſed certe longe aptius, & cõ
modius erit dicere, vnicam eſſe obligationem naturalẽ,
quæ ex conſenſu noſtro oritur, d. §. per traditionem. l.
1. ff. de pact. l. 1. ff. de conſt. pec. d. l. naturaliter, cum ſim.
hæc autem & ſi iure gentium primæuo ad effectum nõ
perduceretur, quia eo tempore, & iure nondum erant
Principes, magiſtratus, aut iudices, tamen ſucceſſiuis tẽ
poribus, quib. iudices Principesque eſſe cœperunt, licet
nondum leges ſcriptæ eſſent, ad effectum illo iure gen-
tium ducebatur, & in inuitos. Hodie vero idem vbi ius
ciuile peculiare non eſt, non ſic apud nos qui habemus
ius ciuile quod a iure gentium hac in parte aliquantu-
lum diſceſſit, dum & ſi nonnullos effectus obligationi
naturali reliquit, actionem tamen ei ademit, vel non
conceſſit. l. conuentionum. l. iuris gentium, in princ. &
& in §. igitur nuda. ff. de pac. & attigimus de ſuc. cre. lib.
1. §. 1. num. 35.

20 Quæ autem ſit ratio quare lex ciuilis noluit aſſiſtere
obligationi naturali, quæ reſultat ex pacto nudo? dic ꝙ
iſtud eſt ea ratione, quia multi, vt ſe oſtendãt liberales
& gratos, indeliberatè, & aliter non requiſiti multa ꝓ-
mittunt, vt inquit Conradus inter cõſilia Fred. de Sen.
in reſponſione conſ. 169. domino Cõrado, vbi dicit ꝙ
in ſolis verbis ſunt cõiter homines largiſſimi promiſſo
res, ſuasq; vires ſæpius excẽdentes, & inquit Richardus
de Medrauilla in 4. ſent. diſt. 38. art. 3. q. 3. Quòd multi
etiam ex deliberatione aliqua bona dicunt ſe facturos:
qui hoc non dicerent, ſi per hoc crederent ſe eſſe obli-
gatos ad id faciendum tanquam neceſſarium ad ſalutẽ.
Facit tex. in c. cum veniſſent, extra de inſt. per quem tex.
ſolent communiter dicere ſcribẽtes, ꝙ ſi ego dico tibi,
Vis mihi dare talem. & tu reſpondeas, Non ſolum illã
rem, ſed quæcunque habeo: ex illis verbis generalibus
non naſcitur obligatio; Refert & ſequitur Fran. de Cur
te iunior in l. ea quæ commẽdandi. ff. de contrah. emp.
ideo ius ciuile non putauit æquũ eſſe quod quis aſtrin
gatur huiuſmodi promiſſionibus. Nam, vt inquit Plato
in Alcibiade 2. tutum non eſt quæ offeruntur temere
acceptare, vel optare, & iſtam rõnem conſiderauit Bar.
in l. 1. §. ſi quis ſimpliciter. ante §. ver. præterea probemus.
ff. de verb. obli. Salyc. in l. legem. in 5. col. C. eod. Paul. de
Caſtr. in rub. ff. de verb. oblig. in 4. qu. vbi etiam Soc. in
col. 7. verſ. vlterius quæritur. & Bal. Nouel. etiam col. 7.
verſ. ideo enim. And. ab Exea vbi ſupra, cuius formalia
verba ſunt quæ retulimus, & hanc rationem probant
21 duo iura, de quibus nullus ipſorum meminit. nempe l.
diuus. ff. de mil. teſt. & §. plane. Inſt. eo. tit. Secundum q
videtur quod ſi quis pacto nudo deliberate ꝓmitteret,
teneretur efficaciter, quia tunc ceſſaret præcedens ratio,
argum. l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patro. l. cum pa-
ter. §. dulciſſimis. ff. de leg. 2. ſed Lancelotus Galiaula

per Exeam relatus reſpondet, Non ceſſare legem gene
ralem quamuis eius ratio ceſſet, quando ea ratio non
fuit expreſſa in lege, id quod verum non eſt, ſi ea ratio
ſubintelligeretur etiam tacite, vt tradunt Paul. Caſtr. &
Iaſ. in l. quamuis. C. de fideic. poſt Glo. ibi. Ex ea autem
hac in re ait, Doctores hactenus nuſſitaſſe, ſeque pla-
nius reſpondere, quod lex ciuilis hac in re circa dandã,
vel non dandam actionem nihil diſpoſuit, ſed tantum
actionem dare omiſit, quod ſi recte inſpexeris nihil eſt.
nam ideſt de quo diſputatur, quare lex ciuilis actionẽ
non conceſſerit pactioni nudæ, quandoquidem nihil
tam fidei, & rationi humanæ congruit, quam eam ſerua
re, vnde reuuentes, & perfidos ad eius obſeruationem
debuiſſet compellere.

22 Dic ergo nouiſſime tria † fuiſſe tempora, Primum a
primordio mundi, quando nec erant principes, nec iu-
dices, aut magiſtratus, nec leges ſcriptæ, Alterũ quo eſ
ſe cœperunt principes, nondum tamen erant leges ſcri-
ptæ, Vltimum quo & leges ſcriptæ, vel etiam mores, &
conſuetudines regionum particulares eſſe cœperũt. Pri
mo tempore vigebat ſolum ius naturæ, quod gentium
primæuum appellamus, quodque omni compulſione,
(vt iam attigimus) carebat, ſicque eo tẽpore pacta nu-
da non exequebantur vllo iure in inuitum, quia nõ erat
vllus cuius imperio id fieret, parum enim profuerat eſſe
ius, cum deeſſent magiſtratus, qui illud ad effectum ꝑ-
ducerent. l. 2. ff. de ori. iu. Secũdo tempore quo vigebat
ius gentium, erantq; principes qui illud ad effectum ꝑ
ducerent. d. l. 2. ea pacta regis imperio ad effectum per-
ducebantur, cum quod id ſemper fuit eratque æquum,
tum etiam ꝙ eo tempore æquius erat, quam a primor
dio mundi, quia, vt patet ad ſenſum humanum, com-
mercium eſſe non poteſt, vbi fides conuentionum nõ
ſeruatur. Vnde eam iuratam violare, capitale crimẽ erat
apud Aegyptios, teſte Ioan. Boemo lib. 1. c. 5. de mori
bus var. gen. eo, ꝙ ea fidei violatio humanum commer
cium diſſiparet, ſicque cum quo tempore ius gentiũ vi
gere cœpit, populi & principes eſſe cœpiſſent, & frequẽ
tiſſima commercia eorum, (quæ antea non ita frequẽ
tata erant, cum homines diſperſi, & fere more ferarũ vi
tam agerent) par erat, vt tũc ea fidei obſeruatio arctius
commendaretur, ad effectumque perduceretur, ſicque
manu regia id fieret. Verum quia ſæpe iactionis cauſa,
vel loquendi libidine, aut leuitatis ſociũe cã, promiſſio
nes, & verba iactantur, vt iam oſtendimus, & præterea
probatur in l. non ſolum. ff. de act. & obl. iuncta lege an
inutilis. ff. de accept. iõ ius ciuile, quod tertio tempore
eſſe cœpit, illum rigorem temperauit, mediamque viam
elegit, hominum conuentiones interdũ exequendo, in
terdum executionem prætermittendo. Perducit. n. ad
effectum eas conuentiones, quæ & frequentiores ſunt
& ſic ad vitam ſocialem, & politicã magis neceſſariæ,
quales ſunt emptionũ, venditionum, locationum, cõdu
ctionum, ſocietatum, mandati, commodati, depoſiti, pi
gnoris, & ſimilia, quæ enumerantur in l. iuris gentium,
in prin. ff. de pact. in prin. Inſt. de obli. ex conſ. reliquas
vero conuentiones non ita frequẽtes, & neceſſarias ad
effectum contra inuitos non exequitur iure actionis,
quamuis & eas ex toto inermes, non reliquerit, quan-
doquidem eis conceſſit ius excipiendi. §. præterea. Inſt.
de excep. d. l. iuris gentium. §. igitur nuda. Iuſsitque ut
naturalis obligatio, quæ ex illis naſcitur, ꝓdeſſet ad no
uationem. l. 1. ff. de nouat. & ad delegationem. §. præte-
rea. Inſt. quib. mod. toll. ob. & ad fideiuſſorem. §. 1. Inſt.
de fidei. cum ſimil. haberetque alios effectus a iure ciui
li ſibi accõmodatos, de quibus per Gl. & Doct. in d. §.
præterea. Inſt. de excep. Sed generales & conuentiones
tã legitimas (quas nominatas appellamus) quã reliquas
quibuſdã in caſibus voluit effectu actionis carere, velu

ti ſi promitterent minores ætate, aut prodigi poſt bonorum interdictionem, aut mulieres ex cauſa fideiuſſionis aut filijfamilias ex cauſa mutui, aut furioſi, aut ſerui, vt per totum ff. & C. ad Velleia. per totum titulum ff. & C. ad Maced. per omnes titulos ff. & C. de minori. per totũ titulum ff. & C. de cura. furi. l. is cui bonis. ff. de verb. oblig. d. l. quod attinet. d. l. in perſonam, cum ſimi. Cùm ergo interdum conuentionem ſeruare æquum ſit, interdũ etiam non ſit, conſultiſſimè ius ciuile neque ſemper cõuentionibus actionem denegauit, vt erat primæuo tempore, neque ſemper ad effectum eas perduxit, vt erat ſequenti tempore, quo viguit ius gentium ſecundariũ, ſed diſtinxit inter perſonas & cauſas, inter perſonas, vt ſoli prudentiores & grauiores arctarentur, in cauſas, vt nec illi arctarentur, niſi promitterent ex cauſis frequentioribus, & ſic magis neceſſarijs ad ſocialem & politicam hominum vitam, quo caſu quia res non tàm ad manus in promptuque ſunt paratæ quàm verba, conſultiſſimum fuit ex ſola verbali conuentione quem obligari, quo facilius expeditiuſque negocia fierent, in reliquis vero cõuentionibus non ita frequentibus, & neceſſarijs ſola cõuentione non obligari, quãdiu res integra eſſet, vt in omnibus contractibus innominatis, ſed tunc demum cũ res integra eſſe deſijſſet, ne variatione permiſſa alter ex contrahentibus læderetur. l. naturalis. ff. de præſ. verb. l. 3. l. ſi pecuniam. ff. de cond. ca. da. per totum C. eo. tit. Ergo ſi promiſi tibi centum, vtcunque ſolemniter etiam per ſtipulationem, ſi non expreſſi qua ex cauſa promittebam, liberabor. l. 2. §. circa. ff. de doli excep. quia promittendi cauſa eſſe potuit ex ijs, quas lex legitimas & nominatas eſſe voluit, quibuſque effectum & actionem accommodauit, potuitque, ex diuerſo eſſe ex ijs, quas vt ſic legitimas non adoptauit, ſicque in hac re dubia ſuccumbit actor. c. cùm partium iura, de reg. iur. li. 6. l. 1. l. actor. C. de prob. l. qui accuſare. C. de edendo. §. commodum. Inſtit. de interdi. Sicque interim qui verba tãtùm accepit, verbis, vt contentus ſit, par eſt.

Ergo (vt tandem è diuerticulo ad uiam redeamus) cũ ſeruus promittit ciuiliter, non obligatur, quia eo iure ciuili eſt eius ſtatus annichilatus, d. l. quod attinet, comparaturque iumentis. l. 2. ff. de noxali. act. l. 2. ff. ad leg. Aqu. Sed obligatur naturaliter. l. naturaliter. l. ſi id quod. l. interdum. ff. de cond. indeb. cum alijs ſuprà alle. quia quò ad ius naturale reliquis hominibus par eſt, d. l. quod attinet, ſed talis obligatio naturalis paſſiua caret effectibus, quos legem ciuilem naturalibus obligationibus condonaſſe ſuprà diximus, ita procedit l. ſed ſi ſerui. ff. de fideiuſſ. ratio, quia eo iure ſeruus nihil eſt, non magis quàm iumentum. Sed quo ad reliquas regiones, in quibus ius ciuile noſtrum non ſeruaretur, quæſtio facti erit.

Adde ſuperiorib. (vt clariora reddantur) quod lex ciuilis non eſt, neque eſſe poteſt certa, vtrum promiſſor deliberato ſeſe obligandi animo promiſerit, an fortè ioci, ludibrij, iactationis, oſtentationiſve, aut nugandi cauſa. priore enim caſu iuſtum eſſet actionem polliceri, poſteriore, autem non vtique, in re dubia tutius, & humanius eſt promiſſorem abſoluere quàm condemnare. l. abſentem. in prin. ff. de pœnis. c. cum partium, de reg. iu. li. 6. l. fauorabiliores. ff. eo. tit. l. Arrianus. ff. de act. & obli. ideò hominum promiſſiones regulariter non exequitur. Fallit in conuentionibus frequentioribus, & ſic ad commercium & hominum vitam ſocialem & popularem magis neceſſarijs quales ſunt eæ conuentiones, quas nominatas appellamus, (vt dixi). Ratio eſt, quia ſi non exequeretur, humana vita & popularis ſocietas non poſſet cõmodè agi aut ſubſiſtere. Sicque reliquæ conuentiones innominatæ vtpotè minus frequentes, ſicque minus neceſſariæ remanent ſub regula, quia per hoc humana ſocietas & commercia non tàm impediuntur. Ergo lex ciuilis omnem obligationem naturalem, quæ ex conſenſu cuiuſlibet conuentionis ſiue nominatæ, ſiue innominatæ orirétur, libentiſſimè exequeretur, ſi certò ſciret deliberatè promiſſum fuiſſe, ſicque obligationem naturalẽ ortam fuiſſe. verùm quia vtrũque incertum eſt. ideò actionem in re dubia non pollicetur regulariter. Ergo non commodè dicitur obligationem naturalem à lege ciuili non præſumi per interuentum conuentionibus, niſi ea conuentio ſit nominata, intellige non præſumi quò ad dandam actionem, præſumi tamen quò ad dandam exceptionem, & quò ad alios effectus ſuprà relatos, qui leuioris damni & momenti legi viſi fuerunt, & eſt reliqs longè elegantior & planior expoſitio.

SVMMARIVM.

1 *Homicidium ſui facere quare homini non licet, ratio improbata nouiſſ.*
2 *Deus dedit omne quod habemus.*
3 *Prodigere noſtra fas eſt.*
4 *Seruus domini ſalutem ſuæ præponere debet.*
5 *Vaſallus domini ſalutem ſuæ præponere non tenetur.*
6 *Vita aut bona non eadem ratione nobis à Deo data.*
7 *Honoris ſui homo an ſit dominus.*
8 *Honor vitæ æquatur.*
9 *Honor reliquis rebus precioſior.*
10 *Honoris defendendi cauſa licet alterum occidere.*
11 *Honor amiſſus an reparari poſſit.*
12 *Hiſtoria Coriolani.*
13 *Hiſtoria Labieni.*
14 *Nobilis aggreſſus non tenetur fugere.*
15 *Honoris cauſa licet inire duellum.*
16 *Hiſtoria Ambroſii.*
17 *Honores ſeparari poſſunt per actum meritorium vel demeritorium.*
18 *Honor virtute paratus lædi poteſt per actum demeritorium, non per meritorium, vel medium.*
19 *Hiſtoria Lucretiæ Romanæ.*
20 *Hiſtoria Caroli Quinti Imperatoris.*
21 *Hiſtoria variæ.*
22 *Hiſtoria Marij.*
23 *Hiſtoria Cæſaris.*
24 *Nobilitatis priuilegia à nobis poſſunt ſeparari.*
25 *Hidalguæ priuilegia à nobis poſſunt ſeparari.*
26 *Vità pro amico periculo exponere licet, iure fo. & po.*
27 *Virtutis opus non iactantiæ fuit facinus Mutij Scæuolæ brachium concremantis, quicquid diuus. Aug. & Sotus interpretentur.*
28 *Hiſtoria Scæuolæ.*
29 *Hiſtoria Piladis, & Oreſtis.*
30 *Hiſtoria vxorum Indarum.*
31 *Vitam pro patria periculo exponere licet & decet.*
32 *Hiſtoria Pompeij.*
33 *Vitam pro parentibus exponere licet & decet.*
34 *Vox populi vox Dei aut naturæ eſt.*
35 *Duelli definitio improbata.*
36 *Duelli vera definitio.*
37 *Hiſtoria Regis Sanctij & ciuium Zamorenſium.*
38 *Fabula Amadigij.*
39 *Hiſtoria trium Romanorum & totidem Albanorum.*

CAPVT XI.

QVADRAGESIMOQVINTO colligitur iura diſponere non potuiſſe, vt homo poſſit honorem ſuum, aut vitam prodigere. Nam vt principum ita & legum imperium ad noſtram vtilitatem eſt, nobis autem nihil pernicioſius

quàm

quam honorem, aut vitam prodigere, ergo id non lice-
1 re ex noſtra opinione prin. ſit cõſequens. Ergo† homo
an vitæ ſuæ dominus ſit dubium eſt, & quid quo ad fa-
mam, & honorem? & quod vitæ dominus non ſit, tenet
doctiſſimus Dominicus de Soto, lib. 4. q. 2. ar. 3. de iuſt.
& iure, quia vita (inquit) à ſummo Deo nobis data eſt,
iuxta illud: Ipſe enim fecit nos, non ipſi nos, vnde eius
iniuſſu eam abijcere non licet, quæ ratio nulla eſt, tum
quod res alienas, quas attingere nefas eſt, per totum C.
de reb. ali. & in præcepto Decalogi, poſſumus tamẽ eas
nobis datas à domino ſuo abijcere, & prodigere. l. ſed
& ſi lege. §. conſuluit. ff. de pet. hæred. ibi, dum re ſua ſe
2 abuti putant, cum ſimi. infra allegãdis. tum etiam †quod
reliquas etiam res, quas habemus, à ſummo Deo acce-
piſſe videamur, iuxta illud: Omnia ſubiecisti ſub pedi-
bus eius, oues & boues, inſuper, & pecora campi, vnde
Poeta ait.

Omnia cum dono tibi ſint conceſſa Deorum,
Si quod habes non vis dic mihi quid capies.

3 Eſt tamen cõſtat iſthæc omnia bona terrena nos poſ
ſe abijcere, d. §. conſuluit. l. 1. & magis verbo, prodegit.
ff. ſi quid in fraudem patroni. l. non vſq; ff. ſi quis a pa-
ren. ſuer. manu. l. qui autem. in prin. & §. 1. ff. quę in frau
dem creditorũ. Adhuc tamen ipſius concluſio vera eſt
iuxta illud Sap. 16. Tu es Domine, qui vitæ, & mortis ha
bes poteſtatem, ergo non alius. Ad idem Deutero. 22.
Ego occidam, & viuere faciam, ergo non alius. Et Ci-
cero lib. 1. Tuſcul. Vetat dominans ille in nobis Deus,
iniuſſu hinc nos ſuo demigrare, quum vero cauſam iu-
ſtam Deus ipſo dederit, ne illa medius fidius vir ſapiens
lætus ex his tenebris in lucem illam excelſerit, nec tamẽ
illa vincula carceris ruperit. leges enim vetant, ſed tan-
quam à magiſtratu, aut ab aliqua poteſtate legitima, ſic
à Deo euocatus, atque emiſſus exierit. Idem Cicero in
ſomnio Scipionis. Tibi & pijs omnibus eſt animus cu-
ſtodia corporis retinẽdus, nec iniuſſu eius à quo ille eſt
nobis datus, ex hominum vita migrandum eſt, ne mu-
nus aſſignatum à Deo defugiſſe videamur. Idem Cice
ro in Cato. mai. Non eſt iniuſſu Imperatoris, ideſt, Dei
de præſidio, & ſtatione vitæ decedendum, & rurſus in
ſomnio Scipionis: Niſi Deus iſtis te corporis cuſtodijs
liberauerit, ad Cœlum aditus patere non poteſt. Et Si-
lius Italicus, lib. 4. ſic cecinit.

Cadumq; feros auertite ritus.
Et Ouidius lib. 3. Artis.
Vacuus cadis habete manus.

Nec dubium eſt, quin ob charitatem, & iuſtitiã ho-
micidium prohibeatur, & cõtra eam charitatem imma
nius peccaſſe videatur, qui ſeipſum quam qui alium in-
terficeret, cum charitas bene ordinata à ſeipſo incipere
debeat. l. præſes. C. de ſeru. & aqua. vnde Terentius ait:
Natura hominum ita comparatũ eſt, vt omnes ſibi me
lius eſſe malint quã alteri. vnde Cicero in Orat. in Vat.
ait. Nemo eſt tam demens tamque parum de ſe cogi-
tans, qui alienam vitam magis quàm ſuam diligat. Et
rurſus 3. Offic. Sibi vt quiſque malit, quod ad vitę vſum
pertinet, quam alteri conceſſum eſt nõ repugnante na
tura. Quinimo, vt ipſe in Philip. 2. ait. Qui multorum ſe
cuſtodem profitentur, eum ſapientes ſui primum capi-
4 tis aiunt, cuſtodem eſſe oportere. † Vnde & ſi ſæuior
lex iuſſerit ſeruum vitam pro domino ita exponere, vt
domino pereunte nolit vitam ſibi aduerſari. l. 1. §. hoc
autem. §. ad Syllani. per rationem peculiarem, de qua
ibi, & quia ſerui iam parui fiunt, vt iumentis æquen-
tur. l. 2. ff. de noxal. act. l. 2. ff. ad legem Aquiliam. tamen
5 nullus alius ad id tenetur, † etiam ſi ſit Vaſallus, qui a
domino feudum acceperit, vt tradit Fernand. Loazes
conſi. pro March. de Velez, dubitatione 1. pag. 174. ſub
ijciens, quòd iſſi in ipſo prælio, ſi ſibi mortem imminere
viderit, debet ſuam ſalutem domini ſui ſaluti antepone
re, id quod etiam notat Gloſſ. communiter ibi appro-
bata in cap. 1. in princ. quibus modis feudum amittatur
Gloſ. in c. 1. a morte, de alie. feu. paterni. Bal. & Aluarot.
in d. c. 1. verſic. 5. quæritur quib. mod. feu. ami. Paris de
Puteo, qui hanc affirmat eſſe communem ſententiam
in tractat. de re mili. lib. 5. verſ. an vaſallus. Afflict. in ca.
1. §. ſi. hic finitur lex. Zaſius de feud. par. 7. colum. 4. Io.
Iacob. de Leonardis inter conſilia feudalia Albe. Brun.
conſi. 117. in hac cauſa. col. 11. Marti. Siſman ut de feu
dis in rub. quib. mod. feud. amit. col. 3. vt ita refert Loaz
vbi ſupra, id quod vt nobis videtur, parce admittendũ
eſt, ſicque non aliter, quàm ſi vaſalli, aut ciuis certum &
indubitatum mortis periculum immineret, & faciunt
quæ plene in ſimili traduntur per Hier. Cagn. in l. ſem-
per, qui non prohibet. ff. de reg. iur.

Redeundo ad principalem concluſionem, quæ ha-
bet, neminem eſſe vitæ ſuæ dominum ea ex ratione iu-
ſtificatur, quod etiam membrorum ſuorum nullus do
minus eſſe intelligitur, vt in l. liber homo. ff. ad le. Aqui.
& faciunt omnes leges, quæ ſunt ſub tit. ff. de ijs, qui
6 mortem ſibi conſciuer. Facit etiam, quia licet† tam vita
quam res omnes in origine exæquentur, quia vtrunque
à Deo proceſſiſſe videatur, tamen bona, (vt oſtendi-
mus) conceſſa a Deo fuerunt ad meram noſtram vtili
tatem, & vſum, vita vero non ſolum ad noſtram utilita-
tem, & vſum, ſed etiam ad Dei gloriam, & honorem, id
que forte principaliter, teſte Cicerone, qui ita ait lib.
2. de nat. Deorum: Omnia aliorum cauſa ſunt generata
vt fruges, atque fructus, quos terra gignit animantium
cauſa, animantes autem hominum, ut equum, uehendi
cauſa, arandi bouem, uenandi, & cuſtodiendi canem, ip
ſe autem homo ortus eſt ad mundum contemplandũ,
& imitandum. 2. de Nat. Deo. & 3. de natura Deorum.
Sunt ex terra homines, non ut incolæ atque habitato-
res, ſed quaſi ſpectatores ſuperarum rerum atque cœle
ſtium, quarum ſpectaculum ad nullum aliud genus ani
mantium pertinet. Itaque cum Deus Opt. Maxim. qui
omnia hominibus conceſſit, non tamen ad eundem
vſum omnia cõceſſerit, ſed mentem & uitam ad ipſius
Dei gloriam, honorem, & cultum, & ad contemplanda
eius opera mirabilia, reliquas res, ad meram ipſorũ mor
talium utilitatem, & uſum. Cumque ad cuiuſque utilita
tem conceſſa ipſe poſſit abijcere, reliqua uero non uti-
que, l. pen. C. de pact. l. ſi quis in conſcribendo. C. de E-
piſc. & Cle. cum alijs ſupra alleg. par eſt, ut reliquorum
bonorum homo dominus eſſe uideatur, utpote ad ſui
merum uſum conceſſorum, uitæ uero ſuæ nõ ita utpo-
te ad Dei cultum potiſſimum conceſſæ. Vt ſic nõ tam
inſpiciendum ſit, a quonam iſthæc omnia conceſſa fue
rint (id quod parũ apte doctiſſimus Dominicus de So
to, ubi ſupra huius rei fundamentum eſſe putabat) quã
ad quem uſum conceſſa fuiſſent.

7 Quo† ad alterum articulum, an homo ſit dominus fa
mæ, & honoris ſui? pro parte negatiua facit, q honor ui
tæ ęquatur. l. iuſta cauſa. ff. de manumiſ. uind. tenet Ge-
8 rar. de Petra ſancta ſing. 1. nu. 10. † Vnde, ut Iureconſul-
tus refert in l. 2. §. pen. ff. de orig. iur. Virginius filiæ ſuę
honorem ipſiuſmet filiæ anteponendum eſſe exiſtima-
9 uit. †ſicq; honorem reliquis omnibus rebus precioſior
eſt l. Iul. ff. ſi quis omni. cau. tex. facit l. 3. §. ſi cõiunctim.
10 ff. de leg. præſt. Vnde† ut pro uitę corporisque tutela im
pune aggreſſorem occidere fas eſt. l. ut uim, ubi p om-
nes. ff. de iuſt. & iure. ita & pro honoris defenſione, ut
Gerar. de Petraſancta ſing. 82. quæ ſunt contra hone-
ſtatem, num. 7. ſicque cauſa honoris dicitur eſſe ardua.
Bal. in l. ex ratione, col. 2. C. de appell. facit. Gloſ. ſing. in
§. ſuſpectus aũt. Inſt. de ſuſp. tut. in uerbo, ob culpã, p l.
inimicitiæ. ff. de his quib. ut indig. Vñ Ouid. ſic ſcripſit.

Nulla reparabilis arte læſa pudicitia eſt
Deperit illa ſemel.

11 Et †diuus Hierony. in c. ſi Paulus. 32. q. 5. audacter (in
quit) dicam, Deus cum omnia poſſit, ſuſcitare virginẽ
poſt ruinam non poteſt, & infamiam facti tollere etiam
ſummus Pontifex non poteſt. Andr. Tiraquell. de iure
conſt. part. 3. limit. 7. dixi in §. 15. de ſucc. prog. lib. 2. n.
& ita in ſpecie, vt honoris ſui ac famę homo dominus
non ſit, tenuit Cayetanus in 2. 2. q. 73. & idem Cayeta-
nus in ſua ſumma.

12 Facit † nam Martius Coriolanus ob operam bene na
uatam ante prędæ diuiſionem è ſingulis rebus, equis &
captiuis denos ſibi eligere & optare a conſule iuſſus, in
ſuper & equo quidem quaſi in ſignum fortitudinis, &
honoris accepto, reliqua quaſi mercedem ſuperent, re-
ſpuit, teſte Plutar. lib. 6. Apoph.

13 Idem † Plutarchus eod. lib. ita refert, Titus Labienus
equiti ſtrenuo de præda Gallica aurum donauit, id vi-
dẽs Scipio, dixit equiti, habebis donum viri diuitis, hac
audita voce eques aurum ad pedes Labieni abiecit, idẽ
quum audiret Scipionem dicentem, Imperator te do-
nat armillis argenteis, alacer gaudio abijt, ſicque aurum
contempſit, honorem amplexus eſt. Vnde Ouidius ad
finem operis ſui Metamor. ſic quaſi exultans cecinit.
Iam opus peregi dura quũ non poterit abolere vetuſtas
Et Virg. Eclog. 5.
Semper honos nomenque tuum laudeſque manebũt.
Et Auſonius in Solonis ſent.
Non erunt honores vnquam fortuiti muneris.
Et Virg. 1. Aeneid. repetijt eundem ver-
ſiculum ſic canens.
Semper honos, &c.

Et ſi honor & ſama, tam in æternum poſtque vitam
viuat, in reliquis rebus non ita eſt. Vnde Ouid. de triſti
bus lib. 5.
Diuitis ad manes nil feret vmbra ſuos.
Et Propert. lib. 3. Eleg. ad amicam.
Haud vllas portabis opes Acherontis ad vndas.

Vnde Cicero pro Caio Rab. Exiguum (inquit) vitæ
curriculum natura nobis circumſcripſit immenſum
glorię. Idem Cicero pro Seſt. Vita breuis, inquit, eſt glo
riæ curſus ſempiternus. Idem Philip. 14. Breuis vitæ da-
ta eſt, at memoria (inquit) bene redditæ viæ ſempiterna
quę ſi non eſſet longior quam vita, quis eſſet tam amens
qui maximis laboribus & periculis ad ſummam laudem
& gloriam contenderet. Idem ad Plan. Fami. lib. 10. Is
honos (inquit) videri ſolet, qui non propter ſpem futu-
ri beneficij, ſed propter magna merita claris viris defer
tur, & datur, eſt que non inuitamentum ad tempus, ſed
perpetuæ virtutis præmium.

His tamen prætermiſſis contrarium, vt honoris ſui
dominus quiſque ſit, contendit doctiſſimus Domini-
cus de Soto, vbi ſupra aitque idem voluiſſe diuum Tho
mam 2. 2. q. 37. art. 4. dum ait, quod in cuiuſque arbitrio
eſt pati famæ ſuæ detrimentum, niſi id vergat in pericu
14 lum aliorum, quod exemplificat ipſe Dominicus † fu-
giendo (inquit) prælenſit tacitus turpe eſſe homini no-
bili fugere, ſi a ruſtico forte aggreſſus eſſet, ad fugiendũ
enim non teneretur, nec ſi talem ruſticum occideret,
teneretur de occiſo. ita Gerardus de Petra ſancta ſingu
lari 82. quæ ſunt contra honeſtatem. nu. 5. Bald. in l. ſi fi
lius. ff. de cond. indeb. Idem Bald. in c. 1. col. 5. de pace te
15 nenda. qui etiam ibi & Gerardus, vbi ſupra ait, † pro de-
fenſione honoris licere inire duellum, quia crudelis eſt
qui negligit famam ſuam. c. nolo. 12. q. 1. & 31. diſtin. Ni,
cena. id quod hodie vt fiat duellum vetitum forte fiet.
quia in hoc Concil. Tridentino, vbi hoc anno M.D
LXIII. menſe Auguſti iuſſu Hiſpaniarum Regis potẽ-
tiſſimi domini mei, propoſitum eſt duella vetari. quam
uis nondum definitum ſtat.

16 Adducit † cã idem Dominicus, quod beatus Ambro-
ſius, vt legitur in eius hiſtoria, puellam in cubiculũ ſuũ
immiſit ac recepit, vt hæc infamia impedimento eſſet,
quo minus in Antiſtitem eligeretur. adducit Auguſti-
num, & Anſelmum multa detegiſſe eorum honoribus
noxia.

Quid dicendum? in hoc articulo difficili & a nemine
vnquam, in cuius ſcripta inciderim, bene digeſto, præ-
fari oportet honorum alium eſſe datiuum, alium na-
tiuum, quo ad datiuum, qualis eſt qui ex magiſtratibus
principatus aut ſimilibus contingit. Videndum eſt an
perdi poſſit per actum meritorium, vel per actũ deme-
ritorium, vel per actum medium, qui nec meritorius ſit
17 nec demeritorius. † & poteſt per actum meritorium, pu
ta, quia is magiſtratus morbo, vel ſenio cum ſe ſe impe
ditum videret, voluit a ſe magiſtratum, munus, honorẽ
abdicare, vel in alium transferre. l. 1. ff. de cõſt. prin. l. 2. §.
deinde qa difficile. ff. de origine iuris, vel monachus fa-
ctus fuit, vt in auth. ingreſſi. C. de ſacroſanct. Eccleſ. Per
actũ demeritorium ſimiliter amittitur. c. infamibus de
reg. iur. lib. ſexto. Idẽ fieri & contingere põt p actũ me
dium, puta per demẽtiam inculpabilẽ huic ſuperueniẽ-
tem, vel quia iſte voluit in alium transferre æque ido-
neum, vt dd. iuribus. & is honor non eſt proprie, de quo
18 loquimur. † Sed honor natiuus, quem quis conſequitur
per virtutem ſuam, egregiaque facinora (quem na-
tiuum libuit appellare, eò quòd ex ipſomet facto citra
vllius hominis miniſterium honor & egregia fama tali
bus egregijs facinoribus accedit & comes eſt) non eſt
migrabilis de ſubiecto in ſubiectum, aut ceſſibilis, nõ
magis quam morte extinguibilis, quem morte non ex-
tingui ſuprà oſtendimus, ergo ſi talem honorem virtu-
te partum velles in amicum tibi gratum cedere, nihil a-
geres, niſi ineptire.

Sed an poſſit extingui, vel minui per actum merito-
rium, vel demeritorium, vel medium? & per meritoriũ
non poſſe conſtat, ſed potius augeri, per demeritorium
verò poteſt ſine dubio, vel minui, vel extingui, d. cap. ſi
19 Paulus. 32. q. 5. † Quem quidem honorem & famã egre-
giam, qua pollebat Lucretia Romana, ne per vim ſibi à
Tarquinio Superbo allatam periclitari videretur, mor-
tem ſibi conſciuit illa uerborum memorabili teſtatio-
ne, quam his verbis eleganter modulatus fuit Ouidius:
Cùm foderet ferro caſtum Lucretia pectus
Sanguinis & torrens egrederetur, at
Teſtetur cunctis me non violaſſe pudorem
Ante virum ſanguis, ſpiritus ante Deos

Et hoc modo accipi poſſunt & debent exempla Be.
Thomæ, & Auguſtini, & Ambroſij, & aliorum ſuprà p
Dominicum relata, & per talem actum demeritorium
nihil mirum ſi ſama lædi poſſit & honor, ſitque homo
dominus famæ ad eam prodigendam, nam & uitæ ſimi
liter eſſet ad eam amittendam, vt ſi capitaliter delinque
ret, ut per omnes leges. ff. C. & Inſt. quæ ſunt ſub titulis
20 de publicis iudicijs. Per † actum verò meritorium extin
gui, aut minui non poſſe conſtat, ſed potius augeri; vt
proximè diximus, dum de trãſlatione huius agebamus,
exemplum in Carolo Quinto Romanorum Imperato-
re inuictiſſimo Hiſpaniarum Rege ac domino meo, q
dum ſanctorum more ſolitariam vitam monaſterio in
cluſus agere uellet, habenas totius orbis regendi Philip
po eius filio (ſimiliter domino meo, qui imagine patris
quaſi humani generis delicium, & bonorum virorum
refugium ac vnica ſpes eſt) commiſit, quo non minus
egregio quàm raro facinore honores antea actos ſœli-
ciſſimè ac mirè ornauit. Per actum verò medium, nec
augebitur, nec minuetur, ſed conſeruabitur, vt patet ad
ſenſum, huiuſmodi autem honores & fama minui ſolẽt
ſæpiſſimè

ſæpiſſimè ex accidentibus & infortunijs.

Sic & Manilius lib. 4. Aſtro. cecinit:

Quid referam cannas, admotaque mœnibus arma
21 *Varronemque fugam magnum quod vincere poſſet.*
Poſtjunctus Traſimene lacus Fabiumque morantem
Accepiſſe iugum victas. Carthaginis arces
Spectatum Annibalem noſtris cecidiſſe catenis.
Exiliumque rogi furtiua morte luiſſe.

De Marij fine, qui ſepties Conſul fuit, ſic Ouid. lib. 4. de Ponto:

22 *Ille Iugurthino clarus Cymbroque triumpho.*
Quo victrix toties conſule Roma fuit.
In cœno Marius iacuit, cannaque paluſtri.
Pertulit, & tanto multa pudenda viro.

De Cæſaris miſerabili fine hæc Manilius lib. 4. Aſtro.

23 *Ille etiam cœlo genitus, cœloque receptus.*
Cum bene compoſitis victor ciuilibus armis.
Iura togæ regeret, toties prædicta cauere
Vulnera non potuit, toto ſpectante ſenatu
Indicium dextra retinens, nomenque cruore
Deleuit proprio, poſſint vt vincere fata.

Eſt alius honor natiuus, puta nobilitas, non propria virtute parta, ſed à maioribus hæreditario, aut paterno iure habita, quæ ſimiliter à nobis, niſi per actus demeritorios ſeparari nequit, quamque non poſſumus renunciare, aut alienare gratis, vel precio, ſicque meritò eius dominium nos habere liberum, quale in reliquis rebus habemus, negandum eſt, vt nos contra nouiſſimos conſedimus de ſucc. crea. li. 3. §. 3. n. 295. & §. 22. n. 78. & illa ex uirtute ſimiliter originem habuit maiorum noſtrorum, quę iure ſanguinis ad nos delata fuit, ſicque is honor & ſuperior ſimillimi ſunt, & pari ferè iure moderandi.

24 †Quando vero huiuſmodi honorib. natiuis datiuus honor accedit, tunc datiuus ille honor migrare & abſcedere poteſt immoto manente honore natiuo, quid enim ſi mos, aut ſcriptū eſt in regione quadam, vt poſt quæſitam per egregia facinora nobilitatem ſequantur, & accedant quidam honores, priuilegia, prærogatiuæ,
25 immunitates, quale eſt, †vt talis pro debito ciuili carceribus detineri non poſſet, aut non poſſit contra eū fieri executio in lectulo ſuo, nec in veſtibus quotidianis, nec in equo, armis & ſupellectilibus, vt eſt apud nos Hiſpanos (in nobili, qui vulgo hidalgus uocatur) & proptera in quibuſdam oppidis ſunt ſtatuta, vt reditus, & bona communitatis per talem nobilem nequeant conduci. Alibi etiam ſunt ſtatuta, ne tales nobiles poſſint habitare, quale apud nos Hiſpanos eſt, in oppido, quod Elpinar vocatur, & in altero, quod dicitur Villacaſt. Quid, inquam, ſi talis nobilis mauult illis in oppidis habitare, quàm ſplendore & prerogatiuis nobilitatis gaudere id, quod ſæpè accidit, vel mauult cōducere bona communitatis, quàm talibus potiri priuilegijs, an poterit repudiare & renunciare à ſeque ſeparare talia priuilegia, taleſque honores? & magis eſt ut poſſit id, quod probat, ſi rectè inſpiciatur, d. l. pen. C. de pact. & l. ſi quis ſi in conſcribendo, C. de Epiſ. & Cler. manebit tamen ſaluus & īmotus honor ille natiuus & ſplendor, ſiue partus ſit ꝓpria illius renunciantis virtute, ſiue a maioribus ſuis extractus fuerit, & ita viſibus ſæpè admiſſum fuit in oppidis duobus ſuprà commemoratis, quod tenendum eſt, quamuis aliquantulum hæc aduerſentur his, quæ diſſeruimus d. li. 3. de ſucc. crea. in duobus locis, ad quæ me ſuprà retuli, quæ hic iungenda ſunt.

26 Superioribus proxima eſt quæſtio illa, † an ut quis ſeipſum necare temerè non poteſt, vt iam fusè edocti ſumus, ita quoque pro amico uitā exponere nō liceat? id quod aliquantulum ſignificare viſus fuit diuus Auguſtinus li. de mend. c. 6. ſed ipſemet c. 10. li. de amic. cōtrarium dilucidè tenuit, quem ſequitur Dominicus de Soto li. 5. q. 1. art. 6. de iuſt. & iur. affirmans hanc eſſe cōmunem opinionem Philoſophorum. allegat verbum Chriſti Io. 15. dum ait; Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam ſuam quis ponat pro amicis ſuis, quæ verba non videntur ei feciſſe ſatis, eò q ibi intelligitur pro ſalute ſpirituali amici, non pro corporali, ſed certè verus ſenſus eſt, vt Redēptor noſter ſenſerit, etiam pro vita corporali amici licere vitam corporalem exponere. Nam quamuis ipſe vitam ſuam pro vita noſtra ſpirituali, non pro corporali expoſuerit, & exponere propoſuerit, tamen eam ſimilitudinem, qua viſus fuit, tacitus imò palam approbauit, ſignificans qđ vt amicus non ſolùm licitè & legitimè, ſed etiam laudabiliter & egregiè ponit vitam corporalem ſuam pro vita corporali amici, ita ipſe Dominus noſter vitam ſuam corporalem pro vita & ſalute noſtra ſpirituali exponebat, & vtroque caſu facinus egregium eſſe ſignificauit, & laudis, virtutis, charitatis, trophæique plenum. corporea denique vita eſt temporale bonum, nec enim eſt vltimus finis noſtræ fœlicitatis, ſed tantùm id eſt vita ſpiritualis, ergò pro alijs bonis tēporalibus tuendis periculo exponi poteſt, licet ſint minoris precij, ut patet ad ſenſum & tenent Gl. & communiter Doct. in l. vt vim. ff. de iuſt. & iur. eſtque opinio communis, q in tali certamine impunè occidere potero inimicum, hoc eſt, eum, qui bona mea mihi rapere volebat, id quod pleruq; fieri non poſſet ſine periculo vitę defendentis, ut diximus de ſucc. prog. li. 1. in præfa. ergò vt vitam corpoream periculo exponere poſſum pro rerum mearum defenſione, ita & longè honeſtius pro vita amici defendenda, q̄ etiam quò ad me charior videri debet, quā bona mea. Quæ omnia procedūt dūmō ſpes aliqua eſſet vitæ amici ſaluādę, nā ſi oīnò deſperatū fuiſſet, tūc ſi liceret, nec videret virtutis opus, ſed temeritas, aut demētia, aut inanis gloriæ & iactātiæ vitiū; qa charitas bñ ordinata dēt incipere a ſeipſo. l. præſes. C. de ſerui. & aqua. Vnde Terentius ait: Proximus ſum egomet mihi, adeo, vt etiam vaſallus feudatarius ad id non teneatur, vt ſupra num. 5.
27 ſcripſimus. † Vnde facinus Mutij Scæuolæ, qui pro patria ſaluanda vitam periculo ingenti expoſuit, ſummæ virtutis opus fuit, ſed poſtquam id auſum male ceſſerat brachium flammis admouere gloriæ & iactantiæ opus fuit, ſecundum diuum Auguſt. & Dominicum de Soto qui eum refert de iuſti. & iur. lib. 5. q. 1. arti. 3. quod non abnegauerim. Sed quin ſimiliter fuerit egregiæ fortitudinis opus & tollerantiæ negari non poteſt. Quinimo ſi verum amans (cum Scęuolæ animum non diuus Auguſtinus, nec Sotus, ſed ſolus Deus tunc vere noſſet) non ineleganter defendi poſſet egregię quoque virtutis & conſilij prudentiſſimi opus fuiſſe, ut rex Porſena cum tam inuictum & fortem animum in eo conſpexiſſet, ſimilem forte virtutem & fortitudinem in reliquis quoque Romanis ciuibus ſuſpicatus in cœpto deſiſteret, q quidem Scæuola huius animi & conſilij vt fuiſſet, & poſſibile fuit, & ſucceſſus mox comprobauit, quandoquidē Porſena, qui vrbem exercitu cingebat, eo facinore admiratus incœpto deſtitit, ne ergo videamur egregijs facinoribus inuidere, debitaque laude ea & tropheo fraudare, hanc animi & conſilij illius interpretationem vt
28 admittamus humanius & honeſtius eſt. † Et de Mutio Sęuola Claudianus de 4. Honorij Aug. Cōſ. ſic cecinit

Vel ſolus quid fortis agat, te ponte ſoluto
Oppoſitus Cocles Mutij te flamma docebit.

Et Manilius lib. 4. Aſtro.

Vulneribus victor, repetiſſet Mutius vrbem.

Stat ergo amicum pro amico vitam exponere, non ſolum in vtroque foro tam poli quā ſeculi fas eſſe, ſed

etiam opus

etiam opus egregium & trophæo laudeq́ue dignum intelligi,& tale iudicatur in Pylade & Oreſte, ſecundum ipſum Dominicum,de quibus Oui.li.3.de Pont. ſic ait.

29 *†Ire iubet Pylades charum periturus Oreſten,*
Hic negat,inq́ue vicem pugnat vterque mori.
Extitit hoc vnum,quod non conuenerit illis,
Cætera pars concors,& ſine lite fuit.

Et Ioannes Boemus li.2.c.8.de varijs hominum moribus ſic refert de penè incredibili ac ardẽtiſſimo amore vxorum erga maritos apud Indos Catheos.

30 †In Catheis Indis,ait,multæ vxores in vnius viri coeunt matrimonium,& is vbi vita diſceſſerit, apud grauiſſimos iudices ſuam quæque de meritis agunt cauſam,& quæ officioſior præ cæteris viro chariorq́; fuiſſe iudicantium ſententia comprobatur,illa in habitu ornatuq́ue quo cultius ſe exornare poteſt,victrix & lætabunda rogũ aſcendit,ac iuxta mariti cadauer accubat, amplexãs illud & deoſculãs ſuppoſitis ignib.pudicitiæ laude contemptis cum coniuge defuncto concrematur, cæteræ cum nota & dedecore viuunt.

31 Pro †patria autem velle vitam exponere ipſe Dominicus & diuus Auguſtinus in locis ſuprà citatis exclamãt vnde Cicero inqi:Reſpublica nomen vniuerſæ ciuitatis eſt,pro qua mori,& cui nos totos dare,& in qua omnia noſtra ponere,& quaſi conſecrare debemus. 2. de leg.Cic.author eſt.Et rurſus.

Laudandus eſt is,qui mortem oppetit pro Republicæ,qui doceat chariorem eſſe patriam nobis,quàm noſmetipſos.eſtque illa vox inhumana & ſcelerata eorum, qui negant ſe recuſare,quo minus ipſis mortuis terrarũ omnium deflagratio cõſequatur.3.de finibus.Idem Cicero ſcriptum reliquit;Et qui pro Republica vitam reddiderunt,nuſquam me hercule eos mortem potius, ꝙ immortalitatem aſſecutos putaui.pro Plancio idem Cicero teſtatur.Et Horatius Oda 2.li.2.ait:

Dulce & decorum eſt pro patria mori.

Huius rei ratio eſt,quia amor & charitas omnia ſuperat,teſte Ouidio,ſic canente.

Rurſus amor patriæ ratione valentior omni.

Huius rei ſtat egregium teſtimonium Pompe.Mag.

32 teſte Plutarc.& Eraſmo li.Apoph.†Quũ ingens rei frumentariæ Romæ eſſet penuria, Pompeius titulo quidẽ annonæ procurator,re autem vera maris terræque dominus declaratus,in Africam,Sardiniam, ac Siciliam nauigauit, multaque frumenti vi collecta properabat ire Romam,verùm cum ingente tempeſtate oborta naucleri detractarent nauigationem,ipſe primus nauim ingreſſus,iuſſit ancoras tolli,clamans vt nauigemus,vrget neceſsitas,vt viuamus non vrget, ſignificans patriæ periclitantis habendam rationem,potius quàm priuatæ incolumitatis,ſi quidem Reipublicę ſubleuandæ curis immori pulchrum eſt, at patriam in extremo diſcrimine noſtra ceſſatione deſeri,turpiſſimum eſt.hic monemur non animalia bruta tãtùm omiſſa libertate venire in ſeruitutem,verùm etiam homines indomitos famæ domari docemur,item publicæ ſaluti priuatam incolumitatẽ poſt habendam eſſe

Denique idem Cicero Phi.9.ait.His maiores noſtri, qui ob Rempublicam mortem obierant,pro breui vita diuturnam memoriam reddiderunt.Patria enim(vt idẽ Cicero ad Quirites poſt reditum ait) nihil dulcius aut charius in vita eſſe debet,ſic ergò,&c.

33 Pro †parentibus autem idem B.Auguſtinus, & Dominicus Sotus,vbi ſuprà,aiunt,idem eſſe debere,& meritò,tum quia nullus amor eſt,qui vincat paternum.l.penul.C.de cur.fur.vnde quod licet pro amico,multò magis pro patre,tunc etiam quia parentes & patria hac in re exæquari videntur, vnde Cicero inuectig.1.in Catil. ſic ait;Patria eſt communis omnium parens. Ad idem l.veluti.ff.de iuſt.& iure.

34 Denique †vox populi vox Dei aut naturæ eſt,vt Dominicus ait,vbi ſuprà,art.6.nec dubium eſt, quin ſi verum amamus & agnoſcere velimus, vitam exponere pro patria,pro parentibus,pro amicis,pro cognatis,& familibus ſecundum mores hominum,opus intelligatur eſſe laude & trophæo dignum, ſicq́ue id de iure naturali eſſe intelligendum ſit,ne dum de iure poſitiuo,quando quidem id ius naturale nihil aliud eſſe ſuprà oſtẽdimus, quàm naturalis quædam ratio & natiua inſita humano generi.Poſtremò vox populi vox naturæ eſt, ita inquit Dominicus Sotus,vbi ſuprà qe.1.art.6. nec dubium eſt ſuperiora omnia à voce populi approbari,ergò, &c.

35 Superiorib. proxima eſt quæſtio illa.†an exponere ſe quis periculo pugnans in duello,permiſſum & inculpatum iure tam poli quàm fori eſſe videatur? Qua in re in primis videndum eſt,quid ſit duellum? & ſanè nihil aliud eſt genericè ſumptum,quàm quædam pugna & dimicatio.ita Hieronymus Cagnolus.nu.16.ver.hanc igitur.in l.fauorabiliores.ff.de reg.iur.nec tantùm(inquit) duobus duntaxat(vt quidam perperam exiſtimarũt)ſed multorum imò exercituum,alioquin(inquit)non diceretur à Plauto duellum inter Thebanos & Theleboas, & ab Horatio.

Græcia barbariei lento colliſa duello.

Sed certè ſecundum hoc idem eſſet duellum quod bellum,ſicque de bello agendum nobis eſſet longè præ

36 ter propoſitum noſtrum.†Duellũ ergò ſtrictè ſumptũ, de quo agere animus eſt,nihil aliud eſt quàm ſingulare certamen aut pugna æquis legibus dimicantium.Singulare accipere debemus ad differentiam belli publicè indicti,æquis legibus diximus, quia nulla alia tam diſcreta differentia inter bellum & duellum eſt, quàm quod bellum non deſiderat,vt ęquis legibus dimicet, poſſunt enim & ſolent plures contra pauciores,armati, contra inermes,equites contra pedites, muris valliſq́ue muniti & tecti contra huiuſmodi tegminibus carentes pugnare,quinimò in bello pugna aut prælium nunquam ſit æquis legibus vt conſiſtat.in duello autem ſit æquis legibus regulariter,quamuis & aliter fieri poſſit ex lege cõuentionis,nec propterea deſineret eſſe duellum,quis.n. vetat,quin vnus poſſit duos diffidare(vt ita loquar)ſeu ad pugnam prouocare,nec propterea illud deſineret eſſe duellum.bellum.n.non tam propriè diceretur; & ita in Hiſpanorum regum Hiſtorijs legitur,poſtquã Rex Sanctius vel Sancho vrbem Zamoram obſidens à ciue quodam(nomine Vellidodolphos) Camorenſi proditoriè interfectus fuit,nobilem quendam equitem exercituum Regis proditores & perfidos omnes ciues Zamoranos publicè proclamaſſe, eoſque diffidaſſe ſeu ad duellum,ſingulareve certamen prouocaſſe, definitumq́ue fuiſſe,cum ex lege vel iure pugnaturum eſſe,nõ cũ vno tantùm ciue Zamorano,ſed cum quinque, ſeparatim tamen non coniunctim,id quod effectum fuit,nam ſeparatim pugnauit cum tribus filijs illius viri illuſtris, qui Brias Goncalo appellabatur,eoſque equeſtri certamine peremit.& cùm quartũ quoque interfeciſſet,hoc eſt,lethaliter vulneraſſet,equus ipſius loris exciſis fugã arripiens metam valli pugnæ duelloq́ue deſignati trãſgreſſus fuit vehens adhuc ſuum ſeſſorem,qui cùm ſe extra metam aduertiſſet equum gladio peremit ad metamque redijt,vt cum quinto pugnaret, id quod ciues Zamorani negarunt fieri poſſe,quaſi nobilis ille prouocator fortiſſimus victus eo ipſo videretur quod extra metas campi deſignatas ab equo vtcumque inuitus tranſuectus fuerat,& ſub iudice ea lis hodie eſt. regulariter tamen(vt dixi)æquis legibus fieri ſolet duellum.Et ſingulare certamen intelligendum eſt non ſolũ ſi fiat inter vnum & alterũ,ſed etiam ſi inter binos,ternos,qua-

ternos,

ternos, denos, vicenos, cẽtenos, millenos, & bella nõ ra-rò fiũt inter pauciores, vt ſic bellum & duellũ differant inter ſe, eo quod prælia quæ in bello fiunt & committuntur, nõ ſolũ legibus non æquis ſed & non dictis aut definitis, reliqua vero duella plerunque fiunt legibus æquis, & nunquam deſinunt fieri legibus definitis, æquis
38 vel iniquis. parib. vel imparib. † Ergo illud memorabile prælium, quod inter centenos, altera ex parte gigantes, ex altera vero equites lectiſſimos commiſſum fuiſſe libri Amadigij de Gaula fabulatur author, duellũ ꝓpriè
39 diceretur. Idemque in eo quod inter tergeminos fratres Romanos & totidem viros Albanos fuiſſe Tit. Liu. refert, quod Manilius lib. 4. Aſtro. ſic cecinit.

Tresque ſub vnius fratres virtute iacerent,
Nulla acies tunc euicit, pendebat ab vno,
Roma viro.

His iunge l. Caius. vbi etiam per Alci. ff. de verb. ſigni vbi hoſtes, ait, perduelles veteres appellabant, ideo qui contra patriam vel principem aliquid molitur, perduellionis crimine tenetur, quaſi hoſtili opera vſus. Inſt. de hær. quæ ab inteſtat. §. interdum. reliqua ex c. ſequenti petenda ſunt.

SVMMARIVM.

1 *Duellum licitum eſt pro Republica, non pro iactantia.*
2 *Duellum iure an liceat ad propriam iniuriam vindicandam, ardua quæſtio.*
3 *Pœna peccato æqua.*
4 *Monomachia vnde dicta.*

CAPVT XII.

QVadrageſimo Sexto colligitur ex op. princ. noſtra definitio ad ſeq. q. Nam poſtquam intelleximus quid eſſet duellum, an iure fieri poſſit,
1 & committi, videndum eſt † & ſiquidem fiat ob publicã cauſam, vt in exemplis iam relatis, non dubium eſt quin liceat omni iure, quinimo eſt opus meritorium ad euitanda grauiora mala, puta neces innumeras, agrorũ vaſtationes & ſimilia, quod ſi fiat inanis gloriæ vanitate iactantiæque tumore, omnes conueniunt licitum non eſſe, ita in vtroque membro tenent Hieronymus Cagn. vbi ſupra, & Alphonſus Guerrerius in Speculo principum. c. 46. qua de re per Doct. in c. monomachiam. 2. q. 5. & in l. vnica. C. de gladiatoribus. lib. 11. & in l. in arenã per tex. ibi. C. de inoff. teſta. Sanctus Tho. 22. q. 95. & Cayetanus in ſua Summa, Philippus Decius conſ. 487. Curtius iunior conſ. 173. Pariſius & alij quos refert Cagnolus vbi ſupra, quod ſi ad vindicandam priuatam iniuriam fiat, magis dubium. Iniuriam autem accipere debemus omne id, quod non iure fit, in prin. Inſt. de iniu-
2 ri. † & hac in re ſunt qui velint duellũ eſſe licitum, quia, inquiunt, crudelis eſt qui negligit honorem ſuum, ita Gerardus de Petra ſancta ſingulari 82. quę ſunt contra honeſtatem n. 5. poſt Bal. in c. 1. col. 5. de pace tenen. in ſeu. per c. nolo. 12. q. 1. & 31. diſtinct. ca. ſi iuſta. de offi. ordin. & quia honor cõmodo præferendus eſt l. Iulianus. ff. ſi quis om. cau. teſta. honor enim & vita exequãtur, l. iuſta cauſa. ff. de manu. vind. Glo. in §. ſuſpectus. Inſt. de ſuſpe. tutoribus. Bald. in l. ex ratione. col. 2. C. de appell. l. inimicitiæ. ff. de his, quib. vt indignis. Idem in ſpecie tenet idem Gerardus ſing. 33. nobiles. num. 5. Contrarium in ſpecie tenet Alphonſus Guerrerius vbi ſupra, c. 46. & ait, ita communiter teneri, quod & tenet Hieronymus Cagnolus in l. fauorabiliores, num. 16. cũ ſeq. ff. de reg. iur. aſſirmans hãc eſſe communem opinionem. Ioãnes de Lignano in tract. de duello, col. 8. Ang. conſ. 374. ex themate. Bar. conſ. 62. li. 1. Iaſ. conſ. 144. li. 2. Idem Iaſ. conſ. 113. lib. 4. Decius conſ. 487. & conſ. 686. Curtius iunior conſ. 173. Cayetanus in ſumma, in verbo, duello.

Et hęc poſterior pars longe verior eſt iure tam fori quam poli. ideo enim latæ ſunt leges & creati magiſtratus, vt iuſtis & legitimis pœnis perſequantur malefactores. l. 1. ff. de iuſt. & iure. vnde Cicero. 3. de legibus ait, Magiſtratus non obedientem & noxium ciuem mulcta, verberibus, vinculiſque coerceat. Idem Cicero in ora. pro Cęcinna ait, Maior hæreditas venit vnicuique noſtrum a iure & à legibus, quam ab ijs à quibus illa relicta ſunt. Nam vt perueniat ad nos fundus, teſtamento alicuius fieri poteſt, vt retineamus, quod noſtrum factum eſt, id ſine iure ciuili fieri non poteſt. ſi quis ergo iniuriam ab aliquo accepit ſiue in rebus ſiue in perſona is ignorare non debet latas eſſe leges huic rei conſulentes, quales ſunt quę continentur ſub titulis. ff. C. & Inſt.
3 de iniuri. † Et cuicũque delicto ea pœna imponenda ẽ, quę legibus æqua viſa eſt, & delicto commenſurata & iuſta, non autem quæ patienti iniuriam & ſic ſæuienti & ardenti viſa fuerit, is enim debitam metam longe tranſgreditur vt veroſimilimum eſt, quod ꝓmittendum non eſt, vt in alio propoſito aduertit Dominicus Sotus lib. 5. de iuſt. & iure. q. 5. art. 3. Ariſtot. li. 5. Ethi. c. 6. ad hoc l. magiſtratib. ff. de iuris. omn. iudi. l. 1. C. vt nemo in ſua cauſa iudicet vel ius ſibi dicat, eaque eſt regula iuris nõ ſolum ciuilis ſed etiam naturalis, idque ius ciuile hac in re trãſgredi pernicioſiſſimum eſſet, ſecundum Ciceronem, qui in oratione pro Cecin. ſic ait. Ius ciuile huiuſmodi eſſe debet, quod neque inflecti gratia, neque perfringi potentia, neque adulterari pecunia poſſit, quod ſi nõ modo oppreſſum, ſed etiam deletum aut negligẽtius adſeruatũ erit, nihil eſſe quod quiſquam ſe habere certum aut à patre accepturum, aut relicturum liberis arbitretur.

Hinc apparet & deriuatur ſolutio ad argumenta in contrarium adducta, Nam qui iudicis authoritate ſuam ſuorumue iniuriam perſecutus fuerit, is non dicetur honoris ſui negligens aut prodigus, nec ad rem pertinet quod interdum liceat alicui ſine iudice ſe vindicare. l. vnica, quando liceat vnicuique, nam illud procedit in cõtinenti quo tempore iure naturæ data eſt cuique, & conceſſa corporis ſui, rerumque ſuarum tutela, l. vt vim. cum ibi plene not. per glo. & Doctor. ff. de iuſti. & iure, diximus lib. 1. de ſucc. progr. in pręfa. Ex interuallo vero minime id licet, ſed ad magiſtratus recurrendum eſt, vt ibi habetur. Ergo cum mihi violentus iniuriam facere properabas, vel actu facere cœpiſti, potui, faſque erat reſiſtere, defendere, tueri vim vi repellere, quod ſi tũc neglexi, vel non potui, ex interuallo id non licet ad pugnã vel duellum prouocare, aut etiam alio modo vim inferre, ſed legum iudicumque authoritate ius meum perſequi. id quod etiam traditur per Doctores in l. clam poſſidere. §. qui ad nundinas. ff. de acqui. poſſ. & noſtra prĩcipalis concluſio probatur in ti. de purgatione vulgari
4 & in d. ca. monomachiam † Monomachia enim eſt ſingulare certamen a monos, quod eſt vnum, & machia, quod eſt pugna, ſecundum Alphonſum Gurrerium vbi ſupra, quæ regulariter improbatur d. l. in arenam. C. de in offi. teſt. d. l. vnica. de gladia. lib. 11. c. porro. vbi per Gloſ. & Doct. de pugnan. in duello.

In ſumma pœnam proportionalem eſſe debere delicto, non ſolum iure ciuili (vt notum eſt) ſed & iure naturæ ſtabilitum videtur. Vnde Horatius Saty. 3. lib. 1.

Regula peccatis, quæ pœnas irroget æquas.
——————— Adſit

Et Ouidius Epiſt. 5.

Leniter, ex merito quidquid patiare, ferendum eſt,
Quæ venit indigne, pœna dolenda venit.

Ergo

Ergo cùm pro leui iniuria & interdum etiam verbali ad duellum ſiat prouocatus, ſicque immineat periculū, & pœne longè maior quàm culpa per eſt, vtroque iure tam fori quam poli id vetitum intelligi, & ita hoc menſe Auguſtino anno M.D.LXIII. propoſitum eſt in hoc ſacroſancto Concilio Tridentino, quamuis nōdum definitum ſit. Facit etiam noſtra prin. concluſio, quæ edocet legum principumque imperium deſtinatum fuiſſe adiuuandum non ad nocendum, nocerent autem ſi permitterent talia duella, per rationes iam relatas, ergo intelligendum eſt id eſſe extra mentem legum.

SVMMARIVM.

1 *Innocens an damnari poſſit, no. q.*
2 *Ciuis reſpectu populi non eſt vt pars reſpectu totius, contra nonniſſimos.*
3 *Charitas bene ordinata incipit à ſeipſo.*
4 *Hiſtoria Demoſthenis.*
5 *Fabella Luporum & ouium.*
6 *Hiſtoria Bruti.*
7 *Hiſtoria Deciorum.*
8 *Hiſtoria Coclis & Fabij Maximi.*
9 *Hiſtoria Camilli & Catonis.*
10 *Hiſtoria Fabricij & aliorum,*
11 *Mortem certam appetere pro ſaluanda tota etiā patria, nullus tenetur.*
12 *Hiſtoria Mutij Scæuolæ.*
13 *Ciues tempore periculi an vnum ciuem deſerere poſſint.*
14 *Socium deſerere periclitantem turpe eſt.*
15 *Ciuem deſerere culpatum licet.*
16 *Hiſtoria Cæſaris & Pompeij.*

CAPVT XIII.

QVADRAGESIMOSEPTIMO colligitur, innocentem occidere nullo caſu licere. Nam principes, & leges imperium acceperunt vt prodeſſent (vt noſtra prin. concluſio docet) non ut nocerent. nocerēt autem ſi innocentem necare permitterent, ergo, &c.

1 Itaque quæritur, †an interficere quo caſu liceat innocentem, quod videtur exemplo Abrahami qui eo nomine potiſſimùm commendatur, ꝙ filium ſuum Abrahæ deſtinauerat. & quia communis opinio eſſe videtur, vt iudex morti tradere debeat innocentem, quem noxium falſi teſtes declararunt, vt mox videbimus. In contrariū ſtat præceptum Domini Nō occides, quod repetitum eſt peculiarius Exodi 23. Inſontem & iuſtum non occides. & Exodi 22. id quod nominatim cautum eſt per l. vt vim. ff. de iuſt. & iu. & Cicero hoc natura præſcribit, vt homo homini quicunque ſit ob eam ipſam cauſam tantùm quod is homo ſit conſultum velit. ita ipſe 3. Offi. & rurſus 1. li. Off. ait, Homines hominum cauſa ſunt generati, vt ipſi inter ſe alij alijs prodeſſe poſſent, ſecundum quæ & ſi homo innoxius qui tamen culpabatur indicijs vt gentibus aut teſtib. quæſtionis ſit, an necari poſſit (de quo continuò videbimus) tamen qui inculpatus & eſſet & omnino exiſtimaretur, non poſſet vllo modo interfici, vt definit D. Th. 2. 2. q. 64. ar. 6. & Dominicus Sotus li. 5. de iuſt. & iu. q. 1. art. 7. Rō dubitandi etiam deſcendit ab illo, expedit vnum mori pro populo, ſed reſpondetur verum eſſe, quando ille noxius eſſet, non aliter.

In contrarium autem ſecundum ipſum Sotum id age
2 bat, †quod Reipublicæ ius habet exponendi ciues patenti morti pro ſalute totius Reipublicæ, ſicut totum partes ſuas, id quod licet ipſe admittat verum non eſt, non enim ſinguli ciues reſpectu aliorum habent ſeſe ut pes aut manus reſpectu totius corporis, nam licet hęc ſimilitudo ad clariorem alicuius doctrinæ demonſtrationem non raro adducatur, habet tamen vim ſimilitudinis dūtaxat non identitatis, Nam quod eſt ſimile non eſt idē, l. quod Nerua cum ibi no. ff. depoſiti. & inter ciues ſolùmodò eſt quædam bonæ fidei ſocietas (vt ſuprà oſtendimus) ad hunc finem contracta, quo magis quiſque in tutò, & cum omni commoditate vitā agere poſſit, & vnuſquiſque in eam ſocietatem fuiſſe ob ſuam potiſſimum vtilitatem, & videtur ex legis interpretatione, & cōgruit
3 naturali rationi & iuri, †cùm charitas bene ordinata debeat incipere à ſe ipſo. l. pręſes. C. de ſerui. Vnde Terentius id natura (hoc eſt iure naturæ) comparatum eſſe ait, Vt omnes ſibi melius eſſe malint quā alteri, & alibi idē Terentius ait, Proximus ſum egomet mihi. & plenius ſuprà diſſeruimus.

Ergo cùm illius contractus ſummam fidem bonam violare nefas ſit, aut aliqua ex parte lædere, ſupereſt vt omnibus vna ciuibus, & ſocijs vnum & commune periculum eſſe debeat, quandiu quiſque eorum reliquis cōciuibus innoxius minimè nocuit, & vt ſi ſocij in latrones ne incidiſſent bona vnius ex eis traderent, idco mala fide facere uiderentur, niſi parati eſſent ſocio proportionabiliter ſatisfacere. ita & hoc caſu idem foret, ſi pro ſalute totius populi unum ciuem tradere vellent morti, tunc. n. ei uitam reſtituere nulla ex parte poſſent, vnde
4 quum Athenienſium vrbs obſidione premeretur, †& hoſtis ſolius Demoſthenis capite contentus vellet vrbem (vt pollicebatur) liberare, ipſe Demoſthenes ne tradere
5 tur, fabellam de Lupis & ouibus retulit, †quæ ineptè fœderis paciſque ineundæ deſiderio & gratia, canes obſidum nomine tradiderunt, ſicque inermes tutoribuſq; deſtitutæ lupis prædæ fuerunt vt Dominicus vbi ſuprà refert. Itaque aut omnes deberent prælium inire, aut omnes ſeſe dedere, nam ridendum eſſet putare quod quiſq; vellet precio capitis reliquorum incolumitatem comparare. & quamuis id ita quaſi feciſſe videantur Cocles & Mutius Scæuola & alii, teſte Clau. de 4. Honorij, Conſ.

Libertas quæſita placet, mirabere Brutum.
Perfidiam damnas, Metij ſatiabere panir-
Triſte rigor nimius, Torquati deſpue mores,
Mors impenſa bonum, Decios venerare ruentes.
Vel ſolus quid fortis agat, te ponte ſoluto
Oppoſitus Cocles, Mutij te flamma docebit.
Quid mora perficiat, Fabius, quid rebus in arctis
Dux gerat, oſtendat Gallarum ſtrage Camillus.
Diſcitur, hinc, nullos meritis obſiſtere caſus.
Prorogat æternam feritas tibi Punica famam
Regule, ſucceſſus ſuperant aduerſa Catonis.
Diſcitur inquantum paupertas ſobria poſſit.
Pauper erat Curius, reges cùm vinceret armis.
Pauper Fabricius, Pyrrhi cùm ſperneret aurum.
Sordida Sarranus flexit dictator aratra.

Tamen illi faciebant ex gratia non ex debito, & præterea periculo tantum mortis ſeſe exponebant, non autem morti certę & indubitatæ.

Nec etiam placere debet, ꝙ ipſe Dominicus ſubdit,
6 †cuius (inquit) morte ſalus totius ciuitatis agitur, is tenetur ſe hoſti dedere. nam id eſſe contra ſuperiora patet, & vt ad id ex natura ſocietatis politicæ non teneantur expeditum eſt, an verò ſi ſponte faceret laudādus eſſet, non ſatis certum eſt, itaque diſcrimen & periculum ꝓ patria ſimul cum reliquis ciuibus, idque etiam certatim appetere tenemur, non autem ſoli certam mortem oppetere. vnde Cice. Qui periculum non timet, propoſita inuidiæ, morte, pœna, qui nihilo ſegnius Rempublicā defendit, is vir verè, & ciuis putandus eſt. ita pro Milone. & Silius Ita. lib. 9.

Stabat cum primis mediæ certamina pugnæ
Aſpera ſemper amans, & pār cuicunque pericli
Scæuola, nec tanta vitam iam ſtrage volebat,

Sed

Sed dignum proauo lethum,& ſub nomine mortem.
Is poſtquam frangi res,atque augeſcere vidit
Exitium,breuis hoc vitæ quodcunque relictum
Extendamus ait:

Pro patria ergo liberãda Scæuola ingenti periculo ſe
ſponte tamen ſua exponebat,non tamen certã & ineui
tabilem mortem oppetebat,& tamen a ſcriptorib. eius
facinus tam decantatum fuit,quam vllum aliud,vt ſupra
diximus.

Ergo in Demoſthenis exemplo duæ ſint concluſio
nes,Prima,quod non iuſte trucidãdus hoſti a ciuib.tra
deretur,Altera quod longe minus ipſimet ciues eum
capite truncare,vt hoſti morem gererent,deberent.
13 Sed tam forte eum poſſent deſerere vt ſic eum a con
ciuibus deſertum hoſtis capere & interficere poſſet,qđ
admittit Dominicus vbi ſupra,quia Reſpublica(inqt)
cum ſuo periculo non tenetur priuatum ciuem defen-
dere.Priores duas concluſiones quas ipſe finxit probo
hanc tertiam ſuſpectam & indecoram puto,& à perfi-
dia parum remotam.vna enim ſalus eſſe debet,vnum &
commune periculum inter conciues,& hac de cauſa ꝙ
potiſſimum huiuſmodi ſocietatem politicam vitamque
ſocialem ciues delegiſſe videntur,vnde Cicero in Var.
Ciuis eſt,qui patriam ſuam diligit,ac bonos omnes ſal
uos incolumesque deſiderat.Idem Cice in Lelio ſic in
quit,Nos nati videmur vt inter nos eſſet ſocietas quæ-
dam,quod & probat d.l.vt vim.ff.de iuſt.& iure.ergo eũ
deſerere(cum natura nobis comparatum ſit vt pericli-
tantibus adiuuaremus)viliſſimum ſed etiam perfidum,
quia contra fidem conuentionis tacitæ,quæ eiuſdem
virtutis ac potentiæ eſt,vt ſi foret expreſſa l.cum quid.
ff.ſi cert.pet.

Quid enim ſi in itinere vbi eſſet latronum periculũ
plures viatores ſimul coacti quo tutiores eſſent,& ido
14 nei iter ingreſſi ſunt deinde coacta manus latronũ ep
adorta eſſet,clamareque cœpiſſet,date nobis vnum ex
vobis(quẽ forte diuitẽ eſſe ſciebant)ipſi aũt rñderent,
per nos liberũ erit & tutũ vobis eũ capere,ex nřis n.
nullus manus ad arma mouebit,dũmodo nos reliquos
liberos abire ſinatis,nonne hi & viliſſime & pfide egiſ-
ſe viderentur,& contra fidem tacitæ conuentionis & ſo
cietatis,ideo enim ſeſe coegerunt vt eſſet vnum & cõ-
mune periculum?eadem ergo & longe maior ratio eſt
in ſpecie noſtra,cum ſit inter conciues maior ſocietas,
vt per Ciceronem in Var.Ciuis eſt qui patriam ſuã di-
ligit,ac bonos omnes ſaluos incolumesque deſiderat.
& rurſus 1.lib.Off.ait,Ciuem oportet æquo & pari cũ
ciuibus iure viuere:ſic ergo conſequens eſt vt huic ar-
ctiſſimæ ſocietati debitum iri intelligamus,quod reli-
quis recentioribus ſocietatibus non abnegamus.
15 Quod limitarem ac moderarem, niſi forte tota ci-
uitas culpa vnius ciuis eſſet oppreſſa , vnde cum Troia
Græcorum obſidione premeretur culpa ſolius Paridis,
qui Helenam rapuit Menelai regis coniugem,fas eſſet
Troianis Paridem tradere.Pœnæ enim ſuos tantum nõ
etiam alios tenere debent authores, vnde opportune
Horatius canebat lib.1.Epiſto.

Quem ſua culpa premit,deceptus omitte tueri.

Vnde Claudianus in Eutro.lib.2.

Cautior ante tamen violentum nauita Corum.
Proſpicit,& tumida ſubducit vela procella.
Quid iuuat errores merſa iam puppe fateri?

Sic ergo populo tutum & conſultum erit noxium
ciuem ſuperatur tradere,antequam illius culpa omnes
pereant aut lædantur.Et Horatius Satyra.

Adſit
Regula peccatis,quæ pœnas irroget æquas.

Ouidius lib.2.Elegiarum.

Aeque animo pœnam qui meruere ferant.

Ergo is ciuis cuius culpa omnes reliqui ciues peri-
clitabantur.par æquumque eſt,vt eijciatur pellaturque
a finibus regni & patriæ,ne reliquis ciuibus exitio ſit ,
quandoquidem in illa tacita conuentione quæ inter
conciues habita videtur,inque illa ſocietate non venie-
bat tuitio aut defenſio malorum,ſed tantum bonorum
ciuium.Quando autem ſine periculo Reipublicæ ac a
liorum ciuium fieri poſſet,tunc eum etiam ciuem qui
extra territorium peccaſſet,adſeruare,non deſineret eſ
ſe humanum vt ſupra attigimus.

Denique hanc noſtram ſentẽtiã veram eſſe ex omni
bus fundamentis, iuribus & rõnibus noſtræ ſententiæ
principalis apparet,quibus ad meram cuiusque ciuis vti
litatem,(vt ſupra c.1.& proximè obiter attigimus)om-
nem iuriſdictionem & principatum poteſtatemque nõ
poſſe aut debere conuerti in perniciem alicuius ex ciui
bus.l.legata inutiliter.ff.de legib.l.non ideo minus.C.de
procura.l.pe.C.de pact.Hancque rem etiam tanquam
ſingulos omnes ciues diximus attingere,& conſequen-
ter vniuſcuiusque vtilitatem ex integro attendendam.re
gula,quod omnes tangit,debet ab omnibus approbari.
de reg.iur.lib.6.Ex quibus & potiſſimum ex ſuprà pro
ximè dictis quatenus ciuem necare aut necandum ho-
ſti ob populi vtilitatẽ tradere poſſe,nõ ſolũ negauimus,
ſed ẽt tenuimus, vnũ ciuẽ deſerere non poſſe,vt ſic de
ſertus in hoſtis ptãtẽ veniſſet.Id quod ẽt probatur ex
Dei Euangelio Iohan.10.dum ait,Bonum paſtore non
ſolum animam ponere pro ouibus,ſed quod ſi vna amiſ
ſa eſt ,eam reliquis deſertis perquiret, donec inuen-
tam ad ſeruandam adiungat , quamuis reliquæ
omnes aliquantulum aut forte multum periclitarem
tur,interim,vt pote a paſtore & cuſtode ſuo deſertæ.
16 Ex his(inquam)apparet non ſolum viliſſimum,ſed etiã
perfidum fuiſſe facinus militũ Pompeianorum Italico-
rum in prælio,quod fuit inter Pompeium Magnum &
Iulium Cæſarem,quo Pompeius victus & Romanorum
Reſpublica ſubiugata fuit,cœpto enim prælio,cum eq
tatus Pompeianus terga vertere cœpiſſet,Cæſarque (vt
peritiſſimus erat Imperator,totã vim Pompeiani exer-
citus in peditatu Italico conſiſtere animaduertiſſet,iuſ-
ſit proclamari ſaluũ fore vniuerſum Italorum peditatũ
ſi pugnare deſtitiſſent,ac abſtinuiſſentque,quo audito oẽs
reſtiterũt,a pugnaque abſtinuerũt,nullo dato acceptoq;
ue vulnere,quo ſubſecuto reliquæ omnes partes exer-
citus Pompeiani facile fuſæ fuerũt,teſte Appiano Alex
qui ſummis laudibus eã Cæſaris aſtutiam,& ſubitũ con
ſilium in re tam turbulenta ſtrepitu horroreq; plena ef-
fert,& merito,erant autem,vt idem refert,Italorum mi
litum viginti millia,quorum ea opera turpis fuit, ſecun
dum noſtram ſententiam,at non vtique inſpecta Domi
ci ſententia a qua receſſimus.

Denique vt Plutarchus in lib.Apoph.dum de Socra-
te diſſereret,ait. Ille vir prudentiſſimus iactabat ſe eſſe
mundanum ciuem,hoc eſt,non minus vnius regionis ci
uis quam alterius,quod & ſenſit Ouidius,dum cecinit
ſic.

Omne ſolum forti patria eſt,vt piſcibus æquor.

Et Statius dum ſic ſcripſit.

Omne homini natale ſolum.

Et nos de ſuc.crea.lib.3.ad finem ſcripſimus,cuicun
que ciuiũ licere domiciliũ mutare migrareq; de vrbe
in vrbem vel de regione in regionem,idque quotidiẽ
fit,& tamen pedi aut brachio non licet impunẽ corpus
deſerere,videtis ergo ineptam eſſe comparationem aut
ſimilitudinem de membris ad corpus ad populum reſpe-
ctu ſingulorum ciuium,ergo cuique ciuium licebit ſa-
luti ſuæ conſulere,licet totus populus pereat,dummo-
do ipſe nihil turpe faciat, ſed vt fecit Aeneas cum iam
ſalus Troiæ deſperata eſſet, & ita fit quotidie, & talis
eſt

eſt opinio & vox populi, quam vocem naturæ & Dei eſſe probauimus ſuprà c. 11.

SVMMARIVM.

1 *Conſcientiam an proceſſus probationes ſequi debeamus ardua quæſtio.*
2 *Probatio nulla concludit indubitanter, ſed ſolùm præſumptiuè.*
3 *Teſtes requiruntur interdum II. interdum III. interdũ V. interdum VII. interdum XV. interdum XXVII. interdum LXIIII. interdum LXXII.*
4 *Iudex ex cauſa leges tranſgredi poteſt.*
5 *Iudici dicendi ex iuſta cauſa ſe legem tranſgreſſum creditur.*
6 *Hiſtoria Fabij Maximi.*
7 *Populi rumor non curandus.*
8 *Hiſtoria Tiogenis.*
9 *Hiſtoria Antiſthenis.*
10 *Hiſtoria Phocionis.*
11 *Hiſtoria Ipſius.*
12 *Conſcientiam ſequi tenemur in criminalibus, cõtra probationes proceſſales in foro animæ, eſtque ardua quæ. Idem in foro contentioſo, & eſt ardua q. Idem in cã ciuili, eſtque & tertia ardua q.*

CAPVT XIIII.

1 QVADRAGESIMOOCTAVO colligitur ex principali ſententia noſtra quid reſpondẽdum ſit in q. ſequenti. † Mæuius homicidij, vel alterius criminis capitalis reus poſtulatus fuerat, crimenq́; duobus vel tribus teſtibus fuerat comprobatum, & eum innoxium fuiſſe & eſſe iudici notum erat, quia fortè qua nocte id facinus admiſſum fuiſſe dicebatur iudex ipſe & Mæuius pernoctauerant inſomnes (chartas ad pictas, vel ad aleam ludendo, quod non raro accidit) vel cum fœmina pernoctauerat, quę illius homicidij rea dicebatur. Quid iudici faciendum eſt? nã ſiue ſententiam ferat iuxta allegata & probata innocẽs ille peribit, ipſeque iudex apud Deum Optimum Maximum iniquitatis reus erit, ſiue illum ſententia abſolutum reliquerit tenebitur punieturq́; in ſyndicatu, quaſi ob gratiam fecerit, vel pecunia turpiter corruptus. Nec.n. ei notitiam illius rei particularem profitẽti fides adhibebitur. Has anguſtias vt iudex ille euadere poſſit, prodita ſunt varia remedia, primum vt eam ad cauſam definiẽdam alium (ſi ei liceat) ſubſtituat, quod remediũ lugubre eſt, quia innocẽs ille ſub iudice ſubſtituto eius innocentię inſcio veriſimiliter peribit. Iidem conſulentes aiunt φ ſi ei iudici alium fortè ſubſtituere nõ liceat potius debet officium munuſque ſuum deſerere quàm innocentem damnare, id quod nimis durum viſum eſt Dominico de Soto in loco illico citando, quid.n. ſi iudex ille non habebat aliunde victum quæreret, bis ſtultè faceret, q̃a nec illum ſaluaret & ſeipſum illuderet. Alterum remedium eſt, vt cauſam referat ad ſuperiorem neceſſitatemq́ue conſilij ſui, vt ipſe ſit teſtis innocẽtiæ illius, quod remedium, quãdo multi eſſent teſtes qui eũ damnarent, non videretur ſufficiens ad eneruandam fidem & probationem tot teſtium, & præterea incertum eſt, an ſuperior huic rei conſenſum ſit daturus, hoc tñ conſilium dedit D. Thom. 2. 2. q. 64. art. 6. ad tertiũ. Et quid ſi ipſemet iudex tam ſit ſupremus, vt non ſit ſuperior ad quem cauſam poſſit remittere? Denique ad hu-

2 ius rei inueſtigationem præfari oportet, † nullum genus eſſe probationis quod iudicem ex toto certum reddat, ea de re quæ in controuerſiam vertitur, nam vt lex noluit integram fidem adhibere vni teſti, quia poteſt mẽtiri, ita quoque duo & tres & etiam mille teſtes mentiri poſſunt, ſed tamen duobus vel tribus fidem adhiberi, iubet, eo φ veroſimile ſit (vt legi viſum eſt) duos vel tres verum dicturos, ſicque huic coniecturæ & veroſimilitudini fidem adhibemus quam fallere poſſe non ignoramus, ſed humana cognitio & peritia vlterius ſeſe non extendit, ita tradunt communiter Doct. in c. affert, per tex. ibi de præſump. Bar. & alij in l. admonendi. col. 1. ff. de iur. iu. ideò in l. 3. §. 1. ff. de teſtibus. Imperator per Iureconſultum ibi relatus ait: Tu magis ſcire poteris quãta fides ſit teſtibus adhibenda, non obſcurè ſignificans, probationes eſſe arbitrarias, vel ſaltẽ in eis iudicis arbitrio plurimum eſſe relinquendum, & omnes pertinere ad eruendam ueritatis fidem non dubium eſt. l. fin. C. de fideicomm. vnde rei ſatis demonſtratæ fruſtrà aliam demonſtrationem, aut probationem adijci ait. l. 1. §. fin. ff. de dote prælegata. Hinc fit, ut licet regulariter duo vel tres teſtes ſufficiant. l. vbi numerus. ff. de teſt. c. relatum. 2. c. cùm eſſes, de teſta. dicente Domino: In ore duorũ

3 vel trium ſtare omne uerbum, † tamen multis in caſibus species longè plures deſiderantur, in codicillis. n. quinque deſiderantur. l. fi. C. de codicill. l. fi. C. de dona. cau. mor. Idem in donatione cauſa mortis, ut ibi. In teſtamentis deſiderantur ſeptem. l. ſi bonus. l. hac conſultiſſima. C. de teſta. in prin. Inſt. e. tit. Cùm agitur de excellentia aut pręeminentia inter egregias perſonas, deſiderantur quindecim, vt tradit Nicolaus Boerius in tracta. de auth. mag. conſ. 1. add. mag. n. ſubdiaconus, acolitus, lector, exorciſta, hoſtiarius, non damnabuntur paucioribus, quàm ſeptem teſtib. c. pręſul. 2. q. 5. Diaconus Car. vrbis Romæ non damnabitur paucioribus quàm viginti ſeptem teſtibus. Presbyter autem Card. non paucioribus quàm ſexaginta quatuor teſtibus damnabitur. Et Epiſcopus non paucioribus quàm ſeptuaginta duobus teſtibus remouebitur, ita ait d. c. præſul. Ratio omnium iſtorum ea eſt, φ probatio teſtium non certitudinem, ſed tantùm veriſimilitudinem inducit (vt oſtendimus,) & cùm dignitas perſonarum ſupradictarum inducat pro contrarium magnam veriſimilitudinem inculpatæ vitæ, ſicque aduerſis frontibus inter ſe pugnent hæ præſumptiones, vt veriſimilitudo & præſumptio, quæ ex teſtium depoſitionibus & teſtimonijs oritur, vincere poſſit, magnum numerum eorum quaſi militum ad vincendam hanc pugnam exigimus. Sic ergo ſola præſumptio & veriſimilitudo, quæ facit pro Epiſcopo accuſato, vt paucioribus quàm 72. teſtibus fides non adhibeatur, efficit etiam ſi non de occiſione, ſed tantùm de remotione ipſius agatur, quantò magis certitudo innocentiæ iudici nota & indubitata efficere debet, vt duobus, vel tribus teſtibus fides non habeatur, præſertim cùm de vita hominis agatur, pro Epiſcopo enim facit ſola veriſimilitudo, pro iſto reo certitudo, Epiſcopus periclitabatur ſolùm de munere & honore, iſte reus de ipſo honore & muneribus, ſi quę gerebat, & præterea de vita longè precioſiore, par ergo & æquũ eſt ciuile ac oĩ iuri cõſonum, ut iudex ille contra talem reum non adeſſe legitimam idoneamque probationem exiſtimet & pronunciet, etiam ſi ſeptuaginta teſtes contra eum deponerent, ne, dum ſi duo vel tres, quia qualis quãtà ve eſſe debeat in quacũque re, de qua lis agitur, legitima probatio, negandum eſt vlla lege præciſè definitum eſſe, vel ſaltem non aliter definitum eſſe, quàm ſub hoc moderamine,

4 vt iudex poſſit aliter id arbitrari, vt iam oſtendimus. † Iuſtificatur ſuperiora, quia iudex ex cauſa poteſt facere trãſgreſſionem legum (ſi modo tranſgreſſionem nominare eam, quæ fit ex cauſa, fas eſt) ipſarum legum atq; ſtatutorum pœnas etiam conſuetudinarias minuere atque alterare, vt notant communiter Doct. in l. 1. C. de ſ-ci. Impe.

ci.Impe.offeren.& in l.& ſi ſeuerior. C.ex quibus cauſis infamia irrogatur,& in l.quid ergo.§.pœna grauior ff.eod.tit.& in l.hodie.vbi eſt Gloſſ.notabilis.ff.de pœnis.Innocen.& communiter Doctores in c.1.de cõſtit.& in c.d.cauſis,delega.& in c.2.per text.ibi,de adulterijs.Iacobus de quæſtionibus & qualitate tormentorũ.fol.75.in d.l.1.C.de preci.Impera.offer. & in l. 1. in ſi. C.de iuramento calumniæ.& in authenti.ſed nouo iure.C.de ſeruis fugitiuis,& in l.milites,in fine C.de teſtamento milli.& in l.clari. C.de fideico. & in l.obſeruare. § proficiſci.in 6.col.in 12.q.ff.de officio proconſulis,& lega.& in l.quod Seruius & ibi Ludouicus Roma.& alijs.ff.de condictione ob cauſam,& in c.1.in 6.col. qui feudum dare poſſunt,& in c.1.§.iniuria.de pace iuramento firman.in vſibus feu.& in c.3.in fine de re iudica.Raphael.Fulgo.in conſ.124.incip.præſuppoſitis.colum.fin.verſ.cæterum.Panormita.in c.niſi ſpecialis, circa finem,de officio delega.& in d.c.2.de delictis puerorum,& in c.licet.colũ.fin.de pœnis.Angelus de Peruſio in l.quod ſi nolit.§.qui aſſidua.& ibi Bartholomeus Cæpola col.2.ff.de ædilit. edicto.Angel.Aret in tracta maleficiorum.in verbo,quas ſi non ſoluerit infra decẽ dies.col.4.verſ.quid autem ſi ſimpliciter.& ibi Auguſt. Ariminen.in eius additioñ.Ludoui. Roma.in rub.col. 2.C.qui admitti.& in rubr.in 6.col de arbitrijs,& in l. ſi quis in graui.§.vtrũ,in vltim.col.ff.ad Sillania.& in cõſ. 428.incipi.conſidero.Puteus in tractatu ſynd.verſ.ſi iudex.fol.24.Paul.de Caſtr.& Franciſcus de Aret.in auth. adhæc.C.de iudicijs Idem Franciſcus de Aretio in c. at ſi clerici.§.de adulterijs.& in conſ.131.incip.ſpiritus ſancti gratia,in fine. Alexand.in conſ. 65. incip. habita ſuper contentis.col.penult.verſ.accedit.vol.1. Andr. Siculus in conſ.71.incip.ſapienter.col.3.vol.2.& in conſ. 1.in 23.col.& in conſ.8.in penult.col.vol,3. Felyn.in c. inquiſitionis.col.5.de accuſatio.Iaſ.in l.omnes populi, in 5.lectura.col.fin.ff.de iuſtitia & iure.& in l.qui iuriſdictione.ff.de iuriſdi.omni.iudi.Philippus Decius, qui hanc dixit communem opinionem in d.c.de cauſis .& in rub.in 2.lect.col.2.de iudicijs.& Hippolyt. de Marſilijs in l.1.§.diuus.ff.ad legem Corn.de ſicarijs. & in l. 1.§.ſed & ſi quis.col.2.ff.ad legem Corn.de ſicarijs .& in ſingulari .182.inci. iudex.in fine.Amplia vt procedat etiam ſi ſtatuta pœnalia eſſent iurata.ita Bartholomeus Cæpola vbi ſupra.Deinde amplia,vt procedat etiam ſi iam mulcta eſſet impoſita,eam enim ex cauſa poteſt iudex minuere,ita Angelus Peruſinus in d.§.qui aſſidua, quamuis contrariũ in articulo principali teneat Bald. ſibi contrarius,poſt Iacobum Butrig.ibi in l.1.C. ſi aduerſus delictum.Idẽ Bald.in d.l.quid ergo.§.pœna grauior.in 3.col.& in d.auth.hodie.C.de iudicijs,Fely.ſibi etiam contrarius in d.c.1.in 17.col.ibi,nec eſt conſonũ & ibi Philip. Dec.ſibi contrarius,col.fin.in fi.in 2. lect. de conſtitut.Idem Phil. Dec.in rub.col.3.in princ. C. qui admitti. Dicet quis,quonã modo apparebit , quod iuſta ex cauſa motus iudex id pronunciauerit? reſpondè ſecundum Loazes in conſ.pro Marchiõe de Velez, pa.138.(vt eius verba formalia referam) ſtandum eſſe aſſertioni iudicis pronunciantis & dicentis, ſe ex cauſa pœnam a lege vel ſtatuto impoſitam alicui,ob eius merita minuiſſe vel alteraſſe , & licet de cauſa non conſtet ſufficere ad minus cauſam expreſſiſſe,iudicisque aſſertioni ſtandum eſſe,vt notabiliter voluit Specu.in titulo de accuſatore.§.1.verſ.quid ſi iudex.Bart.in l.quid ergo.§.pœna grauior,poſt Rayne.& Albet.ibi. ff. de his qui notantur infa.& in l.quo ad ſtatum.ff.de pœnis.& l. l.quo ad ſtatum.ff de interdictis.& releg. Bald.in c.1.§. iudices.col.3.in principio,de pace iuramento firman. in vſib.feu.Panorm.in c.niſi ſpecialis,in fine de officio lega.Slay.Alexãd.& communiter Doctores in l.propeerandum.§.illo procul dubio.C.de iudicijs.Felyn.in c.1. in penul.col.in 12.limitatione.& in c.ſicut nobis,in 10. col.de iure iudi.& in c.qualiter.& quãdo.el.2.§. ad corrigendos.col.7.verſ.ſecundo nota de accuſatio. & Philipp.Deci.in c.conſuluit,el 1.col.2.de appellatio. Ioan. Franci.Purpu.& Moder.in l.ſi quis maior.C.de tranſactio.qui omnes communiter concludunt,quod ſi iudex cauſam & ſic merita in ſententia nõ expreſſerit,ſed ex cauſa ſe pœnam minuiſſe,vel alteraſſe dixerit,quia illius aſſertioni quantum ad ſententiæ validitatem eſt ſtãdum,valida ſententia erit,& ſi ad infamiam euitandam cauſam exprimere melius fuit,quamuis quod hoc non ſufficiat,ſed cauſa ſaltem exprimi debeat,voluerit Iacob.de Bello viſu in ſua practica iudiciaria,in rubr.quęſtionibus & qualitate tormentorum,folio mihi 75.in 1. col.in fine,vbi inquit,ſe frequenter de facto vidiſſe fieri,quod quãdo iudices ex cauſa,& ſic ob merita volũt pœnam augere,vel minuere, faciunt cauſam in ſnĩa inſeri,quod etiam voluit Felyn.ſibi contrarius in c.1.col. 17.verſ.ex prædictis,adde, de conſtitutio. Rochus de Curte in c.final.col 36.de conſuet.pro qua communi opinione,quod quando iudex voluerit ex cauſa, & ſic ob merita,pœnam alterare vel minuere , non teneatur cauſam etiam exprimere,eſt textus notabilis in d.l.ſi ſeuerior.ibi certis rationibus motus,vbi textus iudicem certis rationibus motum fuiſſe conſiderat,& hoc ſtatuit atque declarat,licet iudex rationes , vel cauſas aliquas non exprimat. Pro iudice enim ,qui officium ſuũ legaliter exercere iurauit,ſemper præſumitur ,& illi in multis creditur,c.ad audientiam,cum ſimilibus de præſump.l.diues.ff.de offi.præſi.l.publicanus,in prin.ff. de publica.Gloſſ.& Doct.in varijs locis,ſignanter Signorolus de Homodeis in conſ 15.incip.in q.col. fin. Bal. in rubr.col.penult.de officio.delega. Fely.in c. quæ in . Eccleſiarum,poſt alios,de conſti.& Franciſc. de Curte in conſ.47.incip.Memoriæ recolendæ,col. 18. in fine. Denique ſi iudex ille talem reum , quem innocentem eſſe nouit,vel abſoluendum putauit,vel leui quadam pęna ad ciuium ſatisfactionem condemnandum , addita cã neceſſitateq; conſilij ſui , quonam mõ ſuperior aut cõciues ſtomachi ea tã iuſta,tã neceſſaria,tãque pia rõne inſpecta poterũt,nam ſiue omniũ ſuperior is iudex fuerit,eius authoritas cum tam piæ & iuſtæ cauſæ expreſſione ad ciuium animos ſedandos ſat erit, ſit, cum ab eius ſententia ex parte accuſator ſit,cum ab eius ſententia ex parte accuſatoris vel fiſcalis appellari poſſit, ſicque nullum fere præiudicium ea ſententia priuatæ, aut publicæ vindictę adſerat,quis nam ſuperior erit tã immanis,qui talem iudicem incuſet,quin potius intellecta cauſa,quam ille expreſſit,ſummis potius eum laudibus(vt veroſimile eſt)efferet. nam vt Ouidius cecinit.

Et faciles motus mens generoſa capit .

Et talem cauſam exprimere conſultius & tutius erit, quia & in facienda exemplari ſubſtitutione lex cõſuluit vt parens adderet cauſam neceſſitatemq; e conſilij ſuẽ vt per l.pen.C.de curat.ſuri.& l.pen.ff.eod.tit.& l. ex facto,in prin.ff.de vulga.ſcripſimus in materia exemplaris ſubſt.lib.2.de ſucceſſ.prog.§.17.ſecundum hoc noſtrum conſilium,quod in anguſtia præſenti ſat ſuperq; idoneum ſufficiensque videri debet,cum optatam medelam accipiat quæſtio præſens,in eo tantum quæſtio manebit,an ſi iudex ille his remedijs,aut medijs vti neſcierit,aut noluerit,poſſit contra veritatem & Innocentiam ſibi notam talem reum damnare , id quod tenet doctiſſimus Dominicus de Soto lib.5.de iuſti.& iur.q. 1.& ſanctus Thomas ſecunda ſecundæ q.67.artic.2.& idem diuus Thomas.2.2.b.64.art.3.ad tertium Alexã. de Ales,part.3.q.40.membro 6.art.2.Richard.q.26.ar. 3.quod & tenuit Petrus de Tarentaſia relatus per Do

minicum Sotum,vbi ſupra Bart.& alij in l.illicitas.ff.de
off.præſid.Ioann. Andr.in nouell.tit.de aliiq.tenuit An
dreas de Palude & Sylueſt.verb.iudex.2.in ſumma.§.5.q
& Dominicus,vbi ſuprà,affirmant eſſe communem re-
ceptiſſimamque Theologorum opinionem,& quod ět
eſt communis opinio tam Legiſtarum, quàm Canoni-
ſtarum.
Contrariam tamen partem,vt potius debeat munere
& officio magiſtratus abſtinere aut deſiſtere,quàm ta-
lem innocentem ſententia ſua ad mortem damnare,te-
net Accur.poſt Hugonem in l.prætor.ff.de iuriſd.omn.
iud.tenenent Cald.& Abb.Panor.in c.paſtoralis.de off.
deleg.& ſumma Angelica verb.iudicare.qu.7. Nicol.de
Lyra Exodi 23.in quam aliquãtulum inclinare videtur
Syluester,vbi ſuprà,quem pro contraria parte allegaui-
mus.
Quid dicendum?& ſanè hæc poſterior pars negatiua
(iudice me)non ſolùm tutior & humanior, verùm in
puncto quoque iùris longè verior eſt. Nam cùm ex om
nibus iuribus,rationibus,& authoritatibus noſtræ prin
cipalis ſententiæ appareat,omnem iuriſdictionem,ditio
nem,imperium,principatum,regnum,magiſtratum,po
teſtatem creatam fuiſſe ob meram ſubditorum ciuium
ve vtilitatem,cumque iniuſtitiam fieri ciuibus nõ poſ-
ſit eſſe vtile.l.1.& 2.ff.de legibus.c.erit autem lex.4. diſ.
nec dubium ſit, quin innocente ad mortem damnato
fiat iniuſtitia & iniuria,par eſt,vt ſub illa poteſtate , aut
iuriſdictione hæc poteſtas innocentem damnandi,& oc
cidendi non comprehendatur,ſicque iudex,qui contra
rium faceret,nullo iure,nullaque authoritate publica id
feciſſe videretur,nec ad rem pertinet, q populo qui illũ
accuſatum ex actis proceſſus noxiũ eſſe falsò opinaba-
tur,morigerandum eſſe videatur,nam reſpõdemus pro-
bationes fieri occultè,& publicatio teſtiũ, quæ poſtea
fit,non ad vniuerſorum ciuium notitiam,quinimò ple-
runque ad paucorum aures peruenire,nec ſi ad vniuer-
ſorum aures perueniret,noceret,aut iuſtitiæ adminiſtrã
dæ impedimento eſſe deberet,tum quod res iudicata p
veritate habetur.l.res iudicata.ff.de reg.iu.l. Ingenuum.
ff.de ſtatu hominum.& ibi Bal.& no. Cagnol. in d.l.res
iudicata.ſicque ciues plus fidei iudicis ſententię, quã va
nis leuibuſq; rumoribus aut actis proceſſus adhibebũt,
vt & decet & veroſimile eſt,tum etiam quòd vt S.Augu
ſtinus ait:Fiat ius & pereat mundus, ad hæc imagine ne
naturę veritas obumbretur curandum eſt.l.filio quem.
ff.de li.& poſth.ergo imagine & vmbra vani populariũ
rumoris veritas nõ eſt obumbranda aut iuſtitia deſerẽ-
da,præſertim in re tam ſui natura atroci,horribili,& in-
6 humana,& vt Quintus Fabius(teſte Plut.in Apo.li.5.aie
bat:Magis formidoloſus eſt, qui populi rumores time-
ret,quàm qui hoſtes fugeret.ſicque iſthæc leuia iudicẽ
aut principem deterrere,& à iuſtitia reddenda deuiare
7 non debent aut decet, † aliter enim ſi ad vulgi
opinionem & arbitrium principes aut magiſtra-
tus ſeſe accommodare deberent, ſemper à iuſto & ho-
neſto declinarent,teſte Diogene,quodam.n.die(vt Plu
8 tarchus & ad eum Eraſmus li.3.Apoph.aiunt)ſi cùm po
pulus theatrum egrederetur,ipſe Diogenes aduerſus po
pulum nitens ingrediebatur,interrogatus cur id faceret
Hoc(inquit)in omni vita facere ſtudeo,ſentiens hoc eſ
ſe philoſophari in omnibus actionibus, quàm maximè
à multitudine diſſidere,propterea q vulgus hominũ cu
9 piditatibus agitur non ratione.†Idem quoque Plutarc.
in Apoph li.6.de Antiſthene refert hęc; Cuidam.n.di-
cenn,plerique te laudant,at quid(inquit)mali feci,ſigni
ficans quæ recta ſunt pauciſſimis ſemper placuiſſe.& Ci
ce.pro domo ſua ait:In imperita multitudine eſt varie-
tas & inconſtantia & crebra tanquam tempeſtatum, ſic
ſentẽtiarum commutatio.Rurſum idem Cic.li.2. Tuſc,
ſcripſit:Qui in oculis eſt multitudinis illius iudicio ſta-
re nolit. Ego is iudex,quo de agimus,ſi tranſuolaret iu
ſtitiam,veritatem,innocentiam,ſibi notam,vt vanos le-
uelque rumores captaret,leuior ipſo vulgo,iniquior &
10 deteſtabilior videretur.†Vnde etiam Plutarc.Apoph.li.
4.de Phocione Athenienſe ſic retulit:
Cùm oraculum proditum eſſet Athenienſibus , in
ea ciuitate vnum eſſe virum,qui cunctorum ſententijs
aduerſaretur, ac populus vociferans iuberet illum
inquiri , Phocion ſemet prodidit, dicens . Ego
ſum ille,quem deſignat oraculum,nã vni mihi nihil pla
cet omnium,quæ vulgus vel facit,vel dicit.quid hic pri
mum admireris,impauidumne viri animum,an clemen-
tiam,qui non paſſus ſit ſuſpicionem ad innocentem ali
quem deuolui,an ſingularem ſapientiam,qua perſpexit
inconditam multitudinem,quoniam affectibus agitur
nihil ſani nec agere,nec loqui.& de eodem Plutar. vbi
ſuprà,frequentia refert.
11 †Inter fugiendum fertur ſubinde reſpiciens ad arcẽ
Palladis,ac ſublatis manibus dixiſſe,ò Pallas vrbium do
mina Cur tribus infauſtiſſimis beſtiis delectaris,noctua
cum ſit auium inauſpicatiſſima,tamen Palladi ſacra fa-
cta eſt,quemadmodum & draconem habet pro geſta-
mine,populus autem bellua eſt multorum capitum,peſ
ſimam gratiam referre ſolita optime de ſe meritis, &
velut Socrati,Phocioni,Scipioni,& alijs compluribus.
Iuuenal.Satyr.10.
——— *Sed quid*
Turba tremenſ ſequitur fortunam ſemper, &
Damnatoſ, ideoque populus,ſi Nortia Thuſco(odit
Fauiſſet, ſi oppreſſa foret ſecura ſenectus
Principis,hac ipſa Seianum diceret hora
Auguſtum ———
Seneca in Hippolyto:
Tradere turpi faces populus
Gaudet, eoſdem colit atque odit.
Idem in Octauia.
O funeſtus multus populi
Dirusque fauor qui cum flatu
Vela ſecunda ratcis impleuit,
Vexitque procul languidus.idem
Deſerit alto,ſæuoque mari.
12 Deniqu e† & ſi iſthæc omnia ſatis ſuperque oſtendãt,
ac perſuadeant talem innocentem dãnare nefas eſſe mi
nimèque licere,adhuc tamen ſi quis fortè eſſet , cui res
dubia aliquantulum,aut admodum videretur, is memi-
niſſe deberet in re dubia eam opinionem ſequendam,q
animarum ſaluti tutior eſt.l.ſunt perſonæ.ff.de rel.eſtq;
communis & receptiſſima ſententia noſtrorum , quos
longa ſerie retulit Rodericus Suares in procemio legũ
fori fol.6.vnde cùm noſtra ſententia animarũ ſaluti lõ-
gè tutior proximiorque ſit quàm contraria, eam vt am
plectamur non ſolùm æquum , verùm neceſſum quoq,
eſt.Quod intellige dupliciter,primũ in foro animæ(q
conſcientiæ uocant)deinde ět in foro cõtentioſo,vt no
ſtra ſuadent fundamenta. tertiò intellige idem fore ět
ſi eſſet cã ciuilis(id q lõgè vehementius abnegãt oẽs Do.
Theologi,& nr̃orũ ět nõ pauci,de qbus mentionẽ ha-
buimus)& ut res perſpicua ſit accipe talem ſpeciem do
naui aut vendidi tibi domum meam,aut fundum,aut ę-
quum,& tradidi,ſicque in tẽ dominium tranſtuli. Ti-
tius qui meam fuiſſe non negabat,abs te tamen eam rẽ
vendicabat coram me,vel ſub me iudicante , affirmans
eãdem rem à me priùs ſibi fuiſſe donatam & traditam,
& ex hac ſola cauſa non ex vlla alia ſibi ad eam rem
ius eſſe, tunc cum ego certo ſciam, eum non ſo-
uere iuſtam cauſam,licet duobus tribus ve teſtibus id
probaret, reum abſoluere deberem,per iura & ratio-
nes,de quibus in ſuperiore articulo,quæ non expedit
repetere.

repetere. Quà de re p Imo. in l. à diuo Pio. ff. de re iud.
qui contrarium tenet. & Adrianus in quodlib. 6. art. 3.
qui affirmat hanc eſſe receptam Theologorum ſenten
tiam. Idem tenet ſumma Roſela, vt refert Sotus, vbi ſu-
pra, ſed noſtra ſententia his patribus cōtraria & iuſtior
&(iudice me) verior eſt, vos videritis quis iuſtius in-
duat arma.

SVMMARIVM.

1 *Princeps etiam de plenitudine poteſtatis nequit auferre rem ſubditi ſine cauſa, ardua quæſt.*
2 *Princeps non eſt cauſa cauſarum, ſed ſolus Deus, contra Doct.*
3 *Princeps non poteſt facere ſupra ius, nec contra ius, cōtra Doctores.*
4 *Principum de poteſtate diſputare non eſt ſacrilegium.*
5 *Princeps nec poſtea quam accuſator deſtitit poteſt pœnam legis minuere, quæ imponi debebat, vbi accuſator non eſſet, contra nouiſſimos.*
6 *Delicta puniuntur etiam poſt partis indulgentiam.*
7 *Pater ob iniuriam filij etiam ignoſcentis agere poteſt*
8 *Pater filij iniuriam, an remittere poſſit, ardua q.*
9 *Pœnam poſt partis abſceſſum aliquantulū minuere poteſt iudex, cōtra nouiſſ. ex toto autem remittere, nec iudex poteſt, nec princeps, contra nouiſſ. nam iudex & princeps differunt in quanto, non in toto, contra nouiſſi.*
10 *Princeps ante accuſatoris abſceſſum pœnam aliquantulum laxare poteſt, contra nouiſſ.*
11 *Pœna a principibus, vel iudicibus, vt & quatenus remitti poſſit, egregia diſt.*
12 *Pœnam legalem iudex remittens bis punitur.*

CAPVT XV.

QVADRAGESIMONONO apparet ex ſen
tentia noſtra, an princeps de plenitudine pote
ſtatis poſſit etiam ſine cauſa diſpenſare cum le
gibus minuendo pœnam delinquētibus,
& ſimilia, id quod volunt cōiter Doctores, & ideo etiā
1 cōis ſententia eſt, qꝫ † rē propriā ſubditi pōt ſine cā de
plenitudine poteſtatis auferre, & alteri dare: vt not. Gl.
cōiter approbata in d. c. conſtitutis. de relig. dom. & vo
lunt Doct. cōiter in d. c. quæ in Eccleſ. de conſt. & in c.
nonnullis de reſcr. Gl. & cōiter Doct. in l. fi. C. ſi contra
ius, vel vtili. pub. & in l. quoties. C. de preci. Impe. offer.
& in d. l. 1. ff. de conſt. prin. Oldr. in cōſ. 257. incip. factū
tale eſt. Bar. in l. conficiunt. §. codic. de iu. C. Cor. conſ.
299. col. 2. li. 4. Dec. conſ. 191. in cā quæ agitur. col. 2. &
conſ. 198. col. 1. Gozad. conſ. 8. in hac cā. col. 1. qui oēs
volunt, de plenitudine poteſtatis poſſe principem ēt ſi-
ne vlla cā contra leges diſpenſare, & alij multi, quos al-
legat Loazes in conſ. pro March. de Velez, pag. 312. &
ſic poteſt ēt ſine cā de plenitudine poteſtatis diſpēſare,
vt legitima poena minuatur delinquenti, quod ēt ſentit
2 Dominicus de Soto lib. 5. de iuſt. & iu. q. 4. ar. 4. † & non
ſolum quod ſibi libet, licet, verum ēt cum ſit cā cārum,
omnia quæ ſupra ius & contra ius ſunt, efficere poteſt,
3 † cui nec reſiſtere, nec cur ita facis, dici poteſt. † Nec vl-
4 terius pōt de eius factis, ac promiſſionibus quæri, neq;
de eius poteſtate diſputari, quia id inſtar eſt ſacrilegij,
vt inquit tex. in l. diſputare. C. de crimine ſacril. neq; de
eius poteſtate poteſt dubitari, quod & ſentiunt Doct.
quos in præced. collectionibus, ſeu illationibus allegaui
mus, mouentur eo qꝫ (vt ipſi exiſtimant) princeps legi-
bus ſolutus eſt. l. princeps legibus, cū ſimilibus. ff. de le-
gib. ſed cum nos ſupra tenuerimus principem merum
non eſſe legibus ſuperiorem, ſed inferiorem, & quaſi ea
rum miniſtrū, cuſtodem & executorē, cōſequens eſt, vt
cum eis ſine cā diſpenſare nequeat, & quum ad merā ci
uium vtilitatem merus princeps creatus intelligatur, &
legū obſeruantia Reipublicę non poſſit, non eſſe vtilis,
qñ quidē ipſæ leges Reipub. vtiles ſunt c. erit autē lex 4.
diſt. l. 1. & l. 2. ff. de leg. ſupereſt, vt qui princeps leges vio
lauerit Reipublicæ nocuiſſe intelligatur, qđ ipſe facere
nō pōt, qa eſt cōtra ſuā cōmiſſionē, ſuūq; officiū. l. qđ
fauore. ff. de legi. l. non iō minus. C. de procu. l. legata in
utiliter. ff. de leg. 1. l. legata inutiliter. ff. de adi. lega. l. dili-
genter. ff. mand. Vnde Poeta, cū virū bonū deſcriberet,
ait. Qui conſulta patrū, qui leges iuraque ſeruat. Et Te-
rent. in Phormi. Mihi (ait) non videtur, quod ſit factum
legibus reſcindi poſſe. Hinc Cic. pro Cecinna. Nihil (in
quit) eſt in ciuitate tam diligenter retinendum, quā ius
ciuile. Ex cauſa autē princeps ſine dubio id facere poſ-
ſet, nā & iudicibus licere ſupra c. proximo expoſuimus.
5 Denique ēt † ſi nulla cā eſſet minuendi pœnā legalem
poſtq̄ iā pars læſa deſtitit ab accuſatione, pōt princeps
minuere pęnam legis, antea vero nō vtique, ita Dñicus
de Soto, vbi ſupra, q̄ concluſio merito diſplicere debet
nā ſi ante partis abſceſſum pęnā minuere non pōt, ne il
li priuato, cuius intererat, p̄iudiciū īferat, ergo nec poſt
eius abſceſſum ne p̄iudiciū Reipublicæ inferat: Reipu-
blicæ. n. læſio grauior eſt q̄ priuatorū. auth. res quæ, cū
ibi not. C. com. de lega. Itaque licet poſt partis abſceſſū
accuſantis pœnā minuere nō ſolū poſſit, ſed ēt debeat,
quatenus pœna à lege pp damnū illi datū aucta fuit, tā
qua ex parte pœna pp nocumētū, quod Reſpublica ex
facinoroſis pati vr̄, deſignata eſt, minui nō pōt a princi
pe ſine cā, quippe q ad lædendū ius Reipublicæ minus
imperij hēt, q̄ ad priuatorum ius lædendum. Intereſt. n.
Reipublicę ēt principaliter, ne maleficia fiāt, ne ve facta
impunita maneant. l. congruit. ff. offi. preſi. Ergo qui ſer
uum meum occidit, vel me conuitio affecit, aut rē meā
ſubtraxit, & Reipublicæ, & mihi nocuiſſe vr̄, mihi vt eſt
notum, Reipublicæ, quia niſi eſſet effręna licētia facino
roſis, nullius ciuis ſalus, aut domus tuta eſſe poſſet, oēſ-
que metu trepidarent, & trepidare, & vexari incipiūt ēt
ob damna reliquis conciuibus illata. Nam & illi, q læſi
nondū erant, illico incipiunt paueſcere, maioreque cu
ſtodiā rebus, perſonis, familiæque ſuæ adhibere, ſicque
in eo, & in ſimilibus vexātur, quæ vexationes ſunt vehe
menter conſiderandæ. l. 1. §. ſi hęres. l. quia poterat. ff. ad
Trebell. ibi, varię ſunt hominū volūtates quorūdā nego
tia timentiū, &c. ergo ſi ego, q dānū ſenſi, & te qui mi-
bi damnū dederas, accuſauerā, deſtiti ab accuſatione,
par eſt, vt Reipublicæ integrū ſaluūque ius maneat te p
ſequendi, quatenus ipſa læſa videbať, quia metu talium
pœnarum Reſpublica bonos efficit ſuos ciues. l. 1. ff. de
iuſt. & iur. ergo qua ex parte Reſpublica lęſa vr̄, eatenus
princeps ſine cauſa pœnam remittere poſt accuſatoris
abſceſſum non poterit, ſed tantum quatenus pęna lega
lis aucta fuerat, habita rōne damnū paſſi. l. id quod no
6 ſtrum. ff. de reg. iur. † Vnde etiam ſi damnum paſſus in
ſuo teſtamento remiſerit iniuriam, vel pepercerit delin
quenti, nihilominus ille punietur a iudice, habita iſtius
publici nocumenti ratione, vt tenuit Gloſſ. not. per tex.
ibi in l. diuus. ff. ad Syllani. notat Amanelus de claris aqs
ſing. 26. & Gulicl. de Ludo ſing. 33. lex eſt.
7 † Quinimo ſi filius iniuriatus iniuriā remiſerit, nihilo
minus eius pater agere pōt pp iniuriā, q̄ ipſe ex pſona
filij paſſus violabatur. Patitur. n. quis iniuriā non ſolum
ex ſua, ſed ēt ex ſuorum iniuria. §. patitur. Inſt. de iniur.
ita in ſpecie diſſerit Lud. Rom. ſing. 93. tu habes expreſ
ſius per Nic. Boer. deciſ. 140. pater an remittere. nu. 7. c.
8 exhibita. vbi Io. And. de homi. † Pater autem iniuriam fi
lio illatam an remittere poſſit, & ſane olim poterat, ut
eſt cōis opi. ſecundū Boer. vbi ſupra, per l. ſed ſi vnius. §.

filioſfam.ff.de iniu. An autem hodie idem adhuc ſit, nõ
leuiter controuerſum eſt, ſuntque variæ noſtrorum ſen
tentiæ, vt per Boerium ibi, per Marſilium ſing. 573. gra
uior. ſal. in l. in perſonam, per tex. ibi. ff. de pact. & Bart.
Imol. Rom. & Alex. in l. Lucius. ff. ſol. matrim.
9 Hactenus de principe. †Quid autem in iudice ordi-
nario? & Dominicus Sotus, vbi ſuprà talem fixit cõclu-
ſionem, poſtquam (inquit) accuſator ab accuſatione cõ
tentus deſtitit, in arbitrio eſt ſupremi iudicis pœnam iu
ris relaxare aut commutare, tale autem arbitrium infe-
riori non committitur. Quæ quidem differentia inter
principem merum & iudicem ordinarium non eſt tuta
nec tenenda, quia data paritate terminorum, inter eos
differentia nulla eſt hac in re, nam ex iuſta cauſa tales
pœnas commutare, minuere, & relaxare tàm princeps q̃
iudex ordinarius poſſet, vt (fuſè ex receptiſſima ac ve-
riſſima opinione Doctor.) c. ſuperiore edocti fuimus.
Sine iuſta verò cauſa nec iudicem ordinarium, nec etiã
principem id facere poſſe. iam ibi & plenius in ſuperio
ribus oſtẽdimus, quum ad meram ciuium vtilitatẽ prin-
cipatum datum fuiſſe monſtrauimus, nec dubium ſit le
gales, legitimalve pœnas noxiis hominibus remittere,
& condonare cuique ciuium vniuerſæque Reipublicæ
noxium iniuriumque videri. Limita, quando tam mini
ma ex parte per principem pœna remiſſa fuit, vt veroſi
mile ſit id à populo ſibi conceſſum fuiſſe vel conceſſũ
iri, ſi à populo peteret, argum. l. ſcio. de minor vt ſuprà
oſtendimus. Quo caſu eadem moderatio & in ordina-
rio iudice admittenda eſſet data eadem veriſimilitudi-
ne. Hac duntaxat nota adiecta, quod veroſimile eſt hac
in re ex mente populi iuriſdictionem concedẽtis plus
laxitatis conceſſam principi fuiſſe & fore, quàm iudici
ordinario ab ipſo ſiue principe ſiue populo, quia quan
to eſt maior dignitas iuriſdictionem exercentis, tanto
plus laxitatis & arbitrij ſibi conceſſum fuiſſe & fore in-
telligẽdum eſt, ſicque princeps & iudex ordinarius hac
in re differunt in quanto, non in toto. Secundum quæ
lapſus in duobus videtur Doctiſſimus Sotus, primum
dum poſt partis accuſantis abſceſſum putauit principẽ
quantacunque vellet ex parte, etiam ſine vlla cauſa poſſe
pœnam legalem remittere, cùm non poſſit, niſi modi-
ca duntaxat ex parte laxare. Alterum dum id iudici ordi
nario etiam minima in parte abnegauit.
10 Item errat †dum omnino adimit principi potentiam
ante accuſatoris abſceſſum & remiſſionem, nam ea cõ-
ſideratio, etſi inſpicienda ſit quo ad eam pœnæ particu
lam, quæ reſpicit perſonam eius, qui iniuriam aut dam-
num paſſus fuit, tamen non eſt inſpicienda quò ad alte
ram pœnæ partem, quæ totam rempublicam cõcernit.
Eſt tamen verum quod & in hoc caſu differentia eſt in
quanto, non in toto, nam accuſatore ceſſante, pœna q̃
ei applicanda erat, ex toto ceſſauit, & de reliqua pœnæ
parte, quæ rempublicam reſpiciebat, agendum dũtaxat
11 erit. †Ergo prætermiſsis publicis criminib. quò ad pri-
uata delicta, quibus datur accuſandi licentia ſolis dam-
num verè vel interpretatiuè patientibus. Sit prima con-
cluſio, ex iuſta cauſa pœna legalis poteſt minui vel cõ-
mutari, intellige primum id fieri poſſe per principẽ, de-
inde fieri poſſe per iudicem ordinarium, quamuis prin
cipum laxior aliquantulum poteſtas ſit. Exempli gratia,
vt in l. inter artifices. ff. de ſolu. clarius in l. ad beſtias. cũ
ibi not. ff. de pœnis. Tertiò intellige concluſionem nõ
ſolùm poſt accuſatoris remiſſionem, ſed etiam antea.
Quatenus pœna imponenda vindictam publicam, aut
publicum commodum pecuniarum reſpiciebat, non
quatenus reſpiciebat commodum illius, qui damnum
paſſus fuit, niſi pro parte eum tanquam vnum popularẽ
tangente, vnde ſi ex delicto (verbi gratia) pœna ducen-
torum imponenda veniebat, æquis ex partibus inter
damnum paſſum & Rempublicam diuidenda, tũc ſi ac
cuſator nolit ignoſcere, & Reipublicæ vtile ſit pœnam
ex toto uel ex parte remitti, ea remiſſio quò ad partẽ,
quæ ad rempublicam ſpectat, ex toto vel ex parte faciẽ-
da eſt, ſed non quo ad reliquam partem, ſicque accuſa-
tori integra centum præſtanda ſunt, vel ab ipſo delin-
quente eiuſve fautoribus, vel ab ipſa fortè Republica,
quando eius id intererat, ita tamen vt tunc cùm à repu
blica daretur, deminueretur pars, quæ accuſatorem tan
quam unum ciuem reſpiciebat, huius rei ratio eſt, quia
ſi ea remiſſio reipub. vtilis erat, tunc ab omnibus ciuib.
pecuniarum collectio ut fieret ciuile parque eſſet. c. qđ
omnes. de reg. iu. li. 6. l. ſecundum naturam. ff. de reg. iu.
Secunda concluſio, ſine iuſta cauſa pœna legalis delin-
quenti remoueri non poteſt. Intelligere ꝙ non poteſt
remoueri per principem. Secundo intellige, quòd lon-
gè minus per iudicem ordinarium. Tertiò, ꝙ nõ poteſt
remoueri ex toto. Quarto, quòd nec ex parte quæ reſpi
ciebat accuſatorem. Quintò, quòd nec ex parte, quę re
ſpiciebat rempublicam, remitti licebit ex toto aut ex
magna parte, ſed ex minuſcula quadã particula, id prin-
cipibus facilius fortè licebit, quàm iudicibus ordinarijs
Nec putauerit quiſquam me non bene mihi conſtare,
dum dixi difficilius nocere poſſe principem aut iudicẽ
ordinarium reipublicæ quàm priuato accuſatori, & ta
men modò negaui principem poſſe quicquam adimere
ex parte pœnæ, quæ reſpiciebat priuatum accuſatorem,
cùm conceſſerim id fieri licuiſſe ſaltem ex minuſcula
quadam particula ad rempublicam ſpectante, ſed reſpõ
ſio in promptu eſt. Nam cùm ærarium publicum quo-
ties opus eſt ex collationibus ciuium ſupplendum aut
replendum ſit, quando pęna, quæ ærario publio applicã
da venit, ex parte quadam remittitur, quo ad illam par-
ticulam omnium ciuium læſio eſt, qui vrgente poſtea
neceſſitate publica tanto magis aut tanto plus confer-
re tenebuntur, ſicque ipſemet accuſator ſentit ex illa re
miſſione ſuam particulam damni, neque in plus lædi de
bebat, cumque publicè utilia ſunt, non ad quorundam
tantùm, ſed ad omnium ciuium onus ſpectent. d. l. ſm
12 naturam. d. c. quod omnes tangit. †Denique cùm iudex
ſine cauſa legales pœnas nequeat laxare aut minuere,
qui contra fecerit duas patitur pœnas, infamiæ notam
& ſuomet corpore vel rebus pęnam illi remiſſam quate
nus ille pati deſijt, ſupplebit, ita Ludouicus Rom. ſingu.
78. veni, per l. ſeruos. C. ad legem Iul. de vi pub. qui tex.
eſt ad hoc ſing. ſecũdum Romanum. l. 3. C. ne ſan. bap.
reit. quam vnicam dicit vbi ſuprà idem Roma. per Fel.
in c. de cauſis, in prin. de off. deleg. per Nicol. Pigniola-
tum, qui alios allegat add. ad Romanum vbi ſuprà, quæ
autem ſint iuſtæ cauſæ recedendi à pœnis legalib. edo-
cet Nicolaus Pignolatus in addi. ad Romanum. ſingul.
666. tu habuiſti. Felyn. in c. qualiter & quando. §. ad cor
rigendos. de accuſa. Carerius de homicidio, vt par. ad ſi.
Rom. conſ. 429.

S V M M A R I V M.

1 *Accuſare quem an quis poſſit compelli, ardua q.*
2 *Hiſtoria Nobilium duorum Hiſpanorum.*
3 *Accuſare nullus tenetur, cum quibuſdam contra commu-*
nem opinionem concluſiones quatuor.
4 *Admonere fratrem contra Rempublicam peccantẽ, an*
teneamur ante denunciationem.
5 *Hiſtoria Socratis.*
6 *Denunciare in foro cõtentioſo Canonico, an quis tenea*
tur, vt priuati damno obuiaturẽ ardua qu. & quid de
iure ciuili, alia quæſt. ardua.
7 *Intellectus l. culpa caret. & l. nullum crimen. ff. de regu.*
iuris.
8 *Hiſtoria Herculis.*

9 *Hercules*

9 *Hercules quo potiſſimum nomine commendetur, quareque ad cœlum euolauerit.*
10 *Homo homini opitulari natura tenetur, idque vt intelligendum ſit, declaratur.*
11 *Ius naturæ eſt ius gentium.*
12 *Ratio elegans.*
13 *Denunciare, & obuiare periculo priuati, non tenemur in foro contentioſo Canonico, contra communem opinionem, nec in foro ciuili contra communem, nec in foro conſcientiæ, contra communem opinionem.*
14 *Reipublicæ quantum debeamus.*
15 *Patriæ magis quam parentibus debemus.*
16 *Delicto futuro, qui non obuiauit, vt puniatur.*
17 *Admonere fratrem vbi periculum eſt, an teneamur, ardua quæſt.*
18 *Socium itineris defendere non ſecus quam Rempublicã tenemur.*

CAPVT XVI.

QVINQVAGESIMO defluit etiam ex principali ſententia noſtra definitio illius articuli (ſuperiori affinis eſt)
1 † an per principem, aut legem humanam quis iuſte compelli poſſit ad aliquem accuſandum, & pars quidem negatiua ꝓbatur in l. vnica. C. vt nemo inuitus agere, vel accu. cogatur, probaturq; ac defluit ex rationibus noſtrarum ſententiarum, de quibus tam ſæpe mentionem habuimus. Nam ſi principatus ad noſtram meram vtilitatem creatus fuit, cõſequens eſt, ne per principem inuiti ad id cogamur, cùm inde periculum nobis poſſit imminere (vt illico edocemur,) ꝙ qualecũque ſit etiam minimum in magna conſideratione eſſe & debet, & ſolet. l. 1. §. ſi hæres. l. quia poterat. ff. ad Treb. ibi, variæ ſunt hominũ voluntates quorundã negotia timentium, &c. Ad idem §. præterea, cum ſua gloſſ. Inſt. de act. quinimo eo ipſo, ꝙ compellimur, dicimur noxiam læſionemq; pati, vt dd. ll. vnde & beneficiũ inuito non datur. l. inuito. ff. de reg. iur. optimus tex. in §. ſed neque. Inſt. de auth. tut. l. quia autem, in prin. & §. 1. ff. quæ in frau. cred. periculum ſunt & læſio in ſpecie noſtra eſſet primum moleſtiarum, & vexationis, ac ſolicitudinis, quod magnopere eſt conſiderandum, d. §. ſi hæres. deinde inimicitiarum illinc naſcentium, poſtremo pœnæ talionis, quam ſubibit accuſator, qui non probat. & not. per Rom. ſing. 785. tu ſcis adhuc tñ ex Theologis ſunt qui velint, vt quis teneatur ad accuſandum eo caſu, quo crimen molitetur contra Principem, vel Rempublicã, ita doctiſs. Dominicus Sotus lib. 5. de iuſt. & iu. q. 5. ar. 1. poſt S. Tho. 2. 2. q. 68. ar. 1. Idem vult Caietanus 2. 2. q. 33. ar. 7. dum ait, admonitionem fratris neceſſariam non eſſe, quando eius accuſatio neceſſaria eſt; ſentit ergo hoc caſu neceſſariã eſſe accuſationem, & Syluester in ſumma verb. accuſa. §. 3. idem ſignificat. Idem ſentit Durandus in 4. diſ. 19. q. 4. dum in foro exteriore negat oportere, vt admonitio ꝓcedat. & ita eſſe videtur cõis opinio, vt ꝑ Bar. in l. verũ. ff. de patric. per Hier. Cagn. & Phil. Dec. in l. culpa caret ff. de reg. iur. per Aquenſ. in rep. l. vt vim. prope finem. ff. de iuſt. & iur. Idem in l. qui accuſare. C. de eden. Dec. in c. 1. de off. deleg. Bal. & Flor. in l. 2. ff. de noxalibus. Philippus Dec. in l. nullum crimen. ff. de reg. iur. Fel. in c. q̃ſtæ, col. 1. de ſent. excom. Id quod hi omnes affirmant, ſub hac tamen moderatione, ſi ipſe habet teſtes, quibus ſuam accuſationem poſſit probare, & ſic duobus demũ concurrentibus ad accuſandum tenetur. Primũ, ꝙ machinatio eſſet in Rempub. alterum, ꝙ is cõſcius habeat probandi facultatem. Hæc communis opinio Legiſtarum, Canoniſtarum, & Theologorum, procedit tripliciter, primum in foro cõtentioſo ciuili: deinde in foro contentioſo Canonico, poſtremo & in foro conſcientiæ, vt patet ex locis ſupra aſſignatis. Sed in omnibus tribus concluſionibus contrarium tenendum eſt per fundamenta ſupra relata, & quia Dominus dixit. Qui amat periculum, peribit in illo. Nec dubium eſt, quin impoſſibile ſit aliquem caſum eſſe, in quo accuſator (hoc eſt, conſcius criminis illius) certo ſciat crimen illud ſe poſſe probare ſiue probaturum. Quid. n. ſi teſtes aufugiãt, quid ſi depoſuerint, ſed verum non dixerint? quid ſi inter moras litis antequam deponant, moriantur? in omnibus his ſpeciebus, & ſimilibus, ſi is conſcius accuſauerit, periclitabitur, ad quod vt quis teneatur omni iure, tam diuino, quam humano, non ſolum præceptum nõ eſt, ſed potius vt non teneatur, expreſſum eſt, vt iuribus & rationibus ſupra allegatis, & probatur etiã in d. l. nullum crimen. & d. l. culpa caret, vbi dum dicitur culpa caret, qui ſcit, ſed prohibere non poteſt, non intelligitur de omni impoſſibilitate. id. n. indubitatum erat. l. impoſſibiliũ. de reg. iur. ſed intelligitur de impoſſibilitate, ratione deficiẽtis iuriſdictio, aut patriæ, vel dominicæ, vel maritalis poteſtatis, aliter enim potius culpa eſſet immiſcere ſe rei ad ſe non pertinenti. l. culpa eſt, de reg. iu. ff. & quamuis publici periculi manifeſtatio res ſit ad vnũquemque ex ciuibus pertinẽs, (vt continuo dicemus) tamen accuſatio non tam pertinens videtur propter ſuperiores rationes, vel ſi eſt pertinens ſaltem neceſſaria eſſe non põt, & ſatis ſuperq; eſſe debet, ſi quis faciat denunciationem, vt ſic magiſtratus, ad quot Reipublicæ ſalus ſpectat, tali malo obuiã eant, nã & alibi credo qđ ſub titulo Inſt. mãdati. Iuſtin. Imperator ait. Satis ſuperque eſſe debet, ſi cui vel in paucis amici labori conſulatur. Denique illud expeditum eſt, bonum publicum et ſi ad omnes, & etiam ſingulos ciues ſpectare videatur, id tamen intelligendum, dummodo non vnius, aut alterius ad onus totum Reipublicæ negotium, aut ſarcina pertinere credatur, ſed ad omnes conciues. l. ſecũdum naturã. ff. de reg. iu. c. quod omnes tangit. de reg. iur. lib. 6. dixi in c. præcedenti. Vnde perſequutio aliquid cõtra principem, rempublicam, bonumue publicum molientis, iniquum & iniuriũ eſſet, vt ad onus & periculum foret illius ſolius, qui illius machinationis ꝓditæ cõſcius eſſet, & ſatis ſuperque eſſe debet, vt is ipſis principibus, aut Reipublicæ magiſtratibus denuntiet, & ei medendæ opem auxiliumque ferat, tãquam vnus è populo, abſque eo quod cogatur accuſare, per quod totum onus, & periculũ, & labor eius humeris reſideret. Et licet nõ probent, ita ſentiunt Hier. Cagn. vbi ſupra, & Summa Angelica vti refert Sotus, vbi ſupra. ſentit Bar. in l. eum. ff. de accuſ. & non ſatis certo ſcio, an negaret Diuus Thomas, ſi tamen is velit ſponte accuſare eique periculo ſeſe exponere, ſine dubio poterit, ſed ſi tunc probare non poſſit, an ſatisfaciet offerendo ſe probaturum in
2 duello, tangit Hier. Cagn. vbi ſupra, id quod olim † Hiſpaniæ factum fuiſſe hiſtoriæ referunt. Cũ nobilis quidam vir alterum nobilem contra Regem Hiſpanum aliquid machinatum diceret, inque duello armatos, & æquitantes tribus diebus incredibili ferocitate pugnaſſe multis vulneribus vtrinque acceptis, & tãdem per regẽ fuiſſe à lite, & accuſatione abſolutos incredibili omniũ tam nobilium quam plebeiorũ applauſu, de duello egimus ſupra c. 11. & 12. & 18.

3 Sit ergo concluſio negatiua, † quod nullus compellitur accuſare eum, quem ſcit aliquid contra publicũ bonum moliri, intellige ꝙ non tenetur de iure ciuili, nec tenetur de iure canonico, tertio quod non tenetur & in foro animæ. Rurſus intellige tam in crimine leſæ maieſtatis Diuinæ puta hæreſis, quam etiam humanæ. Sed ad denuntiandum & auxilium ferendum, vt crimen luceſcat, & noxius plectatur, tenetur tam in crimine hæ-

reſis quàm læſæ maieſtatis humanæ, tenetur que tam in
foro canonico &etiam ciuili contentioſo quam etiam
in foro conſcientiæ.Sed an †tunc teneatur fratrem illũ
peccantem prius admonere quàm denuntiare,arg.c.no
uit,de iudi.id quod negant Syluester,Caietanus & Du-
randus vbi ſuprà,& etiam Sotus.n.ſi iam eſſet emenda-
tus,tunc enim etiam denuntiatio ceſſare deberet,ſecun
dum Sotum,quod nos alibi diſſeruimus
Hactenus quando quid machinabatur cõtra bonum
publicum, quid ſi contra priuatum,puta machinabatur
furtum,vel ſimilia,aut ſeruos vel quadrupedes alienos in
terficere parabat? &tunc debet conſcius huius rei vti
admonitione fraterna,quia iure naturæ inſitum mortali
bus eſt,vt periclitantibus opem &auxilium feramus,pro
pter illam cognationem,quam inter nos natura conſti-
tuit.l.vt vim. ff.de iuſt.&iu.Vnde Plutarchus Apoph. li.
3.Roganti † cuias eſſet, mundanum ciuem ſe eſſe(Plu-
tarchus inquit)Socratem reſpondiſſe,ſignificantem ta-
lem opem cuique etiam extero periclitanti ferendam
quod ſi intelligat id nõ ſat eſſe, periculũque inſtare,an
teneatur ad vtilitatem illius tertij accuſare,& ſanè nõ te-
netur nec etiam poſſet in priuatis delictis,ſed denuntia
re teneretur in foro conſcientiæ,vt ſic obuium fieret
per iudicem damno futuro,ſecundum Sotũ vbi ſuprà,
ad idemq́ue tenetur de iure naturali per proximam ra-
tionem,& eſt communis opinio,ſecundum Hierony-
6 mum Cagnolum vbi ſuprà,vt†ad id teneatur de iure ca
nonico etiam in foro contentioſo.vt etiam per Felyn.
in d.c.quantę,& in c.1.col.1.de offi.deleg. de cuius veri
tate illico dicam,de iure autem ciuili receptior ſenten-
tia eſt,ut non cogatur in foro contentioſo . Secundum
Decium & Cagn.nu.10.vbi ſuprà,eſt communis opi-
nio.Secundum Boerium deciſ.83.alia q.numero 6.Ca-
gnol.in d.l.culpa caret,poſt Glo.& alios Doct.ibi idẽ
Decius in c.1.de offic.deleg.Felynus in d.c.quantæ. &
in d.c.1.Aquenſ.in repe.d.l.vt uim,prope finem.Sed li-
mitatur,vt ſi commodè, & ſine ſuo periculo ſuccurre-
re poſſit,& non facit,teneatur etiam de iure ciuili,iſta ſi
mitatio tenetur(ſecundum Cagnolum,vbi ſuprà.) per
omnes Doctores communiter,quàm etiam ipſe ſequit̃
per d.l.culpa caret,& per d.l.nullum crimen, à cõtrario
ſenſu.Nam ſi culpa caret,qui ſcit & prohibere non po
teſt,ut aiunt dictæ leges,ergo ſi prohibere poſſet & nõ
7 prohiberet aliud eſſet.Sed ſanè†vt iam attigimus ſenſus
contrarius in dd.ll.eſt quòd ad eum qui iure poteſtatis
iurisdictionalis,vel patriæ,vel dominicæ , uel maritalis
poteſt prohibere.Patet,nam quę pendent ex facto alie
no & non ex noſtro,ea tũ iure dicimur non poſſe nos,
textu.in §.ſi quis alium.Inſtitut.de inut.ſtipula.l.ſtipula
tio iſta in princip.ff.de uerborum.oblig.cum ſimilibus
vtrobique per Gloſſ.allega.ergo d.l.culpa,& d.l.nullum
crimen etiam ſi in ſenſu directo dicerent , quòd qui
poſſet prohibere, & non prohiberet,in culpa is eſſet,in
telligerentur,quando ex facto ſuo ea poteſtas, non ex
alieno penderet,quale eſt factum iudicis. Præterea nul-
lus eſſet,qui non poſſet ad iudicem ire , ſicque de illa
potentia illæ leges non potuerunt intelligere , ſecun-
dum quæ rectè probant iure ciuili eum , qui conſcius
ſit machinationis ab aliquo contra alterum tertium pa
ratæ,non teneri ad accuſandum,neque ad denuncian-
dum,niſi prohibere poſſit iure proprio,argument.l. &
magis.ff.de ſolu.hoc eſt,ex poteſtate iudiciali,vel domi
nica,uel patria,uel marita ,& cætera id genus. Idque
etiam iure naturali veriſſimum eſt, nam eo iure homi-
nem homini periclitanti opitulari debere .d.l. vt uim,
cum ſuprà alleg. & quia,vt ait Statius.

Omne homini natale ſolum.

Et Ouidius ait.

Omne ſolum forti patria eſt,vt piſcibus æquor.

Et Ouid.lib.3.Metamor.

Et eget auxilio,qui non tulit,vtque reliqui.
Sic linquendus erit,legem ſibi dixerat ipſe.

Sicq́ue iure naturæ par eſt hominem homini pericli
tanti ſubuenire,vnde ſummis laudibus Hercules effer-
tur,quod auxilium opemq́ue ſuam,vim & iniuriam pa-
8 tientibus nunquam denegauit. Vnde†Boetius Metr.7.
l.4.ſic canebat:

Herculem duri celebrant labores,
Ille Centauros domuit ſuperbos,
Abſtulit ſæuo ſpolium leoni,
Fixit & certis volucres ſagittis;
Poma cernenti rapuit draconi,
Aureo læua grauior metallo:
Cerberum traxit triplici catena;
Victor immitem poſuiſſe fertur
Pabulum ſæuis dominum quadrigis.
Hydra combuſto periit ueneno;
Fronte turpatus Achelous amnis
Ora demerſit pudibunda ripis;
Strauit Antheum Libycis arenis:
Cacus Euandri ſatiauit iras.
Quoſque preſſurus foret altus orbis
Setiger ſpumis humeros notauit;
Vltimus cœlum labor irreflexo
Suſtulit collo,precium que rurſus
Vltimi cœlum meruit laboris;

Videas ergo,vt iure naturæ viri inclyti ducuntur fe
runturq́ue ad opem miſeris periclitantibus ferendam.
hiq́ue æthereas ad ſedes præmij loco euolaturi intelligũ
9 tur. Vnde †idẽ Cicero de eodem Hercule ſcripſit poſt-
quam enarrauerat,vt cunctis periclitantibus opem tu-
liſſet,abijt(inquit)ad Deos Hercules nunquam abijſſet,
niſi dum inter homines eſſet, hanc ſibi viam munijſſet.
Idq́ue votum & ſtudium magnanimis viris iure natu-
ræ ineſſe,idem Cicero eleganter ſcripſit his verbis :
10 Vt tauris natura datum eſt,vt pro vitulis contra leo-
nes ſumma vi impetuque contendant : ſic ij, qui valent
opibus,atque id facere poſſunt, ad ſeruãdum genus hu
manum natura incitantur,ita Cicero 3.de finib.Sed cõ
tra hęc omnia facit,quod ſcriptum reliquit idem Cice-
ro 2.Officiorum:Animaduertamus (ait) cùm alios iu-
uare velimus,ne quos offendamus. ergo cùm hoc caſu
periclitanti nequam opitulari ſine læſione machinan-
tis,non videor ad id teneri.ſed ad id reſpõde ex his Ci-
ceronis verbis.Illud.n.natura non patitur,ut aliorũ ſpo
lijs noſtras facultates,copias,opes augeamus, neque ve
11 rò†hoc ſolùm natura,id eſt,iure gentium , ſed etiam le-
gibus populorum,quibus in ſingulis ciuitatibus Reſpu
blicæ continentur,eodem modo conſtitutum eſt , vt
non liceat ſui commodi cauſa nocere alteri.hoc .n. ſpe
ctant leges,hoc volunt,incolumem eſſe ciuium coniun
ctionem.ita 3.Offic.Cicero ſcripſit. & huiuſmodi ſen-
tentiæ concinit eiuſdem Ciceronis non inelegans ſen-
tentia in hæc uerba:Et membra quędam amputantur,
ſi & ipſa ſanguine & tanquam ſpiritu carere cœperunt,
& nocent reliquis partibus corporis, ſic iſta in figura
hominis feritas, & immanitas belluæ,à communi tan-
quam humanitate corporis ſegreganda eſt.ita 3. Offici.
Cicero ſcripſit.Et alibi ſimiliter ait,vt medici membrũ
ſæpè putrefactum incidunt,atque in totum eradicant,
ne aliam corporis partem labefactare aut corrumpere
poſſit,ſic neceſſe eſt,ſi Rempublicam ſaluam eſſe nolu-
mus,vt perditiſſimos homines ex vrbe penitus extirpe-
mus,ne corruptus integro,violatus caſto , labem infrin
gat,ita in Vatin.idem Cicero ſcriptum reliquit . ergo
quòd alios ita iuuare docemur,vt id ſine aliorum incõ
modo fiat,intelligatur ſine aliorum innocentium in-
commodo.nam cum læſione nocentium indubitanter

ſas

fas eſt,& ita Hercules proſtrauit permitque eos, qui
debilioribus exitio erant.
Quæ omnia prima facie videntur perſuadere,vt con
ſcius criminis,quod in alium conciuem machinabatur
obuiare teneatur, vt vult cõmunis opinio ſupra relata.
Sed non eſt ita. Fateor quod ſuadent hæc homines ad
talem opem ferendam natura (ſiue iure naturæ) ad-
duci,& ardere,ſed tamen illud ius naturæ nullam indu-
cit compulſionem,ſed quandam duntaxat inclinationẽ
deſiderium,affectum,ſtudium,uotum appetitum,vt de
clarat And.ab Exea,ad princ.in lib. Pactorum,& dixi-
mus ſupra.Et quamuis viri magnanimi ſoleant ad actũ
& effectum perducere eam naturalem inclinationem,
& affectum,vt fecerunt Hercules,& alij ſimiles: reliqui
tamen nec id audere ſolent,nec ad id obligantur, quid
enim ſi eum qui iniuriam a robuſtiore, & tyrãno patie
batur,cernebant fœminæ,aut pueri,aut ſenes,aut ægro
ti,aut nimiũ debiles,qui optabant,geſtiebant,ardebant
opem miſero periclitanti ferre,ſed non audebant, non
ne hos punire iniurium, inhumanum ac inciuile eſſet.
ſic ergo & in ſpecie noſtra,ſi is ciuis, qui conſcius erat
illius machinationis,quæ in alterum ciuem moliebatur,
forte optabat,geſtiebat,ardebat opẽ ei facere, ſi id ſine
incommodo ſuo liceret,ſed auſus non fuit,culpa caret.
Et quid demeruit ille,ſi natura, & à Deo optimo Ma-
ximo,non magnanimitate ꝑditus, ſed puſillanimis fuit
progenitus,ei ſane non tam iraſcendum eſt,quam miſe
12 rendum,cum ergo † ex hominum animo pendeát huiuſ
modi puſillanimitates,iniurium,inciuile, & inhumanũ
eſſet ob eas res incertas,occultas,& ſoli Deo notas,quẽ
plectere,præſertim cum is nemini noxam dederit. Cũ
ergo ad opem ferendam deſiderẽtur affectus,& actus.
Omnes quidem iure naturę eum affectũ ſortiti ſumus,
ſed eum affectum ad actum perducere non omnes vale
mus,ſed magnanimi tantum,nec refert vtrum valere &
poſſe deſinamus ex defectu vitium corporalium, (vt fœ
minæ,pueri,ſenes & valetudinarij) an vero ex defectu
virium animi,vt puſillanimes.Præſertim cum iſthæc ad
munus potiſſimum pertineant magiſtratuum,nec pri-
uatus,pro priuato ſe periculo exponere teneatur. Peri-
culum autẽ accipere debemus ſiue re vera immineret,
ſiue non immineret,ſi tamen ille ſibi imminere formi-
dabat,ex cuius quidem ſolius,nõ ex cõi opinione hæc
res metienda,& iudicanda eſt,arg.d.l.1.§. ſi hæres. & l.
13 quia poterat.vbi bonus tex.ff.ad Treb.Agnoſco † tamẽ
quod de iure canonico in contrarium eſt communis
op.& etiã de iure ciuili,eo caſu, quo ſine periculo ſuo
id inſpecta communi hominum opinione facere poſ-
ſet,ſed nos de iure tam canonico, quam ciuili contra-
rium amplectimur,quando immineret periculum non
ſolum inſpecta communi opinione, ſed etiam inſpecta
opinione particulari ipſius conſcij,quamuis reliqui ho
mines in tali caſu veroſimiliter iudicarent ceſſare peri-
culum,per dd.ſupra & per l.quia poterat.ff.ad Treb.&
vide Boer.d.deciſ.83.num.6.

Dicet quis,ſecundum hæc excuſabatur etiam is, qui
conſcius machinationis in principem,vel Rempublicã
paratæ non denunciauit,allegans ſe formidaſſe, nec vo-
luiſſe ſe exponere periculo,quod ſupra negauimus,ſed
reſpondendum eſt,hunc non excuſari, quia licet priua
tus,pro priuato ſe periculo exponere nullo iure tenea-
tur,pro principe tamen tenetur,vel pro Republica,qua
periclitante ſe ſe periclitari noſcere debeat ſuamque rẽ
agi,vnde Horatius Ode 2.lib. 1.

Dulce,& decorum eſt pro patria mori.

Et Cicero ait.

14 Quoniam † ſunt omnia commoda à patria accepta,
nullum incommodum pro patria graue putandũ eſt,at
qui patriæ pericula ſuo periculo expetunt, hi ſapientes
putandi ſunt,cum & eum,quem debent honorem,rei-
publicæ reddunt,& pro multis perire malunt,quam cũ
multis.etenim vehementer eſt iniquum,vitam, quam a
natura acceptam propter patriam cõſeruauerit,naturæ
cum agat,reddere patriæ cum roget,non dare, & cum
poſſis cum ſumma virtute,& honore pro patria interi-
re,malle per dedecus,& ignauiam viuere,& cũ pro ami
cis,& parentibus,& cæteris neceſſarijs adire periculum
velis,pro Republica, in qua & hoc & illud ſanctiſſimũ
nomen patriæ continetur,nolle in diſcrimẽ venire. ita
4.ad Heren.ſcriptum reliquit Cic.Et rurſus.

Reſpublica nomẽ vniuerſæ ciuitatis eſt,pro qua mo
ri,& cui nos totos dare,& in qua omnia noſtra ponere
& quaſi conſecrare debemus.ita 2.de leg.Idem Cicero
ſcripſit,Ergo non par eademque cauſa eſt,vt ciuis qui
conſcius eſt machinationis,quæ contra priuatũ molie-
batũ,nolit ſe periculo exponere magiſtratibus id denun
tiando,& quòd idem faciat quando contra principem,
vel Rempublicam moliebatur, cum hæc obligatio ſit
longe maior,quam ſuperior,ſicque ignauiæ, & puſilla-
nimitati illo caſu parcendum eſt, iſto autem caſu non
eſt regulariter parcendum,niſi forte morbus ille inſoli
tus eſſet,& eſſe probaretur.

Denique pius Aeneas quo tempore mœnia Troiæ
ardere cæperunt,humeris ſuis impoſitum patrem An-
chiſen medijs è flammis eripuit,& ſaluauit, quod ſine
magno ſuo periculo,impedimento,& labore in tãta re
rum anguſtia ſtrepituque fieri non erat poſſibile,id qđ
nullus pro conciue ſuo aut faceret vnquam,aut facere
teneretur,ob ſaluandam tamẽ parentis vitam vix eſt,vt
15 non debitum fuiſſe intelligatur.Nec dubium eſt,† quin
maiora etiam pericula pro patria ſaluanda ſubire tenea
mur,l.veluti,arguendo ab ordine literæ.ff.de iuſt.& iu.
ait.enim vt patriæ,& parentibus pareamus,ad idem l.ad
uocati.C.de aduo.diuer.iud.ibi,nec minus humano ge
neri prouident,quam ſi prælijs atque vulneribus patriã
parentesque ſaluarent, ſic prius de patria meminit quã
de parentibus,vtroſque autem prælijs atque vulneribus
ſaluare,vt teneamus,inde edocemur,ad quod pro priua
to conciue minime tenemur,& illam Anchiſes, & Ae-
neæ hiſtoriam refert Verg.Aene.lib.2.ſic modulatus.

Eia age chare pater ceruici imponere noſtræ,
Ipſe ſubibo humeris,nec me labor iſte grauabit,
Quo res cunque cadent vnum,& commune periclũ,
Vna ſalus ambobus erit.

Ergo probato inſolitæ inertiæ, & puſillanimitatis vi
tio,etiam quo ad cauſam Reipublicę deſertam,cõſcius
ille non denuntians liberaretur,non aliter atque ſi inſa
ni,furioſi,dementes,aut ſorte ualetudinarij ſenes, mu
lieres opes armis,& facto atque opere ferre deſijſſent,
eo tamen non probato,excuſabitur ſane, qui priuato
periclitante denuntiare deſijt, non ſic Republica, aut
principe periclitante.idque iure tam ciuili,quam cano
nico,arg.c.1.& c.2.cum ibi not.de op.no.nu.
16 Illud notandum eſt,quòd † quibus in caſibus,qui ta
li delicto futuro obuiare tenetur, excuſatur ſemper a
pœna ordinaria,quam delinquens ſubierit, & alia mi-
tiore plectendus eſt,ita Hieron.Cagnol.in l. culpa ca-
ret.ſupra alleg.num.10. poſt Felynum in locis ſupra ſi
gnatis. Et circa hanc materiam ridendus eſt Domini-
cus Sotus lib.de ratione tegendi,& de tegen.memb.2.
17 q.2.conc.6.verſ.3.qui negat,† quod quis fratrem ſuum
vbi eſt periculum corrigere teneatur, quod impugnãt
communiter Doctores,teſte Antonio de Cordoba in
anno.ad eum in d.loco. & Martinus Nauarrus in ma-
nu c.24.num.11.cum ſeq. ſed priorem op.alibi verio-
rem eſſe oſtendimus non ſolum quando re vera adeſ-
ſet periculum,ſed etiam ſi non adeſſet,ſi inſpecta com
muni hominum opinione adeſſe videretur,quinimo &

reſis quàm læſæ maieſtatis humanæ, tenetur que tam in
ſoro canonico & etiam ciuili contentioſo, quam etiam
in foro conſcientiæ. Sed an † tunc teneatur fratrem illũ
peccantem prius admonere quàm denuntiare, arg. c. no
uit, de iudi. id quod negant Syluester, Caietanus & Du-
randus vbi ſuprà, & etiam Sotus. n. ſi iam eſſet emenda-
tus, tunc enim etiam denuntiatio ceſſare deberet, ſecun
dum Sotum, quod nos alibi diſſeruimus
Hactenus quando quid machinabatur cõtra bonum
publicum, quid ſi contra priuatum, puta machinabatur
furtum, vel ſimilia, aut ſeruos vel quadrupedes alienos in
terficere parabat? & tunc debet conſcius huius rei vti
admonitione fraterna, quia iure naturæ inſitum mortali
bus eſt, vt periclitantibus opem & auxilium feramus, pro
pter illam cognationem, quam inter nos natura conſti-
tuit. l. vt vim. ff. de iuſt. & iu. Vnde Plutarchus Apoph. li.
3. Roganti † cuias eſſet, mundanum ciuem ſe eſſe (Plu-
tarchus inquit) Socratem reſpondiſſe, ſignificantem ta-
lem opem cuique etiam extero periclitanti ferendam
quod ſi intelligat id nõ ſat eſſe, periculũque inſtare, an
teneatur ad vtilitatem illius tertij accuſare, & ſanè nõ te-
netur nec etiam poſſet in priuatis delictis, ſed denuntia
re teneretur in foro conſcientiæ, vt ſic obuium fieret
per iudicem damno futuro, ſecundum Sotũ vbi ſuprà,
ad idemque tenetur de iure naturali per proximam ra-
tionem, & eſt communis opinio, ſecundum Hierony-
6 mum Cagnolum vbi ſuprà, vt † ad id teneatur de iure ca
nonico etiam in foro contentioſo. vt etiam per Felyn.
in d. c. quantę, & in c. 1. col. 1. de offi. deleg. de cuius veri
tate illico dicam, de iure autem ciuili receptior ſenten-
tia eſt, ut non cogatur in foro contentioſo. Secundum
Decium & Cagn. nu. 10. vbi ſuprà, eſt communis opi-
nio. Secundum Boerium decis. 83. alia q. numero 6. Ca-
gnol. in d. l. culpa caret, poſt Glo. & alios Doct. ibi idẽ
Decius in c. 1. de offic. deleg. Felynus in d. c. quantæ. &
in d. c. 1. Aquent. in repe. d. l. vt uim, prope finem. Sed li-
mitatur, vt ſi commodè, & ſine ſuo periculo ſuccurre-
re poſſit, & non facit, teneatur etiam de iure ciuili, illa li
mitatio tenetur (ſecundum Cagnolum, vbi ſuprà.) per
omnes Doctores communiter, quàm etiam ipſe ſequit
per d. l. culpa caret, & per d. l. nullum crimen, à cõtrario
ſenſu. Nam ſi culpa caret, qui ſcit & prohibere non po
teſt, ut aiunt dictæ leges, ergo ſi prohibere poſſet & nõ
7 prohiberet aliud eſſet. Sed ſanè † vt iam attigimus ſenſus
contrarius in dd. ll. eſt quò ad eum qui iure poteſtatis
iuriſdictionalis, vel patriæ, vel dominicæ, uel maritalis
poteſt prohibere. Patet, nam quę pendent ex facto alie
no & non ex noſtro, ea in iure dicimur non poſſe nos,
textu. in §. ſi quis alium. Inſtitut. de inut. ſtipula. l. ſtipula
tio iſta in princip. ff. de uerborum. oblig. cum ſimilibus
vtrobique per Gloſſ. allega. ergo d. l. culpa, & d. l. nullum
crimen etiam ſi in ſenſu directo dicerent, quòd qui
poſſet prohibere, & non prohiberet, in culpa is eſſet, in
telligerentur, quando ex facto ſuo ea poteſtas, non ex
alieno penderet, quale eſt factum iudicis. Præterea nul-
lus eſſet, qui non poſſet ad iudicem ire, ſicque de illa
potentia illæ leges non potuerunt intelligere, ſecun-
dum quæ rectè probant iure ciuili eum, qui conſcius
ſit machinationis ab aliquo contra alterum tertium pa
ratæ, non teneri ad accuſandum, neque ad denuncian-
dum, niſi prohibere poſſit iure proprio, argument. l. &
magis. ff. de ſolu. hoc eſt, ex poteſtate iudiciali, vel domi
nica, uel patria, uel marita, & cætera id genus. Idque
etiam iure naturali veriſſimum eſt, nam eo iure homi-
nem homini periclitanti opitulari debere. d. l. vt uim,
cum ſuprà alleg. & quia, vt ait Statius.

Omne homini natale ſolum:

Et Ouidius ait.

Omne ſolum forti patria eſt, vt piſcibus æquor.

Et Ouid. lib. 3. Metamor.

Et eget auxilio, qui non tulit, vtque reliqui.
Sic linquendus erit, legem ſibi dixerat ipſe.

Sicque iure naturæ par eſt hominem homini pericli
tanti ſubuenire, vnde ſummis laudibus Hercules effer-
tur, quod auxilium opemque ſuam, vim & iniuriam pa-
8 tientibus nunquam denegauit. Vnde † Boetius Metr. 7.
l. 4. ſic canebat:

Herculem duri celebrant labores,
Ille Centauros domuit ſuperbos,
Abſtulit ſæuo ſpolium leoni,
Fixit & certis volucres ſagittis;
Poma cernenti rapuit draconi,
Aureo læua grauior metallo:
Cerberum traxit triplici catena;
Victor immitem poſuiſſe fertur
Pabulum ſæuis dominum quadrigis.
Hydra combuſto periit ueneno;
Fronte turpatus Achelous amnis
Ora demerſit pudibunda ripis;
Strauit Antheum Libycis arenis;
Cacus Euandri ſatiauit iras.
Quoſque preſſurus foret altus orbis
Setiger ſpumis humeros notauit;
Vltimus cælum labor irreflexo
Suſtulit collo, preciumque rurſus
Vltimi cælum meruit laboris;

Videas ergo, vt iure naturæ viri inclyti ducuntur fe
runturque ad opem miſeris periclitantibus ferendam.
hique ęthereas ad ſedes præmij loco euolaturi intelligũ
9 tur. Vnde † idẽ Cicero de eodem Hercule ſcripſit poſt-
quam enarrauerat, vt cunctis periclitantibus opem tu-
liſſet, abijt (inquit) ad Deos Hercules nunquam abijſſet,
niſi dum inter homines eſſet, hanc ſibi viam muniſſet.
Idque votum & ſtudium magnanimis viris iure natu-
rę ineſſe, idem Cicero eleganter ſcripſit his verbis:
10 Vt † tauris natura datum eſt, vt pro vitulis contra leo-
nes ſumma vi impetuque contendant: ſic ij, qui valent
opibus, atque id facere poſſunt, ad ſeruãdum genus hu
manum natura incitantur, ita Cicero 3. de finib. Sed cõ
tra hęc omnia facit, quod ſcriptum reliquit idem Cice-
ro 2. Officiorum: Animaduertamus (ait) cùm alios iu-
uare velimus, ne quos offendamus. ergo cùm hoc caſu
periclitanti nequam opitulari ſine læſione machinan-
tis, non videor ad id teneri. ſed ad id reſpõde ex his Ci-
ceronis verbis. Illud. n. natura non patitur, ut aliorũ ſpo
lijs noſtras facultates, copias, opes augeamus, neque ve
11 rò † hoc ſolùm natura, id eſt, iure gentium, ſed etiam le-
gibus populorum, quibus in ſingulis ciuitatibus Reſpu
blicæ continentur, eodem modo conſtitutum eſt, vt
non liceat ſui commodi cauſa nocere alteri. hoc. n. ſpe
ctant leges, hoc volunt, incolumem eſſe ciuium coniun
ctionem. ita 3. Offic. Cicero ſcripſit. & huiuſmodi ſen-
tentiæ concinit eiuſdem Ciceronis non inelegans ſen-
tentia in hæc uerba: Et membra quędam amputantur,
ſi & ipſa ſanguine & tanquam ſpiritu carere cœperunt,
& nocent reliquis partibus corporis, ſic iſta in figura
hominis feritas, & immanitas belluæ, à communi tan-
quam humanitate corporis ſegreganda eſt. ita 3. Offici.
Cicero ſcripſit. Et alibi ſimiliter ait, vt medici membrũ
ſæpè putrefactum incidunt, atque in totum eradicant,
ne aliam corporis partem labefactare aut corrumpere
poſſit, ſic neceſſe eſt, ſi Rempublicam ſaluam eſſe uolu-
mus, vt perditiſſimos homines ex vrbe penitus extirpe-
mus, ne corruptus integro, violatus caſto, labem infrin
gat, ita in Vatin. idem Cicero ſcriptum reliquit. ergo
quòd alios ita iuuare docemur, vt id ſine aliorum incõ
modo fiat, intelligatur ſine aliorum innocentium in-
commodo. nam cum læſione nocentium indubitanter

ſas

ſas eſt,& ità Hercules proſtrauit peremitque eos, qui
debilioribus exitio erant.

Quæ omnia prima facie videntur perſuadere,vt con
ſcius criminis,quod in alium conciuem machinabatur
obuiare teneatur, vt vult cõmunis opinio ſupra relata.
Sed non eſt ita. Fateor quod ſuadent hæc homines ad
talem opem ferendam natura (ſicque iure naturæ) ad-
duci,& ardere,ſed tamen illud ius naturæ nullam indu-
cit compulſionem,ſed quandam duntaxat inclinationẽ
deſiderium,affectum,ſtudium,uotum appetitum,vt de
clarat And.ab Exea,ad princ.in lib. Pactorum,& dixi-
mus ſupra.Et quamuis viri magna nimi ſoleant ad actũ
& effectum perducere eam naturalem inclinationem,
& affectum,vt fecerunt Hercules,& alij ſimiles: reliqui
tamen nec id audere ſolent,nec ad id obligantur, quid
enim ſi eum qui iniuriam a robuſtiore, & tyráno patie
batur,cernebant fœminæ,aut pueri,aut ſenes,aut ægro
ti,aut nimiũ debiles,qui optabant,geſtiebant,ardebant
opem miſero periclitanti ferre,ſed non audebant, non
ne hos punire iniurium, inhumanum ac inciuile eſſet.
ſic ergo & in ſpecie noſtra,ſi is ciuis, qui conſcius erat
illius machinationis,quæ in alterum ciuem moliebatur,
forte optabat,geſtiebat,ardebat opẽ ei facere, ſi id ſine
incommodo ſuo liceret,ſed auſus non fuit,culpa caret.
Et quid demeruit ille,ſi natura, & à Deo optimo Ma-
ximo,non magnanimitate ꝑditus, ſed puſillanimis fuit
progenitus,ei ſane non tam iraſcendum eſt,quam miſe
12 rendum,cum ergo † ex hominum animo pendeát huiuſ
modi puſillanimitates,iniurium,inciuile, & inhumanũ
eſſet ob eas res incertas,occultas,& ſoli Deo notas,quẽ
plectere,præſertim cum is nemini noxam dederit. Cũ
ergo ad opem ferendam deſideretur affectus,& actus.
Omnes quidem iure naturę eum affectũ ſortiti ſumus,
ſed eum affectum ad actum perducere non omnes vale
mus,ſed magnanimi tantum,nec refert vtrum valere &
poſſe deſinamus ex defectu vitium corporalium, (vt fę
minæ,pueri,ſenes & valetudinarij) an vero ex defectu
virium animi,vt puſillanimes. Præſertim cum iſthæc ad
munus potiſſimum pertineant magiſtratuum,nec pri-
uatus,pro priuato ſe periculo exponere teneatur. Peri-
culum autẽ accipere debemus ſiue re vera immineret,
ſiue non immineret,ſi tamen ille ſibi imminere formi-
dabat,ex cuius quidem ſolius,nõ ex cõi opinione hæc
res metienda,& iudicanda eſt,arg.d.l.1.§. ſi hæres. & l.
13 quia poterat.vbi bonus tex.ff.ad Treb. Agnoſco † tamẽ
quod de iure canonico in contrarium eſt communis
op.& etiã de iure ciuili,eo caſu, quo ſine periculo ſuo
id inſpecta communi hominum opinione facere poſ-
ſet,ſed nos de iure tam canonico, quam ciuili contra-
rium amplectimur,quando immineret periculum non
ſolum inſpecta communi opinione, ſed etiam inſpecta
opinione particulari ipſius conſcij,quamuis reliqui ho
mines in tali caſu veroſimiliter iudicarent ceſſare peri-
culum,per dd.ſupra & per l.quia poterat.ff.ad Treb.&
vide Boer.d.deciſ.83.num.6.

Dicet quis,ſecundum hæc excuſabatur etiam is, qui
conſcius machinationis in principem,vel Rempublicã
paratæ non denunciauit,allegans ſe formidaſſe, nec vo
luiſſe ſe exponere periculo,quod ſupra negauimus,ſed
reſpondendum eſt,hunc non excuſari, quia licet priua
tus,pro priuato ſe periculo exponere nullo iure tenea-
tur,pro principe tamen tenetur,vel pro Republica,qua
periclitante ſe ſe periclitari noſcere debeat ſuamque rẽ
agi,vnde Horatius Ode 2.lib.1.

Dulce,& decorum eſt pro patria mori.

Et Cicero ait.

14 Quoniam † ſunt omnia commoda à patria accepta,
nullum incommodum pro patria graue putandũ eſt,at
qui patriæ pericula ſuo periculo expetunt, hi ſapientes
putandi ſunt,cum & eum,quem debent honorem,rei-
publicæ reddunt,& pro multis perire malunt,quam cũ
multis.etenim vehementer eſt iniquum,vitam,quam a
natura acceptam propter patriam cõſeruauerit,naturæ
cum agat,reddere patriæ cum roget,non dare, & cum
poſſis cum ſumma virtute,& honore pro patria interi-
re,malle per dedecus,& ignauiam viuere,& cũ pro ami
cis,& parentibus,& cæteris neceſſarijs adire periculum
velis,pro Republica,in qua & hoc & illud ſanctiſſimũ
nomen patriæ continetur,nolle in diſcrimẽ venire. ita
4.ad Heren.ſcriptum reliquit Cic. Et rurſus.

Reſpublica nomẽ vniuerſæ ciuitatis eſt,pro qua mo
ri,& cui nos totos dare,& in qua omnia noſtra ponere
& quaſi conſecrare debemus.ita 2.de leg. Idem Cicero
ſcripſit, Ergo non par eademque cauſa eſt,vt ciuis qui
conſcius eſt machinationis,quæ contra priuatũ molie-
bat,nolit ſe periculo exponere magiſtratibus id denun
tiando,& quòd idem faciat quando contra principem,
vel Rempublicam moliebatur, cum hæc obligatio ſit
longe maior,quam ſuperior,ſicque ignauiæ, & puſilla-
nimitati illo caſu parcendum eſt, iſto autem caſu non
eſt regulariter parcendum,niſi forte morbus ille inſoli
tus eſſet,& eſſe probaretur.

Denique pius Aeneas quo tempore mœnia Troiæ
ardere cœperunt,humeris ſuis impoſitum patrem An-
chiſeu medijs è flammis eripuit,& ſaluauit, quod ſine
magno ſuo periculo,impedimento,& labore in tãta re
rum anguſtia ſtrepituque fieri non erat poſſibile,id qđ
nullus pro conciue ſuo aut faceret vnquam,aut facere
teneretur,ob ſaluandam tamẽ parentis vitam vix eſt,vt
15 non debitum fuiſſe intelligatur. Nec dubium eſt, † quin
maiora etiam pericula pro patria ſaluanda ſubire tenea
mur,l.veluti,arguendo ab ordine literæ.ff.de iuſt.& iu.
ait.enim vt patriæ,& parentibus pareamus,ad idem l.ad
uocati.C.de aduo.diuer.iud.ibi,nec minus humano ge
neri prouident,quam ſi prælijs atque vulneribus patriã
parentesque ſaluarent, ſic prius de patria meminit quã
de parentibus,vtroſque autem prælijs atque vulneribus
ſaluare,vt teneamus,inde edocemur,ad quod pro priua
to conciue minime tenemur,& illam Anchiſes, & Ae-
neæ hiſtoriam refert Verg. Aene.lib.2.ſic modulatus.

Eia age chare pater ceruici imponere noſtræ,
Ipſe ſubibo humeris,nec me labor iſte grauabit,
Quo res cunque cadent vnum,& commune periclũ,
Vna ſalus ambobus erit.

Ergo probato inſolitæ inertiæ, & puſillanimitatis vi
tio,etiam quo ad cauſam Reipublicę deſertam,cõſcius
ille non denuntians liberaretur,non aliter atque ſi inſa
ni,furioſi,de mentes,aut forte ualetudinarij ſenes, mu
lieres opes armis,& facto atque opere ferre deſijſſent,
eo tamen non probato,excuſabitur ſane, qui priuato
periclitante denuntiare deſijt, non ſic Republica, aut
principe periclitante.idque iure tam ciuili,quam cano
nico,arg.c.1.& c.2.cum ibi not.de op.no.nu.

16 Illud notandum eſt,quòd † quibus in caſibus,qui ta
li delicto futuro obuiare tenetur, excuſatur ſemper a
pœna ordinaria,quam delinquens ſubierit, & alia mi-
tiore plectendus eſt,ita Hieron. Cagnol.in l.culpa ca-
ret.ſupra alleg.num.10. poſt Felynum in locis ſupra ſi
gnatis. Et circa hanc materiam ridendus eſt Domini-
cus Sotus lib.de ratione tegendi,& de tegen.memb.2.
17 q.2.conc.6.verſ.3.qui negat, † quod quis fratrem ſuum
vbi eſt periculum corrigere teneatur, quod impugnãt
communiter Doctores,teſte Antonio de Cordoba in
anno.ad eum in d.loco. & Martinus Nauarrus in ma-
nu c.24.num.11.cum ſeq. ſed priorem op.alibi verio-
rem eſſe oſtendimus non ſolum quando re vera adeſ-
ſet periculum,ſed etiam ſi non adeſſet,ſi inſpecta com
muni hominum opinione adeſſe videretur,quinimo &

ſi inſpe-

ſi inſpecta opinione iſtius tantum adeſſet id ad eum ac-
culandum ſufficere. d. l. quia poterat cum ſimil. ſuprà all.
18 Socium autem †itineris quod quiſque defendere tenea-
tur, non ſecus quàm Rempublicam periclitãtem, tenuit
Glo. & ibi Alber. in l. item apud Labeonem. §. abduxiſſe.
ff. de iniur. quæ communiter approbari videtur ex rela-
tione Boerij deciſ. 88. nu. 6.

SVMMARIVM.

1 *Princeps liberum rerum noſtrarum vſum, aut etiam abu-*
ſum, impedire an poſſit.
2 *Prodigere noſtra poſſumus, fallit in tribus caſibus.*
3 *Vtile nobis id, quod libet eſt.*
4 *Dominij definitio.*
5 *Libertatis definitio.*
6 *Dominij definitio communiter tradita notatur.*
7 *Dominium eſt etiam in rebus incorporeis.*
8 *Dominij definitio tradita per nouiſſimos notatur.*
9 *Princeps nobilibus prohibere ne nubant, non poteſt.*
10 *Monachi Minoritæ an dominium habeant in commeſti-*
bilibus & vtenſibilibus, ardua quæſtio.
11 *Hiſtoria Caſſii.*

CAPVT XVII.

QVINQVAGESIMO PRIMO fluit &
ex ſuperioribus noſtris ſententijs defini-
1 tio illius articuli, An †Princeps ſine cau-
ſa poſſit rei noſtræ liberum vſum impe-
dire, id quod multi admittunt, dicentes
expedire Reipublicæ ne quis re ſua ma-
lè vtatur. §. ſed & maior aſperitas. Inſtitu. de his, qui ſunt
ſui vel ali. iur. l. diuus. ff. ſi quis à par. ſue. manu. facit le. is
cui bonis. ff. de verb. oblig. vbi prodigo impeditur rerũ
ſuarum alienatio, & l. is cui lege. ff. de teſtam. vbi eidem
denegatur teſtandi facultas, & l. Titio centum, in pri. ff.
de condi. & dem. vbi alumno minus induſtrioſo dene-
gatur alienandi poteſtas, & facit totus titulus ff. de rebus
eorum, & C. de præd. minorum. vbi adultis denegatur præ-
diorum ſuorum alienandorum facultas, ſed certè in om-
nibus his ſpeciebus, & ſimilibus, vſus rei noſtræ non de-
bilitatur ſine cauſa, quinimò iuſtiſſimis ex cauſis, vt dd.
2 ll. patet. Sit ergo †regula vnumquemque rei ſuæ liberri-
mum vſum habere. l. in re mandata. C. mand. adeò vt ea
etiam poſſit abuti, tex. egregius in l. ſed & ſi lege. §. con-
ſuluit. ff. de pet. hær. ibi, dum re ſua ſe abuti putant, & l.
1. §. & magis. verb. prodegit. ff. ſi quid in fraudem patro-
ni. adeò vt etiam prodigo manifeſto id liceat quandiu
nondum eſt ſibi per iudicem bonis interdictum, vt eſt
communis opinio Doct. ſecundum Alex. & Iaſ. in d. l. is
3 cui bonis. Franc. Aretin. in d. l. is cui lege. Ratio, †quia quod
quiſque homo ſanæ mentis & legitimæ ętatis voluerit,
quodque ei libuerit circa res ſuas, id utile ei eſſe inſpe-
cta legis cenſura reputatur, quamuis inſpecta commu-
ni hominum opinione inutile ei ſit. §. præterea, cũ Glo.
Inſt. de act. vbi Glo. ait, id portat leuiter, quod portat quiſ-
que libenter. facit d. §. conſuluit. d. §. & magis. & le. quia
autem. in prin. & §. 1. ff. quæ in fraudem cred. cum ibi no-
tatis per Glo. &, vt lex ait, ipſe ſibi quoque inſidiatus eſt
ſignificans hominibus licere ſibi ipſis inſidiari, hoc eſt,
ad ſuum incommodum res ſuas prodigere, etiam ſi in
conſequẽtiam quale quale damnum alijs reſultet, vt dd.
ll. & l. quia poterat. ff. ad Treb. §. ſed neque. Inſt. de auth.
tut. & Inſt. de lege Fulia cani. toll. vbi no. per Aldrobãd.
l. non vſque adeò. ff. ſi quis à parẽt. fuer. man. & quod iſthęc
omnia ſuperat dictu mirabile eſſe videtur, licet nobis &
noſmetipſos vendere. §. fi. Inſt. de iure perſ. l. ſi quis filio
exhæredato. §. irritũ. ff. de iniu. rup. Vñ Iuuen. Saty. 3. ait:
Et præbere caput domino venale ſub haſta.
Neque ad rem pertinent, quæ in contrarium dicebã-
tur, nam procedunt in perſonis, quæ ſunt vel ætatis ille-
gitimæ, vel non integræ mentis. Tertia fallentia quandò
quis re ſua abutitur, eaque erat animæ rationalis, ratio
eſt, propter naturalem cognationem, quam inter nos om-
nes natura conſtituit. l. vt vim. ff. de iuſt. & iure. ita proce-
dit d. §. ſed & maior. & d. le. diuus. ſecundum quę merus
princeps, qui (vt ex noſtris ſententijs relatis apparet) ad
meram ſubditorum vtilitatem creatus eſſe intelligitur,
non poterit homini legitimæ ætatis & integræ mentis
impedire liberum vſum rerum ſuarum, quia, & ſi id prin-
ceps fortè bona fide faceret, & ob vtilitatem ipſius pro-
hibitr ſolicitus, adhuc tamen ei impedito id inutile eſſe
intelligeretur & noxium, ſicque egrederetur ipſius prin-
cipis iuriſdictionem, vt ſuprà plenè diximus. Secundum
4 quæ planè colligetur qualis †ſit vera †dominij definitio,
eſt enim naturalis facultas eius, quod facere libet, niſi quid
vi aut iure prohibeatur, quam definitionem colligo ex l.
libertas. ff. de ſtatu homi. §. libertas. Inſti. de iure perſo-
5 narum. vbi dicitur †libertas eſt naturalis facultas eius, quod
cuique facere libet, niſi quid vi aut iure prohibeatur, do-
minium enim in rebus habere quid obſecro aliud eſt, quàm
eam liberrimam ad libitumque facultatem habere cir-
ca illam rem? Hinc parentes liberos, quos in poteſtatẽ
habebant, occidere & perdere poterant. l. in ſuis. ff. de li.
& poſt. Idem in ſeruis. §. in poteſtate. Inſt. de his qui ſunt
ſui vel alieni iuris. quod hodie innouatum eſt, vt dd. in-
ribus.
Hinc apparet ſuſpectam eſſe Bart. definitionem, qui
in l. ſi quis vi. §. differentia. ff. de acq. poſſ. ſcripſit, domi-
6 nium †eſſe ius perfectè diſponendi de re corporali, niſi
lege prohibeatur, quam definitionem ſequuntur (mul-
tis tamen repugnantibus) magis communiter Doct. vt
per Ale. & Claudium poſt alios ibi Fern. Berengar. in l.
naturaliter. §. nihil commune. n. 31. ff. de acqu. poſſ. Fran.
Ripa in rub. de cauſ. poſſ. & propr. Bal. de præſcri. par. 2.
prin. q. 2. n. 6. & alij, quos allegauimus in præ. tra. de ſuc.
prog. n. 175. quib. adde doctiſſimum. Dom. de Soto. de
iuſt. & in. li. 4. q. 1. art. 1. Gerſo. poteſta. eccl. conſ. 13. Sed
hæc Bar. definitio, dum ait perfectè notari poteſt, quid
enim ſi eam donaui iuxta formam legum, de quibus per
totum titulum. C. de don. quæ ſub mo. & quid ſi vendidi
iuxta formam legum, quæ ſunt ſub titulo ff. de in diem
adiect. vel iuxta eas leges, quę ſunt ſub titulo ff. de lege
commiſſ. vel iuxta forma l. 1. ff. de cond. ob cauſ. etenim
in omnibus his ſpeciebus, & ſimilibus, conſtat me & ſi
perfectum illius rei dominium habuerim, minus tamen
perfectè de eo diſpoſuiſſe, defendendo Bar. reſpondere
poſſumus, referri ad potentiam non ad actum, ſicque ſu-
mendum pro eo quod eſt liberrimè diſponere. Rurſus
dum ipſe ait, niſi iure prohibeatur, eſt addendum, vel &
vi, vt ſcitè fecit Iurecon. in d. l. libertas, & in d. §. libertas.
Quid. n. ſi dum donare aut vendere rẽ meam vellẽ Prin-
ceps tyrannus prohibuit, non iõ minus eius dñium di-
cor habere, ſicut dñium non deſinit habere adultus, eo
quod per titulos. ff. de reb. eor. & C. de prædi. min. aliena-
re prædia ſine decreto prohibeat, aut maritus, fundum
dotalem, vt ff. de fundo dot. per totũ titulum, ſed & ma-
iore nota eget Bar. dum dixit de re corporali, cùm con-
7 ſtet †dominium eſſe etiam in rebus incorporeis, hæredi-
tas enim & vſusfructus, & vſus, res ſunt incorporales, vt
Inſt. de rebus corp. & incorp. in prin. & tamen in hære-
ditate dñium habemus. l. cum hęredes, in prin. vbi notat
Pau. Caſt. & Ale. ff. de acq. poſſ. & in vſufructu dñium ha-
bemus. l. qui vſumfructum. ff. ſi vſufru. pet. & in vſu, quia
dominium nihil aliud eſt quàm ius quoddam incorpo-
reum, vt dd. ll. & tex. egregius in l. fin. ad medium. C. de
long. temp. prę. niſi fortè Bar. ſaluare fas eſt, in eum mo-
dum,

dum,quem attigimus in d.num. 175. doctiſſimus autē
Sotus,vbi ſupra,talem dominij tradidit definitionem.
8 Dominium † (inquit) eſt propria cuiuſque facultas, &
ius in rem quamlibet, quam in ſuum ipſius commodū
vſurpare poteſt quocunque vſu lege permiſſo,quæ de-
finitio recidit in ſuperiorem , niſi quatenus adiecit in
ſuum ipſius commodum , quæ verba ſignificant citra
ſuum commodum dominum re ſua vti non poſſe , nos
autem prodigere, & perdere rem ſuam dominum poſ-
ſe ſupra ſuſe oſtēdimus,quibus adde quòd ſine vlla cau
ſa poteſt etiam prodigere,& pro derelicto habere , ita
quòd fiat primi occupantis.l.1.& 2.& per totum tit. ff.
pro derelicto.
9 Ex quibus omnibus etiam apparet minime † licere
principibus regni ſui nobilibus prohibere,ne ijs incon
ſultis nubant , id enim quam magnopere naturalem li-
bertatem eius quod cuiquam facere libeat , infringat ,
nullus non videt,d.l.liber.d.§.libertas.ergo ea res,vtpo
te noxia,non comprehēditur ſub ea commiſſione prin
cipibus data,quæ ad vtilia tantum, non etiam ad con-
traria,(vt iam edocti ſumus)porrigitur , quamuis non
pauci principum contrarium facere ſoleant, quod mi-
nime laudo.
Denique quatenus de dominio proxime agebamus
10 an monachi † Minoritanæ(quales ſunt Franciſcani, Do
minicani,& reliqui)qui nihil proprium habere poſſunt
in communi, nec etiam in particulari in rebus comeſti
bilibus,quæ ſibi eleemoſynæ loco,& nomine elargiū-
tur,id dominium, an forte vſum duntaxat habere intel
ligantur,dubitari ſolet,quia huiuſcemodi in rebus do-
minium ab vſu vix ſeparari poteſt,vt per totum tit ff.de
vſufr.earum rerum,quæ vſu conſum.& l.omniū.§.con
ſtituitur.ff.de vſuf.& ſane hac in re ſtat conſtitutio Ni
col.3.in extrau.Exijt.qui ſeminat,de verb.ſig.li.6. & in
clem.exiui de paradiſo,eod.tit.& Ioā.22. in extraua.ad
conditorem,quæ quidem conſtitutiones inter ſe diſſi
dere videntur,S.Thomas 2.2.q.78.art.1. negat hiſce in
rebus dominium ſeparari poſſe ab ipſarum rerum uſu.
Sotus vero vbi ſupra,cuius ſententia(iudice me)verior
eſt,adfirmat ſeparari poſſe,negatq; eos monachos do-
minium habere in illis rebus non magis,quam in alijs.
nam & ſi tēpore(inquit) neceſſitatis egemus rebus poſ
ſit potiri alienis ad ſuum vſum,& victum neceſſarium ,
non ideo earum dominium acquirit, ſed nudum vſum
facti.ideo(inquit,) quòd ad talē vſum his monachis da
tum eſſet,ab eis repeti poſſet,ſi qui dedit , uellet forte
ad aliam cauſam magis neceſſariam, aut magis piam id
conuertere,& vt conuiua non poſſet dapes menſa para
tas arripere,arreptasque in domum ſuam reportare,qa
non ad iſtarum rerum dominium aſſequendum,ſed tā-
tum ad illum deſignatum vſum uidetur inuitatus,ita &
hi Minoritæ iſtarum rerum dominium non intelligun
tur habere,ſed tantum deſignatum earum uſum , ut ad
alios uſus eas conuertere nequeant.Nam & ſi tibi con
cederem,ut domum,uel veſtem,aut librum meum,ſi li
beret,combureres,combuſſiſti, non propterea uidebe
ris domum tuam,ſed meam combuſſiſſe. Et cum Caſ-
11 ſius,teſte Appiano Alexādrino,& alijs, poſtquā copias
ſuas a Cæſarianis ſuſas in ingenti illo prælio uideret,im
patientia doloris,aut tædio uitæ,aut metu, ne ad Cæſa-
rē deferretur , iuſſit liberto ſuo,ut ſibi necem inferret,
paruit ille,non tamen quiſquam diceret,eum libertum
dominium Caſſij acquiſijſſe,eo quòd eum peremit,nō
quoque reliquos homicidas trucidatorū dominos fie
ri. Denique cum iam oſtenderimus proprij dominij id
eſſe peculiare,& natiuum,ut liceat quidquid lubeat, &
abutendo,prodigendo,diſſipando, pro derelicto habē
do,monachique huiuſcemodi rebus comeſtibilibus ue
ſci utique poſſint,abuti uero,prodigere, pro derelicto
habere nequeant , quia a quocunque poſſeſſore domi-
no earum eas uendicare liceat,apparet eos dominium
nunquam habuiſſe.

SVMMARIVM.

1 *Defenſionem Princeps an tollere poſſit? ardua q.*
2 *Citationem Princeps an tollere poſſit?*
3 *Defenſio eſt iuris naturæ.*
4 *Defendendi corporis cauſa alium occidere licet.*
5 *Defendendarum rerum cauſa occidere licet.*
6 *Defenſionis neceſſaria cauſa occidere licet,non aliter .*
7 *Defendere ſe tenetur Princeps, etiam cum nece aggreſ ſoris,reliqui poſſunt,ſed non tenentur.*
8 *Defendere me poſſum etiam cum nece aggreſſoris,licet is eſſet ad regimen publicum neceſſarius iure poli cō tra Theologos,idem iure fori contra eoſdem.*
9 *Vita mortalibus nihil charius.*
10 *Princeps eſſe deſinit,qui fit tyrannus.*
11 *Defenſionis cauſa occidere licet aggreſſorem,etiam iu- re poli,contra Gerſonem.*
12 *Duellum inire non licet pro honoris, aut rerum defen- ſione,ardua quæſtio.*
13 *Defendendi honoris cauſa licet occidere.*
14 *Defenſio inculpata eſt,licet quis fugere poſſit.*
15 *Duellum inire prouocatus,non tenetur morigerari.*
16 *Hiſtoria Auguſti,& Marci Antonij.*
17 *Hiſtoria Marij & Pompeij.*
18 *Honorem exhibere nobilibus reliqui an cogantur.*
19 *Honorem nobilioribus,qui non exhibent , an teneantur iniuriarum.*
20 *Defenſio inculpata non eſt in ruſtico,vel clerico,quan- do poterant tute fugere.*
21 *Defenſio inculpata quando videatur.*
22 *Vindicta aut defenſio quando intelligatur.*
23 *Occidens damnatum ad mortem,capite punitur.*
24 *Occidens quare occidatur.*
25 *Appellationem denegans in cauſa capitali,an capitali ter puniatur.*
26 *Occidens,vt occidatur,an procedat etiam in iudice,qui innocentem capitaliter damnauit,ardua quæſt .*
27 *Dolus an culpa quando in iudice præſumatur.*
28 *Pœnam euitare facit ordinariam,qualibet etiam inin- ſta cauſa.*
29 *Iracundia ex iuſta cauſa orta remouet pœnam inconti- nenti,ſed ex interuallo non remouet,ſed lenit.*
30 *Ira ex iniuſta cauſa concepta , nec remouet , nec lenit pœnam.*
31 *Iracunde facta,an pro infectis habeantur, in his , quæ iuris ſortiuntur effectum? ardua q.*
32 *Ira non præſumitur,niſi probetur.*
33 *Homo animal rationale.*
34 *Ira mouet rationem.*
35 *Ira factum non videtur poſt interuallum.*
36 *Pœna culpæ æqua.*
37 *Ira per dies triginta non videtur durare ad excuſandū contra Doct.*
38 *Iniuria verbalis,an infra dies triginta reuocari poſſit , not.quæſt.*
39 *Iræ motu quid factum,infra quot dies dicatur, elegans quæſt.*
40 *Ira iuſta pœnam mitigat legalem.*
41 *Ira poſt interuallum an pœnam legalem minuat , egre- gia q.*
42 *Ira iuſte concepta efficit,vt etiam poſt interuallū aboli tio criminis impetrari poſſit.*
43 *Occidens non occidendi,ſed vulnerandi animo,an occi- datur,not.q.*
44 *Delicta an pari compenſatione tollantur.*

CAPVT XVIII.

QVinquageſimoſecundo defluit etiam ex noſtra
principali ſententia definitio iſtius articuli,
1 An princeps †defenſionem noſtram tollere poſ
ſit?id quod in ſpecie multi tenuerunt, affirmantes ſum-
mum Pontificē ex cauſa id facere poſſe, ita Alber. Roſ.
in l.omnes.in princ.C.de Epiſcop & Cleric.Angel.in.l.
ſi ſic.ff.de lega.1.Fernar.Loazes in conſ.pro March.de
Velez, dubitatione 1.pag.337.num.66.verſ.ſicut de de-
fenſione.Nellus in tra.bannitorum 2.q.ſecundi tempo
ris.Alex.in l.cum mulier.col.5.ff.ſolut.matri.Deci.in c.
2 cum dilecti.col.7.ff.de except.Et ideo princeps †citatio
nem tollere poteſt, vtcunque ſit neceſſaria defenſio,
vt tenent Gloſſ.in l.is qui Reipublicæ.ff. ex quib. cauſ.
maior.Felyn.in c.quæ in Eccleſiarum.num.26.de cōſt.
& alij quamplures (longè plurimis tamen repugnanti-
bus) vt in præfa.tract.de ſucc. progreſſu enarrauimus.
3 Quid dicēdum?& ſanè regula eſt, defenſionem † eſſe ne
ceſſariam, a iureque naturali profluentem.l.vt vim.ff.de
iuſt.& iur.ibi, nam quod quiſque ob tutelam corporis
ſui fecerit, iure feciſſe videatur, c.ius naturale. 1.diſtin.
l.1.ff.de vi & vi armata.l.iniuriarum.ff.de iniur.c.ſignifi
caſti.2.de homi.l.ſcientiam.§.qui non aliter.ff.ad leg.A
quil.c.ſi vero.1.de ſent.excom.& l.ſed & ſi.ff.ad leg.A
4 quil.†Amplia vt procedat etiam, ſi inde ſequatur homi
cidium, vt tradunt communiter Doct.in dictis locis per
eadem iura, quibus adde Caieta.poſt ſanctum Thomā
2.2.q.2.q.64.ar.7. & Dominicum Sotum de iuſt.& iu.
li.5.q.1.art.8.Lud.Ro.ſing.28.Accuſatus de homicidi.
Bal.in l.ſolā.C.de teſtib. idem Bal.in l.vni.C.de confeſ.
Hæc ampliatio de homicidio varie intelligit.Primū q̄
do factum fuit ob tutelam corporis homicidæ ſeab oc
5 ciſo defendente, vt dd.ll.Deinde †etiam ſi id fieret ob
defenſionem rerum, iſta (quamuis multis repugnanti-
bus) duximus eſſe communem opinionem in tract. de
ſuc.prog.in præfa.nu.12.cum ſeq.vt per Iaſ.Io.Broſciū,
& alios in d.l.vt vim.& Careriū in ſua pract.fol.106.
nū.31.Bernad.Diaz de Luco regu.587.quibus adde S.
Thomam & Caieta.vbi ſupra, & Domi.Sotum d.lib.5.
quæſt.1.arti.8.de iuſt.& iu.qui plane omnes idem ſen
tire videntur, dum loquuntur generaliter, & allegant, ni
tunturque in Exodi 22.dum ait.Si effringens fur domū
ſiue ſuffodiens inuentus fuerit, & accepto vulnere mor
tuus fuerit, percuſſor non erit reus ſanguinis, vbi nō de
corporis, ſed de rerū tm̄ defenſione agebat.Ad idē l.ad
upcati, cū ibi no.C.de adu.diuerſorū iud.ita Sotus, vbi
6 ſupra.Tertio †intellige ſufficere teſtes dixiſſe ad defen
ſionē occiſoris factum fuiſſe homicidiū, etſi non expſſ-
ſerint eam defenſionem eſſe neceſſariam, vt videtur vo
luiſſe Bald.in d.l.ſolam.ad fin.& Bar.cōſ.110. Quidam.
Maſſiolus, per c.1.§.ſi quis hominem.de pace tenen.In
contrarium tamen hoc caſu videtur eſſe receptior opi
nio, vt per Bal.ibi contrarium in l.vnic.de confeſſ.ver.
tu aſſeſſor.col.10.Ludo.Rom.vbi ſupra.Nic.Pig.in add.
ad ipſum Roma.Barbo.Cepolla conſ.42.idem Cepo
la conſ.44.Felyn.in c.ſignificaſti.colu.5.de homi.Iaſ.in
§.item ſiquis.Inſt.de acti.& alij quos adduximus in d.
nūm.22.cum ſeq.Sed quidquid ſit de modo probatio-
nis omnes vtriuſque partis fautores in hoc conueniunt
homicidum, vt inculpatum videatur, non ſat eſſe quod
ad defenſionem factum fuerit, niſi præterea ea defen-
ſio neceſſaria fuerit.

Quarto intellige, vt non ſolum quis inuaſus, aut in-
ſultatus id facere poſſit, ſed quod etiam ad id teneatur,
7 ſi eſt †Princeps, vel perſona ita egregia, quòd ad Reip.
bonum ſit admodum neceſſarius, ita eleganter Domi-
nicus Sotus, vbi ſuprà. Limita primò, vt tale homici-
dium fieri non ſit neceſſarium, ſed potius eſſet opus p-
fectionis ſeſe non defendere, ſecundum.S.Thomam &
Caieta.& Dominic.vbi ſuprà, poſt Gerſonem, quem ip
ſe Domin.allegat in tract.de Euchar.quę intellige, quā
do inſultatus nō eſſet tam neceſſarius ad Remp.guber
nandam, vt proximè dicebamus. Deinde limita, vt ho-
micidium non aliter ſit inculpatum, quam ſi fiat ad de-
8 fenſionem neceſſariam. Tertio limita, †ſecundum Do-
minic.quando aggreſſor eſſet princeps, vel dux, ſeu alia
perſona egregia, & ad regimem Reip.neceſſaria, tunc.
enim aggreſſus, vt ſe occidi pateretur, tolerari deberet
potius quam aggreſſorem necare, id que Gerſoni iam
allegato ſine dubio videretur, ſed ipſorum opinio vera
non eſt, quia palam eſt contra ius naturale iam relatū,
& in mille legibus ſuprà allegatis & ſimilibus repetitū.
Et hoc eſſet eum principatum ad meram ciuium vtilita
tem admiſſus ad internecionem ipſorum contra om-
ne ius, omnemque rationem, & contra noſtram princi-
palem opinionem, cum omnibus ferè iam congeſtis, p̄
ſertim in tribus capitibus ſuperioribus. Et eſſet cōtra
illam diuinam pollitationem, quę inquit. Iugum meum
9 ſuaue eſt. Et quātvita mortalibus chara, ſit, docet Oui-
dius lib.5.Metamorph.

——— Nihil ô fortiſſime præter
Hanc animam concede mihi, tua cætera ſunto.

Et Iuuenal.Satyr.10.

Da ſpacium vitæ, multos da Iuppiter annos.
Hoc recto vultu, ſolum hoc pallidus optas.

Eadem aut his ſimillima optimè expreſſit Cicero,
dum ait in Orat.in Va.Nemo eſt tam demens, tamque
parum de ſe cogitans, qui alienam vitam magis quam
ſuam diligat. Et rurſus. Qui multorum cuſtodem ſe p
fuetur, eum ſapientes ſui primum capitis aiunt cuſto-
dem eſſe oportere, ita Phil.p.12. Expreſſit idem Cice-
ro, quibus verba Iuuenalis non parum opportuna ſunt,
ſic canentis in Saty.13.

At vindicta bonum vita iucundius ipſa.

His etiam concinunt elegantia Naſonis poemata, ſic
modulantis lib.3.de arte Amandi:

Iudice me, fraus eſt conceſſa repellere fraudem,
Armaque in armatos ſumere iura ſinunt.

Et Horat.lib.3.Ode 4.

Vim temperatam Dij quoque prouehunt
In maius, idem odere vires
Omne nefas animo mouentes.
Teſtis mearum Centimanus Gygas
Sententiarum.

His quoque adſtipulatur idem Cicero in 3. de finib.
in hæc verba loquens; Vt tauris natura datum eſt, vt p
vitulis contra leones ſumma vi impetuque contendāt,
ſic ij, qui valent opibus, atque id facere poſſunt, ad ſeruā
dum genus humanum natura incitantur. Cùm ergò ex
tot authoritatibus conſtet hanc defenſionem eſſe iuris
naturæ, eam humano generi adimere velle, nō impium
modò, verùm nefas quoque videri debet, præſertim cū
ſit contra preceptum iuris diuini iam relatum, & cùm
charitas benè ordinata à ſe ipſo incipere debeat.l. præſ
ſes.C.de ſeruit.& aqua.& cùm teſte Terentio: Natura
cùm ita comparatum ſit, vt omnes ſibi benè eſſe malint
quàm alteri.id quod etiam deſcendere à iure naturæ te-
ſtatur Cicer.3.Officiorum, Sibi (inquit) vt quiſque ma-
lit, quod ad vitæ vſum pertinet, quàm alteri acquirere
conceſſum eſt, non repugnante natura. Et rurſus eod.li.
Noſtræ utilitates nobis omittendæ non ſunt, alijſque
tradendæ.

10 Neque ad rem pertinet, quod ille †aggreſſor ſit Prin-
ceps, aut Dux Reipublicę, aut perſona Reipublicæ gu-
bernationi multum neceſſaria. nam ii tales ſimul atque
tyranni eſſe cęperint, continuo deſinunt eſſe principes
ipſo facto, vt ſuprà oſtēdimus & c.1.& 2. Itaq; princeps

Rei-

Reipublicæ meæ, qui me immerentem, & inculpatũ ꝓ-
perat necare, aut vulnerare, ipſo facto, ac ipſo iure prin-
ceps eſſe deſinit. Vnde ſi ad meam defenſionem eũ in
terfecerò, non iàm principem meum, quàm hominem
iam priuatum interemiſſe videbor. Præterea meam Re-
publicam ſaluam eſſe, mea intereſſe videtur, propter
meam vtilitatem, & propter me potiſſimùm eius inco-
lumitatem deſidero, & deſiderare debeo. Ergo iure na-
turæ magis diligo, & diligere debeo meipſum, q̃ meum
Principem, aut Rempublicam. Quia ſecundum Philoſo
phum Propter vnumquodque tale & illud magis, & pro
ximus ſum egomet mihi, vt Terentius ait, & probat d.l.
præſes, hanc eſſe charitatem benè ordinatam. Id quod
nullus, qui ex toto non ineptiret, aut inſaniret abnegaſ-
ſet, ergo præpoſterum eſſet, ac hominis omninò inſani
ſua internecione velle hominem Reipublicæ utilem ſer
uare, quandoquidem etiam toti Reipublicæ ſe antepo-
nere ſuamque ſalutem debet.

11 Quartò limitant † nonnulli, vt occidere non liceat ꝓ-
pter rerum, ſed tantùm propter perſonæ defenſionem,
quod dic, vt ſuprà. Quartò limitant, vt generaliter in ſo-
ro animæ occidere non liceat aggreſſorem, ſed potius
debeat quis pati ſe interfici, ita Gerſon, vbi ſuprà, & D.
Auguſtinus ad Publ. De occidentis (inquit) hominibꝰ
ne ab eis quiſque occidatur, non mihi placet conſiliũ,
niſi fortè ſit miles, aut publica functione teneatur, vt nõ
pro ſe hoc faciat, ſed pro alijs accepta legitima poteſta-
te. Vbi negare videtur, cuipiam ne occidatur licere pri-
uatim occidere. Et in primo de libero arbitrio. Quomo
do (inquit) apud diuinam prouidentiam à peccato libe
ri ſunt, qui pro his rebus, quas contemni oportet, huma
na cæde polluti ſunt? & cenſet illas res in vniuerſum eſ-
ſe contemnendas, quas homines inuiti admittere põt,
in quarum numero eſt vita. Et Nicol. Papa. Canone, de
his clericis, diſt. 50. ait: De his clericis, quibus conſului
ſtis, ſcilicet, qui ſe defendendo paganum occiderant, ſi
poſtea per pœnitentiam poſſunt ad priſtinum ſtatum re
dire, aut ad altiorem aſcendere, ſcitote nullam nos occa
ſionem dare, neque vllam tribuere licentiam eis quemli
bet hominem quolibet modo occidendi, cui quidẽ le-
gi cùm ad mores pertineat, videntur & laici eſſe ſubie-
cti. Quartò homicidium eſt grauius, quàm ſimplex for-
nicatio, ſed nemini hæc ad ſeruandam uitam eſt licita. er
go neque homicidiũ facere. Poſtremò ſi arbor eſt ma-
la, ergo & fructus, vt habetur Matt. 7. ſed defenſio ipſa
videtur illicita contra illam Pauli monitionem ad Ro-
manos 12. Non vos defendentes chariſſimi, ergo & ag-
greſſoris occiſio erat peior. Sed hæc omnia procedunt
de perfectione, non de neceſſitate ſecũdum Sotum, vbi
ſuprà. Nec ad rem pertinet, q̄ ſalutem animæ proximi
debeam præponere ſaluti corporis mei, ſicque cùm ag
greſſor veriſimiliter veniat in peccato mortali, non de-
beam eum occidere, ne eius anima ſimul cum corpore
pereat. Nam huic rei ſufficienter reſpondit Sotus, cui
adde, quod & ſi eum lethaliter vulnerauero, inter moras
ſpiritus effiandi poterit pœnitere, & id facturum veroſi
milliimum eſt, ſicque ceſſat Gerſonis arg. Sextò limita,
12 vt † duellum inire non liceat, ibique occidere inimicum
pro defenſione rerum fortè noſtrarum, aut honoris, aut
alia quauis ratione, ſed tunc via iudiciaria agendum eſt,
ſecundum Sotum doctiſſimum Theologorum, vbi ſu-
prà.

13 Pro defenſione † tamen honoris liceret alium occide
re ſecundum eum, ratio eſt, quia honor vitę æquipara-
tur. l. alia cauſa, iuncta Glo. ff. de manu. vind. immo Vir-
ginius in l. 2. §. pen. ff. de origine iur. relatus & approba-
tus honorem ſuæ, eius vitæ anteponendum putauit. Er
go vt pro uita licet aggreſſorem occidere, ita & pro de-
fenſione honoris.

Et cùm, vt ſuprà oſtendimus, pro rerum defenſione
occidere aduerſarium liceat, multo magis pro honore
defendendo id licebit, quia honor rebus eſt præferen-
dus. l. Iulianus. ff. ſi quis omi. cau. teſt. vbi per Doctores
l. 3. §. coniunctim. ff. de leg. præſt. & per Gerardum de
Petra ſancta, ſingulari 11. idem Gera. ſing. 33. & idem ſin
gulari 82. quæ ſunt contra honeſtatem. col. 1. & in ſpe-
cie ita etiam tenet Bar. & communiter Doc. in l. vt vim.
ff. de iuſt. & iu. ut per Iaſ. & Io. Oroſcium, & alios ibi ꝑ
Gerar. d. ſing. 82. Bal. in l. filius. ff. de cond. inſt. idem Bal.
in c. 1. col. 5. de pace tenenda in feud. Dom. Sotus Theo
logorum doctiſs. vbi ſuprà. Vnde Bar. Bal. Gerar. Domi
nicus Sotus & alij communiter ſuprà relati, ſi uir † no-
14 bilis aut honeſtus, ſeu ingenuus ab ignobili, vel vili fuiſ-
ſet aggreſſus, negant teneri eum ad fugiendum. Vnde ſi
aggreſſorem occiderit, iure occidiſſe aiunt, iureque ſuo
feciſſe, quia id poſſumus duntaxat, quæ honeſtè poſſu-
mus. d. l. filius. & hoc caſu conſtat illum non poſſe fuge-
gere honeſtè ſecundum mores hominum. Diuerſum eſ
ſe ait idem Sotus in duello, quia negat iniuriatus, vt te-
15 neatur iniuriarum ad duellum prouocare, quinimo † ẽt
qui prouocatus fuit negat ſecundum mores hominum
prudentium ſecundumve prudentium opinionem, vt te
neatur duelli pugnam acceptare.

16 Vnde † Octauius Auguſtus ad duellum à Marco An
tonio, qui in ſumma rerum deſperatione adactus erat
prouocatus, reſpondit ipſi Antonio, plures alias vias pa
tere ad mortem, ita refert Plutarchus in Apop. Qui ẽt
Apoph. lib. 5. de Caio Mario refert ſequentia. In bello
ciuili cum foſſa cinctus obſideretur ab hoſtibus, cõtin
uit ſeſe tempus ſpectans opportunum. Pompeio autem
Siloni dicenti. Si magnus es Imperator, ò Mari, deſcen
17 de in certamen, imo tu (inquit) ſi magnus es Imperator
coge me, vel inuitum decertare. Et hæc opinio Soti diſ
ſertiſſimi in foro p̄p ſalutẽ cõſcientię tenenda videtur,
quamuis cõtrarium nominatim teneat Gerardus d. ſin
gula. 82 poſt Bald quem refert in d. l. filius & expreſſius
in d. c. 1. de pace tenẽda, qui eo mouentur, quod crude
lis eſſe dicatur qui negligit honorem ſuum. c. nolo. 12.
quæſtion. 1. id quod non negamus, ſed honorem hoc
caſu apud bonos & graues viros lædi abnegamus, ſicq;
ad duellum prouocare & prouocatum deſcendere iure
poli permiſſum, aut iure naturæ inſitum hominibus eſ-
ſe negamus, & diuerſam eſſe cauſam vim &
iniuriam præſentem incontinenti repellere palàm eſt.
Nobilis autem ignobiliorem cogere poteſt officio iu-
dicis, vt ei cedat in ſedendo, & in ſimilibus reuerentiali
18 bus ſecundum Gerar. ſingulari 33. nobiles, num. 2. Ioa.
Faber in §. aliam. Inſtit. de bonorum poſſeſſ. Quinimo †
ſi id non fecerit iniuriarum actione contra eum agere
poterit, ſecundum eundem Gerardum ibi, poſt eũdem
19 Io. Fabrum, qui etiam attingunt, † an & manu armata in
continenti ad tales nobiles perſequi poſſint, quaſi aliàs
vim pati videantur, ſi eis debitus honor ab ignobiliori-
bus denegetur, quæ omnia nec probo, nec modo im ꝓ-
bo, quia aliquantulum aduerſari uidetur. l. quod attinet.
ff. de reg. iu. ibi, q̄a eo iure, nempe naturali, omnes homi-
nes æquales ſunt, & hoc iure naturali omnes homines
uti debemus, niſi qua ex parte per ius ciuile & peculiare
cuiuſq; ciuitatis immutatũ reperiat. l. e. omnes populi. ff.
de iuſt. & iu. §. ſed naturalia. Inſt. de iu. na. ergo pars ne-
gatiua probata eſt iure cõmuni, ſcilicet, naturali, pars ve
ro affirmatiua pendet ex peculiaribus populorum mo-
ribus, aut legibus de honeſtate tamen, aut vrbanitate &
comitate par eſt, vti plebei cedant nobilioribus

Denique Bart. Bald. Gerar. & Sotus, vbi ſuprà, dum
negant, nobilem aggreſſum teneri ad fugiendum. no-
20 minatim † contrarium admittunt in ruſtico & in cle-
rico, quod & firmat Nicolaus Boer. deci. 168. aliud qui
dem

dem dubium.nu.5.Iaſ.in d.l.vt vim.Io.Faber.col.4.in §.
ius autem gentium.Inſti.de iu.nat.& eſt communis opi
nio.Et ibid.per Nic.Boer.in quibus conſiſtat modera-
21 men inculpatæ tutelæ.Et ad defenſionem †videtur tunc
fieri,quod incontinenti in ipſo flagranti delicto fit, nõ
diuertendo ad alios diuerſos actus,& ante conſumma-
tam iniuriam,etiam antequam primus percuſſor de lo-
co receſſerit,d.§.tabernarius.& Bal.in d.conſ. 202.col.
2.verſ.a.vt defenſi.lib.4.& Iac.de Are.quem ſequitur Ia
co.de Raue.Petr.de Bellapert.& Cyn.in d.l.1.col.2.ver.
ſed dubitatur,quomodo ſciemus,& etiam Io. Fab.col.
2.verſ.circa tertium.Bal.in repet.col.3.& Saly.ibi. C.vn
de vi.& Bar.Bal.& Moder.in d.l.vt vim.& Gl.Abb.Sicu.
Io.de Ana.in c.ſignificaſti.in 2.& ibi Fely.in 2.conclu-
ſione,de homic.& tex.& ibi Glo.in c.ſi verò.in 1.de ſen
tentia excommunicationis.& tex.in l.quod ait lex. §.qđ
ait lex.ff.de adult.& Glo.in ſumma.in verbo,pulſandam
23.q.1.& tex.& Glo.Car.Zaba.Io.de Imo.& Pet.de An
22 cha.in cle.1.de homic.tamen†arbitrio iudicantis relinq
tur,quia ſi incontinenti in ipſo flagranti delicto ad de-
fenſionem,ſi autem ex interuallo ad vindictam fieri di-
cetur.& idem Ang.in tract.maleſi.in Glo.& dictus Ti-
tius ſe defendendo,col.3.ver.& dicitur fieri incontinẽ-
ti,& ſing.Io.Iaco.in conſ. 42. & magis apertè Franc.de
Capitibus liſtæ,conſ.45.col.1.verſ.ſecundus caſus , quæ
conſilia ponuntur inter conſilia criminalia Cæpollæ Ve
ronen.

23 †Sed an pœna minueretur,quãdo Occiſus ille erat de
iure occidẽdus,qa facinoroſus,vel bãnitus, vel iã fortè
iudicis ſnīa cõdemnatus,& Bal.Pet.Cyn.& Bart.de Ca-
pua,in l.addictos.C.de epiſ.audientia,ponunt quæſtio-
24 nem,qua pœna†puniatur ille,qui occidit illum,qui de iu
re erat occidendus,& dicunt quod pœna mortis, caſus
eſt in l.fi,C.de maleſi.& Math.hoc ponit,idem Bal. in
d.l.fi.& in l.fideicommiſſa.§.ſi quis.ff.de leg.4. Hipp.de
Marſi.in l.1.nu.13.ff.de ſica.& in §.aggredior.nu. 41.in
pract.crim.& ſing.150.circa medium.Io.Arno. proble-
ma.24.Fel.in c.cum iuramentũ,in fi.de homi.Nic. Boe.
deciſ.84.per ſupradicta.Lud.Carer.in tract.homic. §.2.
nu.146.poſt eos,quos alleg.& Lud.Rom.& Nicol.Pig.
ibi ſing.747.Ratio eſt, quia homicida non adimit uitã
homini immortali,ſed aliter morituro vitam breuiat,&
nihilominus capite punitur,ſic ergo qui occidit dãna-
tum ad mortem,quia breuiat vitam illius , capite punit̃,
25 qua ratione iudex†qui non detulit appellationi condem
nato ad mortem in pari cauſa eſt , quia aliàs morituro
vitam breuiat,ſed interdum,ſecundum Guilie.de Lud.
ſing.12.tenetur de ui publica.ita Io.Fab. in l. à procon-
ſulibus.C.de appe.per l.lege Iulia,in prin.ff.ad leg. Iuliã
de vi publi.& Doct.in l.fi.ff.de varijs & extraor. cogni.
& Io.Faber,& Ang.Are Inſt.de obli.quę ex quaſi deli-
cto naſcuntur,in princ.ſed de iure canonico , qui non
defert appellationi in cauſa criminali,deponitur , ſecus
in ciuili,d.l.quoniam iudices.& l.iudicibus . & ibi Bald.
diſtinguit,de appe.& d.c.de priore, & ibi Abb. Sicu.&
Philip.Dec.in fi.& c.decreto.2.q.6. & idem per illa iura
tenet Bal.in l.addictos.C.de epiſ.aud.iam nũc iudicem
qui non admiſit app.condemnati, ad mortem teneri ca
pitaliter,per illum tex.& hoc niſi ex cauſa non admitte-
ret appellationem, quia fortè erat periculum in mora,
tunc poteſt ad executionem procedere, & poſtea ſupe-
riori ſcribere cauſam quare non recipit, & ſi illa cauſa
eſt legitima,non punietur,ſin autem non reperiatur le-
gitima,& debuiſſet appellationi deferre,tunc tenetur, l.
ſi quis filio exheredato.§.ſecundò autem.in fi.& ita per
illum tex.tenet ibi Pau.de Caſt.poſt Bald.& Io.de Imo.
ff.de iniuſto,rupto teſtam.& Nicola.Boer.deciſ.153.iu
26 dex pactus.n.4.Et quod†talis iudex, qui condemnauit
innocentem,debeat capite plecti,tenet Bal.in rub.de pę

na iud.qui malè iud.verſ.quæro qualiter debet iudex,&
Saly.in l.eo.tit.verſ.6.ao iudex.& Bal.in l.1.col.4.verſ.&
aduerte,quia ſi iudex.C.ex delictis defun.& Aquen.in l.
vt vim.col.26.de iuſt.& iu.& Io.Baptiſt.in l. imperium,
in fi.& ibi.Fran.Purpu.n.132.ff.de iuriſ.om.iud.volen-
tes talem iudicem puniri de occiſo, & etiam lege Iulia
maieſtatis,vt ibi per ipſos,hoc tamen erit, vt dictum eſt
in arbitrio ſuperioris,mortem tali iudici imponere , ſi
paſſus ſupplicium,iniquè & doloſe fuerit cõdemnatus,
ꝙ teneatur lege Cornelia,de ſicarijs.l.1. in princ.& §.1.
& l.lege Cornelia.in prin.& ibi Ale.in addi.& Hippo.ff.
ad l.Corneliam.de ſicarijs.& latius Hippolytus in l.quæ
ſtionis.col.vlt.ff.de q.aut minorẽ pœnam infligere, iux-
ta id quod deliquerit,vt dicit ibi tex.& Bal.in l.presbyte
ri.col.2.verſ.adde quod habes.C.de Epiſ.& cle.pro hoc
d.l.lege Iulia.§ hodie ad leg.Iuliam repetun.vbi ſi iudex
ob hominem necandum pecuniam acceperit,vel nõ ac
ceperit,& calore inductus interfecerit innocẽtem, quẽ
punire non debebat,capite plecti debet , vel in Inſulam
deportari,vt pleriq; puniti ſunt,& ſic alternatiuè. & idẽ
dicit Fely.in c.dilecti.col.7.ver.2.declaratio.de excep.&
Alex.in addi.ad Bar.in d.§.hodie.& Lucas de Pen. in d.
l.iudices.col.pe.ante finem.verſ.debeantur. & Paris de
Puteo in tract.Synd.ti.de off.Synd.ver.Syndicantur etiã
officiales habentes officium publicum.& ille text. in §.
hodie,eſt mirabilis,ſecundum Bal.& Doct. in locis ſu-
pra alleg.ꝙ iudex,qui ex ira ſeu calore nimiò aliquẽ ne-
cauerit & occiderit,non moriatur morte naturali , ſed
deportatione in Inſulam , & ſit melioris conditionis
quàm alius iudex non interficiens per iram,id quod qa
videtur ab omni ratione alienum,interpretatione iuuan
dum eſt,vt quoties iudex dolo occidit,ordinaria homi-
cidij pœna teneatur,ſin autem culpa,tũc aliæ pœnæ mi
tiori ſubiaceat,id quod in reliquis quoque eſt. & in eo
27 duntaxat quæſtio erit, quando† dolus & quando culpa
puniatur,& ſanè regulariter in homine priuato occiden
te dolus præſumitur,ſi id non fecerit ad ſuam defenſio
nem.l.1.& 2.C.ad leg.Corn.de ſicar.l.ſi non conuitij.C.
de iniu.In iudice verò occidente,ſi quidem non per ſen
tẽtiam vt iudex, ſed fortè ira aut inimicitia percitus mu
crone percuſſit tunc idem,quia tanquam priuatus feciſ
ſe videtur,quod ſi ut iudex fecit per ſuam ſententiam ſi
ea pecunia,vel ſimili mercede,aut vitio lata fuit, præſu-
mitur dolus,& pœnæ homicidij ordinariæ ſubiacebit,
quod ſi hæ ſordes ceſſarent , culpa præſumeretur, et ſi
per iracundiam id feciſſet,quia non præſumam factum
per ſolam iracundiam,ſed etiam propter culpam cõdẽ-
nati;fuit enim poſſibile quòd iudex niſi ira motus fuiſ-
ſet,eum non damnaret ad mortem, etiam ſi eam pœnã
mereret,vel non tam properanter eum damnaſſet, itaq;
cùm ille eſſet malefactor , licet eius culpa morte digna
non eſſet,ea tamen,quæ erat,ſufficit,vt in iudice non tã
dolus,ꝗ culpa præſumatur,ſicque is iudex non ad mor
28 tem ſed alia mitiori pœna plectendus fuit.Nam†in deli
ctis culpa et latiſſima non exæquatur dolo, & à pęna or
dinaria ꝗlibet cã utcunque iniuſta excuſat,Boerius de-
ciſ.168.aliud quidem dubium Glo. quam ipſe dicit cõi
ter app.in l.plagij.2.C.ad le.Flau.de plagiarijs.le.1.ff.de
abig.ibi,ſiue iuſtis,ſiue iniuſtis rationibus motus,& ſe
cundum hanc noſtram diſtinctionem iura ſuprà alleg.
componi poſſunt & debent.Et circa d.§.hodie videbis
eundem Boerium deciſ.168.aliud quidem dubium nu.
56.Et pro iudice ſententiam proferente facit præſump
tio.l.res iudicata.ff.de reg.iu.Sed his omnibus obſtare
29 videtur,quod ſi†calor iræ in delictis excuſaret , nullum
ferè delictum puniretur,cum fere omnia delicta calore
iracundiæ fiant,vt docet experientia rerum magiſtra,
& calor iracundiæ tunc demum in conſideratione eſſe
debeat cum in continenti,& ſic ad defenſionem & vim

pro

propulſandam,homicidium,aut vulnus infligeretur,vt
dd.ll.ſupr. allegat. Reſponde quando fit in continen-
ti , tunc excuſatur quis ab omni pœna , tam ordi-
naria quam extraordinaria , dummodo violentię
repulſio fiat cum moderatione,ſicque ad defenſionem
non ad vindictam fieri intelligatur.l.ſcientiam. §. ſed ſi
defendendi.ff.ad leg.Aq.Cæterum ſi ex interuallo,tunc
calor iracundiæ iuuat ad leniendam pœnam,non ad eā
euitãdam.l.ſi adulterium cum inceſtu. §. Imperatores.
ff.ad l.Iul.de adul. Dec.& Hier.Cag.in l.quidquid.ff. de
reg.iur.Aretin.conſ.80.Alex.conſ.76. lib. 1. Hippolyt.
Marſi.in l.1.§.diuus.1.col.pen.ff.ad leg.Cor.de ſicarijs.
Dec.conſ.484.idem in l.vt vim.ff.de iuſt. & iu. Hippo.
Marſi.conſ.25.& conſ.129.Iaſ.in l.ſi filiam. C. de in-
offi.teſt.Dec.& Fely.in c. Matthæus. de ſimonia Boër.
deciſ.164.alia inſuper.num.17.& deciſ.168.n.6. Quod
30 procedit ſecundum omnes dummodo cauſa †iracun-
diæ iuſta,& ſic adeſſet culpa ex parte illius, qui occiſus
vel vulneratus fuit contra ipſum vulnerantem , ſecus ſi
non præceſſit vlla iuſta cauſa, ſed eum forte accuſa-
uit de quadam blaſphemia.Nam per hoc non eſſet ira-
cundia iuſtè concepta,ſicque nec tolleret,nec etiam le-
niret pœnam ordinariam ſecundum eos omnes eſtque
comm.opin.Quibus adde Abb.& Ioan.Andr.idem te-
nentes in c.2.de maledi.per c.inebriauerunt.15.quæ.1.
Hieron.Cagn.in d.l.quidquid.num.9.Iaſ.in d.l. ſi filiã.
col.2.Bal.& Salyc.in d.l.ſi non conuitij.C.de iniur.Ra-
31 tio eſt,quia†quædam ſunt,quæ iuris ſortiuntur effectū,
& in his attenditur iracundia,vt iracundè facta pro in-
fectis habeantur,niſi ſequatur ratihabitio.d.l.quidquid
l.3.de diuort.ff.qualia ſunt diuortium,votum,contra-
ctus,confeſſio.Quædam ſunt quæ non ſortiuntur iuris
effectum,vt delicta,& in eis ira non attenditur. ita.Bal.
& Saly.in d.l.ſi non conuitij.& Cagn. in d. l. quidquid.
num.6.Petr.de Bella pert.& Cyn. in d.l. ſi nō conuitij.
Nicol.Boër.deciſ.168.nu.15.Fely.d.c.Matthæus.Aret.
conſ.94.Alberi.in d.l.ſi non conuitij.Iaſ.in d.l.ſi filiam
Sed id in voto & repudio verum eſt,in contractu autē
magis dubium.Quid enim ſi pater odio filij,ſicque ira-
cundia,aut maritus ira in vxorem concepta diceret,ſe
aliqua ex domus ſupellectilibus vendidiſſe, perque hoc
vellet contractum reſcindere,id ſanè nulla alia extrinſe-
cus accedente cauſa,non admitterem propter ius homi-
ni acquiſitum,cum quo durius agitur quam cū Deo
cui ex voto ius quodammodo quæſitum videtur.cogi-
ta ergo.
32 In quibus caſibus vero ira †efficit,vt actus ratus nō
ſit,vel delictum mitius puniatur,probanda eſt & alle-
ganda,non enim præſumitur,niſi probetur.ita Panor-
mitanus & Felyn.in c.ſicut,de iureiur. Philip. Deci.in
d.l.quidquid,ad finem.& ibi Hierony.Cagnol.num.9.
33 Ratio,quia†homo eſt animal rationale,ira autem
remouet ab eo vſum rationis,ergo nunquam præſumi
tur in homine,niſi probetur.quod homo ſit animal ra-
tionale vltra omnes Philoſophos,oſtendit Ouidius,ſic
modulatus.1.Metamorph.

Sanctius his animal, mentiſque capacior altæ,
Deerat adhuc , & quod dominari in cætera poſſet
Natus homo eſt.

Et Manilius.4.Aſtrono.

Sydereos oculos propiuſque aſpectat olympum
Inquiritque Iouem:

34 Quod autem ira †remoueat ſenſum quandiu durat,
docet Horatius.lib.1.Epiſtol.ſic canens.

Ira furor breuis eſt

Et Terentius in Heauton.

Præ iracundia Menedeme non ſum apud me

Idem in Adelph.

Ah me miſerum vix ſum compos animi,ita ardeo
iracundia

Et Seneca in Medea.

Difficile quam ſit animum ab ira flectere iam con-
citatum.

Et Perſius Satyr.3.

Nunc face ſuppoſita ferueſcit ſanguis & ira,
Scintillant oculi,dicis,faciſque quod ipſe,
Non ſani eſt hominis,non ſanus iuret Oreſtes.

Et Homerus 8.Iliad.

Procul hinc procul ira recedat,
Quæ turbat ſapientem hominem.

35 Sed quia†ira furor breuis eſt,vt iam oſtendimus,nō
eſſet ferendus,qui cauſaretur,quaſi ob iram delictum
aut contractum ſe feciſſe,ſi inter cauſam iraſcendi,& il
lum actum vel delictum fuiſſet longū interuallū.Nā pri
mus ille motus irę vix eſt in homine,ex interuallo autē
diuerſum eſt,& eſſe debet potiſſimum in iudicibus di-
cente Iuuenale Saty.8.

Expectata diu tandem prouincia cùm te.
Rectorem accipiet,pone irę fræna,modumque.

36 Et Cicero.1.Officiorum.Prohibenda † eſt maxime
ira in puniendo.nunquam.n.iratus,qui accedet ad pœ
nam mediocritatem illam tenebit,quæ eſt inter nimiū,
& parum.cauendum eſt igitur ne maior ſit pœnā ꝙ cul
37 pa.Cum ergo †ex interuallo, quod ſit ex ira,perpetratū
minimè dici poſſit,apparet ſuſpectum eſſe quod non
pauci exiſtimant,intra dies triginta à primo iræ motu
ex ira id factum intelligi,arg.c.cum apud Theſſalonicā
11.q.3.ita Decius in d.l.quidquid,qua de re per Felynū
in c.iurgantium.col.2.& in c.in cauſis,eadem.2.col. de
re iud.Hippoly.Marſili.in l.§.fin.colu.15.de q.Thom.
Gram.voto.32.Ioannes Neuiz.in ſua Sylua nupt.colu.
pe.Iaſ.in l.pariter.col.fi.C.ſi contra ius.Fely.in c.ſi quā-
do.col.2.de reſcriptis.Hinc †dicitur in dies triginta poſ
38 ſe reuocari iniuriam verbalem , & quaſi facta allegari
poſſit intra id tempus calore iracundiæ,ita tenent non
nulli ex ſuprà citatis,& præſertim Decius vbi ſuprà , &
Lanfrancus Orianus in c.quoniam contra.col.1. de ꝓ
bāti.poſt Angelum & Imolam,quos allegat,& Ang.ita
not.tenet in d.l.ſi non conuitij,& Hippolytus Mar.ſin
gulari.626.calor iracundiæ,id quod refert Hierony-
mus Cagnolus in d.l.quidquid.& Nicolaus Boer.deciſ.
168.nume.24. ille negat intra dies triginta poſſe reuo-
cari,ſed ante litem cōteſtatam,antea vel poſtea factam
vtique iſte abſolutè id negare videtur,ſicque ſunt tres
opiniones,quod iniuriam verbalem poſſit ex pœniten
tia reuocare ipſemet iniurians infra dies 30.Altera opi
nio quod poſſit ante litis conteſtationem.Vltima opi-
nio quod nunquam,quæ fortè verior eſt,nam vt Hora
tius ait lib.1.Epiſtolarum.

Et ſemel emiſſum volat irreuocabile verbum.

Idem Horatius in Arte Poetica.

Neſcit vox miſſa reuerti.

Et quod ſemel factum eſt,infectum eſſe non poteſt
l.in bello.§.factæ.ff.de capti.& actio iniuriarum oritur
ex ipſa iniuria autem oritur ex ipſa iniuria conſumata,
autem verbalis oritur ex ipſis verbalis oritur ex ipſis
verbis.d.l.non conuitij.C.de iniur.ſemelque orta ex fa
cto tantum iniuriati tolli poteſt,nempe remiſſione ex
preſſa vel tacita,quæ inducitur ex diſſimulatione vnius
anni.§.penul.& fi.Inſt.de iniuri.idque quod noſtrum ē
(nempe talis actio)ſine facto noſtro auelli non poteſt.
l.id quod noſtrum.ff.de reg.iur. ergo non admittit ex
facto & pœnitentia iniuriati. Denique illud ſimiliter;
quod tot Doctores ſuprà allegati tradiderunt,nempe,
39 quod†iræ motu factum quid dicatur intra diès trigin-
ta computandos à tempore iræ conceptæ ad tempus fa
cinoris,vel actus poſtea ſubſecuti,quod Boerius & Ca
gnolus,vbi ſupra,vix admittere videtur, nobis omnino
ſuſpectum

ſuſpectum (ne dicam ridendum) videtur. Nam præter ꝙ nulla lege probatur, palam eſt ab omni ratione alienũ nam quot ſunt arborum folia, tot & longè plures ſunt & eſſe poſſunt cauſę & occaſiones, ex quibus homines iracundia commoueantur & ardeant, ſuntque & eſſe poſſunt diſpares, in tot gradibus diſparitatis quot ſunt volatilium plumæ, aut piſcium ſquamæ aut arborum folia. Quid.n. ſi nobilis contra plebeium ira exardeſcat, ꝙ eum non ſalutauit ſatis reuerentialiter? Quid item ſi ardeat eo ꝙ eius vxorem ſtuprauit? quãtum inter has cãs vel occaſiones iraſcendi & ſimiles interſit, nullus modò ſanus non videbit. & inter ipſas verbales iniurias ſimiliter par differentia eſt, ergò ꝙ minima iraſcendi occaſio data, & maxima iraſcendi occaſio inflicta. quamuis verbalis vtraque ſit pariter, parique tempore poſſint reuocari, inciuile ac inconſultum eſſet. Et præterea contra hoc vrgent omnes rationes notatæ in præcedenti articulo, quas non expetit repetere. Verius ergo eſt in tali delicto iniuriæ etiam verbalis pœnitentiæ locum nõ eſſe. non magis quàm in reliquis delictis, quamuis actio iniuriarum tempore legitimo præſcribi poſſit. Denique iuxta propoſitam materiam ſunt tres ſpecies conſiderãdæ: Prima, cùm homicidium aut uulnus ſit, & incontinenti, & ad defenſionem. Altera cum ſit in continenti, ſed non ad defenſionem. Vltima cùm nec incontinenti ad defenſionem. Primò caſu ceſſat pœna tam ordinaria quàm extraordinaria cæteris habilibus, vt iam edo-

40 cti ſumus. Secundo caſu ceſſat ordinaria, ſed extraordinaria imponitur, veluti ſi me baculo, aut palma, aut gladio forte percuſſiſti & fugiebas, tuncque te inſequutus interfeci. hoc.n. caſu nõ feci ad defenſionem meam, cũ iam fugere incœperas, ſed feci ad vindictam, ſed tamen quia id calore iracundiæ fiebat, minuitur pœnam, vt ſuprà diſſeruimus, & tradit Hieronymus Cagnolus in d.l. quicquid. nu. 8. verſ. licet prohibitum ſit occidere fugiẽtem, tradit Philippus Decius conſ. 482. idem Decius in d.l. vt vim, poſt Bar. & Fran. Areti. ibi per l. ſi adulterium cum inceſtu. §. Imperatores. ff. de adult. l. 5. §. cum arietes. ff. ſi quadrup. paup. feciſ. dic. vbi per Florianum. not. per Nicol. Boerium deciſ. 168. nu. 4. verſ. nec ſeruauerũt

41 tempus. Vltimo caſu, quãdo ſ ex interuallo, tunc q̃a nec ad defenſionem ſit, nec ex calore iracũdiæ factum videri poteſt, ſed tantùm ad meram vindictam, locus eſt pœnæ ordinariæ, ſecundum Doctores communiter in dd. locis, præſertim Boerium nu. 17. col. fi. d. deciſ. 168. id ꝙ nimis durum videtur, & contra notiſſimum illud arg. & proportionem de toto ad partem. l. quę de tota. ff. de rei vend. l. an pars. ff. pro derelict. l. heredes mei. §. cum ita. ff. ad Treb. Nam ſi marito, qui adulteros propria authoritate interfecit, ex toto ignoſcitur propter iuſtam cãm iniuriæ atrocis acceptæ, etiam ſi id faciat ex propoſito paratis inſidijs, & ſic non tam ex ira quàm ex inimicitia, vt d. §. Imperatores. cur non ſimiliter remitretur aliqua pars vel particula pœnæ legalis, ei, qui ad vindictã iniuriæ acceptæ alterius generis vulnerauit, aut occidit, vt quemadmodum quando maximus erat dolor incitãs ad uindictam, tota pœna remittitur per d. §. Imperatores. ita quando minor eſſet dolor, ſaltem aliqua pœnæ particula remitteretur? Reſponde, id minimè expedire, nam ſi ego abs te iniuriam accepi, tu deliquiſti, & puniendus es per magiſtratum Reipublicæ, non priuata authoritate mea. l. vnic. cum ibi no. C. quando liceat vni cuique. Ratio, quia ſi mihi vlciſcendi aut puniendi daretur licentia, veriſimiliter tranſcenderem modum, menſuramque legitimæ punitionis & vindictæ, vtpotè, odio & ira in te & nimio amore erga me affectus, eſſetq; cõtra omne ius naturale & poſitiuum, vt eſſem iudex in cã propria. l. 1. C. vt nemo in ſua cauſ. l. magiſtratibus. ff. de iuriſd. om. iud. l. omnibus. C. de teſtib. Rurſus ſi ego te vulneraui aut occidi ad vindictam iniuriæ abs te acceptæ, nouum delictum aut maleficium eſt, quod nec tollitur, nec minuitur, aut in lectum illa ex parte redditur propter delictum abs te prius in me cõmiſſum, ſed Reipublicæ integrum ius eſt puniendi, & primum delinquẽtem ex integro, & etiam ſecundum delictum ex integro & ita fieri oporteret in terminis d. §. Imperatores. niſi p illam legem cum ſimilibus diſpenſatum & exceptus eſſet ille caſus, propter rationes peculiares, de quibus ibi, & quia illa maleficia contra eum ſolue contra quos cõmittuntur, in domibus eorum met plerunque committuntur, & durum eſſet ſi à vindicta tam iuſto dolore æſtuantes iuberentur abſtinere. Diuerſum eſt, ſi filium meum occidiſti, aut familia, hæc.n. domi iniuriam paſſi rarò fiunt, ſicque, cùm non ſit ad manus vindicta ad publicos magiſtratus ſeditionis uitandæ cauſa vt iretur, cõ

42 ſultiſſimè fuit conſtitutum. Sed licet hæc ſint de rigore iuris, tamen ſi quo caſu iniuriatus iniuriam ſic deliquiſ quaſi vindictam moderatam uel non moderatam, ſic mens propria authoritate pœnæ ordinariæ, in quam incidit, abolitionem aliqua ex parte à principe impetrare debet, & poteſt, l. 2. C. de abolit. & tenet Boerius d. deci. 168. in fi. poſt alios, quos allegat.

Ergo longa differentia eſt inter iracundiæ calorem, & inter odium, & inimicitiam, licet & in odio, & inimicitia iracundia quoque plerunque ſit. primum enim lenit ipſo iure pœnam delicti, ſecundum vero non ipſo iure, licet à principe ex gratia impetrari poſſit, vt minuatur, ideo cautè in d. l. quidquid dicitur calore iracũdiæ, & in d. l. ſi filiam, dicitur inconſulto calore. & ſic in ſimilibus legibus, quaſi non ſufficiat ſola ira (quę plerunque in omni odio & inimicitia comes adeſt) ſed prætereà neceſſe ſit, vt adſit calor, hoc eſt, ſit recens, & ſic vehementer. Ex quibus euidentius apparet, erraſſe longè, qui intra dies triginta durare iracundiæ calorem exiſtimabant. tunc.n. (vt eſt notum) non rectè aut aptè diceretur calor iracundiæ, ſed potius iracundia, inimicitia, aut odium iracundum, de quo in l. 3. §. fin. & l. ex parte. cum ſimil. ff. de adim. lega.

43 Illud autem notandum eſt, ꝙ † ſi Titium vulneraſti, & ex vulneribus interijt, allegaſti te non habuiſſe animum occidendi, ſed tantùm vulnerandi (id quod non raro accidit) audiendus es. Quinimò quod plus eſt, quò ad tuum animum hac in re tuo ſtatur iuramento, ita tenet Gloſſ. in l. 1. verb. non occidendi. C. ad leg. Cornel. de ſicar. quam ſequitur, & not. dicit Ioãnes Arnonus ſingulari 44. vulneraſti Titiũ. Ludouicus Roman. in l. in illa. ff. de verborum obligat. Iaſ. in §. ſed iſtæ col. 44. Inſtitut. de action. id quod fortè admitti poſſet quando eſſent indicia pro declaratione iſtius. Id quod euenit in cauſa nobilis viri Hiſpani anno. 1562. q iuſſit ſeruum ſuum, vt quendam virum in facie vulneraret, ille autẽ vulnus inflixit eius gutturi, ſeu collo, & ex illo vulnere mortuus fuit ſed tamen famulus ille, & ſi ingenuus erat, vltimo ſupplicio affectus fuit, & domini accuſatio etiam hodie finita non eſt, nobilis, ille appellabatur Franciſcus Gutierrem de Cuellar Segouienſis.

44 Denique † cum paria delicta pari compenſatione aboleri ſoleant (vt in regula iuris) euenit ac conſequens ſit, vt ſi me baculo percuſſiſti, & ad vindictam, ex interuallo te baculo percuſſi, hæc paria delicta pari compenſatione tollantur, quo ad pœnam priuatim applicandam, ſed quo ad eam, quæ Reipublicæ applicanda veniebat, non ita, ergò ſi ex integro exigitur a priore delinquente, & ex integro quoque a poſteriore.

SVMMARIVM.

1 *Vindicta ẽt in continenti, eſt peccatum in foro animæ.*

2 *Caſus*

2 *Caſus impetit peccatum,& delictum fieri in.po & ſo.*
3 *Caſus quid.*
4 *Homicidij reus quando quis fiat,ardua quæſtio.*
5 *Animus diſtinguit maleficia.*
6 *Pœna culpa maior non ſit,*
7 *Culpa eſt miſcere ſe rei ad ſe non pertinenti.*
8 *Delinquens ſponte ſua uidetur puniri.*
9 *Homicidium culpa perpetratum extraordinariam inducit punitionem.*
10 *Homicidium nec dolo nec culpa conſiderabili factũ, pœna etiam extraordinaria caret.*
11 *Pœna caret,qui fixit hominem dum taurum loco ſolito agitatum figere curabat non ſic ſi in loco inſolito.*
12 *Homicidium aut vulnus inſperato factum , non habet plus culpa,quam fuerat in cauſa,vt ſi ab ebrio fieret*
13 *Viaj effectus noxij.*
14 *Ebrietas inculpata,inculpatum facit quidquid inde ſequitur.*
15 *Homicidij reus non fit,qui dat operam rei illicitæ , ex qua ſequitur homicidium præter voluntatem occiſoris,cum Soto,contra communem opinionem concluſiones ſex.*
16 *Medicus,qui dum morari valetudinem ægroti volebat, eum peremit,an reus homicidij fiat?not.q.*
17 *Homicidium fecit,qui vulnus tantum infligere volebat, & an homicidij reus fiat.*
18 *Homicidium & omne delictum interdum punitur pœna ordinaria,interdum pœna extraordinaria,interdum nulla.*
19 *Occidens mediatorem interdum extraordinaria, interdum nulla punitur pœna.*
20 *Occidens mediatorem ſe defendendo punitur,ſi erat de illis,qui fugere tenebantur.*
21 *Occidens mediatorem ſe defendendo punitur,ſi erat de qui ſe defendere non debebant.*
22 *Occidens lapide verſus hominum turbam iacto , extra ordinem punitur.*
23 *Occidens mediatorem dum filium,vxorem, diſcipulum aut famulum caſtigaret,an puniatur?*
24 *Vulnerans vnum dum alium vulnerare volebat,an ordinarie puniatur?*

CAPVT. XIX.

REſpondendo ad tres caſus ſupra conſideratos,
qui,vt diximus,procedunt in foro conten-
1 tioſo. Nam†in foro animæ,quod fit ad merã
defenſionem,inculpatum eſt,quod vero fit
ad vindictam,ſiue fiat in continenti,ſiue ex interuallo,
inducit peccatum mortale,eſſeque,ita videtur commu
nis op. Theologorum,vt per Domini.Sotum de iuſt.&
iure,lib.5.q.1.art.8.Sanctus Thomas.2.2.q.64.art.7.cũ
2 ſeq. Quid†autem ſi caſu homicidium fecit aut vulnus
intulit,ſtuprum vel adulterium vel ſimile quippiam per
petrauit quis,an teneatur?& non teneri eum magis eſt,
Ita ſub longa tamen diſtinctione ſentit Sanctus Tho-
mas.2.2.q.64.art.8.Dominicus Sotus,vbi ſupra art. 9.
& Caietanus d.art.8.q.64.& reliquorum Theologorũ
3 videtur eſſe commũis opin. Cauſaliter†perpetratum ac
cipere debemus,quando ſecundum humanam diligen
tiam debitam & congruentem,ſecundum negotiorum
actuumque,de quibus agebatur,qualitatem,is nec in do
lo neque in culpa fuit,quamuis in rerum natura poſſi-
bile foret maiorem adhiberi cautelam & circumſpectio
nem,ſecundum Sotum,vbi ſupra,& facit §.2.& §.3.In-
ſtitu.quib.mod.re contr.oblig.l.ſi vt certo §. 1 .& per
totam l.ff.locati,dum dictis iuribus , caſibus fortuitis
annumeratur incendium, quod tamen nunquam con-
tingeret,ſi omnis humana diligentia quam exactiſſime
adhiberetur,itaque non intelligo ſufficere quod quis
adhibeat eam diligentiam,quam ſolitus eſt in alijs adhi
bere,ſed oportere debitam adhibere diligentiam ſecun
dum actuum qualitatem,quod ad cõmunem & frequẽ
tiores hominum actiones referens, vt nec ſufficiat qđ
ipſe talem diligentiam adhibuerit,qualem reliquis in re
bus, ſiue ſuis,ſiue alienis adhibere ſolitus erat? ſiquidẽ
ea ſegnior aut incautior erat,quam ea quam hominum
plerique in illius modi & qualitatis rebus adhibere ſole
bant. Nec contra iam exactiſſimam exigamus quantũ
adhiberi poſſibile erat,vt dd.iuribus.& loquimur de ho
mine mediocris ingenij & intellectus. Secundum quæ
Diuus Thomas & reliqui Theologi communiter,de q
bus mentionem habuimus,aiunt,& ſtatuunt tres con-
4 cluſiones,prima. Qui†dabat operam rei licitæ,& adhi-
buit debitam diligentiam,licet inde homicidium ſequa
tur,non efficitur reus homicidij,ſicque duobus demũ
concurrentibus definit fieri reus homicidij. Primum
quod operam daret rei licitæ , ſm q adhiberet debitã
diligẽtiam. Inde ſubſequuntur aliæ duæ concluſiones
quod reus homicidij fiet quãdo dabat operam rei illici
tæ,etiam ſi adhiberet debitam,vel mediocrem diligen
tiam. Item,quod reus homicidij ſimiliter fiat , etiam ſi
rei licitæ operam daret,ſiquidem debitam diligentiam
non adhiberet.

Nunc deſcendamus ad exempla,quia ſuperiores cõ-
cluſiones ſunt cõmuniter receptę a pleriſque tã Theo
logorum quam Iuriſtarum. Hinc enim fit vt ſi putator
ex arbore deiecto ramo hominem vulnerauit aut oc-
cidit,ſi quidem proclamauit vt tranſeuntes poſſent ſibi
præcauere,homicidij reus non erit,quia & rei licitæ o
peram dabat,& adhibuit proclamando debitam ſolitã
que diligentiam. Idemque in ſartore tectorum, ſi id
fecit,dum tegulas tecti componeret. Idem ſi medicus
ſeruum,vel liberum hominem dum curaret mediocri
& debita diligentia vſus fuit,licet ex vulnere vel morbo
perierit,ſimiliter homicidij reus non erit,quia & dabat
operam rei licitæ,& adhibuit debitam diligentiam. Idẽ
ſi mulio aut auriga,qui currum ductabat,proclamauit,
vt ſibi præcauere poſſent tranſeuntes,licet tunc rotis
curru ſeruus vel homo liber ſaucius aut occiſus fuerit,
homicidij reus non erit. Cæterum in omnibus his ſpe-
ciebus & ſimilibus, ſi debitam illam diligẽtiam non ad
hibuiſſet,reus eſſet homicidij,non tam dolo quam cul
pa commiſſi,ſicque ordinaria pœna vltimi ſupplicij non
afficeretur,ſed alia extraordinaria & mitiore iuxta mo
dum menſuramque culpæ. Neque ad rem pertinet, q
5 †vbi non eſt animus nocendi,non videatur eſſe delictũ
l.diuus,cum ibi plene not.per Glo.& Doct.ff. de offi.
præſ.(vt in furioſo, & ſimilibus)vbi autem delictum nõ
eſt,ibi nulla pœna eſſe debeat.l.1.ff.de iuſt.& iur.l.abſẽ
tem.in prin.ff.de pœnis. Vnde Cicero lib.1.Offi. Cauen
6 dum †(inquit)eſt ne maior ſit pœna,quam culpa , Nec
dubium eſt,quin vbi culpa nulla eſt,ibi quælibet pœna
culpa maior vt ſit neceſſe eſt. Nam ad hoc reſponde-
tur,quod ſiue illi,putator,vel tecti ſartor, vel medicus,
vel multo debitam diligentiam adhibere defecerint,& p
hoc vulnus homicidiumue ſecutum fuerit,ſiue exactã
diligẽtiam adhibuerint , ſi tamen imperitia eorum vul
nus homicidiumue fuerit ſubſecutum, ſemper viden-
tur in culpa eſſe,quia vel intellexerũt, vel intelligere de
buerunt, ex tali negligentia, vel imperitia,veriſimiliter
tale homicidium aut vulnus ſubſecuturum eſſe veriſimi
lem occaſionem illius mali futuri,ſicque huic periculo
conſcium præſtiterunt taciti,& culpæ rei ſunt,tum q
7 †culpa eſt immiſcere ſe rei ad ſe non pertinenti.l.culpa
eſt.ff.de reg.iur.ad imperitum vero cuiuſque artis eam
8 exercere & profiteri non pertinet,tum etiam quod †in
genere videntur de illo periculo cogitaſſe,eique pericu

lo ſe

lo ſeſe commiſiſſe & expoſuiſſe, ſicque in ſententiā Domini incidiſſe dicentis: Qui amat periculum, peribit in illo. ſuncta l. qui iure militari. ff. de mil. teſta. Simillimū eſt, quod in delictis ſuo conſenſu plecti vnuſquiſque videtur. l. Imperatores. ff. de iure fiſci, ibi tu te huic pœnæ ſubdidiſti, & l. fin. C. ad legem Iulia. maieſta. ibi, quodammodo ſua ſponte punitur. Cogitauit enim aut cogitare intelligitur, qui delinquit inde punitionem pœnamque legalem perſecuturam eſſe, dixi plenè de ſucceſ. crea. lib. 1. prope finem. nu. 665. ſic ergo & in ſpecie no
9 ſtra, qui ſeſe per imperitiam ſuam, ſuamve negligentiā ignorare non debuit cauſam occaſionemve certam aut veriſimilem daturum mali futuri, illius quidē mali reus & obnoxius erit, ita probatur in §. 1. cum tribus ſeq. Inſti. de lege Aquil. cum ſimilib. ideo, vt legitur 4. Geneſis Homicidium viro Lamech imputatum fuit, qui beſtiā figere conatus hominem transfixit iaculo. Item legitur Exodi. 21. Si quis percuſſerit mulierem prægnantem, & abortum illa fecerit, ſi mors fuerit ſubſecuta, reddet animam pro anima. & ita procedunt omnes ferè Canones, qui ſunt ſub titulo de homicidio, & l. di. per totam.

Quæ omnia ita temperanda ſunt, vt in exemplo de muliere prægnante pulſata, intelligatur ceſſare pœnam
10 ordinariam, quando culpa tantùm, non etiam dolo id factum fuit, ſed culpa ſufficit, ut pęna extraordinariā imponatur, quòd ſi pulſatio à marito tam leuiter facta fuerit, vt inde mortem, aut etiam abortum ſequi, nō eſſe veriſimiliter credendum, nec ſequi ſolere ſecundū cōmunem frequentioremque euentum, nec etiam aliud periculum conſiderabile, magis tunc eſt, vt damnum, ſi quod inde ſecutum fuerit, caſui adſcribēdum ſit, & cōſequenter ceſſet pœna non ſolùm ordinaria, ſed etiam extra ordinaria, d. l. diuus. cum ſimilibus, iūcta l. quę fortuitis. C. de pignor. act. l. ſi ut certo, per totam legem ff. commod. §. 1. 2. & 3. Inſt. quib. mod. re contrah. oblig.

Quæ diſtinctio de exēplo facti homicidij in venatione repenta intelligatur. nam ſi telum Lamech coniectū fuit verſus eam partem vbi erat hominum turba, cogitauit aut cogitare debuit ibi periculum homicidij aut vulneris faciendi fore paratum, ſicque in culpa fuit. Vn
11 de cùm apud nos Hiſpanos ſit frequens illud ſpectaculum de taurorum agitatione, in quos turba hominum ſua tela conijcit, certè ſi quis telo fixit hominem, dum taurum figere properabat in loco ſolito (puta in platea) reus vulneris non erit, quia ibi oēs debent ſibi præcauere, & ad hoc eſſe parati, ſi in loco inſolito & vbi eſſe frequens hominum turba, tunc teneretur, quia ibi & aderit quale periculum, & turba hominum erat incauta, & ſecu. licet vtroque caſu iaculator non deberet ignorare quale quale periculum adeſſe, tamen quando iaculatus fuit eo loco & tempore, quo tauri agitabantur, & omnes in eos ſua tela conijciebant, non fuit neceſſe proclamare ad turbam vt ſibi quiſque caueret, quia ex natura & qualitate illius rei actuſque omnes ſibi præcauere debebant, cæterum extra locum ſolitum turbę hominum incautè deque illo periculo minimè cogitanti nihil eſſet imputādum, iaculator ergo primo caſu iuſtè potuit cogitare ꝙ vnuſquiſque ſibi caueret; ſicque ex illa iaculatione nihil mali ſequeretur. Secundò autem caſu debuit cogitare, quod turba hominum ab illa iaculatione inſperata ſibi minimè caueret, ſicque inde veriſimiliter
12 periculum ſequeretur & damnum. Quæ diſtinctio planè probatur in §. item ſi putator, cum ibi no. Inſti. de lege Aquil. iuncta ſententia diui Auguſtini 22. lib. cōtra Fauſtum, quatenus ait, Loth, qui ebrius inceſtum commiſit, non fuiſſe reum inceſtus, eò ꝙ crimen illud non habuit plus culpę quàm præfuerat in ebrietate, id, quod ſequitur Dominicus Sotus, vbi ſuprà, & rectè. Itaque id tantùm inſpicitur, quod principaliter agitur, non autem id quod inde caſualiter ſubſecutum fuit, vt iuribus ſuprà allegatis, & l. ſi quis nec cauſam, cum ibi not. per Gl. & Duc. ff. ſi cer. pet. ſed bene inſpicitur id quod inde veriſimiliter ſubſequi ſolet. l. ſi quis hæres inſtitutus, verb. ſunt. n. appendices præcedentis inſtitutionis. ff. de
13 acq. hæt. Vinum certè non moderatè ſumptum malos producere ſolet effectus, detegit. n. arcana, ſoletque manus ad arma uocare, animoſq; Veneri procliues ardenteſq;, parare. Vnde Virgil. de Venere & uino ſic cecinit.

Arcanum demens detegit ebrietas.

Et Ouidius li. 2. de remed. amoris.

Quid tibi præcipiam de Bacchi munere quæris,
Vina parant animos Veneri.

Et Horatius li. 1. Epiſtolarum:

Quid non ebrietas deſignat, operta recludit,
Spes iubet eſſe ratas, in prælia trudit inermem.

Cùm (inquam) ebrietas ſit periculoſa ad arma, q̄a nōnulli ebrij fiunt longè magis furibundi & rabidi quàm reliqui, tunc qui huiuſmodi ſe eſſe dum ebrius ſit, intelligeret, is ſi ebrius quem vulneraſſet, non ſolùm ebrietatis, ſed etiam vulneris dari reus fieret. Nam & qui ſciret ſe furere Veneris calore dum ebrius fieret, tunc ſi filiā fortè uel ſororem dum ebrius eſſet compreſſiſſet, etiā illius inceſtus reus fieret. Et ſi quis ſciret ſe omnia dum ebrius eſſet garrire & recludere ſolitum, tunc ſi ebrius arcanum principis ſibi (vt fortè Conſiliario) notū aperuiſſet, non ſolùm ebrietatis, ſed etiam illius criminis reus fieret, arg. d. l. ſi quis hæres inſtitutus, verb. ſunt. n. appendices, &c. In omnib. tamen ijs caſibus & ſimilib. quia non dolo ſed culpa peccatum fuit, alia pœna minore quàm ordinaria plectendus eſſet, quia cauſa etiam iniuſta à pœna ordinaria excuſat, vt ſuprà oſtendimus.
14 Quæ omnia limita, vt non procedant, quando in ipſamet ebrietate nulla omnino culpa ebrij fuit, veluti ſi ex malitia quadam occulta ipſius vini ebrius factus fuit, cùm tam parum vini abſumeret, quo non ſolebat inebriari, vel ſi ex cibi cuiuſpiam comeſtione (id ꝙ non rarò accidit) inebriatus eſt illius virtutis neſcius; in his. n. ſpeciebus & ſimilibus, ſi ebrius maleficium cuiuſuis generis patraſſet, reus non eſſet iure ciuili, non quoque iure canonico, nec etiam iure poli. d. l. diuus, cum ſimilib. ſuprà allegatis.

15 Denique qui dat operam rei illicitæ, ex qua ſequitur homicidium præter voluntatem & inſperatò, communis opi. ſuprà relata D. Thomę & Caietani, vbi ſuprà, & Sylueſtri in ſumma, verbo. homicidio. 2. dubio 18. vult homicidij reatum committi, quæ concluſio nullo iure probatur directò, ſed à contrario ſenſu, facit c. ſator ca. dilectus filius. c. Ioannes. c. ex literis, de homici. & in dictis locis. hæc eſt communis opinio Canoniſtarum ſecundum Dominicum Sotum li. 5. de iuſt. & iu. q. 1. art. 9. Vnde conſequens erat dicere ſecundum eum, quòd ſi clericus adulterio deprehēſus ad ſuam defenſionem cum moderamine inculpatæ tutelæ aggreſſorem occideret, irregularis fieret & homicidij reus, deinde ſequeretur ꝙ ſi die feſto campanam de campanili clericus deponens (& ſic opus faceret ſeruile tali die uetitum & illicitum) lignum inde cadens puerum occideret, clericus ille irregularis & homicidij reus fieret. Tertiò eadem ratione ſequeretur, ꝙ ſi furtim quis arborem alienam cædebat, & ſi abundè clamaret, vt trāſeuntes poſſent ſibi præcauere, adhuc tamen ſi ramus cadens quem occideret, is homicidij reus fieret. Quartò ſequeretur ꝙ ſi quis vetante domino, & ſic illicitè ſyluam alienam venādi cauſa ingreſſus, inſperatò dum feram transfigere vellet, hominem transfigeret, homicidij reus fieret. Quintò ſequeretur, ꝙ ſi fur nocturnus pannos brumali tempore, quib. anniculus puer tegebatur, ſubtraxit ignorans ſub illis eſſe puerum, illeq; frigore interierit, is fur

homicidij

homicidij reus fieret.Sextò ſequeretur quod ſi auriga,
qui currum furatum ductabat hominem tranſeuntem
quáuis proclamauerat, vt ille ſibi poſſet cauere)rotis pe
mit,homicidij reus fieret.Sed in omnibus his ſpeciebus
contrarium & humanius eſt & verius in puncto iuris,
quia his in caſibus homicidium eſt merè caſuale, & om
nino præter intentionem,mentem,& animum occiſo-
ris,non ſolùm in ſpecie,ſed etiam in genere. Nam neq;
in genere veriſimiliter potuit aut debuit ex talib. actio-
nibus ſucceſſurum eſſe homicidium cogitare,ſicque ta
le homicidium eſt merè caſuale,& conſequenter merè
inculpatum,& per hoc mere impunitum,per iura & ra-
tiones de quib.ſuprà,& ita ex preſſim cæteros reprehẽ
dens tenet doctiſſimus Sotus vbi ſuprà , nominatim
enumerans quatuor ſpecies ex ſex ſuprà relatis.Et ad c.
ex literis,cum ſimilibus ſuprà allegatis,reſponde vt per
eum,quæ omnia intellige primum de iure Canonico,
deinde etiam de iure Ciuili,poſtremò etiam in foro ani
mæ,idque indubitabilius.

Illud autem notandum eſt , quod quibus in caſibus
quis dabat operam rei illicitæ,vnde ſucceſſit homici-
dium,inſperatum tamen ab ipſo occiſore,quale eſſet (vt
16 non rarò accidere rumor eſt)cum †medicus,aut chirur
gus medicamentis aut pharmacis vſus fuit,nec lethali-
bus , quidem , nec etiam ſalubribus , ſed talibus,
quæ miſerum ægrotum in eodem ſtatu detinerent .
infirmusque tempore & morbo debilitatus, præter intẽ
tionem medici perijt,tunc quidem is medicus homici
dij pœnã ordinariã nõ ſubibit,q̃a nõ tã reus eſt homici
dij dolo q̃ culpa cõmiſſi,vel ſi fuit dolus , non q̃dẽ fuit
dolus ad homicidiũ,ſed tñ ad lucrũ direct⁹ , ſicq; in di
uerſa re non in ea,quę ſubſecuta fuit,dolus fuit.id quod
confirmatur ex eo quod Iaſ.in §.ſed iſte.Inſt.de act.Ioã
nes de Anono ſingulari 44.Ludo.Roma.in l.in illa.col.
pe.ff.de verb.oblig.Accurſius in l.1.verb.non occiden-
di.C.ad leg.Corn.de Sicarij tradiderunt,dum aiunt q̃d
17 qui †alterum vulnerauit non occidendi ſed tantùm vul-
nerandi animo,ſi ille ex vulnere perijt,non tam homici
dij quam vulneris reus eſt.Secundum quæ eſt moderã
da illa communis opin.Canoniſtarum & Theologorũ
de qua ſuprà,vt qui dabat operam rei illicitæ,ex qua ſuc
ceſſit homicidium inuoluntarium, homicidij reus fiat,
ita tamen vt non pœna ordinaria homicidij puniatur,
ſed alia mitiori,quia non tam dolo quam culpa id homi
cidium factum videtur.Sunt enim duo delicta,alterum
dolo alterum culpa commiſſum. Dolo committitur de
lictum in ea re illicita,quæ principaliter & intentionali
ter agebatur.Culpa committitur in homicidio inopina
tò inde ſecuto,vt in exemplo proximè relato.Intellige,
quando potuit veroſimiliter cogitare homicidium in-
de ſequi,vt in exemplo medici,non ſic quando id euen
turũ veroſimile nõ erat,vt in ſex exemplis ſuprà relatis.

Igitur cùm ſis homicidium aut vulnus ſunt tres ca-
18 ſus,Primus ſi occiſor †de homicidio in ſpecie cogitauit
vt ſi voluis occidere & occidit.Alter cùm in genere tan
tùm veroſimiliter cogitauit,vt ſi iaculũ, telumùe letha
le coniecit verſus turbam hominum,tauri aut volucris
transfigendæ cauſa,vel ſi forte voluis hominem vulne-
rare duntaxat,isque ex vulnere perijs . Tertius quando
nec in genere nec in ſpecie de homicidio aut vulnere
hominis cogitauit,quamuis dabat operam rei illicitę,vt
in ſex exemplis ſuprà relatis.Primo caſu imponitur pœ
na ordinaria mortis.l.3.C.de epiſco.audi.Secundo caſu
non ordinaria, ſed alia extraordinaria mitior . Vltimo
caſu nulla omnino pęna pro homicidio imponitur,quã
uis res illa illicita,cui ille operam dabat,facit eum debitè
pro illius rei qualitate puniri.Secundum quæ commu-
nis opi.Theologorum & Canoniſtarum dicentium,ho
micidij reum fieri eum,qui dabat operam rei illicitæ,ex

illa

qua homicidum etiam inſperatò ſecutum fuit , vera eſt
ex toto in primo caſu ſuprà relato,in ſecundo autem ve
ra eſt ex parte tantùm,nempe quò ad pœnam extraordi
nariam,in tertio verò caſu nec ex toto nec ex parte ve-
ra eſt.Quę autem pœna ſit illa extraordinaria, quæ im-
ponitur pro homicidio inſperato contingente , tradit.
Nicolaus Boerius deciſio.83.aliam .q.nu.8.

Ex his colligitur quid reſpondendum ſit ſi fortè cũ
19 †duo eſſent rixantes ſe,ſeque inuicem digladiantes, q̃dã
tertius mediator,qui eos ad pacem reducere ſtudebat,
vulneratus vel occiſus ſit ab vno ex illis,vtrùm ordina-
ria,vel fortè nulla plectetur?Qua in re ſi ab eo,qui ſe le
gitimè defendebat,occiſus fuit,ceſſat pœna tam ordina
ria quam extraordinaria,quia ille nihil ad aliud intende
re videtur quam ad ſeſe defendendum, defenſio autem
permiſſa,& ſic inculpata eſt.iſta eſt communis opi. quã
tenent(per l.ſcientiam.verſ.ſed ſi ſe defendendo . ff. ad
legem Aquil.)Franci.de Capit.inter conſi.Cępollę,cõl.
2.Hippol.Marſi.in l.de minore.num.37..ff. de quæ.Cæ
polla cõſ.34.col.4.& alij plures,quos refert,& ſequitur
Nico.Boer.deciſi.83.num.9.verſ.& hoc ſi eſt aggreſſor
Quod ſi is erat aggreſſor,tunc quia in genere potuit &
debuit cogitare(id quod non rarò fit) vulneratum aut
occiſum iri mediatorem,ſi ipſi rixantes illico ad eius in
teruentum ſeſe non diuiderent , extraordinariè pu-
niendus eſt , non ordinariè, quia ibi præſumitur de
fuiſſe dolus,licèt adſit culpa.hæc etiam videtur commu
nis opin.vt per eundem Boerium ibi,Ang in l.ſi cũ ſer-
uo,per illum tex.ff.de iniur.cum alijs per Boerium alle-
20 gatis.Idemque †& ſi occiſus eſſet ab aggreſſo,ſi erat de
illis,qui fugere dẽbãt,q̃a tũc defendẽdo ſe illegitimè iu
re diceretur dare operã rei illicitę.Vnde homicidiũ ab
eo inde perpetratum,& ſi non dolo,tamen culpæ an-
numerandum eſſet & per hoc extraordinariè puniretur,
21 & hęc quoque opi.eſſe videtur ex mente Doctorũ cõ-
muniter,vt per Boerium ibi,& eſſe veram opin.patet ex
ſupra allegatis.Et ideo ſi fortè miles à duce vel capitan
eo ſuo,vel libertus à patrono præſertim iuſtæ caſtigatio
nis gratia aggreſſus fuiſſet,vel famulus à domino vel di
ſcipulus a magiſtro,isque cùm & poſſet & deberet fuge
re reſtitit,ſeſeque defendere cœpit,mediatoremque oc
cidit,vel vulnerauit,culpæ reus eſſet,extra ordinemque
puniretur de tali occiſione,& ordinariè propter talem
irreuerentiam iniuriarum actione teneretur.

22 Apparet etiam ex his quod †ſi quis verſus hominum
turbã lapidem proijciens hominem occidit , ordinarie
non punietur, cum deſit dolus,ſed extra ordinem , q̃a
adeſt culpa,cum de eo in genere cogitare & potuiſſet,
& debuiſſet.Ita Paulus Caſtrẽ.in l.& ſi ſeuerior.col.2.C.
ex quib.cau.in frau.irrog.Bal.in l.data opera.col.3.C.q
accuſ.non poſſ.Decius conſ.9.cõl.1.Boerius deciſi.83.
num.12.verſ.& quod ſupra.ex cuius alleg.apparet hanc
eſſe communem opi.Apparet etiam veram eſſe opinio
nem Cepollæ conſ.83.(quam ſequitur Boerius d.deciſ.
83.num.10.)exiſtimantis quod ſi quis dum inter inimi
cos ſagittabat,parentem in medio exiſtentem inſperatò
transfixit,non tenetur lege Corn.Sed an extra ordinem
puniatur pendet ex noſtra diſtinctione proximè relata.
23 Quid ergo † ſi pater filium,maritus vxorem,magiſter di
ſcipulum moderatè corrigebat,vel capitaneus militem
& pugno fortè,vel baculo mediatorem inſperato vulne
rauit,& vt nec extra ordinem nec ordinariè ſit punien
dus,Albericus in l.ſi quis in graui.§.ſi maritus.ff.ad Syl-
lani.& Boer.vbi ſuprà,num.10. ſcripſerunt,& rectè q̃a,
& dabat operam rei licitæ, & vt eius animus nõ erat ba
culo vel flagello vxorẽ,militem,filiũ, diſcipulùve vulne
rare,ſed mediocriter ad carnis qualẽ qualẽ afflictionẽ
& caſtigationem cæderes ita non eras cogitandum q̃d
quid acerbius in mediatorẽ accideret,ſicque id vulnus
omnino

omnino caſuale intelligetur. quod iuſtificatur eo ꝙ culpa eſt immiſcere ſe rei ad ſe non pertinenti. l. culpa eſt ff. de reg. iur. Nec dubium eſt quin illi iure ſuo vterenẽ & moderatè, ſicque ab illo mediatore impediri non debebant. Vnde apparet diuerſam eſſe cauſam illius qui in
24 ter rixantes extitit mediator. Quid autem † ſi dum vellet Titium vulnerare vulnerauit Mæuium (qui prope fortè erat) & tunc ſimiliter ſecundum nos extra ordinem punietur, non pœna ordinaria, quamuis daret operam rei illicitæ, licet non pauci teneant contrarium, vt per Boerium, vbi ſuprà col. fi.

S V M M A R I V M.

1 *Imperator Romanorum an ſit Dominus totius mundi? egregia quæſtio.*
2 *Papa an habeat tantùm temporalem iuriſdictionem? egregia quæſtio.*
3 *Deus mundum gubernat.*
4 *Imperium an ſit immediatè à Deo.*
5 *Poteſtates etiam minimæ dicuntur eſſe à Deo.*
6 *Imperia an ſint à fatis?*
7 *Fatorum vis.*
8 *Fortunæ vis.*
9 *Fortunæ debilitas.*
10 *Mundi dominum nullum eſſe nec vnquam fuiſſe, aut futurum, & contrarium monſtrum eſſet, noua ratione docemur.*
11 *Nauigare triſte eſt.*
12 *Nauigare nefas eſt.*
13 *Nauigare contra naturam eſt.*
14 *Nauigare periculoſiſſimum eſt.*
15 *Nauigantes morti proximi.*
16 *Nauigatio perfida.*
17 *Nauigare eſt animam ventis credere.*
18 *Nauigationis inuentor fuit mortis inuentor.*
19 *Nauigare eſt ire contra leges naturæ.*
20 *Nauigatio horrida.*
21 *Nauigantes inter viuentes eſſe non videntur.*
22 *Vitam tueri, & pericula abhorrere, hominibus iure naturæ inſitum.*
23 *Notorij vis.*
24 *Homo omnis liber naſcitur de iure naturæ, etiam quo ad iuriſdictionem, cui ſubeſſe nequit, niſi ſponte ſua.*
25 *Homo iuriſdictioni alterius non ſubeſt, niſi ſponte ſua.*
26 *Libertas hominibus iure naturæ debita.*
27 *Mundum vni principi non ſubeſſe oſtenditur, iure tam naturæ quàm gentium, & etiam ciuili & diuino.*
28 *Intell. l. deprecatio. ff. ad l. Rodiam de iactu.*
29 *Mundi vox, variè ſumitur.*
30 *Indefinita an æquetur vniuerſali?*
31 *Auguſtini & D. Thomæ locus declaratus.*
32 *Morum mutatio quotidiè fit.*
33 *Romanorum mores in deterius.*
34 *Imperiorum variationes.*
35 *Ruina Thebarum & Troiæ.*
36 *Ruina multarum vrbium.*
37 *Mundus ſub vno eſſe Imperatore nihil incommodius.*
38 *Poteſtas propter vſum.*

C A P V T X X.

Q VINQVAGESIMO TERTIO ex noſtra etiam principali ſentẽtia colligitur, An ſit vera ea vulgaris opinio, quę † habet,
1 Imperatorem Romanorum dominum eſſe totius mundi? quam ſententiam tenuerunt Doctores in l. benè à Zenone, per illum tex. C. de quadri. præſc. & Doctores in l. deprecatio, ibi. totius mundi dominus. ff. ad legem Rodiam, de iactu. tenet Bal. & alij in l. cũctos populos. C. de ſumma Trini. & fide catho. Barto. in l. hoſtes. ff. de captiuis. idem Bart. in extrauag. ad reprim. ad princip. in eadem ſententia eſt, & ita tenent Itali Doctores ſecundum Dominicum Sotum de iuſt. & iur. lib. 4. q. 4. art. 2. & ita vt receptiſſimam opinionem tradidit, & ſequtur Alphonſus Guerrerius in ſuo ſpeculo, principum. c. 55. ad princip. Abbas Panormi. & alij in c. nouit. de iudi. qui ſic ratiocinantur. Chriſtus dominus noſter fuit verus dominus (et tanquam homo) totius mundi, Chriſti ſucceſſor & vicarius eſt Papa in terris, ſicque penes Papam eſt in toto mundo vtraque poteſtas tam eccleſiaſtica quam temporalis. Papæ autem vicarius & ſucceſſor eſt Imperator in temporalibus, ergo Imperator in toto mundo quò ad temporalia dominus eſſe videbitur, idemque videtur etiam ſentire Cardin. in c. Eccleſia. de iureiu. idem in clemen. fi. d. cenſibus, & hac ratione Cardin. in clem. 2. § cæterum, ait Imperatorem Papę filium vocitari. & quod Imperator ſit Chriſti vicarius in temporalibus, & ſic ſit in temporalibus dominus totius mundi, tenet idẽ Bal. in l. 1. C. de iure aureorum annulorum. & quod Imperator vnicus in orbe eſſe debeat, qui omnibus regibus pręſit, tenet Card. in clemen. 1. §. ſi. de iure iur. p l. leges. C. de legib. & per d. l. deprecatio, & d. l. benè à Zenone, & Panor. in d. c. nouit. pro hac parte allegat multa iura idẽ Panormit. in c. venerabilem, de electione, & alij plures, quos allegat Barthol. Caſſanæus in tract. de gloria mundi, par. 5. conſid. 28. tenent ſimiliter Imperatorem eſſe dominum totius mundi, intelligentes quo ad proteſtationem, & iuriſdictionem, id quod tenent Gl. Bar. & alij in proœ. ff. de ver. in prin. Idem ſentit Bar. in l. non ambigitur. ff. de le. & in l. fi. C. de legib. dum ait, non ſolũ Imperatorem poſſe condere leges, tenentque Hoſt. & Io. And. vt refert Dominicus Sotus vbi ſuprà, Imperatorẽ dominum eſſe totius mundi, & ſentiunt alij multi, quos refert Boer. deci. 31. tempore. nu. 3. & 4. & communem opinionem, vt Imperator ſit dominus totius mundi, tenet Bal. in d. l. bene à Zenone. colu. 1. per illum tex dum ait, cùm omnia principis eſſe intelligantur. Idem ſentit ipſe Bal. in l. executorem. n. 12. C. de execu. rei. iud. dum ait, ꝙ vbi eſt Imperator, ibi eſt omnis iuriſdictio, & Roſelles de poteſtate Papæ, num. 6. facit lex. 1. §. per hãc. ff. de rei vendicatione, & ibi Bar. l. ſi duas. §. grammatici. & ibi Bar. ff. de excuſationibus tutorũm. Bal. in c. 1. in princi. col. 2. de pace fir. Bal. in §. ſi ab hoſtib. co. 2. 1. Inſt. quibus mod. ius. patr. pot. ſol. Boerius deciſ. 8. quinta martij. n. 4. Alciat. diſp. li. 2. c. 22. Iſernia in 1. conſtit. Neapo. col. 4. Cyn. Bar. & Salyc. in d. l. cunctos populos. Ancha. conſ 87. Ale. conſ. 76. li. 2. Bal. conſ. 328. li. 1. Signorolus in l. princeps. ff. de legib Oldr. d. conſ. 159. Rimi. in rubr. col. ff. de iuri. omni. iud. Curtius iun. conſ. 158. Iſern. in c. 1. §. fi. de not. feu. Odofred. & Bal. in auth. dos data. C. de don. ante nup. Bal. conſ. 359. li. 3. & conſ. 218. eod. li. Albe. in conſt. digeſtorum in rub. nu. 2. Anch. conſ. 310. col. 3. Oldr. conſ. 69. idem Anch. conſ. 320. in prin. Lud. Ro. conſ. 382. col. 2. Soc. conſ. 126. col. 3. li. 1. Matth. Afflict. in c. 1. § fi. col. 1. de prohibita feudi alienatione per Fridericum. Paul. Caſtr. conſ. 56. videtur. n. 3. li. 2. adhuc tamen tot ſunt qui teneant contrariũ vt referunt prædicti, ꝙ mihi non ſatis certum eſt vtra pars receptior ſit.

Superioribus etiam proximum eſt & adſtipulatur, nã cum tex. in c. nouit. de iud. dicat quod Papa iuriſdictionem regis ſæcularis nec uult nec debet impedire, dubi-
2 tatur. An apud Papam ſit iuriſdictio tam temporalis quã ſpiritualis? & magis eſt vt Papa habeat ſolam ſpirituale͂, quia temporalis immediatè à Deo principibus ſæcularibus data fuit, Gl. in d. c. nouit. verbo iuriſd. & in l. 1. in fi. tit. 1. pa. 2. vbi dicitur, Imperatorem eſſe Dei vicarium in

in temporalibus,ſicut Papam in ſpiritualibus.Gl. in c. quoniam.10.diſt.& in c.1.22.diſt.Gloſ.in c.cum aduerſum.96.diſt.Nauarrus,qui plures refert,& adducit fundamenta ſexdecim in d.c.nouit.nu. 39. ornatque hanc partem illatione 68.Couar.in c.peccatum.§.9. num.7. de reg.iu.in 6.Bermondus de publicis concub.col.376 vbi 20.funda.adducit,dicitque hanc partem commun. opi.Communis eſt ſecundum Bal.in proœmio digeſtorum col.2.Ant.de Roſellis in tract.de poteſtate Imperatoris fol.8.§.neptoliſtos.tenet And.Iſer. in prologo conſt.Neap.verſ.liquet etiam num.2.& Alphonſ.Guerrerius Speculo principum c. 16. & Theologorum doctiſſimus Dominicus Sotus de iuſt.&iur.lib.4.q.4.ar.1. & 2. ſentit Sanctus Bernardus ad Eugenium . & Diuus Thomas 2.2.q.40.art.2.idem Sotus ſuper Matth.ca.1. & rurſus ſuper c.10.

Contrariam opinionem,vt Papa haberet iuriſdictionem ſpiritualem in actu,& temporalem in habitu , quã ipſe tradiderit Imperatoribus,tenẽt Gloſ.in d.c.nouit, in verbo,iuriſd.& Glo. in c.cauſam quę,qui filij ſint legit.Glo.in clem.ad noſtram.de hęreticis,probat per extrauagantem,vnam ſanctam,de maioritate,& obedientia,tenet Inno.in d.c.nouit.Bar.in l.1.§.præſes.ff. de requirendis reis.Idẽ in extrauaganti ad reprimendũ, verbo,totius orbis,Couar.vbi ſupra.§.9.num.7. Nauarrus in d.c.nouit. & Bermondus vbi ſupra plura allegant ꝓ hac parte,licet teneant partem primam,hæc opin.communis eſt ſecundum Abb.in c.ſi duobus.§.fi.de appell. Dec.in d.c.nouit.nu.7.Caſtaldus de imperatore.q.50. dicit communem.Nauarr.d.c.nouit,notab.30. nu.18. cum ſeq.Couar.vbi ſupra,num.7.licet. primam teneat. Pro hac ſecunda parte facit,quia dominus noſter vtrũque gladium aliquando exercuit. Sanctus Thomas de regimine principum lib.3.c.12.& in 3.p.q.8.art.4.Florent.in 3.par.tit.23.c.2.Syluester in verbo,Papa.q.10. Alphonſ. de Caſtro de iuſta hæreticorum punitione , lib.2.c.23.col.2. & ſic dominus noſter videtur vtrunq; gladium Petro Vicario ſuo tradidiſſe , quod & ſentit Matthæus Afflict.deciſ.Neap.265.nu.24.dum ait, Papam eſſe omnia & ſupra omnia . Tenet Guerrerius in Spec.prin.c.16.in prin.Idem ibidem c.57. dum firmat imperatorem eſſe Papæ Vicarium,etiam in temporalibus,& expreſſius d.c.56.n.6.in quibus locis ſibi ipſi aduerſatur Ioan.Faber in l.cunctos pop.C.de ſumma Trin. Burgen.addi.3.ſuper c.1.Matthęi.itaque cum indubita-

6 tum ſit, Deum eſſe dominum totius mundi, Papãque eſſe Vicarium Chriſti Dei noſtri tam in temporalibus, quam in ſpiritualibus,& Imperator ſit Papę Vicarius in temporalibus totius mundi,ſequitur eſſe dominum totius mundi,etiam quo ad iuriſdictionẽ, & gubernationem,nam Deus,a quo ipſi habuerunt,mundum gubernabat,vnde Boetius Metro.9.lib.3.

O qui perpetua mundum ratione gubernas.

Et Lucanus lib.9.bel.ciuil.

Deus eſt quodcunque vides,quocunque moueris.

Et rurſus eo.lib.ait.

Nil agimus niſi ſponte Dei.

Et Plautus in rudente de Deo ait.

Iterum ille eam rem iudicatam iudicat.

Et Silius Italicus lib.6.bell.puni.ait.

Iuſticia iuſtique dator,qui cuncta gubernas.

Et Statius lib.5.Theb.ait.

Cuncta hæc ſuperum demiſſa ſuprema
Mente fluunt.

Et Titus Calphurn.Ecloga 4.ait.

Qui populos vrbeſque regis pacemque togatam.

Et Boetius Metro.5.lib.1.ſcripſit.

O ſtelliferi conditor orbis,
Qui perpetuo nixus ſolio
Rapido cœlum turbine verſas.
Legemque pati Sydera cogis,
Omnia certo fine gubernas.

Et Manilius lib. 1.Aſtro.ſcripſit.

At mihi non ratio iam præſens vlla videtur,
Qua pateat mundum diuino numine verti.

Et Claudianus lib.1.in Ruffinum inquit.

——————Tunc omnia rebar
Conſilio firmata Dei,qui lege moueri
Sydera,qui fruges diuerſo tempore naſci,
Qui variam Phœben alieno iuſſerit igne
Complere,ſolemq; ſuo,porrexerit vndis
Littora,tellurem medio librauerit axe.

Manilius lib.1.Aſtrono.

Hoc opus immenſi conſtructumq́, corpore mundi,
Membraque naturæ diuerſa condita forma,
Aeris atque ignis,terræ,pelagiq; iacentis,
Vis animæ diuina regit,ſacroque meatu
Conſpirat Deus,et tacita ratione gubernat.

Idem lib.2.

——————Sic omnia toto,
Diſpenſata manent mundo dominumque ſequuntur,
Hic igitur Deus,& ratio,quæ cuncta gubernat,
Ducit ab æthereis terrena animalia ſignis,
Quæ quanquam longo cogit ſubmota receſſu,
Sentiri tamen vt vitamque ac fata miniſtrent
Gentibus,ac proprios per ſingula corpora mores
Hæc minus eſt quærenda fides,ſic temperat arua,
Cœlum,ſic varias fruges redditque rapitque,
Sic pontum mouet,& terris immittit,& aufert.

Ergo cum Deus Opt.Max.orbem,& regeret: regimenque Papæ conceſſerit,& Papa Imperatori , conſequens ſit Imperatorem mundi regimen habere.

4 Quòd autem imperium ſit immediate à Deo videt probare tex.in auth.de fi.inſtr.§.quia vero,& C.de vet. iure enucl.l.2.§.ſiquis.& in auth.de cõſulib.in fi. in l.in nomine domini.de off.pręfe.& in auth.qñ oportet epi. vbi probatur quod imperium immediate eſt a Deo . & quod imperium ſit a Deo tripliciter probatur. Primo permiſſiue.Secundo approbatiue. Tertio formaliter. Permiſſiue,nam hoc eſt permiſſum a Deo propter bonum vniuerſale,quia entia nolunt male diſponi,nec bonũ eſt pluralitas principatuũ,vnus ergo Princeps,vt ait Ariſt.12.Metaph.ad fine. Hoc.n.permiſſum eſt a Deo ſub rõne finis,vt mundus optimis legibus regatur. Nã ſecundum Phyſicam regulam,cuius finis bonus eſt,ipſum quoque bonũ eſt,omnia.n.rectificat finis, iuſtum eſt enim à fine denominari omnia,ſecundum Phil.Secundo dixi,ꝙ imperium eſt a Deo approbatiue,Chriſtus enim approbauit imperium,dum dixit,imago Cæſaris reddatur Cæſari,vt habetur in Euang.ait Apoſto. ad Rom.c.13.Non eſt enim poteſtas niſi a Deo , quæ aũt ſunt a Deo ordinata ſunt. & etiam Daniel prophetauit in viſionibus ſuis monarchiam Aſſyriorum, Perſarum,Græcorum,& Romanorum,quod non prophetatum fuit ſine voluntate Dei. Tertio dico,ꝙ Romanũ imperium a Deo eſt formaliter,& effectiue. nam cũ tota collectio Chriſtianorum hoc teneat, licet quædã regna de facto non obediant,non eſt putandũ aliud, niſi quod etiam ipſe Deus hoc diſponat,qui eſt caput illius collectionis,& poſt Deũ Imperator. Apoſtolicus hoc approbat.vt in c.venerabilẽ.de ele.& ibi Doc.ita Guer. in Spec.c. 55. cuius ſententia quatenus ait Romanum imperium a Deo eſſe,formaliter ſuſpecta eſt, in reliqs autem vera eſt,ita tamen vt non ſolum ſummum impe-

5 rium,ſed etiam medium , mediocre,aut etiam minimum,& quælibet inferior poteſtas dicatur eſſe a Deo, ſecundum eum.c.16.num.6.iuxta verbum Domini dicentis ad Pilatũ, Non haberes poteſtatẽ in me vllã niſi

6 data eſſet tibi deſuper. Sunt tamen, qui velint regna, & imperia non eſſe à Deo, ſed à fortuna: vnde Mani. lib. 2. Aſtron. ſic ait:

7 *Mitto, quod certum eſt, & ineuitabile fatum.*

Verg. lib. 6. Aeneid.

Deſine fata Deum flecti ſperare precando.

Iuuenalis Saty. 9.

Fata regunt homines.

Seneca in Oedipo:

Fatis agimur, credite fatis.
Non ſolicitæ poſſunt curæ
Mutare rati ſtamina fuſi.
Quidquid patimur mortale genus,
Quidquid facimus, venit ex alto.
Seruatque ſua decreta colus.
Lacheſis, dura reuoluta manu
Omnia ſecto tramite vadunt,
Primusque dies dedit extremum.
Non illa Deo vertiſſe licet,
Quæ nexa ſuis currunt cauſis.
It cuique ratus prece non vlla
Mobilis ordo, multis ipſum
Timuiſſe nocet, multi ad fatum
Venere ſuum, dum fata timent.

Idem in Octauia.

Regitur fatis mortale genus,
Nec ſibi quicquam ſpondere poteſt
Firmum, & ſtabile, perque caſus
Voluitur varios, ſemper nobis
Metuenda dies.

Manil. lib. 4. Aſtrono.

Soluite mortales animos, curasque leuate,
Totque ſuper vacuis vitam deflete querelis.
Fata regunt orbem, certa ſtant omnia lege,
Longaque per certos ſignantur tempora curſus.
Naſcentes morimur, finisque ab origine pendet.
Tunc & opes, & regna fluunt, & ſæpius orta
Paupertas, arteſque datæ moreſque creati,
Et vitia & clades, damna & compendia vitæ.
Nemo caret damno, poteris nec habere negatum,
Fortunamve ſuis ia vitam perdere votis.
Aut fugere inſtantem. ſors eſt ſua cuique ferenda.
At niſi fata darent leges vitaque necisque,
Fugiſſent ignes Aeneam, Troia ſub vno
Non euerſa viro, fatis vicisſet in ipſis,
Aut lupa proiectos nutriſſet Martia fratres,
Romaque ſic enata foret, pecudumque magiſtri
In Capitolinos auxiſſent culmina monteis,
Ineludive ſua potuiſſet Iuppiter arce
Captus, vel caput hic orbis foret igne ſepulto,
Vulneribus victor repetiſſet Mutius vrbem
Solus, & oppoſitis clauſiſſet Horatius armis
Pontem, vrbemque ſimul rupiſſet fœdera virgo,
Treſque ſub vnius fratres virtute iacerent.
Nulla acies tunc euicit, pendebat ab vno
Roma viro, regnumque orbis ſortita iacebat.

Statius li. 5. Syluarum:

Heu durus fati tenor, eſt ne quod illi
Non liceat, quantæ poterant mortalibus annis
Acceſſiſſe moræ, ſi tu pater omne teneres
Arbitrium, cæco gemeret mors clauſa barathro.
Longius & vacuę poſuiſſent ſtamina Parcæ.

Et Manil. lib. 1. Aſtrono.

Si ſors iſta nobis dedit, ſors ipſa gubernet.

Et Claudianus. li. 1. ad Ruffin. ſic cecinit.

Sæpè mihi dubiam traxit ſententia mentem,
Curarent ſuperi terras, an nullus ineſſet
Rector, & incerto fluerent mortalia caſu?

Vnde Vir. Eclog. 9.

——Sors omnia verſat.

Et idem de fortuna in Epigram.

O fortuna potens quàm variabilis,
Tantùm iuris atrox, quæ tibi vendicas
Euertiſque bonos, eligis improbos
Nec ſeruare potens muneribus fidem.
Fortuna immeritos auget honoribus;
Fortuna innocuos cladibus afficit.
Iuſtus illa viros pauperie grauat:
Indignos eadem diuitijs beat.
Hæc aufert iuuenes, & retinet ſenes,
Iniuſto arbitrio tempora diuidens.
Quod dignis adimit, transfert ad impios.
Nec diſcrimen habet, rectave iudicat,
Inconſtans, fragilis, perfida, lubrica.
Nec quos clarificat, perpetuò fouet.
Nec quos deſeruit, perpetuò premit.

Seneca in Hippolyto.

Res humanas ordine nullo
Fortuna regit, ſpargitque manu.
Munera cæca, peiora fouens.

Manilius lib. 2. Aſtrono.

Fortuna prima ſors data eſt illa per artem,
Cenſetur titulo, quia proxima continet in ſe
Fundamenta domus, domuiq; hærētia cūcta.
Qui modus in ſeruis, qs ſit cōſenſus in armis

Ouid. Epiſtola conſol. ad Liuiam.

Nempe per hos & iam fortuna iniuria mores
Regnat, & incerta eſt hic quoque nixa rota
Hic quoque ſentitur, ne quid non improba carpat,
Sæuit, & iniuſtum ius ſibi vbique facit.
Scilicet immunis, ſi luctus vna fuiſſent
Liuia, fortuna regna minora forent.

Lucanus lib. 2. bell. ciuil.

Sine nihil poſitum eſt, ſed ſors incerta vagatur,
Fert refertque vices, & habent mortalia caſum.
Sit ſubitum quodcunque parās.

Plautus in captiuis:

Fortuna humana fingit, artatque vt lubet.

Manilius lib. 2. Aſtron.

Quod fortuna ratum faciat, quis dicere falſum
Audeat, & tantæ ſuffragia vincere ſortis,

Auſonius in Epigram.

Fortuna nunquam ſiſtit in eodem ſtatu,
Semper mouetur, variat & mutat vices,
Et ſumma in imum vertit, ac verſa erigit.

Ouid. lib. 4. de Ponto.

Quid facis ah demens, cur ſi fortuna recedat?
Naufragio lachrymas eripis ipſe tuo?
Hæc Dea non ſtabili quàm ſit leuis orbe, fatetur,
Quæ ſummum dubio ſub pede ſemper habet.

Idem lib. 5. de Triſtibus.

Nempe dat & quodcunque libet fortuna, rapitque.
Irus & eſt ſubitò, qui modò Crœſus erat.

Idem 5. de Triſtibus.

Paſſibus ambiguis Fortuna uolubilis errat,
Et manet in nullo certa tenaxque loco.
Sed modò læta manet, vultus modò ſumit acerbos,
Et tantùm conſtans in leuitate ſua eſt.
Nos quoque floruimus, ſed flos fuit ille caducus;
Flammaque de ſtipula noſtra, breuiſque fuit.

Horat. Ode 34. lib. 1.

Hinc apicem rapax
Fortuna cum ſtridore acuto
Suſtulit, hinc poſuiſſe gaudet. Idem Ode 29. li. 3.
Fortuna ſæuo læta negocio, &
Ludum inſolentem ludere pertinax,
Tranſmutat incertus honores.
Nunc mihi, nunc alij benigna.

Iuuenal.Satyr.7.

Si fortuna volet fies de rhetore conſul,
Si volet hęc eadem fies de conſule rhetor.

Seneca in Hercule furente.

Iniqua rara maximis virtutibus
Fortuna parcit, nemo ſe tuto diu
Periculis offerre tam crebris poteſt.
Quem ſæpe tranſit caſus, aliquando inueniet.

Idem in Hippolyto.

Nec vlli præſtat velox
Fortuna fidem.

9 Vides ergo, †vt ſcilicet iſtorum opinionem fortuna ſubegerit orbem, eumq́; arbitrio ſuo rexerit. verũ enim vero verior ſanctiorq́ue ſententia eſt exiſtimãtium fortunam ipſam ab ſapientia ſuperari. Vnde Iuuenalis Satyra 10. ſic modulatur.

Nullum numen abeſt, ſi ſit prudentia, ſed te
Nos facimus fortuna Deam, cęloq́; locamus.

Et Seneca in Medea ſcripſit.

Fortuna fortes metuit, ignaues premit.

10 Cum ergo †omne imperium, iuriſdictio, principatus à ſummo vſque ad minimum ſit à Deo, à quo & non à fortuna mundus regitur, cũque (vt illico edocebimur) ſi Romanorum Imperator eſſet Imperator & dominus totius mundi, non ſolũ malum, ſed & peſſimum eſſet regimen. conſequens & indubitatũ erit tale regimen, tãq; indiſcrete, & perniciosiſſime amplũ nõ eſſe datũ aut cõceſſum à Deo, qui eſt ſumma prouidentia boni, & æquitatis fons & origo, vt nullus ignorat, & iã edocti ſumus. Qđ autem peſſimum regimen foret, vt vnus homo eſſet Imperator totius mundi, patet, quia Deus opt. max. diuiſit terras a terris per aquarum interpoſitionem horrendarum, quas penetrare, & ſi hominum malitia auſa fuerit, id tamen eſt, ſuitq́ue ſemper quaſi monſtrum à natura hominum alienũ atque horrendum, deſperatum, ac inſperatum, humaniſque viribus à Deo Opt. Max. denegatum, & id attentare hominibus quaſi nefas reputatũ, teſte Horatio Ode 3. lib. 1. ſic canente.

Illi robur, & æs triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commiſit pelago ratem
Primus: nec timuit præcipitem Africum
11 *Decertantem Aquilonibus:*
Nec triſtes Hyadas, nec rabiem Noti.

Ibidem.

Audet omnia perpeti
12 *Gens humana ruit per vetitum nephas.*

Claudianus in præf. lib. 1. de rapt. Proſerp.

Inuenta ſecuit primus qui naue profundum,
Et rudibus remis ſollicitauit aquas:
Qui dubys auſus committere flatibus Alnum,
13 *Quas natura negat, præbuit arte vias.*

Ouidius.

Nauita ſollicitus quoque ventos horret iniquos,
14 *Et prope tam letum, quam prope cernit aquam.*

Iuuenalis 12. Satyra.

I nunc, & ventis animam committe, dolato
Confiſus ligno, digitis à morte remotus
15 *Quatuor, aut ſeptem, ſi ſit latiſſima teda.*

Et Anacharſis à Plutarcho lib. 7. Apoph. relatus, cũ rogaſſet quendam, quanta eſſet ſpiſſitudo tabularũ nauticarum, iſque reſpondiſſet, quatuor digitorum, tantillum (inquit) abſunt a morte, qui nauigant, notauit negociatorum auaritiam, qui lucri gratia, ſemet in manifeſtum vitæ diſcrimen conijciunt. Scythæ neſciunt nautica commercia, ſed paſcuis, ac venatu viuunt, quibus concinit Sen. in Medea.

16 *Audax nimium, qui freta primus*
Rate tam fragili perfida rupit,
17 *Terraſque ſuas poſt terga videns,*
Animam leuibus credidit auris,
Dubiaq́; ſecans æquora curſu
Potuit tenui fidere ligno,
Inter vitæ, mortiſque vias
Nimium gracili limite ducto.

Proper. lib. 3. Eleg. 7. de morte Peti.

18 *Ite rates curuæ, & lethi quoque texite cauſas,*
Iſta per humanas mors venit acta manus.

Et Horatius Ode 24. lib. 3.

Quid leges ſine moribus
19 *Vanæ proficiunt. ſineque feruidis*
Pars incluſa caloribus
Mundi, nec Boreæ finitimum latus,
Durataque ſolo niues
20 *Mercatorem abigunt, horrida callidi*
Vincunt æquora nautæ.

Docuit ergo Horatius eſſe contra leges naturæ maria nauigando penetrare, adde q́ eſt vſurpatio alieni, id enim videbatur ad ſolam ſquameam turbam pertinere, teſte Ouidio, ſic modulante.

Omne ſolum forti patria eſt, vt piſcibus æquor.

21 Denique † Anacharſis relatus, vbi ſupra, per Plutarchum, Roganti, vtrũ arbitraretur plures eſſe mortuos, an viuos? nauigantes, reſpondit, in vtro numero poniſ dubitans an hi eſſent inter viuos habendi, qui vitam vndarum, ac ventorum arbitrio commiſiſſent.

Secundum quæ quam naturæ hominum inſitum ſic ſui corporis periculum vitare, tam iuribus naturæ debitum eſſe, Intelligendum eſt, vt non audeant nauigare, q̃ aũt natura inſitum ſit hominibus ſuũ corpus periculo non exponere, edocemur à Cicerone, q ſic ſcripſit. Omne animal ipſum ſibi commendatum eſt, vt ſe & ſaluũ in ſuo genere, incolumeq; eſſe velit. 4. de finib. ſic ſcripſit. Et omne animal ſeipſum diligit, ac ſimul vt ortum
22 eſt, ita agit, ſe vt conſeruet. 4. de finib. Idem Cic. Et oẽ animal ſimul vt ortum eſt, & ſeipſum, & omnes partes ſuas diligit. 2. de finibus idẽ ſcripſit. Et oĩs natura uult eſſe conſeruatrix ſui, & vt ſalua ſit, & in genere conſeruetur ſuo. 4. de finibus idẽ ſcripſit. Et principio generi animantium omni eſt a natura tributũ, vt ſe, vitam, corpuſque tueatur, declinetque ea, q̃ ei nocitura videntur, omniaque quæ ſunt ad uiuendum neceſſaria, inquirat & paret, vt paſtum ac latibula. 1. Off. idem Cic. ſcripſit.

Cum ergo nauigationem audere, aut captare contra ius naturale, & contra tutelam, & defenſionem ſui corporis vnicuique natura datam ſit, vt modo oſtendimus & plenius ſupra docuimus.

Cumque vnus homo totius mundi dominus etiam quo ad ſolam iuriſdictionem, & protectionem eſſe nõ poſſit, abſque eo, q́ ſubditi eum adeuntes magiſtratusve ſuos ſæpiſſime maria penetrare, & transfretare cogerentur. conſequens eſt tale imperium de iure vni homi competere non poſſe, nec quoquam ab omni iure, & ratione magis alienum aut remotũ dici, aut cogitare potuiſſet. Quæ cum ſint notoria, longiore probatione nõ
23 egent. Nam notorium† ſeipſum oſtendit, vt inquit Bal. conſ. 323. proponitur, in prin. vol. 2. quodque nulla tergiuerſatione celari poteſt, ſicut vt idẽ Bal. dicit, nec cãdelabrum ſupra montem poſitum, nec circulus ante tabernã, nec ſcriptura pro roſtris, conſ. 11. proceſſus. col. 1. vol. 1. Paul. Grillan. in tract. de q. & tortu. in 3. q. colum. 2. & 3. & ibi quid a manifeſto differat, ideo ſola allegatio ſufficit. Et quid differat a publico, vide etiam Abb. in c. fi. num. 7. de maled. Quod uel ex eo fit manifeſtum, quia omnes Poetæ, & Philoſophi iam relati adfirmant (id quod nullus ſanus, aut catholicus ignorat) Deum etiam hodie mundum gubernare, ergo id regimẽ nõ commiſit Imperatori. aliter enim non recte dicere

mus quòd nũc Deus mundũ gubernat, ſed quod olim
gubernabat.

Quæ omnia ex noſtra principali ſententia magis ex-
pedita fiunt Nam cum omne imperium, regnum, prin-
cipatus, potentatus, omnis denique poteſtas ad meram
ciuium ſubditorum ve, non etiam ad regentium vtilita-
tem data, conceſſa, & creata fuerit, cumque imperium
Romanorum ſi de iure ad vniuerſum mundum porri-
geretur, tam incommoda pernicioſa noxiaque ac plus-
quam impoſſibilis eſſet gubernatio (vt iam edocti ſu-
mus) par, æquam, conſequensque eſt, vt tale imperium
ad orbem vniuerſum minimè porrigatur. Præſertim cũ
hodie poſt inuentum ab Hiſpanis in extremis igno-
tiſſimisque terræ penetralibus nouũ Indorum orbem
(ad quos meatus, & remeatus non aliter patet, quã per
immenſa æquora horridaque, perque nauigationem di
utinam periculoſiſſimam, ac penè incredibilem) illuxe-
rit apertius dominatum tot tãque inter ſeſe diſtantiũ
regionum, nationum, & prouinciarum, impoſſibile eſſe
vt penes hominem vnum reſideret, niſi inertibus anicu
larũ fabellis puerorumque nugis aurem patientem ac-
commodare, & confabulari velis, vt interim omittam,
poſſibile eſſe denuò reperire alios nouos orbes remoti-
ores, quem admodum nos Hiſpani iam dictum orbem
nouum Indorum inuenimus, ſic enim fieret vt impoſſi-
bilitas augeretur per hominem vnum gubernandi, ſic-
que etiam fit, vt iam credibile videatur, quod olim fabu
loſum & iocoſum uiſum fuit. Nã vt Plutarchus Apoph.
lib. 4. enarrat. Alexander Magnus Macedonum rex, cũ
audiſſet Anaxagoram diſſerentem innumerabiles eſ-
ſe mũdos, illachrimaſſe dicitur. Rogantibus nunquid
accidit lachrymis dignum, An non videor (inquit) me-
ritò flere, qui cùm mundi ſint innumerabiles, nos non-
dum vnius domini facti ſumus? Ergo etiam ſi plures ac
plures noui orbes in dies reperiantur (id quod iã hodie
poſſibile reputatur) adhuc vnus homo eorum omnium
dominus fieret ipſo iure, certè id quàm riſu, & ludibrio
dignum foret, qui non videret, pluſquam inſanus eſſet.

Denique hanc partem, quã tuemur iure naturali pluſ
24 quam manifeſtam eſſe, patet, cùm eo iure omnes homi
nes æquales ſint. l. quod attinet. ff. de reg. iu. ibi, quia iure
naturali omnes homines æquales ſunt. l. manumiſſiones
ff. de iuſt. & iu. dixi ſuprà pleniſſimè. Ergo non ſolùm
totus mundus non ſubiacet vnius hominis iuriſdictio-
25 ni, ſed etiam nullus omninò hominum alterius iuriſdi-
ctioni ſubeſt, aut ſuberit vnquam de iure ſine facto ſuo
voluntario: facto autem ſuo voluntario ſubijciendo ſe
alicui principi poteſt ſanè ſubeſſe, & nulla iuriſdictio
aut principatus iuſtus, & legitimus aliunde originẽ tra-
here poteſt, vt ſuprà oſtendimus in noſtra principali cõ
cluſione. & docet doctiſſimus Theologorum Domini
cus Sotus de iuſt. & iu. li. 4. q. 4. art. 2. Cùm ergo de iure
naturali non ſit, longè minus erit de iure diuino, cum
eo iure niſi in ijs, quæ ſpecialiter innouata ſunt, à iure na
turali receſſum non fuerit, adfirmante Domino noſtro
Ieſu Chriſto, iugũ ſuũ ſuaue eſſe, ergo nõ recedit à iure
naturali, aliter. n. ſuaue non eſſet, & præſertim ſi vt om-
nes mundi orbes, ac innumeræ prouinciæ regioneſque
vni homini ſubeſſent, iugum id ſuaue minimè eſſet, ſed
omninò aſperrimum, duriſſimum, intolerabile, no-
xium, infauſtum & lugubre, vt iam oſtẽdimus, & docet
16 Sotus, vbi ſuprà. Et Cicero Off. lib. 1. ſcripſit: Libertatis
ꝓprium eſt ſic viuere, vt velis, ergo non ad arbitrium al
terius. Idem Cicero Phili. 10. ſcripſit: Ita preclara eſt re-
cuperatio libertatis, vt nec mors quidem ſit in repetẽda
libertate fugienda. Idem 4. de finib. ſcriptum reliqt, Be-
27 ſtiæ, quas delectationis cauſa concludimus, cùm copio
ſius alantur, quàm ſi eſſent liberæ, non facilè tamen pa
tiuntur ſeſe contineri. & Parad. pe. idẽ Cicero: Seruitus
(inquit) eſt obediẽtia fracti, animi & abiecti arbitrio ca
rentis ſuo. Et idẽ Phili. 12. Nihil (inquit) eſt fœdius ſerui
tute, ad decus, & libertatem nati ſumus. Et rurſus Phili.
10. Mors (inquit) eſt ſeruitute potior. Idem iureconſul
tus cenſet, dum in l. ſeruitutem mortalitati comparam,
id quod plurimis congeſtis ſuprà oſtendimus. Vñ Plau-
tus in captiuis. Oẽs profectò liberi libentius ſumus quã
ſeruimus. ergo alieno imperio & ditioni non ſpõte ſub
eſſe iuri naturæ contrarium eſt, iuriq; diuino aduerſum
vtpote, insuaue, duriſſimum, inſolerabile. Iure autẽ gen
tium nullus ignorat id nunquam receptum fuiſſe, vt pa
teat in §. ius ciuile, & §. ius aũt gentium. Inſt. de iure na-
turali. & in l. manumiſſiones. l. ex hoc iure cum ſeq. ff. de
iuſt. & iure. pateteque in rerum humanarum preſenti ſta
tu, & in omnib. hiſtorijs, quotquot vſquã ſcriptę ſunt, &
tandem, qui ius naturale, a iure gentium hac in parte im
mutatum fuiſſe aut reperirì dicere vellet, id oſtendere te
neretur. Iure aũt ciuili id induci erat impoſſibile, qa ius
ciuile eſt, quod vnaquęque ciuitas ſibi conſtituit. l. oẽs
populi. ff. de iuſt. & iu. §. ſed naturalia. Inſt. de iu. naturæ,
ſicque ſibi tantùm, non etiam alijs ciuitatibus id ius di
ci, & conſtitui potuit, vt dd. iurib. Nam ſi reliquis ciuita
tibus id ius cõſtitui liceret, vnaque ciuitas ſcriberet, aut
ſcribere poſſit ius ſibi eſſe dominandi imperandiq; vni
uerſo in orbe aut mundo, ſicque ſingulæ ſingulis impe-
rarent, ſinguleque ex diuerſo ſingulis mutuo uice in ſer-
uirẽt, q̃ res foret riſu & ludibrio digna. Stultiq; forẽt ſuiſ
ſentq; ab origine mũdi dominos ſcribere & efficere,
tot bellis, prælijs, vulneribus, calamitatib. vrbium incen-
dijs, puerorum, ſenum, virorum, fœmineique gene-
ris internecionibus, agrorumque vaſtationibus,
de imperio contenderent, non mundi vniuerſi, ſed
ſæpiſſimè vnius ciuitatis aut oppiduli. Ergo etiam ſi
omnes leges tam ciuiles quàm canonici iuris contrariũ
expreſſiſſent, nihil aliud agerent quàm nugas agere aut
fabellas componere. Sed abſit, vt in legibus ciuilib. aut
canonicis tale quid reperiatur, cùm potius reperiatur
oppoſitum, vt patet in d. §. ſed naturalia. & d. l. omnes po
puli, cum ſimilibus. vbi Imperator Iuſtinianus & Iurecõ
ſulti teſtantur id quod à pleriſque gentium earum quæ
honeſtis legibus, & moribus regũtur obſeruatur, id ius
gentium appellari, quod verò vnaquæque ciuitas ius ſibi
conſtituit peculiare, id ius ciuile intelligi, quaſi propriũ
illius ciuitatis, veluti ius Romanorum, & ſimilium ad
idem l. ius ciuile. ff. de iuſt. & iure. & §. ius ciuile. & §. ius
autem gentium. Inſti. de iure natu. ergo ius ciuile lõgè
anguſtius eſſe quam ius gentium edocuit. Ius autẽ gen-
tium negauit totum mundi orbem amplexum fuiſſe, nã
primum excepit eas gentes, quæ ſine legibus & morib.
honeſtis reguntur, quas innumeras eſſe apparuit, poſtq̃
nos Hiſpani nouum orbem Indorum recluſimus ac in
uenimus. Deinde etiam ex ijs gentibus, & nationib. nõ
tam Barbaris, ſed quæ honeſtis legibus, & moribus re-
guntur, excepit mentaliter non paucas, dum non dixit
de omnibus, ſed de pleriſque. Ergo ſe ipſum. ius gentiũ
vniuerſum mundum non complectitur, quanto minus
illum complectetur ius ciuile, quod eſt longè anguſtius.
Pro hac parte eſt tex. in d. l. cunctos populos. C. de ſum.
Trin. dum ait, cunctos populos, quos clementiæ noſtrę
regit imperium, illud enim relatiuum (quos) reſtringit
vniuerſalem præcedentem. l. earum adiectio. ff. de leg. 3.
ad idem. §. ſi ab hoſtib. Inſt. quib. mod. ius pat. pot. ſo. &
l. mercatores. C. de commer. & in clem. paſtoralis, de re iu-
di. quib. in iuribus fines imperij Romani deſcribuntur,
vt luceret quò vſque Romani imperij iuriſdictio ſeſe
28 porrigeret. Nec d. l. deprecatio quicq̃ facit, in qua re. ve
ra repoſitũ eſt vnicũ fundamentũ eorũ, qui contrariam
partem tuentur. nam procedit in hunc ſenſum quod
29 hæc vox Mundus, habet varias ſignificationes. Primũ
enim

enim capitur pro mũdo muliebri,hoc eſt,pro ipſius or
natu,vt patet ĩ multis legibus collocatis ſub tit.ff.de au
ro,& argẽto legato & inde per metaphorã tractũ eſt ad
ipſam naturã(hoc eſt mundum)ſignificandam, pp pul
cherrimum ſui ornamentum,ſicq; ibi Imperator Mun
di appellatione eam mũdi partẽ ſignificare voluit , quę
ab ipſo regebatur,eo quod cęteris Mundi partibus mũ
dior eſſet,hoc ẽ elegãtior,& à barbarie magis purgata.
Præterea,illa fuerunt verba enunciatiue,& narratiue
tantum prolata,quæ non intelliguntur quicquam defi-
nire,vt diximus de ſucceſſ. progr. in rub. Præterea ipſe
ibi negauit ſe eſſe maris dominum,dum dixit,ego mun
di dominus,lex aũt maris, ergo plane ſignificauit ſe nõ
eſſe dominum totius mundi. Nã ſi totius mundi dñs fo
ret,ergo & maris foret,præſertim cum eas regiones , q̃
ſunt vltra æquora citra maris trãsfretationem guberna
ri nequirent,ſicque æquoribus nõ ſecus quam terris,vt
præeſſet,neceſſe eſſet,qui ſe mundi dominũ iactabat,ſi
intelligeret de vniuerſis mundi orbibus, & regionibus.
Nã & hac ratione potẽtiſſimus rex ac dominus noſter
Philippus ſe pelagi pontive dominũ appellat. Præterea
illa fuit quædam Imperatoris excuſatio,& euaſio,quaſi
diceret,ego mundi(hoc eſt terrę)dominus ſum,nõ ma
ris,qõ autem veſtra de maris ditione eſt.Illa autem vox
Mundi,indefinite prolata,non ad totũ mundum neceſ
30 ſario trahenda eſt,nã † indefinita oratio æquipollet vni-
uerſali in habitu,& potentia,ſed nõ in actu,vt plene diſ
ſeruimus de ſucc.crea.§.20.num.11.55.præſertim,quã
do profertur in numero ſingulari,vt ibi fuit prolata,id
quod tradunt Dec.& Cagn.& alij in l.1.ff.de reg.iur.
31 Neque ad rem quoque pertinet,qđ † diuus Aug.de ci
uit.Dei lib.5.c.ait,Imperium Romanis ob mortales vir
tutes ſuas datum fuiſſe.Nã vt Sotus,vbi ſupra, recte ait,
non eis conceſſit imperium vniuerſi orbis, ſed tantum
partis eius. Rurſus non in pręmium virtutum moraliũ,
nam ipſi pugnabant non tam virtutis, quam inanis glo
riæ cupiditate, ſicque illæ actiones tã longe aberrant a
præmij remuneratione,vt pœna potius digniores forẽt
ſed tamẽ interea Deus Optimus Maximus id permiſit,
qđ adhuc virtutibus alijs moralibus cæteras gentes ex-
cellebant,& tyrãnidem Aſſyriorum,aut Medorum,aut
Græcorum ad Romanos transferri permiſit. Et ita eſt
etiam intelligendum,quod D.Th. opuſculo de regimi
ne principum lib.3.ſcripſit. Vnde vt aliquo tempore id
Deus permiſit propter eorum virtutem,ſic alijs natio-
nibus,& regionibus conceſſurum nõ dubium erit , aut
forte iam conceſſiſſe , ſiquidem ijs virtutibus excellere
32 cœperint,morũ † enim viciſſitudo, & mutatio quotidie
fit,ſic ergo & imperiorum fiet , ſiquidẽ mores imperia
inſequi intellexerimus , quod autem morum quotidie
fiat mutatio,patet Plautus in Trinummo.

Mores mali,quaſi herba irrigua
33 *Succreuerũt vberrime, neq; quicquã hic vile nũc eſt.*
Niſi mores mali,eorum licet iam meſſem metere ma
ximam.

Plautus ibidem.

Nunc mores nihil faciunt,quod licet
Niſi quod lubet:ambitio iam more facta,& libe-
ra eſt à legibus.

Plautus eo loci etiam:

Mores
Leges perduxerunt iam in poteſtatem ſuam:
Ea miſere etiam
Ad parietẽ ſunt fixa clauis ferreis,vbi malos mores
Adfigi nimio fuerat æquius.

Lucretius lib.2.de nat.rerum.

Semper in aſſiduo motu res quæque geruntur.

Petronius Arbiter ſatyricus:

Quid faciant leges vbi ſola pecunia regnat?
Aut vbi paupertas vincere nulla poteſt?

Lucanus lib.3.bel.ciuil.

Pereunt diſcrimine nullo
Amiſſæ leges,ſed pars viliſſima rerum
Certamen mouiſtis opes.

Et Cic.3.Off.Iuſtitia(inquit)vacillat,vel iacet potiꝰ.
Idem Cicero iñ inquit,Pudori,probitati,virtuti, rectis
ſtudijs,bonis artibus nihil eſt loci.Idem Cicero de pet.
conſu.Fraudis(inquit)atque inſidiarum,& perfidię ple
na ſunt omnia.Idem Cicero lib.2.Famil. ò ſuperbiam
inauditam,in facinore gloriari. Idem Cicero in Verr.
Sunt(inquit)homines,quos libidinis infamiæq; ſuæ ne
que tædeat,neq: pudeat, qui quaſi de induſtria in odiũ
offenſionemque populi irruere videantur.Si ergo verũ
eſt,mores bonos aut malos imperium ſequi,vel refuge
re,hoc eſt,bonis moribus imperium accedere,malis ve
ro abſcedere,conſequens eſt,vt Romanorum imperiũ
ne dicam tyrannis longe ab eis abſceſſerit, euaſerit,au-
fugerit,quandoquidem ipſi, vt ex ſuperioribus autho-
ritatibus apparet,in peſſimos mores reciderunt. Et ſic
34 † nihil vnquã tam paſſim, aut frequẽtius videmus quam
imperiorum mutationes. Vnde Propertius Eleg.lib.2.

Magni ſæpe duces,magni cecidere tyranni,
Et Thebæ ſteterant,altaq; Troia fuit.

Ouidius lib.15.Metamor.

Sic magna fuit cenſumque viriſque,
Perque decem potuit tantum dare ſanguinis annos,
Nunc humilis veteres tantummodo Troia ruinas,
Et pro diuitijs tumulos oſtendit auorum.
Clara fuit Sparte,magna viguere Mycenæ,
Nec non & Cecropis,nec non Amphionis arces:
Vile ſolum Spartæ eſt,altæ cecidere Mycenæ.
Oedipodioniæ quid ſunt,niſi nomina Thebæ?
Quid Pandioniæ reſtant,niſi nomen Athenæ?

Denique totius orbis imperium penes Romanũ Im
peratorem aliumùe mortalium de iure diuino, aut hu-
mano nunquã fuiſſe,aut fore eleganter probat Sotus ,
vbi ſupra,dato,inquit,ꝙ vniuerſæ mũdi nationes,vel in
vnũ locum conuenire poſſent,vel per literas cõueniri,
vt vnum eligerent Monarcham,id tñ minime iure na-
turæ expediebat.Ariſt.nãque Polit.7.c.4.docuit, Rẽpu
blicam non eſſe meliorem,eo ꝙ maior,ſed tantam de-
bere ſub vno principe agere,quantã ipſe per ſe, vel per
ſuos poſſet commode adminiſtrare, veluti nauis neque
iuſto minor nauigationi apta eſt,nec ſi duorũ eſſet ſta-
diorum,poſſet commode gubernari.& Aug.lib.4.de ci
uit.Dei c.15.Iniquitas(inquit)ampliora fecit regna,&
perdomitis gentibus dilatare regnũ malis vr̃ fœlicitas ,
bonis neceſſitas,nẽpeque hoſtiũ iniquitas cogit,vt bel
lo ſupprimãtur,noſtroque adhibeant imperio.Hęc fer
me ille.Eſt.n.Rex anima regni. Vnde ſicut authore 2.
de Anima eodem Philoſopho.Non põt quæuis anima
quantumcũque animare viuificareque corpus,ſed quo
rumcunque natura conſtantiũ præfinita eſt methodus
& menſura,quia neque formica ad hominis procerita
tẽ augeri põt,neque hõ ad illã,quæ eſt elephãtis,ſic ne
que princeps calore ſuo totã põt rempublicã nationi-
bus,ac regionibus vaſtiſſime diſperſã fouere,vt valeat,
quæ quaque in prouincia fiunt,noſſe,emendare, corri
gereque,ac diſponere.vnus nãque non põt vndecũque
orbis nuncios breui tẽpore ſuſcipere,neque quocũque
gentium prætores ſuos,miniſtroſque alios dimittere ,
& quæ vbique fiũt caſtigare.imo neque eius metus ad
35 tam vaſta locutũ ſpacia poteſt pertingere.Igitur † cum
poteſtas ſit pp vſum, ſi vſus ampliſſimæ huius poteſta
tis non eſt poſſibilis,fit, vt vana fuerit talis inſtitutio?
Deus aũt & natura nihil faciũt fruſtra.l.nõ cogendũ.§.
Sabinus.ff.de procur.l.hæc ſtipulatio.§.diuus.ff.vt lega.
nom.caue.l.qui bis.ff.de verb.oblig.l.ſi ſic.ff.de ſol.

Poſtremò, vt Romanorum Imperator ſit de iure diuino dominus totius mundi fortiter probatur. Nam ſummus Pontifex, tam in temporalibus quàm in ſpiritualibus quò ad iuriſdictionem eſt dominus totius mũdi, Imperator verò eſt Vicarius Papæ in temporalibus, ergo in illis eſt dominus totius mundi, non ſecus quàm Papa, huic rei reſpondebimus ſupra, & in c. ſeq. Interea tamen animaduertendum eſt pro Imperatore facere congruam illam rationem, nam ut expedit, gentes quę nolunt agere ſyluestrem more ferarum uitam, habere principem quo regantur, ita omnibus gentibus in vniuerſo idẽ expedire videtur, vt ſi fortior reliquos opprimere voluit, ſit princeps mundi qui eum reprimat, ſed de hoc in ſeq. quoque art.

S V M M A R I V M.

1. *Papa an habeat iuriſdictionem temporalem in toto orbe? ardua quæſtio.*
2. *Chriſtus dominus noſter an habuerit in toto orbe dominium temporale, vt homo?*
3. *Mundi dominus in temporalibus nec fuit Chriſtus dominus noſter, nec eſt Papa, nec Imperator, ſed ſolus Adam.*
4. *Imperator non eſt dominus rerum ſingularium, contra quoſdam.*
5. *Imperatori Romano non ſubſunt etiam de iure reliqui principes, contra Bal. & alios.*
6. *Imperatori non ſubſunt ciuitates liberæ, contra Doctores.*
7. *Imperatori Romano non licere magiſtratus in omnibus mundi ciuitatibus ponere, contra Doctores.*
8. *Regem eligere poſſe ciuitates, contra nouiſſimos.*
9. *Principes boni ſunt à Deo.*
10. *Principes & magiſtratus mali ſunt à Deo.*
11. *Principes & magiſtratus mali dicuntur non eſſe à Deo.*
12. *Principes mali & boni a Deo eſſe, vt intelligendum noua declaratio.*
13. *Deus prouidet & conſulet non ſolùm vniuerſis, ſed etiã ſingulis rebus.*
14. *Animaliũ tam rationabilium quàm brutorum, ſiue terreſtrium, ſiue uolucrum, ſiue aquatilium variorum, tam appetituum ac inclinationum, quàm actionum, & operationum vera cauſa.*
15. *Cœleſtia ſigna duodecim.*
16. *Animalium varij appetitus, & actiones.*
17. *Cœleſtia ſydera habent poteſtatem & vim influendi in animalia cuncta.*
18. *Animalium peritia.*
19. *Cœleſtia, & terreſtria omnia operantur cogente natura præter hominem, qui operatur ex libero arbitrio.*
20. *Voluntarij actus pœnam, aut præmium merentur nõ neceſſarij.*
21. *Dei prouidentia, & concurrentia qualis ſit reſpectu cunctarum rerum.*
22. *Imperium à Deo eſſe, variè intelligitur.*
23. *Imperium eſſe videtur de iure naturali, vel gentium primæuo, ita tamen, vt ceſſet coactio.*
24. *Imperium quare non ſit inter bruta, quæ ſocialiter vel gregatim vitam degunt, vt eſt inter homines.*
25. *Animalia non ſolent nocere animalibus ſuæ ſpeciei, fallit in homine.*
26. *Similitudo Eccleſiæ militantis ad Eccleſiam triumphãtem.*
27. *Imperium à Papa in Imperatorem nunquam migrauit, quia apud eum nunquam fuerat, ardua q.*
28. *Hiſtoria Alexandri.*
29. *Homo homini auxiliari iure natura tenetur.*
30. *Moras non patitur auxilium.*
31. *Fabula Bouis, & Cameli.*
32. *Dei à prouidentia & iuſtitia alienum, vnum hominem mundi totius eſſe Imperatorem.*
33. *Mundi dominum qui ſe iactaret dæmonum è cœlo cadentium audaciam ſuperaret.*
34. *Mundi dominum vnum hominem eſſe, nocentiſſimũ eſſe.*
35. *Iuriſdictionem alienam uſurpare interdum capitale eſt.*

C A P V T XXI.

QVINQVAGESIMOQVARTO defluit etiam ex noſtra principali ſententia defi-
1 nitio illius memorabilis articuli, An ſummus Pontifex ſit dominus totius mundi quò ad iuriſdictionem, etiam in temporalibus, non ſecus quàm in ſpiritualibus, vt ſic ſi quã habent principes ſæculares iuriſdictionem in tẽporalibus, eam non iure proprio, ſed quaſi deſtuẽtem, & mandatã ac conceſſam à Papa habere videat, id quod non ſolùm multi vtriuſque iuris interpretum affirmant, ſed etiam non pauci eorum aſſerunt hanc eſſe receptiorem opinionem. Ex diuerſo contrariam partẽ, vt ſummus Pontifex non habeat iuriſdictionem in temporalibus, ſed tantùm in ſpiritualibus, non ſolũ vtriuſq; iuris interpretum multi contendunt, ſed etiam eorum non pauci adfirmant, hanc eſſe frequentiorem opinionem, quos authores retulimus ſuprà ca. præcedenti ad principium. & hæc pars cum moderamine illico dicẽdo verior eſt, & ex noſtra ſententia principali probatur. Nã cùm utràque poteſtatem ad meram ſubditorũ vtilitatẽ inſtitutam fuiſſe, iam fusè oſtenderimus, nec dubiũ ſit, quia ad hominem vnum ſpectare vniuerſorum hominũ prouinciarum, & nationum regimen, & iuriſdictionum in temporalibus eſſet noxium, pernicioſum, intolerabile, ut proximo capite edocemur, reliquum eſt, talem iuriſdictionem in perſona ſolius Papæ reſidere minimè poſſe. Id quod dilucidè apparet ex Domini noſtri teſtimonio, dum dixit, Regnum meum non eſt de hoc mũdo. Et rurſus in Euangelio Matthæi dicitur, Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos, Filius autem hominis non habet vbi caput ſuum reclinet. Item apparet ẽt illinc vbi interroganti reſpondit, quis me conſtituit iudicem inter vos? ergo planè ſignificauit non eſſe ſibi vſquam homini iuriſdictionem & imperium in temporalibus. Item in Ioanne ſcribitur, ꝙ cùm pauiſſet multitudinem, abſcondit ſe, quia volebant eum populi rapere, ac regem facere. Et rurſus in Ioanne legitur, Non venit Filius Dei in mundum vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Id quod repetitur Lucæ 7. Domine, inquit, vis dicamus vt deſcendat ignis de cœlo & conſumat illos? conuerſus increpauit illos, & dixit, nõ miſit Deus Filium ſuum in mundum vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Et vltra rationem iã relatam, & ſex loca nuper recitata, ſeptimo loco facit, quia poteſtas datur propter vſum, vt docet Sotus li. 4. de iuſt. & iure. q. 4. ar. 2. l. non cogendum. §. Sabinus. ff. de procur. l. hæc ſtipulatio. §. diuus. ff. vt leg. nom. caut. ſed Dominus noſter Ieſus Chriſtus nullam ſæcularem iuriſdictionem exercuit, ergo, &c. quod non exercuerit oſtendit Sotus, vbi ſuprà, art. 1. & 8. loco, facit quod legitur in Pſal. 2. Ego (inquit) conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Siõ montem Sanctum eius (hoc eſt, vt Sotus d. art. 1. interpretatur, ſuper eccleſiam prædicans præceptum eius) & nono loco Matth. 28. Data (inquit) eſt mihi poteſtas in cœlo, & in terra. eũtes ergo, docete oẽs gẽtes, &c. ergo illã ptãtẽ interpretatẽ, & reſtringit ad ſolã ptãtem docẽdi & prędicandi. Decimò, teſte Eſa. c. 9. Regnũ ſuum in ſempiternum

piternum dixit daturum, ergo non habebat regnum, vt
reliqui principes terræ caducum, & temporale. Vndeci
mo ad idem, quod legitur in Pſal. Regnum omnium ſæ
culorum, ſic ergo non caducum. Sunt & alia, quæ ſcite
traduntur per doctiſſimum Sotum lib. 4. de iuſt. & iure.
q. 4. art. 1. & ſuper Matth. in c. 1. & in c. 20. & per Guer-
reriũ c. 16. in ſuo ſpec. prin. Summus ergo Pontifex vt
Chriſti Domini noſtri Vicarius (nullum enim ius aliũ-
de habere potuit) eam temporalem iuriſdictionem, quã
Dominus noſter non aſſumpſit, non poteſt habere, id
quod ita teſtatur Dominicus d. art. 1. & colligitur 12. lo
co ex c. ſolitæ. de maior. & obed. & c. duo ſunt. 96. diſt.
vbi ſummus Pōtifex, qui ſe Imperatore maiorem dicit,
quia præeſt ſpiritualibus, non tamen negat, quin in tem
poralibus præcedat Imperator, præſunt ergo diuerſis,
ſed Papa maioribus.

Hactenus de ſimplicibus, hoc eſt, de mere ſpirituali
bus, & mere temporalibus, cæterum Papa habet etiam
iuriſdictionẽ in temporalibus, quatenus neceſſaria ſunt
ad ſpiritualium expeditionem. l. 2. ff. de iuriſd. omn. iud.
c. cum quid, de reg. iu. lib. 6. ſunt enim hæc ſpiritualis iu
riſdictionis appenditia. l. ſi quis ita hęres inſtitutus. ff. de
acq. hær. ibi. ſunt enim appendices præcedentis inſtitu-
tionis, id quod admittunt communiter vtriuſque par-
tis fautores, & ſuſius reliquis Dominicus Sotus, & Al-
fonſus Guerrerius, vbi ſupra. Itaque Ieſus Chriſtus Do
minus noſter non dubium eſt (ſecundum eos) quin ut
Deus eſſet Dominus, tã in temporalibus, quam in ſpiri
tualibus terrarum, marium & cœlorũ, ſed vt homo no-
luit aſſumere in terris principatum in temporalibus, ſed
tantum in ſpiritualibus, & conſequenter in ijs, quæ ad
ſpiritualiũ expeditionẽ, & conſeruationem, ſeu augmẽ
tum neceſſaria erant, ſicque Vicaro ſuo Papę tempora
lia non reliquit, ſed tantum ſpiritualia, & quæ ad eorũ
expeditionem de temporalibus neceſſaria eſſet. Ex qui
3 bus omnibus colligitur, ꝙ † neque Chriſtus, neq; Papa,
neque Imperator totius mundi Dominus eſt, aut fuit
in temporalibus de iure. Solus Adam primus pater to-
tius orbis Dominus fuiſſe videtur, quod tamen dic, vt
per Sotum d. l. lib. 4. q. 3. ar. 1.

Quinquageſimoquinto ex his plane deducitur, verã
non eſſe opinionem eorum, qui contendunt Imperato
4 rem † dominum eſſe rerum ſingularium, etiam in omni
bus, & quibuslibet mundi partibus exiſtentium, quam
opinionem tenuerunt Hoſt. tit. de præſcr. §. quę autem
quam opinionem recte improbat Sotus d. art. 1. ex no-
ſtra principali ſententia excluditur, nam ſi omnis pote-
ſtas, regnum, imperium, principatus eſt ad meram ci-
uium vtilitatem, non ad regẽtium commodum inſtitu
ta, quis tam inſaniat, vt non videat noxium eſſe ciuibus
omnia eſſe principis ſui.

Quinquageſimoſexto colligitur etiam verum non
5 eſſe, ꝙ quidam cōtendunt, omnes † Reges ſubeſſe de iu
re Imperatori Romanorum, quamuis de facto nonnul
li eorum eum non recognoſcant, quales ſunt reges Hi
ſpaniarum, & Franciæ, & ſimiles, ita Bal. in c. 1. in princ.
col. 2. de pace iur. fir. in feud. quẽ ſequitur Marcus Man
tua locorum communium lib. 1. c. 12. Bar. in l. hoſtes. n.
7. ff. de capt. nos autem firmamus, ꝙ etiam de iure eum
non recognoſcunt in ſuperiorem, quandoquidem nõ
ſolum omnes reges, ſed etiam omnes homines ſunt p
æque liberi, & ab eius imperio exempti, aut ſeparati, p-
ter eos, qui probabuntur eſſe incolæ ſuarum ciuitatum
oppidorum, & regionum, d. l. quod attinet. ff. de reg. iu.
cum alijs ſupra relatis, & quia contrarium noxium eſſet
humano generi.

6 Quinquageſimoſeptimo colligitur † etiam reſpectu
ciuitatum, quæ vt liberæ ſe gerunt, eum non eſſe domi
num, etiam quo ad protectionem, quamuis cōtrarium
teneat Iſern. in 1. conſt. Neap. col. 3. Cyn. Bar. Bal. Sal. in
d. l. cunctos populos. C. de ſumma Trin. Marc. Mantua
vbi ſupra. Pet. Anch. conſ. 87. omiſſo. col. 1. Alex. conſ.
76. col. 3. lib. 2. Et ita intelligo dominum non eſſe quo
ad protectionem ciuitatum Venetiarũ aut Genuæ, aut
ſimilium non magis, quã rex Vngariæ, aut Portugalliæ.
Et quia contrarium eſſet noxium humano generi.

7 Quinquageſimooctauo defluit etiam non eſſe ei li-
berum magiſtratus dare aut remouere in omnibus or-
bis ciuitatibus, & oppidis, etiam de iure (nam de facto
non eſt dubium) licet contrariũ teneant Bal. conſ. 328.
Quæritur lib. 1. Marc. Mantua, vbi ſupra. Sign. in l. prin-
ceps. ff. de legib. col. 1. Rim. in rubr. ff. de iuriſdict. omn.
iud. colum. 2.

Quinquageſimonono apparet etiam veram nõ eſſe
ſententiam eiuſdem Marci Mantuæ, vbi ſupra, conten-
8 dentis, † quaslibet ciuitates non recognoſcentes Impe-
ratorem, non poſſe hodie de iure regẽ ſibi eligere, qua
ſi Imperator de iure ſit dominus totius mundi, quod a
vero remotum eſſe edocti ſumus. verius ergo eſt regẽ
ſibi eligere fas eſſe, vt tenuit Corſ. de poteſta. & excel.
regis. q. 2. in prin. Et quia id expedit humano generi, vt
Spec. princ. ſuadet.

Apparet ſimiliter erraſſe in l. 1. col. 1. C. de ſum. Trin.
& fide Cath. Card. in clem. paſtoralis. §. illud, de re iud.
& Marcum Mantuam, vbi ſupra, dum aiunt, ꝙ Deus de
cœlo conſtituit imperium, quod intelligunt immedia-
te, & vt cauſa particularis: nam vt cauſa vniuerſalis non
dubium eſt, quin omnia etiam minima conſtituerit, &
intelligendo, vt cã particularis, & immediate, nõ eſt ve-
ra opinio, cum à populi conſenſu, & electione ciuium
immediate, & particulariter omne imperiũ iuſtum, &
legitimum proceſſerit, vt ſupra oſtendimus in noſtra
principali ſententia, quod & recte tenuit Dominicus
Sotus de iuſt. & iur. lib. 4. q. 4. ar. 1. qui tamen continuo
ſibi ipſi contrarius videtur, dum ſubijcit hæc verba. Po-
teſtatem autem ciuilem Deus per legem naturalẽ, quæ
ſuæ ſempiternæ participatio eſt, ordinauit, hoc aũt ſic
patet: Deus per naturam dedit rebus ſingulis facultatẽ
ſe conſeruandi, ſuiſque reſiſtendi contrarijs, non mo-
do quantum ad incolumitatem temporalis ſalutis, verũ
& per eius gratiam tanquam ad proſperitatem ſpiritua
lis. hanc autem homines facultatem cum exequi cōmo
de diſperſi nequirent, adiecit eis inſtinctum gregatim
viuendi, vt adunati alij, alijs ſufficerent, cōgregata verò
Reſpublica neutiquam ſe poterat gubernare, hoſtes-
que propulſare, malefactorũque audaciã cohibere, niſi
magiſtratus diligeret, quibus ſuã tribueret facultatem.
Nam alias tota congregatio ſine ordine & capite, neq;
vnum corpus repræſentaret, neque ea prouidere poſſet
quæ expedirent: ergo eadem ratione docte diuinitus-
que inſtructæ Reſpublicæ, aliæ annales conſules, aliæ
alias publicarum adminiſtrationũ formas ſibi inſtitue-
runt. atque eodem iure quælibet iure potuit ac debuit,
vbi expediri cognoſcet, totam ſuam poteſtatẽ, & impe
rium in vnum regem, qui ſecundum Ariſt. optimus ge
nere ſuo eſt principatus transferre, vt lege ſæpe citata,
quod principi placuit, ſancitur, penes quẽ ſumma eſſet
rerum. Ecce quemadmodum publica, ciuilis poteſtas,
ordinatio Dei eſt, non quod Reſpublica non crearerit
principes, ſed quod id fecerit diuinitus erudita. vnde il-
lud ſap. 14. Tua pater prouidentia ab initio cuncta gu
bernat. per leges naturales intelligendum eſt, tam per il
las, quas rebus irrationalibus ingenuit, vt mari & vẽtis,
quam per illas, quas indidit hominibus, & ideo Paul. ad
9 Rom. 13. authoritatem † principum non in Rempubli-
cam tantum, ſed in Deũ ipſum refert. Omnis (inquit)
anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Non eſt
enim poteſtas, niſi a Deo, quæ autem ſunt, a Deo or-

dinata ſunt, itaque qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. Et ad Titum 3. Admone illos, principibus & poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedictes. neque verò poteſtates tantùm Chriſtianorum principum, verùm & quę ſunt penes infideles, à Domino Deo ſunt, quia fides naturam non deſtruxit, ſed perfecit. & per illas poteſtates gubernare poſſunt plebes in his, quæ ſunt naturalis iuris. ſic n. Dan. 2. legitur: Deum cœli regnum & imperiũ tradidiſſe Nabuchodonoſor, ſic & Chriſtus ait ad Pilatum: Nõ haberes poteſtatem aduerſum me vllam, niſi tibi datum eſſet deſuper. Ergo a Deo ſunt non ſolùm poteſtates maximæ, quales ſunt Regũ & Imperatorũ, ſed etiam minores, quales ſunt illi iudices, qui à Regibus, & Imperatoribus, & ſimilibus ſubdelegantur & ſubſtituũtur, id qđ in ſpecie notat Alfonſus Guerrerius in Spec. prin. c. 16. n. 6. per exemplum Pilati ſuprà relati. ad idem Prouerb. c. 8. dum ait. Per me reges regnant, & conditores legum iuſta decernunt. Nam dum meminit de regibus, intelligitur (vt notum eſt) de magnis poteſtatib. dũ loquitur de legum conditoribus, etiam de minorib. poteſtatibus intelligi poteſt, quandoquidem etiam oppidula, quia principibus ſubſunt, & poſſunt & ſolent ſtatuta municipal a ſibi condere, vt in l. omnes populi. per illum tex. declarant Bar. & communiter Doct. & omnes Docto per tex. ibi, præſertim Alex. Corn. Iaſ. & Deci. C. de teſta. in l. fin.

10 Quinimò non ſolùm mali, ſed etiam peſſimi iudices à domino Deo dicuntur habere poteſtatem, vt p Guerrerium & Dominicum Sotum, vbi ſuprà, vtque conſtat ex Dei verbo, nuper relato, ibi, Non haberes poteſtatẽ aduerſum me vllam, niſi datum eſſet tibi deſuper, & tamen iudicum omnium peſſimum & iniquiſſimum fuiſſe conſtat Pilatum. Ad idem Prouerbio. 28. ibi, Propter peccata terræ multi principes eius. & Iob. 34. Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.

11 Rurſus ijdem iſti iniqui principes aut iudices dicuntur regnare, & non per Deum aut per Dei ordinationem, vt per Oſeam c. 4. dum ait; Regnauerunt, & non ex me principes extiterunt, & non cognoui, de quibus Eſa. ca. 10. ait; Væ qui condunt leges iniquas & Eze. c. 34. Principes eius in medio eius, quaſi lupi rapaces potiu ad effundendum ſanguinem, & alibi dicitur per Prophetam: Væ paſtoribus Iſrael, qui paſcebãt ſemetipſos. ita Guer.

12 vbi ſuprà c. 54. Cùm ergo mali principes & iudices dicantur à Deo domino habere poteſtatem, rurſusq; ijdẽ a domino Deo negentur habere poteſtatem, cõcordia eſt (ex mente Dominici Soti, vbi ſuprà, ad finem) vt mali à domino Deo permiſſore dicantur habere poteſtatẽ nõ autem à domino Deo iuſſore aut iubente. uel rectius omnes iudices & principes intelliguntur eſſe à Deo tã quam cauſa uniuerſali, quæ concurrit in omnibus, & cũ omnibus, tam rebus, quàm actionibus humanis, ſicque vt ſunt priuatorum hominum multi latrones, homicidæ, parricidæ, hæretici, proditores, adulteri, falſarij, & ſimiles, ita iudicum & principum non pauci ſunt eiuſdẽ modi, vtrique autem ſunt à domino Deo ab eius ordinatione diuina, tanquam cauſa vniuerſali in omnibus, &

13 cum omnibus humanis concurrente, non ſolùm vniuerſaliter, ſed etiam ſingulariter, & particulariter. Vnde Cice. 1. de diui. ſcripſit:

Deorum prouidentia mundus adminiſtratur, ijdemque conſulunt rebus humanis, neque ſolum vniuerſis, verum etiam ſingulis idem Cicero. Sit hoc à principio perſuaſum hominibus, dominos eſſe omnium rerum, ac moderatores deos, eaque quæ gerantur eorum geri ditione, atque numine, eoſque optimè de genere hominum mereri, & qualis quiſque ſit, quid agat, quod in ſe admittat, qua mente qua pietate colat religionẽ intueri piorumque & impiorum habere rationem. 2. de leg. ita ipſe Cicero ſcriptum reliquit. Et Manilius l. 2. Aſtron.

Hic agitur Deus & ratio, qua cuncta gubernat.

Claudianus lib. 1. in Ruſtinum.

Signa quidem ò ſocia diuos at tollere contra
Nec fas eſt, nec poſſe reor.

Lucanus lib. 9. bell. ciuil.

Iuppiter eſt quodcumque vides, quocunque moueris

Virg. lib. 4. Georg.

——————Deum namque ire per omnes,
Terraſque, tractuſque maris, cœlumque profundum,
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
Quenque ſibi tenues naſcentem arceſſere vitas.

Boetius Metro. 9. lib. 5.

O qui perpetua mundum ratione gubernas.

Silius Italicus lib. 6. bell. pun.

Iuſtitiæ, rectique dator, qui cuncta gubernas.

Statius lib. 5. Theba.

Cuncta hæc ſuperum demiſſa ſuprema.
Mente fluunt.

Horat. Ode 12. lib. 1.

Qui res hominum ac Deorum.
Qui mare & terras, varijſque mundum
Temperat horis.

Virg. Eclog. 5.

Nec curare Deum credis mortalia quenquam.

Horat. Ode 4. lib. 3.

Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventoſum, & vrbes, regnaque triſtia
Diuoſque mortaleſque turbas
Imperio regit vnus æquo.

Titius Calphurnius Eclog. 4.

——————Deus ipſe canatur,
Qui populos vrbeſque regit, pacemque togatam.

Boetius Metro. 3. lib. 1.

Omnia certo fine gubernas.

Vides igitur omnes omninò tam Philoſophorum quàm Poetarum turbas in eo conuenire, vt per Deum optimum Maximum fiat prouidentia in rebus humanis non ſolùm vniuerſis, verùm etiam ſingulis.

Cùm ergo Dei prouidẽtia omnia regãtur, & non ſolùm vniuerſa, ſed etiam ſingula, vt eſt communis & vera opinio tam Sanctorum, quàm omnium ferè Philoſophorum, vt tradit Salutius Alexandrinus li. 1. 2. & 3. de prouid. Dei cum libris ſeq. cur Deus permiſit, vt eſſent principes, aut iudices mali? reſpondeo, fortè ad punitionem iuſtam populi, vt Iob 34. Qui regnare facit regem hypocritam propter peccata populi. Cur ergo permittit, vt ciues priuati ſint mali (puta fures, homicidę, latrones, fal

14 ſarij) reſpondeo, fortè propter eandem ferè rationem, vt per illorum moleſtias & damna populus ſimiliter puniatur. Cur ergo cùm poſſet omnia non effecit, vt & populus ita bonus eſſet, quod non egeret principum, aut iudicum, aut priuatorum hominum punitione, nec eam mereretur. Reſpondeo, ad pulchritudinem huius mundi nihil tam neceſſarium, quam varietas. Vnde Poeta ait:

E per tal variar natura è bella.

Sicque Cicero. 3. de Oratore ait: Ad aures noſtras & ſermonis ſuauitatem nihil eſt viciſſitudine, & varietate, & cõmutatione aptius. Et rurſus idem Cicero li. 5. Epiſ. fam. ait; Nihil eſt aptius ad delectationem lectoris, quã temporum varietates fortunæque viciſſitudines, quæ & ſi nobis optabiles in experiendo non fuerunt, in legendo tamen erunt iucundiæ. Vt autem hæc varietas tã ad pulchritudinem huius operis mundi neceſſaria cõtingeret, oportebat aut aptum erat & conducibile, vt homines varijs rebus ſinguli dediti eſſent, puta, quidam deditiad venandum, quidam ad rem piſcatoriam, quidam ad fabrilem, quidam ad agriculturam, quidam ad paſcẽda pecora, quidam ad regenda armẽta boum, equorum & om-

& omnium quadrupedum,quidam ad Reſpublicas gubernádas,quidam ad nauigationem, & cætera id genus, vt autem iſthæc diuerſitas ingeniorum humano generi ineſſet,proſpexit ſummus ille parens ac opifex Deus,vt in cœlis eſſent duodecim ſigna varias influentias ex ſe gignentes,& ſimiliter reliqua cœli ſydera ferè quotidiè variantia. Vnde de duodecim ſignis cœleſtibus Virg.ſic ſcriptum reliquit:

15 *Primus adeſt Aries,Tauruſq; inſignibus auro.*
Cornibus,& fratres,& Cancer aquatile ſignum.
Tum Leo terribilis Nemees,atque innuba virgo.
Libra ſubit,caudaq; animal quod dirigit ictum,
Armatuſque arcu Chiron,& corniger Hircus:
Fuſor aquæ ſimul,& fulgenti lumine Piſces.

Et Manilius lib.2.Aſtrono.

Aurato princeps Aries in vellere fulgens
Reſpicit admirans aduerſum ſurgere taurum,
Submiſſo vultu Geminos & fronte vocantem.
Quos ſequitur Cancer,cancrum Leo,Virgo leonem,
Aequato tum Libra die cum tempore noctis
Attrahit ardenti fulgentem Scorpion aſtro,
In cuius caudam contentum dirigit arcum
Mixtus equo,volucrem miſſurus iamque ſagittam,
Tum venit anguſto Capricornus ſydere flexus,
Poſt hunc inflexam diffundit Aquarius vrnam
Piſcibus aſſuetas auidè ſubeuntibus vndas.
Quos Aries tangit claudentibus vltima ſigna.

Et ſimiliter ſummus ille parens & opifex rerum mũdi conditor Deus bruta quoque animantia non ſecus q̃
16 humanum genus varijs donauit inclinationibus, vnde Manilius lib.2.Aſtronom.

Ad Lunæ motum variant animalia corpus.

17 Ergo ſidera cœleſtia habent poteſtatem influẽdi in animalia terreſtria,volucria,& aquatilia.

Manilius lib.2.Aſtronom.

Deinque ne pecudes, & muta animalia terris.
Cum maneant ignara ſui,legiſque per æuum.
Natura tamen ad mundum reuocante parentem.
18 *Attollunt animos,cœlumque ad ſydera ſeruant.*
Corporaque ad Lunæ naſcentis cornua luſtrat.
Venturaſque vident hyemes,reditura ſerena.

Horatius lib.1.Saty.1.

Paruula(nam exemplo eſt)magni formica laboris,
Ore trahit,quodcunque poteſt,atque addit aceruo.
Quem ſtruit haud ignara,ac non incauta futuri
Quæ,ſimul inuerſum contriſtat Aquarius annum,
Non vſquam prorepit,& illis vtitur antè
Quæſitis patiens.

Ouid.lib.4.Metamor.de Cygni natura.

Carmina iam moriens canit exequiia Cygnus.

Martialis in Xenijs.

Dulcia defecta modulatur carmina lingua
Cantator Cygnus funeris ipſe ſui.

Iuuenal.Saty.12.

——— ——— Imitatus Caſtora,qui ſe
Eunuchum ipſe facit,cupiens euadere damno.
Teſticulorum,ad eõ medicatum intelligit inguen.

Claudianus in præfat.3.Honorij
Aug.conſulatu.

Paruos non aquilis fas eſt educere fætus,
Ante fidem ſolis,iudiciumque poli.
Nam pater excuſſo ſaliſt cum germine proles.
Ouaque maternus rupit hiulca tepor,
Protinus implumes conuertit ad ethera nidos.
Et recto flammas imperat ore pati.
Conſulit ardentes radios,& luce Magiſtra
Natiuam,vires,ingeniumque probat.
Degener & refugo torſit qui lumina viſu
Vnguibus hunc ſæuis ira paterna ferit.

Exploratores oculis,qui pertulit ignes,
Suſtinuitque acie nobiliore diem.
Nutritur volucrumque potens,& fulmine hæres,
Geſturus ſummo tela triſulca Ioui.

Cum ergo deceret ac conduceret,ut Deus, qui omnipotens eſt,vt docemur ab ſacroſancta Eccleſia,& tenuerunt plerique omnes Philoſophorũ, & Virg.dũ ait:

Iuppiter omnipotens precibus ſi flecteris vllis.

Et rurſus idem Virgilius.

Iuppiter omnipotens adigat me fulmine ad vmbras.

Et ſæpe alij tam Poetæ,Philoſophique,vt iam edocti ſumus,cùm inquam deceret ac conduceret vt opus huiuſmodi à ſummo Deo fabricatum tam pulchrũ eſſet, quantum maieſtas tanti opificis poſtulabat,conſequens erat,vt eſſet opus omnimoda varietate ornatum, cùm ad cuiuſque operis pulchritudinem nihil tam conducibile quàm varietas,ad hãc autem varietatem animaliũ, tam rationabilium,quàm rationis inexpertium neceſſarię,aut ſaltem maximè conducibiles fuerunt diuerſæ inclinationes,& appetitus ipſorum, ſicque eis dedita & appetentia vehementer eſſe oſtendimus,vt autem eſſent varijs inclinationibus dedita,oportuit,aut ſaltem conducibile fuit,varias eſſe naturas ſyderum & ſignorum cœleſtium à quibus reliqua pendent,vt oſtendimus.Has er
19 go cauſas vniuerſales ex qbus reliqua omnia procedũt, Deus Optimus Maximus permittit,vt ſecundum naturas ſuas influant,& operentur in omnia particularia, generalia,aut indiuidua inde deſcendencia. Sicque hominum,quidam ad nauigandum,alij ad venandum, alij ad piſcandum,alij ad docendum,alij ad ſcribendum,alij ad furandum,alij ad occidendum,necandum, alij denique ad bonum,alij ad malum procliues & proni ſunt ac dediti & appetentes, non ſecus quàm brutorum animantium alia alijs rebus & actionibus ſunt procliuiora,vt iã edocti ſumus:Sic q̃ inter homines & bruta hęc differentia eſt,q̃ homines ex libero arbitrio operantur,bruta autem cogente natura(non ſecus quàm elementa, puta ignis,aqua,aer.)Vnde hominibus liberum eſt naturales inclinationes & appetitus reprimere,frænare, vincere, ſuperare, id quod reliquis animantibus ratione exper-
20 tibus,aut etiam elementis liberum minimè eſt. Vnde ſi homines(ſiniſtris appetitibus ſuperatis)ad arduam virtutis viam ſe conferant, præmia à Deo Optimo Maximo conſequentur,aut pœnam,ſi contra fecerint,bruta verò & elementa pro ſuis operationibus aut actionibus nec præmium,nec pœnam referent, quia non ex libero arbitrio,ſed cogente natura operantur. Quæ autem ex libero arbitrio,non fiunt,ſed coactione & impulſu violento in conſideratione non ſunt quò ad præmium,aut pœnam.l.iam dubitari,verb.ſua ſponte.ff.de hær.inſt.l.ſi filius,qui patri.ff.de vul.verb.non ſponte ſuſceptis.l.ſi fideiuſſo.§.ſi neceſſaria.ff.qui ſatiſ.cog.vbi multa in ſimili per Iaſ.& per Bar.Soz.in d.l.ſi filius qui patri.Ergo q̃ cœleſtium,terreſtrium aquatiliumque animalia rapinã, cędesve exerceant(quale eſt cùm aquila columbas,& reliqui accipitres,alias auiculas,aut leo armenta,vel lupus oues dilacerant,aut proceriores piſces minores deglutiunt)id neque ad præmium ſpectat neque etiam ad pœnam,non magis quàm cum ex diuerſo ciconia piiſſima parentes ſuos ſeneſcentes plumis ſuis operiri aliereque ſtudet & properat,quia pietate nullum præmium meretur,quia ad id non tam ex arbitrio quàm cogente natura impellitur,plenè per Plutarchum in lib. an, brutis ratio inſit.

Cùm ergo tanti opificis maieſtas requirere videatur operis huius mundi pulchritudinem, quæ potiſſimùm in varietate conſiſtit,hæcque varietas humanarũ actionum ex varietate ſententiarum,appetituum,inclinationumque deſcendat, hique varij appetitus deſcendant

ex

ex varia ſyderum natura,& potentia,conſequens,& cō-
ducibile fuit ad mundi talem pulchritudinem in uarie-
tate conſiſtentem, mortalibus liberum eſſe arbitrium,
vt ſic alij ad nauigandum,alij ad prælíandum, alij ad le-
gendum,alij ad ſcribendum,alij ad agros colendos, alij
ad paſcenda pecora applicarent ſeſe,ac ſubinde alij ad
bonum,alij etiam ſi ſuberet ad malum , vt ſic quò ma-
ior actionum varietas,cò maior operis pulchritudo ac
ſubinde opificis authoriſve ſui appareret maieſtas.
Ergo quòd omnes Doct.ſuprà alleg. & tex.in anth.
21 de fide inſtr.§.quia verò,aiunt,q † Deus de cœlo con-
ſtituit imperium,verè intelligi oportet, Primum in bō
nis principibus & bonis iudicibus. Deinde etiā in ma-
lis. Tertiòque vt procedat , vt Deus concurrat tanquā
cauſa vniuerſalis, quæ ſimiliter in creatione volucrum
22 terreſtrium,& aquatilium concurrit. Quartò vt † cōcur
rat etiam tanquam cauſa particularis, nam & ſimiliter
tanquam cauſa particularis concurrit in reliquis omni
bus tàm ad aereum genus,quàm ad terreſtre,nec nō ad
aquatile etiam ſpectantibus , ex ſententia Ciceronis &
reliquorum Philoſophorum , de quibus iam mentionē
habuimus adfirmantium,q dominus Deus diſponit &
prouidet in omnibus,& non ſolùm vniuerſis,verùm &
ſingulis.Ergo data paritate terminorum,nulla omninò
differentia eſt inter imperium & reliquas res humanas
quod attinet ad Dei ordinationem.nam & reliquæ res
quælibet tam ex Dei ordinatione aut conſtitutione
23 ſunt,quàm imperium.Quintò intellige,q † eſt imperiū
etiam de iure naturali(quod ius gentium appellari ſup.
c.16.n.11.oſtendimus)nam ea dicuntur eſſe iuris gen-
tium,quæ à pleriſque gentium humanis neceſſitatibus
exigentibus obſeruantur & vſu recipiuntur.§. ius ciui-
le.& §.ius autem gentium.Inſt.de iure nat.nec dubium
eſt,quin(vt ſuprà edocemur)humani generis neceſſita-
tes deſiderent,vt homines non ſylueſtrem more fera-
rum,ſed ſocialem vitam ac politicam agant. Socialis au-
tem vita deſiderat & depoſcit imperium(hoc eſt, iudi-
ces aut magiſtratus)tum q humanum genus eſt ad diſ
ſentiendum procliue,vt notum eſt, tum maximè quod
omnes homines quaſi ad tyrannidem, vel ſaltem ad ſui
amorem adeò ſunt procliues,vt omnes natura ſibi me
lius eſſe malint,quàm alteri,ut ſuprà diſſeruimus. Sic-
que cùm nullus ſit,qui in re aut cauſa ſua æquum iudi-
cem arbitriumque præbeat, & ſocietas ac communio
pariat diſcordias,l.cum pater.§.dulciſſimis.ff. de leg.2.
neceſſe eſt, vt ad eas diſcordias liteſque ſedandas ſint
magiſtratus,ne ad rixas,tumultus, ſeditiones, rapinas,
pugnas & ad arma paſſim uenire contingat. & Imperiū
capimus pro omni magiſtratu,vt in princ.Inſti. de per-
pe.& temp.act.& ſuprà c.1.& 2.expoſuimus. Cęterùm
cum id ius ſiue naturæ,ſiue gentium nō inducat neceſ-
ſitatem præciſam,ſed tantùm cauſatiuam,nempè,vt cō-
modius liceat degere vitam,ſupereſt,vt nulla gens poſ-
ſit compelli inuita & repugnans viuere ſub imperio,cū
quia ius hoc naturale,eſt natiua & recta quædam ratio
nullam inducens neceſſitatem compulſiuam, vim aut
violentiam,vt edocemur c.35.n.15.tum etiam quia cū
ad noſtram id vtilitatem ſpectet,vnicuique liberum eſt
ſuis commoditatibus renunciare.l.pen.cum ſimi. C.de
pact.vt ſuprà attigimus.
His tamen omnibus vehementer obeſſe videtur,q †
24 non paucæ brutorum ſpecies gregatim vitam degunt,
non ſecus quàm homines(vt videmus in ouibus,capris,
arietibus,porcis,equis,equabus,aſinis,mulis,mulabuſ-
que,in tauris & ſimilibus)ergo conſequens eſſet videba
tur,vt iure quoque naturæ,aut diuina ipſa quoque bru
ta inter ſe viderentur imperium habere,vt eſſet,qui pa-
reret,& qui imperaret,id quod admittere ſtultum ridi-
dumque eſſet,cuiuſque contrarium euidetius eſt, quàm
longa contentione egeat. Vnde operæ precium erit in-
telligere,cur diuerſum? Et ſanè ratio differentiæ non
obſcura eſt.nam vt nuper dicebamus,animalia bruta(ſi
ue illa volatilia ſint,ſiue terreſtria, aquatilia) operantur
cogente natura,ſicque nunquam diſcrepant,aut ſeparā
tur,aut diſcedunt à naturali Dei ordinatione,& lege ſi-
bi natura inſita;ſicque nulla alia lege nulloque rege in-
digent,homines verò cùm ex libero arbitrio operent,
ius,ratioque naturalis eos non cogit aut compellit,ſed
tantùm ſuadeat,& moneat , ſępiſſimè ab eo iure natu-
ræ diſcedunt.vnde regibus & magiſtratibus egent,qui
inuitos legibus,iuri & rationi parere compellat, ſicque
parum eſt ius habere hominibus, niſi ſint magiſtratus,
qui eos ad ius ſeruandum compellant,l.2.§.poſt origi-
nem.ff.de orig.iu.At brutis animantibus ſat eſt legem
naturæ habere,nec egent Imperatore, Rege aut magi-
ſtratu,qui cogat ad eam ſeruandam,quandoquidem ab
ipſa natura hanc ad rem adiguntur,& compelluntur,vti
25 hanc differentiam eleganter tradit Plutarchus in libro
ſuo.An brutis ratio inſit?ſic etſi homo homini ſæpè no
ceat,teſte Horatio li.1.Epiſtol.ſic dicente.

Vt iugulent homines ſurgunt de nocte latrones.

Et Plautus in Aſinaria;

Lupus eſt homo homini.

Et Auſonius in bie.ſenten.

Pernicies hominum,quæ maxima ſolus homo alter.

At longè ſanè diuerſum eſt in reliquis animantibus,
quæ legis naturæ tenaciſſimi obſeruatores minimeq;
violatores,nunquam animantibus ſuæ ſpeciei nocent
ſed tantùm diuerſæ. Vnde Horatius Epod.lib.

Neque hic lupis mos,neque fuit leonibus.
Vnquam niſi in diſpar feris.

Et Iuuenalis Saty.15.

Sed iam ſerpentum maior concordia.parcit.
Cognatis maculis ſimilis fera, quando leoni.
Fortior eripuit vitam leo?quo nemore vnquam
Expirauit aper maioris dentibus apri?
Indica Tygris agit rabida cum Tygride pacem
Perpetuam:ſæuis inter ſe conuenit vrſis.

Poſtremò in fauorem tam Imperatoris quam etiam
ſummi Pontificis facit ratio illa,quæ ſatis congrua eſſe
26 videbatur. Nam † vt in vno populo expedit eſſe princi-
pem,ne fortior omnia poſſit , improbique ciues
opprimant , expilent , & perdant, ita in toto orbe
Imperatorem eſſe, qui ſit dominus , monarcha totius
mundi,conuenit,ne ex regibus,& principibus,vel ciuita
tibus liberis vnum alterum impunè opprimere poſſit.
Parum enim eſt ſingulę ciuitates aut prouinciæ ſuū prin
cipem habere ad talem ciuium audaciam,& improbita
tem reprimendam,id enim eo pertinet,vt in quaque ci
uitate ſinguli ciues inoxij ſint reſpectu aliorum conci-
uium,non autem vt principi illius ciuitatis aut prouin-
ciæ deſignat eſſe liberum,alterum,alteram ciuitatem li-
beram vel principem impetere,armiſque adoriri ac op-
primere,vt quotidiè ſit.Ad hanc ergo temeritatem,& in
iuſtitiam reprimendam vtile,conſultum,& conducibile
eſſe vnum totius mundi dominum,hoc eſt, Principem
Romanum.Et ideo(quo magis hæc ratio iuſtificetur)
dictum eſt ad exemplum eccleſiæ triumphantis.Eccle-
ſiam militantem fuiſſe exemplatam aut inſtitutam. Vn
vt ponere duo principia,aut duos Deos hæreticum eſ-
ſet,ita & negare non eſſe vnum principem totius mundi
tale eſſe videretur,id quod ſignificari videtur in c. prēci
pimus.11.q.1.ca. duo.&c.ſi Imperator.96.diſt.Glo.no.
in c.non autem.8.q.1.tex.in c.ad Apoſtolicæ.de re iudic.
27 lib.6.c.venerabilem.de electi. Vnde † Hoſtienſis in c.quā
to.de tranſla.prælatorum ait, q tribunal Papæ & tribu-
nal Chriſti idem ſunt,ſicque vult vtranque iuriſdictio-
nem tam in temporalibus quàm in ſpiritualibus eſſe pe-
nes

nes Papam, ſicque eum ſolum poſſe deponere Reges, & Imperatores, licet exercitium in temporalibus ab eo in Imperatorem deſcendat, & tranſitum fecerit quoad executionem & exercitium, ne Papa humanis rebus impeditus, diuinis parum vacaret. Ita etiam tenet Car. Iacob. in tract. de concil. pag. 130. li. 3. ar. 1. Alphonſus Guerrerius in Specu. c. 16. Fern. Loaſin conſ. per March. de Velez, dubitatione 1. pag. 298. verſ. & non ſolùm. Bart. Bal. Paulus Caſtr. & alij in l. fi. C. de legib. idem Bal. in l. reſcripta. C. de precib. Imperatori offer. Ioann. Imol. in c. dilectus. l. de præb. Reſtaurus Caſtaldus de optimo Imperatore. q. 81. Petrus Albinus de Pontifi. poteſt. fol. 25. Alciatus in l. bona ciuitatis. ff. de verb. ſign. Ioannes de Selua de benefi. 4. parte. q. 8. verſ. 16. & 17. And. Alcia. in le. inter claras. C. de Sum. Trin. Petrus de Mõte in Monarchia. q. 4. ad finem. Marinus Laudenſis de principibus in 10. & 11. notab. S. Bernardus ad Eugenium Papã arg. Io. 8. dum ait ex ore Christi ad Petrum, Conuerte gladium tuum in vaginam, ſic ait, tuus ergo tuo forſitã nutu, & ſi non tua manu euaginandus, ſed iuſſu Imperatoris, ſic Leo Papa 4. vt c. igitur. 23. q. 8. contra Sarracenos iubet populum congregari, & ad littus maris accedere.

Denique huc etiam ſpectant, quę ſcripſimus ſuprà, in p̃-
28 fatione, dum denegauimus licuiſſe Alexandro Magno, orbem vniuerſum ferè armis vexare inueſtigareque, eo colore, quod humano generi id expediret. Cùm (ſi uerũ amamus, & viliſſimorum adulatorum morem miſſum facimus) nihil re vera à genere humano, & à conſultiſſima Dei Optimi Maximi ordinatione, & prouidentia magis remotum eſſe aut excogitari potuerit, vt iam poſt doctiſſimum Sotum li. 4. q. 4. art. 1. de iuſt. de iu. attigimus. Quibus adde præſtantiſſimam nouamque rationem. Nã cùm cognationem quandam inter nos natura conſti-
29 tuerit, hominem homini periclitanti iniuriamque patienti non ſubuenire, indecorum, inhumanum, & impium eſt, quod fratrem contra fratrem peccantem ad monere tenemur, ſecundum communes opiniones, vt plenè diſſeruimus ſuprà c. 16. ſicque opem egenti noſtro auxilio, ferre omnes homines & naturaliter optamus iureque naturæ debemus, & etiam iure poſitiuo, vt plenè etiam docent Hieronymus Cagnolus & Philippus Decius in l. culpa caret. ff. de regulis iuris. hinc videmus naturaliter, quod ſi quæcunque auicula vim patiatur, reliquæ eiuſdẽ ſpeciei auiculæ præſtò adſunt comitantes condolentes, auxiliumque ſuum veluti pollicẽtes, & ſic ad id etiam valent re ipſa præſtantes. Idem faciunt animalia terreſtria, vt videmus in porcis, in equabus, in tauris, inq; ſimilibus. Vnde Oui. li. 2. de Ponto ſic cecinit.

Brachia delaſſa potius prendenda natanti,
Nec pigeat mento ſuppoſuiſſe manum.

Et Virgilius lib. 5. Aeneid. ſcripſit.

Per te, per ſuperos & conſcia numina veri,
Per, ſi qua eſt, quæ adhuc mortalibus vſquam
Intemerata fides, oro miſerere laborum
Tantorum, miſerere etiam non digna ferentis.

Et Ouidius lib. 1. de Triſtibus.

———— O pauci rebus ſuccurrite lapſis.
Et date naufragio littora tuta meo.

Et Virg. 1. Aeneidos

Ad te confugio, & ſupplex tua numina poſco.

Sicque apparet iure naturæ periclitantes, & vim iniuriàm ve patientes ſolere & petere, & recipere auxilium,
30 idque auxilium non patitur moras, teſte Ouidio, lib. 4. Metamor.

Ad opem breuis hora ferenda eſt.
Sed mora damnoſa eſt, nec res dubitare remittit,
Dum ſuper eſt aliquid, cuncti coeamus ad arma.

Lucanus lib. 2. bell. ciuil

Tolle moras, ſemper nocuit differre paratis.

Seneca in Thyeſte.

Serum eſt cauendi tempus in medijs malis.

Silius Italicus lib. 4. bel. pun.

Pelle moras breuis eſt magni fortuna fauoris.

Manilius lib. 4. Aſtrono.

———— Mora ſæpè malorum
Dat cauſas.

Ouid. lib. 1. de remedio amoris.

Vidi ego quod fuerat primo ſanabile vulnus,
Dilatum longæ damna tuliſſe moræ.

Ibidem.

Nam mora dat vires, teneras mora percoquit vuas,
Et validas ſegetes quod fuit herba facit;
Quæ præbet latas arbor ſpaciantibus vmbras,
Quo poſita eſt primum tempore, virga fuit.
Tunc poterat manibus ſumma tellure reuelli,
Nunc ſtat ad immenſum viribus aucta ſuis.

Ouid. lib. 11. Metamorph.

Denique quam teneatur iure naturæ hominibus auxiliari edocet Cicer. lib. 1. Offic. dum ſcriptum ſic reliquit. Homines hominum cauſa ſunt generati, vt ipſi inter ſe, alij alijs prodeſſe poſſent. Idem 2. Officiorum ait, Proximè & ſecundum Deum, homines hominibus maximè vtiles eſſe poſſunt. Idem Cicero lib. 3. Offic. ſic ait. Hoc natura præſcribit, vt homo homini quicunque ſit, ob eam ipſam cauſam tantùm, quòd is homo ſit, conſultũ velit. Idem Cicero in Lælio ſic ait. Sic nos nati videamur, vt inter omnes eſſet ſocietas quædã. Idem Cic. lib. 3. de finib. ait. Impellimur natura, vt prodeſſe velimus quamplurimis, in primiſque docendo rationibuſque prudentiæ tradendis, itaque non facilè eſt inueniri, quod faciat ipſe, non tradat alteri, ita non ſolùm ad diſcendum propenſi ſumus, verùm etiam ad
31 docendum. Stat que faceta fabella de Boue & Camelo à Plutarcho Apoph. lib. 8. relata, Bos ſub onere deficiẽs rogauit Camelum conſeruum, vt ſe oneris parte recepta ſubleuaret, cui recuſanti, Bos, imò (inquit) & me ipſum & hæc omnia portabis, id que effectum mortuo Boue eſt. Ita etiam idem Plutarchus libro de tuenda valetudine, quo exemplo admonemur lepidè non ſolùm homines hominibus auxiliari iure naturæ debitum eſſe ſed etiã periculoſum in tali officio deficere futurum iſ ipſis, qui debito auxilio carent, quam ipſis opem auxiliumque debitũ denegãtibus, quibus præterea eſt fuitque ſemper turpe & indecorum. Vnde Ouidius li. 13. Metamorph. ſic eleganter canebat.

Et eget auxilio, qui non tulit, vtque reliquit,
Sic linquendus erit, legem ſibi dixerat ipſe.

Quam mora periculoſa & noxia ſit, ſignificauit etiã Iulius Ceſar, vt refert Plutarch. Apoph. lib. 4. de Cæſare dum memineri, cum inquit, Pompeius inſtructam aciem apud Pharſalum ibi conſiſtere, & hoſtem operiri iuſſiſſet, Cæſar dixit, illum erraſſe, qui vim, impetum & diuinum afflatum animorum ad incurſionem paratorum mora relaſſet.

Sat ergò ex hiſtorijs & Philoſophorũ ſententijs edocti ſumus, & iure naturæ nefas eſſe, hominem homini non auxiliari, & id auxilium moram non pati, quia ſerò medicina (vt dixi) paratur.

Cùm mala per longas inualuere moras.

Quæ omnia fuſius ſuprà c. 16. num. 10. modo ſic, cũ Deus optimus Maximus terrã per maris vaſtiſſimi interpoſitionem diuiſerit, non ſemel ſed pluries, certè ſi in nouo fortè Indorum orbe vnus princeps ab altero principe, vel vna ciuitas ab altera, vel vna prouincia, & regnum ab altera alterò ve vim pateretur (vt quotidie fit) & neceſſe eſſet ab Romanorum Imperatore auxilium implorare, certè non ſolùm multi anni, ſed multa ferè ſæcula neceſſaria eſſent, vt is Imperator negocij illius iuſtitiam

lius iuſtitiam & cauſam addiſcere poſſe, totidemq́, anni aut ſæcula, vt intellecta rei veritate auxilia vim patienti mittere poſſet. ſicque interea plerumque periret commoditas auxiliandi, quæ, vt diximus, non patitur moras.

32 Nihil ergo (credite mihi) magis alienum aut remotum à ſummi Dei prudentia, prouidentia, & iuſtitia dici aut cogitari vnquam poſſet, quàm ob illam auxiliandi cauſã imperium penes vnum Imperatorem eſſe oportere, cogi aut adfirmare, & quærere legem (ſecundum Philoſophum) vbi naturaliter ſentimus nihil aliud eſt, quàm infirmitas intellectus. Quod autem vulgo dicitur, Eccleſiam militantem ad triumphantis imaginem exemplatã fuiſſe, nihil obeſt, quando quidem quod ſimile eſt non eſt idem. l. quod Nerua, cum ibi nota. ff. depoſi. tradunt Doct. in auth. ſi quis in aliquo documento. C. de edend. & illa eſt quædam imitatio, in illis duntaxat ſeruandã, in quibus eadem aut par ratio eſt, vt tradunt Doct. in §. minorem. Inſti. de adop. l. adoptio. ff. eod. tit. l. filio quẽ. ff. de li. & poſth. vbi autẽ diuerſa ratio eſt, ceſſant omnes illę limitationes, vt tradunt plenè Alex. Corn. Iaſ. Deciu. Coraſius, Curtius iunior & alij per tex. ibi in l. humanitatis. C. de impuberum, dum plures differentias enumerant inter ſubſtitutionẽm exemplarem, & ſubſtitutionẽ pupillarem, quamuis d. l. humanitatis, proclamat ad exẽplum pupillaris exemplarem fuiſſe creatam, & inuentã, vt li. 2. de ſucc. prog. in materia exemplaris plenè diſſeruimus. §. 17. Sic ergo, & in ſpecie noſtra nulli (modo ſanè & Catholico, dubium eſt, quin ſit pluſquam manifeſta differentia inter Eccleſiam triumphantem, & militãtem, quia illa regitur à Summo Deo, qui vbique eſt, ſicq́ue ad nutum omnia perfectiſſimè poteſt diſponere ordinare, & prouidere. hæc autem regenda ſi eſſet per vnum hominem, qui in vno duntaxat loco eſſe poteſt, non ita ab eo regi poſſet quò ad temporalia, quæ exigunt frequentiſſimas rerum diſpoſitiones, mutationes, ordinationes, quæ cùm notiſſima ſint, & ea naturaliter ſentiamus in his legem quærere, eſſet (vt Philoſophus

33 ait) infirmitas intellectus. Quinimò (ſi vera proloqui fas eſt) ſiephanda (iudice me) temeritas, audacia, ſuperbia ẽ, vnum homonculum (qualis eſt Imperator, ſummo maximoq́ue Deo ſe ſimile iactare, ſuamq́ue puſillam, imbellem, tantillulam prouidentiam & potentiam, immenſæ & ineffabilis illius potentiæ, & prouidentiæ velle conferre, aſſimilare, adæquare, dæmonumq́ue ſuperbiam è cœlo cadentium imitari, & æmulari videretur (ne dicã ſuperare) quæ omnia intelligo quò ad temporalia. Nam in ſpiritualibus diuerſam eſſe rationem oſtendit Sotus, vbi ſuprà, & idem etiam ex diuo Bernardo ſuprà relato apparet. in temporalibus autem, quæ ad ſpiritualium expeditionem neceſſaria non ſunt, iiſdem iuribus, & rationibus apparet Papam non eſſe, nec eſſe poſſe dominum totius mundi, non magis quàm Imperatorem.

34 Deniquè hęc omnia, vt nec Imperator, nec ſummus Pontifex ſit dominus totius mundi in temporalibus, etiam quò ad iuriſdictionem iuſtificantur planè ex principali concluſione, & ſententia noſtra, quę habet vtriuſque iuriſdictionem, & principatum non ad ipſorum, ſed ad reliquorum hominum vel ciuium vtilitatem introductam eſſe. Nam ſi ipſe Imperator vel Papa in orbe vniuerſo talem iuriſdictionem haberet, non poſſet vllus alter vim aut violentiam patienti opem auxiliumq́ue ferre, non magis quàm homo priuatus homini priuato, q vim aut iniuriam pateretur, qui ei armis ſubuenire minimè poteſt, ſed ſuperior adeundus eſt. Nam armis vim vi repellere fas eſt, ipſi quidem iniuriam paſſo, dummodò incontinenti id faciat, cum moderamine, & ad defenſionem corporis, honoris, aut rerum ſuarum. l. vt uim. ff. de iuſt. & iure, cum ibi plenè not. per Glo. & Doct. & ferè per totum ff. de vi & vi arma. & per totum ti. C. vnde vi. reliquis verò priuatis pręter iniuriam paſſo id non licet. vt dd. iuribus. alıter enim eſſet aperta via, neces, rapinas tumultusque exercendi, & ſuperiores, iudicis, principis, magiſtratuſve authoritatem vſurpandi, diuina humanaq́ue miſcendi, & turbandi.

Ergo ſi quis Princeps, ſi quave Reſpublica ab altero principe tyrannicè vim aut iniuriam pateretur apud nouum forte Indorum orbem, & tota iuriſdictio aut protectio eſſet Imperatoris aut Papæ, iam reliqui principes etiam iniuriam paſſo finitimi aut vicini, non poſſent ei opem ferre, ne alienam iuriſdictionem (hoc eſt, Papæ aut Imperatoris) iniurij vſurpaſſe ac irreuerentes viderẽtur. Rurſuſque Papa aut Imperatorem remotiſſimi per multos annos aut ſęcula opem ferre, aut rem, & iuſtitiã perſcipere ac intelligere, non valerent, ſicque ipſi nõ ſolùm in eo noxij eſſent, ꝙ opem patienti iure naturæ debitam non ferrent, ſed etiam in eo, ꝙ vicinis & finitimis illius impedimento eſſent, quò minus ipſi opem & auxilium ſuum præſtarẽt, quo quàm abſurdum, & perniciſum humano generi foret, nullus modò ſanus ignorabit. Iuſtificantur hæc, nam vetitum eſt alienam iuriſdictionem inuadere, & vſurpare, vt occidẽs priuata authoritate eum, qui aliàs occidẽdus erat, puniatur capite. Pe. de Bellaperti. Cyn. Bal. & Bart. de Capua. in le. addictos. C. de Epiſc. aud. Rom. ſing. 747. Boer. deciſ. 84. Carr. de homicidio. §. 2. nu. 146. &c.

S V M M A R I V M.

1 *Papa non exercet iuriſdictionem temporalem vacante Imperio, ardua queſtio.*
2 *Papa vacante Imperio, non præſcribit Imperatoris iuriſdictionem.*
3 *Regno vacante, vel Imperio, ciues poſſunt regem ſibi eligere.*
4 *Imperio vacante, legatus Papæ non exercet iuriſdictionem temporalem.*
5 *Papatu vacante Imperator non exercet iuriſdictionem ſpiritualem.*
6 *Princeps cùm ſit tyrannus ciuibus, quale ſuperſit remedium, contra nouiſſimos.*
7 *Imperator olim Papam eligebat.*
8 *Imperator olim ſuperant Eccleſiæ.*
9 *Eccleſias non ſubeſſe hodie Imperatori, an iure fiat.*
10 *Papæ electio de conſuetudine ſpectat ad Cardinales.*
11 *Hiſpaniarum rex non ſubeſt imperio.*
12 *Hiſpani deficiente progenie regia, poſſunt regem ſibi eligere.*
13 *Hiſpaniarum rex iura Imperatoris habet in regno ſuo.*
14 *Hiſpaniarum rex qua tempore potuerit leges facere circa Eccleſias.*
15 *Hiſpaniarum rex quod ius patronatus habeat regni ſui.*
16 *Hiſpaniarum rex ius habet eligendi Epiſcopos.*
17 *Imperatori reliquos principes non teneri tributum præſtare, contra nouiſſ.*
18 *Imperatoris poteſtatem anormalam non eſſe.*
19 *Præſcribi an poſſint, quæ Imperatori reſeruata ſunt, cõtra nouiſſ.*
20 *Imperatorem alieno in territorio delinquentem, poſſe puniri, contra nouiſſ.*
21 *Imperator non eſt vnicus Chriſti vicarius.*
22 *Imperator vnus ſolus in mundo eſſe non debet.*
23 *Leges ferre poſſunt alij præter Imperatorem.*

C A P V T XXII.

IN ſumma retenta opinione eorum, qui exiſtimant, ſummum Pontificem eſſe dominum totius mundi etiam quò ad iuriſdictionem temporalem, inde deduci-

tur

1 turquod vacāte imperio Papa in terris imperij poteſt
iuriſdictionem exercere, non aliter atque quilibet prin
ceps poſt deceſſum illius, cui iuriſdictionem demanda-
uerat, quādo quidem Imperator (inquiunt) iuriſdictio-
nem, quam habet non tam iure proprio, quam quaſi à
Papa demandatam habere intelligitur, & in ſpecie ita
tenent Lud. Rom. ſing. 417. vacante imperio. Ioan. Fab.
in §. 1. Inſtit. de adop. Bar. in l. naturaliter. §. fi. ff. de vſu.
Bal. in l. fi. col. 1. C. de qua preſ. idem Bal. in Marg. verb.
imperium. Iaſ. in l. imperium. col. 10. ff. de iuriſ. om. iu. Ni
co. Pigno. ad Romanum, vbi ſuprà. Contrarium tamen
vt vacante imperio non ſuccedat Papa in iuriſdictione
exercēda, tenet Cardi. in c. licet, de voto, per c. nouit. de
iudi. ne aliter turbentur pontificia & imperatoria iuri
ſdictio. & Fely. in d. c. licet. Sed primam opi. videntur te
nere Bar. & Imo. in l. 1. §. denique ff. de aqua pluui. arcen.
2 qui tamen interea negant, Papam poſſe iuriſdictionem
Imperatoris præſcribere. & Panor. in c. cum deputati.
de iudi. & Cardi. in c. cum contingat. de foro compe. &
Pig. vbi ſuprà. Quinimò ſecundum eum etiam vacante
imperio ea ſola exercet Papa, quæ ſunt ipſi Imperatori
reſeruata, nec per reliquos principes poſſunt expediri.
Quid dicendum? & indubitanter apparet ex opinio-
ne noſtra longè veriorem eſſe opinionem negatiuam,
quia Papa nec habet, nec habuit vnquam totius mundi
iuriſdictionem in temporalibus, nec Imperator, aut re
liqui principes ſæculares ab eo quaſi demandatam vi-
3 dentur habere iuriſdictionem, ſed iure proprio, quaſi
ex populi conceſſione penes quem, & non penes Papā
remanet iuriſdictio, tam imperij quàm cuiuſque alte-
rius regni vacantis, vt docuit etiam Bal. in l. ex hoc iure
ff. de iuſt. & iure, per illum tex. & per d. c. nouit. Nec ad
rem pertinet d. c. licet ex ſuſcepto, nec extraua. Ioánnis
26. incip. ſi fratrum, cum ſimilibus. nam paucis fas eſt
non illinc expedire, negando liberum fuiſſe ſummo Pō
tifici alienam iuriſdictionem lædere, & longè minus
eam ſibi adſcribere. l. id quod noſtrum. ff. de reg. iud. c.
alteri, de reg. iu. libro. 6. l. vnic. C. vt nemo in ſua cauſ-
ſa iudicet, aut ius ſibi dicat. l. magiſtratibus. ff. de iuriſdi-
cti. omni iud. lege. omnibus. C. de teſtibus. Retenta ta-
4 men opinione affirmatiua, eam limita, vt † non pro-
cedat in Pontificis delegato, quia ſub generali conceſ-
ſione non veniunt ea, quæ ſunt principi reſeruata. ita
Ludo. Roma. & Nicol. Pigno. vbi ſuprà, & alij commu
niter, vt per Fely. in c. de præſcrip. verſ. ad illud Innocen
5 tij. Vacante autem papatu, non eſt dubium quod Impe
rator Papæ iuriſdictionem non exerceat. Ludo. Roma.
ſingula. 18. quid è contra.
Sexageſimò apparet denique ex ſuperioribus longè
erraſſe doctiſſi. Dominicum Sotū de iuſt. & iure, lib. 5.
6 q. 1. art. 3. dum ſcripſit, quòd ſi princeps tyrannus eſt
cuiuius nullum ſupereſt remedium, niſi Deum orare pro
eius emendatione, quando non adeſt ſuperior ad quē
confugiatur. Sed errat, quia iure naturali, reliquis om-
nibus mundi principibus incumbit illi populo tyranni
dem patienti opem & auxilium ferre, & heroum egre
giorumque virorum hæc eſt vera laus, gloria, decus &
honor, vt de Hercule & ſimilibus ſuprà expoſuimus c.
proximo.
Imperator tamen & ſi dominus totius mundi (vt
oſtendimus) non ſit, neque vnquam fuerit, aut fore poſ
7 ſibile ſit, tamen electiones Romanorum pontificum ei
olim fuerunt traditæ & conceſſæ, ſecundum Albericū
de Roſatis in dictionario ſuo, verb. electio. 3. quem re-
fert Nicolaus Boerius deciſio. 31. tempore factę, in pri.
per ea. vota. §. principibus verò. 62. diſtinctí. hoc quod
8 dicit Innocen. in c. 2. de maiori. & obedien. Omnes † cle
ricos & eccleſias antiquitùs ſubeſſe Imperatori, vt pro
batur in auth. ca. vt eccleſia Roma. cētum annorū gau-
deat præſcriptione. poſt princ. & in c. Conſtantinus. 96.
diſtin. & ſequuntur Bald. Paul. de Caſtr. Saly. Fulgo. &
Iaſ. in l. iubemus nullam. C. de ſacroſan. eccleſi. dicentes,
tempore illarum legum. C. Eccleſias fuiſſe Imperatori-
bus ſubditas, ſaltem de facto, aut alias quocunque mo-
do, ideo Imperatores illas faciebant leges circa eccle-
ſias & earum bona, & idem Iaſ. in l. cunctos populos, in
2. lect. col. pen. in prin. verſ. eſt verum qd̄. Bal. C. de ſum
ma Trin. & Iaſ. in authen. ſi qua mulier, in 3. notab. C.
9 de ſacroſanct. eccleſijs. † Quis ergo Eccleſiam atque cle
ricos exemerit à iuriſdictione imperiali? Reſpondet Al
beri. factum fuiſſe voluntate Imperatorum, quod fortè
in præiudicium Imperij & ſucceſſorum facere non po
tuerunt, & illa fortè priuilegia perdidit imperium de fa
cto potius, quam de iure, propter longam vacationem
eiuſdem imperij, & potentiam, ac prudentiam ſummo
rum Pontificum, & aliorum Romanæ eccleſiæ præſi-
dentium. Ita etiam dicit Albe. in legē. bene à Zenone.
colum. 3. verſicu. ſed an Imperator. C. de quadri. præſc-
ri. Et pro hac parte videtur Glo. in l. diſputare. C. de
eri. ſacri. ſed in cōtrarium videtur Glo. fi. in c. in Synod.
quam ibi ſequuntur Do. & Car. Alex. 64. diſtin. Innocē.
Hoſt. Io. Andr. Car. de Zabarel. & Abb. Sicul. in c. licet
de vitanda, de elect. & Gloſſ. in d. c. in nomine Domi-
ni, in verbo, impetrauerint. 23. diſtinct. & Innoc. in d. c.
2. de maiori. & obedien. & Marti. Laudem. in tractatu
10 de princip. §. 3. volentes de conſuetudine † diu obtenta
electionem ſummi Pontificis ad ſolos ſpectare Cardi-
nales excluſo Imperatore, & eius nuncijs, vt §. verum.
63. diſtinct. & ibi Domi. & Cardi. Alexand. & idem Bal.
in ſua Marga. in verb. electio, & Guerrerius in ſpeculo
principum. c. 55. in fin. meminit ſummorum pontificū
eligendorum olim poteſtatem habuiſſe Romanorum
Imperatorem, de quo in c. quia ſancta. §. verum 63.
diſtin.
11 Denique Hiſpaniarum Reges imperio Romano nō
ſubeſſe, quia Regnum ab hoſtium faucibus eruerunt,
tenet Gloſſa in c. Adrian. 2. 63. diſtin. Bald. in l. ex hoc iu
12 re. ff. de iuſt. & iure, vbi ait, quod † in Hiſpania ſi ex toto
deficeret Rēgum progenies, regnicolæ poſſent elige-
re Regem de iure gentium. & per Oldra. conſ. 69. & p
Guerre. vbi ſuprà. Et quod Hiſpaniarum rex non ſubſit
imperio, tradit etiam Corſetus de poteſtate regia, q. 12.
num. 19. & q. 101. num. 66. Ioan. Lupus de beneficijs ī
curia vacantibus. §. 8. Didacus Segura in l. Imperator.
Idem Segura in l. cohæredi. §. cum filiæ. ff. de vulgari. n.
19. l. ex. 5. tit. doris leges. lib. 1. ord. l. fin. tit. 12. eod. lib. l.
2. vbi Caſtelus & alij in leg. Tauri. diximus de ſucceſſ.
crea. lib. 1. §. 10. num. 648. in fine. Nec dubium eſt, quin
13 † Rex Hiſpaniæ in Regno ſuo, cùm Imperatorem non
recognoſceret, omnia iura haberet, quæ Imperatori in
terris ſibi ſubiectis competebant, vt in ſimili per Ioan.
Fabrum in proœmio Inſtitut. §. 1. per Ioannem Ign. in
ſua diſputatione, an Rex Franciæ recognoſcat Impera
torem. Nicolaus Boerius deciſi. 8. quinta Martij. nu. 4.
Petr. Deleluan. in tractatu de Docto q. 1. in fine. Ber-
trandus de Carpenda, conſil. 4. num. 13. lib. 2. & conſil.
293. lib. 3. Cardinal. de Zabarel. in clementina 1. de iure
naturali.
14 Vnde † quo tempore Imperatori fas erat leges facere
circa Eccleſias, & Eccleſiaſticas perſonas, & eligere ſū
mum Pontificem, & per hoc Prælatos & reliquos Ec-
cleſiarum Rectores, eodem tempore intelligendum eſt
idem Regi Hiſpaniarum liberum aut permiſſum fuiſ-
ſe in regno ſuo, & ita cautum reperitur in legibus illius
regni. Et Alphonſus Guerrerius, vbi ſuprà c. 63. recte
15 contendit † plenum ius patronatus Hiſpaniarum regi
ac domino noſtro competere in omnibus Eccleſijs, q̄
in prouincijs & regnis ditioni & imperio ſuo ſubiectæ
ſunt,

ſunt,eruntque ſemper.Quòd(inquit)Rex Hiſpaniæ de
iure non recognoſcat ſuperiorem,tex.eſt,id eſt,partita,
ti.5.l.18.& primi quidem Gothorum rex Athanaricus,
vel,ſecũdnm alios,Alaricus,a quibns rex Philippus rex
Hiſpaniarum & dominus noſter indubitatam trahit
originem, ex grata Honorij Imperatoris conceſſione
Hiſpanias viriliter aggreſſi ſunt,& Vandalos, Sueuoſq;
debellando ab Hiſpania eos expulerunt, & in Africam
fugere coegerunt,quia tyrannicè, & contra Imperato-
ris voluntatem occupauerunt,& tunc poſtquam Hiſpa-
nicam monarchiam adepti ſunt, vſque ad tempora no-
ſtra Reges Gothi regnauerunt,ipſi verò Gothorũ Re
ges diſcurrentibus annis conſtruxerunt ſacra Templa,
& Eccleſias,vbi diuina officia virtute diuina celebraren
tur,& ornamenta plurima miniſtrarunt, ex quo ius pa-
tronatus in eiſdem Eccleſijs,prçſertim cathedralib. ac-
quiſiuerunt,& ſpecialiter ſibi reſeruauerunt,vt in c.no-
bis,& c.præterea,de iure patron.de quo vide Archi. in
c.lectis.63.diſt.& Bald.in procemio Decretalium.§.rex
pacificus.Palacios Rubios in tractatu ſuo de beneficijs
in curia vacantibus.§.8.& talè ius patronatus tranſit ad
filios,& nepotes,quorum nomine intelliguntur prone-
potes,& cæteri deſcendentes,itaque ius patronatus trã-
ſit ad hæredes in perpetuum,bonus tex.ad hoc in ca.fi-
lijs.16.q.7.& de hoc in c.Fulgentius,& c. præmentis,ea.
q.& cã,& 16.q.7.vbi dicunt Doctores, ꝙ quatuor mo-
dis ius patronatus ad alios tranſfertur,ſcilicet,ſucceſſio
ne,donatione,permutatione. vniuerſitatis venditione:
Sed ad corroborationem meæ concluſionis adduco op
timum tex.in c.cum longè 63.diſt.vbi probatur,ꝙ con
ſuetudo antiquata,& priſca erat ĩ tota Hiſpania, Quòd
16 †quando moriebatur aliquis Epiſcopus, congregabant
omnes Epiſcopi comprouinciales,& obitus Epiſcopi ſi
gnificabatur Regi,& Rex eligebat, & electio concilio
Epiſcoporum intimabatur,vt ab eo comprobaretur,ſed
quia hoc erat valdè difficile,& onoroſum, cùm propter
longitudinem itineris citò non poſſent Epiſcopi cõgre
gari,ſtatutum eſt in concilio Toletano, ut Toletanus
Archiepiſcopus vicem omnium Epiſcoporum ſupple-
ret,ſ.vt obitum Epiſcopi Regi nunciaret,& electionem
factam à Rege comprobaret,& confirmaret, & electũ
conſecraret.Itaque ne propter viarum diſcrimina ordi-
natio Eccleſiarum periculosè differatur,conceſſit Papa
Archiepiſcopo Toletano,vt præſentatos per Regẽ Hi-
ſpaniæ poſſet confirmare,& conſecrare,vt in d.c.cũ lon
gè.62.diſt.& ita Cardin.S. Sixti ponit caſum in lectura
ſua.

17 Apparet etiam †ſuſpectam eſſe Gloſſ.in c.Adrian.63.
diſt.quam ſequitur Alphonſus Guerrerius d.c.55.ad fi-
nem.dum ait,omnes Reges teneri ad tributum Impera
tori exſoluendum,etiam pro capite ſuo,niſi probent ſe
eſſe exemptos.

18 Apparet†etiam ſuſpectam eſſe opinionem Marci
de Mantua locorum communium li.1.c.12.in fine, dũ
ait,Imperatoris poteſtatem eſſe anormalam,nec ullis le
gibus frænari,quod & voluit Bal.conſ.327.pridie.co.5.
li.1.ſed,vt iam fusè oſtendimus,eius poteſtas non ſecus
quàm reliquorum principum imperium legibus alliga-
ta eſt.

Apparet etiam ſuſpectam eſſe,quod ipſe Marcus Mã
tua,vbi ſuprà,ſcripſit poſt Bal.conſ.300.ad euidentiam.
19 col.1.li.5.dum†ait, non ſolùm Imperatorem mũdi do-
minum eſſe,ſed ita eſſe,vt præſcribi non poſſint, quę ei
reſeruata ſunt in ſignum vniuerſalis dominij,ne alias a-
ter princeps Imperatore maior efficiatur,eũque in ter-
ritorio ſuo delinquentem poſſet punire,Sed & ſupremã
iuriſdictionem prçſcribi poſſe alibi oſtendimus,& pro-
bat lex fi.ti1.de las præſcriptiones in ordinamento re-
20 gali.Et Imperatorem†ab alio principe, in cuius territo-
rio deliquiſſet,puniri poſſe nõ dubitauerim,cùm Impe-
ra.vt dixi,non in orbe vniuerſo dicatur habere iuriſdi-
ctionem,

21 Apparet etiam † Imperatorem unicum Chriſti vica-
rium non eſſe in temporalibus, non magis quàm reli-
quos principes,quamuis contrarium parum iuſtè con-
tendant Bal.in l.1.C.de iure aureorum annullorum. &
Marcus Mantua,vbi ſuprà.

22 Sexageſimo primò apparet†ſimiliter minimè eſſe ne
ceſſarium ꝙ ſit vnicus in orbe Imperator in temporali-
bus.Quinimò tantum abeſt,vt id neceſſarium eſſe intel
ligatur,quod potius nihil peſtilentius, aut pernicioſius,
nihilque impoſſibilius,aut riſu, & ludibrio dignius fo-
ret,aut dici cogitarive potuiſſet,iam edocti ſumus,quã-
uis contrarium tenuerint Card.in clem.1.§.1,de iureiu.
& Pano. in c.nouit,de iud.& Marcus Mantua,vbi ſuprà
Idem Panor.in c.venerabilem.de elect. & reliqui,quos
allegat Caſſanæus in tract.Gloriæ mundi.in conſid. 28.
par.5.id quod ex noſtra.prin.opin.deducitur.

23 Sexageſimo ſecundò, apparet, ꝙ ijdem ferè omnes
contendunt,ſolum † Romanorum Imperatorem leges
condere poſſe,nõ ſic reliquos principes.Id ſimiliter nu
gis ſabellisve anicularum annumerandum pueriliuſque
eſſe,quàm vt vlla contentione egeat, præſertim cùm ſit
contra noſtram opi.principalem,quę docet,omne impe
rium eſſe ad proficiendum,non ad nocendum. nec du-
bium eſt,quin id(ſi verum eſſet) nocentiſſimum huma-
no generi foret,ergo,&c.

SVMMARIVM.

1 *Papa ſine Cardinalium conſilio ardua expedire an poſ-
ſit?ardua q.*
2 *Principes an ardua poſſint ſine procerum conſilio expe
dire?ardua q.*
3 *Præſcribere poteſt ne rex,vt quid arduum expediat, ſi
ne procerum conſilio?*
4 *Præſcribere poteſt ne Papa, vt quid arduum in tempo-
rali ſua iuriſdictione expediat ſine Cardinalium con
ſilio.*

CAPVT XXIII.

SExageſimo tertiò colligitur etiam ex noſtra prin-
1 cipali ſententia illius memorabilis articuli, Vtrũ†
Papa poſſit ſine conſilio aut concilio Cardinaliũ
2 ardua expedire?Et an idem fas ſit reliquis Principibus,
Regibus,Imperatoribus,& ſimilibus. Et id ſibi liberũ
non eſſe,ex noſtra ſententia videbatur reſpondendum,
dum habet ad meram ciuium ſubditorumve vtilitatem,
non etiam ad ipſorum principum commoda, omnem
principatum,ditionem,imperium,poteſtatemve proceſ
ſiſſe. Nec dubium eſt,quin conſultius vtiliuſque ſit ciui
bus & ſubditis ardua à Principibus adhibito talium ſe-
natorum & prudentium virorum conſilio expediri,quã
eo non adhibito:arg.l.humanum,cum ſimilibus.C.de le
gibus.l.proximè.ff.quæ in teſta.delen.l.placet.C.de ſac.
eccl.auth.habita.C.ne filius pro patre.l.fi. C.de legatio.
li.10.tenuit expreſsè Arch.in c.quamuis.in 2.col. & ibi
Guilielmus de monte Lauduno.de off. ordinarij.li.7.&
in c.cum Redemptor.12.q.2.& in ca.ſunt quidam.& in
c.quæ ad perpetuam.25.q.1.in d.ca.cum quidam.non
poſſe Papam ſolùm ſuper ſtatu vniuerſalis Eccleſię le-
gem generalem abſque Cardinalibus condere. Idem te
nent Ioannes Monachus & Philippus Probus in eius
additionibus.Io.And. Guilielmus de monte Lauduno
Philippus Francus & Io.de Imol.in c.ſuper eo, de hære
ticis,li.6.Hoſt.Io.And.& Antonius de But.in c.antiqua
de priuilegijs.Panorm.in c.1.in fi.de off.leg.& in c.cau-
ſam

ſum quæ.el primo.de iudicijs,& in c.literas.col. 3. verſ.
item no.Gl.de reſt.ſpol.& in c.q̃ſiuit,de his quæ fiũt à
maiori parte c.& in c.p venerabilẽ.§.Rõnib.p tex.ibi,
in 3.col.qui filij ſint legitimi, & in ca.nulli,de ſnĩa ex-
cõicatio. Cardinalis Zabarella in c.licet.in 16. col. de
electio.& in c.2.de clericis non reſiden.& in repet.c.p
pendimus.col.6.de ſententia excõmmunicat.& in cõſ.
137.incipi.Fuit quæſtio regis Cypri col.fi.verſi.ſed rõ.
& in conſ.150.inci.In quæſtione duorum pontificum.
in penul.col.verſ.ſecundus modus.Bal.in c.1.de natura
feudi.& in l.fina C.de diuerſis reſcriptis. Idem Bal.in l.
cum multa.C.de bonis quæ libe.Idẽ Bald.in conſ.324.
incip.quæritur vtrùm Papa.vol. 1. Aluarotus in c.1. in
principio,in titulo Epiſcopum vel Abbatem in vſibus
feu.Speculator in tit.de legato.§.qualiter,in fine.ſidem
voluit Petrus de Ancha.in c.vnico.in 3.nota de ſchiſma
ticis lib.6.& in conſ.296.in 1.colum.Ioannes de Imola
in d.c.2.de clericis non reſiden.& in c.dilectus el pri-
mo.col.1.de præben.Præpoſitus Alexandrinus in d.§.
rationibus,Dominicus in c.quoniam,circa principium
& ibi Philippus Franchus.de renunciatio.lib.6. Guido
Papa in d.c.licet,de officio legati. Ioannes de Monte
igne in tractatu de authoritate regij conſiſtorij, char-
ta 32.Antonius Corſe.io tracta.de poteſtate & excellen
tia regia,in 53.quæſtione.Corradus in ſuo tractatu de
ſchiſmate,in penul.col.Antonius de Roſellis in tract.
concilijs,in rubrica incip.Generale concilium quando
ſit faciendum. verſ.Item cum Cardinales.fol.2.col.3.in
fine.Andreas Siculus in tractatu de præſtantia Cardi-
nalium,in 2.parte,in 2.q.& in c.ſi pro debilitate.in 3.&
4.col.de officio delega.& in c.inhærentis.col.2. de iura
mento calumniæ.& in conſ.40.incip.Clementiſſimum
col.18.vol.4.Nicolaus Milis in Repertorio ſuo,in ver-
bo,Papa.parum vel nihil facere debet ſine cõſilio Car
dinalium,q.2.& q.31.& in 2.tracta.q.22.Bologni.in au
thenti.Habita.in 3.col.C. ne filius pro patre. Fely.in c.
finali.§.his autem.col.3.circa finẽ,delega.& in c.1.col.
3.verſi.3.declara.de probationibus,in c.ad audientiam
poſt Cardinal.& Aegidium ibi in 2.col.de præſcriptio
& alij non pauci,quos ſuprà adduximus,dum hanc q.in
regibus temporalibus,& reliquis principibus ageremus

In contrarium tamen eſt receptior opinio, vt Papa,
Imperator,Reges & Principes poſſint ardua expedire
ſine conſilio alicuius,vt tenet idem Panormita. in c.li-
teras.col.3 verſi.& puto quod poſſit,de reſtitutio.ſpo.
& in ſua diſputatione,incip.Epiſcopus & quidam re-
ctor.in 7.col.dum ſe remittit ad ea,quæ ipſe dixerat in
d.c.ex geſtis.Idem voluit Bal.ſibi contrarius in c. inter
corporalia.col.2.in principio,de tranſlatione Epiſcopi
Ioannes de Anania in c.firmiſſime, vbi hanc dixit eſſe
communem opinionem,de hæreticis. Dominicus ſibi
contrarius in c.ſuper eo.eodem titu.lib.6.vbi refert Hu
gonem Cardinalem in c.leges 4.diſtinctio.ardua quàm
expedire.Aegidius de Bellamera in c. 2. io ſynodo. 63.
diſtinctio.notabiliter inquiens,quod ſi Papa Impera-
tori ſuper hæreſis crimine ſe ſubmiſerit,licet talis ſub-
miſſio res valde ardua & magna eſſe videat, Cardinaliũ
ad talia faciendũ,requirere non tenetur.Cardinalis Ale
xadrinus ĩ c.in iſtis,in principio.4.diſtinctio.allegat ita
tenuiſſe Innocen.in Clementi.ne Romani, de electio.
Idem Cardinalis Alexaudri.& Cardinalis Ioannes de
Turre Cremata in d.c.cum Redemptor.poſt Hug.ibi.
32.q.2.Idem Ioannes de Turre Cremata hanc ingens
eſſe communem in ca.ait lex.§.ideo.4.diſtinctio.Boni-
facius in procemio clemen.§.hac ſanè,in 3.col. Alberi-
cus de Roſate,qui hanc etiam communem dixit eſſe o
pinionem in rubrica de legibus.& Petrus de Bella per-
tica eodem titu.dicẽtes,poſſe Imperatorem,Papam, ac
reges,ſine aliquorum conſilio leges facere. Idem Albe
ricus de Roſate in l.quidam decedens. §. Papinianus.
col.3.verſic.Sed an Papa.ff.de adminiſtratio. tutorum.
Petrus de Rauenna in cõcluſionibus ſuis,in 7.col.Mar
tinus Lauden.in d.tract.de Cardinal.45. q Paulus de
Caſt.in l.fina.poſt Barthol.Bald.& Doct.ibi.C.de legi-
bus.& in l.fi.ff.eodem tit.& in conſ.414,incip.in facto
præſenti.col.penul.vol.1.Andreas Siculus ſibi contra-
rius in conſ.1.incipi.Ex ſacris.colu.91. verſ. vltimo vbi
hanc dixit eſſe communem opin.vol.1. Lucas de Pen-
na,in l.omnes iudices.in 13.col.C.de decurio.lib.10.An
tonius de Roſell.in d.ſuo tractatu de concilijs,in titul.
ſeu quæſtione,incip.ſententia, quæ potius attendenda
ſit,Papæ ſolius aut totius concilij,col.8.verſiculo, nota
quod dicit,in fine.Iaſon in d.l.placet,in 1.lectura.in 3.
col.in principio.C.de ſacro ſanctis eccleſijs.& ibi Pe-
trus de Bergnia in additio.ad Iacobum Butrigarium,
vbi hãc dixit eſſe cõmunem opinionẽ Auguſti de An-
chona in tractatu de poteſtate Eccleſiæ,quem refert, &
ſequitur Archiepiſcopus Florenti.in 3. parte ſuæ ſum-
mæ,tit.22.c.5.§.5.Prædictam etiam opinionẽ tanquam
communem tenet Rochus de Curte in c.fi.colu. 9. de
conſuet.& glo.pragmaticæ ſanctionis, hanc inquiens
eſſe communem opin.in titu.de auctoritate generaliũ
conciliorum,fol.23.in verbo,concilio,& in tit. de nu-
mero & qualitate Cardinalium,fol.mihi, 186. in glo.in
verbo,Collaterales. Thomas Parpalia in d.l.placet,ĩ 3.
col.Claudius de Seycello in ſuo feudorum ſpeculo in
titu.qui feudum dare poſſunt,in 6.col. Philippus De-
cius in c.edoceri.in penul.col.de ſcriptis Ioannes Cro-
tus,qui hãc com. dixit eſſe opinionem,& ab ea in iudi-
cando atque conſulendo non eſſe recedendum, in ru-
brica de conſtitu.li.6.Cardinal.Iacobatius ſibi contra-
rius in d.ſuo tract.de conci.lib.7.art.5.pagi.465.verſ.8.
facit,& pagi.488.verſ.ad illud quod dicitur.vbi hanc di
xit eſſe magis communem opin.Petrus Andreas Gam
marus ſacri Palatij auditor in cõſtitutione Iulij Secun
di.ſuper electione ſimoniaca Romani Pontificis,in ver
bo,conſ.Nicolaus Boerius in tracta.de authoritate ma
gni concil.in 4.col.in quarta additione,& in additio.ad
tractatum Ioannis de Montaigne.de parlamentis Ioan
nes Franciſcus Purpuratus in rubri.col.1.ff.de iuriſdi-
ctione omnium iudicum. Matthæus de Afflictis ti-
tul.de his,qui feudum dare poſſunt,in quarta columna.
& Ludouicus Gomeſius Sarnenſis Epiſcopus in regula
de infirmis reſignantibus intra viginti dies in 14.q.cir
ca finem.gloſ.& omnes Doctores in c.ad Apoſtolicæ
in principio,de re iudicata,lib.6. Gloſſ.in verbo,de ip-
ſorum conſilio,in extrauaganti,execrabiſis.Ioann. 22.
ſub titu.de præben.eſt communis opinio ſecundũ An
dream Siculum,& Felyn.& Pilipp. Deci. & Franciſum
de Ripa,& Andream ab Exea,in rubric.de conſtitutio
nibus,qui omnes non ſolùm firmant,hanc eſſe com-
munem opinionem,ſed etiam receptiſſimam eſſe opi-
nionem,vt contraria conſuetudo non valeat, quod &
firmat Fernandus Loazes in conſ. pro Marchione de
Velez,pagin.394.Abbas in literas.col.3.de reſtitutione
ſpoliatorum.Sal.in c.inter corporalia.col.2. de tranſla-
tione Epiſcopi.Ioannes de Anania in c.firmiſſime, de
hæreticis.vbi hanc dicit eſſe communem opinionem,
plenè per Barba conſ.1.col.28.lib.1..vbi agnoſcit ſe le-
gendo tenuiſſe contrarium,ſed hanc eſſe certiorem &
receptiorem opinionem,& ita tenuit ipſe And.Barb.ſi
bi contrarius in tract.de præſtan.Cardin.2.q.

Quid dicendum?& ſane vt tam Papa quam Impera
tor,Reges & alij Principes omnia ardua, non ſecùs q̃
reliqua poſſint expedire ſine conſilio ſuorum Proce-
rum & Conſiliariorum,non dubium eſt de iure per ge
neralitatem dictorum iurium,quæ pro hac parte addu
ximus,& per l.1.ff.de conſtit.princ.§.ſed & quod prin-
cipi,Inſtitu.

cipi.Inſt.de iure natu.&.l.2.§.deinde,quia difficile.ff.de orig.iur. Nec vllibi rectè probatur oppoſitum. Quod
3 autem id procedat etiam ſi ſit conſuetudo in contrariũ nullibi probatur in principibus ſecularibus,quorum poteſtas cùm ab populi conceſſione proceſſerit,ab eodem expreſſim per iura ſcripta,& tacitè per conſuetudinem potuit moderari,coanguſtari & reprimi.c.omnis res.de reg.iu.l.nil tam naturale.ff.eo.tit.§.ſed naturalia. Inſt.de iure nat.l.fin.C.de legib.l.omnes populi.ff. de iuſt.& iu. iuncta l.de quib.cum quatuor legibus ſequ. ff.de legib.
4 Verùm in poteſtate pontificia tolerari poteſt, vt & ſi eſſet conſuetudo incontrarium,adhuc ardua etiam ſine vllius conſilio expedire ſibi ſas ſit,quia ſua poteſtas,vtpotè ſupernaturalis, quò ad ſpiritualia nullo humano iure,ſiue illud ſcriptum ſit,ſiue conſuetudinariũ,potuit coarctari,poteſt tamen coarctari iuriſdictio ſua reſpectu temporalium,non ſecus quàm reliquorum principum ſæcularium iuriſdictio,& ſic in ea ſtaretur conſuetudini,vt in reliquis principibus fore diximus.Quia quã iuriſdictionem habet in temporalibus, quæ ad ſpiritualium expeditionem non ſunt neceſſaria, ea nihil differt à iuriſdictionem,quam reliqui Principes habent.

SVMMARIVM.

1 *Bellum indici non poſſe infidelibus contra naturam peccantibus,ardua quæſtio.*
2 *Infideles contra naturam peccantes rebus ſuis priuari non poſſe,ardua q.*
3 *Peccatum ferè omne contra naturam eſſe.*
4 *Animal non ſæuit in alterum animal eiuſdem ſpeciei.*
5 *Infideles licet Papam non recognoſcãt,non ideò poſſunt bonis ſuis ſpoliari,contra Doct. Idem & ſi Imperatorem non recognoſcant,contra eoſdem.*
6 *Aequalitas ſeruanda.*
7 *Hiſtoria Leonis.*
8 *Hiſtoria Ageſilai.*
9 *Hiſtoria Curij.*
10 *Talionis pœna,eſt iuris naturæ.*
11 *Defenſio eſt iuris naturæ.*
12 *Princeps an poſſit remittere talionis pœnam,vel aliam parti debitam,ardua q.*
13 *Pœnam parti,vel fiſco applicandam, quando princeps poſſit remittere.*
14 *Principibus & magiſtratibus laxior poteſtas circa publica,quàm circa priuatorum bona.*
15 *Pœnam pecuniariam ærario publico applicãdam Iudex facilius poteſt remittere,quàm parti applicandam.*
16 *Talionis pœna iuſta eſt,contra nouiſſ.& approbata iure naturali,& diuino,& gentium,& canonico,& ciuili.*
17 *Pœna par culpæ,vt intelligatur.*

CAPVT XXIIII.

HInc apparebit, an verum ſit,ꝙ Innocentius in c.ꝙ ſuper,de voto.ſcriptum reliquit,dũ ait,ꝙ
1 ſi infideles ſi peccant contra naturam,eis bellũ indici poterit,id quod ſuſpectum eſt,(quamuis Panor. ibi non benè figat pedes)nullum etenim peccatum eſt, quod non videatur eſſe contra naturam,ſicque ſemper poſſet hac ratione inſpecta bellum eis indici, & ꝙ am-
2 plius eſt,firmat idem Hoſtienſis,ꝙ eadem ex cauſa rerum ſuarum dominio priuari poterunt,quod eadem ratione etiam magis ſuſpectum eſt,quàm ſuperius.Quòd
3 autem omne peccatum ſit contra naturam, teſtatur Cicero 1.de legib.his verbis.Natura (inquit) duce errari nullo modo poteſt.Et rurſus 3.Officiorum ait;Homo naturæ obediens,homini nocere non poteſt.id qđ con-
4 ſtat,nam nocere non poteſt.id quod conſtantinam cõtra naturam in omni animantium etiam brutorum(ſiue illa terreſtria ſint,ſiue aquatilia,ſiue volucria)genere eſt vt ſæuiat aut noceat alteri animãu eiuſdem ſpeciei. Vnde Horat.Epod.lib.ſic ſcripſit.

Neque hic lupis mos,neque fuit leonibus.
Vnquam,niſi in diſpar feris.

Et Iuuenal.Satyr.15.

Sed iam ſerpentum maior concordia, parcit
Cognatis maculis ſimilis fera.quando leoni
Fortior eripuit vitam leo? quo memore vnquam
Expirauit aper maioris dentibus apri?
Indica Tygris agit rabida cum Tygride pacem
Perpetuam,ſæui inter ſe conuenit vrſis.

Denique idem Cicero 3.lib Offi.ait, Naturam ducem ſi ſequamur, numquam aberrabimus,& Naturam (inquit ipſe in Catone maiore) Dux optima eſt, & 3 li. Tuſcul.idem Cicero ait, Sunt enim ingenijs noſtris ſemina innata virtutum,quæ ſi adoleſcere liceret,ipſa nos ad beatã vitam natura perduceret,nunc autem ſimul atque editi in lucem ſumus in omni cõtinuò prauitate verſamur.in ſumma Claudianus lib.1.in Rufinũ ſic ait.

——————*Natura beatis*
Omnibus eſſe dedit,ſi quis cognouerit vti.

Cùm enim omne peccatũ ſit cõtra naturam, ex quolibet peccato liceret infidelibꝰ bellum indicere,eisque bona ſua rapere,ſecũdũ opi Hoſti.& panormi.vbi ſuprà quos ſequi videtur Alphonſus Guer.in Speculo prin.c. 31. id quod admittere non minus iniuſtum eſſet,quàm inciuile,& pari ratione Chriſtianis peccantibus eadẽ mala inferri poſſent,qui cùm omni die,omni hora,omni denique temporis momento innumera peccata,non ſecus quàm reliquæ gentes committant, poſſent inter ſe perpetuo præliari quaſi bellum iam indictum ſibi eſſe pro comperto & notorio habere deberent, mutuoque rapinæ, cedes,incendia paſſim & impunè fierent,id qđ iure fieri poſſe putare,non minus ſtultum eſſet quàm impium & pernicioſum vt interea omittam quod ipſi nitũtur etiam in eo quod durant totius mũdi imperiũ etiam in temporalibus ad Papam ſpectare, quod proximè improbauimus.

Vnde etiam apparet recipiendum non eſſe, quod in d.c.quod ſuper,ſcripſit Hoſt.vt ſi infideles non recognoſcant dominium Eccleſiæ,licitè poſſint ſpoliari bonis ſuis,id quod Panorm.ibi,& Alphonſus Guerrerius vbi ſuprà,excludunt,eo quod ad Imperatorem id pertinere contendant,per totum titulum C.de Iudæis,& C. de paganis.Sed vtraque opinio ab eodem errore defluxiſſe videtur.ille.n.totius orbis dominium ad Papam, iſti verò ad Imperatorem pertinere falſò exiſtimabant, vt iam oſtendimus. Vnde hac ſola ratione neque à Papa neque ab Imperatore eos poſſe aut debellari, aut bonis ſuis ſpoliari,vel ius eſt, Ad illud Eccl. 10. Transfertur à gente in gentem regnum,&c. in quo niti Guerre.videtur, reſponde nihil mirum aut nouum,quinimmò nihil viſitatius aut frequentius, ſed quò ad quæſtionem noſtrã nihil ad rumbum. Nam vt Cicero ait 3.li. Off. Regna, imperia,honores,nobilitas,diuitiæ,opes, atque ea,quæ ſunt ijs contraria in caſu ſita,temporibus gubernantur. Guerrerius tamen,vbi ſuprà, vult nullam iuriſdictionẽ aut principatum penes infideles eſſe poſſe,cùm (inquit) non ſit locus in mundo, in quo nomen Chriſti non fuerit laudatum,& cultum,& de Apoſtolis dicitur, quod in omnem terram exiuit ſonus eorum,vt in c.fundamẽta,de elect.in 6.c.ita dominus. 19. diſt. & ipſe Saluator dixit Diſcipulis ſuis,Eritis mihi teſtes in omni Iudæa, & Samaria,& vſque ad vltimum terræ,& pro hoc 21.diſti.c.in nouo,vbi litera dicit, Diſcipuli iubente domino in toto omni orbe terrarum diſperſi Euangelium prædicauerunt,

dicauerũt,de Chriſto enim verificatur,ꝙ omnes reges
terræ adorabunt eum,& omnes gentes ſeruient ei. c.di
ſplicet.24.q.8.vnde de Eccleſia catholica intelligitur il
lud,ꝙ Abraham dicit Saræ vxori ſuæ conquerenti de il
la infideli ancilla,Ecce,(inquit)ancilla tua in manu tua,
vtere ea : per Saram enim iſta ſancta catholica Eccleſia
ſignificatur,per ancillam,illa ſecta infideliũ. Vtatur er-
go iſta ſancta Eccleſia, quæ per Saram ſignificatur iſta
ancilla,vt ſuit vſa illa beata Sara,illam affligendo.vtatur
etiam ea,vt præcepit Dominus,eam eijciendo, & expel
lendo filios eius ab hæreditate,& poſſeſſione , ne partẽ
habeant cum filijs liberæ.Nam cum ſint filij ancillæ,&
ſic ſerui,nõ ſunt capaces iuriſdictionis,dominij, vel ho
noris,vt per Auguſtinum contra Petilianum, vt dicit,
Ad omnes iniquos,& impios illa vox Domini valet,au
feretur à vobis regnum Dei ſpirituale,& temporale, &
dabitur genti facienti iuſtitiam,ideſt,populo Chriſtia-
no.An fruſtra ſcriptũ eſt?Labores iniuſtorũ pij edent?
Quæ verba ſunt canonizata in c.ſi de rebus.23.q.7. vbi
dicit Cardinalis de Turre Cremata exponendo textum
Auferetur regnum non ſolum ſpirituale, & æternum,
ſed temporale,& dabitur genti facienti iuſtitiam in po
pulo Chriſtiano,quia infideles vtuntur dominio, & iu-
riſdictione ad percuſſionem,&offenſam Dei.Et voluit
Chriſtus,vt omnis homo eſſet Chriſtianus , vt conſtat
per totam euangelicam doctrinam.

Sed re vera iſthæc omnia nullius momenti quo ad p̄
ſentem quæſtionem ſunt,Nam, vt non ſemel admonui
mus,intelliguntur,quo ad ſpiritualia,non quo ad tẽpo-
ralia , in quibus etiam ipſemet Dominus noſter Ieſus
Chriſtus, vt homo dominium aut iuriſdictionẽ noluit
habere,ſicq; eam Papa eius Vicarius lõge minus habe-
bit,aut Imperator.Et per hoc illorum fundamentũ om
nino excluditur,qui in eo nituntur , quod eis mẽtitum
orbis dominium adſcribunt . conſtat enim in fidelibus
nullum omnino ius,imperium,aut iuriſdictionem, Pa-
pam habuiſſe vnquam aut habere.Ergo neque ea ratio
ne,ꝙ illi ſint fideles,neque eo mentito colore ꝙ Papa
aut Imperator totius mundi domini ſint,ſecundum ve-
ras,& communes Theologorum ſententias eos debel-
lare fas eſt,ſed ea duntaxat ratione,ꝙ ſint noſtri inimi-
ci,nobis noxij,& moleſti ac periculoſi,idque notum &
indubitatum ſitnũc enim ipſo iure prouocati,(& vt ita
6 loquar)diffidati,videntur ad bellum,& prælia,vt† ſerue
tur æqualitas iuri naturæ , & poſitiuo debita, vt l.1.per
totum ff.quod quiſque iuris.l.illud.l.illam.C. de colla.
l.cum oportet,in prin.C.de bo.quæ lib. Vnde Plutarc.
7 Apoph.lib.ſic ſcriptum reliquit:Leon† Eutycratidis fi-
lius interrogatus, in qua tãdem vrbe aliquis poſſit tuto
vitam agere,in ea(inquit)quam qui incolunt neq; plus
poſſident,neque minus,& vbi iuſtitia vigeat , iniuſtitia
ſit imbecillis,grauiter admonuit,æqualitatem eſſe pacis
& tranquillitatis altricem,inæqualitatem ſeditionis eſſe
ibi vt quiſque potentior eſt,ita licentius opprimit im-
becilliorem,& idem Plutarchus Apoph.eo.lib.1.ſic &
8 ſcripſit† de Ageſilao Lacedæmonum Principe.

Quoniam intelligebat ad æqualitatem,& ad frugali-
tatem,& ad concordiam in primis conducere, fecerat
nouam agrorum partitionem , & in ſingulos ciues æq̃
portionem diſtribuerat. fertur itaque cũ deinde ex pe-
regrinatione rediens iter faceret per agrum recens de
meſſum,conſpiceretque manipulorum aceruos ordine
poſitos,& æquales,delectatus eo ſpectaculo , cum riſu
dixiſſe comitibus,vt tota Lacedæmon videtur multo-
rum eſſe fratrum,qui nuper inter ſe diuiſerint hæredita
tem,bono Principi nihil iucundius eſt ciuium concor-
dia,rurſum tyranno nihil formidabilius . Rurſus idem
Plutarchus lib.6.Apoph.ſic ſcriptum reliquit.

9 Curius† deuictis Sabinis , quum ex Senatuſconſulto
ei ampliaretur agri modus , quem conſummati milites
accipere ſolent,recuſauit, & gregalium portione con-
tentus fuit,dicens,eſſe malum ciuem,cui non eſſet ſatis
id,quod cæteris eſſet ſatis.

Et cum tam debita,tam laudabilis,tam optata ſit æ-
10 qualitas inter homines atq; omnibus in rebus.Hinc† fit
vt per calumniam accuſanti alterum de crimine capita
li talionis pœna,& ſic mors ei immineat,vt l.mulier. &
l.quæſitũ.ff.ad Turpil.Dominicus Sotus de iuſt. & iur.
lib.5.q.5.ar.4.ergo par eſt,vt infideles,à quib.nobis im
minet periculũ(vt notum eſt)eis quoq; a nobis formi-
dandum ſit:eſt.n.hæc iuſta defenſio , quandoquidẽ eis
ſaluis exiſtentibus ſalus noſtra periclitatur . Nec.n.(vt
Ouid.cecinit) lex iuſtior vlla quam necis artificis arte
11 perire ſua.vt† de hac naturali defenſione multa ſupra,q
bus adde Propert.lib.2.Elegiarum,ſic modulantem.

Non ſolum taurus ferit vncis cornibus hoſtem,
Verum etiam inſtanti læſa repugnat ouis.

Tenẽdum eſt ergo ob eam ſolam cauſam, ꝙ illi ſint
infideles,aut ob eam etiam cauſam , ꝙ Papam in ſupe-
riorem non recognoſcant, aut Imperatorem nõ poſſe
debellari,nec bonis ſuis ſpoliari,nec etiam ſi omnes hæ
tres cauſæ iungantur,ꝙ nec Papam recognoſcant,nec
Imperatorem,nec dogmatis catholici ſint ſectatores.

Sexageſimo apparet etiam ex concluſione principa
li noſtra,veram eſſe opinionẽ doctiſſimi Dominici de
12 Soto,de iuſt.& iur.lib.5.q.4.22 q.dum ait,† pœnam ta-
lionis,vel aliam partem debitam,à Principe remitti nõ
poſſe.Nam ſi is principatum ad noſtram vtilitatẽ tenet,
vt ſuſe oſtendimus, nõ poterit talem pœnam nobis de
bitam adimere,ne nobis noceat,contra l.quod fauore.
ff.de legibus.l.non ideo minus.ff.de procu.l. ſegata inu
13 tiliter.ff.de lega.1.Sed ſi† qua ex parte ea pœna Reipu-
blicæ quoque applicanda erat, ea ex parte eam ex arbi-
trio poterit Princeps relaxare, ſecundum eundem Do
minicum de Soto,mirantur multi,nam qua ratione no
bis is Princeps nocere non poteſt,eadem & maiore rõ
ne non poterit nocere Reipublicæ ſibi commiſſæ. arg.
auth.res quæ.C.com.de leg. procuratio enim duntaxat
Reipublicæ,non etiam diſſipatio ſibi commiſſa fuit,vt
ſuſe in noſtra principali opinione, & ſententia docui-
mus,adhuc tamen eius ſententia(iudica me)defendi ex
parte poterit. Nam cum pleniſſimam poteſtatem popu
lus Principi ſuo commiſerit,& cõceſſerit.l.1.ff.de cõſt.
prin.ibi,omne ſuum imperium ei,& in eum contulit.§.
ſed & quod princ.Inſt.de iure nat.l.2.§.deinde quia dif
ficile.ff.de orig.iur.l.princeps.ff.de legibus.ſub illa ſane
generalitate veriſimiliter intelligẽdum eſt circa ea,quæ
leuiora ſunt,laxiorem Principi poteſtatem, & liberum
ſorte arbitrium commiſſum fuiſſe , inquantum attinet
ad res & bona publica.arg.l.ſcio.ff.de minoribus, cum
multis ſimilibus à nobis congeſtis in trac.de ſucc. res.
lib.1.§.7.per totum.Nec dubium eſt, (quin vt naturali
14 ter ſentimus)vnuſquiſque† ciuium laxius arbitriũ prin-
cipi circa res & bona publica conceſſurus eſſet, & con
ceſſiſſe intelligatur , quo tempore ei Reipublicæ cura
commiſſa fuit,quam circa ſuas res , aut bona quiſque
eorum ei concederet. Vnde cum à conceſſione populi
pendeat principis poteſtas,qui non tam priuatas ſingu
lorum res & familias,quam publicas res & gubernatio
nem commiſiſſe videtur,par eſt,vt laxior pleniorq; po
teſtas principi circa eas res publicas pœnamque Reipu
blicæ applicandam remittendam, ei competere intelli-
gatur,quam circa remittendam pœnam parti applican
15 dam.Simillimum eſt , ꝙ etiam † iudex ordinarius licet
mulctam parti læſæ applicãdam remittere nequeat.Bal.
in l.reſcripta,ad ti.C.de preci.Imper.off.gl & Doct.in
l venia.C.de in ius vocand.Barb.conſ.11.col. antepen.
lib.4.Alberi.de Roſa.in l.quicunque,col.2.C.de ſeruis

fugitiuis.Nicol.Boerius.deciſ. 349. quæritur an ciuiliter.num.3.Lucas de Penna in l.prædia.C.de locat.prædi.ciuilium.li.11.tamen eam mulctam ærario publico applicatam iudex poteſt remittere ob paupertatem dãnati,vt ex communi opinione reſoluit Boerius ipſe,vbi ſuprà per l.illicitas.§.fi.vbi ita tenent glo.Bar.Alberi.& Ang.ff.de off.præſid.l.fi.vbi Io.Faber.C.de modo mulctæ.Limita tamen vt talem pœnam talionis Princeps remittere poſſit,quæ ex leuioribus eſſet: nam ſi eſſet magna,ita vt veriſimiliter populus talibus auſis aut facinoribus veniam dare non concederet,aliud eſſet,vt ſuprà diximus,& in d.§.7.

16 Denique ea pœna talionis,de qua proximè mentionem habuimus,iam ferè in deſuetudinem abijt,arg.tex.cum ibi notatis in §.de Inſt.de iniur. & non immeritò ſecundum Dom.Sot.vbi ſuprà,quia nimis dura (inqt) erat cùm ſatis ac ſatis eſſe deberet,ſi occidens cum effectu occidatur,abſque eo quod etiam occidatur ille, qui occidere conatur eſt,licet id perficere non potuerit,ſed eam pœnam iuſtiſſimam eſſe omni iure incõperto eſt.Nam iure Regio Hiſpanorum ita cautum,reperitur per l.Taurinam.fi.l.42.tit.16.par.3.l.13.tit. 8.li.2.fori.l.3.tit.12.lib.4.eod. vol.l.115.l.128.in legib.Styll.l.2,tit.6.lib.8.ordin.& iure ciuili idem ſtatutum per d.l.mulier,& l.quæſitum.ff.ad Turpi.& idem de iure canonico per c.Paulum,& c.ſi quis iratus.2.q.3.cum ſimilibus,& c.calumniator,& c.qui non probauerit. ead.cau.& q.Idem iure diuino,vt Exodi 21.ibi,Oculum pro oculo,dentem pro dente.& Deutero.19.cum diligentiſſimè perſcrutantes inuenerint falſum teſtem dixiſſe cõtra fratrem ſuum mendacium,reddẽt ei ſicut fratri ſuo facere cogitauit.Idem eſt de iure naturali vel gentium, vt ſignificat Ouidius dum cecinit,

Nec enim lex iuſtior vlla,
Quàm necis artifices arte perire ſua.

Has autem leges ſi quæras,in deſuetudinem,vt duræ abierunt,fatetur id Dominicus,vbi ſuprà , & non iure, vt nobis videtur,cùm,vt proximè diximus,nulla lex iuſtior quàm necis,artifices arte perire ſua , ꝙ ſi dixeris, non debet quis bis puniri pro eodem delicto,iuxta illud Naum 1.Non iudicabit Deus bis in id ipſum. Sed vt dd.iuribus patet,calumniator ille,qui accuſabit fit infamis,ergo nulla alia pœna debet puniri,ita Sotus, vbi ſuprà.ſed nihil eſt,nam ſemel tantùm punitur,vnaq; punitio eſt,etiam ſi varias pœnarum ſpecies aut formas continere uideatur,id quod etiam in leuibus delictit fit,in quibus ſolet quis,& infamiæ,& pecuniarum, & aliarũ rerum pœnas ſubire,vt in prin.& per totum titulũ Inſt. de pœna temere litig.& §.fi.Inſt.ſi quadrup.pauper.ibi.nunquam.n.actiones præſertim pœnales alia aliam cõſumit.l.nunquam.ff.de priua.delict.& auth. bona damnatorum,cùm ibi nota.C.de bon.damn.& quod tradit Hieronymus Cagn.in leg.ſeruitutem,ad fin. ff.de reg.

17 iur.Neque ad rem pertinet.quod Sotus ait,non debere pœnam excedere metam aut menſuram damni dati.vnde & ſi,qui cum effectu occidit ut moriatur par ſit,tamen,qui non occidit,ſed tantùm occidere tentauit, ſi moreretur,pœna eſſet maior quàm damnum datum. Sed quid dices in furto?vbi manifeſtum ſit , pœna quadrupli eſt,ſi non manifeſtum,dupli. §. quadrupli,& §. dupli.Inſtitut.de action.& ferè per totum Inſtituti. de vi bon.rapt.Quinimmò id tantũ abeſt à vero, quòd potius pœna delicti ſemper excedit damnum datum , idque ideo fit,vt reliqui ciues ſic perterriti à ſimilium facinorum perpetratione abſtineant.leg. prima.ff.de iuſt.& iure.

Quinimò hic æqualitas eſt , Nam qui capitaliter me accuſauit per calumniam, tunc & ego & ille ſumus in pari periculo , quia ſi ille mentitis fortè teſtimonijs probauerit crimen obiectum,peribo, ſi non probauerit,ipſe peribit,ergo ſumus in pari periculo , quamuis non in pari culpa,cùm ille eſſet noxius , ego innocens, ergo longè mitius cum illo,quàm mecum agitur.

Denique aut ille fuit in dolo, & tunc pœna talionis iuſtiſſima eſt,aut in culpa tantùm , & tunc alia mitiore puniendus eſt,aut nec in dolo neque in culpa, & tunc puniendus non eſt.Et pœnam talionis contra doloſum accuſatorem non imponere,quò liberius impuriſſimi hominum viros bonos impetant,procedit ab impuriſſimorum iudicum,aduocatorum,ſcribarum & ſimilium praua conſuetudine & cupiditate, quæ non conſuetudo,ſed corruptela eſt.

S V M M A R I V M.

1 *Diſpenſare an princeps poſſit? ardua q.*
2 *Diſpenſare quid ſignificet?*
3 *Diſpenſare circa leges tenentur omnes Principes & magiſtratus,ſecundum veram vocis ſignificationem.*
4 *Diſpenſare ex gratia principibus non licet , niſi quatenus expreſſim vel tacitè,vel veroſimiliter ſibi fuerit à populo conceſſum.*
5 *Legum verbis aut ſcriptura non obligamur, ſed earum ſenſu.*
6 *Diſpenſationis quæ vtilitas.*
7 *Diſpenſare & temperare idem ſunt.*
8 *Diſpenſare ex iuſtitia eſt opus neceſſitatis, non voluntatis contra nouiſſ.nec cum quibuſdam tãtum, ſed cum omnibus fieri debet,qui eadem cauſa fuerint, contra nouiſſ.nec in quibuſdam tantùm caſibus,ſed in omnibus,in quibus par ratio inueniatur.*
9 *Diſpenſatio alia ex gratia,alia ex iuſtitia.*
10 *Diſpenſare quando ſit,vel non ſit peccatum.*
11 *Diſpenſatio ex iuſtitia , eſt mentalis legis declaratio.*
12 *Legis ratione in particulare ceſſante ipſo facto,enodatur ille à legis vinculo,contra nouiſſ.*
13 *Diſpenſatio ex iuſtitia requirit cauſam iuſtam diſpenſatio ex gratia nullam.*
14 *Ieiunium non ob ſolam carnis macerationem inductum eſt,contra nouiſſ.*
15 *Legis cauſa ceſſante,ceſſat lex,contra nouiſſ.*
16 *Diſpenſans & diſpenſatus,quando peccent,vel non peccent,egregia quæſtio.*
17 *Cauſa iuſta præſumitur in Principe.*
18 *Diſpenſatur ex iuſtitia in his , quæ ſunt iuris diuini.*
19 *Diſpenſatio ex iuſtitia fieri poteſt in his, quæ ſunt iuris naturæ.*
20 *Diſpenſatur ex cauſa,vt non fiat citatio.*
21 *Diſpenſari poteſt ex cauſa , vt exceptio non admittatur.*
22 *Diſpenſatur cum iure poſitiuo.*
23 *Diſpenſat Epiſcopus ex cauſa cum iure Canonico , non alias.*
24 *Diſpenſatio ex cauſa fit ab inferiore,quò ad legem ſuperioris.*
25 *Diſpenſat ex cauſa Epiſc.cum pœnitentia à Papa iniuncta.*
26 *Diſpenſare commutando teſtantium diſpoſitionem an Epiſcopus poſſit,ardua q.*
27 *Intell.clem.quia contingit,de relig.dom.*
28 *Diſpenſatio ſuperioris præſumitur facta ex iuſta cauſa, aliud in inferiore.*
29 *Diſpenſat Epiſcopus circa votum.*
30 *Diſpenſat Epiſcopus cum ſtatutis Eccleſiæ.*
31 *Nobilitas quid.*
32 *Nobilitatis commendatio.*

33 *Obligatio facti an ſit præciſa.*
34 *Facti obligatio deſcendens à lege eſt præciſa.*
35 *Facti obligatio deſcendens ab vltima voluntate eſt præciſa.*
36 *Facti obligatio iurata eſt præciſa.*
37 *Facti obligatio in iudicijs eſt præciſa.*
38 *Intell.l.ſi quis ab alio.§.ſi.ff.de re iud.*

CAPVT XXV.

1 SEXAGESIMOSECVNDO apparet etiam ex noſtra principali ſententia, quid reſpondendum ſit in illo articulo,quo quæritur,an† cum legibus
2 diſpenſare liceat,& ſane diſpenſare † nihil aliud ſignificat proprie quam diſponere. Vnde Manilius Aſtro.lib. 1.ſic ſcripſit.

Hoc opus immenſi conſtructumq; corpore mundi,
Membraque naturæ diuerſa condita forma,
Aeris atque ignis,terræ,pelagique iacentis,
Vis animæ diuina regit,ſacroque meatu
Conſpirat Deus,& tacita ratione gubernat.
Et multa in cunctas diſpenſat fœdera partes
Altera,& alterius vires faciatque feratque,
Summaque per varias maneant cognata figuras.

Rurſus idem Manilius lib.2.Aſtro.

Vt neque deficerent vndæ,neque ſydera nobis,
Nec cælum iuſto maius ve minus ve volaret,
Motus alit,non mutat opus,ſic omnia toto
Diſpenſata manent mundo,dominumque ſequuntur,
Hic igitur Deus & ratio,quæ cuncta gubernat.

Ecce igitur , verbum Diſpenſata ſignificat idem quod diſpoſita conſtanter,& quaſi incommutabiliter , vel ēt commutabiliter.Idem fere ſignificat apud Colu. dum ait.Cœleſtes imbres alendis ſeminibus diſpenſet,quòd & vult Calepinus in verbo, Diſpenſo. & in eundem ſenſum Apoſtol.1.ad Corin.9.ait: Diſpenſatio mihi credita eſt,hoc eſt,recta diſpoſitio,nec enim tam ſe ſuperbire ſignificare voluit,vt elatus feroxq; iactaret omnium tranſgreſſionem,& violentiam ſibi fore permiſſam . & ita S. Thom.& qui eū refert, Dominicus Sotus de iuſt. & iure lib.1.q.7.ar.3.aiunt,q diſpēſatio proprie importat commenſurationem alicuius communis ad ſingula. Cæterum apud noſtros iuris interpretes longe in diuerſum ſenſum vſurpatum hoc verbum eſt.Nā paſſim ſumitur pro eo,quod eſt iura,aut leges tranſgredi,& inde ſæpe diſputant,An id ſine cauſa, an demum cum cauſa fieri fas ſit. Secundum priorem ſenſum ſi quæreretur ,
3 an princeps,aut gubernator Reipublicæ poſſit cum legibus diſpenſare.reſponderem non ſolum poſſe, ſed ēt debere,& neceſſe habere.Namque vt vmbra corpus,ſic principis,aut magiſtratus eſt leges inſequi, & cuſtodire , (vt fuſe in principali ſententia noſtra oſtendimus), ergo ſi diſpenſare eſt recte,& quoad fieri poteſt incommutabiliter diſponere, par eſt,vt hi circa leges diſpenſare teneantur,hoc eſt,omnia ſecundum leges diſponere diſpenſare,& gubernare.

Cæterum ſi diſpenſatio accipiatur iuxta poſteriorē ſenſum pro legis tranſgreſſione,tunc videndum eſt,an
4 †,per Principes vel magiſtratus,& quibus ex cauſis fieri poſſit,aut liceat,& ſit firma concluſio,id neque principibus,neque magiſtratibus licere,niſi quatenus expreſſim.aut tacite,veriſimiliter, aut certo ab eo conceſſum ſit,qui imperium eis commiſerit.l.diligenter.ff. mand. §.item is qui exequitur.Inſt.eod.tit.l.3.§.in bello.ff. de re milit.l.ſi duobus,in fi.ff.de neg.geſt.l.qui in aliena.§. libertos.eodem tit.l.ſi creditor.§.1.ff.de peculio,dixi in ſimili de ſucc.crea.l.1.§.4.ad finem.facit l. ille a quo.§. tempeſtiuū.ff.ad Trebell.expreſſim,vt in terminis omnium iurium,quæ collocata ſunt ſub tit.C.& ff.de ſent. paſſ.& reſt.& per totum tit.in auth.quibus modis nat. eff.ſui.& per totum tit.in auth.quib.mod.nat.eff.legi. & per totum titulum,C.& ff.de natal.reſtit.tacite, vt in terminis l.1.ad finem.ff.de conſtit.prin. §. ſed & quod princip.Inſt. de iure nat. Nam tunc demum intelligo aliquid ex gratia a principe fieri poſſe,& contra legum diſpoſitionem,quando veriſimile eſt ſub generali commiſſione ſibi a populo data(vt d.l.1.& d §. ſed & quid principi)id comprehenſum fuiſſe , vel ſi comprehēſum non fuit,quādo id erat huiuſmodi,vt modo cum ea res agitur . veriſimile ſit id ipſi principi populum minime abnegaturum,pro cauto enim haberi debet, quod veroſimiliter interrogati reſpondetur, aut concederent . Gloſſ.communiter ibi,& vbique app. in l. tale pactum. §.ſi.ff.de pact.& multa in ſimili,quæ diximus in lib.1.§. 4.ad finem,de ſucc.crea. Veriſimilitudo autem colligitur,quando res,de qua agitur, erat modici præiudicij , aut modici momenti,vt(arg.l.ſcio.ff.de minoribus)plene diſſeruimus lib.1.de ſuc.reſol.§.7.per totum.Colligiturque ea veriſimilitudo alijs modis:arg.l.ſi ſeruus plurium.§.ſi.cum ibi traditis per Doct.ff.de legat. 1.dixi plene de ſuc.progreſſu.lib.1.in præf.præſertim in num. 41.cum pluribus ſeq.& præced. Ius autem intellige de legibus,aut moribus cuiuſque ciuitatis.§.1.Inſt.de oblig.ibi.ſecundum noſtræ ciuitatis iura,& in princ.Inſt. de offic.iudicis,ibi,legibus aut moribus, facit l.omnes populi.l.ius ciuile.ff.de iuſt.& iure.§.ſed naturalia.Inſt. de iure nat.Ergo diſpenſare ex iuſtitia omnis princeps & magiſtratus non ſolum poteſt, ſed etiam tenetur . Nam illud comprehenditur ſub iuriſdictione , quæ eſt poteſtas publica cum neceſſitate iuriſdicendi,ſed diſpēſare ex gratia,nec licet principibus, nec magiſtratibus , niſi quatenus a populo eis conceſſum fuerit expreſſim vel tacite,vel veroſimiliter.

Itē declara, Nam princeps,aut magiſtratus poſſunt , debentque ex cauſa diſpenſare:nam paſſim euenit,vt leges,quæ in communi vtiles ſunt,quibuſdam in caſibus aut temporibus,aut locis,aut à quibuſdam perſonis obſeruari non expediat . Nam ecce legibus Hiſpanorum ſub titulo(de las coſas vedadas lib.ordi.)cautum eſt,ne extra regni fines quiſquam arma,aut equos,aut aurum argentum,pecuniam numeratam, aut mancipia exportet , neue quis armatus incedat . Quid ſi quis ſit extra regnum profecturus , neceſſe habet ſecum ferre pecunias impenſæ gratia,vtileque eſt arma geſtare,puta,enſem , archebuſium,loricam,& ſimilia . Vtileque eſt ſecum ferre mancipia. hiſce ergo in rebus princeps, aut magiſtratus non ſolum poteſt , ſed & (iudice me) neceſſe habet diſpenſare . Agnoſco enim id fore contra
5 verba legis,ea enim generalia ſunt . Sed † quædam leges , quæ obligant ciues(l.prima.ff.de legibus ibi, cōmunis Reipublicæ ſponſio,hoc eſt , promiſſio, vt plene expoſuimus de ſucceſ.progre. in præfat. ad princ.) non tam eos obligant in vim verborum, quam in vim ſenſus & mentis.l. non figura litterarum.ff. de action. & obligat.l.ita ſtipulatus,in mag.verſicul. Sabinus. verbo,ex mente,vbi notant Paul.Caſt.& Iaſ.ff.de verb.oblig.l.3.C.de lib. præteri.l. hæredes mei.§. cum ita.ff.ad Treb.l.pater Seuerinam.§.conditionum verba . vbi per Doct.l.quibus diebus.§.dominus.ff.de condi. & dem. l.Labeo.ff.de ſupel.leg.verba enim, (vt Cicero pro Lucio Cecinna author eſt) inuenta ſunt,quæ indicarent, non quæ impedirent noſtram voluntatem , probatur in dicta lege Labeo,cum ſimil.ſupra alleg. Nec dubiū eſt,quin ad ciuium vtilitatem,non ad eorum læſionem leges fiant.lege prima,& ſecunda,ff.de legibus.cap.erit autem lex,quarta diſt.vnde cum primum incipiunt eſſe noxiæ,licet non deſinant,donec abrogentur,vim legis habere:tamē earum executio interea ceſſat,& impe-

ditur.l.vnic.in princ.vbi plenè per Corneum.C.de cad.
toll.l.adigere.§.quamuis.ff.de iure patronatu.l. quoties
ab omnibus.C.de fideicommiſſ. dixi plenè de ſucceſſ.
progreſſu.in præfatio.
6 Et ceſſat quidem earum legum executio quò ad om
nes,& ſic in communi ſi cœperat eſſe nociua, quod ſi
non in communi cœpit eſſe nociua, ſed tantùm in par-
ticulari,idque nocumentum deſcendit ex cauſa nimis
iuſta aut neceſſaria,vt in exemplis iam numeratis, tunc
à principe fieri debet diſpenſatio vel declaratio, vt illa
lex eo caſu ceſſare intelligatur,& tunc intelligo,ꝙ ipſo
iure,vel ipſo facto,eo caſu ceſſat executio legis. Sed ad
remouendam omnem calumniæ & dubitationis occa-
ſionem,vtile eſt per ſuperiorem eam fieri declarationē.
Quòd ſi ciuis ille priuatus eam legem tranſgrederetur
ex illa iuſta cauſa,quæ ſuperiorem cogeret ad diſpēſan
dum(hoc eſt,ad declarandum,illo caſu legem ceſſare)
tunc & ſi de facto vt legis tranſgreſſor accuſari poſſet,
nec fortè accuſator quaſi calumniator iure diceretur,
tamen à ſuperiore abſoluendus eſſet, quia & ſi contra
verba,non tamen contra mentem legis auſus aut nixus
videretur,nec ut calumniator iuſtè puniretur accuſa-
tor,quandoquidem ipſe videbat concinem ſuum con-
tra legis verba auſum fuiſſe,nec poteſt quibuſlibet tan-
ta peritia eſſe,vt mentem legis ipſiuſmet verbis contra-
riam poſſint percipere aut detegere, in eo ergò vtile e-
rit ciuibus ante legis tranſgreſſionem à ſuperiore impe
trare diſpenſationem, aut legis ceſſantis declarationē,
vt ſic tuti ſint à ſimilibus accuſationibus & moleſtijs.
7 Meritò ergo & propriiſſimè ea legis interpretatio,† ꝗ
ex vera & intima eius mente contra ipſius verbi ſignifi-
cationem a ſuperiore fit, appellatur diſpenſatio quaſi
vera diſpoſitio & temperatio, inter proprietatē ſermo-
nis legalis,& legis mentem,quæ inter ſe diſſidere vide-
bantur. Nam ꝙ Manilius in locis ſupra citatis diſpenſa
re appellauit,alibi temperare dicitur. Vnde Horatius
Ode 4.lib.3.ſic cecinit:

Qui terram inertem,qui mare temperat
Ventoſum,& vrbes,regnaque triſtia.

Ecce terram inertem temperare ibi nil aliud ſignifi-
cat quàm diſpēſare,aut diſponere, id quod idem Mani
lius moderare alibi appellauit,li.2. Aſtron. ſic modula-
tus:

Ingentem & æqualem moderantē fœdere molem.
Et paululum inferius ait:
————Sic temperat arua
Cœlum,ſi varias fruges redditq; rapitque.
Sic pontum mouet,& terris redditq; rapitque.

Ergo diſpenſare nihil aliud eſt,q̃ rectè & cum debi
to temperamēto diſponere. Vnde cùm princeps & ma-
giſtratus teneantur,tanquàm legum miniſtri,cuſtodes,
& executores cuncta diſponere,ſecundum leges & iu-
ra ſuæ ciuitatis,conſequens eſt, vt nec ſine iuſta cauſa
(hoc eſt,ſine tali cauſa,quæ ex mente legis ſit) contra
legis verba diſpenſare eis fas ſit,nec vbi ea iuſta cā adſit
poſſint requiſiti a ciuibus eam diſpenſationem & inter
pretationem facere deſinere, non magis quam ius red
dere deſinere,id quod facere nequeunt, cùm oīs prin-
cipatus & iuriſdictio inducat neceſſitatem iuriſdicēdi,
vt ſupra edocemur.
8 Hinc apparet,an vera ſit concluſio doctiſſimi Do-
minici de Soto,qui ſic ſcripſit:Ille,inquit, cui regimen
incumbit multitudinis,poteſtatem habet diſpēſandi ſu
per lege humana in caſibus certis,& cum perſonis cer-
tis. Dum dixit cum pſonis certis, ſignificare uoluit nō
cum omnibus id licere. Dumque dixit in caſib.certis,ſi
gnificare voluit non in caſibus omnib. Tertiò dū dixit
ptātem hēt,ſignificare uoluit,id ei neceſſarium nō eſſe,
in omnibus his trib.longè verior eſt contraria opinio,
primum vt cùm omnibus perſonis, in quibus ceſſet rō
legis,fieri poſſit,& debeat diſpenſatio à ſuperiore. De-
inde ut non ſolùm in certis caſibus,ſed etiam in omni-
bus caſibus,in quibus finis legis ceſſat,diſpenſatio fiat.
Tertiò,vt tunc non ſolum ſuperior poſſit,ſed etiam ne
ceſſe habeat diſpenſare,vt iſthæc omnia ex ſuperiorib.
patent,quibus omnibus in ſpecie interrogatus fortè ip
ſe doctiſſimus Sotus conſentiret,quamuis ipſius verba
9 aliud videantur ſonare. Idque ſi in diſpenſatione ex iuſti-
tia,diuerſum eſſet in diſpenſatione ex gratia,quam prin
ceps liberrimè erga vnum poteſt exercere, & erga aliū
omittere,puta,natalibus reſtituere,legitimare, & ſimi-
lia,vt per totos tit.ff.& C.de nat.reſt.& in auth. quibus
mod.nat.eſſi.ſui.& quib.mod.nat.eſſi.leg.
10 Altera concluſio eſt ipſius Dominici Soti, quando
cauſa,inquit,non occurrerit rationi cōſentanea. atque
in bonum commune relata,tunc prælatum pro ſuo libi
to diſpenſare peccatum eſt,aut infidelitatis aut impru-
dentię,is enim ſi ex induſtria fecit, infidus eſt,vtpotè
tranſgreſſor muneris,ſibi commiſſi,& à ſe ſuſcepti. Sin
autem exiſtimauit diſpenſare ſine cauſa liberum ſibi eſ
ſe,iuſtitiæ peccatum eſt. Quæ concluſio & vera eſt, &
confirmat quæ à nobis proximè tradita fuerunt,eget ta
men duob.temperamentis,aut limitationibus. Prima,
quando ea diſpenſatio expreſſim à populo ipſi principi
permiſſa eſſet in ea ſpecie & ſimilibus. Altera,quando
tacitè ſoret permiſſa,tacitè autem permiſſam intelligo
quando uel res,de qua ageretur,modici momēti foret,
& hac ratione,vel alia quauis id principi à populo con-
ceſſum iri ueroſimile foret,ut ſuprà édocti ſumus.
11 Quando ex gratia & fieret & fieri poſſet diſpenſatio,
vt in legitimatione ſuprà attigimus,ſubdit ipſe Domini-
cus verba ſequentia. Si prælatus,inquit, non poteſt ſine
cauſa diſpenſare,fit ut diſpenſatio nil aliud ſit,quā de-
claratio cauſæ,ob quā ratio legis in tali caſu deficit. ne-
gatur conſequentia,nam & ſi ratio legis in hac perſo-
na deficiat,non ideò protinus à legis uinculo enodat:
ita ille,qui errat planè dupliciter,primum dum conten
dit talem diſpenſationem mentalem legis declarationē,
non eſſe(id quod iam luce clarius oſtendimus) deinde
12 dum autumat,quod ſi ſin una perſona uel caſu ceſſat ra
tio legis,non ideò ille ab illius legis obſeruatione ipſo
facto enodatur,quinimò veriſſimum eſt ipſo facto eno
dari ac laxari ſeu liberari quò ad illum caſum,quamuis
diſpenſationis impetratio utilis eſſe poſſit ad moleſtiā,
& calumniam uitandam,vt iam edocti ſumus. & Sotus
intelligendus eſt,in diſpenſatione ex iuſtitia. Nam † di-
13 ſpenſationem ex gratia princeps etiam ſine ulla cauſa
facere poteſt,tàm liberè,quam bona ſua prodigere. pri
mùm probat l.1.ff.de conſt.prin.§.ſed & quod princi-
pi. Inſt.de iure nat. ſecundum probat l. ſed & ſi lege.§.
contulit.ff.de pet.hær.l.1.§.& magis.verſ.prodegit.ff.ſi
quid in frau.patr.l.quia autem.in prin.& §.s.ff. quæ in
fraud.cred.

Neque ad rem pertinuit,quod ipſe docti. Sotus,vbi
ſuprà,affirmat,ꝙ cā ieiunij ceſſat in eo, qui carnes ſatis
maceratas hēt,& nihilominus enodatur à præcepto ie-
iunandi,quod quidem præceptū,ut ipſe ſignificat, ob
14 ſolā carnis macerationem inductum fuit. Sed † ipſe tri-
pliciter errat. Primum dum exiſtimat ob ſolam carnis
macerationē inductū eſſe ieiunium, cum & ob mentē
in Deum eleuādā ꝓceptū eſſe cōſtet,vt ex cōi Theolo-
gorū opinione reſoluimus,de ſucc.prog.in ꝑfat.nu.94.
cū ſeq. tradit Alphonſus de Caſt.de poteſt.legis pœnal.
li.1.c.5.ver.lex humana.in tertio documēto. Deinde er-
rauit,dū in eo,q carnes ſatis maceratas hēret,cām ieiu-
nandi ceſſare autumauit,cū,vt dixi,ſupſit altera cā mē-
tis in Deum eleuandę, nec dubium ſit quin quando
lex nititur pluribus rationibus, ſi earum vna ſu-
perſit,

perſit, id ſufficiat, lex ſuſtinetur, nec ipſius cauſa ceſſa-
re intelligatur, quandoquidẽ ex toto non ceſſat. l. ſi non
lex. ff. de reer. init. §. affinitatis. Inſt. de nup. And. Tiraq.
15 de cauſa ceſſ. par. 1. num. 139. Poſtremo errauit dum †
cauſa etiam ex toto ceſſante, putauit legem non ceſſare
quo ad illum articulum, & perſonam in qua ceſſabat: cu
ius contrarium verius eſſe iam oſtendimus, quæ omnia
procedũt facilius quo ad leges profanas quam quo ad
diuinas. ſubdit idem Dominicus Sotus, vbi ſupra. In his
16 † autẽ (inquit) quæ meri ſunt poſitiui iuris, diſpenſatio
ſine cauſa à peccato non excuſat, veruntamen diſpenſa
tio tenet, tametſi Caietanus loco citato, & in ſua ſum-
ma in verbo, diſpenſatio, neque in his pacatas cẽſet eo-
rum conſcientias, cum quibus ſine cauſa diſpenſatur, &
ratio eius eſt, ꝙ licet tollatur ius poſitiuum, ſupereſt ni
hilominus legis naturalis vis, quæ eſt, ne quis abſq; cau
ſa reipublicæ ſe oneribus ſubducat, hoc autem nondũ
equidem mecum conſtitui quantum valeat. enim vero
ſi exoneratio mea, oneratio eſſet aliorum, vt cum quis
priuilegium procurat, quo ſe tributis ſoluendis abſque
cauſa ſubtrahat, vnde aliorum vergit aggrauatio, pecca-
tum eſſet mortale. In ieiunijs autem non eſt tam planũ
(niſi vbi exemptus ſcandalum daret, illo autem ceſſan-
te, forſan culpa non eſſet peior quam venialis, hæc ille.
Quid dicendum? & ſane ſunt tres caſus, aut enim ma-
teria ſubiecta modici momenti eſt, aut magni, aut dubi
tabiſ. Primo caſu ſint tres concluſiones, quòd valet di-
ſpenſatio etiam ſine vlla cauſa, & diſpenſans nõ peccat,
& diſpenſatus ſimiliter expers peccati eſt, Nam hæc eſt
illa diſpenſandi, & gratiam faciendi facultas, quæ omni
iure ſublimioribus poteſtatibus cõceſſa eſſe videtur in
his modicis, arg. l. 1. ad fi. ff. de conſt. prin. §. ſed & quod
princi. Inſt. de iure nat. iuncta l. ſcio. ff. de minor. & quæ
plene diximus de ſucc. reſol. lib. 1. §. 7. Alter caſus, quan-
do res magni momenti eſt, ita vt diſpenſatio noceat, &
tunc ſine cauſa non valere, ſiue fiat a Papa, ſiue ab alio
principe ſeculari, vel eccleſiaſtico per fundamenta no-
ſtræ principalis ſententiæ, quę habet omnem poteſtatẽ
ad vtilitatem, non ad læſionem conceſſam videri, ergò
diſpenſans peccare intelligetur, & ſimiliter is, qui tali di-
ſpenſatione vteretur. Vltimus caſus, cum ſumus in du-
bio, quia vix apparet vtrum læſionem magnam ea diſpẽ
ſatio induceret, an forte modicam, aut omnino nullam:
& tunc ſtandum eſt diſpenſationi, quia cum nullius ſen-
ſus eſſe præſumatur, qui ſenſum vincat principalem, l. fi.
C. de legib. euenit vt in re dubia præſumatur iuſtũ aut
tolerabile, quod à ſublimioribus poteſtatibus geſtum
fuerit, vel a legislatoribus. l. 1. §. initium ibi, quia mode-
ratam hanc ætatem prætor ratus eſt, vbi not. Glo. ff. de
poſtul. l. proſpexit. ff. qui, & à quibus. l. non omnium. ff.
de legib. vbi notat Bal. idem Bal. in l. de quibus. ff. de le-
gibus, & plene in ſimili per And. Tiraq. in præfat. tract.
de vtroque retra. num. 75.

1. Ergo ſi cum mos aut ius eſſet poſitiuum in quadam
prouincia miſſas cum ſonoroſis cantibus celebrãdi, in
quodam oppidulo Papa diſpenſauit, vt ſine cantibus ce
lebraretur ob meram rectoris gratiam, licet cauſa diſpẽ
ſandi ibi nulla fuiſſet, valeret diſpenſatio, & tam diſpen
ſans, quam diſpẽſatus expers peccati foret, quia res pau
17 ci momenti eſt. Quod autem † in principe præſumatur
iuſta cauſa, notant communiter Doct. in d. c. quę in Ec-
cleſiarum, vbi latiſſime Fel. in 22. col. in 5. concluſio. de
conſt. Gl. Bar. & Doct. in l. Relegati. ff. de pœnis, idem
Bar. in l. conficiuntur. ff. de iure codicillorum, Cynus,
& communiter alij in l. quoties. & in l. reſcr. C. de preci
bus Imperat. offer. & in l. fi. C. ſi contra ius, vel vtil. pub.
Innoc. in c. ad aures, de temporibus ord. Iac. Butr. in l.
præſcrip. C. ſi contra ius, vel vtilit. publ. Bal. in d. l. præ-
ſcriptione, & in d. l. reſcripta, & in l. ſi teſtamentum, &
ibi Iaſ. & Doct. C. de teſt. & in præludijs feu. in 9. col. &
in c. eccleſia Sanctæ Mariæ. vt lite pend. Panorm. in c. ſi
quando. col. fi. de reſcriptis. & in c. niſi ſpecialis, col. 2.
de offic. deleg. & in c. cum veniſſent. col. 3. de iudicijs,
& in c. quanto. in col. 4. de iureiur. & in c. cum inter. de
excep. & in c. cum olim. in 8. col. & in c. in cauſis. in 2.
notabili, de rẽ iud. Ant. & Imo. in c. cum inter, de renũ.
& in c. conſtitutus. de religioſis dom. & in c. quia pleri
que, de immunitate eccleſ. Gemin. in c. grandi. in 2. col.
de ſupplenda neglig. præla. lib. 6. Ang. in cõſ. 368. incip.
Sereniſſimus princeps. Pet. de Anch. in cõſ. 288. incip.
vltra alia. Raph. Fulg. in conſ. 143. incip. Ant. Salyc. in l.
nec cauſas. C. de appell. Mari. Soc. in conſ. 143. incip. vi-
ſa bulla. col. 5. vol. 2. Lud. Rom. in cõſ. 436. incip. quod
indultum. in 4. col. Nicol. Milis in repert. ſuo, in verbo,
princeps. verſ. Princeps præſumitur. Philippus Corn. in
conſ. 199. incip. quanquam, in 2. col. vbi inquit, ita com
muniter teneri. Alex. in conſ. 3. incip. viſis codicillis. in
fi. col. & in conſ. 94. incip. Conſideratis his. in vlt. col. &
in conſ. 115. incip. viſis inſtrumentis, in 6. col. & in con
ſil. 136. incip. viſo & examinato, in 1. col. vol. 1. & in con
ſil. 146. incip. nec arguendi ſumus col. 7. vol. 2. & in cõſ.
155. incip. videretur in conſultatione. col. fi. vol. 6. & in
conſ. 101. inc. ſuper primo dubio. col. 2. & in conſ. 224.
vol. 7. Bar. Soc. in conſ. 87. in 10. col. & in conſ. 120. in-
ci. Memini me alias conſuluiſſe. col. 8. vol. 3. Iaſ. in d. l. ſi
teſtam. C. de teſtam. & in conſ. 105. incip. in cauſa mota
col. fi. vol. 1. & in conſ. 144. incip. circa primum dubiũ
in 3. col. & in conſ. 227. incip. Carolus. in 10. col. & in
conſ. 223. incip. Præſens conſultat. in 3. col. & in conſ.
236. incip. Viſo titulo quæſtionis, in 2. col. vol. 2. Petrus
Belluga. in ſuo principum ſpec. in rub. 46. de donatiuo
Curiæ. §. 1. Alb. Brun. in conſ. 1. in 2. col. in fi. Ioa. Cam
pezius in quodam ſuo conſilio poſito inter conſilia di-
cti Alberti Bruni, incip. viſo themate. Carolus Ruin. in
conſ. 76. incip. primo eſt videndum. in 6. col. & in conſ.
143. incip. ſic alias dixi. col. pen. vol. 5. Antonius Capy-
cius in Deciſionibus Neapolitanis, deciſi. 51. incip. in
cauſa Antoniæ, in fi. colum. Hippolytus de Marſilijs in
ſing. 6. incip. in principe. Ludouicus Gozadinus in con
ſil. 5. incip. an in quæſtione propoſita col. 6. verſ. 7. ad-
duco. & in conſ. 41. incip. quæritur an frater, in penult.
col. Stephanus Bertr. in conſ. 340. incip. ſpectabilis vir,
vbi hanc dixit magis communem eſſe opinionem, vol.
1. & in conſ. 340. incip. Benemerite. vbi etiam hanc di-
xit magis communem opinionem, vol. 3. in quibus con
ſilijs hoc limitat atque declarat, & plures authoritates
refert & voluit Caſelianus Cotta in ſuis memorabilib.
in verbo, Papa. & Marian. Soc. iun. in conſ. 55. incip. Iu-
ſtiſſimi iudices, in fin. col. & in conſ. 75. incip. Quam-
quam, in 7. col. Ergo in dubio etiam in ijs, quæ ſunt ex
iuſtitiã (in quibus loquitur Sotus, vbi ſupra) cum iuſta
cauſa in principe præſumatur, conſequens fit, vt diſpẽ-
ſatio teneat, & nec diſpenſans, nec diſpenſatus peccent,
quod ſi conſtaret non adeſſe iuſtam diſpenſandi cau-
ſam, magis eſt, vt diſpenſatio a principe ſæculari facta,
non teneat de iure, cum, vt habet noſtra cõcluſio prin-
cipalis, omnis princeps ſubſit legibus: ergo ſi ea diſpen
ſatio ad effectum perducatur, & diſpenſans mortaliter
peccaret, ꝙ Sotus & Caietanus ſupra relati volũt, & di
ſpenſatus etiam peccaret, ꝙ Caietanus tenet Soto repu
gnante, ſed vterq; errat dum diſpenſationem valere exi
ſtimant, quaſi princeps legibus ſit ſuperior, cum regula
riter ſit inferior, in Papa autem diſpenſante forte ꝓce
derent ſententiæ Caietani, & Soti. Sed uerius eſt, quòd
quando ius etiam poſitiuum erat vtile, contra id ſine cã
non poteſt Papa diſpenſare, quia eius poteſtas eſt ad
bonum, non ad malum, ergo & ipſe peccaret, & etiam
diſpenſatus, vt dicam infra c. ſeq. num. 26.

18 Denique †ex cauſa diſpenſari poſſe variè intelligitur,
primùm quò ad ius diuinum,vt plenè per Decium cõſ.
212.in pręſenti.col.2.idem Decius in c. quæ in Eccle-
ſiarum.de conſtitutionibus.Fernand.Loazes in conſ.ſu
per matrimonio regis Angliæ,in 2.principali dubitatio
ne,in 2.funda.pro parte affirmatiuâ.Franc. Curt.conſil.
29.viſo priuilegio.& conſ.ſæpè.20.nu.col.2.ce mmuni-
ter Doct.in d.c.quæ in Eccleſiarum,& in c.poſt tranſ-
lationem,de renunciatione.Vincentius, Ioannes And.
& Abbas in c.propoſuit,de conceſſione præbendę, gl.
in verbo,exemptus.& ibi Doct.in cap.à nobis.decimis.
Bart.in procemio.ff.in 6.col.& in l.ex hoc iure gentiũ.
ff.de iuſt.& iure,& in d.l.omnes populi.eodem tit.& in
l.reſcripta.C.de precibus Imperato.offeren.& in l.fina.
C.ſi contra ins vel vtilitatem public.& in l.1.ff.de con-
ſtitut.principum.Albericus de Roſate in 1.parte ſtatu
torum.q.7.Bald.in authent.ad hæc.C.de vſuris.& in le.
1.C.de iure aureorum annulorum.Alexand.in conſilio
249.incip.pro inueſtigatione.col.3.vol.2.& in conſilio
183.incip.perſpectis verbis,col.fin.vol.5.Marianus So-
zin.in conſil.28.incip.circa primum quæſitum. uolu.1.
Philippus Cornelius conſ.189.incip.quanquam. col.2.
volum.4.Felyn.in c.poſtulaſti.col.15.verſ.tertius caſus.
de reſcriptis.& in c.humilis,de maioritate & obed.id q
procedere in omnibus præceptis decalogi, vt ex cauſa
cum eis diſpenſetur,diſſeruimus de ſucceſſionum pro-
19 greſſu in pręfatione circa principum.Idem †quò ad ius
naturale,vt ex cauſa etiam cum eo diſpenſare fas ſit, ibi
docuimus.Vnde & ſi deſenſio ſit de iure naturali,cum
ea tamen ex cauſa diſpenſatur,& impeditur per ſummũ
Pontificem,ita Alberic.in l.omnes.col.1.de epiſcop.&
cleric.Decius in c.dilecti.col.7.de exceptionibus. Nel-
lus in tractatu bannitorum in 2.quæſt.ſecundi tempo-
ris.Alex.in l.cùm mulier.col.5.ff.ſoluto matrim.Turre
Cremata in c.1.5.diſtin.Ang.in l.ſi ſic.ff.de leg.1.Doct.
in §.ſed naturalia.Inſtit.de iure natural.Loazes in conſ.
20 pro Marchione de Velez,pag.337.Vnde ex cauſa †prin
ceps diſpenſat,vt non fiat citatio,gloſſ.notabilis in l.an
tepenul.ff.ex quibus cauſis maio.quę communiter ap-
probatur,vt dixi in d.præfatione,num.99.Quibus adde
omnes Doct.in c.inter quatuor,de maio.& obed.Ioſ.
And.in d.c.1.de cauſa poſſeſſionis,& proprieta.& in ad
ditione ad Speculum in tit.de ſenten.§.iuxta.verſ.eſt &
nulla.Bald.in l.2.C.quomodo & quando iudex.& in le.
ne cauſas.C.de appell.Alex.in conſ.2.colũ. 4. volum.1.
Franciſcus de Curte in conſ.20.incip.ſæpè nume.in 2.
& 3.col.& Matth.de Afflict.in deciſio.Neapol.deciſio.
21 391.incip.Fuit dubitatum,in 2.col.Et ſimiliter †ex cau-
ſa princeps diſpenſat,vt exceptio impediatur, quamuis
ſit iuris naturalis,vt ex communi opinione reſoluimus
in d.præfatione,num.109.verſ.proinde cum exemptio.
Enim vero in ijs,quæ ſunt de iure poſitiuo, ſine dubio
fieri poteſt diſpenſatio ex cauſa,vt ſupra diſſeruimus.

Vnde cùm per inferiorem ex cauſa diſpenſetur quò
ad ius,ſiue naturale,ſiue diuinum,ſiue poſitiuũ,euenit,
22 vt quamuis †Epiſcopus ſine cauſa contra ius canonicũ
non diſpenſet.d.c.poſt tranſlationem.& c.fin.& ibi Ho
ſtienſis & alij de officio Archid.ex cauſa tamen id effi-
cere non prohibetur,per legem ſi hominem.ff.mand.
tradunt Doctores in l.1.vbi Iaſ. C.de precibus Imper.
offer.idem Iaſ.in l.nemo poteſt.2.lectu.colu.2.ff.de le.
1.Felyn.in ca.ſal.7.de conſti.Alex.in rubr.ff.de officio
23 eius.Fely.in c.1.3.col.de reſcr.idem Fely.in c.1.co.4.de
ſponſa.Alex.in l.ex duobus.§.etiam.ff.de vulg.Io.Bapti-
ſta de ſancto Seuerino in repet.le.omnes populi,in 38.
col.& ibi Iaſon in prima lectura.ff.de iuſt.& iure.Io.de
Lignano in d.c.at ſi clerici.& ibi Panor.& Modern.de
iudicijs.idem Panorm.in d.c.fi.de conſuetudine Archi
diacon.in d.c.licet.de electione.lib.6.Cardinalis in ca.
ſtuduiſti.de officio legati.Albericus de Roſa.in 1. par-
te ſtatutorum,in 7.q.verſ.quid ſi ſtatutum.Bald.in repe
ti.l.2.ff.de iureiu.& in additione ad Speculum,tit.de
feudis.Rom.in l.1.ff.de iuriſdictione omnium iudi.&
in conſ.325.incip.quo ad primum,in 2.col.& in conſ.
428.incip.in terminis,in fi.col.& in ſingulari 486.inci.
ſed an poſsit epiſcopus.Andræas Siculus in d.ca.1.& in
rubr.C.qui admitti.in 24.col.& in conſ.36.incip.ſapiẽ-
ter.col.15.vol.2.& in conſ.1.col.22.& in conſ.76.incip.
Illud in medium afferam.col.3.vol.3.quod intelligo in
diſpenſatione ex iuſtitia.nam in ea,quæ ſunt graui, &
ſine vlla cauſa fieri poteſt diſpenſatio, quaſi tam cõceſ
ſa principibus ea videantur,quàm proprium ſuum patri
monium,quod prodigere fas eſſe, ſuprà oſtendimus.

24 Hinc eſt,q inferior,†& ſi legem ſuperioris regulari
ter alterare nequeat,l.minor magiſtratus.ff.de arb.l.ille
à quò.§.tempeſtiuum.ff.ad Treb l.fin.C.de legib.tamẽ
id intelligitur ſine cauſa,vel generaliter quo ad omnes
caſus,& perſonas.& res.Caterùm ex cã, quò ad res cer
tas,vel perſonas,in quibus ea cauſa concurrit,poteſt.ſic
25 que cum Papa †imponat poenitentiam transferendo vo
tum,eam poenitentiam epiſcopus commutare poteſt.
Ita Ludo.Rom.ſingulari.460.Papa.in c.tempora poeni
tudinis.26.q.7.l.ſi quis libellos.C.de appe. idem Ludo-
uicus Romanus conſil.428.in terminis,ad finem.Iaſ.in
l.omnes populi,col.3.ff.de iuſt.& iur. Hippolytus Mar
ſil.in l.1.§.fin.num.28.ff.de q.idem Marſil.ſingula.2a ra
iuſta cauſa.Fely.in c.accuſanti.in fine,de accuſat.Iaſon.
in l.1.Inſt.2.C.de precibus Impera.offer. Hippoly.Mar
ſil.in l.1.§.ſed & ſi quis.ff.de falſis.col.1.& ſingu.182.iu
dex.& Nicola.Pigno.in add.ad Romanum d.ſing.460.
Qui omnes idem ſentiunt in quolibet iudice aut magi
ſtratu reſpectu legis à principe ſuo, vel à ſua republica
latæ,mouentur omnes per l.ſi hominem.ff.mand.Loa-
zes.conſ.pro March.de Velez,pag.329.
26 Hinc eſt,q licet †ſoli Romano Pontifici videatur li-
cere commutare pias teſtatorum voluntates, vt in cle-
ment.quia contingit, in princip. de religio domibus
ibi,cùm tamen ea,quæ ad certum vſum largitione ſunt
deſtinata fidelium,ad illum quidem, non ad alium(ſal-
ua ſedis Apoſtolicæ authoritate)conuerti debent.Glo.
& Cardinal.in clement.vt hi qui.§.illi verò, de ętate &
qualitate verb.annexi.Ex cauſa tamen epiſcopus id fa-
cere non prohibetur,vt eſt communis opinio.quam te
nent Panormit.Corſetus & alij in capitul. cùm acceſ-
ſiſſent,de conſtitut.Abba.& alij in capitul. cum vene-
rabilis,de exceptio. Lambertinus de iure patronat.in
prima parte prima libri.9.quæſtion.princip. articul.ſe-
cundo.facit leg.prima.princip.& leg.prima.ff.vbi pupil
lus edu.debeat.Bartol.in fin.per illum textu.ff. de ope-
ri.publ.Alexander.conſilio ſeptuageſimotertio.in cau-
ſa.libro ſeptimo.Matthæus Afflictus in capitul. primo.
§.item ſi fuerit. quibus mod. feud. amitt. Fernandus
Loazes conſilio,pro Marchion. de Velez, dubi. prim.
pag.347.id quod etiam ipſe Papa abſque cauſa facere
non poteſt,vt ipſe ibidem firmat poſt Baldus. & Cor-
neum,quos allegat in lege ſi teſtamentum. C. de teſta-
27 men.Ergo ſi † ex cauſa id tam epiſcopo quàm etiam
Papæ licet,ſine cauſa verò neutri eorum fas ſit, tunc
apparet nullam eſſe differentiam inter Papam, &
alios, quod eſt contra dicta clement. quia conti-
git,ibi,ſalua quidem ſedis Apoſtolicæ authoritate,reſp.
ſecundum Loazes,poſt ipſum Baldum, & Corneum.
quòd ſine cauſa immò Pontifici de poteſtate or-
dinaria minimè licet, ſed tantùm de poteſtate
abſoluta. Epiſcopo autem nec de ordinaria, nec
de abſoluta, quia in inferioribus abſoluta pote-
ſtas non eſt. Nos autem negamus Papæ ſine cauſa id
fas

fas eſſe, etiam de poteſtate abſoluta, ex noſtra principali ſententia, quæ habet vtranque poteſtatem, tam eccleſiaſticam, quam profanam, ob meram ſubditorum, nō ob regentium vtilitatem datam fuiſſe, ſicque poteſtatem abſolutam, hoc eſt, à legibus enodatam, in nullo principum legitimorū reperiri, conſtanter adfirmantus vt ſupra plene edocemur. & differentiam, quam dicta clem. inter ſummum Pontificem, & reliquos facere voluit, in eo dūtaxat eſt, quòd in ſuperioribus, qualis eſt ſummus Pontifex, ſemper præſumitur iuſta cauſa, quandiu non probatur contrarium: in reliquis autem non vtiq; vt tradunt Felynus, & alij in c. quæ in Eccleſiarum. col. 22. de conſt. Glo. Bart. & alij in l. relegati. ff. de pœnis. Innocen. in c. ad aures, de temp. ord. Barthol. in l. conficiūtur. ff. de iure codicil. Bald. & Iaſ. in d. l. ſi teſtamentum. C. de teſt. & Bal. in præludijs feudorum. col. 9. & in c. ã. Eccleſiæ ſanctæ Mariæ, vt lite pend. eſtque communis opin. & patet ex relatione Fernand. Loaz. vbi ſupra, pag. 370. qui idem ſequitur.

29 Hinc etiam eſt, quòd ſuper voto ſimplici liberū eſt epiſcopo diſpenſare, ita Speculator tit. de legat. §. nunc de epiſcoporum, verſ. 223. Abb. in c. veniens qui cleric. vel vou. Corſ. in ſing. verb. diſpenſatione, quod tamen non aliter quam ex iuſta cauſa intelligendum eſt.

30 Hinc etiam eſt, quòd & ſic ſit ſtatutum in Eccleſia, quòd in Canonicum non admittatur, niſi nobilis, Epiſcopus tamen contra id ſtatutum diſpenſare poteſt ex iuſta cauſa, aliter non, quod tamen dic, vt per Rom. ſingul. 491. heri fui, qui (nonnullius tamen repugnāubus) in contrarium inclinat, & ſic pars negatiua receptior videtur, vt per Felin. in c. ſuper eo. 2. de teſtibus. Philippus Decius in c. at ſi cleric. §. de adul. col. 5. de iud. Dec. in c. cum adeo. col. 2. de reſcrip. per Nicol. Pign. in add. ad Romanum, vbi ſupra, qui diſputant, an valeat tale ſtatutum, vel talis conſuetudo. Verum eſt, quòd nobilis virtuoſus præferetur virtuoſo ignobili, ſecundum Doct. in c. venerabilis, de præb. & Bal. in l. nemini, in fin. C. de

31 aduo. diuer. iud. Sed nobilis non virtuoſus, non præfertur ignobili excellenti virtutibus, ſecūdum omnes, maxime Panorm. in c. venerabilis, vbi per illum text. dicit non valere ſtatuta, quæ volunt Canonicos debere eſſe nobiles, quia nocēt virtuoſis ignobilibus. imò dicit idē Ludo. ſingul. 650. quòd nobilitas ſcientiæ præſertur nobilitati generis, allegando Cyn. in l. quiſquis. C. de poſtu. & dicit Hier. ad Celātiam. Vera eſt nobilitas, clarū eſſe virtutibus. & Caſſiodorus in Epiſtolis. Hæc eſt indubitata nobilitas, quæ moribus probatur ornata, & nobilitas ſola eſt atque vnica virtus. & Ariſt. 4. Polit. Ingenuitas eſt virtus atque diuitiæ antiquæ. & Senec. ad Lucilium: Animus nobilem facit, cui ex quacunq; cauſa licet ſupra fortunam ſurgere. & in lib. de morib. Nobilitas eſt generoſus animus. & Claudianus.

Exaltat virtus nobilitate parens.

Auſonius in Solonis ſentent.

Pulchrius multo parari, quam creari nobilem.

Seneca in Hercul. furente.

Qui genus iactat ſuum,
Aliena laudat.

Ergo quando præſtat proprium alieno, tanto præſtat nobilitas propria virtute comparata generis nobilitati, quæ interdum etiam nocere ſolet, teſte Iuuenale Satyr. 8. ſic canente.

De quocunque voles proximum tibi ſumito libro,
Quod ſi præcipitem rapit ambitus, atque libido.
Si frangis linguas ſociorum in ſanguine, ſi te
Delectant hebetes laſſo lictore ſecures.
Incipit ipſorum contra te ſtare parentum
Nobilitas.

Denique teſte Ouidio ad Piſonem.

——Perit omnis in illo
Gentis honos, cuius laus eſt in origine ſola.

32 Adhuc tamen auctore Cicerone pro Seſtio: Omnes boni ſemper nobilitati fauemus, & quia vtile eſt Reipublicæ, nobiles eſſe homines dignos maioribus ſuis, & quia valere debet apud nos clarorum hominū ſenex de Republica meritorum memoria etiam mortuorū.

Denique, vt in reliquis omnibus, quæ ſunt iuris ſiue naturalis, ſiue diuini, ſiue poſitiui, per interiorē ex cauſa diſpenſatur: ita quoque & in illo articulo, vt conuentiones ſeruentur, diſpenſatum inuenio, licet ſit iuris naturalis. Nam, qui factum promiſit, diſpēſatur a lege poſitiva ſecundum communem opin. vt non teneatur pręciſe ad factum, ſed ſatisfaciat præſtando intereſſe, quã in re, quia dubia eſt, nos diſputādi gratia ſumus in hac opinione.

33 Quod in obligationibus facti quis poſſit ad factum compelli præciſe.

Contra iſtam concluſionem, quę videtur temeraria, faciunt ſequētia. Primo tex. vulgatus in l. ſi quis ab alio. §. fi. de re iud. vbi dicit tex. quod non faciens, quod promiſit, in pecunia numerata, ideſt, in intereſſe condemnatur, ſi euenit in omnibus faciendi obligationibus, ſi ergo condemnetur in intereſſe, ergo non poteſt compelli ad factum pręciſe, & ſic contra concluſionem. Item ſtringitur alio modo, quia ibi eſt tex. quòd in obligationibus facti poſt moram ſuccedit obligatio ad intereſſe. & ita ſumant ibi Bar. & alij, modo ſic, vt dicis, quòd ſuccedit, ita quòd tollatur prima obligatio principalis cōpetens ad factum, & tunc habeo intētum, quia cum ſola obligatio ad intereſſe ſuperſit, ergo non poteſt ad factum compelli, quod iam non eſt in obligatione. Aut dicis, quòd ſuccedit ſimul cum prima, ita quod vtcunque ſit in obligatione poſt moram, & tunc idem, quia ad factum non poteſt præciſe compelli, quia debet eſſe in electione debitoris. l. plerunque, cum ſimi. ff. de iure doti.

Secundo principaliter contra concluſionē facit tex. ad literam in l. ſtipulationes non diuiduntur, verſ. Celſus, de verb. oblig vbi tex. dicit Tuberonem exiſtimaſſe vbi quid fieri ſtipulamur, ſi non fuerit factum, pecuniã dari oportere, ideſt, intereſſe. ergo non poteſt ad factū compelli præciſe. Item & ſecundo ſtringit, quia dicit, oportere, & ſic neceſſitatem importat quo ad intereſſe vt notatur in l. 1. in princ. ff. de iuſt. & iur. cum ſimilib. & ſic ad factum non poteſt compelli præciſe.

Tertio in contrarium facit l. quoties quis, de verborum oblig. vbi promittens factum, videtur in defectum promittere intereſſe, & ſic intereſſe eſt etiam in obligatione, ergo non poteſt ad factum præciſe compelli.

Quarto in contrarium facit l. fi. ff. ſi quis in ius vocatus non ierit. vbi ſi quis iudicio ſiſti promittit, agendū eſt cum eo incerti in id, quod intereſt, ergo non poteſt ad factum compelli. Præterea ibi dicitur, agendū eſſe, &c. & ſic loquitur per Gerundium, quod importat neceſſitatem, vt notatur in Rub. ff. de edend. & ſic neceſſario debet agi ad intereſſe, non autem quod ad factum compellatur, & ſic contra communem.

Quinto, facit l. eum qui. ff. de iudic. ubi eſt tex. quod ille qui inſulam ſibi fieri certo tempore ſtipulatus eſt, tempore finito poteſt agere in id quod intereſt: ergo non poteſt debitor compelli ad factum, & ſic contra concluſionem.

Sextò, caſus excepti, & c. ſed multi ſunt caſus in quibus ſpecialiter quis compellitur ad factum, l. ſed hæc. §. prætor. ff. de procu. l. ſtipulatio. §. ſine, de oper. nou. nūc. & l. fideicommiſſa. §. fin. de leg. tertio cum ſimil. ergo in contrarium eſt ius commune, ergo contra concluſionem.

Septimò, contra concluſionem tenet Bart. in l. ſtipulationes non diuiduntur, de verb. oblig. 8. q. quem omnes ibi, & vbique indifferenter ſequuntur. & ideo nõ eſt opus alijs fundamentis.

Octauò, quia obligatus ad factum, poteſt alijs committere in multis caſibus in quibus non notauit, in §. ne autem, de cadu. tolle. cum ſimil. ergo non compellitur præciſe.

Nonò, in contrarium videtur tex. ad literam, in l. in ſtipulationibus. §. operatus, ad finem, de verbo. obliga.

Prędictis tamen non obſtantibus poteſt ſuaderi contrarium per ſequentia, Primò, mitius agitur cum lege, quã cũ hoſte. l. Celſus. ff. de arbi. cũ ſimili. ſed obligatus
34 ad factũ per legem præcisè cõpellitur ad factũ. l. ſi cũ exceptione. §. ſed & ſi quis, quod met. cau. l. ſtipulatio iſta. §. ſiue autem. ff. de noui oper. nuncia. ergo à fortiori obligatus conuentione hominis debet poſſe precisè compelli ad factum.

35 Secundo ſic, valet argumentum de contractibus ad vltimas voluntates. l. ſeruum filij. §. cum qui chirographum. de lega. 1. l. fi. cum ſimil. C. de lega. ſed in vltimis voluntatibus quis præcisè compellitur ad factum. l. fideicommiſſa. §. fina. de lega. 3. ergo idem in contractibus.

Tertiò ſic, diſpoſitio legis, teſtatoris, & contrahentium æqui parantur. l. fin. C. de reb. alie. non alien. cum ſimili. ſed obligatus à lege, vel teſtatore ad factum præcisè compellitur facere vt modo dixi ergo idem in obligatione & cõuentione hominis, & ſic ꝓ concluſione
36 Quartò ſic, quando in obligationibus facti eſt appoſitum iuramentum, indubitanter quis compellitur ad factum. glo. ſingul. in l. ſi pecuniam, in princ. ff. de condi. ob cauſ. ver. neceſſe habeas, probatur in c. fin. ne prælati vices ſuas, modò ſic, iuramentum debet intelligi ſecundum naturam contractus. l. fin. C. de non nume. pecu. ergo de natura contractu eſt, quod quis præcisè cõpellatur ad factum, & ſic pro concluſione.

Quintò ſic, in obligationibus dandi quis præcisè cõpellitur ad dandum. l. vbi autem non apparet. §. fin. de verb. obliga l. ſi ita. §. ſi. ff. de contrah. empt. § ſic itaque Inſti. de actio. l. ſi ſeruum. §. fin. de verbo. obliga. modò ſic, inter obligationem dandi non poteſt dari ratio differentiæ quò ad propoſitum, vt inquit Bart. in l. ſtipulationes non diuiduntur. 5. col. quem Alex. & alij ibi ſequuntur. ergo quemadmodum in obligatione rem dari quis ꝑcisè dare compellitur, idem debet eſſe in obligatione faciendi, quia vbi non eſt diuerſa ratio non debet diuerſum ſtatui l. fina. C. ad leg. Falcid. l. illud. ff. ad leg. Aquil l. ſi poſtulauerit. §. ratio, de adult. cum ſimul.

Sextò, iſtam opinionem reperio per gloſ. in l. ſtipulatio. §. ſin autem, de oper noui nunciatione. Idem tenet glo. quam ego allego in l. ſi hi contra quos. C. locatione. Idem tenet glo. quã ego allego in l. ſi hi cõtra quos C. locati. relata ad tex. & in l. 1. C. de ſentent. quæ pro eo in verſic. in alijs. & gloſ. in l. certi condictio, in princ. ff. ſi cer. pet. in 4. glo.

Septimò, validum eſt argumentum de iudicijs ad teſtamenta. l. qui teſtamento. §. cum qui. ff. de teſtamen. vt ſuprà dixi. ergo à primo ad vltimum de iudicijs ad cõ-
37 tractum. Modò ſic obligatus ad factum explicandum in iudicio compellitur præcisè. l. ſed & hæ. §. prætor, de procur. ergo idem in obligato ex cõtractu. ſed hoc bene ſcirem cauillare.

38 Reſtat ad contraria reſpondendum. primo ergo nõ obſtat l. ſi quis ab alio. §. fin. de re iu. nam fateor quod ille, qui non facit, quod promiſit, in intereſſe condemnatur, vt ibi, tamen eſt intelligendum ſi actor hoc petat aliàs ſecus. l. 4. §. hoc autem iudicium de damno infect. non tamen ibi negatur, quin actor poſſit agere ad factum, immò poterit agere, & aduerſarium ad illud cõpelli per ſuprà dicta, & ſic nõ obſtat, ibi enim de cõpulſione verbum nullum, ſed ſolum ibi dicitur quod in obligationibus facti ſuccedit obligatio ad intereſſe poſt moram, non quod tollatur prima imò additur primæ, vt infrà ſubijciam: ergo debet eſſe in electione debitoris, argu. l. plerunque, de iure doti. Illud nego, quia argumentum procedit in debitore alternatiuo, ſed nos loquimur in debitore, qui copulatiuè tenetur ad duo, ſcilicet ad factum & ad intereſſe poſt moram, quamuis vnica ſolutione liberetur, & ſic argumentum nõ obſtat.

Secundò obſtat l. ſtipulationes non diuiduntur. ver. Celſus. quia tex. ſolummodò ibi dicit, quod ſi non fuerit factum, teneatur ad intereſſe, & hoc ego fateor: tamen ibi non negatur quin teneatur etiam ad factum, immò tenetur, & ad illud compellitur pręcisè per ſupra dicta, & ſic non obſtat. Nec etiam obſtat verbũ Oportere, quia illud refertur ad debitorem, & fateor quod poteſt compelli ad intereſſe, ſi actor hoc vult, & hoc dicit ibi tex. pecuniam dari oportere, &c. non tamen quod actor hoc petere compellatur, imò eſt in electione ſua, & ſic nõ obſtat. Ex pro hoc l. 1. C. vt nemo inui. age. &c. Vel aliter poteſt ſolui illa l. ſtipulationes non diuiduntur, & d. l. ſi quis ab alio. Sed conceſſo quod illa iura probarent contra concluſionem quod intelligantur quando ille, qui non facit, iam non poteſt amplius facere, vel quando actoris non intereſt, quod fiat, tunc enim cogitur ad intereſſe, non autem ad factũ & ita intelliguntur dicta iura. Sed quando non factum potuiſſet, adhuc facere promiſſor vel quando actoris intereſt, quod fieret, tunc poſſet debitor præcisè ad factum compelli, ita intelligatur concluſio. Iſta fuit ſolutio Mar. de Fano. qui tenebat hanc partem, quam refert Bart. in d. l. ſtipulationes non diuiduntur. 8. q. Verũ quia videtur diuinare, & multum reſtringere illa iura, magis placet alia ſolutio, quam dedi. cogita de meliore

Tertiò non obſtat l. quoties quis, de verb. obliga. nã fateor quod promittens factum, videtur etiam in defectum promittere intereſſe, & ſic in obligatione, tamen an poſſit debitor ad factum præcisè compelli vel non, ibi verbum nullum, & ſic non obſtat.

Quartò non obſtat. l. fin. ff. ſi quis in ius vocatus, quia fateor, quod eſt agendum ad intereſſe, tamen non negatur quin ad factum poſſit agi, & debitorem compelli, & ſic non obſtat. Nec obſtat, quod ibi dicitur agendi, & cętera. & ſic importat neceſſitatem quia illud negatur, imò illa Glo. communiter reprobatur, vt alibi dixi, & patet etiam in ꝓpoſito, quia nõ poteſt ad agendum compelli. d. l. 1. C. vt nemo inui. niſi dicas quod compellitur cauſatiuè. ſ. ſi mallet conſequi, hoc tamen non ſatisfacit, & ſic teneas quod dixi.

Quintò non obſtat l. eum qui, de iudi. nam reſpondeo dupliciter. Primò quod ibi non dicitur quòd quis compellitur agere ad intereſſe, ſed tex. dicit poſſe agere in id quod intereſt, &c. & ſic nullo modo obſtat. Secũdo, quia poſito quòd ſi tex. diceret deberet agere, tamen deberet ſolui vt præcedentia, ſcilicet quia debet agere ad intereſſe, ſcilicet niſi velit debitorem compelle ad factum, quod poteſt per ſupra dicta. & ſic ibi non negatur quin poſſit agi ad factum, & ſic non obſtat.

Sexto nõ obſtat quod ſint multi caſus, in quibus quis compellitur ad factum, tamen nego quod illi ſint caſus ſpeciales, imò dico quod ex illis caſibus, cum alijs quos ſuprà dixi, fundatur regula quod quis præcisè cõpellitur ad factum, & ſic non obſtat. præſertim cùm ꝓ illa parte ſint varij caſus in numero, ergo illi cùm ſint plures numero, debent facere regulã, & ſi aliqui caſus reperiuntur in contrarium, illi erunt exceptiones, iuxta Gloſ. i l. Iulianus. §. item qui furem. ff. de actio. emp.

Vltimò non obſtat ꝙ obligatus ad factum pôt alij committere. Nam fateor, tamen non obſtat concluſioni. nam concluſio vult quod factum præcisè ſit implendum, impleri autem poteſt vel per promiſſionem, vel p eum, cui ipſe commiſit ex permiſſiõe legis, & ſic potius concordat. Vnde dicta concluſio dicit, quod in omnibus obligationibus facti poteſt quis ad factum compelli præcisè, debet ſubaudiri ad factum, ſ. explicãdum per promiſſorem, vel alium. Intentio. n. concluſionis eſt qđ compellitur ad factum, & liberetur præſtando intereſſe, tamen, an factum poſſit alij committi, eſt alia materia, de qua in contrarijs.

Retenta tamen communi opin. quęritur, An ſi quis obligauerit ſe perpetuò ſeruiturum vni hoſpitali donec viuit, talis obligatio valeat? videtur ꝙ ſic, quia præſtãdo intereſſe liberatur. In contrarium videtur hoc caſu, qa reſpub. & eccleſia ſeu pia cauſa æquantur regulariter l. fi. C. de ſacroſan. ecc. ſed promittens quia factum reipu. non liberatur præſtando intereſſe. l. fideicommiſſa. §. fi. ff. de le. 3. ergo, &c. Dic tale pactum eſſe validum fauore Eccleſiæ, & ita determinat Inn. ſing. in c. inter dilectos, de don. hoc videtur ſecundum Doct. in c. inter dilectos hic alleg. prima fronte contra l. cum antiqias. C. de vſufru. & l. Titia. §. Titio. ff. de condi. & demon. vbi concluditur, quod non poteſt quis perpetuò ſuas operas locare, cùm ſit ſpecies cuiuſdam ſeruitutis: hoc tamen non obſtante tenetur contrarium, & ſic cum opin. Inn. fauore ſpiritualitatis. Nam ſeruire Deo non eſt ſeruitus, ſed maxima libertas. Vnde Claudianus ſic cecinit.

Nec ulla libertas gratior extat
Quam ſub rege pio.

Et circa ſuperiora diſſerit fusè Franc. de Ripa, in leg. obligatione generali. colu. 4. ff. de pignori. & hypoth. & Ludou. Rom. ſingu. 635. an ſi quis obligauerit ſe. vbi multa per Nicol. Pigno. eius additionatorem, facit le. 1. & l. 2. ff. de homine libero exhibendo, & tex. notabilis. l. 1. §. quę onerandæ. ff. quarum rerum actio non detur, & tex. notabilis in ratione ſui, in le. ſi quando §. illud. C. de inoffic. teſtamento, ibi, dum ait, meritis magis filios ad obſequia paterna, &c. facit l. 3. & le. qui pecuniam. ff. de condi. cauſa data, & l. naturalis, in §. 1. & per totum titulum ff. de præſc. verbis, & per totum titulum ff. & C. de rerum permut.

SVMMARIVM.

1 *Diſpenſandi iuſta cauſa quæ ſit.*
2 *Poteſtas ordinaria & abſoluta an ſit in principibus? ardua quæſtio.*
3 *Clauſula ex certa ſcientia, an inducat plenitudinem poteſtatis?*
4 *Priuilegijs quando præiudicet diſpoſitio generalis?*
5 *Miles an iure communi in dubio vti videatur?*
6 *Miles regulariter ſubeſt legibus.*
7 *Princeps ſubeſt legibus.*
8 *Princeps in dubio an plenitudine poteſtatis vti videatur.*
9 *Poteſtatis plenitudine princeps vti videtur, quando aliàs eius actus periret.*
10 *Poteſtatis plenitudine ſine cauſa iuſta, an princeps vtatur?*
11 *Poteſtatis plenitudine cùm vtitur princeps, intelligitur de laudabili.*
12 *Poteſtatis plenitudine an princeps poſſit contractum ſuum violare.*
13 *Principem legibus ſolutum eſſe, vt intelligendum? egregia quæſtio.*
14 *Iure naturali & gentium regimur, à quo non recedimus niſi ex cauſa.*
15 *Princeps Romanus non ſubeſt legibus ciuilibus Romanorum, ſed tantùm iuri naturali, vel gentium, reliqui Principes ſubſunt legibus ciuilibus ſuarum regionum*
16 *Princeps quare nequeat contractum ſuum violare.*
17 *Cauſa iuſta facit, vt Princeps ſuum contractum poſſit violare, cum communi opin. contra Paulum Caſtrenſem, & Marcum Mantuam.*
18 *Poteſtatis abſolutæ & ordinariæ nõ eſt in principe differentia, egregia quæſtio.*
19 *Princeps quoties poteſtate ordinaria vti poteſt, toties & plenitudine poteſtatis, contra quam plures Doctores.*
20 *Diſpenſatione ex gratia vti, & rebus ſuis abuti, æquè liberum eſt principi ſine vlla cauſa.*
21 *Poteſtatis plenitudine, vel poteſtate priuilegiata in dubio an princeps vti videatur, egregia q.*
22 *Principi an ſit plenitudo poteſtatis.*
23 *Delinquens ſponte ſua puniri videtur.*
24 *Princeps poteſtate ordinaria vti intelligitur, quando ſolitum ordinem in iudicijs non ſeruat, contra Gl. Abba. & Marc. Mant.*
25 *Romanus populus poteſtatis plenitudine, an aliquando vſus fuerit, contra Bald. & Marc. Mant.*
26 *Papa an iuri ſcripto derogare poſſit, ardua q.*
27 *Poteſtatis plenitudine ſupplentes, hæc clauſula refert ad iuris poſitiui ſolennia, non ad ius diuinum, naturale, vel gentium alterandum.*
28 *Cauſa iuſta, quæ præſumitur in principe, an admittat probationem in contrarium, egregia q.*
29 *Lex iniqua à principe lata, an valeat.*
30 *Cauſa præſumitur in principe, etiam contra ius diuinũ diſpenſante.*
31 *Iniuria non cadit ſub poteſtate, ſed ſub tempeſtate principum.*

CAPVT XXVI.

Redeundo ad noſtram materiam diſpenſationis factæ per inferiorẽ, qualis eſt omnis Princeps reſpectu iuris naturalis vel diuini, & qualis eſt Epiſcopus reſpectu iuris canonici, vel quilibet Iudex ordinarius reſpectu Principis ſui, ſeve reipublicæ, cũ edocti fuerimus ex cauſa fieri poſſe diſpenſationes, quò ad
1 Omne ius, intereſt, vt videamus qualis cauſa quantave eſſe debeat, vt diſpenſatio teneat, & ſanè ea videbitur duntaxat eſſe legitima cauſa, quæ veroſimiliter ipſum ſuperiorem, contra cuius legem aut præceptum diſpenſatur, moueret ad id concedendum & reſpondendum extra mentem ſuam fore, ſi eo in caſu, quo de agit, lex ſua ſeruaretur, arg. Gl. communiter ibi, & vbique appel. in l. tale pactum. §. fin. ff. de pact. l. 3. C. de inoffi. teſta. l. hæredes mei. §. cùm ita. ff. ad Treb. Hinc eſt, quod in leuioribus aut modicis id fieri poſſe ſuprà tradidimus. Idem quando caſus eſt ex frequenter contingentibus, & ſuperior eſt in remotis regionibus, vt incommodũ eſſet, eius adeundi gratia homines è negocijs ſuis auocari, vt per Domi. Sotum lib. 1. de iuſt. & iure, ar. 3. q. 7.

Sexageſimo ſextò apparet ex noſtra ſententia (quod quę ſæpe incidenter attigimus) principali, nõ minus inepte quam noxiè vſurpatum paſſim a noſtris fuiſſe illum vulgarem dicendi modum, vt 1 in Principibus ſit duplex
2 poteſtas, altera ordinaria, altera abſoluta. Nam (ſi rectè inſpexeris) abſoluta poteſtas Principibus non eſt, non magis quàm priuatis hominibus: Principes. n. contra ius nihil poſſunt, non magis quidem quàm priuati homines, etiam ſi plenitudine poteſtatis, aut poteſtate abſoluta vti velint, quia nulla Principum (ſiue illi eccleſiaſtici ſint ſiue prophani) poteſtas eſt ad malum, ſed tantũ ad bonum, non ad nocendum, ſed ad conſulendum, iuuandum,

uandum, proficiendum, & denique ad meram ciuium ſeu ſubditorum vtilitatem, non ad ipſorum regentium commodum, vt c. 1. & 2. ſuprà plenè aduertimus, & plenius de ſucc. progr. & li. 1. in præf. n. 139. Ergo ſi quando Princeps adiecerit illam clauſulam de plenitudine poteſtatis, vel de poteſtate abſoluta, perinde erit ac ſi diceret, de integra poteſtate ſua, id quod in eo vtile dũtaxat erit, vt eius magis ac magis declaretur uoluntas &
3 animi deliberatio, non ut eius augeatur potentia, ſicque illa† clauſula de plenitudine poteſtatis, vbi adiecta fuerit, id efficiet, vt quatenus potentia ſeſe porrigebat, eatenus nihilo omnino dempto porrigatur effectus illius actus vel actionis, ſed vltra non porrigetur. ſicque eſt perinde ac ſi diceret Princeps, ſe id facere ex certa ſcietia. Nam & clauſula ex certa ſcientia inducit plenitudinem poteſtatis, Glo. in c. ad hæc, de reſcrip. quam ſequitur, & ſingularem dicit Marc. Mant. dialog. li. 2. ca. 12. Abb. in c. ea quæ, de re iudicata. Fely. in c. cum inter. de exce. Lãcelottus Galia. in l. Centurio. co. 2. ff. de vulgari. Staphilæus in tract. de vi & effectu clauſularum. verſ. ſubſequenter. col. 2. Ludo. Rom. ſing. 364. dixi aliàs. & idem Rom. ſingulariter in conſ. 369. circa primum. Vitalis de Gambanis in tract. clauſul. verſ. clauſula ex certa ſciã Philippus Dec. in c. 1. & in c. porrectũ, de confirm. vtili. vel inutil. Hipp. Marſilius ſing. 84. princeps. Idem Dec. conſ. 407. col. fin. Hieron. Cagn. & Decius in l. in totũ. ff. de reg. iu. vbi Cagn. & Hippo. vbi ſuprà, plures alios allegant, ex quorum relatione apparet hanc eſſe cõmu-
4 nem opinio. Vnde & ſi regulariter Princeps† per diſpoſitionem aut præceptum generale non videatur velle ꝑiudicium facere priuilegijs ſpecialibus, vt in l. ſi nõ ſpeciali. & in l. fi. & vtrobique communiter Doct. C. de teſtam. tamen ſi adijciatur clauſula ex certa ſcientia (hoc eſt, quod ſciebat priuilegium, & nihilominus generaliter id præceptum ſeruari uoluit) vel dicat de plenitudine poteſtatis velle ſe priuilegijs derogare, eis nocebit, poſita potentia ex parte principis. ratio differentiæ, quia priore caſu non præſumitur uelle priuilegijs præiudicare, poſteriore autem caſu conſtat præiudicare voluiſſe, ſicque ceſſat illa præſumptio.

5 Simillimum eſt, quod ſolet dici: Militem† in re dubia non priuilegio militari, ſed iure communi vti videri, vt tenent Paul. & Saly. in l. teſtamento. C. de teſtamento milit. vbi Fulgo. & Corn. vlt. no. nu. 10. Bal. in l. quanquã C. de eo. tit. per d. l. in teſtamẽto, quam ad hoc dicit meliorem de iure Dec. in l. 1. nu. 3. & 5. idem Decius in d. l. in teſtamento. nu. 11. idem Decius in d. l. quanquã. nu. 20. & ibi Alex. col. 1. & etiam Salyc. Ripa. in l. Centurio. nu. 6. & n. 23. & nu. 46. & nu. 49. ff. de vulgari. Curt. Iun. in l. precib. C. de impub. nu. 43. Iaſ. in d. l. teſtamento. nu. 6. idem Corn. in d. l. quanquam. vbi etiam Rom. num. 4. idem Romanus in dicta leg. in teſtamento numero 4. poſt Aret. ibi in princ. Didacus Couar. de teſtam. in ca. Raynutius. §. 9. nu. 29. de cuius communis opinionis veritate dic, vt plenè diſſeruimus de ſucce. crea. li. 3. §. 24. num. 41. cum plurib. præced. & ſeq. tamen licet is miles habeat ferè innumera priuilegia, vt per totum ti. ff. C. & Inſt. de mili. teſtam. & alibi ſæpè, non propterea dicitur, quod habet ordinariam & abſolutam poteſtatem, quaſi ordinaria poteſtate cùm vtatur, iure communi vſus videatur, & abſoluta cùm vtitur iure ſpeciali militum.

6 Quinimò† militis poteſtas vtcunque ſit priuilegiata, & amplior quàm Paganorum, adhuc dicitur legibus ſubiecta, quia quibus in caſibus non reperitur à lege priuilegiatus nominatim, in illis vtitur iure communi. in l. in fraudem, in fin. ibi quia generalis erat illa determinatio. & ibi no. Bal. ff. de mili. teſta. Philipp. Decius conſi. 15. Alciatus in li. 4. paradox. c. 10. idem Decius in l. ex teſtam. C. vnde liberi. & in l. 1. ff. de reg. iu. & And. Tiraq. ex cuius Doctorum nomenclatura apparet hãc eſſe cõmunem opinionem in tract. de præſcrip. §. 1. Glo. 10. ad
7 finem. Sic ergo & in ſpecie noſtra, licet Princeps† ſit magnoperè priuilegiatus, vt plenè de ſucc. crea. lib. 3. §. 26. cum ſeq. diſſeruimus. tamen eius poteſtas non ideò dicitur abſoluta & legibus enodata & effræna, quia quib. in caſibus non reperitur à lege nominatim priuilegiatus, non poteſt non uti iure communi ſuæ ciuitatis, cũ eius poteſtas ſit non ad ſuam, ſed ad meram ciuium vtilitatem, ſecundum noſtram principalem ſententiam ſuprà probatam. Neque ad rem pertinet, quod princeps legibus ſolutus dicatur, l. princeps. ff. de legi. cum ſimilibus, nam ad id ſuprà reſponſum eſt.

8 Deniq; † plenitudine poteſtatis in re dubia Princeps vti non videtur. Ita Innoc. in ca. innotuit, de electione, Bal. in l. ſi teſtamentum. C. de teſtamentis. Ludouicus Rom. in l. 1. §. nunciatio. col. 3. ff. de ope. nou. nũc. Marcus Mantua dial. li. 2. c. 22. Ang. in le. benè à Zenone. C. de quadr. præſcri. Rom. in d. ſingu. 764. & ibi Nicolaus Pig. Hippoly. Marſilius ſing. 84. Princeps. Ant. But. in c. dudum. 2. de decimis. Franciſcus Aretin. conſ. 15. col. 4. Philipp. Decius & Hieronymus Cagn. in l. totum. ff. de reg. iu. id quod non ſatis tutum eſſe illicò dicemus.

9 Limita vt non procedat quando actus à Principe factus de poteſtate ordinaria non poſſet valere, ſed tantũ de plenitudine poteſtatis. Ita Paulus Caſtr. in l. ex imperfecto, in fine. C. de teſtamentis. Alex. in l. quamquam. C. de mil. teſta. Hip. Marſi. in d. l. ſing. 84. Decius in c. quoniam. Abb. col. 6. de offic. delega. Felyn. in c. 1. 9. colũ. de conſtitutionib. idem Felyn. in c. cum inter. de exceptionibus. col. 5. Decius conſ. 11. quoniam. col. fi. lib. 1. idem Decius conſ. 77. viſo puncto. col. 4. Fernand. Loazes in l. filiusfam. §. diui. num. 461. ff. de leg. 1. Marc. Mãtua, vbi ſuprà. Felyn. in c. in cauſis. col. 2. de re iudicata Bonon. ſing. 74. princeps.

10 Deinde limita, vt † ex iuſta cauſa principi liceat uti plenitudine poteſtatis. Ita Innoc. per tex. ibi, in d. ca. innotuit. Ang. in l. benè à Zenone. Bald. in l. 2. C. de ſent. ex per. reci. Io. And. in c. cùm veniſſent, de iudicijs. Alex. conſ. 2. vilis. col. 4. lib. 1. Marc. Mant. vbi ſupra. Hieronymus Cagnol. in d. l. in totum. num. 3. aliter enim diſſipatio diceretur. ita Archi. in c. conſequens. 2. diſt. Io. And. in c. de multa. col. 5. de præb. Marc. Mant. vbi ſuprà. Iaſ. conſ. 8. col. 7. inter conſilia feudalia, quod ſuſpectũ eſſe proximè apparebit.

11 Hinc eſt, quod† quando Princeps vtitur plenitudine poteſtatis intelligitur de bona & laudabili, non de vituperabili. Vnde ſi cum hac clauſula det licentiam apprehendendi poſſeſſionem propria authoritate expulſo quolibet poſſeſſore, intelligitur de iniuſto, non de poſſeſſore legitimo. Ita Bal. conſ. 345. ad euidentiam. colum. 1. lib. 1. & Marcus Mantua, vbi ſuprà.

12 Denique† etiam ſi Princeps vtatur plenitudine poteſtatis, non poterit proprium contractum uiolare. Ita Bal. in c. 1. §. ad hæc. col. 5. de pace firma. in feudis. Paul. Caſtr. in l. digna vox. C. de legib. Marc. Mant. vbi ſuprà. de quo ipſi mirãtur, cùm Princeps quempiam iure ſuo priuare poſſit. l. item ſi verberatum. ff. de rei. vendi. quo caſu dominium non interuerti, ſed ſolam poſſeſſionẽ transfert, ſecundum eum, poſt Florianum in l. ſeruitutes. 3. col. 2. ff. de ſeruitutibus.

13 Deniquet† illorum omnium veritas pendet ab intellectu l. Princeps legibus. ff. de legibus. §. fi. ff. quib. mod. teſtamen. in fi. l. ex imperfecto. ff. de leg. 3. l. ex imperfecto C. de teſtamen. l. ſi heredum. C. de in offi. teſta. cum ſimilibus. l. 1. ff. de cõſtit. princi. §. ſed & quod principi. Inſt. de iure na. in quibus iuribus habetur, Principem legib. ſolutum eſſe, ſicque contra leges poſſe diſpenſare in gratiam eorum, quibus beneficium facere libuerit, ſicque

ex teſtamento imperfecto eum poſſe hæreditatem cape
re ſi libuerit,quamuis ſponte ſua ſoleat tales hæredita-
tes remitter,ſicque ex teſtamento minus ſolenni legatũ
ſibi relictum ſponte ſua negligit,licet ſi vellet vtiſtricto
iure,id capere ſas eſſet.ſicq; ex teſtamento,in quo filius
fam.non iuſtè exhæredatus eſſet,poſſet Princeps hæres
ibi inſtitutus hæreditatem capere,licet id ſponte ſua dũ
erga tales filios benignus eſſe vult,negligere ſoleat , ſic
que pœnas delinquentibus remittere & poteſt ſolet.l.1.
& per totum.C.de ſenten.paſſis & reſti.Sicque in con-
tractibus eius emptio & vẽditio valeret ſine precio, cõ
tra tex.in prin.Inſt.de de emp.& vendi.Eiuſque locatio
& conductio ſine mercede certa,contra id quod habe-
tur in princ.Inſti.de loca.& cond.Ipſiuſque ſtipulatio
valeret ſine verbis,contra l.1.in princi.ff.de verb.oblig.
valeretque,licet eſſet diuerſitas inter interrogationem
& reſponſionem,contra d.l.1.§.ſi quis ſimpliciter . Et
ſic etiam emphyteuſis contractus ab eo celebratus ſine
ſcriptura valeret,licet in reliquis priuatis non ita,vt no-
tatur in l.1.2.& 3.C.de iure emphy.teſtamẽtumque ab
ipſo factum valeret,etiam ſi omni legum obſeruatione
ſolennitate careret.l.omniũ.C.de teſtamen.Eiuſque ſẽ
tentiæ & iudicia valerent,etiam ſi iudiciorum ſolennia
ſeruari deſierint.l.& hoc Tiberius,ff.de hær.inſtit.tra-
dunt communiter Doct.in dictis locis,diximus plenè ĩ
lib.3.de ſucc.cre.§.26.per totum,cum §§.ſeq. & de ſuc
ceſ.progr.in præfat.num.183.cum ſequen. ſecundum q̃
cùm omnia ſibi liceant,omniumque legum tranſgreſ-
ſiones facere poſſit,videntur ſuſpecta eſſe omnia , quæ
ſuprà diſſeruimus,negantes,coangultantes,reſtringen-
teſque eius poteſtatem.Quid dicendum varij varia di-
cunt in d.locis,alij mirantur . Nullus vnquam in cuius
ſcripta inciderim ſcopulum attigit,aut etiam proximè
ad rei medullam acceſſit.Nos autem aduertimus,quod
14 † omnes homines iure naturę & gentium vtimur, regi-
mur,& ſubiacemus,à quo minimè recedere fas eſt niſi
ob aliquam peculiarem vtilitatem,quæ cogit,aut ſuadet
nos ad poſitiuum ius tranſuolare.l.omnes populi. ff. de
iuſt.de iure.§.ſed naturalia.Inſt.de iure nat.diximus ſu-
prà plenè,& non nihil de ſucc.progr.in pręfa.num. 20.
cum ſeq.Populi autem & poſſunt & ſolent ius ciuile ſi-
bi conſtituere ob aliquas peculiares vtilitates,vel neceſ-
ſitates.per quos ius ciuile aliquid iuri naturali vel gen-
tium additur,vel detrahitur,vel mutatur,vel declaratur
l.ius autem ciuile.ff. de iuſt.& iur. ſic & ius prætorium
factum fuit iuris ciuilis addendi,detrahendi , mutandi,
aut declarandi gratia.tex.in princi. Inſti. de bonorum
15 poſſ.Sed quia non rarò euenit vt id ius ciuile noxium eſ
ſe incipiat,aut parũ vtile,aut vix fortè tolerabile.d. prin.
Inſt.de bon.poſſ.per Bald.in l.non omnium.ff.de leg.&
in l.de quibus.col.10.eo.tit.plenè per Andr.Tiraqu. in
præfa.tract.de vtroque retract.num.75.arg.l.proſpexit.
ff.qui & à quibus.l.vn.in princ.C.de cad.tollendi, & in
§.& cum lex,eodem titu.ideo populus Romanus, q Im
peratori omne ſuum imperium contulit dicta.l.1.ff.de
conſti.principi.dicto.§.ſed & quod principi . Inſtitut.
de iure naturali.omnimodam laxitatem,arbitrium,liber
tatemque circa ius ciuile ſuum & peculiare Imperatori
conceſſit, vt non magis ciuilibus legibus ſubiaceret q̃
ſi eæ latæ nunquam fuiſſent, circa ius autem naturale,
vel gentium,eam laxitatem Principi ſuo populus non
conceſſit,quia nec concedere poſſet, cùm ea iura ſint
incommutabilia,d.l.omnes populi.ff.de iuſt.& iure.d.§.
ſed naturalia.Inſtitutio.de iure natur.l. eas cauſas. ff. de
cap.dimi.§.minus ergo.Inſti.de hære.ab inteſt. Modo
ſic,nobis agentibus de natura & potentia omnium to-
tius orbis Principum, nullum negocium facit ea con-
uentio peculiaris,quæ inter populum Romanũ & Prin
cipem ſuum habita eſt,præſertim cùm iam oſtenderi-
mus vani capitis eſſe,exiſtimare populo aut Principi Ro
mano ſubiacere reliquas gẽtes.Sed & ipſum ius ciuile ,
& peculiare Romanorum nullum impedimentum no-
ſtris ſententijs & aſſertionibus facit,non ſolùm quò ad
reliquas gentes & regiones Romanis nõ ſubiacentes,
ſed nec etiam quò ad ipſos Romanos eorùm ve popu-
lum,aut imperium,quia quod attinet ad ius ciuile dun
taxat, non autem quod attinet ad ius naturale di-
uinum vel gentium principis ſui arbitrio commiſerunt.
16 Secundum quæ apparet veriſſimum eſſe principẽ † regu
lariter non poſſe propriũ cõtractũ tranſgredi,ẽt ſi vtat
plenitudine poteſtatis,quia eius poteſtas vtcunque ple-
na ad id ſeſe non porrigit,cũ contractum violare neſas
ſit iure naturali & gentium.l.1.ff.de pact.§.per traditio-
nem.Inſtit.de rerum diui.l.1.ff.de conſt pecu.& ita te-
nuerunt Bald.in c.1.§.ad hæc,de pace fir.in ſeu.Pan. in
l.digna vox.C.de legibus.Marcus Mantua Dialogorũ
c.22.lib.2.Bart.& alij in l.omnes populi.q.3. princ.ff.de
iuſti.& iure.Bald.& Paulus Caſtrenſis in l.fin.C. de trãſ.
Bald.in lege.qui ſe patris. C. vnde lib. Bald. conſilio
318.lib.1.Alexand.conſi.centeſimoprimo.lib.1.& conſ.
361.nec arguendi.lib.2.Decius in c.1.col. 1. de proba.
Fernan.Loazes in conſ.pro Marchione de Velez, pag.
30.ex cuius relatione apparet,hanc eſſe communem o-
pin.vt ſuprà incidenter attigimus . Sed Paulus in d.l.di-
gna vox,& Marcus Mãtua,vbi ſuprà,mirantur id vt de
ſinat principi licere,quandoquidem ei licet re & iure
ſuo ſubditum priuare.d.l.item ſi verberatum.Et reſpon
dent id quo ad poſſeſſionem tantum,non etiam quo ad
proprietatem intelligendum,quod nihil eſt,quia prince
ps cum cauſa poteſt etiam quò ad proprietatem ſubdi
tum re ſua priuare,ſine cauſa autem nec etiam poſſeſſio
ne eum priuare fas eſt,quia ad iuuandum ,conſulendũ,
& proficiendum non ad nocẽdum ei poteſtas data fuit
vt ſuprà c.1.oſtendimus,& attigimus controuerſiarum
17 viu frequen.lib.1.c.1.& ſuprà etiam diximus. Vnde † ex
iuſta cauſa poſſet ſine dubio princeps contractum ſuũ
tranſgredi,licet Paulus,& Marc.Mantua ſuprà relati cõ
trarium exiſtiment,& ita in ſpecie quod ex iuſta cauſa
princeps poſſit contractum ſuum tranſgredi etiam iura
tum,tenent(vt per verba ſequẽtia firmat Loazes vbi ſu
prà,pag.317.)communiter Doctores in d.c.quæ in Ec
cleſia.de conſtituti.& in c.in noſtra,de iureiurand.& vo
luit Gloſſ.notabilis in c.in his rębus.in Gloſſ.fi. in fine.
11.diſtinct.Panormita.& Doctores in c.dilecto. colu. 3.
verſ.extra Gloſſam oppono,de præbend.Cardinalis , &
Ioannes de Imola in c.nouit.de iudicijs. Idem Ioan.de
Imola poſt Antonium de Butrio in c.cum M.de con -
ſtitut.Bald in l.fina.ff.de Senatoribus,& in l.donationes
quas diuus C.de donatione inter virum & vxorem.& in
clari.C.de fideicommiſſ. & in additione ad Speculat. in
titu.de ſentent.in 23.col.verſ.ſententia quandoque fer-
tur. Geminia.in c.1.de conſt.lib.6.Ang.in l.2.ff. de his,
qui ſunt ſui vel alieni iuris.Ludo.Roman.in conſ. 352.
incip.Quęritur primò,añquid Auinionenſes,in penul.
col.& in conſ.436.in 5.& 6.col.Alex.in d.conſ.101.in
cip.viſis inſtrumentis exemptis.4.in fine.verſ.2.princi-
paliter.vol.1.& in conſ.361.incip.nec arguendi ſumus.
col.5.& 6.vol.2.& in conſ.54.inci.viſo puncto.col. pe.
vol.4.& in conſ.224.incip.in re tam graui.col.pen. vol.
6.vbi conſuluit,poſſe principem ex cauſa contra ſuam
obligationem iuratam venire.Barth.Soci.in conſ. 4.in-
cip.ſuper quæſtio.quæ vertitur.col.3.& vol.vbi inquit,
ita Doct.communiter tenere poſt Cyn.in l. fina. C. ſi
contra ius vel vtilitatem publicam.Idem Soci.in conſ.
86.incip.viſi.col.fin.vol.4.Iaſ.in conſ.1.col.5.in princi.
& in conſ.56.incip.circa primum ſcilicet priuilegium.
col.penult.in fin.vol.1.& in cõſ.227.incip.Carolus. col.
12.vol.2.Matth.de Afflict.in deciſionibus Neapolita-
nis,

nis,in d.deciſ.361.incip.Monaſterium.in conſ.5.incip.
An in quæſtione propoſita,in 6.colu.& Carol.Ruinus
in conſ.91.incip.Quæritur,&in dubium reuocatur. co-
lum.2.& in conſ.229.inci.viſa licẽtia. colum.1.volum.
1.pro quibus facit text.in c.cùm inter,de renunciatio-
ne.& ind.c.in noſtra & in c.l.item ſi verberatum.ff.com
munia prædiorum & in l.ſi priuatus.ff.qui & à quibus.&
in l.quod ſemel.& ibi.Bart.& Doct.notant. ff.de decre
tis ab ordine facien.&c. quod notat Cardinal.in conſil.
86.incip. Dominus Nicolaus vbi conſulit, non ſolum
principem , verùm etiã quamlibet vniuerſitatem poſſe
venire contra ſuum ſtatutum,quod in cõtractum tran
ſiuerit,quando propter publicam vtilitatẽ contrauen-
tum fuit,vel ob aliquam aliam iuſtam cauſam.
18 Cùm ergò † plenitudinis poteſtatis appellatione,de
bona & laudabili,non de vituperabili poteſtate intelli
gatur,& poteſtatis ordinariæ in principe eadem ſit ſi-
gnificatio,apparet inter vtranque ullam eſſe re vera dif-
ferentiam,vt ex Bald.conſil.345.Ad euidentiam.col.1.
19 lib.1.& Mar.Mant.d.c.22. vt ſuprà retulimus Vnde ap-
paret erraſſe Bald.Ioannem Andreã Alexand.Hierony
mum Cagnolum, Archidi.Iaſ.& alios,quos ſuprà retu-
limus,tenuiſſe non aliter quã ex iuſta cauſa licere prin-
cipi vti plenitudinis poteſtate, cùm re vera ea vti ipſi
ex liberrimo &effræno arbitrio fas ſit ac liberum,cùm
neque in contractibus , neque in vltimis voluntati-
bus,neque in iudicijs,neque in reliquis,de quibus ſuprà
mentionem habuimus,teneatur legum ſolennia obſer
uare,non magis quàm ſi eæ leges latæ nũquam fuiſſent,
nec cauſa ab eo exigenda ſit in legitimationibus, aut in
minorum delictorum pœnis remittendis , vel ſal-
tem temperandis,vt per totum titul. in authentic. qui-
bus mod.nat.effi.leg.& per totum in auth.quib.mod.na
tu.effi.ſui & per totum C.de ſenten.paſſis. Nec etiam
in gratijs faciendis,vt in terminis l. 1.ff.de conſtit. prin.
§.ſed & quod prin.Inſt.de iure nat.vt.n.à milite nõ eſſet
quærendum,quare iure communi uti deſinat,& malue
rit vti iure ſpeciali militum,vt ſuprà diximus, ità quoque ab
20 hominibus priuatis non eſt quærendum quare reb. ſuis
abutantur,id quod eis liberum eſt , dummodò id ipſis
tantùm non etiam alijs conſiderabiliter noceat.l.ſed &
ſi leg.§.conſuluit,ibi,dum re ſua ſe abuti putant. ff. de
pet.her.l.quia autem,in princ.& §.1.ff.quæ in frau.cred.
l.1.§.& magis.verb.prodegit. ff. ſi quid in fraudem pa-
troni.l.is cui bonis.ff.de verb.obliga.iuncta communi
opi.Doctorum.id exiſtimantium,eam legem procede-
re etiam in prodigo manifeſto,antequam ſibi eſſet bo-
nis interdictũ.ita principi liberum eſt plenitudine po-
teſtatis ad libitum vti,quando quidem ea non porrigi-
tur ad iniquum,aut ad id,quod alteri ſit iniurium con
ſiderabiliter.Cõſiderabiliter dixi, quia cum ſine ulla cã
ſed ex mera gratia & arbitrio legitimum facit spuriũ,
vt is poſſit patri ſuccedere,certè & ſi per hoc damnum
fiat eis,qui eo non legitimato illius patris hæredes fo-
rent,id damnum in conſideratione non eſt,vt plenè o-
ſtendimus li.1.Controuer.vſu frequentium ca.1.Quia
vt in regula iuris eſt,nemini facit iniuriam , qui vtitur
iure ſuo,Princeps autem hoc caſu vtitur iure ſuo,ergo
nulli facit iniuriam.Et iunge hic,quæ circa diſpenſatio
nem ex gratia diximus ſuprà c.proximo.
21 Hinc etiam †apparet,aut ſuſpectum eſſe,aut declara-
tione temperandum,quod Doct.quàm plures ſuprà re
lati contendunt,nempe principem nunquam videri vti
plenitudine poteſtatis in re dubia. Nos autem aduerti-
mus,plenitudinem poteſtatis in principe nihil aliud eſt,
quàm quædam poteſtatis priuilegiata,priuilegia autem
vnicuique data eſſe ad ſuam vtilitatem conſtat.Ergo vt
in reliquis hominibus actus fieri & interpretari ſolent
ad eorum vtilitatem(nam nihil tam naturale eſſe,quàm
vnumquemque ſibi velle conſulere,ſuprà oſtendimus,&
probat l.3.ff.de mil.teſtam.l.vt vim.ff.de iuſt.& iure)ita
quoque & in principe,& in milite , & in reliquis perſo-
nis priuilegiatis hæc interpretatio facienda eſt, vt quò
magis ac magis ſibi prodeſſe poſſunt , eò magis ac ma-
gis ſibi prodeſſe velle videantur,d.l.2.ff.de mili. teſtam.
vt in milite edocemur,li.3.de ſucc.crea.§. 24 nu.41.cũ
plu.præce.& ſeq.Ergo plenitudine poteſtatis princeps
vti videbitur,non ſolum quando actus aliter non poſ-
ſet valere(id quod Doct.ſuprà relati falsò opinantur)ſed
ſi valere aliàs poſſet, ſi tamen vtilius eſt ipſi principi ſe
plenitudine poteſtatis vſum videri . Quod obtinet,ſi
22 modò †aptè dici poteſt principem plenitudine poteſta-
tis aliquo caſu vti.Nam aptius diceremus (vt in milite)
quod interdum vtitur iure priuilegiato, & ſic ſpeciali,
interdum iure communi.Iure priuilegiato utitur quan
do prætermittit ſolennia legum.ſiue in teſtãdo, ſiue in
contrahendo,ſiue in iudicando, vt varia exempla iã ex-
poſuimus,vel quando legitimat,vel reſtituit natalib.per
totum tit.ff.& C de nat.reſtit.& quib.mod.nat.effi.ſui.
in authent.& authen.quib.mod.effi.leg.vel quando re-
ſtituit condemnatum.C.de ſen.paſſ.per totum.Iure cõi
vtitur quando legum ſolennia obſeruat argumentum,&
ſi quando,in prin.C.de inoffic.teſtam. quando autem
noſtrum nobis aufert,iuxta d.l.item ſi verberatum, cũ
ſimil.ff.de rei vend.tunc non tam iure ſpeciali quàm iu
re communi vſus uidetur. Nam id facere neque , niſi ob
publicam utilitatem,quàm ob cauſam idem cuiq; ſum-
mo magiſtratui fas eſſet . Ideò ſuprà diximus tempore
publicæ neceſſitatis iudicibus licere ditiores compella
re ad pecunias ſuas mutuandas,diximuſque id cuiq; po
pulo libero fas eſſe,tuncque noſtrum nobis ablatũ vi-
deri,quaſi ex noſtro contractu & conſenſu, qui ſimul
ac vitam politicam popularemque ſocietatem agere vo
luimus huius animi & conſenſu fuiſſe viſi fuimus,vt no
ſtra ad publicas neceſſitates ſubleuandas conferamus.
23 Simillimũ eſt †quod qui delinquit,pœna legali ſeſe ſub
iecisse videt.l.Imperatores.ff.de iure fiſci.ibi, tu te huic
pœnæ ſubiecisti.l.ſi.C.ad legem Iul.maieſt.ibi.quodam
modo ſua ſponte punitur,eſtque communis opin.vt di
xi in li.1.de ſucc.crea.§.10.nu.665.Ergo dicere Princi
pem non debere plenitudine poteſtatis vti ſine cauſa,
eſſet perinde ac ſi diceremus,militem ſuis priuilegijs vti
non debere ſine cauſa,quod lõgè à mẽte iuris alienum
eſt,cùm vterque iure ſuo ſpeciali & priuilegiato tã libe
re & nulla requiſita cauſa uti poſſit,quàm iure cõi & nõ pri
uilegiato,in quo cauſam deſiderari nullus unquam dixit .
24 Confirmantur ſententiæ noſtræ,quia †quando prin
ceps ſolitum ordinem iudiciarium non ſeruat , dicitur
vti plenitudine poteſtatis.Glo.& Panor.in c.ad petitio
nem,de accuſa.Mar.Man.Dialog.li.2.c. 22. id quod li-
berrimè,vt ſuprà diximus,facere ei licet,nulla cauſa (vt
conſtat)requiſita.Nos autem commodius aptiuſque di
ximus id de poteſtate ordinaria eſſe eademque priuile
giata,licet agnoſcamus,nihil referre ſic eam plenitudi-
25 nem poteſtatis appellare libitum fuerit. Ergo † quòd hac
plenitudine poteſtatis Romanus populus vſus nunquã
fuerit,veroſimile non eſt nec fortè poſſibile(ſi eam ac-
cipias,vt nos accipimus) quamuis id adfirmet Bald.de
pace Conſtan.col.a 3.verb.non obſtat.vt & Marc.Mãt.
nulla tamen fretus ratione attigit,vbi ſuprà.
Ex his ergo apparet,eos vehementer erraſſe,qui ſcri-
26 pſerunt, †Summum Pontificem,licet de abſoluta pote-
ſtate,hoc eſt,de plenitudine poteſtatis poſſit iuri ſcri
pto derogare,de poteſtate tamen ordinaria id non poſ
ſe.Ita Innoc.in c.innotuit,de elect.Bald.in l.ſi teſtamẽ-
tum.C.de teſta.Marc.Mant.vbi ſuprà.Bald. in l. benè à
Zenone.C.de quadri.præſcri.idem Bald.in l.bonorum.
C.qui admitti.Ludo.Rom.in l.3.§.nunciatio,colũ.3.ff.
de

de oper.noui.nun. Id quod minimè procedit. Nam ſiue
adſit iuſta cauſa, id ſibi fas eſt, tam de poteſtate ordina-
ria, quam de plenitudine poteſtatis (hoc eſt, ei licet de
poteſtate ordinaria, non ſecus quam de plenitudine po
teſtatis) ſiue non adſit vlla iuſta cauſa, id intra terminos
quos præfiniuimus illi regulæ, quæ habet, principem le
gibus ſolutum eſſe, ſibi licebit de poteſtate ſimiliter or
dinaria, non ſecùs quàm de plenitudine poteſtatis Cæ-
terùm extra illos terminos (quale eſſe cùm aduerſaretur
iuri naturali, diuino, vel gentium, id ſibi minimè liceret
de plenitudine poteſtatis, non magis quàm de poteſta-
te ordinaria, vt patet ex ſuperioribus. Iuri autem politi-
uo ſine cauſa derogare non poterat ſi vtile erat, aliàs ſic
Ratio, quia ad bonum, non ad malum habet poteſtatē,
vt habet noſtra princip. concluſio, licet contarium velit
Sotus, vt dixi ſuprà cap. præcedenti, nu. 16.

27 Denique illa clauſula conſueta in priuilegijs princi-
palibus, vel pontificijs, ſcilicet ſupplentes de plenitudine
poteſtatis, refertur ad iuris ſolennia, non autem inducit
diſpenſationem, quò ad ius diuinum, naturale, vel gen-
tium, ſecundum Marc. Mant. vbi ſuprà, poſt Cardinal. ī
Clem. 1. §. cæterùm, de re iudicata.

28 Denique quod iam ſæpè (poſt Bar. Gloſſ. & alios in
l. relegati. ff. de pœnis) diximus in principe cauſam præ-
ſumi, id adeò procedit, vt in contrarium probatio non
admittatur, ſecundum Pet. Anch. conſ. 288. vltra alia. Ra
ph. Fulgo. conſ. 143. Anto. & Fern. Loazes conſ. pro Mar
chione de Velez, pag. 371. qui alios plures allegat. facit,
quia vt res iudicata pro veritate habetur, nec in contra
rium probatio regulariter admittatur, vt tandem ſit ali-
quis litium finis. l. res iudicata, vbi nota Docto. ff. de re
iudic. ita & idem in Principe admittendum eſt, quod li
benter admitterem, quãdo Princeps quid iudicaret, nō
ſic alias, quando citra cauſæ cognitionem quid contra
ius diuinum, naturalè ve, aut gentium præciperet, aut di
ſpenſaret. Nam tunc ſatis ſuperque eſſe debet, ſi iuſta cã
pręſumatur abſque eo, quod etiam probatio in contra-
rium non admitteretur, id enim eſſet fores tyrannidi
aperire.

29 Quinimò etiam ſi id faceret cũ ſumma cauſæ cogni
tione & deliberatione (quale eſſe ſolet in legibus feren-
dis, iuxta cap. erit autem lex. 4. diſtinct. l. humanum. C. de
de legibus) adhuc probatio in contrarium admittitur,
vt manifeſtetur, ſi iniquum aut iniurium ſit, ideoque &
ſi conſtitutionem, vtcunque ex certa ſcientia faceret, p
quam ius alterius læderet, ea neque in foro iudiciali, ne
que in foro conſcientiæ ſeruanda eſſet. Ita Innocentius
& Doct. in c. quia plerique, de immunita Eccleſiarum,
& in c. 1. eod. titul. Cynus in l. benè à Zenone. C. de qua
dr. præſcriptio. Iaſ. conſ. 1. li. 1. col. 9. Fernandus Loazes
ſibi contrarius, vbi ſuprà, pag. 54. id quod planè deduci
tur apertè ex noſtra principali ſententia, quæ habet om
nem principatum ad ciuium, non etiam ad ipſorũ Prin-
cipatum vtilitatem creatum fuiſſe. Nec dubium eſt, qn
niſi contra geſta Principis liceret iniuriam illatam pro
bare, eſſet pluſquam manifeſta ſeruitutis imago, & tyrã
30 nidis anſa & occaſio. Item amplia, vt in Principe iuſta
cauſa præſumatur, etiam quando contra ius diuinum di
ſpenſat, puta in ſummo Pontifice. Anto, But. & Ioann.
Imol. in c. 2. de renu. & Ferna. Lozes, vbi ſupra, pag. 133.
verſ. quæ cauſa. Vnde quando Papa diſpenſat ſuper vo
to, vel iuramento, idem erit ſecundum eoſdem. & idē
voluerunt Ant. Butr. & Ioan. Imolen. in c. nam concu-
piſcentiam, de conſti. Caro. Ruin. conſ. 148. viſis quibuſ
dam. col. fin. lib. 4. Fernan. Loazes, vbi ſuprà ita tamen vt
in omni diſputatione, quę fit contra ius naturale, diui-
num, vel gentium, in quo agitur de præiudicio tertij, ꝓ
batio contra præſumptam iuſtitiæ cauſam admittatur,
vt proximè oſtendimus, id quod iuſtificatur, eò quod q̃
31 doꝰ princeps etiam de plenitudine poteſtatis diſpenſat,
vel facit contra ius tertij, ea non tam poteſtatis, quàm
tempeſtatis plenitudo dicitur. ita Aymõ. Crauet. de an-
tiqui. temp. par. 1. num. 3. ver. nō omitto. & Fern. Loazes
vbi ſuprà, pag. 54. num. 65. in cauſa occurrenti. lib. 2. Bar
thol. Sozin. conſ. 120. memini. col. pen. li. 3. Card. in Cle.
paſtoralis, de re iud. Ioan. Iacob. de Leonardis inter cō-
ſilia Bruni conſ. 117. col. fi. Barthol. Sozi. conſ. 164. viſa
bulla, lib. 2. Ergo apparet, nihil intereſſe inter plenitudi
nem poteſtatis, & poteſtatem principis ordinariam, quã
doquidem earum neutra ad præiudicium tertij conſi-
derabile porrigi, aut ſuperbire poteſt, niſi quatenus prin
cipibus per iura ſuæ ciuitatis permiſſum reperitur, id q
etiam ſub ordinaria poteſtate complectitur. Facit quod
Senec. in Troia ait.

Minimum decet libere, cui multum licet.
Et Auſonius in Cleoboli ſentent.
Quanto plus liceat, tanto libeat minus.

S V M M A R I V M.

1 *Potentia vera quid.*
2 *Diſpenſare an poſſit Deus cum praeceptis Decalogi, egre gia queſtio.*
3 *Diſpenſationis definitio.*
4 *Fabula Dædali.*
5 *Dei arcana an liceat ſcrutari.*
6 *Dei prouidentia & voluntate omnia fieri rectiſſimo or dine, etiam ſi inordinata nobis videantur.*
7 *Mores mutantur & hominum opiniones.*
8 *Argumentum de toto ad partem bonum eſt.*
9 *Ius naturale à Deo an poſſit immutari.*
10 *Pythagoræ dogma.*
11 *Ius naturale quid.*
12 *Deus an facere poſſit vt malum non ſit creaturam non diligere Creatorem ſuum.*
13 *Hiſtoria Tullia.*
14 *Lex ſufficit, quòd ſit tolerabilis.*

C A P V T XXVII.

HActenus de diſpenſationibus, quæ contra iura
1 fiunt per homines. Quid autem ab ipſo Deo
2 Opt. Maximo? putat An pcepta Decalogi ab
eo ſint diſpenſabilia. Mouet queſtionem, quòd ipſe ni-
hil mali facere poteſt quia & ſi ſit omnipotens, tamē
malum facere poſſe, potentia non eſt, ſed potius infir-
mitas non valens abſtinere à malo, vt tradunt Dominic
Sotus poſt diuum Thomam & alios ibi relatos de iuſti
& iur. lib. 2. q. 3. art. 8. diuus Auguſtinus in c. principium
§. charitas, de pœni. diſtinct. 2. Raphel. Fulgo. conſil. 61.
Domina Catherina col. penult. Curtius Senior conſ. 73
col. 29. Aymon Crauettus de antiquit. part. 1. nu. 3. verſ.
non omitto. Dixi lib. 1. Controuerſ. vſu frequen. c. 1. nu.
5. Quibus adde Fernand. Loazes conſ. pro Marchione
de Velez, pag. 54. num. 65. Maria Sozi. Iuni. conſ. 65. in
in cauſa occurrenti lib. 2. Barth. Sozi. con. 164. Viſa bul
la, col. 8. lib. 2. Idem Sozi. conſ. 12. memini. col. penult.
lib. 2. Card. in Clem paſtoralis, de re iudi. Ioan. Iaco. de
Leonardis inter conſ. Alberti Bruni, conſ. 17. in hac cau
ſa. col. fin. facit l. nepos Proculo. & quæ ibi diſſerit An-
dreas Alci. ff. de verborum ſignif. l. filius fam. ff. de con
di. inſtit. l. Lucius. ff. de cond. & demon. ſecundum vnũ
intellectum. Denique in hoc egregio articulo quatuor
reperiuntur opiniones, Prima eſt exiſtimantium cum
omnibus præceptis tam primæ quam ſecundæ tabulæ,
Deum poſſe diſpenſare. Altera eſt contendentium, di-
ſpenſare non poſſe cum præceptis primæ tabulæ, neque
etiam ſecundę Tertia opinio eſt mediam partem eligen
tium,

tium,vt cum pceptis primæ tabulæ diſpenſare nequeat,
ſed cum præceptis ſecundæ liberum ei ſit. Vltima opi-
nio eſt abnegantium,talem diſpenſationem fieri poſſe,
præter quàm quò ad quartum & quintum præceptum
In prima opinione fuit Ocham 2.ſenten.diſt.19.In ſe-
quenti opinione negatiua eſſe videtur S.Thom.12.qu.
100.art.1.& doctiſſimus Dominicus Sotus li.2.de iuſt.
& iure.art.8.q.3.eſtque ex mente Caietani diuum Th.
vbi ſuprà.& Altiſſiodenſis li.3.tract.7.q.5. & fuit opinio
antiquorum,ſecundum eundem Sotum.In tertia opin.
fuit Scotus.3.ſent.diſt. 37.In quarta opin.fuit Duran-
dus in 1.ſent.diſt.47.q.4.

3 Quid dicẽdum?& ſanè in hac ſum ſententia,vt huic
ſententiarum varietati cauſam præbuerit aut anſam,di-
uerſa huius vocis(Diſpenſatio)acceptio,ne dicã igno
ratio.Eſt.n.diſpenſatio ſecundum Sotum,vbi ſuprà,le-
ge in genere eiuſque vigore & ratione manente.ipſiuſ-
met in particulari caſu certiſque perſonis relaxatio.ne-
que adiecit ex iuſta cauſa,vel ſine iuſta cauſa, tacitus ta-
men non obſcurè ſignificauit,ſine iuſta cauſa talem di-
ſpenſationem factam à ſe accipi,quia (vt ipſe ad finem
primi libri eiuſdem operis,& ibi in d.ar.8.dum ad prio
rem locum ſeſe refert)diſpenſationem,quæ ex iuſta cã
fieret,negat diſpenſationem,ſed potius cõgruam legis
interpretationem debere appellari. Nos autem ex ma-
gnis ſermonis latinis authoribus ſuprà oſtendimus, di-
ſpenſationem appellari aptiſſimè,& re vera eſſe eam , q̃
in aliquo aliquibusve particularibus caſibus perſonifve
amplectitur,inſequiturq́ue mentem legiſlatoris , ipſius
verbis & ſermonis proprietati repugnans , ſicq́ue con-
gruę legis interpretationi par eſt.ergo pro parte affir-
matiua arguitur,quod vtcũque præcepta Decalogi ſint
iuris naturę,veruntamen,vt 5.Ethic.7.author eſt Ariſt.
nonnulla ſunt de iure naturæ,quæ variari poſſunt,ac p-
inde ſunt diſpenſabilia.Secundò,ſicut legiſlator huma
nus ſe habet ad ſuas leges,ſic & Deus.Humanus autem
princeps ſuper ſuis diſpenſare poteſt,ergo in ſuis Deus,
eò præſertim q̃ Apoſtolus.2.Corin.2.tanquam Dei di
ſpenſator ait,Nam & ego ſi quid damnaui propter vos,
damnaui in perſona Chriſti.vnde fit,non ſolum Deum
verùm & eius prælatos poſſe in diuinis legibus diſpen-
ſare.Tertiò in Decalogo vetitum eſt homicidium, ſed
in hoc præcepto diſpenſat iudex malefactorum vindex
diſpenſauitque Deus cum Abraham,vt chariſſimum fi
lium imolaret,& cum Samſone,Iud.10.vt ſeſe cum Phi
liſteis occideret.& cum Eleazare 1.Mach.6.qui ab Ele
phãte,quem occidit,oppreſſus,occubuit.ſubinde eruũ-
tur argumenta de fornicatione & de furto. permiſit.n.
quin verò præcepit Oſeæ vt vxorem fornicariam acci-
peret,& filijs Iſrael,vt Aegyptiorum vaſa ſurriperent,
ergo huiuſmodi præcepta diſpenſabilia ſunt. Quartò ar
guitur,Connubium inter fratres iure naturæ prohibitũ
eſt,ſuper quo nihilominus in teſtamẽto veteri legimus
diſpenſatum,vt inter Adæ filios vſu veniſſe certum eſt,
& inter Abraham & Saram perquàm probabile. deniq;
ſic arguitur.Obſeruatio Sabbati eſt vnum pręceptorũ
Decalogi,idemq́ue Iudæis ſanctiſſimũ , ſed in hoc ſuit
cum Machabæis olim diſpenſatum.ſic enim legitur li.
1.c.2.& cogitauerunt in die illa docentes,Omnis, qui-
cunque venerit ad nos in bello in die Sabbatorum,pu-
gnemus aduerſus eum,ergo præcepta Decalogi ſunt di
ſpenſabilia.Hæc ſunt verba Soti,vbi ſuprà.

Cùm ergo videamus, per Deum Optimum Maxi-
mum tot in caſibus diſpenſatum fuiſſe ſaluis integriſq;
quo ad reliquos homines,& res, manentibus eiſdẽ De
calogi præceptis,quæ dubitatio ſupereſt?certè nulla,p̃-
ſertim cùm ex cauſa etiam hominibus talem diſpenſa-
tionem facere fas ſit,vt iam edocti ſumus . Nec dubiũ
ſit,quin in Deo Optimo Maximo cauſa non ſolùm
ſemper pręſumatur,ſed cogitare eum quicquam facere
facturum,aut feciſſe vnquam ſine cauſa impium & ne-
phendum eſſet. Deus enim & natura (vt Philoſophus
ait)nihil faciunt fruſtrà.l.non cogendum.§.Sabinus.ff.
de procu.l.hęc ſtipulatio.§.diuus.ff.vt legatorum nom.
caue.l.quiuis.vbi omnes Doct.ff.de verb.oblig.nec pro
batio in contrarium,vt iuſtã diſpenſandi cauſam Deus
nõ habuerit,admitti aut fieri poteſt, niſi cereas alas aut
alterius materiæ teſtibus Dei alloquendi gratia in cœ-
lum euolaturis,aptare ridendus contendas.id quod Dę
4 dalum olim feciſſe Poetæ fabulantur,&& eò q̃ in contra
rium admitti probatio nullo modo poteſt, ideo vulgò
5 dicitur,nõ † licere mortalibus ſcrutari arcana Dei. Ita ſi
quæras,cur tam paſſim videamus bonos egere,malos di
teſcere,bonos breuiorem vitam agere,malos longiorẽ,
bonos abiectos eſſe honoribuſque carere : malos bea-
tos eſſe omnique honorũ genere decorari,bonos ęgri-
tudinibus ac morbis premi,malos rectè valere, bonos
imbelles eſſe,& viribus corporeis carere,malos eſſe ro-
buſtiores & validiores , bonos non tam eleganti faciei
forma,aut corporis habitudine,proceritateve præditos
eẽ,neq; tã ſtatura appoſita ad dignitatẽ bonos eſſe à na
tura ornatos,q̃ malos,quimò q̃ plus ẽ,bonos ſæpiſſimè
p̃lijs & armis victos,vtcũq; iuſtã cãm fouerent, fuiſſe à
6 malis impijſſimã partẽ ſequẽtes.Et tñ cõſtat† nil agi ni
ſi ſponte Dei. Vnde Lucanus lib.9.bell.ciuil.ſcripſit ita:

Nil agimus,niſi ſponte Dei.

Et Statius lib.5.Theb.

Cuncta hæc Superum demiſſa ſuprema
Mente fluunt.

Et Silius Italicus lib.6.bell.puni.

Iuſtitiæ rectiq; dator,qui cuncta gubernas.

Et Manilius lib.1.Aſtron.

At mihi non ratio tam præſens vlla videtur,
Qua pateat mundum diuino numine verti.

Et Horatius Ode 2.lib.1.

Qui res hominum ac Deorum,
Qui mare & terras,varijſque mundum.
Temperat horis.

Et Virgil.Eclog.8.

Nec curare Deum credis mortalia quenquam.

Et Titus Calphur.Eclog.4.

——————Deus ipſe canatur
Qui populos vrbeſque regit,pacemque togatam.

Ad hæc omnia Saluius Alexandrinus lib. 3.in prin
de proui.Dei,reſpondet,Mortalibus non licere ſcruta-
ri arcana Dei,nihilq́ue à Deo ſine ſumma ratione agi,
7 quamuis eam capere nequeat mortale genus,ergo † ſi-
ne dubio Deus potuit dictis in caſibus diſpenſare, po-
teritq́ue in ſimilibus . Quinimò quod turpe hodie no-
bis videtur , vt cras incipias honeſtum & eſſe & videri
facillimè efficere mutatis hominum opinionibus pote-
rit.Nam & adulterium fœdiſſimum facinus apud Per-
ſas nihil turpitudinis habere olim videbatur, viliſſimũ-
que furti maleficium apud Lacedæmones,nihil turpi-
tudinis ſimiliter continere,ſi manifeſtum non foret,cõ
ſtabat,& erant gentes ſuntque hodie,quibus nefas aut
turpe non videtur communes & vxores & liberos habe
re,cum matribuſque commercium habere , & reliqua
id genus non minus obſcæna,flagitioſa,turpia,nephan
da,quale eſt nephandum crimen cum pueris commer
ciumve,aut etiam cum pecudibus habere, Saracenis nõ
modò permiſſum,ſed etiam vſitatum, vt Ioannes Boe-
mus li.de morib.& legibus gẽtium c.6.& c.10. author
eſt.& attigimus de ſucc.crea.li.2.§.15.n.22.cum ſeq.Et
tamen conſtat iſthęc longè magis contra ius naturale
eſſe,quàm matrimonium inter fratres,& ſorores, con-
ſtatque vt non paucę gentium huius opinionis hodie
ſunt,vt hęc inhoneſta non ſint,ita facillimè à Deo om
nipotente

nipotente fieri poſſe,vt reliquæ omnes gentes eiuſdem
ſint opinionis. Vnde veluti in prouerbium abijt, Turpe
ab honeſto multis in rebus nõ tam natura,quã moribus
& vſu gentium diſtingui, vt ſic non tam ad naturale &
incommutabile,quam ad ius gentium poſitiuum hęc ac
cedere videantur.

Denique ſi cauſa diſpenſandi cum præceptis Deca-
logi nec nobis vlla appareat,nec re vera vlla ſit, An Deus
Optimus Maximus diſpenſare cum eis poſſit? Et quò
ad ea præcepta,quæ ita bona ſunt incommutabiliter,vt
eis eorũm ve contrarium non poſſit non eſſe malum,
magis eſt,vt diſpenſare nequeat,quia (vt iam edocti ſu-
mus) Deus & ſi ſit omni potens,tamen malum facere,
non poteſt, quia malum poſſe facere, potentia non
eſt, ſed infirmitas, nec vllum certius omnipoten-
tiæ argumẽtũ eſſe põt,q̃ nõ poſſe malũ facere. Et talis di
ſpenſatio non rectè diſpenſatio appellaref,ſed potius iu
8 ris boni & æqui violatio & diſſipatio. Bonum † enim
argument.& ineuitabile eſt, de toto ad partẽ. l. quæ de
tota.ff.de rei vend.l.an pars.ff. pro derelicto. l.hæredes
mei.§.cum ita.ff.ad Treb.ergo ſi illud præceptum. Non
occides,vniuerſaliter & in communi bonum eſt in om
nibus indiuiduis & particularibus ſub illa vniuerſalita-
te contentis, bonum vt ſit & eius contrarium malum
neceſſe eſt. Nam vt in regula iuris in toto partes omnes
etiam minimas non eſt dubium contineri.l. Iulianus.ff.
de lega.3.l.qui vſumfructum. vbi not.per Bartol.& Iaſ.
ff.de verb.obli.l. Mæuio.verbo,totus.ff.de leg.1.§.ſin
verò non omnes.C.de cad.tolle.l.coniunctim.ff.de leg.
3.ergo ſi ſine vlla cauſa fieret diſpenſatio occidendi.
puta,vt quibuſdam diebus per ſingulos vel annos vel
menſes occidere liceret homini hominem:vel vt id lice
ret quibuſdam horis dierum, vel vt pulchris deformes
occidere, vel deformibus pulchros liceret, vel partibus
filios,vel filijs parentes ſuos,vel vt vni aut alteri aut qui
buſdam id liceret.certè vt iſthæc in cõmuni mala eſſent
ita & in particulari,nulla extrinſecus accedente rationa
bili cauſa,mala vt ſint neceſſe eſt,nihilque aliud eſſet, q̃
diuiſum imperium inter ſe habere bonum & malum. Er
go quandiu hæc lex diuina viguerit, vt hominem homi
ni necem inferre nefas ſit,tamdiu ſine iuſta cauſa, quæ
vel ſaltem exiſtat, Deus diſpenſare in particulari non po
9 terit homicidium fieri. Poſſet † tamen (vt arbitror) Deus
mentes hominum hac imbuere opinione,hancque le-
gem facere,vt hominem homini inſidiari aut necem in
ferre vel quouis modo nocere nefas non eſſet,non ma-
10 gis quàm pecudes,armenta,feras,volucres,vel ſquameã
turbam interficere. Nã & omnes Pithagorici huius erãt
ſententiæ,vt bruta animalia (ſiue illa terreſtria eſſent,ſi-
ue volucria,ſiue aquatilia) homini non liceret occidere
non magis quam reliquos homines.

Ergo,vt poſtea mortale genus mutauit ſententiam,
cœpitque exiſtimare omnia bruta animantia,aquatilia,
terreſtria,& volatilia interficere hominibus liberum eſ-
ſe,quis vetat quin poſſit (ſponte Dei) mutare ſententiã
quo ad mutuas neces inter ſeſe perpetrandas,exiſtimare
que id liberum faſque ſemper? Et in hunc ſenſum ſalua
ri tuerique poterit opinio Occha.ſuprà relata,qui nihil
aliud ſenſiſſe mihi viſus eſt,quatenus voluit poſſe Deum
diſpenſare cũ præceptis Decalogi,vt intellexerit contra
ria pręcepta eum poſſe infigere hominum animis & mẽ
11 tibus,ius enim † naturale nihil aliud eſſe,quã rectam ra-
tionem ab ipſa natiuitate & origine humano generi
à Deo innatam ſuprà edocti ſumus. Ergo ſi ipſemet
Deus contrariam rationem à noſtra origine mentibus
noſtris imbuerit,id ſimiliter erit ius naturale,& vt hoc
ius naturale,quo vtimur quoque interdum abutimur,
12 bonum eſt,quia a Deo infixum nobis eſt: Ita ſit contra-
rium nobis dederit ius.eo ipſo quòd ipſe dederit, bo-
num erit. Nec vt nobis videtur recipienda eſt ſententia
Dominici de Soto,vbi ſuprà,exiſtimantis,nõ poſſe De
um efficere,quod bonum ſit,vt homo ipſum Deũ ama
re deſinat vel fortè odio habere incipiat,quinimò for-
tè poterit,ſi velit,efficere,vt id bonum ſit. Nã vt ſæpiſſi
mè accidit,vt homo hominem odio habeat, & non ra-
rò vt ipſos parentes odio habeat,vt §.ſi. Inſt.quod cum
eo.& l.1.ff.ad Maced.& Gloſ.not.in l.ſi.C.de pact. Vn-
de Ouidus ſic cecinit.

Filius ante tempus patrios inquirit in annos.

13 Vnde de Tulliæ Serui Tulli filiæ crudelitate, quæ p
patris cadauer carpentum,in quo ſedebat,ire coegit,ſic
ſcribit Ouidius lib.6.Faſt.

Filia carpento patrios initura penates
Ibat per medias alta feroxque vias.
Corpus vt aſpexit,lacrymis auriga profuſis
Reſtitit,hunc tali corripit illa ſono:
Vadis,an expectas precium pietatis amarum?
Duc,inquam,inuitas ipſa per ora rotas.
(Certa fides facti eſt) ductus ſceleratus ab illa
Vicus,& æterna res ea preſſa nota eſt.

Ergo,qui non diligit fratrem ſuum,quem videt, aut
(quod tertius eſt) odio habet patrem ſuum,quem videt
& ab eo ſcit ſe hominem factum, vitamque recepiſſe.
Quid mirum,ſi Deum non diligat,quem nunquam vi
dit? hæc conſequentia tenet ſecundum Diuum Ioannẽ
Epiſtola 3.& 4.ad fin.& multos eſſe,fuiſſeque contem
ptores & oſores Dei,& experientia docet & teſtatur. l.
quæ ſub conditione,in princ.ff.de cond.iuſti.& ſæpiſſi-
mè vt experientia docemur,& paſſim libris tam fabulo-
ſis quam veris reperies,vt vir amet fœminam,quæ ipſum
odio habet,& ex diuerſo,nec deſinat amare ille, q ama-
re cœpit,etiam ſi non ignoret ſe ab amato vel amata
odio haberi. Si ergo Deus Opt.Max.hanc mẽtem a pri
mis cunabulis nobi vellet imbuere,vt eum odio habere
mus,idque riſui & ludibrio haberet. Quis vetat quin id
efficere poſſet,& nihilominus nos diligere,ſi ſibi libitũ
eſſet.nam vt Ouidius cecinit.

Ludit in humanis diuina potentia rebus.

Quod ſi dixeris,ergo tunc non foret nobis liberum
arbitrium,reſpondeo,quod non deſineret fore liberum
nam ideo homo ratione præditus eſt,vt natiuas incli-
nationes & appetitus valeat ſuperare,& rationis vi fræ-
nare,ſubigere,& calcitrare. Tres ergo ſunt inſpectiones
Prima de noua mundi creatione,Altera de diſpenſatio-
ne,Vltima de iuris violatione. Quo ad primam,ſi reſolu
to hoc mundo eum denuò Deus crearet, non dubium
eſt,quin poſſet,ſi vellet præceptis Decalogi delectis alia
eis contraria humano generi pręfigere. Et eo ipſo quod
a Deo omnipotente & optimo fixa & tradita forent,
bona intelligi deberent,ſicque non oberit quod dixi-
mus Deum non poſſe malum facere. Nam iam idmini-
mè intelligeretur eſſe malum. Idem eſſet ſi eodem hoc
mũdo ſtante,ei alia præcepta his, quæ modo habemus,
contraria præfigeret Deus. Quò ad ſecundã inſpectio
nem de diſpenſatione etiam hoc mundo hiſque decem
Decalogi præceptis ſtantibus,Deus omni potens ſine
dubio poterit diſpenſare, accipiendo propriè &
aptè diſpenſationem, pro recto & opportuno iu-
dicio circa iura eorum verbis vtcunque repugnan-
te. Amplia. vt etiam principes & reliqui magiſtratus
id facere poſſint.deinde amplia vt non ſolùm poſſint,
ſed etiam debeant,vt iam edocti ſuprà fuimus. Quo ad
vltimam inſpectionem de iuris violatione,quæ contin
git quando ſine vlla cauſa rationabili itur contra legem
id quod non poteſt non eſſe contra mentem legiſla
toris,non ſecus quam contra eius verba,tunc ſi decem
præcepta Decalogi eſſent omnia & ſingula eorũ huiuſ
modi,vt contrarium eorum in quolibet & in qualibet

etiam

etiam minima parte malum eſſet, non poſſet propter Deum fieri ea violatio, quia ipſe malum facere non põt ſicque piè credendum eſt, Deum omnipotentem & optimum nunquam ſine cauſa ulla ex parte ea pcepta eorumve quodpiam violaturum. Verùm ſi ex facto, qđ piam eorum uiolaſſet, ea violatio ſeu diſpenſatio teneret iam de facto, quàm de iure, & tunc demum detegeretur illius præcepti, tranſgreſſionem nunquam fuiſſe malam abſoluté, quandoquidem per Deum, qui malũ facere nequit, facta reperiretur. Nec ponimus tractu tẽporis aliquam nouam cauſam denuò emiſiſſe, ſed vigere etiam nunc, cum per Deum ſit tranſgreſſio eadẽ ratione, quæ aderat quo tempore id præceptum traditũ nobis fuit, ſicque detegeretur tale preceptum fuiſſe ab initio, eſſeque hodie bonum, ita tamen vt eius contrarium non ſit abſolutè malum, ſed tolerabile, Sic etiam buna eſt vſucapio. l. 1. de vſuc. ſi tamen fieret noua lex, qua vſucapiones exulare & exterminari cogerentur valere non deſineret, nec mala diceretur, ſed potius tolerabilis. Nam & id erat antequam ius ciuile vſucapiones excogitaret, vt per Glo. communiter app. in l. ex hoc iu
14 re. ff. de iuſt. & iu. Et ut laudabile videatur† nouum Dei aut etiam hominis præceptum, ſatis eſt vt ſit tolerabile, etiam ſi ſubditis non multum rationabile videatur. Bal. in l. non omnium. & in l. de quibus. colũ. 1. ff. de legib. And. Tiraq. de vtroque retra. in præfa. n. 75. Ergo non eſt bona conſequentia q; in aliquo ex preceptis Decalogi ſiue præceptiuè ſiue prohibitiuè comprehenſum generaliter erat, iuſſit Deus in aliquo caſu & perſona non ſeruari. idque ſine vlla cauſa ad legem mutandam, vel alterandam neceſſaria (ſi modò id in ſummo Deo contingere poteſt) igitur hæc alteratio mala eſt, quia priori legi diuinæ contraria, ſed id quidem non benè ſequitur, quia licet id præceptum, quod modo frangitur, eſſet bonum, nec eius tranſgrediendi occaſio ulla in particulari, de quo agitur, eſſet adhuc tranſgreſſio potuit eſſe tolerabilis, & eo ipſo quòd à ſummo Deo fieri iubetur, detegitur, quemadmodum retro ad præceptũ, quod modo frangitur, non fuerat incommutabile, ſiue retro hominibus incommutabile falſo viſum fuiſſe, ſiue nou.

S V M M A R I V M.

1 *Eligens dignum omiſſo digniore, an peccet mortaliter? ardua quæſt.*
2 *Electus tutus eſt in conſcientia, ſi erat dignus, licet dignior non deeſſet.*
3 *Pœna eſt infirmatio actus.*
4 *Conſcientiæ in foro, an pœna ipſo iure impoſita, debeatur? ardua quæſtio.*
5 *Pœna non eſt actus irritatio, quando non ſit in odium agentium.*
6 *Conſcientiæ in foro, an retineatur relictum in minus ſolenni uoluntate?*
7 *Fine adepto, de medijs ad finem requiſitis non curamus.*
8 *Vindictæ incompetens non debetur de iure cano.*
9 *Fur non tenetur in conſcientia ad pœnam.*
10 *Pœna Dupli aut quadrupli an peti poſſit de iure canonico?*
11 *Tenentes pœnam ipſo iure irrogatam deberi in conſcientia.*
12 *Legalis obligatio vnde deſcendat.*
13 *Legalis obligatio eſt ad patiendum tantùm.*
24 *Pœna etiam ipſo iure irrogata non debetur in continentia, contra communem opin.*
15 *Pœna etiam immoderata non differet ab alia quo ad hoc, vt in conſcientia debeatur, contra Decium & Cagnolum.*
16 *Pœna conuentionalis non magis nec minus debetur in conſcientia, quàm legalis, contra Dec. Cagn. & alios.*
17 *Pœna conuentionalis etiam nimis dura, non debetur minus, nec magis, quàm ſi eſſet mediocris, cõtra Accurſium, Decium, Corſe. & Cagnol.*
18 *Pœna legalis ſi petatur, debetur in conſcientia à damni factore, etiam quatenus excedis iuſtam damni æſtimationem, vbi interfuit dolus, contra cõmunem opi. Idem ſi culpa lata, contra eandem comm. opin.*
19 *Pœna pro damno, leui culpa dato, an debeatur in conſcientia? ardua q.*
20 *Pœna pro damno, leuiſſima culpa dato, non debetur etiã in foro contentioſo, contra Lud. Rom. & Nicol. Pignalatum.*
21 *Pœnam etiam in conſcientia creditor petere poteſt, ardua quæſt.*
22 *Pœnitentiæ an locus ſit ante ſcripturam confectã, quãdo in ſcriptis ſit contractus? ardua q.*
23 *Contractus quando in ſcriptis fieri dicatur? ardua q.*

C A P V T XXVII.

SExageſimo ſeptimo apparet ex noſtra ſenten
1 tia principali, Vtrùm †eligens ad beneficium dignum, prætermiſſo digniori, peccet mortaliter quod ſic tẽuit Abb. in c. 3. de iure patro. & in c. cum in cunctis. de electione. & in c. conſtit. de appel. eſt communis opin. ſecundum Gomeſ. in c. 2. num. 22. de conſtitutio. in 6. Pala. Rubi. in c. per veſtras. de donat. inter vitum. §. 26. Deci. in c. in præſentia. num. 56. de probat. & in d. c. conſtitutus colum. 2. hanc dicit comm. Rochus de Curte, de iure patro: verb. honorificũ. q. 13. Lãb. de de iure pat. part. 1. li. 2. fol. 253.

Contrariũ tenet Glo. in d. c. conſtitutus. & in c. licet ergo. 8. q. 1. Glo. in d. c. 3. de iure patro vbi Ioan. Andr. dicit, non peccare. idem tenet Sanctus Thomas. 2. 2. q. 185. arti. 3. Lamberti, vbi ſuprà, eſt communis opi. ſecundum Deci. conſ. 129. col. 1. facit c. monaſterium. 16. q. 7. ſed cum digniorem eligere vtilius ſit ſiue reipublicæ, ſiue Eccleſiæ, ſuper eſt, vt princeps, vel ſuperior, vel electores, ſemper teneantur eligere digniorem, quandoquidem ad vtilitatem ciuium vel publicæ rei, non ad ſuam met id munus ſibi iniunctum & commiſſum (vt noſtra principalis cõcluſio habet) videtur. Dummodò digniorem eum eſſe intelligamus, q reipublicæ quò ad id munus, quò de agitur, ſit, etiam ſi quò ad aliã alius dignior reperiatur, ſecundum diuum Thomam, vbi ſuprà. vt. n. ſi reſpublica modò egeret bono artifice artis ſulphurariæ (qui vulgò Artillerij vocãtur) ad bellum, & optimũ pictorẽ ad id munus eligeremus, inſanire aut ineptire videremur, ita, qui optimum virum & vitæ inculpatiſſimæ, ignarum tamen & inexpertum rerum humanarum tam eccleſiaſticarum; quàm ſecularium in prælatum eccleſiæ deligeret, ineptire intelligeretur, ex mente diui Thomæ, vbi ſuprà. Ad cuius ſententiam poſſunt hæ varietates aptari, & fœdus ac conciliationem accipere, vt ſententia exiſtimantium, meliorem eſſe eligendum, intelligatur de eo qui dignior ſit quò ad regimen eccleſiæ, vel muneris publici, de quo ageretur. opinio vero contendentium ſufficere, q; dignus eligatur, licet alter dignior ſit, intelligatur, quando ille iſto electo, quò ad alia, vel alias virtutes dignior erat, ſed non quò ad illud regimen, aut munus publicum, de quo agebatur. ipſe autem electus tutus eſt in foro conſcientiæ, ſecundum S.
2 Tho in d. art. 3. Quid autem† ſi ab inferiore electio facta fuit de perſona ſatis digna, omiſſa tamen forma iuris, ſed ſimpliciter, & quaſi ad morem gentium, vel iuris gẽtium, & magis eſt, vt talis electus ſit tutus in conſciẽtia. Ita Innocentius in cap. quia propter, de electione. & ibi Antonius Butr. Dominicus à S. Geminiano in cap. 1. de ſponſalibus. li. 6. Abb. Siculus in c. 1. in fine, de in integr. reſtitutione. Petrus Anch. in c. beneficium. q. 7. de regu.

iur.

ſur.in ſimili per Ant.But.in c.quia plerique,de immuni
tate eccleſiarum.Panor.in c.porrectum.col.2.de regu-
laribus.poſt gl.2.ibi.Nicol.Boer.deciſ.1.nu.13. proba-
tur hodie apertè hæc doctrina per decretum ſanctæ Sy
nodi Baſil.in c.1.de elect.in procemio.ibi dum dicitur,
potiſſimum eſt S.Synodi ſtudium vt tales eccl. præficiā
tur paſtores,qui tanquam col.&c. Vbi principalis inten
tio eſt circa perſonas,quæ ſunt eligendæ,ſecūdaria & in
ſubſidium circa formā electionis, & illud corroborat
per doctrinam beati Thomę in 2.p.q.96.vt ibi videbis.
Ratio iſtorum ea eſt, quia ſolēnia iuris in electionibus
eo pertinent,vt idonea electio fiat,vt dictum eſt, ideo
ſi ſatis idonea facta eſt, de ſolennibus nō curandū quo
ad Deum,qui optime nouit veram rei exiſtentiam.facit
l.fi.C.de fideicom.§.fi.Inſt.de fideicom.hær.Neque ad
3 rem pertinet,quod†actus infirmatio ſit pœna,c. diſpen
dia.§.fi.de reſcrip.lib.6.& c.cupientes.§.cæterum.verſ.
vel ſi perſonas.& c.ſi religioſus.de elec.lib.6. & l.nō du
bium,& ibi communiter Doct.C.de legi.& l.turpia,&
ibi Bar.in 1.nota.& Alex.de lega.1.& Franc. de Cur.Iu
4 nior conſ.8.num.1.Et ad pœnam†impoſitam ipſo iure
tenetur quis in foro conſcientiæ.Vt tenuit Pet.de An-
cha.in rep.regulæ poſſeſſor,de reg.iu.lib.6.& Abb.Sic.
in c.1.de conſti.& Pet. de Rauenna in ſuo alphabeto
in litera A.in prin.inchoante,annullatio actus.Et ſic,cū
retractatio,& caſſatio electionis propter formā per ius
traditam,non ſeruatam,fiat ipſo facto,vt d.c.quia pro-
pter.& etiam retractatio,& caſſatio electionis, propter
formam a decretis Baſil.concilij traditam non ſeruatā
fiat ipſo iure,vt patet in d.c.1.§.deinde eligant,de elect.
in pragmatica,videtur q̄ talis electus non ſit tutus quo
ad Deum,& pro hoc dicit Bal.in l.nemo Martyres,C.
de ſacroſ. Eccleſijs, quod quando per annullationem
actus quis iure quæſito priuatur,vel inchoato, q̄ri tunc
dicitur pœna,allegat Io.And.in c.fi. de elect. lib.6.Sed
dicendum eſt,q̄ contraria procedunt,quando retracta
tio, & caſſatio actus ipſo iure fit in odium perſonarum
actum explicantium,quia tunc eſt pœna, ſecus ſi retra-
ctatio,& caſſatio actus non fit propter odium perſona
rum actus explicantium,ſed in defectum ſolennitatis,
quia tunc non eſt pœna,vt eſt gloſ.in c.2. de conſtit.&
ibi Abb.Sicul.voluit Domi.poſt Ioan.And.in d.c.fi.de
elect.lib.6.& iſtam concor.dedit Bal.in d.l. non dubiū.
col.2.de legib.vbi dicit,q̄ reſpectu perſonarum ſit pœ-
na.allegat l.Senatus.ff.de contrah.empt.& dic.l. non du
bium.& pro hoc c.ſi religioſus,de elect.lib.6. Ex q̄ re-
ſpectu omiſſionis modi,vel formæ,non ſit pœna, alle-
gat l.q.Romæ.§.Fauius hermes.ff.de verbor.obligat.&
iſtam opin.Innoc.& Bald.ſequutus eſt Soc.in conſilio
512.columna ſecunda,in princ. verſic. vnde concludit
Paulus de Leazarijs,volum.tertio, & etiam Iaſ. in leg.ſi
poſt diuiſio.colum.ſecunda,verſ.ſecundo,& ſortius.C.
de iuris & facti ignor.& not.per Bar.in l.nemo poteſt.
& ibi ſing.Alex.col.5.verſ.item in quantum.Bar.ff.de le
6 gat.vbi quærunt,an† licitum ſit retinere relictum in te-
ſtamento minus ſolenni. & quando honoratus certo
ſcit ſe habere voluntatem defuncti, tunc licite in foro
conſcientiæ retinet ſibi relicta. Neque obeſt,quod nul
lo iure ſibi deberi videantur, quodque legitimus ab in-
teſtato hæres ad omnia bona defuncti inuitetur a lege.
Nam id fit eo,quòd lex de defuncti voluntate,quando
teſtamentum eſt minus ſolenne,certa nō eſt, ſicq́ne in
dubio inuitat legitimum, non inuitatura ſi certo ſciret
honoratum in minus ſolenni teſtamento veram defun
cti voluntatem habere,tunc enim ei potius fauerer,quā
hæredi legitimo, quandoquidem ſolennia teſtamēti ad
nihil aliud deſiderantur, quam ad certam defuncti vo-
luntatem habendam.l.fi.C.de fideicommiſſ.Sic ergo &
ſolennitas electionis ad nihil aliud deſideratur, quàm
ad habendam electi idoneitatem. vnde ſi ille ſatis ido-
neus ſit,tunc ſolennitatis prætermiſſio in foro conſciē
tiæ non nocet,etiam ſi annullatio à lege ipſo iure indu-
catur.& per hoc electus omni iure deſtitutus videatur.
Nam ſi de iuris idoneitate lex certa fuiſſet, eū propter
defectum ſolēnitatis in electione prætermiſſæ minime
deſtitueret,ſed potius inuitaret:ſicque pro inuitato ha
betur,arg.d.l.fi.iuncta Gloſſ.communiter ibi, & vbiq.
7 approbata,in l tale pactum.§.fi.ff.de pact.Et quia † vbi
finem adepti ſumus,tunc de medijs ad finem requiſitis
non curamus.l.1.§.fi.ff.de dote præl.iuncta l.non cogē
dum.§.Sabinus ff.de procuratoribus.l.hæc ſtipulatio.§.
diuus.ff.vt legatorū nomine caueatur. Stat ergo quòd
electus minus ſolenniter,eſt tutus in foro conſcientię,
Primum quando lex non inducebat nullitatem electio
nis ipſo iure. Deinde etiam ſi eam induceret ipſo iure,
quamuis talis nullitas pœna reputetur,quia pœnæ in ſo
ro conſcientiæ non ligant.Glo.eſt celebris in c. frater
nitatis.12.q.2.de qua fecit teſt.do.Abb.in c.Raynal.de
teſt.& in c.1.de conſtit.& in c.ſi egreſſus.de iniur.& in
c.quia plerique,de immu.eccl.& in c.audiuimus,de ſi-
mo.& in alijs locis.Facit quod voluit ipſe in c.1.de cu-
ſto.eucha.& facit quod habetur in c.ſicut.& in l.3.de iu
reiur.& ibi Bal.dicit,quòd cenſura eccleſiaſtica non cu
rat de pœnis ciuilibus,ſed de iuris reſtitutione.& alleg.
Gloſſ.in d.c.fraternitatis.& illam Gloſſ.pro ſing. allega
uit d.Ant.de But.in d.c.quia plerique.& in c.1. de dolo
& cont.& in c.2.de reſcrip.Lud. Rom.in rub.ff.de ac-
quiren.hæred.Pet.de Anch.in c.1.de conſt.lib.6.vbi di
8 xit,quòd ius†competens ad vindictam non habet locū
de iure Canonico,& allegat d.Gloſſ. in c.fraternitatis.
9 Bal.in l.poſt deſertionem.C.de fur.quòd fur †non tene
tur in foro conſcientiæ,niſi ad reſtitutionem rei furti-
uæ.& alleg.gloſſ.in d.c.fraternitatis.eandē gloſſ.allega
uit Bal.in l. iubemus.§.ſane.C.de ſacroſanct. Eccleſ.&
in auth.ad hæc.C. de vſur. & in l.id quod pauperibus.
C.de Epiſc.& cler.& quæ ſit ratio,vide d.Abb. in d.ca.
1 Raynal.& in d.c.1.de conſt.Lud.Rom.in repe. rubr.de
arbi.in fin.verbis,vbi alleg.gloſſ.ſing.in d.c. fraternita-
tis. quam ſecundum eum facit ſing. Bald. in extractis.
30 Gloſſ.decreti,dicens†pœnas dupli,vel quadrupli ob fur
tum à iure ciuili inductas,iure Canonico minime pe-
ti poſſe. Idē dixi in d.c.ſicut,vbi tex.dicit,vt occupata
reſtituat; non dicit pœnam quadrupli reddat. & vide
Abb.in rub.de appell.in fi.vbi alleg.d.Gloſſ.& in c.tua,
de vſurp.in fi.& Abb.poſt Goff.& Doct.in c.dilecti. p
gloſſ.fi.ibi,quæ allegat illum tex.de arb.per Fel. in c.au
diuimus,de ſimonia.Philippus Dec.& Hier.Cagn.in l.
quod a quoquam.ff.de reg.iur.idem Dec.in c. 1.col.8.
11 de conſtitutionibus.Pœna†tamen incurſa,& commiſſa
propter ſolennitatem non ſeruatam in electione, non
debetur in conſcientia,quando electus erat idoneus,&
ſi ea pœna ipſo iure imponeretur,vt ſupra oſtendimus,
quamuis contrarium ſentiat Panormit.in d.c.dilecti.&
Corſetus,vbi ſupra.& Dec.& Cagn.in d.l.quod a quo-
quam.Corſetus verb.pęna.14.in ſuis ſing. Abb.in ca.1.
de conſt.& Gloſſ.d.c.fraternitatis. ſequuntur Didacus
de Segura,in l.filius dum in ciuitate.& ibi Didacus Pe-
recius ad Seguram num.35.ff.de verb.oblig.Gomeſius
in §.ex maleficijs.Inſt.de act.nu.14.Fel.in c.audiuimus
de ſimo.col.1.Bal.in l.1.C.de vecti. licet contra Gloſſ.
teneant Dominicus Sotus lib.1.de iuſt.& iur. 22. q. 5.
Alphonſ.Caſt.de poteſt.leg.pęna. Henricus Gandau.
quodlibet.3.q.22.

Denique contra ſuperiora, vt pęna debeatur ipſo iu
12 re fortiter arguitur. Is,qui†naturaliter obligatur,obliga
tur etiam in foro animæ, hæc eſt vera & cōmunis opi
nio doctorum in loc.ſup.citatis.naturaliter aūt obliga
tur quiſq; ex cōſenſu ſuo.l.1.ff.de pact.l.1.de cōſt.pec.

l.ſub ſpeciei.C.de poſtulan.§.per traditionem.Inſti. de
rerum diu.l.5.§.Imperator.ff.de ſol.l.i.ff.de nouati. Nec
dubium eſt,quin conſenſum legibus Reipublicæ pœ-
nalibus vnuſquiſque ciuium dediſſe videatur, nõ ſecus
quàm reliquis legib.l.Imperatores.ff.de iur.fiſc.l.fin.C.
ad legem Corn.de Sicar.dixi plenè de ſucc.crea.lib.1.§.
10 ad fin.nu.665.Id quod patet ratione perſpicua. Nã
vt in omni contractu & pactione, ideò inuicem obliga
mur,ꝗ rei conuentæ & pactæ cõtrahentes conſenſum
præbuimus,ſicque pactum dicitur duorum pluriumve
in idem placitum & cõſenſus,d.l.1.ff.de pact. cùm ſim.
ſuprà allegatis.ita & lex nihil aliud eſt, quàm omnium
ciuium placitum & conſenſus, vt à reliquis hominũ cõ
uentionibus & contractibus in ſpecie minimè differat,
aut in materia producibili ſeu origine,ſed tantum in nu
mero perſonarum,quia plerunque contractus fit à pau
cioribus,lex autem à pluribus,quamuis non rarò con-
trarium contingere & poſſit & ſoleat.

Quid enim ſi contractus fiat inter duas magnas ſeu
numeroſas cõmunitates,aut ciuitates,& lex fiat ab op-
pidulo quodam?aut quod etiam inter centum aut for-
tè mille priuatos homines contractus fiat,& lex fiat ab
oppidulo quinquaginta tantum municipiũ?in his ſanè
ſpeciebus,& ſimilibus, tam lex, quàm contractus erit
multorum hominum in idem placitum & conſenſus,
& tamen inter plures is contractus,ꝗ ea lex celebraba
tur.ſcitè ergo Iureconſultus in l.1.verb.cõis Reipubli-
cæ ſponſio.ff.de legib.dixit, legem nihil aliud eſſe quã
Reipublica (hoc eſt omnium ciuium) mutuam inter ſe
ſpõſionem & promiſſionem,ſeu pollicitationem,ſicq;
eos ex ſuo conſenſu legem ferentes obligari,non aliter
atque contrahentes. Nam & ex diuerſo ipſimet contra-
ctus hac rõne leges appellantur,quò ad ipſos contrahẽ-
tes.l.legem quam dixiſti.C.de pact.l.cõtractus. ff.de re
gu.iu.contractus.eod.tit.li.6.l.1.§.ſi cõuenerit.ff.de de-
poſiti.cum ſimil.dixi de ſucc.progreſſu in pfat.lib.1.ad
prin.Cùm ergo ex contractibus conſenſu noſtro obli-
gemur,& ſic naturaliter,par eſt,vt pœnis legalib.oblige
mur in conſcientiæ ſoro,nõ aliter atque eo in ſoro ob
ligamur ex quolibet contractu & conuentione. Neq;
ad rem pertinet quod leges hodie plerunque non tam
à nobis quàm à populorum regentibus fiant,quandoq
dem illi mandatum,& commiſſionem,ordinemve, &
conſenſum populi habere intelliguntur,ſicque eſt per-
inde ac ſi ab ipſis ciuib.fieret, non aliter atque quiſque
priuatorum ex contractu procuratoris aut mandatarij
ſui obligatur,non ſecus quàm ſi per ſemetipſum cõtra
heret,vt per totum titulum.ff.& C.& in Decret.de pro
cur.& Inſt.per quas perſ.agere poſſ.& ff.& C. mand. Et
ſic olim lex ſiebat Conſule interrogante,& reliquis om
nibus ciuibus conſentientibus,reſpondentibus, & ap-
plaudentibus.§.lex.Inſti.de iure nat.c.lex.4. diſt.

13 Quid dicendum?& ſanè in pœnalibus legibus obli-
gatio huiuſmodi eſſe,idque tacitè actum fuiſſe intelligi
tur,vt legis tranſgreſſores ad patiendum duntaxat,non
etiam ad faciendum teneantur, ſicque non tenentur ſe
ſe deferre aut accuſare,aut contra ſemetipſos executio
nem facere,argumentum d.l.Imperatores.ff. de iure fi-
ſci.d l.fi.C.ad legem Cor.de ſica.docet Sotus.de iuſt.&
iu.li.1.q.6.art.1.vt enim nemo inuitus alterum accuſa-
re compellitur,ita & longè minus ſe ipſum accuſare cõ
pellendus eſt,quia maiorem cognationem ſecum hẽt,
quàm cum alio.l.vn.C.vt nemo inuitus agere,vel accu-
ſare cogatur.iuncta l.vt vi.ff.de iuſt.& iur. & iuxta illud
Domini, Nemo te accuſat mulier,&c.Nam & ſimiliter
in obligationib.ꝗ ex cõtractib.deſcẽdũt,obligatus non
tenetur vltrò offerre,ſed ſpectare põt,vt aduerſarius pe
tat & interpellet.l.Iulian.§.offerri.ff.de act.emp.ſm ꝗ,is
qui contra legis pceptũ nixus eſt,& ſi pœnæ ſeſe obligaſ
ſe videatur,tamen eſt impropriè vel non ſimpliciter &
abſolutè,ſed veluti ſub hac conditione ſi accuſatus fue
rit & condemnatus,& executio contra eum facta p ma
giſtratus fuerit,neque.n.ſeſe deferre aut accuſare vltrò
tenetur.Quinimò etiam ſi iudicis ſententia condẽna-
tus fuiſſet,adhuc ipſe non tenetur executionem contra
ſe facere,ſed tantùm ſeſe patientem & morigerantẽ ac
commodare,& pati paratum.Ergo veriſſima eſt ſentẽ-
tia Glo.d.c.fraternitatis, exiſtimantis talem pœnam in
foro animæ non deberi, ſiquidem accipiatur in hunc
ſenſum,vt non teneatur legis tranſgreſſor pœnam incur
ſam aut commiſſam vltrò offerre,ſed tantùm ſe ad pa-
tiendum paratum eſſe & præbere.

14 Vnde non obſcurè defluit,ſuſpectam eſſe ſententiã
communem,& à pleriſque noſtrorum receptam, vt iã
retulimus,exiſtimantibus, diuerſum eſſe quando pœna
induceretur ipſo iure,aut ipſo facto, cùm conſtare de
beat etiã ſi ipſo iure aut ipſo facto pœna irrogetur, idẽ
fore.Nam adhuc non tenetur ſeſe accuſare,vel ultrò pœ
nam offerre.nam & ex contractu ipſo iure ſimiliter iu-
ſtius obligatus eſſe intelligitur, & adhuc non tenetur vl
tro offerre.d.§.offerri.& etiam ſi illa verba ipſo iure idẽ
importent,quod ſine iudicis ſententia adhuc idem, qa
etiam ſi re vera per iudicis ſententiam damnatus eſſet,
non teneretur executionem contra ſe facere,ſed expe-
ctare poſſet,vt iudex eam faceret,vel facere,ſi mallet,de
ſineret.nec illa interpretatio,quod verbum (ipſo iure)
æquetur iudicis ſententiæ efficacior eſſe debet, quam
ipſamet vera ſententia,ſed potius debilior.l. ſi filio quẽ.
ff.de li.& poſth.Adde Corſ.in ſing.verb.pœna.14. Bar-
ba.in c.Raynal.in fi.de teſta.Abb.in c.1.de conſt. q cõ.
opi.tenent Abb.in d.c.dilecti.Boe.deciſ.1.nu.16. Anc.
in c.poſſeſſor.de reg.iu.li.6.Rauen.in ſuo Alphabeto li
tera,annullatio.Abb.Sicu.in c.1.q.6.art.8.de conſt.So-
tus de iuſt.& iur.lib.1.

Colligitur etiam magis ſuſpectam eſſe opinionẽ Phi
lippi Decij & Hieron.Cagn.n.3.in l.quod à quoquam.
15 ff.de reg.iu.exiſtimantium quod ſi pœna legis tranſgreſ-
ſo erat iniuſta,vel immoderata,non debeatur in cõſciẽ-
tia,ſecus ſi moderata erat,ſed nihil eſt, quia in reb.ſuis
quilibet eſt moderator & arbiter.l.in re mãdata.C. mãd.
l.pe.C.de pact.l.ſtipulatio iſta.§.inter certam.ff. de ver
borum obl.etiam abutendo & prodigendo.l.ſed & ſi le
ge.§.conſuluit.ff.de pet.hær.l.1.§.& magis.verb. prode
git.ff.quæ in fraudem pat.l.quia autem.in prin.& §.1.ff.
quæ in fraudem creditorum. Vnde cũ is legis trãſgreſ-
ſor huic legi pœnali,quo tpe lata fuit,conſenſum pbue
rit,iã eo ptextu,ꝙ pœna fuerit immoderata,retrocedere
non põt.l.ſicut ab initio.C.de act.& obli. niſi fortè ea
lex tã iniqua eſſet,vt ei ciues non tã verũ conſenſum p
buiſſe viderentur,ꝗ uel erroneum uel uiolentũ. id qđ
nõ rarò accidit in legib.ꝗ à principib.fiũt, pſertim cũ
imponunt ciuib.noua vectigalia & iniqua,neque ad bo
nũ publicũ neceſſaria,tunc.n.eius legis trãſgreſſores ad
pœnã in foro aïæ obnoxij nõ eſſent,& in foro cõtentio-
ſo non iure eius legis executio fieri poſſet.c.erit autem
lex.4.diſt.dixi de ſucc.progr.lib.1.in præfa.

Apparet ẽt ſuſpectã eſſe dñiam,ꝗ Philippus Deci.,&
Hier.Cagn.n.4.in d.l.quod à quoquã.idem Dec.& Fel.
16 in c.1.de conſt.& ibi Panormit.faciunt, contendentes
pœnã cõuẽtionalẽ deberi in conſcientia regulariter,non
ſic in pœna legali,qa,inquiunt,cõuẽtionalis pœna ex cõſẽ
ſu deſcẽdit,legalis vero nõ ita,ſed cũ & legalẽ pœnã ex ve
ro cõſenſu deſcẽdere edocti fuerim',apparet hãc dñiam
ſuſpectã eſſe.Quinimo legales pœnæ iuſtiores plerun-
que ſunt,conuẽtionales aũt acerbiores,in legalibuſque
plerũque eſt lõgè maturior deliberatio & prudentior ꝗ
in conuentionalibus.arg.l.humanum.C.de legib.& d.c.
erit aũt lex.ergo in conſcientia non magis debebit con
uentionalis,

uentionalis,quam legalis,ſicq́ue vtroque caſu tranſgreſ
ſor legis,ſiue publicæ,ſiue conuentionalis,tenetur pati,
ſi ab eo pœna exigatur,ſed neutro caſu in cõſcientia,vel
in foro contentioſo tenetur offerre vltro, quia iuſte po
tuit cogitare,quòd Princeps, Reſpublica, vel pars,qui
ſciunt & tacent,vel diſſimulant,eam pœnam taciti con-
donaſſe,& remiſiſſe videantur, vt in ſimili aduertit Ca-
gnolus,vbi ſupra,num.9.

Apparet erraſſe Decium & Hiero.Cagn.vbi ſupra.&
eundem Dec.conſ.298.col.1,Gloſ.in l.non ſolum.ff.de
17 rei vend.& Corſetum ſing.verb.pœna.dum† ipſi,ſi pœ-
na conuentionalis ſit nimis ſubdura, negant deberi in
cõſcientia,licet ſi eſſet moderata,agnoſcãt deberi.Quæ
differentia tuta minime eſt, quia contrahentes in rebus
ſuis habuerunt plenam poteſtatem,& arbitrium, etiam
ad abutendum,& prodigendum(vt iam oſtendimus.)ſic
que potuerunt ſeſe pœnis acerbis obligare non ſecus ꝗ̃
reliquis,nam etiã ſeipſum poteſt quis alienare,perdere,
vendere,ſeruum efficere.§.fi.Inſt.de iure perſ.l.ſi quis fi
lio exhæredato.§ hi qui.ff.de iniuſt.rup.ergo is, ſi peta-
tur pœna,eam præſtare debebit,niſi dolus,aut vis,aut er
ror in contractu interfuit:ſin minus nõ tenebitur offer
re,faciunt,quæ diximus ſupra,dum pœna legali nimis du
ra ageremus.hic enim de conuentionali agimus.

18 Apparet etiam †quid reſpondendum ſit in pœna,quę
irrogatur à lege ei, qui damnum alteri dedit in incẽdio
domus,vel vulnere, aut occiſionę ſerui,aut iumenti, &
ſimilibus.Qua in re receptæ opiniones eſſe videntur,à
noſtrorum pleriſque ſequentes,primum quod ſi dam-
num dolo datum fuit,in conſcientia teneatur ad pœnã
legalem,niſi quatenus pœna excedat læſionem,(vt ſi mi
hi damnum dediſti in centum,& pœna legis eſt bis cen-
tum)deinde vt idem ſit ſi culpa lata damnum datũ eſſet.
Nam ſimili modo pœna deberetur in conſcientia, niſi
quatenus læſionem excederet.Ita traditur per Hieron.
Cagn.in d.l.quod à quoquam.ff.de reg.iur.num.6. Fel.
in c.audiuimus,de ſimo. & voluerũt etiam Corſetus in
ſingulari,verb.forum conſcientiæ.Fel.in c.ſicut dignũ,
de homicid.Rom.& Nicol.Pigno.ad eum ſingul.106.
Pridie ſui.Aquenſis in l.vt vim.col.5.ff.de iuſt. & iure.
Philipp.Dec.in c.1.col.pen.& ibi Aug.Bero.num.242.
de conſt.Panor.in c.quoniam contra.nu.31.de proba.
quæ communes opiniones ſuſpectæ nobis videntur ex
ſuperioribus.Primum dum negant in conſcientia tene-
ri ad pœnam legalem,quæ modum læſionis excedebat,
quando dolo fuit damnum datum. Deinde cum idem
negant,quando culpa lata datum fuit,nam vtroque ca-
ſu verius eſt ſuo ex vero conſenſu legi, quo tempore fe
rebatur præſtito ipſum teneri:ſicq́; naturaliter, & con-
ſequenter in foro animę obligatum,ſi quidem pęna pe-
tatur,licet ſi non petatur ad eam vltro offerendam mi-
nime teneatur.Ergo etiam intra menſuram damni dati
ad pœnam,vel vt aptius loquar,ad damni reſtitutionem
non tenebitur,ſi ab eo non petatur, aut non interpelle-
tur;quod forte ipſa quoque communis opi.abnegaret.

Quid ergo ſi lex lata fuit antequã ille damnificator
naſceretur?adhuc dixerim idem fore.Nã, qui in eo po
pulo,vbi ea lex viget, vult ſocialem popularemq́ue vitã
agere,in neceſſariam conſequentiam cõſentire videtur
omnibus legibus ipſius.l.leges ſacratiſſimæ.C. de legib.
l.1.& 2.ff.eod.tit.iuncto c.ratihabitionem,de reg. iu.li.
6.Nec diſtat is tacitus conſenſus ab expreſſo.l. certũ.ff.
ſi cert.pet.Ergo ſi is damnificator ad reſiſtendũ iudici
potens eſſet, licet offerret iuſtam damni æſtimationẽ,
& quo reſiduum pœnæ reſiſteret.in foro poli non ſa-
tisfaceret.

19 Quid †autem ſi damnum leui culpa datum fuit,aut &
leuiſſima?& tunc pœnam in conſcientia non deberi,cõ
munis opinio eſt,ſecundum Rom.d.ſing.106.poſt In-
noc.in d.c.ſicut dignum, cuius dictum ſecundum Ro-
manum eſt vnicum in mundo,tenet Hier.Cagn.in d.l.
quod a quoquam.nu.6.Corſetus ſing.verb.forum con
ſcientiæ.And.Barb.in c.Raynaldus,ad finem, de teſtã.
Philippus Dec.col.pen.& Augu.Bero.in d.c. de conſt.
num.242.Nico.Pign.ad Romanum,vbi ſupra.Aquẽſis
in l.1.col.5.ff.de legib.Fel.in d.c.ſicut dignum.Idem in
d.c.audiuimus.& in d.c.1.de conſt.Dec.num.31.& ibi
Aug.Bero.224.in d.c.quoniam contra.Aug.Bero.in c.
dilecti.num.77.de arb.& Panor.in pluribus locis relatis
per Corſetum,vbi ſupra.Sed hæc opin. minime tenẽda
eſt,quia cum in foro contentioſo ſine dubio is damni-
ficator ſi fuit in culpa leui teneatur tex.iuncta ſua Glo.
communiter app.in §.præterea.Inſt.quib.mo.recontr.
oblig.cumq́ue illi legi pœnali ciues conſenſum prębuiſ
ſe intelligantur,ſupereſt,vt naturaliter,& ſic in conſciẽ
tia ad eam teneantur,ſin minus ſecus,quia vltro offer-
re non tenentur, qua etiam de re per Summam Ange-
li.verbo,pœna.verſ.19.

20 Cæterum quãdo †leuiſſima culpa,læſio facta fuit.Lu
dou.Rom.vbi ſupra,& Nic.Pig.ad eum tenent pœnam
committi in foro contentioſo, quod indubitanter eſt
falſum,ſicq́; crederem per incuriam dictũ fuiſſe, ergo
eo caſu longe minus in foro conſcientiæ ille tenebitur
Pro nobis,quia incendiũ ſemper fit per culpã ſaltem le
uiſſimã,& tñ,qui non ſponte alienam domũ combuſſit
non tenetur.d.§.2.& 3.Inſt.quib.mod.recont.oblig.

21 Poſtremò †ipſam pœnam creditor petere tutus etiã
in foro conſcientiæ an poſſit,dubium eſt, id quod ne-
gat Philip.Dec.col.8.in c.1. de conſt. Contrariũ tenet
Hier.Cagn.in l.quod a quoquam.ff.de reg.iur.& Paul.
Pariſ.conſ.34.lib.1.idem Pariſ.conſ.19.lib.2. & Philip.
Corn.conſ.69.lib.2.idem Corn.conſ.28.col.fi.eod.lib.
Hoſt.Arch.Io.And.Panorm.& alij cõiter in d.ca.1.de
conſt.quia qui facit authoritate legis,minime peccat.c.
qui peccat.24.q.4.niſi ea lex eſſet permiſſoria tantum,
qualis eſt in terminis.l.Grachus.C.ad l.Iul.de adulterijs
& hæc eſt verior,& receptior opi.itaque huiuſmodi pę
næ damnum paſſis veluti ſub hac conditione in effectu
debentur,ſi petierint,& interpellauerint, & damnifica
tores ſub hac veluti conditione eas debent, ſi ab eis pe
tantur.ratio quia vt pœna appoſita ex lege cõuẽtionali
quaſi ſub hac conditione debetur, ſi petatur.l.ſi pacto
quo pęnam,cum ibi.not.C.de pact.ita idẽ erit in pœna
deſcendente ex lege publica pœnali. Similimum eſt in
22 alijs quoq; contractus articulis.nã partes etẽ poſtquam
conſenſerunt,ante factã tamen ſcripturã,poſſunt pęni-
tere,Paul.in l.contractus.nu.9.C.de fide inſt.& in l.qui
bus idem.ff.de verb.obl.& in l.cum res col.2.C.de ꝓb.
Soc.conſ.17.nu.15.lib.4.Cõis eſt ſ̃m Boe.deciſ.48.nu.
18.Alc.in l.pactum quod bona,ad fi.C.de pact.Cõtra-
rium tenet Dec.in d.l.pactũ quod bona.col.3.& Cur.
23 col.pen.Sed quando †dicetur cõtractus fieri in ſcriptis.
& op.Azon.eſt,vt dicatur qñ conuẽtum fuit, vt exinde
fieret ſcriptura,cõis opi.eſt ſ̃m Saly.in auth.ſed hodie,
nu.5.C.ſi cer.pet.facit l.6.tit.5.par.5.Verum hęc Azon.
opi.cõiter improbatur,ſ̃m Couar.in c.relatum,in prin.
6.de teſt.Alia eſt op.Ioan.quam refert Gl.in d.l.cõtra-
ctus,verbo,in ſcriptis.quando conuenit. & quod inde
ſcriptura fieret,& aliter contractus non valeret. iſta eſt
op.cõis ſ̃m Soc.conſ.173.li.2.cuius rei rõ illa eſt,q2 illa
adiectio,vt ex eo contractu ſcriptura conficeretur,po-
tuit fieri,vel eo animo vt ſcriptura ad rei probationem
vtilis eſſet,vel eo aĩo vt ad ſubſtantiã ipſius contractus.
Prior aũt interpretatio veroſimilior eſt, cum ſcripturę
ſui natura non tã ad rerum ſubſtantiã, quam ad rerum
probationẽ prodeſſe ſoleant,ac ſpectare.l.Publia.ff.de-
poſit.& ſecundum hanc interpretationẽ accipi põt tex.
in prin.Inſt.de empt.& vend.qui in contrarium nõ le-

uiter vrget. Ergo quando partes voluerunt, ne in contractu heret ſcriptura (retenta ſuperiore opinione) eo ipſo tacitè videntur intelligere, vt interea ab illo conſenſu recedere liberum ſit, non aliter atque licet in contractibus innominatis ante implementum, per totum tit. ff. & C. de rerum permu. per totum ff. de præſcri. verb. & ff. de cond. cau. da. C. de cond. ob cauſam, ſicque vni recedere volenti, ſi alter dixerit, cur improbè fidem cõuentionis violare têtas, ille replicare iuſtè poterit, ſe minimè fidem violare, cùm inter eos id tacitè actum videretur, vt quãndiu ſcriptura non eſſet confecta, tandiu is contractus non videretur eſſe perfectus, ſed tãtùm cœptus, ſicque ille potius ex diuerſo videatur fidei violator, qui dum licet alteri pœnitere contra fidem conuẽtionis hanc liber adimere properat, non ignarus hanc tacitam conditionem reſolutiuam eum contractum habuiſſe, ſi non pœniteret antequam ſcriptura confecta ea de re fuiſſet. ſic ergo & pœnæ legales, de quibus egimus, hanc tacitã conditionem ſi petantur recipiunt.

SVMMARIVM.

1 *Lex an obliget in conſcientia? ardua q. & quid ſi ſit pœnalis?*
2 *Legum, principum, & arbitrorum poteſtas non egreditur fines commiſſionis a populo data.*
3 *Iuriſdictio eſt propter vſum.*
4 *Imperium a Deo eſſe, vt intelligendum.*
Pœna in contractu a ppoſita quare leniat obligationem principalem. noua declaratio.
6 *Lex pœnalis quare non obliget in conſcientia.*
7 *Legiſlator non præſumitur habere animum obligandi ad pœnam æternam, ſed ad ſolam tẽporalem expreſſam vel arbitrariam.*
8 *Conſenſus reuocabilis non impedit pœnitere.*
9 *Lex canonica an obliget in conſcientia.*
10 *Lex canonica non præſumitur velle obligare ad pœnã æternam.*
11 *Monachorum regula declaratur.*
12 *Lex canonica in materia parui momenti an ad pœnam æternam poſſit obligare.*
13 *Ius naturale & diuinum an ſemper obligent in conſciẽtia.*
14 *Ius naturale & ius diuinum vt differant?*
14 *Paternum præceptum quatenus obliget filium.*
15 *Leges Hiſpanæ hic relatæ quod non obligent in conſciẽtia.*
16 *Legem principis aut reipublicæ ſæcularis nunquam obligare in conſcientia.*
17 *Lex humana concordans cum iure diuino, vel naturali, non inducit nouum ius.*
18 *Lex humana nunquam obligat tranſgreſſorem ad peccatum ſiue ſit pœnalis, ſiue non, & ſiue grauis ſit materia, ſiue non.*
19 *Lex pœnalis non obligat in conſcientia, etiam ſi pœnam imponat ipſo iure, vel ipſo facto, & etiam ſi nullam defenſionem reus poſſit habere, quod vltimũ eſt contra nouiſſi.*
20 *Lex humana non poteſt eſſe iuſta, niſi deriuetur a naturali, vel diuina.*
21 *Legis humanæ & diuinæ concurſus.*
22 *Lex ſi vtilis non eſt, noxia eſt.*
23 *Tucidis ſententia.*
24 *Legum plurium intellectus.*

CAPVT XXX.

SExageſimo octauo, denique his proximum eſt, quod à noſtrorum pleriſque receptum video, aiunt, n.
1 leges † ciuiles obligare regulariter in foro animæ, ſi modò non ſint iniquæ, & latæ ſint ab habẽte poteſtatem eas leges ferendi. Ita Bar. in l. ſi quis pro eo. ff. de fideiuſ. Nicol. Boe. deciſ. 1. num. 73. verſ. quinimmò, Felynus in c. 1. col. 11. de conſt. Hier. Cagnol. in l. quod à quoquam. nu. 9. de reg. iu. ff. Andreas Iſern. in tit. de pace iura. firm. in feudis. §. & Iaſ. in l. nemo poteſt. ff. de lega. 1. col. 18. ff. de leg. 4. lect. 2. Alfonſus e Caſtro de poteſt. legis pœnalis. c. 4. 5. & 6. li. 1. Barb. conſ. 46. nu. 10. li. 1. S. Thom. 1. 2. q. 69. art. 4. & 2. 2. q. 60. art. 5. Archiepi. Flor. par. 1. tit. 18. c. vn. §. 2. Sylueſter. q. 8. verb. lex. Greg. Lupus in l. 16. tit. 1. par. 1. Andreas Barb. nu. 8. in c. filius de teſtam. Ioannes Methina li. de reſt. q. 36. verſ. quo pmiſſo Curtius iunior cõſ. 12. q. 10. Paulus Pariſius in ſimili conſ. 34. li. 2. idem Pariſius conſ. 19. lib. 1. Do. Sotus lib. 1. de iuſt. & iu. q. 6. art. 4. Lud. Gomelius in §. ex maleficij. Inſt. de actio. num. 14. Didacus Segura in rep. l. ſi filius dum in ciuitate. num. 15. ff. de verb. oblig. & Didacbus Perechius ad eum. Felynus in c. audiuimus. col. 1. de ſimon. Bal. in l. 1. C. de vectig. commi. Hæc cõcluſio verè intelligitur ex mente eiuſdem communis doctorum opinionis. Primùm in legibus quid vetãtibus. Deinde etiam in legibus aliquid pręcipientibus. Tertiò idem etiam ſi quod ea lex uel præcipit, vel vetat, nõ cõcurrat cum eo, quòd lege diuina præceptum, aut vetitum eſt. Quartò etiam ſi non concurrat cum eo, quod lege naturali præceptum aut vetitum eſt. quintò etiam ſi ea lex pœnalis ſit. ſextò idem eſſe etiam ſi ſimus in legibus ciuilibus, vel reliquis præceptis à principe ſæculari editis, id qđ plenè exprimit Alfonſ. Caſtr. d. c. 4. ver. 3 ſuam opinionem, in fi. Qui acerbius, quàm decebat inuehit in Ioannem Gerionem de vita ſpirituali lectu. 4. contrariam partem tuentem, cùm ſententia (iudice me) veriſſima eſt in principibus ſæcularibus eorumque legibus ex defectu tam poteſtatis quàm voluntatis cùm alterutrum deficere ſat ſuperque eſſet nedum vtrumq. Quod deficiat poteſtas patet ex noſtra principali opinione eiuſque fundamentis, qua oſtendimus, principa-
2 tum † ad meram ciuium vtilitatem non etiam ad vtilitatem regẽtium creatam fuiſſe, nec vllus modò ſanus abnegabit, quin ipſis ciuibus pernicioſiſſimum eſſet, ſi ad mortem æternam leges illæ aut præcepta principi quibus ipſimet iuriſdictionem dederunt conuerterentur, contra l. quod fauor. ff. de legibus. l. non ideò minus. C. de procur. l. legata inutiliter. ff. de le. 1. l. legata inutiliter. ff. de adim. leg. Ergo deinde quia vt arbiter, qui habet iuriſdictionem ex commiſſione & conceſſione collitigatorum, ſi ipſi collitigatores eius præceptis non pareant, eos punire non poteſt, niſi intra terminos & menſuram ſibi ab eis commiſſam, & ſic ea pœna tenentur cui ipſi ſubdiderunt ſeſe. l. cum antea, cum ibi no. C. de arbit. ita quoque princeps, cui ſe populus commiſit, nec aliunde quicquam omnino habet poteſtatis aut iuriſdictionis, legeſque ab eo latę non poteſt aut poſſunt ciues punire aut mulctare vltra terminos & menſuram poteſtatis & iuriſdictionis ſibi a populo datæ, vt ſuprà fuſe oſtendimus, & tradunt omnes Doct. per tex. ibi in l. fi. ff. de iuriſdictione om. iud.

3 Pręterea omnis † poteſtas eſt propter vſum, vt tradit doctiſ. Dom. Sot. de iuſt. & iu. li. 4. q. 4. articul. 2. ergo vt princeps ſæcularis eius legis aut præcepti tranſgreſſoribus pęnam æternam infligere non poteſt, ita non poteſt quenquam ad eã obligare, à quo arg. cũ Alfonſ. Caſtrenſis, vbi ſuprà, ſe enodare non valeret, rñdet quod leges & principes Eccleſiæ habent poteſtatem à Deo cõceſſã quo ad iuriſdictionẽ, ſed nõ quò ad executionẽ æternæ pœnæ, id qđ attinet ad principes & leges ſæculares
4 adfirmare nõ tẽtauit, nec iure poſſet, qa † illud proue. c. 8. Per me reges regnãt. &c. ẽ pinde ac ſi diceret, quod Dei ordinatione flumina defluũt, naſcunt fontes, creſcũt

ſe ge-

ſegetes,germinãt arbores,illuminat Sol,humectãt Lu-
na,& Sydera, & hominum alij legunt, alij ſcribunt,alij
arant,alij ſeminant,arborumque ſolia ventorum flati-
bus agitantur,catus captat mures,aquila columbas,ca-
nes lepores,& reliqua id genus innumera, vt ſupra ple-
niſſime diſſeruimus,ergo vt princeps volũtate Dei exer
cet iuriſdictionem,ita & arbiter in exemplo ſupra appo
ſito ſponte Dei exercet iuriſdictionem, & tamen neu-
ter eorum poteſt fines,ac terminos à populo vel à colli
tigatoribus præfixos excedere,quo ad pœnas trãſgreſ-
ſoribus imponendas.Simillimum eſt,quod in §.fi.Inſt.
de verb.oblig.qui aliquid ſe facturum etiam per ſolen-
niſſimam ſtipulationem promiſit,cum ad factum præ-
ciſe compelli non poſſit ſecũdum communem opinio
nem,& Doct.in l.ſtipulationes non diuiduntur.§.Cel-
ſus.per tex.ibi.ff.de verb.oblig.l.ſi quis ab alio.§.fi.ff.de
re iud.ad id quod ſtipulatoris intereſſet,duntaxat con-
demnandus eſt.& tenetur præſtare, præterea nihil per
d.§.fi.Inſt.de verborum oblig.Vnde ibi conſuluit Iuſti
nianus,vt pœna pecuniaria promitteretur,ſi aduerſus il
lud factum promiſſum(ſiue negatiuũ eſſet, puta altius
non ædificare,ſiue affirmatiuum,puta negotia gerere,
fuiſſet)quid fieret ſignificans plane,quod præterea pœ
na æterna nulla manet,neq; ad eam ille ſeſe obligare vo
luit,ſed ad temporalẽ duntaxat,vel expreſſam,& conuẽ
tionalem,vel legalem(nempe intereſſe)qua in re miran
tur Alphonſus Caſtrenſis, & reliqui fortiſſimi Theolo
5 gorum,quia inquiunt,inductaſ ad vnum effectum,non
debent operari contrarium effectum.l.legata inutiliter.
ff.de lega.1.l.legata inutiliter.ff.de adim.lega.l.nõ ideo
minus.C.de procur.l.quod fauore.ff.de legib. ſed pœna
cõuentionalis adiecta fuit,quo magis promiſſio ſerua-
retur,ergo non debuit adimere obligationem naturalẽ
illius facti explendi,quæ inerat ſi ea pœna appoſita nõ
fuiſſet.Sed certe nihil miri aut noui,nam ex veroſimili
mente agentium lex hanc facit interpretationem,vt al-
ternatiua ea obligatio ſit,nempe vt vel illud factum ex-
pleatur,vel in eius defectum pœna præſtetur, ſicque ea
præſtita,ſublata eſt, & nouata prioris facti obligatio.l.
ſi pacto quo pœnam,vbi tradunt communiter Docto.
C.de pact.dixi in præfatione de ſucceſſ.progreſſu, nu.
6 88.cum ſeq.Vnde†ſimiliter lex pœnalis nunquam obli
gat tranſgreſſorem in conſcientia, quia tam ab ipſis ci
uibus ſeu popularibus, quam ab ipſis legiſlatoribus id
actum videtur,vt vel ciues legi pareant,vel pœnam ſtatu
tam ſubeant,non vt ad vtrumque teneantur:ſicque di-
ſiunctim non coniunctim,alternatiuè non copulatiuè,
quam rationem nec Theologi perceperunt, nec vllus,
in cuius ſcripta inciderim.& iunge dicta in ca.præced.
7 Quinimo tãtum abeſt, vt legiſlator humanus ſubditos
legis ſuæ tranſgreſſores ad pœnam æternã obligare vo-
luiſſe videatur,quod potius omni cura,diligentia, ſtu-
dio,conatu proſpicit,ne eorum animæ illaqueentur,&
omnium legiſlatorum talem eſſe animũ præſumendũ
eſt.l.quæ ſub conditione,in princ.vbi textus egregius,
ſed à noſtris nunquam hãc ad rem animaduerſus.ff. de
cond.inſt.quæ ratio communis eſt,tã ad leges,& prin-
cipes Eccleſiæ,quam ad leges & principes ſeculares,ſic
que in vtriſque idem in re dubia tenẽdum eſt, quod in
telligo ſiue pœna legis tranſgreſſoribus definita expreſ
ſim ſit,ſiue nõ ſit,quia legis tranſgreſſor ſemper rema-
net arbitrio iudicis puniendus,quaſi ad id, quod inter
eſt Reipublicæ, vt quemadmodum, qui ex contractu
promiſit ſe aliquid facturum,vel non facturũ,ſi id non
fecerit vel aduerſus id fecerit, tenetur & damnabitur
in eo,quod intereſt aduerſarij, neque ad principale fa-
ctum præciſe obligatus intelligitur ciuiliter,aut natura
liter,vt dixi ſupra,ita, & qui præceptum legis affirmati-
uum,puta vt tali nocte ſit in vigilia vrbis, vel vt ſeminet
agrum ſuum,vt ciuitas abundet frugibus,vel negatiuũ,
ſeu prohibitiuum(puta ne Syluæ ſuæ arbores excidat,
vt ciuitas abundet lignis,neve quis aucupetur,aut vene
tur)tranſgreditur,non tenetur ad id præciſe,naturaliter
aut ciuiliter,ſed tantum ad pœnam ſubeundam ſi con
trafecerit, ſiue pœna nominatim (vt plerunque ſolet)
definita fuerit,ſiue non fuerit,quia tunc iudicantis ar-
bitrio plectitur,aut mulctatur.& ita videtur ſentire om
nes homines illiterati quotquot ſunt in mũdo, quibus
aſſentiendum,& conſentiendũ eſt,quia vox populi,vox
Dei,& immutabilis videtur,vt diximus ſupra. Et hoc
plus placet,quam quod ſcripſimus,communes ſenten
tias ſequuti.lib.1.de ſucce.progreſſ.in præfatione,num.
88.Sit ergo concluſio, tranſgreſſio facti a lege præce-
pti non obligat tranſgreſſorem,vel melius,Facti obliga
tio non eſt præciſa,intellige primo in obligatione ad fa
ctum ex lege conuentionali deſcendente. Deinde etiã
in ea,quæ deſcendit ex lege Reipublicæ. Tertio intelli
ge tam in facto affirmatiuo,quam in negatiuo ſiue p-
hibitiuo.Nam facti appellatione,& non factum conti-
netur.l.ſtipulatio,in prin.ff.de verb. oblig.l.in facto.ff.
de cond.& dem.§.pen.Inſt.de nup.ibi, melius facerent
ſi ſe abſtinerent.Quarto intellige quod præciſe non ob
ligat ad factum ciuiliter.Quinto intellige,quod nõ ob
ligat etiam naturaliter.Sexto intellige, quod non obli-
gat etiam in conſcientia.Septimo intellige procedere,
quando in defectum illius facti,vel data illius non facti
ſeu prohibitionis tranſgreſſione pœna definita fuit.O-
ctauo intellige etiam ſi nulla pœna nominatim definita
fuit,quia tunc ſuccedit arbitraria. Nono intellige quo
ad tranſgreſſionem præcepti legalis, vel principalis lai-
corum.Decimo etiam quo ad trãſgreſſionem legis,vel
præcepti principalis eccleſiaſticorum.

Illhæc autem omnia iuſtificantur apertiſſime p om
nes titulos,& leges ſub eis collocatas.ff.C.& in Decre-
8 talibus de rerum perm.Nam†conuenit forte inter me
& te de permutanda mula mea pro equo tuo, poſtea
equum offerenti tibi,vt mulam acciperes, dixi me iam
pœnituiſſe,ſicque nolle me promiſſa explere,dicit qui-
libet Theologorum iuris inexpertus,vt pacta ſeruare
æquiſſimum,& iuri naturæ ac ſubinde diuino conſenta
neum eſt.l.1.ff.de pact.c.1.de pact.l.1.ff. de conſt.præ.
§.per traditionem.Inſt.de rerum diuiſ.ita talem pmu-
tandi pactionem violare, turpe & tam iuri naturæ quã
canonico,ac diuino contrarium videbitur,& obligatio
ni naturali ex tali pactione ortæ contrarium.nos autem
reſpondemus,ex tali pactione ortam minime fuiſſe ob
ligationem naturalem nec obligationem in foro con-
ſcientiæ,aut de iure diuino,nec turpe eſſe,ſed honeſtiſ
ſimum talem pactionem non cuſtodire.quia ex natura
contractus a lege ei accommodata eſt,vt quãdiu res in
tegra fuit(hoc eſt quandiu vnus non impleuit ex parte
ſua & alter acceptauit) tandiu conſenſus præſtitus in-
telligatur eſſe reuocabilis,ſicque interim obligatio nõ
oriatur de iure ciuili,aut canonico,aut naturali, aut di
uino,ne alias contrahentes obligentur præter ſuã inten
tionem,& cõſenſum, qui legum traditionibus videtur
accommodatus.Simile in l.fi.C.de pact.ſimile in omni
bus legibus,quæ ſunt ſub titulo.ff.& C.de cõd.ob cau.
Simile in terminis tituli ff.de in diem add.Simile in ter-
minis tit.ff.de lege com.Simile in terminis tituli totius
ff.& C.de donat.cau.mort.& in prin.Inſt.de don. Simi
le in l.4.ff.de adimen.lega.Simile in mille exemplis, de
quibus in l.videamus.a.ff.de vſuris.dixi plene lib. 2.de
ſucceſſ.crea.§.12.num.46.

Denique Sotus lib. 5.de iuſt.& iure. quæſt. 6. art. 4.
tradit quatuor concluſiones his verbis,cõcluſio (inqt)
ſit prima lex humana tam ciuilis,quam canonica,ſi iu-
ſta ſit,auctoritate viget,vbique pollet obligandi ſubdi-

torum conſcientias, probatur, Lex omnis humana, vt dictum eſt, ab æterna per naturalem deriuatur, ſecundum illud Prouerb. 8. Per me reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt. vbi, vt ſuprà diſcernendo notauimus, priori membro deſignandi poteſtas diuinitùs principibus collata, iuxta illud Pauli: Omnis poteſtas à Domino Deo eſt, poſteriori verò prudẽtia, per quam leges condunt & executioni mandant. ergo ex eadem æterna lege virtus ad eaſdem ſubinde leges deriuatur, qua ſint in conſcientia apud Deum ipſum obligatoriæ. Secunda concluſio, lex humana iniuſta non obligat in foro conſcientię.

9 Tertia concluſione omiſſa idem Sotus tradit quartã concluſionem in hæc verba: Tanquam fides catholica confitendum eſt, Eccleſiaſticas ſanctaſque leges obligare in foro cõſcientiæ genere ſuo ſub reatu mortalis maculæ. Irrepſit enim olim Vualdenſium error, poſtq; Ioãnis, Vuicleff, eorũdemque tandem legitimi hæredis Lutheri, quod neque in Pontifice Max. neque in tota Eccleſia poteſtas vlla eſt condendi aut articulos fidei, aut morum leges. ſic enim habet vigeſimus ſeptimus eius articul. inter exhibitos ad Leo. quare, vt aiunt, ſola illa mãdata obligant in conſcientia, quæ in Euangelio explicata ſunt? extant autem apertiſſima teſtimonia, quibus iſti confutantur, vt eſt illud Lucæ 10. Qui vos audit, me audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit. & Matthæ. 18. Si peccauerit, &c. dic Eccleſiæ, ſi Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus, & publicanus, vbi compertiſſimum eſt iuriſdictionem Eccleſiæ deſignari. Item quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis & Ioannis 20. Data eſt mihi omnis poteſtas in cęlo & in terra, ſicut miſit me uiuens pater, & ego mitto vos: Accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remiſſa erunt, & quorum retinueritis, retenta erũt. Quid euidentiùs quàm illic, vt ait Chryſoſtom. collatam fuiſſe à Chriſto Apoſtolis ac ſubinde Eccleſiæ poteſtatẽ, quã ipſe retulerit à patre, eò præcipuè quod retinere peccata, functio eſt habentis poteſtatem obligandi, & Deuteron. 17. Lex extat, quod qui nõ obediret ſacerdoti morte moreretur. morte autem nemo plectitur, niſi ob graue peccatum mortale, ergo fortiori ratione lege noua, & Chriſtus inſtituit, & Spiritus Sanctus gubernat, eadẽ eſt authoritas confitenda. idque verba illa palam oſtendunt Acto. 15. Viſum eſt Spiritui ſancto, & nobis nihil vltra imponere vobis, quàm hęc neceſſaria, &c. Re vera cùm Eccleſia ſuis legib. obligare nos intelligat ſub reatu mortalis culpæ, & Chriſtus ſuam ſit curam pollicitus, & Spiritus ſancti regimen, quem ad hoc ſe miſſurũ promiſit à patre, ne in rebus tàm arduis falli poſſit. certiſſima colligitur fides in hoc, eandem Eccleſiam non deſeri, ſed certa pollere authoritate obligandi, iam id demũ de ratione finis. conuincitur enimuerò cùm mortaliũ ſtatus nunquàm ſit fixus, ſed pro temporum locorumque diuerſitate lubricè varietur, non ſatis Chriſtus legibus à ſe politia Eccleſiæ in perpetuum conſuluiſſet, niſi poteſtatem reliquiſſet in Eccleſia nouas leges pro tẽpore condendi, quæ in ſuo ipſius diuino foro obligare valerent. hæreſia autem hæc iam in concilio Viennenſi vt habetur clem. ad noſtram. de hæret. & in Conſtantienſi, ac deinceps à Leone X. merito ſuo condemnata eſt.

Et hęc concluſio contra Gerſonẽ veriſſima eſt, quò ad potentiam Eccleſiæ, verùm quò ad voluntatem Ger

10 ſonis ſẽtẽtia ſaluari poteſt, vt in re dubia, lex nova Canonica, aut præceptum principis Eccleſiaſtici tranſgreſſores ad mortale peccatum obligare minimè videat. d. l. quæ ſub conditione. ſed ad pęnam duntaxat temporalẽ, vel certam ſi nominatim ea lege eòve præcepto definita fuerat, vel arbitrariam, ſi certa pęna definita non fuerat, vt & ſuprà oſtendimus, & in ſimili probauimus de

ſucc. crea. li. 1. §. 10. n. 661. & non tam ex neceſſitate, quã dubitationis tollẽdæ cauſa ſolent præſulum ſanctiſſimi dum noua præcepta fidel. ib. inducunt, declarare, quod non intendunt ad peccatum mortale, ſed tm̃ ad pœnam temporalem tranſgreſſores obligare. & ita accipiendum eſt,

11 quod in regulis Minoritarum cautum eſt, dum in earũ capite ſeu exordio ſic ſcriptum eſt: Regula noſtra & cõſtitutiones non obligant nos, ad culpam, ſed tantùm ad pęnam, niſi propter pręceptum vel contemptum, fateor quod Dominicus de Soto, vbi ſuprà, & etiam Alfonſus Caſtren. aiunt, eam regulam argumento eſſe, quod niſi illa fieret adiectio, non poſſet non obligare ad culpam, ſed id ſuſpectum eſſe ex ſuperiorib. patet, eademq; rõ eſt in omnibus præceptis, & conſtitutionib. collegiorum Salmanticenſium, & Pincianorum, & Complutenſium, & aliorum locorum, quæ in varijs Hiſpaniæ conſtitutionibus canonicis reguntur, idemq; in reliquis collegijs, qualia Italię ſunt, vt Bononienſe & alia ſimilia, & apud Gallos non pauca. nam plerunque earum conſtitutionum tranſgreſſores ad culpam non obligari, ſed tm̃ ad pœnam temporalem, creditũ eſt. fuitq; ſemper & nõ rarò diſputatum, & huius ſemper fui ſententiæ, dum eſſem in collegio diui Zebedæi Salmanticenſi, & hæc opinio vtpotè humanior, amplectenda indubio eſt. l. abſentem. ff. de penis. l. antepen. eo. tit. & quia aĩarum ſaluti fauorabilior. l. ſunt perſonæ. ff. de relig. Denique & ſi Alfonſus Caſtr. & Dominicus Sotus, vbi ſuprà, ingenti conatu contrarium defendant, tamen hæc eſt, totius vniuerſi orbis communis ſenſus, quò ad homines loquor literarum inexpertos, & talis populi vox immutabilis. & quaſi Dei uox eſſe vr, vt oñdimus ſupra. Nec Theologorũ vtcunque diſertiſſimorũ ſnĩæ hac in re ſunt (iudice me) multi facienda, quia quid ſit lex humana, vndeque originẽ traxerit, ipſi ignorant (vt plenè oñdimus de ſuc. progr. in præf. & aliqđ ſuprà attigimus) vnde quales, ſint legis humanę effectus percipere nequeunt.

12 Sit ergo concluſio prima, lex Canonica põt ſubditos obligare ad peccatum mortale. Secunda, lex Canonica in re dubia ſubditos ad pctũ mortale obligare non vr, nec id intendit, fallit qñ id in ea lege expreſſum fuit rõnabili de cauſa. fallit ſecundò, qñ grauitas, & magnitudo materię id ſuadebant, ſm̃ Sotum, de iuſt. & iuſt. 1. c. q. 6. ar. 4. Quòd ſi leuis eſſet materia, parũque neceſſaria tũc & ſi legiſlator exprimeret tranſgreſſores mortaliter peccare, non auderẽ firmare ad peccatum obligare, qa tũc ea lex non tã ad ædificandum, q̃ ad nocendũ lata videretur, ptãſque à Deo conceſſa ad vtilitatẽ ſubditorũ in eorũ necem conuerteretur, quod eſſe non dẽt, vt hẽt concluſio noſtra prin. & eius omnia fundamenta, pſertim cũ pęna ſit culpæ commenſuranda, vt pluries diximus. Vnde Horatius: Adſit, inquit, regula pctĩs, q̃ pęnas irroget æquas. ergo bona fides non patitur, vt pro re leui pęna mortis æternę imponatur. Lex humana ciuilis ſimiliter in re dubia, nõ obligat in conſcientia ad culpã, ſed tm̃ ad pęnam ea lege tranſgreſſorib. definitã, vel ad arbitrariã, fallit fortè vbi grauitas, & magnitudo materiæ id ſuaderet, idque ſiue vt in conſcia obligaret à ſuperiore expreſſum tunc eſſet, ſiue nõ, (cuius expreſſio qñ materia leuis eſſet, nullius momenti foret) fortè, iò dixi

13 quia qñ materia eſſet ita grauis, vix eſt, vt tranſgreſſor illius legis videret eſſe tranſgreſſor iuris, vel diuini, vel naturalis, & alterutrius iuris trãſgreſſio induceret peccatũ mortale, prout in iuris diuini tranſgreſſione Sotus & Alphonſ. Caſt. & Gerſon. & reliqui oẽs iam commemorati id admittũt, & eſt indubitatũ in trãſgreſſione iuris naturæ, ſed id negat Gerſon, vbi, ſed nõ iure, vt nobis vr, qa oẽ ius naturale eſt ius diuinum, licet ex diuerſo, non oẽ ius diuinum ſit naturale, cùm in multis ſit ſupernaturale, (quale eſt in cunctis ſacſtis Eccleſiæ) ſicq; ius diuinum,

ſinum,& naturale differunt inter ſe tanquam genus & ſpecies,nam quicquid eſt iuris naturalis, ergo eſt iuris diuini,bona conſequentia eſt . non econtra patetque, nam ius naturale eſt,quod natura,hoc eſt, Deus,omnia aīalia docuit ab ipſa origine,& natiuitate.l. 1.ff. de iuſt. & iur.in princ.Inſt.de iure nat.c.ius naturale.1. diſt. & ſupra plene.Et Virgilius Eclog.3.ait.

——————*Iouis omnia plena.*

Et Lucanus bell.ciuil.lib.9.ait.

Iuppiter eſt quodcunque vides quocunque moueris.

Idem Virgilius 4.Georg.

————*Deum namque ire per omnes*
Terraſq; tractuſque maris,cælumque profundum.
Hinc pecudes,armenta,viros,genus omne ferarum.
Quemque ſibi tenues naſcentem arceſcere vitas.

Vides ergo,vt quod Iurecon.dixerunt à natura omnia animalia ius naturale edocta fuiſſe,id Poetæ,& Philoſophi declarant eſſe à Deo,ſicque hoc caſu Deum & naturam pro eodem ſumi. Ergo ſi parentes filios ſuos cum eius ætatis ſint,vt ſe tueri nequeant, deſererent,vt facerent contra illud præceptum,& documētum naturale,quo iubemur liberos educare,vt dictis iuribus . ita quoque contra ius diuinū feciſſe,& conſequenter mortaliter peccaſſe,viderentur,& cum parentibus obedire, ſit iuris naturalis præceptum.l.veluti.ff.de iuſt. & iure. filius qui præceptum patris non cuſtodierit , peccabit mortaliter,quia ſimiliter eſt iuris diuini præceptum,eo ipſo quod eſt iuris naturæ,eo amplius cum ſpecifice & formaliter ſit etiam Dei præceptum in Decalogo contentum.Quid ergo ſi pater meus iuſſit mé quid vel iniquum,vel leue,ꝙ ignauia,vel incuria prætermiſi,peccarem ne mortaliter?& ſane totus mundus omniumq; populorum voces,quę ſunt Dei vox(vt dixi)opinantur cōtrarium,ergo quam diſtinctionem in principibus, & legibus fecimus,eandem vt hic faciamus oportet . Nam hi omnes caſus exequantur per d.l.veluti.vt ſic ex intentione præceptum dantis,& accipientis hæc res iudicanda ſit,voluntas animuſque ex magnitudine,vel leuitate materiæ ſubiectæ trutinanda,& expendenda ſit.& tenē-
14 dum eſt,patrē † familias obligare poſſe ſuos liberos ad mortale,vt ſi rem illis eximij ponderis æquiſſime,& ſeueriſſime præciperet. nam & eorū poteſtas à Domino Deo eſt, nimirum præcipiēte liberis honorare parētes, vnde Aug.ſuper Pſalm.70.vbi iubet pater,quod contra dominum non ſit, ſic audiendus eſt quomodo Deus. & Salom.Prouerb. 6. Conſerua fili mi præcepta patris tui.& Apoſt.ad Rom. 1.alijs criminibus annumerat,nō obedire parentibus.ſuper quibus verbis Ambro.Quanta,inquit,inſolentia arrepti ſunt,vt neque parētes ſuos, quos auctores in natiuitate habent , agnoſcerent, hoc enim eſſe ſine intellectu,ſine charitate,ſ.Dei.peccatum autem charitati Dei aduerſum,mortale eſt.& Deuter. 21.Pœna mortis decernebatur filio,qui contumax eſſet,& proteruus,neque audiret patris,aut matris imperium,& coercitus obedire contemneret, verba ſunt legis,quin vero,& inter omnes naturales obedientias, vt 8.Pol.Ariſt.docet,hæc eſt prima,quæ parētibus debet.

Ergo aut loquimur de lege diuina , aut naturali, aut canonica,aut ciuili,aut patrisfa.aut domini,aut patroni,aut mariti,ſicque ſunt octo caſus.Primo caſu tranſgreſſor ſemper tenetur ad culpam mortalem,quia diuina præcepta,quæ habemus formalia,ſunt ita iuſta,vt eorum contrarium non poſſit non eſſe malum.Secundo caſu idem,quia præcepta naturalis iuris ſunt ita iuſta,& neceſſaria,vt eorum contrarium non poſſit nō eſſe nefarium.Quid enim ſanctius quam patriæ,& parentibus obedire?liberos educare?eoſque legitime procreare?ſocietatem quaſi diuinæ, & humanæ domus per legitimā maris,& fœminæ coniunctionem contrahere?l. 1.ff.de iuſt.& iur.l.veluti. eodem tit. l.vt vim , eo.l. 1.ff.de ritu nupt.in princ.Inſt.de nupt.in princ.Inſt de iure nat.cū ſuis ſupra adductis. Tertio caſu,quia præcepta canonica quot futura,aut qualia forent, definitū non erat aut eſſe poterat,par erat,& eſt,vt tranſgreſſores ad culpam mortalem nō obligent regulariter,fallit vt ſupra. Quarto caſu idem,& fortius eadem ratione.Quinto caſu idē & fortius eadem ratione,nam qualia patrisfamil.in liberos præcepta forent,in comperto eſſe non poterant.ad de egregium textum in l.ſi quando.§.illud.C.de inoffi. teſt.vbi meritis magis filios ad obſequia paterna prouocandos,quam pactionibus aſtringendos, (ſi pœnis.) in reliquis tribus caſibus non eadem,ſed aliquantulum ſimilis ratio eſt, eritque ius aliquantulum , ſed non ex toto diuerſum.

Illud expeditum eſt in his omnibus ſpeciebus, tranſgreſſio legis,vel iuſti præcepti, ſi fiat ex contemptu ſuperioris,obligare ad culpam mortalem.arg.l.veluti, ſupra alleg.c. 2.de maio.& obed.eſtque cōis opi.doctorū ſupra relatorum.quod ſi non fiat,niſi ob ignauiam forte,aut ob aliam cupiditatem non illicitam.quale eſt , ut quis lucrum faciat ex licita negotiatione,vel vt expleat animum ſuum ex non reproba voluptate(ſi verum loqui fas eſt)non poſſum inuenire aut excogitare quodpiam exemplum , in quo tranſgreſſio præcepti ſiue principis ſæcularis,legisve ſæcularis,vel patrisfam.obliget ad pœnam æternam,ſed tantum ad temporalē,vel expreſſam, vel arbitrariam,nam ſi quod ea lege aut principe iubet, ita bonum erat,vt eius cōtrarium eſſet illicitum,aut nefarium,id lege vel naturali , vel diuina comprehenſum inuenietur,ſin autem non erat ita noxium ſatis ſuperq;
15 eſſe deberet pœna temporalis.Quid enim † ſi lex iubet, ne nocte per vrbem deambulātes, enſes aut mucrones ſecum ferant?& Dominicus Sotus d.ar.4. ſentit obligare tranſgreſſores ad culpam mortalem. nos contra,ſed tantum ad temporalem,& nobiſcum ſentit omnis turba Hiſpanorum,qui ſunt literis inexperti, cuius populi vox(vt dixi)vox Dei eſt,nec vllus Hiſpanorum putat,ſe in illius legis tranſgreſſione ibi vigētis peccare. Quid ſi
16 † vetat arma extra fines regni exportare?Quid ſi aurum & argentum?Quid ſi pecuniam numeratam & æream? Quid ſi equos?quid ſi mancipia? quid ſi mulabus equitare,aut veſtes auro decoratas,& oſtro geſtare?in omnibus ſane his ſpēbus,& ſimilibus , quæ legibus Hiſpanorū ſunt comprehenſæ,ſatis ſuperque eſſe debet pœna tēporalis expreſſa,vel arbitraria,cuius metus efficit , vt homines ab iſtorū trāſgreſſione abſtineant.l. 1. ff.de iuſt.& iure.Neque has ad res neceſſarius eſt metus pœnæ æternæ,vt probe experti ſumus,qui iuri dicendo,& Reipublicæ adminiſtrationi præſumus,dicit id quod theologi harum rerum inexperti noſſe nō poſſunt præſertim,quia tēpore rogatur lex,& acceptatur a ciuibus vel principib.cōmiſſio ad has res,& ſimiles datur,omnes ciues huius animi eſſe videntur,eſtque obligatio alternatiua,ut vel legi pareatur,vel pœna temporalis patienter ſubeatur,nec vltra eorum intentionem ad pœnā æternam potuerunt obligari.l. ſi quis nec cauſam.ff. ſi cer.pet.cum late ſupra adductis.Vnde cum vt poeta cecinit,vt ſit(inquit)magna tamen,certe lenta ira deorū eſt,certe quiſque non fuerit omnino rerum inexpertus intelliget homines à delictis communibus,non tam diuinæ æternæque pœnæ metu arceri quam metu pœnæ temporalis,vnde ad ęternam mortem,& pęnā homines obligare ob regimen reipublicæ neque expedit,qa hāc ad rem efficaciores ſunt pęnæ temporales,neque iuſtū eſt,quia ea pęnā excederet menſurā delicti,neque fieri pōt a principe ſeculari,vel patre,vel lege ciuili,quia ſubditi quo tempore poteſtatem dederunt principibus, & Reipublicæ,non tam latam dediſſe videntur,& tūc de-

mum ad pœnam æternam,& immenſam homines obli
gantur,quando offenſa fuit immenſa, quia contra Deũ
eiuſque præcepta itum fuit,vel cõtra ius naturale, quod
idem eſt,quod ius ſiue diuinum,ſiue naturale,ſi lege vel
principis ſæcularis precepto repetitum ſit, non deſinit
eſſe ius diuinum aut naturale,nec efficitur ius ciuile,quia
tunc princeps nõ tam ius nouum feciſſe,quàm quod antea erat
repetiſſe videretur,vt not.per Fern.Loazes in conſ. pro
17 Marchi.de Velez,pag.419.nu.52.Nec tunc † eſt lex aut
ius ciuile,ſed diuinum eiuſve confirmatio aut naturale
ſecundum eum.Bar.in l.de quib.ff.de legib.Ang. in l.ius
ciuile.ff.de iuſt.& iure.per tex.ibi.l.1.§.1.ff.ad leg. Fal.&
ibi gloſſ.Matth.Afflict.conſtit.Siciliæ,incip.de quæſtio
nib.2.not.

Denique omnia cenſentur permiſſa,quæ non reperiũ
tur expreſſim prohibita.l.nec non.§.quod eis.ff. ex qui-
bus.cau.maiores.l.libertas.ff.de ſtatu ho.§.libertas.Inſt.
de iure perſ.ſicq; omnia,quæ libuerint nobis permiſſa
eſſe,intelliguntur,ſiue faciendo ſiue negligendo, & o-
mittendo,ſaluis in ſolis preceptis diuinis aut naturalib.
tam imperatiuis,quàm prohibitorijs,in quibus compre
henſa ſi violauerimus, diuini aut naturalis iuris rei eſſe
videbimur quo ad pœnam æternam,ſiue ea præcepta mã
dato,aut iuſſu quoque humanæ legis,vel principis repe
tita & confirmata ſint,ſiue non ſint,licet quando eis hu
manæ legis,aut principis præceptum adiungitur quaſi
creſcente contumacia & pœnæ æternæ aliquantulum
magis rei & obnoxij videbimur,& pœna temporalis pi-
terea accedit,vel expreſſa,vel arbitraria.Quod ſi legis hu
manæ,vel principis iuſſum ſub præceptis diuini,aut na-
turalis iuris minimè comprehenſum,quod conſiſteret
in faciendo,vel omittendo, violauerimus, non tamen
ex contemptu,tunc,quia remoto hoc humano præce-
pto,ea tranſgreſſio erat de genere permiſſorum & natu-
ralis libertatis,ac laxitatis humanæ,ſat ſuperque eſſe de
bet,vt pœnæ,vel expreſſæ,vel arbitrariæ,rei ſimus, abſ-
que eo quod æternæ quoque pœnæ ſubijciamur, niſi
fortè ſummoperè graue & neceſſariũ eſſet tale præce-
ptum,quo caſu vix eſt,vt in precepta diuina, aut natura
lis iuris,vel gentium non recideret. nam ecce res meas
alienare liberum eſt mihi.l.nemo.ff.de pact.§.per tradi
tionem.Inſtit.de rerum diu.ſed ſi quo tempore ciuitas
noſtra bello premebatur,& periclitabatur, me armis &
equis abundantem iuſſit lex aut Princeps ne iſthæc in
forenſes alienarem,vel id generaliter quo ad omnes con
ciues iuſſit,tunc ſi contrarium auſus fuiſſem,nõ tempo-
ralis duntaxat pœnæ,ſed fortè æternæ quoque reus fie-
rem,quia non ſolum hanc legem humanam modò po-
ſitam,ſed & legem naturalem,qua tenemur periclitanti-
bus ſubuenire,& alteram diuinam & naturalem, qua te
nemur,quod nobis nolumus, id alteri non facere,quod
præceptum tam generale eſt, vt ſi lex humana iuſta ſit,
eius tranſgreſſor in id præceptum,(Quod tibi non vis
alteri non facias)non poſſit non incurrere, & etiam, in
aliud præceptum iuris naturalis,& gentium, quo iube-
mur fidem expreſſim,vel tacitè datam obſeruare.cap.1.
de pact.l.1.ff.eo.tit.l.1.ff.de conſti.pec.nam qui vitam ſo
cialem & popularem elegit,is tacitè id egiſſe videtur,vt
ei vtilia creſcere & noxia remouere curet, non violata
tamen totius generis humani cognatione,ad quam iu-
re naturæ tenemur.l.vt vim.ff.de iuſt.& iur. Vnde Virg.
ſic cecinit;

Rex Iuppiter omnibus idem,

Et Ouidius.

Omne ſolum forti patria eſt,

18 Paulatim ergo eo delapſi ſumus,vt † nihil intereſſe exi
ſtimemus inter leges humanas pœnales & nõ pœnales,
quo ad obligandos tranſgreſſores ad peccatum,quãdo
quidem quæ lex non habet pœnam expreſſam, eam ha-
bet implicitam arbitrio iudicis imponẽdam.Item quod
earum tranſgreſſor nunquam ſit peccati mortalis. reus
ex vi & virtute ſolius legis huiuſmodi, ſed etiam idque
potiſſimum & per prius,ex vi iuris diuini naturalis,aut
gentium,quod implicitè pariterque violatum reperia-
tur id quod partim accedit ad mentem Gerſonis, vbi
ſuprà,& Almain.de poteſt.eccl.c.12.& Caietani per So-
tum,vbi ſuprà relati.partim verò accedit ad opinionem
ipſius Dom.Soti & Alfon.Caſtr. & aliorum Theologo
rum & Iuriſperitorum.noſtras concluſiones amplia,eti
am ſi lex illa pœnalis pœnam imponat ipſo iure.deinde
19 amplia etiam ſi pœnam imponat ipſo facto.nam etiam
his caſibus in foro cõtentioſo non tenetur delinquens
bona ſua,vel pœnam deferre fiſco quaſi ſuimet delator,
vel accuſator,vt ex communi & veriore opin.iam retu-
limus,& diximus de ſucc.progr.in præf.nu.98.verſ.ſimil
limum eſt.Quibus adde,idem tenere Doct.Dom.Sotũ
de iuſt.& iur.li.1.q.6.art.6,cuius omnia fundamenta eò
tendunt,ut procedat hæc opin.quando delinquens po-
tuit habere aliquam defenſionem,aliter.n.ſi nullam ha-
bebat,nullo iure uidetur bona olim ſua iam poſt deli-
ctum in dominium fiſci ipſo iure tranſlata,retinere.nos
autem etiam hoc caſu defendimus eum non tenere ſe-
ſe deferre,poſſeque bona ſua retinere tutò in foro ani
mæ per rationes ibi à nobis redditas.

Denique noſtræ concluſiones quod attinet ad hoc
20 quod lex humana ſæcularis,principumve præcepta trãſ
greſſores non obligent ad pœnam æternam ſimpliciter:
ſed potiſſimum & vi legis diuinæ,vel naturalis,aut gen-
tium,quæ implicitè ex tali tranſgreſſione violata videa-
tur ut uel illinc iuſtificantur (vt pulchro epilogo res fi-
niatur) quod nulla lex humana habet effectualiter vim
legis,niſi iuſta ſit.c.erit autem lex.4.diſt.l.1.& 2.ff.de leg.
humanum.C.eo.iuſta aũt ut ſit,neceſſe eſt, quod deriue
tur à principijs iuris naturalis diuini vel gẽtium,ita ele-
ganter reſoluit diſertiſſimus Dom.Sotus de iuſt.& iu.li.
1.q.5.ar.2.ex illa.n.regula,vt Quod tibi non vis,non fa-
cias alteri,quæ à iure diuino & naturali deſcendit. pro-
cedit etiam ut mœchus non ſis,non fur,non latro, non
falſus teſtis,non iniquus iudex, quia iſthæc ab altero in
te fieri noles.non quoque ſis auarus, quia ſi alter te di-
tior talis eſſet,vt tibi egenti non ſubueniret,ſicque vt ta
lis eſſet vicinus tuus noles.Ne ſis homicida per eandem
rationem,& eiuſ genus. Lex autem humana ut iuſta ſit,
oportet,vt adiumento ſit his legibus diuinis & natura-
libus,vel ut aliter ab eis aut ad eas deriuetur, quale eſt,
vt occidatur occidẽs,vel etiam adulter; vt fur dupli aut
quadrupli puniatur,ut in re ſui natura falſitatibus per
petrandis ſubiecta & obnoxia maior interuentus teſtiũ
exigatur,vt in ultimis uoluntatibus.l.ſi.C.de fideicõmi.
§.ſi.Inſt.de fideicomm.hæred.l.ſi vnus l.hac conſultiſſi-
ma.C.de teſtam.l.hac conſultiſſima.C.qui teſtam.face-
re.poſſ.ſimile per Glo.ſing.in clem.ne Romani de elec.
ver.tolli.Fely.in c.1.col.2.de prob.Dec.in c.quæ in ecc.
de conſt.col.4.Si ergo lex ciuilis diceret neminem de-
bere fundum alienum,puta vineam,aut hortulum, aut
domum ingredi inſcio domino,interpretans id plerũq;
fieri domino minimè annuente,ſicque includi ſub illo
præcepto,Quod tibi non vis,alteri non facias, Iuſta lex
eſſet,& qui contra faceret,non ſolùm ad pœnam tempo
ralem ea lege definitam,vel ſub arbitrariam teneretur,ſed
etiam quò ad Deum reus peccati eſſet,non tam ob tranſ
greſſionẽ illius legis humanæ, ſed potiſſimum eo quod
tranſgreſſor extitiſſe videretur illius præcepti Quod ti-
bi non vis,&c.Et præſumptum eſt id fieri domino reni
21 tente,l.qui iniuſ.ff.de furtis.Ergo lex poſitiua,aut princi
pum preceptum,aut diſponit id quod explicitè iure
diuino,naturali,vel gentium diſpoſitum erat, aut quod
illis iuribus,nec implicitè,nec explicitè cautũ erat, aut
quod

quod implicitè cautum erat, interpretatur duntaxat, aut & interpretatur & adiuuat pęnam fortè addendo, vel aliter. Primo caſu ea lex non tam noua lex ciuilis, quam diuinæ aut naturalis legis detectio, aut repetitio eſſe videtur. d. l. ius ciuile, cum ſuprà alleg. ff. de iuſt. & iure. nam, qui declarat nil denuo agit, ſed quod antea erat, modò repetit, aut detegit. l. hæred. palam. §. ſed ſi notam. ff. de teſtam. l. adeò. §. cum quis ex aliena. ff. de acq. rerum dominio. Secundo caſu, quando ad lege naturali, aut diuina cautum, nec implicitè erat, nec explicitè, vix eſt vt ea lex iuſta eſſe poſſit, ſicque legis uim nõ habebit in effectu. d. c. t. erit autem lex. cum ſimi. ſuprà alleg. ſecundum Sotum, vbi ſuprà, art. 2. lib. 1. qu. 5. cum quo eſt communis opin. ut diximus de ſucc. prog. in præfat. nu. 70. vbi nos multis iuribus, & rationibus non minus vtiliter quàm nouè oſtendimus, ꝙ ea lex non deſinit habere vim legis, quamuis interea dum eius vtilitas nulla apparet differatur eius executio. & effectus ſunt multi & maximi. Hoc ergo caſu tranſgreſſor illius legis non eſſet reus peccati, quale eſſet, ſi imponeretur nouum vectigal citra neceſſitatem. Tertio caſu, quale eſſet in exemplo ſuperiore, de intrante domum, vineam, hortumve alienum nocte & inſcio domino, tranſgreſſor peccati reus ſit, vt diximus, non tam ex vi iſtius nouæ legis poſitiuę, quàm ex vi iuris diuini, aut naturalis, ſicque hac atque illac circuncurſes, vix inuenies caſum in quo legis humanæ tranſgreſſor, aut pręcepti principis ſecularis violator obligetur, & vi illius legis ſolus, aut præcepti ad pœnam æternam, ſed tantum ad temporalem expreſſam, vel arbitrariam. Quæ omnia, vel ex eo iuſti-

22 ficantur, quòd omnes leges poſitiuæ ſi non ſint vtiles non poſſunt non eſſe noxiæ. Legis enim virtus eſt, imperare, vetare, permittere, & punire, l. legis virtus. ff. de legib. ſi ergo lex punit ciues citra neceſſitatem noxia ē, ſi eis permittit aliàs vetita citra vtilitatem, puta, vt vineã aut hortum alienum venandi cauſa inuito etiam & vetante domino ingredi fas ſit, noxia eſt, ſi imperat alternis noctibus ciues vigilare & pernoctare, quaſi vrbis cuſtodiendæ cauſa, cum nulla ſuſpicio, aut periculum eſſet hoſtium aut latronum, noxia & oneroſa eſt, ſi ne ciues poſſint piſcari, aut venari, aut aucupari, aut peregrinari citra neceſſitatem vetet, noxia & laxitatis ac libertatis humanæ oneroſa eſt, quia omnia cenſent permiſſa, quæ non reperiuntur expreſſim prohibita. l. nec non. §. quod eis. ff. ex quib. cau. maio. l. libertas. ff. de ſtatu. ho. §. libertas Inſt. de iure perſ. iuncta l. & 2. ff. de homi. lib. exhib. & hoc eſt quod dicit ſcite Iureс. quod in rebus nouis conſtituendis euidens vtilitas eſſe debet, hoc eſt in legibus & conſtitutionibus nouis faciendis, ſignificans legibus homines onerari, illigari, frænariq; non aliter atque equos frænis à ſeſſoribus hominumq; libertatem onerari & impediri. ita Iure conſ. in l. de quibus, cum quinque vel ſex legibus ſeq. ff. de legib. vnde

23 † Tucidides in Oratione Cleonis refert, non minus ſancte & prudenter quam vtiliter melius agi cum Republica, quæ malis legibus, aut moribus conſtanter vtitur, q̃ cum ea, quæ bonis, ſed incõſtanter. Ergo omnis lex noxia habenda eſt, cuius vtilitas euidens non eſt, ſicque nõ facilè interpretandum eſt ad pœnam temporalem obligare, nedum ad æternam pœnam.

24 ¶ Ex ſuperioribus non minus vtiliter quam eleganter colliguntur veri intellectus ad plures leges regias Hiſpanorum, quarum aliæ vetant extra regni fines extrahi aurum & argentũ, alię vetant extrahi pecuniã numeratam etiam æream, aliæ vetant extrahi equos, aliæ vetãt arma extrahi, alię fruges, alię omne genus quadrupedũ aliæ pecudum omne genus, aliæ omne genus armentorum, aliæ mancipia, vt inuenies ſub titu. delas coſas vedadas, lib. 6. ordina. & in quibuſdam regni pragmaticis, quarum legum tranſgreſſoribus pœna in multis cautum mors eſt, in alijs amiſſio bonorum, in alijs exilium aut relegatio cum pœna pecuniaria, & aliæ pœnæ multum acerbæ imponuntur, & cùm pœnæ ſint delictis cõmenſurandæ, vt ſæpè admonuimus, & teſtatur l. 36. eo tit. delas coſas vedadas. apparet, pœnas ibi definitas non eſſe immoderatas, & conſequenter ea delicta grauia eſſe, nocumentumq́ publicæ rei grande intuliſſe, aut infligere videri, ſicque remotis illis etiam legibus pœnalibus earum tranſgreſſores bis violaſſe videri ius diuinũ, & naturale. Primùm quod damnum ſibi fieri nollet reipublicæ ſuæ faciunt. Deinde quia cum inter conciues id tacitè actum ob omnium communem vtilitatem videat, vt vnuſquiſque quæ publicè vtilia ſunt admouere quæque noxia ſunt arcere ſtudeat & curet huius tacitæ fidei violatores illarum legum tranſgreſſores exiſtere videntur, vnde culpæ ac pœnæ æternæ noxij effecti & illis legibus ceſſantibus viderentur, vnde per earum legum interuentum pœnæ æternæ adijcitur etiam pęna temporalis, ergo ex diuina, vel naturali lege tranſgreſſa pœna æterna deſcendat. & ex poſitiua lege tranſgreſſa pœna tantùm temporalis, non etiam vtraque. Idemque ſenſus accommodandus eſt ad l. 2. tit. delas ferias francas, & ad l. 2. & fin. titu. delos concertatores, & ad l. 1. titu. delos contadores maiores de quentas, & ad l. 2. & l. 13. titu. delos contadores maiores. lib. 6. ordi. cum alijs mille ſimilibus, quę leges in eo memorabiles ſunt, quod exprimunt ad pœnas decies geminatas, vel decies dupli teneri in conſciẽtia eam tranſgreſſores, qui eas pœnas vltrò offerre (vt credo) tenebũtur, niſi cum earum pœnarum ignari erãt antequam in eas incurriſſent, vel quãdo magiſtratus, aut princeps ſciebat eos in eas pœnas recidiſſe, & diſſimulabat, videndus eſt Sotus & Caſtrenſis, vbi ſuprà, & Sotus. q. 6. arti. 6. li. q. de iuſt. & iure.

SVMMARIVM.

1 *Legem vtilem eſſe reipublicæ oportere.*
2 *Leges ad propriam vtilitatem ferre, tyranni eſt, ad publicam principis.*
3 *Legis principatus ad vtilitatem ciuium eſt.*
4 *Verba cedunt menti in legibus & in hominibus.*
5 *Verba inuenta, vt indicarent, non vt impedirent noſtrã voluntatem.*
6 *Mens tenet primum locum, ſequentem veriſimilitudo, vltimum verba.*
7 *Obligamur mente non verborum, aut literarum figura.*
8 *Verba enunciatiua non inducunt diſpoſitionem.*
9 *Legis fraudator quis.*
10 *Hiſtoria Annibalis & Romanorum.*
11 *Verborum complexus fraudata non minuit, ſed auget legis violationem.*
12 *Hiſtoria Othi, & Alberti.*
13 *Finis non media conſiderantur.*
14 *Indefinita quando æquetur vniuerſali.*
15 *Sermo quando intelligatur de prima vice.*
16 *Indefinita negatiuè prolata, an æquipolleat vniuerſali, & quid ſi affirmatiuè proferatur, ardua q.*
17 *Conditio negatiua non nubendi alteri, an referatur ad primas nuptias, ardua q.*
18 *Oratio negatiua an plus neget quam affirmet, ardua quæſtio.*
19 *Negatiua præcepta an efficacius obligent, quam affirmatiua ardua quæſtio.*
20 *Indefinita negatiuè prolata, non magis nec minus æquatur vniuerſali ex proprietate ſermonis, quàm ſi affirmatiuè proferatur.*
21 *Indefinitæ ambiguitas.*
22 *Oratio affirmatiua, an negatiua ſit efficacior, ardua q.*

C A-

CAPVT XXX.

1 SExageſimononò colligitur † etiã ex noſtra principa
li ſententia vera ratio & verus intellectus ad c.erit
autem lex.4.diſt.ad l.1.& le.2.ff.de legib. dum ibi
dicitur, legem vtilem eſſe debere Reipublicæ, ad publi-
camque vtilitatem ferendam eſſe, non ad vtilitatem pri
2 uati cuiuſpiam, vel etiam principis. quinimò † eo differt
princeps legitimus & verus à tyranno, quod ille ad publi
cam, is ad ſuammet vtilitatem leges cõdere ſtudet, vt &
ſuprà oſtendimus, & probat egregius Dominicus So-
tus lib.1.de iuſt.& iure.q.6.art.3. ratio ergo ea eſt illo-
rum, quia lex non ſolùm princeps & regina eſt, vt teſtać
Iureconſultus poſt Demoſthenem, quem refert in le.2.
ff.de legib. ſed etiam ſummum obtinet principatũ, quia
reges legibus regulariter ſubeſſe, earumque eſſe non do
minores aut liberos arbitros, & effrænos, ſed fideles exe-
cutores, cuſtodes aut interpretes fidi, ſuprà c.1.& 2. fu-
3 sèoſtendimus. Vnde † quemadmodum reliquos omnes
principatus ad meram ciuium vtilitatem creatos fuiſſe
edocti ſumus, ita & leges legiſque principatum ad me-
ram ciuium vtilitatẽ ſpectare, intelligemus. Hinc eſt, vt
ea lex ſi initiò utilis non eſt, interea effectu carebit, vt
dd.ll.& diximus plenè de ſucc.progr.in præfa. num. 66.
Hinc eſt, quod ſi initiò utilis erat, ſi poſtea cœpit eſſe
noxia, viribus eneruatur l.vn prin.C.de cad.toll.ibi, vt quod
belli calamitas introduxit, lenitas pacis ſopiret. dixi ple-
nè in d.nu.66.cum multis præced.& ſeq. Hinc eſt, quod
4 etiam † lex in communi non deſinat eſſe vtilis, ſi tamẽ in
particulari noxia eſſe incipiat, eiuſque ratio & mens ceſ
ſare incipiat, recedimus à proprietate uerborum ipſius
legis, vt eius mentem ſequamur, ne ſi verba legis genera
lia ſuperſtitioſè obſeruaremus, mentem ipſius violare-
mus. ſicque noxia illa eſſe inciperet contra ſui naturam,
quæ ut reliqui omnes principatus ad proficiendum &
iuuandum, non ad nocendum ſpectat. l.2.C.com.de le.
dum Iuſtinianus ait, legem rebus, non verbis imponi.
Nec.n.tanti facienda ſunt verba, vt mente deſerta & reli
cta ſermonem ſequamur, ſed potius ex diuerſo, ſermo-
nis proprietate relicta & poſthabita mentem inſequa-
mur & captemus, ac auſcultemur & veſtigemus. l.3.C.de
li.præter. l.hæredes mei.§.cum ita.ff.ad Treb.l. pater Se-
uerinam.§.conditionem verba.ff.de cond.& demonſ.l.
quibus diebus.§.dominus.ff.de condi.& dem. vbi notat
Sozimus.l.ſi.ff.de fund.inſtr.l.ſtipulatio iſta.§.hi qui. &
§.hæc quoque ff.de verb.oblig. Verba † enim teſte Ci-
5 cerone pro Cecinna, inuenta ſunt, quæ indicarent nõ quæ
impedirent noſtram voluntatem. id quod probat .l. La-
beo.ff.de ſupel.leg.& idem Cicero 1.de legibus ait, Ora
6 tionem eſſe mentis interpretem. † Vnde apparet, primũ
locum obtinere voluntatem, ſequentem veroſimilitudo
vltimum verba. Nã à verborum proprietate recedimus,
vt mentem ſequamur, non ſolùm certam & indubitatã,
ſed etiam ueroſimilem. vt dd.ll.& l.ita ſtipulatus. in mag.
verſ. Salinus. verb. ex mente. vbi notant Paulus Caſtr. &
Iaſ.ff.de verb.obli. ſic ſequimur mentem militis eius ver
bis prætermiſſis. l.diuus.ff.de mil.teſt.§.planè.Inſt.eo.ti.
l.non ſolùm.ff.de act.& oblig.l.an inuitus.ff.de accep. quod
tum idem in pagano præcipiunt.l.non aliter.ff.de leg.3.
7 Nec enim † verborum aut literarum figura obligamur,
aut effectus vllus producitur, ſed mente & ſenſu. l.non fi
8 gura.ff.de act.& oblig. ideo verba † enunciatiua, quia mẽ
te deliberata carere præſumuntur, non inducunt diſpo-
ſitionem. Bar.in l.ex hac ſcriptura.ff.de dona.& in l.con
ficiuntur.ff.de iure codi.& in l.1.§.cum vrbem.ff.de of-
fici.præſec.vrb.& in l.optimam.C.de contrah.ſtip. Ale.
in l.qui ſe patris.n.7.C.vnde li.Bar.in l.ſciendum, de ver
bo.obli.& in l.Titia.§.Caius.eod.tit.& in l.rõnes.C.de
prob.& in l.demonſtratio falſa.§.quod autem.ff.de con
di.& demon. Iaſ.in l.1.C.de ſacroſan.eccl. & eſt deciſio
Rotæ Romanæ 271. nota qualiter, in antiquis, & 696.
dic quod ſi in aliqua in antiquis, & Doct.in l.neque profeſſio.C.de teſt.& in l.ſerui electione.ff.de leg.1.& in le.
ſi quis mihi bona.ff.de acq.hæred.in §.ſed quid.& in le.
ſi ita legatum.ff.de leg.1.& Bar.in l.1.C.de ſacroſan.ec-
cl.& in l.ſi ita, de le.1.& in l.ſi fortè.ff. de caſtr.pecun.&
Bauer.in l.cum filio.nu.47.ff.de le.1.& Picus in l. Ti-
tia cum teſtamento.§.Titia.ff.de le.2. vbi optimè decla-
rat, quæ dicantur verba enunciatiua.& Io.Crot. in le.re
coniuncti.nu.156.ff.de leg.3.Bart.in l.tale pactum.§.pa
ter.ff.de pact.& in l.cum proponebatur.ff.de le.1.& in l.
ſi pater.§.auus.ff.de doli excep.& in l.cum teſtamentũ.
C.de iur.& fac.igno.& in l.Publi.§.Titus.ff.de poſiti, &
in auth.de iureiu.à mori.præſt.& in l.Pamphilo.ff.de le.
3.& Io.Crot.in l.1.nu.47.de no.oper.nunc.Curt. in l.ſi
idem cum eod.§.ſi.ff.de iuriſd.om.Iud. Quòd adeò ue-
9 rum eſt, vt qui † legis verba complectitur, contra ipſius
mentem legis violator videatur, tantum abeſt ut eius
obſeruator iudicetur.l.fraus.ff.de legib. Vnde Cicero pro
Cecinna ſic, Scriptum, inquit, ſequi calumniatoris eſt,
boni verò iudicis uoluntatem ſcriptoris authoritatem-
que defendere, quæ lex enim quod ſenatus conſultum,
quod magiſtratus edictum non infirmari aut conuelli
poteſt, ſi ad verba deflectere voluerimus, conſilium au-
tem eorum, qui ſcripſerunt, & rationem & authoritatẽ
relinquamus, non enim ex verbis pendet ius, ſed uerba
ſeruiunt hominum conſilijs & auctoritatibus, nec verba
veniunt in iudicium, ſed ea res cuius cauſa verba in le-
gis coniecta ſunt.
10 Et hoc † quidem in loco occurrit hiſtoria memorabi
lis huc admodum pertinens, relata primùm à Polybio
lib.6.hiſtoriarum, & deinde à Tullio, paulò ante fin.lib.
3.Off.& Liuio 3.de cad.lib.2.ad ti. iterumque libr. 4.&
poſtea quoque à Gellio li.noct.Atti.7.c.18.ea eſt, Poſt
Cannenſem pugnam Hannibal ex captiuis Romanis,
quos detinebat, decem iuratos ad Romanum ſenatum
miſit, in caſtra redituros, niſi de redimẽdis captiuis im
petrarent, cùm egreſſi caſtris eſſent, vnus ex ijs minimè
Romani (vt dicit Liuius) ingenij, veluti aliquid in caſtris
eſſet oblitus, in caſtra redijt, iuriſiurandi ſoluendi cauſa,
& confeſtim comites ſecutus eſt. Re à ſenatu non impe
trata, cæteri in caſtra Hannibalis redierunt, is domum
abijt tanquam fallaci in caſtra reditu ſeſe iureiurãdo ex
ſoluiſſet, nec iterum redire teneretur, quod cùm reſciuiſ-
ſet, ſenatus cenſuit eum comprehendendum, & cuſto-
dibus publicè datis ad Hannibalem deducendum, & qui-
11 dem rectè, fraus † enim, vt dicit Tullius de ea re loquẽs,
vbi ſuprà, diſtinguit periurium, non diſſoluit. & ſi adhuc
locum referre poſſumus, vt certè poſſumus, ex huiuſmo
di primo fallacique reditu, non ſatisfactum menti & in
tentioni concedentis. Huic veteri hiſtoriæ germana eſt
alia hæc recentior hiſtoria, quam recenſet Aeneas Syl-
uius, qui adepto, ſummo Pontificatu Pij nomen ſibi ad
ſciuit, in deſcriptione Europæ 39.& Raphael Volater-
ranus lib.7.Geographię in Francorum hiſtoria, & è no
ſtris And.Alc.in l.boues.§.hoc ſermone, de verbor.ſig.
Cùm Albertus Franconiæ comes in arce munitiſſima
Bambergenſis vrbis à Ludouico Imperatore obſidere-
tur, cuius filium interemiſſe inſimulabatur, difficiliſque
eius arcis expugnatio videret, Otho Moguntinus eps pro
fect⁹ ad Albertũ, ſe litis arbitrũ profeſſus eſt, iurauitq;
ſi ſecũ ad Imperatorẽ proficiſceretur, uel pacem impe-
traturum, vel in arcem incolumem reducturum. Credi
dit Albertus, & Othonem ſequitur, vix arcem egreſſi
erant, cum Otho hortatur, vt in arcem pranſum redeat,
ne fortè longiuſcula apud Imperatorẽ eſſet futura mo-
ra, redeunt, pranſique iterum egreſſi ad Ludouicum re
dierunt, mox Albertus captus eſt, & capitali iudicio da-

12 natus. Cui Archiepiſcopi fidem imploranti, reſpondit
religioſus ille pontifex, ſe datæ fidei ſatisfeciſſe, religio-
neque ſe ſolutum eſſe, qui ſemel reduxiſſet incolumẽ,
bis reducere non promiſiſſet. Verùm is non ſatisfece-
rat menti intentionique eius, qui ius, iurandum exege
rat, propterea nec eo ſe liberant, eiusque hac in re-
perfidia nobilitata eſt, nam iuxta vulgatam Ariſtotelis
ſententiam propter vnumquodque tale & illud magis,
13 ſed dubium non eſt quin verba ad ſolam mẽtis ſignifi
cationem (vt diximus) reperta fuerunt. ergo ea mentis
ſignificatio, non uerborum prolatio attendenda erat ꝑ
iura & rationes ſuperiores, quibus adde l. addigere. §. q-
uis. ff. de iur. patr. l. cum pater. §. dulciſſimis. ff. de lega. 2.
Quid denique ſi habebam decem feneſtras in domo
mea, & abs te ſtipulatus ſum, ne luminibus domus meæ
officias altius ædes tuas eleuando, tu autem domũ tuã
ita eleuaſti, vt omnibus feneſtris domus meæ demptis
duabus officeres, & mihi cõq̃rẽti ꝙ fidẽ ſtipulationis,
violaſſes, rideres, te non violaſſe q cũ ſupeſſent duæ fe
neſtræ illæſę, verũ remanebat, te luminib. ñ offeciſſe. Cũ
illa pluralis & indefinita loquutione luminib. officeret
in illis duabus, quæ illæſæ manſerunt, verificaretur. l. in-
ter illam. ff. de verb. ſing. l. vbi numerus; ff. de teſtibus. c.
pluralis, de regul. iuris. lib. 6. teque non de omnibus nõ
officiendis feneſtris, ſed de quibuſdam tantũ iuxta ſer-
monis proprietatem intellexiſſe. adhuc tamen verius eſ
ſet, & eſt, eum fidem videri violaſſe, eſſeque contra id
quod actum erat, de omnibus enim feneſtris & ſingu-
lis non officiendis vtrinque actum eſſe præſumptum ẽ.
arg. l. luminum. §. fin. ff. de ſerui. vrbanorum prædiorũ
l. quicquid aſtringendæ, in prin. ff. de verb. obliga, ſi ſic
ſtipulatus ſum, eodem titulo isque verò ſim ſis. ſenſus
vincit, expedit, ſuperat, fugatque ſermonis proprietatẽ,
ſic ergo & in terminis duarum hiſtoriarum, de quibus
mentionem habuimus poſthabita verborum proprieta
te, mentalem fidem obſeruare illi tenebantur, eamque
turpiter, & vafre violaſſe viſi ſunt, ſed dicet quis, iſthæc
non eſſe ſimilia quo ad eas hiſtorias, quia illi affirmati-
15 uè promiſerunt, quo caſu ſermo ſimpliciter prolatus,
intelligitur de prima vice. l. boues. §. hoc ſermone. ff. de
verb. ſig. vbi Andre. Alci. & alij at noſtrum ſimile de fe
16 neſtris non officiendis erat negatiuum. Et d. reg. l. ſi d.
§. hoc ſermone, & leg. ſi quis hæredem. C. de inſtit. &
ſubſ. procedit in diſpoſitione affirmatiua, ſiue permiſſi
ua, non etiam in prohibitiua, ſiue negatiua; quæ non
ſolùm de primo actu, ſed & in infinitum intel-
ligitur. per tex. in le. ſic ſtipulatus ſum, vbi id not. Iaſon.
in no. ff. de verborum oblig. & voluit Gloſ. no. in l. hoc
genus, & ibi Alberi. Gofred. Salicetus in fine. & Bart. q
eam dicit notandam. ff. de cond. & dem. & Paul. Caſt. q
dicit ſing. & præterea Oldra. in l. cum pater. §. cum pa-
ter filiam. & ibi quoque; Bar. ff. de leg. 2. & idem quoque
voluit ipſe Oldra. conſ. 16. Thema tale eſt, Titius ha-
bens vnam filiam, col. 3. verſ. nec in hoc multum, vbi &
ad hoc allegat. l. ſi ſic. ff. de verborum obligat. ſed & il-
lud quoque voluit Signor. conſ. 68. Quędam mulier. co
lum 2. verſ. deinde ſic. & iterum conſil. 71. factum ſic ſe
habet D. Epiſcopus, col. 4. verſ. præterea non eſt nouũ
Bald. qui illam Glo. dicit ſatis not. in l. ſi proponis. la. 1.
col. 2. ver. opponitur illud quod nullum eſt. C. quomo-
do, & quando iudex. Roma. conſ. 504. in caſu propoſi
tæ conſultationis, ante medium. verſ. alia enim limita-
tio, dum allegat Gloſ. in d. l. hoc genus. & Lauren. Calca
conſ. 20. iſta quæſtio habet tria dubia, col. 3. verſ. 4. limi
tatio. vbi ad hoc expreſſim allegat d. l. ſi ſic ſtipulat⁹ ſim
de verborum obligat. Alexand. in addit. Bar. in d. §. hoc
ſermone. & ibi Alciat. Iaſon in d. l. in duobus. §. 1. colu.
vlti. verſ. item prædicta limita. ff. de iure iurand. & ipſe.
Iaſon in l. decem ſtipulatus. col. 5. verſ. ſed huic reſponſio
ni. ff. de verb. obli. Philip. Dec. in ca. nam concupiſcẽtiã.
col. 1. in 3. no. de conſtit. in 1. lectu. & conſ. 3. quando
iuridictiu. col. 3. verſ. comprobatur hoc quia negatiua.
17 & conſ. 490. viſis & circumſpectis. col. 3. Vnde Oldra
d. conſ. 16. conſuluit, quod ſi teſtator aliquid vltra legi
timam legauerit filiæ, ne nuberet alij, quam mercatori,
aliàs legatum amittat, & filia primo nubat mercatori,
& eo mortuo nobili, amittit legatum, neque enim in
hac prohibitione de primis nuptijs tantum eſt intelle-
ctum, ſed de omnibus & id nuncupatum ſequitur Be-
nedict. Plumbi. in l. matrimonij, in fin. ff. qui & à quib.
manu. & Paul. Caſt. in d. l. hoc genus. vbi ex hoc dicit ſe
conſecutum fuiſſe honorem & Catel. Cot. qui id dicit
ſingul. memor. inci. teſtator lethaliter vulneratus, circa
medium. & Alci. in d. §. hoc ſermone. Albe. in l. vlt. col.
4. verſ. vltimo quæro, ibi, nec eſt multum. C. de ſponſal.
& in l. hæc conditio filię, in fin. ff. de condi. & demonſt.
18 Huius differentiæ rationem, cur ſcilicet affirmatiua in
intelligatur de primo actu, non etiam negatiua? Iaſon
vbi ſuprà cogitandum ſuadet, & ita quidem ſuadet vt
nullam ſibi eſſe videatur. verùm Alberic. & Paul. Caſt.
in d. l. hoc genus. ff. de condi. & demonſt. & Philip. De-
ci. in d. c. nam concupiſcentiam, vbi ſuprà, id tribuunt
viribus & robori negatiuæ ſiue prohibitiuæ, quod aliâ
ſemper multò fortius eſt, quam ſint vires, affirmatiuæ
ſiue pmiſſiuæ, id eſt, plus negat negatio, quàm affir
met affirmatio. l. quicquid aſtringẽdę. ff. de verborum
obliga. & l. luminum. §. vlt. ff. ſeruituti. vrbano. prædio-
rum quod habetur in le. is qui ducenta. §. ſed vtrum. ff.
de reb. dub. & l. filiusfam. §. pen. ff de donat. iuncta l. alie
natum. §. donationis. & ibi Gloſſ. ff. de verborum. ſigni
fic. & l. 1. §. editiones & ibi Bald. poſt Ray. ff. de edendo
& l. eum qui. §. ſi libertus. ff. de iure iur. iuncta l. ſi iuraue
ro. ff. de iure patrona. & voluit Glo. in capit. cum dile-
ctus, in verbo, à ſuſpenſis. verſ. alij dicunt & melius. &
ibi Antonius de conſue. Bald. in proœmio decretal. Iaſ.
19 in l. ſi arrogator. ff. de adoptio. hincque prodit, qđ tra-
dit Archidiac. in capit. ſi peccauerit. 2. q. 1. quod præce
pta negatiua potentius & efficacius obligant, &
magis pręciſè adſtringunt, quam affirmatiua. & ſequi-
tur Panormit. in c. nouit. col. 12. verſ. 2. quæritur an qui
libet, de iudic. & quod ſcribit Raphael Fulg. in l. iuris
gentium. §. ſed ſi fraudandi, per Glo. ibi. ff. de pact. quod
20 negatiua indefinita ęquipollet vniuerſali ex proprieta
te ſermonis, licet aliàs regulariter ex benignitate id ſit
non ex proprietate, vt not. in capi. circa, de electio. lib.
6. & per Bart. in l. ſi in l. ſi in pluribus. ff. de leg. 2. & pro
batur in l. ſi ſeruitus. ff. de ſeruitu. vrban. prædiorum ſe
cundum eum quem ſequitur. Andreas Alciatus in d. l.
boues. §. hoc ſermone. limi. 7. nu. 5. ff. de verb. ſigni. qđ
vltimum ſuſpectum omnino haberi debet, ex proprieta
te enim ſermonis indefinita oratio non magis nec mi-
nus æqui pollet vniuerſali quando profertur negatiuè,
quàm ſi affirmatiuè prolata eſſet, vt patet in exemplo
de luminibus non officiendis ſuprà relato. Nam ſi ex
decem feneſtris, quas domus tua habebat, aliis domum
eleuando meam offeci, alijs non offeci, veriſſimum eſt
me feneſtris offeciſſe, quia quibuſdam offeci. & veriſſi-
mum eſt me feneſtris non offeciſſe, quia quibuſdã nõ
offeci. ſicque promiſſio negatiua de feneſtris non offi-
ciendis non tam violata fuit, inſpecta proprietate ſer-
monis, quam inſpecta mente agentium. Idemque foret
ſi ea promiſſio affirmatiuè conciperetur, puta, vt ſi do
mum tuam eleuando feneſtris meis noceres, vel ædifi-
cium demoliri tenereris, vel centum pœnæ nomine pſ
ſtare. Nam & tunc ſi domo eleuata quibuſdam feneſt-
ris offeciſti, reliquis vero non, ex proprietatẽ ſermonis
veriſſimũ eſt te luminib. offeciſſe, & veriſſimũ ſimiliter
te luminib. non offeciſſe, offeciſti n. quibuſdam, nõ offe

ciſti reliquis, ſic etiam teneberis. ergo vtroque caſu tã in affirmatiua, quam in negatiua, vel priuatiua, ſeu prohibitiua verborum conceptione, quò ad proprietatem ſermonis nihil intereſt, nec etiã quò ad iuris interpretationem, cum inſpecta verborum proprietate verũ ſit illum fidem conuentionis violaſſe, & ſimiliter nõ violaſſe, at inſpecta iuris interpretatione & fidem violaſſe & in pœna recidiſſe videtur. Nam † & ſimiliter ſi nobilis ha-
21 bebat decem famulos, duo ex his hominem occiderũt, ſi qs teſtis dixerit affirmatiuè, famulos illius nobilis homicidium feciſſe, verum dixit inſpecta proprietate verborum. rurſus ſi alius teſtis dixerit, famulos illius hominem non occidiſſe, verum quoque dixit, habita & inſpecta ſermonis proprietate, illius enim depoſitio verificatur in duobus famulis noxijs, iſtius verò depoſitio verificatur in reliquis octo innoxijs, & de materia huius indefinitę non minus utiliter quàm nouè diſſeruimus de ſucc. crea. lib. 2. §. 20. nu. 53. cum pluribus & ſeq. & n. 175. & num. 60.

Vnde cùm inter affirmatiuam & negatiuam orationem nihil quo ad verborum proprietatem interſit, apparet ſimiliter ſuſpectum eſſe, quod Archid. & Panor. vbi ſuprà, contendunt, Pręcepta negatiua efficacius aut vehementius obſtringere, quàm adfirmatiua, cùm à pari potius procedere intelligendum ſit, niſi ſubiecta materia aliud ſuadeat, quo caſu tam cito tamque facilè affirmatiua præcepta poterũt efficacius quàm negatiua obligare, quam è contra. Vnde ex præceptis Decalogi nulli priorum dubium eſſe debeat, quin pręceptum affirmatiuum de amando Deo ſit vehementius, quàm reliqua ſint præcepta negatiua de non mœchando, aut de non furando, aut de rebus alienis non concupiſcendis, & ſimilia, vt colligitur ex dictis per nos ſuprà.

22 Apparet illhinc † ſuſpectam eſſe illam non minus cœcam inſipidamque quàm vulgatam ſententiam eorum, qui tradiderunt, orationem negatiuam plus negare, quàm oratio affirmatiua affirmet, vt voluerunt Alber. & Paul. Caſt. in d. l. hoc genus Philipp. Decius in d. c. nam concupiſcentiam. & alij ſuprà relati, quorum ſententia repudianda eſt, cum, vt diximus, hæ orationes a pari procedãt, quinimmò procliuius eſſet, vt affirmatiua oratio robuſtior eſſet, quàm negatiua, arg. l. 1. & 2. cum ibi no. per Gl. & Doct. ff. de acq. hęred. vbi repudiatio hæreditatis facta in parte non trahitur ad alteram partem, quia eſt negatio, ſicque non recipit augmentum iuris accreſcendi, & tamen aditio hæreditatis facta in parte, quia eſt affirmatio, trahitur ad reliquas partes, recipitque augmentum iuris accreſcendi. ad idem, l. ſi totam. & l. ſi ſolus. ff. eo. tit. vnde ſimiliter quod finitum eſt, prorogari non poteſt. l. ſed ſi manente. ff. de precario & ſub hæredatio. quia priuatio eſt, & negatio non recipit augmentũ. Vnde facta ex parte hæreditatis nec trahitur ad alterã hęreditatis partem, nec tenent in ea parte in qua facta fuit. l. cum quidam. ff. de libe. & poſthum. quin, vt dd. locis doctores aiunt, Omne priuatiuum & negatiuum eſt caducum & debile, affirmatiuum verò robuſtius & efficacius & magis priuilegiatum. Vnde egregium illud Oldradi dictum, Quod legatum relictum mulieri ne nuberet alij, quàm mercatori, quod amittatur quando ea prius nupſit mercatori, & eo defuncto nupſit nobili, id quod ſequuntur Bened. Plumbinus & Paul. Caſtr. & Cate. Cotra. & Albericus & alij ſuprà relati, & Alciatus & Andreas Tiraq. in d. §. hoc ſermone. limi. 7. id quidem dictum celebrè ſanè, ſed non minus ſuſpectum quàm inhumanum mihi videtur. Nam vt contra mulierem facit, quod verum eſt eam alij quàm mercatori nupſiſſe, ita quoque pro ea facit, quod ſimiliter verum eſt alij non nupſiſſe quam mercatori, quandiu primum matrimonium durauit, & cùm matrimonium in-

ſpecta deſtinatione ſit perpetua & indiuidua ſocietas. l. 1. ff. de ritu nupti. in prin. Inſt. de nupti. mens teſtatoris ad primas duntaxat nuptias trahenda eſt, quaſi ille de ſecundis minimè cogitauerit, & in conditionibus explendis non tam verba quàm mens teſtatoris inſpicitur. l. ſi quis hæredem. C. de inſt. & ſubſt. l. 3. & 4. eod. tit. & illa conditio, ne nuberet alij quàm mercatori, ſui natura odioſa erat & reſtrigenda, quia lex iubet, ne quod omnino nuptijs impedimentum fieret. l. cum tale. §. reſcriptum. ff. de cond. & dem. Cõcludamus ergo humanius eſſe & iuris menti fortè proximius eam mulierem relicto non priuari. Et ita tenerem.

S V M M A R I V M.

1 *Lex vt nulla collecta imponi poſſit, ceſſat quando vt imponatur vtile eſſe cœpit.*
2 *Legis verba trãſgrediuntur ex mente ipſius etiam à iudice ordinario, quando ea lex cœpit eſſe noxia*
3 *Pœnã leuire etiam interdum & licet & expedit.*
4 *Pœnitentiam à Papa iniunctam minuit epiſcopus*
5 *Concilij decreta alterat interdum epiſcopus*
6 *Statuti iniqui tranſgreſſio libera.*
7 *Statuti etiam iurati nociui libera tranſgreſſio*
8 *Citationis omiſſio ex cauſa fit.*
9 *Defenſio ex cauſa nobis tollitur.*
10 *Ius naturale interdum tranſgreditur.*
11 *Ius diuinum interdum tranſgreditur.*
12 *Ius canonicũ per inferiorẽ interdum diſpenſatur.*
13 *Eccleſiæ res interdum infeudare poteſt inferior*
14 *Epiſcopus interdum etiam olim non tenebatur requirere conſenſum capituli.*
15 *Eccleſiæ res prælatus interdum poteſt alienare*
16 *Epiſcopus interdum tertio præiudicat vt bono communi conſulat.*
17 *Diſpenſare poteſt epiſcopus interdum, vt quis duas dignitates Eccleſiæ vnius teneat.*
18 *Epiſcopus interdum punit clericum exemptum.*
19 *Eccleſiæ priuilegijs prælatus interdum poteſt renunciare.*
20 *Epiſcopus interdum poteſt creari vbi nunquam fuit.*
21 *Vicarius generalis alium Vicarium generalem interdũ creare poteſt.*
22 *Appellatio à legato ſuperioris ad eius vicarium interdum fit.*
23 *Legatus de Latere cauſam interdum committit deſiniendam ſine ſtrepitu.*
24 *Princeps priuilegium non ſubdito conceſſum interdum reuocat*
25 *Iudex interdum alterat terminum ad reſtitutionem definitum*
26 *Lex interdum non communis toleratur.*
27 *Lex ad vnum quarterium ciuitatis regulariter non valet.*
28 *Iudex proclama generale facere nequit ad pœnas legis alternandas, fallit interdum.*
29 *Clericus interdum poteſt aduocare.*
30 *Parochus interdum extra parochiam poteſt reſidere.*
31 *Notarius interdum poteſt pluries ſcripturam edere.*
32 *Iudex interdum permittit arma noctu portare, contra formam ſtatuti.*
33 *Executio pœnæ corporalis interdum fit extra locum delicti.*
34 *Regalia interdum alienantur.*
35 *Lex generalis vel localis diuiſa, quare effectu careat.*
36 *Statuti mens ſequenda ſpretis verbis, egregia.*
37 *Delictum delicto accedens aggrauat.*
38 *Contumacia vna aggrauat ſequentem.*
39 *Falſas margaritas geſtans, non comprehenditur ſtatuto*

30, quod punit margaritas geſtantem.
40 *Pœna extenditur de caſu vero ad caſum fictum.*
41 *Calumniæ iuramentum non ſubit, qui plenè probauit.*
42 *Dei reuerentia commendatur.*
43 *Intell. l. manifeſtæ. ff. de iure iur.*
44 *Calumniæ iuramentum remoueri non poteſt per ſtatutum locale.*

CAPVT XXXI.

SEptuageſimo redeundo ad legis principatum, qui
ad meram ciuium vel ſubditorum vtilitatem, nó
ſecus quàm imperium reliquorum principium,
ſpectat, vt pleniſſimè diſſeruimus. inde deriuantur quã
plurà bona. Nam ideo dicebat Ang. in l. diuus. ff. de peti
2 tione hæred. quod † ſi ſtatuto etiam iurato caueatur, vt
nulla in populo collecta imponi poſſit, tale ſtatutum in
telligitur atque intelligi debet, niſi aliqua cauſa Reipu
blicæ vtilis aut neceſſaria, puta famis aut belli, & alia his
ſimilis cauſa ſuperuenerit. ſequitur Archi. Tarraco. in
conſ. pro Marchione de Velez, pag. 320. Ratio eſt, quia
illius ſtatuti imperium eſt ad meram vtilitatem ciuiũ,
quæ vtilitas illuderetur, ſi vrgente hac noua neceſſita-
te deſineret fieri ſtatuti tranſgreſſio. neque ad rem per
tinet, quod vicietur proprietas verborum ſtatuti, quia
verba paruipenduntur, vt mens illæſa ſeruetur, quæ vti
litatem intuetur ciuium, vt plenè ſuprà docuimus.
3 Colligitur etiam ſeptuageſimo primo, † quod
non ſolùm princeps, ſed etiam quiſque iudex ordina-
rius poteſt leges tranſgredi, quoties noxiæ eſſe incipiũt
ita Decius in c. de cauſis, de officio delegati. dicens hãc
eſſe communem opin. & in rubrica, lect. 2. col. 2. de iu-
dicijs. Marſilius in l. 1. §. diuus. ff. de ſicarijs, & in ſing.
182. iudex non debet. & in l. 1. §. ſed & ſi quis. col. 2. ff. de
falſis, & ſuprà dixi.
4 † Septuageſimo ſecundo colligitur, quare † ex iuſta cau
ſa poſſunt inquiſitores hæreticę prauitatis & Epiſcopi mi
nuere pœnas etiam poſt ſententiam, vt de inquiſitori-
bus eſt tex. ſingu. in c. vt commiſſi. §. nec non faciendi,
& ibi Gloſ. & Docto. notant, de hæreticis, lib. 6. & no-
tandum. & Fel. in d. c. qualiter & quando. §. ad corrigen
dos. col. 6. & ver. fallit quarto. de accuſatio. & de Epiſco
pis & alijs poteſtatem diſpenſandi habentibus, notat In
noc. in c. dilectus. col. 2. de tempori. ordi. Panor in c. ni
ſi ſpecialis, in fine, & in d. c. licet, vbi eſt Gloſ. notabilis,
quæ ita intelligi debet, de pœnis. Ioann. de Ana. in d. c.
qualiter & quando. in 7. col. & Philipp. Dec. in d. c. A ſi
clerici. §. de adulterijs. col. 2. de iudicijs & in d. c. de cau-
ſis, de offi. deleg. Ratio eſt, quia quando pœna legalis,
grauior æquo eſſe incipit, expedit vt poſſit leniri, ne le-
gis illius imperium ad ciuium vtilitatem inductum, con
uertatur in eorum læſionem. In foro autem pœnitentia
li id cuique ſacerdoti liceret. c. Deus qui, & ibi Panor.
de pœnitentijs & hac ratione nititur totus titu. C. de ſen
ten. paſſ. & reſti. & titu. de abolitio.
4 Septuageſimo tertio colligitur, quare † ex iuſta cauſa
Epiſcopus poſſit minuere pœnitentiam à ſummo Pon
tifice iniunctam, vt ſupra attigimus, & tradit Marſilius
d. ſingula. 182. Ratio eſt, ne ſi ea pœnitentia cœperit eſ
ſe intolerabilis & noxia, tunc imperium Papę ad profi-
ciendum creatum, incipiat eſſe nociuum.
5 Septuageſimo quartò colligitur, quare † Epiſcopus ex
iuſta cauſa poſſit tranſgredi decretum concilij, vt te-
nuit Marſilius d. ſingula. 182. Rom. conſ. 428. Ratio eſt
ne concilij decreta ad proficiendum inducta, noxia eſſe
incipiant.
6 Septuageſimo quintò colligitur, ſtatuta † iniqua non
valere, poſſeque tranſgredi etiam ab eo, qui ea ſeruare
iuraſſet, vt tenuit Oldr. conſ. 259. Albe. in l. de quibus. ff.
de legibus. Soci. conſ. 95. li. 3. Ratio eſt, ne ſtatuti impe
rium ad iuuandum creatum, incipiat eſſe damnoſum.
7 Septuageſimo ſextò colligitur, quod † qui iurant ſer
uare ſtatuta ciuitatum, vel eccleſiarum, vel ſcholarũ vel
collegiorum intelligere videntur, ſi non fuerint inhone
ſta. Ita Innocen. in c. dilecti, colu. fin. de maio. & obed.
Bal. in c. 1. col. 2. de alienatione feudi. Brunus. conſi. 35.
col. fi. & ratio eſt, ne earũ ciuitatum, Eccleſiarum, ſcho
larum collegiorum monaſteriorum imperium ad profi
ciẽdum inductum, incipiat eſſe noxium.
8 Septuageſimo ſeptimo colligitur, quod Epiſcopus
cum ſuo capitulo poteſt ex iuſta cauſa numerum cano
nicorum augere etiam contra ſtatutum iuratum, vt te
nuit Ioannes And. Butrius Aegidius, Imola, & Feli. co
lum. 6. & alij communiter in cap. cùm acceſſiſſent, de
conſti. per tex. ibi. Ratio eſt, ne illius ſtatuti imperium
ad proficiendum creatum, incipiat eſſe nociuum.
9 Septuageſimo octauo colligitur, quare ex iuſta cau
ſa poſſit princeps ſententiam ferre parte non citata, quia
uis citatio ſit de iure naturali, vt reſoluimus de ſucc. p
greſſu. in præfatio. num. 99. tradit Loazes in conſ. pro
Marchione de Velez, pa. 317. dic. quod ratio eſt, ne iu-
ris naturalis poteſtas & imperium ad iuuandum inſitũ,
incipiat eſſe noxium.
10 Septuageſimo nono colligitur, quare † ſummus pon
tifex poſſit ex iuſta cauſa tollere defenſionem, vt p. De
cium in c. dilecti. col. 7. de exceptio. Alex. in l. cum mu-
lier. col. 5. ff. ſol. mat. Ratio eſt, ne id ius natura inſitum
ad iuuandum, incipiat eſſe noxium. Nam circa ius ipsũ
naturale, & à Deo & ab hominib. ex cauſa, ob neceſſita
tatem, communemque hominum vtilitatem aliquãdo
reperimus diſpenſatum fuiſſe, vt communiter notant
Doct. in §. ſed naturalia. Inſtit. de iure naturali gentiũ
ciuili. & Ioannes de Turre Cremata c. 1. 5. diſtinctio.
11 Colligitur octuageſimò quare ſummus Pontifex, vt
iam attigimus, poſſit circa ius diuinum ex iuſta cauſa
diſpenſare † vt per Decium in conſilio 112. in præſen-
ti conſultatione. Felinus, & Decius in c. quę in Eccleſia
rum, de conſtitu. Corneus conſ. 189. lib. 4. Ratio eſt, ne
ius diuinum ad iuuandum deſtinatum, noxium eſſe in-
12 cipiat. Colligitur, quare † Epiſcopus contra ius canoni-
cum poſſit ſtatuere & diſpenſare, vt per Alex. in rubrica
col. 2. de officio eius Bal. in l. 2. ff. de iure iu. Roma. cõſ.
325. & conſ. 438. & ſing. 492. ſed an poſſit Epiſcopus.
Ratio eſt. ne iuris canonici imperium ad iuuandum de
ſtinatum, noxium eſſe incipiat. cùm id iuſta cauſa depo
ſcat. ita intellige c. poſt tranſlationẽ, de renunciatione.
13 Octuageſimo primò colligitur, quare † prælatus qui
res Eccleſię infeudare non poteſt, vt notant Aluarotus
Iacob. de Bell. Nicolaus Neapol. Marti. Laud. & Card.
in c. an princi. qui feudum dare poſſint, ex iuſta tamen
cauſa id facere poterit † vt qui Franciſchinum Curtium
de feudis. 2. parte principali. 6. q. principali 6. q. principa
li. Ratio eſt, ne iuris imperium deſtinatum ad iuuandũ,
incipiat eſſe damnoſum.
14 Octuageſimo ſecundo eadem ratione licet † præla-
tus olim nihil ferè ſine capitulo ſuo facere poſſet, vt p
Archid. in ſumma 18. diſtin. Collect. in c. nouit, de his
q̃ fiunt à prælato. Aegidius in c. irrefragabili. col. pe. de
officio ordinarij, tamen ex iuſta cauſa capituli conſi-
lium requirere non tenebatur, vt per Hoſtien. & Panor
mitanum in d. c. nouit.
15 Octuageſimo tertiò & eadem ratione, licet † præla-
tus res Eccleſiæ alienare nequeat, vt p Archidiaconũ
& Collectarium, vbi ſuprà tamen ex iuſta cauſa id ſibi
fas eſt, etiam ſine conſenſu capituli. ita Bald. in c. 1. in
principio, qui feudum dare poſſunt. & Franciſchinus,
vbi ſupra, & Abb. in c. fina. de eccleſijs.
16 Octuageſimo quarto qua ratione, quod amplius, eſt
ex iuſta

16 ex iuſta † cauſa poterit in Eccleſiarum & ſubditorum præiudicium aliud ſtatuere & ordinare, vt notant But. Imol.& alij quos refert & ſequitur Fernand. Loazes in conſ.pro Marchione de Velez,pag.350.n.91.quale eſt, vt clerici fortè viuerent in communi,vt notat Imo.in c. quoniam de vita & honeſta.clericorum.

17 Octuageſimo quintò hinc etiam fit, vt epiſcopus † poſſit diſpenſare q̃ quis habeat duas dignitates in eccleſia,aut duos perſonatus ex iuſta cauſa.Archi.in ca. 1.de conſu.li.6.Domini de Rota deciſ.29.nota quod epiſcopus in antiquis,ſub tit.de præb. ratio iſtorum omnium eſt,ne iuris prohibitio & imperium his caſibus adiuuãdum deſtinatum,incipiat eſſe noxium.

18 Octuageſimo ſextò hinc fit,vt ex iuſta cauſa prælatus † poſſit clericum vtcunque Summi Pontificis priuilegio exemptum punire ne Papæ imperium hoc caſu inciperet eſſe damnoſum: Fridericus de Senis conſ. 302.co.ſi.quale eſſet,ſi is clericus ſe præſente proteruus foret,aut in contemptum delinqueret,arg. ca. tuam,de ordi.cog.

19 Octuageſimo ſeptimò colligiť etiam quare † epiſcopus ex iuſta cauſa poſſit præſcriptioni & iuribus eccleſiæ ſuæ renunciare,vt tenent Innoc.& Ioan.And.in ca. veniens,de præſcri.& Bertachi.in tract.de ep̃o,in 4.par. prin.q.6.& Fernan.Loazes,vbi ſuprà,pag.351.

20 Octuageſimo octauò colligitur quare † & ſi creari epiſcopus non debeat vbi nunquam fuit.c.ſoelix.16.q.1 tamen ex iuſta cauſa creari poteſt,quale eſſet ſi creſceret numerus fidelium.ita ibidem Loazes per ca.præcipimus.ca.16.q.1.ratio eſt,ne ea iuris prohibitio & imperium ad proficiendum deſtinatum, noxiũ eſſe incipiat.

21 Octuageſimo nonò colligitur,quare † vicarius generalis,qui alium vicarium generalem ſui loco conſtituere regulariter non poteſt.c.clericos,de offic.ord. & idẽ in Vicario ſeu Legato Papæ.ita Card.in clem. & ſi principalis,de reſcr.& And.Siculus in c.nonit.col. pe.de offic.legati.ex iuſta tamen cauſa(puta infirmitatis)id facere poteſt,permiſſumque eſt,vt tenent Domini de Rot. vbi ſuprà.Gl.& Doct.in cle.1.de reg.verb.locum aliorũ Hoſt.Ioan.And.Ioan.Imol.& alij in d.c.clericos,& Fernandus Loazes,vbi ſuprà,ratio eſt, ne ea iuris prohibitio & imperium ad proficiendum deſtinatum ,incipiat eſſe nociuum.

22 Nonageſimò colligitur,quare † & ſi regulariter à legato ſuperioris non ad eius vicarium,ſed ad ipſum ſuperiorem ſit appellandum,vt per Panor.& alios in ca.ſi quis contra clericum.col.9.de foro compe.Phili.Deci. in c.dilecta.2.de appe.col.1.Romanum ſingulari 464. tu habes vbi eius add.tamen ex iuſta cauſa fit tranſgreſſio huius legalis definitionis,ne ea ad proficiendum deſtinata incipiant eſſe noxia,ita Panorm.& alij in d.ca. ſi quis contra clericum.

23 Nonageſimo primò colligitur,quare † legatus de Latere licet regulariter non poſſit committere cauſam ſine ſtrepitu & figura iudicij definiendam,Gloſ.in c.fin. ver.figura,de hære.li.6.Imo.in l.nemo poteſt. ff. de leg. 1.Fely.in c.1.col.1.de reſcr.ex iuſta tamen cauſa id facere poteſt,ne ea iuris prohibitio ad proficiendum deſtinata,noxia eſſe incipiat.ita Butr & alij in c.fi. de tranſlationib.Felyn.in d.c.1.col.3.Iaſ.in l.omnes populi. col. 3.ff.de iuſt.& iu.Franc.de Ripa.Ioannes Crotus & alij in repet.l.nemo poteſt,vbi plenè per Hannibalem.ff.de leg.1.

24 Nonageſimo ſecũdò colligitur,quare † & ſi princeps regulariter priuilegium non ſubdito conceſſum reuocare nequeat,vt per Innocentium & alios in ca. nouit de iud.& in c.1.de proba.Lapum allegatione c.col.fina. Romanum conſ.252.& Mainerium in le. nemo poteſt mutare,ad fi.ff.de reg.iu.tamen ex iuſta cauſa id facere non prohibetur,vt notant Innoc.& alij in c.cùm M.de conſt.Alc.conſ.101.& Fern.Loazes, vbi ſuprà,pa.356. idque fit,ne ea iuris prohibitio & imperium ad proficiendum deſtinatum,incipiat eſſe nociuum.

25 Nonageſimo tertiò colligitur,quare † & ſi iudex prohibeatur aliter procedere , quàm vt legibus & moribus proditum ſit,vt in prin.Inſt.de offi.iud.& in princ.Inſt. de oblig.quæ ex quaſi del.naſ.tamen ex cauſa poteſt terminum à lege datum ad petendam in integrum reſtitutionem alterare.ita Bald.in l. 2 ff.de re iud.Ioann. And. in c.1.de reſti.ſpolia.Bart.in ſimili in l.ſocietatem.§.arbitrorum.ff.pro ſocio.id quod in omni tempore legali & termino generale eſſe videtur,vt notat p tex. ibi Bar. Ang.Alex.Iaſ.& alij in d.l.2.ff.de re iud. idque fit ne ea iuris prohibitio & imperium incipiat eſſe damnoſum.

26 Nonageſimo quartò colligiť quare † & ſi regulariter lex debeat eſſe communis,vt notant per tex.ibi Bald. & Paulus Caſtr.in l.1.ff.de legib.c.erit autem lex.4 diſtin.

27 adeò ut † non valeat lex ad vnum quarterium duntaxat ciuitatis,niſi & reliquas ciuitatis partes obſtringat.Ange.in l.Titius.§.fi.ff.de pollicit.Bal.in prima conſtit.C. §.quibus tamen ex iuſta cauſa talis lex bene valeret, vt per dd.in dictis locis.vnde valeret, lex compellens certas perſonas ad compromittendum , puta mercatores, vt per Decium in c.conſuluit.3.de appe.col.fin. Bart.& Ioan.de Platea per tex.ibi in l.neque Dorotheum, & in l.doctij.C.de curio.li.10.Ang.conſ.62.Nobilis miles.

28 Nonageſimo quintò colligitur,quare † & ſi magiſtratus ante delicta perpetrata nequeat facere generale proclama,vt qui tale quidpiam auſus fuerit tali pœna ſe noſcat eſſe plectendum,ſi ea pœna erat præter ius commune,vt per Bart.in l.omnes populi.q.5.ff.de iuſt.& iu.Ancha.in c.canonum ſtatuta,de cõſt.Bal.in l.programma. C.commi.epiſt.tamen ex cauſa id fas eſſet , ſecundum Fern.Loazes conſ.pro Marchi.de Velez,pag. 360. idq̃ fit,ne ea iuris prohibitio incipiat eſſe damnoſa , ſi etiá vtilitate publica vrgente tranſgredi non poſſet.

29 Nonageſimo ſextò colligitur,quare † clericus & ſi regulariter aduocare nequeat , tamen pro eccleſia ſua id ſibi licet,ita Innoc.in c.vn.de oblig.ad ratio. Innoc.& Abb.in c.ſed nec ne clerici vel monachi.Felyn.col.fin. in c.cum I.& 2.de re iud.idque fit, ne ea prohibitio & iuris imperium ad eccleſiæ vtilitatem deſtinatum in cõtrarium vertatur.

30 Nonageſimo ſeptimò colligitur,quare † curatus,vel parochus & ſi regulariter extra parochiam ſuam reſidere nequeat,vt tradunt communiter Doct.ibi Felyn.co. fi.in c.cum omnes,per tex.ibi de conſt.& in c.nonnulli, & in c.conquerente,& in c.pen.& fi.& in ca. ex tuæ,de cler.non reſid.tamen ex iuſta cauſa,puta,ſi ad conciliũ abire expediret,id fieri liceret,ne ea iuris prohibitio,& imperium ad vtilitatem Eccleſiæ factum,incipiat nocere ipſi Eccleſiæ,vt per Geminianum in c.fi.de reſcr.Fr. Ripa in d.c.cum omnes,in col.18.de conſt.per tex.in c. cum ex eo,de elect.lib.6.

31 Nonageſimo octauò colligitur,quare † & ſi lex regulariter iuſſerit,ne notarius,qui ſemel inſtrumentum edidit iterum illud edere teneatur,vt tenent Bar.Bal. & cõmuniter Doct.in l.ſi quis ex argentarijs.§.fi.per tex.ibi edendo.tamen ex iuſta cauſa illud edere non prohibeť, etiam pluries , idque fit,ne ea iuris prohibitio & imperium ad vtilitatem deſtinatum,noxium eſſe incipiat.ita tradunt Bar.& Bal.vbi ſuprà,Bal.in l.diſſolutæ.C.de cõdi.ex lege.idem in rub.col.6.C.de fide inſtru.

32 Nonageſimo nono colligiť,quare † iudex cõtra formã ſtatuti uel legis arma ciues portare prohibẽtis,poſſit ex iuſta cã alicui ciuium id pmittere , vt tenuit Bal. in rubr.C.quia admi.co. 1.Corletus ſingulari.150. Socinus tract.fall.reg.29.Ioannes Neuiza in ſua Sylua nu-

pti.

pti.ſol.47.limi.6.
33 Centeſimo colligitur,quare†executio pænæ corpo-
ralis & ſi regulariter loco facinoris perpetrati fieri de-
beat,tamen ex iuſta cauſa alibi quoque fieri permitti-
tur,ne ea iuris diſpoſitio & imperium ad vtilitatem de
ſtinatum aliorum reflectatur,Bald.in rubr.ad finē. C.
de ſide inſtr.Bertach.in tract.de Epiſ.lib.4.par.5.q. 38.
34 Centeſimo primò colligitur,quare†reges,& ſi regu
lariter vrbes,& oppida ſuæ coronæ nequeant, alienare,
c.intellecto,de iureiur.tamē ex iuſta cauſa vnum aut al
terum oppidum alienare non prohibentur,vt tradunt
ibi cōiter Docto.& attigimus ſuprà, & aliqd de ſucc.
crea.lib.3.§.26.nu.83.idq̀ne fit,ne aliàs iuris prohiben
tis imperium,quod ad vtilitatem eſt,in læſionem con-
uertatur,contra mentem ipſius iuris,cui quod verbo-
rum proprietas vicietur,impedimento eſſe non debet.
Intellige tamen vt quam primum ea vrgens neceſſitas
laxata fuerit,illico expenſis totius regni ea oppida alie-
nata redimeatur, ad regiamque coronam redigantur,
vt diximus vbi ſuprà.
35 Centeſimo ſecundo colligitur,quare† lex generalis
vel ſtatutū locale ſi iuſtū nō ſit,non valeat,& ſi ex certa
ſcientia principis fiat,vt tenent Innocentius & alij in c.
primo,& in c.quia plerique,de immuni. eccleſ. Cynus
in l.bene a Zenone.C.de quadru.præſ.Iaſ.conſ.1.col.9.
li.1.Fernand.Loazes in conſ.pro Marchi.de Velez. pag.
54.Ludoui.Rom.ſingulari 714.iudex poteſtatis.in ſi-
mili per Felinum in rub.de homic.Marſilius in l.1.nu-
mero 17.de ſicari.& ſingul.665. & alij multi,quos al-
legat Nicolaus Pig.ad Roma.vbi ſuprà, qui diſputant,
an valeat ſtatutum, quod pœna pecuniaria imponit ꝓ
adulterio,vel homicidio,ſi talis pœna eſſet contemptri-
bilis,ratio ergo ne valeat eſt,quia ad vtilitatem ſtatuen
tibus datum imperium nō debet conuerti ad læſionē.
36 Centeſimo tertio colligitur,† ſtatuto cauetur quod
homicidia puniatur in centum,alio ſtatuto cauetur,qđ
qui commiſerit duo homicidia capite puniatur, verum
ſiquis commiſit homicidium & ſoluit centum,an ſi cō-
mittat aliud,debeat decapitari?& videtur quod nō,q̄a
primo eſt ſatisfactum,ergo non debeat amplius puniri
nam paria ſunt condemnatum ſoluiſſe pœnam,& abſo
lutum fuiſſe,C.ad l.Aquil.l.contra negantem.Cōtrariū
tenet Bald.quod debeat decapitari,in auth. qui ſemel.
C.quomodo & quando iud.quia facta non poſſunt ha
37 beri pro infectis.l.in bello.§.fact.æ.ff.de capti.licet†er-
go obligatio ſit extincta,primum tamen aggrauat ſe-
38 cundum,ſicut prima contumacia quantum cunq; pur
gata aggrauat aliam ſequentem,vt in d.authen.qui ſe-
mel,& hoc dicit Bal verum eſt etiam ſi primum male-
ficium eſſet præſcriptione ſublatum.nam non obſtante
præſcriptione cognoſcetur de illo,non propter ipſum,
ſed incidenter propter aliud aggrauandum quod eſt
notandum ſecundum eum,in d.authen.qui ſemel. re-
fert & ſimpliciter ſequitur d.Pet.de Ancha.in rep.c.ca
nonum ſtatuta.de cōſti.in 32.cha.ſequitur Corſetus in
ſingulari ſtatuto.23.Quid dicendum?& ſanè licet pro
Baldi.& Corſeti opinione arrideant verba ſtatuti,tamē
ipſis verbis poſthabitis mens ſtatuentium ſequenda eſt
(vt pleniſſimè ſuprà oſtendimus)mens autem eſſe vide
tur,vt pro duobus homicidijs capitis pœna debeatur,
& ꝑterea nihil.vnde cum pro primo maleficio centū cō
demnationis nomine prioris præſtita ſunt,ſi modo ꝓ
ſequenti homicidio capite is puniretur,iam pro vtroq;
in plus quam in caput punitus foret, quod eſt contra
mentem ſtatuentium, ergo mitius quam capitaliter ali-
quantulum puniendus eſt,ita tamen vt pro ſecundo ho
micidio non ſolum in centum,ſed acerbius aliquantu
lum puniaẽ,quia geminatio delicti aggrauat culpā,ſicq;
ſatisfactum erit fundamento & rōni, contrariā partem
tenētium,& hęc pars vt humanior ita & verior videtur.
39 Colligitur†quare ſtatutum puniens geſtantem mar-
garitas intelligatur in eo,qui veras non in eo qui falſas
geſtaret, vt voluit Bar.in l.1.§.huc interdictum,per tex.
ibi.ff.de fonte.Franciſcus Cremenſis ſingulari 83.mu-
lier tranſiens.Ludou.Roma.conſ.493.qui inde. & etiā
40 Cremenſis inſerunt,quod†mulier tranſiens ad nuptias
ſecundas,& ſi perdat lucra à marito habita,tamen non
amittet,quod ſibi mariti contemplatione donatum fue
rat,quamuis id à marito profectum intelligatur.l.ſed&
ſi plures.§.in arrogato.ff.de vulgari.quia id non tam ve
rè quàm fictè à marito ꝓfectum intelligitur,& pœnas
non eſſe de caſu vero ad caſum fictum porrigendas nō
ineleganter cōtendūt.ratio ergo prioris dicti ea eſt,qđ
ſtatuti legiſuè imperium,vtilitatem intuetur ciuium, nō
captionem aut læſionem eorum,vtilitas autem in eo ē,
ne veris & precioſis margaritis vtentes de pauperentur
quæ ratio ceſſat in falſis,vt §.17. nu. 65.multa in ſimili
diximus,in tract.de ſucc.cre.lib.2.
41 Cēteſimo quartò colligitur quare†& ſi regulariter ꝓ
ceſſus ſit ipſo iure nullus,quando calumniæ iuramentū
non fuit præſtitum,cùm eſſet petitum.l.2.§.ſed quia ve
remur.C.de iuram.cal.c.certum de iuram.cal.c.non cō
ſtituens,de fideiuſ.tamen ſi exigatur ab eo,qui iam ple
ne probauit,iſque iurare nolit,aliud erit,vt arg.l.ſi non
fuerit.ff.de inreiu.tenent Bald.in c.2.colu.2.de proba.
Iaſ.in l.admonendi,col.41.de iureiur. Mattheus Ma-
thel.& Sarra.eius additio,nota.65.nota quod ſtatutum
idem Iaſ in l.iuſiurandum quod ad pecunia.§.quis.§. q
42 iuſiurandum not.1.ff.de inreiu.ratio eſt,quia† vt repe-
riuntur non pauci,ita numinis contemptores, vt falsò
iurare nihil vereantur,ita ex diuerſo ſunt nonnulli ita
ſummi Dei reuerentes,vt potius ius ſuum amittant q̄
ſacramentum ſubeant , etiam veritatem dicturi. ita
ait lege quæ ſub conditione,in princ.ff.de condi. inſt.
Ne ergo vir bonus,qui iam plenè ius ſuum probauit,ni
mia Dei reuerentia verum etiam ſacramentum ſubire
non audens,ius ſuum indebitè amittat,par eſt,vt tali ca
ſu ceſſet iuramenti ſubeundi neceſſitas,ne legis impe-
rium tale iuramentum exigentis ad vtilitatem ciuium
deſtinatum,in eorum bonorum ciuium læſionem refle
ctatur ceſſante neceſſitate,prout ceſſat in ſpecie propo
ſita ad l.manifeſtæ turpitudinis.ff de iureiura reſponde
43 †procedere quando nondum eſſet legitimè probatum
& eſt optima defenſio iſtius ſingularis cōcluſionis,de
qua multum dubitauit Iaſ.in d.§.qui iuſiurandum.
44 Centeſimoquinto colligitur,†quare non valeat ſtatu
tum vel conſuetudo particularis adimens iuramentum
calumniæ,quo caſu petitum eſſet,vt per d.cap. verum.
d.§.ſed quia veremur.d.c. veniens, tenuit Mattheus
Matheſilanus & Sarra,vbi ſupra ratio enim eſt,ne facul
tas ſtatuendi per legem generalem municipibus con-
ceſſa,vt plenè tradunt Bar.& alij per tex.ibi in l.oēs po
puli.ff.de iuſt.& iu.conuertatur in ipſorūmet læſionē,
qui remoto tali iuramento litibus ſcaterent, & nimiū
inuicem vexarentur.ſicque ſtatuendi imperium noxiū
(quod eſſe non debet)ipſis met eſſe inciperet.

S V M M A R I V M.

1 *Solennitas abundans non nocet.*
2 *Exceptio incontinenti probanda,non comprehenditur in ſtatuto exceptionem excludenti.*
3 *Prohibitus habere prædia in territorio,non vetatur ſi ea illico ſit venditurus.*
4 *Statutum fœminas dotatas excludens,intelligitur quo ad ſucceſſionem eorum,qui dotare tenebantur.*
5 *Fortuitus caſus excuſat à pœna ſtatuti.*
6 *Carceris cuſtos non tenetur ſi ſocij malignatione incar cerati*

cerati fugiant.

7 *Proditio irreparabilis.*

8 *Præſcriptio cum mala fide quare non valeat.*

9 *Pœna an debeatur in conſcientia?*

10 *Malæ fidei poßeſſor quis dicatur.*

11 *Minor non comprehenditur ſtatuto puniente delicta nõ communia.*

12 *Minor non comprehenditur ſtatuto puniente eum qui de comitatu bladum extrahit.*

13 *Monachi Minoritæ fundi ad vendendum an ſint capaces?*

14 *Eccleſia ex neceſſitate vendens, non tenetur ſolennia ſeruare.*

15 *Statutum vt mortua vxore maritus lucretur dotem, an locum habeat, quando maritus & vxor ſimul perierunt, ardua q.*

16 *Statutum quod vno delinquente cæteri de familia puniantur, an valeat? ardua q.*

CAPVT XXXII.

1 Centeſimoſexto colligitur, quid dicendum, ſi† in aliquo actu ſtatuium prouidet adhiberi p̃ſentiam, vel conſenſum quatuor virorum, aliàs non valeat, vtrùm ſi adhibeantur decem, vel plures reddatur actus inualidus tanquam non ſeruata forma? & videtur quod ſic. quia omiſſio modi & formæ vitiat diſpoſitionem. l. qui Romæ. §. Flauius. ff. de verb. obl. c. Piſanis, de reſt. ſpol. c. cum dilecta, de ſcrip. c. cum ſuper abbatia, de offici. deleg. Cõtrarium tamen reperio fuiſſe conſultum, prout refert Pet. de Anch. in repe. c. canonum ſtatuta, de conſti. 39. char. quia l cet ad ſolennitatem ſtatuat lex certum numerũ, ampliatio numeri nõ vitiat. l. hæredes palam, in prin. ff. de teſt. & l. cum tabulę ff. de ſecund. tabu. per hoc. l. non ſolet. ff de regul. iur. & l. qui mutuam. ff. mand. l. pediculis. §. Labeo. ff. de auro & argent. legato. item maiori numero ineſt minor. l. e. 1. §. ſi. ſtipulati, de verb. obligat. præterea numerus ampliatus non diuerſificat formam l. nõ ſunt liberi. ff. quẽadm. ſeruit. amit. l. 1. §. item quæritur. ff. de aqua quoti. & æſti. facit qđ not. Bar. in l. ſi prius. ff. eod. ti. denique hęc pars vera eſt, vt conſtat per tex. in l. vnic. in prin. C. de rei vxo. act. & potiſſimùm ex omnibus fundamentis & rationibus noſtræ ſententiæ principalis, quæ habet legũ principumq́ue imperium ad ciuium vtilitatem deſtinari, quæ per interuentum decem virorum, vbi quatuor tantum ſufficiebant, tantum abeſt vt interuertatur, ꝗ potius aſſequitur pleni. ergo ea diſpoſitio minimè dẽt pro irrita læſionem agentium haberi. Et ita in ſpecie tenet Corſet. ſing. incip. ſtatutum. 22.

2 Centeſimoſeptimò colligitur, quod †ſi ſtatutum tollat exceptionem in aliquo caſu, debet intelligi, niſi quis velit incontinenti probare exceptionem legitimam, qa eo caſu debet audiri, non obſtante ſtatuto, quia ſtatutũ videtur excluſiſſe exceptiones non legitimas propter præſumptam fraudem opponentium, quæ præſumptio ceſſat in probatione, quæ offertur in continenti, text. in c. literas, de reſtit. ſpoliato, quod no. gl. in l. 1. §. hoc inter dictum. in ver. ſed & ſi falſum. ff. de tab. exhiben. Abb. in c. ſciſcitata, ſuper glo. in verſ. effectum de in integ. reſti. quam glo. ibi profitetur ſe ſolitum eſſe multum adducere in conſilijs ad ſtatuta excludentia omnes exceptiones. Abb. in c. ſuper eo. ad fi. de off. dele. vide dict. per cũ in c. ex parte 4. eo. tit. niſi eſſet pręſumptio contra eum, ꝙ calumnioſè exciperet, licet offerat ſe probaturum in continenti. Illud voluit gl. in d. c. ſciſcitata, quæ limitat d. c. literas. & iſtud dictum ſenſit d. Abb. in d. c. ſuper eo. vbi Bald. ſingulariter dixit per illum text. iuncta gloſſa. quòd à ſummaria cognitione poteſt quis repelli, vbi p̃ſupponitur quis calumniari, quod dictum dicit menti tenendum. & not. in c. veniens, il ſecundo, de teſti. in le. fin. C. de ord. cognitio. putat tamen do. Abb. in d. c. ſup eo, illud dictum glo. & Bald. procedere vbi opponẽs offert ſe probaturum incontinenti, & pręſumptio eſt de malitia, quia per talem oblationem non purgatur præſumptio malitiæ. quibus de rebus per Anto. Corſetum ſing. in verb. exceptio. a. & pro ſuperiore opinione, vt talis exceptio in continenti probanda per tale ſtatutum excluſa non videatur, facit noſtra ſententia principalis. Nam vt reliquorum principum, ita & ſtatuentium ac legiſlatorum imperium ad proficiendum eſt, non ad nocendum, noceret autem ſi exceptio legitima etiam incontinenti probanda excluderetur. Vnde & ſi verbis ſtatuti accedere videretur, tamen extra mentem ſtatuẽtium eſſe veroſimiliſſimum eſt, quæ potiſſimũ (vt ſuprà oſtendimus) intuenda eſt. glo. ibi & vbique communiter app. in l. tale pactum. §. fi. ff. de pact. ſicq́; verbis poſt habitis ex veroſimili mente ſtatuẽtium talem exceptionem admittemus.

3 Cẽteſimo octauò colligitur, quòd †ſi prohibetur forenſi aliquam rem immobilem relinqui per ſtatutum, aut per viam contractus, vel v'timæ voluntatis? relictus eſt fundus forenſi vt vendat preciumque habeat. An hoc caſu habeat locum ſtatutum? glo. eſt ſing. in c. 1. §. confirmatos. in verb. domum, de religioſis domibus in 6. quod valet legatum. ſicq́ue tale ſtatutum non habet locum. & eſt ratio, quia ſi non durat alienatum. ergo nõ videtur alienatum, vt in c. 1. quid iuris ſit ſi vaſallus poſt alie. feud. id recupe. & l. ſi verò pro patre. §. verſum. ff. de in rem verſo. Bald. in l. cum q. in fin. C. de le. & ſequũtur Fran. in d. §. confirmatos. Corſet. notab. mendicantes. latè per Ale. & Iaſ. qui alios citant in l. apud Iulianum. §. conſtat. ff. de le. 1. Ioan. Dilect. de arte teſtam. cau. 40. & Dec. conſ. 559. in caſu. Curt. Iun. conſ. 105. col. 2. in ſimili. per Hipp. Marc. ſing. 132. Nicol. Pign. & Lud. Rom. ſing. 294. incip. prohibetur forenſi. ratio. n. huius communis opin. eſt, quia animus ſtatuentium fuit ciuib. cõſulere quò ad hoc, vt omnia prædia, quæ intra fines territorii erant, ad eos ſolos, non etiam ad forenſes pertinerent, non autem quo ad forenſes commercium iure gentium (iuxta l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iure. § ius ciuile & § ius autem gentium. Inſt. de iu. nat.) remouere voluerunt. ergo cùm per tale legatum id prædium non deſinat cum effectu permanere inter conciues, ceſſat ea vtilitas, ad quam ſtatuentes proſpectum voluerunt, & ſi vltra progrederetur noxium eſſet, quia contra ius gentiũ adimeretur forenſibus commercium.

4 Centeſimo nono colligitur, ſtante †ſtatuto, ſup quo egregiè conſuluerunt Raphael. Cuma. & plures alij, cõſi. 207. incip. quod quælibet hæreditas, &c. quod quælibet hæreditas aſcendentium deferatur maſculis legitimè deſcendentibus, excluſis fœminis, cùm dotatæ fuerint. Quod licet tale ſtatutum generaliter loquatur, nõ habet locum in ſucceſſione matris vel auiæ maternæ, ſed ſolùm in aſcendentibus per lineam maſculinam, ſequitur Iaſ. in l. 4. §. prætor ait, in prin. 3. colu. ff. de in ius vocan. mouetur Rapha. quia ſtatutum excludit fęminas quia ſunt dotatæ, ſed iſta ratio dotandi ceſſat in matre & auia, quia ad eas non pertinet officium dotandi. leg. mater. C. de iure do. ergo non comprehendit matrem, quia debet intelligi de hæreditatibus eorum, qui tenentur dotare, & ſic de hæreditate patris vel lineæ paternæ cum ergo verba non conueniant matri, nec eius diſpoſitio. l. 4. §. toties. ff. de dam. infect. l. quod conſtitutum. ff. de milit. teſta. cum ſimil. & quod tale ſtatutum intelligatur, ſi dotatæ fuerint ab ea perſona, de cuius hæreditate agitur, & non ab alia, ita tenet no. Bald. in l. 1. C. de lega. hæred. cum concor. quas dat Iaſ. in l. quoniam nouella.

C.de

C.de inoff.teſt & Gerardus ſingula.7.quando rubr.nume.3.ratio iſtius rei ea eſt, quia hoc ſtatutum fœminarum excluſiuum, videtur eſſe contra naturalem æqualitatem,quæ inter maſculos & fœminas eſſe debet.l.maximum vitium.C.de lib.præteri.§ fin.Inſt.de hæred.ab inteſt.vnde ſi huiuſmodi ſtatutum aliqñ ob magnam vtilitatem, aut Reipublicæ neceſſitatem toleratur (id quod ſatis eſt,vt valeat.teſte Baldo,in l.non omnium, & in l de quibus,colu.10.ff. de legib.& eleganter per An.Tir.de vtroque retractu in præfa. num.75.tamen quin odioſum & conſequenter reſtringendum ſit, negari non poteſt,quoties ſeſe offert aliqua non multum deuia & extranea interpretãdi occaſio,vt in ſpecie hac, quæ eo maximè admittẽda eſt,quod legiſlatores (vt noſtra principalis concluſio habet)vt reliqui principes nõ vt obſint,ſed vt proſint,acceperunt imperium,vnde eæ leges eave ſtatuta,quæ ſubdura videntur, piè vt ſic minus obſint interpretanda ſunt; eſtque iudice me efficacior oratio,quàm quæ mouit Doctores ſuprà allegatos

5 Centelimo decimò colligitur,ſcis quod lex eſt, qđ ſi ſit ſtatutum in ciuitate,quod non extrahatur bladum vel aliquid aliud,de loco, quod ſi caſu fortuito de aliqua alia ciuitate,vel caſtro veniant homines deferentes bladum vel aliam rem contra ſtatutum, quod non obſtante ſtatuto poſſunt,licet alias non poſſent,niſi eſſent transeuntes.C.de ędifica.priuat.l. ſi quis poſt hanc legem.ita Guilhelmus de Ludou.ſingu.18.ratio eſt: Quia impoſſibilium nulla obligatio eſt.leg.impoſſibilium.ff.de regu.iuris.leg.1.ff.de cond.inſtitu.impoſſibile autẽ eſt caſus fortuitos præcauere.lege.quæ.fortuitis. C.de pignor.act.ergo leges,quæ non ſecus quam principes, vt prodeſſent non vt obeſſent imperium acceperunt (vt noſtra principalis concluſio habet)non potuerunt obligare nos ad tale quid impoſſibile.

6 Centeſimo vndecimo colligitur eadem ratione,ſi dictat ſtatutum quod ſi carceratus aufugiat,cuſtodes teneantur pœnà capitis,ſi duo ſint cuſtodes, & vnus cuſtos ſimul cum carcerato aufugerit, quod alter cuſtos non teneatur pœna ſtatuti.tex.eſt ſingularis in l.vltima. verſ.interdum.ff.de cuſto.reorum.& idem Roma.conſ. 395.ve ees.col.fin.ver.ſecundum doct.in d.l.fin.Aret.in tracta.maleſi.in verbo,fama publica præcedente.nu.91. Franc.Cre.no.91.Hipp.de Marſi.in rub.ff.de fideiuſ.q. 17.pulchrè per Nicolaum Boer.deci.a 17.quo ad tertiũ qui alios ciiat.Ludou.Roma. ſingulari 30. Hæc enim

7 proditio eſt,quam præcauere eſt vltra prouidentiam & vires humanas.vnde ſic cecinit Claudianus lib.2.in Ruſinum.

Heu heu quàm breuibus pereunt ingentia cauſis
Imperium tanto quæſitum ſanguine,tanto
Seruatum,quod mille ducum peperere labores,
Quod tantis Romana manus contexuit annis,
Proditor vnus iners anguſto tempore vertit.

Et Silius Italicus lib.13.Bel.pun.

Illa autem,quæ tondetur præcordia roſtro
Alitis,en quantum reſonat plangentibus ales
Armiger ad paſtus rediens Iouis hoſtibus arcem
Virgo (immane nefas) adamato prodidit auro
Tarpeia,& pactis reſerauit clauſtra Sabinis.

Cùm ergo proditioni occurrere ſit impoſſibile, impoſſibiliumque nulla ſit obligati.l.impoſſibilium.ff. de re.iu.par eſt,vt cuſtos carceris non teneatur de proditione ſocij,cùm lex imperium vt prodeſſet non vt noceret acceperit,vt habet noſtra principalis concluſio,noceret autem ſi ad impoſſibile obligaret.

8 Centeſimo duodecimò colligitur quamobrem omnes leges & omnia ſtatuta,quę permittunt præſcriptiones cum mala fide contra reales,vel perſonales,vel mixtas actiones,non valeant ipſo iure,quia ſunt contra ius commune,& nutriunt peccatum,vt in cap.vigilanti, & cap.fin.de præſcript.& in regula poſſeſſor, de reg.iur.in 6.peccat enim, qui ſciens ſe teneri ad centum ex cauſa depoſiti,mutui,vel venditi,recuſat ſoluere, & hanc doctrinam ſentit Bart.in l omnes populi.ff. de inſt.& iure in illa quæſtione,an valeant ſtatuta circa ius diuinum, idem tenet Ange.in l.ſequitur.§.ſi viam.ff.de vſucap.& in leg.hæc autem iura.ff.de ſer.vrban.præ.& in le. fin.ff. quemadm.ſeru.amit.& in l.ait prætor.§.item ei.ff.ex q-bus cauſ.maio.in vno caſu quando debitor non peccaret recuſando ſoluere,vt quia eſſet obligatus ad meram pœnam,puta,ad duplum vel quadruplum actione furti.

9 Nam ſecundum ius diuinum,& ſecundum forum conſcientiæ non tenetur quis ſe offerre ad ſoluendum pœnam,etiam eam petenti in iudicio,vel extra. 12. q.2.ca. fraternitas,vbi eſt tex.ſing.iuncta Glo.in ver. cum augmento.in fin.& not.doct.in c.dilecti,extra de arb. Ant. in c.fin.extra de præſcrip.idem tenet Panor.io ca. quoniam.col.5.poſt Butr.& ibi Fel.col 2.de Præſcri.vbi dicit,hanc eſſe communem opin.confirmatur ex ijs, quæ latè dixit idem Fel.in c.1.10.col.verſic.tertius caſus, de conſtitu.circa Glo.in c.fraternitas.alle.ſecus vbi actio non eſt merè in pœnam,ſed quia viſum fuit legi ſic conuenire reipub.vt in actione de dolo & ſimili, quia ſi interuenit dolus ex parte alterius tenetur. vt pulchrè per Abbas ſuprà,propter d.Gloſſ.ſing.& c.admonere.33 q.2.& per Mathæſillanum ſing.23.ratio ſuperioris cõcluſionis,vt tale ſtatutum non valeat, eſt quia vt principibus ita & legiſlatoribus ac ſtatuentibus ut proſint, non ut obſint imperium datum eſt,vt habet noſtra concluſio principalis,nocerent autem ſi præſcriptiones cũ mala fide inducerent,quia & præſcribentis anima periret in ęternum, quæ cunctis rebus caducis precioſior eſt.l.ſunt perſonæ.ff.de religi.& ius illius, contra quem ſcribitur amitteretur,quod magni faciendum eſt.text. & Glo.in l.aduocati.C.de aduo.diu.iudi.ergo,&c.id q

10 obtinet,& admitterem quando contra ignarum rei vel iuris tui præſcribere volebam,vt in terminis l.fin. C.de longi.temp.præſcri.idem ſi eras agere impeditus,ſecus ſi ſciebas,nec agere impeditus eras, ſed diſſimulabas, tunc enim ius tuum concedere mihi videreris, nec eſt cur hęc tacita donatio & conceſſio magis improbatur quàm expreſſa:vt per totum tit.ff.C.& Inſti.& in decre. de donat.iuncta lege cum quid.ff.ſi cert.pet.facit le.cũ de io rem verſo,cum materia.ff.de probat.Itaque cum mala fide non procedit præſcriptio in perſonalib.actionibus,non magis quàm in realibus, ſed nego habere malam fidem illum, qui ſcit ſe poſſidere, rem alienam corporalem domino ſciente,& petere liberrimè valente,idemque ſi quod ei debet,deſinit ſoluere, cùm ille nullo impedimento iuris aut facti eſſet petere impeditus,ſicque hoc caſu tam in perſonalibus quàm in realibus actionibus contingit præſcriptio tuta & legitima de iure ciuili & de iure canonico & in foro conſcientiæ ex tacita conceſſione illius,vt alibi plenius diximus, & in ſimili per Cagn.de reg.iur.ff.in l.quod a quoquam eplum.fin.

11 Centeſimo decimotertiò colligitur, an ſtatutũ loquens gñaliter includat minorẽ dic q ſic.c.cõſtitutus, de in integ.teſtit.l.ſi ſine.§.Lucius.ff.de adminiſt.tuto. q tñ limita niſi ſtatutũ vel conſuetudo puniat aliquid, q de iure cõi non eſt punibile.tunc.n.minor.non includitur in ſtatuto,vel conſuetudine,c.2.de delic.puerorũ Nã homicidiũ caſu ꝑpetratũ ſine culpa eſt impunibile,vt l.1,C.de ſicar.& ideo in d.c.2.dicitur, quod in illa conſuetudine ibi relata minor non includitur,licet ge-

12 neraliter loquatur,& valebit ſtatutum,quòd nemo poſſit extrahere bladum de comitatu, vt illud ſtatutum minorem, ſeu pupillum non comprehendat, &

quando pœna in delictis minuatur propter ætatem, ponunt Caſt. & alij in d. tit. C. ſi aduer. delic. Dec. & Cagn. in l. fere in omnibus. ff. de reg. iu. Marſil. in l. ſi infans. ff. de ſicar. Ludouic. Carer. in tract. de homici. §. 6. in prin. de minore extrahente bladum, tenet Bal. in l. ſi ex cauſa. §. fi. ff. de mino. Franc. Cremen. ſing. 29. fallit ſecundo d. §. Lucius in ſtatuto de maioribus ſentiente, quia tunc minores non ligat. Bal. in l. pen. C. de infami facit l. ſi quis maior, cum ibi nota. C. de tranſact. fallit tertio in ſtatuto odioſo. Bart. in l. etiam. ff. de minoribus. Et idem de ſtatuto exorbitante. Bald. in l. 1. C. quam. Imper. & Hippol. ſingulari 481. communis, & ibi ponit aliam fallen. fallit quinto, vt per eundum Hippol. ſing. 362. ſtatutum. Fallit ſexto in præſcriptione, de qua re per Bar. in d. l. etiã, & in l. fi. & ibi Bal. C. in quibus cau. in integ. reſt. Fel. c. placuit, col. 2. de præſcrip. & Doct. in c. conſtitutus, de reſtit. in integ. per Ludouicum Rom. in ſing. 816. tu audiſti. Et hiſce de rebus diximus multa de ſucc. cre. lib. 1. §. 10. circa l. fi. C. in quibus cau. in integrum reſt. Ratio autẽ ſuperioris concluſionis, quæ habuit, minores non comprehendi in ſtatuto puniẽte, id quod de iure communi punibile non eſt, ea eſt, quia vt principes, ita & legiſlatores, vel ſtatuentes imperium acceperunt, vt prodeſſent, non vt obeſſent, vt habet noſtra principalis cõcluſio. Nocerent autem ſi tali ſtatuto minores comprehenderent quia hi ſolius iuris naturalis, non etiam iuris meri ciuilis gnari intelliguntur: neque tali ſtatuto inculpati ſubiacerent.

13 Centeſimo decimoquarto colligitur, Quod † vt ſcis fratres mendicantes ſunt incapaces bonorum immobilium, vt in clem. ciui. de ver. ſing. & legatum rerum immobilium eis factum, non valet, niſi quãtum ad æſtimationem, vt voluit Bar. & Bal. poſt Iac. de Aret. in l. apud Iulianum. §. fi. ff. de leg. 1. & in l. ſi res, & in l. fideicom. §. ſi ſeruo. ff. de leg. 3. & Bar. in tract. Minoricarum in 1. q. & Marſilius in l. ſi in ſingulos, in pen. col. ff. de ann. leg. & ideo ſubdunt Doct. in dictis locis quod licet fundus non poſſit ſimpliciter mendicantibus relinqui, tamen poterit eis relinqui, vt illum vendant, & in neceſſitatib. ſuis precium conuertant, ad quod allegant Gloſ. no. in c. 1. in verbo, domum, de relig. do. lib. 6. & idem tenent d. Ant. in c. in præſentia. in 7. col. verſ. quintus caſus, de prob. & Bal. in auth. ingreſſi. in 7. col. C. de ſacroſan. eccle. & in l. cum quæſtio. in fi. C. de legi. & Ludou. Rom.

14 in l. Antiſtius. §. fi. ff. de acqu. hæred. Et hoc caſu in venditione talium bonorum immobilium, non requiritur ſolennitas. c. ſine exceptione. ita ſing. dixit Bal. in auth. ſi qua mulier, in 4. col. de ſacroſ. eccl. poſt Guiel. de cun. in d. auth. hoc ius porrectum. & Bal. in c. cum cauſa, circa fi. extra de ſent. & re iud. Alius eſt etiam caſus, in quo dicta ſolennitas non requiritur, videlicet, quando eccleſia eſſet coacta alienare rem, vt puta, ſi eſſet grauata alienare fundum per fideicommiſſum. nam hoc caſu alienabit ſine ſolennitate alias requiſita. Ita dixit multum not. Lap. alleg. 26. inci. diſputat primo, poſt mediũ, quæ dicta refert, & ſequitur Fel. in c. in præſentia. in 26. col. in fi. de prob. Et iſtæ ſunt communes opiniones, vt per Feſ. poſt alios in d. c. in præſentia, nu. 51. & ibi Dec. nu. 69. Hippolytus Marſilius ſing. 132. Nicol. Pign. ad Romanum ſing. 294. Ratio ergo iſtorum eſt, quia iura ſolennitatem alienationis exigentia intuentur vtilitatem eccleſiæ, quæ vtilitas ceſſat, quando ex neceſſitate fienda erat alienatio, nec decebat vt iura, quæ ad proficiendum, non ad nocendum fiunt, iuberent nobis facere, & adhibere ſolennia inutilia, quæ nobis laboris, & moleſtiæ multum afferrent, vtilitatis vero nihil contra naturam, & deſtinationem vniuerſorum principatuum, ſiue illi principum ſint, ſiue legum, vt habet noſtra principalis concluſio. & facit l. non cogendum. §. Sabinus. ff. de procur. l. hæc ſtipulatio. §. diuus. ff. vt leg. nom. caue. cum ſimilibus.

15 Centeſimodecimoquinto colligitur, † ſi ſtatuto caueatur, quòd mortua vxore in matrimonio, maritus lucretur tertiam partẽ dotis. Quid ſi ambo ſimul moriantur, vt puta, ex naufragio, vel ex domus ruina, & neſcitur quis anterior, & quis poſterior fuerit mortuus, an iſto caſu habebit locum ſtatutum? breuiter dicitur quod ſic, fauore lucri ipſius dotis. Ita ſingulariter dicit Bald. in l. ſi poſſeſſor. §. ſi eod. ff. de relig. & ſum. fun. per illũ tex. cũ Gl. ſua. ſed vltra Bal. ego allego optimum tex. in l. cũ hic ſtatus. §. ſi amb. ff. de don. int. vir. & vxo. vbi ſi maritus & vxor ſimul moriatur ad donationem validandam, præſumitur præmortuus donator, ſiue donans fuerit maritus ſiue vxor, quod nota. & vide per Cremen. ſing. 53. qui idem ſequitur, id quod, vt nobis vſ, eſt contra tex. in l. cum, qui. ff. ad Treb. & in l. quod de pariter. ff. de rebus dub. l. ex duobus, in princ. ff. de vulg. cum ſimilib. præſertim quia tale ſtatutum cum inducat inæqualitatẽ, odioſum eſſe intelligendum eſt. l. cum oportet, in prin. C. de bon. quæ lib. l. illud. l. illã. C. de coll. & maxime per l. maximum vitium. C. de lib. præt. & quia ſtatuentes vt prodeſſent, non vt nocerent, imperium acceperunt, (vt habet noſtra concluſio principalis,) & illam inæqualitatẽ inducẽtes ſatis nocuiſſe videntur, nec expedit, vt id nocumentum augeatur, quod nota, quia Venetijs ſtatutũ eſt, vt vidua à marito liberos non habens amittat tertiã partem dotis.

16 Centeſimo decimoſexto colligitur, Statuto † Florentinorum cauetur, quod vno de agnatione delinquente, cæteri de agnatione teneantur; an valeat tale ſtatutum? quod ſic probat tex. in arg. in l. iure prouiſum. C. de fabricen. lib. 11. hoc colligit ibi Bar. & Ratio ſtatuti, & illius legis ponitur in tex. ibi, ſcilicet quia alij curabunt, ne aliquis delinquat, & ſic nota ibi caſum, in quo vnus pro alio tenetur. Simile in l. fi. C. de naui. lib. 11. alia ſimilia not. per Gloſ. in l. 1. §. ſi plures. ff. de exer. facit C. de primipi. l. fi. lib. 11. tu de hac q. ſtatuti vide Bal. in l. 1. alias in rub. C. res inter alios acta. Bal. in l. 1. C. ne fil. pro pat. & in l. ſi quis. ff. de iis, qui ſunt ſui. & per Corſ. in ſing. incipiente, ſtatutum. 10. qui idem ſequitur, quod ſuſpectum puto per d. rub. & per omnes ll. illius tit. C. res inter alios. & l. ſi quis in ſuo. §. legis. C. de inoſ. teſt. per totum. C. ne filius pro patre, per totum. C. ne vxor pro mari. l. non debet. ff. de iureiu. & per noſtram principalem concluſionem, quæ habet, ſtatuentes non ſecus quã principes reliqui ad proficiendum non ad nocendum, imperium accepiſſe. nocerent aũt ſi tale ſtatutum valeret, quod eſt iniquiſſimũ ſaltem quo ad pœnam ordinariam, ſed quo ad aliam minuſculam, forte poſſet tolerari, arg. l. ſcio. ff. de minor. & arg. d. l. iure prouiſum, cum multis, quę congeſſimus de ſucc. reſolu. lib. 1. §. 7. differẽtes modica non ſubijci reg. iur. & ita in ſimili vult Diuus Thomas 2. 2. q. 98. ar. 4.

SVMMARIVM.

1 *Fideiuſſio multis nominibus ſignificatur.*
2 *Fideiuſſor dicitur quis diuerſimode.*
3 *Fideiuſſio facto pacto nudo non valet etiam de iure canonico.*
4 *Fideiuſſor indemnitatis quis ſit.*
5 *Fideiuſſor non eſt, qui promittit ſoluere nomine debitoris.*
6 *Debitor & fideiuſſor quando quis eſſe poſſit.*
7 *Fideiuſſorum differentia.*
8 *Fideiuſſor quando liberetur, quando creditor negligens fuit in debitores conueniendo.*
9 *Fideiuſſor etiam vt principalis obligatus, gaudet beneficio excuſſionis.*

10 *Excu-*

10 *Excuſſionis beneficium opponitur contra collegam, qui ſolus adminiſtrauit.*
11 *Fideiuſſor, licet promittat ſoluere ſine vlla exceptione, adhuc poteſt opponere exceptionem excuſſionis.*
12 *Excuſſionis beneficio poteſt renunciari.*
13 *Excuſſio ceſſat, ſi eſt notorium quòd debitor non eſt ſoluendo.*
14 *Excuſſio ceſſat quando fideiubeo pro naturaliter tantū obligato.*
15 *Excuſſio ceſſat quando principalis eſt, vbi conueniri nequit.*
16 *Excuſſionis beneficium perdit mendax.*
17 *Excuſſio ceſſat, cùm pater fideiubet pro filio.*
18 *Excuſſio ceſſat in fideiuſſore de iudicio ſiſtendo.*
19 *Excuſſio omiſſa, non vitiat proceſſum.*
20 *Fideiuſſor fiſci non habet beneficium excuſſionis.*
21 *Excuſſio ceſſat, quando debitor eſt valde cauilloſus, vel rixoſus.*
22 *Excuſſio ceſſat, quando fideiuſſor impugnator per modū exceptionis.*
23 *Excuſſio ceſſat in mercatore, & campſore fideiubente.*
24 *Exceptio non numeratæ pecuniæ ceſſat in mercatorib.*
25 *Scriptura an obliget quò ad clauſulas, quæ iniuſſu partium de conſuetudine tabellionum apponuntur? ardua quæſtio.*
26 *Tacitum interdum paris, interdum maioris, interdum minoris potentiæ eſt, quàm expreſſum.*
27 *Scripturæ clauſula de conſuetudine tabellionum apponi conſueta, inutilis eſt in tribus caſibus.*
28 *Tacitum ſæpè fallax.*

CAPVT XXXIII.

CEnteſimo decimo ſeptimò colligitur ex opi.noſtra princip. quare, qui in ſubſidium fideiuſſit, non teneatur, ſi debitor principalis efficiatur non ſoluendo propter moram creditoris in exigendo adhibitam, vt infrà n.7. dicemus? ratio enim eſt, ne alias legis imperium ad proficiendum, non ad nocēdum, acceptum, deſeruiret machinationibus. & ſciēdum eſt, q̄
1 † in iure noſtro quò ad fideiuſſorum propoſitum reperiuntur multa nomina, quæ videntur prima facie eadē, ſunt tamen penitus diuerſa. nam reperiuntur fideiuſſores, conſtitutores, item expromiſſores, item alij ſuſcipiētes ab initio in ſe alienam obligationem, item alij, q̄ obligationem alienam iam natam in ſe transferunt animo nouandi. de quibus per Glo. in l. in perſonam. §. qui pecuniam. ff. de pact. & in rubrica C. de fideiuſ. & rubrica ff. de fideiuſ. & ibi Bar. & in l. 1. C. ad Vellei. & per Glo. ſingularem, quæ ponit differentiam inter iſta nomina, in l. ſi verò non remunerandi. §. ſi poſt creditam. ff. mandati. & notabiliter per Ang. Inſt. de fideiuſ. in princ. vbi optimè declarat. & aliquid per Alex. in l. 5. §. ſtipulatio, ff. de verb. oblig. & per Bal. in l. cum alter. C. de fideiuſ. & eſt Glo. melior quàm habeamus in iure, in auth. de fideiuſſ. §. 1. col. 1. in verſ. fideiuſſorem, ſecundum Alex. in d. §. ſtipulatio. & adde glo. in l. Stichum, aut Pamphilum §. aliquando. ff. de ſol. in verſ. interceſſerat, & cum iſta eſt vt ad propria deueniam, text. melior de iure. in l. eleganter. §. ſeruus patronis. ff. de dolo. & glo. in l. Stichum. §. aliquando. ff. de ſolut. in verſ. interceſſerat.

Secundò & propriùs ſciendum eſt, quod fideiuſ-
2 ſor † in iſta materia ſumitur multis modis, primo, pro eo, qui ſimpliciter pro alio interceſſit, & iſte obligatur per ſtipulationem non aliter textu. in lege. blanditus. C. fideiuſſo. & in leg. 5. §. ſatis acceptio. ff. de verborum obligatio. hinc venit, quòd fideiuſſio, facta pacto nudo appoſito iuxta contractum, non veſtiatur cohærentia contractus, licet regulariter ſecus, vt in leg. pactum, & in le. bonæ fidei. cum ſimilibus. C. de pact. Ita notanter dicit Bald. in leg. ex placito. 12. quæſtio. C. de rerum permut. per dict. §. ſatis acceptio. & in leg. ſi tibi. C. locat. per Alexand. in dict. §. ſtipulatio. in leg. 5. ff. de verborum obligatio. in tantum quòd licèt alias de iure canonico ex pacto nudo oriatur actio, ſecundum commun. opinio. vt in capitul. 1. vbi plenè, extra de pact. & plenè per Legiſtas in leg. iuriſgentium. §. quinimò. ff. de pact. tamen
3 fideiuſſio † præſtita pacto nudo abſque ſtipulatione, etiam de iure canonico non valeret. Ita notabiliter Bald. in cap. 1. penul. colum. extra de pact. quod benè eſt notandum. & de hoc vide ſingulariter per Iaſon. in leg. lecta. vltim. colum. ff. ſi certum petat. Et fideiuſſor ſimpliciter acceptus de iure antiquo poterat conueniri principali debitore non excuſſo. leg. non rectè. C. de fideiuſſo. cum concor. hodie ſecus. auth. de fideiuſſo. in princ. coll. 1. & auth. præſente. C. eo. tit. notatur plenè in c. peruenit. extra, de fide inſt.

Secundo modo dicitur fideiuſſor ille, qui promittit id, quod creditor à debitore conſequi non potuerit, & ſic in ſubſidium. & iſte talis ante reum conuentum & excuſſum non eſt obligatus, ſed ſperatur obligari. & de iſto propriè loquitur tex. in l. fin. in princ. ff. ſi cert. pet. & in leg. decem. ff. de verborum obligat. & in l. omiſſis. ſecundo reſpon. C de fideiuſ. & in l. 5. C. de fideiu. tuto. vbi vide. & in l. ſi fideiuſſo. in id. in princ. ff. de fideiuſ. cū ſimil. vide in materia tex. ſingu. in l. fideiuſſor obligari. §. fin. eod. titu. eſt text. mirabilis in le. qui Romæ. §. Augerius. ff. de verbor. obligat. vbi nota per Paul. & Iaſ. & per Iaſ. in l. 2. C. de hær. inſti.

4 Tertio modo † dicitur fideiuſſor ille, qui promittit conſeruare aliquem indemnem, vel promittit indemnitatem, & iſte etiam non poteſt conueniri, niſi in ſubſidium, etiam de iure antiquo. & de iſto loquitur ille titulus. C. ſi tutor indemni. promiſ. & tex. nota. & ibi Bar. in l. 2. C. de conue. fideiuſſ. debi. li. 10. & Bar. notabiliter in l. quæro. ff. loca. & Bald. in l. ſi pro eo. 12. quæſt. C. mandati. & tex. ſingula. & ibi Bartol. in l. pater. ff. de dote. præleg. & tex. in l. tutor. in princip. ff. ad Velleia. & tex. cum ibi notatis in l. 2. C. de ſenten. quæ ſine certa quanti. proferer. in tantum non poteſt conueniri niſi principali excuſſo, vt per textu. & ibi Bartol. in d. l. 1. C. de conue. fiſ. deb. lib. 10. Sumitur & alijs modis iſte fideiuſſor de indemnitate, ſecundum formam tex. in l. is à quo. ff. de rei vend. Item alio modo, vt in caſu ſingulari, in l. prima C. de magiſtra. conue. & per tex. & ibi ſingulariter Bar. in l. ſi à priori. §. ſi fugitiui. ff. de furtis. & in l. ſi à reo. in fin. ff. de fideiuſſ. cum ſimilibus.

5 Quarto etiam modo † dicitur quis quodammodo fideiuſſor, ſcilicet ille, qui promittit ſoluere nomine debitoris. Nam iſte non eſt propriè fideiuſſor, nec poteſt conueniri, ſi debitor eſt ſoluendo, ſed demum in ſubſidium. iſte eſt caſus ſingularis, & fortè non alibi, ſecundum verum intellectū, in l. ſi ita ſtipulatus fuero. la prima. §. poſſum. ff. de verb. obli. ideo autem ille, qui ſic promittit, non dicitur fideiuſſor, quia fideiuſſor non promittit nomine debitoris, ſed nomine ſuo, vel ſimpliciter, & pro ſua obligatione, licet ad vtilitatem debitoris, & poſtquam promittit, poteſt ſoluere vel nomine debitoris, & tunc illum liberat ipſo iure, & in conſequentiam, & ſe ipſum. at iſte voluit eſſe fideiuſſor ſic promittendo, ex quo ſequitur quod etiam iure ueteri neceſſaria erat excuſſio principalis antea q̄ poſſet conueniri, quod eſt ſingulare, & fortè non alibi, ſecūdum Pau. ibi. ideo diligenter eſt attendendum ad verba inſtrumenti, quia notarius non habens de hoc notitiam, de facili poſſet errare, ſm eum. Dicerem tamen quod hodie non refert fideiuſſor, vel non, cùm etiam fideiuſſor non conueniatur niſi excuſſo principali, vt in d. auth. præſente.

ergo à fortiori ille, de quo in illo §. poſſum. & ſic dico quod licet hodie ille tex. non corrigatur, non tamen aliquid habet ſingularitatis, cum ſit idē in caſu magis dubio, ſcilicet in fideiuſſore, vt dixi, & hoc puto verum & neceſſarium, licet nemo Doctorum attingat ad intellectum illum, te quire ibi Bart. & Alex. qui non tamen dicunt quod proprie notaui, ideo bene not. Et hic oportune poteſt quæri, an ille, qui promittit per hæc verba. Promitto qđ Titius tibi debet, dicetur fideiuſſor? tex. videtur dicere quòd non. in l. vbi autem non apparet. §. illud vero. ff. de verb. oblig. gl. ſingularis ſentit contrarium in l. Titia. §. idem reſpondendum. eod. tit. concordante ex verbis Alex. in d. §. illud. & per eundem in l. huiuſmodi. eo. tit. & hoc eſt magis neceſſariū in ꝓpoſito.

Quarto, neceſſario quæritur, cum ſupra dixi de fideiuſſore indemnitatis, quæritur quot modis tanquam fideiuſſor poteſt quis promittere aliū conſeruare indemnem? iſtam quæſtionem examinatam ſic non inuenio, ideo pro veritate conſidero omnes caſus, de quibus poteſt quæri. Nam aut debitor promittit debitori conſeruare indemnem, aut è contrà creditor debitori, aut debitori fideiuſſor: fideiuſſor debitori: aut fideiuſſor creditori, vel creditor fideiuſſori. Primo caſu, non poteſt exemplificari hæc quæſtio, nam cū ipſe ſit debitor, non poteſt creditori promittere eum conſeruare indemnē, quia ſic eſſet fideiuſſor ſui ipſius, quod non poteſt eſſe de iure, vt eſt tex. in l. hæres à debitore. §. ſeru. & §. retro in fi. ff. de fideiuſ. non etiam poteſt poni in ſecundo caſu, quia actio, & paſſio non poſſunt concurrere in eodē ſubiecto propter cōtradictionem. ſi ergo creditor, qui habet actionem, eſſet fideiuſſor, & ſic obligetur, ergo actio & paſſio concurrent in eodem in reſpectu eiuſdē obligationis, quod non eſt dicendum. Itē alia ratione, quia ſi creditor conſtitutret debitorem indemnem, ergo in effectu nec iſte diceretur creditor, cū teneretur id reſtituere, nec alius diceretur, cum in effectu ei nihil

6 abeſſet. Tertio autem caſu bene poteſt poni hæc quæſtio, ſcilicet quando debitor fideiuſſori promittit eum ſeruare indemnem, quia dicit ꝙ ei ſoluet quicquid ipſe præſtiterit creditori, & hic nulla eſt repugnantia, vt patet. & ſic intelligitur c. ſecundum, extra de fideiuſ. cum ſimilibus. Nec obſtat, quia hic eſt debitor & fideiuſſor, & ſic fideiuſſor ſui ipſius. dico ꝙ nō obſtat, quia hic eſt debitor reſpectu vnius, & fideiuſſor reſpectu alterius, & ſic non obſtat l. hæres à debitore. §. ſeruo. ff. de fideiuſ. cum ſimil. quia ibi intelligitur quando quis eſt debitor & fideiuſſor ſui ipſius reſpectu eiuſdem creditoris, aliàs bene permittitur. Quarto autem caſu nō poteſt formari quæſtio, quia ſi fideiuſſor conſeruaret debitorem indemnem, ergo in effectu ille non eſſet debitor, nec iſte fideiuſſor poteſt ab eo aliquid conſequi per actionem mandati, contra l. ſi pro ea. C. mand. & Inſt. de fideiuſ. §. pen. cum concord. Niſi poneres quòd iſte fideiuſſor animo donandi interceſſerit, & vellet debitorem cōſeruare indemnem, ſed tunc valeret tanquam donatio, & non haberet vim, vel naturam fideiuſſoris.

Quinto caſu bene poteſt poni hæc quæſtio, ſcilicet quando fideiuſſor promittit creditori eum conſeruare indemnem, quaſi dicat, promittit ei quando reus repertus fuerit non ſoluendo, nec antè poterit conueniri. & iſte eſt caſus in l. 1. C. de conue. fiſ. debi. lib. 10. & ibi Bartol. & per Bart. in l. quæro. ff. locat. & per Bal. in l. ſi pro ea 12. q. C. mand. & iſta fideiuſſio bene valet, quia nulla eſt repugnantia. Item poſtquam ſoluerit, poterit repetere à debitore per actionem mādati, & ſic non imitatur materia fideiuſſionis.

Sexto, & vltimo caſu, non poteſt formari hæc quæſtio, ſcilicet quādo fideiuſſori promiſit eum ſeruare indemnem rationibus, de quibus ſupra in ſecundo caſu, quia ſi fideiuſſorem conſeruaret indemnem, non eſſet creditor in effectu, cum nihil apud eum remaneret. Itē eſſet creditor, & debitor reſpectu eiuſdem cauſæ, & ſic actio, & paſſio eſſent in eodem ſubiecto, quod eſt contra ius, & quia eadem res non debet diuerſo iure cenſeri. l. eum qui ædes, cum ſimilibus. ff. de vſucapi. caute ergo Bal. in l. ſi. pro ea. C. mand. 12. q. formauit quæſtionem noſtram in duobus caſibus, ſcilicet in tertio, & quinto, quia in alijs non poterat poni vt probaui. & cogita ſuper his.

Viſo quot modis capiat fideiuſſor in propoſito no-
7 ſtro, neceſſario videndum reſtat, an ſit aliqua differētia inter fideiuſſorem ſimpliciter acceptum ex vna parte & fideiuſſorem indemnitatis, & eum qui promiſit, quod ab alio ſeruari non poſſit, & eum qui promiſit nomine debitoris ex alia. & reperio, quod ſic prima differentia eſt, quia ſi fideiuſſor ſimpliciter acceptus renunciat beneficio de fideiuſſoribus, poterit conueniri, etiam principali non excuſſo. glo. & dd. in ca. peruenit, de fideiuſ. Bal. in d. auth. præſente. & eſt communis ſententia per textum l. pen. C. de pact. cum ſimilibus. ſecus in fideiuſſore indemnitatis, nam etiam ſi renunciet beneficio de fideiuſſoribus, non poterit conueniri ante principalis excuſſionem, hoc enim inducit hoc caſu natura obligationis magis quam beneficium fideiuſſionis. ita notabiliter dixit Bar. in l. 1. C. de conue. fiſci. debit. lib. 10. & in l. quæro. ff. locat. & Bal. in l. 1. C. de reuo. his quę in frau. cred. & Bal. in d. auth. præſente. Salic. in l. 1. C. quod cū eo. notabiliter Iaſ. in l. ſi. in princ. ff. ſi cer. pet. prima col poſt medium. & hoc tamē limita duobus modis, vt ſingulariter per Iaſ. in l. ſi. ff. ſi cer. pet. 1. col. in fi. cum ſeq. Aliam limitationem collige ex verbis Bar. in fi. & ibi in ſpecie Paul. & Alex. & ibi etiam Iaſ. in fi. Idem in eo, qui promittit quāto minus à debitore ſeruari potuerit. Nā etiam ſi renunciaret beneficio de fideiuſſoribus, tamē non poterit cōueniri ante debitorem excuſſum, Ratio, quia illa excuſſio requiritur pro adimplemento cōditionis. nam fideiuſſor promittit ſub conditione, ſi non negatur à debitore, & ideo antea quam illud liquidetur, ille nullo modo eſt obligatus. d. l. ſi. ff. ſi cer. pet. & l. decē de verb. oblig. Ita notabiliter dicit Ang. l. ſi. ff. ſi certum pet. & idem ibi Alex. in addi. ad Bar. in d. l. 1. C. de cōue. fiſc. deb. lib. 10. idem Iaſ. in d. l. ſi. in prin. pen. col. in med.

Secunda notabilis differētia eſt, Nam fideiuſſor ſimpliciter acceptus, debet ante litem cōteſtatam opponere beneficium excuſſionis, lite autē conteſtata, non poſſet, quia eſt exceptio dilatoria. Ita elegāter Cynus Bal. & Salic. in l. exceptionem. C. de prob. Salic. l. 2. C. commun. diuid. Paul. de Caſt. in l. decem, de verb. obligat. ff. non ſic in fideiuſſore indemnitatis, vel in illo, qui promiſit quanto minus ab alio principali poterit conſequi nam iſti eam exceptionem poterunt opponere, etiam poſt litem conteſtatam, eo quia iſtud eſt de natura conuentionis. Ità notabiliter Bal. in c. ex reſcripto, de iureiur. Contrarium ſentit Bar. in l. ſi. in prin. ff. ſi cer. pet. & vide ibi Iaſ. 1. col. in fi.

8 Tertia differentia poteſt addi, quia ſi debitor principalis aliquando fuit ſoluendo, & creditor negligit, & efficiatur non ſoluēdo, illud cedit damno fideiuſſoris ſimpliciter accepti. tex. eſt notabilis in l. ſi fideiuſſ. creditori. Vbi Gloſ. & Bar. ff. de fidei. aliud in promittente in ſubſidium. nam non læditur ſi interim debitor fiat non ſoluendo. l. ſi fideiuſſores in id, in prin. ff. de fideiuſſ. Pau. in l. decem, & ſi. d. l. ſi fideiuſſor creditori. ff. de verb. oblig. vbi allegat illum tex. & vide Iaſ. in l. ſi. ff. ſi cer. pet. 3. col. in fi. vbi hoc poteſt colligi. & non ſolum excuſſio procedit in fideiuſ. ſimpliciter accepto, vt ſupra dixi, ſed & in mandatoribus, ſponſoribus, & ſimilibus. tex. in auth. de fideiuſſ. §. 1. collat. 1. cum concord.

Secundò extende, vt procedat † nedum quando quis interceſſit tanquam fide iuſſor ſed etiam ſi ſe obligat tanquam principalis debitor. nam etiam tunc opponere poteſt beneficium excuſſionis. iſta eſt Gloſſ. fin in d. auth. de fideiuſſo. §. 1. in verſ. fideiuſſorem. quam ſic allegat Abb. in c. peruenit, de fideiuſſ. 2. col. & eſt ſingularis ſecundum Alex. in l. vbi autem non apparet. §. illud. ff. de verb. obli. & in alijs locis.

10 Tertiò pro extentione addo, quòd † quando ſunt plures, adminiſtratores præſentes obligati inſolidum, quorum vnus adminiſtrauit, & alius conueniatur, poteſt ille opponere de beneficio excuſſionis, id eſt, quod prius conueniatur ille, qui adminiſtrauit. tex. eſt notabilis. in l. fin. ff. de adminiſt. tuto. & notatur in addi. ad Abba. in c. 2. in fideiuſſ. in additionem magna poſt princi.

11 Quartò pro extenſione vltra omnes addo. quod † fideiuſſor promittens ſoluere liberè ſine aliqua exceptione, non per hoc intelligitur renunciaſſe beneficio de fideiuſſoribus, quòd prius executio debeat debitor principalis, cùm iſtud veniat ex natura actus. l. quæro. §. inter locatorem. ff. locat. & illa verba ſine aliqua exceptione intelliguntur de friuola. c. ex parte. 2. de off. delega. Ita Ludo. in conſ. 22. quem refert, & ſequitur Iaſ. in l. 1. pri. lect. de ſacroſan. eccl. 2. col. poſt prin.

12 Limita multis modis, primò † ſi fideiuſſor renunciauit beneficio ordinis, vel excuſſionis, nam tūc poteſt cōueniri etiam principali non excuſſo. Gl. eſt notabilis, & ibi dd. in c. peruenit, de fide inſtru. quod in tantum procedit, quod etiam ſi renunciauit in fraudem ſuorū creditorum, nihilominus poteſt conueniri, etiam principali non excuſſo. Ita eleganter dicit Bald. in rub. C. de reuo. his quæ in frau. credi. vlt. col. poſt prin. quod diligenter nota. Hoc tamen eſt verum in ſimplici fideiuſſore, ſecus in fideiuſſore indēnitatis, vel in eo, qui fideiubet ſubſidium: nam etiam ſi renunciauit, non poterit conueniri, niſi principali excuſſo, vt per Bart. in l. 1. C. de cōuer. fiſ. debi. li. 10. & per Ang. in l. fin. ff. ſi cer. pet. & ſuprà dixi latiùs in euidentialibus.

13 Secundò limita, quando † certum eſt, debitorem principalem non eſſe ſoluendo, nam tunc non requiritur excuſſio. Ita vult Glo. in l. fin. ff. ſi cer. pet. & in l. decem. & ibi Bar. ff. de verb. oblig. & in l. niſi hoc actum. ff. de pac. Bar. in l. 3. §. ſi is pro quo. in fi. ff. quod quiſq; iu. Ang. in l. 2. in prin. ff. qui ſatiſ. cogātur. Ratio huius poteſt eſſe. Quia ars & natura nihil operatur fruſtra. le. quib. idē. ff. de verb. obl. Cùm ergo excuſſio nihil operaretur, ergo &c. Secunda ratio, per id quod dicimus, quod fruſtratorijs cautionib. vel remedijs, non eſt vtendum. l. non cogendum. §. Sabinus. ff. de procu. l. hæc ſtipulatio. §. diuus ff. vt leg. nom. caue. Tertia ratio, quia quo ad aliquod declarandum, notorium & ſententia æquiparantur. l. emptorem, in prin. & ibi Bar. poſt Gl. ff. de actio. emp. Iſtā limitationem extendo, ſ. quòd quando notorium eſt, principalem non eſſe ſoluendo, non requiritur excuſſio procedit non ſolùm quando eſt notorium in facto, ſed

14 etiam quando eſt notorium in iure. Hinc venit, quod † ſi fideiuſſor interueniat pro naturaliter obligato tantū, non erit neceſſaria excuſſio, quia notorium eſt in iure quod obligatus naturaliter tm̄ non poteſt excuti. Ita tenet Iaſ. in l. decem. n. 31. ff. de verb. obli. Bal. in l. inter colum. 7. de conuer. fiſ. deb. li. 10. & Bar. in l. Marcellus. circa fi. ff. de fideiuſſ. & in l. 3. §. ſi is pro quo. ff. quod quiſq; iuris. addo Bal. in auth. ſed hodie, in fi. C. de act. & obli. Limita ſuprà dictam concluſionem, qñ principalis nō eſſet ſoluendo, eo quia bona alienaſſet in fraudē creditorum, nā iſto caſu creditor non pōt agere contra fideiuſſorem, ſed debet prius agere contra illos poſſeſſores bonorū, in quos facta eſt alienatio in fraudem, antea q̄ moleſtentur fideiuſſores, tex. in l. bona. §. 1. & ibi egregiè Bar. ff. de iure fiſc. Ludou. in l. fin. ff. ſi cert. pet. & ibi Alex. 2. col. circa prin.

Secundo limita, vt per Petrum de Anch. in conſ. 5. incip. pro parte nobilis viri, &c. & ad iſtam principalem ſecundam limitationem vide quod ponit Iaſ. in l. fin. ff. ſi certum pet. vlt. col.

15 Tertiò limito, quando † certum eſt, quod principalis non poteſt conueniri, vt quia eſt in aliquo loco tutiſſimo, rationibus de quibus in præcedenti limitatione. Ita probatur ꝑ glo. cū tex. & ibi Bar. & omnes, vbi videas in l. 2. in prin. ff. qui ſatiſd. cog.

16 Quartò limito, quando † fideiuſſor negat ſe fideiuſſiſſe. nam tunc perdit beneficium excuſſionis, & omnia alia beneficia ſibi competentia. tex. in l. ſi dubitet. §. ita demum. ff. de fideiuſ. & ibi Bar. Bal. in auth. cōtra q̄ propriam. C. de nō num. pecunia. de quo vide, quæ in ſimili pulchrè & nouiter ponit. Iaſ. in l. 1. vlt. coll. C. de trāſa. & ex ibi dictis poſſes arguere pro & contra.

17 Quintò limito, niſi † filius ſit debitor, & pater fideiuſſor. nam tunc etiam præſente filio & non excuſſo, pater poterit conueniri, vt probatur in l. 3. §. ſed vtrū perſon. proinde. ff. de minorib. hic vide Bar. in l. ſi ſeruum. §. an filius. ff. de verb. oblig. & notabilius in l. cum filius, circa princ. eo. tit. vbi allegat §. ſed vtrùm. & ibi omnino videas quò ad iſtum caſum, vt ſcias in quo æquiparatur fideiuſſori. & ibi idem tenet Paul.

18 Sextò limito, quando † eſſet fideiuſſor de iudicio ſiſt. nam ille benè poterit cōueniri, licet debitor ſit præſens ſecundum quoſdam, pro veritate tamen vide Ang. q̄ notabiliter diſtinguit, in auth. de fideiuſſ. §. 1. col. 1.

19 Septimò procedit, quando † exceptio excuſſionis eſt oppoſita, aliàs ſi non opponatur, valet tamen proceſſus agitatus contra fideiuſſorem, vt probatur in l. fin. in prī. ff. ſi cert. pet. vbi quidam faciunt caſum pro hoc. & ibi hoc vult Bar. in fi. prin. in ſolutione contrarij. tamen vide Bar. in l. 2. poſt Glo. C. comm. diu. & ibi notabilius ꝑ Bald. qui hoc limitat. & vide Paul. in l. decem, ff. de verb. obl. & Cynum, & Bal. in l. exceptionem. C. de probat. rō huius eſt, quia peruerſio unius cauſæ ad aliam, nō vitiat actum, ut per tex. cum Gl. in d. l. 2. C. comm. diui. & in l. ſi mancipium. §. 1. vbi notabiliter Bal. ff. de euictio. & ꝑ tex. Glo. & dd. in l. 1. C. de app. & vide, quę dixi in l. reū. C. de procura.

Octauò limito, qñ ꝓcurator ſimpliciter datus ad fideiubēdū renūciaſſet exceptioni ordinis, vel excuſſionis. nā tūc bñ poterit fideiuſſor cōueniri, ēt reo non excuſſo, qa talis renūciatio bñ tenet, cū de cōſuetudine ſoleat opponi. Ita ſingu. dicit Bar. in l. fi. ff. de his, quę in frau. cred. Bal. in rub. C. de his q̄ in frau. cred. vlt. col. Iaſ. vbi hoc refert, & ſequiť pro ſing. in l. vt liberis. C. de colla. & in l. cer. cōd. §. ſi nūmos. ff. ſi cert. pet. vbi videas.

20 Nonò vltra alios limito, qñ † qs fide iuberet ꝓ fiſco, vel principe, nā intelligiť actum quod poſſet conueniri ante principalē excuſſum. Ita ſingulariter dicit Bal. in l. 1. 9. col. C. de conuer. fiſ. debi. li. 10. Rō eſt, qa aliàs fideiuſſio eſſet fruſtratoria, quia fiſcus ſemper eſt ſoluendo l. 2. ff. de fundo. dota. ſi ergo fiſcus deberet excuti, & ſp eſt ſoluendo, fideiuſſio eſſet fruſtratoria: ergo dēt poſſe conueniri ante fiſcum, & illam deciſionem reperio relatam per Ale. in l. fi. ff. ſi cert. pet. 2. col. in fi. & dicit eē ſingularem, & ꝙ alibi non legit. & vide per eū in l. decē. ff. de verb. obl. vide tñ Iaſ. in d. l. fi. ff. ſi cert. pet. 3. col. ante medium. vbi leuiter nititur impugnare, ſed ita tenet ipſe Iaſ. in d. l. decem. num. 81.

21 Decimò li[m]ita, qñ † qs eſſet diues, eſſet tñ rixoſus & caniloſus, nā tūc prius poſſet cōueniri fideiuſſo. Ita Lud. & Ale. in l. ſi. ff. ſi cer. pe. & Iaſ. ibid. vlt. col. in prin. ꝑ Gl. in l. 2. in prī. ff. q. ſatiſd. cog. vbi ēt idē tenet Iaſ. i fi. pri. & ex hoc īfert ꝙ idē eēt in ꝓcuratore vel notario cauilloſo

vt ibidem per Bar.ergo a fortiori idem eſſet in aduoca-
to,qui melius ſcit cauillari,vt notatur in add.ad Abb.in
c.peruenit.de fide inſtr.in add.magna.2.col.circa mediũ.
per Iaſ.in d.l.decem.num.31.cum ſeq.

22 Vndecimo limita ſingulariter,ſcilicet quod † requiritẽ
excuſſio rei principalis,vt hoc ſit verum, quando credi
tor vellet agere contra fideiuſſorem,ſecus ſi vellet ſe ab
eo defendere ope exceptionis : nam tunc bene poteſt
eum repellere ante principalem excuſſum , vt eſt exem-
plum in l.exceptione.C.de euict.& ibi ſingulariter Bal.
in prin.illud dictum cõmendatur pro ſingulari in add.
ad Abb.in c.2.de fide inſt.add.magna.1.col.quod per-
petuo nota.

23 Duodecimo limita,† vt iſta l.non procedat in merca
toribus,& campſoribus,nã ſi illi fideiuſſores extiterint,
poſſunt conueniri principali non excuſſo.Iſta eſt Glo.
ſingularis,quæ forte non eſt alibi.in auth. de fideiuſſ.§.
argentariorum.col. 1.& per illam Gloſ.ita ſingulariter
ponit Bal.in l.fruſtra.C.de non num.pecu. vbi extendẽ
do illam Gloſ.dicit quod † mercatores confitentes ſe re
cepiſſe pecuniam,non poſſunt opponere exceptionem
non numeratæ pecuniæ,quod eſt ſing.& illa deciſio re
fertur in add.ad Abb.in d.c.peruenit.& notanter p Iaſ.
in l.ſingularia.ff.ſi cer.pet.5.c.in princ.

Tertiodecimo limita , quando debitor principalis
eſſet tyrannus,qui cõueniri nequiret,vt tradit Iaſ. poſt
alium per eum relatos in d.l. decem . num.30.cum ſeq.
plures alias limitationes collige per te ex notatis plene
in addi.ad Aba.in c.peruenit,de fide inſtr.addi.magna,
vbi videas.

Item ſingulariter limito, niſi fideiuſſor iuraſſet ſolue
re.nam tunc poterit conueniri non præcedente excuſ-
ſione.Ita ſing.Bal.in c.ex reſcripto.de iure iur.Contra
rium tenet Alex.in l.fi.ff.ſi cert.pet.3.col.ad fi.vbi vide
quæ dixi ſupra c.59.

24 Item an exceptio excuſſionis habeat locum de iure
canonico,vide Bal.in l.ſi mancipium.§.1.ff. de euict.in
lectura antiqua,& per Iaſ.in l.alienam.1.col. in fi. C.de
procur.per Bar.notab.in l.ſi ſeruum.§. nunc videamus.
2.opp.& 1.q.ff.de verb.oblig.per Iaſ.in l.huiuſmodi.co
lum.2.& col.fi.ff.de leg.1.reliqua dic vt ſupra c.28.& c.
59.& infra c.ſeq.

25 Quid ſi in inſtrumẽto fideiuſſionis tabellio † ſcripſit,
quod fideiuſſor renunciabat beneficio excuſſionis, id-
que ſcripſit de voluntate partium, ſed de generali con-
ſuetudine tabellionum,quæ Hiſpaniæ viget,an ea renũ
ciatio noceat fideiuſſori, quaſi tabellio intelligatur ro-
gatus de omnib.clauſulis, quæ generaliter in qualibet
prouincia apponi conſueuerũt,idque in omnibus clau
ſulis,quæ in quolibet inſtrumento publico de conſue-
tudine tabellionum iniuſſu partium apponi ſolent, ge-
neraliter quæſitum, & vſibus forenſibus quotidie con
trouerſum eſt.Qua in re communis opin. eſſe videtur,
vt talis renunciatio,& ſimiles clauſulæ non noceãt,nec
obligẽt.ita Bar.in l.1.q.6.ff.de iure codicil.Bal.in l.quo
ties.C.de hære.inſt.Imol.in l.fi.ff.quemadmo. teſta.ape
rian.Abb.in c.cum contingat,de iureiurando.num.24.
eſt commu.opin.ſecundum Tiraq.qui plures allegat in
l.ſi vnquam.in prin.num.122. C.de reuocan. donatio.
Dec.conſi.359.col.pen.& conſi.180.ad finem.Ripa in
l.Centurio.num.88.ff.de vulgari.Tiraquellus de conſti
tut.par.3.limita.31.num.12.Contrariam partem tenẽt
Bal.in l.fi.per tex.ibi.C.de fideiu.Alex.col.3. & Soc.co-
lum. pen. in l. Gallus.§. idem credendum.ff. de libe. &
poſth.Soc.conſil.101.lib.3. Fel. num.6. & Dec.colum.
2.in c.cum M.de conſt.Iaſ.in l.certi cõdictio.§. ſi num
mos.num.24.ff.ſi cer.pet.Alex.in l.huiuſmodi, in prin.
col.fi.ff.de leg.primo.Felinus in c.ex literis.col.5. de fi-
de inſt.vbi Bal.col.4.Iaſ.in l.vt liberis,C.de coll. Dec.in
l.ſemper in ſtipulationibus.ff.de reg.iur.Alex.conſil.1.
col.6.lib.5.per Ripam in d.l.ſi vnquam,q.21.nu.44.Ga
ſiaulam in l.1.col.2.ff.de verb.oblig.Alciat.in d.l.1.§. ſi
quis ita,in 3.notab.Cur.conſ.101.num.11.

Pro ſcriptura arguitur quod vt a contrahentibus qđ
diſpoſitũ videatur , oportet quod vel verbis expreſſim
comprehenſum fuiſſet,vel ſaltem tacita ipſorum men-
26 te non fuiſſet prætermiſſum: licet enim aliquando † ex-
preſſum plus operetur,quam tacitum,l.cum ex filio , in
princip.& §. 1.ff.de vulga.aliquando vero tacitũ fortius
ſit quã expreſſum,vt in l.1.C.qui admit.& ibi plene no-
tat Iaſ.num.6.idem Iaſ.in d.l.cum ex filio,in prin. tamẽ
regulariter æquę pariſque potentiæ eſt tacitũ & expreſ
ſum.l.cum quid.ff.ſi cer.pet.vbi multa per Iaſ.& per An
dr.Tiraq.in l.ſi vnquam.pag.347.num.76.& pag.237.
num.156.idem in legibus connubialibus.Glo.7. num.
92.Si ergo clauſula apponi a tabellionibus conſueta,ta
cite a contrahentibus fuit intellecta,vel comprehenſa ,
quid impedit quin tacite rogatus tabellio a contrahen-
tibus de tali clauſula opponenda videatur, quo firmior
ſit contractus ille,de quo agebatur . Quod ſi tacite de
ea apponenda rogatus videri poteſt & debet , nulli du-
bium quin perinde ſit ac ſi nuncupatim de ea opponẽ
da iuſſus eſſet.Quid autem ſi conſtet quod neuter con
trahentium de tali clauſula apponenda meminit,neque
etiam ipſemet cuius fauorem potiſſimum talis clauſula
reſpiciebat,id qđ facile apparere poterit, ſi de vi & po-
teſtate illius clauſulæ ipſi contrahentes interrogati re-
ſpondere neſciãt,& tunc quidem cum nec tacite nec ex
preſſim id à contrahentibus comprehẽſum fuerit, eos
vt obligare nequeat,videtur,quia non figura literarum
obligamur,ſed mente,& ſenſu noſtro,quem per earum
interuentum expreſſimus.l.non figura.ff.de act.& obli
ga.l.obligationum ſubſtantia,ad fi.eod.tit.Sed non ine
leganter defendi poteſt eſſe tertium genus diſpoſitio-
nis,præter duo diſpoſitionis genera, de quibus modo
mentionem habuimus,quale eſt,cum quid contrahen-
tes licet nec verbis nominatim,nec mẽte tacita compre
henderunt,quia vel eius rei notitiam non habebant,vel
de ea non meminerunt , vel alia quauis ratione, tamen
veroſimillimum eſt,quod ſi ea de re meminiſſent , vel
eius notitiam habuiſſent ita diſpoſuiſſent, & iuſſiſſent ,
vt in d.clauſula ſcripturæ contineatur , quo caſu etiam
diſpoſitum intelligitur,quia pro cauto, & diſpoſito ha
betur , quod diſponentes interrogati veroſimiliter re-
ſponderent,& prouiderent,licet id ignorantia,incuria
aut obliuione,& verbis & etiam mente prætermiſſum
ab ipſis fuiſſet.glo.communiter ibi app. in l. tale pactũ.
§.fi.ff.de pact.vt plene per Iaſ.& And. Tiraquel.in locis
ſupra citatis,& per Iaſ.in l.de quibus.ff.legibus. & in au
th.quas actiones.C.de ſacc. eccle. ergo ſi contra illam
clauſulam inſtrumenti oppoſueris, quod contrahentes
neque eam apponi expreſſim iuſſerunt,neque tacite de
ea apponenda cogitauerunt, neque forte etiam hodie
quid ſibi velit aut ſignificet intelligunt , replicabo quod ſi
talis clauſula in ea regione,vbi ſcriptura confecta fuit ,
erat de communi conſuetudine tabellionũ apponi con
ſueta,& præterea a communiter accidẽtibus vtilis repu
tabatur,quo magis is contractus,de quo agebatur , vel
ea diſpoſitio,locum effectumq; haberet,tunc quodam
modo intelligam & interpretabor quaſi diſpoſitum vi-
deri a contrahentibus,vt talis clauſula apponeretur, ve
roſimillimũq; eſſe , vt ſi quo tempore fiebat diſpoſitio
& ſcriptura interrogati forent,an talem clauſulã appo-
ni iuberent,reſpõderent,quòd ſic.Faciamus ergo regu
lam affirmatiuam , vt ea clauſula valeat obligetque cõ-
27 prehendentes.Declara vt procedat,quando † ageretur
de modico,vel non admodum magno præiudicio,non
ſi de magno præiudicio ageretur , quia cum † tacitum

plerunque

plerunque fallax ſit, vt plenè per And. Tiraq. de legibus omnibus. glo. 7. numero 72. certè non temerè trahendum eſt ad ea quæ ſunt magni præiudicij. facit l. ſi quis diuturno, in prin. ff. ſi ſerui. vend. iuncta l. null. C. de rei vend. & quod ait Corn. in l. cum quæſtio. num. 6. per tex. ibi. C. de leg. & quod ponit Bart. in l. ſeruitutes. in mag. ff. de ſeruit. facit §. ſin autem ad deficientis. in l. vnic. C. de cad. toll. & quæ diximus ſuprà c. 78. Secundò limita, vt non procedat quando talis clauſula vehementer repugnaret aduerſareturque naturæ illius diſpoſitionis, qua de agebatur: arg. l. fin. C. de non nu. pec. iuncta. l. cū pater §. filius matrem. ff. de leg. 2. Tertium limita, quādo aduerſaretur conſuetudini alterius, vel vtriuſque contrahentis: arg. l. ſi ſeruus plurium. §. fi. de le. 1. l. ſemper in ſtipulationibus. ff. de regu. iu. & his tribus caſibus defendi poteſt opi. contraria, ſicque vtraque pars temperanda, & ad concordiam reducenda eſt.

SVMMARIVM.

1 *Statutum ne in forenſes immobilia alienentur, non comprehendit domunculam.*

2 *Statutum à ſuperiore confirmatum, quando municipes poſſint reuocare.*

CAPVT XXXIIII.

1 Centeſimo decimo octauò colligitur, ſtante ſtatuto ne in forenſes fiat prædictorum alienatio nunquam videtur prohibita alienatio paruæ domunculæ; id quod tenuit Lud. Rom. ſing. 334. hodie quidam Petrus Iacob. & Bart. in l. ſenatus. §. Marcellus in expoſitione verbi diætam. ff. de le. 1. Ioannes Imo. & Alex. ibi Iaſ. in l. ſciendum. ff. qui ſatiſda. cog. nu. 10. Hippolytus Marſil. in l. furem. col. 3. ff. de ſicarijs. idem Hippolytus ſingu. 276. Nicol. Pigno. in add. ad Romanum, vbi ſuprà. Marſilius in pract. crim. §. & quia. in princi. & innumera ſimilia congeſſi libr. 1. de ſucc. reſol. §. 7. ratio iſtius ea eſt, quòd vt reliquorum principum, ita & legū imperium eſt ad vtilitatem, quæ in minimis non conſideratur, ſicque cùm libertas noſtra oneretur per prohibitionem commerciorum contra ius gentium, de quo in l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iure. 5. §. ius autem gentiū. & ius §. ciuile. Inſti. de iure nat. & potiſſimum contra rationem naturalem, quæ dictat liberum eſſe debere, vt quiſque in quemlibet rem ſuam alienare poſſit. §. per traditionem. Inſtit. de rerum diuiſ. par erat, vt tot incōmoda nobis non inſinuarentur, niſi ob aliquod magnum commodum, & emolumentum reipublicæ, quod cùm in minimis rebus minimè cōſiſtat ea prohibitio, ad minima non extenditur, præſertim cùm fiat per legem, quæ, nobis vt conſulat, non vt obſit, accepit imperium. Vt noſtra principalis ſententia docet.

2 Centeſimo decimo nonò colligitur, quod ſi eſſet ſtatutum per municipes factum de conceſſione ſuperioris, idque inciperet eſſe nociuum, poſſent ipſi municipes ſine noua etiam conceſſione illud reuocare, tum quod id de natura legum & ſtatutorum eſſe videtur, tū & quia (vt habet noſtra principalis concluſio) eam facultatem à ſuperiore accepiſſe videntur, vt ſibi conſulerent, non vt nocerent, quæ ratio cogit nos fateri, id ſtatutum cum primùm noxium eſſe cœpit, vel euanuiſſe ipſo iure, arg. l. vn. in prin. C. de cad. toll. vel potuiſſe reuocari per eoſdem municipes, arg. c. non debet, de conſanguin. & affin. & ita vt reuocari poſſit per eoſdem rectè tenent Bal. in c. 1. in princ. de pace Conſt. Andreas Tiraq. in l. boues. §. hoc ſermone. 17. limit. ff. de reg. iu. Io. And. in c. non poteſt, de præb. lib. 6. in nouell. licet quidam in contrarium arguant per d. §. hoc ſermone. vide in capitul. ſequent. num. 18.

SVMMARIVM.

1 *Statutum dotem marito concedens, vxore mortua ceſſat, ſi is non ſuſtinuit onera matrimonij.*

2 *Præmium propter onus.*

3 *Nobilis vel bildalgus quando participet commoda, licet non participet onera.*

4 *Pœnam legalem, etiam ſi procedatur per modum accuſationis, iudex alterare poteſt ex cauſa, ardua q.*

5 *Pœna ſuos debet tenere authores.*

6 *Teſtis in re ſua vt quis ſit, an admittatur.*

7 *Legum & ſtatutorum exorbitantium verba reſtringuntur ſecundum ſubiectam materiam.*

8 *Famuli ex delicto an dominus teneatur?*

9 *Iudicis officiale delinquente an iudex teneatur.*

10 *Inferior ſuperioris iura nequit ſubuertere.*

11 *Statuta confirmata a ſuperiore, an per ſtatuētes poſſint reuocari? ardua q.*

12 *Statuta collegij confirmata per ſuperiorem, an per collegas poſſint reuocari? ardua q.*

13 *Superioris factum meram inferioris vtilitatem reſpiciēs per ipſum inferiorem poteſt alterari.*

14 *Alimenta à patre filio data, ſi is prodegit, an pater iterum alere cogatur? ardua q.*

15 *Ius naturale compulſionis ignarum.*

16 *Neceſſitati culpatæ non ſubuenitur.*

17 *Matrimonium ſpirituale, metu etiam reuerentiali contractum, vitiatur, aliud in carnali matrimonio.*

18 *Iuramentum metu reuerentiali emiſſum, non obligat.*

19 *Matrimonium hodie an vitietur per metum reuerentialem?*

20 *Matrimonium metu contractum irritatur.*

21 *Matrimonium per patres contractum reſpectu liberorū an vitietur metu reuerentiali.*

22 *Pœna adulterij non extenditur ad vitiantem monachā, egregia quæſt.*

23 *Legaui centum filiæ ſi nuberet, & quinquaginta ſi fieret monacha, monacha facta fuit, an centum habitura ſit? ardua quæſt.*

24 *Magiſtratus minores, an leges trāſgredi poſſint? ard. q.*

CAPVT XXXV.

1 Centeſimo vigeſimo colligitur, veram eſſe opinionem exiſtimātium ſtatutum (quod frequēs eſt in pleriſque ciuitatum Italiæ) vxore ſine filijs conſtante, vir lucretur dimidiam partem dotis intelligendum eſſe, ſi modò maritus ille ſuſtinuit onera matrimonij, non ſic ſi non ſuſtinuit, vt tenuerunt Bald. in auth. dos data col. 1. C. de don. ante nup. Alex. conſil. 122. viſo proceſſu. col. 4. li. 7. Hippolytus Marſilius ſingulari 514. vigent communiter. Ratio eſt (vt hoc eis addamus) quia vt reliqui principes, ita & ſtatuentes, vt proſint, non vt obſint, imperium (id quòd noſtra prin. concluſio habet) accepiſſe videntur. eamque dotis partem marito quaſi in recompenſationem onerum matrimonialium, & in eorum remunerationem conceſſiſſe viſi ſunt, qua parū dignus is maritus videtur, qui talia onera non ſuſtinuit. ſicque tunc id ſtatutum ne vxori nocere videatur, indebitum lucrum marito tribuēdo, par eſt vt ceſſet.

2 Centeſimo vigeſimo primò colligitur, eadem ratione, eum ciuem qui non ſuſtinuit ſimul cum reliquis ciuibus onera ciuitatis, minimè potiturum beneficijs ſtatutorum illius ciuitatis, ne lucrū tali ciui indigno indebitum deferatur, per quod reliquis nocumentum inferri videretur: Pœnarum enim & Præmiorum eadem rō

eſt.l.1.ff.de iuſt.& in. Vnde vt reipub.noceret, qui pœ-
nam immerenti infligeret.l.ſancimus.C. de pœnis.l.ab-
ſentem,in prin.ff.co.titu.& qui immerenti præmium
concederet,Reipublicæ nocuiſſe,vix eſt vt non videaſ,
& ita in ſpecie tenent Philippus Decius conſ.544.Hip
polytus Marſilius,ex quorum allegatione apparet, hác
eſſe communem opinionem ſing.119.ille, qui nó ſuſti
net.Ludo.Rom.conſ.224.iſta captura. Paulus Caſtrẽ.
in l.omnes populi,in fi.ff.de iuſt.& iu.Bar.in tract.rep-
ſaliarum,§.prin.Ang.conſ.73.q.dicta actio. Albericus
1.par.ſtatuto.q.9.Paulus Caſtr.conſ.343. vt refert Mar
3 ſilius,vbi ſuprà,qui hoc limitat,niſi ſi ex priuilegio ille ci
uis deſineret ſuſtinere onera publica (quales Hiſpaniæ
ſunt illi nobiles,quos hidalgos appellamus) tunc.n.pri-
uilegijs ciuitatis gauderet,non ſecus quã reliqui ciues.
Ita Marſil.vbi ſuprà,Alex.conſ.32.viſa conceſſion.li.5.
Philippus Decius conſ.283.id quod admitterem,quan
do tali priuilegio decoratus fuit ob præclara in rem pu
blicam facinora,idemque ſi id priuilegium emiſſet vt p̃
cium ad publicas neceſſitates verteretur , non ſic ſi ut
conuertaretur in quoſlibet alios vſus,quia tunc is non
poſſet videri de republica bene meritus, ſicque non eſ
ſet cur potiri deberet ijs priuilegijs, niſi vellet cum reli
quis ciuibus cõtribuere,arg.l.ſecundum naturam.ff.de
reg.iu.& l.illam.l.illud.C.de coll.l.cum oportet.in prin.
C.de bo.quę liberis.quod nota ad priuilegia hidalguio
rum(vt ita loquar)quæ precio Hiſpanorum non pauci
emerunt , vt diligenter intuearis verba priuilegiorum.

4 Centeſimo vigeſimo ſecundò colligitur,tan vera ſit
ſententia exiſtimantium,iudici etiam ex cauſa non lice
re alterare pœnam legalem,quando proceditur per mo
dum accuſationis,quamuis id ſibi liceat , quando pro-
ceditur per modum denunciationis , vel inquiſitionis,
iuxta glo.appe.in l.& ſi ſeuerior.§.pœna grauior.in glo.
fin.ff.de his,qui nota.inf.cum l.te ſuprà adductis.cap.
14.& c.5.cum alijs,id quod in ſpecie tenuit Hoſt.in ca.
in Archiepiſcopatu,de raptori Bal.in reper.ſuo,verbo,
pœna legalis.2.col.Hippol.Marſilius ſingulari 526.inq
ſitio,dum Marſilius in pract.cauſarum crim.§.conſtan
te.num.83,in ſimili per Deci.in c.at ſi clerici.col.7.§.1.
de adulteri.quorum opinionem ſuſpectam eſſe ex nr̃a
principali concluſione apparet,quæ docet vt reliquorũ
Principum,ita & legum imperium eſſe ad proficiendũ,
non ad nocendum,noceret autem ſi ex iuſta cauſa iu-
dici non liceret pœnam temperare legalem,vt innume-
ris ferè tam iuribus quàm rationibus per totum hunc
librum colligere licet.

5 Centeſimo vigeſimo tertiò colligitur,veram eſſe opi
nione exiſtimantium† non valere ſtatutum Bononiæ,
quod habet,vt ſi ruſticus tributum ſoluere nequeat id
ab alijs ruſticis exigatur,vt in ſpecie tenent Iaſ.per tex.
ibi in l.ſi quis in ſuo.§.legis.C.de inoff. teſtam. Hippo-
lytus Marſilius ſingulari 551.pœna debet.Bar.in l.lega-
torum,in prin.per tex.ibi.ff.de le.2.Ioannes Imo. in le.
cum filius,in prin.ff.de verbo.oblig.facit totus tit.C.ne
filius pro patre,& totus titulus.C. ne uxor pro marito,
& totus titulus C.res inter alios act.l.non debet.ff.de iu
reiu.c.non debet.de reg.iu.li.6.& potiſſimùm facit no-
ſtra principalis concluſio,quæ edocet,ſtatuentes & le-
giſlatores non ſecus,quàm reliquos principes imperiũ
accepiſſe,vt prodeſſent,non vt nocerent,nocerent autẽ
ſi eis liceret tam iniqua ſtatuta,tamque omnino à iure
& ratione naturali aliena condere.l.ſancimus.C.de pœ-
nis. ergo vt non valeant,par eſt,vt dd.ll.& c.erit aũt lex.
4.diſt.l.1.& 2.ff.de legib.id quod non minus vtiliter q̃
nouè nos intelligimus,non valere quò ad ſui executio-
nem,quandiu non apparet aliqua vrgens cauſa,valebũt
tamen mero iure,dummodò interea dum talis vrgens
& vtilis cauſa non illucet , effectu & ſui executione ca-
reant,per l.vn.in prin.verb.ſopita.C.de cadu. tollend.vt
eleganter expoſuimus de ſucc.progreſſu in præfation.
quod multum notabis.

Centeſimo vigeſimo quartò colligitur , veram eſſe
6 opinionem exiſtimantium,Bononiæ ſtatutum,†quo ca
uetur vt libris mercatorum fides adhibeatur, procede-
re quò ad ſuas duntaxat mercẽtias,non quò ad reliquas
res vel negocia.quid.n.ſi iſte ſcribet domum meam ad
ſe pertinere,meve homicidium feciſſe,domumve ſuam
igne combuſſiſſe aut diripuiſſe,in omnibus his ſpecie-
bus & ſimilib.ei fidem adhibere eſſet contra ius & ratio
nem naturalem.l.omnibus.C.de teſtib.l. magiſtratibus.
ff.de iuriſdict.omnium iudicum.l.vn.C. vt nemo in ſua
cauſa iudicet,aut ius ſibi dicat.& potiſſimùm eſſet con
tra noſtram principalem concluſionem, quæ habet ſta
tuentes & legiſlatores non ſecus quàm reliquos princi
pes imperium accepiſſe,vt prodeſſent , non vt nocerẽt:
nocerent autem ſi talia ſtatuta non reſtringerentur iux
ta ſenſum ſuperiorem.& ita in ſpecie tenent Ioan.An-
dreæ ad Speculatorem de inſtrum.edi.§.nunc dicendũ.
in add.mag.col.1.Ludou.Rom.conſ.205.in puncto.&
conſ.204.pro diſcutienda.col.1.Iaſ.in l.ſi quis ex argen
7 tarijs.ff.de edendo.§.rõnem.Hippolytus Marſilius ſin-
gulari 560.habemus in hac ciuitate.Franciſcus Aretin.
conſ.33.conſultatio.col.1.& conſ.44.in propoſita con-
ſultatione,idemque foret ſecundum Marſilium , vt ſu-
prà,poſt Iaſ.in d.§.rationem.in ſtatuto†iubente theſau
rarij liberis fidem adhibendã.nam & id quò ad rem pe-
cuniariam,vel ad ærarium pertinentem reſtringeretur,
quibus rationibus ſtante ſtatuto,quod conſules artium
cognoſcant de cauſis eorum opificum, intelligetur de
cauſis ad artem iſtam ſpectantibus,non ſic ſi de hæredi
tate fortè,vel legato,vel de dote , vel de præſcriptione,
& ſimilibus ageretur:vt per Rom.conſ.300.in caſu pro
poſito,& per Hippolytum Marſilium,vbi ſuprà . Bald.
in lege fine . vbi Cynus & Angelus per textum ibi,
C.de iuriſd.omnium iudicum. Vnde ſi eſſet ſtatutũ vt
filius fami.artifex etiam ex cauſa mutui obligaretur,in
telligeretur,ſi mutuum illius artificij cauſa eſſet contra
ctum,vt per Marſilium,vbi ſuprà,qui alios allegat.Qui-
8 nimò quod dominus†ex delicto vel quaſi delicto famu
lorum teneatur,iuxta terminos.§.fin.Inſtit.de oblig. ex
quaſi delicto.id intelligendum eſt,ſi modo famulus ille
deliquit circa illud miniſterium,ad quod dominus eius
9 opera miniſterio vtebaſ, nó aliter. & ſimiliter†poteſtas
non tenetur de facinoribus per ſuos officiales commiſ-
ſis extra miniſterium ſuũ,vt plenè iſthęc & alia per Hip-
polytum,vbi ſuprà Romanus conſ.331.in caſu propoſi
tæ conſultationis.

10 Centeſimo vigeſimo quinto colligitur,quare† quod
à ſuperiore geſtum eſt,nequeat innouari aut alterari p
inferiorem.c.cum inferior,de maiorita.& obedien.fa-
cit l.ille à quo.§.tempeſtiuum.ff.ad Trebel. Ratio eſt,
ne communis vtilitas,ad quam deſtinatum omne ſiue
principum ſiue legum imperium eſt (vt noſtra prin.cõ
11 cluſio docet)facile ſubuertatur. Vnde ſi†Papa cõfirmat
Spoleti Statuta,iam ampliusnon dicentur ſtatuta Spo-
leti,ſed Papalia.ſicque ſolus Papa,non etiam municipes
aut ciues Spoletani ea mutare & alterare poterit. Hæc
videtur communis opin.quam tenent Bald.in l.ex facto
in princip.ff.de vulgari.Alexand.conſ.469.viſo puncto.
vbi eos refert,& ſequitur Hippolytus Marſilius ſingu
lari.567.incip.omnia noſtra.Andreas Barba.in c.paſto
ralis.§.præterea.col.17.de offic.deleg.Romanus conſ.
98.quod ad id.Andreas Barb.in tract.do.præſt.Card.1.
q.5.colum.Felynus in c.qualiter.1.col.12.de accuſa.idẽ
Felinus in c.1.9.col.de ſponſalibus. Ratio, quia omnia
merito noſtra facimus,quibus authoritatem imparti-
mur.l.1.C.de vetere iure enu.c.1.&c.de confir.vtili. vel
inutili.

12 inutili. Vnde Marſilius in c.ſingulari.567.ait,quod† ſta-
tuta Collegij confirmata per ſuperiorem,non poterunt
per idem collegium alterari,quamuis(inq̃t)contrariũ
tẽuerit Panormit.in c.dilect.de pręb.col.2.& ait Panor-
mit.ſocutum fuiſſe inaduertenter,quia cum talia ſtatu
ta poſtquam a ſuperiore confirmata fuerunt , iam non
tam inferiorum quam ipſius ſuperioris ſtatuta eſſe intel
ligant,non poterunt per inferiorem tolli , cum factum
ſuperioris inferior nequeat alterare. clem. ne Romani.
de elect.d.c.cum inferior.l.fin.C.de legibus Quid dicen
dum?& ſanè veriorem puto ſententiam Panormitani,
13 quia †inferior factum ſuperioris ad inferioris ipſius vti-
litatem inductum,poteſt tollere aut remittere.l.penult
C.de pact.l.ſi quis in conſcribendo.C.de Epiſcop.& cle
ric.l.quoties ab omnibus.vbi multa in ſimili per Iaſ. C.
de fideicommiſ.l.ſtipulatio iſta.§.inter certam.ff.de ver
borum,obligat.l.Titio centum,in princip.ff.de cond.&
dem: ſecundum vnum intellectum l.1.ff.manda. in prin-
cip.Inſtit.eod.titu l.cum pater.§.mando.& §.rogo.ff.de
lega.ſecundo.l.filius famil.§.diui.ff.de legat.1.l.2.C. p
emptore.& tradunt multa Doct.in dd.locis.& Iaſ. in d.
l.penult.Modò ſic,ſi rex Hiſpanus quædam ſtatuta ciu
ium Toletanorum à iure cõi reliquarum vrbiũ & terra
rũ Papaliũ confirmauit, ob priuatã ipſorũ Toletanorũ
ciuiũ,vel Spoletanorũ municipũ vtilitatẽ,par eſt, vt ipſi
poſſint illa remittere vel alterare per omnes leges ſuprà
allegatas.& contraria procedunt in ijs duntaxat,quę nul
la ex parte reſpiciebant vtilitatem illius inferioris,qui fa
ctum ſuperioris mutare volebat,vel quando non ipſius
duntaxat,ſed etiam aliorum vtilitatem reſpiciebat, qua
le eſt in lege generali, quam legem generalem mutare
vna ciuitas inferior non poſſet quia ea lex non ad ſuam
vtilitatem duntaxat,ſed etiam ad commodum reliquarũ
ciuitatum ſub ditione & imperio illius principis exiſtẽ
tium facta fuit,ergo ſuccederet tunc regula. l. id quod
noſtrum.& d.c.cum inferior Idẽ ergo & in ſtatuto col
legij,niſi à fundatore factum eſſet cum clauſula ne im-
mutari poſſet pro nobili.l.omnes populi.ff.de iuſt.& iu
re.§.ſed naturalia.Inſtit.de iure natu.c.non debet.de cõ
ſan.& affi.& facit noſtra principalis concluſio ,nam ſu-
perior imperium accepiſſe videtur,vt proſit, non vt ob
ſit,idemq́ue in imperio illius ſtatuti.& cùm ſecundum
neceſſitatem humanam ſtatuta variari expediat.d.c. nõ
debet.certè cùm noxium eſſe inciperet id ſtatutum vt
mutari poſſit per eos,ad quorum vtilitatem factum fuit
par eſt,nec ſuperior ſpectandus eſt, niſi in duobus caſi
bus ſupra relatis,& vide c.præced.quod nota ad omnes
mundi ciuitates,collegia,& municipia.

Centeſimo vigeſimo ſexto colligitur ſuſpectam eſſe
14 opinionem exiſtimantium,quod†pater,qui ſemel filio
ſuo alimenta aſſignauit & dedit,iterum eundem altere
teneatur,etiam ſi ille culpa ſua cœpit egere,puta quia in
ſcorta,vel ludos prodegit,quod ſibi alimentorum cau-
ſa & nomine ſatis abunde à patre fuerat conceſſum , vt
in ſpecie tenent Hippolytus Marſilius ſingulari 104.pa
ter tenetur.Iacobus de Arena in l.ſi libertus qui opera
rum.ff.de operis liber.Barba.in c.ex parte.3.de conſue.
Bald.l.1.§.ius naturale.ff.de iuſt.& iure.ſed illorum ſen
tentia cõfutatur ex noſtra principali ſnĩa;& oĩb.iurib.
& rõnib.ſuis,dũ docẽt,vt reliquos principes,ita & leges
imperium accepiſſe,vt prodeſſent,non vt nocerent, no
cerent autem ſi inducerent quid ita irrõnabile,vt & cul
pa ſua deſineret authori ſuo nocere,cõtra ca.culpa ſua,
de regulis iuris.lib.6.l.ſi quis in ſuo.§.legis.C.de inoff.
teſt.l.1.ff.de iuſti.& iure.& eadem culpa patri innocenti
noceret,contra d.§.legis,& contra omnes leges, q̃ ſunt
ſub titu.C.ne filius pro patre.& quæ ſunt ſub tit.C. ne
vxor pro marito.& l.non debet.ff.de iu.iu.& eſſet con-
tra omne ius naturale naturalemque rationem dictan-
tem,vt æquæ pœnæ peccata perſequantur,teſte Hora-
tio his verbis.

Adſit
Regula peccatis,quæ pœnas irroget æquas.

Neque ad rẽ pertinet,quod pater naturaliter debeat
alere filium,taliſque obligatio,vt inquiunt ipſi, per cul-
pam ipſius filij non euaneſcit.nam eorum illinc effluxit
error,quod eam obligationem præciſam & coactam eſ-
15 ſe falſo arbitrabantur,cùm†reuera à naturali iure nihil
ſit aut fuerit vnquam magis alienum& remotum , quã
inducere aliquam neceſſitatem,aut coactionem præci
ſam & compulſiuam,nec quicquam aliud eſt ius natura
le,quam quoppiam naturale votum , deſideriũ,inclina-
tio,& appetitus,quibus ducimur.l.ſcripto.ff.vnde lib.ibi
& parentum commune votum.l. 1.§.cum ſeq.ff.de iuſt.
& iure.c.ius naturale.1.diſt.in pri.Inſt.de iure natur. di-
xi plene ſuprà c.27.num.11.vnde vt appetitus coniugij
maris & fœminæ & ſi ſit iuris naturæ,vt dd.iuribus, ta-
men non exequitur ab inuito,ita & is appetitus & votũ
alendi liberos,& ſi ſit iuris naturæ,tamen non exeque-
retur ab inuito,inſpecto eo iure,ſicque neceſſitas a me
ro iure poſitiuo deſcendit, vt non minus vtiliter quam
oportunè diſſeruimus lib.2.de ſucce.crea.§.20.ſup rep.
auth.nouiſſima.C.de inoffic.teſt.ibi collocata. iure au-
tem ciuili nullibi legiſ, vt quis ſuę obligationi amplius
quam ſemel ſatisfacere teneatur, quinimò contrarium
eo iure diſpoſitum eſt.l.qui bis.de verb.obliga.l.qui vſũ
fructum.eod.titu.l.planè.§.ſi eadem res.vbi pulchrè in
ſimili per Iaſ.& Zaſium poſt alios.ff.& C.de cõd.indeb.
ergo is pater naturali ſuæ obligationi feciſſe ſatis vide-
tur per ſolam voluntatem,ciuili autem obligationi vel
coactioni ſat ſuperque fecit ſemel congrua alimenta aſ
gnando,& filius ille culpatus victum deinceps quærere
poterit, vt quęritat maxima pars hominum quibus ali-
menta præbent labores manuum ſuarum, etiam ſi ſint
inculpati,ergo quod illis inculpatis vſu venit, vt tantun-
dem huic filio culpato & tali pęna digno obueniat, no
xium non erit,ſed potius laudabile & condignum. præ
16 ſertim † quia auxilium legis prætextu neceſſitatis quis
implorat,quando in talem neceſſitatem culpa ſua ceci-
dit.l.iam dubitari.ff.de hæred.inſti. ibi , iam non ut ne-
ceſſarij,ſed ſua ſponte hæredes exiſtunt.l. iam dubitari.
ff.de vulg.ibi,ius dicentis propoſitum eſt liberos one
ribus hæreditarijs non ſpontè ſuſceptis liberare, vbi no
tat Bar.Sozinus,& vtrobique omnes Doctores,& mul
ta congerit Iaſ.in l.fi.fideiuſſor.§.ſi neceſſaria,per tex.ibi,
ff.qui ſatiſdare cogantur.& Felinus in c.quę in eccleſia
rum.col.24.de conſtit.

17 Centeſimo vigeſimo ſeptimò colligitur,quare† ma-
trimonium ſpirituale metu etiam reuerentiali contra-
ctum,ſit nullum ipſo iure,id quod tenuit Gloſ.in c.p-
ſens clericus.20.q.3.Iaſ.in §.quadrupli.col.9. Inſt.de a-
ctio.qui illam Glo.dicit notab.Hippolytus Marſil.ſin-
gul.347.matrimonium metu facit c.cum virum.de reg.
In ſimili per Ioannem Imol.in l.ſi cum dotem.§.eo au-
tem tempore.ff.ſol.matrim.facit c.1.vbi Glo.& Pano.
quod metus cauſa.Alex.in d.§.eo autem tempore.& Ia
ſon.in auth.ingreſſ.C.de ſacroſan.eccl.col.1.Et iuramẽ
18 tum†filiæfa.metu reuerentiali factum,non eſt obligato
rium.Ita Bal.in l.etiam.C.ad Velleia.idem in l. pactum
dotali.col.3.de colla.Hippol.vbi ſuprà.& Decius conſ.
219.viſo puncto.colũ.3.Diuerſum eſt in matrimonio
carnali,quod non deſinit valere etiam ſi fiat per metũ
reuerentialem.Ita Hippolytus Marſilius,vbi ſuprà, Bal.
& Salicetus in l.patre cogente.ff.de ritu nuptiarum. per
tex.ibi ſicq; in ſui creatione facilius & expeditius perfi
citur carnale, quã ſpirituale matrimonium, & ex diuer-
ſo ſpirituale facilius quàm carnale impeditur . & ratio
eſt,

eſt, propter auſteritatē vitę monachalis, ad quam vt quis
quam niſi ex liberrima voluntate accederet, duriſſimū
eſſet, quæ ratio non ita vrget in matrimonio carnali.
19 Sed hodie † fortè etiam matrimonium carnale metu re-
uerentiali contractum viciaretur. licet iure. ff. aliud fo-
ret. Ratioque differentiæ non obſcura eſt, quia iure ff.
matrimonia facilè per repudij interuentum ſoluebantur,
tur, hodie autem iure canonico, & diuino non ita fit,
iuxta illud Domini. Quos Deus coniungit, homo non
ſeparet, ſicque hodie longè durius & nocentius nocu-
mentum talis metus reuerētialis induceret, quam olim,
vt patet in l. neque ab initio. C. de nupti. & fere per to-
tum. ff. & C. de diuor. & repu. Illud autem in comperto
20 eſt, matrimonium † eo metu, qui caderet in virum con-
ſtantem contractum, irritum eſſe, & tam olim quam ho
die, & iure tam canonico quam ciuili, vt tenuit Gl. in l.
1. in fin. ff. de auth. tutorum. Cardina. in clem. 1. 17. q. de
conſang. & affini. Oldradus conſ. 35. factum tale eſt. &
Marſilius, qui alios allegat, vt ſuprà. Et pro noſtra ſupe-
21 riore opinione, vt hodie † matrimonium liberorum pre
ſertim fœminarum per metum patris reuerentialem cō
tractum vicietur, facit, nam & ſi matrimonium libero-
rum præſentium & tacentium per patres contractum
valeat. c. vn. de ſponſ. impuberum. lib. 6. tamen ſi quæ ve
roſimilis ſuſpicio eſſet metus reuerentialis non valeret
vt egregiè tenuit Panormi. in c. col. fin. de præſump. &
ſequitur Hippolytus Marſilius ſing. 147. filius præſens,
& tacens. Felinus col. 4. in d. c. non ne, qui admodum id
commendat. Iſthæc omnia ſuadentur ex noſtra princi
pali ſententia, quæ habet reliquos principes ita & leges
imperium accepiſſe, vt prodeſſent, nō vt nocerent, nec
dubium eſt quin vehementer humano generi nocerēt,
ſi inducent vt in perpetua corporum & animorum ſo-
cietate quiſquam inuitus remanere cogeretur, quando
quidem ppetua ſocietas etiam rerum caducarum & in-
reſolubilis tam odioſa ſemper habita fuit, vt ita contra
hi minimè poſſet, vt not. in l. cum pater. §. dulciſſimis. ff.
de lega. 2. iuncta l. 1. ff. de ritu. nup. in prin. Inſtit. de nup.
22 Denique † cùm differentiam egregiam eſſe inter ma-
trimonium carnale & ſpirituale ſuprà edocti ſimus. ap-
paret, pœnam impoſitam ei, qui vxorem alterius vicia-
ret, minimè locum habere, aut porrigi debere ad eum,
qui monachā compreſſiſſet, tum quod in pœnis vt po-
te odioſis extenſio fieri non debet. l. antep. ff. de pœnis.
de reg. iur. lib. 6. l. cum quidam. vbi multa per Doct. ff.
de lib. & poſthum. tum quod ad tollendam conſequen-
tiam ſufficit dare vnam inſtantiam. Glo. in l. creditori.
ff. de ope. noui nunc. quæ precepta eſſe videtur ex alle-
gatis per Iaſ. ibi. Glo. in c. ſicut vrgeri. 1. q. 1. Nec ad rem
pertinet quod regulariter valeat argumentum de matri
monio carnali ad ſpirituale. vt per Hippolytum ſingul.
215. validum eſt. nam ſufficit inſtantia ſuperior, præſer-
tim in materia odioſa, & reſtringibili. ita tenet, & rectè
in ſpecie Felinus in c. eccleſiæ ſanctę Marię, de conſt. li
cet in contrarium ſit receptior opin. quam tenēt, Mar-
ſilius d. ſingula. 215. vbi hanc dicit receptiorem. & Feli
nus in c. non ſatis. de ſimonia. & Mariānus Sozinus in
in c. qualiter, & quando. 2. de homi. pro vt eum allegat
Marſilius, vbi ſupra. Qui etiam in d. ſingulari 215. & in
repet. rubr. col. 20. ff. de fideiuſ. & Ludouicus Roma-
nus in l. ſtipulatio hoc modo concepta. ff. de verb. obli-
ga. & Iaſ. in auth. ſi qua mulier. C. de ſacr. eccleſ. poſt a-
23 lios quam plures volunt. quod † ſi teſtator centum reli-
quit filiæ ſi nupſerit, & quinquaginta ſi religionem in-
trauerit, ſi ea religionem intrauerit, habebit centum in
tegra, non duntaxat quinquaginta, ſed id nobis videtur
perinde eſſe ac ſi contendas contra omne ius omnem
que rationem & teſtatoris voluntatem vtcunque diluci
cidam non ſolum nō eſſe ſeruandam, ſed etiam eſſe vio
landam eccleſiæ fauore, cuius ex diuerſo potiſſimum mu
nus eſſe debet, iuſtitiā cuſtodire. c. 1. de ſund. alie. vnde
multi ē; tenēt contrarium, vt alibi fuſius diſſeruimus.
24 Centeſimo vigeſimo octauò colligitur, quare † magi
ſtratibus liberum ſit leges tranſgredi propter enormita
tem facinoris, vt eſt communis opinio, quam tenuerūt
Innocentius & communiter Doctores in c. de conſti.
Bald. in l. quid ergo. §. pœna grauior. col. 4. ff. qui not. in
fa. Hippolytus Marſilius ſingula. 244. tu ſcis. Bald. in l.
col. 5. C. qui accu. non poſſ. idem Bald. in l. 1. C. de pro-
cibus Impera offeren. & in auth. ſed nouo iure. C. de ſer
uis fugi. plenè. per eundem Marſilium in repetit. l. fin.
C. de prob. char. 73. id quod vtrobique moderat. & re-
ſtringit ipſemet Marſilius vt procedat in ſolis maiori-
bus, non ita in minoribus magiſtratibus. Idē vult Bald.
in auth. ſed hodie. C. de iudi. Ludoui. Romanus in l. ſi
verò. §. de viro. ſall. 46. ff. ſol. matr. Iaſ. in §. ex maleficijs.
Inſt. de acti. col. 2. Bald. in auth. ſed nouo iure. C. de ſer
uis fugi. id quod (iudice me) ſuſpectum eſt, & contra
omnia iura & rationes, de quibus ſuprà fusè, c. 14. num
4. & c. 5. num. 20. diſſeruimus, ex cauſa licere magiſtrati
bus tranſgredi leges. quinimò non licere modò, verum
neceſſe quoque habere, leges nō tam faciunt verba, aut
ſcriptura, quam earum mens & ſenſus, adeò vt fraudem
legi faciat, qui verba legis complexus contra eius niti-
tur volūtatem. l. fraus. ff. de legibus, vt multis ſupra oſtē
dimus. ergo cùm legis mens & animus eum ſcopulum
intueatur, vt propter enormitatem facinoris pœnarum
& legum metæ tranſgrediantur. idque à magiſtratibus
fieri & poſſit & debeat. ſinque eo duntaxat quæſtio ſe-
licta ſit, quis nam ſit legibus hanc ad rem magiſtratus?
eum legitimum eſſe iure dicemus, qui illius facinoris
iudex competens erat, ad imponendamque eam pœnā,
quam impoſuit competēs, erat, ex vi & complexu iuris
dictionis ſuæ, itaque ille iudex, qui non haberet gladij
poteſtatem, iuxta l. imperium. ff. de iu. om. iud. non poſ
ſet facinoroſum etiam propter enormitatem criminis
vltimo ſupplicio afficere, non magis quam alter homo
priuatus, ſed qui haberet gladij ptātem, is pp enormita
tem criminis poterit pœnam a lege talibus criminibus
definitam augere, & imponere etiam inconſulto ſupe-
riore, dummodo nō egrediatur complexum ſuæ iuris
dictionis, legum enim imperium (vt noſtra prin. conclu
ſio habet) deſtinatur ad proficiendum, non ad nocen-
dum aut ad bonum publicum differendum, vt differet
ſi vbi iuſtitia de poſcit leges tranſgredi, nec deeſt legiti
mus iudex, ſpectaretur vt ſuperior conſuleretur.

SVMMARIVM.

1 *Princeps ex iuſta cauſa an defenſionem tollere poſſit in criminalibus, plures, ardua q.*
2 *Accuſanti præmium deſignatum intelligitur, ſi probauerit.*
3 *Allegationi ſi iubeatur ſtari, ſuppletur, ſi probauerit.*
3 *Iuramento damnum paſſi quod ſtetur, vt intelligendum. not. q.*
5 *Defenſio an tollatur per ſtatutū iubens vt occides quomodocunque, & qualitercunque occidatur, ardua q.*
6 *Verba ſtatutorum reſtringenda, quoties reſultaret, abſurdus intellectus.*

CAPVT XXXVI.

1 Centeſimo vigeſimonono colligitur, an † princeps
ex iuſta cā de plenitudine poteſtatis, vt defenſio
nem in ciuilibus cauſis adimere poteſt, & eius
terminos abbreuiare, ita ne poſſit idem facere in cau-
ſis criminalibus,

ſis criminalibus?id quod negăt Bal.in l.3.§.ſi is ꝓ quo. ff.quod quiſque iuris.Felinus in c.dilecti.col.6. de re iudi.Hippo.Marſ.ſingulari.388.defenſio non poteſt.Sozinus conſ.120.memini me aliàs conſuluiſſe, vt refert idem Marſ Fran.Aret.conſ.65.ſicut Io. col.13.Paris de Puteo de ſyndi.cha.30.Marſ.in l.vnius facinorib.§.cogniturum.ff.de q.Idem Marſ.in ſua pract.crim.cha.55. & char.140.& iterum in rep.l.vni.C. de rapto virginũ, qui omnes(iudice me)non multum fœlici Minerua rē intuētur.nam revera quo ad principis poteſtatē, de qua agimus,nulla differentia eſt inter cauſas ciuiles & criminales,in vtriſque enim ex iuſta că poteſt defenſionē, puta citationem,& exceptionem, aut ſimilia , adimere,vt plenè oſtendimus de ſucc. progreſſu in pręfatione,& fuſius ſuprà c.31.nu.9.in neutris autem ſine iuſta cauſa id principi fas aut liberum eſſet. ergo longè facilius in vtriſque id ſibi liceret quò ad terminos legales coanguſtandos.iſtorum omnium ratio illinc deſcendit, quod principes & leges(vt noſtra principalis cõcluſio edocet)imperium acceperunt,vt prodeſſent, non vt nocerēt, nec dubium eſt,quin nocerent , ſi vel iuſtam defenſionem nobis ex toto adimerent, vel ex parte terminos defenſionis coarctando ſiue ſimus in ciuilibus ſiue in criminalibus.Cæterùm vbi iuſta cauſa adeſſet , contrarium foret tam in ciuilibus,quàm in criminalibus,q̃a lex nihil aliud eſſe videtur,quàm ipſamet iuſta cauſa, cũ (vt pleniſſimè per totum ferè hunc librum egimus) legem non inducant ipſius verba aut ſcriptura,ſed mens & ſenſus ipſius ac legiſlatoris,qui eum duntaxat ſcopulum intuetur,vt bono publico conſulatur:ergo & id lege comprehenſum uidetur,vtcunque ipſius verba repugnent.Glo.communiter ibi,vbique app.in l.tale pactũ. §.fi.ff.de pact.ſicque ſi denegaudi ex toto defenſionem iuſta cauſa aderat,puta quia facinus erat pluſquam notorium,& timebat fortè populi tumultus,vel denegandi defenſionem ex parte per reſtrictionem terminorũ aderat iuſta cauſa,& bonum publicum reſpiciens, quin id fieri non ſolùm poſſit,ſed etiam debeat, dubitari nõ oportet etiam in criminalibus.his autē cauſis iuſtis ceſſantibus,nec in criminalib. nec etiam in ciuilibus fieri (vt ſupra diximus)regulariter fas eſt,niſi vel in leuioribus,vel in alijs ſpecialibus, de quibus ſuprà mentionem habuimus.Fac ergo concluſionem contra omnes Docto.ſuprà allegatos,vt defenſionem ex iuſta cauſa adimere liceat,intellige primùm licere principi. Secundo licere etiam magiſtratibus ordinarijs.Tertiò non ſolũ licere,ſed etiam neceſſe eſſe.Quartò licere in ciuilibus. Quintò,licere etiam in criminalibus.Sextò,licere principi de plenitudine poteſtatis. Septimò, licere ei etiam de poteſtate ordinaria.nam & ideo magiſtratibus ordinariis licere diximus , præſertim cum inter ordinariam & abſolutam principis poteſtatem vix quicquam intereſſe in noſtra princ.concluſione docuerimus, quæ omnia noſtra,quia ſunt contra mentem Doctorum,vos iudicaueritis,quis iuſtius induat arma.

Centeſimo trigeſimò colligitur,veram eſſe opinionē exiſtimantium,vt ſtatutum,†quod præmium pollicetur, accuſanti,intelligatur,ſi modò in accuſatione contenta probauerit.ita tenet Gloſ.in c.1.verbo, oſtenſum,de his,quæ fiunt à maiore par.capituli.Glo.in l. ſi cuius appellatio.ff.de app.recip.Glo.in l.2.C.quod metus cauſa.Alex.conſ.296.Diuini numinis col.2.& conſ.71.lib. 5.Hippo.Marſ.ſingul.370.aduertas ad vnum.idē Marſil.in pact.crimi.§.diligenter.num.370. Ratio huius rei ea eſt,quod legiſlatores & ſtatuentes non ſecus quàm reliquos principes imperium acceperũt,vt prodeſſent, non vt nocerent.nocerent autem ſi calumniatoribus in perniciem & moleſtiam ciuium præmium pollicerent, cùm pęna digniores ſint.Nec dubium eſt,quin calumniator habendus ſit,qui accuſationem inſtitutam non probat,vt per totum Inſtit.de pœna temerè litigan.per totum.ff.de calumniatoribus.ſicque hæc pars per rationē noſtræ principalis concluſionis probatur Et ſimili-
3 ter probatur eadem ratione,quod ſtatutum † præcipiēs vt ſtetur cuiusquam allegationi, intelligitur ſi probauerit,vt tenuit idem Hipp.Marſil.d.ſing.370. & Dominicus Geminianus in cap.non eſt,de conſuet.lib. 6.Antonius Burgenſis in cap.cum dilecti.colum.11.de emp. & vendi.

4 Vnde†ſtatutum Bononienſe quod habet, vt quo ad damnum ſtetur iuramento damnum paſſi , intelligendum eſt,ſi modò id probauerit , quod adfirmat & ait eſſe memorabile Marſil.vbi ſuprà,ad euertendos(vt ipſe ait)mille proceſſus,ſed longè aliorſum mens illius ſtatuti ſpectat,cui per prouincias mille ſimilia ſtatuta reperiuntur,quorum ſenſus eſt,vt ſimul atque apparet dãnum datum eſſe,quo ad damni dati veram æſtimationē quantitatem,modum,vel menſuram, ſtetur iuramento damnum paſſi,quia id difficilis probationis plerunque eſt,nec excluditur taxatio iudicis,quando illius declaratio iurata uideretur immenſa,vt fit in taxatione expenſarum,quæ in litibus fiũt.Quid enim ſi aſinus,aut bos, aut ſimiles quadrupedes ſegetes meas damnificauerint? Quid ſi pecudes aut armēta tua id ſecerint?certè in his ſpeciebus,& ſimilibus,non iniuria ſtabitur iuramento meo,cum moderatione tamen iudicis,quia iſtarũ rerũ probatio difficilis eſt.Agnoſco tamen quod tale iuramentum non ſupplebit accuſationem , aut allegationē, de quibus in ſpeciebus duabus ſuperioribus: vt rectè aduertit Marſ.vbi ſuprà.

5 Centeſimo trigeſimo primo colligitur†ſuſpectam eſſe opinionem exiſtimantium,quod ſtatutũ iubens vt qualitercunque,& quomodocumque occidens occidatur eſſet intelligendum etiam ſi occideret ad defenſionem ſuam,ne alias verba illa geminata ſtatuti nihil operarentur.ita vult Salicet.in l.ſerui.C.de noxalibus.Iaſ.in l.ſi fideiuſſor.§.prætor ait.col.2.ff.qui ſatiſd.cog.allegat Ale. in l.& ſi ſeuerior.C.de his,qui notat.infa.Bald.in l.data opera.col.5.C.de his,qui accuſ.non po.Iaſ.in l.non dubium.col.9.C.de legib.Idem Iaſ.in l.1.ff.de legib.Card. & Ioan.Anania in c.lator,de homicidio.Bal.in l.quicũque.C.de ſeruis fugit.Contrariam tamen partem tenēt Hippolytus Marſilius ſingulari 630.generalitas verborum.& Lanfrancus de Oriano in repe.l.admonendi.colum.24.ff.de iur.iu.Bart.conſ.188.ſtatuto caſtri, monē-
6 tur,quia†verba ſtatutorum ſemper reſtringuntur , quoties inde aliter reſultaret abſurdus intellectus l.ſcire oportet.§.aliud.ff.de excu.tut.Nec dubiũ eſt, quin hoc caſu reſultaret abſurdus intellectus contra omne ius naturale,contraque omnem rationem.l.veluti.l.vt vim.cũ ibi plenè not.ff.de iuſt.& iure,ergo,&c.Id quod facilè perſuadet principalis ſententia noſtra,quæ edocet legũ & ſtatutorum imperium non ſecus quàm principũ deſtinatum eſſe ad proficiendum,non ad nocendum.Nec dubium eſt quin vehementer noceret id ſtatutum,ſi remoueret naturalem defenſionem: ergo recipienda eſt ſana interpretatio,per quam naturale ius non violetur. Quinimo etiam ſi ſtatuentes contrarium vellent, id tamen efficere minimè poſſent.per §.ſed naturalia.Inſt. de iure nat.l.omnes populi.ff.de iuſt.& iure.l.1.& l.2.ff. de legib.c.erit autem lex.4.diſt.cum ſimilibus, & illa verba ſtatuti illius ſecundum Lanfran.& Marſilium intelligentur ſiue quis gladio,ſiue fuſtibus,ſiue lapidibus, ſiue veneno,quam necauerit culpabiliter tamen,& potiꝰ toleraretur quod ſtatutum redderetur eluſorium , quã quod per illud quis indebitè damnum pateretur , ſecundum Marſ.ibi & Iaſ.in d.l.non dubium.colu.9.in locis ſuprà allegatis.

SVMMARIVM.

1 *Legitima vt ipſis viuo patre aſſignetur, petere nequeũt filij, licet pater diſſipet bona ſua, egregia q.*
2 *Legitima filio non debetur in vita patris.*
3 *Prodigere bona ſua cuique liberum eſt.*
4 *Ratio expreſſa in lege habetur pro lege.*
5 *Parentibus ſummus honor debetur.*
6 *Pactum fut. ſucc. inter liberos initum ſuper patris viuẽtis hæreditate improbatur.*
7 *Conſequentia vt ceſſet, ſufficit dare vnam differentiam. Prodigaliter viuenti non datur curator cum communi, contra plures, eo. num.*
8 *Exemplaris ſubſtitutio prodigo fieri non poteſt, cũ multis contra communem.*
9 *Exemplaris ſubſtitutio prodigo fieri nõ poteſt, tum multis contra communem.*
10 *Legitimam viuo adhuc patre monacho an filius petere poſſit, egregia quæſtio.*
11 *Intellectus c. cum ſimus de regularibus.*
12 *Legitima patris monachi viuentis filio non debetur licet is monachus eſſet Minorita, contra communem.*

CAPVT XXXVII.

CEnteſimo trigeſimo ſecundo colligitur ratio ad
1 ſequentem opin. quæ † docet, quod & ſi pater vẽ
dat diſſipando bona nõ poſſunt petere filij vt
iudex cogat patrem aſſignare legitimam, vel aliquẽ fun
dem. Ita tenent Bald. in l. nõ poteſt, in prima lectura. ff.
de adop. & Spec. in titu. de executione ſentẽtię. §. ſequi
tur num. 11. in fin. quam opin. de rigore iuris dicit eſſe
veram. Iaſ. in l. nam poſtea. in §. ſed & ſi quid. num. 4. ff.
de iure iuran. Idem Iaſ. in fraudem. nu. 3. Inſtit. de actio.
& l. lex. Cor. num. 6. ff. de vulga. & pupilla. Caſſaue. vbi in
hoc remittit ſe ad Iaſon. in ſuprà dictis locis in conſue-
tudine Burgundię, in titulo. de ſucceſſio. rubrica 7. §. 2.
num. 4. fol. 230. col. 2. eandem opin. ſequitur. Sylueſ. Al-
dobrandinus. in §. præterea. nu. 54. Inſtit. quibus mod.
ius patriæ pot. ſol. Ioannes Corraſius in l. filium quem
habentem, num. 81. C. de pactis. & ſimpliciter Decius
2 conſ. 438. num. 13. Ratio eſt, quia † filio viuo patre legiti
ma non debetur, vt eſt vera & communis opin. quam
tenent Bartol. per tex. ibi in l. 1. §. ſi impuberi. ff. de col-
lat. bonorum. ſequitur & dicit communem Iaſ. nu. 7. in
auth. nouiſſima. C. de inoffic. teſta. Bartol. in auth. ſi qua
mulier. C. de ſacr. eccleſi. Bald. in l. quanquam. C. ad legẽ
Fal. Bald. Aug. Alex. & alij in l. lex Cornelia. ff. de vulga.
Alb. in l. ſi lenones. C. de Epiſcop. & cleric. eſt commu-
nis opi. ſecundum Corraſium, vbi ſuprà. verſ. infertur ſe
cundò. Segura in l. Imperator. num. 121. ff. ad Trebellia
Abbas & alij communiter in c. in præſentia, de probati
Imola in l. filioſa. 2. ff. ſol. matrimo. Facit etiam noſtra
prin. concluſio, leges non ſecus quam principes imper
tum accepiſſe, vt prodeſſent, non vt nocerent, nocerent
autem ſi ius agendi hoc caſu filio contra patrem con-
cederent, id quod eſſet contra ius gẽtium & bonos mo
res, vt ait l. quidam in iure. §. fi. ff. de donat. ergo ſequi ẽ
&c. contrariam tamen opin. immo quod quando pater
diſſipat bona, tenetur aſſignare legitimam filio, tenet.
Bald. ſibi contrarius in l. defuncto. num. 3. ff. ſi quid in
fraud. patro. Paul. de Caſtro ibi. Idem Paulus de Caſtro
in auth. ſi qua mulier. n. 8. C. de ſacroſa. eccleſij. Alexan.
in l. Imperator. in 5. col. nu 13. & ibi Claudius de Seyceſ
lo. num. 6. ff. ad Trebel. eandem opi. ſequitur & Hiero-
nymus Cagno. in repe. l. fin. num. 232. C. de pact. Dida-
cus de Segura. in repeti. l. Imperator. nu. 118. ff. ad Tre-
bel. Fabianus de monte in repeti. authen. nouiſſima. nu.
83. C. de in offic. teſtamen. eandem opin. tenet Iaſ. vbi
dicit procedere de æquitate in d. l. nã poſtea in §. ſed
& ſi quis. num. 4. ff. de iureiuran. eandem opini. tanquã
æ quiorem tenendam eſſe teſtatur idem Iaſ. in l. ſi con-
ſtante. num. 199. ff. ſoluto matrimo. & ſecundum hanc
opin. conſuluit Rodericus Suares alleg. 4. Paulus Caſtrẽ
ſis in d. l. Imperator. in lect. Paduana. ff. ad Trebel. vbi & ̃
Ludouicus Romanus in hanc partem inclinat. Idẽ Ro
manus in l. 2. §. quod ſi in patris. ff. ſoluto matrimonio.
Mouentur per d. l. Imperator. & quia quo ad alimenta
æquiparantur vxor & filius. Nam vt pater filio, ita etiã
vxori maritus alimenta præſtare tenetur. vbi adhuc. C.
de iure doti. &c. inter veſtras. de donat. inter virum &
vxorem. iuncta. l. fin. §. ſin autem æs alienum, cum §. ſeq.
C. de bon. quæ lib. l. ſi quis a liberis, & prin. & §. alimen
ta. ff. de lib. agnoſ. ergo vt vxor ſimul ac maritus cœpit
bona dilapidare, poteſt repetere ſuam dotem ad alimen
ta tam ſua quam mariti. d. l. vbi adhuc. ita & patre dila-
pidante, idem filio concedendum eſt.

Quid dicendum? & quidem harum opinionum alte-
rutra ſatis recepta communiter eſſe videntur, verũ prio
rem partem negatiuam longè veriorem puto, vt etiam
ſi pater res ſuas prodegiſſe videatur, aut inchoauerit ꝓ
digere, nequeat filius petere vt ſibi illico legitima aſſi-
3 gnetur. Primũ quia † certè in re ſua quilibet eſt modera
tor & arbiter. l. in re mandata. C. manda. etiam abutendo
& prodigendo. l. ſed & ſi l. §. conſuluit. ff. de pet. hęre. er
go ei per filium impedimentum fieri non poteſt, hac
ratione aut occaſione, quod prodigere & diſſipare vi
deatur. Deinde quia in ſpecie eſt tex. in l. non vſque ad
eò. ff. ſi à parente quis fuerit manumiſſus. vbi licet ſi li-
bertus in fraudem patroni alienauit dolo malo, eam a-
lienationem poſſit patronus reuocare. l. 1. in princ. & ꝑ
totum. ff. ſi quid in fraudem patroni. & licet in reliquis
filius emancipatus aſſimiletur reſpectu patris, liberto
reſpectu patroni, vt in l. 1. in principi. ff. ſi quis a paren-
te fuerit manumiſſus, tamen in eo abſimiles ſunt quia
in fraudem patroni alienata reuocari poſſunt. in fraudẽ
aũt patris ab emancipato filio alienata reuocari non
pñt, vt d. l. nõ vſque. iũcta d. l. 1. ff. ſi quid in fraudẽ patr.
Sic ergo & in ſpecie noſtra, alienata vtcunque prodiga
liter in fraudem filij à patre, æquum eſt vt per filium re
uocari nequeant, neque quicquam dicere poſſit filius
aduerſus talem patris alienationem aut diſſipationem.
Tertio expendo rationem expreſſam in d. l. non vſque
iniquum enim (inquit Iureconſultus) eſſet ingenuis ho
minibus auferre liberam rerum ſuarum alienationem.
hæc autem ratio in illa lege expreſſa ęquè militat in ſpe
cie noſtra ac ibi. ergo & ſimiliter ne parentibus per fi-
lios hac occaſione accepta liberam rerum ſuarum ad
miniſtrationem ac alienationem turbari, adimi, aut mi
nui ſinamus, talem filium minimè admittendum eſſe di
4 cendum eſt, adſtringitur hoc argumẽtum. Nam † ratio
ex preſſa in lege prout illic eſt, habetur pro lege, non q
dem ex vi extenſiua, ſed magis ex vi comprehenſiua, ad
eo vt deciſio particularis loco exempli ſit, quod regu-
lam non arctat. glo. in clem. 1. de elec. verb. eligatur.
Glo. in auth. de hęr. ab int. §. fi. verbo, ordine, quas Glo.
ſing. dicit Bald. in l. fi. ff. de hær. inſt. Idem Bald. in l. fin.
C. de lib. præt. tenet Iaſ. in l. ſtipulatio hoc modo con-
cepta. num. 12. ff. de verb. oblig. Idem Iaſ. num. 15. in l.
tranſigere. C. de trãſ. Idem num. 22. in auth. quas actio
nes. C. de ſacr. eccle. Alex. num. 5. & Corneus num. 15.
in l. humanitatis. C. de impuberum. per tex. ibi Curtius
iunior num. 9. & Decius num. 15. & Purpuratus num.
23. in l. fi. C. de pact. Crotus in l. contian. in 7. quæ. Bart.
lect. 2. ff. ſol. matrimonio Ripa. num. 5. & Hannibal. nu.
249. in l. nemo poteſt. ff. de lega. 1. Georgius Nata num.
32. in c. 2. de pact. aſtringitur hoc argumentum. Nam
ſi parentibus nfas eſſe videtur, liberos impedire rerum

ſuarum adminiſtrationem ac alienationem , vt in dicta
leg.non vſque,quanto magis nefandum eſſet , vt liberi
5 parentibus talem alienationem impedire vellent, †con-
tra pietatem ac reuerentiam parentibus debitam:argu
mentum per totum.ff.& C.de obſequijs.Præſertim cũ
filio perſonæ patris ſemp ſancta & honeſta videri debe
at ex præcepto Iureconſulti in l.antepe.ff.de obſequi-
is.ſtringitur idem argumẽtum. Nam liberi parentibus
quanto magis debeant,quanto que magis obnoxij ſint
quàm ex diuerſo,ignorat nemo.& probat l.veluti.ff.de
iuſt.& iu.dum ait.veluti erga Deum religio,vt patriæ &
parentib.pareamus,vt ſic non contra ius tantum poſi-
tiuũ, ſed & cõtra ius naturale, & gẽtium feciſſe is filius
exiſtimandus ſit,qui impedimento eſſe vellet patri quò
minus res ſuas liberè alienaſſet,ac ſi libitum eſſet, eti-
am prodegiſſet.Nam parentes chariſsimos habere de-
bemus,quod ab his vita,patrimonium,libertas,& ciui
tas tradita eſt,& cuius modicumq́ue materſit,tamen in
iudicio filij de turpitudine parentis dici vix oportet.&
non modo reticere homines parentum iniurias,ſed etiã
æquo animo ferre oportet,ſecundum Ciceronẽ.& Ver
gilius 2.Aeneid.dum de reuerentia ac pietate parentib.
à liberis debita ratiocinaretur, ſic ait:

Eya agebare pater ceruici imponere noſtræ.
Ipſe ſubibo humeris,nec me labor iſte grauabit.
Quo res cunque cadant,vnũ & commune periclum.
Vna ſalus ambobus erit.

Rurſus etiam aſtringitur idem argumentum, nã ut
patroni,liberti alienationem poſſint reuocare , neceſſe
eſt,vt dolo malo facta ſit,& in fraudem patroni.leg. 1.in
prin.& ferè per totum.ff ſi quid in fraudẽ patroni.Vn-
de etiam ſi liberis aduerſus parentum alienationes tam
liberam facultatem,ne dicam audaciam,concederemus
(id quod impium ac nefandum eſſet)quam conceſſam
patronis aduerſus libertos videmus,ſicque ingenuos li
bertinis turpiſſimè æquaremus,ac parentes famulis,ſeu
ſeruis pares indecentius ac inhoneſtius redderemus,ad
huc tamen talem alienationem impedire, aut reuocare
non liceret,niſi & dolo malo,& in fraudem filij facta
† proponeretur , quę in ſpetie noſtra interfuiſſe minimè
ponimus.Quartò probatur argumento l.ſi quando.§.il
lud.C.de inoff.teſta.ibi,meritis magis filios ad obſequia
paterna prouocandos,quàm pactionibus aſtringendos.
ſic ergo & in propoſito parẽtes nõ ſunt à liberis aſtrin
gendi,ſed meritis prouocandi,ut eis opes & diuitias pa
rẽt partaſque relinquãt.Quintò probať in l. 1.§.ſi impu
beri.ff.de collat.bonorum.vbi expreſſum eſt, filio in vi
ta patris legitimam non deberi,eſtque vera & commu
nis opinio,vt ſuprà retulimus. ergo ſi filius viuo patre
non ſolùm malè ageretur,ſed etiam inuiliter,& ſine vlla
actione,argumento l.vnũ ad finẽ.quando dies vſufr. leg.
cedat,cum ibi notat.per Glo.& Doct. Sextò probatur,
quia hæc filij,viuo patre feſtinatio non ſolùm culpabilis
eſſet,ſed etiam punibilis.Improbum enim eſſe eum qui
ſolicitus eſſet de hæreditate viuentis,Iulianus aiebat. &
in l.2.§.interdum.ff.de vulgari.& ſic punitur,quia priua
tur hæreditate,quam præmaturè captauit.l.2. in fi.ff.de
his,quibus vt indig.quinimò non ſolùm contra ius po-
ſitiuum,ſed etiam contra ius gentium,& bonos mores
feſtinaſſe diceretur,vt in l.quidam in iure.§.fin.cum ſe.
ſeq.ff.de donatio.eſtque ſimillimum quod Ouid.1.Me
tamor.ait,

Filius ante diem patrios inquirit in annos.

Id quod ipſe damnabat quaſi fœdiſſimum ac triſtiſſi-
mi portenti argumentum, ſeu iudicium, vt & in ſimili
notat Glo.in l.fin.C.de pact.verbo.alien.Quæ ait,pactũ
6 †de futura ſucceſſione reprobatum eſſe in liberis , non
ſecus quàm in reliquis agnatis,cognatis,vel etiam extra
neis.& illa Gloſſ.eſt communiter appr. ibi vt laſ.ibi in-

amplitudine 2.& ibi Alciatus in Glo.1.& Franci. Curt.
n.9.& Purpuratus n.12.& Philippus Decius n.13. Ale.
nu.2.poſt Bald.& Salic.& Pau.Caſtr.& Fulgoſium , &
Georg.Natã in c.quamuis pact.de pact.li.6. Quaſi por
tentum quod piam in necem parentis eſſe videatur , qñ
filius ſolicitus eſt de patris viuentis hæreditate, tacit d.
l.ſi.& l. 1.verbo,non iniquis à cõtrario ſenſu,& l.pactũ
quod dotali.C.de pact.l.fideicom.C.de tranſact. pactũ
dotali.C.de collat.l.nec non.C.de capti.ca.deteſtanda,
& c.ne captandæ,de conceſsi.præb. Septimò probatur,
quia quãtitas legitimæ inſpicitur tempore mortis eius,
cuius de ſucceſſione agitur.§.quantitas.Inſt.de leg.fal-
ci.l.cum quo de peculio.§.fi.ff.ad legem Fal.l. cum quę
ritur.& auth.nouiſsima.C.de inoff.teſtam.l.Papinianus
§.4.autem.& §.quoniam autem quarta.ff.de inoff. teſt.
ergo impoſſibile eſt,quod ante mortem aſſignetur ,cũ
quantum aſſignandum ſit,ignoretur,& quotidiè,vt pa
ter ad ſenſum,poſſit augeri,& etiam minui patrimoniũ
l.ſi defunctus.C.arbitrium tutelæ.Tenendo illam par-
tem ad d.l.Imperator.ff.ad Treb.reſponde,quod loqui
tur in fideicommiſſo à patre poſt mortem ſuam filio
reſtituendum,quod ſi dolo malo vel aliter pater diſſipa
ęre ac prodigere incipiat , meritò ei auffertur & maturať
reſtitutio,etenim quaſi hac tacita lege & conditione ſi
bi id fideicommiſſum à teſtatore datum fuit, vt eo uti
frui poſſet,integrum illud filio ſuo vtcunque ſui iuris
effecto reſeruaturus.vnde nõ eſſet ferendus , ſi circa id
malignaretur,arg.l.vnicæ.§.his ita.C.de cad.toll.diuer-
ſum eſt in bonis proprijs ipſius patris nulla lege ab alio
acceptis.Et eadem ferè ſolutio accommodatur ad d.l.ſi.
vbi adhuc.C.de iure dotium.Nam cùm primùm mari-
tus res dotales prodigere cœpit,æquum eſt,vt ab eo ab
ſcedant,adq́ue vxorem reuertantur , quia licet illarum
dominium ineunte matrimonio haberet.l. doce ancil-
lam.C.de rei vend.tamen id dominium reuocabile eſt
ad vxorem ſoluto matrimonio reuerſurum,vt per totũ
ff.ſol.matrimonio.& C.eo.tit.unde in tali dominio re-
uocabili ceſſat integerrima illa libertas alienandi & pro
digendi,quæ adeſt in dominio irreuocabili,vt in l. fi.§.
ſin autem ſub conditione.C.communia de legatis.l. pe
to.§.prædium.ff.de le.2.l.vnum ex familia, per totam e.
tit.d.l.Imperator.l.fi.C.de legatis.l.quoties.C.de doną.
quæ ſub modo,per totum.ff.de in diem adiect.per totũ
ff.de lege commiſſ.iuncta l.nemo.ff.de pact.& l. ſed & ſi
lege.§.conſuluit.ff.de pet.here.l.in re mandata.C.man-
dati.l.non vſque.ff.ſi à parente quis fuerit manumi. Et
7 cùm ad tollendam conſequentiam ſufficiat dare vnam
inſtantiam.Gloſ.in l.ſi creditori.ff.de ope.noui nunc. q̃
communiter approbata eſt,vt patet ex relatione laſ.ibi,
& inter dominium reuocabile,& dominium irreuocabi
le ſunt non paucæ differentiæ,vt in dd.ll.legibus,ſuper-
eſt vt argumentatio Doct.contrariam partem tenen-
tium de d.l.vbi adhuc,& d.l.Imperator.ad ſpeciem no-
ſtram minimè procedat.Pro nobis etiam facit,quia ne-
ceſsitas legitimæ relinquendæ non iuris naturę eſt, ſed
iuris tantum poſitiui,vt ex communi opinione diſſerui
mus de ſucceſſ.creati.li.2.§.20.nu.296.cum ſeq.Pro no
8 bis,quia viro etiam libidinoſè, & prodigaliter viuenti
non datur curator,nec adimitur teſtandi libertas,vt eſt
communis opinio,quam tenent Speculator de actore.
§.item opponitus contra actorem,verſ.ſed nunquid lu
xurioſo.& add.ad Bald.in l.ea lege.nu.20.C.de cõd. ob
cauſam.Ioannes Bapt.Peruſi.de arbitris.li.2.cau.14.ce.
1.Abb.Barb.Fely.& alij in c.paſtoralis,de re iudi. Ripa
in l.is cui bonis.nu.18.ff.de verborum obligationibus.
Io.Lupus de donat.inter virum & vxorem.§. 21.num.
23.in c.per veſtras.Fran.Aret.in d.l.is,cui bonis , col.fi.
Albericus & Cumanus in l.& mulieri.ff. de curatore fu
rioſi.Decius in d.c.Paſtoralis.Gomeſius Aries in l. 13.

Taur.

Tauri.col.1. Antonius Gomeſius in Taurina l.14. nu. 14. num.14. licet contra hanc communem concluſionem & malè teneant Segura in d.l. Imperator. num.137 Glo. in l.ſi quis cum ſciret. verb. luxurioſo. ff. de vſu cap. pro empt. Bal. in l. ea lege. n.20. C. de cund. ob cauſam & hac de re per Pinellum de bonis mater. l.4. ad finem. Cũ ergo viro, qui ſua bona prodigebat, curator non detur, ne ei rerum ſuarum adminiſtratio turbetur, aut minuatur, vt etiam probatur in d.l. ſed & lege. §. conſoluit. ff. de pet. hær. ſupereſt vt filius ab eo non poſſit in vitã exigere legitimam (vt probatur) indebitam, quia ſi exigere poſſet, non tantùm adminiſtrationem bonorum ei turbaret, ac minueret, ſed etiam ipſam rerum ſuarum proprietatem adimeret, vel ex parte minueretur, quod longè durius ac deterius eſſet.

Huic proxima eſt quæſtio illa, an prodigo exemplaris ſubſtitutio fieri poſſit? & fac ſecundum quoſdam
9 talem regulam. Exemplaris ſieri poteſt prodigo, cui à iudice bonis interdictum eſt iſta eſt communis opi. ſecundum Paul. in l. humanitatis. C. de impub. quam ipſe quoque ſequitur etiam, & dicit communem opi. Corn. ibid. col.1. ſequitur, & dicit communem opi. Couarub. in c. Raynucius. §.6. in princ. extra de teſtam. ſequitur, & dicit communem opin. Corraſ. in d.l. humanitatis. n. 11. ſequitur & dicit cõem opin. Alciatus in d.l. ex facto. ff. de vulg. in princip. ſequitur Imola in d.l. ex facto Idem Imola in d.c. Raynucius. in materia exemplaris ſubſt. Salicetus & Bald. in d.l. humanitatis licet contrarium teneant Ang. in d.ca. Raynucius. poſt Cynum & Iacob. de Aretin. ſecundum Alex num.40. in d.l. ex facto. qui tamen communem opinio. ſequitur, & firmat eſſe communem, & communem opinion. ſequitur. dicitque communem Decius num.6. in d.l. humanitatis. poſt Nicola. de Neap. in §. qua ratione. in l. de in l. de pupill. ſubſt. & communem opi. ſequitur Iaſ. in d.l. humanitatis. col.1. in fi. licet contrarium tenuerint Cynus & Alberi. ſecundum eum, & communem opi. ſequitur & dicit communem Iaſ. in d.l. ex facto. num.39. poſt Ioannem Fabrum in d. §. qua ratione. Imol. in d.ca. Ray. Alber. ĩ rub. ff. de vulga. Bal. in d.l. humanitatis. quos Iaſ. allegat. & communem opi. ſequitur Bal. in d. tract. exempl. ſubſt. nu.14. idem Politus num.10 in eod. tra. & Zaſi. in eod. tra. num.3. poſt Bart. in d.l. ex facto. num.28. ſequitur ibi. Ripa. num.80. vbi etiam dicit eſſe communem opi. Iaſ. num.9. in l. is, cui bonis, ff. de verb. oblig. Sed nobis ſemper placuit op. Cyni, & Alb. & Raynerij, & Gui. de Cune. quos refert Bar. in d.l. ex facto. num.28. Contra communem moueor, Primò per d.l.1. ff, de teſt. Secundo p d.l. captorias. ff. de hær. inſt. d.l. captorias. C. de teſt. mil. Tertiò, quia beneficium non confertur in inuitum. l. inuito. ff. de reg. iu. Quartò per totum. C. de rebus ali. nõ alienandis. Quintò per l. fin. C. de pact. cum famil. Sextò, quia in re dubia quiſque vetare videtur, ne aliter de rebus ſuis diſponat. Septimò per l. quia poterat. ff. ad Treb. l. quia autem in pri. & §.1. ff. quæ in fraud. cred. & denique per omnia reliqua fundamenta, per quæ tenuimus infrà proximè qđ ſurdo & muto exempl. fieri nõ poteſt. Nam pro nobis ſtat regula ſanctil. & multipliciter probata. nec exceptio Doct. vlla lege, vllaue ratione probatur ſatis concludenter. Denique pro nobis eſt rõ cui non cadit reſponſum. nam cum d.l. humanitatis. & loquatur, non etiam in prodigis, ſequitur quòd §. qua ratione, in furioſis etiam vel mente captis ad prodigos trahi non poſſunt, niſi ex identitate, vel paritate rationis, quod fatentur etiam omnes qui communem opi. tuẽtur, & docet late Iaſ. poſt alios in auth. quas actiones. C. de ſacro. eccle. ſed in prodigo non eſt paritas vel identitas rationis vt probabo, ergo ad eum d.l. trahi non poteſt. quod non ſit paritas rationis, probatur expreſſim in l. in negocijs. ff. de regu. iur. iuncta l. is. cui bonis. ff. de verb. obli. vbi furioſus & mẽte captus nil poſſunt acquirere, prodigus autem poteſt, quia prodigus non tam ratione & intellectu orbatus eſt, quam furioſus vel mente captus.

Denique teſtamẽtũ, quod prodigus fecit antè, quam ei eſſet bonis interdictum per iudicem valet. l. is cui l. ff. de teſt. vnde conſtat quod habebat intellectum nã alias nõ valeret, vt in l.1. ff. de teſt. ſicq; nõ exæquatᵉ furioſo, vel mente capto. in ſumma etiam notoriè prodigus qđ contraxit & alienauit ante interdictionem valet, ſecundum communem opinionem, quã tenuerunt Bar. Bal. Ang. Paul. & Romanus in l. is, cui bonis. ff. de verb. oblig. quã opin. communiter approbatam dicunt ibi Areti. Alex. & Iaſon. num.9. ergo vitium prodigalitatis non impedit nec arguit omnimodam dementiam, quæ ſine dubio vt exemplaris fieri poſſit, deſideratur. Poſtremò prodigus magis adulto, quam pupillo, vel mente capto æquiparatur, vt eſt tex. in l. ſi curatorem. C. de in integ. reſt. Iaſ. in d.l. is, cui bonis. num.8. ff. de verb. ergo ſi aliquando homini ſanæ mentis, nunquam autem furioſo vel mente capto, quonammodo poſſemus d.l. humanitatis ad prodigum trahere, quæ vt ad eum extenderetur, oporteret quando omnimodo ſemper & inuiolabiliter prodigus furioſo æquipararetur, vt diſſeruimus in illa q̃ſtione. An hodie furioſo de iure communi poſſit fieri exemplaris. Denique licet per aliquas ll. prodigus aſſimiletur furioſo, quando agitur de rerum ſuarum effuſione vitanda, tamen ſecus ſi ageretur de rerum ſuarum effuſione, vel alienatione, concedenda & admittenda. ita procedit quidquid per tenentes communẽ opin. adducitur, & iura quæ adducit Iaſ. num.8. in d.l. is. cui bonis. ff. de verborum obligatio. lege prima. ff. de curat. furi. legee prima. Codice eodem. l. ſi prædia. ff. de rebus eorum. Pro nobis etiam facit quod exemplaris non ob hãc ſolam rationem inuenta fuit, quod is cui ſit teſtari non poſſit, ſed ob hanc etiam quod ad corporis ſui tutelam pertineat, argu. §. ſi autem ita formidoloſus. Inſtit. de pupil. l. conſ. ff. de curat. furioſi. ergo licet is cui bonis interdictum eſt, non poſſit teſtari, l. lege is cui lege. ff. de teſtamen. non ſequitur propterea quod poſſit accipere exemplarem ſubſtitutũ, cum illo non egeat ad ſui corporis tutelam, quod multum in conſideratione eſſe debet. ſicque cum in prodigo ceſſet illa ratio, q̃ in furioſo adeſt, non eſt cur fiat extenſio legis ad caſum in quo eſt minor ratio, vel non ſunt tot rationes ar. l. q heredi plures. ff. de condi. inſtit. Pro nobis ratio efficax, nam ſi homini ſanæ mentis vtcunque corporis infirmi liberum eſt re ſua vti, & etiam prodigaliter abuti. l. ſed & lege. §. conſoluit. ff. de pet. hæred. etiam in præiudiciũ patris manumiſſoris. l. non vique. ff. ſi à parente quis fuerit manumi. quanto magis id licebit ceſſante alterius præiudicio, alter enim is prodigus quaſi equitem dorſo, aut frænum ore (beſtiarum de more) ferre cogeretur, hunc ſubſtitutum ferendo, pro nobis bonus tex. in l. ſi. §. & magis. verb, prodegiſſet. ff. ſi quid in fraudem patr.

Quid ergo in muto & ſurdo? & fac ſecundum quoſ-
10 dam talem regulam. Exemplaris † fieri poteſt muto & ſurdo, id eſt, ei qui vtroque morbo laborat, ſi muti, & ſurdi, ſicque teſtari non poteſt, ita tenet & dicit communem eſſe opin. Paul. in d.l. humanitati, ſequitur & dicit communem opin. Corral. ibidem numer.3. ſequitur & dicit communẽ opin. Couarub. in c. Raynucius. §.6. in princi. extra de teſtamen. hanc opin. ſequitur & dicit communem Alexand. in l. ex facto, num.40. ſequitur etiam Imola in d.c. Raynucius. in materia exempl. idem Imola in d.l. ex facto. licet in d.c. Raynucius, contrarium teneat Ioan. Andr. poſt Cynum & Raynuciũ; quos ibi ſuprà, allegat Alexand. & Angel. in d.l. ex facto

Idem

Idem Ang. in d. l. humanitatis. licet ibid. Salic. teneat cõmunem opin. ſequitur Decius num. 6. in d. l. humanitatis. poſt Nicol. de Neap. in § qua ratione. Inſti. de pupil. ſubſt. & communem opinionem ſequitur Iaſ. in d. l. humanitatis, col. 1. in fin. licet ſecundum eum contrarium tenuerint Cynus ibi & Albericus. & communem opin. ſequitur, & dicit communem Iaſ. in d. l. ex facto. nu. 39. poſt Io. Fab. in d. §. qua ratione. Bal. in d. l. humanitatis. Alber. in rep. rubr. ff. de vulga. & cummunem opinionẽ ſequitur Bald. nu. 14. in d. tract. exempl. ſubſt. Idem Poh. nu. 10. in eod. tract. & Zaſi. in eod. tract. nu. 3. poſt Bar. in d. l. ex facto. nu. 28.

Sed nobis ſemper placuit opin. Io. And. Cyni, Ange. Rayn. & ſequacium contra communem: mouemur per regulam tex. in l. capratorias. C. de teſtam. milit. l. captorias. ff. de hær. inſtit. cum ſimil. à qua regularis caſus, de quo loquimur, nullibi reperitur exceptus, nec per viam extenſionis induci poteſt, cùm ſit in hoc caſu lõgè minor ratio, quàm ſit in mente captis. Mouemur ſecũdò per l. fin. C. de pact. ibi, quare enim quodam viuente & ignorante de rebus eius quidam conueniunt, & per totum titulum C. de reb. alien. non ali. & quia in re dubia quiſquam vetare videatur, de rebus ſuis alter diſponat, vt ff. de furtis. l. e, qui vaſ. quid enim magis inhumanum magisque impium & penè ridiculum eſſe poteſt, quàm permittere vt de omni ſubſtantia, cenſu fortuniſque hominis ſanę mentis alter eo ignorante vel inuito diſponat. Etenim ſi homini ſanæ mentis hæreditas opulentiſſima relinquetur, is cogendus non erit, vt eam acceptet. vt in l. quia, in prin. ff. quæ in fraud. cred. l. quia poterat. ff. ad Treb. hoc amplius etiam legatum opulentiſſimum quod omni careat moleſtia & ſolicitudine, non cogitur quis acceptare, etiam ad petitionem eorũ quorum intereſt, quales ſunt creditores eius, cui tale legatũ hæreditaſve delata fuit, vt d. l. quia autem. §. 1. quãto minus in ſpecie noſtra cogendus erit homo ſanę mentis vt inuitus (quod ſemper præſumitur, vt d. l. qui vas) ſubſtitutum exemplarem accipiat. Denique vulgaris regula eſt, quod beneficium non confertur in inuitum. c. in inuitum, de reg. iu. in 6. cum ſimil. l. qui abſent. ff. de don. traditur per Rip. Iaſ. & alios in rub. ff. de verb. obl. Quid ergo magis ridiculum quàm dicere, quod homini ſanę mentis ſe inuito vel ignorante, imponatur ſubſtitutus exemplaris prætextu beneficij, cum id beneficium non ſit certum & indubitatum, cùm poſſibile ſit ꝙ ſubſtitutus ipſius vitæ inſidietur, dum eius captat hæreditatem, arg. ſtipulatio hoc modo. ff. de verb. ob. l. fi. C. de pact. c. de teſtanda. & c. ne captandæ. de cõcel. præ. in 6. l. cum proponas. C. de pact. l. de fideicommiſſo. C. de tranſa. l. pactum dotali. C. de coll. l. 1. in fi. ff. quib. & indig. l. quidam in iure. §. fi. ff. de donat. ſi ergo beneficium certũ & indubitatum in hominem ſanæ mentis inuitum nũquàm confertur, quanto minus id beneficium exemplaris ſubſt. ꝙ licet inſpecta legis cenſura beneficium ſit, tamen non eſt ita certum & indubitatum, vel melius exẽplaris ſubſt. licet in mente captis ſit inſpecta legis cenſura, beneficium tamen indubitanter in homine ſanæ mẽtis eſſet maleficium, læſioque enormis, impia, inhumana nefanda. Nec dubium eſt, quia ſurdus & mutus ſit hõ, vel eſſe poſſit ſanæ mentis, non ſecus quam ſi illis morbis careret, vt probatur in d. l. diſcretis. C. qui teſta. fac. poſſ. melius in d. l. ex facto. ff. de vulg. denique bñficiũ licet in hominem ſanæ mentis inuitum non conferatur, ter in impuberes vel puberes non ſatis ſanæ mentis etiã inuitos confertur. Hinc eſt quòd tutores dantur impuberibus etiam inuitis, curatores autem adultis inuitis non dantur. in prin. & per totum Inſt. de tut. & per totum de curato. Hinc eſt, ꝙ prohibitio alienationis facta ſine cauſa, vel cum cauſa, quæ ſolius prohibiti vtilitatem reſpicit, quia habet vim conſilij & beneficij, non valet in homine ſanæ mentis. l. filius fam. §. diui cum materia. ff. de leg. 1. valet tamen in impubere, vt l. 2. C. de vſu cap. pro emp. & in mente capto, vel minus induſtrioſo. l. Titio centum. in prin. ff. de cond. & dem.

Tenendo hanc partem contra communem, q̃ apud me veriſſima eſt, parum quenquam mouere debet fundamen. Doctorum ſic arguentium: Exemplaris fit eis, qui morbi cauſa teſtari non poſſunt. §. qua ratione. Inſt. de pupil. & dict. l. humanitatis. ſed ſurdus & mutus morbi cauſa teſtari nequeunt. d. l. diſcretis. ergo ſurdis & mutis poterit fieri exemplaris. Sed reſp. in forma: Dũ dicitur exemplaris fit eis, qui morbi cauſa teſtari non poſſunt, falſum eſt, ſic indiſtinctè, nam licet fiat eis, qui furoris vel dementiæ cauſa teſtari non poſſunt, non tamen fit eis, qui morbi corporalis cauſa teſtari non poſſunt, qualis eſt morbus ſurdi & muti, nec vlla lege cõtrarium, vllave ratione induci potuit. Et ſatis ridiculum eſt de morbo animi, in quo fundatur exẽplaris, vt d. §. qua ratione, & d. l. humanitatis. arguere ad morbum corporis, qualis eſt morbus ſurdi & muti. Poſtremò teſtamentum eſt voluntatis noſtræ iuſta ſententia. l. 1. ff. de teſtamentis. ergo in eo, qui eſt compos animi & voluntatis ſuæ, ſi alius ſe inuito vel ignorante teſtaretur, certè id teſtamentum non eſſet.

Nec ad rem pertinet quod lex ex paritate rationis extendatur. Nam reſp. quod hic nõ eſt paritas rationis, vt proximè dixi, id quod latius dixi in illa quæſtione, an hodie furioſo exemplaris fieri poſſit de iure communi, vbi videas. Præterea quod tenẽtes communem opinionem ſecuri exiſtimant exemplarem vnica hac ratione niti, quod morbi cauſa demens teſtari prohibeatur, id verum non eſt, nam etiam propter ſalutem ipſius, cui fit, inuenta eſt. arg. §. ſin autem formidoloſus. Inſtit. de pupil. l. conſilio. ff. de curat. furioſi. quæ ratio ceſſat hic, ergo, &c. l. quam hæredi plures. ff. de cond. Inſt. Pro nobis. l. ſed & ſi l. §. conſuluit. ff. de pet. hæred. l. non vſque. ff. ſi quis à parem. fuer. man. l. 1. §. & magis. verb. prodegiſſet. ff. ſi quid in frau. patr. vt ſuprà induximus.

Stat ergo filium non poſſe legitimam petere viuo
10 patre. limita, niſi ſi pater monachus fieret. nam tunc ſtatim legitimam poſſet petere, patris morte non ſpectata. Ita Abb. in c. cum ſimus. poſt Ioannem Andreæ de regularibus. Gloſſa. quam alibi non eſſe, firmat Abb. ibi in capitul. tranſmiſſi. qui filij ſint legitimi. & eſt ſingul. teſte Aretin. in l. 1. nu. 6. ff. de teſtamentis. tenet Bald. in auth. ſi qua mulier. C. de ſacroſanctis Eccleſijs. col. fin. Corſetus in ſin. verbo, legitima. Bald. Nouellus de dote, parte 1. col. 3. qui ait, hãc eſſe communem opinio. ſequitur Couarub. de teſtamentis. c. 3. n. 7. Iaſ. in authen. nouiſſima. C. de inoff. teſtam. nu. 8. verſ. limita tñ, qui dicit ſe dubitare. Segura in l. Imperator. n. 123. ff. ad Treb. Bar. in d. auth. Si qua mulier. Paulus in authentic. nunc autem. C. de epiſcopis & clericis. nu. 3. Rodericus Suares allegatione 20. col. 1. & eſt communis opin. Canoniſtarum ſecundum Iaſon. n. 51. in d. authent. ſi qua mulier. vbi Paulus & Ancharanus in d. cum ſimus, Romanus in l. ſi cum dotem, in princi. ff. ſolu. matri. Ananiã in c. 2. col. fin. de delictis puerorum. Abb. in c. Raynucius. ad finem de teſtamentis. Pyrrhus poſt conſuetudines Aurel. c. 2. col. 4. Contrariam partem tenent Petrus, Cynus, & Salicetus col. ſi in d. authentica, ſi qua mulier. Et Salicetus firmat ibi hanc eſſe communem opinionem. Sequitur & dicit communem Fulgoſius ibi col. penu. ſequitur & dicit communem Iaſ. ibi, num. 50. Bald. in c. ſi pater. col. fin. de teſtamentis in ſexto. Alexãder in d. l. ſi cum dotem, in principio. nu. 33. Felinus in c. in præſentia, de probationibus. num. 56. vbi Decius num. 67. dicit eſſe veriorem & communem. Pyrrus de

ſuitate.

ſuitate q.4.num.8.Gulielmus Benedictus in cap.Raynucius,de teſtamentis.verbo,mortuo itaque.num.299. Didacus Peres ad Seguram,vbi ſuprà,num.123.Qua de re vide Bart.Veronen.con.26.quidam Ioan.de Anania conſ.87.circa.Ludoui.Roma.conſ.237.oppoſitionem & conſ.268.in caſu.& conſ.292.pro habendi,& conſ. 292.circa declarationem.Philippus Dec.conſ.86.viſo puncto.& conſ.419.viſo eleganti.& conſ.159.caſus.Panor.conſ.44.par.2.& conſ.104.pro euidentia.par.1. & conſ.88.videtur.par.1.& conſ.63.veritas.parte.2. Barthol.conſ.13.ex facto.Card.Zaba.conſ.28.quidam frater & 152.nimis grate.& 144.ſtatuto ciuitatis.Fede. de Sen.conſ.57.Titio exiſtenti.Maria.Soz.conſ.13.præſens conſultatio.Bal.cõſ.8.mulier.parte 5.& conſ.280. parte 1.& 248.quæritur.parte.2.

Quid dicendum? Et ſanè harum partium vtra receptior ſit,nõ facilè dignoſces. Verùm(vt nobis videtur) longè verior eſt pars negatiua,vt non ſtatim poſt patris monachiſmum filius legitimam petere poſſit, ſed demum poſt mortem ipſius. Quod primum probatur per generalitatem d.l.1.§.ſi impuberi.ff.de colla.bonorum.Deinde per d.l.non vſque.ff.ſi à parente quis fuerit manumiſſus. Tertio expreſſum videtur in l. Statius Florus.§.Cornelio Fœlici.ff.de iure fiſci.Quarto expreſſius in auth.ſi qua mulier.C.de ſacroſ. eccle. vbi patri monacho liberum eſt bona ſua quandiu vixerit, vt libitũ ei fuerit inter filios diſtribuere,ſcilicet illius auth. deſtructionem ergo non illico poſt monachiſmi interuentum ad legitimam aſſignandam compellitur. Ad idem tex.in corpore,vnde d.auth.excepta eſt. Quintò facit ratio generalis,quod ingenuis hominibus quamdiu vixerint liberum eſſe debet rerum ſuarum arbitriũ d.l.in re mandata.C.mand.l.ſed & ſi lege.§.conſuluit.ff. de per.hæred.Sextò facit,quia liberi ſi viuo patre legitimam nanciſcerentur,pigriores eſſent ad obſequium parentibus debitum,debitamque reuerentiam eis denegandam,quod ſatis abſurdũ eſſet.eſtque ratio ſatis cõſiderabilis,nam ideo dicimus vetitum eſſe pactum de non ſuccedendo inter patrem & filium,ne filius poſtq̃ iam è bonis paternis amplius nõ ſperat quicquam eius obſequium prætermittat,vt tradunt communiter Doctores in l.fin.C.de pact.Georgius Nata in capit.quãuis pactum,in materia pacti de non ſuccedendo pact. li. 6.Iaſ.in l.pactum dotali,de collat.io pri.vt ſuſius diſſeruimus de ſucceſſ.creatione lib.2.§.18.num.35.Septimò facit l.vnum ex familia,in princi.ff.de lega.2.vbi hęres,qui tenetur reſtituere vni ex filijs ſuis,cui ipſe elegit,mutare,& variare quoties voluerit,poteſt vſque ad mortem, ergo & arbitrium ſimiliter datum p d. auth. ſi qua mulier, vt pater monachus bona ſua diuidat iter filios vſque ad mortem curaturum eſſe, intelligendum eſt,non ſolum,ſi is pater monachus nondum ſemel elegiſſet,ſed etiam ſi ſemel & elegiſſet,& voluntatem mutare voluiſſet. Denique pro hac parte facit,quia viuentis non eſt hæres.l.qui ſuperſtitis.ff.de acqui. hæred.l. nec non.C.de capti.& quod nuptibus videretur filius, qui viuo patre ſolicitus eſſet de ipſius hæreditate.d.l.fi. C.de pactis.l.2.§.interdum.ff.de vulgari.eſtque feſtinatio improba,punibilis,& contra bonos mores.l.2.§.ſi.ff.quibus vt in dig.l.quidem in dig.l. quidem in iure. §. fin.cum lege ſeq.ff.de donati. faciuntque ferè omnia fundamenta quæ numerauimus ſuprà in quæſtione pcedente,quæ repetere non expedit.Eſtque regula pro hac parte,nec exceptio bene probatur,& regulis tenaciter eſt inhærendum,vt in l.1.vbi per Decium & alios ff.de regu.iur.

11 Tenendo hanc partem ad c.cum ſimus.de regularibus,in quo vnicum fundamentum,contrariam partem tenentium repoſitum eſt,reſponderi poteſt, parum facere obeſſe. Nã ſi pater & filius illegitimæ ætatis monachi ſimul facti fuerint,deinde filius monachiſmum reliquerit,tex.ibi ait,id ſibi liberum eſſe , & ne illa integra libertas vlla ex parte minuta , aut ne aliqua neceſſitate non ſolùm præciſa,ſed nec etiam cauſatiua, impedita videatur,& vult vt integrum ſibi maneat, adſeruatumque intelligatur ius ſuccedendi in bonis monachi patris.quo autem tempore ea ſucceſſio deferatur, ibi verbum nullum,ergo is caſus vt pote omiſſus remanet in diſpoſitione iuris communis.l.commodiſſimè.ff.de liberis & poſth.quod ius haberet vt ſuperſtites non ſit hæres vllus,aut vlla ſucceſſio delata videatur.d.l.qui ſuperſtitis ff.de acqui.hæredi.d.l.nec non.C.de cap.l.hæreditas.C.de pact.conuentis.l.hæreditas. ff.de verborũ ſigni. Idque comprobatur ex verbis illius tex.quæ ita habent liberum ſibi erit eum dimittere,& bona poſtulare.Illa enim verba , quæ ſibi ex ſucceſſione proueniunt, proueniré intelligenda ſunt tempore , quo ex lege ea ſucceſſio defertur.l.cum moritur is cuius de ſucceſſione agitur,non anteà.Nam qualitas adiuncta verbo debet intelligi ſecundum tempus verbi.l.in delictis §.extraneus.ff.ſi ex noxa.cau.agatur.Barthol.& communiter Docto.in l.ex facto,in princip.ff.de vulga.l.6. ff.de lega.1.Nec dicatur æquum videri,vt filius viuo patre monacho legitimam poſſit petere. nam verius eſt longè æquius eſſe,vt ſpectet,per iura ſupra dicta,præſertim cum interea ex bonis paternis ſit pro modo facultatum alendus l.ſi quis è liberis,in princ.& in §.alimenta.ff.de liberi agnoſcendis.

Hęc procedunt in reliquis monachis,præterquam in Minoritis,quia hi cùm nihil ſuum haberet poſſint in communi,neque etiam in particulari,clem.exius.de verb.ſign.ſtatim poſt monachiſmum pro mortuis habentur,& conſequenter poſſunt filij petere legitimam patris monachi,morte non ſpectata.Ita tenent Abbas in c.in præſentia.de probati.Barthol.in d. auth. ſi qua mulier.Idem Barthol.in tract.Minori.par.4.verſ.iſti ét hæredes.Ang.& Alexand.in l.ex facto.§.ex facto.ff. ad Treb.Decius num.67.verſ.prædicta concluſio.in d.c. in præſentia.Alexand.conſ.13.circa primum dubium lib.3.col.2.Sed licet iſta ſit communis opinio,dubia tamen mihi ſemper viſa eſt,per pleraſque earum rationũ & legum,quas ſupra retulimus,præſertim per d.l.vnum ex familia.ſuprà allegata, iuncta d.auth. ſi qua mulier. Nam cùm ſit patri monacho facultas bona ſua inter filios diſtribuendi,& interea alatur ex ipſis bonis,pater non eſt præcipitandus vt inuitus faciat ante tempus illam diſtributionem, pręſertim cum mortes ciuiles, morti naturali non æquiparentur,niſi in caſibus a iure expreſſis, Quid enim ſi viuo patre vn9 aut certi ex filiis decedant?certè cùm is non ſit in numero filiorũ huius monachi connumerandus,in debitè legitimam reciperet,eamque fratribus eius hæres ſi filius non eſſet, reſtituere teneretur. Nam ſi ſub conditione relicta nõ tranſmittuntur ad hæredes.l.vnica.§.ſin autem aliquid ſub conditione.C.de cad.toll.l.ſi ita ſcriptum.l.ſub diuerſis.ff.de condit.& demonſt.quanto minus tranſmittetur hæc hæreditas patris monachi viuenti,quæ filio, qui patri non ſuperuixit nec purè nec etiam ſub conditione relictæ fuiſſet?tutius eſt ergo patris monachi mortem naturalem ſpectare,& interea eius bonis pro induſtrioſo vti frui,idque pati ad vltimum vſque vitæ ſpiritũ facultatem diſtribuendi,variandi,eligendi præterendi, voluntatiſque mutandæ intactam (ex permiſſione d auth.ſi qua mulier)reſeruare.

SVMMARIVM.

1 *Fructus reſtituuntur,quando donatio vt inofficioſa reſcinditur*

ſcinditur, contra doct.

2 *Fructus reſtituuntur, quando donatio euaneſcit ob modum non impletum, contra nouiſſ.*

3 *Fructus reſtituuntur, cum pater, qui filio legitimam in vita tradiderat, eam reuocauit, contra nouiſſ.*

4 *Donatio inter virum & vxorem non æquiparatur donationi, quam facit pater filio, contra Doct.*

5 *Fructus reſtituuntur, cùm rem legatam, quam in vita tradiderat, reuocauit, contra nouiſſ.*

6 *Fructus veniunt in reuocanda donatione inofficioſa, contra Doct.*

7 *Fructus triennio præſcribuntur.*

8 *Fructus an poſt triennium ſint reſtituendi.*

CAPVT XXXVIII.

CEnteſimo trigeſimo tertiò colligitur quare ſi ſub modo quid cui donaui, nec donator modum expleuit, teneatur fructus perceptos cum ipſa re reſtituere, vt proximè ſubijciam. ratio enim eſt, quia vt reliquos principes, ita & leges imperium acceperunt, vt prodeſſent, non vt nocerent (vt habet noſtra principalis ſententia) nocerent autem ſi permitterent vt donatarius ille ex ſua perfidia modi ſuſcepti & non impleti lucrum faceret, per quod & naturale ius, quo iubemur placita ſeruare, violaretur, & ex perfidia ſua lucrum ille aſſecutus nequior fieret, inuitaretur que ad delinquendum, contra l. 1. ff. de pact. l. ff. de conſt. pec. c. 1. de pact. ext. cum Gloſ. in l. ſcire. C. vt in poſſ. lega. l. 4. C. de iure iur. l. fin. C. de fideicomm. In contrarium tamen videtur ſe habere receptiorem opinionem in iſto articulo, quàm in illo, an cùm donatio reuocatur tanquam inofficioſa ſit res donata cum fructibus reſtituenda, & quid quando legitimam filio tradidit in vita, & poſtea pœnitentia ductus reuocauit eam. Ideo
1 ex profeſſo quæro, † ſi filio meo feci donationem inofficioſam, & poſt mortem meam reliqui fratres, per titulum C. de in offi. donat. eam reſcinderent, non ex toto, ſed tantùm vſque ad debitum bonorum ſubſidium an fructus quoque cum rebus ipſis ſint reſtituendi, quatenus ea donatio menſuram vel modum & quantitatem à lege permiſſam excedit, & quatenus reſtituatur; Qua in re Boerius aurea deciſio. 98. Segura in l. 1. §. ſi vir. numero 77. vbi etiam Didacus peres eius additionator. ff. de acqu. poſſ. Gomeſius in l. 27. Taurina numer. 8. tenent generaliter fructus non reſtituendos, per Flo. in l. generaliter. §. planè. ff. de fideico. liber. dum ait; fructus rem donatam non augere. Id quod tenet etiam Franc. de Ripa in l. ſi vnquam. q. 40. C. de reu. don. & ib And. Tiraq. verb. reuertatur. num. 228.

Sed contrarium, vt cum fructibus ea donatio inofficioſa ſit reuocanda, quatenus inofficioſa fuit, longè verius eſt intelligendo de fructibus perceptis poſt mortē patris donantis. primò per l. 1. C. de fide inſtrument. & iure haſ. fiſc. libro 10. ſecundò per l. quòd ſi minor. §. reſtitutio. ff. de minoribus. l. patri. §. primo. l. minor viginti quinque annis cui fideicommiſſum, eodem titu. in quibus iuribus cùm minor ad rem ſuam recuperandam reſtituitur; fructus quoque recuperat. Tertiò idem eſt & in ea reſtitutione, quæ maioribus vltra dimidiam iuſti pretij læſis conceditur, per l. 1. ſi maior factus alienationem ratam habuerit. Quartò idem eſt in regreſſo, qui ad rem ſuam ſine iudicis decreto alienatam minoribus conceditur. l. ſi prædium. C. de prædi. minorum l. 2. C. ſi quis ignorans rem. minoris eſſe. Quintò idem eſt in reſciſſione, quæ fit per querelam inofficioſi teſtamenti. nam & tunc non ad hæreditatem tenet, ſed ad eius quoque fructus reſtitutio datur & regreſſus. l. ſi ſilio. §. fin. ff. de inoffic. teſtam. Sextò per l. in condemnatione. ff. de reg. iur. l. videamus. 2. §. in Fabiana. ff. de vſuris. vbi generaliter omnis reſtitutio fructuum quoque recuperationem inducit, non ſecus quàm ipſius rei principalis, & meritò, Nam vtrobique par ratio eſt ſaltem, quatenus poſſeſſor ille illis fructibus locupletior effectus eſſet. Septimò per l. cum autem. §. cum redhibetur. l. quod ſi nolit. §. fin. ff. de ædili. edict. & d. § in Fabiana vbi cùm animal morboſum redhibetur, etiam ſi redhibitio fiat ſine culpa vlla venditoris, qui vitium animalis ignorabat, iuxta l. 1. §. cauſa. ff. de ædil. ed. adhuc tamen animal reſtituitur cum fructib. & partibus ipſius, licet emptior ipſius dominium, & iuſtam poſſeſſionem, & titulum nō ſolū legitimum, ſed etiam oneroſum haberet. Octauò idem in reſtitutione, quæ fit per titulum ff. de lega. commiſſ. per l. 3. eo. tit. Nonò idem in reſtitutione, quæ fit in terminis totius tituli. ff. de in diem addictio. per l. item qđ dictum. & l. Imperator. ff. eo. Decimò & idem & in terminis totius tituli. C. & ff. de condi indeb. nam & tunc res reſtituitur cum fructibus, & ferè viginti alia ſimilia congeſſimus ſuprà c. 71. n. 3. cum ſeq. & c. 70. n. 12. ex quibus huius partis veritas redditur pluſquàm manifeſta, præſertim per d. l. ſi ſilio. §. ſi. iuncto tit. C. de inoff. don. Nam querela inoffic. donatio. ad ſimilitudinem querelæ inofficioſi teſta. inducta fuit, ijſdemque iuris regulis trutinatur. Vnde vt in querela inoff. teſtamenti fit reſtitutio cū fructibus, ita & in querela inoffi. donationis. Et ad Gl. d. l. generaliter, reſp. vt docemur in ſi. q. ſeq. & in d. c. 70. nu. 12. & donatio inter patrem & filium ſa. licet regulariter non valeat. l. donationes, quas parentes. C. de don. inter virum & uxorem, valet tamen ſi fiat filio emancipato. l. ſi emancipatus. C. de donat. l. 2. C. de inoffic. donati.
2 Sicque ſi filio meo emancipato donaui & tradidi aliquem, & donationi certum modum appoſui, quo nō impleto venit donatio reuocanda. l. fin. C. de reuo. don. & ferè per totum. C. de don. quæ ſub modo. Quæritur an tunc fructus cum ipſa re donata repetantur, & ſint reſtituendi? quod negat Didacus Segura in §. ſi vir. l. 1. ff. de acqui. poſſ. num. 75. quod nouum, & ſingulare reputat ipſe per Gloſſ. l. generaliter. §. planè. verbo, ex aliqua cā, ad ſi. ff. de fideicomm. lib. quæ indefinitè ait, donatione reuocata fructus non reuocari. Sed hæc opinio vera nō eſt, quia omnis datio, traditio, vel donatio facta ob cauſam, cauſa ceſſante, & non impletâ, venit reuocanda, nō ſolùm quò ad rem principalem, ſed ēt quò ad fructus, per l. videamus. 2. in prin. ff. de vſuris. Secūdò vrget d. l. videamus, in 2. rñſo, vbi idē ait, ēt ſi per eū, qui dedit, ſteterit quo minus cā illa impleret, puta mulier viro futuro ob cām dotis res ſuas dedit, p eam ſteti quo minus nuptiæ ſequerentur, repetit rē cū fructib. non ſecus q̄ ſi p eā nō ſtetiſſet. Tertiò per l. ſi fundus, in prin. & ſ. leg. ff. de le. cōmiſſoria, vbi vēdidi tibi fundū hac lege, vt ſi nō ſolueres preciū, infra mēſem fundus eſſet inemptus, te in mēſem nō ſoluēre, dat rei & fructuū repetitio. Nec ad rē ptinet, q̄ ibi eſſet cōtractus emptionis, hic aūt donationis. nā ſanè qñ donatio non eſt pura, ſed facta ob cām, vel ſub mō, & ſic reſpectiua & veluti vtrinque obligatoria, idē in ea eſſe dēt quò ad ppoſitū quod foret in reliquis contractibus reſpectiuis. Quartò p d. legē in ſui rōne, dū ait, nō decere vt fructuū lucrū habeat penes emptorem, q̄ fidem feſellit. ſic & in ppoſito is donatarius fidē violauit, ergo penes eū lucrū fructuū habere nō dēt, nec refert fidē feſellerit, q̄a pecuniā habere nō potuit ad manus, an q̄a cū haberet, noluit numerare vt d. l. lege, in ſui gnalitate. Quintò à fortiori pbat. Nā & in donatione cā mortis repetunt̄ fructus cū ipſa re, ſi donationi cōualuerit, & pœnituerit, d. l. videamus. §. 2. 3. ergo multo magis ī ſpē nra, vbi non per pœnitentiam & variationem, vel factum donantis reuocat̄ donatio, vel datio, ſed per factum, vel non factum ſeu ceſſationē

donatarij. nam & qui ceſſat vel non facit, feciſſe videtur
vt per Decium in l. id quod noſtrum. ff. de reg. iur. Sex-
to facit, nam & cum redhibetur equus, vel ſeruus per
ædilitium edictum, veniunt etiam fructus d. l. videamus
§. 2. & fere per totam illam leg. Septimo per leg. 4. Impera
tor. & lege, quod dictum eſt. ff. de in diem adiect. Octa-
uo facit, nam & cum res, quæ indebite ſoluta eſt, repe-
ritur, fructus quoque veniunt reſtituẽdi, vt in l. ſi & me
& Titium. ff. ſi cer. pet. & d. l. videamus. dixi ſupra c. 63.
num. 39. cum ſeq.

Sed non dubium eſt, quin indebite donata res mane
ret penes donatarium, qui modum non impleuit, ergo
cum fructibus regenda eſt. Octauo per l. ſi fullo, & fere
per totum. ff. de conditione ſine cauſa. vbi licet cauſa eſ
ſet iuſta vel non iuſta, rem meam ad te perueniendi, ta-
men cum etiam ex poſt facto ceſſare cæperit, & redigi
ad non cauſam, æquum eſt rem cum fructibus reſtitui,
ne præter æquum & bonum cum iactura donantis dite
ris longe præter eius, vel contra eius intentionem. Ne-
que ad rẽ pertinet quod donatarius effectus fuerit do-
minus, ſicque in conſequentiam dominij fructus ſuos
fecerit. l. Herennius. 1. ff. de vſuris. Nam fatemur eũ fuiſ
ſe factum dominum fructuum, non ſecus quam ipſius
rei donatæ. at quia iam veluti ea donatione indignus fa
ctus eſt, vel ceſſat cauſa, propter quam ab origine factus
fuit illius rei donatæ dominus, & etiam fructuum, con-
ſequens eſt, vt tam res, quam fructus ad donatorem re-
uertantur, & reſtituãtur, cum par eademque ratio ſit in
fructibus reſtituendis, quæ eſt in re ipſa reſtituenda. Di
uerſum eſſe videtur, quando donatio propter ingratitu
dinem reuocata fuit, tunc enim fructus ante ingratitu-
dinem commiſſam percepti, non retrahuntur, quia ea
donatio non quaſi, vt ad tempus tantum, ſed quaſi vt p
petuo mãſura facta fuit, nec fuit reſpectiua ad aliquam
cauſam, vt in ſpecie noſtra. In ſumma pro opin. noſtra
faciunt plura quam viginti fundamenta, quæ poſuimus
ſupra c. 71. num. 2. cum ſeq. & c. 70. nu. 12. quæ repetere
non expedit, quibusq; hæc pars indubitata apparebit.

2 Filio † legitimam ſuam tradidi in vita cum incremen
to, & melioratione à lege permiſſa, quod facere poſſum
arg. tex. in l. cum quo, de peculio. §. fi. ff. ad leg. fal. Bal. in
rub. ff. de rerum diu. idem in l. nõ amplius. §. fi. vbi Alex.
& alij. ff. de lega. 1. poſtea pœnitui, & eam traditionẽ re-
uocaui. quæritur an fructus veniant reſtituendi cum ip
ſa re, quæ tradita fuit? & Didacus de Segora num. 54. vſ
que ad num. 110. in l. 1. §. ſi vir. ff. de acq. poſ. ait fructus
induſtriales non eſſe reſtituẽdos. Mouetur per l. de fru-
3 ctibus. ff. de don. inter virum, & vxorem. vbi fructus in-
duſtriales, quos ex fundo ſibi à marito donato vxor per
cepit, ſuos facit, nec eos reſtituit, licet ad fundi reſtitu-
tionem teneatur, vt ibi. Nec dubiũ, inquit, eſt, quin do-
natio inter patrem, & filium in poteſtate confirmetur
morte patris donantis, dum modo incipiat traditione;
non ſecus quã confirmatur donatio inter virum, & vxo
rem morte donãtis, ſi modo incæperit a traditione. l. do
nationes quas parentes. C. de don. in virum & vxorem,
cum ibi not. iuncta l. Papinianus. cum Glo. ff. de don. in
ter virum & vxorem, & quę tradit Segura, vbi ſupra. Ale
xan. in l. non amplius. §. fi. ff. de lega. 1. Ang. in l. 2. ff. pro
4 donatio. Bal. in l. 2. C. de inoffi. dona. Vnde † procedit re
gulariter arg. de donatione facta a patre filio in poteſta
te, ad donationem factam inter virum, & vxorem, ſecũ
dum Seguram, vbi ſupra, & Iaſ. in l. ſi pacto quo. C. de
pact. col. 2. Rom. conſ. 277. non eſt dubium. Sed iſthæc
omnia ſuſpecta ſunt, quia donatio inter virum, & vxorẽ
non eſt ſimpliciter vetita, ſed demum ſub duabus con-
ditionibus, nempe quod donator pauperior fiat, & do-
natarius diteſcat. l. ſi ſponſus. §. cõceſſa. l. ſi id quod. ff. de
don. inter virum & vxorem. At donatio a patre in filiũ
ſuum in poteſtate ſimpliciter vetita eſt, per d. l. donatio
nes quas parentes, vt per nos ſupra. §. 70. nu. 10. & cum
ad tollendam conſequentiam ſufficiat dare vnam inſtã
tiam. Glo. communiter app. vt apparet ex relatione Iaſ.
ibi in l. ſi creditori. ff. de ope. no. nuncia. ſequitur mini-
me valere arg. de dona. inter virum & vxorem, ad dona-
tionem de patre in filiumfam. & in quibus caſibus quis
habet aliquam rem reuocabiliter, & venit caſus in quo
eam tenetur reſtituere, in illis ſemper reſtituit fructus,
non ſecus quam ipſam rem principalem, vt plene doce-
mur per viginti fundamenta ſupra c. 71. nu. 2. cum ſeq.
quod obtinet etiam ſi is, qui reſtituit, haberet titulum
onerosum, & dominium, quanto ergo magis in ſpecie
noſtra, in qua filius nõ habebat titulum onerosum, ſed
lucratiuũ, nõ pmiſſum, ſed vetitũ, nõ dominiũ, ſed tm̃
poſſeſſionẽ. Et traditio poſſeſſionis ſibi a patre facta ad
hunc aliqd operatẽ, vt. ſ. ſic ea donatio morte patris cõfir-
maretẽ, q aliter ſine tali traditione minime cõfirmaretẽ e-
ius morte, & ſatis ſuperq. eſt, ſi id operetẽ abſque eo qđ
ẽt operetur qđ filius ille fructus ſuos faceret irreuoca-
biliter cõtra oĩa iura, quæ in ſpẽbus ſimilibus loquunẽ.

Hinc etiam apparet ſuſpectã eſſe opinionẽ eiuſdem
Didaci de Segura in d. §. ſi vir, col. 28. verſ. 5. facit quod
5 tenet. Dom ſentit, quod ſi † teſtator rem legatam tradi-
dit in vita ipſi legatario, legatũ reuocauit, quod fructus
interea a legatario percepti non reſtituentur, id qđ eſt
contra illa viginti fundamenta, quæ enumerauimus ſu-
pra c. 71. nu. 3. cũ ſeq. in quibus apparet, q ſemper reſti-
tuuntur fructus cum ipſa re principali, etiam ſi & domi
nium eſſet tranſlatum, & tranſlatum eſſet ex titulo one
roſo, & etiam ſi talis titulus ſui natura reuocabilis non
eſſet. Quanto ergo magis in ſpecie noſtra, vbi & titulus
eſt lucratiuus, & dominium vix eſt vt videatur tranſla-
tum, & ſuppoſito, quod tranſlatum eſſet, tamen non po
teſt, non videri eſſe reuocabile. Præſertim cum licet do
natio cauſa mortis incæperit a traditione, tamẽ ſi dona
tor, vel teſtator eam reuocauit, vel conualuit, cum re ip
ſa fructus quoque reſtituantur, vt in l. cum quis. ff. de
cond. cap. da. l. videamus. 2. poſt prin. ff. de vſur. in ſpecie
autem noſtra nullus negabit quin ſit par rõ, ergo & idẽ
ius. l. illud. ff. ad leg. Aqui. l. non poſſunt. ff. de legibus.

Hinc etiam apparet ſuſpectam eſſe opinionẽ eiuſdẽ
Didaci de Segura in d. §. ſi vir. col. 26. verſ. tertia erit cõ
6 cluſio. dum ait, quòd ſi † filio feci donationem inoſſicio
ſam, quam poſt mortem meam per querelam inoſſicio
ſæ donationis, reliqui fratres expugnarunt, quod tunc
fructus non ſunt reſtituendi, id quod quo ad fructus
poſt mortem meam præceptor (in quo caſu ipſe loqui
videtur) indubitanter verum non eſt, per iura, & ratio-
nes, & illa viginti fundamenta ſupra remiſſiue adducta,
& per l. filio. §. fi. de inoff. teſtam. ff. Nam cum reſciſſio
fit per querelam inoſſicioſi teſtamenti, tunc fructus cũ
re ipſa reſtituuntur, vt ibi: ſed cum querela inoſſicioſi
teſtamenti, & querela inoffic. donationis à pari proce-
dant, vt in l. 1. & per totum. C. de inoffic. don. ſupereſt,
vt vtroque caſu cum fructibus fiat reſtitut. In fructibus
tamen perceptis viuo teſtatore procedere poteſt, & ſi-
ne dubio opinione Seguræ, quia teſtator de illis potuit
& voluit libere diſponere. l. nũ vſque. ff. ſi quis a par. fue.
manu. l. 1. §. ſi impuberi. ff. de coll. bon.

7 Illud autem notandum eſt, quòd † fructus toto trien
nio præſcribuntur, ſecundum ipſum Seguram in d. §. ſi.
vir. col. 30. verſ. plus voluit Bal. quod & tenet Glo. Bar.
& Paulus in l. ſequitur. §. fructus. ff. de vſucap. Bald. in l.
1. col. 2. C. vſur. & fru. leg. Vnde ipſe Segura vult, quod
8 † in quibus caſibus fructus cum dominio ipſius rei prin
cipalis eſſent reſtituendi, in illis poſt triennium ceſſaret
fructuum reſtitutio, vtpote, iam præſcriptorum. Sed nõ
ineleganter contrarium defendi poſſet, vt etiam tunc
fructus

fructus reſtituantur. nam non bene ſequitur poſſeſſor q̃ ſiuit talium fructuum dominium, ergo non tenebitur eos reſtituere, quinimò in reſtitutione, quæ minoribus læſis datur, & in ea, quæ maioribus vltra dimidiam læſis conceditur, & in plerisque earum viginti ſpecierũ, quas enumerauimus ſuprà c. 71. num. 3. poſſeſſor habebat dominium tam rei principalis, quàm fructuum, & nihilominus utrunque reſtituere compellitur: ergo ſiue præſcriptione, ſiue alia quauis ratione dominium fructuũ quæſierit, reſtitutio eorum locum habebit, præſertim cùm ſi poſſeſſor rei principalis dominium habebat, fructuum quoque dominium vt haberet neceſſe eſſet. leg. Heren. ff. de vſuris. ſicque ceſſaret eorum præſcriptione l. ſequitur. §. ſana. ff. de vſucap.

S V M M A R I V M.

1 *Iudicis decretum ſemper præſumitur iuſtis ex cauſis interpoſitum, cum communit.*
2 *Inſtrumento decreti iudicis, ſi dicitur omnia ſolennia interfuiſſe, omnia ſolennia adfuiſſe præſumuntur.*
3 *Iudicis maioris factum præſumitur.*
4 *Decretum iudicis præſumitur habuiſſe præambulam cauſæ cognitionem.*
5 *Decretum iudicis vbi interpoſitum inuenitur, ſolennia præceſſiſſe præſumuntur.*
6 *Eccleſia minoribus æquatur.*
7 *Decretum interfuiſſe aliquando præſumitur.*
8 *Sententiæ, quæ continet relationem actorum, creditur, licet aliter de actis non appareat.*
9 *Tempus poſt longum præſumuntur ea, quæ ſunt ſolennitatis extrinſecæ.*
10 *Limitatio l. quæcunque. ff. de publ. in rem act.*
11 *Sententia vt feratur parte præſente, vel vt poſtea ei notificetur, paria ſunt.*
12 *Sententiæ, quæ enarrat acta proceſſus, ſtatur, licet aliter de illis actis non appareat, etiam ſi non ſit ſententia antiqua.*
13 *Solennitatis extrinſecæ interuentus, licet non præſumatur ex aſſertione partium, præſumitur tamen ex aſſertione ſententiæ iudicialis.*
14 *Decretum vbi inuenitur interpoſitum, omnia ſolennia præſumuntur præceſſiſſe, licet pro forma exigerent.*
15 *Formaliter quando quid videatur exigi.*
16 *Decretum præſumitur ritè & rectè interpoſitum.*
17 *Titulus ad præſcriptionem præſumitur poſt longiſſimũ tempus.*
18 *Tempus antiquum facit præſumi quòd omnia ſolennia præceſſerant ſententiam, licet de illis non aliter appareat, ſed de ſola ſententia, & antiquum tempus dicitur quò ad hoc decennium vel biennium.*
19 *Conditionem nouandi dictio Si, quando per eam exprimitur, quod inerat à iure.*
20 *Tempus antiquum, quod dicatur, ingens varietas.*

C A P V T XXXIX.

COlligitur centeſimo trigeſimo quarto ex opinione noſtra principali, dum docet, omnium magiſtratuum imperium ad proficiendum inductum, non ad nocendum, non eſſe ſtandum iudicis aſſertioni, omnia ſolennia de quibus in proceſſu non apparebat præceſſiſſe aſſerentis, niſi fortè poſt longum tempus: aliter enim eius imperium facilè nocerat nobis, ſi tam facilè ei ſides adhibenda eſſet, quod dic. vt in quæſtione ſequenti. ex facto autem, Solenne iudicibus præſertim inferioribus eſſe ſolet, in capite cuiuſque ſententiæ definitiuæ omnia acta totius iudicij, vel proceſſus referre, dicendo, viſis citationibus, teſtium depoſitionibus, inſtrumentis cæteriſque, &c. Euenitque non rarò vt poſtea acta proceſſus non appareant, ſed ſola illa ſententia, qua continetur, acta interfuiſſe, & quæri ſolet, an ſententiæ iudicis talia acta interfuiſſe aſſerenti fides adhibenda ſit, etiam ſi de talibus actis aliter non appareat. Vnde ex facto cum canonici res ſuæ Eccleſiæ minus ritè vendidiſſent, querelaque hac de re apud ſummum Pontificem mota eſſet, ipſe commiſit duobus iudicib. in dignitate conſtitutis, vt talem alienationem, ſi reperirent, in utilitatem eccleſiæ ceſſiſſe confirmarent, & nõ aliter. habita hac de re diligenti cognitione, ipſique anno 1466, ſententiam tulerunt, qua de more aſſeruerũt, quod habita diligenti cauſæ cognitione, cæteriſque in commiſſione Papæ contentis obſeruatis, repererunt, talem alienationem in vtilitatem eccleſiæ ceſſiſſe. ideóque eam ſententia ſua confirmarunt. Et poſt annos 42 mota fuit lis contra hæredes emptoris, qui illa ſententia ſeſe tuebantur, ſed cum reliqua acta iudicij non apparerent, præſertim ea probatio & cauſæ cognitio, qua eam alienationem in vtilitatem eccleſiæ ceſſiſſe, aptum dicebatur fuiſſe quo ad illam cauſæ cognitionem, de qua tamen aliàs nõ liquebat, dubitabatur, an tali ſententiæ aſſertioni ſtandum eſſet? Et videtur quod ſic, per ſequentia, ſcilicet quod omnia contenta in commiſſione domini Pauli, & quæ pro forma per eam requirebãtur, præſumuntur & probãtur legitimè interueniſſe, adduco tex. in l. cum precibus. C. de probat. ibi probare te oportet, contra voluntatem tuam hũc fundum inſtrumento aduerſarium tuum ſibi aſcribi laboraſſe, vt poſſis conſequi ſententiam, & ſic patet quòd ſemper præſumitur pro inſtrumento, & ſtandum ei, niſi contra probetur. ſed cùm per aduerſarium non probatur contra, ſcilicet quod non interuenit ſolennitas, quam commiſſio Pauli requirebat, igitur ſtandum eſt inſtrumento prædictæ ſententiæ confirmationis contractus, quo conti-
1 netur omnia illa obſeruata fuiſſe. eſt pro hoc Glo. ſing. quæ ad hoc allegauit d. l. cum precibus, in l. 1. C. de fide inſtru. & iu. haſ. fi. lib. 10. Per quam dicit ibi Alexand. in addito. ad Bartol. quod †decretum ſemper præſumitur interpoſitum ex iuſtis cauſis, & cum cauſæ cognitione. & illa Gloſſ. communiter tenetur per omnes ibi, & Bal. in l. 1. ff. de rebus eorum. dicit quòd in d. l. 1. de fide in-
2 ſtrut. eſt Gloſſ. peregrina, quòd †. ſi in inſtrumento, in quo reperitur decretum interpoſitum, fit mentio ſolennitatum, omnia præſumuntur ſolenniter acta & probata, quod eſt notat. dignum ſecundum eum. Cùm ergo reperiatur in inſtrumento ſententiæ confirmationis, decretum approbatorium interpoſitum, & fit mentio informationis habitæ, & ſic ſolennitatum, præſumuntur omnia ſolenniter acta & probata, & ſic videtur expreſſum in noſtris terminis. Secundò principaliter q̃ ſingulariter dicit Bald. in l. tutores. ff. de confirm. tutor. ibi ſecus ſi ipſe per ſe ipſum dediſſet, quia l. præſumit q̃
3 †factum maioris iudicis ſit ritè factum, pondera verbũ ritè, quod idem eſt q̃ cum cauſæ cognitione, & ſeruato iuris ordine. Gloſſ. in l. iuſtè. de acquir. poſſeſſ. nam rectè cauſam, ritè ius vel iuris ſolennitatem denotat, notatur in l. 2. ff. de inoff. teſtamen. cum ſimilibus. Si ergo p̃ſumitur ritè factum, ſequitur quòd fuit ſeruata omnis iuris ſolennitas, & ſi iuris ſolennitas, ſequitur quòd fuit ſeruata ſolennitas prædictæ commiſſionis, cum ſit principis, ſcilicet Romani Pontificis, quia quod principi placuit, legis habet vigorem. §. ſed quod principi, de iure naturali. eſt Gloſſ. in l. quia tale, ſoluto matrimonio. & quia illi, quibus fuit commiſſum, ſint iudices maiores, cùm ſint Apoſtolici. l. & ſi prætor. ff. de off. eius cui eſt mand. ibi, is qui alienam iuriſdictionem exequitur, non tamen pro ſuo imperio agit, ſed pro eo cuius mandato ius dicit. & ſic videtur factũ per ipſum Romanũ

K 2 Prin-

principem, cum auctoritate Romani Pontificis confir
marunt, quia omnia noſtra, &c. l.1.§. omnia, de vetere
iure enucleando. Tertio decil. Bal.in l.ſi præſes.C.quo-
modo, & quando iudex. vbi dicit ꝙ decretum ſemper p̄
ſumitur ſolenniter, & cum cauſæ cognitione interpoſi
tum. Quarto accedat propria deciſio noſtri dubij. Do-
4 mini Bal.in l.non aliter.de adopt.ibi, & non tamen ꝙ †
vbi decretum reperitur interpoſitum, quod eſt neceſſa
rium ad confirmationem actus, ſemper præſumitur, qđ
cognitio cauſæ, & iuris ordo præceſſerit. & ſic per hoc
patet ꝙ licet, cognitio & ordo iuris requiratur pro for-
ma ante, quam fiat confirmatio, ſi tamē reperitur decre
tum interpoſitum ſuper confirmatione, ſicut in præſen
ti reperitur, præſumitur quod omnis cognitio cauſæ, &
ordo iuris, quem requirebat commiſſio, fuerunt ſerua-
ta, & hoc tenet per prædictam Gl.in d.l.1. Quinto pro
hoc dictum Spec.in tit.de empt.& vend.§. nunc viden-
5 dum ibi & breuiter ſcias.vbi tenet, ꝙ † vbi decretum iu
dicis.interpoſitum inuenitur, præſumuntur omnes ſo-
lennitates eſſe, & fuiſſe adhibitæ. Ecce dictū expreſſum,
quod loquitur quando pro forma requiritur cauſę cogni
tio, & iuris ordo ante interpoſitionē decreti, vt in alie-
natione rerum minorum, vt per totum C.& ff.de rebus
eorum.& de prædijs minorum. tamē ſi reperitur decre
tum interpoſitum, præſumitur ꝙ prædicta ſolennitas,
& omnia, quæ requirebantur interuenerunt. Ita Specu.
vbi ſupra, per plura fundamenta.& ſic eſt caſus noſter,
ꝙ licet pro forma requirebat cauſæ cognitionem præ-
dicta commiſſio, tamen cum reperitur decretum cōfir
mationis interpoſitum, præſumitur ꝙ forma commiſ-
6 ſionis fuit ſeruata, & cum † loquitur in alienatione prohi
bita, ſcilicet minoris bonorum, idem erit in bonis Ec-
cleſiæ, quia pari paſſu, & priuilegio reguntur.c.1.c.audi
tis, de in integ.reſtam.& in l.Reſpublica.& ibi Gloſ.C.
ex quibus cauſis maiores.& Gl.in l.cum hi.§.ea tranſa-
ctio.ff. de tranſact. loquendo in alienatione æquiparat
Eccleſiam minori, & in l.ſi vt proponis.C. de rei vend.
& Gloſ.in l.a diuo Pio.§.in venditione, de re iud.& Bar
tol.in authentica, hoc ius porrectū, circa fi.C.de ſacro-
ſanct.Eccleſia, & ſic eſt deciſio formalis domini Specu.
pro noſtro caſu. Sexto pro hoc Gl.ſingularis in l.actor
7 ff.rem ratam haberi.in parte omnimodo, vbi † præſumi
tur ſolennitas, & decretum, dummodo conſtet de man-
dato.dicit enim prædicta Gloſ. vnū quod probat à for
tiori, ꝙ ſi conſtat de mandato, præſumitur decretum
interueniſſe, quod magis eſt.pro hoc videtur caſus in c.
ea noſcitur, de his, qui fiunt à prælato.vbi dicitur quòd
illud, quod facit prælatus, præſumitur de conſenſu capi
tuli, ſecundum Glo.& Imol.ibidem, ex quo poſſet at-
tentari, quòd cum hic conſtet de mandato, ſcilicet de
commiſſione, ſcilicet domini Pauli, & ſi non appareret
ſententia confirmationis prædictorum iudicum, ſicut
hic apparet, & cōſtat de ea, ꝙ præſumitur, & quod om-
nis iuris ſolennitas interuenit, quod fortius, vt in authē
tica, multo magis.C.de ſacroſ.eccl.

Septimo facit ſingulare dictum Cyni in l. emancipa-
8 tione.C.de fide inſtr. Vbi dicit † quod ſtatur ſententiæ
continenti tenorem actorum, ſcilicet relationem acto
rum, ſed cum ſententia prædictorum iudicum, vt in ea
apparet, continet relationem, & tenorem actorū requi
ſitorum per commiſſionem prædictam, ſtatur ei, & per
illam probantur omnia interueniſſe, & ſic per tenorem
ſententiæ probantur omnia acta, de quibus in ea fit mē
tio, ſecundum Cynum, vbi ſupra, & eſt Glo. notabilis
in l.acta.ff.de re iud.quæ dicit, quòd lite finita per ſentē
tiam poſſunt acta circumduci: ergo tenet ſententia ſine
actis.& hoc dicit ipſe ſine dubio, quando factum finitū
ſententia, non fuit recens, ſed antiquum. Idem tenet ibi
Bal.& Paul.& eſt communis concluſio, & tenet Innoc.

in c.quoniam contra, de prob.per quod dicit Cynus, &
Imol.& Paulus & omnes, quod datur intellectus ad d.c.
9 quoniam contra.ꝙ † ille tex.&c. ſicut & omnia alia iura,
quæ dicunt quòd debet conſtare de actis, & de proceſ
ſu, intelliguntur quando factum eſt recens, ſecus ſi an-
tiquum ſicut hic, quia iſta ſententia fuit lata Anno 1466
& ſic ſunt elapſi 42. anni, quod dicitur factum antiquū.
Caſus in l.ſi fideicommiſſa.§. Ariſt.ff.qui & a quibus, q
dicit, ꝙ per decennium dicitur factum antiquum, & lō
gum. & per totum C. de longi temporis præſ. quanto
magis per 42. annos, & quia poſt decennium pręſumū
tur omnia ſolenniter acta.l.ſi filius, de petitione hæred.
l.qui in alien.§.1.de acq.hæred.ff. & etiam quando agit
de præiudicio alterius ex diuturnitate temporis probat
ſolennitas extrinſeca, voluit Bal.in l.2.6.col. de ſeruis fu
gi.& in c.1.qui feudum dare poſſ.facit Gloſ. ſingularis
in l.qui maior.C.communi diuidundo.ſed eſt Glo. illa
ſolennis in c.peruenit, de empt.& vend. per quam dicit
ibi Barb.5.col.quòd etiam in pręiudicialibus probatur
ſolennitas extrinſeca per lapſum 30. annorum, ſed cum
hic non ſolum triginta, immo etiam 42. anni ſunt elap-
ſi, patet quòd per lapſum prædicti tēporis probatur om
nis ſolennitas iuris, & requiſita in commiſſione prædi-
cta interueniſſe. Allegat Barb.tex.d.c.ea noſcitur.& te-
net Ant.in d.c.peruenit.loquendo in alienatione rei ec
10 cleſiaſticæ.& ſic in noſtro caſu, & p̄ hoc † limitatur tex.
in l.quæcunque.ff.de publici.vt non habet locum in fa
cto antiquo, quia in illo omnis ſolennitas, & ordo, & in
dagatio, & cauſæ cognitio præſumitur.

Octauo facit quod notatur per Bar.in l.1.C. de rela
tio.& in auth.ſi quis in aliquo, de edendo. Vbi dicitur,
quod ſtatur verbis ſententiæ, quando lata eſt parte præ
ſente, & non contradicente, ſed cum illa ſententia fuit
lata pręceptore dicti hoſpitalis præſente, cum ei fuit no
11 tificata ſententia, & paria † ſunt quod ſit præſens, vel qđ
fiat notificatio, ſecundum Bal.in auth.hodie, de appell.
cum hic conſtet de notificatione, ſtandum eſt verbis p̄
dictæ ſententiæ late per prædictos Iudices, cum ipſi in
eadem dicant quod citauerunt partes, & receperunt te
ſtes, & obſeruauerunt omnia cōtenta in commiſſione,
& probat prædicta ſententia omnia illa, de quibus fit
mentio, ſicut ſi omnia acta apparerent. hinc profectus
ſtylus multorum iudicum, qui in capite ſententiæ enar
rant omnia acta proceſſus, quæ præceſſerunt. Plus dicit
12 Spec.in tit.de inſtrum. edit. §.reſtat, vlt.col.quod † ſi
ſententia tranſiuit in rem iudicatam, cenſentur omnia
ſolenniter acta, & ſtatur verbis ſententiæ, ſiue ſit de re-
centi, ſiue de longinquo. Ita videtur tenere Innoc.in c.
bonæ, de electione, & c.quoniam contra & alia iura, q̄
contradicunt, loquuntur quando fuit appellatum. Sed
cum in noſtro caſu prædicta ſententia tranſiuit in rem
iudicatam, & nō fuit ab ea appellatum, vt patet ex actis
proceſſus, igitur præſumuntur omnia ſolenniter acta,
& quod fuit obſeruata forma commiſſionis, maxime ſi
in ſententia fit mentio de actis, ſicut fit in prędicta ſen
tentia, quia tunc ſine dubio eſt vera determinatio Spe-
cul.& Inno.ita dicit ſingulariter Paul. de Caſt.in d.l.e-
mancipatione.dando ſolutionem ad d.c. quoniam con
tra, & ad alia quæ contra dicunt, præſertim quia hic cō
ſtat de commiſſione, quia in iudice delegato, vt præſu-
matur pro ſententia, & in facto recenti Gl.in c.cum in
iure, de off.deleg.duo tamen requiruntur cōmiſſionem,
& ſententiā eſſe per eum hic conſtat de his, igitur ſu-
muntur omnia ſolenniter acta, pcipue cum fuit factum
antiquū, & parti aduerſæ fuit notificata ſententia, & trā
ſiuit in rē iudicatam, & in ea fit mentio de actis, tunc
etiā quia iſti iudices erant viri prouidi, & conſtituti in
dignitate, in quibus præſumitur, qđ obſeruauerunt for
mā prædictæ commiſſionis, vt in c.niſi eſſent, de pręben
dis.&

dis.& Glo.in l.Titio vſuſfructus,de conditio:& dem6.
Bald.in l.iudicia .de rei ven.tunc etiam quia ex proceſ
ſu patet quòd ipſi obſeruauerunt formam prędictæ cõ
miſsionis,& ſic confirmatio tenuit:vt in c.ſiqua de re-
buſſ.12.q.2.& valet ex tempore contractus.tex.eſt iun-
cta Glo.in parte conſenſum,in ca.fin.16.quęſ.1.Prædi-
ctis non obſtat dictum Anch.in cap.1.prima colum.de
14 rebus Eccleſiæ non alie.lib. 6.vbi dicit † quòd non ſta
tur inſtrumento dicenti,quòd fuit facta alienatio cum
debita ſolennitate,quia loquitur inter ipſos contrahen
tes,& quia verba fuerunt per eoſdem prolata,& ſic per
perſonas prohibitas: igitur ſi non per eas,ſed per iudi-
cem , vt hic, præſumuntur omnia ſolenniter acta. &
ſic cum loquitur inter eoſdem contrahentes, vult ipſe
quod non habeat locum quando illa verba proferun-
tur per aliam, ſicut hic per iudicem.& iſta ſi prædictũ
dictum inſpiciatur,facit pro hac parte,& contra aduer
ſarium,& hanc ſolutionem & differentiam inter verba
contractus & ſententiæ.quia in contractibus non præ-
ſumitur ſolennitas extrinſeca inter perſonas prohibi-
tas, vt loquitur Ancha.quia eſſet in poteſtate eorum
confitendo ſolennitatem,defraudare ius:ſed in ſenten
tia ſic, quòd prȩſumitur vt dictum eſt, ſeruata eius ſo-
lennitate ,tenet Bald.in d.l.prima,ſecunda columna.C.
de fide inſtrumen.& iu.has fiſ.li.decimo.& patet ex prę
dictis ex pluribus deciſionibus in terminis noſtri caſus
quia lex præſumit pro iudice,& non pro parte contra-
hente,capi.in præſentia,de probatio.& in l.nullo.C.de
ferijs.& in l.ſecunda.C.de offi.ciui.l.iudi.

Secundum dubium eſt,an licet contenta in commiſ-
ſione,de qua ſuprà,requirãtur pro forma,non tantùm
pro ſolennitate, præſumãtur interueniſſe ex quo iudi-
ces,de quibus in commiſsione hoc dixerunt,& aſſerue
runt in ſententia confirmationis.

Et licet huic dubio videatur ſatisfactum ex prædi-
ctis,nunc tamen magis ſpecificè reſpondeo,quòd † præ
ſumuntur omnia ſolenniter acta,& interueniſſe omnia
in commiſſione contenta , licet de ſubſtantia & pro
forma requirerentur,& pro hoc in primis quod ſingula
riter notat Spec.in tit.de emptione & vend.§.nunc dicẽ
dum reſtat,ibi,breuiter ſcias,ꝙ vbi decretum iudicis in
terpoſitum inuenitur,prȩſumuntur omnes ſolennitates
fuiſſe adhibitæ,intantum quod ſtatur vẽditioni,niſi pu
pillus oſtendat,&c.Ecce dictum expreſſum in terminis
noſtræ quæſtionis. Nam in venditione & alienatione
rerum minoris,ſolennitas,quæ requiritur,& ſi in ea ali
quid ſit prętermiſſum,corruunt actus.l.magis puto . §.
non paſſim de rebus eorum.ibi, cuius officio in primis
conuenit excutere,&c.& in §.quærere, vſque ad fin.l.&
in l.ſi pupillorum,& melius in l.fin.C.de prædijs mino-
rum cuius verba , decreti interpoſitio Conſtantiniano
prętore celebranda eſt probatis examinatiſve cauſis,vt
pote,facta rerum fide firma venditio perſeueret , & ſic
patet quod pro forma requiritur cognitio cauſæ,& exa
minatio & probatio,vt res minorum poſſint alienari,&
omnia debent præcedere interpoſitionem decreti.vt d.
l.fin.nam dicit,decreti interpoſitio celebranda eſt , &
ſic in facto examinatis cauſis,&c.i.ſi examinetur prius,
quia illi Ablatiui reſoluuntur in conditionem.l. à teſta
tore,cum ibi notatis,de condi.& demon.& tamen licet
dicta ſolennitas requiratur pro forma & ſubſtantia a-
ctus:tamen ex eo quòd decretum reperiatur interpoſi-
tum in dicta alienatione,præſumuntur omnia interue-
niſſe,quæ requiruntur pro forma,per dictum Spec. vbi
ſuprà.Licet ergo pro forma requiratur ꝙ iudices prædi
cti debent vocatis partibus inquirere alienationem prę
dictam ceſſiſſe in vtilitatem eccleſiæ,vt eam poſſint cõ-
firmare,tamen præſumitur propter decretum,quod in
teruenit,prædicta cauſæ cognitio & indagatio,& oĩa a-
lia,quæ prædicta commiſſio requirebat, & hoc eſt,qđ
dixit Bald.in l.non aliter,de adoptio.ibi , & nota ꝙ vbi
decretum reperitur interpoſitum, quod eſt neceſſariũ
ad confirmationem actus,ſemper præſumitur qđ co-
gnitio cauſæ & ordo iuris præceſſerit, & allegat prædi-
ctum Speculatorem,& notab.verba Bald.dum dicit ne-
ceſſarium ad confirmationem actus.& ſic patet quod li
15 cet † non tantùm pro ſolennitate,immò pro forma & de
neceſſitate requiratur aliquid , cùm illud tantùm dici-
tur neceſſarium,quod pro forma requiritur.l.cum hi.§.
ſi prætor,de tranſ.ff.& in l.pact.ff.de contrahend.emp.
& in capitu.quia propter,de electione , tamen ſi reperi-
tur interpoſitum decretum,præſumuntur omnia illa, q̃
requirebantur pro forma, & ſic de neceſſitate interue-
niſſe in confirmatione.Licet ergo pro ſubſtantia & for
ma deberent interuenire omnia contenta in prædicta
commiſſione,vt poſſit per prædictos iudices fieri con-
firmatio contractus,tamen ex eo quod reperitur ſentẽ-
tia cõfirmationis, & decretum illorum iudicum, præſu
muntur omnia interueniſſe, & quod prædicta commiſ
ſio requirebat,& ſic per deciſionem Bald.de qua ſuprà,
eſt determinatum in terminis prȩſentis dubij loquendo
in confirmatione.Prȩterea,pro hoc facit dictum ſingu
lare Bald.in d.l.cum tri.§.ſi prætore, de tranſa. Nam ꝓ
forma requirit cognitio & indagatio de cauſa, & mo-
do,& perſonis,vt valeat tranſactio,& decretum interpo
ſitum ſuper alimentis.& Bald.& Paul.& omnes Docto
res dicunt ibi expreſsè,quod omnia contrà in illo §.re-
quiruntur pro forma,& ſubſtantia , & ſi aliquid ex illis
fuiſſet ꝑtermiſſum,corrueret omnis actus.caſus eſt ibi,
literalis & communis ſupraſcribentium concluſio,& ta
men hoc præſuppoſito dicit ibi Bald.adde ad hanc glo.
16 ꝙ vbi † inuenitur proceſſum,præſumitur, ꝙ ritè . Item
plus dicit Specula.ꝙ vbi reperitur decretum iudicis in-
terpoſitum,præſumitur in dubio ritè & rectè,vt in Spe
cula.de emptione & vend.§.nunc videndum.verſ. & vi-
detur,&c.verba ſunt Bald.aurea & ſingularia allegando
prædictum Speculat.de quo ſuprà , & ſic patet ꝙ licet
de ſubſtantia & forma requiratur ꝙ præcedat cauſę co
gnitio,& vtilitas,& alia de quib.in d.§. ad hoc ut valeat
decreti interpoſitio ſuper alimentis , tamen ſi reperitur
decretũ interpoſitũ,præſumunt omnia interueniſſe. Li
cet ergo de ſubſtantia actus & pro forma requirebat,
vt iudices commiſſarij vocarent partes, & reciperent in
formationem,an alienatio facta ceſſiſſet in vtilitatẽ ec-
cleſiæ,tamen ex eo ꝙ reperitur in publica forma ſentẽ-
tia confirmationis contractus ꝑdictorum,præſumit ꝙ
interuenerunt omnia contenta in commiſſione,licet il
la pro forma & ſubſtantia confirmationis prædicti con
tractus requirerentur.& ſic eſt deciſum prȩſens dubiũ
per d.Specul.quod allegat Bald.in locis,de quibus ſup.
Pau.de Caſtr.tamen in d.§.ſi prætor.in terminis noſtris
dicit ſic,reſtringendo dictum Specula.Specu. tamen in
tit.de emp.& venditione.§.nunc dicendum.verb.& vi-
detur.dicere videtur quod ubi reperitur decretum iudi
cis interpoſitum,præſumatur adhibita cauſæ cognitio,
quod nullo modo videtur verum,per hunc text.niſi in
inſtr̃o expreſſe hoc caueatur , & tunc videtur ſufficere
quod dicatur cauſa cognita,licet non exprimantur par
ticularia,& hoc pôt eſſe vtile dictum Specu.& ita tene-
bat Bal.per notata in l. 1.C.de fide inſtr.& iure haſ.fiſc.
li.10.ecce ſingulare dictum Pauli dicentis , quod dictũ
Spec.eſt verũ abſque dubio,qñ in iſtr̃o dr̃, quod decre
tum eſt interpoſitum cã cognita , ex hoc ſolo quod ſic
dicatur,licet particularia non exprimantur, in eo præſu
muntur omnia quæ formam & ſubſtantiam requirebãt
vt in caſu dicti §.in quo loquitur Paulus, & in exemplo
quòd ibi ponit,quod eſt proprium qñ requiritur,quòd
cedat in vtilitatem, & quod prȩcedat cognitio cauſę

ante interpoſitionem decreti pro forma. Sed cum in prædicta ſententia confirmationis fit mentio non ſolum quod cauſa cognita confirmarunt prædictum contractum, imo quod magis eſt, de citatione partium, & de probatione, & informatione recepta, & de omnibus contentis in commiſſione præſumuntur omnia interueniſſe: licet pro forma requirerentur d. auth. multo magis. maxime quia per lapſum tanti temporis 42. ann. præſumuntur omnia recte, & ſolenniter acta, & ex lapſu decem annorum. l. ſi filius, cum ſimilibus. C. de petitione hæred. quãto magis ex lapſu 40. annorum, vt probatur, & ſic titulus in præſcriptione regulariter requiritur, & pro forma l. nullo. C. de rei vend. l. diutinam. C. de longi temporis præſcriptione. tamen Bal. & Salic. in d. l. diuti
17 nam intelligunt in præſcriptione longi temporis, ſcilicet 10. an. ſed maior tranſcurſus temporis eum præſumit, & ſublatam eſſe malam fidem. caſus eſt in l. ſi. C. vnde vi. q non eſt alibi, ſecundum Barb. in c. apoſtolicæ. col. 1. de dona. igitur præſumuntur ex lapſu temporis, titulus & bona fides, & omnia quæ requirebantur pro forma, ergo a fortiori in propoſito vbi maius tempus fluxit, & in proprio caſu dicit hoc Cynus, Paulus, & Salyc. & omnes in l. emancipatione, de fideiuſſ. Innoc. & omnes in
18 c. quoniam contra. ſcilicet quod in facto antiquo deciſo per ſententiam omnia præſumuntur ſolenniter acta, & quod interuenerunt; licet non appareant acta, ſed ſola ſententia, ſed certum eſt quod in ſententia aliqua requiruntur pro forma, & ſubſtantia ad hoc vt valeat ſententia, vt in clementina, paſtoralis, de re iud. & alia quæ etiam per partes renunciari non poſſunt. c. de cauſis, cũ ibi notatis. de officio delega. cum ſimilibus, & quod ſententia feratur in ſcriptis, iſta pro forma requiruntur, & alia tamen præſumuntur interceſſiſſe, ſi ſententia nõ apparet lata de recenti, ſed ex antiquo. ita tenẽt omnes, vbi ſupra, ſed ſic fuit in propoſito, vt ſæpe dictum eſt, ergo, &c. & in expreſſo quod tantum ſufficiat lapſus 10. an. in ſententia, vt omnia præſumantur interceſſiſſe rite, & recte, tenet Hoſt. & Ioan. And. in c. in præſentia, de renũ. & in c. cum inter. de re iud. & Bar. in l. admonendi. ff. de iureiur. Bal. in c. 1. de milite vaſallo qui contu. & in l. ſciẽdum. ff. de verb. oblig. per d. l. ſi filius, cum alijs loquendo in ſententia. Plus dicit Ioan. And. in d. §. cum inter in fi. quod quando ſententia eſt ex antiquo prolata, præſumuntur omnia & pro conteſtatione, & proceſſu, & pro alijs, quæ requiruntur, & dicit quod dicitur factum antiquum, ex quo lapſum eſt biennium, ſecundum Hoſt. & dictum c. quoniam contra, & alia iura, quæ videntur cõtra dicere, loquuntur in facto de recenti, ſcilicet quando aliquid operatur, vel allegatur, contra ſententiam ante biennium ex die, quo fuit lata. Idem tenet Io. And. in d. c. in præſentia, & ibi Hoſt. ergo a fortiori in caſu noſtro, vbi ſunt elapſi 42. an. & vide omnino Paul. in d. l. emancipatione.

Et prædicta dico procedere non ſolum quando forma eſt data à lege, immo idem ſi ab ipſo Romano Pontifice, vt fuit in noſtro caſu. Nihil enim refert an ab ipſo an à lege fiat commiſſio, cum mandatum eius lex dicatur. d. §. ſed quod princip. facit l. Cæſar, de publ. l. cum muſtum, de bo. quæ liber. l. donationis. la 2. C. de dona. inter virum & vxor. quia ipſa lex viua eſt. Glo. in l. quia tale. ff. ſoluto matrimonio. Præterea expreſſio illorum, quæ à iure inſunt, ſi ab homine exprimantur, nihil operantur. l. 3. de leg. 1. ff. ſingulariter. Innoc. in c. prudentia, de off. delegati. & Abb. in c. cum dilecti de reſcriptis. antepen. col. & ibi reducendo ad concordiã Doct. dicunt quod aut exprimitur ab homine illud, quod ineſt à iure de neceſſitate, & tunc expreſſio nihil operatur, allegat notata in c. ſignificaſti, de elect. & in c. olim. el primo, de reſtitutione ſpolia. Sed in caſu præmiſſo quod requiratur cauſæ cognitio, quando alienatur res eccleſiæ, vt noſcatur an ſit vtile eccleſiæ, & omnia alia cõtenta in commiſſio ne illud ineſt à iure de neceſſitate, quod debeant præcedere alienationem. c. 1. de rebus eccleſiæ, cum ſimil. ergo cum inſunt a iure de neceſſitate, ſi ab homine exprimantur nihil operantur, nec inducunt nouam formam mandati. Ita Abb. ad literam in d. c. cum dilecta. in pen. col. Bar. & Paul. in d. l. 3. & in l. conditionis, quæ extrinſecus. ff. de con. eidem eſt & caſus pro hoc. quia non eſt differentia in illo, quod iubet lex, vel homo, nam in vtroque caſu pari, & æquali modo debet ſeruari. de primo e tex. in l. proſpexit. ff. qui, & à quibus. & in d. c. ſi ſcriptum de ſecundo, in d. c. cum dilecta, & in l. diligenter. ff. mandati. Et procedunt prædicta etiam ſi in commiſſione ſit adiecta clauſula, & ſi vobis conſtiterit, &c. nam etiam tunc præſumuntur omnia interueniſſe, quæ prędicta cõmiſſio requirebat. & hoc probatur per ea, quæ ſupra dixi, quia exprimendo Romanus Pontifex dixit & declarauit, ſi reperieris in vtilitatem eccleſiæ ceſſiſſe, alienationem, &c. quod ineſt à iure, & ſic nihil operatur expreſ-
19 ſio. Et quod per iſta verba, ſi conſtiterit, non videatur inducta conditio, ſed quędam admonitio, eſt tex. expreſſus, iudicio meo, in l. mutio. §. ſub conditione, de tutel. ibi. hanc autem conditionem, quam præſides prouinciarum faciunt, tutorem do, ſi ſatis dederit, non conditionem in ſe habere, ſed admonitionem. nam a iure ineſt quod tutor ſatiſdet, tamen ſi exprimatur ab homine ſcilicet a iudice, præmiſſa dictio Si, quæ de ſui natura inducit conditionem. l. qui promiſit, de cond. indeb. ff. cũ a iure hoc ineſt nihil operatur, nec facit actum cõditionalem. Per quod dicit Bart. in d. §. ſub conditione. Paul. in d. l. 3. quòd ſi Papa mandat alicui, quòd conferat alicui beneficium, ſi eum reperit idoneum, quòd hoc non faciat conditionem, cum hoc ineſt à iure, ſed quandam admonitionem & ideo, & ſi non ſit idoneus, tenet collatio, ſi eſt alias capax, vt quia Clericus, ita Paulus, vbi ſupra. Sic in propoſito, cum per iſtam clauſulam ſi conſtiteris, exprimatur ſolum illud, quod a iure ineſt, vt dictũ eſt, ſi exprimatur, nil operatur, nec inducit nouam formam, ſecundum Doct. vbi ſupra. Et ad hoc adduco ſingulariter dictum Bald. in l. non dubium. C. de leg. 5. col. in fi. vbi dicit, quod iſta clauſula ſi conſtiterit, ſi concurrit, quòd eſt de natura iudicij, tunc conditio in literis contenta, non eſt conditio, ſed expreſſio iuris communis, & ad hoc allegat dictum Inno. in d. c. prudentiam. de quo, ſupra dixi. Sed cum in caſu noſtro expreſſio facta in prædicta commiſſione, ſi in vtilitatem eccleſiæ reperieris, &c. & quòd fiat vocatis partibus, & cum cauſæ cognitione, ſit de natura cauſæ commiſſæ, cum illud a iure inſit, nihil operatur tanquam expreſſio iuris communis, nec facit conditionem. Ita in terminis Bal. vbi ſupra, & ſic ex prædictis patet quod præſumuntur omnia contenta in commiſſione præceſſiſſe, & interueniſſe, ex quo apparet ſententia confirmationis in publica forma, quanto magis quia apparet commiſſio, & ſententia, & quod tranſiuit in rem iudicatam, & ex antiquo tempore, vt & probantur omnia per proceſſum. Et confirmatio prædicta contractus trahitur retro ad diem contractus. tex. iuncta Glo. in verbo, conſenſum, in cap. fin. 16. quæſt. 1. & ibi Glo. allegat plura iura ad hoc, præcipue quia erat in caſu noſtro ſylua inutilis, vt etiam ſi poſtea ſit reducta ad culturam, non debet attendi illa vtilitas, ſed quod ualebat tempore contractus. Caſus notabilis in cap. ad aures, de rebus eccleſ. & ibi vide Barbat. vt pro illo cenſu, qui valebat tempore contractus, debeat concedi de nouo emphyteutæ ducendi ad culturam, vel filijs, & hæredibus eius ſine noua ſolennitate, & ita etiam Barthol. per illum text. in l. quicunque. C. de omni agro deſerto. quod ipſe dicit eſſe mirabile,

mirabile,& non debet attendi melioratio,poſtea ſuperueniens,cum cõtigerit diligentia poſſeſſoris. l. pen.C. de omni agro.deſ.lib.10.

10 Denique tantiquum tempus dicitur multis modis. Nam interdum tempus decennij dicitur antiquum,vt p Bart.in l.qui in aliena.§.1.ff.de acqu.hæred. & eſt commun.opinio.vt per Alex.& Iaſ.ibi & per Decium. in l.1. num.72.C.qui admitti.quod maximè obtinet in præſumenda actus celebrati ſolennitate,vt eſt in ſpecie nſa. Interdum antiquum tempus dicitur 30.annorum,vt tenet Imol.in c.peruenit.de emptio.& vend.& Crotus,ex cuius relatione hæc videtur commu.opi.in l.ſciendum in prin.ff.de verb.oblig.per Alex.ibi nu.17.& in conſil. 27.lib.4.Tertiò antiquum tempus dicitur 40.annorũ, vt per Alexan.conſ.4.& conſ.187.lib.2.Sozi. conſ.106. eod.lib.per Aymonem.de antiqu.temporum,in princ. Quartò antiquum tempus dicitur centum annorum,vt per Decium in ca.1.num.46.de appellatio.Beltrandum conſil.283.lib.3.& per Aymonem,vbi ſuprà.Quintò antiquum tempus quod dicatur relinquitur arbitrio iudicis,vt per Innocen.& Ant.in c.veniens,de teſtibus. Alexan.conſ.187.lib.2.& conſ.90.li.1.Sozin.conſ. 106.lib. 2.Afflictus deciſione Neapolitana 483. Vltimo antiquum tempus etiam dici poſſet vnius anni argumento in princ.Inſtit.de vſucapio.Et melius in l.1. titul. de las preſcrip.lib.3.ordi.In ſumma antiquum tempus quod nam dicatur,& ſi in quibuſdam ſpeciebus non obſcurè decriſum reperiatur,tamen in pleriſque non ſat dilucidè definitum comperimus.Vnde non poteſt non reſeruari ſanctitati,religioni,ac prudentiæ iudicantis, licet non abnegemus quin eorum ſex caſuum,de quibus iá egimus,quilibet ſat habeat fautorum.Iudex ergo circũſpectus ſi fuerit,inueniet rerum,de quibus agitur perſonarum,temporum & locorum qualitatibus expenſis tẽpus antiquum,vt interdum in vno anno concludatur, interdum vero etiam quinquaginta non ſufficiant.

SVMMARIVM.

1 *Fideiuſſor poteſt conueniri,excuſſioque ceßat,vbi notorium erat debitorem non eſſe ſoluendo,eſtque dubia pugna.*

2 *Fruſtra nihil.*

3 *Finis melior quàm media.*

4 *Bona cuiuſque ciuis vt probentur?*

5 *Fideiußor in pluſquam principalis acceptus, an ſaltem pro concurrente ſumma teneatur,anceps pugna.*

6 *Fideiuſſor durius quàm principalis obligari nequit,regula cum octo declaratio.*

7 *Fideiuſſor & ſi iuret,non tenetur in plus quàm principalis cum quibuſdam,contra communem.*

8 *Fideiuſſor cuicunque obligationi accedere poteſt,regula cum 18.declaratio.*

9 *Fideiuſſio in octo caſibus ceſſat.*

CAPVT XL.

CEnteſimo trigeſimo quinto colligitur,quare legum ſolennia in notorijs non ſint ſuperſtitioſè obſeruanda. Nam,cum vt noſtra principalis concluſio habet,vt reliqui principes ita & leges imperium acceperint,vt prodeſſent,non vt nocerent,Cumque notorietas ſuperet omne genus probationis, certè ſi adhuc ſolennia legalia à lege nobis obſeruari iuberentur,id vehementer nobis noceret. quod dic ut in ſequ.

1 queſtio.Solennitas texcuſſionis ceſſat,vt ſuprà obiter attigimus,vbi notorium eſt debitorem principalem non eſſe ſoluendo.Ita tenet Glo.in l.fin.ff.ſi cert.petat.Glo. Bartol.in leg.decem.ff.de verborum obligatio. & in l. niſi hoc actum.ff.de pact.Bartol.in l.3.§.ſi is pro quo. in fin.ff.quod quiſque iur.Ange.in l.2.in principio.ff.q ſatiſda.cogan.ſentit Bartol.in le.Marcellus,ad finem.ff. de fide inſtrument.Bald.in authentica,ſed hodie.in fin. C.de actio.& obligatio.Idem Bal.in l.prima.column.7. de conue.fiſci.deb.lib.10.Sequitur & dicit eſſe communem opinionem Iaſ.in l.decem.num.27.ff.de verb.obligatio.Ang.in d.l.niſi hoc actum.Ludou.Rom.in d.l.fi. in princ.ff.ſi cert.pet.

Contrariam partem ut etiam ſi ſit notorium,debitorem principalem non eſſe ſoluendo, adhuc excuſſio ſit neceſſaria, & facienda contra principalem debitorem, antè,quàm contra fideiuſſorem agi poſſit,tenent Iacobus Butrig.in authentica,hoc ſi debitor.C.de pig. Bar. in l.ſtipulatio.§.habet.ff.de operis noui nunciatio.ſequitur,& dicit eſſe communem opinionem Iaſon ibi, numero decimo.colum.tertia,poſt plures Doctores, quos ipſe allegat,mouentur,quia etiam ſuper notorio requiritur pronunciatio iudicis.c.cùm ſit Romana,in fi.de appell.c.porro,de diuor.Glo.in c.ad noſtram.in 3.de iure iu.& Glo.fin.in c.euidentia.de accuſatio.Bart. in l.emptorem,in prin.ff.de act.emp.& vend.

2 Quid dicendum?& ſanè,prior pars vt receptior, ita & verior eſt,quia tvt natura,ita & ars ciuilis nihil faciũt fruſtra.§.minorem.Inſtit.de adopti.iuncta l.hęc ſtipulatio.§.diuus.ff.vt legat.no:cane.l.non cogendum.§.Sabinus.ff.de procurat.l.qui bis.ff.de verb.obligati. Nec dubium eſt quin ocioſum eſſet,& inane circa ſolennia excuſſionis morari ad demonſtrandum debitorem principalem non eſſe ſoluendo quando notorium erat ſoluendo minimè eſſe,& etiam in conditionibus explẽdis (quarum implementum,& ſi ſtrictiſſimè & ad vnguem regulariter deſideretur.l.qui hæredi,in princ.l.Mæuius. ff.de condit.& dem.)adhuc tamen non eſt morandum quando conditionis aduentus eſſet ocioſus; inutilis.l.ſi quis ita ſcripſerat.ff.de hær.inſt.& ſecundum philoſophũ

3 melior teſt finis quàm ea,quæ ordinantur ad finem. id quod etiam probat l.1.§.fin.ff de dote prælег.dum ait, rei iam demonſtratę fruſtra adijci alteram demonſtrationem,quod & in odioſis diſpoſitionibus (qualis eſt exhæredatio)locum habet.Nam etſi nominis,cognominis,& agnominis filij exhæredandi in ſui exhæredatione expreſſio facienda ſit lege prima.ff.de libe. & poſthum. tamen vbi ſolius nominis expreſſio ad filium exhæredatum demonſtrandum ſat erat, tunc reliquorum nominum,& cognominum, ſeu agnominum ſolennitas ceſſat,vt eſt communis opinio, quam ibidem tenent Gloſſ.Bart.Bald.Albericus,Angelus,Imola,Paulus Caſtrenſis,Aretinus.Alexand.Iaſon & Alciatus, vbi etiam Sozinus & reliqui,pro quo eſt ibi textus ſatis dilucidus in ſecundo reſponſo. Sic ergo & in ſpecie noſtra,cum in eo tantùm utilis ſit, & ad hoc duntaxat deſideretur ſolennitas excuſſionis,vt appareat debitorem principalem non eſſe ſoluendo.authentic. præſente. C.de fideiuſſoribus & in corpore vnde ſumitur.ſupereſt, vt illa ceſſet,vbi notorium erat,debitorem principalem non eſſe ſoluendo, præſertim quia notorium & ſententia æquiparantur,vbi agitur ad declarandum aliquid.l.emptorem,in princip.& ibi Glo.& Bartol.ff.de actio.emptio.Neque ad rem pertinet quod Bartol. Iaſon & reliqui in di.l.ſtipulatio.§.habet.ff.de noui ope. nunc.aiũt, ſententiam requiri,qua declaretur,debitorem principalem non eſſe ſoluendo, antequam contra fideiuſſorem agi poſſit, nam ipſi loquuntur poſt factam ſemel excuſſionem,poſt quam relationem nuncij aſſerẽtia non reperiri bona debitoris principalis, vt ſic ultra excuſſionem etiam ſentẽtia iudicis exigatur(qua declaretur debitorem principalem minus idoneum inuentum fuiſſe)vt cõtra fideiuſſorem agi poſſit, qua ratione

etiam in ſpecie noſtra recipi poteſt, vt licet ſit notoriũ,
debitorem principalem non eſſe idoneum, adhuc tamẽ
debeat ferri ſententia declaratoria, qua pronuncietur il
lum minus idoneum eſſe compertum, notoriumq; eſſe
& ita demũ & non antea contra fideiuſſores agendi via
aperietur, vt ſic data paritate terminorũ, excuſſio & no-
torietas exequantur, vtrumque tamen exigat iudicis ſen
tentiam declaratoriam, ſicque, concilientur varietates
noſtrorum ſupra relatæ.

Viſibus vero foréſibus forte obtinebit, vt ibi eſſet ſta
4 tutum, vel conſuetudo, quod omnia cõciuium, aut mu
nicipum bona mobilia, & immobilia acquiſita, & acqui
renda, in æſtimo communi deſcriberentur, ibi notoriũ
eſſe intelligeretur tot, tantas, taleſque eſſe cuiuſque fa-
cultates, quales quantæque ibi deſcriptæ reperirentur:
Ita tenent Bart. Petrus Bexurius, Alex. & Iaſ. nume. 33.
in d. l. decem. ff. de verb. oblig. licet cõtrarium ibi tenue-
rint Bald. Ang. Imol. & Cuma. vt per Iaſ. vbi ſupra, cuius
& Bar. & ſequacium opinione retenta, cum fere per to-
tius Hiſpaniæ oppida ſit cõſuetudo, vt municipum bo-
na in æſtimo communi deſcribantur, onerum, vectiga-
lium functionemue perſoluendarum cauſa, quæ Catho
licis regibus noſtris debentur, iam illud æſtimum ad ex
cuſſionem, qua de re agimus, vitandam vtile erit.

5 Iſthæc procedunt, quando † fideiuſſor acceptus fuit
in parem, vel minorem ſummam, quam principalis debi
tor obligatus eſſet, nam ſi in maiorem ſummam acce-
ptus eſſet, fideiuſſio inutilis eſſet, non ſolũ quo ad quã-
titatem excedentem, ſed etiam quo ad concurrentem,
ſecundum Glo. in leg. Græce. §. illud. ff. de fideiuſſ. Glo.
in §. fideiuſſor. Inſt. de fideiuſſ. quas ſequuntur Docto-
res, ſecundum Decium in leg. in eo quod plus, num. 52.
ff. de reg. iur. & eſt communis opin. ſecundum Capn. ibi
Firmat eſſe communem opinionem. Segura in leg. vnũ
ex famil. §. ſed ſi fundum. num. 150. ff. de leg. 2. poſt Bar.
& alios in d. §. illud. per d. §. fideiuſſores. & per d. §. illud.
dum ait, ſi fuerint in duriorem cauſam adhibiti, placuit
eos omnimodo non teneri. Et eſt communis opinio, ſe-
cundum Greg. Lupum in l. 7. tit. 12. p. 5. verb. quãdo en-
lo demas. Eſtque communis opinio ſecundum Bart. &
Imol. in d. §. illud, tenent Glo. in l. ſi pecuniæ. C. de viti.

Contrariam partem, vt ſaltem pro concurrente quã-
titate ſit obligatus, tenent Decius, vbi ſupra, num. 53. &
Galiaula in l. 1. §. ſi ſtipulanti, per illum tex. col. pen. ff. de
verborum obligationibus. & Alciatus parerg. lib. 5. cap.
18. per leg. hactenus, in fi. ff. de conſt. pec. vbi licet in cõ
ſtituto durior obligatio, quã in principali eſſe nequeat,
tamen ſi in duriorem cauſam fiat, valet ſi ſaltẽ pro con
currente quantitate. Sed reſponderi poteſt nihil vetare,
quin licet vtrobique par ratio ſit, tamen diuerſum ius
ſit ſtatutum, cum iſthæc ſint iuris mere poſitiui, & alte-
rutrum poſſet, vt patet ad ſenſum conſtitui abſque eo
quod per hoc ius diuinum, aut naturale vlla ex parte vio
laretur, & mille iuris ſpecies paſſim reperies, in quibus
licet par ratio ſit, tamen diuerſum ius nuncupatim con
ſtitutum reperitur. Ad leg. illud. ff. ad leg. Aquil. cum ſi-
mil. dicentibus. vbi eadem, vel par eſt ratio, ibi idem ius
ſtatui intelligendum eſſe, reſpondendum eſt, procedere
in re dubia, non ſic quando expreſſim diuerſum ius cõ
ſtitutum reperitur, quale hic reperitur, per d. §. illud cu
ius generaliter non eſt cur propter d. l. hactenus reſtrin
gatur non magis quam generalitas d. l. hactenus, pro-
pter d. §. illud adhuc tamen contra d. communem opi-
nionem inclinat Gregorius Lupus, vbi ſupra; & Bald.
per tex. ibi in leg. ſi vltra. C. de fideiuſſo. & de iure regio
pro hac parte contra communem opinionem hodie
eſt tex. in d. l. ſeptima. tit. 12. par. 5. pro qua parte etiam
in terminis iuris communis, facit vltra ſupra alleg. §. itẽ
is qui exequitur, iuncta ſua Gloſ. inſt. mand. & l. diligen
ter, cũ ibi not. ff. eod. vbi licet fines mandati ſint diligen
ter obſeruandi, adhuc tamẽ in maiore ſumma, & mino
rem ineſſe intelligitur. Sicque ſi iuſſi, vt domus aureis
centum mihi emeretur, licet pluris emi nequeat, mino
ris tamen poteſt, vt ibi. ſic & in ſpecie noſtra, & ſi diligẽ
ter cauendum ſit, ne durius quam principalis debitor fi
deiuſſor obligetur, tamen benignam interpretationem
vſque ad concurrentem quantitatem admittere debe-
mus, ne fideiuſſio pereat. contra l. quoties in ſtipulatio.
ff. de verb. oblig. Nam & ſimiliter benignam interpretã
tionẽ, quo magis fideiuſſio ſuſtineatur, facimus in ter-
minis l. ſi ita fideiuſſorem. ff. de fideiuſ. vbi pro reo ſpe-
ciem debente, poteſt fideiuſſor obligari ad quantitatẽ
eiuſdem valoris, licet non econtra, quaſi hoc caſu licet
non leue dubiũ eſſet, an fideiuſſor, qui ad quantitatem
tanti valoris, quanti erat ſpecies debita, acceptus erat, in
duriorem cauſam accipi videretur, tamen benigna in-
terpretatio ſit, quo magis fideiuſſio ſuſtineatur, vt in du
riorem cauſam acceptus non videatur. Et ſimiliter cũ
reus ad factum tenetur, fideiuſſor poteſt ſeſe ad intereſ
ſe obligari. l. ſtipulatus es opus. ff. de fideiuſ. nec dubiũ
eſt quin tale intereſſe poſſit multum excedere. l. vnica.
C. de ſent. quæ pro eo quod intereſt. Sicque apparet, be
nignam interpretationẽ quo magis fideiuſſor ſuſtinea-
tur hac in re admittendam eſſe, præſertim per hæc duo
iura poſterius adducta, quæ ab alijs allegata nõ inuenio
& in hanc partem procliuior ſum.

6 Stat ergo † fideiuſſorem non poſſe in duriorem cau-
ſam obligari, quam principalem d. l. Græce. §. illud. l. hi q
l. fideiuſſor obligari. ff. de fideiuſſ. l. 7. tit. 12. p. 5. Durio-
rem autem cauſam accipere varie poſſumus. Primum,
ratione rei. d. §. illud. & d. §. fideiuſſores. Deinde ratione
firmioris oblig. l. Græce. §. ſiquis Stichum, & l. hi qui. ff.
de fideiuſſ. Tertio, ratione electionis ademptæ. Nam ſi
principalis obligatio alternatiua erat, fideiuſſor accipi
non poteſt alterutrum præciſe, vt in d. l. Græce. §. idem
Iulian. Quarto, ratione loci. Nam ſi reus ſimpliciter ob
ligatus erat, fideiuſſor vt ſoluat certo loco, obligari nõ
poteſt. l. fideiuſſor obligari. §. 1. ff. de fideiuſſ. Quinto, ra
tione cauſæ. Nam ſi principalis debitor ſub conditione
tenebatur, fideiuſſor pure, vel in diem certã accipi non
poteſt, vt in d. l. fideiuſſor obligari. §. 1. & in l. ſtipulatio-
ne, eod. tit. Sexto, ratione ademptæ facilitatis. Nã ſi reus
pluribus perſonis ſoluere poterat, fideiuſſor ita vt pau-
cioribus perſonis præciſe teneatur ſoluere, accipi non
poteſt. l. hi qui, in princ. & in §. fi. ff. de fideiuſſ. Septimo,
ratione maturioris preſtationis. Nam fideiuſſor accipi
non poteſt, vt citius teneatur quam reus principalis. l. ſi
teſtamenta. §. quæſitum. eod. tit. Octauo, ratione diuer-
ſitatis. Nam in diuerſam rem fideiuſſor, quam principa
lis obligari non poteſt. l. ſi ita fideiuſſorem, & leg. ſi Sti-
chum, in princ. & l. Græce. §. ſi quis Stichum. & l. ſi ita fi
deiuſſorem. ff. de fideiuſ.

Hæc regula recipit quatuor limitationes, quas tradit
Greg. Lup. in d. l. 7. tit. 12. p. 5. in gl. 1. inter quas illa me-
7 morabilis eſt, vt ſi † fideiuſſor in duriorẽ cãm acceptus
contractum iurauerit, valeat fideiuſſio, non ſolũ in con
currente quantitate, ſed ẽt in eo, quod plus erat in fide-
iuſſoria, q̃ in principali obligatione. Ita Bar. in l. ſi a reo.
§. pen. ff. de fideiuſſ. idem Bar. in l. ſiquis pro eo. col. 5. eo
dẽ tit. Ang. & Imol. in l. his, qui acceſſionis. §. pen. eodẽ.
& Greg. vbi ſupra. & eſt cõis opinio Bar. in l. cum pater.
§. filius matrem, per tex. ibi. ff. de leg. 2. Dec. in l. in eo q̃d
plus. n. 12. ff. de reg. iur. Alex. cõſ. 32. li. 1. in fi. qui intelli-
gũt, q̃ tũc fideiuſſor tenet, vt principalis, nõ vt fideiuſſ.

Contrariam partem, vt non teneatur fideiuſſor in
plus quam principalis, nec vt fideiuſſor, nec vt debitor
principalis, tenent Ioan. Faber in §. fideiuſſores. colum.
2. Inſtitut. de fideiuſſor. & alij plures, vt alibi plenius

diſſer-

diſſeruimus,& hæc pars verior eſt,quia iuramentum in contractu appoſitum nunquam operatur, vt is contractus degeneret,ſed ſolùm operatur, vt in ſui forma & natura firmior ſit,vt in l.fin.C. de non numera. pecun. Vnde in ſpecie noſtra cùm ſint varietates ſuprà relatę, vtrum fideiuſſor in plus acceptus quàm principalis teneatur in concurrente quantitate,nec ne, iuramentum ibi appoſitum ſat ſuperque eſt vt operetur q talis fideiuſſio valeat in concurrente quantitate, iuxta ſuammet naturam, abſque eo q valeat in maiori quantitate, & ſic contra ſuimet naturam,& ſenſus iurantis ita interpretandus eſt,vt vellet etiam in maiori quantitate teneri,quàm reus principalis,ſi id fieri poſſet ſalua natura cõtractus,de quo agitur,quod ſi ſalua eius natura id fieri non poſſit,tunc teneretur quatenus contractus natura permitteret,& non vltra,arg.d.l.fin.Et durum alienumque à iurantis mente & ſenſu eſſe videretur,interpretari q vellet in eo quod plus erat obligari,tanquam principalis,ſi non poſſet tanquam fideiuſſor.& ita intellige d.§.filius matrem.

8 Hęc autem obligatio fideiuſſoria ad principalẽ obligationem acceſſoria eſt,vt dictis legibus,& in pri.Inſti. de fideiuſſoribus.& le.1.tituli 12.part.5. Accedere autẽ poteſt multis modis.Primùm poteſt accedere ad obligationem ciuilem ſimul & naturalem,vt in dictis iurib. Deinde etiam ſi ſit naturalis tantùm obligatio non etiã ciuilis,ita tenent Glo.& communiter Doct.in l.1.ff.de fideiuſſ.& §.1.per tex.ibi Inſti.eo.tit.& per legem ſtipulatus.& l.quod.n.l.fideiuſſor obligari,in princ.& §.fideiuſſor.l.2.& l.cùm fideiubeat.& l.ſi quis pro eod.§.2.ff. de fideiuſſ. Tertiò,poteſt accedere etiam ad ciuilem tãtùm obligationem.Ita Glo.& communiter Docto. in l.1.ff.de fideiuſſ.per l.ſtipulatus.& l.fideiuſſor obligari, in princ.& in §.fideiuſſor.ff.eo.Quartò, poteſt accedere ad obligationem principalem re contractam.Glo.in d.l.1.per l.Græcè.in prin.eo.tit.Quintò, accedit ad obligationem verbis contractam,ut tenent Glo.& Docto. in d.l.1.per d.l.Græcè.in prin.Sextò,poteſt accedere ad obligationem conſenſu contractam, vt tenent Glo.& Doct.in d.l.1.per d.l.Græcè. Septimo, poteſt accedere ad obligationem literis contractam,vt tenent Gloſſ. & Doct.in d.l.1:& Emanuel de Acoſta,in l.3.in princ. C. de non num.pecu.per l.tam mandatori,eo.tit. Octauò, poteſt accedere ad obligationem ex contractu,vel quaſi contractu,vel ex delicto,vel quaſi delicto deſcendentem,d.l.Græcè,§.ſed & ſi ex delicto.Glo.& Doct. in d. l.1.Nonò,poteſt accedere obligationi ſiue præſenti,ſiue pręteritæ,ſiue futuræ,hoc eſt,ſiue principalis obligatio modò contraheretur,ſiue iam diu contracta eſſet,ſiue poſtea foret contrahenda.l.4.cum ſua Glo.l.ſtipulatus ſum.l.ſi Stichum.§.1.ff.de fideiuſ.Decimò, põt accedere obligationi principali,ſiue illa pura ſit, ſiue in diẽ, ſiue ſub conditione cõtracta,vt in dictis legib.& l. ſi debitori,§.1.eo.tit. Vndecimò, poteſt accedere non ſolũ ad obligationem dandi,ſed etiam ad obligationem faciendi.Ita Glo.in l.ſi quis pro eo.ff.de fideiuſſ. per l.ſtipulatus es.e.tit.l.nemo.ff.de duob. reis.Duodecimò,accedit non ſolùm obligationi à iure ciuili deſcendenti, ſed etiam ſi deſcendat à iure prætorio.d.l. Græcè.§.pro eo.Decimotertiò,accedit non ſolùm obligationib. regularibus,ſed etiam obligationibus priuilegiatis.l.cũ fideiubeat.eo.tit.Decimoquartò, accedit non ſolùm obligationi principali,ſed etiã obligationibus acceſſorijs, vt in fideiuſſore fideiuſſoris.l.Græcè.§.fin.ff.de fideiuſ. tradunt Glo.& Doct.in princ.Inſt.eo.tit.Decimoquintò,accedit obligationi reſidenti,non ſolùm in vera,ſed etiam in ficta perſona.l.mortuo.& l.qui contra.ff.de fideiuſſ.Decimoſextò,accedit nõ ſolùm obligationi hominis præſentis,ſed etiam abſentis.l.fideiubere.ff.de fideiuſſ.Decimoſeptimò,accedit non ſolùm obligationi hominis ſanę mentis,ſed etiam prodigi,vel furioſi. lege Marcel.& l.cùm lex.ff.de fideiuſſ.Decimo octauò,accedit non ſolùm obligationi reſidẽti in homine ſui iuris, ſed etiam ſi ſit ſeruus,vel filiusfamiliàs.l. cũ fideiubeat. ff.de fideiuſſ.& in §.1.Inſt.eod.Quinimmò etiam pater à filio familiàs,& dominus à ſeruo fideiuſſorem accipere poſſunt.l.ſi quis pro eo.§.1.ff.eod.tit.

9 Limita primò,vt non accedat obligationi,quę contra legem contracta eſſet.l.qui contra,cum l.ſeq.ff.de fideiuſſ.l.non dubium.C.de legib.l.ſi quis inquilinos.§. fin.ff.de leg.1.l.iuriſgentium.§.& generaliter.ff.de pac. l.vbi lex.l.ſi quis pro eo.ff.de fideiuſſ.fallit ut in le.Marcellus.eod.tit.

Secundò limita, vt non accedat obligationi finitæ, vel nulli.l.ſi quis poſtquam,& l.ſi Stichum.§.1..ff. de fideiuſſo.l.ſi debitori,eod.tit. Tertiò non accedit cum effectu obligationi,quæ exceptione poſſit elidi.nam & fideiuſſoria obligatio ſimili exceptione elideretur.l.ſi teſtamento,in princ.l.ex perſona.leg.ſi ſtipulatus eſſes,in princ.eod.tit.l.tam mandatori.C.de non num.pec.

Quartò non accedit obligationi modicè vtili, vel iuri ferè inutili,quale eſt in perſona eius,qui ad ſolutionẽ tantùm adiectus eſt,qui fideiuſſorem accipere nequit: l.ſi mihi.ff.de fideiuſſ. Quintò non accedit contractui impoſſibili.l.ſi ſub impoſſibili,eod. tit. Sextò non ſemper accedit obligationi tantùm naturali.Nam ſeruus à domino,& filiusfam. à patre naturaliter ſibi obligatis non accipiunt fideiuſſorem.l.ſi quis pro eo.§.1.ff.de fideiuſſ.fortè per rationem l.ſi quando.§ illud.C.de inofficioſo teſtam.ibi,non pactionibus aſtringendos, & le.liberto. ff.de obſeq.Nam ſeruo & filio perſona patris & domini ſemper ſancta & honeſta videri debet, nam ſi ſancta ſit,non eſt neceſſe,vt fideiuſſione aſtringatur, cum ſpõte conuentis acquieſcet.Septimò fallit in muliere.l.3.l. ſi Titius.§.Scia.ff.de fideiuſſ.per totum ff.& C.ad Velleia.niſi iurauerit,vt per Bar.& alios in l.ſi quis pro eo. ff.de fideiuſſ.Octauò fallit in ſeruili obligatione, vt l.4. ff.de fideiuſſ.Nono fallit,quando quis pro ſeipſo fideiuberet.l.hæres à debitore.§.ſeruo,& §.retro.ff.de fideiu.

SVMMARIVM.

1 *Paupertas excuſat moram ſoluendi.*
2 *Paupertas excuſat à proſecutione appellationis.*
3 *Pauperes ſtipendia non præſtant aduocatis, procuratoribus,iudicibus,& notarijs.*
4 *Pauperes non collectantur.*
5 *Pauperibus an currat tempus appellandi,ardua q.*
6 *Maioratus noxij ſunt.*
7 *Pauperes quare non collectantur.*
8 *Pauperes alienigenis pares.*
9 *Appellare an poſſit quis pro paupere non appellante.*
10 *Appellare regulariter alter pro altero non poteſt.*
11 *Appellationi poteſt renunciare damnatus etiam criminaliter.*
12 *Hominem beneficio affici intereſt hominis.*
13 *Adam pater hominum.*
14 *Anima rebus præferenda.*
15 *Intellectus l.2.C.quorum app.*
16 *Appellari permittitur ob modicum præiudicium.*
17 *Hominem beneficio affici,& damno non affici,intereſt hominis.*
18 *Lites breuiari,inter eſt Reipublicæ.*
19 *Defenſio fit aut vi iuriſdictionis,aut vi naturalis defenſionis.*
20 *Defendere ſubditos incumbit magiſtratibus de iure diuino,naturali,& poſitiuo.*
21 *Magiſtratuum quantum onus.*

22 *Defendere tenetur homo priuatus alterum hominem priuatum de iure diuino, naturali, canonico, & ciuili*
23 *Defenſio prius competit magiſtratibus, deinde etiam reliquis.*
24 *Defenſio competit cuilibet de populo, quando ipſe magiſtratus iniuriam facere volebat.*
25 *Papa abutenti an occurri poſſit.*
26 *Principi imperio abutenti, ſi occurri non poteſt in vim iuriſdictionis, occurri tamen & poteſt & debet in vim naturalis defenſionis.*
27 *Princeps dum legibus abutitur, nunquam præſumitur iuſta cauſa motus.*
28 *Princeps ſine cauſa iuſta diſpenſare nequit.*
29 *Principatus & iuriſdictio eſt de iure gentium ſecundario, vel poſitiuo, non de iure natural aut gentium primæuo.*
30 *Ius naturale appellatur ius gentium primæuum.*
31 *Dominium eſt ius.*
32 *Animalium innocens natura erga eiuſdem ſpeciei animantia.*
33 *Aetas aurea.*
34 *Defenſio homini ab altero homine debita eſt.*
35 *Vir bonus quis.*
36 *Defenſionis naturalis loco ſucceſſit defenſio artificialis ſeu iuriſdictionalis.*
37 *Principatus & iuriſdictio iuri naturæ aduerſantur.*
38 *Fabula Ranarum.*
39 *Principatus & iuriſdictio à Deo non magis nec minus eſt, quam reliqua omnia.*
40 *Iuriſdictio initio mundi nulla erat, ſed longè poſtea eſſe cœpit.*
41 *Principatus & iuriſdictiones vt ſint, neceſſarium non eſt ſed tantum vtile.*
42 *Deus mundi initio eum per ſe regebat.*
43 *Dei non minore aut maiore cura regitur domus familiæ cuiuſque pauperis, quam vnius magni regis.*

CAPVT XLI.

CEnteſimo trigeſimo ſexto colligitur, quid reſpō-
dendum ſit in articulo illo, ſtatuto definitur, vt
1 †appellans certam ſummam perſoluat, alias ap
pellatio deſerta intelligatur, an deſinat tempus ſoluēdi
currere, ei qui propter paupertatem eam ſummam ſol-
uere deſijt? Et appellationem non fore deſertam, in ſpe
cie hac reſponderunt Bal. in leg. ſecundo. ff. ſi quis cau.
Franciſcus Cremenſis ſingula. 122. ſtatuto cauetur qđ
appellans. Mateſi. in ſingula. vlti. per cap. licet de cenſi-
bus. tenet Ioan. Bapſt. de Caſt. in add. ad Cremen. vbi
2 ſupra. Vnde† ſimiliter à proſecutione appellationis ex-
cuſat paupertas, vt voluit Panormi. in c. ex tenore. col. ſe
cunda, de appell. & Gera. ſingulari. 78. pauperes quorū.
numero fin. Bald. in leg. acceptam. col. pen. q. 33. C. de v
ſuris. & ſic non currunt ſibi fatalia ſecundum eundem
Gerardum, in quo vltimo contrarium videtur tenuiſſe
Bald. in leg. final. C. de condition. inſertis. cuius ſen-
tentia in hoc vltimo verior eſt, nam longè maius impe
dimentum eſt ignorantiæ & abſentiæ quam pauperta-
tis, huic enim contingere poteſt reparatio, illi autem
(hoc eſt ignorantiæ) non vtique, & tamen ignoranti &
currunt tempora ipſo iure, in eo tantum quæſtio eſt,
an reſtitutio concedatur ex iuſta cauſa ignorantiæ. l. fi.
C. de long. temp. præſc. & ibi Bar. & alij diximus plenè
infra c. 75. incip. fundum tuum poſſedi. vbi reſoluimus
reſtitutionem eo caſu denegari. Ergo cū ſaltem iuſſiſ-
ſima & irreparabilis ignorantię cauſa non impediat qn
tempora currant ipſo iure, & in eo tantum quæſtio ſit
an detur reſtitutio, par eſt vt ī ſpecie noſtra fatalia cur
rant ipſo iure, licet ſi poſtea apparuerit propter pauper
tatem, cum non potuiſſe tempore definito proſequi ap
3 pellationem, reſtitutio non denegetur. Nam † & in eo
quoque pauperes iuuantur, quod aduocati eis gratis de
bent patrocinari, & notarij gratis inſtrumenta confice
re, & procuratores gratis militare, & iudices gratis quo
que iudicare, etiam ſi ab aliis ex lege, vel more regionis
poſſint aliquid accipere, vt per Gerardum d. ſingulari.
73. Ludouicus Romanus in leg. ſi vero. § de viro. ſal. 46
ff. ſolut. matrimonio. Albericus nec quicquam. §. fin. ff.
de officio proconſulis. Bartol. in leg. ſi furioſi. C. de nu-
pt. per illum textum verbo, gratis. Baldus in auth. gene-
raliter. col. 1. C. de Epiſcopis, & clericis. dixi de ſucceſ-
ſione crea. §. decimoquinto. num. trigeſimoſeptimo, li.
4 2. Quinimò quod vtilius eſt, pauperes† qui ex induſtria,
& labore manuum ſuarum victum quęritant, nec aliun-
de habent, vnde ſe alere poſſint, non debent contribue
re ad onus collectarum, quæ per principes, vel reſpubli
cas imponuntur. ita Bald. in aut. defuncto. C. ad Tertuli
& Ger. vbi ſuprà, poſt Gloſ. in leg. omnes. C. de ann. &
libro decimo, & in ſimili per Barthol. ibi. Abbas in c. p
uenit. col. penul. de immunitat. Eccleſiarum. Bal. in leg.
etiam. col. fi. de execu. rei. iudi.
5 Denique† quod ipſo iure deſinat pauperibus currere
tempus ad appellādum, vltra ſuprà allegatos tenet Mat
thæus Mathæſillanus notabili 198. nota quod licet pau
pertas allegat Innocentium in ca. ex ratione. de appell.
& Guliel. de Cun. in l. præcipimus. §. ſuper his. C. de ap
pellat. Sed, vt iam attigimus, fortè iuſtius & verius dice
tur tempus ipſo iure non deſinere elabi, reſtitutionem
tamen concedi, per d. l. fin. C. de præſcript. longi tempo
ris, quæ probat à fortiori. Nam ſi id, quod certè & indu
bitatè meum erat, amitto per talis temporis tranſcurſū
non obſtante iuſtiſſima ignorantia mea, vt ibi, quantò
magis in ſpecie noſtra tempus curret, vbi incertū erat,
an iſte iuſtā cauſam foueret, quinimmo, eo ipſo quod
condemnatus fuit, pręſumptio erat, quod non fouebat
iuſtam cauſam, ſicque quod appellatione extincta ni-
hil amittebat. l. res iudicata. ff. de re iudic. l. res iudicata.
ff. de reg. iuris. Et præterea paupertatis cauſa non tam
irreparabilis & coacta eſt, quam iuſtæ ignorantiæ cauſa
vt iam expoſuimus. De quibus etiam per Innocentium
in capitu. P. & G. de officio deleg. per Barto. Angelum,
Ioannem Imolenſem, Alexandrum, Aretinum, & alios
in l. continuus. §. illud. ff. de verborum oblig. Antoniū
Butrium, Imolam, & Panormita. in ca. breui, de iureiu
rand. Denique cùm legum & ſtatutorum imperium nō
ſecus quam principum ſit ad meram ciuium vtilitatem
& quod appellans certum quid ſoluere tenea tur, id ad
neceſſitates publicas ſubleuandas veroſimile ſit (& mul
tis in regionibus ſolenne) induci, par eſt, vt pauperibus
tale onus remittatur, ne ad impoſſibile obligari videan
tur, vel ad nimis difficile (quæ ferè paria eſſe iudicantur
impoſſibilium. ff de reg. iur. d. §. illud iuncta. l. apud Iu-
lianum. §. cõſtat. ff. de lega. 1.) per quod talis ſtatuti im
perium noxium fieret contra noſtram principalem cō
cluſionē & contra eius naturā. Rurſus qđ ad tales colle
ctas ſuprà relatas à principe vel republica īpoſitas pau
peres illi, qui labore manuum ſuarum victum quærunt,
non teneantur, ſimiliter ex eadē nr̄a concluſione prin.
deducitur, ne aliter principum imperium ad proficien-
dum ciuibus creatum, eis noceret.
6 ¶ Sed† cùm apud nos Hiſpanos omnia ferè prędia &
reditus annui ſint penes Eccleſias, monaſteria,
hoſpitalia, clericos, aut nobiles laicos ſub illo nomine
maioratuum, & non ſolum apud eos ſint, ſed etiam ita
ſint, vt in perpetuum alienari nequeant. Qui uā remane
bunt, qui principibus vectigalia perſoluant? vnde ſtipē-
dia militibus? aut vnde publicis neceſſitatibus, bellis, &
periculis pecuniarium ſubſidium? Apparebit ergo veriſ.

ſimas

ſimas eſſe noſtras ſententias dum (noſtris reluctantibus
ne dicam ineptire properantibus) contendimus eos de
nuo maioratus creari, bono publico noxium eſſe: eoſq́;
diſſolui utiliſſimum.

Centeſimo trigeſimo ſeptimò, nimirum ex eadem
noſtra principali concluſione planè defluit, veram eſſe
opinionem ſuprà relatam eorum, qui contendunt, qui
7 † ex labore manuum ſuarum victum quærunt, nec alion
dè habent, vnde ſe alant, eos collectis, tributis, & vecti-
galibus, quæ principibus aut rebus publicis perſoluun-
tur, non ſubijciendos. Nam cùm principum populorũ-
que imperium ad iuuandum, non ad nocendum ſit (vt
ſæpè admonuimus) par eſt, vt qui omnes agros, cãpos,
fundos, terraſque habent, hi ſanè ad eos defendendos,
hoſtiumque impetum propulſandum, manus, res & pe-
cunias, bonaque admoueant & contribuant, diuerſum
8 eſt in ijs, qui nihil rerum ſoli poſſident in ea regione,
nam terram, quam nõ habent, tueri aut defendere, non
iure cogerentur, & in his propriè apteque verificatur
quod Statius cecinit:

Omne homini natale ſolum.

Et quod Ouidius li. 1. Faſtorum, ſic modulatus fuit,

Omne ſolum forti patria eſt, vt piſcibus æquor,
Et volucri uacuo quidquid in orbe patet.

Etenim qui in regione ſua, aut aliena ſolum habet ni-
hil, nihil ſanè differre videtur à reliquis animantibus, ſic
que vt auibus omne cęlum patria eſt, vtque piſcibus oẽ
æquor, vt ex Ouidio oſtendimus: ita huic nihil habenti
omne ſolum patria eſt, quia plus iuris in vna quàm in
alia non habet: ſicque non eſt aut vix eſt, cur magis qc
quam ad patriæ ſuæ neceſſitates publicas ſubleuandas
conferre cogatur, quàm ad neceſſitates aliarum regio
num.

9 Denique iſtorum argumento crederem, q̃ ſi cõdẽ
demnati etiam in cauſa ciuili tanta eſſet inopia, vt nec
aduocatum haberet, nec alium, cuius conſilio appellare
poſſet, eſſetque, vt plerique ſunt, literarum inexpertus,
poſſet alius pro eo præſertim abſente appellare, non ali
ter atque in cauſa crimina. Idem licitum eſt pro quocũ
que etiam diuite. per l. addictos. C. de Epiſco. audi. vt ſit
quod operatur fauor vitæ aut membrorum condem-
nati reſpectu cuiuſque, idem operetur fauor paupertta-
tis reſpectu pauperis, argumento d. l. addictos. iunctis
ijs, quæ ſuprà diximus quod intellige etiam ſi appellans
minimè coniunctus eſſet ei, pro quo appellauit, quam-
uis in contrarium aliquantulum facere videatur text. in
l. nemo filius. C. de reb. credi. In cauſa tamen criminali
hoc plus eſt, q̃ etiam pro inuito appellare licet, vt d. l. ad
dictos. Contra omnia ſuperiora, præſertim dum dixi-
mus quòd alius pro alio etiam non coniuncto poteſt
10 appellare, oppono. Nam certum eſt, quod cauetur, q̃
à ſententia inter alios dicta non appellat, niſi ille cuius
intereſt. l. à ſententia, in prin. ff. de appellat. Alibi dicit l.
non ſolent audiri appellationes, niſi eorum, quorum in
tereſſet, vel quibus mãdatum eſt, vel qui negocium alie-
num gerunt, quod mox ratum reus habeat. ita dicit tex.
in l. 1. in princ. ff. de app. reſci. ſed hic nullum horum in
teruenit, immo etiam contra voluntatem dicimus poſſe
admitti, ergo, &c. Confirmo per pulchra ſimilia, alteri
per alterum non acquiritur ſtipulatio. l. ſtipulatio iſta. §.
alteri. ff. de verborum obligat. Ratio eſt, quia inuentæ
ſunt ſtipulationes, vt vnuſquiſque ſibi acquirat, quod
ſua intereſſet. §. alteri, Inſt. de inutilib. ſtip. ſed condẽna-
ti intereſt appellare nõ alterius, ergo, &c. & eſt pulchrũ
ſimile. Ad idem applico notabilem l. quæ ſeruũ, in prin.
ff. de interro. actio. cum his, quæ notat Abb. in c. quam
quis, de re iud. 2. col. in prin. Præterea ius ciuile vigilanti
bus, &c. Sed iſte non vigilat, ex quo non appellat in cau
ſa ppria, ergo, &c. Tertiò facit, res inter alios acta, alijs
non nocet, ita etiam nec prodeſt. l. 2. C. quib. res iud. nõ
nocet. & per Abb. in d. c. quamuis 2. q. ſed actus factus p
aliquem ad diſpendium huius condemnati non ſibi no
ceret, ex quo non eſt procurator, vt ſuprà latè dixi, ergo
nec debet ſibi appellatio prodeſſe. confirmo, quia con
trariorum eadem eſt diſciplina, per contrarium, ergo,
&c. Item quia iudicium non debet claudicare. l. e. ſi cùm
dies. §. fin. ff. de arbit. cum ſimilibus. Sed ſi valeret pro
eo, cùm non valeat contra eum, claudicaret, ergo, &cæ.
Item quia eadem res non debet diuerſo iure cenſeri. l.
eum qui ædes. ff. de vſuca. & ibi Bar. ſed hoc cõtingeret,
ſi diceremus, q̃ actus non nocet, ſed q̃ prodeſt, ergo,
&c. Quartò, eadem diſpoſitio non debet contrarios ef-
fectus operari, ne ſe ad inuicem confundant, iuxta l. vbi
repugnantia, cum ſimili. ff. de reg. iur. ergo, &c. Præterea
nemo gaudet inuitus. l. ſoluendo, cum ibi notatis. ff. de
neg. geſt. pro iſto ergo inuito non poteſt quis appella-
re, ad idem in ſimili. l. fin. C. de neg. geſt. Sextò vbi com-
modum & ibi damnum, & econtrà. l. ſin. ff. de re. iudi. ſed
hic damnum patienti, vt ſuprà dictum eſt, ergo, &c. Se-
ptimò non debet quis poſtulare, cuius contrarium nõ
eſt petiturus. l. penult. ff. de ſolu. l. ſi ea. cum ſimili. C. de
vſu. ſed iſte non peteret, ut actus contra eum factus va
leat, ergo nec debet petere quod proſit, cuius contra-
11 rium hic dicitur. Octauo, condemnatus † in cauſa crimi
nali poteſt renunciare appellationi, vt tenet Bar. in l. ad
dicto. C. de Epiſc. audi. & in l. quæ vlt. in fin. ff. de pœ. &
eſt ſing. limita. ad vulgatam Glo. in l. pactum inter hære
dem. ff. de pact. Si ergo poteſt ipſe renunciare, qualiter
ergo admittitur alius pro eo inuito? Illud etiam induco
alio modo. poſtquam iſte renunciauit, iam ipſe idẽ non
poſſet appellare, vt patet, & hoc operatur renũciatio, er
go nec alius pro eo, quia quod quis non poteſt per ſe, er
go nec per alium. Et illud etiam confirmo per leg. 2. C.
quorum app. non recip. vbi non admittitur appellatio
caſibus ibi poſitis, & debet intelligi, nec per ſe, nec per
alium, cùm ergo hic non poteſt poſt dictam renunciat-
tionem, ergo nec alius: his tamen non obſtantibus deci
ditur contrarium in d. l. addictos. ſ. licet quòd alius po
teſt appellare pro eo, etiam extraneus, & etiam eo inui-
to.

Nec obſtant contraria, ad quæ reſpondeo per ordi-
nem. Primò, ad primum quod dicitur, non appellat niſi
ille cuius intereſt, fateor, tamen in caſu noſtro etiam in
tereſt appellantis ratione naturalis cognationis. Nam †
12 hominem beneficio affici intereſt hominis. l. ſeruus. ff.
de ſerui. expor. & l. cùm ſeruus. ff. manda. & natura in-
ter nos quandam cognationem conſtituit. l. e. vt vim. ff.
13 de iuſti. & iu. quia † omnes ab Adam proceſſimus, vt ibi
notatur, & iſtam ſolutionem ponit Glo. in l. non tantũ.
ff. de appell. in verſi. humanitatis. Præterea, poſito quod
non intereſſet, eſt iſte caſus ſpecialis, in quo alius prò
alio appellat, ut dicit Ang in d. l. non tantum, & quod
ſit ſpeciale pondero d. addictos. ſuprà alleg. ibi, humani-
tatis intuitu. & ad idem d. l. non tãtum, & d. l. addictos,
14 vbi eadem verba. Suadetur, quia fauina hominum qui
buſlibet rebus præponendę ſunt. l. ſancimus. C. de ſacro
ſan. eccleſ. vnde nimirum ſi iſto caſu concedatur hoc
ſpeciale, adeo, quod clericus admittitur, vt in l. addictos
ſuprà alleg. Dicit tamen Ang. in d. l. non tantum, cauen
dum eſſe ab his, & hoc eſſe tutius allegat Speculat. ibi vi
de. Et iſta ratione dicimus, quod admittitur contra vo-
luntatem condemnati, ſcilicet quia appellans præ-
tendit proprium intereſſe. Item quia condemna-
tus non habet poteſtatem circa hoc, cùm non ſit do-
minus membrorum ſuorum. leg. liber homo. ff. ad leg.
Aquil. nec ſi volens, & quod ibi Bal. C. de libera. cauſa.
Nec etiam obſtat ſimile de ſtipulatione, quia in hoc ca
ſu intereſt, vt ſupr. dixi. & idem dicimus in ſtipulatione
quando

quando ſtipulantis inter eſt, vt plenè not. in §. ſi qs alij.
Inſtit. de inutili. ſtipu. & poſito qđ non intereſſet, (ſed
non conceſſo) hoc eſt ſpeciale, vt ſupr. dixi. Non obſtat
aliud de l. qui ſeruum, de interroga. actio. quia dico ibi,
ideo eſſe, ne delicta remaneant impunita, cōtra Lita vul
neratus, cum ſimil. ff. ad leg. Aqui. At in caſu noſtro li-
cet iſte admittatur ad appellandum, non propterea de-
lictum remanet impunitum, vt patet, vnde non mirum
ſi diuerſum ſtatuatur, cùm ſit diuerſa ratio, poteſt etiā
ſolui quemadmodum præcedentia. Non etiam obſtat,
quæ vigilātibus, &c. quia ex quo alios tangit, non cura
mus de negligentia eius, nam quod omnes tangit, &c.
vbi poſſunt alij non approbare negligentiam eius, & eſt
vera ſolutio.

Non etiam obſtat, quod actus iſtius non noceret, er
go appellatio non debet prodeſſe, cum corroboratio-
nibus, quas ſuprà allegaui, quia dico quod hic eſt ſpecia
le, vt patet in l. addictos. ſupr. all. ibi humanitatis, &c. &
ratio ſpecialitatis eſt, propter intereſſe aliorum, qui li-
cet alijs non poſſint nocere, poſſunt tamen ſibi ipſis ꝓ
deſſe, & in cōſequentia prodeſt condemnato, & eſt no
tab. ſolutio. Præterea, non eſt eadem ratio in damno, q̄
eſt in commodo, nam prima ratio eſt, quia alteri per al-
terum non debet iniqua. &c. Secunda ratio, quia homi-
nem beneficio affici, &c. & alijs modis poſſes ſoluere.
Non etiam obſtat quod eadem diſpoſitio non debet
contrarios effectus, immo ſunt diuerſa diſpoſitio non
eadem, nam in caſu quo nocet non admittitur, quando
autem prodeſt ſic, nec eſt hic aliqua repugnantia. Nō
etiam obſtat quod non debet quis poſtulare, &c. quia
reſpondeo notabiliter quod illa regula procedit in acti
bus dependentibus à voluntate noſtra, & ibi non debet
quis petere cuius contrarium, &c. ſed vbi actus non de
pendet à voluntate noſtra, non habet locum illa regula
Nam cum iſto inuito poſſet quis appellare pro eo, ergo
voluntas eius mihi ad propoſitum, & eſt noua ſolutio.
Item quia appellans prætendit intereſſe, vnde non cura-
mus de voluntate condemnati. Non etiam obſtat aliud
ſcilicet quod poteſt renunciare appellationi. ergo nec
alius admittatur, quia quod non poteſt quis pro ſe, &c.
Reſpondeo quod illa regula procedit cauſa propria, &
eius ſolius tunc renunciatio nocet, quo ad totam cau-
ſam, & quod non poteſt pro ſe, &c. tamen cùm iſta cau
ſa tangat alios, renunciatio nō nocet quo ad eos, & ita
vult Barthol. in l. addictos, de appella. & eſt clarum quia
renunciatio debet nocere tantum renunciato, & quia al
teri per alterum non debet iniqua conditio afferri, &
quia res inter alios acta, &c. quia quod omnes tangit,
15 ab omnibus debet comprobari. Non † obſtat etiam l. 2.
C. quorum appell. non recip. vbi qui non poteſt appella
re per ſe, nec per alium, quia ibi loquitur quando appel
latio eſt prohibita à iure. Vnde quemadmodum condē
natus, cuius principaliter intereſt, nō poteſt appellare,
ergo nec alij quorum intereſt ſecundario, quia prohibi
tio legis debet eſſe generalis, & vbi prohibetur appella-
tio ratione delicti vel facti, non curamus de perſonis,
quia cauſa eſt ſuper qua appellatio prohibetur. at
nos loquimur vbi appellatio eſt permiſſa, vnde licet ille
cuius principaliter intereſt, ei renunciet. nō nocet eius
renunciatio quoad alios, qui per legem non prohiben
tur appellare, & eſt vera ſolutio & noua. Aliam ſolutio
nem dat Glo. in l. obſeruare, & in l. non tantum. ſed illa
eſt vera ſecundum quod cōtrarium formatur, alio mo
do non ad propoſitum quo ego formaui, & adde quod
contra ſolutionem Glo. in dictis ll. habeo. Glo. in ter-
minis cōtrariam in l. abſtinendum. C. quorum appe. nō
recip. & ibi notat Paul. non faciens mentionem de alijs
Gloſſis, cogita ſuper eis. Et iſta ſunt quantum ad ratio-
nem dubitandi & decidendi, & pro confirmatione om

16 nium ſuprà dictorum facit, quia † etiā ratione modiciſ-
ſimi præiudicij permittitur appellare. l. ſi perluſorio. ff.
de appel. Angel. in l. 1. ff. de appell. recipi. adde tex. in c.
cum ſuper, cum ibi notat. de re iudicata.
17 Stat ergo ex ſuperioribus alterum pro altero ideò
poſſe appellare, quia † vt hominem beneficio affici inter
eſt hominis (vt iam docuimus) & ita multo magis ho-
mo alter, vt patet ex ſuperioribus & probat l. ſi. C. de
Codicil. optimus tex. in l. ſi pignore, in prin. ff. de furt.
ibi, beneficij debitore ſibi acquirere. ſed hæc ratio cū
ſit generalis, ſuadet, vt pro altero appellare poſſit, non
ſolùm in criminalibus (vt tenuimus) ſed etiam in ciui-
libus, quod iam abnegauimus, reſponde, ſuperius ex re
gula eſſe videbatur, verum fauore litium minuendarum
aut breuiandarum prohibitum reperitur, alter pro alte
18 ro in ciuilibus appellet. intereſt † enim Reipublicæ etiā
principaliter lites breuiari. l. properandum, in princ. vbi
tradunt communiter Doct. C. de iudi. communiter Do
ctores in c. finem litibus, de dolo & contu. dixi plenius
de ſuc. crea. lib. 1. §. 7. num. 40. cum ſeq. præſertim cum
res ſuas homo poſſit prodigere & eis abuti. l. ſed & ſi le
ge. §. conſuluit. ibi dum re ſua ſe abuti putant. ff. de pet.
hæred. l. 1. §. & magis. verbo, prodegit. ff. ſi quid in frau-
dem patro. facit l. quia autem, in prin. & §. 1. ff. quæ in
fraudem cred. l. quia poterat. ff. ad Treb. ſed non ſic ho
mo eſt abſolutè dominus membrorum ſuorum, ideo
in criminalibus non poteſt prohibere quin alteri pro
ſe appellare liceat, per rationem leg. liber homo. ff. ad le
ga. Aquil aliud in ciuilibus, vt oſtendimus.
19 Deinque quum iuris præcepta ſint honeſtè viuere,
alterum non lædere, ius ſuum cuique tribuere. l. iuſt. ff.
de iuſt. & iure. §. iuris præceptum ne alter lædatur, ho-
minum hanc ad rem tuitio & defenſio fieri poteſt al-
tero de duobus modis, aut per vim iuriſdictionis, aut
per vim naturalis defenſionis. Iuriſdict. eſt in magi-
ſtratibus. lege prima §. huius. ff. de iuſtitia. & iure lege
ſecūda. ff. de origine iuris. Naturalis defenſio eſt tam
in ipſis, quam in reliquis omnibus hominibus, in ipſiſ-
20 met † magiſtratibus eſt de iure diuino & naturali & poſi
tiuo, de diuino iure patet ex epiſtola diui Pauli dicentis
ſic. Qui ſuorum maximè domeſticorum curam non ha
bet infidelis eſt, & infideli deterior. Secundo intellige
idem de iure naturali, nam ſub hac lege & conuentio-
ne magiſtratus datus & acceptus intelligitur, vt talem
curam gerant taleque miniſterium præſtēt, vt dd. ll. & l.
crimen. vbi plene per Philippum Decium, & l. culpa ca
ret. vbi idē Decius & Hieronymus Cagnolus penè tra
dunt. ff. de reg. iur. & eſſe communem opin. apparet. ex
traditis per Cagnolum ibi. Tertio idem de iure poſiti-
uo, vt d. l. culpa caret à contrario ſenſu. d. l. nullum. ſimi
liter à contrario ſenſu. & ibi, ſcilicet. in d. l. culpa, notant
Cagnolus & omnes Doct. in d. §. huius. ꝑ tex. ibi. Quar
21 to intellige, etiam † ſi talibus magiſtratibus immineat pi
culum vitæ, vt ex communi opinione reſoluit Hierony
mus Cagnolus in d. l. culpa. & docet Cicero in oratione
pro Caio Rabir. Eſt, inquit, boni magiſtratus cùm auxi
lia Reipub. labefactari conuellique videt, ferre opem
patriæ ſuccurrere ſaluti fortuniſque communibus, ſuā
ſalutem poſteriorem ſaluti communi ducere. Et rurſus
in oratione pro Sexto ait, Sudandū eſt ijs, qui magiſtra
tum gerunt pro communibus commodis adeundæ
inimicitiæ, ſubeundæ ſæpè pro Republica tempeſtates
cum multis audacibus, improbis, nonnunquam etiam
potentibus dimicandum.
22 Quod † autem etiam priuatis hominibus talis tuitio
competat in vim naturalis defenſionis procedit primū
de iure diuino, iuxte diuum Ioanē Euangeliſtā. Epiſt.
4. dum ait. Qui non diligit fratrem ſuum, quem vi-
det, quomodo diliget Deum, quem non videt. & quia

per ſecun-

per ſecundum præceptum Decalogi iubemur proxi-
mum amare, vt noſmetipſos, ſicque vt nos naturaliter
tueremur. l. vt vim. ff. de iuſt. & iur. ita & proximum tue
ri debemus, iuxta illud diuinum præceptum, vt Quod ti
bi non vis, alteri non facias. &, Quod tibi vis, alteri fa-
cias. ſicque vt ibi periclitanti aut iniuriam patienti ſub-
uentum ab alio velis, ita & alijs ſubuenire iuberis. & ſub
illis verbis. Quod tibi non vis, alteri non facias, etiam
facere continetur bonum, l. in facto. ff. de condit. & de-
monſtratio. §. ſi vxor. Inſt. de nuptijs ibi, melius facerẽt
ſi ſe abſtinerent. notant in ſpecie Hieronymus Cagno-
lus & Philippus Decius in l. id quod noſtrum. ff. de re-
gu. iu. ſecundò intellige quod ad talem defenſionem te-
nemur etiam de iure naturali, arg. d. l. vt vim, cum ſimil.
Vnde Ouidius ſic cecinit;

Et caret auxilio qui non tulit, vtque reliquit:
Sic linquendus erit, legem ſibi dixerat ipſe.

Et Cicero Officiorum li. 1. Homines, inquit, homi-
num cauſa ſunt generati, vt ipſi inter ſe alij alijs prodeſ-
ſe poſſent. Et rurſus 3. lib. Officiorum. Hoc, inquit, na-
tura præſcribit, vt homo homini ob eam tantùm cãm,
ꝙ is homo ſit conſultum velit. dixi plenius infr. lib. ſeq.
in materia præſcriptionum, char. 1. q. 4. cum præcedẽ. &
ſeq. vbi edocebimur inofficioſum hominem, eoque no
mine indignum eſſe & videri, qui talem defenſionẽ nõ
præſtat. Tertiò intellige, idem eſſe de iure poſitiuo ca-
nonico, ſecundum Cagnolum, vbi ſuprà, hanc eſſe com
munem opinionem adfirmantem. Quartò intellige, idẽ
eſſe etiam de iure ciuili ſecundum eund. ibi. Quintò in
tellige etiam ſi immineat qualequale periculum, ſecun-
dum eundem. Sextò intellige, ꝙ id licitum eſt, vt dictis
legib. & locis ſuprà alleg. Septimò intellige, quod non
ſolùm licitum, ſed etiam debitum & neceſſarium eſt, vt
dd. iuribus, & plenè per d. Cagn. Octauò intellige, quan
do fuimus requiſiti per illum, qui iniuriam patiebatur,
vt dictis locis habetur. Nonò idem & ſi requiſiti non ſi
mus, nam vltrò id facere poſſumus, vt ſupra in exemplo
de appellatione docuimus. Vltimò intellige, vt ꝓcedat
etiam inuito & renitente eo, qui patiebatur, vt in d. exẽ-
plo docuimus, & per Cagnolum & Decium in l. inuito.
23 ff. de reg. iu. Secundum quæ ſi patior iniuriam à conci
ue meo, magiſtratibus competit defenſio, quibus abſen
tibus, vel impeditis, vel non valentibus, vel ſi ſit pericu-
lum in mora, cuilibet de populo competit defenſio, &
multò iuſtius ſi ab ipſo magiſtratu iniuria fiat, & vis in-
24 feratur. Vnde ſi notorium eſt eum damnaſſe ad mortẽ
vel ad membri mutilationem, vel ad ſimilem pœnã non
reparabilem, eum qui innocens erat, & noluit recipere
appellationem, vel ab eo non poterat appellari, reliquis
conciuibus competit defenſio illius hominis iuſti. Intel
lige ſi ab eo fuerint requiſiti. Secundò etiam ſi is tace-
ret. Tertiò etiam ſi expreſſim prohiberet & mori mal-
let. Quartò ꝙ & extraneis idem ius eſſet, arg. ſupradicto
25 rum. Vnde in quibus caſibus beneficiorum Eccleſiaſti
corum datio eſſet iuris patronatus laicorum, vel perti-
neret ad Epiſcopos, aut reliquos ad ordinarios pares vel
ſuperiores (vt Archiepiſcopi ſunt) vel inferiores (vt Ar-
chidiaconi, & ſimiles) in illis caſibus ſi ſummus Ponti-
fex ea beneficia, ſemel collata, ab ijs quibus ius conferẽ
di erat, vellet illis quibus data fuerãt adimere, & alijs cõ
ferre (cùm illis ſatis digni aſſent) id fieri iure non poſſet,
& bullæ ſuæ ſanctitatis minimè eſſent executioni man-
dandæ, ſed interea retinendæ, & ad ipſum Summum
Pontificem reſcribendum, vt re cognita, ipſemet eã de-
bitè reformaret, & nullius id tantùm intereſt, quã ipſius
met, cum huiuſcemodi actus, & tyrannides nunquam
procedant ab ſanctiſſima eius mente, ſed ab auaritia &
machinatione Officialium. Vnde reliqui principes etiã
ſæculares ſuis generaliter legibus cauere & imperare ſo
lent, ne ſua reſcripta executioni mandentur, ſi legibus
ſuis aduerſari reperiantur, quaſi ab eorum mente talia
26 reſcripta aliena intelligantur. Quid autem ſi ſummus
Pontifex etiam poſtquam ad eum reſcriptum eſſe, rem
illam non correxiſſet, & bullas duplicaſſet? certè & ſimi
les duplicaſſet, idem adhuc dicerem, quia ſemper id ab
eius mente alienum intelligerem, & Officialium machi
natione perpetratum, vel eò ꝙ & ſi ipſe nullum habeat
ſuperiorem, ſed ſit omnibus eminentior, inque vim iuriſ
dictionis nullus poſſit factum eius corrigere, tamen in
vim naturalis defenſionis nullus eſt, qui non poſſit, qui-
nimò etiam debeat & teneatur reſiſtere vim inferenti
aut iniuriam, & auxiliari patienti vim aut iniuriam gra-
datim tamen, nam primùm hæc cura pertinet ad magi-
ſtratus, quibus impeditis vel non valentibus, vel ſi eſt pe
riculum in mora, reliquis quòque priuatis hominibus
hanc ad rem patet aditus. & ita ſunt intelligendæ, & de
fendendæ leges Hiſpanæ hac de re loquentes, & conſue
tudines, quibus utuntur ſupremi iudices illius regionis.
Et ita cùm eſſem ex iudicibus ſupremis Hiſpalenſibus,
ferè quotidiè vſibus forenſibus haſce res hoc iure &
ordine iudicabam & diſponebam ſimul cum reliqs col
legis. eademque omnia etiam in litis procedere intelli-
go, ſi fortè quæ lites de iure intra fines Hiſpanicæ re-
gionis, vel alterius cuiuſlibet agitandæ eſſent, ad Romã
auocarentur. ſimilis enim defenſio & ſimili modo &
competeret & agenda eſſet, quod intelligo non ſolùm
petentibus ijs, qui non iure extra prouinciam ſuam li-
tis cauſa trahebantur, ſed etiam tacentibus, vel fortè et
renitentibus. quod vltimum intellige ſecundum ſupe-
riores diſtinctiones.

Quæ omnia ita temperanda ſunt, ut tam in exemplo
beneficiorum, quàm litium contrarium tolleretur ex iu
ſta cauſa, dummodo iuſtam eſſe cauſam vel occaſionẽ
27 appareat dilucidè. Nam ab illa debili iuria præſumptio-
ne, quod in principe præſumatur iuſta cauſa, facilè rece
ditur per probationem in contrarium factam, licet nul
la probatio concludat iudici neceſſariò, ſed tantùm cõ
tingenter, quia ut mẽtiri poteſt vnus teſtis, ita poſſunt
& mille, vt tradunt communiter Doctores in c. afferte,
de præſump. Bart. 2. col. in l. admonendi. de iureiu. ff. vbi
reliqui omnes. ergo notorietas & euidentia rei, quæ ſu-
perat omne genus probationis, vt dixi ſuprà c. 2. nu. 11.
& c. 120. num. 23. multo magis contra illam leuem præ
ſumptionem admittetur. quum ergo quæ ſunt de iure
notoria ſint, excludunt præſumptionem iuſtæ cauſæ, ꝗ
in principe ſolet præſumi, niſi ea iuſta cauſa aliunde cõ
probetur. Neque ad rem pertinet, ꝙ principes poſſint
diſpenſare cum iure poſitiuo, vt multa viſum eſt. Nam
nec id fieri poteſt ſine iuſta cauſa, & hic non agimus
de iure poſitiuo, ſed de iure naturali & diuino, & recta
iuſtitia, quam immutare nullus principum poteſt, vt ple
nè ſuprà c. 1. cum ſequ. & ca. 19. 20. 21. 22. illhæc autem
fore contra ius diuinum & naturale, & contra rectam
iuſtitiam oſtendimus infrà lib. ſeq. in materia præſcrip.
par. 1. q. 4. cum præced. & ſequ. & quod ſine iuſta cauſa
nunquam diſpenſare poſſit princeps oſtẽdimus de ſuc-
ceſſ. progreſſu in præfat. poſt princ.
28 Denique hæc omnia iuſtificãtur ex eo quod omnis
principatus, regnum, imperium, iuriſdi. eſt de iure poſi
tiuo & iure gentium ſecundario, non de iure naturali
aut diuino, nec de iure gentium primæuo, quod non
ſit de iure naturali prout competit omnibus animanti
bus quę mari, quæ in cœlo, quæ in terra naſcuntur (de
quo iure loquitur lege prima, in princi. ff. de iuſt. & iu
re. & princ. Inſt. eod. tit. c. ius naturale. 1. diſ.) apparet, qa
nullibi reperitur qđ vrſus vrſo, aut leo leoni, aut draco
draconi, taurus tauro, equus equo, canis cani domine-
tur, aut aquila aquilæ. columba columbę, miluus miluo
aut

aut delphinus delphino,& ſimilia.ſicque quod inter ſe
vllam habeant iuriſdictionem aut principatum nuſquã
lectum,nuſquam relatum,& contrarium putare ſtultũ
eſſet.Quod non etiam ſit de iure naturali prout com-
30 petit ſolus hominibus,quod ius naturale ſiue ius gentium
primæuum appellatur,vt diximus ſuprà c.10.& præce-
dentibus,edocemur à Cicerone libro.3. Offi.dum ait.
Illud enim natura nõ patitur vt aliorum ſpolijs noſtras
facultates,copias,opes augeamus,neque vero hoc ſolũ
natura,hoc eſt,iure gentium,ſed etiam legibus populo
rum eodem modo conſtitutum eſt. Quod (inquam)
non ſit de hoc iure naturali vel gentium primæuo,ap-
paret ex l.ex hoc iure.ff.de iuſt.& iure.§.ius gentium.&
§.ius aũt gẽtiũ.Inſti.de iu.nat.vbi edocemur oẽ regnũ
imperiũ,iuriſdictionẽ eſſe de iure gẽtiũ ſecundario(qđ.
nos poſitiuum appellamus,& reuera poſitiuũ eſt, vt di-
ximus ſuprà in c.præcedentibus,&c.16.num.15.&c.de
cimo & plenius de ſuccel. progreſſu.in præfa.)id quod
& probatur ratione,nam ex eo iure omne dominium
31 proceſſit d.l.ex hoc iure.d.§.ius gentium. dominium †
autem eſt ius quoddam.l.fin.ad medium. C.de long.tẽ
poris præſc.l.qui vſum fructum.ff.de vſus fru.pet. ergo
principatus,iuriſdictio,regnum,& ſimilia, quum iuris
eſſe conſtet,ab eo iure proceſſiſſe eſt:Id quod alia ap-
tiore ratione fit manifeſtum.Nam quum primum hu-
manum genus proditum fuit,viguit ætas illa aurea tam
à Philoſophis & Sanctis laudata,tamque à Poetis decã
32 tata,qua †ætate ineunte homines inter ſe tam innocen
ter vitam degebant,quam equi inter ſe,aut leones in-
ter ſe,aut denique quælibet alia ſpecies brutorum in-
ter ſe,ſiue illa terreſtria ſint ſiue volatilia aut aquati-
lia. Nec dubium eſt, quin quælibet reliquorum ani-
mantium ſpecies terreſtrium, volatilium,& aquatilium
innocẽtiſſimam vitam inter ſeſe gerat aut degat, quam
uis reſpectu animantium alterius ſpeciei,nonnullæ iſta
rum ſpecierum animantium violentæ ſint.nam ex vola
tilibus aquila,miluus & omne genus accipitrum carni
uori ſunt,victum ex raptu quærunt violento,hanc ta-
men violentiam exercent in animalia diuerſæ ſpeciei
aut diuerſi etiam generis,nunquam autem in animalia
ſuæmet ſpeciei.Item ex terreſtribus leo,lupus, vulpes,
& ſimilia ex raptu violento victum quæritant, quem
tamen exercẽt in animalia diuerſi generis aut diuerſæ,
ſpeciei,non in animalia ſpeciei propriæ. Idemque in a
quatilibus eſſe conſtat. Vnde Horatius ſic modulatur
epod.lib.

Neque hic lupis mos,neque fuit leonibus.
Vnquam,niſi in diſpar feris.

Et Iuuenalis Satyra.15.

Sed iam ſerpentum maior concordia,parcit
Cognatis maculis ſimilis fera,quando leoni
Fortior eripuit vitam leo? quo nemore vnquam
Expirauit aper maioris dentibus apri?
Indica Tigris agit rabida cum Tigride pacem.

Sic ergo & in ſpecie noſtra,quandiu durabat ætas il
la fœlix aurea,tandiu homines inter ſe cum eſſent inno
centiſſimi,nullo principatu aut iuriſdictione inter ſe
egebant aut vtebantur,quia eo opus non erat , omnis
enim iuriſdictio & principatus ad malos homines com
peſcendos,& ad audaces & facinoroſos frænandos fuit
inuentus,vt ſupra oſtendimus cap.1.cum ſeq.vnde quo
tempore improbi ſanè non erant,aut rariſſimi erant,is
principatus eaue iuriſdictio neceſſaria minimè erat,ſic
que eo tempore bella nulla fuiſſe,quinimo nec belli ge
randi occaſionem vllam fuiſſe,teſtatur eleganter Boe
tius,dicens:Quorſum homines eo tempore, quo nihil
cupiebant præter neceſſaria,quæ ab ipſa natura abun-
de ſuppeditabantur,vellent arma mouere, cum prælia
ſæua viderent,& præmia ſanguinis nulla , verba ipſius
ita habent.

Quid enim furor hoſticus vlla.
Vellet prior arma mouere.
Quum prælia ſæua videret,
Et præmia ſanguinis nulla.

33 Et de illa †ætate aurea multa cecinerunt Poëtæ. Vn-
de Tibul.Eleg.3.

Quàm benè Saturno viuebant rege priuſquam
Tellus in longas eſt patefacta vias.
Nondum cæruleas pinus contempſerat vndas,
Effuſum ventis præbueratque ſinum:
Nec vagus ignotis repetens compendia terris
Preſſerat externa nauita merce ratem.
Illo non validus ſubijt iuga tempore taurus,
Non domito frænos ore momordit equus.
Non domus vlla fores habuit,non fixus in agris.
Qui regeret certis finibus arua lapis.
Ipſæ mella dabant quercus vltroque ferebant,
Obuia ſecuris vbera lactis apes.
Non acies,non ira fuit,non bella,non enſes,
Immiti ſæuus duxerat arte faber.

Iam ergo dubitare non oportet, quin ineunte ætate
aurea nullus omninò fuiſſet principatus,regnum,impe-
rium,iuriſdictio,quia eo tempore neceſſaria non erant
illhæc,neque ad rem pertinet,quod etiam tẽpore vnus
fortè aut alter improbus,aut violentus reperiretur,aut
reperiri poſſet.nam ad tales improbos per raros com-
peſcendos defenſio hæc artificialis,quæ per modum iu
riſdictionis fit,neceſſaria non erat , nec inuenta erat,
ſed ad id ſat ſuperque erat defenſio naturalis,quæ fieri
34 tunc poterat,& fiebat quoties opus erat,&.n.†vt eo iu-
re & tempore homini nemo homini inſidiari nefas erat.vt
l.vt vim.ff.de iuſt.& iure.ita cuicunque homini pericli
tanti,vim aut iniuriam patiẽti, non auxiliari nefas quo
que erat,vt ex communi opinione reſoluit Hieroymus
Cagnolus in l.culpa caret.ff.de reg.iur.per text.ibi à cõ
trario ſenſu.& Decius ibi , & in l.nullum crimen , per
text.ibi eod.titu. Vnde Ouidius ſic cecinit.

Et caret auxilio qui non tulit,vtque reliquit.
Sic linquendus erit,legem ſibi dixerat ipſe.

Et diximus latè ſupra c.21.num.29.ergo eo tempo
re quum omnes ferè eſſent boni viri,non dubium eſt,
quin omnes vim patienti aut iniuriam continuò ſub-
uenirent,quum ad id tenerentur iure naturali,diuino,
35 & poſitiuo,vt ſupra oſtendimus,& ſecundum Cicero
nem lib.3.Officiorum, Vir bonus ille demum dici poſ-
ſit,qui prodeſt quibus poteſt.nec ſufficit,vt ſuprà dixi
mus,abſtinere à malo,niſi fiat quod bonum eſt , ergo
eo tempore,vbi tanta erat bonorũ copia,& nullus aut
rariſſimus vllus malus aut violentus,adhuc compeſcen
dum,& ad vim patienti ſubueniendum,ſat ſuperq; erãt
reliqui omnes boni,qui ex vi & obligatione naturalis
defenſionis ad id tenebantur,ducebantur,properabãt,
ardebant,& vtinam hodie artificialis defenſio, quæ p
modum iuriſdictionis & principatus fit, tam idonea,
& ſufficiens eſſet,quam illa erat.
36 Denique †naturalis illa defenſio tam res quam perſo
nas intuebatur,ſicque ſiue in rebus ſiue in pſona eius
vim aut iniuriam pateretur,non dubium eſt quin ex vi il-
lius naturalis obligationis,qua reliqui homines ad iniu
riam aut vim patienti ſubueniendum tenebantur,is ſub
ueniendus eſſet,& ſubueniretur,per iura & rationes ſu
pra alleg.id quod hodie ex defenſione artificiali,quę p
modum principatus & iuriſdictionis fit poſt tam labo
rintas,moleſtias,immortales,ſumptuoſas moras & li-
tes contingit,vt ſatius,conſultius,vtilius plerũque fuiſ
ſet,vim aut iniuriam patienti tale auxilium defenſionẽ
que artificialem non imploraſſe,ꝙ retuliſſe,aut impe-
traſſe,eam enim plus nimio pretio videretur emiſſe.

Denique

37 Denique† hanc artificialem defenſionem,quæ ꝑ mo
dum principatus aut iuriſdictionis contingit, non ſolũ
nõ eſſe de iure naturali aut gẽtiũ primęuo,ſed potius na
turali & gẽtium iuri primæuo aduerſari,vel illinc intue-
ri licet,quod illis iuribus inſpectis omnes homines ple
niſsima libertate vtebantur,potiebãtur,gaudebãt,frue-
bantur.l.manumiſſiones.ff.de iuſt.& iure.& l.libertas.ff.
de ſtatu homi.§ libertas.Inſt.de iu.perſ.nec dubium eſt
q̃n principatus & iuriſdictio huic oĩmodæ libertati ali-
quantulum aduerſetur,non ſecus quàm quædam ſerui-
tus,quam iuri naturæ aduerſari in comperto eſt,per le.
manumiſſiones.ff.de iuſt.& iure.cum qua ſeruitute nõ
parum ſimilitudinis habet ſubiectio hæc,quæ principa
tus & iuriſdictionis cauſa,aut occaſione contingit,præ
ſertim ſi nõ tam ius,quàm vſum noxium principum, &
magiſtratuum reſpexeris,& latè habetur li.1.Regum.er
go vt bella & captiuitates iuri naturæ & iuri gentiũ pri-
męuo contrarię ex iure gentium ſecundario proceſſe-
runt.d.l.manumiſſiones.d.l.ex hoc iure.ita & regna, vt
ibi,& reliqui principatus & iuriſdictiones,qui quæve iu
ri naturali & gentium primæuo non minus contrariant
& aduerſantur,quàm ipſa bella & ſeruitutes , & conſe-
quenter aduerſantur iuri diuino primæuo, vt coſtat ex
dictis iuribus,& rationibus,& potiſſimũ ex d.lib.1.Reg.
38 id quod facetè† noſtri Philoſophi fabulantes depinxe-
runt,dum introduxerunt fabellam Ranarum & Iouis,
quæ à ſummo(vt Poetæ fabulantur)Ioue flagitabant re
gem ſibi dari,qui trabem primùm dedit, quem regem
quaſi inertem ranarum generi faſtidienti rurſum Iuppi
ter ciconiam,vt ranas regeret,dedit, quæ poſtea eas de
norare cœpit,eaſque malè primùm cautas benè edo-
ctas reliquit,inſanire aut inepiiri regem expetentes.
39 Sunt tamen† non pauci noſtrorum, qui paſſim exiſti
mant contrarium,cõtendentes principatum,regna,im-
peria,iuriſdictiones,& magiſtratus eſſe iuris diuini, iux
ta illud Proue.c.8 Per me reges regnant,&c. Sed hæc
ratio leuiſſima eſt.nam & ſimiliter ꝑ Deũ fiunt omnia
humana,ſiue illa maxima ſint,ſiue media, ſiue minima,
vt & indubitatum eſt,& docet catholica relig. & Ethni
ci etiam tenuerunt ferè omnes cunctique Philoſophi.
Vnde Lucanus ait,

Nil agimus niſi ſponte Dei.

Et Plautus,

Deus profectò eſt qui omnia intelligit videtque,
Benè merenti profuerit,malè merenti par erit.

Et alibi Poeta cecinit,

Deus ipſe canatur.
Qui populos vrbeſque regit,pacemque togatam.

Et doctiſſimus Saluianus lib.1.cum ſeq.de prouiden
tia Dei ex receptiſſima Theologorũ & Philoſophorũ
ſententia oĩa ſiue maxima,ſiue media,ſiue minima,ad
firmat regi Dei prouidentia.Et Cicero li.1. de diuina.
ait,Deum proſpicere & conſulere rebus humanis, &
non vniuerſis tãtùm,verùm etiam ſingulis,& diximus
plenè ſuprà c.21.num.21.cum præced.& ſeq.ergo qđ
in d.c.8.dicitur.Per me reges regnant , vt veriſſimum,
ita quoque indubitatum eſt,ſed intelligendum , quod
Deus tanquam cauſa vniuerſalis in omni regno,impe-
rio,principatu,magiſtratu , & iuriſdictione concurrit,
non ſecus quàm concurrit in omnibus reliquis rebus
humanis,maximis,medijs,& minimis, quæ omnia per-
eum fiunt,eius ſponte & nutu, iuſſu vel permiſſu.Nã &
alibi Deus ipſe ait.Regnauerũt & non propter me,&c.
Vt plenius diximus ſuprà in locis,ad quę vos remiſi.Poſ
ſumus etiam intelligere illa verba,Regnãt per me, hoc
eſt,de iure diuino ſecundario vel poſitiuo. Poſtquam
enim gentes deprauari & malignari cœperunt, cęperũt
que eſſe neceſſarij principes,magiſtrat9, iuriſdictiones
illhæc omnia excogitauerunt,creauerunt,& inuenerũt
homines,nutu & ſponte ac gratia Dei, nõ ſecus quàm
reliqua omnia,quę homines ad ſuas neceſſitates & vtili
tates inuenerunt,nutu & ſponte Dei inuenta eſſe intel
ligendum eſt.Nam eſt ius diuinum naturale, qđ ſimul
cum ipſo humano genere proditum fuit, & ius diuinũ
poſitiuum lõgè poſtea ab ipſo Deo traditum , quale eſt
illud præceptum,Sabbata ſanctifices,præceptũ de ieiu-
nando,de carnibus non veſcendis quibuſdam tempori
bus,de confeſſione peccatorum,& ſimilia multa, vt eſt
communis opinio Theologorum,& ſuprà etiam attigi
mus.ita tamen hæc intelligas , vt omnis iuriſdictio &
principatus ab ipſo Deo eſſe intelligãtur,inter ipſas dũ
taxat gentes,& prouincias,in quibus in vſu eſt , non in
reliquis,in quibus in vſu nõ eſt, quemadmodum bella,
ſeruitutes,emptiones,venditiones, dominiorum diſtin
ctiones,& reliqua omnia iuriſgentium ſecundarij inuẽ
ta ab ipſo Deo.eſſe intelliguntur(tanquam à cauſa vni-
uerſali)vbi in vſu ſunt tantùm,nec enim propterea ne-
ceſſe eſt,vt vbique idem ſit.
40 Itaque† fuit primum tempus,quo regnabat, & in vſu
erat hominum ſimplicitas,bonitas, innocentia, & tunc
nec erant principatus,nec iuriſdictiones, nec bella,aut
ſeruitutes,ſeu captiuitates , quià deerat omnis iſtarum
rerum occaſio,vt diximus , poſtea ſucceſſit ſecundum
tempus,quo homines malignari & deprauari cœperũt
& tunc quia naturalis defenſio illa, de qua mentionem
habuimus,quę durante primæui temporis innocentia
ſat ſuperque erat,cœpit non ſat idonea & ſufficiens eſ
ſe,ideo inuenti fuerunt principatus & iuriſdictiones ad
homines bonos tuendos , maloſque compeſcendos,
ſucceſſerunt bella,captiuitates,ſeruitutes,& ſimilia.hi
que principatus & iuriſdictiones artificiales iuriſgen-
tium ſecundarij,& ſic iuris poſitiui eſſe conſtat,etenim
homines malignari cępiſſe non potuit contingere ſi-
mul ĩ oĩb.mũdi regionib.ſed primũ in vna,deinde pau-
latim in reliqs.ſicque cũ primum in qua prouincia de-
prauari cœpiſſent , veroſimile eſt, in ea principatum &
iuriſdictionem admiſſam fuiſſe,tuncque id iuris tantũ
ciuilis(id eſt,illius prouinciæ)non etiam iuriſgentium
eſſet.verùm poſtquam in reliquis fere mundi regionb.
ir principatuum & iuriſdictionum vſus admiſſus rece-
ptuſque eſſet,tunc demum iuriſgentium eſſe inciperet
& non antea,id quod in reliquis omnibus , quæ hodie
ſunt iuriſgentium ſecundarij,eueniſſe tradidimus ple-
nè de ſucceſſionum progreſſu lib.1.in præfat.& de ſuc
ceſſionum creatione.§.1.in princ.cum §.ſeq.In quibus
41 locis etiam docuimus† omnia ea,quæ hodie ſunt iuriſ-
gentium ſecundarij,non eſſe ęterna & incommutabilia
non magis quam ea,quę ſunt meri iuris ciuilis,& conſe
quenter in deſuetudinem poſſe abire.Vnde fit,vt om-
nes mũdi principatus profani,omneſque,iuriſdictio-
nes in deſuetudinem ſimiliter poſſent abire ,quum eas
eſſe iuriſgentium ſecundarij oſtendimus,non ſecus q̃
reliqua,quæ iuriſgentium ſecundarij ſunt, in deſuetu-
dinem non raro abire & poſſunt & ſolent.Et initio mũ
42 di Deus† orbem non per reges ſed per ſeipſum ceſſan-
te omni humana iuriſdictione regere cœpit, vnde ap-
paret poſtea quaſi iure quodam poſitiuo principatus &
iuriſdictiones ſucceſſiſſe.dixi ſuprà c.20.nu.3.&c. a1.
43 Poſtremo† quod diximus Dei prouidentia omnia fieri,
intelligo a Deo ꝓcedere, vt nihil referat,ſint maxima
an media an minima.nam tam integro Dei prouidentia
omnia reguntur,vt minima ab eo non minori aut ſe-
gniori prouidentia regantur quam media vel maxima.
Summæ enim Dei omni potentiæ pugnans aduerſum
contrarium eſſet exiſtimare,minore,ſegniore aut im-
perfectiore prouidentia Dei domũ cuiuſque pauperri
mi patrisfam.gubernari,quam domum magni cuiuſque
regis,Imperatoris,alterius ve Principis.Etenim homi-
nes

nes minore cura agunt res minimas, quam medias, & ſegnius res medias quam maximas. Quia cum eorum memoria ſit fragilis, ſeque noſcant ad omnia impares minuſque ſufficientes, remedij loco ante ponunt media minimis, & maxima medijs. Quæ ratio ceſſat i Deo omnipotente, qui ex æquo intelligit comprehendit pfectiſſimè omnia tam maxima, quam media, q̃ ét minima, pñtia pterita, & futura. vt ſie & ſi cuiuſq; rei etiam minimè omnium rerum etiam minimarum perfectiſſimam & integerrimam curam notitiamque habeat, non magis ideo faſtidio aut labore afficiatur, quam ſi nullam curam haberet, ſicque nulla ratio ſuadet, maiore Dei cura regi principatum cuiuſq; monarchæ, quàm principatum cuiuſque priuatæ domus. Vnde vt in d.c. 8. prou. dr. Per Deū reges regnare in ſuis puincijs, ita quoq; dici pôt p Deū quéq; patréf. regnare, vel dñari in familia & domo ſua, qd. ſi pertinaciter inſtares maiore Dei cura, magna regna adminiſtrari & regi, quam domos priuatorum, reſponderem adhuc vtrunq; Dei prouidentia fieri, inter ſeque differre non in ſpecie, ſed tanquam plus & minus, argu. l. ſi. ff. de fundo inſt.

S V M M A R I V M.

1 *Officia publica an vendi poſſint, ardua q.*
2 *Principatus ad ciuium vtilitatem.*
3 *Princeps quantam ſuorum curam habere debeat.*
4 *Regis & tyranni differentia.*
5 *Officia publica populus vendere poteſt.*
6 *Renunciare poſſumus noſtris vtilitatibus.*
7 *Amor ſui.*
8 *Honor cunctis rebus præferendus.*
9 *Officia publica honores ſunt.*
10 *Legis vis.*
11 *Officia publica vendente populo præſumam id vtile eſſe, & contra Doct. & quid ſi a principe venderentur.*
12 *Officiorum venditio a populo libero facta decens.*
13 *Officia publica vendi licet etiam practica.*

C A P V T. XLII.

CEnteſimo trigeſimo octauo colligitur ex principali concluſione noſtra, quid reſpondendū
1 ſit in illo articulo, dum controuertitur, an officia publica, ſeu militiæ poſſint a principibus, populis ve, aut a ducibus, comitibus, & marchionibus alienari, aut fortè à defenſoribus ciuitatum, ſeu decurionibus? Mouet quæſtionem quod vt ex noſtra principali ſenten-
2 tia millies admonuimus, omnis poteſtas & iuriſdictio ſiue illa popularis ſit, ſiue pricipalis, ſiue et legalis ad merā ciuiū, nō ēt ad regētium vtilitatē eſt, vt poſt Platonē & Cicer. & ſanctum Irenæum, & ſanctum Thomam. & denique poſt vniuerſam fere turbam tam Iureconſultorum quam Theologorum, & etiam Philoſophorum diſſeruimus ſupra. c. 1. quibus adde idem tenentem fratrem Dominicum Sotum Theologorum noſtræ tēpeſtatis diſertiſſimum lib. 3. de iuſt. & iur. q. 6. artic. 2. concluſione 4. Idem vult Diuus Paulus Epiſto. 1. ad Corinth. c. 12. dum ait, Vnicuique autem datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem, quem locum ad id citat ipſe Sotus, vbi ſupra. Idem Diuus Paulus Epiſto. 1. ad Ti-
3 moth. c. 5. dum ſic ſcripſit, Si quis autem ſuorum, & maxime domeſticorum curam non habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior. Idem vult idem Dominicus Sotus d. lib. 3. q. 6. artic. 4. verſ. aliam verò dum de regē loquens ait, Licet non Reſpublica propter ipſum, ſed ipſe propter Rempublicam ſit inſtitutus, & ideo omnia (inquit) debet ad publicum commodum referre, nec dubium, quin vt ipſe diuus Paulus ait, Dignus ſit mercenarius mercede ſua, nec quiſquam proprijs expenſis militare tenetur, ergo qui publica munera exercet, vt bono publico libenter conſulat, ab ærario publico ſtipendium referre, & capere debet, tantum abeſt vt emere ea onera aut munera debeat. adde Dominicū
4 Sotum, vbi ſupra, lib. 10. q. 3. art. 1. dicentem: Regnum enim non eſt factum propter regem; ſed rex propter regnum, & rex differt à tyranno, quod ille omnibus ob publicum bonum vtitur, hic vero regno ppter ſe abutitur. Quid dicendum? & ſane primum videndum eſt,
5 an talia officia populus liber vendere poſſit, deinde an id liceat principibus, tertio an liceat ducibus comitib. marchionibus, aut ſimilibus dominis, qui ſuperiorem recognoſcunt in temporalibus, poſtremò an liceat reliquis. Quo ad primum receptior ſententia Theologorum eſſe videtur; id permiſſum eſſe. Ita tenet ſanctus Thomas opuſculo 21. ad duciſſam Brabantię. & tenent Caietanus in ſumma verbo, venalitas, & frater Domi. de Soto in d. art. 4. ſed pro hoc eſt text. apertus, quē ipſorum nullus allegat in l. omni modo. §. imputari. verb. militia. C. de inoffic. teſta. & dixi plene lib. 3. de ſucceſſ. crea. §. 30. in rep. d. § imputari. num. 202. vnde multa q̃ hic deſunt petenda ſunt: Iſtorum autem ratio, quam S. Thom. Caietanus, & doctiſſ. Sotus, vbi ſupra, reddere videntur, eſt quia iſtud prohibitum non eſt, aut reperitur, ſicut reperitur in Eccleſiaſticis beneficijs, quę gratis dāda ſunt. Rurſus iſta non ſunt communia ciuibus quaſi præmia virtutum propoſita, ſed tantum munera ſunt ad meram Reipublicæ vtilitatem ſubeunda; ergo (inquiunt) cùm nullus ad talia officia habeat vllum cōſiderabile ius aut regreſſum, ſupereſt vt alienabilia eſſe intelligantur. Præterea, inquit ipſe Sotus, populus liber habet liberum arbitrium ad ſui gubernationē, ad quam ſuos miniſtros conſtituit, quorum officia habent ſuos reditus & emolumenta aſſignata, vel ex prædijs hanc fortè ad rem deputatis, vel ex collationibus omnium ciuiū, vel eorum, q ſub talib. miniſtris negotia gerūt; vel aliūde, ergo populus vt talia emolumēta potuit initio eis ſignare, ita & ea poterit alterare poſtea ac cōmutare, addēdo vel detrahēdo, vel minuēdo, aut cōmutando, q̃ ratio non ſatis perſtringere vr̃, vt ſine vllo omnino emolumento hęc poſſint adminiſtrari aut debeant ſicque vt vendi poſſint. Nam qui emit, nihil accipere videtur, cum tantundem pretij nomine refūdat. l. ſi voluntate. C. de reſcin. vendi. adhuc tamen concluſio vera eſt quæ probatur ratione altius deriuata. Omnis Reipublicæ munus aut adminiſtratio, reſpicit meram populi, non etiam adminiſtratoris vtilitatem, ſicque conferuntur in inuitos vt per totum titulum ff. muner. & hon.
6 præſertim in l. gradatim, ibi; at in re cuiuſpiam gratia inſtituta ipſe poteſt liberrime diſponere, eique ſi velit renunciare ac prætermittere. quinimmo etiam prodigere, l. penulti. C. de pact. vbi multa per Iaſ. poſt alios. l. ſiquis in conſcribendo. C. de Epiſcop. & Cleri. l. ſtipulatio iſta. §. inter certam vbi textus egregius ff. de verborum obligatio. l. Titio centum, in principio. ff. de condi. & demonſtra. l. filij matrem, vbi diximus C. de inoff. teſta. egregius textus in l. ſed & ſi lex. §. conſuluit. ff. de petit. hæred. ibi, dum ait, dum re ſua ſe abuti putant. l. in re mandata. C. mād. l. 1. §. & magis. verb. pdegit ff. ſi qd in fraudē patroni. l. 1. ff. mādat. l. cū pater. §. rogo, & §. mādo. ff. de le. 2. l. filius famil. §. diui. ff. de lega. 1. l. inuito. ff. de regu. iuris. Sicque nihil impedimento eſt, q̃ populꝰ libere poſſit de ijs muneribus ſeu officijs, vt pote meram ſui vtilitatem intuentibus, diſponere, non ſolum per venditionem, quæ ex parte tantum officiorum pecuniarium emolumentum inquirat, ſed etiam per talem venditionem, quæ ex toto omne pecuniariū emolumentum remoueat & abſumat. id quod noſtra ratio,

non

non etiam ea, quam Sotus & alij reddunt, ſuadet. Cùm
enim ille ſponte ſua, non coactus ad talem emptionem
acceſſerit, id ſibi vtilius eſſe intelligendum eſt, quod ip
ſe maluit & elegit. Vnuſquiſque enim † ſuo commodo
ſtudet, & plerunque etiam plus æquo. Vnde Terentius
Natura ita comparatū eſt, vt omnes ſibi melius eſſe ma
lint, quàm alteri. Vnde Cic. orat. in Vatin. Nemo (in-
quit) eſt tam demens tanque parum de ſe cogitans,
qui alienam vitam aut cōmoda magis quam ſua diligat.
& idem Phil. duodecima: Qui multorum (inquit) cu-
ſtodem ſe profitetur, eum ſapientes ſui primum capitis
aiunt cuſtodem eſſe oportere. Et rurſum 3. Offic. No-
ſtræ (inquit) vtilitates omittendæ non ſunt, & alijs
tradendæ. ergo is, qui tale officium emit non huius ani
mi erit, vt ſuam velit vtilitatem omittere, & alijs (hoc
9 eſt, cunctis popularibus) tradere. Quid enim non ne †
honor cunctis rebus præferendus eſt .l. Iulianus. ff. ſi
quis omi. cau. teſt. adeo vt Virginius vitæ filiæ ſuę eius
honorem antepoſuerit. l. 2. §. pen. ff. de origine iur. Vn-
de Ouidius de Lucretia Romana, quæ propriæ necis
teſtimonio pudorem minime ſe violaſſe oſtendit, ſic ce
cinit:

Cùm foderet ferro caſtum Lucretia pectus;
Sanguinis & torrens egrederetur, ait,
Teſtetur cunctus me non violaſſe pudorem,
Ante virum ſanguis, ſpiritus ante Deos.

Multa in ſimili per Gerardum ſingul. 1. nu. 16. & ſin-
gul. 2. nu. 7. & ſing. 33. num. 4. & multa per Boerium in
tract. de autor. mag. conſ. add. 1. num. 39. cum plurib. ſeq
Quid item non ne huiuſcemodi † officia publica, ho-
nores & ſunt & appellantur, vt in rubr. ff. de mun. &
honoribus, & in l. vt gradatim, & ferè per totum illum
titulum. quid ergo mirum aut nouum, ſi populus mihi
vendiderit tale officium, quod habet onus annexū, ſed
ſimiliter honorem, tantumque pretij nomine dare ve-
lim, quantum pecuniarum & emolumenti exinde per-
cipere poſſit, vt ſic in effectu ſolius honoris non etiam
alicuius pecuniarij emolumenti habita ratione videar
illius officij onus operam & curam ſubire, & pro ſatis
ampla mercede reputem talem honorem, quo antea ca
rebam nactum fuiſſe me. Quæ ratio cogit nos fateri
idem fore, etiam ſi precium, quod pro illo officio dedi,
longè excederet emolumentum pecuniarum, quod ex
inde percipi poteſt, quaſi cum illa honoris acceſſione
& lucro iſthæc omnia compenſentur, id quod apud
nos Hiſpanos frequens eſt, in illis honoribus omnium
ciuitatum, & reliquorum populorum, qui vulgo (regi-
mientos) appellantur ſeu decurionatus. nam & ſi ad eo-
rum miniſterium non leuis cura & diligentia deſidere
tur, tamen magna vi pecuniarum emi ſolent, cùm emo-
lumenti pecuniarij ſecum adferant nihil aut ferè nihil.
Denique omnia cenſentur permiſſa, quæ non reperiun
tur expreſſim prohibita. l. nec non. §. quod eis. ff. ex qui-
bus cauſ. maiores. l. ſuper ſtatuas. C. de religio. tradunt
Franciſcus de Ripa, & alii in l. in quartam. ff. ad legem
Falcid. & diximus de ſucceſſionum creat. lib. 1. Sed hu-
iuſcemodi venditio munerum & officiorum inſpectis
iuris communis principijs (hoc eſt, iuris naturæ & gen
tium primęui) nullibi, vel non reperitur prohibita talis
venditio, ergo par eſt eam permiſſam intelligi. In ſum-
10 ma, quòd à populo non recognoſcente in tempora-
libus ſuperiorem (de quo loquimur, & locuti ſumus)
ſtatutum, aut lege ſancitum, vel moribus præſcriptum,
aut frequentatum eſt, id valere & vim legis tenere, non
aliter definit, quàm ſi apertè ſit contra naturalem iuſti
tiam & rectam rationem, & bonos mores lædat, vt pro
bat l. proſpexit. ff. qui & à quibus. ibi, quod perquàm du
rum, ſed ita lex ſcripta eſt. l. non omnium. vbi eleganter
notat Bal. ff. de legi. l. 1. §. initium, ibi, quia moderatam
hanc ętatem prætor ratus eſt, vbi notat Gloſ. clamans
eſſe illam mirabilem rationem. ff. de poſtulando. Idem
Bald. in l. de quibus. ff. de legibus. Andr. Tiraque. q mul
ta hanc ad rem ſpectantia congerit in tract. de retra. in
præfat. nume. 75. Nec dubium eſt, quin talium officio-
rum munerumve venditio non ſit huiuſmodi, vt turpi-
tudinem manifeſtam continere, aut contra bonos mo
res, aut contra ius diuinum eſſe videatur, vel etiam natu
rale, ergo par eſt talem venditionem fieri poſſe eſſeque
inculpatā. Id ꝙ vel ex eo intueri licet, quod hic ineſſe vr̄
quidam contractus reſpectiuus, puta, do meam pecu-
niam, vt populus aliquid faciat (hoc eſt, vt efficiat quod
mihi, quod attinet ad tale munus vel officium, ciues
pareāt, & honore ei officio debito me afficiāt) huiuſce
modi aūt contractus ex ipſa conuentione legem acci-
piunt, & legitimi ſunt fueruntque ſemper. l. cōtractus.
ff. de reg. iu. contractus. eo. ti. li. 6. iuncta l. naturalis, & p
totum tit. ff. de preſc. verbis. ergo nihil vetat tales cōtra
ctus valere, & lex dr̄ eſſe contractus quidam. l. 1. vbi cō-
munis Reipublicæ ſponſio. ff. de legibus. & contractus
dr̄ eſſe lex, vt l. legem quam. C. de pact. d. l. contractus. d.
c. contractus. l. 1. §. ſi conuenerit. ff. depoſiti. dixi in præ
fa. de ſucc. progreſſu, in prin. Et nullus (iudice me) nega
bit legē valere à populo factā, q̄ diſponeret, ab ipſomet
populo poſſet talia munera vēdi, pſertim cū ærariū pu-
blicū exinde & aliunde ditari magnoperè expediat om
nibus conciuibus, non ſecus q̄ ipſimet Reipublicæ. au-
thē. res quæ, cum ibi plenè not. C. com. de le. ergo cōſe-
quēs ſit, vt quēadmodum per legē id fieri nō ſolū lici-
tū, ſed & vtile eſt, ita quoq; p modū cōtractus, vel con
ſuetudinis & fieri liceat, & fortè expediat. Quinimmò
cū omnis lex præſumatur eſſe iuſta. ca. erit autem lex. 4.
di. cōſequens ſit, vt ſi quo in populo id fieri reperiatur,
id vtile eſſe intelligatur, & præſumat ad publicū ærariū
locupletandū huiuſcemodi pecunijs, quò magis publi-
cis neceſſitatib. ſubuenire poſſit, vt ſuprà probauimus.
11 Vnde duo inferuntur, Primum, † non ſolū fieri tales ven
ditiones poſſe, ſed etiam poſſe expedire. Et ita pſumi, q̄
uis hoc vltimū D. Tho. & Dominicus Sotus & Caieta
nus videantur, vbi ſuprà, abnegaſſe. Quorum ſnīam for
tè tueri licet, qn̄ non ab ipſo populo libero, ſed à princi
pe, qui a populo ſufficienter alitus erat, venderentur ta-
lia munera.
12 Deinde † pcedit & , vt tales venditiones à populo li-
bero factæ, & decentes & honeſtę videantur, q̄uis hoc
vltimum negare videant S. Thom. Caietanus, Domini-
cus Sotus, vbi ſuprà, quorū ſnīa in caſu proximè nota-
to fortè defendi poſſet. Ergò qnīq; tenēda ſunt. Primū
tales vēditiones mero iure valere. Deinde & poſſe expe
dire. Tertiò pſumi, ꝙ populo ipſi expediant. Quartò ta
les venditiones eſſe honeſtas. Poſtremò & in re dubia
honeſtas pſumi. Et tales viſæ & reputatæ ſunt apud nos
cū & quotidiè & oīb. in ciuitatib. & oppidis frequēter
fiāt in ijs muniis, q̄ vulgo ſcriptoriæ appellanſ, & alijs, q̄
dicuntur decurionatus ſeu regimientos.
13 Sextò intellige, vt † procedat & ſi hæc res non ſolū
ſpeculatiuè, ſed & practicè conſidereſ, puta, per applica
tionem ad vſum, quamuis & in hoc nominatim teneat
contrariū Theologorū nr̄æ tēpeſtatis doctiſſimus Do
minicus Sotus, vbi ſuprà, verſ. 2. concluſio. mouetur ip-
ſe, quia, inquit, haſce res cùm induſtria perſonæ & pro
bitas deſideretur, certè ſi plus offerenti vendatur, id ob
ſeruari non ita poteſt, ſed reſponde dupliciter fieri poſ
ſe, & apud nos Hiſpanos & hodie ſolere in vſuque eſſe,
vt illi ad quorū curā & prouidentiā ſpectabat, ad tale
officium perſonam idoneam eligere, nominent tres vel
vel quatuor, & ex illis, ei qui plus obtulerit, detur. ſicque
illi ſunt omnes, ſi nō æquè ſaltem ſufficienter idonei.
Præterea populus, ad cuius vtilitatē id ſpectat, mauult

mediocrem ſic dotatam pecunijs, quàm eminẽtiorem
vacuum, id quod & in vxoribus eligendis plerunque fit
nec dubium eſt, quin populi iudicio, electioni & opinio
ni in hac re ſua ſtandum ſit, vt ſupra dixi. Vnde apparet
idem fore etiam ſi cuivis de populo plus offerenti vẽde
retur, cum hac ratione, tum etiam quia ad retinẽdos ho
mines in officio pœnæ inuentæ ſunt. l. 1. ff. de iuſt. & iur.

S V M M A R I V M.

1 *Officia publica princeps an vendere poſſit.*
2 *Intel. l. 1. ff. de conſt. pri. §. ſed & quod princ. Inſt. de iuſt. & iure.*
3 *Mens prævalet verbis.*
4 *Verba non inſpicienda, ſed mens.*
5 *Mandatum generale reſtringitur ex mente cõcedentis.*
6 *Princeps ſufficienter à populo donatus nihil vltra exigere poteſt.*
7 *Populus imitatur principem.*
8 *Officia quando vendere non licet, tunc nec expedit nec decet, idem econtra, contra Theologos.*
9 *Officia publica vendere, & licet & decet principi, ſi à populo erat inſufficienter dotatus, contra Theologos.*
10 *Officia publica an vendere poſſint Duces, Comites & Marchiones.*
11 *Magiſtratus ciues tueri tenetur.*
12 *Officia publica vendita an tranſeant ad ſucceſſores.*
13 *Dignus ad officia publica quis intelligatur.*
14 *Officia publica, & dignitates non dignis, ſed dignioribus danda.*
15 *Electionis forma.*
16 *Eligens dignum omiſſo digniore bis peccat.*
17 *Officia publica vendi poſſe ita vt tranſeant ad ſucceſſiones, contra Sotum.*
18 *Populorum alienationes neceſſitatis cauſa an perpetuo fieri liceat.*
19 *Populorum à rege alienatorum duplex læſio.*
20 *Populum a principe habitum qui alienare poteſt, & vẽdere poteſt, contra Sotum.*
21 *Populo male alienato adeſt peccatum, & reſtituendi obligatio, contra Sotum.*
22 *Magiſtratus an populum vendere poſſit.*
23 *Epiſcopus an populum vendere poſſit.*

C A P V T XLIII.

1 HACTENVS quo ad primum articulum de popu
lo talia officia vendente. Quid autem quo ad ſecũ
dum articulum de principe? & ſane in eo ſunt tres con
cluſiones. Prima, vt vẽditio ab eo facta mero iure valeat
Altera, vt non expediat fieri. Vltima vt non quoque de
ceat fieri. ita S. Thomas opuſc. 21. & Caietanus, & Do-
minicus Sotus, vbi ſupra, exemplificantes in duciſſa Bra
bantiæ, ad quam ita reſcripſit conſultus idem Diuus
Thomas, quod & in reliquis principibus ſuperiorem in
temporalibus non recognoſcentibus procedere volũt.
mouetur Sotus, quia, inquit, poſtquam populus princi-
pi, & in principem omne ſuum imperium, & iuriſdictio
nem cõtulit, & ſibi imperij reſeruauit nihil, conſequẽs
ſit, vt quidquid ante talem conceſſionem populus ipſe
poterat, id poſt eam principi liberrimum ſit. leg. 1. ff. de
conſt. prin. §. ſed & quod princip. Inſt. de iure nat. Hinc
eſt, vt vulgo fertur, principem legibus ſolutum eſſe. §. fi.
Inſtit. quibus mod. teſt. infir. l. princeps legibus. ff. de le-
gibus. l. ex imperfecto. ff. de lega. 3. l. ex imperfecto. C.
de teſtam. Quid dicendum? & ſane ab hoc ænigmate, &
elemento pendet vera illius rei cognitio, quam iſti gra
uiſſimi patres non potuerunt non ignorare, ac ſubinde
ceſpitare, cum in legalem diſciplinam, ſicque in poſſeſ-
ſionem alienam pedẽ intulerint: (ipſi enim Theologiæ
profeſſores erant.) Etenim ea æquiparatio, quam ipſi in
ter populum liberum, & principem facere volunt, regu
lariter minime procedit, vt enim vnicuique ſuis de reb.
vel ad ſuam vtilitatem ſpectãtibus diſponere liberrimũ,
& eſt & expedit eſſe, vt plene ſupra iam oſtendimus: ita
populo quoque de rebus ſiue ſuis, ſiue ad ſuam vtilitatẽ
ſpectantibus (quale eſt in ſpecie noſtra) liberrime diſpo
nere, & licet, & expedit, vt ſupra edocti fuimus, idque
ſibi vtilius eſſe reputatur, & cõſultius quod ipſe mauult,
vt oſtendimus ſupra. quibus adde Gloſſ. & Doct. in §.
præterea. Inſt. de act. dum ſic cecinit.

Id portat leuiter, quod portat quiſque libenter.

Diuerſum longe eſt in eo, qui agit rem alienam, aut
alienam ad vtilitatem ſpectantem, qualis eſt princeps, q
populi non tam dominationem, quàm adminiſtrationẽ
habet: nec enim Reſpublica propter principem creatur
ſed princeps propter Rempublicã inſtituitur, vt ſupra
diximus, & nominatim ipſimet S. Thomas, & Caieta. &
Sotus, vbi ſupra, fatentur, nec eſt verum, omne ſuum im
2 perium à populo in principem translatum eſſe. Nam licet lege regia relata in d. l. 1. ff. de conſt. prin. generaliter
ita quod attinet ad verba ipſius diceretur tamen, quum
verba vtcunque generalia, ſint intelligenda, & reſtringẽ
da, vel amplianda iuxta ſubiectam materiam l. ſi vno, in
principio ff. locati, etiam ſi per hoc recedatur a proprie
tate ſermonis, & verborum. l. ſtipulatio iſta. §. hi qui, &
§. hoc quoque. ff. de verb. oblig. quibus diebus. §. domi-
3 nus. ff. de cond. & demonſt. vbi notant Socinus, & alij.
l. pater Seuerinam. §. conditionũ verba, vbi textus egre
gius. ff. de cond. & dem. l. hæred. mei. §. cum ita, vbi ple-
ne per Socinum, & Ripam. ff. ad Treb. quam regulam
pluribus, quam quinquaginta definitionibus iurium, &
rationum ornauimus in l. ſi quando. in pri. C. de inoffi.
teſta. & aliquid de ſucc. crea. §. 9. num. 8. cum ſeq. eue-
nit vt verba generalia, d. l. 1. ff. de conſt. prin. quatenus di
ctant, omne ſuum imperium à populo in principẽ tranſ
latum fuiſſe, ſint ſecũdum ſubiectam materiam reſtrin
genda, quatenus ſubiecta materia patitur, & ei accom-
modantur, aut accommodari poſſunt illa verba. Sicque
qualis eſt natura principatus, talis eſſe debet illorũ ver-
borum, vtcũque generalium, interpretatio. Principatus
autem natura eſt, meram ſubditorum non etiam regen
tium vtilitatem reſpicere, & curare, nec alium ſcopulum
intuetur, aut intueri poteſt, vt ſupra attigimus, & pleniſ
ſime ſupra cap. 1. cum ſeq. ergo conceſſio imperij à po
pulo principi facta, vtcunque verbis generalibus, aut e-
tiam generaliſſimis fiat, ſemper tamen ſui natura, & ex
ſubiecta materia limitata, & reſtricta, ac alligata eſt ad
meram ciuium, non etiam ipſius principis vtilitatem,
idque tacite actum, & exceptum videtur, vt dd. ll. & dd.
locis habetur. etenim omnis conceſſio, quamuis gene-
raliter fiat, aptanda eſt ad mentem concedentis, vel con
cedentium, l. ſi quando. in princ. C. de inoffi. teſtam. vbi
multis iuribus, & rationibus id ornauimus, & vani ac
male ſani capitis eſſet, non intelligere, quod populus,
qui ad meram ſuam, non etiam principis ſui vtilita-
tem, ſuam ei poteſtatem, & imperium dedit, id nunquã
ei concederet, quod damnoſum ipſi populo eſſet, vt
4 ſibi enim conſuleret, non vt noceret, fecit. Et quòd ver
borum generalitas, aut ſignificatio ſeu proprietas non
tam conſideranda ſit, quam mens concedentium, ele-
ganter docet Cicero in oratione pro Cecinna, his ver-
bis. Scriptum ſequi, calumniatoris eſt, boni vero iudicis
volũtatem ſcriptoris, auctoritatemq́ue defendere, quæ
lex enim, quod ſenatusconſultum, quod magiſtratus e-
dictum, non infirmari, aut conuelli poteſt, ſi ad verba
deflectere voluerimus, conſilium autem eorũ, qui ſcrip
ſerunt, & rationem, & auctoritatem relinquamus, non

enim

enim ex verbis pendet ius, ſed verba ſeruiunt hominũ conſilijs & auctoritatibus, nec verba veniunt in iudiciũ ſed ea res, cuius cauſa verba in leges coniecta ſunt.

Idem Cicero in eadem oratione pro Cecinna ait: verba reperta ſunt, quæ indicarent, non quæ impedirẽt noſtram voluntatem. facit l. non aliter. ff. de leg. 3. l. 3. C. de lib. præt. cum ſimilibus, & licet verba legis generalia reſtringamus, eius mentem captantes, tam longè abeſt vt per eam legem violare videamur, quod potius ipſius violatores & fraudatores eſſe videmur, quando mente relicta verborum generalitatem aut proprietatem obſeruamus. l. fraus. ff. de legibus. quæ omnia pleniſſimè ornauimus ſuprà c. 25. nume. 5. & in l. ſi quando, in princ. C. de inoffi. teſtam. ſecundum quæ, quod in d. l. 1. ff. de conſt. prin. generaliter traditur, omne principi imperium à populo lege regia datum eſſe, ex mente ipſorum concedẽtium coanguſtatur, reſtringitur, & limitatur quò ad vtilia tantùm, non etiam quò ad contraria. Nam & ſimili-
5 ter † in mandato vtcunque generali eadẽ reſtrictio ſemper intelligitur, vt in ca. qui ad agendum, cum ibi plenè not. per Glo. & Doct. de procur. lib. 6. & in l. mandato generali. cum ibi not. per Glo. & Doct. ff. eo. tit. Sicque per ſolam ſtatus mutationem in deterius, tale mandatum videtur reuocatum. l. cum quis. in princ. vbi p Bar. & alios. ff. ſol. quinimmò etiam ſi in deterius mutatus non eſſet ſtatus, ſed in ęquè bonam vel etiam in meliorem ſortem, ſi tamen procuratoribus conditio ad conueniendum difficilior facta eſt, per hoc mandatum ẽt generale reuocatum, ademptum, vel nunquam datũ intelligitur, vt diximus de ſucc. crea. §. 17. nu. 95. & nume. 99. cum prec. & ſeq. & num. 94. & in §. 4. nu. 52. ſic ergo & mandatum ſeu imperium à populo principi datum huiuſmodi eſſe intelligitur, vt ad vtilia tantùm, non etiã ad contraria porrigatur.

Vnde apparet principis poteſtatem hac in re parem non eſſe poteſtati ipſius populi, ſed longè inferiorem. populus enim ſuis vtilitatibus renunciare & cum eis diſpenſare, & eas etiam ſi libitum eſſet, prodigere liberrimè poſſet, vt iam docuimus, non ſecus quàm quiſque priuatus in rebus ſuis. Principi verò populi vtilitatib. renunciare, eaſve prodigere aut lędere nefas eſſet, vt oſtẽdimus. Vnde (vt ad propoſitum reuertamur) ſi quod damnum ex publicorum honorum, munerum, officiorum venditione contingere poſſet, aut euenturum veroſimile eſſet, id principi (qui populum tueri, non lædere poteſt) nefas eſſet attentare, populo autem non vtiq; propterea ꝙ ſuas vtilitates prætermittere, lædere, & ꝓdigere poteſt. Verũ quia neceſſitati & iuſtæ cauſæ ſub-
6 ueniendum eſſe omnia iura proclamant, ſicq; ex cauſa fit omnium legum & iurium naturalium, diuinorum & poſitiuorum tranſgreſſio. l. ſi fideiu. §. ſi neceſſaria. ff. qui ſatiſd. cog. vbi multa per Ia. l. l. neceſſarijs. ff. de acqu. hære. l. ſi filius qui patri. vbi not. per Sozinum. ff. de vulga. l. vt gradatim. ff. de mune. & hon. id quod pleniſſimè ornauimus ſuprà per omnia ferè huius libri capita. & in præfatione tract. de ſucc. progreſſu in princ. Ideo ſi is princeps à populo non ſit ſatis idoneis reditibus dotatus, itaque ei licitum ſit, à ciuibus exigere, quod deeſt ad congruam ſuam ſuſtentationem, vel ad immenſas bellorum impenſas, ad vrbium munitiones, ad præſidũ ſalaria, ad militum ſtipendia, & ſimilia, tunc vt per alios modos poſſet a ciuibus pecunias exigere, ita & per iſtũ poſſet, qui ſatis idoneus nobis videtur, & expers moleſtiarum, quæ ciuibus inferri ſolent in pecunijs aliter extorquendis & colligendis.

Cęterùm cùm princeps idoneos à populo haberet reditus, tunc talia officia vendere tam nefas eſſet, quàm ſi reliqui magiſtratus à populo ſufficienter dotati pecunias præterea à ciuibus extorquerent, qui repetundarum tenerentur, vt per totum ff. ad le. Iul. rep. Quinimmò in principe turpius eſſet eò quod teſte & eleganter modulante Iuuenali Satyra 8.

Omne animi vitium tanto conſpectius in ſe
Crimen habet, quanto maior, qui peccat habetur.

Et ea propter turpius vitium eſt in principibus quã in reliquis, quia populus principum veſtigia & mores in-
7 ſequitur, non aliter quam vmbra corpus. Vnde † Claudianus ſic cecinit.

——— Nec tam inflectere ſenſus
Humanos edicta valent, quàm vita regentis,
Mobile ſemper mutatur cum principe vulgus,

Vnde Cicero in epiſt. fam. ad Lent. Quales (inquit) in republica principes eſſent, taleis reliquos ſolere eſſe ciues. Et Iuuenalis Satyra 13. ſic cecinit.

Sic natura iubet velocius & citius nos
Corrumpunt vitiorum exempla domeſtica, magnis
Cùm ſubeant animos authoribus, &c.

Id quod eleganter, vt adſolet, Cicero 3. de legibus depinxit.

Non tantum mali eſt peccare principes (quãquã eſt magnum per ſeipſum malum) quantum illud, quod permulti etiam imitatores principum exiſtunt, nam licet videre, quæcunque mutatio morum in principibus extiterit, eadem in populo ſe exhibet, nobilium. n. vita, victuque mutato, mores ciuitatis mutari ſolent, nec ſolũ vitia concipiunt ipſi principes, ſed ea infundunt in ciuitatem. neque obſunt, ꝙ ſolùm ipſi corrumpuntur, ſed etiam quod corrumpunt, pluſque exemplo, quàm peccato nocent, pauci enim, atque admodum pauci, honore, & gloria amplificati, vel corrumpere mores ciuitatis, vel corrigere poſſunt.

Sit ergo quò ad iſtorum officiorum venditionẽ triplex concluſio, & inſpectio. Nam aut princeps erat à populo inſufficienter dotatus aut minus ſufficienter, aut dubitatur. Primo caſu, talia officia vendere nequit. Secundo caſu vendere poteſt vſque ad repletionem idoneam, & non vltra, atque ſi quid ſupereſt id in vſus publicos conuertendũ eſt. Tertio caſu qñ dubitat, ſit ſufficienter dotatus nec ne, qḋ facti eſt, pendetque ex neceſſitatibus reipublicæ, & ex menſura redituum regalium, & alijs huiuſcemodi inſpectionibus, quas ſi mihi retuleris, reſponſum dabo.

8 Apparet ergo ex ſuperioribus an † tueri poſſit ſententia diui Thomę, vt ſuprà opuſculo 21. ad Duciſſam Brabantię & Caietani in ſumma verb. venalitas. & Domi. de Soto. lib. 3. de iuſti. & iur. quæſt. 6. art. 4. qui in hac noſtra ſpecie ſcripſerunt talem venditionem à principe poſſe fieri, non tamẽ expedire neque decere, id quod reuera admittendum non eſt, longeque verius eſt data paritate terminorum, iſthæc inter ſe minimè differre, nam ſi princeps à populo ſatis abundè dotatus erat, aut fortè plus ſatis, tunc non ſolùm talia officia vendere, neque expediret, neque deceret (vt ſanctus Thoma. & Caietan. & Sotus admittunt) verumetiam ea vendere mero iure non liceret, vt ſuprà oſtendimus. id quod eſt contra ſententiam ipſorum, qui in eo falluntur, quod exiſtimabant principis tantam eſſe poteſtatem, quãtam olim populi erat, quod omnino à iure alienum eſt, vt vltra ſuprà dicta pleniſſimè diſſeruimus ſuprà c. 1. cum ſeq. & c. 19. 20. 21. 22. ſed & ſi verum fuiſſet (quod verum minimè eſt aut fuit vnquã) quod populus Romanus lege regia omne ſuum imperiũ in principem ita ſcõtuliſſet, qḋ princeps nõ ſolũ ad vtilitatem, ſed etiam ad populi læſionem ius & poteſtatem vitæ (quod aiunt) & necis haberet, iux. d. l. 1. ff. de conſtit. princip. malè intellectam, adhuc tamen id ius ad reliquos totius orbis prĩcipes non porrigeretur, qui ad conſulendum duntaxat, non etiam ad nocendum ius & poteſtatẽ habere

L 2 vide-

9. viderentur. Aut & ſecundo princeps † non erat à popu-
lo ſufficienter dotatus, & tunc longe diuerſum eſt, nam
non ſolum talia officia vendere poſſet mero iure (id
quod S. Thom. Caiet. & Sotus admittunt) ſed etiam ea
uendere deceret, id quod ipſi omni iure negant, quini-
mo etiam tunc ea vendere expediret, ſi forte alius mo-
dus colligendarum pecuniarum idoneior aut commo-
dior faciliorvè non adeſſet, id quod ipſi quoque, & non
10 iure negant. Tertius caſus principalis eſt † in ducibus,
comitibus, & marchionibus, qui in temporalibus reco-
gnoſcunt ſuperiorem, quales ſunt in regnis Hiſpano,
Luſitano, Gallicano, Neapolitano, & in ſimilibus. &
tunc ab eis talium officiorum venditionẽ fieri non poſ
ſe, tenet & recte ipſemet Sotus, vbi ſupra: motus, quia
iſtis dominis non incumbit ſubuenire, aut cõſulere pu-
blicis ſuorum populorum neceſſitatibus, quæ ratio re
uera nulla eſt, quam ipſe nec probat, nec probare poſſi
bile erat. Nam ſi verum eſt, (vt ipſe Sotus ibi adfirmat)
eos eſſe veros ſuorum populorum dominos (idquè nos
in præſentiarũ, nec probamus, nec improbamus) illinc
plane ſequeretur eorum populorũ tuitio, defenſio, cu-
ſtodia, prouidentia ad eos ſpectare, non ſecus quam ad
regem regalium populorum protectio: ſicque vtroque
caſu par ratio eſſet, & conſequenter idem ius. l. illud. ff.
ad leg. Aqui. quinimmo, & ſi tales domini ſolam iuriſdi
ctionem ordinariam habere dicerẽtur (id quod tutius
eſt & vero proximius) rex autem ſupremam, adhuc idẽ
eſſet, nam ad ſupremum qui de cauſa appellationis co-
gnoſcit, pertinet declarare bene, vel male ab ordinario
iudicatum fuiſſe, & quo caſu bene iudicatum fuit, ei exe
cutio remittenda eſt, ita quòd ſi omnia recte, & rite
fiant ab iudice ordinario, ab eius iuriſdictione, & impe
rio nihil omnino eximitur. l. eos, in princ. cum ibi not.
per Glo. & Doct. C. de appell. ergo cum publicis neceſ
ſitatibus conſulere, prouidere, & ſubuenire boni princi
pis, aut boni magiſtratus ſit, ſupereſt, vt ad tales neceſſi
tates ſubueniendas ordinarius magiſtratus poſſit talia
officia vendere, quum quandoquidem omnia ea facere
poteſt, & debet, quæ ad bonam ſpectant gubernatio-
11 nem prouidentiamquè eorum ciuium, adeo vt † pro ip-
ſorum tutela etiam vitæ periculum ſubire (ſi opus fue-
rit) teneatur, nedum curam, & diligentiam adhibere, vt
ex communi, & vera opinione reſoluit Hieronymus
Cagnolus in l. culpa caret, per text. ibi. ff. de reg. iur. Fel.
in c. quanto. poſt Glo. ibi, de offi. delega. Idem Felin. in
c. 1. colum. 2. eod. tit. Cynus, Bart. & Bald. in l. 2. ff. de no
xal. Phil. Decius in d. l. culpa caret. adeo vt tales domini
terrarum ſecũdum opinionem Theolog. (teſte Cagno
lo, vbi ſupra, num. 5. & 6.) teneantur ad reſtitutionem, ſi
non obſtiterint damnis, aut periculis populo imminen
tibus. Quid dicendum? & ſane huiuſcemodi quæſtio
non tam iuris, quam facti eſt, pendet enim illinc, vtrum
iſtis nobilibus incumbat ex ſui principis, vel populi cõ-
ceſſione ius, & poteſtas non ſolum iuris dicendi, ſed
etiam gubernandi, & etiam illinc, vtrum plenam guber
nandi habeant poteſtatem, an coanguſtatam, veluti ſi
grauiora forte reſeruata ſunt regi aut populo, nam ſi
plenam haberent tam iuriſdicendi, quam gubernandi
facultatem, hoc vno excepto, quod vltima appellatio
ad principem reſeruata eſſet, tunc in ipſis idem fere re-
ſpondendum eſſet, quod in principe reſponſum fuit, vt
ſi ipſi non eſſent ſatis abunde à ciuibus dotati ad pu-
blicas huiuſcemodi neceſſitates ſubueniendas, tunc ex
talium officiorum venditione poſſent pecunias collige
re, non ſecus quam alijs quibuslibet idoneis modis,
dummodo in publicum bonum ex pecuniæ conuerte-
rentur, nam eas ſibi (etiam ſi minus ſufficienter, aut mi
nus idoneis redditibus à ciuibus dotatus eſſet) aſſume-
re non liceret, & ſibi imputandum, qui tale onus guber
nandi aſſumpſiſſet illo ſtipendio conductus. l. nec eme-
re, de iure delib. l. ſicut ab initio. C. de act. & obliga. præ
ſertim, ſi in manu eius eſt illud miſſum facere, vt ple-
runque eſt, quod ſi etiam ad eas publicas neceſſitates
ſatis idoneis reditibus dotatus eſſet, tunc nec talia offi-
cia vendere, nec per alium modum pecunias à ciuibus
colligere poſſet, Cæterum ſi gubernandi onus ad eum
non ſpectabat, vel is caſus, aut neceſſitas, de qua ageba-
tur, ad eius curam non ſpectabat, tunc ad eam neceſſi-
tatem ſubueniendam talia officia vendere non poſſet,
non magis quam aliud pecuniarum colligendarum ge-
nus exercere.

12 Denique † in quibus caſibus huiuſmodi officia, (ſiue
illa forte ſint ſcriptoriæ ſiue prætoriæ) diximus poſſe vẽ
di, id ſaltem in prætorijs ſub duobus demum tempera-
mentis admittendum eſſet. Primum, vt emptor non ad
mitteretur, niſi per examen hac de re factũ, vel aliunde
veroſimiliter appareret idoneus ad talem honorẽ gerẽ
dum, munusque illud exercendum, ſicquè nec turpem,
aut viliſſimum admitterem etiam peritum, nec hone-
ſtum virum ſi imperitus, aut alias minus idoneus eſſet.
Alterum eſt, vt tales venditiones, hoc eſt, militiæ vel of
ficia, nec eſſent ad hæredes tranſmiſſibiles, nec ẽt inter
viuos alienabiles, niſi forte ſub eodem examine ſi appa
reret, idoneus is in quem fieret talis inter viuos, vel in
vltima voluntate tranſlatio, quod vltimum in ſpecie te
net ipſe Dominicus Sotus, vbi ſupra. Iſtorum ratio ea
eſt, quia ad tales prætorias, & magiſtratus eligitur indu
ſtria perſonæ. l. inter artifices. ff. de ſol. auth. vt iudices ſi
ne quoquo ſuffra. per totum, adeo vt non ſufficiat, aut
vix ſufficiat, idoneum, aut dignum eligere, ſi quidẽ ma
gis idoneus, aut dignior in promptu eſt, vt tenere viden
tur, aut ſaltem ſentire Dominicus Sotus, vbi ſupra, ſan-
ctus Thom. opuſc. 21. ad Duciſſam Brab. Caietanus in
13 d. ſumma verb. venalitas. ita tamen vt ille † demum ido-
neus exiſtimetur, in quo ſit concurſus duorum, primũ
probitatis, alterum peritiæ, & dexteritatis, quod vltimũ
Sotus, vbi ſupra, ita depinxit, Non ſolum (inquit) pter
morum honeſtatem, ſcientia, prudentia, ſolertia, atque
in primis animi robur neceſſaria ſunt ei, qui ſeſſurus ẽ
iudex, verum etiam expedit nonnunquam eum, qui nõ
eſt tam ornatis moribus alteri, qui illis abũdat, ante fer
ri propter alias dotes, quibus præditus eſt ad regendũ
14 accommodas. Simillimum eſt, † quod in conferendis ec
cleſiaſticis dignitatibus, aut beneficijs eadem omnino
atque [illegible] conſideranda ſunt, adeo vt dignum
eligere non ſufficiat, ſi dignior in promptu eſt, quod ta
men ita accipiendum eſt, vt digni electio, & ſi dignior
ſit prætermiſſus, valere non deſinat mero iure, peccat
tñ elector, qui dignioris conſcius erat. Hæc videtur eſ-
ſe cõis opin. tam Theolog. quam Iuriſconſultorum, vt
per egregium Dominicum Sotum lib. 3. de iuſt. & iur.
q. 6. art. 2. ſanctus Thom. 2. 2. q. 63. art. 2. idem S. Thom.
in quolib. q. 6. & rurſum q. 8. Alex. de Aleſ. par. ſecunda,
quæſt. 136. membro 2. Nicolaus de lira ſuper Ioan. 21.
Henricus, & Goffredus in ſuis quodlib. Hadrianus po
ſtea ſummus Pontifex in materia reſtitutionis. & Ma-
iro. in 4. diſtinct. vigeſimaquarta, quæſt. octaua, & quæ-
15 ſtio. nona. Facit, nam forma electionis hæc eſt, † Dile-
ctiſſime, & ſi es hodie, cras non eris, per patrem & fi-
lium, & Spiritum ſanctum adiuramus te, & in virtute
conſcientiæ, & ſub periculo animæ tuæ dic nobis quis
vtilior videatur. Perpende, non dixit, quis vtilis, ſed quis
vtilior. ita habetur in c. conſtitutus. 2. de appel. tradunt
Hoſtienſ. Ant. Butrius, Abbas Siculus, & alij communi
ter relati per Nicol. Boer. deciſ. 5. num. 32. verſ. & debet
talis adiuratio. Hanc receptiorem ſententiam (non pau
cis tamen repugnantibus, ac contendentibus dignum
eligere ſat eſſe) egregia ac naturali ratione tuetur ipſe
Domini-

Dominicus Sotus, nam inquit, Antiſtites (iuxta illud
Domini, Gratis accepiſtis, gratis date) tenentur gratis
16 conferre beneficia. Nec dubium eſt, quin is qui melio-
re poſthabito, quem in promptu habebat, beneficium
confert minus digno, is gratis non dat, quia ſpecies lu-
cri eſt de alieno largiri, & beneficij debitorem ſibi ac-
quirere, adeo vt tale lucrum ita turpe reputetur ꝙ fur-
to annumeratur. textus egregius in l. ſi pignore, in prin-
cip. ff. de furtis. nec expedit dubitari quin veroſimiliter
nullum alium animum quàm iſtiuſmodi lucri faciendi
habere poſſit, aut videatur antiſtes, qui meliore poſtha-
bito, minus digno tale confert beneficium. gratiam. n.
aut gratum ne dicam indebitum donum ei dare valuit
de alieno, quo magis iſtius doni aut beneficij eum de-
bitorem ſibi faceret & obſtringeret, id quod non ſolũ
lucri, ſed etiam furti ſpecies eſſe intelligitur, vt d. l. ſi pi-
gnore. cui adde impietatis quoque vitium eſſe, peccat
enim contra iuſtitiam diſtributiuam edocentem pro
meritis virtutum tales honores eſſe deputatos, & eſſe
conferendos. Vnde iniquitas non in eo duntaxat eſt, ꝙ
præmio & emolumento dignior ille defraudatur, ſed ẽt
in eo impietas eſt, quod eius honor & decus læditur,
etenim ſecundum mores hominum, iuxta modum aut
menſuram dignitatum, quibus decoratus eſt, aut hono
rum quos gerit vnuſquiſque, vulgo magis aut minus di
gnus iudicatur. Vnde fieri non poteſt, quin princeps ſi
poſthabito digniore minus digno iſthæc conferat, di-
gniorem illum non ſolùm debito præmio & emolumẽ
to defraudare, ſed etiam eius decus & honorem læde-
re intelligatur. Facitque præterea contra iuſtitiam com
mutatiuam. quæ ſuadet tutorum aut adminiſtratorum
cuſtodumve non mediocrem tantùm, ſed etiam opti-
mum Reipublicæ accommodandum eſſe, ſi is vel in
promptu ſit, vel rationabili diligentia reperiri poteſt, cu
ius contrarium reipublicæ noxiũ vehementer eſt. Quæ
omnes rationes, quas commemorati patres luculenter
eccleſiaſticis accommodare videntur, profanis verò nõ
ita apertè, dubium non eſt quin ad ſæcularia quoque
pertineant, præſertim cùm omnis principatus meram
ciuium, non etiam regentium vtilitatem intueatur, vt
cap. ſuperiore fusè oſtendimus. Sicque etiam in ſæcula-
ribus officijs & dignitatibus conferendis tenendum
eſt, non ſufficere eligere dignum, quoties dignior in
promptu eſt. intellige non ſufficere quin peccet elector
ſufficit tamen quò ad hoc vt valeat mero iure collectio
aut electio, vt ſupra oſtendimus.

Stat ergo ex ſuperioribus officia publica etiam ob
publicam neceſſitatem vendi non poſſe, ſi habeãt iuriſ-
dictionem, niſi idoneis ad eam iuriſdictionem exercen
dam hoc primo. Item vendi non poſſe, vt tranſeant ad
hæredes, aut etiam inter viuos poſſint alienari, id quod
nominatim tenet Dominicus Sotus d. arti. 4. ad finem.
17 Quod nos ſub hoc temperamento admittimus, vt pro
cedat quandiu non conſtet illum ſucceſſorem eſſe ido
neum. Cęterum poſtquam id conſtiterit, vel ſi id con-
ſtaret, talem tranſlationem admittere fas eſſet. Mouet
doctiſſ. Sotus eo quòd munus eligendi ſenatores ad re-
gis electionem pertinet, quod munus ei ademptum vi
deretur, ſi tales alienationes eſſent tranſitoriæ ad ſuc-
ceſſores vniuerſales, vel ſingulares emẽtis, quæ ratio (iu-
dice me) debilis eſt, Omnia enim cenſentur permiſſa,
quæ non reperiuntur expreſſim prohibita. l. nec non. §.
quod eis. ff. ex quib. cau. maio. l. ſuper ſtatuas. C. de reli-
gioſ. nec alibi reperio id prohibitum eſſe aut vnquam
fuiſſe, & cum niſi ob publicam vtilitatem tales alienatio
nes fieri non poſſe duxerimus, ſi id fieri publicè utile ſit
iam eo ipſo permiſſum videbitur, quod obtineret, quã-
do in toto regno eſſet ea neceſſitas, & ſic in toto regno
talis alienatio fieret. Deinde procedit etiam ſi in vno
populo ea neceſſitas vrgeret, tũc enim ad ſalutem & tu
telam illius populi id fieri liceret, ſi rex, vt dixi, non ha-
beret aliunde, vnde id faceret. nec adeſſet alius modus
commodior colligendarum hanc ad rem pecuniarum.
Cæterùm ſi communis eſſet neceſſitas aut periculum
omnium populorum regni, aut quorundam, tunc ad
omnium populorum tutela non liceret tales magiſtra-
tus cum clauſula, vt ad hæredes tranſirent ementis, vel
vt tranſirent ad eorum ſingulares ſucceſſores, vendere.
nam iure naturali incommoda cuiuſque rei iactura, dã-
no aut impenſa ipſius, non etiã alterius reparanda ſunt.
l. ſecundum naturam. ff. de reg. iur. Sicque impium & in
iurium eſſet, vt omnium populorum periculum damno
vnius aut alterius populi repararetur, præſertim ſi tale
damnum & alienatio eſſet æterna, & ſic irreparabilis, vt
in capitibus præcedentibus planè attigimus, & aliquid
infrà lib. ſeq. in præſcriptionis materia par. t.
18 Denique ex ſententia ipſius Domini videtur eas po
pulorum ſeu oppidorum alienationes perpetuas, quas
reges noſtri quotidiè faciunt, licitas non eſſe, quum tẽ-
poraliter tantùm, hoc eſt, ad vitam duntaxat emptoris,
eas fieri liceret, ipſe ſcripſerit, cuius verba ita habẽt, hoc
autem (inquit) eſt hic apprimè conſiderãdum, quod &
ſi neceſſitas legis neſcia principem quandoque compu
lerit huiuſmodi loca diuendere, emptores tamen, neq;
vllus alius, vendendi ius habent, eſſet. n. hoc ſenatorum
eligendi munus vſurpare, quod rex nemini committit,
quæ ratio re uera nulla eſt, nam illa verba, quod res id ne
mini committat, non tam potentiam quàm conſuetudi
nem aut vſum regis denotant, at de illo ſanè quæſtio e-
rat, an rex id facere poſſet, non an ſoleret. Sed & ipſa cõ-
cluſio non minus ſuſpecta eſt. Nam ceſſante publica ne
ceſſitate, talia officia oppidorum, aut etiam oppida ipſa
vendere nefas eſt, eadem autem vrgente ſicitum eſt, vt
iam oſtendimus. Et quamuis moderatius, temperãtius
& commodius ſit ea oppida vendere, vel eorum offi-
cia publica ſeu magiſtratus, non in æternum, ſed ad vitã
duntaxat ementis, aut ad breuius etiam tempus, ſi fieri
poſſet, tamen ſi id commodè fieri non poſſet, vel quod
ſic non inuenitur emptor, vel minus pecuniarũ ſic col-
ligeretur, quàm ad præſentem eandemque vrgentẽ ne-
ceſſitatem opus erat, tunc etiam talem venditionem fie
ri perpetuò fas eſſet, per iura & rationes iam relatas, cũ
moderamine, de quo ſuprà. vt ſi cõis neceſſitas erat cõi
iactura & æqua proportionabiliter reparetur, ſin autẽ
vnius tantum populi periculum imminebat, tunc illius
tantum iactura aut impenſa id fiat, niſi fortè vnus popu
lus ab hoſte propter totum regnum adortus fuerat, tũc
.n. quaſi res totius regni ageretur (præſertim ſi periculũ
erat, ne capto illo oppido, reliqua quoq; regni oppida
hoſtis adoriret) oĩum populorum iactura & impẽſa ea
res reparãda eſſet. Quaſi iã cõis cã ageretur, vt tñ ſi tũc
aliqđ oppidũ alienaret, poſtea cõib. expẽſis redimat. ne
aliàs vnius tm̃ populi iactura cõis cã iniquè reparata vi-
19 deretur. Conſtat. n. apud nos Hiſpanos ingentem eſſe
læſionem eorum ciuium, quorum oppidum alienatur,
non ſolũ eo noĩe ꝙ ignominioſum ſit in dñium vel ſu
biectionem inferioris à rege tranſire ciues vt dixi ſu-
prà in præfatio. ſed etiam eo nomine ꝙ oppidorum ſic
alienatorum prædia, campi, domus, & ſimilia continuò
reddũtur longè vilioris valoris & ęſtimationis. Iam er-
go dubitari non oportet quin alienationes talium offi-
ciorum, aut etiam ipſorum oppidorum à rege fieri ex
neceſſaria cã fas ſit, etiam in æternum, pręſertim ſi ſibi
referuet ſupremam iuriſdictionem, & in eo tantũ quæ
ſtio erit, qñ ea neceſſaria cauſa vrgeat, aut vrgere videa-
tur, id quod ex ſuperioribus expendendum eſt.
20 Subdit Doctiſſimus Sotus, vbi ſuprà, ſequentia ver-
ba, quod ſi quis (inquit) à rege facultatem ſuum locum

tranſferendi impetrauerit, non explicando venditionẽ, arbitror ſic peccare vendendo, vt ad reſtitutionem precij teneatur, quia nemini fas eſt vendere, niſi regi. Quæ ratio ſuſpecta eſt, nam qua ex cauſa primæua principis conceſſio iuſtificari poteſt, eadẽ ex cauſa ſequens tranſlatio potuit iuſtificari, vt ſupra oſtendimus, & hanc ad rẽ princeps à reliquis magiſtratib. nihil differt, quinimo cum tales alienationes plerunq; noxię ſint, ipſi principi magis interdictæ videntur, quam reliquis. ſicque nõ eſt verum ꝙ nemini fas ſit vendere, niſi regi, quinimo regi ceſſante neceſſitate, magis nefandum eſſet quam reliqs, ipſa autem vrgente (ſecundum ſuperiorem declarationem.) & ipſi & reliquis idque facilius fas eſſet.

Subdit Doctiſſimus Sotus hæc verba, vbi autem (inquit) rex eandem largiretur facultatem, ceſſaret reſtitutionis obligatio, non tamen ratio peccati, poſtquã venditio non fit in bonum publicum. Sed re vera iſthęc oia ſuſpecta ſunt, nam aut rex licita ex cauſa id permiſit, aut ex cauſa minus licita. Priore caſu, ſequuta venditione, non ſolum ceſſat reſtitutionis obligatio, ſed etiam peccatum omnino ceſſat. Poſteriore autem caſu, nõ ſolum peccatum adeſt, ſed etiam præciſa obligatio reſtitutionis, vt patet per omnes titulos. ff. C. & Inſt. de l. Aqui. c. non dimittitur. de reg. iur. in lib. 6.

22 Quo ad quartum principalem articulum, vtrum † defenſores, aut decuriones ciuitatum talia officia vẽdere poſſint, Doctiſs. Dominicus, vbi ſupra, tenet ꝙ non, qđ verum eſt in pleriſque Hiſpaniarum oppidis, qa eorũ iuriſdictio aut adminiſtratio ad hanc rẽ ſeſe non extendit, ſed vbi hanc ad rem eorum poteſtas ſeſe extẽderet, ibi id fieri ob vtilitatem publicam liceret, non alias.

23 Eandem regulam † negatiuam tradit idem Sotus in epiſcopis, & reliquis eccleſiaſticis magiſtratibus, cuius rei veritas ex facto pendet, hoc eſt, ab inſtitutione eorũ officiorum, de quorum venditione agitur, ſecundum ſuperiores rationes, & diſtinctiones.

SVMMARIVM.

1 *Leges an mero iure obligare incipiant ante earum promulgationem, ard. q.*

2 *Leges declaratoriæ reſpiciunt etiam præterita, & obligant ante ſui promulgationem.*

3 *Lex noua ante ſui promulgationem non ligat etiam ſciẽtes, contra Sotum.*

4 *Leges nouæ noxiæ ſunt.*

5 *Lex contractus eſt, & contractus lex eſt.*

6 *Lex & mandatum æquantur in obligando.*

7 *Leges ante ſui promulgationem non ligant etiam quo ad contractus infirmandos, contra Doctores.*

8 *Matrimonium non infirmat lex noua ante promulgationem.*

9 *Lex noua priuilegiorum reuocatoria non ligat ante ſui promulgationem.*

10 *Ius naturale obligat nos ſine promulgatione, ſecus in iure diuino poſitiuo.*

11 *Leges poſt promulgationem an teneant inculpabiliter ignorantes?*

CAPVT XLIIII.

CENTESIMO trigeſimonono colligitur ex noſtra principali concluſione, quid reſpondendũ

1 in illo egregio articulo, an † leges incipiant obligare ſaltem mero iure ſimul ac latę fuerint etiam ante ſui promulgationem, an vero demum poſtquam promulgatæ ſint? Qua in re receptior opinio eſſe videtur, non ſolum ad culpam, vel ad pœnam, ante ſui promulgationem non obligare, ſed nec etiam mero iure. Ita tenent communiter Doct. per tex. ibi. in auth. vt factæ nouæ conſtitutiones. in princ. Communiter Doctores per tex. ibi in l. leges ſacratiſſimæ. C. de legib. Communiter Doct. in c. ad hæc, per tex. ibi, de poſtul. præl. Cõmuniter Doctores per tex. ibi, in c. cognoſcentes, de cõſtit. vbi plene per Panorm. poſt Ant. Butr. Ioann. Imol. & alios Baldus plene in d. l. leges. & hanc eſſe vtriuſque Iuris profeſſorum receptam ſententiam agnoſcit Doctiſſimus Theologorum Dominicus Sotus li. 1. de iuſt. & iure. q. 1. art. 4. tenet ſummus Theologus Alfonſus de Caſt. de poteſta. legis pœnalis. c. 1. ad finem. verſ. additur deinde, qui ſic ait, Tanta eſt in ſtatuenda lege publicationis neceſſitas, vt Deus ipſe, cui rerũ eſt ſumma poteſtas, non poſſit lege poſitiua ab eo data citra eius publicationem aliquem ad ipſius obſeruationem obligare. idem tenent diuus Hieronymus, & S. Ambroſius & S. Auguſtinus, quos ipſe alligat.

Contrariam tamen partem nouiſſime tenet noſtræ tempeſtatis Theologorum doctiſſimus Dominicus de Soto lib. 1. q. 1. art. 4. de iuſt. & iure, qui contendit ſimul ac quæque lex lata eſt, ſtatim ligare mero iure ciues, ſcilicet ad culpam, aut ad pœnam minime obliget ignorantes ignorantia tolerabili, aut inuincibili. motus, quia inquit, lex eſt commune præceptum. l. 1. ff. de legibus. ſicque omnes ciues obligat, nullo dempto, nullaque habita diſtinctione inter ſcientes, & ignorantes, & quia ſimul ac me (inquit) aliquis certiorem fecit de lege lata, ſtatim obligor ab ea aut conſtringor, & tamen nuntius ille non me obligauit, ſed lex antea lata, ergo antea erã obligatus, etiam dum legem latam ignorabam. Sed cũ ab apertis vtriuſque iuris definitionibus ſupra relatis recedere nefas ſit, (vt interim prætermittam auctoritatem noſtrorum communi voto in idem conſentientium) in eo tantum quæſtio ſuperest it quemadmodum ab his difficultatibus enodare nos poſſimus. Et ſane quod vno tempore fiat diſpoſitio, & in aliud tempus effectus eius conferatur, nec nouum nec mirum eſt. l. 1. l. quod ſponſæ. C. de donat. ante nup. l. in tempus. ff. de hær. inſt. ſicque hodie lata ſit lex, eius tamen effectus ex ſuimet natura confertur in tempus, quo quiſque ciuiũ legis notitiam habere cœpit, vel habere debeat, aut præſumebatur, quod eſt poſtquam præterijt tempus hanc

2 ad rem à legiſlatore definitum. In regionũ † enim pleriſque mos eſſe ſolet, vt cum leges publicantur, tẽpus certum definiatur, à quo in poſterum, & non antea obligare incipiant. ſicque antea ciues ea lege minime cõſtringuntur, niſi forte fiat lex declaratoria iuris iam ſtatuti, & recepti, in qua plerunque nominatim ſolet declarari, vt præterita quoque comprehendat, & etiam præſentia, cuius rei ratio eſt, ꝙ & ſi regulariter legis natura ſit futuris, non etiam præteritis dare formã negocijs, vt dd. iuribus. tamẽ fallit in legibus declaratorijs, quia qui declarat nihil denuo agit, ſed quod actum iam erat detegit, non aliter atque ſi ſpicas excuſſeris frumenti, grana que antea occulta exinde proſiluerint apparereq. cœperint, quo caſu nihil granorum te feciſſe verũ eſt, ſed ea tñ quæ ibi inerant detegiſſe. l. adeo. §. cum quis ex aliena. ff. de acq. rerum dom. iuncta l. hæredes palam. §. 1. ff. de teſt. facit l. duo ſunt Titij. ff. de teſt. tut. ſic ergo & in ſpecie noſtra, & ſi regulariter futura negocia leges intueantur, non etiam præterita, tamen cum ſint non tã noui iuris inductoriæ, quam declaratoriæ etiam præterita comprehendere poſſunt. Exempli gratia, in iure ingens quæſtio erat in ſucceſſione maioratus, vtrũ filius ſecundo genitus præferretur nepoti ex primogenito præmortuo, an contra. definiuit Taurina lex 40. nepotẽ præferendum patruo ſuo, ea lex quaſi non tam noui iuris inductoria, quam declaratoria tantum facile potuit præteritos ad caſus retrahi, ſicque ſimul atque lata eſſet

etiam ignorantes ciues comprehendere.non ſic ſi ſit no-
ui iuris inductoria eſſet,tunc enim nec ad preterita re
gulariter referenda eſſet,nec in futurum antea obliga-
re inciperet q̃ ad ciuium notitiam vel perueniret vel p-
uenire deberet,aut præſumeretur, q; eſt poſt præteritũ
tp̃s à legiſlatore definitum, quod definire & ſolet & ex
pedit ſecundum diſtantiam locorum, intra quod tẽpus
illius legis notitiam habentes non magis(vt arbitror)le-
gi obſtringuntur quàm reliqui,qui ipſius notitiam nul
lam habent.arg d l.t.d.l.quod ſponſæ.d.l.in tempus.q̃-
uis contrarium & minus rectè(iudice me) tenuerit So-
tus,vbi ſupr.Moueor per dd.leges,& rationes, ſic enim
par ius inter conciues ſeruatur,quod & æquiſſimum eſt
iuſtitiæ rectęq; rationi.& iuris prudentiæ conſentaneũ.
l.cum oportet,in prin.C.de bon.quæ libro.l.illam.C.de
coll.l.illud.e.tit.cum ſimil.Quid enim ſi iuſſit lex equos
aut arma,mancipia,frumenta,pecudes extra fines regni
non uendere,ſemeſtrique tempore præterito voluit ci
ues obligari,certè per iniquum,&ſocietati populari ad
uerſum eſſet , vt qui ſtatim illius legis notitiam habue-
rint,ea illicò obſtringerentur,reliqui verò lõgè poſtea.
ſicque iſti illicò inciperẽt carere emolumẽto , q; ex tali
bus mercimonijs capiebant, reliqui verò conciues hu-
ius rei ignari non carerent,vt interim omittam rationi,
& iuri eſſe aduerſum,pugnans , contrarium vt ſcientes
aut diligentes , ſicque legis prioris notitiam habentes,
per hoc ſint deterioris conditionis quàm reliqui , qui
ipſius notitiam per imperitiam,aut ſocordiam,vel igna
uiam non habebant:argu.d.l.leges ſacratiſſimę,cum ibi
not.C.de legi.l.2.ff.de orig.iuris.ibi,turpe eſt viro patri
tio ius in quo verſatur ignorare.Hactenus quando lex
fuit prohibitoria.Quid ſi eſſet imperatrix?puta , iuſſit
vt poſt ſemeſtre tẽpus nemini liceret ſyluam ſuam , aut
montes ſuos ſtirpitus cædere,aut eradicare, quo magis
prouincia lignis abundaret, quod obſeruari ab omnib.
poſt præteritum ſemeſtre tempus iuſſit, & tunc ijſdem
iuribus & rationibus dicendum eſt , ante illud tempus
ſcientes ea lege non teneri,non magis quàm ignorãtes,
poſtea verò omnes ex æquo teneri. Quodq; ſi lex eſſet
permiſſoria?idem foret,puta erat prohibitum , ne quis
vendere mancipia , aut colonos etiam ſuorum agrorũ,
neve renunciaret paternę hæreditati futuræ, neve vxori
donaret,neve filiofam.mutuum daret , neve vxor dotis
fideiuſſorem acciperet , aut fundum dotalem maritus
alienaret & ſimilia,de quibus de Bar.in l.ſi quis pro eo.
ff.de fideiuſ.nunc ſi noua lex diſponens iſthæc omnia
permitti poſt ſemeſtre tempus,certè tunc etiam is , qui
ſtatim illius legis notitiam haberet,non gauderet tali p
miſſione ante illud tempus,poſtea tam ipſe quàm etiam
illi gauderent,qui eam legem ignorarent.Quid ſi ea lex
eſſet punitiua,quia diſpoſuit ſic? Qui damnum iniuria
dederit,aut furtum fecerit,aut vulnerauerit, falſumve
commiſerint,abhinc poſt præteritum tempus ſemeſtre
duplicatam pę am ſubeat,quàm antea ſolebat imponi.
& adhuc idem erit,nam taliter delinquentes intra illud
tempus pœnam tantum ſimplicem, non etiam illam du
plicatam ſubirent,etiam ſi illius legis nouæ notitiã ha-
berent,poſt præteritum verò illud tempus eam duplica
tam pœ am ſubirent,non ſolùm ſcientes, verùm etiam
illius legis ignari,per eadem iura & rationes . Quæ om-
nia obtinere intelligo,etiam ſi expreſſum eſſet à legiſla
tore id tempus ſtatui vt ad omnium ciuium notitiam
ea lex perueniret,adhuc enim interea illius legis conſcij
ea lege non obſtringerentur , non magis quàm ignari,
ſed demum poſtea & tunc tam conſcij quàm ignari,cũ
quia prohibita ad tempus,poſt tempus cenſentur pmiſ
ſa,& econtra poſt tempus prohibita, intra tempus non
diſponunt.leg.cum pretor.ff.de iudic.dicta leg. in tem-
pus.dicta l.quod ſponſæ.cum plenè notat. per Docto-
res in dictis locis.tũ etiam quia legis virtus in quatuor
concluditur,in imperando,vetando, permittendo , &
puniendo.leg.legis virtus.ff.de legibus. & in omnibus
his ſpeciebus(vt conſtat ex exemplis iam relatis) planè
edocti ſumus,in ciuile,iniurium,iniquumque fore,ſi in
tra tempus à legiſlatore definitum ea noua lege tenerẽ-
tur ſcientes magis quàm ignorantes, poſt tempus verò
vtroſque teneri ius eſſe,niſi forte etiam poſt tempus tã
iuſta & inuincibilis eſſet alicuius ignorantia,vt ei quaſi
reſtitutionis,aut abolitionis, indulgentiæve beneficio
principes vellet ſubuenire,argumento.per totum.ff. de
abolit.leg.prima.ff.de conſtit.princip.in fine.§. ſed &
quod principi.Inſtitut.de iur.natu.Tenendo noſtras &
receptas ſententias nihil ad rem pertinet, q; leges factæ
intelligantur ad bonum commune,leg.1.ff.de legib.ca.
erit autem lex.quarta diſtinct.ſicque videatur debere li
gare etiam ante tempus in eis definitum eos,qui earum
notitiam habuerint.Nam reſpondeo animum legiſlato
ris talem eſſe videri,quale eius verba indicant.le.Labeo.
ff.de ſupel.leg.a.verba autem eius ſignificant poſt tem-
pus non antea eas leges debere ſubditos ligare,ergo &
talem fuiſſe animum credendum eſt,quinimò intelligẽ
dum etiam eam nouam legem , poſt illud demum tem-
pus à legiſlatore definitum,& non antea vtilem eſſe vi-
deri reipublicæ(ideoque etiam mentaliter antea nõ ob-
ligare etiam ſcientes,non magis quàm ignorantes. præ
4 ſertim cum nouas leges ferre non tam laudabile quàm
reprehenſibile prudentioribus ſemper viſum fuerit, te-
ſte Thucidide,qui ex prudentiſſimi Clennis Athenien
ſis oratione ſic ſcripſit,Melius(inquit) agitur cum re-
publica,quæ malis moribus conſtanter vtitur,quã cum
5 ea quæ bonis.ſed inconſtanter. Denique lex ciues obli
gat,non ſecus quàm contractus quidam, ideò lex & ap
pellatur,& eſt contractus quidam.leg.prima.ff. de legi
bus verb.communis Reipublicæ ſponſio(hoc eſt pro-
miſſio,vt §.primo.Inſti.de verb obli.)& contractus lex 3
quoque appellatur.le.legem quam.C.de pact.l. contra-
ctus.ff.de reg.iu.leg.prima.§.ſi conuenerit.ff.depoſi.di-
xi plenè de ſucc.progreſſu in præfa.ad princi.vnde vt ſi
tecum facerem contractum,ita poſt tempus obligare-
mur inuicem,antea minimè teneremur, vt iam oſtendi
mus,ita & per legem ita factam antea non obligamur.
Nec ad rem pertinet , quod legem poſſimus ignorare,
contractum autem noſtrum non uideamus poſſe igno
6 rare,nam imò poſſumus. Quid enim?ſi per ſeruum aut
filium inſtitorem,aut per mandatarium,aut per procu-
ratorem generalem obligemur,vt per totos titulo.ff. &
C.& Inſtitut.de inſtit.act.& ff.& C.& Inſti.quod cum
eo,cum ſimil.& de procurator.& mandat.nonne poſſu
mus ignorare contractus,& nihilominus obligamur ?
dicet quis iam eo ipſo quòd mandatum dediſti,ſcire vi-
deris quod vel huic futuro euentui & periculo te com-
mittere vis.ſed replicabo , eo ipſo quòd ſub principe
vel republica viuere uolumus , videmur velle nos eis
mandatum ad tales leges ferendas dare.leg.prima. ff.de
conſt.princip.d.§.ſed & quod princi. Inſtitut.de iure
natur.idque mandatum noſtrum noſtraque commiſ-
ſio nos obligat,ſponteq; noſtra legib.etiam pęnalibus.
ideò dicimur obligari.l.imperatores,ff.de iure fiſci.ibi
tu te huic pęna ſubdidiſti.l.fi.C.ad le.Iul.maieſta. ergo
vt ſi procurator meus(iuxta formã mãdati, vel nõ egreſ
ſus formam mandati)me poſt tp̃s & non ante obligatũ
voluit.tunc demum & non antea obligabor . Ita & le-
giſlator ſi me poſt tempus,& non antea obligatum vo
luit,tunc demum & non antea tenebor . Verùm vt ſi
procurator habens ad hoc mandatum me purè obliga-
tum,& ſtatim voluit,ſtatim etiam ignorans obligabor.
Ita & legiſlator ſi me ſtatim obligatum voluit,ſtatim &
ignorans nedum ſciens tenebor ; dummodò ſi is non

egrediatur

egrediatur terminos mandati,hoc eſt,imperij & iuriſdi
ctionis ſibi datæ.Terminus autem mandati, & imperij
ſibi commiſsi eſſe videtur, vt proſit,nõ vt obſit,vt ſupra
c.præc.& plenius ſupra c.1.cum ſeq.in noſtra prin.con
cl.diſſeruimus.ergo ſi is vellet , vt leges noui iuris indu-
ctiuę præſertim pœnales obligarent ignorantes , plane
terminos mandati & imperij ſibi commiſſi videretur e-
gredi.Cæterum ſi vellet vt leges nouæ iuris tamen vete
ris declaratoriæ etiam ignorantes obligarent , nihil in-
iurium,aut noxium feciſſe videretur , ſicque terminos
imperij ſibi commiſſi minime videretur egredi, ſecun-
dũ quod ſupra expoſuimus,quæ omnia nota, quia nul-
lus vnquam,in cuius ſcripta inciderim,ita attigit,nec ẽt
proxime acceſſit.
7 Ex ſuperioribus apparebit,an vera † ſit ſententia Pa-
nor.in d.c.cognoſcentes,& Dominic.de Soto, vbi ſu-
pra,exiſtimantium legem regulariter obligare,vel vale-
re ſtatim etiam quo ad ignorãtes,& ante ſui promulga-
tionem quo ad inualidandos,vel reſcindendos contra-
ctus,vnde veroſimiliter reſponſuros credendum eſt (id
quod in ſimili etiam reſponderunt,) quòd ſi lex à rege
noſtro fieret ita, Non valeat vllus cõtractus ſine inſinua
tione.aut non valeat mulieris contractus ſine interuen-
tũ duorum conſanguineorum . aut non valeat contra-
ctus adultorum ipſo iure curatore carentium . aut non
valeat contractus vxoris inſcio marito inuitus: tales le-
ges & ſimiles etiam ante ſui promulgationem tenerent
ciues,& conſequenter & ſtatim , & etiam ab ignoranti-
bus initos contractus infirmos redderent, quæ omnia,
& ſimilia omnino repudianda ſunt,Primum quod aper
te noxia eſſent,& conſequenter egredi viderẽtur termi-
nos mãdati,& imperij principi à populo commiſſi.De-
inde quia contra naturam legum nouarum regulariter
eſt præterita intueri, ſed tãtum futuris dare formam ne
8 gotijs.at in matrimonij † contractu,quia poſtquam ſe-
mel celebratus eſt , non poteſt ſine læſione alterius, vel
forte vtriuſque diſſolui.Bene agnoſcit ipſe Sotus , vbi
ſupra,talem legem à Pontifice,vel à Concilio etiam la-
tam non ligare,niſi poſt tempus promulgationis,qui ẽt
9 agnoſcit,leges † nouas priuilegiorum reuocatorias non
ligare,niſi demum à tempore promulgationis, hoc eſt,
poſt tempus à legiſlatore definitum,quale eſſe (inquit)
dum indulgentiæ reuocantur,aut ſuſpenduntur , tunc
enim in ſuo robore permanet , donec in metropoli,vel
in eccleſia cathedrali reuocatoria,aut ſuſpenſiua lex pu
blicatur,cuius ſententiam ſequor, ex qua apparet veluti
ex ſua ipſius confeſſione quam longe ipſe & Panormi.
errauerint in ſuperiore opinione, quã improbauimus .
nam ſi lex noua priuilegiorum reuocatoria nõ obligat,
aut producit effectum,niſi demum poſt tempus a legiſ
latore definitum,præteritum,vt ipſe fatetur, multo mi-
nus producet effectum ante illud tẽpus lex noua , quæ
à iure communi conceſſa immutauerit, cum priuilegia
longe facilius tollantur,quam ea quæ competunt de iu
re communi.l.eius militis.§.militia miſſus.ff. de mili.te
ſtam.Nec dubium eſt,quin quælibet lex noua, quæ de-
claratoria nõ ſit,ſed noui iuris inductiua, neceſſe ſit,vt
à iure vetere aliqua ex parte recedat , aliàs nihil ageret.l.
ius ciuile,cum ibi not.ff.de iuſt.& iure.quod ſi declara-
tiua tantum ſit,tunc nihil de nouo induceret. ſicq; ſta-
tim ligaret etiam ignorantes,vt in exemplo maioratus,
10 de quo meminimus ſupra,cum ſimilibus.Lex † autem di
uina ſimul & naturalis ante vllam , vel ſine vlla promul-
gatione ideo obligat nos,quia eã omnis homo ſine vl-
lo doctore natura ipſa edoctus eſt , ſecundum eundem
Sotum,quod & docemur à l.1.ff.de iuſt.& iu.& in prin.
Inſt.de iure nat.lex diuina poſitiua demum poſt promul
gationem obligat nos,ſecundum eundem Sotum,qua-
lis eſt lex diuina ceremonialis,ſicque ipſi rurſum aduer
ſari ipſe Sotus videtur , nã ſi lex diuina poſitiua ante ſui
promulgationem non obligat , quanto minus obliga-
bit lex poſitiua ab homine lata ante talẽ promulgatio-
nem,& ante tempus quo ad notitiam hominum ratio-
nabiliter peruenire poterit?
11 In ſumma † adeo verum eſt ante promulgationẽ non
obligare legem illam,ꝙ etiam poſt præteritum tempus
ſignatum in ipſa legis publicatione,adhuc ignorante in
culpabiliter non videatur obligare,vel ſaltem illius excu
ſatio admitteretur,ſecundum Panor. in c.cognoſcẽtes,
de conſt.per tex.ibi,& in c.1.de poſtul.prælatorum.vbi
dicitur,quod talem ignorantiam allegantes , non facile
credendi ſunt.ergo credendi ſunt, ſi probandi onus in
ſe ſuſceperint,quod etiam nominatim tenet Alfo.Caſt.
vbi ſupra.& ideo inquit in foro conſcientiæ etiam poſt
præteritum tempus in tali legis publicatione præfixũ
ea lege non obligantur,qui eam inculpabiliter ignora-
runt,qđ intelligo quãdo noui iuris inductoria eſſent ſe
cus ſi declaratoria tm̃ veteris iuris,vt iã edocti ſumus .

SVMMARIVM.

1 *Princeps an ſit legibus ſolutus,ardua q.*
2 *Lex quando teneat priuilegiatos.*
3 *Princeps legibus ſubeſt iure naturali,diuino , & poſi-
tiuo.*
4 *Intellectus l.1.ff.de conſt.prin.& nu.5.& 6.*
7 *Princeps legibus etiam ciuilibus ſubeſt trifariam.*
8 *Princeps in ſua cauſa iudex,& executor.*
9 *Princeps ſubeſt legibus ciuilibus quo ad pœnam,et quo
ad pœnæ executionem,vtrunque contra nouiſſ.*
10 *Princeps ſubeſt legi ciuili,licet ea differat à diuina, vel
naturali,contra nouiſſ.*
11 *Lex etiam iuſtos comprehendit.*
12 *Princeps legibus ciuilibus an obligetur?ard.q.*
13 *Obligationes,& actiones ciuiles cõprehẽdũt principes.*
14 *Obligatio naturalis non eſt efficax contra principem Ro
manum.*
15 *Factum nudum cum principe Romano initum, non eſt
efficax ad agendum contra principem,contra Docto
res,nec contra priuatum,contra eoſd. Doct.*
16 *Contractus cum principe initus,an remaneat in termi-
nis iuris communis?ard.q.*
17 *Ius commune quid.*

CAPVT XLV.

CEnteſimoquadrageſimo colligiẽ ex principali cõ-
cluſione noſtra,& ex his,quæ proxime diximus,
1 An lex † ipſum principem obliget ante ſui promulgatio
nem? Ad cuius cognitionẽ prius noſſe oportet,an prin-
ceps legibus ſubiaceat?poſtea videbimus quando tene-
ri incipiat.Et quod legibus non ſubiaceat, videtur pri-
mũ per l.princeps legibus.ff.de legib.vbi palam ſtatuiẽ,
principem legibus ſolutum eſſe . Deinde quia populus
oẽ ſuum imperium lege regia ei,& in eum contulit.l.1.
ff.de conſt.prin.§.ſed & quod principi placuit. Inſt.de
iure nat.Qui autem totum dicit,nihil excludit.l. Iulia-
nus.de leg.3.ergo in omnibus ille a lege exemptus eſt.
2 Tertio,† quia leges generaliter & diſponentes non com
prehendũt perſonas priuilegiatas,ſi in ea ipſa re,vel ma
teria,qua de agitur,reperiuntur habere peculiare priui-
legium,vt tenent Bal.per tex.ibi,in l.in fraudem.§.fi. ibi
quia generalis erat illa determinatio.ff.de mil.teſt. Phi-
lippus Decius in l.1.ff.de reg.iur.idem Decius in l.ex te
ſtamento.C.vnde liberi.And.Alciatus parad.lib.4.c.10.
& And.Tiraq.qui alios allegat de præſcr.§.1.glo.1 ; .&
idem Dec.in cõl.5.ſed princeps in hac materia,qua de
agimus,reperitur nominatim priuilegiatus,per d.l.prin
ceps,

ceps, cum ſimil. ſuprà allegatis. ergo non comprehenditur ſub legibus quicquam diſponentibus, quaſi generi p ſpeciem derogetur. l. vxorem. §. fœliciſſimo ff. de le. c. generi, de reg. iu. in d. l. cum q. C. de lega. Eſtque quarta ratio, quæ pro principe vrget. Poſtremò id apparet ex multis legibus eundem principem à reliquorum hominum cętu priuilegijs varijs eximẽtibus. l. omnium. C. de teſta. l. ex imperfecto, eo. tit. l. ex imperfecto. ff. de lega. 3. cum mille ſimilibus, quas adduximus de ſucc. crea. li. 3. §. 26. per totum.

Contrariam partem tenet Theologorum diſſertiſſimus frater Domi. de Soto lib. 5. de iuſ. & iu. q. 6. ar. 8. mo-
3 tus primùm, † quia de iure naturali & naturali ratione eſt, vt Quod quiſque iuris in alium ſtatuit, eodem iure vti debeat, vt per tit. ff. quod quiſque iuris. ſicque iuri naturæ par eſt & debitum, vt Princeps qui leges fert, eis vtatur, eiſque ſubijciatur. Deinde vrget illud naturale principium ſimul & iuris diuini, vt Quod tibi non vis, alteri non facias. ſicque Quod alteri vis, id tibi quoque velis. Vnde, Qui legem alteri dedit eo ipſo eandem ſibi dixiſſe videtur. Vnde pulchrè Ouid. ſic modulatur.

Et caret auxilio, qui non tulit, vtque reliquit;
Sic linquendus erit, legem ſibi dixerat ipſe.

Quod exemplo edocemur, quod non ſolùm expreſſim, ſed etiam ſi tacitè tantùm legem diximus alteri, eãdem quoque nobis impoſuiſſe videmur, Vnde Plutarchus in Apoph. lib. 4. refert legem à Iulio Cæſare latam de ſtupratoribus ſub certa pœna, quam tranſgreſſus fuit adoleſcens quidam, qui ipſius Cæſaris filiam ſtuprauit, iſque apprehenſus iuſſu Cæſaris, verberibus cùm acrius quàm lege continebatur, cæderetur, clamauit, Legem dixiſti Cæſar, quo ille audito, ita ingenti mœrore correptus fuit, vt per totum illum diem comedere aut bibere noluerit, adeò ſe ipſe lege, quam dixerat, alligatum intelligebat, vt eam non ſolùm obſeruare nõ ſecus quàm reliqui teneretur, ſed etiam vtcunque tranſgreſſor legis inſigniter auſus fuiſſet (vt in hoc exemplo adoleſcens ille fuit) adhuc idem obſeruandum ipſe ſibi & omnibus perſuaſerit.

Deniq; docemur ab ipſo iure diuino magis etiam in ſpecie Matthæi 23. ibi, qui dicunt, & non faciunt; qui alijs onera grauia imponunt, & ea nec digito amouere volunt. Addit ipſe Sotus, vbi ſupra, tertiam egregiam rationem. Nam (inquit) legiſlator legem ferendo, id opus conſtituit in certa virtutis ſpecie, quam virtutem ipſe princeps inſequi non ſecus quam reliqui populares, quinimmò longè magis quam ipſi tenetur, omnis enim poteſtas ab ipſo Deo optimo maximo eſt, cui ſimilior tantò magis quis eſt & eſſe debet, quantò ſublimiori poteſtate, dignitate, & principatu decoratus eſt ab ipſo, ſicque tantò magis omne opus virtutis (quale eſſe intelligitur id quod ea lege comprehenſum eſt) intueri & inſequi debet, vt infrà lib. 2. diſſeruimus in materia præſcriptionum. 1. par. prin. q. 3. & 4. Eſt & quarta non minus noua, quàm egregia ratio. Nam legibus non aliter obligamur, quàm ex ipſis contractibus, lex enim nihil aliud eſt quàm contractus quidam, & mutua promiſſio oĩum ciuium inter ſeſe. Ideo rogatur lex cum ferenda eſt, an à ciuibus recipi velit, non ſecus quàm rogantur contrahentes à tabellione, an illi contractui, aut obligationi, qua de agebatur, ſubmittere ſeſe uelint. §. lex. Inſt. de iure nat. c. lex. diſt. 1. iſque eſt verus ſenſus ad l. 1. ff. de legibus ibi, communis reipublicæ ſponſio, hoc eſt, communis & mutua omnium ciuium inuicem promiſſio. Eſt enim ſponſio firmiſſima promiſſio. §. 1. Inſt. de ver. oblig. ergo vt princeps contractibus ſuis & obligatur & ſubmittitur, vt & omnibus notum eſt, vt in ſuperiorib. c. millies admonuimus, ita & hoc contractu publico, hoc eſt, lege, aut legiſlatione obligatur. Quinimmò & erit quinta ratio, longè magis ipſe & iuſtius ac firmius obligatur quàm reliqui. Nam quò magis ex puriore cõſenſu cuiuſque naſcitur aut deſcendit obligatio, eò magis ac magis ille obſtringitur, ſicq; geminata verba firmius quem obligatum reddunt quàm ſimplicia. §. 1. Inſti. de verb. obl. diximus pleniſſimè de ſucc. creat. lib. 1. §. 3. num. 13. Vnde fit vt Iureconſultus ad iuſtificandam pœnam, quæ in terminis. l. Imperatores. ff. de iure fiſci, reo imponebatur, hanc rationem reddiderit, Tu te (inquit) huic pœnæ ſubdidiſti, & ſimilia verba ſunt in l. fin. C. ad legem Iuliam maieſta. ſignificantia tantò firmius & iuſtius quem obligari, quantò ex puriore conſenſu ſuo obligatio deſcendit, nec dubium eſt, quin ex puriore principis legem ferentis conſenſu deſcendat ea lex, quam ipſemet tulit, quàm ex conſenſu reliquorum ciuium, quorum multi ſunt abſentes, alij ignorantes, alij fortè renuentes, aut dolentes aut parum eam rem, quæ agebatur, intelligentes. ergo par eſt tali legi ipſum principem firmius quàm reliquos obligari ſubiſſeque, præſertim cùm in principe, inconſtantia, pœnitentia, variatio turpior ſit, quàm in reliquis. princeps enim eſſe debet ſicut polus in cœlo, & ei conueniunt maximè illa verba Pilati dicẽtis, Quod ſcripſi, ſcripſi, vt ſuprà ca. primo cum ſeq. & capit. 20. cum multis ſeq. in ſimili ſcripſimus. Denique princeps nõ eſt extra rempublicam, quinimmo eſt membrum ipſius reipublicæ, puta, caput ſicque ſecundum Sotum, vbi ſupra comprehenditur legibus ipſius reipublicæ, quæ totam rempublicam comprehendunt. ſicque inter reliquos magiſtratus aut appellatione Magiſtratuum ipſe princeps continetur, vt docet Nicolaus Boerius de autho. magni concilij, add. 1. magni. dixi ſupra cap. 1. nu. 18.

Iã ergo dubitari non oportet quin princeps non ſecus quam reliqui, quinimmo firmius & iuſtius, quam reliqui legibus a ſe, vel a republica latis comprehendatur (præſertim cum ipſe non ſit lege ſupior, ſed cuſtos miniſter, & executor, aut defenſor, vt plene ſupra ca. 1. cum ſeq.) & in eo tantum quæſtio ſuper erit, quemadmodum alijs quæ ſupra in contrarium adduximus, nos enodare poſſimus, & in primis quod attinet ad d. l. princeps. ea nullum negocium nobis facit, qui de iure communi omnium gentium agimus, non de iure peculiari Romanorum. exulauit .n. cæca eorum inſa, qui exiſtimabant ius Romanorum omnium gentium commune eſſe debere, quaſi Romanus Imperator dominus eſſet totius mundi, res ſane riſu & ludibrio quam longa contentione dignior, vt fuſè diſſeruimus ſupra c. 19. cum 3. ſeq. Sic ergo de iure cõmuni omnium gentium princeps non lege ſuperior, ſed potius eius miniſter, cuſtos
4 & executor eſt vt iã diximus. Præterea † d. l. princeps. in verb. lege regia, ſat ſuperq; ſignificat ipſum etiam principem Romanum legibus ſubeſſe ante, quam illa lex regia, de qua ibi mentio fit, lata fuiſſet, ſic lex illa noſtram potius quam contrariam firmat ſententiam. Tertio & ſi ea lege regia tam plena & generalis poteſtas principi Romano à popu o data fuerit quo ad verborum corticem, tamen quo ad mentem concedentium, quæ præualere debet, ſui natura ea generalis cõceſſio videtur limitata, reſtricta, coanguſtata, ad vtilitatemque concedentium redacta. nec enim in generali mandato, commiſſione, aut conceſſione comprehenditur id, quod qs in ſpecie non eſſet conceſſurus. l. obligatione generali. ff. de pign. id quod innumeris legibus & rationibus ornauimus in l. ſi quando. per textu. ibi, iuncta ſua Glo. C. de inoffic. teſtamen. & ſupra c. 25. & c. 28. Vnde ſcriptum ſequi caluniatoris eſſe mente derelicta, ait Cicero in oratione pro Cecinna. nec enim legis verbis, aut ſcriptura, ſed mẽte tãtũ ipſi obligamur. leg. obligationũ ſubſtantia in princip. in iuſto vlti. reſpon. l. non figura.

gura.ff.de act.& obliga.adeo vt legi fraus fiat ab eo, q
eius mẽte relicta, verba aut verborum proprietatem ip
ſius amplectitur.l.fraus.ff.de legib. Quinimmo etiam
in cõtractibus ſtricti iuris non tam verborum proprie
tas,quam mens & ſenſus contrahentium inſpicitur.l.ita
ſtipulatus,in mag.verſ.Sabinuſ.verbo,ex mente.vbi no
tant Iaſ.& Paul.Caſt.ff.de ver.oblig.l. quidquid aſtrin-
gendæ,in prin.eodem tit.l.hæredes mei.§.cum ita.ff.ad
Treb.egregia lex,pater Seuerinam.§.conditionum ver
5 ba.ff.de cond.& demo.Ex mente †ergo& veriſimili ſen
ſu cõcedentium intelligo ciues, qui principi ſuo omne
ſuum imperium & poteſtatẽ dederunt, intellexiſſe quo
ad ea,quæ ipſis vtilia eſſent, quæque ipſi vero ſimiliter
conceſſiſſent,non quo ad contraria,quæ veriſimiliter
ipſi in ſpecie minime conceſſiſſent,ſicque non quo ad
hoc vt ei liceat leges tranſgredi,quæ reipubl.vtiles præ
ſumuntur,argumen.c.erit autem lex.quarta diſt.l. 1. &
2.ff.de legib.quarumque tranſgreſſio ciuibus non po-
6 teſt non eſſe noxia.Quarto intellige†d.l.princeps,quod
ſi quando leges tranſgredi potuerit,id erit ex iuſta cau
ſa reipublicæ vtilitatem reſpiciente,& hoc eſt qđ vul-
go dicitur,principem non ſolùm poſſe ex cauſa cũ le-
gibus diſpenſare,ſed etiam debere,& hanc ad rem ipſe
ſolus eſt legibus ſolutus,& præterea nullus. ſine cauſa
autem diſpẽſare poteſt in his,quæ ſibi nominatim a po
pulo conceſſa ſunt , id quood à populo Romano
factum fuit quo ad legitimationes, vt per totum auth.
quibus mod.natur. eff. ſui. & in authentic. quibus.
mod.nat.eff.leg.& in criminum abolitionibus,vt ff.de
aboli.& in eorundem reſtitutionibus,vt.C.de ſent.paſ-
ſis & reſtitu.& in natalibus reſtituendis.vt ff.& C.de na
talibus reſti.& ſi quæ ſunt alia.Item etiam in reliquis,q
tam modici ſunt præiudicij,& veroſimiliter ea ei popu
lus in ſpecie conceſſurus eſſet,argumento l.ſcio.cum ſi
milibus.ff.de minor.& diximus multa lib.1.de ſucce.re
ſol.§.7.& aliquid ſupra cap.ſuperiore.&c.25.n.3. Ergo
princeps legibus ſolutus eſt quod adhoc,vt etiam ſine
cauſa eas trãſgredi cumq́ue eis diſpenſare poſſit in his
duobus vltimis caſibus & quo ad hoc vt in reliquis om
nibus ex iuſta cauſa tamen,& non aliter poſſit diſpen-
ſare,quinimmo tunc non ſolum poteſt,ſed etiam de-
bet,vt plene oſtendimus in dictis locis,& in capit.25.
num.3 is ergo eſt verus ſenſus d.l.princeps. cum ſimil.
ſupra all.dum aiunt,principem legibus ſolutum eſſe.Et
Et in d.l.1.in fin.ff.de conſt.prin.d.§.ſed & quod prin.
dũ ſimiliter aiũt,principẽ cũ legib.liberũ habere diſpẽ
ſandi arbitriũ,quas leges nullibi ſic enodatas & ad to-
tius humani generis cõem vtilitatẽ redactas inuenies.
Itaque extra hos caſus princeps legibus ſolutus non eſt
ſed tam allegatus & fortè magis quam reliqui conci-
ues,cui rei dictę leges rectè intellectæ minime impedi
mento ſunt.Intelligoque eum ſubeſſe legibus etiam ci
uilibus reipublicæ ſuæ,vt in prin.Inſti.de oblig.ibi,ſe-
cundum noſtræ ciuitatis iura Scilicet intell.ad d.l.prin
ceps,cum ſimilibus,eſt,quod ibi loquitur quo ad ſolen
nia legum ciuilium qb. non aſtringitur princeps,ſui.n.
actus inter viuos tenebunt prætermiſſis etiam contra-
ctuum ſolẽnitatibus.Idem in vltimis voluntatibus. Idẽ
in iudicijs vt plene egimus de ſucc.crea.§.27.cum ſeq.
& de ſucc.progreſſu in præfatione.Id quod in princi-
pe Romano ſine dubio procederet per dd.ll.in reliqs
autem principibus non ita expeditum,& fortè diuerſũ
eſſet per ſuperius dicta.

Stat ergo regula,principem legibus ſubeſſe, intelli-
ge primo,ſubeſſe legibus iuris naturæ .Deinde ſubeſſe
legibus diuinis.Tertio intellige etiam ſubeſſe legib.ci-
uilibus reipublicæ ſuę.Quæ tria tenuit Dominicus So
tus vbi ſupra.Quarto intellige quod ſubeſt iurigentiũ
licet tale ius poſitiuum ſit , quod intelligo quandiu

ab ipſo vel à republica ſua ab eo iure iure nõ fuerit re-
ceſſum arg.l.omnes populi.ff.de iuſt.& iure, cũ ſimil.
idq́ue ius poſitiuum eſſe,& ſupra diximus,& tradit ipſe
Sotus de iuſt.& iure,lib.3.q.1.art.3. Quinto intellige
ſubeſſe iuri canonico,argumen.c.2.& c.ſolitæ,de maio
7 rita.& obedien.Deinque †quod diximus ſubeſſe legib.
ciuilibus ſuę ditionis,primum intellige quo ad verba,
ſiue.n.verba legis generalia ſint puta,quicũque vel om
nes,& ſimilia,ſiue etiam indefinita,puta,qui hoc fece-
rit,vel ſi quis hoc fecerit,vel nõ fecerit talis indefinita
locutio a lege ꝓlata æquaẽ vniuerſalis.diximus de ſuc.
crea.§.20.num.53.cum ſeq.Deinde intellige,principẽ
comprehendi etiam quo ad effectum ſubſtantiam le-
galis obligationis,ea enim obligationis legalis ſubſtan
tia conſiſtit in conſenſu vero,vel interpretatiuo ipſius
principis legi.data.l.obligationũ ſubſtantia.l.non figu
ra.ff.de act.& obl.iuncta d. l.1.ff.de legibus,ibi,cõis rei
publicæ ſponſio. Nec dubium eſt quin ipſe princeps
conſenſum legibus reipublicæ ſuæ dediſſe videatur nõ
minus quinimmò longè certius & euidentius,quam re
liqui conciues,vt iam diximus.Id quod etiam admittit
Sotus,vbi ſupra.Tertio intellige teneri etiam quo ad
pœnam,ſicque quum petens ante tempus quod ſibi in
diem debebatur,ſubeat hanc pœnam,vt duplicentur in
duciæ,ſicq́ue bis longius tempus expectare teneatur,vt
in princip.Inſt.de pœna temerè litigã.dicerẽ huic pœ-
næ ſubeſſe principem,ſi ante tpſ,quod ſibi in diẽ debe-
batur peteret, crederéq; in eo locum habere materiã
auth.qui ſemel.C.quõ ,& quando iudex. Idemq́ue in
reliquis pœnis,quæ non lædunt honorem, & ita videẽ
eſſe ex mente Doctorum in ſimili,vt per Deciũ & An-
dream Alciatum,& And.Tiraq.in locis ſupra citatis,
cum alijs allegatis per Tiraq.ibi.Cæterum principem
minime teneri crediderim ijs actionibus, quæ lædunt
honorem arg.eorum quæ tradunt Doctores per text.
ibi,in l.alia.§.eleganter.vbi Bart.Alex.& alij ff.ſol.mat.
& per totum tit.ff.& C.de obſeq.l.antep.ff.e. ſicq́ue ad
verum vſque precium damni dati ſemper tenerentur ẽt
lege ciuili.executio autem à ſemet,vel ab eius officiali-
bus fieret etiam contra ſemetipſum.Nam & ipſe teſt iu
8 dex & executor contra ſemepiſum in ſua cauſa ꝓpria
propter excellentiam & ſublimitatem ſuæ dignitatis.l.
ſi paterfam.& l.hoc Tiberius Cæſar.ff.de hær.inſti.vbi
per Doctores diximus plenè.§.26.cũ ſeq.de ſucc. crea.
præſertim in d.§.26.n.22.in duob. ergo errauit Theo-
logorum noſtræ tempeſtatis diſertiſſimus Dominicus
9 Sotus,vbi ſuprà.Primùm,dum†negauit legibus ciuilib.
ſubeſſe principem quò ad pœnam. Deinde dum nega-
uit eis ſubeſſe quò ad pęnæ executionem. Sed parcẽdũ
eſt ei,quum iuris prudentiæ expers eſſet,niſi vel eo no-
mine eũ notaueris ꝙ intra cancellos profeſſionis ſuæ
Theologicæ ſeſe non continuerit.Errauit & tertiò,dũ
10 ait ibi,†legem humanam à principe laico initam,eum in
conſcientia obligare,eo(inquit)quòd ab æterna per na
turalem deriuatur, quod nihil eſt, nam ſi ea lege idem
continetur,quod lege naturali & diuina implicitè uel
explicitè continebatur,iam tunc id ius non tam ab illa
lege humana,quàm ab ipſamet lege naturali & diuina
deſcendere intelligitur , vt ſuprà non ſemel admoni-
mus,per l.adeò.§.cum quis ex aliena.ff.de acqu. rerum
dom.ꝙ ſi aliud diuerſum continebat, ita ꝙ huius legis
tranſgreſſor non poſſit videri tranſgreſſorem fuiſſe le-
gis naturæ,aut Dei,tunc ceſſat peccatum, quia legibus
ciuilibus,conſenſum dare uidemur, ita limitatum ut ſi
aduerſus eam à nobis item fuerit,tunc pœnam lege ex-
preſſam, aut arbitrio iudicis imponendam ſubſtinea-
mus,& præterea nihil mali patiamur,vt dixi ſuprà. Iu-
11 ſtos autem non ſecus quàm reliquos legibus compre-
hendi,docet Sotus,vbi ſuprà.quãuis S. Paulus 1.ad Ti-
moth.

moth.ſcripſerit, Iuſto non eſſe legem poſitam. quod ip
ſe rectè ibi exponit.
12 Ex ſuperioribus apparet, veram† non eſſe eam vulgò
receptam ſententiam exiſtimantium, principem legib.
ciuilibus non obligari ciuiliter contrahendo, ſed tan-
tùm naturaliter, id quod tenuerunt Bald. in le. princeps
ff. de legibus. Idem Baldus & alij in leg. 1. ff. de pact. Fer
nandus Loazes conſ. pro Marchi. de Velez, pag. 29. nu.
10. dubit. prim. idem Bald. in leg. fi. C. de tranſa. & rurſus
in l. fin. aquam. col. 6. C. de ſerui. vbi ait, quod licet prin-
cipes lege poſitiua non obligentur, à dictamine tamen
rationis minimè ſoluuntur, tradunt omnes Doct. in ca.
1. de conſtit. & Alex. conſ. vlt. lib. 4. col. 7. Bald. in leg. pe-
cuniam. C. de cond. ob cau. & in l. 1. C. de hære. vel act.
vend. ſed longè verius eſt, principes legitimi & regula-
res regulariter ex contractibus non ſolùm naturaliter,
ſed etiam ciuiliter ſecundum ſuorum principatuum iu-
ra obligari, quibus tam ſubeſſe videntur, quàm reliqui
13 conciues, vt ſuprà oſtendimus. Vnde† ſecundum formã
contractus orietur actio contra principem, vel etiam
pro eo, non ſecus quàm ſi is contractus inter priuatos
fieret, eaque actio poterit eſſe vel perpetua, vel tempora
lis, ſecundum diſtinctionem Glo. in princ. Inſtit. de per
pe. & temp. act. Sicque ſi princeps venderet ſeruum, vel
quadrupedem intra tempus ſemeſtre, contra eum poſ-
ſet redhibitoria actio competere, vel ſi emeret ſeruum,
vel quadrupedem intra tantundem temporis, eã actio-
nem haberet, iuxta titulum ff. & C. de ædil. edi. quæ om
nia & ſimilia veroſimilimum eſt doctores ſuprà allega-
tos abnegaturos, ſed non iure, vt patet ex iam dictis. Idẽ
in actione de dolo, quæ ſimiliter principi decepto in-
tra biennium competeret. le. fin. C. de dolo. licet contra
14 eum, vt dixi, non daretur. Colligitur† etiam ſuſpectam
eſſe ſententiam exiſtimantium naturalem obligationẽ,
qua princeps teneretur in terminis iuris ciuilis Roma-
norum efficacẽ eſſe, id quod voluit Antonius Butrius
& Panor. vterque col. pen. in c. quę in Eccleſiarum, de
conſtit. Loazes, vbi ſupra, pag. 34. num. 24. ſed ex pacto
nudo de iure ciuili Romanorum non crederem eum
obligari, niſi naturaliter tãtùm, eaque obligatio ad agẽ
dum non eſſet efficax, non magis quàm in homine pri
uato per ſuprà dicta, contra Doct. ſuprà alleg. Et conſe
15 quenter† qui cum eo de aliquo nudo pacto conueniret
naturaliter tantùm, & ſic non efficaciter ad agendũ ob
ligaretur. l. iuriſgentium. §. ſed cum nulla. & §. igitur nu-
da. ff. de pact. iuncta l. 1. ff. quod quiſque iuris. & quia le-
ges illæ generales, perſonas priuilegiatas, vt eſt princeps,
non ſecus quam reliquos comprehendunt, niſi eæ in
ſpecie, qua de agitur, reperiantur habere peculiare pri-
uilegium. l. in fraudem, in fin. ibi. quia generalis erat illa
16 determinatio. ff. de mil. teſtam. & ibi notat Baldus, De
cius conſ. 5. & in leg. ex teſtamento. C. vnde. lib. & in le.
prima. ff. de reg. iu. Andr. Alciatus parad. lib. 4. c. 10. An-
dreas Tiraq. de præſcriptione. §. 1. glo. 11. ad finem. Ap
paret etiam quemadmodum ſint intelligendi Panor. in
c. quę in Eccleſiarum, de conſtit. col. penul. & Loazes,
vbi ſuprà, nu. 23. & idem in rep. leg. filiusfamil. §. diui. ff.
de legat. limi. ſeptima. colũ. quadrageſima ſeptima. dum
aiunt, cõtractus celebratos inter principem & eius ſub
17 ditos remanere in terminis iuris communis. Nam †
ius commune à Iureconſultis, appellatur ius na-
turale gentium. l. ius ciuile. ff. de iuſt. & iure. Sed a Do-
ctoribus ſumitur pro iure ciuili Romanorum, & nec
eſt verum, quod remaneat in terminis ſolius iuris naturalis
vel gentium, cùm etiam regulandus ſit ſecundum ius ciuile ci
uitatis illius principis arg. in princ. Inſtit. de oblig. ibi,
ſecundum noſtræ ciuitatis iura. Nec eſt verum, quod
remaneat in terminis iuris ciuilis Romanorum, ſed iu
ris ciuilis illius principatus, cui dominabatur rex ille, vt
iam oſtendimus.

SVMMARIVM.

1 *Leges ligent nec ne, & an priuato iudicare liceat, ar-
dua q.*
2 *Lex non valet niſi publicè vtilis ſit, & a naturali, &
diuina deriuetur.*
3 *Lex initio vtilis, & ſi fiat inutilis, non perdit vim ob-
ligatoriam, contra Theologos.*
4 *Ratione legis ceſſante, etiam in particulari, lex ceſſat;
contra Doct.*
5 *Lex non eſt ſcriptura, aut verba, ſed mens, quæ ipſius
verbis præualet.*
6 *Lex ne quis ſyluam cædat ſuam, ceſſat, vbi id noxiũ eſt
in parte legionis, contra Doct.*
7 *Legem ceſſare in particulari ordinarius poteſt interpre
tari, contra Doct. quinimo ita interpretari neceſ-
ſe habet, contra Doct. & princeps ad id teneretur,
contra Doct.*
8 *Legem in particulari ceſſare poteſt interpretari priua-
tus contra Doct.*
9 *Legis ratio non ceſſat, quando contingenter ceſſat, con
tra Doct.*
10 *Lex parum vtilis, vel omnino vtilis, vel etiam aliquan
tulum noxia, ſeruanda eſt.*
11 *Lex poſitiua contra ius gentium ſecundarium valet.*
12 *Ius gentium ſecundarium poſitiuum eſt.*
13 *Lex inutilis vel aliquantulum noxia in foro animæ ſer
uanda non eſt.*
14 *Leges paſſim mutare nocet.*
15 *Lex ſit inutilis, vel aliquantulum noxia a principio, an
vero poſtea inutilis eſſe incipiat, multum refert.*

CAPVT XLVI.

1 CEnteſimo quadrageſimo primo, ſuperioribus
proximus eſt & ille articulus, qui ex noſtra pri
cipali concluſione facilè definiri licet, An ho
mini priuato liberum faſque ſit iudicare de legibus, vt-
rum earum mens ceſſet, vel non aliquo caſu. Mouet q̃
ſtionem, quod in temporalibus legibus quamuis homi
nes & poſſint & debeant de his iudicare eas dum in-
ſtituunt, dumque conſultant ac diſceptant ferri eas le
ges expediat nec ne, tamen poſtquam latæ ſunt, iam am
plius iudicare de ipſis minime licet, ſed oportet iudica
re ſecundum ipſas, capitu. erit autem lex. quarta diſtin.
& diuus Auguſtinus de vera religione eadem fere ver-
2 ba refert, & tenet eandem ſententiam. Et præmitto le
gem non aliter valere, quam ſi publicè vtilis ſit. d. cap.
erit autem lex. nec valet niſi deriuetur a lege naturali, &
diuina vt docemur per Dominicum Sotum lib. 1. q. 6.
art. 7. de iuſt. & iure. ſicque neceſſariò eſſet bona, quia il
la iura ſemper ſunt bona, ideoque æterna fore certum
eſt, vt l. omnes populi. ff. de iuſt. & iure. §. ſed naturalia.
Inſtitu. de iure naturæ. Nunc tria videnda ſunt, quid ſi
lex in communi poſtea facta eſt nociua. Deinde quid ſi
in quodam particulari tantum facta eſt nociua Reipub
licæ. Poſtremò, quid ſi in quodam particulari facta eſt
nociua non Reipublicæ, ſed cuidam priuato ciui? Pri-
3 mo caſu† communis Theologorum ſententia eſſe vide
tur, talem legem ipſo iure euanuiſſe, ita videntur tenere
dicentes talem legem nullam habere obligãdi vim. Do-
minicus Sotus Theologorum doctiſſimus de iuſt. &
iure, lib. 1. q. 6. artic. 8. poſt ſanctum Thomam & Caie-
tanum. 1. 2. q. 90. artic. 8. idem Thom. 2. 2. q. 60. artic. 5.
& eurſus 1. 2. q. 96. art. 4. vbi etiam Caietanus & in d. ar.
5. ſequi videtur, & Theolo. eruditiſſimus frater Alphõ
ſus de Caſtro, de poteſtate legis pœnalis lib. 1. ca. 5. do-
cumento

cumento 3.plene per Philipp.Corneum in l.vn.in prin.
C.de cad.tollen.& per Andream Tiraquel.de cauſa ceſ
ſante.par.1.& rurſus idem Alphonſus Caſtrenſis,vbi ſu
prà,in 5.documento. Id quod nos impugnauimus de
ſucc.progreſſu ,in præfa.numer.67.verſicul.ſed an ipſo
iure ea lex.Mouemur per egregiam l.vn.in princ.ſupra
alleg.dum ait,vt quod belli calamitas in troduxit,leni-
tas pacis ſopiret.capende verbum Sopiret,vt enim ho-
mo dormiens & ſopitus non fit cadauer,nec deſinit ha
bere vim & ſubſtãtiam hominis,ita ea lex vim legis ha
bere non deſinit,quamuis interea,dum eius ratio quò
ad bonum publicum ceſſat,non ſit executioni mandan
da,vtilitas magna eſt,ſic enim fit,vt vtilitate legis rur-
ſum redeunte eadem lex quaſi à ſuo ſomno expergeſa
cta vires ſuas,quas non amiſerat,ſed tantum frænauerat
nunc exercere incipiat,nec opus ſit eandem legem rur
ſus à Republ.cum ſuis ambagibus & prolixis ſolennita
tibus(de quibus l.humanum.C.de legibus.& in §.lex.
Inſt.de iure nat.)ferri,quæ omnia fuſiùs loco iam alle
gato peregimus.nec à diui Thomæ & aliorum ſenten-
tia id fortè alienum eſſet,quamuis eorum verba repug
nare aliquantulũ videant.Ergo ſi quo tpe,vrbs obſeſſa
erat,lex iuſſit,ne portę ciuitatis aperirent nocte,ne for
tè hoſtes vrbẽ aggreſſi muros penetrarent . Ea lex quo
tpe bellũ nõ ſolũ finitũ eſſet, ſed & lõgiſſimè ex termi
natũ,ita vt nullũ oĩno periculũ eſſet,tunc ea lex quo ad
omnes ciues Reipublicæ,& quo ad omnes etiam caſus
ceſſare videretur.Cæterum ſi ijdem hoſtes,vel alij re-
uerſi rurſum vrbem obſiderent,eadẽ lex,quia vires ſuas
nunquam amiſit,ſed tm̃ ad imaginẽ ſopiti, aut ſoporati
hominis vires cõtinuerat, repreſſerat, frænauerat, nũc
quaſi expergefacta,aut fręno libera & ſoluta, vires ſuas
ſine noua legiſlatione aut promulgatione ipſo iure exe
rcere incipiet.Quo ad ſecũdum caſum principalem , q̃
do ea lex non ex toto Reipublicæ nociua facta eſt, ſed
tantum in quodam caſu particulari,& tũc Dominicus
Sotus,vbi ſupra,poſt diuum Thomam & Caietanum,
vbi ſupra,quos refert,tenet ceſſare legẽ,hoc eſt, ipſius
executionem,quo ad illum caſum particularem.Sicq́ue
ſi iuſſit lex ciuitatis obſeſſæ , ne ipſius portæ etiam de
die aperiantur,tamen ſi ciues ab hoſtibus fugientes cla
marẽt ſe intra muros recipi,aperiendę portæ eſſent,nec
per hoc legis tranſgreſſio facta videretur , cùm illi uti-
les ſint ad defenſionem & tuitionem vrbis,cui rei ea lex
conſultum uoluit,quod admitterem,niſi fortè pericu-
lum eſſet,ne hoſtes tales ciues inſequentes ſimul cũ fu-
gientibus irrumperent in vrbem,ſicq́ue eam caperent,
omneſq́ue ciues perderent , quod maximè cauendum
eſſet,quando non magnus eſſet numerus ciuium fugiẽ
tium,magnumq́ue eſſet periculum in portis aperiẽdis.
Vltimo caſu quando ratione legis in particulari ceſſa-
bat,quod particulare Reipublicæ ſaltem principaliter
non intererat,tunc duo ſunt videnda, primùm an ceſ-
ſet legis obligatio, deinde an illi particulari & priuato
homini liceat facere hanc interpretationem collectam
4 ex mente legis contra verba ipſius. Quò ad primum
Sotus,vbi ſuprà,negat tunc legis tranſgreſſionem fieri
licere,quod ſi,inquit,ſcis cæteris verùm illa ſit ſufficiẽs
ratio.vt ſubditus faciat contra legem, quod ratio legis
in particulari perſona & caſu deficiat,reſpondetur, q
ſi tantùm deficit in particulari,non ſufficit id, quod &
tenet ſecundum ipſum, D.Thomas 2.2.q.60.art. 5.qđ
& tenet rurſum ipſe Dominicus Sotus Theologorum
diſertiſſimus, vbi ſuprà lib.3.q.4.art.5.poſt Ariſtotelẽ,
quem referunt 5.Ethico.c.7. & vt perfectius rem aga-
mus ipſi diſtinguunt inter legem poſitiuam , quæ non
tam iuris inductiua eſt, quàm iuris diuini, aut naturalis
iam inducta repetitiua(id quod ipſi appellant ius natu-
rale continere,ſed non inſtituere) & legem quę illud
diſponit,quò inſpectis iuris naturæ principijs nihil re-
ferebat vtrũ ſic fieret,vel non fieret,quo caſu, inquiũt,
ipſa legis ſcriptura ius ipſum non ſolùm continet, ſed
etiam inſtituit(quod ius poſitiuum appellant, D.Tho
mas & Dominicus Sotus,Ariſtoteles verò legitimũ ap
pellat,aitq́ue,eſſe bonum legitimum)ergo aiunt,qui ab
hoc iure ſcripto recedit,non poteſt non ire vel contra
bonum naturale,vel cõtra bonum legitimum, quorum
neutrum licet.Vnde Sotus ex mente, vt inquit, reliquo
rum,d art.5.& d.art.8.ait,quod etiam ſi lex poſitiua , q̃
in communi bona eſt,in particulari incipiat eſſe noxia
non deſinit etiam in illo particulari habere ſuum effe-
ctum & executionem,ſicq́ue ait, ſi lege cantum eſt,ne
minem nocte licere incedere armatum , & ciuis multũ
quietus & pacificus,à quo veroſimiliter nihil mali time
tur,armatus incedit,incurrit pœnam legis,licet ratio&
vtilitas legis in eo ceſſet.Vnde etiam ſubdit,principẽ p
modum diſpenſationis eo caſu poſſe ſubuenire ei , ne
pœnam ſubeat,ſentit tamen quòd princeps talem legis
diſpenſationem facere non tenebitur. Aitq́ue iudicem
id facere neque debere,neque poſſe, ipſumq́ue priuatũ
hominem non poſſe eo colore legem inconſulto prin
cipe tranſgredi,quæ omnia veroſimiliter reſponderẽt.
ita And.Tiraq.de cauſa ceſſante,lim.32. poſt Aretinũ,
& alios,quos refert , quatenus tenent ceſſatione ratione
legis in particulari,ceſſanteque eius vtilitate, ſi quidem
in communi non ceſſat,tunc legis executionem & effe
ctum non ceſſare,etiam in illo particulari,quibus faue-
re videtur egregia l. 1.§.fi.ff.de minor.dum reſtitutionẽ
concedit minori læſo,etiam ſi is ęquè prudens & ſtre-
nuus eſſet cuilibet homini legitimæ ætatis,quamuis mi
noribus propter lubricum ætatis ſuccurri ſoleat, quæ
ratio ceſſare videbatur in tali minori.

Quid dicendum?& ſanè iſtorum patrum ſententię,
quò ad pleraque ſuſpectæ ſunt, eorumq́ue error illinc
defluxit,quod ipſi loquebantur de lege, & quid eẽt lex
5 non rectè percipiebant.Nam exiſtimabant,legem eſſe
ipſam ſcripturam(vt non ſemel expreſſit D. Thomas
d.q.60.art.5.poſt Ariſt.quos Dominicus ſequi videt,
vbi ſuprà)id quod lõge diſtat à vero.Lex enim ſcriptu
ra non eſt,vt in l.non figura.& l. obligationum ſubſtã-
tia.t.iuncto vlt.reſ.ff.de act.& obli. quinimò fraus legi
fit,quando inſequimur eius verba aut ſcripturam reli-
cta mente.l.fraus.ff. de legi. & Cicero in oratione pro
Cecinna ait:Scriptum ſequi calumniatoris eſt , ſiquidẽ
eludatur mens legiſlatoris aut ſcribentis.Et rurſum ibi
dem ait: Verba inuenta eſſe,quæ indicarent , non quæ
impedirent noſtram voluntatem.ſicq́ue voluntas tenet
primum locum,ſequentem veriſimilitudo, vltimũ ver-
ba,vt pleniſſimè diſſeruimus ſuprà c.25.& 28. voluntas
ergò & mens legis etiam ſi coniecturis tantùm colle-
cta ſit,poſthabitis ipſius verbis,aut ſcriptura inſequen-
da eſt,vt etiam pleniſſimè diximus in l.ſi quãdo. in pri.
C.de inoff.teſtam.Nec dubium eſt,quin principatus tã
legum quàm principum ſit creatus ad meram ciuiũ vti-
litatem.Vnde ad eorum perniciem conuerti minimè
debet.ſicq́ue vt lex ſimul ac in communi incipit eſſe no
xia,ceſſat eius effectus & executio quò ad omnes, ſecũ
dum quod ſuprà expoſuimus.Ita& cùm incipit eſſe no
xia reſpectu vnius,aut quorundam ciuium in aliquo ca
ſu particulari,in illo caſu carebit executione,ne ea lex
ad proficiendum lata nocere incipiat.contra l.quod fa
uore.ff.de legib.l.non ideò minus.C.de procur.l.lega-
ta inutiliter.ff.de leg. 1.l.legata inutiliter.ff.de adim.leg.
quam regulam iure naturali nitentem mille legum, rõ-
num,& doctorum authoritatibus ornauimus in d.l.ſi
quando,in princ.idq́ue comprobatur per argumẽtum
validiſſimum de toto ad partem, de quo in l.an pars.ff.
pro derelicto.l.quæ de tota.ff.de rei vend.elegans l.hę-
redes

redes mei.§.cùm ita.ff.ad Treb.ſicque par eſt, vt quē-
admodum ſi ex toto ratio & vtilitas legis ceſſaret in cō
muni, tunc etiam ad omnes lex illa interim effectu &
executione careret, ita ſi ceſſare incipiat in particulari,
tunc quò ad illud particulare ceſſare,& executione quo
que carere incipiat, id quod ſi rectè inſpiciatur D.Th.
d.q.60.art.5.in vltimis verbis amplectitur, licet longè
aliter & minus rectè(iudice me)ab ipſo Soto intelle-
ctus fuerit. Denique hæc pars probatur ex noſtra prin-
cipali concluſione,qua edocemur legis imperium eſſe
ad meram ciuium vtilitatem,non ad eorum læſionem.
ſicque quo caſu ea lex vni ciui noceret,& reliquis non
prodeſſet,non poteſt non ceſſare ex naturali ratione,ali
ter enim ea lex inofficioſa eſſet,hoc eſt,ſuæ deſtinatio-
ni contraria.nam & plus eſt etiam iure & libertate nr̃a
vti non poſſumus,cùm id nemini prodeſt,& alteri no-
ceat,vt tradunt communiter Doctores eam legem ita
reſtringentes in l.altius.C.de ſeru.dum negant, poſſe
me ædificare in domo & area mea, quando id mihi nō
prodeſt,& alteri nocet. In ſumma hæc pars confirmat
per omnia iura,per omnes rationes,perq; ea omnia, q̃
6 toto hoc libro continentur.Si ergo† iuſſit lex, ne quiſ-
quam ſyluam ſuam cęderet,quò magis lignis prouincia
abundaret,certè ſi poſtea aliqua particula illius fortè la
tæ prouinciæ(vt Hiſpania eſt)cœpit tam denſas habe-
re ſyluas,vt vel frugibus vel animalium ſaluti vel vtrique
rei noceret,ea lex in illo particulari carebit executione
Idemque ſi iuſſit lex,ne per decennium liceret venari,
aut piſcari,quò magis regio abundaret feris & piſcib.
certè ſi poſt annum fortè in quadam regionis particu
la tam abundare,aut pullulare cępiſſet ferarum genus,
vt noceret non ſolùm frugibus,ſed etiam itinerantibus
propter numeroſam,ferarum,vrſorum, leonum,& ſi-
milium turbam,tunc licet in reliquis regionis partibus
id non eſſet,adhuc in ea terræ particula ea lex ceſſaret
7 executioneq́ue careret. Idemq́ue† ſi tanta in ea terræ
particula piſcium copia in fluminibus,vel in pelagis eſ-
ſet,vt mortui putreſcerent, hominumq́ue ſaluti noce-
ret,quibus caſibus & ſimilibus iudex ordinarius poſſet
legem illam ita interpretari,id quod ex mente D. Tho
mæ eſſe videtur,vbi ſuprà, contra mentem Dominici
Soti,Andreæ Tiraq.Aretini & ſequacium. Quinimò
non ſolùm poſſet,ſed etiam neceſſe haberet ſic inter-
pretari & iudicare ex mente ipſius S. Thomæ cōtra re
liquos proximè allegatos,quia id eſſet iudicare ſecun-
dum leges & legum mentes,contrarium autem non iu
dicis,ſed calumniatoris eſſet, vt diximus. Denique in
omnibus his ſpeciebus & ſimilibus princeps non ſolū
poſſet hāc interpretationem facere(id quod Sotus,vbi
ſuprà,admittit)ſed etiam neceſſe haberet, ne aliter le-
ges non tam interpretari, quàm calumniari videretur,
quod vltimum veroſimiliter negaret ipſe Dominicus
8 Sotus,vbi ſuprà.Sed & quod plus eſt,†ipſe homo priua
tus hanc facere poſſet interpretationem.Pro nobis etiā
faciunt egregia verba Modeſtini Iureconſulti,qui in le
ge,nulla.ff.de legib.ait:Nulla ratio,aut iuris benignitas
patitur,vt quæ ſalubriter pro hominum commodis ſta
tuta ſunt,nos duriore interpretatione contra ipſorum
commodum producamus ad ſeueritatem.ſicque etiam
hominem priuatum talem legis interpretationem poſ-
ſe facere,atque ita contra verba legis poſſe ire,tenet in
hoc ſibi contrarius Sotus d.ar.8.quando certus ille eſ-
ſet,ꝙ ceſſaret ratio legis,id quod ait eſſe contra diuum
Thomam,quem refert,& fortè non rectè ipſius mentē
percepit.ſed quidquid ſit,vera eſt eius opinio.Sed & ſi
ſubdubius eſſet, ſi tamen in hanc partem magis, quàm
in contrariam ſe inclinaret,adhuc idem eſſe tenet idem
Sotus d.ar.8.& nos tenuimus de ſucc.progreſſu in præ
fat.nu.66.cum præced.& ſeq.

9 Neque ad rem pertinet†quod Sotus d.artic.8.negat,
hominem etiam quietum & probum poſſe armatum in
cedere, ſtante lege contrarium iubente, quamuis in eo
ceſſet(vt ſibi videbatur)ratio legis, nam eum armatum
non poſſe incedere verum eſt,ſed in eo legis rationem
ceſſare uerum non eſt.Nam quantumlibet quietus ille
ſit,poteſt armatus nocere,& tunc demum legis rationē
ceſſare intelligimus,quando indubitatum eſt, legis rō-
nem & vtilitatem ceſſare,non quando contingenter tā
tum.nec enim probat hoc eſſe,quod ab hoc contingit
abeſſe.l.non hoc.C.vnde legi.iuncta l.adigere.§.quam-
uis.ff.de iure patron.vbi clarum exemplum & alia quā
plura,quæ congeſſit Andreas Tiraqu.de cauſa ceſſante
part.1.
10 Quando†verò vtilitas & ratio,quæ legi ferendę oc-
caſionem dedit,nec in communi, nec in particulari ho
die ceſſat,ſed tam integra eſt, quàm erat tempore quo
lata fuit,quia res ſunt in eodem ſtatu, tunc & ſi ea lex
parum vtilis ſit,ſeruanda eſt, idem & ſi nihil omninò
vtilis ſit,quinimmò idem & tertiò etiam ſi forſan me-
lius foret contrarium fuiſſe lege poſitum,vel eam latam
non fuiſſe.ita tradit Dominicus Sotus d.art.5.ad finem
poſt Ariſtotelem,quem refert 5.Ethic.c.7.quibus ad-
de idem tenentes Bal.in l.non omnium.ff.de legib.& in
l.de quibus,eo.tit.And.Tiraq.qui plures refert in trac.
de retract.in pfa.n.75.per l.1.§.initium.ibi, quia mode
ratam hanc ætatem prætor ratus eſt,& per l.proſpexit.
ff.qui & à quib.l.vnic.in prin.C.de cad.toll.verb.machi
nationibus,& d.l.§.1.niſi fortè ea lex apertè eſſet cōtra
naturalem æquitatem,vel contra ius naturale,aut cōtra
bonos mores,ſecundum Sotum d.artic.5.& Andream
11 Tiraq.vbi ſuprà.Vel†niſi eſſet contra ius gentium ſecū
dum eundem Tiraquellum,poſt Bal.vbi ſuprà, & alios,
12 quos refert.Quod ultimum uerum non eſt. Ius.n.†gen
tium poſitiuum,ius eſt non naturale, vt elegāter docet
Dominicus Sotus de iuſt.& iu.li.3.q.1.art.3.& diſſerui
mus ſuprà in præced.c.& plenius de ſucceſſ.progreſſu
in præfatione.ergo contra tale ius gentium poſitiuum
lex ciuilis lata,non minus valet, quàm ſi lata eſſet con-
tra aliud quodlibet ius ciuile.§.ſed naturalia.Inſt.de iu-
re nat.l.eas cauſas.ff.de capi.dimi.l.nihil tam naturale.
ff.de reg.iu.c.omnes res,eod.tit.
13 Quæ†omnia intelligenda ſunt,quod attinet ad forū
contentioſum.Nam in foro conſcientiæ fortè lex om
ninò inutilis ſeruari neceſſe non eſſet, & longè minus
ſi etiam noceret ab ipſo initio,quod intelligo, quando
ex ipſius legis tranſgreſſione reliqui ciues non læderē
tur.Quid enim ſi in exēplis de venatione, aut piſcatio-
ne,non ſolùm ex poſt facto,ſed etiā ab ipſo initio,quo
lex illa facta fuit,inutilis,erat,vel fortè noxia,quia eo tē
pore plus æquo flumina & pelagi ſcatebant piſcibus, &
nemora ferarum ſat ſuperq́ue abūdabant, vt melius vti
liuſque foret minui quàm multiplicari,& tunc credide
rim talem legem in conſcientia non eſſe ſeruandam ne
ceſſariò.Id quod alibi plenius egimus,& aliquid in dic.
præfatione.
14 In dubio tamen conſultiſſimum eſt,legis ſeruari,ve-
tereſq; aut minimè aut parcè innouare,quia leges ma-
gnam vim ex cōſuetudine ſumunt, magnamq́ue autho
ritatem,eaque conſuetudo quaſi in alteram naturā trā
ſit.Vnde durum ſit eam relinquere,ita ſanctiſſimè con
ſulunt S.Thom.1.2.q.97.art.2.& Dominicus Sotus de
iuſt.& iu.li.1.q.7.art.1.& Iureconſultus dum ait, mini-
mè ſunt mutanda,quæ interpretationem certā ſemper
habuerunt l.de quib.cum pluribus legibus ſequentib.ff.
de legibus.conſuluit etiam Philoſophus 2. Polit.capi-
tu.ſexto,& eleganter Thucidides,dum refert Cleonem
ſic ratiocinantem.Melius agi cum Republica,quæ ma
lis moribus conſtanter vtitur,quam cum ea quæ bo-
nis,

nis,ſed inconſtanter.Idem conſulnit Alphonſ.de Caſt
ro ſummus Theol.de poteſtate legis pœn.lib.1.c.1

Denique Dominicus Sotus tam in d.artic. 8..quam
15 in d.art.5.ad finem ait,quod ſi ne lex lata in commu-
ni nociua ſit,ſiue in quodam particulari, non deſinit
vim habere,donec à principe ſit abrogata,quimimo ait
quod ſecundum illam agere debent ſubditi. ſed qđ ait
vim habere,verum eſt,dummodo non ſemper eam rẽ
exerceat,vt ſuprà diximus.quod autem ait,ſubditos ſe-
cundum eam agere debere,verum eſt , quando ab ipſo
initio,& ſi non erat contra bonos mores,tamen inuti-
lis, vel noxia tolerabiliter tamen erat, cæterùm ſi
cùm ab initio vtilis eſſet , poſtea nociua eſſe
cœpit , tunc ſecundum eam ciues agere non tene-
rentur,vt in exemplis de piſcatione,aut venatione ſu-
pra relatis.Ratio differentiæ,quia priore caſu cum po-
pul⁹ interpretatiue,& princeps apertius eam legem vti
lem eſſe putauerit,& per modum contractus vel quaſi
in eam itum fuerit,non eſt ab ea recedendum ob qua-
lem qualem noxiam aut læſionem,argumen.l.ſi volun
tate.C.de reſci.vendi.iuncta l.ſicut ab initio. C. de act.
& obligat.l.ſecunda.C.de reſc.vend.l.ſcio.ff.de minor.
Poſteriore autem caſu,tam legislatore quam ciues tam
diu,veroſimiliter eam legem obligare voluiſſe videntur
quamdiu duraſſet ipſius vtilitas,quamdiuque res in eo
dem ſtatu permanſiſſent, & non vltra,argument.capi-
tu.cum inde conſtitutio.cum ibi plenè traditis per Do
ctores.

SVMMARIVM.

1 *Populus principem habens,an leges ferre poſſit, ardua quæſtio.*
2 *Principatus quadripartitur.*
3 *Tyranni eſt regnum,aut dolo quæſitum,aut vi.*
4 *Principatus deificus.*
5 *Principatus legitimus ex ſolo populi conſenſu.*
6 *Legem ſibi imponere an priuatus poſſit , ardua quæſtio.*
7 *Populus ad ſingulos ciues nō ſe habet,vt corpus ad ſingula membra,contra nouiſſ.*
8 *Conſequentiam remouet differentia inter æquiparādos*
9 *Populus regē habens,an leges ſibi ferre poſſit, ardua q.*
10 *Qualia principia,talia principiata.*
11 *Populus regem habens,præſumitur facultatem leges ferendi ſibi reſeruaſſe.*
12 *Reuocabilis eſt omnis conceſſio facta ad concedentis, vtilitatem.*
13 *Princeps in dubio an habeat ius leges ferendi,ardua q.*

CAPVT XLVII.

CEnteſimo quadrageſimo ſecundo colligitur,
quid reſpondendum ſit in illo,quo quæritur,
1 an populus principē habens,poſſit ſibi leges
condere quibus regatur?ad cuius rei intelligentiam &
2 notitiam præfari oportet,eſſe quadruplicem principa
tus ſpeciem,tyrannicam,legitimam,domincam,deificā
Vel aliter ſumma diuiſio eſt,quod quædam tyrannica
eſt,qdā legitima,tyrānica qualis eſt illa,q̃ vi aut dolo,di-
tione & imperio ciues tenet oppreſſos,vt in populis &
gētib.debellatis.tale.n.imperiū tyrannicū eſſe,tenet do
ctiſſ. Theologorū frater Alfonſus Caſt.de poteſt.legis
pœnalis,lib.1.c.1.pag.cuius verba,& inde(inquit) ſeq-
3 tur vt poteſtas,quæ nullam habuit ex populi conſenſu
originem,non iuſta,ſed tyrannica ſit dicenda. Idē ſen-
ſit rex Dionyſius iunior,& Plutarchus,& Eraſmus ad
eum in eius tranſlatione lib. 5. Apoph. in dictis ipſius
Dionyſij,qui regno patrio pulſus cuidam interroganti
4 quid factum eſſet, vt cum pater ſuus tenui fortuna ac
priuatus Syracuſanæ ſibi ciuitatis principatum para-
uerit,ipſe regis filius & regnum hæreditate acceptum
amiſerit,quoniam(inquit)pater rerum potitus eſt, quū
iam in odium veniſſet popularis gubernatio ego,quum
inuidia laboraret tyrannis,principatum ſuſcepi , talem
ergo principatum vi & armis paratum aut dolis tyran-
nidem appellarunt.ijdem authores eodem loco refe-
runt eundem Dionyſium alteri idem percontanti re-
ſpondiſſe,pater(inquit)ſuam mihi reliquit tyrannidem
non fortunam.

4 Legitimus pr incipatus rurſum in ſpecies tres diuidi
tur.Prima,quam deificam,quaſi a Deo factam appella
uimus,licet enim omnis principatus a Deo eſſe dica-
tur,iuxta illud Prouerb.c.8.Per me reges regnant, &c.
tamen illud intelligitur non immediatè , ſed mediante
populi conceſſione,vt infrà dicemus. immediatè verò
interdum a Deo eſt principatus,qualis fuit regis Daui-
dis,qui a populo regnum non accepit,ſed immediate
a Deo per Samuelem,vt legitur Regum lib. 1.c. 16. &
qualis fuit Petri principatus a populo non electi,ſed ab
ipſo Deo,per illa verba delecti Paſce oues meas,ter ge
minata,vt Ioan.21.& declarat Alfonſus Caſtrenſ.vbi ſu
pra.Alfonſus Caſtreſ.vbi ſuprà.Altera ſpecies eſt , quā
dominatum appellauimus quando dominus latiſſimo-
rum fortè camporum,in quibus nulli erant habitato-
res,aliquos ibi habitare ædificareque permiſit ſub cer-
tis legibus & ſuprema iuriſdictione,aut dominio fortè
ſibi reſeruatis,tunc enim ex lege conuentionis potuit
ſibi reſeruare imperium,vel par,vel inferius , vel fortè
plenius liberiuſque,vt expoſuimus ſupra c.1.cum ſeq.
5 Vltima ſpecies eſt,quando populi conſenſu & conceſ
ſione principatum ſuſcepit, hæcque legitima quoque
principatus ſpecies eſt,vt duo ſuperiores,ſed iſta fre-
quentior,vt edocet Alphonſus Caſt.vbi ſupra . & pro-
bat.l.2.§.deinde quia difficile.ff.de origine iuris l.1. ff.
de cōſt.princ.§.ſed & quod principi.Inſtit.de iure nat.
Alponſus Caſtrēſis,vbi ſupra veriſſimè,Iure inquit na
turæ etiam,poſtquam illa deprauata fuit,nullus eſt po-
puli rex,aut dominus,ſed hi principatus aut dominia,
quę iuſte tenentur ex populi conſenſu euenerunt. Et
primus(inquit)rex,qui eſt hominibus datus(vt Regū
lib.1.c.8.enarrat hiſtoria)non niſi populo petente fuit
ab ipſo Deo conceſſus.Deinde populi varij varios ſibi
reges elegerunt,nec paucos expulerunt vt d.l.2.§.exa-
ctis deinde regibus.ff.de origine iur.apud aliaſque gen
tes regum nomen odio habitum fuit, cœperuntque ſe
ſe per conſules,per dictatores,per quoſdam alios magi
ſtratus gubernare,interdum per vnum , interdum per
plures,ſed omnes iſti modi gubernandi ex populi con
ſenſu deſcendebant,& legitimi videbantur ,qui autem
illinc non deſcenderent , tyrannici eſſe intelliguntur.
Nam quod 1.Regum capit.8.legitur.Per me reges reg
nant, intelligitur (vt iam poſt Alphonſum Caſtren-
ſem , vbi ſupra attigimus) mediante populi con-
ceſſione,& Deus ibi eſt tanquam cauſa vniuerſalis,quę
cum omnibus,& humanis actionibus concurrere vide
tur.Nam ſecundum receptam ſententiam tam Philoſo
phorum,quam Sanctorum & Doctorum Deus conſu
lit non ſolum rebus humanis vniuerſis ſed etiam ſingu
lis,omnia eius prouidentia reguntur,vt per Saluianum
libro primo,ſecundo & tertio de prouidentia Dei. &
ſupra plenius diſſeruimus c.21.num.13.ſecundum quę
doctiſſimus Alphonſus Caſtrenſis,vbi ſuprà,tenet po-
6 pulum etiam principem habentem,poſſe ſibi leges,qui
bus regatur,inſtituere, dummō ex eo nihil obſint iuri
bus principis ſui, hancque poteſtatem iure naturæ ei
competere ait,inquit,quilibet homo legem ſibi dicere
poſſet,à qua ſibi recedere non liceat, quia eam poteſt
ſibi imponere cum obligatione.ergo idem populo , in
quit,fas

quit, fas erit, eiuſque verba ita habent. Conſtat.n.inqt,
poteſtatem legem ſtatuendi populo iure naturæ cōceſ-
ſam eſſe, præſertim ad eas leges, quæ ſuperioris ſui iuri
& dominio minimè repugnant, nam quilibet particula
ris homo poteſt ſibi legem ſtatuere, qua vitam ſuam re
gat & moderetur, etiam cum oblig.tione faciendi id,
quod lege decreuerit, ſi id, quod apud ſe ſtatuit nulli ſu
periors ſui decreto obuiat. Idem prorſus de toto popu
lo, aut de tota Republica dicere oportet, quę ratio reve
ra eſt contra textum vulgò notum, in l. ſi quis. in princi.
teſtam.ff.de lega.3.vbi negatur poſſe hominem ſibi eã
legem imponere, à qua eimet non liceat recedere, nec
.n.poteſt ſuam voluntatem ſeruam ſibimet facere, id.n.
libero arbitrio natura hominibus dato dilucidè aduer-
ſum, pugnans, & contrariũ foret, & in hac ratione nitit̃
illa egregia.l.fi.C.de pact.& l.ſi mihi & tibi.§. in legatis.
vbi multa per Iaſ.in vtraque lect.poſt Bart.in dictis lo-
cis.ff.de leg.1.l.1.C.de ſacroſan. Eccl.l.4. & per totum
illum titulum.ff.de adim.leg.elegans.l.ſub hac.ff.de act.
& oblig.vbi nominatim ſic dicitur, ſub hac conditio-
ne, ſi volam, nulla obligatio eſt, ſicque vt ſit obligatio,
non ſibiipſi tantùm quis loqui debet, ſed etiam cũ alio
paciſcendum eſt, vt d.i.iur.ib. Quinimò etiam tunc obli
gatio præciſa non eſt, nam regulariter & re integra pę-
nitere liberum eſt, niſi in ſolis contractibus nominatis,
in quibus id expreſſim prohibitum eſt, ita procedit to-
tus titulus ff.de præſcr.verbis.& ff.& C.de rerum pmu.
& ff.& C.de cond.ob cauſ. Mouetur ſecundò Alfonſus
7 Caſtr.quia † vt ſe habet totum corpus ad ſingula corpo
ris mẽbra, ita ſe habet totus populus ad ſingulos ciues.
ſicque vt totum corpus poteſt cuilibet membro impe-
rare, idque aſſolet, ita & populus imperare poteſt cuili-
bet conciuium. quæ ratio leuis eſt, tum quod ſupereſt
princeps, qui populi vice fungitur.l.1.ff.de conſt.princ.
§.ſed & quod princ.Inſt.de iure nat. l.2.§. deinde quia
difficile.ff.de origine iuris. tum etiam quia ea ſimilitu-
do nulla eſt, aut non procedit, primùm quia vnuſquiſq;
ciuium poteſt domicilium ad libitum mutare de popu
lo in populum, & de regione in regionem etiam remo
tiſſimam, qua re nihil viſitatius aut frequentius, pes autẽ
aut manus à reliquis corporis membris abſcedere ne-
queunt. Vnde Statius ſic cecinit.

Omne homini natale ſolum.

Et Ouidius ſic etiam modulatur.

Omne ſolum forti patria eſt, vt piſcibus æquor.

Et dixi de ſucc.crea.§.30.n.298.vbi videbis de mu-
tatione domicilij. Deinde quia pes aut manus nunquã
poſſunt aut vnquam poterunt arcem capere, hoc eſt, ca
put fieri, ſingulis autem ciuibus id contingere & poſſi
bile eſt & non rarum, vt & omnibus notum eſt, & ita vt
quotidiè fiat, neceſſe eſt in populis, qui reguntur per
cōſules aut alios magiſtratus viciſſitudinariè, quod ho-
die fit in populo Venetiarum, & Genuenſium, & Lu-
cenſium, & ſimilium. Idemque fit in omnibus oppidis
Hiſpaniarum, quæ vulgò Aldeas appellantur. Tertiò
quia in hominis corpore aut alterius animalis, pereun
te capite, vt reliqua corporis membra pereant, neceſſe
eſt, non ſic in principe populi, quo extincto non ideò
populus perit, quinimò nec minui videtur, arg.tex.in l.
quærebatur.ff.de iudic. Poſtremò, quia gubernationis
munus in vero corpore ſemper eſt penes caput, non ſic
in populo, nam & poteſt & quotidiè ſolet, qui hodie
populi princeps eſt, priuatus fieri, & econtrà priuatum
rurſus fieri principem. id quod vt fiat neceſſe eſt in po-
pulis, qui regem non habẽt hæreditarium, ſed per ſuos
magiſtratus viciſſim reguntur, & non rarò fit etiam in
populis regem iure hæreditario gubernantem habenti
bus, vt in exemplo de Dionyſio ſuprà relato. In ſumma
ſunt & aliæ innumeræ differentiæ, quas enarrare ocio-

8 ſum eſſet. nec dubium eſt, † quin ad tollendam conſe-
quentiam ſufficiat dare vnam inſtantiam. Glo. commu
niter ibi approbata, vt cōſtat ex relatione Iaſ.in l.ſi cre
ditori.ff.de ope.no.nunc.gl.in c.ſicut vrgere.1.qu.1. Et
tandem illa ſimilitudo de corpore ad membra reſpectu
populi & ciuium, nō eo pertinet, vt exinde quaſi ex pri-
mo quodam elemento aut neceſſario principio fieri
poſſit vlla collectio, aut illatio, ſeu conſequentia (id.n.
vani capitis eſſet) ſed eò pertinet, vt ſit quidam modus
docendi ad faciliorem hominum præſertim hebetorũ
inſtructionem.

9 Denique † receptiſſima ſententia eſt Bart. & omniũ
in l.omnes populi.ff.de iuſt.& iur. Alexandri, & Philip
pi Cornei, Iaſ.& aliorum in l.fin.C.de teſtam.per text.
ibi, non ualere leges, quas populus principem iure hæ
reditario regnantem habẽs ſibi fecerit, niſi ab illo ſint
confirmatæ. Quorum ſententia vera eſt, ſi ponas popu
lum omne ſuum imperium, iuriſdictionem, & poteſta-
tem in principem tranſtuliſſe, vt fecit populus Roma-
nus. & ita intelligo d.§.ſed & quod principi.& d.§. de-
inde quia difficile.& d.l.1.ff.de conſt.prin. Secus autem
eſſet ſi eam poteſtatem ſibi retinuiſſet, tunc enim pro-
cederet opinio Alfonſi Caſtrenſis ſuprà relata, cùm.n.
tota poteſtas penes populum prius eſſet, ab eoque in
principem populi tamen conceſſione migrauerit, po-
tuit migrare, vel ex toto, vel tantùm ex parte, quæ res fa
cti eſt, exindeque pendet iſtarum controuerſiarum de-
10 finitio. & ita † ſecundum Philoſophum, Qualia ſunt
principia, talia præſumuntur principiata, & econtra ſic-
que, Qualis eſt præſens ſtatus, talis præſumitur, origo,
ſecundum eum, & ſecundum communem opinionem
Glo.l.cum res.C.de proba.plenè per Nicolaum Boer.
11 deciſ.42.alia inſuper.in princ. Hinc fit, † vt ſi populus
ſit in poſſeſſione tales leges, vel etiam conſuetudines ſi
bi faciendi, vel introducendi ſine vlla ſuperioris confir
matione, tunc præſumam illud ius, illamque poteſta-
tem à populo reſeruatam, quo tempore principem ſibi
elegit. quod ſi ex diuerſo princeps reperiatur in con-
ſuetudine, hoc eſt, in poſſeſſione, vel quaſi, eas leges
& conſuetudines approbandi, tunc præſumendum
eſt, nihil iuris ad eam rem ſibi populum reſeruaſſe.
ſicque eius leges citra principis confirmationem nō va
lere. q. ſi nihil iſtorũ probetur, nec appareat qualis fue
rit conſuetudo, aut poſſeſſio iſtarum rerum, qualis ve
fuerit populi conceſſio, tunc præſumam hanc poteſta
tem à populo reſeruatam fuiſſe. per generalitatem d.l.
omnes populi. & §.ſed naturalia. Inſtit.de iure nat. d.§.
deinde, quia difficile, cum ſimil. Et quia omnis princi-
patus eſt ad populi meram vtilitatem, vt habet noſtra
concluſio principalis ornata per totum hunc librũ, po-
pulo autem hanc poteſtatem à ſe ex toto abdicaſſe no
centiſſimum eſſet, & contra præſumptionem.l.cum de
in debito.ff.de proba. ergo id præſumendum non eſt,
12 ſed potius contrarium. & quia † omnis conceſſio facta
ad meram concedentis vtilitatẽ, intelligitur eſſe reuoca-
bilis, præſertim in huiuſmodi mandatis.§.recte quoq;
Inſt.de mand.& per totum titulũ.ff. & C. de procur. &
extra eod.titul.in decr.& vi.& C.ff.de mandato. iuncta
l.quoties ab omnibus, vbi in ſimili p Iaſ.C.de fideicom.
& l.ſtipulatio iſta.§.inter certam.ff.de verborum oblig.
l.pen.vbi multa per Iaſ.C.de pac.l.ſi quis in conſcribẽ-
do.C.de pac.l.ſi quis in conſcribendo C. de Epiſc.&
cler.l.filijs matrem.C.de in offic.teſta. itaque cum om-
nis legitimus principatus ſit ad meram populi, non etiã
ad regentis vtilitatem, quumque tale mandatum aut
commiſſionem ad ſuam vtilitatem datã, reuocare cuili
bet liberum eſſe dẽat, videtur quod populus eam iuriſ-
dictionem, quam dedit, & libere reuocare, & longè ma
gis aut liberius moderare poſſit. & conſequenter vt poſ

ſit quoties velit leges nouas ſibi facere, nouasque introducere conſuetudines. quæ omnia diſputationis tantum non etiam definiendi gratia dicta eſſe intelligantur, quia modo neutram partem adfirmo ob cauſam nunc reticendam.

13 Illud autem certum eſt, non bene ſequi, populus cõceſſit principi, vt ipſum gubernaret, ergo ei dedit poteſtatem legum ferendarum. hoc enim pendet ex ſcripturæ inſpectione, aut verborum conceptione ad eam cõceſſionem factis & habitis, quæ res facti eſt. factum autem non præſumitur niſi probetur. l. in bello. §. factæ. ff. de cap. l. ſi emancipati. C. de colla. ibi, teque emancipatum probatum fuerit, vbi notat Iaſ. & cũ ea iuriſdictio & poteſtas prius eſſet penes populum, penes eum remãſiſſe & perſeueraſſe præſumitur, niſi quatenus probatur contrarium, iux. Gloſſ. communiter app. in l. ſiue poſſidetis, & in l. cũ res. C. de proba. Nicol. Boerius de ciſ. 42. alia inſuper col. 1. Ergo aut princeps repetitur in quaſi poſſeſſione eas leges ferendi, & præſumam eũ vſque mandatũ populi habuiſſe, aut quaſi poſſeſſio eſt in contrarium, & tunc contrarium præſumam, aut ſumus in dubio, quia neutrum iſtorum probatur, & præſumã penes populum eam poteſtatem remanſiſſe, vt dictum eſt, quamuis contrarium & nullo iure tenuerit Alphõſus Caſtrenſis, vbi ſupra per d. §. deinde quia difficile. & per l. 1. ff. de conſtit. princip. quę leges nihil faciunt, quia loquuntur in caſu claro, non in caſu dubio, ipſe tamen nobiſcum tenet in duobus membris ſuprà relatis qui non minus vtiliter quam ſumma authoritate & grauitate ſubdit hæc verba. Et inde, inquit, mea ſententia deducitur, vt ſi princeps aut magiſtratus talem poteſtatem a populo habens vellet lege a ſe condita populum contradicentem cogere ad aliquid lege naturali, aut diuina minime neceſſariũ vt tyrãnus dicẽdus, quia maiorem poteſtatem erga populum ſibi commiſſum, quam quę verè habebat, exercet. quam ſententiam veriſſimã puto, eo præſertim qđ omnis lex poſitiua ad ſui validitatem debet deriuari a lege naturali & diuina, ſecundũ eundem Caſtrenſem ibi, vt continuò dicemus, & tenuit Dominicus So'us, in locis ſuprà relatis. Et qđ princeps in dubio leges ferendi facultatem non videatur habere, illinc apparet, quod principem legum miniſtrum cuſtodem, obſeruatorem, & executorem eſſe ſupra diximus, cap. primo, cum pluribus ſequen.

SVMMARIVM.

1 *Meretrices an tolerandæ.*
2 *Malum minus eligendum ex duobus malis.*
3 *Meretricibus ſui quæſtus gratia datur actio & retentio.*
4 *Meretrici an liceat vim inferri.*
5 *Meretrix in foro conſcientiæ an mercedem petere, vel retinere poſſit, arduaq.*
6 *Regina Amazonum precio emit Alexandri congreſſũ.*
7 *Meretrici datum effugit dominium dantis.*
8 *Noſtrum prodigere fas eſt.*
9 *Meretrici datum quod eſt, acquiritur.*
10 *Meretrici datum repeti nequit.*
11 *Reſtituitur difficilius læſus in toto, quam ſi in parte læſus eſſet dimidia.*
12 *Volenti non fit iniuria, aut damnum.*
13 *Virgo aut vidua quod accepit a viro ſecum congredienti reſtituere non tenetur. Idem in nupta.*
14 *Veneris cauſa quod dedit minor, aut filiusfam. an ſit reſtituendum.*
15 *Meretrix ſi vult nubere ei, qui ad ſupplicium ducebatur, an ſit audienda.*
16 *Meretrici datũ non publicatur contra Accur. & Guil.*
17 *Intellectus l. Lucius. ff. de cond. & demonſtrat. & n. 12.*
18 *Hereditatis lucrum transferri tolerantur, quã de periurio quæri.*
19 *Succeſſiões ſunt iuris ciuilis.*
20 *Vidua decimo menſe poſt mortem mariti pariens, ab eo concepiſſe videtur.*
21 *Filius ineunte matrimonio natus, præſumitur mariti, licet mulier cum multis adultera eſſet.*
23 *Noſtrum nobis inuitis ſæpe adimitur etiam ſine facto noſtro.*
24 *Spes improba eſt ad hæreditatem viuentis.*
25 *Adultera ſe prodere non tenetur. quando infructuoſum fore putat.*
26 *Adultera filio vt abſtineat a patris hæreditate ſuadere an tenetur, arduaq.*
27 *Accuſare ſe nemo tenetur niſi coram Deo.*
28 *Ratio noua.*
29 *Filiatio certo probari interdum poteſt.*
30 *Filiationis intuitu legatum relictum non debetur, ſi ille filius non erat, contra noniſſ.*
31 *Adulter, qui filium genuit, an reſtituere marito debeat aliquid.*
32 *Intell. l. filium. ff. qui ſunt ſui vel alieni iuris.*
33 *Adulterinum ſe eſſe filius domi ineunte matrimonio natus, matri dicenti credere non tenetur.*
34 *Adultera an reſtituere tenetur, quod adulterinus filius capit ex hæreditate patris putatiui, arduaq.*
35 *Intell. titulorum. ff. C. & Inſti. de lege Aquil.*
36 *Intell. ad tit. ff. C. & Inſt. de furtis.*
37 *Reſtitutio ceſſat vbi eſt legitima acquiſitio.*
38 *Reſtitutio ceſſat interdum, & ſi acquiſitio fiat ſine domini voluntate.*
39 *Adultera an reſtituere teneaẽ, quod adulterinus filius ex bonis patris putatiui percepit, egregia quæſtio.*
40 *Pœnæ ſuos tenent authores.*
41 *Intell. C. qui cauſam de reg. iur. lib. 6.*
42 *Caſus nulli imputatur.*
43 *Amantes fiunt amentes.*

CAPVT XLVIII.

1 CEnteſimo quadrageſimo tertio colligitur ex cõcluſione noſtra principali, An leges, conſuetudines, ſtatuta, lupanariorum vſum introducentia valeant? mouet quæſtionem, quod ſalus animarum eſt cunctis rebus præferenda. l. ſunt perſonæ. ff. de religioſ. Nec dubium eſt, quin vſus ille aduerſetur præcepto diuino de non fornicando. ſicque nocere videatur animarum ſaluti. adhuc tamen quod eæ leges, conſuetudines, & ſtatuta tolerentur, & vniuerſalis vſus probat & iure etiam ſuſtinentur ex vulgata illa regula dictan-
2 te, †Ex duobus malis minus malum eſſe eligendum, iuncta rerum experientia, quæ docuit, quã male ſe habeat. Reſpublica, ſi quando id fuerit, prohibitum eſt. l. ſi procurator rei. ff. de doli excep. cum Glo. l. quoties nihil. ff. de reg. iur. c. conſidera. 22. q. 1. Philippus Decius & Hieronymus Cagnol. in d. l. quoties. c. ſi quod verius. 23. q. 2. & c. 1. & c. diſtinct. 13 Alexand. in l. ſi conſtante. ff. ſolut. matrim. §. fin. col. penult. Paul. Caſtren. in l. 1. ff. ſi qs cautio. Alexan. conſ. 107. ad finem li. 3. & conſil. 54. viſo proceſſu cauſæ col. final. lib. 5. His tamen plane aduerſatur Franciſcus Petrarcha lib. 5. Epiſtolarum ſenilium, quem refert Hieron. Cagnol. vbi ſupra. ille enim negat ſe percipere poſſe quo pacto quod malum eſt, eligendum ſit, aut optandum, commodius aptiusque dicendum exiſtimat, maiora & grauiora mala diligẽtius eſſe præcauenda, fugienda, obuianda, quod ſi id non detur tunc minora æquiore animo perferenda, ſed vtrunque eodem tendit, ſi recte inſpiciatur, vt & fatetur Cagno.

vbi ſupra

Vbi ſupra, allegans Ciceronem Off. lib. 3. differentem
ex malis minima oportere eligere. ſecundum, ſupereſt
vt leges ac principum imperium etſi ad ciuium vtilitatẽ
ſpectent, non ideò minus talem meretricum vſum ad-
mittere potuiſſe, maioris mali vitãdi cauſa, quinimò ex
meretrices huiuſmodi ſunt tanquã legitimus quæſtus,
quem faciunt, intelligitur † vt detur actio & retentio, &
exceptio nam & quod ſui quæſtus gratia accepit, reti-
nere iure poteſt, &. contra repetentem ſibi daretur exce-
ptio, retentioque illius rei ſuum facit. Et ſimiliter (id
quod plus eſt) ſi ſibi illius quæſtus gratia promiſſa nõ
perſolueretur; agere poſſet contra promittentem: quia
licet turpiter faciat eò quòd meretrix ſit, tamen cùm ta
lis ſit, non turpiter accipit, præſertim † quia ipſa ſui co-
piam facere etiam ſi nolit, ceſſante legitimo impedimen
to teneatur, adeò vt illius rei gratia non poſsit vnquam
videri vim paſſa, nec puniretur, qui per vim cum mere-
trice rem haberet, vt iſthæc & alia multa hanc ad rem
pertinentia tradunt Bald. Salic. & alij in l. mercalem. per.
text ibi. C. de cond. ob turp. cauſam. Hieronym. Cagno.
in l. ſemper in contractibus. ff. de reg. iur. poſt Philipp.
Decium ibi, Iacobinus de ſanto Georgio in tracta. de
homagio ad finem. per Nicolaum Boerium deciſ. 217.
numero 20. & deciſ. 217. quid de iudice. nume. 5. & nu-
mer. 14.

Hactenus quò ad forum contentioſum, quid † autẽ
in foro conſcientiæ, an illa meretrix tuta in conſcientia
petere poſsit, vel retinere quod ſibi datum uel promiſ-
ſum quæſtus ſui gratia fuerit; & Medina egregius no-
ſtræ tempeſtatis Theologus negat meretricem ſuæ tur
pitudinis cauſa poſſe aliquid precij nomine, aut merce-
dis nomine accipere, ſed ait, ſibi quaſi dono datum ac-
cipere fas eſſe. Contrarium tenet Dominic. Sotus de
iuſt. & iur. lib. 4. q. 7. articu. 1. ex mente S. Thom. 2. 1. q.
62. articu. 5. & Sotus ait, hanc eſſe receptã opinionem
Theologorum. facit l. idem ſi ob ſtuprum. ff. de condit.
ob turpẽ cauſam. ubi tales meretrices, & ſi in eo quòd
meretrices ſint, turpiter faciant, tamen in eo quod ac
cipiunt mercedẽ cũ meretrices ſint, turpiter minimè fa
ciunt. Quid dicũẽdũ? & ſanè Medina ſic arguit, actus me
retricius venereus cũ turpis ſit, nullo precio dignus eſt,
ergo qui pro eo precium aut mercedem receperit, inde
bitum accepiſſe videbitur, ſicq; reſtituere tenetur, er-
go, inquit, ſi meretrix quaſi mercedẽ eius rei acceperit,
vt rem indebitam reſtituere tenebitur, quod ſi quaſi do
no datum retinere poterit, ſed cùm plerunque ad mere
trices ingredientes nullas cum eis habeant amicitias, ra
rò aut nunquam ex meretrices poſſent retinere, quod
ſibi datum eſſet, cùm donationis animus præſertim in
ignotam & turpem mulierem præſumi non iure poſſit
l. cum de indebito. ff. de prob. id quod aduertit Sotus,
vbi ſuprà, ſicq; illarum mulierculaurm miſerrima con-
ditio hac opinione admiſſa miſerabilior, & deterior fie
ret, quod non expedit, ne afflictis addatur afflictio, arg.
l. vn. in prin. C. de his, qui ante ape. tab. l. imperialis. C. de
ſecundis nupt. ſuamque opinionem Sotus probat qua-
tuor orationibus. Prima, quia iuſtè accipit mulier mer-
cedem pro voluptate, quam vir captat Deinde, qa for-
tè illi viro prolem generabit. Tertiò, quia fortè illi ſemẽ
ad ſalutem emittere expediebat. Vltimò, quia meretri-
ces ſalarium publicum accipiũt, q, inquit, ipſum nomẽ
meretricis ſuadet, quæ vltima ratio in facto, non in iure
conſiſtit. ſicque incerta eſt. ipſe † tamen refert reginam
Amazonum prece & precio congreſſum Alexãdri Ma
gni emiſſe prolis ſuſcipiendæ gratia, id quod mulierib.
illis ſolẽne fuerat. Item. 2. & 3. rõnes, quib. vtit Sotus, nõ
ſunt gñales, quinimmò rari ſunt (vt experiẽtia docet) q
ad meretrices ſalutis, aut prolis grã accedant, ſed pleri-
que voluptatis explẽdæ grã, adhuc tñ Soti opinionẽ cõ
tra Medinam veriſſimam puto ac vtiliſſimam, ne miſer-
rimæ illæ mulierculæ miſerabilioris ſtent conditionis,
quàm ſunt. ſicque huius ſententia humanior eſt. & tria
videbimus. Primum, An dati dominium abſceſſerit ab
ipſo dante. Alterum, an migrauerit in accipientem. Vlti
mum, an repetenti ſit reſtituendum? Quo ad primum †
7 dominium à dante abſceſſiſſe certum eſt etiam de iure
naturali, nihil enim tam naturali æquitati conuenit, quã
voluntatem domini rem ſuam in alium transferre volẽ
tis ratam eſſe. § per traditionem. Inſt. de rer. diu. ſed hic
tradidit, ergo tranſtulit dñium. facit. l. traditionib. C. de
pact. l. traditio. ff. de acq. rerum do. Deinde, quia hiſce
in reb. plerunque fieri ſolent pactiones expreſſæ aut ta-
citæ de talibus dationib. quas ſeruare iure naturæ debe
mus. l. 1. ff. de pact. c. 1. eod. tit. l. 1. ff. de conſtit. pecu. l. nõ
8 minorem. C. de tranſact. Tertiò, quia † vnicuique licet
ſuum non ſolum diſponere, alienareve, ſed etiam prodi
gere, eoque abuti. l. ſed & ſi l. §. conſuluit. ff. de pet. hære.
ibi dum re ſua ſe abuti putat. & l. 1. §. & magis. verb. pro
degit. ff. ſi quid in fraudem patroni. l. qui autem, in prin.
& §. 1. ff. quæ in fraudem creditorum. l. quia poterat. ff.
ad Treb. l. non vſque. ff. ſi à parẽte quis fuerit manumiſ
ſus. l. nemo. ff. de pact. & multa per Doctores in dictis
locis. ergo iſte ſine dubio & voluit & potuit rem ſuam
prodigere. Quinimò non ſolum quãdo interfuit vlla cã
dationis, ſiue honeſta, ſiue inhoneſta, ſed ẽt qñ nulla oĩ-
nò interſuit, nr̃a poſſumus prodigere. l. 1. & 2. & p totũ
titulum ff. p dereli. itũq; ea res fit primi occupãtis, nã
iure naturali, quod nullum eſt, id occupanti concedit. l.
1. 2. 3. & 4. ff. de acq. rer. dom. l. 1. & 2. l. ſi id, quod. ff. pro
dereli. l. ſi qs vi. § dñia. vbi per Doct. ff. de acq. poſſ. Quò
9 ad ſecundum, an † tale dominium fuerit meretrici, acqui
ſitum? certum eſt ei acqri, tum qa fuit primus occupãs,
poſt iſtũ à ſe tale dñium abdicantẽ, deinde quia in eam
iſte id dñium transferre uoluit, nec quicquam tam na-
turale, q̃ voluntatem domini rem ſuam in alium tranſ-
ferre volentis ratam eſſe, per leges & rõnes ſuprà relatas
Poſtremò, qa non minus infructuoſum q̃ iniquũ eſſet,
introducere vt dñium meretrici acquiri deſineret, qđ
ab ipſo viro iam dicimus abſceſſiſſe, & hac rõne vtitur
in ſimili Iureconſultus in l. 1. §. ſi vir virum vxori. ff. de
acq. poſſ. Quòd ad tertium, an † meretrix repetenti reſti-
10 tuere teneatur. Et quidem homini ſui iuris & legitimæ
ætatis reſtituere non tenetur, quia talibus non licet pœ
nitere, c. quod ſemel, de reg. iu. li. 6. l. ſicut ab initio. C. de
act. & oblig. l. ſicut maior. C. de tepu. hær. Et quia in pa-
ri cauſa turpitudinis melior eſt conditio poſſidentis. c.
in pari cauſa de regulis iu. lib. 6. d. l. mercalem. C. de con
di. ob turp. cauſam, cum ibi not. Et quia maiores ætata
reſtitui, non ſolent, in iis quæ ipſi recte intellexerunt,
etiam ſi vltra dimidiam vel in totum ſit deceptio. Et ita
procedunt omnes tituli ff. C. Inſtit. & extra de donati.
& ff. & C. de condi. ob cauſ. & ſic licet deceptus vltra di
midiam poſſit reſtitui, quia præſumptum eſt, ſe non in
tellexiſſe quod agebat. l. 2. C. de reſci. ven. tamen dece-
ptus in toto, quia is rectè intellexit, quod agebat, reſti-
tui non poteſt, vt tradunt communiter Doct. præſer-
tim Hieronymus Cagnolus, & Arius Pinellus & Pãta.
de Crema in d. l. 2. poſt Barto. & Saly. & alios ibi, vt dixi
11 mus lib. 3. contro. vſu frequentium. Sicque † filius & filia
q futuræ patris ſucceſſioni renunciarunt, ſi decepti fue
runt vltra dimidiam poſſunt reſtitui contra eam renun
ciationem iuratam, & tamen ſi gratis renunciarũt cum
iuramento (hoc eſt, nihilo ſibi penitus reſeruato) tunc
reſtitui nequeunt, quia tunc in computatione, vel in
rei menſura non fuerunt decepti, ſed à toto recedere
voluerunt, vt videtur eſſe communis opinio Docto-
rum & tradit Franciſc. Aretin. in l. qui ſuperſtitis. ff. de
acquiren. hæred. Philipp. Deci. in conſi. 181. & con. 182.

Sic ergo & in ſpecie noſtra, vir ille, qui dedit meretrici,
cum intelligeret, quod agebat, reſtitui nõ poteſt, & quũ
illa dominij tranſlatio contingeret, ex mera voluntate
ſua iure naturali, & diuino rata fuit, vt iam oſtendimus,
& nõ eſt mera donatio, ſed datio ob cauſam, quę ſequu
ta fuit. l. 1. ff. de donat. Diuerſa cauſa eſt in cæteris con-
tractibus reſpectiuis (qualis eſt emptio, & locatio, & ſi-
miles) in quibus iõ reſtitutio læſis conceditur, quia præ
ſumuntur, non intellexiſſe, quod agebant, ſi læſio fuit vl
tra dimidiam, ſn d. l. 2. l. ſi voluntate. C. de reſcind. vend.
ſicque ſi ſe deteriorem ſuam conditionem tam inæqua
liter intelligeret, qui vltra dimidiam læſus ſuit, pręſumit
talem contractum minime initurum fuiſſe aut fore. ſic-
que præter ſuam voluntatem eam lęſionẽ ſibi cõtigiſſe.
At in ſpecie noſtra ipſe in toto eo, quod dabat, ſciebat
ſe læſum: ſicque non præter, ſed ſecundum ſuam volun
tatem ei læſio contigit, id quod non reputatur læſio, eo
12 ipſo ꝙ ex libera voluntate deſcendit. Nam † id portat le-
uiter, ꝙ portat quiſq; libenter. tex. cum Gloſſ. in §. præte
rea. Inſt. de act. l. quia poterat. ff. ad Trebell. quinimmo,
& ſi læſio eſſet, eo ipſo tamen, quòd ſponte ſua ſibi con
tigit, ſibi imputandum eſt, nec ſuccurrendus, aut reſti-
tuendus eſt, quia damnum, quod quis ſua culpa ſentit, ſi
bi & non alij debet imputari. c. damnum, de reg. iur. li. 6.
& Quia volenti non fit iniuria. l. cum donationis. C. de
tranſact. egregia. l. iam dubitari. ff. de hæred. inſt. ibi, ſua
ſponte. l. ſi filius qui patri. ff. de vulg. verb. non ſponte ſu
ſceptis. vbi in ſimili per Barthol. Soc. l. ſi fideiuſſor. §. ſi
neceſſaria, vbi multa. per Iaſ. ff. qui ſatisdare cogã. & eſt
longe melior defenſio ad hanc concluſionem, quàm re
liquæ ab Theologis adductæ, licet opinionem Medinę
ſupra relatam teneant Ioan. And. & Ioannes Mona. in
d. c. in pari cauſa. in princ. de reg. iur. lib. 6. ſed nobiſcum
tenet Alphonſus Caſtr. de poteſtate legis pœnalis lib. 2.
c. 10. verſ. 3. principali arg.

13 Quid autem † ſi virgo precium (hoc eſt, aliquid) acce
pit pro ſimili alicuius viri congreſſu? aut quid ſi vidua,
non tamen meretrix accepiſſet? aut quid ſi accepiſſet ẽt
nuptæ? & in omnibus his ſpeciebus, & ſimilibus tenen-
dum eſt, dominium abſceſſiſſe à dante, & migraſſe in ac
cipientem, nec oportere ipſi danti etiam repetenti reſti
tui, per iura & rationes ſupra allegatas, & ita tenet Do-
minicus Sotus, vbi ſupra, quod intelligo tam in foro cõ
tentioſo, quàm in foro conſcientiæ.

14 Quid † ſi is, qui dedit, erat minor ætate, vel maior, ſed
filiusfam. & ſane in minimis non daretur repetitio mi-
nori, arg. l. ſcio. ff. de mino. quam regulam plene ornaui
lib. 1. §. 7. de ſucceſ. reſol. aliter ſic arg. eorum quæ ſupra
dicta ſunt. menſura autem iudicis arbitrio æſtimãda eſt:
& vtrunque obtinere intelligo ẽt in foro conſcientiæ,
nõ ſecus quam in foro iudiciali. In filioſam. ſi veroſimi
le eſt patrem ſuum id permiſſurum, tunc & trãſtulit do-
minium, & ceſſat repetitio, aliter non, veriſimiſitudo ex
quantitate rei datæ, & bonorum patris æſtimanda iudi-
cis arbitrio eſt, quod intelligo tam in foro cõtentioſo,
quam pœnitentiali, & hæc omnia ſunt ex mente Domi.
nici Soti, vbi ſupra.

15 Quid ſi iſtculſtos carceris compreſſit meretricem incar
ceratam, aut quid ſi meretrix, vel alia mulier vult nube-
re ei, qui ad vltimum ſupplicium ducebatur? dic vt per
Boerium in locis ſupra citatis.

16 Ex ſuperioribus † apparet veram nõ eſſe Guilielmi de
Ludo ſententiam, qui (ſing. 42. poſt Accurſium, quem
allegat in l. non dubium, verb. ex eo. C. de legib.) ſcripſit
fiſco deferri, qđ meretrix ex quęſtu ſuo acquireret. Al
legat l. Lucius. ff. de iure fiſci. quæ loquitur quãdo aliud
graue delictum fuit admiſſum, & ſic non obſtat.

Tenendo ſuperiorem ſententiam noſtram cõtra cõ
munem, tunc ad illud forte argumentum, quo dicebat,
lex inuitabat ad hæreditatem maioratùmve illum, hunc
filium legitimum, niſi per interuentum iſtius adulteri-
ni excluſus foret. ergo qui hunc interpoſuit, hoc dam-
num dedit immediate (præter ſuperius dicta, quibus o-
ſtendimus id damnum minime eſſe immediatum) reſpõ
detur, ꝙ non adulteri, ſed Deus ipſe hunc interpoſuit &
etiam lex. Deus etiam facit nos, non ipſi nos, vt Sacris
literis edocemur: ſicque prolem illam (ſiue illa ex adulte
rio ſit, ſiue ex legitimo coitu) non tam adulteris ipſis, ꝗ
ipſimet Deo optimo maximo acceptã ferre debemus,
qui ex malis initijs multa bona ſæpe facit oriri.

Præterea lex quaſi ſub hac conditione ad eam hære-
ditatem videtur inuitaſſe legitimum ſiue filiũ, ſiue agna
tum, niſi interpoſuerit ſe alter, cuius cauſa ſecundum le
gis diſpoſitionem, vel ſecundum humanam cognitionẽ
potior eſt: ſecundum legis diſpoſitionem, vt ſi forte ſpu
rius à principe legitimatus excluſerit eum, qui aliàs vo-
cabatur à lege, vt per Bar. in l. Gallus. §. & quid ſi tantũ,
prope finem, ff. de lib. & poſthu. & ibi per omnes Doct.
ſecundum humanam cognitionem, vt ſi forte, qui filius
non erat, errore aliquo tanquam filius habitus fuit, vt in
terminis l. ſi pater. & l. neque apud. C. de hæred. inſt. lex
enim vocauit filium, vel agnatum ad talem hæreditatem
vel legatum ſub hac conditione, niſi ſit alter filius ma-
ior natu, qui minorem excludat, vel niſi ſit filius, qui ex-
cludat agnatum, & quia lex de tali filiatione certa eſſe
non poteſt, vlterius proceſſit declarando eum filium ſa
vocare, & talem reputare, qui durante matrimonio do-
mi naſceretur, non ignara enim huius mali, & ſimilium,
miſeris per hunc modum ſuccurrere didicit, ne vnquã
de adulterio ob cauſam ciuilem poſſet eſſe quæſtio, vt
17 probat † d. l. Lucius. ff. de cond. & dem. vbi ſi filius fuit in
ſtitutus ſub hac conditione, ſi ſe filium probaret, ea cõ
ditio ipſius inſtitutionem vitiat de iure ff. (vt ibi & ho-
die quæſtionis eſt, an etiam vitiet, an ipſamet conditio
reijciatur, vt diximus de ſucc. crea. lib. 1. §. 10. ſuper rep.
l. quoniam, in prioribus, ibi collocatam. C. de inoff. teſt.
18 p. 3.) quia † mens teſtatoris fuit ſibimet minime ſatisface
re per probationem, vel præſumptionem legis, de qua
in d. l. filium eum. ff. de his, qui ſunt ſui vel alie. iuris. & d.
l. ſi vicinis. C. de nupt. Vnde is filius ſe alio modo, quam
ex legis præſumptione filium probare non poterat, cõ
cludenter aut neceſſario, & ſi alia probatio admittere-
tur, eueniret, vt aduerſarius inferret adulterij quæſtio-
nem, quod lex illa conſultiſſima ſimul, & honeſtiſſima
admittere noluit, maluitque, vt ea hæreditas huic filio ſi
ue vero, ſiue putatiuo deferretur, quã ꝙ adulterij quæ-
ſtio ſup hac cauſa pecuniaria admitteretur. facit l. filius.
ff. de cond. inſt. l. reprehendenda. C. de inſt. & ſubſt. l. na
pos proculo. ff. de verb. ſignif. ergo lex ſciens, pruden-
que, nec huius mali & ſimilium ignara, cum tales hære-
ditates, aut maioratus defert, ſe incerto euentui cõmit-
tere intelligit, ſciensq;, prudensque id vult, admittit, to-
lerat conſueta, ratione dubij euentus recedere a regul.
iur. l. ſi pater puellæ. C. de inoff. teſt. l. de fideicommiſſo.
C. de tranſ. ergo non eſt verum adulterinũ, aut eius ma
trem id quo de agitur ademiſſe reliquis, qui alias voca-
rentur, quinimmo ipſam legẽ id feciſſe, cuius volũtatis
primus gradus erat, vt verus filius, vel agnat⁹ id caperet.
At ſecundus gradus fuit, vt ẽt adulterinus potius cape-
ret, quàm alius, ſi ad eum peruenire non poſſet, niſi adul
terio detecto, aut cogitato, ſimile in prin. Inſt. de dona.
& in l. ſi. ff. de hæred. inſt. Nec dubium eſt, quin ſi lex id
19 voluit, id quoque potuit, nã hæreditates, † ſucceſſiones,
maioratus, & ſimilia deſcendunt a mera legis ciuilis cõ
ceſſione, vt ex vera & cõi ſententia oſtendimus de ſucc.
creatione lib. 1. §. 1. in prin. & lib. 2. §. 20. ſuper rep. auth.
nouiſſima, ibi collocata. C. de inoff. teſt. ſecundum quæ
apparet ad eam hæreditatem, qua de agitur, inuitatum
fuiſſe

fuiſſe à lege illum adulterinum, vt iam non minus vtilē
tet, quàm nouè, non ſolùm monſtrauerimus mulierem
illam, ſi reſtitutio facienda eſſet ad eam faciendam mi-
nimè teneri, ſed etiam nihil omninò eſſe reſtituendum
neque ab ipſa neque ab alio. nam poſt mortem ſuā ſuas
relinquere ſucceſſiones, hæreditates, maioratus, nulli
vnquam mortalium licuiſſet, niſi ius ciuile foret, quia
id principijs iuris naturæ aduerſum, pugnans, cōtrariū
eſſe in dictis locis diſſeruimus. lex autem ciuilis id con-
ceſſit, eandemque hanc cōceſſionem moderauit & de-
clarauit, vt hoc caſu non deberetur talis ſucceſſio veris
filijs aut agnatis, ſed potius illi adulterino, vt ſic quan-
tum fieri poſſit, abſtineretur ab inueſtigatione vel inquiſi
tione coniugij, & pudoris & honeſtatis violatæ. ſicque
ſumus re vera in caſu huius fallentiæ, non in caſu regu-
20 læ illius. Quæ omnia † vel illinc iuſtificātur, quod ſi poſt
mortem mariti ſtatim vidua facta eſt ſcholaris concu-
bina, & nono menſe poſt mortē mariti peperit, is filius
fauore legitimitatis potius præſumitur mariti, quàm il-
lius ſcholaris. nec diſtinguimus, an diu ante mortē vehe
menter, aut grauiter maritus ille ægrotaſſet, nec conſi-
deramus ꝙ non ſolùm nono, ſed & ſeptimo menſe po
tuit ab illo ſcholari, ꝙ mulier cōcepiſſet, parere. l. 7. mē-
ſe. ff. de ſtatu hom. quarum rerum rō ea eſt, ꝙ ſucceſſio
nem vni per legem adimi, & in alterum transferri facil-
limè fit ob leuiſſimas & cās, quia quod gratis leges con
cedunt, faciliſſimè & poſſunt & ſolent adimere & tranſ-
ferre, argu. l. planè. in princ. ff. de le. 1. & per totum ff. &
Inſti. de adim. leg. Si ergo id fit ſolùm legitimitatis fa-
uore, quantò magis fauore pudoris, honeſtatis, famę &
honoris fauore, qui omnibus reb. precioſior eſt. l. Iulia
nus. ff. ſi quis omi. cau. teſtam. multa per Gerardum ſin-
gulari 1. & 2. & ſing. 31. & ſing. 82. nu. 6. Et qđ diximus
de exemplo ſcholaris & viduæ, tenent in ſpecie Bald. in
l. ſi mater. C. de ſuis & legiti. hæredi. per l. miles. §. deſun-
cto. ff. ad legem Iul. de adul. & Franc. Crem. ſing. 127. in
21 cip. mortuo marito. Facit, nam † & ſi probētur vxorem,
cum decem vel pluribus ſcholaribus habere quotidia-
num commercium, non aliter atque cum marito ſuo,
adhuc tamen fauore legitimitatis liberi, quos pepererit,
præſumuntur eſſe mariti, non aliorum filij, ſicq; & legi-
timi intelliguntur, & patris erunt hæredes, quia ſiue ve
ri filij mariti fuerint, ſiue non fuerint, eo ipſo ꝙ conſtā
te matrimonio domi ab vxore editi ſunt, ipſis à lege pa
tris, hoc eſt, mariti, defertur hæreditas, ad eamque inui-
tantur. ſicque non eſt verum, eos alienum poſſidere, vt
ſic ad vllam reſtitutionem illius hæreditatis, vel ipſi vel
eorum mater teneantur, quinimò reliqui filij veri vel
agnati, ſi, ſi eam hæreditatem occuparent, fortè his
vtcunque adulterinis reſtituere tenerentur: quan-
doquidem illi & nō ipſi ad hæreditatis lucrum ex me-
ra legis gratia & indulgentia conceſſum inuitati repe-
riuntur, vt in ſpecie per Bald. in rubr. C. de prob. Angel.
in l. 1. eo. tit. Bart. in l. miles. §. defuncto. ff. de adul. & Fr.
Cremenſem, vbi ſuprà. & plenè in ſimili per Bart. & oēs
repetentes in l. Gallus. in princ. ff. de lib. & poſthu.
22 In ſumma † rurſum perpendimus d. l. Lucius. ff. de cō-
di. & dem. vbi nulla alia ratione teſtator potuit filiū do
mi ex vxore ſua natum ſub hac cōditione, ſi ſe ſuum fi-
lium probaret. inſtituere, niſi quod eum ex adulterio na
tum ſuſpicaretur, eandemque ſuſpicionem non potuit
iuſtè lex non concipere, & nihilominus voluit cōditio-
nem & teſtamentum reijcere, hæreditatemque teſtātis
illi filio ſiue vero, ſiue adulterino concedere, ergo vo-
luit, diſpoſuit, & proſpexit lex, vt ſi verus eſſet filius, ve-
ro filio deferretur, ſin aūt adulterinus etiā adulterino
deferretur, ſicque tam iure habebit dominium illius hæ
reditatis, quàm ille, qui contra domini voluntatem præ
ſcripſit, iux. l. ſi. C. de longi. temp. præſcr. aut in terminis
totius tituli. C. de ſeruis, qui pro præmio liber. acci. aut
in terminis §. præterea ꝑ alluuionem. Inſt. de rerum di-
ui. aut in terminis legis, item ſi verberatum. in princi. ff.
de rei vend. aut in terminis §. theſaurus. Inſti. de rerum
diui. aut in terminis §. ſi alienam purpuram, cum mul-
tis alijs §§. & exemplis præced. & ſequen. Inſtit. de rerū
23 diui. in quibus † ſæpiſſimè nobis inuitis & ignorantibus
noſtrum per legem adimitur varijs ex cauſis, quantò
ergo facilius in ſpecie noſtra, in qua noſtrum nō erat,
ſed nobis tantùm deſtinatum, idque ſub quadam con-
ditione aut ſpe, quæ non extitit, ſed euanuit.
24 Nec talis † ſpes alienæ hæreditatis viuentis eſſe debet
in conſideratione, quinimò improba reputatur. l. 2. §. in
terdum. ff. de vulg. ibi, improbum eſſe eum, qui ſolicitus
eſſet de hæreditate uiuentis Iulianus aiebat l. fi. C. de pa
ctis vbi Glo. communiter ibi app. id extendit etiam ad
filios reſpectu parentis hæreditatis. l. 2. §. fi. ff. de his, qui
bus vt indig. l. quidam in iure §. fin. cum l. ſeq. ff. de do-
na. vbi contra ius gentium & bonos mores id eſſe Iure-
conſultus teſtatur.
25 Tenendo † noſtram ſententiam contra ſententiam
communem, inde ſequitur veram eſſe opinionem exi-
ſtimantium, ꝙ mulier ſi vehementer ſuſpicetur reuelan
do ſuam turpitudinem ſe nihil pro futuram, eam reue-
lare non tenebitur, licet ipſa aliàs nequeat reſtituere, id
quod tenuit Pet. Sotus d. li. 3. ar. 2. quæ. 7. poſt Scotum,
quem allegat.
26 Deinde † ex rationibus ſententiæ noſtræ apparet, ꝙ
etiam ſi ipſa mulier probabiliter ſperet, quod ſi id filio
ſpurio (hoc eſt, adulterino) dixerit, ei perſuadere pote-
rit ab ea hæreditate abſtinere, adhuc id facere nō tene-
bitur. Nam ſi ille vtcunque adulterinus eſſet, ad eam hæ
reditatem fuit à lege inuitatus eò, ꝙ lex tolerantius eſſe
exiſtimabit tale hæreditatis lucrum de vero mariti filio
ad illum adulterinum trāsferri, quàm de fide thori vio
lata iudicialiter agi, vel etiam extraiudicialiter tractari,
& turpiſſimis hiſce rumoribus popularium aures offen
di, matronarūque pudorem, & malè audiri, aut eas for-
tè ad ſimilem turpitudinem inuitari iſtius modi exem-
plo incitatas. Par eſt vt ei adulterino hæreditatis lucrū
à lege ſibi delatum non adimatur, & in alium transfera
tur, iam enim ſi aliter fieret, & ipſe ſuo careret, & ille
aliena iniuria potiretur. Contrarium tū tenent Petrus
Sotus & Scotus ſuprà citati, poſt Caiet. q. 62. ar. 5. ſuper
S. Th. 2. q. 2. & Adrianus in ſumma q. 1. verb. reſtit. quo-
rum ſnīam receptiſſimam eſſe ait Sotus, vbi ſuprà. & no
ſtra ſnīa cōtra eos facilius procederet in fideicōmiſſo
familiæ relicto ad deſcendentes tranſituro, & in maio-
ratu, & ſimilibus, puta in regno, in ducatu, comitatu,
Marchionatu, & ſimilib. nam & ſi ille filius qui à matre
adulterinus declaratus fuit, fidem matri adhiberet. ſic-
que ab eo maioratu, ducatu, regno, comitatu, marchio
natu, fideicommiſſo abſtineret, adhuc iſtius abſtenſio,
vel renunciatio ſuis liberis iam natis, vel naſcituris eas
ad res inuitatis minimè noceret. Quæ oīa fortè poſſent
tēperari, vt nō procedāt, qñ euidēs eſſet, eū eſſe adulte-
rinum, qa natus eo tpe, quo maritus peregrè abſuerat
per longius tpš, q̃ unius anni (id ſæpè accidit nřis Hi-
ſpanis ad Indorum regiones dum nauigant, vxorib. do-
mi relictis) tunc. n. & reſtitutio in conſcientia facienda
eſſet, & fortè id iudicialiter quoq; obtineret. opportu-
27 nè ergo ait Petrus Sotus, vbi ſuprà, matrē † ſe prodere
nunquam teneri, quia in caſu euidenti eius confeſſione
opus non eſt, & ceſſante tali euidētia, ſua cōfeſſio nihil
prodeſt. Et facit illud Chriſoſtomi: Non tibi dico, vt te
prodas quem refert & ſequitur Sotus dicto ar. in princ.
Quæ omnia vel illinc iuſtificantur, quia nullus ſe alte-
rius filium vel cognatum certò monſtrare poteſt, dicta
l. filium eum. & communiter Doctores tam ibi, quàm

in d.l. Lucius, per tex. ibi, & plene per Boerium, vbi ſu-
pra. ergo duplici ratione poſſet iſte adulterinus remora
ri reſtitutionem, quia nec certo ſcit ſe non eſſe filium
eius, cuius de ſucceſſione agitur, nec certo ſcit alterum
reſtitui ſibi poſtulantem filium, aut cognatum eſſe eius
cuius de ſucceſſione controuerſia eſt. Niſi in caſu, qui
nunquam forte contigit, quem deſcripſit Boerius, vbi
29 ſupra, ſcilicet, † quando maſculus, & fœmina intra quen
dam cancellum eſſent incluſi, & poſt vndecim menſes
ea fœmina pareret, indubitatumque eſſet nemini mor-
talium ad eam patuiſſe eo tempore aditum, niſi illo vi-
ro. Et noſtras ſententias probat d.c. officij, de pœni. &
remiſ. & quando periculum eſſet, ſi mulier ſe proderet,
quia viuus erat maritus, tunc ſe prodere minime tene-
tur, ſecundum Innoc. Hoſtien. Panorm. & alios per tex.
ibi in dict. capitulo officij. tenent Petr. Sotus, Caiet. &
alij, vbi ſupra.

30 Quid ſi † tua leuitate deceptus, vel ab alio citra cul-
pam meam deceptus mihi centum quaſi filio naturali
tuo cum non eſſem, legaſti, an ea centum debeam reſti-
tuere tuis hæredibus teſtamentarijs? id quod negat So-
tus, vbi ſupra, ſed loquitur contra tex. in l. fin. ff. de hær.
inſt. & in l. ſi pater. & in l. neque apud. C. de hæred. inſti.
& ibi plene per Corneum, & per Iaſ. in ſimili poſt alios
Doct. diſputantes, an fiſcus forte ad id lucrum inuite-
tur, quod obtinet quando huic aliàs relicturus non e-
rat, niſi cum ſuum eſſe filium falſo opinatus eſſet, vt ibi,
& l. demonſtratio falſa. §. quod autem. iunctis traditis
per Bart. ibi. ff. de cond. & demonſt. fallit quando ex vxo
re mea nato, vt filio meo cũ adulterinus eſſet legaſſem,
ne tunc de adulterio quæratur; argu. eorum quæ ſupra
diximus.

31 Hactenus de adultera, & eius filio. Quid in ipſomet
adulterio, qui filium ex adultera ſuſcepit, qui ad patris
putatiui hæreditatem fuit inuitatus, an ad reſtitutionẽ
teneatur, vel hæreditatis veris mariti filijs, vel cognatis
ablatæ, vel expenſarum à marito in illo educãdo factis?
Sotus, vbi ſupra, id negat, cum hoc tamen moderamine,
vt ſi adulter ſibi vehementer illum ſuum eſſe filium per
ſuadet, & honeſto modo eas expenſas marito refunde-
re poteſt, id faciat. primum vero puto, & ſecũdum quo
que, ita tamen vt ea vehemens opinio, quo ad eas tantũ
expenſas, non etiam quo ad hæreditatis reſtitutionem
ſit in conſideratione.

32 Centeſimo quadrageſimoquarto colligitur, an † va-
leat diſpoſitio. l. filium eum definimus. ff. de his, qui ſunt
ſui vel alieni iuris. l. ſi vicinis. C. de nupt. dum aiunt, præ
ſumptionem eſſe (iuris etiam, & de iure, vt ibi expo-
nunt Doctores) eum, qui domi cuiusque ex vxore ſua
natus fuerit, præſumi filium ipſius, quòd perquam du-
rum videtur. Quid enim ſi ex adulterio natus eſſet, vt
aiebat teſtator ille, de quo in l. 3. in princ. ff. de liber. &
poſth. Quid item ſi ſubditiuius fuerat, arg. l. ſi pater. l. ne
que apud, cum ibi not. per Doct. C. de hæred. inſt. ſane
in his ſpeciebus, & ſimilibus hominem compelli ad ta-
lem loco filij agnoſcendum, & alendum, perquam du-
rum, ſicque à legis imperio alienum videtur, quod pro-
deſſe non ſic obeſſe deberet, vt habet noſtra principa-
33 lis concluſio. Denique † adeo verum eſt, talem filium
mariti filium præſumi, vt etiam ſi mater contrarium aſ-
ſeueret, ei credendum minime ſit. hæc eſt communis
opinio, quam tenent Cynus in d.l. ſi vicinis. ad finem. &
Bart. in d.l. filium. vbi referunt matrem dixiſſe filio cu-
iuſdam regis primogenito, ſe regis filium non eſſe, ſed
cuiuſdam militis, qui filius matri fidem adhibuit, ſed ve
hementer errauit, ſecundum Bar. & Cyn. vbi ſupra, ſic-
que ſtulte, aiunt, regno renunciauit. ſequuntur Nicola-
us Boer. deciſ. 249. Mulieri aſſerenti. num. 6. Bald. in d.l.
filium. lect. 1. colum. 2. Albericus, Angelus, & Salycetus
in d.l. ſi vicinis. Iacobinus de Sancto Georgio in l. 1. ff.
de probat. Franciſc. Cremenſ. ſingul. 127. mortuo mari
to, ad finem, & alij quam plures relati per Boerium, vbi
ſupra, & Theologorum doctiſſimus Dominicus Sotus
de iuſt. & iur. lib. 4. q. 7. art. 2. & per Anton. Butrium, Pa-
nor. Ioan. Imol. & alios in c. officij. de pœni. & remiſ. ſic
34 que hi † omnes intelligunt, neque in foro contentioſo
tali matris dicto credendum eſſe, nec etiam in foro cõ
ſcientiæ, quamuis hoc vltimum non ita expreſſim ſigni
ficent, quod apertius tenent communiter Theologi, vt
per Dominicum Sotum, vbi ſupra, poſt Scotum, quem
allegat, id quod videtur ex ſententia diui Thomæ. 2. 2.
q. 62. art. 5. & Caiet. ibi, in id quoque inclinat, facit, tex.
in c. officij. de pœni. & remiſ.

Denique ipſi mulieri quid agendum ſit, ſolet dubita
ri. Quid enim ſi partem hæreditatis paternæ abſtulit re-
liquis mariti filijs, is filius adulterinus? videtur enim ta-
lem matrem teneri ad reſtitutionem iſtius damni dati.
Quid ſi primus durante illo matrimonio ſuſceptus e-
rat adulterinus, vel forte ſubditiuius, & alius filius verus
& forte mariti bona erant maioratus, ſicque ex toto ad
illum adulterinum peruentura erant, in hac quidem
ſpecie grauior eſt reſtitutionis obligatio, idemque in
regni ſucceſſione, vt in exemplo ſupra relato, ſed & ſi
alius non ſit filius, ſuperſunt tamen conſanguinei il-
lius mariti, ad quos ille maioratus, aut regnum, aut
bona peruentura erant, ſicque eadem fere ratio eſt, qđ
attinet ad vim reſtitutionis. Quid dicendum? & qui-
dem, aut mulier illa habet alia bona, quibus id dam-
num compenſare poſſit, & tunc non poteſt non reſti-
tuere, ſecundum communem opinionem Theologo-
rum relatam per Sotum, vbi ſupra (in exemplo de adul-
terino filio, quod ſolum proſequor) nec tunc tenetur
adulterium ſuum manifeſtare, ſecundum quos hoc vl-
timum veriſſimum eſt, ſed primum ſatis dubium, ad cu
ius rei dilucidiorem notitiam vidẽdum, quando & qua-
tenus quis reſtituere teneatur, & ſint duo membra. Pri
mum, quando quis factus eſt locupletior. Alterum
quando locupletior factus minime fuit. Priore caſu
35 duobus concurrentibus, quod † & damnum iniuria de
derim, & factus ſim locupletior, teneor reſtituere qua-
tenus damnum dedi, & non ſolum quatenus locuple-
tior factus ſum, ita procedit totus titulus ff. C. & Inſti-
tut. de lege Aquil. ſicque ſi ſeruum tuum iniuria occi-
di, aut quadrupedem, licet locupletior nec ex toto, nec
ex parte factus fuerim, teneor reſtituere ad modum &
36 menſuram damni dati. quod ſi † ſeruum ſubtraxi tuum,
& vendidi vilioris, quàm par erat, tenebor reſtituere,
non ſolum precium exinde redactum, ſed etiam quod
vlterius tibi intererat ſeruo tuo non caruiſſe. Cæterum
ſi is ſeruus eodem momento, quo à me ſubtractus fuit,
naturaliter mortuus fuit, ita quod & ſi ſubtractus nõ ſo
ret non minus periret, ad nullam teneor reſtitutionem
in conſcientia, quia nec tu pauperior factus es, nec ego
locupletior. idemque in omnibus reliquis rebus. ratio,
quia & ſi per momentum temporis damnum iniuria
datum videtur, tamen eodem momẽto reſolutum fuit,
& damnum eſſe deſijt, ſicque in conſideratione eſſe nõ
debet, argument. lege, qui ſic. ff. de ſolutio. & leg. Titio
37 cum morietur. ff. de vſufru. leg. Item † reſtituere non te-
neor quando legitime factus ſui locupletior, Legiti-
mè intelligo varia. Primum quando id ſiet ex expreſſa
domini conceſſione, & ita procedunt titulus ff. C & Inſt.
& in decret. de donat. titul. generali, & de donat. cauſ.
mor. & titulus ff. de precario, & titulus ff. C. & Inſt. & in
decret. de commodato. & omnes conceſſiones vltima-
rum voluntatum. Deinde intelligo etiam ſi tacita tan-
tum domini voluntas acceſſerit. l. cum quid. ff. ſi certum
petatur. & ita procedit. l. alienationis verbo, ibi. vix eſt

enim vt non videatur alienare, qui patitur rem ſuã vſucapi. ff. de verb. ſig. ita etiam intelligo l. ſi quis diuturno, in princi. ff. ſi ſer. vend. facit §. fin. Inſt. de iniur. l. ſi id q. ff. pro dereli. & totus ille titulus.

38 Vltimo† intellige etiam ſi nec tacita nec expreſſa domini voluntas acceſſerit ſaltem in ſpecie, ſi tamen adhuc fuit legitima acquiſitio, quale eſt in acquiſitione p interuentum præſcriptionis, quæ contra abſentem & ignorantem cucurrit. l. ſi. C. de long. temp. præſ. & in acquiſitione, quæ per alluuionem. ff. de acquir. rerum domi. Idem in terminis totius tituli. C. de ſeruis qui pro p̃mio lib. acc. Idem in terminis l. io bello. §. ſi quis ſeruũ. ff. de capt. in ſpecie ideo dixi, quia his etiam caſibus in genere videtur adeſſe quodammodo voluntas domini, quatenus quiſque ciuium legibus reipublicę ſuæ conſenſum dediſſe videtur. leg. 1. ff. de leg. ibi, reipublicæ, ſponſio (hoc eſt promiſſio.)

In ſecundo membro quando factus non fuit locupletior, adhuc tenetur ſi damnum iniuria dedit, vt dixi ſi modo id damnum fuit conſiderabile, non momentaneum, vt iam declaraui. Nec dubium eſt ei tantum, qui damnum paſſus eſt, non etiam alteri faciendam eſſe reſtitutionem. & fortè id tantum conſiderabitur, quod principaliter agitur, velis tantum inſpicietur quod dãnum datum potiſſimum, & principaliter intuebatur cuique primordialiter nocebat, non illud quod veniret per quaſdam conſequentias præſertim magnoperè remotas, arg. l. ſi quis neque cauſam. ff. ſi cer. pe. cũ ibi plenè not. per Iaſ.

Quibus ſuppoſitis, videndum eſt in primis an ea mulier ad reſtitutionem illius hæreditatis paternæ, quam ex toto vel ex parte fili⁹ ille adulterinus ademit, ijs ſiue fratribus ſuis, ſiue alijs, qui ad id quod ipſe capit a lege inuitarentur, ſi ipſe vel natus nunquam fuiſſet, vel ſe ex adulterio natum apparuiſſet. Deinde dato quod ea mulier ad talem reſtitutionem minimè teneatur, videndum eſt, an ſaltem teneatur ex vi naturalis iuſtitię huic malo obuiare, ne is maioratus eaùe hæreditas ex toto vel ex parte ijs adimatur, quibus alias deſerretur.

39 Quo ad primum† communis, vt dixi, ſententia Theologorum & Iuriſperitorum in locis ſupra allegatis eſſe videtur, vt ad reſtitutionem teneatur eo caſu, quo ipſa ſatis amplum patrimonium habebat, vnde id facere ex plereque poſſet. vnde ſi is maioratus, eaue hæreditas, q̃ ex toto vel ex parte per hanc occaſionem adempta fuit & huic filio adulterino delata mille valebat, & totidem ea mulier in bonis habebat & præterea nihil, ea omnia reſtituere teneretur, & ſi per hoc nuda maneret, quod per quam durum eſſet, nec vllo iure (iudice me) introductum aut præceptum eſt, non magis quam ſi contendas, quod damnum, quod dedit filius a patre ex vi neceſſariæ reſtitutionis reſarciendum ſit, eo quod illum genuit, vel a matre, eo quod illum peperit. ſic q̃ſe cauſam illius damni dedit, quod admittere vani capitis eſſet, &

40 contra præceptum diuini iuris dictantis, Quod† filius non portabit iniquitatem patris, nec pater iniquitatem filij, vt habetur in l. 1. & per totum titulum C. ne filis, p patre, & per totum titulum C. ne vxor pro marito, & per totum titulum C. res inter alios. & in l. non debet. ff. de iureiur. & l. ſi quis in ſuo. §. legis vbi dixi. C. de inoff. teſtamen. eſtque ſimiliter cõtra ius naturale, & poſitiuum ſuadentia pœnas ſuos duntaxat, non etiã alios tenere authores, vt dd. ll. meliusque eſſe nocentem impunitum relinquere quam innocentem damnare l. abſentem, in prin. ff. de pœnis. vnde Horatius ſic cecinit.

——————Adſit.
Regula peccatis, quæ pœnas irroget æquas.

Non magis ergo ea mulier tenebitur ad talem reſtitutionem, & enim ea mulier, quæ adulterium commiſit ſi illico pœnituit, non dubium eſt, quin in ipſomet adulterio peccatum ſuum & cœptum & finitum fuerit; nec habuerit cauſam ſucceſſiuam continuamùe, nec in eo quod peperit peccauit, niſi male ſanus cõtendat eã teneri abortum facere, aut infantem in lucem editum ſubito necare, quod tam a vero abeſt, quod tunc parricidij pœnam ſubiret, tantum abeſt vt ad id teneatur, argu. per totum titulum ff. ad legem Pompe. de parri. & §. alia deinde. Inſt. de pub. iudi. Quinimmo talem filium etiam adulterinum (vtcunque male & turpiter conceptum) parere, & partum tueri, & alere opus ſanctum eſt nam Ouidius Metamor. libro primo cecinit.

Sanctius his animal mentiſque capacior altæ,
Deerat adhuc, & quod dominari in cætera poſſet,
Natus homo eſt.

Et no. in aut. ex complexu. C. de inceſtu. vbi per Bald. & Saly. Quum ergo homo animal Sanctum Deoq; gratum ſit, mulier, quæ eum peperit, opus Deo gratum & meritorium fecit. licet opus conceptionis propter illã noxiam adulterij qualitatem improbum fuerit & ſic ait l. quod ſi nolit. ff. de ædil. edic. maximum præcipuumq; munus fœminarum eſt cõcipere partũque tueri. Quũ ergo ea mulier in pariendo inque partu tuendo opus fecerit meritorium, licet præcedens actus adulterij turpis fuerit, cauſam tamen obligatoriam ad reſtitutionẽ minime habens, conſequens ſit, omnem obligationem reſtitutionis in hac ſpecie ceſſare. Simillimum eſt, qđ in l. idem ſi ob ſtuprum. ff. de condit. ob turpem cauſam dicitur, meretricem turpiter facere in eo quod ſit meretrix, in eo verò quod cùm meretrix ſit meretricio more mercedem vſus meretricij acceperit, nihil turpe facere videri, omnemque reſtitutionis obligationem ceſſare, vt eſt Theologorum & Iuris peritorũ, communis ſententia, de qua per Dominicum Sotum, de iuſtitia & iure lib. 4. q. 7. art. 1. & attigimus ſupra. Nõ aliter & in ſpecie noſtra hæc coniunx turpiter fecit dũ adulterium cõmiſit, dum vero poſtea peperit & partũ educauit, non turpiter, ſed laudabiliter fecit, ſicq; omnis reſtituendi obligatio ceſſat.

41 Neque ad rem ptinet, quod qui cauſam damni, dat, dãnum dediſſe videtur, vt in regula iuris nã illud intelligitur de cauſa proxima, & ordinata ad illud damnum inferendũ. ſicq; his duobus demũ cõcurrentibus, ſecus ſi alterũ deeſſet, & longe magis ſi vtrũq;. Hic aũt deeſt etiã vtrunq;, q̃a cã damni eſt longè remota, ex tali. n. coitu non ſeqtur neceſſario mulierẽ grauidatã iri, abortũ minimè facturã, feliciter parituram, puerũ patri ſupſtitẽ fore, ad eius ſucceſſionẽ aut maioratũ à lege vocatum iri & ſimilia multa. Aliter. n. ſimiliter diceret culpatus pater q̃ filios ſuſceperit, q̃ poſtea peſſimi euaſerint, quaſi illius illorũue facinorũ cauſam dederit, aut mater, q̃ tales filios peperiſſet, qđ admittere ſtultum eſſet, p̃ſertim ſi tales liberi nati eſſent ex coitu vetito, puta ex ſtupro, & longè magis ſi ex coitu damnato puta ex coitu cõſãguineorũ vel forte parẽtũ cũ fœminab. à ſe deſcendẽtib. vel ex monacha vel ex clericis, & cætera id genus. & tñ in oĩb. his ſpecieb. & ſimilib. q̃ notant p tex. Glo. & Doct. in autho. ex cõplexu. C. de inceſt. nup. & p totũ illũ titul. & ſi turpe & interdũ turpiſſimũ ſic talẽ habuiſſe cõcubitũ, tñ ex illa turpi cõceptione filiũ parere partũq; alere, turpe nõ ẽ, ſed laudabile, & cũ par turpitudo ſit ex parte tã adulteri q̃, adulteræ, vt patet ad ſeſ aũ, & probat in ſimili l. maximũ vitiũ. C. de li. p̃ter. cõmiſſi, vt vel neuter ad talis hærditatis vel maiorat⁹ reſtitutionẽ, vel vt vterque teneat, & tñ nullus, vnq̃ dixit adulterũ ad talẽ reſtitutionẽ teneri, ergo nec mulier illa tenebitur, quia, vt diximus, ea damni cauſa longe remota eſt, ſicque in conſideratione minime habenda, l. ſi quis neque cauſam, cum multis in ſimili ibi per Iaſ.

adductis, quæ noſtram iuſtiorem reddunt ſententiam. ff.ſi cer.pet.
23 Nam & ſimiliter ſi domum tuam mihi precario, & gratis habitandam conceſſiſti, vel forte cõmodaſti, & famulus meus ſine culpa mea eam incendio cõbuſſit, nihil reſtituere tenebor, quamuis perindignum videatur prima facie te pro tuo in me beneficio præmij loco damnum reportare. tex. eſt in §.2.& 3.Inſtit. quib. mod.re contr.obli.l.ſi vt certo.ff.commodati.l.quæ fortuitis.C. de pignor. act. Huius autem rei ratio ea eſt, quod reſtituere minime cogitur, qui cauſam damni dedit, niſi ex cauſa ad tale damnum dandum ordinata fuerit, & ſi ea cauſa proxima fuerit, nedum ſi fuiſſet remota. Sicque licet tua domus à famulo meo combuſta nũquam fuiſſet, niſi ego eam inhabitandam, & peterem, & reciperem, ſicque cauſam etiam proximam huic damno dederim, tamen quia ea cauſa in id ordinata nõ fuerat, non eſt in conſideratione, quo ad reſtitutionis obligationẽ pertinet, ad idem in ſimili l.ſi ex legati cã, cũ ibi late tradiis per Doct.ff.de leg.1.& in l.quod te mihi.ff.ſi certũ pet.& per totum.ff.& C.de pet.& com.rei vend. Pro nobis egregius tex.in l.ſcimus.§.repletionem.C.de inoffi. teſt.verb.aduentitium lucrum, vbi & ſi voluntatem defuncti ex toto, vel etiam ex parte vtcunque minima impugnare odioſum reputetur.l.vel negare.ff.quemadmo.teſta.aperi.l.1.C.de ſacr.eccleſ. tamen ſupplementum legitimæ à lege contra voluntatem defuncti introductũ (iuxta §.cæterum.in auth.vt cum de appell.cognoſ.) hẽt locum. nec ad illud excludendum computatur lucrum per ius accreſcendi contingens, eo quod reputatur quædã res aduentitia, ſicque minime conſideranda, vt ibi. Ad idem l.5.& 6.ff.de leg.3.vbi is, qui per medias quaſdam cauſas hæreditatem teſtantis habuit, non præſtat legata eo quod à teſtatore lucro affectus nõ videtur. ad idem multa, quæ congerit And. Tiraq.de cauſa ceſſante, parte 2. dum negat, & multis comprobat, & ornat hanc regulã, quod cauſa remota non conſideratur. Adhoc etiam opportune idem docet, dum negat occaſionem regulariter conſiderari, quia occaſio eſt cauſa remota. ſicque qui occaſionem damni dedit, minime dediſſe damnum videtur. licet interdum contra ſit.

Deinde hoc damnum datum fuit ex iſta cauſa nõ ſolum remota, (vt iam oſtendimus,) ſed etiã ad tale damnum dandum minime ordinatum. nã vt naturaliter ſentimus tales adulteri non ad hæreditatem, maioratumùe alicui adimendum coibant, ſed ad ſuam voluptatem explendam. Quinimmo amor, qui eos ad actum Venereũ coegit, tum cœcos reddere ſolet amantes (ne dicã amẽtes,) vt vix præſentia, & quæ ante pedes ſunt, cernere valeant, nedum tam longas ratiocinationes, conſequẽtias, computationes, caſuumque futurorum cõſiderationes cogitare vacent, curent, aut poſſint, quales fieri oporteret ad conſiderandum ex tali actu Venereo poſt multa ſæcula poſſe euenire, vt per interuentum filij inde naſcituri hæreditas maioratusùe filio legitimo mariti adimeretur: etenim quæ futura ſunt præſertim ſi tam lõge abſint, proſpicere, perfecta prudentia opus eſt, teſte Terẽtio, qui ait, Iſthuc eſt ſapere, non quod ante pedes modo eſt videre, ſed quæ futura ſunt proſpicere, huius autem conſumatæ prudentiæ quàm alieni ſint plerunque amantes, teſtatur Propertius lib.2.Eleg.ſic modulatus.

Quicunque ille fuit, puerum qui pinxit Amorem,
Nonne putas miras hunc habuiſſe manus?
Hic primum vidit, ſine ſenſu viuere amantes,
Et leuibus curis magna perire bona.

Et Plautus in Trinummo ſic ſcriptum reliquit.

Scio & ſponte non tuapte erraſſe, ſed amorem tibi pectus obſcuraſſe.

Et Propertius lib.2.Eleg.ſic cecinit.

Scilicet inſano nemo in amore videt.

Et Seneca in Hippolyto.

Quod ratio poſcit, vincit, ac regnat furor,
Potenſque tota mente dominatur Deus.

Et Tibullus Elegia vlt.lib.2.

Acer amor fractas utinam tua tela ſagittas,
Si licet extinctas aſpiciamque faces.
Tu miſerum torques, tu me mihi dira precari
Cogis, & inſana mente nefanda loqui.

Et Virgilius lib.4.Aeneid.

Vritur infelix Dido, totaque vagatur
Vrbe furens.

Et Propertius lib.2.Eleg.

Errat, veſani, qui finem quærit amoris.

Et Plautus in Truculento.

Bis perit amator ab re atque animo ſimul.

Denique tam amentes reddit amor amantes, vt omnis medicina ſit deſperanda, teſte Ouid. ſic modulante Epiſt.5.

Me miſeram, quòd amor non eſt medicabilis herbis,
Deſtituor prudens artis ab arte mea.

Quinimmo amantes non ſolum medicari non poſſunt, verum nec mederi volunt, quo magis, ac magis miſerandi ſunt, teſte Proper.lib.2.Eleg.ad Mecœnatem.

Omnes humanos ſanat medicina dolores,
Solus amor morbi non amat artificem.

SVMMARIVM.

1 *Duellum an licitum eſſe poſſit, ard.q.*
2 *Hiſtoria Hiſpanorum.*
3 *Hiſtoria Hiſpana.*
4 *Occidens adulterum ſiue priuatus, ſiue iudex ſit, an peccare videatur? ard.q.*
5 *Legiſlator an malo obuiare teneatur? egregia q.*
6 *Homo homini tenetur ſubuenire.*
7 *Permittere malum, alienum eſt à lege.*
8 *Defenſionis commendatio.*
9 *Intellectus l.Gracchus.C.de adult.*
10 *Homo præſumitur bonus.*
11 *Duellum an in dubio licitum.*
12 *Duellum ob priuatum honorem inire an liceat? ard.q.*
13 *Occidere bannitum ſi licet, licebit etiam ſi ſit pater aut filius occiſoris.*
14 *Duellum quando illicitum.*
15 *Duellum ob bonum publicum licitum, contra Gloſ. & nouiſſ.*
16 *Duellum inter milites quando ſit licitum, contra Doct.*
17 *Hiſtoria Torquati.*
18 *Prælia tumultuaria (ſeu ſcaramuzas) inter milites licita eſſe, contra nouiſſ.*
19 *Sortis iudicium quando licitum.*
20 *Duellum illicitum ad rei occultæ probationem.*
21 *Duellum honoris cauſa an licitum?*
22 *Duellum ſuſcipiens an peccet?*
23 *Duellum princeps ſi permittat, an peccet?*
24 *Duellum patriæ cauſa inire licere.*
25 *Hiſtoria Romanorum fratrum tergeminorum.*

CAPVT XLIX.

1 CEnteſimo quadrageſimoquinto colligitur, an legum, conſuetudinum, ſtatutorumùe imperium eo vſque porrigatur, vt faciat licitum duellum? mouet quæſtionem, quod animarum ſalus cũctis rebus humanis anteponenda eſt.l. ſunt perſonæ.ff. de religioſ. & ſump. funerum. Nec dubium eſt, quin duellum regulariter peccatum mortale ſit, ſicque animarum periculum inducere videatur. ergo licitum fieri non poteſt authoritate legum, principum, ſtatutorum, &

rũm,& conſuetudinum.Iſthæc enim omnia ex conſen-
ſu populi vim & authoritatem capiunt,vt habet noſtra
principalis concluſio per totum hunc librum ornata &
iuſtificata,nec veroſimile eſt,populum conſenſum in
ſpecie daturum ad rem tam nociuam, quandoquidem
legum principumqne poteſtas à populo data videtur ad
ſui duntaxat commodũ, non etiam ad incommodum,
vt millies admonuimus. ſicque duellum ſui natura eſſe
illicitum plenè ſuprà oſtendimus.

Adhuc tamen videtur duellum eſſe tolerabile ex vi
conſuetudinis,vel ſtatuti,argum.l Gracchu .C.ad le-
gem Iuliam, de adulte. Nam qua ratione permittitur à
lege,vt maritus mœchũ domi deprehenſum occidere
poſſit,quia rari ſunt(inquit ſex) qui tantum dolorem
ferre poſſinteita eadem aut alia lege præſumi poteſt ,ra-
ros eſſe homines ,qui iniuriam corporalem ,ex qua in-
gens contumelia,ignominia,infamia naſcatur,ferre poſ
ſint,ſicque ſi Mæuiũ fortè fuſte pulſaui,aut verberibus
aut colapho,ex quibus rebus ſecundum mores homi-
num tam ingens contumelia naſcitur tãtaque infamia,
vt harum rerum vindicta necem iniuriantis depoſcat,
non minus ſed fortè magis quàm adulterium, quæ res
poterit eſſe impedimento quò minus per legem licere
videatur iniuriato talem iniuriantem interficere. Quid
enim ſi lex delicta iſtarum iniuriarum & ſimilium capi
talia eſſe diſponeret , non ſecus quàm adulterij malefi-
cium,& quaſi huius rei vindicem loco iudicis & carni-
ficis conſtitueret eundem,qui iniuriam paſſus eſſet?cer
tè ea lex eadem ratione valeret qua valet d.l. Gracchus.
cùm vtroque caſu vel par ratio ſit,vel ſaltem eiuſdẽ ge-
neris,quinimmò non rari eſſent, qui leuiore ſe contu-
melia affectos per interuentum adulterij exiſtimaſſent,
quàm per iſtarum contumeliarum interuentum (vt in-
terim omittam huiuſmodi contumelias plerunque fie-
ri palam,adulteria vero clã)ergo quod in crimine adul-
terij licet,vt & in reliquis criminibus ſimilibus,aut atro
cioribus licere poſſe,dubitari non oportet. idemque ẽt
in ijs,quæ parũ leuiora eſſent,ſi id lege nominatim cau
tum,aut diuturna populi conſuetudine receptum eſſet.
Quid ergo ſi ipſummet adulterium per duellum vindi-
cari poſſe,aut perſequi lege,aut diuturna conſuetudine
introductum eſſet?mihi quidem non difficilius,ſed po
tius,facilius & lenius videretur, quàm mœchum certę
morti tradere,& plerunque ex inſidijs deprehenſum,ve
luti pecora trucidari, & clementior plerunque vſus eſt
in duello,in quo victorem in victũ minimè ſæuire mos
eſt. Quid in bannito, quem ex forma decreti popularis
cuicunque occidere fas erat?in omnibus quidẽ his ſpe-
ciebus & ſimilibus,ſi is,qui occidit ſiue bannitum,ſiue
mœchum,ſiue iniuriantem, id fecit ad propriam vindi-
ctam,peccauit mortaliter , quod ſi id fecit ob bonum
publicum,quò magis reliqui ciues à ſimilium facinorũ
perpetratione abſtinerent,non peccauit.Nec ad rem ꝑ
tinet quod in terminis d.l.Gracchus . calor iracundiæ
excuſationem qualemqualem ꝓbere videaẗ,vel occaſio
nem legis impunitati dediſſe.nam id calor iracundiæ ẽẽ
& poteſt & ſolet in reliquis contumelijs,de quib. ſuprà
meminimus.& fortè maior, & licet aliquantulũ minor
eſſet,non referret,quia quæ differunt tanquam plus &
minus,non differunt in ſpecie.l.ſi.ff.de fundo inſtru.ſic
que non ſunt ligatæ legis manus ad mẽſurã caſus . d.le.
Gracchus.Nec ad rem pertinet ꝙ primus motus nõ vr
eſſe in homine,vt tradunt Dec.& Cag.in d.l. quidquid
calore.ſicque non mirũ ſi impunitũ ſit homicidium à
marito factum,qñ domi mẹchum deprehendit.nam rñ
deo d.l.Gracchus.procedere ẽt ſi ex inſidijs maritus ſer
uaſſet tp̃s oportunũ,quo mœchũ domi deprehẽderet,
id qđ plerunque fit. ſicq; licet ex ꝓpoſito ꝓcedaẗ ad
duellũ,par rõ erit.nam qui iniuriam vel maleficiũ paſſ⁹
fuit,ſi in duelli certamẽ deſcẽdit ad ꝓpriã uindictã,pec
cauit mortaliter,ꝙ ſi ob bonũ publicũ quò magis reli-
qui homines tali pœna & periculo ꝑterriti à ſimiliũ fa
cinorum perpetratione abſtinerent, crederem eum nõ
peccaſſe,non magis quàm iudices,aut carnifices , dum
illi ad mortem malefactores condemnant , hique eos
trucidant.aut non magis,quàm is, qui bannitum ob ſa-
lutem & tranquillitatem publicã interfecit.& talia duel
la in vſu hodie ſunt Hiſpaniæ apud Taraconenſem re-
2 gionem,& ferè per totam Italiam.Et tale fuit †duellum
Hiſpanię habitum inter duos prẹliantes propter iniu-
riam,quam illuſtres viri(qui Hiſpano ſermone vocabã
tur los infantes de lara)filiabus Roderici de Bibar fe-
cerant,in quo prælio victi fuerunt iniuriantes à vindi-
3 cib.Tale tẽt fuit ꝓliũ duelli habitũ cũ viris Zamoranis
apud vrbẽ Zamorenſem poſt necẽ regis Sancti,haſta ꝓ
4 ditoriè tõ transfoſſi ab Vellido dolſos. Et denīq; † hac
ſiue illac aĩum verteris , tu ſp inuenies ſimilẽ in duello
ꝑmittẽdo eſſe rõnẽ,q̃ eſt in ꝑmittendo vt ꝓpria aucto
ritate maritus adulterum,aut pater mœchum filiæ ſuæ,
aut cõſanguineus,interficere poſſint,aut vt id liceat cui
libet de populo quo ad bannitũ.Qua de re p Gl. in ca.
inter hęc.33.q.2.Tiraq.de iure marit.l.8.Abb. Ana.&
Fely.in c.interfeciſti,de homic.Faber in l.Gracchus.C.
de adul.Abb.in c.ſi vero.1.de ſnĩa excom.Abb.& Præ-
po.in c.veniens.2.de ſpõſ.Iaſ.in l.vt vim.col.5.n. 22.vbi
Oroſc.co.1.& alij oẽs.ff. de iuſt. & iu.Iaſ.in l.vbi pactũ
n.16.C.de tranſa.Fel.in c.quæ in eccl.col.4.de cõſt.For
tu.de vlt.fi.illatione 11.Fely.in d.c.ſi verò.Hoſt.vbi Pau.
& alij 37.q.2.Syluest.in ſumma.verbo,homici. Couar.
in 4.par.2.c.7.n.8.p Ale.col.1.Iaſ.col. 1. Ripa n.6.in l.
ſi plagi.ff.de verb.obl.quorũ receptior opin.eſt,vt in re
dubia peccaſſe videaẗ occidẽs tã bãnitos , q̃ adulteros,
ẽt lege ꝑmittente , ſed nos in vtroque contrariũ tene-
mus in re dubia,licet ſecus ſi cõſtet ꝓpriæ vindictæ cã
bãnitũ,aut adulterũ fuiſſe occiſos. Vnde infertur neceſ
ſaria declaratio ad l.Gracchus,cũ ibi notatis.C.de adul
ter.l.marito.& l.patri,cum ſeq.& l.neque ea.ff.eo.tit. &
l.80 & 81.& 82.Taur.l.2.ti1.de los adulterios.li.8. ord.
l.pen.tit.7.li.4.fori.cum ſimilib.ſuprà allegatis , quæ q-
dẽ leges ꝑmittũt marito,& alijs ꝑſonis adulterũ,adulte
rãq; vel accuſare,vel ẽt ꝓpria authoritate interficere,
vt hi oẽs nec peccaſſe in re dubia intelligant,nec ſi pec
cauerint,id feciſſe intelligant legis authoritate,non ma
gis,q̃ ipſe iudex aut carnifex.nã ſiue publicæ tm̃ ſalutis
cã,nõ ẽt proprię tm̃ vindictæ fecerint, nõ peccarũt,ſi-
ue id fecerint ꝓprię tm̃ vindictæ cã,tunc peccarunt,&
in re aũt dubia publicæ tm̃ ſalutis cã feciſſe vñr.nã & in
terminis iſtarũ legum tã iudex,q̃ carnifex nihil in re du-
bia peccaſſe intelligunt,eo ꝙ publicæ ſalutis tm̃ cã fe-
ciſſe videntur,licet indubitanter peccaſſent,ſi ꝓprię ira
cundiæ,aut inimicitiæ explẽdæ cã feciſſent. Vnde ſimi
liter infertur intellectus ad l. 1.tit.de los adulterios.par.
7.& in prin.Inſt.de publ.iud.l.1.ff.eo.vbi cuilibet de po
pulo adulteros accuſare permiſſum eſt,vt id ꝓcedat ſi-
ne pctõ accuſatoris in duobus caſib.Primus, quãdo cõ
ſtat accuſaſſe publicæ tantùm ſalutis cauſa . Secundus
qõ ſumus in dubio,qa ſic feciſſe præſumiẗ , licet tertio
caſu qñ propriæ vindictæ inimicitiæ tm̃ cã feciſſet, pec
caſſe videretur,eademq; diſtinctio in iudice ſententiã
5 proferente admittẽda eſt. Nõ pauci †tamen eorũ, quos
ſuprà retulimus ea rõne contendunt vim legis habere,
d.l.Gracchus.cum ſimil. & ſtatuta permittentia quod
bannitus à quocunque poſſit interfici, quia inquiunt,
leges illæ ſi iuberent pręciſè , vt huiuſmodi homicidia
fierent minimè valerent,quaſi nutritiuæ peccati,argu.
d.c.erit autem lex.quarta diſtinctio.iuncto.cap.fina.de
præſcript.Cęterùm cùm nihil diſponant , ſed dunta-
xat permittant id fieri,nihil mali feciſſe videntur, non

magis quàm Deus optimus maximus, qui & ſi pmittat
homines peccare(cui malo,ſi vellet, occurrere poſſet)
nihil tamen mali per hoc feciſſe videntur. & hoc etiam
argumento, & ſimilitudine vtitur in ſimili Hier.Cagn.
in l.culpa caret.num.5.de reg.iur. Sed illorum ratio nul
la eſt,nam vt culpa caret,qui ſcit,& prohibere non pôt,
d.l.culpa,& l.nullum crimen.eo.tit.ita in culpa eſt, qui
ſcit & quum poſſet prohi.aliquod malum præſertim ma
gnum,fieri permiſit,vt dd.ll.à contrario ſenſu, & l.ſi ita
ſtipulatus eſſem per te non fieri.ff.de verb.obl. vbi Bar.
ait,non ſufficit abſtinere à malo,niſi fiat quod bon.eſt,
6 & inofficioſus†homo eſt,ſicque quaſi à cœtu reliquo-
rum hominum ſegregandus,qui egenti,periclitãti,vim
iniuriamùe patienti cum poſſet,deſijt auxiliari, vt doce
mur per Cic.lib.1.Offic.& per Teren.in And.dum aie
bat,Homo ſum,humani à me nihil alienum puto,& ele
ganter per Ouid.ſic modulantem.

Et caret auxilio,qui non tulit,vtque reliquit:
Sic linquendus erit,legem ſibi duxerat ipſe.

Et cum cognationem quandam inter homines natu
ra conſtituerit,hominẽ homini non auxiliari nefas eſt,
arg.l.vt vim.ff.de iuſt.& iu. id quod plenius oſtendimus
7 ſupra.modo ſic,cum†lex poterit eſſe ad triſtiſſimum ne
cis facinus obuiandum in terminis.l.Grachus,ſupra al-
leg.cum ſimil.non ſatisfacit permittendo malum fieri,
quia non ſufficit abſtinere à malo, niſi fiat quod bonũ
eſt,præſertim ſi quis ratione officij ad id teneatur, vt ẽ
vera & receptior opinio Theologorum in dictis locis,
vt teſtatur Cagnolus,vbi ſupra, & probat l. legis virtus.
ff.de leg.dum ait,Legis virtus eſt imperare,vetare,pmit
tere,punire.ecce ſuam punitionem,per quam homines
boni fiunt à maloque abſtinentes,hoc in caſu denegare
aut remouere non deberet,ne debitum ſuum officium
denegaſſe videretur.arg.d.l.legis virtus.iuncta l.1. ad fi.
ff.de iuſt.& iu.ibi bonos non ſolum metu pœnarũ,&c.
Quinimmo lex in hac ſpecie vtroque pede claudicare vi
detur,nec.n.in eo tantum reprehenſione digna videt,
quod malo obuiare deſierit cũ poſſet,ſicque inofficio-
ſa videatur,eo quòd ſuum officium denegauerit,ſed ẽt
(quod deterius eſt)in eo quòd vicinis, & popularibus
ademerit facultatem ſubueniendi. Finge.n.quod mari-
tus,qui erat hodie cõcubinarius,aut meretricator,vxo-
rem in adulterio deprehenſam occidere properaret,eá-
que finge clamantem,ita:Ferte populares opem,ſerua-
te me obſecro,quia vim patior & iniuriam,quum mari-
tus meus eodem qua ego crimine culpatus, me perde-
re vult contra æquitatem, & iuſtitiam.l. in harenam.C.
de inoffic.teſtam.& contra præceptum illud diuinum,
& naturalis iuris,vt.Quod tibi non vis,alteri non facias.
& contra illud vulgatum.

Nihil Iudæus Iudæo,nihil Catilina Cethego.

Maritus autem meus,ut ſe adulterum nollet interfi-
ci,ita deberet me ſeruare,certe adhuc ſtante dicta lege,
Gracchus,cum ſimilibus,non liceret viciniæ opẽ ferre,
maritumq; prohibere.at ijs legibus nõ ſtantibus, in ter
minis ſolius iuris naturalis tali mulieri vim iniuriamq́ue
& iniuſtitiam illam patienti nõ ſolũ viciniæ liceret opẽ
ferre,ſed etiam forte oporteret: ne aliter ij inofficioſi
viderentur,& culpabiles, vt in ſimili oſtendimus ſupra.
8 Quinimmo†tam debita defenſio eſt,vt non ſolum pro
ximum vim patientem defendere liceat,& expediat, vt
ſupra oſtendimus,& probat c.ipſa pietas.24.q.4. ſed ẽt
tertius poteſt occidere aggreſſorem proximi ſui, ſi ali-
ter eum ab iniuria tueri non poteſt.c. quis poteſt. & c.
Maximinianus.23.q.3.& tradunt Alfonſus Guerrerius
9 in Speculo principum.c.41.num.10.Ergo†d.l. Grac-
chus,cum ſimilibus ſupra allegatis, verum eſt vtroque
pede claudicare,& gemino vitio laborare, non ſolum
dum denegãt iuſtam defenſionem ad earum legum of-
ficium ſpectantem, ſed etiam dum impedimento ſunt,
quo minus talis naturalis defenſio, & opitulatio ab ho-
minibus priuatis præſtetur.ſicque apparet eas leges ali-
ter eſſe tuendas,& iuſtificãdas, quando quidem earum
auxiliares ſupra relati defecerunt.Quid dicendum?& ſa
ne qui occidit bãnitum,aut vxorem ſuam adulterio de-
prehẽſam,quo animo id fecerit nullus certo ſcit,aut ſci
re poteſt præter Deum,etiam ſi ipſe illud declaraſſet,quia
verba ſæpe fallunt,vt ff.& C. ad legem Corn. de falſis p
totum,& l.diuus.ff.de mil.teſt.§.plane.Inſt.eod.tit.l.nõ
figura.l.obligationum ſubſtantia,in prin.iũcto vlt.reſp.
10 ff.de act.& oblig.In re†autem dubia homo bonus præ-
ſumitur.l.merito.in pri.ff.pro ſocio, & quia qualia ſunt
principia,talia præſumuntur principiata,ſecundũ philo
ſophum.ſicque homo vt pote à natura,quæ optima eſt
principiatus optimus præſumitur,ſicque præſumitur ha
bere bonam fidem in omnibus actionibus ſuis, vt eſt
receptiſſima opi.Doct.vt iſthæc omnia pleniſſime edo
cebimur infra lib. ſeq. in materia præſcriptionum in t.
p.principali,& multis edocet And.Tiraq.de præſcr.§.1.
gl.a.in verbo,bona autẽ fides.ſicque par eſt, vt maritus
vxorem talem interficiens bannitum,aut frater ſororẽ,
aut pater filiam, aut quiſlibet aggreſſorem proximi ſui,
(quem aliter tueri non poterat)interficiens in terminis
iurium ſupra allegatorum,id ſemper ob bonum publi-
cum feciſſe videantur, quo magis reliqui à ſimilium p-
petratione abſtinerent,ſicque bonis in tranquillitate vi
tã degere liceret,ſicque his caſibus huiuſcemodi inter-
fectores non peccarent non magis q̃ iudices,qui ea ob
facinora, quæ capitalia eſſe diximus de ſucc.creat.§. 7.
num 22.ſententiam ferrent condemnatoriam, aut car-
nifices,qui eam ſententiã exequerentur. & iſta eſt ad eas
leges longe melior defenſio,quàm ea,quæ ab earum au
xiliaribus ſupra relatis tradebatur.Ergo hi ĩterſectores,
aut fecerunt ob bonum publicum, & non peccarunt,
aut ob propriam vindictam,& peccarũt:aut dubitatur,
& præſumam ob bonum publicum feciſſe,& ſic nõ pec
11 caſſe.In ijſdem†ergo ſpeciebus in duello eandem admit
terem diſtinctionem,quia eadem ratio eſt. Quid enim
ſi lege,aut diuturna conſuetudine receptum eſſet, lice-
re maritis adulteros vxorum ſuarum in certamen duelli
prouocare,aut patribus ſtupratores filiarum, aut etiam
fratribus,vel conſanguineis, aut cuiuis de populo pro
care bannitum,vel forte eum ẽt, qui proximo ſuo tam
grauem iniuriam feciſſet,vt crimen eſſet capitale?certe ĩ
oĩbus his ſpeciebus,& ſimilibus,qui ad certamen duel
li prouocaret,motus ob bonum publicum, quo magis
reliqui ab ſimilibus facinoribus abſtinerent,non pecca
ret,ſin autem propria indignatione motus ad ſuam vin
dictam peccaret,in dubio præſumerẽ ob bonum publi
cum id feciſſe.eandemq́ue diſtinctionem adhibendam,
ẽt in ſuamet perſona iniuriam paſſus eſſet,qđ fuſte, aut
colapho percuſſus,aut vulneratus fuerit, nam vtroque
caſu par ratio eſt,arg.§.patitur autem.Inſt.de iniur.
12 Ex ſuperioribus†apparet nõ eſſe verũ,qđ Bal.in c.1.
col.5.de pace tenẽda.& Pet.Gerar.ſing.37.nobiles.n.5.
ſcripſerũt, licere inire duellũ pro defenſione pprij ho-
noris,cũ id ſolũ ob bonũ publicũ liceat.Vñ pater,q p
13 defenſione patriæ occidit filiũ,excuſat. Quinimmo†bã
nitus,q impune poterat ĩterfici,poterit ẽt occidi à filio
ſuo,vel à patre ſuo ita egregiè tradũt Panor.poſt Goff.
in c.puenit.de immu.eccl.Pet.Gerar.ſing.2.Bar.in l.mi
nime.per tex.ibi.ff.de religio.Iaſ.in l.1.§.huius ſtudij.ff.
de iuſt.& iure.col.vlt.idem Pet.Gerardus ſing.82.nu.6.
14 Apparet ẽt † prohibitum eſſe duellum,primum cum
initur ad manifeſtationem veritatis, id enim Deum ten
tare eſt.ita procedit c.monomachiam.2.q.5.& in tit.de
purg.vulgari,& l.vn.de gladiato.li.11.& c.porro.de pug.
in duello.Idem ſi fiat virtutis,aut vitium exercendarum
aut oſten-

aut oſtentádarum cauſa,vt d.l.vn.& d.l.in arenam.C.de
inoff.teſtam.Idem ſi propriæ vindictæ cauſa,aut cauſa
proprij honoris,vt iam diximus.
15 Apparet †ſuſpectam eſſe Glo.d.ca.monomachiam,q̃
ſequitur Alfonſ.Guerrerius,vbi ſuprà c.46.aiũt enim,
Dauidem cum Golia in duello pugnantem non pec-
caſſe,quia id fecit inſtinctu diuino.ſentiunt ergo quod
aliter peccaret,quod non eſt verum , cùm ipſe ob bo-
num publicum pugnaſſet in illo duello.Errat etiam ip-
16 ſe Guerrerius ibi,dum ait,†peccare ineuntes duellum
deni fortè,aut quini,aut viceni,tempore bellorum,qa,
inquit,per huiuſmodi prælia non imponitur finis bel-
lo,ſuntque oſtentationis gratia,quod nihil eſt.ſic.n.fie
ret vt in omni bello præliantes peccarent,quia nemini
niſi Deo notum eſt,an poſt prælia finis bellorũ ſequeť,
& etiam ex talibus ſingularibus certaminibus bonum
publicum ſæpè ſequitur,quia incutitur timor exerciti-
bus,eo q̀ victus ſit quis ex parte ſua, & creſcit alacritas
exercitus illius partis, cuius miles victor ĩ ſingulari cer
tamine euaſit,ideò interdum quaſi res ſummi pôderis
à ducibus prohibetur,vt ff.de re mili.l.deſertorem.§.in
17 bello.etiam ſub pœna capitis,vt ibi.adeo vt † Torqua-
tus Romanorum dux quum ſingularia certamina inter
ſuos milites & hoſtes interdixiſſet ſub pœna mortis , &
ipſius filius patris iuſſa tranſgreſſus cum hoſte ſingula-
ri certamine pugnaſſet,victorque euaſiſſet,à patre præ-
mij loco capite damnatus fuit , de quo meminit Titus
Liuius,& Claudianus,de 4.Honorij Auguſti côſul.ſic-
que cecinit:
Triſte rigor nimius,Torquati deſpue mores.
18 Ergo & ii †ſecundum ſententiam Gloſſæ & Guerre-
rij ſuprà relatam,omnia prælia tumultuaria(quæ vulgo
ſcaramuzæ appellantur)nullius iuris auctoritate viderẽ
tur poſſe defendi,ſed quaſi finem bello minimè impo-
nentes viderentur damnari debere,tamen longè verius
eſt,regulariter non minus iuſtas eſſe , quàm ſi ipſum
bellum aut prælium quantumlibet ingens & atrox, ſic-
que aut fiunt oſtentationis tantùm gratia,aut ob bonũ
publicum,aut dubitatur.Primo caſu peccatum erit,reli
quis verò duobus non vtique.& ita in ſpecie tenet San.
19 Th.2.2.q.95.art.8.in princ.& in fine.vbi † duellum vult
exæquare iudicio ſortis,ſicque vt ſortes(inquit)illicitę
ſunt ad occulta quaſi miraculosè detegenda & reuelan
da,qa quæ Deus ſibi reſeruauit,id homini ſcrutari nõ
licet,vt ibi per eum,ita & prælium ſingulare ſeu duellũ
iniri non licet ad probationem vel reuelationem alicu-
ius rei occultæ,ſed id Deo reſeruandum eſt , ſatiſq́ne
eum victorem habebit,arg.l.2.C.de rebus cred. Cæterũ
vt iudicium ſortis & licitum & vſitatum eſt ad diuiſio-
nem rerum,ita ad talem diuiſionem vel definitionem,
initur & iniri ſas eſt duellum,quale fuit duellum ſeu ſin
gulare certamen Dauidis cum Philiſteo,1.Regum cap.
17.quod approbatum fuit à Deo, ſecundum S. Tho.
vbi ſuprà quod intelligo dummodo fiat ob bonum pu
blicum,vel ob maius malum vitãdum, quod neceſſariò
aut veroſimiliter ſequeretur,ſi commodior,aut clemẽ-
tior modus definiẽdi ſeſe non offerebat,Nam ex duo-
bus malis minus malum eſſe eligendum ſuprà oſtendi-
mus,& docet Hieronymus,Cagn.& Decius per tex.ibi
20 in l.quoties nihil.ff.de re.iu.F.t†ad probationem rei oc
cultæ illicitum eſſe duellum communis opin.eſt ſecun-
dum Hierony.Cagn.in l.fauorabiliores.nu.17.de regu.
iur.ff.per Bald.& Claudium & alios in l.ex hoc iur.ff.de
iuſt.& iu.per And.Barb.conſ.62.li.1.Iaſ.conſ. 144.li.2.
Decium conſ.487.& conſ.686.& alios plures relatos p
Cagn.vbi ſuprà.& voluerunt Caie.in ſumma verb.duel
lum & D.Thom.vbi ſuprà.Fallit vt nos interpretamur
in duabus ſpeciebus, Prima, quando fit ob bonum pu-
blicum,Altera,quando fit ob maius malum vitandum
cum requiſitis ſupra relatis.nam & hac ratione toleran
tur meretrices,& etiam aluntur publicè, vt diximus ſu-
prà.
21 Pro conſeruatione tamẽ honoris alicuius priuati ini
ri duellum liceret ex conſuetudine prouinciæ,ut eſt Hi
ſpanię apud Aragonenſem regionem , & ferè per totã
Italiam,ſecundum Doct.vt per Bald.& Petrum Gerar-
dum in locis ſuprà allegatis,tenet Cagnol. vbi ſuprà, &
Curtius Senior in rep.l.admonendi.ff.de iureiu.co. 77.
Philippus Decius d.conſ.97.& rurſum Curtius Iunior
conſ.173.& Paulus Pariſius loco per Cagnolum allega
to,qui ita tenere Doctores ait,eo q̀ crudelis ſit,qui ne-
gligit honorem ſuum,& quia honor vitæ æquiparatur.
l.iuſta.cum Gloſſ.ff.de manu.vindi.& interdum antepo
nitur l.2.§.pe.ff.de origine iuris. quod moderat Cagn.
vbi ſuprà.vt procedat quò ad forum contentioſum,nã
qui ob cauſam honoris alterum in legitimo duello oc-
ciderit,non punietur,ſed in conſcientia mortaliter pec
caſſe intelligetur.Sed nos in hoc vltimo dicimus. quod
ſi ille ob bonum publicum pugnauit,non peccauit , ſi
ob propriam vindictam peccauit,indubio præſumã po
tiſſimum ob publicam vindictam feciſſe, vt ſuprà expo
ſuimus.Vnde apparet erraſſe Cagno.& Caietanum,vbi
ſuprà ſimpliciter dicentes , in tali duello eſſe peccatum
22 ex parte prouocantis.Quid autem †ex parte prouocatiš
& ſimiliter peccatum adeſſe tenet Cagn.qui ait Caietã.
vbi ſuprà,ita velle,quod ego admitterem, ſi ſponte ille
ſuſciperet non ſic ſi aliter ei pœna mors eſſet,tunc.n.ſe
defendere poſſet iure naturæ,arg.l.vt vim.ff.de iuſti. &
iure,quale eſſet,ſi mœchus ob id maleficium vel mortis
pœnam ſubiturus eſſet,vel à marito prouocatus ſingula
23 re duelli certamen ſubiturus eſſet.Sed † an populi vel
principes tali iure vtentes peccent,quod nego,quando
eis viſum fuerit illum eſſe bonum modum ad tranqnil
litatem reipublicæ,prout Aragonẽſibus & Italis viſum
eſt,arg.eorum,quæ ſuprà dicta ſunt, & quę latè tradit
Andreas Tiraq.de retract.in præfa.nu.75.& Hierony.
Cagn.vbi ſuprà,qui ita tenet in ſpecie.
24 Ob patriæ†defenſionem duellum inire etiam meri-
torium eſt,tantum abeſt vt culpabile intelligatur,vt per
25 Cagnolum,vbi ſuprà,vt in exemplo de Tergeminis†fra
tribus Romanis cum Albanis totidem pugnantibus,vt
refert Titus Liuius,& meminit Manilius Aſtro. lib. 2.
ſic modulatus,
Treſque ſub vnius fratris virtute iacerent,

SVMMARIVM.

1 *Lex inutilis an valeat?ardua q.*
2 *Tyrannus quis.*
3 *Lex ſi vtilis non eſt,noxia eſt.*
4 *Intellectus l.vn.in prin.& §.1.C.de cad.toll.*
5 *Lex poſitiua vt valeat,debet deriuari à lege natura.*
6 *Lex poſitiua largè naturalis poſt dici.*
7 *Intell.l.ius ciuile.ff.de iuſt.& iure.& num.9.*
8 *Leges poſitiuæ ſpecificantur ex materia iuris natura.*
9 *Generatum ſimile generanti.*
10 *Lex inutilis an valeat?*
11 *Legis vita quanta ſit.*

CAPVT L.

CEnteſimo quadrageſimo ſexto colligitur ex no
ſtra principali concluſione,an valeant leges in
1 utiles † à principibus , vel magiſtratibus
latæ , quibus populus regebatur , mouet quæſtio-
nem , quod licet regulariter leges iuſtas , & ne-
ceſſarias , vtileſque eſſe oporteat argmen. cap. erit
autem lex.4.diſtin.l.1.& 2.ff.de legibus,tamen commu
nis

nis ſententia eſt, vt lex ſi non aduerſatur iuri naturali,
diuino, vel gentium, aut ſit contra bonos mores, nõ de
ſinat valere, quamuis nihil referre videretur, eam legem
factam fuiſſe vel fortè non fuiſſe factam, vt poſt Ariſt.
& Dominicum Sotum Theol. diſertiſſimum diximus
ſupra cap. abhinc. 2. & quia valuit lex captionibus plena
l. vni. in princi. C. de cad. tollen. ibi. ſuis machinationi-
bus, & l. inuidioſa. vt ibi. §. 1. & l. per quam dura. l. proſpe
xit. ff. qui & à quibus, e leg. ſ. l. §. initium. ff. de poſtul. ibi.
quia moderatam hanc ætatem prætor ratus eſt, quam ra
tionem mirabilẽ eſſe clamat Accur. ibi, & Andr. Tiraq.
multa hanc ad rem ſpectantia congerens de retract. in
præfa. n. 75. & Bal. in l. non omnium, per tex. ibi. ff. de le
gibus, & in l. de quibus. ff. de legibus.
Adhuc tamen contrariam partem ſumma authorita
te & grauitate, nec minore (iudice me) aut minus diluci
da veritate contrarium tenere videtur Theol. ſummus.
Alfonſus Caſt. de poteſt. legis pœnalis lib. 1. c. 1. cap. pe-
nul. ibi in verſ. & inde mea ſententia, cuius verba ita ha-
2 bent. Et inde inquit, mea ſententia deducitur, vt ſi prin
ceps, aut magiſtratus talem poteſtatem a populo ha-
bens, vellet lege ab eo condita populum contradicentẽ
cogere ad aliquid lege diuina, aut naturali, minime ne-
ceſſarium, is ſit tyrannus dicendus, quia maiorem erga
populum poteſtatem exercet, quam verè habeat, quib.
verbis duo ſignificauit, primum non valere legem, quæ
nociua aliquantulum eſſet, cuius cõtrarium tenuit Do
minicus Sotus Theologus diſertiſſimus de iuſt. & iure.
lib. 3. q. 4. arti. 5. ad finem. Deinde ſignificauit, non vale
re, ſi non eſſet neceſſaria inſpecto iure naturali vel diui
no, quaſi eo ipſo quod neceſſaria non eſt, noxia eſſe in
telligatur, cuius contrarium licet tenuerit Ariſt. loco p
eundem Sotum citato tamen veriſſimam eſſe Alfonſi
Caſt. ſententiam, apparet ex noſtra principali ſententia
& ex omnibus his, quæ per hunc totum librum ad ciua
tam ornatam quam iuſtificationem diſſeruimus edocẽ
tes, omne imperium tam legum quam principum per-
tinere ad meram ſubditorum, non etiam ad regentium
3 vtilitatem. Nec dubium eſt quin omnis lex poſitiua eo
ipſo quod neceſſaria nõ eſt, noxia & nociua ſit. Leges
enim conſtringũt hominum vitas. l. leges ſacratiſſimæ
C. de legibus. ſicque onerant libertatem, vt ibi, & l. 1. §.
quæ onerandæ. ff. quarum rerum actio non datur. in-
ducuntque, imaginem quandam ſeruitutis, quæ morti
æquiparatur. lege ſeruitutem. ff. de regulis iuris iuncta
leg. libertas. ff. de ſtatu hominum. & §. libertas. Inſti-
tut. de iure perſonarum adeo vt in obligationibus fa-
ciendi ideo nullus compellatur præcisè. ſed tantum te
neatur ad intereſſe, quia oneraretur libertas ſi homo in
genuus aliquid facere præcisè cogeretur, & lenius cle
mẽtius ac tolerabilius viſum eſt, vt intereſſe pręſtemus
vel etiam omnia noſtra, ſi opus fuerit, amittamus, quã
vt ad minimum faciendum inuiti cogamur, per quod
noſtra libertas aliquantiſper lædi videatur, facit Glo.
app. in leg. in ſeruorum. ff. pœnis. dum ait, vel minimam
pœnã corporeã duriorẽ eſſe oĩ pœnã pecuniaria, facit
l. filiusfam. §. ſecundum vulgarem. ff. de le. 1. dum ait, pa
triam poteſtatem eſſe inæſtimabilem. & quod Teren-
tius per Cremetem ad Soſiam dicebat, Quod habui, in
quit, ſummum precium perſolui tibi, hoc eſt, libertatẽ.
Et illud vulgare.

Non bene pro toto libertas venditur auro.

Quum ergo hæc libertas per leges poſitiuas reſtrin-
gatur, conſequens fit, eas leges non ſolùm noxias, ſed
nocentiſſimas quoque eſſe, quoties neceſſariæ (inſpe-
ctis iuris diuini aut naturalis principis) non ſunt, quam
uis ingenti non modo leuitate verum temeritate quo-
que, aut (quod turpius & inclementius eſt) machinatio
ne non raro fiant, teſtatur Iuſtinianus Imperator in d.
l. vn. in princ. & §. 1. C. de cadu. toll. tanta eſt, tamque la-
4 mentabilis humani generis infœlicitas. & verus intelle-
ctus ad d. l. vn cum ſimi. eſt, eam legem & ſimiles nõ tã
iuſto imperio, quam tyrannide & ferri ab initio, & poſt
ea contineri aut obſeruari. de quibus dictum eſt illud,
Væ eorum, qui condunt leges iniquas.
5 Iuſtificant hæ ſententiæ, q̃a lex poſitiua vt valeat opor
tet vt deriuetur a lege diuina & naturali, vt eleganter p
eundem Alphon. Caſtr. vbi ſup. c. 2. cuius verba ita ha-
bent, Aliæ ſunt leges humanæ, quæ à lege naturali deri
uantur per modum ſpecificationis aut determinationis
ſicut ſpecies in rebus artificialibus quodammodo deri
uantur a genere, in qua deductione licet ſit neceſſitas,
qua aliquam certam ſpeciem ſtatuat artifex in orando,
q̃d tamen hanc aut illam ſtatuat, ex mera artificis pen-
det voluntate, tales ſunt omnes leges, quæ præmium
aliquod virtuti, aut pęnam vitio ſtatuunt, quarum nul-
læ ex primis legis naturæ principijs neceſſaria cõſequẽ
tia deduci poſſunt. Nam licet neceſſarium ſit ex lege na
turæ, vt virtuti præmium, eo vitio pœna reddatur, non
tamen ex eadem lege eſt neceſſarium, vt hoc aut illud
præmium virtuti, & hæc aut illa pœna vitio reddatur.
Tales ergo leges, licet vere humanæ dicantur, quia ab
hominum voluntate pendent, vt ſubditos obligare poſ
ſent, non tamen eſt ſola in illis humana voluntas, ita
vt ſine illa ſimilitudine aut ſpecificatione legis natura-
lis illa ſola ſubditis neceſſitatem & obligationem impo
6 nere poſſet. Poſſunt ergo huiuſmodi leges quodam-
modo extenſa vocis ſignificatione naturales dici, quia
per illas id in ſpecie diſcernitur, quod in genere abſque
vlla ſpecificatione lex naturalis faciendum eſſe decer-
nit, ſi enim lex humana omnino a lege naturali diſcede
ret, illa iuſta non eſſet, etſi nihil extra legem naturalem
pręciperet, iam non humana, ſed lex naturalis diceretur
7 Nam Vlpianus iuriſconſultus in l. ius ciuile. ff. de iuſti.
& iure. ita ait, Ius ciuile eſt, quod neque in totum a na-
turali iure gentium recedit, neque per omnia ei ſeruit,
itaque cum aliquid addimus vel detrahimus iuri com-
muni, ius proprium, id eſt, ciuile efficimus. Hæc ille. In
quibus verbis ius commune ad oſtendendam vocum
idem ſignificantiũ varietatem, poſuit pro iure natura-
li. & merito, quoniam (vt ex teſtimonio Ariſtotelis ſu-
pra citati conſtat) ius naturale eſt idem apud omnes.
8 Denique quod lex poſitiua vt iuſtior ſit, oporteat deri
uatam eſſe a iure naturali & diuino, vltra d. Alphonſum
Caſtren. tenent Dominicus Sotus Theologorum diſer
tiſſimus, & alij, quos retulimus ſuprà c. 29. num. 20. Sic
que vt ex maſſa cerea, ſi vis potes facere vnam figuram,
de inde eam infectam reddere, ac rurſum ex eadẽ maſ-
ſa aliam formam effingere, idemque in maſſa aurea, vel
argentea aut plumbea & ſimilibus. Ita maſſa aut mate-
ria ex quibus facienda eſt lex poſitiua, eſt diuinum aut
naturale, ex quibus varię formæ fieri a lege poſitiua poſ
ſunt, ea enim iura edocent pœnam non mereri malefa
ctores, quamuis modum aut menſuram pœnarum nõ
definiant, Vnde quod fur ſiue manifeſtus, ſiue non ma
nifeſtus puniatur, & etiam raptor, aut parricida, & ſimi-
les, ijs iuribus proſpectum eſt. quod autem fur manife-
ſtus quadrupli, fur autem non manifeſtus dupli pœna
puniatur, vt in §. dupli, & §. quadrupli, cum vtrobique
not. Inſtit. de act. quodque ex rapina pœna tripli ſit, vt
in prin. & §. 1. Inſt. de vi bonorum raptorum. quodque
parricida culeo inſutus pereat, vt in §. alia deinde lex. In
ſtit. de publi. iudi. & c. id genus. illa hæc ſane omnia a iu-
re naturali incognita erant, & a iure ciuili formata &
ſpecificata ſunt ex ipſa iuris naturalis maſſa & materia
dictantis in genere puniendos eſſe tales malefactores,
facit tex. in ſimili, in l. adeo. §. cum quis ex aliena. ff. de
acqui. rerum domi. cum §§. præced. & ſeq. quatenus lo

quuntur

quuntur de ſpecificationibus, quæ fiunt ex maſſa vel
materia aliena, ſicque tales leges poſitiuæ habita conſi
deratione materiæ aut maſſæ iuſtitiæ ex quibus fiũt, na
turales appellari poſſunt, habita verò ratione formæ &
ſpecificationis dici poſſunt & debent ciuiles, & vtrun-
que probat d.l.ius ciuile. Nam quatenus dixit ius ciuile
eſſe, quod intantum à naturali iure non recedit, intelle
xit de materia iuſtitiæ, & quatenus ſubdit, neque ei per
omnia ſeruit. intellexit de forma ſeu ſpecificatione, quę
à iure naturali incognita & ſolo iure ciuili introducta
9 eſt. Idem † quò ad præmia, quæ iure quoque pro beneſa
ctis debentur naturaliter, non ſecus quàm pœna pro
malefactis. l. 1. ff. de iuſt. & iure. ibi, bonos non ſolú me
tu pœnarum, verùm præmiorum quoque exhortatione
efficere cupientes. Cęterùm quantum præmium debe-
retur ſeruis pro benefactis, de quibus in ti. C. de ſeruis.
qui pro præmio libertatem accip. quantumque pmiũ
deberetur militibus in terminis l. item ſi verberatum, in
princ. ff. de rei vendi. nullibi iure naturæ in ſpecie defi-
nitum erat, ſed iure ciuili definitur, vt ibi. Ergo quum
omnis lex naturalis ſit neceſſaria & vtilis, & ipſa quaſi
materialiter debeat generare legem poſitiuam, vt poſi-
tiua iuſta ſit, ſupereſt vt vtilis & neceſſaria quoque eſſe
10 debeat, quia † omne generatum ſimile eſt generanti. Nã
vt poeta cecinit:

Fortes creantur fortibus, nec debiles
Generant aquilæ columbas.

Et ſecundum Philoſophum, Qualia ſunt principia, ta
lia præſumũtur principiata. tradit Andr. Tiraq. de prę
ſcrip. Glo. 2. §. 1. verbo, bona autem fides. Vnde Poeta
ſic modulatur.

Sæpe ſolet filius ſimilis eſſe patri.

Notat Glo. in l. quiſquis. §. 1. C. ad legem Iuliam male-
ſtat. leg. quod ſi nolit. §. qui mancipia. ff. de ædil. edi. &
in c. ſi quis. 6. q. 1. Speculator de feudis. §. quoniam. ver-
ſi. 5, num. 14. & Benincaſius de actio. in princ. numero
302. Tertiò id pulchrè edocemur à Cicero. in Vat. ſic
ſcribente, A maioribus, inquit, noſtris nulla alia de cau
ſa leges ſunt inuentę, niſi vt ciues ſuos incolumes con
ſeruarent, ergo leges non neceſſariæ, aut non vtiles, cũ
non poſſint non eſſe nociuæ, vt ſuprà oſtendimus, vale-
re non poſſunt. quia tunc ciues nõ ſeruant incolum es
ſed potius lædunt. Idem apertius idem Cicero ſecun-
do de legibus ſcriptum reliquit, Ad ſalutem (inquit) ci
uium, ciuitatumque incolumitatem, vitamque homi-
num, & quietam, & beatam conditæ ſunt leges. quod &
idem Cicero longè etiam ſignificantius expreſſit pri-
mo de Inuen. Ea, inquit, virtute & ſapientia maiores no
ſtri fuerunt, vt in legib. ſcribẽdis nihil ſibi niſi ſalutẽ &
vtilitatem Reipublicæ proponerent, neq; .n. ipſi quod
obeſſet ſcribere volebant, & ſi ſcripſiſſent cũ eſſet intel
lectum repudiatum iri legẽ intelligebant. Quib. verbis
non obſcurè ſignificauit, eam legem, quæ minus utilis
eſſet, aut neceſſaria vtroque pede claudicare, ac infir-
mam eſſe ex defectu non ſolùm voluntaris, ſed etiam ex
poteſtatis defectu legum latorum. Quod Intelligo quã
diu ceſſat vtilitas, nam ea adueniente lex illa valere inci
piet, vt ſuprà diximus.

11 Hactenus quò ad huiuſcemodi validitatem. Quid †
autem quò ad ipſius durationem? & ſanè regulariter
& ſi omnes leges perpetuæ ſint, id tamen procedit, qñ
iuriſdictio legem ferentis perpetua erat, qualis eſt iuriſ
dictio populi, qui ſemper durat. l. quęrebatur. ff. de iudi-
ci. aut etiam iuriſdictin principis perpetui, vt ſunt reges
& ſimiles. Cæterum quando ab habente temporalẽ iu
riſdictionem fiunt, tunc ipſæ quoque temporales ſunt
actioneſque temporales producunt, vt in princ. Inſti.
de perper. & tempo. actionibus. qua de re per Bar. in l. 5.
in prin. ff. de verb. oblig. per Mathæſillanum ſingu. 189.
Nota vnum mirabile. idem Bart. in l. fi. ff. de pęnis. idem
in l. omnes populi. ff. de iuſt. & iu. & ibi Bald. Ludouic.
Rom. conſ. 228. Aret. in d. l. 5. in princ. & Andr. Barb. in
rubr. C. qui admitti.

Ijs, quæ per totũ hunc librum egimus, finitima ſunt
quę ſcripſimus infrà in ſecundo Tomo huius Operis li
bro 1. illius Tomi ſecundi. Si quæras cur ſi his conti-
gua ſint, deſierint hic ſubiungi & continuari? reſpõdeã
id factum ob cauſam hic reticendam. Ergo quæ hic de
ſunt, illinc petenda ſunt.

Finis Libri Primi.

FERNANDI VASQVII PINCIANI DE MENCHACA IVRECONSVLTI HISPANI,

In ſummo Dominicæ rei Philippi Hiſpaniarum Regis Cath. Potentiſſimi Prætorio Senatoris.

Controuerſiarum Illuſtrium, Aliarumq; vſu Frequentium.

LIBER SECVNDVS.

SVMMARIVM.

1 *Præſcriptionum materia ſummi momenti eſt.*
2 *Præſcriptionum materia quatuor principijs, ſeu elemẽtis conſiſtis.*
3 *Mundus conſtat quatuor elementis.*
4 *Diuiſio huius tractatus.*
5 *Elementa inuicem conuertuntur.*
6 *Diuiſio partis primæ.*
7 *Diffinitio præſcriptionum & vſucapionum.*
8 *Præſcriptio & vſucapio an differant inter ſe.*
9 *Præſcriptio quare introducta.*
10 *Dominia eſſent in incerto ceſſante præſcriptione.*
11 *Terrarum dominium iure gentium primæuo erat in cõmuni.*
12 *Patria hominis eſt omne ſolum.*
13 *Communia ſunt terra, aer, aqua.*
14 *Ius gentium primæuum appellatur naturale.*
15 *Terræ dominium non præſumitur niſi probetur.*
16 *Terræ dominium probari niſi præſcriptione non poteſt*
17 *Dominium vt probetur.*
18 *Probatio leuior ſufficit in incidentibus.*
19 *Dominium plenè probatur per præſcriptionem.*
20 *Titulus ſupplctur adiectione temporis.*
21 *Dominium ſine præſcriptione probatur in actionibus, & in rebus mobilibus.*
22 *Dominium cadit in iuribus & in corporalibus.*
23 *Præſcriptiones ſunt iuris ciuilis.*
24 *Obligatio naturalis an perimatur præſcriptione.*
25 *Præſcriptiones nunquam fuiſſent, ſi ius ciuile non eſſet.*
26 *Dominium præſcriptione quæſitũ an princeps adimat.*
27 *Præſcriptio triginta annorum iure ſſorum non erat cognita.*
28 *Præſcriptiones non tenent extraneos à iuriſdictione principes aut priuatos.*
39 *Princeps cum ſubdito contrahendo non obligatur ciuiliter, ſed ſolum naturaliter, ſed ea naturalis obligatio efficax omninò eſt.*
30 *Principes aut populi liberi inter ſe iure naturali, & gẽtium non ciuili ligantur.*
31 *Ius ciuile non ligat principes aut extraneos à iuriſdictione.*
32 *Peregrinus expers teſtandi actiuè & paſſiuè.*
33 *Hiſpania etiam de iure non ſubeſt imperio.*
34 *Contractus ſunt informes inter extraneos à iuriſdictione populos, principes, priuatoſq; homines, inter quos omnes nudæ conuentiones & naturales obligationes efficaces ſunt.*
35 *Ambaſiatores iure naturali & gentium non ciuili vtũtur.*
36 *Præſcr. & iura ciuilia ceſſant in extraneis populis, prĩcipibus, priuatis hominibus.*
37 *Hiſpanorum regum ius quò ad eccleſiaſtica.*
38 *Patronatus iura iuſtius conceduntur terræ ab infidelibus debellatæ cauſa, quàm dotationis cauſa.*
39 *Iuri canonico ſubſunt omnes Chriſtiani.*
40 *Homines à ſuis negocijs & prouincijs auocari neceſſitate non cogente noxium, & contra naturalem iuſtitiam eſt.*
41 *Ius poſitiuum aut conſuetudines inducere non poſſunt, quod iuſtitiæ naturali aduerſatur.*
42 *Intellectus infirmitas eſt, quærere legem vbi naturaliter ſentimus.*
43 *Notorietas ſuperat omne genus probationis.*
44 *Iuſtitia naturalis eſt incommutabilis.*
45 *Nauigatio impoſſibilis ferè, & noxia reputatur.*
46 *Impoſſibile reputatur quod eſt nimis difficile.*
47 *Impoſſibilium nulla obligatio.*
48 *Impoſſibilia an poſſit Deus.*
49 *Immemorialis præſcriptio quæ dicatur.*
50 *Ius naturale & diuinum non immutantur per abuſus.*
51 *Ius poſitiuum iuris naturalis repetitiuum non naturale, ſed poſitiuum, dicitur.*
52 *Abſtinendi beneficium eſſe prætorium non ciuile.*
53 *In nouum per adiectionem; vel detractionem fit quò ad particulam Solum additam, vel detractam.*
54 *Intell. l. ius ciuile. ff. de iuſt. & iu.*
55 *Eccleſiaſtica iuriſdictio iuſtius exercenda quàm profana.*
56 *Iuſtitia virtutum regina.*
57 *Eccleſiaſticorum iniuſtitia turpior, quàm profanorũ.*
58 *Filius ſimilis patri.*
59 *Generatum ſimile generanti.*
60 *Filia ſimilis matri.*
51 *Deus dat omnem poteſtatem.*
62 *Operibus credendum.*
63 *Opera indicant auctorem.*
64 *Vtilitatis cauſa admiſſa non ſunt ad contrarium conuertenda.*
65 *Deus malum facere nequit.*
66 *Impoſſibilia ſunt quæ turpia ſunt.*
67 *Potentia mentita:*
68 *Dei omnipotentia.*
69 *Dei prouidentia mundus regitur.*
70 *Dei prouidentia mundus non ſolùm in vniuerſis, ſed & in ſingulis regitur.*
71 *Populi vox Dei vox eſt.*
72 *Princeps iure naturali ciues ab omni leſione tueri tenetur.*
73 *Principum quanta eſſe debeat cura & prouidentia.*
74 *Lites à prouincijs ad curiam non reuocandæ.*
75 *Exceptio ſæpe auget regulam.*

76 *Onera*

76 *Onera iniqua tollenda.*
77 *Præſcribi iniqua nullo tempore poßunt.*

CAPVT LI.

COlligitur ex principali noſtra concluſione, an valeant leges præſcriptiones inducentes? Mouet quæſtionem, quod vt principum, ita & legum imperium vt proſint non vt noceant datum creatumque (vt ſuprà lib. 1. c. 1. cũ ſeq. millies admonuimus) fuit, iniquiſſimum autem eſt, & ſic nociuũ præſcriptionis remedium, vt mox probabimus. ergo eæ leges non deberent valere. hac ergo occaſione, & quia noſtræ profeſſioni dum de controuerſijs illuſtribus & frequentibus agere profitemur, nulla quam † præſcriptionum ma-
1 teria aptior, aut accommodatior videtur, (quia ſiue ad frequentem iudiciorum vſum reſpexeris, hac materia nihil vtilius, vtpote quæ ſit ferè vnica ſpes, & probatio, & theſaurus omnium ſiue dominorum ſiue iurium mortalis generis, ſiue etiam regum, principum, Imper. iura, ſtatutumque intuearis in ſola præſcriptione tẽporiſque vetuſtate tanquàm in fideliſſimo quodã theſauro ac ditiſſimo repoſita inuenis, vt propè edocebimur. ideò hanc materiam per hunc tertium librum peragemus, non tamen eo animo vt lõgiores aliorum de hac re commentarios huc tranſcribere (noſtrorum more) velimus, ſed vt circa ea duntaxat verſemur, quæ ab alijs vel prætermiſſa, vel parum fœliciter aut minus dilucidè tradita inuenimus.

2 Porro † vt rerum natura in quatuor conſiſtit elementis, ita & vſucapionum, præſcriptionumve natura, & tota materia in quatuor nititur ceu elementis, & principijs, ſcilicet in poſſeſſione, traditione, titulo, & bona fide. ea autem quatuor elementa eleganter Philoſophi iidemque vates modulati ſunt,

Vnde Ouid. lib. 15. Metamor. ſic cecinit.

3 *† Quatuor æternus genitalia corpora mundus*
Continet, ex illis duo ſunt oneroſa, ſuoque
Pondere in inferius tellus, atque vnda feruntur,
Et totidem grauitate carent, nulloque premente
Alta petunt, aer atque aere purior Ignis.

Idem lib. 1. Faſtorum.

Altum petit flamma, propior locus aera cepit;
Sederunt medio terra, fretumque loco.

Manilius lib. 1. aſtronom.

Ignis in ætherias volucer ſe tranſtulit auras.
Summaque complexus ſtellantis culmina cœli.
Flammarum vallo naturæ mœnia fecit,
Proximus in tenueis deſcendit ſpiritus auras,
Aeraque extendit medium per inania mundi,
Ignem flatus alit, vicinus ſubditus aſtris.
Tertia ſors vndas ſtrauit, flatuſque natantes
Aequore perfudit toto naſcentia ponto,
Vt liquor exhalet tenuis, vtque euomet auras.
Aeraque ex ipſo ducentem ſemina paſcat.
Vltima ſubſedit, glomerato pondere tellus.

Quòd autẽ omnes præſcriptiones in quatuor veluti elementis & principijs ceu principijs conſiſtant, hoc eſt in poſſeſſione, traditione, titulo, bona fide, id vt notiſſimum eſt (per l. vni. in prim. C. de vſuc. transfor. in prin Inſtit. de vſucap. cum mille ſimilibus, infrà allegandis) ita quoque longiſſimum eſſe conſtat, vt edocebimur per totam ſecundam, tertiam & quartam partem huius præſcriptionum tractatus, qui ſex partibus cõſtabit

Prima continebit decem quæſtiones, quæ vtpotè ad totam materiam communes faciliores reddent eorum omnium, quæ dicenda ſunt, cognitionem.

Altera ad poſſeſſionem & traditionem rerum præſcribendarum pertinebit.

Tertia ad titulum ſpectabit.

Quarta bonam ad ſidem ad ſpirauit.

Quinta res, quæ præſcribi poſſunt, quæue non poſſunt, captabit.

Vltima eos caſus remiſsiue, qui ad præſcriptionis reſciſsionem pertinere videntur complexa, finem huic præſcriptionum tractatui imponet.

4 Verum iſtarum partium ſingulæ in reliquarum materiã &, veluti poſſeſſionem non poterunt non inferre pedem, ad id cogente materiarum affinitate, eo quòd ipſis quoque primis elementis, vt quotidiè & inceſſanter contingat, ſummus ille rerũ opifex & parens Deus ordinauit. Vnde Ouidius lib. 15. Metamorph. ſic philoſophatus eſt:

Quæ quanquam ſpacio diſtent, tamen omnia fiunt
Ex ipſis, & in ipſa cadunt, reſolutaque tellus
In liquidas rareſcit aquas, tenuatur in auras,
5 *Aeraq; humor alit, dempto quoq; pondere rurſus.*
In ſuperos aer tenuiſſimus emicat ignes.
Inde retro redeunt, idemque retexitur ordo.
Ignis enim denſum ſpiſſatus in aera tranſit,
Hinc in aquas, tellus glomerata cogitur vnda.

Prima pars principalis.

6 In primis itaque videndum eſt, † quid ſit vſucapio. Deinde vt differat à præſcriptione, vel à conſuetudine. Tertiò, quare fuerit introducta. Quartò quo iure recepta fuerit. Quintò an aduerſa ſit rationi & iuri ac æquitati naturali. Sextò, an præſcriptio perimat vtrãque obligationem tam ciuilem, quàm naturalem. Septimò, an dominium directum præſcriptione acquiratur. Octauò, an obligatio ex delicto orta præſcriptione perimat. Nonò, an præſcriptio impediat litis ingreſſum. Vltimò, an tempus perimat, an transferat ius noſtrum. Quò ad
7 primùm † vſucapio eſt acquiſitio, vel adiectio dominij per continuationem poſſeſſionis temporis lege definiti, ſupple contingens. Ita ait Iureconſultus in le. 3. ff. de vſucapio. circa cuius definitionis tuitionem multus (iudice me) eſſe videtur Ioan. Imol. in d. l. 3. & Fely. & Philippus Decius in rubrica, de præſcrip. & nouiſſimi poſt alios in c. poſſeſſor, de reg. iu. li. 6. Panorm. & alij in d. rubric. notant. n. Iureconſultum eò, quod ab effectu vſucapionẽ definierit, nec aduertunt Iureconſultis ſolenne eſſe, fuiſſeque ſemper, aut plerunque ita (Iuris diſciplina id exigente) iurium materias definire, vt in l. 1. ff. de tutelis, in prin. Inſt. eo. tit. in l. imperium. ff. de iuriſd. omnium iudicum. in l. 1. ff. de teſtam. & in l. 1. ff. de legib. & textus vulgo notus in l. legatum eſt. ff. de lega. 2. l. legatum eſt. ff. de legat. 1. §. legatum eſt. Inſt. de legat. in prin. Inſti. de obl. in princ. Inſti. de action. in prin. & alibi ſæpè, vt nos tradidimus in tract. de ſucceſſ. progreſſu. li. 1. in præfa. n. 64. poſt Alphonſum Caſtr. de poteſta. legis pœnalis li. 1. c. 2. Cagn. & alij in l. omnis definitio. ff. de reg. iu. alijs ſer go ocioſis hanc quæſtionem velitandam relinquamur, nobis autem ſat ſuperque eſſe debet ipſa Iureconſulti definitio, quam improbare nephas eſt. Et cum ea trãſit Franciſcus Balbus, de præſcr. in 1. parte q. 1. Azo in ſumma. C. de vſucapio. pro empto. ad prin. & alij. & vide omnò quod dixi infrà c. incip. quò ad octauum eſt. in 8. q.
8 † Quò ad ſecũdum vt vſucapio differat à præſcriptione plerunque traditum eſt, vſucapionem ad mobilia, præſcriptionem ad immobilia pertinere. Ita Gl. in l. 2. ff. de vſucap. Glo. in prin. Inſti. eo. tit. in verb. vſucapiãtur. Gl. 17. q. 3. in ſumma, id quod procedit voce anguſtè ſumpta. nam hi termini paſſim conuertuntur, vt per omnes ferè leges ſub tit. ff. de vſucap. apparet, & differunt Balbus in d. 1. par. q. 3. Felin. & Decius, vbi ſuprà. & nouiſſimi in d. c. poſſeſſor, ad prin. poſt Glo. in l. 3. ff. de vſucap. Bal. in l. 1. col. 3. verſ. nec puto. C. de ſeruis fugitiuis. per Aret. in l. Pomponius. §. cum quis. ff. de acq. poſſ.

Quò

9 Quò ad tertium, nempe quare vſucapio fuerit intro
ducta, Reſpondet Iureconſultus in l. 1. ff. de vſucapion.
id admiſſum, ne rerum dominia in incerto eſſent, & ne
10 lites eſſent immortales. l. final. ff. pro ſuo, † ne ve domi-
ni perpetuo timore rerum ſuarum amittendarum cru-
ciarentur. l. cùm notiſſimi, in princ. C. de præſcription.
triginta annorum, vt per Bald. in repeti. l. primæ. in col.
3. C. de emancipatio. liberorum Baldus de pſcript. par-
te. 1. q. 4. Azo in ſumma. C. de vſucapio. pro emp. in pri.
Sed quonam mõ deducitur lites fore immortales dñia
que rerũ fore in incerto ſi pceptiones inuentæ nõ fuiſ
11 ſent. † Et ſane perſpicuum id eſt, nam principio generis
humani omnia erant in communi præſertim agri & cã
pi, vt eſt vera & communis opinio, quam tenent Paulus
Caſtrenſis, & alij in repet. l. ex hoc iure. ff de inſt. & iure
Vnde Horatius ſatyra. 2. lib. 2. ſic cecinit.

Nam propriæ telluris herum natura, neque illum,
Nec me, nec quenquam ſtatuit, nos expulit ille.
Illum aut nequities, aut vafri inſcitia iuris.

Et Virgilius lib. 2. Georgicorum.

Ante Iouem nulli ſubigebant arua coloni.
Nec ſignare quidem aut partiri limite campum.
Fas erat in medium quærebant.

Et Senaca in Hippolyto.

———————Hoc quidem reor
Vixiſſe ritu prima quos miſtos deis
Profudit ætas nullus hic auri fuit
Cæcus Cupido, nullus in campo ſacer
Diuiſit agros arbiter populi lapis.

Et hac habita ratione Statius ſic
canebat.

12 *† Omne homini natale ſolum.*

Eadem conſideratione Ouid. lib. 1.
Faſt. canebat.

Omne ſolum forti patria eſt, vt piſcibus æquor.
Et volucri vacuo quidquid in orbe patet.

Nimirum eorũ collectio erat quod vt volucres ſeu
aëreum genus in cœlo vel aere, vtque ſquamea turba in
æquore vel ponto nihil proprium habent præter vſum
communem, ita & humanum genus in terris commu
nem vſum non ſecus quam reliqua animantia terreſt-
ria haberent, & præterea nihil, ſaltem quod ad ius pro-
prietatis aut dominij in particulari attineret, & Ouid. li.
13 6. Metamor. ſic modulatus eſt.

Quid prohibetis aquas vſus communis aquarum eſt
Nec ſolem proprium natura, nec aera fecit.
Nec tenues vndas, ad publica munera veni.

Iſta erant verba terræ aliquid terræ proprium cuiuſ
quam eſſe vetantis, & omnia eſſe communia aſſerentis,
14 facit tex. in §. ſingulorum. Inſt. de rerum diuiſione † quũ
ergo tam in ſpecto iure naturali quam iure gẽtium pri
mæuo (quod ſimiliter naturale ius appellatur, vt ſup. li.
1. in præf. num. 118. diſſeruimus, & attigimus de ſucc.
crea. lib. 1. in §. 1. num. 2. & 41.) oĩa eſſent cõia præſer-
15 tim oẽs agri, cãpi, pdia, & reliqua immobilia, † ſupeſt,
vt qui aliquid immobile ſuum eſſe duxerit, illud proba-
re debeat, quia contra ſe habet præſumptionem iuris,
cumque is dicat quod ius olim erat commune degene
raſſe, ad ſeque ſolum in particulari pertinere cœpiſſe, id
pobare neceſſe habet cum talis aſſertio in facto conſi-
ſtat, quod non præſumitur niſi probetur. l. in bello. §.
factæ. ff. de capt. l. ſi emancipati, ibi, req; emancipatũ p
16 batum fuerit, vbi notat Iaſ. C. de colla. † & id factum
non ſolum probari oportet, ſed etiam ea probatio, ſi re
mouerimus vſum præſcriptionum, eſſet pene impoſſibi
lis, niſi quis oſtenderet teſtm̃ primi parẽtis Adami, quo
quoppiam fortè pdiũ aut prædia ſibi relicta fuiſſe ap-
pareret. aliter enim & ſi probet ſe emiſſe, parum iuuat
cum per hoc non appareat an venditor dominus fuiſ-
ſet, nec potuerit vendens pluris iuris in emptorem trã
ſferre quam ipſe haberet. l. nemo plus. ff. de regul. iur. l.
nemo poteſt plus. eod. titu. lib. 6. l. traditio. ff. acqui. rerũ
domi. quinimmo etſi (vt ioci cauſa id dixerimus) Ada-
mi teſtamentum oſtenderet, quia ſe ab Adamo magis
deſcendere quam reliquos homines probare non poſ-
ſet, vt interea omittam tam antiquum inſtrumentũ aut
henticum eſſe probari non poſſe, & ita in ſpecie quod
dominium immobilium probari ſit improbabile, niſi p
præſcriptionem tenent, licet non ita dilucidè probent
Glo. in l. cum res. C. de probati quam ſequuntur com-
muniter Doctores ibi, vt tradit Nicolaus Boërius deci
ſione 47. alia inſuper ex dicto num. 25. Paulus Caſtren
ſis & Iacobinus de ſancto Georgio in l. ſi quis ſeruo.
C. de furtis. Alex. conſ. 4. colum. 2. li. 2. Dynus, Barto. Al
beri. Paulus Caſtr. & alijs, præſertim Alex. in l. ſi ſic. §. 1.
ff. delegat. Idem Alexand. conſ. 180. col. 4. lib. 7. & conſ.
71. col. 1. lib. 1.

17 Hinc eſt, quod licet quis probet ſe habere alicuius
rei poſſeſſionem cum legitimo titulo, ſicque tanquam
dominum fructus illius rei nomine, & ſibimet, non &
alteri percipere, adhuc nõ intelligitur ſe dominium ſuf
ficienter probaſſe, vt ſentiunt Gloſſ. d. l. cum res, & om
nes illi quos ſupra allegauimus. ſentit Glo. in l. 7. C. de
probat. Bald. in ſua praxi. tit. de extraordi. q. 1. & Boërius
vbi ſupra, nu. 2. verſ. ſed gl. Id quod procedit quãdo do
minium deducitur in iudicium per modum actionis,
& principaliter, quale eſt in rei vendicatione, in qua do
minium venit probandum principaliter. l. 1. C. de alien.
iudi. mu. cau. facta. l. 1. ff. eo. titul. l. doce ancillam. C. de
rei vendi. nam & ſi probarem contra poſſidentem, me
ab hinc annos fortè duos fundum, de quo lis erat, per
quadriẽnium poſſediſſe, fructusque ipſius vt dominiũ
percepiſſe reliquaque omnia vt verum dominum, & q̃
à dominis fieri ſolent, egiſſe, adhuc contra illum poſſeſ
ſorem minime obtinerem. Cæterum ſi non principali
ter, ſed incidenter tãdem dominium deduceretur in iu
dicium, tũc is modus probationis ſufficeret ad inducẽ
dam dominij probationem, vt eſt recepta opinio in lo
cis mox referendis.

18 † Vnde ſi domum tuam domui meæ ſeruitutem de-
bere dicebam, & oſtendi legitimum titulum iſtius do-
mus, quam eſſe dicebam, meque eam poſſidere, eaque
vti & frui non ſecus quam veris dominis, ſolenne eſt a
docui, tunc ſufficienter dominum me eſſe videor pro-
baſſe, vnde ſi huic domui domum tuam ſeruitutem da
buiſſe oſtendatur legitimè, obtinebo, & is eſſe ſolet fre
quentiſſimus aduocatorum vſus allegantium, quem cũ
legitimo titulo aliquam re tenuiſſe & poſſediſſe, eiusq;
fructus tanquam verum dominium percepiſſe, reliqua
que omnia egiſſe, quæ a veris dominis fieri ſolent. nam
per hoc intelligitur dominium pſumptiuè probatum,
non aliter quam præſumptiue fatuus ex ineptis dictis,
quis probatur, vt tenuerunt Gloſ. in l. pen. verbo, amo-
ueri. ff. de cõdit. inſtit. & Paul. Caſtrenſ. Bart. Bald. Paul.
Caſtrenſ. & alij in l. Titia, per text. ibi. ff. de ſolut. eſt tex.
melior de iure ſecundum Nicol. Boër. d. deciſio 47. n.
1. in l. filius famil. §. ijdem principes ff. de leg. 1. Babat.
conſ. 50. num. 12. lib. 1. Iacob. de Atena, & Bart. in l. pen
ultim. Anto. But. & Abb. Siculus in c. cum ad ſedem, de
reſtit. ſpol. Innocen. in c. illud, de præſump Bart. conſi.
110. quidam Maſiolus. Idem Bart. in q. incip. mulier ha
bens amplum patrimonium. col. penul. gloſ. 1. l. ſicuti. §.
ſi quæratur. ff. ſi ſeruitus vendicetur. Glo. iuncto textu.
in l. 1. ff. fam. erciſ. & ibi Florianus tradit Raph. Cũ cõſ.
150. ad fin. Pet. Philip. Corn. conſil. 48. libro. 3. Andreas
Barb. conſ. 8. lib. 1. Alexan. conſi. 4. lib. 2. Idem cõſ. 103.
num. 10. lib. 7. Iaſ. poſt Bart. ibi in l. ſi prius ff. de op. no.
nũ. & plene per Boer. vbi ſupra, & Corne. conſ. 19. li. 2.

Idem

Idem Corn.conſ.24.li.4.& Bal.in l.non ignorat. col.6.
C.qui accuſ.non poſſ.facit.l.&iquæ nondum ſunt. §.1.
ff.de pign.tenet Roma.cõl.24.circa propoſitũ. & Bar.
Sozin.conſ.106.in cauſa.col.4.lib.2.rõ dñiæ inter hanc
ſpeciem & ſuperiorem ea eſt,quod quando dominij ꝓ
batio deducitur incidenter in iudicium,cùm aliud prin
cipaliter ageretur,par eſt, vt non tam exacta probatio
poſtuletur,quàm ſi principaliter deduceretur & deſide
raretur.cùm & ea res leuioris ſit præiudicij , & aliter is
bis oneraretur in probatione,ſi teneretur ex integro ꝓ
bare,& domum vicini ſeruitutem alteri domo debere,
& preterea ex integro ꝓbare,ꝙ ea domus,cui talis ſer-
uitus debebatur,ſua erat.facit pro hac ratione leg.ille à
quo.§.ſi de teſtamento.ff.ad Treb.l.Titia.§.qui inuita.
ff.de leg.2.

19 Cæterùm†ſi cum eo legitimo titulo probaui poſſeſ
ſionem longi temporis,tunc ſufficienter probatum eſt
dominium,etiam ſi in iudicium deduceretur principa-
liter,quia iam præſcriptum intelligeretur,& hęc eſt vti
litas præſcriptionum (qua æquius aut conſultius nihil
vnquam excogitari potuit)ita tenet Glo.in d.l.cùm res
C.de probat.& eſt communis opinio Doctorum,quos
20 ſuprà allegauimus.†Idem foret ſi nullum titulum proba
rem,ſi tamen longiſſimi temporis poſſeſſionem proba
ui,quaſi ea temporis adiectio ſuppleat tituli defectum,
vt in l.ſi quis emptionis.§.1.& l.cũ notiſſimi,in princ. &
l.ſicut.l.omne.C.de præſcr.30.annorum,vt eſt commu
nis opin Bal.vbi ſuprà,& aliorum,quas ſuprà retulimus
tradit etiam Boer.vbi ſupra nu.9.cum ſeq.

Hactenus de dominij probatione in rebus ſoli, & ẽt
21 in rebus mobilibus regulariter, †ſunt tamen plures ſpe-
cies,in quibus circa iuuentum præſcriptionis probatur
dominium in rebus mobilibus.quid enim ſi quis tabu
lam depinxit,iuxta §.ſi quis in aliena tabula.Inſt. de re-
rum diui.aut melle mulſum ex vuis & melle fecit,aut li
brum ſcripſit,& ſimilia.certè in his ſpeciebus & ſimili-
bus facilè eſt dominium probare. Item idem eſt in re-
bus ſe mouentibus,quale eſt,ſi quis feram cepit,aut ar-
menta,aut pecudes,aut quadrupedes,quæ anteà nullius
in bonis vel fuiſſent,vel iam eſſe deſiiſſent,vt in §. ſerę,
& per totum titulum Inſti.de rerum diui. præſertim in
§.ſingulorum,cum ſeq.vſque ad finem tituli.& l.adeò.
per totam l.1.2.& 3.l.naturalem.ff.de acq.rerum domi.
Idem in iuribus & actionibus,nam probatur cõtractus
22 obligatione probatur nobis,id de quo agitur deberi, †
nec dubium eſt,quia etiam iſtarum rerum dicatur eſſe
dominium.l.qui vſumfructum.ff.ſi vſufr.per l.fi.ad me
dium.C.de præſcr.longi tẽporis,& de quadruplici do-
miniorum differentia diſſerit Bald.in le. in rebus.C.de
iure dot.col.2.& Boerius d.deciſ.42.n.4.& plenius per
nos de ſuc.progreſſu lib. 1.in præfa.nu.176.cum ſeq.

23 Quò ad quartum ,nempè, † quo iure fuerit inducta
vſucapio,vel præſcriptio,omnes omninò admittũt me-
ro iure ciuili receptam fuiſſe, ita Azo in ſumma C.de
vſucap.pro empt.ad princ.Bald.in repeti.l.1 . col.3.C.de
emancip.liberorum.Franciſcus Balbus de pręſcr.par.
1.q.4.Bar.in l.nemo poteſt.col.4.verſ.quærit Dynu.ff.
de leg.1.Philippus Decius in c.quæ in eccleſiarum.nũ.
26.de conſtit.Aymon Crauet.& antiq.temporum. par.
1.nu.49.per eundem Decium conſ.269.nu.7.Idẽ Dec.
conſ.201.nu.1 Bald.in l.fi.col.2.C.ſententiam reſcindi
non poſſe.Ang.in l.Lucius.ff.de euictionibus. Paulus
Caſtren.in l.1.ff.de teſtam.Alex.in le.Gallus.§. & quid
ſi tantum.num.27.ff.de libe.& poſth.Panorm.conſ.84
videtur.1.lib.1.Glo.quam ibi omnes ſequuntur in l.ex
hoc iure.ff.de iuſt,& iu.Bald.in auth.adhęc.col.5.C.de
24 vſur.Ang.in repe.l.1.col.19.C.de iud.†Ideò dicunt, ꝙ
præſcriptio vtpotè ciuile inuentum obligationem natu
ralem nequit perimere,quod & firmant Bar. & Paulus
Caſtr.in l.fin.§.1.ff.rem ratam haberi.Corne.conſ.251
in hac conſultatione.col.2.lib.3.Idem Corn.conſ.176.
ad euidentiam.col.pen.lib.1.Ant.But.Io.Imol.Panor.
& Felin.in c.ad aures,de præſcr.Io.And.in c. poſſeſſor,
vbi Philipp.Franc.& noui.de reg.iu.Franc.Balb. vbi ſu-
prà.2.par.3.prin.q.10.& in par.1.q.6.& Ioan. Oroſcius
& nouiſſimi ſequuntur d.Glo.l.ex hoc iure.ff de iuſti.
& iu.eamque Glo.ſequuntur alij quàm plures, quos al
legauimus de ſucce.crea.lib.1.§.1.nu.1.verſ.vltima fuit
25 opi.Hinc†dixit Bal.in rep.l.1.col.3.C.de emancip. libe.
ꝙ ſi ius ciuile non foret, præſcriptiones aut vſucapio-
nes minimè forent,quem ſequitur Franciſc. Balb. in d.
26 q.4.†Hinc etiam dixit Philip.Decius in d.c. quæ in Ec-
cleſiarum,num.26.dominium pręſcriptione quæſitum
cùm ſit iuris ciuilis tolli nobis poſſe per principem , id
quod improbabimus(annuente Deo)in ſecundo To-
mo harum controuerſiarum,qui inſcribitur ſub titulo
controuer.vſu frequentium.c.1.num.15. ibi enim oſtẽ
dimus,etiam dominiũ iuris ciuilis tolli nobis per prin-
cipem non magis poſſe,quàm dominium iuris natura-
lis,niſi ob bonum publicum. Deniq; cùm pręſcriptio-
nes & vuſcapiones ſint iuris ciuilis adeò, vt ſi ius ciuile
non eſſet ipſæ minimè fuiſſent,vt iam edocti ſumus, &
27 probat l.1.& l.3.ff.de vſucap.Et ideò †præſcriptio lon
giſſimi temporis triginta vel quadraginta annorũ non
erat cognita nec inuenta iure ff. vt eſt vera & commu-
nis opinio,quam tenent Gloſ.in l.qui occidit,in prin.
verb.amiſit.ff.ad l.Aquil.Glo.& Doct. qui cum ea ſim
pliciter tranſeunt in l.Iulianus.ff.ex quib. cauſis maio-
res.Bar.l.in l.tutor rerum.in fin.ff.de admi.tutorũ. Bal.
in l.eum qui.§.in hac.ff.de public.Idem Bal.in l. ſi ego.
§.partus.eod.tit.Franc.Balb.de præſcr.in 2.par.3.partis
princ.q.12.num.12.verſ.ſed dubitatur.Bal.in l.nihil.C.
de vſucap.pro hærede.Gloſſ. cum qua tranſeunt cõiter
Doctores ibi in princ.Inſt.de perpe.& temp. act. Alex.
in l.Pomponius.§.cùm quis.nu.21.ff.de acq. poſſ.& Et
ibi Iaſ.num.22.Fel.in d.c.4.num.34.de præſcr.Bar.in l.
fin.in fin.ff.rem ratam haberi. Arius Pinellus de bonis
maternis in auth.niſi tricennale,in prin.Bartholomæus
Socin.conſ.203.col.2.in fin.lib.2.Epiſcopus ciu.Rod.
in c.poſſeſſor,de reg.iu.lib.6.par.2.§.9.num.4.Cùm(in
28 quam)†omnis præſcriptio& vſucapio ſit merum inuen
tum iuris ciuilis,conſequens eſt,vt ſubditos duntaxat li
get,& comprehendat illius illarumue regionum, vbi ta
le ius ciuile ſeruatur,iuxta l.omnes populi.ff.de iuſt. &
iure.§.ſed naturalia.Inſti.de iure nat.l.ius ciuile.ff.de iu
ſti.& iur.l.fin.vbi plenè in ſimili per omnes Doctores.
ff.de iuriſd.omnium iud.ſicque ſi inter reges aut popu
los liberos,qui non recognoſcerent ſuperiorem, in tẽ-
poralibus lis eſſet,ceſſaret materia pręſcriptionum, nõ
ſecus quàm ſi re vera ſcripta,aut inuenta nunquã fuiſ-
ſet,quia ius ciuile vnius principis aut populi liberi alte
rum principẽ aut populum liberum nõ tenet,ſed ius tã
tum naturale & gentium inter eos ſeruandum eſt.Et ſe
cundum tale ius ciuile iudicandum eſſet.nã ſi princeps
legibus populi ſui ſolutus eſſe dicitur.le. princeps legi-
bus.ff.de legibus.quanto magis ſolutus eſſe dicitur le-
29 gibus alterius principis vel populi.†Id quod nullus mo
do ſanus negat aut negauit vnquam,quod adeo verum
eſt,vt princeps cum ſubdito contrahendo non obliga
gatur ciuiliter,ſed tantum naturaliter,quia iuri tantum
naturæ,& gentium non etiam iuri ciuili ſubiacere in-
telligitur,vt tradit eleganter Bald.in d.l.princeps. ff. de
legibus.Idem Bald.in l.1.ad prin.ff.de conſt.princ. Idẽ
Bal.& communiter omnes Doct.in l.1.ff.de pact. Idẽ
Bald.in l.fin.C.de tranſ.& in l.ſi aquam colu.6. C.de
ſeruit.& aqua.plenè per Doct.in c.1.de conſt.Alex. cõ
ſil.vltim.clementiſſimi.col.7.lib.4.Bald.in c 1.§.fin.qui
feudum dare poſſunt.quod ita tamen intelligẽdum eſt,

vt ea

vt ea obligatio naturalis,qua princeps ex cõtractu ſuo
vel conuentione cum ſubdito,vel cum altero principe
celebrato tenetur,tam efficax ſit,quam foret ſi eſſet ci
uilis ſimul & naturalis,vel ſi ius ciuile nunquam vſlibi
ſcriptum aut inuentum eſſet.Ita Anto.Butrius col. pe-
nultim,& ibi alij omnes in c.quę in Eccleſiarum,de cõ
ſti.& ibi Abb.col.pen.Bal.in c.2.colu.fin.de noua for-
ma fidel.in feud.Fernandus Loazes in conſ.pro Mar-
30 chi.de Vekz.dub.2.pag.34.num 23.Sicque†principes in
ter ſe,vel populi liberi inter ſe ſemper,& fuiſ & eſſe vi-
dentur,ac fuiſſe quaſi in terminis leg.2.ad princip.ff.de
orig.iur.l.1.ff.de pact.l.1.ff.de conſti.pecun.cum ſimil.
vt inter eos ius ſolum naturale & gentium non etiam
ciuile in conſideratione ſit,non magis quam ſi ſcriptũ
aut inuentum nunquam fuiſſet.nam & idem eſſet (qđ
31 plus eſt)†ſi res ageretur inter principem & vnum ho-
minem priuatum,qui tamen ſibi ſubditus non eſſet†Et
32 ideo peregrinus nec teſtamentum facere debet, ſecun-
dum ſimplicitatem iuriſgentium,vt diximus de ſucc.ꝓ
greſſu lib.1.ſub tit.qui teſtam.fac.poſſ.num.124.nec ex
teſtamento alicuius ciuis noſtri capere poteſt, quia vt
noſtro iuri ſubiectus non eſt,ita etiam non gaudet be
neficijs nr̃i iuris ciuilis,vt ibidẽ docuimus ſub titulo,q
ex teſtamen.cap.poſſ.num.6.cum ſequen.per l.1. cum
ibi not.C.de hęred.inſtit.l.ſed ſi hac.§.pœnam,in verb.
peregrinitatem.ff.de in ius vocan. Quin imo idem fo-
ret,ſi inter duos homines priuatos exteros tamen(hoc
eſt,qui eſſent diuerſarum iuriſdictionum,puta vnus Hi
ſpanus,alter Gallus)res ageretur,nam & tunc ius tan-
tum naturale & gentium inter eos ſeruaretur,non etiã
33 ius ciuile alterutrius ex illis prouincijs†(cum cõſtet re-
gem Hiſpaniarum etiam de iure nõ ſubeſſe Imperato
ri.63.diſtinct.c.Adrianus,vbi Gloſſ.& reliqui. Idemq;
in rege Galliarum ſaltem de facto,vt li.præced. plenius
34 tradidimus.c.22.num.51.cum ſequẽ.)†ſecundum quæ
licet regulariter non valeat emptio & venditio ſine pre
cio,nec locatio & conductio ſine mercede certa , nec
contractus emphyteuſis ſine ſcriptura,nec ſtipulatio ſi
ne verbis,vt in prin.Inſtit.de empt.& vendi.& in princ.
Inſtit.de locatione & cond.l.1.in prin.ff.de verb.oblig.
Inſ.eod.ti.l.1.2.& 3.cum ibi not.C.de iur.emphy. ta-
men inter exteros principes,vel inter exteros popu-
los ſuperiorem non recognoſcentes, vel inter exteros
homines priuatos,vel inter vnum principem,populum
ve liberum & ciuem ei ſubiectum , & emptio venditio
ve ſine precio,& locatio & cõductio ſine mercede cer
ta,& ſtipulatio ſine verbis,& emphyteuſis ſine ſcriptu-
ra valerent,non tam in vim eorum contractuum forma
liter,quam in vim nudæ genericæ iuriſque gentium cõ
uentionis,quæ tamen plenum effectum & executionẽ
ſortiretur,non ſecus,quam id fieret,ſi ius ciuile ſcrip-
tum aut inuentum nunquam fuiſſet,iuxta l.2.in princi.
35 cum §.ſequen.ff.de origi.iuris.†quæ omnia in contra-
ctibus legatorum principum (quos vulgo ambaſciato-
res appellamus)qui celebrarentur in prouincijs ſuarũ
legationum ꝓcederent,vt plenius egimus in præfat.li.
1.de ſucc.progreſſu.col.pen.& in locis duobus,id qui-
36 bus iam meminimus.†In omnibus ergo his ſpeciebus,
& ſimilibus,quemadmodũ ceſſat ius ciuile quo ad om
nes contractus,conuentiones reliquasque humanas a-
ctiones ita quoque & quo ad præſcriptiones ceſſa-
re in comperto eſſet debet quandoquidem præſcri-
ptionum inuentum mere ciuile eſt,& ciuiliſſimum, vt
iam edocti ſumus,quæ omnia eo potiſſimum nomine
notanda ſunt,quod nullibi ſic declarata inuenio, ſunt
que addenda ad illos 28.caſus,in quibus ceſſat præſcri
ptio,de quibus per Franciſcum Balb.de præſcrip. q.6.
part.prin.

Hinc colligebam expeditum fixum atque indubita-
37 tum haberi debere †potentiſſimo Hiſpaniarum Regi,
& domino noſtro etiam hodie integrum ſaluumque e
ſe ius & facultas conferendi oẽs archiepatus,epiſcopa-
tus ꝓbendas,dignitates,perſonatus,rectorias,beneficia
que omnia eccleſiaſticis perſonis per vniuerſam Hiſpa
niam,non ſecus quam olim neque id ius vlla ex parte ꝓ
ſcriptionis,conſuetudinis,vel alia quauis ratione , aut
occaſione immutatum,debilitatum aut diminutum vi-
deri,non magis quam olim foret ac fuiſſet , nam cum
ſit non minus vera,quam receptiſſima omnium ſenten
tia,Hiſpaniarum regem ac regnum nullum in tempo-
ralibus ſuperiorem recognoſcere.Gloſ.in d .c. Adria-
nus.63.diſtinct.diximus plene ſupra c.12.num.15.cum
38 que ſequen.†cumque Hiſpaniarum rex ex receptiſſima
omnium ſententia habeat legitimum ius patronatus in
omnibus Hiſpaniarum eccleſijs,eo quod eam prouin-
ciam eripuit,liberauitque a manu infidelium(quæ cau-
ſa ex mente Doctorum communiter longè iuſtior eſt,
quam cauſa eccleſiæ dotationis)vt in lib.præcedenti.c.
22.num.14.cum præced.& ſequen.diſſeruimus,conſe-
quens ſit,vt id ius patro.ſemel ſibi competens per tem
poris aut prę́ſcriptionis interuentum perire non potue
rit,aut vlla ex parte eneruari,quandoquidem præſcrip
tionum inuentum & ciuiliſſimum eſſe,& ſic inter exte
ros Principes,Reges,Imperatores,populos aut ciues ,
locum non habere fuſe edocti ſumus,·& non ſolum ta
les eccleſias Hiſpaniarum Rex conferre poteſt ,hoc eſt
eligere vel nominare perſonas ad eas dignitates,benefi
cia,Epiſcopatus rectorias , perſonatus archiepiſcopa-
tus, & ſimilia,non ſolum(inquam)id ex definitione ſa-
crorum canonum,& ex doctorum ſententijs,& ex legi
bus Hiſpaniarum ſicere ſibi apparet,ſed etiam id per ſa
crum Concilium Toletanum 12.canone,& c.6.ſancitũ
eſt,& ſtabilitum in hæc verba.

Illud quoque decernendum nobis occurrit,quod in
quibus tam ciuitatibus,decedentibus Epiſcopis pro-
prijs,dum differtur diu ordinatio ſucceſſoris,non mini
ma creatur officiorum diuinorum offenſio.Vnde pla-
cuit omnibus(ſaluo priuilegio vniuſcuiuſque prouin-
ciæ)vt licitũ maneat deinceps. Toletano Põtifici quoſ
cũq; regalis ptãs elegerit,& iã dicti Toletani Põtificis
iudicium dignos eſſe probauerit,in quibuſlibet proui-
cijs præficere præſules,& decedentibus Epiſcopis elige
re ſucceſſores,ſic tamen,vt quiſquis ille fuerit,ordina-
tus poſt ordinationis ſuæ tempus infra trium menſiũ,
ſpacium proprij Metropolitani præſentia viſurus acce
dat,qualiter eius authoritate vel diſciplina inſtructus,
condigne ſuſceptæ ſedis gubernacula teneat,quod ſi ꝑ
deſidiam aut neglectum quilibet conſtituti temporis,
metas exceſſerit excommunicetur,hanc quoque defini
tionis formulam ſicut de Epiſcopis,ita de cæteris pla-
cuit obſeruandam.

Sed & idem expreſſum eſt in c.cum longe.63. diſtin.
neque ad rem pertinet,quod id ius & ſi in vſu ſit fuerit
que ſemper quo ad ad archiepiſcopatus,& Epiſcopatus
& nonnullas Abbatias Hiſpaniarum,tamen quo ad reli
quas dignitates eccleſiarum cathedraliũ, & quo ad reli
39 qua beneficia non ex integro id in vſu nũc eſt,† nec du
bium eſt,quin iuri canonico omnes principes Chriſtia
ni ſubeſſe videãtur, vnde iuris canonici præſcriptiones
contra eos eorumque regna videntur poſſe locum ha
bere in ijs rebus & materijs,quæ ſubſunt iuriſdictioni
eccleſiaſticæ,qualis eſt materia beneficiorum,vt habe-
tur fere per omnes in c.1.& in c.eccleſia ſanctæ Mariæ
& in c.quę in eccleſia.de conſtit. & in c. cùm non li-
ceat,de præſcri.

Nam ad perfectam huius rei cognitionem præfari o
portet non eſſe ſolum aut ſimplex ius patronatus id,ꝙ
habent Hiſpaniarum reges in talium beneficiorum col
latione

latione ſeu nominatione, neque ex ſola iuris canonici
conceſsione, ſed potiſsimùm ex ipſomet iure regali,
& ſic ex iure naturali: cùm enim regna & principatus ſu
erint iure naturali, vel gẽtium etiam primæuo creati ad
meram ciuium vtilitatem, vt pleniſsimè oſtendimus ſu-
prà lib. præced. cap. 1. & 2. & id ornauimus tam per to-
tum illum librum, quàm per totum etiam illum, & præ-
ſertim in d. c. 1. num. 25. & ca. 11. num. 8. in d. lib. præced.
40 † Cumque homines à ſuis negotijs & prouincijs auo
cari longiuſque peregreque proficiſci, peragrare & peregri-
nari noxium vehementer ſit, vt & patet ad ſenſum, &
probat l. 4. cum ſequent. ff. quemadmod. teſta. aperi. ſu-
pereſt, vt ad regale officium, munus & tuitionẽ pertinẽ
re intelligatur proſpicere ac efficere, nè ſubditi tale in
commoditatem patiantur, per quam negotiorum ſuo-
rũ cauſa peregrè à regione ſua, liberis, vxoribus, domi-
nibus, rebus negotijsque ſuis domeſticis deſertis profi
ciſci cogantur, id quod eueniret, ſi ab Hiſpania ad
Romam vſque vrbẽ penetrare paſsim cogerentur, be-
neficiorum, dignitatum, epiſcopatuum, archiepiſcopa-
tuum ve cauſa, aut litium ſortè occaſione, & eiuſmodi
incommoditatem homines pati aduerſetur naturali ra-
41 tioni & iuri naturali. † Neque per leges poſitiuas ciui-
les aut canonicas id induci poſſet; neque per conſuetu-
dines, quæ magis viderentur & meliùs dicerentur mo-
rum corruptelæ, quàm mores præſcripti, arg. l. 1. & 2. ff.
de legibus. c. erit autem lex. 4. diſtinct. l. de quibus, cum
multis legibus ſequen. ff. de legibus, cum edocẽm, leges
& conſuetudines irrationabiles aut nociuas non valere,
id quod pleniùs diſſeruimus de huc. progreſſu in præfa.
num. 93. & ſuprà lib. præced. capi. 31. num. 48. & capi. 30.
num. 1. & num. 3. vnde leges ferre ad publicam vtilitatẽ,
vt principis eſt; ita eas ferre ad propriam legiſlatoris
vtilitatem, præſertim cum læſione ſubditorum, tyranni
eſt, vt d. c. 30. n. 2. diſſeruimus; & omnis lex, quæcunque
ſit, vtilis ſi non eſt, vix eſſe poteſt, vt deſinat nocere, vt
d. li. c. 29. nu. 22. non parum vtiliter oſtendimus. & ibi
etiam nu. 20. oſtendimus, legum humanam non aliter
valere, quàm ſi à lege naturali aut diuina deriuetur, ſic-
que vtilis & æqua ſit, & aliquid eo. li. c. 26. n. 29. quæ tũ
non ſolùm comprobantur ex ijs, quæ ſuprà lib. 1. c. 1. &
2. tradidimus, edocentes, legum principumque impe-
rium ad meram ciuium vtilitatem pertinere, ita vt qd-
quid à principe vel à lege iuſſum, præceptum, ſancitum
ve fuerit, ſi ciuium vtilitati aduerſatur, nullius momenti
ſit, quaſi egreſſi videatur terminos mãdati, commiſſio-
nis, regni, principatus; ſed etiam hoc idem comproba-
tur ex omnibus, quæ per totum hunc librum & præce-
dentem pleniſſimè diſſeruimus, quia quaſi ex illo primo
elemento & fonte reliqua omnia deriuauimus. Nec
dubium eſt, quin quod lege aut cõſuetudine induci nõ
poteſt, quia irrationabile vel noxiũ, id per præſcriptio-
nem etiam immemorialem recipi longè minus poſſit,
quia talis præſcriptio, etſi reliquis præſcriptionibus po
tentior videatur, tamen ad ſummum id aſſequi potuit,
vt legis vim habere videretur. l. 1. §. fin. l. 2. in princi. ff. de
aqua plu. arcenda. l. 1. §. ductus aquæ. ff. de aqua quoti. &
æſtiu. is ergo vigor legis interpretatiuus fortior eſſe nõ
poteſt, quã ipſamet vera, expreſſa & certa lex; quinimò
vix eſt, vt ei æquetur. l. filio quem. ff. de lib. & poſthu. l. ſi
quis poſthumos, in princ. eo. tit. ergo quod lege expreſ-
ſa introduci non poteſt, id longè minus per legem taci-
tam induci admittive poterit, qualis eſt conſuetudo, ſu-
pra d. l. de quib. cũ multis ſeq. ff. de legib. & qualis eſt p̃ſcri
ptio temporis, cuius initij memoria non eſt, vt proximè di
42 ximus. † Et denique quærere legẽ, vbi naturaliter ſenti-
mus, nihil aliud eſt ſm̃ Philoſophum, q̃ infirmitas intel
lectus; nec vllus tã demens aut tã rerũ inexpertus erit, q
non videat Reipub. regnoque Hiſpaniarum non noxiũ
modò, verùm nocentiſſimum eſſe, ſi ad lites expedien-
das, vel ad beneficia eccleſiaſtica, epiſcopatus, archiepi-
ſcopatus, dignitates, præbendaſve Romam ſemper paſ-
ſimque adeundum eſſet, id quod cum noſtro magno
43 malo experti ſumus, eſtq; tam notorium, vt oẽm ſpẽm
probationis facilè ſuperet. notorietatis. n. talis eſt vis, vt
plenè diſſeruimus ſuprà li. 1. c. 22. & c. 25. tex. in l. ſi adul
terium cum inceſtu. §. idem Pollioni. ff. ad legem Iuliã,
de adult. & denique in hac ingenti læſione, quę ex tã lõ
ga & periculoſa nauigatione & itineratione cauſatur,
nititur tex. in d. concilio Toletano. 12. cau. 6. & d. c. cũ
44 longè. 63. diſt. † ſicque cùm ea ratio ſit tam naturalis &
vera, contrarium eius fieri minimè poterit vnquam, aut
vnquam poterit, arg. §. ſed naturalia. Inſtit. de iure nat. l.
omnes populi. ff. de iuſt. & iur. Bald. per tex. ibi. in l. ſi. ff.
de hær. inſtit. Idem Bald. in l. his ſolis. per tex. ibi. C. de re
uo. don. Pet. Philipp. Corn. Ale. Dec. & alij per tex. ibi in
l. humanitatis. C. de impub. Iaſ. Purpuratus. & alij p tex.
ibi in l. fin. C. de pact.
45 † Denique nauigare etiam impoſſibile reputatur, ne
dum, nimis difficile, neque quicquam eſt, quod magis
ipſi naturæ aduerſum, pugnans, contrarium eſſe intelli-
gatur, quàm nauigatio, vt plenè oſtendimus ſuprà lib. 1.
c. 20. vbi etiam docemur, nauigationem horridam eſſe,
triſtiſſimam, periculoſiſſimam adeò, vt nauigantes, inter
mortuos, an inter viuos ſint connumerandi, non ſatis
certum ſit. ſicque ad Romam ab Hiſpania per æquora
tranſuolare duriſſimum, nocentiſſimum & ab omni iu
ſtitia & ratione prorſus alienum eſſet, vt homines à iu-
re compellerentur. Id enim non ius, ſed ſumma iniuria
eſſet, rurſus per terram eundi nullus patet aditus: nam
vt interea omittam lõgitudinem itineris, magnitudinẽ
laboris, & expenſarum periculum, inſidiaſq; latronum,
& c. id genus, (quæ omnia omnibus notiora ſunt, quã
vlla relatione egeant.) Adeſt etiam id impedimẽtum, q
oẽs Galliæ penetrandæ ſunt, nec alias patet iter, via aut
ſemita vlla: ſicq; penetratio eſt impoſſibilis, niſi ex Gal
liarum principis conceſſione, quæ reputatur impoſſibi
lis. l. apud Iulianũ. §. conſtat. vbi multa p Ale. & Iaſ. poſt
46 alios. ff. de legatis 1. Ergo † cũ nimis difficilia p impoſ-
ſibilib. habeantur, vt ibi eſt communis opinio Alex. Iaſ.
& aliorum per tex. vbi Hieronymus Cagno. in l. impoſ
ſibilium. ff. de reg. iu. Claudius Aquens. in l. Gallus. §. in-
ſtituens, col. 1. ff. de lib. & poſthu. Georgius Natanus
in Clemen. ſæpè, in princ. not. 4. de verborum ſignific.
Bart. Socin. in l. quidam relegatus no. fin. ff. de reb. dub.
ſupereſt vt Hiſpani pro rebus ſuprà memoratis Romã
47 petere non ſint de iure cogẽdi, † non magis quàm ſi ad
impoſſibilia obligandi, ad quę nullus tenetur. l. impoſſi
bilium. ff. de reg. iu. ca. nemo poteſt. eod. tit. lib. 6. §. ſi im
poſſibilis. Inſt. de hæred. inſti. l. 1. vbi plenè per Barto. ff.
de condit. inſtit. l. vbi repugnantia. §. quę rerum natura.
48 ff. de reg. iu. Adeò, vt † ad impoſſibilia non ſolùm princi
pum poteſtas ſeſe non extendat, ſed etiam ipſius Dei
optimi maximi poteſtas ſeſe non extendit, ſecundum
Theologorum opinionem, vt & affirmat & ſequit Hie
ronymus Cagnolus, vbi ſuprà, & plenius tradidimus ſu
prà lib. 1. cap. 27.
49 Denique † ſecundum opinionem multorum, quam
mõ nec probo nec improbo (quia infrà c. 81. nu. 10. cũ
ſeq. dicturus ſum) non eſt præſcriptio temporis imme-
morialis, quando de ipſius origine conſtat, vt tenẽt Io.
Andreę in c. 1. ad finem de præſcrip. libr. 6. & Aymon
Crauetus de antiq. temporum part. 4. verſ. materia iſta,
nu. 3. Couarru. in cap. poſſeſſor. de regulis iur. lib. 6. par-
te ſecunda. §. 3. nu. 7. ſed cùm de principio huius rei, de
qua agimus, non ſolũ conſtet, ſed etiam notoriè con-
ſtet, quia ex diſpoſitione iuris, vt patet in dicto cõcilio
Toletano duodecimo, canone ſexto, & dicto cap. cùm

longe.63.diſt.ſequitur illud ius epiſcopatuum, rectoria
rum, aliarumque præbendarum eccleſiaſticarum inte-
grum ius Hiſpaniarũ Regi,& regno illæſumque ab im-
memoriali præſcriptione ſeruari. Quamuis ſi verũ ama-
mus, ea ſola ratio ſufficiat, quam iã retulimus, quod bo-
50 na gubernatio minime admittit contrarium. † Item, quia
hæc eſt ratio naturalis, iusque naturale,& gentium,(ius
enim naturale illud dicitur, quod ratio naturalis ſuadet
& docet, diximus ſupra lib. 1. c.16. num.10. & decimo
num.8.& c.27.num.11.)Idque ius immutabile eſt.§.ſed
naturalia.Inſt.de iure naturæ.l.omnes populi.ff.de iuſt.
& iur.licet enim paſſim fiant homicidia, latrocinia, falſi
tates, adulteria, parricidia, & cætera id genus contra ip-
ſum ius naturale, adhuc tamen ius ipſum naturale inte-
grum manere intelligitur, ſemperque eſt, eritque ius,&
ſemper æque bonum, & ille huius iuris tranſgreſſiones
nullam inducunt præſcriptionem aut conſuetudinem,
contra hoc ius, quo minus videre ſtare, & pollere videa
tur, æqueque bonũ,& laudabile eſſe, ſic & in ſpecie no-
ſtra docet Theologorum diſſertiſſimus frater Alphon-
ſus de Caſtro, de poteſtate legis pœn.lib.2.c.14.pagin.
562.Paulus Apoſt.Rom.1.dum ait. Qui cum cognouiſ
ſent Deum,&c. Sic ergo & in ſpecie noſtra,& ſi per an-
nos mille nos Hiſpani pro his rebus, vel iſtarum rerum
cauſa, de quibus mentionem habuimus, Romam adire
coacti eſſemus, vel forte ſponte, (aut quod certius, eſt
ſtultitia, aut ruſticitate) nunquam fieret ius aut bonum,
aut æquum, quod in poſtremum idẽ facere teneremur,
non magis quam ſi per mille annos latrocinia, falſitates
adulteria,& cætera id genus, exerceremus. nam per hoc
nunquam fit ius aut bonum, aut æquum, vt ſimilia faci-
nora in poſterum perpetrare cogamur, aut perpetrare
51 iure poſſimus. † Et iſtud ius naturale bonum & æquum,
vt Hiſpani non cogantur iſtarum rerum occaſione, de
quibus mentionem habuimus, Romam petere, licet po-
ſtea à iure canonico (per d.cap.cum longe,& per d.Cõ
cilium) approbatum fuerit, non tamen fuit transforma
tum in merum ius canonicum, ita vt ius naturale,& gen
tium eſſe deſijſſe videatur, non magis quam ſi quis male
ſanus contenderet illud præceptum Decalogi, De non
occidendo, aut etiam illud præceptum, De parentibus
obſeruandis euanuiſſe, iusque diuinum, aut naturale eo
ipſo eſſe deſijſſe, quod per omnes leges, quæ ſunt ſub ti
tulis C.& ff.ad legem Corneliam de Sicarijs parricidæ,
& etiam homicidæ pœnæ legales deſignatæ ſunt. Aut ſi
contenderet, quod illud præceptum Decalogi, Non falſum
teſtimonium dices, aut illud præceptum, Non mœcha-
beris, aut illud, non furtum facies, euanuerunt, eo quòd
pœnæ legales adulterijs,& falſarijs, vel falſis teſtibus, &
furibus, ſeu latronibus definitæ ſunt, per leges, quæ ſunt
ſub titulis.ff.& C.de furtis, & ff.& C.ad legem Iuliam,
de adult.& ff.& C.ad legem Corneliam, de falſis. Verius
ergo eſt in omnibus his ſpeciebus,& ſimilibus, ea præ-
cepta adhuc remanere iuris diuini,& naturalis, non ſe-
cus quam antequam fieret ius ſcriptum, aut potiſſimũ,
quòd ius diuinum,& naturale his in rebus adiuuaſſe ſ-
tum, non etiam transformaſſe videtur, arg.in princ. In-
ſtit.de bonorum poſſeſſio.l.adeo.§.cum quis ex aliena.
52 ff.de acquir.rerum domin. † Sic & licet mille leges Iuris
conſultorum de beneficio abſtinendi à prætore inuen-
to diſſerant, vt in l.Cornelius.l.iam dubitari.ff.de hæred.
inſtituend.l.ſi filius qui patri.ff.de vulgari, & pupillari
ſubſtitutio.l.fi.C.de repudian.hæred.§.ſui.Inſtit. de hæ
redita. quæ ab inteſta.§.ſui,& §.neceſſarijs. Inſtitut.de
hæredita.quali.l.cum antiquioribus.C.de iu.delib. cum
ſimilib. adhuc tamen ius abſtinendi dicitur eſſe præto-
rium, non ciuile, habita potius ratione inuentoris, quã
eorum, qui poſtea id ius iam inuentum interpretantur,
vt eſt communis opinio, quam tenent (multis tamen re
pugnantibus) Gloſſ. in l. qui ſe patris.C. vnde liberi.&
ibi Alexand.num.15.Ludouic.Rom.in d.l.neceſſarijs.ff.
de acquir.hæred.Iaſ.num.29. poſt Gloſ.ibi in l.vnic.C.
quando non peten.partes. Paulus Caſtrenſis in l.1. C. ſi
minor ab hæred.abſt. Imola in l.ventre.ff.de acquirend.
hæred. dixi plene de ſucceſſ.crea.§.1.num.5. Sic ergo &
in propoſito,& ſi ius canonicum id quod iure naturali,
diuino, vel gentium induxerat, præciperet, non tam no-
uum ius induxiſſe, quàm illud iam inductum antea fue-
rat, repetiſſe vel detegiſſe videretur, iuxta d.§.cum quis
ex aliena.d.l.adeo.ff.de acquir. rerum domin. inde di-
ctum declarantem nihil agere, ſed iam actum detegere.
53 l.hæredes palam.§.1.ff.de teſtam. † Sed his aduerſari vide
tur, quod cum naturali iuri, vel gentium aliquid addi-
mus, vel detrahimus, tunc proprium noſtrum ius feciſ-
54 ſe videtur † l.ius autem ciuile.ff.de iuſt.& iure.& ibi Glo.
& Iaſ. ego id ius vt beneficiorum eccleſiaſticorum, aut
litium cauſa Hiſpani extra ſuam prouinciam non tra-
hantur,& ſi naturale, vel naturali rationi congruum vi-
deretur, tamen eo ipſo quod à iure canonico idem cau
tum fuit ſub illa formula,& adiectione, vt fieret per pri
matem Hiſpaniæ cõfirmatio, videtur vt deſierit eſſe ius
naturale,& eſſe cœperit ius canonicum, ſed reſpondit
quod vulgo dicitur, quod cum aliquid addimus, vel de
trahimus, tunc ius proprium noſtrum efficimus, intelli
gitur ius noſtrum fieri, quo ad illam particulam additã,
non quo ad id, quod antea erat, id enim remanet, vel na
turæ, vel gẽtium ius, vt antea erat, ita intelligitur d.l. ius
autem ciuile, ſecundum Curtium in l. vt vim. nu.17.ff.
de inſt.& iur.& Benincaſius de act.in §.ſupereſt, num.
226. poſt Modernos Tollentinates, quos ipſe allegat.
ſic ergo poſtquam per §.alia deinde lex.Inſt.de public.
iudic. illam pœnam nouam parricidis imponendam ex
cogitauerunt Iureconſulti, meri iuris ciuilis erit illud
parricidij facinus, quo ad pœnam illam temporalem, ſed
quo ad prohibitionem,& pœnam æternam non deſinit
eſſe iuris naturæ,& diuini, vt eſt notum, & ſupra oſten
dimus,& multis authoritatibus in ſimili ornauimus, ſu
pra lib.1.c.29.num.17. Vnde & ex locis ſupra relatis, ad
quæ vos remiſimus, quæ hic deſunt, petenda ſunt. Qui-
nimo tam noxium eſt litium, aut beneficiorum eccle-
ſiaſticorũ cauſa a laribus, domibus, negotijs, rebus, po-
pulis, regionibusve ſuis homines extrahi, vt in Concilijs
Oecumenicis cautum præceptumque fuerit, cauſas &
lites in partibus finiri, nec ad Romam vrbem pertrahi,
etiã ſi eſſent ex ipſamet Italica prouincia. Quanto ergo
magis in his litibus, aut negotijs, quæ aguntur in remo
tiſſimis extremiſq; mũdi oris, qualis Hiſpania eſt, vt ha
betur Concil.Latera.ſub Greg.Papa ſeſſione.15.

Denique (vt verbo omnia claudã) nulla poteſtas eſt
ad malum, ſed potius ad bonum: ad conſulendum,& iu
uãdum eſt omnis poteſtas ſiue illa eccleſiaſtica ſit, ſiue
55 ſecularis (hoc vno excepto, † quòd in eccleſiaſtica lon-
ge exuberantior æquitas,& iuſtitia deſideratur,& ineſ-
ſe debet.c.1.de feud.alien.& auth.de monachis.§.cogi
tandum, per Andream Tiraquell.de priuil. piæ cauſæ,
priui.100.) vt pleniſſime diſſeruimus ſupra libro 1.cap.
1.& 2. ex communi,& receptiſſima ſententia tam ſacto
rum, quàm Iureconſulto.& omnium Philoſophorum,
& aliquid attigimus in ſecundo Tomo harum contro-
uerſiarum ſub inſcriptione,& tit. controuerſiarum fre-
quentium lib.1.cap.1. etenim omnis poteſtas in iuriſdi
ctione conſiſtit, nec aliud quã iuriſdictio eſt, vt ibi edo
cemur, iuriſdictioni autem iniuriæ datio, vel damni da-
tio contrarium eſt, contrarium autem cõſiſtere impoſ
ſibile eſt, adeo vt ipſi Deo omnipotenti iſthæc, quæ im
plicant contradictionem, impoſſibilia eſſe intelligantur
ex communi Theologorum ſentẽtia, vt expoſuimus ſu
pra lib.1.c.27.num.2. cum quibuſdam præceden.& ſeq.

quibus

quibus adde Hieronymum Cagnolum in l. impoſſibi
lium.in princ.ff.de reg.iu.& omnis poteſtas illud dunta
xat obiectum,& ſcopulum intuetur,nempè, iuſtitiam,
56 †quę virtus omnium virtutum domina,& regina eſt,te-
ſte Cicerone Officio.lib..3.Iuſtitia autem eſt, alterum
non lædere.l.iuſtitia.ff.de iuſt.& iu.§.iuris præcepta.In
ſti.eod.tit.vnde Cice.Officiorum lib.1.ſic ſcriptum re-
liquit,Iuſtitiæ ineſt ſplendor virtutis,maximus, ex qua
boni viri nominantur,cuius primum munus eſt , vt ne
quis cui noceat.ergò cùm nocentiſſimum eſſe iã oſtē-
derimus homines negociorum ſuorum cauſa à prouin
cijs ſuis extrahi, conſequens ſit id iuſtitiæ contrarium
eſſe,& conſequenter extra omnem poteſtatem & iuriſ
dictionem eſſe,ſiue illa ſecularis ſit, ſiue eccleſiaſtica,
magiſq; ac magis extra eccleſiaſticam, quàm extra pro
fanam eſſe poteſtatem,vt oſtendimus,confirmatur,†nã
57 quantò maior eſt eccleſiaſtica poteſtas profana,vt in c.
ſolicitæ,de maioritate & obed.& tradunt nouiſſimi in
c.nouit,de iudicijs.tantò abſtinentior à malo , & iuſti-
tia eſſe debet,teſte Iuuenale ſic canente Satyr.8.

Omne animi vitium tantò conſpectius in ſe
Crimen habet,quantò maior qui peccat habetur.

Nec dubium eſt,quin quantò maior , eminentior,
ſplendidior,ſublimior eſt poteſtas, tantò magis ac ma-
gis Dei potentiam ſummam (vt ei proximior & ſubli-
mior)imitari debeat, ac neceſſe habeat, nam vt Poeta
cecinit.

58 *†Fortes creantur fortibus:nec debiles*
Generant aquilæ columbas.

59 †Et naturaliſſimum eſt vnumquodque ſibi ſimile ge
nerare,ſecundum Philoſophũ lib.2.de ani.& text.in l.q
ſi nolit.§.qui mancipia.ff.de ædili.edict.vnde patres pru
dentes liberos quoque prudentes plerunque generare
Accur.teſtatur in l.nullus.C.de curi.lib.10.& ſpurios fi
lios liberos quoque ſpurios generare ſolere Accurſius
author eſt in l.fin.verſic.conſequentiã.C.de nat.liberis.
60 †Et talis præſumitur filius qualis pater,& talis præſumi-
tur filia qualis mater,vt per Quintilianum lib.5. cap.10.
& per Speculatorem tit.de feudis.§.quoniam ſuper.ver
ſic.5.num.4.& c.ſi quis.6.q.1.l.non ſunt.ff. de ſtatu ho
mi.& l.cùm ſimus.C.de agricolis,& cenſitis.lib. 11.So-
cin.conſ.31.proſequendò ordinem libr.1. Benincaſius
Inſt.de act.in prin.n.233.notatur in l.quiſquis. §.1.C.
ad legem Iuliam maieſtatis.Vnde verſus,

Sæpè ſolet filius ſimilis eſſe patri,
Et ſequitur leuiter filia matris iter.

Et qualia ſunt principia , talia præſumuntur princi-
piata,ſecundum Philoſophum,tradit Bal.C.ſi qs omiſ.
cau.teſta.l.1.ad fi.And.Tiraq.de præſcrip.§.1. Glo.2.&
tradunt omnes Doctores in l.fin.per text.ibi.C.de im-
61 pube.†Cùm ergo omnis poteſtas ſit à Deo , iuxta illud
Prouerb.cap.8.Per me reges regnãt, & conditores le-
gum iuſta decernunt.& iuxta verbum Domini in Euan
gelio dicentis ad Pilatum, Non haberes poteſtatem in
me vllam,niſi datum eſſet tibi deſuper, vt pleniſſimè di
ximus ſuprà lib.1.cap.21.nu.22.cum multis. præced.&
ſequen.cùmque ſummi Pontificis, & eccleſię poteſtas
& iuriſdictio ſit reliquis omnibus iuriſdictionib.& po-
teſtatibus maior,& ſplendidior,eminentior, ſublimior:
ſicque tanquam Dei optimi maximi primogenita ha-
beri debeat,vt ipſimet Deo ſimillima ſit, aut eſſe dēat,
conſequens eſt,ſi quandoquidem,vt exactè oſtēdimus
naturaliſſimum eſt vnumquodque ſibi ſimilia genera-
re,& efficere,vnde illud †operibus credere.Et illud Oui
62 dij 13.Metamorph.

Denique quid verbis opus eſt ſpectemur agendo.

Et vt plenè edocet Saluianus lib.1. de prouidētia dei
63 †naturaliter author quilibet opus ſuum amat & tuetur,
eoque magis ac magis quò illud maius erat quaſi rē ſibi
ſimiliorem.Quæ omnia eò pertinent, vt eccleſiæ pote
ſtas(cùm ſit opus Dei maius ac ſplendidius reliquis iu-
riſdictionib.& ptãtibus) Dei operibus,iuſtitię, potētiæ
& iuriſdictioni ſimilior quàm reliquæ poteſtates eſſe
dēat,& conſequenter abſtinentior à damno,iniuria,no
xia & læſione hominum,†ad quorum utilitatem & ſalu
64 tem,& tuitionem fuit ordinata,ne inducta ad vnum ef
fectum in contrarium conuertatur, contra omne , ius
oēmque rõnem,vt l.legata inutiliter.ff.de leg.1.l.legata
inutiliter.ff.de adimen.leg.& l.quod fauore.ff. de legi.l.
non ideò minus.C.de procuratorib. quam regulam ex
actiſſimè ornauimus lib.3.de ſucceſſio.reſolutione, ſu
per l.ſi quando,in princ,C.de inofficio.teſtam.ibi,à no
bis inſerta.

65 Quòd †autem quantò ſublimior poteſtas eſt , tantò
magis ac magis à malo,à læſione , & iniuria debeat eſſe
abſtinentior conſtat,vel ex eo , quod Deus nihil malũ
facere poteſt,nec enim malum facere poſſe potētia eſt,
ſed potius infirmitas non valentis abſtinere à malo.ſic
que ille ſolus omnipotens appellatur,qui malum facere
nequit,ſecundũ D.Auguſt.in c.princ.§.charitas.de pœ
niten.diſtin.2.Raphael Fulgoſius conſ.61.domina Ca-
therina,col.penult.Curtius Senior conſ.73.col.29.Ay-
mon Crauetus de antiquit.temporum ad princ.parte 1.
verſ.hun omitto.part.3.& poteſtas ad malum non tàm
poteſtas quàm tempeſtas dicitur,vt per eundem Aymo
nem ibi.Bartholom.Sozi.conſ.120.colum. penult.Bal.
conſ.345.ad euidentiam.colum.2.lib.1.Idem Bald.cō-
66 ſil.316.rex Romanorum.col.2.eo.lib.1. † Vnde turpis
conditio dicitur non eſſe poteſtatiua, quia id tantũ poſ
ſumus,quod honeſtè,& ſine cuiuſquam iniuria poſſu-
mus.l.reprehendenda,vbi plenè per Corneum & Philip
pum Dec.poſt alios.C.de inſtit. & ſubſtitutio. l. nepos
proculo.vbi per Andream Alciatum.ff.de verb. ſignifi.
&l.Lucius,ſecundum vnum intellectum.ff.de cond.& de
67 monſtratio.†Multa de illa tempeſtate,& mentita pote
ſtate per Fernan.Loazes,in conſ. p Marchione de Ve-
lez,dub.1.pag.54.Bartholomęus Socin. conſ.164. viſa
bulla.col.8.lib.2.Cardin.in clem.paſtoralis,de re iudic.
Ioan.Iacob.de Leonardis inter conſilia Alberti Bruni
conſ.117.in hac cauſa.col.fin.†Nec tamen dubium eſt,
68 quin Deus optimus,maximus(quem malum facere nõ
poſſe diximus)ſit omnipotens in terris non ſecus,quã
in cœlis,vt teſtatur fides catholica,nec vllus vnquàm vl
lave gens etiam barbara,& quantumuis infidelis abne-
gauit.Vnde Virgilius ſic cecinit.

Iuppiter omnipotens precibus ſi flecteris vllis.

Idemque Virgilius 4.Aeneid.

Iuppiter omnipotens adigat me fulmine ad vmbras
Pallentes vmbras Erebi, noctemque profundam.

Et Boetius Metro.5.lib.1.de Deo
modulatus ait.

————Omnia certo fine gubernas.

Et Titus Calphurnius Eclog.4.ſic
modulatur.

————Deus ipſe canatur.
69 *†Qui populos vrbeſque regit,pacemque togatam.*

Et Horat.Oda 4.lib.3.ſic canebat;

Qui terram inertem,qui mare temperat
Ventoſum,vrbes,regnaque triſtia:
Diuaſque mortaleſque turbas
Imperio regit vnus æquo.

Idem Oda 12.lib.1.

Qui res hominum ac Deorum,
Qui mare,& terras,variſque mundum
Temperat horis.

Et Boetius Metro.6.lib.4.

Sed interea conditor altus,
Regumque regens.

Et Silius Italicus lib.6.bell.pun.
Iuſtitiæ rectiq; dator qui cuncta gubernas.
Et Statius lib.5.theb.
Cuncta hæc ſuperum demiſſa ſuprema
Mente fluunt.
Et Boetius Metro.9.lib.5.
O qui perpetua mundum ratione gubernas.
Et Lucanus lib.9.bell.ciuil.
Deus eſt quodcunque vides, quodcunque moueris.
Et Manilius lib.1.Aſtro.
Conſpirat Deus, & tacita ratione gubernat.
Et Lucanus lib.9.bell.ciuil.
Nil agimus niſi ſponte Dei.

Quorum Philoſophorum, & Poetarum plerique ſi-
70 gnificant,† non ſolum Deum omnia poſſe, & gubernare
reſpectu vniuerſorum, ſed etiam ſingulorum curam, &
prouidentiam habere, vt nec minima vnquam res fiat
niſi prouidentia, & ſponte Dei, id quod apertius edo-
cemur à Cicero 1. de diuini. Deorum, inquit, prouiden
tia mundus adminiſtratur, ijdemque conſulunt rebus
humanis, neque ſolum vniuerſis, verum etiam ſingulis.
Docet etiam Saluianus libro primo, cum ſeq. de proui-
dentia Dei.

Quum ergo Deus ipſe omnipotens nihil malum age
re poſſit, quinimo eius omnipotentia nulla in re diluci-
dius inſpiciatur, quam in eo, quod malũ facere nequit,
quumque eccleſię poteſtas ac iuriſdictio, vt reliquis ma
ior, ita & Dei potentiæ ſimilior ſit, quam reliquorum
poteſtates, neceſſe eſt, vt à malo, læſione, iniuria, noxia-
que hominum ſit longe remotior, & abſtinentior, ne-
que in vlla alia re magis, aut cõſpectius, quam in iſta co
gnoſcitur magnitudo eccleſiaſticæ poteſtatis, & iuriſdi
ctio. Vnde cum homines litium, aut præbendarum ec-
cleſiaſticarum cauſa extra prouincias ſuas diſtrahi no-
centiſſimum eſſe, nullus vnquam modo ſanus ignoret,
71 & exactiſſime oſtenderimus, vt teſtetur † vox populi,
quæ veluti Dei, & naturæ vox eſt, (vt cap. 11. num. 34. ſu
pra lib. 1. docemur) ſupereſt, id eſſe extra poteſtatem v-
triuſque iuriſdictionis tam eccleſiaſticæ, quã ſecularis,
quæ ad conſulendum iuuandumque, non ad nocendũ
eſt, & hoc eſt eritque ſemper ſolidiſſimum, ac inconcuſ
ſum fundamentum, quod comprobare fas eſt ex pluri-
bus, quamuis centũ illationibus, vel collectionibus ſeu
deductionibus, quas diſſeruimus per totum hunc librũ
& præcedentem.

72 Præterea † quum principibus ſecularibus iure natura-
li, & poteſtate principatus competat tuitio, & defenſio
ciuium, ne patiantur damnum, iniuriam, noxiam, mole-
ſtiam indebitam (vt per totum hunc, & præcedentem li
brum oſtendimus, maxime c.1. & 2.) ius canonicum de
præſcriptionibus loquens, aut diſſerens ad hanc iuriſdi
ctionem, vtpote alienam, & mere ſecularem trahi nõ po
teſt, & hoc etiam eſt ſolidiſſimum fundamentum.

In ſumma cum talis defenſio ſit iuris naturalis, non
ſubiacet legibus poſitiuis, ſiue illæ canonicę ſint ſiue lai
cæ, ſicque vt non ſubiacet iuri ſcripto, ita quoque & lõ-
ge minus ſubiacebit iuri cõſuetudinario, aut pręſcripto
cum id non tam ius quam iniuria iuſtius dicatur, & re
vera ſit, non aliter atque ſi per annos mille ſolitum ſit
furari, vt erat apud Lacedæmones, aut mœchari apud
Perſas, lib.2. §.15. de ſucce. crea. num. 22. oſtendimus, q̃
iniuria, & mala vi temporis in ius cõuerti nunquam po
tuerunt, & hoc etiam eſt ſolidiſſimum fundamentum,
nam & furtum, adulterium, rapina & reliqua facinora
ideo mala ſunt, quòd Reipublicæ, vel priuatis noxia,
& ſimiliter, quod negotiorum, aut præbendarum eccle
ſiaſticarum cauſa, extra prouinciam ſuam homines tra-
hantur, & moleſtias, ærumnas, impenſas immenſas, labo
res, pericula ſubeant, ſimiliter publice, & priuatim no-
xium & nocentiſſimum eſt. ergo non minus id admit-
tere flagitioſum erit, quam admittere adulteria, fur-
tum, & ſimilia, ſicque iſthæc omnia tempore iuſtificari,
præſcribi, aut in ius conuerti impoſſibile erit. Quinimo
quanto diutius durauerint, & in vſu fuerint, tanto ma-
gis ac magis turpiora fient: arg. tex. in c. fi. de præſcrip.
quæ omnia tempore præſcribi non poſſe docet doctiſſ.
Theolog. Alphon. de Caſt. de poteſtate legis pœn. c. 14.
lib. 2. Quæ omnia ſic temperanda ſunt, vt ſummo Ponti
fici, vt capiti eccleſiæ, liberum ſit ſuum legatum Hiſpa-
niæ tenere, vel aliam perſonam, quæ gratis ea expediat
nomine, & vice ſummi Pontificis, quę vel quia rariſſima
& nimis ardua, vel alia ratione ad ſummi Pontificis co-
gnitionem, & definitionem iure pertinere videbuntur;
gratis accipere debemus, dummodo congrua ſuſtenta
tio, & alimenta ceſſante faſtu nimio non deſint.

Nam & retenta opinione eorum, qui cõtendunt, Im
peratorem eſſe dominum, quo ad iuriſdictionem totius
orbis, de cuius veritate egimus ſupra c.21. & 22. adhuc
in prouincijs a regibus eorumque magiſtratibus admit
tunt ipſi Doctores illam opinionem tuentes omnia eſ-
ſe expedienda, nec ſites, aut numerum officiorumve pu
blicorum collationes, aut ſimilium, aliorũmve negotio
rum, ad Imperatorem deuenire debere, niſi forte eſſet
quædam iuſtitiæ intolerabilis denegatio, aut iniuriæ il-
latio, & ſimilia, quæ & nimis ardua ſunt, & raro aut nũ-
quam fere contingunt, vt per d.c.21. & 22. Sit ergo con
cluſio, quod Rex Hiſpaniæ efficere poteſt, vt beneficio
rum, & omnium præbẽdarum eccleſiaſticarum electio
Hiſpanię fiat cum declarationibus, de quibus ſupra, hoc
primo. Id quod non ſolum efficere poteſt, ſed etiam de
bet, hoc ſecundo. Se autem negligente populi. Hiſpani
forte id aſſequi, & poſſent & deberẽt, iuxta modum, de
quo ſupra cap.5. num.10. cum præced. & ſeq. hoc tertio.
Totidem concluſiones, hoc eſt, aliæ tres ſimiles cõclu-
ſiones fieri debent, quo ad lites ſuper negotijs eccleſia-
ſticis Hiſpaniæ agendis, & definiendis, quæ omnia lon
ge iuſtiora ſunt, quo ad lites, & beneficia, & reliquas prę
bendas eccleſiaſticas, quam quo ad epiſcopatus, & ar-
chiepiſcopatus, tũ quod longe frequentius, imo millies
quotidie huiuſmodi de rebus agendum eſt, de epiſco-
patibus vero, & archiepiſcopatibus longe rarius, tum &
quod magnitudo expẽſarum, laborum, & periculorum
in Romam adeundo longe intolerabilior eſt minimis,
aut modicis in rebus, quàm in rebus magnis, & diuiti-
bus. Et quidquid circa Hiſpaniam dictum eſt, procedet
etiam quo ad reliquas prouincias, quæ aut non minus
longe aut forte longius ab Vrbe diſtarẽt, idemque & ſi
parum minus diſtarent, licet in reliquis prouincijs non
tam expreſſum, vt in Hiſpania, propter ſacra Cõcilia no
minatim hac in re Hiſpaniæ conſulentia. Quæ omnia
S.M.Eccl. iudicio ſubſint.

73 Quanta † autem obligatione haſce ad res proſpicien-
das conſulendaſque principes teneantur, teſtatur cun-
ctis mortalium egregia diui Pauli ſententia 1. ad Timo.
c.5. ſic iudicantis. Si quis autem (inquit) ſuorum & ma-
xime domeſticorum curam non habet, fidem negauit,
& eſt infideli deterior. Nobiliſſimum eſt enim illud Re
demptoris noſtri verbum. Nam quos (inquit) dediſti
mihi, non perdidi quemquam ex eis, non obſcure ſigni
ficans, quantam curam ſuorum habere debeant princi-
pes, & reliqui magiſtratus.

74 Denique † ſuperioribus rõnibus moti, ſanctiſſimi pa-
tres, qui ad ſacrũ œcumenicũ Conciliũ Tridentinum
cõuenerunt in ſeſſione, q̃ habita fuit die Nouembris vn
decimo, canone 20. anni 1563. definierunt, vt omnes li
tes, & cauſæ ad eccleſiaſticã iuriſdictionem pertinentes
agerentur in partibus corã ordinarijs, quo ad primam
inſtantiam, niſi forte ex magna neceſſaria, & vrgẽti cau
ſa ali-

ſa aliquam vel aliquas ſummus Pontifex reſeruaſſet, quę exceptio eandem regulam & canonem firmiorem & ſtabiliorem reddidit, tantùm abeſt, vt illum debilitaſſe aut aliqua ex parte eneruaſſe videretur: conſtat n. ſummum Pontificem ex cauſa poſſe tranſgredi omnem legem poſitiuam: eſt enim princeps legibus ſolutus, vt non paucis noſtrorum tam interpretum quam etiam legum latorum placuiſſe video. l. princeps legibuſ. ff. de legib. l. ex imperfecto. ff. de lega. 3. l. ex imperfecto. C. de teſtament. §. final. quibus modis teſtamet. infir. ſed id nihil ad nos, quia eſt ius ciuile & peculiare Romanorum, nó autem ius commune, quale eſt ius diuinum, naturale, & gentium, de quibus iuribus hałce ad res agendum eſt, regulariter enim omnes principes legibus ſubeſſe non minus utiliter, quàm eleganter edocemur ſuprà lib. 1. cap. 1. cum ſequent. Neque ad rem pertinet, quod ex cauſa poſsint tranſgredi leges, id enim non ſolum poſſunt, ſed etiam neceſſe habeat, ſi ea cauſa neceſſaria aut vtilis ſit (ſi modo mentem legis amplecti posthabitis ipſius verbis legem tranſgreſſionem appellari ſas eſt.)

Denique ina poſitiuum omnium iuris diuini præceptorum tranſgreſſionem ſeciſſe reperitur, iubet enim occidi homicidas & reliquos facinoroſos, permittit deſenſionem etiam cum nece alterius, negat morigerandum eſſe parentibus turpia imperantibus, permittit interdum liberis alimenta denegari, dies feſtos interdum non coli permittit, aliena rapere aliquando non vetat, & reliqua id genus, vt multis edocemur exemplis de ſucc. progreſſ. in princ. præſationis. Et ferè per totum librum præcedentem.

Iſtorum & ſimilium ratio eſt, quòd in omnibus his ſpeciebus & ſimilibus non tàm ipſius legis diuinæ, quã verborum duntaxat tranſgreſſio facta videtur, dum per hoc magis ac magis ipſam mentem diuinam cõtéplamur ac tuemur verbis ſpretis, Scriptum enim ſequi méte relicta calumniatoris eſſe, Cicero ait in oratione pro Cecina, & Iureconſultus in l. fraus. ff. de legib. ſuſius per nos ſuprà c. 30. nu. 4. 5. 6.

Porrò ſummus Pontifex cùm ex cauſa legem tranſgredi poſſet, canonicam etiam, ſi in d. canone 1. o. ad expreſſum non fuiſſet, euenit vt ea expreſſiu eius potentiã hac in re non ſolùm non augeat (cùm ipſa ei aliàs etiã competeret) ſed potius reſtringat, quum quod aliter liberius agere ſibi licebat, ꝓpter illam poſthac adiectionem, non aliter, quàm ex magna neceſſaria vrgentique
75 cauſa liberum ei erit. †Sicq́ue illa exceptio contra regularẽ ſui naturam non reſtringit regulam, ſed potius eã firmiorem ſtabilioremque reddit, quod non raró fit: nam & ſimiliter & ſi mandatum generale non contineat regulariter caſus exigentes ſpeciale mandatum. ca. qui ad agendum, de procur. tamen ſi dixi, do tibi mandatum generale ad mea negotia, niſi quod nó poſſis debita exigere vel tranſactionem litium mearum facere, per hanc exceptionem ipſum mandatum augetur, vt videatur comprehendiſſe omnes caſus, etiam ſpeciale mã datum aliàs exigentes, præter illos duos nominatim exceptos, vt ex cõmuni opinione reſoluunt Lapus & Dominicus Geminianus in d. c. qui ad agendum. & Philip. Decius in l. 1. num. 31. ff. de reg. iu. Ale. in l. fi. ff. quod quisque iu. Philipp. Dec. in c. conſultationibus, in fin. de off. dele. Ale. conſ. 36. viſo tiſemate, quem allegat & ſequit Decius in c. cum dilecta, de conſ. vtil. vel inut. 5. nota. And. Tiraq. de vtroque retract. pag. 784. nu. 95.

Secundò facit, nam ſi teſtator legauit mihi vſumfructum fundi, niſi quod mihi ſeruitutem imponere non liceat, per hoc vr̃ etiam proprietatem legaſſe, vt ſic illa exceptio, niſi, &c. auget, non minuit diſpoſitionẽ præambulam, ita Bar. Bal. Albe. Ang. & Raphael Fulg. in l. Proculus. per textũ ibi. ff. de viuſr. Rapha. Cuman. & Lud. Roma. in l. don. §. ſpecies. ff. de don. Alex. in l. ſi conſtante, in princ. ff. ſol. matri. Iaſ. in l. ſi mihi & tibi. §. in legatis. lect. 1. num. 10. ff. de leg. 1. Bart. in l. ex hac. ff. de donati. And. Alc. in l. rectè dicimus. ff de verb. ſing. Lancel. Galiaula, in l. Centurio. nu 465. ff. de vulg. & pup. poſt Glo. in d. §. ſpecies, & in d. l. Proculus. ſic ergo & in propoſito illa exceptio, niſi ex vrgẽti & neceſſaria cauſa, &c. auget ipſam regulam negatiuam præambulam, ne aliàs nihil operaretur, auget (inquam) vt regula illa negatiua, ne cauſæ liteſque ab ordinarijs prouinciarum in prima inſtantia extrahantur ad Romamve reuocentur, intelligatur, vt non fiat etiam ex cauſa, niſi ea cauſa fuerit nó iuſta ſolùm, verùm vrgens quoque & neceſſaria.

Tertio confirmatur, nam ijdem Doctores proximè relati tenent, talem exceptionem ſimiliter augere, quando diceret teſtator, lego domus vſumfructum, niſi qđ eam altius eleuare nequeas, nam per hoc, ne nihil ea exceptio, quæ tacitè inerat, operetur, videtur etiam proprietatem legare.

Quartò facit. nam ſi teſtator dixit, lego Titio vſumfructum, niſi quòd non poſſit rem alienare, per hoc videtur etiam proprietatem legare, ne aliàs nihil ea exceptio operetur. ſicque talis exceptio eo quòd tacitè inerat expreſſa operatur, vt augeatur præambula diſpoſitio vt eſt communis opinio, quam tenent Bald. in d. l. Procul. Alex. in d. l. ſi conſtante. Ange. & Fulg. in d. l. Proculus, & alij quàm plures, quos allegaui de ſucc. crea. §. 9. nu. 8 verſ. 2. intelligitur. ſic ergo & hic illa exceptio, vt Papa tales cauſas ex iuſta cauſa reuocare poſſet, tacitè inerat (vt dixi) ſicq; expreſſa, ne nihil operetur, auget ipſam regulam negatiuam præambulam. nam & ſi ſancitũ fuiſſet, ne tales lites ad curiam reuocentur, nec vltra ꝓceſſum eſſet, tunc tacitè intelligeretur, niſi ex cauſa cõtrarium ſummo Pontifici viſum fuiſſet, nunc propter illam adiectionem fit, vt ẽt ſi ei ex cã cõtrarium viſum ſit, adhuc id fieri non debeat, niſi ex cã ſit nó ſolũ iuſta, ſed ẽt vrgẽs & neceſſaria, qualis eſſet (vt ſanctiſſimis patrib. hãc rẽ definiẽtib. in eo ſacro Cõcilio, cui nos quoque interfuimus, tũc videbat̃) ſi fortè cã agerei, inter reges Caſtellæ & Luſitaniæ, vel inter regẽ & reginã, vel inter eos & filiũ primogenitum, &c. id genus, in quib. veriſimiliter in partib. non eſſet ptãs, aut libertas iuſtitiam faciendi, nun ſic ſi inter conciues ageretur, vtcunq; ꝓceres, quibus potentia non eſſet reſiſtendi principibus ſuis iuſtitiam facientibus, vel tuentibus eos magiſtratus, qui iuſtitiam adminiſtrarent, aut ius redderent.

Ad ſuperius acta iuſtificanda, dum exceptionẽ interdũ regulã augere ne aliter nihil operet̃, addere licet plura q̃ ſexaginta ſimilia, quibus hanc regulam ornauimus in l. ſi quando, in princ. C. de inofficioſo teſt.

Denique cum hac lege de litibus à prouincijs minime extrahendis, diſpenſare minimè licere principib. niſi qñ id ẽt ſi prætermittere vellent, non poſſent ſine graui peccato. Idemq́ue in ſimilibus reb. & legib. q̃ perſpicuè bonũ publicũ, & rectam gubernationem intuent̃, non parum vtiliter edocemur ſuprà li. 1. c. 25. 26. 27.

Poſtremò eadẽ iura & rõnes militare in ſpolijs epõrum, in quindenijs, in fructib. eccleſiarum vocantiũ, in medijs annatis (vt vulgo nominatur) in compoſitionib. reliquiſq; ſimilibus impoſitionib. remouendis, incõperto eſt, præſertim cùm oẽs reditus eccleſiaſtici ex collationib. fideliũ ꝓcedant ad ſuſtentationem eccleſiarum eccleſiaſticarumq; perſonarum, ita vt ſi quid ſupereſt pauperib. diſtribuat̃. ergo ſiue tales impoſitiones auferãt de eo, ꝙ clericis neceſſariũ erat, id inhumanũ & cõtra ius naturale eſt, ſiue auferãt de eo, ꝙ ſupererat lõgè turpius eſt, cùm id (vtpotè ꝙ pauperib. elargiẽdũ erat) ipſis pauperib. ademptũ videatur, vt plenè peregimus de ſucc. creat. §. 22. n. 57. & nu. 40. cum ſeq. plu.

76 Denique† huiuſcemodi iniqua onera eſſe contra omne ius omnemque rationem multis nominibus pluſquã manifeſtum fit, Primum, quia nocet fidelibus, ex quorũ pijs collationibus eccleſiaſticæ perſonæ aluntur, & ſuſtinentur, quatenus neceſſitas, & congrua melora expetit, ſicque quidquid eis adimitur, id ab ipſis fidelibus, vt ſuppleatur neceſſe eſt, ſicque plus æquo onerantur contra rectam iuſtitiam, & naturalem rationem, & contra nobiliſſimum illud iuris tam Dei quam naturæ præceptũ, quod dictat, vt alteri non faciamus, quod nobis fieri nolumus.

Deinde quia id ipſis clericis, quàm noxiũ nullus non videt, cum alimenta, ſibi neceſſaria adimantur aut noxiæ minuantur, id quod iuri naturæ aduerſum eſt, quod edocet, alimenta iure illo deberi, neminemque militare ſuis ſtipẽdijs, dignumque eſſe mercenariũ integra mercede ſua, non diminuta, vt iſthæc & alia nõnulla huc ſpectantia diſſeruimus plene ſupra lib. 2. c. 19. cum pluribus quentibus, & cap. 1.

Tertio quia pauperibus, quibus dandum eſt quod ſuperest ex reditibus eccleſiaſticis, id nocituum eſſe conſtat, quantum enim iſtorum indebitorum onerum cauſa eccleſiaſticis rapitur, tãtum ipſis pauperib. adimitur, id quod contra ius diuinum eſſe in comperto eſt, vt dictis locis tradidimus.

Quarto quia, vt iiſdem in locis attigimus, cuiuſq; regionis fructus ad perſonarum ibi commorantium alimenta natura ſpectant.

Poſtremo, propterea quod omnis poteſtas, & iuriſdictio eſt ad meram ciuium, non etiam regentium vtilitatem, ſicque huiuſcemodi illicitę exactiones ſuapte natura illicitæ, longe turpiores ſunt quãdo fiunt ab ipſiſmet tutoribus (quales principes eſſe deberent) quam ſi ab alijs fierent, præſertim ſi tales principes eccleſiaſtici ſint (qui, vt ſupra num. 55. oſtẽdimus, reliquis iuſtiores eſſe debeant) tunc enim ſummum turpitudinis gradum ea improba onera attigiſſe viderentur, vt id malum, quo vlterius progrediatur non habeat, & quo diutius perdurauit, eo in dies inhoneſtius videbitur, tantum abeſt vt præſcribi poſſit, vt ſupra quoque oſtendimus.

In ſumma his rationibus moti ſacri canonicique iuris conditores iſthæc omnia ſanctiſſimè vetarũt ac damnarunt non tam nouum ius hac in re inducentes, quam ius diuinum, & naturale repetentes, ac declarantes, vt ſic tranſgreſſio illius iuris tergemina eſſe intelligatur, non ſolum iuris diuini, & naturalis, verum iuris quoque poſitiui, non ſecus quam ſi nunc facinoroſus quiſpiam homicidium iniuria perpetraſſet, qui licet incideret in legem Corneliam de Sicarijs, vt ff. & C. ad legem Corne. de ſic. non ideo minus etiam incidiſſe videretur in diuinum illud Decalogi præceptum, De non occidendo, & iuris ſimiliter naturę violator exiſteret, vt in l. vt vim. ff. de iuſt. & iure. nec enim iuris diuini, & naturalis id eſſe deſijt, propterea, quod iure quoque poſitiuo idem cautum promiſſumque fuerit, vt dixi ſupra num. 51. Iſthæc autem quæ iniuria impia, aut iniqua ſunt, nullo tempore præſcribi poſſe etiam mille, aut decem millia annorum communis opin. eſt tam iuris profeſſorum, quam Theolog. vt per Glo. in c. inter cætera. 16. q. 3. & per Frã ciſ. Balb. de præſcrip. in 5. p. 5. partis princ. q. 12. Alphonſus de Caſtro Theologorum diſertiſſimus de poteſtate legis pœnalis lib. 2. c. 14. & Theologorum noſtræ tempeſtatis ſummus Dominicus Sotus de iuſt. & iur. libr. 3. q. 6. ar. 2. verſ. nona concluſio.

S V M M A R I V M.

1 *Præſcriptio an ſit contra æquitatem naturalem, ardua quæſt.*
2 *Meum mihi inuito, vt iniquum eſt adimi, ita æquum me volente.*
3 *Præſcribi qui rem ſuam patitur, eam concedere videtur.*
4 *Animus hominis ſolis indicijs colligitur.*
5 *Verborum miniſterium.*
6 *Facti appellatione, & non factum venit.*
7 *Pœnis ſponte ſubijcimur.*
8 *Prodigere noſtra poſſumus.*
9 *Præſcriptionum leges non ex noſtro conſenſu ligant, ſic que naturaliter, & veluti ex contractu.*
10 *Lex eſt vt contractus.*
11 *Incertus euentus remouet læſionem interpretatiue.*
12 *Lites breuiari expedit reipublicæ, & principaliter.*
13 *Locupletari aliena iactura niſi ſit iniurioſa iniquum nõ eſt cum Cag. contra Decium.*
14 *Præſcriptiones etiam contra ignorantes non ſunt iniquæ, contra communem.*
15 *Præſcriptio ſapit naturam pacti etiam contra ignorantes, contra Gloſſ. Bal. Fulg. & Barb.*
16 *Præſcriptio an ſponte patientis accidere dicatur, ardua quæſtio.*
17 *Pœna vt conſenſum dediſſe videamur.*
18 *Ius accreſcendi eſt lucrum ſimile præſcriptionis lucro.*
19 *Contrahentium tam amittens, quàm lucrans conſentire dicuntur.*
20 *Præſcriptionem repellere non poteſt arbiter aſſumptus, vt ſecundum æquitatem iudicet, ard. q.*
21 *Intellectus auth. vt eccle. Rom. habeat.*

C A P V T. L I I.

1 QVo ad quintum, nempe vtrum præſcriptio ſit contra ius, vel ſaltem contra æquitatem naturalem, non leuis controuerſia eſt. nam partem affirmatiuam, vt contra æquitatem naturalem eſſe videatur, affirmat eſſe communem opinionẽ Iuriſperitorum. Ioannes Andreæ de reg. iur. cap. poſſeſſor, poſt princ. verſ. ex quibus omnibus. Sed Hieron. Cagnolus in leg. iure natura. num. 4. ff. de regul. iur. ait, communem eſſe ſententiam, vt non dicatur contra ius, aut æquitatem naturalem, ſed præter ius, & æquitatem naturalem, priorem tamen partem affirmatiuam tenent Ang. & Alex. qui alios allegat in l. poſſeſſio quoque. §. & ſi poſſeſſio. ff. de acq. poſſeſſ. pro qua etiam parte arguit Bal. in l. fi. in repet. col. 5. C. de long. temp. præſcrip. Partem tamen negatiuam, vt non ſit contra naturalem æquitatem, tenent Io. And. poſt Gerard. de Senis, quem ipſe allegat, & Pet. Anch. & Philipp. Fran. in d. c. poſſeſſ. vbi etiam nouiſſimi, & in hac ſententia videtur reſidere Franc. Balb. de præſcr. p. 1. q. 5. qua de re plene per Fel. & Philipp. Dec. in rub. de præſcr. & per Doct. poſt Glo. ibi in c. ius naturale 1. diſt. quamuis ea Glo. teneat partẽ affirmatiuam per Iaſ. in l. placuit. C. de iud. per eundem Iaſ. poſt alios in l. nam hoc natura. ff. de cond. indeb. per Bar. & Claud. & alios in l. ex hoc iur. ff. de iuſt. & iu. & quòd ſit contra æquitatem naturalem firmat Bald. in l. ancillæ. col. 2. C. de furt. & Azo. in ſumma. C. pro empt. col. 1. in pr.

2 Quid dicendum, † & ſane ipſa veritas eſt non eſſe cõtra ius, aut æquitatem naturalem, quinimmo omni iuri & æquitati arridet, tantum abeſt vt aduerſari videatur. nam quamuis iure naturæ iniquum ſit alterum alterius iactura & iniuria locupletem fieri. l. iure naturæ. ſupra al leg. l. nam hoc. ff. de cond. indeb. cap. locupletari. de reg. iuris. lib. 6. & iuris præceptum ſit; Alterum non lædere. l. iuſtitia. 2. reſp. ff. de iuſtit. & iure. §. iuris præcepta. Inſt. eodem titulo. & iuris diuini, & naturalis præceptũ eſt, vt Quod tibi non vis, alteri non facias, vt per Cagnolũ,

vbi ſu-

vbi ſuprà, ad finem. Tamen hæc omnia moderatur,&
ceſſant ex voluntate & conceſsione ipſius domini:quia
tunc ex diuerſo nihil tam naturali æquitati conuenit,
quàm voluntatem domini rem ſuam in alium transfer-
re volentis ratam eſſe ,ita ait tex.in §.per traditionem.
Inſt.de rerum diuiſione.l. nemo.ff.de pactis.l.prima de
ſacro.eccleſi.l.traditio ff.de aquirend.rerum domino.l.
traditionibus. C.de pactis: nec re fert ea voluntas ex-
preſſa,an tantum tacita ſit.l.certũ.ff.ſi certum petatur.l.
cum ex filio,vbi multa per Iaſo.in principio .ff.de vulga
l.prima ,vbi per Iaſon.C .qui admitti gloſſ. not. vbi per
3 omnes in l.2.§.ſed quia veremur.C.de iur.calum.† Nec
dubium eſt quin ex legis interpretatione qui rem ſuam
per tempus à lege difinitum ab alio poſſideri patitur ,is
alienaſſe eam videantur vel pro derelicto eam habendo
vel eam poſſeſſori concedendo.l.e.alienationis verbum.
ff.de verb.ſignificatio.ibi,vix eſt enim vt non pro dere-
4 lict.Nec ad rem pertinet† ꝙ fortè domini animus diuer
ſus fuit.nam & ſimiliter qui expreſſis verbis ſe rem ſuã
mihi concedere ait,fortè diuerſum animum habuit, ar
gum.l.diuus.ff.de milit.teſtamento.§.planè. Inſtitutio-
ne eodem titu.l.an inutilis.ff.de acceptilatio.l.non ſolũ.
ff.de actio.& obligation l.non figura,eodem tit.l.hære-
des mei,§.cum ita.ff.ad Trebe. voluntas enim hominis
5 ſoli Deo certa eſſe poteſt,& præterea nemini †Nam &
ipſa verba indicia tantùm non etiam certitudo ſunt no
ſtræ voluntatis.l.Labeo.ff.de ſupel.leg. id quod elegan-
ter Cicero definiuit in oratione pro Cecinna, Verba,in
quit,reperta ſunt quæ indicarent, non quæ impedirent
noſtram voluntatem,propter verbum Indicarẽt , vnde
nec etiam ſcriptura intelligitur noſtram voluntatẽ cer
tò declarare,ſed tantùm indicare,veroſimiliter d.l.non
figura.vnde eleganter idem Cicero, vbi ſuprà,ait,Scri-
ptum ſequi,calumniatoris eſt,boni verò iudicis,volun-
tatem ſcriptoris defendere.Cùm ergo qui rem ſuã præ
ſcribi patitur,eius alienationi conſentire videatur,ſuc-
cedit regula,Quòd damnum quod quis ſua culpa pati
tur,ſibi & non alij debet imputare.c.damnum,de regu-
lis iuris lib.6.Nec dubium eſt,quin id quod noſtrũ eſt,
licet ſine facto noſtro à nobis auelli nequeat.l.id quod
6 noſtrum.ff.de regulis iuris. tamen appellatione facti &
non factum continetur,ſecundum Philippum Decium
ibi per §.ſi vxor.Inſt. de nupt.ibi, melius facerent ſi ſe
abſtinerent.l.in facto.ff.de condition.& demonſt.facit
l.cum de in rem verſo.ff.de vſuris,& quæ plenè haben-
tur per Glo.& omnes in l.ſi certis annis.C.de pactis.le.
ſi quis diuturn.ff.ſi ſer.vendic.ergo ex facto ipſius do-
minium rei ſuæ abs ſe receſſit interpretatiuè. Id quod
ſufficit,quia,vt iam oſtendimus,humana cognitio,quò
ad hominum voluntates, ſm interpretationem tantũ,
non ſecundum certam ſcientiam procedit. Quinimmò
7 (quod plus eſt) etiam is qui dereliquit rerum ſuarum
amiſſioni & pœnę conſentire videtur,vt ff.de iure fiſci.
leg.Imperatores,ibi.te huic pœnæ ſubdidiſſi.l.fin.C.ad
legem Iuliam maieſt.ibi,quodámmodo ſua mente pu-
nitur,tradit Angelus in §.furtorum.Inſtitutione de ob
ligatione ex malefici.Iaſon in le.1.§.ſublata tam in pri-
ma quàm in ſecunda lectura.ff.ad Treb.an Florianus in
8 l.inde Neratius.§.fin.ff.ad legem Aquiliam, dixi plenè
de ſucc.crea.lib.1.§.10.ad finem.num.665. Fit enim ea
legis interpretatio,vt is præſumatur maluiſſe rerum ſua
rum dominio carere,quàm à maleficio abſtinere,vt di-
ctis legibus,quantò ergo iuſtius in ſpecie noſtra inter-
pretatur lex,vt qui rem ſuam per tantum tempus pati-
tur ab alio poſſideri,maluerit aut maluiſſe videatur rei
ſuæ dominio carere quam eam accipere, ſine eo quod
liberalitatem in poſſeſſorem exercere velit,iuxta titulos
ff.C.& Inſtitutionẽ,& in decret.de donat.ſiue quod eã
rem pro derel.habere voluerit,id quod licet,vt leg.1.&
2.ff.pro dereli.cum & res noſtras poſſimus prodigere
aut eis abuti.l.ſed & ſi leg.§.conſuluit.ff.de pet.hæred.
ibi,dum re ſua ſe abuti putant.l.1.§. & magis, in verbo
prodigit.ff.ſi quid in fraudem patro.leg.quia autem. §.
1.& etiam in princ.ff.quæ in fraudem creditorum.in re
enim ſua quilibet eſt moderator & arbiter etiam abutẽ
do,vt dictis legib.& l.in re mandata.C.mand.l.non vſq;
ff.ſi à parente quis ſuer.man.
9 Denique & ſi omnia ſuperiora ceſſarent† tamen eo
ipſo quòd à princ.vel à republica lex generalis de præ-
ſcriptionibus diſponens lata fuit,non dubium eſt quin
ea lex obliget ex ſuo conſenſu omnes ciues , non ſecus
10 quàm ex contractu quodam obligarentur,† quia lex ni
hil aliud eſt quàm quędam ſponſio , hoc eſt firmiſſima
promiſſio & contractus factus à ciuibus inter ſe . lege.
prima.in verbo,communis reipublicæ ſponſio.ff. de le
gibus.dixi plenè de ſucc.progreſſu libro primo.in præ-
fa.ad princ.& ſuprà libro primo.cap.28.numc.11.ergo
vt qui ſub conditione,ſi nauis venerit, vel ſub alia qua-
tis promiſit adueniente conditione, manet ex præam-
bulo conſenſu ſuo obligatus.§.ex conditionali . Inſtit.
de verborum obligatio.ita & cùm lex de præſcriptioni
bus lata & rogata fuit(rogatur enim lex,cum ipſa fit,vt
in §.lex.Inſtitut.de iure nat.c.lex.prima diſt.omnes ci-
ues ei conſenſum præbere dicuntur,velleque vnumquẽ
que rem ſuam iusve ſuum amittere ſub hac conditio-
ne,& futuro euentu,ſi ea res idve ius ab alio per tẽpus à
lege definitum poſſideri legitimè contigerit,nam & ex
diuerſo ipſe quoque lucrifaciet,ſi rem iusve alienum p
tale legitimum tempus à ſe poſſideri contigerit, ſicque
omnes ſunt in pari ſpe,& cauſa,vel lucri faciendi,vel a-
mittendi,id quod eſt ſecundum ius naturale,ſecundum
naturam.ff.de reg.iu.§.his ita.C.cad.tollen.
11 †Et propter iſtum futurum euentum nullus intelligi
tur lędi,leg.fideicommiſſo.C.de transact.l.ſi pater puel
lę.C.de inoffic.teſtamen.l.1.verb.non iniquis rationib.
C.de pact.l.ſi iactum retis, de action.emp.Vides ergo
ius præſcriptionum non ſolùm iuribus naturæ minimè
aduerſari,ſed potius iuri naturæ omnino adhærere, vt
interim omittam omnes non minus iuſtas,quàm publi
cè,& priuatum vtiliſſimas cauſas,quibus pręſcriptiones
fuerunt inductæ,quas ſuprà in tertio quęſtio enarraui-
12 mus.Quibus,†dum diximus eſſe ob lites vitandas,adde,
in litibus vel vitandis,vel minuendis verti publicam vti-
litatem etiam principaliter,adeò vt etiam ex conſenſu
partium præſcriptiones non impediantur,nec etiam ex
diſpoſitione teſtatoris , vt pleniſſimè enarrauimus de
ſucceſſio.crea.lib.1.§.10.num.14.cum plurib. ſequen-
tib.& §.7.numero 40.cum ſeq.quibus in locis apparet
has eſſe communes opiniones.In ſumma poſtquam qs
rem alienã, iusve alienum pſcripſit tacet ex dominij vo-
luntate,& conceſſione,ſi dominus ille admitteretur ad
rem ſuã,nõne id eſſet iniquũ & contra naturalem æqui
tatem,& iuſtitiam,de qua in l.1.ff.de pact.§. p traditio
nem.Inſt.de rerum diu.dum ait,nihil tam naturali æqui
tati conuenire,quàm voluntatem dñi rem ſuam in aliũ
transferre volẽtis ratam eſſe,voluit ille ſemel,nec natu-
ralis iuſtitia,aut æquitas permittit pœnitere , aut varia-
re,vt dd.iurib.& c.1.de pact.Ergo præſcriptiones tam
longè abſunt ab iniquitate , ꝙ potius naturali æquitati
omnino adhærere,& accedere,adſcribiq; videtur . Am
plia vt hæc omnia procedant non ſolùm quando ſcien
te,& patiente domino præſcriptio contingeret , ſed &
ſi ex ignaro,iuxta l.fi.C.de long.tpis præſcrip. Nam ad
huc ipſa iuſtitia,& æquitas naturalis dictat,vt ille,cuius
res præſcripta eſt,conqueri non poſſit , quandoquidẽ
ipſe quoque erat,& hodie eſt in pari cauſa, & ſpe lucri-
faciendi.nam iuri tam naturæ,ꝙ poſitiuo approbatum
eſt,emi poſſe iactũ retis,& nautica pericula , & reliqua

quæ dubiorum euentuum occaſione admittũtur,vt tra
dunt omnes doctores per multa ſimilia in l.1.C.de pac.
& in l.de fideicommiſſo.per tex.ibi.C.de tranſac.& nos
multis ornamus in ſecundo tomo harum controuerſia
rum,qui inſcribitur controuerſiarum frequentium,lib.
tertio.cap.68.per totum.Limita vt non procedat quan
do poſſeſſor rei alienæ haberet malam fidem, vel debi-
tor haberet malam fidem, tunc enim præſcriptio eſſet
contra naturalem æquitatem, ſecundum communem
opinionem,vt teſtatur Bal.de præſcrip.part.1.q.5.quæ
limitatio parum (iudice me) apta eſt, quia tunc neque
iure ciuili neque iure canonico procedit præſcriptio,vt
infra ſuſe agemus,& diximus de ſucceſſio. creation. §.
21.num.179.lib.3.

13 Ex† ſuperioribus apparet,veram eſſe opinionem Ca-
gnoli in d.l.iure naturæ.ff.de reg.iur.aſſerentis, eam le-
gem dicentem iure naturæ iniquum eſſe, alterum alte-
rius iactura,& iniuria locupletari, proprie locutam fuiſ
ſe dum copulate loquitur, quaſi ſola iactura ſi deſit in-
iuria iniquitatem illam non inducere,vt patet in omni-
bus titulis.ff.& C.Inſt.& in decre.de donation. & patet
ex omnibus ſupra dictis,& ex multis quæ edocebimur
infra c.72.quamuis Philippus Decius in d.l. iure natu-
ræ,contendat,& minus recte (iudice me) iniquitatem
eſſe eo ipſo,quod alter alterius iactura etiam iniuria ceſ
ſante locupletet,motus per l.nã hoc natura.ff.de cond.
indeb.& per l.cum pupillus.ff.de cond.& dem.Sed ea iu
ra parum abſunt,quia per d.l.iu.natur.declarantur iuxta
l.Gallus.& quæ ibi late per doct. habentur.§.ille caſus,
ibi,quia ſi duobus capitibus legis commiſtis.ff.de lib.&
14 poſth.Apparet †etiam non ſat tutam,aut non ſat genera
lem eſſe reſponſionem Gloſſ.in l.nam hoc natura,ſupra
alleg.& Gloſſ.in l.prima.ff.de vſucap. cum quibus tran-
ſeunt Doct. vtrobique. & Balbus de præſcriptionibus
par.1.q.5.aiunt enim quòd præſcriptiones ideo iniquæ
non ſunt,licet præſcribens cum aliena iactura locuple-
tetur,quia ſua culpa id accidit, qui paſſus eſt rem ſuã ab
alio tandiu detineri,id quod ſuſpectum eſt,quia inde ſe
queretur aliud fore,ſi rem ſuam detineri ignoraſſet,qđ
patet falſum eſſe,vt ſupra oſtendimus,ſic intelligentes,
d.l.ſi.C.de long.temp.præſcrip.

15 Apparet† etiam eadem ratione parum tutam eſſe opi
nionem Glo.quam ſequitur Bald.ibi.colum.7.& C. de
ſeruis fugitiuis,& Balb.vbi ſupra,& Speculator de feu-
dis.§.quoniam.verſic.quæritur tamen contra.& Gloſſ.
in l.prima.ff.famil.erciſcund. aiunt enim quòd præſcri-
ptio ſapit naturam pacti contra eum cuius res præſcri-
bitur eo,quòd rem ſuam pati conſenſit, argum.l.ſem-
per qui non prohibet.ff.de regul.iur.l.qui patitur.ff.mã-
di.quod ſuſpectum ideo eſt, quod ſic ceſſaret præſcri-
ptio,& illud tacitum pactum quando domino ignoran
te res præſcripta eſſet,quod eſt falſum. Longe ergo re-
ctius dixiſſent,ſapere naturam pacti generalis,quod in
ter conciues initum videtur, quo tempore lex lata fuit,
quodque extendit ſeſe etiam ad ignorantes, & proce-
dit etiam quo ad eos qui tempore illius legis latæ non-
dum nati erant,quia populus idem eſſe intelligitur.leg.
proponebatur.ff.de iudi.& legibus reipublicæ quiſque
ciuium conſenſum præbere intelligitur,licet retro ab-
hinc annos mille factæ eſſent,vt diximus in locis,ad quę
ſupra retuli me.

Apparet etiam ex ſuperioribus quid reſpondendum
16 ſit in eo articulo,quo quæritur,†an cuiuſque rei pręſcri
ptio ex voluntate domini contingere videatur,qua in re
variæ ſunt noſtrorum ſententiæ, Sunt enim qui negent
ex domini voluntate id contingere,ita Glo.in l.1.§.fin.
& Gloſſ.fi.ff.de dolo.Bal.in §.ſi quis per triginta, ad fi-
nem.ſi de feudo fuerit contro.ſenſit Balb. de præſcrip.
par.1.q.5.num.6.verſ.addo etiam. dum ait, inuito rem
ſuam præſcribi.Sunt tamen qui exiſtiment ex voluntate
domini ficta,vel præſumpta id contingere, ita Bar.in l.
fi.col.pen.C.in quib.cauſ.integ.reſt.non eſt.Ioan.Imol.
in repe.c.fi.col.26.verſ.item aduerte.de præſcrip. Balb.
in auth.adhæc.col.3.C.de vſuris.Ioan.Andreæ in d.cap.
poſſeſſor.col.fi.art.vlt.de regul.iur.lib.6.per l. alienatio-
nis verbo.ff.de verborum ſignification.Eſt & tertia opi
nio Alexand.diſtinguentis inter præſcriptionem, quæ
contra ſcientem,& patientem currebat,vt ea ſponte il-
lius contigiſſe dicatur: arg.l. cum de in rem verſo.ff.de
vſuris.l.ſemper qui non prohibet.ff.de reg.iur.l.qui pa-
titur.ff.mandat.& inter præſcriptionem inſcio domino
currentem,vt ea citra domini voluntatem contigiſſe vi
deatur.Ita Alexand.in l.filiusfamilias.§.diui.col.7.ff. de
lega.1. quem refert, & ſequi videtur Franciſcus Balb.
vbi ſupra,num.5.qui ſibi ipſi parum conſtare videtur,
quid dicẽdum,& ſane vt iſtarum opinionum nulla ſim-
pliciter (iudice me) vera eſt,ita forte aliqua ex parte tue
ri poterunt.Et enim varitas eſt,quòd in genere domi-
nus rei præſcriptæ non potuit non videri conſenſum p̄
buiſſe,nam cum legibus Reipublicæ, de præſcriptioni-
bus diſponentibus omnes ciues conſenſum præbere,&
præbuiſſe intelligantur,vt d.l.s. in verb.communis rei-
publicæ ſponſio.ff.de legib. cõſequens fit vt ſi res meas
præſcribi contigerit,iam olim & retro tali præſcriptio-
ni conſenſum præbuiſſe videar. nam & eadem ratione,
17 qui legi pœnali ferendę conſenſum expreſſim,aut inter
pretatiue præbuit ſi poſtea deliquerit,licet nullus com
pos mentis puniri velit, adhuc tamen ſponte ſua puniri
videtur,eo quòd iam olim hunc conſenſum præbuiſſe,
quaſi ſub hac conditinne ſi deliquiſſet, videretur, vt iã
oſtendimus per d.l.Imperatores,ibi,te huic pœnæ ſub-
didiſti.ff.de iure fiſci,& d.l.fi.C. ad legem Iuliam maie-
ſta.& ſi per fluminis alluuionem aliquid de fundo meo
detractum,inque fundum tuum tranſlatum fuit, tu li-
cet cum iactura mea ditior fias,non ideo minus deſinis
eſſe in bona fide,quia iam retro à tempore legis latę,vel
approbatæ huic rei ſinguli ciues conſenſum præbuiſſe
videntur,& vnusquiſque eorum in pari cauſa, & poten
tia erat lucrandi,vel amittendi,iuxta §.præterea per al-
luuionem.Inſt.de rerum diuiſ.l.adeo.§. præterea per al
luuionem.ff.de acq.rerum dom.

18 Et ſic†ex voluntate hominis deſcendere dicitur ac-
quiſitio,quæ per ius accreſcendi contigit.l. ſi Titio &
Mæuio.§.Iulian.ff.de leg.2.& tamen id ius accreſcendi
quaſi quoppiã alluuionis incremẽtum eſt.l. ſi Titio.ff.
de vſufr.& ius accreſcendi dicitur quoddam aduẽtitiũ,
& veluti fortuitum lucrum.l. ſcimus.§. repletionem.C.
de inoffic.teſt.& nihilominus ſaltem immediate, vel in
genere dicitur deſcendere à voluntate, & ordinatione
teſtatoris.d.§.Iulianus.ſic ergo & in hoc lucro præſcri
ptionis retro videtur interfuiſſe voluntas domini pro-
pter conſenſum olim præſtitum in lege hac de re diſpo
nente,quæ vt damnum,ita & lucrum,potuit afferre.

19 Simile†in l.ſi voluntate. C. de reſcindenda venditio.
vbi & ſi vnuſquiſque contrahentium non amittere,
ſed lucrari ſtudeat, & conetur,tamen toti rei conſen-
ſum præbuiſſe non minus videtur is qui amiſit, quam
alter qui ſuam conditionem meliorem fecit, vt ibi,
quia huic futuro euentui ſeſe commiſiſſe videtur. ſic
ergo,& in ſpecie noſtra is,cuius res præſcripta eſt, legi
de præſcriptionibus loquenti præbuiſſe conſenſum vi-
detur,nec eum iuuabit dicere ſe ſolum lucrari, non e-
tiam amittere uelle, ſeq́ue alienas res præſcribere, non
autem ſuas præſcriptione amittere uoluiſſe,argum.leg.
ſi voluntate.C.de reſcinden. vend. ſimile eſt in l. fidei-
commiſſo.C.de tranſact.& in l.1.C.de pactis.Simile in
l.ſi pater puellæ.C.de inoſficioſo teſtam.& multa ſimi-
lia congeſſimus ſecundo tomo harum controuerſiarũ.
lib.3.

lib.3.c.68.& infrà c.72.Stat ergo quod is,cuius res præſcripta eſt,præſcriptioni tali cõſenſum olim præbuiſſe viſus eſt,etiam ſi ignoret eam præſcribi.nam & in exemplo de alluuione,& de iure accreſcendi, & de lege lata idem cõtingit.Idemque in fera,cuius dominium habebam,& auſugit,inque alterius poteſtatem recidit , nam mea eſſe deſinit.§.feræ.Inſt.de rerum diu.l.adeo.§.feræ ff.de acq.rerum dom. quo caſu ignorantia vel ſciã mea non inſpicitur,vt ibi.In ſpecie verò conſenſum præbuiſſe videtur quando id ſciebat,non ſic ſi ignorabat,ſecũdum opinionem Alex.ſuprà relatam per iura iam allegata,iuncta l.mater decedens.ff.de inoſſi.teſtam. & ſecundum hanc diſt.varietates ſuperiores & poſſunt debent conciliari,iunge alia fundamenta ex c.ſeq.

Ex ſuperioribus apparet quid reſpondendum ſit in
20 illo articulo,quo quæritur, † an arbiter qui habet pronunciare ſecũdum veritatem & æquitatem,poſſit repellere exceptionem pręſcriptionis? qua in re ſunt qui velint,poſſe eum talem exceptionem repellere , ita tenent Angelus in l.ſequitur.§.ſi viam.ff.de vſuca.Idem Ange. in rep.l.1.ad fi.C.de iud.ſentit Bald.in l.1.C.de pręſcri. 30.ann.Ludou.in rubr.ff.de arbitris.col.1.

Contrariam partem,vt talem exceptionem non poſſit reficere,tenent Bart.in extrauaga.ad reprimendũ in verb.videbitur,prope finem.Fel.in rubr.col.1.de pręſcr. Idem Fel.in c.1.col.penul.de cõſti. Eſt & tertia opinio diſtinguentium referre vtrùm ille cum bona fide præſcriberet,vt tunc exceptio præſcriptionis non poſſit repelli,an verò cum mala fide,vt tũc repelli fas ſit. & vtrũque membrum huius diſtinctionis communiter receptum eſſe teſtatur Franc.Balb.de præſcr.par.1.q.5.n.8. cum ſeq.vbi ſimiliter affirmat cum mala fide non procedere præſcriptionem de iure ciuili,non magis quàm de iure canonico.Ergo commodius & certius tradem' regulam negatiuam,talem exceptionem pręſcriptionis ab arbitro reijci non poſſe,ſed tantùm reijci poſſe mentitam præſcriptionis allegationem,quale eſſet cùm conſtaret malam fidem interfuiſſe,tũc enim qui ſe præſcripſiſſe diceret falſum diceret,ſicque arbiter eum repellens non tam præſcriptionem quàm mentitam præſcriptionis aſſertionem repellere diceretur.

21 Tenendo † noſtram principalem opinionem vt præſcriptio non ſit contra æquitatem naturalem , tunc ad tex.in auth.vt eccleſia Romana.§. habeat itaque , ibi, nec iniquis hominibus impium remaneat præſidium, nempe præſcriptionis reſpon.nihil obeſt.nam ait , tunc demum impiam eſſe præſcriptionem, cum iniquis hominibus & ſic malam fidem habentibus contigit, non ſic ergo ſi bonam fidem haberent , tunc enim non impium ſed pijſſimum & Reipublicæ vtiliſſimum præſidium diceretur,prout eſt,pręſcriptiones ſæpiſſimè cõtingunt cum mala fide,quamuis ea probari nequeat,qa ex animo pendet.l.pe.C.de euict.& quia bona fides pręſumitur,licet fortè adſit mala.l.merito.ff.pro ſocio.plenè per And.Tiraq.de præſcr.§.1.Glo.2.in princ.

SVMMARIVM.

1 *Obligatio naturalis,an præſcriptione perimatur, ardua quæſt.*
2 *Obligatio naturalis oritur ex iure gentium primæuo.*
3 *Ius gentium primæuum dicitur naturale.*
4 *Meum negligere quando videar.*
5 *Obligatio interdum præſumitur poſt longum tempus.*
6 *Remiſſio facilior quàm noua conceſſio.*
7 *Donatio poſt longum tempus præſumitur.*
8 *Conſenſu coniecturato obligamur.*
9 *Obligatio vtraque tollitur præſcriptione contra communem.*
10 *Obligatio præſcriptione debilitari falſum eſt , quia extinguitur.*
11 *Dominium directum quæritur præſcriptione cõtra ſciẽtem currente.*
12 *Repetere poteſt qui ſoluit debitum præſcriptum.*
13 *Obligatio vtraque perimitur præſcriptione , acceptilatione,contra Doctores.*
14 *Fideiuſſor non accedit obligationi præſcriptæ.*
15 *Nouari non poteſt obligatio præſcripta.*
16 *Compenſatio non fit ex obligatione præſcripta.*
17 *Conſtitutum non fit poſt obligationem præſcriptam,contra Doctores.*
18 *Euangelica denunciatio non facit rem corpoream præſcriptam reſtitui.*
19 *Euangelica denunciatio an faciat infectam præſcriptionem actionis perſonalis, ardua q.*
20 *Obligatio vtraque vt perimatur an fieri poſſit per legẽ, ardua quæſt.*

CAPVT LIII.

1 QVo ad ſextum,† an præſcriptio actionum tollat & perimat vtranque obligationem,an alteram tantùm, vehementer controuerſum eſt, & ſunt variæ noſtrorum ſententiæ.Sunt.n.qui velint, ꝙ ſola ciuilis obligatio perimitur , naturalis verò , neque perimitur neque vlla ex parte eneruatur.ita Bal.in auth. ad hæc.C.de vſuris,co.3.qui hanc eſſe communem opinionem teſtatur,quem ſequitur Franciſcus Balbus de præſcrip.in 2.par.3.par.princ.qu.10.vbi ait ſe mirari de doctoribus cõtrarium tenentibus, Idem tenet ipſemet Balbus in 1.par.q.6.ad fi.& Pet.Philippus.Corn.conſi. 251.in hac conſultatione.col.2.lib.3.moti quia leges ciuiles,quæ præſcriptiones induxerunt,vt diximus ſupra in 3.illa q.concluſioneq; qua iure eſſet inducta præſcriptio,non potuerunt perimere iura naturalia.le. eas cãs. ff.de capitis dimi.l.iura ſanguinis,vbi multa per Deciũ & Cagn.ff.de reg.iu.§.ſed naturalia.Inſt.de iuſt.& iure. l.omnes populi.ff.de iuſt.& iure.§.minus ergo.Inſtit.de
2 hęr.quæ ab inteſta.† Nec dubium eſt quin naturalis obligatio ex iure gentium primæuo,ꝙ etiam ius naturale appellatur,oriatur.l.1.ff.de pact.c.1.eo.tit.§.per traditionem.Inſt.de rerum diu.ibi, nihil tam æquitati naturali conuenit.l.non minorem.C.de tranſact.l.1.ff.de conſt.
3 Pecu.† Et tale ius gentium primæuum, quo ſuadet,docetq; pactiones ac conuentiones cuſtodiri,eſſe,& dici ius naturale reſpectu humani generis,diximus ſuprà c. 16.num.11.li.1.ergo talis obligatio naturalis ex hoc iure gentium primæuo,& ſic naturali orta per ius ciuile perimi nõ eſt poſſibile,& ſic nec per pręſcriptiones eo iure ciuili ortę,idem tenet And.Tiraq.de præſc.§.Glo. 2.ad finem,& vide infrà.c.74.nu.3. Sed ſanę hæc ratio, quæ his patribus tam immobilis peremptoria inexpugnabiliſque viſa fuit,nullius (iudice me) momenti eſt, nam ꝙ naturalis obligatio ſit iuris naturalis ſecundum ſuperiorem declarationem ingenuè fatemur, quodque naturalia iura per ſolum ius ciuile perimi nequeant,ſimiliter agnoſcimus,ꝙ autem in ſpecie noſtra per ſolũ ius ciuile ea naturalis obligatio fuerit oppugnata vel expugnata,id omninò negamus, quinimmò ꝑ ipſum ius naturale vel gentium expugnata ex legis interpretatione intelligitur:Nam ſi ſciebas me tibi cẽtum debere, & per longiſſimum tempus triginta annorum tacuiſti,petereque ſuperſediſti,iuſtiſſimè ius ciuile interpretatur
4 te habuiſſe animum voluntatemque iſtius debiti,vel iuris remittendi,aut pro derelicto habendi . Nam (quod longè plus eſt) etiam poſt vnius duntaxat anni pręteritionem hanc remittendi interpretationem aliàs lex facit,in §.fi.Inſt.de iniurijs, & ius poſſeſſionis negligi & abijci,

abijci, vel pro derelicto haberi per negligentiam decen
nij, lex interptat, vt eſt cõis opinio, q̃ tenent Glo. & Pau
lus Caſtrenſis in l. ſi de eo. §. 1. ff. de acq. poſſ. Iaſ. in l. na-
turaliter. §. nihil. cõe. n. 84. ff. e. tit. & idẽ Ial. in l. 1. col. fi-
5 na. C. de ſeruis fugiti. † & poſt decennalem annnam præ
ſtationem lex incipit præſumere obligationem, & ani-
mum in poſterum aliquid annum præſtandi. l. cum de
in rem verſo. ff. de vſuris. quid ergo mirum aut nouum,
ſi poſt ſcientiam & patientiam longiſſimi temporis in
6 cipiat lex ciuilis præſumere annum debiti remittendi. †
Cum longè facilius quis remittat plura quam denuo de
dat aut donet, vel concedat pauca, vt diximus de ſucc.
crea. lib. 2. §. 18. num. 16. verſ. tertia ratio, per Paulũ Ca-
ſtren. in l. pacta que contra. C. de pact. & hac ratione im
probatur pactum legis commiſſoriæ in pignoribus l. fi.
C. de pact. pig. & improbatur eadem ratione renuncia
tio futurorum alimentorum, vt in d. num. 16. declara-
mus, vbi etiam diximus, eadem ratione improbari pa-
ctum de non ſuccedendo factum inter patrem & filiũ,
& tradit Ial. in l. pactum dotali. C. de collati. harum. n.
rerum rõ ea eſt, quod facilius quis remittit plura quam
donet pauca, vt naturaliter fieri videmus. Quid ergo mi
rum aut nouum, ſi lex per longiſſimi temporis tacitur-
nitatem præſumat debiti remiſſionem, cum etiam ob-
ligationem poſt breuius tempus præſumere ſoleat, & re
miſſionem etiam alias per vnius ſolius anni tranſcurſũ,
7 vt diximus. Quinimò † etiam cõceſſionem per lõgi tem-
poris tranſcurſum alibi præſumit, quale eſt in terminis
l. ſi quis diuturno, in princip. ff. ſi ſeruitus vendi de cu-
ius intellectu agemus, latè infrà declarantes, quod vt de
bitor cum ſcientia iuris alieni poteſt longiſſimo tempo
re per creditoris ſcientiam & patientiam præſcribere,
qa ex tali taciturnitate p̃ſumit remiſſio, vt in ſpecie no-
ſtra, ita in terminis, d. l. ſi quis diuturno, per ſcientiam,
& patientiam domini rei conſentienus me tignum in
parietem ſuum immiſſum longo tempore habere acq
ro & præſcribo ius ſeruitutis, ergo longè facilius id cõ
tinget, ac iuſtius in ſpecie noſtra, tum quod hic adeſt lõ
giſſimum tempus, ibi longum duntaxat, tum etiã qđ
ibi eſt noua ſeruitutis acquiſitio, quæ odioſa eſt, hic li-
beratio ab obligatione, quæ fauorabilior eſt. l. Arrianus
ff. de actio. & obliga. iuncta. l. altius. C. de ſeruit. cum ibi
notatis, cum ijs, quæ ſcripſimus infra. §. 8a. num. 13. &
infrà c. 83. ſcripſimus plenè de intellectu, d. l. ſi qs diutur
no. Pro nobis tex. egregius in l. ſi ego. §. 1. ibi, per tradi
tionẽ forte aut per patientiã. ff. de publici. in rem actio
vbi ſcientia & patientia habet vim traditionis ergo mul
to facilius habebit vim remiſſionis quandoquidem fa-
cilius quis remittit quam donet, aut tradat, vt ſupra oſtẽ
dimus. Neque ad rem pertinere debebit, ſi quis obiece-
rit hanc legis interpretationem non eſſe æquam vt poſ
ſit perimere iura naturalia, ne ſic in effectu iura natura-
lia perimi videantur, nam id omnino negatur, ſed pou*
ipſo quoque iure naturali contrario perimi, omnis. n.
res naturaliter per qualcunque cauſas naſcitur, per eaſ-
dem diſſoluitur. c. omnis res, de regu. iur. licet nihi tam
naturale. ff. eod. tit. §. fin. & per totũ tit. Inſt quib. mod.
8 re contrahi. obliga. Modo ſi † tibi centum promiſi, ſo-
lus Deus certo ſcit, an id fecerim animo obligandi me
an vero loci vel oſtentationis cauſa, vel forte cauſa cõi-
tatis vt beneuolus erga te videret. l. diuus. ff. de mil. teſta
men. §. plene. Iuſti. eod. titul. l. Labèo. ff. de ſup. lega. l. an
inutilis. ff. de accep. l. non ſolum. ff. de actio. & obliga. ni
hil ominus tamen lex interpretatur me tibi obligatum
videri, ſentiens ex animo me promiſiſſe obligandi me
ipſum, quaſi voluntatis noſtræ certius ſignum nullum
ſit quam verborum d. l. Labeo. ſicque obligamur ex cõ
ſenſu & voluntate noſtra a lege ciuili coniecturata non
tamen infallibiliter cognita, ſic ergo & per contrarium
ea obligatio ex animo noſtro contrario perimi natura
liter poteſt & debet, quamuis animus ille coniecturis
tantum non etiam certa ſcientia lege ciuili percipiatur
& vt lex quo ad ortum obligationis fidem adhibuit ver
bis promittentis, ita & quoad ipſius obligationis reſolu
tionem fidem adhibet taciturnitati & patientiæ longiſ-
ſimi temporis, & aliquando longe breuioris, vt diximus
Nec dicatur obligationem perſonalem in ſeparabilem
eſſe ab oſſibus obligati, arg. l. nemo poteſt. ff. de lega. 1.
cum ibi traditis per Barthol. columna prima. vbi per
omnes repetentes. nam quod ſemel perſonali obli-
gatione deberi cœpit certis modis a lege definitis debe
ri definit l. obligationum fere. §. placet. ff. de act. & obl.
per totũ titulum Inſtit. quib. mod. tollitur obli. & vt il-
los modos perimẽdarum obligationum ipſo iure lex ad
inuenit & induxit, ita quoque alios modos, vt conſtat,
inducere poteſt quotidiè, id quod fecit in noſtra ma-
teria iubendo vt pleniſſima ſecuritas & obligationis li-
beratio contingeret per ipſius præſcriptionem longiſ-
ſimi temporis id quod expreſſius induci nõ potuit aut
iuberi quam inducitur ſi verba earum legum non calũ
nientur & exterminentur ac turpiter violentur per l. ſi-
cut. l. omnes. l. cum notiſſimi. C. de præſc. 30. annorum.
l. ſi pupillos, in fin. ff. de admi. tutorum, iuncto pri. Inſt.
quib. mod. tolli. obl. & c. ad aures, de præſcrip. & l. 1. cum
Glo. C. ſi aduer. creditorem.
9 Sit ergo fixa indubitataque concluſio † poſt longiſſi-
mi temporis præſcriptionem ſublatam videri vtranq;
obligationem tam ciuilem quam naturalem. c. iam ipſo
iure. vnde primum apparet veram non eſſe opin. Bal. &
Fran. Balbi, & Petri Philippi Cornei & aliorũ ſupra re-
latorum negantium eam ipſo iure perimi, & affirman-
tium quod etiam in effectu non eneruabatur aut debi
litabatur.
10 Apparet etiã erraſſe † quotquot aſſeuerabant eam in
effectu debilitari duntaxat non etiam ipſo iure perimi,
id quod affirmat Bart. in fin. §. 1. ff. rem ratam haberi.
cuius opin. communem eſſe teſtatur Franciſ. Bal. vbi ſu
pra, par. 1. q. 6. & par. 3. prin. in 2. par. illius 3. partis. q. 10.
vbi pluries hanc dicit communem opinio. Paul. Caſtre.
in d. l. fin. §. 1. ff. rem ratam haberi. Bal. in l. ſicut. colu. 1.
C. de præſc. 30. annorum. Ioan. Imol. in c. fi. col. 6. de p̃-
ſc. in rep. Ang. l. 1. col. 19. C. de iud. in rep. Pano. & Feli.
col. 1. in c. ad aures, de præſc. Ioan. And. in c. poſſeſſio ad
fi. de regulis iuris. Antonius, & Ioan. Imol. in d. c. ad au
res. Pet. Philip. Corn. conſ. 176. ad euidentiam. col. pen.
lib. 1. Neque ad rem pertinet que etiam iure ciuili non
procedat præſ. iurium & actionum cum mala fide non
magis quam iure canonico, ſecundum veram & com-
munem opinio, vt ſupra diximus, & plenius in c. p̃ced.
nam non ſequitur, ſcio me debere, ergo habeo malam
fidem, eſt enim aperta incuria (ne dicam iniuſtitia) exi-
ſtimantiũ, qui poſſidet rem alienam, aut moratur ſcien
ter debiti ſolutionem, eum eſſe neceſſario in mala fide
cum potius ſit in bona fide, aut ſaltem in bona fide &
eſſe poſſit & eſſe poſſe à lege ciuili præſumatur, vt iam
oſtẽdimus, & fuſius in c. præced. & c. 72. & cap. 76. & vt
exactius res agatur conſidera quod aut tam creditor q̃
debitor erant debiti conſcij, aut vterque ignorabat aut
creditor ſolus ſciebat, debitor autẽ ignarus erat, aut, &
quarto ex diuerſo creditor ignorabat & debitor ſolus
ſciebat. Primo caſu ceſſat regulariter mala fides quia
ex illa ſcientia & patientia longiſſimi temporis præſumi
tur tacita debiti remiſſio aut abiectio, vt diximus ſu-
pra, & alijs in locis ad quæ me retuli. Secundo caſu q̃-
do vterque ignorabat, etiam ſecundum omnes proce-
deret præſcriptio, cum debitor aperte ſit in bona fide
vt patet ex ſua iuſta ignorantia, quale eſſet ſi ex contra
ctu forte procuratoris quem ignorabat obligatus eſſet
vt

vt ſuprà dixi, & exactius in c.præced. Tertio caſu cum ſolus creditor ſciebat, debitor ignorabat ſe debere, túc idem, & longè iuſtius, quia ex parte ſua adeſt bona fides & ex parte creditoris iuſtiſsimè præſumeretur debiti vel remiſsio vel abiectio. Vltimo vero caſu cùm ſolus debitor ſe debere ſciebat, creditor autem ignorabat, vix eſt vt non intelligatur eſſe in mala fide: quandoquidem ex parte creditoris ignorantis nec debiti abiectio, nec remiſſio præſumi poteſt. l. mater decedens. ff. de in off. teſtam. ſicque ceſſat rō bonæ fidei præſumendæ, de qua in l. alienationis verbum. ff. de verb. ſigni. ibi. vix eſt enim vt non videatur alienare, &c. & leg. qui patitur. ff. amand. l. ſemper qui non prohibet. ff. de reg. iur. & cum debitor ſuum debitum ſaltem impropriiſſimè videatur poſsidere. Glo. in l. regula. ff. de pet. hære. certè hoc caſu iſtius debitoris improprijſſima illa poſſ. non legitima, ſed clandeſtina videretur, arg. l. ſi quis diuturno, in pri. ff. ſi ſer. vẽdi. quæ lex ſi rectè inſpiciatur, probat omnia membra huius diſtinctionis negans vbi vitioſa poſſeſſio, vel quaſi poſſeſſio eſt contingere præſcriptionem, non ſic ſi vitio caret. Iam ergo dubitari nõ oportet quin ceſſet præſcr. vtroque iure tam ciuili, quàm can. vbi mala fides interfuit, & in eo tantùm qõ eſt, an poſſeſſor, vel quaſi poſſ. rei vel iuris alieni in mala fide eſſe dicatur qũ id ſciebat, qua in re diſtinguẽdum eſt, vt dixi modò, & plenius ſuprà c. præc. & c. 72. & c. 76. incip. actio perſonalis.

11 Confirmantur hæc omnia, nam tenẽtes præſcriptione vtile tantùm dominium, non etiam directum acquiri, eo quod in præſcriptione ceſſat naturalis æquitas, quia currit contra ignorãtem, fatentur, quod ſi dominus ſcit & patitur rem ſuam preſcribi, tunc directum dominiũ acquiritur non ſecus quàm ſi ipſe eam venderet & traderet, ita Balbus de præſc. par. 2. q. 2. nu. 9. & Bald. in auth. niſi triennale, col. fi. C. de bo. mater. & Felin. in rubr. de preſcr. col. 1. & Iaſ. in l. traditionibus. C. de pact. ergo vt ceſſat mala fides quando domini voluntate poſſideo alienum, per totum tit. ff. & C. commod. & ff. de præcario. & ff. C. Inſti. & in decre. de dona. ita & hoc caſu ceſſat mala fides.

12 Apparet ergo ex ſuperioribus veriſſimam eſſe ſentẽtiam Accurſij, & Bar. & Pauli Caſtren. in l. ſi. §. 1. ff. rem ratam haberi. exiſtimantium eum, qui præſcripſit ſi ſoluit poſſe repetere, quos ſequitur Franc. Balb. de præſcr. pa. 1. q. 6. poſt alios, quos ipſe tam ibi quam rurſus in 2. par. 3. pár. prin. q. 10. refert.

13 †Apparet ſimiliter parum aptam eſſe, aut ſuſpectã eſſe equiparationem, quam ipſemet Balbus d. qu. 6. poſt Paulum Caſtr. in d. l. fi. §. 1. & poſt Bal. in l. ſicut. colũ. 1. C. de præſcr. 30. ann. facit, ait n. quod vt per pactum de nõ petendo, quod eſt iuris gentium, eliditur ciuilis obligatio, ſed naturalis, quæ ſimiliter eſt de iure gentiũ, ex toto perimitur, ita ex diuerſo per præſcriptionem, que eſt iuris ciuilis, ex toto perimitur obligatio ciuilis, ſed naturalis duntaxat debilitatur. Secundum quam rationem conſequens fieret, vt diceremus quod per nouationem que eſt iuris ciuilis, vel etiam per acceptilationem: quæ ſimiliter eſt iuris ciuilis, ſola ciuilis obligatio tolleret, naturalis verò duntaxat debilitaret, id quod eſſet cõtra tex. in §. pterea nouatione, & in §. item per acceptilationẽ. Inſt. quib. mod. tolli. obli. & contra l. fi. C. de noua. & cõtra omnes leges tam illius tituli quam ff. eo. tit. & per totum ff. & C. de accepti. ergo non eſt bona conſequentia, nouatio, aut acceptilatio, aut præſcriptio ſunt iuris ciuilis, ergo ciuilem tantùm non etiam naturalem obligationem perimere poſſunt, quinimò vtráque perimere poſſunt & perimunt, quia hac in re cum ipſo iure ciuili concurrit etiam natura, hoc eſt, voluntas illius contra quem præſcribitur, quę vt ex verbis, vel ſcriptura, vel etiam nutu, vel alijs ſignis, & indicijs eius probata intelligeretur, ita etiam ex iſta ſcientia & patientia probata cenſetur. d. l. ſi ego. §. 1. ff. de pub. in rem act. d. l. cum de in rem verſo. ff. de viuris iuncta l. Labeo. ff. de ſup. lega. l. nutu. ff. de legat. 3. l. 1. §. ſi quis ita. ff. de verborum obli. l. milites. ff. de milit. teſtam. l. an inutilis. ff. de accepti. le. non ſolum. l. non figura. ff. de actio. & obligati. certum enim eſt quod multis modis eſſe poteſt. l. certum. ff. ſi certum petat. iuncta l. 1. §. fina. ff. de dote prælega. & vt obligatio naturalis ſine dubio perempta diceretur ex remiſſione creditoris, de qua cõſtaret per verba ipſius: ita quoque perempta videbitur ex remiſſione ipſius, de qua alio quouis modo conſtet, vt dictis iuribus. cõſtat autem de tali remiſſione vel abiectione per ſcientiã & patientiam longiſſimi temporis, vt diximus, ergo talem obligationem naturalem peremptam eſſe proculdubio intelligemus.

14 Denique apparet ex noſtra declaratione obligationi præſcripte non poſſe accedere fideiuſſorem, nam licet is ſoli obligationi naturali accedere poſſit, non ſecus quam ciuili & naturali. leg. fideiuſſor. obligari. §. fideiuſſor. vbi notant Paulus Caſtrenſis & Barthol. ff. de fideiuſſ. §. 1. Inſtit. eod. tit. tamen poſt præſcriptionem cùm nulla ſecundum nos ſuperſit obligatio ei obligationi, que nulla eſt, fideiuſſor accedere non poterit, id quod in ſpecie tenent Bald. in l. iam mandatori. col. 2. C. de non numera. pecu. Bartholo. & Paulus de Caſtr. in d. §. fideiuſſor. Fr. Balb. in d. q. 6. Paulus Caſtren. in l. fin. §. 1. ff. rem ratam haberi. Ant. Butr. Ioann. Imol. & Fel. in d. c. ad aures, de præſcri. quæ communis opinio ex noſtra ſententia veriſſima eſt, non autem ex ratione, qua ipſi omnes mouentur, dum naturalem quidem obligationẽ ſupereſſe exiſtimant, quamuis debilitatam, & pro nobis in ſpecie eſt tex. in l. ſi quis poſtquàm, cum ibi no. ff. de fideiuſſ.

15 Apparet ſimiliter ex ſententia noſtra talem obligationem preſcriptam nouari non poſſe. Nam ex nihilo nihil fit, ſecundum Philoſophum, vt in l. ſed ſi manente. ff. de precario, dixi plenè in 2. Tomo harum controuerſiarum, c. 14. in prin. & per totum, & in ſpecie ita tenẽt Ant. Butr. Ioan. Imo. & Feli. in d. c. ad aures. & Franciſc. Balb. d. q. 6. nu. 4. facit. §. præterea nouatione. Inſt. quib. mod. tolli. obligat. cum ibi notatis. & lege prima. ff. de nouat.

16 Apparet ſimiliter quod talis obligatio preſcripta non proderit ad compenſationem, vt tenent Ant. But. Imola & Fel. in d. c. ad aures. & Bal. in d. q. 6. quorum ſententia longè expeditior erit ſecundum noſtram opinionẽ, cui negamus naturalem obligationem ſupereſſe, quam ſecundum eorum ſententiam ſupereſſe exiſtimantium, debilitarique duntaxat, non etiam perimi aſſeuerantiũ.

17 Apparet etiam ex noſtra ſententia an ſuper obligatione preſcripta conſtitutum fieri poſſit, quod admittit Bal. in rub. C. de conſt. pecu. col. 2. & Balb. in d. q. 6. nos contra, per §. in perſonam. Inſtitu. de act. & per d. l. ſi quis poſtquam. ff. de fideiuſſo. vbi traditur, eum qui ſe pro alio ſoluturum conſtituit, ſimilem eſſe fideiuſſori. Sicq; dicendum reſtat obligationi præſcriptæ accedere non poſſe magis quam fideiuſſo, præſertim ſecundum nrãm opinionem, qua aſſeueramus per præſcriptionem non ſolum ciuilem verum naturalem quoque obligationem peremptam videri.

18 Apparet etiam quid reſpondendum ſit in illo articulo quo controuertitur, an poſtquam quis præſcripſit poſſit per denunciationem Euangelicam compelli ad reſtituendum quod præſcripſit, qua in re receptiſſima opinio eſt non poſſe, ſi quidem ſumus in præſcriptione vel iuris corporalis, vt plenè reſoluit Franciſcus Balbus de præſcri. 2. partis prin. q. 11. & rurſus. q. 10. & Bartol. in extrau. ad reprimendum, in verb. per denunciationem.

tionem.in verſ.ſed quid de obligatione quæ tollitur p̄
5 ſcriptione.Bald.in authen.ad hæc.col.2.& 3.C. de vſuris.Anton.Butr.Ioan.Imo.Panormi.Felinus & alij in c.fin.de præſcrip.Pet.Philippus Corneus conſi.176.ad euidentiam.col.pen.lib.1.& hanc ſæpe teſtatur communem eſſe opinionem Imol.& ſæpius Balb.vbi ſupra.

19 Sed & in præſcriptione actionis perſonalis idem eſſet,tenent Bar.Ioannes Imo.Panormit, & Pet. Philip. Corneus,vbi ſupra,& hanc eſſe communem opinionē affirmat Balb.in d.q.10.qui tamen cōtrarium tenet,firmans locum habere denunciationem Euangelicam, id quod tenet Pet.Philip.Corn.ſibi contrarius conſ.251. in hac conſultatione.colum.2.lib.3.Ioannis Imolenſis ſibi contrarius in lege. ſequitur.§ ſi viam.ff.de vſucap. Antonius Butrius in d.c.fin.Bald.in auth.ad hæc.col.3. de vſuris.mouentur hanc partem tenentes,quia longa, inquiunt,eſt differentia inter ius reale præſcriptum, & ius perſonale,nam iura realia facile migrant de perſona in perſonam.l.fi.C.de lega.l.fin.§ ſed quia,cum §. ſeq. C.com.de leg.l.cum pater.§.ſurdo.ff.de leg.2.l.à Titio ff.de furt.l.ſi tibi homo.§.cum ſeruus.l.legaturus.§. fin. ff.de lega.1.l.1.2.& fere per totum.ff.de in diem addi.l. quoties,& fere per totum.C.de donati.quæ ſub modo l.1.2.& fere per totum.ff.de lege commiſſ. Diuerſum ē in actionibus perſonalibus,quę immobiliter inhærent oſſibus obligati.l.nemo poteſt.vbi Bar.col.1.& alij omnes ff.de leg.1.ſicque per interuentum præſcriptionis in re vel iure reali dominium eradicatur a primo domino,& migrat in præſcribentem, ſicque præſcriptione completa nihil alienum reperitur poſſidere quod reſtituere per denunciationem Euangelicam cogatur,cum iam non tam alienum quam ſuum de nuo effectum poſſidere inueniatur.Sed pręſcripta actione perſonali adhuc,inquiunt,debitor remanet naturaliter obligatus,neque alieni iuris debitor adhuc ſupereſt,per hocque poterit per Euangelicam denunciationem cogi ad ſoluendum.Sed hæc ratio(iudice me)nullius momenti eſt,primum quia tam facile fuit legi inducere & diſponere q; obligatio perſonalis extingueretur præſcriptione quā vt dominium obligatione realis transferretur in pręſcribentem,vt ex dictis ſupra per hoc & per ſuperius caput edocemur.Deinde quia non eſt verum,ſupereſſe obligationem naturalem poſt præſcriptionem,quinimo vtranque perimi iam edocti ſumus.Ergo penes præſcribentem nihil reperitur alienum,quod per denunciationem Euangelicam reſtituere cogatur.Nec ad rem pertinet,quod cum mala fide nec iure ciuili nec canonico procedat præſcriptio(id quod potiſſimum decepit eos qui partem affirmatiuam tuentur)nam id ingenue fatemur,ſed negamus debitorem in mala fide conſtitutum cenſeri,eo quod ſciat ſe debere,ſecundum quod ſupra expoſuimus,in quo contrarium tenentes decepti fuerunt,qui etiam aperte æquiuocant aut hallucinantur, nam primum negant contingere præſcriptionem cum mala fide,poſtea vero dicunt,quod qui mala fide præſcripſit per denunciationem Euangelicam ,cogitur ſoluere.ergo cum talis mala fide præſcriptio vt contingat non ſit poſſibile,reſtat vt talis denunciatio Euangelica locum habebit nunquam.

Ergo quo caſu actionum perſonalium præſcriptio cōtigerit,eo caſu talis Euangelica denunciatio locum nunquam habebit.

20 Apparet etiam ex his veriſſimam eſſe opinionē Angeli in repeti.l.1.col.19.C.de iudic.contendentis per legem vel ſtatutum effici poſſe,vt per interuentum p̄ſcriptionis perimatur nō ſolum ciuilis, ſed etiam naturalis obligatio in perſonalibus actionibus quamuis contrarium,& minus recte tenuerint Bald.in d.authen. ad hæc.col.3.C.de vſuris.& Franciſcus Balb.vbi ſupra,quę 10.Idem.Bald.in cap.ſi quis per tringinta,ſi de feudo fuerit controuerſia.Ioan.Imol.in l.ſequitur.§.ſi viam. ff.de vſucapion.Quinimmo(vt hoc Angelo addamus) non ſolum poteſt,ſed etiam in dubio id actum videtur per legem,vel ſtatutum,vt obligatio perſonalis tam ciuilis,quam naturalis per interuentum præſcriptionis, perimatur,etiam ſi per tale ſtatutum tempus præſcribēdi coanguſtetur,nam quæ ratio eſt in triginta annis,eadem ratio(quod attinet hanc ad rem)in aliquantulum breuiore tempore erit,quia quæ differunt tanquā plus & minus,non differunt in ſpecie.leg.fin.ff.de fundo inſtrum.vt plene ex ſuperioribus rationibus deducitur, quas non expedit repetere.

S V M M A R I V M.

1 *Dominium directum an præſcriptione acquiratur ardua quæſtio.*
2 *Dominium iuris gentium ſecundarij eſt.*
3 *Ius gentium ſecundarium dicitur eſſe poſitiuum.*
4 *Ius gentium ſecundarium initio fuit ius ciuile.*
5 *Succeſſionum ius prius fuit ciuile,quam gentium.*
6 *Iuris gentium ſecundarij,quæ ſunt libere,poſſunt immutari.*
7 *Dominium directum facilius quæri præſcriptione longa,quam vſucapione triennali,contra Doctor.*
8 *Effectus non ſemper regulatur a ſua cauſa*
9 *Exceptio non ſemper actionis excluſio.*
10 *Dominium an transferatur,vel an extinguatur præſcriptione,ardua q.*
11 *Retentio non conceditur domino rei præſcriptæ,contra Doctores.*
12 *Rei vendicatio non datur domino rei præſcriptæ contra tertium poſſeſſorem,contra Doctores.*
13 *Præſcriptionis exceptio impedit litis ingreſſum,contra Bald,*

C A P V T LIIII.

1 Quo ad ſeptimum vtrum præſcriptione acquiratur dominium directum an vtile, tantum,ſunt tres communes opiniones Prima eſt,quod dominium directum, acquiratur per vſucapionem triennalē, quæ mobilibus in rebus contingit,Altera,quod per præſcriptionem triginta annorum, quæ ſine titulo contingit,ſola vtilis non etiam directi dominij acquiſitio contingat. Vltima,quod pręſcriptionem longi temporis ſimiliter ſolum vtile dominium non ē directum acquiratur.Ita tenent Gloſſ.& communiter. Doctor.in princip.Inſtitut.de vſucapion.in verbo, dominium.per Glo.Bald.Salicet.Fulgoſ.Petr.Philipp.Corneum,& alias Pinellum in authen.niſi triennale .C. de de bonis maternis.per Aretinū.Chriſtof.Porcium Ioānem,& alios in d.princip.Inſtit.de vſu capion.per Paulum Caſtren.in l.fina.§.1.ff.rem ratam haberi,hanc eſſe communem opinionem Angelus Aret.in d.princip.Inſtit.de vſucapion. hanc ſequitur,& ſæpe appellat communem opinionem Franciſcus Balb.de præſcription.ſecunda par.principal.quæſtione ſecunda.Alberi.& Ioannes Andreæ in capit.poſſeſſor,de reg.iur.in verſ.quarum proponebatur.Felynus in rubri.col.1.de præſcriptio.qui hanc firmat eſſe communem opini.Iaſ.Dec.Alciatus,& alij in l.traditionibus.C.de pact.vbi Alex.col. 2.Gloſſ.in l.quis emptionis.§.1. C.de præſcri.30.annorum,vbi per Saly.& alios Ioannes Imolen.in repeti.c. fin.col.24.de præſcriptio.Gloſſ.Ange.& alij in authe. eccleſia Romana , in princip. Marianus Sozin. in rubric.de cauſ.poſſeſſio.& propriet.verſi.17.Archidiac.

ac.in c.ſeruitium.18.q.2.Dynus,& nouiſſimi in d.c.poſ
ſeſſ.& alij plures quos allegat Baldus vbi ſupra.Idem in
repe.leg.Celius.ff.de vſucapio,in fin.

2 Contrariam tamen partẽ in pręſcriptione longi tẽpo
ris tam multi in dictis locis tenẽt,vt mihi non ſatis cer-
tum ſit vtra pars receptior ſit, & cum omnes fere con-
ueniant triennali vſucapione directum dominium acq
ri.l.traditionibus.C.de pact.leg.3.ff.de vſuca.in princi-
pi.Inſtitutio.eodem titulo.& ſimiliter cum omnes con
ueniant vtile tantum dominium non etiam directum,
acquiri per præſcriptionem annorum.30.quę ſine titu-
lo(hoc eſt,legitima poſſidendi cauſa) contingeret per
d.l.ſi quis emptionis.§.1.C.de præſcr.30.annorũ. in eo
duntaxat controuerſia eſt,an longi temporis præſcrip-
tione vtile tantum dominium,an forte etiam directum
acquiratur, qua in res receptior ſnĩa fortè eſt vtile tan-
tum acquiri,& ſciendum eſt potiſſimum huius rei fun
damẽtum & occaſionẽ ex illa erronea opinione,quam
in c.præce.exterminauimus effluxiſſe.aiunt enim quod
dominium rerum noſtrarum ius genũ eſt.leg.ex hoc
iure.ff.de iuſtit.& iure.leg.prima.cum ſeq.ff.de acqui.re
rum domin.ius autem ciuile ciuilia tantum iura,non ẽt
naturalia aut gentium perimere poteſt.§.ſed naturalia.
Inſtitut.de iure natur.& ibi omnes Doctores.leg.om-
nes populi,& ibi Barthol.& omnes repetẽtes.ff.de iuſt.
& iure.l.eas cauſas.ff.de cap.dimi.l.iura ſanguinis, vbi
plene per Philipp. Decium.ff.de regulis iuris.§ minus er
go.Inſtit.de hæred.quæ ab inteſta.l.2.ff.de vſuſruct.ea-
rum rerum.tradunt communiter Doct.per tex. ibi in l.
maximum vitium.C.de liberis pręteri.cum ergo pręſcri
ptio ſit iuris ciuilis,& ciuilis ratio iura naturalia aut gẽ
tium perimere nequeat,ſequitur quod noſtrum domi-
nium,quod iuris gentium eſſe intelligitur,perimere nõ
poterit,ita arguunt Ioannes Andr. poſt Gerardum de
Senis,quem ipſe refert,& ſequitur,vbi ſupra,& Franci-
ſcus Balb.vbi ſupra,num.2.verſ.& hunc articulum Pa-
norm.in rub.de præſcript.col.2.& fere reliqui omnes.
& cum hanc rationem effugere aut ab ea enodare ſeſe
non valerent,omnia iura hac de re loquentia(dũ hãc
ad rem & rationem ſeu partem ad iſtam aptare ſtudẽt)
exulare & exterminari compellunt.Quæ quidem ratio,
(quando alia vrgentiora fundamenta deeſſent) partem
contrariam iuſtiorem probatioremque redderet,tantũ
abeſt,vt eam confutarent. †Nam dominium præſertim
rerum immobilium eſt ſane iuris gentium non primæ
3 ui(quo naturale appellatur)†ſed tantum ſecundarij,qđ
naturale non tam eſt quam poſitiuum,vt eſt vera & cõ
munis opinio, quam tradunt Paulus Caſtrenſis & alij
communiter in repe.leg.ex hoc iure.ff.de iuſt.& iure.
traditque eleganter frater Dominicus de Soto de iuſt.
& iure lib.3.quæſtio.1.ar.3.& diximus ſupra in 3.artic.
quo egimus,quare præſcriptio aut vſucapio introducta
eſſet,id quod fuſius multisque ornauimus de ſucc.pro
4 greſſu li.1.in præfatione,vbi plene oſtẽdimus,†ea oĩa q̃
ſunt iuris gẽtiũ prius fuiſſe iuris tm̃ ciuilis,ſed paulatim
ſcripſiſſe aut velociter tranſuolaſſe ad reliquas gẽtes &
regiones, ſicque cũ primũ ab vno vel altero hoĩe vel
regione inuentum fuiſſet & receptum,tunc iuris tantũ
ciuilis non etiam iuris gentium id eſſe. Verùm poſtquã
eo iure omnes omnino aut pleræque aliarum gentiũ
vti quoque cœpiſſent,iam iuris gentium effectum vide
ri,ſicque ius gentium conuerſum & transfomatũ.Quẽ
admodum & ex diuerſo,id quod hodie iuris gentium,
eſt in deſuetudinem abire fortè cępiſſe,ita vt penes vnã
tantum prouinciam maneret,ſine dubio iuris gentium
eſſe deſineret,& iam iuris tantum ciuilis eſſe diceretur,
hoc eſt illius ciuitatis vel regionis, penes quã adhuc id
ius per durauerit†ſicque non minus eleganter quam vti
5 liter in lib.1.§.2.de ſucc.crea. Vſum teſtamentorum in-
uentum fuiſſe a iure ciuili,vel ſcripto,vel conſuetudina-
rio oſtendimus,ſed poſtea cum a reliquis quoque gen-
tibus receptum fuiſſet,in ius gentium fuiſſet,cõuerſum
& transformatum,nõ ſecus q̃ ex diuerſo ſi hodie fortè
teſtamentorum vſus ita in deſuetudinem abire cœpiſſet
vt penes vnam tantum aut alteram prouinciam mane-
ret,continuo iuris gentium eſſe deſineret,& iuris tantũ
ciuilis eſſe diceretur,hoc eſt illius illarumue prouincia
rum, in quibus vſus mosque ille teſtandi perſeuerauit.
quod dic vt in dictis locis & ſupra cap.decimo.n.18.&
cap.4.nu.3.& cap.27.nu.11.& cap.16.num.11.

6 †Sicque hodie quęlibet prouincia poſſet ea,quæ iu-
ris gentium ſecundarij eſſe dicuntur,quo ad quaſdam
vel fortè quò ad omnes paróculas immutare. Quid.n.
ſi iuberet ne capti fierent ſerui capientium profecto ta
lis lex ciuilis valeret,& ita aiunt Galliæ obſeruari,quam
uis per hoc violaretur ius gẽtium contrarium diſponẽs
l.manumiſſiones.ff.de iuſtitia & iure,valeretque ſimili-
ter ſi iuberet ne hominibus ſuæ ditionis liceret teſtari,
vt iam diximus in dicto.§.1.& dicto §.2.valeretque ſi iu
beret omnia prædia eſſe communia,id quod apud La-
cedæmonas Lycurgus Legislator aut (vt alij volunt)
Ageſilaus præcepit, teſte Plutarcho in Apoph. Ergo
cum ius gentium ſecundarium intelligatur eſſe ius
poſitiuum, indubitatum eſt, eritque ſemp ꝑ leges po-
ſitiuas perimi & immutari poſſe, non ſecus quam ip-
ſum ius ciuile,dicto §.ſed naturalia.dict.l.omnes popu
li cũ ſimilibus,ſupra alle.d.l.eas cauſas.dicta l. ſecunda,
de vſuſr.earum re.dicto.§.minus ergo.dict.in.lege ma-
ximum vitium,iuncto c.omnis res,de reg.iu. & le.nihil
tam naturale.ff.de reg.iu.Sicque dominium,de quo agi
mus,cùm omnes conueniant,eſſe iuris gentium ſecũ-
darij non etiam primæui,per legem poſitiuam,de præ-
ſcri.diſponentem,poterit tam liberè & perfectè de per
ſona in perſonam transferri,q̃ ſi iuris ciuilis eſſe poſſet.
Quę omnia etiam iuuantur ex ijs,quæ in c.præc.diſ-
ſeruimus,quæ repetere non expedit.

7 Prætereà†cùm omnes fateantur vſucapione trienna
li dominium directum acquiri per d.l.traditionibus.C.
de pact.d.l.3.ff.de vſuc.non ſolum pari,ſed etiam longè
maiore,aut iuſtiore ratione,idem in præſcriptione lon
gi temporis admittere deberent ; Primùm propter diu
turnitatem temporis,quę eſt in hac longi temporis præ
ſcriptione,quæque non eſt in vſucapione triennali.De
inde,quia longè iuſtius,& antiquius dominium eſt, quod
quis habet in rebus mobilibus, quàm quod habet in re
bus ſoli,ita Paulus Caſtr.in repetitio.l.ex hoc iure,ſupr.
alleg.& ibi communiter Doct.facit l.1.cum ſeq.ff.de re
rum diu.& §.feræ,cum ſeq.Inſt.l.adeò.§.feræ, eo.tit.ff.
de acq.rerum dom.nam ab ipſo iure naturali primæuo
deſcendit(ſecundum Pau.Caſtr.& communiter Doct.
vbi ſuprà dominium in rebus mobilibus,quale eſt in fe
ris quas cœpiſſemus,aut in tabulis quas quis depinxiſ-
ſet,aut in veſtibus quas fabricaſſet,& ſimilibus.& tamẽ
in rebus ſoli(qualia ſunt prędia,campi & ſimilia)domi-
nium non fuit niſi de iure gentium ſecũdario, vt dictũ
eſt.ergo ſi dominium iuriſgentium primæui etiam dire
ctum vſucapione acquiri & transferri poteſt,dic.l.tradi
tionibus.d.l.3.multo facilius & iuſtius præſcriptione lõ
gi temporis in immobilibus acquiri, & transferri pote
rit dominium,quod iuriſgentium ſecundarij, & ſic iu-
ris poſitiui.Ideò promiſcuè cùm de vſucapionib.actu
ri eſſent Iureconſulti non ſolùm earum rerũ, quæ mo-
uentur,ſed etiam immobilium per omnes titulos. ff.de
vſucapio.& ff.pro empt.& pro legato,& pro donato,&
pro dote,& pro ſuo,& C.per eoſdem titulos,& Inſt.eo.
ſcripſerunt,vel inſcripſerunt titulos de vſuc. pleniſſimẽ
ſignificantes tam perfectum dominium,& ius longi tẽ
poris præſcriptione,aut vſucapione acquiri in immobi
libus

libus quàm triennali vſucapione in mobilibus rebus. Iſ
ergo dubitari (non ſolùm mille leges ſed etiam mille in
tegros titulos ſubuertere velis) non oportet quin non
minus integrum, perfectum & directum dominium lō
gi temporis præſcriptione quam triennali vſucapione
quæratur, & non ſolùm æquè iuſta, ſed etiam iuſtiore
ratione, vt edocti iam ſumus. Agnoſco tamen ꝙ magis
naturali ratione acquiritur dominium per contractū,
& traditionem domini, quàm per vſucapionem trienna
8 lem, vel longi temporis præſcriptionem, vt in l. 1. ibi, na-
turali ratione. ff. de acq. rer. dom. l. 1. C. de ſac. eccl. expſ-
ſius. in §. per traditionem. Inſt. de rer. diui. ibi, nihil iam
naturali æquitati conuenit, quàm voluntatem domini
rem ſuam in alium transferre volentis ratam eſſe. Sed id
nihil ad rem, quia vt ea æquitas vincit acquiſitionem, q̄
per longi temporis præſcriptionem contingit, ita & lō-
gè iuſtius vincit acquiſitionem per triennalem vſuca-
pionem contingentem. (Sed hæc iuſtior aut iniuſtior
origo, ꝙ attinet ad hanc rem, nihil debilitat effectum,
nam & à patre debiliore ſæpè ſolet filius robuſtior pro
cedere quàm à robuſtiore patre, & à patre iniquiore
æquior filius, quàm à patre iuſtiore) ſicque apparet ex
prædicta ratione parum aptè argumētatos fuiſſe ad in-
ducendam differentiam inter præſcriptionem, & vſu-
capionem Ioannes And. poſt Gerardum in d. c. poſſeſ-
ſor. d. verſ. quartùm proponebatur. & Balb. in d. q. 2. n. 2.
& Panor. d. rub. de præſc. col. 2.

Tenendo noſtram ſententiam nihil ad rem pertinet
9 ꝙ præſcribendi detur exceptio, † quæ regulariter eſt a-
ctionis excluſio, ergo ſupereſt ius & actio ei cuius præ-
ſcripta eſt. l. 2. ff. de exce. Sed reſp. illud eſſe regulare, fal
lit in ſpecie noſtra, in qua poſt præſcriptionem nullū
ius remanet priori domino, & exceptio, quæ pręſcribē
ti datur, eſt exceptio intentionis, quæ non pręſupponit
actionem. l. vbi purè. ff. de doli except. declarat in ſimili
Emanuel à Coſta in l. 3. C. de non num. pecu. dicens, ſi-
mile eſſe in illa excep. non num. pec. quæ eſt intētionis
non actionis excluſio, patet, quia & per vſucapionē triē
nalem dicitur exceptio acquiri. l. in reb. §. omnis autem.
C. de iu. do. Balb. in rep. l. Celſus. in fi. ff. de vſucap.

10 Ex ſuperioribus apparet † qualis ſit illa differētia, quā
inter triennalem vſucapionem, & longi temporis præ-
ſcriptionem faciunt Bartol. Paulus Caſtr. & Alex. in l.
3. §. ex plurib. col. 3. ff. de acq. poſſ. & Franciſcus Balb. in
d. 2. q. nu. 8. verſ. ſed videtur, quod nullus aiūt. n. per triē-
nalem vſucapionem dominium transferri de priore do
mino in præſcribentem, cæterùm per longi temporis
præſcriptionem dominium directum prioris domini
extingui, nouumque dominium in præſcribentis perſo
na renaſci, idq; vtile tantum, non etiam directum eſſe,
& ita declarant Glo. in d. l. 3. §. ex pluribus. in verb. poſſi
deo. & Glo. fin. in l. ſi ædes. 1. ff. de ſer. vrban. præd. dum
Gl. illæ aiunt, præſcriptione extingui antiquum dñiū,
q̄ dñam Pau. Caſtr. vbi ſuprà, ſubtilem eſſe ait, quæ (ſi ve
rū amamus, iudice me) riſu & ludibrio dignior eſt, aut
meris fabellis ſomniſq; ſolicitis ſimilior, & ex mero ip-
ſorum doctorum capite citra vllam omnino occaſio-
nem, aut fundamentum defluxit. Quis enim vnquam ta
lem differentiam facientem vllam legem principalem,
aut Iureconſultorum reſponſum inuenit? Certè nullus,
& vt ex ſuperioribus apparet, vtroq; caſu idem eſt erit
que ſemper, & ſiue dixeris, vtroque caſu dominium ex
tingui prius, nouumque in perſona præſcribentis rena
ſci, ſiue etiam dixeris, antiquum dominiū, quod apud
primum dominum erat, in præſcribentem transferri.
idem erit, quo ad omnes omnino effectus, & quod trāſ
ferri videatur ſuadet ille titulus ff. de adimend. & trans
fer. lega. & Inſtitut. eo. titulo. Quod autem prius domi-
nium extinguatur, nouumque idemque directum & p

fectum in perſona præſcribentis renaſcatur, ſuadet, &
probatur in leg. tertia. ff. de vſucap. dum ait, vſucapio eſt
dominij adiectio, & hoc magis placet, effectusque ma-
gnus eſt. nam ſi prius dominium in vſucapientem vel p̄
ſcribentem tranſlatum diceremus, certe tranſiret cum
ſua cauſa ſuiſque cum qualitatibus. Vnde penes primū
dominium, ſi id dominium ſeruituti vel forte pignori
obnoxium erat, obnoxium quoque & obligatum fo-
ret penes præſcribentem, leg. ſecunda. §. ex his, cum ibi
late traditis per Doctores. ff. de acqui. poſſeſſo. id quod
non ita eſt in perſona præſcribētis, nec enim ſucceſſor
prioris domini contra quem pręſcripſit, eſſe videtur,
aut ex iure & perſona illius; ſed potius iure ſuo
ex perſona tradentis poſſidere viſum eſt, ergo ſi fundū
pignori reuera aut ſeruituti obnoxium mihi vt liberum
vendidiſti, per longi temporis præſcriptionem illum ac
quiram, vel ſaltem in eo tātum quæſtio erit an longius
aliquantulum tempus ſpectandum ſit, tamen vt liberū
ſemper videor poſſidere, & finita pręſcriptione, quę ad
acquirēdum ius proprietatis, & illius pignoris vel ſerui-
tutis requirebatur, liberum fundum habebo tam in p̄
ſcriptione rei immobilis, quam in rei mobilis vſucapio
ne, ſi in ea exemplum ponas per d. l. 3. ff. de vſucapion. er
go veriſſimum eſt, primum dominium extinctum vide
ri, nouumque in perſona præſcribentis renaſci, quando
quidem illius rei domini in ſolidum duo eſſe non poſ-
ſunt. d. l. 3. §. ex contrario. ff. de acquiren. poſſeſſ. leg. ſi vt
certo. §. ſi duo. ff. commodati. leg. quod contra. ff. de re
gulis iuris. Itaque ſi in re, quam pręſcripſi longo tempo
re, aut triēnio, vſucepi præter dominum priorem, alius
habebat ius reale pignoris aut hypothecæ, aut forte ſer
uitutis, tunc ſi quidem vtrunque ius tam dominij quā
alterius iuris erat paris vitæ, vitæ, vtrunque pariter præ-
ſcriptum fuit. Idemque ſi longioris vitæ erat, dñium, q̄
illud ius reale, quod ſi breuioris vitæ erat, tunc, poſt
finitam præſcriptionem, aut vſucapionem proprietatis
ſeu dominij adhuc opus eſt vt perficiatur quo ad alte
rum ius reale, q. longioris vitæ erat præſcriptio, quia il-
lius iuris reſpectu non tam expleta quam cœpta tum p̄
ſcriptio videbitur. & ita intelligo l. ſiquis emptionis. C.
de præſcrip. triginta annorum, iuncta l. iuſto. §. non mu
tat. ff. de vſuca. l. 2. cum prædium. ff. de pignorum vſuca.
tradit Balb. in rep. d. l. Celſus. ff. de vſucap. in fin. ſemper
tamen remanet verum, tam in præſcriptione quam
vſucapione primum dominium primamque proprieta
extinctum extinctam ve eſſe, nouumque ius renaſci, &
dominium in perſona præſcribentis. Ex quibus appa-
ret, veram non eſſe opinionem ipſius Franciſci Balbi
tract. præſcript. part. 1. partis 6. principio in verſ. deci-
mus tertius caſus, qui ſcriptum reliquit, vſucapiones, &
præſcriptiones inuentas fuiſſe. vt ius creatum in alium
transferant, non vt ius nouum inducant, poſt Gloſſ. q̄
Balb. allegat in capit. ſi diligenti, de pręſcript. & Salicet.
in l. final. de pręſcript. longi tem por. quæ pro liber. Sed
certè errant, vt ex ſuperioribus patet, magisque, eſt vt
creatæ videantur ad ius nouum inducendū. Sed & idē
effectus eſt etiam ſi teneas ad trāſferēdum eſſe creatas,
quod magis placet, vt infra. q. 10.

11 Hinc apparet, veram non eſſe opinionem exiſtiman-
tium, quod ſi fundum tuum longo tempore præſcripſi
& deinde eius fundi poſſeſſio ad te peruenit, poteris eū
defendere & retinere contra me, quando opinionem
tenent Dynus in cap. poſſeſſor, de regulis iuris. lib. 6. &
Balb. in d. q. 2. num. 8. verſ. 2. effectus eſt, vt tenet Gloſſ.
2. intell. Ioannis quem communiter approbatum eſſe
ait Balb. vbi ſupra, per tex. in l. ſi quis emptionis. §. 1. C.
de præſcript. triginta annorum. quæ ſententia ſuſpecta
eſt, vt patet ex ſuperioribus. nam cum prioris domini
ius omne extinctum eſſe, nouūque & integrum domi

nium in perſona præſcribentis renatum fuiſſe iam edocti ſimus, ſupereſt vt ſi is poſſeſſione ceciderit, cum fundum à priore domino poſſit vendicare, non ſecus quã ab alio quocunque detentatore. Sed & idem foret etiã ſi dominium tranſlatum diceretur, nam per hunc poſſeſſionis reditum non videretur dominium quoque redijſſe.

2 Apparet ſimiliter ſuſpectam eſſe ſententiam eorum qui contendunt, quòd talis fundi præſcripti poſſeſſio, ſi ad alium tertiũ perueniret, poſſet prior dominus fundum ab illo tertio vendicare, vt per d §. s. tenuit Dyn. in d.c. poſſeſſor. & Balb. in d. nu. 8. verſ. prius eſt. quæ ſententia ſuſpecta eſt, quia prioris dominiius omninò per pręſcriptionem fuit extinctum, vt iam diſſeruimus, ſicque nullo iure, & ſine actione ageret, meritoque à limine iudicij repelleretur, idemque foret etiam ſi teneas tale dominium non tam extinctum quàm tranſlatum fuiſſe.

3 Apparet ſimiliter reſpectum eſſe, quod Bald. & Sali. in auth. niſi tricennale. C. de bo. mater. ſentiunt, dum aiunt, quod prior dominus, cuius fundus longo tempore præſcriptus fuit (quia ſecundum eos adhuc remanet dominus directus) ſi fundum illum petat, non repelletur a limine iudicij, cuius contrarium proxime oſtendimus edocentes, exceptionem præſcriptionis impedire litis ingreſſum, quod & hoc caſu affirmat Balb. vbi ſupra, verſ. tertius eſt effectus. poſt Feli. in rubr. de præſcript. col. 4. quem ipſe allegat.

SVMMARIVM.

1 *Pœnæ legales an naturaliter obligent. ardua quæſtio.*
2 *Pœnis an ex quadam æquitate obligemur.*
3 *Legibus conſenſu obligamur.*
4 *Obligatio naturalis ex delicto orta, an perimatur præſcriptione, ardua q.*
5 *Pœnalis obligatio extinguitur ipſo iure, præſcriptione.*
6 *Conditionalia nil ponunt in eſſe.*
7 *Mors nil.*
8 *Mors ſaxis venit.*
9 *Reſtituendi obligatio non perimitur præſcriptione.*
10 *Ius naturale eſt diuinum.*
11 *Bona fides eſſe quando videamur.*
12 *Reſtituendi obligatio perimitur quando præſcriptio, currit contra ſcientem & patientem, contra communem.*
13 *Meum prodigere poſſum.*
14 *Intellectus ad tit. ff. C. & Inſti. ad legem Aquil. contra Doctores.*
15 *Intellectus ad titulos. ff. C. & Inſtit. de furt. & de vi bonorum rapt.*
16 *Reſtituendi obligatio non tollitur exceptione, contra Bald. & Imol.*
17 *Præſcriptio non eſt pœna contra communem opinionẽ quando currit contra ignorantem.*
18 *Pœna non datur culpa ceſſante.*
19 *Afflictio eſſe poteſt non pœna culpa ceſſante.*
20 *Pœna culpæ par.*
21 *Præſcriptio non eſt pœna, etiam ſi currat contra ſcientem, contra communem opin.*
22 *Pœna ſpontanea non eſt pœna.*
23 *Pœna conuentionalis præſcribi poteſt.*
24 *Actiones temporales præſcribuntur etiam a ſciente.*
25 *Actiones temporales præſcribuntur etiam contra clericos, & contra eccleſias.*
26 *Hæres nunquam præſcribit legatum, contra Doctores.*
27 *Legatum non dicitur ius, quærendum contra Balbum.*

CAPVT LV.

1 QVo ad octauum, † vtrum obligatio naturalis, quæ oritur ex delictis, pręſcriptione perimatur, primum enucleandum eſt, an ex delicto oriatur obligatio naturalis ad pœnam, qua in re variæ ſunt ſententiæ, Prima eſt exiſtimantium, ceſſare obligationem naturalem, ea enim ex conſenſu noſtro oritur. l. non minores. C. de tranſactio. l. ſub ſpecie. C. de poſtuland. l. cõſenſu, in princip. l. obligat. l. 1. ff. de pact. in princip. Inſtitut. de obligat. ex conſeſu. l. 1. verb. naturali æquitati. ff. de acquirend. rerum domin. §. venditæ, & §. per traditionem. Inſtitu. de rerum diuiſio. nec dubium, eſt, quin ſubtraxit rem meam lucrandi animum habuerit, nõ autem pœnæ legali dupli, vel quadruplici ſeſe obnoxium facere voluerit, & ſic reliquis maleficijs, in quibus adeſt animus explendæ voluntatis, aut voluptatis, non autem bonorum, aut ſubſtantię proprię prodigendæ, & ita vt delinquens non videatur habere animum obligandi ſeſe pœnæ legali, & conſequenter vt pœnę legali naturaliter non obligetur, tenent Bartol. in d. l. 1. num. 15. ff. de conditio. indebi. Bald. in authen. ad col. 3. nume. 19. C. de vſuris. Paul. Caſtrenſ & in l. ſi tibi decem §. quidam. ff. de pact. Ioannes Lupus. Paul. de Rui. in rubric. de donati. inter virum & vxorem. §. 66. num. 24. Fortunius. Garſia in l. legitima. ff. de pactis. Gomeſius. in §. omniũ Inſtitut. de action. Franc. Balbus de præſcriptio. part. 1. q. 7. Paulus Caſtrenſ. in l. quam Tuberonis. §. fi. ff. de peculio. Arius Pinellus de bonis mater. in authent. niſi tricennale. num. 31.

Contrariam tamen partem, vt naturaliter obligentur pœnæ legali delinquentes, tenent Ange. col. 20. in repetitio. l. 1. C. de iudic. Io. Imol. in cap. fin. de pſcript. col. 23. Accur. in l. 1. §. ad beſtias. ver. onerari. ff. de poſt.

2 Eſt † etiam tertia opinio eorum, qui non tam ex ſuo conſenſu immediate, quàm occaſionaliter eos ex æquitate quadam naturali contendunt obligari, quæ quidem æquitas dictat malefactorem puniri debere, & ita ſentiunt Barto. & Balb. vbi ſupra, & ad hanc partem inclinant. Ang. Aret. in §. ius autem. num. 7. Inſtitut. de iure natu. Iaſ. in l. s. §. ſublata. in prima lect. & rurſus etiam I ſecunda lect. ff. ad Trebell. Andreas Alciatus in regula tertia, præſumpt. 33. nu. 4. Florianus in l. inde Neratius. §. fin. ff. ad legem Aqui. Ioannes Faber. in §. furtorum. Inſtitut. de obligat. quæ ex delic. naſcun.

Quid dicendum? & nos in libro primo. §. 10. nume. 665. de ſucc. crea. tenuimus ex ſuo conſenſu eum obligari, quod multis legibus & rationibus oſtendimus, quibus adde nõ minus nouam quàm egregiam rationem,

3 † nam leges ex vero conſenſu noſtro obligant ciues. l. 1. in verbo, communis Reipublicæ ſponſio, hoc eſt, promiſſio. ff. de legib. cùm enim rogatur, lex & populus cõſentit ei, iuxta §. lex. Inſti. de iure nat. ibi, veriſſimus conſenſus eſt. Sed & ei, qui poſtea naſcuntur, vel tunc aderant, conſentire iure videntur, quandoquidem ſub ea lege & conditione in illa Republica vel regione vitam agere volunt, vt legibus ſuis pareant, non ſecus quàm legibus contractuum reliquorum, quos quiſque iniret, vt egregiè edocemur de ſucceſſ. progreſſu lib. 1. in præfat. & vt qui ſub conditione, ſi nauis ex Aſia venerit, promittit, ea poſtea aduentante non poterit negare ſe ex conſenſu ſuo obligatum fuiſſe. §. ex conditionali. Inſtit. de verb. oblig. quamuis ipſe promiſſor tacitus fortè cogitaſſet nauem illam nunquam venturam, ita & is, qui expreſſim vel interpretatiuè legibus pœnalibus conſensũ præbuit, quaſi ſub hac conditione ſeſe obligatum voluit pœnæ legali, ſi poſtea fortè ipſe legem tranſgrederetur, & is eſt verus ſenſus. l. Imperatores. ff. de iure fiſci, ibi, te huic pœnæ ſubdidiſſi, & l. ſi. C. ad l. Iuliam maieſt. ibi,

ſibi, quodammodo ſua mente punitur. Quinimò & in
ſpecie alterum conſenſum, & ſic geminatum, quo tem
pore ſponſè deliquit, præbere videtur, vt in d.n. 665. o-
ſtendimus, eſtque magna vis geminationis, vt edoce-
mur de ſucc.crea.§.3.nu.13.facit l.nõ ſolũ.§.1.ff.de in-
iur.l.1.in fi.ff.de furtis, & §.quia verè leonis, in verb. ama
tores periculi, in auth.de non alien.

4 His prælibatis ſunt, qui velint talem naturalem obli-
gationem perimi, qualis eſt Bald. & Ioan. Imol. & Fran.
Balb. vbi ſuprà, quod obtinet quò ad pœnam. Sed non
perimitur quò ad rei perſecutionem, ſecundum Bald.
vbi ſuprà idem Imo. & Balb. quò ad hoc, vt ipſo iure
obligatio ad rem vel eius æſtimationem conſequendam
non perimatur ipſo iure, cæterùm ope exceptionis be-
nè tollitur concurrente bona fide præſcribentis, ſecun
dum Imo. vbi ſuprà, quem improbat Balb. vbi ſuprà, qu
ſi in delinquente negat poſſe adeſſe bonam fidem, adde
Balb. vbi ſuprà in 2.par.3.partis princ.q.13.nu.5. Feli.in
c.fin.de præſc.col.2.& 3.poſt Panor.ibi.

Elegans materia hæc eſt, & parum, vt nobis videtur,
à noſtris digeſta aut compoſita. ſunt ergo ſecundũ Do
ctores iam allegatos concluſiones ſequentes: Prima, quòd
ipſo iure præſcriptione perimitur naturalis illa obliga-
5 tio, quò ad pœnam. Altera vt nunquam perimatur ipſo
iure quò ad rei reſtitutionem. Tertia, quod ope exce-
ptionis benè perimatur etiam quò ad reſtitutionẽ, dũ-
modò ex parte præſcribentis adeſſet bona fides. Vlti-
ma quòd ceſſante bona fide non contingeret præſcri-
ptio rei reſtituendæ etiam ope exceptionis. Quò ad pri
mam concluſionem veriſſimum eſt perimi etiam ipſo
iure eam obligationem naturalem poſt præteritum tẽ-
pus legale huic rei definitum, nam ſi damnum tibi iniu
ria dedi. ſicque incidi in legem Aquil. punientem ſalè
damnificatorem vel in duplo vel quanti retro plurimi
fuerat ea res, quæ modo læſa fuit, vel furtum feci, & du
pli vel quadrupli à lege pœna mihi impoſita fuit, iuxta
§.dupli. & §.quadrupli. Inſt.de acti. aut vi rapui rem tuã,
ſicque tripli pœna eſt, iuxta §.1. Inſt.de vi bonorum ra-
ptorum. certè cum his omnibus actionibus & obliga-
tionibus lex ciuilis certum terminum, metam & vitam
definierit, non dubium eſt, quin veluti ſub hac condi-
tione eam pœnã vni impoſuerit & alteri pollicita fue-
rit, ſi intra illum terminum agatur, & non aliter, l. eũ ꝗ
tor. ff.de iud. vnde præterito illo tempore. ſicque condi-
6 tione minimè exiſtente debitum manet nihil, † quia ex
tali conditionali pollicitatione, oblatione, aut promiſ-
ſione tantùm ſpes eſt debitum iri. §.ex conditionali. In
ſti.de verb.obl. quæ ſpes expirauit, euanuitque tempo-
re illo præterito, ſicque conditione illa expirante, l. ſi
autem ſub conditione. C.de cad.toll. & ferè per totum.
ff.de cond. & demon. & quod tradunt Glo. Bart. & om-
nes in l.item quia. ff.de pact. dum aiunt, etiam tacitam
conditionem omnem iuris effectum ſuſpendere, condi
tionaliaq; nihil ponere in eſſe conditione pendente, &
longè minus ea defecta, vt d.l.ſi. & l. ſi quis ſub conditio-
ne dandorum decem. ff. ſi quis omiſſa cau. teſt. Barto. &
Soz. & omnes in l. quibus dieb. §. Termillus. ff.de cond.
& demon. Glo. Bald. Sali. & alij, vbi plenè per Pe. Philip
pum Corn. in rubr. & in l.1. C.de his, quæ ſub modo; fa
cit l.poſt aditam. C.de impuberum. Sicq; obligatio illa
naturalis, ſi à lege poſita deſcendebat, vel quatenus à le
ge ciuili deſcendebat, non potuit non extingui, vel, vt
rectius & aptius loquamur, non videtur nata, niſi dixe-
ris (id quod magis eſt) nata quidem fuit, ſed tamen mor
talis, vt homo & reliqua animantia, non autem
immortalis nata fuit. ſicque morte adueniente fuit
reſoluta non aliter atque homo mortis aduentu reſol-
ueretur. accommodatiſſimaque eſt hæc ſimilitudo. nã
7 teſte Seneca mors nihil aliud eſt, quàm terminus vitæ,
ſic ipſe ait poſt mortem nihil eſt; ipſaque mors nihil,
ſcilicet, nihil aliud quàm terminus vitæ. Vnde Auſo-
nius ſic cecinit.

Miremur periiſſe homines, monumenta fatiſcunt:
8 *† Mors etenim ſaxis nominibuſque venit.*

Ergo elegantius & certius eſt actionem illam & ob-
ligationem natam fuiſſe interpretari, ſed mori occidi-
que ſua die adueniente non aliter, atque animantia, qđ
obtinet quatenus ea obligatio à lege ciuili deſcende-
bat, quæ ei certam vitæ metam ſtatuit, ſed diuerſum vi-
detur quò ad ius naturale vel diuinum, quod reſtituen-
di obligationi nullam temporis metam definiuit, ſed &
obligationem perpetuam eſſe voluit; nam & iure ciuili
olim erant perpetuæ obligationes, vt in prin. Inſt. de p-
petuis & tempor. actionib. hæcque obligatio naturalis,
qua de agimus, non tàm à lege ciuili, quàm à lege natu-
rali deſcendere fortè videtur, ſed re verà non deſcendit
à lege naturali vel diuina vlla obligatio ad pœnam, ſed
ad rei dumtaxat plenam reſtitutionem iuxta illud præce
ptum, Nõ dimittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatũ.
c.non dimittitur, de re.iu.lib.6. pœna autem inſuper addi
ta eſt merè iuris ciuilis. ſicque hoc caſu meritò per tẽ-
9 poris præteritionẽ extincta fuit. † Ex quibus deſtruitur
veriſſimam eſſe ſecundam concluſionem exiſtimantiũ
(vt iam retulimus) integram manere obligationem na
turalẽ ad rei damnive dati reſtitutionem, quia Deus &
natura huic reſtituendi legi certam viuendi metam nõ
impoſuit, aut definiuit. ſicque eam æternam eſſe voluit.
10 † ius enim naturale, & diuinum, quod attinet hanc ad rẽ
eſt, quia Deus creauit naturam, ſicq; diuinum dicitur,
quia à Deo creatum, & naturale, quia hoc ius edoce-
mur ab ipſamet natura etiam ceſſante Doctore, & quia
cum ipſo humano genere hoc ius proditum ſimul fuit
Inſt. de rer. diu. §. ſingulorum. dixi ſuprà ca.27.nu.12. &
c.29.nu.13. quibus adde Alphonſum Caſtr. Theologo
diſſertiſſimum ſic declarantem de poteſtate legis pœna
lis. 2. lib. c.14. pag.561: ergo & ſi per temporis à lege ciui
li definiti lapſum ceſſet ipſa lex ciuilis, quæ non ſolùm
damni reive reſtitutionem, ſed etiam aliam pœnam præ
ſtari volebat, tamen ſupereſt integraque manet lex na-
turæ, & Dei, quæ licet pœnam non depoſcat rei damni
ve reſtitutionem non remittit. Ita Bald. Ioan. Imo. & Fr.
Balb. vbi ſuprà, rõcinantur incauti & ſecuri; nec aduer
tunt, nihil tam naturali æquitati, ſicque ipſi iuri naturæ,
& Dei conuenire, quàm voluntatem domini rem ſuam in
alium transferre, vel ei remittere volentis ratam eſſe. § p
traditionem. Inſt. de rer. diu. l.1. cum ſeq. ff. de acq. rerũ
dom. facit l.1. C. de ſacroſan. eccl. nec refert hæc volũtas
verbo, an alio modo colligatur, aut verũ tacita an expreſſa
ſit. l. certum. ff. ſi cert. pet. l.1. §. fi. ff. de dote præleg. l. ii.
vbi plenè Iaſ. in ſimili. C. qui admitti. Idem Iaſ. per text.
ibi in l. cùm ex filio, in princ. ff. de vulgari. nec dubium
eſt, quin ſi ſciebas me tibi damnum dediſſe, aut contu-
meliam feciſſe, & tempus, hanc ad rem perſequendam
à lege definitum elabi paſſus fuiſti, tacite ius tuum mi-
hi remittere & condonare videaris. §. fi. Inſt. de iniu. vn
de ne ſecundum ius naturę & Dei, & ſecundum natura
lem æquitatem rem tuam mihi donatam aut aliàs con-
ceſſam retinerem etiam te poſteà pœnitente, vt per to-
tos titulos de don. ff. C. Inſt. & in decr. & l. perfecta. C.
de don. quæ ſub modo. iuncto d. §. per traditionem, cũ
ſimil. ſuprà allegatis. ita & iſto caſu iure naturæ & Dei
tutùs & ſuffultus retinere videbor. Nam & cùm expreſ
ſis verbis vel literis te mihi ius tuum concedere diceres
huius tui animi certam & indubitatam notitiam nõ ha
berem, ſed veriſimilem tantùm, & ſolus Deus id certò
noſcere poterat. l. diuus. ff. de teſt. mil. §. planè Inſt. eo. ti.
l. non figura. l. obligationum ſubſtantia. §. fin. ff. de actio.
& oblig. l. non ſolùm. eo. tit. l. an inutilis. ff. de acceptila.

Denique

Denique non ſolùm per talem ſcientiam & patientiam
ius tuum remittere, mihique conceſſum velle videreris,
quando mihi ex damno, iniuria vel cõtumelia tibi illata
nullum emolumentum accederet, licet tibi abſcederet,
(vt in terminis d.§.fi.Inſt.de iniur.) ſed etiã ſi & tibi ab-
ſcederet, & mihi accederet, ſi tamen ex parte mea adeſ-
ſet bona fides.l.alienationis verbũ.ff.de ver.ſign. ibi.vix
eſt.n.vt non videatur, id quod ſuſius egimus in tribus c.
11 præcedentibus.†Bona autem fides adeſſe intelligitur &
ſi ſim conſcius rei, vel iuris alieni.l.ſi id quod.ff. pro de-
reli. Si tamen legitimam cãm, aut occaſionẽ habui cre-
dendi dominum ius ſuum remittere, aut mihi conceſ-
ſum velle, vt ibi. Vnde vtcunque initio malam fidem ha-
berem, & vitioſum ingreſſum per longiſſimi temporis
præteritionem id vitium purgatur, & iuſte videbor opi
nionem mutaſſe, cœpiſſeque opinari dominum illũ ius
ſuũ remiſſum, mihiq. conceſſum velle, vt eſt vera & cõis
opinio, quam tenent Bar.col.fi.ad finem, & alij in l.fi.C.
vnde vi.vt exactius diſſeruimus infra c.75.nu. 13. ergo
cum præſcriptiones currant contra ignorantes, non ſe-
cus, quam contra ſcientes.l.fi.C.de longi temporis præ
ſcrip.ſi tibi contumeliã perſonalem feci, q̃ non ignotas
ex qua mihi nihil emolumenti acceſſit, præterito tẽpo-
re à lege definito obligatio perempta eſt, & præſcripta.
d.§.fi.Inſt.de iniu. intellige primo de obligatione quo
ad pœnam, quam non ſolum ciuilem, ſed etiam natura-
lem dicere poſſumus, eo q̃ naturalis obligatio eſt illa, q̃
naſcitur ex conſenſu noſtro.c.1.de pact.l. 1.ff. eodem.l.
1.ff.de conſt.pecun.l.non minores.C.de tranſact.l. con
ſenſu, in princ.ff.de act.& oblig.in princ.Inſt. de oblig.
ex conſenſu, nec dubium eſt, quin legibus ciuilibus ſuæ
ciuitatis conſenſum, quo tempore feruntur, & rogant,
vel poſtea expreſſim, aut tacite à ciuibus approbantur,
vnuſquiſque ciuium præbere intelligatur.l.1.in verb.cõ
munis Reipublicę ſponſio, hoc eſt, promiſſio.ff.de legi.
iuncto §.lex.Inſt.de iure naturali.tex.in princ. Inſtit.de
oblig.ibi, ſecundum noſtrę ciuitatis iura, vbi plene ſigni
ficatur, obligationem ciuilem, & naturalem pendere, &
procedere ex iure ciuili cuiuſque ciuitatis propter di-
ctum conſenſum. Ad idem d.l.Imperatores.ff.de iure fi
ſci, & d.l.fi.C.ad l.Iul.maieſt.ſecundum quod ſupra ini-
tio huius c.expoſuimus, & fuſius in tribus, vel quatuor
12 cap.præced. Secundo intellige, q̃ † perimitur obligatio
naturalis, quatenus etiam reſpicit damni dati emẽdatio
nem, nam vt ſi rem meam læſiſti, aut peremiſti damnifi
catus videor, ita ſi mihi ignominiam feciſti, ex qua ſecũ
dum mores hominum honor meus læditur, me damni-
ficatũ videri nullus, qui modo ſanus, aut honore dignus
ſit, abnegabit, cum honor ſit cunctis rebus, & etiam vi
tæ præferendus, arg.l.Iulianus.ff. ſi quis omiſſa cauſa te
ſtam.l.2.§.penul.cum pręced.ff.de origine iuris.l.ſi filiã
& auth.ſed ſi poſt viginti, cum vtrobique à me ibi tra-
ditis.C.de inoffic.teſt.l.3.§.ſi emancipatus, in verb.nam
ſi tam ignominioſam.ff.de bon.poſſeſſ.contra tabul.di-
xi ſupra c.11.num.9.& cap.18.ſiue ergo mihi in rebus,
ſiue etiam in honore, & ſic in perſona damnum dediſti,
ex quo nihil emolumenti tibi acceſſit præteritione, &
præſcriptione temporis à lege definiti, non ſolum obli-
gatio ciuilis ad pœnam, ſed etiam obligatio tam ciuilis,
quàm naturalis ad damni emendationem competens
me ſciente, & patiente ipſo iure ſublata eſt, per generali
tatem, d.§.fi.Inſt.de iniurijs, & dicta l.alienationis ver-
13 bum, & d.§.†per traditionem, cum ſimilibus, ſupra alle-
gat. liberum enim fuit mihi non ſolum hãc piam remiſ-
ſionem facere, laudabilem, vel ſaltem tolerabilem, & mi
nime reprehenſibilem, ſed etiam ius meum, & ſubſtan-
tiam prodigere, textus egregius in l.ſed & ſi lege.§.con
ſuluit.ff.de petitio.hæred.ibi, dum re ſua abuti putant.l.
1.§.& magis.verbo, prodegit.ff.ſi quid in fraudem patr,
leg.quia autem, in princ.& §.1.ff. quæ in fraudem credi
to.l.non vſque.ff.ſi quis a paren. manu. ſue. dummodo
ei per ſententiam iudicis non eſſet tanquam prodigo
notorio bonis interdictum, etiam ſi re vera prodigus &
eſſet, & notorius eſſet, vt eſt communis opinio Docto-
rum, ſecundum Alexand.& Iaſ.per tex.ibi in l.is, cui bo-
nis.ff.de verb.oblig.

14 Vnde † apparet erraſſe Bal.in d.auth.adhæc . col.3.C.
de vſuris . contendentem talem obligationem naturalẽ
ad damni emendationem temporis à lege definiti pręte
ritione, & præſcriptione non perimi ipſo iure . licet eũ
ſequantur Ioan.Imol.in d.c.fi.de pręſcr.col.23.& Balb.
de præſcr.p.1.q.7.Et ita intelligo omnes leges, & titul.
ff C.& Inſt.de lege Aquil.vel ad legẽ Aquiliam, vt dam-
num iniuria datum, ex quo damnificatori, nihil emolu-
menti acceſſit, hanc recipiat interpretationem.

15 Ita † etiam intelligo omnes leges, & titulos ff. & C.de
furtis, & Inſt.de oblig.quę ex maleſ.naſc.vt ſi rem tuam
ſubtraxi. ſicque emolumenti aliquid apud me eſt, ſi per
hos annos triginta tacuiſti, hæc res præſcripta intelliga
tur, mihique per tuam ſcientiam, & patiẽtiam legitime
acquiſita, quia & ſi initio malam fidem habuerit, tamen
poſtea ea purgata per tuam ſcientiam, & patientiam vi
detur & ad bonam fidem redacta: argumento l.ſi ego.§.
1.ibi, per traditionem forte, aut per patientem.ff.de pu-
bli.in rem act.l.ſi quis diuturno, in princ.ff.ſi ſer. vend.
iuncto d.§.per traditionem, cũ ijs, quæ ſupra diximus,
& plenius in tribus ca.præced. licet contrarium vellent
Balb.& Imola, & Bal.vbi ſupra, quorum ſententiam eo
duntaxat caſu tueri poteſt, quando & initio mala fides
interſuit, & nondum tempore purgata, & ad bonam fi-
dem legis præſumptione redacta fuit, tunc enim & ſi tẽ
pore forte breuiore obligatio, & actio ad pœnam ſubla
ta eſſet, ad damni tamen emendationem naturalis obli-
gatio ſupereſſet, quæ quo ad Deum perpetua eſt, quan
diu & præſcripta non eſt, & veroſimiliter remiſſam, aut
condonatam ſibi fuiſſe is non potuit cogitare, aut non
debuit cogitare.

16 Tertia † concluſio, quam videntur tenere Imol. &
Balb.vbi ſupra, vt ope exceptionis tantum non etiam ip
ſo iure ea obligatio naturalis ad damni emendationem
tollatur, quando ex parte præſcribentis aderat bona fi-
des, vera non eſt, quia, vt iam edocti ſumus, tunc etiam
ipſo iure perimitur.

Vltima concluſio Imolæ, vbi ſupra, quod quãdiu du-
rat mala fides, obligatio illa naturalis ad damni emenda
tionem, nec ipſo iure, nec etiam ope exceptionis tolla-
tur, vera eſt, quia eam obligationem, quo ad Deum, per
petuam eſſe oſtendimus ſupra.

Ex ſuperioribus apparet, quàm lõge abſit à vero ſen
17 tentia eorum, qui exiſtimant, † præſcriptionem eſſe pœ
nã, id quod ex profeſſo cõtendit doctiſſimus frater Al-
phonſus Caſtr. Theologorum diſertiſſimus de poteſta
te legis pœnali., lib.2.c.5.pag.321.poſt Panorm.in rub.
de præſcrip.Ioan.And.in c.poſſeſſor.vbi per Philip. Frã
cum, & nouiſſimos de regul.iur.Felyn.in d.rubr. col.1.
ſequitur, & ſæpe appellat hanc communem opinionem
Franciſcus Balb.de præſcript.par.1.q.1.Hoſtien.in ſum
ma de præſcr.§.1.& alij multi quos refert Balb.vbi ſu-
pra, qui præſcriptionis hanc tradit definitionem . Præ-
ſcriptio eſt ius quoddã ex tempore cõgruens, legum au
thoritate vim capiens, negligentibus pœnam inferẽs, &
finem litibus imponens. perpendo verbum, pœnam ne-
gligentibus inferens, nam quod præſcriptio ſit pœna,
eſt omnino ſuſpectum, quando præſcriptio cõtra † igno
rantes currit, iuxta l.fi.C.de temporis longi præſcriptio
18 tunc enim pœnã eſſe impoſſibile eſt, † quia pœna nõ eſt,
niſi propter culpã l.1.ff.de iuſt.& iur.l.1.ff.de legib.do-
cet Alſon.Caſtr.vbi ſupra, lib.1.pag.39.c.3.cuius verba

ita habent: Deinde, inquit, aduertendum, q non omnis paſsio quamlibet offenſiua, ſeu concomitans, ſiue inflicta eſt dicenda pœna, niſi iſta habeat aliquem ordinem ad peccatum. Ideo Ioannes Gerſon lect. 1. de vita ſpirituali animæ, ait, Pœnam & Culpam dici correlatiuè, † & idem dicit de punitione, & culpa, propter quod afflictiones, quas iuſti in hac vita ſæpè ſine culpa ſua præcedente tolerant, non eſſe dicendas pœnas, docet Auguſt. libro. 4. de ciuita. Dei, cap. 3. Vnde Horatius Saty. 1. lib. 1. ſic ait,

——— *Adſit*

Regula peccatis, quæ pœnas irroget æquas.

Ergo quando contra me ignorantem rem meam præſcriptio proceſsit; nõ eſt verum, pœnam meæ negligentiæ impoſitam videri. eſt enim tunc afflictio quædam infortunium, aut caſus damnum inferens, non tamen ob culpam negligentiæ, vel alterius generis ſic in l. quæ fortuitis. C. de pignor. actio. diximus multa in ſimili, in c. 32. nume. 5 & in c. 20. num. 8. cum ſeq.

Quid † autẽ ſi contra ſcientem currat præſcriptio; an tunc propriè dicatur pœna negligentiæ, & ſuſtineatur ſuperior communis opinio? Reſpondeo minimè, nam vt pœna ſit, oportet quod ſit inuoluntaria, vt edocemur per eundem Alphonſ. Caſtren. Theologorum diſertiſſimum, vbi ſuprà lib. 1. cap. 3. pagin. 39 cuius verba, illa † verò pœna, quã homo ſibi ipſi ex arbitrio ſuo inflixit, etiam ſi illam pro peccatis ſibi ſumit, non eſt propriè dicenda pœna, quia, vt ſanctus Thomas ait, de ratione pœnæ eſt vt ſit contraria voluntati. & ita ait diuus Thomas primæ ſecundæ, quæſt. 46. artic. 6. ergo qui rem ſuã ſcit, & patitur præſcribi eam, per hoc vel abijcere vel cõcedere præſcribenti videtur. d. l. alienationis verbum. d. §. fin. Inſt. de inu. d. l. ſi quis diuturno. d. l. ſi ergo. § iuncto d. §. per traditionem. Inſt. de rerum diui. cum ſimilibus ſuprà allegatis, & conſequenter pœnam nullam pati intelligitur, non magis quàm ſi eam rem donaret, iuxta titulus de don. ff. C. & Inſtitu. & in decreta. aut ſi eam pro derelicto habere vellet, iuxta titulum. ff. pro derelicto. & iuxta dictum §. conſuluit, & dictum §. & magis. d. l. non vſque. d. l. quia autem. cum alijs ſuprà allegatis. veriſsimæ ergo ſunt hæ duæ concluſiones contra cões opiniones, ſuprà relatas. Prima, quòd præſcriptio currẽs contra ignorantem non eſt, nec dr̃ propriè pœna negligentiæ, vel alterius vitij. Secunda, quòd longè minus pœna negligentiæ dicetur, quando currit contra ſcientes.

23 Hactenus † de pœna legali, qd in pœna conuẽtionali? Fran. Balb. vbi ſup. in 2. par. tertiæ part. princi. quæſt. 13. nu. 5. verſ. ſed moueo dubium, mouet & vix aperit ſententiam ſuam, veritas eſt eam præſcribi poſſe non ſecus, q pœna legalis, & fortè facilius, cùm legales pœnæ iuſtiores plerunque & ſint, & eſſe præſumantur, quàm conuẽtionales, vt plenè per Cagnol. in l. q à quoque. ff. de reg. iu. faciunt omnes l. & rationes, ſuprà allegatæ, quas non expedit repetere.

24 Quid † in actione de dolo, q̃ expirat biennio. l. fi. C. de dolo, vel in actione redhibitoria, vel quantò minoris, & in reliquis temporalibus actionibus, quæ enumerantur per Glo. magiſtram in princ. Inſt. de perpe. & temp. act. & ſecundum ſuperiorem diſt. tenendum eſt etiã à ſciente præſcribi poſſe, id quod Balb. admittit in d. q. 13. poſt Panorm. & Felin. in d. c. fi. & iſtæ ſunt cõmunes opiniones, vt apparet ex congeſtis per eos, quibus quantum perſpicuitatis addiderimus vos iudicabitis. Nec eſt verum, quod ait Balb. vbi ſuprà, num. 7. verſ. & notat latius poſt Panorm. in d. c. fi. col. 3. verſ. ſed ego dubito. & ibi Fel. col. 2. verſ. recipit tamen. Aiunt enim q poſt finitũ tempus his temporalibus actionib. à lege ciuili ſignatũ oẽ ius præſcriptum manet, quando nulla culpa aut delictum præceſſerat, ſecus, inquiunt, ſi præceſſerat, qa tunc ea æquitas & iuſtitia puniendi perdurat, ſed ipſi non aduertunt id duntaxat admitti poſſe, quando is, cõtra quẽ præſcribitur, ignorãs eſſet, ſecus ſi ſciret, qa tũc ius ſuũ vel remiſiſſe videbit, vel cõdonaſſe, p d. §. fi. Inſt. de inu. d. l. alienationis verbõ. d. l. ſi qs diuturno. di. l. ſi ergo. §. 1. iũcto d. §. p traditionẽ, cum ſimilib. & hæc legis ciuilis pſumptio, naturali pfecto & veroſimili rõne nitit. ſicq; eã lex canonica impugnare non poſſet, et ſi vellet, nedũ ſi nõ reperiat (put non reperit) id immutaſſe, vñ et in foro canonico id ius ſeruãdũ vr̃, arg. c. 1. & 2. cũ ibi not. de no. ope. nunc. quis in eodẽ luto hærere videat idẽ Panor. in c. licet cãm. col. 12. de pb. Pro nobis, qa cõis opinio eſt, q tñ his actionib. tpalib. à iure canonico nihil eſt immutatũ, adeò, vt currãt hæc tpaliũ actionũ pſcriptiones à ſcientib. habitas et cõtra clericos & cõtra eccleſias, vt tenuit Gl. in auth. quas actiones. C. de ſacr. ſa. eccl. in verb. durãtib. q̃ Balb. vbi ſup. n. 8 q ſibi ipſi cõtrarius vr̃, cõiter approbatã eſſe firmat, & Fel. in c. de 4. p. pe fin. de præſc. & Panor. in c. cũ cãm. col. 2. de em. & vẽ.

26 His ergo rationibus euenit, † vt hæres et ſciens pſcribat legatum contra legatarium, qui per annos triginta illud non petijt. quia eo tempore vel repudiare vel donatum hæredi velle videretur. Balb. dict. quæſt. 13. nu. 9. Socin. conſ. 62. in cauſa vertente. quem Balbu. allegat & Anch. in c. ſine poſſeſſione, de reg. iu. lib. 6.

27 Idemque in iure adeundæ hæreditatis ſecundũ Balbum, qui in eo lapſus videtur, q in legato putauit eſſe ius quærendum non ſecus quàm in hæreditate, nec meminit dominium legatæ rei acquiri legatario ipſo iure, diuerſumque eſſe in hæreditate. l. cùm pater. §. ſurdo. ff. leg. 2. l. à Titio. ff. de furtis. l. ſi tibi homo. §. cùm ſeruus. vbi plenè per Alex. ff. de lega. 1. l. vnica. §. in nouiſsimo. C. de cadu. toll. l. cum antiquioribus. l. quoniam ſororẽ. C. de iure deli. l. vnica. C. qui ante aper.

Sed quod Doctores aiunt, hæredem etiam ſcientem legatum præſcribere, verum non eſt, nam poſt tempus legale ad legati agnitionem conceſſum finitum, non tã iure præſcripto & aduentitio, quàm iure proprio hæreditario hæres rem legatam retinere dicitur, & dominiũ illius rei legatæ nunquam videtur ſeparatum fuiſſe ab ipſa hæreditate. ſicque non tam tranſlatum quàm redditum intelligitur, vt in ſimili ait lex filio, quem. ff. de lib. & poſthu. ibi, non tam tranſlatus quàm redditus videretur, tex. eſt in l. ſi tibi homo. §. cùm ſeruus, cum ibi plenè no. per Glo. & Alex. ff. de leg. 1. vbi habetur, legatum repudiatione vel tempore amiſſum haberi, perindè ac ſi re vera relictum nunquam fuiſſet, aut ab ipſa hæreditate ſeparatum, expreſsius in l. legatarius. §. fin. ff. de leg. 1. & in l. 1. ad medium. ff. ſi quid in fraudem patron. ergo non eſt vſucapio, quia ipſa eſt noua dominij adiectio. l. 3. ff. de vſucap. ſed hic hæredi nouum dominium non adijcitur, ſed priſtinum retinetur. ergo non eſt præſcriptio, dixi de ſucc. creat. §. 10. num. 38.

S V M M A R I V M.

1 *Præſcriptionis exceptio impedit litis ingreſſum.*
2 *Litis ingreſſus præſcriptione an impediatur, quãdo per eam vtile tantum dominium quæritur, ardua q.*
3 *Tempus omnia conſumit.*
4 *Vrbium ruinæ.*
5 *Tempus alit omnia.*
6 *Tempus nil eſt niſi nudum nomen, ſicq; nil generat.*
7 *Tempus omnia transformat.*
8 *Elementa corrumpuntur, & inuicem conuertuntur.*
9 *Terra fit pontus, & econtrà.*
10 *Tempus omne indiuiduum perimit, quò ad formam, & corrumpit materiam, ex qua rurſus aliud generatur*
11 *Nil vt non generat aliquid, ita aliquid non poteſt ad nihilum reduci, ſed ſolùm tranſmutari.*

12 *Prin.*

12 *Principiata ſunt qualia principia.*
13 *Mundus continet quatuor elemeta, quæ omnia generãt.*
14 *Intellectus l.3.ff.de vſucap.*
15 *Tempus nil, mors nil eſt.*
16 *Intell.l.cum de in rem.ff.de vſur.*
17 *Intellectus l.obligationum.§.placet.ff.de act.& oblig.*
18 *Intellectus l.nemo.poteſt.ff.de legat.1.*
19 *Intellectus l.ſicut.& l.omnes.C.de præſcrip.30.annorũ, & princ.Inſt.de per.act.*

CAPVT LVI.

1 QVo ad nonum, vtrum præſcriptio, vel præſcri
ptionis exceptio impediat litis ingreſſum. com
munis opinio eſt q; ſic. Ita tenent Bar.& alij in
l.fratris.C.de tranſ.per tex.in l.fin.ff.pro
ſuo, ibi, vt ſit litium finis.l.ſicut, ad finem ibi, nulli litem
mouendi vlterius facultatem parere cenſemus, & l.oẽs.
in verb.moueatur.C.de præſcri.30.annorum. vbi notãt
Bal.& Salyc.& ſuſe per Fel.rub.col.4.de præſcr.Præpoſi
tus in c.ſi quis per triginta.col.1.cũ ſeq.ſi de feudo fue-
rit controuerſia.Bal.in d.l.ſicut.col.2.Idem Bal.in l.fin.
oppoſ.13.C.de edic.diui.Adr.Idem in repe.l.a. col.20.
ff.de iureiur.Philipp.Dec.conſ.22.& pro tenui.Alexan.
conſ.213.viſo & opportune, in princ.lib.2.Idem Alexã.
in addit.ad Bald.in d.l.ſicut, prope finem. Petr.Philipp.
Cor.conſ.46.in cauſa.col. 1.lib. 2.Franc. Balb.de præ-
ſcrip.par.1.q.9.Sal.in l.adulter.col.fi.de adult.C.Bald.&
Salic.col.fi.in auth.niſi tricennale. vbi etiam nouiſſimi.
C.de bonis mater.

Intellige primo, quando prior dominus rem præſcri
ptam vẽdicabat, & antequam de ſuo antiquo dominio
doceret, cœpit liquere de præſcriptione, ſecũdum Do-
ctores ſupra allegatos per leges iã allegatas. Deinde in-
tellige etiam, ſi prior dominus de dominio ſuo docuiſ-
ſet, ſi pariter liquere cœpit de præſcriptione ſecundum
eoſdem. Tertio idẽ etiam ſi de exceptione præſcriptio-
nis pariter non cœpit liquere, ſi tamen incontinenti ꝓ-
batio adducitur: argumento l.ille à quo.§.ſi de teſtamẽ
to.ff.ad Trebell.& in ſimili per Bar.col.2.in l. naturali-
ter.§.nihil commune.vbi per Alex.Iaſ.& Fran.de Ripa.
ff.de acquir.poſſeſſ.Paria enim ſunt, quod aliquid ſit li-
quidum, vel quod poſſit incontinenti liquidari. Idẽ Bal.
& Salic.per tex.ibi in l.neque.C.de compen. & per l.fi.
C.eod.Alex.conſ.161.viſo puncto, ad finẽ, lib.2. & con
ſil.161.ſuper quæſito.lib.4.col.ſi.Bar.& alij in l.4.§.cõ-
demnatum.ff.de re iud. & per omnes Doctores in l. le-
cta.§ dicebam.ff.ſi cert.pet.

Limitant Felinus, & Balb. vbi ſupra, primum, quando
ad impediendum litis ingreſſum hæc præſcriptionis ex
ceptio opponeretur, vt tunc id procedat, non ſic ſi ad
merita cauſæ opponeretur, vt per Bar.in l.cum quęreba
tur.ff.iud.ſol. Deinde idem Fel.& Balbus limitant, vt nõ
procedat, quando poſtquam actor ius ſuum probauit,
exceptio præſcriptionis ad ſui probationem latione re-
quireret indaginem: arg.d.§.ſi de teſtamento, cum ibi
not.& ita ſignificat tex. qui ſic intelligendus eſt in l.em
ptor.C.de temp.longi præſcrip. Tertio limitant Bald.&
2 Salic.in d.auth.niſi tricennale, vt procedat quando per
præſcriptionem quæſitum fuit directum dominium, ſe
cus ſi vtile tantum, tunc enim ea exceptio non impedi-
ret litis ingreſſum. Ratio differẽtiæ quia priore caſu cõ-
ſtaret actorem actione ipſo iure carere, ſicque a limine
iudicij repellendus eſſet, poſteriore vero caſu non care-
ret actione. Sed hanc limitationem improbant, & recte
Fel.in d.rub.& Fran.Balb.de præſcr.p.2.q.2.num.& ver
ſic.3.effectus. fruſtra enim ſpectaretur euẽtus, cuius nul
lus futurus eſſet effectus.l.non cogendum.§.Sabinus.ff.
de procu.l.qui vult. vbi multa in ſimili per Iaſ.ff.de verb.
obligat.& in rub.eod.tit.l.hæc ſtipulatio.§.diuus.ff.vt le
gatorum nomi.cauea. quid ergo iuuaret præſcriptio, ſi
non repelleret priorem dominum vendicantem, vel agẽ
tem, rurſus ſi ea ad eum excludendum potens eſt, quid
prodeſſet eum fruſtra admittere, cum continuo repellẽ
dus foret, ſi quidem in continenti ab ipſo præſcribente
offerebatur probatio, vel ſi per confeſſionem agentis
de ea iam liquebat. Quando autem dominium vtile, &
quando directum quæratur per præſcriptionem iam ſu
pra q.7.diſſeruimus, & ſecundum opin.Fel.& Balbi con
tra Salic.& Baldum, erit quarta extenſio ad noſtram re-
gulam, vt exceptio præſcriptionis impediat litis ingreſ-
ſum, non ſolum quando præſcriptione directum domi
nium quæſitum eſſet, ſed etiam ſi vtile tantum, & de hac
materia dicemus multa in ſimili infra c.87.& c.88. vnde
quæ hic deſunt, petenda ſunt.

Poſtremo videndum erit, quare tanta vis tempori at
tributa fuit, vt vſucapione dominium rerum noſtrarum
adimeret, vel perimeret, & in alium transferret, & ſane
quæſtio hæc & ſi primo aſpectu affinis videatur qu.3. ſu-
pra peractæ, tamen longe ab ea differt, ibi enim quas ob
res vſucapio introducta eſſet. nunc autem agimus quas
ob cauſas fuerit introducta. ſicque noſtra quæſtio cãm
de pręterito inueſtigare noſcitur, illa autem diſceptatio
vtilitates futuras intuebatur, atque ita vt differt cauſa
impulſiua, quæ reſpicit præteritum, a cauſa fi. quæ reſpi-
cit futurum futuraſque res & vtilitates, ita hæc quæſtio
differt ab illa, hæc enim cauſa, de qua modo agere ſen-
tentia eſt, non inepte occaſio nominari poſſet, itaque
ſi quæras, qua cauſa ſeu occaſione de præterito moti
Iureconſulti prohibuerunt mulieres eſſe procuratrices
cauſarum, aut vetarunt pactum futuræ ſucceſſionis, aut
introduxerunt exceptionem Macedoniani, reſpondeã
occaſionem his rebus dediſſe Calphurniæ impudicitia,
vel improbitate quorundam, qui inſidiabantur vitæ eo-
rum, quorum ſucceſſiones ex pacto ſperabant, vel ne-
phandam immanitatem quorundam filiorumfamilias,
qui mole debitorum oppreſſi parentum necem capta-
bant, vt in l.1.ff.ad Maced.& quod notant Gloſſ. in l.fi.
C.de pact.& per Bar.& alios in l.demonſtratio.§. quod
autem.ff.de cond.& dem.l.damus.ff. de cond. cau.da. ſi
quæras his in ſpeciebus, quæ nam eſſet cauſa finalis, vel
vtilitas de futuro, ob quam illhæc introducta fuerunt,
reſpondeam, ne ſexus muliebris impudentior fiat, nève
liberi parentum vitæ in poſterum mole debitorum ex-
citati inſidientur, aut improba ſpe hæreditatis futuræ ho
mines contra alios quid machinentur, vt dictis locis ha
betur, ſic ergo & in propoſito vſucapio fuit introducta
ob has res cauſaſue, & vtilitates finales futuraſque, ne
dominia rerum eſſent in incerto, neve lites eſſent in nu
meræ, & immortales, aut ne domini rerũ perpetua for-
midine vexarentur earum amittendarum, vt diximus ſu
pra q.3. nunc autem id agimus, & inueſtigamus; qua cã,
aut occaſione moti tantam vim lex tempori poſſeſſioni
adiuncto dederit, vtrũ id inde deſcendat, qđ tp̃s, vt mul
tis placuit, oĩa conſumit, & peremit. ſicque & in ſpẽ no-
ſtra nihil mirũ ſi rerum noſtrarũ dominiũ perimat. An
quia tempus, vt alijs placuit, omnia generatur. ſicque do
minium non habenti potuit facile tribuere. An forte (vt
veritati proximius, & veroſimilius eſt) quod tempus oĩa
commutat, trãsfert, traducit, ſicque vnius res & dñium
3 ad alios transfert, & tempus omnia conſumere, & peri
mere docemur ab Ouid.15.Metamor. ſic modulante.

Sic magna fuit, cenſuque, viriſque,
Perque decem potuit tantum dare ſanguinis annos,
Nunc humilis veteres tantummodo Troia ruinas,
Et pro diuitijs tumulos oſtendit auorum.
Clara fuit Sparte: clara viguere Mycenæ,
Nec non & Cecropis, nec non Amphionis arces.

Vile ſolum Sparte eſt, altæ cecidere Mycenæ;
Oedipodioniæ quid ſunt niſi nomina Thebæ?
Quid Pandioniæ reſtant niſi nomen Athenæ?

Et Horatius Oda 7. lib. 4.

Quo pius Aeneas, quo Tullus diues, & Ancus
Puluis, & vmbra ſumus.

Et rurſum idem Horat. paululum inſerius ait:

Cùm ſemel occideris, & de te ſplendida Minos
Fecerit arbitria.
Non te Torquate genus, non te facundia, non te
Reſtituet pietas.
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum.
Liberat Hippolytum.
Non lethæa valet Theſeus abrumpere charo
Vincula Perithoo.

Et Iuuenalis Satyr. 10.

Longa dies igitur quid contulit, omnia vidit
Euerſa, & flammis Aſiam, ferroq; cadentem.

Et Martialis lib. 9. Epigram.

Quid non longa dies, quid non conſumitis anni?

Et Ouid. lib. 4. de Ponto:

Tabida conſumit ferrum, lapideſque vetuſtas.

Idem lib. 15. Metamorph.

Tempus edax rerum, tuque inuidioſa vetuſtas
Omnia deſtruitis, vitiataque dentibus æui
Paulatim lenta conſumitis omnia morte.

Et Claudianus lib. 2. in Eutrop. ſic ait,

——Quid non longa valebit
Permutare dies.

Hactenus diſſeruimus vt tempus omnia perimat, vt autem omnia generet, nonnulli voluerunt, quales ſunt, Olimpius Nemeſianus Eclog. 3. ſic modulatur,

5 *Omnia tempus alit.*

Et Ouid. lib. 4. de Triſtibus.

Tempus vt extentis tumeat facit vua racemis,

Sed hæc non fiunt à ſolo tempore. vnde verius eſt à
terra reliquiſque elementis temporis tractu id materia-
liter generari & produci, tempus. n. ſolum de per ſe eſt
6 res omninò incorporea, † ſicque nihil eſt niſi nudum ip
ſius temporis nomen, ſicq; vt ex nihilo ſecundum Phi-
loſophum, nihil fit, ita ex ſolo tempore, quod nihil materia
liter eſt, nihil generari pót. l. obligat. ferè. §. places. ff. de
act. & oblig. Tertia fuit opinio exiſtimantium tpe nul-
lum corpus perimi, ſed omnia tráſformari. Vnde Oui-
dius lib. 15. Metamorph. ſic modulatur,

Quæ quanquam ſpacio diſtent, tamen omnia fiunt
Ex ipſis, & in ipſa cadunt, reſolutaque tellus
In liquidas rareſcit aquas, tenuatur in auras,
7 *Aeraq; humor abit, dempto quoque pondere rurſus*
In ſuperos aer tenuiſſimus emicat ignes.
Inde retrò redeunt, idemque retexitur ordo.
Ignis enim denſum ſpiſſatus in aera tranſit,
Hinc in aquas, tellus glomerata cogitur vnda.

Et Manilius lib. 1. Aſtronom.

Ignis in æthereas volucer ſe tranſtulit auras.

8 Et Ouid. lib. 15. Metam.

Omnia mutantur, nihil interit, errat, & illinc.
Huc venit, hinc illuc.

Et ibidem.

——Cùm ſint huc forſitan illa
Hæc tranſlata illuc, ſumma tamen omnia conſtant,
9 *Nil equidem durare diu ſub imagine eadem*
Crediderim, ſic & ferrum veniſtis ab auro
Secula, ſic toties verſa eſt fortuna locorum.
Vidi ego, quód fuerat quondam ſolidiſſima tellus
Eſſe fretum. vidi factas ex æquore terras.

10 Et Ouid. lib. 15. Metamorph.

Nec ſpecies ſua cuique manet, rerumque nouatrix,
Ex alijs alias reparat natura figuras.

Vides ergo tres Philoſophorum varias, inter ſe ſeq; diſſidentes ſententias. Prima eſt exiſtimántium, tempus omnia conſumere, quæ vt ſimpliciter ſumpta, vera nó eſt, ita benè intellecta ex parte tueri poteſt, tempori. n. nihil tam proprium, quàm omne indiuiduum, omnem figuram ſeu formam ſpecificatam cóſumere, vt multis ſuprà oſtendimus, & congerit non pauca And. Tiraqu. de præſcrip. §. 1. Glo. 4. prope finem, à quo nullum verbum mutuati ſumus, & ea figura ſeu forma ſic conſumpta ad nihilum omninò reducitur, etenim ſi ex maſſa auri, argenti, luti, ceræve formam, ſpeciemve aut effigiem feceris, conflaueris, ſi rurſus eam infectam reddideris, iam ſemel perijt, nec eandem met nu. reuocare aut reparare poteris, quáuis aliam eiuſdemmet modi eius loco ſuffeceris, deperijt enim illa ſemel, & iſta eius loco ſuffecta, & ſi priori ſimilis eſſe poſſit, eandem tamé eſſe minimè poterit, non magis quàm verbũ ab ore ſemel emiſſum, quod (teſte Horatio) euolat irreuocabiliter.

Et ſemel (inquit) *emiſſum volat irreuocabile verbũ.*

Ergo vt etſi illud verbum priori omninò ſimile ore formaueris, non idem verbum eſt, ſed aliud vtcunque priori ſimillimum, ita cùm homines armenta, pecudes, genus omne ferarum, aut volucres, aut piſces occidunt, eædem res num. non redeunt, quoad eandem formam & figuram, & hac habita ratione tempus rectiſſimè dicitur omnia perimere.

11 Cæterùm † quia materia illius rei formatæ, & pereun-
tis ad nihilum reduci non potuit. (Vt enim ex nihilo ni
hil fit, ita aliquid ad nihilum reduci non eſt poſſibile, ſe
cundum Philoſ.) ideo tempus habita materiæ rõnedr
omnia nouare, permutare, commutare, transformare,
traducere, transferre, vt enim nihil manet ſub imagine
eadem, ita omnia manent ſub diuerſis formis & imagi
nibus ſeu figuris, primùm enim occidunt, deinde cor-
rumpunt, poſtremò transformantur ſeu cõuertuntur,
nam ſecundum Philoſophum corruptio vnius eſt gene
ratio alterius, id quod non minus eleganter, quàm verè
12 Philoſophi & Vates, ſuprà relati, cecinerunt. Etenim †
Qualia ſunt principia, talia, ſecundum Philoſophũ, ſunt
principiata, tradit Bal. in l. 1. ad fi. C. ſi quis omi. cau. teſt.
& And. Tiraq. de præſc. §. 1. Gl. 2. ſed principia, hoc eſt,
quatuor elementa, ex quibus omnia gignuntur, ſunt cõ
uertibilia, nam terra in aquas, aqua in aeré, aer in ignes
viciſſim cõuertuntur, ergo neceſſe eſt, vt omnia corpo
ra inde naſcentia ſimiliter ſint conuertibilia, quod elemẽta
autem inuicem ſint cõuertibilia ſuprà authoritate Poe
tarum oſtendimus, quod verò ex ipſis elementis reliqua
oĩa generentur, indubitata Poetarum & Philoſophorũ
ſententia eſt. Vnde Ouid. lib. 15. Metam. ſic cecinit,
13 *Quatuor æternus genitalia corpora mundus*
Continet.
Denique cum ius naturã anxiè imitetur. §. minorem.
Inſt. de adoption. l. adoptio. ff. eo. tit. l. ſi qs poſth. in prĩ.
l. filio quẽ. ff. de libe. & poſth. cũq; ipſa natura nullũ cor
pus ſemel gñatũ perimat, & ad nihilũ reducat, ſed dũta
xat cõuertat, & tráſformet (vt iá diſſeruimus) cõns fit,
vt pſcriptiones à iure inductæ nullũ dñiũ perimát, aut
14 aliud ius, ſed tm̃ de vno ad aliũ tráſferát, † & ita eſt nouè
declaranda. l. 3. ff. de vſucap. ibi, dominij adiectio.

Denique cum tp̃s, quod nullum oĩnò corpus extin guit, ſed oĩa permutat, tradit & transformat, vt iá diſſeruimus, conſentaneũ fit, vt nó extinguat, ſed tm̃ transferat ius pſcriptũ, vt ſic lex naturã imitet̃, operę preciũ eſt videre, quare ius ,pprietatis tráſferat ad hñtem ius momentaneæ, & vilis poſſeſſionis, cũ ex diuerſo potius fieri debere videretur, vt ius poſſeſſionis tanquã vilius, & debilius ſequeret̃ ius proprietatis vtpotè principalius, argu. l. 1. & 2. ff. de pecul. cap. acceſſorium, de reg. iu. lib.

6. iuncta

6.iuncta rub.C.ſi de momen.poſſeſſ. fuerit appella. ſed non eſt verum, quòd inter ſe habeant ſe tanquam principale, & acceſſorium.l.naturaliter.§.nihil commune.ff. de acq.poſſeſſ.vbi poſſeſſionem, & proprietatẽ nihil inter ſe commune habere affirmat Iurecõſultus, & poſſeſſio antiquior, & prior eſt, quam dominium, ipſaque poſſeſſio tanquam cauſa materialis, aut mater parit & generat dominium.l.1.in princ.ff.de acquir.poſſeſſ.ibi, dominiumque ex naturali poſſeſſione cœpiſſe. ſicque mirum non eſt, ſi dominium reuertatur ad poſſeſſionem tanquam ad ſuam cauſam, quia omnis res facile reuertitur ad ſuam cauſam.l.ſi vnus.§.pactus ne peteret.ff. de pact. Vnde Boetius lib.3.Met.2.ſic cecinit.

Repetunt proprios quæque recurſus,
Redituque ſuo ſingula gaudent.
Nec manet vlli traditus ordo,
Niſi quòd fini iunxerit ortum,
Stabilemque ſui fecerit orbem.

15 Deniquè † tempus nil eſt materialiter, ſed eſt nudum nomen, non ſecus, quã mors, quæ teſte Seneca, nihil eſt, niſi terminus vitæ, ergo ſenſit Seneca, terminum quoq; quemlibet, & ſic tempus nihil eſſe, niſi nudũ nomen nõ aliter atque mors, quã nihil eſſe, elegãter demonſtrauit.

16 Cum † ergo tempus materialiter nihil omnino ſit, ſitque nudum nomẽ, & vmbra, ex eo, ꝙ generari nihil poſſit, Quia ex nihilo nihil fit, ex ſententia Philoſophorum quos ſupra retulimus, exinde colligitur, quod non potuit quicquam alicui dare, quia nemo dat quod non habet.l.traditio.ff.de acquir.rerum domi.ſicque dominiũ poſt tempus lege definitum, quod alicui dat alteri prius vt ademiſſet neceſſe eſt. ſicque non tam dare, quam id ius transferre videtur, non ſecus quam ventus, qui flatu violento ſiccas arenas hinc transfert illuc, ſed eas minimè generauit. Vnde ſi piſcandi ius in flumine publico. aliosque piſcari prohibendi tempore quæſiui id ius, vt reliquis ciuibus per prius ademptũ videatur. ſicque non tam datum, quàm tranſlatum intelligatur neceſſe eſt, licet contrarium tenuerint Bal.& Ang.& Faber, & Franciſc.Balb.vt diximus infra c.89.num.38. Vnde cum ſimiliter in terminis l.cum de in rem verſo.ff.de vſuris, & in pluribus, quàm quinquaginta iuris ſpeciebus, quas argum.illius legis definiunt Doctores, vt plene retulimus infra par.3.per totam, ipſi inteligant contingere præſcriptionem temporis curſu, nos aduertimus, eam non eſſe præſcriptionem, aut ſubſtantiam, ſed duntaxat iuris ex varijs cauſis antea nati præſumptiuam probationem, ſicque in contrarium admiti probationẽ ad illius iuris præſumpti excluſionem, quòd nõ fieret, ſi præſcriptio vera eſſet, vt etiam attigimus prope finem huius tractatus. Vnde impoſſibile eſt, quod ſolum tempus per ſe pariat obligationem perſonalem in futurũ ſine vlla cõuentionis, vel alterius modi præexiſtente materia, cum

17 ipſum tempus nihil ſit, & ex nihilo nihil fiat, † & is eſt verus ſenſus l.obligationum fere.§.placet.ff.de act. & obligat. dum ait, ꝙ tempus non eſt modus inducendæ obligationis, illi enim Iurecõſulti enixe naturalem Philoſophiam, & naturam ſequebantur, & imitabantur.l. adop.

18 ff.de acq.rerum dom.§.minorem.Inſt.eod.tit.† Et hac ratione etiam tempus actionẽ perſonalẽ perimere non poterat, vt dicitur in d.§.placet, & in l. nemo poteſt.ff. de leg.1.quia ſecundum veram, & naturalẽ Philoſophiã vt ex nihilo nihil fit, ita econtra quod aliquid eſt, nunq̃ reducitur ad nihilum, vt ſupra oſtendimus ex Philoſophis, niſi eodem modo diſſolueretur, quo colligatum eſſet.l.nihil tam naturale.ff.de reg.iur.ca.omnis res, eod. tit.per totum, Inſt.quib.mod.tolli.oblig. Sicque ſolo tẽpore obligatio ſemel nata perimi non poterat, vt dd.ll. & in prin.Inſt.de perpe.act.† Sed ab hoc iuris rigore Imperatores poſtea receſſerunt, vt ibi, & l.ſicut.l.omnes.C. de præſcr.30.annorum. Id quod & fecerant ipſi Iurecõſulti in actionib.& obligationib. quæ nõ ex materia cõſenſus expreſſi, aut præſumpti præexiſtente, ſed ex quadam naturali æquitate dabantur, vt §.fi. Inſt. de iniur.l. quod ſi nolit.§.pen.ff.de ædil.edi.l.fi.cum ſimil.C.de dolo.l.fi.& per totum.C.de temp.in integ.reſt.

S V M M A R I V M.

1 *Poſſeſſio ciuilis, & naturalis requiritur ad præſcriptionem.*
2 *Poſſeſſio ciuilis ſufficit ad præſcriptionem.*
3 *Poſſeſſio naturalis an ſufficiat ad præſcriptionem.*
4 *Poſſeſſio naturalis ſola an ſufficiat ad præſcriptio.vſusfruct.*
5 *Poſſeſſio quæſita per conſtitutum, vel precarium, an ſufficiat ad præſcrip.ard.q.*
6 *Poſſeſſio naturalis ſola an ſufficiat ad præſcribendum, et ſi ciuilis ab alio teneatur, ard.q.*
7 *Prodigere nullus præſumitur.*
8 *Occidere an liceat hominem pro rerũ defenſione, ard.q.*
9 *Homohomini quantum debeat.*
10 *Defenſio licita.*
11 *Conſcientiæ in foro opi.facientis inſpicitur.*
12 *Facti appellatione etiam non facere continetur.*
13 *Præſcriptio quare inuenta.*
14 *Dominij ſigna.*
15 *Ratio expreſſa in lege eſt lex vere.*
16 *Poſſeſſio naturalis iuſtior quam ciuilis.*
17 *Maioratus in ſucceſſorem, vel etiam in hæredem continuatur poſſeſſio naturalis.*
18 *Poſſeſſio continuata videtur in hæreditatem ad explendam præſcriptionem cœptam, niſi naturalis poſſeſſio ab alio occupetur.*
19 *Poſſeſſio vt continuetur in hæredem, vel in maioratus ſucceſſorem intelligitur, niſi naturalis poſſeſſio ab alio occupetur, ard.q.*
20 *Lex Taurina 45.*
21 *Poſſeſſio naturalis quid ſit.*
22 *Poſſeſſio, vel occupationis ius, olim erat in rebus ſoli.*
23 *Dominium mobilium, & ſe mouentium erat etiam in regen.primano.*
24 *Poſſeſſio etiam naturalis ſolo animo retinebatur in regẽtium etiam primano.*
25 *L.45.Tauri.intellectus.*
26 *Poſſeſſio ab illo tertio licite, an illicite capiatur multũ intereſt.*
27 *Poſſeſſio quæ ipſo iure in maioratus ſucceſſorem, vel in hæredem tranſiuit cepta corporaliter fuit ab tertio ſine vitio vtilis eſt regulariter ad præſc.contra Doct.*
28 *Poſſeſſio dicta non intereſt occupetur a tertio hæreditate iacente, an poſtea, contra Clau.*
29 *L.45.Taur.extenditur.*
30 *Statutum Mediolani.*
31 *Poſſeſ.occupauit tertius, an ſit vi repellendus.*
32 *Poſſeſſio naturalis non eſt in quatuor ſpeciebus hic relatis, contra Doctores.*

SECVNDA PARS PRINCIPALIS AD poſſeſſionem, & traditionem principalis.

1 POSSESSIO † in præſcriptione requiritur cap.ſine poſſeſſione de regul. iur.l. vnica.C.de vſucap.transfor.in prin.Inſt. de vſucap.l.1.& 3.ff.eod.tit. cum ſimilibus, & ſufficit ciuilis, & naturalis, vt dd. ll. Scđo intellige ſolã ciuilem ſufficere.l. vni.§.per ſeruum, qui in fuga.ff.de acquir.poſſeſſ. & ibi tenet Bart.Aretinus, Alexand.& Iaſ.idem Bartol. in l.3.

§.ex contrario.ff.de acq.poſſ.col.3.vbi Iaſ.col.5.& Alexand.Gloſſ.1.in glo.mag.ad finem, vbi etiam Iaſ.in l.1.
C.de ſeruis fugitiuis.Franciſc.Balbu. de præſcript. in 3.
part.princ.q.vlt.Iaſ.in §.rurſus.col.10.Inſtit.de action.
Petr.Philipp.Corne.conſ.16.viſo primo themate.colũ.
3.lib.2.Aret.in §.1.Inſtit.de vſucapion.Ioann.Imol.&
Franc.de Tretio in d.§.ex contrario.And.Tiraq.de cõ
ſtit.parte 1.num.17.qui hanc ait eſſe communem opinionem.Eſt communis opinio ſecundum Balb.vbi ſu-
3 prà.†Sola autem naturalis poſſeſſio quandiu ciuilis ab
alio retinetur non ſufficit, vt eſt receptiſſima opinio
4 eorum omniũ,quos ſuprà retulimus.†Quod obtinet q̃-
tum ad dominium acquirendum.nam quò ad acquirẽ
dum ius inferius dominio puta vſumfructum,vel ſuperficiem,ſufficeret ſola naturalis poſſeſſio.Ita Bar.in d.§.
ex contrario,cuius opinionem improbant ibi Bald.Ange.Ioan.Imol.Paulus Caſtrenſ.Alex.& Aretinus, & alij
communiter,teſte Balbo,vbi ſuprà,qui eandem impugnant.Paulus in l.fin.in fine C.de longi temporis præſcrip.Calderinus conſ.5.ſub rubr.de præſcript.quia,inquiunt,& ſi fructuarius,& ſuperfructuarius naturaliter
tantùm,non etiam ciuiliter poſſidere dicantur,id intelligitur reſpectu totius rei,nam reſpectu ipſius vſusfructus ciuiliter,& naturaliter poſſidere intelliguntur.l.e.q
vſufructum.ff.ſi vſufru.pet.l.fin.ff.vti poſſit.Et quod ſola naturalis poſſeſſio non ſufficiat ad præſcribẽdũ quã
diu alius ciuilem retinet.tenet etiam And.Tiraque.vbi
ſuprà,num.18.& Dynus in c.ſine poſſeſſione,col.penu.
de reg.iur.lib.6.per l.acquiritur.§.fin.ff.de acqu.rerum
dom.l.Celſus.§.Iulianus.ff.ad exhibend.l.1.§.pen.ff.de
acqui.poſſ.

5 Illud autem dubium eſt,an poſſeſſio per actum ciuilem tantùm,non etiam naturalem acquiſita(quale eſt p
conſtitutum,vel precarium, vel per retentionem vſusfructus,vel per traditionem inſtrumenti de contractu
confecti)ſufficiat ad præſcriptionem? & non ſufficere
voluit And.Barba.in ca.2.col.8. de conſuetudine, poſt
Gloſſ.& Panorm.quos allegat.ſed tamen in contrariũ
eſt verior & receptior opinio,quam tenuit Iacob. Butrig.in §.ſed iſtæ quidem.Inſtit.de actioni. Bart.in leg.
Celſus.col.2.ff.de vſucap.Bald.in l.nullo,in fin.C.de rei
vend.Idem Bald.in l.1.ad medium.C.pro donatio.Guido.Papæ deciſ.356.quos & quot effectus.colũ. 1.Petr.
Anch.conſ.419.in cauſa.col.2.Alex.conſ.83.viſo pceſſu.col.3.verſ.vlterius etiam.lib.6.qua de re per Franciſ.
Aret.Alex.Iaſ.& Aquenſem in le.Pomponius.§.ſi is q̃
precario.ff.de acq.poſſ.Franc.Balb.in rep.l. Celſus.col.
21.verſ.ſucceſſiuè.ff.de vſucapi. & hæc concluſio vera
eſt,nàm cùm leges his caſibus proclament tranſlatam
eſſe poſſeſſionem,iuxta l.quod meo,in princ.ff.de acq.
poſſ.l.1.§.ſi iuſſerim,cum ibi notatis,eod.tit.le.2.C.de
don.conſequens fit,vt cum ſuis effectibus tranſire, &
acquiri videatur,ne ſine fructu fruſtraque tranſijſſe acquiſitamve fuiſſe videatur, contra l. non cogendum.§.
Sabinus.ff.de procura.l.hæc ſtipulatio.§.diuus.ff.vt legatorum nom.caueatur.l.qui bis,vbi plenè in ſimili p Iaſ.
poſt alios.ff.de verb.oblig.l.qui ſic.ff.de ſol.l.2. C.commu.de leg.neve lex verbis non rebus impoſita videretur,contra d.l.2. Rurſum ſi ea poſſeſſio ſuos effectus
habitura eſt,nulla ratio ſuadet,vt hoc præſcribendi effectu careat, non magis quàm reliquis iuris effectibus,
niſi nominatim aliqua lege id cautum reperitur, id qđ
non reperitur,ergo dicendum eſt hoc effectu cariturã
minimè eſſe,declara ut in ſi.huius cap.
6 Et hanc ſniam, vt naturalis poſſeſſio nõ ſufficiat ad
præſc.olim ſecurus incautuſq; tenebam, nunc aũt mo-
ueo nouũ dubiũ ab alijs non aĩaduerſum(quod meminerim)nam ſi cõis opinio ſuprà relata vera eſſet,nõ rõ,
quinimò ferè ſp cõſultiſſima pſcriptionẽ pviſio vtcũ-
7 que vtiliſſima ſit,eluderetur.†pauci.n.admodum ſunt,
qui rès ſuas velint iactare aut prodigere.l. cum de indebito.ff.de probatio.Res.n.ſunt veluti altera vita.l.aduocati,cum ibi not.per Glo.& Doct.C.de aduo. diuerſo
8 rum iud.†adeò vt pro rerum noſtrarum defenſione hominem occidere nõ aliter liceat,atque pro defenſione
corporis noſtri,dum modò ea defenſio fiat cum moderamine inculpatæ tutelę,vt eſt receptior opinio, quã
tenent,vt aſſirmat Iaſ.communiter Doct.Ita Iaſ.in leg.
vt vim.ff.de iuſt.& iur.& ibi Ioann.Oroſcius,& Carrerius in ſua prax.fol.106.nu.31. Bern. Diaz de Luco in
regula 597.qui alios allegant.Sed tamen non fortè pauciores tenent contrariam partẽ negatiuam, quos refert
Felin.qui hanc negatiuam partem receptiorem eſſe exiſtimat in c.2.de homicidio,num.4.
9 Pro hac poſteriore parte Philoſophi naturales ex ſententia Platonis & Ariſtotelis adducere ſolent, quod iniuria potius ferenda eſt,quàm inferẽda,ſicque is vir bonus dicitur qui prodeſt quibus poteſt,nocet autem nemini,ita Cicero li.3.Off.& ibi li.1.idem ait, Homines
hominum cauſa ſunt generati,vt ipſi inter ſe alij alijs pdeſſe poſſent.Et rurſus lib.2.ait,Proximè & ſecundum
Deum homines hominibus maximè vtiles eſſe poſſunt.
Et rurſus 3.li.ait,Hoc natura præſcribit,vt homo homini quicunque ſit ob eam ipſam cauſam tantùm q̃ is
homo ſit conſultum velit,ſed iſthæc omnia charitatis,
& perfectionis ſunt & etiam neceſſitatis,eo caſu quo ſine ſuo periculo homo id facere poſſit,nõ ſic ſi ipſe periculum ſubeat ob alterum hominem ſaluandum,præſertim ſi ab ipſomet homine,quem ſaluũ eſſe curabat,
periculum ſibi immineret.Et ideo iure etiam naturali,
& diuino furem nocturnum occidere fas eſt,eo q̃ ſi ille rerum ſubtrahendarum cauſa domum noſtrã ingreſſus principaliter uideatur, periculum tamen eſt ne etiã
vitam noſtram adoriatur,quò tutius res noſtras rapere
poſſit,& per Dom.Sotum de iuſt.& iur.lib.5.in princi.
cum ſeq.q.

Id quod formidari in eo, qui res noſtras inuaderet
non minus iuſtè,ſed fortè iuſtius poſſet,vt ille qui uiolẽtus & iniuſtus res noſtras inuadit etiam vitam nobis eripere ſtudeat,quò liberius & tutius res noſtras arripere
arreptiſque potiri poſſit,& charitas benè ordinata debet(vt patet)incipere à ſeipſo,per l.prẹſes. C. de ſeruis
fugit.Et iniuria eſt omne,quod non iure fit, vt in prin.
10 Inſt.de iniu.†Iniuriã autem propulſare, & vim iure naturæ fas eſt.l.vt vim.ff.de iuſt.& iu.ibi,vt vim atque iniuriam propulſemus,& ex rebus vita etiam pendere intelligitur.l.aduocati,cum Gl.C.de aduo.diuer.iudiciorum.Ergo in foro cõtẽtioſo is ſine dubio tutus erit,in
foro aũt cõſcĩæ idẽ erit, ſiquidẽ periculũ corporis ſui
formidauit.d.l.vt vim,ibi,ob tutelã corporis ſui,qđ obtinet, primũ,qñ iuſtã formidãdi cãm habuit,vt ibi.Deinde ẽt ſi minus iuſtã ſi tñ re vera ſibi iuſta viſa fuit, ar.
11 l.qa poteras.ff.ad Treb.†Quid.n.peccauit,quoad Deũ,
q ab ipſomet nõ fuit clariore iudicio, & rõne pditus,
ſed iudicauit ſm rõnẽ à Deo ſibi conceſſam, in hoc ergo uerificatur illa Horatij ſententia,ſic canentis.

——Hic murus æneus eſto,

Nil conſcire ſibi,nulla palleſcere culpa.

Cùm ergo(ut è diuerticulo ad uiã redeamus)nullus
pſumat ſuas res(in qb.ſalus & uitę cõſeruatio conſiſtit)
velle negligere aut pdigere,cũq; p hoc,qui rès ſuas ab
alio poſſideri intelligũt,cõtinuè eas vẽdicaturos veriſimillimũ ſit,ſupeſt,vt pſcripti. p rarò currãt,niſi cõtra
ignorãtes & abſentes,q vel nullo ferè mõ, vel nõ facilẽ
pñt reb.ſuis pſpicere ac cõſulere,& iõ regulariter pſcriptiones iniquũ pſidiũ appellant,qđ iniquũ ſit & contra
ius naturæ alterũ alterius iactura locupletari ſine facto
ſuo.l.id qđ nrm.ff.de reg.iu.l.iure naturæ, eodem.tit.l.

nam

nam hoc natura.ff.de cond. indeb. tradunt plene Dec.
& Hier.Cagn.in l.iure naturæ.ff.de reg.iur. & Franciſc.
22 Balb.de præſcrip.in prima par.princ. q.5. & licet † facti
appellatione etiam non factum contineatur , vt Inſtit.
de nup.§.ſi vxor ibi,melius eos facturos ſi abſtinerent,
& notant Dec.& Hieron.Cagn.in d.l. id quod noſtrũ.
tex.vbi not.Carolus Ruinus in l.4.§.Cato.ff.de verb.ob
lig.& eſt Ruinus ibi,col.1.lect.1.l.ſi ita ſtipulatus eſſem
per te non fieri.ff.de verb. oblig.tamen qui res ſuas ſcit
vſucapi,vel præſcribi,idque patitur, iã ſatis ex facto ſuo
res ſuas amittere videtur,vt dd.ll.& per Balbum Dec.&
Cagn.vbi ſupra,bonus text.in l. alienationis verbum.ff.
de verborum ſignif.l.ſi quis diuturno,in princ.ff. ſi ſer.
vend.§.fi.Inſt.de iniu.l.ſi ego.§. 1.ibi , patientiam.ff. de
publ.in rem act.l.ſi id quod verbo quaſi volente,& con
cedente.ff.pro dereli.l.iam dubitari. verb. ſponte ſua.ff.
de hæred.inſtituen.di.Cæterum quãdo præſcriptio,aut
vſucapio contingit,(vt plerunque fit) contra ignoran-
tes , (quia ſcientes perraro res ſuas præſcribi patiuntur
tunc ceſſat illa ratio,& negari non poteſt,quin ſit ea ini
quitas,vel eſſe videatur ſecundum Doctores communi
ter,qui(iudice me)longe falluntur,& ſupra patet s.q...
non minus vtiliter,quàm noue noſtram præſcriptionũ
materiam parum vtiliter ab eis fuiſſe defenſam oſtendi-
mus,eamque ab omni iniquitatis nota purgatam reddi
dimus. Verum cum perraro niſi contra ignorantes cur
rãt præſcriptiones,euenit,vt ſi alicuius abſentis,& igno
rantis rem cepi ab alio tertio , qui eam mihi vẽdidit,aut
donauit,aut dotis nomine dedit,aut legauit,ſicque eam
per tempus lege definitum poſſedi, & conſequenter ex
hoc titulo,& bona fide præſcripſi , ea præſcriptio ex vi
poſſeſſionis duntaxat naturalis non etiam ciuilis conti
giſſe videatur , nam abſens ille illius rei ſuæ vt dominiũ
ita & ciuilem poſſeſſionem animo retinebat.l. 3. §. in a-
mittenda.ff.de acquir.poſſ.& cum rem ſuam à me poſſi
deri ignoraret,nõ potuit videri animo poſſidere deſijſ-
ſe,ſicque ciuiliter poſſidebat,ergo ciuiliter quoque ean
dem rem eodem tempore poſſidere non erat poſſibile.
l. 3.§.ex contrario,vbi tenẽt Bar.& communiter Doct.
ff.de acq.poſſeſſ.ergo ſolam ipſe naturalem poſſeſſionẽ
quamuis non iniuſtam habebam , ex vique ipſius præ-
ſcripſi ſine vlla omnino ciuili poſſeſſione.

23 † Hoc probatur non minus egregia,quam noua rõ-
ne,nam præſcriptiones fuerũt introductæ,ne dominia
rerũ eſſent ſub incerto.l.1.ff.de vſucap. neve lites eſſent
immortales.l.fin.ff.pro ſuo. & ne rerum poſſeſſores per
petua formidine rerum amittendarum premerentur.l.
cum notiſſimi,in princ.C.de præſcript.triginta, vel qua
draginta annorum. quæ quidem omnes tres rationes,
eo pertinent,vt beneficium vſucapionis poſſeſſioni na-
turali,corporali,& euidenti ac apparenti nõ etiam poſ-
ſeſſioni latenti,qualis eſt ciuilis,cõcedatur.Quid enim
ſi rem alienam,quam poſſidebam tibi vendidi , meque
tuo nomine poſſidere,aut precario conſtitui,poſtea al
teri,puta Titio vendidi,& tradidi,quo caſu tu ciuiliter,
Titius vero naturaliter poſſidet.l.quòd meo,in prin.ff.
de acquir.poſſeſſ.Aut quid ſi dixi, me retinere illius rei
vſumfructum,te in verum dominum,& poſſeſſorem re
cognoſcens. Aut quid ſi tibi tradidi inſtrumentum vẽ
ditionis,iuxta.l.1.C.de donat.in omnibus enim his ſpe
ciebus,& ſimilibus, quæ traduntur per Doctores in d.
l.quod meo,in princ.ff.de acq.poſſeſſ.& quas ſupra re-
tulimus,tua poſſeſſio ciuilis eſt,& latens,vel occulta,vel
perpaucis nota. Titij verò poſſeſſio eſt euidens nota vi
24 cinis,& reliquis†quia eum fundum, vel rem vident ab
eo quotidie arari , ſeminari , plantari, extirpari,fructus
colligere,collectisque,vt verus dominus potiri,quę om
nia ſunt ſigna veri dominij,vt per Glo.Bart.Ang.Ioan.
Imol.& alios communiter in l.peo.ff.de cond.inſt.& ,p

pe fuſius edocebimur.huicque poſſeſſioni apparẽti, na
turali,corporeæ,verique dominij ſignificatrici auxilia-
ri præſcriptionis beneficio leges voluerunt,ne per alios
occultos,fraudulentos,fallacesque modos,aut poſſeſſio
nes ciuiles,& occultas poſſeſſio naturalis,& apparens lu
dificaretur,& fruſtraretur: ſicque dominia rerũ eſſent
in incerto,poſſeſſoresque rerũ apparentes perpetua for
midine premerentur,litesque fierent immortales.

25 Aſtringitur hoc fundamentum.† Nam cũ illæ ratio-
nes tres ſint in dd.ll.expreſſæ,ipſemet rationes habẽtur
pro legibus,& ſunt lex reuera non interpretatiue, & ea
rum deciſiones loco exempli habentur,quod nõ arctat
regulam,iſta eſt communis opinio,quam tenent Gloſſ.
in authent.de hæred.ab inteſt.§. 1.Glo.verb. ordine. &
Gloſſ.in clem. 1.de elect.verb.eligatur.Bal.in l. maximũ
vitium,per tex.ibi.C.de lib.præter.Idem Bal. in l.finali,
per tex.ibi.ff.de hæredib.inſt.Idem Bal. & Iaſ. num.22.
in authen.quas actiones.C.de ſacroſ. eccl.Idem Iaſ.in
l.de quibus.num.14.ff.de legib.Paul.Caſt.& Iaſ.in l.quã
uis.C.de fideicommiſſ.Georgius Natanus in ca.quam-
uis pactum.32.de pact.lib.6.Alex.num.5.& Pet. Philip.
Corneus num.15.& Iaſ.num.6.& Curt.Iun.num.9.in l.
humanitatis,per tex.ibi.C.de impub.Philippus Dec. &
Curt.Iun.& Franciſcus Purpuratus num.23.in l.fin.per
tex.ibi.C.de pac.Tiraq.de cauſa ceſſante p.1.nu.135.

Cum ergo illæ leges , (vt conſtat ex rationibus quas
expreſſerunt)ei duntaxat poſſeſſioni conſultum volue-
rint,per quam dominia rerum certiora,& notiora fiũt,
id quod ex poſſeſſione naturali,& patenti non ex ciuili ple
runque occulta,& incognita,& vafra contingit, conſe
quens ſit vt illæ leges de poſſeſſione loquentes, de hac
vera naturali,& apparenti poſſeſſione intelligantur , ei-
que ſuum præſcriptionis auxilium,& beneficium accõ
modare videantur,non autem poſſeſſioni ciuili tantum
quæ plerũque occulta,vafra,fraudulẽta,noxia eſt,vt plu
ries,ac pluries in rebus forenſibus experti ſumus.

Tenendo hanc partem , quam non minus veram
quam reipublicæ vtilem exiſtimamus(licet contraria à
Doctoribus receptior ſit,qui mouentur per le. 1.§.per
ſeruum qui in fuga.ff.de acquir.poſſ. quæ parum vrget
ſi recte inſpiciatur)tũc ex ea colligitur , ſuſpectam eſſe
ſententiam,quam tenuerunt Ioan.Imolenſ.conſ.16.vi-
ſo caſu.num.3.And.Barbat.conſil.58.ſapienter ſcripſit.
lib.2.colum.11.& Iaſ.conſil.147. præſens conſultatio.
colum.10.lib.2.Idem Iaſ.conſil.85. quando habemus.
colum.fin.lib.3.Ioan.Bapt.in diſpu.incip.magnificus,&
excellens.colum.3.Iaſ.conſ.152.vera & iuridica.colum.
1.lib.4.And.Tiraquel.de iure conſt.par.3.declar.2.Frã-
ciſ.Cur.Iun.conſ.108.ſacratiſſimæ , col.8.& conſ.500.
pro habenda clara.col.8.aiunt enim quòd ſtatutum vel
conſuetudo diſponens poſſeſſionem ipſo iure à defun
cto in hæredem ſine vlla apprehenſione continuari, in
telliguntur de vera,& ciuili poſſeſſione , non etiam de
naturali tantum,id quòd in ſpecie tenent Andr.. Tiraq.
& Franc.Curtius iunior,vbi ſupra,& Bal.in l. poſt prin.
C.com.de vſucap.

26 Sed iſtorum patrum vtraque tam deciſio quam ra-
tio ſuſpecta eſt,de deciſione conſtat,quia (vt ex ſupe-
rioribus patet)fauorabilior eſſe debet poſſeſſio natura-
lis corporea,euidens,nobilis , quàm ciuilis plerunque
occulta,ſubdola , fallax & machinationibus plena,aut
ſaltem apta,& obnoxia,facit quod habetur in lege fin.
cum ibi notat.C. qui veniam æta. facit lege prima , in
princip.ff.de acquiren.poſſeſſ.ibi,dominiumque ex na
turali poſſeſſione cœpiſſe, Facit Gloſſ. in lege prima ,
in princip. iuncta textui.C. de caduc. tollend. dum ex-
ponit antiquum ergo bonum . Sicque hæc naturalis
poſſeſſio quo antiquior eo melior,& iuſtior , & con-
ſequenter fauorabilior eſſe debet. Facit le. maximum

vitium.C.de li.pręteri.& faciunt ea quæ ſuprà proximè
diximus,intelligentes d.l.1.ff.de vſucap.d.l.fi. ff. ꝓ ſuo.
l.notiſſimi in poſſeſſione naturali.Facit l.ſtipulatio iſta.
§.hi qui,& §.hæc quoque.ff.de verb.obli. vbi verbũ de
poſſeſſione loquente etiam in nuda detentione aliquã-
do intelligitur,cum innumeris ſimilibus per me cõge-
ſtis in l.ſi quando,in prin.C.de inoff.teſtam.ergo ſi de-
functus poſſeſſionem tantùm naturalem,iuſta tamẽ ex
cauſa habebat in aliqua re,ea poſſeſſio in hæredem cõ-
tinuabitur ipſo iure,iuxta talem conſuetudinem vel ſta
tutum,non ſecus quàm ſi eſſet ciuilis & naturalis.

17 †Et ita intelligo res maioratus etiam naturaliter tm̃
poſſeſſas ipſo iure tranſire in ſequentem in gradũ quo
ad illud ius naturalis poſſeſſionis, per quod ampliatur
egregiè l.Taurina 45.

18 †Confirmatur noſtra ſententia,nam & ſi poſſ.ciuilis
ipſo iure videatur continuata in hæreditate iacẽte quo
ad effectum vſucapionis ab defuncto cœptæ implẽdæ.
l.cęptam.ff.de vſucap.l.nonnunquam.§. vacuam eo.tit.
tamẽ hoc nõ procedit ſi ea poſſeſſio corporaliter fue-
rit medio tempore per alium occupata.l. qui cum pro
hęrede.§.fin.ff.pro emp.Gl.in l.cum miles. verbo,qua
ſi coniunctim.ff.ex quib.cau.maio.And.Tiraq.de con
ſtituti iure,par.5.decla.3.nu.4.Dynus & Cynus opp. 3.
in l.vnica.C.de vſucap.transfor.facit l.Pomponius.§.q-
ſitum.ff.de acq.poſſ.cum ſimil.à Gloſſ.allegatis.Huius
autem rei ea ratio eſt,ꝙ beneficium vſucapionis cõceſ-
ſum poſſeſſioni à lege, hunc ſcopulum intuetur vt rerũ
dominia non ſint in incerto.d.l.1.ff.de vſucap. vtq; ſic
remoueatur litium occaſio.l.cum notiſſimi, in prin.C.
de præſcr.30.annorum.d.l.fin.ff.pro ſuo.nec dubiũ eſt
quin tale vſucapionis beneficium huic poſſeſſioni natu
rali,ſeu corporali,& apparenti, præſertim vitio carenti
aptari debeat,vt is finis à lege optatus aſſequatur, vt ſic
quem homines cuiuſque rei dominum eſſe, ideo exiſti
mant,quod corporalem,& apparentem eius rei poſſeſ-
ſionem tanquam verus eius dominus vident longo tẽ-
pore tenere,is re vera à lege poſt tempus ab ea defini-
tum fiat dominus.Sic ergo apparet beneficium præſcri
ptionis ad hunc effectum conſequendum naturali poſ
ſeſſioni dummodò vitio carenti potius accommodan
dum quàm poſſeſſioni ciuili eidemque plerunque oc-
cultæ; cui ſi accommodaretur is finis remouendarum
litium, & dominiorum rerum certificandorum mini-
mè,vel ſaltem non tam ex integro conſequeretur.

19 Et ita in ſpecie,†vt ſtante ſtatuto quod poſſeſſio in
hæredem ipſo iure continuetur poſt mortem defuncti
quòd tunc ſi corporaliter ea poſſeſſio ab alio fuerit oc
cupata,ceſſet & interrumpatur ea continuatio, tenent
Bald.in rub.de cauſa poſſeſſio.& propri.col. fi. Rapha.
Cumanus,Alex.& Claudius Aquen.in l. cum hæredes.
in prin.ff.de acq.poſſ.Idem Cuma.Iaſ.& Clau.in l.Pom
ponius.§.quęſitum,eo.tit.Sig.Homod.conſ.178.col.1.
Barth.Sozi.conſ.49.in cauſa Epiſcopi.col.vlt.li.3.Alex.
conſ.82.perſpectis his,col.2.lib.2.Idem Alex.conſ.83.
viſa facti narratione.col.2.lib.3.& conſ.153.circa litẽ,
lib.6.And.Barb.in c.2.nu.45.de contine.Iaſ.in l.ſi foro
ri.col.1.C.de iure deli.And.Barb.vbi ſuprà,nu.7.Idem
Iaſ.conſ.147.præſens conſultatio.li.2.& conſ.148.viſo
proceſſu.li.4.col.penu.Philip.Dec.col.2.& Franc.Cur.
iunior col.vlt.in l.vlt.C.de edict.diui Adri.Mat. Aff.in
c.1.§.2 nu.40.de feudi cogni.Carol.Rui.conſ.25.circa
primum,col.3.li.4.Deci.cõſ.467.bene & conſultè.col.
2.Cur.Iunior conſ.108.ſacratiſſimæ: & conſ.110. pro
habenda.Pet.Pau.Pari.conſ.1.viſa facti narratione, lib.
1.col.28.& conſ.54.in iſto.col.6.lib.3.Cald.conſil.76.
in primis.col.3.

Contrariam partem,vt per talem tertij occupationẽ
non ceſſet,aut interrumpatur ea poſſeſſio, quæ ſemel
per eam legem,ſtatutum,vel cõſuetudinem delata fuit,
tenent Bald.in rub.de cauſ.poſſ.& proprie.col.3. per le.
1.§.neceſſario.ff.ſi mulier ventris nomine.Alc.conſ.82
perſpectis his.col.2.lib.2.Bald.conſ.454. quidam Ioan.
col.fin.lib.3.Ioan.Faber in §.ſui autem.col.2. Inſtit.de
hæredum quali.Pet.Anch.conſ.146.in prędicta q.Iaſo.
conſ.85.quando habemus.col.vlt.lib.3.Ioan. Imo. cõſ.
16.viſo caſu.Rapha.Fulg.conſ.230.in quæſtione vertẽ
te ad medium.Maſuerius tit.de poſſeſſore.§.item dato,
quod ille.Iaſ.conſ.146.præſuppoſito ſine veri præiudi-
cio.col.1.lib.4.& Guliel.Bened.in repe. c. Raynutius,
de teſtam.verb.mortuo,itaque.2.nu.27.& num.77.Phi
lipp.Dec.conſ.84.excellentiſſimi.col.2. & in hanc par-
tem inclinat Andr.Tiraq.vbi ſuprà poſt Caſſa.& Nico.
de bello.quos allegat,& hanc partem veriorem puto, à
qua non pauci eorum,quos pro contraria ſententia al-
legauimus diſſentire non videbuntur,ſi peniſſimè inſpi
ciantur,nam licet affirment eum qui talem poſſeſſionẽ
inter mortem defuncti,& aditam hęreditatem occupa
uit,non eſſe repellendum propria hæredis authoritate,
ſed eſſe citandum,non propterea ius poſſeſſionis apud
talem hæredem mero iure eſſe negant.

20 Et hanc partem expreſſim probat l.45.Tauri. quæ
iubet poſſeſſionem rerum maioratus ipſo iure tranſire
in ſucceſſorem ipſius maioratus,& ſi ab alio eſſet me-
dio tempore occupata.Nec iſthæc aduerſantur noſtræ
concluſioni, aliud eſt enim quærere de ſolo poſſeſſio-
nis ciuilis iure,aliud de ipſo dominio,nam & ſi ius poſ-
ſeſſionis ipſo iure ex vi ſtatuti tranſeat in hæredẽ à mor
te defuncti,ſi tamen inter mortem defuncti, & aditam
hæreditatem ante apprehenſam illius rei (qua de agit)
poſſeſſionem alius tertius alicuius rei hæreditarię cępit
poſſeſſionem ſine vitio, vt in exemplis ſuprà relatis,is
quin naturaliter poſſideat,negari non poteſt(licet ciui-
lis poſſeſſio ſit apud illum hęredem)& huic naturali,&
apparenti poſſeſſioni in re dubia accedere debet emo-
lumentum dominij præſcriptione continget, iuxta l.3.
ff.de vſucap.vt ſic quem tempore lõgo vicini. & reliqui
eam rem poſſidere eaque tanquam verus dominus po-
tiri videbant,ſicque dominum reputabãt,eum poſt tẽ-
pus lege definitum,ipſamet l.& poſſeſſio illius rei domi
num faciant,ne in æternum illius rei,aut ſimilium rerũ
dominium in incerto ſit,id quod contingeret, ſi ciuili
eidemque plerunque occultæ poſſeſſioni,& non illi na-
turali poſſeſſioni,& apparenti emolumentum vſucapio
nis contingeret.

Verùm quin antequàm vſucapio expleatur poſſeſſio
ciuilis ſit apud illum hæredem, & naturalis apud illum
qui eam occupauerat, ſine vitio negari non de-
bet.

21 Quæ vt clariora fiant,videndum eſt quid ſit poſſeſ
ſio naturalis,habita ratione tam acquiſitionis, quam re
tentionis(nam quid ſit ciuilis notum eſt)naturalis poſ
ſeſſio nihil eſt,quam alicuius rei occupatio, vel vſurpa-
tio,& apprehenſio.l.1.in princ.in verb. ex naturali poſ-
ſeſſione.l.fi.ff.de vſucap.& ff.de initu.l.ſane ſi maris.Di-
citur autem naturalis,quia iure naturæ, vel gentium an
tequàm eſſent leges poſitiuæ eo duntaxat modo poſſeſ
ſio acquirebatur,& permiſſa erat,ſi modò ab alio prius
occupata non erat,vt dd.ll.& licet in rebus immobilib.
puta in campis,& in mari,vel flumine per talem occu-
pationem dominium non acquireremus,†quia illæ erãt
22 ab origine mundi in communi vſu, nec cuiquam iure
dominij acquirebantur,vt dixi ſuprà,q. 3. tamen quan-
diu is qui prior occupauerat, ea re, vel loco ſecundum
naturalem hominum ſocietatem,& indigentiam vteba-
tur,non poterat iure ab alio exinde diſturbari, vt dd.ll.
& dixi ſuprà para.q.3.cum ſeq.

23 †Et in rebus mobilibus,& ſe mouentibus poterat

oo

eo iure,& tempore eodem modo acquirere non ſolum poſſeſſione,ſed etiam dominium.§.feræ.Inſtit.de re. diui.cum ſeq.leg.adeo.§.feræ.ff.de acqui.re.dom.l.1.2.& 3.& l.naturalem.ff.eo.tit.Sicque ſi feram,vel volatilem, aut piſcē ceperam eius poſſeſſionem,& dominium acquirebam hoc eſt,ex ipſa facti apprehenſione ſequebatur ius tam poſſeſſionis,quam dominij, vt dd.ll.

24 †Et eam poſſeſſionem ſic corpore,& animo cœptā ſolo animo etiam ſine corpore poteram retinere. Quid enim ſi animal terreſtre,vel cœleſte, vel aquatile quod ceperam domi reliqui, aut quid ſi alias rem mobilem quam alius mihi vendidit,donauit,& tradidit, domi reliquiſſem certè eius poſſeſſionem iure illo naturali, & gentium retinere videbar ſolo animo,quam animus exigeretur. l.quemadmodum. ff. de acqui.poſſ.iuncta.l.3.§ in amittenda,eod.tit.cum ſecundario etiam quo ad poſſeſſionem rerum ſoli (quales ſunt campi,& ſimilia) tam acquirendam quam retinendam,quia ſi qua res quæ non dicatur poſſeſſio naturalis quo ad effectum illius acquirendæ,vel retinendæ,reſpondeam eam intelligi,& eſſe, & dici,quæ iure gentium primæuo, vel etiam ſecundario acquirebatur,vel retinebatur. Ciuilis vero ea dicitur q̄ per alios modos a lege inuentos,vel acquiritur, vel retinetur.

25 †Vnde apparet,vt intelligenda ſit lex 45. Taurina, q̄ ait,rerum maioratus poſſeſſionem tam ciuilem, quam naturalem ipſo iure ſine vlla apprehenſione tranſire in ſucceſſorem ipſa lex facere non quidem magis quam efficere,vt quod nec erat,nec vnquam fuit de iure gentiū primæuo,aut ſecundario,id de eo iure fuerit,quod ſi n. olim nunquam fuit,vt olim fuiſſe verum ſit,nulla lex efficere poteſt,quia nec ipſe Deus optimus maximus,qui omnia poteſt,id poſſet.c.ſi Paulus.32.q.1.l.in bello. §. factæ.ff.de capti.ſicque d.l.45.neceſſario reſtringenda eſt. Verum d.l.in hūc ſenſū ſuſtinenda eſt vt omnes effectus,quos leges ſolent ciuili,& naturali poſſeſſioni accommodare,conceſſi videntur illi poſſeſſioni quæ per legem illam ipſo iure ſine naturali aut corporea apprehenſione in talem maioratus ſucceſſorem etiam ignorantes tranſit,re verà poſſeſſio naturalis (hoc eſt naturali modo quæſita) ei non contingat, quia iure gentium primæuo,aut ſecundario is modus poſſeſſionis acquirendæ nunquam fuit viſus,cognitus,auditus.

26 Quid autem ſi tertius illicite medio tempore eam poſſeſſionem occuparat,& tunc omnes conueniunt ſine dubio,eam non obſtante tali occupatione tranſire in talem ſucceſſorem. Ita Caſteli.Cotta in memorabili incip.decreto Mediolanenſi.Iaſ.conſ.146.col.1.lib.4. Philippus Decius conſ.467.col.1.Andre.Tiraquellus, vbi ſupra,num.16.Iaſon.d.conſ.85.quando habemus. col.5.lib.3. Intellige tamen quod bene poteſt tranſire effectus tam naturalis quam ciuilis poſſeſſionis, ipſa tamen naturalis poſſeſſio re vera non tranſiuit, ſecundum ſuperiorem declarationem, quamuis hoc caſu cum ex parte occupatoris illicita ſit poſſeſſio, crederem, & eum vſucapere minime poſſe ex vi illius naturalis illicitæque poſſeſſionis & talē hæredem ex vi ſuæ ciuilis poſſeſſionis,poſſe vſucapere, arg.d.l.cœptam.ſicque hoc caſu etiam quoad effectum vſucapiēdi plus roboris attribuo huic ciuili & legitimę poſſeſſioni quam illi poſſeſſioni naturali,& vitioſæ. Cæterum ſi ea naturalis ſine vitio foret eo forte quod inter mortem defuncti,& aditam hæreditatem, vel agnitum,aut acceptatum maioratum eam rem emi & accepi ab alio tertio,quem dominum eſſe putabam,tunc iſta naturalis mea poſſeſſio vitio carens vincere debet ciuilem illam poſſeſſionem illius ſucceſſoris (vtcunque legitima ſit) quo ad hunc effectum præſcribendi (niſi nominatim per eam legem cōtrarium cautum eſſet) quia hoc beneficium leges naturali poſſeſſioni,& apparenti non etiam ciuili latenti, & ignotæ conceſſum mentaliter voluerunt,vt iam diſſeruimus,quod not.ad d.l.45.in cuius terminis latis expreſſum eſt,illi tertio non contingere vſucapio.

27 Denique †quod occupatio poſſeſſionis ab illo tertio facta non impediat illi hæredi aut maioratus ſucceſſori poſſeſſionem acquiri tenuerunt. Bal.in rubr.de caut. poſſ.col.vlt.& Alexa.d.conſ.82.& Paul.Caſt. in d.l. ſi forori.C.de iure delib & And.Tiraq.vbi ſupra, num. 17. ſed tantum (inquiunt) efficit,vt is hæres,aut maioratus ſucceſſor nequeat illum ab illa poſſeſſione propria authoritate deijcere,ſed nos aduertimus,quod & in alio vtilis erit illius tertij poſſeſſio,nempe vt præſcribere poſſit ſi ea poſſeſſio vitio carebat,vt dictum eſt,quod eſt contra mentē Doctorum. Fallit quando expreſſum eſſet a lege contrarium,vel virtualiter, vt fuit in d.l.45.

28 Ex ſuperioribus apparet, veram non eſſe opinionem Claudij Aquen.in l.Pomponius.§.quæſitum.ff. de acqui.poſ.& Alex,conſ.83. lib.2.& eiuſdem Clau in d.l. cum hæredes,in princip.ff.de acqui.poſſeſ.& Ioan. Anto.Rubei conſ.121.col 2.aiunt enim,differentiam eſſe, vtrum ille tertius poſſeſſionē illam poſt mortem teſtatoris,vel defuncti ante aditam hęreditatem,vel ante agnitum maioratum occupaſſet,an poſt,priore enim caſu (inquiunt) ſucceſſor ille hæreditatis,vel maioratus eā poſſeſſionem vtpote iam occupatam acquirere non poſſet, poſteriore vero caſu poſſet id quod nil eſt, nam cum ſtatim poſt mortem teſtatoris tranſeat poſſeſſio in talem hæredem vel maioratus ſucceſſorem,occupatio ſequens facta alio tertio nō potuit ius huic quęſitum tollere non magis quam ſi fieret poſt agnitionem vel hæreditatis,vel legati, quia vtroq;

29 caſu par ratio eſt,& ita aduertunt Tiraque.vbi ſupra,n. 58.& alij. Intellige †tamen quod licet non impediatur ciuilem poſſeſſionem tranſire,tamen cum naturalis vitio carens eſſet apud illum tertium, tunc ille poſſet præſcribere,vt dictum eſt,niſi & id nominatim per talem legē eſſet prohibitum,vel virtualiter,id quod factum fuiſſet virtualiter intelligo per dict.l.45.quæ eo ipſo quod voluit omnes effect⁹, tā ciuilis,q̄ naturalis poſſeſſionis trāſire in ſucceſſorem maioratus per prius tales effectus adimere voluit illi occupatori,ſicque vſucapio cum ſit effectus legalis (vt dixi ſupra pa.prima.q. ſecunda.cum ſeq.) ei contingere non poterit,quod not.ad extenſionem d.l.45.

30 †Vnde cum ſtatutum Mediolani definiat non ſolū poſt mortem defuncti in hæredem tranſire poſſeſſionē ſed etiam vt ſi medio tempore ab alio fuerit occupata poſſeſſio,neget eam eſſe vllius momenti. Tunc apparet & eam (non obſtante tali occupatione) indubitanter trāſire in talē hæredē,& ipſum occupatorē vſucapere minime poſſe,id q̄ voluiſſe videtur Alex.d.cōſ.83.viſa facti,lib.3.& And.Tiraq.vbi ſupra.n.19 & Iaſ.d.cōſ. 85. q̄n habemus,li.3.Idē.Iaſ.cōſ.146.li.4, Paul.Par.cōſ.41. optimum.li.1. quod confirmatur p extenſionem ſupra ſignatam ad d.l.45.

31 Adhuc tamen tam eo caſu,quàm in terminis. d.le. 45.exiſtimo,talem hæredem, aut maioratus ſucceſſorē non poſſe talem tertium occupatorem ea poſſeſſione ſpoliare propria authoritate,arg.l.ſi quis in tantam.C. vnde vi.id quod ex mente Cornei conſ. 166 circa primum.col.penu.lib.1.Decius in l.vlt.col.C.de edict.diu. Adr.Bald.conſ.452.quia dominia.lib.4.Tiraq. vbi ſup. nu.8.quia nec prædo eſt ſpoliandus propria auth.l.colonus.l.cum fundum.ff.de vi & vi arma.capit.in literis, de reſtit.ſpoliato.

Denique iunge hic alia plura,que ad intellectū. d.l. 45.diximus in l.ſi quando,in prin.C.de inoff.teſtam. nu.

41.cum

41.cum plurib.ſeq. Ex ſuperiorib. apparet, duplicẽ eſſe poſſeſſionem ciuilem ſcilicet,& naturalem,& cùm ciuilis eſt apud vnum vtraque ſuos poteſt operari effectus, vt plenè iam diſſeruimus,id quod cõtrouerſum eſſe apparet ex dictis per nos de ſucc.creatio.§. 21.num.108. de ſucc.reſol.li.vlt.ſuper l.ſi quando,in princ.nu. 42.C.
32 de inoff.teſtam,ſed hic dicta tutiora ſunt. Colligitur tẽt limitatio ad quatuor caſus,in quibus ſuprà diximus,ciuilem poſſeſſionem ſufficere ad præſcribendum , puta qñ per clauſulam conſtituti,vel precarij,vel per retẽtionem vſusfructus,vel inſtrumenti traditionem , in me tranſtuliſti poſſeſſionem,tunc enim ego præſcriberem, qa à nullo eſt occupata naturalis poſſeſſio , quia tu vel naturaliter non poſſides vel non tibi naturaliter poſſides,ſed mihi,ſicque per ſolam meam ciuilem poſſeſſionem poſſum præſcribere,id quod non cõtingeret ſi naturalis poſſeſſio ab alio tertio ſine vllo vitio occupata cœptaque eſſet. Nec eſt verum(quod plerique ſuprà relati putant)me hoc caſu ciuiliter,& naturaliter poſſidere quaſi ciuilem retineam per me,naturalem per te,qui meo nomine poſſidere te dixiſti. nam talis acquiſitio, vel retentio poſſeſsionis à nullo iure naturali,vel gentiũ primæuo,aut ſecundario fuit inuentus , aut cognitus, ſed tantum legibus ciuilibus introductus, diuerſus eſt, ſi naturaliter(hoc eſt per modos a iure gentium cognitos,& vſitatos)cœpi poſſeſſionem fundi, quem poſtea colebam p familiam meam,aut per meos colonos, tũc enim etiam naturalem poſſeſſionem retinerem,quia & iure gẽtium receptum,& vſitatum erat,quod poſſeſſio per tertias,& medias perſonas poſſet retineri. Secundũ Philoſophũ enim talia ſunt principiata,qualia ſunt principia,& tales ſunt progreſſus,qualis fuit origo, niſi aliqua noua cauſa extrinſecus accedat,vt dixi ſuprà q.– & probat l.ſi à fure in prin.& §.1.cum ibi notat.ff. de vſucap.vbi bonum ſimile,& aliud ſimile in l.cum nemo.C. de acq.poſſ. Sicque ſi initio ciuilis modo quæſita poſſeſſio fuit,ipſa poſſeſſio,vt ciuilis ſit,non naturalis,neceſſe eſt,niſi contendas hominem pictum eſſe verum corpus,aut uerba tranſire in factum, aut aquilas generare leones,aut piſces volatilia generare, ſicque in quatuor ſpeciebus ſupra relatis,& initio , & progreſſu ea poſſeſſio ciuilis eſt . Verùm ſi poſtea corporaliter ingreſſus cœpi colere,arare,& ſimilia,ex hoc nouo accidenti ea ciuilis poſſeſſio in naturalem,& ciuilem verſa eſt , vel(vt rectius loquar)illi ciuili etiam naturalis acceſſit , iamq; vtranque per illummet,qui initio ſe nomine meo conſtituit poſſidere,(conſtituti,aut precarij nomine,aut p retentionem vſusfructus,vel traditionem inſtrumenti) potero retinere,vel etiam per alium quemlibet , & etiã per me ipſum etiam ſi diſcedam ab illa re eſt,tamen verum quod huic poſſeſſioni per conſtitutum,vel precarium,vel per retentionem vſusfructus , aut per inſtrumenti traditionem quæſitę omnes effectus,quos poſſeſſio naturalis ſortiebatur,lex poſitiua voluit, & potuit accommodare,& accommodauit. Id q̃ vtilitatis, & breuitatis & expeditionis gratia fecit,quo expeditius,& facilius homines poſſeſſiones rerum acquirerent,vt in ſimili aliàs breui manu per vnum actum fit, & conſequimur legis artificio,idem quod per plures actus aliàs cõſequi,& fieri ſolebat,vt in l.ſingularia,cum ibi plenè no. ff.ſi cer.pet.attamen,vt ibi per legem non ſit, vt actus ille,qui re vera vnus eſt, duo actus ſint,ſed tantùm vt vicem,& effectum vtilitatemque duorũ pluriũve actuũ conſequatur.ita & hic hæc poſſeſſio,quæ re vera ciuilis eſt,non etiam naturalis(quia is poſſeſſionis acquirẽdæ modus tempore quo ius tantùm naturale in vſu erat viſus,natus,cognitus,vſitatuſque minimè fuit) vt re vera naturalis ſit,(hoc eſt quod eo tempore,quo ſolum ius naturale in vſu erat,nata eſſet cognitave)lex facere nõ poteſt,licet ei poſſit omnes effectus accõmodare,quos lex naturæ naturali dabat poſſeſſioni. Simile in adoptionibus liberorum , qui initio per legem ciuilem quoad omnes effectus exæquebantur veris filijs,& naturalibus vt per totum tit.ff.C.& Inſt.de adopt.licet paulatim poſtea id ius debilitari minuique cœperit.§.minus ergo, cum ſimi.Inſt.de hæreditate quæ ab inteſta.tamen non per hoc liberti naturales fiebant, qui quo tempore ius tantùm naturæ in vſu erat,tales liberi non erant inuenti,aut cogniti,ergo vera poſſeſsio eſt in quatuor ſpeciebus ſuprà relatis,quia non deſinit eſſe vera , propterea, quod creata a lege ciuili,non etiam à lege naturali,nam nec deſinũt eſſe vera adoptio,arrogatio,ſeruitus,manumiſſio,ſtipulatio,acceptilatio, emphyteuſis, teſtamentum,codicillus,donatio,cauſa mortis,& ſimilia,propterea quòd à lege ciuili,non etiam à naturali ſint inuentæ,aut cognitæ.

SVMMARIVM.

1 *Poſſeſſionis continuatio exigitur ad præſcribendum .*
2 *Dominium vt probetur.*
3 *Media talia,qualia extrema.*
4 *Progreſſus talis præſumitur quale initium.*
5 *Poſſeſſionis continuatio,an præſumitur ,ardua q.*
6 *Animus ſoli Deo notus.*
7 *Verba ſignum tantùm non etiam certitudo ſunt animi.*
8 *Probantur indicijs bona vel mala fides,metus,dolus.*
9 *Dominij probandi quartus modus.*
10 *Dominij probandi alius modus.*
11 *Intell.l.cum de in rem verſo.ff.de vſur.contra Pau.Caſtrenſem.*
12 *Titulus quando requiritur ad præſcriptionem non præſumitur ex tempore longo etiam ſi agatur de paruo præiudicio.*
13 *Intell.l.nullo.C.de re iud.l.non ſolùm.§. quod vulgo.ff. de vſucap.l.quod vulgo.ff.pro empt.*
14 *Intell.l.cum de in rem.ff.de vſuris.*

CAPVT LVIII.

1 AD vſucapiendum, continuã eſſe poſſeſſionem oportet,vt in l.3.ff.de vſuc.ibi,per cõtinuationem poſſeſſionis,& in prin. Inſti.eo. tit.l.cer. ff.eo.tit.l.vnica.C.de vſuca.transfor. Sed illud dubium eſt quid probari oporteat , vt poſſeſſionis continuatio probata videatur,quam rem,exempli gratia in decennali præſcriptione agemus,vt ſic in reliquis quoque vſucapionum ſpeciebus,idem quoque dixiſſe nos intelligatur,etenim quod teſtes deponant vidiſſe me ſemper,& continuè citra vllam intermiſſionem poſſidere , & rei, qua de agitur,inſiſtere,id ut impoſsibile factum,eſt,ita & dictu,niſi enim per mendacium impoſſibile erit , ar.
2 l.ſeruitutes.l.quoties.ff.de ſeruit. † Vnde per fructuum perceptionem id probari poteſt,atque probatum videtur,id quod altero de tribus modis fieri ſufficit,ſiue teſtes dixerint me fructus omnibus , & ſingulis illis decẽ annis percepiſſe,ſiue primo & vltimo anno illius decennij,ſiue etiam primo anno.primum tenent Specul.titu. de probat.§.probari autem.verſ.ſed quæritur.colu.fin. Bartho.& Bald.in l.Titia.ff.de ſolut.Bald.in add.ad Specul.vbi ſuprà,per d.l.Titia.in verb.reditus exigit.Franc. Crem.ſing.132.Ioannes Ferrarienſis,titulo de forma reſponſionis rei conuenti.verbo,præſcr.col.8.Lãfr.Onanus in rep.c.quoniam contra,in materia teſtium.verſ. 3.venit probanda poſſeſſio.Ludo.Rom.conſ. 70.Florianus in l.1.col.2.ff.famil.erc.Philipp.Dec.conſ.2.ex præceptione.Andreas Tiraquel.ex cuius relatione apparet hanc eſſe communem opinionem tractat.præſ.§.1.glo.

5.Se.

5.Secundum modum,vt ſufficiat probari fructuum per
ceptionem primi & vltimi anni de decennio,tenent Spe
cul.vbi ſupra.Bar.in l.ſicut.§.ſuperuacuũ.ff. quib. mod.
pignus vel hypo.ſoluitur.Idẽ Bart.in l.Celſus.col. pen.
ff.de viuca.Anton.Butr.& Panorm.in c.accedentibus,
de priui.Anton.Ioan.Imolen.in procemio decret. Fel.
in c.inter dilectos,de fide inſtru.& alij non pauci quos
refert,& ſequitur hanc partem receptiorem eſſe affir-
mans Andr.Tiraquel.vbi ſupra quamuis contrarium,
& minus recte tenuerit Andr.Barb.conſ.8.col. 10.li.2.
incip.ſapienter,& communem opinionem videtur& te
nere,& multis ornare,Nico.Boer.deciſ.42.alia in ſuper
num.1.cum ſeq.

3 Huiusque,rei ratio ea eſt†quod qualia ſunt extrema
talia præſumuntur eſſe media l.talis ſcriptura.verſ. ſi in
annot.ff.de lega.1.ſed & ſi.§.ſolemus.ff.de hære.inſt.

4 Tertium vero modum,vt ſufficiat probare fructus
primi anni collegiſſe.†Inde deſcendit,quod ſi ab aduer
ſario denegetur poſſeſſionis continuatio ea præſume-
tur,etiam ex præterito præſumitur ad præſens, quan-
diu non probatur contrarium.Glo.& Hugo. & Place.
in l.ſiue poſſidetis.C.de probatio.vbi idem tenent.Fab.
Bal.Salic.& alij communiter Ioan.And.Anto.But. Pa
noc in c.cum ad ſedem,de reſt. ſpol.Cynus in l. ſuper.
longi.C.de temp.long.præſcrip.Ioan.Faber.in §. 1.col.
2.Inſt.de vſucapi.Bart.in d.l.Celſus.col.penul.ff. de vſu
cap.& hanc eſſe receptiorem ſententiam,apparet ex re
latione Andreæ Tiraq.qui eam ſequitur,vbi ſupra,quã
uis contrarium,& minus recte tenuerit Andr.Barba.de
conſ.8.ſapienter.col.10.lib.2.Nec huius communis opi
nionis ratio obſcura eſt,nam cum poſſeſſio(præſertim
quod attinet ad præſcribendum)conſtat in animo, qa
ciuilis poſſeſſio eſt illa in qua nitur vſucap.l.1.§. per
ſeruum qui in fuga.ff.de acquir.poſſeſ.vbi ita tenent cõ
muniter Doctores,qui animum meum mutatum eſſe.
dixerit,non ſolum id probare debet,cum animi muta
tio facti ſit.l.bonæ fidei.§.1.ff.de acquirendo rerum do
mi.iuncta l.fin.C.de inſti.& ſubſ.ibi voluntatis eſſe quæ
ſtionem,ſed etiam id nimis difficulter probare poterit

6 †quia mens & animus latet, ſolique Deo notus eſt,vn-
de Cicero ad Brutum ſic ait,Non ignoras,quam ſint in
certi animi hominum.Idemque Cicero pro Cecinna in

7 oratio.ait,Verba reperta ſunt quæ indicarent noſtram
voluntatem.Perpende,non dixit,quæ oſtenderent,ſed
tantum quæ indicarent,hoc eſt,indicium facerent no-
ſtræ voluntatis,non etiam certam & dubitatam demõ
ſtrationem,& tamẽ nihil omnino eſt quod tum ad ani
mum demonſtrandum efficax;& aptum ſit,quam ſer-
mo.l.labeo.ff.de ſupell.leg.& Dominus noſter in Euan
gel.nam loquela(inquit)tua manifeſtum te facit,& ta-
men non ratio fallit.vt probat.diuus.ff.de milit. teſta-
men.§.plane.Inſt.eod.tit.l.non ſolum.ff.de actio.& ob
lig.l.obligationem ſubſt.in princi.iuncto vlti.reſp.eo-
dem titu.l.an inutilis,ff.de acceptio.Et denique non ſo
lum factum tam occultum quam eſt animi voluntas,
ſed & reliqua facta apertiora ab eo qui allegat proban-
da ſunt,l.ſi emancipati.vbi notat Iaſo.C.de colla.& l.in
bello.§.factę.ff.de capti.ergo qui negauerit continua-
tam fuiſſe poſſeſſionem,id probare debebit id autem
quoad animum,& ſic quoad ciuilem poſſeſſionem ſin-

8 dicijs probauit.†Nam bona,aut mala fides,dolus,me-
tus,mutatio voluntatis,& reliqua quæ in animo conſi-
ſtunt,indicijs probantur.l.e.penult.C.de euict.l.metum
C.de eo quod metus cauſa.l.dolum.C.de dolo.l.ſi quis
intentione ambigua.ff.de iudic. tradunt Glo.Barth.
Alex.Iaſ.communiter Doct.in l.inter ſtipulantem.§.ſi
ſtichum.ff.de ver.obli.Et ita eſt intelligendum illud Te
rentij,dum ait,Erras,tui animi ſi me eſſe ignarum pu-
tas:nam de ſuſpicione,& coniecturis,non de certa ſciẽ
tia intelligendum eſt.

9 Quartus†modus probandi eſt quando probatur, ꝙ
quis fecit terram ſeminari,arari,coli,& ſimilia,ita Glo.
in l.ſi quis,in verb.finiatur.C. finium regundorum.ſin
gularis eſt ſecundum Lanfran.in rep.d.c.quoniam con

10 tra Andr.Tiraq.vbi ſupra Gloſ.5.†Niſi fortè cũ vnus
terram coleret alius fructus perciperet, nam tunc is po
tius,quam ille poſſidere videretur,ſecundum eundem
ibi poſt Bal.col.3.& Fel.col.7.in c.licet cauſam de ꝓb.
quamuis Bal.in l.arboribus.§.nam & ſi agrum.ff.de vſu
fruct.tenuerit contrarium.

11 †Hactenus cum agitur de vera poſſeſſione rei corpo
reæ.Diuerſum enim eſſet,ſi prætenderem te mihi ali-
quid annuum debere,& ex diuturna eademque annua
præſtatione contenderem legitimum titulum præſumi
iuxta l.cum de in rem,ff.de vſuris.l.ſi certis annis,cum
ibi plene notatis.C.de pact.& ad id probandum admiſ-
ſus contenderem ſufficere,vt probetur præſtatio primi
& decimi anni,quaſi per hoc præſumeretur, vel præſu
mi deberent medij temporis præſtationes, tunc enim
nihil agerem,nec medij temporis præſtationes præſu-
merentur,ſecundum And.Tiraq.de præſcrip §. 1.Glo.
5.ad finem.qui tamen ait,hac in re cogitandum ideo
eſſe,quod contrarium tenuerit Pau.Caſtr.conſ.51.inca
ſu ſpectabilium virorum,prope medium,lib.2.& ſentit
Panor.in c.accedentibus,de priuilegijs.mouetur And.
Tiraq.quia aliter,inquit,non vnam tantum, ſed plures
præſumptiones introduceremus,nempe vt & per pri-
mi & vltimi anni poſſeſſionem medij quoque tempo-
ris poſſeſſio vel quaſi(hoc eſt medij)quoque temporis
præſtationes,præſumerẽtur,& ex his ſic præſumptis an
nuis præſtationibus titulus legitimus præſumeretur, ꝓ
ut a parte allegatus fuit,quæ ratio nobis leuis videtur,
nam præterea quod Gloſ.l.1.C.de dotis promiſſio.non
eſt tuta,quinimmo paſſim leges plures inducunt præ-
ſumptiones,vt ibi plene per Docto.Quis nam ligauit
minus legum latorum quominus poſſint plures in vna
eademque ſpecie inducere præſumptiones, quoties id
expedire eis viſum fuerit.certè id ratio nulla ſuadet,ad
huc tamen opinio ipſius Tiraquelli contra.Pau Caſtrẽ
ſem verior mihi viſa eſt, ratione peremptoria, & oc-
culta,nam quæ ratio facit, vt cum agitur de re corpo-
rea ex poſſeſſione primi & vltimi anni,præſumatur poſ
ſeſſio medij temporis,eadem rõ cogit.vt hic cõtrariũ ꝑ
ſumat.Cũ agit.n.de rei corporeæ poſſeſſione,ideo dixi
mus ex poſſeſſione primi & vltimi anni,vel ẽt ex primi
tm̃ anni poſſeſſione ꝑſumi medij quoq; tẽporis poſſeſ
ſionẽ,ꝙ qui contrarium dixerit videretur bonum fa-
ctum allegare(hoc eſt tranſitum poſſeſſionis de primo
poſſeſſore in alterum,primumque poſſeſſorem, animũ
poſſidendi miſſum feciſſe,)quod probare deberet cum
minime præſumatur.d.l.ſi emancipati.d.l.in bello.§.fa-
ctæ.ff.de capti.d.l.bonæ fidei.d.l.fin.C.de inſt. & ſubſt.
Sed in ſpecie noſtra qui ſe poſſidere diceret annuũ re-
diſum à me ſibi præſtandum,eo quod cõtenderet me
legitimo titulo ei obligatum,huncque titulum ex diuti
na præſtatione ſingulis annis facta præſumendum, hãc
que diutinam præſtationem præſumendum ex præſta-
tionibus primi & vltimi anni,nihil ageret,nam poſtquã
ei præſtiti primo anno nullo nouo facto opus eſt,vt nõ
videar ei ſequentibus annis præſtare deſijſſe, quinim-
mò ex diuerſo nouo facto opus erat, vt ſequentibus
annis præſtatio fieret, ſicque probanda eſſet ab eo, qui
in ea ſuam intentionem fundabat, præſertim cùm ex
parte aduerſarij negatiua(hoc eſt ſe ſequentibus annis
non præſtitiſſe)ſit per rerum naturam improbabilis. ſe.
actor quod aſſeuerat,cum ibi notatis.C.de proba.Niſi
& mecum eſſet conſutus,& præterea vigiles oculos ſem
per haberet,ne fortè dum ipſe mecum conſutus dormi
ret.

ret, ego eam prꝙſtationem facerem, ſicque admiſſa Pauli opinione, abſurdum intolerabile ſequeretur, vt per vnius duntaxat anni præſtationem in effectu acquireretur, & præſcriberetur ius tantundem in poſterum, & in externum annuum exigendi. Nam poſt annos decem dicerem me abs re illud annuum legitimo titulo deberi, & probata vnius ſolius anni prꝙſtatione, inde dicerem ſimiles præſtationes per ſequens decennium factas pręſumi, & conſequenter legitimus titulus, nec tu contrarium probare, aut te defendere poſſes, cùm negatiua, vt oſtendimus, ſit improbabilis. Diuerſa omnino ratio eſt in eo qui probauit ab hinc annos decem ſe poſſediſſe fundum, is enim etiam nullo extrinſecus accedente nouo facto in pręſentem vſque diem animo ſuo potuit poſſeſſionem retinere, quæ ad præſcribendum ſufficeret. d. §. per ſeruum qui in fuga, & per contrarium aduerſario facilè eſſet ſi fortè is poſſidere deſijt, id probare edocendo eum fundum ab alio arari, aut coli ſolitũ, aut illius fundi fructus ab alio perceptos fuiſſe, & ſimilia, quæ omnia notanda ſunt ad intell. d. l. ſi certus annis, & d. l. cum de in rem verſo, cum ſimilibus.

12 In quorum terminis dubium eſt † an ex curſu longi temporis cum patientia domini præſumatur titulus allegatus, & ſunt qui velint non quidem præſumi cũ agitur de magno præiudicio, & ita procedere l. nullo. C. de rei vend. ſecus ſi ageretur de paruo præiudicio, & ita procedere l. ſi quis diuturno, in prin. ff. ſi ſeruitus vendi. ita Nicolaus Boerius deciſ. 42. alia inſuper nu. 5. & ait idẽ velle Barto. in qu. per eum diſputata, incip. mulier habẽs amplum patrimonium. col. pen. vnde (ſi verum id eſſet) ſequeretur, quod etiam in quibus caſibus ad præſcriptionem vel vſucapionem requiritur titulus, in illis ſi de leui præiudicio ageretur, præſumeretur ex diutina poſ-

13 ſeſſione ſi allegaretur, † id ꝙ verum non eſt, ſed eſt contra tex. expreſſum in d. l. nullo, & in l. diutina. C. de longi tempo. preſcrip. l. quod uulgo, ff. pro emp. l. non ſolum. §. quod vulgo. l. Celſus. ff. de vſucap. l. ſin. ff. pro ſuo. l. ſin. C. pro donato, cum alijs per me allegatis, infrà c. 21. nu. 10. aliter enim eſſet imponere legem verbis, nam cùm leges proclament ad præſcriptionem iuſtam poſſidẽdi cauſam uel titulum deſiderari, vt dd. ll. & leg. vnica. C. de vſucap. transfer. in prin. Inſti. de vſuca. ſi poſt diutinam poſſeſſionem ſufficeret titulum allegare, vt probatus pręſumeretur, tunc aduerſarius illius tituli interuentum abnegans impoſſibile eſſet ꝙ hanc negatiuam (vt oſtendimus) probaret, ſicque fruſtra à legibus tot titulus exigeretur, cùm de leuiore ageretur præiudicio. Ergo ſiue agatur de maximis ſiue de medijs ſiue de minimis rebus aut iuribus pręſcribendis, in quib. caſibus titulus ad talem præſcriptionem requiritur, in illis eum allegare, non ſufficit, niſi probetur, etiam ſi præterierit longum tempus per ll. ſuprà allega. generaliter intellectas prout intelligi debent. Neque ad rem pertinet d. l. ſi quis diuturno. nam in eo iure ſeruitutis præſcribendo, titulus minimè requiritur, ſicque neque eius interuentu, neq; etiam eius allegatione opus eſt, vt ſuo loco videbimus, iſque eſt verus illius legis intellectus, quia ex ipſa ſcientia, & patientia inducitur tacita conceſſio, vt ibi, & diximus ſuprà par. 1. prin. q. 5. cum ſeq. & diximus infrà ca. 77. num. 10.

14 Neque ad rem pertinet † d. l. cum de in rem verſo, quia ibi quando vltra longum tempus interfuit factũ illius contra quem ius acquiritur, & non ſimplex aut vnicũ factum, ſed decies geminũ, & vniforme, vt infrà etiam c. 83. agemus, quæ omnia non concurrunt in vſucapione, vel præſcriptione rerũ vel iurium regulari, ſiue agatur de magno ſiue de leui prꝙiudicio, ibi enim citra vllum factum eius contra quem præſcribitur, contingit præſcriptio, etiam ſi ſit abſens, vel ignorans, l. ſin. C. de longi. tempo. præſcrip.

Quinimmò (quod apertius eſt) in terminis d. l. cũ de in rem. non agitur de præſcriptione, aut de iure aliquo præſcribendo, ſed tantùm de iure ex contractu quæſito per temporis diuturnitatem probando, præſcriptio enim inducit ius, & ſubſtantiam. l. 3. ff. de vſuc. At in terminis d. l. cum de in rem. tempus non allegabatur ad ius inducendum, ſed tantum ad probationem iuris, quod antea inductum, & creatum eſſe dicebatur.

Porrò aliud eſt ius, aliud probatio eius l. duo ſunt Titij. ff. de teſtam. tute. dixi ſuprà par. 1. q. 10. quæ omnia diſputandi gratia dicta eſſe intelligas. nam regulariter, vt bonam fidem præſumi etiam ſi nec allegetur, nec probetur, niſi probetur contrarium, diximus infrà par. 4. in princ. ita & titulus (hoc eſt tolerabilis, vel iuſta poſſidendi cauſa) præſumitur, licet nec probetur, nec allegetur, quandiu non probatur contrarium, aliter enim ſi iuſta poſſidendi cauſa præſumeretur, iam exinde mala quoq; fides præſumeretur. l. quærebatur. l. ſi. C. vnde vi.

Denique ex ſola poſſeſſione contingit præſcriptio, dummodo non mala fides nõ probetur, quæ probatur ab eo qui oſtendit iniuſta ex cauſa illum poſſidere, vt dixi infrà c. 72. & c. 77. num. 10. & probaui per plura, quã quinquaginta fundamenta, infrà par. 3. prin. per totam, & infra c. 61. nu. 10. cum plur. ſeq. & c. 62.

SVMMARIVM.

1 *Traditio ad præſcriptionem an requiratur, ardua q.*
2 *Poſſeſſio vitioſa non prodeſt ad præſcriptionem.*
3 *Præſcriptionis continuatio facilior, quàm acquiſitio, vel inchoatio.*
4 *Poſſeſſionis vitium, vt purgetur.*
5 *Accreſcendi iuri aſſimilatur præſcriptio.*
6 *Alluuionis acquiſitioni aſſimilatur præſcriptio.*
7 *Præſcriptio eſt aduentitium lucrum.*
8 *Elementa an ſint quatuor.*

CAPVT LIX.

1 TRaditio † vel aliquid quod loco traditionis habeatur exigitur ad præſcribendum, & præterea, quod poſſeſſio fuerit continuata iugiter. Ita Bartol. in l. vnica. C. de vſucap. transfor. per tex. vbi Pet. Ancha. in c. poſſeſſor. de regul. iu. lib. 6. ad fin. Franciſc. Balb. qui plures allegat in tracta. pręſcrip. part. 3. in princ. & rurſus in 3. part. illius 3. partis princ. in princip.

2 oportetque vt ea poſſeſſio ſit ſine vitio. † Nam iuſtus titulus cum poſſeſſione vitioſa non ſufficeret, niſi fortè rem quam à me emiſti, à tertio poſſeſſore vi, aut clã, aut precario cepiſti, ita Bald. in rep. l. 1. col. 4. C. de emãci. liberorum. Bart. per tex. ibi in l. nec ex vera. C. de acq. poſſ. Glo. per tex. ibi in l. ſtipulationem. ff. eo. facit l. 2. & l. diutina. l. ſuper long. C. de longi temp. præſcript. l. nullo. C. de rei vend. l. 3. l. ſine poſſeſſione. ff. de vſucap. in princip. Inſtit. eod. tit. tradit Prat. Papi. in forma reſpon. rei conuen. in Gl. in verbo, exceptionem præſcrip. col. 1. & Azo in ſumma. C. pro empto.

3 Neque ad rem pertinet † quod etiam ſine poſſeſſione continuata contingere videatur præſcriptio. l. cœptam. ff. de vſucapi. hęreditas iacens, quæ poſſidere ſaltem quo ad effectum præſcribendi non poteſt, cum careat animo. l. 1. §. Scæuola. ff. ſi quis teſtamento liber eſſe iuſſus fuer. in cuius animi poſſeſſione ciuili conſiſtit vſucap. l. 1. §. per ſeruum qui in fuga. ff. de acquir. poſſ. ea quidẽ hæreditas præſcriptionem continuare poteſt. d. l. cœptam nam reſpondetur, eam præſcriptionem inchoare non poſſet per d. rationem, iuxta l. ſin. §. ſin. ff. de vſucapio. quamuis cœptam continuare non prohibeatur, ſed

permittatur,

permittatur,d.l.cęptam.nam & dormiens inchoare poſ
ſeſſionem non poteſt,qui tamen inchoatam continua
re non prohibetur,Nam & ſimiliter poſſeſſio,& ſi acq
ri non poſſit ſine corpore,& animo tamen,tamen con-
tinuari,& retineri poteſt ſolo animo.l.quemadmodum
iuncta l.3.§.in amittenda.ff. de acq. poſ.& quæ tradidi
ſupra.c.præc.& plene in ſimili per Iaſ.ff. qui ſunt ſui vel
al.iur.l.patre furioſo.

Sed ſuperior communis traditio quæ habet,traditio
nem neceſſariam eſſe ad vſucapionem,vera non eſt vt-
cunque recepta ſit,poſſeſſio enim tantum(quod attinet
ad propoſitum)ad præſcribendum,vel vſucapiendum
deſideratur,nec refert vtrum illa poſſeſſio(ſi vitioſa nõ
ſit)originem traxerit a traditione,an aliunde, ſicque ſi
rem tuam mihi minime tradidiſti,ſed cum ego eam de
tinerem,tuamque eſſe putarem, mihi vendidiſti,dotis
nomine dediſti,eam tempore a l. definito præſcribam
non ſecus,q̃ ſi mihi eã tradidiſſes, quod.n. ſi alius mihi
bona fide eã acccipiẽdi cõmodauit,aut pignori dedit,
quod ſi cuſtodiæ cauſa depoſuit apud me , alio quouis
modo ſine vitio eam detinebam,in omnibus certe his,
ſpeciebus,& ſimilib.eius dominium nactus ero ſine vl-
la etiam tradatione ſi dominus poſtea eam mihi vendi-
derit,donauerit,dotis nomine dederit.l. qua ratione.§.
inter dum.ff.de acq.rerum domino.§.interdũ. Inſti. de
rer.diuiſ.& ſimiliter in omnibus his ſpeciebus, & ſimili
bus vſucapiendi conditionem nactus ero,ſi is qui mihi
bonam fidem habenti eam rem vendiderat,donauerat,
dotis nomine dederat,dominus non erat,vt dd.iuribus
iuncta l.clauib.ff.de contrah.emp.nec vſquam inuenies
legem aliquam dicentem talem traditionem ad vſuca-
piendum neceſſariam eſſe quinimo contrarium reperi
tur,tantum abeſt,vt id exigatur,nam in l.3.ff. de vſuca.
definitionem(quæ denotare debet perfectam rei eſſen
tiam,& quiditatem)tradens Iure conſultus de traditio
ne verbum nullum,ſed tantum exigit continuationem
poſſeſſionis,& hanc ad rem iuſtam poſſeſſionem deſi-
derari,& præterea nihil leges proclamant.l.quod vulgo
ff.de vſucap.l.pro empto.l.non ſolum.§.quod vulgo.ff.
de vſucap.l.1.l.penult.& fina.cum vtrobique notatis.ff.
pro legato.nec dubium eſt,quin iuſta poſſeſſio eſſe nõ
deſinat inſpeciebus ſupra relatis, etiam ſi traditio non
fiat ab eo qui nobis dedit titulum vel cauſam præſcribẽ
di,vt patet in dictis legibus. Ergo ſupereſt hanc ad rẽ
traditionem minime requiri,quando ille qui præſcribe
4 re contendit,in poſſeſſione erat ſine vitio.Quinimo †&
ſi vitioſè in poſſeſſione fuiſſet,quia eam a me vi,aut clã,
aut precario detinebat,ſi eandem rem ei poſtea vendi-
di,donaui,dotiſue nomine dedi,cum me dominum eſ-
ſe ille credidiſſet,ſine dubio præſcribere poterit, ſine vl
la etiam noua traditione,quaſi vitium illud poſſidendi,
accedente noua domini voluntate , vel eius quem ille
dominum eſſe putabat purgatum videatur, vt patet in
dictis iuribus,& rationibus,iuncta.l.ſi id qđ verb.quaſi
volente,& concedente domina.ff.pro derelicto , & qđ
in ſimili plene tradunt Bartol. & alij in l.fin.C vnde vi.
circa finem,iunctis his quæ dicemus in cap.72.& c.77.
infra,vbi edocemur,malã fidem purgari accedente do
mini voluntate,vere vel interpretatiue. Confirmantur
5 iſthæc,†nam vt habenti ius in proprietate accreſcit alte
ra pars proprietatis.leg.ſi totam.ff.de acquir. hær. & vt
habenti partem,& ius vſusfructus,accreſcit altera pars
vſusfructus.l.1.in prin.& §.1.& §.interdũ.l.pe.& p totũ
titulum.ff.de vſufr.accreſcen.& vt habenti ius proprie-
tatis totus vſusfructus accedit, vt per totum illũ titulũ
ita & habenti ius poſſeſſionis quaſi videtur accreſcere
ſua proprietas concurrentibus ijs quæ ad præſcriben-
6 dum, vel vſucapiendum neceſſaria ſunt.Nec†ab ijs mul
tum diſtat ea acquiſitio,quæ per alluuionem contin-
git,iuxta.§.pręterea per alluuionem.Inſti.de rerum di-
uiſ.cum ſimil.vt enim latenter fundo meo accreſcit &
acquiritur,quod per receſſum fluminis contiguum re
ſictum fuerat,vt ibi.ita quoque & in ſpecie noſtra ius
proprietatis iuri poſſeſſionis contiguum intelligitur eſ
ſe.ſicque ei facile accreſcit,ijs quæ ad eam poſſeſſionẽ
iuſtificadam neceſſaria ſunt,concurrentibus,nec vllibi
inuenies neceſſariam eſſe traditionem ex mente Iure
conſultorum,ſed vt per alluuionem ex ſolo tempore
cum fluminis actu contingit incrementum & acceſſio
d.§.præterea.Ita in vſucapione per ſolum temporis cur
ſum cum actu poſſidentis contingit incrementum . &
7 acceſſio proprietatis ad poſſeſſionem.†ſicque vt aduen
titium lucrum eſt quod per ius accreſcendi,vel per al-
luuionem acquiritur.leg.ſi Titio. ff. de vſufruct. iuncta
leg.ſcimus.§.repetitionem.C.de inoſſ.teſtamen.ita quo
que aduentitium lucrum eſt quod per vſucapionem cõ
tingit,iuxta d.l.3.ff.de vſucapio.ibi adiectio dominij. †
Ergo deficit vnum ex quatuor primis elementis,quib.
præſcriptionum materiam conſtare ſupra in 1.cap.hu-
ius tractatus dicebamus.nec miremur, nam & mundũ
ipſum ſunt qui negent quatuor elementis conſtare.ſed
tribus tantum ignis elementum negantes.& alij firmãt
vnicum eſſe elementum,nempe terræ,ex qua reliqua,in
quiunt,elementa procedunt,ſicque non ſunt propria
elementa,quia elementum proprie eſt primum corpus.

SVMMARIVM.

1 *Præſentia eſt quid facti,*
2 *Præſentia vt probetur.*
3 *Impedito non currit præſcriptio.*
4 *Hypothecaria quanto tempore præſcribatur , ardua. q.*
5 *Impeditis ſua ſponte non ſubuenitur.*
6 *Abſtinendi ius non datur ei qui ſponte hæres extitit.*
7 *Neceſſitas ſponte cauſata non conſideratur.*
8 *Hypothecaria an competat ante excuſſum principalem debitorem.*
9 *Hypothecaria vel pignoratitia directa vt præſcribatur ardua q.*
10 *Impedito etiam ſine ſpe reſtitutionis currit tempus ſi potuit tollere impedimentum,& neglexit.*
11 *Pauperibus currit tempus,ſed reſtituuntur.*
12 *Hypothecaria generalis an præſcribatur,ardua.q.*
13 *Conditionalia nil ponunt in eſſe.*
14 *Impedito de euictione agere an currat præſcriptio,ardua quæſtio.*
15 *Impeditis currit præſcript.30.annorum.*
16 *Cenſum annuum habens ſuper re qua poſt alienatur,an agere impeditus dicatur,not.q.*

CAPVT LX.

QVo ad materiam præſcriptionum qui intelligan
tur eſſe præſentes quive abſenteotes , tradit
text.in l.fi.vbi notant Glo. & Docto. C. de lõ
gi temp.pręſcr.tradunt Ioannes Faber & Ange.Aret.in
princi.Inſti.de vſucapio. Verum cum ea quæ facti ſunt
non præſumantur niſi probentur.leg.in bello.§. factæ,
ff.de capti.l.ſi emancipati.C.de colla.ibi,teque emanci
patum probatum fuerit,vbi notat Iaſ.poſt alios, quum
1 que pręſentia ſit quid facti,neceſſe eſt,vt qui inter præ-
ſentes decennio ſe pręſcripſiſſe contendit,probet præ-
ſentiam eius contra quem præſcriptum vult.ita in ſpe-
cie tenent Iacob.Butriga.in d.l.fin.Ang.in l.pen.C.qb.
non obſ.longi tempo.præſcrip.Andr.Tiraquel.de præ
2 ſcripti.§.1.Glo.6.†præſentiam autem probaſſe intellige
tur,ſi probauerit vtrunque tam præſcribentem quam
priorem

priorem rei dominum in eadem ciuitate fuiſſe præſen-
tes.Ita Ang.vbi ſuprà Bald.in l.emptor.C.de longi tem
po.præſc.Pet.Philip.Corn.conſ.50.in hac vertente.col.
fin.lib.2.Barto.Socin.conſ.121.viſa contingentia . poſt
princ.li.1.And.Tiraq.vbi ſuprà.in loco enim vbi quiſq;
habitat,ibi intelligitur eſſe præſens.Ita Io.Imo.Alex.&
Franc.Aret.in l.ſi is poteſt.ff.de acq.hęreditate plenè per
Andream Tiraquellum vbi ſuprà, & in legibus connu-
bij.Glo.6.q.2.

3 Denique † quemadmodum abſentiæ quaſi priuilegij
loco conceſſum eſt vt duplicentur tempora & induciæ
vſucapionem,d.l.fi.C.de longi temp.præſcr.in prin.In-
ſtit.de vſucap.ita quoque impeditis nullo iuris impedi-
mento datum eſt,vt nullo modo currat præſcr. l.1.§.fi.
C.de annali excep.contra maiores.C.de inoff.teſtam.l.
4 qui hæredi.§.ſi pars.ff.de cond.& dem. Quæſtiône con
uerſum eſt,an creditori habenti hypothecariam currat
præſcriptio eo caſu quo debitor rem hypothecatã alie-
naſſet,eamque longo tempore emptor poſſediſſet,mo-
uet quæſtionem ꝙ hodie creditor ille contra tertium
illum poſſeſſorem agere non poteſt niſi de domum ex-
cuſſo prius principali debitore , ſicque interim videtur
agere impeditus,& conſequenter videtur ꝙ contra eũ
præſcriptio non currat,argu.auth.hoc ita ſi debitor.C.
de pign.& ita in ſpecie per hanc rõnem tenet Ale.con-
ſil.58.viſo & perlecto prope fi.lib.2.verùm contrarium
tenet ipſemet Alex.conſ.220. ponderatis his quæ in ſu
periore lib.6.col vlt.And.Tiraq.de præſcr.§.1.Glo.7.q
5 vtrunque locum refert relinquit cogitandum quid di-
cendum,& ſanè pars affirmatiua ut contra juſtum cre-
ditorem currat præſcriptio longè verior eſt,nã ꝙ vul-
go traditur contra impeditum agere,non currere præ-
ſcriptionem,id quidem regulare eſt.Fallit tamen quan-
do in manu ipſius impediti erat remouere illud impe-
dimentum,idque negligit , tunc enim contra eum non
deſinit currere præſcriptio non magis quàm ſi reuera
vel omnino impeditus non fuiſſet.Ita eſt tex.in l.qui hę
redi.§.ſi pars.ff.de cond.& demon.dixi plenè in l.cõtra
maiores.C.de inoff.teſtamen.vbi eadem ſimiliter exce-
ptio probatur.

6 Ad † idẽ.l.iam dubitari.ff.de hære. inſt.vbi æquiſſimũ
illud abſtinendi beneficium filijs cõceſſum,eiſdem de-
negatur,quando non ex neceſſitate præciſa,ſed tantum
cauſatiua hęredes patri extiterunt,ſi enim(inquit lex)fi
lius à patre ſub poteſtatiua conditione hæres ſcriptus
fuit,in manu ſua erat , conditionem minimè explendo
hæredem patris non fieri,vnde ſi eam conditionem ex-
pleuit, cõtinuò fit hæres à lege iuris ſuitatis,iuxta.l.con
ditionibus pupillus,verbo,iure poteſtatis, vbi notat So-
zin.col.pen.ff.de cond.& demon.& tamen licet ſic à le
ge hæres factus fuerit,adhuc denegatur ei beneficium
abſtinendi eo,ꝙ in manu ſua fuerat conditionis imple
mentum prætermittere,ſicque hęres à lege minimè fie
ret,prout hæc ratio nuncupatim reddita eſt, in d.l.iam
dubitari,ibi cum ſub hac conditione inſtituti, iam non
vt neceſſarij,ſed ſua ſponte hæredes extiterint.ſicque le
gis auxilium non meruerunt.

7 † Ad idem l.ſi filius qui patri.ff.de vulg.quam, vbi ſu-
prà,inducit Sozin.& multa in ſimili per Iaſ. in l.ſi fide-
iuſſor.§.ſi neceſſaria.ff.qui ſatiſd.cogi.ſic ergo & in ſpe
cie noſtra auxilium legis impeditis pollicitum non me-
retur is creditor,quandoquidem in manu ſua erat de-
bitorem conuenire,ſicque illud impedimentum remo
8 uere,præſertim,† cùm etiam ante principalem debitorẽ
excuſſum competat actio hypothecaria contra tertium
poſſeſſorem,vt tradunt Glo.& Bart.in l.2.C.commun.
diuid.& And.Tiraq.vbi ſuprà,& licet ipſe poſſit oppo-
nere exceptionem ordinis, id tamen iam ſufficeret ad
ſuam pręſcriptionem interrumpendam , ad eamque in-
mala fide conſtituendum,vt tradunt Doct.in l.more ſi-
tis.C.de rei vend.& ſuo loco diſſeremus,pro nobis tex.
in l.qui poteſt facere.ff.de reg.iu.& in l.quib. diebus in
pri.ff.de condit.& dem.vbi multa per Soz.poſt Bart. &
Paulum Caſt.ibi & per Hieronymum Cagnolum, in d.
l.qui poteſt.Philippumque Decium ibi, & noſtram ſen
tentiam in ſpecie vno verbo tenet Fran.Balb. de præſc.
in 4.par.quintæ partis princ.q.3.nu.2.verſ.ex quo infe-
ro motus.quia in poteſtate creditoris eſt efficere vt ea
actio oriatur,id quod ſecundum ſuperiora declarandũ
eſt,& quæ dicta ſunt in hac actione hypothecaria con-
traria repetita eſſe credantur & pignoratitia,quia vtro
que caſu par ratio eſt,ſicque idem ius illud.ff.ad legem
Aquiliam.

9 Hactenus de actione hypothecaria cõtraria † Quid
autem pignoratitia,vel hypothecaria directa, quæ com
petit debitori contra creditorem , puta debebam tibi
centum pignoris nomine,tibi tradidi rem mobilem,vel
hypothecę nomine tradidi tibi fundum,quam rem mo
bilem,aut fundum vendidiſti,an emptor eas res pręſcri
bere poſſit,cùm ille non iure creditoris,ſed tanquã res
ſuas eas vendidiſſet,mouet quæſtionem, ꝙ debitor an-
te ſolutionem non poteſt ad res ſuas recuperandas age
re,ſicque vt impedito non currere præſcriptionem vi-
debatur,arg.d.l.contra maiores.C.de inoff. teſtam. d.l.
1.§.fin.C.de annali excep.d.l.fi.§.ſin autem. C. comm.
de leg.Contrarium adhuc tenent Franciſcus Balbus,vbi
ſuprà,poſt Pau.Caſt.quem allegat conſ.294. ego Paul.
Caſt.in volumine antiquo,& Bal.conſ. 292. ſuper eo.li.
3.mouentur,quia ille non videtur impeditus, quandoq
dem poterat debitum exoluendo rem ſuam recuperare
ſicque ei non ſubuenitur,arg.d.l.iam dubitari.d.l.q po-
teſt facere.d.l.quibus diebus,in princ.& in c.fin.de ele-
10 ctio.& in l.q.§.quid ergo.ff.de contrario iud.tutelę.† Et
enim vera & communis opinio eſt per dd.iura, vt quã
do quis impeditus eſt,ſed ipſe poteſt impedimentũ re-
mouere,tunc ei currat tempus etiam ſine ſpe reſtitutio
nis,ita Fel.col. 1.& Paulus Pariſius.col.3.in c. ex trãſmiſ
ſa.de præſc.Ludou.Rom.conſ.435.Hiero.Cagn.nu.3.
in d.l.qui poteſt facere.Alex.conſ.72.col.fin.li.5. Rimi
nald.in l.procurator.vltim.no.C.de edendo. Philippus
Dec.in c.cum inter.col.8.de exceptionib.idem Decius
conſ.677.Ioann.Crotus in repetitio.l.ſi is qui pro em-
11 ptore,de vſucap.3.col.charta penul. † Quid autem ſi is
debitor egeſtate laboraret adhuc idem, vt contra eum
currat tempus mero iure,ꝙ attinet hanc ad rei ſuæ præ
ſcriptionem,nam ea neceſſitas , quæ non præberet in
communi impedimentum , ſed tantùm in particulari,
non eſt in conſideratione,eam & ſimiliter dicimus,qđ
& ſi neceſſitatis cauſa relaxetur ſolennitas teſtandi , ta-
men intelligitur ſi ea neceſſitas erat in communi homi
nibus illius loci vbi teſtamentum fiebat, fortè propter
timorem peſtis,aut hoſtium,non ſic ſi erat particularis
in eo teſtatore tãtùm.propterea,quod erat reliquis for
tè cõciuib.infeſtus,aut ita pauper vt teſtes ad eum ac-
cedere noluerint,vt diſſeruimus de ſucceſſion.creatio.
lib.ſecundo.§.14.nume.61.in ſimili per Andream Ti-
raq.de cauſa ceſſante.par.2.limit.32.per leg.prim.ad fi-
nem.ff.de minoribus.Cæterùm hoc caſu licet tempus
mero iure currere non deſinat,tamen humanum erit
concedere reſtitutionem,argum.eorum,quæ diximus
in illo articulo quo negauimus tempus appellandi cur
rere pauperibus,vt ſupra,lib.præced.cap.126.

12 Hactenus † quando ea res de qua præſcribenda age-
batur,ſpecialiter erat obligata.Quid autem ſi generali-
ter venditor qui de euictione emptori promiſit, in.d
omnia bona ſua obligauit(vt ſolenne eſt)deinde bona
omnia alienauit,an reliqui emptores vel forte donata-
rij qui ea bona acceperunt illum primum emptorem

ius

ſui hypothecæ,quod ei competebat,& Andre. Tira-
quellus de præſcip. Glo. 7. poſt Panorm. quem allegat
conſ.22.quidam Ioann.de Senis libro ſecundo tenet,
non currere præſcriptionem quibus adde idem tenen
tē Franciſcum Balbum de præſcri.in 4.par.5.partis pri.
q.3.verſi.& quod non præſcribatur poſt Glo.quam alle
gat in leg.empti.C.de euict. Mouentur,quia,inquiunt,
emens rem alienam de euictione agere non poteſt an-
tequā ea euincatur.leg.qui rem,& leg.ſi poſt.C.de eui-
ctionibus.ergo impeditus eſt agere,& conſequēter cō
tra eum non currit præſcriptio,per dd.ſſ.Sed hæc ele-
gans opinio nobis tuta non ſat videtur,nec enim mi-
hi impeditus agere videri is poteſt,qui ius ſuum habet
iam natum inque eſſe iam productum,nec dubium eſt
quin iſte creditor ius reale habere intelligatur.leg.fin.
C.de reb.ali.non ali.ergo non eſt agere impeditus cū
hēat ius reale in eſſe productū & ortū,poſſitq; ꝓhibe
re & denūciare debitori, ne res ſuas alienet niſi ſaluo
iure ſuo hypothecæ, & denūciare emptori vt eas ſciat
eſſe obligatas,ſicque vt eas cū ſuo onere & cā emat &
nō aliter,ſciatque ſe in ijs rebus ſi eas emerit habiturū
conſortem quoad illud ius hypothecæ, quo facto ille
iam in eodem ſtatu conſtituetur; in quo ipſe debitor
erat,ſic que hac mala fide præſcribere nunquam pote-
rit. Diuerſum eſt diuerſaque cauſa & ratio eſt illius,cui
vel nullum de præſenti ius competit,iuxta leg.1.§ fin.
ff.de annali excepr.C.vel competit ſub conditio. iuxta
d.§ ſin autem.leg.fin.C. communia de lega. d.l.con-
tra maiores.
13 †Hi enim nullum ius habere dicuntur,quia condi-
tionalia nihil ponunt in eſſe.leg.ſi quis ſub conditio-
ne dandorum decem.ff.ſiquis omi.cauſ.teſtamen.Sic-
que mertio dicuntur agere impediti,& contra eos nō
currit pręſcriptio,ergo ſi noſter emptor negligēs fue-
rit in tali denunciatione facienda,ſibi imputet,& me-
rito ei curret pręſcriptio. Dicet quis,quid ſi ignorauit
eas ſibi obligas alienarī?reſpondeā ei nihil ominus cur
rere pręſcripoonem,quia tunc non tam iuris quam fa
cti eſſet impedimentū, quod non impedit currere præ
ſcriptionem , & in eo tantum quæſtio. tunc eſſet, an
propter iuſtum illud facti impedimentum poſſet con-
tra talem pręſcriptionem reſtitui, vt p text. iuncta do-
ctrina Barthol.ibi in leg.fina.C.de longi temporis præ
ſcripti.de quo infra plenius agemus,cogita tamē.Quid
14 †autem ſi mihi poſtea nunciatum eſſet,hanc rem quam
ab illo emi eſſe alienam,adhuc antequam ex facto eui-
cta eſſet,de euictione agere non poſſem.d.l.ſi poſt. d.l.
qui rem.C.de euict.& conſequēter interea videor age
re impeditus,nec mihi curreret præſcriptio,ſecundum
Andream Tiraquellum,vbi ſupra , id quod durius eſt
quam ſuperius.nam id ſcire dicimur quod vehementer
iuſtis ex cauſis moti opinamur.leg.cum quidam. §. qđ
dicitur.1.& 2.cum ibi notat.per Gloſ.& Doctor.ff.de
acquiren.hæredit.ſi ergo poſtquam bona fide emeram
viri boni & graues dixerunt mihi eam rem eſſe alienā,
iam dicor ſcire eam eſſe alienam,& conſequenter intel
ligo a me euictā iri veriſimiliter , quia verus huius rei
dominus non eſt credendus hanc ſuam rem omiſſurus
aut neglecturus.leg.cum de indebito.ff.de probatio.ſic
que etſi nequeam de euictione agere contra principa-
lem,nec etiam contra illos tertios poſſeſſores antequā
re vera euincatur,interim tamen & potero,& deberem
eis denunciare,vt ſciant quēadmodum ſeſe res habeat,
etenim potentia proxima actui pro ipſomet actu repu-
tatur,ſicque cum primum maritus diſſipare,vel ad ino
piam vergere cœpit,poteſt mulier agere ad dotem.leg.
in rebus.leg.vbi.cum vtrobique notatis C.de iure do-
tium.ergo cum in ſpecie noſtra,cum primum intelle-
xi rem eſſe alienam,intelligo potentiam,vt ea res a me
abſit, vel abſceſſura ſit , propinquam eſſe & veroſi-
milimam , par eſt vt contra illos tertios poſſeſſores
agere poſſint ſaltem denunciando , quemadmodum
ſe res habeat eoſque per hoc in mala fide conſti-
tuendo,vt ſic contra me ius meum hypothecæ præſcri
bere nequeant,id quod ſi omiſerim mihi merito impu
tabitur,mihique tanquam non impedito niſi culpa vel
ſponte,aut negligentia mea non eſt, cur non currat ꝑ
ſcriptio,iuribus,& rationibus de quibus ſupra, cogita
15 tamen ſpeciebus retenta opinione exiſtimantium non
currere pręſcriptionem illam,intellige quo ad præſcri
ptionem ordinariam decem,aut viginti annorum,non
ſic in præſcriptione anno.30.quæ non deſineret curre
re,ſecundum Balbum,vbi ſupra,q.tertia in fine.
16 †Quid ſi Mæuius vendidit mihi decem aureos an-
nuos,in idque domum obligauit,quam poſtea alteri vē
didit,qui contractus legitimus & viitatiſſimus eſt,ap-
pellaturque cenſus vulgari nomine,is per annos viginti
eos aureos annuos perſoluit,totidemque annos emp-
tor domus eam bona fide poſſidet, poſtea is debitor ,
meus non vult aut non eſt idoneus ad annuum illum
cenſum perſoluendum , vtrum poſſim agere con-
tra domus illius emptorem,an vero ille ſeſe pręſcriptio
ne poſſit defendere,attigit And. Tiraquell.vbi ſupra .
Glo.7.in fi.ſed non definiuit, allegat Speculatorem de
præſcripti.§.1.verſ.pone colonus,& titulo de locato.
§.nunc aliqua.verſ.44.Guiliel. de Cune.& Bald. in leg.
ſolennibus.C.de rei vendication.Bald.in leg.arboribus
§.qui tamen.ff.de vſufruct.Caſſane.in conſuetud.Bur-
gundię,titu.des cenſes.§.2.col.15.verſ.nunc ſuccedit.
Alexan.conſil.71.videtur.colum.fin.lib.1. Et ſane ſi il-
lius domus emptori ab ipſo venditore dictum fuit (vel
etiam ab alio,ita vt credere deberet) eam rem eſſe obli
gatam vel illo cēſu oneratam,expeditum eſt eum vt ma
læ fidei (quod attinet ad illud ius) poſſeſſorem non poſ
ſe præſcribere,quod ſi nihil ei dictum fuit, tūc ſi illius
rei ignarus erat qui emerat annuum illum reditum,iu-
ſto facti impedimento tentus videtur,& eſt materia.d.
l.fin.C.de longi tempo.præſcrip.cum ibi notatis p Bar
th.quod ſi id nouerat,& neglexit denunciare emptori
quemadmodum ſe domus illa haberet,vt ſic eum in ma
la fide conſtitueret,ſibi imputandum videtur iuxta ea,
quę ſuperius dicta fuerunt.nec enim video vt poſſit vi-
deri aut dici,agere,aut denunciare impeditus is qui ius
ſuum habet in eſſe productum,& nulla conditione ſu
ſpenſum.

SVMMARIVM.

1 *Titulus ad præſcri.requiritur.*
2 *Titulus allegatus an præſumatur.*
3 *Intell.l.cum de in rem.ff.de vſur.*
4 *Obligari perſonaliter durius quam rem tradere ſuam&*
alienari.
5 *Titulus beneficij præſumitur ex longo tempore.*
6 *Obliuio præſumitur poſt longum tempus.*
7 *Emancipatio poſt longum tempus præſumitur.*
8 *Aditio hæreditatis præſumitur.*
9 *Conſenſus præſumitur poſt longum tempus.*
10 *Matrimonium præſumitur poſt longum tempus.*
11 *Manumiſſio præſumitur poſt longum tempus.*
12 *Cōſenſus patris præſumitur poſt longum tempus ad va*
lidandum filij contractum.
13 *Tempus longum facit præſumi licentiam mariti in vxo*
ris contractu,idem quod conſenſum propinquorum.
14 *Tempore ex longo præſumitur conſenſus domini in ven*
ditione rei emphyteuticæ.
15 *Tempore ex longo pręſumitur ratificatio.*
16 *Emancipatio illegitima validatur ex longo tempore.*

17 *Longum*

17 *Longum tempus facit filium præſumi emancipatum.*
18 *Intell.l.cũ de in rem.ff.de vſur.vt procedat etiamſi allegaretur titulus donationis,contra communem opin.*
19 *Lex noua præterita annullans, an extendatur ad diu obſeruata.*
20 *Domicilium quanto tempore videtur quæri.*
21 *Tempus longum facit ſuſtineri contractus illegitimus.*
22 *Votum continentiæ præſumitur ex longo tempore.*
23 *Ordo ſacer præſumitur ex longo tempore.*
24 *Vnio Eccleſiarum præſumitur ex longo tempore.*
25 *Conſenſus Epiſcopi in vnione præſumitur ex longo tempore.*
26 *Tempore ex longo præſumitur conſenſus coniugis ad ſolutionem tori.*
27 *Temporis longi taciturnitas facit præſumi diuiſionem, etiam ſi agatur de graui præiudicio,ardua q.*

TERTIA PARS PRINCIPALIS AD Titulum ſpectans.

CAPVT LXI.

1 TITVLVM in præſcriptionibus requiri vulgo traditum eſt,per l.nullo.C.de rei vend. l.vnic. C.de vſucap.tranſfor.in princ.Inſt.de vſucapi. cum ſimilib. ꝙ nos iuſtam poſſidendi cauſam appellamus.l.quod vulgo.ff.pro empt.l.non ſolùm.§.quod vulgo.ff.de vſucap.l.ſi.ff.pro ſuo.cum ſimil.quod quemadmodum intelligendum ſit,plenè diſſeruimus infra c.77.
2 nu.10.& c.72.& c.81.†Sed egregia quæſtio eſt,vt iſte titulus vel iuſta poſſidendi cauſa probetur,is enim titulus ſufficiens,& idoneus intelligitur,qui ad dominium trãſferendum habilis,& idoneus eſt (qualc eſt ſi eam rẽ mihi venditam,aut dotis nomine datam, aut donatam inter viuos dicerem,aut fortè legati, vel fideicõmiſſi nomine in vltima voluntate relictam,vel conditionis implendæ cauſa traditam,vel titulo hæreditario relictam, vel fortè rem titulo pro derelicto captam, & ſimilia,vt per totos titulos ff.& C.pro empto.& ff.& C. pro donato.& ff.& C.pro dote.& ff.& C.pro ſuo.& ff. pro derelicto.& ff.& C.pro hærede.& ff.pro legato,& l.1.ff.de cõdit.cauſa data,& l.videamus.2.ff.de vſuris.& per Bar. in l.quartam.nu.9.cum ſequẽtib.ff.ad legem Falc.) ſi ergo aliquo ex his titulis me poſſidere & poſſediſſe allegaui, an per ſolam allegationem is titulus iuncta diutina poſ
3 ſeſſione præſumatur dubium,& eſt,† & crederem talẽ legitimum titulum allegatum præſumi ex diutina poſſeſſione,per l.cum de in rem verſo.ff.de vſuris.vbi ſi annua pſtatio vniformis longo tempore mihi ſoluta fuit, & in poſterum tantundem annuum mihi debere contendam,& allegem aliquem titulum in id obligatorium, is titulus præſumitur,& probatur ex illa diutina præſtatione.ſic ergo & in ſpecie noſtra poſtquam diu rem poſſedi,ſi eam me ex iuſto titulo poſſediſſe allegem, is titulus ex ipſamet diuturna poſſeſſione præſumet. Adſtringitur hoc argumentum, nam ſi in terminis d.l. cum de in rem.id fit ex vi poſſeſſionis diſcontinuę,quæ eſſe intelligitur in decem annuis illis pręſtationibus,multò facilius idem erit in ſpecie noſtra,vbi erat poſſeſſio continua.Quandoquidem continua poſſeſſio tam efficacior eſt diſcontinua,ꝙ in illa ſolum decennium ſufficiat ad præſcribendum,in illa verò centum anni exiguntur, vt in l.1.§.ductus aquæ.ff.de aqu.quot.& in l.1.& l.2.ff.de aqua pl.ar.iuncta l.ſeruitutes.in mag.ff.de ſer.& aſtringitur ſecũdò,quia in terminis d.l.cum de in rem.erat quaſi poſſeſſio tantùm,non etiam poſſeſſio vera , vt patet, hic autem vera poſſeſſio eſt.

4 †Poſtremò aſtringitur,nam de longè grauiore præiudicio agebatur in terminis d.l.cum de in rem,quã in ſpecie noſtra,arg.tex.egregij in l.vnum ex familia.§.ſi rẽ ff.de le.2.ibi,ſunt enim in rebus ſuis legandis,quàm in alienis comparandis & in onerandis hæredibus faciliores voluntates,quorum verborum ſenſus eſt longe facilius eſſe cuique rem ſuam dare, ꝗ obligari perſonaliter ad aliquid emendum emptumq́; tradendum,quantò ergo durius videretur Iureconſulto illi, ſi ea obligatio pſonalis non vnica ſolutione perimenda eſſet,ſed in æternum duratura ad aliquid annuum in æternum perſoluẽdum,vt fit in terminis d.l.cum de in rem.Proinde ſi ibi huiuſmodi duritiæ non obſtante titulus allegatus ex ſola illa diuturna non poſſeſſione,ſed quaſi poſſeſſione pſumitur,multò magis in ſpecie noſtra,pręſumet,vbi nulla in futurum obligatio eſt,neque æterna vel geminata, neque ſimplex,præſertim cùm hic ſit vera poſſeſſio, ibi impropria,hic continua,ibi diſcontinua.Optimè facit, quia generale eſſe uidetur , vt ex diuturnitate temporis ad præſcribendum definiti præſumatur titulus, arg.l.§. ductus aquæ.ff.de aqua quot.& l.1.& l.2.ff.de aqua pluuia arce.vbi expreſſum eſt eam temporis diuturnitatẽ, vim legis conuentionalis aut conſtituti obtinere, ſicq; alium titulum non requiri.Neque ad rem pertinet, ꝙ ibi centum anni vel tempus immemoriale exigatur. nã ibi in rebus & poſſeſſione vel quaſi diſcontinua. in qua tantundem & non plus operantur centum anni, quantum longum tempus decem vel viginti annorum, vbi
5 poſſeſſio eſſet continua,vt in ſpecie noſtra. † Poſtremò optimè facit,quia in nulla vnquam re tàm enixè,titulus deſideratur,ꝗ in obtinendo Eccleſiaſtico beneficio.c. beneficiũ eccleſiaſticum.de reg.iu.li.6.& tñ ẽt in Eccleſiaſticis beneficijs poſt longum tp̃s decennij pſumit titulus allegatus,vt eſt vera & cõis opi.ꝗ tenent Bal.Ang. Io.Imo.Lud.Ro.& Fran.Aret.in l.qui in alien. in prin. ff.de acq.hær.And.Tiraq.de præſc.§.1.Gl.4.verſ.6.eiuſdẽ farinæ,ex cuius relatione apparet,hãc eſſe cõem opi. Fern.Loazes Archi.Terraco.in conſ.pro Marchio.de Velez,dub.1.pag.269.Hoſt.Inn.Card.Ant. de Butrio, Panorm.Io.de Imo.Fel.& cõiter alij in d.c.illud, de præſum.& in d.c.licet.Heli.de ſimon.& in d.l.ſi filius. C.de pet.hær.Card.Andreas Sicul.& alij in c.requiſiſti. de teſtam.Domini de Rota in deciſ.84.incip.nota.ꝓ vbi cõtra aliquem excipitur,ſub tit.de prob. & excep. in antiquis.Io.de Imol.in c.ex frequentib. de inſtit. Nicolaus de Milis in d.ſuo Repertorio,in verbo,Ep̃s.in d.ver.an ſep.Ale.in conſ.219.inci.ponderatis his.col.3.vol.6.Andre.Siculus in conſ.1.col.5.vol.4.Bart.Soc.in conſ.170 col.pen.vol.2.Fel.in c.ſicut.col.15.verſ.fallit.4.de re iud. & in conſ.2.incip.excellens Doct.in 6.& 7.col. Bartol. Caſſan.in conſ.11.incip.lecas.col.27.in 2. dub. Ioan.de amicis in conſ.121.incip.corã magnifico dño,& tradit Matthæus de Afflict.in deciſ.Neap.deciſ.368. incip.in
6 caſu nobilium,in 2.col.cum ſeq.† In ſumma hæc pars probatur rõne,nam poſt longum tempus præſumit oblitio,adeò,vt poſt tale tp̃s poſſeſſionis ſuæ oblitus quis videatur,quantò ergo magis teſtes, quorum nihil intereſt,per quos eum titulum,quo de agit,probare curabã, pſument merito oblitos. Sicq́; poſt tale tp̃s non iniuria tituli probatio maximè difficilis reputabit,& cõſequenter merito à lege ceſſabit hoc caſu tituli ꝓbãdi onus,iſque titulus allegatus poſt diuturnã poſſeſſionẽ meritò pſumet.Quod aũt poſt longum tempus decennij ẽt ꝓpriæ poſſeſſionis qs oblitus pſumat,vera & cõis opinio eſt,ꝗ tenent Dyn.in c.ſine poſſeſſione,in fi.de reg.iu. li.6.Glo.& Iacob.Butr.in l.licet.C.de acq.hær.Iaſ.in l.1. §.per ſeruum.col.4.lect.2.ff.de acq.poſſ.Andreas Tiraque. qui hanc aſſirmat eſſe receptiorem ſententiam de præſcrip.§.1.Glo.4.verſ.poſtremò tempus, ibi,ſed multò plures.Ioann.And.in addit.Specul.in tit. de petit.& poſſeſſ.quo loco ſuprà citauimus.Bartol.Bald.in l.prima,

C.de

C.de ſeruis fugitiuis.Bar.& Ang.in d.§.ſi forte.ibique late Alex.col.1.& ſeq.qui reſpondet rationibus aduerſariorum.Bar.in l.Celſus.col.2.ibi, vel cum negligentia longi temporis.ff.de vſucap.Bal.in l.vlt.C. de his, qui a non domi.& in l.ſi minorem.C. de in integrum reſtit. mi.& in d.l.1.in fi.C.de ſeruis fugitiuis.& in repe.l. edicta.col.4.verſ.incidenter quæritur,ibi, dummodo ſit intra decennium.C.de eden.& conſ.37.quidam tabellio. col.vlt.lib.1.& conſ.150.caſus actualiter.col. pen. lib.2. Roſellus inter conſilia Bald.conſ.445.ſuper prædictis. col.2.lib.2.Panorm.col.5.& Fel.col. pen.in c. vigilanti, de præſcrip.

7 Quinto † eadem pars probatur per tex.in l.1. C.de patria poteſta.vbi filius poſtquam diu fuit in quaſi poſſeſſione ſui iuris,& ſi nullum titulum emancipationis, vel dignitatis,vel alterius rei,aut modi, per quem ſolent liberi à patria poteſtate liberari,oſtendat, adhuc ſui iuris eſſe præſumitur, & iuſtam cauſam ſeu titulum gerendi ſe pro homine ſui iuris habuiſſe intelligitur,quamuis ea poſſeſſio (id quod durius, & mirabilius eſt) aduerſetur priori ſtatui ipſius,nam ipſe non negabat,ſe patris ſui legitimum filium fuiſſe ex legitimo matrimonio natum, ſicq́ue olim ſub eius poteſtate fuiſſe conſtitutum, iuxta l.filium eum definimus.ff.de ijs,qui ſunt ſui,vel alieni iuris,& in prin.Inſt.de patria poteſtate.& Inſt.de nuptijs, in princ.Et tamen emancipatio in facto conſiſtebat, quod præſumitur ex diutina poſſ.vel quaſi, vt ibi iuncta l.emãcipati.C.de colla.

8 Sexto † facit tex.egregius in l.ſi filiusfam.C.de pet.hæred.vbi hæreditatem filiofam.delatam is filius longo tẽpore poſſedit, & ex illa diutina poſſeſſione præſumitur legitimus titulus,hoc eſt,hæreditatis aditio, licet illa in facto cõſiſtat.§.fi.Inſt.de hæred.qual.l.gerit.l.is poteſt. ff.de acq.hæred.& textum d.l.filiusfam.dicunt ſingularem Bal.& Angel.ibi,& Bald.in l.ſi certis annis. colum. 4.C.de pact.

9 Septimo † facit l.qui in alien.in princ.verſ.ſed & ſi nõ aderit.ff.de acq.hæred. vbi ex diuerſo hæreditatẽ filioſ. delatam pater ipſo longo tempore poſſedit, & per hoc legitimus titulus vtcunque in facto conſiſtat, præſumitur (hoc eſt) aditio hæreditatis a filio facta, & text. ille ſingularis eſt,ſecundum omnes Doct.ibi, & ſecundum Barb.conſ.23.ſcribit Pſalmiſta,col. 2.lib.2.

10 Octauo † facit elegans tex.in c.illud.de præſumpt.vbi per diutinam cohabitationem maris,& fœminæ præſumitur legitimum matrimoniũ,alijs concurrentibus adminiculis,nec dubium eſt rem facti eſſe matrimonium, vt per totum titulum de ſponſalib.quem tex.Ant.Card. Ioan.Imol. Panor. & Fel. ibi trahunt ad matrimonium ſpirituale recte contendentes,titulum beneficij ex diutina poſſeſſione,vel quaſi præſumi,vt ſupra diſſeruimus. Nec dubium eſt,contractum matrimonij longe grauioris præiudicij eſſe,quam vllus alius contractus, quando quidem in æternum inducit obligationem, adimitq́ue libertatem,iuxta illud:Quos Deus coniunxit, homo nõ ſeparet.ergo longe facilius idem recipiendum in reliquis actibus,qui tanti momenti eſſe nequeunt.

11 Nono † facit tex.in l.circa.ff.de prob.vbi qui diu fuit in quaſi poſſeſſione libertinitatis, licet agnoſceret ſe olim fuiſſe ſeruum illius, qui ei ſtatus quæſtionem mouebat,adhuc præſumitur iuſto ex titulo,& cauſa, fuiſſe in tali quaſi poſſeſſione,& ſi is titulus manumiſſionis ſit quid facti.d.l.ſi emancipati.C.de collat.

12 Decimo † facit,nam ſi ex forma ſtatuti filius nequeat contrahere ſine expreſſo patris conſenſu,adhuc ſi is filius rem vendidit,eamq́ue longo tempore emptor poſſedit,is conſenſus,& ſic legitimus titulus vtcunque cõſenſus in facto conſiſtat,iuxta l.bonæ fidei.§.1.de acq. rerum dom. præſumi non deſinit, ita in ſpecie tenent Bald.in d.l.ſi filiusfa.C.de pet.hæred.Alex.conſ.79.circa primum,de quo quæritur.col.3.lib.1.And.Tiraq.de præſcrip.§.1.Gloſſ.4.verſ.2.huc pertinet.And. Barb.in l.ſciendum.col.26.ff.de verb.oblig.& in l.1.col.12.ff.de verb.oblig.& in rep.l.1.C.qui admitti. Franciſcus Aret. conſ.36.caſus talis eſt.col.5.

13 Vndecimo † facit (id quod ſuperiori rei proximum eſt) quod ſi mulier,aut minor nequeunt cõtrahere ſine duorum propinquorum conſenſu, certe poſt longum tempus interuentus illius conſenſus vtcunque in facto conſiſtat,præſumitur.Ita tenent Bal.Ang.Ioan.Imol.& Aret.in d.l.filiusfam.per And.Tiraq.de legib. connub. Gloſſ.5.8.lim.vnde in terminis l. Taurinæ 45. idem reſpondendum erit,vt ſi vxor per illam legem contrahere inſcio viro vetita contraxit poſt longum tempus,præſumatur licentiã mariti præceſſiſſe,quod alibi latius egimus.

14 Duodecimo † facit,nam qui rem emphyteuticã emit, & ſciente domino directo eam diu poſſedit,præſumitur legitimum titulum(hoc eſt,conſenſum)ab eo habuiſſe. Ita Alex.conſ.113.viſo & diligenter.col.pen.lib.4.And. Tiraq.vbi ſupra nempe de præſcr.§.1.Gloſ.4.verſ. 3.nõ hinc.Philippus Dec.conſ.185.col.vlt.Iaſ.in d.l.ſi certis annis.C.de pact.col.3.idem Dec.conſ.409.viſo conſil, col.1.Iaſ.in l.1.col.6.C.qui admitti.

15 Tertiodecimo † facit,nam ſi bonorum poſſeſſionem ſibi delatam filiusf.agnouit,& res hæreditarias longo tẽpore poſſedit,per hoc præſumitur patris ratificatio, vtcunque facti ſit,ſicq́ue ſibi quæritur vſusfructus, iuxta l.fi.C.de bon.quæ libe.Ita in ſpecie tenent Gloſſ. in l.1. verb.ratam.C.qui admitti.quam ibi ſequuntur Cynus, Bar.Ang.Salic.Fulg.Lud.Rom.Alex.Philippus Corn.& Iaſ.& Andr.Tiraq.vbi ſupra,verſ.5. quod authoritate, vbi hanc dicit communem opinionem, licet contrariũ voluerit Paulus Caſtrenſis in d.l.5.

16 Quartodecimo † facit l.ſi poſt mortem,cum Gloſſ.ff. de adop.vbi filiusfam.& ſi minus rite fuiſſet emãcipatus tamẽ ſi diu ſtetit in quaſi poſſeſſione hominis ſui iuris, per hoc ea emancipatio quaſi reualidatur.

17 Quintodecimo † facit,nam ſi filiusf.diu vixit ſeorſum à patre per ſe negotiando, licet non probetur fuiſſe in quaſi poſſeſſione dominij ſui iuris,hoc eſt, non probetur ſe quaſi emancipatũ geſſiſſe,adhuc præſumitur emãcipatus,vtcunque emancipatio facti ſit.l.emancipati.C. de coll.ibi teq́ue emancipatum probatũ fuerit,vbi notat Iaſ.ita in ſpecie tenet Bal.in d.l.ſi poſt mortem, prope fi.And.Tiraq.vbi ſupra.verſ.7.ſuperioribus. idẽ Bal. in l.1.per tex.ibi.C.de patria poteſta.& in l.2.C.ſi aduerſus rem iud.And.Barb.in d.l.ſciendum col.27.ff. de verbor.oblig.Iaſ.in d.l.ſi certis annis.col.pen.

18 Sextodecimo † facit tex.egregius in l. Procula.ff.de prob.iuncta l.cum de indebito.eodem tit. vbi etſi donatio nunquam præſumatur, tamen poſt longum tempus præſumitur,cum alijs adminiculis, ſecundum Bar. in d.l.Procula.ſequitur Andr.Tiraquell.vbi ſupra. verſic.8.iſtis.Idem Bart.in l.quæ dotis.ff.ſolu.matrim.Ioã. de Platea in l.quicunque de apo.pub. lib. 10. Cuman. conſ.136.viſis inſtrumentis.Bald.Salic. & Florian.in d. l.Procula.Philip.Dec.conſ.202.vt præſens conſultatio. col.fi.Gloſſ.& Bar.in l.libertus quos.§.1.ff. de alim. leg. Bar.Lud.Rom.Alex.& alij in d.l.quæ dotis,& alij quãplures,quos allegat And.Tiraq.vbi ſupra,referens multos contrariæ partis aſſertores,qui affirmant d.l.cum de in rem,non habere locũ,quando poſſeſſor ille,vel quaſi poſſeſſor titulũ donationis allegaret,quia tunc,inquiũt cum ſit iuris præſumptio in cõtrarium,quia nullus præſumitur donare,iuxta dictam l.cum de indebito,merito ex tali allegatione is titulus allegatus non præſumeretur,quæ ratio vento leuior eſt.nam & ſimiliter emancipatio non præſumitur,quia facti eſt. d.l.ſi emancipati.

ea autem, quæ facti ſunt minimè præſumuntur, niſi probentur, vt ibi, & in l. in bello. §. factæ. ff. de cap. & tamen ea emancipatio poſt diutinam poſſeſſionem, vel quaſi præſumi non deſinit. d. l. 1. C. de patria poteſtate, cũ alijs ſuprà allegat. aſtringitur hæc ratio, nam emancipatio ſimiliter continet donationem, & non quidem leuem, ſed rei inæſtimabilis. l. filiusfa. §. ſecundum vulgarem. ff. de leg. 1. ergo cùm ex diuturna quaſi poſſeſſione emancipationem præſumi oſtenderimus, longè facilius idẽ præſumendum in alterius cuiuſque rei conceſſione.

Aſtringitur & ſecundò, nã ſi ex vi diutinę quaſi poſſeſſionis (vt eſt in quaſi poſſeſſione gerendi ſe pro homine ſui iuris) recedimus ab illa præſumptione, ꝙ nullus præſumitur donare, multò magis idem fiet ex vi veræ poſſeſſionis, ut ſi diu poſſedi rem tuam te ſciente. Quinimò in hac ſola præſumptione donationis plerunque nituntur omnes leges de præſcriptione inter præſentes diſponentes, qualis eſt l. alienationis verbum. ff. de verborum ſignific. ibi, vix eſt enim, vt non videatur, &c. & l. ſi quis diutino. in prin. ff. ſi ſerui vend. nec dicatur, ꝙ d. l. ſi quis diutino, loquitur in conceſſione ſeruitutum, quę parui præiudicij eſſe videtur, ſicque titulũ nõ exigit, nam quia idem in ſiuris quoque maioris momenti, & præiudicij ſunt, conſtat ex d. l. alienationis. vbi de ipſa proprietate agebatur, & idem probatur in l. ſi ego. §. 1. ff. de public. in rem action. ibi per traditionem, aut per patientiam fortè, & tamen ibi agebatur generaliter de omni ſeruitute, & ſic etiam de vſufructu, qui pars dominij eſt. l. 4. ff. de vſufruct. Ad idem §. fin. Inſtit. de iniu. vbi præſumitur per patientiam etiam vnius anni iuris noſtri conceſſio, & remiſſio, denique hoc probat euidenter d. l. cum de in rem verſo. ff. de vſuris in longè fortioribus terminis, vt expoſuimus ſuprà propè initiũ huius capitis. Præſertim cùm ibi illa obligatio annua non eſt, cur non poſſet procedere ex cauſa donationis non ſecus, quàm ex reliquis quibuſuis cauſis, & qui contrarium dixerit, loquetur contra generalitatẽ illius textus, & in mille iuris ſpeciebus ſuprà relatis, & infrà referendis apparet ea, quæ ſunt facti, licet regulariter non præſumantur, niſi probentur, præſumi tamen poſt longum tempus. Sit ergo firma concluſio, quod ſi rem tuã te ſciente, & patiente diu poſſedi, & tibi eam vendicanti obieci, ꝙ eam mihi donaſti, tunc is titulus donationis præſumitur ex ipſamet diutina poſſeſſione, quæ te patiente cucurrit. Intellige concurrentibus adminiculis, id quod (quibuſdam repugnantibus) communiter receptum eſt, vt diximus. Secũdò intellige etiam ſi alia adminicula non adeſſent, id quod quidam (plerisque alijs rum repugnantibus) admittunt, & veriſſimum eſt.

Decimoſeptimò facit egregius text. in l. qui in prouincia. ff. de ritu nupt. ibi, motus temporis diuturnitate, vbi Imperator alias non confirmaturus temporis diuturnitate motus id, quod de agebatur confirmauit, quem text. literis aureis ſcribendum eſſe aiunt Bar bacon. 9. præclare. col. 3. lib. 2. & And. Tiraq. de præſcript. §. 1. Gloſſ. 4. verſ. 19. hic ipſo tam cui ex tex. argum.

19 Ange. ait, ſi legem nouam, quæ præterita annullat, non extendendam ad ea, quæ eſſent temporis diuturnitate ſtabilita, ita Ange. conſ. 92. in quæſt. propoſita. col. fin. cuius rei neque conteſtem, neque rurſum contradicentem ſe nunquam reperiſſe Felin. teſtatur in c. fin. col. 7. de conſt. Caſtellianus Cotta in memorabil. incip. lex noua, poſt Bald. quem allegat, & ita intelligit conſilio. 107. conſiderandum. lib. 3. Philip. Corn. conſ. 199. in præſenti conſultatione. col. antepen. li. 2. vt notat And. Tiraqu. vbi ſuprà, quibus etiam & illud aliquantulum colonat, & facit nam ſi vir & mulier diu cohabitarunt tanquam vir, & vxor per ignorantiam iuris confirmatur ſtatus filiorum, ita vt legitimi intelligantur, ſecundum eũ poſt Paul. Caſtr. & alios quos allegat, cogita ſuper iſtis.

20 Decimooctauò facit, nam vt ſi quis per integrũ decennium habitauit, ibi intelligitur ſuum domiciliũ conſtituere, & illud illinc, vbi prius erat, mutare, ſecundum eum, vbi ſuprà, verſ. 10. iſtis. per l. 2. C. de incolis. lib. 10. tradunt Glo. & Doct. ibi Gl. & Doct. in l. heres abſens. ff. de iud. Cyn. in l. 2. C. vbi ſenatores vel clariſſimi. Bart. in l. lex Cornelia. §. domini. ff. ad le. Corn. de iniu.

21 Decimonono facit c. contingit, de tranſa. ibi, & fuerit aliquot annis ſeruata. vbi ex diuturnitate temporis contractus ſuſtinetur, aliter minimè ſuſtinendus, quem tex. allegant, & ad notabilem q. inducunt Philipp. Dec. conſ. 140. an & quando. col. 2. & And. Tiraq. vbi ſuprà. verſ. 11. proximè.

Vigeſimò facit tex. in c. licet. de coniugio ſeruorum, & quod tradit, vbi ſuprà. verſ. 12. his, ipſemet Tiraquell. poſt Decium in rub. de præſumpt. Vbi ſummus Pontifex motus authoritate, & vi temporis decennalis definit id, de quo ibi alter non ita facturus.

22 Vigeſimoprimò facit tex. quẽ Tiraq. vbi ſuprà, verſic. 13. huc reſpicit, dicit ſingularem in c. neque viduas. 27. q. 1. vbi virgo vel vidua ſi longo tempore in religioſo propoſito permanſerit, præſumitur votum continentiæ feciſſe, adeò, vt ad nuptias tranſire nequeat.

23 Vigeſimoſecundò facit, nam & ſi initiatus ſacris ordinibus, nemo naſcatur aut præſumatur, quia id res facti eſt, & contraria primæuo hominis ſtatui, tamen ſi quis diu ſe vt initiatum geſſerit, talis præſumitur. Ita Inno. in c. ſuper his. col. 3. de accuſa. & eſt communis opi. vt conſtat ex relatione Felini ibi, col. 9. & Andreas Tiraquel. plures allegans affirmat hanc eſſe communẽ opinionem de præſcripti. §. 1. Glo. 4. verſ. 17. huc pertinent.

24 Vigeſimotertiò ſuperioribus accedit, nam licet nullum temporis ſpacium inducat vnionem, tamen ſi quis diu duas eccleſias tanquam unitas poſſedit, vnio præſumitur, ita (& ſi ea res facti ſit, quod regulariter, vt pluries diximus, non præſumitur niſi probetur) tenet Io. And. in c. ſi contra iura. ad. fi. de re. iu. Card. Hor. in clem. 1. in pri. q. 20. de ſupplenda negli. præla. Fel. in c. cauſam. col. 2. de fi. ſo. ex cuius relatione cum ea, quã facit And. Tiraq. idẽ ſequutus in tract. præſc. §. 1. Glo. 4. verſ. 20. non binc, apparet hanc eſſe communem ſententiam.

25 Vigeſimoquartò his proximum quoq; eſt, nã & ſi conſenſus res facti ſit. l. bonæ fidei. §. 1. ff. de acq. rer. domi. l. ſi quis verb. voluntatis eſſe quæſtionẽ. C. de inſt. & ſubſtit. tamen in tali vnione poſt longũ tempus conſenſus Epiſcopi præſumitur ſecundum eum, ibi. verſ. 21. allegat Alex. conſil. 3. col. 3. lib. 6. & Dec. conſ. 419. col. 1. & Rom. cõſ. & alijs per eos allegatis, ex quorum dictis hanc eſſe receptam ſententiam, conſtet.

26 Vigeſimoquintò eodem pertinere videtur, nam & ſi coniunx religionem ingredi nequeat, niſi de conſenſu alterius coniugis. c. ſignificauit. de conuerſ. coniu. is tamen conſenſus vtcunque facti ſit præſumitur, ſi ille ſciente altero coniuge diu ſteterit in religione, iſta videtur eſſe recepta opinio ex traditis per Felin. in c. ſicut. ſal. 3. de re iud. & And. Tiraq. vbi ſuprà, verſ. 22. quidem ſequuntur.

27 Vigeſimoſextò ſuperioribus fauet, nam & ſi diuiſio ſit quid facti, vt patet per omnes titulos. ff. & C. fa. ercis. & ff. & C. com. diuid. & ff. & C. finium regund. tñ ſi fratres bona paterna longo tempore ſeparatim & poſſederunt, & onera eius inſolidũ perſoluerũt, ea diuiſio & ſi facti ſit præſumitur, iſta eſt vera & communis opini. quam tenent Glo. Iacobus Butr. Odofr. Raynerius, Petrus de Bellapert, Ioannes Faber, Barp. Albericus, Bald. Ange. Salic. Paul. Caſtren. & alij, in l. penu. C. comm. diuid. Bar. colum. 3. & Florianus colum. fin. in l. cum de in rem verſo. ff. de vſuris. And. Tiraque. qui ſæpius appel-

lat hanc communem opinionem, de præſcrip. §. 1. Gloſ. 4. verſ. 14. Nicol. de Neap. & Iaſ. col. 7. in §. quædam. Inſti. de act. Franciſc. Aret. in l. qui in aliena. in princ. ff. de acq. hær. Bar. in ſua diſput. incip. mulier habens amplum patrimonium. Bal. in l. ſi certis annis, C. de pact. vbi etiã Ang. Paul. Caſtren. Alex. Iaſ. col. 3. & Riminaldus. Bald. conſ. 281. proponitur quòd minor. lib. 2. vbi eam Gloſſ. ais eſſe communiter app. Paulus Caſtren. conſ. 126. non ſequendo ordinem lib. 2. vbi eam Gloſſ. ait eſſe comm. Alex. conſ. 92. viſo & diſcuſſo. lib. 2. vbi hanc affirmat eſſe commun. opin. hanc pluries affirmat eſſe commun. opin. Franc. Balb. de præſcr. in 1. par. 3. par. prin. q. 50. vbi plures allegat, hanc ſententiam receptam eſſe aſſeuerantes, & tradit multa Fernandus Loazes Archiep. Tarraco. in conſilio pro March. de Velez, pag. 256. cum pluribus ſeq. And. Tiraq. de præſcr. §. 1. Gloſ. 4. verſ. 14. & iterum verſ. 39. vbi poſtquam plures quos allegat, tentat id ſolũ procedere, quando de leui præiudicio ageretur, & ſic quando illæ portiones ab inteſta. eſſent æquales, vel teſt. hæred. portionibus conſentaneæ, ſecus alias tamen nos generaliter tenemus, d. Gloſſ. etiam ſi de graui agatur præiudicio per plura quam 50. fundamenta, de quibus ſupra, & infra c. ſeq. vbi etſi de grauiſſimo præiudicio agatur, ex longo temp. id admittitur.

SVMMARIVM.

1 *Emphyteuticus præſumitur fundus ex longo tempore.*
2 *Longum tempus inducit mutationem malæ fidei.*
3 *Eccleſiæ conſecratio ex longo tempore præſumitur.*
4 *Iuramentum præſumitur ex longo tempore.*
5 *Notariatus præſumitur ex longo tempore.*
6 *Priuilegium præſumitur ex longo tempore.*
7 *Mandatum ex longa ſcientia, & patientia an præſumatur, ardua q.*
8 *Mandatum an inducatur ex ſcientia, & patientia inter abſentes, ardua q.*
9 *Conſenſus quid ſit.*
10 *Abſentium contractus quando perfectus videatur.*
11 *Donatio mortis cauſa ſit hodie pacto nudo.*
12 *Donatio cauſa mortis facta præſenti, & tacenti, an valeat, ardua q.*
13 *Donatio ſimplex facta præſenti, & tacenti, an valeat.*
14 *Conſenſus non ſolis verbis, ſed & alijs modis cõijcitur.*
15 *Verba indicium duntaxat non certa probatio noſtræ ſunt voluntatis.*
16 *Iuſtitia quæ peſtis capitalior.*
17 *Calumniator quis.*

CAPVT LXII.

1 Vigeſimoſeptimo, & huc ſpectare videtur, † nam & ſi conceſſio in feudum ſit quid facti, quod non præſumitur niſi probetur; tamen ſi quis diu ſoluit penſionem pro aliquo fundo cenſus feudive, aut emphyteuſis nomine, ex illa diuturna præſtatione ille emphyteuſis, vel feudi titulus præſumitur, hæc eſt vera, & communis opinio, quam tenet Gloſſ. mag. in fi. in l. 2. C. de iure emphyt. quam Gloſ. ſequuntur ibi Bald. Ioan. Fab. Angel. Salic. & Iaſ. col. 57. Specul. in tit. de loca. §. nunc aliqua. verſ. 64. & Salic. poſt Cyn. in l. competit. C. de præſcr. triginta, vel quadraginta annorum. Idẽ Bart. in l. cum de in rem verſo, & ibi etiam Bald. in lect. Floren. & Salicet. in 6. quæſt. ff. de vſuris. Bart. in l. 3. §. ex contrario. columna 2. in princip. ff. de acquiren. poſſeſſ. & in l. ſolent. §. 1. ad fin. ff. de officio procon. & in l. vbi etiam ... C. de fund. patrim. lib. 11. & in l. in tibus, & ibi etiam Angel. & Ioann. de Plat. colum. 3. C. de agrico. & cenſi. eodem libro 11. Bald. in l. male agitur, & ibi etiam Angel. & rurſum idem Bal. in l. cum notiſſimi. §. vltimo. C. de præſcrip. triginta, vel quadraginta annorum. & in d. l. qui in aliena. in princip. & ibi Angel. in leg. prætor. in princip. & ibi recentiores. ff. de eden. & in l. qui luminibus. ff. de ſeruit. vrban. prædior. & in §. emphyteuſim, colum. 2. verſ. ſed tunc quæro. in auth. de alien. & emphyt. Petr. Anch. conſ. 422. quidam ſerus. Rom. conſ. 27. poſito, quod dominum rei. col. 1. Panorm. in c. ad audientiam. col. 3. verſ. ex his concludo, lib. 1. & Paul. Caſt. conſil. 253. viſo puncto. col. 2. lib. 2. Alex. conſ. 79. circa primum. col. 3. lib. 1. Bar. Soc. conſ. 50. ſubtiliter. col. 2. li. 4. And. Tiraq. vbi ſupra, verſ. 16. Iaſ. in l. ſciendum. col. 8. ff. de verborum obligat. Alexand. conſil. 169. viſo themate. col. 2. lib. 2.

2 Vigeſimooctauo, † & illud non longe abſcedit, nam etſi mutare propoſitum ſit quid facti, tamen is, qui in mala fide eſſe præſumitur, ex temporis diuturnitate præſumitur mutaſſe eam opinionem, & bonam fidem habere cœpiſſe, vt plene diximus infra cap. 79. num. 18. & cap. 81. num. 2.

3 Vigeſimonono his, & illud affine eſſe videtur, † nam & ſi eccleſiæ conſecratio ſit quid facti, tamen ſi diu in eccleſia fuit publice celebratum, præſumitur id epiſcopi authoritate factum, eccleſiamque ab eo conſecratã, vt tradunt plene Felinus in ca. Alber. col. 2. de teſtibus. Idem Fel. in c. illud, col. 3. de præſumpt. Philip. Dec. conſil. 135. ad iuſtificationem, poſt princ. Fel. in c. ſicut. col. 16. de re iudic. Decius colum. 3. in l. 1. C. qui admitti. & ibi Iacob. colum. 5. Idem Iaſ. in l. ſi certis annis. C. de pact. colum. penul. Andreas Tiraquell. de præſcrip. §. 1. Gloſſ. 4. verſ. 19. Felin. in c. de quarta, de præſcrip. plene per Fernandum Loazes, in conſ. pro Marchione de Velez, pag. 267. verſic. bene facit. Catellianus Cota memorab. incip. facta non præſumuntur. Ruin. conſ. 108. col. 1. libro quinto.

4 Trigeſimo, † & illud quoque contiguum eſſe videtur nam etſi iuramentum ſit quid facti, ſicque à teſte præſtitum non præſumatur, niſi probetur, tamen ex diuturnitate temporis id præſumitur, vt per Bart. in repet. l. admonendi. ff. de iureiur. col. 8. vbi Iaſ. in rep. col. 85. verſ. vlt. in hac materia. Andr. Tiraq. vbi ſupra, verſ. 23. & Bal. in c. 1. ſi de feudo fuerit controuerſia inter dominum, & agnatum.

5 Trigeſimoprimo his & illud arridet, † nam & ſi notarius nullus naſcatur, & ſic res facti, tamen ſi quis diu ſe geſſit, vt notarius talis præſumitur, ita Florianus in l. cum de in rem verſo. ff. de vſur. col. 1. Iaſ. in l. Barbarius. ff. de off. præt. col. 4. Idem Iaſ. in d. l. ſi certis annis. col. 3. C. de pact. And. Tiraq. vbi ſupra, verſ. 27. Iaſ. in §. præiudiciales. col. pen. Inſti. de act. & plene per Aym. Crauet. de antiquit. temporum. par. 1. Bal. in l. 2. col. 2. C. de ſent. quamuis non panci teneant contrarium, vt per Tiraq. vbi ſupra. Dec. conſ. 42. ad princi. Fel. in c. ſi ſcripturam. col. 6. de fide inſtr.

6 Trigeſimoſecundo † huc & illud vergit, nam & ſi priuilegium ſit quid facti, tamen ſi quis fuit in poſſeſſione, vel quaſi illius rei, vel iuris, quod citra principis priuilegium haberi non poteſt, ex tali diutina poſſeſſione priuilegium illud præſumitur. Ita Bal. conſil. 311. præmittẽdum eſt ad euidentiam. lib. 1. per And. Tiraquel. vbi ſupra, verſ. 30.

7 Trigeſimotertio † eundem ſcopulum, & id intuetur nam & ſi ex ſola temporis diuturnitate mandatum nõ præſumi multi velint, vt notabiliter inquit Bal. in l. 1. in 1. colum. & ibi Salicet. C. de rebus alienis non alienan. & in l. 2. C. ſi ex falſis inſtrumentis. Alex. in d. l. qui in aliena. in princ. ff. de acquir. hæred. & in d. l. ſciendum. in 5. colum. de verbor. oblig. & in conſ. 1. incip. ponderatis his. colum. penult. volum. 4. & in conſ. 35. incip. con-

ſideratis his.col.1.vol.7.Felin.in c.ſicut.col.17.verſ.Sex tò aduerte,de re iud.Bartho.Sozin.in conſ.63.incip.in cauſa quæ vertitur.col.3.verſ.ſed ad hoc fuit reſponſũ. vol.3 Franc.de Curte in conſ.48.in 6.col.& in conſ.49. incip.memoriæ recolendæ.col.14.verſ.8.Iaſon in conſil.111.incip.communitas.col.penult.vol.3.Philip.Dec. in conſ.215 incip.in cauſa vertente.col.1. vol.2.Ioann. Franciſc.Balb.qui hanc dixit communem eſſe opinionem in tractatu præſcriptionum in 1.par.3.par.principalis,in 10.q.in 5.col.Carolus Ruinu.in conſ.69.incipi. circa proceſſum.col.2.in fin.& in conſ.156.incip.quia de pluribus quæritur.col.penult.in princ.volu.1.& Stephanus Bertran.in conſ.3.incip.inſpecto & cõſiderato. col.6.vol 3.Tamen tale mãdatum ex ſola temporis diuturnitate(vtcunque mandatum res facti ſit)præſumi receptior ſententia eſſe videtur:ita Bald.conſ.285.libr.3. Curtius ſenior conſ.77.ſuper motiuis.col.2.Dec.conſ. 99.viſis,in fin.Paulus Caſtr.conſ.84.lib.1.Decius in addit.Bart.in l.ſi vxor.§.ſi quis vxorem.ff.ad legem Iuliam de adulter.Iaſ.in l.1.col.5.C.qui admitti.Andr.Tiraqu. vbi ſuprà,verſ.31.Fernandus Loazes qui plures allegat conſ.pro Marchio.de Velez,pag.259.& 266.Et ſane vt prior opinio verior eſt data ignorantia eius,qui mandatum dediſſe dicitur,ita poſterior pars data eius per longi temporis ſpacium ſcientia & patientia longè verior eſt,per omnia iura & rationes ſuprà adductas.Ita Bald. conſ.337.lib.1.Franc.de Curte d.conſ.75.Ludou.Gomadinus,conſ.73.& Fernand.Loazes,vbi ſuprà.facit optime l.ſi ego.§.1.ff.de pub.in rem act.ibi,per traditionẽ fortè aut per patientiam,& §.fi.Inſtit.de iniur.l.alienationis verbum,ibi.vix eſt enim.ff.de verborum ſignif.l. ſi quis diuturno,in princ.ff.ſi ſer.vendicetur.l.1.id,qđ ibi,quaſi volente & concedente domina.ff.pro de reli.l. qui patitur.ff.mand.l.ſemper,qui non prohibet.ff.de reg. iu.& adde quę dicemus infrà verſ.5 a.& hęc pars verior eſt data longi temporis ſcientia & patientia eius, cuius nomine res agebatur,& cuius intererat, aliàs procedit prior opinio.

8 †Vnde apparet quid reſpondendum ſit in illo articulo,quo conuertitur,an d.l.qui patitur.d.l.ſemper qui non prohibet,locum habeant in abſente,non ſecus,quàm inter præſentes,id quod primum admiſit Philipp.Dec.in d.l.ſemper qui non prohibet,ſed poſtea maturius deliberando,ipſemet tenuit contrarium in addition. per eũ factis ad rubr.C.de pact.col.fi.quem ſequitur Hieronymus Cagn.in d.l.ſemper,mouetur hac ratione,quia nõ eſt,inquiunt,inter abſentes eadem ratio,quæ inter præſentes,ſi quidem inter præſentes qui ſcit,aliquem pro ſe ſi deiubere,poteſt ei interdicere, ne pro ſe fideiubeat, id facere non poteſt qui abſens eſt;ſicque inter præſentes duo ſunt,quæ faciunt præſumi,vel interpretari tacitum mandatum,Primum,quod agitur de vtilitate illius,pro quo fideiuſſio fiebat.Alterum,quod prohibere poterat ſi id ſibi diſpliceat,at cùm res agitur inter abſentes,& ſi idem ſuadeat vtilitas,præſumpta eius,pro quo fideiubeat, tamen impotentia prohibendi ſi fortè ei diſpliceat,id diſſuadet,quæ ratio(iudice me) cuique diſpliceat meritò,vt minus integra deberet,nam non benè ſequitur,imò minimè ſequitur,eſt abſens,ergo prohibere nõ poteſt. quinimò tam prohibere poteſt,quàm ſi præſens foret. Quid enim ſi cùm præſens eſſet,& ei interdiceretur,ne pro ſe fideiuberet,nihilominus ille petere noluit,ſed pro ſe fideiubere,certè nihil vltra facere poſſet,niſi vt ſic ei mandati actione obnoxius non eſſet, id quod & abſens facere non minus liberè poſſet,quàm præſens ſimul ac poſſet pro ſe fideiuſſum eſſe,poſſet enim reſcribere ſibi id diſplicere,ſicque mandati actione minimè teneretur.l.nec emere.C.de iure deliberan.l.ſicut initio.C.de action.& obligation.l.ſicut maior.C.de repud.hæred.& quia contractus mandati ex conſenſu ſubſtantiam, & formam capit.l.conſenſu.ff.de action.& obligat.& Inſtit.de oblig.ex conſenſu,in princ.vnde illo renuẽte appareret ceſſare conſenſum,vel conſenſum nunquam

9 interfuiſſe,ſicque ſe mandati nomine minimè teneri.† nã conſenſus idem eſt quod ſimul ſenſus,vt tradunt Doc. per tex.ibi in l.1.ff.de pact.dictio enim. Cum idem ſignificat quod Simul,cum ea dictio reperitur adiuncta in compoſitione ad alteram dictionem,ſicque conſenſus,adiuncta dictione Con,ſignificat conſenſum,ita tamen vt aliquo tempore ſimul ab vtroque in idem conſenſum,& ſic conſenſum fuerit.

10 †Vnde & ſi omnes bonæ fidei contractus inter abſentes non ſecus,quàm inter præſentes fieri poſſint,vt d.l.conſenſu.d.princip.Inſtit.de obliga.ex conſenſu.l.2.& 3.ff.de procu.tamen ſi tibi abſenti vendidi,aut locaui domum meam, aut tecũ ſocietatem coire volui,& ſimilia, & antequam tu acceptares & conſentires,mutaui ac reuocaui voluntatem, poſteà tu huius rei ignarus acceptaſti,tunc dicet vtrinque fuit in idem placitum,ceſſat tamen obligatio,& cõtractus,quia in id non fuit ſimul,hoc eſt,eodem tempore ſenſum,ſed diuerſis temporibus,ſicque licet in idẽ vtrinque fuerit ſenſum tamen non fuit ſimul ſenſum,& ſic nunquam fuit conſenſum;& conſequenter non eſt pactum aut conuentio,quæ obliget naturaliter,nec ciuiliter,vt tradunt communiter Doct.in d.l.1.Quis ergo impedit quin cùm primùm mihi abſenti relatum fuit, Titium pro me fideiuſſiſſe,non reſpondeam eidẽ nuncio,vel alteri mihi diſplicere, ſicque mandati actione ei obligatus minimè manebo,nec ciuiliter quidem? Nec etiam naturaliter non magis,quàm ſi re vera ille pro me nunquam fideiuſſiſſet. Verum ſi tacui,ſatis iuſtè conceſſiſſe & conſenſiſſe videbor,quãdo quidem id cedit in meam vtilitatem,per d.l.qui patitur, cum ibi traditis per Doct.& per d.l.ſemper qui non prohibet cum ibi traditis per Doct.p.iuncta l.1.2.& 3.ff.de procu.& quia taciti,& expreſſi regulariter par poteſtas,& idem ius eſt. l.cùm quid.ff.ſi certum pe.vbi multa per Iaſ.poſt alios, per eundem in l.cùm ex filio,per illum tex.in princi.ff. de vulga.per eundem Iaſ.in l.1.per illum tex.cum gloſſ. C.qui admitti.tex.egregius in d.l.ſi filiusfam.C.de pet. hæred.tex.egregius in l.qui in aliena,in princ.ff.de acquir.hæred.& in l.ſi quis diuturno,in princip.ff.de ſeruit. vendi.& in l.alienationis verbo,ibi, vix eſt enim,vt non videatur.ff.de verbo.ſignifi.d.l.ſi ego.§.1.ff.de publ.in rem actio.ibi,per traditionem , aut per patientiam fortè.d.l.ſi id quod.ff.pro dereli.ibi,quaſi volente & concedente domi.l.Imperatores.ff.de iure fiſci,ibi, ante huic pœnæ.l.fin.C.ad legem Iuli.maieſta.ibi, ſua ſponte punitur.Superiora inducuntur ad egregiam quæſtionem. Scis donationem olim ad ſui firmitatem indiguiſſe vel rei donatæ traditione,vel ſtipulatione,hodiè verò nudo pacto firmam eſſe l.ſi quis argentum.C.de donat.cum ibi notatis,id quod etiam ad mortis cauſa donationem

11 tractum eſt,†quæ nudo pacto firma eſt, non ſecus quã donatio inter viuos, vt tenuit Glo.& ibi communiter Doct.in l.cùm pater.§.Mæuio.ff.de le.2.& illam Gl.cõmuniter approbatam eſſe affirmat Hieronym.Cagn.in l.

12 ſemper qui non prohibet.ff.de reg.iu.nu.3.Quid autẽ ſi ea donatio fiat præſenti & tacenti,an per eam præſentiam & taciturnitatẽ acceptaſſe & agnoſcere videatur,vt ſic valeat quaſi ex pacto tacitè inito inter donatorẽ,& donatarium,an verò nihil valeat, quaſi pollicitatio eſſet, propter defectum acceptationis,quę obligatoria non eſt, vt plenè per Iaſ.& Fran.de Ripa in rub.ff.de verbor.obligation.& Ioan.Crotus poſt Aretinum,quem refert in rubr.ff.de verborum obligation.lectu.2.negat eam donationem valere,id quod tenet etiam Philippus Decius in rub.C.de pact.Idem Decius in l.ſeniium.C.qui teſta-

ſtentum facere poſſunt. Idē Dec. in d. l. ſemper, qui non prohibet. Idem in conſ. 245. col. fi.

Contrariam partem, vt ea donatio valeat, quaſi per eam ſententiam, & taciturnitatem donatarij inducatur tacitum pactum, tenens Ang. & Bartol. Socin. in locis relatis per Decium, vbi ſupra, Carolus Ruinus in leg. 2. charta penult. ff. de legat. 1. Purpuratus in rubric. C. de pact. & in l. rogaſti. § ſi tibi, ff. ſi cer. pet. Lancellotus Galiaula in rubr. col. 11. ff. de verborum obligat. & Hieronymus Cagnolus in d. l. ſemper qui non prohibet. ff. de regul. iur. num. 3. Curtius Iunior in rubric. C. de pact. ſicque hæc pars receptior eſt, id quod aſſeuerat Hiero-
13 nymus Cagno. vbi ſupra, † qui omnes ſimiliter affirmāt, quod & in terminis d. l. ſi quis argentum. ſi donatio inter viuos fiat præſenti, & tacenti, ea præſentia, & taciturnitas inducit tacitam donationis agnitionem ſeu acceptationem: ſicque tacitum pactum, quod ad talis donationis firmitatem ſat eſt, quamuis & in hoc contra hāc ſecundam eandemque receptam ſententiam, ſimiliter tenuerint Aretinus, & Ioan. Crotus, vbi ſupra, Philipp. Dec. in quattuor locis ſupra allegatis, qui in vtraque cōcluſione ea ratione mouentur, quòd tale pactum, cum verba donatarij deſuerint, non poteſt videri proprium, & verum pactum, ſed tantum interpretatiuum, & improprium, ad quod d. l. ſi quis argentum, vtpote iuris antiqui correctoria extendi non deberet, vt ſic quanto minus poſſit, corrigeret ius commune. Quæ ratio (iudice me) ex craſſione aliquantulum Mineruæ deſcendiſſe videtur, quam de tauris viris credi potuiſſet.

14 † Nam quod in d. l. 1. ff. de pact. dicitur pactum eſſe duorum pluriumve in idem placitum & conſenſum, nō eſt cur magis referatur ad conſenſum verbis indicatū, quam ad eum, qui alio quouis modo, aut ſigno indicaretur, indicatum ideo dixi, quia hominum conſenſus ſoli Deo notus, aut infallibiliter intellectus eſſe poteſt,
15 & prætereа nemini. † Vnde & ſi animi noſtri nullum certius ſignum ſit quam verborum. l. Labeo. ff. de ſup. lega. tamen verba nō raro fallunt iuxta tex. in l. diuus. ff. de mi lit. teſt. § plane. Inſt. eod. tit. l. ſi quis intētione. ff. de iudi. l. non ſolum. ff. de act. & oblig. l. an inutilis. ff. de acceptila. Vñ Terentius, Erras (inquit) tui animi ſi me eſſe ignarum putas. loquitur enim de quadam cōiectura fallaci. Et Ouidius ſic modulatus eſt.

Et tus frequensque via eſt ſub amici fallere nomen.

16 Et † Cicero Offic. lib. 1. ſic ait. Nulla iuſtitia peſtis capitalior eſt, quam eorum, qui cum maxime fallunt, id agunt, vt boni viri eſſe videantur. Vnde idem Cicero pro Cecinna in oratione ait. Verba inuenta ſunt, quæ indicarent noſtram volūtatem. Intelligit enim verba, & ſi ſint omnium ſignorum certiſſimum indicium, noſtræ voluntatis minime inducere certam, & infallibilem demōſtrationem, ſed tantum indicium, ideo indicarent, dixit, non demonſtrarent, ideo lex ait, quod non literarū, aut verborum figura obligamur, ſed mente & ſenſu, ita l. non figura. ff. de action. & oblig. l. obligationum ſubſtantia, eodem titulo. Idem Cicero in eadem oratione
17 pro Cecinna ait. † Scriptum ſequi calumniatoris eſt, boni vero iudicis voluntatem ſcriptoris. Sic & in l. hæredes mei §. cum ita. ff. ad Trebell. ait lex, à verbis recedendum, vt voluntatem ſequamur. Ad idem leg. 3. C. de lib. præt. l. non aliter. ff. de lega. 3. l. ita ſtipulatus. verſic. Sabinus, vbi not. Paul. Caſtrenſ. & Iaſ. ff. de verborum oblig. verſic. ex mente, iam ergo dubitari nō oportet, quin hominum animus, & cōſenſus nulli ſat certus, & cognitus eſſe poſſit, niſi Deo. Sicque hominum conſenſus, qui pactum inducit, indicijs tantum non etiam certa ſcientia, aut demonſtratione comprehendi vnquam potuit, aut poterit in æternum, vnde ſiue ex verbis ſiue ex alijs indicijs, aut coniecturis hominum conſenſum deprehēderis, vel (vt rectius loquar) coniecturatus fueris, ſemper is conſenſus eſt interpretatiuus, & coniecturalis, non certus & indubitatus, vnde ſi tibi præſenti dixi, dono tibi domum, vel equum, & taces, per hoc agnouiſſe ex legis æqua, & prudenti interpretatione videris, non ſecus quàm ſi tibi placere verbis declaraſſes, cum id tibi vtile ſit. Idem ſi mortis cauſa tibi donare dixi eadem ratione nam vt id ſignum, & indicium tuæ taciturnitatis, cum hoc adminiculo, quòd res tibi expediebat, poſſet nos fallere (ſi forte tibi diſplicebat) ita etiam ſi verbis tibi placere declarares, decipi poſſemus, ſi forte tibi diſplicebat quamuis contrarium dixeris, ergo iuſte, & veroſimiliter lex ex illa taciturnitate iuncta tacentis vtilitati, interpretatur tacitam acceptationem, & conſequenter tacitum conſenſum, ſicque etiam pactum l. cum quid. ff. ſi cer. pet. cum ſimilib. ſupra allegatis.

SVMMARIVM.

1 *Tempus longum inducit præſumptionem actorum, vt teneat ſententia.*
2 *Longum tempus legitimat executionem.*
3 *Tempore ex longo præſumitur authoritas ſuperioris.*
4 *Solennitatis præſumptio inducitur ex lōgo tempore ad firmandam rei Eccleſiaſticæ alienationem.*
5 *Inſtrumentum rite exemplatum præſumitur poſt longum tempus.*
6 *Inſtrumentum minus ſolenne ex longa ſui obſeruantia fide dignum fit.*
7 *Teſtamentum minus ſolenne an conualeſcat.*
8 *Tempus pater veritatis.*
9 *Populi vetus memoria pro veritate eſt.*
10 *Probatio lenior ſufficit in antiquis.*
11 *Teſtamentum an vacillet vnius teſtis contradictione.*
12 *Eccleſiæ diu ſingulis annis ſolutum non perpetuatur, cōtra Doct.*
13 *Verba enunciatiua probant poſt longum tempus.*
14 *Tempus longum cum ſcientia, & patientia inducit conſenſus authoritatis licentiæ præſumptionem.*

CAPVT LXIII.

1 TRigeſimoquarto † ſuperioribus arridet, nam & ſi acta iudicij ſint quid facti, tamen ſi appareat ſententia, reliqua vero acta totius proceſſus non appareant, adhuc tamen ex temporis diuturnitate interueniſſe præſumuntur, & rite interueniſſe, vt eſt vera communis opinio, quam tenēt ita Innoc. & alij in c. bonæ, 1. per tex. ibi, de electione, & in c. in præſentia de renun. & in c. cum inter, de re iud. Dec. conſ. 36. exemplum inſtrumenti. Alex. conſ. 17. viſo inſtrumento. col. pen. lib. 4. Idem Alex. conſ. 30. ponderatis. col. 3. libr. 5. Cor. conſ. 304. rem arduam. lib. 3. col. 2. per And. Tiraq. de præſcr. §. 1. Gloſſ. 4. verſ. 32.

2 Trigeſimoquinto † his quoque cōcinit, nam & ſi ſententiæ executio ſit meri facti, tamen ex temporis diuturnitate rite & cum interuentu omnium ſolennium, quæ in facto cōſiſtunt, facta præſumitur. Ita Pet. Anch. conſ. 39. viſa petitione. Dec. conſ. 385. iuridicam eſſe, col. 1. And. Tiraq. vbi ſupra, verſ. 33. & Philipp. Dec. cōſil. 419. viſo. col. 1.

3 Trigeſimoſexto † ſuperioribus cōſonat, nam & ſi authoritas ſuperioris ſit quid facti, tamen ſi reperitur inſtrumētum de alienatione rei Eccleſiaſticæ, in quo nulla ſit mentio de authoritate ſuperioris, tamen poſt longum tempus ea præſumitur. Ita Pet. Ancha conſ. 135. ex conſilijs excellentium. Ang. in l. quod noſt. §. 1. ff. de ædil. edict. Barb. in l. ſciendum. colum. 16 ff. de verborum oblig. Andreas Tiraq. vbi ſupra. verſic. 35. Fel. in c.

Alb.de teſtibus.plenè per Fernandum Loazes,qui alios
allegat in conſil pro Marchione de Velez,pagi.777.

Trigeſimoſeptimò † huc quoque aſpirare videtur
nám & ſi ſolennia ,quæ in alienatione rei eccleſiaſticæ
interuenire debent,ſint quid facti,tamen licet de eorū
ſolēnium vel aliquorū interuentu, in inſtrumento men
tio facta non ſit ,adhuc tamen ex diuturnitate tempo-
ris interuentus eorum præſumitur. Ita Antón.Butr.in
c.cura,de iure patronatus.colum.2.Franc.Aret.conſil.
36.caſus talis eſt.col.2.Andre.Tiraq.vbi ſupra,verſicu.
36.Fernandus Loazés,qui quàm plures allegat ,vbi ſu-
prà,pag.51.Felin.in c.ſicut.colun.19 de re iudic.Philipp
Decius in l.1,col 4.C.qui admitti.& d.conſi.36.exem-
plum.colum.penul.& conſil 152 .in cauſa.col.2. Alex.
conſil.79.circa primum,lib.1.

Trigeſimo octauò ſaliorum non reſpicit,quòd & ſi
producatur inſtrumentum ſumptū ab originali,nec ap-
pareat de citatióne partis,poſt longum tamen tempus
ea præſumitur ,vtcunque facti ſit.Ita tenent Raphael
Cuma conſil.167.viſis inſtrumentis.colum.2.Florianus
in l.2.ff.de fide inſtrumen.Alexan.conſil.101.ſuper pri
mo dubio,colum.3.lib.7. Francíſ. Areti.conſil. 37.co-
lum.penultim.Corne.conſil.304.rem arduam.colum.2
lib.3.Philipp. Deci.conſil.36.colum.1.Iaſ.in authent.ſi
quis in aliquo documento. colum.4.C.de edend.Idem
Iaſán l.2.colum.2.C.de teſtam Andre.Tiraquel.ex cu-
ius allegatis apparet,hanc eſſe communem opinionem
tract.præſcript.§.1.Gloſſ.4.verſ.37. non paucis tamen
repugnantibus,vt ibi per eum.

Trigeſimononò his & illud conſequens eſt. nā & ſi
conſenſus,vt conſtat,ſit res facti,tamen ſi monachā re-
peritur migraſſe de vno monaſterio ad aliud , in poſte-
rioreque diu commoraſſe,præſumitur id factum de vo
luntate prioris monaſterij,ſicq; poſteriori acquireret;nō
etiam priori.ita Bart.Sozin.conſ.83.placet mihi,in prin.
& in alijs conſilijs relatis per And. Tiraq. quidem ſequi
tur,vbi ſuprà.verſ.41.

6 Quadrageſimò † ratio iſtorum omnium ſtat in vi &
poteſtate temporis,quæ tanta eſt vt inſtrumētum,quod
vndequaque ſolenne non erat, ſi tamen diu quę in eo
continebantur obſeruata fuerunt , habetur perinde ac
ſi vndequaque ſolenne foret,pleneq́ue probat,quaſi illa
ſolennitas defectus tempore ſuppleatur.Ita egregiè Bar
to.inter conſ.Baldi conſ.400.ſuper primo puncto.col.
2.lib.4.Feli.in c.ſicut.col.18.de re iud.And.Tiraqu.vbi
7 ſuprà,verſ.24.†Vnde cùm plura quàm quadraginta re-
quiſita ad teſtamenti firmitatem deſiderentur,vt pleniſ
ſimè differuimus lib.2.de ſucc.crea.per totum,quę om
nia requiſita vix unquam ſatis ex integro obſeruata in-
uenies.dicebam,q̄ ſi ex teſtamento,quod non ſatis ex
integro habuit ſolennium obſeruationem (dummodò
principaliora non deeſſent)cœpi hæreditatem poſſide-
re,longoq́ue tempore eum tenui , cùm hæredes legiti-
mi teſtatoris huius rei ignari non eſſent , per hoc vide-
retur teſtamentum integras vires ſumere,in poſterum-
que tutus eſſem,quod dic vt proximè repetam.

8 Quadrageſimoprimò † eſt & alia ratio ſuperioris quà
ſi contigua,quod tempus dicitur eſſe pater veritatis, vt
plenè diſſerit And.Tiraq.vbi ſuprà cap. 25.

9 Quadrageſimoſecundò † eſt & alia ratio proxima ſu-
periori,quod lōga populi memoria pro veritate eſt. Ità
Bald.conſ.84.res prohibitę,lib.1.Tiraq.vbi ſuprà, verſ.
26.qui refert Ouidium ſic modulantem Metam. lib. 1.

Quis hoc credat niſi ſit pro teſte vetuſtas.

Et vox populi vox Dei eſt,dixi ſupra cap.11.nu.34.

10 Quadrageſimotertiò † eſt & alia ratio, nam generale
eſt,vt ex tēporis diuturnitate leuior probatio ſufficiat,
vt per Bar.in l.ſi quidem.C.ſol.matrim. & in l.de mino-
re.§.tormenta.q.2.de q.Idem Bart.in l.continuus. §.cū
ita.ff.de verb.oblig.Io.Imo.in c.cū cōtracol.1.de proba.
And. Tiraq.vbi ſuprà,verſ.29.per rōnem, q̄ ſuperius nos
ſuprà ad prin.huius capitis,nempè,quia tps rerum obli
11 uionem inducit,ſic etſi teſtamentum ſoleat vacillare cō
tradictione vnius teſtis teſtamentarij,id fallit, poſtq̄ qs
ſciente, & patiente hærede legitimo lōgo t pe poſſedit
hæreditatem.ſecundum eundem,verſ.38.poſt Fulgoſi.
quem allegat conſ.79.col.3.

12 Quadrageſimoquartò † tantaque eſt vis temporis, vt
ſi per decennium quis liberè,eccleſiæ,vel piæ cauſæ,qd
ſoluerit,ex hoc inducta cenſetur conſuetudo,vt in po-
ſterum tantundem ſoluere teneatur, ſecundum eundem
Andream Tiraquellum,vbi ſuprà,verſ.42.per c.veniens
1.de teſtibus,vbi idem tenet Panormi.nota.5.& Fel.nū.
4.Panormitanus,& Felinus in c.ad Apoſtolicam,de ſi-
monia.Panormitan.conſil.6.colum.5.lib.2.quæ concluſ
ſio vera non eſt,ſi non allegetur vel probetur idoneus
titulus.iuxta l.cum de in rem.ff.de vſuf.cum ibi nota. per
Barto.& Florian.& per l.obligationum ferè.§.placet.ff.
de actio.& obligation.tempus enim ſui natura nihil ge
nerat,ſed potius omnia conſumit.§.placet, iuncta l.ſi-
cut.leg.omnes.C.de præſcription.triginta annorum,in
princ.Inſt.de perpe.& temp.actio.& d.ca.veniens.nihil
probat, & Eccleſia ab huiuſmodi tyrannide abſtinen-
tior eſſe debet quàm reliqui,c.1.§.primo.de aliен.feud.
in princ.in auth.de monachis Andreas Tiraq.de priui-
leg.piæ ca.priuil.100.

13 Quadrageſimoquintò † & tāta eſt vis tpis,vt etiā enū
ciatiua,q̄ regulariter nō ꝓbāt poſt tpis diuturnitatem
cùm alijs adminiculis probationem inducant, vt vide
tur voluiſſe Bald.Alber.Salic.Paulus Caſtr. in l.cum qs
C.de iu.delib.& ibi Alex.& Iaſ.Panormi.conſ.54. caſus
talis eſt.col.2.lib.1.And.Tiraq.vbi ſuprà.verſ.28.Floria
nus in l.in finalib.ff.finium regundorum.Dec.conſil.13.
an appellatione,& alij multi per eum ibi relat.

Quadrageſimoſextò, iſthæc omnia augentur,nam &
ſi iuris ſui remiſſio vel abiectio nunquam præſumatur,
fallit tamen ex tempore etiam vnius interdum anni, §.
fin.Inſt.de iniur.

Quadrageſimoſeptimò,facit egregius tex.in l.ſi ego,
§.1.ff.de publiciana in rem action.ibi, per traditionem
forte,aut per patientiam,vbi longi temporis ſcientia,&
patientia tantum operantur,quantum alienatio & tradi
tio , & tamen traditio conſtat eſſe quid facti etiam ex-
trinſeci.

Quadrageſimooctauò facit le.alienationis verbū.ff.
de verbor.ſign.ibi,vix eſt enim , vt non videatur aliena-
re , &c. vbi qui ab alio diu rem ſuam poſſideri patitur,
vix eſt,vt non videatur titulum poſſidenti præbere, hoc
eſt,eam concedere.l.ſi quod ibi,quaſi volente & conce
dente domina.ff.pro dereli.

Item facit l.ſi quis diutino,in princ.ff.ſi ſerui. vend.q̄
in ſcientia & patiētia domini nititur, nec deſiderat aliū
titulum , vt ſeruitutis præſcriptio contingat , quaſi ipſa
ſcientia & patientia inducant titulum,hoc eſt , conceſ-
ſionem illius ſeruitutis,& iſta quatuor iura poſterius al
legata probant concluſionem noſtram à fortiori , nam
multò minus eſt ex diuturna poſſeſſione præſumere ti-
tulum allegatum,quàm eum inducere,hoc eſt, induce-
re conceſſionem,etenim quando tituli præſumptio dū
taxat inducitur,admittitur allegatio in contrarium , at
non ſic quando ex ſolo tempore ipſemet titulus induci
tur,ſicque hoc longè grauioris præiudicij eſt,quā illud.

14 Quadrageſimononò † ſi cum ſciētia,& patiētia,diu-
turnitas temporis fluxerit,talis diuturna ſciā atque pa-
tientia,idem,quod expreſſus conſenſus,authoritas, ſeu
licentia operatur,etiam in caſibus, in quibus à lege vel
ſtatuto Principis,Epiſcopi , capitul. parentum , vel
propinquorum,ſeu alterius conſenſus,ſeu authoritas,
vel

vel licentia, ad aliquem actum expediēdum requiritur, vt probat textus in d.l.2.C.de his, qui ſpōte publica mu
nera ſubeunt, lib.10.& in l.ne in arbitris.C. de arbitris. & in d.l.ſi filius, vbi hoc notant Baldus & Doctores.C. de petit.hæred.& in l.pen.C.communi diuidundo.& in l.fin.C.arbitrium tutelæ, & in l.quidam.ff.de euict. & in d.l.2.§.voluntate. vbi hoc notant communiter Doctores præcipue Alexand.qui hanc dixit eſſe communem opinionem.ff.ſolut.matrim.& in d.l.qui in aliena, in princip.ff.de acquir.hæred.& in l.ſi quis forte.§.cæterum.ff. de pœnis, & in cap.1.§.præterea, vbi hoc notant do.Afflictus, & alij, in 2.col. ſuæ. quibus modis feudum amittitur. & in cap.1.§.fin. vbi hoc etiam notat Gloſſ.ſi de inueſtitu.feudi inter dominum, & vaſallum lis oriatur, & in d.c.cum naſcitur, de his, quæ fiunt à prælato ſine cōſenſu capituli, & in c.peruenit, & ibi Gloſſ.de emptione & vend.& in cap.peruenit, de cenſibus, & cap.accedentibus, & in cap.finali, de priuil. & notant Doctores in l.ſi certis annis.C.de pactis, & in l.1.C.qui admitti.Gloſſ. Bart.& Doctores in l.cum de in rem verſo.ff.de vſucapion. & in lege prima.§.finali.ff. de aqua pluuia arcenda. Idem Bartol.in diſputatione ſua, incip.mulier habens amplum patrimonium, & in l.quæ dotis.& ibi latiſſime Alexand.& Iaſon, qui hanc dixerunt magis communem eſſe opinionem.ff.ſoluto matrimonio. Hoſtien. & Ioannes Andreæ in capitul.illud, de præſcription.Panormitan.& Doctores in capitulo, cæterum, & ibi. Philippus Decius poſt alios in quarta colum., de iudicijs. Oldrād.in conſilio 183.incip.factum tale eſt; vacante Eccleſia, in 4.colum. Bald. in libro ſtatutorum, in verbo, filios. Cardinal.in capit.ex quiſiſti, de teſtamen. Alexand.in conſil.78.colum.3.volum.1.& in conſilio 8.volum.tertio, & in conſil.110.incip.viſo & diligenter conſiderato, colum.penult.volum.4.& in conſilio 133. incip.clementiſſimi.colum.5.eodem volum. & in conſil. 39.incip.ponderatis his, colum.1.& 2.volum.5.Francis. de Aret.in conſilio 36.caſus talis eſt. Aym. Crauet.conſilio 148.nobilis Antonii.colum.final.Hieronym.Gratus reſp.9.facti ſpeciem; & in reſp.94. in cauſa excellentiſſimi.colum.final.Stephan.Bertrand.conſil.1 libro 1. colum.16.Ludou.Gozad.conſil.73.circa dubia.colum. 4.Carolus Ruinus conſil.69.circa proceſſum.colum. 4.lib.1.Fernandus Loazes Archiepiſco.Tarra.conſilio pro Marchione de Velez, pag.260.Iaſ.conſil.36. circa primum, libro primo.Idem Iaſ.conſil.55. quæſtio vertitur.lib.tertio, & conſilio 89.ad conſultationem.colum fin.libro 1. Vnde plane colligitur (id quod in omnes tacitè tenere videntur,) quod ſi fundum tuum te ſciente, & patiente longo tempore poſſedi, eum præſcripſiſſe videbor, etiam ſi tituli aliunde, nec adſit interuentus, neque probatio, neque etiam allegatio, ſed ſola illa tacita conceſſio, quæ poſt lōgum tempus colligitur; id quod probat text.in l.alienationis verbum, ibi vix eſt enim, vt non videatur alienare.ff.de verborum ſignificatio. Ad idem l.ſi ego.§.1.ibi per traditionem, aut per patientiā forte.ff.de pub.in rem act. vbi quod attinet ad conceſſionem tantum operatur patientia quantum traditio ſūncto §.per traditionem. Inſtitut.de ſeruit.diuiſ. Ad idem §.fin. Inſtitut. de iniur. vbi per taciturnitatem venius anni actio iniuriarum remiſſio videtur. Ad idem dictum capit.illud.de præſumpt. Ad idem l.ſi quid diuturno, in princ.ff.ſi ſeruit.ven. Ad idem Gloſſ. communiter approbata in leg.penult.C.comm. diuid. vbi diuiſio præſumitur ex longi temporis ſcientia, & patientia. Hæc concluſio variè intelligitur, Primum cum agitur de dominio plenario præſcribendo, vt dicta lege alienationes, Deinde cum agitur de præſcribendo, vſufructu, id que facilius, argum. dict.le. Tertio cum agitur de præſcribēda ſeruitute, arg.d.l.& in ſpem, per d.l.ſi quid diuturno. Quarto cum agitur de præſcribenda actione perſonali liberatorie ſeu ad liberationem debitoris, & ita procedit tex.in l.ſicut, & in l.omnes, & l.cum notiſſimi.C.de præſcript.triginta annorum, & text.in lege prima, C.ſi aduerſus creditorem. Poſtremo etiam ſi agatur de præſcribenda actione perſonali ad nouam obligationem acquirendam, vt in terminis leg. cum de in rem verſo.ff. de vſuris. Quæ omnia obtinent, quando is, contra quem præſcriptio contentio eſt, rem ſuam iuſte ſuum poſſideri ſciebat, & patiebatur, nam ſi ignorabat non aliter longi temporis præſcriptio procedet, quàm ſi titulus interueniat, & allegetur, & probetur.l.nullo.C.de rei vend.& dicam plenius in cap.ſequen.itaque data ſcientia, & patientia domini non eſt neceſſarius titulus aliunde proueniens ad poſſeſſionem præſcribentis iuſtificandam, nam ſatis ſuperque iuſtificatur per ſolam domini ſcientiam, & patientiam. Verum domino ignorante, tunc demum titulus aliunde requiritur ad iuſtificandam talem poſſeſſionem, vt ei ſic iuſtificatæ legale vſucapionis lucrum merito poſſit accedere, facit text. egregius in leg.ſi id quod pro derelicto ibi, quaſi volente, & concedente domino, vbi ad iuſtificandam poſſeſſionem ſufficit, quo ad præſcribendum voluntas domini, nec alius tit.exigitur, iunge dicta infra cap. ſeq.num.3.cum ſeq.

S V M M A R I V M.

1 *Feudum ex longo tempore præſumitur.*
2 *Feudi alienationi dominus ex longa patientia conſentire videtur.*
3 *Tempus longum conſenſum ignorantis præſumi non facit.*
4 *Patientia ſine tempore longo non inducit cōſenſus præſumptionem.*
5 *Nobilitatis priuilegium quanto tempore pereat.*
6 *Solemnitas extrinſeca præſumitur ex longo tempore.*
7 *Solemnitas extrinſeca ex tempore longo, cum alijs adminiculis præſumitur, vel ſine alijs adminiculis, ardua quæſt.*
8 *Scriptura interuentus an ex tempore longo præſumatur, ardua q.*
9 *Supplementum actus facilius inducitur, quam ipſemet actus.*
10 *Solemnitas extrinſeca ex longo tempore an præſumatur ad damnum tertij.*
11 *Tempus longum facit præſumi conſenſum conſanguineorum, contra Doct.& præſumi inſinuationem, contra Doctō.*
12 *Intell.l.45.Tauri.*
13 *Solennitas extrinſeca requiſita ob bonum publicum, an præſumatur ex longo tempore.*
14 *Solennitas extrinſeca non præſumitur ex longo tempore, quando nec veritas locum poſſet habere.*
15 *Solennitas extrinſeca non præſumitur ex longo tempore quando nimis difficilis erat ipſe actus principalis. Idem ſi non erat veriſimilis.*
16 *Maioratus in venditione non præſumitur licentia principis ex tempore longo, noua opinio.*
17 *Solennitas extrinſeca ex longo tempore non præſumitur, ſi ei partes renunciare non valebant.*
18 *Conſenſus domini in pacto futuræ ſucceſſionis non præſumitur ex longo tempore, noua opinio.*
19 *Iuramenti calumniæ renunciatio non firmatur longo tempore, noua opin.*
20 *Iuramentō calumniæ non poteſt renunciari tacite, contra Doct.*
21 *Alimentorum tranſactio an longo tempore firmetur, noua opin.*

32 *Teſtamentum minus ſolenne ex longo tempore non ſumit vires, nec ſumpit ſuperius, noua opinio.*
33 *Intell. §. non tamen. Inſt. quibus modis teſtam. infir. & l. penul. §. teſtamento. ff. de ſecund. tab.*
34 *Intell. l. ſi quis diuturno. ff. ſi ſer. vend. & l. alienationis ff. de verb. ſign.*
35 *Tempus longum non inducit præſumptionem instrumẽto contrariam.*
26 *Stipulatio facta inter abſentes non firmatur tempore.*
27 *Tempus non firmat venditionem factam ſine precio.*
28 *Tempus non firmat locationem factam ſine mercede certa.*
29 *Intell. l. ſi filius. C. de pet. hæred.*
30 *Intell. l. qui in aliena. ff. de acq. hæred.*
31 *Intellectus l. cum de in rem. ff. de vſur. & infrà, nu. 35.*
32 *Solennitas extrinſeca etiam ſi de ea instrumentum non meminit, præſumitur ex longo tempore, ardua q.*
33 *Intell. l. ſi filius. C. de pet. hære. contra Doct.*
34 *Titulus ex longo tempore an præſumatur ad præſcript. ardua q.*
36 *Titulus ex decennio non præſumitur ad vaſallagiũ, ſed ex triceũnio.*
37 *Princeps ciues etiam ad publicam neceſſitatem perpetuò alienare non poteſt.*

CAPVT LXIIII.

QVINQVAGESIMO hinc eſt (vt ad ſcientiam &
1 patiẽtiam redeamus) † q ſi quis à domino tanquam vaſallus receptus fuerit, iſque eo ſciẽte & patiente diu pro tali ſe geſſerit, rem illius domini vt feudalem poſſidendo, per hoc feudum conſtituitur. c. ſciendum, qui teſtes ſunt neceſſarij. Glo. in c. 1. in verb. permiſſum, de prohib. feud. alien. per Lot. & ibi Bald. & Zaſius in rub. qualiter feudum acquiratur, & Fernand. Loazes in conſ. pro Marchion. pag. 261.

2 Quinquageſimo primò, vnde Bal. vbi ſuprà, ait quòd ſi domino præſente & tacente feudum ille alienauit, & longum tempus præterijt, dominus conſentire intelligitur. Iaſ. in l. quæ dotis, in 15. caſu. ff. ſol. matrim. Hieronymus Gratus reſp. 117. prima facie. col. 2. lib. 1. Alex. cõſ. 79. col. 4. lib. 1. & in conſ. 113. viſo & diligenter. col. pen. lib. 4. & Fernandus Loazes, vbi ſuprà.

Quinquageſimo ſecundò, vnde ſecundum eum ibi ſi rem emphyteuticam ſciente capitulo emi, & in longo tempore poſſedi, præſumuntur in tali contractu omnium ſolennium interuentus.

Hactenus quando concurrebat ſcientia & patientia
3 cum temporis diuturnitate, † nam ſi ſola temporis diuturnitas adeſſet ſine ſcientia & patientia, vel ſola ſcientia & patientia ſine diuturnitate temporis, tunc non ſufficeret, vt conſenſus & conceſſio præſumeretur, de temporis diuturnitate ſine ſcientia, & potentia, q non ſufficiat, vt præſumatur conſenſus, aut cõceſſio, aut vt fiat præiudicium nobis quaſi ex facto noſtro, tradũt Bald. & alij in l. 1. C. qui admi. Bald. & Salic. in l. ſi filiusfamilias. C. de petit. hæred. & in l. 2. C. de legi. hæred. Bald. & Angel. in l. quæcunque. §. ſi q. ff. de publ. in rem actione. Alexan. & alij in l. qui in aliena, in princ. ff. de acquir. hæred. Idem Alex. in l. ſciendum. ff. de verbo. oblig. & rurſus in conſ. 9. lib. 2. & Fernandus Loazes, vbi ſuprà, pagi. 258. vnde mandatum ex temporis diuturnitate ſine ſcientia noſtra illius negotij, quod nomine noſtro fieri dicebatur, minimè præſumitur, ſecundum Bald. col. 2. & Salic. in l. 1. C. de reb. alien. non alien. & in l. 2. C. ſi ex falſis inſtrum. Alex. in d. l. qui in aliena, in prin. & in l. ſciendum ſuprà alleg. col. 5. Felinus in c. ſicut. col. 16. de re iud. Decius conſ. 2. 530. cauſa vel tertij. Carolus Ruinus conſ. 69. circa proceſſum. col. 2. lib. 3. & conſil. 166. quia de pluribus, eod. lib. Iaſ. conſ. 111. communitas. lib. 4. & Fernandus Loaz. vbi ſuprà.

4 Quod autem ſola ſcientia & patientia non ſufficiat ſine temporis diuturnitate, vt quis de ſuo concedere iure videatur, probatur in l. filiusfamilias. §. inuitus. ff. de procur. l. inuitum. ff. de ſerui. vrbanorum prædiorum. l. ſi Caius. ff. de pign. act. l. fideiuſſor. §. pater. ff. de pigno. l. ſi cui. §. non videtur. ff. quibus mod. pignus vel hypothec. ſolui. l. in eo iure § vetare, & l. pen. ff. de furtis. c. qui tacet, vbi per Doct. de reg. iu. lib. 6. Glo. in l. qui patitur. ff. mãdat. Philipp. Decius & Hieronymus Cagnolus in l. cum qui non prohibet. ff. de regu. iu. multa per. Archiepiſcopum Tarraco. vbi ſuprà pagi. 257. & ſic intellige quod ſcripſi ſuprà verſ. 33.

5 Quinquageſimo tertiò † ſi quis habens priuilegiũ ne ad vectigalia teneatur, paſſus fuerit ſe conſcribi in libro talia ſoluere debentium, idque per longum tempus tolerauerit, per hoc amittit illud priuilegium exemptionis. Ita probat tex. in l. 1. §. ſi quis tutor. ff. quando appel. ſit, vbi ita tenent Angelus Peruſ. Angelus Aretinus & Ioãn. Imol. Alex. conſ. 101. inſis inſtrumentis. col. pen. lib. 1. & in conſ. 135. clementiſſimi, & conſ. 136. in cauſa & lite. lib. 4. Fernandus Loazes, vbi ſuprà, pagin. 245. Carolus Ruinus conſ. 126. viſo priuilegio, col. fin. lib. 4. & Ludouicus Gozadin. conſ. 23. prima facie, col. 2. vt ergo hoc caſu per longi temporis patientiam is de ſuo iure conſ cedere videtur, & legem ſuum ei admittere quaſi ſponte ſua intelligitur, ſic & ſi quis rem ſuam ab alio longo tempore poſſidere patitur, lex quaſi ſponte illius transfert dominium in præſcribentem, ſic & in l. fi. C. ad leg. Iuliam maieſta. pœnam ſponte ſua ſubire delinquentes videntur: quaſi cum eorum bona publicantur, & ad fiſcum transferuntur, ſponte eorum id fieri intelligatur, dixi plenè de ſucc. creation. lib. 1. §. 10. nu. 665.

Denique ex diuerſo, qui re vera exemptus non erat per longum tempus viginti annorum ſi cum conciuib. vectigalia non ſoluit, ſed ſubire debijt cùm alij ea perſoluerent, acquirit libertatem vel eam præſcribet, cum moderamine tamen de quo per Fernandum Loazes, vbi ſuprà, pag. 256. & And. Sicul. inter conſ. Ale. conſ. vlt. lib. 4. & Carol. Ruinum conſ. 147. videndũ eſt, col. 3. li. 1.

6 Quinquageſimo quartò † ſolennitas ẽt extrinſeca pſumit ex tpis diuturnitate, ita tenẽt Gl. vlt. Innoc. Anton. Butr. Ioan. Imol. & Panorm. in c. puenit, de cẽſib. & Hoſt. Io. And. Bal. Anton. Ioann. Imol. & Fel. in c. 2. Albericus, de teſtibus. Sozinus conſ. 153. pulchra & ſubtilis, colum. 2. verſicu. ad hanc obiectionem, lib. 2. & conſi. 269 in cauſa. lib. 2. & Corneus conſil. 98. videtur prima facie. col. 1. & 2. libro primo, & conſi. 348. videtur in hac columna quinta eodem libro primo, & conſilio 144. ſuperioribus dubijs, columna prima, verſiculo, tamen his minimè refragantibus, libro quarto, & conſi. ſequẽ. in ſupra ſcripto themate, col. penul. verſ. item poteſt dici, eod. lib. 4. & conſ. 248. copioſè. col. 1. eod. lib. 4. Franciſcus Curtius Senior conſ. 117. ſuper motu. col. 3. Feli. in d. cap. ſicut. col. 15. verſ. fallit tertiò, de re iud. & in ca. 1. col. 1. de lit. conteſt. & in c. licet Heli. col. 5. de ſimon. Ludou. Bologn. conſ. 34. col. 4. Philippus Decius conſ. 36. col. penul. verſ. vlt. non obſtat, & d. conſ. 42. col. 7. in 3. dubio. verſ. & iſta confirmatur, & dicto conſ. 152. colum. 2. & conſ. 190. viſis & diligenter. verſicu. quo ad tertium, & conſ. 212. viſo puncto. col. 3. Bart. Bald. Imo. Angelus, & Ludouicus Romanus in d. l. qui in aliena. ff. de acq. hæred. Bar. Bald. & Ang. in d. l. ſi filiusfamilias. C. de petit. hæred. Bart. Bald. Angelus, Ioan. Imol. Rapha. Cumanus, Ludouicus Romanus, Alex. Barbatius, & Iaſ. in d. l. ſciendum. ff. de verb. oblig. qui omnes admittunt ſolennitates extrinſecas deſideratas inſtrumentis exẽplandis præſumi ex temporis diuturnitate.

Sed

7 Sed quod ſolennitas extrinſeca præſumatur ex temporis diuturnitate temperatur, vt procedat, ita demum ſi concurrant alia adminicula, & non aliter. Ita tenet Cynus & Bal. q. 2. in l. 1. C. qui admitti. Iaſ. in l. ſi certis annis. col. 3. C. de pact. Alex. in leg. qui in aliena, in prin. ſupra alleg. Idem Alex. conſil. 9. viſo themate, columna penul. lib. 3. & conſ. 17. lib. 4. Idem Alex. conſ. 218 ponderatis narratis. col. 3. lib. 1. Salicetus in d. l. ſi filius familias. Ludouicus Romanus in d. l. ſciendum. Panormita, in d. c. Albericus. col. penul. de teſtibus. Idem Panorm. in cap. ſignificauit, notat. 2. de cenſibus, Paulus Caſtrenſis conſ. 402. cauſa confinium. col. 2. vnde Baldus, vbi ſupra, negat ex diuturnitate temporis præſumi interueniſſe conſenſum conſanguineorum in contractu mulieris vel mariti in contractu vxoris, qui deſiderabatur per ſtatutum.

Contrariam partem vt ex diuturnitate temporis & citra concurſum alterius adminiculi præſumatur ſolennitas extrinſeca tenent Iaſon in d. l. ſciendum, & Ludouicus Romanus ſibi contrarius in d. l. qui in aliena, Felinus in d. c. Albericus, columna fina. Iaſon. in leg. 1. C. qui admitti. col. 4. Alex. conſ. 79. i. quæritur. lib. 1. Barba. conſ. 33. col. 3. lib. 3. Idem Barb. in repet. rubr. C. qui admi. col. 1. And. Tiraq. de præſc. §. 1. Glo. 4. verſ. 39. & hæc pars ſine dubio verior eſt data ſcientia & patientia eius cuius intererat, & conſenſum præſtare debebat.

8 Secundo deinde eadem concluſio vt ſi ſolennitas extrinſeca ex temporis diuturnitate præſumatur, limitatur vt non procedat in quibus caſibus requiritur ſcriptura tunc enim vt ea ſcripturæ ſolennitas interfuerit minime etiam poſt longum tempus præſumitur. Ita tenent Felinus in cap. 1. in prin. de litis conteſt. Alex. conſ. 219. ponderatis his. col. pen. lib. 6. & And. Tiraquel. poſt Paulum Caſtrenſem quem allegat, in d. verſ. 39. quæ limitatio ſaltem ſic generaliter accepta non video vt ſuſtineri poſſit, nam ſi vendidiſti mihi domum hoc expreſſum acto vt inde fieret ſcriptura, nec aliter contractus perfectus eſſet, deinde te ſciente, & patiente poſt precium ſolutum longo tempore eam domũ poſſedi, certe tibi hæredive tuo eam domum vendicanti exciperem eam ſolennitatem ſcripturæ interfuiſſe, ſicque contractum ſuam perfectionem recepiſſe, eamque ſolennitatem ex ipſa temporis diuturnitate probarem. Quinimo idem crederem etiam, ſi per procuratorẽ contractus ille fuiſſet celebratus, nec vnquam ad tuam notitiam perueniſſet niſi nunc, cum poſt longum tempus agere cœpiſti, quia quando reuera interfuit conuentio & ſolummodo dubitatur de ſolennibus illius contractus, ea etiã in præiudicium abſentium præſumuntur ex longo tempore, licet non præſumeretur in præiudicium abſentiũ ipſimet contractus ſi de ipſorum initio non conſtaret, ſicque ſi non probaretur quod inter me & tuũ procu-

9 ratorem interfuiſſet vlla conuentio, tunc licet probatũ eſſet te illi mandatum dediſſe ad illam domum vendendam, meque poſtea illam longo tempore poſſediſſe, adhuc in præiudicium tui abſentis & ignorantis ea ſolennitas extrinſeca (hoc eſt illius contractus interueniens) minime præſumeretur, arg. eorum omnium iurium & rationum quæ ſupra dicta ſunt, quæque infra adijcientur, & argu. d. l. filiusfamilias. C. de peti. hæred. l. qui in aliena, in prin. ff. de acquir. hæred. c. illud. de præſump. l. 1. C. de patria poteſt. Ratio differentiæ, quia quod eſt aliquid, facile recipit ſuppletionem & perfectionem, ſicque eam recepiſſe facile præſumitur, ſed quod eſt nihil non poteſt recipere ſuppletionem augmentum ve, ſicque eam recepiſſe ex temporis etiam diuturnitate præſumi inciuile eſſet argu. l. omnimodo, & l. licimus, in prin. & §. ſuppletionem. C. de inoffi. teſt. l. ſed & ſi mandate. ff. de precario. cap. & Glo. de offic. deleg. vnde portio quæ aliqua eſt facile recipit ſuppletionem & augmentum iuris accreſcendi, non ſic in ea quæ nulla eſt. l. ſi totam. ff. de acqui. hære. vbi tradunt communiter Doct. Bart. & alij in l. re coniuncti. ff. de lega. 3. vnde repudiatio partis hæreditatis vel legati quia nihil eſt, non trahit ad ſe alias partes eiuſdem hæreditatis, vt omnes repudiatæ videantur, ſed aditio partis trahit ad ſe alias partes, ſicque per aditionem partis totum quod delatum eſt, quæſitum videtur, text. eſt in l. 1. & 2. cum ibi notatis. ff. de acq. hær. l. ſi ſolus, in prin. & §. 1. eod. titu. iuncta l. cum quidam. ff. de lib. & poſth. dixi multa in ſimili in c. 1. li. 2. controuerſiarum vſu frequentium, noſtram diſtinctionem videntur ſentire Alex. conſ. 55. colum. 2. lib. 5. Decius conſil. 442. col. 3. Tiraq. vbi ſupra verſic. quin & aliter.

10 Tertio limita vt ſolennitas extrinſeca etiam poſt tẽporis diuturnitatem non præſumatur, quando agitur principaliter de inferendo alicui tertio præiudiciũ, ita tenent (niſi demum poſt annos triginta vel longius tempus) Glo. & Innocen. & reliqui in c. peruenit. de empti. & vendi. vbi Imola. col. 6. Fulgoſius in l. 1. col. pen. C. q. admi. Alex. col. 7. viſo inſtrumento locationis. col. 3. lib. 4. Hoſtien. Ioan. And. Panor. in d. c. Albericus de teſtibus. Alex. conſ. 218 ponderatis narratis. col. 3. lib. 6. arg. d. l. nullo. C. de rei vend. cum ſimi. & d. c. peruenit.

Contrarium tamen tenent Alexan. ſibi met contrarius in d. l. qui in aliena, prin. ff. de ac qui. hære. per c. continebatur, de his quæ fiunt a prælato ſine conſ. c. Iaſ. in d. l. 1. colu. 5. C. qui admitti. And. Tiraq. de præſcri. Glo. 4. §. 3. verſ. 39. ibi ſunt, & qui hoc limitant poſt. Antonium Butrium, quem allegat in d. c. illud.

Quid dicendum? & ſane vt iſtarum ſententiarum neutra ſimpliciter vera eſt, ita vtraque aliqua ex parte defẽdi poteſt, nam quod tendit in præiudicium tertij ignorantis ex diuturnitate temporis non ſtabilitur, aut ſolẽnitas extrinſeca præſumitur. Sicque mandatum non p̃ſumitur in præiudicium ignorantis eam rem qua de agitur, vt diximus ſupra, & aliquid in c. præſc. Cæterum ſi ipſe id agi non ignorabat, aliud eſſet, vires enim ſumeret actus ille vel quaſi ex præambulo mandato præſumpto vel quaſi ex ſequenti ratihabitione, arg. l. ſemper qui non prohibet. ff. de reg. iur. cum ibi late traditis per Philippum Decium & Hieronymum Cagnolum, & per ea quæ iam diximus.

Quarto limita vt procedat quando ageretur de modico præiudicio, ſecus ſi de magno tunc enim ſolennitas extrinſeca nõ præſumeretur etiam ex temporis diuturnitate. Ita Barth. in d. l. cum de in rem verſo. col. 3. ff. ff. de vſu. Idem Barth. in d. diſp. mulier habens amplum patri. Idem Barth. in l. 1. vol. pen. ff. de aqua plu. arcen. Fulgoſius col. pen. & Iaſ. col. 5. d. l. 1. C. qui admit. Alex. in d. l. qui in aliena, in prin. Idem Alexan. in l. ſciendum ff. de verb. obli. And. Tiraq. vbi ſupra, ibi ſed & hoc multi. Panorm. in c. vlt. col. 3. de cauſa poſſ. & propr. Pau. Caſtren. in d. l. ſi filius fam. Decius coſ. 444. Idem Decius in c. 2. col. 6. de fide inſtrum. Alex. conſ. 20. viſo proceſſu. col. fin. lib. 4. Idem conſ. 5. col. pen. eod. lib. Sozin. conſil. 254. lib. 2. per d. l. nullo, cum ſimil. quod dic vt ſupra c. 2. diximus ſuper Glo. l. pen. C. com. diui. Quid dicendum? & ſane ſunt tres caſus inſpiciendi, primus quando ea ſolennitas extrinſeca quæ omiſſa eſſe dicitur, exigebatur principaliter ob vtilitatem eam omittentis. Alter q̃do exigebatur ob vtilitatem tertij, vltimus quando exigebatur ob vtilitatem reipub. Primo caſu ex temporis diuturnitate præſumitur, quid enim ſi erat ſtatutum, ne mulier contraheret ſine conſenſu duorum conſanguineorum, certe hoc caſu ſimiliter contraxit, & poſt longum tem-

gum tempus velit contractum reſcindere eo colore q̃d ſanguineorum conſenſus non interfuit, conſenſus ille licet ſit extrinſecæ ſolemnitatis præſumeretur per omnia iura & rõnes, de quib. ſuprà, & potiſſimùm per d.l. ſi filiusfamilias, & d.l. quia in aliena, & d.c. illud. nec dubiũ eſt, quin ea ſolennitas intueatur principaliter ipſius mulieris vtilitatem, vt per Bar. & alios in l. ſi quis pro eo. ff. de fideiuſ. dixi plenius li. 3. controuerſiarum vſu frequentium. Amplia vt procedat etiam ſi per procuratorẽ mulier contraxiſſet, cùm ipſa contractum initum nõ ignoraret. c. qui per alium, de reg. iu. li. 6. per totos titulos. ff. & C. de procu. & ff. & C. mandati. cum ſimil. Amplia vt non procedat non ſolùm ſi de leui, ſed etiam ſi de graui vel mediocri præiudicio ageretur per generalitatẽ iuriũ & rõnum de quib. ſup. & infrà. Limita vt non procedat quando contractus reuera initus non fuit, licet rẽ fortè mulieris aliquis poſſidere cœpiſſet, quaſi ex venditione, vel donatione, vel dotis datione ab ea factis, tunc enim cùm non ſolùm negetur ea extrinſeca ſolennitas de interuentu conſanguineorum, ſed etiam negetur ipſe principalis contractus vel ipſa principalis conuentio, ex diuturna poſſeſſione etiam illius contractus nomine hoc velamine colorata non præſumeretur is titulus vel contractus, nec cum illa ſolennitate interuenientium conſanguineorum, neque ſine illa, ita procedit d.l. nullo cum ſimil. C. de rei vend. Secus ſi contractus reuera interfuiſſet, ſed conſenſus conſanguineorum minimè, nã tunc is conſenſus præſumeretur, niſi abfuiſſe vel deſiſſe probaretur, vt dixi. Ratio differentiæ, quia cõtractui, qui re vera non fuit, nihil poteſt accedere aut præſumi acceſſiſſe, at contractui qui re vera fuit ea extrinſeca ſolennitas vt accedere potuit, ita & acceſſiſſe præſumi poteſt.

Secundò limita quando mulier illa ignorabat eũ q & ſi mandatum dedit ad contrahendum, & contractus re vera fuit celebratus, ipſa tamen id ignorabat, quia talem contractum factum fuiſſe ſibi nunquam denunciatum fuit. tunc enim & ſi probatum eſſet contractum fuiſſe celebratum, ſi tamen conſenſum conſanguineorum interfuiſſe probatum nõ eſſet, is minimè ex diuturnitate temporis præſumeretur, & ita procedat, tex. in d. l. nullo. iuncta l. 1. §. ſi à populo. ff. pro empt. l. 2. C. eo. tit. iuncta l. 1. §. ſi. ff. de publ. in rem act. nam & ſi fortè ex vi & occaſione illius cõtractus huius mulieris aduerſarius rem ſuam longo tempore poſſediſſet, adhuc eam præſcribere non poſſet, quia titulus ille vt pote illegitimus non præberet iuſtam ei cauſam poſſidendi inſcia muliere, vt dictis legibus, ea autem ſciente & patiente fortè aliud eſſet, quia iam ille videretur habere iuſtam cauſam poſſidendi eo ipſo q̃ domina patiente poſſidebat. l. ſi id q̃d. ff. pro de reb. ibi, quaſi ſciente & volente domina. l. ſi vir vxori. ff. pro donat. in quibus iurib. titulus ſimiliter erat illegitimus, & ex domini conſenſu iuſtificabatur, quaſi defectus tituli vel vitium ipſius purgetur vel ſuppleatur ex ſcientia & patientia domini. Et in d. l. 1. C. pro empt. & d. §. ſi à pupillo, vitium illius tituli ex conſenſu minoris ideò non purgatur, quod ille non poteſt circa id diſpenſare, aut iurib. ſuis nocere, id quod poſſunt qui maiores ætate ſunt, vt in terminis d. l. ſi vir. d. le. ſi id quod, & vtrunque probatur in l. Titio centum, in prin. ff. de cõdi. & dem. iuncta l. filiusfamilias. §. diui. ff. de leg. 1.

11 Ex ſuperioribus apparet vehementer erraſſe Bald. in l. 2. C. de ſe. hære. quem ſequitur And. Tiraqu. vbi ſuprà, verſ. & quanquàm. poſt Fulg. Paulum Caſtrenſem, quẽ refert. nunc enim ex diuturnitate temporis non præſumi inſinuationem donationis, non quoque præſumi interuentum conſanguineorum cùm vtrunque præſumi longè verius eſſe oſtendimus, quando contractus re vera factus fuerat in quibus terminis ipſi loquuntur, id q̃ regulare eſt. Fallit in caſu ſecundum ſuperiorem diſtinctionem Ad id quod dixi, quando cõtractus initus nõ fuit, idem tenet Tiraq. vbi ſuprà, verſ. quin & aliter. Alex. conſ. 50. li. 5. Dec. conſ. 444. col. 3. Secundo caſu principali quando ea extrinſeca ſolennitas deſideratur in vtilitatem potiſſimùm tertij, ſicque eius omiſſio in illius tertij præiudicium principaliter vergit, tũc communis opinio ſuprà relata voluit eam non præſumi niſi probetur, intellige primùm q̃n de magno præiudicio ageretur, deinde idem ſi de mediocri, poſtremò idem ſi de minimo vel leui, quæ omnia puta vera ſi tertius ille ignarus

12 eſſet. Vnde cum lege Tauri. 45. prohibeatur vxor ſine viri ſui licentia contrahere, ſi ipſa ſe ignaro contraxiſſet etiam poſt longum tempus mariti licentia non præſumeretur, ſiue agatur de magno, ſiue de mediocri, ſiue de minimo præiudicio ex mente d. communis opinionis: ea enim ſolennitas principaliter reſpicere vtilitatẽ mariti diximus li. 3. controuerſiarum vſu frequentium. Cæterùm ſciente & patiente marito poſt temporis diuturnitatem, ea licentia præſumeretur, vel ea diuturna taciturnitas pro licentia haberetur, arg. d.l. filiusfamilias. d.l. qui in aliena. d.l. ſi id q̃ ibi, quaſi ſciente & volente domina. d.l. ſi quis diuturno. ff. ſi ſeru. vend. d.l. ſi ego. §. ſi. ff. de pub. in rem. act. ibi, per traditionem vel patientiã fortè. §. ſi. Inſt. de uſur. l. alienationis verbum ibi, vix eſt vt non videatur alienare. ff. de verb. ſign. l. qui patitur. ff. mand. l. ſemper qui non prohibet. ff. de reg. iur. & diximus plenè ſuprà in capitibus præced. Tertiò caſu prin-

13 cipali quando prohibetur actus ſine illius ſolennitatis interuentu ob publicam principaliter vtilitatem, puta quia dicit ſtatutum ex omni contractu venditionis præſtari gabellam, infirmatque omnem contractum q̃ nõ fuerit inſinuatus in actis publicis, ne gabella fraudetur, tunc ſi apparet initus contractus, non tamen conſtat de inſinuatione, ea etiam poſt longum tempus regulariter non præſumeretur, quia in dubio reipublicæ ignorantia præſumeretur. l. verius. ff. de prob. q̃ ſi appareret reipublicæ adminiſtratores id nouiſſe, tunc fortè ſecus eſſet, arg. iurium proximè allegatorum. ergo aut ſciuerũt & tunc ea ſolẽnitas præſumitur, aut ignorarunt & tũc non præſumitur, aut dubitatur & ſimiliter non præſumitur poſt longum tempus, poſt longiſſimum aũt tempus omnis actio competens ad talem contractũ impugnandum expirat, ſicque ille firmus maneret, arg. l. ſicut l. omnes. C. de præſcr. 30. annorum. longiſſimum tẽpus accipere debemus 30. annorum quoad priuatos, d. l. ſicut, & 40. quo ad rem publicam. d. l. omnes ita intelligo. d. c. peruenit. de cenſi. Quintò limita d. regulã vt ex diuturnitate temporis ſolennitas extrinſeca nunquam præſumatur, niſi apparet actum fuiſſe geſtum, & de ſolennitate legali an interfuerit, vel nõ dubitatur, ſecus ſi de ipſo actu principali non apparet, quia tunc, vt ſuprà diximus, non præſumeretur etiam poſt lõgum tempus Andre. Tiraq. vbi ſuprà, verſ. quin & aliter. poſt Dec. conſil. 442. & Alex. conſ. 50. lib. 5. quos ipſe allegat.

Sextò limita vt non procedat quãdo actus, de cuius ſolennitate agitur, ſolenniter fieri non erat poſſibile (vt ſi fortè hæreditatem pupillo delatam ſerui ipſius adminiſtrarunt longo tempore) nam tunc non præſumetur aditio, cùm ipſe adire nequeat. l. potuit, cum ibi not. l. ſi infanti. C. de iu. delib. §. ſed neque. Inſti. de aut. tuto. rõ, quia vbi veritas locum habere nõ poteſt, ibi nec fictio locum habere poteſt. Ita Dec. & And. Tiraq. vbi ſuprà, per l. quũ ad certam. ff. locati. quorum opinio eo ſolũ caſu tueri poteſt, de quo ipſi non uidentur meminiſſe, ſcilicet quando pupillus ille (q̃ rarò accidit) nunquam habuit tutorem. Cæterùm cum regulariter tutores habeant

pupilli

pupilli, qui eorum nomine poſſunt adire hereditates, vt d.l. ſi quis vetitum adiram eius nomine. præſumi hæreditatem aditam ab eius tutore vel ab ex eius ſeruis repetitur adminiſtrata, argu. d.l. ſi filius familias, & d.l. qui in aliena

15 Septimo limita † quando erat ſumma difficultas in ipſo actu principali, hoc eſt, quando ipſemet actus principalis fieri non poterat ſine principis diſpenſatione, aut voluntate, tunc enim quia id reputatur impoſſibile iuxta l. apud Iulianum. §. conſtat. ff. de leg. 1. non præſumetur ex temporis diuturnitate, vnde vtiliſſime dicebam

16 ti rem maioratus vendiditi, quæ citra principis licentiam vendi non poteſt certe & ſi longo tempore emptor eam poſſederit, adhuc ea principis licentia non præſumetur, quia ea ſolennitas non ſolum extrinſeca eſt, ſed etiam impoſſibilis fere reputatur, ſicque par eſt, vt ex ſolo curſu longi temporis non præſumatur niſi probetur id quod iuſtificatur ex illico dicendis. Octauo limita vt non præſumatur quando ea extrinſeca ſolennitas vero ſimiliter interuenire non potuit, puta apud Indorum regiones Epiſcopus, & capitulum iurarunt rem eccleſiæ non alienaturos ſe niſi de licentia Papæ, alienata reperitur ab hinc annos decem non præſumitur Papæ licentia, quia cum multum ad tale iter temporis ad taleſque nauigationem requiratur a tempore, quo ea licentia habita eſſet vſque nunc (ſi forte habita fuit) integrum decennium præterire non potuit, ita Tiraq. vbi ſupra, Decius conſ. 415. col. 2. Alex. conſ. 9. col. vlt. lib. 3.

17 Nono limita vt non procedat quando ea eſt ſolennitas cui partes nequeunt renunciare, tunc etiam ex temporis diuturnitate non præſumitur. Ita Pet. Anch. in l. pe illud. ff. de reb. eccl. non ali. Ant. Butr. & alij in c. ſicut, de terrib. Gl. & Bart. in l. 1. C. de fid. inſtr. l. 16. Bar. in l. ſi forte, per tex. ibi. ff. de Caſtre. pec. Alex. conſ. 219. col. penul. lib. 6. Bar. in l. ſciendum. ff. de verb. obl. Idem. Bar. in auth. ſi quis in aliquo documento, C. de eden. And. Tiraq.

18 qu. de præſcript. §. 1. Gloſſ. 4. verſ. 39. ibi aliter alij. † Ex qua communi limitatione non minus vtiliter quam noue colligebam egregiam declarationem ad l. vlt. C. de pact. ait lex illa pactum de futura ſucceſſione quod regulariter non valet. l. pactum quod dotali. & l. fi. C. de pac. l. pactum quæ dotali. C. de colla. l. fi. ff. de ſuis & legi. hæred. l. 1. §. interdum. ff. de vulga. & pupil. l. ſi quando. §. illud. C. de inoffic. teſtam. ſuſtineri quidem tale pactum ſi fiat de voluntate illius cuius de ſucceſſione agebatur, per d. l. fi. Quid autem ſi probatur inter duos cognatos meos ab hinc annos 10. feciſſe pactum ſuper hæreditate mea; non tamen probatur vtrum inſcio me (quod ſemper præſumitur: l. verius. ff. de probatio. l. vetare. ff. de furtis) an volente & conſentiente id pactum fuerit interpoſitum, vtrum ex illa temporis diuturnitate meus conſenſus præſumatur, videbatur quod ſic, quia cum ea conuentio reuera interfuerit, & de illa dumtaxat qualitate, vel ſolennitate (ſcilicet conſenſus mei) dubitetur interfuerit, nec ne, facile ex illo longo tempore præſumi debere, adhuc tamen contrarium reſpondi, eo quod conſenſus iſte ſit huiuſmodi, vt ei partes paciſcentes renunciare minime poſſent, vt legib. ſupra allega. Similiter

19 illud etiam colligebam † ſcis iuramento calumniæ a colitigantibus non poſſe renuntiari. l. 2. cum Glo. C. de iure iura. propter calum. dando, quid poſtquam partes iuramento calumniæ renuntiarunt præterijt decennium nec adhuc lis finita eſt, an ex hoc longo tempore ea renuntiatio vires ſumat, vel an forte præſumatur ei acceſſiſſe iudicis conſenſum: id quod omnino negabam, ex eo, quod partes huic ſolennitati iurandi de calumnia re-

20 nuntiare non poterant expreſſim. † Quinimo nec etiam tacite, quamuis in hoc vltimo vt tacite renuntiare poſſit contrarium tenuerit Glo. quam ibi (ſed minus recte iudice me) videntur ſequi Doctores in d. l. 2. §. ſed quia veremur. C. de iuram. calum. quia tacite per partes colitigantes renuntiari non poteſt, non magis, quam expreſſim, ſicque poſt partium renuntiationem (ſiue illa tacita ſit ſiue expreſſa) iudex tale iuramentum in quacunque parte litis exigere poteſt, ſicque apparet eam renuntiationem efficacem non fuiſſe, iuxta d. §. ſed quia veremur & c. 1. §. 1. de iuram. calum. lib. 6. Tertio ex eadem com-

21 muni limitatione colligebam, † ſcis non licere facere tranſactionem ſuper alimentis legatis, niſi demum inſpectis cognitiſque verbis teſtamen. l. de his. ff. de tranſact. ſed quid ſi apparuit de alimentis abhinc annos decem tranſactum fuiſſe, nunquid ex hoc longo tempore præſumetur ea extrinſeca ſolennitas vt inſpecta, & cognita fuerint verba teſtamenti, id quod ex eadem communi opinione non minus vtiliter, quam noue abnegabam.

22 Quarto illinc etiam dicebam † ſcis teſtamentum minus ſolenne non valere, nec tollere ſuperius quod ſolenne eſſet. § poſteriore. Inſt. quib. mod. teſt. infir. l. ſi quis priore. ff. ad Treb. l. ſi mihi & tibi. §. in legatis. ff. de lega. 1. l. ſancimus C. de teſtamen. quid ſi poſt primum teſtamentum ſolenne aliud minus ſolenne feci, aut quid ſi minus ſolenne teſtamentum feci, cum antea nullum aliud feciſſem, & poſtea decennium præterijt, an ex iſta temporis diuturnitate ſumet vires hoc teſtamentum, quaſi ſi quid ſolennitatis nunc videtur deficere, interfuiſſe tamen, præſumatur propter longi temporis curſum, videaturque ſcriptum minus, quam dictum, geſtum ve fuerit, vt in ſimili definiuit Papinianus in l. cum auus. ff. de condi. & demonſt. id quod abnegandum eſt, quia hæc ſolennitas extrinſeca eſt huiuſmodi, vt ei per teſtatorem nequeat derogari. l. nemo poteſt. ff. de lega. 1. l. Lucius. §. fin. cum ſua Gloſſ. ſingulari. ff. de leg. 2. & ita ampliatur d. l. ſancimus

23 Illud autem eleganter quæri poſſet, † feci teſtamentum ſolenne, deinde dedi me in arrogationem, ſicque in teſtamentum hac capitis diminutione irritum factum fuit, poſtea ab arrogatore fui emancipatus, quo caſu ex noua voluntate mea id teſtamentum conualeſceret, iuxta l. pen. §. teſtamento. ff. de poſſ. ſecun. tab. & §. non tamen Inſtituti. quib. mo. teſta. infir. præterijt integrum decennium poſt talem emancipationem, nunquid ex tali longo tempore præſumetur hæc ſolennitas extrinſeca quod videat huius eſſe animi, vt id teſtamentum ſic ſemel irritatum quaſi iudicio recenti conualeſcat, id quod non minus vtiliter quam noue abnegare, nec enim temporis diuturnitas inducit ſubſtantiam, quam conſtat non interfuiſſe, vt in ſpecie hac. ſed quando dubitatur, vtrum ea ſolennitas extrinſeca, de qua agitur, interfuerit, nec ne, & poſſibile eſt interfuiſſe, & poſſibile eſt etiam non interueniſſe, tunc temporis diuturnitas inducit probationem coniecturalem ſeu præſumptionem, vt interfuiſſe ex tunc cum actus fiebat videatur & credatur, non autem quod ea ſolennitas poſtea acceſſiſſe intelligatur Sic ergo & in ſpe propoſita hæc noua ſubſtantia & voluntas ad reualidationem vel reparationem illius teſtamenti quod ſemel accidiſſe conſtitit, acceſſiſſe non videbitur, eritque egregia declaratio ad d. §. non tamen, & ad d. §. teſtamento, de quibus egimus lib. 2. de ſucceſ-

24 ſio. crea. §. 15. In † contrarium tamen fortiter facit l. ſi quis diuturno, in princ. ff. ſi ſerui. vend. & l. alienationis verbum, ibi. vix eſt enim vt non videatur alienare. ff. de verborum ſignificatio. vbi tibi rem meam poſſidere inchoanti licet eam concedere non videar, tamen poſt longum tempus eam concedere videor, ſicque ipſa voluntatis ſubſtantia ex ipſo tempore videtur acceſſiſſe, id quod longe facilius præſumendum erat in terminis d. §. non tamen, & d. §. teſtam. quia inter eſt, cuiuſque cum teſtamento decedere, ſed non intereſt, imo nocet res ſuas concedere, ſicque id non præſumitur. l. ſed quia hoc intereſt

tereſſ.ff.de interro.act.§.1.Inſt.quib.ex cau.manu.non
liceat iunct.l.cum de indebito,ff.de prob.ſed poſſumus
reſpondere,hoc procedere fauore poſſeſſio.q ſummus
eſt,arg.l.1.ff.de vſuc.l.fin.ff.pro ſuo.l.cum notiſſimi.in
princ.C.de præſcr.30.annorum.& noſtra ſententia iu-
ſtificatur ex iis,quæ in ſequenti limitatione dicetur, vbi
ſi ex inſtrumenti inſpectione conſtaret eam ſolennita-
tem extrinſecam,qua de ageretur,non interueniſſe,tūc
temporis diuturnitas eam non pareret aut introduce-
ret,temporis enim natura non tam apta eſt ad gignen-
dum quàm ab abſumendum, non tam ad procreādum,
quàm ad perimendum procreata,& nouas formas quas
denuo tempus quotidie videtur producere, non ipſum
tēpus,ſed elementa materialiter producunt, vt diximus
ex ſentētia Philoſophorum ſuprà par.1.q.10.Poſtremò
25 limitatur † vt ſic ex ipſo inſtrumento producto conſtat
eam extrinſecam ſolennitatem,qua de agitur, non in-
terfuiſſe, tempore quo actus fiebat, tunc ex temporis
diuturnitate poſtea prætereunte non præſumatur, aut
(vt rectius loquar)non generetur ea ſolēnitas, vt ſuprà
proximè dicebamus.l.e.obligationum ferè.§.placet.ff.
de act.& obl.talem autem ſolennitatem non interfuiſſe
tunc demum ex inſtrumento ipſo apparere videbitur,
cum ſcriptum erat id minimè factum fuiſſe,aut aliis ver
26 bis id declarabat.Quid † enim ſi ſcriptum fuerat Titium
Mæuio abſenti centum promiſiſſe per ſolennem ſtipu-
lationem,tunc apparet ſanè ſolennitas præſentiæ, quæ
neceſſaria eſt ad ſtipulationis validitatem non interue-
niſſe,ſicque etiam poſt temporis diuturnitatem eam tē
inter præſentes actam fuiſſe minimè præſumeremus,ita
licet non ſic exemplificantes tenent communiter Do-
cto.Pau.Caſtr.conſ.81,in cauſa quæ vertitur.col.3.lib.
2.per l.emptorem,in princ.ff.de act.emp.And. Tiraqu.
vbi ſuprà,verſ.39.ad fidem Alex.conſ.1. ponderatis his.
col.1.li.1.Iaſ.in l.1.col.5.C.qui admitti.Philipp.Dec.cō
ſil.103.an approbatione.col.1.Idem Decius conſi. 36.
col.3.Stephanus Bertrandus conſ.154.alienat.col. 3. li.
2.Bal.in l.data.col.pen.C.qui accuſare non poſſunt.
27 Ex qua communi limitatione colligerem quod † ſi in
ſtrumento diceretur,Titium Mæuio fundum vendidiſ
ſe pro certis libris plumbi,aut ferri,aut pro certa frumē
ti quantitate,tunc certè etiam poſt longum tēpus non
conualeſceret is contractus emptionis,quia quum quo
tempore actus fiebat,cōſtet precium in pecunia nume-
rata non interfuiſſe,eam ſolennitatem tempus poſtea p
teriens non poteſt gignere,cū eius natura, vt diximus,
non tam apta ſit ad gignendum quàm ad perimēdum,
ars autem ciuilis imitatur naturā.l.adoptio,ff.de adopt.
§.minorem.Inſti.eo.tit.l.ſi quis poſthumos, in princ.l.
28 filio,quem.ff.de li.& poſth. Quid ergo † ſi inſtrumento
dicebatur locationem domus factam fuiſſe his verbis,
Titius Mæuio domum meam locatam volo pro vno
anno,ſed in eodem inſtrumento fides fit, p merces nō
fuit deſignata,aut ſcriptum erat q Mæuio domum ſuā
commodabat,ſed non ad quantum tempus, aut q Mæ
uio amplum fundum donabat,ſed q non interfuit tunc
inſinuatio,aut q minor vendidit prædium. ſed q inter
fuit tunc iudicis decretum,aut q vxor contraxit,ſed q
tunc non inter fuit mariti licentia ex forma ſtatuti deſi
derata,& per Taurinam l.45. Vel q non interfuit præ-
ſentia conſanguineorum in mulierum contractib.deſi-
derata ex forma ſtatuti, certè in omnibus his ſpeciebꝫ
& ſimilibus,per eandem receptam opinionem ſuprà re
latam colligerem etiam poſt lungum tempus eas ſolen
nitates non præſumi,quia licet regulariter talia ſolennia
poſt longum tempus præſumantur,tamen præſumptio
nes legales admittunt probationem in contrarium,hic
autem contrarium probatum eſt per ipſum inſtrumen
tum,cui in toto,vel in nihilo fides adhibenda eſt, ſicq;

ſi credimus ei quatenus teſtatur, actum illum principa-
lem geſtum fuiſſe , ſimiliter ei credere debemus quate-
nus negat,ſolennitates iam relatas interfuiſſe, quas tē-
pus parere impoſſibile eſſe nullus modò ſanus ignorat,
ut diximus,nec lex eas tempore quo actus principalis
fiebat,interfuiſſe præſumere poteſt,cùm contrarium p
inſtrumentum ſit probatum , & temporis diuturnitas
non in id prodeſt vt poſt actum celebratum minus ri-
tè tunc poſtea ſolennitas ad illum actum neceſſaria,aut
pariat,aut poſtea à partibus additas fuiſſe præſumat,ſed
tantùm in id prodeſt,vt eas tempore, ipſius actus inter
fuiſſe,præſumat,quandiu non probatur eo tempore nō
interfuiſſe,prout probatum eſt in ſuperioribus ſpecie-
29 bus.Fallit(vt credo)fauore diutinæ poſſeſſionis rerū cor
poralium,arg.d.l.filiusfamilias.C.de pet.hæred. d.l. qui
in aliena,in pri.ff.de acqu.hæred. Vnde ſi inſtrumento
diceretur filium adiuiſſe hæreditatem patris,tamen iuſ
ſu,minimè interueniente tunc , ſed ipſo fortè abſen-
te,ſi poſtea ſciente patre,is filius eam hereditatem poſſi
deret,præſumerem,patris iuſſum acceſſiſſe,computādo
decennium à tempore quo pater reuerſus cœpit noti-
tiam illius rei habere,ita not.intelligo,& amplio d.l.ſi fi
30 lius.Et ſimiliter † ſi hæreditatem filio delatam dicebat in
ſtrumentum patrem acceptaſſe filio abſente, & ignorā
te,tunc ſi poſtea is filius ad patrem reuerſus videbatur,
& patiebatur eam hæreditatem diu à patre poſſideri,
præſumam nouum conſenſum acceſſiſſe,dummodo de
cennium computari incipiat à tempore quo filius re-
uerſus huius rei notitiam habere cœpit,ita intelligo,&
egregiè amplio d.l.qui in aliena,in pri. facit optimè d.l.
ſi quis diuturno,in princ.& d.l.alienationis, verbum,ibi
vix eſt enim vt non videatur alienare,facit l.ſi ego.§.1.
ff.de public.ibi per traditionem , aut patientiam fortè,
facit lex ſi id quod.ff.prodere ibi,quaſi volente, & con
cedente domina,ideò ſupra diximus q nouus ſolenni-
tatis aduentus,licet poſt longum tempus præſumatur fa
uore corporalis poſſeſſionis(vt modò etiam dixi)tamē
non præſumeretur vbi ea poſſeſſio corporalis,vel qua-
ſi corporalis non eſſet,vt eſt in ſeruitutibus d.l. ſi quis
diuturno.
31 Sicque † non minus vtiliter,quàm nouè dicerem,q in
terminis l.cum de in rem verſo.ff.de vſur. ſi inſtrumen-
tum diceret,me Titio decem dediſſe, non ex ulla cauſa
obligatoria,ſed gratis,licet poſtea per nouem annos ſe
quentes tantundem ei dediſſem,adhuc non præſumere
tur nouus obligatoriæ cauſæ aduentus,quia ibi nec eſt
poſſeſſio rerum corporalium,vt erat in terminis d.leg.
alienationis,& d.l.ſi filius,& d.l.qui in aliena.neque erat
quaſi poſſeſſio rerum quaſi corporalium , vt eſt in ſer-
uitute prædiali cauſam continuam habente,vt erat in d.
32 l.ſi quis diuturno.Hactenus † quando inſtrumentum ut
teſtabatur actum principalem geſtum fuiſſe,ita quoque
teſtabatur ſolennitatem ad illum actum requiſitam nō
interfuiſſe eo tempore,quo actus fiebat, nam poſtea in
terfuiſſet,vel non,tabellionem noſſe non potuit. Quid
verò ſi inſtrumentum ſolum dixit, actum principalē ge
ſtum fuiſſe,de ſolennitate autem ad illum neceſſaria mē
tionem nullam fecit,ſicque nos incertos reliquit, vtrū
interfuerit,vel non interfuerit , & tunc quidem vt cum
actus ille recens eſt,ea ſolennitas eo ipſo, q de ea con-
ſtat,non præſumitur,quia eſt quid facti,quod non præ
ſumitur niſi probetur.l.in bello.§.facti.ff.de capt.l.ſi e-
mancipati,ubi no.Iaſ.C.de coll.ita quoq; poſt lōgū tēp
nō deſinit præſumi,ēt ſi eam nō interfuiſſe quale quid
indicium faciat,de ea nullā mentionem inſtrūm feciſſe,
præterea,q ipſa facti eſſet,ita in ſpecie tenent Pe. Anc.
conſ.136.ex conſiliis Alexand.conſ.69.circa primūm.
colum.3.lib.1.Felin c.ſicut.col.pen.de re iudic. Philip.
Decius conſ.342.viſo puncto.col.6.Idē Dec.cōſ.41 q
viſo

viſo conſilio.colum.1.vt refert,& ſequitur Andr.Tiraquel.vbi ſupra,verſ.29.in fine.quamuis,vt ipſe ait, contra hanc communem opin.tenuerit Paul. Caſtren. cóſ. 81.lib.2.exiſtimans,& minus rectè,idem iuris eſſe hoc caſu,quod in caſu ſuperiore eſſe diximus.Ergo aut agitur de ſolennitatis extrinſecæ interuentu,aut de nouo ipſius aduentu,primo caſu,aut eſt certitudo,quod non interfuit,aut præſumptiò tantum, cum eſt certitudo, quia id teſtabatur inſtrumentum,ea non præſumitur ex temporis diuturnitate,quia authoritas inſtrumenti vincit hanc præſumptionem,& coniecturam ex temporis diuturnitate orientem,l.continuus.§.cum ita.ff. de verb.obl.quando vero ſolum erat præſumptio,quod ea ſolennitas non interfuerit,tunc etiam ſi ea præſumptio ſit qualificata,& aucta,vincitur per præſumptionem ex temporis diuturnitate emanantem,quale eſt cum actũ principalem geſtum fuiſſe teſtabatur inſtrumentũ,nec de tali ſolennitate mentionem faciebat,dicebat enim vendidiſſe minorem,nec de decreto mentionem faciebat,aut contraxiſſe nuptam nec de mariti licentia per ſtatutum requiſita meminerat,aut amplum fundum donatum fuiſſe,nec de inſinuatione mentionem faciebat, ſicque,cum iſta re ſint facti,pterea regulariter nó p̃ſumuntur niſi probentur,ea præſumptio augetur eo q̃ veroſimile erat,quod ſi ea interfuiſſet meminerat inſtrumentum,nõ ſecus,q̃ de ipſo actu principali,adhuc tamen hæc præſumptio vtcunque ſit qualificata vincitur à præſumptione ex temporis diuturnitate emanante vt patet ex ſuperiore communi opini.cõtra Paul.Caſtr. ſicque in tribus ſpeciebus modo relatis contrarium vero ſimile eſt reſponſurum Paul.Caſtr.ſed ita veroſimile eſt,quod reſponderent qui tenent d.communem opi.

Secundo caſu principali quando agitur de nouo ſolennitatis aduentu (conſtabat enim ex inſtrumento tempore actus principalis eam ſolennitatem minime interfuiſſe,dubitabaturque an poſtea acceſſiſſet) & tũc ex temporis diuturnitate non præſumitur ex communi opi.ſupra relata,fallit fauore poſſeſſionis,rerum corporalium diuturnæ,dummodo decennium computetur à tempore quo ea ſolennitas potuit interuenire, vt ſupra diximus,ita intelligentes d.l.ſi filiusfamilias.l.alienationis d.l.qui in aliena.Fallit 2.fauore quaſi poſſeſſionis,q̃ eſt in ſeruitute prædiorum cælam.continuam habentem,vt diximus ſupra,ita intelligentes d.l.ſi quis diuturno in princ.Fallit tertio etiam in poſſeſſione vel quaſi vſuſfructus,vt dictis legibus iunct.l.qui vſumfructum ff.de reb.oblig.& l.4.ff.de vſufruct.cum ibi not. Quo ad materiam vero,d.l.cum de in rem verſo,quæ ab iſtis longe abſcedit,dic vt ſupra attigimus,quæ omnia nota,quia pleraque noua.

33 Ex his ergo apparet ſuſpectum eſſe intellectum quẽ ad d.l.ſi filius familias,aſſignant Alex.conſ.9.viſo themate.col.fin.lib.3.Franciſcus Balbus,de præſcrip. in 2. par.3.partis pri.q.3.o.nu.12.verſ.aliam notabilem.Salycetus q.1.in d.l.ſi filius,aiunt enim quod ibi ex diuturnitate,temporis ſolennitas extrinſeca ideo præſumitur,quia pater allegabat ſe filium iuſſiſſe,vt adiret eam hæreditatem,quod ſi id pater non allegaret,ex aditione etiam ex illa diutina poſſeſſione minime,inquiunt,præſumeretur,id quod verum non eſſe,ex ſuperioribus apparet,quibus concluſum fuit fauore poſſeſſionis ex diuturnitate præſumi ſolennitatem illam extrinſecam.& l.quinquaginta.§.ſi fide publica.in rem act.procedere q̃ do non erat temporis diuturnitas cum tali poſſeſſione coniuncta,ſecus ſi eſſet,vt d.l.ſi filius,cum ſim.Ad quod & add.l.cum de in rem verſo Iaſ.aſſignãtem 12.limitationes in §.præiudiciales.Inſt.de act.& Balb.vbi ſupra, enim 30.cum plu.ſe

34 Hactenus ſat ſuperque probatum fuit per plura,quã quinquaginta fundamenta legum & rationum,titulum præſumi ex diutina rei corporalis poſſeſſione,ſed quod attinet ad Doctorum ſetentias m non ſatis certum, eſt,verum hæc,an cõtraria pars receptior ſit. Hanc.n. ſniãm,qua edocemur, titulũ p̃ſumi ex tali diutina poſſeſſione,tenent Gl.Pet.But.Bart.Bald.Raphael.Fulgoſius & Florianus in dicta leg.cum de in rem.ff. vſur.ſecundum quod eos intellexit Andrea.Tiraquell.de præſcriptio.§.1.Glo.4.verſ.& hæc quidem.& taciti tenere videntur hi omnes qui ex diutina ſolutione aiunt præſumi legitima ſoluendi cauſa,etiam ſi non appareat.Ita Panor.conſ.26.in queſtione quæ ad præſens vertitur. colum. vlt. libro, 2.poſt Glo.quam allegat in c. nullus 1.q.1.& Ioan.And.in c.peruenit.de cenſib.& Bart.in l. cum de in rem.ſupra alle.& idem Panor.conſ.7.col. 5. verſ.item premitto. & rurſum in verſ. præſumenda eſt ergo,eod.lib.2.Idem non ſolum repetit,ſed etiam addit id procedere etiam ſi ea cauſa allegata fuerit ſequtur Andre.Tiraq.d.Glo.4.verſ.40.Glo.Bart.Florianus, & Paul.Caſt.qui putat hanc eſſe receptam opin.in l. ſeruitutes,in mag.ff.de ſerui.& hæc pars ſeruabitur in practica,ſecundum Ioan.Imolenſem in l.1.§.fi.ff.de aqua pluuia.arc.& in d.l.qui in aliena.in prin.Raphael Cuma. & Roman.in d.l.qui in aliena in prin.Cæpolla de ſeruitutibus vrbanorũ. p̃diorũ c.19.col.2.q hãc eſſe exiſtimat receptiorem ſententiã,& in practica obſeruatum iri. Alex.in d.l.ſi certis annis.C.de pactis.col.vlt.& pen Idẽ Alex.conſ.69.circa primum dubium.colu.1.lib.6.Glo. Dynus,& Barto. in legẽ, prima.§. vlt. ff. de aqua pluu.arc. per Bar.& alios in d.l.qui in alien.Bar.cõſi.89. primo quæritur.col.2.Bald.in l.1. C.de patria poteſt. Alberic.in l.2.C.de ſeruitu.Idem Bald.in l.1.C. qui admi.& rurſum in l.1.C.com.diui.Salic.in d.l.ſi certis annis.Glo.in c.dilecti.16.q.3.Glo.Ant.Butr.& alij in rep. c.peruenit.de cenſib.quorum nonnulli & ſi loquantur in terminis d.l.cũ de in rẽ vbi nulla,vt patet,erat poſſeſſio corporalis,rei vel quaſi corporaliũ tñ iſtẽ veroſimiliter tributos in ſpecie noſtra credẽdum eſt fauore corporalis,rerũ poſſeſſionis,arg.l.1.ff.de vſu.vt plenius ſupra diſſeruimus.Sunt tamẽ qui cõtrariam expreſſim tueantur partem contendentes,titulum allegatum præſumi in terminis d.l.cum de in rem,eo quod interfuit actus decies geminus ex parte eius cõtra quem præſcriptum eſſe contenditur. Cæterum quando nullum factum ex parte illius interfuit extrinſecum,ſed nõ factum dũtaxat,& tunc negant ex longa poſſeſſione præſumi titulum etiam allegatum(quale eſt,cum poſtquam rem tuá longo tempore poſſedi,eam me ex certo titulo legitimo quem allegabam,præſcripſiſſe contendebam,talem titulũ allegatum præſumi ex ipſa longa poſſeſſione)ita tenent Iacob.de Arena,Petr.de Bella pertica.Cyn.Bul. Bald.Iaſon.& alij in d.l.ſi certis annis. Ang.ib. in rep. Ioannes Imolen.& Romanus in l.in ſumma.§.fin.ff.de aqua pluu.arc.Petrus Ferr.ſub titu.de forma libelli.pro hæred.vel re ſingulari diuid.verb.communiter, & pro indiuiſo,columna ſecunda.Andreas Barba.cõſ.28.omni potentem Deum,columna nona,lib.4. Florianus in d.l.de in rem verſo.col.vlt.Baldus & Angel.in d.l.qui in aliena,in princip.ff.de acqui.hæred.Iacob.Butrig.Baldus & Angel.in d.l.ſeruitutes in mag.Idẽ Angel.in d.l. cum de in rem,in lect.antiqua,& in leg.1.col.3.C.de fideicom.Idem Baldus in leg.ſolent.§.non vero.ff.de off.procon.Idem Baldus in capi.ſi quis,verbo,per vnum annum,ſi de inueſtitura ter domin.& vaſallum fuerit.contro.& conſ.100.mulierem maritus duxit.lib.4.Iacob. de Rauen.Petr.de Bellapertica.& Cynus.in leg.penulti.C.communi diuid.Barthol.in leg.Celſus.ff.de vſuc. Idem Barthol.in q.incipi.mulier habens amplum patrimonium,col.vna.Sed certe materia d.l.cum de in rem

non

non iuſte a noſtris tradita fuit ad noſtram materiam
35 vſucapionum, quia re vera inter ſe nihil commune habent, eſtque pluſquam manifeſta iſtarum rerum differẽtia, nam in terminis d.l. cum de in rem, nõ agebatur, neque agi poſſibile erat de præſcribendo illo iure annuo quid recipiendi in futurum, nam illo tempore, hoc eſt, de iure.ff. incognita erat præſcriptio actionum perſonalium, vt ex vera & communi opinione reſoluimus ſuprà par. 1. q. 4. vnde cùm in d.l. agatur de habenda actione perſonali ad aliquid annuum recipiendum, impoſſibile erat vt id quiſquam contenderet ſe habiturum p modum præſcriptionis, ſed per alium longè diuerſum modum, hoc eſt, per modum & cauſam contractus, ad cuius contractus probationem præſumptiuam adducitur, & allegatur illa decies gemina eadẽq; annua præſtatio. Vnde etiam deſcendit alia non minus perſpicua differẽtia, nam nihil commune habent inter ſe ius, & ſubſtãtia cum ipſius iuris vel ſubſtantiæ probatione. le. duo ſunt Titij. ff. de Teſtam. tu. ibi, non ius deficit, ſed prob. l. obligationum ſubſtantia, in prin. iuncto vlt. reſpond. ff. de act. & obliga. ſed per d.l. cum de in rem, non inducitur ius aut ſubſtantia per præſcriptionem contingens, aut vlla acquiſitio iuris, aut ſubſtantiæ, ſed tantùm iuris qđ ex cauſa contractus acquiſitum retro fuiſſe dicebatur
36 præſumptiua quædam probatio. Cæterum ſi illa improprijſſima poſſeſſio, & diſcontinua potuit efficere vt titulus allegatus præſumeretur, longè facilius & iuſtius id efficiet noſtra poſſeſſio, quę & proprijſſima eſt, & continua, vt diximus ad pri. huius ar. Denique d.l. cum de in rem verſo, limitatur egregiè vt non procedat cũ agitur de obligando aliquem hominem liberum ad ſeruitium perſonale, quale eſt ſeruitium vaſallagij, (vt more noſtrorum loquar) tunc enim decennales annuæ prę ſtationis vaſallagij nomine aut ſimilis perſonalis ſubiectionis cauſa factæ non inducerent tituli legitimi p̃ſumptionem, ſed longius tempus exigeretur, puta annorum triginta, quia longè grauius & durius præiudicium eſt in perſona vel perſonali ſubiectione (qualis qualis illa ſit) quàm in bonis. iſta eſt vera & communis opinio, q̃ tenent Bart. poſt antiquos in l. litibus. C. de agric. & cẽſ. Idem Bar. in l. ſolent. §. 1. ad fin. ff. de off procur. Cyn. & Bald. col. vlt. in l. ſi certis annis, C. de pact. & ibi Iaſ. in 6. limit. & Franc. Balb. de præſc. in 1. parte 3. par. prin. q. 10.
37 nu. 11. Vnde apparet q́ vt princeps rem vaſalli ſui etiã propter bonum publicum, aut publicam, neceſſitatem auferre non poteſt, niſi dato iuſto precio, aut iuſta recompenſatione, & ita longè minus poterit etiam ob publicam utilitatem, aut neceſsitatem vaſallum, hoc eſt, ciuem, aut ciues ſibi ſubditos alienare, quia hoc lõgè grauius eſſet, quàm bona adimere, vt docuimus, & bonorũ ademptio iuſto precio, aut recompenſatione poteſt mederi, & reparari, ſubiectionis autem detrimentum eſt inæſtimabile, arg. l. filiusfa. §. ſecundum vulgarem. ff. de le. 1. l. ſeruitutum. ff. de reg. iu. Glo. l. in ſeruorum. ff. de pœnis. l. 1. §. quæ onerandæ. ff. quarum rerum actio nõ detur. l. 1. & 2. ff. de homi. lib. exhi. iũctis tractitis per Bar. in l. ſtipulationes non diuiduntur. 1. & 2. col. ff. de verb. obli. Ergo princeps vaſallos ſaltẽ in perpetuũ ideò alienare etiam ob cauſam publicam non poterit, quia id dãnum eſt irreparabile, & bonum publ. omnium conciuium damno, iactura, & labore, vel periculo non quorũdam tantùm parandum eſt. le. ſecundum naturam. ff. de reg. iu. & uide ſupra. c. 5. nume. 12. & nu. 5. & 6. & nu. 15. & c. 9. nu. 22. & c. 17. ad tempus autem, non perpetuò, an poſſint alienari dixi in dictis locis.

S V M M A R I V M.

1 *Titulus præſumitur poſt longum tempus.*
2 *Temporis diuturnitatis quadruplex effectus.*
3 *Tempus immemoriale inducit iuris ſubſtantiam.*
4 *Tempus quando extinguat ius.*
5 *Intellectus l. cum de in rem. ff. de vſur.*
6 *Intellectus l. ſi quis diuturno. ff. ſi ſer. vend.*
7 *Seruitutis ad præſcriptionem non eſt neceſſaria tituli allegatio, contra communem opin. concluſiones quatuor.*
8 *Titulus allegatus ex diutina poſſeſſione præſumitur & ſi agatur de præſcribendo dominio, contra communẽ opinionem. Idem & ſi agatur de præſcribẽdo vſufructu, contra communem opin.*
9 *Intell. l. nullo, cum ſi. C. de rei ven. & nu. 11.*
10 *Poſſeſſio ſola radix & fundamentum præſcriptio. noua opin.*
11 *Scientia quantum diſtet ab ignorantia quoad præſcriptio.*
13 *Poſſ. quando dicatur violenta, clandeſtina, precaria.*
14 *Poſſeſſio vitioſa perdurat.*
15 *Præſcriptio contingit ſine legitimo titulo, & cum ſcientia rei alienę, noua declaratio.*
16 *Præſcriptio ſine titulo legitimo & cum ſciẽtia rei alienę contingit in decem caſibus hic relatis, noua declarationes.*
17 *Intellectus l. ſi id quod. ff. pro derelicto.*
18 *Intellectus l. neque fructuarium. C. de vſufructu.*
19 *Præſcriptio ſine titulo & cum ſcientia rei alienę currit in decem caſibus hic relatis, nouę declarationes.*

C A P V T LXV.

1 IN ſuperiorib. † capitibus pluribus quàm quinquaginta fundamentis, tam legum & iurium, quàm rõnum oſtendimus, eum qui longo tempore rem aliquam poſſideret ſciente & patiente domino, ſi alleget iuſtam cauſam aut titulum poſſidendi habuiſſe, ſe eum titulum vel cauſam à iure præſumi citra aliquod probationis onus, quinimmò etiam ab authoritate Doctorũ id oſtendimus receptum eſſe, quamuis innumeri ferè ſint qui contrariam partem tueantur, vt non ſolùm ex ſuperioribus, ſed etiam ex modò dicendis apparebit. Et
2 animaduertendum eſt, † q́ ex diuturna poſſeſſione vel quaſi poſſeſſione interdum inducitur ſola tituli præſumptio, quæ admittit probationem in contrarium. Interdum verò inducitur ipſummet ius & ſubſtantia, ita vt non admittatur, nec ſi admitteretur, prodeſſet probatio in contrarium. Interdum verò neutrum iſtorum cõtingit. Interdum & quartò ex tempore ius extinguitur. Primùm contingit quando rem tuam te ſciente & patiẽte longo tempore poſſedi. nam ſi poſtea eam à me petieris, & dixero præſcripſiſſe me, quia ab aliquo tertio habui iuſtam poſſidendi cauſam vel titulum, is titulus allegatus præſumitur, quamuis in cõtrarium admittatur probatio, ita procedunt omnia ferè fundamenta capitis ſuperioris. Idem eſt in quaſi poſſeſſione annuorum redituum, vt in terminis d.l. cum de in rem verſo.
3 ff. de vſuris. Secundus caſus † vt ex poſſeſſione vel quaſi poſſeſſione diuturna inducatur verum ius & ſubſtãtia, ita vt probatio in contrarium nec admittatur, nec ex facto admiſſa proſit, contingit in poſſeſſione vel quaſi temporis cuius initij memoria non eſt, vt in terminis l. 1. §. ductus aquæ. ff. de aqua quot. æſti. & in l. 1. & leg. 2. ff. de aqua plu. arcen. Tertius caſus quando iſtorũ neutrum contingit, euenit in eo qui per decennium tantũ inter abſentes rem alienam poſſideret corporaliter, vel in eo qui quaſi mandato & nomine meo me ignorante aliquid egiſſet, & ſimilia, vt ſuperiore capite plenè ex-
4 poſuimus. Vltimum † vt ex tempore ius extinguatur, contingit in iure alicui delato vel acquiſito, quo nondum

ipſe

ipſe vti cępit, quale eſt in terminis. §. fin. Inſtit. de iniuri. & eſt in legato nondum agnito, vel in hæreditate non dum adita, vel in iure offerendi, vt in terminis l. in bello. §. ſi quis ſeruum. ff. de capti. l. licet, cum Gloſſ. C. de iure delib. in princi. Inſtitut. de perpe. & temp. actio. l. fi. C. de dolo, & in actione redhibitoria. & legis Aquiliæ, quanto minoris, & in reliquis, de quibus per totum titulum Inſtitut. de act. & per Gloſſ. omnes in princip. & §. 1. Inſtitut. de perpet. & temp. actionibus. In omnibus. n. his ſpeciebus & ſimilibus actio competens ipſo iure extinguitur per tranſcurſum temporis, nec ex parte vllius hanc ad rem deſiderat poſſeſſio, titulus, bona fides aut aliquid aliud, quia iſtud eſt ius quoddam, quod defertur a lege ſub hac conditione reſolutiua, vt ſi is rem iuſue ſuum infra tempus lege definitum perſequatur, bene erit, ſin minus, perinde ſit ac ſi à lege id ſibi cōceſſum nunquam fuiſſet, non aliter atque vita animantibus conceſſa eſt ſub conditione reſolutiua, quæ tempore ipſo extinguitur, niſi homo per ſuam diligentiam efficiat, vt eternam vitam aſſequatur, & ſimilia, egregius text. in l. quibus diebus. §. quidam Titio. ff. de condit. & demonſtrat, ibi, nam quod ademptum eſt, nec datum quidem intelligitur, ſic ergo & in his ſpecibus, cū poſt tempus lege definitum id ius ſemel oblatum adimatur, nec datum quidem intelligitur.

5 Ex ſuperioribus colligitur in terminis d. l. cum de in rem, quod & ſi annuum quid longo tempore mihi pręſtitiſſe, tamen ſi id poſtea perſequar motus ex ſolo curſu temporis, nil agam, quia iuſtam cauſam præceſſiſſe allegare debeo, vt eſt communis opinio Bart. col. 2. & 3. & aliorum in d. l. cum de in rem. Balbus de præſcrip. in 1. par. 3. partis prin. q. 10. per omnes in l. ſi certis annis. C. de pact. quod infra latius.

6 Colligitur quid reſpondendum ſit in terminis l. ſi quis diuturno, in princip. ff. ſi ſeru. ven. vbi me ſciente & patiente tignum immiſſum in domum vel in parietem tuum habui longo tempore, & per hoc ius ſeruitutis acquiro & præſcribo, ſi id nec vi, nec clam, nec precario factum ſuit. Sicque ibi huc plus eſt quam in dict. l. cum

7 de in rem, quia in illa factum poſitiue ſeruitutem patientis exigitur, an in illa requiritur factum poſitiue ſoluentis & decies geminatum & vniforme, vt diximus in loco ſupra allegato. Sed cum diuerſum communis opinio eſt, quia in l. cum de in rem, agitur de grauiore præiudicio, quam in dict. l. ſi quis diuturno. vtrobique tñ vt legitimus titulus allegatur neceſſe eſt, ſicque ſi in terminis dict. l. ſi quis diuturno. pręſcribere contendens non allegaret legitimum titulum, ſuccomberet. Idem ſi eum allegaret allegatumque ex diuturna illa quaſi poſſeſſione probaret præſumptiue, ſi tamen aduerſarius probaſſet contrarium. Iſtæ ſunt cōmunes opiniones, quas tenent Barto. Romanus & Paulus Caſtrenſ. in l. ſeruitutes, in agna. poſt Gloſ. mag. ibi prope finem. ff. de ſeruit. Glo. & ibi Barthol. colum. 3. in d. l. cum de in rem, & eſt communis opin. Legiſtarum, ſecundum Paulum Caſtrenſem in d. l. ſeruitutes. col. 6. ſequitur, & ait eſſe communem opinionem Franc. Balb. de pręſcriptio. in 1. p. 3. part. princip. q. 10. num. 7. Bartho. in. qui in aliena. §. 1. & ibi Alex. col. 6. ff. de acq. hære. Alberi. in l. 2. C. de ſerui. Ang. in §. æque col. 5. Inſti. de actio. Alexand. in l. ſi certis annis. col. penu. C. de pact. affirmans hanc eſſe cōmunem opinionem, & ita in practica ſeruari. Cepolla de ſerui. vrba. præd. cap. 19. inci. octauo principaliter. Felin. in capi. de quarta. col. 13, de præſcrip. vbi plures allegans hanc partem affirmat eſſe communem, & alij non pauci relati per Andream Tiraquellum de præſcriptio. §. 1. Gloſ. 4. verſ. 38. ibi. ſed & multi hoc intelligunt procedere vbi agitur de modico præiudicio.

Quid dicendum? & ſane allegatio tituli, de qua in d. l. cum in rem, non eſt trahenda ad terminos dict. leg. ſi quis diuturno, cū illic agatur de graui pręiudicio, hic de modico, illic eſſet ſola quaſi poſſeſſio eademque impropriiſſima, hic ſit poſſeſſio vel quaſi aliquantulum proprior, illic eſſe illa quaſi poſſeſſio diſcōtinua, hic cōtinua, ſicque merito in dict. l. ſi quis diuturno, de tituli allegatione verbum nullum, verius ergo eſt eam generaliter intelligi dēre ꝓut gñaliter loq., quod ex ſolo curſu tpis diuturni cū ſcientia & patientia illius, inducitur tacita quædā conceſſio illius ſeruitutis, qa agitur de modico præiudicio. Simile in d. l. ſi ego. §. 1. ibi, per traditionem aut patientiam forte. ff. de public. in rem actio. vbi in huiuſmodi ſeruitutibus ea ſcientia & patientia tantum operatur quantum expreſſa conceſſio & traditio, facit §. per traditionem Inſtitution. de rerum diui. facit §. fina. Inſtitution. de iniur. vbi etiam breuius tempus ſufficit. facit l. alienationis verbum, ibi, vix eſt enim vt ñ videatur alienare, &c. ff. de verbo. ſignifica. faciunt omnia quinquaginta fere argumenta iurium, rationum & authoritatum, de quibus in præcedente capite, quæ omnia ſi recte enumeres, inuenies forte hanc noſtram partem receptiorem eſſe, quæ dubio procul verior eſt, tene ergo hæc contra hanc communem opinionem cū illa quam receptiorem puto, Primum quod in terminis dict. l. ſi quis diuturno, ad præſcribendam ſeruitutem ſufficit diuturna quaſi poſſeſſio cum ſcientia & patientia domini ſine vllo titulo tituli interuentu. Deinde qđ talis tituli allegatio neceſſaria non eſt. Tertio quod eſt ſi ab aduerſario titulum nunquam interfuiſſe, probatū eſſet, adhuc præſcribens obtineret. Poſtremo quod et ſi is confeſſus eſſet, ſi nullum titulum alium habuiſſet præter domini tolerantiam, adhuc obtinere.

8 Colligitur minime verum eſſe eam communem opinionem, quam tenent Barthol. & commūniter Doct. in d. l. cum de in rem, colum. 3. Bartho. & Doct. in l. 1. §. fin. colum. penultim. ff. de aqua pluui. arcen. Idem Bartho. in quæſt. ſua, incip. mulier habens amplum patrimonium. Barthol. & Doct. in l. ſeruitutes. Francil. Balb. vbi ſuprà, q. 10. num. 7. verſic. aut verò & tertio caſu, dum contendunt. quòd in his quæ ſunt magni præiudicij, quale eſt cum agitur de præſumendo titulo translatiuo pleni dominij. tunc ex diuturna poſſeſsione etiam cum domini ſcientia & patientia non præſumitur titu

9 lus allegatus, & ita intelligunt l. nullo. C. de rei vendicatio. l. Celſus. ff. de vſucapion. cum ſimili. & ad d. l. cū de in rem reſpondens quod procedit quando interfuerūt non ſolum patientia illius contra quem præſcribit, ſed etiam ipſius plures actus poſitiui.

Vnde ſubinferunt, quod etiam ſi ageretur non de pſcribendo plenario dominio, ſed de præſcribendo vſuſructu (qui pars dominij eſſe intelligitur l. 4. ff. de vſufruct. l. qui vſumfructum. vbi plene per Bart. & Iaſ. ff. de verbo. obligatio.) adhuc ex diuturna poſſeſſione cum patientia etiam domini non præſumeretur ti. allegatus quaſi, & hoc caſu videatur agi de magno pręiudicio, nec interuenerint actus poſitiui eius contra quem præſcribitur, vt interfuerunt in terminis d. l. cum de in rem.

Ita tenent Paul. Caſtrēſis in d. l. ſerui. col. fi. & Franciſcus Balbus, vbi ſupra, n. 7, verſ. ex quo infertur & Bart. in d. l. ſeruitutes, circa medium, & idem Bart. in d. l. 1. §. fi. ff. de aqua pluu. arcen. & in d. q. in c. 1. mulier habens col. fi. & Cepolla Paul. Caſtren. vbi ſupra, & Paulus Caſtren. in d. l. ſi filius familias, vbi hanc dicit communem opinionem de petit. hered. & alij non pauci relati per Balbum, vbi ſupra.

Quid dicendum? ego ſane non abnego, nec ignoro quin ſit egregia differentia inter noſtrum caſum & d. l. cum de in rem, in qua interfuerunt plures actus poſitiui illius contra quem pręſcribitur, qui non interfuerunt,

ſed

ſed tantum etiam ſcientia,& patientia in ſpeciebus noſtris, adhuc tamen pro parte noſtra ſunt longè plures & vrgentiores rationes,quas plures quàm quinquaginta in capitibus ſuperioribus retulimus,quæ dilucidè oſtendunt hanc partem veriorem eſſe , vt & ſi agatur de præſumendo titulo tranſlatiuo vſusfructus vel etiam pleni dominij,is allegatus præſumatur ex diutina poſſeſſione ſcientia,& patientia domini, & fortè eſt ita receptior opinio,vt ex dictis ſuprà c.præce.apparebat.

10 Denique veritas eſt,quòd omnium præſcriptionũ fundamentum & radix conſiſtit in cauſa poſſidendi tolerabili vel iuſta,vt in l.fin.ff.pro ſuo.Ergo ſi habeo poſſidendi iuſtam cauſam vel tolerabilem, præſcribere poſſum,nec alius titulus exigitur etiam regulariter, vt d.l.fin.cum mille ſimilibus,quas allegabimus infrà c.77.n.10.cum ſeq.id quod procedit in tribus ſpeciebus. Primum quando agitur de præſcribendo dominio. Deinde quando agitur de præſcribenda ſeruitute.Poſtremò quando agitur de præſcribendis actionib.de primo ꝓbatur lege & ratione,nam ſi fundum tuum poſſidere cœpi te ſciente & patiente,illumque arare, colere , & fructus inde percipere,perceptoſque ad meam vtilitatẽ cõuertere cœpi,in hocque perſeueraui per longum tẽpus, magis eſt vt tempore lege definito illum præſcribam & acquiram, licet nullus titulus ad transferendum dominium idoneus interueniat,ita probat.l.e.alienationis.ff.de verb.ſign.ibi,vix eſt enim vt non videatur alienare. vbi planè probatur eum qui patitur,rem ſuam tempore per legem definito poſſideri ab alio per hoc eam rem concedere,& alienare ei videri. Ad idem:nam vt naturaliter ius ſuum per traditionem,transferet per traditionem,ibi,nihil iam naturali æquitati.Inſtit. de rerum di. ita & per patientiam quæ naturali & corporali traditioni exæquatur,vt in l.ſi ego.§.1.ibi,per traditionem, aut per patientiam fortè.ff.de publ.in rem acti. Nec dubiũ eſt,quin ſi ſum in corporali rei tuæ detentione accedente conceſſione tua,eius rei dominium abſque alia traditione ſtatim acquiram.l.e.qua ratione.§.interdum.ff.de acq.rerum dom.§.interdum.Inſt.de rerum diu.ergo ſi tuum fundum te non ignorante vel mox ſciente ingreſſus,eum & colere & fructus inde colligere, inque meã vtilitatem conuertere,& cœpi,& per longum tempus ꝑſeueraui,poſt tale longum tempus lex interpretat̃ huic naturali rei detentioni, conceſſionem tuam acceſſiſſe, ſicque dominium me acquiſiuiſſe,& cùm hæc ratio ſit expreſſa in d.l.alienationis dubium non eſt , quin ratio ipſa ſit vere lex,& deciſio habeatur loco exempli, quod non arctat regulam(ſicque noſtra propoſitio generalis erit,vt eſt illa ratio)ita tenet Glo.in auth.de hæred. ab inteſt.§.fin.in verb.ordine.Gloſſ.in cle.1.de electione.in verbo,eligatur.Bald.in l.maximum vitium, ꝑ tex. ibi.C.de lib.præt.Idem Bald.l.fin.per tex.ibi.ff.de hær. inſt.Alex.num.5.Pet.Philipp,Corn.num.15.Iaſ.num.6. Curt.iun.num.9.per tex.ibi.C.de impub. in l.humanitatis.ijdem Philippus Dec.Curt.iuni. & Franciſc. Purpu. num.23.in l.fin.per tex.ibi.C.de pact.Idem Bal. in l.his ſolis,per tex.ibi.C.de reuoc.don.Pau.Caſtr.& Iaſ.in l.q̃tris.C.de fideicom.And.Tiraq.de cauſa ceſſan.par.1.n. 135.Georg.Nat.in c.quamuis pactum.n.32. de pact.li. 6.Iaſ.in l.de quibus.nu.14.ff.de legib.

Ad idem eſt tex.ſi generaliter accipiatur,nec reſtringatur ad ea quæ ſunt leuioris præiudicij,in d.l.ſi q̃s diuturno,in prin.ff.ſi ſer.vend.Ad idem quoque videt̃ eſſe tex.non tam in ſpecie quàm in ſimili,in dic.l.cum de in rem.Ad idem in ſimili,præſertim in ſui ratione,in d.§.fin Inſt.de iniu.&denique omnia iura & rationes quas retulimus in præcedẽtibus capitibus, quas non expedit repetere,præſertim cũ,vt plenè diſſeruimus,d.c.77.nu. 10.ad præſcriptionem non tam titulus quàm ſola iuſta cauſa poſſidendi exigatur,vel etiam tolerabilis ſufficiat d.l.fin.ff.pro ſuo.& vt qui rem mobilem alienam contrectat,ſi putauit dominum permiſſurum,deſinit furtũ committere,vt notant Glo.& communiter Doct.Inſt. de obli.quæ ex mal.§.1.quaſi licet regulariter dominus vetare & nolle præſumatur.l.vetare.ff.de furt. tamen interdum ſecus fit ratione fortè cognationis,amicitiæ,viciniatis,neceſſitatis,aut ſimilia. ita & in ſpecie noſtra potuerint concurrere cãæ iuſtæ vel ſaltem tolerabiles, quibus motus rem alienam propria authoritate poſſidere cœpiſſem,dum id dominum permiſſurum exiſtimaſſem.Et euentus ſequens(hoc eſt ſcientia & patientia domini diuturna)non poteſt non videri hanc cauſam iuſtificare per dd.ll.& denique hæc pars probatur & iuſtificatur per mille leges & rationes, de quibus in ſuperioribus c.quas non expedit repetere,ita olim tenebam,ſed ad hanc opinionem, vt infrà dicemus,adijcienda eſt neceſſaria declaratio & temperamentum.

In ſecundo caſu,cum agitur de præſcribenda ſeruitute,eſt res expeditior,quę palam probatur in d.l.e. ſi q̃s diuturno,in prin.cum ijs,quæ dicta ſunt per totum pręcedens præſens caput.Idemque in pręſcriptione vſufructus,nam ſi id admittimus,cum agitur de plenario dominio præſcribendo,ergo multò magis cum agitur de præſcriptione vſusfructus qui eſt pars dominij.l.4.ff.de vſufru.elegans tex.in l.qui vſumfructum.vbi Bar.& Iaſ. ff.de verb.obli.quę intelligenda ſunt ſciente & patiente domino.Tertio caſu quando agitur de præſcribendis actionibus ſiue illę perſonales ſint,ſiue reales,ſiue mixtæ,(iuxta §.omnium.& ibi plenè per Angelum Aretin. Iaſ.Ludo.Gomez.& Benincaſium in pri.Inſt.de actio) tunc ſimiliter eadem ratione nullus titulus requiritur, ſed tãtum iuſta cauſa aut tolerabilis, quæ ſufficiat ad remouendam malę fidei ſuſpicionem,& ita procedit.l.ſicut.l.omnes.l.cum notiſſimi.C.de præſc.30.annorum, & in princ.Inſt.de perpe.& temp.actio. ergo ſi tibi huius rei non ignaro centum actione perpetua debebam, & per annos 30.ſuperſediſti ea petere , par eſt vt ꝓ̃ſcripſiſſe videar,cùm vix ſit vt concedere aut mihi remittere non videaris,ſicque militat ratio.d.l.alienationis,ibi, vix eſt enim,&c.quę ratio cùm ſit generalis & in ea lege expreſſa lex generalis verè eſt,ſicque comprehendit noſtrum caſum,eumque definit non ſecus quàm illum qui ibi erat expreſſus.Ad idem d.l.e. ſi quis diuturno,in princ.in ratione ſui,& d.l.ſi ego.§.1. ſimiliter.in ratione ſui.& d.§.fin.Inſt.de iniu,ſimiliter in ratione ſui. d.l. ſi filiusfamiliàs.C.de pet.hæred.l.qui in aliena,in princ. verſ.ſed ſi non adierit.ff.de acq.hæred.l.qui in prouincia.§.1.ff.de ritu nup.ca.illud,de pręſump.l.Procula.ff. de proba.cum ſimilibus.

Confirmantur omnia ſuperiora,quia id dicimur ſcire quod vehementer opinamur.l.cum quidem, §. quod dicitur.1.& 2.cum vtrobique no.ff.de acqu.hęre.dummodo adſit iuſta cauſa vel occaſio opinandi,vt ibi,nec dubium eſt,quin iuſtam cauſam vel occaſionum ideo opinandi habeat,qui per longum tempus rem poſſedit vt ſuam ſciente & patiente domino,vt diximus ſuprà c. ſuperiore circa principium.

21 Quæ omnia moderanda ſunt vt procedant data ſciẽtia & patientia domini,nam ſi ignarus eſſet,non poſſet videri animum iuris ſui negligendi aut alteri concedẽ-

22 di habuiſſe.l.mater decedens.ff.de inoffi.teſtam.& cõſequenter poſſeſſor , niſi aliũde haberet iuſtam cauſam poſſidendi,nunquam eam rem videretur iuſtè poſſediſſe aut præſcripſiſſe,vnde ſiue rem tuam inſcio te poſſiderem, ſcienter eam præſcribere nunquàm poſſem ſi conſiteret ipſe,vel conſtaret me aliunde titulum vel iuſtam poſſidendi cauſam nõ habuiſſe, idẽ ſi titulũ haberem,ſi tamen eum non allegaui, ita intelligo his tribus

tcaſibus

caſibus procedere leg. nullo. C. de rei vend. l. Celſus. ff. de vſucap. l. fi. ff. pro ſuo. leg. non ſolum. ff. de vſucap. §. quod vulgo. & leg. quod vulgo. ff. pro emp. l. vnica. C. de vſucap. tran. l. l. diutina. C. de long. temp. præſc. & in prin. Inſtit. de vſucap. quòd ſi titulum me habuiſſe ab aliquo tertio allegaſſem, an is ex diutina poſſeſſione præſumatur, & hoc caſu quo dominus ignorauit rem suue ſuũ ab alio poſſideri magis eſt non præſumi niſi probetur, vt dictis legibus. quamuis ſi ipſe ſciret rem suue ſuum poſſideri, tunc præſcriptio procederet, non tam ex vi tituli aliunde habiti (etiam ſi allegatus eſſet) quam ex vi ipſius poſſeſſionis eo ipſo iuſtificatæ, & legitimatæ, quòd dominus ſciebat, & patiebatur, ſicque concedere videbatur, vt ſic ſciente, & patiente domino ad iuſtificandã poſſeſſionem nõ ſit neceſſaria vllus titulus, vel cauſa poſſidendi aliunde profecta, cum ex ſola ſua ſcientia, & patientia, & tacita conceſſione ſatis, ac ſatis iuſtificetur, ſed tunc demum iuſta cauſa, vel titulus tolerabilis poſſidendi deſideretur, cum ipſe dominus huius rei ignarus eſt. Id quod etiam in præſcriptione ſeruitutum reſpondendum eſt, vt d. l. ſi quis diuturno. d. l. ſi ego. §. 1. etiam ſi loquamur in vſuſfructu per eaſdem leges & rationes. Idemque & in actionibus, nam ſi ſciebam, me tibi ignaro centum debere (ex contractu forte inito cum ſeruo, aut filio, aut procuratore tuo, aut ex cauſa hæreditaria, quia defuncto, cui ſucceſſiſti, debebam) tunc improprijſſima hæc poſſeſſio, qua debitor ipſum debitum poſſidere dicitur, iuxta Gloſſ. l. regulariter. ff. de pet. hær. nec iuſtificabitur, quaſi ex tacita cõceſſione tua cum id ignores, nec quaſi ex titulo, vel cauſa aliunde habito, cũ aliunde habitus non ſit, vel habitum eſſe non probetur, ergo ex diuturna poſſeſſione præſcriptio non contingit contra rem ſuam poſſideri ignorãtem, quòd varie intelligitur. Primum, quando reuera nõ interſuit titulus, aut cauſa iuſta, vel tolerabilis poſſidendi. Deinde quando, & ſi forte interſuit, tamen non allegatur. Tertio etiam ſi & interfuerit, & allegetur, ſi non fuerit probatus, & ita procedunt, ſi generaliter intelligantur tex. in l. nullo. C. de rei vend. & in l. Celſus. & in l. non ſolum. §. quod vulgo. ff. de vſucap. & in l. quod vulgo. ff. pro empt. & in l. fi. ff. pro ſuo, & in princ. Inſt. de vſucap. & in l. vni. de vſucap. cum alijs, quæ congeſſimus in c. 77. num. 10. Sicque in quibus caſibus contra abſentem, & ignorantem currit præſcriptio, in illis neceſſe eſt, vt titulus, & interueniat, & allegetur & probetur. Sed quando currit contra præſentem, & ſcientem, tunc nec titul interuentus, nec ꝓbatio, nec etiam allegatio requiritur, quia ſola ſcientia, & patientia domini vim habet conceſſionis, & alienationis poſt lapſum temporis lege definiti, vt dictum eſt, quod varie intelligitur, primum cum agitur de plenario dominio præſcribendo, deinde cum agitur de præſcribendo vſufructu, tertio cum agitur de pręſcribenda aliqua ſeruitute, poſtremo cum agitur de actionibus ꝑſcribẽdis, vt ſimiliter dictum eſt. quinto etiam ſi agatur de obligatione aliqua in futurum acquirenda, vt in terminis d. l. cum de in rem. ſicque non ſolum ſi agatur de præſcribenda liberatione aduerſus obligationem, ſed ẽt ſi agatur de præſcribenda, vel acquirenda obligatione
13 contra libertatem. Contra † hoc tamen fortiter facit, ꝙ & ſi rei tuæ te ſciente & patiente poſſeſſionẽ ingreſſus ſim, eamque tenere incipiam, non ideo tu protinus deſinis poſſidere, nec ego poſſum inchoare præſcriptionẽ, nam aut vi eam cepi, & vitioſa poſſeſſio eſt, ſicque ceſſat præſcriptio. d. l. ſi quis diuturno. aut clam (hoc eſt, te
14 ignaro ab initio,) & † ſimiliter vitioſa eſt, eritque ſemper quia tale vitium initio contractum perdurat. l. cum hæres. ff. de diuer. & temp. præſ. l. vitia. C. de acq. poſſeſ. aut nec vi nec clam, ſed te ſciente, vidente, & tolerãte, & tũc aut conſtat me eo nomine eam poſſeſſionem occupaſſe, quaſi ad libitum tuum eam dimiſſurus, & tunc precaria videretur, ceſſaretque præſcrip. d. l. ſi quis diuturno, & per totum. ff. de precario. Aut & ſecundo eo nomine eam occupaui, ꝙ teſtarer me tibi eam non reſtiturũ, & tunc ſi te eſſe dominum agnoſcebam, vim faciebam, vitioſa poſſeſſio eſſet, ceſſaret præſcriptio, ꝙ ſi alterius tertij eſſe dicebam, ſimiliter vitioſa poſſeſſio eſſet. l. quærebatur. l. fi. C. vnde vi. ꝙ ſi nullus eſſe dicebam, ſed pro derelicto habitam, vel nullius vnquam fuiſſe, ſicque occupantis eſſe debere, ſimiliter ceſſaret præſcriptio, quia ſtatim eius dominium nactus eſſem, per totum titulum ff. pro derelicto. l. 1. 2. & 3. & 4. ff. de acq. rer. dom. Aut & tertio cum occupo eam poſſeſſionem, nec declaro me tibi volenti eam dimiſſurum, nec declaro contrarium, & tunc non videor acquirere poſſeſſionem, nec tu animum poſſidendi deponere videris, ergo cũ tu poſſideas & ego non, non potero inchoare præſcriptionem, ſed quia poſt longum tempus eam poſſeſſionem neglexiſſe aut pro derelicto habuiſſe videris, vt eſt communis opinio, vt diximus. Ideo euenit, vt tunc ego eam acquiram non quaſi præſcriptam, ſed quaſi pro derelicto habitam ſicque etiam tũc ceſſat præſcriptio, niſi dixeris ꝙ ſimul atque ea poſſeſſio, & abs te deſerta, & mihi quæſita videtur, ex tũc in poſterum legitimus poſſeſſor videbor, ſicque ſine alio vllo titulo vſucapere potero proprietatẽ, ita tamen vt præſcriptio proprietatis à tempore poſſeſſionis iam quaſi deſertæ acquiſitæque inchoari videat̃,
15 & non ante, † vt ſic quaſi duæ acquiſitiones ſint, non ſimul, ſed ſucceſſiue, & gradatim cõtingentes, Prima poſſeſſionis, quæ ex certo temporis lapſu contigiſſe videt̃, poſtquam acquiſitã incipit, aut inchoatur præſcriptio, quæ omnia probantur in l. 3. ff. de vſucap. & in l. ſi id qđ ff. pro derelict. vbi mulier rem a non domino (quem tamen dominum eſſe putabat) pro derelicto habitam cepit, eamque poſtea marito donauit, quam is maritus potuit præſcribere, & præſcripſit, & tamen in effectu nõ habeat titulum, quia quod attinet ad præſcriptiones titulus improbatus pro nullo eſt. l. 2. §. ſi a pupillo. ff. pro empt. C. eod. l. fi. §. ſin autem. C. com. de leg. quinimmo vix eſt, vt maritus ille haberet bonam fidem, quia aut eam rem vxoris eſſe credebat, & tunc ſciebat ſibi donari non potuiſſe, per totum ti. ff. & C. & in decr. de don. inter virum. Aut credebat eſſe alterius, & lõge minus. c. fi. de præſcr. ergo nullo caſu domini cogitatione poſſidebat, ſed adhuc dicitur habere bonam fidem eo ipſo, ꝙ poſſidebat vel ſe poſſidere falſo credebat dominę voluntate, & hanc rationem reddit tex. d. l. ſi id quod. ibi, quaſi volente, & concedente domina, etiam ſi eam poſſeſſionem reuocabilem, & quaſi quodammodo precariam eſſe is maritus putabat, quia credebat, aut credere debebat liberum vxori eſſe, quoties ſibi libitum eſſet, eã poſſeſſionem reuocare, & cum illa ratio, quaſi volente, & concedente domina, ſit in illa lege expreſſa pro lege, vere, & non interpretatiue debetur, cumque ſit generalis, comprehendit omnes omnino caſus, in quibus ipſa militare reperitur. Ex quibus multa non minus uti-
16 lia, quam noua colliguntur. † quid enim ſi poſtquam rei quam tuam eſſe putabam poſſeſſionem occupaui ſine vllo vitio, ſed te ſciente, & patiente, & vidente, (vt in exemplis, de quibus ſupra) eam retinui per tempus, quo lex diſponit poſſeſſionem pro derelicto habitam, aut deſertam videri. Aut quid & ſecundo ſi rem à te conduxi, & poſt finitam conductionem expreſſim dixi tibi, me in poſterum eam conductam nolle habere, & nihilominus me in eius poſſeſſione permanere ſiuiſti per tempus, quo lex vult poſſeſſionem deſertam videri. Aut quid & tertio ſi rem mihi ad certum tempus cõmodaſti, quo finito expreſſim dixi tibi commodati nomine, eam me amplius nolle habere, & nihilominus per tẽpus

à lege definitum ad poſſeſsionis deſertionem toleraſti me in eius poſſeſsione permanere. Aut quid & quartò ſi ad tempus indefinitum eam rem mihi cõceſſeras precario, & poſtea expreſsim dixi tibi, me eam poſſeſsionem vt precariam amplius nolle habere, & nihilominus toleraſti me in eius poſſeſsione permanere per tempus ad poſſeſsionis tacitam deſertionem à lege definitum (vt enim precarium differat à commodato, docet Barto in l. 2. in princ. ff. ſi cer. petat.) Aut quid & quintò ſi cuſtodiæ & depoſiti cauſa eam dederas, & poſtea tibi expreſsim dixi, me in poſterum eam rem vt depoſitam nolle tenere, & tu toleraſti eam me poſsidere per tempus à lege definitum ad præſumendam tacitam poſſeſsionis deſertionem. Aut quid & ſextò ſi in ea re ad tempus habebam vſumfructum, quo finito expreſsim dixi tibi, eã me vſusfructus nomine amplius nolle habere, & nihilominus toleraſti eam me poſsidere per tempus à lege definitum, ad præſumendam tacitam poſſeſsionis deſertionem. Aut quid & ſeptimò ſi eam vſus cauſa eam prius tenerem, idem contingit. Aut quid & octauò ſi cùm eam nomine ſuperficiei ad tempus tenerem, idem contingit. Aut quid & nonò ſi eam cenſus annui præſtandi cauſa eam tenerẽ redempto illo cenſu, eam non ſedidi, & ille tolerauit me eam retinere. Aut quid & decimò ſi pignoris, aut hypothecæ nomine eam tenebam, & debito ſoluto idem cõtingit. In omnibus enim his ſpeciebus & ſimilibus conſtat me permanere in illius rei poſſeſſione ſine vllo titulo habili ad transferendum dominium, ſed tamen in omnibus his ſpecieb. cõſtat me habere poſſeſſionem vitio carentem, vel ſaltem rei detentationem corporalem vitio carentem, & cõſequenter poſſe me præſcribere eam, quia quaſi volente & concedente domino (hoc eſt, eo, quem dominum eſſe putabam) ſum in ea poſſeſſione vel detentatione, id quod ſufficere ad præſcribendum oſtendimus per d. l. ſi id quod, cum ſimil. ſup. allegatis. quod tamen contingit non vno ictu, ſed per medium alterius requiſitionis, nam per tempus lege definitum ad præſumendam tacitam poſſeſſionis deſertionem, eam poſſeſſionẽ quaſi à priore poſſeſſore abſcedentem, ad meque tranſuolantem nactus uideor, & ex tunc videor iuſtus poſſeſſor

17 ad inchoandam proprietatis præſcriptionem. † Nec vos decipiat d. l. ſi id quod. ff. pro derelict. vbi maritus ille ſimul ac ſibi ab vxore res tradita fuit, ſtatim inchoauit proprietatis præſcriptionem, nam illud ideo ibi contingit, quia ſtatim conſtabat ipſam vxorem voluiſſe deſinere poſſidere, poſſeſſionemque in maritum transferre, vt ibi. & l. 1. §. ſi vir. ff. de acq. poſſ. Cæterùm in decẽ ſpeciebus ſuprà relatis nunquam conſtabat, nec præſumebatur, quòd prior poſſeſſor idemque dominus verus, vel putatiuus, vellet ſtatim deſinere poſſidere, eamque poſſeſſionem in me transferre, ſed is animus poſſeſſionis deſerendæ demum poſt tempus lege definitum præſumitur. In omnibus ergo his decem ſpeciebus & ſimilibus conſtat ſine vllo titulo habili ad transferendum dominium contingere præſcriptionem, quamuis contrarium totus mundus exiſtimauerit. Deinde conſtat ſine ea bona fide, quòd poſſeſſor domini cogitatione poſſideat contingere præſcriptionem, quinimmò etiam ſi perſuaſũ habeat, alium eſſe rei illius dominium, quãuis totus mũdus huc vſque contrarium exiſtimauerit, quæ omnia nullus vnquam ſic fortè percepit, aut proximè acceſſit,

18 His omnib. minimè aduerſatur † l. neque fructuarium. C. de vſufr. vbi fructuarius contra dominum quandiu poſſidet tanquam fructuarius præſcribere nõ põt, ſed poſtquàm ex alia cã poſſidere cœpit, bñ pſcribere incipit, ut ibi expreſſum eſt, ſicque primũ intellectum illius tex. nõ obeſt nobis, qui ponimus inchoari pſcriptionẽ poſt finitã primã cãm, quæ alterum in dominum recognoſcebat, ſecundum autem reſponſum noſtras ſententias egregiè probat, quatenus poſt finitam primam poſſidendi cauſam ſignificat eum poſſe præſcribere.

19 † Et tenus, quòd ea res aliena erat, hoc eſt, non primi poſſeſſoris, à quo ego eam habui, ſed alterius, contra quẽ pſcripſi, quia in his terminis loquitur d. l. ſi id quod. & loquimur nos ſumus. quòd aũt ſi ea res ipſiuſmet primi poſſeſſoris erat, à quo ego eam poſſidendi ſumpſi habui, an poſtquàm nactus ſum poſſeſſionẽ per tẽps lege definitũ ad pſumẽdã eius tacitã deſertionẽ, an (inquã) ex tũc poſſim proprietatis pſcriptionẽ inchoare contra ipſummet, mouet quòd non ſit ad præſcribendum requiritur iuſta poſſidendi cauſa, quæ hic non videtur adeſſe, cùm quaſi à precario in decẽ ſpeciebus, ſuprà memoratis ab ipſomet, contra quem præſcribere paro, videar poſſidere, vt ſuprà diximus, adhuc tamen magis eſt, vt præſcriptio poſſit contingere præcedente tamẽ poſſeſſionis mutatione, nam ſi ille per tempus lege definitum ad præſumendam tacitam poſſeſſionis deſertionem me poſſidere eam rem tolerauit, perque hoc poſſeſſio ab eo abſceſſerit, & ad me transuolauerit, iam non precariò (ut antea) ſed meo iure poſſidere videor, ſicque nil impedimento eſt, quin proprietatis præſcriptionem poſſim inchoare, quinimò contra ipſummet longè iuſtius, quàm contra alterum tertium currit præſcriptio, cùm abſentis ignorantiæ eſſet indulgendum (arg. eorum, quæ tradũt Bart. & alij in l. fin. C. de longi temporis præſcript. qui contendunt ſuccurri reſtitutione ei, cuius ignorantis res præſcripta eſt, de cuius veritate alibi agemus) quæ rõ ceſſat in ſciẽte & patiente, arg. l. cuius per errorem. ff. de reg. iu. d. l. alienationis verbum. ff. de verborum ſignif. ibi, vix eſt enim, & d. l. ſi quis diuturno, in princ. & d. §. fin. Inſt. de iniu. d. l. ſi ego. §. 1. ff. de publicia. in rẽ act. & d. l. ſi id quod. ff. pro derel. ibi, quaſi volente & cõcedente, & mea poſſeſſio, quæ prius illegitima erat (hoc eſt, detentatio tantum erat) ipſo tẽporis tractu fuit legitimata, vel (vt rectius loquar) transformata, & de nuda detentatione in veram poſſeſſionẽ transformata, quod nota, quia nullus vnquam fortè ita cogitauit.

SVMMARIVM.

1 *Diuiſio ex diutina ſeparatim poſſeſſione præſumitur ẽt ſi partes eſſent inæquales, vel ageretur de magno præiudicio, cum multis contra multos.*

2 *Intell. l. filius familias. C. de pet. hæred.*

3 *Intell. l. qui in aliena. ff. de acqu. hære.*

4 *Intell. l. ſi quis diuturno. ff. ſi cert. vend.*

5 *Tempus longum facit præſumi aditionem hæreditatis, licet agatur de magno præiudicio, contra multos, & præſumi filij conſenſum, licet agatur de magno præiudicio, & alia tres concluſiones, contra Doct.*

6 *L. ſimiliter. C. de inoffic. teſtam.*

CAPVT LXVI.

1 COLLIGITVR veram eſſe opinionem Glo. quę communiter appro. in d. l. penu. C. comm. diuiquæ ait, quòd ſi fratres hæreditatem patris ſui diu ſeparatim poſſederunt, præſumitur inter eos facta diuiſio, & eam communiter appro. ſępè dicunt Franciſcus Balbus de præſcrip. in 1. part. 3. par. prin. qu. 10. nu. 39. & Andreas Tiraq. de præſcr. §. 1. Glo. 4. verſi. 24. & rurſus verſ. 39. id quod latius ſuprà repetijmus, quia multi tenent contrarium. Sed gloſſæ opinione retenta, ea limitatur communiter, vt procedat eo caſu, quo inter eos fratres ſi ab inteſt. ſucceſſerunt, partes poſſeſſæ diu eſſent ęquales, vel ſi ex teſtamento poſſediſſent, eſſent partes poſſeſſæ commenſuratæ portionibus hæreditarijs. ita tenent Baldus & Paulus Caſtrenſ. in d. l. penulti. Franc. Balb. vbi ſuprà, num. 44. poſt Alexand. quem allegat conſilio 25. attentis. colum. 4. li. 5. Feli. in c. ſicut colum.

lum.14.de re iud.qui alios allegat huius ſententiæ fauto
res, quam limitationem ait eſſe veram, & communem
Balb.vbi ſupra,nu.45.eamque ſequitur And. Tiraq.vbi
ſupra,verſ.14.in fi.& rurſus verſ.39.Alex.tamen conſil.
92.viſo,& diſcuſſo.lib.2.tenet illam Gl. generaliter pro
cedere,neque hanc limitationem veram eſſe.idem vult
Salicetus in d.l.penult.& Ant.Butr.in c.peruenit, de cen
ſibus,& Aret.in §.fi.Inſt.de ſoci.ſed hæc limitatio vera
non eſt, quia mititur alia limitatione, nempe, quòd ea
Gloſſ.procedat quando agitur de modico præiudicio,
non ſic ſi ageretur de magno. id quod verum non eſſe
continuò edocebimur,& ſupra attigimus. Dicta Gloſſ.
a.limitatur, vt procedat ſolum quando ageretur de le-
ui præiudicio,non ſic ſi de magno ageretur,tunc enim
ex diuturnitate temporis etiam ſcientia,& patientia cõ-
currente non induceretur conſenſus.Ita tenet Bar. in l.
cum de in rem verſ.col.3.ff.de vſuris. generaliter intelli
gens ex diuturna ſcientia,& patientia in his,quæ grauis
ſunt præiudicij,minime induci conceſſionem,ſequun-
tur ita intelligentes tex.in l.nullo.C.de rei vend.cum ſi-
mil.Raphael Fulgoſius in l.1.col.pen.& Iaſ.col.5.C.qui
admitti.Idem Bart.in q.ſua,incip.mulier habens amplũ
patrimonium:Idem Bar,in l.1.col.pen.ff. de aqua pluu.
arcen.Paulus Caſtren.in l.ſi filiusfamilias.C.de petit.hæ
red.Alexand.in l.qui in aliena,in princ.ff.de acquir.hæ-
red.Idem Alex.in l.ſciendum.col.4.ff.de verb.oblig. Pa
nor.in c.fi.col.3.de cauſa poſſeſſ.& pro pri.Alex.conſil.
20.viſo proceſſu.col.fi.lib.4.& conſ.5.viſo & diligenter
col.pen.eod.lib.And.Tiraq.de præſcrip.§.1.Glo.4. ver
ſic.39.Bar.Soc.conſ.254.col.2.lib.2. Philip. Dec.con-
ſil.444.Idem Dec.in c.1.col.6.de fide inſtru.Fran.Balb.
de præſcrip.in 2.part.3. partis princip.quæſt.10.num.7.
verſ.ex quo inſertur,& iterum num.44.verſ. nunc limi
2 ta.† & hi omnes ferè intelligunt ſimiliter, quòd d.l.ſi fi-
liusfamilias.C.de pet.hære.procedit, quia de modico p̃
iudicio agebatur,locum minime habitura,ſi magno de
3 præiudicio ageretur.† Iidemque fere omnes intelligunt
eodem modo tex.in d.l.qui in alien.verſ.ſed ſi non adie
rit.vt ibi ageretur de modico præiudicio,eumque textũ
locum minime habiturum, ſi magno vel mediocri de
4 præiudicio ageretur.† & in eundum ſenſum acceperunt
iidem omnes tex.in d.l.ſi quis diuturno,in prin.ff.ſi ſer
uitus vend.vt & ibi,modico de præiudicio ageretur.illo
textu locum non habituro, ſi magno de præiudicio aut
5 forte de mediocri ageretur.† vnde ſit conſequens ex mẽ
te ipſorum,quòd ſi in terminis dictæ l.ſi filiusfamilias,
ea hæreditas multis oneribus eſſet implicita,tunc ex diu
turna illa poſſeſſione,non præſumeretur patris conſen-
ſus,& quod in terminis dictæ l.qui in aliena, ſi onerosa
multo eſſet illa hæreditas, ex diuturna patris poſſeſſio-
ne non præſumeretur filij conſenſus in ea adeunda, &
quòd in terminis d.l.ſi quis diuturno, ſeruitus illa præ-
dialis eſſet nimis noxia prædio ſeruienti,ex illa diuturna
ſcientia,& patientia non præſumeretur conſenſus domi
nij prædij ſeruientis, nec ſeruitus illa præſcripta videre-
tur. Quarto inde conſequens quoque fieret, vt ſi eſſet
magna inæqualitas inter portiones, quas fratres diu ſe
paratimque ex hæreditate patris inteſtati poſſederunt,
non præſumeretur diuiſio.idemque ſi teſtator paterfa-
milias deceſſiſſet,& magna eſſet inæqualitas, habita ra-
tione portionum teſtamento relictarum.Quinto con-
ſequens fieret, vt ſi quis diu rei meæ vſumfructũ quaſi
poſſedit me ſciente,& patiente eum nõ præſcriberet, quod
multi ſupra relati in ſpecie tenuerunt,quæ omnia mini-
me vera eſſe,ſupra oſtẽdimus per plura,quam quinqua-
ginta fundamenta legum,& rationũ, quas congeſſimus
ſupra cap.ſuperioribus, quas non expedit repetere, &
quia admiſſis opinionibus Doctorum miſere violantur
& reſtringuntur generalitates dictarum legum, nempe
dict.l.ſi filiusfamilias, quæ non diſtinguit,vtrum hæredi
tas ſit onerata an opulenta,& d.l.qui in alien.quæ ſimi-
liter non diſtinguit,vtrum onerata an opulenta eſſet hæ
reditas,& d.l.ſi quis diuturno,quæ ſimiliter non diſtin-
guit,vtrum noxia nimis an leuiter tantum eſſet ea ſerui
tus,de qua præſcribenda ibi agebatur.& Gloſſ.d.l. pen.
quæ ſimiliter non diſtinguit,vtrum modica an non mo
6 dica eſſet portionum poſſeſſarum diſparitas, † & addo
egregium textum in ſimili,iuncta ſua Gloſſ.ſingulari,&
ibi communiter app.in l.ſi mater.C.de inoffic.teſt. vbi
mater filios ſuos hæredes ſcripſerat, & deinde in puer-
perio alterius filij deceſſerat, ita quod non habuit ſpa-
cium mutandi teſtamẽti,& ne illius filij ſic præteriti oc
caſione id teſtamentum reſcinderetur,Imperator intro
duxit eum ſilium pro inſtituto habendum, diſputat Gl.
(quam ibi communiter appro.diximus)an ea lex legiſve
beneficium procedat,etiam ſi filij fuiſſent ibi inæquali-
ter inſtituti,& ait ita eſſe.ſic ergo & in ſpecie d.Gloſ.d.
l.pen.inæqualitas portionum poſſeſſarum nihil iſtorum
mutare debet non magis,quam in terminis dictæ leg.ſi
mater.Adſtringitur hoc fundamentum, nam beneficia
facilius perire ſolent,quàm quæ competunt iuxta rigo-
rem iuris communis.l.eius militis.§.militia miſſus.ff.de
mil.teſt.vnde ſi ex inæqualitate portionum non deſinit
locum habere beneficium.d.l.ſi mater,multo minus ex
tali inæqualitate portionum poſſeſſarum locum habere
deſinet præſumptio,de qua in Glo.d.l.pen.quæ deſcen-
dit ex mero iuris rigore.Adde And. Tiraq.vbi ſupra,ver
ſic.39.ibi ſunt & qui hoc limitant poſt Paul. Caſtren.&
Fulg.quos alleg.& plures alios in ver.ſed & multi.Tenẽ
do noſtras ſententias,quæ re vera & æquiores ſunt,& le
gum noſtrarum (ne miſere violentur, & reſtringantur)
tutrices,tunc ad l.nullo.C.de rei vend.(in qua iacet vni
cum contrarium exiſtimantium fundamentum) facilis
eſt,& perſpicua ſolutio,& ſenſus verus, nihil enim com
mune habet rerum ſubſtantia,aut eſſentia,cum ipſarum
rerum probatione.l.duo ſunt Titij,ff.de teſt.tut.ibi,nõ
ius deficit,ſed probatio.l. obligationum ſubſtantia, in
princ.iuncto §.fi.ff.de act.& oblig.& leges ſoli poſſeſſio
ni temporis legitimi concedunt lucrũ per præſcriptio-
nem proueniens.l.3.ff.de vſucap.dixi plene §.77.nume.
30.ab hac regula lucrum tali poſſeſſioni deferente exci
pitur ille caſus,quo ea poſſeſſio iniuſta, & intolerabilis
eſſet.l.fi.ff.pro ſuo.l.non ſolum.§. quod vulgo.l. Celſus.
ff.de vſucap.l.quod vulgo.ff.pro emptore.l.fi.C.pro do
na.l.ſi vir.ff.eodem.l.ſi id quod,ibi quaſi volente,& con
cedente domin.ff.pro dereli.in princ.Inſt. de vſucapio.
l.vnica.C.de tranſact.vſucap.l.diutina.C. de longi tem-
poris præſcrip.iuſtam autem cauſam poſſidendi,(quod
attinet ad præſcribendum)habere intelligitur, qui poſſi
det de voluntate domini.d.l.ſi id quod.d.l.ſi vxor, etiã
ſi cauſa, & occaſio dominicæ conceſſionis eſſet à lege
improbata,vt dd.ll.iuncto titulo.ff.& C.& in decre. de
don.inter virum & vxor.ergo in ſpecie noſtra, qui non
ſolum ſciente, ſed etiam longo tempore patiente do-
mino poſſedit,non dubium eſt, quin poſſideat ex do-
mini voluntate,& conſequenter iuſtam, quinimo lon-
ge iuſtiorem poſſidendi cauſam habere videtur,quan-
doquidem huic poſſeſſioni non dedit originem occa
ſio à lege improbata, id quod contingit in terminis di-
cta leg.ſi vir,& dicta lege ſi id quod.Præterea ſi titulus
habitus à non domino præbet iuſtam cauſam poſſiden
di,etiam ſi is dominus eſſet abſens,& ignorans, iuxta l.
fin.C. de longi temporis præſcription. iunctis legibus
ſupra allegatis, quanto iuſtius præbebit cauſam præ-
ſcribendi titulus habitus ab ipſomet domino, vt argu-
ment.per totum.C.de rebus alien.non alienan. Nec du
bium eſt,quin ex iuſtiſſima legis interpretatione ab ip
ſomet domino titulus (hoc eſt, iuſta poſſidendi cau-

ſa)datus intelligitur eo ipſo, q̄ rem ſuam à me poſſideri diu conceſſiſti, d.l.ſi id quod. d.l.ſi vir. cum multis iuribus, & rationibus ſuperiore c. allegatis. Ergo non abnegamus, quin ad præſcribendum ſit neceſſarius titulus (hoc eſt, iuſta cauſa poſſidendi) vt dicitur in d. l.nullo. ſed in omnibus ſpeciebus ſuprà relatis affirmamus interfuiſſe non ſolùm iuſtam, ſed etiam longè iuſtiorem poſſidendi cauſam, quàm in terminis d.l.nullo. & conſequenter contingeret præſcriptio lõgè facilius & iuſtius, quàm in terminis d.l.nullo, aut d.l.fin. C. de longi temporis præſcriptio. quia titulus, qui à d.l.nullo, cum ſimi. deſideratur, in vſucapionibus vel præſcriptionib. nihil aliud eſt, quàm iuſta cauſa poſſidendi, vt proclamant ſic declarantes quàm plures leges, d.l. non ſolùm. §. qđ vulgo. d.l. quod vulg. d.l.fi. ff. pro ſuo. d.l. ſi id quod. d.l. ſi vir vxori. l.2. & l.penu. ff. pro legato, cum ſimi. quas allegaui infrà c.67. num. 10. cum ſeq.

SVMMARIVM.

1 *Sententia etiam nulla dat titulum ad præſcribendum.*
2 *Tranſactionis titulus an ſufficiat ad præſcripti. ſiue res tradatur ſiue remittatur.*
3 *Titulus conditionalis non ſufficit ad præſcribendum.*
4 *Titulus reuocabilis ſufficit ad præſcribendum.*
5 *Tituli qui ſufficiant ad præſcribendum.*
6 *Titulus ſimulatus non prodeſt ad præſcribendum.*
7 *Tituli plures concurrunt ad præſcribendum.*

CAPVT LXVII.

1 SENTENTIA † præbet iuſtam cauſam p̄ſcribẽdi. Ita Bartol. & ibi plenè per Alexand. & Iaſon. in l. Pomponius, per text. ibi. ff. de acquirend. poſſeſ. & per Franciſc. Balb. de præſcriptio. in 1. parte 3. partis princip. quæſtio. 15. id quod procedit etiam ſi ſententia eſſet nulla vel fortè iniuſta, dummodò is, cuius fauore lata fuit, non propterea eſſet in mala fide. Ita Glo. in c. ſi ſacerdotes. 16. quæſt. 3. in Gloſſ. magn. & per Balb. vbi ſuprà, & quod notatur in cap. de quarta, de præſcriptio. Hæc opinio, quæ (non paucis tamen repugnantibus) receptior eſt, probatur ratione aperta, nam ad præſcriptiones non titulus poſitiuè, ſed tantùm iuſta cauſa poſſidendi deſideratur. Ita planè probat l. quod vulgo. ff. pro emptore. l. non ſolùm. §. quod vulgo. ff. de vſucapio. l. fin. ff. pro ſuo leg. 2. & 3. ff. pro legato. l. pro legato. & l. final. eodem titul. dixi plenè infrà capi. 77. numero 10. probatur apertè in leg. 3. ff. de vſucapion. vbi in definitione vſucapionis, ex qua vſucapionis vera cognitio capienda & petenda eſt, non dicitur ad vſucapiẽdum titulum, ſed tantùm poſſeſſionem temporis lege definiti deſiderari. Id quod alijs poſtea legibus moderatum & declaratum inuenitur, vt ea poſſeſſio iuſta ſit, vt proximè diximus. Iuſtam autem poſſeſſionem accipere debemus, ſiuè illa magnoperè iuſta ſit, ſiue ſit tolerabilis, licet non ita iuſta & inuincibilis fuerit. dic. l. fi. ff pro ſuo, & diximus in d. nume. 10. ſed qui ex ſententia poſſidet, nullus abnegabit, quin non ſolùm tolerabilẽ, ſed etiam iuſtam & laudabilem cauſam poſſidendi habuerit, præſertim cum res iudicata pro veritate habeatur, vt in l. res iudicata. ff. de reg. iur. ergo hunc habere iuſtã cauſam præſcribendi præſcriptumque rectè poſſe in comperto erit.

2 Confirmantur iſthæc. Nam titulus † tranſactionis, quę exæquatur ſententiæ. l. non minorem. C. de tranſac. l. 1. & 2. ff. eod. titu. ſimiliter ſufficit ad præſcribendum, quando ex eo titulo uel cauſa poſſeſſio traditur (puta quia cum in iudicio fundum abs te, qui eũ poſſidebas peterem, eum ex cauſa tranſactionis tradidiſti, tunc. n., eum ſi alienus erat, pręſcribere poſſem.) Ita tenent per tex. ibi Saliceus, Alexan. Iaſ. colum. fin. & alij communiter in l. ſi pro fundo, C. de tranſact. Balbus de præſcr. par. 3. princ. q. 5. quin eum tex. hanc ad rem ſingularem dicit, eſt clarior tex. in l. ex cauſa tranſactionis. C. de vſucap. pro emptore. tenet Alex. conſil. 24. ponderatis his. colu. fin. lib. 5. Philippus Corneus conſ. 16. viſo primo themate. lib. 2. Gl. ff. & Bart. in d. l. ſi pro fundo, eſt communis opinio, ſecũdum Balbum, vbi ſupra, qui omnes per d. l. ſi pro fundo, communiter tenent contrarium, eo caſu, quo ex cauſa tranſactionis poſſeſſio eius rei, de cuius præſcriptione agitur, non eſſet tradita, ſed tantū retenta. quæ communis opinio non ſatis tuta eſt, quia nec ad transferendum dominium, nec ad transferendã vſucapiendi conditionem traditio rei, de qua præſcribenda agitur, neceſſaria eſt, vt in l. qua rõne. §. interdũ. ff. de acq. rerum dom. §. qua ratione. Inſtit. de rerum diuiſio. iuncta l. clauibus. ff. de contr. empti. actus enim geſtus à domino, qui ſufficit ad transferendum dominiũ, is ſi fiat à non domino, transfert (cæteris habilibus) vſucapiendi conditionem. d. l. clauibus. ergo vt ſi rem tuã poſſidebam, vel ea apud me erat quouis modo, eamque mihi vẽdidiſti aut donaſti, aut dotis nomine dediſti (& ſimilia) dominium acquiro per d. §. interdum, & d. l. qua ratione. §. interdum. ita ſi apud me res erat, quam à me in iudicio uendicabas, deſtitiſti à lite aliquo accepto, iuxta l. 2. l. tranſactio. C. de tranſac. vix eſt, vt ius tuum in me traduxiſſe non videaris, vel ſaltem omiſiſſe, & quaſi pro derelicto habuiſſe. ſicque vt ſi dominus in me talẽ rem transferre, vel ſi dominus talem rem pro derelicto vellet habere, ſtatim eius dominium quærerem, per dictos. §§ interdum, iuncta l. 1. & 2. ſi id quod. ff. pro derelic. ita ſi non dominus iſthæc faciat, vt vſucapiendi conditionem acquiram par eſt, ita tamen vt tempore huius tranſactionis cępiſſe videantur, quod obtineret, ſi ego putarem dominum eſſe eum, qui litem actu mouerat, vel mouere minabatur, vtroque enim caſu tranſactio valeret l. 2. C. de tranſaction. niſi obijcias, q̄ tunc eſſem in mala fide de eo ipſo, quòd rem non reſtitui ſine lite. ſicque non videretur poſſeſſio per talem trãſactionem iuſtificata, ſiue enim putarem illum non eſſe illius rei dominum, tunc eius deſiſtentia, aut etiam expreſſa conceſſio non iuuaret, ſiue dominum putarem, ex bona fide erat rem reſtituere, ſicque ſemper ceſſat præſcriptio Sed tamen quia inter iſta duo extrema eſt medium, aut eſſe poteſt, ideo puto debilẽ eſſe caſum, quo procedat præſcriptio ex tali tranſactione. Quid enim ſi a te litem inferente, & illaturum minante, cepi dubitare. vtrum dominus eſſes, nec ne, ſi enim in hæreditate patris mei eam rẽ, quam ipſe mala fide poſſidebat, inueni, ſicque iuſtam & bonam fidem habeo. cap. is qui in ius, de regu. iu. lib. 6. l. qui in ius. ff. eod. tit. ſed obeſt mihi mala fides authoris mei, iuxta plenè notata per Glo. & Doct. per tex. ibi in auth. niſi tricennale. C. de bonis matern. & in l. vitia, C. de acq. poſſ. authen. malæ fidei. C. de præſcriptiõ. longi temp. tunc ſi te litem inferente, vel inferre minante, cepi non minus vehementer, quam iuſte dubitare, dominus eſſes, nec ne, dedi tibi aliquid tranſactionis cauſa, vt à lite diſcederes. certè non video, quomodo non videretur denuò iuſtificata poſſeſſio mea non quidem in hunc ſenſum, vt proſit mihi præterita poſſeſſio, ſed vt ex tunc à tempore tranſactionis præſcriptionis ſpacium currere incipiat, facit l. cum hæres. l. an vitium. ff. de diuer. & temporis præſ.

Denique ſi verum eſt, ſimpliciter ſententiam præbere iuſtam præſcribendi cauſam, hoc eſt, ſiue res ex vi ſententiæ condemnatoriæ mihi agenti tradatur, ſiue apud me ex vi ſententiæ abſolutoriæ relinquatur, vt ſupra attigimus, idem quoque fore in tranſactione par ẽ. d. l. non minore, & d. l. 2. ff. & C. de tranſaction. & quia

vtroque

vtroque caſu,vt patet,par ratio eſt, præſertim cum nul-
lus poſſit,dum præſcribit,habere bonam fidem quietã,
ſed ſubdubiam,vt plene agemus infra c.77.& ca.72.Sed
tam in ſententia,quam in tractatione deſineret præſcri
bere,qui eſſet in mala fide, verum id non ex tituli defe-
ctu tunc contingeret,ſed propter illam malam fidem.

Denique in tranſactione etiam ſi putarim eum, qui
vendicabat rem à me,vel ſi vẽdicaturum minabatur eſſe
dominum,& cum eo tranſegi,adhuc non ſum,ſed fui in
mala fide,quæ per conceſſionem illius purgatur,ſicq́ue
ex tunc incipio habere eam poſſeſſionem ſine vllo vitio
id quod ſufficit ad præſcr.licet alius titulus non adſit,vt
dd.ll.& ſupra plene egimus in tribus c.præced.

3 Titulus † conditionalis non prodeſt,aut non ſufficit
ad præſcriptionem,ſiquidem erat conditio ſuſpenſiua,
ſed,ſi erat reſolutiua ſufficit.ita Bal.de præſcri. in 1.p.3.
partis princ.q.12.per l.2.§.ſi ſub cõditione.ff.pro emp.
l.2.& l.4.ff.de in diem addictione.l.ſi alienam.ff.de don.
4 cauſa mortis.† Sicq́ue infert Balbus procedere præſcri-
5 ptionem ex titulo reuocabili,†& qui dicantur tituli ſuffi
cientes ad præſcriptionem eſt Gloſſ.melior de iure,ſ'm
Balbum,vbi ſupra,in c.dudum.2.de elect.in verb.intitu
latam.tex.cum Gloſſ.in l.3.§.genera.ff.de acq.poſſeſſ.&
poteſt quis rem ſuam, cuius dominium habebat reuo-
cabile,præſcribere,per l.in libello.§.ſi quis ſeruum.ff.de
capt.ſecundum Balbum,vbi ſupra,Gloſſ.in l.in acceſſi.
6 ff.de diuerſ.& temp.†Ex titulo autem ſimulato non cõ
7 tingit præſcrip.l.fi.ff.pro donato.†& plures tituli ad pręſcriptionem concurrere,& poſſunt,& proſunt,ſecundũ
eundem Gloſſ.Bar.& communiter Doct.in l.3.§.ex plu
rimis.ff.de acquir.poſſeſſ.eſtq́ue communis opinio,ſe-
cundum Balbum,vbi ſupra,& Alex.in d.§. ex plurimis.
col.5.Ergo ſi alienam rem tibi mortis cauſa donaui do-
minium reuocabiliter,quæ fuiſſe non videris, & ſi eam
tradiderim,ſed tantum poſſeſſionem,& vſucapiendi cõ-
ditionem.d.l.ſi alienam.tamen poſt tempus præſcriptio-
nibus definitum eius quoque dominium quęſiuiſti,qui
iuſtam poſſidẽdi cauſam habebas,licet cauſa, vel titulus
ille eſſet reuocabilis,vnde fit,vt nec verus dominus pete
re queat,quia iure ſuo fruſtratus eſt, nec ipſi donatori
repetere liceat,quia alienum peteret,& ſic turpiter, cũ
id ſtatim reſtituturus eſſet,d.l.ſi alienã.d.l. ſi extraneus.
ff.de donat.inter virum & vxorem,& ita intelligo.l.ſi id
quod.ff.pro dereli.& l.ſi vir vxori.ff. pro donato. Dum
autem ſupra poſt Accurſium,& Balb.diximus,procede
re poſſe præſcriptionem ex titulo reuocabili , hoc eſt,
quod habens dominium reuocabile , eam rem poteſt
præſcribere,per d.§.ſi quis ſeruum,habet locum contra
eum,qui non erat impeditus agere,vt ibi . nam ſi ſeruũ
alienũ ab hoſtibus redemi,dominus poteſt oblato pre-
tio ſeruum recuperare,vt ibi. Sicq́ue ex ſua negligentia
merito excluditur tempore. Cæterum contra impeditũ
tempus non curreret, vnde ſi rem ſub conditione lega-
tam hæres pendente conditione alienauit, ſicq́ue domi
nium reuocabile acquiſiuit ille,qui ab eo acceperat,iux
ta l.ſeruo legato.§.1.ff.de leg.1.l.fi.§.ſed quia,cum §.ſe-
quen.C.de commu.de leg.tamen quia legatarius pendente
conditione agere non poteſt,contra eum non currit pꝛæ-
ſcriptio,niſi à tempore conditionis expletæ. d.l.fi.§.ſin
autem ſub conditione.l.contra maiores.C.de inoff.teſt.
vbi dixi,l.qui hæredi.§.ſi pars.ff.de cond.& demon.per
rationem l.1.§ fi.C.de annali except.& dixi plene de ſuc
ceſſ.progreſſ.ſub titulo de fideicommiſſis, ex quibus lo
cis quæ hic deſunt,petenda ſunt.

S V M M A R I V M.

1 *Titulus pro ſuo ſufficit ad præſcribendum.*
2 *Præſcribere poſſum ſine titulo in caſu hic relato.*
3 *Dominium vtile præſcribit dominus directus.*
4 *Præſcriptio interdum occidit,non transfert ius.*
5 *Titulus ad præſcribendum non requiritur in caſu ſeq. & num.6.*
7 *Poſſeſſio abijcitur longi temporis negligentia.*

CAPVT LXVIII.

1 TITVLVS † generalis pro ſuo iuſtam præſcribẽ
di cauſam interdum præſtat,†ſecundum Fran-
ciſ.Balb.de pręſcr.in 1.p.terriæ partis principa
lis.q.12.vnde Bald.in §.ſi quis per triginta , ſi de feudo
fuerit controuerſia.col.fi.qui idem tenet,ait,ipſam pro
prietatem aliquando loco tituli haberi ad præſcribẽdũ,
id quod voluit Gulielmus de Cuneo in l.ſi quis emptio
2 nis.col.2.C.de præſcr.triginta annorum.†vnde ipſe Gu
lielm.& Bal.inquiunt,ſi rem meam præſcripſiſti , dein-
de eius poſſeſſio ad me reuerſa eſt, eam citra vllum aliũ
titulum præſcribere potero , quaſi eo ipſo , quòd olim
eius dominium habueram,iuſtam & poſſidendi,deinẽ
dique ac præſcribendi cauſam habere videar , ſequitur
Balbus,vbi ſupra , qui & etiam Baldus aiunt etiam hoc
3 caſu bonam fidem requiri, † & vterque teſtatur,id vtile
eſſe ad materiam feudi,nam ſi dominus directus nactus
eſſet feudi poſſeſſionem(hoc eſt, feudatariæ rei) tunc ci
tra alium titulum eam poſſet præſcribere,quo caſu tam
Baldus,quàm Balbus negàt,quòd dominus directus do
minium vtile præſcribat,ſed aiunt eius remotionem, &
directi dominij conſolidationem eum videri præſcrip-
ſiſſe,vel acquiſiſſe.Sed dum aiunt cõtingere præſcriptio
nem,tum demum procedit ſi adſit bona, vel deſit mala
fides,non aliter.Quid enim ſi procuratori meo manda
ui,vt fundi mei vtile dominium venderet, dedi ei facul-
tatem etiam tradendi quaſi poſſeſſionem illius dominij
vtilis,vendidit tibi,& tradidit(per clauſulam forte con-
ſtituti,vel per retentionem vſusfructus , vel alio quouis
modo)id tamen ſe feciſſe nunquam mihi renunciauit ,
vel forte ſe feciſſe negauit,atque ita ſecurus incautusq́.
integrum in fundo illo dominium iusque meum permã
ſiſſe putabam,tunc enim cum nõ deſit mihi bona fides,
potero quidem præſcribere, & ita vt debeat abeſſe hoc
caſu mala fides,videntur ſentire Baldus & Balbus,vbi ſu
4 pra.†Et dum vterque negat,vtile dominium præſcripſiſ
ſe me,hunc(vt exiſtimo)habet ſenſum,ꝗ cum dominiũ
vtile & directum in perſona vnius concurrere nequeāt,
non magis quam vſusfructus cauſalis,& formalis , nã vt
ſi vſufructuarius ius vſusfructus cedat in fauorem pro-
prietarij, is non videbitur vtrumque vſumfructum tam
cãlem,quàm formalem habere,ſed ſolũ cãlem integrũ ,
nec vſufructuari concurſu diminutum,quia res mea ſer
uitutem vſusfructus,vel alterius rei mihi debere nunquã
vt.§.finitur,cum ibi not.per Gloſſ.& Doct.Inſt.de vſu
fruct.ita ſi habens vtile dominium illud in fauorem dñi
directi,vel cedat,vel aliter amittat,non facit vt directus
dominus vtrumque dominium tam cauſalem,quam for
malem habere videatur,ſed vt ſolum adhuc directũ nul
lius tamen domini vtilis concurſu diminutũ habere in-
telligatur.Idemque in præſcriptione contingit iſta non
ſecus,ꝙ ſi prædium ſeruiens libertatẽ pręſcripſiſſet,quo
caſu ſeruitus illa minime videretur ita præſcripta, ut is do
minus præſcribens rem ſuam inciperet habere ſibi ipſi
ſeruientẽ,ſed magis vt eam ab antea debita ſeruitute li-
berã habere inciperet,quaſi his caſibus ſiue libertas pręſcribatur,ſiue ius vſusfructus, ſiue & ius utilis dominij
remouendi non tam tranſlatiue, quam extinctiue con-
tingat præſcriptio,ut pręſcriptio ius illius,contra quẽ pꝛę
ſcriptum eſt,occidiſſe,non ad præſcribentem tranſtuliſ
ſe uideatur.Quod autem Baldus,& Gulielm.de Cuneo
& Franciſcus Balbus,ubi ſupra,aiunt, titulum generalẽ

pro ſuo aliquando ſufficere ad præſcriptionem per to-
tum titulum.ff.pro ſuo,id veriſſimum eſt, nam cùm eo
caſu abſit mala fides,eo ipſo iuſta cauſa poſſidendi ad-
eſſe intelligitur,vbicunque autem iuſta poſſidendi cau-
ſa interſuit,ibi citra vllum alium titulum contingere p-
ſcriptionem plenè oſtendimus infrà c. 72. & plenius in
c.77.per tex.in l.quod vulgo.ff.pro emptore,& in l.nõ
ſolùm.§.quod vulgo.ff.de vſucap.l.fi.ff.pro ſuo,cum ſi-
5 milibus.† Vnde veriſſimum quoque eſſe exiſtimo,quòd
iidem Gulielmus,Baldus & Franciſcus Balbus inde col
ligunt,vt ſi rem meam, vſucepiſti, deindè eiuſdem rei
poſſeſſionem bona fide cepi (fortè abſens & vſucapio
nis illius ignarus fueram,iuxta l.fin.C.de longi tempo-
ris præſcriptio.)eam citra vllius tituli interuentum præ
ſcribere potero,quia iuſtam poſſidendi cauſam habeo,
& inter reliquas hæc eſt potiſſima vtilitas illius tituli.ff.
pro ſuo,optimus tex.in l.ſi id quod.ff. pro derelicto,&
in l.ſi vir.ff.pro donato.l.qui alienam.ff.de donat.cauſa
mortis.l.ſi extraneus.vbi nota. Bartol.ff.de donat.inter
vir.& vxor.

Colligitur ex ſuperioribus, quid reſpondendum ſit
6 in illa quæſtione, qua cõtrouertit, † ſtatutum viget,vt q
rem decennio poſſederit, pro ea non poſſit conueniri,
an tunc ſufficiat bona fides, citra vllius tituli interuen
tumq̃ qua in re partem negatiuam, vt ſine titulo præſcri
ptio illa non procedat,tenuit Ludo. Rom.in l.prætori,
in princ.in add.nouiſſ.ff.de dam.infect.And. Tiraq.de
præſcr.in prin.facit,quod tradit Bald.in c.vnic.§.ſi quis
per triginta,ſi de feudo fuerit controuerſia. & Alex.in
l.ſequitur.§.ſi viam.ff.de vſucap.ſecundum Tiraqu. vbi
ſuprà.Contrariam partem vt cum ſola bona fide etiam
ſine titulo contingat ea præſcriptio ſtatutaria, tenuit
Bald.in l.2.C.de longi temp.præſcr.quæ pro libei facit
ſecundum Alexandrum in add.ad Bald.ibi,quod ſtatu-
tum ita intelligendum eſt,vt aliquid addat iuri cõmu-
ni,arg.l.ius ciuile.ff.de iuſt.& iu.vbi per Iaſ.Bart.in l.4.
§.prætor ait.ff.de vſuca.Idem Bar.in l.2.ff.de vſucap. &
hæc pars longè verior eſt.nam cùm ſolam bonam fidẽ
cum continua poſſeſſione etiam in terminis iuris com
munis ad talem præſcriptionem ſufficere ſuprà edocea
mur,multò magis in terminis huius ſtatuti admitten-
dum eſſe conſtat, dummodò ea bona fides deſcendat
ex cauſa iuſta vel tolerabili,iuxta l.ſi.ff.pro ſuo, cum iis
quæ ſuprà attigimus,& etiam infrà c.72.& c. 77. Sicq;
dices,tale ſtatutum videbitur fruſtratorium, cũ quod
pertinet ad iuſtitiam poſſidendi,nihil addat aut detrahat
iure communi, id quod libenter admitterem eo caſu,
quo abſens & ignorans eſſet dominus rei, contra quẽ
præſcriptum eſſet,iuxta l.fi.C.de long.temp.præſc.nec
ſtatuentes potuerunt,etiam ſi uellent introducere, vt
cum mala fide procederet præſcriptio, ſecundum verã
& communem opi.Antonij,Panor. Feli. & aliorum in
c.fi.de præſcr.Cæterùm quo caſu dominus rei præſens
eſſet & taceret,ac pateretur,ex illa diuturna patientia ta
citus conſenſus & conceſſio rei ſuæ præſumeretur,arg.
l.ſi quis diuturno,in princ.ff.de ſerui.vend.& l.ſi ego.§.
1.ibi,per traditionem fortè,aut per patientiam.ff.de pu
bl.l.ſi id quod ibi,quaſi volente & concedente domin.
ff.pro derelict.l.alienationis verbum, ibi, vix eſt enim,
vt non videat alienare.ff.de verb.ſign. & conſequenter
iam malæ fidei uitium aut præſumptio vel ceſſaret, vel
purgatum videret,vt in ſimili tenuit Bar.in l.fi. ad fi.C.
vnde vi.quem DD.ſequuntur cõiter,vt diximus infr.c.
7 72.& ca.77.† Facit,nam & per longum tps præſumitur
poſſeſſionis vel abiectio vel obliuio,vt ex cõi opinione
reſoluit Iaſ.in l.1.C.de ſeruis fug.col.pen. Idẽ Iaſ.in le.
naturaliter.§.nihil cõe.nu.88.ff.de acq.poſſ.Pau. Caſtr.
& Ale.poſt Gl.ibi in l.ſi de eo.§.1.ff.de acqu.poſſ.ergo
quid impedit,quin idem tali ſtante ſtatuto & in pprie

tate præſumatur.hoc ergo caſu ceſſante mala fide etiã
ex iniuſta cã ex vi ſtatuti dicerem procedere pſcriptio-
nem,quæ iure communi ex defectu iuſtæ cauſæ poſſidẽ
di d.l.quod uulgo.d.c.l.non ſolum.§.quod vulgo,cum
ſuprà allegatis,quod nota ad intelle.l. 1.tit. de las præ-
ſcript.lib. 3.or.

S V M M A R I V M.

1 *Titulus qui ignoratur, an ſufficiat ad præſcriptionem, ardua quæſt.*
2 *Titulus non requiritur ad præſcr.in hoc caſu.*
3 *Accreſcendi iuri aſſimilatur ius vſucapionis.*
4 *Intell.l.1.2.pen.& fin.ff.pro lega.*
5 *Titu.illegitimus quando noceat præſcribenti.*
6 *Titulus legitimus,aut illegitimus ,aut etiam nullus,ſufficiunt ad præſcr.*
7 *Poſſidere ſe ignorans ſi verè poſſideat,præſcribit.*
8 *Poſſeſſio ignoranti interdum quæritur.*
9 *Intell.l.cum hæredes.ff.de acq.poſſ.*
10 *Intell.l.quemadmodum.ff.de acq.poſſ.*
11 *Intell.l.à Titio.ff.de furt.cum concord.*

CAPVT LXIX.

1 ET ſufficere † titulum adeſſe ad præſcriptionem,
etiam ſi illum ignoret præſcribens,tenent Bar.
Io.de Imol.& Ang.in le.2.§. ſi ſub conditione,
per tex.ibi.ff.de vſuca.dicam c.79.nu.15.

Contrariam partẽ vt tituli interuentus non ſufficiat
abſcedente ſcientia præſcribentis,quinimò oporteat ip
ſum præſcribentẽ noſſe legitimũ titulũ & cãm poſſidẽ
di ſeſe habere,tenẽt Bal.& Salic.in l.1.C. p quas perſo.
nob.acq.& Ale.in l.poſſeſſio.§.& ſi poſſeſſio.p tex.ibi;
in verb.ſcienti.ff.de acq.poſſ.Gl.in l.1.in verb. interue-
niat.C.e.ti.q̃ ſequunt Doct.ſm Balb. qui idẽ ſequit de
pſc.in 1.par.3.par.prin.q.9.& Feli.in c.illud.col.1.de p-
ſcr.Alex.in add.ad Bar.in l.naturaliter.col.3.ff.de acqu.
poſſ.Dyn.in c.ſine poſſeſſione.col.2.ff.de reg. iu.li.6.&
ſic hæc vr receptior opinio.Eſt & tertia opinio Fr.Bal
bi,vbi ſuprà,ex mẽte Angeli in d.§.ſi ſub cõditione. ut
initio poſſeſſionis & pſcriptionis ſcĩa tituli neceſſaria
nõ ſit,ſed ſufficiat eã puenire ante expletã pſcriptionẽ,
hoc ẽ,ante finitũ tps pſcribẽdi,tũc.n. retraheret ea ſcĩa
vel eius effectus ad tps inchoatę poſſeſſionis & pręſcri-
ptionis. Vnde infert q̃ ſi titulus inutilis ſuerit ante cõ-
pletũ tale pſcriptionis tps cõfirmatus,ea cõfirmatio re
trotrahit,iuſtificatq; ac habilẽ reddit poſſeſſionẽ retro
actã,q̃ & tenet ſm eũdẽ Balb.Pano.in c.dudum.2.col.
de decimis.& in ſimili p Bar.in l.more.ff. de iuriſd.om.
iud.Neq; ad rem.ptinet ſm Balb. q̃ furioſi qui nihil
ſciũt.l.negotijs.ff.de neg.ge.& et infantes poſſint poſſeſ
ſionẽ acqrere & pſcribere.Azo.in ſumma.C.p empto
re,prope prin.Aret.in l.locus ad finẽ.ff.de acq.poſſ.l.ſeq
tur.§.1.2.& 3.ff.de vſuc.ergo vr ſciam nõ reqri præſcri
bentis,ſed videt ſciam requiri,vel eius tutoris aut cura
toris aut pcuratoris,vt p Azo.vbi ſuprà,& p Balb.ibi,
nã iõ furioſus p ſe neq; põt incipere poſſidere,neq; p-
ſcribere,licet poſſeſſionẽ ab alio eius nõie, vel à ſeipſo
cœptã,ante furorẽ nõ impediat poſt furorẽ cõtinuare,
& ſic præſcribere,ſm Balb.& Azo.vbi ſuprà.Quid dicẽ
dũ? & ſanè in principali opinione magis eſt,vt tituli ſcĩa
neceſſaria nõ ſit,nã ſi,vt ſuprà diſſeruimus,acqſitio por
vſucapionẽ cõtingẽs ſimilis eſt acqſitioni, q̃ p alluſio-
nẽ vel p ius accreſcẽdi cõtingit,cõñs ſit,vt quẽadmodũ
ĩ duab.illis acqrẽdi ſpẽb.ſcĩa acqrẽtis neceſſaria nõ eſt,
ita & in ſpecie nr̃a, vt per vſucapionem acquiſitio con
tingat,ſcientia vſucapientis neceſſaria non ſit, dummo
dò per talem ignorantiã nõ reddatur iniuſta poſſeſſio.

Quid

Quid enim ſi quis cellam vinariam, vel granariũ meũ
ingreſſus, inſcio me vinum ſuum in vaſa vini mei, vel tri
ticum ſuum tritico meo miſcuit, idque cuſtodiæ cauſa,
(quod non raro bellis ſæuientibus fieri ſolet) ita tamẽ vt
grana poſſent dignoſci, & ſeparari, & vina quoque quia
non in iiſdem vaſibus infuſa fuerant. ego tamen huius
rei ignarus quidquid in tali cella erat bona fide viſebã,
& poſſidebam (vt homini diuiti talis ignorãtia facile cõ
tingit,) & ſane crediderim contingere triennalem vſu-
capionem, & ſi omnino titulus nullus adeſſet, quia non
poſſum non videri hãc rem (hoc eſt, vinum aut triticũ)
poſſediſſe, & ſine vllo animi vitio poſſediſſe, & ſciebam
me poſſidere, quia ipſamet grana non raro videbam, &
mea eſſe putabam, vel etiam ipſum vinum, & in eo tan-
tum errabã, quòd ex meis forte agris illa proceſſiſſe exi-
ſtimabam, cum aliunde reuera proceſſiſſent, qui error
nihil nocet: argum. l. 1. §. ſi legatarius, cum ibi not. per
Gloſſ. & Doctores. ff. ad legem Falcid. nec poſſem mihi
perſuadere illam poſſeſſionem veram non eſſe, & ad v-
ſucapiendum ſufficientem, & in eo tantum quæſtio e-
rit, an verus dominus poſſidere deſierit, cum duo inſoli
dum eandem rem poſſidere nequeant. l. 3. §. ex contra-
rio. ff. de acquirend. poſſeſſ. l. ſi, vt certo. §. ſi duobus ve-
hiculum. ff. commodat. l. quod contra. §. vni duo. ff. de
regulis iur. & magis eſt, vt cum primum dominus cel-
læ cœpit animum habere poſſidendi ea grana, vel vina,
tunc alter verus granorum, vel vinorum dominus etiam
ſi adhuc retinuerit animum poſſidendi, adhuc tamen
non ſolum naturaliter, ſed etiam ciuiliter poſſidere de-
ſierit, quia cum vterque tam dominus cellæ, quam do-
minus granorum haberet animum poſſidendi, potior
cauſa quo ad poſſeſſionem eſſe debet domini cellæ, qui
poſſeſſionem naturalem habebat, quam domini illo-
rum granorum, qui naturali poſſeſſione carebat, ſicque
ciuilis poſſeſſio illi naturali potius accedet, quam alteri
parti, vbi naturalis nulla erat, cũ cætera eſſent paria, hoc
eſt, vterque æque animum iuſte haberet poſſidendi, ar-
gumen. l. ſi totam. ff. de acquiren. hæred. iunctis his, quæ
notantur per Gloſſ. & Doctores in l. qui ad nundinas.
3 §. clam poſſidere. ff. de acquirend. poſſeſſ. † ergo vt mi-
hi abſenti, & ignoranti per receſſum latentem, & ſic p
alluuionem acquiſitur, & acquiri potuit pars fundi alie
ni contigui mei, iuxta dictum §. præterea, vtque pars
collegatarij mei repudiantis mihi ignaro acquiritur ip-
ſo iure per ius accreſcendi, vt docent Bartol. & com-
muniter Doct. in l. re coniuncti. ff. de leg. 3. per d. l. ſi to
tam. l. 1. & 2. l. ſi ſolum. ff. de acquirend. hæred. §. vbi au-
tem. C. de caduc. toll. §. ſi eadem. Inſtitut. de leg. vtique
vſusfructus pars amiſſa mihi etiam ignoranti alteram
vſusfructus partem habenti ipſo iure acquiritur. l. 1. in
princ. §. 1. §. interdum. ff. de vſusfr. accr. vtque mihi pro-
prietatem habenti acquiritur etiam ignoranti vſusfru-
ctus amiſſus, vel repudiatus, vt per totum illum titulum,
idemque in alijs mille ſimilibus ſpeciebus, vt diximus
de ſucc. progreſſ. lib. 3. §. fin. num. .., ita quoque in ſpe-
cie noſtra mihi etiam ignoranti ipſo iure per lapſum tẽ
poris à lege ſignati acquiritur vſucapione dominium
eorum granorum ſine vllo titulo, ſed ex vi ſolius poſſeſ
ſionis, eiusque iuris, cui accedit, vel accedere videtur, p
d. l. 3. ff. de vſucap. cum ſimil. ſupra allegatis, & vide dicta
in 4. cap. præced. ergo cum tenuerimus deficiente om-
nino titulo contingere poſſe vſucapionem, conſequens
fit cum titulo inualido non minus, ſed forte facilius, p-
4 cedere, argum. l. vni. in princ. C. de rei vxo. actio. † Id qđ
eſſe videtur contra legem 1. & l. pen. & l. fin. cum not. in
dictis locis. ff. pro legato, nam ſi poſſidebam, quòd in
teſtamento minus ſolenni ſciebam mihi relictum, licet
errore iuris tale teſtamentũ minus ſolenne valere igno
raſſem non præſcribam. † ergo cum titulus ille inuali-
dus non ſufficiat ad præſcribendum per d. l. 1. l. pen. d.
l. fin. cum ſimilibus, longe minus ſufficiet, quando nec
aderat validus, nec inualidus. Solue data paritate eorum
terminorum defectus tituli non minus, ſed forte magis
noceret, quam eius minus ſolennis interuentus. vnde ſi
etiam in illo teſtamento minus ſolenni ſciebam eam rẽ
mihi legatam non fuiſſe, & nihilominus eam occupaui,
longe minus eam præſcribam, quam cum in eo mihi
relicta fuerat, vtroque enim caſu eſt animi mei vitium
priore, quia ſcire debebam me alienum inuito domino
iniuria detinere (dominus enim vetare præſumitur. leg.
qui vas. ff. de fur.) l. leges. C. de legibus. cap. ignorantia,
de regul. iur. lib. 6. poſteriore vero caſu conſpectius, &
apertius vitium animi eſt, quia reuera alienum me poſſi
dere intellexi, & ex tali perfidia, & malignitate mihi lu-
crum, & vſucapionis beneficium accedere inciuile eſſet
l. fin. C. de iureiurand. l. final. C. de fideicom. ſed tamen
quando alienum reuera poſſidebam, quod tamen meũ
eſſe errore facti, non ſupino aut intolerabili putaui (qua
le fuit in ſpecie de granis, vel vinis ſupra relata) tunc præ
ſcriptio contingit, vt dixi, quibus adde l. fi. ff. pro ſuo, in
verb. tolerabilis, & alia iura, quæ allegabimus infra cap.
72. & c. 77. vbi multis iuribus, & rationibus diſſeremus
ad vſucapiendum titulum neceſſarium non eſſe, ſed ſo-
lum poſſeſſionem ſine vitio, qualis erat in ſpecie propo
6 ſita, † verum quia ſine vitio regulariter poſſeſſio non
contingit, niſi cum adeſt titulus, ideo paſſim leges di-
ctitant titulum requiri ad præſcribendum. l. nullo. C. de
rei vendic. l. vnic. C. de vſucap. transform. in princ. Inſti-
tut. de vſucap. cum ſimilibus. Verum per alias leges res
hæc declarata reperitur, vt tituli defectus, non noceat
quando adeſt iuſta, vel tolerabilis cauſa poſſidendi. Se-
cundum quæ ſi à non domino, quem dominum eſſe
credebam, rem cuſtodiæ aut depoſiti, aut commodati
cauſa accepi. Deinde ille eam mihi in ſuo teſtamento
ſolenni legauit, ſine dubio præſcribam, vt per tot. tit. ff.
pro leg. Idem ſi teſtamentum erat minus ſolenne, ſi ta-
men ſolenne fuiſſe mihi nuntiatum fuerat. d. l. 1. & d. l.
pen. d. l. fi. cum ibi not. ff. pro leg. Idem ſi neutrum inter
fuit, ſi tamen mihi nunciatum fuerat in teſtamento ſo-
lenni rem mihi relictam eſſe, nec defuit iuſta cauſa nun
cio fidem adhibendi, vt iam diximus, & arg. d. l. fi. verbo
tolerabilis. ff. pro ſuo. l. ergo contingere potuit præſcri-
ptio cum titulo legitimo, hoc primo, vel etiam cum ille
gitimo, hoc ſecundo, vel etiam cum nullo omnino, hoc
tertio, dummodo deſit animi vitium. Vitium autẽ adeſ-
ſe intelligo, non ſolum quando adeſt malignitas; ſed &
quando adeſt inſcitia intolerabilis. d. l. fi. ff. pro ſuo, cum
7 ſimil. ſupra & infra cap. 67. allegatis. † Ergo ſi rem, quam
tuam eſſe putabam, nec erat depoſiti cõmodatiue cau-
ſa abs te accepi, deinde eam mihi in tuo teſtamento re
liquiſti, & à tempore teſtamenti tempora præſcriben-
di præterierunt, nec vnquam ſciui eam rem mihi lega-
tam eſſe, communiter Doct. ſupr. relati negaſſent, & ab-
negant contingere præſcriptionem. ſed contraria ſentẽ
tia, quam nonnulli ſupra relati defendunt, longe verior
eſt, quia in ſola poſſeſſione ceſſante animi vitio nititur
vſucapio, vt iam oſtendimus, animi autem vitium ceſſa-
re intelligitur, quoties quis detinet, vel poſſidet rem ex
domini voluntate. d. l. ſi id quod, verb. quaſi volente, &
concedente domina. ff. pro derel. l. ſi vir. ff. pro dona.
is autem ex domini voluntate rem detinebat, ergo, &c.
8 Neque † ad rem pertinet, quod ille detinere tantum eam rẽ,
non etiam poſſidere videretur, quodque poſſeſſio ad
præſcribendum requiratur. d. l. 3. ff. de vſucap. cap. ſine
poſſeſſione, de reg. iur. lib. 6. nam reſpõdeo, quòd ea na-
turalis detentatio ſimulac accedit voluntas illius, qui
rem diſpoſuit, vel commodauit, conuertitur in ius le-
gitimæ poſſeſſionis, nam & in ius dominij, & poſſeſſio

nis (quod plus eſt) conuerti poſſet, arg. d. l. qua ratione.
§. interdum. ff. de acq. rer. dom. §. interdum. Inſti. de rer.
diu. nam & ſi ei, qui depoſitam vel commodatam rem
meam habebat (hoc eſt, depoſiti aut commodati nomi
ne eam à me detinebat) eam ei ignaro legaui, ſtatim ip
ſo iure nõ ſolùm dominium, ſed etiam poſſeſſionis ius
etiam inſcius quæſiuit ipſo iure, argu. dd. §§. interdum.
Et quod dicitur vulgo nullam poſſeſſionem niſi corpo
re & animo acquiri non poſſe. l. quemadmodum, cum
ſimil. ff. de acq. poſſ. id quidem regulare eſt, fallit tamen
in eo, qui habebat naturalem rei detentationem. is enim
noua accedente cauſa, vt ipſo iure dominium etiã igna
rus acquirere poteſt, ita etiam poſſeſſionem vel poſſeſ-
ſionis ius ſine corpore & etiam ſine animo acquirere
non prohibetur, argu. d. l. qua ratione. §. interdum. ff. de
acq. rer. dom. & d. §. interdum. Inſt. de rer. diu. in quorũ
terminis ei, qui nec ciuilem nec naturalem poſſeſſionẽ
habebat, ſed tantùm nudam rei detentationem (ex cau-
ſa depoſiti fortè vel commodati) eandem rem vẽdidi,
vel donaui, vel dotis titulo aliove ſimili dedi, & ea iura
cantant, ſtatim eum dominium illius rei acquiſiſſe, pro
conſtantique illis iuribus habetur, quaſi indubitatũ ius
quoque poſſeſſionis, vt nihil ei deſit quæſitum videri ip
ſo iure. nec dubium eſt illa iura idem quoque admiſſu-
ra eſſe etiam, ſi ex cauſa vltimæ voluntatis idem contin
geret, puta ꝙ dominus illam rem illi legaſſet, illũve hę-
redem ſcripſiſſet, nam ex cauſa legati acquireret ſtatim
& dominium & poſſeſſionis ius ipſo iure etiam igna-
rus, arg. l. cum pater. §. ſurdo. ff. de legat. 2. l. à Titio. ff. de
fur. l. ſi tibi homo. §. cùm ſeruus ff. de le. 1. cum ibi not.
per Glo. Bart. Alex. & alios. & ex cauſa inſtitutionis ad-
eundo hæreditatem, vt in reliquis rebus hæreditarijs ſo
lum dominium, non etiam poſſeſſionem acquireret. le.
cùm hæredes, in princ. ff. de acq. poſſ. ita in ea re, quam
antea detinebat, non ſolùm ius proprietatis, ſed etiam
poſſeſſionis acquireret: arg. dd. §§. interdum. Ex quib.
apparet in hac ſe adeſſe legis tam poteſtatem quàm vo
luntatem, de poteſtate apparet à fortiori, in l. final. C. de
ſacroſan. Eccl. iuncta l. quod meo. in prĩc. ff. de acqui.
poſſ. de voluntate apparet, arg. d. §. interdum. Inſtitu. de
rerum diui. & d. l. qua ratione. §. interdum. ff. de acquir.
rer. domin.

9 Ex ſuperioribus colligitur declaratio ad tex. in l. cũ
in hæredes, in prin. ff. de acqu. poſſeſ. vt licet regulariter
aditione hæreditatis ſolum dominium, non eam poſſeſ-
ſionem hæres acquirat, vt ibi, tñ earũ rerum etiam poſ
ſeſſionem acquiret, quarum nudam detentationẽ hẽat,
puta, quòd nuda ex cauſa fortè depoſiti vel commoda
ti eas teneret, vt tũc cùm primùm illã hæreditatem adie
rit, illa continuò nuda illarum rerum detentatio in ciui
lem & naturalem poſſeſſionem conuertatur iure, argu.
d. l. qua ratione. §. interdum. ff. de acq. rerum dom. & d.
10 §. interdum. Inſtit. de rer. diu. Vnde etiam infertur notabi-
lis declaratio ad dictam l. quemadmodum, vt ſolo ani-
mo hoc caſu circa vllius actus corporei interuentũ poſ
ſeſſio acquiratur.

11 Colligitur etiam egregia declaratio ad le. à Titio. ff.
de fur. l. cùm pater. §. ſurdo. ff. de leg. 2. l. ſi tibi homo. §.
cùm ſeruus. l. legatum. §. fin. ff. de leg. 1. vt ſi ei, qui rei
meę naturalem ex cauſa fortè depoſiti vel commodati
habebat detentationem, eam rem legaui, tunc is etiam
ignarus non ſolùm dominium: ſed etiam ciuilem & na
turalem poſſeſſionem quæſiſſe videatur, licet nullus in-
terfuerit animus, aut etiam actus corporeus, argu. dd.
§§. interdum. Poſtremò alia multa ad tituli materiã ſpe
ctantia videbis infrà c. 77. num. 7. vſque ad finem, & ca.
78. per totum. & c. 69. per totum, & c. 81. per totum. &
83. num. 23. cum ſeq. & ca. 84. per totum. & capi. 87. per
totum. Poſtremò multa ad titulum ſpectantia diſſerui-

mus ſuprà 1. & 2. parte, & infrà parte 4. cap. 78. & in 5.
parte ferè per totã, vnde quæ hic deſunt, petenda ſunt.

SVMMARIVM.

1 *Bona fides requiritur ad præſcriptionem.*
2 *Bona fides præſumitur.*
3 *Bonus quiſque præſumitur.*
4 *Homini naturaliter ſunt innata virtutum ſemina.*
5 *Natura dux optima.*
6 *Principia qualia ſunt, talia ſunt principiata.*
7 *Generatum ſimile generanti.*
8 *Titulus putatiuus ſufficit ad præſcriptionem.*
9 *Titulus reuocabilis ſufficit ad præſcriptionem.*
10 *Bona fides non eſt neceſſe vt probetur.*
11 *Notorium eſt allegandum.*
12 *Bona fides an ſit alleganda.*
13 *Bonam fidem implicitè allegari ſat eſt.*
14 *Bonam fidem poſt caſum concluſam allegari ſatis eſt.*
15 *Bona fides vt allegetur an requiratur, ardua q.*
16 *Notorium iuris non expedit allegari.*
17 *Rei appellatione omnes ſuę partes continentur.*
18 *Dominium an præſumatur ex poſſeſſione præſenti, ardua quæſtio.*
19 *Dominium incidenter agendo probatur ex poſſeſſione.*
20 *Dominium probatur ex poſſeſſione contra violentum.*
21 *Dominium probatur ex poſſeſſione contra commodatarium, & depoſitarium.*
22 *Dominium non præſumitur ex poßeſſione præterita, fallit in tribus caſibus.*

QVARTA PARS PRINCIPALIS AD tionam fidem adſpirans.

CAPVT LXX.

1 BONAM † fidem in præſcriptionibus & vſuca-
pionibus deſiderari pluſquam manifeſtum eſt,
vt in l. Celſus. ff de vſuca. l. 2. §. ſi à pupillo. ff. de
vſuca. pro emptore. l. cùm hęres. ff. de diuerſ. & tempo.
præſcript. l. vnica. C. de vſuca. transform. auth. malæ fi-
dei. C. de temporis longi præſcript. l. 1. C. de bonis ma
ter. in prin. Inſti. de vſucap. tex. in c. vigilanti, & in ca. vlt.
de præſcrip. tex. in c. poſſeſſor malæ fidei, de reg. iuris. 6.
& multa hanc ad rem ſpectantia tradunt Doct. in dd. lo
cis, præſertim nouiſſimi, in d. c. poſſeſſor. & in auth. niſi
tricennale, & l. 1. C. de bonis mater. cum ſimil. Bona au
2 tem fides in dubio præſumitur, ex communi noſtrorũ
opinione. Ita enim voluit Gl. in l. ſi ſuper, in verb. pro-
betur. C. de præſcrip. longi temporis. & in l. 1. C. de col-
lectio. & in l. ſi quis emptionis titolo, in verbo, tenuerit.
C. de præſcrip. triginta annorum. §. 1. in verſ. qui bona.
Inſtit. de vſuca. & in c. ſanctorum, in verbo, ſacræ. & ibi
etiam Panorm. de præſc. & in cap. ſi diligenti, in verbo,
bona fides, & ibi Innoc. & Pet. Vbaldus in repet. Panor
mitan. & Feliſi. eod. tit. & Glo. in cap. vlt. in Glo. 1. & ibi
etiam Panorm. eod. t. t. & Glo. in capi. cum Eccleſia, de
cauſa poſſ. & proprietatis. & Glo. in ca. Abbate, in prin.
in verbo, domini. verſ. ad hoc autem, de ſent. & re iudi.
lib. 6. & in c. licet. 16. q. 3. Innoc. in c. Michael. de electi.
& in c. 2. de in integrum reſtit. & in c. vigilanti. de præ-
ſcr. Dynos in l. 1. ff. de itinere actuque priua. Cyn. in le.
1. in 4. q. de ſeruit. col. 3. Archidiac. in c. 1. in verbo, bona
fides, de præſcr. li. 6. Bart. in l. Celſus. col. 5. ff. de vſucap.
vbi de ea re elegantiſſimè diſputat, & in l. communia. §.
inter prædones. C. communi diuidun. & in le. quemad-
modum. C. de agric. & cenſit. lib. 11. Bald. in repet. leg. 1.
columna. 4. C. vnde vi. & in ſua diſputatione, incipien.
accuſatus de vi turbatiua. col. penul. & conſ. 357. Titius
emi.

emi.lib.1.& conſ.288.dicta mulier.poſt medium lib.4.
Angel.in l.1.C.quibus non obſtat longi temporis p̄ſcri
ptio.& in l.ſuper longi.C.de præſcript.longi temporis.
Anton.in cap.peruenit.de cenſibus.Cumanus cōſ.129.
domina Ioanne,ante finem.Panormitan.conſili.18.in
cauſa,& quæſtione.col.1.lib.2.& conſ.54.in quæſtione
quæ ad præſens vertitur.col.5.ver.nec obſtat,ſi dicatur
ſtatutum.Alexan.plene conſ.201.viſo & diſcuſſo.colu.
2.lib.2.& conſ.91.in cauſa,& lite vertente.col.2.lib.5.
Petrus Ferrar.titu.forma reſponſionis rei conuenti, in
verb.præſcriptionis.col.7.Idem Barb.conſ.51.col.3.li.
4.Franciſc.Curtiun.conſ.72.princeps defunctus.col.3.
in fin & conſ.83.Deus pius.col.2.& copioſiſſime So-
cinus conſ.38.in cā dominorū.col.li.3.Philip. Decius
cōſ.275.iuridicā eſſe arbitror.col.2.& cōſ.309.in cauſa
mota Mediolani.Ancharanus conſ.143.clarior.col.pē
ultima.Ioannes Andreæ ad Speculatorem titu.de teſt.
§.nunc videndum.add.mag.col.3.Petr.Philippus Cor.
conſ.130.viſo libello.col.11.lib.1.Idem Corne.conſil.
329.oſtenſo mihi.col.4.eod.lib.1.Aries Pinellus Luſi-
tanus de bonis maternis,in authen.niſi tricennale.n.1 ab
Didacus Couarru.in cap poſſeſſor de reg.iur.lib.6.par
te 2.§.7.Andreas Tiraquel.de præſcript.ie Gluſſ.2. in
verbo,bona fides.§.1.Petrus Philipp.Corne.conſ.117.
1.aſpectu.col.9.lib.2.& conſ.239.in hac conſultatione
& conſ.206.col.11.eodem lib.2.per text.in c.auditis,
&c.cum olim,de præſc.ſal.in §.ſed iſte quidem.n.100.
Inſtitutt.de actionib.Gabriel ſtrenuus Theologus in
4.ſentent.diſtinct.15.q.1.4.ar.1.Ratio huius tam recep
3 tiſſimæ ſententiæ eſt,quia homo præſumitur bonus.l.
merito.ff.pro ſocio.l.quoties.§.qui dolo.ff.de proba.l.
cum pater.§.te igitur.ff.de leg.2.cap.1.de ſcrutin.& tra
dunt Doctores in dictis locis,& in regula,ſemel malus
de regulis iur.lib.6.Gloſſ.in c.ſi forte,in verbo,ſcientiæ
de electio.lib.6.Lucas de Penna in l.quemadmodum.
col.penult.de agricol.& cenſi.lib.11.Panormita.& Fe
lin.in c.cum in iure,de offic.deleg.Bald.in c.fin.col.pe
nult.de p̄ſcri.Idē Bal.in l.1.ad finē.C.ſi qs omni.cauſa te
ſtamen.cuius rei ratio egregia redditur per Ciceronē.c.
4 3.Tuſc.Sunt enim(inquit)in nobis ſemina innata vir-
tutum,quæ ſi adoleſcere liceret,ipſa nos natura ad bea
tam vitam perduceret,nunc autem ſimul ac editi in lu
cem,& ſuſcepti ſumus,continuo in omni prauitate ver
ſamur,vt pene cum lacte nutricis errorem ſuxiſſe videa
mur,cū verò parentib.redditi, deinde magiſtris traditi
ſum',ſic imbuimur ita varijs erroribus,vt vanitati veritas
5 & opinioni confirmatæ natura ipſa cedat.‡ Et rurſum
ibidem ait.Natura ipſa deſciſcimus,vt optimam naturā
nobis inuidiſſe videamur,& rurſus lib.1.de legibus ait.
Natura duce errari nullo modo poteſt.Et Officiorum
lib.1.ait,Naturam ducem ſi ſequamur,nunquam aber-
rabimus.& hoc eſt illud ius naturale,quod natura om
nia animalia docuit, vt in l.1.ff.de iuſtit.& iu.& in pr.
Inſtitut.de iure naturali.quodque ſimul cum ipſo hu-
mano genere proditum fuiſſe,teſtatur Iuſtinianus in §.
6 ſingulorum.Inſtitut.de rerum diui.Nec dubium eſt,‡
quin Qualia ſunt principia,talia ſunt principiata,ſicq;
Qualis eſt natura,talis eſt hominum quiſque cum prin
cipiatus,creatus,& natus eſt,ita eleganter Bald.in l.1.ad
fin.C.ſi quis omni.cauſa teſt.& Andreas Tiraq.de præ-
ſcri.§.1.Gloſ.2.verſ.ſed quod in dubio facit.l.quiſquis
in princip.& §.1.cum ibi not.C.ad leg.Iul.maieſta.vbi
Gloſſ.ait.

Sæpè ſolet filius ſimilis eſſe patri.
Vnde ſic cecinit Horat.Oda 4.
Fortes creantur fortibus,& bonis.
Eſt in iuuencis,eſt in equis patrum
Virtus,nec imbellem feroces
Progenerant Aquilæ columbam.

7 Cum ergo homo ſimul ac naſcitur ac generatur,ha
beat ſemina innata virtutum,quinimo non ſolum ho-
mo,ſed etiam ea omnia,quæ a natura creata ſunt,opti-
ma ſint,par eſt vt bona fides & bonitas in homine præ-
ſumatur,quandiu contrarium non probatur, præſertim
cum Qualia ſunt principia,talia(vt diximus)eſſe intelli
gantur principiata.Hæc communis concluſio varie in
telligitur.Primum quando adeſt titulus legitimus & ve
rus,quale eſt,cum emi ritè & recte,vel dotis,aut dona-
tionis,vel legati aut alio quouis ſimili titulo rem acce-
pi,& ita procedunt.ff.& C.pro emptore.& ff.& C.pro
donato.& ff.& C.p dote.& ff.& C.pro hærede.& ff.&
C.pro legato.& ff.& C.pro ſuo.ita volunt omnes ſupra
8 relati.Secundo intelligitur ēt ſi putatiuus ſit,non etiam
verus eſſet ille titulus,ſi quidem error iuſtus fuit aut tole
rabilis.l.quod vulgo.ff.pro empt.l.non ſolum.§.quod
vulgo.ff.de vſucap.l.fin.ff.pro ſuo.quale eſt,cum is, cui
mandaui rem vt mihi emeret,eam mihi tradidit,ſe emiſ
ſe mentitus,ita tenent omnes,quos ſupra retulimus,iſta
que & ſuperior ſunt communes opiniones.Tertio in-
9 tellige etiam ſi titulus eſſet reuocabilis.l.2.§.ſi ſub cō
ditione.ff.pro emptore.l.ſi id quod.ff.pro emptore.l.ſi
id quod.ff.pro derelicto.l.ſi vir.ff.pro donato.vnde
ſi vxor a viro,quem dominum eſſe credebat,rem do-
natam accepit,eam contra verum dominum poteſt præ
ſcribere,licet vir eam donationem eamque rem poſſet
reuocare.dict.l.ſi vir.dict.l.ſi id quod.& licet rem
ſub hac cōditione niſi melior conditio allata fuerit ab
te,quem dominum eſſe credebam,emerim,tamen eam
contra verum dominum poſſum præſcribere quamuis
is titulus meliore conditione allata reuocabilis ſit.l.2.&
l.4.ff.de in diem addi.niſi dominus verus agere impedi
tus eſſet,tunc enim contra eum non curreret præſcrip
tio.l.final.§.ſin autem ſub cōditione.C.com.de legat.l.q
hæredi.§.ſi pars,cum Gloſſ.ff.de condit.& demon.l.1.
§.fin.C.de annali excep.alium text.& exemplum habe-
bemus in l.in bello.§.ſi quis ſeruum.ff.de capti.Item fal
lit ſecūdo,quando cōditio eſſet ſuſpenſiua,vt d.§.ſi ſub
conditione.Quarto intellige etiam,ſi titulus,in quo ni-
titur poſſeſſio,ſit illegitimus,quod obtinet,quo ad p̄-
ſcriptionem longiſſimi temporis,nam quod ad longi
temporis præſcriptionem non ſufficeret,vt diximus in
fra c.81.num.7.& 8.& c.77.nu.9.Quinto intellige etiā
ſi titulus omnino deficiat,vt videtur eſſe cōmunis opi-
nio ex relatione Andreæ Tiraq.de præſcri.§.1.Glo.2.
verſ.bona autem fides dicam infra c.79.num.15.& ca.
81.nu.8.cum præced.diximus fuſè ſupra dum de titulo
diſſerebamus.
Sexto intellige ſi adſit titulus,etiam ſi eum me habe
re ignorem.l.2.§.ſi ſub conditione,ad finem.ff.pro em
pt.dixi infra c.79.num.15.& in c.incip.traditio.Septi-
mo intellige,ſi ea bona fides iudicijs probetur.l.pen.
10 C.de euictio.Octauo intellige,etiam ſi ea bona fides
non probetur,ſufficit enim allegari,ita tenent Gl.in
Cle.appellanti de appell.Andreas Tiraquel.de præſcrip.
§.1.Glo.2.verſ.ſed quæſtionis eſt,& ait ſe dixiſſe in d.
Clem.& hanc allegationem poſſe fieri etiam poſt con-
cluſionem in cauſa,firmat ipſemet And.Tiraquell.ibi
Antonius in c.peruenit,de emp.& vendi.& ibi Ioan.de
Imola.& Alexand.in leg.vnica.C.vt quæ deſunt aduoc.
iudex ſuppleat.col.2.Matthæus Afflic.in conſt.Siciliæ
11 conſt.incip.iuſtitiarijs.col.4.Facit quia & ſi ea præſum
ptio bonæ fidei,eo quod eſt iuris,reputetur eſſe quid
iuris,& conſequenter non requiratur probatio,ſed tā
tum allegatio tanquam res notoria,tamen ipſum noto
rium allegandum eſt.l.ſi adulterium.cum inceſtu.§.idē
Pollio,ff.de adulteris.ſecundum Antonium ibi Iuſtinum
in c.bonæ,de poſtul.prælatorum.Idem Antonius in c.
exceptionem,de excep.Ioan.Imolenſis in l.4.§.hoc au

tem

tem.ff.de damno infecto.Marcus Mantua locorum cō
12 munium.c.57. Et in ſpecie † q bona fides ſit alleganda tenent Marcus Mantua,vbi ſuprà,& Bal.in l. ſuper lōgi.C.de longi.temp.præſcrip.col.1.Idem Bald. in l.quicunque.in prin.C.de ſeruis fugit. Et q habens iuris præſumptionem pro ſe eam debeat allegare, tradunt generaliter Seyſellus in rep.l.Celſus.col.9.ff. de vſucapio.& Marcus Mantua,vbi ſuprà, quam tamen poſt concluſionem etiam cauſæ allegari poſſe vterque tam Man-
13 tua quàm Seyſellus affirmat. Nonò † intellige ſufficere vt tacitè allegetur,puta dico me fundum vt meum poſſediſſe.Ita Alex.conſ.20.col.1.li.2.Dec.conſ.267.Ro.conſ.77.pater Reuerende.And.Tiraq.vbi ſupra, verſ. cæterum,per l.antiquos.ver.domini cogitatione. C.de fur.Boerius deciſ.42.alia inſuper.num.12.

14 Decimò intellige ſufficere † q ea allegatio bonæ fidei etiam poſt concluſum in cauſa ſecũdum Antoniũ, Imolam, Afflictum, Tiraq.& Alex.in locis relatis ſuprà verſ.8.quibus adde idem tenere Decium conſ.267.Panor.in c.dudum.2.col.2.de elect.& iterum And. Tiraq. vbi ſuprà verſ.intellige & Marcum Mantuam,vbi ſupr.

15 Vndecimò † intellige vt procedat etiam ſi ea bona fides nec probetur neque etiam allegetur,etenim licet reliquæ iuris præſumptiones ſint allegandę,iſthæc tamen bona fides adeo à iure præſumitur,tamque æqua,naturalis & indubitata præſumptio eſt, vt nec eam allegare neceſſe ſit.Ita tenent Antonius But.& Io.Imol.in cap. præterea.2.de tranſact.Panorm.in c.ſi.col.8.de præſcr. Barb.conſ.41.illud ad feram.col.10.li.2.Idem And.Barba.conſ.50.col.9.eod.lib.& conſ.18.col.penul.lib.2.& conſ.70 eod li.per c.audiris,& c.cum olim,de præſcri. vbi nulla bonę fidei mentione facta præſcriptio allega-
16 ta fuit,& ſatis fuit. † Cùm enim(inquit)Barbat.notoriũ eſt ex iure,non expedit allegari, quinimmò iudex illud ex officio ſupplere vel attẽdere debet per c.Raynutius de teſtam.vbi iudex iudicauit ſuper notorium minimè allegatum,vt ibi notant Ioan.Imol.& Panor. Idem Panor.in c.afferre.de præſumptionib.Bald.in l.1.C.vt quę deſunt aduo.Felin.in c.ad hæc.col.9.de app.Nec dubiũ eſt(inquit And.Tiraq.vbi ſuprà)quin bona fides oriatur ex iuris notorietate,vt fuſius ſuprà diſſeruimus .ergo eam allegari non expedit,iuris enim præſumptio liquida probatio eſt.Glo.in l.tutor qui repertorium . C. de peric.tutorum.l.Imperator,& ibi plenè Ale.& Iaſo. ff.de la.1.per And.Barb.conſ.74.ſcripſit Pſalmiſta lib. 4.tutiuſque conſilio omnium nouiſſimo. Contrariam tamen partem vt hæc bonæ fidei præſumptio neceſſariò ſit allegãda,tenent Bal.in d.l.ſuper longi.C.de longi.temp.præſcr.Idem Bal.in d.l.quicunque. C.de ſeruis fug.And.Tiraq.vbi ſuprà,Marcus Mantua c.57.d.li.3. locorum communium,quia alios allegant huius ſentẽtiæ auxiliares,vt attigimus ſupra verſ.8. ſed ſi prior pars vt receptior ita & verior nobis videtur, quæ materia à noſtris cœca & nebuloſa relicta nobis videtur , quæ ut liqueat conſidera nonnullos caſus, Primus quando bonæ fidei mentio fit explicitè, alter quando implicitè, vltimus quando nec implicitè,nec explicitè. Primo caſu omnes conueniunt ſufficere,veluti ſi agenti rei vẽditione allegaui,me rem illam titulo & bona fide p tẽpus legitimũ poſſediſſe,ſicque præſcripſiſſe : Secundo caſu non ſatis ſeſe explicant veluti ſi rei vendicatione agenti obiici præſcripſiſſe me,nulla bonæ fidei mentione facta,ſed ſatis eſt dixiſſe,præſcripſiſſe me, quia intelligendum eſt ritè & rectè,arg.l.non putauit,in princip. ibi notat.ff.de bonorum poſſeſ.contra tab. & illud verbum eſt intelligẽdum in pleniore ſignificatu.§.ſed quoties.Inſti.de iure nat.& id perfectum eſt quod ex omnibus ſuis partib.conſtat.l.1.ff.de origine iuris.ſicque qui dicit ſe præſcripſiſſe de perfecta(& cum omnibus ſuis legitimis qualitatibus) præſcriptione intelligit, ne aliter inutiliter proceſſiſſe videatur, nihil enim & inutile
17 paria ſunt.§.fin.Inſti.quib.mod.teſtam.infir. † & deniq; appellatione rei ſimpliciter prolatæ, comprehendũtur omnes ſuæ partes ſiue illæ quotitatiuę ſint.l.Mæuio,in prin.in verbo,totus.ff.de leg.2.l.coniunctim, in verbo, ſolidam rem.& verbo,ſolidam hæreditatem.ff. de le.3. l.hæc ſcriptura.l.ſi ſeparatim.ff.de cond. & demon.§.ſi eadem res.Inſt.de leg.l.ſi plumb.ff.de leg.1.l. ſi quis cũ totum.ff.de excep.rei iud.l.cum q.C.de lega.l. vnica.§. vbi autem,cum §.ſeq.C.de cad.toll. ſiue illæ etiam ſint partes integrales vel ſubiectiuæ,vt in l.qui vſumfructũ, vbi plenè notant Bart.& Iaſ.ff.de verb.obli.& d.l.cum q.l.1.§.interdum,in verbo,in ſolidum.l. inde Neratius. ff.de vſufru.accre.l.ergo qui ſe præſcripſiſſe ait omnes partes per qualitates ad præſcriptionem neceſſarias(ſiue poſſeſſio ſit,ſiue titulus,ſiue bona fides) comprehẽdiſſe implicitè videtur,facit egregius tex.in le. Titius,in prin.ff.de libe.& poſthu.vnde apparet à Barbatio parũ aptè allegatum fuiſſe tex.in d.c.audiuis, & d.c.cũ olim, de præſcr.quandoquidem ibi non eſt verum,bonam fidem allegatam non fuiſſe,quinimmò eo ipſo q. præſcriptio allegata fuit,bona quoque fides implicitè allegata intelligitur,& ſic ita reſpõſuros veriſimilimum eſt, non ſolum illos qui affirmant bonã fidem allegari non oportere,ſed etiam eos qui contendunt allegari oportere,quando quidem hic implicitè allegata videretur. Vltimo caſu quando nec implicitè,nec etiam explicitè allegata fuit,ſed dũtaxat dictum fuit à reo,ſe eam rem per tempus ad præſcribendum legitimum , legitimaq; ex cauſa poſſediſſe, licet hic nulla mentio fiat de bona fide,adhuc ſufficeret,q a ea à iure præſumitur,vt ſuprà latiſſimè oſtendimus,id quod in iure notorium eſt,vnde fit,vt ſuperuacua ea allegatio videatur,ſicque à iure deſiderari minimè ſit veriſimile , ſed omnimò inciuile, arg.l.hæc ſtipulatio.§.diuus.ff.ut ſi g.nomine cane. leg. non cogendum.§.Sabinus.ff.de procu.l. Cornelius.l.ſi dubitari. ff.de hær.inſt.l.verba hæc.ff.de condit,inſt.& potiſſimùm,quia ſi verum amamus,vſucapiones in ſola poſſeſſione legitima nitũtur, nec bonam fidem deſiderant poſitiuè,ſed tantùm malę fidei vitium abeſſe, nec titulum deſiderant,ſed tantùm iuſtam aut tolerabilem poſſidendi cauſam,vt per l.tert.ff.de viuca. fusè oſtẽdimus infrà c.77.num.10.cum præce.& ſeq.& c.72. & c. 81.Sicque qui legitimi temporis poſſeſſionem ex iuſta cauſa emanantem allegauit,ſufficienter allegaſſe videt, nec quicquàm vltra deſideratur,vt dictis in locis oſtendimus aduertentes iſthæc à noſtris non ſatis vnquam
18 fuiſſe præuiſa. Et diximus ſuprà par.3.per totam. † Redeundo ad noſtram bonæ fidei præſumptionem, cùm oſtenderimus, eam præſumi in homine à natura, inque eo naturaliter eſſe innata virtutum ſemina,inde pari rõne deſcendit,vt ex poſſeſſione præſenti dominium à lege præſumatur,aliter enim cum per l.quærebatur.C.vnde vi,præſumptum ſit,q ad me nõ pertinet id ad alios omnino pertinere,certè ſi lex,quod poſſidet meũ eſſe non præſumeretur,iam alienum poſſidere præſumeret. ſicque me malum hominem eſſe malamque fidem habere,contra ea quæ ſuprà fusè oſtendimus , ſicque in ſpecie vt ex poſſeſſione præſenti dominiũ habere poſſeſſorem præſumptio ſit,tenent Glo.in l.penu.in verbo amoueri.ff.de condi.inſti.quam ibi ſequuntur Bart. Bald.Ang.& Paulus Caſtr.in l.Titia per tex.ibi.ff.ſolu. matrim.& Abb.& in d.l.penu.colu.1.& Nicolaus Boerius.deciſ.42.alia inſuper Ang.in l.filiusfamiliàs.§. ijdẽ principes.ff.de leg.1.Barb.conſ.50.li.1.nu.12.

Contrarium tamen vt ex poſſeſſione præſenti nõ arguatur dominium, tenent Glo.in le.cum res quam ibi multi ſequuntur.C.de probat.Quid dicendum? & ſanè

prior

prior opinio vt receptior ita & verior videtur per iura ſupra allegata,quibus adde egregium textum in §.commodum.Inſtitutio.de inter d.l.actor quod aſſeuerat.C. de probat.& per noſtram rationem ſupra relatam quæ habet,omnes homines bonosque præſumi & mala fide carentes,ſicque minime præſumendum eſt,vt is qui fundum vt ſuum poſſidet,colit,& furtiuè cõtrectet,ſed potius vt rem ſuam pertractare videatur,quæ concluſio varie intelligitur.Primum vt ſe aduerſus agentē poſſit defendere,dic.§.commodum.Inſtitutio.de interdi. dict.l.actor.cap.in pari,de reg.iur.lib.6.leg.fauorabilio
19 res.ff.de reg.iu.†Deinde intelligitur etiam agendo, nā ſi poſſideam fundum dominantem tuque fundum ſeruientem,te ſeruitutem pati nolente,duo ſunt mihi probanda,Primum me dominum eſſe fundi iſtius quem dominantem aſſeuero,Alterum tuum fundum huic ſuo ſeruitutem debere,quod vltimum ſi probauero. Primum,nempe me eſſe dominum fundi dominantis, eo ipſo probare videor,quod ꝓbo me eum poſſidere fructúsque vt dominum colligere,eumque arare & colere,& ſimilia.ita tenent Barthol.in dict.l.penul. & Boerius vbi ſupra,n.8.nempe in d.dec.42.Alexand.cõſ.4.li. 2.& cõſ.103.n.10.lib.7.Corne.conſ.48.li.tertio.Andr. Barba.conſ.8.col.2.lib.1.Gloſſ.& Florianus per tex.ibi in leg.1.ff.fam.ercíſ.Rapha.Cuman.conſ.150.ad finē Glo.in leg.ſicuti.§.ſi quæratur.ff.ſi ſeruandi.Iaſon.poſt Barthol.ibi in leg.ſi prius.col.9 ff.de noui operis nũciatio.& alij,quos allegat Boerius,ex cuius relatione apparet hanc eſſe communem opin.

Nec ad rem pertinet,l.item Mela.§.penulti.ff.ad legem Aquil.quia ibi conſtabat alterum eſſe dominum,
20 ſecundum Barthol.in d.l.penulti.Tertio †hæc concluſio intelligitur etiam quando quis vult agere rei vendicatione contra violentum ſpoliatorem,tunc enim vt contra eum obtineat ſatis eſt probare ſe tanquam dominũ poſſediſſe.Ita tenent Barthol.& Bald.in dict.l.penultim ff.de condition.inſtituti.& Nicolaus Boerius d. deciſ. 42.nu.6.&etiam Paulus Caſtrenſis in d.l. penultim. & Bartholo.Sozinus conſ.112.nu.23.lib.4.per leg.ſi.quis emptionis.§.ſed hæc.C.de præſcriptio.30.annorum.
21 Quarto †intellige etiam ſi agerem rei vendicatione contra commodatarium,qui rem a me commodati nomine accepit.Quinto idem ſi agerem contra depoſitarium,qui depoſiti nomine rem a me accepit , nā & his duobus caſibus ex hac ſola poſſeſſione de præſenti dominus præſumor etiam rei vendicationem agens,nec illi poſſunt mihi referre quæſtionem dominij, nō magis quam ſi contra eos agerem depoſiti,aut commodati actione,nam eo ipſo,quod cauſam a me habēt,nec ex fide reſtituunt,me ſpoliare videntur,ſicque in hac rei vēdicatiõne ex ſola præſenti poſſeſſione dominus præſumor,arg.leg.colonus.ff.de vi & vi arm.iuncta leg.ſi qs conductionis.C.locati.l.ſi alienam,cum ibi nota.ff.ſol. matr.& quamuis contrarium videantur tenere Doct. poſt Glo.ibi in leg.in ſi fur.ff.commod.tamen hāc opinionem defendũt Paul.Caſtr.in d.l.pen.& Nic.Boerius num.7.d.deciſ.42.
22 Hactenus quando is de præſenti poſſidebat ciuiliter & naturaliter vel ſaltem ciuiliter vere vel interpretatiuē †quid autem ſi nunc non poſſidebat,licet olim poſſediſſet,an ex ea præterita poſſeſſione præſumatur dominiū & regula eſt non præſumi.ita Glo.in l.a.C.de probat. Boerius,vbi ſupra,nu.10.Barthol.in dict.l.penul. Bal.in l.non ignorat.col.6.C.qui accuſa.non poſſ.Corne.cõſ. 19.cum conſ.ſeq.lib.2.per leg.& quæ nondum ſunt. §. 1.ff.de pigno.& fallit ſi poſſediſſet annis triginta, quia eo tempore rem illam etiam titulo non apparente præſcriberet,per l.ſi quis emptionis.§.1.C.de preſcrip. 30. annorum,ſecundum Bald.& vtraque opinio communiter recepta eſt.Fallit ſecundo quando longum tantum tempus præterijt,ſiquidem ad fuerat legitimus titulus vel cauſa poſſidendi,ſecundum eoſdem Doct.communiter,& Lud.Rom.conſ.414.circa propoſitum,& Sozin.conſ.106.in cauſa.col.4.lib.2.Gloſſ.& communiter Doct.l.cum res.C.de probat. Boer.vbi ſupra,nu.4.Bart. conſ.110.quidam Maſiolus.Fallit tertio quãdo breuius tempus cũ legitimo titulo poſſedit,& agebat publicianã ad poſſeſſionem tantum recuperandam(non autem rei vendicatione)tunc enim obtineret contra poſſidentem ſine titulo, ita procedit titulus ff.de public. in rem actio:quia poſterior poſſeſſio non intitulata aut præſumitur clandeſtina,aut non iuuat contra hunc qui nititur poſſeſſione intitulata.Ita Sozin.in leg. in rem quæ nobis,in princi.q.4.ff.de acquir.poſſeſſ.Alex.conſ.51.li. 1.& conſ.117.eod.lib.& conſ.6.lib.3.ſecus ſi poſterior poſſeſſio intitulata ſimiliter eſſet,tunc enim præferetur quia in pari cauſa potior eſt conditio poſſidentis. c. in pari,de reg.iur.lib.6.tradunt Inno. & alij in c.cum ad ſedem,de reſt.ſpoli.per c.licet cauſam,de proba. Item fallit quando iunior poſſeſſio eſſet diutina,vt dicemus in c.86.num,5.

SVMMARIVM.

1 *Mala fides an noceat, quando contractus fit per procuratorem.*
2 *Domini mala fides nocet,licet contractus fiat per procuratorem de iure cano.*
3 *Pupillo non nocet tutoris mala fides.*
4 *Pupillus non poteſt habere malam fidem*
5 *Malam fidem populus quando videatur habere,& quomodo purgetur.*

CAPVT LXXI.

1 MALA fides non impedit præſcriptionem quãdo contractus fit per procuratorem,vel eum qui ſubeſt noſtrę poteſtati(vt eſt filius vel ſeruus)ſi quidem dominus tantum nō etiam is per quem contractus fiebat,habebat malam fidē.Ita tenent Bald. & Angelus in l.ſuper longi.C.de longi tempor.præſcriptio.per l.eum qui.§.in hac. ff. de public. in rem actio. Glo.in l.huiuſmodi.ff.de contrahen.empt.Gloſſ.in l.cũ mancipium.ff.de ædi.edict.per Azonem in ſumma. C.
2 de ædil. edict.col.pen.verſ.ſed ſi quæras.†Quod obtinet de iure ciuili non de iure canonico, quo iure noceret domini mala fides,teſte Balbo de pręſcription.in 3. part.3.partis prin.q.18.Limita ſecundo vt mala fides, aut bona fides procuratoris non ſit in conſideratione, ſed tantum domini;quo ad ſingularem ſucceſſorem,vnde ſi rem alienam quam tuam eſſe putabas per procuratorem qui eam alienam eſſe ſciebat mihi vendidiſti,pręſcribere poſſum,quia non videor ab authore malæ fidei emiſſe.Ita Bartho.in l.qui fundum.§.procurator.ff. pro emptore.Alexan.in l.Pomponius.§.cum quis. col. 4.ff.de acquiren.poſſeſſio.Balbus,vbi ſupra.Quæ quidē limitationes veræ ſunt in ſe,ſed principalis concluſio ſuſpecta videtur,nam vtriuſque iuris definitio dum pręſcriptionem cum mala fide procedere negauit,id proſpectum voluit,ne qui ſciebat alienum ſe poſſidere inde lucrum ſe facturum ſperans tardior & ſegnior in reſtituendo fieret.quæ ratio non minus vrget quãdo rei alienæ poſſeſſionem per ſeruum vel filium quæſiui,quã ſi eam per me ipſum quærerem,vtroque enim caſu tardior in alieno reſtituendo reddar,ſi lucrum præſcriptionis inde facturum me ſpero,quam eſſem ſi id minime
3 euenturum ſcirem,ergo habebit locum capit.poſſeſſor de regulis iuris.lib.6.cap.vigilanti. capitu.fi.de præſcription.

ptio.in prin.Inſt.de vſuca.transfor.cum ſimil.niſi dixeris,ſuperiorem concluſionem procedere quando contractus fiebat per procuratorem,vel filium, vel ſeruum ignorante domino vel patre,ſeruus.n. vel filius contrahendo,& poſſeſſionem corporalem apprehendēdo ius poſſeſſionis naturaliter quæſiuit.l. 1.in princ.vbi ex naturali poſſeſſione.l. 3.ff.de acq.poſſ.iure enim naturę hi ſunt integri ſtatus.l.quod attinet.ff.de reg.iu. vnde tale ius eis per prius cohærens,poſtea tranſitum facit ad patrem vel dominum,quia penes eos reſidere nec momēto potuit,l.placet,de acq.hæred.l.acquiritur.ff.de acquirer.dom.nam domino vel patri inſcijs,vel ēt inuitis acquirerēt ſerui vel filijfamiliàs.l.ſeruus vetante.ff.de verbor.oblig.per totum.Inſt.per quas perſ.nob.acq.& hac ratione per alluuionem rei alienæ dominium nobis ēt inuitis & ignaris acquiritur , vel etiam ſcientibus alienum eſſe.§.præterea Inſt.de rerum diuiſ.l.adeo.§.præterea per alluuionem.ff.de acquirend.rerum domin.ergo pari ratione nobis etiam volentibus acquiri poteſt ius poſſeſſionis per ſeruum vel filium , ſed quò ad ius præſcribendi dubito,dic ergo ꝙ quandiu ignoraui nomine meo ſeruum procuratoremve aut filium meū emiſſe,& poſſeſſionem accepiſſe tandiu, & ſi ſciam illam rē eſſe alienam , tamen cùm ignorem me eam poſſidere, non poſſum videri mala fidei poſſidere, cùm bona aut mala fides pendeat ex animo noſtro.l.penul.C.de euic. ſicque ſi per eas perſonas tandiu ignorante me retenta poſſeſſio fuit,ꝙ expleta fuit præſcriptio eam rem optimo iure quæſiui.Cæterùm ſi ante completam præſcriptionem cępi intelligere , eam rem me per illas perſonas poſſidere,iam ſcio alienum me poſſidere , ſicque ſum in mala fide,quæ etiam ſuperueniens poſt ceptam præſcriptionem nocet de iure canonico,ſumque in mala fide,eo ꝙ poſſum & debeo iubere eas perſonas eam reſtituere,vel id ipſemet facere debeo.l.ſemper qui nō prohibet.ff.de reg.iu.l.qui patitur.ff.manda.& quia nō ſufficit abſtinere à malo,niſi fiat,quod bonum eſt. l.ſi ita ſtipulatus eſſem abs te,& ibi Bart.ff.de verbor. obli. vide cap.79.nu.41.

3 Mala fides tutoris non nocere pupillo tenent Bald. in auth.ad hæc.C.de vſuris.Ioan.Imol.in rep.c.fin. col. 29.de pręſcrip.& Franciſcus Balbus de præſcr.in 3.parte 3.partis princ.q.16.

4 Sed & ipſe pupillus malam fidem habere nō poteſt quod attinet ad præſcriptionem niſi ſit doli capax,ſecūdum Bal.& Franciſcum Balbum, vbi ſuprà & ſuperior ſententia probari videtur in l.3.in ſui generalitate.ff.de vſuca.præſertim iunctis his,quæ diximus , ſuprà circa definitionem præſcriptionis.

5 Et mala fides ſingularium perſonarum de vniuerſitate nocet ipſi vniuerſitati,ſicque quandiu viuit aliquis de populo vel collegio vel de vniuerſitate qui habuit ſcientiam rei alienæ,is populus, vniuerſitas , collegium non præſcribit.Ita Innoc.in c.cura, de iure patronatus, Bart.in l.poſt plurib.in fin.ff.de vſucap.Franciſcus Balbus,vbi ſuprà,q.17.Petrus Philippus Corn.conſ.22.videtur in hac conſultatione.col.4.lib. 1.ſed.illa mala fides purgatur extinctis omnibus ijs qui ſcierunt,& habuerunt ſcientiam rei alienæ,ſecundum Innocentium, Bart.& Franciſcum Balbum, vbi ſuprà contra Corneū, vbi ſuprà,qui eam purgari illo tēpore poſſe negat, motus per l. proponebatur.ff.de iud.vbi ſubrogationis cauſa ſemper idem populus eſſe intelligitur , facit l.ſi grex. ff.de l.1.l.grege.ff.de leg. 2.§.ſi grex.Inſt.de le. ſuperior tamen ſententia quæ habet , omnibus ſaltem extinctis purgari eam malam fidem,vt humanior ita & verior videtur,nam etſi p ſubrogationem vnus idemque populus intelligatur,tamen idem quoque eſt in filio qui eadem perſona cum patre intelligitur.l.fin.C.de impu. & tamen patri ſuccedens iuſtam ignorantiæ cauſam cenſetur habere.c.is qui in ius,de reg.iu.lib.6.l.qui in ius. ff.eo.& conſequenter olim pręſcribebat.

SVMMARIVM.

1 *Præſcribere an poſſit miſſus in poſſeſſionem ex cauſa noxali vel damni infecti , cùm ſciret rem illam non eſſe illius,contra quem decretum fuit interpoſitum, egregia q.*
2 *Mala fides quando ineſſe intelligatur.*
3 *Dominium nobis etiam inuitis interdum aufertur.*
4 *Facti appellatione non factum etiam continetur.*
5 *Mala fides non ſemper ſequitur,& arguitur ex ſcientia rei alienæ.*
6 *Dominus rem ſuam negligens quando videatur eam pro derelicto habere.*
7 *Intellectus capit.1.de præſcriptio. contra communem opinionem.*
8 *Intellectus l.ſicut,& l.omnes.C.de præſcriptio.30.annorum.*
9 *Intellectus c.fin.de præſcription.*
10 *Intellectus §.fin.Inſtit.de iniur.*

CAPVT LXXII.

POSSIDEBAM ſeruum alienum bona fide, cuius verum dominum ego non ignorabam,is ſeruus ex cauſa noxali mihi traditus fuit,an cùm hēam ſcientiam rei alienæ,cum poſſem vſucapere quæſitum
1 eſt,ac vehementer controuerſum, mouet quæſtionem ꝙ licet indubitatum eſſet vſucapi poſſe inſpecto iure ciuili.l.generaliter.ff.de noxalib.act.tamen iure canonico generaliter definitum eſt mala fide vſucapi nihil poſſe.c.vigilanti.& c.fin.de pręſcri.quod ius & in foro ſeculari ſeruandum eſſe ait ſummus Pontifex,in d.c.fin.ſicque communis opinio eſſe videtur ꝙ miſſus in poſſeſſionem ex cauſa tam noxali quàm damni infecti non poſſit præſcribere eam rem,quam ſciebat eſſe alienam, non illius contra quem decretum iudicis fuit interpoſitum.Ita tenent Paul.in l.prætoris,in princ. ff.de dam. infect.idque ſequitur,& ait meritiſſimè defenſum eſſe, epiſcopus diſſertiſſimus ciuitatis Rod.in c.poſſeſſor,de reg.iu.par.2.§.9.num.8.Rom.in l.ſi per errorem. ff.de vſuc.Alex.in l.ſi finita.§.ſi de vectigalib.nu.13.ff. de dāno infect.Imo.in c.fin.de pſcrip.col.19.in rep.Idem in l.ſequitur.§.viam.nu.26.de vſuc.Paul.in d.§.ſi de vectigalibus.Paul.in l.iuſtè poſſidet.ff.de vectigalib. Paul.in l.iuſtè poſſidet.ff.de acq.poſſ.Bart.in l.Pomponius.§.ſi iuſſu,eo.tit.ſentit Ang.in l.1.C.de iud.num. 63.

Contrariam partem vt miſſus in poſſeſſionem ex cā ſiue noxali ſiue damni infecti poſſit rem pręſcribere, licet ſciat,eam rem eſſe non illius contra quem decretum fuit interpoſitum,ſed alterius,tenent Gl.in c.poſſeſſor,de reg.iu.in 6.Gl.in c.ſi diligēti, & ibi Antonius num.12.de præſcri.Bald.in l.2.ff.ſi ex noxali cauſa agat Idem Bald.in auth.ei qui iurat.col.penu.& ibi Salice.q. 9.C.de bonis auth.iud.poſſe.Spec.in tit.de ſecundo decreto.§.iuxta.num.8.Abb.num.28.in d.c.ſi diligenti,& ibi Ant num.12.Bald.in l.generaliter.ff.de noxa.act.in 1.lect.& iterum in lect.2. eſtq́; cōis opinio, ſecundum Alex.in d.§.ſi de vectigalibus,num.11.

Quid dicendum ? & quidem videtur hæc poſterior opinio in noxali cauſa longè verior quàm contraria, p tex.apertum in d.l.generaliter,& in eo tantùm quęſtio erit,an is tex.iure cano.correctus intelligatur,quod minimè dicendum eſt,non enim ſequitur, habet quis ſciē
2 tiam rei alienę,ergo non poteſt præſcribere,quinimò ſæpe præſcribere poteſt, nec in mala fide eſſe videtur,

quod

quod primùm appares in l.ſi id quod.2.reſp.ff. pro de-
relicto.vbi vxor viro donauit rem ſuam,ſicque eum do
minũ nõ fecit,vt per tot.ff. & C.de don. inter. virũ, &
vxo.virq; deinde eã rẽ mihi ſcienti vendidit,q p̃ſcribere
poſſum,vt tex.ait,licet non ignorantem,eam rem vxo-
ris eſſe,neque ab ea ſed ab eius marito cauſam habere,
Ratio eſt,vt ibi expreſſim Iureconſultus ait,quia quaſi
volente,& concedente domina,is maritus vendidiſſe vi
detur. Nec ad rem pertinet quod Gloſſ.ibi ait,rem alie-
nam donaſſe vxorem,nam illud eſt diuinare,& preterea
eſt contra præſcriptionem leg.marito.in prin.ff.p ſoc.
& per tot.C.de reb.alien.non alien.& quod in tolerabi
lius eſt,aduerſatur palam illi textui in verbo, domina.
Secundo eſt tex.in l.ſi vir.ff.pro dona.Tertio leg.1.§.
ſi vir.ff.de acqui.poſſeſ.vbi vir vxori donauit, nec ideo
deſijt tranſuolare poſſeſſio in vxorem donatariam,quã
iuſte poſſidere intelligendum eſt.Quarto eſt tex. in c.
3.de præſcri.& in capitu.placuit.ſupra allega.vbi etiam
iure cano.eccleſia contra eccleſiam poteſt etiam bre-
ui tempore præſcribere locum,iusque quod ſciabat eſ-
3 ſe alienum. Quinto dominia non ſunt de iure naturali
primæuo,ſed tantum de iure gent.quod induxit do-
minorum diſtinctionem, & ſeparationem, antea enim
omnia erant in commun.leg.ex hoc iure.ff.de iuſt. &
iu. §.ius autem gentium,Inſtitutio.de iur.nat. plene p
Bartol. Paul. ſal. & alios in dict.l.ex hoc iure. diximus
in tract.de ſucceſſ.creat.in præfatio.& in §.1.huic autẽ
iuri genti: lex ciuilis,& derogare poteſt,& quotidie de
rogat.iuxta Glo communiter appro.ibi in leg.ius ciui-
le eſt.ff.de iuſt.& iu.& licet id quod noſtrum eſt ſi non
facto noſtro a nobis auferri non debeat.leg.id quod no-
ſtrum.ff.de reg.iur.tamẽ illud regulare,verum ex cau-
ſa a nobis aufertur,etiam inuitis,vel ignorantibus,vt in
leg.item ſi verberatum.§ 1.ff.de rei vendi.l.Lucius.ff.de
euic. Glo. & Bartol.in leg.Antiochenſium.ff.de priu.
creat.Bartol. Paul.ſalon. & alij in dict.l.ex hoc iure.vt
ergo ibi aufertur nobis inuitis rei noſtræ dominium ex
legis ciuilis diſpoſitione & permiſſione,nec ſe intro-
mittit ius canoni.ad hoc vt ablatum domino reddatur
non idem erit & in ſpecie noſtra,vbi iuſtiſſima cauſa ẽ,
vt res noſtra nobis auferatur,ne mihi immerenti dam-
num ſeruus tuus impune inferat,vel ſi intulerit, nobis
reſarciatur,ibi re tua adempta,& in me ad emendatio-
nem damni tranſlata. Nam & ſimiliter quid ſi furtũ mi
hi faceres manifeſtum,quid ſi non manifeſtum,quid de
nique ſi vi rem abripuiſſes,nonne præter ipſius rei ſub-
tractæ,aut vi ablatæ reſtitutionem etiam tuum amitte-
res,& in me transfereur, i. pœna vel dupli vel quadru-
pli.§.furtorum.§.conceptum,cum ſeq.§.ſi.Inſt.de obli.
quæ ex delicto,in prin.Inſtitut.de vi bon.rap.§.quadru
pli.& §.dupli.Inſtit.de act.nonne te inuito his caſibus
rerum tuarum dominium habeo,te,inquam,inuito iu-
re tam ciui.quam cano.in tui pœnam, & punitionem
ergo ſimiliter,cum ſeruus tuus damnum mihi,rebus ve
meis dedit,tu damnum ſentiens,ſeruusque ille tuus mi
hi tradetur,niſi damnum emẽdaueris,nec refertur abs
te an ab alio poſſideretur quo tempore damnum dediſ
ſet,quinimmo inſpecta legis interpretatione non vide
tur id damnum domino ſerui contigiſſe ſine facto ſuo
4 nam appellatione facti etiam non factum continetur.
Inſtit.de nup.§.ſi qua vxor,in fin.dum ait rectius ſe fa
cturos ſi abſtinuerint.Glo.& Doct. in l. 3. in pri. ff.de
verb.oblig.Alex.in §.ſi id quod.l.vbi autem nõ apparet.
ff.de verb.obl.Decius in l.id quod noſtrũ. ff.de regul.
iur.dominus ergo qui damnum vel noxam a ſeruo ſuo
datam non emendat, quaſi feciſſe videtur, quo magis
ſerui ſui dominio priuetur.Quid deniq; ſi ſeruus meus
iuſto bello captus auſugerit,adque ſuos reuerſus fuerit
inſcio me vel inuito,nonne eius dominiũ perdo.Quid

ſimiliter ſi feram cœpimus,eiusque dominium quęſiui
mus,eaque cuſtodiam noſtram euaſerit, inque natura
lem ſuam laxitatem ſe receperit,nobis inuitis,aut igno
rantibus,nonne in his caſibus & ſimilibus id ſtatim no
ſtrum eſſe deſinit.l.3.ff.de acq.re.dom.cum ll.ſequen.
l.naturalem.§.examen.leg.nihil,in princip.ff.de capt.§.
item ea quæ ex hoſtibus,Inſtitu.de re.di.Quid præte-
rea ſi ſeruus meus proditionem detegit,nonne inſcio
me & inuito libertate præmij loco donatur,& meus eſ
ſe deſinit.l.2.3.& 4.per tot.C.quib.ex cau.ſerui.pro prę
mio liber.accip.Nam etſi patria poteſtas res ineſtima-
bilis ſit.l.filiusfam.§.ſecundum vulgarem.ff.de leg. 1.nõ
ne pater ob duritiem filium emãcipare cogitur?l.diuus
ff.ſi a parente quis fuerit manu.id quod accidit in om
nibus etiam delictis,in quibus pœna bonorum impori
tur,ergo cum res noſtra nobis aufertur,& in alium trãſ
fertur,interdum ſit ob demeritum noſtrum, interdum
ob meritum illius in quẽ transfertur,interdum ob vtrũ
que,interdum & quarto ob meritum & fauorem ipſius
rei.ob demeritum noſtrum,vt in dict. leg.diuus,ob me
ritum eius in quem transfertur, & ob eius fauorem,
vt in dict. l.item ſi verberatum, cum ſimilibus ob de-
meritum noſtrum,& meritum illius in quem transfer-
tur,vel ob eius fauorem,vt in pœna dupli,quadrupli, &
ſimilibus,ſupra allegatis,& facit per totũ C.& ff.quibus
vt indigni.ob meritum & fauorem ipſius rei,vt in exem
plo.C.quibus ex cauſis ſerui.pro præmio libertatem ac-
cipi.Cũ ergo res noſtra nobis a lege adimatur interdũ
culpa noſtra,interdum ſine ea, ſed ſolum ob fauorem
ipſius rei,vel eius quem transfertur, isque eam poſſi-
deat,eaque potiatur,nõ ignorans alienam fuiſſe,& a do
mino inuito vel inſcio ablata,inque eum trãſlata.Quid
mirum,aut nouum eſt,ſi idem faciat lex ex cauſa noxa-
li? & qua ratione potuit lex dominium ſtatim tibi abla
tum in me transferre, eadem ratione, & longe facilius
aut iuſtius poterit efficere,vt id dominiũ tranſeat poſt
longam poſſeſſionem,& præſcriptionem, Nam & præ
latus,qui non poteſt res eccleſiæ alienare, poterit per
negligentiam,& interitum longi temporis eccleſiæ
nocere,vt eius res præſcribantur.c.veniens 2. de p̃ſcrip.
vbi per Doct.& Decium in d.l.id quod.ff.de regu. iur.
facit tex.in c.illud.& cap.de quarta.de præſcript. ergo
vtroque caſu,ex parte legis par potentia eſt,in auferen
do a nobis dominio rerum noſtrarum ex caſu, nam &
eius authoritate noſtrum tuemur,aliter enim enim nõ
deeſſet alter fortior vel calidior,qui vi,armis,aut calidi
tate,vel dolo,reb.noſtris potiretur,itaque authoritate
legis rerum noſtrarum dominiũ nobis inuitis,& igno-
rantibus ex cauſa poteſt.& ſæpiſſime ſolet auferri, qđ
accidit etiam per modum præſcriptionis non ſecus,
quàm per alios modos, ſiue is qui rem acquirit
alienum ſciat ſe poſſidere, ſiue ignoret, cum adeſt
cauſa non iniuſta concedendi,vt etiam ſciens quis alie
num,& poſſidere,& præſcribere poſſit,qualis profecto
adeſt in cauſa noxali,quãdoquidem eſſet per iniquum,
vt ſeruus tuus mihi immerenti,aut rebus meis damnũ
iniuria daret,idque impunitum maneret,ſi ergo is ſer-
uus mihi iuſſu iudicis traditus fuerit,nec dominus, aut
qui eum poſſidebat,illum defenderit,ſatis videntur ma
luiſſe ſeruum abijcere,inque me transferre, quam dam
ni ęſtimationem pręſtare,argum.l.ſi finita.§. non autẽ
ſtatim. ff.de damno infect.vbi per Doctores in ſimili p
Ialan l.1.col.fin.C.de ſeruis fugit.per eundem in l.natu
raliter.§.nihil commune.num.84 ff.de acq. poſſ. Gloſſ.
in l.ſi de eo,ibi Paul.& Alexan.§.1.eod.titu.Quod ob-
tinet,ſi ponimus ex cauſa noxali conuentum a me fuiſ
ſe ipſum dominum ſerui illius,qui damnum dedit.idem
ſi ponimus conuentum à me fuiſſe alium,qui bona fide
eum ſeruũ poſſidebat & cũ iuſſu iudicis mihi is ſeruus

pro

pro noxa traderetur,illud quidē notum fuiſſe vero do
mino,at ſi ponimus dominum huius rei ignarum, ini
quum videtur,cum ſe ſua ignorantem priuari, neque
eam lucrifacere,cum alienam ſcirem,nam tunc & ille in
nocēs,& inculpatus damnoafficeretur, & ego impius
ſciēſq; mala fide alienū lucrifacerē, ſed adhuc idē eſſe
dēt tā iure ciuili,p d.l.gn̄aliter.ff.de noxal.q̄ iure cano-
ni.nā res mea ſiue pereat,id ad detrimentū meū non al
terius ſpectare debet,ſiue caſu fortuito , ſiue aliter.l.q̄
fortuitis.C.de pig.act.ſime etiam damnum alteri dedat,
id ſimiliter ad detrimentum domini illius rei,quæ dam
num dedit,ſpectare debet vſque ad valorem ipſius rei,
vt per totum Inſt.& C.& ff.de noxa.& in tit. ſi quadru.
pauperiam.ergo ſeruus tuus ſi mihi damnum dedit, iuſ
ſuque iudicis traditus mihi fuit,neq; abs te,aut ab alio
defendatur , æquum eſt vt meus fiat in emendationem
damni,quod mihi dedit,neque tā videor hoc caſu tur
pe,aut impium lucrum cum iactura aliena captaſſe,quā
iuſtam damni illati reſarcionem,aut emendationem,ac
ſatisfactionem recepiſſe,neque vltro ad rem alienā ac-
ceſſiſſe,aut adſpiraſſe videor,ſed coactus neceſſitate q̄
amiſeram recuperandi,& faciēs actum neceſſitate coa-
ctus eſt piè ſubueniendus.l.ſi fideiuſſ.§. ſi neceſſaria.ff.
qui ſat. coga. vbi plenè per Iaſ. Diuerſa cauſa eſt illius q̄
à non domino ſciens emit rem alienam, is quidem nec
vlla neceſſitate coactus,ſed ſponte,vltro,& impiè ad rē
acceſſit alienam,neque vllum damnum ante ab re illa ſi
bi,rebuſve ſuis illatum fuerat,quod reſarcire curaretur,
ſicque ſcientia rei alienæ in iſto caſu meritò inducit ma
lam fidem,& impedit præſcriptionem non ſic in caſu il
lo,vbi ſcientia rei alienæ,nec eſt cur inducat malam fi
dem,aut præſcriptionem impediat, ſicque ceſſat deci-
ſio,ratio,& mens,ac ſenſus.d.c.fin.& d.cap.vigilanti,de
præſcrip.Nam & in terminis l.ſi voluntate.C. de reſci.
vend.conſtat quam quiſque contrahentium ſuam con-
ditionem meliorem facere ſtudeat , quàm eius quo
cum contrahit, & adhuc ius canonicum ſe non intro-
mittit.

Præterea in §.item ea quæ ab hoſtibus , & in §. cum
ex aliena.Inſtit.de rer.diu.& in alijs quàm pluribus cau
ſis conſtat nobis auferri poſſe,& ſolere inuitis,& igno-
rantibus rei noſtræ dominium,neque poſſidendi impe
dimento eſſe,quod ſciret illud noſtrum fuiſſe, & circa
factum noſtrum à nobis fortè ignorantibus,aut inuitis
abceſſiſſe,quod plenè diximus in illa q.an actiones , &
alia iura ſemel præſcripta reſtituerent domino ex capi-
te ignorantiæ . Denique ſi iuſtè poſſidet qui authore
prętore poſſidet,facitque fructus ſuos, & inde conſeq̄t
reliquas vtilitates,quæ à l.bonæ fidei,& iuſtis poſſeſſo-
ribus condonatæ fuerunt,quale eſt , q̄ faciet fructus
ſuos,& reliqua id genus.l.iuſtè poſſidet.ff. de acq.poſſ.
cur non idem erit in acquiſitione quoque proprietatis
cùm tā mala fides,& ſcientia rei alienę eſſet ſīn fructuū
acquiſitione,quam in acquiſitione proprietatis, & ea-
dem æquitatis rō militaret,eademque rō peccati vitan
di adeſſet in denegandã fructuum acquiſitione ei,q ſci-
ret alienū ſe poſſidere,quę militat in ipſius proprietatis
acquiſitione,verum vtrunque lex poſitiua iuſtiſſimè ad
miſit ex cauſa præced.quæ non arguit vllam huius poſ-
ſeſſoris turpitudinem,licet ſciens alienum poſſideat.ſic
que nec in peccato eſſe iure quis dixerit, & conſequē-
ter, ceſſat rō nō modò potiſſima,ſed etiam vnica,qua
nititur ius canonicum,quæque expreſſa eſt in d.c.vigi-
lanti.& in d.c.fin.de præſcrip.vt diſſeruimus in loco ſu
prà citat.

In ſumma quis negabit quin iuſtè ia miſſus in poſſeſ
ſionem ex cauſa noxali illam poſſideat? niſi miurius vel
lis vtilis ius ſuum deſerat,& abijciatur,contra text.cum
Glo.in l.& vim.ff.de iuſt.& iure,vbi omnes,ſed vt exor

illum capiat præſcriptio nihil aliud deſideratur niſi qđ
initium poſſidendi non ſit iniuſtum.l.cum hæres. ff.de
diuerſ.& temp.Et licet iure canonico deſideretur,vt ēt
poſtea ante impletam præſcriptionem nō ſuperueniat
mala fides.d.c.fin.tamen hic ponimus pro cōſtanti nō
ſuperueniſſe ſed progreſſum poſſidendi tam iuſtum
5 eſſe,quàm initium,ergo,&c. tergo rectiſſimè & oppor
tunè dictum fuit ab Angelo in l.1.nu.63.C.de iud.nō
eſſe bonam conſequentiam,habeo ſcientiam rei alienę,
ergo videor habere malam fidem,& præſcribere vetor,
q̄ ſi diceres,cur improbe nō curaſti, vt citaretur verus
dominus illius ſerui qui tibi noxam dedit,fortè enim ſi
reſciret,damnum reſarciret,ſeruumq; ſuum recupera-
ret,reſpondeam improbum, aut malæ fidei non poſſe
videri eum,qui illius ſerui bonæ fidei poſſeſſorem inter
pellatum voluit,non etiam verum dominum , quia lex
eum ad hoc obligauit,nō vltra,& iuſtiſſimum ſufficiēſ-
que eſſe præſumitur,quod lege cautum fuit,vt plenè.p
Tiraq.de vtroque retra.in præfatione.n.75. ſi enim ad
tot ambages,& laborioſas diligentias me lex obligaret,
fortè eſſent quàm plures,qui maluiſſent ius ſuum miſ-
ſum facere,& abijcere,quàm tot labores ſubire,totque
moleſtias ferre,arg.l.quia poterat.ff.ad Treb.ſicq; ceſ-
ſat illa ratio,q̄ res inter alios acta,&c. vt per totum. C.
res inter alios acta.nam hic legi poſitiuæ ſat fuiſſe viſū
fuit,q̄ res ageretur inter me , qui damnum paſſus ſui,
& poſſeſſorem iuſtum illius ſerui damnum dantis:nec
exegit,prætetea,vt etiam notum fieret vero domino.
Hæc autem omnia iura & rationes ex æquo militant in
in eo,qui miſſus fuit in poſſeſſionem ex cauſa damni in
fecti.ſicque erit idem ius, vt in ſui generalitate probāt
plures leges.l.prætoris,in prin.l.bis l.ſi finita.§. ſi de ve-
ctigalib.ff.de damn.infect.elegans tex.in d.l. ſi finita.§.
6 non autem ſtatim vbi dominus rem ſuam quaſi pro de
relicto habuiſſe videtur,cum tenere noluit,aut non cu
rauit,ſicque quaſi rei ſuæ dominium ei conceſſiſſe qui
in poſſeſſionem miſſus fuit, licet per quanti temporis
curſum dominus rem ſuam pro derelicto. habuiſſe vi-
deatur,non tam lege definitum,quàm iudicis arbitrio
relictum videatur,vt eſt communis opinio; quàm te
nent Glo.& communiter Doctores ibi, eſtque cōmu-
nis opinio,ſecundum Iaſ.qui eam ſequitur in l.1.col.fi.
C.de ſeruis fug.Idem in l.naturaliter. §. nihil commu-
ne.ff.de acq.poſſ.nu.4.Gl.Paulus & Alex.in l.ſi de eo.§.
1 eo.tit.pro nobis bonus tex.in l.locorum.& in leg.qui
agros.C.de omni agro deſerto.lib.11.

In ſumma cum quis à lege punitur,nihil opus eſt cō
ſenſu ipſius puniti,ſiue ob culpam,vt in princ.& ferè p
totum Inſt.de oblig.ex quaſi delicto puniatur,ſiue etiā
puniatur ob dolum,vt in furto & ſimilibus,vt probatur
in l.1.& 2.ff.de legib.le.1.ff.de iuſt.& iu.diximus plenè
in tract.de ſucceſſ.crea.§.30.ad fin.Cùm ergo in termi
nis d.l.generaliter.ff.de noxalib.act.& in toto illo tit.&
C.& Inſt.eo.tit.dn̄s puniatur per culpam ſerui,vel ſi nō
punitur,ſaltem damnum ſentiat , quid opus eſt domini
conſenſu? certè nihil, nam & ſimiliter aliquando filius
punitur ob culpam patris.l.quiſque,per totam.C.ad le.
Iul.maie.licet regulariter contra per totum.C.ne filius
pro patre,per totum,ne vxor pro marito,& le.ſi quis in
ſuo.§.legis,vbi Doct.C.de inoff.teſt.& in quib. caſibus
lex dum te punire vellet,tuum tibi adimere voluit,& in
me transferre,neque tibi prodeſt ignoraſſe,vel conſen
ſum non præſtitiſſe,neque mihi obeſt ſcientia rei alie-
næ,quia nouum non eſt vt lex,dum vnum punire,alte-
rum verò præmio afficere vellet , res ſuas punito aufe-
rat,& in illum transferat ex toto vel ex parte , quale eſt
in eo qui fecit manifeſtum tacitum fideicommiſſum,
& ſimilia.

Et id mihi uidetur probari in ca. 1.de præſcriptio.&
in

in cap. placuit. 16. q. 3. & in d. l. locorũ, & in d. l. quì agros. C. de omni agro deſerto, lib. 11. vbi epiſcopus ſi eſt negligens circa fidei catholicæ doctrinam diſſerendam, & alter Epiſcopus forte vicinus operam dedit huic rei, tunc breui tempore quaſi præſcriptione ius Epiſcopi negligentis tranſit in alterum diligentem. Et agricola qui agrum reipublicæ non colebat, quaſi præſcriptione a iure, quod ante habebat, ſubmouetur biennio, idq; ius transfertur in alterum agricolam, [illegible] forte, qui illum agrum [illegible] colebat, & [illegible], & cum iſtorum iurium ademptio & tranſlatio contingat non tã ex cã pſcriptionis, qũ ex cã punitionis, [illegible] conſenſu primi, vt dixi in loco ſupra citato, [illegible] nocet, quod ia in quem transfertur ea res [illegible] eum fuiſſe alienam: & tã quidem videtur ad hoc iura longe verior ſenſus, & intellectus, [illegible] illud contingere quaſi ex tacito conſenſu illius Epiſcopi damnũ paſſi, vel illius agricolæ damnum paſſi.

7 Nam [illegible] indubitatum ſuffect dictum Epiſcopum, illum ve agricolam, [illegible], argumẽ ve ſuum deſereret plus [illegible] fuerunt; adhuc [illegible], vel ea ademptio & tranſlatio locum haberet, vt patet aperte ex generalitate, mẽte & ſenſu illorum iurium. Vnde quod Doctores communiter ſentiant, vt teſtatur diſertiſſimus Couarru. vbi ſupra, §. 11. num. 8. verſ. hanc vero præſcriptionem, nempe in d. cã fin. ſpeciale eſſe fauore fidei catholicæ, vt ibi cum mala fide, vel cum ſcientia rei alienæ præſcriptio procedat, ſane longe ſuſpectum eſt, quod regulare potius ſit, vbi non tam de præſcriptione, quam de punitione agitur, & ea iura tam ademptio quam tranſlatio magis per punitionem, quam per præſcriptionis [illegible], contingiſſe videatur. Sicque videbis vt intelligendum ſit quod habet Bartol. in dict. l. qui agros, & Iaſo. In [illegible] num. 70. §. omnium. Quin imo iam longe abeſt, vt acquiſitioni quæ fit in terminis d. cap. fi. de præſcriptione obſit ſcientia iuris alieni, quod potius prodeſt, & [illegible] cum illa acquiſitio, quæ a lege inducitur per [illegible] ademptionis, & tranſlationis, ac punitionis, quia adimitur Epiſcopo negligenti, & transfertur in alterum Epiſcopum [illegible], [illegible] ac ſtrenuum, fiat in pœnam vnius & pœnam alterius, expedit reipublicæ [illegible] eiuſmodi [illegible] alij metu pœnarum, alij præmiorum exhortatione boni fiant, argu. l. 1. ff. de iuſt. & iur. Propterea cum talis iuris tranſlatio fiat a lege [illegible] in præmium diligentiæ, illius ſcientia hac in re nõ nocet, ſed iuuat, [illegible] de condic. & demonſt. Ex quibus [illegible] vetuſtior quam noue videtur, inferri ac

8 colligi valere leges ciuiles definientes iurium ac debitorum præſcriptionem etiam a ſcientibus, & ſic cum ſcia iuris alieni valere, argum. leg. omnes, & leg. ſicut in rẽ.

9 C. de præſcriptio. triginta annorum iuncto dict. cap. fi. de præſcriptio. nam ſi ſola culpa domini illius rei iuris ve de cuius præſcriptione agitur, præbet poſſeſſori vel quaſi poſſeſſori illius rei etiam ſcienti iuſtam cauſam præſcribendi, iuxta d. capit. 1. dict. l. locorum, dict. l. qui agros. & in culpa ignauiæ eſt ille, qui rem ſuam per longiſſimũ tempus negligit, inque punitionem huius culpæ a lege fit illius rei iuriſue tranſlatio in poſſeſſorem vel quaſi, ergo illius acquiſitio iuſta & legitima videbitur, nec eſt cur malam fidem habere dicatur, non magis quam in omnibus ſpeciebus ſupra relatis, in quibus diximus dñium rei inuito aut ignaro domino in alterum transferri. Quid dicendum. & ſane longe diſtat vtrum culpa domini illius rei vel iuris, de cuius præſcriptione agitur, eſſet punibilis, an vero impunita. priore caſu nõ eſt nouum aut iniquum vt ille re ſua priuetur, quæ, in alterum transferatur etiam ſcientem, nec per hoc in mala fide eſſe videtur, meritoque illius peccantis hoc ſit, cæterum quod rem meam neglexerim vel culpa nõ eſt, vel ſaltẽ punibilis nõ eſt, inſpecta legis cenſura, quia mihi [illegible] rebus vt meis nocui, & pterea nemini, nec dubiũ eſt qn res meas poſſum pdigere, eisq; vti & abuti. l. ſed & ſi. §. conſuluit. ff. de pet. hær. ibi, dũ re ſua ſe abuti putant. & l. 1. §. & magis. verbo, prodegit, ff. ſi quid in fraudẽ patro. leg. in re mandata. C. mãda. Merito ergo licet culpa commiſſa circa rem meam ſine vllo omnino alicuius nocumento aut læſione non efficiat, quo magis res mea a ſciente præſcribatur, vt d. c fi. tamen commiſſa circa ius meum aut circa rem meam cum eccleſiæ vel reipublicæ læſione efficit, vt etiam a ſciente id ius meũ acquiri aut præſcribi poſſit, quaſi iſto caſu iuſtior legis punitio quam ſuperiore caſu foret, ita procedit. d. c. 1. d. l. qui agros. dict. l. locorum. eſtque non minus noua quam vera & vtilis illorum iurium concordia inſpecta iuris canonici interpretatione, Nam de iure ciuili ex alio [illegible] capite etiam in terminis dict. l. ſicut. & d. l. omnes procederet præſcriptio, nempe quod lex ciuilis poſt tantam creditoris negligentiam & taciturnitatem præſumat debiti remiſſionem tacitamque conceſſionem, quam interdum etiam per vnius tan-

10 tum anni taciturnitatem præſumit, vt §. final. Inſtitu. quib. mo. de in int. quo caſu nullus vnquam dubitauit, quin legitima eſſet acquiſitio & præſcriptio ex parte iniuriãtis, vtcunque ius iniuriã paſſi minime ignoraret, nec hoc malam fidem videretur habere. Et licet regulariter ſummus iactare aut remittere nullus præſumatur. leg. cum de indebito. ff. de probation. Fallit tamen ratione temporis prætereuntis, interdum breuioris, vt d. §. fi. interdum longioris, vt dict. l. ſicut, & d. l. omnes. & cum illius creditoris qui per triginta annos tacuit, animus ſoli Deo notus ſit, & preterea nemini. nam iuſta eſt præſumptio legis ciuilis ſuſpicantis creditorem ius ſuum remiſiſſe aut pro derelicto habuiſſe vel neglexiſſe, quã præſumptio legis canonicæ aliud interpretantis, ſicque illorum legum iuriumue neutrum poterit alterum iuſte incuſare, nam vnuſquiſque abundat in ſenſu ſuo, varieque ſunt opiniones legum latorum & aliorum. leg. quia poterat. ff. ad Trebellian. Bald. in leg. omnium, & in leg. de quibus. col. 10. ff. de legibus, fuſè per Andreã Tiraquell. de vtroque retra. in præfat. num. 75. Fallit quãdo creditor erat ignarus, nam tunc non poterit videri ius ſuum remiſiſſe. l. mater decedens. ff. de inoffic. teſtamen. ſicque hoc caſu videretur ſtandum eſſe iuri canonico, vt d. ca. fin. niſi & hoc caſu velis ſtare generalitati iuris ciuilis. & dict. le. ſicut. dict. l. omnes, easque hoc colore defendere ac tueri, quod poſt tam longiſſimum tempus denegetur creditori litis ingreſſus & probandi facultas propter ſuſpicionẽ falſitatis & machinationis quæ facile veteribus in rebus fieri ſolet, & quia is qui poſt tantum tempus conuenitur, forte iam perſoluerat, licet, poſt tantum tempus probare ſolutionem nequeat, & hoc plus placet (quod tamen dic vt plenius infra c. incip. actio perſonalis) quod tamen procederet ſolum in foro contentioſo ciuili, non ſic in foro cõſciẽtiæ, is enim recidit illud præceptum iuris naturalis & diuini quod ſuadet, Ne alteri facias quod tibi non vis, & ſuſpicio falſitatis ceſſat quo ad hunc qui huius rei notitiam certam habet. Alia plura fundamenta ad iuſtificationem eorum omnium quæ hoc capite continentur, colliges ex c. præcedenti quod incipit, quo ad ſextum.

SVMMARIVM.

1 *Intellectus l. neque fructuarium. C. de vſufruct. & n. 11.*

2 *Hæres quod defunctus mala fide poſſidebat, an longo tẽpore præſcribat, egregia q.*

3 *Mala fides authoris an noceat ſucceſſori vniuerſali.*

4 *Intellectus*

4 *Intellectus l.cum hæres.ff.de diuer.& tempo.& præſcri.& num.10.*

5 *Mala etiam fide a defuncto poſſeſſum an hæres præſcribat longo tempore,contra communem.*

6 *Mala fides incidens poſt cœptam a defuncto præſcriptionem non impedit,quin hæres eam poſſit perficere etiam ſi velit vti acceſſione temporis defuncti,contra communem.*

7 *Mala fides authoris an impediat præſcribi eandem rē ab hærede,ardua pugna.*

8 *Præſcriptio triginta annorum iure ff.erat tamen incognita.*

9 *Mala fides impedit præſcriptionem triginta annorum iure canonico,& ciuili, quod obtinet in vera mala fide,aliud in ficta.*

12 *Noſtrum quando pro derelicto videamur habere.*

13. *Malæ fidei vitium poteſt purgari.*

14. *Præſcriptio de iure canonico,ſi eſt annorum triginta, procedit,ſi hæres ſit in bona fide,licet defunctus fuiſſet malæ fidei poſſeſſor,cum communi contra alterā communem.Idem de iure ciuili,cum communi,contra alteram communem.*

15 *Præſcriptio triginta annorum in perſona hæredis non magis iuſtificatur ex confectione inuentarij,quam ſi illud non confeciſſet,contra Alex.Iaſ.Felin.Balb.*

16 *Præſcriptio tam impeditur ex vno vitio,quam ex multis,cum quibuſdam,contra alios.*

17 *Mala fides defuncti hæredi non nocet, quo ad rem non quaſi hæreditariam apprehenſam.*

18 *Mala fides non poteſt non eſſe præſumpta,contra Doctores.*

19 *Error iuris non inducit malam fidem,contra Doctores.*

20 *Mala fides ficta quando noceat.*

21 *Mala fides authoris an noceat ſucceſſori in dignitate.*

CAPVT LXXIIII.

1 QVidam † fundum precario poſſidebat,& deceſſit,eius hæres eundem fundum ignorans alienum,& ſic bona fide per annos triginta poſſedit,quæritur an præſcripſerit? quod negat Paulus in l. neque fructuarium,numero ſecundo.C.de vſufruct.& refert ſe ita conſuluiſſe,nec tunc de illa lege meminiſ-

2 ſe,cuius legis verba ita habēt,† Neque fructuarium ad obtinendam proprietatem rerum,quarum vſumfructū habet,neque ſucceſſores eius ex ea cauſa tenētes,vlla tēporis præſcriptio munit,ſed cum vſusfruct.finiat morte.§.finitur.Inſtitut.de vſufru.l.antiquitas.C.eodem.& l.corruptionem,ibid.videbatur illius fructurij ſucceſſores poſſe præſcribere annis triginta,tum quia iā nō ex ea cauſa,ſcilicet vſufru.qui morte erat extinctus,poſſidebat,ſed ex noua cauſa,ſcilicet titu.pro hærede, qui legitimus eſt ad præſcribendum,per totum.ff. & C.pro hærede,tum etiam quia in præſcriptione longiſſimi tēporis titulus neceſſarius non eſt de iure ciuili,vt in l.ſicut,& in l.omnes.C.de præſcript.triginta annorum,vbi tradunt communiter tam Gloſſatores,quam reliqui,neque etiam de iure canonico,ſi modo adſit bona fides, vt tradunt communiter Doctores in cap.fin. & in cap. vigilanti,de præſcript.Huic obiectioni,quam Paul.præſenſit,vbi ſupra,nullum reſponſum dedit,licet ita tranſeat victus illius legis authoritate,perperam, vt nobis, videntur,intellectæ,& ſane contrarium ibi ſentiunt Albericus & Odofre.dum text.illum quatenus loqui de ſucceſſoribus fructuarij intelligunt,quibus caſibus vſufru.tranſit ad hæredes,vt in l.antiquitas,cum ibi notatis.C.de vſufruct.iſque intellectus neceſſarius eſt, quia text.loquitur quando hæredes fructuarij ex eadē cauſa poſſidebant,& ſic ex cauſa vſufruct.quod contingere non poterat,niſi cum vſusfructus ad hæredes tranſiiſſet,vnde in terminis illius legis, licet idem Paulus Caſtre. ibi neget currere præſcriptionem annorum triginta,tamen idem Alberic.& Odofre.in contrarium inclinant,quod nominatim etiam ſequuntur Iacobus Butr. Bald.Salicet,& alij communiter ibi poſt Accurſium,ibi, in Gloſſ.final.quod & ſentit Fulgoſ.dum ait, Ex eadem cauſa poſſidentes hæredes fructuarij præſcribere non poſſe,ſignificans ex alia cauſa poſſe. Vnde cum is,qui in ius,ſuccedit alterius,iſtam ignorantię cauſam cenſeatur habere,ca.is qui in ius,de regu. iu.in ſexto,lege,ius.ff.eodem.

3 †Cumque titulus pro hærede ſit ſufficiens cauſa ad præſcribendam,ſequitur hæredem fructuarij,ſi ſit bonæ fidei,quod in dubio præſumitur, poſſe vſucapere & longo tempore, ſi velit a ſe inchoare præſcriptionem, idque non ſolum iure canonico, vt voluit Bartol.in leg.cum hæres.ff.de diuerſ. præſcrip.,ſed etiam iure ciuili,vt dictis legibus,licet Bartol. vbi ſupra,contrariorum reſponſorum veroſimilius ſit,quod ſi nolit a ſe inchoare præſcriptionem,ſed malit vti acceſſione temporis, quo poſſederat defunctus,tunc annis triginta opus eſt, & ita procedat Gloſſæ opinio,& Odofr.Iacobi Butrig. Alberici Bal. Salicet. & aliorum communiter qui eam ſequuntur in d.l. neque fructuarium.

4 Neque ad rem pertinet † l.cum hæres, ſupra allegata, ex qua Doctores ſupra allegati falſo opinabātur, malā fidem authoris nocere hæredi eius quo minus præſcriberet,nam illud procedit triennali tm̄ vſucapione,& in pſcriptione lōgi tpis, ut opportunè voluerūt Iaco.de Arena & Alb. ibi exponēdo primū rn̄ſum illius text.in verbo,alienum,ſ.mobile, & intelligendū ſecundum reſponſum iure ſoli,& ſic in præſcriptione longi temporis,vt ita differat ſecundum reſponſum a primo, & aliquid ei addat.Cæterum quin in terminis illius text. præſcriptio longiſſimi tēporis procederet, & prodeſſet hæredi,neque text.ille negat,neque negare poterat,cū illo tempore inuenta nō dum eſſet, neque dubitandum eſt,quin currat vt in leg.ſicut,& in leg. omnes, & in l. male agitur.C.de præſcrip.30.ann.& in auth. malæ fidei.C.de long.temp.præſcriptio.ergo cum hæres & defunctus vna ea eademque perſona reputentur. authen. de iureiur.a maiori. præſt.§.1.& in princi.Inſtitutio.de ſtip.ſeruorum.mala fides authoris hæredi iure ff.orum nocebat in præſcriptionibus eo iure inuentis, puta in triennali vſucapione,& præſcri.longi tempo.ita procedebat d.l.cum hæres.l.fi.C. com.de vſucap.d.l.neque fructuarium.leg.vitia.C.de acq.poſſ.quod procedebat quādo hęres volebat vti acceſſione temporis quo poſſederat defunctus,nam ſi propter illam repræſentationem & vnitatem perſonarum vti gaudereque volebat acceſſione temporis,conſequens erat,vt eadem ratione is hęres præſcriptionem a defuncto male cœptam,vel potius nondum cęptam perficere,aut implere non poſſet, non magis quam ſi re vera vnus idemque homo foret. Verum cum is hęres vult a ſe inchoare præſcriptionem,

5 nihil ſibi impedimento eſt,† nam inutilis poſſeſſio defuncti non poteſt hęredi magis nocere, quam ſi nulla omnino foret,arg.l.vnicæ,in prin.C. de rei vxoriæ actio.quod veriſſimum puta,licet Gl.Odofr. Alber.Ba. Butrig.& Salic.in d.l.neque fructuarium,& alij ibi communiter,dum ſimpliciter tranſeunt cum illa Glo.contrarium viderentur velle,intelligentes ſola 30.ann. præſcriptionem in terminis illius legis legis locum habituram.

6 Verum ſecundum nos 30.ann.præſcriptio,tunc tantum neceſſaria hæredi fructuario foret,cum ipſe vellet vti acceſſione temporis,quo caſu teneo cum illis,eam 30.ann.præſcriptionem procedere iure ciuili, & etiam canonico malaque fides authoris hæredi non nocere ſi is habeat bonam fidem,& ſimus in præſcriptione.30.

ann.quod

ann.quod probatur ratione,nam 30.annis etiam cũ mala fide procedebat præſcriptio.d.l.ſicut.d.l.male agitur.d.auth.malæ fidei. Sed iure canonico id immutatum reperitur,niſi vbi præſcribens eſſet in peccato,quia haberet ſententiam rei alienæ,ſed is hæres, de quo agimus,nõ habebat ſententiam rei alienæ,nec erat in peccato,ergo in eo,hac in re,iure canonico nihil eſt immutatum. Defunctus † rem mala fide poſſidedat, hæres eandem rem titulo hæreditario 30.annnis poſſedit, quæritur an poſſit præſcribere?& cõmunis ſententia habet,præſcriptionem ceſſare,quod varie intelligitur, Primum quod non ſit locus præſcriptioni ordinariæ longi temporis. Deinde quod nec ſit locus præſcriptioni longiſſimi temporis. Tertio quòd id procedat de iure tam canonico,quã ciuili.Poſtremo quod procedat etiam ſi hæres velit incipere à ſe præſcriptionem, nec poſtulet vti ſe acceſſione illius temporis,quo defunctus poſſéderat,hanc concluſionem ſic declaratam tennerunt Abb.in c.2. col.2. de præſcript. Idem in c.ſi diligenti,& ibi Ant.& Fel.col.8. eo.tit.Balb.de præſcr.2.p.3.p.prin.q.12. qui pluries hãc dicit communem opin.hanc ſequitur,& dicit communem opinionem Iaſ.in l.Pomponius.§.cum quis.nu.22. ff.de acq.poſſeſſ.vbi eandem ſequuntur Alex. & Vinc. de Hercul.& Ioan.Crotus,& ibi Alex.num.21. ait ſe ſæpius conſuluiſſe pro hac opinione, & quod eſt æquior, quam opinio contraria , & hanc opinionem tenent alij quam plures tam conſulentes,quam legentes,quos referunt Iaſ.Balb.& Fel.vbi ſupra,& Soc.conſ.203.rẽ arduã. lib.2.Francus in c.cum quis,de reg.iur.in 6.ſicque ſunt quattuor communes aſſertiones, quas & videntur tenere,quos retulimus in q.præcedenti,& And.Tiraqu. qui alios allegat de præſcrip.in princ.Gloſſ.1.

Contrariam partem,vt de iure canonico in hoc caſu non eſſet præſcr.30.annorum,tenent Dynus in c.poſſeſſor.num.42.de reg.iur.in 6.Bar.in l.cum hæres.ff.de diuer.& temp.præſcrip.Aegid.Bellam.in c.vigilanti.num.32.de præſcr.ſequitur, & dicit communem opinionem Soc.conſ.203.capiendo primum .col.3.lib.2. & Corn. conſ.304.rem arduam.num.17.lib.3.Cynus,& Bar.in l.an vitia.C.de acquir.poſſ.Bald.in l.nihil.C.pro hærede. Bal.in l.cum qui.§.in hac.ff.de publ.Idẽ Bal.in l.ſi ego.§.partus,eod.tit.& ibi Angelus,Imola in l.ſequitur.§.hæres.ff.de vſucap.ſentit Paulus in d.l.Pomponius.§.cum quis.Alex.conſ.100.num.7.lib.1.& ibi Carolus Moli. Idem Alex.conſil.39.lib.2.num.2.Glo.in c.cum quis de reg.iur.lib.6.Aret.& Crot.in d.§.cum quis.Paul.cõſ. 81.num.12.lib.2.& idem conſ.258.eo.lib.Idem in le.2. C.de fruct.& lit.expenſ. & alij quos allegat Tiraq.vbi ſupra. Quinimmo etiã de iure ciuili is hæres per annos 30.poſſet præſcribere, vt tenẽt fere omnes illi quos modo retulimus,tenentes,vt de iure canonico præſcriberet. & Corneus,vbi ſupra,& Soc.in d.conſ.203.col.3.lib.2. incipit,capiendo primum conſultationis articulum,vbi in 3.col.in fi.& in col.2. bis firmat hanc eſſe communẽ opin.Bal.in d.l.nihil,ſentit Bartho.in d.§.cum quis.Bal. in d.§.in hac.Idem Bal.in d.§.partus.Ioan. And.in regula,cum quis,de reg.iur.in 6.Alex.conſil.39.lib.2. Idem Alexand.conſil.150.lib.1.num.7. & ibi Carolus Moli. Paul.conſ.81.lib.2.Idem conſ.258.eod.lib.idem Paul. in l.2.C.de fruct.& litium expen.& alij quos allegat Tiraquel.vbi ſupra.

Quid dicendum?& ſane quòd hæc præſcriptio 30.annorum habeat locum de iure ciuili, licet defunctus malam fidem haberet , ſi quidem hæres à ſe,vellit inchoare præſcriptionem,videtur primum per l.ſicut.l.omnes,l.ſi quis emptionis.l.cum notiſſimi,C.de præſcri.30.annorum.in quibus iuribus traditur poſſeſſionẽ triginta annorum procedere,nec exigi,vt titulus adſit,aut bona fides,ſed ex ſolo temporis curſu procedere, & aliter exiſtimantibus,ea iura ſunt longe præter earum intentionem reſtringenda.deinde hic adeſt titulus pro hærede , id quod alias prodeſſe,& ſufficere ſolet,per totũ.ff.&C. pro hærede.ergo longe iuſtior præſcriptio erit hic,quã in terminis d.l.ſicut.cum ſimilibusque,& conſequenter

8 longe facilius admittenda. Neque † ad rem pertinet tex. in l.cum hæres.ff.de diuerſ.& temp.præſcr.in qua iacet nititurque vnum fundamentum tenentium contrariũ , qui iure fforũ,quo iure illa lex facta eſt,præſcriptio 30. annorum non erat inuenta,hæc eſt vera , & communis opinio,quam tenent Gl.& communiter Doct. in prin. Inſt.de perpet.& temp.act.Glo.& Doct.in le.Iulianus, in princi.ff.ex quibus cauſis maiores Glo. & Doct.in l. qui occidit.§.ſed an.ff.de leg.Aqui.Alex.in l. Pompon. §.cum quis.ff.de acq.poſſ.num.21.& ibi Iaſ. nu.22. Fel. in c.de quarta.num.34.de præſcrip.Barthol.in l.fi.in fi. ff.rem ratam haberi.Pinellus C.de bonis mater.in auth. niſi tricennale,in prin.Balbus de præſcrip.2.par.3.partis princip.q.12.num.12.Soc.conſ.203.lib.2. col. 51.in fi.Couarr.in c.poſſeſſor,de reg.iur.in 6.par.2.§.9. num. 4.ergo quod ibi dicitur ceſſare præſcriptionem in perſona hæredis propter malam fidem defuncti , intelligitur de præſcriptione ordinaria longi temporis,quæ tũc vrgebat , & inuenta erat non de præſcriptione triginta annorum,quæ tunc non erat in rerum natura, quæque poſtea inuenta fuit,ad omnes anguſtias tollendas, omneſque defectus ſupplendos,omniaque vitia purganda, & omnem occaſionem, quæ præſcriptioni impedimento eſſe poſſet,excludendam,nec dubium eſt alienum eſſe à mente,& ſententia legumlatorum, vt mala fides vera ipſius hæredis,quæ iure ciuili ſibi non obeſſet ad hãc præſcriptionem.d.l.ſicut.cum conc.ſupra alleg.ea ficta & deſcendens in perſonam hæredis noceat,contra omnem rationem,& contra l.filio quem pater.ff. de liber. & poſthum.

9 Neque † quenquam mouere debet, quod hodie iure canonico,quod etiã in foro ciuili ſeruatur, mala fides noceat etiam in præſcriptione 30.annorum . nam illud in mala fide vera,certa & indubitata,non ſic in ficta mala fide,vt eſt vera,& communis opinio, quam tenẽt Gl. in l.tutor qui repertorium.ff.de admin.tut.Paul.in l.nũquam,in princ.ff.de vſucap.Alex.in d.§.cum quis.col.7. vbi Iaſ.num.23.cum ſeq.Barth.in l.ſed ſi lege.§.de eo.ff. de pet.hæred.Antonius in c.ſi diligenti,de foro comp. Soc.conſ.203.lib.2.col.3.incipit ,primum conſultationis articulum.Couar.in c.poſſeſſor,de reg.iur.in 6.p.2. §.9.nu.6. ergo in hac ſpecie obeſſe non poteſt ea mala fides defuncti,cum ſimus in præſcr.30.ann.cui impedimento non eſt,inſpecto iure ciuili mala fides ẽt aperta , & vera,nec inſpecto iure canonico ficta mala fides qua

10 lis eſt illa,deſcendit de defuncto ad hęredem,tamen ſi dixeris dictam legem cũ hęres,niti in repręſentatione,quaſi defunctus,& hæres reputentur,inſpecta legis diſpoſitione,vna eademque perſona, vnde vt ipſe defunctus ſi viueret pſcribere nõ poſſit de iure canonico propter ſuã malam fidem,ſicque neque hæres,qui eũ repræſentat , ſed reſpondere poſſumus, eã repræſentationem procedere,quo ad actiones perſonales.l.1.C.ſi cer.pet.l.1.l.p hæreditarijs.C.de hæred.act.l.1.§. ſi hæres.ff. ad Treb. non ſic quoad vitia perſonalia,vt in l.vni. C.ex delictis defunctorum inquantum hæred.Nec d.l.cum hęres,ait hæredem,quo ad malam fidem repræſentare defunctũ, ſed ſolum ait,hæredem,quia ſuccedit in vniuerſum ius defuncti eodem iure quo vti deberet, vnde ſi velit perficere præſcriptionem ab illo cœptam non poterit , nõ magis quã ille poſſet, nam ſi ille vtiliter præſcribere cœpiſſet,tunc & hæres præſcriberet, ſed cũ ille nondum pſcriptionẽ inchoaſſet,neque iſte quidem inchoare poterit,ne diuerſo iure vtatur,quã defunctus vteretur,cõtra

l.2.§.ex his.ff.de verb.oblig.ergo conſtat ex ſuperiorib.
non nocere deciſionē illius tex.qui loquitur in præſcri-
ptione longi temporis tantum,non etiam longiſſimi,in
qua præſcriptione,nec loquutus fuit,nec loqui poterat,
cum inuenta nondum eſſet. Non quoque obeſt ratio il-
lius tex.dum ait,cum hæres in ius omne defuncti ſucce
dit,ignorantia ſua defuncti vitia non excludit,nam palā
fatemur,vitium defuncti non purgari per ignorantiam
hæredis,ſed hic quidem neceſſe non eſt,vt purgetur,cū
præſcriptio hæc ex perſona hæredis initium capiat , &
progreſſum,& conſumationem. Non quoque obeſt al-
tera ratio ꝙ in fine illius legis ſubijcitur, dum ait (cum
exordium rei bonæ fidei ratione nō tueatur)nam agno
ſcimus ingenue, quod in exordio poſſeſſionis à defun-
cto apprehenſæ bona fides non interfuit , & ideo tēpus
quo defunctus poſſedit tanquam inutile,& vitioſum ab
iectum,& remotum volumus, vt à perſona hæredis bo-
nam fidem habentis exordium,& progreſſum, & finem
ac perfectionē capiat præſcriptio.Senſus ergo illius tex.
reuera tam in deciſione quam in rationibus ibi inſertis
non pertinet ad noſtrum caſum. Ad leg. neque vſufru-
ctuariū.C.de vſufruct.reſpon.ꝙ quandiu hæres fructua
rij poſſederit nomine proprietarij, tandiu ceſſabit inci-
pere vſucapere, non quidem tam ex defectu bonæ fidei
quam ex defectu poſſeſſionis,quia cum alterius nomine
in poſſeſſione ſum,tunc non ego,ſed ille videtur poſſi-
dere,& in hac ciuili poſſeſſione nititur,& conſiſtit vt in
11 cap.l.1.§.per ſeruum qui in fuga.ff.de acq.poſſeſſ.†Qui
nimo in d.l.neque vſumfructuarium,tenent Glo. & alij
non ceſſare præſcriptionem triginta annorum , ſi forte
per malignationem fructuarius vellet interuertere do-
mini poſſeſſionem,ſibique vi retinere. Ad leg.cū in plu
res,in fi.princ.ff.locati,vbi hæres coloni,quamuis colo-
nus non ſit,dicitur domino,non ſibi poſſidere,reſpon.
ꝙ ibi ceſſaret præſcriptio ex defectu poſſeſſionis.Præ-
terea,vt ibi declarant Gl.& Doct.illud procedit ante ap
prehenſam per hæredem hęreditatis poſſeſſionem.nam
poſtquam hæres illius rei poſſeſſionem tanquam hære-
ditariæ apprehendiſſet,iam ſibi ipſi, non etiam proprie
tario poſſidere videretur, niſi in quibus caſibus recōdu
xiſſe tacite videretur,quinimo & tunc ſi ceſſaret præſcri
ptio,id deſcenderet ex defectu poſſeſſionis,& bonæ fi-
dei,non ſolius bonæ fidei.

Denique non obeſt quod hæres teneatur exonerare
cōſcientiam defuncti.c.fi.de ſepult.quia vt ait Soc.in d.
conſ.202.col.3.lib. 2. cum primum rei præſcriptionem
perfecit,ſicque eius dominium quęſiuit,iam euanuit &
ceſſabit obligatio reſtitutionis, ſicque cōſcientia defun
cti exonerata fuit. Præterea. Quod ſemel factum eſt in-
fectum eſſe non poteſt.l.in bello.§.factæ.ff.de capt.ſic-
que peccatum à defuncto ſemel commiſſum infectum
facere hæres non potuit. Ad reſtitutionem autem rei pꝛ
ſcriptæ defunctus non tenetur,quia ipſe nec eius domi
nium abſtulit vero domino,nec etiam cępit eā præſcri-
bere,ſed demum poſt mortem illius & aditam hæredita
tem,& apprehēſam poſſeſſionem ab hærede initium cœ
12 pit præſcriptio,& progreſſum,& conſumationē ſicque
per longi temporis taciturnitatem ipſemet dominus eā
rem abieciſſe videtur , aut alienaſſe.Gl.in l.ſi de eo.§.1.
vbi Paul.Alex.& alij.ff.de acq.poſſ.Iaſ. in l.naturaliter.§.
nihil commune.num.84.ff.eod.tit.Idem Iaſ.in l.1.co.fi.
C.de ſeru.fug.ergo iam quaſi accedere videtur domini
13 voluntas,†ſicque omnis mala fides, omneque vitiū præ
cedens.l.ſi fur.in pr.& §.1.ff.de vſuc.l.ſi id quod.2.reſp.
ibi,quaſi volente, & concedente domino.ff. pro dereli-
cto.in ſimili.in §.fi.Inſt.de iniur.l.filio quem.ff.de lib.&
poſthu. Tene ergo has duas concluſiones,quæ vtrum à
plerìſque approbentur,an à pleriſque improbentur,mi-
14 hi quidem incertum eſt. † Prima ꝙ mala fides defuncti

non nocet hęredi in præſcriptione 30.ann.inſpecto iu-
re ciuili. Altera ꝙ nocet ēt inſpecto iure canonico, ſi v-
troque caſu hæres à ſe inchoauit pręſcr.& adde quod di
cam infra nu.22.Retenta tamen op.exiſtimantium ma-
lam fidem defuncti nocere hæredi in præſcr.30.ann.tā
iure can.quam ciu.licet a ſe velit inchoare præſc.eam li-
mitat Alex.in d.§.cum quis.nu.21.& Iaſ.col.pen.Fel. in
c.ſi diligenti.num.6.de præſc.Balb.vbi ſupra, d.q.12.vt
non procedat quando hæres fecit inuentarium,quo ca
ſu non poteſt teneri vltra vires hæreditarias.l.fi.in prin.
15 per totam.C.de in.deli.ergo ſi hæres,qui omnem forte
ſubſtantiam hæreditariam effudit in ſolutione debito-
rum hęreditariorum,teneretur pręterea iſtam rem reſti
tuere , cuius præſcriptio ex ipſiuſmet hæredis perſona
exordium,progreſſum & finem cepit,iam,inquit, tene-
retur vltra vires hæreditarias,contra d.l.fi. ſed ſane illo-
rum collectio parum circunſpecta eſt,etenim d.l.fi.hoc
vnum proſpectum voluit,ne hæres, qui inuentarium fa
ceret,damno afficeretur , nō autem vt lucrum pręterea
conſequeretur,ſed hæres iſte,vt eam rem in hæreditate
reperijſſet,eamque quaſi hæreditariam apprehendiſſet,
ponimus pro conſtanti , ergo etiam ſi eam reſtituat cū
reliquis rebus & bonis,quæ vere hæreditaria erāt,nullo
damno afficietur,nō magis quam ſi cogeretur reſtitue-
re eam rem,quam defunctus depoſitam,commodatam
pignoriùe datam habebat. Præterea quid ſi amplę erant
defuncti facultates, vt etiam poſt huius rei reſtitutionē
multa hæredi ſupereſſent? Iam quidem adhuc reſtituere
teneretur,& ſi inuētarium fuiſſet. Præterea quid ad exo
nerationem animæ defuncti, ꝙ hæreditas ſit locuples ,
necne,quodve fiat inuentarium,necne, tene ergo nihil
referre fecerit hæres inuentarium,necne.

16 Et ſimiliter nihil referre vtrum defunctus, qui mala
fide poſſidebat,tit.haberet,necne,nam cum ſolum vitiū
malæ fidei ſufficiat ad impediendam præſcr.in perſona
hæredis,qui ſucceſſit defuncto mala fide poſſidenti,tā
impedita erit præſcriptio,cū defunctus malæ fidei poſ
ſeſſor titulum haberet,quam cum non haberet. Ita Pau.
in d.conſ.81.num. 12.lib.2. Idem Paulus conſ.158.eod.
lib.Crot.in d.§.cum quis.Couar.vbi ſupra.§.9.num.15.
licet Panſus ſibi contrarius oppoſitum reſponderit , &
17 non recte in conſ.158.lib. 2. Illud † autē ab vtriſque par
tis fautoribus ſine cōtrouerſia receptum eſt,vt ſi hæres
rem à defuncto mala fide poſſeſſam cępiſſet,non quidē
tanquam hęreditariā,aut in hęreditate inuentam,ſed eā
cepiſſet de manu alterius tertij,tūc vſucapere poſſet,nō
ſecus quam ſi ab defuncto mala fide poſſeſſa nunquam
fuiſſet,per l.an vitium.§.fi.ff.de diuer.& temp. præſc.nā
ꝙ hæres defuncti perſonā repræſentet , id verſetur quo
ad ea,quæ ad hæreditatem ſpectant,non ſic in ea re,quę
nec revera hæreditaria erat,nec in hæreditate inuenta .
Ita tenent communiter Doctores in d.§.cum quis. vbi
Aret.& Iaſ.col.antepen.Balb.in d.q.12.ad finem. Alex.
conſ.181.lib.1.Idem Alex.in d.§. cum quis & Epiſco-
pus Couarru.vbi ſupra.

18 Denique illud quoque receptiſſimū eſt,† ꝙ ſi defun
ctus fuit in mala fide nō vera,ſed ficta,vel pſumpta, tūc
hæres poſſet præſcribere à ſeipſo incipiens præſcriptio
nem,nō aliter atque ſi defunctus eam rem mala fide nō
poſſediſſet. Ita tenet Gl.in l.tutor rerum.ff.de adminiſtr.
Paul.in l.nunquam,in princ.ff.de vſucap.Alexan. in d.l.
Pomponius.§.cum quis.num.22.Couarr.vbi ſupra.Iaſ.
in d.§.cum quis.Sed ſane quod attinet referre,ſit ne pſæ
ſumpta mala fides,an vera & certa,ſuſpecta nobis vide-
tur,quia mala fides cuiuſque inuiſibilis eſt, Deoque ſo
19 li nota,ſicque præſumpta tantum eſſe poteſt.† Præterea
quod Alex.ibi exemplum ponit in hærede,qui per erro
rem iuris poſſideret,putans tit.cauſamque poſſidendi
fuiſſe iuſtam, quæ reuera iniuſta erat , veluti ſi emit

à pupil-

à pupillo ſine tutoris authoritate, iuxta l. 2. §. ſi à pupillo ff. pro emp. Id quidem exemplum indubitatum eſt, nam ille non dicitur malam fidem habere, vt iam docuimus, ſed ex defectu tit. id eſt, cauſæ legitimæ, ceſſat præſcrip. Nec enim error iuris inducit malam fidem, aut iniuſtã facit poſſeſſionem l. ſi id quod. ff. pro derelicto. l. ſi vir. ff. pro don. l. fi. ff. pro lega. l. 1. §. ſi vir. ff. de acq. poſſeſſ. ergo quod in hoc exemplo aiunt hæredem poſſe à ſe incipere pręſcriptionem, verum eſt. quod autem ſecuri, & incauti exiſtimãt defunctum eo caſu fuiſſe in mala fide, verum non eſt. In ſumma licet defunctus haberet malam fidem, ſicq; eius primus hæres vſucapere non poſſet, per d. l. cum hæres. tamen ſi is primus hæres deceſſit hærede relicto, is ſecundus hæres vſucapere poſſet, quaſi hæres hæredis mei meus hæres non videatur, quo ad impediendam hanc præſcr. ſicq; ceſſet, l. fi. C. de hæred.
10 inſt. † Vel quia vt ficta mala fides defuncti non nocet hęredi, vt iã edocuimus, ita & vera mala fides defuncti nõ noceat hæredi hæredis, quia primus hæres eſſe videtur in ficta tantum mala fide, quæ ex cauſa repræſentationis in eum tranſuolauit, deſcendens ab primo defuncto qui fuerat in vera mala fide. Ita Crot. in d. §. cũ quis, ad fi. vbi Iaſ. col. pen. ad princ. & Couar. vbi ſupra, facit tex. egregius, quem nullus alleg. in d. l. ſi quod. ff. pro derelicto. vbi vxor marito rem ſuam donauit, ſicque non valuit donatio, virque aut ſciebat rem donatã adhuc vxoris permanere, ſicque alienam eſſe, aut ſcire debebat, & à marito ſciens emi, adhuc tamen non videor malam fidem habere, & poſſum præſcribere, cogita tamẽ. Poſtre
11 mo † iſthæc mala fides authoris non nocet ſucceſſori & ſingulari in dignitate. c. cura. de iure patr. Ratio, quia is non ab prædeceſſore cauſam habuiſſe videtur, ſed a ſuperiore, qui beneficium confert. Ita Gloſ. in c. cura, de iure patr. per tex. ibi, vbi communiter Doct. Gloſſ. in c. quia 5. de iud. Gloſſ. & communiter Doct. in c. de quarta, de præſcr. Iaſ. in l. Pomponius. §. cum quis. col. fi. ff. de acq. poſſ. In ſumma, quo ad illam fortem rationẽ, quòd de iure canonico hæres teneatur exonerare conſcientiã defuncti, vltra dicta ſupra, num. 11. adde apertas euaſiones, nam vt aliud eſt hominem naſci, aliud poſtea mori, ita aliud eſt quærere, an præſcriptio ſemel nata effectaque fuerit, aliud an poſtea res ſic præſcripta ad conſciẽtiam defuncti exonerandam reſtituenda ſit, licet enim fateremur reſtituendam eſſe, adhuc tamen verum eſſet præſcriptionem ſemel contigiſſe, vt interim omittam non bene ſequi reſtitui rem, ergo exoneratur conſcientia defuncti. quid enim ſi modo res lõge deterior facta eſt, certe per eius reſtitutionem non eſſet exonerata cõſcientia defuncti. quid rurſum ſi longe melior facta eſt, expenſis forte hæredis per ſumptuoſa forte ędificia ſuper addita, aut per ſumptuoſas picturas, & ſimilia, quæ abradi, & ſeparari nequeunt, nonne tunc hæredẽ talem rem reſtituere, ſi cogeres iniuſtiſſimũ, & inhumanũ eſſet, ergo lõge iuſtius eſt, & iuris menti, ac ſentẽtiæ proximius, non ſolum rẽ ſemel iureque præſcriptã fuiſſe, ſed & irreuocabiliter pſcriptam apud hæredẽ permanſurã, diuerſamque longe cãm fore, ea exoneratio cõſcientię defuncti, de qua apud iudicem agi, vel poterit vel non poterit vt in ſimili ait egregius tex. in l. Titulus, in fi. in prin. ff. de lib. & poſthum. ibi, apud iudicem agi oportere.

S V M M A R I V M.

1 *Malæ fidei ſuperuentus poſt completam pręſcriptionem non nocet, ingens pugna.*
2 *Noſtrum nobis ſine facto noſtro non raro ex legis diſpoſitione adimitur.*
3 *Præſcriptum hæres debitum ſoluere iuſſus, reſtituere nõ tenetur.*
4 *Præſcripta actione perſonali cum bona fide, obligatio naturalis, ſi qua ſupereſt, inutilis eſt quo ad effectum iuris ciuilis.*
5 *Conſcientia in foro liber eſt, qui actionem perſonalem præſcripſit cum bona fide.*
6 *Præſcripta actione perſonali, obligatio natur. ſi qua ſupereſt, non proderit, vt ſuper eam poſſit fieri nouatiõ, cum communi contra alteram communem, nec proderit, vt ei poſſet accedere fideiuſſor, cum communi contra alteram communem.*
7 *Actio perſonalis præſcribitur de iure canonico cum bona fide, & cum mala fide non præſcriberetur etiam de iure ciuili.*
8 *Mala fides facilius præſumitur de iure canonico, quam de iure ciuili.*

CAPVT LXXIIII.

1 SI poſt † completam præſcriptionem, quam quis bona perfecit, ſuperueniat mala fides, non tenetur quis rem præſcriptam reſtituere. Ita ait eſſe cõmunem opinionem Theologorum, Ang. in l. 1. num. 59. C. de iud. Imol. in c. fi. nu. 30. de preſc. Abb. in c. vigilanti. nu. 6. vbi Fel. num. 11. & hanc opinionem communem eſſe firmat ibi Fel. eandem dicit communem opin. eſſe Legiſtarum, & Cano. Imo. vbi ſupra, quod & firmat Ang. vbi ſupra, & etiam Abb. in c. vigilanti. Gloſſ. & Collec. in c. fi. eo. Innoc. in c. cura, de iure patr. Aegi. in d. c. vigilanti. Bal. conſ. 315. lib. 3. Tho. quodlib. 12. ar. 4. Conradus de contractib. q. 15. concil. 3. & 4. Decius in ca. num. 18. de conſt. Balb. de præſcript. in 2. p. 3. p. prin. q. 9. vbi hanc dicit cõmunem, quod & firmat Couar. in c. poſſeſſor, de reg. iur. par. 3. §. 2. qui plures allegat. Contrariam opinionem vt præſcribens reſtituere teneatur, dicit eſſe communem Theologorum Ioan. Branchel. in breuiario ſexti. in regula, poſſeſſor, in fin. q. de reg. iur. per Alciat. de quinque pedum præſc. num. 33. & nu. 50. vbi hanc opinionem affirmatiuam, vt reſtituere teneatur, veriorem eſſe multis verbis contendit Ant. in d. c. vigilanti, de pręſcr. Bar. in extrau. de repr. in ver. denunciationem. Ioan. And. in d. c. poſſeſſor, de reg. iur. in 6. ſumma. Roſella in verb. præſc. & alij quamplures Theologorum relati per Ang. vbi ſupra, & Cor. conſ. 252. in hac conſult. num. 4. lib. 3. quamplures alios alleg. hanc opi. tenentes. Sed primam opinionem tenent diuus Tho. quodlib. 12. & quodlib. 25. Scotus in 4. ſen. diſt. 15. Ant. Flo. in 2. p. prin. tit. 1. c. 7. diuus Bern. lib. de euang. æterno, ſer. 37. c. 1. & iterũ c. 3. & 4. & Adr. in ſuis q. And. Tiraq. de præſc, §. 1. Gloſ. 2. ad fi. qui plures allegat. Mouentur quia id, quod noſtrũ eſt, ſine facto noſtro à nobis auelli non poſſit. l. id quod noſtrum. ff. de reg. iur. & iniurium eſt, alterum alterius iactura locupletari. c. locupletari, de reg. iu. in 6. l. iure nat. de reg. iu. l. nam hoc, de cond. indeb. ff. ergo qui poſt cõpletam præſcript. cœpit habere ſcientiam rei alie. quæ licet modo ſua ſit, non aliena, tamen antea aliena erat, & à poteſtate domini citra vllum eius factum, aut voluntatem euaſit, abſceſſitque ab eius dominio, qui ergo (inquã) norit illum hanc iniuriam pati, & læſionem, vel paſſum fuiſſe videtur, vt eam reſarcire teneatur, nec contra ęquitatem naturalem dureſcat, arg. l. vt vim. ff. de iuſt. & iur. cum ibi not. nec memini me legiſſe aliquem huic rationi ex integro ſatisfacientem. Vnde quæ ab alijs traduntur omiſſis, defendendo communem ſent. quam veriſſimam opinamur, ſciẽdum eſt inſpectis principijs iuris naturalis omnia eſſe communia, dico & loquor de prædijs, fundis, & ſimilibus, natura enim iſthæc hominibus exhibuit vtenda tantum, non etiam vſurpãda, vt plene docent Paul. in repet. l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iur. Vnde Ouid. hic ait.

potuit.c.omni res, de reg.iur.l.nihil tam naturale.ff.de reg.iur.l.ſi.ff.de acceptil.ergo rectiſſime,& ſcitiſſime dixerunt Bart.&alij ſupra memorati per præſcriptionem eneruari obligationem naturalem,enudari,expilarique ab omnibus ſuis effectibus; quia eos effectus intelligebant huic obligationi,legem ciuilem non naturalem cõdonaſſe,& accommodaſſe; quæ intelligenda ſunt, quo ad forum contentioſum; tam ciuile quam canonicum.

5 † In foro vero quod aiunt, animæ vel conſcientiæ dubitari poſſet, an adhuc ille, qui præſcripſit, teneatur,& per denunciationem euangelicam exigatur,& quidem,ſi ea obligatio non deſcendebat ex contractu per eum inito,ſed forte hæreditaria erat,ipſeque ex cõtractu defuncti conueniebatur,ſeq; exceptione præſcriptionis tegebat,& tuebatur,expeditum eſt liberum eſſe etiam in foro pœnitentiali, quia q; hæredes teneantur ad ſoluenda debita defunctorum pro portionibus hęreditarijs repręſentantes,quo ad illas portiones,perſonas ipſorũ defunctorum.l.1.C.de hær.act.l.pro hæreditarijs.ead.l.1.C.ſi cer.pet.l.1.§.ſi heredes.ff.ad Trebel.id ſane ex lege ciuili,non etiam naturali deſcendit, ex diſpoſitioneq; legis ciuilis,quæ huius obligationis,& actionis pręſcriptionẽ indixit,ceſſabit.Quòd ſi ex proprio contractu is conueniretur,ad cuius inuiolatam obſeruationem iure naturæ tenetur,tũc magis dubium, ſed adhuc idem defendi poteſt.Nam leges ſiunt & factæ regulariter præſumũtur,propter bonum publicum.c.erit autem lex.4.diſt.l.1.& 2.ff.de legibus plene per And.Tiraq. de vtroque retract.in præfat.num.75.quod maxime verum eſt in hac pſcriptione.l.1.ff.de vſucap.nos.in l.ius ciuile.ff. de iuſt. & iur.expedit enim Reipublicæ,etiam principaliter, ne lites excitentur,vtque excitatę breui finiantur,vt tradũt communiter Doctores in l.nemo poteſt.ff.de leg.1.per Bar.Alex.& alios in ſimili,in l.Seius,& Augerius.ff.ad legem Falcid.vbi huic rei negant priuatorum conuentione poſſe derogari.Nec dubiũ eſt,quin ſi poſt annos triginta liceret debitũ petere,lites plures excitarentur,aliæ vero longioris eſſent vitæ,quam par eſt, quod malum à Republica exulare conducibile,& pium eſt, huicque tã vtili legis traditioni, tamque ad publicam tranquillitatẽ ſpectanti, priuatos homines acquieſcere ſanctiſſimum eſt.c.2.de maior.& obed.per Bar. & alios in l. ſi quis pro eo.ff.de fideiuſſ.in ſimil. Ergo prætextu peccati vitandi non debet admitti huius legis poſitiuæ trãſgreſſio,quæ maxime pertinuit ad Reip.tranquillitatem,liteſque vitãdas, & alia quam plurima mala,quæ inde oriũtur,& multorum peccatorum calumniarumque occaſio eſſet contrarium admittere.id autem recipit diſtinctionem,vt infra dicam,nam ſimpliciter verum non eſſet.

Ex ſuperioribus infertur cõtra eam opinionem, quã
6 Bal.communem dixerat,†quòd præſcripta actione perſonali obligatio naturalis,ſi qua adhuc remanet,non proderit ad nouationem. Secundo quòd non proderit ad hoc,quòd ei accedat fideiuſſor. Tertio quòd non pariat exceptionem,quæ omnia nominatim collegit,& tenuit Crotus,vbi ſupra,& ſunt ex mente Angeli,vbi ſupra,& etiam Imolę,& aliorum,quos diximus tenuiſſe hanc obligationem naturalem vtilem reddi. & vide in ſimili per Iaſ.in l.ſi non ſortem,in princi.ff.de cond.indeb.& quæ plene diximus in tract.de ſucceſſ.crea. lib.3.ad finem. Denique mirandum eſt, vnde tanta inter Doctores varietas,cùm omnes in duobus conueniant,Primũ,quòd actionum præſcriptio cum mala fide de iure ciuili hodie non magis procedat,quam de iure canonico.Alte-
7 rum,quòd cum bona fide procederet actionum pręſcriptio,non ſolum de iure ciuili,ſed etiam de iure canonico, inde deducentes, quòd ſi debebam tibi centum ex contractu procuratoris mei,quem ignorabam, poſſum triginta annis iſtud debitum præſcribere etiam de iure canonico,id quod tenent Ant.But.& Panorm.col.5.in c.fi.de præſcr.Balbus in d.q.10.Ioan.Imol.in l.ſequitur.§.ſi viam.ff.de vſucap.eſtque communis opinio.

8 † Quid dicẽdum? & ſane varietas inde defluxit,quòd quando ſciebam me debere, licet creditor taceret per annos triginta,adhuc tamen ius canonicum interpretatur me eſſe in mala fide,non ſecus quam ſi rem corporalem alienam ſcienter poſſiderem triginta annis,domino vero tacente,nam adhuc malam fidem interpretatur per d.c.fi.licet ille forte bonam fidem habere poſſet, veluti ſi putabat dominum id permittere, vel ius ſuum remittere,aut rem ſuam poſſidenti conceſſam velle, nam & ſi vetare in dubio quiſque præſumatur.l.qui vas.ff.de furtis,præſumaturque nolle iactare ſuum.l.cum de indebito.ff.de prob. tamen interdum poſſeſſor iuſte exiſtimat dominum permiſſurum,& tunc neque in rei mobilis alienæ poſſeſſione committitur furtum, neque ineſt mala fides,ſi ea immobilis ſit, vt notatur per omnes in §.1.Inſt.de obl.quæ ex deli. Mala enim aut bona fides ſoli Deo certa eſſe poteſt, & præterea nemini cum ex animo petiſſent,ſicque coniecturis ſtatur.l.pen.C.de euict.Cæterum ius ciuile etiam ſi ſciam me debere,vel et ſi ſciam alienam rem corporalem me poſſidere; vel nõ præſumit malam fidem,vel interpretatur, quod durauit per longum tantum tempus 10.vel 20.annorum,at ſi poſtea alij multi anni prætereãt vſque ad 30.annorum metam,tunc ius ciuile interpretatur,me opinionem mutaſſe, cogitareque cępiſſe dominum, aut creditorem ius ſuum negligere,aut remittere,vel concedere,ſicque cępiſſe me bonam fidem habere,vitiumque malę fidei prętęritæ purgari,vt veriorem,& receptiorem opinionem eſſe(multis tamen repugnantibus)diximus, vel poſt longiſſimum tempus ius ciuile voluit ius noſtrum cõſumi & perire(id quod potuit, nam ſub legum poteſtate ius dominiumque rerum noſtrarum eſſe ſupra c.72. oſtendimus) ſicque in tali iure, vel re potiorem eſſe cauſam poſſidentis,non ſecus quam in re, quæ à vero domino pro derelicto habita eſſet,cuiuſque denno eam occupãtis melior conditio eſſet.l.1.& 2.& per totum.ff.pro derelicto.l.naturalem.§.examen.l.1.& l.3.§.ſi.ff.de acquir.rer.domin.§.fere.Inſt.de rerum diuiſio.nec nouum eſt vt quod noſtrum ex culpa noſtra, vel etiam ſine ea nobis à lege adimatur, inque alium transferatur, nec ille per hoc dicitur malam fidem habere,vt plene ſupra ca.72.& de ſucceſſ.crea.§.10.num. 665. ſcripſimus. ergo ex his vel alijs conſiderationibus poſt longiſſimum tẽpus lex ciuilis voluit pleniſſimam ſecuritatẽ contingere ſiue debitori ſiue rem alienam poſſidenti, & ſi obijciatur, eum non potuiſſe cum mala fide conditionem ſuã meliorem facere,replicabimus incertum eſſe,vtrum ille bonam an malam fidem haberet,& non minus poſſibile eſſe,eum habere bonam fidem quam malam,nec huius rei probationem admittendam cum ſit omnino incerta,eiusque tuitionem in foro contentioſo legem ſuſcepiſſe, ergo pro eo iudicandum in foro contentioſo ciuili,præſertim cum bona fides orta et ex iniuſta cauſa ſufficiat.Gl.app.in l.1.C.vbi cauſa ſtatus.eſtque cõmunis opinio,vt dixi. De iure autem canonico contentioſo contra eum iudicandum eſt per dictum cap. fin. de præſcrip. In foro autem conſcientiæ quid reſpondendum ſit, pendet magna ex parte ab animo ipſius.nam ſi ipſe erat conſcius ſe debere,vel ſe rem alienam poſſidere,ſed habeat iuſtam,vel probabilem cauſam ſuſpicandi creditores ius ſuum remittere,vel dominum rem ſuam negligere,aut ei concedere velle,tutus erit, idem ſi id ſuſpicandi nullam cauſam iuſtam habebat,ſi tamen reuera id ita quamuis per ſtultitiam credebat, arg.l. quia poterat.ff.ad Treb.& quia,vt diximus, bona fides orta etiam ex iniuſta cauſa ſufficit, vt dixi, quòd ſi ipſe nec

iuſte,nec iniuſte credebat dominum permiſſurum,ſed putabat eum dolere ex iuris ſui detentione,adhuc idem ſiquidem reuera id procedebat ex domini volũtate,poſ ſum enim eum,quem inuitum,& ignorantem rei,vel iuris mei dominũ facere, licet ipſe poſtea repudiare poſſit.l.cum pater.§.ſurdo.ff.de legatis ſecundo.l à Titio.ff. de furtis.§.interdum.Inſt.de rerum diui.l.adeo.§.interdum.ff.de acquir.rerum dom.Cæterum ſi reuera dominus,vel creditor dolebat,&id debitori,vel poſſeſſori notum erat,tunc plane in mala fide eſſet, nec præſcribere poſſet,& iſthæc omnia(iudice me)ſunt ex mente vtriuſque iuris,& ſecundum has diſtinctiones ſuperiores varietates conciliari,& poſſunt,& debent, ſecundum quæ ſi creditoris voluntas remittendi debitum acceſſit, vel contigit,obligatio etiam naturalis nõ ſolum eliſa, ſed & ex toto ſublata videretur, quia vt nata fuit ex conſenſu obligandi,ita ſoluta fuit ex voluntate liberandi,lege nihil tam naturale.ff.de reg.iur.per tot.Inſt. quibus mod. tol. obli. Intellige quando ea voluntas creditoris reuera acceſſit,hoc primo.Idem & ſi non acceſſit, ſi acceſſiſſe lex interpretatur,& vtrunque eſt contra vtriuſque partis fautores.nam alij contendes.

Alia plura fundamenta ad iuſtificationem eorum, quæ hoc cap.dicentur,collige ſupra c.72.& in cap.incipiente,quo ad ſextum.

SVMMARIVM.

1 *Præſcriptione ſemel completa an detur reſtitutio,egregia pugna.*
2 *Noſtrum nobis inuitis,& ignaris,quandoque aufertur.*
3 *Præſcriptione completa ceſſat reſtitutio,Primo in præſcriptione centum annorum,Deinde etiam in præſcriptione quadraginta annorum, Tertio etiam in præſcriptione triginta annorum,Quarto etiam in præſcriptione ordinaria,hæc omnia cõtra communem, cum multis tamen.*
4 *Intell.l.1.§.ſi quis propter.ff. de itinere actuque priuato,& l.ſi locus,& l.ſi partem.ff.quemad.ſeruit.amittatur.*
5 *Lex an ceſſet eius ratione ceſſante.*

CAPVT LXXV.

1 FVNDVM tuum poſſedi cum titulo,& bona fide tempore legitimo ad præſcribendum, ſicque eũ præſcripſi,tu vero illum recuperare contendis allegans iuſtam cauſam,vel abſentiæ,vel ignorantiæ. ſicque petis reſtitutionem ex clauſula generali,ſi qua mihi iuſta cauſa videatur,controuerſum eſt ſæpiſſime,& vehementer,an reſtitutio concedenda ſit, vt ſic præſcriptio illa,quæ ſemel expleta factaque fuit, infecta reddatur. Conſtat enim longi temporis præſcriptionem procedere etiam aduerſus abſentes,& ignorantes.l.fi.C.de præſcrip.long.temp.Conſtat ſimiliter ius alienum,nobis per iniuriam,non à nobis,ſed aliunde illatam,acquiri poſſe tam quo ad proprietatem,quam quo ad poſſeſſionem, noſtrum enim nobis inſcijs,aut ignorantibus, vel inuitis auferri iniurium eſt.l.id quod noſtrum.l.iure naturæ ff.de reg.iur.l.nam hoc.ff.de cond.indeb.& tamen ſi flumen alueum mutauerit alteri,cum iniuria ſeu iactura alterius contingit acceſſio,ſeu acquiſitio, & ſimiliter ex cauſa alluuionis,ſi flumen ſenſim paulatimque cœpit declinare in fundum tuũ,ager meus creſcit, tuus vero decreſcit,ſicq; & mihi inſcio accedit & acquiritur, & tibi inſcio ſimiliter & inuito, & ſine facti tui interuentu decedit,& abeſt,quod tuum antea erat,vt ff.de acquir.rer. dom.l.adeo fere,per totam,& Inſt.de rerum diui.§.præterea.Simile in §.item ea,quæ ab hoſtibus, eod.tit.l.3.l. naturalem,in princ.ff.de acq.rer.dom.d.l.adeo.§.examẽ §.apum.Inſt.de rer.diui.l.item ſi verberatũ,in §.1.ff.de rei vend.Dec.in l.id quod noſtrum.ff.de reg.iu.diximus ſupra c.1.fac ergo regulam affirmatiuã,vt licet præſcriptio mero iure currat contra ignorantem rem ſuam iuſve ſuum præſcribi,tamen ex capite ignorantiæ detur reſtitutio in integrum,vt ſic,præſcriptio illa ſemel effecta & repleta,virtualiter infecta reddatur.hæc concluſio varie intelligitur,& primum quidem in præſcrip.30.annorum.ita tenent Bar.in l.1.§.ſi quis propter.per tex.ibi.ff. de itinere actuq; priuato,quem ſequuntur quamplures relati per Alex.in add.ad Bar.in d.§.ſi quis propter.Idẽ Alex.num.4.in l.cum filiusfamilias.§. in hac.ff. de verb. oblig.ſequitur,& dicit eſſe communem opinionẽ Soc. ibi.col.pen.& antepen.Math.Afflict.deciſ.329.nu. 6. plene per Couar.qui hanc ait eſſe communem opinionem in regula,poſſeſſor, de.reg.iur.in 6.par.3.§.3.ſentit Gloſ.in l.ſi partem.ff.quemad.ſeruit.amit.Gl.in l.1.C. de patr.poteſta.Rom.conſ.149.in fi.vbi hanc firmat eſſe communem opinionem.Decius,qui hanc dicit communem opinionem conſ.36.num.9.Idem Decius, vbi ſimiliter hanc dicit communem opinionem conſ.29.& pro,tenui col.1.ſequitur,& dicit communem opinionẽ Afflict.lib.3.feudorum,tit.ſi de feudo fuerit cõtrouerſia inter dominum,& agnatum.num.12.not.2.& rurſus 4.not.nu.4.& ſecundũ opinionem Bart. iudicatum fuiſſe ipſe ait,d.deciſ.329.ſequitur & dicit communem opinionem Balb.de præſcrip.in 4.p.4.partis princ.ſequitur & dicit communem opinionem Boer.deciſ.39.Paul.in l.fi.num.5.C.de longi temporis præſcr.Idem Paul. in l. vnus ex ſocijs.ff.de ſeru.ruſt.præd.Alex.& Molin.conſ. 71.lib.1.Hieron.Grauis conſ.91.num.65.lib.1.vbi hãc dicit communem opinionem Tiraq. vbi hanc dicit cõmunem opinionem de vtroque ret.§.35.Gloſ.4.num. 35.Alciatus lib.1.de verb.ſign.& eſt communis opinio ſecundum Pinellum de bonis mater.in auth. niſi tricennale.num.85.ſequitur,& dicit communem opinionem Aymon Crauet.de antiq.temp.in 4.p.num.44.ſectione incipiente,materia iſta.& Soc.nepos.conſ.128.nu.147. lib.1.Dec.conſ.137.Idem Dec.conſ.267.col.fi.& quã plures alij,quos refert Tiraq.vbi ſupra.Dilectus de arte teſtandi,tit.de acquir.hæred.caut.6.qui hanc dicit communem opinionem.

Contrariam partem in præſcri.30.annorum tenent Bal.in l.1.C.qui admitti.num.24.Aret.in l.qui vniuerſas §.fi.ff.de acquir.poſſeſ.& in conſ.104.& alij quamplures,quos refert Tiraq.nu.37.vbi ſupra, qui in hanc partem,ſaltem in præſcriptione quadraginta annorum inclinare videtur. Secundo hæc communis opinio intelligitur à fortiori,vt procedat in præſcriptione decem,vel viginti annorum, cõtra quam datur reſtitutio ex capite ignorantiæ,vt firmant oẽs Doct.quos diximus idem tenuiſſe in præſcr.30.ann.id quod in hac præſc.10.vel 20. anno.firmant quaſi certum,& indubitatum,& Couarr. vbi ſupra,ait hanc eſſe vnanimem omnium ſententiam, ſed ſane non deſunt,qui & hoc caſu teneant contra cõmunem ſententiam,quos & nos infra ſequemur.

Tertio intelligitur communis opinio,vt procedat ẽt in præſcriptione quadraginta annorum, contra quam etiam ex capite ignorantiæ datur reſtitutio. Ita tenuerunt Soc.conſ.80.lib.3.col.fi. Idem Soc. conſ.66.lib.4. col.5.in eandemque opinionem declinat ipſe Soc.in d. l.cum filiusfamilias.§.in hac.col.fi.Dec.conſ. 36.col.fi. Idem Dec.conſ.164.col.pen.Idem conſ.267.col.fi.Gozad.conſ.56.col.3.vbi hanc dicit communem opinionem Alexandrinus conſil.13.col.fi.Imol.in c.fi.de præſcript.fol.pen.Alexand.conſ.71.num.3.lib.1.& conſil. 84.eod.lib.num.3.eſt communis opinio ſecundum Felinum in c.vigilanti,de præſcrip.colum.2.qui eam ſequitur,&

tur, & dicit communem opinionem Balb. in tract. præſcrip. in 4. p. 4. p. princip. q. 2. Boerius q. 39. num. 6. qui hanc dicit communem opinionem. Alexand. in d. conſil. 169. lib. 2. num. 15. hanc firmat eſſe communem opinionem, & hanc dicit communem Aymon, vbi ſupra, q. 61. Abb. num. 3. in d. c. vigilanti. de præſcrip. & ibi Paris, num. 5. Afflict. deciſ. 37. col. 2. Idem deciſ. 319. Ruin. conſil. 26. ad fi. lib. 1. Sylua. conſ. 4. ad fi. Lofredus Neap. conſil. feud. 16. ad fi. Rebuff. in conſt. Galliæ, Tomo 2. tit. de reſt. art. 1. num. 16.

Contrariam partem in præſcriptione quadraginta annorum, vt non detur reſtitutio, tenuerunt Soc. ſibi contrarius conſil. 164. in fi. lib. 2. Idem Socin. ſibi contrarius conſil. lib. 3. Idem ſibi contrarius conſil. 28. eodem lib. 3. Decius ſibi contrarius conſil. 29. per to. Idem Decius ſibi contrarius in l. 3. C. qui admitti. colum. 2. Gozadinus ſibi contrarius, conſil. 8. in fi. Idem Gozadinus ſibi contrarius conſil. 68. col. 4. Alexandrinus ſibi contrarius conſil. 2. in fine. Idem Alexandrinus ſibi contrarius conſ. 36. in fin. Idem Alexandrinus conſil. 97. Alex. Imol. conſ. 151. lib. 1. col. fi. Idem Alexan. in l. 3. §. Labeo. in fi. ff. de acquir. poſſeſſ. Aret. conſ. 103. col. 1. & 2. Idem in l. qui vniuerſas. §. 1. ff. de acquir. poſſeſſ. Curt. Sen. conſil. 82. col. 5. Barbatiæ conſ. 84. num. 18. lib. 1. Carolus Molineus ad Alexandrum, conſ. 151. col. 6. ſequitur, & dicit communem opinionem Soc. in conſ. 1. col. penul. lib. 3. Rubeus conſ. 56. vbi firmat hanc eſſe communem opinionem, ſequitur, & dicit communem opinionem Socinus nepos, conſ. 54. lib. 1. Idem conſ. 72. num. 102. lib. eodē. Idem conſ. 145. num. 76. eodem libro. Dilectus de arte teſtandi, titu. de acquirend. hæred. cautela 6. Gomezius in §. rurſus. colum. 4. Inſt. de act. Galiaula in l. 2. §. & harum. ff. de verb. oblig. vbi etiam Alcia. num. 7. & Rubeus conſ. 67.

Quarto intelligitur hæc opinio affirmatiua, videtur reſtitutio etiam in præſcriptione centum annorum, vt in quibus caſibus centum annorum præſcriptio currit contra eccleſiam, vel fiſcum, vel ciuitatem, in illis caſibus ex capite ignorantiæ etiam poſt eam præſcriptionem cōpletam detur reſtitutio. Ita Alexandrinus conſ. 13. col. fi. Aymon. vbi ſupra. ſub num. 44. & num. 69. qui alios refert. Quid dicendum? & ſane longe verior eſt in
2 puncto iuris opinio, & pars negatiua in omnibus quorum caſibus præmiſſis, vt in præſcriptione longi temporis decem, vel viginti annorum, & in præſcriptione triginta annorum, & in præſcriptione centum annorum
3 ceſſet reſtitutio, poſtquam eæ præſcriptiones legitimæ expletæ fuerunt, ne præſcriptio, iā perfecta, infecta reddatur, quod primum probatur in d. l. fi. C. de præſcript. longi temporis, ibi, nulla ſcientia, vel ignorantia ſpectanda. Secundo, d. l. fi. in pr. alter dubitationis inextricabilis oritur occaſio. Tertio, quia ſi daretur reſtitutio, tūc præſcriptio illa longi temporis facta perfectaque, infecta inutilisque redderetur, et inconſulte, id eſt inutile, & fruſtratorium, otioſumque admittere. l. non cogendum. §. Sabinus. ff. de proc. l. hanc ſtipulatio. §. diuus. ff. vt leg. no. caue. Quarto eſſet imponere legem verbis, contra l. 2. C. com. de leg. Quinto leges haberent ludibrio, contra l. fi. C. de tempor. in integ. reſt. & l. fi. C. ſi ſæpius in integ. reſt. Sexto vrget tex. in l. vnic. C. de vſucap. tranſ. ſecundum Socinum in d. §. in bar. nam ibi, dicitur, nullus ad eam reſeruatur regreſſus, iunctis illis verbis neſcientibus dominis ibi enim poſtquam per interuentum temporis, & præſcriptionis conſtabat, dominium rei meæ, poſtquā præſcripta fuerat, a me abceſſiſſe, inque præſcribentem migraſſe, dubitabatur an regreſſus mihi ad eam daretur, per modum forte reſtitutionis, vel alterius rei, & negatur omnino regreſſus, vt ſic per interuentum præſcriptionis non tantum ademptum, & tranſlatio iuris noſtri contingat, ſed etiam illa iuris noſtri tranſlatio ſit irreuocabilis, & irreparabilis.

Septimo leges in caſibus communiter accidentibus, non in raro contingentibus, ſunt regulariter intelligendæ. l. non ad ea. ff. de legibus, ſed plerunque, & fere ſemper res noſtræ, nobis inſcijs, & ignorantibus, non etiam ſcientibus præſcribuntur, nam ſcientes nō ſolent res ſuas pati ab alijs poſſideri, & longe minus tamdiu poſſideri, vt vſucapione abſumerentur, nec ſuum homines iactare ſolent. l. cum de indebito. ff. de probat. ſed acquirere ſtudent, & augere. l. defunctus. C. arbi. tutelæ. l. vt vim, cum Gloſſ. & quæ ibi tradunt Bar. & alij. ff. de iuſt. & iure. Suū enim cuique pulchrum eſt, ſecundum Ciceronem, & ſecundum Ouidium.

Eſt amor & rerum cunctis tutela ſuarum.

Quinimo vt, in l. ſi voluntate. C. de reſcind. vend. quiſque res ſuas meliores reddere ſtudet, eaſque tuetur, & lucrum facere ſtudet, etiam cum iactura illius, quo cū negociatur.

Octauo militat rō illa ſcribendo potiſſima, ſcilicet ne rerum dominia in incerto ſint. l. 1. ff. de vſucap. etiā ſi poſt illam contra præſcriptionem daretur reſtitutio, rerū dominia certa non eſſent, non magis quam ſi præſcriptio contra quā, reſtitutio datur, mero iure non contigiſſet.

Nono hoc bonum publicum, de quo in d. l. 1. non debet ceſſare per priuatorum læſionem, argum. authent. quas. C. com. de leg.

Decimo adduco tex. in l. 3. §. fin. ff. de acq. rerum dom. vbi ſi feram cepiſti, & per hoc eius dominium natus eſt, ſimul ac illa a manibus eius euaſit, itaque laxitatem recepit, eius dominium abs te diceſſit, & ſi ruſſus in poteſtatem alterius venerit, illius fit, nec ibi (& hoc eſt quod expendimus) reſtituenda eſt ex eo capite, quòd te inſcio, vel inuito euaſerit.

Vndecimo adduco l. naturalem. §. examen. ff. eod. tit. vbi examen apum licet meū ſiat apprehenſione, & meū eſſe deſinat, ſimul ac apes euolauerint, vt difficilis ſit earum perſecutio, tamen licet in poteſtatem alterius peruenerint, poſtquā meæ eſſe deſierunt, mihi quidem reſtituendæ non ſunt, non magis, quam ſi ad me nunquam perueniſſent, ſic & in ſpecie noſtra, quod noſtrū erat, & per interuentū præſcriptionis a nobis abceſſit, inque alium iure dominij migrauit, iuxta l. 4. ff. de vſuca. l. traditionib. C. de pact. nobis quidem reſtituendum non eſt, non magis quam ſi reuera ad nos nunquam perueniſſet.

Duodecimo adduco l. adeo. §. præterea. ff. de acq. rer. dom. & §. præterea. Inſt. de rer. diui. vbi per alluuionem ſi flumen latenter cepit fundum tuum latiorem reddere meumque arctiorem, ſeu anguſtiorē, hæc adēptio mihi inuito, & ignaro contingit, tuque locupletaris cū iactura mea, & tu nihil mihi reſtituere teneris ex capite iuſtæ ignorantiæ, aut impotētiæ. Tertiodecimo adduco eadē iura iunctis ibidem notatis per Gl. & alios, dum aiūt, quod ſi flumen ex fundo meo aliquā partem abſtulit, tuoque fundo applicuit, ſi terra cōualeſcēte radices egit, ſtatim meū eē deſinit, & ad te pertinere cepit iure dñij, nec mihi reſtituere teneris, licet ad oculū ea pars, quæ a fundo meo abceſſit, & tuo acceſſit, demōſtrari, & diſtingui poſſet.

Quartodecimo adduco §. q. ſi naturali alueo. Inſt. de rerum diui. & l. adeo. §. q. ſi naturali. ff. de acq. rerum domin. vbi dicit, quòd ſi flumen alio quam ſolebat fluere cepit, & agrum meum occupauit, amitto eius dominiū quod publici iuris eſſe incipit, quàm diu à flumine inūdatur, & poſſidetur, & ſi poſtea flumen ad priorem alueum reuertatur, ager ille meus deſinit publici iuris eſſe, ſed mihi quidem non reſtituitur, imo iure vicinitatis acquiritur eis, qui prope prædia habebant, & tamen iſta hæc amiſſio inſcio, & inuito me contingit.

Quintodecimo facit d. l. adeo. §. cum quis ex aliena.

Inſt.de acq.rerum dom.§.cum quis ex aliena, cum trib. ſeq.§§. vbi dominium rerum noſtrarum interdum per ſpecificationem,interdum per ſeminationem,interdum per acceſſionem,interdum per plãtationem, interdum per confuſionem,à nobis inſcijs, & ignorantibus abſcedit, inque alium tranſit,nec propter ignorãtiam noſtrã nobis datur vlla reſtitutio,aut regreſſus, non magis quã ſi gnari eſſemus,ſic ergo & in propoſito, cum tempore rem noſtram amittimus,ceſſat reſtitutio & regreſſus prętextu ignorantiæ,militant enim res humanę ſub hoc periculo,& fragilitate.

Sextodecimo probatur noſtra opinio in l. traditionibus.C.de pact. vbi æquiparatur dominium nobis fuiſſe quæſitum traditione ex cauſa contractus deſcendente, vel eſſe quæſitum vſucapione, vt cum vſucapione quæritur,ceſſet reſtitutio prætextu ignorantię,non ſecus quã ceſſaret,ſi per contractum quæſitũ eſſet,quo caſu ignorantia allegari non poſſet. Decimoſeptimo adduco §.1. Inſt.de literarum oblig.dum ait,ſic fit,vt hodie dũ quæri non poteſt,ſcriptura obligetur,nam ibi per ipſam tẽporis præteritionem inducitur obligatio literarum,quę perſonalis eſt, quæ quę antea ex conuentione præambula inducta non erat,& tamen longe grauius eſſe videtur perſonaliter ad quid dandum obligari, quàm rem ſuam ab alio poſſeſſam amittere,arg.l.vnum ex familia.§.ſi rẽ. ff.de leg.2. Itaque vt ibi per ſolum temporis interuentũ obligamur citra nouum factum,ita & hic per ſolum tẽporis interuentum rem noſtram ab alio poſſeſſam irremeabiliter amittimus,quia id malum leuius eſt,quam illud. Habes ergo varia iura variaque exempla, in quibus rei meæ dominium,à me inſcio,vel inuito citra interuẽtum facti,aut voluntatis meæ abſcedit,inque alium migrat irremeabiliter,vt ille mihi ex capite ignorantiæ nõ teneatur reſtituere, non magis quàm ſi ea res ad me nũquam perueniſſet,& ſi recte inſpexeris in ea acquiſitione,quæ contingit per interuentum vſucapionis,eſt longe iuſtior cauſa irreuocabiliter acquirendi, quàm in iuribus,& exemplis ſupra relatis,propter longæuam poſſeſſionem,& propter quietitudinem dominiorum, & tranquillitatem ciuium,&alia multa.

Ad illam rationem,ne quis locupletetur cum iactura aliena,reſponde,latius eſſe id malum admittere, quam incerta rerum dominia ſub incerto ſine, & exultet Reipublicæ tranquillitas, ita Gloſſ.in l.ius ciuile eſt.ff.de iuſt.& iur.vt ſic minus malum eligatur,vt ibi ait Gloſſ.

Decimooctauo adduco l.ſicut.C. de præſcriptione triginta annorum.

Decimonono tex.in l.omnes.C.eod.

Vigeſimo.C.de fundis patrim.lib.11.l.fi.quam legem varie expendunt Tiraq.& Soc.vbi ſupra, & geminantia verba illius legis,& d.l.omnes,poteris aſtringere per ea, quæ de vi & poteſtate geminationis diximus in lib. de ſucc.crea.§.13.num.13.

4 Ad tl.1.§.ſi quis propter.ff.de itinere act.q; priuato, & ad l.ſi locus.l.ſi partem.ff.quemadmodũ ſeruit. amit. reſponde,quòd loquuntur in impedimẽto caſuum fortuitorum,qui raro accidunt,& præuideri,aut caueri nõ poſſunt,non ſic in impedimento ignorantiæ,quia ſæpiſſime,immo ſere ſemper contingeret,& præterea præcaueri poſſet.Item illud impedimentum non erat longęui aut longiſſimi temporis,ideo admittitur reſtitutio,non ſic in impedimento, quod poſt tam diutinam poſſeſſionem,aut etiam longiſſimam, aut forte centum annorũ allegaretur,prout eſt in ſpeciebus noſtris.

Vigeſimoprimo adduco regulam, factum legitime, de reg.iur.in ſexto.nam factum legitime retractari non debet,licet caſus poſtea euenerit,a quo incipere nõ poſſet,ergo præſcriptio completa legitime reſcindi,&c.

Vigeſimoſecundo facit,nam lex vel princeps poſſunt ex cauſa nobis ius,reſque noſtras auferre.l.item ſi verberatum.§.1.ff.de rei vend.Bar.Paul.Iaſ. & alij communiter in l.ex hoc iure.ff.de iuſt.& iure.Dec.in l.id quod noſtrum.ff.de reg. iur. ſed ex cauſa publicæ tranquillitatis vſucapio introducta eſt.l.1.ff.de vſuca.& ſtatim plenius dicemus.ergo non eſt reſcindenda per interuentum reſtitutionis, etiam ſi ratio legis ceſſaret in particulari,cũ 5
non ceſſet in communi,vt in l.1.ad finem.ff. de mino.l. proſpexit.ff.qui & à quibus. Tiraq. de cauſa ceſſante,limit.32.Aret.in l. 2.ff. de vulgari, per textum meliorem de iure,ſecundum eos in l.1.ad finem.ff.de minorib. & cum prætor.in d.l.1.ff.quibus ex cauſis maiores,pollicitus ſit maioribus reſtitutionem non quidem pure, aut ſimpliciter vel temere,ſed demum ſub hac conditione, ſi qua iuſta cauſa reſtitutionis beneficium concedendi ſibi affuiſſe videretur,vt ibi,in ſpeciebus noſtris magis, ac magis nego iuſtum arbitriũ fore illius iudicis,q poſt tam longam poſſeſſionem,præſertim legitimo forte titulo,& bona fide iuſtificatam, arbitraretur, rem ſemel non iniuria amiſſam,& alteri iure quæſitam, ad dominum priorem reuerti, in Reipublicæ omniumque ciuiũ perniciem,quibus nihil ſuum in tuto vnquam foret.

Adde & vigeſimotertio,quod noſtrũ,nobis inuitis, per delictorum interuentum,etiam auferri,& poteſt,& non infrequenter ſolet citra voluntatem noſtram, neque vnquam ad res noſtras ſic amiſſas datur nobis regreſſus vt plene diximus de ſucceſſ.creat.§.30.ad finem.cur ergo non idem,& in ſpecie noſtra faciunt, quæ diximus ſupra c.72.num.3.cum ſeq.

SVMMARIVM.

1 *Actio perſonalis an iure canonico præſcribatur ſine titulo,& cum mala fide,arduum certamen.*
2 *Veroſimilia pro diſpoſitis habentur.*
3 *Debitor ipſum debitum poſſidere videtur.*
4 *Poſſeſſio perditur decennio.*
5 *Creditor pecuniam creditam ſi petere negligit,an videtur remittere.*
6 *Ratio noua.*
7 *Legum in coniectura ſeſe fundantes vnaquæque in ſuo foro ſeruanda eſt.*
8 *Noua diſtinctio.*
9 *Præſcribatur,vt per decennium,vel aliud etiã breuius tempus,ſtatuto ciuitatis ſuperiorem non recognoſcẽtis induci poteſt.*

CAPVT LXXVI.

1 ACTIO †perſonalis an iure canonico cum mala fide præſcribatur annis triginta? ingens quæſtio eſt, plerique enim negant hanc præſcriptionem procedere, ſ tenet Angelus in lege prima,columna penultima,& fin.C. de iudi.Imol.in cap.fin.numero vigeſimoquarto,cum pluribus ſequen.de præſcript. ſequitur & dicit communem eſſe opinionem Abba.ibi,ſequitur etiam, & dicit communem opinionem Felinus ibi.columna prima,& ſecunda ſequitur, & dicit communem opinionem Bald.de præſcriptio. in ſecunda part.tertiæ part. princip.quæſt.13. & hanc opinionem fatetur eſſe communem Corneus conſilio 176. ad euidentiam . libro primo; & Corneus, vbi ſupra,numero 2.ait,quòd Doctores fundant ſeſe in ſolo peccato vitando; ſequitur Angel.in l.ſequitur.§. ſi viam.ff. de acquirend. poſſeſſ.qui ait ita tenere Doctores contra Bartol.ibi, ſequitur Imola in d.§.ſi viam.columna ſecunda 3.& 4.vbi firmat contra Bartol.eſſe communem opinionem,ſequitur Bald.

tur Bald. in l. 1. C. de ſeruitut. vbi ait hanc eſſe communem opin. contra Bartol. & hanc tenet Ioan. Andre. in dicto c. poſſeſſor. & Ancharanus ibi in repetit. Lud. Ro. in d. §. ſi viam, qui latiſſime procedit, vbi ait hanc eſſe communem opinion. & Paul. num. 6. firmat hanc eſſe communem opi. Canoniſtarum & Legiſtarum. Cor. conſ. 25 in hac conſultatione. n. 5. lib. 3.

Pro hac communi opinione primo eſt text. in c. vigilanti. de præſcrip. Secundo eſt text. in c. fi. eodem tit. in deciſione. Tertio ibidem in ratione decidendi ibi expreſſa, dum ait, Omne, quod ex fide non eſt, peccatum eſſe, ex bona autem fide non videtur deſcendere res alienas retinere. Quarto text. ibi in ſecunda vel eadem ratione repetita, dum ait, abſque mortali peccato. Nam palam eſt res alienas retinere domino inuito (quod ſemper præſumitur l. vetare. ff. de furtis) impium iniuſtum que eſſe, & abſque peccato fieri non poſſe, ne dubium eſt, quin iſthæc rationes ibi expreſſæ militent in eo, qui debitum retinet, nō ſecus, quam in eo, qui fundum, aut aliam rem corpoream, quæ aliena eſſet, retineret ergo idem iur. l. illud. ff. ad legem Aquil. Quinto vrget textus in authen. ut Eccleſia Romana centum annorum gaudeat præſcriptione, ad princ. dum ait, iniquis hominib. impium maneat præſidium, habuit enim legislator pro comperto audiores fore homines ad res alienas periſe, & cum peccato retinendas, ſi intelligerent ſe tutos fore præſcriptione effectum habente, quam ſi talem præſcriptionem admitti deſperarent. Sexto vrget textus ibi, cum ait, & tutus peccandi locus etiam ſcientibus relinquatur, id enim lex illa proſpectum voluit, ne hominibus per interuentum peccati aliquem locum tutum ſiue firmum ſperarent, nē ve ex nequitia lucrum conſequerentur, per hoc que ad delinquendum inuitarentur. Septimo legiſlatoribus curæ eſſe debet non ſolum peccata iam admiſſa punire, ſed et iam proſpicere, ne peccata committantur remouere que omnem peccandi occaſionem, vt in l. fin. C. de pact. l. de fideicommiſſ. C. de tranſact. l. ad d. §. cum l. ſequenti. ff. de his quibus vt indig. cap. conſtitutum, & cap. final. de conceſſ. preben. cap. & teſtanda, & cap. ne capiant de eodem tit. in 6. Gloſſ. in l. 1. & in l. ſcire debemus. C. vt in poſſeſſ. legatorū. nec dubium eſt, quin ſi homines, qui res alienas impie detinent, ſperarent lapſu temporis earum ſe dominium tutò aſſequuturos, inuitarentur ad retentionem rerū alienarum, quod ita facile contingeret, cum nouerint nullo tempore ſeruari poſſe, cum iſthæc rationes ſint expreſſæ in dicto cap. vigilanti, & in dicto cap. fina. faciunt, vt deciſiones dictorum iurium latiores videantur, non tā ex vi extenſiua, quam ex vi comprehenſiua, vt ſic deciſiones illorum iurium quaſi exempla videantur, quæ non arctant legem. ratione vero ibi expreſſæ pro lege ſunt. vnde ſit, vt licet iura illa in rebus corporeis, non etiam in rebus & actionibus loqui videantur, tamen cum rationes ibi expreſſæ ſint generales, ipſæ quoque illorum iurium deciſiones generales. ſimiliter videantur, etiam ſi materia correctoria ſit, eſt communis opinio, quam tenuerunt Gloſſ. in Clem. 1. de elect. in verbo eligatur. eſt que communis opinio, ſecundum Iaſ. in authen. quas actiones nu. 21. C. de ſacroſan. Eccleſ. Idem Iaſ. in l. 1. de quibus. ff. de legibus num. 15. Idem Iaſ. in l. quamuis. C. de fidei commiſſ. Idem Iaſ. in l. humanitatis per text. ibi C. de impuberum. num. 16. & ibi Alexand. nu. 5. & Cor. neon. 105. Georg. Nattain c. quamuis pactum de pact. lib. 6. num. 53. Purpurat. in l. 1. per text. ibi. C. de pact. num. 3. ibi Curtius Iunior, num. 9. & Decius ibidem, nu. 15. & in l. ſtipulatio hoc modo concepta. ff. de verborum obligat. num. 12. Cumanus in l. cum mulier. §. 1. ff. ſolu. matrim. Paulus Caſtren. in dict. l. quamuis. Curtius Iunior in dict. l. humanitatis. num. 15. Gloſſ. in authen. ceſſa

de hæreditatibus ab inteſta. 6. fi. in verbo, ordi. quæ dicit ſingula. Bald. in l. final. ff. de hered. inſtituend. Rip. nu. 50. in l. nemo poteſt. ff. de leg. 1. vbi Annib. num. 349. Iaſ. in l. tranſigere. C. de tranſact. nu. 15. namque vt genus cōprehendit ſub ſe omnes ſuas ſpecies, non ex vi extenſiua, ſed ex vi comprehenſiua, vt ex communi opinione, reſoluit And. Tiraq. vbi ſupra, & nō pauci eorum, quos modo retulimus, ita quoque ratio generalis expreſſa in lege correctoria ex vi etiam cōprehenſiua videtur ſub ſe comprehendere omnes omnino caſus, qui excogitari poſſunt, vt deciſio ſi ſit particularis, loco exempli habeatur, ſi que legem non reſtringat, vt eſt vera & communis ſententia ſcribentium, quos modo retulimus, ergo cum ratio dicto capitulo final. de præſcriptio. ſit generalis, eo que ſpectet, vt peccandi occaſio tollatur, quæ quidem occaſio integra maneret, ſi permitteretur præſcriptio actionum perſonalium cum mala fide, non ſecus quam ſi permitteretur in rebus corporeis præſcribendis, ſequitur illarum actionum præſcriptionem vetitā videri, non ſecus quam rerū corporalium, & longe dimmota videretur prouiſio dict. c. fin. & dict. c. vigilanti, ni ſi hunc caſum comprehendiſſe diceremus, qui nō minus egebat correctione, quam caſus in deciſione illorū iurium comprehenſus, quinimo etiam ſi per rationem expreſſam in dict. cap. fi. & dict. cap. vigilantis caſus comprehenſus non fuiſſet, adhuc tamen mentaliter diceremus, hunc caſum comprehenſum fuiſſe, quia quādo vnica tantum ratio reddi poteſt, veriſimiliter in correctoria ea quidem habetur, pro expreſſa, vt quatenus ea ratio etiam expreſſa, ſed ſub intellecta, ſe extendere poterat, eatenus ipſa legis correctio ſeſe extendiſſe videatur, vt ex communi opinione reſoluit Iaſ. in l. de quibus ff. de legibus, & in auth. quas actiones. C. de ſacroſanct. Eccleſ. Andre. Tiraq. de vtroque retract. & de cauſa ceſſante, part. 1. in qualibet enim diſpoſitione non ſolum id diſpoſitum videtur, quod verbis palam comprehenſum fuit, ſed & id, qđ mente tantū, non etiā verbis fuit aſſequutum. l. ita ſtipulatus. verſ. Sabin. vbi Paul. Iaſ. & alij. ff. de verborum. obligat. quinimo etiam id, quod nec verbis nec mente fuit aſſequutum, ſi tamen veriſimiliter prouideretur a diſponente, ſi de eo meminiſſet vt tenet Gloſ. communiter ibi, & vbique approbata, in l. tale pactum. §. fin. ff. de pact. textus optimus in l. 3. C. de inofficio teſtamen. vnde in terminis d. cap. final. ſi Romanus Pontifex rogatus eſſet, an præſcriptionem actionū perſonalium vellet cum mala fide, & peccato tolerari, dubio procul minime reſponderet, non ſecus quam in præſcriptione rerum corporalium, ergo & is caſus per eum quaſi prouiſus & deciſus videri debet. ergo per d. cap. fina. contendimus, hunc quoque caſum deciſum eſſe primum verbis propter rationem ibidem expreſſā, deinde mente & ſententia, quia mens Romani Pontificis fuit tollere peccatum in hoc caſu nō ſecus, quam in alijs: tertio licet nec mente, diſpoſitiue eſſet is caſus deciſus, quaſi pro deciſo habendus eſſet ex veriſimili mente & ſententia Romani Pontificis, qui ita caueret, ſi de eo meminiſſet. Præterea facit ratio capit. poſſeſſor, de regul. iur. dum generaliter ait, poſſeſſor malæ fidei nullo tempore præſcribit, nam qui debet ipſum debitum, ad quod actione perſonali tenetur, videtur, poſſidere ſi. regulariter, cum ibi notatis. ff. de petition. hæred. Paulus in l. ſequitur. §. ſi viam. ff. de vſucapion. Corneus in conſil. 177. ad audientiam, lib. 2. Præterea facit regula, non dimittitur peccatum, de regulis iur. in 6. nam peccatum ſi non dimittitur, niſi reſtituatur ablatum nonne abſtuliſſe iure videbitur, qui ſciens ſe debere noluit ſoluere?

Contrariam tamen partem, vt cum mala fide actio perſonalis triginta annis tollatur, & præſcribatur, tenuit Bart. in l. ſequitur. §. ſi viam. ff. de vſuca. vbi Paul. ait ſe ri diſſe

diſſe quamplures tenentes, vt etiam eſſe hanc opinionem ſicut, [illegible] tenet etiam Innocentius in cap. cum de iure patronatus, tenent alij plures relati per Felinum in dicto cap. [illegible]. Baldus in l. ſi quis per triginta, in ti tulo, ſi de feudo fuerit controuerſia, col. 3. Hoſtien. in ſumma, titulo de præſcriptionibus [illegible] 4. quæ res. col. 11. verſ. actiones vero perſonales. & tenuit Bald. in conſ. [illegible] ſecundum quod refert Balbus [illegible] pra, non tamen inuenio Bal. in dicto conſilio ita tenere, tenet in præſ. Papienſis, in forma reſp. rei conuenti tamen. Gloſſ. verbi præſcriptio [illegible] Marianus Socinus conſilio 20. circa primum conſultationis articulum, vbi ſcribit, hanc opinionem Bart. eſſe communem, tenuit idẽ Marianus in rep. de cauſa poſſeſſ. & proprietatis & hanc opinionem plene defendit Corne. conſ. 176. ad quod [illegible] tiam lib. 1. Philippus Francus in regulis, poſſeſſor mal. fi. Bar. in l. fin. ff. quemadmodum teſtamenta [illegible] in hanc [illegible] tentiam ſolamque [illegible] diſtinctionem inclinat Abbas in d. c. fina. de præſcript. nume. 13. vt cunque [illegible] ſit. Quid dicendum, & ſane pro hac poſteriore parte, vt [illegible] cedat præſcriptio, faciunt multa. Primum ne rerum iura in incerto ſint. l. 1. ff. de vſucap. Deinde vt tandem ſit litium finis. l. fin. ff. pro ſuo. nam poſt tam longum tempus triginta annorum vix fides adhibenda eſt probanti ſibi tertio ab hinc annis triginta aliquid deberi. Tertio, ne homines immortali prope timore teneantur [illegible] notiſſimi, in fin. princ. C. de præſcript. triginta annorum. licet enim vere ſoluiſſem quod debebam, tamen poſt triginta annos iterum repetenti non poteram ſolutionem probare. Quarto propter vitandam [illegible] fuſionem, & longi temporis errorem, poſt tam longa[illegible] enim tempus ex errore magis debitum peti, quã quod re vera debeatur, videbitur, per gl. [illegible] cap. fin. ibi, longi temporis errorem, & confuſionem facit, quod aiunt Bart. Alexa. & alij in l. ſi Titius & Augerius. ff. ad legem Falcid. & c. finem litibus de dolo & contumacia. Quinto punitione digna videtur ſegnities debitum non petentis & tamdiu negligentis. dict. cap. fin. ibi, miſerorũ ſegnitiẽ. †Sexto ius nrum, res quas nras per longum ſilentium videmur obliuiſci, & quaſi pro derelicto hĩa [illegible]
4 [illegible] opinio, quã reſoluit Iaſ. in d. l. 1. col. fi. C. de ſeruis fugitiuis. Idem Iaſ. num. 8. in l. naturaliter. § nihil commune. ff. de acquirend. poſſeſſ. Gloſſ. Paul. & Alexan. in l. ſi de eo. § 1. ff. de acquir. poſſeſſ. propter l. illud quod. eodem tit. facit l. 1. & 2. ff. pro derelicto. vt ergo poterit
5 videri eſſe in mala fide, qui non ſoluit, †cum poſſit cogitare creditorem velle, nec dilationem [illegible] diſſimulatione, & quaſi donatione debitum remittere, quod ſi dixeris, conſtat eum non habuiſſe animum debitum remittendi, quandoquidem illud [illegible] cum præſcriptioni aduerſatur, & contradicit, [illegible] replicabo, quod potuit habere animum remittendi, & donandi, licet poſtea pœnituerit, quæ quidem pœnitentia excludenda eſt. l. perfecta. C. de donat. quæ ſub modo. l. 1. C. de reuo. dona. ergo huic creditori debitum poſt annos triginta petenti obijciam, quod tacite per tanti temporis diſſimulationẽ donaſſe videtur, vel debitum illud pro derelicto habuiſſe, quod ſi excipiat allegans in certis non eſſe locum coniecturis. l. continuus. § cum ita. ff. de verborum obliga. per quod eius declarationem quam modo facit, certum eſſe ſe nunquam habuiſſe animum donandi, replicabo eius declarationi ſtandum nõ eſſe, cum potuerit habere animum donandi & remittendi illud debitum; & poſtea pœnitentia ductus voluntatem mutare, debitumque illud iam diſſimulatione & tacita remiſſione abolitum, rurſus velle exigere, & ſuſcitare contra d. l. perfecta. præſertim cum facilius quis remittat plura, quam donet, aut tradat pauca, per Iaſ. in l. pactum dotali, in prin. C. de col. & diximus nos in lib. [illegible]

primo, de ſucceſſ. creatio. in materia pactorum, de non petendo, & cum huiuſmodi coniecturæ non ſint improbabiles, ſed iuris veroſimiles, poſt tam longam temporis diſſimulationem, ſane non video, cur materia iſta debeat [illegible] & fidem haberi per ſanctionem legis ciuilis, ſi tam ad bonum publicum ſpectat, nec video cur, poſſit lex canonica inducere præſumptionem huic rei contrariam, prætextu peccati vitandi, vt dicitur de voluntate legis canonicæ aut ciuilis agendum ſit, ſed magis de poteſtate alterius, nam vt nos interpretamur, certa & indubitata ſuit voluntas legis canonicæ, etiam in hoc caſu præſcriptionem vetare volentis, ſed ſimiliter indubitata eſt voluntas legis ciuilis præſcriptionẽ inducentis, vt dicta l. ſicut. & omnes. l. cum notiſſimi. l. ſi quis
6 [illegible] C. de præſcriptione triginta annorum. l. [illegible] periculum eſt, nec admiſſa tali præſcriptione, reſultet [illegible] forte creditor nunquam habuerat animum remittendi debitum, ita quoque periculum eſt per contrarium, ne forte excluſa præſcriptione in peccato conſtituatur creditor, ſi re vera cum habuiſſet animum debitum illud remittendi, rurſus ad petendum
7 [illegible] remiſerat, propter d. [illegible] & ſimiliter [illegible] lex iniuriam diſſimulatione & aboleri, & remitti [illegible] [illegible] poterit errare interpres [illegible] iniuriam remiſiſſe illum, qui re vera de tali remiſſione non ſorte cogitauit. Nam & in contractibus [illegible] lex interpretatur [illegible] eſſe pœnitentiæ ante traditionem [illegible] ff. de rerũ permutatione [illegible] ff. de verb. quaſi contrahentes conſenſum præſtiterint reuocabilem, & tamen poſſibile ſuit ab initio huius animi non fuiſſe, [illegible] conſenſum, & [illegible] in venditione, [illegible] mentio de ſcriptura, contrahentes poſſunt mutare voluntatem vſquequo ſcriptura conficiatur in [illegible] emptione & venditione, & tamen in contractibus
8 [illegible] regulariter ceſſat pœnitentia, qui ſi contrahentes ab initio huius animi fuiſſent, ne conſenſus ille reuocaretur, qualis autem fuerit animus eorum, ſolus Deus nouit, vnde huiuſmodi legum interpretationes interdum conueniunt menti animoque contrahentium interdum longe aduerſabuntur, quod ſi peccati & perfidiæ ipſorum vitandæ cauſa velis hoc magis, quã illud interpretari, rem omnino incertam tenebis, ſic ergo cũ per annos triginta debitum petere per diſſimulationẽ reliquit [illegible] ceſſaſti, ſi re vera habuiſti animum illius debiti remittendi, [illegible] vt falſa conſcientia illud petere poſſis, quod ſi re vera nunquam animum remittendi habuiſti, tunc ſibi petenti deberem ſatisfacere, inter has autem dubietates, quid ſtatim certius fuerit, non nouit lex canonica, non magis quam ciuilis. ſicque quæque harum legũ poterit interpretari quod vellet, nec eſt cur altera alterius interpretationem incuſet, aut damnet, cũ vtraque tamen certa [illegible] præſumptio non eſt generalis, ſed ſolum procedit, quando creditor ſciebat ſibi
8 deberi, quod ſi ignoraſſet, tunc ſecus eſſet [illegible] quia, vt firmat Corneus in dicto conſ. 176. lib. 1. tenentes opinionẽ illam magis communem, quæ habet præſcriptionem actionis perſonalis non currere dum mala fide, fundantur in peccato vitando, vnde vbi peccatum eorum nõ arguitur, ceſſat eorum potiſſimum fundamentum, conſidera quatuor caſus. Nam aut ſciebat debitor, [illegible] creditor erant conſcij debiti illius, de cuius præſcriptione agebatur aut vterque ignorabat illud debitum, aut creditor ſolus ſciebat, aut debitor ſolus. Primo caſu cum vterque ſciebat, imputetur creditori, qui per longiſſimũ tempus tacuit, puniatur eius ſegnities, vel laudetur eius benignitas, interpretando eum habuiſſe animum remittendi debiti, ac condonandi, per rationes ſupra relatas. Secundo caſu cum vterque ignorabat, [illegible] omnes ſententiæ debitum præſcribi, quia in creditore ignorante ceſſat

ceſſat malæ fidei ſuſpicio,& peccatum. Tertio caſu cũ
ſolus creditor ſcit,debitor autem ignorabat,tunc cur-
rit præſcriptio,quia & in hoc debitore ignorante non
poteſt cadere mala fides,& in creditore ſciente adeſt p
longiſſimam hanc taciturnitatem præſumptio remittẽ
di debiti,aut donãdi,vel negligendi, ſeu paruipẽdendi
Cũ aũt ſolus debitor ,ſcit creditor autem ignorat ſibi
dẽri, ceſſat pſumptio remiſſionis,aut donationis,emer
gitq; cõtra debitorẽ pſumptio tergiuerſationis,aut pfi
diæ,& debet ceſſare pſcriptio,ne homines iſtius lucri ſ
piter faciendi gratia inuitentur ad differendam ſolutio
nem,fidemque violandam. Ergo ſolo iſto quarto caſu
procedit opinio magis communis,reliquis autem tri
bus caſibus vera ſit opinio Bartol.ſicque vſquam ita ex
peditum hunc celebrem articulum inuenies. Sed & iſto
etiam quarto caſu forte procederet opinio Bar. vt dixi
ſupra cap.incip,poſſidebas ſeruum,& quoties mentio-
nem facio de mala fide eſt intelligendum non de mala
fide,ſed de ſcientia rei,vel iuris alieni,& mala fides pen
det ex animo.l.penultim.C.de euict.pro noſtra princ.
opin.eſt text.in l.alienationis verbum.ff.de verborum ſi
gnificat.l.ſi quis diuturno.in pri.ff.ſi ſerui.vend.l.ſi ego
§.1.ibi per traditionem forte aut per patientiam. ff.de
pub.in re act.§.fin.Inſtit.de iniur.iuncto.§.per traditio
nem.Inſtit.de rerum diui.

Denique iſthæc faciunt ad illum ſatis celebrem, &
vulgatum articulum à quibuſdam ex ſupra allegatis ela
9 boratum ſi ſtatuto cauetur,quod debitum decennio prę
ſcribatur quæri ſolet,an valeat,Bart.in l.ſequitur.§.ſi viã
ff.de vſucap.tenet valere,quẽ ſequũtur ibi Angel. Paul.
& Rom.nume.7.& Angel.in l.1.col.penult.C. de iudi.
Abbas,Anton.de Butri.Cardin.Imola, & Felinus in c.
fin.de præſcript.tenet Barto.in l.final.ff.quemadmodũ
ſeruitutes amittantur.Corne.conſ.176.ad euidentiam,
lib.1.Balbus,qui plures allegat,& hanc quaſi commu-
nem opinionẽ ſequitur in tract.de præſcript.in 2.part.
3.part.princi.q.13.& alij quam plures,quos allegat Ti-
raq.in tract.præſcrip.§.1.Gloſ.2.ad princ. Sed longeplu
res allegat ibi ipſemet Andreas Tiraq.defendentes con
trariam partem,vt tale ſtatutum non valeat,tenet Bar.
in l.omnes populi.q.3.princip.ff.de iuſt. & iur. Imol.n.
in d.l.ſequitur.§.ſi viam,vbi ait, hanc eſſe communem
opin.& quãta ſæpe cõſuluit. Ego hac de re dixi in tract.
de ſucceſſ.creati.in 1.parte.§.10.num.26.& §.21. num.
119.verſ.facit quia,& ſane prior opinio affirmatiua ve
riſſima eſt,ſi intelligis quod præſcribatur bona fide p
decennium tale debitum,nam vt per annos triginta prę
ſcribi poteſt debitum perſonale ſecundum oẽs,ita & p
decennium,& etiam per annum poterit ex forma legis
poſitiuæ. At cum mala fide per decẽnium præſcribi nõ
poterit nec etiam per annos centum præſcriberetur,q
intellige data ignorantia ex parte creditoris,& ſcientia
ex parte debitoris.nam ſi vterque eſſet cõſcius,vel vter
que ignarus,vel creditor conſcius eſſet debiti, debitor
autem ignarus,tunc pręſcriptio curret,vt proxime di-
cebamus,quia ſi ea lex id ve ſtatutum diceret,quia paſ-
ſim vſu venit,vt chyrographa debitorum ſolutorum ip
ſimet ſoluẽtes negligant bona fide,atque amittant,ſic
que poſtea iidem peſſimi creditores ac fœneratores q
ſemel ſibi ſolutum fuerat iterum repetant cõtra omne
ius,& bona fides non patitur,vt bis idem exigatur,vt in
reg.bona fides,de regul.iur.lib.6.l.qui bis.ff.de verbo-
rum obligatio.ſicque & homines meliores ſimplicio-
resque fiunt pauperiores,& deteriores fiunt ditiores.
& quia naturali rationi,& vſui gentium,ac moribus cõ
ſonat,vt qui per decennium debitum,quod ſibi deberi
non ignorabat,petere quo caſu ſibi ſolutum non erat,
ſuperſedit is,vel ius ſuum abijcere,vel debitori remiſ-
ſum,ac donatum voluerit,ſicque poſtea peteret iam id
quod conceſſerat vel abiecerat,naturali ratione debito
ri ſuo quæſitum videretur (vnde ab eo qui repeteret,cõ
tra ius illud naturale & diuinum tenderet,vt diximus,
ſupra capit.edocentes, quidquid dictat ratio naturalis
id eſſe iuris diuini,& naturalis) cum hæc omnia ita ſint,
ſtatuimus, vt nullum debitum poſt decennium pe-
deri poſſit,ſed decennio pręſcribatur, vt ſic peccandi
occaſio perfidis creditoribus adimatur, & iuſta tuitio
ſimplicibus hominibus non deficiat,certe talis lex tam
longe ab iniquitate vel a peccato peccandi ve occaſio-
ne hominibus porrigenda abeſſe videretur,quod po-
tius eam peccandi occaſionem vt ſanctiſſima remoue-
ret. Nam & eadem ratione licet de iure naturali, & di-
uino ſit,quod ſemel alicui conceſſum ei non adimatur
per concedentem.dicto §.per traditionem.ibi, nihil tã
naturali æquitate.l.prima,cum ſequent.ibi,naturali ra-
tione,tamen donatio inter virum & vxorem prohibet,
ne deterior eorum & auarior ditior.fiat,aliter vero pau
perior. lege.prima. cum ſequent. ff.de donation.in
ter virum & vxorem. Et licet iuris diuini & naturalis ſit
ne occidatur,tamen lex ciuilis definiuit,vt ad defenſio-
nem noſtri corporis vel rerum noſtrarum (quod plus
eſt) occidere fas ſit.l.vt vim.ff.de iuſtit. & iur. cum ibi
notatis,per Gloſſ.& Docto.& licet ius naturæ & Dei
dictet feſta coli,tamen ius ciuile ex cauſa id moderauit,
vt in l.omnes.C.de ferijs.licet ius naturæ ſuadeat,vt ali
menta liberis dentur.l.1.ff.de iuſt. in princip. Inſtitut.
de iur.nat.c.ius naturale.1.diſt.tamen in mille caſibus
permittitur a lege ciuili vt liberis alimenta denegentur,
vt plene egimus de ſucceſſ.creat.§.20.per totum, ſuper
authenti.nouiſſima ibi collocata,& tandem omnia prę
cepta tam iuris diuini,quam naturalis per leges poſiti-
uas ex cauſa non ſolum tranſgredi fas eſt,ſed etiã tranſ
greſſa reperiuntur,vt exactiſſime egimus per librum p-
cedẽtem fere totum,& non minus diligenter,quam vti
liter diſſeruimus de ſucce. progreſſu in præfation. ad
princi.vt ſic ius canonicum poſitiuum ex cauſa longe
facilius trãſgredi a lege ciuili fas ſit,quale eſt id de quo
agimus (admiſſa opinione eorum qui contendunt,iure
canonico prohibitum videri hoc,quæ vera non eſt,qa
cap.vigilanti,& cap.fin.de præſcripti.loquuntur in re-
bus corporalibus,non in iuribus & actionibus) ſed & ſi
nominatim iure canonico præſcriptio cum mala fide
tam in iuribus & actionibus quam in rebus corporeis
vetita,adhuc noſtrum ſtatutum,valeret,& in eo tantũ
quæſtio maneret,vtrum ſi quod tibi debebam poſt de-
cennium a me peteres poſſem dicere,obeſt tibi tempo
ris curſus,& ſic pręſcriptio,& ſine dubio ſic excipere
poſſem, quaſi ſub ea exceptione vel me iam ſoluiſſe vel
debitum mihi remiſſum fuiſſe tacite vel forte expreſſim
intelligatur & præſumatur,quæ præſumptiones iuſtiſ-
ſimæ & veroſimilimæ ſunt,& paſſim ſimilibus in ſpe-
ciebus (aut in iiſdem forte ſpecieb.) factæ reperiuntur
poſt tantundem tẽporis,vt in l.ſi quis diutino, in prin.
ſupra all.d.l.ſi ego.§.1.d.l.alienationis verbum.& etiam
poſt longe breuius tempus,in §.fi.Inſtit.de iniur. quid
ergo mirum aut nouũ ſi hic eadem fiat interptatio, &
vt periculum eſt ne forte hac admiſſa inter pretatione
peccet debitor,ita & longe veroſimilius periculũ erit
ne contraria interpretatione admiſſa, creditor peccet
perfidiſſimè,ſi forte quod ſemel exegit iterum repetat
vel quod ſemel expreſſim,aut tacite remiſit, aut forte
abiecit & neglexit,petere feſtinet,contra rationem iu-
ris naturæ & Dei,de qua in d.§.per traditionem,& d.l.
1.ff.de acqui.rer.domin. Quinimo poſt tale tempus im-
poſſibile eſt, quod debitor certo ſit in mala fide cum
ipſe cogitare,& poſſit, & debebat creditorem animũ
remittendi habuiſſe,& quod talem animum non habue
rit ipſe debitor, certo ſcire non poſſit, nam & ſi id
teſtetur

teſteẽ creditor, & adiuret, ipſe debitor poteſt vetari ne id pœnitentia ductus varians dicat & aſſerat, ſicque debitor in certa mala fide conſtitui non poteſt, creditor autem poſſet ſi forte quod expreſſim, aut tacite remiſiſſet, aut (id quod perfidius eſſet) quod ſemel exegiſſet iterum peteret, ergo admiſſa cõtraria interpretatione certius, & maius peccati periculum minaretur immineretque quam noſtra admiſſa interpretione pro nobis, l. alienationis verbum. ff. de verborum ſignific. ibi, vix eſt enim. leg. ſi id quod. ff. pro dereli. ibi, quaſi volente. leg. ſi quis diuturno, in prin. ff. ſi ſer. vendic. leg. ſi ego. §. 1. verbo patientiam. ff. de publi. l. in rem action. §. fina. Inſtitu. de iniur. leg. iam dubitari, verb. ſua ſponte. ff. de hæred. inſtit.

Sicque cum opinio contraria nec vllum aliud habeat fundamentum, nec alium ſcopulum intueatur, quã peccati vitandi, aut vitandi peccati occaſionem, cumq; per noſtram quam per contrariam opinionem id facilius, & veroſimilius contingat, ſupereſt vt ſententia noſtra recipienda, contrariaq; reijcienda ſit, præſertim cũ ad firmitatem legum quæ ex cauſa ab iure diuino, aut naturali diſcedunt, quælibet cauſa tolerabilis ſufficiat, vt plene per Bald. in leg. non omnium. ff. de legibus & in l. de quibus. col. 10. cod. tit. Andr. Tiraquel. de vtroque retra. in præfat. num. 75. dixi de ſucceſſ. creation. §. 3. num. 2. & §. 20. num. 292. per leg. proſpexit. ff. qui & a quibus. l. 1. §. initium, ibi, quia moderatam hanc ætatem prætor ratus eſt, vbi hanc rationem Gloſ. appellat mirabilem. ff. de poſtul. quanto ergo magis vbi ſunt tot tamque iuſtæ rationes, vt in ſpecie noſtra. Et ita noſtrã opinionem tenent Barthol. in leg. ſequitur. §. ſuam. ff. de vſucap. Idem in l. hæc autem iura. §. de ſeruitur. vrbano. pd. Hoſt. in ſumma, titu. de præſcriptio. rerum immobiliũ. § quæ res. col. 2. ſentit Bald. in d. §. ſi quis per triginta. col. 3. Papie. in forma reſponſionis rei cõuenti, in verb. præſcriptio. vbi firmat, hanc partem communiter practicari tanquam veriorem. Marianus Sozinus cõſ. 203. circa primum conſultationis articulum, vbi firmat, hãc eſſe communem opinionem. Roman. in d. §. ſi viam. Aegidius Bellamera. in d. cap. fi. num. 6. Bal. conſ. 437. lib. 1. Corne. conſ. 176. ad euidentiam. col. 2. & conſ. 138. videtur. li. 1. Idem conſ. 106. circa thema. ibi. ſecundo, Toloſana deciſ. 73. Idem Corn. conſ. 251. in hac conſultatione, lib. 3. & conſ. 275. quanquam. col. 1. eodem libro, conſ. 177. vbi firmat, hanc eſſe communem, & veriorẽ, & vſu forenſi receptam, quam nos quoque receptiorẽ putamus, & ſaltem tribus caſib. admittendam, nempe cum debiti ignari erant debitor & creditor, vel cũ vterque id ignorabat, vel cum ſolus creditor ſciebat, debitor autem ignorabat, præſertim cum per hoc vitentur lites, in quo vertitur fauor publicus etiam principaliter cap. finem litibus, de dolo & cont. leg. properandum. C. de iudi. Alexand. in leg. Selus & Ange. ff. ad l. g. Fal. Quarto autem caſu cum debitor ſciebat, creditor vero ignorabat, contraria pars tueri poteſt forte. Et hoc not. ad intell. l. 3. tit. 13. libro. 3. ordina. & pragma. anni. 1528. cap. 157. in legibus Hiſpanorum.

SVMMARIVM.

1 *Inter bonam & malam fidem an medium eſſe poſſit, egregia quæſtio.*
2 *Dubietas quo ad præſcribendum inducit bonam fidem.*
3 *Dubietas non inducit malam fidem, nec impedit præſcriptionem, cum multis contra communem.*
4 *Credulitas ſufficit ad adeundum cum communi.*
5 *Dominium difficulter probatur.*
6 *Bona aut mala fides, quoad præſcribendum non admittunt medium, dubietas inculpata non differt a bona fide, quo ad præſcribendum, talis dubietas non impedit præſcriptionem inchoari, non magis. quam inchoatam perfici, hæc tria cum communi contra alteram communem.*
7 *Titulus in præſcrip. an requiratur poſitiue.*
8 *Furioſus & infans poſſunt vſucapere.*
9 *Bona fides orta etiam ex iniuſta cauſa, cæteris habilib. ſufficit ad præſcribendum.*
10 *Titulus in vſucaptionibus vel præſcriptionibus an requiratur, noua traditio.*
11 *Falſum quod eſt, nihil eſt.*
12 *Bona fides ad vſucapionem vel præſcriptionem poſitiue non requiritur, contra Doct.*
13 *Error iuris non impediat longi temporis præſcriptionem, cum communi.*
14 *Error iuris non impedit præſcriptionem de iure ciuili, ſi ſit præſcriptio triginta annorum. Et quid de iure canonico.*
15 *Error iuris etiam reſiſtentis, non impedit præſcriptionẽ triginta annorum.*
16 *Errans in iure non ideo eſt in mala fide, contra Doctores, & ideo præſcribit annis. 30. contra eoſdem.*
17 *Bonæ fidei poſſeſſor quis dicatur.*
18 *Errans iure etiam reſiſtente præſcribit annis triginta, contra Doct.*
19 *Leges reſiſtentes an obligent nos ad peccatum, contra nouiſſimos.*
20 *Legis reſiſtentis tranſgreſſor an mortaliter peccet, contra Docto.*
21 *Error iuris difficillimi prodeſt ad præſcriptionem, vel vſucapionem ordinariam, contra Couarru. cum Metina. & inter errorem iuris & errorem facti, nil intereſſe quo ad præſcriptio. vel vſucapio. data paritate terminorum, contra Doct. num. 22. & 23.*
22 *Error iuris omnino inculpatus an præſcriptionem vel vſucap. ordinariam impediat.*

CAPVT LXXVII.

1 INter † bonam & malam fidẽ medium eſſe magis obtinuit, aliud eſt enim bona fides, aliud mala fides, aliud dubietas, quæ medium eſſe videtur inter bonam & malam fidem. bonam fidem habere intelligitur, qui emit ab eo, quem dominum eſſe putabat, vel ius habere alienandi, qualis eſt procurator, aut tutor. l. bonę fidei. ff. de verbo. ſignific. l. bonæ fidei. §. 1. ff. de acquir. rerum domi. l. qui ſcit. §. bonæ fidi. ff. de vſur. malam fidem habere dicitur is, qui recepit rem ab eo, quem dominum non eſſe ſciebat, nec rei alienandæ ius habere intelligebat, cap. fi. de præſcri. eſt etiam, qui nec habeat bonam fidem, nec malam, puta dubius & incertus, argum. tex. in l. 1. §. ſciẽtiam. ff. de Tributori. & is quidem ſi ſoluit indebitum, poteſt repetere non ſecus, quam ſi bona fide ſolueret, credens ſe debere. l. fi. C. de cond. indeb. vt ſi ei aſſimiletur. qui erraret in facto, vt ibi. † Et quod dubitans nec
2
dicatur eſſe in bona, nec in mala fide, in materia præſcriptionis tenuerunt Glo. in l. 1. C. de acquir. poſſeſſ. Glo. ff. pro ſoluto, in l. 2. Glo. in l. 3. §. generaliter. ff. de acquir. poſſ. quę communiter recepta eſt, vt patet ibi ex relatione Alexand. & Iaſ. & firmat Couar. nu. 3. in c. poſſeſſor. par. 2. §. 7. de reg. iur. in 6. Vnde infertur quod cũ ad præſcriptionem inchoandam ab ipſo initio deſideretur bona fides. l. vni. C. de vſucap. tran. l. cum hæres. ff. de diuer. & temp. præſcript. ſane qui emeret rem ab eo, quẽ dominum eſſe dubitaret, eam vſucapere nõ poſſet, quaſi is non videretur bonam fidem habere. Verum, cum ex poſt facto interuentus dubietatis non ſoleat impedire vſucapionem cœptam, quinimmo nec etiam interuẽtus malæ fidei inſpecto ciuili iure, tunc licet is qui emerat bona

ret bona fide ab eo quē dominum eſſe putabat poſtea
ante cōpletam vſucapione incipiat dubitare, an ille do-
minus eſſet nec ne, non impedietur vſucapionem perfi
cere. vtrunque communiter tenent Doctores, quales
ſunt Bartho. in l. naturaliter. col. 7. ff. de vſucap. Abbas in
c. fin. num. 39. de præſcrip. vbi Imola, & Felinus, num.
9. Balbus de præſcriptio. 2. par. princip. q. 2. Syluester in
in verbo, præſcriptio. prima. §. 3. & hanc eſſe communē
ſententiam firmant Feli. & Bal. vbi ſupra, quod & firmat
Couar. vbi ſequitur & ait eſſe communem opinionem
Ioan. Annibal. in l. naturaliter. num. 117. ff. de vſucap. ꝙ
omnes intelligunt procedere de iure canonico, non ſe
cus quam de iure ciuili.

Sunt etiam qui putent quod hęc dubietas incidens
poſt inchoatam præſcriptionem vitet & impediat vſu-
capionem expleri, ita tenent fluctuans tamen Abb. in
d. c. fi. de pręſc. Adrianus in 4. ſenten. in tracta. de reſt. c.
3 de præſcriptio. Sunt per contrarium, qui tentant defen
dere, vt talis dubietas etiam ab ipſo initio non impediat
vſucapionem, quaſi dubius in hac materia ſimilis ſit ei
qui ſecurus, & incautus, rem quam emebat, venditoris
eſſe putaret, ita pungit Abb. nu. 39. in d. c. fi. ſentit Glo.
in d. c. fi. & in c. vigilanti. de præſcript. facit optime cap.
ſi virgo. 34. q. 2. facit optime d. c. fin. ibi, in nulla tempo
pori parte ſcientiam rei habeat alienæ, facit le. qui ſcit.
§. bonæ fidei. ff. de vſur. facit optime c. vigilanti, de præ
ſcripti. ibi, ne malæ fidei poſſeſſores ſimus, nihil enim
aliud pręſcriptionem deſiderat, quam vt abſit mala fi-
des, vt autem adſit bona fides, ſcilicet vt emens certo &
indubitanter putaſſet venditorem fuiſſe dominum, id
ibi non exigitur, nec ſine ſumma impudentia exigi po-
terat, quid enim iuuaret nimia & improbanda creduli-
tas accipientis? pro hac opinione facit §. ſi a pupillo, in
l. 2. ff. pro emptore, in primo reſpon. vbi qui emit à pu
pillo, quem puberem putabat, vſucapit, nēc exigimus ꝙ
adhibuerit exactam diligentiam vt noſceret pupillus ne
eſſet an pubes, facit & ille tex. in 2. reſpon. vbi emens a
furioſo, quem ſanæ mentis putabat, præſcribit, nec ſi-
militer exactam diligentiam ibi exigimus per quam ap
paret eum iuſtiſſimam cauſam errandi habuiſſe, vnde in
terminis illius text. forte erat dubius, facit l. quod vul-
go. ff. pro emp. & l. fi. ff. pro ſuo, vbi qui accipit rem a
ſeruo vel procuratore. cui mandauerat vt eam emeret,
præſcribit, licet ille re vera non emiſſe mentitus fuit, de
quo mendacio potuit ipſe dominus cogitare, facit per
totum ff. & C. pro hære. & c. is qui in ius, de reg. iur. in 6.
vbi ſufficit ignorantia eius, qui alteri ſucceſſit, & tamen
potuit cogitare, an defunctus alienum poſſideret, facit
ff. de acquir. hær. l. cum quidam. §. quod dicitur. Secun-
do vbi ad acquirendam hæreditatem & adeundam ſuf-
ficit vehemens opinio adeuntis qui eum, cuius de hæ-
reditate agebatur, mortuum putabat. facit. ff. pro dere-
li. l. 2. & 3. vbi quis rem pro derelicto habuit eamque al
ter, qui apprehendit, mihi vendidit, & præſcribo, licet
nullam iuſtam cauſam haberet putādi dominum fuiſſe
eum, qui talem rem pro derelicto habuerat, quinimmo
res ſuas iactare & abijcere pauci ſolent. l. cum de inde-
4 bito. ff. de probat † Vndecimo facit l. 2. §. interdum. ff. de
vulga. ibi improbum eſſe eum qui ſolicitus eſſet de hæ
reditate viuentis. l. nec nos, in verb. perperam. C. de cap.
hæreditatem viuentis qui adierit turpiſſime feciſſe vide
tur, & tamen vt eam adire poſſit, ſufficit rumor & mul-
torum opinio exiſtimantium illum cuius de hæreditate
agebatur, mortuū eſſe d. §. quod dicitur, cum ibi not p
Glo. Bart. & alios communiter. Sic & in propoſito, vt qs
intelligatur eſſe in bona fide, ſufficit rem cepiſſe ab eo
qui putabatur dominus, vel reputabat ius habuiſſe tra
dendi, licet is qui accepit nō iniuſte dubitare poſſet, an
5 ille dominus eſſet. † Duodecimo facit ratio viua & perē
ptoria, nam vt notatur communiter per Gloſ. & Docto
res in leg. cum res & in l. ſiue poſſidetis. C. de probatio
nibus dominium directum in rebus ſoli vix alio modo
probari poteſt, quam per præſcriptionem, nam ſi fun-
dū emi abs te. tuque a Titio, Titiuſque a Sempronio,
Semproniusque a Mæuio, adhuc etiam per interuentū
iſtorum omnium totque titulorum, non ſequitur nec
probatur neceſſario me huius rei dominium aſſecutum
fuiſſe, qđ nō apparet, nec pōt apparere, an tu, q mihi vē
didiſti, eſſes dominus, nec apparet, ꝙ Titius, q tibi prius
vēdiderat, dominus fuiſſet, nec apparet, quod Sempro
nii qui Titio vendiderat, fuiſſet dominus, & ſic de ſin
gulis, itaque etiam ſi per mille manus fundus ille ambu
lauerit, millieſque de perſona in perſonam titulo vendi
tionis, vel alio legitimo migrauerit, adhuc tamen non
apparet quiſnam huius fundi dominus factus fuerit, ni
ſi per interuentum longi temporis contingat præſcrip-
tio, ideoque ſcite dixit conſultus in d. l. 1. ff. de vſuc. vſu
capionem neceſſariam, vt dominia rerum non ſemper
in incerto eſſent, & in l. fin. ff. pro ſuo, dixit cōſultus vſu-
capionem neceſſariam, ne lites propter dominiorum, &
iurium incertitudinem eſſent immortales, in l. cum no-
tiſſimi, in fi. princ. C. de præſcri. 30. ann. ait. dixit Iuſti.
præſcriptionem eſſe neceſſariam, ne poſſeſſores rerum
immortali penè timore tenerentur, cùm per ſolam vſu-
capionem dominium rerum immobiliū probari poſſit
vt diximus. nam mobilium rerum vſucapionem rariſſi-
me contingere teſtatur Iuſtinianus in §. furtinæ, ad fi-
nem. Inſtit. de vſuca. per rationem ibi expreſſam. Item
iurium & actionum contingebat præſcriptio iure ciui
li ſine bona fide. l. ſicut. l. omnes. l. cum notiſſimi, cum l.
ſeq. C. de præſcripti. 30. annorum. tunc ſic ſi cum agi-
mus de præſcriptione quæ contingit cum bona fide,
non eſt curandum de præſcrip. rerum mobilium, quia
illa raro contingit, non quoque de pręſcriptione iuriū
& actionum, quia illa de iure ciuili non exigebat bonā
fidem, ergo ſupereſt vt hæc inſpectio bonæ vel malæ fi
dei, adhibenda ſit regulariter, & potiſſimum in præſcri-
ptione rerum immobilium, quarum dominium vix pro
bari poteſt aliter quam per pręſcriptionem, ergo ſi abs
te emi, mihique tradidiſti fundum, non iuſte deſinā du
bitare, an me dominum feceris, & an illius fundi domi-
nus eſſes, quandoquidem te dominum fuiſſe mihi vix
conſtare poterat, & hæc dubitatio non modo iuſta &
probabilis, verum etiam neceſſaria nobis videtur, & tā
frequens & ordinaria vt vix vllum emptorem alicuius
fundi reperias, qui modo improuidus & inexpertus nō
ſit, qui huius timoris & dubietatis ratione ſibi non pro
uideat exigens longas cautiones de euictione, idoneos
q; fideiuſſores, hypothecas, pœnarum promiſſiones, &
ſimilia, ergo ſcite & prouide iura noſtra tam canonica
quam ciuilia, quæ retulimus ad interuentum bonę fidei
in pręſcriptione nihil aliud deſiderant, præter abſceſ-
ſum malæ fidei, & ſcientiam rei alienæ indubitatam,
aut veroſimilem abeſſe, animaduertentes ſolam dubi-
tationem emptoris nihil obeſſe, cùm is non poſſet non
dubitare, an q ei tradebat dominus eſſet, hæc ergo du-
bietas vt impedimento ſit præſcriptioni etiā inchoan
dæ tantùm quidem obeſt, quod auſim veriſſimum di-
cere, nūquàm inchoari talem præſcriptionem abſque
interuentu talis dubietatis, niſi cùm emptor eſſet rerū
humanarum ignarus, improuidus, iners, inexpertus, in-
cautus & hanc noſtram opinionem tenuerunt Glo. in d
cap. vigilanti, & d. c. fin. de præſcripti. & alij ſuprà relati,
ſeqtur & dicit cōmuniter approbatam Abb. in d. c. fin.
num. 40. Vnde deducuntur tres concluſiones ſecundū
hanc communem opinionem, quam ſequitur, contra
ſuperiorem communem concluſionem, quam impro-
bamus. † prima quod in materia præſciptionis non eſt
mediu

mediũ inter bonam & malam fidem. Secunda quod du-
bietas nihil (ſi non ſit ſupina) differt a bona fide. Ter-
tia quod etiam talis dubietas non impedit (ſi non ſit ſu
pina) inchoari talem præſcriptionem etiam de iure ca-
nonico, non magis quàm inchoatam perfici, quod ſanè
ſignificauit d. capitul. fin. de præſcript. ibi, in nulla tem-
poris parte rei habeat. ſcientiam alienæ, ſenſus enim
& proprietas illorum verborũ eſt, quod ad præſcriptio
nem ſufficit abeſſe ſcientiam rei alienæ in prima tempo-
ris parte, non ſecutus quam in media, vel vltima parte
temporis ſicque ſufficeret & prodeſſe ad inchoandam
præſcriptionem non ſecus, quàm ad proſequen[illegible] m,
vel perficiendam. denique ſi talis dubietas præſcriptio-
nem inchoari non impedit, apparet quod longè minus
impediet inchoatam continuari, vt eſt cõmunis opinio
ſuprà relata, licet qdã cõtrarium putauerit, pro nobis in
principali concluſione eſt l. penu. C. de euictio. vbi ap-
paret bonam aut malam fidem (cùm ſit res pendens ex
animo noſtro, qui ſoli Deo certo poteſt eſſe cognitus)
ſolis indicijs poſſe probari, non etiam alijs dilucidis
probationibus, vnde hac in re ad veroſimilia neceſſariò
recurrendum eſt, & ad iuris deciſiones huic rei proxi-
miores, proximata autem eſt de ea de qua in d. l. cum
quidam. §. quod dicitur. 1. & 2. ff. de acquir. hęret. cum
ibi not. nã ſi is cuius de ſucceſſione agitur re vera mor
tuus eſt, ſi id certo ſcio, eius hæreditatem adire poſſũ,
ignoro, non poſſum, quod ſi dubius ſum, tunc ſi habui
iuſtam cauſam credendi eum defunctũ fuiſſe, adire poſ
ſum, ſin minus non poſsũ, vt ibi, ſic & in propoſito emi
fundum re vera alienum, ſi certo ſcio alienum eſſe, præ
ſcribere non poſſum, ſi vendentis eſſe putaui, præſcribe
re poſſum, & in re dubia ita putare licuit, fallit quando
euidenter contrarium debui exiſtimare, arg. d. §. quod
dicitur, quod autem hęc euidentia adſit, alibi dixi.

7 Denique † cum ad præſciptionem deſiderentur poſ-
ſeſſio. l. 3. l. ſine poſſeſſione. ff. de vſucap. c. ſine poſſeſſio
ne, de re. iur. in 6. l. vnic. C. de vſuc. transf. & titul. l. claui-
bus. ff. de contrahen. empt. d. l. vnic. & in prin. Inſt. de vſu
cap. is ſane titulus & verus eſſe regulariter debet, non tã
tum putatiuus. l. quod vulgo. ff. pro empt. l. fi. cum Gloſ.
C. pro donato. l. Celſus ff. de vſucap. & legitimus eſſe de
bet, non autem illegitimus, aut legib. non approbatus. l.
quemadmodum. C. de agri. & cenſ. lib. 11. cap. qui con-
tra iura, de reg. iur. in 6. l. 2. C. pro emptor. l. 2. §. ſi a pu-
pillo. ff. pro empt. l. nunquam. l. ſur. §. 1. ff. de vſuc. c. 2. §.
contractus, de rebus eccle. non alie. l. fi. §. ſin autem ſub
conditione. C. com. de lega. ſicque is titulus poſitiue de
ſideratur, non enim ſufficit quod abſit titulus improba
tus, vt in exemplis ſupra memoratis, hoc eſt, contentis
in dictis legibus, ſed oportet quod poſitiue interueniat
titulus, vt patet in l. 2. 3. & per totum. ff. pro ſuo. nã ſi qs
rem nullo iure, aut titulo occupaſſet, is ſane non præſcri
bere, etiam ſi tam incautus ignaruſque eſſet, vt putaret
id ſibi (contra legem nullo. C. de rei uen.) licere, & con-
tra leges omnes ſupra allegatas, quia regulariter non ſuf
ficit ad præſcribendam rem abſceſſus mali & improbi
tituli, ſed tituli legitimi interuentus poſitiue deſideratũ
vt dd. ll. niſi in caſibus ſpecialib. vt in l. ſi quis diuturno.
ff. ſi ſeruitus vend. & ſimilibus. Non ſic eſt in bona fide
quæ, vt ſatis iam docuimus, poſitiue ſi non deſideratur
ad præſcriptionem, ſed tantum remotiue, non enim ne
ceſſe eſt quod adſit bona fides, ſed quod abſit mala fi-
des abſceſſus enim malæ fidei, & remotio ſufficit
non autem bonæ fidei interuentus deſideratur. ideoq;
dicitur per Iureconſultum in definitione vſucapionis,
quod cauſatur non a bona fide, ſed a poſſeſſionis con-
8 tinuatione. d. l. 3. ff. de vſuc. † vnde in qbus caſibus igno-
ranti acquiri poſſeſſio poteſt, & in quibus caſib. furioſo
& infanti circa ipſorum factum acquiritur, in eiſdem ſi
titulus poſitiue re vera interfuit legitimus, contingere
poteſt præſcriptio, licet non ſit hic vllus bonæ fidei in
teruẽtus, aut fidei malę poſitiue, cum ignorans nõ poſ-
ſit habere bonam, aut malam fidem. Vnde infertur ve-
9 ram eſſe illam communem opinionem, quæ hæbet † q
in præſcriptionibus, quæ titulum non deſiderant, tunc
bona fides orta etiam ex iniuſta cauſa, & fatua, puta ex
iuris errore, ſufficeret ad pręſcribendũ. Ita tenent Ant.
Imol in ca. peruenit, per text. ibi, de empt. & venditio.
Idem Imola in c. de quarta, & in c. fi. col. 4 de præſcrip.
Paul. conſ. 44. lib. 2. col. pen. Bart. in l. Celſus. col. penu.
vbi etiam Paul. ff. de vſuc. Bald. in rep. d. l. Celſus. q. 4. eſt
communis ſecundum Rubeum conſ. 75. tenent Feli. in
d. c. de quarte. nu. 34. Couar. in c. poſſeſſor. de regul. iur.
par. 2. §. 7. vnde cum præſcriptio 30. annorum non req
rat titulum. l. ſicut, & leg. omnes. C. de præſcriptio. 30.
annorum, talis bona fides in ea ſufficiet. Nec obeſt l. cũ
quærebatur. C. vnde vi. nam reſpon. vt per Bartol. ibi in
fine vide c. 81. num. 8. quod intelligitur procedere in er
rore iuris, neque aſſiſtentis, neque reſiſtentis, non ſic ſi
ius, expreſſim reſiſteret tali titulo, tunc enim ceſſaret ꝑ
ſcriptio ex defectu bonæ fidei, quaſi tunc vel non vi-
deatur bona fides interfuiſſe, vel ea videatur illegitima,
& ſic inſufficiens, propterea quod profecta ſit ab erro
re iuris, quod illi contractui reſiſtebat. Ita Bartol. in l.
ſed & ſi lege. §. ſcire. ff. de peti. hæred. Couarr. vbi ſupra.
verſ. hæc autem ſecunda. Balb. in d. l. Celſus. 4. not. poſt
Abbatem in d. c. de quarta. col. 2. Felin. in d. cap. de quar
ta. num. 26. Paul. in d. l. Celſus. Bart. in d. l. quemadmodũ
Card. in clemen. 1. §. ſi quis. quęſt. 11. de reb. eccle. & ſic
hæc eſt communis opinio, vnde ex mente ipſorum ſi pu
pillus ſine tutoris authoritate rem alienam mihi vende
ret, licet re vera eam ipſius pupilli eſſe crediderim, non
ſolum ceſſat præſcriptio ordinaria, iuxta l. 2. §. ſi à pupil
lo. ff. pro emp. ſed etiam præſcriptio annorum, quaſi ex
tam fatuo iuris præſumatur mala fides. Vnde omnes hi
quos modo citauimus, ſimiliter conſentiunt, talem bo-
nã fidẽ nõ prodeſſe in ꝑſcriptione lõ. tẽp. quia ea titulũ
reqrit, & qñ titulus requiritur, bona fides profecta ex ti
tulo & cã fatua nõ ſufficeret, nec haberetur ꝓ bona fi
de. Verùm licet paſſim omnes plerique noſtrorum vbi
que veluti notiſſimum iuris elementorum tradere ſo-
leant ad præſcriptionem, vel vſucapionem tria requiſita
deſiderari, ſcilicet poſſeſſio, titulus, & bona fides per iu
ra ſupra allegata. tamẽ nos ſumus in hac ſentẽtia, & opi-
10 nione, † vt ſola diutina poſſeſſio continuata, & iuſta ſuf-
ficiat ad talem præſcriptionem, vel vſucapionem crean
dam, perficiendam, conſumandam, vt non obſcure ab
Iureconſulto docemur, qui dum vſucapionis definitio
nem traderet in leg. 3. ff. de vſuca. ait, Vſucapio eſt ac-
quiſitio dominij per continuationem poſſeſſionis tem
poris, l. definiti. perpende nullum verbum poſuiſſe de ti-
tulo, aut bona fide, ſed tantum de continua & diutina
poſſeſſione, nam tituli interuentus poſitiue neceſſarius
non eſt, patet, quia ſi procuratori vel ſeruo mandaui, vt
agrum emerent mihi, hique ſe emiſſe mentiti, mihi ag-
rum ipſum tradiderunt, eum potero vſucapere non ſe
cus, quam ſi reuera titulus verus interfuiſſet & tamen
hic nullus titulus interſuit, licet titulum interfuiſſe pu-
tarem. text. in l quod vulgo. ff. pro empt. & ff. pro legato
l. pro legato. & l. fi. & ff. de vſuc. l. non ſolum. §. quod vul
go. verſ. idem hic. l. fi. ff. pro ſuo licet enim regulariter ꝓ
emptore poſſidere nequeat qui non emit, & pro legato
nequeat poſſidere, is cui legatũ non fuit. l. 2. & 3. ff. pro
legato. d. l. fin. ff. pro ſuo, d. l. ꝙ vulgo, & d. l. nõ ſolũ. §. qđ
vulgo. d. l. pro legato. & d. l. fin. ff. pro legato. tamen id ve
rum eſt, niſi iuſtam cauſam habuit exiſtimandi ſibi le-
gatum fuiſſe, vt dd. legibus. iuſtam autem cauſam id exi
ſtimandi habuiſſe videturis, cui teſtamento legato reli-
ctum

ctum fuit, quod poſtea fuit codicillis ademptum d.l. pro legato, & dicta.l.fin.ff. pro legato vel ſi nunciatum fuit legatario ſeptem teſtes affuiſſe in teſtamento, cum pauciores interfuiſſent. Gloſſ. in dicta lege final. vel ſibi nuntiatũ fuit, teſtamẽtũ fuiſſe a teſtibus ſigillatũ cũ nõ fuiſſet, ſecũdũ d. Glo. vel ſolenne erat teſtamẽtũ ſed apparuit iniuſtum fuiſſe præteritione ſui hæredis, vt d.Gloſſ. in omnibus his caſibus, & ſimilibus d. Glo. adnotatis defectus tituli non nocet, quando, qui præſcribit, habuit iuſtam cauſam putandi ſe iure poſſidere. titulumque poſſidendi habere. Itaque aut fuit iuſta cauſa exiſtimandi, aut fuit iniuſta, aut fuit media, ſi fuit iuſta, procedit vſucapio, vt dictis legibus, maxime in d. l. pro legato, ibi, ſubeſt iuſta cauſa, & d.l. fi.ff. pro legato.d.l. quod vulgo, ibi ſi nullã iuſtã cãm, quod ſi interfuit cã iniuſta fatua, & ſupina, ſiue illę procederet ex errore iuris.l. nũquam in vſucapionibus.ff.de vſuca.l.ſi fur.§.1.eod.titu. quod ſi nec nimis iuſta fuit errandi cauſa, nec nimis iniuſta, ſed media, puta quia fuit tolerabilis, adhuc continget vſucapio, dict.l.fina.ff.pro ſuo, ibi, tolerabilis error. ſimilis diſtinctio fit inter culpam latam, leuem, & leuiſſimam in Glo.§.præterea.vbi per Docto.Inſtit.quibus modis recontrahen.obligatio. quæ omnia maxima ex parte pendent ex arbitrio, & prudẽti iudicis æſtimatione, & cenſura. ſtat ergo ex ſola poſſeſſionis diuturnę cõtinuatione contingere vſucapionem ordinariam, niſi per interuentum malę fidei excludatur aut impediatur. Horum ratio eſt, quia vt per traditionem quæritur rerum dominium, quãdo dominus rem ſuam tradebat eo animo, vt a ſe & dominium abſcederet, & in accipientem tranſuolaret.§.per traditionem.Iuſtit. de rerum diui.l. traditionibus.C.de pact.ita quoque per traditionem factam, & acceptam eo animo, vt dominium a tradẽte in accipientem migraret, transfertur dominium non ſtatim, ſed poſt longam continuamque poſſeſſionem, quãdo tradens dominus non erat, nec ius transferendi dominium habebat, licet accipiens exiſtimaret quod habebat ius, & poteſtatem dominij transferendi.l. clauib.ff. de cõtrah.emp.& cum olim dominium ex naturali poſſeſſione cœpiſſet.l.1.in princ. ff.de acqui. poſſeſſ. quod in rebus quæ ad alium iure dominij pertinent contingere non poteſt, niſi per domini conceſſionem.l.nunquam nuda.ff.de acqui.rerum dominio.d.l.traditionib.l.id quod noſtrum.ff.de reg.iur.hoc limitatur niſi adſit vſucapio, vt ſi poſſeſſioni accedat, & cauſa poſſidendi tolerabilis & non iniuſta, & temporis diuturnitas, iſthæc tantundẽ importent, & iuuant acquiſitionem dominij, quantum ipſius dominis conceſſio per rationes, quæ referuntur a Iureconſultis in l.1.ff.de vſuc.& in l.fi.ff.pro ſuo, & in l.cum notiſſimi. ad princ.C.de præſcri.30.ann.ergo licet regulariter ad dominij tranſlationem titulus exigatur.d.l.nunquam nuda.d.§.per traditionem. d.l.id quod noſtrum.tamen id procedit quando agitur vt transferatur dominium ſine temporis interuallo, ſed per ſolam ipſam tradit. Ac cum quæritur, an poſt longam temporis poſſeſſioniſque continuationem dominium quæri poſſit tituli interuentu, tunc ſit indubitatum poſſe per leges, & rationes memoratas. nam tunc tituli acceſſus, & interuentus non exigitur, niſi ad iuſtificationem poſſeſſionis: cum enim, vt diximus, hæc diuturna poſſeſſio, vel iuſta eſſe debeat vel ſaltem non iniuſta, a communiter accidentibus ac plerunque titulum & cauſam poſſidendi exigimus, ne iniuſte & perperã poſſidentibus tale cõpẽdiũ cõtingat, per quod ad delinquẽdũ inuitentur. ſicque titulus præſcripti.nõ eſt neceſſarius propter ſe ſed propter aliud, ad iuſtificandam, ſcilicet poſſeſſionem, vnde in quibus caſib. ſine titulo iuſta poſſeſſio inueniri poteſt, in illis vſucapio ſine titulo procedit.d.l.quod vulgo.ff.pro emp.d.l.non ſolum.§.quod vulgo.ff.de vſucap.d.l.pro legato.d.l.fi.ff.pro legato. In quibus iuri-
11 bus, †& in d.l.fi.ff.pro ſuo, titulus erat vel falſus, vel inutilis, illegitimus, vel falſus, vel etiam tantum putatiuus, & ſi nullus, vt §.fi.Inſtit.quibus mod.teſtamen. infirm. plene per Tiraqueſſ.dum late in tract.retrẽct. lignarier. §.1.Glo.20.num.31. probat quod falſus denarius non eſt denarius, falſus teſtis non eſt teſtis, falſum inſtrumẽtum non eſt inſtrumentum, falſus iudex non eſt iudex, falſus modius non eſt modius, & ſimilia. Nam falſum quod eſt, nihil eſt, & nos alibi diximus, in lib.2.§.17.num.65. de ſucceſſ.crea. Item bona fides non deſideratur poſitiue, ſed ſufficit quod priuatiue, neque abſit mala fides, quod contingit cum datur ignorantia rei alienę.d.c.fi. de præſcri.d.c.ſi virgo.d.c.vigilãti, bonus tex.ff.de publ. l.traditionem, in verbo, ſciens.iũcto verb.ignoraſſe, vbi ſenſus eſt quo ad vſucapionem, vel quo ad publicianam actionem concedẽdã, vel denegandã, malæ fidei poſſeſſorẽ intelligi, qui ſciat rẽ eſſe alienã, & per cõtrariũ bonæ fidei poſſeſſorẽ qui alienã ignorat, nec dubiũ eſt quin in hac materia, & ſimilib.dubius ignorãti exæquet.l.fi.C.de cond.indebi.ſi ſit tolerabilis, & non iniuſta dubietas.d.l.fi.ff.pro ſuo, cum alijs ſupra allegatis. ſit ergo fixum indubitatumque præceptum, vt bonæ fidei interuentus poſitiuè ad præſcriptionem non deſideretur neceſſario ſed quod malæ fidei abſceſſus, ac defectus ſufficit, & quod ſimiliter tit.nõ eſt neceſſarius, licet plerunque & prout plurimum vtilis ſit ad certiorem poſſeſſionis iuſtificationem, & ita ſunt intelligenda iura quæ in hac materia loquuntur de titulo, aut bona fide. Quid enim iuuat dicere bonam fidem poſitiue interuenire debere in vſucapiendo etiam a principio, cum vt oſtendimus, nullus modo prouidus, & prudens ſeu expertus rerum, poſſit non dubitare an tradentis eſſet res illa iure dominij, an non, cum tradentis fuiſſe rem illam certo ſcire vix vllus poſſit, ergo etiam ſi ipſe poſſeſſor, qui vſucapere contẽdit, fateatur hac in re dubitaſſe, ſed tẽpore, primo, quo ſibi res tradebatur, & quo vſucapio inchoabatur, adhuc non deſinet vſucapere ſi ex cauſa non minus iniuſta, ſed tolerabili rem accipit, quod ſi per contrarium firmaſſet ſe certo ſciſſe, firmiſſimeque ſe ſecurum, & incautũ exiſtimaſſe, rẽ traditã fuiſſe tradẽtis, adhuc nõ cõtinget, vſucapio, ſi cãm ita exiſtimandi habuit iniuſtam, & intolerabilem. ergo eius aſſertioni & declarationi cum minime ſtandum ſit, & veritas huius rei in rerum natura incerta ſit, vt apud ſolum Deũ ſatis certa eſſe poſſit, ſuper eſt vt illud ſolum ſit inſpiciendum, vtrum ille initio rem acceperit ex cauſa tolerabili, an ex intolerabili, iuſta an iniuſta, vt ſi iuſta & tolerabiliſue ſit, proſit ad vſucapionem, ſiue ipſe vt prudens, prouidus, & expertus dubitaſſet de iure tradentis, ſiue vt ignarus, & ſupinus.ac incautus animo ſuo nihil conceperit ſuſpectionis, aut dubitationis, ne aut incuria proſit, aut diligentia, & prouidentia noceat. confirmatur, nam aut emptor certo ſciebat rem eſſe vendentis, & tradentis, & ilico fit dominus, ſicque ceſſat præſcriptio, l.ſequitur.§.ſanè ff.de vſuca.aut certo ſciebat eſſe alienam, & nullo tempore præſcribit.c.fi.de præſcrip.c.poſſeſſor.de regu.iur. aut neutrum certo ſciebat, ſed dubius erat, & locus eſt præſcriptioni. Ergo nullo alio caſu præſcriptioni locus eſt, niſi cum emptor de vero dominio incertus eſt.

12 Hinc primum infertur veram non eſſe opinionem Barthol.quem ibi reliqui ſimpliciter ſequuntur in l.ſed & ſi lege.§.ſcire.ff.de peti.hæred.dũ ait, ad vſucapionẽ bonæ fidei interuentum deſiderari etiam poſitiue quod ſuſpectum ſane eſt, cum, vt iam ediximus, etiam ſi is, qui accepit, animo ſuo ab ipſo initio traditionis dubitare cœpiſſe de iure tradentis, adhuc vſucapere poſſet non ſecus, quam ſi ſecutus, & incautus nihil mali ſuſpicaretur. Cum enim mera accipientis ignoratio rei alienę ſufficiat,

ſciat, ignorantia autem nihil ſit poſitiue, ſed ſit denegatio, & priuatio ſcientiæ, ſupereſt vt talis bona fides nõ poſſit videri poſitiue deſiderari quis, Bartho. ſequitur Couar, in c. poſſeſſor. par. 2. §. 7. de re. iur. in 6.

13 Hinc tertiam patebit, an vera ſit illa cõmunis opinio ſupra relata, quæ habet in præſcriptione ordinaria, quæ titulum deſiderat, errantem in iure circa hunc titulum, vel cauſam poſſidendi non iuuari, nec bonam fidem profectam ab illa ignorantia non laudabili ſibi prodeſſe ꝗc quam non magis, quam ſi legalium traditionum gnarus, & conſcius eſſet, perque hoc malam fidem haberet, veluti ſi ex teſtamento, quod vno tantum teſte nitebatur, rem mihi legatam accepi bona fide, quia tale teſtamentum etiam cum vno tantum teſte valere putabam, vel non erat a teſtibus ſigillatum, & id non obeſſe eius validitati, & firmitati putabam, vel ademptum erat legatum in codicillis, quod non obeſſe putabam, exiſtimans ſemel teſtamento datum nõ poſſe codicillis adimi. His enim caſibus, & ſimilibus vera eſt communis opinio, ꝗ vſucapionem ceſſare edocuit in vſucapione ordinaria, quæ preter diuturnæ poſſeſſionis continuationem deſiderat iuſtam cauſam poſſidendi, vel ſaltem tolerabilẽ. vt ll. ſupra allegatis. Cauſa enim deſcendens ab errore iuris, non iuſta, non tolerabilis videtur, vt dd. ll. tum ne iuris ignarus melioris ſit conditionis, quam iure peritus, contra l. leges ſacratiſſimæ de legibus. & ff. de origine iuris. l. 2. §. penul. ante medi. tum quod legum traditiones iuſtiſſimæ ſunt, & præſumũtur. l. 1. ff. de iuſt. & iur. l. 1. & 2. ff. de legib. c. erit autem lex. 4. diſt. plene per Tiraq. de vtroque retract. in præfatione, nu. 75. cum enim lex iuſtiſſime ſtatuerit propter vitandas falſitates ne quicquã aliquis ex teſtamento minus ſolenni capere poſſit. l. fin. C. de fideicomm. §. fin. Inſtit. de fidei. hære. iniquum eſſet, vt res aliena teſtamento relicta a me per interuentũ vſucapionis acquiri poſſet, cum etiam ſi teſtator dominus eius rei foret ex tali teſtamento per traditionem ipſam non acquireretur. l. nuda. ff. de acquir. rerum dominio. ſicque obſtat regula. l. clauibus. ff. de contrahen. emp.

14 Infertur etiam an vera ſit ea communis opin. quam ſupra retulimus, quæ habet, quod talis error iuris vtcunque illaudabilis non impediret præſcriptionem 30. annorũ, per l. ſicut. l. omnes. l. cũ notiſſimi. C. de præſcrip. 30. annorum. quia ibi iuſtus titulus, & cauſa non deſideratur, quinimo ſola continuatio poſſeſſionis triccennalis, etiam ſi iuſta non ſit, vel iuſta ex cauſa profecta ſufficit de ſe, quaſi ipſum tempus longiſſimũ pro iuſta cauſa ſit, quod veriſſimum eſt de iure ciuili, nec per hoc eo iure inſpecto melioris cõditionis aſt iuris ignarus, quã iuris peritus. nam & ſi is iuris peritus foret, & per hoc malam fidem præſumptam haberet, adhuc quidem de iure ciuili vſucapio. 30. annorum procederet, vt dictis legibus.

Quid autem de iure canonico? & ad hoc idem, vt dato eo iuris errore contingat vſucapio, ſecundum eandẽ communem opinio. quæ tamen procederet in eo qui eſſet iuris peritus, & haberet ab initio poſſeſſionis ſcientiam rei alienæ. & ſic iſto caſu iure canonico melioris conditionis erit iuris ignarus quam iuris peritus. nam ſi ponas legatum mi teſtamento iuris peritus nam ſi ponas legatum mihi teſtamento relictum, qđ poſtea fuit codicillis ademptum quod ipſe non ignorabam, ſed putabam non poſſe codicillis adimi, ſicque mihi traditum triginta annis poſſedi, certe præſcribam iam de iure ciuili, quam canonico quia longiſſimum tempus pro iuſta cauſa & titulo eſt. At ſi iuris peritus forem, ſicq; ſcirem ꝙ ademptum fuerat, perinde eſſe, ac ſi, ne datum re vera foret, ſicque me alienum poſſidere, tunc ſane & ſi de iure ciuili adhuc præſcribere poſſem, vt dd. ll. quia longiſſimum tempus pro cauſa & titulo eſt, tamen nõ potero preſcribere de iure canonico, quia ſcientia rei alienæ non potuit purgari eo iure inſpecto per interuẽtum longiſſimi temporis, quinimo tantum abeſt, vt purgetur, quod potius vitium illud malę fidei eo iure inſpecto videtur augeri, & ratio differentiæ inter ius canonicum & ciuile eſt, quod iure ciuili per interuentum longiſſimi temporis vitium ſcientiæ rei alienæ vel purgaẽ, vel toleratur, ſed de iure canonico tantum abeſt, vt videatur purgari, vel tolerari, quod potius videtur augeri, ergo inter ius canonicum & ciuile nulla differentia erit qñ eram in bona fide profecta ex errore iuris, ſiue ſimus in vſucapione ordinaria, ſiue etiam in vſucapione 30. annorum vel quadraginta, quod ſi eram in mala fide, ſimiliter non eſt differentia in vſucapione ordinaria, quia vtroque iure ceſſat, ſed in vſucap. 30. vel 40. annorum eſt differentia, quia procedebat de iure ciuili, non ſic de iure canonico. Sed an tale ius ciuile ſit in hoc correctum videri poteſt, in quibuſdam vero non vtique, ſecundum diſtinctionem quam ſupra tradidimus in c. incip. actio perſonalis. Nam ſi ponas legatum mihi teſta. relictũ poſtea fuiſſe codicillis ademptum, cuius rei conſcij eramus in iure & in facto tam legatarius quam hæres, & nihilominus hanc rem legatam cepi, & triginta annis poſſedi, ſciente & patiente hærede, tunc, ſi ipſe hæres vel alter de voluntate ipſius tradidit, non vſucapiam, ſed ab initio dñs videor factus. l. cuius per errorẽ. ff. de reg. iur. quod ſi propria authoritate cepi, & poſt ea acceſſit hæredis voluntas expreſſa, ab eo tempore dominium videor conſequi, & ceſſat vſucapio. l. ſi fur, in princi. ff. de vſucap. Inſtitut. de rerum diuiſ. §. penul. & fi. quod ſi acceſſit voluntas tacita, idem eadem ratione, ſi modo ea voluntas probetur. l. cum quid. ff. ſi cert. pe. ſi conſtat de ſcientia hæredis, & diſſimulatione, incertum tamen ſi ab velit rem ſuam pro derelicto haberi, aut mihi veluti conceſſam ac donatam eſſe, tunc per lapſum longi temporis forte conceſſa videbitur, vt per. tradita a Iaſone in l. 1. colum. fina. C. de ſer. fug. Gloſſ. & Paulus in leg. ſi de eod. §. prim. ff. de acquir. poſſeſ. Iaſon in leg. naturaliter. §. nihil commune. numero. 84. ff. eod. titu. ergo etiam tunc ceſſat præſcriptio, cum dominij acquiſitio magis per domini conceſſionem quã per vſucapionem contigiſſe videatur, quod ſi prætereãt triginta anni, tunc vel quaſi vſucaptum videtur, vel acquiſitum domini voluntate de iure ciuili. dicta leg. ſicut. d. l. omnes. d. l. cum notiſſimi. non ſic forte de iure canonico. dict. capitul. vigilanti. capitul. final. de præſcripti. niſi ea iura data ſcientia & patientia domini ceſſare dixeris, quod magis eſt, vt alibi diximus, & ſupra capitul. prima. incip. actio perſonalis. ergo aut vterque ſciebat alienum poſſideri, aut vterque ignorabat, aut dominus ſolus ſciebat, aut ſolus legatarius ſciebat, non autem hæres idemque dominus, & quidem ſi vterque ſciebat, cõtingere videtur dominij acquiſitio, non tam ex præſcriptione, quam ex domini tacita & præſumpta vel conceſſione, vel abiectione, qui enim rem ſuam ab alio nullo iure poſſideri ſciebat, & per tantum tempus poſſideri paſſus eſt, & diſſimulauit, videbitur rem ſuam vel quaſi abieciſſe, paruipendiſſe, neglexiſſe, pro derelicto habuiſſe, vel conceſſiſſe, & quaſi poſſeſſori donatam voluiſſe. l. 1. & 3. ff. pro derelicto. Glo. d. l. ſi de eo. §. 1. Iaſ. in d. nu. 84. Idem Iaſ. in d. col. ſi, quod ſi vterque ignorabat alienum poſſideri, tunc ſane vtroque iure contingit præſcript. per annos triginta, etiam ſi in iure erratum eſſet. d. l. ſicut. d. l. omnes. d. l. cum notiſſimi. quod ſi aliquis poſſideri ſolus hæres idemque dominus ſciebat, legatarius vero inſcius iuris ignorabat, tunc longo tempore non contingit vſucapio, nec etiam longiſſimo, quia legatario continget dominij acquiſito magis eo quod dominus rem

nus rem ſuam vel abiecisſe vel conceſsiſſe videatur, quã
quod ex poſſeſsione illa non iuſtificata contingat vſu-
capi. quod ſi ſolus legatarius alienum poſſideri ſciebat,
heres autem per ignorantiam ſiue iuris ſiue facti puta-
bat iure rẽ illam poſſideri a legatario, tunc non poteſt
videri conſenſiſſe, aut conceſsiſſe. l. per errorem. ff. de
iur. omn. iudi. ſicque tunc longi temporis vſucapio ceſ-
ſat, quia cauſa poſſidendi nõ iuſta erat. vt dictis ll. longiſ
ſimo autem tempore vſucapio contingere inſpecto iu
re ciuili. d. l. ſicut, cum ſi. non ſic inſpecto iure canoni-
co. dict. cap. vigilanti, & cap. final. de præſcript. quod ius
hoc caſu ſeruandum etiam eſt in foro ſeculari, quia tũc
ceſſat dominij acquiſitio quaſi ex domini abiectione,
aut conceſsione, quia qui ignorat ſuum ab alio poſſide
ri per ignorantiam ſiue iuris, ſiue facti, non poteſt vide
ri rem ſuam abieciſſe, aut pro derelicto habuiſſe, & lon
ge minus donatam voluiſſe, non quoque contingit do-
minij acquiſitio quaſi per vſucapionem, quia per longiſ-
ſimi temporis interuentum nõ purgabitur, ſed potius
agetur vitium malæ fidei de iure canonico, vt dictis iu-
ribus, quæ nota, quia nullus vnquam ſic declarauit. &
iſtorum membrorum quædam ſunt ex mente, quædã con
tra mẽtem communia opinionis. Infertur etiam, † quod
15 ſi triginta annis poſſedi rem ex cauſa non iuſta, vel titu-
lo non iuſto, quam tamen cauſam iuſtam putabam per
errorem iuris reſiſtentis non tantum non aſſiſtentis, an
poſſim præſcribere? & videtur communis opinio, vt p̃-
ſcribi non poſſit, licet in hac præſcriptione titulus non
requiratur. Ita Bald. in leg. Celſus. 4. not. de vſucapio. al-
legat. Abb. in c. quarta. col. 2. de præſcri. Felinus ibi, nu.
26. Paul. in d. l. Celſus. Cardinalis in Clem. 1. de rẽb. ec-
cleſi. §. ſi quis. q. 5 1. Barthol. in l. quem admodum. C. de
agri. & cenſi. lib. 11. Idem in l. ſed & ſi. §. ſcire. ff. de pet.
hærede. licet non ſatis declaret ſeſe Couar. in d. c. poſſeſ-
ſor. de reg. iur. par. 2. §. 7. verſ. hæc autem ſecunda con-
cluſio, ius autem reſiſtere videtur ſecundum eandẽ cõ-
munem concluſionem in terminis. d. l. quemadmodum.
& in c. qui contra, de regu. iur. in 6. & in l. fin. §. ſin autẽ
ſub conditione. C. commu. de leg. & iterum Felinus nu-
me. 35. in d. c. de quarta, qui plures allegat hanc opin. te-
nentes.

Sed ſane verius eſt, hoc caſu præſcriptionem contin-
gere. 30. ann. vel. 40. per generalitatem. dict. l. ſicut, dict.
l. omnes. d. l. cum notiſſimi. d. l. ſi quia emptionis. C. de
præſcri. 30. annorum, nam cum tale tempus longiſſimũ
pro legitima cã poſſidendi ſit, vt dd. ll. & vt vſuc. cõtingat
nihil aliud exigatur p̃ter cõtinuationem poſſeſsionis tẽ
poris lege definiti l. 3. ff. de vſuca. dummodo poſſeſſio
ſit non intolerabilis & omnino iniuſta. d. l. fi. ff. pro ſuo
l. quod vulgo. ff. pro emptore. l. non ſolum. §. quod vul-
go. ff. de vſucap. l. pro legato. l. fi. ff. pro legato, & alia iura
ſupra allegata, præſertim dum aiunt & mentionem fa-
ciunt de cauſa poſſidendi non iniuſta, aut intolerabili,
ſane illud vitium quod cauſa poſſidendi eſſet non iuſta
purgatur per longiſſimi temporis interuentum, & ac-
ceſſionem per d. l. ſicut, cum ſim. licet non purgaretur
p interuentum longiſſimi tẽporis. per d. l. quod vulgo,
cum ſimi. nec inuenies legem faciẽtem differentiam v-
trum lex reſiſtat, vel nõ aſſiſtat quo ad hanc materiam
quinimmo d. l. ſicut, cum conc. etiam quando lege reſi-
ſtente res poſſideretur, poteſt & debet intelligi, nam quã
do lege permittente res poſſideretur, tunc etiam longo
tempore contingeret vſucapio. Infertur ſuſpectam eſſe
opinionem diſertiſſimi Didaci Couarr. meritiſſimi epi-
ſcopi aut Rod. ia enim in cap. poſſeſſor, de reg. iur. par.
16 2. §. 7. verſ. 3. hinc patet, qui tenuit errantem in iure nõ
videri eſſe in bona fide, & conſequenter non poſſe præ-
ſcribere etiam per annos 30. licet in tali præſcriptione
titulus regulariter non exigatur, vt in l. ſicut. l. omnes.
C. de præſc. 30. annorum, mouetur ex doctrina Bart. in
in l. ſed & ſi lege. §. ſcire. ff. de peti. hæred. vbi Bart. voluit
errantem in iure, quod alicui actui reſiſtit, neque eſſe
in bona, neque in mala fide, quod & ſentit Felinus nu.
31. in cap. de quarta, de præſcriptio. poſt alios, quos ip-
ſi allegant.

Sed id apud nos ſemper ſuſpectum fuit, in primis er-
rantem in iure vtcunque reſiſtentem, non poſſe non
habere bonam fidem, quod probatur lege & ratione,
nam text. in cap. 1. de præſcript. in 6. ait, me poſſediſſe de
cimas, quæ de iure pertinebant ad Eccleſiam quandã,
iuxta text. in c. ad decimas, de reſti. ſpoliatorum. c. dudũ
& fere per totum de decimis, & quia titulum allegatum
probare non potui, ceſſaſſe illam decimarum præſcrip-
tionem etiam per annos 30. vel 40. quia iuris præſump-
tio erat contra me, & iuris communis diſpoſitus, adhuc
tamen ponit pro conſtanti me bonam fidem habuiſſe,
vt ibi exprimitur in verbis primæ partis, & rurſus in ver
bis ſecundæ partis. ergo palam eſt, quod errans in iure
qui poſſidebat decimas illas, quas iure reſiſtente poſſide
re non poterat, licet ſi tamen iuridicè & legitimè ſe poſ
ſidere putabat, licet per ignorantiam iuris etiam reſiſtẽ
tis non poſſit, adhuc tamen dicitur habere bonam fidẽ.
neque ad rem pertinuit, quod ibi denegetur præſcrip-
tio, quia illa non ceſſauit ex defectu bonæ fidei, ſed ex
defectu tituli, qui vltra bonam fidẽ ibi deſideratur. nã
vbi plura copulatiue deſiderantur, non ſufficit vnum,
vel quædam adeſſe, ſed omnia ſimul concurrere opor-
tet. l. ſi hæredi plures. ff. de cond. inſt. Ad idem & ſecun-
do eſt tex. in l. bonæ fidei. ff. de acquiren. rerum domi-
nio, pbatur rõne: nam in bona fide eſt, qui non habet
ſcientiã rei alienæ, c. fi. de præſcrip. c. ſi virgo. 34. q. 2. fa-
cit l. ſi per errorem. ff. de iuri. omn. iudic. nec qua ex cau
ſa error deſcendat inuenies legem vllam diſtinguẽtem
quo ad denegandam bonam fidem. Facit optime d. lex,
ſed & ſi. §. ſcire.

18 Stat ergo errantem in iure vtcunque reſiſtente nõ de
ſinere habere bonam fidem, † ſed an is præſcribere poſ
ſit per curſum 30. aut 40. annorum, & Couarr. vbi ſupra
negat, nos contra vt præſcribere poſſit, nam licet is per
longum tempus decem vel viginti annorum præſcribe
re non poſſet, quia in tali præſcriptione ordinaria deſi-
deratur iuſta cauſa, vel titulus poſſidendi vltra ipſã poſ-
ſeſſionem, & bon. fid. vt in l. vnica. C. de vſucap. trans. l.
nunquam, in vſucaptionibus. ff. de vſucap. in princip. In-
ſtitutio. eod. iuſtam autem cauſam aut titulum habuiſſe
non videtur, qui a pupillo ſine tutoris authoritate in-
ſcius iuris emit. d. l. nunquam. l. 2. §. ſi a pupillo. cũ. §. ſeq.
ff. pro empt. l. quod vulgo, eod. l. ſi ff. pro ſuo. tamen id
procedit in p̃ſcriptione ordinaria, nõ ſic in p̃ſcriptione.
30. aut 40. annorũ, in qua titulus deſideratur. l. ſicut. l. om-
nes. l. ſi quis emptionis. l. cum notiſſimi. C. de p̃ſcr. 30.
annorum. ergo ſi interfuit titulus vtcunque inutilis, &
a iure etiam reſiſtente improbatus, non euanuit aut ceſ
ſauit p̃ſcriptio, quia interuentus illius rei, quæ abundabat,
& neceſſaria nõ erat, nõ nocet. l. vni in pri. C. de rei vxo.
actio, nec vllus, modo ſanus, negabit, quin fauorabilior
eſſe debeat, qui titulum licet a iure improbatũ, quem le
gitimum putabat habeat, quã ſi nullũ omnino titulũ habe
ret, neque huic rei iuſte opponit Bart. in d. §. ſcire. is. n.
in præſcriptione tantum ordinaria loqui intelligendus
eſt, non in præſcriptione triginta annorũ. Nec me mo
uet text. in c. vigilanti, &c. fin. de præſcrip. nam ibi lo-
quitur, vbi erat mala fides certa, hic aũt nec (vt docui-
mus) mala fides certa, nec etiam præſumpta. quia po-
nimus pro conſtanti contrarium. Quid enim ſi minor,
quid ſi ruſticus, quid ſi mulier, vel alij in quibus iuris
ignorantia toleratur, ceſſabit certe in eis ſiniſtra ſuſpi-
cio, de qua in lege quemadmodum. Cod. de agricul. &
cenſ. libro vndecimo & cætera. qui contra. de regul.
iur. lib. 5. ergo ſi hi triginta annis cum titulo illegitimo

poſſederunt, præſcribunt de iure ciuili.d.l.ſicut.d.l.omnes.quod ſi dominus excipiat, id ius ſeruandum non eſſe de iure canonico propter præſumptum peccatum malæ fidei, replicabo in alijs forte perſonis id peccatum præſumi, in illis vero non poſſe, iuxta Gloſſ. communiter approbatam in.l.ubi exigitur. ff. de in ius vocand.& magis eſt in neutris præſumi, vt dixi ſuprà cap.primo.& ad ſcip.poſsidebas ſeruum.

Infertur etiam quod dum Bart.in.d.§.ſcire tenet eũ q erabat in iure quod neque aſſiſtit, neque reſiſtit, nõ habere bonam, nec malam fidem, errat ſanè, nam ſemper dicitur habere bonam fidem, licet ea bona fides citra iuſti tituli interuentum ad præſcr. ordinariam non ſufficiat, que tamen ſufficeret ad præſcriptionem 30. aut 40. annorum, vnde cauendum eſt ab ipſo epiſcopo ciuit. Rodo. vero apprimè diſcreto, qui Bartho. opinionem ſequitur, ex parte, vt ſuprà dixi.

Infertur ſuſpectum eſſe quod ibidem in verſic.ſecundò ab his.idem diſertiſsimus epiſcopus ait, quatenus vult vbi ius reſiſtit, tunc ex errore iuris oriri malam fidem, non quò ad factum, ſed quò ad iuris effectum, & ſic inducere peccatum, ſed ſanè dum ait quò ad factũ eſſe bonam fidem verum eſt.leg.bonę fidei.§.primo.ff. de acqui.rerum dominio, quòd verò ſubdit quò ad iuris effectum videri malam fidem, errat, vt patet ex ſuperioribus, errat ſimiliter dum ait inde ſequi peccatũ certum & indubitatum, nam ſic malè ageretur cum humano genere, ſi leges reſiſtentes earum inſcios & ignaros ad peccatum obligaretur, quod longè ab earum intentione alienum eſt, cùm leges poſitiuæ ad res humanas rectè componendas, non ad vitam æternam pertineant, vt diſſeruimus in tracta.de ſucceſſ.crea.par.1.Ad leg.leges ſacratiſsimæ. C. de legib.reſpon.procedere in præſumptione, nos loquimur in caſu certo, ſicque excluditur legis p̃ſum.l.cõtinuus.§.cũ ita.ff. de verb.obli.

20 Vnde ſubinfertur longe ſuſpectum eſſe & periculoſum, quod ab ipſo diſertiſſimo Epiſcopo ibidem verſi. tertium huic aſſeueratum fuit, nempe peccaſſe qui actũ agit contra legis præcepta, quod eſt contra mentem totius iuris ciuilis, & contra ea quæ tradunt Barthol. & omnes in l.1.§.ſi quis ita.ff.de verb.obligat.Iaſ.& omnes in l.contra iuris ciuilis regulas.ff.de pact.in quibus locis taliter cõtrahens, vel teſtãs, vel codicillãs, vel aliud qcq̃ cõtra legũ p̃cepta agens nihil egiſſe regulariter videtur, nec in alio puniĩ, niſi eſſemus in delictis vel quaſi, de quo per totum Inſtitu.de oblig.quæ ex quaſi delicto naſcuntur, & alibi dixi, præſertim ſupra lib. primo, cap.29.num.18.

Infertur ſecundum nouiſſi.etiam ſuſpectum eſſe, q
21 Ioann.Medina in contractibus.q.17.tentauit ſcilicet dum ſcribit eum qui errauit in iure, ſicque bonam fidem habebat, licet ea ex cauſa non legitima orta eſſet, poſſe vſucapere, ſi ea bona fides ſit inuincibilis, & iuris error ſit inuincibilis; quid enim ſi in materia legis Gallus.ff.de lib.& poſth.quis errauit, is ſane error tolerabilis eſt, ergo non punibilis, vt in l.fi.pro ſuo.Gloſſ.in pri.Inſt.de obli.quæ quaſi ex delicto naſcuntur.verum ipſe Couarr. vbi ſupra huius ſententiam firmat in primis eſſe cõtra communem ſententiam vtriuſque iuris profeſſorum, deinde ait indubitatum eſſe legem humanam potuiſſe beneficium vſucapionis denegare illi qui eſſet in bona fide, etiam ſi deſcenderet ab iuris errore inculpato, & conſequenter dominij acquiſitionem abnegare, abnegatumque nõ poſſe detineri rem alienam ab illo qui poſſidebat eam, neque in foro contentioſo, neque in foro conſcientiæ, & ſubijcio exemplum tale, Emi abs te fundum alienum, quem tuum eſſe putabam, in hoc cõtractu de ſcriptura mẽtio facta fuit tradidiſti mihi illum fundum, nec tamen poſtea illa ſcriptura fuit confecta, vnde incidimus illam quæſtionem vehementer controuerſam, de qua per Glo.& omnes in princ. Inſtit.de empt.& vendi.an ea venditio nulla fuerit, per defectum ſcripturæ illius, de qua ab contrahentibus mentio facta fuerat, fundum illum ſic traditum longo tempore poſſedi, quem tamen in foro exteriori, ſecundum communem opinionem non poſſem vſucapere, at in foro conſcientiæ poſſem ex ſententia d. Ioan. Mediæ. quod negat eruditiſſimus Epiſcopus Couarru.& ſane polito pro conſtanti non valuiſſe illum contractum veriſſima eſt ſecundum quoſdam opinio Couarr. contra Medinam, quid enim iuuat tuam bonam fidem vt mihi res mea auferatur, & cum beneficium vſucapionis lege humana, non naturali, aut diuina, inductum ſit, qs vetat denegari poſſe per eandem legem humanam.l.nihil tam naturale.ff.de reg.iur.c.omnis res, de regu.iur.1 ſed dum etiam nõ abnegamus legem potuiſſe ſi vellet hoc beneficium auferre, ſed negamus auferre noluiſſe id beneficium ei, qui in iure inculpabiliter errauit, quemadmodum ſi in facto errauit non ab negat ei beneficium vſucapionis, quando tale factum inculpabiliter ignorabatur ab eo, qui præſcribere ſe dicebat.leg.quid vulgo. ff.pro emp.l.fin.ff.pro ſuo.l.pro emp.l.fi.ff.pro legato. nam leges hac de re loquentes ideo faciunt differentiã inter errorem iuris & facti, qui errans in iure nõ intelligitur habuiſſe iuſtam cauſam, aut occaſionem, errandi, errans autem in facto iuſtam & inculpatam errandi occaſionem habuit a plerunque, & communiter, paſſimq; accidentibus, lex ergo poſitiua ei ſubuentum voluit, q eſſet in rei alienæ diutina continuaque poſſeſſione; q̃ ſuam eſſe putabat inculpabiliter, non ſic ſi culpabiliter ſuam eſſe putaſſet. ergo cum quæritur an diutina eadẽ q; cõtinua poſſeſſio poſſeſſori præbuerit dñiũ rei poſſeſſę cum læſione domini, non tam quærendum aut diſtinguendum eſt, vtrum poſſeſſor errauerit in facto, an vero in iure, quam vtrum poſſeſſor culpabiliter, an inculpabiliter rem poſſeſſam ſuam eſſe putaſſet, vt ſi inculpabiliter ſuam rem illam feciſſe vſucapione videatur, ſin vero culpabiliter nõ vtique, quod veriſſimum eſt, p̃baturque expreſſim in d.l.quod vulgo.in verbo, ſi nullam iuſtam cauſam, & in d.l.fi.ff.pro ſuo, in verb.tolerabilis, & verbo, error, &c.& in d.l.non ſolum.§.quod vulgo.ff de vſuc.verb.ſi nullam iuſtam cauſam, & in d.l.pro legato, ibi, ſubeſt iuſta.ff.pro legato, & in c.1.de præſcrip.in 6.in verb.cauſam.& hoc eſt quod Iureconſultus ſenſiſſe videtur in l.fi.ff.pro legato, dum ait poſt magnas varietates obtinuiſſe. Quæ omnia iura, vt vides, non tam inter errorem iuris & facti differentiam facere voluerunt, quam inter culpatam aut inculpatam occaſionẽ, & initium poſſidendi, ideoque ſemper quærunt, an habuerit poſſeſſor iuſtam cauſam, aut occaſionẽ inchoãdi poſſeſſionem, & apprehendendi, vt tunc vſucapere poſſit, ſin autem non habuerit, tunc minime poſſit, & cum lex ſit non ſolum quod verbis legis expreſſim cõprehenſum eſt, ſed etiã illud qđ mente tacita legiſlator comprehendit & intellexit.l.ita ſtipulatus.verſ.Sabinus, ibi, ex mente, vbi Paulus Iaſon, & alij.ff.de verbo.obli.l. fi.ff.de hæred.inſtitu.vnde contra legem facit, qui verba legis complexus, contra legis nititur, voluntatẽ, vt p text.in leg.fraus.ff.de legibus, quinimmo lex eſt non ſolũ quod legiſlator verbis expreſſis aut mente tacita cõprehendit, ſed etiam illud quod nec verbis, nec mente comprehendit (quia non meminit de caſu quo de agitur) ſi tamen veroſimile eſt ita reſponſurum legiſlatorẽ ſi de tali caſu meminerat, & agitaret text egregius in l.3 C.de in officio.teſtamen.tex.elegans, in l.fi.ff.de hær.inſti.Gloſſ.communiter ibi appro.in l.tale pactum.§.fi.ff. de pact.plene per Tiraquell.in l.ſi vnquam, C.de reuoc. dona.per Iaſ.in leg.de quibus.ff. de legibus. Idem Iaſo.

in lege

in l.quamuis.C.de fidei com.Idem Iaſ.in l.de quibus.n. 14.ff.de legib.Idem Iaſ.in l.tale pactum.§.fi. ff. de pac. ſupra alle Andr.Tiraquell.de cau.ceſſ.par.1. Idem in ſimili in præfa.tract.de retract.75.cum multis ſequen. ergo in ſpecie propſita quis abnegabit quin ſit iuuendus in re illa quam diu poſſedit is qui non putauit emptionem illam neceſſario exigere ſcripturam, ob id quod de ſcriptura contrahentes mentionem feciſſent,cũ hac in re ſit ingens inter iuris poſſeſſores contentio?ſi ergo is habuit inculpatam cauſam & occaſionem putandi illum contractum valuiſſe,& conſequenter exiſtimandi ſe rem illam recte & rite emiſſe,& poſſediſſe, potuit ſe tueri,& protegere omnibus illis legibus ſupra allegatis,quæ aiunt cauſam tantum inculpatam deſiderari. & præterea poterit ſe tueri mente & ſententia legiſlatorum,qui in omnibus alijs legibus huius fuerunt intentionis,vt ſi is habuit cauſam inculpatam rem illam accipiendi,eiq́ue poſſeſſionia apprehendendi eam poſſit vſucapere ſi hac de re interrogatus fuiſſet,licet illud verbis non expreſſerit,nec etiam intentione aſſecutus fuerit,quia de eo non meminit,qui in re, quæ inter iuris profeſſores controuerſa eſt,ita vt in varias ſententias diſcedant,& ſcindantur,alteram partem elegit,iuxta ea q̃ not.per Glo.& Doctores in rub.& in leg.prima. C.de litis conteſt.& quod ſi dixeris erranti vtcumque inculpabiliter non expedire,aut decere,vt ſubueniatur,cum agitur de lucro captando cum læſione alterius,arg.tex. egregij.in l 1.§.cũ.ff.de ædil.edi.(per quẽ olim ipſe tuebar opi.& partẽ illã q̃ opin.d.Io.de Med.aduerſatur,vbi vẽdidi tibi equum non ſanum, quẽ tñ abſque vllo morbo eſſe putabam,& ait lex perinde me redhibitoria teneri,ac ſi equum illum morboſum ſcirem,quaſi cum agitur de lucro captando ab vno,& ab altero,de damno vitando,& læſione reſarcienda,bona fidea illius qui lucrum captat non ſufficiat aut iuuet,non magis quam ſi mala fides interfuiſſet,ſed reſpondendum,illud procedere regulariter,ſed fallit in fauorem diutinæ poſſeſſionis,quæ inculpabiliter & inchoata fuit, & continuata, ita ꝓcedunt iura ſupra allegata,& noſtra materia, quã non abnegamus notiſſimis iuris regulis aduerſari,quia & locupletatur præſcribens cum iactura aliena contra regulam.leg.nam hoc.ff.de condi.indebi.leg.iure naturæ.ff.de regu.iur.& dominium rei noſtræ iure genti.q̃ſitum nobis ſine facto vllo noſtro aufertur,contra regulã.leg.id qđ noſtrũ.ff.de reg.iur.ſed nobis cõtra tot regulas p̃ſcribentibus patrocinantur rõnes de qbus in l.prima ff.de vſucap.& in lege.fina.ff.pro ſuo,& in leg. cum notiſſimi,in fi.in prin.C.de præſcrip.30.annorum.

Paulatim ergo in hanc declinamus ſententiam,vt exi
23 ſtimemus?vbi error iuris ſit inculpatus,vt tunc præſcriptio procedat,non ſecus quam ſi error facti inculpatus interfuiſſet,nam & ipſe facti error ſi culpatus eſſet, aut nimis ſupinus,non prodeſſet,text.iuncta Glo.in leg. fi. pro donato,vbi per Doctores.& in dict.l.quod vulgo, & dict.l.fina.ff.pro ſuo,& in leg.non ſolum.§.qđ vulgo.ff.de vſucap.ergo data paritate terminorum vix vlla differentia inter errorẽ facti,& errorem iuris,nam vterque nocet,ſi eſt fatuus,& ſupinus,neuter autem noceret cum inculpatus eſſet,aut tolerabilis.dict.l.fina.ff. ꝓ ſuo,in verb.tolerabilis,pro nobis etiam l.3.ff.de vſuca. & quæ diximus ſupra.

Ad rationem Epiſcopi Couarru. dum ait poſſe legẽ etiam inculpabiliter erranti denegare beneficium vſucapionis,reſpondemus poſſe vtique ſi vellet, verum in eo quęſtio eſt,an voluerit,nec ne,ipſe putatur voluiſſe. nos negamus contendentes & probantes,data paritate terminorum,non eſſe differentiam hac in re inter errorem iuris erroremque facti,non ſolum inſpecta mente,& tacita intentione legiſlatorum,ſed etiam inſpectis verbis ipſarum legum. quod procedere firmamus non ſolum quo ad forum conſcientiæ,vt voluit Ioanes Medina,ſed etiam quo ad forum contentioſum, quorum alterum ipſe Ioannes Medina(quem doctiſſimum virũ appellat Epiſcopus Couarru.vbi ſupra)negaret, vtrunque autem ipſe Epiſcopus abnegaret vir ſane diſertiſſimus,quę omnia not.quia per ea inſigniter declaratur tota hæc materia præſcriptionum.

24 Intellige tamen id procedere,vbi iuris error eſſet inculpatus,verum iuris errorem in exemplis poſitis per l. ſed etſi.§.ſcire.ff.de p.hæredit.& per Bart.& ibi, & per Baldũ in l.nõ dubiũ.C.de legib.vbi ponunt exẽpla iuris neq; aſſiſtentis,intelligo nõ eſſe inculpatum quo ad materiam vſucapionis,licet inculpatus ſit quo ad hoc, vt quis non puniatur in ſuo amittendo.& ita intellige,qđ notat Bathol.in d.§.ſcire.Itaque ſi legatum relictum in teſtamento minus ſolenni diu poſſedi illud non p̃ſcribam,quia etſi hic adſit iuris non reſiſtentis neque aſſiſtentis error,tamen is non eſt inculpatus,quo ad præſcriptionem ordinariam.leg.pro legato.l.fina.ff. pro legato.Id intellige retenta opinione dicentium ibi ius nõ reſiſtere neque aſſiſtere, quam modo neque probamus,neque improbamus,quia alibi hac de re agemus. Denique hanc opinionem,quam defendimus, vt is error iuris,ſi inculpatus ſit,non noceat etiam in præſcriptione ordinaria (quæ titulum ſecundum communem opin.cauſam vero non iniuſtam ſecundum nos deſiderat)videntur tenere Abb.& Imol.in c.cum dilectus.p tex.ibi de conſuet.Abb.in cap.de quarta.col.3.de præſcript.Balb.in repe.l.Celſus.4.not.de vſucapio.Curtius Iun.conſ.6.nu.22.Anton.in d.cap.cum dilectus. Felin. in d.c.de quarta,in prin.Idem in prin.decretorũ. Cur. Iun.conſ.28.col.3.refert,& ſequitur ipſe diſertiſſimus Couarru.Epiſcopus,vbi ſupra,ver.3.concluſio,qui hac in re ſibi contrarius mihi viſus eſt,niſi eum, & alios intelligas,& ſaluos cum præſcribens conſuluit Iuriſperitos,eorũq; conſilium ſequutus fuit,quod mihi neceſſarium non videtur,dummodo ius ambiguum ſit, vt in ſimili per Barto.& alios in l.in ambiguo.ff.de reb.dub. denique pro nobis tex expreſſus in l.ſi vir vxori.ff.pro donato,& in l.ſi id quod.ff.ꝓ derelicto.In ſumma huc atque illuc circumcurſes, nullam data paritate terminorum,inuenies differentiam quo ad præſcriptionem, inter errorem facti,& errorem iuris,non alterutra ſi ſupinus ſit,impedit præſcriptionem.ſin autem tolerabilia ſit,neuter eorum præſcriptionem impedit.

S V M M A R I V M.

1 *Seruitus ſine tit.an præſcribatur,egregia q.*
2 *Præſcriptio qualitatis,per quam res deterior ſit, facilius admittitur,quam præſcriptio,per quam res tota aufertur.*
3 *Præſcriptio quare non currat ſine titulo in reditu alcaualarum.*
4 *Bona fides orta etiam ex iniuſta cauſa ſufficit ad præſcribendum.*

C A P V T LXXVIII.

SEruitutem aquæ ducendæ ex fundo tuo acquiro,& pręſcribo ſi eam duxi non vi,non clam,non precario,ꝑ longũ tẽpus,licet non doceam ex cã legati, vel donationis,vel emptionis,vel alterius tituli ad me ptin
1 uiſſe.l.ſi qs diuturno,in prin.ff.ſi ſeruit vẽd. †id ꝙ mirabile vr̃,tũ qa regulariter tit. in præſcript.long. tempo. deſideratur lege.vnica.C.de transſ.vſuc.tum quia etiam in præſcriptione longi temporis requiritur, quando eſt contra præſcribentem,vel poſſidentem iuris præ-

 ſumptio.

ſumptio.cap.1.de præſcript.lib.6.iuncto .cap.ad decimas, de reſt.ſpo.hic autem erat iuris præſumptio cõtra iſtum præſcribentem, quia quæque res preſumitur libera.l.altius.C.de ſer.& aqua.Qua in re plerique ſcribentium aiunt referre, vtrùm agatur de præſcribenda tota re, an verò de præſcribendo aliquo iure, per quod res illa deterior fiat, priore caſu titu.requiritur poſteriore verò non utique.ita tenent Gloſſ.Alberic.Bart.Bald.Ange.Paul.& alij in d.l.ſi quis diuturno. Ioan. Imola in c.vigilanti.num.15.de præſcrip.Idem in c.final.num.10.eod.tit. Anchara.in cap.poſſeſſor, de reg.iur.colum.9. Franc.Rip.in.c.cum Eccleſia Sutrina, de cauſa poſſeſsio & proprie colum.penult.vbi.Anton.ſimiliter colum.1. Rom.in.l.ſequitur.§.ſi viam.ff. de vſucap.eſt communis opinio, & ſolutio ſecundum Couarru.variarum reſolut.cap.17.lib.1.num.7.ſequitur, & dicit eſſe communem ſol.Balbus de preſcrip.in 2.part.3.part.princi.q.6. tenet Felinus in d.cap ſi diligenti.num.7.& alij innumeri, quos allegat Andreas. Tiraquell.de præſcript.§.1. Gloſſ.4.verſ.14.& verſ.39.ibi, ſed & multi hoc intelligunt, vbi agatur de modico præiudicio.

Hanc communem diſtinctionem nouiſſime impugnat ipſe Couarru.vbi ſupra, dicens non agi de leui, ſed de graui præiudicio, & læſione, cum præſcribatur ſeruitus in aliqua re, quæ vehementer per abſceſſum iuris libertatis deterior fit.vnde, inquit, quod quando adeſt vehemens iuris prohibitio, ne res, quæ de agit, ab alio poſſideatur, quam ab eo, ad quem pertinet de iure, tunc ſi contra talem iuris prohibitionem poſſideatur abſcedẽte titulo non poſſit contingere præſcriptio, ita intelligit d.c.1.vbi vna Eccleſia contra aliam ius decimandi præſcribere volebat eum poſſideri, & occupari ius decimandi ab vna Eccleſia, quod quidem ius ad aliam pertineret vehementer vetitum ſit.dict.capit.ad decimas verum, inquit, iſta vehemens prohibitio non erat in terminis dict.l.ſi quis diuturno.nos vero accepimus ius alienum poſſidere, occupare, alienare, & quoquo modo attingere, & deterius facere non minus vehementer vetitum eſſe a legibus ciuilibus, vt in fin.& per totum. C. de rebus alie.non alien.per totum.C.vnde vi & vi arma l.clam poſſidere.ff.de acquirend. poſſeſſ.quam ſit vetitum a lege canonica vſurpari, & poſſideri ab vna Eccleſia ius decimandi ad aliam pertinens, vtrobique enim
2 par prohibitio eſt, & eſſe decebat, verum longè facilius admittitur, vt aliqua res deterior fiat per abſceſſum alicuius iuris ad eam pertinentis, vel etiam per abſceſſum alicuius quotę partis, quam quod tota illa res pereat, abſcedat, vel ad alium transferatur, vt opportune in ſimili docet Corneus per textum ibi poſt alios in l.cum quæſtio.C.de lega.vnde in dicta l.vnica.de vſucapion.transform.agebatur de præſcribenda ipſa re, & in dicto capitulo primo, de præſcription.in ſexto agebatur de pſcribendo iure decimandi ipſo quod nociuum magis eſſe conſtat, quam ſi ageretur de præſcribenda alicuius rei qualitate vel iure, vt in d.l. ſi quis diuturno.ut dic. vt diximus ſupra par.2.in 3.vel.4. cap.illius part.2.

Vnde infertur (id quod in noſtro prætorio ſummorum Cæſaris rationalium ſæpe tractatum eſt) quod in quibus caſibus duces, comites, marchiones, & alij quã plures nobiles illum cẽſum regalem (quem nos alcauałas appellamus) poſſederunt etiam longiſſimo tempore triginta annorum, adbuc tamen illum præſcribere nõ
3 potuerunt ſine alicuius tituli interuentu, quia licet in præſcriptione longiſſimi temporis regulariter titulus non ſit neceſſarius.lege.ſicut l. omnes.lege cum notiſſimi.C.de præſcriptione triginta annorum.tamen illud procedit in rebus & iuribus, in quibus nõ habebat fundatam ſuam intentionem de iure, ipſe præſcribens, nec is contra quem præſcribatur, veluti in prædijs, & quibuſcunque alijs rebus vel iuribus, regulariter non ſic eſt in dicto reditu (quem alcaualam vocamus) in quo per noſtras leges regias ſolus pijſſimus Rex noſter habet ſuam intentionem ſundatam, vt contra eum præſcriptio etiam 30.anno.circa tituli interuẽtum currere nequeat.

Vnde in vſu forenſi ſæpe dicebam, quod cum bona fides orta etiam ex iniuſta cauſa vel titulo ſufficiat ad pſcriptionem illam, quæ ſine titulo procedit, qualis eſt præſcriptio triginta annorum.lege. ſicut. lege. omnes. C.de præſcriptione triginta annorum.quæ quidem iura etiam iure canonico manent incorrecta, vbi adeſt bona fides, vt tenent communiter Doct.ibi, & dixi ſupra capitulo praximo, cum procedent.nam ſi habeo bonã fidem in re ſoli, quam inſcius emi a minore viginti quinque annis ſine decreto, vel ſine authoritate tutoris, quem ille habebat, tunc licet hæc bona fides non ſufficeret ad hanc rem præſcribendam longo tempore, quia in tali longi temporis pręſcriptione requiritur titulus legitimus lege vnica, de vſucapion.transform.lege.nunquam ff.de acquirend.rerum dominio capitul. qui contra iura.de regulis iuris.lege.prima.C.de bonis maternis.lege quemadmodum.C.de agric.& cenſi.libro.11.titulus autem illegitimus, & improbatus habetur pro non titulo, vt dictis iuribus, & lege final.C. pro donato.tamen vbi titulus non requiritur, ſi is interueniat, licet minus legitimus, aut a lege improbatus, ſufficit ad inducendam bonam fidem, eaque bona fides ab hoc etiam iuris errore cauſata ſufficit ad pręſcriptionem, vt eſt vera & communis opinio, quam tẽuit Gloſ. in lege ſecũda.C.vbi cauſa ſtatus agi debeat. Antonius & Imola in capitulo.peruenit.per text.ibi, de empt. & vend.Paulo.conſilio 44.colum.penulti.libro. ſecũdum
4 Anton.in capitulo.de quarta de præſcription.Barto.colum.penult.& ibi Paulo.in lege.Celſus.ff.de vſucapion. Antonius in capitulo finali.de præſcription. vbi Imola columna quarta.Felinus in dicto capitulo.de quarta numero 34.Balbus in dicta lege.Celſus.quarta nota. Anton.Rube.conſilio 85.vbi hanc dicit communem Epiſcopus ciui Rod.in capitulo.poſſeſſor, de regulis iuris. in ſexto.parte.ſecundum §. ſeptimo. Paulus Caſtrenſ. conſilio 44.colum.penult. libro. ſecundo quia is titulus illegitimus, vbi nullus titulus neceſſarius erat, non nocet, cum interuentus illius rei, quæ neceſſaria non erat, non ſoleat nocere lege vnica, in principio. C.de rei vxor.actio.ſicque pręſcriptio triginta annorum contingit & procedit ex iſta bona fide orta, & profecta ab iſto titulo, & cauſa erronea, & non legitima, quod quidem regulariter procedit, ſed vbi agimus de præſcribenda re vel iure, in qua is contra quem præſcribebatur habebat intentionem ſuam fundatam de iure vt ſic contra eum non curreret pręſcriptio tẽporis breuioris, quam annorum, & tunc cum titulo (quale eſt in terminis dicti capituli. primi de præſcript. in ſexto.) tunc is titulus improbatus & illegitimus, & ea bona fides inde profecta non ſufficeret ad præſcribendum, non magis, quam ſi nullus titulus interſuiſſet. Idemque dicebam in dictis reditibus regalibus (quos alcaualas vocamus) præſcribendis, in quibus ſimiliter Rex noſter fundat intentionem ſuam de iure, & per hoc contra eum currit ſola præſcriptio longiſſimi temporis non aliter, quam cum tituli interuentu, nam tunc licet interueniat is titulus illegitimus, & bona fides erronea ab illo illegitimo titulo profecta non ſufficeret ad præſcriptionẽ inchoandam.

Hactenus in reditibus.ſed quid in iuriſdictione? dic quod contra poteſtatem ſupremam Papæ aut Cæſari, conceſſam currere pręſcriptionem tanti tẽporis, cuius

initi

initij memoria non ſtat, tenent Bartol. in l. 1. ff. de aqua pluuia arcenda. Idem in l. hoſtes. ff. de captiuis. Felinus in capit. cum non liceat. columna quarta, de præſcription. Abb. in capitu. final. nota. 2. de conſtitut. Felin. in c. cum nobis. columna ſecunda, de præſcription. Barto. in l. infamem. ff. de public. iudi. Abb. in cap. quo ad tranſlationem, de lega. Alexandrinus conſil. 15. columna ſecūda, libro quinto. Iaſ. conſilio 70. columna. 1. libro. tertio. Alexandrinus conſilio. 11. columna 3. libro 7. Purpuratus in l. imperium. numero. 174. ff. de iur. omnium iudic. Curtius ſenior in ſecunda part. tract. feudorum quomodo feud. in eſſe deducatur. 2. qu. princip. & hanc ſequitur, & firmat eſſe magis communem opinionem. Aymon Crauet. de antiqui. tempor. quarta parte. ſectione, materia iſta. numero ſeptuageſimoſecundo. Couarru. qui neminem alleg. in c. poſſeſſor, de regulis iur. lib. 6. part. 2. §. 8. num. 4.

Contrariam partem vt non præſcribatur contra talem ſupremam poteſtatem etiam per interuentum temporis, cuius initij memoria non ſit, tenuerunt Abb. ſibi contrarius in capitulo, per venerabilem, qui filij ſint legitimi. colum. final. Idem in dicto capit. l. cum non liceat. Romanus conſilio. 371. colum. fina. Alex. in l. more. colum. penultim. ff. de acquirend. hæred. ſequitur, & dicit communem opinionem Sozin. conſilio. 175. columna tertia, libro ſecundo, & Purpuratus ſibi contrarius in l. 1. columna quinta. ff. de officio eius, cui mandata eſt iuriſdictio. Iaſ. in l. imperium. colum. 9. ff. de iuriſdictio. omnium iudicum. ſed ſoleo tenere priorem partem, quia iſthæc ſumma poteſtas iuris poſitiui eſſe videtur, neque vllum ius poſitiuum eſt, quod per hoc tempus non tollatur, vt diximus ſupra cap. 1. & 2. & 6. l. fin. tit. de las preſcript. lib. 3. ordina.

SVMMARIVM.

1 *Titulus improbatus prodeſt interdum ad præſcribendū ardua q.*
2 *Intellectus l. 2. §. ſi ſub conditione ff. pro emp.*
3 *Error iuris regulariter impedit præſcriptionem, etiam ſi concurrat cum errore facti, contra communem.*
4 *Intell. l. ſi vir. ff. pro donato. & num. 5. & 6.*
5 *Præſcriptio procedit quando vxor viro rem alienam donauit, licet vir eam vxoris eſſe putaſſet, & ſic donationem quo ad transferendum dominium non valuiſſe exiſtimaſſet, contra Doctores.*
6 *Error Iacob. & Alberic.*
7 *Intell. l. ſi id quod pro derelicto. & num. 13.*
8 *Malam fidem non dicitur habere, qui contra iura mercatur, ſi & prohibitio fiebat ob priuatam vtilitatem, & cum eo contraxit, qui inops intellectus a lege non præſumebatur, noua traditio.*
9 *Intell. l. 1. C. pro empt.*
10 *Intellectus l. final. §. ſin autem. C. commun. de legatis.*
11 *Error. Couarru. emendatur.*
12 *Mala fides reſpectu vnius impedit præſcriptionem reſpectu alterius, ard. q.*
14 *Mala fides non videtur adeſſe, niſi tribus demum concurrentibus.*
15 *Bona fides an præſumatur titulo deficiente, ardua. q.*
16 *Malæ fidei vitium an purgetur tempore.*
17 *Bona fides præſumitur ex longa poſſeſſione.*
18 *Malæ fidei vitium purgatur tempore.*
19 *Bona fides in præſcriptione immemoriali an ſit neceſſaria, ardua q.*

CAPVT LXXIX.

1 VXor viro fundum alienum à ſe, tamen poſſeſſum donauit, & tradidit, quem vir longo tempore poſſedit, an præſcribat quæritur, & Iureconſultus in l. ſi vir vxori. ff. pro donat. præſcripſiſſe, idem ait in l. ſi id quod. ff. pro derelicto, Gloſſ. in d. l. ſi vir. opponit ſic, aut enim is donatarius cogitauit rem donatam eſſe donatricis, aut putauit eſſe alienam, ſi putabat eſſe donatricis, non habuit iuſtam cauſam accipiendi, & poſſidendi, cum lege vitata ſit ea donatio, ſicque ceſſat vſucapio ordinaria, quę in hoc iuſta cauſa nititur, vt diximus per dict. l. quod vulgo, & dict. l. non ſolum. §. quod vulgo. dict. l. final. ff. pro ſuo. d. l. pro legato, & d. l. ſi. ff. pro legato, ſin autem putabat rem donatam eſſe alienam, nō habebat bonam fidē ſicque ceſſat vſucapio.

2 Reſponde quod dicitur ad præſcriptionem ordinariam exigi initium, & cauſam poſſidendi iuſtam, non intelligitur quod ſit iuſta re, & opinione poſſidentis, ſatis enim eſt iuſtam eſſe re tantum, quinimo re & opinione ibi iuſta, & legitima cā erat re, quia lex permittebat talē rei alienæ donationem valere opinione, quia & eā donationem valere donatarius exiſtimabat, ſed in cauſa validitatis errabat, quia donatarius putabat valere eo, quod eſſet vxoris, ea autem valebat eo, quod eſſet aliena, itaque licet ibi eſſet error iuris, tamen non erat error in effectu, ſed erat error in cauſa qui non nocet, ſimile in l. 1. §. ſi legatarius. ff. ad legem Falcidam. ergo in terminis dict. l. ſi vir. erat iuſta poſſidendi cauſa inſpecta re hoc eſt, iuris diſpoſitione, & inſpecta opinione præſcribentis, quo ad iuris effectum, licet in cauſa erraſſet, ſicq; ibi veritas iuris concurrebat cum opinione præſcribentis, at in terminis l. nunquam. ff. de vſucapion. & l. 2. §. ſi a populo. ff. pro empt. vbi emi a pupillo ſine tutoris authoritate rem ſuam, cauſa quam habeo poſſidendi iniu-

3 ſta erat, vel iuſta non erat inſpecta legis diſpoſitione, & opinione mea. nam licet ponas me inſcium ignarumque iuris exiſtimaſſe id licere, tamen ius aliud diſponebat, ſicque cauſa illa poſſidendi legitima erat opinione tantum inſpecta, non inſpecta re, id eſt, legis diſpoſitione, ergo aut initium & cauſa poſſidendi eſt legitima re, & opinione, aut illegitima re & opinione, aut legitima re tantum, aut legitima opinione tantum. Primo caſu procedit ſine dubio, quia contingit præſcriptio, vt in dicta l. ſi vir, & in omnibus legibus permittentibus, vſucapionem. nam licet res alienas de facto inſcio vel inuito domino vetitum ſit alienare, vt per totum. C. de rebus alien. non alienandis. tamen illud eſt illicitum ex parte tradentis, cæterum ex parte accipientis, ſi bonam fidem habebat, non eſt vetitum. l. bona fides. ff. de verborum ſignificationibus, & in legibus ſupra allegatis. Itaque cum ad præſcriptionem exigimus initium poſſidēdi legitimum fuiſſe re & opinione, intelligimus ex parte accipientis, nec curamus vtrum ita ſit necne, regulariter ex parte tradentis, licet aliquando ſic, vt in authen. malæ fidei. C. de præſcript. ſi ergo ſi re & opinione, erat legitima cauſa & initium poſſidendi, procedit vſucapio. d. l. ſi vir, cum concord. quod ſi re & opinione accipientis erat iniuſta cauſa, tunc ſine dubio ceſſat præſcriptio propter malam fidem accipientis. l. vnica. C. de vſucap. transform. cap. poſſeſſor, de reg. iur. in ſexto, qđ ſi iuſta cauſa erat accipiendi opinione tantum, non etiā re. quia per errorem iuris putabat accipiens eum cōtractum legitimum eſſe veluti ſi emit a pupillo ſine tutoris authoritate, & tunc ceſſat præſcriptio. dicto §. ſi a pupillo. dict. lege. nunquam. quod ſi re, id eſt, ex legis diſpoſitione legitima erat poſſeſſio, ſed opinione accipientis erat illegitima, quia ipſe putabat contractum eſſe a lege vetitum cum non eſſet, veluti ſi exiſtimabat adultum

non poſſe res mobiles alienare ſine decreto,cum prohibitio ſit in prędijs non in mobilibus regulariter.l.magis puto,per totam.ff de rebus eorum per totũ.C.de ꝑdi.mino.ipſe autem emit rem mobilem ab adulto ſine decreto, cum tutoris authoritate ſi eum habebat, vel ſine tutore , quando cum habebat , & tunc puto ceſſare præſcriptionem: aut pupillus dominus erat,& tũc ſtatim facit dominũ accipientẽ.l.traditionibus.C.de pact.iuncta l.nunquam.ff.de acquirend rerum domino.Sicque ceſſat vſu capio.§.ſic itaque Inſtitut.de actio.Aut non erat dominus,& tunc adeſt mala fides accipientis,quę impedit vſucapionem,vt dict.l.vnica.& dict.cap.poſſeſſor.c.uigilanti.& cap.final.de præſcription.ratio differentiæ,quia quando rem ſuam adultus tradebat ex cauſa legitima ad transferendum dominium,licet eam in legitimã accipiens putaret,iniurium non eſt dominium trans ſferri,quia nihil tam naturale eſt,quam voluntate domini rem ſuam in alium transferre volentis ratam eſſe.§.per traditionem.Inſtitut.de rerum diuiſion.l.nemo.ff.de pact.verùm cùm adultus traderet alienum.& accipiens erraret in facto,quia putabat alienum non eſſe,& in iure ,quia putabat adultus res ſuas mobiles alienare ſine decreto non liceret tunc non adeſt voluntas domini ,quæ efficiat ut dominium ſtatim tranſeat ,nec æquitas ,quæ ſubueniat poſsidenti per conceſsionem vſucapionis ,ſicque videtur ceſſare vſucapio.

Per contrarium vt locus ſit vſucapioni videtur per regulam l.regula.§.qui ignorauit.ff.de iur.& facti ignor iuncta l.clauibus.ff.de contrahend.empt.vbi qui abs te emit,rem tuam ,quam alienam putabat ,ſi ei tradidiſſi, dominus ſit,licet negare non poſsimus,quin ille haberet malam fidem ,quando quidem rem ,quam accepit, alienam putabat,ſed hac in re veritas præualet opinioni ergo ſi tradente domino ſtatim transferretur dominiũ non obſtante mala fide accipientis , ſimiliter transfertur vſucapiendi conditio,quando traderet non do-
2 minus.Ad † idem l.2.§.ſi.ſub conditione.uerſic.contra ff.pro empt.vbi abs te emi rem alienam ſub conditione,& conditio ex iit me ignorante,ſicque adhuc tuam eſſe putabam,quia conditionalia pendente conditione nihil ponunt in eſſe.§.ſin autem aliquid ſub conditione.C.commu.delegatis.l.ſi quis ſub conditione dandorum decem.ff.ſi quis omiſſa cauſ teſta.l ſeruo legato.§.1.ff.delegat.1.& tamen textus ibi ait,a tempore,quo re vera explera conditio ſuit præſcriptionem inchoari , q̈uis ipſe putarem rem meam non eſſe , ſed permanere, adhuc in dominio venditoris quouſque conditio impleretur.

Ad idem & tertio d.§.ſi ſub conditione,verſic.quod apertius,vbi defunctus emerat,ſed ſibi res nondum fuit tradita quæ tamẽ poſtea hæredi tradita fuit,isque ignorabat defunctum emiſſe,ſicque rẽ alienam eſſe putabat & ad ſe nullo modo pertinere,& adhuc,quia re vera habebat titulum emptionis poteſt præſcribere,ratio,quia hac in re veritas præualet opinioni,vt ibi exprimitur,& eadem l.§.ſi a pupillo,& d.l.regula.§.qui ignorabit.

Ad idem & quarto text.optimus in l.ſi id quod.ff.ꝓ derelicto,vbi vxor marito rem donauit, quod cum ſcirem a marito emi , licet non ignorarem alienum me, emiſſe,quia vxor quæ marito donauit eum dominum non fecit,adhuc tamen poſſum vſucapere vt ibi, nõ obſtante ſcientia rei alienæ,quia vt text.ille ait quaſi volẽte & concedente domina maritus tradidit , ergo licet vterque,ideſt, tam emptor quã venditor haberent ſciẽtiam rei alienæ , adhuc non videntur eſſe in mala fide quando habebant domini voluntatem,etiam ſi ea volũtas à iure probata non eſſet,& talis dominus eam rem alienare non poſſet.

Ad idem & quinto l.vir vxori.ff.pro donato,vbi vxor viro rem alienam donauit,quam vir vxoris eſſe putabat & valere donationẽ iuris ignarus exiſtimabat, & adhuc profuit valuitque is contractus,quoad præſcribendum quia ignorantia iuris non nocet in vſucapionibus, quãdo præſcribens putabat contractum non valere , qui re vera valebat,ſic ergo & in propoſito emi ab adulto rẽ mobilem ſine decreto,quo caſu venditio rite facta fuit poſſum ex hoc titulo & cauſa vſucapere,licet putarem venditionem eſſe nullam , quia hac in re plus eſt in re quam in opinione diuerſum eſſet ſane,ſi contractus rite factus non eſſet,& ipſe putarem valere,nam is error non faceret tenere eum contractum,qui ex legis diſpoſitione non valebat.l.nunquam.ff.de vſuc.dict.l.2.§.ſi à pupillo . ergo ignorantia poſſeſſoris in iure qui rem acceperat,nec de contractu valido facit inualidum,nec de infirmo & inutili facit firmum, quia hac in veritate magi eſt quam in opinio.

3 Hinc † infertur veram non eſſe eam communem ſententiam,quod in præſcriptione ordinaria error iuris nocet quando concurrit cum errore facti, quam opinionem tenuit Gloſſ.per text.ibi in d.l.ſi vir.& ibi Barto. Dyn. n.40.in c.poſſeſſor,de reg.iur.in Bald.in l.4.C. ꝓ emp. nu.4.Balbus in d.l.Celſus.ff.de vſuc.in 4.not.Felin.in c. de quarta,de præſcript.

Sed hæc communis opinio vera eſſe non poteſt, nã ſi ſolus error iuris impedit vſucapionem ordinariam, ergo longe magis impedietur , ſi concurrat error tam iuris quam facti,quia duo vincula.&c,l.teſtam.C.de impuberum.Item eſt cõtra.l.nunquam.ff.de vſuca.l.2. §.ſi a pupillo,cum conc.ff.pro empt. vbi poſſeſſor errabat in facto,quia emita rem alienam , quam venditoris eſſe putabat,& in iure,quia emit pupillo a exiſtimans,quod haberet rerum ſuarum liberam alienationem,cum non haberet,tamen negatur ibi vſucapionem procedere.

4 Ad † d.l.ſi vir,reſponde,vt diximus,quæ reſponſio lõge melior eſt quam ea,quæ aſſignatur a Paulo Caſtrẽſ. in titu.pro donato,ad finem.& in d.l.nunquam . & per Azonem in ſumma.C.de iuris & facti igno. per Aegidium in c.vigilanti,de præſcript.num.47.Felin.numer. 36.in eo cap.de quarta , & Epiſcopus Couarru. vbi ſupra.§.7.ad finem Hi enim intelligunt,quod in dict.l. ſi vir,ideo.error iuris non nocet,quia errabatur non circa voliditatẽ cõtractus,ſed circa cãm validitatis, donatarius.n.bene putabat cõtractũ valere,& verũ erat , ſed ideo valere exiſtimabat,omnẽ donationẽ inter virũ valere nõ ſecus q̈ inter reliquos,& in hoc decipiebat̃ errore iuris,qui nõ nocet, licet,vt ipſi ſentiunt,noceret,ſi erraret circa validitatem contractus,quod nos omnino negamus aſſeuerantes in terminis dict.l. ſi vir , valiturum eſſe contractum etiam ſi donatarius exiſtimaret non valere,itaque licet vir donatarius iuris eſſet conſcius , ſciretque donationem inter virum & vxorem regulariter non valere,remque illam ſibi ab vxore donatam putaſſet vxoris eſſe non autem alienam,adhuc valeret donatio,& procederet vſucapio per generalitatem illius text.qui non facit vim in errore donatarij circa ius , & id ſubaudire eſt intolerb illis diuinatio , & ſuppletio ad illum text.ergo intelligamus maritum ibi rem donatam vxoris eſſe intellexiſſe,cum eſſet aliena,ſicq; erraſſe in facto,& ſimiliter intellexiſſe vetitam eſſe donationẽ inter virum & vxorem, & nihilominus rẽ accepiſſe,ſicque habuiſſe ſcientiam rei alienæ hoc modo, quia rem vxoris eſſe putabat cum eſſet aliena,& putabat nõ iure ſibi fuiſſe donatam & traditam,ſicque in bona fide non erat exiſtimans ſe poſſidere rem,quæ adhuc vxoris maneret etiam poſt donationẽ & traditionem , adhuc tñ vſucapere eã poteſt iure ciuili,quia re vera illa donatio valuit,& illa mala fides vel mala fides non eſt,vel ſi eſt,

non tamen

non tamen nocet,quo ad præſcriptionem propter con
ſenſum domini accedentem,itaque ibi contingit præ-
ſcriptio,quia affuit poſſeſſio,& affuit titulus re vera ſuf
ficiens,licet donatarius eum titulum inſufficientem pu
taſſet,cuius error non obeſt aut eneruat veritatem,af-
fuit etiam bona fides,quia in mala fide non eſt,qui poſ
ſidet rem alienam ſcienter,ſi ſcit ſe habere domini vo
luntatē,vt ꝓbaē ibi, & expſſius in l.ſi id qđ,vbi elegans
textus ff.pro derelicto ibi,quaſi volente concedente &
domina.ergo in dict.l.ſi vir:nihil decrat ad vſucapionis
requiſita,cum adeſſent poſſeſſio,titulus, & bona fides,
ſicque vt ibi contingeret præſcriptio,non erat neceſſe,
quod donatarius erraſſet in cauſa validitatis contractus
liceat aliud & diuerſum ſentiant Paulus & alij , quos ꝓ
5 xime retulimus,†vnde contra ipſos facio talem conclu
ſionem.Si res aliena viro ab vxore donata eſt,virque er
rabat bis infacto,quia & rem vxoris eſſe putabat,& illū
contractum ob eundem facti errorem putabat non va
lere,præſcibere poterit, quæ concluſio contra ipſos
probatur.Primo per dictam legē ſi vir, ſi generaliter,
prout debet intelligatur. Secundo in dicta lege ſi id
quod in deciſione.Tertio ibidem in ratione deciden-
di.Quarto in dicta leg.reg.§.1. Quinto in dicta le.2.§.
ſi ſub cond.verſicul.contra.ff.pro emptore, Sexto ibi-
dem in vltimo reſponſo.Octauo in lege loci corpus.ff.
de acquirend.rerum dominio.Nono in lege. primo §.
ſi legatarius,iuncta ſua Gloſ.ff.ad legem Falcidiam.De
nique donatio inter virum & vxorem valet,quo ad poſ
ſeſſ.lege primo §.ſi vir.ff.de acquirend.poſſeſſ.ergo e-
tiam ſi vxor viro rem propriam donaſſet, eum faceret
iuſtum poſſeſſorem,licet dominum non faceret,ſicque
præſcriberet.

6 Subinfertur.verum †non eſſe intellectum,quem ad di
ctam.legē ſi vir,aſſignant,ibi Iocobus de Arena & Al-
bericus.aiunt enim, quod ibi erat poſſeſſio, & titulus
verus & legitimus,& in hoc recte,& licet donatarius er
raſſet in iure,exiſtimans ibi donationem non valuiſſe,
tamen is error non excludit bonam fidem, & ſane qđ
non excludat bonam fidem agnoſco,ſed nego iuris er
rorem interfuiſſe,quia ipſi intelligunt quod donatarius
putabat,donationem valere ductus errore iuris,ego in
telligo quod putabat non valere deceptus errore fa-
cti, ſciebat enim ius, quod precepit donationem in-
ter virum,& vxorem non valeret, quando vxor viro rē
ſuam donabat,ipſe autem putabat eam donationē ideo
non valuiſſe,quia non res aliena,ſed ipſius vxoris dona
ta eſſet,ſicque ibi nō in iure,ſed in facto tantū errauit,
ſimiliter ibi bona fides profecta fuit ab illo errore fa-
cti,non quidem ab errore iuris,ergo Alberic.& Iac.de
Arebis erraſſe videntur.Primum,quia exiſtimarunt ibi
bonam fidem ab errore iuris emanaſſe,cum non effluxerit,
niſi ab errore facti.Deinde,quia virum in iure er-
raſſe crediderunt,cū in facto tantum,nō ēt in iure erraſ
7 ſet.Subinfertur†verus intellectus ad l.ſi id quod.ff. pro
derelicto.verſ.nam & ſi,cuius verba ita habent,nam &
ſi tibi rem ab vxore donatam ſciens emero,quia quaſi
volente & concedente domina id faceres.idem iuris eſt
ſcilicet,vt vſucapere nō poſſem,& Gloſſ.ibi;quam ſim
pliciter ſequūtur Dyn.Iaco.de Aret.Bart.Alber.& Pa-
ul.ibi,& alij,communiter duos aſſignat intellectus.Pri-
mus eſt,quod ibi vxor,quæ donauit marito, non erat
domina rei donatæ,quia eam pro derelicto habitam a
non domino accepit,ſicque eius dominium nacta non
fuit,& conſequēt dñiū eius rei in maritū,donatariū nō
tranſtulit.l.nemo plus ff.de re.iu.c.nemo pōt plus, de
reg.iu.in 6.vnde cū ego ſciā à marito emiſſem nec do
minium acquirere potuiſſem quæſiui vſucapiendi con
ditionem,ſed in re dubia quiſque præſumitur ſuū,non
alienum alienare,per tot.C.de reb.alie.non alien.l.meri

to in prin.ff.pro ſocio,ſicque dicere quod ibi vxor ma
rito alienum alienauit,præterea quod eſt diuinare, eſt
etiam contra legis præſumptionem,vnde Gloſſ.trāſuo
lat ad ſecundum intellectum, vt ibi venditio ideo vale-
ret,quia vxor erat præſens & cōſentiens huic venditio-
ni tempore,quo fiebat,ſicque ipſamet per mediam per
ſonā viri vendidiſſe videretur,ſicq; emptor nō haberet
malā fidem aut ſcientiam rei alienæ,cum ab ipſa vxore
quam dominam putabat,videtur emiſſe.Sed & is intel-
lectus,cum quo ſimpliciter omnes ibi tranſeunt, diui-
nat vxorem eſſe præſentem tempore,quo maritus mihi
donabat.Dic ergo quod ſiue res illa eſſet vxoris, non
fieret mariti donatarij,quia per hoc vxor efficeret pau
perior.l.ſi vir.ff prodonato,ſiue eſſet aliena, non fieret
mariti,quia vxor non poſſet dominium,quod non ha-
babet,transferre in maritum donatarium.l nemo plus
ff.de regulis iur.dict.cap.nemo poteſt plus.in re autem
dubia magis eſt,vt vxorem donantem dominam fuiſſe
rei donatæ præſumamus per iura ſupra allegata, quod
plane ſignificat textus ille,dum ait.Quia quaſi volente,
& concedente domina.ſic ergo maritus eam rem,cu-
ius dominium non habebat,vendidit mihi, qui eam ꝑ-
ſcribere poſſum,vt textus ait, nam hic adeſt poſſeſſio,
adeſt etiam titulus venditionis,adeſt etiam bona fides
nam licet ego ſcirem hanc rem a marito mihi venditā,
mariti non fuiſſe,ſed vxoris fuiſſe & nunc eſſe, tamen
ſciebam maritum eam poſſediſſe non inuita vxore, ſed
volente)ex illo enim contractu a lege improbato fuit 8
ab vxore in maritum donatarium trāſlata poſſeſſio.l.1.
§.ſi vir.ff.de acquiren.poſſ.)ſciebamq; eam poſſeſſionē
in me tranſtuliſſe ſimiliter volente & concedente vxore
quæ cum rem illam marito donatam vellet, voluit etiā
vt ille de illa libere diſponere poſſet,vt per totum.C.de
donati.quæ ſub modo.ſicque ego non eram in mala, fi
de,quia vt qui poſſidet rem alienam,videatur malam fi
dē habere,oportet vel qđ ſciat certo ſe alienū poſſide
re inuito domino, vel quod ſimus in dubio,quo ca-
ſu dominus præſumitur inuitus.l.vetare.ff.de ſurt.Di-
uerſum eſt,cum is poſſeſſor poſſidet alienum de volun
tate domini vel certa vel præſumpta,prout erat in ter- 9
minis d.l.ſi id quod,quia tunc malam fidem non intelli
gitur habere,cum domino non inuito alienum poſſi-
deat,probatur in §.1.Inſtitut.de oblig.quæ ex delicto,
vbi tunc demum is,qui contrectat rem alienam mobi-
lem,videtur malam fidem habere, cum id facit inuito
domino,non ſic ſi eo non inuito cōtrectet, tunc enim
videtur regulariter malam fidem habere,nec facit fur-
tum,vt ibi in text.& in Gloſſ.Neque ad rem pertinet,quod
qui contra iura mercatur,bonam fidem non præſuma-
tur habere.cap.qui contra.de reg.iu.in 6.l.quemadmo-
dum.C.de agri.& cenſ.lib.11.vnde cum ego in termi-
nis dict.l.ſi id quod ſciens a marito emiſſem rem, quā
vxoris eſſe non ignorabam,videor contra iura merca- 10
ri,ſicque bona fide carere.Sed reſpon.d.c.qui contra
& d.l.quemadmodum,procedere quādo ius reſiſtit,nō
ſic quando non aſſiſtit,prout eſt in donatione inter vi
rum & vxorem,vt docet Bart.in l.ſi quis pro eo.ff.de fi
deiuſſoribus,qui inde deducit hanc donationem firma
ri iuramento cuius opinio communiter approbata eſt,
vt diſſeruimus lib.de ſucc.crea.part.1.§.29.nu.11.tunc
enim cum ius non aſſiſtit alicui actui,nec ei condonat
actionem,qua poſſit exequi,& ad effectum perduci, quod
talem actum,cui lex non aſſiſtit,facit, non videtur ma-
lam fidem habere, non magis quam ſi faceret actum
lege prohiſſū,ita ītelligo d.l.ſi qđ ſimile,ꝑ Bar.in l.ſed &
ſi l.§.ſcire.ff.de petit.hæred.Itē reſpondet ꝙ d.c.q con
tra.& d.l. quemadmodū.cū conc.ꝓcedunt in ijs q̄ ve-
tantur principaliter propter publicā vtilitatē, nam q cō
tra talē prohibitionē contrahit,bonam fidē non pſumi

tur habere,non ſic in ijs,qui vetantur propter vtilitatē
principaliter priuatam ipſius prohibiti,qualis eſt dona
tio inter virum & vxorem,ſecundum Barto.in d.l.ſi qs
pro eo,quem communiter Doctores ſequuntur, vt di
ximus in d.tract.parte 1.nam qui facit contractum a le
ge vetitum propter vtilitatē principaliter priuatam,vi-
detur habere malam fidem.accedente conſenſu expreſ
ſo vel tacito illius cuius fauore is actus vetitus fuit ;ita
procedit d.l.ſi id quo.ſicque vtiliſſime & mirum in mo
dum limitatur & declaratur materia bonæ fidei,quę in
præſcriptionibus exigitur,quod & nouum eſt,& proce
dit etiam de iure canonico,non ſecus quam de iure ci
uili,nam quod iura canonum aiunt,malę fidei poſſeſſo
rem eum eſſe,qui alienum ſciens poſſidet.c.vigilanti.c.
final.de præſcript.c.ſi virgo .34.q.2.id ſane intelligen-
dum eſt dummodo alienum poſſideat inuito domino,
quod in dubio præſumitur.d.l. vetare.non ſic ſi domi-
no volente poſſideat alienum,quod præſumitur quan-
do dominus eam rem alienauit,licet propter ſuammet
vtilitatem alienare vetitus eſſet,tūc enim tam is,in quē
ipſe prohibitus alienauit,quā reliqui omnes,qui a prio
re accipiente acceperunt,bonam fidem videntur habe
re,quaſi omnes de illius domini prohibiti volūtate poſ
ſidere videantur,per d.l.ſi id quod.Diuerſum forte eſ-
ſet,ſi quis alienare a lege vetitus ſit etiam ob priuatā
principaliter vtilitatem non ipſius quidē prohibiti,ſed
alterius tertij,puta in terminis l.filius familias.§.diui.ff.
8 de lega.1.tergo ſi quod alumno minus induſtrioſo ,p-
pter ſuammet vtilitatem reliquit alienare prohibuit, vt
ſuis in l.Titio centum,in princip. ff. de condit . & de-
monſt.ipſeque ſciens ab illo emi,non videbor malam
fidem habere licet is titulus illegitimus ſit,vt ibi,& con
ſequenter licet quaſi ex defectu tituli ceſſet præſcriptio
ordinaria decem vel viginti annorum,erit tamen locus
præſcriptioni triginta annorum,in qua titulus non ex-
igitur,ſed tantum bona fides hodie de iure canonico,
quæ hac in re minime defuiſſe videtur,vt in dict.l.ſi id
quod.ſicque mire declaratur d.c.vigilanti,& dict.cap.
fin.de præſcrip.l.bonę fidei,ff.de verborum ſignif.l.vni-
9 ca.de vſucap.tranſ.cum ſimilibus.Sicque ſi ſeruos filio
minori legaui,qui perfectæ artis periti, propterque illā
peritiā eos alienare vetui,quo caſu valet ea ,phitibio.l.2.
C.pro empt.iſque filius ſciēti donauit,vendidit, aut do
tis nomine dederit,is quidem titulum legitimum non
habet,ſed bonam fidem habere non deſinit,ſicque ceſ
ſabit ordinaria præſcriptio,quæ legitimum titulum de
ſiderat.d.§.ſi a pupillo,in l.2.ff.,p empt.cū ſim.ſed locus
erit præſcriptioni triginta anorum,quæ titulum nō de
ſiderat,ſed ſola bona fide contenta eſt,quæ hic adeſſe
intelligit,per quod mirum in modum declaratur.d.c.
vigilanti,& d.c.2.& l.ſicut.l.omnes.l.ſi quis emptionis.
l.cum notiſſimi.C.de præſcriptione triginta annorum.
10 Diuerſum ſane eſſet,ſi rem ſub conditione legatam,e-
go pendente conditione ſcienter emiſſem ab hære-
de,& poſtquam eam per annos triginta poſſediſſem,
conditio extitiſſet,eamque a me legatarius vendicaſſet
tunc enim noue aut noua ratione teneo me tueri præ
textu præſcriptionis non poſſe,nec præſcripſiſſe , non
quidem longo tantum tempore,vt expreſſum eſt in l.fi
nal.§.ſin autem ſub conditione.C.commu.delega. nec
etiam longiſſimo,quia licet in hac præſcriptione titu-
lus non exigatur.d.l.ſicut,cum concord.tamen hodie
exigitur bona fides per d.c.vigilanti , & d.c.final.q̄ hic
adeſſe non videtur,quia licet pendente conditione ve-
rum ſit poſſediſſe me de voluntate domini, ſicque bo-
nam fidem habeam reſpectu ipſius,habeo tamen malā
fidem reſpectu alterius,ſcilicet legatarij, ſicque ceſſat
præſcriptio,per quam declarationem pulchre amplia-
11 tur.d.§.ſin autem,& d.cap.fi.& d.c.vigilanti.Ex ſupe-
rioribus etiam apparet Gloſſ.in l.Pomponius.§.ſi iuſſ.
ff.de acquir.poſſeſſ.non iure notatam fuiſſe ab Epiſco
po Couarru.viro alioqui diſertiſſimo , ea enim Gloſſ.
ait quod in terminis d.l.ſi vir.ff.pro donato ceſſat regu
la.l.clauibus.ff.de contrahend.empt.nam,inquit , vxor
cum domina non eſt,& marito donauit,transfert in eū
vſucapiendi conditionem,& tamen ſi domina eſſet,do
minium non transferret,quod veriſſimum eſt, & pro-
batur in d.l.ſi vir.quod improbat ipſe Epiſcopus,dicēs
quod ibi vxor ſi traderet propriam rem, dominium in
maritum tranſmitteret,quod eſt contra totum titulū
ff.& C.de donat.inter virum & vxor.vnde illud verbum
incuria lapſum aut errore librariorum deprauatū cre-
dendum eſt.Ex ſuperiobus maxime & intellectu,quem
ſignauimus ad l.ſi id quod.ff.pro derelicto,& l.ſi vir.ff.
pro donato,patet vera reſolutio illius articuli ſat con-
12 trouerſi,ſan mala fides reſpectu vnius impediat præſcri
ptionem reſpectu alterius,quale eſt cum fundum alie
nū ſciens poſſidebam,q quidem fundus re vera tuus
erat,ſed eum Sempronij eſſe falſo opinabar,& hac in re
mini Barto.in l.naturaliter.ff.de vſucapionibus, num.
11.& apertius num.14.tenuiſſe procedere vſucapionē,
nec illam ſcientiam rei alienæ impedimento eſſe, quod
ex mente videtur eſſe Glo. final.in l.ſi quis fundum. ff.
de acquiren.poſſeſſ.& Gloſſ.in l.ſicut.C. de præſcript.
triginta annorum.& Bartolum ita intellexerunt Aegi-
dius Bellamera.in c.vigilanti.num.35.de præſcript.An
tonius col.final.& Felin.col.1. in c.fi.de præſcript. vbi
Imola nu.25.& hanc Barto.opinionem ſic intellectam
communem eſſe firmat Balbus de præſcript. in tertia
parte ſextæ partis princip.q.2.verſ.3.Socinusque idem
firmat conſ.47.lib.col.fina. & firmat Ioan. Annibal
in dicta l.naturaliter.n.156.& hanc Bartoli opinionem
ſimpliciter ſequunt Imola in dict.l.ſi quis fūdū Anc.in
cap.1.de præſcrip.in 6.Salicetus in.l.cum notiſsimi.§.
in.ò.C.de præſcriptione triginta annorum. qui tamen
ſententiam ſuam non ſatis aperiunt ,ſed Bar.ſimpliciter
ſequūtur.Contrariam partem,vt qui alienū ſciens poſ-
ſidet,is licet circa verum dominum illius rei erret dum
eum Semproni eſſe putaret ,cùm tuus eſſet,non poſsit
præſcribere contra te,nec contra Sempronium,aut ali-
um,tenent Abb.in de.c.illud.num.8.Aret.numer.56.in
l.1.§.item acquirimus.ff.de acquirend.poſ.Idem Aret.in
l.3.§.Neratius.colum.fin.Idem in l.Ponponius.§.ex fac
to.eodem titu.Vincitur Henric.in d.§.item aquirimus.
num.24.Aretin.conſ.17.col.9.Balbus vbi ſupra.Annib.
vbi ſupra num.160.Bellamera,vbi ſupra, & Sozinus in
d.§.item acquirimus,& Claudius in dict.l. naturaliter.
col.3.& hanc opinionem ſequitur,& firmat eſſe magis
communem Epiſcop.ciuita.Rod.in c.poſſeſſor,par. 2.
§.8.ad fi.de reg.iur.in 6.

Mouentur tenentes hanc poſteriorem partem,quia
malæ fidei poſſeſſor is eſt,qui poſſidet alienum ſcienter
iſque nullo tempore præſcribit.c.fi.de præſcrip.c.vigi-
lanti.eodem titu.cap.ſi virgo.34.quæſtio.2.vbi quan-
diu quis ignorat alienum ſe poſſidere,tamdiu & non
diutius poteſt intelligi bonæ fidei poſſeſſor , & tamdiu
& non diutius poteſt præſcribere,nec dubium eſt,quin
is haberet ſcientiam rei alienę,licet erraſſet circa verum
dominum.l.aut qualitet.§.ſi quis dum putat.ff.quod vi,
aut clam.

Ad.l.ſi quis fundum.vnde effluxit potiſſimum Bar-
tol.& ſequacium fundamentum, reſpondent procede
re reſpectu diuerſorum iurium vel reſpectu partium,
nam ſi totum fundum ab omni parte,& ab omni iure,
& reſpectu poſſidebam,cum ſcirem vſumfructum alie
num eſſe,,ppriciatē aūt ad me pŏinere putarem, vel to-
tū poſſidebam,cum tertiam eius fundi partem alienam
eſſe non ignorarem , reliquas vero fundi partes meas
eſſe

eſſe falſo opinabar, tunc & proprietatem illam vſucapere potero, nihilum impediente ſcientia vſusfructus alieni, & illas duas fundi partes potero vſucapere, licet ſcirem alteram tertiam partem fuiſſe eſſeque alienam. Idque licebit non aliter atque ſi duos fundos alienos poſſiderem, alterum ſciens, alterum errãs, putanſque ad me pertinere, tunc enim indubitatum eſſet fundum bona fide poſſeſſum me præſcribere poſſe, nec huic rei impedimento eſſe mala fides, quæ inſequebatur me, & impediebat reſpectu alterius, fundi quem alienum ſciebam. Sicque neque in bona neque in mala fide hac in re erit ius accreſcendi, licet videretur argumentum in contrarium ex l. ſi pονnas. §. ſi. ff. de inoffic. teſta. & l. 1. & 2. leg. inde Neratius. leg. ſi quis Titio, & fere per totum. ff. de vſufructu accreſc.

13 Quid† dicendum? & ſane pro priore opinione Bar. & ſequacium noue adduco tex. à nemine hanc ad rem pręuiſum, in leg. ſi id quod ſecundo reſponſo. ff. pro derelicto, cuius verba, ſi tibi fundum ab vxore donatum ſciẽs emero, quia quaſi volente, & concedente domina feceris, idem erit, ſcilicet vt vſucapere eum poſſim, ecce vbi ego emptor qui habebam ſcientiam rei alienę, dum ſciebam eum fundum iure dominij mariti non eſſe, ſicque nec illum in me tranſtuliſſe, adhuc hac ſcientia rei alienæ non obſtante vſucapere poſſum, & quod ius fundi illius non tranſierit in maritum, qui mihi vendidit, patet, quia ſiue ille vxoris donatricis eſſet, in maritum donatarium tranſire non potuit, per totum. C. & ff. de don. inter virum, & vxorem, ſiue vxoris non foret, ſed alienus, ſimiliter ex conceſſione vxoris in maritum tranſire nequiuit, per regulam. leg. nemo plus. ff. de reg. iur. capitu. nemo poteſt plus, eodem tit. in ſexto, & cum emptor q à marito accepit ſciens eſſet, haberetque ſcientiam rei alienæ, videbatur præſcribere non poſſe, & tamen ibi reſpondetur poſſe, & ſi intelligimus ideo præſcripſiſſe, quia is emptor ſciebat fundum alienum, tamen putabat eum eſſe vxoris donatricis cum alterius eſſet, ſecundũ intellectum Gloſſ. ibi, erit ibi tex. expreſſus pro hac opinione, ſed ſane reſpondere poſſumus, & debemus illum tex. plane probare ſcientiam rei alienæ, non ſemper impedire vſucapionem, quia nõ ſemper inducit fidem malam, veluti ſi de conſenſu tacito, vel expreſſo domini rẽ ſuam poſſideam, quale fuit ibi, vt patet in verb. quaſi volente, & concedente domina.

Secundo ad idem eſt tex. egregius in leg. ſi vir. ff. pro donato, ibi: vxor marito donauit fundum alienum, quẽ maritus vxoris eſſe putabat, ſicque poſtquam accepit, ſciebat ſe adhuc alienum poſſidere, vel ſaltem ita eſſe putabat, aut putare debebat, vt per totum C. & ff. de don. inter virum & vxorem, & adhuc is maritus vſucepit eũ fundum, quia licet ſciret alienum, errabat tamen in vero domino, ſicque habens ſcientiam rei alienæ reſpectu vxoris donatricis non vetatur vſucapere contra verum dominum, quem dominum eſſe ignorabat, ſed & ad hunc tex. poſſumus reſpondere veriſſimum eſſe, q, non ſemper ſcientia rei alienæ reſpectu vnius impedit p̄ſcriptionem reſpectu alterius, nam qui ſciens alienum poſſidet, etiam ſi re vera poſſideat inuito domino, præſumptiue tamen ſi putet ſe volẽte domino poſſidere ſatis eſt, vt ibi. nam in illo tex. intelligendum eſt, maritum poſſediſſe præſumptiue domino inuito. leg. vetare. ff. de furtis. ſed tamen is maritus cum falſo exiſtimaret cum fundum eſſe vxoris donatricis, licet per hoc intelligere deberet fundi dominium ad ſe non tranſuolaſſe, ſicque alienum ſe poſſediſſe, adhuc tamen cum poſſideret volente, & concedente vxore, quam dominam eſſe putabat, non erat in mala fide, licet haberet conſcientiam rei alienæ, nos autem loquimur eo caſu, quo & haberet ſcientiam rei alienæ, & ſciret aut ſcirę deberet alienum

14 ſe poſſidere inuito domino, ergo† tribus demum concurrentibus conſtituitur quis in mala fide, primum q re vera poſſideat alienum, alterum quod inuito domino, tertium quod ſciat, vel ſcire debeat ſe inuito domino poſſidere.

Facito ergo regulam talem. Scientia rei alienæ impedit præſcriptionem non ſolum reſpectu eius, quem dominum eſſe putabam, ſed etiam reſpectu domini, quem dominum eſſe ignorabam. d. c. ſi. d. c. vigilanti de præſcr.

Limita primum, niſi qui ſciret alienum ſe poſſidere inculpabiliter putaſſet volente domino poſſidere ſe, nã tunc etiam ſi revera domino nolente poſſideret, vſucapere poſſe, vt in d. l. ſi via, & d. l. ſi id quod.

Secundo limita, vt procedat reſpectu eiuſdem iuris, nõ ſic reſpectu alterius iuris diuerſi, vt in d. l. ſi quis fundum, quod varie intelligitur. Primum quando ius diuerſum eſſet in proprietate, quo ad partem, quæ diſtincte, & ſeparata pro diuiſo poſſideretur, poſſetque ad oculũ demonſtrari, veluti ſi poſſidebam fundum alienum, cuius certam partem, puta de tali arbore ad talem arborẽ ſciebam alienum eſſe, reliquam vero fundi partẽ ad me pertinere putarem, tunc enim eum fundum dempta illa parte, quam alienam ſciebam, præſcribere poſſem. Deinde intellige etiam, ſi quotam fundi partem alienã putarem, puta tertiam, reliquas vero ad me pertinere, vtrunque probatur in d. l. ſi quis fundum, primo reſponſo. Tertio intellige etiam in iure vſusfructus, puta fundum alienum, quem meum eſſe putabam, poſſidebam, cum vſumfructum alienum ſcirem, potero præſcribere proprietatem vtique vſumfructum. d. l. ſi quis fundum. ſecundo reſponſo. Quarto intellige, quando ſcirem ius hypothecæ in eo fundo alienum eſſe, tunc enim ſaluo iure hypothecæ proprietatem, & vſumfructũ illius fundi poſſiderem. d. l. ſi quis fundum. vltimo reſpõſo. Quinto eadem ratione idem intellige, quando vſum ſcirem alienum, vel aliud ſimile ius, vt ibidem, puta retrouendendi, & ſimilia.

Denique etiam op. Bar. defendi poſſet, eo caſu, quo adultus mihi rem mobilem ſine decreto vendidiſſet alienam quidem, quam tamen ipſe, & adulti eſſe putarem, & eã ſine decreto alienare non potuiſſe errore iuris exiſtimarem, tunc enim cum is adultus curatorem non haberet, valuit quidem venditio, vt per totum. ff. de rebus eorum, & C. de præd. minor. ſicque habeo poſſeſſionẽ, & titulum venditionis, & licet putarem rem eſſe adulti vendentis, inque me dominium translatum non fuiſſe, adhuc non videor malam fidem habere, quia quaſi volente, & concedẽte domino eam rem alienam poſſideo, ſicque cõtingit præſcriptio, vt ſupra dicebam, quia hac in re plus eſt in veritate, quam in opinione. ff. pro empt. l. 2. §. ſi à pupillo. & §. ſi ſub conditione. ergo ſcientia rei alienæ reſpectu vnius. ſ. adulti vendentis non impedit p̄ſcriptionem reſpectu alterius, ſcilicet veri domini, vt d. l. ſi id quod, & d. l. ſi vir, quod nota, quia nullus attigit vnquam. Adde alias limitat. per Epiſcopum Couarr. vbi

15 ſupra. Ex ſuperioribus etiam infertur, † an vera ſit communis opinio exiſtimantium bonam fidem in dubio præſumi, at tenuerunt Gloſſ. quam omnes ibi ſequuntur in c. ſi diligenti. Gloſ. & Doc. in c. ſanctorum, de pręſcrip. Gloſſ. in l. pen. C. de euict. Gloſſ. in c. ſi. de præſcr. Bar. & omnes in l. Celſus. ff. de vſucap. Curt. Iun. conſil. 28. col. 2. Alciat. de præſump. reg. 3. præſump. 5. Iaſ. num. 99. in §. ſed iſtæ quidem. Inſt. de act. Curt. Sen. conſ. 71. col. 4. Couarr. in d. c. poſſeſſor. p. 2 §. 8. qui hanc firmat communem opinionem eſſe, per quem multa hac de re ſcitu non indigna videre poteris. Id quod procedit, etſi poſſeſſor non oſtendit illum titulum, Bar. num. 17. in d. l. Celſus. cum quo alij tranſeunt, eſtque communis opinio ſecundum Alciatum, vbi ſupra, vide infra c. 81. n. 7.

cum

cum ſeq.& adde ita tenentem And.Tiraq. de præſcr.§. 1.Gloſſ.2.verſ.bona autem fides.

Contrarium tamen, quando non oſtenditur titulus fore præſumendum,ait Bar.in l.fi.per tex.ibi.C.vnde vi. Innoc.& Bal.in c.per tuas,de teſtibus.Imola in repet.c. fi.col.5.de præſcrip.Sed prior opinio,vt bona fides præſumatur,verior eſt,pro qua adduco tex. ab alijs nunquã animaduerſum in l.2.§.ſi ſub conditione,ad finem.ff.p emptore,vbi defunctus emerat fundum,qui ſibi traditus non fuit,iſque mihi hæredi eius traditus poſtea fuit, neque ego ſciebam,qua ex cauſa mihi traderetur, & tamen videor bonam fidem habere,eũque vſucapere poſſum,ergo bona fides, quæ ſufficiat ad præſcribendum, adeſſe poteſt citra vllius tituli interuẽtum. nam quo ad bonam fidem quid refert, verum titulum non habeam, an vero me habere ignorem,certe nihil,& id etiam procedit in præſcrip.ordinaria per illum textum,facit text. in d.l.ſi id,& d.l.ſi vir.quinimo tit.vt diximus, regulariter neceſſarius non eſt in præſcriptione etiam ordinaria, ſed tantum cauſa poſſidendi non iniuſta omnino, ſed tolerabilis.d.l.fi.ff.pro ſuo,cum multis ſimilibus ſupra allegatis.

Ad l.fi.C.vnde vi, in qua iacet fundamentum eorum qui tenent contrarium. reſponde procedere in eo qui certo ſciebat rem ſuam non eſſe, eamque veluti habitã pro derelicto(iux.titulum ff.pro derelicto)retinere volebat,ſibique iure dominij habere,quod ibi denegatur dicens nihil vacuum præſumi, ſed omnia præſumi, ſuos dominos habere.

Deinde ille tex.procedit quando recẽs poſſeſſio eſt, vel ſaltem non diuturna,nam ex diuturnitate temporis præſumitur præceſſiſſe cauſa ſufficiens ad poſſeſſionis iuſtificationem.l.filiusfam.C.de pet.hære.per omnes in l.ſciendum.ff.de verb. oblig. quod plenius alibi ſcripſimus,quæ obtinent quando reuera tit.aderat,licet poſſidens eum adeſſe ignoraret.d.§.ſub conditione. cæterũ ſi reuera deeſſet tit.ceſſaret præſcripti.ordinaria,ſed nõ præſcriptio 30.annorum,vt infra c.81.num.7.& 8.vi.ſupra c.incipiente,traditio.

Quod tamen intellige quando quis non propria author.rem aliquam apprehendit,ſed eam ab alio accepit, ita procedit d.§.ſi ſub conditione.d.l.ſi id quod.ff. pro derelict.d.l.ſi vir.ff.pro donato.l.quod vulgo.ff. pro emptore.l.fi.ff.pro ſuo.l.pro legato.l.fi.ff. pro legato.l.non ſolum.§.quod vulgo.ff.de vſucap. non ſic ſi propria authoritate rem aliquam olim ab alio poſſeſſam apprehendiſſet,tunc enim poſterior hæc poſſeſſio præſumeretur clandeſtina,vt eſt communis,& vera opinio, quam tradunt Alex & Soc.col.1.in l.rem quæ nobis.ff. de acqui. poſſeſſ. Alex.conſil.quodam 151.quem allegat Soc. vbi ſupra. tandem cum ad præſcriptionem oporteat interuenire cauſam poſſidendi poſitiue veram, vel putatiuã. l.quod vulgo.ff.pro empt.l.fi.ff.pro ſuo.l.pro legato. & l.fi.ff.pro legato.certe qui tali cauſa careat, licet bonam fidem forte poſſit habere,tamen non præſcriberet,niſi dixeris tunc non ex defectu.bon.fi.ſed ex defectu cau-
16 ſæ,vel tituli ceſſare præſcriptionẽ.Sed † & hoc caſu hoc vitium clandeſtinatis preſcriptum per lapſum annorum purgaretur,Bartol.in d.l.fin.C.vnde vi.Dec. conſ. 267. Alex.conſ.6.lib.1.Idem conſ.155.lib.2.num.7. Curtius Sen.conſ.82.col.3.Iaſ.in §.ſed iſtæ.num.100. Inſtit. de act.Rubeus conſ.75.num.3.Matth.Afflict.deciſ. Neapolit.40 num.12.Balbus in d.l.Celſus,p.3.col.6.qui hãc dicit communem opin.quod & firmat Claudius num. 31.in d.l.Celſus.Dec.conſ.558.col.fi. plene per Tiraq.
17 de præſcrip.§.1.Gloſ.4.verſic.18.Quinimmo ſunt qui putent bonam fidem præſumi,vel ex iuſto titulo, vel ex longa poſſeſſione,ita Innoc.in c.2.de in integ. reſt.quẽ alij ſequuntur teſte Couarru.in cap.poſſeſſor,par.2. de
18 reg.iur.in 6.§.18.Vnde apparet verum non eſſe, quod Imola contrarium ſentiens tentauit in l.Celſus,col.fi.ſupra alleg.& in repet.c.fi.col.5.de præſcrip.Aymon conſil.146.col.fi.Corn.conſ.207.lib.3. Hieronymus Tortus inter conſilia Alexandri conſil.192. lib.2. hic enim ſentiunt,& quidam ex eis ex profeſſo contendunt, per d.l.fi.vt qui rem olim ab alio poſſeſſam propria authoritate ceperit,eamque triginta annis poſſederit, adhuc videatur malæ fidei poſſeſſor, nec 30.ann.ſufficiãt ad purgandam illam malæ fidei præſumptionem,quod ſane verum non eſt,nam regulariter etiam ſolum longum tempus decem,vel viginti annorum ſufficeret, quaſi p hoc tempus dominus rem ſuam neglexiſſe,vel abieciſſe, vel pro derelicto habuiſſe videatur, & per hoc iure poſſeſſionem eius amiſiſſe, vt eſt communis opinio ſecundũ Iaſ.in l.1.col.fi.C.de ſerui.fug.per eundem in leg. naturaliter.§.nihil commune.num.84.ff. de acquir.poſſeſſi. Paulus,& Alex.poſt Gloſſ.ibi in leg.ſi de eo.§. 1. eodẽ tit.ergo cum mala fides purgetur per conſenſum domini denuo accedentem certo,vel præſumptiue.leg.ſi fur, in princ.& §.1.ff.de vſucap.in ſimili per tex.opti.in leg. filio quem pater.ff.de liber.& poſthum.tex.in ſimili, in §.fi.Inſt.de iniur. conſequens eſt vt per interuentũ longi temporis præſumptio malæ fidei,& clandeſtinatis ab initio emanans,vitiumque taliter cõtractum purgetur, nam & ſimiliter purgatur inimicitia,& odium in terminis d.§.fi.& etiam in terminis d.l.filio,& in terminis l. ex parte etiam.ff.de adimen.lega. facit optime d.l. ſi id quod.ff.pro derelicto ibi,quaſi volente, & concedente domina,& d.l.ſi vir.ff.pro donato.itaque & ſi dominus cuius res à me propria authoritate capta eſt regulariter & ab initio nolens præſumatur.leg. vetare.ff. de furtis. tamen per patientiam, & diſſimulationem longi temporis ab illa voluntate quaſi receſſiſſe videtur,ſicque accedente mihi domini voluntate,& cõceſſione incipio mala fide purgata,& abſcedente bonæ fidei poſſeſſorem videri.d.l.ſi id quod cum alijs ſupra alleg.ff.pro derelicto quod obtinere poteſt quando dominus ſcit rem ſuam ab alio poſſideri, & tacet quòd ſi neſciat non poteſt videri conſenſiſſe,aut ius ſuum conceſſiſſe.l. mater decedens.ff.de inoffic.teſtam.ſicque illud vitium dominicæ voluntatis non purgaretur, quinimmo etiam ſi dominus ſciat adhuc præſcrip.ordinaria ceſſat, cum non adſit aliqua cauſa extrinſecus poſitiue.l.pro legato.l. fi.ff. pro legato.l.quod vulgo.ff.pro empt.ſed tunc locus fieret præſcriptioni 30.annorum, & ad hoc prodeſſet vitium malæ fidei purgatum videri.

Apparet ergo ex his vt bona fides, & citra tituli interuentum,& præſumi,& adeſſe poſſit. Illud tamen aduertendum eſt, quod licet per curſum longi temporis purgetur malæ fidei præſumptio,vt modo diximus, tamen non ideo inducitur ex tali tempore titulus ad præſcribendum ſufficiẽs. Aliud eſt enim poſſeſſionem meã antea iniuſtam modo per longi temporis interuentum quaſi domini voluntate accedente iuſtam fieri,& videri,non enim videtur niſi præterea accedant alij decem, aut viginti anni,vt ſic de tempore longo fiat longiſſimũ. Ratio horum eſt, quia vbi interfuit longum tantum licet per hoc mihi iniuſte poſſidẽdi voluntas domini accedere videatur,eaque ſufficiat ad meam poſſeſſionem iuſtificandam,non tamen ſufficit ad dominium in me transferendum,vt enim trãsferatur oportet præter rei traditionem,quod ea traditio fiat ex cauſa legitima, & deſtinata ad transferendum dominium,qualis eſſet cauſa emptionis,dotis,donationis,legati & ſimilia.aliter.n. ſola traditio, & conceſſio poſſeſſionis etiam à domino facta non ſufficeret.l.nunquam nuda.ff.de acqu.rerum domi. ergo per lapſum longi temporis licet voluntas domini acceſſiſſe poſſeſſori videatur, tamen cum non

acceſſe-

acceſſerit ex cauſa præambula ſufficiēte, & legitima ad transferendum dominium, ceſſat dominij trāſlatio, abſurdum enim eſſet vt ea præſumpta domini voluntas, quæ huic poſſeſſori acceſſiſſe videtur, potentior ſit quā etiam voluntas expreſſa foret, ſicque vt voluntas expreſſa ſola de per ſe ad transferendum dominiū efficax non eſt, ita & hæc tacita voluntas ad illud transferendum efficax non erit, ſicque vtilis erit ad iuſtificandam tātum poſſeſſionem, non etiam ad titulum inducendum, dominiumque transferendum, aut vſucapionem concedendam, & ita procedit d.l.s.§.ſi ſub conditione, & l. quod vulgo.ff.pro emptore, cum ſimil.ſupra alleg. & d.l. ſi id quod. & d.l. ſi vir. Vnde poſtquam de longo tempore factum fuerit longiſſimum, cōtinget etiam & præſcriptio dominijque translatio tam iure ciuili, quo titulus in tali præſcriptione, aut bona fides non exigebatur, quam iure canonico, quo iure bona fides deſideratur, non autē titulus, niſi in caſibus ſpecialibus, c.1. de præſcript.in 6. nam hic per lapſum longi temporis contingit iuſtificatio poſſeſſionis, & malæ fidei abſceſſio ſeu purgatio, deinde cum ſuperuenit tempus etiam longiſſimum, abſceſſit requiſitum tituli legitimi, vel ipſum tempus pro legitimo titulo, & cauſa eſt, ſicque contingit præſcriptio. Sicut in ſimili dicimus quòd licet obligatio ſine cauſa legitima præambula non ſit efficax.l.2.§.circa.ff.de doli excep.tamen vbi fit ſub conditione, ipſa conditio pro cauſa eſt, vt ff.de verb.oblig.l.à Titio, ſimile in principio Inſt.de literarum obligatio.

Vides ergo vt bona fides citra tituli interuentum adeſſe poſſit, ſed & in alio caſu adeſt, ſcilicet cum emi ab eo qui bona fide præſcribere inceperat, egoque non tam denuo vſucapere incipio, quam perficere eam vſucapionem quæ ab eo authore meo cepta erat, ſicque cōtingit præſcriptio ordinaria ſine titulo, ſecundum Couarru.vbi ſupra, à quo cauendum eſt, quia non aduertit, quòd ibi & ille author meus præſcriptionem ordinariam ſine titulo inchoare non poſſet, ſicque cum titulo contingit vſucapio illa ordinaria, nam de præſcrip.30. annorum ipſe intelligendus non eſt, cum illa indubitanter ſine titulo procedat, quinimmo ſi aduertis hic geminus titulus adeſt, vnus quem habebat author meus, alter quem ego ab eo habui.

89 Denique † etiam in quibus caſibus ad præſcriptionē deſideratur tempus cuius initij non ſit memoria, adhuc tamen ibi bona fides neceſſaria eſt. Ita tenent Gloſſ.in c.1.de præſcript.in 6.verbo, niſi, & ibi Francus.col. fin. Ang.in §.furtinæ, in princip. Inſtit. de vſucap. Rubeus conſ.13.num.14. Balbus de præſcrip.2.p.3. partis principalis.q.6.col.5. Aymon Crau.conſ.146. Idem Aymō de Antiq.temporis.4.p.ſciſſione, materia iſta. num.19. Matth.Afflic.deciſ.368.num.10 eſt communis opinio ſecundum Alex.qui eam ſequitur in le. cum quis.C.de iure deliber.& ipſe epiſcopus ciui.Roder. vbi ſupra, nu.4. Abbas in c.fi.de conſt.not.1. Dominicus in ca. ſacroſanct.22.diſt.Fel.in cap.cum nobis, col.1.de præſcrip.

Contrariam partem defendunt Dec.conſ.496. Salicetus in l.2.num.8.C.de ſerui.& aqua. Dec.in l.traditionibus, col.3.C.de pact.Boer.deciſ.39.num.7.ſentit Bartol.in l.fi.C.vnde vi. Verum ſane prior ſententia verior eſt per generalitatem.d.c.vigilanti, & d.c.fi.de præſcrip. & cap.poſſeſſor, de reg.iur. in ſexto. præſertim cum ratio peccati vitādi ibi expreſſa tam militet in hac præſcriptione, quam in præſcriptione ordinaria, vel in præſcriptione longiſſimi temporis.

SVMMARIVM.

1 *Malæ fidei emptor eſt, qui altero denuntiante ſe dominum eſſe, nihilominus emit, cū cōi contra nouiſſimos.*
2 *Iudici non parti denuntians ius ſuum oſtēdere tenetur.*
3 *Credulitas nimia improbatur.*
4 *Malæ fidei emptor eſt, qui emit ab eo quem dominū non eſſe fama eſt, & in mala fide eſſe videntur emētes, aut dono accipientes oppida, & reditus regales à Regibus Hiſpaniæ.*
5 *Malam fidem inducit denunciatio, quæ præuenerat, nō quæ poſtea ſecuta fuit.*
6 *Mandatum oſtendere debet, qui ad alterius vtilitatem denunciat.*
7 *Mala fides præſumpta, quæ inducitur ex denunciatione, an impediat præſcriptionem 30.annorum.*
8 *Denuncianti quando credendum ſit.*

CAPVT LXXX.

1 FVNDVM † alienum mihi vendere volebas, quē tuum eſſe dicebas, & verus dominus ante contractum celebratum denunciauit mihi ne emerem dicens ſuum eſſe, ſed nihilominus emi, an ſim malæ fidei emptor? & communis opinio eſt me malam fidem habere. Ita tenent Petrus de Bellaper. Iacob. Butri. Odofredus, & Ioannes Faber poſt Dynum quem ipſe allegat in l.ſi domum, per tex.ibi.C.de rei vend. quod videtur tenere Glo.ibi.& Glo.in l.pen.ff.pro emptor.ſequūtur Bart.in fi. Alberic.num.3. Baldus, Salic.num.2. Fulg. Paul.Caſtr.& Ang.ibi, Bal.not.conſ.257. Titius emit. libro 1. Alex.in l.de pupillo.§.nunciationem.num. 12 ff. de oper.nou.nunciatio. Fel.in c.2.de præſcript. num.5. col.fi. Ant.in c.grauis, de reſt.ſpolia. Abb.in d.ca.2.& in c.ſanctorum, de præſcrip Bar.in l.pen.ff.pro emp. Idem in l.naturaliter.col.3.de vſucap. Inno.in c.dilecti, de maior.& obe. Cyn.in d.l.fundum. Corn.conſ.50. in cauſa vertente.num.15.lib.2. Spec.de empt.& vend §.nunc dicendum ſecundo Abb.in cap.ſi diligenti.col.4. de præſcrip. Imol.in c.fi.col.5.de præſcrip.ſentit Iaſ. conſ. 29. nunquam putaui, ad fi.lib.1. eſt communis opinio ſecūdum Arium Pinellum de bon.mater.in auth.niſi tricennale.num.18.ſequitur, & dicit communem opin. Bald. in l.Celſus.p.3.num.13.de vſucap. Matth. Afflict.deciſ. 369.num.10.ſentit Dec.in l.velle. num. 3. de reg.iur.ff. Contrariam partem, vt per interuentum talis denunciationis is emptor in mala fide conſtitutus non videatur, vehementi conatu defendit nouiſſime eruditus Arius Pinellus de bon.mater.in auth.niſi tricennale.num. 15. cum ſeq.quam longe antea tenuerat Ioan Fab. in leg.ſi fundum.C.de rei vend.quem ipſe non allegat, ſed communis opinio ſatis ſuperque probatur in l.ſi fundum.C. de rei vend.vt contra tam apertam ſanctionem contendere ocioſum nobis videatur, licet ipſe Pinel.eius literā interuertere anxie, ſed parum feliciter nitatur, cum ille ſenſus ac intellectus quos ipſe huic legi aptare vult, parum illi conueniat, & ab eius legis mente, & ſenſu lōge remotiores ſint, quam noſtra, aut vllius confutatione egeant, at in iure noſtro iudice me ille demum ad veram contendit gloriam, & operæ precium feciſſe videtur, qui genuinos, veros ac ſimplices legum noſtrarum ſenſus captauerit, & illis, (vt noſtrorum loquendi more vtar) natiuos ſenſus non datiuos accommodauerit, & hæc opinio ſummam habet æquitatem, quando ueritas concurrit cum denunciantis aſſertione, argum.l. cum quidam.§.quod dicitur.2.cū nota.ibi per Gloſſ.& alios ff.de acquir.hæred.æquiſſimum eſt enim huic domino, qui ſatis opportuno tempore ac re integra denunciauit, ius ſuum integrum ſeruari, neque is emptor inculpatus uideri poteſt, cum non tam temere ad res alienas comparandas accedere deberet, præſertim cum admonitus eſſet, argumento l.qui cum alio, de reg.iur.l.quemadmodum.C.de agricol.& cenſi.lib.10.bonus textus in

lege ui-

lege viribus.§.ſi adierit.ff.de lega.præſtan.ibi, denunciãte eo.l.nomen, in verb.certior a te factus.C.quæ res pignor.obligari poſſunt. Sed opinio. Pinelli defende, vt procedat quando denuncians verum non dicebat, arg.l.cũ quidam.§.quod dicitur.ff.de acquir. hæred. & etiam in alijs caſibus, de quibus infra, ſecus ſi verum dicebat.

2 Amplia † etiam ſi non ſtatim ius ſuum oſtenderet, id enim iudici, non etiam parti oſtendi oportet, iſta eſt vera, & communis opinio, quam tenent Bal.in dict. conſ. 257. Titius emit, lib.1 Baldus, Ang. Fulgoſius, & Paulus Caſtren.in d.l.ſi fundum, quod & vult Bar.ibi, dum ait ſufficere denunciatorem ſe dominum dicere, quod & volunt plerique eorum quos ſupra retulimus, quia iudici in iudicio non parti extra iudicium quiſque ius ſuum monſtrare oportet.l.2.C.de edendo.l.ait prætor.§. ſi qs particeps.ff.quæ in fraudem credit.l.1.in princ.ff.de oper.nou.nun.l.fi.ff.de lege commiſſ.l.hæredes.ff.ad Trebel.Sed & in hoc contrarium à fortiore volunt Pinellus & Faber, vbi ſupra, mouetur Pinel.quia nõ tenetur quis fidem adhibere aſſerenti aliquid niſi oſtendat quod firmat.l.ſi quis inficiatus, & l.plane.ff.depoſiti.Bart. in d.l. ſi quis inficiatus.Idem in l.quod te mihi.nu.15.ff.ſi cert. pet.Boer.deciſ.154.ſenſit Felin.col.fi.in c.2.de præſcriptio.Decius & Cagn.in l.qui in alterius.ff.de reg.iur.

Sed defendendo communem reſpon. ea iura procedere, quando per talem denũciationem quis iuberetur, quod recte poſſidet tenetque miſſum facere, nos autem loquimur quando nondum tenebat, & ei tantum ſuadebam, vt ab alienis abſtineret, quod longe facilius eſt, argum.l.ſi ita ſtipulatus eſſem per te non fieri, & quæ ibi docemur à Bart.& alijs.ff.de verb.oblig. nam & facilius quis remittit plura (ideſt, abſtinet ab eorum petitione, & exactione) quam donet, & tradat pauca, vt tradunt Iaſon, Dec.& alij in l.pactum dotali.in princ C.de collat. & diximus plenius in materia pactorum, de non petendo, in lib.de ſucceſſion.creat.tex.celebris in le. vnum ex familia.§.ſi rem.ff.de lega.2.tex. optimus in l. penult.ff. pro empt.& in leg.vnica.ad princ.C.de vſucap.transfor.

3 Neque † ad rẽ pertinet quod Pinellus ait iure noſtro credulitatem improbari leg.1.vbi plene Iaſ.ff.de eo per quem factum erit.nam illud in nimia, & inconſulta credulitate, non ſic vbi non eſſet incõſulta, quę erat in ſpecie noſtra, vbi veritas concurrebat, cũ aſſertione denunciantis. Nec quenquam mouere debet Pinellus, qui vbi ſupra, ait, non induci malam fidem, ſi quis à poſſidente rem emat vt ſuam, licet fama publica, & generalis eſſet, eam rem alienam eſſe. Allegat Baldus in cap. vigilanti. num.5.de præſcrip.Fel.in capitulo, ſi diligenti.num.5. eod.tit.Afflict.deciſ.178.num.11.nam Bal.Fel.& alij loquuntur, quando venditor ille habebat iuſtum tit. & longam atque inconcuſſam poſſeſſionem, quaſi ex titulo ſimul cum longa, & inconcuſſa opinione maior veritatis præſumptio oriatur, quam ex illa fama, quæ mendax ſæpe eſſe ſolet.

4 † Diuerſum ſane eſſet, ſi cum eſſet fama in vicinia aliquam rem non eſſe poſſidentis, qui nullum titulum habebat, nec longam poſſeſſionem, ad emptionem rei illius accederem, tunc enim non bona, ſed mala fide acceſſiſſe videretur, vt tenent Imol.in c.fin de præſcript.num.16.verſi.Idem ſi probetur quod de hoc erat fama in vicinia.Sic ergo & in ſpecie noſtra, in qua non ponimus venditorem titulum legitimum habuiſſe, & in longa pręterea, & inconcuſſa poſſeſſione fuiſſe, qđ notat ad proceres Hiſpaniæ, qui titulo donationis, aut emptionis tot populos, & reditus regales à regibus dominiſque noſtris acceperunt, quibus alienare non licere conſtat per tit.de las donationes.lib.5.ord.

5 Tenendo communem ſententiam limita, vt non procedat quando poſt rem emptam, & traditam fieret talis denunciatio, tunc enim poſſeſſor, idemque emptor nõ videretur in mala fide conſtitutus per ſolius denunciationis interuentum. Iſta eſt vera, & communis opinio, quam tenent Gloſ.in l.pen.ff.pro emp. quam ſequuntur ibi ſimiliter tranſeuntes Iacob.de Rau.Bar.Alber.Raynerius de Forli.& alij.Bal.conſ.257.Titius emit.libr.1. Alex.in l.de pupillo.§.nunciationem.num.12.de oper. no.nun.ff.Fel.num.5.in c.2.de præſcr.Ant.Butr.in cap. grauis, de reſt.ſpol.Abb.in d.c.2.Idem Abb.in c.ſancto rum, de præſcr.& in c.ſi diligenti.col.4.Innoc.in c. dilecti, de maior.& obed.Cyn.Ioan.Fab.Butr.Pet.Bell.Bartol.Alber.Bal.Ang.Salic.Fulg.& Paul.Caſtr. in l.domũ. C.de rei vend.Cor.conſ.50.in cauſa vertente.lib.2.Specul.de empt.& vend.§.nunc dicendum.2.Bar.in l.naturaliter.col.3.de vſucap.Pinel.vbi ſupra. Balb.in l.Celſus de vſuc.p.3.num.13.Quod ipſi tenent, & intelligunt de iure tam canonico, quam ciuili, contrarium tenet Imol. in c.fi.de præſcrip.num.16.licet agnoſcat in contrariũ ſe habere communem opinionem, mouetur, quia licet præſcriptioni ſemel rite, & recte inchoatæ interuentus malæ fidei poſtea naſcentis impedimento non ſit de iure ciuili.l.vnica.C.de vſucap.tranſ. tamen de iure canonico aliud eſt.nam nocet mala fides ſuperueniens non ſecus, quam ſi ab ipſo vſucapionis primordio interfuiſſet.d.c.fi.de præſcrip.ibi, in nulla temporis parte ſcientiam rei habeat alienæ. Sed nihil eſt, nam malam fidem ſuperuenientem nocere de iure canonico agnoſcimus, at in ſpecie noſtra malam fidem videri ſuperueniſſe negamus, quia aſſertioni illius poſſeſſor ille poſtquam bona fide ſemel, & emit, & poſſidere cępit, non tenetur fidem adhibere, licet teneretur ante contractum initum cœptamque poſſeſſionem, aliter enim nunquam quiſquam bonam fidem haberet, quia ſemper poſſet dubitare, an dominium eſſet concedentis, & ita procedit d. l.ſi quis inficiatus.ff.depoſiti.& in ſimili diximus ſupra.

6 Secundo intellige quando ille denunciator ſe dominũ dicebat, ſecus ſi dicebat alium eſſe dominum, tũc enim ei non ſecus eſſet adhibenda fides niſi mandatum oſtenderet illius quem dominum dicebat, iſta eſt vera, & cõmunis opin. vt ſic ceſſet mala fides, quam tenent Bar.& Ang.in d.l.ſi fundum.Balb.in l.Celſus, de vſuc.p.3. nu. 13.& ait Ang.vbi ſupra, hoc eſſe no.ad multa, & ita intelligitur d.l.ſi quis inficiatus, tenet Bal.d.conſ.257.lib.1. tenent Bal.Salic.Fulg.Paul.& alij communiter in d.l. ſi fundum, & Alex.in d.§.nunciationem ratio differentię quia lex nõ tam aſſiſtit ei cuius non intereſt, quam aſſiſteret ſi eius interfuiſſet, arg.in l. ſtipulatio iſta.§. alteri. ff.de verb.oblig.§.alteri.Inſt.de inutil.ſtipul.l.certi condictio.§.quoniam.ff.ſi cer.pet.l. ex conuentione.C. de pact.l.ſine cenſu vel reli. vnde denunciationem factam à non domino non interpretatur lex emptorem in mala fide conſtituiſſe, quaſi is fidem non adhibuerit denuncianti, licet fidem denuncianti adhibuiſſe interpretaretur quando denuncians ſe dominum diceret, vel oſtenderet mandatum eius quem dominum dicebat. Tertio intellige quando veritas cõcurrebat cum aſſertione denunciantis, tunc enim emptor conſtitueretur in mala fide, non ſic ſi denuncians non eſſet dominus, etiam ſi res non foret vendentis, ita videntur ſentire communiter Doct.vbi ſupra, quod verum exiſtimo.arg.l.cũ quidam §.quod dicitur.2.cum ibi notatis.ff.de acquir.hæredi.quaſi illa denunciatio tribus demum concurrentibus noceat, quod & fiat ante contractum, & quod denuncìãs ſe dominum dicat, & reuera dominus ſit. Quarto intellige, vt procedat quando venditor non haberet titulum, & longam poſſeſſionem, nam ſi vtrumque habuiſſet, tunc forte illa denunciatio etiam ante contractum facta non noceret, arg.eorum quæ ſupra diximus retuliſſe Bal.nu.5.in c.vigilanti, de præſcr. & Fel. in c.ſi diligenti, num.5.eod.tit.Affl.deciſ.178.num.11.

7 Ex† ſuperioribus infertur ſuſpectum eſſe quod Aries Pinel.in auth.niſi tricennale.num.16.de bon.mater.ait, ſcilicet ꝙ ſi pater in bonis filij maternis habebat vſumfructum,& proprietatem ei vendere properanti, atque etiam emptori feſtinanti filius denuntiet rem illam ſuã, nec vendi licere, & nihilominus emptor emerit, quòd procedet præſcriptio 30.annorum, nam defectus illius tit.illegitimi in tali præſcrip.non nocebat de iure ciuili. l.ſicut.l.omnes.C.de præſc.30.annorum.nec etiam de iure canonico.c.illud,& c.de quarta,de præſc.non quoq; oberit,inquit,mala fides,quia illa denunciatio,nõ inducit malam fidem, vt ipſe contra communem ſententiam contendit,ſed cum communis ſentẽtia verior ſit,& obtinere debeat,& in hac ſpecie tenendum eſt, malam fidem inductam eſſe,quæ vtroque tempore impedit præſcriptionem longiſſimi etiam temporis, & in eo tãtum quæſtio erit, an ea mala fides ſic ab initio præſumpta per interuentum longiſſimi temporis euanuerit ac abſceſſerit,quaſi lex quę tunc preſumit bonam fidem,eadẽ poſt longiſſimi temporis curſum ab ea præſumptione diſcedat,& quaſi pœniteat illius ſiniſtræ ſuſpicionis,quã contra talem emptorem conceperat, vel interpretetur domini voluntatem emptori denuo acceſſiſſe tacite ex tanti temporis tolerantia, ſicque purgatum fuiſſe vitium illud malæ fidei,arg. eorumque tradit Bar.in l.fi. in fi.C. vnde vi.& quæ nos diſſeruimus ſupra.

8 Ex ſuperioribus etiam infertur quid reſpondendum ſit in illo articulo quotidie contingente,†cum quis conduxit mercenarios ſeu operarios ad quendam fundum excolendum,& alter vociferat, ſe illius fundi dominum eſſe, denuntiatque laboratoribus illis ab altero conductis,ne in fundum illum pedem inferant,an per hoc in mala fide videantur conſtitui, & abſtinere debeant ab ingreſſu fundi,& quid ſi iam ingreſſi fuerant,& laborare cœperant,ſicque poſtea eis facta fuit denunciatio,vt inde exirent, qua in re communis opinio eſſe videtur, vt ſi denunciatio facta nunquam fuit laboratores inculpati videantur,vt tenet Gloſſ.fi.in l.in rem.§.tignum.ff. de rei vend.& ibi Bar.'Ang. & communiter Doct. Bal. conſ.463.ſtatuto ciuitatis.lib.2.Bal.in l.non ideo.col.1. C.de accuſ.& Salic.ibi.q.5.Bal.in auth.ingreſſi.col.2.de ſacroſanct.eccleſ.Alber.in l.ſi quis id quod. col.pen.ff. de iur.omn.iud.Idem in l.1.In princ. col.2. ff. de eo per quem factum erit.Bart.in l.non ſolum.§.ſi mandato.colum.3.ff.de iniur.prout refert, & ſequitur Dec.in l. velle.num.3.ff.de reg.iur.Verum poſt factam denuntiationem tales laboratores non viderentur inculpati,ſed potius in mala fide conſtituti,vt videtur eſſe cõmunis opinio,quam tenent Imol. & Romanus in d.§. nunciationem.Angelus in §.quibus.in auth.vt omnes obedi.iud. ſentit Angelus in d.§.tignum.Alex.conſ.36.viſis his.nume.3.verſ. præterea ſequitur,& dicit eſſe communem opinionem Dec.in d.l.velle.num.3.Contrarium tamen videtur tenere.Idem Alex. ſibi contrarius in d. §. nunciationem.num.2.

Quid dicendũ?& quidem ſi ipſi laboratores ſciebant denunciantem aliquid iuris in tali fundo habere inculpati non viderentur,vt docent Alex.in d. conſ.36.num. 3.& 4.& Salic.de accuſ.in l.non ideo minus. q.2. quod ſi ignorabat,tunc aut iam fundum ingreſſi cęperant laborare,& exire non tenerentur,arg.d.l.pen.ff.pro emp. & l.ſi quis inficiatus.ff.depoſiti.l.plane, eod. Aut nondum ingreſſi fuerant fundum, nec etiam conducti, & tunc parere deberent,arg.d.l.ſi fundum.C. de rei vend. l.nomen,in verb.certior factus.C.quæ res pignori obligari poſſunt.Aut iam fuerant conducti, licet fundum ingreſſi non fuiſſent,& tunc verior, & benignior opinio videatur,vt non videatur res ex toto integra,ſicque inculpati videantur,licet non paruerint,argumento d.l. pen.& d.l.ſi quis inficiatus, præſertim cum res ſit parui præiudicij,argumento l.ſi quis diuturno,cum ijs, quæ ſupra tradidimus.Ex ſuperioribus apparet quid reſpondendum ſit in eo qui venandi cauſa fundum alienum ingreditur,id quod verum eſt niſi dominus contradicat, & reclamet, cui reclamanti ſi fidem adhibere nolui inculpatus non videbor, ſi quidem ſit verum eum dominum fuiſſe,& ita intelligerem(arg.eorum quæ ſupra diximus)tex.& iura ſupra alleg.

S V M M A R I V M.

1 *Malæ fidei poſſeſſor eſt qui contra iura mercatur.*
2 *Malæ fidei præſumptio an purgetur longiſſimo tempore ardua q.*
3 *Bona aut mala fides ſoli Deo certo nota.*
4 *Bona fides præſumitur.*
5 *Seruitute vtens ſine cauſa an iure canonico pręſumatur eſſe in bona fide.*
6 *Mala fides an præſumatur ex defectu tituli,quando nõ apparet antiquior poſſeſſor.*
7 *Mala fides non præſumitur ex tituli defectu poſt annos triginta.*
8 *Bona fides orta ex iniuſta cauſa an ſufficiat ad præſcriptionem,ard.q.*
9 *Præſcribit annis triginta emens rem filij in qua paterfamilias habebat vſumfructum.*
10 *Mala fides nocet etiam in præſcriptione immemoriali, ardua q.*
11 *Præſcriptio immemorialis an ceſſet ſi appareat de titulo illegitimo,ard.q.*
12 *Diuturnitas temporis facit præſumi etiam ea quæ ſunt facti.*
13 *Tituli allegatio,aut probatio non requiritur in præſcriptione immemoriali.*
14 *Inutilium interuentus non nocet vbi eorum defectus non noceret.*
15 *Titulus inutilis non nocet præſcriptioni etiam longiſſimi tantum temporis.*
16 *Præſcriptioni immemoriali nõ nocet initium vitioſum.*
17 *Tempus immemoriale facit vt omnium poſſibilium concurſus præſumatur.*
18 *Præſcriptio triginta annorum ceſſat in ſpurio qui diſpẽſationem illegitimam impetrauit eiuſque virtute bona partis poſſedit,egregia q.*
19 *Intel.l.nemo.ff.pro legato.*
20 *Præſcriptio longi temporis ceſſat in ſpurio qui bona patris virtute illegitimæ diſpenſationis poſſidebat.*
21 *Præſcriptio immemorialis non nititur in poſſeſſione ciuili,ſed naturali detentatione contenta eſt.*
22 *Intelle.c.ad decimas,de reſtitutione ſpoliatorum.*

CAPVT LXXXI.

1 QVi † contra iura mercatur bonam fidem non præſumitur habere,c.qui contra,de reg.iu.lib. 6.& quemadmodum.C.de agri.& cenſ.lib.10. l.1.in fi.C.de bon.mater.l.fi.§.ſin autem ſub conditione.C.commun.de lega.l.fi.C. vnde vi.ſicq; ceſſat longi temporis præſcriptio,vt dictis legibus,quia in ea bona fides deſideratur.l.vnica.de vſucap.transfer.
2 C.in prin.Inſt.de vſuc.l.vbi lex.ff.de vſuca.vigilanti.c.fi. de præſcr.quod procedit quoad præſcriptionem longi temporis,vt dictis legib. nam longiſſimi temporis præſcriptio non impeditur,vt tenet Gloſſ.fi. in d.l.quemad
3 modum.cum qua tranſeunt ibi Doct.ſentit Gloſſ.in d. §.ſin autem ſub conditione,in verb.longi temporis,dũ allegat l.cum notiſſimi.§.illud,de præſcrip.30. annorũ, cum qua tranſeunt Doct.ibi.Gloſſ.in l.1. in verb.præ-

ſcriptio.

ſcriptionem.C.de bon.mater.cum qua tranſeunt Doc.
ibi,eſtque indubitata opinio de iure ciuili, quo iure in
præſcriptione 30.vel 40.annorum bona fides non exi-
gebatur.l.ſicut.l.omnes,& d.l.cum notiſſimi.C.de præ-
ſcrip.30.annorum.Sed cum iure canonico,(quod hac
in re in vtroque foro ſeruatur) etiam in præſcriptione
2 bona fides exigatur,c.vigilanti.c.fi.de præſcr.† an ea ma
la fides præſumpta noceat quoad hanc præſcriptionem
longiſſimi temporis 30.vel 40.annorum,& Bart. in l.fi.
num.17.C.vnde vi.tenent non nocere.& licet ipſe non
exprimat ſe loqui de iure canonico,tamen ita intelligē-
dus eſt,dum ait, illam malæ fidei præſumptionem poſt
illud tempus longiſſimum ceſſare,euaneſcere,purgari,
vt etiam retro bo.fidei poſſeſſor ille ſemper fuiſſe intel-
ligatur, vnde ſi illa mala fides præſumpta etiam poſt an
nos triginta completos quaſi in bonam fidem verſa, &
transformata videtur malæ fidei præſumptione abſce-
dente,præſcriptio de iure canonico non ſecus quam de
iure ciuili contingere poterit,& illam Bart. opinionem
ſequuntur Abb.conſ.89. num.5. in quæſtione quæ ad
præſens.lib.1.Innoc.in c.2.de reſt.ſpol.Aymon Crauet.
de antiqui.temporum p.4.verſ.materia iſta. num.4.fol.
157.Salic.num.1.in d.l.fi.C.vnde vi.Dec.conſ.267.non
excedit.num.5.col.pen.verſ.3.de bona fide. Abb.conſ.
102.in cauſa.num.1.lib.1.Dec.conſ.272.viſo proceſſu.
num.9.col.pen.Iaſ.in §.ſed iſtæ.num.100.Inſt.de actio.
Idem Iaſ.conſ.57.col.fi.lib.1.Idem conſ.72.col.2.eod.
lib.Idem Iaſ.conſ.209.col.2.lib.2.Curt.Iun.conſ.52.co
lum.4 Paul.Caſt.conſ.169.lib.2. viſo quodam proceſſu
agitato. Corn.conſ.96.col.2.lib.4.Idem vult Alex.con-
ſil.6,viſo themate.col.1.num.1.lib.1.dum allegat Bar.in
d.l.fi.C.vnde vi.Idem Alex.conſ.151.viſo themate. libr.
2.num.7.vbi etiam allegat Bar. in d.l.fi.quem etiam re-
fert,& ſequitur Aret.conſ.63. in præſenti conſultatio-
ne.col.pen.quem etiam refert,& ſequitur in conſ. 103.
in cauſa & quæſtione.num.7.col.pen.Idem Aret.conſ.
112.col.2.verſic.his breuiter,incipit conſideratis.Idem
Aret.conſ.153.conſultatio propoſita.col.fi.in fi.Rom.
conſ.107.cum præſupponatur, in princi.& illud dictū
Bart.ſatis communiter appr.videtur,quod ſequitur, &
exaltat Abb.in c.ſi diligenti.de præſcrip.num.16.quod
& admittit Aymon de antiq.temp.p.4.verſ.materia iſta
num.20.quo ad præſumptam malam fidem,licet con-
trarium teneat in mala fide aperta. And.Tiraq. de præ-
ſcrip.Glo.2.§.1.ver.bona autem fides,& Glo.4.verſ.17.
vbi quam plures allegat.

Contrariam partem vt male fidei poſſeſſor,in ſpecie
bus noſtris is intelligat etiam poſt lōgiſſimum tempus,
videntur tenere Bal.& Ang.in d.l.fi.C.vnde vi. dum in-
telligunt quod iure canonico d.l.fi.non procederet,et-
enim ſi quis ſemel extitit in mala fide,certe per præſcri
ptionem longioris temporis non in meliore, ſed in de-
teriore fide conſtitui videtur, tantumque abeſt vt huic
quaſi bona fides renaſci videatur,quod potius quotidie
in maiorem perfidiam iniuſtioremque cauſam recidiſ-
ſe intelligatur,vt in c.fi.de præſcr.vbi hæc fere ratio red
ditur. Denique illud dictum Bar. maiore conatu repre-
hendit Ioan.Imol.in c.fi.num.34.& Fel.in c.ſi diligenti
2.& 3.col.eod.tit.ſentiunt Imol.& Bal.in c. per tuas,de
teſtibus dum generaliter aiunt præſumi malam fidem
in poſſidente ſine tit.Idem tenet Aymon,de antiq.tēp.
par.4.verſ.materia iſta.num.20.fol.159. qui alios alleg.
& dictum Bar.admittunt vt procedat de iure tantum ci
uili,quod tamen negant ſeruandum eſſe,ſed iuri cano-
nico etiam in vtroque foro ſtandum.idem Aymon cō-
3 ſil.146.Quid dicēdum,† & quidem bona aut mala fides
poſſidentis cum ex eius animo pendeat, certo probari
non poteſt,ſed tantū per coniecturas.l.pen.C.de euict.
ibi alijs itaque hoc indicijs. huius enim rei ſolus Deus
opt.Max.conſcius eſſe poteſt,nam & quod ore ꝓprio
profitemur,eius contrarium ſentire poſſumus.l.an inu-
tilis.ff.de accep.l.obligationum ſubſtantia.ff. de act. &
4 oblig.l.non ſolum,eo.tit.† lex autem in re dubia præſu-
mit poſſeſſorem eſſe bonæ fidei.Glo.quam communi-
ter ſequuntur ibi Doct.in prin.Inſt.de vſucap. Gloſſ.&
ibi communiter Doct.in l.pen.C.de euict.Glo.& com
muniter Doct.in §.ſed iſtæ.Inſt.de act.Bart. & alij in l.
Celſus.ff.de vſucap.Imol.Abb.Fel.& alij in c.fi.de præ-
ſcr.Fel.in c.ſi diligenti,eod.tit.col.2.& 3.poſt Abb.ibi,
num.14.cum ſeq.eſt communis opinio.ſecundū Ariū.
Pinel.de bon.mat.in auth.niſi tricennale.num.12.com-
munis ſecundum Iaſ.in d.§.ſed iſtæ.num.100.Dec.con
ſil.267.num.5.Idem Dec.conſ.272.num.8.arg.l. meri-
to,cum ſimi.ff.pro ſoc.Fallit in eo qui nulla iuſta cauſa,
aut ti.rem poſſederit,quia quiſque ſcire debet quod ſuū
non eſt,ad alium modis omnibus pertinere.l.fi.C.vnde
vi.Hæc tamen limitatio,vt ceſſante tit.mal. fides præſu
matur ſublimitatur,vt non procedat cum agitur de ſer-
uitute acquirenda,poſſidenda,& præſcribenda, arg.l.ſi
5 quis diuturno.ff.ſi ſeru.vend.† quia tunc agi videtur de
leui,aut non magno præiudicio,& læſione eius contra
quem præſcribit,vt Doct.communiter interpretantur,
quod indubitanter procedit de iure ciui.Sed de iure ca
non.an idem admittendum ſit vehementer controuer-
ſum eſt,& communis opinio eſt vt de iure can.non ꝓ-
cedat.Ita tenet,& firmat communiter teneri Ioā.Imol.
in d.c.fi.de præſcr.num.15.alleg.Bar.in l.1.§.1.ff.de iti-
ne.actuque priu.& Cyn.in l.1.& 2.C.de ſer.& aqua. Co
uarr.variar.reſol.lib 1.c.17.num.7.& denique,quòd bo
na fides in dubio præſumatur,tradit fuſius And.Tiraq.
de præſcr.§.1.Glo.2.verſ.bona autem fides.

Contrariam partem,vt d.l.ſi quis diuturno procedat
etiam de iure cano.tenent Dynus num.31.in ca.poſſeſ-
ſor,de reg.iur.lib.6.Abb.in c.de quarta.num.25.de pręſ-
ſcrip.Idem Abb.in c.ſi diligenti.num.14.cum pręſcrip.
& ſeq.vbi Fel.col 2.& 3.eod.tit.Gloſſ.& Doct.in c.1.de
præſcr.lib.6.Anch.in c.ſine poſſeſſione, de reg.iur.lib.
6.col.9.Imol.num.15.in d.c.ſi diligenti.Ant.in ca.cum
eccleſia Sutrina,de cauſa poſſeſſ.& propriet. vbi reliqui
idem tenere videntur,præſertim Ripa col.pen.Rom.in
l.ſequitur.§.ſi viam.ff.de vſucap. Balb. qui hanc firmat
eſſe communem opin. & plures huius partis auxiliares
citat in tract.præſcrip.p.2.3.par.prin.q.6.ad fin.& hanc
partem putat eſſe receptiorem Couarr. vbi ſupra, licet
in contrarium inclinet,& vide quam plures quos alleg.
Andr.Tiraq.vbi ſupra.Gloſſ.4.verſic.39.ibi, ſed & mul
ti hoc intelligunt, vbi agitur de modico præiudicio,
& verſic.14.

Quid dicendum?& ſane hæc poſterior pars vtroque
iure longe verior eſt, cum facilius admittatur cuiuſquē
rei deterioratio,quam interitus.l.cum quęſtio.vbi Cor.
num.6.C.de leg.l.& hoc Tiberius.ff.de hæred.inſt. ſic-
que longe leuius eſt, facilius ac tolerabilius fundum
meum ſeruitutē realem pati,quam ex toto amitti,inque
alium tranſuolare,vnde licet alienam rem ex toto mihi
arrogare,dominoque adimere impium,& auarū ſit, do
minumque permiſſurum veroſimile non ſit,tamen ean-
dem rem mihi ſeruire,aliquamque cōmoditatem affer-
re ipſa ſere ſalua manente facilius,humanius, & tolera-
bilius eſt, ſicque id dominū permiſſurum veroſimiliter
potui ſperare,perque huius fiduciæ interuentum malæ
fidei ſuſpicio abſceſſit,ita probatur de iure ciuili in d.
l.ſi quis diuturno,& de iure canon.in d.c. cum eccleſia
Sutrina,ſecundum receptiorem intellectum. Simile in
furto,quod licet committatur,cum quis contrectat rē
alienam inuito domino,tamen ſi putabat dominum ꝑ-
miſſurum,furtum fieri non intelligitur,vt not.per Glo.
& Doct.in §.1.Inſt.de oblig.quę ex delict.naſc.vt enim

arguatur

arguatur mala fides poſſidentis, nô ſat eſt quòd ſciat ſe rem alienam poſſidere, niſi & prætereà ſciat, aut ſcire debeat dominum minime permiſſurum, nô ſic ſi veriſimiliter exiſtimet id illum permiſſurum, vt diximus, & probat opt. tex. in l. ſi id quod. ff. pro derelict. ibi, quaſi volẽte, & concedente domina, & l. ſi vir. ff. pro donato.

6 Secundo intellige, † quod ceſſante titulo mala fides præſumatur, quando apparebat de antiquiore poſſeſſore, non ſic ſi de antiquiore poſſeſſore non appareret, nã tunc mala fides nô præſumeretur etiam ceſſante titulo. ita tenent Abb. num. 15. & Fel. qui hanc dicit communem opinionem in d. c. ſi diligenti, de præſcrip. Inno. & Imol. in c. 2. de reſt. in integ. Arch. in c. ſi virgo. 34. q. 2. Butrius in c. cum eccleſia, de cauſa poſ. & proprie. Idem in c. peruenit, de cenſibus. Dyn. in c. qui contra, de reg. iur. in 6. Bar. in l. 2. §. ſi a pupillo. ff. pro empt. Bar. in l. 1. §. hoc interdict. ff. de itinere actuque priuato. Angelus in l. cum quib. §. publiciana. ff. de pub. Aret. in §. ſi quis à non domino, Inſtit. de rer. diuiſ. & alij plures relati per Fel. vbi ſupra.

7 Tertio † intellige, vt etiam ceſſante titulo mala fides in poſſeſſore deſinat præſumi, poſtquam trigeſimum annum ſuæ poſſeſſionis expleuit, vt in l. fi. C. vnde vi, ſecundum Bar. ibi, in fi. & ſecundum communem opinionẽ ſupra relatam quaſi vitium malæ fidei, quod præſumebatur ex defectu tituli, purgetur, & euanuerit per lapſum temporis tricennalis, vt quaſi volente, & concedẽte domino per tanti temporis deſidiam, patientiam, & tolerãtiam, is poſſidere intelligatur, & conſequenter in bona fide conſtitutus videatur, cum res alienas de dominorum voluntate poſſidere vetitum non ſit, vt ff. pro derelicto, per totum §. venditæ. Inſt. de rerum diuiſ. d. l. ſi id quod. ff. pro derelicto. l. ſi ego. §. 1. ff. de publ. in rem act. ibi per traditionem, aut per patientiam ſorte. l. ſicut. l. omnes. l. cum notiſſimi. C. de præſcrip. 30. annorum, facit quia taciti, & expreſſi per potentiam eſt. l. cum quid, cum ibi late traditis à Iaſ. & alijs. ff. ſi cer. pet. nec dubiũ eſt quin iſtius poſſidentis poſſeſſio iam iuſtificetur ex tacita conceſſione domini, quæ præſumitur, & colligitur ex longa ipſius patiẽtia, quam iuſtificaretur per eiuſdem expreſſam cõceſſionem, & cum iſthæc veroſimilia ſint iuſtiſſime admittimus hanc præſumptionem, vt mala fides, quæ ab initio ex defectu tituli præſumitur per tricennalis temporis curſum quaſi abſceſſiſſe euanuiſſeque videatur, ſucceſſiſſeque eius loco, ac renaſci bonam fidem iuſtamque ac probabilem confidentiam de domini voluntate ac conceſſione accedente, bon. tex. in l. alienationis verbum, ibi. vix eſt enim vt nô videatur alienare. ff. de verb. ſing. quinimo per ſolius anni taciturnitatem ius noſtrum remittere videmur. §. fi. Inſt. de iniu. facit d. l. ſi quis diuturno, & l. omnimodo. ibi, nam ſi nullam. C. de inoſ. teſt. facit quia & ſimili, & etiam lõge breuiore taciturnitate ius poſſeſſionis omiſſum videtur. Iaſon in l. 1. col. fi. C. de ſer. fug. & in le. naturaliter. §. nihil commune. num. 88. ff. de acq. poſſeſ. Gloſſ. Paul. & Alex. in l. ſi de eo. §. fi. eo. tit. vide ſupra c. 79. num. 15.

8 Quarto † intellige, vt ſufficiat bon. fides orta ex iniuſta cauſa & ex tit. illegitimo, veluti ſi emi à minore rem ſoli ſine decreto, vel ab eccleſia citra ſolenniorum interuentum, nam ſi bona fides adeſſe poteſt ad præſcriptionem ſufficiens citra vllius tituli, aut iuſtæ cauſæ interuentum, ergo multo magis cum interuentu tituli minus legitimi. arg. l. vnicæ, in princ. cum ibi late traditis p. Gloſſ. & Doct. C. de rei vxor. act. & C. de teſtam. l. teſta. vbi Iaſ. Co. & alij, intellige quando conſtabat bonam fidem interfuiſſe, nam in re dubia non præſumeretur in eo qui contra iura mercaretur. le. 1. C. de bon. mater. l. quemadmodum. C. de agri. & cenſi. lib. 10. c. qui contra iura, de reg. iur. in 6. ſed cũ conſtabat de bona fide, tunc ad præſcriptionem tam ſufficiens eſſet, quæ naſceretur ex iniuſta cauſa etiam profecta ab errore iuris, quam ſi a cauſa legitima deſcenderet, ita tenent Gloſſ. in l. 2. C. vbi cauſa ſtatus agi debeat, cum qua tranſeunt Doc. ibi Gloſ. cum qua tranſeunt Doct. ibi in l. 2. C. ſi quis ignorans rem minoris eſſe. Bart. in l. ſed & ſi lege §. ſcire, per tex. ibi. ff. de pet. hæred. Paulus in l. Celſus. col. 1. ff. de vſucapi. Idem Paulus in l. nunquam. in fi. eod. tit. Afflict. deciſ. 40. num. 12. Paulus in l. 2. §. ſi a pupillo. num. 4. ff. pro emp. Idem in l. venditioni. C. eod. tit. Ant. Rub. conſ. 75. Bal. in l. Celſus. de præſcript. 4. notab. num. 15. Couar. in c. poſſeſſor. de reg. iur. in 6. p. 2. §. 7. Aym. de antiq. temp. 4. p. ſol. 157. Corn. conſ. 277. lib. 4. Fel. in c. de quarta, nume. 34. de præſcrip. Ant. & Imol. in c. peruenit, de emp. & vend. Imol. & Ant. in d. c. de quarta. Fel. in c. ſi diligenti. col. 3. de præſcrip. Emanuel à Caſta. Luſitanus in l. ſi ex cautione. C. de non numera. pec. pag. 55. Alexan. conſil. 127. lib. 4. col. 3. fine l. num. 11. in auth. niſi tricennale. C. de bo. mater. qui hanc dicit communem, tenent & dicit communem Balb. vbi ſupra not. 2. dicit communẽ Rub. vbi ſupra, Balb. in l. nullo. num. 4. C. de rei vẽd. Rip. in l. 1. num. 9. ff. quo. bon. Alex. conſ. 75. col. 2. vbi hanc dicit communẽ, & conſ. 154. ad fi. tenuit Tiraq. de præſ. Gloſſ. 2. §. 1. verb. bona. Contrariam partem tenent Fel. in c. de quarta, ſupra alle. num. 35. Paul. Caſt. in d. l. Celſus, in prin. Idem conſ. 72. quia fruſtra, ad fi. prout refert Fel. vbi ſupra, qui etiam alleg. huius partis fautores Cynum in l. ſi quis emptionis. §. 1. de præſcr. 30. ann. & Bar. in d. §. ſcire. Glo. in c. 2. de his quæ fiunt à præla. Gloſſ. in c. apoſtolica, de don. cum quibus tranſeunt ſimpliciter Doct. ibi. Gloſſ. in c. cura de iure pacto. Abb. in d. c. de quarta, Idem Abbas in c. cum nõ liceat, de præſcrip. ſentit Fel. in d. c. ſi diligenti. num. 4. & non deſunt qui hanc dicant communem, vt per Aym. de antiq. temp. p. 4. verſic. materia illa. num. 7.

Quid dicendum? & ſane prior opinio negatiua, vt nõ noceat, quòd illa bona fides oriatur ex titulo inutili, & à iure improbato, eſt longe verior, per d. §. ſcire, & l. pro legato. l. fi. ff. pro legato. l. fi. ff. pro ſuo. l. non ſolum. §. qđ vulgo. ff. de vſucap. l. quod vulgo. ff. pro empt. nam in præſcriptionibus bona fides nõ tam poſitiue deſideratur, quam ſeu priuatiue, id eſt, quod abſit perfidia, & mala fides, vt dictis legibus, & c. vigilanti, & c. fi. de præſcrip. & cap. ſi virgo, 34. quæſtione ſecunda, quæ cum abſceſſerit non refert quia ex cauſa abſceſſerit, id eſt, ſiue ex peritia, ſiue ex imperitia, aut ſtultitia, facit l. ſi per errorem ff. de iuriſd. omn. iud.

Tenendo hanc partem ad omnia iura in contrarium per Doct. adducta reſpondetur in præſcriptionibus regulariter tria inter ſe diſtincta, & ſeparata deſiderari, ſcilicet poſſeſſio, titulus, bona fides, vt altero horum trium deficiente non contingat præſcriptio. l. vnica. C. de vſucap. on. tranſ. in princ. Inſt. de vſucap. l. ſine poſſeſſione. l. Celſus. 3. ff. de vſucap. l. 2. C. pro emp. l. 2. §. ſi a pupillo. eod. tit. ff. titulus autem à lege improbatus pro non titulo habetur. d. § à pupillo, & d. l. 2. cum ſimilibus, & ſic licet ab illo titulo contingenter profecta ſit bona fides, adhuc tamen ceſſat præſcriptio non quidem ex capite bonæ fidei ceſſantis (affuit enim ſatis ſufficiens ad officium ſuum peragendum,) ſed ceſſat præſcriptio ex capite tituli deficientis. leg. qui hæredi plures. ff. de cond. inſt. nam & ſimiliter licet titulus eſſet legitimus, & bona fides indubitata, tamen ſi poſſeſſio foret interrupta, ceſſaret præſcriptio. l. ceptam, cũ ibi notatis. ff. de vſuc. l. more. C. de rei vend. quod alibi plenius diximus, & aliquid ſupra c. 77. num. 9.

9 Infertur, † quòd ſi pater habebat vſumfructum in bonis maternis filij ſui, quem habebat in poteſtate, eamq; rem vendidit mihi contra l. 1. C. de bonis maternis, eã

præſcri-

præſcribere potero annis triginta ſi ignarus eram illius legis prohibitionis, quia hæc bona fides orta ex hoc iuris errore ſufficit, & titulus ille qui pro nullo eſt in præſcriptione longiſſima non nocet. l. ſicut. l. omnes. l. cum notiſſimi. C. de præſcrip. triginta annorum, tenēt in ſpecie Cynus, Alber. Paulus, & Pinellus, num. 12. in auth. niſi tricennale. C. de bon. mater.

10 Infertur etiam deciſio illius articuli, an præſcriptio tanti temporis, cuius initij memoria non exiſtat, procedat cum mala fide? qua in re ſunt qui teneant procedere etiam cum mala fide, ita tenet Decius, num. 12. in l. traditionib. C. de pact. qui refert idem tenuiſſe Salic. in l. 2. ad finem C. de ſerui. & aqua. Ioānes Zenobius de Vbaldis inter conſilia Bal. conſ. 370. verba reſcrip. lib. 3. Boerius deciſ. 39. nu. 7. Dec. conſ. 417. in cauſa domini operarij, num. 5. verſ. ſimiliter nec bona fides. Idem Dec. cōſil. 638. communitas Spadiæ. num. 4.

Contrariam partem, vt in tali præſcriptione bona fides exigatur, nec procedat cum mala fide, tenent Gloſſ. pen. in c. 1. de præſcrip. in ſexto. & ibi Francus col. fi. ſequitur deciſ. Neapolit. 368. col. 4. Angelus Aret. in §. furtiuæ. col. 1. Inſtit. de vſucapionibus. Abbas, Panormit. in cap. fi. not. 5. de præſcr. Dominicus in c. ſacroſancta. 22. diſt. Fel. in c. cum nobis. col. 5. de præſcrip. Aymon Crauet. de antiq. temp. p. 4. verſiculo, materia iſta, nume. 19. Idem Crauet. conſil. 146. Alexandrinus conſ. 13. col. 4. in fine. Bertachinus verſic. præſcriptio quomodo cauſatur in ſuo repertorio. Orlandus de Curte inter conſilia Calcanei conſ. 6. colum. pen. Iaſ. conſ. 24. col. pen. lib. 3. & hæc opinio longe verior eſt, & receptior videtur; pro qua viget generalitas cap. poſſeſſor. de reg. iuris. in ſexto cap. vigilanti, & cap. fi. de præſcrip. præſertim cum, vt diſſeruimus, tanto perfidior mala fides quanto diutius, & durat & detinet animam poſſidentis in peccato, & periculo ſalutis æternæ, facit, quia legiſlatori curæ eſſe debet non ſolum vt peccatum commiſſum puniatur, aut purgetur, ſed etiam vt peccandi occaſio remoueatur, c. ne captandæ, & cap. deteſtanda. de conceſſion. prabendæ. cap. fi. eodem tit. lib. 6. l. de fideicommiſſo. C. de tranſa. l. 1. ibi. non iniquis rationibus. & l. fin. C. de pact. l. 2. in fi. ff. quibus vt indig. l. 1. §. interdum. ff. de vulgari. §. ſin autem quis formidoloſus. Inſt. de pupilla. l. quidam in iure. §. fi. cum l. ſeq. ff. de donat. Sed ſi aliter diceremus, peccandi occaſionem palam præſtaremus, ergo, &c. & denique peccatum certum, & indubitatū admitteremus, ergo, &c. Quod procedit in mala fide certa, & indubitata, non ſic in ea tantum quæ coniecturis præſumeretur, puta ex oſtēſione tituli à lege improbati, vt ſupra diſſeruimus, illa enim malæ fidei præſumptio, vt tollitur, & euaneſcit per curſum temporis tricennalis, longe magis euanuiſſe videbitur per tempus centum annorum, aut eorum quorum memoria non exiſtat, vt ex communi opinione ſupra edocemur, quod & Aymon Creuet. palam admittit, vbi ſupra, & hoc caſu poteſt defendi opinio contraria, quòd plerunque, & regulariter, vt procedat neceſſe eſt, quia non video vt mala fides certa, & indubitata probari poſſit, niſi per ipſius confitentis confeſſionem, cum regulariter indicijs tantum, & coniecturis probetur. l. pen. C. de euict. quod intellige quando quis fatetur ſe ante præſcriptionem immemorialem expletam fuiſſe in mala fide, nam ſi poſt eā impletā agnoſcat ſe cœpiſſe habere notitiam rei olim alienæ, id noceret nihil, vt alibi tradidimus. Ex his ergo colligitur quid

11 dicendum ſit in illo articulo, quo quæri ſolet, an in quibus caſibus ſola ea præſcriptio, cuius initij memoria nō extat, locum habet, ea impediatur, & veluti infecta reddatur per oſtenſionem tituli illegitimi, quale eſſet ſi in terminis c. 1. de præſcrip. lib. 6. is qui ſe maioreſque ſuos contenderet tempore cuius initij, & c. poſſediſſe, & præſcripſiſſe, oſtenderet titulum illegitimum, qui ab aduerſario diceretur eis dediſſe cauſam vnicam poſſidendi, eoſque eam habuiſſe tantum poſſidendi cauſam, & præterea nullam, & ſunt qui putent hoc caſu impediri temporis immemorialis præſcriptionem. Ita tenent Ioann. And. in c. 1. ad fi. præſcr. lib. 6. Couar. in c. poſſeſſor. p. 2. §. 3. num. 7. de præſc. eod. lib. Aym. Crauet. de antiq. tēp. p. 4. verſ. materia iſta. num. 3. cum plu. ſeq. mouentur, quia poſito titulo illegitimo ſequitur præſumptio malæ fidei, arg. c. qui contra iura, de reg. iur. lib. 6. l. quemadmodum. C. de agri. & cenſi. lib. 10. ſicque iure canonico ceſſat præſcriptio etiam longiſſimi temporis, vt tenent Gl. in c. Apoſtolicæ, de don. Paul. Caſt. conſ. 70. quia fruſtra col. fi. Idem conſ. 429. in quadam informatione. libr. 1. Abb. conſ. 34. col. 1. lib. 1. Fel. in c. de quarta. num. 35. de præſcrip. Abb. conſ. 59. lib. 2. Alex. conſ. 74. col. fi. lib. 2. Idem Alex. conſ. 46. lib. 3. Soc. conſ. 29. col. 7. in 2. dubio lib. 1. eſt communis opinio ſecundum Felinum, vbi ſupra, & ſecundum Aym. de antiq. temp. p. 4. verſ. materia iſta. num. 6. Cur. Iun. conſ. fi. col. 3.

Contrariam tamē partem, vt poſito titulo illegitimo non ſequatur præſumptio malæ fidei, & conſequenter vt etiam tunc de iure canonico procedat præſcriptio longiſſimi temporis triginta, vel quadraginta annorum tenent Paul. Caſt. ſibi contrarius, conſ. 406. col. 3. libr. 1. incipit ſatisfaciendo. Rom. conſ. 123. circa primum dubium, col. 3. ſequitur, & dicit eſſe communem opinionem Alex. conſ. 75. col. 2. ad finem. Idem Alex. conſ. 154. ad finem. Gui. Papæ. q. 159. Feder. conſ. 247. Cald. conſ. 2. tit. de conſt. col. 2. Cynus in l. vendit. C. pro emp. Abb. conſ. 37. lib. 1. & alij quam plures relati per Aym. vbi ſupra, num. 7. qui hanc etiam partem ſatis receptam putat & ipſe exiſtimo receptiorem eſſe, quam & tenent Rip. in l. 5. num. 9. ff. quorum bonorum. Bald. in l. nullo. C. de rei vend. Imol. in l. nunquam. ff. de vſucap. Soc. conſ. 33. col. 3. lib. 4. ſequitur, & dicit communem opinionē nullo fere relato Couar. in c. poſſeſſor. p. 2. §. 5. nu. 2. de reg. iur. lib. 6. Balb. de præſcr. in 2. p. 3. p. q. 6. Idem Balb. ibid. q. 2. 4. partis.

Tenendo hanc partem quæ longe verior eſt per generalitatem l. ſicut. & l. omnes, & l. cum notiſſimi. C. de præſc. 30. annorum, ne iura illa temere corrigantur, contra l. ſi quando, in princ. C. de inoff. teſt. & ex communi opinione ſupra relata ſufficit bona fides orta etiam ex ſtulta cauſa. Et quia licet poſito titulo iniuſto, & illegitimo præſumatur mala fides, tamen illud eſt & procedit, quoad impediendam longi temporis præſcriptionē, nō etiam quoad impediendam præſcriptionem longiſſimi tēporis, vt ex cōi opinione ſupra reſoluimus poſt Bart. in l. ſi. in fine. C. vnde vi. ſed cur diuerſum, nā ſi ſimul ac habitus eſt titulus illegitimus, ſtatim ex legis interpretatione, & præſumptione oritur mala fides, eaque ſemel orta vr̃ non poſſe mori, ergo quonammodo per adiectionem decem, vel viginti annorum ſuper longum tp̃s præcedens mori eam malam fidem, aut aufugere interpretamur? reſpondeo, quia ex longiore domini patiētia & tolerantia ea res quaſi nobis cōceſſa vr̃, ſicque ea dñi voluntas denuo nobis accedens fugat noſtram malā fidem præſumptam, eamque purgat, vt ſuperius diſſeruimus, vt ēt retro ab initio ſemper bonę fidei poſſeſſores fuiſſe videamur, ſimile in l. ſi tibi hō. §. cū ſeruus, cū ibi nota. & per Gl. Alex. & alios. ff. de verb. oblig. & quæ plene diximus ſupra iſto libro, & ſupra iſtomet c. num. 2.

Cum ergo qui mala fide poſſediſſe annos viginti p̃ tituli illegitimi interuentum præſumitur, is per adiectionem aliorum decem annorum quaſi bonę fidei poſſeſſor incipiat videri, quanto magis bonæ fidei poſſeſſor videbitur per adiectionē temporis immemorialis, præſertim cū nō ſit bona cōſequentia, oſtenditur vnus titulus

illegiti-

illegitimus,ergo non potuit alius legitimus interuenire
quinimo potuit,quòd dixeris,titulus eſt facti,quod nõ præ
ſumitur,niſi probetur.l.in bello.§.facti.ff.de captiuis.l.
12 ſi emancipati.C.de coll.reſpondeam † etiam ea quæ ſunt
facti præſumi ex antiquitate temporis.leg.ſi filius.C.de
pet.hæred.l.qui in aliena,ad princ.ff.de acq.hæred.ca. 1.
de præſcrip.in 6.plene per Rom.Alex. & Iaſ. in d. l.qui
in aliena,& in l.ſciendum.ff.de verb.oblig.vbi non ſolũ
vnum factum,ſed etiam plura ex tali antiquitate ſi opus
eſt ad rei qua de agitur validitatem præſumuntur,plene
13 per Aymonem de antiquitate,in prin.† Denique in præ
ſcriptione immemoriali non exigitur tituli allegat. nec
etiam probatio,vt eſt vera,& communis opinio ; quam
tenent Dominicus Francus, & alij communiter in c.1.
de præſc.in 6.Glo.& Doct.in c.ſuper quibuſdam.§.præ
terea de verb.ſignifi.Iaſ.in l.ſi certis annis.col.fin. C.de
pact.Freder.de Senis conſ.237.Aym.de antiq.4.par.ver
ſic.abſolutis.num.49.ſequitur,& dicit eſſe communem
opinionem Couarru.d.c.poſſeſſor.par.2.§.3. num. 7.&
in lib. 1.reſol.cap.17.num.5.Balbus de præſcrip.p.5.q.7.
Ripa in c.2.col.fi.de iud. Iacob. de ſancto Georgio de
feudis in verb.mero & mixto imperio.Ratio ea eſt,quia
dominij acquiſitio contingis nobis aliquando ex domi
ni conceſſione,vt in l.nunquam nuda.ff.de acqu.rerum
dom.l.id quod noſtrum.ff.de reg.iur. Aliquando ex cõ
ceſſione,& diſpoſitione legis inſcio ; aut inuito domi
no,vt per totũ.C.de ſeruis qui pro premio liber. accipi.
l.item ſi verberatum.§.1.ff.de rei vend. & per omnes ti
tulos præſcriptionum,& vſucapionum tradit Dec.in d.
l.id quod noſtrum.vnde quo temporis momento præ
ſcriptio completur (ſiue illa longi temporis ſit,ſiue lon
giſſimi,ſiue etiam temporis immemorialis) illico lex do
minium ſeu ius, quo de agitur , vero domino ademiſſe
videtur,inque præſcribentem tranſtuliſſe illud.Quid igi
tur opus eſſe tituli interuentu,cum in trãſferendis do
minijs ex legis diſpoſitione is minime ſit neceſſarius ?
ſed tantum quando ex conceſſione domini transferun
tur pro nobis , quia quod operatur in reliquis iuribus,
ſeu dominijs transferendis ipſiuſmet veri domini cõceſ
ſio,id etiã operatur tempus immemoriale in hac conceſ
ſione legali.l.1.§.fi.l.2.in princ.ff.de aqua plu.arcend.l.
1.§.ductus aquæ.ff.de aqua quot.& æſtiu.ergo vt in do
minio per domini conceſſionem quæſito non noceret
alius titulus à non domino habitus,vel etiam ab ipſo do
mino habitus,ſed minus rite,ita etiam hoc caſu cum p
tempus immemoriale nobis à lege concedatur ius ſeu
dominium , obeſſe non debet alius titulus illegitimus ,
vel non rite profectus,pro nobis,quia cuius rei ſolenni
tas non deſideratur,eius inutilis interuentus nõ nocet,
in princip.C.de rei vx.act.l.teſta.C.de teſt. Nec ad rem
pertinuit quod quidem falſo opinantur hac in re titulũ
à lege præſumi;tantum non etiam induci,vnde,inquiũt
ſi conſtet de illo titulo illegitimo,ceſſat præſumptio le
gis,manetque ille poſſeſſor titulo deſtitutus, ſicque præ
ſcribere non poteſt,nam id falſum eſt,quia hac in re ti
tulus,nec præſumitur,nec fingitur , ſed ius & dominiũ
poſſidenti à lege conceditur citra interuentum alicuius
tituli veri,aut ficti,aut præſumpti,ſed ſolum occaſione
illius poſſeſſionis immemorialis, quemadmodum & in
terminis totius tituli.C.de ſeruis qui pro premio liber.
accep.extra ordinem ius noſtrũ nobis adimitur inque
alienum transfertur,nam egregium, ac meritorum faci
nus,quod ſeruus ibi fecit,non ſolet connumerari inter
modos & titulos transferendi,aut amittendi ius & do
minium,de quibus per tex.& Gloſ.in l.ex hoc iure.ff.de
iuſt.& iure,& in titulis ff.& C.pro empt.pro donato, p
hærede,pro legato,pro dote,pro ſuo,&c.& ſimilia. Sic
& alias iure regio per filijfamilias monachiſmum , aut
matrimonium pater perdit ius patriæ poteſtatis.l. Tau-
ri.47.& etiam vſumfructum quem habebat in bonis fi-
lij aduentitijs,& filius liberatur patria poteſtate per in-
teruentum dignitatis,vt in auth.conſt.quæ digni.Præte
rea,quòd ex titulo illegitimo præſumatur mala fides, vt le.
quemadmodum.C.de agric.& cẽſibus,lib. 11. (cum im
peritia poſſet præſumi,arg.l.ſi per errorem.ff. de iuriſd.
omnium iudicum.l.Sucho.ff.de opt.l.) hæc ſane pſum-
ptio nimis rigida eſt,ſicque procedit quoad impedien
dam longi tantum temporis præſcriptionem , non etiã
longiſſimi,aut immemorialis,cum tanto magis tuẽdus,
ac fauendus eſſet quiſquam,quanto diutius poſſedit , vt
d.c.1.de præſcr.lib.6.per totum.C.de præſcr.30. ann.fa
cit ratio l.merito.ff.pro ſoc.ſic & alibi ius & dominium
ex legis diſpoſitione ab vno abſcedit citra factum ſuũ,
inque alium migrat.l.ſi.vbi multa per Doct. C.de lega.
& ferè per totum.C.de don.quæ ſub modo.& in l. ſi vn
quam.C.de reuocan.don.vbi multa per And.Tiraquel.
verb.reuertatur,& per Dec.& Cagnol.in l.id quod no-
ſtrum,de reg.iur.ff.ergo in præſcriptione tanti tempo-
ris cuius initij,&c.non introducitur titulus à lege vllus
verus,aut fictus,aut præſumptus,aut pictus, aut imagi-
narius, vt contrarium exiſtimantes confabulari nobis
videantur,& loqui ſine vlla lege,quinimo contra plures
leges ſupra relatas , vel dicant ipſi nobis ſi interfuit tit.
an ſit nominatus,vel innominatus,& qua voce , aut no-
mine nuncupatur , profecto neceſſe habebunt fabellis
fabellas addere.nobiſcum ſentit Fel.poſt Ant.quem ip-
ſe refert in cap.cum nobis.col.3. de præſcrip. Alexand.
conſ. 13.col.3.dum aiunt eſſe præſcriptionem iuris , &
de iure pro præſcribente tempore immemoriali , cõtra
quam nulla admittitur probatio præter confeſſionis.
Gloſſ.approbata in l.ſiue poſſideris.C.de prob. pro no
bis quod tradunt Gl.in §.multis.Inſt.de liber. Bald.in l.
neque quicquam.§.vbi decretum.col.6.ff.de off.procõ.
Iaſ.conſ.20.col.3. Dec.conſ.163.col.6.& in cap. nouit.
14 col.9.de iud.dum tradunt quod † eius rei interuentus ſi-
ue legitimus ſit,ſiue illegitimus,minime nocet,quoties
eius omnino defectus ſeu abſceſſus non poſſet nocere,
quæ nota, quia habuimus de facto in cauſis quamplurí
mis,& ſummorum virorum.
15 Infertur † ex ſuperioribus minime admittendam eſ-
ſe opinionem Aym.Crauet.de antiquit.temp.p.4. verſi.
abſolutis.num.60.& eiuſdem ibidem.verſi.materia iſta.
num.3.cum pluribus ſeq.dum contendit, quòd ſi titu-
lus inutilis oſtendatur,ac illegitimus,inficit præſcriptio-
nem immemorialem , vel impedit eius conſummatio-
nem,vel ſaltem effectum,allegat eiuſdem ſententiæ fau
torem Alexandrinus conſ.113.col.1.lib.2.qui loquitur
in quaſi poſſeſſione tantum longi temporis, aut longiſ
ſimi,non autem in memoriali,quinimmo etiam in lon
giſſimo vix procederet eius opinio,vt patet ex ſupradi-
ctis,allegat Paul.Caſt.conſ.423.col.2.in fi.num.2.lib.2.
16 qui potius in contrarium inclinat,† licet cum conſtaret
de iniuſto,& illicito initio variet ibidem. Idem repetit
ipſe Aymon,vbi ſupra, quanto autem diſtet titulus ille
gitimus,ideſt minus rite habitus à cauſa nefaria,& tur-
pi,vitioſo,iniquo ac iniuſto initio, nullus ſanus non vi-
derit,quinimmo etiam ſi oſtenderetur , ac probaretur
aliquod initium turpe,ac vitioſum , adhuc opinio no-
ſtra procederet,quia non ſequitur , quod præter illam
cauſam iniquam,& iniuſtam,vel etiam turpem poſſidẽ-
di,non quoque potuiſſe adeſſe,& interuenire aliæ cau-
ſæ poſſidendi iuſtæ,& honeſtæ,vel indifferentes,& tem
17 pus cuius initij,&c. † facit verum omne poſſibile , fa-
citque vt videantur interfuiſſe omnia, quæ oporterent,
quibuſque opus eſſet ad perficiendam talem præſcri-
ptionem,vel tale ius inducendum,vt d.c.1.de præſcrip.
lib.6.cum ſimilibus ſupra allega.& quæ traduntur in lo
cis ſupra allegatis,præſertim cum ex communi ſenten-

tia dixerimus ſuprà poſt Bart. in d. l. fin. C. vnde vi. quod etiam ſi cõſtet ex legis præſumptione de vitioſo ingreſſu poſſidendi, adhuc ex tempore longiſſimo vitium illud purgatur, quanto ergo magis per tempus cuius initij, &c. nam & ſi ad talem poſſeſſionem iuſtificãdam Imperatoris, vel Papæ conceſſio neceſſaria foret, ea interfuiſſe præſumeretur, vt ibi, vel tale tempus pro tali conceſſione haberi. d. l. 2. in princ. ff. de aqua pluu. & ibidem §. 1. in fi. cum ſimilibus ſupra alleg. ſi ad talem effectum mille rerum, aut qualitatum concurſus, ac interuentui forent neceſſarij, omnes interfuiſſe viderẽtur, ſi ſummorum principum diſpenſationes mille neceſſariæ dicerentur, omnes quoque interfuiſſe viderentur, vt dd. iuribus, quid ergo deeſſe poterit?

Ad leg. obligationum fere. §. placet. ff. de act. & oblig. dum ait, tempus non eſſe modum inducendi obligationem, reſpondetur, procedere in obligatione perſonali, non ſic in iure, & dominio reali transferendo, vel adimendo. Præterea ea lex non procedit in tanto tempore, &c. vt tradũt Doctores in l. ſi certis annis. C. de pact. & in l. fi. C. de lega. ſicque de vitioſo initio apparere nõ poteſt, quia licet probetur, tamen lex præſumere potuit & voluit interuentum, & concurſum neceſſariorum ad illud vitium ſupplendum, vel vt rectius loquar, omnia neceſſaria lex ipſa adiecit, ſicque ſupplementum re vera induxit non per modum præſumptionis, ſed realis dationis, & inductionis, & conceſſionis, denique pro nobis ſtat regula, nec iſta exceptio bene probatur, nec dubito quin regulam tenentes, qui innumeri ſunt interrogati de veritate huius exceptionis eam negarent.

18 Ex ſuperioribus dum diximus, vitium malæ fidei præſumptum, quod oritur ex titulo minus ſolenni, purgari per lapſum temporis longiſſimi, ita vt poſſeſſor bonæ fidei ſemper fuiſſe retro intelligatur, infertur quòd ſi ſpurius errore iuris ſe legitimum putabat, cùm legitimatio à ſe impetrata eſſet illegitima, & minus ſolennis, & ſic patris hæreditatem annis triginta poſſedit, eã præſcripſiſſe videbitur, quia, vt diximus ſupra, ſufficit bona fides etiam orta ex errore iuris, vel mala fides inde præſumpta, iuxta c. qui contra, de reg. iur. in ſexto, cum concor. ſupra allega. purgetur per lapſum triginta annorum, & in præſcriptione tricennali titulus nullus deſideretur, & ſic inutilis non nocet. l. ſicut. l. omnes. C. de præſcriptione triginta annorum, iuncta l. vnica, in principio de rei vxo. action. C. ita in ſpecie tenent Bal. num. 3. in leg. nullo. C. de rei vendic. Rip. num. 9. in l. 1. ff. quorum bonorum, qui hoc multum exaltat quaſi vtiliſſimum. Quid dicendum? & puto oppoſitum verius eſſe, vt ceſ-

19 ſet præſcriptio etiam longiſſimi temporis † per textum expreſſum, in l. nemo. ff. pro legato, vbi textus, eum qui incapax legati eſt, non poſſe vſucapere titulo pro legato ſubdit rationem, (& hoc eſt quod expendimus,) quia ea, inquit, poſſeſſio ex iure teſtamẽti proficiſcitur. ergo ibi vſucapio non impeditur quaſi in titulo eſſet vllum vitium, aut in bona fide, ſed ſolum quaſi in ipſamet poſſeſſione vitium eſſet, nam ſine poſſeſſione præſcriptio non procedit. cap. ſine poſſeſſione, de reg. iur. in ſexto, leg. ſine poſſeſſione. ff. de vſucap. poſſeſſionem autem eandem intellige, quia ex ea proficiſcitur vſucapio, non ex poſſeſſione naturali tantum. l. 1. §. per ſeruum qui in fuga. ff. de acq. poſſeſſ. nec dubium eſt quin inceſtuoſus, qui eſt incapax bonorum paternorum, incapax intelligatur non ſolum quo ad eorum proprietatem, ſed etiam quo ad poſſeſſionem, lex enim id proſpectum voluit, ne per patronum quicquam ad tales filios perueniret, vt ſic à talium turpium liberorum procreatione parentes abſtinerent, quæ lex ſatis incõſulta eſſet, ſi quemadmodum tales liberos proprietatis bonorum pa. incapaces fecit, non quoque & poſſeſſionis incapaces faceret, cum ex ſola poſſeſſione plures vtilitates naſcantur, puta fructuum acquiſitio, vſucapiendi conditio, & ſimilia. l. bonæ fidei. ff. de acquir. rerum dom. §. ſi quis à non domino. Inſt. de rerum diuiſ. cum ibi nota. iuncto d. §. per ſeruum, & ideo ipſamet poſſeſſio inficitur, ac pro infecta, & pro non habita habetur, in d. l. nemo. & hoc ſane eſt quod mihi viſus eſt ſenſiſſe Iureconſultus ibi in verbis ſupra expenſis. cum ergo illa poſſeſſio inſpecta legis cenſura nulla ſit, ergo non perdurauit per tricenniũ continuum, quinimmo neque per momentum temporis, ſicque is non modo præſcriptionem expreſſe habuiſſe non videtur, ſed nec ẽt eam inchoaſſe videtur, cũ nunquam poſſidere cœpiſſet. Ad idem l. fi. ff. pro hærede, & nobiſcum videtur tenere Bar. licet moueatur alia ratione parum tuta, in conſ. 116. dominus Dominicus.

20 Vnde infertur † longe facilius ceſſare longi tantum tẽporis præſcriptionem, vt recte tenuerunt Bal. num. 4. in l. nullo. C. de rei vend. ibi Salic. & Bal. in l. id quod pauperibus. C. de epiſc. & cler. Sali. in l. 2. C. pro empt. Rip. nu. 9. in d. l. 1. ff. quorum bon. poſt Gloſſ. in l. nemo. ff. pro legato, & Rip. ait, vbi ſupra, hanc eſſe communem opinionem. tenet Alex. conſ. 74. circa primum. num. 7. verſ. circa ſecundum. Cuman. in l. nemo. ff. pro legat. Bart. conſ. 116. dominus Dominicus. num. 4.

Contrarium tamen etiam in longi temporis præſcriptione tenuerunt Iacob. de Rau. Raynerius de Forli. & Ang. in d. l. nemo, & Paul. Caſtren. conſ. 228. quem non inuenio licet allegetur per Ripam, vbi ſupra. Quid dicẽdum? & ſane Bal. & alij ſupra relati, qui communem opinionem tuentur, mouentur eo quòd tempus in præſcriptionibus ſupplet defectum tit. l. clauibus. ff. de cõtrah. emp. non autem addit capacitatem, ſed etiam ſi huic inceſtuoſo filio incapaci pater ipſe traderet, eum dominum non faceret, ergo abſurdum eſt, quòd tempus plus operetur quam vera traditio domini eiuſque cõceſſio. Sed iſtorum ratio, vt nobis videtur, nulla eſt, nam in ſpecie noſtra adeſt & tempus, & ipſius domini conceſſio, ponimus enim ipſum patrem bona ſua huic filio dediſſe, vel expreſſim in teſtamento, vel tacite cum inteſtatus decederet. l. conficiuntur. ff. de iure codic. l. 1. §. fi. ff. de lega. 1. & contendimus, vt quod ipſius patris conceſſio per ſe ſolam efficere non potuit, poſſit cum temporis adiectione, aliunde ergo quærenda ſunt fundamenta ad cõmunem opinionem tuendam, & ſane ex defectu tituli hæc præſcriptio non impediretur, (vt tenentes communem ſententiam falſo opinabantur,) ſed magis ex defectu poſſeſſionis, vt ſupra docuimus, id quod neutrius partis fautores percepiſſe videntur. Ad tex. in l. ſi vir. ff. pro don. l. ſi id quod. ff. pro derel. iuncta l. 1. §. ſi uir. ff. de acq. poſſ. tamen diuerſum eſſe, quia non tam prohibita eſt don. inter vir. & vxor. quam inter patrem, & filium ſpurium, ſicque illo caſu ſola dominij translatio prohibetur, quia non tam amore neque quaſi, vt inter infectos, &c. arg. l. ſi id quod. §. 1. ff. de don. inter virum. hoc autem caſu tam dominij, quam proprietatis acquiſitio prohibetur.

Extat ergo ex ſuperiorib. in qõne ſpurij ſeu inceſtuoſi ceſſare præſcriptionem non ſolũ longi temporis, qđ a pleriſque receptum eſt, ſed ẽt longiſſimi temporis 30. vel 40. ann. idque quod noue contra Rip. & Bal. aduertimus

21 † ſed an præſcriptio illo caſu eius temporis, cuius initij memoria non ſit, locum habebit, mouet quæſtionem, quòd ſine poſſeſſione præſcriptio etiam per annos plures, quam mille contingere nequit. d. l. ſine poſſeſſione, cum ſimilibus ſupra allegatis, ſed hic ex legis interpretatione poſſeſſio nulla erat, vt ſupra diximus, ergo, &c. adhuc tamen magis eſſe videtur, vt immemoriali præſcriptioni locus ſit, nam licet à ſui primordio infecta videatur ea poſſeſſio, vt neque ille poſſediſſe videatur ciuiliter,

ciuiliter, quo ad reliquas præſcriptiones ſiue longi, ſiue & longiſſimi temporis, tamen quo ad hanc acquiſitionẽ, quæ per tempus immemoriale contingit (quæque non connumeratur inter ſpecies præſcriptionis, ſed naturalibus acquiſitionibus proximior eſt) vel non videbitur inſecta ciuilis poſſeſſio, vel ſola naturalis ſufficiet, quia iura de acquiſitione hac loquẽtia ad ſolam poſſeſſionẽ naturalem reſpexiſſe videntur, eique illam vim & poteſtatem præbuiſſe, arg. l. 1. §. fi. & l. 2. in prin. & in §. fi. ff. de aqua pluu. arcen. & l. 1. §. ductus aquæ. ff. de aquæ quoti. & æſti. c. 1. de præſcr. lib. 6. vt licet præſcriptiones in ciuili poſſeſſione nitantur. l. 1. §. per ſeruum qui in fuga. ff. de acq. poſſ. tamen hæc acquiſitio magis in poſſeſſione naturali niti videatur, vel etiam in nuda detentatione, ergo multum refert vtrum ceſſante mala fide præſcriptio ex defectu tituli, vel cauſæ iuſtæ poſſidendi impediatur; an vero ex defectu ipſius poſſeſſionis. nam defectus poſſeſſionis ciuilis, & ẽt naturalis, & ẽt detentationis, non suppleretur ẽt curſu mille annorũ, at defectus poſſeſſionis naturali detentatione ſuppletur tempore immemoriali tñ. at defectus iuſtæ cauſæ poſſidẽdi ſuppletur 30. vel 40. an. quaſi maius impedimentũ ſit ceſſare etiam detentationem, quã ceſſare poſſeſſionem, maiusque ceſſare poſſeſſionem, quam ceſſare iuſtã cauſam poſſidendi.

22 Ex ſuperioribus † infertur nouus, & elegãs intellectus ad c. ad decimas, de reſt. ſpoliatorum, li. 6. nam ibi illi canonici inſpecta legis cenſura non poſſidebant, quia cũ etiam clerici videantur incapaces decimarum iure dominij habendarum quaſi loco patrimonij, quia licet eas tanquam beneficiati, & eccleſię nomine habere poſſint: tamen proprio nomine proprioque iure, & quaſi vt proprium patrimonium habere non poſſunt, non magis ꝗ laici, vt reſoluit Couar. ſol. lib. 1. c. 17. num. 7. ſequitur ꝙ ibi eas tanquam proprium patrimonium habere nõ poterant prout volebant, ideoque dicit tex. in d. c. ad decimas, niſi earum poſſeſſionem legitime aſſecuti fuerint, ſicque cum earum poſſeſſionem legitime aſſequuti nõ fuiſſent vti earum incapaces legitime ab ipſis fuerunt ſpoliati. nam qui decimarum habendarum incapax à iure cẽſetur, vel alterius rei, cuiusque incapax eſſe iubetur, is expers eſſe intelligitur non proprietatis tantum, ſed poſſeſſionis quoque, vt proxime diſſeruimus, vnde remedio poſſeſſorio (quale eſt recuperãdæ interdictum) vti non poteſt, nec ei à lege accommodatur, ſicque interdictum recuperandæ, quod illi canonici intendebãt, merito eis fuit denegatum, quod minime denegaretur, ſi tales decimas eccleſiæ ſuæ deberi, & ei reſtitui poſtulaſſent, iuxta c. ad Apoſtolicæ, de decimis, cum Eccleſia in aliena diœceſi iure ſiue dominij, ſiue poſſeſſionis decimas hr̃e poſſit & capax ſit, ſingularis aũt pſona, ſiue laicus ſit, ſiue clericus, eas hr̃e nõ poſſit, nec capax videat̃.

Dicet quis, vnde nobis reuelatum, aut notum, ꝙ illi canonici non nomine Eccleſiæ, ſed quaſi proprium patrimonium decimas illas vendicarent, reſpon. vtrunque fateor incertum eſſe, ſed cum horum caſuum neutrum ibi ſatis aperiatur, is potius intelligendus, qui iuribus nõ aduerſatur quam alter qui omni iure repugnaret, pręſertim, quia cum ſummus Pontifex ibi ad caſus contingẽtis deciſionem reſponſum dederit, conſtat ad vnum tãtum factum tunc contingens non ad plura reſpondiſſe, vnde ex reſponſo, & deciſione ipſius Pontificis apparet ſeu ſaltẽ veroſimilius credetur eos canonicos decimas illas magis quaſi iure, & nomine proprio quã iure, aut nomine Eccleſiæ ſuæ vſurpaſſe, ideoque nihil boni pro ſe allegabant, præter illam poſſeſſionem quam illegitimam ſuſpectamque Pontifex ſummus iudicauit, & cũ ex reſponſione arguatur qualis fuerit interrogatio, arg. l. Titia. §. idem reſpondit. ff. de verb. oblig. & §. præterea Inſt. de inut. ſtip. ſane ex reſponſione ſummi Pontificis ſpeciem quæ ibi euenerat talem fuiſſe qualem nos poſuimus veroſimilius eſt quam aliam, cum ſic omnia iura quieſcant, & ſi aliter intelligeremus tex. illum, vt immane ſaxum in imum flumen deturbatum, aquam perſpicuam ac ſedatam, turbidam obſcænamque redderet, ſic ius noſtrum turbidum, ac nebuloſum præberet quo ad omnem materiam interdictorũ, iuſtificatur noſter intellectus, quia in dubio tales clerici potius ad ſuam vtilitatem propriam quam ad commodum eccleſię egiſſe præſumendi ſunt, arg. l. & magis. ff. de ſolutionibus. l. ſtipulatio iſta. §. alteri. ff. de verb. oblig.

Poſtremo multa ad bonam, vel malam fidem pertinentia diſſeruimus ſupra in prima ſecunda & tertia par. vnde quæ hic deſunt petenda ſunt.

SVMMARIVM.

1 *Iuriſdictio ſuprema an præſcribi poſſit, ingens pugna.*
2 *Reges creatos ſubditorum gratia.*
3 *Subditi quãdo poſſint in ſuam laxitatem ſeſe vindicare.*
4 *Naturæ ſuæ quæque facile reddunt.*
5 *Iuri naturali derogare, vt poſſimus.*
6 *Regnum ſucceſſione à tempore immemoriali delatũ non ſubeſſe ſubditorum arbitrio.*
7 *Precio qui ſubditum ſe fecit, an ſe liberare poſſit.*
8 *Præſcribi poteſt tẽpore immemoriali, vt appellationes etiam vltimæ non ad regem, ſed ad aliquem magnatẽ deferantur, contra nouiſſ.*
9 *Italiæ ciuitates an potuerunt ſe ſubducere ab imperio, contra Decium, & Ang.*
10 *Præſcribi poteſt tempore immemoriali ius concedendi veniam ætatis, contra Romanum.*
11 *Serui fugientes an ſui iuris fiant.*
12 *Noſtrum interdum ſine facto noſtro nobis aufertur.*
13 *Seruitus eſt contra naturam.*
14 *Seruitutis imago eſt alienæ ditioni ſubeſſe.*
15 *Seruitutis onera.*
16 *Seruus qui ſponte vendidit ſeſe, deterioris conditionis eſt, quam reliqui ſerui.*
17 *Iuriſdictio ſuprema an tempore immemoriali iure regio præſcribatur.*
18 *Imperium an etiam poſt tẽpus immemoriale poſſumus effugere.*
19 *Hiſpani populi à Mauris iure erepti.*
20 *Maieſtatis læſæ crimen committitur contra ciuitatem liberam, cum multis contra non paucos.*
21 *Hiſpaniarum reges, vt iure Imperatorum utantur, declaratio noua.*

QVINTA PARS QVAE RES ILLAS intuetur, quæ præſcribi poſſunt, vel non poſſunt.

SVPREMA iuriſdictio an præſcribi poſſit, vetus controuerſia eſt, & quia is modus loquendi male aptus videtur, ideo in eo quæſtionẽ eſſe aduer-
1 timus, † an qui olim ſubditi erant, poſſint tempore, cuius initij memoria non ſit, acquirere libertatem alienæque ditionis laxitatem, ac per contrariũ qui liberi erãt, eo tempore cuius initij, &c. poſſint ſub aliena ditione, ac imperio redigi? cuius rei vera cognitio à principijs iuris naturæ, ac gentium petenda eſt. iure enim naturæ omnes homines liberi naſcebantur, neque vllius ditioni, aut imperio ſubijciebantur. leg. manumiſſiones. ff. de iuſt. & iur. §. ius autem gentium. Inſtit. de iure nat. Vnde Virgilius ſic ait.

Ante Iouem nulli ſubijciebant arua coloni,
Nec ſignare quidem, aut partiri limite campum
Fas erat.

Et Horatius Satyra 2. lib. 2.

Nam propriæ telluris herum natura, neque illum
Nec me, nec quenquam ſtatuit, nos expulit ille,
Illum aut nequities, aut vafri inſcitia iuris.

Vt enim leo leoni, aper apro, bos boni, vrſus vrſo, vulpes vulpi non imperat, ita quoq; homo homini, vt imperaret non tam à iure naturæ effluxiſſe, quàm à iure gentium deſcendiſſe intelligendum eſt l. 1. §. fi. ff. de inſt. & iure. l. veluti eodem, ibi, velut erga Deum religio, vt patriæ, & parentibus pareamus. à iure enim naturæ id tantum profectum fuiſſe intelligẽdum eſt, cuius non tam ac peritiam certam, ac indubitatam habemus, vt d. l. 1. §. fi. cum l. ſeq. §. ſingulorum. Inſt. de rerum diuiſ. parentes autem noſtros non certo, & indubitanter nouimus, ſed audiuimus ac credimus, arg. l. filium eum diffiniuimus. ff. qui ſunt ſui, vel alieni iuris. l. Lucius. ff. de cond. & demonſt. ergo quòd eis parere debeamus piam fidem accommodantes non tam à principijs iuris naturæ certis ac indubitatis, quàm à iuriſgentium præceptis effluxiſſe

2 intelligendum eſt. † Verum licet initio hominum nulli naſcerentur ſerui, aut alienæ poteſtati, ditioni, imperio, iuriſdictioni ſubditi, ac obnoxij, tamen pleriſque hominum qui legibus, aut moribus reguntur, cęperunt principibus magiſtratibusque ſe ſuaque committere. leg. 2. in princ. ff. de orig. iur. & d. l. 2. §. deinde quia difficile, & §. nouiſſime, idque non tam ipſorum principium gratia, quam ob propriam ipſorum ſubditorũm vtilitatem factum intelligendum eſt, arg. d. §. nouiſſima, & d. l. deinde, quia difficile dixi contron. illuſtrium ca. 1. ſed & alij ſubditi eſſe cęperunt vi & bello, arg. d. l. manumiſſiones, & l. hoc iure. ff. de iure. & §. ius autem gentium. §. bella.

3 Inſt. de iure natur. † Sed ſiue vi ſiue ſponte ſua ſubditi eſſe cępiſſent, non dubium eſt quin poſſent in ſuam laxitatem ſeſe recipere, ac vindicare, arg. l. ſecundæ. §. exactis deinde regibus. ff. de origine iuris. §. item ea quę ab hoſtibus. Inſtit. de rerum diuiſione, lege nihil, in princ. ff. de captiuis, & poſtlim. l. tertia, & l. naturalem, in prin. ff. de acquir. rerum domin. ſiue enim vi ſubacti ſunt, vi quoquẽ aut clam, aut alio quouis modo, vt ſeſe in ſuam laxitatem recipere poſſint par eſt, d. §. Item ea. d. l. 3. d. l. naturalem, d. l. nihil. ſiue etiam ſponte ſua ſe ſubiecerint alienæ ditioni, ac poteſtati, cum id ob ipſorum ſubditorum vtilitatem initio factum fuerit, ei renũciare atque ab ea recedere eis liberum eſſe par eſt, ſicque ab ea ſubiectione poterunt ſe in ſuam laxitatem recipere, ac eripere, vel palam, vel clam, vel dolo, vel vi, aut armis, argumen. d. §. exactis deinde regibus. d. §. deinde cum eſſet, eadem l. 2. ff. de orig. iur. d. §. item ea. d. l. 3. d. l. naturalem.

4 nihil † enim tam naturale eſt, quam vnumquodque eo modo diſſolui quo colligatum fuit. leg. nihil. ff. de regul. iur. omniſque, res per quaſcunque cauſas naſcitur, per eaſdem diſſoluitur. c. omnis res, de reg. iur. & quæque res de facili reuertitur ad ſuam naturam ſeu originem. leg. ſi vnus. §. pactus ne peteret. ff. de pact. Vnde Boetius ſic cecinit.

Repetunt proprios quæque recurſus,
Redituque ſuo ſingula gaudent:
Nec manet nulli traditus ordo,
Niſi ſi ſini iungeris ortum,
Stabilemq; ſui fecerit orbem.

Sicque, vt iure ciuili inſpecto matrimonium in ſui tam productione, quam reſolutione liberum erat. l. neque ab initio. C. de nupt. ita & regnũ ſponte conceſſum tandiu permaneat quãdiu ſubditi quoque in eadem voluntate permanſerint nõ vltra, ergo ſiue vi aut dolo fuerint ſubacti, vi ſimiliter aut dolo: ſiue ſponte ac palam, ſponte quoque ac palam potuerunt ad ſuam laxitatem reuerti, vt dictis legibus, & facilius cum ſponte ſua ſe ſubiecerant ad ſuam vtilitatem, ſuique cõmodam gubernationem, nam tunc propriæ vtilitati renunciare, & ab ea recedere liberrimum eſſe debet. l. pen. C. de pact. le. ſi quis in conſcribendo. C. de epiſ. & cler. l. quoties ab omnibus. C. de fidei. l. cum pater. §. mand. ff. de leg. 2. l. filiusfamil. §. diu. ff. de leg. 1. l. Titio centum, in princ. ff. de cõdit. & demonſt. l. in re mandata. C. manda. etiam abutendo iure, & rebus ſuis. l. ſed & ſi l. §. conſuluit. ff. de pet. hęred. l. 1. §. & magis, verb. prodegerit. ff. ſi quid in fraudẽ patr. neque enim quiſquam voluntati, & arbitrio ſuo eã legem imponere poteſt, à qua ſibi recedere non liceat. l. ſi quis in princ. teſt. ff. de leg. 3. l. ſi mihi & tibi. §. in legatis, vbi multa per nouiſſ. ff. de leg. 1.

5 Neque ad rem pertinet, quòd iure gentium regna, & imperia eſſe videantur, nam reſpo. id non ſatis certũ eſſe, ſed & ſi eſſet, nihil obeſſet, nam non ſolum iurigentium, ſed etiam naturali, & diuino poſſumus in parte derogare, licet non in totum, vt nota. per Gloſſ. ibi, & vbique communiter approbatur in l. ius ciuile. ff. de iuſtitia & iure. nõ quoque quemquam mouere debet illud. Per me reges regnant, & conditores legum iuſta decernũt. nam reſpondeam, quòd & per eundem Deum optimũ maximũ. eiusque permiſſu regnare deſinet quoad eos viros, vel populos ille princeps, à cuius ditione, & imperio illi ſeſe ſubduxerint, nec eſt cur magis nutu Dei ſubiectionem contigiſſe dicamus, quàm ſubiectionis laxitatem reuerſam fuiſſe, cum liberationes, quàm ſubiectiones longe ſint fauorabiliores, arg. leg. Arrianus. ff.

6 de act. & obliga. † ſecundum quæ videbatur dicendum etiam citra vllius temporis interuallum, poſſe ſe quemque virorum, hominum, populorum à principis ſui ditione ac imperio ſubducere, ſed non eſt ita, nam in regnis, ſeu principatibus, qui iam diu forte ab hinc annos mille, vel etiam plures ſucceſſione non electione deferuntur, neque apparet quo iure primum ſub tali ditione, ac imperio regio illa, homines, vel populi fuiſſent ſubacti, non eſt cur non credamus optime iure ſubactos ſubditosque fuiſſe, argumento l. 1. §. ductus aquæ. ff. de aqua quot. & æſti. l. 1. §. fi. ff. de aqua pluu. arcenda. vnde non videtur ab eo imperio ſe ſubtrahere liberum, aut fas eſſe, ne cõtra illud ius iam veluti tempore ſtabilitum fiat, vnde ſimiliter ſi tempore quoque cuius initij memoria nõ ſit certi ſiue homines, ſiue magnates, ſiue populi à tali ditione, vel imperio ſeſe ſubtraxerint, inque libertatis ſeu laxitatis poſſeſſione fuerint, eam laxitatem iure aſſequuti videbuntur, inque poſterum iam ſuæ ditionis ſuique imperij, ac ſuæ laxitatis, & veluti ſui iuris eſſe videbuntur, nam ſi ſolo tempore iuſtificabatur ſubiectio, ergo ſolo etiam tempore, & longe facilius iuſtificabitur liberatio, arg. d. l. Arrianus. nam princeps ille ſuum imperium, ac ditionem iuſtificabat, aut vi, aut cõſenſu, aut tempore, vi quaſi à maioribus huius principis gens illa ſubacta fuiſſet, conſenſu quaſi ſponte ſua gens illa maioribus illius principis ſeſe ſubdidiſſet, tempore quaſi tanto tempore cuius initij memoria hominũ nõ eſſet, gens illa ſub tali ditione, ac imperio fuiſſet, at ſi vi fuerunt ſubacti, vi quoque ſeſe poterunt in ſuam laxitatem recipere, d. l. 3. d. l. naturalem. d. §. itẽ ea. & quia oĩs res per quaſcunque cauſas naſcitur, &c. vt d. c. omnis, & quia res de facili reuertitur ad ſuam originẽ, d. §. pactus ne peteret, & tunc nullo temporis auxilio egerẽt, vt dd. ll. q̃ ſi conſenſu fuerunt facti obnoxij, & ſubditi, is cõſenſus ſui natura reuocabilis eſt, quaſi ad ſuã non ad ſui principis vtilitatem ſe ſubdidiſſe videantur. vnde volũtatem mutare liberum eſſe debet, arg. d. l. 2, §. exactis, & §. deinde cum eſſet, & §. nouiſſime. ff. de orig. iur. l. fi. C. de pac. d. l. ſi qs, in princ. teſt. d. l. ſi mihi, & tibi. §. fi. d. §. ſi diui. d. l. Titio centũ, in princ. d. §. mand. d. l. quoties ab oĩbus, cũ ſimilibus ſupra alleg. nã & q̃ cõſenſu fiũt, & inter viuos cõtraria volũtate diſſoluunt. l. fi. ff. de acceptil. & d. §.

& d.§.pactus ne peteret.& §.fi.Inſt. quibus modis recõ
trahitur obligatio.nam & ſi quæ duorũ conſenſu fiunt
regulariter,alterius tantum conſenſu diſſolui nequeant,
ſed demum contraria vtriuſque voluntate,vt dict.ll. &
l.ſicut ab initio,de act.& oblig.C. fallit tamen quando
is actus reſpiciebat principaliter alterius tantum vtilita-
tem,non etiam vtriuſque, tunc enim illius tantum con-
traria voluntas ſufficit, vt actus ille diſſoluatur ac infe-
ctus reddatur.l.ſtipulatio iſta.§.inter certam, vbi plene
per Doctores.ff.de verb.oblig.l.pen.C. de pact.cum ſi-
milibus ſupra allegatis ,ſed qui alienæ ditioni,ac impe-
rio ſeſe gratis non precio ſubdiderunt, id non tam ob
vtilitatem domini quam ob ſuam vtilitatem feciſſe vidẽ
7 tur,vt & patet ad ſenſum,& ſupra oſtendimus,† ergo pę
nitere voluntatemque mutare liberum eis erit,licet con
trarium eſſet ſi precio id feciſſent,vt in princ.& §.fi. In-
ſti.de iure perſon.pro nobis optimus tex.in d.l.fi.C.de
pact.& l.17.& l.44.in Taurinis deciſionibus,quæ leges
loquuntur in actibus inter viuos duorum conſenſu fa-
ctis ob vtilitatem potiſſimum alterius, & aiunt illius cõ
trariam voluntatem ſufficere,vt res infecta reddatur.ita
que principi poſſem dicere,ſi vi me ſubieciſti,ac ſubegi
ſti,æquum eſt,vt liberes me,quòd ſi nolueris, cum pri-
mum vi,aut clam poterim me in laxitatem meam recipe
re,iure feciſſe videbor,ideo ſi dolo , aut alia quauis ra-
tione id fecerim,vt d.l.vt vim.ff.de iuſt.& iure , & ſupra
plenius oſtendimus,ſin autem cõſenſu meo ſubdidi me
tibi,iam me pęnitet , & hac in te pœnitere mutareque
voluntatem liberum eſſe debet,ſi tempore immemoria
li ius quæſiſti , ego ſimiliter , & longe facilius tempore
immemoriali laxitatem libertatemque contra te potui
acquirere.quæ nota,quia nullus vnquam in cuius ſcrip-
ta inciderim ſic declarauit, licet in ſpecie ꝙ talis liber-
tas tempore cuius initij memoria non ſit acquiri poſſit,
teneant etiam contra ſupremam principis poteſtatem ,
ac iuriſdictionem communiter Doctores,vt infra dicã.
Quinnimo poſtquam princeps paſſus eſt tandiu homi-
nes quoſdam,aut populos vti iure ſuo,& velutí pro libe
ris ſuæque ditionis ſe gerere ſatis huic rei voluntatem
ſuam accommodaſſe videtur,vt iam vtriuſque partis vo
luntate eos populos,aut homines à talis principis ditio
ne ac imperio liberatos fuiſſe verius ſit,argumentis eo-
rum,quæ diximus cap.præceden.dum malam fidem ab
initio poſſeſſionem præſumptam per lapſum triginta
annorum purgari oſtendimus , & ita vt aduerſus ſupre-
mam poteſtatem principis temporalis poſſit præſcribi ,
vel vt aptius loquar, vt tempore immemoriali poſſit ho
mo,aut populus ſe à ſuprema poteſtate , ditione ac im-
perio liberare ſui principis,tenent Bart.in l infamem.ff.
de public.iud.Idem Bart.in l.hoſtes.ff.de capt. Idem in
l.1.ff.de aqua plu.arcen.Purpuratus in l.imperium. nu-
mero 174.ff. de iuriſdictione omnium iudicum.Gloſ.
pragm.in prœm.in verbo,Dei.Cur.iun. de feudis,par.
2.quo modo feudum in eſſe deducatur.in 2.q.princip.
Iaſ.conſ.70 col.1.lib.3.Fel.in c.cum non liceat, de præ-
ſcrip.col.4.Idem Fel.in c.cum nobis.col.2.eod.tit. Ab-
bas in c.1 primo notab.de conſt.Abb.in c.quo ad trans
lationem.col.1.de offic.lega.Idem Abb.conſ.82.lib.1.
Alexand.conſ.15.col.2.libr.5. Idem Alex. conſ.11.col.
3.libr.7.ſequitur,& ait eſſe communem opinionem Ay
mon de antiq.par.4.verſ.materia illa.num.62. & eſt cõ
munis opinio ſecundum Couar.in c.poſſeſſor, de regu.
iur.lib.6.par.2.§.2.num.7.quam etiam dicit communẽ
in cap.peccatum,de reg.iur.lib.6.p.2.§.9.in fi. ſequitur
& ait eſſe communem opinionem Ant.Corſ.de excellẽ.
regis,q.104.Balb.de præſcr.2.par.5.prin.q.2.Caſtaldus
de Impera.q.53.

Contrariam tamen partem, vt eius temporis imme-
morialis præteritio non ſufficiat ad liberandum, quem
à ſuprema poteſtate principis ſecularis, vel vt ius acqui-
rat contra talem ſupremam poteſtatem, tenuerũt Abb.
in c.per venerabilem.col.fi. qui filij ſint legitimi . Idem
Abb.in d.c.cum non liceat.Rom.conſ.371.col.fi.Alex.
in l.more.col.pen.ff.de acq.hęred. Dec.conſ.307.col.3.
Soc.conſ.275.col.3.lib.2.vbi hanc firmat eſſe commu-
nem ſententiam.Purpur.in d.l.imperium.num.169.Idẽ
Purpur.in l.1.num.40.ff.de off.eius cui mandata eſt iu
riſdictio,Iaſ.conſ.208.lib.2.col.3.Ang.in l. hæc autem,
in fi.de ſeru.vrbanorum prædiorum.Hoſt.Ioã. And.&
Ant.in d.c.per venerabilem.Alber.in d.l.imperium.

Tenendo partem affirmatiuam, quam auſim veriſſi-
mam dicere,vt procedat talis acquiſitio ad d.c. cum nõ
liceat,reſpon. primum quòd quatenus ibi negatur ꝓce
dere præſcriptionem,non comprehendit acquiſitionẽ,
quę tempore cuius initij memoria non eſt,contingit vt
ex communi,& vera opinione alibi diſſeruimus dicen-
tes,præſcriptione vetita nunquam videri eam vetitam ,
quæ procederet ex tempore immemoriali.

Secundo reſpon. quòd ibi loquitur in ſpiritualibus
non in terrenis,ſecundum Aymo. vbi ſupra , tertiam &
quartam ſolutionem accõmodat Aymon ibid. ſed duæ
priores ſunt veræ.

8 Ex † noſtra,& communi opinione affirmatiua infer-
tur ſuſpectum eſſe , quod Couarru. vir diſertiſſimus in
d.§.2.num.7.ſcriptum reliquit , dum negat tempore ẽt.
immemoriali poſſe præſcribi à ducibus, comitibus , &
marchionibus,& ſimilibus,ne ab ipſis ad regẽ poſſit ap
pellari,nam hmòi præſcriptiones longe facilius contin-
gunt translatiue,quàm extinctiue,vt declarat Gemin.in
cap.cum perſonæ.§.quòd ſi tales,ad finem, de priuileg.
lib.6.vnde cum illo caſu ſuprema illa iuriſdictio non ꝑ
ſcribatur extinctiue,ſed tantum trãslatiue, quia abhinc
in poſterum non ad principem,ſed ad talem ducem,co
mitem,aut marchionem appellabitur,ſupereſt , vt tale
ius per tempus immemoriale abſcedere poſſit à rege,&
in talem ducem tranſuolare,vt ſupra oſtendimus.

Nec me mouet, quòd talis dux non ex toto ſeſe pro
libero gerat,ſed ſubditum regis ſe eſſe fateatur, nam in
cauſis ſuis ſubditus erit regi , in cauſis autem vaſallorũ
ſuorum ipſe ſupremam habebit iuriſdictionẽ , & ita eſt
etiã hodie,(vt audio) in regnis Aragoniæ, & Cathalum
niæ, quorum dominorum iura hoc modo vtiliter tue-
buntur,& ſi recte inſpexeris nulla hic eſt repugnantia,
cum principijs iuris naturæ,aut gentium,aut etiam po-
ſitiui,& id procedit per arg.de toto ad partem,quod fir
mum eſt.l.quę de tota.ff.de rei ven.quinimo facilius eſt
ꝙ partem acquirat,quam vt acquirat totum,arg.l.cum
quæſt.C.de leg.& quæ ibi per Corn.traduntur, dum o-
ſtendit diminutionem , quam interitum cuiuſque rei,
vel iuris facilius admitti.

9 Infertur etiam † verum non eſſe,quod Dec. & Ange.
vbi ſupra,contendunt negantes de facto poſſe ſe ſubdu
cere à ſuprema poteſtate Imperatoris aliquas Italiæ,vel
alterius regionis ciuitates , licet non abnegent quin de
iure per preſcriptionis interuentum poſſent,ſed ſane ve
rius eſt poſſe etiam de facto (ſi de facto quoque fuerũt
ſubactæ) ſe ſubducere,ac vi & armis, vel alio etiam mo
do,cum vt ſupra oſtendimus,vim vi repellere liceat.l.vt
vim.cum mille ſimi.ſupra alleg.ff.de iuſtitia,& iure. vn-
de ſi vi fuerunt ſubactæ,vi quoque poterunt ſe liberare,
ſin autem conſenſu ſe ſubdiderunt,ad ſuam tantum nõ
etiam ad domini vtilitatem id feciſſe viſæ ſunt , ſicque
ab ea voluntate recedere liberũ erit,& conſenſus maio
rũ non nocet ciuibus poſtea natis qui non conſenſerũt
per totum.C.res inter alias,& per totũ, ne vxor pro ma
rito,& per totum,ne filius pro patre.l.ſi quis in ſuo.§.
legis.C.de inoff.teſt. Nec longinquitas temporis nocet
nondum natis,perque hoc legitime impeditis, arg.l.1.

ad fi.C.de annali excep.l.cõtra maiores.C.de inoff. teſt.
Neque ad rem pertinet quod non licet à capite membra re
cedere,d.c.cum non liceat, de præſcr. nam reſp.ſecũdũ
Aym.vbi ſupra,quod tunc talis ciuitas erit caput de per
ſe.nam vt in grege pecorum,& in armẽtis boum, equo
rum,& ſimilium, quodlibet pecus aut beſtia ſeu animal
ſuum caput de per ſe æque principali,ac alia facit, ita &
inter homines,& ciuitates quilibet, aut quælibet poſſet
ſuum caput per ſe æque principale facere,niſi aut vi ini-
qua,aut ſponte ſua aliud accideret, vt contrarium exiſti
mantes ſabulari,aut ineptire nobis videantur, aut tyran
norum eſſe adulatores, quod intellige niſi per tẽpus im
memoriale ſub tali ditione,& imperio fuerant,ſecundũ
quod ſupra declaraui.
10 Infertur euidentius errasse Romanum in l. more.ff.
de acquir.hæred.dum vult quod ciuitas etiam quæ non
recognoſcit ſuperiorem, non poterit concedere veniã
ætatis neque hoc præſcribere,nos autem tenemus,hoc
ius poſſe tempore immemoriali præſcribi etiam ab ea q
ſuperiorem recognoſceret, vt recte Romanum repre-
hendens aduertit Alexan.in d.l.more.num.12.
11 Infertur ex ſuperioribus, † quod licet ſeruus fugitiuus
ſui furtum facere dicatur,vt in l.1.C.de ſeruis fugitiuis,
tamen illud procedit quo ad hoc duntaxat, vt tempore
ordinario præſcribi non poſſit, vt ibi exprimitur quaſi
res vitio affecta,iuxta §.furtiuæ.Inſt.de vſucap.non aũt
quo ad hoc vt inſpectis principijs iuris naturæ rem veti
tam feciſſe videatur,ſerui enim aut naſcuntur aut fiũt,
naſcuntur cũ ex ancillis noſtris domi editi fuerunt,fiũt
cum per iuſtam captiuitatem iuſtumq; bellũ capti ſunt,
vt Inſt.de iure perſo.§.pen.nec dubium eſt quin quem-
admodum ſerui per captiuitatem facti ſimul ac ad ſuos
ſe receperint ſui iuris fiunt, dominiumq; noſtrum elu-
dunt,hoc eſt,dominium quod in eis habebamus.d.§.itẽ
ea.Inſt.de rerum diui.l.nihil.ff.de capti.l.3.l.naturalem,
in princ.ff.de acq.rer.dom.ita quoque & illi qui ſerui na
ti ſunt,quia editi ex ancillis noſtris cum primum pote-
ſtatem noſtram euaſerint,ita vt pene impoſſibilis ſit eo
rum recuperatio,ſui iuris eſſe incipient,argu.dictorum
iurium,iuncto §.ſeruitus,& §.pen.Inſt. de iure perſon.
nec me mouet quòd id quod noſtrũ eſt ſine facto no
ſtro à nobis euelli non poſſet.l.e.id quod noſtrum.ff. de
reg.iur.nam illud regulare eſt, fallit quando dominium
eſt reuocabile,vt per totum.ff.de in diem add. & fere p
12 totum.ff.de l.comm.† nam in terminis illorum titulo-
rum dominium,quod erat meum,ſimul re alius melio-
rem conditionem attulerit,& ſimul ac precium die pa
cta ſolutum non fuerit,deſinit eſſe meum, & ſimiliter
in terminis.l.ſi.§.ſin autem ſub conditione.C. commu.
de leg.l.ſeruo legato,in princ.ff.de leg.1. dominium rei
meæ ſine facto meo poteſt deſinere eſſe meum. Idẽ in
terminis l.in bello.§.factæ.ff.de capt.Idem in terminis l.
item ſi verberatum.§.1.ff.de rei vend. Idem in terminis
l.1.& per totum.C.in quibus cau.ſerui pro pręmio libe.
acci.& alibi ſæpe.ſic ergo,& in ſpecie noſtra, qui ſerui
dominium habet,ſcire debet dominium reuocabile ſe
in eo non etiam irreuocabile habere, ideoque cum ſer-
ui Hiſpani in Galliã ſeſe recipiunt,continuo liberi fiũt
vt nobis relatum eſt,pro hoc quia homo non in hoc na
tus fuit,vt homini ſubeſſet,iuxta illud.Omnia ſubieci-
13 ſti ſub pedibus eius,oues,& boues,&c.† & ſeruitus con
tra naturam eſt.l.manumiſſiones.ff.de iuſt.& iure.§. ſer
uitus.Inſt.de iure præſcrip.§.ius autem gentium.Inſtit.
de iure natur. ſed quia capti bello trucidari ſolebant,
ideo ob vitandum facinus cædis triſtiſſimum ſeruitus
captiuorum iure gentium permiſſa fuit,grande quidem
malum ob grandius tamen malum vitandum toleratũ
eſt.§.ſerui.1.Inſt.de iure perſon. quamuis aliter homo
extra commercium eſſe videri deberet,non ſecus quam
res ſacra,aut religioſa,vt §.1.Inſt.de inut.ſtip.l. inter ſti
pulantem.§.ſacrã.ff.de verb.oblig.ſed quod homo aut po
pulus alteri ſubſit ratione ditionis,imperij, aut iuriſdi-
ctionis ſpeciem imaginemque quandam ſeruitutis(ar-
gumento l.ſi quis ſit fugitiuus.ff.de ædil. edic.in §. pen.
14 vel fi.)præ ſe fert,arg.l.in ſuis.ff.de libe.& poſthum.† ſic
que quotidie videmus,vt hanc iuriſdictionem (reſerua
ta etiam ſuprema iuriſdictione, ac excepta) Hiſpaniarũ
populi non pauci precio ingenti redimant a potentiſſi-
15 mis Principibus noſtris,† & in l.4.tit.24.par.4.dicitur,vt
pro principe ſuo quiſque teneatur mortem ſi opus fue
rit,oppetere,ergo huiuſmodi res non longe abeſt à ſer
uitute,& ibi not.per Greg.Lupum,& per eund.ead.par.
tit.21.in l.5.facit per totum.ff.ad Syllan.& l.pen.C.qui-
bus,vt indigni.Ergo populi,aut ciues,ſeu homines,qui
ſe ſubducere voluerunt id iure feciſſe videbuntur,quan
diu non vi ad imperum retrahuntur,aut ſub imperio re
diguntur,id quod agnoſco non temere admittendum
in hominibus ſingularibus,ac priuatis, ſed tãtum in po
pulis.nam ſi populus vi ſubactus fuerit,vi quoque ſe eri
pere poterit,ſi conceſſione ſpontanea ſe ſubegit,gratis
tamen contraria quoque deſtinatione ſe ſubducere po-
terit,vt ſupra.At ſi tempore immemoriali ſub tali impe
rio permanſit,nec apparet de initio,cum poſt tale tem
pus fingatur interfuiſſe cauſarum omnium,ac titulorũ
is caue quæ omnium iuſtiſſima ſit ac firmiſſima.l.e. 1.§.
aquæ ductus.ff.de aqua quot.& æſtiu. & diximus alibi,
certe tale imperium conceſſione,eaque nõ gratuita,ſed
oneroſa quæſitum fuiſſe intelligemus, ſicque minime li
cebit pedem referre ſubiectionemque recuſare,aut ius
principis iniuria lędere,contra.l.iuſtitia.ff.de inſt.& iur.
16 §.iuris præcepta.Inſt.eo.nam † & homo liber qui ſe ven-
diderit non poterit vnquam inuito domino ſe à ſerui-
tute eripere, nec ſi ad hoſtes transfugerit ſui iuris iure
factus videbitur, ſicque in tali ſermone habebit locum
d.§.item ea.Inſt.de rer.diu.itaque licet non abnegemus
quin fera,quæ ſerua erat(ſiue captiuitate, quia eam ce-
pimus,ſiue natiuitate, quia ex alia fera capta domi eni-
xa,& ſimiliter capta,& cuſtodita fuit)cũ primum a no-
bis euaſerit,ſui iuris aut laxitatis fiat.l.3.l.naturalem, in
pri.ff.de acq.rer.dom.Idemque,& in ſeruis,ſiue captiui
tate ſerui fiant,vt d.§.item ea,ſiue etiam ſerui naſcãtur,
vt ibi.& d.l.3.& d.l.naturalem.arguendo de ſeruitute ſe
raſum ad ſeruitutem ſeruorum,tamen ſi ſerui facti fue
rint non captiuitate,non quoque natiuitate, & ſic præ-
ter voluntatem,aut factum ſuum ſerui ſint ſacti,& ſpon
te ſua,& non gratis, ſed precio et ſtat ratio illorum iu-
rium,& ſuccedit regula.d.§.iuris præcepta,& d.l. iuſti-
tia,& quia quæ ab initio ſunt voluntatis, ex poſt facto
ſunt neceſſitatis.l.ſicut ab initio.ff.de act.& obl. l. ſicut
maior.C.de rep.hæred.& quia quæ ab initio fiunt ſpon
tanea voluntate non tam auxilio digna ſunt, quam reli
qua,arg.l.ſi filius qui patri.vt nota.per Soc.ff.de vul. &
argum.l.ſi fideiuſſor.§.ſi neceſſaria.ff.qui ſatiſd.cog.vbi
multa per Iaſ.& præſertim cum precio,non gratis fiũt,
arg.l.1.in §.1.ff.ſi à parente quis fuerit manum.de quo
17 tex.alibi diximus. Denique † licet ſi populus fuit ſub prin
cipe per tempus immemoriale,fingatur ex iuſtiſſima,&
pleniſſima cauſa,& titulo id contigiſſe,ſicque pedem re
ferre liberum non ſit,tamen ſi rurſus idem populus per
tempus immemoriale cõtrario iure vſus fuerit,ex iuſtiſ
ſima quoque cã id contigiſſe intelligemus, vt ſic iã ſui
iuris ſuæque laxitatis eſſe intelligatur, nec amplius ſub
priſtino imperio ſubijci,aut redigi poſſit.d.§.ductus a-
quæ,cum ſim.Idque & quo ad ſupremam iuriſdictionẽ
licet iure regio contrarium forte obtineret, arg.l.ſi.tit.
18 de las præſcrip.lib.3.ord.Sed & ſi tempore † immemoria
li populus ſub principe,& eius maioribus fuerit, con-
ſtet tamen initio vi & armis vel etiam ſpontanea volun

tate,ſed

tate,ſed gratis non precio id imperium quæſitum fuiſſe magis eſſe videtur,magiſque eſſet vt ei populo liberum ſit à tali imperio recedere.arg.l.male agitur.C.de præſc. 30.ann.l.aquam.ff.quem.ſer.amit.l.fi.C.de acq.poſſ.quaſi ea conceſſio ſit ad libitum reuocabilis, vtpote facta ob vtilitatem ipſius populi,arg.d.l.ſtipulatio iſta.§.inter certam.ff.de verb.oblig. Sicque intelligo,quod ciuitates Italiæ quæ non ſunt ſub imperio,ſiquidem ab hinc annos tot vt eorum initij memoria non ſit, ita fuerunt indubitanter ſui iuris proprijque dominij ac ditionis manebunt,vt nequeant ſub imperio Romano redigi,quid ſi nondum prçterijt tempus immemoriale magis dubiũ ſed adhuc quãdiu de facto ſe tueri,ac defendere potuerint, non iniuria mihi feciſſe videbuntur,ſi quidem conſtet,& ab initio vi ſubactas fuiſſe, & quaſi vi ſubactas ſub imperio Rom. æuum tranſegiſſe,nam tunc tempore immemoriali,vel non quæritur ius, vel ſi quæratur, erit tamen ſui natura reuocabile,vt quam primũ populus ille ſubactus,& veluti ſeruus poteſtatem domini euadere potuerit,ſuamque laxitatem recuperare,id iure feciſſe videatur,arg.d.§.item ea.d.l.3.d. l. naturalem.ff.de acquir.rer.dom.l.in l.ff.de capt. d.le.male agitur, cum

19 ſim. Nam&populi Chriſtianorum à Mauris in Hiſpania ſubacti,& poſt annos ſeptingentos ab eis recuperati,ac vi erepti,nullus negabit quin iure recepti videãtur, quamuis tempore immemoriali ab eis fuiſſent poſſeſſi, non ſecus quam ſi breui tempore ab eis poſſeſſi fuiſſent arg.l.ex hoc iure,vbi per omnes.ff.de iuſt.& iur.§.bella.

20 Inſt.de iu.nat.§.item ea.Inſt,de rer.diu.†Ergo cum ciuitas Luccenſium in Italia pro libera ſe gerat, ſed ſponte ſua,& veluti hoſpitio quodam iure Romanorum nõ ſecus quam nos Hiſpani vtatur,ſi quis proditionem contra talem ciuitatem machinatus fuerit, non dubium eſt quin reus ſit læſæ maieſtatis in primo capite, de quo in l.quiſquis.C.ad l.Iul. maieſt. nam ſi illud primum illius legis caput locum habet etiam contra quid perpetrãtes in eos qui ſunt ad latus principis, quanto magis locum habebit contra perpetrantes in ipſum principem,vel rẽpublicam,præſertim cum de iure gentium nulli vnquã tam obedire,ac venerari religioſiſſime teneamur præter Deum quam reipublicæ,ac deinde parentibus.l. veluti. ff.de iuſt.& iure.quod intelligo non ſolum ſi iure,ſed etiã ſi de facto ea ciuitas à Romanorum imperio ſubducta eſſet,per rationes ſupra allegatas,& ita videntur tenere Salic.in d.le.quiſquis,& Ang.in tract.maleſi.verb.(che hai tradito la tua patria)licet contrarium,& male teneãt Cyn.& Ang.in d.l.quiſquis,quos refert, & ſequitur Socin.conſi.275.col.2.lib.2.pro nobis quod ait Horatius: Pulchrum eſt & decorum pro patria mori.

Ergo cum noſtri potentiſſimi Hiſpaniarum reges Hiſpaniarum regiones,homines,populos à Maurorum Sarracenorumque imperio,& ditione proprio ſuorumque ciuium ſanguine effuſo virtute bellica liberauerint, & per tempus cuius initij memoria non eſt, ſupremæ ditionis ac imperij ius reddiderint Romano poſthabito imperio,non dubium eſt quin id iure feciſſe intelligantur,prout notatur in cap.Adrianus.63.diſtinct.tex. Gloſſ. & alij in cap.& neceſſe,de don.inter vir.& vxor. Lupus,numero 18.in rubr.de don.inter vir.& vxorem, in præfa.Couarru.in cap.peccatum,par.2.§.9. ad fin.de reg.iur.libr.6.Gregorius Lupus in leg. 18.tit.5.par.prima.per textum ibi,& tempore cuius initij,&c. hanc ſupremam poteſtatem Hiſpaniarum reges quæſierunt,vt ex communi opinione reſoluunt Balbus de præſcrip.2. par.5.par.princ.q.2.Corſetus de excel.regis.q. 104.Felin.in cap.cum non liceat,de præſcr. Couar. vbi ſupra, Caſtald.de Imperatore.q.53.ſed nos aduertimus,quòd etiam ſi tempus immemoriale non præterijſſet & etiã ſi ex iuſta cauſa,quòd à Mauris virtute bellica hanc regionem reges noſtri liberaſſent, ceſſaſſet adhuc de facto,ſicuit ſe à Romano imperio ſubducere,cum cõſtet Romanum imperium orbem vi & armis ſubiugaſſe ac ſubegiſſe,non autem conceſſione oneroſa tale imperiũ quæſiſſe,vt patet ex ſuperioribus,vide controuerſiarum illuſtrium.lib.1.c.1.& c.20.21.22.

SVMMARIVM.

1 *Annuæ præſtationes an inducant obligationem in futurum,ard.q.*

2 *Donandi cauſa præſumitur,quando alia non apparet,cũ communi.*

3 *Intell.l.2.§.circa.ff.de doli excep.& num.9.contra Doctores.*

4 *Intell.l.cum de in rem.ff.de vſuris,& numer.8.contra Doctores.*

5 *Datum ſimpliciter an donatum videatur, cum communi.*

6 *Datum ſimpliciter donatũ videri poteſt ſi adeſt aliqua coniectura donationis,cum communi.*

7 *Dandi cauſa expreſſa in præcedentibus dationibus, videtur repetita in ſeq.*

10 *Diutinæ præſtationes vniformes annuæ decies geminatæ,& quaſi ex debito non quaſi ex gratia factæ, faciunt præſumi non tantum,debitum fuiſſe in præteritum,ſed etiam tantundem deberi in futurum, contra plures Doct.*

11 *Annuæ præſtationes geminata decies ſi uniformes ſunt ex debito non ex gratia factæ præſumuntur, contra plures.*

12 *Geminata confeſſio extraiudicialis nocet.*

13 *Geminatæ confeſſioni etiam in tormentis exactæ ſtatur.*

14 *Geminata confeſſio excludit exceptionem non unm. pecun.& num.15.*

15 *Geminata iuſſio idem operatur quod proprius principis motus.*

16 *Vaſalli ſi dominis ſuis decem præſtationes vniformes annuatim ex certa cauſa obligatoria,etiam in futurũ faciunt,tenebuntur etiam in futurum tantundem præſtare,niſi probent eam cauſam veram non eſſe, cum communi,contra Cynum.*

17 *Vaſalli in caſu ſuperiore poſſunt probare eã cauſam non eſſe veram,cum communi.*

18 *Vaſalli poſt annos etiam 30. quibus quid annuum, & vniforme quaſi ex debito quid dominis ſuis præſtiterant,an ad probandum cauſam illam non eſſe veram admittantur.*

19 *Tempus an habeat vim inductiuam in præſtationibus temporis,cuius initij memoria non ſit.*

20 *Tempus immemoriale in annuis præſtationibus habet vim inductiuam,cum communi.*

21 *Vaſalli quod longo, vel longiſſimo tempore vniformiter præſtiterunt dominis ſuis,an & in poſterum tantundem præſtare teneantur,anceps pugna.*

22 *Præſcrip.ordinaria non ceſſat propterea, quòd ſit præſumptio iuris contra poſſidentem.*

23 *Præſcriptio temporis immemorialis conſuetudo eſt nõ præſcriptio.*

24 *Intell.l.nullo.C.de rei vend.*

25 *Titulus præſumitur in præſcriptione, vel quaſi poſſeſſione,quæ nititur in facto,vel factis aduerſarij, licet non præſumitur,ſi nitteretur in non facto ipſius,noua declaratio.*

26 *Seruitutem diſcontinuam res inanimata non præſcribit niſi tempore immemoriali,homo autem breuiore tẽpore præſcriberet.*

27 *Vaſalli ſi dominis ſuis longo,vel longiſſimo tempore annuũ quid dominis ſuis informiter præſtiterunt,an ex*

titulo per eum allegato, an vero ex tyrannide præſtitum ac exactum præſumatur, ingens q.

28 *Vaſalli vt noceant ſibi in futurum cum quid annuum dominis ſuis præſtabant, oportet ſolutiones factas fuiſſe ex cauſa certa, expreſſa legitima, & in futurum obligatoria, ſecundum communem opinionem, de cuius veritate diſcutit.*

29 *Annuæ præſtationes cum vt in futurum quoque fiant tempore, acquiritur ac inducitur an id contingat præſcriptione, an conſuetudine, an alia ratione; ardua pugna.*

30 *Titulus in conſuetudine non requiritur, cum communi.*

31 *Præſcriptio, & conſuetudo differunt.*

32 *Annuarum præſtationum præſcriptio diuerſis regulis nititur quam rerum corporalium, noua declaratio.*

33 *Probationum ſpecies nulla eſt, quæ neceſſario concludat ſed tantum contingenter.*

34 *Annuarum præſtationum præſcriptio, quæ 30. vel 40. annis contingit, non eneruatur, licet probetur cauſam obligatoriam nunquam interfuiſſe, cum Couar. contra multos.*

35 *Immemorialis temporis acquiſitio non admittit probationem in contrarium, etiam per confeſſionem, contra Aym. & alios.*

36 *Iuriſdictio, vt præſcribatur.*

37 *Intell. l. ſi. tit. de las preſcrip. lib. 5. ord.*

38 *Præſcriptio forenſes collectandi breuiore tempore quã immemoriali contingit, cum multis contra multos.*

39 *Præſtationum annuarum liberatio breuiore tempore, quam immemoriali contingit, cum Aymone contra plures.*

40 *Tituli allegatio ad præſcribendam ſeruitutem diſcontinuam nil iuuat, cum commun. contra Accurſium.*

41 *Paſcendi ius, quod tempore ordinario præſcribatur contra communem.*

42 *Intell. c. 1. de præſcrip. lib. 6.*

CAPVT LXXXIIII.

1 ANnuæ præſtationes† ſi & vniformes ſint & fiãt ex cauſa expreſſa ſingulis annis totius decennij inducunt obligationem, vt in futurum tantundem ſingulis annis præſtatur, hæc eſt communis opinio ſecundum Couar. in cap. poſſeſſor, de reg. iur. p. 2. §. 4. num. 2. Bart. & Salicetus, colum. 3. in l. cum de in rem verſo. ff. de vſur. per tex. ibi. Bal. colum. 2. Salic. colum. fi. Alex. col. 3. vbi Iaſ. & Dec. & Rim. col. antepe. cum ſeq. in l. ſi certis annis. C. de pact. Alex. conſ. 103. Idem conſ. 108. lib. 2. Molin. de contract. q. 80. Gloſ. communiter approbata in d. l. ſi certis annis. Gloſ. etiam communiter ibi approbata in d. l. cum de in rem verſo. Gloſ. communiter ibi approbata in l. creditor. C. de vſur. Glo. in l. operis non impoſitis. ff. de operis liber. dum ſe remittit ad ea quæ dixit in d. l. ſi certis, & in d. l. cum de in rem. Bald. de præſcr. 1. p. 3. prin. q. 10.

Sed ego aduerto iſthæc non ſufficere, vt inducatur obligatio in futurum, niſi præterea eæ præſtationes fierent ex cauſa onerosa, vel obligatoria, ita probat d. l. creditor, in verbo, ex conſenſu. d. l. operis, verb. ex voluntate ſua. etenim qui donat, non ſe obligat ad amplius donandum in futurum, vt dictis legibus, & hanc eſſe communem opinionem alibi oſtendimus poſt Rim. & Iaſ. in d. l. ſi certis. quinimmo, quod ex cauſa onerosa, & obligatoria fierent, nil etiam eſſet obligatoria in futurum vt dictis legibus. aliter enim ſolutione ſublata eſſet obligatio, vt in princip. Inſtitut. quibus modus toll. oblig. Cuius rei ratio (quam ab alijs animaduerſam non inuenio) ea eſt, quod non ſolum qui donat, etiam ſæpius & vniformiter non videretur ſeſe obligaſſe ad tantundem dandum in poſterum, ſed etiam ſi expreſſim id dixiſſet, adhuc non teneretur, quia olim donatio, quæ nõ incipiebat à traditione, nõ erat approbata, vel à lege iſta veſtita, vt ex pacto donationis daretur actio. leg. ſi quis. argum. C. de donat. licet ſi inciperetur à traditione, repetitio denegaretur. leg. cuius per errorem, de reg. iur. ergo ſi dixi, promitto centum, non potero vtiliter conueniri, quia non apparet cauſa debiti, quæ à lege approbetur, & veſtiatur, & executioni mandetur, nec ſi donationem præſumas quicquam releuat, cum ſteterimus in terminis ſolius conuentionis. Idem puto ſi dicerem, promitto centum, quæ tibi debeo ſi non adieci cauſam debiti, vel minus idoneam adieci, ergo licet per ſolennem ſtipulationem centum promiſerim, & ſi adiecerim, quæ tibi debeo, nil agam, niſi cauſam debiti idoneam expreſſerim, quod nota ad notata in rubric. ff. de verb. nec mutat quod ſolennitas intrinſeca præſumatur, nam cũ dixi, promitto centum quæ debeo, non hic negatur ſtipulationis ſolennitas, quæ intrinſeca eſt, ſed legitimam ſoleniter promittendi cauſam præceſſiſſe, id negatur, quia extrinſecum eſt, hæc probantur in leg. 2. §. circa. ff. de doli except. olim enim omnes conuentiones firmæ erant inſpecto iure gentium, quia nihil tam naturali æquitati conueniens intelligebatur quam pacta ſeruari. leg. 1. ff. de pact. leg. 1. ff. de conſt. pec. le. non minorem. C. de tranſact. §. per traditionem. Inſtit. de rerum diui. l. conuentionum. ff. de pact. ſicque omnes ex æquo manu regia exequebantur. leg. 2. ad princip. ff. de origine iuris. hodie vero conuentiones regulariter non ſunt efficaces ad agendum, ſed tantum ad defendendum, & excipiendum. l. legitima. leg. iuriſgentium, in prin. & in §. ſed cum nuda, & §. igitur nuda. ff. de pact. ideo ſi tibi centum promiſi ſiue per pactum nudum, ſiue per ſolennẽ ſtipulationem, nec adieci quã ex cauſa promittebam me daturum, verum ex cauſa forte venditionis, vel conductionis, vel dotis, vel alterius ſimilis, nulla cauſa præſumitur, cum nulla expreſſa ſit, & cauſæ interuentus ſit quid facti, quod non præſumitur niſi probetur. lege ſi emancipati, ibi, neque emancipatum probatum fuerit, C. de collat. vbi notant Iaſon, & communiter alij. leg. ſi

2 quis in bello. §. factæ. ff. de capti. † ſed & ſi dixeris cauſam animumque donandi præſumi in promiſſione ſiue nuda ſiue ſolenni, vt videtur eſſe communis opinio, quam tradunt Bartol. in leg. ita ſtipulatus, in magna columna 12. ad princip. ff. de verb. obligat. Idem Bart. in lege prima, §. ſi ſtipulanti, eod. titul. Iaſ. in leg. ſcire debemus. ff. ſi à fure. columna ſecunda, eod. tit. Bart. in lege Mæuius. §. duobus. columna ſexta, ad fin. ff. de lega. 2. Bartol. in lege ſecunda. §. circa. ff. de doli excep. Paul. in l. generaliter. colum. 3. in princ. & colum. 5. C. de non numera. pecu. l. campanus. in verſic. cum ſciret. de operis liber. leg. ſi diuortio. ff. de verb. oblig. per Iaſ. in l. iuriſgentium. §. ſed cum nulla. ff. de pact. numero 28. adhuc quidem erit, quia iure ſtrictorum ex pacto nudo donationis agi non poterat, licet hodie poſſit. l. ſi quis argentum, per totam. C. de dona. ergo in promiſſione ſiue nuda, ſiue ſolenni, ſiue dicas nullam cauſam præſumi, ſiue animum præſumi donandi, vtroque caſu ceſſabat ciuilis obligatio tam quo ad præſentia, & multo magis quo ad futura neceſſe eſt ergo, vt cauſa præſtationum ſeu donationũ ſpeciatim interfuerit, vt autẽ in ipſis præſtationibus nuncupatim expreſſa ſit, neceſſe non eſt, nã taciti, & expreſſi par virtus eſt. l. cum quid. ff. ſi cer. pet. l. cum ex filio, in princ. ff. de vulga. l. licet Imperator. ff. de leg. 1. l. ita ſtipulatus, in mag. verſic. Sabinus autem ex mente. ff. de verb. oblig. l. 5. C. de libe. præt. l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad

3 Trebel. † Vnde ſi probatum fuerit, quod præſtationes non tanquam ex gratia, ſed tanquam ex debito fiebant, id ſufficit vt non videantur eſſe lucratiuæ, & conſequen-

ter

ter obligent etiam in futurum,quod ſi negetur ſubeſſe
iuxta cauſam debiti,iuxta d.l.2.§.circa.ff.de doli excep.
replicabimus ſufficere quod in aliquibus earum præſta
tionum,licet non etiam in omnibus.ea caſa certa(puta
emptionis aut emphyteuſis, aut locationis perpetuæ)
expreſſa fuerit,quid enim ſi dominus conceſſit vaſallis
certis,vel populo cuidam ſuo ſeu ſuæ ditionis certum
fundum, vel agrum, vel domum, vel vineam hac
lege, vt ſingulis annis in perpetuum ſibi certum quid
4 exoluerent†aut præſtarent aut quid ſi emit ab eis quen
dam cenſum perpetuum,deinde illi primo, & ſecundo
anno id ex debito exque fide præſtiterunt longo vel lō
giſſimo tempore,ita tamen(vt plerunque vſu venit)q͂d
primo forte aut ſecundo anno in ſingulis præſtationi-
bus nominatim declarauerans ſe ex debito(non ex gra
tia ſoluere nuncupatim illius cenſus , vel conceſſionis
cauſam exprimentes,deinde tertio & quarto & etiam
pluribus deinceps ſequentibus annis tantundem & qua
ſi ex gratia pręſtabant,non tamen declarabant nomina
tim cauſam debiti in indiuiduo,certe id non noceret,
nam intelligo in omnibus annis vniformes eſ-
ſe debere præſtationes,ſed tamen neceſſe minime eſſe
vt cauſa debiti inindiuiduo exprimatur,inomnib.annis
ſi modo aliquando expreſſa fuit. Hoc amplius non
puto referre vtrum ad primos,an ad medios,an ad vlti-
mos annos ea debiti cauſa expreſſa fuerit,alterutrum.n.
horum trium ſufficeret,hoc etiam amplius ſi in quibus
dam harum præſtationum ſiue in primis,ſiue in medijs
ſiue in vltimis ſolutiones fieri ex certa cauſa debiti ap-
paruis,licet in reliquis nulla cauſa expreſſa eſſet debiti,
ſed innominatim,ruditer ac ſimpliciter præſtationes fa
ctas eiuſdem tamen quantitatis appareret,id quoque ſu
fficeret,& opponentibus de dicto §.circa, replicaretur
de tacita cōfeſſione ſolutionum ſemel ac pluries ex certa
cauſa,& id probatur in d.l.cum de in rem,tam in primo
quam in ſecundo reſponſo.nam licet longo tempore,
& ſic decies geminas præſtationes ad tale debitum in
futurū pſumendū exigeret,tñ nō exegit vt in ſingulis p
ſtationibus cauſa debiti nominatim expreſſa eſſet ,ergo
ſi vaſalli ſoluentes primis annis expreſſerunt ita,damus
centum quæ cauſa cenſus debemus,medijs vero an-
nis dicebant,damus centum quæ tibi debemus non ad
ijcientes ex cauſa cenſus;ſequentibus vero annis dice-
bant,ecce damus tibi centum ſolita,non adijciētes quæ
tibi debemus id quidem ſufficeret,nam vt præſumatur
obligatio in futurum bene requiritur longum tempus
& decies geminæ præſtationes.d.l.cum de in rem , ſed
vt præſtationes iam factę ex cauſa non improbata factæ
præſumantur,ſicque ceſſet d.§.circa,vel vna pſtatio ſuf
ficeret. Denique noſtra opinio veriſſima eſt,& neceſſa
ria.nam licet ſint opiniones,vtrum datum in re dubia
videatur donatum,vel non,nam quod donatum non vi
deatur eſt communis opinio,vt firmat Sozin. in l. cum
quid.numero.9.verſ.circa quæſtionem.ff.ſi cert.peta.poſt
5 Barth. Alex.& alios ibi,vbi etiam tangitur per Glo.&eſt
communis opinio,ſecundum Ioan.Bap.in ærario.com
muni.verb.datio.Sozin.conſ.63.circa primum,libri.2†
6 Plures tamen tenent contrarium,per l.cuius per errorē
ff.de regu.iur.&.l.ff.de cond.indeb.tamen communis o
pinio eſt ſecundum Sozin.in d.l.cum quid.nu.30.poſt
Barthol.& alios ibi.quod vbi eſt aliqua coniectura,præ
ſumetur donatio,per d.l.1.& d.l.cuius.quod ſi quæras
quando videbitur ſubeſſe aliqua coniectura,reſpondet
Bar.& communiter Docto.vt tenet & teſtatur Sozin,
7 vbi ſupra,numero.33.†quod ſi cauſa in præc.fuerat ali-
quando etiam ſemel tantum expreſſa,ea etiam in ſequē
ti vel ſequentibus dationibus,quę informiter fiunt, vi-
detur vel ineſſe vel repetita.ſic ergo & in ſpecie noſtra
cum ſemel in primo vel in aliquo anno expreſſum ſi

ſolutionem factam fuiſſe certa,& formali cauſa , puta
cenſus,licet ſequentes præſtationes informiter, ideſt,
nulla expreſſe cauſa factæ fuerint adhuc tamen ex eadē
cauſa illæ factę fuiſſe videntur , primū ne actus fruſtra
torius præſumatur ac ocioſus,contra l. hæc ſtipulatio.
§.diuus.ff.vt lega.no.ca.deinde ne inutilis videatur , cō
tra leg.quoties.ff.de.reb.dub.l.ſi quando,in princip.cū.
Glo.C.de inoffi.teſtamen.l.ſi quando.ff.de leg.1.l.quo
ties in ſtipulationibus.ff.de ver.oblig.tertio,donatio p
ſumatur,contra leg.cum de indebi.ff.de prob. ſicq, cū
cauſa illa quæ ſemel expreſſa fuit,eſſet obligatoria in fu
turum,reliquæ quoque præſtationea ex eadem cauſa in
futurum obligatoria factæ præſumuntur , ſicque
poſt longum , tempus præſumitur re vera interfuiſ-
ſe ea cauſa,quæ expreſſa fuit.d.l.cum de in rem.præſer-
tim cū propriæ aſſertioni nemini aduerſari liceat.l. ge
neraliter.C.de non.num.pecu.vnde vnica etiam præſta
tio videbatur ſufficere,vt ibi.Nec obeſſet d.lex 2.§ cir-
ca.ff.de doli excep.quia illud quando nulla cauſa expſ
ſa fuiſſet,nec etiam obeſſet d.l.cum in rem.verſi. longo
tempore.quia illud fuit contingenter,non neceſſario,
vt patet ibidem in ſecūdo reſpo.vbi non exiguntur tot
præſtationes,nec longum tempus,& præterea in vtroq;
reſponſo ac exemplis,de quibus ibi,non apparet vllam
cauſam ſolutionis expreſſam fuiſſe a ſoluente,nec ſunt
pręſumendę cum ſint facti.l.emancipati,ibi neque emā
8 cipatum probatum fuerit.C.de col.†Sicque tentari poſ
ſe videtur,vt cum cauſa ſolutionis expreſſa fuit,quæ in
futurum obligatoria erat,ſufficiat vnica præſtatio,vt &
in futurum peti poſſit,cum proprię confeſſioni,& aſſer
tioni aduerſari nemini liceat.d.l.generaliter . cum autē
nulla cauſa expreſſa eſſet,tūc longum tempus, & decies
geminæ præſtationes exigerentur,vt dict. l. cum de in
9 rem.†& ad d.§.circa,qui huic vltimo contra diceret,reſ
pondendum eſt,quod non procederet quando pręte-
rijſſet longum tempus,argumen.l.ſi filius familias.C.de
pet.hæred.& quæ tradunt Barthol.Aleſand.& Iaſon.in
l.ſciendum.ff.de verb.obliga.nam poſt tantum tempus
ea quę facti ſunt etiam extrinſeci præſumuntur,vt ibi,
& præterea dict.§.circa pocedit quando verbum tantū
non etiam res,aut traditio interfuit,nos autem quando
etiam decies gemina rerum traditio interſuit,quod po
teſt firmari ex multis a me congeſtis lib.de ſucceſſ.crea.
in §.3.num.13.vbi plene de vi & poteſtate actus nomi
nari,& ijs etiam quæ de temporis diuturnitate diximus
alibi.Quæ nota,quia contrarium in vtroque volunt cō
muniter Doct.ſupra in princip.allegati.
10 Ergo†ſi ſingulis annis per longum tempus certam
quantitatem quaſi debitam,non autem quaſi donatam p
ſtaſti,licet informiter,quia nunquam fuit expreſſū,qua
ex cauſa præſtatio fieret,ſemper tamen fuerunt pares p
ſtationes ſeu quantitates,teneo te in poſterum ad tan-
tundem dandum ſingulis annis obligatum videri,ſi ip-
ſe allegem ex cauſa obligatoria,puta venditionis aut cē
ſus te ſoluiſſe,niſi tu probaueris contrarium,puta dona
tionis ac benignitatis ſeu ſeruitij gratioſi cauſa id feciſ
ſe,licet contrarium teneant Bald.in dict. q.10. & Co-
uar.in cap.poſſeſſor.§.4.par.ſecunda.numero.2.de re-
gulis iur.lib.6.& Molinæus de contractibus.quæſt.36.
hoc amplius cum donandi cauſa fieri datio informis
nunquam præſumatur,ſecundum communem opin.ſu
pra relatam.d.l.cum de indebito.nec mutui,aut depoſi
ti cauſa toties geminæ præſtationes præſertim paris
quantitatis ac æqualis,veroſimile ſit cauſam debiti ob-
ligatoriam præceſſiſſe magis præſumendum eſt, maxi-
me cum à recipiente allegetur,& concurrat diuturni-
tas temporis. Item decies geminæ præſtationes. Item ge
neralitas d.l.cum de in rem.
11 Sicque ex his tribus cauſam obligatoriam præceſſiſ
ſe præ-

ſe præſumam,niſi probetur,per contrariam,vt ſic ſi ap
paret per longum tempus,& per decies geminas præ-
ſtationes,datum,non tamen apparet verum ex gratia,
an ex debito datum fuerit,ex debito datum preſumam
licet contrarium teneant Molinæus,& Balb.& Couar.
vbi ſupra,& Riminal.in l.ſi certis annis. col. antepenul.
cum ſequen.C.de pact.vbi Decius Iaſ.& alij moti leuiſ
ſimo fundamento,ſcilicet quod tempus non ſit mo-
dus inducendæ obligationis.l.obligationum fere.§.pla
cet.ff.de actio. & obliga. quod non ignoramus, ſed
hic præter tempus longum inter fuerunt decies geminę
pręſtationes vniformes,ſicque decies geminæ tacitę rei
debitæ confeſſiones,cũ ex gratia datum nunquam p̃-
ſumatur.dict.l.cũ de indebito,nec error ſit præſumen
dus niſi probetur,vt in l.vnica.C.de errore calcul,& qui
ſoluit ſi dicit ſe per errorem ſoluiſſe,poſt dies triginta,
probandi erroris onus ſuſtineat.leg.in contractibus.§.
ſuper certis.C.de non numer.pecunia,facit d.l.in con-
tractibus,in principio,& Inſtitutio.de literarum obliga
in princip.teneo ergo,quod datum ſingulis annis per
longum tempus in poſterum quoque debitum intelli-
gatur,Primum quando in omnibus præſtationibus cau
ſa obligatoria,& ſpecifica fuit expreſſa.Secundo etiam
ſi non in omnibus,ſed in quibuſdam tantum talis cauſa
fuit expreſſa.Tertio idem etiam ſi in nulla omnino ea-
rum preſtationum cauſa ſpecifica fuit expreſſa,ſed tan-
tum informiter dictum quod dabatur debitũ. Quarto
idem etiam ſi nec cauſa ſpecifica fuit expreſſa,nec dictũ
quod debitum ſoluebatur,ſed ſimpliciter datum fuit,
quod vltimum non firmo.

12 Pro nobis facit,quia licet confeſſio extraiudicialis
non præiudicet,vt eſt notum,etiam ſi fiat in iudicio,
dum tamen non in figura iudicij,puta coram tabellio-
ne,vt eſt Gloſſ.ſing.in l.iubemus.C.de lib.cau.& in l.in
terrogatam eod.titu.tamen ſi ſit geminata confeſſio ex
traiudicialis,bene pręiudicat,ſecundum Barthol.in l.cũ
ſcimus.C.de agric.& cenſi.libr. vndecimo.notatur in a
poſt.ad Barthol.in leg.capite quinto.ff.de adul.vbi hoc
13 ſentit Gloſſ.& eſt communis ſententia.Facit.etiam q̃d
licet confeſſioni in tormentis non ſtetur ſine perſeue-
ratione.leg 1.§.diuus.cum ibi nota.ff.de quæſtionibus
cum ſimil.ſi tamen pręcedat vna confeſſio extraiudicia
lis,tunc confeſſioni ſecundæ in iudicio ſtatur etiam ſi-
ne perſeueratione propter geminationem, hoc vult
Gloſſ.in dict.l.capite quinto,quæ commẽdatur pro ſin
14 gulari ibi in apoſt.ad Barthol.Ad idem facit quod li-
cet confeſſio de mutuo non pręiudicet quominus poſ
ſit opponi exceptio non nume.pecuniæ infra bienniũ,
tamen ſi ſit geminata confeſſio debito,tunc non pote
rit opponi exceptio non nu.pecu.arg.eius quod dixit
Barthol.in d.l.cum ſcimus,& in ſpecie Panor.in cap.ſi
cautio in fi.de inſtru.& vide ibi in apoſt.& eſt pro hoc
Glo.ſingu.in contractibus.§.1.in ver.penitus.C.de nõ
nume.pecun.

Facit etiam quod ait Baldus in dict.l.ne damnoſa,ſci
15 licet,quod idem operatur ſecunda iuſſio,& ſic gemi-
nata,quod proprius principis motus, & illud dictum
nõ eſt alibi,vt in apoſt.ad Bald.de quo elegãter ibidẽ p
Iaſon.vbi hoc limitat Facit etiã,nam ſi princeps præci
piat aliquem decapitari vel ſuſpendi, & non appareat
cauſa debet iudex ſuperſedere,& ſuſpendere p.30.dies
caſus ſingularis in l.ſi vindicare.C.de pœnis,cui cõcor
dat text.in cap.cum apud.11.q.3.illud tamen eſt verum
niſi interueniret ſecunda iuſſio principis cap.ſi quando
vbi Cano.de reſcrip. Barthol. Veron. in cautela.
7.refert,& ſequitur Iaſon.in l.puniri,in fine.C.ſi con-
tra ius,vel vtil.publicam.Ad idem etiam facit,quia li-
cet reſcriptum fiſco damnoſum non valeat.l.neque di
noſa.C.de precibus Imper.offer.tamen ſi eſt geminatũ
reſcriptum bene valet,vt probatur in auth.vt nulli iudi
cum.§.& hoc vero iubemus,ſecundum Bald. in. dict.
l.neque damnoſa.Cum ergo geminatio,tot etiam ſum-
mi præiudicij effectus operetur,tam in criminalibus,q̃
in ciuilibus & etiam alijs innumeris quos enarrauimus
lib.1.de ſucceſ.crea.§.3.num.12.cum plur.ſequen.quid
mirum aut nouum ſi in ſpecie noſtra decies geminæ p̃
ſtationes vniformes totidemque debiti tacitæ confeſ-
ſiones hunc effectum operentur,vt debitum eſſet id q̃
præſtabatur,id quod quantum ad hoc vt datum non re
petatur,niſi errore probato,intelligo procedere in qua
tuor caſibus,eſt primus,quando præſtationes fuerunt
factæ omnes expreſſa cauſa,quæ etiam in futurum ob
ligatoria erat.Secundus quando in quibuſdam tantum
præſtationibus nõ etiam in omnibus id expreſſum fuit
Tertius quando cauſa debiti ſpeciatim expreſſa non
fuit,ſed tantum dictum quod quaſi debitum non quaſi
ex gratia dabatur.Vltimus quando nunquam expreſ-
ſum fuit,an ex debito,an vero ex gratia daretur.Sed quę
ad hoc vt in poſterum eædem præſtationes debeantur,
idem intelligerem in duobus primis caſibus,non ſic in
quarto caſu,in tertio cogita.

16 Denique † cum cauſa ſolutionis ſeu præſtationum,
fuit expreſſa.quia ſingulis annis totius decennij ſoluẽs
ſe quod debebat ex cauſa forte cenſus dicebat præſta-
re,tunc etiam ſi ſoluentes, & ruſtici eſſent & dominis
ſuis vt vaſalli ſoluerent,ea cauſa vera preſumitur,ita Bar
thol.in leg.litibus ſupra alleg.Idem in d.l.cũ de in rem,
columna tertia.Bald.colum.penul.& Iaſon. nume.14.in
dict.l.ſi certis annis Alexand.conſili.50.lib.5.ad finem
Iaſ.in §.præiudiciales.num.56.Inſtitut.de action.Ale-
xand.conſ.124.col.1.lib.4.Paulus Caſt.conſ.51.col.fi.
lib.2.Carolus Molineus in conſuetudi.Pariſi.§.7.num.
17.Balb.vbi ſupra,q.10.qui firmat hanc eſſe commu-
nem opinio.quam tenet,& communem dicit Couar.in
d.§.numero ſecundo.Quæ res,licet contrarium teneat
Cyn.in dict.l.ſi certis annis.q.5.nullam apud me dubita
tionẽ habet,nã cũ cauſa debiti ſpecifica nominatim in
pręſtationibus expreſſa fuerit,ruſtici qui mentiri, aut ſi
mulare longe minus quam reliqui didicerunt,non po-
terunt videri fraudem feciſſe,mentitamq; ſoluendi cau
ſam expreſſiſſe,& pręterea id nominatim cautum eſt in
dict.l.cum de in rem,quæ cum generalis ſit,comprehẽ
dit omnes perſonas vtcunque priuilegiatas, & ſi etiam
ruſticos.l.in fraudem.§.fi.ff.de mil. teſtamen.lex enim
generaliter loquens comprehendit perſonas etiam pri
uilegiatas,ſi in ea re,qua de agitur,non reperiant habe
re peculiare priuilegium,vt ex cõmuni opi.reſoluimus
de ſucceſ.crea.§.8.num.4.& etiam ſupra diximus, ſed hi
ruſtici hac in re non reperiuntur habere peculiare pri-
uilegium,ergo & ipſis nocet ſua confeſſio. lege genera
17 liter.Cod.de non numero.pecun. † quod ſi per an-
nos 30.tales vniformes fierent præſtationes cauſa obli
gatoria expreſſa,non dubium eſt quin ſoluentes ad eun
dundem in poſterum ſoluendum teneantur ſi ea cauſa
allegetur ab ipſo recipiente,nec ipſi probauerint erro-
rẽ illius cauſæ,expreſſe dicentes nunquam interfuiſſe,li
cet per errorem fuerit expreſſa,ſed an admittatur ad p
bandum talem errorem,& quidem aduerſus decennij
præſtationes bene admittuntur,vt ex communi opi.re
ſoluunt Cor.Dec.Iaſ.Rim.& alij communiter in d.l.ſi
certis annis,vbi Cyn.q.10.Alexand.conſ.113.col.fi.lib.
2.Balb.in d.q.10.Pau.in d.l.ſi certis annis.Couar.vbi ſu
18 pra.†Sed aduerſus preſtationes annorum.30.non ad-
mittuntur quaſi eo tempore omne ius præſcribi & poſ
ſit & præſcriptum videatur,iuxta l.ſicut.leg.omnes. le.
cum notiſſimi.C.de præſcript.30.annorum, ita tenent
in ſpecie Moline.tam in d.q.20.quam in d.§.7.nu. 22,
& Couarr.vbi ſupra,quorum opinio vera nõ eſt ſaltem
regulariter

regulariter,nam ſi reuera nula interfuit cauſa obligato-
riam & ſoluentes errore lapſi cauſam obligatoriam ex
primebant , cauſamque falſam fuiſſe ipſe accipiens,
non iguorabat,iam erat in mala fide,iam non poſſe ẽt
mille annis præſcribere, iuxta communem Docto.ſen
tentiam,per text.ibi in ca.fi.de pręſcript.diximus,& nos
alibi plenius inquæſtionibus præc.ſed iſtorum opin.ve
ra eſſet quando ipſe quoque qui ſolutiones recipiebat,
eſſet in eodem errore in quo erant ſoluentes,ſecũdum
quoſdam,quod puto verum, nam non ſolum quando
centum mihi debebas pro vna vice ſi ea petere deſij an
norum 30.moritur actio,vt dd.ll.ſed etiam ſi ea centũ,
mihi deberes non pro vna vice,ſed ſingulis annis præ-
ſtanda in æternum,ſi per.30. ann. nihil recepiſſem, nec
debitor ceſſans eſſet in ſide id ius præſcriptum eſſet nõ
ſolum quo ad fructus vel præſtationes præteritas , ſed
etiam quo ad futuras per generalitatem.d.l.ſicut.d.l.om
nes.d.l.cum notiſſimi,& Inſtit.de perpe.temp.in prin-
cipi. ergo & per contrarium per tale & tempus par
ius acquiri,& præſcribi poſſe videtur non ſolum quoad
pręteritas præſtationes, ſed etiam quo ad ſuturas, non
tam quidem per decitionem dictarum legum, quam p
eandem rationem,niſi neges parem eſſe rationem,cum
fauorabiliores ſimus ſiberationibus,quam obligationi
bus.l.Arrianus.ff.de action.& oblig.adhuc tamen puto
hanc partem admittendam,quia facile pereunt proba-
tiones,vnde & ſi vera iuſta cauſa & titulus interſuiſſet,
forte probari non poſſet poſt tantum tempus , fortiter
tamen aduerſatur.l.obligationum fere.§.placet.ff.de a-
ction.& obligation.vbi tempus non eſt modus tollen-
dæ obligationis.Sed reſponderi poteſt,quod quemad-
modum ea regula correcta fuit in altero membro,ſic-
que hodie ſolum tempus eſt modus tollendæ obligatio
nis.d.l.ſicut.d.l.omnes.d.l.cum notiſſimi.d.princip. In-
ſtitutio de temp.action.ita quo & alternm membrum
ei parificatum de iure veteri ſublatum videatur , iuxta .
Gloſſ.communiter approbatam,in l.ſi quis ſeruo alie-
no perſuaſerit,per tex.ibi.C.de ſurtis præterea hic vltra
tempus adiuni illæ geminatæ confeſſiones,& præſta-
tiones quæ plurimum iuuant.d.l.generaliter.C.de non
numerata pecun.ergo olim ſolum tempus non erat mo
dus tollendæ,aut inducendæ obligationis,hodie tamẽ
vt indubitanter eſt modus obligationis tollendæ,vt di-
ctis legibus,ita & inducendę per argumentum ſupradi
ctum,præſertim cum hic non tantum ſit tempus , ſed
plures geminæ confeſſiones,vt modo dicebam,ſed ſi te
neas tẽpus hoc caſu habere vim inductiuam, iam in cõ
trarium probatio non admitteretur,cogita tamen.

20 Cæterum † quando præterijt tempus,cuius initij me
moria hominum non ſtat,omnes admittũt non eſſe ne
ceſſariũ vllam cauſę expreſſionem in dictis præſtatio-
nibus,ſed eo tempore ius immortale, & æternum ẽt
in poſterum acquiri, Cynus quæſt. pen.Angel.& Iaſo.
col.fi.in d.l.ſi certis annis.vbi etiam Paulus,& Riminal.
& Bart.in d.l.cum de in rem.Felinus in capitulo cauſã
quæ.col.3.de præſcription.Balbus vbi ſupra.& Couar.
num.4.vbi ſupra.Abbas conſ.94.lib.1.Idem in cap.fin.
col.2.de cauſa poſſeſſio.Denique tempus ſolum de per
ſe non habere vim inductiuam eleganter tradidimus,ſu
pra in prima.particul.q.decim.

21 Ex ſuperioribus apparet † quod vbi vaſalli non domi-
mino ſuo,ſed alteri annuatim certum quid dederunt p
tempus immemoriale,tituli interuentus,aut eius allega
tio neceſſaria non eſt,quid ſi præterijt tempus longum
duntaxat vel etiam longiſſimum, non tamen immemo
riale,& quidem quid reſpondendum ſit,ex ſuperioribus
ſatis apparet regulariter,præter quam cum res ageba-
tur inter dominum & vaſallos,quo caſu(licet in cæteris
tempus longum vel longiſſimum ſufficiat ſecundum ſu
periorem annotationem & diſtinctionem) tamen hic
magis eſſe videtur vt tempus immemoriale exigatur,qa
ſecundum quoſdam quoties aduerſus poſſidentem eſt
vehemens iuris præſumptio,tunc ipſe annuos hos redi
tus,aut præſtationes in futurum vendicare non poteſt,
niſi vel cum titulo fuerit per annos 40.in quaſi poſſeſ-
ſione illius annui reditus percipiendi,vel ſi titulum nõ
habuerit,& oſtenderit in tali quaſi poſſeſſione per tem
pus immemoriale ſteterit,argum. capit.ſuper quibuſdã
§.præterea,de verborum ſignificatio.vb Gloſſ.multa iu
ra adducit,& cap.vnico.de præſcription.lib.6. nec du-
bium eſt ſecundum eos,quin aduerſus hunc dominũ,q
a vaſallis huiuſmodi annuos reditus exigebat , ſi vehe-
mens iuris præſumptio quod clam aut per vim vel tyrã
nidem eos exegiſſet.Ita videntur tenere Ioannes And.
Hoſtienſis,Abbas,Henricus & alij in cap.quod laten-
ter,de regulis iuris,quorum opinionem ſequitur,& ſæ-
pius communem appellat Couarru.in d.§.quarto.nu.1.
& num.5.Innocentius in cap.bonæ.in 2.de poſtulatio.
prælator.Idem Innocentius & Aegidius Bellamer.col.
fin.in cap.ſi diligenti,de præſcrip.Ioannes Faber in §.æ
que ſi agat.q.3.Inſtitu.de action.Aretinus conſ.14.col.
11.Guid.Papæ conſi.1.lib.Idem conſ.65.nume.2.Bal-
dus in ca.1.§.pactiones, de pace conſtan.denique poſt
tẽpus immemoriale nũquam præſumitur quod domi-
nus à vaſallis tales reditus annuatim vitioſe exegerit,nõ
quoque præſumitur poſt annos quadraginta , quando
interfuit titulus qui à domino probatur,ſecundum Co
uarr.vbi ſupra.Sed quidquid ipſe & reliqui,ſupra allega
ti contendant differentiam eſſe inter dominum reſpe-
ctu vaſallorum & alium quemlibet , id ſuſpectum eſ-
ſe non dubito,nuſquam enim iure probatum inuenies
quod reditus qui annuatim per dominos a vaſallis exi-
guntur,præſumãtur per vim aut clam exacti,non ma-
gis,quam ſi ab alio quouis exigerentur, & dict.c.quod
latenter,generaliter loquitur in omnibus non ſolum in
dominis reſpectu vaſallorum,& præterea loquitur in ca
ſu claro,quando de clandeſtinitate,aut violentia conſta
bat,vnde a regulis generalibus,de quibus ſupra mentio
nem habuimus,quæ omnes vtcunque priuilegiatos &
conſequenter etiam ruſticos comprehendunt,receden
22 dum non eſt. Neque ad rem pertinere debet,quod † qs
hoc eſt dñs ille ſit in quaſi poſſeſſione alicuius redi-
tus annuatim exigendi , huicque quaſi poſſeſſioni ad-
uerſetur præſumptio iuris communis , nam adhuc
etiam contra talem iuris præſumptionem procedit p̃-
ſcriptio etiam temporis ordinarij.l.2.C.de ſerui. & a-
qua.l.ſiqui diuturno,in prin.ff.ſi ſerui.vend.nã & ſi abs
te emiſſem annuum reditum,iux.c.prim. in extrauag.
de emp.& vẽdi.& per annos triginta iugiter exegiſſem
titulumque amiſiſſem,deinde ſoluere recuſares,& ipſe
probaſſem illam tricẽnalem exactionem,& illius annui
reditus exigendi longiſſimam quaſi poſſeſſionem in fu
turum ad tantundẽ præſtandum cogereris,nihilo impe
diente,quod titulum interfuiſſe nõ probaſſem nec eius
amiſſionem,neque ad rem pertineret quod mea quaſi
poſſeſſio aduerſaretur iuri communi,id eſt communi
oĩum hoĩum libertati,ſicque ꝙ cõtra meã quaſi poſſeſ
ſionẽ eſſet pręſumptio iuris,& ita intelligo leg.ſicut.l.
oẽs.l.cum notiſſimi.C.de præſcrip.30.annorum, & in
princip.Inſtit.de perpe.& tempor.action.Ad d.cap. ſu-
per quibuſdam.§.præterea,de verbo.ſignifica.& d.cap.
vnic.de præſc.lib.6.ca.cum perſonæ.§.quod ſi tales de
priuileg.in 6.reſpon.quod loquuntur in ijs,quæ nõ poſ
ſunt acquiri niſi priuilegio principis,in quorum præ-
ſcriptione longius tempus deſideratur quam in reli-
quis,ſcilicet vel tempus immemoriale ſine titulo, vel tẽ
pus quadraginta annorum cum titulo,idque iure ſingu
lari principibus datum eſt,prout innumera alia priuile-

gia principum enumerat Iacob.de ſancto Georgio de
feudis,verb.princeps.multaque per nos de ſucc.crea.§.
26.Idemque cum præſcribitur contra eccleſiam,in q-
bus caſibus ſundatam habet intentionem de iure, licet
non ſic in reliquis cauſis,vt dict.c.viij iuncta ſua Gloſ.
itaque annuæ præſtationes contra principem vel eccle
ſiam non breuiore temporequam annorũ quadraginta
cum titulo aut tempore immemoriali ſine titulo præ-
ſcribuntur,vt dictis iuribus:contra reliquos autem bre
uiore tempore contingit præſcriptio.Itaque aut inter
fuit titulus habitus ab habente ptãtẽ dñiũ concedẽdi
aut habitus ab alio,aut a nullo.primo caſu illico trans-
fertur dominium,nec de præſcriptione agendum eſt,&
ita procedit cap.ſuper quibuſdam.§.preterea,de ver.ſi-
gn.ibi.Imperatorum,aut regum,aut Lateranenſis Cõ
23 cilij,aut conſuetudine antiqua cuius initij,&c.†nam v-
ſus tanti temporis,cuius initij memoria non eſt,inepte
appellatur præſcriptio,cum proprius diceretur conſue-
tudo,vt ibi,ſicque vt lege dominia rerum conceduntˀ,
etiam citra dominorum voluntatem,vt per totum.C.ex
quibus cau.ſerui.pro præmio libert.acci.& per Decium
in leg.id quod noſtrum,de reg.iur.ita & conſuetudine
quæ leg.id quę legi par eſt l.de quibus.ff. de lege. cum
plur.ſeq.§.ex non ſcripto.Inſtitu. de iure natur. ſicque
cum poſt tempus immemoriale non tam pręſcriptum
ius videatur quam conſuetudo pro lege ſit,ſuper eſt vt
id ius eo tempore quæſitum tam æternum fixumq; ſit,
quam foret ſi lege acquireretur,meritoque vicem legis
tenere alibi lex dicebat.ff.de aqua quoti.& ęſtiua. lege.
hoc iure.§.ductus aquæ.& ff.de acqua pluui.arcend. le.
1.§.fi. 1.q.6.hoc quippe.& 9.q.3.conqueſtus.& 65.diſt.
mos antiquus.ergo quando Imperator, vel Papa, vel
Rex,vel Reſpublica non recognoſcentes ſuperiorem,
vel lex,vel conſuetudo,vel tempus immemoriale quod
illius parem potentiam habet,titulum alicui præbuit,cõ
tinuo eum fecit dominum conſummatiſſimum,nec de
præſcriptione agendum eſt.ſecundo caſu quando titu-
lus habitus eſt a non habente poteſtatem conceden-
di dominium,regulariter probet inſtam cauſam præſc-
ribendi.leg.nullo.C.de rei vendi.leg.vnica.C. de vſuca.
tranſ.fallit cum titulus erat à lege improbatus,puta non
rite habitus.leg.ſecunda.§.ſi a pupillo.ff.pro emp.leg.2.
C.pro empt.cap.hoc conſultiſſimo.§.contrahentes. de
rebus eccleſiæ non alie.lib.6.ergo ſi pedagia aut vectia-
lia aut annuos reditus a populo exegi per tempus imme
moriale quaſi lege ius & dominium quæſiui, quod ſi
breuiore tempore,puta quadraginta annorum;tunc p-
ſcriptione dominium quęſiſſe videor,ſi interfuit titulus
habitus ab eo qui non habebat ius concedẽdi,veluti an
nuum reditum ex ſalinarijs,portagijs,vectigalibus, ga-
bellis vel ſimilibus procedentem vendidit, donauit,do
tis,legatiue nomine mihi dedit is qui ius vendendi non
habebat.tertio caſu quand titulus non interfuit ab ali-
quo,aut poſtquam longo tempore id ius annuetim ex
egi,allegaui titulum inter fuiſſe, & tunc per lapſum lon
gi temporis ſimul cum illis geminatis pręſtationibus ac
tacitis debiti confeſſionibus is titulus allegatus pręſu-
mitur,d.l.cum de in rem.ff.de vſuris.
24 Nec †obeſt dict.l.nullo.C.de rei ven.cum ſimil. nam
ibi quando is contra quem præſcribitur nullum actum
poſitiuum fecit,duntaxat abſtinebat ab impugnatione
& contradictione,ſecundum Barthol.& communiter.
25 Docto.in leg.ſeruitutes,in mag.ff.de ſeruit.†nos loqui
mur quando is contra quem præſcribitur, plures actus
poſitiuos fecerat decies geminas ſolutiones totidemq;
tacitas confeſſiones per totum decennium aut vicenni
um faciens,vt dict.l.cum de in rem.Nec ſimiliter obeſt
quod ad tales exactiones recipiendas vel faciendas fa-
ctum hominis diſcontinuum erat neceſſarium.leg.ſo-
26 ramen.ff.de ſerui.vrbanorum prediorum.†ſicque præſc
riptio niſi lõgiſſimo tempore,ideſt,tempore immemo-
riali contingere non poterat,vt dict.l. ſeruitutes,cum
ſim.nam reſpondemus illud procedere cum agitur de
ſeruitute acquirenda a re rei,& ſic de ſeruitute reali,nõ
ſic ſi agatur de ſeruitute perſonali vel de iure ſiue rea-
li,ſiue perſonali,per perſonam acquirendo ſeu præſcri-
bendo,vt in d.l.cum de in rem.tunc enim tempus im-
memoriale non exigitur,ſed ſolus tempus longum ſuf
ficit . Neque obſcura eſt harum rerum differentia,
nam cum agitur vt per actus diſcontinuos ius acquira-
tur ab homine,is homo animo ſuo ſemper retinet illã
quaſi poſſeſſionem,eamque ita continuat, vt facti ex-
trinſeci interualla ſuppleantur per animi illius hominis
cõtinuationẽ,at cũ prædiũ aĩo careat,hoc ſupplementũ
ceſſat in iure acqrendo ſeu pręſcribẽdo a re rei,iſta eſt
elegãs,& cõis cõcluſio,ſolutio ac dr̃iæ rõ.q̃ tenẽt Bart.
in leg.iuſto.§.non mutat.ff.de vſucap.Idem Barth.in l.
ſi ego.§.1.ff.de publi.Paulus conſ.444.in cauſa quæ ver-
titur.col.3.lib.1.Idem conſ.3.in cauſa quæ vertitur co
ram domino.col.fi.Idem conſ.12.ſuper.1.lib.1.Cor.cõ
ſilio 268.col.nona.num.23.verſ.nec obſtat ſecunda ra
tio,lib.4.Aymon Crauet.de antiq.tempo.par.4.verſic.
tranſeo nunc.num.24.ſol.107.tenet,& ait eſſe commu
nem opinionem Couarr.lib.1.var.reſol.cap.17.nu.10.
eſt communis opinio ſecundum Balbum de præſcrip-
tio.2.par.5.par.prin.q.3.eſt communis ſecundum Fel.
in cap.de 4.nom.37.de præſcrip.

Pręterea hic adſunt decies geminæ ſolutiones,toti-
demque tacitæ confeſſiones factæ ab ipſo ſoluente ,q̃
ſibi vt noceant par eſt,cum non niſi ex debito quiſquã
ſoluiſſe credatur.leg.cum de indebito.ff.de proba. at in
iure acquirendo ac pręſcribendo a re rei id ceſſat, nulla
præſtatio,nullum deinque factum poſitiuum domini il
lius prædij,contra quod prædium præſcriptio cœpta
erat,ſicque hoc caſu longius tempus deſideratur.
27 Vnde†ſi dominus à vaſallis annuos reditus p longũ
tempus exegit,& vaſalli poſtea tales reditus præſtare re
cuſent,ſi ipſe dominus dixerit,ſe titulum habuiſſe, eũ-
que per longum tempus probauerit,in poſterum quo-
que eos reditus obtinebit,argumen.d.l.cum de in rem.
ita tenent Albericus nu.5.in dict.l.cum.de in rem. Bar-
thol.in d.§.non mutat ,ad finem loquitur de pedagijs.
Idem Barthol.ſentire videtur in dict.l.ſi ego. §. 1. ff.de
publi.expreſſius Alexander conſ.124.ſuper 1.col.1.li.
4.Idem Alexand.con.35.viſo themate.num.3.col.1. li.
2.Idem Alexand.conſ.108.in cauſa,& lite.col.fin.ad fi
nem.eod.lib.Idem Alexand.conſ.14.viſo,& conſidera
to.num.9.eod.lib.Idem.Alexand.conſ.113. ſuper pri-
mo dubio videtur.lib.1.col.1.vbi etiam contra ruſticos
id procedere firmat,& quod & tenuerat in d.conſ.114.
& in pleriſque locorum ſupra allegatorum ſentit.Idem
Alexand.conſ.75.viſis. col.fi.ad fi.lib.4.Idem Alex.cõ
ſi.1.num.20.lib.4.vbi ſaltem hoc pro expedito habet q̃
do interfuerunt anni triginta,quod & vult Aym.in d.
verſ.tranſeo nunc,num.23.Cor.conſ.268.in hac conſul-
tatione.verſ.facit ad prædict.n.16.& iterum n.40.lib.
4.ſentit Barthol.quem ipſe allegat in l.ſi publicanus. §.
1.ff.de publi.Idem Barthol.in leg.licitatio.§.earum,eo-
dem titulo.Ange.conſ.9.ſentit Paulus conſ. 12.lib. 2.
Areti.conſ.153.conſultatio.col.fi.Boerius deciſ.126.n.
4.allegat Petrum,Cynum,Albericum,& Barthol.& a-
lios in l.2.C.quæ ſit long.conſ.& in rub.eodem tit. Et
in hanc partem etiam videntur inclinare omnes illi quos
ſupra diximus tenuiſſe quod poſt longum tempus alle
gata cauſa certa eademque legitima & in futurum ob
ligatoria,euenit,id ius quaſi probatum præſumptiue vi
deatur,& conſequenter in futurum quoque præſtan-
dum ſit.

Contra

Contrariam tamen partem vaſallis reſpectum domi
norum vt enim ſi expreſſa certa cauſa legitima & obli-
gatoria ſoluerint vniformiter annuatim per longũ vel
etiam longiſſimum tempus, non tamen teneantur in po
ſterum tantundem ſingulis annis præſtare etiam ſi do-
minus eam cauſam allegauerit, quam per temporis lon
gi vel longiſſimi curſum præſtare velit, niſi præterea tẽ
pus immemoriale præterijſſet quaſi tales domini per
vim & tyrannidem exegiſſe præſumantur, tenent Inno-
centius in capitulo bonæ. 2. de poſtul. prælat. Idem In-
nocen. & Bellamera col. ſi. in cap. ſi diligenti, de pſcrip.
Ioan. Fab. in §. æque. q. 4. Inſtitu. de act. Guido Papæ cõ
ſilio. 1. num. 7. Idem Guido conſi. 45. num. 2. Couar. ca.
poſſeſſor. par. 2. & §. 4. nu. 5. de reg. iur. lib. 6. Areti. conſ.
14. num. 11. Bald. in cap. 1. §. pactiones, de pace Conſtan.
Carolus Molinæus ad Alexandrum conſ. 124. li. 4. n. 1.
addi. vbi firmat ſe idem tenuiſſe in conſuetu. Pariſ. §. 53.
& ita tenent plures alij quos allegat Aymon. vbi ſupra,
num. vigeſimoſexto.

28 Sed præmitte quod vtriuſque partis fautores com-
muniter tenent non aliter talem dominum contra va-
ſallos per longum vel etiam longiſſimum tempus obtẽ
turum, quam ex cauſa certa, legitima, & in futurum ob
ligatoria facta eſſet ſolutio annua, & maxime hoc expri
munt Cor. in d. conſ. 268. Aymon vbi ſupra, num. 27. q
plures allegat. Alexan. conſ. 108. ad finem lib. 2. qui alio
allegat. Idem Alexand. conſ. 114. num. 4. lib. 1. Guido Pa
pæ q. 408. Alexand. conſ. 75. lib. 4. ad fi. Alexand. cõſ. 14.
num. 9. lib. 2. Barthol. in dict. l. cum de in rem. ff. de vſu-
ris, ad fi. Riminaldus col. antep. cum ſeq. poſt Alex. Iaſ.
& alios in leg. ſi certis annis. C. de pactis Salic. in d. l. cũ
de in rem. q. 3. & 4. Balbus de præſcriptio. a. par. 3. partis
principalis. q. 10. Felin. in capitulo cauſa, col. 3. de pręſc.
Molinæus ad Alexand. conſ. 113. lib. 1.

Quid dicendum? & quidem quo magis ac magis hãc
quæſtionem vſibus forenſibus frequentiſſimam in-
ſpicio eo magis ac magis miror noſtrorum inter-
29 pretum incuriam ac errorem, † nam qui tenent partem
affirmatiuam vt longo tempore ius quæratur etiam
contra vaſallos, & etiam contra ruſticos, eo potiſ-
ſimum argumento nituntur, quod conſuetudine non
etiam præſcriptione id ius quæſitum intelligant: rurſus
qui tenent partem negatiuam, vt eo tempore tale ius in
futurum non quęratur, ea potiſſimum ratione nitun-
tur quod tale ius præſcriptione potius quam con-
ſuetudine acquiri poſſe contendant ſeu acquiſitum ve
lint, & tamen vtrunque falſum eſt, quia nec conſuetudi
ne nec præſcriptione tale ius acquiritur, ſed alia longe
30 diuerſa ratione. & pars affirmatiua, † vt quod tale ius lõ
go aut longiſſimo tempore acquiratur, contingat ex vi
conſuetudinis, in qua titulus aut bona fides neceſſarius
non eſt (iuxta communem reſolutionem, de qua per
Aymonem, vbi ſupra, nume. 22) tenent Bald. conſ. 439.
amplius col. 4. lib. 3. Alexand. conſ. 123. col. 1. lib. 4. qui
alios allegat huius ſententiæ auxiliares. Corneus d. cõſ.
568. lib. 4. num. 10. & num. 16. cum ſeq. pluribus quod &
ſentiunt plerique eorum quos diximus, hanc partem
tueri. rurſus Aymon, vbi ſupra, Couarru. & alij commu
niter, qui negatiuam partem tuentur, abnegant conſue
tudine tali ius acquiri, ſed demum præſcriptione, vt ſic
exigatur titulus & bona fides, iuxta l. nullo. C. de vſuc. c.
31 poſſeſſor, de reg. iur. lib. 6. ſed vtrunque falſum eſt, † q a
tale ius nec quæſitum videtur conſuetudine nec etiam
pręſcriptione. quod non videatur conſuetudine quæſi-
tum, patet quia conſuetudo in materia noſtra illa intelli
gitur, quæ habet vim legis vniuerſalis in regione vel po
pulo, vbi vertitur quæſtio qua de agitur. §. ex non ſcrip
to. Inſti. de iure nat. leg. de quibus, cum plu. legibus ſe
quen. ff. de iuſti. & iur. per totum, extra eodẽ titulo, ſed
in propoſito non eſt ita, quia id ius dominus vel alius
potuit acquirere contra vnum vel contra certos vel cõ
tra vniuerſos de populo, vt patet & probat dict. lege.
cum de in rem ver. ff. de vſur. l. ſi certis annis. C. de pact.
l. creditor. C. de vſu. l. operis. ff. de ope. libe. ergo non eſt
conſuetudo quæ ligat omnes de populo. Rurſus con-
ſuetudo non poteſt induci niſi ab vniuerſo populo vel
parte maiore, vt dictis legibus. & tenent cõmuniter Bar
& alij in dict. l. de quibus. ſed ius poteſt induci non ſo-
lum a minore parte populi, ſed etiam a certis homini-
bus, vel etiam ab vno, hoc eſt, dominus vel alius tale ius
acquirere potuit contra vnum, vel certos, vel omnes, vt
modo dicebam. ergo non eſt ius conſuetudine quęſitũ
Præterea id ius contra inuitum competere intelligitur
l. inter ſtipulantem. §. 1. ff. verb. oblig. at conſuetudo cõ
ſenſu introducitur. d. l. de quibus. Præterea & fortius cõ
ſuetudo pertinet ad gubernationem populi, vt dictis le
gibus. quæ quidem populi gubernatio quotidie, vt mũ
tetur & decet & expedit, liberrimaque eſſe debet. §. ſed
naturalia. Inſtit. de iure natu. l. omnes populi. ff. de iuſti.
& iur. l. ſi quis in principio teſtamenti ff. de lege. 3. at id
ius quæſitum ſemel ſiue domino ſiue alio, ſiue contra
vnum, ſiue contra certos, ſiue contra vniuerſos, mutari
aut adimi non licet. l. id quod noſtrum. ff. de reg. iur. l. ſi
cui ab initio. C. de actio. & obligatio. ergo contendere
id ius conſuetudine quæſitum videri dementia (mihi
crede) mera eſt. Rurſus quod pręſcriptione quæſitum
32 non videatur patet, † quia ille demum eſſe videtur in ſta
tu & conditione præſcribendi, qui emit vel alio titulo
ad ius dominiumque transferendum habili rem acce-
pit a non domino, quem dominum eſſe putabat, ſicque
habebat titulum bon. fid. poſſeſſionem vel quaſi, vt in
princip. Inſt. de vſucap. l. nullo. C. de rei vendi. l. vnica. C.
de vſu. tranſf. l. Celſus. ff. de vſucap. c. 1. de præſcrip. lib. 6.
c. vigilanti. cap. fina. de præſcrip. cap. 2. §. contrahentes,
de rebus eccleſi. non alien. l. 6. nam ſi cauſam titulum-
ue ad dominum transferendum ſeu ius habilem ac ſuf-
ficientem habuiſſet a vero domino, vel ab eo qui pote-
ſtatem cõcedendi habebat, iam traditione vel quaſi cõ
tinua dominium quæſijſſet. l. traditionibus. C. de pact.
§. per traditionem. Inſti. de rerum domi. ſicque ceſſaret
vſucapio, Quia quod meum eſt amplius meum fieri po
teſt nec præſcriptione. l. ſeq. ſequitur. §. lana. ff. de vſucap.
nec alia ratione. §. ſic itaque. Inſt. de act. leg. 3. §. ex con
trario. vbi tradunt communiter Doct. ff. de acqui. poſſ.
ergo cum in ſpecie noſtra fundamentum intentionis il
lius qui annuos reditus, cenſus, præſtationes ab vniuer
ſo populo, vel a certis, vel à quodam ciue vendicant, ſit
affirmare quod ſibi ex iuſta cauſa ad dominium vel ius
transferendum habili conceſſum fuerat, ab eo vel eis q
ius cõcedẽdi habebãt, ſicque quod cum illico fecerunt
dominum illius iuris, ergo non potuit amplius præſcri
bere quod ſuum iam erat, nec audiretur allegans con-
traria. l. 1. C. de furt. l. 1. C. de ſeruis fugiti. ergo is quo de
agimus, nec fundatur præſcriptione nec conſuetudine
ſed alia ratione, puta contractu, vel vltima voluntate ſi-
bi id ius annuum conceſſum fuiſſe contendens. d. l. cũ
de in rem. dict. l. ſi certis annis. dict. l. operis. dict. l. credi
tor, cum ſimili. neque hic cadit timor alienæ rei, cũ cu
iuſque ſoluentis perſona obligata videatur, ſicque iure
potiſſimum perſonali, non etiam de reali agi videtur.
Secũdum quę cum huiuſmodi exactio annua inde pro
cedere intelligatur, & ab actore ſeu domino vaſallorum
vel ruſticorum allegetur ex conceſſione ipſorummet
ius deſcendere, & per longum tempus tot geminas prę
ſtationes totque tacitas confeſſiones vniformes oſten-
derit, in futurum quoq; eos exigere poterit, etiam ſi lon
gum tempus tantum non etiam longiſſimum aut im-
memoriale præterierit, niſi ipſi probauerint cauſam a
domino

domino allegatam veram nõ eſſe, ſeque ex gratia & benignitate tantum ſoluiſſe, non ex cauſa obligatoria, vel ſi ex cauſa obligatoria præſtitiſſent, id tamen per errorem ſeciſſe, nec, vt ſupra diximus, iniuſtior ratio eſt cõtra vaſallos ruſticos quam contra alios, nec crediderim oportere, quod tales annuæ præſtationes factæ fuerint nominatim ex cauſa obligatoria, nam etiam ſi id dominus non probauerit, ex cauſa tamen quam dominus allegauerit, factæ præſumentur, argumento d.l.c. cum de in rem cum ſimil. ſupra alegatis, ſi nõ deſtruantur, & quia ex gratia factæ non præſumuntur, d.l. cum de indebito ff. de prob. agnoſco tamen in contrarium ſe habere cõmunem opinionem, de qua ſupra mentionem fecimus, qua de re dicendum, vt ſupra.

33 Pro nobis facit † quia nulla probatio concludit certo & indubitanter, ſed tantum præſumptiue, nam primo itaque conſiderandum eſt, quod modus humanæ probationis ad humanum iudicium fit per fidem credulitatem iudicare debentis, fides autem vel credulitas, quandoque iure cogitur per probationes teſtium & inſtrumentorum, vt in leg. vbi numerus, & vulgata l. ſciant cuncti, & l. 1. & per totum de fide inſtru. quandoque plura concurrunt ſimul, ex quibus notitia intellectualis cogitur ad credulitatẽ. oportet enim credere, & ex credito iudicare, quando tam ratione quam etiam authoritate ſatis dilucide conſtat. ratio enim probationis eſt, vt de veritate conſtet. at ſicut conſtat nobis de veritate per fidem teſtium, id eſt, per credulitatem, quam duobus vel tribus teſtibus adhibemus, vt in cap. in omni negotio, de teſti. ita credere cogimur ex alijs argumentis, præſumptionibus, & indicijs, ex quibus mens ipſa inſtruit ad veritatem, & cogitur ad aliquid credendum, adeo quod quandoque violentas has præſumptiones appellamus. quia ex eis animus cogitur, & vincitur ad aliquid credendum, vt in capitul. afferte, & cap. quia veriſimile. & ibi Innocen. & Abb. de præſumpt. Et quoniã hæc argumenta & præſumptiones ex factis oriuntur, & ſunt varia, ex quib. animus moueri poteſt, ideo certa regula ad fidem, & animi inſtructionem diffiniri non poteſt, aliqua tamen in iure poſitiuo notantur, ex quibus animus ad fidem mouetur quæ aliquando appellantur indicia, quandoque ſuſpiciones, quãdoque præſumptiones, quandoque argumenta, vt notatur in l. admonendi de iure iu. & ibi per Doct. maxime Bart. at cum plurima eſſe poſſunt quam in iure reperiantur, vt in l. nam natura, de præſcript. verbis. ea arbitrio & iudicio diſcreti iudicis oportet relinqui. & hoc eſt quod Iureconſultus docebat in l. 3. §. 1. & §. eiuſdẽ. ff. de teſtibus in his verbis, quæ argumenta ad quem modum probandi, &c. ergo fortior probatio mihi eſſe videtur contra ſoluentẽ in terminis d.l. cum de in rem, quam in terminis leg. vbi numerus. ff. de teſtibus, nam vt experientia rerum magiſtra docemur, teſtes non raro mentitum teſtimoniũ dicunt, at præſumptio, de qua in dict. l. cum de in rem. ff. de vſuris, & de qua agimus in præſenti, vix vnquam fefellit.

34 Quod † ſi quadraginta annis præſtiterunt, quando agitur contra populum, vel triginta, quando contra vnum vel certos, iuxta diſtinctionem l. ſicut, & l. omnes. C. de præſcriptio. 30. annorum. & dominus exigens tales præſtationes habebat titulum & bonam fidem (puta quia hæres fuit eis qui idem exigere ſolebat, vel quia procuratori iuſſit vt eos annuos reditus emeret, iſque denunciauit ſe emiſſe & precium ſubeſſe, deque eo fidem fecit domino, iuxta leg. nõ ſolum. §. quod vulgo. ff. de vſucap. l. qđ vulgo. ff. pro emptore. l. pro legato. l. fi. ff. pro legato l. fi. ff. pro ſuo) an poſt 30. annos proſit vaſallis, aut ruſticis, aut alijs probare, quod ipſi non veluti ex debito, ſed quaſi ex gratia ſe ſoluere putabant, licet id in ſolutionibus ipſis nominatim non declarabant, & videtur quod ſic. quia tempus non eſt modus tollendæ aut inducendæ obligationis perſonalis (qualis ea qua de agimus eſt) l. obligationum fere §. placet. ff. de action. & obliga. l. nemo poteſt. ff. de l. 1. at ſi hoc caſu contrarium probari non liceret, iam per ſolum tempus obligatio perſonalis ineuitabiliter inducta eſſet, ergo, &c. Sed in contrarium efficaciter ac ſufficienter facit, quia quidquid poteſt alijs titulis (puta emptionis, dotis, donationis, legati, hæreditatis & ſimilium) acquiri, poterit quoque præſcriptione acquiri, l. ſicut. l. omnes. l. cũ notiſſimi. C. de præſcript. 30. annorum. nec titulus in hac præſcriptione exigitur, vt dictis legibus, ergo præterito hoc tricẽnio huius iuris præſcriptio contingit ſi non abſit bona fides, vt dictis legibus, non ſecus, quam poſſet tale ius annuũ per titulum emptionis, donationis, dotis, legati & ſimilium acquiri, nec verum eſſet ſolo tempore obligationem perſonalem hoc caſu quæſitam videri, cum præterea affuerint tot tacitæ confeſſiones debiti, totque geminæ ſolutiones, nam & in l. ſi quis diuturno, in pr. ff. ſi ſeruitus vendi. ſolo tempore longo ius reale ſeruitutis acquiritur cum patientia domini. facit, quia illa ratione rerum dominia ſub incerto ſint, militat ex integro, & in ſpecie noſtra. l. 1. ff. de vſucap. etenim huiuſmodi annui reditus ſi poſt longiſſimam quaſi poſſeſſionem non viderentur acquiſiti, cum facile probationum copia periret ſoleat, talium redituum ius & dominium ſæpe ſub incerto eſſet, facit quia vt titulo emptionis huiuſmodi annui reditus acquiri poſſunt & ſolẽt, vt in extrauag. Martini de empt. & vendit. & titulo emphyteuſis, vt l. fi. & per totũ. C. de iure emph. leg. alienationis verbum. ff. de verbo. ſignifi. ita & acquiri poterit præſcriptione. d.l. alienationis, facit dict. l. cum de in rem. ff. de vſuris, cum ſimilibus ſi non deſtruantur. facit quia imputandum eſt ei qui tot geminas ſolutiones, totque tacitas confeſſiones fecit, & ſi ab initio ſemel conſenſit, ex poſt facto pœnitere non licet. l. ſicut ab initio. C. de action. & obligatio. præſertim cum tanta, vt iam ediximus ſic vis geminationis, & pluries ac pluries tacitum conſenſum geminauerit, ita ergo tenendum eſt, prout ſupra concluſimus poſt Coua. licet contrariũ ſentiant Aymon poſt plures quos ipſe refert in d. ver. tranſeo nunc. nu. 27. & Riminaldus col. antep. poſt plures quos refert in d.l. ſi certis annis. C. de pact.

35 Quid ſi præterijt tempus, cuius initij non eſt memoria, & tunc ex parte domini contra vaſallos vel ruſticos vel alios non eſt neceſſaria tituli probatio, nec etiam allegatio, vt ex communi opinione ſupra concluſimus, nec etiam vaſalli admittuntur ad probandum contrarium etiam per confeſſionem ipſius domini, quia lex in hoc caſu procedit inductiue non tantum præſumptiue, vtque in quibuſdam caſibus ius alienum lex mihi dat, vt per totum. C. in quibus cauſ. ſerui pro præmio libertatem accipiant. & alibi ſæpe, vt non ſemel diximus ſupra, & dicemus infra. nec tunc obeſſet mihi, quod palam fateretur illud antea meum non fuiſſe, ita quoque, & in ſpecie nřa non obeſt mihi agnoſcere, quod id annuũ ius, quod tempore immemoriali maiores mei quęſiuerunt quondã ad eos non pertinebat, ideoque ſupra diximus, hanc eſſe legitimam acquiſitionem, nam vt probetur immemorialis, non eſt neceſſe a temporibus Adæ initiũ probationis ſumere, ſatis enim eſt probare, quod viuentium nullus eſt qui contrarium viderit, aut audiuerit, licet omnibus notum eſſet contrarium ius quondam viguiſſe, ſcimus enim quo primum tempore decimę creatæ fuerint, vt diximus lib. 1. ad fi. infra tomo. 2. & tamẽ in decimis eſt præſcriptio temporis immemorialis, vt c. 1. de præſc. libro. 6. c. ſuper quibuſdam. §. præterea, de verb. ſignifi. multi tamẽ tenent contrarium, vt per Aymo.

mo.de antiq.par.4.verſ.abſolutis.nu.39.

36 Ex † ſuperioribus infertur, quod iuriſdictio & ſi per actus hominis diſcontinuum præſcribatur, & expediatur vel quaſi poſſideatur, adhuc breuiore tempore, quam immemoriali poteſt præſcribi, quia adeſt animus quaſi poſſidentis, qui ſemper continuoque videt poſſeſſionem vel quaſi animo retinuiſſe, vt tradunt Barthol.& communiter Docto.in l.iuſto.§.non mutat.ff. de vſucapionibus. Barthol.& communiter Doctores in

37 l.iuſto.§.1.ff.de public.†ita intelligo l.fi.titu.de las præſcriptiones lib.5.ordinamen. Diuerſum eſt in præſcribenda ſeruitute a re rei, quia res inanimata non habet animum quo continuetur poſſeſſio, ita procedit l.ſeruitutes, in mag.ff.de ſerui.ideoque exigitur tempus immemoriale, vt ibi & ſupra diximus.

38 Infertur etiam †ſuſpectam eſſe opinionem, quam tenuerunt Barth.in l.1. col.4.de muli.& in quo loco.lib.10.Barthol.in l.cum neque, de incolis, eo.lib. Alex.conſi.52.li.5.incip.viſis his quæ in themate. Idem Ale.cõſ.78.li.6.Are.cõſ.132.in cauſa col.3.Dec.conſ.285.ad finem, incipit, & pro tenui.aiunt enim oportere, vt interueniat tantum tempus cuius initij memoria non ſit, vt inducatur conſuetudo collectandi (vt more ipſorum ſoquar) forenſes, mouentur, quia in hac conſuetudine vel præſcriptione requirit factum hominis, quod non poteſt non eſſe diſcontinuum.leg.foramen.ff.de ſeru.vrb. præd ergo ea præſcriptio non continget breuiore tempore, quam immemoriali.dict.l.ſeruitutes, ſed nihil eſt, quia animo hominis ea quaſi poſſeſſio retinetur continuo, ſicque breuiore tempore contingit præſcriptio, merito ergo contra Barthol.& ſequaces tenuit Alexand. conſ.68.li.2.Corneus conſ.268.num.16.li.4.Curt.iun. conſ.90.col.3.Aymon.de antiq.par.4.verſi.materia iſta num.31.

39 Et †cum ſuperius reſoluerimus annuos reditus poſſe acquiri præſcriptione longiſſimi temporis, nec requiri tantum tempus cuius initij non ſit memoria, idem in pſcribenda libertate contra tales annuos reditus obtinebit, & longe facilius, quia obligationes non ſunt tam fauorabiles q̃ liberationes, vt l.Arrianus.ff. de actio.& obligati. & quia reis potius fauendum eſt q̃ actoribus.c.cũ partium, de reg.iur.lib.6.licet contrarium & male vt tẽpus immemoriale exigatur, tenuerint Gui.Papę q.406. Boerius decis.336.ad finem. Bartho.in l.ſi vſusfructus, ff.de vſufr.lega. Idem Barthol.in leg.Meuius.§.fi. ff.de l.2.Anania.conſ.59.quos refert, & improbat Aymon, vbi ſupra, n.34.neque ad rem pertinuit quod ipſi aiunt tot eſſe obligationes quot ſunt anni, vnde (inquiunt) pteritorum fructuum ſeu redituum poterit contingere præſcriptio, futurorum vero nõ vtique.ſed cum ab vno eodemque principio vniuerſorum annorum ius deſluxerit non ſunt diuerſo iure, vel vt diuerſæ rẽs cenſendi aut præſcribendi tales reditus.l.cum qui ædes.ff.de vſucap.præterea ſi inductiue etiam futurorum annorũ cõtingit pręſcriptio, & quaſi vnum idemque ius non plura aut diuerſa iura quo ad ſui præſcriptionem intelligũtur, vt ſupra oſtendimus, multo magis vnum idemque ius vnoque ictu extinctiue præſcribentur cum de liberatione agatur, vt iam docuimus, hinc etiam apparet erraſſe Alexand.conſ.35.nu.3.lib.2.dum tali iure pręſcribendo tempus immemoriale exigebat.

40 Infertur etiam †ex ſuperioribus ſuſpectam eſſe opinionem Gloſſ.in l.ſeruitutes, in magis.ff. de ſerui. dum ait, quod ſeruitus diſcontinua a re rei acquiri non poteſt, niſi tempore cuius initij non ſit memoria, vt ibi verum hoc procedere quando nititur actor in ſolo tempore, vt ibi. Diuerſum tamen eſſe, ſi titulũ allegaret, tũc enim inquit Gloſſ.ex ſolo longo tempore is titulus allegatus præſumeretur, quod verum non eſt, tum, quia ſecundum hoc d.l.ſeruitutes, eſſet verbis non rebus impoſita, contra.l.2.C.commu.de lega.tum etiam quia ſeruitus habens cauſam diſcontinuam, quę venit acquirenda à re rei, non poteſt longo tantum tempore acquiri, quia longo tempore vt præſcriptio procedat oportet vt adſit continuatio poſſeſſionis.l.3.ff.de vſuc. vndę cũ hic non adſit poſſeſſio continua, ſed diſcontinua quaſi poſſeſſio, ceſſat præſcriptio, neque is defectus ſuppletur per animum poſſidentis ac præſcribentis, qui cõtinuus eſſe intelligitur, quia, vt ſupra dicebamus, hic agitur de iure ſeruitutis præſcribendo a re rei, res autem, vt pote inanimata, non habet animum quo mediante illã quaſi poſſeſſionem videri poſſet cõtinuaſſe, & ita illam Gloſ. improbat, & firmat communiter improbari Alexand. conſ.75.ad fi.lib.4.licet de hac ratione non meminerit & eam improbat, & ait communiter improbari, Barthol.in d.l.ſeruitutes, licet alia vtatur ratione, qui etiam reſpon.ad l.cum de in rem.ff.de vſur.quod ibi interfuerunt plures actus poſitiui eius contra quem præſcribebatur.at in d.l.ſeruitutes, ſola taciturnitas non etiam vllus actus poſitiuus.

41 Ex ſuperioribus etiam infertur deciſio illius articuli quo quæritur, †quantum temporis exigatur ad pſcribendum ius paſcendi in alieno agro, ſiue intelligas ius ſeruitutis eſſe ſiue aliud, & ſunt qui putent immemoriale tempus requiri, Primum, quia cum hac in re factum rei animatæ exigatur & interuenire oporteat, videtur habere cauſam huiuſmodi quaſi poſſeſſio, diſcõtinuam l.foramen.ff.de ſeruit.vrb.præd.& conſequenter videtur neceſſarium tempus immemoriale, arg.d.l.ſeruitutes, mag.ff.de ſer.deinde etiam quia contra paſcentem in alieno agro eſt præſumptio iuris communis arg.l.altius.C.de ſeruit.& l.ſi.na.C.de reb.alie.ergo tempus immemoriale requirit, & ita eſt communis ſententia, quã tenent Cęp.de ſerui.ruſt.præd.ca.de ſerui.iuris paſ.nu.24.Idem Cæpo.ibi c.de ſerui.aquæ ductus.n.39.Guid. Papæ deciſ.373.Pet.Iaco.in ſua pract.c.de ſerui.pecoris de pr.Decius conſ.483.num.16.Anchara conſ.255. Bertrandus conſ.24.num.10.lib.Pariſius conſ.27.n.70 lib.1.Caſſaneus in conſuet Burg.rub.13.§.5.nu.16.Couar.lib.1.reſol.cap.17.num.11.ſed prima ratio nihil eſt & in contrarium (ſi non longe fallimur) eſt veritas, nec ponimus vt prædium meum ſeruitutem realem acquirat in prædio vicini, nec ponimus me prædium vllum habere, ſed tantum ponimus me tali veluti iure aduerſario ſciente & patiente vſum fuiſſe, cuius patientia pro traditione eſt, vt ff.de pub.in rem actio.l.ſi ego.§.1.ibi. per traditionem vel patientiam forte, & licet res inanimata (vt ſupra dicebamus) huiuſmodi ſeruitutem quaſi diſcontinuam cauſam habentem non poſſet præſcribere breuiore tempore quam immemoriali, tamen cum hic agatur vt perſona mea acquirat animusque meus continuo quaſi poſſidere videatur, non eſt cur tempus immemoriale hic exigatur, ſed tempus tantum ordinarium quo reliquę ſeruitutes acquiruntur, iuxta l.ſi quis diuturno.ff.de ſeruit.vrb.pdi.nec oberit mihi defectus tituli, vnde ſolet reſultare ſuſpicio malæ fidei, argumento l.cum quærebatur.C.vnde vi.nam illud, cum agitur de præſcribenda rei proprietate procedit, non ſic cum agitur de præſcribenda ſeruitute, vt iam ex communi opinione docuimus in quæſtionibus præcedentibus & ſeq.ita intelligentes d.l.ſi qui diuturno. nec oberit q̃d contra præſcribentem ſit præſumptio iuris, cum quælibet res libera præſumatur, iuxta l.altius.C.de ſerui. er-

42 go videbatur deſiderari tempus immemoriale †argum. cap.1.de præſcrip.lib.6.nam reſpondeo illud procedere quando & ageretur de præſcribenda proprietate, & prętercea eſſemus in rebus quæ ſola principis conceſſione quæri poſſunt, quæ reputatur fere impoſſibilis. l. apud

Iulianum

Iuliianum.§ conſiai.ff.de leg.1.& ita etiam intelligo ca. 2.§.contrahentes de rebus eccl.non alienan.non ſic q̃do agitur de preſcribenda ſeruitute,nam ius ſeruitutis quaſi vile & pauci momenti reputatur,ſicque facile ac quiritur,quia de facili præſumitur in eo iure conceden do domini voluntas prona,ſicque preſcribens non videtur eſſe in mala fide,ſed credere potius dominum permiſſurum & conceſſurum,ſicque ſicet contra præſcribentem talem ſeruitutem ſit iuris præſumptio, adhuc ea contingit tempore ordinario.l.2.C.de ſerui.cum igitur in ſpecie noſtra ea ſeruitus tempore ordinario contingat,in eo tantum quæſtio erit,a quo tempore ea quaſi poſſeſſio cœpiſſe videatur,& an caruerit omni vitio, quia non vi,noc clam,non precario,&c.

SVMMARIVM.

1 *Titulus allegatus an præſumatur contra facientem, cũ communi.*
2 *Vaſallorum præſtationes an iuſtificentur ex tituli allegatione quo ad nobiles Hiſpaniæ.*
3 *Titulus allegatus non præſumitur ad præſcribendam proprietatem rei corporea,nec etiam ad præſcribendum eius vſumfructum,cum communi.*
Solennitas à lege requiſita non præſumitur interfuiſſe niſi probetur.
4 *Titulus allegatus an poſt longam poſſeſſionem præſumatur ad præſcribendam ſeruitutem diſcontinuam, ingens pugna.*
5 *Seruitus diſcontinua an longo tempore in effectu acquiratur,ſi vtens ea titulum allegauit.*
6 *Seruitus habens cauſam continuam vel quaſi longo tẽpore,habens vero cauſam diſcontinuam tempore immemoriali præſcribitur.*
7 *Titulus allegatus an iis quæ ſunt modici præiudicij præſumatur,non tantum contra agentem,ſed etiam contra patientem.*
8 *Titulus allegatus an poſt longam poſſeſſionem præſumatur in præſcribenda ſeruitute diſcontinua.*
9 *Tempus immemoriale non tam intelligitur ius præſumere,aut fingere,quam ius vere inducere.*
10 *Titulus allegare neceſſe non eſt poſſeſſio immemorialis, contra plures cum communi.*
11 *Incapax ſimpliciter an tempore immemoriali præſcribat.*
12 *Tempore immemoriali quærũtur quæ acquiri ſola principis conceſſione poſſunt,ſiue titulus allegetur,ſiue ſolum tempus,contra Curt.Alex.Fel.& alios.*
13 *Titulus allegatus an præſumatur poſt longam poſſeſſionem in reditibus regalibus contra ipſum regem agentem.*
14 *Temporis immemorialis vis.*
15 *Fama plene probat in antiquis cum communi.*
16 *Fama probatur antiqua,& vix alio modo.*
17 *Probationes coniecturales ſufficiunt in antiquis.*
18 *Intellectus cap.primi,de præſcriptionibus,lib.6.*
19 *Intellectus l.nullo.C.de rei vend.*
20 *Intellectus l.cum de in rem verſo.ff.de vſur.*
21 *Intellectus l.1.C.de pat.pote.*
22 *Vaſalli an poſſint ſe tueri contra duces,comites, Marchiones aut nobiles alios Hiſpaniæ,quibus longo tẽpore id vectigal(quod alcau.dicitur)præſtiterunt.*
23 *Titulus allegatus præſumitur etiam contra iuſticiam ſoluentem in annuis præſtationibus longiſſimi temporis cum cõmuni contra multos,& quid ſi ſit longum tãtum tempus.*
24 *Lex generalis comprehendit etiam perſonas priuilegiatas ſi in ea materia,qua de agitur, non reperiuntur habere priuilegium ſpeciale,cum communi.*
25 *Titulus allegatus poſt diutinam præſtationem etiam cõtra mulierem præſumitur.*
26 *Titulus allegatus poſt diutinam præſtationem præſumitur etiam contra Eccleſiam.*
27 *Titulus allegatus poſt diutinam præſtationem etiam cõtra fiſcum præſumitur.*
28 *Tituli allegatio neceſſaria non eſt poſt tempus immemoriale,cum communi.*
29 *Titulus allegatus poſt diutinam poſſeſſionem præſumitur in iudicio ſiue petitorio ſiue poſſeſſorio.*
30 *Annuę præſtationes an ex cauſa obligatoria facta videantur,ſtatur coniecturis.*
31 *Vaſalli & ſimiles annuas præſtationes diu faciẽtes vt in poſterum teneantur,oportet apparere quod eas faciebant ex cauſa obligatoria.*
32 *Titulus in annuis præſtationibus non aliter præſumitur quam ſi allegatur.*
33 *Titulus in annuis preſtationibus quando preſumitur admittitur probatio in contrarium.*
34 *Titulus allegatus ex annuis præſtationibus non præſumitur niſi eſſent vniformes.*
35 *Diuturna præſtatio etiam lucratiua poteſt in poſterum eſſe obligatoria,contra Iaſ.& alios,& num.36. 37. & 38.*
39 *Annua præſtationes facinus per longum tempus præſumi titulum allegatum,etiam ſi contra allegantem eſſet præſumptio iuris,contra Iaſo.Riminal.Balb.& Aleiatum.*
40 *Titulus allegatus contra patientem rem ſuam ab alio vti frui,non præſumitur per ſolum longum tempus, cum quibuſdam contra plures.*
41 *Titulus illegitimus non inducit obligationem in poſterum,cum communi opinione.*
42 *Alimentorum fauore facile præſumitur obligatio in futurum etiam ex præſtatione non diuturna cum communi.*
43 *Annuę præſtationes non faciunt præſumi obligationẽ in futurum ſi non allegetur.*

CAPVT LXXXIIII.

1 POſita poſſeſſione diuturna an ſequatur præſumptio tituli legitimi allegati vehementer & cõtrouerſum eſt,& vſibus forenſibus agitatum,& quidem ſi is legitime(id eſt,non vi non clam,non precario)& diu poſſedit,aut allegabat titulum legitimum,aut titulum non ex toto legitimum, aut nullum titulum allegabat,ſed ſola diuturna illa poſſeſſione,& ſic præſcriptione tuebatur ſeſe. Primo caſu cum allegabat titulum legitimum communis opinio eſſe videtur, vt is præſumatur ex poſſeſſione diuturna & legitima,per leg.cum de in rem verſo. in verbo,longo tempore.ff.de vſuris.Ita tenent Gloſſ.& Barthol.in leg.cum de in rem verſo,ſupra allegat.in Gloſ. mag.ſequitur & dicit eſſe communem opinionem Florian.ibi,colum.fi.Glo.mag.& ibi Barthol.n.6.in l.ſeruitutes 4.ff.ſeruitutibus.Abb.cõl.6.in quæſt. ver. 3. li.2. Glo.& Bart.in l.1.§.fi.ff.de aqua plu.arcen.Gloſſ.& cõiter Doctores in leg.creditor.C.de vſur.Glo.in l.ſi certis annis vbi communiter Doctores.C.de pactis.ſequitur,& dicit eſſe communem opinionem Legiſtarum & Canoniſtarum Paul.in d.l.ſeruitutes.col.fi.Ioann.And. & alij in cap.peruenit,de cenſibus.Innocentius in ca. ſi diligenti,de reſcrip.ſequitur,& dicit communem opinionem Felinus,num.41.in c.de quarta,de præſc.ſequitur & dicit communem opinionem Legiſtarum & Canoniſtarũ Cœpolla,de ſeruit.vrba.pręd.cap.19.n.6. vbi firmat ſe ita ſępe vidiſſe practicari in omni annua pſtatione,

ſtatione,qualis eſt præſtatio decimarum,quod & voluit Glo.mag.in fi.in d.l.cum de in rem. Dyn.in cap.poſſeſſor,de regulis iuris.verſi.quærendum eſt,& hanc communem opinionem,vt ex præſtatione annua & diuturna pſumat̃ titulus legitimus,ſi allegeẽ ab eo qui illã annuã pſtationẽ exigebat, ſeqt̃ur & dicit cõem Alc.i d.l. ſi certis annis,ſub quadã diſtinctione;ſeqtur & dicit.ẽe cõem opinionem Curt. Sen.nu. 12.ibidem,ſaquitur & ibi,& firmat eſſe communem Ludouicus Gozad.num. 7.vbi etiam Franciſ.Cur.iunior num.19.eam opinionẽ ſequitur & dicit communem,quam opinionem ſequitur & dicit communem Riminaldus in d.l.ſi certis annis.colum.3.& rurſus in colum.penult. qui circa intel. dict.l.cum de in rem verſo,non leuiter velitatur,ſequitur tanquam communem Iaſon in d.l.ſi certis annis.n. 7.vbi Decius num.12.hanc ſequitur & dicit communem,quam ſimiliter ſequitur & communem appellat Alexand.ibi.num.7.& Fulgoſius in d.l.cum de in rem verſ.ff.de vſuris.vbi etiam Salicetus, Ludouicus Romanus nume.22.hanc ſequitur,& dicit communem in d.l. ſi certis,quod & tenent ibi Petrus de Bellaperti.Iacob. Butrigarius,Cynus,Bald.Bartolus & Iohannes Faber, vbi Iacobinus de Sancto Georgio hanc ſequitur,& dicit eſſe communem n.12.& etiam Aretinus ibi,colum. 2.Albericus & Odofredus in d.l.ſi certis annis.Albericus in d.l.cum de in rem.colu.2.in princip.Idem in d.l.
2 ſeruitutes.vnde & in omnibus exactionibus quas nobiliũ Hiſpanorum nõ pauci ſolent a populis vaſallisque ſuis exigere poſt diutinam huius rei poſſeſſionem,vix eſt vt illi poſſint ſe tueri contra talem nobilem,ſi titulum legitimum ſe habuiſſe alleget. iſthæc omnia procedunt contra agentem,non ſic contra patientem,quia longe facilius præſumitur debere,quod ſoluit & præſtat ſæpe ac multoties aliquis,quam contra eum præſumatur titulus ſi nihil faciat,ſed tantum taceat,ac patiatur & diſ-
3 ſimulet. Vnde ſi fundum alienum bona fide per longũ tempus poſſedi,an ex tali longi tẽporis continuata poſſeſſione præſumatur titulus,dubium eſt ſi allegatus fuerit,vt ſic ſi præſumatur eum fundũ præſcripſiſſe videar ſin minus ſecus,& ſunt qui putent eum fundum minime præſcriptum videri,quia regulariter in longi temporis præſcriptione titulus a lege deſideratur.l.nullo.C. de rei vendic. l.Celſus.de vſucapion.l.diutina.l. ſuper longi.C.de præſcrip.longi temp.l.vnic.C.de vſuc. transfor.nec dubium eſt quin ſi a lege quicquam deſideretur,id eſt,deſideretur alicuius rei interuentus,tunc non ſufficiat regulariter illud allegari,niſi & probetur re vera & exiſtẽter interfuiſſe.l.1.ff.de dolo.l.1.ff.ſi quadrupes pauperiem feciſſe dicatur.Riminald.in l.ſi certis annis col.5.C.de pact.ſicque vt exiſtenter tituli interuentus exigatur,nec ſufficiat eius allegatio ad rem corpoream longo tempore præſcribendam,tenent Barth.in l.Celſus.ff.de vſucapionibus.Bald.& Iaſon.nu.decimo.quinto.in l.ſi certis annis.de pact.C.vbi Alexand.nu.9. Couarr.in cap.poſſeſſor,de regulis iur.par.2.§.5.in princ. Barth.in l.nullo.C.de rei vend. Coua. variarũ reſolu.c. 17.n.7.eſt cõis opinio,ſm Balb.de pſcr.par.3.princ.q. 10.n.7.Idẽ Balb.eo.tracta.in 2.par.4.part.prin.q.1. Petrus de Bellapc.Butri.Cyn.Bald.& Angel.& Iacobi.nu. 21.& Sali.in d.l.ſi certis annis vbi Lud.Rom.nu.36.Bal. Ang.& Imo.in l.qui in aliena,in pri.Albe. n.5.in l.ſi certis annis.Idẽ Alb.in d.l.cum de in rem verſo.eſtque opinio receptiſſima,tradit Bertac.in reperto.verb.titulus verſ. 5.& 6.Alex.conſ.108.in cauſa & lite.columna. fina.lib. 2.per Molinæum de vſuris.nu.205.Aret.num.4.in d.l. qui in aliena.§.ſed & ſi non adierit.Rimina.in d.l.ſi certis.colum.penul.in princip.vbi Alcia.prope fin. hanc opin.ſequitur,& dicit communem,& ampliat vt procedat etiam in vſufructu non ſecus quam in proprietate,quod voluit Bart.in l.cum de in rem.ff.de vſuris.Huius aũt cõis opinionis rõ ea eſt, quia cũ in præſcriptionib.ordinarijs titulus,aut iuſta cã poſſidendi exigat̃,vt dictis legib. ſane ſi ſola tituli allegatio ſufficeret, vanũ eſſet dicere titulũ regri,nã qlq; poſſeſſor titulũ allegaret etiam ſi illum nunquam habuiſſet,ſicque iniuria fieret domino illius rei,de cuius poſſeſſione ac præſcriptione agebatur,quæ quidem iniuria vel minime fit,vel non tanta fit quando præſumitur titulus allegatus ab exactore contra eum qui ſponte ſingulis annis totius continui decennij certum quid ex eadem cauſa formaliter,& in vna eadem ſeu pari quãtitate perſoluerat, nã cum nullus præſumatur iactare ſuum.l.cum de indebito.ff.de proba.cumque geminatus actus denotet enixã deliberatamque voluntatem.l.ſi mulier.C.ad Velleianũ qui toties quid perſoluit,vix credibile eſt id non debuiſſe,ne aliter ſuum iactare ac prodigere ſæpiſſime videretur,ſicque hoc caſu titulum præſumi contra eum longe æquius eſt,quam ſi præſumeretur contra eum qui rẽ ſuam ab alio poſſideri patiebatur ac diſſimulabat,qui p hoc ſibi non præiudicat quoad titulum præſumendum, cum agitur de præſcribendo dominio rei,licet facile ſibi is tacens præiudicet,cum agitur de leuiore incommodo,puta de præſcribenda ſeruitute reali.

4 Vnde ſi ſte ſciente & patiente per fundum tuũ ad fundum meum ire & agere conſueui,an ex iſta quaſi poſſeſſione diuturna ius quæſierim ſeruitutis diſcontinuæ, quæritur ſi allegabam me titulum abs te habere, & qd ſi te inſcio ire conſueui,& quidem,partem negatiuam vt regulariter poſita poſſeſſione vel quaſi poſſeſſione iſta non præſumatur titulus ad acquirendum longo tempore decem vel viginti annorum ſeruitutem diſcõtiuuam,tenuerunt Petrus,Butrigarius,Cynus,Bald. in d.l.ſi certis annis.C.de pact.ſentit Iaſ.ibi,n.55.Glo. in l.1.§.fi.ff.de aqua pluui.arcen.Iacob.de Arena,& Ang. & Ludo.Rom.num.36.in d.l.ſi certis annis, vbi etiam Alex.num.9. Ange.in leg.cum de in rem verſo.lect.anti. ff.de vſu.Bald.Angel.& Alex.in l.qui in aliena, in principio.ff.de acquiren.hæred.vbi Imola fatetur,hanc opinionem communem eſſe,licet fateatur contrariã practicari Alberic.num.5.in dict.l.ſi certis annis. Idem in leg.ſeruitutes.4.ff.de ſeruitu.Idem Albe.in l.cum de in rem,ſupra allegat.Bertachi.in repertorio verb. titulus. verſi.5.& 6.per Carolum Molinæum in tract.de vſu. n. 205.Aret.in dict.l.qui in aliena,in princ. & ita tenent Doct.ſecundum Bart.in d.l.ſeruitutes.

Contrariam partem,vt ex iſta diuturna quaſi poſſeſſione oriatur præſumptio tituli ad acquirendam illã ſeruitutem diſcontinuam,tenuerunt Alexand. in dict.l.ſi certis,in finalibus verbis,vbi firmat ſe ita conſuluiſſe, tenẽt Glo.Barthol.& Bald.in lectura ordinaria, in d.l. cum de in rem.Glo.& Bar.in leg.ſeruitutes.4.ff.de ſeruit.Glo.& Barthol.in l.1.§.fi.ff.de aq.pluuia.arcen.Barthol.in ſua diſputatione,incip.quædam mulier.Idem in conſilio incip.quæritur vtrum iuriſdictio. Innocen. in ca.ſi diligenti,de præſcriptio.Dynus in §.æque. Inſtit. de action.Anton.in cap.peruenit.de cenſib.Raynerius in dict.l.ſi certis.Fulgo.& Floria.in d.l. cum de in rem verſo.Bald.in l.1.q.7.C.qui admitti.Imo.in d.l. 1. in fi. de aq.pluu.arcen.Sal.in d.l.ſi certis.Cumanus in d.l.qui in aliena,vbi Rom.idem tenet,ſi modo is qui ibat per fundum alienum id faciebat tanquam vtens ſeruitute ſibi debita,domino rei ſeruientis ſciente,& patiente. & iſta opinio ſeruaret̃ in practica,ſecũdũ Imolã in d.l.q ĩ aliena,ſequit̃,& dicit eſſe cõmunẽ opinionẽ Legiſtarũ & Canoniſtarũ Paulus col.fi.ĩ d.l.ſeruitutes,vbi ẽt Florianus,ſequit̃ ẽt & firmat eſſe cõmunẽ opinion.Balb.de præſcriptio.3 par.prin.q.10.num.7.Alex.in d.l. q in aliena,in princ.col.ii.Cæpolla de ſeruitu.vrbano.prædio.c.

19. vbi firmat hanc eſſe communem opinionem Fel. in c. de quarta, de pſcriptio. n. 41. vbi hanc dicit communẽ opinionẽ Angel. in d. §. aeq. Inſti. de actio. ſequit. & dicit cõem opinionẽ Balbus de pſcri. in 2. par. 4. par. prin. q. 1. eſt cõis opinio ſm Alex. cõſ. 108. in cã, & lite. coll. fi. li. 2. p Catoni. Molinæũ de vſuris. n. 205. ẽ cõis ſm Iaſo. nu. 44. in prin. d. l. qui in aliena. & eſt communis opinio ſecundum Imolam in d. l. qui aliena, in prin. vbi eũ ſequitur Chriſtophorus de Caſtelho. ſequitur, & dicit communem Iacob. nu. 21. in d. l. ſi certis, vbi Curtius Iunior nu. 47. vbi Alciat. ad fi. hanc ſequitur, & dicit cõmunem opinionem.

5 Deniq; eſt & tertia opinio eorum qui exiſtimant partem affirmatiuã (vt ex diutina poſſeſſione vel quaſi ſeruitutis diſcontinuæ titulus allegatus pſumatur) veriorẽ eſſe, cum is aduerſario ſciente, & patiente iure ſeruitutis habendæ vtebatur quaſi iure ſuo potiretur, non ſic ſi ſimpliciter iret per fundum alienum, cum id quaſi iure familiaritatis fieri poſſet, & hoc caſu procedat opinio contraria negatiuã, ita diſtinguunt Alex. in d. l. ſi certis annis, in fine. Felinus nu. 41. in d. c. de quarta Romanus nume. 36. in d. l. ſi certis annis, vbi Salice. & Iacobinus num. 21. Cumanus, Ludouicus Romanus & Alexan. in d. l. qui in aliena, in princip. Alex. conſil. 108. in cauſa & lite, libro ſecundo, colom. fina. Iaſ. in dict. l. qui in aliena, num. 47. Idem Alex conſ. 50. ponderatis. n. 8. lib. 5. & hæc harum controuerſiarum conciliatio ſatis communis & non iniqua nobis videtur, vnde fit firma & recepta opinio, vt ex illa diutina quaſi poſſeſſione ſeruitutis diſcontinuæ non præſumatur titulus etiam ſi allegetur, quando is qui per fundum ſuum ad fundum vicinum tranſibat, non apparet quod id faceret & iure ſuo quaſi ſeruitute ſibi cõpetenti vtens, & ſciente & patiente aduerſario, quod ſi tranſibat ſciente & patiente aduerſario & quaſi iure ſuo, & ſibi debita ſeruitute vtens, tunc videndum, an poſt longum tempus, ſi allegat titulum præceſſiſſe, is præſumatur, vt per hoc quaſi retro hæc diſcontinua ſeruitus quæſita videatur (vide Curt. Seniorem in d. l. ſi certis. nu. 15. qui tenet d. communem concordiam.)

6 †Quid dicendum? & præmitte quod regulariter ſeruitus habens cauſam continuam præſcribitur longo tempore citra vllius tituli interuentum, in l. ſi quis diuturno. ff. ſi ſeruitus vendi. leg. 2. per Glo. & alios. ff. ſi ſeruitus vendi. ſeruitus vero habens cauſam quaſi continuam eiuſdem naturę eſt & eodem modo & tempore præſcribitur. l. foramen. ff. de ſeruitu. vrbanorum prędio. ſeruitus autem habens cauſam diſcontinuam (qualis eſt illa quę deſiderat factum hominis continuum, & ſucceſſiuum) nullo tempore niſi cuius memoria non exiſtit, præſcribitur, ſed & tunc non tam præſcripta, quam iure conſtituta & conceſſa videtur. d. l. ſeruitutes, vbi Glo. & omnes. l. 1. §. fin. ff. de aqua pluui. arcenda, quę omnia communiter recepta ſunt, vt per Barthol. & alios vtrobique poſt Gloſſas ibid. & per omnes in dict. l. 2. C. de ſeruitu. & aqua per Balbum de præſc. in 2. par. 4. par. pri. quæſtio. 1. in principio. ergo pars negatiua vt is qui ad fũdum ſuum per ſundum vicini quaſi iure ſuo vtẽs vicino ſciente etiam & patiente tranſibat, per longum tempus non acquirat ſeruitutem iure probata eſt, quia eam non quęſiuit per interuentum pręſcriptionis, cum in hac in materia non admittatur longi temporis præſcriptio, ſed tantum eius temporis cuius initij nulla hominum memoria ſit, quinimmo etiam ſi id tempus pterierit non tam præſcripta, quã iure conſtituta illa ſeruitus videretur. leg. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aqua quotidia. & æſtiua. leg. prima. §. fina. ff. de aqua pluuia arcen. ergo in eo tantum quæſtio erit, an ab aduerſario hęc ſeruitus conceſſa videatur per illam patientiam, & quidem in re dubia quiſque patiens vetare videtur in iis quæ ſibi præiudicant. l. qui vas. §. vetare. leg. penul. alias fin. ff. de furtis. Præterea quid ſi ſingulis annis illius decennij ſemel tantum, aut bis per fundum meum ad tuum tranſibas, ſane id me non vetaſſe non tam ſeruitutis conſtituendæ, quam comitatis, aut liberalitatis exercendæ gratia feciſſe viderer. nam & ſimiliter eum qui venãdi cauſa, aut piſcandi fundum meum ingreſſus fuiſſet, poſſem vetare & repellare. leg. adeo. § feræ. ff. de acquirendo rerum dominio. & Inſtitutio. de rerum diuiſio. §. feræ; cum ſequ. ſi tamen hoc rigido iure vſus non ſũ, ſed comis, & humanus erga eum extiti, inhumanum eſſet, vt ille tam breui tempore, quam decem vel viginti annorum ſeruitutem contra me præſcriberet, diuerſũ eſt in terminis dict. l. primæ. §. fin. ff. de aqua pluui. arcẽ. vbi repoſitum eſt poſtremum argumentum eorum qui contrariam partem tuentur, ibi enim illa, ſeruitus non tam diſcõtinuam quam quaſi continuam cauſam habere videtur, cum in ea factũ hominis non exigatur, ſed aqua per ſe nullo regente defluat riuos, ac veluti ſulcos qua decurrit facias; qui ſigni non ignobilis ſed patentis ac permanentis ſint, ſicque cauſam ſeruitutis continuã præ ſe ferunt, diuerſum eſt in facto hominis, tranſeũtis nullumque veſtigium relinquentis.

Neque ad rem pertinet d. l. cum de in rem verſo. quę loquitur in faciente non ſemel tantum, ſed etiam pluries, ex cuius facto veluti confeſſio quædam & geminata orit, q̃ nocet ficto illi cõfitẽti vel illi q ad cõfitentis imaginem inſpecta legis cenſura habetur. nos autem loquimur in tacente & patiente, qui interrogatus, eum tandiu diſſimularet ac taceret, reſpondere poſſet, opportunius tempus ſpectaſſe ſe. at qui vltro ſpõteque ſua dabat ſingulis annis totius continui decenij pecuniam ſuam. vniformem vniuſque ſummæ, non ideo quid rogatus reſpondere poſſet.

Ad lege prima de patria poteſtate. C. & ad l. qui in aliena. §. ſed & ſi non adierit, & l. ſi fil. C. de peti. hæredi. cum ſimil. reſponde quod loquuntur in terminis longe diuerſis, ergo, &c. vt l. ſi. ff. de calumniatoribus, & pterea ibi agebatur de non tam graui præiudicio ſi recte inſpiciantur.

Denique quod ex diuturna & vniformi præſtatione facta ſingulis annis totius decenij continui ſi allegetur titulus, præſumat interfuiſſe aut præceſſiſſe, eſt ſatis durum. vt exclamant plerique eorum quos ſupra retulimus, etiam ſi interfuerit factum ſoluentis decies geminatum ex eadem cauſa procedens etiam vniforme, ergo rigor ille non eſt trahendus ad caſum longe minorem longeque diuerſam rationem habẽtem, quale eſt in patiente & tolerante vt per fundum ſuum alius tranſiret, & re vera nulla lege aut coacta & peremptoria ratione huius contrarium probatum inuenies.

7 Ergo †quod Barthol. & receptior opinio aiebat, nempe quod in his quæ ſunt parui aut non admodum magni præiudicij (quale eſt incommodum ſeruitutis realis prædij ſeruientis) ex diutina quaſi poſſeſſione ſi titulus pręceſſiſſe allegetur, is pręſumitur etiam contra patientem & nihil agentem vix eſt vt in vlla ſeruitutis ſpecie retenta opinione noſtra verificetur, nam in ſeruitute quæ acquiritur curſu eius temporis, cuius memoria nõ ſtat, nõ verificatur, qa in ea talẽ titulũ allegare neceſſe nõ eſt, vt cõtinuo dicemus nõ quoq; verificat̃ in ſeruitutib. q̃ longo tẽpore acqrunt̃ qa in eis tituli interuentus neceſſarius non eſt. d. lege ſi quis diutino. le. 2. C. de ſeruit. ergo, &c. ſtat itaque ex diutina poſſeſſione titulum allegatum pręſumi contra agentẽ in illo actu decies geminato, non ſic cõtra patientem, cum agitur de pręſcribendo dominio cuiuſque rei. Verum ſi ageretur de præſcribenda ſeruitute, tunc ſunt opiniones ſupra relatæ

latę, ſed illa receptior eſt, vt per tituli allegationem poſt
diutinam quaſi poſſeſſionem ius ſeruitutis quæſitum vi
deatur, quæ communis opinio ex mente eorum qui eã
tuentur duo habet capita primum, quando is q diu fuit
in quaſi poſſeſſione illius ſeruitutis, allegabat ſe titulum
habere ab ipſo domino fundi. Alterum quando allega
bat titulum habere ſeſe ab alio tertio, quem is quaſi poſ
ſeſſor ſeruitutis dominum exiſtimabat, nam vtroq; ca-
ſu volũt vt ius ſeruitutis quæſitum videatur, licet in mo
do acquirendi ſit differentia, quia cum titulum a domi
no ſe habuiſſe allegat, tunc ab origine conceſſionis ius
ſeruitutis quæſitum videtur, cum vero dicit ſe titulum
habuiſſe à non domino, tunc non ab initio conceſſio
nis, ſed demum poſt impletum decennium id ius quæſi
tum videtur, ſed in vtroque illhæc communes ſenten-
tiæ nobis ſuſpectæ viſæ ſunt, nam vſucapio eſt acquiſi-
tio dominij per continuationem poſſeſſionis temporis
lege definiti, ita definit Iure conſultus in l. 3. ff. de vſuc.
ſed in ſeruitute diſcontinua poſſeſſio continua eſſe nõ
poteſt. d. l. ſeruitutes. 4. ff. de ſeruitu. ibi, nemo enim tam
perpetuo tamque continenter ire poteſt, vt nullo mo-
mento poſſeſſio eius interpellari videatur, & rurſus Iu-
reconſultus ibi ait, Seruitutes ruſticorum prædiorũ, &
ſi corporibus accedunt, incorporales tantum ſunt, & idõ
& non vſucapiuntur. Cũ enim in vſucapionibus duo ſi
mul exigantur, ſcilicet poſſeſſio, & poſſeſſionis contin-
uatio, in ſeruitute quidem diſcontinua nec poſſeſſio ve
re adeſt, quia non poſſidentur vere, cum corporalia, nõ
ſint, ſed quaſi poſſidentur, vt ibidem notatur per l. quo
ties. ff. de ſeruitute. l. ædes. ff. de ſeruitu. vrb. p̃di. nec con
tinuatio poſſeſſionis adeſſe poteſt, quia nemo tam per-
petuo tamque continenter ire poteſt, &c. vt d. l. ſerui-
tutes. ergo ſi ſeruitutem diſcontinuam præſcribi dice-
remus, eſſent duo ſpecialia, Primum, quia diſpenſaretur
cũ poſſeſſione vera, q̃ in vſucapionib. regulariter deſide
rat, contra l. 1. cũ ibi notatis. C. de dotis promiſſ. ſot. er
go ſpecialia admittere ſimul inciuile eſſet, præſertim ad
inducendam præſcriptionem, quæ iniquiſſimum præſi
dium veritati eſſe ſolet, ſecundum quæ longe verior o-
pinio videtur, vt ſi poſtq̃ longo tempore decem vel vi-
ginti annor. fui in quaſi poſſeſſione ſeruitutis diſconti-
nuæ, allegaui titulum habuiſſe me nõ a domino, ſed ab
aliquo tertio (ſiue illum re vera probauerim, quia re ve
ra interfuit, ſiue non probauerim vere, ſed dicam illum
præſumi ex illa diuturna quaſi poſſeſſione) non videar
illam ſeruitutem præſcripſiſſe, cum re verà poſſeſſio,
& poſſeſſionis ſiue vere ſiue ficte continuatio, &
ſat ſuperque eſſe debeat ſi præſcriptio admitta-
tur in ſeruitute habente cauſam continuam (cum
ibi non eſſet vera poſſeſſio, licet non deeſſet illius fictæ
poſſeſſionis continuatio) abſque eo quod etiam in ſer
uitute cauſam diſcontinuam habente præſcriptionem
talem contra tot regulas iuris admittere velimus. Duo
ergo tenemus contra mentem eorũ qui eõdem opinio
relatam tuentur, Primum, quod etiam ſi emiſſem ſerui-
tutem, quæ haberet cauſam diſcontinuam, a non domi
no, quem dominum eſſe credideram, eaque longo tẽm
pore vſus eſſem ſciente domino, adhuc ius huius ſerui-
tutis diſcontinuæ non viderer vſucepiſſe. Alterum quod
longe minus viderer tale ius quæſiuiſſe cum titulũ nõ
probaui, ſed tantum allegaui quod præſumi volebam ex
diutina illa poſſeſſione.
8 Quid autem ſi poſt diutinam illam poſſeſſionem
ſciente, & patiente domino contingentem allegabam
titulum habuiſſe me a vero domino, an is titulus præ-
ſumatur, & communis opinio ſupra relata poſt Gloſſ.
mag. in fi. in d. l. ſeruitutes, voluit titulum præſumi per
l. cum de in rem verſ. ff. de vſuris. l. 1. §. fi. ff. de aqua plu
ui. arcenda. Sed d. l. cum de in rem. loquitur de titulo p̃
ſumendo cõtra agentem, nos loquimur de præſumẽdo
titulo contra patientem, in quo eſt longe minor ratio
& ſic ceſſat extenſio. Et d. l. 1. §. fi. loquitur in in tempo
re, cuius initij memoria non extat, non ſolum in tem-
pore ordinario. vnde nihil obeſt, ſicque communis re-
manet ſine ſufficiente fundamento, & contraria quam
multi ſupra relati tenuerunt probabior eſt.
9 Illud autem notandum eſt, † quod cum quis fuit in
quaſi poſſeſſione ſeruitutis diſcontinuæ tanto tempo
re cuius initij memoria non ſit, ius illius ſeruitutis rea
le ex ſolo ipſo tempore citra alterius vllius rei interuen
tum quæſiiſſe videtur, hoc probatur plane in l. 1. §. fi. ff.
de aqua pluuia. arcenda. ibi, vetuſtatem vicem legis te-
nere, & l. 2. §. apud Namuſam, eo titulo, ibi, plane ſi foſ
ſa iure facta ſit, cuius memoria non ſtat, & in l. hoc iure
§. ductus aquę. ff. de aqua quotidia & æſtiua, ibi, iure cõ
ſtitui, & in capitulo 1. § fi. de præſcriptio. in 6. vbi in q
bus caſibus præſcriptio etiam longiſſima non procedit
ſine titulo, in illis tp̃s cuius initij memoria nõ extat ſuf
ficit non (vt nos interpretamur) q illud tp̃s hẽat pro
titulo, non magis, quam titulus ſi re vera interfuiſſet ha
beretur pro tempore, ſed quod vt cõtingat iuris acqui
ſitio alterutrum ſufficit, vel titulus legitimus, vel tẽpus
cuius initij, &c. quaſi a pari procedat, etenim licet tem-
pus ſolum de per ſe non ſit modus tollendæ aut indu-
cendæ obligationis perſonalis. l. ege obligationum fe-
re. §. placet. ff. de actio. & obligation. tamen ipſum tem
pus huc atque illuc poteſt & ſolet iura realia adimere,
& transferre. l. fi. C. de loca. l. quoties, & fere per totum.
C. de donatio quæ ſub modo. l. fi. §. ſin autem ſub con-
tione. C. commun. de lega. l. ſeruo legato. §. 1. ff. de lega.
primo & in ſpecie noſtra in materia præſcriptionis ve-
rius eſt ex ſolo tempore, & poſſeſſione continua citra
vllius tituli interuentum dominium, & iura re aliena ac
quiri, vt manifeſte probat Iure conſultus in d. l. 3. ff. de
vſucapion. dixi plene ſupra in quæſtionibus præcedẽ-
tibus, & dicam infra id quod ſi contingit in præſcrip-
tionibus ordinarijs, longe facilius eueniet in præſcrip-
tione vel in tempore cuius initij, &c. tu dic. vt dixi ſuprà
par. prim. quæſt. 10. vbi dixi tempus ſolum de per ſe ni-
hil generare.
Cum ergo ius reale omne oẽque dominium nobis &
poſſit & ſoleat contingere per continuationem poſſeſ-
ſionis eius temporis cuius initij memoria non ſit, citra
10 alterius vllius rei interuentum, † ſequitur non eſſe
neceſſum, vt quiſque poſſeſſor huius temporis cuius
initij, &c. alleget titulum, & ad eius præſumptam proba
tionem tempus inducat, quinimmo ſat ſuperque eſt ip
ſum tempus allegare cuius ſolius curſu cum conti-
nua poſſeſſione citra alterius tituli vel extrinſecæ cauſę
interuentum ius omne reale ac dominium nobis con-
tingit, & ſic eſt communis, & vera opinio, quod titulũ
allegare non eſt neceſſe, quam tenuerunt Cyn. q. penu.
Ang. Pau. & Iaſ. col. fi. limi. 10. in l. ſi certis annis. C. de
pact. Gl. & Pa. in d. l. ſeruitutes. Bart. ĩ d. l. cũ de in rẽ ver.
Bal. in l. 2. C. de fidei. Io. And. in c. peruenit, de cenſibus.
Rimínaldus in d. l. ſi certis. col. de penul. Balb. de præſc.
par. 3. quæſti. 16. num. 9. Aymo. Crauet. de antiq. temp.
part. 4. verſ. abſolutis. num. 49. licet varius fluctuanſque
procedat. Glo. in c. ſuper quibuſdam. §. præterea. verbo
non extat de verbo. ſignifi. Freder. de Senis, conſil. 234.
ſuper primo puncto colum. 2. Socin. conſi. 127. colum.
pen. lib. 1. Idem conſil. 181. lib. 2. Abbas conſi. 7. & quã
quam. lib. 2. colum. 4. Ioan. Fab. in §. ęque. Inſtit. de act.
Gozad. conſil. 8. colum. 8. numero. 37. in hac cauſa illu-
ſtriſſimi. licet contrarium & minus recte (vt nobis vide
tur) tenuerint Alex. conſi. 74. viſo puncto. colum. 3. nu.
20. verſi. accedat ad hoc. li. 4. & Fel. in c. accedentes de
præſcript. col. 5. Cur. Iunior conſ. 158. colu. 4. in fin. ſed

prior op. q̃ receptior eſt, verior eſt, nam vbi eſt tempus cuius initij, &c. non requiritur titulus, vt not. Card. in conſ. 14. inci. dico Petrum non audiendum, circa fi. Felin. in cap. ſi diligenti. col. 7. in 9. reſtrictione, de pſcript. & ratio eſt, quia ſpacium tanti temporis cuius initij memoria non extat, habetur loco tituli legitime conſtituti. l. hoc iure. § ductus aquæ. & Gloſſ. ff. de aqua quoti. & æſti. & habet vim priuilegij. cap. ſuper quibuſdam. § preterea in gl. in verb. non extat, de verb. ſig. & hẽtur vim legis. l. 1. §. fi. ibi, vetuſtatem vice legis obtinere. l. in ſumma, in princip. ibi, vetuſtas quę ſemper pro lege habetur. ff. de aqua pluui. arcen. Card. conſ. 88. inci. Capitulum ciuitatenſe. & habet vim priuilegij expreſſe conceſſi a principe. Baldus in c. 1. col. 1. in titul. quæ ſunt reg. Iaſon in leg. de quibus. ff. de legibus col. 14. Alex. conſi. 6. vol. 1. viſo themate. & conſ. 74. incipi. videtur quod tota difficultas. col. 2. vol. 4. & dicit And. de Iſer. in cap. 1. in verb. flumina publi. col. 3. in titu. quæ ſint reg. quod ſpacium tanti temporis cuius initij memoria non extat in cõtrarium tantum poteſt quantum Imperator cum cauſa, refert Iaſon in repe. le. quominus. colum. 51. de flum. & poſſeſſione tanti temporis præſumitur tit. etiã ſi non allegetur, & nedum tit. ſed bona fides præſumit, etiam ſi non allegetur. Inno. & Baldus in cap. ſi diligenti, in fi. de præſcrip. imo ſecundum Fel. in cap. cum a nobis. col. 3. de præſcrip. præſumptio reſultans ex tali tempore dicitur iuris & de iure, ideo non recipit probationem in contrarium.

11 Quid autem ſi detur incapaci ex parte illius qui per tẽpus cuius initij memoria non eſt, ſtetit in poſſeſſione illius rei vel iuris, cuius de acquiſitione agitur, an p hoc ſibi acquirat, & quidem ſi ſimpliciter ſit incapax expeditum eſt, quia per hunc titul. non magis capax efficietur quam per reliquos titu. cauſas, aut modos acquirẽdi, vnde vt per reliquos tit. quærere non poſſet, nec per iſtũ poterit, at ſi ex conceſſione principis acquirere tantum poſſet, an poſt tale tempus cuius initij, &c. talis principis conceſſio præceſſiſſe intelligatur, vt puta in decimis, quæ laico acquiri poſſunt ex ſola Papæ conceſſione, non ex alio tit. aut ex alterius conceſſione. ca. dubiũ de decimis. & ſunt qui velint acquiri nõ poſſe, per tale tempus. ita Felyn. de pręſcrip. cap. accedentes. col. 5. nu. 6. Alexand. conſilio. 74. columna tertia. libro. 4. Curt. Iuni. conſilio. 158. columna 4. in fi. Sozi. conſi. 260. lib. 2.

12 quod ipſi limitant, vt non procedat quando ipſam ſummi Pontificis conceſſionem allegaret, & ad eius probationem allegaret, poſſeſſionem temporis cuius non eſſet memoria, nam tũc ex tali tempore ti. pręſumeretur, quod vltimum impugnat Aym. Cra. vbi ſup. n. 51. ſignificans quod hoc caſu etiam ſi titu. allega. non ſufficiat.

Quid dicendum? & ſane magis eſt, vt etiam hoc caſu ius quæſitum per id tempus cuius initij memoria nõ ſit intelligatur, per iura, & rationes ſupra adductas, quod intelligo dupliciter, Primum quando titul. fuit allegatus & ad eius probationem adducebatur id tempus cuius initij memoria nõ erat, idque cum Alex. Felin. Cur. iun. contra Sozin. & Aym. vbi ſupra Deinde etiam ſi ſolum tempus allegaretur, nam tali tempore allegato virtualiter, & implicite etiam tit. ille ſic vt opus erat qualificatus allegari intelligitur, cum vt oſtendimus, ipſum tempus etiam ſine alio adminiculo ſit modus concedendi, & inducendi dominium iuſque reale, illudque hinc adimendi, & illud transferendi, & licet iura quæ hanc vim & poteſtatem huic tempori cuius initij memoria non eſt, dederunt, ſint mere poſitiua, ſicque poſſint illã vim cum voluerint, adimere ademiſſeque prima facie videatur in terminis cap. accedentes, &c. cum ex officij, &c. cauſam quæ, de præſcrip. tamen magis eſt, vt intelligantur in pręſcrip. longi temporis vel longiſſimi, non autẽ in acquiſitione, quę per tempus cuius initij, & c. contingit. nam ſecundum veras, & communes opiniones præſcriptio tantum longi temporis & vſucapio iure ſſorũ inuentæ erant, non etiam præſcriptio longiſſimi temporis vel alia vlterior, & tamen eo iure acquiſitio, quæ per tempus cuius initij memoria non eſt, contingebat, in vſu erat quaſi inter acquiſitiones, quæ per interuẽtũ præſcriptionis contingebant, minime connumeranda, ergo licet agnoſcendum ſit potuiſſe dicta iura canonica vim poteſtatem huius temporis, cuius initij memoria non eſt, adimere, tamen nondum ademerunt, neque ex mente illorum canonum eſt, vt adempta intelligatur nã dum tractant de præſcrip. adimentis, non pertinent ad materiam noſtram, noſtramque acquiſitionẽ aliunde non a claſſe præſcriptionum profectam.

Denique cum pręſumptio quæ reſultat ex hoc tempore, cuius initij memoria non eſt, ſit iuris, & de iure, vt tradit Fel. in ca. cum a nobis. col. 3. de præſcrip. Alex. conſ. 13. col. 3. poſt alios per eum relatos. & ſic contra eam non admittatur probatio, vt per Gloſ. & omnes in l. ſiue poſſide. C. de proba. & cum non tam præſumptio ſit iuris, quam fictio, vt tradit Aym. Crau. de anti. temp. par. 4. verſ. abſolutis. num. 50. ſupereſt, vt ſit in terminis. d. c. dudum. ille poſſeſſor decimarum probaret ſe per tẽpus, cuius initij memoria nõ eſſet, poſſediſſe, obtineret etiam ſi aduerſarius oſtenderet titulum minus legitimũ eum poſſeſſorem habuiſſe. ſ. priuilegium habitum ab illo rege Angel. nam dicenti obeſt tibi titulus illegitimus reſponderem ſimul cum ipſo titulo illegitimo, potui habere alium titulum idoneum interpretatum eodem tempore, vel antea, vel poſtea, quod ſi inſtaſſet pluralitas titulorum non præſumitur, replicarem id verum regulariter, ſed fallit vbi adeſt tempus cuius initij, &c. nam tunc non ſolum pręſumitur titulus idoneus, ſed etiam fingitur, vel præſumitur tali pręſumptione iuris & de iure, quæ non admittit probationem in contrarium, ſecundum Fely. & Aymon. vbi ſupra, vel ſecundum nos poſt tale tempus ius re vera aufert dominium illinc vbi prius erat, ſicque ablatum illud transfert in hunc poſſeſſorem, & quẽadmodũ poſt pſcriptionẽ cõpletã mala fides, aut ſciẽtia rei alienæ ſuperueniens non tolleret ius ſemel ac legitime p pſcriptionẽ q̃ſitũ, vt ex vera, communi concluſione reſoluimus, de ſucc. crea. §. 12. n. 127. ita quoque & hoc caſu licet poſt huius vetuſtiſſimi tẽporis legitimã poſſeſſionẽ emergeret aliquis titulus non ſat legitimus vnde coniiceremus, & ſuſpicaremur initiũ poſſidẽdi fuiſſe nõ ſat legitimũ, adhuc tñ ea iuris acq̃ſitio, q̃ ſemel ac legitimè p talis tẽporis pſcriptionẽ cõtigerat ac facta fuerat, nõ infirmaretur aut infecta redderet, arg. c. factũ legitime de reg. iur. in 6. facit l. 1. in prin. cũ ibi plene traditis p Doct. C. de rei vx. act. & multa q̃ tradunt per Aym. de antiq. temp. pa. 4. verſ. abſolutis. n. 59. & quæ nos tradi lib. de ſuc. crea. §. 1. Cõtrariũ tñ in ſpecie tenent Fel. in c. cũ nobis. col. 3. de pſcripti. Ale. conſ. 13. col. 3. Aym. vbi ſupra, n. 60. Paulus Caſtr. cõſ. 423. ex pũcto trãſmiſſo. col. 2. Bellã. conſ. 10. col. 10. Alex. conſ. 113. col. 2. li. 1. Aymo. vbi ſupra, n. 60. q eos refert, ſed Fel. nõ huius animi fuit, vbi ſupra, ſed tñ dixit, q poſtq̃ poſſeſſor pbauit tãto tpe poſſediſſe ſe, cuius itij memoria ñ ſit, admittit pbatio ĩ cõtrarũ ad docẽdũ nõ p tm̃ tẽpus, ſed p breuius tẽpus illũ poſſediſſe, & vtcũq; ſit nr̃a op. (ſi nõ fallor) tenẽda ẽ p iura, & rõnes ſ ad ductas. Nec moror in cõfutãdis arg. q̃ tradũ- 13
tur p Aym. vbi ſupra, & alios, qa nõs diuerſa rõne vtimur, q̃ nobis perẽptoria, & coacta viſa eſt, ad q̃ ipſi nec rñdẽt, nec de ea meminerũt, qđ ſuo. qa ſæpe habuimus, & habemus hodie de facto iudice me ĩ noſtro ſummo ptorio Hiſpano rei dominicæ in cauſis nõ leuiorib. ſed ſummorũ ducũ, comitum, & marchionum, præſertim

in illis

In illis reditibus regalibus (qui vulgo alcaual. & tertias vocantur) verum iſthæc procedunt in terminis iuris cõmunis, nam iure Regio fortis text. eſſe videtur in l. 3. & 4. in quatuor alcaualarum & l. fi. tit. de las præſcr. lib. 3. ordin. & in titul. de las donationes. lib. 5. ordi. fere per totum illum tit. quarum legum interpretationem propter lites pendentes conſulto prætermittimus, & hic vide omnino infra c. 189. num. 7.

Facit pro nobis viua ratio, nam temporis immemorialis vim adimere vis oſtenſo titulo illegitimo, aut quaſi is titulus momenti ſit, aut quaſi ex ipſo vtpote illegitimo poſſeſſor præſumatur in mala fide arg. cap. 1. §. cõtrahentes, de rebus eccleſi. lib. 6. ſed quod habeatur pro non tit. nihil noceret, quia in tali præſcrip. non deſideratur titul. interuentus, nec etiam probatio, nec etiam allegatio, vt ſupra diximus. quod autem ex ipſo titul. illegi. arguatur, vel ſuſpicietur mala fides, eſt omnino falſum, nam bona fides orta etiam ex iniuſta cauſa, ſufficit ad præſcriptio. iniuſtam autem cauſam accipere debemus quando is qui poſſidebat, & præſcribebat tit. illegitimo nitebatur, & denique bona fides præſumitur, ſiue quis titulum legitimum habeat, ſiue etiam nullũ omnino titulum habeat, ſiue & tertio titulum habeat illegitimum, arg. l. ſi id quod. ff. pro derelicto ibi, quaſi volente & concedente domino. l. ſi vir. ff. pro donato. niſi quando adſunt coniecturæ quæ vrgent contra talem poſſeſſorem, veluti ſi antequam emeret ſi a domino rei denunciatum fuit ne emeret eam rem a non domino, poſſeſſam, & in alijs caſibus particularibus, vt iſthęc omnia plene diximus in ſuperioribus quæſtionibus, & etiã in ſequentibus huius lib.

23 Iuxta ſuperiora † ſi vectigal regiũ ſeu regij cenſus, aut reditus aliquis regius fuerit exactus ſeu collectus ac receptus diu ab aliquo nobilium ſeu magnatum, qui illud vectigal non nomine regio, ſed ſuo proprio nomine, & quaſi iure ſuo colligebat ac pcipiebat, deinde cũ tale vectigal ab ipſo rege repetat, ille nobilis dotis, aut emptionis nomine ſibi competere alleget, eumque titulum per longam illam poſſeſſionem præſumptiue probare velit, an audiendus ſit, vel obtinebit, vt ex illa diutina quaſi poſſeſſione, & perceptione illius reditus ſeu vectigalis ſequatur præſumptio tituli allegati, quę res Hiſpaniæ vſitatiſſima eſt, cum ducum Hiſpanorum, marchionum, comitum, & reliquorum nobilium nomine, & quaſi iure ſuo non regio illud vectigal (quod vulgo alcauala appellatur) perceperint, & regi repetẽti ſeſe defendunt ac tuentur eo nomine quòd legitimum titulũ ab initio poſſeſſionis habuerint, quem præſumptiue ꝓbare contendunt probata diutina poſſeſſione. Et quod talis allegatio eis nõ patrocinetur, videtur per tex. in c. primo. de præſcriptionibus in ſexto, vbi quando eſt præſcriptio iuris contra eum qui annuam præſtationem diu exegit ac poſſedit (qualis eſt præſtatio decimarum) ad pręſcribẽdam in futurum talem annuã exactionem non ſufficit titulum allegare niſi probetur, vel decurrat tempus cuius initij non ſit memoria. Sed rex Hiſpanus videtur, quod fundet ſuam intentionem in d. l. vectigali ac reditu, (qui alcauala vocatur) & ſic qđ ſit præſumptio iuris regij contra poſſidentem ac percipiẽtem, & conſequenter, quod non ſufficit talem titulũ allegare niſi vel probetur, vel tẽpus cuius initij memoria non ſit, præterierit.

24 Etenim † ſi præterierit tempus cuius initij memoria non ſit, id pro iure conſtituto, & ab ipſis partibus ſponte cõceſſo habetur. l. 1. §. fi. de aqua pluui. arcen. ibi, vetuſtatem vicem legis tenere, legis inquam conuentionalis nam de ea ſermo ibi fiebat, ad idem leg. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aqua quotid. & ęſti. & ff. de itine. actuq;
25 priua. l. apparet. §. penul. ratio, † quia antiqua quorũ origo memoriam exceſſerit nullum genus probationis admittunt pręter probationem famę, & ideo in eis ſola fama citra vllum adminiculum facit plenam probationẽ, quod fama in eis faciat plenam probationẽ, tradit Glo. in l. at qui natura. §. cum me abſente. ff. de nego. geſt. Baldus in auth. quas acti. col. fi. C. de ſacroſãct. eccleſi. Idẽ Baldus in l. in bonę fidei. col. vlt. C. de rebus credi. Idem Bald. in l. 4. C. de probatio. Baldus in l. non ignorat col. 6. C. qui accuſare non poſſunt, ſequitur, & firmat eſſe communem opinionem Deci. in cap. 1. num. 9. de teſtibus. & iterum. num. 16 Lambertinus de iure patronatus par. libro. ſecundo. articul. 9. quæſtio. decima. Ludouicus, Gozadi. conſ. 8. num. 47. Andreas Tiraquellus de primogenitu. in præfatione. num. 103. Matthæus Afflictus in deciſ. Neap. dec. 277. num. 1. Gratus conſ. 95. li. 2. num. 15. Ani. in cap. veniens. num. 10. de verb. ſignifica. Bart. in l. 2. §. Labeo. ff. de aqua pluuia arcen. Hippo. Mari. in l. de minore. §. plurimum. num. 60. ff. de q. l. Idem in ſingul. 505. Iaſon in l. prætor ait. §. pꝛior ait. ff. de edendo. Pet. Paulus Pariſ. conſ. 52. num. 50. lib. 3. & conſ. 23. lib. 1. num. 236. Carolus Rui. conſ. 13. num. 3. lib. 4. Idẽ conſ. 103. num. 15. lib. 5. Aym. de antiq. tempo. par. 1. ſectio. amphatur nunc. nu. 8. fol. 23. Deci. in cap. cauſam. 2. nota. de proba. Pet. Duen. in reg. 299. n. 7. Dec. conſ. 42. col. 2. Aymo. Craue. vbi ſupra, ſectione, viſo. fol. 73.

26 Quod † autem in antiquis nullum genus probationis inueniatur præter probationem famæ, vt tradunt Iunioris in rub. ff. ſi cer. pet. & in leg. admonendi. ff. de iureiu. patet, quia in his quorum origo memoriam excedit, teſtes non poſſunt recte deponere, neque ſcripturæ, & inſtrumenta publica fidem facere, nam ſimul ac inſtrumẽtum authenticum eſſe negetur, vix eſt vt poſſit verificari aut authenticũ probari, & Hiſtoriæ dicuntur eſſe ſcripturę priuatæ, quæ ex antiquitate, & fama fidem aſſumere intelliguntur, ſicque in tam antiquis quæ vitam memoriamque hominum excedunt; ad ſolam famam
27 omnes ſpecies probationis rediguntur, † inque ijs tam vetuſtis probationes leuiores & admittuntur, & ſolens ſufficere vt l. ſeruus ſeruum. §. inquit lex. ff. ad le. Aquil. ſufficitque probatio per indicia, & coniecturas. l. cenſus ff. de prob. l. qui ex literis. ff. de ſecun. tab. cap. cauſam. de probat. capitulo cum olim, de cenſ. & vtrobique per Gloſſa. & Doct. Paulus Caſtr. conſilio. 164. in præſenti cauſa quæ vertitur. colum. prima libro ſecundo. Anch. conſilio. 310. tres domini Magnific. col. ſecunda. Idem conſilio octauo colum quinta. Iaſon. conſilio. 128. colu. prima libro. 1.

Quod & ſequitur Aymon Craue. de antiqui. tempore. parte prima ſectio. viſo de fama. numero. tertio vt tamen, inquit, non procedat cõtra poſſeſſorem, aut reũ de cuius poſſeſſionis iuſtitia apparet, quia probatio quæ fit ex temporis antiquitate, dicitur præſumptiua, & coniecturalis, ideo admitti non debet contra veritatem, id eſt, contra eum de cuius iuſtitia poſſeſſionis apparet, ita Aymon, vbi ſupra, numero. 32. allegat Innocentium & Docto. communis in capitulo. cauſam, de probat. Sozin. in conſilio. 194. ſubtiliter & elegãter. numero. nono libro ſecundo. vbi firmat hanc eſſe communem opinio. Doctorum in capitulo cauſam. & ibi etiam docet, vt in his tam antiquis omne genus probationis reducatur ad famam & communem opinionẽ per Decium in dicto. capitulo. primo colum. quarta de appel. per Cor. conſi. 304. colum. quinta lib. 3. per Aymonem, vbi ſupra. par. 1. ſectione, viſo in hac. fol. 73.
28 Adhuc tamen † d. cap. 1. de pręſcrip. lib. 6. non facit contra dictũ vectigaliũ poſſeſſorẽ, qa iure noſtro regio nulla reperit lege vetitũ, vt alius nõ poſſit pter regẽ illud vectigal poſſidere, & habere (qđ alcauala appellat) at iure canonico vetitum nominatum eſt, ne vnus Epiſcopus

in alterius diœceſi decimas percipiat, cum enim eccleſiarum neceſſariæ ad eos clericos alendos, qui cultui diuino interſint ſacraque miniſtrent, eueniret vt ſi vnus Epiſcopus in alterius diœceſi decimas perciperet illius diœceſis clerici non haberent, vnde ſatis commode alerent ſeſe, ita probat capitulum cum ſint homines. cap. cum in tua. cap. dudum, de decimis. cap. de 4. de præſcripti. cap. omnes baſilicæ. 16. q. 17. & ideo dictis iuribus nominatim reſiſti videmus, ne vnus Epiſcopus in alterius diœceſi decimas percipiat, vnde ſi earum præſcriptionem captet, talis præſcriptio quaſi contra iuris prohibitionem, & reſiſtentiam intelligitur, ideo non procedit niſi vel titulus oſtendatur, vel præterierit tempus cuius initij, &c. ita nominatim intelligunt illum tex. Corralius de ſeruitutib. in l. ſeruitutes, magna. num. 35. ff. de ſeruit. Couarru. li. 3. reſolutio. cap. 17. nu. 7. Decius cõſ. 233. viſo puncto. num. 4. Paul. Caſt. in d. l. ſeruitutes. nu. 7. Balbus de præſcript. par. 3. q. 10. num. 9. quæ quidem ratio ceſſat in ſpecie noſtra, vbi vt diximus tale vectigal ab alijs præter regem teneri vetitum non reperitur, quinimmo etiam ſi eſſet vlla iuris regij præſumptio contra poſſeſſores huius vectigalis, adhuc tamen videtur, vt illud poſſent præſcribere, nam etiam tempore ordinario & citra vllius tituli interuentum præſcribuntur ſeruitutes habentes cauſam continuam. leg. ſi quis diuturno. ff. ſi ſeruitus vendic. l. ſecunda. C. de ſeruit. & aqua. & vtrobique per Doctor. communiter. & eſt communis opinio, vt plene per Balbum de præſcripti. in ſecũda par. 4. par. principal. in princip. & tamen contra præſcribẽtem ſeruitutem eſt iuris communis præſumptio, quia quæque res præſumitur eſſe libera. leg. altius. C. de ſeruit. vnde etiam ſi id vectigal (quod alcauala vocatur) ad regẽ noſtrum pertinere in dubio præſumi (quod ſatis certum non eſt) fateremur, adhuc cõtra talem præſumptionem præſcriptio curreret ordinaria, niſi in quibus caſibus ex regio priuilegio longius tempus deſideretur. Quinimmo ſunt qui velint vt d. cap. 1. procedat duntaxat in rebus eccleſiæ, vt voluerunt Paul. num. 7. in dict. l. ſeruitutes. Diuus num. 27. in cap. poſſeſſor, de reg. iur. in 6. vnde ceſſat eius deciſio in ſpecie noſtra, qui loquimur in rebus profanis, & cum d. capit. 1. varios recipiat intellectus, in eo fieri non poteſt ſufficiens fundamentum. Bart. in l. non ſolum. §. liberationis verba. ff. de lib. lega.

Præterea d. c. 1. procedit quando poſſeſſor nitebatur præſcriptione, in qua regulariter deſideratur tituli aut iuſtæ cauſæ allegatio & probatio. l. nullo. C. de rei vendica. l. Celſus. ff. de vſucapion. l. vnica. C. de vſuca. transf. l. diutina. l. ſuper longi. C. de præſcrip. longi temporis. Diuerſum eſt in ſpecie noſtra, vbi poſſeſſor ſeſe tuebatur non præſcriptione (quaſi rem à domino initio habuiſſet) ſed conceſſione, quaſi eam initio ab ipſo domino qui ius alienandi habuit cepiſſet, ſicque ſtatim huius vectigalis ius & dominium quæſijſſet, ſicque ſumus in terminis ca. cum perſonæ. §. quod ſi tales, de priuileg. in 6. non autem in terminis d. c. 1. Nec dubium eſt, quin ſi allegem me habuiſſe cauſam titulumque ab ipſo domino, qui nũc rem ius aut vectigal repetere vult, & probauero poſſeſſionem diutinam ipſo ſciente & patiẽte, minimeque contradicente, per eam præſumetur titulus à me allegatus ex receptiſſima illa communi reſolutione ſupra allegata per d. l. cum de in rem verſo. ff. de vſuris, & in hoc tantum quæſtio erit, an in hac materia fauore regio longius tempus deſideretur.

19 †Neque ad rem pertinet quod ſecundum hoc confunderetur materia præſcriptionum, in qua tituli non modo allegatio, ſed etiam verus ipſius interuentus exigitur. d. l. nullo, cum ſimil. ſupra allegatis. nam illud procedit quando poſſeſſor agnoſcit ſe non habere titulũ à vero domino, ſed ab alio ex mente Pauli Caſtro. in d. l. ſeruitutes. nos loquimur quãdo ab ipſomet domino ſe titulum habuiſſe firmabat, ſed ſane magis eſt, vt hoc caſu non præſumatur titulus habitus a vero domino, niſi probetur nõ magis q̃ ſi ab alio habitus allegatur. quo caſu probari etiam oporteret per d. l. nullo, cum ſimili. ſupra allegatis, & quia regulariter vbi fit mentio de allegatione, intelligitur etiam quod probatio, nec ſola allegatio ſufficiat. l. 1. ff. de dolo. l. 1. ff. ſi quad. pauperiem. nec me mouet d. l. cum de in rem, quia procedit quando allegatur & probatur actus factus ab aliquo non tantum ſemel aut bis, ſed etiam decies geminatus & ex interuallo, puta ſemel in quolibet anno, & ſic cõtinuatus

20 per totum decennium, & vniformis tat in ſpecie noſtra non ponimus vllum actum eius qui dominum eſſe ſe dicit, interfuiſſe. ergo, &c. præſertim cum etiam in terminis d. l. cum de in rem. uer. geminus actus non ſufficeret vt ex communi opinione reſoluit Iaſon in l. ſi certis annis. C. de pact. numer. 15. Anton. in cap. literas, de dila. per omnes, in d. l. ſi certis. ergo magis eſt, vt titulus allegatus non præſumatur ex poſſeſſione diuturna, ſiue a vero domino habitus eſſe dicatur, ſiue ab alio, niſi decies geminus actus veri domini probaretur ex interuallo. & vniformes, vt d. l. cum de in rem, & vide pleniſſime per Balbum de præſcri. pa. 3. q. 10. vbi num. 11. late diſcutit intell. l. filius. C. de peti.

21 †Tenendo hanc partem tunc ad. l. 1. C. de patria poteſta. l. ſi filiusfa. C. de peti. hæred. l. qui in aliena, in prin. verſ. ſed & ſi non adierit. ff. de acquiren. hæredi. reſponderi poſſet ex mente Barthol. in d. l. cum de in rẽ, & ibi communiter Doctor. Barth. & communiter Docto. in dict. l. ſeruitutes, quod ex diuturna poſſeſſione vel quaſi poſſeſſione ſeruitutis, & in reliquis ſimilibus, quæ ſunt non admodum grauis incommodi, non ſic quando ageretur de amiſſione totius rei qua de agitur, & ſe ita habet non modo communis, ſed etiam receptiſſima omnium eorũ opinio, quos ſupra retulimus tenuiſſe, vt ex diuturna hac poſſeſſione vel quaſi poſſeſſione præſumatur titulus allegatus ad præſcribendam ſeruitutem, q̃ haberet cauſam diſcontinuam, quaſi hoc ſit non admodũ magni incõmodi, qui titulus non præſumeretur de magno præiudicio. Sed hæc communis opinio, & recepta ſolutio non placuit diſertiſſimo viro Didaco Couarru. in lib. 1. variarum reſolution. cap. 17. nu. 7. poſt alios ibi relatos, cuius etiam opinionem non refero, quia diuerſa nobis ſententia ſedet, ſed & præter eos hæc communis ſolutio plus quam manifeſte confutatur per d. l. 1. de pat. poteſta. iuncta l. filiosfamilias. §. ſecundum vulgarem. ff. de l. 1. & 1. Inſtitu. de ſing. rebus per fideicom. relig. vbi habetur, patriam poteſtatem eſſe rem inæſtimabilem, adeo vt licet quis poſſit per fideicom. rogari, vt reſtituat res ſuas vtcunque precioſas, ſiue illæ mobiles ſint, ſiue ſoli tamen, vt emancipet filium rogari non poteſt, quia patria poteſtas eſt res inæſtimabilis, & tñ ex diutina poſſeſſione, vel quaſi, nõ deſinit p̃ſumi titulus allegatus, licet ageretur de amittenda poteſtate, vt d. l. 1. vt interim omittã quod in terminis d. §. ſed & ſi non adierit nõ agebat̃ de paruo p̃iudicio. arg. l. qa poterat. ff. ad Trebellia. §. ſed neq. Inſt. de auth. tut. & longe minus in terminis d. l. ſi filiusfamilias. dic ergo q̃ quãdo ex diuturna poſſeſſione vel quaſi p̃ſumat̃, vel nõ p̃ſumat̃ titulus allegatus, res, qdẽ varia eſt & anceps, legũ letorib. alijs in cauſis negatiuã partẽ ſeq. vnde in caſibus occurrentib. q nominatim nulla lege deciſa reperiunt̃, argumentũ ſumendum eſt ab illa lege, quæ proximior eſt & ſimilior caſui ſpeciei que occurrenti. lege. quæritur. ff. de ſtatu homini. lege. non poſſunt. lege. neque leges. ff. de legibus. ſpeciei autem noſtræ, qua de agimus, nulla vnquam lex proximior ſimiliorque reperitur, quam dict. l.

dict.l.nullo.C.de rei vendi.leg.Celſus.ff.de vſuc.cum ſi:
m .ſupra allegat.in quibus habetur,ex diuturna poſſeſ-
ſione non præſumitur titulum allegatum ad inducen-
dam pſcriptionem,ergo idem & in ſpecie noſtra deci-
ſum eſſe intelligendum eſt,vt titulus habitus a vero do-
mino patiente eius rei,qua de agitur,non præſumatur,
licet allegetur nou magis quam præſumeretur,ſi aliun-
de habitus allegaretur.

Ad iura in contrarium adducta reſponde quod lo-
quuntur in caſibus longe diuerſis,& ex diuerſis non fit
illatio.l.ſi.ff.de calumniato.Glo.in leg.ſi creditoris,vbi
pleno per Iaſon.ff.de noui ope.nun.quæ omnia proce-
derent ſi poſſeſſa ſeſe tueretur, dicens dices ſe titulum
cauſamque legitimam poſſidendi ab ipſo rege qui per
prius dominus fuerat illius vectigalis,de quo ageretur,
habuiſſe,ſuccumberet enim in iudicio proprietatis, qa.
ex illa diutina poſſeſſione titulus ille allegatus nõ præſu
22 mereretur.† Diuerſum eſſet ſi diceret ab ipſis vaſallis ſeu
popularibus ciuibusue ius illius vectigalis percipiendi
habuiſſe ſe,nam tunc ex inueterata poſſeſſione bene p-
ſumeretur,cum ipſimet ciues huic poſſeſſori non de-
cies tantum,ſed multo pluries,centies aut millies forte
hanc præſtationem vniformem,& ex eadem cauſa fe-
ciſſent,ſicque regi tale vectigal repetenti aut vendican
ti opportune reſpõdebit poſſeſſor,illud vel vectigal exi
gi ſolitum a ſuis oppidanis,vaſallis aut ciuibus ſibi debe
ri,id ſibi compertum non eſſe,hancque curam aut hu-
ius rei inſpectionem,aut notitiam ad ſe non pertinere,
hocque vnum ſe certo ſcire ab oppidanis ſuis id ſibi de-
beri,an regi quoque tantundem aut ſimile quippam de
buerint ab ij videret.& in eo tantum quæſtio erit,an lõ-
gius tempus quam decem aut viginti annorum exiga-
tur ad præſcribendum vel dictum titulum præſumen-
dum contra populum quam deſideraretur ad illum pre
ſuméndum contra quendam hominem priuatum,Illud
enim certum eſt illam inueteratam quaſi poſſeſſionem
huiuſmodi vectigalis(quod alcauala vocatur)ex ea præ
ſumatur titulus ſi allegetur quia d.l.cum de in rem ver
ſo,procedit in omni annua præſtatione,qualis eſt præ-
ſtatio decimarum & ſimilium rerum, vt nominatim te-
nuit ibi Gloſ mag.cum qua tranſeunt cõmuniter Doct.
ibi,& alij innumeri per nos ſupra relati illo articulo,an
ex diutina præſtatione præſumatur titulus ad tantundẽ
in poſterum exigẽdum,ſi allegetur habilis legitimus, id
quod longe facilius procedit in præſtationibus menſtru
is vel etiam ſingularum hebdomadarum vel dierum,tã
toque facilius quanto pluries geminatur & multiplica-
tur exactio vel actus exigendi,facit.l.1.C.de fideicom.
ibi,alimenta menſtrua & veſtiarum annuum,& in ſpe-
cie præter ſupra relatos quod ea conſuetudo per longũ
tempus exigendi pedagium ſit præſcripta contra po-
pulum ipſum ſi legitimus titulus allegetur,tenet Alberi
cus,n.4.in d.l.cũ de in rẽ verſo.q͂ ſimiliter ſatis in ſpẽ in
telligunt tenuiſſe oẽs illi auctores,quos ſupra retulimus
tenuiſſe,q͂ ex diuturna poſſeſſione ti. legitimus allegat⁹
pſumitur contra agentẽ actũ decies geminatũ,licet nõ
ſic contra patientem niſi in his quæ non admodum ma
gni eſſent præiudicij.At in ſpecie noſtra cum ille po-
pulus ſeu populares non tam patientium quam
agentium vicem ſuſtineant , ſine dubio contra eos
talis titulus allegatus præſumetur,contra ipſum autem
regem non ſic facile præſumeretur,cum ipſe nihil ve-
ctigalis illius nomine,quo de agit,huic poſſeſſori præ-
ſtitiſſet vnquam,licet tacuiſſet,diſſimulaſſet paſſuſque
eſſet illud exigi,& in ſpecie nobiſcum tenet Alex.conſ.
113.ſuper 1.lib.2.in princ.qui plures allegat. Bal.in l.ſo
lent.§.ſi.vbi Barthol.& alij.ff.de offici.procon.Stat er-
gò ex diuturna præſtationẽ præſumi legitium titulũ al-
legatum contra ſoluentem.

23 Hanc† communem ſententiam amplia primo vt pro
cedat etiam contra ruſticum.Ita in ſpecie tenent Bart.
in l.litibus.C.de agricolis & cenſi.lib.11.Iaſon.num.13.
& Alcia.in d.l.ſi certis annis.Alex.conſ.113.in prin.lib,
2.incip.ſuper primo dubio.Specu.de cauſa poſſeſſio.2.
verſ.Idem Spec.de reſtit.ſpolia.nunc dicemus.verſ.fin.
Baldus in l.ſolent.§.ſi.ff.de offi.procon.Idem Baldus.
col.penul.in d.l.ſi certis annis.Anto.in c.peruenit de cẽ
ſibus.ſentit Alexan.conſ. 124.ſuper primo quæſito.lib.
ſecundo quæ communis opinio ſaltem vera eſt in lon
giſſimo tempore,vt per Alex.d.conſ. 113 .Contra per
hanc communem ſententiam multi tenent,quos refert
Iaſ.vbi ſupra,ſed verior eſt communis opinio , tum qa
ruſticis non ſubuenitur niſi in caſibus a iure expreſſis,
l.ſi.cum ibi notatis.C.de iuris & fact.ignor.tum etiam
24 †quia lex generaliter loquens comprehendit perſonas
vtcunque priuilegiatas,ſi in materia qua de agitur non
reperiantur habere peculiare priuilegium.l.in fraudem
§.ſi.ff.de milit.teſtamento.Iaſo vbi ſupra.Decius in le-
ge,ex teſtamento.C.vnde liberi.Alciatus lib.4.paradox.
cap.10.Decius conſil.5.plene per Tiraquel.de retract.
Glo.14.num.91.cum 20.ſeq.Crotus num.18.in l.ne-
mo poteſt.ff.de leg.1.vbi Annibal.num.369.& Ripa n.
92.Decius in l.hac cõſultiſſima.col.ſi.C.qui teſtamen.
fa.poſſ.Iaſ.in hac materia ruſticus non reperitur habe-
re peculiare priuilegium,ergo.&c.
25 Amplia ſecundo,† vt procedat etiam contra mulierẽ:
rem,ita tenent Bald col.pen.& Iaſo.nu.1.in d.l.ſi certis
Barthol.in d.l.litibus.Alciatus in d.l.ſi certis.Antoni.in
d.cap.peruenit.Alexand.d.conſ.124.ſuper primo quæ-
ſito.lib.2.quæ communis ſententia & ſi a quibuſdam,
quos refert Iaſo.vbi ſupra,impugnetur,tamen vera eſt,
mulieri non ſubuenitur niſi in caſibus a iure expreſſis,
ſecundum Docto.ſupra citatos,per text. cum ibi nota-
tis in d.l.ſi.C.de iuris & fact.igno.& ipſa regulatur iu-
re communi,d.l.in fraudem.vnde cum in hac materia
non reperiatur habere peculiare priuilegium,licet alias
in caſibus habeat multa priuilegia,de quibus per De-
cium in l.fœminę.ff.de reg.iur.ſequitur quod & in ea lo-
cum habebit d.l.cum de in rem verſo.
26 Amplia tertio,† vt procedat etiam in eccleſia, Salice
tus in d.l.cum de in rem.q.7.Iaſon,vbi ſupra,num. 13.
Decius in d.l.ſi certis annis.n.13.& Alcia.ratio.quia vt
cunque ſit eccleſia priuilegiata,tamen cũ hac in re nõ
reperiatur habere peculiare priuilegium,neceſſe eſt, vt
comprehendatur ſub regula,arg.d.l.in fraudem, cũ aut
horitatibus ſupra allegatis.
27 Quarto† amplia vt procedat etiam contra fiſcum ea
dem ratione,quod nominatim tenuit Iaſ.vbi ſupra. &
Decius etiam vbi ſupra,nu.13.ſed in eccleſia & fiſco in
eo tantum quæſtio erit,an longius tempus quã in reli
quis exigatur,quod & tenet Alciatus in dict.l.ſi certis
annis.
28 Quinto amplia,† vt etiam tituli allegatio neceſſaria
non ſit,quando præterijt tempus cuius initij memoria
non exiſtit.Iſta eſt cõmunis opinio,quam tenent Ange.
Paul.Cyn.q.penul.Iaſon in decima limitatione,col.ſi.in
dict.lege ſi certis annis.Barthol.in dict.lege cum de in
rem verſo.ſentiunt.Gloſſa.& Paulus Caſtren.in leg.ſer
uitutes,magna.ff.de ſeruit.Baldo.in lege.ſecunda. C.de
fidei commiſſ.Ioannes Andr.in cap.peruenit.de cenſi-
bus.Riminaldus,colum.penul.in dict.lege ſi certis an-
nis.Balb.de præſcrip.par.tertia quæſt.10.numer. 9. per
Aymon.de antiq.temp.numero.43.ſectione , materia
iſta.par.4.
29 † Sexto amplia† vt non ſolũ in iudicio proprietatis,ſed
etiam in iudicio poſſeſſorio ex diuturna illa ſolutione
præſumatur titulus allegatus ad tuendum eum in poſſeſ
ſione.ita tenent & ait communiter teneri Iacobinus de

ſancto Georgio in dict.l. ſi certis annis.C.de pact.nu. 24.per c.querelam,de electi.tex.& ibi Abbas in primo noan cap.ſicut,de ſententia & re iudica.Abbas & Imola in d.c.querelam,bonus tex.in c.cum de beneficio,de preben.in 6.quinimmo ad obtinendum in poſſeſſorio non ſunt neceſſariç decem annuæ præſtationes,ſed pauciores ſufficerent,vel forte vna ſecundum Angel.in d.l. ſi certis,qua de re per Butriũ in d.c.querelam, vbi Imola,nu.10.hoc vnum indubitatum eſt,hunc poſſeſſorem facilius obtenturum in poſſeſſorio quam in petitorio, ideo Iacobinus,vbi ſupra.conſulit vt potius intentet is poſſeſſor poſſeſſorium vel quaſi poſſeſſorium,quam petitorium,& ibi docet formam libellandi, & ad obtinendum in poſſeſſorio ſufficeret vnica præſtatio,ſecũdum Alciatum in d.l.ſi certis.Paulus in l.ſicuti.§.ſi quæratur ff.ſi ſerui.vendi.Feli.in c.cum Bertoldus.col.antepe. de re iudic.

30 Septimo amplia†vt procedat non ſolum quando in ipſis ſolutionibus vel præſtationibus expreſſa erat cauſa ſoluendi,ſed etiam ſi expreſſa non fuiſſet, ſi modo aliqua coniectura arguatur,quod factæ fuerint illç p̃ſtationes ex cauſa retro obligatoria,ita notanter per Riminaldum col.fi.d.l.ſi certis annis.itaque aut conſtat p̃ſtationes fieri ex præambula neceſſitate & obligatione præſtandi,quæ in futurum quoque durabat,& tunc ſufficit titulum allegare.licet non probetur,quia ſatis probatur præſumptiue per aſſertiones factas in ipſa præſtatione,ita procedit l.Campanus.ff.de op.lib.Aut conſtabat retro nullam fuiſſe obligationem, & procedit l. operis non impoſitis.ff.eo.Aut dubitatur, & tunc ad coniecturas recurrẽdũ eſt,verũ veriſimilius ſit,tales annuas præſtationes factas fuiſſe ex p̃ambula cauſa obligatoria, an ex mera liberalitate & volũtate, ceſſantib.aũt cõiecturis, Cur.iun.in d.l.ſi certis annis.nu.23.cũ pluribus ſeq.tenet præſtationes ex cauſa obligatoria, & ſic ex neceſſitate factas videri potius quam ex volũtate & liberalitate,ſed receptior opinio eſt in contrarium,vt & ipſe fatetur,& infra docebimur,ſed & ſi cũ ipſo Curtio teneremus quod ex neceſſitate factç viderentur,adhuc tamen ea neceſſitas deberet ſe continere intra terminos & numeros præſtationum factarum,nec ſe deberet porrigere ad præſtationes nondum factas.

31 Quod †diximus ex diuturna annua præſtatione præſumi titulum legitimum,ſi allegetur.limitatur primo,vt non aliter procedat quam ſi illa annua præſtatio facta fuerit ex certa cauſa obligatoria,veluti ſi ciues aut populares alicuius villç,caſtri aut vrbis domino ſuo ſingulis anni præſtabant certum frumentum,vinum,oleum, pecuniam numeratam,aut quippiam aliud ex cauſa emptionis,aut permutationis ex contractu inito id in perpetuum ſingulis annis præſtaretur,aliter enim ſi nõ appareret qua ex cauſa huiuſmodi annuæ p̃ſtationes fierent,nõ obligarent in futurum.Ita tenent in ſpecie Salicetus in leg.ſi certis annis.q.1.C.de pact.Idem Salicet in leg.cum de in rem verſo], ſupra allegata. ſimiliter in prima quæſti.vbi ait,hanc queſtionem non eſſe tactam a Doctoribus,ſequitur Alex.conſ.113.ſuper primo dubio videtur,lib.1.num.2.Idem Alex.conſ.108. in cauſa & lite inter dominos.num.15.col.fi.lib.2.vbi allegat idẽ tenere Cumanum,& Ludouicum Romanum in leg. quo in aliena.in prin.ff.de acquirend.hæred.Idem Alex.conſ.14.viſo & conſiderato.nu.9.eodem lib.vbi allegat Bartholũdem tenentem in leg.cum de in rem verſo, circa fi.ff.de vſuris.& Antonium Butrium in repet.cap.peruenit.de cenſibus tradunt expreſſim Riminaldus col. pe. & Iaſo.col.fi.in d.l.ſi certis annis.Felin.in cap.cauſam q̃ de præſcriptio.eſt communis opinio ſecundum Bald. de præſc.par.3.princ.q.10.nu.8.vbi plures allegat.Intellige tamen quod etiam ſi cauſa expreſſa nõ eſſet in ſolutione,ſi tamen ex ipſa ſolutione veriſimiliter colligeretur,ſufficeret.Ita Riminaldus,vbi ſupra,poſt Bald. quẽ allegat in leg.generaliter.C.de nõ n.pec.quinimo Curt. iun.in d.l.ſi certis.nu.20.cũ ſeq.tenet quod ſemper ſolutio præſumitur fieri ex cauſa obligatoria,& ſic tenet cõtra iſtam limitationem, licet fateatur hanc eſſe communem opinionem,ſed communem tenet Curtius Senior ibi, num. 16. & Decius nu.14.& Alciatus qui communem firmat ab omnibus teneri.

32 Secũdo limitatur†vt non procedat niſi illa certa cauſa fuerit allegata.Ita Iaſon col.pen.nu.15.& Alciatus in d.l.ſi certis annis.Alex.d.conſ.113.col.1.li.1.Idẽ Alex. d.conſ.108.nu.15.lib.2.Salicetus in d.l.ſi certis.q.1. ratio,quia iuris præſumptio licet releuet ab onere allegandi.l.ſi adulterũ.§.idem Pollioni,de adul.& eſt communis opinio,vt patet ex relatione] Baldi de p̃ſcriptio. par. 3.q.10.num.19.eſt communis opinio ſecundum Cur. Seniorem in l.ſi certis.ſupra alle.num.12.vbi Cur. iterũ num.16.

Tertio limita,vt non ſufficiat allegari niſi etiam in ipſo libello cauſa ipſa preſtationis allegetur,ſecundum Salice.in d.q.1.in l.ſi certis.Idem in d.l.cum de in rem, in eadem.2.q.Alex.in d.conſ.113.Iaſo.in d.l.ſi certis annis.col.fi.vbi Cur.Senior.num.16.& n.17.quod & ſentit Alciatus ibi.

23 Quarto limita,†vt hæc præſumptio, quæ oritur ex hac annua,& diuturna præſtatione,intelligatur eſſe præſumptio iuris tantum,non etiam iuris & de iure, & conſequenter contra eam admittatur probatio in contrarium,ita eſt communis opinio quam tenent Petrus & Cynus & Iaſ.col.ſi.d.l.ſi certis annis.Alex.d.conſ.113.li. 1.col.fi.Ioan.Andreç in cap.fi.de cauſ.poſſ.& prop.Bal. in l.2.C.de dotis promi.Butrius in cap.peruenit,de cenſibus,ſenſit Archid.18.q.2.cap.ſeruitium.Iacobinus de ſancto Georgio in d.l.ſi certis.nu.12.vbi ait quod præſumptionis tantum non etiam confeſſionis vim habẽt illæ præſtationes,idem Curtius Senior. nu. 16.ibid.vbi Dec.numer.15.hanc cõmunem limi.ſequitur & Alciatus ibi.

Quinto limita,ut non ſolum cũ illa allegetur,ſed q̃d probetur,quia præſumptio iuris,licet releuet ab onere probandi,non tamen releuat ab onere allegandi.l.ſi adulterium cum inceſtu. §. idem Pollioni. ff. de adulteri.,& quia regulariter vbi exigitur allegatio alicuius rei,eius quoque probatio & interuentus deſideratur.l. 1.ff.de dolo.l.1.ff.ſi quad.pauper.tradit Riminald.in d. leg.ſi certis annis.vbi Iaſ.col.fi.eſt ex mente Barthol.in d.l.cum de in rem verſo.vbi Salicet.q.1.& q.penul. Idẽ Salic.q.1.in d.l.ſi certis.Alex.conſ.113.lib.1.col.1.& alij communiter in d.l.ſi certis.vbi ita tenet Alciatus intellige quod eſt allegando & probanda cauſa declarata, cum fiebant ſolutiones,puta quod dicebatur,ſoluimus quod ex cauſa emptionis debemus,ſed ipſum contractum præceſſiſſe , non eſt neceſſe probare, ſed ſufficit eum allegare.

34 Sexto limita,†vt dictæ ſolutiones ſeu preſtationes debeant eſſe vniformes,non ſic ſi eſſent diuerſarum rerũ vel etiam ſummarum,ita Riminaldus,vbi ſupra,per d.l. cum de rem,quæ nominatim loquitur, quando præſtationes erant vniformes,quod eſt ex mente Alex.d.cõſ. 113.lib.1.vbi pro conſtanti ponebatur vniformes fuiſſe præſtationes,Iacobinus de ſancto Georgio.num.12. in d.l.ſi certis annis,qui videtur dicere,hanc eſſe communem ſententiam,&.ibi Decius nu.19.Barto.& Bal. in l.ſolent.ff.de offi.pro conſulis.in §.fi.Bal.in ca.1.§.ſi quis per triginta,ſi de feundo fuerit cotrouer.inter dominum & agna.ex cuius relatione hæc videtur communis opinio,quam ſequitur Alcia.in dict.l.ſi certis.vides ergo ex annuis illis præſtationibus titulum allegatũ nõ

aliter

aliter præſumi, quam ſi & vniformes ſint illæ præſtationes, & ſolutiones factæ ſint ex cauſa obligatoria in futurum, & illa cauſa fuerit allegata, & fuerit allegata ab initio in ipſo libello, nam ſi poſtea allegaretur, non ſufficeret, & etiam fuerit probata, nam ſola allegatio non ſufficit, cauſa enim expreſſa in illis ſolutionibus faciendis, ſeu præſtationibus nunquam præſumitur niſi probetur, licet ſi probetur bene præſumatur, quòd præceſſerat cõtractus præambulus, qui cogitur eum qui poſtea ex illa cauſa (puta emptionis, aut dotis) exoluit, ad illam ſolutionem, ſeu præſtationem faciendam expreſſa cauſa ſoluendi in ipſa ſolutione, aliud eſt enim cõtractus præambulus, vnde effluxit neceſſitas ſoluendi, aliud autem eſt ipſa ſolutio facta ex cauſa, & neceſſitatẽ obligationis præambulæ.

35 Quod ſeptimo loco imitatur, vt non procedat quando illa ſolutio, ſeu præſtatio fieret ex cauſa donationis, ſecundum Iaſ. in d. l. ſi certis annis. col. fi. C. de pact. vbi etiam Rim. col. fi. qui alios allegat. Bar. in l. fi. C. ne de ſtatu defuncto. Salic. in d. l. ſi certis, & ibi Alciatus.

Sed hæc communis opinio nobis ſemper ſuſpecta viſa eſt, cum enim obligatio annua ex cauſa donationis, & ex quolibet alio titulo lucratiuo poſſit deſcendere, non ſecus quam ex cauſa, & titulo oneroſo, vt per totum. ff. de annuis. legatis, late per Bar. & alios in l. Mæuius. §. dubius. ff. de legat. 2. cumque, vt modo docebamur, d. l. cũ de in rem verſo, non procedat niſi cum cauſa ſoluendi expreſſa fuit in ipſis ſolutionibus, ſeu præſtationibus, eaque cauſa expreſſa denotaret obligationem in futurum, id eſt, in ſingulos annos futuros, non video quid referat vtrum cauſa illa, quæ in futurum obligabat, deſcenderet ex contractu lucratiuo, (qualis eſt donatio) an ex oneroſo, (qualis eſt emptio, dos & ſimilia) itaque vt ſi in annuis illis ſolutionibus, ſeu præſtationibus expreſſum eſſet quod fiebant, quia ex cauſa emptionis populus quidam tenebatur domino ſuo centũ annua præſtare, tunc ex præſtationibus longi, aut longiſſimi temporis præſumeretur contractus ille emptionis præceſſiſſe, ſi allegatus foret, etiam ſi nõ eſſet probatus, ita quoque ſi populus ille diceretur domino ſuo donaſſe centum annua in perpetuum præſtanda ex longi, aut longiſſimi temporis præſtationibus, præſumeretur titulus donationis allegatus à domino, etiam ſi probatus non eſſet, ſi modo populus ille qui ſoluebat, expreſſum in illis annuis præſtationibus faciendis declaraſſet ſoluere ſeſe ex cauſa, & neceſſitate illius præambulæ donationis, vtrobique enim eadem aut par ratio eſt, & vtrunque probat d. l. cũ de in rem verſo, in ſui generalitate, quæ inter contractũ oneroſum, & lucratiuum nullam fecit differentiam, nec ſe vera inuenitur data paritate terminorum. Agnoſcimus tamen quòd ſi populus ille domino ſuo annua centum præſtitit, vel par caponum ſingulis annis, idque per longum, aut longiſſimum tempus, & tempore quo fiebant huiuſmodi præſtationes expreſſum nunquã fuit, qua ex cauſa fiebant, vtrum ex obligatione retro contracta, an vero ex præſenti liberalitate, quòd tunc in re dubia ex præſenti liberalitate factæ viderentur, quia regulariter in datione rerum, vel ſummarum non præſumitur vlla cauſa obligatoria in futurum, l. 2. §. circa. ff. de doli excep. Sed liberalis conceſſio præſumitur, quo ad præſens donum, quæ in futurum non obligat, l. Campanus. ff. de operis libertorum. etenim qui longo tempore aliquid diurnum, menſtruum, vel annuum præſtitit, aut conſtat ex præambula obligatione, quæ in futurum tendebat præſtitiſſe, & tunc ſine dubio tenebitur in futurum etiam ſi ex cauſa voluntaria, & lucratiua ea obligatio deſcendat, d. l. Campanus. Aut conſtat quòd illæ præſtationes non fiebant ex cauſa præambula obligatoria, & tunc ſine dubio in poſterum non tenebitur. l. operis non impoſitis. ff. de operis libertorum. Aut conſtat longo tempore factas fuiſſe illas præſtationes diurnas, menſtruas, vel annuas, non tamen apparet, tam ex cauſa retro obligatoria, nec ne, proficiſcerentur, & in re dubia talem cauſam obligatoriam non præſumam. d. §. circa, niſi in ipſis pręſtationibus expreſſum ſit, quod fiebat ex cauſa præambula obligatoria, vel ex ipſis id veriſimiliter colligatur, ita procedit dicta lex, cum de in rẽ verſo. ergo ſuperior illa cõmunis opinio, quam impugnauimus, poteſt defendi, quando in illis præſtationibus expreſſum fuit, quòd fiebant ex cauſa mere donationis p̃ſentis, id eſt, quæ per præſentem rei interuentum fiebat, & finiebatur in ipſa, vt ſic tot eſſent donationes quot erant præſtationes factæ, & finitæ, ex quibus neque vlla in poſterum oriebatur obligatio, neque retro vlla obligatio ad res illas tradendas præceſſerat. d. l. operis non impoſitis.

Poteſt etiam defendi quando præſtationes nulla expreſſa cauſa fiebant, vt d. §. circa, quia talis præſtatio ex natura ſui, vel neutrum obligabit, vel ſi alterum, potius accipientem quam dantem, vt Inſt. de oblig. quæ quaſi ex contractu naſcun. §. 2. vel 3. & Inſt. quibus modis re contrahi. oblig. §. 1. & 2.

36 Octauo limita, vt non procedat quando fieret vna præſtatio pro decem annuis præſtationibus, tunc licet cauſa obligatoria in ea præſtatione expreſſa eſſet, adhuc tamen titulus allegatus non præſumeretur. Ita Iaſ. in d. l. ſi certis annis. C. de pact. col. fi. & ibi Alciat.

37 Nono limita, vt tres præſtationes annuę poſteriores quæ alijs in cauſis ſolent ſufficere, vt per Gloſ. in l. 2. C. de iure emphy. tamen hic non ſufficiant, vt titulus allegatus præſumatur. Ita Iaſ. in d. l. ſi certis, ad finem. quia aliud eſt cum agitur de liberatione præſumenda, & de ſolutionibus retro factis præſumendis, vt in terminis d. l. 2. aliud de obligatione præſumenda, vt in terminis d. l. cum de in rem verſo. arg. l. Arrian. ff. de act. & oblig.

Decimo limita, vt non procedat in beneficialibus, Iaſ. vbi ſupra. Bal. in ca. ex parte Adæ, de reſt. ſpol. Idem Bal. in c. contingit, de dolo, & contuma. Alciat. in d. l. ſi certis annis, ad fi.

38 Vndecimo limita, vt non procedat, vbi ageretur de ſeruitio perſonali, quia tunc longius tempus deſideratur, ſcilicet triginta annorum, ſecundum Iaſ. in d. l. ſi certis. col. fi. num. 15. Bar. in l. litibus. C. de agrico. & cenſit. lib. 11. Idem in l. cum de in rem, ad finem. Cyn. & Bal. in d. l. ſi certis. col. fi. Ant. in d. c. peruenit. late Balbus de præſcr. p. 3. q. 10. num. 10. per Curt. Sen. num. 18. in d. l. ſi certis annis, quem vide.

Duodecimo limita, vt non procedat vbi ageretur de præiudicio alicuius tertij, quia tunc requirũtur anni 20. arg. c. peruenit, de cenſibus. Ita Iaſ. in d. l. ſi certis annis, col. fi. num. 15. Imol. in d. c. peruenit. per tex. ibi, iuncta ſua Glo. Alex. conſ. 1. lib. 4. Idem Alex. conſ. 17. viſo inſtrumento locationis. col. 3. eodem lib. 4. quod non ſatis certum eſt, ſecundum Alex. in l. qui in aliena, in princip. ff. de acq. hæred. traditur per Cur. Sen. num. 18. in d. l. ſi certis annis, vbi etiam Alciat. hanc lim. ſequitur.

39 Tertiodecimo limita, vt non procedat vbi erat iuris præſumptio contra eum qui recepit illas annuas præſtationes, quia tunc non ſufficerent decem annuæ præſtationes, vt titulus allegatus præſumeretur, ſed tot pręſtationes tantique temporis cuius initij memoria non eſſet, arg. c. primi, de præſc. lib. 6. ita Iaſ. in d. l. ſi certis annis. lim. pen. & Rim. in. col. fi. ſentit Alc. ibi, & Balbus de præſcr. p. 3. q. 10. num. 9. Sed hi nobis videntur loqui cõtra tex. & communem opinionem ibi, in l. 2. C. de ſerui. l. ſi quis diuturno. ff. ſi ſeru. vend. vbi licet ſit pręſumptio iuris, quòd quælibet res præſumatur eſſe libera. l. altius. C. de ſeru. tamen per longum tempus inducitur pręſcri

pũo con-

pꝛio contra illam legis præſumptionem, quinimo in ꝓpriis noſtris terminis. & ſic in terminis d.l.cum de in rē, inducitur illa præſcriptio ſeu præſumptio contra legis præſcriptionem. nam omnis contractus eſt res facti. l.e. conſi.ff.de cura.furio. facta autem non præſumuntur. l.in bello.§ facti.ff.de capti.l.li emancipati,vbi Iaſ.& alij.C.de colla. & tamen ex diuturna illa præſtatione præſumitur contractus ille allegatus, quaſi illa præſumptio, q̄ facta, de quibus non conſtat, non præſumantur, excludatur per præſumptionem hanc fortiorem, quæ deducitur ex diuturnis præſtationibus.

Ad d.cap.primum, de præſcript.in 6.reſpon.vt ſupra diximus, & infra forte dicemus, vt contra patientem nō præſumatur titulus allegatus, vt ibi, ſed contra agentem ſic, vt hic.

40 Quartodecimo limita, vt procedat contra agentem, præſtantem ſeu ſoluentem, non ſic contra patientem, quod dic, vt ſupra diximus in ſeruitute. at in vſufructu, qui eſt pars dominij.l.4.ff.de vſufr. etiam ſi quis diu paſſus ſit ab alio rem ſuam vtifrui, poſſeſſorque alleget titulum ſe habere, adhuc non obtinebit niſi illum probauerit, ita Curt.Iun.num.27.in d.l.ſi certis annis. Bal.in l.fi.C.ne de ſtatu defunctorum. Aret.d.l.ſi certis annis, in fi.licet contrarium videantur tenere Gloſ. & Bart.in d.l.cum de in rem verſo.ſicque l.nulloꝫ cum ſimilibus. C.de rei vendic.per quam in præſcribenda cuiuſque rei proprietate non ſufficit tituli allegatio, niſi probetur, extenditur etiam ad vſumfructum cuiuſque rei, & d.l.ſi quis diuturno, cum ſimilibus limitabuntur, vt procedant in ſeruitutibus realibus, in quibus præſcribendis titulus neceſſarius non eſt, nō ſic in ſeruitute perſonali, qualis eſt vſusfructus in quo præſcribēdo titulus neceſſarius eſt, arg.l.4.ff.de vſufruct.

Quintodecimo limita, vt non procedat in feudo, ſecundum Cur.iun.in d.l.ſi certis annis.num.27.Bal.in c.fi.de feud.dato in vicem legis commiſſoriæ.

Sextodecimo limita, vt non procedat quando ageretur de præiudicio tertij, ſecundum Iaſ.col.fi.& Alcia.in d.l.ſi certis annis.

Hactenus de primo caſu cum titulus legitimus allegabatur.

41 batur. In ſecundo caſu quando allegabat titulum illegitimum, & inſufficientem (puta poſtquam annis decem receperat annuam quandam præſtationem, eandem in poſterum ſimiliter expetebat dicens ſibi fuiſſe pacto nudo promiſſam) tunc in poſterum talem annuam præſtationem non poterit exigere, ita ſe habet communis opinio, quam tenent Glo.& communiter Doct.in d.l.cū de in rem verſo.in Glo.mag.& Gloſ.fi.in d.l.ſi certis annis.& glo.in l.1.§.fi.ff.de aqua pluuia arcenda, quam opinionem ſequuntur, & firmant eſſe communem Aretin. col.2.& Iacobinus de ſancto Georgio.num.12.in d.l.ſi certis annis, poſt Petr.de Bellapert.Cyn.Iacob.Butrig. Bar.Bal.Ioan.Fab.Salic.Ang.& Paul.Caſt.ibi, vbi etiam Dec.num.12.eam ſequitur, & dicit eſſe communē opinionem, quod & firmat eam ſequutus Ludou. Romani ibi, num.22.ſequuntur & dicunt communem opinionem Salic.& Fulg.in d.l.cum de in rem verſo, hanc ſequuntur & firmant eſſe communem Iaſ.num.7.& Alc. & Alex.num.7.in d.l.ſi certis, vbi Rimin.col.9.& Curt. Iun.num.19.& Curt.Sen.in rep.num. 12. hanc opinionem, & ſequuntur, & communem dicunt, quod & firmat eam ſequutus Ludou.Gozad.ibi num.7. eſt communis opinio ſecundum Iacobi.col.fi. d.l.cum de in rē verſo, & ſecundum Fel.in c.de quarta.num.41.de præſcriptionibus.ſequitur, & dicit eſſe communem opinionem Paul.Caſt.in l.ſeruitutes.4.ff.de ſerui.col.fin. hanc dicit communem opinionem Capolla de ſeru. vrbanorum prædiorum.c.19.vbi eam ſequitur tenent Gloſſ. & communiter Doctores in l.1.C.de fideicomm. Bart.& alij in d.l.ſeruitutes. Alber.& Odofr.in d.l.ſi certis. Alb. in d.l.ſeruitutes. Idem in d.l.cum de in rem verſo.col.2. in princip.

Huius autem receptiſſimæ opinionis ratio ea eſt, q̄ ex diuturna poſſeſſione titulum legitimum præſumi ſi allegetur, procedit in ſpecie a legis præſumptione, ſicque & eam allegari oportet.l.ſi adulterium cum inceſtu.§ idem Pollioni, ff.de adult.l.licet Imperator. vbi per nouiſſimos.ff.de l.1. & contra hanc præſumptionem admittitur probatio, vt in ſpecie tradunt Iaſ.col.fi.in d.l.ſi certis annis, vbi Paul.Caſt.& Cyn.q.10.Bal.in l.2.C.de dotis promiſſione.Ioan.And.in c.fi.de cauſ.poſſeſſ.& proprietate.Butr.in c.peruenit, de cenſi.Alex.conſ.113 ſuper primo dubio, lib.1.Rim. Dec. & Curt. Iun.& alij communiter in d.l.ſi certis annis.vnde cū ipſemet poſſeſſor fateatur ſe ex titulo inhabili, & non obligatorio annuam illam præſtationem exegiſſe, tantum abeſt vt in poſterum poſſit quicquam petere, quòd potius ea quæ retro exegerat, deberet quaſi indebite ſolutum reſtituere, argumento per totum C.& ff.de cond. indeb. Confeſſio enim huius poſſeſſoris agnoſcentis titulum fuiſſe illegitimum non ſolum probatio eſt legitima, ſed etiam ſuperat omnem fidem reliquarum probationum.l.ſi.C. de fidei.§.ti.Inſt.de fidei.hæred.l.vnica.C.de confeſ.diximus plenius lib.de ſucceſ.cre.§.23.num.31.

In ſumma dicet ex diuturna annua præſtatione, quæ proceſſit ex titulo inualido non ſequatur, aut inducatur

42 obligatio in futurum, tamen fauore talimentorum in vltima voluntate relictorum inducitur obligatio in futurum, etiam ſi teſtamentum minus ſolenne, & ſic titulus inualidus allegaretur, & præſtatio, quæ præceſſit non per annos decem, ſed tantum per annos tres facta eſſet. Ita eſt communis opinio, quam tenent Glo. Azo in ſumma, Placent.in ſumma, Petrus Bellapertica, Odofredus, Iacob.Butrig.Ioan.Faber, Cyn.Alber.Bar.Bal.Ang.Salic.Fulg.Paul.Caſt.& Corn.col.2.in l.1.C.de fideicom. eſtque communis opinio, ſecundum Corn.ibi, Gloſſ. Odofr.Iac.Butrig.Petrus Bellap.Cyn.Ioan.Faber.Alb. Bar.Bal.Ang.Salic.Fulg.Paul.Caſt.in l.ſi certis annis.C. de pact.Gloſſ.Butrig.Odofred.Faber, Cynus, Petr. Bellaper.Alber.de Roſate, Bar.Bal.Ang.Salic.& alij in lege creditor.C.de vſur.Glo.Iac.de Arena, Alber.Bar.Bald. Ang.Fulg.Florianus, Iacobinus de ſancto Georgio in l.cum de in rem verſo.ff.de prob.Bart. in l. ſeruitutes.4. ff.de ſeruitutib.ſequitur, & dicit communem opinionē Alex.num.3.in d.l.ſi certis, vbi Dec.num. 7. firmat eſſe communem, quam ſequitur, & communem firmat Roman.ibi, num.15.& Iaſ.num.3.vbi Rim.col.3.dicit eſſe communem opinionem, quod firmat Curt.iun.ibi, nume.14.& 15.& Ludou.Gozad.ibi, num.5.in rep.ait eſſe communem opinionem, & hāc dicit eſſe communem opinionem Curt.iun.ibi, col.2.& Alcia.qui eam ſequūtur, mouentur omnes per tex.in l.1.C.de fideicom.quā extendunt, vt procedat etiam fauore dotis, ita in ſpeciē tenent plerique eorum quos ſupra retulimus dicentes procedere etiam in refectione viarum, & ſimilium cauſarum fauorabilium, quod tenuit Bar. in d.l.ſi certis annis.& eſt communis opinio, ſecundum Cur.iun.ibi, nūme.15.& per Dec.& Alex.& Dec.ibi, vbi etiam Iaſ.plures limitationes, & extenſiones accommodat d.l.1.C. de fideic.idemque reſumit in d.l.1.

Quoad tertium caſum cum poſſeſſor nullum titulū

34 allegabat, ſed ſolo tempore nitebatur, dicendum eſt, q̄ annua præſtatio etiam longi temporis in futurum non inducit neceſſitatem, aut obligationem ſoluendi, ſi is q̄ eam annuam præſtationem exegit, eam in poſterum ea ſola ratione petat, quod ſibi in præteritum diu præſtita fuit, quia tempus ſolum de per ſe non eſt modus inducendæ obligationis in futurum, hæc eſt vera, & communis

munis opinio, quam tenuit Gloſſ. Bar. Iacob. de Arena, Alber. Paulus, Salic. Fulg. Floria. & Iacobinus de ſancto Georgio, qui hanc dicit communem opinionem, col. fi. tenent Glo. Bart. Iacob. de Arena, Alber. Bal. Bar. Angel. Salic. Fulg. Paul. Caſt. Florianus, & Iacobinus in l. ſeruitutes. §. ff. de ſeru. Gloſſ. Petrus Bellapertica, Ioannes Faber, Odofred. Cyn. Iacobus Butrigarius, Alber. Bart. Bal. Ang. Salic. Paul. Caſtr. & Aret. in l. ſi certis annis. C. de pact. Gloſſ. Odofr. Ioan. Faber, Cyn. Iac. Butrig. Petr. de Bellaper. Alber. Bar. Bald. Ang. Salic. & alij in l. creditor. C. de vſuris. Glo. Petr. Odof. Ioan. Faber, Cyn. Iacob. Butrigar. Alber. Bar. Balbus, Ang. Salic. Fulg. Paul. Caſt. & alij in l. 1. C. de fideicom.

Huius autem receptiſſimæ ſententiæ ratio ea eſt, quod tempus ſolum de per ſe non eſt modus inducendæ obligationis. l. obligationum fere. §. placet. ff. de act. & obligat. vnde licet per annos mille annuum quippiam ſolutum fuerit, in poſterum ab inuito tantundem extorqueri non poteſt. Præterea inducta ad vnum effectum non debent operari contrarium effectum. l. legata inutiliter. ff. de adimendis lega. l. lega. inutiliter. ff. de l. 1. ſed ille qui ſoluebat id fecit quo magis liberaretur, ergo non debet per illum actum obligari in futurum.

In ſumma ſi aliud diceremus, redderentur eluſoria l. nullo. C. de rei vend. l. vnica. C. de vſucap. cum ſimili. in quibus habetur ad præſcriptionem titulum deſiderari, ſi quidem ex ſolo tempore citra vllius tituli non ſolum interuentum, ſed etiam allegationem, acquiſitio & præſcriptio iſtius iuris contingeret, ſicque is eſt verus intellectus, d. l. creditor. C. de vſur. quæ noſtram communemque probat ſententiam.

SVMMARIVM.

1 *Actor fundans intẽtionem ſuam de iure, & ſi nihil probet, obtinebit in petitorio, & num. 2.*

3 *Actio expreſſa in l. pro lege habetur.*

4 *Tempus immemoriale tuetur poſſeſſorem etiam contra eum qui fundat intentionem ſuam de iure, nec eſt neceſſe titulum allegare.*

5 *Actor qui fundat intentionem ſuam de iure, & ſi nihil probet, obtinebit etiam in poſſeſſorio.*

6 *Poſſeſſio iunior clandeſtina præſumitur, cum communi.*

7 *Actor licet fundat intentionem de iure, non obtinebit in poſſeſſorio contra eum qui diu fuit in poſſeſſione ſine vitio.*

8 *Actor qui fundat ſuam intẽtionem de iure, an poſſit poſſeſſorem turbare, aut ſpoliare.*

9 *Poſſeſſor quando ſit tuendus contra fundãtem ſuam intentionem de iure, & d. q.*

10 *Filius præſumitur in poteſtate patris cum communi.*

11 *Actor qui ſuam intentionem fundat de iure, an poſſit incipere ab executione.*

12 *Intellectus cap. cum perſona. §. quod ſi tales, de priuileg. libro 6.*

13 *Filius an in patris poteſtate præſumatur, & d. q.*

14 *Probationes ſufficit vt à communiter accidentibus concludant.*

15 *Filij præſumuntur ſpurij.*

16 *Matrimoniũ quando præſumatur de iure ciuili, & quando de iure canonico.*

17 *Legitimi non ſunt liberi ex eo matrimonio nati, quod ualebat de iure ciuili, ſed non de iure canonico, nec ĕt in foro Cæſareo ſuccedunt, vt filij legitimi, cum communi contra Bal. & Salic.*

18 *Lex ciuilis in materia ſpirituali præſumptionem inducere nequit, cum communi opinio.*

19 *Filius in re dubia non præſumitur in patris poteſtate.*

20 *Filiationis quaſi poſſeſſio, & præſumptio inducitur eo ipſo quòd quis tractabatur, & alebatur, ut filius, etiã quo ad effectum ſuccedendi, cum communi contra Alciatum.*

21 *Teſtis dictum accipiendum eſt ſecundum communem vſum loquendi.*

CAPVT LXXXV.

1 ALIQVIS fundatam habebat ſuam intentionem de iure, in re, vel iure qui ab alio poſſidebatur, verum poſſeſſoris, an vero petitoris vicẽ obtineat, quæritur primo, an obtinebit etiam ſi nihil probauerit, mouet quæſtionem quòd actore non probante regulariter reus obtinebit. l. 1. & 2. & lege, actor quod aſſeuerat. l. fi. C. de prob. l. qui accuſare. C. de eden. §. commodum. Inſt. de inter. nam & ſi reus nullam iuſtam cauſam haberet poſſidendi, adhuc tamen ſi ea res, qua de agitur, ad actorem reuera non pertinet, æquum eſt, vt permaneat apud reum eundemque poſſeſſorem ex regula, quæ habet eum, cuius non intereſt, non admitti ad agẽdum. l. 1. C. ſine cenſu, vel reliq. l. ex conuentione. C. de pact. §. alteri. Inſt. de inutil. ſtip. l. ſtipul. iſta. §. alteri, ibi, inuentæ enim, &c. ff. de verb. oblig. Idemque erit etiam ſi ad actorem ius illius ee i re vera pertineret, ſi tamẽ de eo non apparet, quia non apparentia, & non exiſtentia quoad iudicium vſumque forenſem paria ſunt. leg. duo ſunt Titij. ff. de teſt. tut. ergo ſi agis contra me qui poſſidebam æquum eſt me tueri, iuxta d. §. commodum, ſi non probas, quia & ſi ingenue, & palam agnoſcerem rẽ illam ad me non pertinere, adhuc tamen tua non intereſt, vel non apparet intereſſe, quandiu ex parte tua probatio non adeſt, verum hæc regularia ſunt, & procedũt in agris, domibus, & in ſimilibus, in quibus non magis vnus quam alter habet ſuam intentionem fundatam, ſecundum communem, & veram ſententiam relatam per Ioan. Lop. Pal. Rub. in c. per veſtras, de donatione inter virum. 2. no. verſ. ſed eſt pulchra dubitatio. num. 47. nõ ſic in rebus, vel iuribus, in quibus aliquis (puta princeps eccleſia, aut Reſpublica) fundatam habet ſuam intentionem de iure, tunc enim æquius eſt, vt is victor exiſtat licet & actor ſit & probauerit nihil, vt enim regulariter ſi cum poſſideres, & à me conuentus eſſes, me non probante obtinebis, tum ne iniuria poſſediſſe videreris, cõtra l. merito. ff. pro ſocio. tum etiam quia quandiu non probo, tandiu mea non intereſſe videtur, vt diximus, & tamen me probante condemnaberis, & reſtituere compellendus eris, quia ab illa iuris præſumptione, quæ te tuebatur, per interuentum probationis meæ receditur, ita etiam vtcunque pro te poſſidente ſit iuris præſumptio, tamen ſi conuentus fueris ab eo qui de iure ſuam intentionem fundatam probatamque habebat, recedimus ab illa iuris præſumptione, quæ te fouebat, ac tuebatur, & ſtamus iuris probationi, quæ facit pro actore, quæque inter ea eſt certiſſima probatio, vincit ſuperatque omne aliud genus probationis, nam teſtes, qui pro actore rem vendicante deponunt, poſſent falſum dicere, probatio autẽ iuris, quæ eſt pro eo qui in de iure fundatam habet ſuam intentionem, non poteſt nõ eſſe vera, falſitas enim & deceptio, quæ in probatione facti adeſſe poteſt, in probatione iuris adeſſe non poteſt, ergo ſi poſſeſſorem vincit actor ille, qui legitime probauit per teſtes, vel inſtrumenta, multo magis vincere debet, qui probauit per ipſam iuris diſpoſitionem, quia in illa probatione falſitas eſſe poteſt, in iſta verò non poteſt. Cum igitur is actor, qui de iure ſuam intentionem fundatam habebat contra reum non quicquam probantem, meritò obtinere debeat, in eo tantum quæſtio erit, an id procedat in iudicio tantum petitorio, an etiam in poſſeſſorio, & quid in iudicio illo ſummario, quod agitur in re

notoria,

notoria,& quod in petitorio obtinere debeat ſatis pro-
batum eſt,etiam in terminis iuris communis.Neque ad
rem pertinet tex.in l.cogi.C.de pet.hære.c.vn. vt eccleſ.
beneſ.quia procedunt regulariter,nos loquimur, quan
do actor habebat fundatam intentionem ſuam de iure.
d.l.cogi,quando fundatam non habebat.

† Quid autem iure regio, & eo iure hæc res expedi-
tior eſt,per tex.in l.8.tit.de la reſt.delos deſpolados.lib.
3.ordinamen.cuius verba ita habent,el rey fundaſu inte
cion de derecho comun à cerca de la iuriſdicion ciuil
ye criminalen todas las ciudades villas y lugares de ſus
rey nos y ſennorios.E preſſo antigua mente ordenarõ
los reyes noſtros progenitores è nos orden amos cõtra
qualquiera parlado o,onbre poderoſo contra tiene en
trada y occupado la iuriſdició de qualquiera delas dias
ciudades villas elugares.es tenido de mõſtrar è mueſtre
ante nos titulo è priuilegio por donde la tal iuriſdicion
le pertenezca en cotra manera noſea cõſentido vſar del
la,quorum verborum ſenſus eſt,.q iure regio in omni
populo Rex Hiſpanus habet quo ad iuriſdictionẽ fun-
datam ſuam intentionem, & ideo ſi alius reperiatur in
poſſeſſione iuriſdictionis alicuius populi Hiſpaniæ , ſi
non oſtenderit titulum legitimum poſſidendi,priuabi-
tur illa poſſeſſione, & licet lex illa nominatim loquatur
in iuriſdictione,tamen idem eſt in omni alia re vel iure,
in quo actoris intentio eſſet fundata de iure.

† Nam vbi eſt eadem ratio,ibi eſt idem ius , vt in l.il-
lud.ff.ad l.Aquil.quaſi ratio ſit diuerſorum caſuum con
iunctio,qui tendunt ad eundem finem,Bal. in l.omnes
populi.ff.de iuſtitia,& iure.col.7.verſ. tertiò quæro. &
col.fi.verſ.2.not.vbi ait,quòd vbi eſt eadem ratio ; non
intelligitur fieri extenſio,quia ineſt tacite.Gloſſ.in c.ſæ
pe,in verbo,Italiæ,de tempor ordinan. in 6.l. non poſ-
ſunt.l.nam vt ait.l.ideo quia.ff. de legibus . Quinimmo
quando plura habent eandem rationem,licet de vno tã
tum fiat mentio,videtur id fieri exemplariter,nõ reſtri-
ctiue,vt ſic ſi ratio ſit expreſſa in lege ea,quæ ſit genera-
lis,licet deciſio ſit particularis,tamen ratio ipſa pro lege
habetur,deciſio autem pro exemplo ipſius legis, vt ſic
lex ipſa generalis videatur, quatenus ratio ſeſe porrige-
bat,non quidem per modum aut vim extenſiuam , ſed
ex vi comprehenſiua, quaſi vt genus ex vi etiam cõpre-
henſiua comprehendit ſub ſe plures ſpecies,ita quoque
ea ratio generalis ex vi comprehenſiua plures caſus cõ
plectatur.Ita Bal.in l.de quibus.col.52.ff.de legib.Alex.
conſ.75.videtur in præſenti.col.1.lib.6.Iaſ.in l.à Titio,
in princ.col.fi.ff.de verb.oblig.Idem Iaſ.conſ.63.per re
formationem.col.4.Tiraq.de cauſa ceſſante.p. 1.num.
152.& in l.ſi vnquam,in verbo,libertis.nume. 45.C.de
reuoc.donat.Quod adeo verum eſt, vt etiam in corre-
ctorijs,vbi eſt ratio expreſſa in lege,fiat extenſio.Gloſſ.
ſing.in clem.1.in verbo,colligatur,de electione,vbi Pau
lus de Eleaz.& Card.Flor.in q.22.& Imol. col.6. Bald.
Paul.& Iaſ.num.19.cum ſeq.in auth.quas actiones.C.de
ſacroſ.eccleſ.Bal.in l.fi.C.de liberis præteritis.Imol.Cu-
man.Paulus,& alij in l.ſi vero.§.de viro.ff.ſoluto matr.
Iaſ.Dec.Curt.iun.& alij,in l.humanitatis , per textũ ibi.
C.de impub.Imol.in l.fi.col.3.ff.de hæred.inſtitu. & cõ
ſil.123.in cauſa quæ vertitur.col.2.Fulg.conſ.104.Titi.
condidit.col.2.Cuman.& Alex.notab.quinto.ff.ſoluto
matrim.l.cum mulier.per illum textum Paulus,Alexan.
& Iaſ.in l.quamuis.C.de fideicommiſſ.Abb.in c. fi.col.
3.de reſcrip.& in cap.nihil.col.5.de elect.Iaſ.in l.de qui-
bus.num.14.ff.de legibus.Idem Iaſ. in l. ſtipulatio hoc
modo.ff.de verb.oblig.num.12.Tiraq. de cauſa ceſſan-
te.p.1.num.153.Alex.in l.4.§.Cato.col.6.ff. de verb.ob
lig. Idem Alex.conſ.50.vilis actis.col.3.lib.2. & conſil.
27.ponderatis.col.penul.lib.3.Curt.Sen.conſ.85.col.2.
Quod & in pœnalibus procedit ſecundum Tiraquellũ

vbi ſupra,num.155.qui allegat Bal.in l.data opera.C. de
accuſ.per l.his ſolis , ibi ſatis tacite cautum putamus.C.
de reuoc.don.l.fi.C.de indicta viduit.Bal.in c.1.§. por-
ro.col.2.per illum textum quem dicit meliorem de iu-
re.titulo,quæ fuit prima cauſa beneficij amitt. nam ra-
tio extendit verba legis.l.nominis & rei.§.verbum.ff.de
verb.ſignif.c.ſi poſtquam,de elect.lib.6.l.2.§. quid ſi cu
ratores,& §.quid ſi deceſſerint.ff.ad Tertullia.l.liberſi.
§.ſenatus.ff.de ritu nup.Panorm.in cap.fi. col.2. de re-
ſcrip.qui ait,id non eſſe interpretationem extenſiuam,
ſed intenſiuam,& intellectiuam.Dec. in l. non videtur.
col.fi.ff.de reg.iur.Abbas in c.1.col.5.de iuramento ca
lumniæ.ergo cum vbi eſt ratio generalis expreſſa in le-
ge,tunc licet deciſio ſit particularis, adhuc lex ipſa ge-
neralis eſſe intelligatur, quia ipſa ratio generalis habe-
tur pro lege,& deciſio particularis pro exemplo , quod
non arctat legem,aut regulam generalem , cumque in
d.l.8.expreſſa fuerit illa ratio generalis , q ſi rex fundat
ſuam intentionem de iure , poſſeſſor & reus ſi non do-
cuerit de titulo legitimo ſuccumber,ſequitur,quòd nõ
ſolum in peculiari illo caſu,in quo d.l.8.loquebatur,ſed
& generaliter in omni omnino re, in qua de iure ſuam
fundat intentionem,rex obtinebit,cum agit, niſi reus
idemque poſſeſſor de legitimo titulo docuerit,facit ca.
primum,de præſcrip.in ſexto,& c.ad decimas, de reſtit.
ſpoliat.Idque in ſpecie tenuit Lupus de Pal.Rub in repe
cap.per veſtras,de donat.inter virum & vxor.n.2. not.
verſ.ſed eſt pulchra dubit.num.47.

Et videbimus quid in petitorio,de quo iam egimus
deinde quid in poſſeſſorio,tertio qd in ſpolio, ſed prin
4 cipalem quæſtionẽ de petitorio.limita primo † niſi per
tempus cuius initij non eſſet memoria,poſſediſſet reus,
vt d.ca.1. id enim tempus habet vim tituli.l.hoc iure.§.
ductus aquæ ff.de aqua quotid.& æſtiua.l.1.§.fin.ff.de
aqua pluuia arcen.quo caſu etiam titulum allegare ne-
ceſſe non eſt,ſed ſufficit tempus ipſum cuius initij me-
moria non ſit,allegare,iſta eſt communis opinio,quam
tenent Cyn.q.pen.Ang.Paul.& Iaſ.in decima limit.col.
fi.in lege,ſi certis annis.C.de pact.Bar.in l.cum de in rẽ
verſo.ff.de vſufru.& ſentiunt Gloſſ.& Paulus in l. ſerui-
tutes magna.ff.de ſeruitut.Bal.in l.2.C. de fideicommi.
Ioan.And.in c.peruenit,de cenſibus. Rim.in d.l.ſi cer-
tis.col.antepen.Balbus de præſcrip.p.3.q.10.num.9.qui
ita limitant.l.creditor.C.de vſur.& l.obligationum fere
§.placet.ff.de act.& oblig.

Secundo limita etiam ſi non tempus,cuius initij me
moria non eſſet,ſed tantum 40.anni præterijſſent.l fin.
de fund.patrim.lib.11.facit lex,ſicut,& lex omnes.C.de
præſcr.30.annorum.

Tertio limita etiam ſi longum tantum tempus decẽ
vel viginti annorum præterijſſet,ſi modo is qui de iure
fundatam ſuam intẽtionem habebat,quicquam annua-
tim,quaſi dominus directus recepiſſet ab ipſo poſſeſſo
re,quia tanquam emphyteuta ſoluiſſet, vt ex communi
opinione reſoluunt Iaſ.in d.l.ſi certis annis.col. pen.C.
de pact.Gloſſ.mag.in l.2.C.de iure emphyt. per Iaſ. ibi
num.176.cum pluribus præced.& ſeq.Bar. in l.3. §. ex
contrario.ff.de acquir.poſſeſſ.Idem Bar. in l. litibus.C.
de agricol.& cenſib.lib.11.Bald.in d.l.ſi certis. Idem in
cap.cum eccleſia Sutrina,de cauſa poſſeſſo. & propr.co
lum.fi.Salic.in d.l.cum de in rem verſo.q.7.Ang.& iu-
niores in l.prætor,in princ.ff.de edend.facit cap.5.qua-
liter olim feudum poterat aliena.

5 Quo † ad ſecundum caſum , ſcilicet cum agitur de
poſſeſſione,& ſic in poſſeſſorio,cum is qui de iure ha-
bet fundatam intentionem,neceſſe ſit,vt per prius fue-
rit in poſſeſſione illius iuris,quam is qui modo poſſidet
6 † poſſeſſio iſtius modo poſſidentis,quæ iunior eſt clan
deſtina præſumitur,niſi in litis de poſſeſſione motæ, p
greſſu.

greſſu. de legitima cauſa, & titulo poſſidendi docuerit,
& quod iſthæc iunior poſſeſſio clãdeſtina præſumatur,
tenent Soc. in l. rem quæ nobis, in princ. q. 4. ff. de acqu.
poſſeſſ. Alex. conſ. 51. lib. 1. & conſ. 117. eod. lib. & conſ.
6. lib. 3. quod ipſi intelligunt, & recte, quamdiu titulus
non oſtenditur. Inno. & alij in cap. cum ad ſedem, de re
ſtit. ſpol. per cap. licet cauſam, de proba. quod de iure re
gio expeditior eſt, per d. leg. 8. tit. de la reſti. delos deſpo
iados. lib. 3. ordinam. Limita niſi iunior illa poſſeſſio eſ-
ſet diutina, nam tunc clandeſtina non videretur, arg. l.
qui in aliena. §. ſed & ſi non adierit. ff. de acquir. hæred.
l. ſi filiusfamilias. C. de pet. hæred. l. 1. C. de patri. poteſt.
faciunt multa, quæ cumulat Iaſ. col. pen. in l. ſi certis. C.
de pact. & Gloſſ. communiter approbata. C. communi.
diu. l. pen. vt per Iaſ. vbi ſupra, num. 11. & quæ tradunt
Alexan. Iaſ. & alij in l. ſciendum. ff. de verbo. oblig. dum
loquuntur de diuturnitate temporis, facit l. cum de in
rem verſo, ibi longo tempore. ff. de vſuris, & l. ſi quis diu
turno. ff. de ſeru. vend. quod & nos alibi plenius diſſerui
7 mus, † facit quod licet ad obtinendum in petitorio ex
diuturna annua præſtatione, non aliter titulus allegatus
præſumatur quam ſi decies geminata fuerit illa annua
præſtatio, tamen aliud eſt quo ad obtinendum in poſſeſ
ſorio, nam quo ad hoc ſufficit vnica præſtatio, ita notã
ter tradit Alber. in d. l. ſi certis annis, num. 6. plenius per
Iacob. ibid. col. fin. ſed hac de re latius infra dicam poſt
ſeq. articulum.
8 Quoad tertium, an is qui de iure habebat fundatam
ſuam intẽtionem, poſſit petere vti iunior poſſeſſor oſtẽ
dat legitimum titulum, & cauſam ſuæ poſſeſſionis, & mi
nari, quòd ſi illico, vel infra terminum à ſe dictum, vel
arbitrio iudicis definitum illud non oſtenderit, ſibi poſ
ſeſſio ſtatim auferetur, & receptior opinio eſſe videtur,
vt non poſſit de iure communi, id quod, vt nobis vide-
tur, præſenſit Iaſ. in l. 2. C. de iure emph. num. 176. Idem
Iaſ. num. 50. in prælud. feudorum. Bart. in l. 1. C. de con-
duc. & procur. præd. fiſ. lib. 11. vbi Platea poſt And. de
Barulo. & licet Ioan. Lupus in loco infra allegando di-
cat eos loqui, quando actor non habebat fundatam in-
tentionem, de iure tamẽ nobis videtur hoc caſu loquu-
tos fuiſſe, quia iungunt hanc quæſtionem cum illa, an
dominus directus poſſit petere ab emphyteuta ſub ea-
dem comminatione, vt ſibi oſtendat inſtrumentum em-
phyteuſis, quo caſu ipſe emphyteuta fatetur, rem, qua
de agitur, per prius pertinuiſſe ad dominum qui modo
agit, ſeque ab eo cauſam habuiſſe non abnegat, ſicque il
lum fundatam ſuam intentionem habuiſſe contra iſtũ
reum.
Denique hoc etiam tenuerunt Hoſt. in cap. dilectus.
de offi. ordi. vbi Ant. ille col. 1. iſte numero 3. vbi etiam
Ioann. And. & Franciſc. Card. per tex. ibi. verbo, ab anti-
quo, vbi admittitur libellus dicentis ſe ius eligendi ha-
bere ab antiquo, ſicque ex ſolo tempore fundabat ſeſe.
Ad idem c. Abbate. de verb. ſign. verb. ſecundum con-
ſuetudinem, & Hoſt. Ant. Ioan. And. & alij ſupra relati
illa iura expendunt contra reges, & principes qui in ma
teria iuriſdictionis eo prætextu veterem poſſeſſionem,
& præſcriptionem eorũ qui talem iuriſdictionem poſ-
ſident, vel quaſi interuertere contendunt, & vſurpate ꝙ
in ea per prius ſuam de iure haberent fundatam inten
tionem, aliter enim niſi ſuam de iure fundatam inten-
tionem haberent, fruſtra poſſeſſores inquietarent, cum
eorum regum nihil intereſſet, faciunt tradita per Alex.
in l. ſi ſic. num. 18. ff. de lega. 1.
Contrarium tamen nominatim tenet Ioan. Lupus in
d. c. per veſtras, ſecundo notab. verſ. eſt tamen pulchra
dubitat. num. 47. cuius opinio in terminis iuris commu
nis ſuſpecta eſt, iure tamen regio ſatis defendi poteſt, p
tex. in d. l. 8. tit. de la reſtitucion delos deſpoiados lib. 3.
ordinam. quæ tam loqui videtur in iudicio poſſeſſorio,
quam in petitorio, quinimo longe magis aptari viden-
tur eius verba ad poſſeſſorium quam ad petitorium, præ
ſertim cum collocata ſit in titulo de reſtitutione ſpolia
torum, vbi de poſſeſſione potiſſimum agitur, facit l. fi.
tit. 13. lib. 5. ordinam. ibi, faciendo les llomata iuicio ſo
brello y conconoci miſt. de derecho, quorum verborũ
ſenſus eſt, ꝙ etiam in iuriſdictione in qua rex Caſtellæ
fundatam habet ſuam iuriſdictionem de iure poſſeſſor
non eſt eijciẽdus de ſua poſſeſſione, niſi iudiciorum or
dine obſeruato, & cum cauſæ cognitione, & cum d. l. 8.
concl. 4. tit. 1. lib. 2. ordina. & in quibus caſibus rex Ca-
ſtellæ fundat ſuam intentionem de iure (quale eſt in iu-
riſdictione, & etiam dominio vrbium, & artium & om
nium populorum, iuxta l. 1. tit. 18. par. 2. vbi Greg. Lu-
pus per Gl. de derecho) in iiſdem caſibus illud ius amit
tere poteſt tempore cuius initij memoria non ſit, ſecun
dum eundem Greg. Lupum, vbi ſupra.
9 Deniq; † poſſeſſio, aut quaſi poſſeſſio alicuius rei vel
iuris quæ aduerſatur, & contradicit origini, & atur il-
lius rei, vel iuris cuius de poſſeſſione, aut quaſi poſſeſſio
ne agitur, an poſſidentem tueatur cõtra eum qui prius
habebat de iure fundatam ſuam intentionem vt is poſ
ſeſſor, vel quaſi poſſeſſor reus, & poſſeſſor videatur, ad-
uerſarius vero qui prius de iure intentionem ſuam fun
datam habebat, actoris & petitoris vicem ſuſtineat ve-
hementer, & controuerſum eſt, & in iudicijs tam fre-
quenter agitatum, vt raræ ſint lites, in quibus is articulus
non occurrat, nam reus plerũque eſt in poſſeſſione, vel
quaſi non vitioſa illius rei qua de agitur, ſeque poſſeſſo
ris iure tuetur, actor vero negat eum tuendum eſſe præ
textu poſſeſſionis, quæ primæuo rei ſtatui aduerſatur,
qua in re Gloſſ. in l. Titia. ff. ſolut. matrimo. tenet talem
poſſeſſorem tuendum eſſe, ſequitur Alex. in l. ſi emanci-
pati. 2. notab. C. de colla. & ibi Dec. col. 2. & 3. Bar. in l. is
poteſt. col. 5. ff. de acq. hæred.
Contrariam partem, vt talis poſſeſſio regulariter nõ
tueatur poſſidentem, tenent Alex. in d. l. Titia, & Iaſ. in
d. l. emancipati, in 2. nota. & Alciatus de præſump. reg. 2.
præſump. 2. in princ. niſi per decennium eſſet in illa qua
ſi poſſeſſione. And. Tiraq. de primoge. q. 17. opin. 11. ad
finem, ſequutus Bal. in l. Titia, ſupra alleg. quem melius
cæteris loquutum firmat, pro quorum opinione facit,
ꝙ poſterior poſſeſſio præſumitur clandeſtina, ſecundũ
Soc. in l. rem quæ nobis, in princ. ff. de acquir. poſſeſſ. &
ibidem q. 4. Alex. conſ. 51. lib. 1. Idem Alexander conſ.
117. eod. lib. Idem Alex. conſ. 6. lib. 3. per Innoc. in cap.
cum ad ſedem, de reſtitut. ſpoliato. ergo ſi præſumitur
clandeſtina, non eſt cur poſſeſſor in ea tueatur, contra
eum qui fundatam habet intentionem de iure, vt ſupra
dicebamus.
Quid dicendum? & ſane pro priore opinione, quæ
habet talem poſſeſſorem tuendũ eſſe, quamuis eius poſ
ſeſſio aduerſetur primæuo rei ſtatui, & origini ſeu crea
tioni, facit l. circa. ff. de probat. vbi ſi quis ſit in quaſi poſ
ſeſſione libertinitatis, & ſe ingenuum dicat, id probare
debet, licet libertinitas aduerſetur primæuo ſtatui. l. ma
numiſſiones. ff. de iuſt. & iure. Deinde idem probat d. l.
Titia. dum ait, eum qui erat in quaſi poſſeſſione ſeruitu
tis, ſi ſe liberum dicat, id probare debere, licet illa quaſi
poſſeſſio ſimiliter naturæ ſtatui primæuo aduerſetur. d.
l. manumiſſiones, per totum Inſt. de iure perſonarum.
Tertio probatur in d. l. Titia. ff. ſolu. matr. iuncta ſua
Glo. vbi filia ſe matrem familias dicebat, vt ſoluto ma-
trimonio ſibi ſuam dotem haberet, pater autem eius in
ſua poteſtate eſſe contendebat, & patri, ait lex, incumbit
onus probandi, & licet illa filia cum naſceretur, in pote
ſtate patris eſſet, tamẽ Gloſſ. ait, quòd ſi filia erat in qua
ſi poſſeſſione exiſtentiæ ſui iuris, tuebitur in illa quaſi
poſſeſ-

poſſeſſione,& ſi aduerſetur natiuitati ipſius filiæ,ſed ſa-
nè aduerſatur,quia ex filiatione non arguitur neceſſario
ad patriam poteſtatem,cum non ſufficiat genitum eſſe,
niſi præterea ex legitimo matrimonio genitus fuerit,
quod matrimonium cum facti ſit non præſumitur niſi
probetur,l.in bello.§.factæ.ff.de capt.tenent Corn.col.
2.& Dec.col.2.in d.l.ſi emancipati.Alciat.de præſump.
reg.2.præſump.2.num.5.Bar.conſ.42.viſa inquiſitione
Cor.conſ.78.placet mihi.col.pen.lib.1.Iaſ.in l. poſt do
tem.col.1.ff.ſolut.matrim.& eſt communis opinio. Vn
de licet teſtes dicant aliquem meum fuiſſe filium, non
probant eſſe in poteſtate, nec ex legitimo matrimonio
natum,ſecundum Alciat.vbi ſupra,num.7. contra Dec.
conſ.54.in cauſa domini.

Quarto probatur in l.ſicuti.§.Item ſi quæratur.ff. ſi
ſeru.vend.vbi quamuis quæque res & domus libera præ
ſumatur ab omni ſeruitute.l.altius.C. de ſeruit. tam qui
habebat tignũ immiſſum in domum alienam.in ea qua
ſi poſſeſſione ſeruitutis tuetur, & aduerſarius ſuſtinet
vicem actoris,& probare debet libertatem.

Quinto facit cap.ad decimas,de reſtit. ſpoliatorum.
vbi eccleſia,quæ quo ad decimas fundabat ſuam inten-
tionem de iure communi reperitur priuata ſua poſſeſ-
ſione, nec eam poſſet recuperare propriã authoritate,
niſi aduerſarij poſſeſſio eſſet vitioſa,prout erat ibi,ſicq;
ille textus facit per locum ab ſpeciali,licet & pro cõtra-
ria quoque parte ſoleat allegari.

Sexto facit l.ſi emancipati.C.de collat.ibi,teque emã-
cipatum probatum fuerit, vbi filius præſumitur eſſe in
poteſtate patris,& in ea quaſi poſſeſſione tuendus eſt,li-
cet ipſa aduerſetur primæuo ſtatui rei, nam omnes filij
videtur,vt præſumantur ſpurij, arg.tex.in auth.quibus
modis natur.efficiãt.ſui.§. natura.& quia matrimoniũ
eſt quid facti,facta autem non præſumuntur niſi probẽ-
10 tur.l.in bello.§.factæ.ff.de capt.† & tamẽ communis opi-
nio eſt filium præſumi in poteſtate, ſecundum Curt.Iu
nior.num.10.in d.l.ſi emancipati,quod & tenent ibi A-
lex.Corn.Iaſ.& Dec.omnes circa princip.& qui erat in
ea quaſi poſſeſſione,vt tanquam filiusfamilias haberet,
in ea tuendus eſt donec probetur contrarium, licet id
aduerſetur,&c.vt d.§.natura.

11 Facit & ſeptimò,quia † & in quibus caſibus princeps
habet fundatam intentionem ſuam de iure,non poteſt
dicere Baroni,quod oſtendat titulum ſuæ poſſeſſionis,
aliter quòd eum expellet à poſſeſſione illius rei,qua de
agitur,vt tenent Bart.& Ioann.de Platea poſt Andr.de
Barulo,quem ipſi referunt in l.2.per tex.ibi.C. de con-
ducto prædio fiſcalium.lib.11.ſequitur Iaſ.in l.2.C. de
iure emphy.num.176. Idem Iaſ.in prælud.feud.num.56.
facit tex.in c.dilectus,& ibi Hoſt.& Io.And.de off.ord.

Octauo facit l.ſi quis diuturno.ff. ſi ſeru.vend. & l.2.
C.de ſeru.& aqua.vbi qui eſt in quaſi poſſeſſione ſerui-
tutis,licet ea origini, & creationi illius rei aduerſetur,
eſt tamen in ea tuendus, & facit generalius text. in §.
commodum.Inſtit.de interdict.leg.actor,& l. fin.C.de
probationibus.

12 Pro † contraria tamen parte facit d.c. ad decimas,in
ſenſu directo,& facit c.cum perſonæ.§.quod ſi tales,de pri
uileg. libr.6. vbi ſubditus qui erat in quaſi poſſeſſione
exemptionis,non tuetur in ea quaſi poſſeſſione, ſed re-
ſpon.quòd ibi minime ille erat in quaſi poſſeſſione exẽ
ptionis,licet ſe pro exempto gereret,tunc enim in qua-
ſi poſſeſſione exemptionis eſſe videretur,cum ſuperiore
ſciente,& patiente diu ſic perſeueraſſet,arg.l.ſi ego.§.1.
ff.de public.in rem acti.ibi, per traditionem aut per pa-
tientiam forte.Sed in d.§.quod ſi tales,ſuperior non pa
tiebatur, quinimo ſimul ac intellexit eum ſe pro libero
gerere,illico ei obuiam fecit,& contra dixit,ergo,&c.

Ad d.c.ad decimas,dic quòd patitur tam varios intel
lectus,vt in eo nequeat fieri ſufficiẽs fundam.iuxta Do-
ctrinam Bar.in l.non ſolum.§. liberationis verba ff. de
liber.lega.dic ergo,quòd ſi per tempus longum, vel lon
giſſimum,vel etiam immemoriale ſteterit in ea poſſeſſio
ne,omnes fere conueniunt, vt in ea tuendus ſit. quòd
ſi breuiore tempore magis dubium, ſed adhuc idem ſi
ſciente, & patiente eo qui fundabat de iure non ſolum
iſte poſſidebat,ſed etiam ille poſſidere deſiderat,quate-
nus iſte poſſidere cœpit.

Superioribus proxima eſt illa quæſtio, ſcilicet filius
13 † an in patris poteſtate in re dubia præſumatur,dubium
que ideſt,ſed communis ſententia eſt in poteſtate præ-
ſumi,quia emancipatio eſt quid facti, facta autem non
præſumuntur,niſi probentur.l.in bello.§.factæ.ff.de ca
ptiuit.& ita videtur probare tex.in d.l. ſi emancipati ibi
teque emancipatum probatum fuerit,vbi ita notant cõ
muniter Doctores,præſertim Alexan.Corn.Iaſ.Dec.&
Curt.Iun.in notabilibus,& Curt.num. 10. firmat hanc
eſſe communem opinionem.

Verum contra hanc communem ſententiam multi
inſurgunt,præſertim Corn.& Dec.ibi, ſic argumentes,
matrimonium eſt quid facti,facta autem non præſumun
tur niſi probentur.d.§.factæ.ergo,inquiunt, non ſuffi-
cit probare filium eſſe,niſi probetur præterea, quod natus
fuerit ex legitimo matrimonio, quandoquidem, vt in
poteſtate ſit oportet eum natum fuiſſe ex legitimis nu-
ptijs.Inſt.de patria pote.in princ.& l.item in poteſtate.
ff.qui ſunt ſui, vel alie.iur. ergo probata filiatione non
neceſſario ſequitur,aut infertur patria poteſtas niſi præ
ter filiationem probetur etiam legitimitas, quæ deſcen
dit ex legitimo matrimonio.

Neque ad rem pertinet quòd,vt Corn.in d.l.ſi eman
cipati.col.2.ait,plerique hominum legitimi naſcantur,
14 vt docet experientia rerum magiſtra, † & probationes
ſufficiat ſecundum eum concludere à communiter ac-
cidentibus,vt notatur in l. neque natales.C. de probat.
nam illud præterea,quod ſuſpectum eſt,poſſet admitti,
quando lex induceret ſuam præſumptionem pro illis
communiter accidentibus,non ſic quando nõ inducit,
& longe minus quando inducit contrarium,quod acci
dit in ſpecie noſtra,in qua lex,vt filium in re dubia legi-
timum præſumat,tam longe abeſt,quòd potius eũ præ
15 ſumit ſpurium,† vt per Alciatum de præſumptionibus
reg.2.præſump.5.num.7.per Oldrad.conſ.196. factum
tale eſt. Aret.conſ.48.in primo dubio. Baptiſta de ſan-
16 cto Seuerino in l.ſi qua illuſtris.C.ad Orfici.col.2. † nã
ex cohabitatione viri, & mulieris non præſumitur ma-
trimonium de iure canon.30.q.5.c.aliter.Gloſſ.in l. cõ-
cubinatu.ff.de concubinis. docet Alciat. de præſumpt.
reg.2.præſump.5.in princ.licet de iure ciuili bene præ-
ſumeret.l.in liberæ.ff. de ritu nup.l. in concubinatu.ff.
de concub.Quinimo non ſolum quo ad ſubſtantiã ma
trimonij,ſed etiam quo ad alia,quæ inde ſequuntur,ſta-
mus iuri canonico,vt ſic tales filij tanquam non legiti-
mi parentibus ſuccedere nequeant tanquam legitimi,
17 ita tenet Panormit.in c.lator.qui filij ſint legitimi,tene-
tur,quia cum in hac materia ſtemus iuri canonico quo
ad principale,ſcilicet quo ad ſubſtantiam, & validitatẽ
matrimonij,eidem ſtabimus, & quo ad ea quæ inde ſe-
quuntur,ſcilicet quo ad legitimitatem, & ſucceſſionẽ
liberorum,arg.d.c.lator.c.cum,de ordi.cog.c.acceſſo-
rium,de reg.iur.in 6.

Contrarium tamen tenet Bal.in c.ex tranſmiſſa,de re
ſtit.ſpol.& in l.& ſi contra.C.de nupt. vbi vult quod in
terminis d.l.in liberæ.licet matrimonium non valeat de
iure canonico, valere tamen non deſinit de iure ciuili,
& conſequenter erit vtile quo ad illos effectus quos lex
ciuilis tali matrimonio accommodauit,quale eſt, vt fi-
lij videantur de iure ciuili legitimi,& per hoc paren-

tibus

tibus quaſi legitimi ſuccedant, non ſecus quam ſi etiã
de iure canonico tale matrimonium firmum eſſet, &
hanc Bal. opinionem nouiſſime defendit Alciatus, vbi
ſupra, motus, quia ratio, propter quam tale matrimoniũ
improbatur, de iure canonico eſt, quia in re dubia, vbi
vertitur animæ periculum, tutiorem partem eligere de
bemus, vt expreſſit Gloſſ. in d.c. aliter, & quo ad animã
tutius eſt talia matrimonia ſic occulta nõ admitti, quia
ab ſtupris, & contubernijs non longe abſunt, quæ ratio
ſecundum Alciat. non militat quo ad liberorum ſuſce-
ptionem, quod omnino nego, quinimmo militat, nam
cum parentes exoptent ſubſtantiam ſuã ad liberos ſuos
iure ſucceſſionis deuenire. l. ſcripto. ff. vnde liberi. l. nam
& ſi parentibus. ff. de inoff. teſt. curabunt vt matrimonia
rite, & iuxta formam iuris canonici fiant, quæ longe ab
ſint ab ſtupris, non curaturi ſi hæreditates ſuas ad tales
filios peruenturas intelligerent, etiam ſi nati forent ex
matrimonio illo quo ad animam ſuſpecto, quod leges
ciuiles probabant, ſicque ratio prohibitionis canonicæ
non ceſſat quo ad ſucceſſionem liberorum, non magis
quam quo ad ſubſtantiam ipſius matrimonij, & ita ob-
ſeruari quotidie videmus. Præterea communis opinio
eſt, vt firmat Alciatus, vbi ſupra, poſt Abbatem, & alios
18 in c. eccleſia ſanctæ Mariæ, de conſt. † non poſſit lex ci-
uilis inducere præſumptionem in materia ſpirituali, fa-
cit Gloſſ. communiter recep. in §. 1. Inſt. de verb. oblig.
ergo licet in terminis d. l. in liberæ, lex ciuilis inducat p̃
ſumptionem matrimonij, tamen ea præſumptio nullius
momenti eſt, cum matrimonij materia ſpiritualis eſſe
intelligatur, cum ergo ex cohabitatione viri, & mulie-
ris non præſumatur matrimonium de iure canonico,
cui in hac materia ſtandum eſt, ſupereſt vt liberi ex ta-
li conſuetudine ſuſcepti legitimi non ſint regulariter,
conſequenter non ſint in poteſtate noſtra, vt d. §. 1. In-
ſtit. de patria poteſta. d. l. item in poteſtate. nam & om-
nes liberi, olim naturales iure naturæ, & gentium intelli
gebantur, donec leges Romanorum, aut aliæ poſitiue
matrimonia introduxerunt, auth. quibus modis natura.
effic. ſui. §. natura. ſi quidem ab initio, ergo omnes libe
ri ex conſuetudine viri, & mulieris nati, vel ſpurij, vel na
turales non etiam legitimi videri debent, & conſequen
ter extra noſtram poteſtatem, vt ſic non ſit verum dice
re, eſt filius, ergo in poteſtate patris, licet bene ſequa-
tur, eſt filius legitimus, ergo in patris poteſtate, & ita in
ſpecie firmat Alciatus de præſump. reg. 2. præſumpt. 2.
num. 5. qui ita intelligit l. ſi vxor. verbo, monſtretur. C.
de cond. inſert. Gloſſ. in l. pactũ quod dotali. C. de pact.
& ita etiam intelligitur d. l. Titia, & ſic contra ſuperio-
19 rem communem ſententiam, † quòd regulariter filius
non præſumatur in patris poteſtate, tenent Corn. Dec.
Ial. & Curt. iun. in d. l. ſi emancipati, in ſecundo, & tertio
notabili, & Alciat. in d. 2. reg. præſumpt. 2. num. 5. Ial. in
l. poſt dotem. col. 2. ff. ſolut. matrim. Corn. conſ. 68. pla-
cet. lib. 1. col. pen. Bar. conſ. 42. viſa inquiſitione. Fallit
quando conſtabat, talem filiũ fuiſſe natum ex legitimo
matrimonio, tunc enim bene præſumitur in poteſtate,
niſi probetur emancipatus, & hoc caſu ſaluari poteſt
dicta communis opinio.

Stat ergo ex ſuperioribus, filium natum ex legitimo
matrimonio præſumi eſſe in patris poteſtate, iuxta tex-
tum in princip. Inſt. de patri. poteſtate, & in princ. Inſt.
de nupt. & ita intelligendam eſſe legem emancipati. C.
de collat. verbo, neque emancipatum probatum fuerit.
Cæterum ſi non probetur quem eſſe natum ex legiti-
mo matrimonio, licet probatum fuerit eum eſſe, filium
alicuius per alium modum probationis, id non ſufficit,
ut propterea in patris ſui poteſtate eſſe intelligatur, &
cum probationes debeant concludere neceſſario, l. nõ
hoc. C. vnde legit. cap. in præſentia, de proba. certe licet
teſtes dicerent, quem eſſe filium Titij, non propterea
viderentur dixiſſe, quod eſt in Titij poteſtate. Sed ad hu
ius rei cognitionem videndum eſt, vt probetur filiatio,
20 & quidem † poſſeſſio, vel quaſi poſſeſſio filiationis pro-
batur ex eo, quòd quis tractabatur, & alebatur, vt filius,
iſta eſt communis opinio, quam tenent Gloſſ. & Bar. in
l. 1. C. quorum bonorum. Gloſſ. & Bar. & alij in l. non nu
dis. C. de probationib. Bar. in l. ſenatus. §. idem per con-
trarium. ff. de libe. agnoſcen. Idem Bar. in l. 1. §. ad quæ-
ſtionem. ff. de quæſtionibus, Alexand. conſ. 51. viſo & di
ſcuſſo proceſſu. lib. 1. col. 1. & 2. Dec. conſ. 54. in cauſa
domini Antonij. col. 1. & 2. num. 3. vbi firmat hanc eſ-
ſe communem opinionem. Quod procedit etiam quo
ad effectum ſuccedendi, vt tenet Anton. in c. tranſmiſſ.
col. 3. qui filij ſint legitimi, ſequitur Dec. vbi ſupra, nu-
me. 3. vbi firmat hanc eſſe communem opinionem, vt
procedat etiam quo ad effectum ſuccedendi, quod &
vult Bar. in pleriſque locorum ſupra allegatorum, in qui
bus de ſucceſſione agebatur.

Contrarium tenent nouiſſime Alciat. de præſumpt.
reg. 2. præſump. 2. num. 7. nam cum filius aliter & tãquã
filius tractatur, cum illa hæc cadant in filio naturali tan-
tum, vel etiam ſpurio, aut forte inceſtuoſo, per cap. cum
haberet, cum ibi plene not. per Abba. & alios de eo qui
duxit in matrimonium quam voluit, ſicque non ſucce-
dant, non videtur ſufficienter probari, vt per hoc is legi
timus filius videatur præſertim ad effectum ſucceden-
di, ſed pro communi videtur tex. in l. filium eum defini-
mus, & in l. item in poteſtate. ff. qui ſunt ſui, & in l. Lu-
cius. ff. de probat. vbi appellatione filij ſimiliter prolati
intelligitur de legitimo, & naturali, facit l. reconiuncti.
verſ. præfertur. ff. de lega. 3. §. quoties. Inſt. de iure natur.
vbi verba in dubio capiuntur in pleniore ſignificatu, fa
cit l. cum de lanionis. §. aſinam. ff. de fundo inſtru. facit
quia ſola nominatio ponit quem in quaſi poſſeſſione fi
liationis legitimæ. l. non nudis, l. non epiſtolis. & vtrobi-
que per Gloſſ. & Doctores. C. de prob. ergo multo ma-
gis huiuſmodi tractatus, vel conſuetudo, nam ex factis
maior præſumptio capitur, arg. l. quidam cum filium. &
quæ ibi traduntur per Bartholum, & alios. ff. de verbo-
rum obligationibus.

Denique ipſa experientia rerum magiſtra docemur,
filiationem plerunque non aliter probari ſolere, quam
per communem vicinorum, & coniunctorum reputa-
tionem, quid enim ſi de filiatione controuerſia ſit poſt
viginti, triginta aut plures forte annos (prout non raro
accidit) quam natus fuit ille, cuius de filiatione agitur;
quiſnam puerum infantemve tunc natum certo firma-
re poſſit, hunc robuſtum virum modo factum eſſe, cer
te nullus, aut vix vllus præter ſuam matrem, aut nutri-
cem. ergo cum ipſo tempore curſu nati infantes creſ-
cant, adoleſcant & quaſi mutentur, & transformentur,
ita, vt vix dignoſci poſſit, an is vir robuſtus, & procer mo-
do factus ſit, idem qui ab hinc annos multos erat infans
anniculus, aut breuioris ætatis, neceſſe eſt leuiores pro
bationes coniecturales, & non etiam neceſſario conclu
dentes hac in re admittendas eſſe, ſufficereque ſi a com
muniter accidentibus concludant, vt tradunt Gloſſ. &
communiter Doctores in d. l. non nudis. Gloſſ. & com
muniter Doctores in d. l. non Epiſtolis. C. de prob. cla-
rior Gloſſ. in l. neque natales, vbi per Doctores eodem
tit. Corn. in l. ſi emancipati. col. 2. de probat. inde dixit l.
Lucius. ff. de cond. & demonſt. difficilem eſſe probatio
nem filiationis, ergo ſi teſtes dicebant, aliquem eſſe fi-
lium Titij, ſi quidem ex parte aduerſa probetur, illum
Titium nunquam duxiſſe vxorem, intelligemus illum
eſſe naturalem non legitimum, idem ſi probetur, ex æta
te illius, qui filius dicebatur, longe ante matrimonium
à Titio cõtractum natum fuiſſe, veluti ſi vir iam barbatus

dicatur

dicatur eſſe filius Titij, qui abhinc ann. 10. duntaxat duxit vxorem. Idem per contrarium, ſi anniculus puer dicatur eſſe filius Titij, cuius vxor abhinc annos duos, vel tres, vel plures forte deceſſit, & ſic de ſimilibus. & longe idem facilius, ſi is Titius nunquam duxit vxorem, ſed ſi quando hæc omnia ceſſauerint, quia & Titius vxorem duxit, & is qui filius dicebatur huius, cui ſit vt durante illo matrimonio naſci potuerit magis eſſe videtur, vt ſufficiat dictum teſtium hac de re loquentium concludere veroſimiliter, vt dictum eſt, quo caſu teſtes dicentes illum fuiſſe, & eſſe filium Titij interpretabimur intellexiſſe, quòd erat filius legitimus, quia ita fit à communiter accidentibus.

21 † Nam & alibi dictum teſtis, quod non ſatis certum eſt, interpretamur ſecundum communem vſum loquendi. Gloſſ. communiter ibi approbata in l. ſtipulatio iſta. §. hi qui. ff. de verb. oblig. quòd ſi teſtes dixerint, filium eſſe ac de legitimo matrimonio natũ, res erit expeditior ergo ſi teſtes dicũt talem eſſe filiũ Titij, ſit regula, vt nõ intelligatur legitimus, & naturalis, ſed tãtum ſpurius, argum. auth. quibus modis natural. efficiun. ſui. §. natura, & quia matrimonium eſt quid facti, ergo, &c.

Fallit primo quando aliter cõſtabat de matrimonio, & ætas illius qui filius dicebatur non repugnabat, nam tunc licet potuerit naſci ex alia muliere, quam ex vxore illius Titij, tamen interpretabimur teſtes intellexiſſe de filio nato ex vxore, non ex alia, &c.

Secundum, quæ etiam interpretabimur, eum eſſe in poteſtate patris, ſi non probetur emancipatus, cũ emancipatio ſit quid facti, ergo cum quæritur, an filius præſumatur eſſe in poteſtate patris, reſpondeam hanc quæſtionem non cadere niſi in filio legitimo, legitimum autem præſumi in patris poteſtate.

SVMMARIVM.

1 Intellectus c. ad decimas, de reſtit. ſpoliatorum. lib. 6. & c. cum eccleſia Sutrina, de cauſa propriet. & num. 2. 10. 13. 14. 15. 16. & 18.

3 Poſſeſſor quando ſit tuendus in ſua poſſeſſione contra eũ qui ſuam intentionem fundabat de iure, & eſt ard. q.

4 Filius an præſumatur in patris poteſtate.

5 Poſſeſſio diutina an transferat in aduerſarium onus probandi.

6 Intellectus cap. cum eccleſia, de cauſa poſſeſſion. & proprieta.

7 Quanto tempore iuſta præſumatur poſſeſſio.

8 Actor ſi fundat ſuam intentionem de iure, tunc reo incumbit onus probandi, cum communi opi. quod intellige in petitorio.

9 Poſſeſſor an ſit lite pendente tuendus in ſua poſſeſſione, ſit etiam contra actorem qui ſuam intentionem fundabat de iure.

11 Poſſeſſor an ſit tuendus in ſua poſſeſſione contra aduerſarium, qui ſuam intentionem fundabat de iure, ſi diu vel aliquandiu diſſimulauit.

12 Poſſeſſionis ius quo tempore amittatur.

17 Spoliato agenti remedio recuperandæ, quando poſſit opponi remedium ſententiæ, ard. q.

19 Spoliatus an reſtituatur ante omnia contra fundantem intentionem ſuam de iure, regula cum 14. limitationibus.

CAPVT LXXXVI.

1 NVNC autem agendum eſt de intellectu c. ad decimas, de reſtitutione ſpoliatorum. lib. 6. iuncto cap. cum eccleſia Sutrina, de cauſa poſſeſſionis, & proprieta. nam in dict. cap. ad decimas, videtur probari vti in iudicijs poſſeſſorijs, is contra quem aduerſarius habet fundatam intentionem de iure, non ſit tuendus in ſua poſſeſſione, vel quaſi poſſeſſione, vnde ſiue ei poſſidenti moleſtia, & vexatio fiat circa ſuam poſſeſſionem vel quaſi, non dabitur vti poſſidetis interdictum contra aduerſarium moleſtantem, ſiue etiam vi ab aduerſario à poſſeſſione fuerit deiectus, interdictum vnde vi ſibi ita ſpoliato nõ accommodabitur, quaſi dolo faciat, qui petat poſſeſſionem ſibi reſtitui, quam ſtatim reſtituturus ſit. l. dolo. ff. de doli excep. contrarium tamen nõ obſcure probari videtur in d. cap. cum eccleſia, vnde timore huius contrarij ea iura varie interpretantur. Primus enim ſenſus eſt, vt regulariter is qui eſt in poſſeſſione, vel quaſi ſit in ea tuendus ſi moleſtetur, vel reſtituendus ſi ſpoliatus fuerit, licet contra ſe habeat aduerſarius fundatam intentionem de iure, & ita procedat d. cap. cum eccleſia, & §. recuperandæ. Inſt. de interd. l. ſi quis ad ſe fundum. C. de leg. Iul. de vi pub. l. 1. C. ſi per vim, vel alio modo. l. ſi quis vi, in princip. ff. de acquir. poſſeſſio. l. 1. §. cum à me. ff. de vi & vi arm. ſed d. c. ad decimas, procedat de iure tantum canonico, & in cauſis tantum actis in foro eccleſiaſtico. Ita Paul. Caſtr. in l. ſeruitutes mag. ff. de ſeru. col. 4. num. 9. cauſa enim decimarum ſpiritualis eſt, vt tradunt Ripa in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquir. poſſeſſ. Dec. conſ. 134. num. 4. Doct. in c. cauſam quæ, de probat. neque agi poteſt niſi apud iudices eccleſiæ. ſicque volunt d. c. procedere de iure tantum canonico, non ſic de iure ciuili.

2 Secundus intellectus fuit, vt d. c. ad decimas, procedat quando poſſeſſio ſpoliati erat recens, quod ſuadetur dum ibi dicitur aliquandiu, quòd in ſemeſtri tempore videtur includi, vel etiam breuiore, ſecundum Abba. in d. cap. cum eccleſia. num. 24. per c. ſecundum, de conceſſione præb. vbi vltra ſex menſes dicitur diu.

5 † Sed d. cap. cum eccleſia, procedat quando poſſeſſio maturior erat ac antiquior, & ita tenent Abbas ibi, & Martinus quem refert, & ſequi videtur ib Aegidius Bellamer. oppoſitio. vndecima. num. 26. & Dominicus in d. cap. ad decimas, colum. fi. poſt Ioannem And. ibi, quem ipſe refert, quod & tenet ibi Petrus de Anchar. & ſentit idem etiam in d. cap. cum eccleſia. num. 31. & licet Ioannes Faber in §. retinendæ. columna pen. Inſtit. de act. & Iacobinus in l. ſi de vi. ff. de iudi. numero 18. verſic. ſeptimo. & Baldus in leg. ſi de proprietate. numero 21. C. ſi à non compet. iudic. & Oldrad. conſilio quodam, & Ripa in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquir. poſſeſſ. num. 77. & ibi Iaſon numer. 48. teneant ſimpliciter non eſſe tuendum, aut reſtituendum poſſeſſorem in ſua poſſeſſione, vel quaſi, quando aduerſarius contra eum habebat fundatam intentionem de iure, tamen ipſi forte non negarent quin id limitaretur, vt ceſſaret quando is poſſeſſor fuit diu in ſua poſſeſſione. Quinimmo ipſemet Iaſ. in leg. ſi emancipati, in ſecundo notab. columna ſecunda, quòd licet poſſeſſio illius, qui eſt in poſſeſſione, vel quaſi poſſeſſione cuiuſcunque rei, vel iuris minus iuſta, aut legitima præſumatur, quando in ea re vel iure eius aduerſarius habebat ſuam intentionem fundatam de iure, tamen ea præſumptio ceſſat, idque præſumptum poſſidendi vitium purgatur per diuturni temporis præteritionem, vt ſic ea poſſeſſio, quæ antea iniuſta, & illegitima præſumebatur, iam incipiat videri iuſta

4 ac legitima. Vnde licet † filius natus ex legitimo matrimonio præſumatur eſſe in poteſtate patris. l. ſi emancipati. C. de collat. ibi, te que emancipatum probatum fuerit. leg. ſi filius. ff. de probat. tradunt Fulgoſius, Ludouicus Romanus, Alexand. Iaſon & Decius, in d. l. ſi emancipati. Angelus & Imola Cumanus, & Ludouicus Romanus in leg. ſed & ſi de ſua, poſt Gloſſ. ibi. ff. de acquirenda hæred. Alciat. de præſumpt. in reg. 2. præſumpt. 2.

in prin-

in principio.Corneus conſil.20.4.quanquam.& idem in
conſil.208.lib. 3.tamen ſi is filius natus ex legitimo ma
trimonio fuit longo tempore decem vel viginti anno-
rum in poſſeſſione,vel quaſi exiſtentiæ ſui iuris, licet iſt
hæc poſſeſſio aduerſetur natiuitati,origini,& primæuo
ſtatui eius,iam incipit videri ſui iuris,licet pater haberet
contra eum ſuam intentionem fundatam de iure, vt ſic
poſſeſſor diutinus in ſua poſſeſſione, vel quaſi tuendus
ſit etiam contra eum qui habebat ſuam intentionem
fundatam in iure,ita tenent Bar.& Bal.in l.2.C.ſi aduer.
rem iud.& in l.poſt mortem.ff. de adopt. And. Siculus
conſil.vlt.lib.4.inter conſilia Alexand.Iaſ.in d.l.ſi eman
cipati.diſt.a.notab.Iaſ.num.44.in leg.ſi prius.ff. de ope
ris noui nunciatio.Alciatus,vbi ſupra, num.2. ex quo-
rum relatione apparet hanc eſſe communem opinio-
nem,quam & Baldus in leg.Titia.ff.ſoluto matrimonio
ſequitur,& Decius in d.l.ſi emancipati,num.4.facit tex.
in leg.1.verſic.diu.C.de patria poteſta.quinimmo quē-
libet poſſeſſorem in ſua poſſeſſione tuendum eſſe, etiā
ſi ea non eſſet diutina,tenuerunt Gloſſ.in l.Titia.ff. ſo-
luto matrimonio.& Alexand.in dict.l.ſi emancipati, ad
princip.& ibi Dec.col.3.& Bart.in l. is qui poteſt. col.
5.ff.de acquir.hæred.licet plerique eorum quos ſup.re-
tulimus,ab hoc vltimo diſceſſerint.& And.Tiraq.de iu
re primoge.q.17.opin.15.ad finem.Bar.in d.l.Titia.ſed
& Paulus in l.ſi ſolennibus.C. de fid. inſtrum. & And.
Tiraq.vbi ſupra,num.19.verſic.nec prætermittemus.vi
dentur generaliter idem defendere in quacunque poſ-
ſeſſione,etiam recenti,licet ipſe Tiraquellus parum ſibi
conſtet,quod & ſentit Curt.iun.in dicta lege,ſi emanci
pati.colum.2.

Itaque omnes illi quos ſupra retulimus,vno ore ſunt
in hac opin.vt qui diu fuit in poſſeſſione,vel quaſi alicu
ius rei,vel iuris, in qua alius fundabat ſuam intētionem
de iure,ſit tuendus in ea contra eum qui de iure funda-
bat, quinimmo ipſorum non pauci idem volunt etiam
ſi non diu fuiſſet in ea quaſi poſſeſſione, quod & nos
admitteremus tribus concurrentibus, quòd & ipſe poſ-
ſideret,& aduerſarius poſſidere deſiiſſet.tertio quòd ad
uerſarius non ignoraret illum poſſidere, quarto quod
vltra annum in tali poſſeſſione is fuiſſet, argumento in
princip.Inſt.de vſucap.facit l. ordinamenti titulo delas
præſcrip.l.1.dum induxit vt per annum,& diem præſcri
beretur res etiam immobilis ſciente,& tacēte domino.

Denique hoc vnum certum eſt,& ab hoc nullum eo
rum quos ſupra retulimus,quoſve mihi legere contigit
5 declaratum inuenies, † vt poſſeſſio diuturna trāsferat in
aduerſarium onus probandi,licet aduerſarius ille habe-
ret intentionem ſuam fundatam de iure, ſicque poſſeſ-
ſor ille diuturnus in ſua poſſeſſione,vel quaſi tuēdus ſit,
vnde apparet veriſſimum eſſe,ac receptiſſimum intelle-
ctum eorum qui d.c.ad decimas,contendunt,non habe
re locum quando quis foret ſpoliatus à ſua diutina poſ
ſeſſione,vel quaſi, ſed tantum quando poſſeſſio iunior
6 eſſet ac recens,† quod non obſcure probatur in d.cap.
cum eccleſia Sutrina,de cau.poſſeſ.& proprie.vbi con-
tra clericos ibi ſpoliatos ſtabat fundata intentio de iure
in fauorem canonicorum ſpoliantium,& adhuc ſpoliū
illud inculpatum non fuit, nec reſtitutio ſpoliatis dene
gatur.Neque ad rem pertinuit quod Alciatus in d. re-
gul.a.præſump.2.ad princip.in tract.præſump.ait ſe nō
videre, vt in huiuſmodi iuribus poſſit contingere præ-
ſcriptio per longi tantum temporis, non etiam longiſſi
7 mi præteritionem, † nam agnoſcimus quidem præſcri-
ptionem proprietatis non contigiſſe, ſed nihilominus
poſſeſſio ex tēporis diuturnitate iuſtificatur, vt licet ta-
lis poſſeſſor in iudicio proprietaris poſſit ſuccumbere,
& ſuperari,in iudicio tamen poſſeſſorio nō poſſit,aliud
enim eſt poſſeſſio,aliud proprietas,quinimo nihil com
mune habent.l.naturale.§.nihil commune.ff.de acquir.
poſſeſſione.

Denique cum quæritur,an poſſeſſio vel quaſi trans-
ferat onus probandi in aduerſarium,reſpōdendum eſt,
regulariter transferri.§.commodum.Inſt.de interd. le.
qui accuſare.C.de eden.l.actor.quod aſſeuerat,& l.1.&
l.fi.C.de prob.idque non inde deſcendit, quòd poſſeſ-
ſor titulum habere præſumatur,(nam cum ſit facti, nō
præſumitur.l.in bello.§.factæ.ff.de capt.l.ſi emancipati,
ibi,teque emancipatū.C.de collat.)ſed magis eo quod
actor titulo,& iure carere præſumitur quandiu non ꝓ-
bat,vnde in re dubia pro reo iudicandum.c.cum paruū
8 de reg.iur.in ſexto.cap.in pari eodem titulo.† Verum ſi
actor habeat ſuam intentionem fundatam in iure,tunc
poſſeſſio non transfert in eum onus probandi,quia ip-
ſe ſatis ſuperque intentionem ſuam probatam habet,in
corpore iuris,cuius fides & authoritas ſuggerint omne
genus probationis, ſicque hoc caſu ipſi reo incumbit
onus probandi,vt probatur in ca.ſunt perſonæ.§. quod
ſi tales.de priuileg.in 6.& in c.1.de præſcrip. & in ca.ad
decimas,de reſtit.ſpolia.eodem lib. & in lege octaua,ti
tulo dela reſtitution delos deſpoiados lib.3.ordinam.&
in l.4.tit.1.lib.2.ordinam.& in l.5.tit.3.lib.5. ordinam.
ita tradunt Petr.& Cyn.& Paul. Caſt.& alij communi-
ter in leg. ſolennibus.C.de fide inſtrum.Bar.in l.ſi prius
ff. de oper. nou.nunci. & ibi communiter Doct. vt te-
ſtantur ibidem Alex.num.37. cum pluribus ſequentib.
& Iaſ.num.43.And.Tiraq.de iure primogen.q.17. opi.
11.num.19.Dec.conſ. 325.in cauſa quæ Alexandriæ.
9 col.4.verſ.accedit.Idem Dec.in c.ex literis.notab. 5.de
probat.Idem conſ.444.in caſu ad me tranſmiſſo.col.4.
Alciat.de præſump.reg.3.præſump.43.ad princ.Iaſ.in l.
Diuo Pio.§.ſuper rebus.col.1.ff.de re iud.Fulg. conſil.
138.viſis,in ſecundo dubio.Barb.in c.1.de probat.col.
pen.Corn.conſ.90.viſo proceſſu.lib.2.ex quorum rela-
tione apparet hanc opinionem receptiſſimam eſſe,& ita
intelligitur Glo.quam ibi ſequuntur Bar.& communi-
ter Doctores in l.ſicuti.§. ſed ſi quæratur.ff. ſi ſeruitus
vendice. Ergo iſto caſu cum reo eidemque poſſeſſori
incumbat onus probandi, quando actor fundatam ha-
bet ſuam intentionem de iure,non ſecus, quam actori
incumberet, quando fundatam non haberet, ſequitur
hunc reum lite pendente in ſua poſſeſſione, vel quaſi,
turbari non debere,non magis quam turbaretur,quan-
do actor ſuam intentionem de iure fundatam non ha-
beret,vt in eo tantum eius conditio deterior ſit,quādo
contra eum fundata erat actoris intentio,quòd de iure
& legitimo titulo docere tenebitur,ſi nolit in lite ſupe
rari, interea tamen in ſua poſſeſſione tuēdus eſt,ſi qui-
dem ſit longinqua,aut diutina,ſin minus tunc ſimiliter
tuendus eſt ſub diſtinctione tñ, de qua per Paul. Caſtr.
in d.l.ſi ſolennibus,& per And.Tiraq.vbi ſupra,opinio
ne 11.num.19.& num.24.cum ſeq.& per Bal in l.Titia.
ff.ſolut.matrim.vt voluit Gloſſ. in d.l.ſolennibus.Gloſſ.
& Bart.in d.l.Titia.Alexand.in d.l.ſi emancipati.colum
na 1.de collat.C.per dict.l.Titia,& d.l.circa ff. de pro-
bat quod intellige quando illa quaſi poſſeſſio carebat
omni vitio violentiæ clandeſtinitatis,aut precariæ roga
tionis,vt in d.cap.cum perſonæ.§. quòd ſi tales, quan-
tum autem tempus quotue actus deſiderentur, vt quis
in tali quaſi poſſeſſione ſtare videatur, tradunt Docto-
res in dictis locis.

10 Tertius† intellectus ad d.c.cum eccleſia Sutrina, de
cauſa poſſeſſ.& propr.& ad d.c.ad decimas, eſt quod in
d.c.cum eccleſia,illa quaſi poſſeſſio contra quā erat ius
commune iuſtificabatur ex ſcientia,& patientia aduer-
ſarij,non ſic in d.c.ad decimas, vbi poſſeſſio videbatur
clandeſtina,vt patet ibi,niſi euidenter docuerint,ꝙ ea-
rum poſſeſſionem legitime aſſequuti fuiſſent, quorum

verborum ſenſus eſt, quòd vel ipſa poſſeſſionis vſurpatio fuit illegitima, & vitioſa, & ſic aliquandiu tantum non etiam diu durauerat, quodque cum primum ad notitiam proprietarij peruenerat, illico eam recuperare properauit, ſicque ille poſſeſſor qui ſe ſpoliatum dicebat, nõ iam iuſta, & legitima, quam illegitima poſſeſſione exutus fuit, ita Imol. num. 25. in fi. in d.c. cum eccleſia. & is ſenſus in ſe verus eſt, ſatisq; arridet literæ vtriuſ
11 que textus, ex quo colligitur concluſio, quòd qui eſt in poſſeſſione vel quaſi, contra quam eſt ius commune, adhuc tamen eſt in ea tuendus ſi aduerſarius tolerabat, & diſſimulabat ſeu patiebatur aliquandiu, vel ſaltem ſi ſ diu
12 † Confirmatur, quia ex tali patientia, & diſſimulatione ille qui ſuam intentionem fundatam habebat, videtur ius poſſeſſionis amiſiſſe, idque in poſſeſſorem migraſſe, vt iam de poſſeſſione agi non poſſit, ſed tantum de proprietate ex communi ſententia, quam tenent Bart. in l. ſi id quod, in principio. ff. de acquir. poſſeſſ. Cumanus & Alexand. in d. §. nihil commune, vbi Iaſ. num. 84. ait, hãc eſſe cummunem opinionem Iaſ. in l. 1. col. fin. C. de ſeruis fugitiuis. Glo. Paul. & alij in l. ſi de eo. §. 1. ff. de acqu. poſſeſſ. & in ſpecie vltra Imol. ſupra relatum, ita declarãt d.c. cum eccleſia, Anton. ibi. num. 39. & etiam Innoc. & And. Tiraq. qui quamplures allegat de præſcriptio. §. 1. Gloſſ. 4. ad finem. verſ. & quanquam.

13 Quartus intellectus ad dicta iura eſt ſecundum Antonium, num. 39. in d.c. cum eccleſia, quòd d.c. ad decimas, procedat, quando pro ſpoliatore ius erat notoriũ, nec ex parte ſpoliati aderat defenſio vlla, nec etiam allegabatur præter illam quaſi poſſeſſionem ſuſpectam, vitioſam, & iniuſtam, ait d.c. cum eccleſia, non ſic notorium erat ius ſpoliatoris, quia obũbrabatur, vel (vt eius more vtar) obfulcabatur ius ſpoliatoris per defenſiones ſeu allegationes ſpoliati, dum aſſerebant ſe ſæpius retro abhinc annos 30. vel 40. vel etiam pluribus electionibus illius modi interfuiſſe, vnde & ad titulum præſcriptionis properabant ac nitebantur quo ad ius proprietatis, & interea quo ad ius poſſeſſionis ex antiquitate temporis ſeſe muniebant, iſque etiam ſenſus & in ſe verus eſt, & ſenſus literæ, ac illorum capitulorum proxime accedit.

14 Quintus intellectus fuit Iaſ. in d. §. nihil commune. nu. 48. qui putat ideo procedere d.c. ad decimas, quod ibi ſpoliator intentionem ſuam fundabat tam in proprietate quam in poſſeſſione, & ideo reſtitutio ceſſat quaſi ex parte ſpoliatoris adeſſent tam proprietas iure notoria, quam etiam poſſeſſio legitima, & ciuilis, ex parte autem ſpoliati adeſſet nihil præter quandam naturalem tantum poſſeſſionem vitioſam, puta clandeſtinam vel nudam tantum detentationem ſimiliter vitioſam, ſed ipſe Iaſ. non probat quod ſpoliator in terminis d.c. fundaret intentionem quo ad poſſeſſionem, ſed te proba per d.c. ibi, niſi euidẽter docuerint, quòd earum poſſeſſionem legitime aſſequuti fuiſſent, ergo à contrario ſenſu præſenſit ſummus Pontifex, quod interfuit vitiũ clandeſtinitatis, ſicque cum ſpoliatus ille tempore, quo illarum decimarum poſſeſſionem occupauit, nullã vim intulerit, neque precariam poſſeſſionem rogauerit, ſupereſt vt vitium quod ibi ſignificatur, eſſe clandeſtinitatis, & is ſenſus ſic declaratus ſimiliter verus in ſe eſt, nec a litera, & mente illius tex. videtur alienus.

15 Sextus intellectus fuit, vt d.c. ad decimas, loquatur in caſu tantum ſpeciali, & procedat in cauſis tantum ſpiritualibus, in quibus iure Canonico ſubuenire obuiareque animarum periculis potiſſimum curæ fuit, non ſic in reliquis cauſis inſpecto iure tam Canonico quam Ciuili, ita ſenſit Bal. in l. ordinarij. col. fi. C. de rei vend. quẽ refert Iaſ. num. 47. in d. §. nihil commune, & is ſextus intellectus differt à primo, de quo ſupra, quia ſecundum primum intellectum d.c. ad decimas, ſeruãdum eſſet in ſerria eccleſiæ, non tantum in cauſis ſpiritualibus, & inter clericos, ſed etiam in cauſis profanis, & inter laicos, at ſecundum hunc ſextum intellectum ſolum in cauſis ſpiritualibus, non etiam in profanis.

16 Septimus intellectus fuit, vt d.c. ad decimas, procedat quando cõſtabat aperte illum ſpoliatum nullum ius habere tam ex modicitate temporis, quo poſſidebat, quã ex eo qđ interrogatus cur poſſideret, reſpondere aliud neſciebat quam quia poſſideo, tunc enim reſtituendus non eſt, vt ibi per rationem, l. dolo. ff. de dolo. Id quod non multum videtur declinare à litera d.c. ad decimas, cum ibi ſpoliatus ille qui ſe reſtitui poſtulabat, nullam iuſtam poſſeſſionis ſuæ cauſam allegaſſet. Confirmatur
17 is ſenſus, nam illa communis opinio quæ habet, † quòd ſpoliato agenti interdicto recuperandæ poteſt opponi exceptio ſententiæ latæ contra eundem ſpoliatum in fauorem ſpoliatoris ſuper eadem re vel iure, qua ſpoliatus fuit, quam communem ſententiam tenuerunt Angel. & Imol. Cuman. Alexand. & alij communiter in d. §. nihil commune. eſtque communis opinio ſecundum Iaſ. ibi, numer. 43. & eam dicit communem opinionem Alexand. ibi, num. 12. quam etiam communem appellat Rip. ibi. num. 35. quam ſequitur, & communem eſſe firmat Gregor. Lupus in l. 27. tit. 2. par. 3. in Gloſſ. que ſentregaſſe. tenent Paul. Caſt. in l. permiſceri, in princ. ff. de acquir. poſſeſſ. Idem Paul. in l. 2. C. de edict. diui Adr. tol. Ant. in c. cum dilectus, de cauſa poſſ. & propr. Idem in c. paſtoralis, eodem tit. Idem in cap. in literis, de reſt. ſpoliat. Ioan. And. & Panorm. in d.c. paſtoralis. Aret. in d. § nihil commune. Dec. conſ. 161. in cauſa, numero 9. cum ſeq. Hoſt. & Ioan. And. in c. 2. de cauſa poſſeſ. licet contrarium tenuerint Bart. col. 2. in d. §. nihil cõe. Glo. 2. in c. ſolicite, de reſt. ſpol. & Gloſſ. in cap. paſtoralis, de cauſa poſſ. & proprie. Panorm. in cap. in literis. col. 5. de reſt. ſpolia. Bart. in l. ſi de vi. colum. fi. ff. de iudic. Tamen illa communis opinio contra Bartolum procedit, quando per ſentẽtiam erat certum, & indubitatum huic ſpoliatu nullam poſſe cõpetere defenſionem, inſpecta ſuamet allegatione, quale eſſet cum priua factum fuit ſpolium, deinde inter ſpoliatum, & ſpoliatorem iudicium de proprietate cæptum, & finitum fuit in fauorem ſpoliantis, tunc enim ſi ſpoliatus rurſum petat rem ſibi ablatam ſibimet reſtitui ante omnia, replicabo quod ſi illud petijſſet ante omnia, quod vt id ante omnia fieret, par erat, verum cum illud petat, poſtquam liquet proprietatem alienam eſſe, ſera petitio eſt, tum quòd dolo faciat, dũ petit quod ſtatim reſtituturus eſt. l. dolo. ff. de doli excep. tum quod ſibi debet imputare, qui congredi voluit ſuper rei proprietate, & dominio, tum quod effectus victoriæ aſſecutæ in iudicio proprietatis eſt, vt victori reſtituatur poſſeſſio, id quod cum iam cõtigerit, infectum reddi ocioſum eſſet, ac inciuile, diuerſum tamen eſſet ſi poſtquam in iudicio proprietatis viciſti me, & id, de quo agebatur, tibi traditum fuit, vel nõ fuit. me eadem re vel iure ſpoliaſſi, & agenti mihi interdicto recuperandæ opponeres de ſententia pro te cõtra me lata nam replicabo, ꝙ poſt eam latam potuit ius ad me redire, ac re vera ad me reuolauit, nã interea mihi reſtituere teneberis, ita ſaluatur opinio Bar. & ſequacium ſupra relata, ita tenent Alex. in d. §. nihil cõe. nu. 12. cum ſeq. & Rip. ibi, num. 44. qui ait ita tenere modernos ibi, & eſſe ex mente Gl. in d. §. nihil cõe. Sic ergo & in terminis d.c. ad decimas, ideo ceſſabat reſtitutio, ꝙ ille ſpoliatus faſſus eſt nullum ſe ius habere, vel ita colligebat ex eius allegatione iniuſta ac inerti, & hunc intellectum tenet Decius conſ. 13. ſ. viſo. col. fi.

18 Octauus intellectus eſt ꝙ in d.c. ad decimas, allegabatur præſcriptio, quæ ſine titulo non contingit. l. nullo.

C. de

C.de rei vend.c.1.de præſcript.in ſexto.at in d.cap.cum ecclеſia Sutrina, allegabatur conſuetudo, quæ titulum non requirit. Ita Innoc.Collect.& Bernardus ibi, ſed is quidem ſenſus, & diuinat, & parum inſtruit, & præterea aduerſatur literæ d.cap. ad decimas, verbo aliquandiu. quod in ſemeſtri ſeu breuiore tempore verificatur, non autem in longiore argumento c. ſecundi de conceſſio. præb. ergo tam breui tempore, qui diceret præſcripſiſſe ſe, ineptire videretur, ſed & in ſe is ſenſus verus non eſt, nam ſi ibi ſpoliati allegarent ſe præſcripſiſſe, diu ſe poſſediſſe affirmantes, interea dum id docebatur reſtituendi forent.

Nonus intellectus, quod ibi erat veriſimilis ſuſpicio contra ſpoliatum agentem, ita Gl.in c.in ſumma. 16.q. 1. id quod innuit litera illius tex. Ioan. And. in d.c.ad decimas. Gloſſ.in c.ſi diligenti, de præſcrip. id quod eſt cõtra §.recuper. Inſt.de interd.

Decimus intellectus, quòd ibi de non iure ſpoliati agentis conſtabat per confeſſionem eiuſdem, ita Collect.in d.c.cum eccleſia, & Archid.d.c.ad decimas.

Vndecimus intellectus quod d.c.ad decimas, loquitur quando ſpoliatus totum ius ſibi arrogare volebat, at in d.c.cum eccleſia, quando partem tantum quod in ſe verum eſt, ſed cur diuerſum, præſertim cum procedat argum. de toto ad partem. l.an pars. ff. pro derelicto. l. quæ de tota. ff. de rei vend. reſpõ. quòd facilius admittitur rei cuiuſque diminutio, vel deterioratio, quàm interitus. Cornel. per textum, ibi in l.cum q.C.de legat. num. 6. ſi quis diuturno. ff. ſi ſeru. vend. iunct. l. nullo. C.de rei vend. ſed is intellectus nihil inſtruit, & videtur contra §. recuperandæ. Inſt. de interd.

Duodecimus intellectus, quod in c.ad decimas, loquitur de iure non communicabili, at in c.cum eccleſia, agitur de iure communicabi. Ita Iaſ.in d.c.ad decimas, quem refert Aegid. oppoſ. 11. in d.c. cum eccleſia, ſed is ſenſus nihil inſtruit.

Tertiuſdecimus intellectus, quòd in c.ad decimas, erat vehemens iuris præſumptio contra ſpoliatum, at licet iuris præſumptio etiam eſſet contra ſpoliatum in terminis d.c.cum eccleſia, tamen non ita vehemens, ſecundũ Aegid. Bellam. vbi ſupra.

Quartuſdecimus intellectus, quod in d.c.ad decimas, erat præſumptio contra ſpoliatum, & preterea ſpoliator fundabat intẽtionem de iure, eſtque communis ſenſus ſecundum Couarr. lib. 1. reſol. cap. 17. num. 6. & ſecundum Mart. Azpilcu. in c.accepta, de reſt. ſpol. oppoſ. 10. Iaſ. in d.l. naturaliter, §. nihil commune. num 47. vbi Ripa num. 77. Gloſ. Ioan. And. Ioan. Monac. & Domini à S.Gemin. in d.c.ad decimas.

19 Stat ergo ex ſuperioribus regula, ſpoliatum agentem interdicto recuperandæ non eſſe ante omnia reſtituendum, ſi ſpoliator habebat fundatam intentionem de iure, vt d.c.ad decimas, tradunt Doct. tam ibi quam in d.c.cum eccleſia. Faber in §.retinendæ. Inſt. de interd. col. pen. Iacob. num. 18. & Paul. Caſt. in l.ſi de vi. ff. de iudic. Bal. in l.ſi de propriet. num. 21. C.ſi a non compe. iudic. Oldrad. conſilio quodam, quem ibi Bal. allegat. Bald. & Alexand. num. 23. in d.§. nihil commune, vbi Iaſ. nume. 44. & Franciſc. de Ripa num. 77. & alij vbique moti per tex. in d.c.ad decimas, vbi non poteſt fieri ſufficiẽs fundamentum, propterea quod recipit tot tamque varios ſenſus, vt ſupra retulimus, & aliquid etiam per Ioã. Lup. in c.per veſtras, de donat. inter virum, & vxorem. not. 2. verſ. ſed eſt pulchra dubitatio.

Limita primo, vt procedat de iure tãtum Canonico, non etiam de iure ciuili, ſecundum intellectum ſupra relatum, ſi forte in ſe verus eſt.

Limita ſecundo, vt non procedat quando poſſeſſor ille ſpoliatus diu fuerat in illa poſſeſſione, vel quaſi, iuxta ſecundum intellectum ſupra relatum, qui in ſe verus eſt.

Limita tertio, vt procedat quando ex confeſſione ipſius ſpoliati conſtabat de non iure ipſius, ſecus ſi eſſet aliqua dubietas, ſecundum decimum intellectum ſupra relatum, cui accedit quartus, & ſeptimus intellectus, quod intellige, vbi confeſſio erat aperta.

Quarto limita, vt procedat etiam ſi confeſſio ſpoliati, de non iure ſuo eſſet tacita, puta quia licet non expreſſit ſe nullum ius ad proprietatem rei, qua de agebatur, habere, tamen interrogatus cur poſſideret, reſpondit, quia poſſideo, vel aliam inertem fatuamve cauſam reddidit iuxta quartum, & ſeptimum intellectum, ſupra relatum, non ſic ſi efficacem, aut iuſtã cauſam reddidiſſet.

Quinto limita, vt procedat quando ſpoliatus totum ius ſibi arrogare volebat, non ſic ſi aliquid tantum iuris, per cuius abſceſſum res nõ abſcederet, licet deterior ſpoliatori eidemque domino redderetur, iuxta vndecimũ intellectum ſupra relatum, quem non puto verum.

Sexto limita, vbi ex parte ſpoliati erat notorietas iniuſtitiæ, aliter quam per eius confeſſionem, vt tunc & non aliter procedat d.c.ad decimas. iuxta ſeptimum, & quartum intellectum ſupra relatos, ſecus vbi talis notorietas contra ſpoliatum non eſſet.

Septimo limita quando ſpoliatum ius habere poſſibile erat, tunc enim ceſſaret d.c.ad decimas, iuxta ſeptimũ intellectum ſupra relatum.

Octauo limita, vt non procedat in cauſis tantum ſpiritualibus, nõ ſic in reliquis cauſis, ſiue loquamur de iure Canonico, ſiue de iure Ciuili, iuxta ſextum intellectũ ſupra relatum, ſed cogita an in ſe ſit verus.

Nono limita, vt non aliter procedat, quã ſi ſpoliator fundatam haberet ſuam intentionem de iure, tam in proprietate, quam in poſſeſſione, iuxta quintum intellectũ ſupra relatum, ſed dubito, quia vix vllus fundat intentionem de iure in vtroque, ſed tantum in proprietate.

Decimo limita, vt procedat, quando ſpoliatus nitebatur in titulo præſcriptionis, ſecus ſi diceret ſe quæſiuiſſe per cõſuetudinem, iuxta octauum intellectum ſupra relatum, quod ſuſpectum eſt.

Vndecimo limita, vt non procedat, niſi cum eſſet veriſimilis ſuſpicio contra ſpoliatum, ſecundum nonum intellectum ſupra relatum.

Duodecimo intellige, quando ius non erat cõmunicabile ſine læſione communicantis ſecus ſi eſſet, nam tunc ceſſaret d.c.ad decimas, & ſpoliator reſtituere teneretur illud ius, cuius abſceſſus ſibi parum, aut nihil noceret, iuxta intellectum duodecimum ſupra relatum.

Tertiodecimo intellige quando erat vehemens ſuſpicio contra ſpoliatum, tunc ceſſat reſtitutio, ſecus ſi non eſſet, iuxta decimumtertium intellectum ſupra relatum.

Quartodecimo limita, vt d.cap.ad decimas, non procedat, quando eſſet vis ablatiua, argumento §. recuperandæ. Inſt. de interdict. l. 1. C.ſi per vim vel alio modo. l.ſi quis ad ſe fundum. C.ad leg. Iulia. de vi public. cap. in literis, de reſtit. ſpoliat. cum ſimilibus. Iſtorum autem intellectuum, quos ſupra retulimus, iſtarumque limitationum, ad d.cap.ad decimas, quot aut quales ſint in ſe veræ, aut literæ illius tex. arrideant, quotve nec in ſe veræ ſint, nec literæ conſonent ex ſupra dictis non obſcure apparebit.

S V M M A R I V M.

1 *Titulus an de iure Canonico requiratur in præſcriptione longiſſimi temporis, ar d.q.*

2 *Præſumuntur etiam ea quæ ſunt facti poſt longum tempus in iis quæ ſunt modici præiudicij.*

3 *Titulus an de iure Canonico in præſcriptione triginta annorum requiratur, cum adeſt contra poſſeſſorem præſcribentem vehemens iuris præſumptio.*
4 *Intellectus c.primi, de præſcr. lib. 6.*
5 *Intellectus l. ſi quis diuturno ff. ſi ſeruitus vendicetur.*
6 *Præſcriptio longi temporis de iure Canonico procedit in iis quæ ſunt modici præiudicij, licet poſſidens habere ſcientiam iuris alieni.*
7 *Mala fides præſumitur de iure Canonico in præſcribente contra eum qui habebat fundatam intentionem de iure, ſed ipſa mala fides tempore purgatur.*
8 *Titulus ad præſcribendum de iure Canonico non exigitur, vbi agitur de non magno præiudicio.*
9 *Intellectus c. cum perſonæ. §. quod ſi tales, de priuil. lib. 6. & num. 17.*
10 *Intellectus c. cum eccleſia, de cauſa poſſeſ. & propriet.*
11 *Præſcribi poteſt exemptio iure Canonico etiam ſine titulo.*
12 *Exemptionis in quaſi poſſeſſione quando quis eſſe videatur.*
13 *Actor licet fundet intentionem ſuam de iure, tamen nõ poteſt incipere ab executione.*
14 *Fiſcus regulariter vtitur iure communi.*
15 *Poſſeſſionis, vel quaſi poſſeſſionis ius, & commodũ quanto tempore quis acquirat contra eum qui fundabat intentionem ſuam de iure.*
16 *Intellectus c. ad decimas, de reſt. ſpolia. lib. 6.*
18 *Hidalguiæ, vel nobilitatis in poſſeſſione, vel quaſi poſſeſſione qui eſt, an ſi ſibi moueatur lis ſuper tali nobilitate, ſit in ea quaſi poſſeſſione tuendus lite pendẽte.*
19 *Intellectus l. 6. tit. de los hidalgos lib. 4. ord.*
20 *Intellectus pragm. regis Henrici, & pragm. anni 1403. num. 20.*
21 *Intellectus pragmaticæ Legionenſis, & pragma. Regis Fernandi.*
Fides incerta earum rerum quæ ex remotis regionibus circumferuntur, & narrantur.
22 *Formaliter nunquam leges intelliguntur, quæ gratia certitudinis, vel probationis aliquid diſponunt, vel exigunt.*
23 *Legis ratione ceſſante in particulari, an ceſſet ipſa lex.*
24 *Hidalgus, vel nobilis lite pendente an ad munera nobilium eligi poſſit.*
25 *Accuſatione pendente oneratur fama accuſati.*
26 *Accuſatione pendente non exuudatur accuſatus ſua dignitate.*
27 *Petitorium ſuſpendere, & ad poſſeſſorium redire an liceat poſt litem conteſtatam, ar. d. q.*
28 *Ius Ciuile, & Canonicum quaſi ſocietatem coiſſe videntur.*

CAPVT LXXXVII.

1 HINC apparebit an vera ſit illa communis opinio, quæ habet † quod licet regulariter titulus requiratur in præſcriptione longi temporis de iure ciuili, in prin. Inſt. de vſu cap. l. nullo. C. de rei vend. l. vnica. C. de vſu cap. transf. l. Celſus. ff. de vſucap. qui eo iure in præſcriptione triginta annorũ neceſſarius non eſt. l. ſicut. l. omnes. l. cum notiſſimi. C. de præſcrip. 30. annorum, qui & exigitur de iure Canonico longi temporis præſcriptione, non ſic in præſcript. 30. vel 40. annorum. c. de quarta, de præſcr. niſi vbi contra præſcribentem alter habebat fundatam intentionem de iure, vel contra eũ erat iuris præſumpt. c. 1. de præſcrip. in 6. cum perſonæ. §. quod ſi tales, de priuileg. in ſexto, tamen hoc vltimum in quo tantum quo ad tituli interuentum ius Canonicũ differt 2 à iure ciuili, non procedit, vbi ageretur de leui læſione, aut præiudicio, ſed tantum vbi de magno ageretur, vt ſic vbi contra præſcribentem, vel eſt iuris præſcriptio, vel alter habet fundatam intentionem de iure ſine titu li interuentu etiam 30. anno. præſcriptio non procedat cum agitur de magno præiudicio, puta de amiſſione totius rei, qua de agitur, bene tamen procederet præſcriptio cum de leuiori damno ageretur, puta de deterioratione nõ etiam de omnimoda ipſius rei amiſſione; illa eſt communis opinio quam tenent Imol. in c. de quarta. col. fi. Idem Imol. in c. cum eccleſia Sutrina, de cauſa poſſeſ. & propriet. col. fi. & ibi Ant. & ſenſit ibi Aegid. Bellam. num. 24. in oppoſit. 10. Imol. in c. fi. num. 10. de præſcrip. Anchar. in c. ſine poſſeſſione. de reg. iur. in 6. col. 9. Imol. in c. ſi diligenti. num. 15. de præſcrip. vbi Felin. num. 7. Rip. in d. c. cum eccleſia. col. pen. Roma. in l. ſequitur. §. ſi viam. ff. de vſucap. ſequitur, & dicit communem opinionem Balbus de præſcrip. 2. par. 3. partis principalis. q. 6. num. 30. Dynus nu. 31. in regula poſſeſſor, de reg. iur. lib. 6. Bart. Paulus, & Florianus, num. 38. in l. ſeruitutes magis. ff. de ſeru. eſt communis ſecũdum Couarr. reſol. lib. 1. c. 17. num. 7. ſenſit Gloſ. in d. c. cum eccleſia, verb. breuitatem.

Qui omnes, & iterum Balbus de præſcrip. in 1. par. 3. par. q. 10. ita intelligũt tex. in l. ſi quis diuturno, in prin. ff. ſi ſeru. vendic. vbi palam dicitur citra tituli interuentum procedere præſcriptionem ſeruitutis, & tamen cũ agitur de præſcribenda cuiuſque rei proprietate ſeu dominio titulus exigitur, ſed quia de leuiore læſione agitur illo caſu quam iſto, id toleratur ſecundum communem ſententiam ſupra relatam, à qua nouiſſime diſcedit Couarr. vbi ſupra, motus quod vt ſibi videtur, non leue damnum eſt ſi fundus liber ſeruus fiat. Sed defendẽdo communem, reſpondeo hanc ſolutionem communem non poſitiue, ſed comparatiue ſumendam eſſe, facta ad totius rei, quæ de agitur, interitum vel amiſſionem comparatione, longe enim leuius eſt pati ſeruitutem realem, quam totã rem amittere, longeque facilius admittitur cuiuſque rei deterioratio, quam ipſius omnimoda amiſſio, vel interitus, vt in l. cũ quæſtio, vbi notat Corn. num. 6. C. de lega. & in c. cum eccleſia Sutrina, de cauſa poſſe. & propriet. iuncto c. 1. de præſcrip. in ſexto. quem tex. ſimiliter ita intelligunt omnes ſere Doctores ſupra relati dicentes, quòd in d. c. 1. ideò titulus exigebatur; quia agebatur de amittenda proprietate rei vel dominio. at in d. c. cum eccleſia, agebatur non de amittendo ex toto eligendi iure, ſed de eodem cum alijs cõmunicando, quod damnum longe leuius eſt, ſicque longe facilius admittitur, aut toleratur, nam & ſimiliter q̃uis regulariter titulus non præſumatur, l. nullo. C. de rei vend. l. Celſus. ff. de vſucap. ca. 10. de præſcr. in 6. tamen quando agitur de leuiore præiudicio, bene præſumitur & ideo ex longa poſſeſſione pro diuiſo titulus diuiſionis præſumitur, quia leuius damnum eſt in aliqua parte rei per modũ diuiſionis nos lædi quã ſi in amiſſione totius rei læderemur, ita tenuit Gloſ. cõiter ibi approbata in l. pen. C. communi. diui. quam præter Doct. ibi loquitur Flor. col. pen. ad fi. & Paul. col. fi. in l. ſeruitutes mag. ff. de ſeruit. & eſt ex mente Bar. & aliorum ibi, eamque ſequuntur cõiter Doct. in l. ſi certis annis. C. de pact. p̃ſertim Cyn. & Bal. & Iaſ. nu. 11. qui eam dicit cõiter approbatã Bal. in l. 1. col. 3. C. de fideicom. Ant. in c. peruenit, de cenſib. Nic. de Neap. in §. quædam. q. 4. poſt Gloſ. Inſt. de act. Facit ff. de publ. in rem act. l. ſi ego. §. 1. ibi, p̃ traditionẽ, vel p̃ patientiã. l. 1. §. ſuff. de ſeru. vrba. præd. l. 3. §. dare. ff. de vſufr. vbi in ſeruitutibus cõcedendis, vel cõſtituẽdis ſola patiẽtia loco traditionis, & cõceſſionis habet, quaſi cõceſſio ex ſola cõiectura illius tolerãtię, & patiẽtia colligat, & p̃ſumatur, q̃a agitur de leuiore p̃iudicio, q̃ tñ confeſſio ex ſola illa tolerantia nõ præſumeretur, ſi

tur,ſi ageretur de ipſius rei amiſſione, vt d.l. Celſus,& d.l.nullo,cum ſimili.ſupra alleg.

3 Alter ſenſus ad d.iura eſt,vt d.c.primum de præſcri. lib.6. procedat quando aderat vehemens iuris prohibitio, vt tunc citra tituli interuentum præſcriptio non procedat,non ſic quando non tam vehemens erat iuris prohibitio,vt tunc etiam abſque titulo poſſit contingere, & ita procedat d.c.cum eccleſia Sutrina, d.l.ſi quis diuturno.Ita tenēt Dec.conſ.134.viſo.col.ſi. diſertiſſimus Couarru.variarum reſolutionum lib.1.c.17.num.7.Balbus de præſcrip.2.par.3.partis principalis.q.6.ad ſi. Innoc.in d.c.ſi diligenti.Coraſius in d.l.ſeruitutes. nume. 35.Abbas in d.c.ſi diligenti.num.34.quod & tenent alij quam plures,quos referunt Imol.& Aegid.Bellamer.in d.c.cum eccleſia.oppoſitione decima.nu.24.ſed iſthæc differentia nemini placere debet,cum quod parum inſtruit tum quòd data paritate terminorum vtrobique par prohibita eſt, vt enim epiſcopus iura epiſcopalia in aliena iuriſdictione,aut diœceſi exercere vetitum eſt.d.c.1.ita quoque ſeruitutē ſuper rebus alienis habere nulla extrinſecus accedente cauſa conceſſum eſt nemini,vt d.l.ſi quis diuturno,iuncta.l.altius.C. de ſeru. facit l. C. de rebus alien.non alienan.& vt iuris præſumptio in terminis d.c.primi faciebat contra præſcribentem,ita etiā faciebat in terminis d.l.ſi quis diuturno, per d.l.altius. itaque nulla extrinſecus accedente cauſa vtrobique par impedimentum erat,accedente vero voluntate, & conceſſione expreſſa,vel tacita ſeu præſumpta eius,de cuius præiudicio agebatur,ceſſabat vtrobique impedimentū, & ita poteſt intelligi d.c.cum eccleſia, iuncto c.2.de in integ.reſt.ſecundum Aegid.vbi ſupra,opp.11.c.ad fi.ſcilicet in d.c.cum eccleſia,de cauſa poſſ.

Tertius intellectus ad d.iura fuit ſpeciale eſſe in iuribus incorporalibus,ita tenent Gloſſ.in d.ca.cum eccleſia,verb.breuitatem,& Paul.Caſt.in d.l.ſeruitutes . col. pen.numer.7.cum ſeq.ratio, quia in his incorporalibus quaſi poſſeſſio initium capit à tempore ſcientiæ,& patientiæ domini prædij ſeruientis.l.2. C. de ſeruit.l.pen. ff.eod.& ille qui patitur,& tolerat ex legis interpretatione,poſt longum tempus ſeruitutem conceſſiſſe videtur l.ſi ego.§.1.vbi per Gloſ.& communiter Doct.ff.de publie.in rem act.l.1.§.fi.ff.de ſeru.ruſt.prædio.l.3.§.dare ff.de vſufruc.ratio rationis,quia talis conceſſio leuioris præiudicij eſt,quam totius rei amiſſio, vt ex ſuperioribus edocemur,& ita poteſt intelligi d.c.cum eccleſia.& d.l.ſi quis diuturno,in quibus & agebatur de iure incorporeo,& patientia pro conceſſione habetur,& de leuiore præiudicio agebatur, quia non agebatur de amiſſione totius rei,vel iuris,ſed tantum de deterioratione,nō ſic ſi ageretur de amittenda tota re vel iure , vel quota parte rei,vel iuris,vt in d.c.1.de reſc.lib.6.

Quartus intellectus,vt aliud ſit de iure Canonico,aliud de iure ciuili,ſed id licet ita teneant Paul.& Floria. in d.l.ſeruitutes,non eſt tenendum arg.l. ſi quando, in princ.C.de inoff.teſt.

Quintus intellectus qd̄ quaſi poſſeſſio,de qua in d.c. cum eccleſia,& in d.l.ſi quis diuturno,non tam erat cōtra ius quam præter ius,at in d.c.1.erat cōtra ius,ita Bellam.num.14.in d.c.cum eccleſia,poſt Gl.ibi.verb.breuitatem,ſed id parum inſtruit.

Sextus intellectus , ꝙ ſit ſpeciale in eccleſia, contra quam ſine titulo non præſcribitur , vt in d.cap.1. aliud in reliquis cauſis,cum ſumus in præſcriptione longiſſimi temporis.l.ſicut.l.omnes.l.cum notiſſimi.C.de præſcrip.triginta annorum,ita Paulus col.pen.& Flor. eadē col.in d.l.ſeruitutes,ſed caſum dicere ſpecialem eſt refugium miſerorum,Glo.in l.filium quem.C.fam. ercif.ſicque hunc intellectum reprob. Ang. in §.æque. Inſt.de act.& alij communiter.

Septimus intellectus,quod in d.c.cum eccleſia , & in d.l.ſi quis diuturno,titulus fuit allegatus, quē poſſeſſor probare nitebatur, & probauit per continuam longi tēporis poſſeſſionem,ita Gloſſ.ſecūdum vnum intellectū d.l.ſi quis diuturno.Ang.in d.l.ſeruitutes.Balb.de præſcrip.par.1.3.par.princ.q 10.num.7.Sed nihil eſt primū quia diuinat, deinde quia tunc non longiſſimum tēpus exigeretur,ſed decennium ſufficeret.l.cum deſin rē verſo,cum ibi notatis.ff.de vſur. poſtremo , quia vt titulus allegatus per longi temporis præteritionem præſumatur,non ſufficit ſola patientia eius,contra quem agitur, quinimmo actus quam plures ipſius poſitiue deſiderantur, vt tradunt Bart.& communiter Doct.in d.l.ſeruitutes,& plerique ſcribētium in l.ſi certis annis.C.de pact. licet & intellectum hunc,quem impugnamus, tenuerit etiam Flor.num.30. in d.l. ſeruitutes.ſed ab ipſo diſceedit Paulus.ibi,num.9.diximus ſupra c.incip.annuæ præſtationes,cum duob.ſeq.

Octauus intellectus,quod d.c.1.de præſcr. in ſexto , procedat in iure quærendo per interuentū præſcriptionis,quæ ſine titulo contingere non poteſt,vt ibi, ſed d.c.cum eccleſia,procedat in iure quærendo,per vſum & conſuetudinem,quæ titulum non deſiderat,& ita etiam procedat d.l.ſi quis diuturno.ita tenent Archid.& Dominicus in d.c.1.& Dec.col.pen.in conſ.134.viſo,ſed is intellectus parum inſtruit,deinde etiam videtur contra tex.in d.c.cum eccleſia Sutrina,ibi,niſi alibi ſecus obtineat de conſuetudine ſpeciali iunctis iſtis verbis vſq; ad præſcriptionem legitimam,vbi pro eodem ſumitur cōſuetudo,& præſcriptio quo ad effectū quō de agimus.

5 Quid dicendum?& in primis videamus de intellectu d.l.ſi quis diuturno,& ibi ſane non tam præſcriptione pęnæ dixerim contingere illius iuris acquiſitionem,quam ipſius domini cōceſſione,nam in illis ſeruitutibus, quia inſpecta legis cenſura,vel interpretatione agi videtur de leuiore præiudicio,quam ſi ageretur de amittenda re ipſa ex toto,vel ex parte quota, ideo qui patitur vicinum tali ſeruitute vti poſt longam,vel longi temporis tolerātiam,ius ſeruitutis conceſſione tradidiſſe videtur.l.2.C. de ſeruit.l.ſi ego.§.1.ff.de publici per traditionem conſtitutis,vel per patientiam forte.l.1.§.fi.de ſeru.ruſtico. prædio.tradunt Floria.col.pen.& Paul. Caſt.col.pen.& alij communiter in d.l.2.licet ſi ageretur de præſcribenda ſeu amittenda tota ipſa re,vel quota ius parte per ſolam etiam longi temporis patientiam , non videremur rem noſtram conceſſiſſe,quaſi tunc inſpecta legis cenſura,vel interpretatione agatur de grauiore amiſſione ſeu præiudicio,in quo quiſque non tam facilis eſſe creditur ad concedendum.d.l.Celſus.ff.de vſuca.d.l nullo. C.de rei vendica.

Nam & ſimiliter,quia cuiuſque rei poſſeſſio non tanti ſit quanti eius rei proprietas,per patientiam longi tēporis,& etiam breuioris eius amiſſio inducitur ex parte domini,& acquiſitio contingit poſſeſſori citra ullius tituli interuētum,ut ex communi opi.reſoluit Iaſ.in l.naturaliter.§.nihil cōe.num.84.ff.de acq.poſſeſſ.Idē in l.1. col.fi.C.de ſeru.fug.poſt Glo.ibi Gl.Paul.& Alex.in l.ſi de eo.§.fi.ff.de acq. poſſ. neque cuiquam ipſe poſſeſſor in mala fide uidēri debet conſtitutus,quia ut lex interpretatur dn̄m conceſſiſſe ex tam longa tolerantia ac patiētia,ita quoque iuſtiſſime interpretata eſt eūdē poſſeſſorē fiduciā habuiſſe de cōceſſione illius,ſicque bona fide deſtitutū minime fuiſſe , huicque legis interpretationi ſtandū eſt,qa certitudo huius rei cū pendeat ex aīo poſſidentis ipſius,ſoli Deo nota,& comperta eſſe poteſt. Nā & ſimiliter licet furtū ſit cōtrectatio rei alienæ inuito dn̄o lucri faciēdi cā,ut §.furtū Inſt.de obl.q̄ ex maleficiū licet rē tuā contrectē lucri faciendi cā,ſi te pmiſſurū iuſte putaui,furtū,fieri minime uī,ut tradūt Gl.

ſecunda,in d.§.furtum.& ibi communiter Doct. ergo
& in ſpecie noſtra in mala fide eſſe non videbitur, qui
per longum tempus iugiter fuit in quaſi poſſeſſione ſer
uitutis ſuper fundo vicini ſui ipſo ſciente, & tolerante,
ſicque ceſſante omnino mala fide ſeruitutis acquiſitio
contingit,idemque erit in acquirenda per talem conti-
nuam aduerſarij patientiam poſſeſſione. Diuerſum eſt
in vſucapione longi temporis,quæ per tituli interuentũ
contingit,hæc enim domino etiam omnino ignorante,
& ſic nec vere,nec interpretatiue concedente nobis cõ
tingit.l.fi.C.de longi temp.præſc.& ideo l.3.ff.de vſuca-
pion.ait hanc acquiſitionem non quaſi per domini con
ceſſionem, ſed per ſolam poſſeſſionis continuationem
nobis cõtingere, cum ſuperior ſeruitutis acquiſitio ma
gis veluti ex domini conceſſione nobis cõtigiſſe videa
tur,& ideo eius ſcientia deſideretur.d.l.ſi ego.§.1. ff.de
publ.in rem act.iuncta l.3.ff.de vſucap.

Et cum exuberantior bona fides iure Canonico in
præſcriptionibus admittendis exigatur,ca.poſſeſſor, de
reg.iur.lib.6.c.ſi diligenti.cap.fi.de præſcrip. & mala fi
des cum pendeat ex animo noſtro probari non poſſit,
7 niſi præſumptiue, † iuſtiſſime præſumitur eo iure mala
fides in eo qui poſſidet aliquid in quo alius fundat intẽ
tionem ſuam de iure, vel quando eſt præſumptio iuris
contra talem poſſidentem,quia iſthæc iurium præcepta
omnibus nota aut ſunt,aut eſſe debent ac præſumũtur.
l.leges ſacratiſſimæ.C.de legibus, vnde qui in tali poſ-
ſeſſione,vel quaſi fuerit,ſemper intelligetur eſſe in ma-
la fide,id eſt,in ſcientia rei,vel iuris alieni, vt in cap.pri-
mo.de præſcri.in 6.qui ita eſt intelligendus,ſicque præ
ſcribere non poterit, vt ibi. Neque ad rem pertinuit,
quòd ibi dicatur eſſe poſſe in bona fide quem, quæ ta-
men ſibi non proderit,donec titulum oſtenderit, nam
intelligendus eſt ille tex.in eo qui habebat titulum puta
tiuum (puta quia procurator ſibi nunciauerat titulum
ſibi datum,vel aliter)tunc enim re vera habet bonam fi
dem,quæ tamen ſibi ad præſcribendum non ſufficit,ni
ſi titulum oſtendat, quando eſt contra eum iuris præ-
ſumptio,vel fundamentum iuris, nam quemadmodum
de iure ciuili,vbi requiritur titulus ad præſcribendum,
id eſt,iuſta cauſa poſſidendi,quæ cauſetur ex titulo præ
ambulo,licet ſufficiat titulus putatiuus, ortus ex iuſto
errore,lege non ſolum.§.quòd vulgo.ff.quòd vulgo.ff.
de vſucap.lege,quòd vulgo.ff.pro empt.tamen non ſuf-
ficeret,ſi oriretur ex iniuſto,& fatuo errore,vt dd.ll. &
leg.fi.ff.pro ſuo.l.pro legato,l.fi.cum gloſſ.ff.pro legato
ita quoque de iure Canonico, quãdo deſideratur iuſta
cauſa poſſidendi ad præſcribendum,& ſic titulus,quod
accidit, quando contra poſſidentem eſt iuris præſum-
ptio,vel fundamentum iuris, non ſufficit ſola bona fi-
des,orta ex cauſa,vel titulo fatuo, & intolerabili, licet
ſufficeret ſi oriretur ex titulo putatiuo,non fatuo,vt d.
c.1. Itaque de iure canonico ad præſcriptionem anno-
rum 30.vel 40.(nam de ea loquitur d.ca.1.) regulariter
non exigitur titulus verus,nec etiam putatiuus, vnde in
8 dubitanter ſufficeret putatiuus ortus etiam ex errore
fatuo,vt d.c.1.at ſpeciale eſt in caſibus, quibus contra
poſſidentem erat ius commune, vel iuris præſumptio,
vt tunc titulus exigatur,ſicque ſufficeret verus,vel puta
tiuus ortus ex errore probabili, ſed non ſufficeret puta
9 tiuus ortus ex errore fatuo,vt diximus.Iſtud tamen ſpe
ciale,de quo in d.c.1.procedit, vbi ageretur de magno
præiudicio,vt ibi,ſecus ſi ageretur de leuiore, vt in cap.
10 cum eccleſia Sutrina,de cauſa poſſeſſion.& propriet.&
in c.cum perſonæ.§.quòd ſi tales,de priuile. in 6.quòd
enim aliquis Clericus per priuilegium ſummi Pontifi-
cis ſit exemptus à iuriſdictione epiſcopi ſiue diœceſis,
id reſpectu ipſius epiſcopi nullus negabit,quin leuioris
ſit præiudicij,vt d.§.quòd ſi tales. Item quòd cum Ca-
nonicis in electione epiſcopi alij clerici conuicini con-
currerent,ſimiliter leuioris eſt præiudicij,vt d.c.cum ec
cleſia,cum ibi traditis per Doct. præſertim per Aegid.
Bellam.oppoſ.8.9.10.& 11.non ſic in terminis d.c.1.de
præſcr.in 6.vbi quòd vnus epiſcopus epiſcopalia iura in
diœceſi alterius epiſcopi exerceat,graue cuilibet homi
ni modo ſano videtur.Idemque,& fortius,ſi decimarũ
præſtationes,vnde victus capitur,apprehenderet,vt ibi.
Iſque intellectus non ſanus modo verum etiam neceſ-
ſarius videtur ad d.c.cum perſonæ.§.ſin autem.& §. quòd
ſi tales,nam in prin.illius c.loquitur,quando is,qui ſe e-
xemptum dicebat,habebat,vel ſe habere dicebat, priui
legium per ſe ſolum ſufficiens.deinde in §. ſin autem,
11 quando nitebatur in ſola præſcriptione citra vllius titu
li interuentum.tertio in §.quòd ſi tales, quando nitebatur
in præſcriptione procedente ex titulo inſufficienti ad
dominium,vel ius transferendum, ſed erat ſufficiens ad
præbendam vſucapiendi,vel præſcribendi conditionẽ,
ergo præſcriptio ibi contingere potuit,vel citra vllius ti
tuli interuentum,vt ibi §.ſin antẽ,& §.fi.ibi,donec, &c.
vel etiam cum tituli interuentu,vt ibi.§.quòd ſi tales, vt in
eo tantum differentia inter illos §§.ſit, quòd quando titu-
lus abeſt pendente præſcriptionis probatione non tue-
bitur in ſua quaſi poſſeſſione exemptionis,vt d. verſ.do
nec. at quando titulus aderat pendente præſcriptionis
probatione tuebitur in ſua quaſi poſſeſſione exceptio
nis,vt d.§.quòd ſi tales. verſ. præſcriptioniſque proba-
tione pendente,&c.ratio differentiæ, quid quando illa
quaſi poſſeſſio exemptionis erat, per illum titulum iu-
ſtificata non eſt,cur in eo non tueatur,donec iudicium
proprietatis finiretur, at quando carebat omni titulo,
non videbitur iuſta poſſeſſio,ſed perfida,& clandeſtina
& contra cap.ſecundum de maiorita. & obedien. quæ
ſeruanda non eſt,nec ei accommodamus eos ciuiles ef
fectus,quos leges legitimæ poſſeſſioni ſolent accõmo-
dare,præſertim quia in his incorporalibus initium poſ-
ſidendi ipſe præſcribens à tempore ſcientiæ, & toleran
tiæ aduerſarij,vel ſuperioris cœpiſſe videtur.le.2. C.de
12 ſeru.l.pen.ff.eod. ergo qui dicit ſe exemptum, etiam ſi
geſſerit ſe pro libero,& exempto,adhuc tamen non pro-
bat ſe conſtitutum in quaſi poſſeſſione exemptionis præ
tenſæ,quamdiu nõ oſtendit ſuperiorem illum, in cuius
præiudicium tendebat illa quaſi poſſeſſio,id ſciuiſſe,&
toleraſſe,ſicque initium poſſidendi tunc demum naſci
videtur,cum ſuperior ſcire,& pati cœpit, vel cum ille ti
tulum nactus fuit,quia iſthæc paria ſunt.l. ſi ego.§.1. ff.
de publ.ibi per patientiam forte, vel per traditionem.l.
1.§.fi.ff.de ſeru.ruſt.præd.notant gloſſ.& omnes in d.§.
1.Paulus col.pen.& Flo.col.pen.in d.le.ſeruitutes.ff. de
ſeru.Quinimo vt ille conſtitueretur in tali exemptio-
nis quaſi poſſeſſione,ſine titulo non ſufficeret,quòd ſe
ſemel,vel unico forte die pro exempto geſſiſſet, etiam
ſciente ſuperiore,ſed præterea oporteret,quòd ille ſuperior
huic quaſi poſſeſſioni conſenſum,& patientiam accom
modaſſet diu,uel ſaltem aliquandiu, & per plures actus
uel uices,arg.c.cum eccleſia Sutrina,& quæ ibi late ha-
bentur per Aegid.perque Imol.Abb.& alios.Aliter enĩ
in manu cuiuſque ſubditorum eſſet in quaſi poſſeſſio-
nem exemptionis proſilire,& dicere ſuperiori, ſimul ac
illud ad aures tuas peruenit,ego cœpi conſtitui in quaſi
poſſeſſione exemptionis,& in ea ſum tuendus,quod ridi
culum foret. Quinimmo a ſua poſſeſſione iuriſdictiõis,
quam ſuperior ille in illum qui ſe exẽptum dicebat ha-
bebat non aliter cecidiſſe uidebitur,quam ſi diu,ſed ſal
tem aliquo tempore iudicis arbitrio æſtimando patere
tur,ac toleraret illum gerere ſe pro exempto,arg.tex.in
l.1.C.de pat.poteſt.l.circa eum.ff.de prob.& quod in ſi
mili ex cõi ſententia reſoluit Iaſ.in l.naturaliter.§.nihil
cõe.num.84.ff.de acqui.poſſ.Iaſ.in l.1.col.fi.C.de ſeru.
fugit.

fugit.Gloſſ.Paul.& Alexand.in l.ſi de eo.§.1.ff.de acqu.
poſſeſſ.& quod notat Glo.in l.1.de pat.poteſta.& plene
Bar.in l.1.c.hoc interdicto,& §.fi.ff.de itinere actuque
13 priua. † Neque abſimile eſt,quod etiam ſi princeps ha-
beat fundatam intentionem de iure in re aut cauſa qua
de agitur, & in qua aduerſarius poſſeſſionem diutinam
habebat,adhuc tamen nõ poteſt incipere à manus inie-
ctione, nec poteſt etiam ex priuilegio fiſcali illum à ſua
diutina poſſeſſione deturbare,vt ex communi opinione
reſoluunt Iaſ.in prælu.feudorum num.50. Idem Iaſ.in
l.2.num.176.C.de iure empt.Bart.poſt Bartho.de Baru
lo,quem ipſe allegat in l.1.C.de conductoribus prædio
rum fiſcalium,lib.10.per tex.ibi,qui bene probat hanc
partem Couarru.variarum reſolut.lib.1.c.16.numer.9.
Ioan.de Plat.in d.l.2.ff.de iure emp.Hoſt.in c.dilectus.
de offi.ord.& ibi Ioan.And.& Ant.de Butr.col.1,num.
3.2.notab.per tex.ibi qui ait & etiam Hoſtienſis id no-
tandum eſſe contra principes qui contra l.legi.C.de pe
tit.hæred.volunt vt ſibi titulus oſtẽdatur ab eo qui eſt
in poſſeſſione eius rei,vel iuris quo de agitur,nam con
tra ius eſſe ipſi contendunt,nec in fiſco quicquam eſſe
ſpeciale,idem tenet Franciſc.Card.ibidem notab.4. &
alij plures quos refert Ioannes Lup.in cap. per veſtras,
de donat.inter virum,& vxorem.2.notab.verſ. ſed pul-
chra.num.47.ſequitur notiſſime Petrus Artius ab Ota
lora ſenator regius digniſſimus ingenio felix,ac erudi-
tione nobilitatus in ſuo tract. nobilitatis Hiſpanicæ pa
gina 227.num.7.alleg.Gloſ.in l.res quæ.ff.de iure fiſci,
& in l.fi.C.eo.tit.& in l.in litibus, vbi etiam Bart.C.de
agricol.& cenſi.lib.11.Guid.Papæ q.566.per tex.in c.
1.ſi de feud.inueſtit.inter dominum,& vaſallum lis oria
tur,nam & fiſcus ipſe in re dubia vtitur iure communi
14 † nil ſpeciale priuilegium in re vel iure quo de agitur
reperiatur habere,ſecundum eundem Artium, & Co-
uarru.vbi ſupra Dec.conſ.5.per totum.Idem Dec.in l.
ex teſtamento.C.vnde liberi.Alciat.lib.4.paradoxorũ
c.10.And.Tiraq.de vtroque retract.Gloſſ.14.num.93.
Crotus in l.nemo poteſt.ff.de leg.1.num.18.& ibi Ioan
nes Annibal.num.369.Dec.in l.hac conſultiſſima,per
tex.ibi.C.qui teſt.facere poſſunt.Iaſ.in l.ſicut.num.10.
C.de teſt.mili.Fulgoſ.& Paul.Caſt.in d.l.hac conſultiſſi
ma,Franciſ.Ripa.num.52.in d.l.nemo poteſt,per textũ
in l.5.C.de pet.hæred.& in l.in fraudem.§.fi.ff.de mili.
teſt.ibi,quia generalis erat illa determinatio, & licet Io
annes Lupi,vbi ſupra,& nonnulli eorum quos ſupra re
tulimus videantur hoc intelligere,quando fiſcus nõ ha
bebat fundatam intentionem de iure in ea, vel iure, de
quo agebatur,tamen ipſorum plerique hoc generaliter
admittunt minime diſtinguentes,quòd tamen intelligẽ
dum eſt,dum modò ille qui in ſua ſe ſe poſſeſſione tuẽ-
dum eſſe contendebat, & contra quem princeps habe-
bat ſuam intentionem fundatam de iure,re vera eſſet in
poſſeſſione; vel quaſi poſſeſſione illius rei, vel iuris de
quo agebatur,id quod non per vnicum actum, aut per
temporis momentum contingit, ſed quando fuit in illa
quaſi poſſeſſione per tãtum tempus quod ſufficeret ad
inducendum conſuetudinem,vt videtur voluiſſe Anto.
Butr.in d.c.dilectus,de officio ordinarij.2.notab. vel ſi
diu ſtetit in illa quaſi poſſeſſione, vt probat d.l.1.C.de
15 patr.poteſta.verb.diu,vbi per Gloſſ.& Doctores, quod
verbum demum poſt ſemeſtre tempus verificatur ſecũ
dum Abbatem,num.49.in fi.in c.cum eccleſia Sutrina,
de cauſa poſſeſſio.& propriet.per c.2.de conceſſ.præb.
denique huiuſmodi temporis menſura, ſeu diffinitio nõ
tam lege præſtituta eſt,quam iudicis arbitrio relicta,vt
per Glo.in l.1.C.de ſeruis fugit.vbi Iaſ.col.fi.Idem nu-
mer.84.in l.naturaliter.§.nihil commune.ff.de acquir.
poſſeſſ.Gloſ.Paul.Caſt.Alexand.& alij in l.ſi de eo.§.1.
ff.eod.tit.per Aegidium Bellamer.Ant.Butr.Imol.Pa-
norm.& alios per tex.in d.ca.cum Eccleſia Sutrina, de
cauſa poſſeſſ. & propriet. itaque hoc vnum certum,fi-
xum ac nemini ſuſpectum eſſe debet,vt is qui eſt in poſ
ſeſſione alicuius rei,vel iuris, licet contra ſe ſit fundata
iuris intentio,ſit in ea tuendus pendente ſuper proprie
tate illius rei,vel iuris licet mota licet per quanti tempo
ris curſum,vel per quod actus ſeu vices in tali quaſi poſ
ſeſſione conſtitutus videatur non ſatis certum ſit, cum
vt iam edocti ſumus non tam id lege certa definitum
quam iudicis arbitrio relictum ſit, cui varijs ex cauſis
varie arbitrari liberũ erit,quibus vt magis munita ſint,
iungenda ſunt,quæ diximus ſupra in primo,& ſecundo
cap.præceden.
16 Tenendo iſtam partem,tunc ad c.ad decimas,de re-
ſtit.ſpol.& ad c.cum perſonæ,de priuileg.in 6. verſ.q; ſi
17 tales quæ faciunt in contrarium, reſpo.erit non proce-
dere in eo qui erat in poſſeſſione legitima,vel quaſi poſ
ſeſſione illius rei,vel iuris quo de agebatur, ſed tantum
quando in tali poſſeſſione, vel quaſi re vera non erat,li-
cet ſe eẽ iactaret,vel ſi erat vitioſa,erat illa poſſeſſio, vel
quaſi ac illegitima,vt vtrobique recte intuenti ſatis pro
batur,præſertim in d.§.quod ſi tales,ibi,præſcriptionis
que probatione pendente,&c.legitima autem poſſeſſio,
vel quaſi tunc demum videtur etiam ſi contra poſſiden
tem,vel quaſi ſit fundata intentio iuris, vel ſit iuris præ
ſumptio quando talis poſſeſſor,vel quaſi habebat tit.vel
quando citra tit.ceſſante tamen mala fide diu, vel tem-
pore idoneo iudicis arbitrio ſtimando, fuit in illa poſ
ſeſſione,vel quaſi,primum probatur in d.c. cum perſo-
næ.d.verſ.præſcriptionisque,&c.alterum vero ſatis edo
cemur ex traditis ſuperius,aliud eſt enim quærere,an qs
ſit in ea poſſeſſione, vel quaſi, aliud vero quærere per
quantum tempus in ea conſtitutus videatur, vt ſi in ea
legitime conſtitutus ſit procedat.quod diximus ſin mi
nus ſecus,in ea autem legitime conſtitutus videtur, vel
ex idoneo temporis curſu,vel ex tituli interuentu.titu-
lum autem accipere debemus non tantum qui ab eo q
poteſtatem concedendi haberet datus eſſet, tunc enim
cum ſtatim ius plenum quæſitum eſſet, res indubitata
foret,ſed etiam ille qui à non domino,vel ab eo qui po
teſtatem concedendi non haberet,datus eſſet ſine ma-
la fide accipientis,& ſine inculpato, & ſupino iuris er-
rore,quale eſſet cum procurator accipientis ſe ei titulũ
idoneum impetraſſe mentitus fuit,vel etiam titulum ei
tradidit falſum tamen,iuxta l.non ſolum.§.quod vulgo
ff.de vſucap.l.quod vulgo.ff.pro empto.leg.pro legato.
& leg.fin.cum Gloſſ.ff.pro legato.leg.fin.ff.pro ſuo.In
his enim caſibus,ac ſpeciebus,& ſimilibus is qui talem
titulum habebat,& eius cauſa ſeu occaſione in tali poſ
ſeſſione,vel quaſi conſtitui cœpiſſet,vel ea re ſeu iure vti
cœpiſſet,vel ſtatim vel lõge breuiore tempore in ea poſ
ſeſſione,vel quaſi legitime conſtitutus uideretur,quam
ſi nullum titulum haberet idoneum ad præſcribẽdum,
ut plane probatur in d.§.quod ſi tales, ut quantum ad
hunc effectum,ut talis poſſeſſor, uel quaſi tueatur in ea
poſſeſſione, uel quaſi talem titulum idoneum ad præ-
ſcribendum habere,uel non habere,ideo interſit, quia
illum habens longe breuius, & facilius in ea poſſeſſio-
ne,uel quaſi conſtituitur,& tuetur, quam ſi titulo care-
ret,ac eam non haberet, ſed tantum bonam fidem præ
ſumptam ſeu ueram.
18 Ex ſuperioribus,† infertur,an leges ac pragmaticę hu
ius regni,quæ loquũtur in poſſeſſione,uel quaſi poſſeſ
ſione illius Hiſpanæ nobilitatis,quę uulgo hidalguia uo
catur,ita accipiendæ ſint, & ad hanc interpretationem
accommodandæ,ut ſi is qui ſe nobilem,(ac hidalgum)
dicit,ſit in poſſeſſione,uel quaſi huius nobilitatis conſti
tutus,altero ex his duobus modis proxime relatis,ſcili-
cet,uel per titulum à non habente poteſtatẽ cõcedendi

habitum ceſſante tamen mala fide, vel per legitimã quaſi poſſeſſionem temporis idonei, ſi inquam is à populis vel fiſcali ſit captis pignoribus exactus, ſeu collectatus, ac matriculæ adſcriptus, (quod Hiſpanæ) ſer emuadronado y prendado (dicitur, & ſuper proprietate huius nobilitatis, ſeu hidalguiæ lis agatur, an interea in ſua quaſi poſſeſſione nobilitatis tuendus ſit, & vſibus forenſibus per totam ferè Hiſpaniam obtinuit tuendum non eſſe, ſed pendente lite collectandum eſſe, vt teſtantur Arcius ab Otalora, vbi ſupra, & Ioannes Lupi, vbi ſupra, & nos ſæpiſſimè vidimus, & idem teſtatur epiſcopus Couarru.
19 lib. 2. variarum reſol. cap. 16. num. 11. † huiuſque practicæ occaſio profecta eſt à leg. 6. titulo de los fidalgos. libro 4. ordinam. cuius verba ita habẽt, y mandamos que todos los otros pechen y paguen no enbargante que traigan pleitos pendientes ante los del nueſtro, conſeio ó ante los oydores dela nueſtra audiencia o ante otros quales quier iuezes no enbargante que digan queſtá en poſſeſſion de hijos dalgo, ca nueſtra mercedes queſtos tales pechen, haſta que ſean dados por hiios dalgo por ſentencia en neuſtra core ſegun el tenor y forma dela dicha ley, pero ſi en la ciudad villa, o lugar donde a ora mora eſte que ſe dice hijo dalgo que aora nueua mente es de mandado por el conceio que peche ſi ſu abuelo ó ſu padre moraron enel lugar donde es aora la contieda o ay cerca en la comarca y nunca pecharon por dezir que eran hijos dalgo y tan poco a pecho eſte ſu hijo o nieto nueſtra mercede es. que en tal caſo eſte no peche. ſaluo ſi ſama es que ſu padre o abuelo no erã hijos dalgo o no dyaron de pagar por hijos dalgo, ſin o por ſer accoſtados de algun cauallero ó de eſcudero ó de algun monaſterio igleſia o por otra razon alguna no
20 pecha ſeẽn mas no por ſer hijos dalgo, & † cum eadem lege concordat formaliter pragmat. regis Henri. 3. quæ Tauri condita fuit octauo die Auguſti anno 1488. & eadem poſtea confirmata fuit in oppido quod Tordeſillas nũcupatur 15. die Aprilis anno 1403. itaque poſtquam dictæ leges definierunt illam nobilitatem, ſeu immunitatem ſeruandam eſſe illis qui per ſententiam fuerũt nobiles, ſeu hidalgui declarati, & illis qui tali immunitate tanquam notorie nobiles gaudebant, quod eædem leges intellexerunt non ſolum in proprietate, ſed etiam in poſſeſſione, vt etiam tales nobiles his duobus caſibus in ſua quaſi poſſeſſione immunitatis tuendi eſſent, vt patet ex illis verbis earum legum. E ſi deſpues de la tal ſentencia ſtubieron reſtan en poſſeſſion de fidalgos, que altos tales ſea guardada ſu ſranquaqua e libertad, poſtquam in quam dictis legibus hoc ſic definierunt, excipiũt vt reliqui vectigalium præſtationi ſint obnoxij, ſicque ea immunitate deſinant gaudere, etiam ſi dicant ſeque nobiles ſeu hidalgos iactent, & huc vſque bene probatur dicta practica nonque iniuria deduceretur ab illis legibus, niſi in ijſdem ſtatim ſubſequerentur illa verba (pero ſi en la ciudad, &c.) quorum verborum ſenſus eſt, quod licet omnes illi qui non ſunt per declarationem ſententiæ, vel notorietatem indubitatẽ nobiles teneantur (etiam ſi ſe nobiles eſſe dicãt, & hac de re lis pendeat) ſubire onera vectigalia tamen ſi ipſi qui ſe nobiles dicunt eſſe, & ipſorum patres, & aui in eodem oppido, vbi quæſtio vertitur, vel etiam in alio conuicino, vel non multum diſtante fuerunt quaſi titulo, & cauſa nobilitatis in quaſi poſſeſſione exemptionis, ſicque talia onera non ſubibant tuendi ſunt quaſi poſſeſſione, non ſecus, quam illi qui per ſententiæ declarationem, vel etiam notorietatem nobiles erant, & reputabãtur, ita expreſſum eſt in dictis legibus, & hi omnes tres caſus, vt verificentur neceſſe eſt, vt probatio in continẽti ſi offeratur, & detur ab eo qui ſe exemptum dicit ad mittatur, & in terea cõtra ſuam quaſi poſſeſſionem munera, vectigalia, ſeu æraria ſubire non cogatur. Aliter, n. itum aperte eſſet contra mentem, & verba dictarum legum, nam & is qui eſt in tali poſſeſſione etiã aduerſum eum qui fundatam habebat intentionem de iure eſt in ea tuendus prætextu notorietatis, vel ſententiæ, vt docet eleganter Ioan. Faber in §. retinendæ. Inſt. de interd. colum. pen. & fi. cum quo diximus ſupra eſſe communem opinionem.

Vnde cum in dictis legibus ſint iſti tres caſus æquiparati, quòd pro eo ſit ſententia, vel quod ſit notorietas, vel quod ipſe, & pater & auus eſſent in eodẽ loco vbi quæſtio erat, vel alio non multum diſtanti in tali quaſi poſſeſſione exemptionis. ſequitur quod vt ſententia, vel notorietas, ita quoque illa quaſi poſſeſſio efficiet, vt ingreſſus collectandi, & munera, vectigalia, & æraria ſubeundus ceſſet, & impediat, ſi hac de re probatio huius rei offeratur.
21 † Idemque erit iure nouo, etiam ſi ea quaſi poſſeſſio per ſolos annos 20. probetur, vt in pragma. regis Ioannis ſecundi, data in Legio. ciuitate in volumine pragm. fol. 172. cum qua conc. pragm. regis Ferd. catholici cognomine data Cordube, quæ collocata eſt eodem vol. fol. 176. quæ quidem leges arbitratæ ſunt per 20. annos diu in tali quaſi poſſeſſione ſteteſſe videri, idque ad quæſtionem qua de agimus ſufficere alludentes ad d. l. ſi. C. de pat. pote. cum ſupraductis, & quod dictis legibus aiũt id procedere quando is in ſua exemptionis nobilitate turbabatur in eodem oppido vbi ea potiebatur, vel in alio non multum diſtanti, nulla alia ratione dici potuit, niſi quod longe æquius eſt talem quaſi poſſeſſionis probationem ibi admitti, quam in oppidis remotioribus, quia ibi & breuius ea probatio in continenti haberi po-
22 terit, & certior ſane erit quia ex longinquis regionibus fides incertior plerunque eſt, arg. l. peregre, & quæ ibi traduntur. ff. de acq. poſſ. hec accidit illi qui aſſerit in alia prouincia accepiſſe libertatem, & dato ſibi termino ad hoc probandum, nullo modo probat. §. ſi vero in alia prouincia. in auth. de teſtib. col. 7. & ex longe lateque diffuſo tractatu terrarum commeantium nunciorum impeditur celeritas, & ſæpe in relatione geſtorum oritur varietas. cap. cum longe. 61. diſt. & rei veritas nonnunquã mutatione prouinciæ obſcuratur. §. s. 93. diſt. & aliqui inuadunt res eccleſiæ dicentes ſibi à principe tempore conceſſum, & cum de hoc quæritur, apparet veritas in contrarium. c. de rebus, 12. q. 2. & multotiẽs dicunt litigantes ſe habere teſtes extra prouinciam, cauſa differẽdi, cum non habeant. c. ſtatutum, & ibi Gloſ. in §. pen. de reſc. lib. 6. hinc non creditur tranſmarinis aſſerẽtibus ſe eſſe clericos niſi probent ſe legitime ordinatos. c. 1. de clem. pereg. nec illi creditur aſſerenti cum mandatis principis venire. l. 8. de mand. prin. & ex lõginquo venientes turpi colludio nunciant falſe lætitiam dicẽtes, quod bella deſerunt, & victoriæ oriuntur, vt quærant ex miſeris precia gaudij. C. de publ. læt. nunc. lib. 12. l. vnica. Idẽ & dicetur in illis qui cum ad hoſtes transfugerunt reuerſi dicunt quod cognoſcũt multos latrones, & quod monſtrabunt multos transfugas, quia non creditur eis l. non omnes. §. fi. ff. de rei mili. & illi qui ad mortẽ damnatus cauſa differendi ſupplicium petit ſe ad regẽ mitti dicendo ſe habere, quòd principi conſulas ſalutis ipſius cauſa. l. ſi quis forte. ff. de pœn.

Item vxori cuius maritus eſt in longinquo, nam non debet credere ſtatim eius mortẽ. c. in præſentia, de ſpõ. in auth. vt lic. mat. & auiæ. §. quod ſit. colla. 8. l. vxor. C. de repud. & in auth. hodie, eod. tit. c. 1. 34. q. 2. l. nec non C. de ca. ſicque dictæ pragmaticæ ideo ſe reſtringunt ad eũdẽ populũ, vel contiguũ ſeu parũ diſtantẽ, quod ea res plerũque populis lõge diſtãtibus nota eſſe nõ ſolet.
23 Denique cum nulla alia ratio, quam ſuperior reddi hac in re probabiliter, ac veroſimiliter poſſit, vti, p. expreſſa

preſſa ac nominata haberi debeat, certum eſt Glo.com muniter approbata in leg.quamuis.C.de fidei.vbi p Iaſon.poſt alios,& per eundem in auth.quas actiones.C. de ſacroſan.eccle.per And. Tiraquell.de reuo.dona.verbo libertis.nu.64.per eundem de retract.§.9.Vnde cum certioris,& breuioris probationis habende cauſa ſtatutum per illas leges intelligatur,vt ea probatio quaſi poſſeſſionis in eodem tantum oppido vbi lis agebatur, vel in alio non multum remoto admittatur,non ſic in alijs longe remotioribus ſupereſt,vt ſi ex alio oppido etiam remotiori æque certa aut forte certior,& æque breuis aut etiam breuior ac certior probatio haberetur admitenda eſſet,cum leges,quę aliquam rem aut qualitatem probationis ac certitudinis cauſa ſitum deſiderant,nũquam aut raro intelligantur formaliter,arg.l.1.§.ſi.ff.de dote prælegat.l.1.vbi optimus tex.& ibi Iaſon.& Alex. col.2.poſt alios.ff.de liberis,& poſthumis.l.certum.ff.ſi certum peta.licet in contrarium faciat,quia quãdo lex eſt generalis,tunc etiam ſi eius ratio ceſſet in indiuiduo vel in particulari,adhuc tamen lex non intelligitur ceſſare l.1.§.cauſa ff.de ædil.edic.l.2.ad fin.ff.de minoribu l.proſpexit.ff.qui & à quibus.tradunt Andr. Tiraque.de cauſa ceſſante.part.2.limitatio.31.Aret.in l.2.col.4.Et ff.de vulgar.cogita tamen circa hoc vltimum,quia non firmo.

Sed dum Ioann.Lupi,& Couarr.vbi ſupra ſentiunt dictas leges regni iuri communi vel conſonare vel proxime accedere,quod & firmat dict.Ioannes Artius vbi ſupra,id nobis quoq; placet.dũ ſũt per eas pquę luſ cõe ipſi intelligũt,vt is q in ea nobilitatis exẽptionisq; quaſi poſſeſſione diu & abſq; vitio erat,ſi ei ſup eadem nobilitate a fiſco vel populo vbi degebat lis moueret,nõ eſſet tuendus lite pendente,ſed q poſſet turbari in ſua quaſi poſſeſſione vel etiam omnino deijci id(& ſi agnoſcamus vſibus forenſibus receptum eſſe)tamen longe alienum a mente & ſenſu tam iuris communis quam regij nobis videtur,& ſatis perniciolum ac calamitoſum: nam & ſi maxime quis per ſententiam eſſet hidalgus, aut exemptus declaratus,rurſus ac rurſus poſſet à populis turbari a ſuo iure nobilitatis per pignorum captionem,& per matriculæ inſcriptionem,perque munerum vectigalium ac ærariorum exactionem,& cum ſe nobilem allegaret per ſententiam, oſtenderetque ſententiã (quam executoriam nuncupamus,)eam falſam,aut minus authenticam ſeu publicam,& fide dignam poſſet populus cauſari,interimque ille pateret moleſtiã,& poſtq̃ lis hac de re finita eſſet,rurſus ac rurſus hidalgus ſeu nobilis ille in eandem litem & veluti laqueum recideret, quoties populus eandem moleſtiam ei vellet inferre,q quam longe a noſtri regij,& etiam iuris communis ſẽtentia declinet euidentius eſt,quam longa contentione egeat,probatque pragm.regis Ioannis 2.189.in ordine fol.172.condita ciuitate Segionenſi ibi e agoraſabed. &c.dum ait,ſibi ſtudio eſſe huiuſmodi nobilitatem fauore proſequi,augereque,&c.quid enim ſi nobilis notorie,vel per ſententiam eam in marcha non habebat,ſed remotiore in loco,quid ſi cuſtodiæ cauſa apud fidum amicum qui longe aberat,certe in his ſpeciebus,& ſimilibus interea moleſtiam ſecundum ſupra dictos pateretur longe præter mentem iuris communis & regij.

Denique cum populus ipſe prouocat ad litem eum nobilem,qui ibidẽ degebat atque erat iam diu in quaſi poſſeſſione exemptionis & in ipſo litis ingreſſu vel euã ante eum,vel a ſua poſſeſſione deiecit,vel turbauit captis pignoribus,eumque in matricula plebeiorum inſcribendo,non dubium eſt,quin vim feciſſe,atq; iniuriã intuliſſe videtur,iuxta l.vim facit.ff.qd met.cauſ.nã & ſi populus ille vel fiſcus fũdatã habeſſet intẽtionẽ de iure contra illũ nobilẽ,tñ cũ ille ſciẽte & patiẽte populo diu fore in ea quaſi poſſeſſione exemptionis,licet cõtra ſe haberet præſumptionem & fundamentum iuris, ab ipſomet populo minime potuit turbari,quia licet regulariter(vt quidam putãt)talis quaſi poſſeſſio eo ipſo quod eſt contra præſumptionem & fundamentum iuris vitioſa præſumatur,tamen id vitium purgatur per ipſius populi ſcientiam,patientiam,& tolerantiam longam, quæ facit vt iam illius quaſi poſſeſſio iuſta,legitima, & omnis vitij expers intelligatur,& ita limitatur d.c.ad decimas.reſtitu.ſpol.lib.6.& d.cap.cum perſonæ,de priuile. eodẽ libro,vt ſupra capit.incip.annuæ,docemur ex cõmuni reſolutione quod no.quia id noſtri maiores non ſatis percepiſſe videntur.Ideoque vſibus forenſibus nõ raro obtinuit contrarium,vt & ſentit,vbi ſupra d. Ioannes Artius,ſed noſtra ſententia & iure communi indubitanter verior eſt,& à iure regio non deſtituta,quinim
23 mo eam probat dict.l.6.titulo delosfidalgos,lib.4.ordinamen.& dict.pragm.data,enleonyla dada en tordeſillas,dum volunt quod ea quaſi poſſeſſio per annos. 20. continuata ſeruetur & tueatur in oppido illo vbi nobilis ille degebat,quaſi populus ille per tam longam patientiam ſibi præiudicaſſet & quaſi poſſeſſionem illius iuſtificaſſet,

Neque ad rem ptinuit textus in l. vnica iuncta Gloſ. C.de reis poſtulatis,lib.10.qui in contrariã noſtræ ſententiã adducitur per Ioannem Lupi in rep.cap.per veſtras,2.not.verſ.ſed pulchra,nu.46.de dona.inter virũ, & vxorem.& per Ioannem Artium in ſuo tracta.Hiſpa nobili.pag.228.& per Couarr.vbi ſupra,quia tex.ille cũ ſua Gloſſ.ſufficienter probat noſtram ſententiam tantũ abeſt , vt contrariam tueatur,ait enim,reum poſtulatũ ſeu accuſatum ad nouam dignitatem promouendũ nõ eſſe,priſtina tñ dignitate negat enudandum eſſe aut priuãdum.ſic ergo & in ſpecie noſtra cum noſter nobilis, de ſua quaſi poſſeſſione nobilitatis tuenda & conſeruãda,non etiam de noua dignitate aſſequenda egerit,audiendus eſt,inque eo ſtatu tuendus.

24 Vnde quæri ſolet ſi ei qui in ea exemptionis ac nobilitatis quaſi poſſeſſione erat,lis mota fuerit ſuper nobilitatis proprietate,& nec etiam in poſſeſſorio vlla ſententia lata fuerit,an interea is poſſit obtinere eos honores ac munera quæ ex lege vel conſuetudine ad nobiles tãtum non etiam ad plebeios pertinebant,(idque retenta opinione eorum qui contendunt lite penden. eũ ab illa quaſi poſſeſſione nobilitatis enudandum) & hac in re Couarr.d.l.lib.1.reſol.c.16.num.11.tenent lite tali pendente admittendum non eſſe ad tales honores licet fateatur non quoque eſſe priuandum ea dignitate, & honore,quem iam obtinebat tempore litis motæ,mouetur,quia accuſatus de crimine iure tam Canonico q̃ Ciuili ad nouos honores ac dignitates promoueri non debet.l.reus delatus.ff.de muneribus & honoribus. l. ſi vt proponis.C.quando prouocare nõ eſt neceſſe.c. omnipotens,de accuſ.l.qui ſtatus.ff.de re mili.ſe.qui de li-
25 bertate.ff.de liber.cau.†quia accuſatione ineunte onerata eſt opinio accuſati,ſicque affecta in famia facti.Glo. & Doctores in d.c.omnipotẽs. Gloſ.in c.ſi.de teſtibus Gloſſ.& communiter Doctores in l.quia a latronibus. §.1.de teſtamen.vbi Aretinus,Paulus & alij poſt Bartholũ,& alios l.2.vbi Ioannes de Platea.C.de digni.lib.
26 10.l.1.vbi per Gloſſ.& Doct.C.de reis poſt.eodẽ lib.†& tamen talis reus poſtulatus ineunte accuſatione nõ enudatur ea dignitate ac honore quem obtinebat tempore inſtitutæ accuſationis,vt tenent Gloſſ.& communiter Doctores in dict.l.vnic,C.de reis poſtu.lib.10. per l.l.bertus.§.in quæſtionibus. ff. ad municip. & tradunt Doctores in locis ſupra citatis.Sic ergo & in ſpecie noſtra per interuentum inquit huius litis de proprietate nobilitatis,licet honores tunc obtenti non euaneſcant

tamen

tamen denuo in nouis honoribus, ac dignitatibus inueſtiendus ac decorandus non eſt.

Quid dicendum, & quidem cum (vt ex ſuperioribus docemur) is qui in nobilitatis quaſi poſſeſſione longæua eſt, abſque vitio in ea tuendus ſit quamdiu lis durat, non video cur nouorum honorum expers cenſeatur, præſertim cum ex integro eum habendum eſſe pro nobili, d.l.6.tit.delos fidalgos.li.4.ordinamen.interea voluerit, & etiam d.l.regis.Henrici.aliter enim liberum eſſet cuique talem litem mouendo huic nobilitatis poſſeſſioni damnum grande inferre, quod inciuile eſſet, diuerſum eſt in accuſato de crimine, cuius nomen inter reos receptum eſt ob infamiam facti, vt de ſe patet, pro nobis tex.in c.1.vt lite pendente, & alia iura quæ aiunt non ſolum lite tantummota, ſed etiam ſententia condemnatoria per interuentum appellationis ſuſpenſa reũ poſtulatum ſuum ſtatum illæſum ſeruare.d.l.qui a latronibus.l.eius.§.fi.ff.de teſt.Iaſon in l.1.col.3.ff.de re iudi. Abb.nu.14.in c.ſæpe, de appell.

27 Denique lite exiſtenti in longa quaſi poſſeſſione nobilitatis ſciente, & patiente populo, populus ipſe inferat litem ſuper proprietate nobilitatis, eumque nobilẽ turbet ac ſpoliet, puta captis pignoribus atq; diſtractis ad munera plebeiorum ſubeunda, & poſt litem conteſtatam nobilis iſte velit poſſeſſorium mouere, & petitorium ſuſpendere, dicens ſeſe in ſua quaſi poſſeſſione turbatum aut ſpoliatum, an audiendus ſit mouet quæſtionem, quod ſibi imputare ille debet, quod cũ initio poſſeſſorium poſſet ſuſcipere, petitorium admiſit.c.1.de reſtit.ſpolia.præſertim cum talis exceptio ſpolij videatur dilatoria, quæ ante litem conteſtatam non etiam poſt opponi deberet.l.ita demum.C.de procurato.l.fi.C.de exceptio.cap.inter monaſterium, de re iudica. & quod hoc caſu petitorium poſſeſſorio ſic intento non poſſit ſuſpendi, tenuerunt Bar.in l.naturaliter.§.nihil commune, in quarta combinatione n.23.ff.de acquiren. poſſeſſio.cuius opinionem ſequitur, & dicit eſſe communem Ripa ibi n.161.ſequitur, & dicit communem opinionẽ Coratius ibi n.33.Specul.tit.de poſſeſſ.& peti.§.ſciẽdũ verſ.ſed pone, Antonius in ca.cũ dilectus.col.10. ſupra allegat.Card.& Imol.in clementi.vnic. de cau.poſſeſſi. proprieta.Rota eo.tit.dec.4.Aul.conſ.277.quia per.r. lib.1.Inno.& Abb.in cap.ex conſuetudine de reſt.ſpol. Alex.Sozin.& Iaſ.n.137.in d.§.nihil cõmune.vbi Aret. n.16.& Claudius nu.55.licet Iaſo.vbi ſupra qui hãc dicit communem opinionem in contrariam inclinet.

Contrariam partem, vt hoc caſu poſſit per interuentum poſſeſſorij ſuſpendi petitorium tenent Paulus. Caſtren.& Iaſ.n.138.& Cumanus & Soz. conſ.fi.in d.§. nihil commune, & in hanc partem magis inclinat deci. Rotæ, vbi ſupra, & Pau.de Eleazar.& Io.de Lanj.Innocentius & Panormita.vbi ſupra in hanc quoque partẽ quodammodo declinare videnẽ, & Vincentius de Hercula, nu.208.in d.§.nihil commune, & hanc firmat eſſe magis communẽ opinionẽ Canoniſtarum Ripa vbi ſupra, vbi etiam Coratius n.33.Idem ſentit ſub quadam tamen diſtinctione Abb.in c.paſtoralis.nu.34.de cauſ. poſſeſſio.quod & ſenſit Pau.in d.conſ.277. mouentur hanc partem tenentes per Clement.vnic.de cauſ.poſſeſſio.in §.fi.quæ nominatim hanc probat ſententiam, ſed tenentes contrariã reſpondent illud eſſe ſpeciale in cauſis tantum beneficialibus, regulariter contra iure tam Canonico, quam ciuili.

Quid dicendum? & quidem ibi eſt tex.minime ſubterfugiendus, præſertim cum ibi ſit illa ratio expreſſa, & in ſpoliantis odium ſuſpendere petitorium, quæ quidẽ rõ ibi expreſſa generalis eſt in omni ſpolio, ſicque vtroque iure procedere debet, & in omni ſpoliatione, quia quando ratio eſt expreſſa in lege, habetur pro ipſamet lege, adeo vt legis deciſio loco exempli habeatur, ſicq; non arctet regulam, id eſt, illam rationem generalem, q̃ pro regula habenda eſt, vt eſt vera & communis opinio quam tenent Glo.in Clemen.1.de electio.verb.eligat. glo.in auth.de hære. & Falcid. quam dicit ſingularem Bald.in l.fi.ff.de hæredibus inſti.Idem Bald.in l.fi.C.de li.1.pter.Iaſ.in l.de quib.ff. de legib.n.14.Iaſ.in l.fi. C. de pact.n.12.Idem Iaſ.poſt Paulum Caſt.in l.quamuis, C.de fidei comm.Idem Iaſ.n.12.in l.ſtipulatio hoc mõ concepta.ff.de verbor.oblig.Idem Iaſo.in auth.quas actiones.nu.22.C.de ſacroſanct.eccl.Nata.nu.32.in c.quis pactum, de pactis.li.6.Purpuratus nu.23.Curt. Iun. n.9.Dec.n.15.in l.fi.C.de pact.Alex.n.5.Cor.n.15.in d.l.humanitatis.Iaſ.in l.trãſigere.n.15.C.de tranſact.Rip. n.50.& Annibal.nu.349.in l.nemo poteſt.ff.de l.1.Crotus in leg.ſi conſtante.in 7.q.Bar.lect.1.ff.ſol.mat.

28 Præterea tius canonicum & ciuile in vnam veluti ſocietatem & conſonantiam coierunt regulariter, vt qđ in alterutro horum iurium expreſſim deciſum ſit, in altero quoque & deciſum eſſe intelligatur, & ſeruandum ſit.c.1.& 2.cum vtrobique notatis per glo.& doct.de noui ope.nuncia.vnde cum id iure canonico nominatim deciſum ſit, nec iure ciuili contrarium deciſum, expreſſum reperiatur, vtroque iure id deciſum, & ſeruandum videbitur. Quod ſi dixeris, quæ nam vtilitas erit per interuentum huius poſſeſſorij lite iam conteſtata ſuper petitorio emerſi petitorium ſuperſedere, cum poſſit vtrunque pariter ac ſimul agitari, reſpondeam, quia, vt Horatius ait, Qui binos lepores vna ſectatur in hora, Altero quandoque, quandoque carebit vtroque. Ex pluribus intentus minor eſt ad ſingula ſenſus. ſicque longe vtilius ac commodius poſſeſſorium per ſe, quam ſimul cum petitorio ille proſequetur, & dum dicit hãc exceptionem videri dilatoriam negatur, vel ſi agnoſcatur dicemus hoc in caſu degenerare, proponique poſſe in odium ſpoliantis, etiam poſt litem conteſtatam, præſertim cum videatur habere cauſam ſucceſſiuam, quo caſu poteſt etiam poſt concluſionem in cauſa proponi ſecũdũ Bal.Ang.Alex.& alios in l.1.per tex.ibi.ff.de ſer.

SVMMARIVM.

1 *Poſſeſſorio remedio agenti poteſt opponi exceptio de dominio in continenti probando.*

2 *Poſſeſſorio recuperandæ nõ poteſt obijci exceptio de domenio in continenti probando.*

3 *Poſſeſſorio retinendæ an obijci poſſit exceptio de dominio in continenti probando, dubia pugna.*

4 *Poſſeſſorio recuperandæ an obijci poſſit exceptio de sẽtentia lata inter eaſdem partes, dubia pugna.*

5 *Poſſeſſorio recuperandæ non magis opponi poteſt exceptio ſententiæ latæ inter eaſdem partes, quam exceptio cuiuſque alterius cauſæ legitimæ inter eaſdem partes habitæ contra communem opinionem.*

CAPVT LXXXVIII.

1 SVperioribus ſequens quæſtio prima eſt agenti remedio poſſeſſorio an obijci poſſit exceptio de dominio in continenti probando, dubium eſt, mouet quæſtionem, quod aliud eſt proprietas, aliud eſt poſſeſſio, quinimo nihil cõmune habent.l.naturaliter.nihil commune.ff.de acqui.poſ. l.ſi quis vi.§.differentia.eo.tit.adhuc tamen obtinuit talem exceptionem poſſe opponi. Ita tenent glo. in l.ſi le quo.§.ſi de teſtamento.in verbo, verba.ad l.fi.ff.ad Trebell.glo.Bald.Paulus, & alij communiter in l.2.C.de ed. diui Adria.toll.glo.in l.1.in glo.2.C.de ordi.iudi.vbi p Docto.glo.& communiter Doctores in l.ſi quis cõdi-

ctionis

ctionis.C.locati.gl.in l.in cōdemnatione.§.fi.ff.de reg.iur.glo.in l.dolo.ff.de doli exceptio.gl.& communiter
a Doctores in cap.dolo,de reg.iur.in 6.†Quod procedit in interdicto,& remedio adipiſcendæ poſſeſſionis,non ſic in interdicto recuperandæ,vt tradunt communiter Doctores in l.ſi de vi.ff.de iud.præſertim Iacobinus n.7.& rurſus n.11.Raynerius & Bartolus col.2.in d.§.nihil commune.Ioannes de Imola in c.1.col.fi.de reſtitutio.ſpoliato.Hoſtienſis & Ioannes And.in c.paſtoralis & in cap.cum dilectus,de cauſa poſſeſſio.& propr.Angelus,Imola,Paulus Caſtren.Cumanus in d.§.nihil cōmune.& eſt communis opinio ſecundum Iacobinum,vbi ſupra.n.10.contra glo.ibi.& ibi etiam Paulus,Franciſcus de Ripa,in d.§.nihil commune.nu.52.Felynus ꝙ plures allegat in cap.fi.de lib.oblati.Iaſ.in d.§.nihil cōmune.n.43.cum plur.præc.& ſeq.qui hāc dicit dicit cōmunem opinionem.Imo.& Alex.n.16.& n.12.ibidem,qui hanc firmat communem opinionem.Imo.in l.ſi de eo.§.fi.ff.de acquir.poſſ.Gre.Lupus in l.27.tit.2.part.3.

b Non†quoque procedit in interdicto retinendæ poſſeſſionis,nam & in eodē nō admittitur exceptio de dominio in continenti probando,hæc eſt communis opinio,quam tenet glo.in l.ſi de eo.§.fin.ff.de acquir.poſſ.quam ſequitur ibi Imola poſt Bart.& ait alibi non eſſe ſequitur,& dicit eſſe communē opinionem. Rip.in d.§.nihil commune.no.98.& Iaſ.n.43.& Alexan.n.12.& nu.16.Greg.Lopus in l.17.tit.2.part.3.verb.quele entregaſſe,& hāc firmant eſſe communem opinionem.Rip.Iaſon,vbi ſupra,quam ſequitur,& communem appellat Iacobinus de ſancto Georgio,in d.l.ſi de vi.n.10.& n.7.quam etiā ſequitur Pau.ibi,& Abbas Panormitanus ī c.in literis,de reſt.ſpoliato.Baldus in l.incerti.col.7.C.de interdictis.idem Baldus in lege.poſt ſententiam.C.de ſenten.col 2.Sozin.in d.§.nihil cōmune.col.4.Ang.in §.quadrupli.Inſtit.de actio Bart.in d.l.ſi de eo.Idem in d.l.ſi de vi,ſequitur,& dicit eſſe communem opinionem Aretin.in d.l.ſi de eo.§.fi.qui omnes hoc tenent pro indubitato,quando probatio dominij non eſſet oblata in continenti,quod & firmat Alex.conſ.45.ad fi.li.5.viſa facti narratione.Idem Alex.conſ.87.quoniā omne datum.col.3.lib.5.Comes conſ.227.viſo.lib.3.Et licet iſta ſit receptior opinio,tamen quando in continenti offertur probatio dominij,contrarium tenent glo.in d.l.ſi de vi,quam ſequi videntur Cynus & Bald.in dict.leg.incerti.Cynus in d.l.2.C.de ed.diui.Adria.Ange.in l.dolo.ff.de doli except.Bart.ibi contrarius in l.ſi coloni.C.de agricolis & cenſit.lib.11 Dynus in c.qui ad agendum,de reg.iuris,li.6.Antonius in d.cap.in literis,& alij plures,quos refert Ripa vbi ſupra.num.98.exceptio tamen de dominio probato in continenti per ſētentiam latam inter eaſdem partes bene admittitur etiā contra agentem interdicto recuperandæ,ſecundum cōmunem opinionem,de qua per Ripam in d.nu.98.& per Iaſon.in d.§.nihil commune.nu.43.& per Alex.ibi n.12.qui hanc firmat cōem opinionē,qđ & firmant Ripa & Iaſon ibid.& alij plures, quos ſupraretulimus.

Sicque ſunt quattuor communes concluſiones,Prima,quod agenti remedio adipiſcendæ obſtet exceptio de dominio in continenti probando.Secunda quod nō obſtet agenti remedio recuperandæ.Tertia,quod non obſit etiam agenti remedio retinendæ.Quarta, quod agenti remedio recuperandæ obſit talis exceptio in cōtinenti probanda per ſententiam latam inter eaſdē partes ſuper eadem re.

Sed quęnam eſt ratio differentiæ inter titulum ſententiæ in continenti monſtratum,qui opponi poteſt agenti interdicto recuperandæ vel retinēdæ,vel titulum alium etiam in continenti oſtenſum,qui opponi nō pōt agenti retinendæ,vel recuperandæ remedio,ſecundum communes opiniones,reſpondent Doct.communiter quod ſi prius ſpoliaui te,de inde tu vltro iudicium proprietatis mecum aggreſſus es,perque ſententiam victus fuiſti,ſi rurſus agas recuperandæ,vel retinendæ remedio æquiſſime obijciam dolo,turpiterque te agere,dū petis,qđ ſtatim reſtituturus es.l.e.dolo.ff.de doli excep.cap.dolo,de reg.iur.in 6.non ſic,ſi ego opponam de dominio in continenti probando per alium modum,quā per ſententiam inter te,& me latam,quia cum tu poſſis probabiliter ignorare, an ego eſſem dominus nec ne,ſubtiliſſime peteres rem tuam tibi reſtitui, nec te rebus tuis nudatum ſpectare debere ſpacioſam dominij probationem,eandemque incertam,aut forte falſam & ſuſpectam,eſt enim difficillima & ſpacioſa domini probatio,vt not.per gl.& Doct.in l.ſiue poſſidetis.C.de probatio.l.is qui deſtinauit.ff.de rei vendicatio.l.17.titu.2.par.3.Sed iſthęc iniquitas ceſſat,cum vis in continenti oſtendere ſententiam latam inter te,& me,quam ignorare non poſſes.Præterea illa violentiæ iniuria,quā tibi intuli,dum te ſpoliaui,quaſi purgari videtur per tuā remiſſionem,vel diſſimulationem,argumen.§.fi.Inſtit.de iniur.l.filio,quem pater.ff.de lib.& poſthum.cū ibi late traditis per Aret.Alex.Iaſ.& alios l.non putauit.§.fi.quis emancipatum.ff.de contra tabulas, nec dubiū eſt quin quaſi diſſimulaſſe,ac miſſam feciſſe videar illam iniuriam mihi illatam per iudicium de proprietate poſtea vltro acceptum etiam,quo ad hunc effectum, vt amplius nequeam redire ad iudicium poſſeſſorium arg.c.1.& c.2.de reſt.ſpoliatorum,vt tradit plene Ripa.n.72.ī l.naturaliter.§.nihil commune.ff.de acquirend.poſſeſſ.& ibi Iaſon num.46.in fi.

Quid dicēdum?& mihi quidem iſthæc differentia ꝙ faciunt Doct.communiter in locis ſupra citatis inter titulum ſententiæ in continenti oſtenſum,& alios titulos in continenti oſtenſos ſemper ſuſpecta viſa eſt,nam reuera data paritate terminorum vtrobique eadem ra-
5 tio eſt†nam ſi prius te ſpoliaui deinde abs te emi,vel donationis,aut dotis nomine eandem rem accepi,ſi poſtea tanquam ſpoliatus eandem rem a me repetere velis æquiſſime obijciam dominij exceptionem in continenti probandam per titulum habitum abſtemet etiā poſt ſpolium commiſſum,per cuius tituli interuentum vitiū ſpolij præcedens fuit purgatum,argumento d.§.fi.Inſt.de iniuri.iuncto d.c.1.de reſti.ſpoliatio.& in c.accepta de reſti.ſpolia.niſi vis ſaltem cauſatiua argueretur arg.c.a.de reſtitutio.ſpolia.itaque cum ſpoliato præceſſit,& poſtea acceptum & finitum eſt iudicium de proprietate,vel alius titulus ab ipſomet ſpoliato datus fuit ſpoliatori,æqſſime ceſſabit reſtitutio vtrobique,& ſic nulla hoc caſu eſt differentia data paritate terminorum inter titolum ſententiæ & aliū titul.ab ipſo ſpoliatori cōceſſum,verum ex contrario ſi in iudicio proprietatis te ſuperaui,& cum poſtea poſſideres,te ſpoliaui vel turbaui,iuxta l.vim facit.ff.de vi & vi arma.& tibi petenti reſtitutionem obijciam de dominio in continenti probādo per ſententiam etiam inter te et me latam,non ſum audiendus,nec reſtitutio tardāda eſt,quia poſſibile fuit quod poſtquam te ſuperaui in iudicio de proprietate,rurſus tibimet eandem rem conceſſiſſem,vel alio legitimo modo ad te iure dominij remigraſſet,vt in ſpecie tenent Franciſcus de Ripa.in d.§.nihil commune.nu.44.poſt Alex.num.12.cum ſeq.& ait ibi tenere modernos,& ita fuiſſe de mente Glo.ibi, & expreſſim tenet Glo.in d.ca.accepta.verbo,quia non eſt veriſimile,in fi.Id quod ſimiliter cōtingeret ſi ageretur de dominio in cōtinenti probando per alium modum quam per ſententiam,ergo longe magis placere debet opi.Raynerii & Bartho.in dic.§.nihil commune.col.2.ſi Iacob.de S.Georgio in d.l.ſi de vi.num.7.cum ſeq.& aliorū quos

ſupra

ſupra retulimus & recte non diſtinguentium inter titulum ſententiæ & alios titulos quam op. communis ſupra relata quæ nullo iuſto colore eam differentiam facit, cum in eo tantum vim facere deberet, vtrum tit. ſiue ſententiæ ſiue alius poſt ſpolium ſpoliatori ab ipſomet ſpoliato datus fuiſſet aut acceſſiſſet, an vero ante ſpolium non retardetur reſtitutio ſiue titulus ſit ſententiæ, ſiue alius, ſin autem poſt ſpolium tunc reſtitutio ceſſet ſiue titul. ſententiæ acceſſerit ſiue alius, vt d.c.2.& 3. de reſti. ſpolia.

S V M M A R I V M.

1 *Decima quo iure debeantur, ardua q.*
2 *Decimas, quando eas laici habebant an alienare poſſint ardua queſtio.*
3 *Decimæ preſcribi poſſunt à lacio contra laicum tam cõmuni opinione.*
4 *Decimarum poſſeſſione laicus ſpoliatus an ſit reſtituendus,*
5 *Decimarum poſſeſſione ſi Laicus à lacio ſpolietur reſtituendus eſt, cum multis contra multos.*
6 *Decimas an laicus poſſit præſcribere, ard. q.*
Intellectus l.1.§.per ſeruum qui in fuga. ff. de acquir. poſſeſſ.
7 *Decimas an poſſit laicus præſcribere tempore immemoriali.*
8 *Decimæ conſuetudine an tolli poſſint vel minui, ardua queſtio.*
9 *Conſuetudo eximens laicos ab decimarum præſtatione an ſit tolerabilis.*
10 *Decimarum præſtandarum libertas quo tempore præſcribatur.*
11 *Decimarum præſtandarum liberi & exempti quare eſſe intelligantur nonnulli Monachorum.*
12 *Præſcribi loca publica, & communia nequeunt, & conſuetudine acquiri vel priuilegio poſſunt, quod limita vt infra nu.13. cum ſeq.*
14 *Præſcriptione immemoriali quæri poſſunt loca iure gentium communia.*
15 *Veneti an mare præſcripſerint.*
16 *Veneti & Genuenſes an reliquos nauigare per ſua gulfa poſſint vetare.*
17 *Nauigatio ius regale.*
18 *Nauigatio an tempore immemoriali vel priuilegio ſubiaceat.*
19 *Occupatione quæſitum deſertione amittitur.*
20 *Venetorum mare commune maneret ea vrbe deſtructa.*
21 *Occupatio quandiu durat præbet ius excipendi.*
22 *Piſcandi ius in flumine eſt alienabile.*
23 *Ius diuinum & naturale idem.*
24 *Ius gentium primæuum quid.*
25 *Ius gentium ſecundarium quid.*
26 *Ius gentium ſecundarium poſitiuum dicitur.*
27 *Ius gentium ſecundarium commutabile eſt.*
28 *Ius diuinum, naturale, gentium primæuum incommutabilia.*
29 *Hiſtoriæ variæ.*
30 *Veneti & Genuenſes nequeunt vetare per ſuum pelagus nauigantes.*
31 *Mare nunquam deſinit eſſe commune.*
32 *Hiſpani, aut Luſitani, aut Veneti, aut Genuenſes nũquã mare ſuum præſcripſerant.*
33 *Præſcriptio ceſſat inter exteras.*
34 *Aquarum vſus communis.*
35 *Homo homini prodeſſe tenetur.*
36 *Loca iure gentium communia non quæruntur conſuetudine, contra Doctos.*
37 *Terrarum & volatilium & terreſtrium & aquatilium acquiſitio, & etiam fluminium.*
38 *Piſcandi ius præſcriptione quæritur contra Docto. non conſuetudine contra eoſdem idque ius non natũ ſed translatum dicitur, contra eoſdem.*
39 *Terrarum & fluminum acquiſitio non maris permiſſa.*
40 *Aquæ vſus communis quod ſit intelligendum.*
41 *Lex iniqua nulla tempore præſcribitur.*
42 *Titulus illegitimus quando proſit ad præſcribendum.*
43 *Actio nondum orta an præſcribatur.*
44 *Præſcriptibile quod non eſt, neque annis mille præſcribitur.*
45 *Præſcriptio ceſſat inter extraneos a iuriſdictione.*
46 *Præſcriptio ceſſat in ſeq. caſib. & num.47.*
48 *Præſcriptio an reſcindatur malæ fidei aduentu.*
49 *Præſcriptio an reſtitutione reſcindatur ob ignorantiã vel abſcentiam.*
50 *Præſcriptio an pacto reſcindatur, ard. q.*
51 *Intellectus l. quod ſi nolit. §. penultimo. ff. de ædil. edict.*
52 *Præſcriptio rerum corporalium ob bonum publicum principaliter inducta, ard. q.*
53 *Malam fidem non habet, qui præſcribit contra pactum.*
54 *Præſcriptione facta contra pactum an agatur ad intereſſe.*
55 *Præſcriptio reſcinditur renunciatione.*
56 *Præſcriptio an ceſſet hic, & nu.57.*
58 *Præſcriptio reſcinditur in multis caſibus ſequentibus.*
59 *Præſcriptio quæ nititur legis præſumptione reſolubilis ẽ quod procedit in caſibus quinquaginta.*
60 *Iuriſdictio an præſcribatur reuocabiliter.*
61 *Intellectus l. fi. C. de reuo. dona.*
62 *Intellectus l. ſi vnquam. C. de reuoc. dona.*
63 *Præſcriptio reſcinditur ſi fundus reuertitur ad primũ dominium.*

C A P V T LXXXIX.

1 A Cturis de decimarum præſcriptione præmittendum eſt, quod decimæ quo iure debeantur eccleſijs parochialibus, leuiter controuerſum eſt, ſunt enim qui putent decimas prædiales iure tam diuino quam naturæ deberi, quales ſunt Hoſtienſis in ſumma, titulo de decimis. §. & vtrum, q. 7. Helynus in c. peruenit, de decimis. col. 5. Felynus in cap. cauſam, de præſcript. col. 1. Cardinalis in c. 1. de decimis, qui communi vſu ita receptum eſſe ait. Gloſſ. Archidiaconus, Ancharanus & alij in c. 1. de decimis, li. 6. Innocentius in cap. fi. de parochi. Ioannes Andreæ in rubri. de decimis. Idem Ioannes Andr. in cap. à nobis, eodem tit. Antonius in cap. parochianos, eodem Panormita. in ca. in aliquibus. col. fi. eodem tit. Alexand. conſ. 60. lib. 4. Francus in d.c.1. de decimis, in ſexto ſecundũ quem hæc eſt communis opinio. & de origine decimarum tradit eleganter And. Tiraquellus de præſcriptio. Gloſſ. quarta, poſt prin. §. 5.

1 Et cum omnes cõueniant decimarum iure tam naturæ quam diuino deberi, hoc in prædialibus facile admittunt, nõ ſic in perſonalibus quas iure tantum poſitiuo non etiam diuino aut naturali deberi firmant Hoſtienſis, & Henricus, vbi ſupra & Felynus in d.c. cauſam, & Cardi. in d.c.1. de decimis. facit in ſimili quod habetur in l.1. & in l.2. ff. de homi. lib. exhibendo, & quod not. p Glo. in l. in ſeruorum, ff. de pœnis, & quod tradit Barth. in leg. ſtipulationes non diuiduntur, ad princ. ff. de verbo. obliga.

Quod autem decimæ ſaltem prædiales iure tam naturæ quam diuino debeantur, videtur probari primum in cap. tua nobis, de decimis ibi, decimæ quas Deus in ſignum vniuerſalis dominij ſibi reddi præcepit, ſuas eſſe decimas & primitias aſſeuerans. Deinde probatur,

ibidem

ibidem, dum ait, cum enim Deus cuius eſt terra & pleni tudo eius orbis terrarum & vniuerſi qui habitant in eo &c. Tertio probatur in ca. tua, & infra, de decimis ibi, imperialis conceſſio quantumcunque generaliter ſiat, neminem poteſt a ſolutione decimarum eximere, quæ diuina conſtitutione debent. Quinto probatur in c. in aliquibus. §. fi. de decimis ibi, decimæ neceſſario ſoluende ſunt, quæ debentur ex lege diuina. Quinto probatur in c. cum non ſit in homine, de decimis ibi, cum autẽ in ſignium vniuerſalis dominij quondam titulo ſpeciali ſibi dominus decimas reſeruauerit. Sexto probatur in capi. paſtoralis, eodem titulo, ibi, quia penes dominum Sptimo probatur in capit. parochianos, eodem titulo ibi, cũ decimæ nõ ab homine, ſed ab ipſo domino ſint inſtitutæ. Octauo in cap. reuertimini. 16. q. 1. Nono in ca. omnes decimæ. 16. q. 7. Decimo in cap. 1. de decimis in 6. Clemen. fi. de pœnis. Verum iſthæc omnia facile diſſoluuntur per eos qui aduerſam partẽ tuentur, ſunt enim tria tempora inſpicienda, Primum veteris Teſtamenti ante aduentum domini noſtri ac redemptoris Ieſu Chriſti, Alterum dum ipſe in humanis verſabatur legemque tulit, Tertium poſtquam ab humanis ſeceſſit, primo tempore decimæ quaſi iure diuino debebantur ex veteribus præceptis, quæ poſt tempora Chriſti in deſuetudinem abierunt, & ita procedit d. capit. reuertimini. & ita etiam poſſunt intelligi iura ſupra adducta. Secundo tempore dum Chriſtus in humanis verſabatur; neq; in Euãgeliis, neque in actibus Apoſtolorum inuenitur vllum præceptum de decimis exſoluendi, tertio tempore poſtquam, ab humanis receſſit b.. cet plura iura Pontificia decimas deberi induxerint, tamen ea iura non tam nouum Teſtamentum quam vetus imitata fuiſſe videntur, vt ſic nouum ius mere poſitiuum videatur, inductum tamen ad ſimilitudinem, imaginem & imitationem diuini iuris, quod antẽ Chriſti redemptoris noſtri aduentum viguit, quodque iam euã uit, non vero ad imitationem iuris diuini quod idem redemptor orbis in nouo Teſtamento mortalibus dedit. Neque ad rem pertinuit quod eccleſiaſticæ perſonæ fidelium animarum curam exerceant, & circa ſpiritualium adminiſtrationem labores non contemnẽdos, ſubeant, quas obres iuſtum premium, mercedem, ſtipẽdium referre debent, iuxta illud Dignus eſt mercenarius mercede ſua, capit. cum ſecundum, de præbendis. cap. 1. §. his itaque. 13. q. 1. cap. ex his. 12. q. 1. Matthæi. c. 10. quæ ratio ex iure tam naturæ quam diuino profecto eo pertinet, vt vtroque iure has decimas miniſtris eccleſiaſticis deberi videantur, verum enim vero hæc ratio, & ſi ſuadeat hiſce perſonis iuſtum præmium nõ abnegandum, non tamen vrget, vt decimæ tam laborũ quam operarum, vel fructuum atque redituum & prouentuum debeantur, aliud enim eſt quærere, an qd eis debeatur, aliud vero quantum deberi intelligatur, quod enim aliquid debeatur, id ius ipſum naturæ ſuadere videtur, quod autem decima pars tam laborum & operarum quam fructuum, redituum & prouentuum præſtetur, id ex mero iure poſitiuo quin deſcendat abnegari non debet, & ita tenent plerique Theologorum teſte, eruditiſſimo ac diſertiſſimo Epiſcopo ciuitatis Roderici lib. 1. variarum reſol. cap. 17. num. 2. poſt diuũ Thomam. 2. 2. q. 87. art. 1. & ibi Caietanus & Card. à Turre cremata in cap. reuertimini, ſupra allega. Florentinus. p. 2. tit. 4. c. 3. § 5. Thomas quodlib. 2. ar. 8. Syluester verb. decima. q. 3. & 4. Ioannes maior in tertio ſententiarum diſt. 37. Alex. de Ales in 3. par. ſummæ q. 51. membro. 6. art. 1. frater Dominicus de Soto de iuſti. & iure lib. 9. q. 4. art. 1. Alphonſus de Caſtro lib. de hæreſib. verb. decima. Neque ad rem pertinere debet quod iura Pontificia non ſolum decimas deberi teſtantur, ſed etiam integras deberi velint, nullaque ex parte diminutas, cap. ex tranſmiſſa, ibi, ſine diminutione aliena, de decimis. c. cum homines, eod. tit. ibi, ſine diminutione ſoluere teneātur. c. peruenit, eod. tit. ibi, cũ integritate perſoluant nam illud iure Pontificio (quod poſitiuum eſt) conſtitutum eſſe intelligitur, non autem iure diuino aut naturę quod modo vigeat.

2 Illud autem dubiũ eſt, an quo caſu laici legitime decimas poſſident (quale eſt cum eas habuerant ante Lateranenſe conciliũ) poſſint eas in alterum legitime alienare de conſenſu epiſcopi, & quidem in eccleſiam, de Epiſcopi conſenſu ſine dubio poſſet. Gloſſ. & communiter Doctores ibi in ca. prohibemus, de decimis. Gloſ. in c. cum & plantare. §. 1. de priuil. Glo. & Docto. in ca. cum Apoſtolica, de his quæ fiunt a prælato. eſt communis opinio ſecundum d. Epiſcop. ciuitat. Roderi. li. 1. variarum reſolutionum c. 17. nu. 5.

Cæterum licet in eccleſiam eas decimas de conſenſu Epiſcopi alienare poſſit, tamen in alium laicum etiã de conſenſu prælati alienare non poſſet, vt tenent Hoſtienſis, Ioan. Andre. & Abb. in d. c. prohibemus. Zaſius de feudis par. 4. ad finem. Henricus in c. quamuis de decimis. col. 1. Imola in cap. 2. de feudis. col. 1. Curtius de feudis par. 2. q. 8. Hoſtienſis in ſumma, titulo de feudis. §. quis poſſit. col. 1. eſt communis opinio ſecundũ Boerium in conſuetud. Bituricenſ. tit. de conſuetud. præ. §. 11. dicit communem opinio Carolus Molinę. in conſuetud. Pariſi. tit. 1. §. 46. nu. 16. & eſt communis ſecundum Panormita. in d. c. prohibemus. Sequitur d. Epiſcopus ciuita. Roder. vbi ſupra.

Contrariam tamẽ partem, vt decimas quas legitime laicus poſſediſſet, in alterum etiam poſſet de prælati cõſenſu alienare, tennerunt Gloſſ. in d. c. prohibemus. Im. in d. c. 2. qui hanc firmat communem ſententiam. Iaſ. in c. 1. qui feud. dare poſſ. col. 4. vbi hanc partem firmat cõmunem Cardinal. in c. 1. de feud. Iaſ. conſ. 155. li. 1. col. fi. Boer. in d. § 11. vbi hanc firmat opinion receptiorem videri. Curt. in d. q. 8. Bart. Caſſaneus in conſue. Burg. rubr. 1. §. 6. nu. 36. Cuma. conſ. 64. Titius & Sempronius, quinimo per gratiam ipſe Caſſa. firmat ſeruari de conſuetudine, vt talis alienatio fiat libere de laico ad laicum etiam ſine licentia & conſenſu Epiſcopi. Guil. Ben. in c. Raynutius, de teſt. verb. & vxorem. nu. 69. pro hac poſteriore opinione eſt tex. a contrario ſenſu in d. c. prohibemus, dum ait, prohibemus ne laici decimas cũ animarum ſuarum periculo detinentes, in alios laicos poſſint aliquo modo transferre, ergo ſi tales decimas ſine animarum ſuarum periculo detinerent, ſed iore & titulo legitimo, tunc eas libere, & impune poſſent de conſẽſu Epiſcopi in alios etiam laicos transferre. Secundo facit de his, quæ fiunt a præla. c. cum apoſtolica, vbi decima quæ à milite laico nõ iure (vt litera innuit) detinebatur, cum prælati conſenſu potuit in eccleſiam transferre, & in eo tantum quæſtio erat, an etiam capituli cõſenſus accedere deberet, ergo multo facilius talis alienatio admittet, ſi licite ab illo laico ea decima poſſideret.

Denique ſi ea alienatio illicita, & turpis eſſet, nõ ſuſtineretur eo quod in eccleſiæ fauorem facta eſſet, non magis quam ſi fieret in fauorem cuiuſque alterius, qui immo longe minus ſuſtineretur ne impium, aut turpe compendium eccleſia inhoneſte agnoſcere videretur, contra c. filius noſter, de teſtamen. Tertio facit c. 2. de feudis, in primo reſponſo. Quarto d. c. 2. in 2. reſponſo, vbi feudũ eccleſiaſticum in conſortem. vel non conſortem alienatur ab laico.

Denique pro hac parte eſt vniuerſa Hiſpaniæ conſuetudo, nam poſtquam decimæ ſemel ex Pontificali priuilegio cœperunt ex parte illa quę tertia vocatur ad reges noſtros potentiſſimos pertinere libere hinc inde

alienantur ſæpiſſime; videnturque eſſe de facto in commercio laicorum, non ſecus quam reliquæ res prophanæ & ſic ſeruatur de conſuetudine.

Nec ab hac opinione poſſemus diſcedere abſque ingenti animarum damnatione & innumerorum contractuum euerſione. & ſimilis conſuetudo eſt Galliæ, ſecundum Caſſaneum, vbi ſupra.

Denique poſtquam res ſemel cœpit poſſe alienari, iã exuit antiquam prohibitionem, vt libere non ſemel tantum, ſed & pluries poſſit alienari, argumen. l. quoties ab omnibus, cum ibi notatis per Gloſſ. & Doct. C. de fidei com. & quæ habentur per Bart. & omnes in l. filius familias. §. diui. ff. de lega. 1.

3 Confirmatur quia & laicus contra laicum decimas præſcribere poteſt, ſecundum eundem Caſſaneum, vbi ſupra poſt Raph. Cuma. d. conſ. 83. cauſa decimalis. Felinus in ca. cauſam quæ, de præſcrip. col. 1. Car. conſ. 146. notum ſit vniuerſis. Balb. de præſcri. in 5. par. prin. q. 3. in ſi. ergo qua ratione laicus a laico per interuentum præſcriptionis decimas acquirere poteſt, eadem ratione & per interuentum alterius tituli ſeu conceſſionis. l. traditionibus. C. de pact. l. 1. ff. de vſucapionibus. præſertim cum acquiſitio, quæ contingit per interuentum præſcriptionis, non dubie ſapiat duritiem & iniquitatem, vt notatur per Barthol. & alios in l. fi. C. de long. tempo. præſcrip. & titulus præſcriptionis æqui paratur reliquis titulis legitimis, quibus rerum iura ac dominia ſolent huc atque illuc volare ac reuolare. l. alienationis verbum. ff. de vſucapio. ergo, vt per interuentum præſcriptionis ex communi opinione, ſupra relata, conſtat de laico in laicum poſſe migrare, & veradeptas in alterũ trans ferri, ita quoque intelligendum eſt, per interuentũ alterius cuiuſque tituli legitimi poſſe de vno in alterum alienari ac migrare.

4 Laicus ſi erat in poſſeſſione decimas percipiẽdi, is ſpoliatus fuit, controuerſum fuit vehementer, an ante omnia eſſet reſtituendus? videbatur nõ eſſe reſtituendum, argumento cap. ad decimas, de reſtitutio. ſpoliato. ꝑ cõtrarium, vt reſtituendus eſſet, videbatur, argumen. l. 1. §. ſi deijcitur. ff. de vi & vi arma. l. 1. C. ſi per vim vel alio modo. cap. redintegrandæ. cap. licet Epiſcopus, de præbendis, lib. 6. Item tollenda eſt occaſio delinquendi, argum. eorum quæ notantur in leg. 2. & l. ſcire. C. vt in poſſ. legatorum. l. fi. cum ibi notatis. C. de pact. nec dubium eſt quin ſi ſpoliato res poſſent ſibi ius dicere, nec ante omnia tenerentur, quæ abſtulerant, reſtituere, tunc inuitarentur ad delinquendum, & ad vim inferendam ius ſibi dicentes. Vnde quod vim atque iniuriam poſſimus repellere ꝓ defenſione corporis noſtri, iuxta l. vim. ff. de iuſti. & iure, vel et rerũ noſtrarũ, vt notat ibi ꝑ Gloſſ. approbatã cõmuniter. id ꝓcedit dummõ id fiat in continẽti, vt tradunt ibi Doctorũ pleriq; & alibi ſæpe, ꝓſertim cum licet exceptio de iure, vel dominio in continenti probando, poſſit opponi cõtra agentem interdicto adipiſcendæ poſſeſſionis, vt eſt Gloſſ. communiter approbata in l. 2. C. de edicto diui Adri. tollen. & etiam cõtra agentem interdicto retinendæ, vt tradunt Decius & alij in l. fi. eod. tit. & eſt non ſolum communis, ſed etiam receptiſſima omnium fere ſcribentium opinio, vt plene diſſeruimus ſupra §. 83. vbi etiam tradidimus quid iuris eſſet ſi ſpoliator de iure ſuo vellet docere per ſententiã latam ſuper eandem re inter ipſummet & ſpoliatum, q. modo querelã mouet, tamen non ſic eſt in interdicto recuperandæ quod nõ impeditur per exceptionem de iure vel dominio in continenti probando, vt eſt vera, & communis opinio, quam tenuit eadem Glo. & innumeri fere authores quos retulimus, vbi ſupra.

Quid dicendum? & ſane longe fauorabilior cauſa eſt illius qui habet fundatam ſuam intentionẽ de iure ſuũ quibus ex legis præſumptione probatum habet, quam alius qui nondum habet ſuam intentionem ſuumque ius de iure probatum, & fundatum, licet alleget ſe illud ꝓbaturum in continenti. Vnde qui me ſpoliauit, requiſitus, vt reſtituat, non debet differre reſtitutionem eo prætextu quod de iure ſuo docebit in continenti, nam forte id non probabit, vnde ſub hoc incerto reſtitutio ſpoliati differenda non eſt, non ſic in eo ſpoliatore qui de iure ſuum ius ſuamque intentionem fundatam, & probatam habet, prout habet Eccleſia in decimis, quæ proueniunt ex prædijs infra ſe conſtitutis, tunc enim ſpoliato dicẽti ſe ante oĩa reſtituẽdũ, nõ iniuria replicabit nõ expedire, vt ea reſtitutio fiat, q oĩno inutilis futura eſt, cũ rurſus ſtatimq; huic ſpoliatori eadẽ res, reddẽda eſſet argumẽto l. nẽ cogendũ. §. Sabinus. ff. de petitoribus. l. hæc ſtipulatio. §. Sabinus. ff. vt legatorum nomine caueat, & is eſt verus ſẽſus d. c. ad decimas, vbi nihil aliud ſpoliatus allegauit niſi ſe aliquandiu poſſediſſe de titulo autem, & iuſta cauſa poſſeſſionis nullum verbũ, vnde Archidiacon. ibi opportune ait quod talis allegatio ſpoliati coegit Papam ibi, ita iudicare ſentiens, quod ſi ibi ſpoliatus allegaſſet ſe iuſtam cauſam, & titulum habere poſſidẽdi, puta quia titulum habuit à Papa iuxta cap. dudum, & c. à nobis, de decimis tunc ſane reſtitueretur in ſuam poſſeſſionem, verum ſane ille tex. non tam ſe fundat in defectu allegationis tituli, q in ſuſpicione iniquæ, & illegitimæ poſſeſſionis, patet dum ait, niſi euidenter docueritis quod earum poſſeſſionem legitime aſſecuti fuiſſent, & iterum dum ait, quia eas occupaſſe iniuſte veriſimiliter præſumuntur, licet enim regulariter in rebus corporeis, in quibus non magis fundatam habet ſuam intentionem, & probatam de iure vnus, quam alius cuiuſque poſſeſſio iuſta regulariter præſumatur, vel ſaltem non iniuſta aut vitioſa. §. commodum. Inſtit. de interdictis, tamen non ſic eſt in rebus vel iuribus, in quibus quis de iure habet ſuam intentionem, ſuumque ius fundatum, tunc enim ſi ea poſſeſſio reperiatur apud alterum, præſumitur vitioſa, & clandeſtina, nec ſufficeret allegare eam iuſtam eſſe, niſi iuſtum eius initium oſtendatur, & probetur, vt d. c. ad decimas, vnde ea poſſeſſio iunior, quæ aduerſatur alteri, quæ eſt fundata de iure, præſumitur clandeſtina, vt reſoluit Alexand. conſi. 351. quem refert Sozinus in l. rem quæ nobis, in prin. ff. de acquirend. poſſeſſio. niſi ea poſſeſſio eſſet diutina, puta decem vel viginti annorum, argumento l. ſi filius. C. de petition. hæredita. Nam diuturnitas poſſidendi induceret præſumptionem iuſti initij, argumen. d. l. ſi filius, & eorum quæ plene tradit Aymon Crau. de antiquitate temporum, in princi. Alexan. Iaſ. & alij in lege ſciendum. ff. de verborum obligati. & hoc caſu non haberet locum dict. c. ad decimas. Vnde caute ſummus Pontifex dixit ibi aliquandiu poſſediſſet non enim dixit longo tempore, ſed aliquo tempore, vt plane ſignificaret, aliud reſpondendum eſſe, ſi ibi longi temporis quieta poſſeſſio foret, ergo ibi plura ſimul cõcurrebant, quę reſtitutionem petitam impedierunt. Primũ operat præſumptio iuris pro ſpoliatore, quoad ius ꝓprietatis. Secũdũ qđ erat ꝓſũptio iuris cõtra reũ quo ad ius proprietatis. Tertium, quod poſſeſſio ſpoliati nõ erat diutina. Quartum, quod vis ibi non fuit ablatiua, nec compulſiua, nec armis illata, vnde infertur, quod ſi laicus ab alio laico eſſet ſpoliatus a iure percipiendi decimas, in cuius poſſeſſione erat, tunc deſſet reſtituendus etiam ſi ſpoliator contenderet ad ſe illud ius pertinere ex conceſſione Romani Pontificis, argumento d. c. redintegranda, & d. §. dicitur. d. c. licet epiſcopus, cum alijs ſupra allegatis, quia in pari cauſa potior eſſe debet conditio ſpoliati, quam ſpoliatoris, & hoc caſu non ꝓcederet d. cap. ad decimas, ita tenent Guido Papæ quæ.

288.& ita velle videntur gloſſ.Ioan.And.Ion. Monac. & Domin.d.cap.ad decimas.Iaſ.nu.48.in l.naturaliter. §.nihil commune.ff.de acqui.poſſ.& ibi Ripa.num.77. Martinus Nauarrus in repetitio.ca.accepta,de reſtitu. ſpolia.qui hanc dicit communem ſententiam Epiſcopus ciuita.Roderi.vbi ſupra,licet contrarium,& minus recte velint,dum generaliter loquuntur Ioannes And. in additio.ad Speculatorem,titulo de reſtitutione ſpoliatorum.Antonius & Abb.col.penult.in cap.ſi diligenti,de præſcriptio.Felynus in c.ad petitionem,de accuſationib.nu.17.Alex.in d.§.nihil commune,fallentia ſeptima.

Sed verior eſt prior opinio,vt tales decimæ vni laico ab alio per vim ablatæ ei ſint reſtituendæ, argumento eorum,quæ ſupra diximus,& tex.optimus in §.recuperandæ.Inſtitu.de interdictis.vbi ſpoliato reſtitutio non denegatur,etiam ſi ipſe per prius ſpoliaſſet eũ, qui poſt ea eum met rurſus ſpoliauerat,nam ſpolium prius non facit,vt poſterius impunitum ſit,quia poſteriorem ſpoliatorem inuadere priori ſpoliato non licuit ex interuallo,licet in continenti liceret,vt ibi not.per glo.& alios,ſic ergo & in ſpecie noſtra,etiam ſi maxime laicus ille non iure eas decimas poſſidere videretur,adhuc tamen eum ſpoliare non licuit.

5 Illud non leuiter controuerſum eſt,†an laicus poſſit decimas præſcribere,mouet quæſtionẽ,quod ſine poſſeſſione præſcriptio non proced.c.ſine poſſeſſione, de reg.iur.in 6.decimas autem ſunt qui putent a laico poſſideri non poſſe,præſertim cum præſcriptio in poſſeſſione ciuili,potiusquam in corporali nitatur.l.1.§.per ſeruum qui in fuga.ff.de acquirend.poſſeſſ.vbi per Docto ſed longe uerius eſt,poſſe decimas præſcribi a laicis,nõ ſecus quam reliquæ res,nam laici capaces ſunt percipiẽdarum decimarum ex conceſſione Pontificis Romani cap.à vobis.c.dudum,de decimis.quod indubitatũ eſt, & de iure,& de conſuetudine,& potentiſſimis regibus noſtris Hiſpaniarũ a ſummis Pontificibus eæ partes decimarum in perpetuum conceſſę ſunt,quæ vulgo appellantur(tertias)eæque partes decimarum in commercio apud nos Hiſpãos eſſe & poſſunt, & ſæpiſſime ſolẽt,cũ alienari à principibus noſtris & ſoleant,& poſſint, tam in duces,comites,& marchiones Hiſpanos,quam in alios viros inferioris conditionis,ſi ergo pater meus decimas poſſedit(quæ vulgo appellantur tertias)& ego patri meo ſucceſſi,apprehendique titulo hæreditario illarum poſſeſſionem,non ſecus ac aliarum rerum hæreditariarum,quæ res impedimento eſſe poterit,quin illas præſcribere poſſim,adeſt enim hic titulus pro hærede ſufficiens regulariter ad præſcriptionem.ff.& C.pro hærede,per totum,adeſt ſimiliter bona fides præſumpta. l.qui in ius.ff.de reg.iur.c.is qui in ius.eodem titulo, in ſexto.adeſt poſſeſſio,ergo nihil deerit ad præſcriptionẽ l.vnica.de transfor.vſucap.C.Rurſus ſi ponas me, ꝗ bona fide eas decimas poſſidebam,eaſdem vendidiſſe,donaſſe,in dotem dediſſe,aliaue ex cauſa & titulo alicui cõceſſiſſe,quid impedit,quin ille eas poſſit præſcribere tẽpore legibus definito,poſtquam enim legitime à Pontifice Romano fuerunt illæ decimæ exemptæ & ſeparatæ à iure eccleſię,iam quaſi ius profanum,& in cõmercio humani generis eſſe cœperunt,& poſſunt migrare de perſona in perſonam,quo ad ius tam dominij,quam poſſeſſionis,argumen.l.peregre in prin.ff.de acquiren. & in leg.inter ſtipulantem.§.ſacram.ff.de verbo.obligatio.§.1.Inſtit.de inutil.ſtipul. humana enim res poteſt ſacra fieri,aut religioſa,& per contrarium res ſacra,aut religioſa poteſt ad vſus humanos reuerti,vt d d.iuribus habetur.Pro nobis textus in cap.de præſcriptio.in ſexto.vbi cum agitur de pręſcriptione decimarum in eo ſolum quæſtio eſt,an poſſeſſor fuerit in mala fide præſumpta,vt ſi non fuerit,poſſit præſcribere, & licet ibi Epiſcopus non laicus eſſet,qui præſcribebat,tamen ratio,quę ibi exprimitur,generalis eſt, militans in laico non ſecus quam in Epiſcopo,vnde ratio ipſa generalia habetur pro lege,& deciſio loco exempli eſt,quod non arctat aut reſtringit legem,vt eſt cõmunis opinio, quã tenent glo.in Clemen.1.de electjon.verb.eligatur.glo. in authen.de hæred.ab inteſt.§.fi.verb.ordine,quam dicit vnicam Bal.in l.fi.ff.de hæred.inſtit.Idem Bal.in l.fi. l.fi.C.de lib.præte.Iaſo.in l.ſtipulatio hoc modo conceptа.num.12.ff.de verborum obliga.Idem Iaſ.in authe. quas actiones,n.12.C.de ſacroſanct.eccle.Idem Iaſ. in l.tranſigere.nu.15.C.de tranſactio.Ripa.num.50.& Annibal.n.349.in l.nemo poteſt.ff.de l.1.Crotus in l.ſi cõſtante.in 7.q.Bart.l.2.ff.ſolut.matrimo.Decius nu. 15. Curtius Iunior n.9.Purpuratus nu.23.in l.fi.C. de pac. Paulus,& Ia.in l.quamuis.Cod.de fidei comm.Alex.n. 5.Corneus n.15.in l.humanitatis.C.de impuberũ. Grego.Nata in c.fi.de pact.lib.6.pro nobis etiam tex. in c. de 4.de præſc.& tex.in c.in aliquibus,in fi.& in c.dudũ de decimis.

Per contrarium vt talea decimæ pręſcribi non poſſint,videtur expreſſum in dicto capitulo dudũ, & in c. cauſam quæ,de præſcriptionibus.nam ſi laicus laico dederit, vendiderit, aut donauerit, vel in dotẽ dederit nullo tempore præſcriptio videtur contingere poſſe, tum quia deficeret titulus,qui in tali pręſcriptione videbatur neceſſarius. capitulo primo. de præſcriptionibus in ſexto. tum quia deficeret bona fides,cum laicus ſe noſcere debeat incapacem tenendi, tales decimas à Pontifice Romano non conceſſas.d.c. dudum.d.c.à nobis.c.tua,infr.de decimis,ergo,&c.c.vigilanti.c.fi.de præſcrip.tunc etiam quod deficit poſſeſſio,quia in poſſeſſione ciuili nõ in corporali nititur vſucap.d.l.1.§.per ſeruum,qui in fuga.ff.de acquir.poſſeſ. ſed ciuiliter,& iuridice decimas pręſcribere non poteſt laicus de conceſſione cuiuſquam,præterquam de conceſſione Romani Põtificis.d.c.tua,& infra,ergo ceſſat præſcriptio,vt d.c.cauſam,& d.c.dudum. vnde veritas ea eſſe videtur,vt decimæ,quæ á Romano Pontifice ſemel conceſſæ fuerunt alicui principi,vel priuato Laico & per hoc a Clero & eccleſia,vel diuino iure fuerunt exemptæ,& in humanum commercium tranſlatæ, poſſint per laicum præſcribi,non aliter atque reliquæ res humanæ,& ita procedat opinio,quam tenuerunt Caſſaneus in conſuetudi.Burg.& alij,quos ipſe refert.at vero decimę,quæ nunquam alicui Laico à Romano Pontifice cõceſſæ fuerunt, eę minime poſſint per Laicum præſcribi,prætextu conceſſionis vel tituli,aliunde habiti,ita procedat d.c.dudum,& d.c. cauſam quæ. nam & ſi dicat patri ſuo ſucceſſiſſe ſe qui eas decimas poſſidebat,dicemus ei non obeſſe impedimentum malæ fidei.

6 Cæterum†ſupereſt defectus poſſeſſionis.in qua potiſſimum nititur præſcriptio.d.cap.ſine poſſeſſione de reg.iur.in.6.l.3.ff.de vſuca.d.l.1.§.per ſeruũ,qui in fuga ff.de acquiren.poſſ.vbi ad effectum præſcribendi oportet adeſſe poſſeſſionem ciuilem & iuridicam,hic autem talis poſſeſſio non adeſt,cum huius iuris poſſidẽdi lex canonica fecerit homines laicos incapaces.d.c.cauſam quæ,niſi ex titulo,& conceſſione, quæ re vera à Rom. Pontifice habita eſſet.d.c.dudum.d.c.à nobis,& procedat opinio negatiua eorum, qui firmant,laicum non poſſe decimas præſcribere,quod tenuerunt gl.& Doct. in d.c.cauſam quæ,de præſcr.Balbus de præſcrip.5.par principali.q.7.Couarr.variarum reſolutionum lib.1. c. 17.nume.6.qui plures allegat,quæ omnia intelligenda ſunt in pręſcriptione longi vel longiſſimi temporis,nõ etiam in præſcriptione temporis immemorialis,vt infra dicã.Nam licet ſine poſſeſſione præſcriptio non procedat eaque

dat, eaq; poſſeſſio ciuilis eſſe debeat, vel ciuilis, & naturalis, ita vt ſola naturalis nõ ſufficeret, & longe minus nuda detentatio, vnde incapaces alicuius rei, & poſſidendi nullo tempore præſcribant etiam longiſſimo, quaſi nunquam videatur ciuiliter poſſediſſe, Sed tñ detentaſſe, tamẽ id verum in præſcriptione longi vel longiſſimi temporis immemorialis, ad quam ſola detẽtatio vel naturalis poſſeſſio ſufficeret, arg. l. 3. §. ductus aquæ. ff. de aqua quoti. c. 1. §. fina. de præſcri. lib. 6. cap. ſuper quibuſdam. §. præterea, de verb. ſigni. quæ iura ad nudam facti detentionem reſpiciunt, ſicque limitandus eſt, & intelligendus dic. §. per ſeruum, qui in ſuga.

7 Amplia vt laicus eas decimas præſcribere non poſſit etiam per tantum temporis, cuius initij memoria non exiſtat, ita tenet idem Couarr. vbi ſupra poſt Ioannem Monachum in c. 2. de præben. in ſexto. Idem Couar. in ſimili lib. 1. variarum reſolut. cap. 10. num. 14. Phi. Prob. nu. 7. in d. c. 1. de præben. in 6. eſt communis opinio ſecundum Couarr. d. nu. 14. Abb. Felinus, & alij in d. c. cauſam, de præſcri. Idem Felin. in c. accedentes, de præſcri. & in c. cum contingat, de foro competen. nu. 4. Hippolytus ſing. 80. Franc. Balbus de præſcri. 5. parte. prin. q. 7. & in 3. par. prin. in 2. par. illius tertiæ partis. quæſt. 6. Card. conſi. 131. col. 2. Iaſ. in l. is, qui putat. col. 2. ff. de acqui. here.

Ratio huius ampliationis ea eſt, quia licet regulariter id tempus, cuius initij memoria non exiſtit, habeat vim tituli. l. 2. §. ductus aquæ. ff. de aqua quoti. & æſti. c. 1. §. fi. de præſc. in 6. c. ſuper quibuſdam. §. præterea, de verbo. ſignifica. tamen fallit in materia, in qua per legem præſcriptio vetita eſt, tunc enim vt vis iuris inductiua tempori denegata eſt, ita quoque vis iuris iam inducti declaratiua denegata videtur, ne quod vna via prohibetur alia via admitti videatur, contra regulam c. cum quid, de re. iu. in 6. neue fraus legi fieret, lexque verbis non rebus impoſita videretur, contra l. primam & ſecundam C. commu. deleg. quid enim iuuat negare decimas poſſe vllo tempore præſcribi a laico. dic. c. cum cauſam, ſi laicus poſſet allegare conceſſionem a Romano Pontifice habitam, perque ſolam hanc allegationem, nihilo etiã probato per interuẽtum ſolius temporis immemorialis is titulus probatus videretur, ſic enim fieret, vt ſolum tempus ꝓ habita tituli allegatione illi laico ꝓberet ius firmum in illis decimis, quinimo firmius, quam ſi ex præſcriptione procederet, quod abſurdum videretur, præſertim cum præſcriptio nitatura poſſeſſione ciuili. lege. prima §. per ſeruum qui in ſuga. ff. de acquire. poſſeſſio. laicus vero has decimas ciuiliter poſſidere nequeat ceſſante Papali conceſſione. d. cap. cauſamque. ergo cum non poſſit videri poſſediſſe ciuiliter, non quoque poterit videri præſcripſiſſe. cap. ſine poſſeſſione, de reg. iur. in ſexto. l. 3. de vſucapion.

Quid dicendum? & ſane magis placet, vt adhuc per tale tempus, cuius initij memoria non exiſtat, laicus habeat, & aſſequatur firmum ius in decimis, ſi ſciat allegare titulum habitum a Romano Pontifice, licet re vera ab illo non habuiſſet, moueor, quia tempus de ſui natura videtur habere vim iuris inducendi, vt in §. plane. Inſtitu. de literarum obligatio. ibi. ſic fit, vt hodie dũ quæri non poteſt, Scriptura obligetur, vbi per præteritionem biennij inducitur obligatio, literis formata ſic, & i propoſito per lapſum temporis, cuius initij memoria non extat, inducitur à lege vel conceſſio decimarum, quaſi à Romano Pontifice habita, vel efficax præſumptio & probatio illius conceſſionis, quaſi habitæ à Papa. d. §. ductus aquæ, cum concord. ſupra allegatis. Et ad d. c. cauſam quæ, & d. cap. dudum. reſponde, quod intelligitur in præſcriptione etiam longiſſimi temporis triginta vel quadraginta annorum non ſic in præſcriptione eius temporis, cuius initij non extat memoria, quia per tale tempus lex inducit ius vel præſumptionem & probationem illius iuris vel tituli, qui in ſubiecta materia efficax eſſet legitimus & ſufficiens.

Nec obſtat, quod laicus non videatur legitime & ciuiliter poſſidere decimas propter ſui incapacitatem. d. capitu. cauſam. nam id negamus poſt tempus immemoriale, cuius interuentus facit, vt is laicus etiam ciuiliter retro eas decimas poſſediſſe videatur, quaſi retro cõceſſionem à Romano Pontifice habuiſſet, ſicque capax eas poſſidẽdi factus fuiſſet, & hanc noſtram opinionem tenuit gloſſ. mag. in d. c. cauſam quæ. quinimo vbi eſt tẽpus immemoriale, ibi non exigimus poſſeſſionem ciuilem, nec etiam naturalem, ſed nuda rerum detentatio, ſat eſt vt diximus ſupra in q. præcedentib.

Præterea prohibitio d. c. cauſam quæ, videtur procedere ſolum in caſu certo, nempe quando laicus in conceſſione Papali, ſed in cõceſſione aliunde habita ſuam fundabat intentionem & præſcriptionem, ſicque virtualiter de non iure ſuo per ipſiuſmet confeſſionem ſeu allegationem conſtabat, nos loquimur, quando ſumus in caſu dubio, ſcilicet quando conceſſio habita à Romano Pontifice aſſeueratur & allegatur, & per probationẽ adducitur quieta poſſeſſio tanti temporis, cuius initij memoria non exiſtit. Item quid ſi re vera laicus impetrauit decimas à Papa ſibi & ſucceſſoribus ſuis, deinde amiſſum fuit inſtrumentum huius conceſſionis, nõne poſt tempus immemoriale perimi, quum eſſet illi nõ patrocinari & tueri hoc tempus Idem ergo futurum eſt, etiam ſi re vera is titulus, eàue conceſſio non fuerit habita à Papa, ſi modo ab eo impetrata allegetur, quinimo etiam ſi non allegetur, adhuc idem eſſe videtur, quia vera & communis opinio eſt, quod tale tempus non ſolum habere intelligitur vim præſumptiuam vel fictiuam ſed etiam vim inductiuam, vt ſic poſt tale tempus ille poſſeſſor non ſolum præſumatur titulum, & ius eas poſſidendi habuiſſe, ſi iam re vera illud habere incipiat vt nec in contrarium admittatur probatio, nec etiam ei ſua aperta confeſſio noceret, non magis quam ſi quis, poſtquam ſemel præſcriptionem impleuiſſet, palam fateretur ſibi peruenille ſcientiam rei alienæ, quo caſu ſecundum communem & veram opinionem tam tutus eſſet in vtroque foro, tam canonico quam ciuili, quam ſi id faſſus non eſſet, & etiam in foro conſcientiæ, vt tenent glo. Innocentius. & Hoſtienſis, colu. 2. Imol. colu. 15. firmans hanc eſſe communem opinionem in cap. fi. de præſcrip. & ibi Abbas col. 7. Card. Baldus. Abb. Felinus in cap. vigilanti, eodem ti. Tiraquel. de can. ceſſante. limit. 12. nu. 16. Iaſo. in l. poſt diuiſionem. col. 2. C. de iur. & facti igno. Decius in auth. præterea. col. 6. C. vnde vir & vxor. Idem Decius col. 7. in cap. 1. de conſtit. Aretinus conſ. 92. viſo legato. col. 2. Balbus de præſcript. in 9. q. 3. partis principalis, & quod tempus immemoriale inducat verum titulum, dico verum ius adeo vt non ſit neceſſe, quod titulus probetur, neque etiam quod allegetur diximus eſſe veram & communem opinionem ſupra c. poſita poſſeſſione. n. 9. cum ſeq. vbi multa hac de re quæ hic iungenda ſunt.

8 Illud autem dubium eſt, an decima ex conſuetudine poſſit tolli ex toto, an vero poſſit ſaltẽ aliqua ex parte minui? qua in re ſunt plures opiniones. Prima enim fuit opinio exiſtimantium decimas prædiales neque ex toto tolli poſſe, nec etiam vlla ex parte minui. perſonales vero, & ex toto tolli poſſe, & longe facilius minui, tenent Hoſtienſis, & alij in cap. in aliquibus. per tex. ibi de ita te decimis Cocbus Cur. in capitulo fi. & in Rubric. de conſuetu. Cardinal. de Turrecrem. in cap. reuertimini. 16. quæſtio. prima. articulo. 7. Petrus Paulus Pariſius conſ. 25. lib. 4. col. 2. & eſt a pleriſque recepta ſententia,

ſm Epiſc.ciuit.Roderi.lib.1.variarũ reſolut c.17.nu.8. Felinus in c.cãm,de pſcrip.Balbus de pſcr.5.par.princ. q.7.Greg.Lupus in l.1.Gl.2.titulo de los diezmos.par.

Altera fuit opinio exiſtimãtiũ inter pdiales & pſonales decimas quoad vim cõſuetudinis nullã eſſe differentiã,quimmo vtraſq; p cõſuetudinẽ minui poſſe ex parte,vt loco decimę viceſimæ aut triceſimæ forte pſtetur tolli aũt ex toto decimam,ita vt nulla ex parte pſtetur non poſſe,& in hac opinione videtur reſidere Gre. Lupus,vbi ſupra,poſt Syluestrũ,& D. Th.& alios quos refert Vincentius & Abb. in dict.cap. in aliquibus.Fulg. conſilio.165.colum.ſecunda.Baldus.in l. comperit. C. de preſcr.30.vel.40.anno.Sozin.cõſ.297.col.3.lib.2.Paritius d.conſ.25.n.21.ſentit D. Th.2.2.q.87.ar.1.& qđlibet 2.ar.8.& in hac opinione reſidere vr Balb.vbi.s.d. q.7.eũq;ſeqtur,& receptiorẽ exiſtimat Nicolaus Boer. in conſuetudi.Bituricenſi.tit.de cõſuetudi.prædi.§.12.

Tertia fuit opinio exiſtimantiũ neq; pdiale,neq;perſonales poſſe tolli ex toto,neq; ex parte ẽt p cõſuetudinẽ niſi ſit à Romano Pontifice approbata.Ita tenuit Glo. in d.ca.in aliquibus,& ibi Innocen.eſſe enim hanc decimarum præſtationem de iure diuino,quod nulla ex parte per conſuetudinem immutari ſecundum eos poſſet.

Quarta opinio fuit exiſtimantiũ tã pdiales decimas,q̃ pſonales poſſe non qdẽ tolli ex toto,nec ſimiliter temere diminui,ſed poſſe ad eã menſurã,aut quotã partẽ reſtringi,& arctari,q̃ decenter ſufficiat ad cõgruã,& honeſtã ſuſtentationẽ eorũ,q res ſacras adminiſtrant, ita reſidet dictus Epiſcopus,vbi s,nã cũ,inqt,neceſſaria ſacerdotib.miniſtrari iuris diuini eſſe noſcantr, qđ nulla ex parte minui per principes leges,aut conſuetudines poteſt.§.ſed naturalia.Inſtit.de iure natur. leg.vt vim.l.veluti.ff.de iuſti.& iure.ſupereſt,vt vſq; ad menſuram neceſſariorum decima poſſit deminui,non vltra.

Quid dicendũ?& nos ſumus in nouiſſima opinione, vt tã pdiales,q̃ pſonales decimæ poſſint non ſolũ minui,ſed ẽt ex toto tolli,p tex.apertũ,ſi nõ cauillef & inuertaf,in d.c.in aliqb.in pri.vbi ait,in qbuſdã regionib. oĩ ex parte euanuiſſe decimarũ pſtationẽ.Scđo p d.c.ĩ aliqb.§.ſi.dũ ait,hac in re cõſuetudini ſtãdũ.Tertio p c.cũ ſint hoes,deĩ decimis ibi,ad cõſuetudinẽ recurrendũ.Quarto p c.ad apoſtolicę,eod.tit.ibi qm̃ a diuerſis diuerſa cõſuetudo tenef.Quito p c.cõmiſſũ,c.Sexto p pragm.Caroli Cæſaris Hiſpaniarũ regis Catholici,qua anno.1525.ca.14.& c.76.cautũ fuit ne a laicis decimæ exigerentur,quæ præſtari non ſolerent,& Toleti ea lex lata fuit.Septimo idem cautum fuit lege expſſa Madritij anno.28.l.19.Octauo idẽ cautũ fuit Segoniæ anno 32.l.56.q & Frãciæ cautũ refert dict⁹ Epiſcop⁹,vbi s.

Iſthæc aũt iura ſuſtinent aperta rõne,nã decimas iure tm̃ poſitiuo ñ ẽt naturali,aut diuino deberi,cõſtitit ex ſupra per me traditis,ergo iure quoq; poſitiuo euãeſcere & exulare poſſunt.§.ſed naturalia. Inſtit. de iure natu.c.oĩs res,de reg.iur.l.nihil tã naturale ff.de reg.iu. neq; ad rẽ ptinuit qđ ſacerdotes q p fideliũ aĩarũ ſalute & incolumitate laborant ab eiſdẽ ſunt exhibendi,nã ceſſante ẽt ex toto decimatione,poſſũt & debent eccleſiæ cõgrua dote honeſtari in pdijs,& hortis,aut vineis, & ſimilib.vñ ſacerdotes honeſtum victũ q̃rere & moderatũ poſſint,hoc.n.non ſolũ tolerari põt,ſed ẽt ſummopere expedire vr,docet.n.experientia rerum magiſtra;ab.agricolis & reliqs hominum decimas (vbi earũ præſtatio in vſu eſt)minus fideliter præſtari,inſpecta tã quantitate quã bonitate fructuum præſtandorum,idq; q̃ in periculum aĩmarũ fiat nullus non videt,ergo conducibilius eſt agris,hortis,vineiſq;eccleſias dotari,vnde earum miniſtri victũ q̃rant ppria manu & authoritate,non ſpectata aliorum pręſtatione.Rurſus vt noſtrorum nonnulli referunt in procemio ff.Cum Conſtãtinus Imperator eam Romæ memorabilem donationem fecit eccleſię,auditam vocem è cœlo fuiſſe ferunt qua ſignificabatur tunc infuſum eſſe venenũ eccleſiæ, quaſi plus æquo diteſceret,vnde ſimiliter ijdẽ referunt eccleſia orientalẽ paupertate nimia laboraſſe & euanuiſſe occidentalem vero copia luxit rerumq;nimia affluentia,& abũdantia periclitari,ſic & in latiſſimis Indorũ regionib.q̃ principes noſtri potentiſſimi & ſubegerunt & prudenter ſanctiſſimeq; gubernant,ceſſant decimæ, eccleſiæ vero congrua dote illuſtrantur,& aluntur earũ miniſtri,id quod ſi noſtra opinio vera non eſſet,interitum innumerabilium animarum cederet,nec à noſtris Principibus aut Romano Pontifice toleratur.

9 Hinc apparet ſuſpectum eſſe quod ipſemet Epiſcopus,vbi s,ver.11.attente & diligenter firmat nempe irrationabilẽ,& oĩno iniq̃ eſſe eã conſuetudinẽ,q̃ ab omniũ decimarũ tã pdialiũ q̃ pſonaliũ pſtatione laicos eximeret,eſſet,n.inqt,nimia hęc exẽptio,ſi qdẽ euaneſceret,reuerẽtia q̃ a laicis decet,vt ſacerdotib.miniſtrãtib. exhibeaf,verũ ſane nõ ceſſaret,ſed potius augeref,dum n.ſeſe à ſacerdotib.expilari vidẽt,eos ſolẽt & ridere,exibilare & odio habere,ñ ſic ſe habent erga parẽtes à qb. non expilantur,ſed ſubueniuntur,ergo honeſtius ſanctius & magis,piũ eſt,vt meritis & beneficijs à ſacerdotib.acceptis,laici inuitenf ad obſequia eis pſtanda,q̃ q ab ejs expilentur,cum ſacerdotes doctrina,ſanctitate, & virtute,nõ opib.& diuitijs reliquos anteire deceat.Facit in ſimili l.ſi qñ.§.illud.C.de inoſſi.teſt.dũ ait meritis magis filios,&c.facit.nã in cõſuetudinib.non illud exigimus,vt ſit rõnabilis,ſed ſat eſt,vt ſit tolerabilis non oĩno aduerſa pugnans cõtraria iuri diuino aut naturali. Ita Baldus in c.1.in princip.col.2.de feud. cogn. quem refert,& ſequitur Andr.Tiraquel.de retract.in pręfa n. 75.quinimmo vt ſit rationabilis cõſuetudo minime exigitur, cum ipſa ex authoritate vtentium ſumat rõnẽ. Bald.in l.de quibus.col.10.ff.de legi.verſ.& 1. quo ad primum.Ioãnes Faber in §.ea non ſcripto. Inſt.de iure natura.& alij plures relati Tiraq.vbi s.quãto ergo facilius huiuſmodi cõſuetudo tolerabif,cũ nec ſit cõtra ius diuinũ,ſed tm̃ cõtra ius, poſitiuũ , vt iã docuimus, nec ſit irrationabilis,cũ clericis aliunde poſſit p̃uideri de cõgrua ſuſtentatione,& alimẽtis,nec pbeat occaſionẽ peccãdi,ſed eã potius remoueat,vt pxime dicebamus, nec ſit res noua,ſed in non paucis Chriſtiani nominis regionibus vſitata,vt & proxime etiam oſtendimus.

10 Clericitvel laici an immunitatem à decimis exoluendis,& libertatem poſſint præſcribere non ſcui cõtentione tractatum eſt,& clericos poſſe hanc libertatẽ præſcribere communiter receptum eſt,quia ipſi non ſunt incapaces ſpiritualium. Gloſſ.in c.in aliquib.cũ qua trãſeunt ibi Doctores,Felinus in c.cauſam quæ,de præſc. col.1.Balb.de præſcri.in.in p̃.par.prin.q.7.Dominicus in c.2.de decimis in 6.§.pen.per c.de.4.de præſcr.quod procedit ẽt quo ad omnem decimationẽ ſm eoſdẽ.Nõ ſic,inqunt ipſi,admittendũ eſt in laicis,q ſm cõem ſententiã Doctorũ ĩ relatã,talẽ libertatem à decimis nulla ex parte pſtãdis non poſſent pſcribere,q ſunt incapaces præſcr.quorum ratio nulla ſane eſt,nam & ſeruus q nihil ſuũ habere poteſt,& ideo per præſcriptionẽ ſibi acquirere non poteſt,tamen libertatem poteſt præſcribere,& domus ſeruiens quæ ſibi acquirere nihil põt,libertatẽ tñ cõtra ſeruitutẽ acquirere poteſt, & pro hac opinione communem facit text.in cap.in aliquibus. §. fin.& in capi.dudum,& in capitulo,cum ſint homines. ibi,ad conſuetudinẽ de decimis.& in c.ad apoſtolicæ eodem ibi,qm̃ a diuerſis diuerſa cõſuetudo tenef,& in c.commiſſum,eodem titulo.& in c.ex multiplici,in q̃bus ſtatur conſuetudini hac in re.Itaque & ſi ius decimandi laicus contra laicum vel contra eccleſiã nõ ſatis

certum ſit,an præſcribere poſſit,ꝙ ſupra attigimus,libertatem tñ contra ius decimandi qn pſcribere poſſit dubitari non debet;qa vetitum nullo iure reperitur,neque id iuri naturæ aduerſatur aut diuino,cum decimæ iure tm̃ poſitiuo non ẽt naturali aut diuino debeanẽ,vt iam diſſeruimus.Deniq; fauorabilior eſt liberatio,q̃ acquiſitio,arg.l.Arrianus.ff.de actio.& obli.vnde cũ ſ dixerimus.laicos poſſe decimas præſcribere p tp̃s immemoriale,ſibiq; eas exigere,multo facilius poterũt ab earũ pſtatione libertatẽ acqrere,vt ſic in eo tm̃ qõ cemaneat,q̃ 10.l.t pe talẽ libertatẽ poſſint acqrere,& magis ẽ vt tpe lõgo vel lõgiſſimo non poſſint,ſed eo tm̃ cuius initij memoria hoĩum nõ ſit arg.c.2.§.contrah.de reb.eccleſiæ non alienan.li.6.& clarius in c.1.de pſc.eod.li.eſt.n.cõtra tales laicos vehemens pſumptio iuris,& ,ppterea eccleſia cõtra eos habet de iure fundatã intẽtionẽ ſuã,q̃ res eos cõſtituit in mala fide pſũpta,à qua pſũptiõe lex recedit poſt tp̃s immemoriale,ñ aũt poſt breuiꝰ tp̃s qñ nullũ aderat priuilegiũ,vt ibi,& c.cũ pſonę.§.ꝙ ſi tales,de priu.li.6.ſed & breuiore tpe ĩterdũ a tali pſũptione.l.recedit,vt alibi dixi,l.7 c.q cõtra.iur.n.2.§.

11 Illud aũt dubiũ eſt †qua rõne Papa exemerit quoſdã Monachorũ a pſlatione decimarũ,cũ hæ iure naturæ vel diuino debeanẽ ſm quoſdã,& G.o.in c.à nobis ait ius naturale in cõi,vel in vniuerſo pmanere fixũ & immutabile,ſed in qbuſdã caſibus vel capitulis ſeu indiuiduis ſolet & põt immutari,iũcq; ea innouatio ſapit q̃dã diſpenſationẽ,& illã Gloſ.cõiter Doct.ſequunẽ ibi teſte Epõ ciuit.Rod.vbi ſupra,n.9.Dec.conſ.113.col.2.Soz.in.cõſ.297.li.2.Idẽ Dec.in c.cũ ordinẽ,de reſcri.in prin.& ita intelligunt.ca.ſuggeſſũ.&c.ex multiplici.c.ex par.c.à nobis.de decimis.&c.pen.& fi.eo.ti.&c.accedẽtib & c.ſi.de terra.& c.de dudũ priu.l.23.ti.21.p.1.verũ hãc receptã rõnẽ impugnat ipſe Couar.vbi ſ q decimæ nõ iure naturę,ſed poſitiuo debenẽ,ꝙ verũ eſſe oſtendimus,nã ſi inqt,iure naturæ deberenẽ,tunc ex primi id non liceret Papæ,qđ dubiũ ſane eſt,& contra Glo.cõiter approbatã in l.ius ciuile eſt.ff.de iuſti.& iur.per tex.ibi,etenim conſtat iuris diuini eſſe,vt duob.vel trib.teſtib.credaẽ.c.in oĩ negotio,de teſtib.c.cũ eſſes,de teſt.l.vbi n.ff.de teſtib.& tñ in caſib.lege poſitiua lõge plures teſtes reqrunẽ.l.ſi vnus.l.hac cõſultiſſima.C.de teſt.l.hac cõſultiſſima.C.q teſt.fa.poſ.ĩ prin.& §.ſed cum paulatim.Inſtit.de teſtamen.& alibi ſæpe,nec per hoc ius diuinum aut naturale deſinit incolume ſeruari vt per d.glo.vbi omnes.

12 Locaẽ publica & iure gẽtiũ cõia pſcribi nõ poſſunt l.fi.in prin.ff.de vſuc.l.ꝙ in littore.ff.de acqũ.rer.domi.ibi,rurſus in priſtinã cãm recidũt.l.ſi qinã.ff.de diuer.tẽpo.præſcr.l.ſane ſi maris.ff.de iniur.§.flumina.verb omnibus Inſtitu.de de rerum.diuiſ.tradit Bar.in lege.quominus.ff.de fluminib.q.15.vbi plene p Iaſ.col.27.Paul.Caſt.in d.l.fi.Franciſ.Balb.de pſcri.in 4.par.5.par.prin.q.6.Ioannes de Platea & Ang.Aret.in d.§ flumina.Cæpolla de ſeruit.ruſt.pdio.rub.de piſca.charta pen.Iacobus.in tract.feud.verb.fluminibus.ad finẽ Ioannes.Faber.in dicto.§.flumina.

13 Limitaẽ †primo hęc regula,vt ,pcedat rõne pſcriptionis,ſed nõ rõne cõſuetudinis p q̃ ea,q̃ ſunt iuriſgentiũ poſſent acqri.Ita tenẽt Ioãnes Fab.& Angelus Aretinus in d.§.flumina,& Franciſcus Balb.vbi ſ,n.2.ver.ſtat ergo.vnde inferunt ipſe Balb.& Faber,Angelus,qđ ſi qs multis annis piſcatus fuit ĩ flumine publico,& alios piſcari volentes iugiter ſciẽte & patiente populo ,phibuit p hoc cõſuetudine magis q̃ præſcriptione in eo flumine ius piſcandi,& cæteros de populo ,phibendi q̃ſiuit,ſe qtur Bal in rub.ff de rerũ diuiſio.Idẽ vult gloſ.i.& ibi Bar.in d.l.ſane ſi maris.ff.de iniur.dum aiunt ꝙ in terminis illius tex.ius q̃ſitum fuerat conſuetudine vel priuiſſ.Facit ſm Balbũ c.ſup qb.dã.§.pterea.de verbor.ſignificatio.Tenet idẽ Balb.de pſcrip.in vltima.q.2.q.prin.& Balb.in d.q.5.& Bald.in Rubric.ff.de rerũ diuiſio aiunt inter cõſuetudinẽ,& pſcriptionẽ eẽ eſſe differentiã,ꝙ pſcriptione trãſferẽ ius de vno in alterum,ſed p cõſuetudinẽ,de qua egimus,non tam transferri,quam quod nullius ĩ bonis antea erat,denuo acquiri videtur de quorum omnium veritate poſtea dicemus.

14 Limitaẽ ſcđo †vt tpe immemoriali poſſint,q̃ ſunt iuriſgentiũ,pſcribi.Ita Angelus in d.l.fi.ff.de vſuc.Bal.in d.q.6.ver.2.limita.nu.5.Ioannes de Platea,& Angelus.Aretin.in d.§.flumina,vnde ijdem Ang.& Platea Aretinus,& Balb.inferunt †ꝙ ſic tpe immemoriali Veneti pſcripſerunt Gulphũ maris.Ideq;in Genuenſib.& idem vult Barto.in l.iniuriarum in magna.§.fi.ff.de iniurijs,p d.l.ſane maris,ait,ꝙ iuriſdictionem maris p tp̃s immemoriale q̃ſiuerunt Veneti.Idẽ Angelus conſ.289.thema tale eſt,& Iaſ.in l.ex hoc iure,col.5.ff.de iuſtitia & Balb.vbi ſupra.De quorum veritate infra dicemus.

16 Quinimo †ꝙ plus eſt,tam Veneti in ſuo Gulfo,quã Genuenſes in ſuo quoq,Gulfo,hoc eſt Pelego maris p hoc tp̃s immemoriale q̃ſierunt ius interdicendi & vetãdi reliqs mortalib.potentiã nauigãdi.Ita tenent Bart.& Angelus,vbi ſ.& Iaſon col.1.in d.l.ex hoc iure.Idem Iaſon.in d.l.quo minus.col.11.& Frãciſcus Balb.vbi ſ p tex.d.l.ſane maris,vbi idem vult Raynerius de Forliuio & Ioãnes de Anania in c.1.& iterũ in c.2.de Cler.ven.& Card.conſ.40.Dñus Comes.Felinus in c.de.4.col.fi.

17 de præſcriptio.†Ius.n.nauigandi ſm eos regale eſt lege quo minus.ff.de fluminibus.l.2.§.viarum,& ibi gloſ.ff.

18 ne quid in loco public.†ſicque acquiri poteſt vel priuilegio,vel tanto tempore,cuius initij memoria nõ ſit,ſecundum eos.Paulus tamen Caſtren.in d.l.fi.reprehẽdit Angelum,vbi ſupra,qui mouebatur per legem,vſũ aquæ.C.de aquæductu,lib.11.quam nõ bene intelligebat ſecundum Paulum,qui ait,ibi loqui de aqua priuata,non de publica,nam quo ad publicam,nec conſuetudo nec præſcriptio opus eſt,ſed ſufficit occupatio per dictam legem finalem,non ſecus,quam in rebus,q̃ cœlo marique capiuntur,aut terra,l.1.ff.de acquirendo rerum domi.§.fere.Inſti.de rerum diuiſio.de quorum veritate infra dicemus.

19 Vnde Paulus infert †quod ſi Venetiarũ Ciuitas funditus diruta eſſet,Pelagus illud maris iuriſgen.maneret;non ſecus quam antea,quam ea ciuitas ibi ædificata & extructa eſſet.d.l.fi.verbo funditus diruto ædificio,& dicta.l.quod in littore,& Balbus,vbi ſupra.n.8.ait,hanc eſſe communem opinionem veriorem,licet,agnoſcat contrariam eſſe cõem,quam tenent Ang.vterque,cum Perufinus,quam Aretinus,& Ioannes de Platea Cœpolla,& Iacob.& alij ſupra relati.Facit quod ait Fel.in c.accedẽte.col.5.de præſcr.dum negat id,quod præſcriptibile non eſt fieri præſcriptibile,etiam tempore immemoriali,quamuis eo tempore,ſi allegetur titulus legitimus,præſumatur(ſequitur Balbus,vbi ſupra,n.9.reprobantes Panormitanum,qui contrarium tenuit,conſili.26.in q.quæ ad præſens.lib.2.)quæ præſumptio ceſſaret,qñ contrarium eſſet notoriũ,vt eſt in hoc exemplo.

20 Tertio limitaẽ vt quæ ſunt publica,aut iure gentium cõia licet non præſcribaẽ,tñ tpe acqri põt ius excludendi,vt de tali poſſeſſione nõ expellamur,eritq; duplex effectus,primus vt ſi turbemur in poſſeſſione cõtra turbãtẽ agere poſſimus,alter vt anteq̃ turbemur,poſſimus ,phibere volẽtẽ nobis inuitis talẽ locũ ingredi,p d.l.ſane ſi maris.ſm.Ang.in d.conſi.Balb.vbi ſupra.nu.10.

22 Quarto limitaẽ quando princeps vendidiſſet ius piſcãdi in flumine publico ſecundum Balbum,vbi ſupra,numero quarto.verſi.alios caſus Cœpolla de ſerui.ruſticorum prædiorum,ſub tit.de piſcatio.ad finem.Iaco.de feudis.

feudis:ver.fluminib.ad finē,& p quātū tēpus,vel p quā tā intermiſſionē locus occupatus ab occupatore deſertus videaſ,docent Bar.in d.l.quo min⁹.q.15.vbi Iaſ.col. 27.vbi poſt Ang.& Paul.in d.l.fi.ff.de vſucapionib.tradunt cautelam,vt per talem intermiſſionem non videatur quis locum deſeruiſſe.

23 Iſtarū rerū veritas pendet a vera iuris tam naturæ,q̄ gētiū cognitione,iura.n.naturalia diuina quadā ꝓuidētia immutabilia ſunt,nō aliter atq; ius diuinū nā vtrūq; fere idē ē,ſed diuinū appellaſ,qđ ab ipſo Deo optimo maximo datū nobis eſt,naturale eo,qđ ſimul cum ipſo humano gn̄e ꝓditū fuit,& eo ꝙ id ius natura edocti ſumus ſine vllo p̄ceptore,vt iſthæc oīa in ꝓbātur in §.ſed naturalia Inſti.de iure natu.l.iura ſanguinis.ff.de regu. iur.l.eas cās.ff.de c.diminutio.l.2.ff.de vſuſr.earū rerū,l. omnes populi.ff.de iuſtit.& iur.§.minus ergo. Inſtit. de hereditat.q̄ ab inteſta iuncto §.ſingulorū,Inſti.de rerū diuiſio.& Doctores cōiter in dictis locis;, quib. addel Theologorū nr̄æ tēpeſtatis diſertiſimū; idem edocentem fratrem Alphōſum Caſtrenſem de poteſtate legis pœnalis,lib.2,cap.14.pagina 561.

24 Illud tius gētiū naturale appellaſ ius naturale ſimpliciter,& ēt appellaſ ius gētiū primæuū,hoc ē,cū ipſo humano genere ſimul ꝓditū.d.§.ſingulorū,& hoc ius gētiū naturale vel primęuū ab iure naturali ſimpliciter ꝓlato differt,vt genus ab ſua ſpecie. Nā naturale ius dr̄,ꝙ oīb.aīantib.tā brutis,q̄ rōne vtentib.cōne eſt: ius vero gētiū naturale,vel primæuū dr̄,ꝙ ſolis hominib.non & reliquis brutis animanobus competit,vt dictis iuribus habetur per Doctores,& diſſeruimus ſupra.

25 Ius taūt gētiū ſecūdarium eſt,ꝙ nō ſimul cū ipſo genere humano ꝓditū fuit,ſed labētib. tēporib.à pleriſq; earū gentiū,q̄ morib. & legib.regūtur,nec ritu aut more ferarū ſylueſtrē vitā agunt,receptū repiſ.d.l.oēs populi.ff.de iuſtitia & iure.§.ius gētiū,& §.ius aūt gētiū, & §.ſed naturalia.Inſt.de rerū diuiſione.idq;ius initio, vt ius tm̄ ciuile nō ēt gētiū eſſet neceſſaria,& coacta rōne fatēdū eſt,q̄uis poſtea ab oīb.vel.pleriſq;gētiū paulatim aut ſucceſſiue admiſsum quoq; fuiſſet,vt ſic tale ius inuētione ciuile tm̄ eſſe intelligaſ,ſed ꝓbatione & veluti hoſpitio gētiū earū ius eſſe cœperit.et.n. cum initio generis humani nec eſſent captiuitates,nec ſeruitutes hominū,nec rerū ſoli dominia diſtincta,ſed cōia nec bella,ne emptiones vēditiones,locationes,conductiones,nec ſocietates,mādatū,& cætera id genus nec eſſe eſt fateri haſce res, nō pariter in omnibus orbis regionib.inuētas aut admiſſas,ſed vt veroſimillimū ē,primum in vna altera ꝓuincia admiſſum,inuētū; inq; vſu eſſe inchoatū,deinde vero à reliqs quoq,regionibus.& gētib.paulatim receptū,ſicq;cū primū id ius in vna tm̄, vel in altera ꝓuincia in vſu eſſe cœperat,tūc illius tm̄ regionis vel gētis ius ciuile erat,cū vero poſtea à reliquis quoq; gētib.receptū fuiſſet,iā de iure ciuili in ius
26 cōuerſum fuiſſe apparuiſſet.†ſicq;id ius gētiū ſecundariū nō tā naturale,q̄ poſitiuū dr̄ eſſe,ſicq; nō fixū,& immobile,ſed cōmutabile eſſe dr̄,nō ſecus q̄ ius ciuile,vt de ſucceſſionū ꝓgreſſu in pręfation.li.1.oſtendimus.n. ...tradit eleganter Thologorū noſtræ tēpeſtatis doctiſſi.frater Dominicus Sotus de iuſt.& iur.li...q....ar....

27 Etenim ſi qua ī ꝓuincia introductū legib.aut moribus eſſet eſſet,ne dominia eſſent priuatorū in reb. ſoli, ſed ꝙ eſſent cōia,ſine dubio ea lex vel cōſuetudo valeret,id qđ apud Lacedæmonas factū Lycurgo auctore fuiſſe Plutarch. apophth.li.1.in vita Lycurgi teſtaſ,ꝓinde ſi receptū fuiſſet,capti ſerui fierent capientium ea quoque lex vel cōſuetudo valeret,id quod apud Gallos obſeruari fertur,& ſic de ſimilib.

28 Ius taūt diuinū & naturale,aut gētiū primæuū mutari nō poſſe cōſtat,vt multis legib.iā oſtēdimus vū quod apud Lacedæmonas furari liceret, ꝙ apud Perſas adulterare liberū eēt,ꝙ apud Mahumetanos cū matrib.aut filijs,aut ēt pecudib.cōmerciū hr̄e fas eēt, ꝙue apud eoſdē Lacedęmonas vxores ad tps cōmodare liceret,vt cū eis cōmodatarius rē haberet,aut ꝙ apud Anglias getes Africanas oēs,quotquot erant ad nuptias inuitati,commerciū cū nupta hērent.aut ꝙ apud Aethiopes oēs fœminæ ſint oīb.viri cōes,id & ſimilia vtcūq; agētiū nō nullis in vſu fuerint,nunq̄ in ius tranſire potuerunt, qa iuri naturali,& diuino,& gētiū ēt primæuo aduerſarētur;ſed ſemp tales rit⁹,& mores ferini,nō humani corruptelæ & abuſus,non mores,leges,aut vſus iuſtius dicerenſ,nulloq; tēpore potuerūt p̄ſcribi, nulla lege lata iuſtificari,nullo multarū ēt gētiū cōſenſu, hoſpitio, & exercitatione ſtabiliri, vt p̄ter noſtros edocet huius tēpeſtatis diſertiſſimus Theologorū Alphōſus de Caſtr. de ptāte legis pęnalis.li.2.c.14.pag.562.

29 †Et hiſtorias ſupra relatas referūt Solinus.c.quadrageſimo tertio.Pompon.Mela lib.1.c.8. & Plutarchus de viris illuſtrib.in vita Lycurgi.& Alpho.Caſt.vbi ſ,& Ioannes Boemus de morib.& ritib.variarū gētiū.c.10.li.1.

30 Ex qb.apparet,q̄ ſuſpecta ſit ſententia eorū,quos ſ n.4.retulimus exiſtimātiū Genuenſes, aut etiā Venetos poſſe nō iniuria ꝓhibere alios nauigare p Gulfum aut pelagus ſui maris,quaſi æquora ipſa p̄ſcripſerint, id qđ nō ſolū eſt cōtra d.l.qđ in littore.ff.de acq.rer. domi.l. fi.i pri.ff.de vſucapionib.§.flumina.verb.oīb.Inſti. de rer. diu.l.ſi quiſq̄.ff.de diuer.& tpalib.p̄ſcr.l.ſane ſi maris.ff.de iniu.Sed etiā eſt cōtra ipsū ius naturæ,aut gentiū primęuū,qđ mutari nō poſſe diximus ꝙ ſit cōtra illud ius,cōſtat,qa n̄ ſolū maria,aut ęquora eo iure cōia
31 erāt,ſed ēt reliq oēs immobiles.†& licet ab eo iure poſt ea receſſum fuerit ex parte,puta quo ad dn̄iū iure naturæ cōe,diſtinctū,& diuiſum,ſicq; ab illa cōione ſegregatū fuit.l.ex hoc iure.ff.de iuſti.& iur.§.ius gentiū. & §.ius aūt gētium.Inſti.de iure naturali.tn̄ diuerſum fuit & eſt in dn̄io maris ꝙ ab origine mundi ad hodiernum vſq; diem eſt,fuitq; ſemp in cōi nulla ex parte immu-
32 tatum,vt eſt notum,†& q̄uis ex Luſitanis magnā turbā ſæpe audiuerim,in hac eſſe opinione,vt eorum rex ita p̄ſcripſerit nauigationem Indici occidentalis eiuſdēq; vaſtiſſimi magis,ita vt reliqs gentib.æquora illa trāsfretare nō liceat,& ex nr̄iſmet Hiſpanis vulgus in eadem opinione fere eſſe videaſ,vt p vaſtiſſimum immenſumque pontum ad Indorum regiones,quas potentiſſimi reges nr̄i Hiſpaniarum ſubegerunt, reliqs mortalium nauigare,p̄ter q̄ Hiſpanis ius minime ſit,quaſi ab eis id p̄ſcriptum fuerit,tn̄ iſtorū omnium nō minus inſanę ſunt opiniones,q̄ eorum,q quo ad Genuenſes & Venetos in eodem fere ſomnio.eſſe adſoluēt, quas ſentētias ineptiri vel ex eo dilucidius apparet,quod iſtarū nationum ſingulæ contra ſe ipſas nequeunt pręſcribere,hoc eſt,non reſpublica Venetiarum contra ſemet ipſam,nō reſpublica Genuenſium cōtra ſemetipſam,nō regnum Hiſpanorum contra ſemet ipſum,non regnum Luſitanorū cōtra ſemetipsū.l.ſequiſ.§. ſi viā.ff.de vſuc.§.ſic itaque.Iuſtit.de action.eſſe enim debet differentia inter agentem & patientem,vt dictis iuribus,& l. cum filio,vbi multa per Bar.&.Iaſonem.ff.de.l.t.

33 †Contra reliquas vero nationes longe minus p̄ſcribere poſſunt,quia ius p̄ſcriptionum eſt mere ciuile vt fuſe oſtendimus ſupra p.1.pri.q.3.& 4.ergo tale ius ceſſat,cum res agitur inter principes,vel populos ſuperiorem nō recognoſcentes in temporalib.Iura.n. mere ciuilia cuiuſcunque regionis,quo ad exteros populos nationes,vel etiā homines ſingulos non magis eſt in conſideratione,quam ſi re vera non eſſet tale ius , aut vnq̄ fuiſſet,& ad ius commune gentium primæuum vel ſecūdarium recurrendum eſt,eoq; vtendum ,quo iure ta

lem maris præſcriptionem & vſurpationem admiſſam non fuiſſe vnquã conſtat, ergo, &c.

34 Facit tñ & hodie vſus aquarũ cõis eſt nõ ſecus q̃ erat ab origine mũdi vñ Ouid. li. 6. Metamor. ſic modulatur

Quid prohibes aquas, communis vſus aquarum.

Idem Ouidius lib. 1. Faſtorum ait.

Omne ſolum forti patria eſt, vt piſcibus æquor.

35 Ergo ſi in æquoribus & aquis nullum ius eſt, aut eſſe poteſt humano generi, præterquã quo ad vſum cõmem.

Præterea de iure naturali & diuino eſt illud præceptum, vt. Quod tibi non vis, alteri non facias, vnde cum nauigatio nemini poſſit eſſe nociua, niſi ipſi nauiganti, par ẽ, vt nemine poſſit aut debeat impediri, ne in re ſui natura libera, & permiſſa, ſibique minime noxia nauigãtium libertatẽ impediat, & lædat, cõtra dictũ pceptum, & cõtra regulã libertas. ff. de ſtatu hominũ. §. libertas. Inſtit. de iure pſonarũ. l. 1. & 2. ff. de homine libero exhibendo. l. 1. §. q̃ onerandæ. ff. quarũ rerũ actio non dat̃. l. ſi qñ. §. illud. verb. adſtringendos. C. de in offi. teſt. præſertim cũ oĩa intelligãtur eſſe permiſſa, quæ non reperiuntur expreſſim prohibita. l. nec non. §. quod eis. ff. ex quibus. cauſ. maiores. l. ſuper ſtatuas. C. de religioſis.

Quinimo nõ ſolũ cõtra ius naturale eſſet, velle impedire talẽ nauigationẽ ptextu pſcriptionis, cũ impedito noceat, ſed ẽt tenemur cõtrariũ facere, hoc eſt, pdeſſe iis, qb. poſſumus, cũ id ſine damno noſtro fieri poſſ, & ita edocemur a domino noſtro Ieſu Chriſto in Euãgelio, dũ calũniãtib. Iudæis curauit die Sabbati ægrotũ.

Hæc eſt illa charitas, de qua per diuum Ioannem Euangeliſtam Epiſtola 4. ad finẽ dũ ait. Mendacẽ eſſe, qui dixerit, ſe diligere Deũ quẽ nõ videt, ſi qdẽ nec iuuat nec diligit fratrẽ ſuũ, hoc ẽ, pximũ, quẽ videt, hoc ẽ qd̃ docemur à Iurecõ. in l. in illa ſtipulatione per te nõ fieri. ff. de verb. ob. vbi no. Bar. & reliq. nõ ſufficere abſtinere a malo, niſi fiat q bonũ eſt, hoc elegãter diſſeruit Cic. Officiorũ. 1. & 2. & depinxit comic⁹ Terẽti⁹ in Andria, dũ introduxit Cremetẽ ſenẽ alteri ſeni pdiuiti ob iurgãtẽ, q ſe ipsũ ſũmis noxijſq; ac aſſiduis curis & laboribus maceret, nã illi excipiẽti ſic, tñ, inqt, ociũ eſt tibi rerũ tuarum, aliena vt cures, eaq; nihil q̃ ad te attinent. Replicauit Cremes ſic, Hõ ſum humani à me nihil alienũ puto, nõ obſcure ſignificans pp illã naturalẽ cognitionẽ, q̃ inter nos natura cõſtituit, teſte Iureconſulto in l. vt vim. ff. de iuſti. & hominẽ homini non auxiliari, ne fas eſſe, pſertim cum id ſine vllo incõmõ ſuo, iactura, aut ẽpenſa fieri põs, quale eſt ei, q inops cõſilij ẽ cõſiliũ pberc, comiter errãti monſtrare viã, ex ſuo lumine alterius lumẽ accẽdere, & ſimilia, vt pleni⁹ p Ciceronẽ, vbi ſupra, & hoc eſt illud diuinum pceptum Quod tibi nõ vis, alteri ne ſacias. ergo quãto magis tenebimur non obeſſe, præſertim quando noſtra nil intereſt.

36 Ex ſuperioribus etiam apparet ſuſpectã eſſe ſententiã Ioannis Fbri, Angeli, Baldi, & Frãciſci Balbi, quos ſupra retulimus exſtimãtiũ loca iuriſgẽtiũ cõia, & ſi acquiri nõ poſſint pſcriptione, poſſe tamẽ acqri cõſuetudine, q nĩno falſum eſt, eaq; traditio cæca, & nubila eſt oiq; rõnis lumine carens, legeq; verbis nõ rebus imponens, cõtra l. 2. cum vulgatis. C. cõmu. de lega. in exẽplis. n. de mari Hiſpanorum, Luſitanorum, Venetorum Genuenſium, & reliquorum cõſtat cõſuetudine ius tale nauigãdi, & alios nauigare phibẽdi nõ magis acqri, q̃ pſcriptione, vtroq;. n. caſu, vt patet, p rõ eſt ergo, &c. l. illud. ff. ad l. Aq. & qa per iura & rõnes ſupra relatas id eſſet cõtra naturalẽ æqtatẽ, nec vllã induceret vtilitatẽ, ſed ſolã læſionẽ, ſicque vt lege expſſa introduci nõ poſſent, c. erit aũt lex, 4. diſt. l. 1. & 2. ff. de legibus. ita ẽt nec lege tacita, qualis eſt cõſuetudo. l. de qb. cũ ſeq. ff. legib. & tẽpore id ñ iuſtificaret, ſed potius deterius & iniuriã in dies fieret. c. fi. de præſc. & in exẽplis ſ relatis, de furtis & adulterijs, & ſimilibus facinoribus ſupra relatis. n. 15. loca vero publica etiam præſcriptione quærantur, vt infra dicam, contra Bald. Angel. Fabrum, Frãciſ. Balbum.

37 Denique ad perſpicuã illorũ cognitionẽ agẽdũ eſt de ijs q̃ in terra, q̃ in mari, q̃ in cœlo reperiunt̃, et. n. licet iure naturali, & gẽtiũ primæuo oĩs terra erat oĩb. gentibus cõis, quo ad vſum, & quo ad pprietatẽ, vel dominiũ nullius oĩno erat, tamẽ iure gẽtiũ ſecũdario cœpit ab illa oĩum gẽtiũ cõione ſegregari ac ſeparari, vt exẽpli gratia, Hiſpania eſſet Hiſpanorũ Gallia Gallorũ, & ſic de reliqs gentib. & regionib. & c. d. lex hoc iure, cũ ſimilib. ſupra allegatis, & qua rõne vna puincia à reliqs gẽtib. & puincis potuit ſegregari, & diſtingui, eadẽ rõne in vna eadẽque puincia potuit pars q̃dã à reliqs eiuſdẽ puinciæ partib. & gẽtib. ſeparari, vniq;, vel qbuſdã applicari, arg. de toto ad partẽ. l. 1. & 2. l. an pars. ff. p derelicto. l. q̃ de tota. ff. de rei vẽdi. l. heredes mei. §. cũ ita. ff. ad Trebellia. & vt cũ vna puincia à reliqs ſeparat̃, intra ipsũ puinciæ & eius terræ ambitũ ſunt flumina, q̃ à reliqs quoque gẽtib. ẽt quoad cõmẽ vsũ ſeparata videntur, nõ ſecus q̃ humus ipſa, ita quoq; cũ vnius puinciæ pars à reliqs puinciæ ipſius partib. ſeparata, vni vel qbuſdã hominibus applicat̃, flumina ẽt q̃ intra illã particulã erãt, à reliqs puinciæ partib. & gẽtib. ſeparata vñr, nõ ſecus q̃ ipſamet terra, & vtrũq; tã terra, q̃ aqua fluẽs fit pprĩũ illius domini, & intra illã particulã volatilia quoq; nidificãtia ad eũdẽ in habitu pmebũt, nõ ſecus q̃ terreſtria, aut ẽt aquatilia, q̃ in fluminib. reperient̃, verum qa nimis difficilia impoſſibilibꝰ enumerant̃. l. apud Iulianũ. §. cõſtat, vbi notant Bar. Paul. Caſtren. Alex. Iaſo. & alij cõmiter. ff. de l. 1. & ferarũ apprehẽſio nimis (vt cõſtat) difficilis ẽ ſiue illæ ſint terreſtres, ſiue cœleſtes, ſiue aquatiles, cõſequens fit, vt q eſt dominus illius particulæ terræ, aquarũ, pfluentiũ, fluminũue. adhuc tñ is ferarũ, q̃ ibi ſeſe cõtinent, ſiue illæ cœleſtes ſint, ſiue terreſtres, ſiue etiã aquãticæ dominiũ habere nõ intelligat̃, poterit tñ ſibi ſoli cõpetere ius piſcãdi ĩ ſuo ſuiſue fluminib. vel venãdi ĩ nemorib. ſuis, vel aucupãdi ĩ ſyluis ſuis, ita vt alios venari aucupari, piſcariue ſeſtinãtes phibere iure poſſit. Cũ ergo iure gẽtiũ ſecũdario admiſſũ q̃ualiter ſit, vt hæc terrarũ aquarũq; fluẽtiũ ab antiqua cõione ſeparatio, & particularis applicatio fieri iure poſſit, in eo tñ qõ erit, qb. quotueſmodis id fieri poſſit, & ſane fieri poterit, primũ ex populi expſſa cõceſſione, ar. c. ſup qbuſdã. pterea. §. ff. de verb. ſig. Idẽ ergo in cõceſſione tacita. l. cũ qd. ff. ſi cer. pe. gl. no. ĩ ſimili. in l. 2. §. ſed q̃a veremur. C. de iuramen. calũ. l. cũ ex filio, in prin. vbi multa p Iaſ. ff. de vul. l. 1. vbi ẽt multa p Iaſo. C. q admitt. t pe quoq; cuius initij memoria nõ ſit, acqri poterit. l. 2. & 3. ff. de aqua pluuia. l. 1. c. ductus aquæ. ff. de aqua quot. quo caſu Ioãnes Faber, Angelus, Frãciſus Bal. & alij relati in prin. huius

38 c. cõtẽdũt nõ tã pſcriptione q̃ cõſuetudine id ius acqſitũ videri, p d. l. ſane ſi maris. ff. de iniur. & mouet̃ ẽt Bal. in rubr. ff. de rerũ diui. & Frãciſcus Balb. de pſc. 4. p. 5. p. prin. q. 6. qa, inquũt, cõſuetudine acqrit̃ ius in ſpecie noſtra, q antea nullius in bonis erat, vel ad nullũ ptinebat pſcriptione vero i⁹, qd̃ in bonis vnius erat trãsfert̃ ad alterũ, q nihil ẽ, ſi recte inſpexeris, nã in ſpecie noſtra, q tpe immemoriali ius q̃ſiuit, ia id Reipublicæ ademit, ſicq; q ad rẽ publicã, q q; ad oẽs, vel ẽt ad ſingulos de populo ptinebat ad pſcribentem, vel acquirentem tranſlatum fuit, nec. n. verũ eſt, ad nullũ antea pertinuiſſe, ppterea, quod ad oẽs ptineret; id. n. nõ minuit, ſed auget arguento d. auth. res q̃. C. cõi. de le. Reiecta ergo eorũ rõne definitio quoq; principalis ſuſpecta eſt: nam tale ius præſcriptione potius, quam cõſuetudine acqſitum videri debet, nam cõſuetudo eſt lex tacita. l. de quib. cum multis legibus ſeqq. ff. de legib. lex autem omnib. debet eſſe æqualis, c. erit autem lex. 4. diſt. l. 1. & 2. ff. de legib.

ſed hic

ſed hic ceſſat æqualitas, quia ſolius acquirentis cõditio melior fit, reliquorum vero deterior, ergo, &c. Item lex debet eſſe vtilis, ſed hic eſſet nociua omnibus pręter acquirentem, ergo, &c. vt d. c. erit autem lex, cũ ſimilibus.

Pręterea ad cõſuetudinẽ inducẽdã longũ tm̃ tempus deſideratᷣ. d. l. de qbus, cũ ſeq. vbi ſuſe ꝑ Bar. & Iaſ. & nouiores, ſed hic deſideratᷣ immemoriale tẽpus, ergo, &c.

Deniq; ꝙ id ius tẽpore acqratᷣ, cũ in conſeſſ. ſit ſciendũ eſt ad talem acquiſitionẽ tria concurrere oportuiſſe. Primum, ꝙ iſte fuerit piſcatus ꝑ tẽpus, cuius initij ñ ſit memoria. Alterum, ꝙ ꝑ id tempus nullus alius de populo piſcatus fuerit, niſi forte de cõceſſione illius, vel clãdeſtine. Vltimũ, ꝙ alios piſcare volẽtes ipſe ſciẽte & patiente populo ꝓhibuerit, nã & ſi ipſe piſcatus ſemper fuiſſet, quoſdã de populo piſcari volẽtes ꝓhibuiſſet ſemper, ſed tamen nõ oẽs, qa alij fuerunt ꝓhibiti ab eo, alij vero libere piſcati fuerunt, id quidem non ſufficeret ex mente doctorum communiter, vbi ſupra.

39 Hactenus quoad terram vel flumina, Quid aũt quoad mare? & in eo magis eſt, ꝙ ẽt cõcurſus illorũ triũ non ſufficeret ad acqrendũ ius. Rõ differentiæ inter mare ex vna parte, & terrã, vel flumina, ex altera, qa illo caſu, vt olim, ita & hodie, & ſemꝑ, tã quo ad piſcãdũ, q̃ quo ad nauigãdũ manſit integrũ ius gẽtiũ primæuum, neq; vnq̃ fuit à cõione hominum ſeparatũ, alicui vel aliqb. applicatũ, poſtriore aũt caſu, nẽpe in terra, vel fluminibus aliud fuit, vt iã diſſeruimus, ſed quare ius gentiũ ſecũdariũ, vt eã ſeparationem, quoad terras & flumina ſecit, eandem quoad mare facere deſijt, reſponde, qa illo caſu expediebat ita fieri, hoc aũt caſu non expediebat, cõſtat. n. ꝙ ſi multi venentᷣ, aut piſcentᷣ in terra, vel flumine, facile nemus feris, & flumen piſcibus euacuatũ redditᷣ, id ꝙ in mari nõ eſt ita. Itẽ fluminũ nauigatio facile deterior fit, & impeditᷣ ꝑ ædificia, ꝙ in mari nõ eſt per totũ. ff. ne qd in flumine pub. Itẽ ꝑ aq̃ ductus facile euacuatᷣ flumẽ, nõ ita in mari, ergo in vtroq; ñ par rõ.

40 Nec ad rẽ ꝑtinet, ꝙ ſupra diximus † cõẽ eſſe vſum aquarũ, fontiũ ẽt & fluminũ, nã intelligitᷣ quoad bibẽdũ & ſimilia, q̃ fluminis dominiũ aut ius habẽti vel minime vel leuiſſime nocent, minima. n. in cõſideratione nõ ſunt, l. ſcio. ff. de mino. dixi multa lib. 1. de ſuc. telo. c. 7. Pro noſtris ſentẽtijs facit, qa iniqua nullo tẽpore ꝑſcribunt,

41 † & ide lex iniqua nullo tẽpore ꝑſcribitᷣ, aut iuſtificatᷣ. Ita Balb. de præſc. 5. q. prin. in q. 11. illius. 5. q. princ. gloſ. in c. inter cætera. 16. q. Alphonſus de Caſtro Teologorũ doctiſſimus de poteſtate legis pœnalis. li. 2. c. 14.

Quę poſſunt q̃ri priuilegio, an poſſint acqri cõſuetudine vel ꝑſcriptione, vide per Panor. & plene Felinũ in c. accedentes, de præſc. Balb. de præſ. 5. q. in prin. glo. in c. catholica. 11. d. vbi Dominicus, & ꝑ poſ. Ant. in d. ca. accedente, & pręſcriptionem poſſe cauſari a priuilegio inſufficienti, & poſſe cũ eo cõcurrere, tradunt Bal. in l.

42 1. col. pen. C. de ſeruis fugitiuis. c. cum perſonę, de priuil. li. 6. vbi Ioannes Andreæ, & Geminia. c. veniens cum glo. vbi Panor. de ꝑſcr. Balb. in 5. q. prin. poſt prin. Imola in repetitio. c. fi. col. 9. de præſc. vbi tradũt, an contra tenorẽ priuilegij poſſit priuilegiatus præſcribere, & an videatᷣ renũciare ꝑſcriptioni ꝑ impetrationẽ priuilegij.

43 Et † actioni nondum ortæ ſed quæ ſperatur competere, an præſcribi poſſit, pręſertim cõtra eũ q poterat efficere, vt ipſa oriretᷣ, tradit Balbus, vbi ſupra 5. q. prin. in verſ. 3. quęro. Cal. cõſ. 292. ſuper eo. li. 3. glo. in l. empti. C. de euictio Ancha. in c. ſine poſſeſſione, de reg. iur.

44 Et † quę ſunt impræſcriptibilia ex legis diſpoſitione vt via publica, homo liber, res ſacra, nec per annos mille præſcribẽtur. Bal. in fi. & ibi Ang. in l. omnes. C. de ꝑſc. triginta annorum. Ioannes de Platea in l. ſi quis decurio. 3. C. de decur. lib. 10. glo. in l. 2. C. de ingenui. manumiſſ. gl. in l. fi. C. de præſcrip. longi tempor. quæ pro lib. Felinus in Rubr. de præſcrip. idem Felin. in c. accedẽtes col. 4. eodem tit. Balbus vbi ſupra par. 5. q. 19. contra Panormi. conſ. 26. lib. 2. Et legem iniuſtam nullo tempore poſſe præſcribi, tenet Balbus, vbi ſupra, q. 12. per ca. erit autem lex. 4. diſtinct. poſt glo. in c. inter cætera. 16. q. 3. & Balbus, vbi ſupra, q. 14. ait incolatum ſeu domicilium decennio præſcribi, vel acquiri, & priuilegia ciuilitatis, & Bal. in tub. de pręſc. ad ſi. l. 2. & ibi glo. & Bar. C. de in colis. lib. 10.

45 Denique † præſcriptionum materia locum non habet in ſequentibus caſibus. Primus, quando res ageretᷣ inter duos populos liberos, vel inter plures.

Secundus quando ageretur inter principes non recognoſcentes ſuperiorem.

Tertius quando ageretur inter extraneos reſpectu iuriſdictionis, etiam ſi illi eſſent priuati homines, & cõſequenter idem eſt reſpectu ambaſciatorum ſeu legatorum & reliquorum peregrinorum, vt plene diſſeruimus ſupra par. 1. iſtius præſcriptionum tractatus in 1. c. illius par. 1.

46 Pręterea † actionum perſonalium præſcriptio actiue (hoc eſt, quo ad inducendam obligationem perſonalẽ) etiam hodie locum non habet vt edocemur ſupra par. in 1. q. 10. illius partis. 1.

Et alios caſus, in quibus ceſſat præſcriptio, colliges ſupra par. 2. in c. inci. quo ad materiam præſcriptionum & Balbus enumerat quãplures in 6. p. prin. ad fi. in tract. de præſcrip.

47 Alios † quam plures caſus, in quibus ceſſat pręſcriptio enumerauimus, & tradidimus varijs in locis in tract. de ſucc. crea quos caſus vt ex integro repetere nõ expedit cũ ibi inueniri poſſint, ita eos ſummatim referre oportuit, eſtque vtile referendo ea loca, quibus plenius peraguntur, quæ ſunt ſequentia.

Pręſcriptio triginta annorum iure ff. incognita, cum communi. §. 21. nu. 234. in tract. de ſucceſ. creatio.

Præſcriptio an impediatur alienatione vetita. §. 26. num. 127.

Præſcriptio longi temporis non reſcinditur per reſtitutionem, contra communem. §. 26. nu. 232.

Præſcriptio immemorialis an detur inter dominum & vaſallum. §. 22. nu. 24.

Præſcribi an poſſit ius facultatis. §. 22. nu. 26.

Præſcriptio immemorialis non procedit, vbi nõ eſt poſſeſſio, vel quaſi. §. 22. nu. 25.

Præſcribi an poſſint alienari vetita. §. 26. nu. 112.

Præſcrip. nunquam reſcindi reſtitutione contra cõmunem. §. 26. nu. 111.

Præſcriptio impeditur, quando iuriſdictio aliqua in parte exercetur. §. 26. nu. 123.

Præſcr. mala fide non contingit, etiam in actionibus cum communi contra alteram communẽ. §. 21. n. 119.

Præſc. fauorabilis non facilius pacto impeditur, quã odioſa. cum Alcia. contra Fel. & alios. §. 10. nu. 19.

Præſcriptio iuris perſonalis refert, fundetur in negligentia non potentis, an vero in ꝑſumptione ſolutionis, noua decla. cõtra Fel. Rom. Croti, & alios. §. 10. n. 19.

Præſcriptio virtualiter impeditur, ſi conuenitur, vt impleta iterum actio renaſceretur, cum cõmuni. §. 10. num. 23.

Præſcriptio cum peccato non inchoatur cum communi. §. 10. num. 33.

Præſcriptio pacto poteſt renunciari ex permiſſione legis, vel ſtatuti, cum communi. c. 10. nu. 21.

Præſcriptio non impeditur per pactum de præſcribendo, etiam ante inchoatam præſcriptionem, contra Fel. §. 10. num. 14.

Præſcriptio 30. ann. procedit etiam de iure cano. in caſibus cum communi. §. 10. num. 150.

Præſcribi non poteſt perſonalis actio cum mala fide, cum communi contra Bar.& ſequaces.§.10.nu.14.

Præſcriptio per pactum prorogari non poteſt cum Croto contra communem.§.10.n.24.

Præſcriptio iure ſforum incognita, cum communi. §.10.num.16.

Præſcriptio etiam lumens originem ab ipſo contractu renunciari non poteſt, contra Bald. Feli. Ripam. §.10.num.18.

Præſcriptio contingit cum bona fide orta etiam ex iniuſta cauſa, cum communi.§.10.nu.13.

Priſcriptio actionum & ſeruitutum non fit cum mala fide de iure canonico, cum communi contra Barto. §.10.num.12.

Præſcripta actione perſonali, debitor eſt tutus in foro contentioſo, cum Felino, & alijs contra Couar.§.10. nume.35.

Præſcribitur vel finitur 30.annis ius offerendi cum communi.§.10.nu.17.

Præſcriptioni etiam in merum fauorem præſcribentis inductæ renunciari non poteſt, cõtra commu.§.10. num.16.

Præſcriptionem an teſtator vetare poſſit, noua declaratio.§.10.num.38.

Præſcriptio cum mala fide non procedit, etiam in actionibus temporalibus, contra commu.§.10.num.36.

Præſcriptio cœpta contra priuatum, cui ſucceſſit, eccleſia non variatur.§.10.nu.41.

Præſcriptio longi temporis non impeditur per pactum de non præſcribendo, contra Fel.Bar.& Ripam. §.10.num.11.

Præſcriptio non impeditur per pactum etiam iuratũ cum quibuſdam contra communem.§.10.num.9.

Præſcriptio præterita pacto renunciari poteſt, cum Feli.& alijs, quod fallit in rebus corporeis.§.10.num.10.

Præſcriptio non poteſt per pactum impediri, cũ cõmuni, contra quam plures.§.10.nu.6.

SEXTA ET VLTIMA PARS, QVAE AD RESOLVTIONEM ſeu reſciſſionem præſcriptionum vergit.

48 PRæſcriptio ſemel completa ex multorum ſententijs reſcinditur malæ fidei aduentu, poſt finitam ſeu expletam præſcriptionem contingente, quam rem vehementer controuerſam peregimus ſupra cap.84.dic.vt ibi.

49 Secundus caſus quo ex multorũ ſententijs reſcindit̃ vſucapio, eſt per reſtitutionis interuentum, quæ conceditur ei, contra quem abſentem, aut ignorantem, abſentem ſimul & ignorantem, præſcriptio contigerat iuxta l.fi.C.de tẽp.longi pſc.q̃ rẽ noſtris inter ſeſe diſſidẽtib. vehementer cõtrouerſam ſimiliter diſſeruimus ſupra.c. cap.75.dicito vt ibi.

50 Tertius caſus eſt ratione pacti quod efficit, vt præſcriptio ſemel completa infirmetur. ita tenent Ang. in l.1.C.ne rei domi.vel tẽp. Din.& Io.Imol.in l.nemo poteſt.ff.de l.1.And.Alciat.in rub.de præſc.nu.58. Ioan. And.ad Spec in rub.de præſc.col.2.& hæc opinio erat communis ante tempora Bart.ſecundum Alciatũ, vbi ſupra; Bar.& Bal.in l.1.ff.de vſuc.eſtq; cõis opinio ſm Bal.in d.l.nemo põt, vbi eam tenet & Florianus, & Bal. in l.1.C.de ſenten.q̃ pro eo q̃ intereſt.col.4 Anto.But. in c.cum non liceat.de præſc.ſed aduerte quod omnes hi patres minime dicunt præſcriptionem impletam pacto infirmari, ſed tantũ impediri antequam inchoetur.

Contrariam partem quæ hodie receptior eſt, ſecundum And.Alcia.vbi ſupra, tenent Barto.col.pe in d.l.nemo põt, quam & ſequuntur, & receptiorem appellant. Franciſ.de Rip.nu.104.ibi, & And.Alciat, vbi ſupra, Raphael Cuma.Areti.& Alex.nu.25.Ioa.Crotus nu.45.in d.l.nemo poteſt.ſequitur, & aſfirmat eſſe receptiorem ſententiam Ioa.Annibal, in d.l.nemo poteſt.nu.685.& & eſt cõis opin.ſecundum Præpoſitum, qui eã ſeqtur in c.1.§.præterea, de c.Cor.tenet Fran.Balb.de pſc.in 5.p.5.p.prin.q.6.qui alios allegat.Bal.in le.ſi poſtquam. ff.de fide iuſſ.Panor.in rub.de præſc.col.ſi.Ludouicus Roma.in Rub.ff.de arb.colum.20.& idem Rom.conſ.201. pro dec.præſentis, quẽ refert Iaſo.hanc partẽ ſecutus in d.l.nemo poteſt.nu.111.lect.2.& idem Iaſ.ibi nu.80.in lect.1.ſed aduerte quod hi Doctores nil aliud dicunt, niſi quod pacto impediri non poteſt præſcrip.

Quid dicendum? & præmitte longam eſſe differentiam, vtrum agatur de præſcriptione iurium realium; an vero de præſcriptione iurium perſonalium, priore enim caſu ob bonum publicum fuerunt introductæ vſucapiones.l.1.ff. de vſuc. poſteriore aũt caſu non ita.ſed
51 magis, vel ſaltẽ potiſſimũ pp vtilitatem priuatã, & ideo tunc iurium perſonalium. præſcriptio videbatur poſſe renunciari, arg.l.ſi quod noluit.§.pen.ff.de ædil.edict.

Sed cur magis ob bonum publicum videtur inducta iurium realium præſcriptio, quã iurium pſonaliũ? reſpõdeo rõne, qđ poſſeſſioni naturali & apparenti magis fauendum erat, q̃ vbi vel nulla poſſeſſio omnino erat, vel erat improprijſſima & latens, ſicque ſi contra me habebam aliquam actionem, præſertim datiuam, & breuiſſimæ vitæ, mirũ non eſt, ſi conueniri poſſit, vt eius vita breuiet̃ vt d.l.quod ſi nolit.§.pen.nõ ſic in remouendo tempore rebus corporalibus præſcribẽdis definito, quia ex rebus corporalibus naſcuntur fructus, ex quibus ſuſtinet̃ vita hominum, ſicque vt earũ rerum dominia non ſint in incerto, longe magis intereſt reipublicæ, quam reſ-
52 pectu dictarum actionum perſonalium? & ſic vſucapionem rerum corporalium ob bonum publicum etiam principaliter introductam eſſe, tenendum eſt per d.l. 1. ff.de vſuc.ſi non violetur, vt eſt ex mente oĩum eorum quos ſupra retulimus, tenere hanc opinionẽ negatiuam vt nequeat pacto renũciari pſcriptioni, licet contrariũ teneãt ij, qui partem contrariam tuentur, & potiſſimũ Franc.Balb.vbi ſupra, poſt Ang.Imo. & Ale. col.pe.in d.l.nemo poteſt, id qđ nos tenuimus (ſed minus recte), in §.10.n.6.ver.ꝓ priore, in tract.de ſucc.crea.& ad cõfirmationem iſtius differentiæ, q̃ inter pſcriptionẽ rerũ corporaliũ, & actionũ pſonaliũ cõſtituimus, cõducũt. q̃ ñ minus vtiliter, q̃ noue diſſeruimus, ſ p.2.q.1.cũ ſeq.

53 His pmiſſis finge me redemiſſe ſeruũ ab hoſtibus, quã tibi hac lege donaui, ne eum poſſes pſcribere, certe poſt tps ad talis pſcriptionẽ a lege definitũ tali pacto minime obſtãte iuxta ſuperiorẽ cõcluſionẽ eũ te pſcripſiſſe credo. Addo optimũ tex.hãc ad rẽ à nemine vnq̃ allegatũ in l ſi id qđ.ff.ꝓ delect.lict.vbi vxor marito rẽ donauit alienã, q̃ maritus accepit, cum vxoris eſſe putaret, ſicque nec poſſidebat cogitatione dominij, nec putabat ſe poſſe præſcribere, quia ille titulus, vt pote a lege improbatus pro non titulo habebatur.l.2.C.pro empt. l.1.C.de bon.mater.lege.a.§.ſi à pupillo.ff.pro empto, adhuc tamen is maritus rem præſcripſit, quia vt præſcriptio contingat, ſufficit poſſeſſionem vitio carere, prout ibi contigerat, quæ vt vitio careat, ſufficit poſſeſſorem putare ſeſe domini ex voluntate poſſidere, vt ibi, dum ait quaſi volente & concedente domina. Sic & in propoſito ego ſciebam te habere dominium iſtius ſerui ꝓ ocabiliter eo ipſo quæſitum quod eũ ab hoſtib.redemiſti.l.in bello.§.ſi quis ſeruum.ff.de cap.ſicque legitime eum te donante poſſidebam ſciebamque me eũ poſſe,

præſcribere

præſcribere (ſi nullum pactũ interpoſitum fuiſſet) poſt tranſactum tẽpus, quod priori domino lex ad eũ ſeruũ redimendum concedebat, iuxta d. §. ſi quis ſeruum certe non obſtante pacto eum præſcribam, quia tale pactũ non conſtituit me in mala fide, vt d. l. ſi id qđ, licet contrarium & male tenuerit Ripa in l. nemo poteſt. ff. de l. 2. num. 105. quem improbauimus de ſucc. crea. §. 10. n. 12. vide ſupra 71. c.

54 Cum ergo dominium irreuocabile illius ſerui præſcriptione illa quęſierim, in eo duntaxat quæſtio manebit, an qui mihi eum donauit ad intereſſe, vel forte ad ipſius ſerui dominium reſtituendum ex vi pacti agere contra me poſſit, prout dominium, ſemel quęſitum in mille iuris ſpeciebus reſtitutioni ſubiectum eſſe apparet, in l. videamus. 2. ff. de vſuris, & quidẽ contra me agere nõ poterit ſi eius non interſit. l. ex conuentione. C. ſine cenſu vel reliquis. l. ſtipulatio. §. alteri, & §. ſi ſtipuler, & vtrobique per Bart. Alexand. & Iaſon. ff. de verb. obliga. ſin autem eius interſit, poterit, vnde ſi eidem donatori verus dominus eum ſeruum (hoc eſt facultatem & ius eius redimendi) donaſſet, legaſſet, aut alias conceſſiſſet, iam eius intereſſe inciperet, & ſic agere poſſet, dictis legibus, ſicque illa vſucapio forte reſcinderetur qđ obtinet ſi ea donatio vel legatum fieret ante perfectam ſerui pręſcriptionem.

55 Quartus caſus in quo reſcinditur vſucapio eſt, quãdo poſt eam completam tali præſcriptioni renunciatũ fuit, ita tradunt communiter Doctor. vt p Francis. Balbum de præſcrip. in 5. par. 5 partis prin. q. 6. Fel. in rubr. de præſcrip. num. 10. Franciſ. de Ripa in d. l. nemo poteſt. ff. de l. 1. num. 106. per l. ſi poſtquam. ff. de fideiuſſo quæ cõcluſio & ſi in præſcriptione actionum forte vera ſit, non ſic in præſcriptione rerum corporaliũ, vt diximus de ſucc. crea. §. 10. num. 10.

Quintus caſus eſt quando renunciatio ſit iuramento vt per Balbum, vbi ſupra, num. 3. quod impugnaui in d. §. 10. num. 9.

56 Sextus caſus, eſt, †quando conuenit vt ſi actionem, quam contra te habebam, præſcriberes, iterum eadem quantitas vel res deberi inciperet. Ita Bar. in d. leg. nemo põt col. pen. per l. ſicut in annos. ff. quib. mod. vſusfr. ami. ſicque impleta ſemel præſcriptio virtualiter, & in effectu reſcinditur per modum alterius obligationis renaſcentis, ſequitur Balb. vbi ſupra n. 3. Angel. in prin. Inſti. de vſuc. col. 4. de quo Fel. in d. rub. de pręſcri. col. pen. dixi in d. §. 10. num. 23.

57 Septimus caſus eſt, †quando per legem liceret paciſci ſuper præſcriptionibus breuiandis, prorogandis, vel perimendis, tunc enim poſt impletam præſcriptionem poſſet agi, vt reſcinderetur inter partes, ita in ſimili tenet Franciſcus Ripa, num. 107. in d. l. nemo poteſt. confirma quia pręſcriptiones ſunt meri iuris poſitiui, vt plene diximus ſupra par. 1. q. 2. ergo per ius poſitiuum poterit eis addi, detrahi vel commutari. l. nihil tam naturale. ff. de reg. iur. c. omnis res, eo. tit. §. ſed naturalia Inſt. de iur. nat. & in ſpecie ita tenet Felin. in d. rub. de præſc. Bald. in leg. 2. per illum tex. C. de conſt. pec.

58 Octauus caſus eſt, †ſi actũ fuit inter partes, vt actio quæ ſorte per annum vel biennium præſcriptibilis erat non præſcriberetur, niſi tempore longiore, vel vt res quæ triennio vel decennio præſcriptibilis erat, non præſcriberetur, niſi longiore tempore in his enim ſpeciebus, & ſimilibus in effectu videtur per pactum reſcindi præſcriptio, eo quod ea præſcriptio, q̃ tali pacto ceſſante cõtingeret, nũc p talis pacti interuẽtum contingere deſiit, ita vidẽtur tenere cõiter Doct. vt per Accurſium, & Bald. & alios in authe. quã actiones. C. de ſacroſanc. eccle. Ang. in auth. vt Eccleſia Romana, in prin. & alij quos retulimus de ſucceſ. creatio. §. 19. nu. 24. vbi ab hac opinione receſſimus poſt Crotum nu. 45. in d. l. nemo poteſt. & ſupra num. 37.

Nonus caſus eſt, qñ teſtator, q rẽ bona fide emit, poſtea dubitare cœpit, an forte eſſet aliena, & iuſſit. ne cã hæres poſſit p̃ſcribere, ſi forte aliena appareret, quo caſu adhuc puto pfici p̃ſcriptionẽ mero iure, verũ in effectu reſcinditur, quia quaſi ex cauſa fideicommiſſi eſt hæres ſic pręſcriptã tenebitur reſtituere, arg. l. cũ pater. §. filius matrẽ. ff. de l. 2. l. vnũ ex familia. §. ſi rẽ. ff. eo. tit.

Decimus caſus traditus fuit per nos de ſuccre. §. 10. nu. 40. verſ. denique ex dictis.

Vndecimus caſus qũ ex forma ſtatuti debitũ decennio p̃ſcribi poterat p̃ſcriptũ fuit decennio mox partes cõuenerunt, vt p aliud bienniũ actio duraret, ſicq; in effectu reſciſſa fuit vſuc. dic. vt d. §. 10. n. 26. ver. in ſũma.

Duodecimus caſus ẽ, in p̃ſcriptione inducta ĩ merũ partis fauorẽ arg. eorũ. q̃ diximus. d. §. 10. n. 16, ver. 4. lim.

Tertiuſdecimus caſus eſt, qñ reſcindit vſucapio per interuentũ reſtitutionis cõceſſæ minorib. vel eccleſijs, & is caſus alios multos cõtineat ſub ſe, vt diximus pleniſſime de ſucce. crea. §. 10. n. 40. cum multis ſeq. p. l. ſi. C. in qb. ca. in integ. reſti. non eſt neceſ. l. 1. C. ſi aduer. vſu.

Quartuſdecimus caſus, fauore paupertatis reſcindit præſcriptio, vt diximus ſupra 1. cap. t 36.

Quĩtuſdecimus caſus, lex iuſſit, vt mercedes famulorũ p̃ſcriberent triennio, ea rõne mota, qa q poſt trienniũ mercedẽ ab hero ſuo petit, p̃ſumit retro ſuã mercedẽ recepiſſe, & iterũ eã exigere velle, cõtra c. bona fides de reg. iur. li. 6. certe hoc caſu ſi poſt triẽniũ is famulus pbat ſibi mercedẽ nunq̃ fuiſſe ſolutã, reſcindet ea p̃ſcriptio, q; obtinebit vt dixi de ſucc. cret. §. 10. n. 33. q nota ad intell. prag. ann. 1528. c. 257. q tñ nõ affirmo, ſed dicito, vt diſſeruimus de ſucc. crea. §. 10. num. 33. dic vt in ſequentibus tribus verſiculis.

Decimuſſextus caſus eſt, vt oĩs p̃ſcriptio, q̃ nitit in p̃ſumptione ſolutionis, vel numerõnis, reſcindat quoties pbat cõtrariũ, exẽpli gratia, lex cõcedit exceptionẽ nõ numeratæ pec. cõtra hãc exceptionẽ debitori cõpetẽtẽ p̃ſcribit biennio. l. in cõtractib. C. de non. n. pec. in prin. Inſtit. de literarũ obliga. Rõ eſt, qa poſt bienniũ lex p̃ſumit verã pecũię numerationẽ a creditore factã fuiſſe vt dictis iurib. ergo cõtra hãc p̃ſcriptionẽ admittit probatio in cõtrariũ, ſicq; ſi debitor ẽt poſt bienniũ pbat ſibi pecuniam non fuiſſe numeratã, ea biennij p̃ſciptio quaſi reſciſſa ſibi nihil oberi. Ita (multis tñ repuquãtib.) plene tradit Philippus Decius in l. iur naturæ. ff. de reg. iur. Emanuel. de Acoſta in l. 2. C. de non n. pec. vl. fal. dixi plene multiſque ornaui de ſucceſ. crea. §. 9. num. 22.

Decimus ſeptimus caſus eſt, vt oĩs p̃ſcriptio q̃ nitit ĩ p̃ſumptione obligationis, ſi pbet eã obligationẽ re vera nõ interfuiſſe, ceſſare aut reſcindi dicat, vñ ĩ terminis l. cũ de in rẽ verſ. ff. de vſu. vbi is, q certũ qd annuũ p cõtinuũ decenniũ recepit, dr illã annuã p̃ſtationẽ in poſterũ p̃ſcripſiſſe, vt in æternũ tãtũdẽ ſingulis annis ſibi p̃ſtãdũ ſit, qa cã & titulus obligatorius eo ipſo p̃ſumit q talẽ titulũ & cãm allegauit, quo caſu ea p̃ſcriptio (ſi mõ eã p̃ſcriptionẽ appellare fas eſt) ſi reus pbauerit, nullam cãm obligatoriã p̃ceſſiſſe, reſcindet, illeq; in poſterũ liber manebit, ẽ vera, & cõis ſentẽtia, de qua pleniſſime egimus, & plurib. q̃ qnquaginta ſimilib. ornauimus, ſupra. p. 3. prin. & ſupra cap. 84, cum præceden. & ſeq. dũ diſſeruimus materiam d. l. cum de in rem.

Qua rõne in oĩb. illis qnquaginta iuris ſpecieb. de qbus mẽtionẽ habuimus, in qb. inducit p̃ſumptio & quaſi q̃dã pbatio poſt longũ tẽpus reſpondere facta ſufficiẽte ĩ cõtrariũ pbatione, à tali legis præſumptione recedendum eſſe & cõſequenter eam præſcriptionis imaginem reſciſſam videri, vt dictis in locis attigimus.

60 Decimuſoctauus caſus eſt, †qñ p̃ſcribit iuriſdictio,

talis pſcriptio reſoluiť aut reſcindiť volũtate ſeu pnſa ipſorum ciuiũ in qb.exerceť, moueor, nã cũ is iuriſdictio ē, ad merã ſubditorũ tm̃, nõ ēt ad regētiũ vtilitatē vt tradũt Plato, Cicero, sãctus Thomas sãctus Ireneus & deniq; ē cõis opinio tã ſanctorũ doctorũ, q̃ Philoſophorũ, & oĩum ſcr bētiũ, plene diſſeruimus ſ.lib.1.c.1. Quidquid autem ad noſtram vtilitatem receptum eſt, tandiu durare debet, quandiu nobis placuerit, & non vltra, idque libere repudiare, prodigere, & abijcere poſſumus l.penu.C.de pact. l.ſi quis in conſcribendo.C. de epiſco.& cle.l.egregius, in l.ſtipulatio iſta.§.inter certam ff.de verbo.oblig.l.filius familias.§.diui.ff.de l.1.l.cũ pater.§.rogo.& §.mando.ff.de l.1.l.1.ff.mand.in prin.Inſtitu.eod.tit.l.ſub hac.ff.de actio.& obliga.l.ſed & le.§.conſuluit, ibi, dum re ſua ſe abuti putant.ff.de peti.hære.l.non vſque.ff.ſi a parente quis fuerit manu.l.1.§.& magis.verbo.prodegit.ff.ſi quid in frau.patroni.l.inuito.ff.de reg.iur.§.præterea, cum ibi no.Inſtitutio.de acti.vbi Glo.ait, Id portat leuiter, quod portat quiſque libenter omnes enim homines æque liberi ſunt.l.quod attinet.ff.de reg.iur.& ad ſuam duntaxat vtilitatem ſeſe aliorũ ſubmittunt iuriſdictioni, non quo minus, ſed quo magis libertate ſua potiantur, dum principum armis, potentia & conſilio aduerſus facinoroſos conciues, vel exteros tuentur, vt dixi ſupra c.1.& 20.21.22.ergo ſi quoties libitum eſſet, non liceret ab ea ſubiectione ſic ſponte facta diſcedere, iam ea ad ſuã vtilitatem duntaxat facta in læſionem & perniciem ſuã contra omne ius omnemq; rationem conuerteretur.l.legata inutiliter.ff.de l.1.l.legata inutiliter.ff.de adim.lega.l.non ideo minus.C.de proc.l.quod cõtra.ff.de legib.id quod innumeris authoritatibus, legibus, & rationibus ornauimus, in l.ſi quando in prin.C.de inoffic.teſtamen.cuius tituli interpretationem collocauimus in li.vlt.de ſucceſſ.reſolutio.

Nec immemoriale etiam tempus huic rei impedimento eſt, quia omnes præſcriptiones etiam immemorialis temporis (vt notum eſt) ſunt iuris ciuilis Romanorum merum inuentum, vt diximus ſupra par.1.qu.2.cũ ſeq. ſicq; populum Romanum duntaxat non etiam reliquas gentes tenent, ſicque reliquæ gentes iure tantum naturali & gentium non etiam hoc iure ciuili Romanorum vtuntur.porro ius naturale & gentium præſcriptiones non nouit, vt d.q.2.cum ſeq.diſſeruimus.q̃nimmo nec ipſi populo Romano aut alteri populo, qui ſimilibus pſcriptionibus vteretur, id impedimento eſſet, quia vt ſæpe diximus tantum præſcriptum quantum poſſeſſũ.d.c.ſine poſſeſſione, de reg.iuris.li.6.vbi per omnes.nec dubium eſt, quin & ſi quis dux, comes, marchio aut baro, & ſimiles eiuſque prędeceſſores iuriſdictionem in quodam populo per immortale tempus exercuiſſent, adhuc in illius iuriſdictionis poſſeſſione, vel quaſi & modo eſſe & retro ſemper fuiſſe ſub hac limitatione, moderamine, modo, aut conditione videntur, vt ea merã ciuiũ duntaxat vtilitatem intueri videatur, & conſequenter, vt ad libitum ipſorum reſolubilis ſit, vnde ciuibus domicilium & iuriſdictionem mutare liberrimum eſt, vt diximus de ſucceſ.creat.lib.3.§.30.n.298.cum præcedentibus & ſequentibus.veritas tamen iſtorum pendet ab triplici illa principatus ſpecie, de qua ſupra li.c.1.diſſeruimus.ſicque iſthæc interea non adfirmamus.

61 Decimuſnonus caſus eſt, quando rem alienam, quã meam eſſe putabam, tibi bona fide accipienti donaui, q eam pręſcripſiſti, deinde erga me ingratus extitiſti, tũc enim reſciſſa tali præſcriptione eam rem (vt quibuſdã placuit) reuocare potero, argumento le.fi. C.de reuoca dona.quod forte non eſt tutum, quaſi donatarius, poſt quam rem pręſcripſit, iam non tam à me quam iure ſuo habere videatur, arg.l.ſi id quod.ff.pro derelicto & quia beneficium d.l.fi.ad res proprias non ad alienas donatas videtur pertinere, niſi forte verus dominus eam rē poſtea huic donatori donaſſet aut legaſſet.

62 Vigeſimus caſus quando in terminis l.ſi vnquam.C.de reuocan.don.poſtquam donatarius res alienas bona fide donatas & acceptas præſcripſiſſet, liberi donatori naſcerentur, tunc enim per talem liberorũ ſuperuentētiam quaſi reſciſſa illa præſcriptione res donatæ ad donatorem (vt quibuſdam placuit) reuerterentur, præſertim ſi verus dominus eas res mihi ante impletam à donatario præſcriptionem donaſſet, aut legaſſet, tunc.n. duplex ius mihi competeret & dominij & iuris ſeu benefi.d.l.ſi vnquam.ſed ius dominij mihi ſuperueniens, nihil prodeſſet, quia per hoc tranſiret illico dominium in legatarium, beneficium vero, d.l.ſi an prodeſſet, pendet ab illa q.intra quantum tempus.d.l.ſi vnquam beneficium poſſit intentari.

Vigeſimus primus caſus, quãdo quod mihi debebas præſcripſiſti, deinde errore ſoluiſti, & vis repetere, ſed tibi obijcienti præſcriptionem replico, quod naturaliter obligatus mihi permanebas etiam poſt præſcriptionem, quæ obligatio naturalis etiam hoc caſu ſecundũ quoſdam parit exceptionem, ſicque in effectu reſcindit aut elidit pręſcriptionem, id quod tutum non eſt, vnde dicito, vt ſupra 1.par.prin.q.7.

61 Vigeſimus ſecundus caſus, nam ſi fundus vel alia res corporea reuertitur, poſtquam præſcripta fuit, ad primum dominum, ipſi datur retentio contra ipſum pſcribentem in pręſcriptione longi temporis, ſecundum Accurſium & Dynum & Doctores communiter, id q nos impugnauimus ſupra par.1.prin.q.7.n.antep.ergo illo caſu ſecundum eos reſcinderetur præſcriptio, non ſic ſecundum nos.

Vigeſimus tertius caſus, nam ſi fundus longo tempore præſcriptus perueniat etiam ad tertiũ, domino priori datur rei vendicatio contra illum tertium, ſecundum Doctores, quales ſunt Dynus, Balbus, & alij, ſicque in effectum ea præſcriptio reſcinditur, nos contra, vt diximus ſupra par.1.q.7.num. penul.

FINIS.

13-2-E-5

FERNANDI VASQVII PINCIANI DE MENCHACA IVRECONSVLTI HISPANI,

In ſummo Dominicæ rei Philippi Hiſpaniarum Regis Cath. Potentiſſimi Prætorio Senatoris.

Controuerſiarum Illuſtrium, Aliarumq́; vſu Frequentium.

LIBER TERTIVS.

SVMMARIVM.

1 *Præmium propoſitum ei qui primus vrbis obſeſſæ muros aſcenderet, vtri eorum qui muros pariter aſcenderunt debeatur, egregia q.*
2 *Veriſimilia pro expreſſis habentur, licet nec mente, nec verbis eſſent comprehenſa.*
3 *Indefinita relata ad rem æquipollet vniuerſali.*
4 *Hiſtoria Ariſtodemi, & Hippomedontis.*
5 *Indefinita aliquando cuique ex multis ſolidum tribuit.*
6 *Incertitudo vbi eſt, ad coniecturas deueniendum eſt.*
7 *Præmium pinguius præſtandum eſſe interpretamur ob facinus memorabile.*
8 *Præmium ſi indiuiduum eſt, vt inter merentes partiatur.*
9 *Poſſeſſionis vis magna.*
10 *Probationes ſufficit, vt concludant veriſimiliter.*
11 *Maioratum vter ex duobus geminis habiturus ſit, ſi incertum ſit vter eorum prior natus fuerit?*
12 *Neceſſitatis cauſa receditur à reg. iur.*

CAPVT XC.

1 SI quit primus vrbis obſeſſæ murum aſcendiſſet præmium fuit propoſitum duo pariter murum aſcenderunt, vel caſtrum hoſtium pariter intrauerunt inuectes, quæritur quis eorum, & qua ex parte præmium propoſitum laturus ſit? Quidam quòd ſit gratificatio ni locus, arg. l. ſi. ff. de relig. & ſumptibus funerum. l. generaliter. §. quid ergo. ff. de fideicom. liber. l. in naue Sauphei. ff. locati.

Quidam rem ſorte dirimẽdam aiunt, arg. l. ſi. C. communia de lega. l. in tribus illis. ff. de iud. Tertij ſolidam rem cuique dandam putant, arg. l. qui filiabus. §. 1. ff. de leg. 1. l. ſi pluribus. §. ſi. eod. tit. Quarti non ſolidum præmium cuique dandum firmant, ſed dimidiatum, arg. l. ſi quis Titio. §. ſi. ff. de lega. 2. Vltimi vtrumque excludendum contendere videntur, arg. l. ſi ita fuerit. ff. de rebus dubijs. l. duo ſunt Titij. ff. de teſt. tut. l. eum qui. ff. ad Trebell. l. ita ſtipulatus. ff. de verb. oblig.

Et quòd ſinguli ſolidum præmium habere debeant, tenent Iacob. de Rauenn. & Odofred. & Alber. num. 4. in procœmio ſtorum. §. diſcipuli, ſequitur & dicit communem ſententiam Franciſc. de Ripa in l. ſi quis in fundi vocabulo. §. ſi. in ſi. ff. de leg. 1. Dynus, Cynus, & Ang. in l. qui filiabus. §. 1. ff. de lega. 1. ſentiunt Bar. & Imol. in d. l. hoc articulo. ff. de hæredib. inſtituen. pleniſſime per And. Tiraq. in tractatu primogenitu. q. 17. opin. 4. num. 11. Tancre. de Corneto rubr. 11. q. 13. ſentit Bal. in procœmio ſigrum. §. ſed cum nos. ſentiunt Ant. de Bur. & Ioannes de Imol. in Clem. 1. de reſcriptis. licet Alex. nihil firmet in d. l. qui filiabus. §. 1. Hæc opinio non placet, quia conſtat quod non tanto præmio dignus eſt, nec tam de ſuo Imperatore benemeritus fuit, qui ſimul cũ alijs victor extitit, quam foret ſi ſolus victor exiſteret, vt in quæſtionib. ſequent. latius dicemus.

Quod autem per contrarium neuter ad præmium admittatur, tenet Alex. in l. eũ qui nouiſſimus. ff. ad Treb. & alij quos refert Corſetus, vbi ſupra, q. 1. col. 3. in ſuo tract. de brauio.

Quod autem quiſque ad partem tantum præmij admittatur, & faciant ſibi partes concurſu, tenent Corſet. in d. tract. de brauio. q. 1. num. 5. poſt Cyn. & Iac. de Arena quos ipſe refert, & quàm plures relati per And. Tiraquell. in tract. primog. q. 17. opi. 4. num. 12. qua de re per Bar. Bal. Imol. & Cuman. in l. hoc articulo. ff. de hæred. inſt. per Petr. de Bellapert. Dyn. Oldr. Iac. de Arena, Cynum, Alber. Bar. Bal. Ang. & alios in l. qui filiabus. §. 1. ff. de leg. 1. Fulg. conſ. 47. ſer. Michael. Paul. in l. eum qui. ff. ad Treb. Imol. in l. duo ſocij. ff. de hær. inſt.

Quid dicendum? & ſane hæc media opinio, vt vterque ad præmium admittatur, ita tamen vt partes faciãt concurſum verior viſa eſt, Primum, quia de proprietate ſermonis admittenda. Deinde quia accedit neutri, ac intentioni eorum qui præmium propoſuerunt, quod ſit ex proprietate verborum, patet per l. ex duobus, in princi. ff. de vulga. & pupilla. ſubſt. l. qui duos. l. quod de pariter ff. de reb. dub. l. ſi ita fuerit. eo. tit. quibus iuribus habetur eum primum videri, quem nemo antecedit, hos autem duos à nemine præuentos fuiſſe conſtat, & conſequenter primos mœnia aſcendiſſe, iure dicemus, quòd autem iſthæc interpretatio ſit ex mente, animo ac ſententia eorum qui illud præmium pollicebantur, in comperto videri debet, cum enim actiones noſtras iuxta plerunque accidentia, non iuxta ea quæ raro contingunt, iudicari debeant. l. ſemper in ſtipulationibus. ff. de regu. iur. l. nam ad ea. ff. de legibus. & fere ſemper hoſtiũ mœnia, & caſtra aſcendere, vel intrare non ſimul à multis contingat, ſed prius ab vno quam ab reliquis, ſane veriſimilius eſt, qui præmium propoſuit cogitaſſe vnum tantum fore qui reliquis anterior mœnia ſubiturus eſſet, ideoque vnicum tantum præmium non etiam plura pollicitus fuit, plura premia expoſiturus ſi plures viros mœnia pariter ſubituros cogitaſſet, cum ergo nullus præter voluntatem, & intẽtionem ſuam videatur obligari. l. obligationum ſubſtantia. ff. de act. & oblig. l. cõſenſu, in princ. eod. l. non omnis. ff. ſi cert. pet. per totũ. Inſtit. de obligat. ex conſenſu, ſupereſt, vt qui premium pollicitus fuit, ad vnicum tantum, non etiã ad plura obligatus videatur, neque ad rem pertinet, quòd ſi forte plures viros mœnia pariter ſubituros cogitaret, plura forte premia proponeret, & conſequenter quaſi ad plura præ-

ra premia præſtanda obligatus videatur, iuxta Glo. app.
in l. tale pactum. §. fi. ff. de pact. d. l. ita ſtipulatus. verſ. Sabi-
2 nus ibi, ex mente, vbi Paulus & alij. ff. de verb. oblig. † Nā
ſane d. Gloſſ. procedit quando idest veroſimilius eum,
quando in ſpecie noſtra nō eſt, quinimmo veroſimilius
eſt, vt ſi plures viros pariter inuaſuros mœnia putaſſet,
aut cogitaſſet, licet forte plura premia propoſuiſſet, ta-
men forte longe minora præmia forent, ne ergo is pro-
miſſor præter voluntatem ſuam, vt obligetur dicamus,
aut in plus quam uoluit quod inciuile eſſet, dicendum
eſt vnum duntaxat præmium, nō etiam plura deberi, cū
ergo vnicum debeatur, neceſſe eſt illud inter vtrunque
diuidi, argum. d. l. ſi pluribus. ff. de leg. 1. l. Mæuio, in prin
cip. ff. de lega. 2. l. coniunctim. l. re coniuncti. ff. de leg. 3.
§. ſi eadem. Inſt. de lega. neque in ſpecie hac vlla eſt in-
certitudo, quæ vitiari debeat, nam licet actor debeat ꝓ
bare ſuam intentionem. l. 1. l. actor quod aſſeuerat. l. fin.
C. de prob. l. qui accuſare. C. de edendo, idque certo nō
etiam contingenter. l. non hoc. C. vnde cognati, tamen
vtrunque iſtorum ſuam intentionem etiam certo non
contingenter tantum probaſſe videtur, quia ſe primum
fuiſſe inſpecta etiam proprietate verborum dicere po-
teſt, & cuncurſus alterius qui ſimiliter primus fuit, non
eo tendit, vt is non videatur inuitatus, ſed vt minore rei
portione contentus eſſe debeat propter concurſum al-
terius qui ſibi partem aufert, non ſic in terminis l. ſi fue
rit ff. de rebus dub. l. duo ſunt Titij. ff. de teſt. tut. l. cum
qui nouiſſimus. ff. ad Trebel. cum ſim. vbi erant duo Ti
tij, & Titio legaui, vel iuſſi, vt in partem vltimi morien-
tis ſubſtitutus vocaretur, vel vt Titius tutor foret, nam
Titio agenti recte obijcietur, non ſatis certum eſſe, an
ipſe fuerit inuitatus, an vero alter Titius, & ſic de reliqs.
Præterea ſi plures ad eandem rē fuerint inuitati, faciunt
ſibi partem per concurſum, nec ſe inuicem impediunt,
quod procedit ſiue ad illam rem ſeparatim Inuitati dico
rentur, vt in d. §. ſi eadem res, & in d. l. ſi pluribus. ſiue &
coniunctim, vt d. l. ſi pluribus, & l. coniunctim. ff. de leg.
3 3. Aſtringitur hoc arg. † nam quando pluribus eadem
rès relinquitur, vnuſquiſque ad ſolidam rem ex proprie
tate ſermonis vocatus intelligitur, ſiue ſeparatim inuita
ti fuerint. d. l. ſi pluribus. §. ſi eadem res, & l. vnic. §. vbi au
tem, cum §. ſeq. C. de cad. tol. ſiue etiam coniunctim, d.
l. coniunctim. l. Mæuio, in princ. verb. totus. ff. de lega. 2.
l. triplici. ff. de verb. ſign. & eſt vera & communis opinio
ſecundum Baldum in l. ſi fortidianum. C. de le. & Iaſ. in
l. re coniuncti. ff. de leg. 3 num. 22. & Rip. num. 30. & ſe
cundum Zaſ. lib. 1. ſing. reſpo. c. 18. Alc. in l. triplici. ff. de
verb. & rerum ſig. (adde pro communi leg. vitium. ff. de
reb. dub. in verb. quaſi initio) & etiam ſecundum Iaſ. in
l. ſi duobus. §. ſi. ff. de lega. 1. & iterum in princ. eiuſdem
l. & Bar. in l. cui fundus. ff. de cond. & dem. & iterum ipſe
Iaſ. in d. l. ſi duobus. §. fi. num. 3. poſt Bal. & alios quos re
fert & Cuma. in l. re coniuncti, in princip. Idem Aret. in
d. l. ſi duobus. §. fi. vbi etiam Imol. & Paul. & Bald. Villal.
fol. 13. col. 3. in d. l. re coniuncti, vbi Ripa num. 57. & nu
me. 27. in fi. & Villal. fol. 32. colum. 3. in princ. cum ergo
quando pluribus eadem res relinquitur ſiue ſeparatim,
ſiue coniunctim, quib. caſib. ad ſolidam rem quiſque in
uitatus intelligitur, adhuc ſeſe inuicem cōcurrentes mi
nime impediunt, ſed faciunt ſibi partes per concurſum
nec vbi vlla incertitudo eſſe videtur, cur non & in ſpe-
cie noſtra idem forte dicemus, vt ſeſe inuicem minime
impediant, ſed concurſu partes ſibi faciant, nam cum
indefinita oratio æquipolleat vniuerſali. l. a. ff. de lib. &
poſthum. l. ſi pluribus. ff. de legat. 2. §. nominatim. Inſti.
de exhibi. liberorum, illa verba indefinita (ſcilicet qui
primus mœnia tranſcenderit) æquipollerent vniuerſali,
vt ſi plures pariter aſcenderint, & ſic ex legis interpreta
tione omnes primi, (vt diximus) videantur, omnes quidē
ad illud premium inuitati intelligantur, & conſequēter
quiſque eorum agens recte fundet intentionem ſuam,
& certo non contingenter tantum, cum verum ſit quē-
que eorum primum fuiſſe, & conſequenter ad premiū
propoſitum inuitatum fuiſſe, ſed quia obligationē, ſeu
promiſſionem illius qui premiū propoſuit præter eius
intentionem augeri, & geminari ſeu duplicari perini-
quum eſſet, ad partem tantum cuique dandam neceſſa-
rio deueniendum eſt, non aliter atque ſit in terminis d.
l. ſi pluribus, & d. l. coniunctim, cum ſimilibus ſupra alle
gatis. Denique pro hac parte videtur tex. apertus in l. ſi
duobus. §. fin. ff. de lega. 2. Agnoſco tamen relatum eſſe
quoppiam exemplum Scipionis Africani, qui cum mu
ralis coronæ premium ei dandum eſſet, qui primus Car
thaginis nouę, quam obſidebant, mœnia conſcendiſſet,
duoque ſimul eos muros tranſcendiſſe ſe contenderēt
vtrunque murali corona, & honore donauit, vt teſtan-
tur Titus Liuius de bello Punico ſecundo, lib. 6. & Plu-
tarchus Cheroneus de viris illuſtribus in vita ipſius Sci
pionis, quod & in apoph. ipſius retulit, & laudauit Eraſ
mus Roterod. huiusque ſententia à noſtris, & ſancta &
æqua habita eſt, meminit etiam Alcia. in l. proximus. ff.
4 de verb. ſign. & cum non abſimilis contentio eſſet in-
ter Ariſtodemum, & Hippomedontem apud Cuman.
ex inſigni illa victoria quam ex Etruſcis retulerant, qui
ad ſinum Ionicum habitabant, ſenſerunt ſeniores vtrī-
que eum honorem concedendum, teſte Dionyſio Ha
licarnaſſeo Romanarum antiquitatum lib. 7. verum hu
iuſmodi exempla non tam ex iure quam ex gratia vidē
tur proceſſiſſe, ſicque ad iuris neceſſitatem nō ſunt tra
henda. §. ſed & quod princip. Inſt. de iure naturali. l. 1. ff.
de conſt. principum. Præterea cum præmium ſit pro-
poſitum, vel a principe, vel à Republica plenius eſt in-
terpretandum, iuxta Gloſ. approbatam in l. fi. ff. de cōſt.
principum. c. decet, de reg. iu. in 6. & ibi de egregio quo
piam facinore præmiando, quod etiam tropheo dignū
videretur, agitur, ab animo, & mente eorum principum
qui præmium pollicebantur, alienū minime videtur lo-
5 cupletatum munus, & præmium merentibus referre, †
nec dubium eſt quin ex benigna, & plena mente illius
qui præmio quem honorare voluit, aliquando interpre
tamur, vt integrum donum, aut præmium, aut relictum
alterutri ex duobus inuitatis præſtetur, vt eſt tex. egre-
gius in d. l. ſi pluribus. §. fi. ff. de leg. 1. quamuis regulari-
ter concurſu ſibi partes facere deberent, vt ibi, itaque
exemplum Scipionis, & ſeniorum, ſupra relatorum, in-
telligo procedere in terminis d. l. ſi pluribus. §. fin. cum
ex euidenti, aut veroſimilima voluntate cōcedentis col
ligebatur, vt vtrique integrum præmium daretur, eidē
tem autem voluntatem accipere debemus, etiam eam
quæ ex coniecturis colligitur, vt in le. licet Imperator,
vbi plene per Iaſ. & alios. ff. de leg. 2. iterum regulariter,
vbi tam inſigne facinus non eſſet, ſicque hæc præſum-
ptio ceſſaret, non integrum cuique præmium debere-
tur, ſed partes concurſu fierent, ſtat ergo ex ſuperiori-
bus, vt præmium propoſitum ei qui primus hoſtium vr
biſque obſeſſæ mœnia tranſcenderet; aut caſtrum ho-
ſtium irrūperet, æquis ex partibus diuidatur, inter duos
qui pariter, vel mœnia tranſcenderunt, vel in hoſticum
caſtrum impetum irruentes fecerunt. Fallit primo quan
do ex coniecturis colligeretur aliam fuiſſe mentem pol
licentis tale præmium, arg. d. l. licet Imperator, & eorum
6 arg. quæ modo retulimus. Fallit ſecundo quando faci-
nus erat magnum, & memorabile, quod ſine magno pe
riculo auderi non poſſet, præſertim ſi ad honorem, &
commoditatem Reipublicæ pertineret, & a principib.
7 & ab ipſa Republica præmiū propoſitum foret, nā tūc
ex integro præmium alterutri dandum eſſet, arg. d. l. fin.
cum ibi notatis. ff. de conſt. principum, & arg. eorum,
quæ

quæ ait Alber.in procemio ffiorum.§.diſcipuli.col.2.Fal
lit tertio quando præmium propoſitum erat indiuiduũ
8 in iure tam proprietatis,quam poſſeſſionis, vel vſus,vel
adminiſtrationis,veluti ſi filia Imperatoris in vxorẽ de-
ſignata eſſet ei qui primus hoſtium mœnia tranſcendiſ
ſet,tunc enim,vel neutri daretur,vel locus ſoret gratifi-
cationi,arg.tex.in l.fi.ff.de relig.& ſum.fune.iſta eſt cõ-
munis opin.vt per Alber.in d.§.diſcipuli,per Alex.in d.
l.qui filiabus.§.1.qui alios refert per eũdem,& Lud.Ro
manum in l.cum qui nonitimus.ff. ad Trebell. late per
Tiraq.vbi ſupra,qui quando fiat locus gratificationi ſu
ſe refert in d.trac.primog.q.17.opin.2.per totam. Fallit
9 † quartò quando ſecundum quoſdam alter ipſorum rei
promiſſæ nactus eſſet poſſeſſionem ſine vitio, arg.c.cũ
partium iura,de reg.iur.in 6.§.commodum.Inſt.de in-
ter.multa per Iaſ.Cor.Cur.Iun.Dec.& alios in l. ſi emã
cipati.C.de collat. in illo art.quando filius præſumatur
in poſſeſſione patriæ poteſtatis.Andr.Tiraq. in d.q.17.
opin.:1.Pro noſtra principali opinione optimus tex.in
l.& hoc Tiberius.ff.de hæred.inſtit.vbi non ſolum quã
do eſt facti ambiguitas,ſed etiam ſi ſit iuris dubietas,di
10 uiditur id de quo litigabatur,pro nobis etiam †quia pro
bationes ſufficie,vt concludant veroſimiliter in ijs quæ
euidentem probationem non recipiunt.Gloſſ.in l. neq;
natales.C.de prob.quæ communiter app.ſecundũ Cor.
in l.ſi emancipati.col.2.C.de colla. ſed hic non cadebat
euidens probatio, quia agitur de interpretando animo
eius qui præmium propoſuit,ergo,&c.

Ex ſuperioribus infertur deciſio illius articuli memo
11 rabilis vehementerque controuerſi, † ſi ad maioratum,
qui ad eum ex filijs qui primus natus eſſet pertinere de-
bebat,plures gemini contendant, vel quod pariter edi-
ti ſunt,vel ſi non pariter,tamen incertum erat vter eorũ
anterior in lucem exiret,an ambo admitti debeant, an
neuter, an forte alter tantum,.qua in re ſunt duodecim
principales opiniones, quas ordine refert ornatiſſime
And.Tiraq.in d.q.17.ſed per noſtra argumenta,iura &
rationes ſupra relatas,ea pars quaſi tam iuri,quam æqui
tati proximior,eligenda eſt, quæ habet vtrunque admit
tendum, non aliter atque admittuntur duo collegatarij
ad eandem rem,quando vtrique ex proprietate ſermo-
nis inſolidum relicta eſſe videtur,quod accidit cum am
bobus relicta fuit,vel coniunctim,vel ſeparatim,vt dixi
mus,nec ad rem pertinuit quòd maioratus videatur in
diuiduus, nam adhuc poteſt per plures inſolidum admi
niſtrari,iuxta not.in c.prudentiam.de offic.dele. Fel.in
c.capitulum ſanctæ Crucis,de reſcrip.col.antepen.verſ.
de duobus natis.& videtur communis opinio, vt ambo
gemini admittantur,vt per Iaſ.in l.ſi extraneus.ff.de cõ-
di.cauſ.dat.aſacit Glo.in l.idem erit.ff.de ſtat. hominũ.
Bal.in procemio ff.§.itaque.col.2. Idem Bal. in auth. ex
teſtamento.C.de colla.Aret.conſ.162.diligenter.col.1.
Flor.in l.quæ pater.col.4.ff.famil.ercil.Bal. & Ang. in l.
ex duobus,in princ.per illum tex.ff.de vulg. per Alberi.
in procemio ff.§.diſcipuli.col.2. nam & ſimiliter impe-
rium per duos adminiſtrari ſimul, & poteſt & aliquan-
do ſolet,vt per Gloſſ.in c.non autem.7.q.1. Glo. in cle.
Rom.verbo,reges,de iure iu.And.Tiraq. de primoge-
nit.q.17.in prin.num.4. vult etiam ambos ad maioratũ
admitti,quod & firmat Alex.in d.l.ex duobus, in princ.
licet Aret.ibi variet.Idem Alex.in d.l.qui filiabus.§.1.ff.
de leg.1.Ana.in rub.de ſortil.col.fi.Mart. Laud.de pri-
mogen.col.9.verſ.ſed ponamus,quod non apparet.Bar
ba.in clem.& ſi principalis,de reſcrip.Cur.ſen.conſ.69.
do.Ioan.per Fel.in d.c.capitulum de reſcript. d. verſ.de
duobus.Iaſ.vbi ſupra,verſ.pro iſta deciſ.Ant. Corſet.de
poteſtate,& excel.legis.q.64.Benedictus in c.Raynu.de
teſtam.verb.in eodem teſtamento relinquens.1.nume.
577.plene per And.Tiraq.d.q.17.opinione 4.licet con
trarium nempe,vt neuter eorum admittatur,ſed ſeſe cõ
curſu impediant,teneant Imol.in d.l.ex duobus. & Ca-
ro.Ruin.conſ.186.conſideratis.col.3.lib.1.per l. ſi fue-
rit.ff de reb.dub.l.duo ſunt Titij.ff.de teſt.tut.l.cum ſi.
quæ nihil obeſt.Nam ibi qui agebat & lucrum petebat,
non probauit nec probare potuit ſe certo & indubitan
ter ad illud lucrum fuiſſe inuitatum,vel ad illud munus,
vel tutelam,quia Titio fuit relictum, duo autem Titij
erant,ergo ſuccumbere debebat.l.1.l.actor, quod aſſe-
uerat l.fi.C.de prob.l.qui accuſare.C.de eden.l nõ hoc.
C.vnde cogna.non ſic in ſpecie noſtra,in qua etiam ex
proprietate ſermonis ambo gemini primi nati dicũtur,
cum in ordine naſcendi à nemine præcederentur,iuxta
interpretationem d.l.ex duobus,de vulgari.& l.quod de
pariter,& lege ſi fuerit.ff.de rebus dub.& l.qui duos.eo.
tit.vnde cum maioratus promiſſus fuerit primo naſcen
ti,ad ambos pertinere debet, qui ambo primi nati fue-
runt,& alteruter cum agit & petit ſufficienter & certo,
non tantum contingenter probat intentionem ſuam,
ſicque obtinere debet,quod non erat,vt diximus in ter
minis d.l.ſi fuerit,cum ſim.

Facit pro nobis vna ratio, quã ab alijs præuiſam fuiſ
12 ſe non inuenio. † Nam bona maioratus,& ſi ex teſtato-
ris diſpoſitione,nec alienari poſſint nec diuidi,tamen il
lud eſt regulare in caſibus,tamen fallit,& limitatur præ
ſertim quando alienatio erat neceſſaria,vt eſt tex.expreſ
ſus,vbi etiam notant communiter Doct.in l.peto.§.præ
dium.ff.de leg.2.neque enim cauſa neceſſitatis compre
henditur ſub vlla regula prohibitiua inſpecta legis inter
pretatione,arg.l.ſi fideiuſſor.§.ſi neceſſaria.ff. qui ſatiſ-
dare cogun.vbi multis id ornat Iaſ.l.conditionibus pu
pillis,in verb.iure poteſtatis.ff.de cond.& dem.vbi ali-
qua per Soc.l.ſi filius qui patri.ff.de vul. in verbo, non
ſponte ſuſceptis,vbi etiam notat Soc. id quod & nos or
nauimus de ſucceſ.cre.§.26.num.80.& §.14.nume.61.
cum ergo ex cauſa neceſſitatis recedatur à regulis iuris
communis,ad qđ etiam facit l.rem legatam.ff.de adim.
legat.l.fideicommiſſa.§.ſi rem.ff. de leg. 3. cumque in
ſpecie,& indiuiduo,quo de agimus,res vetita & aliena-
ri poſſit,& diuidi ex cauſa neceſſaria quaſi voluntaria tã
tum,non etiam neceſſaria diuiſio vetita videatur,cum-
que in ſpecie noſtra iſta diuiſio neceſſaria ſit, propter
omnimodam incertitudinem,ſupereſt vt ea bona maio
ratus quo de agitur, diuidantur inter hos geminos fra-
tres,arg.d.l.peto.§.prædium,de leg.2.ff. præſertim cum
reſpectu teſtatoris (cuius ſolius intereſſe hic inſpiciẽ-
dum eſt)parum aut nihil fere interſit cum ambo ſint de
liberis eius ex æquo,ſicque intelligo,quod iure non ſo
lum adminiſtrationis,ſed etiam quæ ad bonorum pro
prietatem diuiſio fiat,nam quid prodeſſet dicere,quòd
adminiſtratio tantum bonorum eſſet communis inter
eos,quid enim ſi poſtea alteruter eorum decem,aut ſor
te viginti liberos ſuſtuliſſet, eſſet ne adminiſtratio con-
munis inter quadraginta poſtea fratres patrueles, & ſic
deinceps procedente progenie ad ingẽtem vſque popu
lum procederemus,quod ridendum eſſet.

SVMMARIVM.

1 *Conditio illa ei qui primus metam attigerit præmium dabitur, non verificatur in equo metam attingente ſine ſeſſore,egreg.q.*

2 *Conditio illa,qui primus metam attigerit præmium feret in ludo equeſtri, non eſt poteſtatiua,contra noniſſim.*

3 *Conditionis verba formaliter intelliguntur cum agitur de lucro captando.*

4 *Conditio illa, equo qui primus metam attigerit præmium dabitur,non verificatur in equo qui ſine ſeſſore pri-*

re primus metam attigit in ludo equeſtri, contra communem opin.

5 *Conditio illa, ei qui primus metam attigerit præmium dabitur, ſi ex decem currentibus duo anteriores pariter metam attigerunt, an impleta videatur, egregia quæſtio.*

6 *Totum venit cum res quæ ſub vno ſpiritu cõtinetur, ſimpliciter nominatur.*

7 *Victor qui extitit ſimul cum alijs non tanto præmio dignus eſt, quàm ſi ſolus victor extiteret.*

8 *Interpretatio pia quæ fit in actu reiterabili ceſſat, quando actus ille reiterabilis eſt.*

9 *Victor extitiſſe quando quis videatur in ludo ſchachorum, vel in congreſſibus, & pugnis ſeu certaminibus quos Hiſpanè (iuſtas torneas) appellamus.*

CAPVT XCI.

1 PROPOSITVM †fuit præmium cõcurrentibus ad brauium, vt qui primus metam attingeret illud ferret, ex equitibus currentibus vnus cecidit, quẽ equus dorſo depulerat, equusque ſine ſeſſore, aut equite cæteris prior metam attigerat, an præmium domino acquireretur? vehementer fuit controuerſum, qua in re ſunt tres caſus inſpiciendi. Primus quando verba ita habebant (equo qui primus metam attigerit, &c.) & tunc etiam ſi ſine equite ille equus metã primus attingeret, præmium domino acquireret, iſta eſt communis opinio, quam tenent Bar. Bal. Ang. Paul. Alexand. & Iaſ. num. 43. & Zaſius col. pen. in fi. & col. fi. in l. 1. §. item acquirimus. ff. de acquir. poſſ. quia licet acquirere nihil poſſimus per rem inanimatam, vt in d. §. item acquirimus, & l. quemadmodum. ff. de acquir. poſſeſſ. tamen hic acquiſitio contingit per ipſummet acquirentẽ licet per rem inanimatam (hoc eſt per equum) impleta conditio fuerit, ſub qua ad illud lucrum fuit inuitatus non aliter atque ſi relictum eſſet ſub conditione, ſi nauis ex Aſia venerit, per nauis aduentum impleri conditio poteſt. l. ſi quis hæredem. C. de inſt. & ſubſt. fere per totum. ff. de cond. & dem. Secundus caſus eſt, quando verba dicebant (ei qui cum equo primus metam attigerit, &c.) & tunc communis opinio eſt Bart. & aliorum, vbi ſupra præmium non deberi equiti cadenti, licet eius equus ſe expulſo primus metam attigiſſet, quaſi equiti non equo præmium ſit propoſitum ſub cõditione hac, ſi primus metam tangeret, ipſe autem non primus metam attigit, ſed ipſius equus, ſicque euanuit, aut defuit conditionis aduentus, & implementum. Tertius caſus eſt, cum verba non ſunt ita clara, ſed ſumus in dubio, quia verba ita habeant (primo metam attingenti, &c.) & hoc caſu communis ſententia eſt domino præmium acquiri per equum, qui ſe expulſo primus metam attigerat, ita tenent in d. §. item acquirimus. Ioann. de Imol. num. 25. Cuman. Rom. Alex. num. 17. Iaſ. num. 43. Salic. in l. non dubium. C. de legibus. Bal. in l. qui fundum. ff. quẽadmod. ſerui. amitt. Imol. in l. 2. ff. de cond. & dem. Aret. num. 60. in d. §. item acquirimus, & eſt communis opinio ſecũdum Iaſ. vbi ſupra, num. 43 quam etiam firmat eſſe communem. Zaſius ibi, num. 21. licet contrarium teneat, eandem tenet, & firmat eſſe communem Alberic. in l. 1. §. per eum. ff. de acq. poſſ. Idem Alber. in l. cum ſeruos. ff. de verb. oblig. vbi firmat ita ſeruari. & quod ita tenuerũt multi & magni Doctores, & eſt communis opinio ſecundum Alex. vbi ſupra, mouentur, quia animus eorum qui curſum ordinauerãt præmiumque expoſuerant, eſſe videbatur, vt virtuti, & velocitati equorum precium daretur, hoc eſt, vt daretur dominis propter equorum velocitatem & virtutẽ, quaſi inter ipſos equos non inter equites certamen eſſet, nec dubium eſt quin, vt diximus, conditio illa per equum poſſet impleri, vt ea impleta dominus acquireret, etiam ſi caſu impleta eſſet. l. ſi quis hæredem. C. de inſt. & ſubſt. l. 2. cum ibi notatis. ff. de cond. & dem.

2 Contrariam partem †tenet Dinus in l. 1. §. cæterum. ff. de verb. oblig. & ibi Paul. num. 3. Dinus in d. §. Item acquirimus. Idem in l. 1. §. quæſitum. ff. de aqua quot. vt refert Alber. vbi ſupra. contrariam etiam partem tenet nouiſſime Zaſius in d. §. Item acquirimus. col. fi. primũ, quia, inquit, illud præmium promiſſum videtur ſub hac conditione poteſtatiua, ſi primus metam attingeret. poteſtatiua autem conditio non ſufficit quod fato, aut caſu impleatur, ſed oportet impleri ex animo eam implere debentis, communis opinio eſt Bar. & aliorum per tex. ibi in l. 2. ff. de cond. & dem. per Doct. in d. l. ſi quis hæredem. & in l. 1. eo. tit. ſed hic licet per equi priorem aduẽtum conditio videretur impleta, tamen non ex animo equitis, ſed caſu, aut fato impleta videretur, ſicque non ſufficeret. Sed hoc argumentum ſuſpectum eſt, hic enim conditio pendebat nõ ex libera & expedita equitis volũtare, ſed ex facto ipſius, & virture equi ſui, & ex facto, aut non facto aliorum eadem de re cõtedẽtiũ, quo caſu conſtat conditionem eſſe mixtã. l. 1. C. de inſtit. & ſubſtit. cũ ibi plenè notatis per Gloſſ. & alios. l. 2. ff. de cõd. & dem. l. ſi iam facta, eod. tit. l. ſi quis hæredem. C. de inſti. & ſubſt. mixtam autem conditionem ſufficit fato, & caſu impleri. d. l. ſi iam facta. d. l. ſi quis hæredem, & vbique per omnes.

Item licet per rem inanimatam poſſit ius quæſitum retineri. l. aquam. ff. quemad. ſer. amit. tamen acquiri denuo non põt, d. §. item acquirimus. l. ſi à furioſo. ff. eod. tit. de acquir. poſſ. in quæſtione autem noſtra non de retinendo agitur, ſed de acquirendo, ergo, &c. Quid dicẽdum? & ſane licet Zaſij argumentum euanuerit, eius tamen opinionem veriorem puto contra communem, hunc enim ludum, quo de agimus, nec equinum dicere poſſumus (hoc eſt ad equos tantum pertinentem) nec pedeſtrem (id eſt ad pedites tantum pertinentem) ſed equeſtrem intelligere debemus. Vnde in tali ludo, qui neque equinus tantum erat, nec pedeſtris tantum (hoc eſt nec equorum tantum, nec hominum peditum tantum) ſed equeſtris, nempe hominum, & equorũ ſimul, probabilius eſt, vt ſiue homo ſolus ſine equo, ſiue equus ſolus ſine homine inſeſſore metam attingeret, nihil feciſſe videretur, cum eques (hoc eſt homo equo inſidẽs) ſit qui ad tale lucrum, ſeu præmiũ fuit inuitatus, & hãc fuiſſe mentem eorum, qui talem ludum inſtituerũt, nullus modo ſanus abnegabit,

3 †& cum in cõditionibus implendis, præſertim cum agitur de lucro acquirendo, verba conditionum ſint ſtrictiſſime accipienda. l. qui hæredi. l. Mæuius. ff. de cond. & dem. & formaliter vt ex communi opi. reſoluit Dec. in l. 1. colum. 1. & 2. C. de inſt. & ſubſt. verbaque iſta ſecundum ſubiectum ludum, & materiam ſint intelligenda. l. ſi vno. ff. locati. l. quib. diebus §. dominus, vbi Soc. in pri. ff. de cond. & dem. l. ſtipulatio iſta. §. hi qui. & §. hæc quoque. ff. de verb. oblig. ludusq́; ſubiectus ſit equeſtris, hoc eſt hominum ſimul, & equorum, illa conditio lucri propoſiti de metam attingẽdo, intelligitur de meta attingẽda ab equite, hoc eſt, ab homine equo inſidente, vel equitante, non ab equo ſolo, vel pedite ſolo. Præterea mentem eorum qui hunc ludum ordinauerunt, talem fuiſſe intelligere debemus, qualem inducunt communiter accidentia. l. ſemper in ſtipulationibus. ff. de reg. iur. l. nam ad ea. ff. de legibus. nullus autem modo ſanus negabit, quin hunc caſum de equo ſolo, vel pedite ſolo metam ante alios equites attingente, non venerit veroſimiliter in mentem eorum, qui hunc ludum inſtituerũt, & conſequenter quod præ-

mium equitibus non etiam equis ſolis, aut ſolis peditibus propoſuerunt, q; ſi dixeris at ſi in eorum mentem is caſus veniſſet, quid nam ſtatuiſſent, & nunc magis eſt, vt equo ſolo præmium non concederetur, quia nullus ignorat quod velocius equi currāt ſine inſeſſore, quam cum inſeſſore onerati, vt ſic nec cæteris velocior, nec palma dignus videatur is equus, qui equite expulſo primus metam fugiens attigiſſet, præſertim cum æqualitas hiſce, & ſimilibus in rebus videatur ſeruāda. l.cum oportet. C.de bon.quæ lib. l.illud. C.de colla. ſic quo pro nobis faciet ratio illius Glo.approbatæ in l. tale pactum. §. fi.ff.de pac.dum ait pro tanto habere debere, q; agentes expreſſiſſent veriſimiliter, ſi de eo meminiſſent.

4 Vnde infero quod etiam ſuſpecta eſt per eandem rationem cōmunis illa opinio ſupra relata, quæ habet, quod ſi verba talia forent (equo qui primus metam attigerit, &c.) tunc præmium acquireret eques expulſus, cuius equus vacuus prius metā attigerat, nam & hoc caſu verba illa ad mentem eorum, qui talem ludum ordinarunt, trahenda ſunt, vt de equite metam attingente, dū equo inſideret, intelligenda ſint, non de equo ſolo metam attingente, per rationes ſupra relatas, quas non expedit repetere, verba enim ſolent, & debent impropriari, vt ad mentem trahantur agentium. l.ſtipulatio iſta. §. hi qui. & §. hæc quoque. ff.de verb.oblig. l.hæredes mei. §. cū ita. ff.ad Trebel. l.3. C.de lib.præte. l.3. C.de inoffic.teſt. l.fi. C.de hered.inſt. l.fundus qui locatus. ff de fundi inſtru. l.qui hæredi. §. dominus. ff. de condi. & dem. iuncta l.hi qui. §. Flauius. ff.de ſol. etiam ſi per talem interpretationem recedatur à proprietate verborum, vt dictis legibus, ergo, &c.

5 Ludus vulgaris eſt per Italiam, & contentio nō inamœna ad brauium concurrere, vt qui in tali concurſu, & contentione ſuperior euaſerit, is præmij loco, aut palmæ, ſeu victoriæ nomine quippiam referat, qua in re à noſtris ſummis viribus controuerſum ſæpe fuit, ſi decē forte ob brauium concurrebant, quorum duo reliquis longe velociores pariter metam attigerunt, vter eorum præmium propoſitū laturus ſit, an ambo forte, an neuter? Sunt enim qui putent vtrunque præmium inſolidū habiturum, ſunt qui firment dimidium præmij cuique dandum, ſunt qui neutri eorum quicquam concedendum velint, ſed iterum ad curſum ſecundum, vel certamen deueniendum eſſe, vt qui in hoc certamine repetito ſuperior extiterit, palmam ferat, eorum autem, qui in hac vltima opinione ſunt quidam aiunt illos duos tantum ad repetitum certamen admittendos eſſe, qui reliquis priores metam attigerant, quidam vero exiſtimant vt vniuerſi admitti debeant.

Quod autem neuter eorum palmam laturus ſit, tenent Cynus in proœmio digeſtorum. Ang.in l. cū qui. ff.ad Trebel. & ibi Paul. & Lud.Rom. & Alex. col.fi. ſequitur & firmat eſſe communem opinio. Ant.Corſe.in trac.de brauio.q.1.col.1.2. & 3. tenet Alex. qui alios refert in l.qui filiabus. §.1. ff.de leg.1. ſequitur, & ait eſſe communem ſententiam Fel.in c.capitulum ſanctæ Crucis.num.18.de reſcr. Aret.in l.1. §. idem acquirimus.nume.60.ff.de acqui.poſſeſſ.dicit communem ſententiam And. Tiraq.de primogen.q.17.opin.4.num. 12. & eadē q.opin.6.num.10.Guid. de Suza. & And. Zaſius, quos refert Alb. in proœ.ffſorum. §. diſcipuli, vbi Bal. & alij. Abb.in l.ſi fuerit.ff.de reb.dub. Idem in l.cum qui.ff.ad Treb. Iac.de Arena, Richardus Oldr. & And.de Piſis in d. §. diſcipuli, vt eos refert Alber.ibi.

Contrariam partem, vt ambo victores fuiſſe videantur, præmiumque propoſitū equis ex partibus diuiſum ferant, tenent quam plures quos referunt Alex. & Felin. vbi ſupra, & And. Tiraq.de primogen.q.17.opin. 6.nume.10. quia primus is eſſe intelligitur, quem nemo præcedit. l.ex duobus, in princ. ff.de vulgar. l.qui duos. ff. de reb.dub. l.2. §. hæreditas. ff.de ſuis, & l.hæred. l.ſi quis Titio. §. fin. ff.de leg.2. vnde ſi duo priores pariter metam attigerunt, verum eſt neutrum ab altero præuentū fuiſſe, & longe minus à reliquis, qui tardiores extiterunt, ſicque vtrunque primum fuiſſe iure dicemus, & dignū palma, & premio propoſito, verum quia integra res cuique dari nequit, partes concurſu fient, arg.tex.in l.ſi pluribus. ff.de leg.1. §. ſi ea res. Inſt.de leg. l.re coniuncti. ff. de leg.3. l.vnic. §. vbi autem, cum §. ſeq. C.de cad.tol.

Tertia fuit opinio exiſtimantium ſolidam rem præmij, palmæ, ſeu victoriæ nomine propoſitam cuique eorum dandā eſſe, quam tenuerunt plures relati per And. Tiraq. vbi ſupra, & plenius in d.q.17.opin.4.num. 12. & huius iudicij fuiſſe videtur Achilles ab Homero lib.23 Iliados relatus. nam cum præmium propoſitum eſſet ei qui in paleſtra viciſſet, Vlyſſesque, & Aiax Telamonius ita certaſſent, vt neuter alterum viciſſet, decreuit præmium vtrique dandum, prout refert Tiraq. vbi ſupra, pro hac opinione fortiter facit tex.in l.qui filiabus. §.1. ff.de leg.1. vbi illa verba (ſi qua mihi filia nata erit, centum ei hæres meus dato) hunc ſenſum habere videtur, vt ſi plures filiæ poſtea naſcantur ſingulis filiabus vniuerſa centum præſtentur, nec diſtinguit vtrum omnes filię ſimul naſcerentur, an ſucceſſiue.

Quarta opinio fuit quòd ſit locus gratificationi, argum. l.ſi. ff.de relig. & ſump.fune. & l. in naue Saupheii. ff.locati. l.ſi quis ſeruum. §. ſi inter duos. ff.de leg.2.

Quinta fuit opinio, quòd forte dirimatur, argu. l.in tribus iſtis. ff.de iud. l.ſi ad princ. C.communia de legat. vt refert Corſetus, vbi ſupra, & Albe. in proœ. digeſtorum §. diſcipuli. col.2. Quid dicendum? & ſane verior, & æquior videtur ſecunda opinio ſupra relata, vt ambo admittantur, non vt ſolidam rē quiſque aſſequatur, ſed vt dimidiam illius rei partem alteruter capiat. Primo, quia ex proprietate verborum nullus eorum excludi poteſt, cum primus dicatur, quem nemo præcedit, hi autem à nemine præuenti fuerunt, ergo, & c. d. l.ex duobus, in prin. d. l.qui duos. l.quod de pariter. ff.de reb.dub. l.ſi ita fuerit. ff.de cond. & dem. Deinde quia quando pluribus eadem res legatur ſiue ſeparatim, ſiue cōiunctim, & dubitatur vtrū quiſque ſolidam rem aſſequi debeat, an dimidiam an forte nihil, obtinuit eligi mediam viam debere, vt partes viriles collegatarij ferant, tex.in l. ſi pluribus. ff.de lega.1. qui eſt melior de iur. l. coniunctim, & l.re coniuncti. ff.de leg.3. l.Mæuio, in prin. ff.de leg.2. §. ſi eadem. Inſt.de leg. l.vnica. §. vbi autem. & §. ſeq. de cad. tol. ſic & in propoſito, cum duo pariter metam attigerunt, qui ad eandem rem præmij loco propoſitam fuerūt inuitati, licet dubitari poſſit, an ſinguli ſolidā rē, an partem tm̄, an forte nihil laturi eſſent, æquius & moderatius eſt mediam viam eligi, vt partem vilem quiſque aſſequatur, nec quenquam mouere debet, quòd mēs pollicentis fuiſſe videretur, vt ad ſolidam rem vnus ſolus, qui cæteros velocitate anteiret inuitatus videretur. Nam & ſimiliter qui mihi fundum, deinde tibi eundem fundū legauit, inſpecta proprietate verborum ſolidum mihi fundum, tibique ſimiliter ſolidum legaſſe videtur, & nihilominus partes concurſu fiunt, nec per hoc legatum vitiatur, aut fit inutile, vt iuribus proxime adductis.

6 † Quod autem ſolidum cuique fundum legaſſe videretur, probatur expreſſim in d. l.ſi pluribus. ff. de l. 1. & in l.Mæuio, in princ.verbo, totus. ff.de leg.2. in l. coniūctim. in verb.ſolidam. ff.de lega.3. l.ſi ſeparatim. ff.de cōdit. & dem. d. §. vbi autem, ad fi. l.1. §. interdū. l.in de Neratius. ff.de vſufr.accreſ. Denique pro hac parte videtur tex.expreſſus in l.ſi quis Titio. §. fi. ff.de lega. 2. vbi qui uni ex libertis legauit cum plures haberet, nec apparerét dē quo ſentiret, oēs inuitaſſe ad partes uiriles uidet.

Tenen-

Tenendo iſtam partem ad legem, duo ſunt Titij.ff.
de teſtam.tut.& l.ſi ita fuerit.ff.de cond.& demonſtrat.
cum ſi.in quibus nititur communis opinio, reſponde,
ibi fuiſſe incertitudinem inter perſonas agẽtium, actor
enim ſuam intentionem probare debet, & fundare.l.1.
l.actor,quod aſſeuerat.C.de prob.§.commodum. Inſt.
de interd.l.qui accuſare.C.de eden.idque certo non cõ
tingenter.l.non hoc.C.vnde cognati.in dictis autem iu
ribus,& in l.cum qui.ff.ad Trebel.cũ ſim.actor non cer
to,& indubitanter, ſed contingenter tantum probabat
ſe ad relictum illud inuitatum fuiſſe. Titio enim relictũ
fuerat,& erãt duo Titij. Idem in partem illius impube-
ris,qui vltimus moreretur ſubſtitutus eram,nec docebã
vter eorum nouiſſimus moreretur,ſicque mea petitio,
& intentio incerta erat omni ex parte,non ſic in ſpecie
noſtra,nam cum ambo metam primi, & pariter attinge
remus,negari non poteſt quin verũ,& certum ſit vtrun
que noſtrum ad ſolidum præmium inuitatum fuiſſe,li-
cet concurſu partes faciamus,quia ſolidum cuique da-
ri natura non ſinit.l.3.§.ex contrario.ff.de acq. poſſ. cũ
& ſimiliter ſi eadem res ſeparatim mihi,& tibi legaretur
ad ſolidum quiſque inuitatus videretur,& per concur-
ſum partes faceremus,nec per hoc videretur eſſe vlla in
certitudo,quo ad viriles partes ferendas, vt d.l.ſi pluri-
bus,cum ſim.ſupra citatis, licet id incertum haberi de-
beret,an teſtator vellet ſolidam rem vni dari,alteri vero
eius æſtimationem,vt ibidem. Vnde apparet non obeſſe
d.l.qui filiabus.§.1.de leg.1.ff.vbi illa verba(ſi qua mihi
filia genita erit centum ei hæres meus dato)hunc habẽt
ſenſum,vt ſi plures naſcantur ſingulis ſingula integraq;
centum præſtentur.nam ibi non primam tantum naſcẽ
tem teſtator inuitauit ad lucrum,hic autem eũ qui pri-
mus metam attigiſſet inuitauimus, ſicque veriſimiliter
de vno tantum præcurrente,& de vnico tãtum præmio
cogitatum fuit. At in d.l.qui filiabus.veriſimiliter cogi-
tari potuit plures filias naſcituras, ſicque nec de vnica
naſcente, nec de vnica ſumma, aut relicto cogitatum
fuiſſe intelligendum eſt,ſicque vbi de vnica perſona,&
vnico præmio veriſimiliter cogitatum fuit,fiunt partes
cõcurſu,vbi vero de pluribus perſonis,& pluribus emo
lumentis veriſimiliter cogitatum fuit, non fiunt partes
7 concurſu,ſed ſolidũ cuique conceditur. Præterea quan
do virtuti,excellentiæ,eminentiæ,victoriæque præmiũ
pollicetur,non tanto præmio,& palma dignus videtur
is qui ſimul cum alijs victor extitit, quam ille qui om-
nes omnino ſuperauit,vt & patet ad ſenſum,& probatur
arg.l.1.ff.de orig.iur.dum ait,id demum perfectum eſſe
quod ex omnibus ſuis partibus conſtat. Nam & ſimili-
ter nihil actum eſſe intelligimus, cum aliquid ſupereſt
agendum,arg.l.pen.& fi.C.ad Syll.vnde etiam in pœna-
libus,ſi dies dicta ad opus faciendum aduentauerit ope
re nondum perfecto tam pœna promiſſa commiſſa in-
telligitur,quam ſi operis nihilominus factum eſſet.l.cũ
ita ſtipulatus ſim mihi à Proculo.ff.de verb.oblig.vbi p.
omnes,tunc ſic ea cõditio(præmium ei qui primus me
8 tam attigerit dabitur)hunc habet ſenſum,vt qui curſu,
ac velocitate reliquos omnes vicerit,& ſuperauerit,is de-
mum præmium ferat, ergo licet is omnes alios præter
vnum vicerit,quia aliquid ei ſupereſt agẽdum,nihil om
nino egiſſe videtur, vt dd.ll. Neque ad rẽ pertinet d.l.ſi
pluribus,cum ſim.ff.de leg.1. nam illud procedit magis
quidem ex legis interpretatione, quam ex proprietate
verborum,& ita etiam procedit d.l.qui duos.d.l. quod
de pariter.ff.de reb. dub.cum ſim. Præterea procedunt
illa iura in re non reiterabili,aut repetibili, & ſic ad piã
legis interpretationem neceſſario recurrendũ eſt,aliud
eſt in ſpecie noſtra,vbi curſus erat reiterabilis. Sicque
intelligendum etiam eſt quod diximus ſupra c.præced.
de præmio propoſito ei qui primus vrbis obſeſſæ mœ-
nia aſcenderet,nam ſi duo pariter aſcenderunt vrbe ca-
pta,cum res repetibilis,ac reiterabilis non ſit, ad piam
interpretationem neceſſario recurrendum eſt,quæ ha-
bet præmium inter eos diuidi, ergo in ſpecie noſtra ve
riſſimum eſt ex mente pollicitantium neutrum eorum
victorem extitiſſe,ſicque certamen iterum repetendum
eſſe, & in eo tantum quæſtio manebit, an ab omnib.
ſimul decem,an verò à ſolis illis duobus is curſus repe-
tendus ſit; pro noſtra & communi ſententia facit,quia
etiam in conditionalibus diſpoſitionibus etiam à pro-
prietate ſermonis recedimus, vt mentem agentium ſe-
quamur.l.hæredes mei.§.cum ita.ff.ad Trebel.l.quibus
diebus.§.dominus.ff.de cond.& dem. & vtrobique per
Soc. Ex ſuperioribus apparet nullo colore defendi poſ
ſe opinionem eorum quos ſupra retulimus tenuiſſe ſo-
lidum præmium cuique dandum eſſe,id enim palam ad
uerſatur repugnatque menti ipſorum pollicitantium;
qui præmium dare voluerunt ei ſoli,qui ad veram glo-
riam contendens cæteros omnes nullo dempto ſupera-
ret,nec dubium eſt quin neuter iſtorum verum erit di
cere,quod omnes omnino ſuperaſſet,ergo præter men
tem, & ſenſum eorum eſſet ei præmium pactum præ-
9 ſtari.† Non quoque tenenda eſt ſententia exiſtimantiũ
locum eſſe gratificationi,& longe minus ſententia eo-
rum qui omnibus pariter iubet præmium denegari, cũ
adhuc integra res ſit ad certamen repetendum,& hanc
noſtram ſententiam(quæ ex mente communis opinio
eſt)vſus hominum probat,nã in ludis, & certaminibus
qui Hiſpaniæ frequentãtur(quos iuſtas Hiſpanice dici
mus)ſi in congreſſibus deſignatis neuter alterum ſupe
rauit,certamen quaſi re infecta,ſed integra tamen repe
titur. Idemque vſu fit in ludo ſchacorum,quoties in ta
li ludo,aut certamine neuter alterum uicerat,quod ac-
cidit quando ludus iuxta ſermonem Hiſpanum ſe ha-
ze manna. Idemque in ſimilibus certaminibus.

SVMMARIVM.

1 *Conditio illa,ei qui primus ex decem currentibus metã attigerit præmium dabitur,an ſi duo anteriores pariter metam attigerunt,ſicque certamen ſit repetendũ,defecta videatur quo ad omnes demptis illis duobus anterioribus,vt ſic ab illis tantum non etiam à reliquis tardioribus ſit certamen repetendum, egregia quæſtio.*

2 *Pluralitas reſoluitur in ſuas ſingularitates,etiã in conditionibus implendis.*

CAPVT. XCII.

1 FREQVENS †ludus eſt per Italiam ad
brauium currere, in quo ludo equeſtri
cõtingere ſolet,ut ex decem forte equi
tibus,qui currebant,duo,qui cæteris lon
ge anteriores uelocioreſque uehebãtur,
pariter metam attingerẽt, uel quia in eo
dem momento,non tamen dignoſci potuit, uter prior
ad locum deſtinatũ perueniſſet,uel quod crebrius con
tingit,pronunciatum fuit ſignum currentibus non rite
datum fuiſſe,ut ſic iterum currendũ ſit, quibus caſibus
illud apprime controuerſum fuit retenta communi opi
nione exiſtimantium iterum currendum eſſe,an ab om
nibus is curſus repetendus ſit,an uero à ſolis duobus il
lis qui reliquis ueslociores, & anteriores pariter metam
attigerunt, & quòd ab omnibus ijs curſus repetendus
ſit,tenuerunt Cynus in procem.ff.Ang.in l.eum qui.ff.
ad Treb.& ibi Paul.& Alex.& Ant. Corſetus in tract.
de brauio.q.1.numero 5.qui firmat hanc eſſe commu
nem opinion.

Contrariam partem tenent Bal.in proœm.ff.§.itaq. Ioannes Lecirier in tract.primogenituræ,q.9.num.22. qui hanc partem firmat eſſe magis communem, quam ſuperiorem huic aduerſam. Bal.in ſuis ſtatutis,verb.brauium,ſecundum quem id ſeruat conſuetudo,qua de re per Alberic.in proœmio ſupra alleg.§.diſcipuli,per Alexand.in l.qui filiabus.§.1.ff.de lega.1.per eundem. in l. eum qui.ff.ad Trebel.Quid dicendum?& quidem quando ſignum currentibus rite datum fuit, nec vlla alia ratione curſus repetitur niſi ob id, quod ex duobus qui cęteris velociores apparuerunt,nō potuit dignoſci vter prior ad locum deſtinatum perueniſſet,magis eſt,vt illi duo tantum curſum repetere debeant,non etiam reliq. tardiores,nam in illo curſu primo,& contentione apparuit euidenter,vt duo illi priores reliquos oēs vicerint, & licet præmium victoriæ ad vtrum ex illis pertinere deberet incertū eſſet,tamen ipſa victoria reſpectu tardiorū certa fuit & nota,aliud enim eſt ipſa victoria, aliud præmium victoriæ,illi enim priores licet inter ſe victores non extiterint, tamen reſpectu tardiorum victores extiterūt,eoſque excludere debuerunt,arg.l.boues.§.hoc ſermone.ff.de verb.ſignif.l. ſi quis hæredem.C.de inſt.& ſubſt.Præterea illa verba indefinita, qui primus metam attigerit,æquipollet vniuerſali.leg.2.ff.de lib. & poſth.§.nominatim.Inſt.de exhæ. libero. & verificatur in pluribus,qui à nemine præcedebantur,& per hoc primi dicuntur.l.ex duobus,in princ.ff.de vulga.l.qui duos quod de pariter.ff.de reb.dub.quod ſi verum eſt, illos fuiſſe priores,& uictores,verum ſimiliter erit, reliquos qui tardiores fuerunt,uictos videri,& cōſequenter præmio propoſito excluſos,licet præmium propoſitum incertum ſit,qua ex parte ad victores pertinere debeat,nā & in prælio ſuperatis non ideo minus victi dicentur, quod poſtea victores inter ſe ſpoliorum diuidēdorum cauſa præliarentur. Vnde verum non eſt, quod quidam falſo opinātur,in hac ſpecie nullum victum videri, quia nullus extitit victor,arg.l.nec utile.ff.ex quibus cau.ma. quinimmò & victi extiterunt,& etiam victores,præſertim cùm concurſus horum victorum qui ad præmium, vel lucrum fuerunt inuitati,non inducat vllam incertitudinem,quæ ſoleat nocere,licet pręmium propoſitum minuatur.l.ſi pluribus.ff.de leg.1.§.ſi eadem res.Inſt.de lega.§.vbi autem,cum §.ſeq.C.de cad.tol. quod iuſtificatur ex his quæ diximus in tribus q.præced.Hoc quando ſignum currentibus rite datum fuit,non ſic ſi minus rite,nam tunc omnes curſum repetere deberent, vt tardiores excluſi non magis videantur,quam priores,quia inutiliter factum non impedit iterum fieri non magis quàm ſi re vera factum nihil eſſet.c.non præſtat,de reg.iur.in 6.l.qui per ſalutem.ff.de iureiu.l.hæc conditio,in princ.ff.de cond.& dem.l.2.§.data.ff.de optione legata. nam & teſtamentum inutiliter factum,pro infecto habetur.§.1.& §.2.Inſt.quibus modis teſt.infirmen.l.fin.ff.de hæred.inſt.l.ſi iure.ff.de leg.3.& hoc caſu poteſt ſaluari illa pars affirmatiua,quæ habet omnes admittendos ad curſum repetendum,quando curſus nō rite fuit apprehenſus,quia tunc nullus currentium potuit ſuam conditionem facere meliorem, nec deteriorem, ſed ſi curſus rite fuit apprehenſus,tunc procedat opinio contraria,& eſt vera,& noua harum ſententiarum inter ſeſe pugnantium compoſitio,ſi videris,an ſit præter ſententiam ſcribentium. Pro hac parte facit elegans quæſtio,de qua per Iaſ.poſt alios in l.qui per ſalutem, ſupra allegata,dum diſputat, an teſtes nulliter recepti poſſint iterum produci ſuper eiſdem articulis,vel directo contrarijs,qua de re per nos lib.2.c.31.num.13. cum præc. & ſeq.infra Tom.2.incipit c.poſt dedicita.

Et pro principali noſtra opinione, quæ forte receptior eſt,facit viua ratio ab alijs (in quorum ſcripta in-
2 ciderim) non pręuiſa. †Nam etiam in conditionibus implendis pluralitas reſoluitur in ſuas ſingularitates, licet etiam ageretur de lucro acquirendo.l.2.§.fi.ff.de cond. inſt.l.falſa.§.fi.ff.de cond. & demō.l.Stichum qui meus erit,vbi per Iaſ.Alex.& alios communiter poſt Bar.ibi.ff.de leg.1.modo ſic illa conditio (qui primus metam attigerit) ex mente pollicitantium perinde habetur, ac ſi dictum eſſet ei,qui reliquos omnes concertatores vicerit,præmium dabitur.at dubium non eſt, quin talis pluralitas reſoluatur in ſuas ſingularitates,hoc eſt,quòd tā victus inueniatur,qui ſingulariter,hoc eſt, qui in ſingulari certamine victus fuit,quā ſi promiſcue, aut pariter cum reliquis victus fuiſſet,quid enim ſi præmium propoſitū fuiſſet ei,qui in ſingulari certamine omnes, qui hodie in palęſtra certare voluiſſent,viciſſet,quo caſu ſingulariter non promiſcue res agēda eſſet, veluti fit in cōgreſſibus (quos Hiſpane iuſtas appellamus) quid item ſi inter curſores pręmium propoſitum eſſet ei,qui omnes omnino ſuperaſſet curſus velocitate,ita tamen quòd iuſſum eſſet,ne omnes pariter concurrerent,ſed quòd bini concurrerent, & Titius in illo bino concurſu nouē viros ſuperauit,ſed cum decimo pariter metam attigit, ſane nullus modo ſanus negabit, quin reliqui iam victi erant,victi quoque permaneant,etiam ſi eorum victor alterum ſibi parem inuenerit,eadem ergo parque ratio eſt,quando omnes vincere debebat in curſu omnium hominum promiſcuo, quæ eſt quando omnes ſuperare debebat in curſu bino,vel etiam terno,vel quaterno, ſicque idem ius,eademque interpretatio leg.illud.ff.ad leg.Aquil.

S V M M A R I V M.

1 *Varia conditionum ſpecies*
2 *Modus & conditio differunt.*
3 *Conditio mixta ſi deficit per caſum, deficit relictum, ſecus ſi deficit per eum, in cuius perſona erat implēda.*
4 *Fortuna,vt cæca ſit & iniqua,*
5 *Malitijs obuiandum.*
6 *Conditio ſi deficit facto implere debentis,deficit relictū*
7 *Actoris implementum ſemper præcedere debet.*
8 *Conditio in omni,quod per me ſtat,mihi nocet.*
9 *Conditio defecta nocet per caſum cōtingentem in perſona implere debentis,id eſt,honorati.*
10 *Conditio deficiens per caſum contingentem in perſona implere debentis nocet,ſi eſt mixta conditio.*
11 *Conditio ſi volet,ſuſpendit relictum, & impedit tranſmiſſionem.*
12 *Conditio deficiens quando per me ſtat, nocet etiam in libertate.*
13 *Conditio deficiens non nocet,quando per implere debētem ſtetit ex poſt facto.*
14 *Conditio deficens quando per implere debentem ſtetit, quia inhoneſtum non nocet.*
15 *Conditio deficiens quādo ſtat per tertium,in cuius perſona eſt conditio implenda,non nocet.*
16 *Conditio deficiens quādo ſtat per tertium,in cuius perſona conditio non erat implenda,an noceat.*
17 *Conditio deſiciens quando ſtat per oneratum,nunquam nocet.*
18 *Victoria non eſt res poteſtatiua,*
19 *Conditio deficiens quando ſtat per teſtatorē,nō nocet.*
20 *Conditio deficiens quando ſtetit per caſum,nocet.*
21 *Conditio deficiens quando ſtat per caſum, nocet,licet dotis nomine legetur.*
22 *Conditio caſualis deficiens per caſum,nocet.*
23 *Conditio caſu deficiens an noceat,quando teſtator alias erat relicturus.*
24 *Cōditio poteſtatiua deficiēs per caſum, nocet aliquādo.*

25 *Conditio*

25 *Modus mixtus deficiens per caſum non nocet.*
26 *Libertatis fauore an modus deficiens deſinat nocere.*
27 *Alimentorum fauore an modus deficiens deſinat nocere.*
28 *Conditio mixta deficiens per caſum, non nocet Eccleſiæ.*
29 *Modi pluralitas reſoluitur in ſingularitates.*

CAPVT XCIII.

1 SI † conditio mixta deficit per caſum, non debetur legatum, hoc dicit Bar. & Paul. per tex. ibi in l. legatum. C. de cond. inſer. † Vel aliter, ſi conditio per caſum deficit nuptiarum, deficit legatum, ſecus ſi deficit per diſſenſum alterius partis. Et ſciendum eſt, quòd conditionum tres ſunt ſpecies principales, nam quædam conditio eſt neceſſaria, & iſta eſt duplex, nam quædam eſt certa, an & quando, puta ſi ſol orietur, quædam certa, an, ſed non quádo, puta, ſi Antichriſtus naſcatur, ſi morieris, & ſimiles, vt l. ſi pupillus. §. qui ſub códitione. ff. de nouationibus. d. l. quòd ſi ſub ea. ff. de cond. indeb. cum ſimilib. Quædam & ſecunda eſt conditio impoſſibilis, & iſta eſt quadruplex, vt per glo. & Doctores in l. 1. ff. de cond. inſt. & in l. obtinuit. ff. de cond. & demon. glo. melior de iure Inſt. de hæred. inſt. §. impoſſibilis. Quædam & tertia eſt conditio poſſibilis. & eſt illa, quæ concipitur in futurum, & habet ſe ad eſſe, & nó eſſe, & iſta eſt, quæ ſuſpendit actũ vt ſi nauis ex Aſia venerit, ſi decem dederis, & ſimiles, ſi autem concipitur in præſens, vel præteritum non dicuntur propriæ conditiones. l. cum ad præſens. ff. ſi cer. pet. cum concordantijs, & de iſta conditione tractatur in d. l. legatum. C. de cond. inſertis, cum ſua materia. Iſta autem conditio poſſibilis adhuc eſt triplex, nam quædam eſt mere poteſtatiua, quædam mere caſualis, quædá eſt mixta, quas declarat Iuriſc. in l. ſuus quoque. ff. de hæredib. inſtit. & eſt tex. in l. 1. §. ſin autem. C. de cad. toll. per Doct. in l. ſi pater. C. de inſt. & ſubſt. Hæc autem mixta eſt duplex nam, quædam dicitur mixta, quæ pendet ex poteſtate duorum, puta ſi nupſerit Bertæ, vt in l. legatũ, & in l. 1. C. de inſtitutionibus, & ſubſtitutionibus, cum ſimilibus. alia dicitur mixta, quæ pendet partim à voluntate implere debentis, partim à caſu, & fortuna, de qua habes tex. & ibi Doct. in l. ſi pater. C. de inſt. & ſubſt. & in d. l. ſuus quoque.

2 Secundo breuiter præmitto, † quòd in iure noſtro reperiuntur duo termini, qui differunt inter ſe, ſcilicet cõditio & modus, qui qualiter inter ſe cõueniant, & differant, declarat Glo. notabilis, & ibi Doct. in l. 1. C. de his quæ ſub mo. & aliquid per Gloſ. in reg. leg. 1. C. de falſa cauſa adiecta. leg. & inſt. de leg. §. longe, & ff. de cond. & dem. in rubr.

3 His præmiſſis † contra regulam noſtram oppono de l. 1. C. de inſt. & ſubſt. & de tex. in l. in teſtamento. ff. de cond. & demonſt. vbi cauetur, quòd quando aliquis eſt inſtitutus, vel eſt alicui legatum ſub conditione, ſi nupſerit certæ perſonæ, ſi per illum inſtitutum, vel legatarium non ſtat quo minus conditio impleatur, habetur pro impleta, & conſequitur inſtitutionem, ſic & hic videbatur, nam licet nó ſtetit per inſtitutum quo minus contraheret matrimonium, ſed ſtetit per caſum, id eſt, per mortem illius cum quo debebat contrahere, & tamen non conſequitur legatum, cuius contrarium dicitur in d. l. 1. cum ſimilibus. † iſtud eſt valde difficile contrarium, ſecundum Bar. in d. l. 1. Gloſſ. in d. l. in teſtamento, hoc format & ſoluit, & plenius Glo. in d. l. 1. vbi multipliciter reſpõdet, vera & communis ſolutio eſt, quòd aut ſtat per eum, in cuius perſona debet cõditio impleri, & tunc habetur pro impleta, & ita intelligitur d. l. 1. aut ſtat per caſum fortuitum, puta per mortem alterius partis, & tunc habetur pro defecta, ita intelligitur d. l. legatum. & ego dico † iſtam ſolutionem in vtroque membro ponit expreſſe tex. in d. l. in teſtam. 2. par.

Ratio huius diſtinctionis eſt ſecundum Bal. in d. l. legatum. licet contrarium prædictum non formet, quia quando conditio deficit per caſum, quatenus pendet ex inſidijs fortunæ, fortuna poteſt obeſſe, quæ omnibus fortuitis dominatur, at quatenus pendet ex facto alterius, alteri per alterum non debet iniqua conditio efferri, ead ratione vult Bar. in d. l. 1. 4. oppo. dum dicit, in ſolutione contrarij iſtius l. quod factum poteſt nobis obeſſe. ff. de iur. & fact. igno. l. iniquiſſimum, & iſta eſt communis ratio. Doct. in d. l. 1. & pro iſta communi ratione

4 ſcilicet quia † fortuna poteſt obeſſe, ego addo quòd, fortunæ dux Deus eſt, ſecundum Senec. 7. Epiſtola ad Lucillum, & fortuna eſt inexorabilis, quia ſurda, & muta, & eſt l. occultæ nobis naturæ, quæ eſt imprecabilis, arg. l. temperent, de veſti. olebe. lib. 11. hinc eſt quòd à ſentẽtia fortunæ non poteſt appellari, quia appellatio eſt de minore ad maiorem prouocatio, fortuna autem non habet ſuperiorem in hoc mundo, quia fortuna eſt errans natura multas euolans mutationes, in authen. vt omnes obed. iud. prou. §. pen. col. 5. ſi ergo ſolus Deus eſt dux fortunæ, & fortuna eſt inexorabilis, & imprecabilis, & non habet ſuperiorem in hoc mundo, ergo poterit nobis obeſſe, & per conſequens ſi conditio deficit per caſum, & fortunam, deficiet relictũ, ad prædicta vide Bal. in l. fi. in princ. C. communia de legat. Item pro prædicta ratione addo, quod fortuna eſt inuiſibile bellum, & quidam actus qui prius ſentitur, quam ſciatur. l. inter ſtipulantem. §. ſacram. ff. de verb. oblig. cum ſimilibus. Item, fortuna paſſiua eſt idem quod caſus, aut infœlicitas ab incerta nominis authoritate procedens, & rerum humanarum infœlix mutatio vocatur, aut etiam vis diuina actiue. l. fluminum. §. ſeruus. ff. de damno infecto. prædicta dicit eleganter Bal. in l. fi. §. 1. C. de temp. appell. ſi ergo eſt inuiſibile bellum, & eſt caſus ab incerto authore procedens, ergo contra eam nihil poteſt prouideri, & per conſequens, poteſt nobis obeſſe, &c.

Vnde Vergil. lib. 6. Aeneid.

Deſine facta Deum flecti ſperare precando.

Iuuenalis Satyr. 9.

Fata regunt homines.

Seneca in Oedipo.

Fatis agimur, credite fatis.
Non ſolicita poſſunt curæ
Mutare rati ſtamina fuſi.
Quidquid patimur mortale genus,
Quidquid facimus, venit ex alto.
Seruatq; ſua decreta colus.
Lacheſis dura reuoluta manu
Omnia ſecto tramite vadunt,
Primusq; dies dedit extremum.
Non illa Deo vertiſſe licet,
Quæ nexa ſuis currunt cauſis.
It cuique ratus prece non ulla
Mobilis ordo, multis ipſum
Timuiſſe nocet, multi ad fatum
Venere ſuum, dum fata timent.

Item in Octauia.

Regitur fatis mortale genus:
Nec ſibi quiſquam ſpondere poteſt
Firmum, & ſtabile, perque caſus
Voluitur varios, ſemper nobis
Metuenda dies.

Manilius lib. 2. Aſtro.

Mitto quod certum eſt, & ineuitabile fatum.

Idem lib. 4. Aſtro.

Soluite

Soluite mortales animos,curaſq́; leuate,
Totq́;ſuper vacuis vitam deflete querelis.
Fata regunt orbem,certa ſtant omnia lege,
Longaq́; per certos ſignantur tempora curſus.
Naſcentes morimur,finiſq́; ab origine pendet,
Tunc & opes,& regna fluunt,& ſæpius orta
Paupertas,arteſq́; datæ,moreſq́; creati,
Et vitia,& clades,damna & compendia vitæ.
Nemo caret damno,poterit nec habere negatum,
Fortunamúe ſuis inuitam perdere votis,
Aut fugere inſtantem,ſors eſt,ſua cuiq; ferenda
At ni fata darent leges vitaq́; neciſq́;,
Fugiſſent ignes Aeneam,Troia ſub vno
Non euerſa viro,fatis viciſſet in ipſis.
Aut lupa proiectos nutriſſet Martia fratres,
Romaq́; ſic enata foret,pecudumq́; magiſtri
In Capitolinos auxiſſent culmina montes,
Includiúe ſua potuiſſet Iuppiter arce
Captus,vel Caput hic orbis foret igne ſepulto,
Vulneribus victor repetiſſet Mutius vrbem
Solus,& oppoſitis clauſiſſet Horatius armis
Pontem,vrbemq́; ſimul rupiſſet fœdera virgo.
Treſq́; ſub vnius fratres virtute iacerent,
Nulla acies tunc enicis,pendebat ab vno
Roma viro,regnumq́; orbis ſortita iacebat.

Statius lib. 5.Syluarum.

Heu durus fati tenor,eſt ne quòd illi
Non liceat,quantæ poterant mortalibus annis
Acceſſiſſe moræ,ſi tu pater omne teneres
Arbitrium,cæcu gemeret mors clauſa barathro,
Longius & vacuæ poſuiſſent ſtamina Parcæ.

Vides ergo quanta ſit vis,poteſtas,violentiaque fortunæ,vt quæ nobis vtcunque reluctantibus poſſit obeſſe,cuius vim,incurſum, violentiam obſiſtere mortaliū, nullus vnquam potuerit,nullique vnquam contigiſſe relatum,ſcriptumúe ſit, & ſuperioribus ſimilia canere videntur,& depingere Poet.nonnulli varijs in locis.

5 Ratio † autem ſecundi membri, ſcilicet quòd quatenus pendet ex facto alterius, alteri per alterum non debet iniqua conditio afferri,comprobatur per c.imputari,de reg.iur.lib.6.quia per eum non ſteterim, facit lex ſi.in hoc,iſto tit.de cond.inſer.C.gloſſ. quam allegat gl. in d.c.imputari, confirmatur per rationem tex. in l.pater filium.§.Tuſcul.de leg.3.& in l.turpia.col.pen.de le.2.quia per ipſum non ſtetit, & c.cum ſimilibus. Poteſt eſſe & alia ratio,quia forte ille,cui debet nubere, poſſet hoc facere,ideſt,nolle malitioſe,vt illa perderet hæreditatem nulla ſubſiſtēte iuſta cauſa,idcirco lex vult, quòd tunc cōditio habeatur pro impleta. Iſtam rationem colligo per Paul.in d.l 1.C.de inſt.& ſubſt.1.col.in fin.quā confirma, quia malitijs hominum non eſt indulgendū, l.in fundo.ff.de rei vend.c.ſedes apoſtolica,de reſcript. cum ſimil.ſed hæc ratio mihi non placet, quia non eſt generalis,poſſet enim ille recuſare, quia non expedit ei nubere cum illa muliere, quia forte non eſt paris conditionis,vel eſt alia cauſa,& tunc ceſſaret illa ratio malitię, de qua per Paul.ideo tutior,& generalior videtur ratio præcedens,ſcilicet,quia alteri per alterum,&c. quæ nō habet locum,ſiue ille noluit nubere malitioſe,ſiue non malitioſe,vt patet ad ſenſum.

6 Quo ad primum † quando ſtat per implere debētem, quia non vult implere,tunc dico quòd indiſtinctè habetur pro defecta.tex.eſt in leg.ſi ea,iſto tit.de condit.inſer.C.probatur in d.l.1.C.de inſt.& ſubſtit.à contrario ſenſu eſt tex.in d.l.in teſtamento,de cond. & dem.verſic.ſed ſi vterque ibi.Stichi autem portio inutilis fiebat, & clarius ad finem ibi,ſi quidem ipſe nolit vxorem ducere,quia ipſius facto conditio deficit, nihil ex legato conſequuto,&c.Ad idem eſt tex.in l. Titius ſi ſtatuas,à contrario ſenſu,eod.tit.Ad idem l.Titio centum.§.fin. in verbo,quòd ſi noluit.eod.tit.facit l. cum pupillus,eod. tit.quæ tria vltima iura ad hoc allegat glo. quæ idem tenet in l.iure ciuili.eod.tit.Ad idem facit l.fi.ff. de cond. inſt.Ad idem addo tex.in l.fi.C.de cond.inter.ibi,niſi ipſe ſeruus voluerit adimplere conditionem.Ad idem addo tex.in l.fi.in prin.C.de neceſſa.ſeruis hæred. inſtit.& notatur per glo.rubricæ.ff.de cond.& demonſt. & probatur hæc prima regula ex abundāti,quia ſcriptum eſt. Qui non laborat,non manducet,vt notatur in l.quamuis.ff.de damno infect.cum ſimil.cum ergo ille non implet ex parte ſua,& ſic non laborat,ergo non manducet
7 ideſt,non conſequitur ſibi legatum relictum.† Præterea in diſpoſitionibus,vbi hinc inde eſt aliquid dandi,vel faciendi,ille qui petit ſibi impleri,prius debet implere,vel offerre ex parte,qua alias repellitur,l.Iulianus.§.offerri. ff.de act.empt.l.ex placiti.C.de rerum permutat. cum ſimil.quæ iura in hac materia, & quaſi in ſimili reperio allegata per Bald.in leg.generaliter.5. colum.C.de epiſcop.& Cleri.ſed ita eſt in præſenti, ergo niſi prius iſte adimpleat,iuſte repellitur. Præterea ille frangit fidem teſtatori non implendo conditionem ſibi iniunctam, ergo frangatur eidem fides ab hærede obligato, qui repræſentat perſonam defuncti.argu.l. cum proponas.C. de pact.l.qui fidem.C.de tranſ.c.peruenit.l.2.de iureiurando.Pręterea fruſtra quis petit debitum,qui quod debet,non impedit.c.fruſtra.de reg.iur.lib.6.c. ſto ſubiectus.95.diſt.cum ſi.ergo fruſtra petit legatum, cum nō impendat quod debet,ideſt,cum non impleat conditionem,& per eum ſtet.

8 Modo † iſtam primam regulam extendo,vt procedat in quacunque conditione ſiue mixta, ſiue poteſtatiua, ſiue alia, & pro hoc allego gloſſ. in l. in teſtamento.de cond.& dem.quæ ad literam dicit illud, nota ꝙ nullo caſu,nulla conditione cōſequitur,quid ſi ſtetit per me, vt ibi & ſupra facit.C.de inſt.l.fi.& illud habeo pro indubitato,cum per eum ſtetit,quod noluit implere,non refert quæ conditio fuerit iniuncta,cum ſponte ei non obtemperauit,quæ eſt ratio tex.in d.l.ſi ea, de cond.inſert.Item quia ratio tex.in d.l.in teſtamento eſt generalis in qualibet conditione ibi, quia ipſius facto cōditio deficit,quę ratio militat.in quacunque conditione.Itē, quia rationes,quas ſupra feci,pro confirmatione huius regulæ militant generaliter in quacunque conditione, vt ex eis patet.

9 Secundo extendo iſtam primam regulam,† vt procedat nedum,quando per eum ſtetit,quia noluit implere, ſed & quando ſtetit per caſum contingentem in perſonam ipſius,vt quia mortuus eſt,antea quā impleret, nā & tunc conditio habetur pro defecta,tex. eſt ſecundū verum intellectum,in l.ſub diuerſis.§.fi.ff.de condit. & dem.& ibi Paulus.Idem tenet Paul.per eundem text. in l.2.pen.q.C.de inſt.& ſubſt.Idem tenet ibi Ang.qui dicit ibi eſſe tex.ſi recte intelligatur,forte voluit ponderare literam,dum dicit non prius eum hæredem exiſtere quam conditioni paruerit,ac ſi diceret,ſi diſcedat antequam impleat,certum eſt,quod non paret conditioni, ſi excluditur.Ad idem eſt tex.in d.l.in teſtam.ibi, ac ſi ipſe diſcedat, nihil ad hæredem ſuum eum tranſmittere,quia morte eius conditio defeciſſe intelligitur,& ibi eſt tex.clarior quam in l.ſub diuerſis.§.fin. & iſtud ego habeo pro indubitato ſaluo meliori iudicio, nam cum legatum iſtud ſit conditionale,ſcilicet ſi impleuerit, ſi ſtetit per caſum contingentem in perſona implere debentis,quominus impleretur,vt quia ipſe mortuus eſt ante conditionem impletam,certum eſt,quòd conditio haberetur pro defecta, quia ipſe non poteſt petere, quia mortuus eſt,nec poteſt tranſmittere,quia erat cōditionale,& deceſſit legatarius conditione pendente.§.fin au

tem.C.de cad.tol.cum ſim.& ſecundum hoc non eſt neceſſaria ponderatio.l.ſub diuerſis.§.fi.nec aliarum legũ, cum hoc ſit principium iuris indubitatum.

10 Sed quæro pro declaratione huius extenſionis† ſcilicet, quando fiat per caſum cõtingentem in perſona implere debentis, vt habeatur pro defecta, vt dixi, an hoc procedat etiam in condiõne poteſtatiua, vt ſi deficiat per caſum contingentem in perſona implere debentis, habeatur pro defecta, ratio, quæ me facit dubitare, eſt quia d.l.ſub diuerſis, per quam ſe fundat Paul. in d. l. 1. de inſt.& ſubſt.loquitur in conditione, ſi decem dederit, quæ conditio eſt mixta, iuxta glo.in d.l. 1. & in l.in teſtamento, quæ communiter tenetur per Doct. ergo ſecus videtur in poteſtatiua, cum dictum Doctoris debeat intelligi ſecundum cõcord.quam allegat Bart.in l. non ſolum.§.ſi liberationis, de libe.lega. Item quia tex. in d.l.in teſtamento, & in l.2.de inſt.& ſubſt.per quas ſe fundat Ang.loquitur in conditione ſi nupſerit, quæ eodem modo eſt mixta, pendens ex facto duorum, vt in regula noſtra, cum ſimilibus. Item & 3.quia videtur, ꝙ hoc non habebat locum in conditione poteſtatiua, quia regula eſt, quòd conditio poteſtatiua, deficiens per caſum fortuitum, non facit deficere relictum.l. quæ ſub conditione.§.quoties.de cond.inſtit.l.turpia.§. pen. de leg.2.& infra dicam latius, ergo videtur, quòd ſi fiat per caſum contingentem in perſonam implere debentis, quòd habeatur pro impleta per dicta iura, non autem pro defecta, quid dicendum? dico quòd prædicta extenſio habet locum in quacunque conditione ſiue poteſtatiua, ſiue mixta, quia de caſuali non eſt dubium, vt dicetur inferius, quod probo, quia cum legatum ſit conditionale, ſi legatarius moriatur conditione pendente, & ſic ſtet per caſum cõtingentem in perſonam ipſius, certum eſt, quòd delegatum deficit, nec trãſmittitur.§.ſin autem, cum ſimi.de cad. tol. ſi ergo non poteſt legatarius petere, quia mortuus, nec tranſmittere, quia conditionale, ergo extinguitur, & iſta ratio extinctionis habet locũ in quacunque conditione, vt patet ad ſenſum, quia iura conditionalia non tranſmittuntur, quia reperio, quod Ang. in terminis vno verbo hoc expreſſe tenet in d.l.2.de inſtit.& ſubſti.& allegat l. ita legatum.§. illi, ſi volet, de leg.1.qui loquitur in conditione, ſi volet quæ indubitáter eſt poteſtatiua. Tertio ego dico, quod eſt tex.ad literam, in l.1.§.ſin autem de cadu. tol.vbi eſt tex.quòd ſi aliquid relinquatur alicui ſub conditione caſuali, mixta, vel poteſtatiua, & legatarius moriatur ante conditionem impletam, legatum extinguitur, & nõ tranſmittitur, ergo ibi eſt tex.ad literam, quod quando ſtat per caſum contingentem in perſonã implere debentis, quominus conditio adimpleatur, habetur pro defecta, & quia ibi eſt tex.expreſſus, non eſt amplius ſecundum hoc inſiſtendum. Vltimò ex abundantia hoc probo ratione inconuincibili. nam ſi conditio mixta pendens ex facto duorum, deficiens per caſum contingentem in perſonam implere debentis, facit legatum deficere, & habetur pro defecta, vt eſt tex.clarus in d.l. ſub diuerſis, & in d.l.in teſtamẽto, quo caſu nihil poteſt imputari legatario, cum non pendeat ex poteſtate eius tãtũ, ſed ex poteſtate eius, & alterius, ergo à fortiori hoc procedit in poteſtatiua, quæ pendebat ex poteſtate ipſius, & poterat prouidere ante caſum contingentem in perſonam ipſius, quod cum non fecerit, eſt quod ſibi imputetur, ergo nimirum quòd habeatur pro defecta,

11 & hic non poteſt cadere in reſponſionem. Quinto† pro hoc tex.in l.ſi ita expreſſum, de cond.& dem. quæ loquitur in conditione, ſi volet, quæ eſt poteſtatiua, & tamen dicit ibi tex. quod non aliter tranſmittet, quam ſi ipſe voluerit, ergo ſi mortuus eſt anteá quam expreſſe vellet, & ſic ſtet per caſum contingentem in perſonam implere debentis, extinguitur legatum, & conditio cenſetur defecta, & ita teneo.

Nec obſtant allegata in oppoſitum, primo nõ obſtat l.ſub diuerſis, per quem ſe fundat Paul. quæ loquitur in conditione mixta, ergo ſecus videbatur in poteſtatiua, quia dico, ꝙ ibi non debet ſumi illud argumentum à cõtrario ſenſu, primo, quia in poteſtatiua eſt minus dubium, vt probaui in pen.fundamento, ergo nõ debet ſumi illud argumentum à contrario, quia ſic ſequeretur abſurdum, eſt enim abſurdum, vt ſtatutũ in caſu magis dubitabili, ſcilicet in conditione mixta, non haberet locum in caſu minus dubitabili, ſcilicet in poteſtatiua.

Secundo ſoluo, ꝙ non debet ſumi illud arg.à contrario, cum ſit contra legem expreſſam, ſcilicet cõtra §. ſin autem, de cad.tol.& alia iura, vt ſupra probaui, & eadem eſt reſponſio ad ſecundum fundamentum, ſcilicet de lege in teſtamẽto, de cond.& dem.& l.1.C.de inſt.& ſubſtit.per quas ſe fundat Ang. quæ eo modo loquitur in conditione mixta, vt ſupra eſt oſtenſum.

Tertio non obſtat l. quæ ſub conditione.§. quoties. ff.de cond.Inſt.vbi eſt expreſſum, quod conditio poteſtatiua deficiens per caſum fortuitum, non facit deficere relictum, quia dico quod ille §. cum concor. loquitur in caſu contingente, non in perſonam implere debẽtis, ſed in perſonã alterius tertij, quo caſu eſt diuerſum ius, & diuerſa ratio.

12 Item† modo ego nouiſſime extendo, ſcilicet quando ſtat per implere debentem, habeatur pro defecta, nedũ in alijs relictis, ſed & in relicto libertatis, quæ eſt relicta ſub conditione poteſtatiua, nam ſi ſtat per implere debentem, habetur pro defecta, & remanet ſeruus. tex. eſt nouus, & ſingularis in l.fi.in prin.C.de neceſſ. ſeru.hæred.inſt. Imo quod eſt plus & mirabile, nedum priuatur libertate ſibi relicta ſub conditione poteſtatiua, vt ibi; imo, quia conditionem implere recuſauit, priuetur nedum libertate ſub conditione relicta, ſed etiam hæreditate pure ſibi relicta, vt ibi, & ratio eſt, quia libertate priuatur ſua culpa, hæreditate autẽ ideo, quia teſtator non potuit facere, quod haberet hæreditatem, ſi remaneret ſeruus, vt ibi declarat Paul.licet nec ipſe, nec alius applicat ad hoc propoſitum, ideo bene nota, ſi autẽ libertas eſſet relicta ſub conditione caſuali, vel mixta, quid iuris dicunt ibi Doctores.

13 Iſtam† regulam ego limito, vt procedat, quando ſtetit à principio per implere debentem, quo minus impleretur conditio, ſecus ſi non à principio, ſed ex poſt facto ſtetit per eum, nam tunc conſequitur relictũ, ac ſi per eum non ſtetiſſet, iſtam limitationem colligo ex verbis Bal.in l.1.vlt.q.C.de inſt.& ſubſt.vbi dicit, quòd illa lex procedit, quãdo ab initio ſtetit per illam, ſecus ſi ab initio ipſa voluit, & quia ſtetit per filium Antilli ipſa conſequuta eſt hæreditatem, nam licet ex poſt facto alius pœnitentia ductus velit eam in vxorem, & ipſa nolit, nõ priuabitur hæreditate, quia ſufficit momẽto impletam fuiſſe conditionem.l.ſi quis hæredem, eod.tit.

Idẽ tenent Imol.in l.in teſtõ, de cond.& dem. & oẽs cõiter in d.l.1.vt ibi per Alex.& vide per Alex.in l.ſi ſeruũ.§.ſequit.6.notab.ff.de verb.obl.videbatur cõtrariũ, quia vltima mora nocet, d.§.ſequitur, & de pet.& cõmodo rei vend.l.illud.idem tenet Iaſ.in d.l.1.5.col.

14 Secundo limito, †vt procedat regula, quando grauatus poteſt eam honeſte implere, ſecus autem ſi non põt implere honeſte, nam tunc licet ſtet per eum, nõ priuatur relicto, arg.l.cum ita legatũ.ff.de cond.& dem.Glo. in d.l.1.C.de inſt.& ſubſt.facit l. Caio.§. imperata.ff.de adim.& cib.lega.& quod ibi notabiliter per Bar. facit l.nepos ꝓculo, cũ ſim.de verb.ſig.l.filius.ff.de cõd.inſt.

15 Secundus caſus principalis eſt, † quando ſtat per tertium, in cuius perſonã venit conditio implenda, quominus im-

nus impleatur, quo caſu dicitur contrarium, quod conditio habetur pro impleta, tex. eſt in l. 1. C. de inſt. & ſubſti. ibi autem filio Antilli recuſante, &c. & in l. in teſtamento. de cond. & demonſt. ibi, ille quidem legatum deberetur, & in fine eiuſdem legis, ibi, legatum ei debetur, &c. probatur ex ratione tex. in l. iure ciuili. eod. tit. & ita allegat illam l. Pau. in d. l. in teſtamento, vere tamen illa l. iure ciuili, hoc non probat, quia loquitur, quando ſtat per tertium, qui impleta conditione veniebat obligãdus, vt infra dicam. Ad idẽ eſt tex. in l. 1. C. de his quæ ſub mo. & ff. quando dies lega. ced. l. ſi poſt. § item ſi qua, facit l. in iure ciuili, de reg. iur. Ad idem l. ſi ea. C. de cõd. inſer. quam allegat Glo. in l. ſi poſt. ſed certe non probat niſi à contrario ſenſu, vt ex ea patet euidenter. Ad idem l. fi. C. de cond. inſert. ibi. ſiue per eum cui dare aliquid viſus eſt, &c. Ad idem ff. de annu. lega. l. Mæuia. vbi Gl. allegat plures concord. quarum maior pars loquitur in alijs caſib. diuerſis. Ad idem eſt tex. in l. vter, ex fratribus. ff. de cond. inſt. ratio iſtius regulæ euidenter patet.

16 Tertius caſus eſt, † quando ſtat per tertium, in cuius perſonam non veniebat conditio implenda, tamen impedit quod non impleatur, & tũc dicitur, aut impediuit, iuſte itaque contra eum non poteſt haberi regreſſus, & tunc habetur pro impleta, vt probatur in l. Titius ſi ſtatuas, de cond. & dem. aut iniuſte, & tunc aut temporaliter impediuit, & non habetur pro impleta, nec pro defecta, ſed ceſſante impedimento debet implere, ita probatur in l. quibus diebus, in prin. ff. de cond. & dem. & ibi vide Paul. aut impediuit perpetuo, & tunc aut erat ſoluẽdo qui impedit, & habetur pro defecta, l. inde Neratius. §. 1. ad legem Aquil. aut non erat ſoluendo, & habetur pro impleta, ſecundum Paul. in d. l. Titius ſtatuas, & in l. iure ciuili, & in l. in teſtamento, de cond. & dem. iſta tamen diſtinctio an ſit ſoluendo, vel non procedit, quando ille tertius, qui iniuſte impediuit, eſt penitus extraneus, ſecus autem ſi non eſt extraneus penitus, vt eſt videre in tutore, qui impedit pupillum implere conditionem, nam ille non putatur extraneus, ſed idem in pupillo, quo caſu indiſtincte nocet pupillo, ſicut factum pupilli licet in penitus extraneo diſtinguãtur, vt ſupra, iſtã limitationem colligo per Paul. in l. cũ pupillus, de cond. & dem. vbi videas. rationes autem prædictorũ eæ ſunt, ſcilicet an impediat iuſte, an iniuſte, & an ſit ſoluendo, vel non, ponit magiſtraliter Paul. in l. 1. C. de inſt. & ſubſti. 3. col. quem omnino videas ibi, & ad prædicta vide eum in d. l. iure ciuili, & l. in teſtamento, & aliquid in l. quæ ſub conditione. §. quot res. ff. de cond. inſt.

17 Quartus caſus principalis eſt, † quando ſtat per hæredem, vel alium grauatum, qui impleta conditione venit obligandus, quo minus conditio impleatur, & iſto caſu dic, quòd conditio habetur pro impleta, ſiue erat implẽda in perſonam ſuam, ſiue alio modo, & ipſe recuſet, vel impediat, quominus impleatur, ſiue licitè, ſiue illicitè, iſte eſt proprie caſus in l. iure ciuili, de reg. iur. & in l. fi. C. de cond. inſertis, & in l. Iulius. Paulus de cõd. & dem. & ibi Paul. hoc tamen debet intelligi, quod habetur cõditio pro impleta, ſcilicet quo ad hoc, vt legatum purificetur, & legatarius tranſmittat, non autem quo ad hoc, vt non teneatur amplius ſoluere, quod ſemel obtulit, & alius recuſauit recipere, imo ſi legatarius petit, hæres cui erat dandum per viam exceptionis poteſt conſequi, vt ſibi ſoluatur, tex. eſt ſingularis in l. cui fundus, in fine, ſecũdum intellectum Doctorum. ff. de cond. & dem. ſed ſi eſſet iam ſolutum, vel habita conditione pro impleta facta eſſet à lege executio legati, nec eſſet alia neceſſaria, vt ſi fuit relicta libertas directo ſub conditione dãdi hæredi, & ſeruus obtulit, & hæres recuſauit recipere, & ſic factus eſt ſtatim liber, & ſic eſt executio facta à lege, nõ poterit hæres ſibi poſtea conſulere per viam agendi, vt ſibi ſoluatur, tex. eſt ſingularis in l. eum quidam, aliàs eſt l. fi. C. de cond. inſer. quod eſt ſingulare, & ſubſtantiale. & ita nouiter declarat Paul. in l. iure ciuili, de cond. & dem. & in l. pe. & fi. C. de cond. inſer. & in d. l. cui fundus de cond. & dem. quod eſt notandum.

18 Item & quinto lim. † vt procedat, quando non eſt licitum hæredi grauato impedire implementum conditionis, aliàs ſecus, vt ſi promiſiſti mihi decẽ, ſi te vicero in colluctatione, vel alio ludo, & per te ſteterit, quominus te vincam, non teneberis, quia tacite videtur actũ ex natura, & qualitate negocij, vt liceat tibi impedire implementum, & quia iſto caſu nõ ſufficit niſus, vel conatus, ita notatur in l. in executione. §. fi. de verb. obli. & tenet Bal. in l. 1. C. de inſt. & ſubſt. 10. q. Paul. in l. iure ciuili, de cond. & dem. Ad idẽ eſt gl. expreſſa in l. in iure ciuili, de reg. iu. vbi gl. dicit, ꝙ hoc videtur tacite actum, vt poſſet reſiſtere, & ſic habeẽ ꝓ expreſſo. l. cũ quid. ff. ſi cer. pet.

19 Quintus caſus principalis eſt, † quando ſtetit per teſtatorem, quominus conditio impleatur, verbi gratia, teſtator reliquit centum fratribus pro ſepultura, quia tamen erat excommunicatus, nõ poteſt ibi ſepeliri, an habeatur cõditio pro impleta, communiter dicitur, quòd ſic, ex quo per teſtatorem ſtat, quominus impleatur. Itẽ quia illa conditio eſt impoſſibilis, ergo non vitiat. l. obtinuit, cum ſimilibus. ff. de cond. & dem. ita tenet Bar. notabiliter poſt Dinum in l. miles. §. fi. ff. de adul. & ibi vide in additionib. Idem tenet Bal. in l. 1. C. de inſt. & ſubſt. pen. q. & in l. 1. in fi. C. de his, qui pœnæ nomine. & Ioã. de Imol. in l. in teſtamento, de cond. & dem. Imo. & Anchar. in l. filius, de teſt. Idem Alex. in d. l. 1. C. de inſt. & ſubſt. in fine, & ibi dicit Paul. circa fi. Idem ibi Iaſ. num. 9. 6. col. & eſt communis ſententia.

20 Sextus caſus † vt vltimus eſt, quo conditio impeditur per caſum fortuitum, quominus impleatur, & iſto caſu dic, quòd regulariter cõditio habetur pro defecta, tex. eſt in d. l. legatum, de cond. inſer. tex. eſt in l. in teſtamẽto, de cond & dem. in duobus locis. tex. in l. cum ita datur. verbo, diuerſa cauſa, eo. tit. tex. in l. pen. §. 1. eo. tit. & tex. in l. ſi peculium. §. his cui. ff. de ſtatu lib. facit l. ſi ita ſcriptum. ff. de manumiſſ. teſt. notatur in l. Seio, in prin. ff. de annuis legat. gl. ordinaria in l. 1. C. de inſt. & ſubſt. & in d. l. in teſt. Rationem huius, ſcilicet quare habeatur pro defecta, quando impeditur per caſum, ſi autem impeditur per alium, habetur pro impleta, dixi ſupra, cui rationi modo adde, quod in ſimili dicit gl. in l. eam quam C. de fideicom. gl. magna, in prin. & Paul. de Caſt. in l. ille à quo. §. ſi de teſtam. ad Trebell.

21 An† autem d. l. legatum. C. de cond. inſer. habeat locum, ſi eſſet legatum nomine dotis Bertæ, ſi nupſerit Titio, & eo mortuo nuptiæ ſunt impeditæ, videtur ꝙ non, quia illa lex non habet locum in legato alimentorum, vt infra dicam, ergo idem videtur dicẽdum in cauſa dotis, per notata in auth. res, quæ. C. communia de lega. & in auth. contra rogatus, ad Treb. cum ſimilib. contra tenet Bal. in d. l. legatum, quia deficit cauſa finalis legandi ſecundum eum, credo quod voluit dicere, quia cauſa finalis fuit, vt haberet in cauſam dotis, ſcilicet hæc cauſa deficit, non ſecuto matrimonio. l. fi. C. de don. ante nup. ergo deficit relictum, pro quo allego in ſimili l. 3. C. de cond. ob cauſam, & ibi Bal. & alij. Ad idem facit l. ſi pater. & l. nec apud. C. de hæred. inſt. & l. eamque. C. de fideicom. & ex hoc habes notabilem extenſionẽ ad l. legatum, quam bene nota.

22 Prædicta regula † procedit in conditione mixta, pendente ex facto duorum, vt in d. l. legatum, cum ſimilib. quid autem in conditione caſuali, dicitur idem, ſcilicet quod ſi deficiat per caſum, imo qualitercunque habeẽ pro defecta, & non pro impleta, ita tenet glo. ordinaria in regula l. ſub diuerſis. ff. de cond. & dem. & in l. in teſta-

mento, eod. tit. Bar. in d. l. in teſtamento, & in l. 1. in princip. de inſt. & ſubſt. & ibi Bal. 10. oppoſitione. Idẽ Ang. Paul. & Alex. ibi, & per omnes in d. l. in teſtamento. Idẽ tenet Dinus in regula imputari, de regul. iur. lib. 6. Idem eſt dicendum in conditione mixta, pendente ex facto vnius, & viribus fortunæ, iuxta l. ſi pater. C. de inſtitu. & ſubſt. & tenent dictæ gloſſæ ſupra allegatæ, & Doctores communiter in locis ſupra relatis, ratio eſt, quia quãdo aliquis inſtituitur, vel aliquid relinquitur ſub conditione caſuali, teſtator ſolum reſpicit caſus euentum, & nullo modo factum inſtituti, ideo quocunque modo conditio deficit, impedit diſpoſitionem, & eadem ratione in mixta, quæ partim pendet ex viribus fortunæ, iſtam rationem ponit Bar. in d. l. 1. C. de inſt. & ſubſt. & in d. l. in teſtamento, & multi ſequuntur, eſt tamen aduertendum, quòd pro dicta oppoſitione Bar. in d. l. 1. allegat. C. de cad. tol. §. ſin autem aliquid, & etiam Bal. ibi, & Din. in d. regula imputari, de quo ſcilicet an ille tex. hoc probat, ego vehementer dubito, primo, quia ille tex. loquitur in caſuali conditione, & mixta ex viribus fortunę, & etiam in poteſtatiua, ergo ille tex. loquitur in omnibus illis conditionibus, ſi intelligeretur, quòd quando deficit conditio per cauſam, deficit relictum, ergo intelligeretur etiam in poteſtatiua, ſcilicet quòd deficiens per caſum, faceret deficere relictum, ſecundum hoc eſt falſum l. quæ ſub conditione. §. quoties. de cond. inſt. & infra dicam. ergo licet ille tex. dicat indiſtincte, quando ſuperſtite legatario conditio deficit, euaneſcat legatum poteſt intelligi, quod deficit alio modo, non autem caſu fortuito, præterea quando vna determinatio reſpicit plura determinabilia, debet ea terminare vniformiter. l. quamuis. l. hæreditatem. C. de impub. & alijs. l. nam hoc iure. de vulg. & pupill. & C. de milit. teſt. l. in teſtamento. modo ſic illa determinatio, ſcilicet quòd quando conditio deficit, deficit relictum, vt d. §. ſin autẽ, reſpicit plura determinabilia, ſcilicet legatum relictum ſub conditione caſuali, mixta, vel poteſtatiua, ergo debet ea pariformiter determinare. aut ergo dicimus, quòd illa verba, ꝙ quando conditio deficit, deficit relictum, intelliguntur, ꝙ quando conditio deficit alio modo, quam ꝑ caſum fortuitum, & tunc nil facit ad propoſitum, aut intelliguntur, quod conditio deficit etiam per caſum, & tunc comprehenderet etiam conditionem poteſtatiuã per dictam regulam, ꝙ quando vna determinatio, &c. hoc autem dicendum non eſt, quia contra d. l. quæ ſub conditione. §. quoties ergo. §. ſin autem. aut nihil facit, aut ſequeretur abſurdum, ſcilicet contra d. §. quoties, quod non eſt dicendum. Nec obſtat tex. in d. §. ſin autẽ dum dicit, ſpectari oportet conditionis euentum, & ſic videtur indiſtincte dicere à contrario ſenſu, quòd ſi nõ exiſtat conditio, non debetur legatum, ergo ſiue per caſum, ſiue alio modo deficiunt, non debetur, quia reſpõdeo, quod non obſtat, nam certum eſt, quod de natura cuiuſcunque conditionis eſt, ꝙ debet expectari cõditionis euentus, aliàs non incipit deberi. l. legata ſub conditione, cum ſimilib. de condition. & demon. imò quod eſt plus, debet impleri in ſpecifica forma. l. qui hæredi. de cond. & dem. imo quod eſt plus, etiam ſi ille, in quẽ debet impleri, ſit incapax, debet tamẽ impleri ſaltem de facto, vt ſic impleatur in ſpecifica forma. l. Mæuius, eod. tit. & tamen licet ll. omnia iſta requirant, vt implemento conditionis poteſt impleri per æquipollẽs. l. ſi mater, cum ſimil. C. de inſt. & ſubſt. Item ſi ſtat per eum, cum quo debet impleri, habetur pro impleta. l. 1. C. de inſt. & ſubſt. cum ſimilib. licet ergo ille tex. velit, quod ſi non ſequitur euentus, non debeatur, non propterea probat, ꝙ ſi non ſequitur propter caſum fortuitum, quia poteſt non ſequi multis modis, ſcilicet quia noluit, vel quia nõ potuit, & hoc quia non potuit, poteſt multis modis contingere, & ſic non concludit iſte tex. Præterea ſi intelligis, quòd non eſt ſecutus euentus propter caſum, & ꝙ ideo non debeatur, contradiceret d. §. quoties. leg. quæ ſub conditione. ne ergo cõtradicat, intelligamus, quòd alio modo defecit, quã per caſum, quia expedit iura concordare, &c. & quia euitanda eſt legum correctio, &c.

Nec etiam obſtat tex. d. §. ſin autem, verſ. quod ſi in medio, dum dicit quòd ſi in medio, is qui ex teſtamento lucrum ſortitus eſt, decedat, pondero, decedat, & ſi conditio deficit per caſum fortuitum, facit deficere relictum, ad hoc reſpondeo, & dico, quod non obſtat, ꝓ quo eſt aduertendum, quod quandoque conditio deficit per caſum contingentem in perſonã implere debentis, quandoque per caſum contingentem in perſonam alterius, primo caſu indubitanter eſt verum, quòd ſiue conditio ſit caſualis, ſiue mixta, ſiue poteſtatiua, & deficiat per caſum contingentem in perſonam implere debentis, facit deficere relictum. tex. in l. ſub diuerſis. §. fi. de cond. & demon. tex. ad literam in l. in teſtamento, de cond. & dem. ibi, at ſi ipſe decedat, nihil ad hæredem ſuum eum tranſmittere, quia morte eius conditio defeciſſe intelligitur, vt ſupra dixi, & dedi rationem huius & iſto caſu proprie loquitur tex. ille quem ad hoc pondero, dum dicit, quod ſi is, qui ex teſtamento lucrum ſortitus eſt, decedat, & ſic loquitur de caſu contingenti in perſonam implere debentis, nos autem loquimur in caſu contingente in perſonam alterius, in quem, vel in quo debet conditio impleri, iuxta regulam noſtram cũ ſimilibus, & ita recte intelligendo ille tex. non loquitur in caſu, de quo per Doct. Præterea conceſſo ſine præiudicio veri, quod iſte tex. loqueretur, quando deficit ꝑ caſum fortuitum contingentem in perſonam alterius, ſequeretur inconueniens ſæpe repetitum, ſcilicet, quod deberet referri etiam ad conditionem poteſtatiuam, cũ dictus §. ſin autem, loquitur etiam de ea, & ſic referendo eſſet contra d. §. quoties, fateor tamen quod licet d. §. ſin autem, non ſtringat, tamen opinio Bar. & aliorum eſt vera, ſcilicet, ꝙ cõditio caſualis deficiens per caſum facit deficere relictum, & forte Alex. ſentiẽs aliquid de prædictis, dixit in d. l. 1. de inſt. & ſubſt. ꝙ conditio caſualis, vel mixta pendens à facto legatarij, & à fortuna deficiens, caſu fortuito facit deficere relictum, & allegat glo. in l. in teſtamento. de cond. & dem. & in regula, eod. tit. nec mouetur per d. §. ſin autem, nec allegat aliũ tex. quia forte ſenſit, quod non ſtringant per prædicta, & etiam Ang. ibi dicit, quod omnes tenent hoc indifferenter, & tamen ipſe non allegat, niſi gl. in reg. de cond. & dem. quidquid tamen ſit, concluſio eſt vera, quæ ta-

23 men recipit duas limitationes. Prima eſt † ſi teſtator eſſet alias relicturus per gloſſ. ordinariam, in d. l. 1. quæ in ſe eſt vera, licet quo ad illam legem ſapiat diuinationem. Secunda eſt per tex. ſingularem in l. fi. C. de neceſſa. ſeruis hær. inſt. & iſtas duas ponit Ang. in d. l. 1. in fi. & per prædicta ſum expeditus de iſta quæſtione. Concludo ergo, quod conditio deficiens per caſum fortuitum facit deficere relictum, ſiue loquimur in conditione mixta, pendente ex facto duorum, vt in d. l. legatum, cum concor. de quibus ſupra, ſiue in conditione caſuali, ſiue in mixta pendente ex facto vnius, & viribus fortunæ, vt per Doct. in locis ſupra alleg.

24 Iſtud tamen † de cõditione poteſtatiua, ſcilicet, quod deficiens per caſum non faciat deficere relictum, limito duobus modis, quos colligo ex verbis Alexan. in d. l. 1. circa prin. de inſt. & ſubſt. Item tertio limito, vt procedat, niſi qui debebat implere, fuiſſet in mora conſtitutus, ita dicit Paul. in d. §. quoties, allegat l. fi. C. de cond. inſert. quæ tamen l. non loquitur in poteſtatiua, ſed in mixta, vt ex ea patet, idem tenet in d. l. 1. & in d. l. in teſtamento, & mouetur per l. pen. §. 1. de cond. & demonſt.

quæ

quæ etiam loquitur in mixta, ſed ſi aduertas, eadem eſt ratio in vtraque, quando præceſſit mora. Idem tenet gl. in d.§. quoties. per eandem l. pen. §. 1. Quarto ego limito d. reg. & d. §. quoties, vt procedat quando caſus contingit in perſonam ſerui manumittendi, vt tunc, ſi deficiat conditio poteſtatiua per caſum, non deficit relictum, vt ibi, ſecus ſi caſus contingeret in perſonam legatarij, qui debebat manumittere ſeruum proprium, nam tūc licet ſit poteſtatiua, deficit legatum, vt patet in l. ſi ita legatum. §. illi ſi volet. de l. 1. & in l. ſi ita expreſſum, de cōdit. & dem. & ego dico quod eſt tex. ad literam. C. de cadu. toll. §. ſi autem, & ſupra dixi, licet ad alium propoſitum, & ratio eſt in promptu, quia cum legatarius deceſſit condirione pendente, neceſſario extinguitur legatū, nec poteſt tranſmitti, quia morte eius conditio defeciſſe intelligitur, vt dicit tex. in l. in teſtamento, de cond. & dem. quæ ratio eſt communis in quacunque conditione, vt patet euidenter, ex prædictis habes primam limitationem ad regulam tex. d. l. lega. vt non procedat in conditione poteſtatiua, deficiente per caſum.

5 Secundo limita, † vt non procedat in modo, nā licet ſit mixtus modus, & deficiat per caſum, non tamen deficit relictum, tex. eſt ſingularis in l. ſi fundum per fideicom. §. Iulian. de leg. 1. qui non eſt alibi ſecundum Dinum, ibi, cui Doct. addunt ſimilem in l. Lucius. §. quiſquis. el primero. de lega. 2. ſed idem probat tex. in l. pater filium. §. Tuſculanus. de leg. 3. & ibi glo. allegat tex. in d. §. Iulianus. Item illum §. Tuſculanus, quaſi in propoſito allegat glo. in l. turpia. §. pen. de lega. 1. & reperin, quòd illum §. Tuſculanus, pro concord. allegat Bar. in l. Titio centum. §. Titio genero. 1. col. de cond. & dem. rationē autem differentiæ inter conditionem & modum ponunt Doct. in dictis locis, præſertim Alex. in d. l. 1. de inſtit. & ſubſt. 2. col. & iſta eſt communis opinio. Quia tamen aliqui tenent contra, vt ipſe ibi refert, ideo ego pro prima opinione pondero tex. vbi videtur mihi expreſſum, in l. ſi quis Titio, de leg. 2. quem ſic induco, & præſuppono, quòd ibi fuit modus, quia teſtator dixit, lego, Tit. 10. vt ea reſtituat Mæuio, dicit ibi tex. quòd ſi Mæuius fuerit mortuus, Titij commodo cedunt. Certum eſt autem ꝙ ille modus fuit mixtus, ſcilicet vt decē det, iuxta glo. in d. l. 1. de inſt. & ſubſt. & in l. in teſtamento, & probatur in l. cum ita datur, de cond. & dem. & eſt cōmunis ſententia. Item deficit per caſum fortuitum, quia Mæuius deceſſit, cui erant danda 10. quòd aut ibi non extinguatur legatum, patet, quia tex. dicit, quòd Titij legatarij commodo cecidit, ergo ibi expreſſum eſt, quòd modus mixtus deficiens per caſum fortuitum, non facit deficere relictum, quod eſt notandum. Imo quod eſt plus, ego dico, quòd nedum modus mixtus appoſitus in vltima voluntate deficiens caſu, non facit deficere relictum, ſed etiam ſi eſſet appoſitus in actu inter viuos, de quo ego pondero. l. pen. C. de cond. ob cau. nam ibi fuit data pecunia medico, vt ægrū curaret, & ſic pendebat ex voluntate duorum, dicit tamen ille tex. quòd ſi ille modus deficit per caſum contingentem in perſonā infirmi, quòd non tenetur medicus reſtituere datum, ergo ibi eſt expreſſum, quòd modus mixtus deficiens per caſum, non facit deficere datum inter viuos, quod eſt notandum, quamuis fauorabilior interpretatio debeat fieri in vltima voluntate. l. in teſtamentis. de reg. iur. c. cū dilecti. de don. cōcludo ergo ꝙ modus mixtus deficiēs per caſum non facit deficere relictum, per d. §. Iulianus quem limita vno modo, vt ibi per Bal. & Pau. & ſic habes ſecundam limitationem ad d. regulam noſtram.

26 Tertio fallit † in libertatem. tex. eſt in l. cum ita datur. §. 1. ff. de cond. & dem. & in l. fi. C. de cōd. inser. vbi Paul. de Caſt. multum magiſtraliter declarat, quæ ſunt ſpecialia fauore libertatis, ibi vide per eum, maxime in principio, ibi, ſecundum eſt, & circa finem, qui colliges extenſionem ad illam limitationem.

27 Quarto fallit † fauore alimentorum. l. 1. C. de lega. l. Caio. §. Imperator. de alim. & ciba. lega. l. illis libertis, de cond. & dem. in princ. l. annua, in prin. ff. de annuis lega. quod procedit, quando conditio eſt appoſita in fauorē legatariorum, & ita loquuntur & intelliguntur dicta iura, ſecus fauore eorum, quibus legatarij debent morari ita intelligitur tex. in l. Seio, in princ. & ibi glo. ff. de annuis legatis, & eſt tex. in d. l. illis libertis. de cond. & demon. in fine, & eſt communis opinio Doct. quid autē in dubio, cuius fauore videatur relicta, declarat Paul. in d. l. illis libertis. ponderando verba teſtatoris, vt ibi per eum. Ale. tamen non facient mentionem. Paul. tenet indiſtincte, quod in dubio videatur relictum fauore legatariorum, & per conſequens non deficiat legatum, ita tenet in l. 1. C. de inſti. & ſubſtit. 2. col. idem ſentit Ang. ibi iudicio meo, idem tenet Dinus in regula imputari, & vide circa iſtum caſum per Pau. 5. col. in hac l. 1. de inſtit. & ſubſtit.

28 Quinto ex mea inuentione ego limito, † vt hæc regula non procedat in legato relicto eccleſiæ ſub conditione mixta, vel aliæ piæ cauſæ, quo caſu puto, quod etiam ſi conditio addita eccleſię deficiat per caſum, non tamē deficiat relictum, quod probo 1. quia libertas eſt cauſa pia, ſed in libertate hoc ſtatuitur, ergo idem in eccleſia & alia pia cauſa. Item quia hoc ſtatuitur in alimentis, vt ſupra dictum eſt, quæ dicuntur pia cauſa, ergo idem in alia pia cauſa. Item quia vbi eſt eadem ratio idem ius, item quia caſus excepti extenduntur ex identitate rationis. c. cum dilecta, de confirm. vtil. vel inutil. cum ſimilibus ergo caſus libertatis, & alimentorum hic excepti extenduntur ad aliam piam cauſam, quia eſt eadē ratio in vtriſque, & confirmabis per alia multa, & ex hoc infero ad legatum relictum in cauſam dotis ſub dicta cōditione, &c. & alia continentia cauſam piam.

29 Sextò ego limito † per l. pen. §. 1. de cond. & dem. hoc modo vt procedat iſta regula, quando vni erat dādum, vel cum eo aliquid faciēdum, & deficit per caſum, ſecus ſi duobus, & alter tantum moriatur, nam poteſt impleri in perſonam alterius pro parte, & conſequeretur legatarius legatum de benignitate, vt ibi, quod eſt notandū & forte hoc eſt, quod voluit glo. in l. in teſtamento. de cond. & dem. per illum §.

Septimo pōt limitari, qñ conditio mixta, procedens ex facto duorum, reſpicit ſolum fauorē debentis implere, nā tunc ſi deficiat per caſum contingentem in perſonam eius, cui debet impleri, nihilominus habet pro impleta, vt vř probari in l. annua, in prin. ff. de annu. legat.

Idem & erit octaua lim. quando nō apparet, cuius fauore conditio ſit appoſita, nec vere, nec per aliquas cōiectutas, nam tunc ēt habetur pro impleta, ac ſi in fauorem debentis implere eſſet appoſita. d. l. annua. ſecundū alium intellectum, ſi aūt eſſet appoſita in fauorem eius, cui impleri debet, haberetur pro defecta. l. Seio, de annuis lega. Idem ſi in fauorem vtriuſque, vt in d. l. lega. & in l. in teſtamento, de cond. & dem. iſta eſt intentio D. Ang. in l. 1. de inſt. & ſubſt. & alius ibi non tangit, & dicit ꝙ ſunt verba Dini, & notabilia, & non allegat, vbi voluit allegare Dinum in regula imputari, vbi hoc videtur dicere, licet non diſtinguat leges, quas allegat, prout facit Ang. & ſic ſi aduertas diſtinctionem, quam Doct. faciunt ſolum in alimentis diſtinguēdo, cuius fauore ſint relicta, & quid in dubio Din. & Ang. faciunt generaliter in materia l. legatū, de cond. inſer. vt ſupra vidiſti, & omnes mouentur eiſd. ll. negari tamen non poteſt, quin illæ ll. ſcilicet l. annua, & l. Seio, per quas omnes mouētur loquuntur in alimentis, licet Dinus, & Angelus eas intelligant generaliter, vt ſupra dictum eſt, cogita.

SVMMARIVM.

1 *Conditio, ſi nupſerit, an per voluntatis declarationẽ deficiat irreparabiliter, egreg. q.*

2 *Repudiatio quando facta videatur.*

3 *Variare an liceat in vltimis voluntatibus.*

4 *Conditio pendens ex facto noſtro per voluntatis declarationem deficit, nec eſt locus pœnitentiæ, ſi aderat ſubſtitutus.*

5 *Accreſcendi ius ceſſat, quando dominiũ legati non tranſit recta v a in legatarium.*

6 *Conditionem illam, ſi nupſerit, non tenemur implere in fra triennium, cum multis, contra communem.*

7 *Conditio poteſtatiua implẽda eſt quam primum poteſt.*

8 *Conditio poteſtatiua non eſt neceſſe, vt quàm primum poteſt impleatur in hæreditate.*

9 *Conditio, ſi nupſerit, ſub qua mulieri fuit legatum relictum, ſi ſemel ipſa declarat, nolle ſe nubere, an defeciſſe videatur irreparabiliter, dubia q.*

10 *Conditio nubendi ſemel repudiata, & ſi poſtea impleatur, nihil prodeſt, contra nouiſſimos.*

11 *Conditionem nubẽdi mulier ſi ſemel declarauerit ſe nolle implere, & ſi poſtea pœniteat, nihil agit tam in hæreditate, quam in legato, contra Alex. & Dec.*

12 *Conditio interpretatiue tantum impletà, quam actionẽ producat, noua declaratio.*

13 *Conditionem ſi legatarius implere non recuſat, ſed tantum moratur, non perditur legatum, quando conditio erat caſualis, vel mixta, cum nouiſſi. contra communem.*

14 *Conditio nubendi alterius arbitratu reijcitur, ſiue accipiatur pro libera illius voluntate, ſiue pro arbitrio boni viri, cum communi.*

15 *Conditio nubendi arbitrio alterius adeo reijcitur, vt nec eius voluntatem requirere teneamur, nedũ ſequi contra mentem Petri, Cini, Pauli, Cornei.*

16 *Conditio nubendi de fratrum conſenſu ſorori appoſita in relicto etiam voluntario reijcitur, cum Emanue. contra Paul. Rui.*

17 *Conditio nubendi de conſenſu alterius, non deſignata perſona, cui nubendum ſit, reijcitur, cum Emanu. contra Aym.*

18 *Conditio, ſi nupſerit arbitrio alterius, non deſignata perſona, cui nubendum eſſet, reijcitur, etiam de ademptione, non ſecus quàm de datione, cum Emanue. contra Aym.*

19 *Ratio communis improbatur.*

20 *Conditio non nubendi vſque ad annum decimumquintum reijcitur, contra Aret.*

21 *Nuptiarum fauore minor poteſt tranſgredi præceptum teſtatoris, quod aliter tranſgredi non liceret.*

22 *Viduitatem virgini inducere non licet, nec perpetuam, nec temporalem, nec etiam momentaneam, contra nouiſſi.*

CAPVT XCIIII.

1 ILLVD autem dubium eſt, ſi legatum Seiæ ſub hac conditione, ſi Titio nuberet, relinquatur, Seiaq; ſemel expreſſimeque declarauerit, nolle ſe Titio nubere, ſed poſtea mutata (more fœminarum) voluntate velit eidem nubere, an legatũ conſequetur, quod negant Paulus in leg. 1. C. de inſtit. & ſubſt. Idem Paul. Caſt. in l. 2. cod. tit. ſentit Iaſ. in l. 2. num. 6. eod. tit.

Contrarium tenet ingenioſus Emanuel de Acoſta in repet. l. cum tale. §. reſcriptum. ff. de cond. & dem. limitatione 6. nu. 4. per. l. conditionum, quę in futurum. ff. de cond. & dem. quæ nihil facit, nam licet probet, quod talis conditio poteſt quandocunque impleri, non ſecus q̃ hæc conditio, nauis ex Aſia venerit, iuxta l. ſi quis hæredem. C. de inſtit. & ſubſtit. melius in leg. 2. ff. de cond. & dem. tamen illud intelligendum, niſi ſemel cõditio defeciſſet, nam per conditionis defectum, euaneſcit relictum conditionale, quòd poſtquam ſemel euanuerit, amplius ſuſcitari non poteſt. l. ſi, decem, cùm petiero. ff. de verb. obliga. l. qui Romæ. §. Augerius. ff. eod. titul. l. ſi ita expreſſum. l. cùm ita datur. leg. ſub diuerſis. ff. de cond. & demonſt. §. ſin autem aliquid ſub conditione. C. de cad. tol. l. ſi quis hæredem, & fere per totum. C. de inſti. & ſubſtit. nec dubium eſt, quin licet ad implementũ huius conditionis, ſi nupſerit, deſideretur nuptiarum interuentus, vel quòd non ſteterit per implere debentem. l. 1. C. de inſt. & ſubſt. l. in teſtamento. 2. ff. de cond. & demon. tamen vt ea conditio defeciſſe intelligatur, nullus actus poſitiuus deſideratur præter animi declarationẽ, nam cùm primum honoratus conſtituerit nolle ſe conditionem illam implere, illicò ea conditio ſine ſpe renaſcendi periiſſe ſeu defeciſſe intelligitur, arg. l. Corn. l. iam

2 dubitari. ff. de hære. inſt. † nam & nuda animi declaratione contingit hæreditatis legatiue tam agnitio, quam repudiatio. §. fi. Inſt. de lega. vnde leg. legatarius. §. fin. ff. de legatis primo. ait, quòd cum primum legatarius conſtituerit, nolle ad ſe pertinere legatum euaneſcere, id legatum videtur habeturque perinde, ac ſi retro nunquam relictum fuiſſet, vt ibi, & l. ſi tibi homo. §. cum ſeruus. ff. de legat. 1. quinimo ſimul ac talem conditionem deficere voluit, deficit, vt l. 1. §. vtrum autem. verſic. proinde ibi, maluerit deficere conditionem. ff. ſi quid in fraudẽ patroni. facit lex 3. C. de hæredibus inſt. Iam ergo dubitari non oportet, quin per interuentum voluntatis (vt more noſtrorum loquar) defecerit conditio, & in eo tãtum quæſtio manebit, an adhuc pœnitere liceat, & magis eſt, vt neque in repudiationibus, neque in agnitionibus pœnitentiæ locus ſit. l. ſicut maior. C. de repu. hæredi. ratio, vt in l. ſicut ab initio. C. de act. & oblig. iuncto §. hæres quoque. Inſt. de oblig. quæ quaſi ex contractu naſc. idque expeditius eſt in repudiatione legati, quia ſimul ac repudiatum fuerit eius dominium, illicò reuertitur ad hæredem. d. §. vtrum autem. d. l. legatarius. §. fi. d. §. cum ſeruus, in l. ſi tibi homo, ſupra alleg. id quod accidit, cum conditio ſiue caſualis, ſiue poteſtatiua, ſiue mixta relicti deficit, nam & tunc tale relictum remanet pleno iure apud hæredem, nunquam ab eo diſceſſurum. d.

3 §. ſin autem aliquid ſub conditione. † cum ergo ſit perſona, ſcilicet hæres, qui habeat ius retinendi, & per hoc res deſinat eſſe integra, pœnitentiæ locus non erit ex regula. l. 3. l. ſi pecuniam, in princ. ff. de cond. cau. data l. naturalis. §. 1. ff. de præſcrip. verbis. Id quod expeditius eſt in vltimis voluntatibus, in quibus poſt animi noſtri declarationem continuo ſequitur legis executio, ſicque deſinit res eſſe integra, neque vnquam pœnitere liberũ erit. l. ſi is cui. ff. de lega. 2. ergo per repudiationem ſiue ipſius relicti, ſiue conditionis poteſtatiuæ, ſub qua relictum datum fuerat, id relictum euanuit, & remanſit pe

4 nes hæredem oneratum, ſicque res deſinit eſſe integra, non ſecus, quàm integra eſſe deſineret, ſi legatarius ſubſtitutum habuiſſet, quo caſu omnes admittunt, quòd ſimul ac mulier, quæ ſub conditione nubendi honorata fuerat, conſtituerit, nolle ſe nubere relicto, excludetur per l. 2. C. de inſt. & ſubſt. eſtque communis opi. vt per Coſtam, vbi ſupra, num. 9. poſt Alex. Dec. Cor. Iaſ. Rim. & alios in d. l. 2. C. de inſt. & ſubſt. in ſimili per gl. & Doct. communiter, præſertim Corn. ibi in l. fi. C. de rep. hæred. vnde apparet, non iuſtam eſſe differentiam, quam

Eman.

Emanuel in d.num.9. tradidit inter legatum ſub conditione nubendi mulieri relictum, quādo ſubſtitutum acceperit, & tale legatum eidem relictum, quando ſubſtitutum non accepiſſet, quaſi illo caſu ſimul, ac declaraſſet nolle ſe nubere, legatum ab ea abſcederet, inque ſubſtitutum tranſuolaret, iſto autem caſu nō ita, quia (inquit) non adeſt perſona, in quam id legatum à muliere abſcedens transferatur, nec aduertit ſupereſſe perſonam ipſius hæredis onerati, apud quem manſurum ſit, iuxta §. in primo. §. pro ſecundo. §. in nouiſſimo. §. ſin autem ali
5 quid ſub conditione. C. de cad. tol. † Qua ratione etiam procedit, quod tradunt Bar. & communiter Doct. præſertim Iaſ. in l. plane. §. ſi duobus. ff. de leg. 1. Bart. Iaſ. & alij in l. huiuſmodi. §. ſi Titio. eo. tit. Bar. & communiter Doct. in l. ſi Titio, & ei. ff. de lega. 2. dum aiunt, quòd in quibus caſibus legati dominium à morte teſtatoris nō tranſit recta via in legatarium, ceſſat ius accreſcendi, quia ſupereſt perſona hæredis, à quo dominium illius relicti nunquam abſceſſit, ſicque habet ius retentionis. Vnde & in ſpecie noſtra cum relictum fuerit conditionale, ſicque dominium eius in mulierem nunquam tranſierit, nec ab hærede onerato diſceſſerit, ſimul ac mulier ſe nubere nolle declarauerit, apud hæredem manebit irreuocabiliter, ſicque iam pœnitere liberum nō erit. Ergo ſi ea mulier in tali relicto habuerit cohæredem, & ſi veroſimile ſit, Emanuelem idem quod in ſubſtituto reſponſurum, arg. l. ſi Titio, & Mæuio. §. Iulianus. ff. de leg. 2. quia vtrobique eadem ratio eſt, tamen & hoc caſu nos firmamus idem iuris fore quod futurum erat, ſi ea mulier cohæredem nullum habuiſſet.

6 Hactenus cum mulier palā declarauit, ſe nubere nolle, quid autem ſi nihil aperuit, ſed tacite continuit ſeſe, ac deliberabat quanto tempore ſpectanda ſit, dubium eſt, & communis opinio eſt per triennium tantum ſpectandum, quo præterito, conditio defeciſſe videbitur, relictumq; euanuiſſe intelligetur, ita tenent Bar. Bal. & Io. de Platea in l. 2. §. ad filiorum. C. quando & quibus quarta pars debeatur. lib. 10. Iaſ. nu. 6. in l. 2. C. de inſt. & ſubſti. Paul. Caſt. in l. 2. hæc conditio filiæ meæ. ff. de cond. & dem. Ioan. Bap. de ſancto Seuerino in d. l. 2.

Contrariam partem, ut etiam poſt triennium quādocunque nupſerit ſatis conditioni feciſſe videatur, tenēt Paul. Caſt. ſibi contrarius in l. 2. ſupra allega. & Soc. in l. hæc conditio filiæ meæ. col. 1. ff. de cond. & dem. quorum opin. verior eſt per tex. expreſſum in d. l. hæc conditio filiæ meæ, & per l. conditionum, quæ in futurum. ff. de cond. & dem. quæ iura apertius hanc partem probāt quam illa inductione ogeant, quod & ſuadetur ratione, nam cum mulier ſub conditione ad legatum fuerit inuitata, quod quidem legatum eſt apud hæredem, ipſiuſmet hæredis intereſt quieſcere, vt interuſurio temporis fruatur, nam querela illius, cui teſtator voluit, vt mulier nuberet, non eſt in conſideratione, cum in conditione tantum poſitus fuerit, nō etiam in diſpoſitione, nec dubium ſit, quin poſitus in conditione non videatur poſitus in diſpoſitione. l. ſi quis ſub conditione dandorum decem. ff. ſi quis omi. cau. teſtam. glo. communiter ibi approbata in l. Lucius. ff. de hære. inſti. tradunt communiter Doct. in l. Gallus, in prin. ff. de lib. & poſth. Tenendo iſtam partem tunc ad d. §. ad filiorum, in quo repoſitum eſt vnicum fundamentum eorum, qui contrariam partem tuentur, reſpo. quod loquitur in ſpecie longe diuerſa, ex diuerſis autem nō fit illatio. l. fi. ff. de calumni. Præterea ibi eſt caſus ſpecialis, vt & cuilibet recte intuenti apparebit, & declarat Soc. vbi ſupra. Ergo mulier aut dixit ſe velle nubere ei, cui teſtator iuſſit, ſed ille noluit, & illico habebit legatum, aut ipſa dixit ſe nolle nubere, & illico euanuit legatum. l. 1. & l. 2. C. de inſtit. & ſubſt. aut tacuit deliberans, & dic vt proxime, & pro nobis eſt etiam tex. expreſſus in l. pater Seuerinam. ff. de cond. &
7 dem. in prin. † Neque ad rem pertinet l. hæc conditio, ſi in capitolium. ff. de cond. & dem. nam ibi, in cond. poteſta. quæ cum primum legatarius poteſt eam implere debet, nos loquimur in conditione mixta, quæ quandocunque impleri poteſt, vt dd. ll. non ſecus quam conditio caſualis, vt l. 2. ff. de cond. & dem.

8 In hæreditate autem ſub conditione & poteſtatiua relicta, obtinuit communis ſententia exiſtimantium, vt ea conditio non illico poſt mortē teſtatoris neceſſe ſit, vt impleatur; quia cum hæreditas habet ſe ad commodū, & incommodum. l. quia poterat. ff. ad Treb. §. ſed neque. Inſt. de auth. tut. l. ſi hæreditatē. ff. mand. l. ſi filius qui patri. ff. de vulg. non eſt hæres inſtitutus præcipitandus, ne forte inconſulte ſuſpectam adeat hæreditatem, ita tenent gl. ſing. in l. ſi quis ita hæres inſtituatur. ff. de hær. inſt. per tex. ibi Bar. in d. l. hæc conditio, ſentit glo. in l. ſi plures. gl. ſi. ff. de cond. inſt. ſentit gl. in d. l. hæc cōditio, ſi in capitolium. ff. de cond. & dem. eſt communis opin. vt patet ex relatione Cor. in l. 1. col. 2. num. 2. C. de inſt. & ſubſt. Emanuel in l. cum tale. §. reſcriptum. lim. 6. ff. de cond. & dem. Cin. in d. l. 1. nu. 7. col. fi. ratio eſt vt ſupra.

9 Denique ſi mulier in legato ſit honorata ſub conditione nubendi Titio, & ipſa ab eo interpellata nubere noluerit, illico conditione defecta videtur ex mēte glo. in d. l. 1. de inſt. & ſubſt. adeo vt licet poſtea ipſa pœniteat, & Titius iam nolit, legatum ſemel amiſſum non recuperet, ut tenent Bal. Fulg. Paul. Alex. col. fi. ad fi. Decius nu. 13. qui hanc firmat eſſe communem ſententiam in d. l. 1. per l. pe. 2. reſp. ff. de cond. & dem. & l. fi. vee. niſi. C. de cond. in ſer. & per alias leges ſupra alleg. & quia moram purgare non licet ad actionem conſequendam, ſed tantum ad exceptionem opponēdam. l. Thais. §. ine a ff. de fideicom. lib. & l. ſi intra quinquennium. ff. de ſtat. lib. ſecundum Dec. vbi ſupra Eman. vbi ſupra num. 25. qui
10 hanc dicit communem ſententiam, quam tamen ipſe limitat, vt procedat quando re vera conditio impleta nō fuit, quia poſtea Titius ille à muliere ſemel repudiatus, ei iam pœnitenti nubere noluit, neque ex legis auxilio pro impleta habetur, quia ipſa fuit in mora, ſed ſi re vera, poſtquam ſemel ipſa recuſauit Titio nubere, poſtea mutata voluntate ei nupſerit, conſequitur relictum ſecūdū Eman. quod ſuſpectum puto, nam per voluntatem mulieris illico defecit conditio irreuocabiliter, ac irreparabiliter. arg. l. fi. verſ. niſi ipſe ſeruus, & verſ. niſi & ipſe oblatas. C. de cond. inſer. & l. pe. ff. de cond. & dem. l. 1. §. proinde. ff. ſi quid in fi au. patro. l. legatarius. §. 1. ff. de leg. 1. l. filij, per locum ab ſpeciali. ff. ad Tert. l. 2. C. de inſt. & ſubſt. l. in teſtamento. ff. de cond. & dem. §. fi. verbo, nuda volūtate. & verb. contraria deſtinatione. Inſt. de hæred. quali. ergo ſi deficit conditio, ſequitur, quod euanuit relictum remanſitque penes hæredem, ſicque ſemel peremptum ſuſcitari non poteſt. §. ſin autem aliquid ſub conditione. §. in primo. §. pro ſecundo. C. de cadu. toll. l. inter ſtipulantem. §. ſacram. ff. de verb. obli. §. 1. Inſt. de inut. ſtip. l. qui res. §. aream. ff. de ſol. adeo vt etiam retro nunquā relictum fuiſſe videatur. l. 1. §. vtrum autem. ff. ſi quid in fraudem patro. l. ſi tibi homo. §. cum ſeruus. ff. de leg. 1. d. l. legatarius. §. fi. cum ijs, quæ ſupra diximus, & quia in huiuſmodi repudiationibus pœnitentiæ locus non eſt. l. ſicut maior. C. de rep. hære. facit l. ſi quis hæredem. C. de inſt. & ſub. ergo cum conditio defecerit, & per hoc legatum irreparabiliter euanuerit, quòd poſtea impleatur conditio, proderit nihil.

11 Ex quibus etiam apparet erraſſe Alexand. in d. l. 1. C. de inſt. & ſubſt. verſ. & inquantum. colum. fi. ad med. & Decium ibi, col. fi. in fine, dum aiunt, quòd in hæreditate mulieri relicta ſub conditione, ſi Titio nupſerit, ſi ipſa à Titio interpellata declarauerit, ſe nolle ei nube-

re,& poſtea pœnitentia ducta ei nubere velit,qui tantũ recuſauit eam vxorem habere,quòd conſequetur hæreditatem ipſa mulier quaſi mora ab ea cõmiſſa,licet noceret in legatis,non tamen noceat in hæreditate, vt ſupra diximus,ſed vtrunque inſpectum eſt, hoc eſt, tam dictum quam ratio dicti, nam cum conditio hæreditatis ſemel defecerit,iam euanuit hæreditas, quam euaneſceret legatum,vt per totum.ff. de cond. & demonſt.& per totum.C.de cond.inſer.& C.de inſtit. & ſubſt.& ff. de condit.inſt.& licet feſtinatio conditionis implendæ in hęreditatibus non exigatur ex communi opinione ſupra relata, tamen in ſpecie noſtra non conditionis implementum differt,ſed aufert,quia conditio non fuit per interuentum voluntatis ſuſpenſa duntaxat,ſed fuit omnino defecta.

12 Sed quæſt actio cõpetit eo caſu,quo conditio,ſi nupſerit,re vera impleta non fuit; ſed tantum interpretatiue,quia per mulierem legatariam non ſtetit,& quidem communis opinio eſt ſecundum Iaſ.col fi. & ſecũdum Dec.col.fi.in l.2.C.de inſti.& ſubſt.quòd competit eadẽ actio,quæ competeret,ſi conditio re vera impleta fuiſſet,quod procedit,quando de iure communi pro impleta ea conditio habebatur, ſecus ſi de iure ſpeciali ſecundum eandem communem opinionem,contra quam in hoc vltimo tenet Decius, vbi ſupra, cuius opinio cõtra communem vera eſt, quando de iure tantum prætorio pro impleta habebatur conditio,quia actiones iure tantum ciuili,non etiam iure prætorio, inuentæ fuerunt.l. 2.§.3.& §.4.cum ſeq.ff.de orig. iur. ſed ſi de iure etiam ciuili,quamuis ſpeciali pro impleta cõditio habebatur, tunc eadem actio competeret,quæ competeret ſi re vera impleta eſſet,vt per ll.& iura quæ allegant Iaſ. & Decius,vbi ſupra.

13 Adde quòd mulier,quæ ſub conditione, ſi Seio nuberet,honorata fuit,aut ſolum differebat conditionem implere. aut palam & intrepide eam implere recuſabat, ac negabat,primo caſu ſunt qui velint,vt in hæreditate dilatio non noceat,quia cum habeat ſe ad commodum & incommodum hæreditas.l. quia poterat.ff. ad Treb. §.ſed neque.Inſt.de auth.tut.l.hæreditatem.ff.mand.inculpata videri debet mulier, quæ non temere nimiſque properanter ſeſe commiſit periculo hæreditatis ſuſpectæ.arg.l.ſi filius qui patri.ff.de vul.ſed talis dilatio mulieri noceret in legato, quia habet fere ſemper vtilitatẽ omni ſuſpectione carentem,vt d.l.hęreditatem.& ſupra diximus,quod vltimum non eſt verum, quia ea dilatio licèt non noceat in conditione poteſtatiua.l.hæc conditio ſi in capitolium. non tamen nocet in conditione caſuali,vt l.2.ff.de cond. & dem. nec in conditione mixta. l.hæc conditio filiæ meæ.ff.de cond. & dem.l.conditionem,quæ in futurum.eod.tit.ſiue loquamur in hæreditate,ſiue in legato,vt dictis legibus,licet contrarium ſentiant Alex.num.10.& Dec.col.fi.in fine.in l. 1. C.de inſtit.& ſubſt.vbi etiam Paul.& Cor.col.2. Idem Paul.Iaſ. & Rim.in l.2.eodem tit.Soc.in l.in teſtamento.2.num. 11.ff.de cond.& dem.dum allegant d.l.hæc conditio,ſi in capitolium,eam procedere intelligentes in legato relicto mulieri ſub conditione nubendi,quę mixta eſt,cũ d.l.loquatur in legato relicto ſub conditione, ſi in capitolium aſcenderit,quæ non ſolum poteſtatiua eſt,ſed & facillima,& ita hoc caſu eos merito reprehendit Eman. in d.§.reſcriptum.lextra ſim.num.5.

Secundo caſu quando palam, ac deliberate mulier dixit,ſe nubere nolle.Alex.d.num.10.& Dec.d.col.fi.in fi. dicunt id non nocere,ſi quidem poſtea ea mulier mutata voluntate parata ſit Seio nubere,licet per eum modo ſteterit,qđ ſupra improbauimus, ſed id admittit Acuſta,vbi ſupra,& ſi ipſa cum effectu parata ſit nubere, & Seius conſenſerit,ſicque matrimonium fieret, quod ſimiliter ſupra improbauimus,moti,quia eo caſu non ſolum verum eſt per mulieris voluntatem cõditionem nubendi ſemel defeciſſe,ſed etiam talem conditionem ſemel defectam ad ſui implementum reuocari non poſſe.

14 Quid ſi mulieri quid relinquatur ſub hac conditione,ſi arbitratu Titij nupſerit, & quidem ſi arbitrium ſumebatur pro libera voluntate Titij, omnes admittunt conditionem reijci,mulieremque eo etiam inſcio, aut renitente nubentem legatum conſequi.l.cum tale.§.reſcriptum.ff.de cond.& dem.quòd ſi arbitrium ſumatur lenius,nempe pro arbitrio boni viri,adhuc idem,vt d.§. reſcriptum,in ſui generalitate,& in c.Gemma.de ſponſ. ratio,ne quod omnino nuptijs impedimentum fiat, vt ait d.§.reſcriptum,& eſt communis ſententia ſecundũ Eman.in d.§.reſcriptum,amplia.fi.num.7.quod & ſentit Bar.ibi,vbi etiam Dyn.& Alber.qui idem voluerunt in l.Titium,& Mæuium.ff.de admini.tuto.Iaſ.in l.ſi qs arbitratu.num.18.ff.de verb.oblig. Soc. in l.filiæ ſuæ.ff. de cond.& demonſt.Lancel. Dec.in l.turpia.§.1.col.fi. ff.de legat.1.

15 Infertur ſ veram non eſſe rationem Petri,& Cini in d. l.turpia.§.1.Cini,& Ioan.Imol.in d.§.reſcriptum.Paul. Caſtr.& Corn.in l.legatum,de cond.inſert.C.dum aiũt hanc conditionem ideo remiſſam fuiſſe,ne mulier alienum arbitrium in nuptijs ſequi cogatur,nam nec ſequi nec etiã petere cogitur,vt diximus,licet ſuperiorem rationem communem appellet Eman.vbi ſupra,num.7.

Per contrarium videbatur,vt & petere, ac requirere Titij arbitrium,& etiam illud ſequi debet,arg.l. 1.C. de inſt.& ſubſt l.cum ita.l.Titio centum.§.1.ff.de cond.& dem.ſed illa iura procedunt quãdo & perſona certa,cui mulier nuberet, à teſtatore deſignata fuit, & præterea non ſub conditione pœnæ ſubeundæ, ſed ſub ſpe præmij conſequendi mulier ad matrimonium inuitabatur, nec enim alterutrum ſufficeret, nam ſi legitimam tantum filiæ relinquerem ſub hac conditione,vt Titio nuberet, etiam ſi Titio non nupſerit,legitimam,vtpote ſibi quaſi debitam conſequetur,vt reſoluit Pal.Ruu.in c. per veſtras.not.3.§.21.numer.4.de don. inter virum & vxorem. Ruſus ſi etiam aliquid vltra legitimam filiæ meæ,vel legatum extraneæ mulieri reliqui ſub conditione,ſi arbitrio Titij nuberet, nec deſignaui cui nubendum mulieri eſſet,& extranea mulier legatum, & filia quod ei vltra legitimam dederam conſequetur ſi matrimonium Titio inſcio,aut inuito contraxerint, non ſecus quam ſi de conſenſu ipſius nupſiſſent,vt d.§.ſi quis arbitratu, aliàs incipit reſcriptum. Ratio differentiæ, quia quando teſtator deſignauit, cui viro mulieri nubendum eſſet,ei viro prodeſſe voluit,hęcque affectio in conſideratione eſſe debet.Cum autem nullum deſignauit,tunc ſolam ipſius mulieris vtilitatem principaliter reſpexiſſe videtur,ſicque non tam præcepti,quam conſilij vim iuſſus teſtantis habere videtur, cui ipſa mulier renunciare poteſt,argum.l. cum pater.§. mando.ff. de lega.2.l.Titio centum,in princ.ff.de cond.& demonſt. l.filius familias.§.diui.ff.de leg. 1.l.pen.C.de pact. quod ſi dixeris eſſe debere in conſideratione intereſſe illius, cuius arbitratu ea mulier nubere debebat, reſpondeam quod intelligendo (prout intelligi oportet) de boni viri arbitratu,erit quoddam intereſſe nullius,aut leuiſſimæ vtilitatis,quæ in conſideratione eſſe non debet, & ideo remittitur à lege,vt dict.§.reſcriptum, & d.capit. Gemma.d.l.Titium,& Mæuium.leg.Titia.§.primo, &

16 in princ.ff.de verb.obliga. † vnde ſi filiæ meæ aliquid vltra legitimam reliqui ſub conditione hac,ſi fratrũ conſenſu nuberet,nec deſignaui cui viro nubendum eſſet, Pal.Ruu. vbi ſupra,reſpondit eam non poſſe nubere ſine fratrum conſenſu; quin relictum illud vltra legitimam ſibi datum amittat,magnifacitque hoc cõſilium,

per quod coërctabûtur ſorores de fratrum cõſilio nubere, quod nihil eſt, vt dixi, quia loquitur contra d. §. reſcriptum, cum ſim. & l. 1. C. de inſtit. & ſubſt. procedit quando certa perſona deſignata erat, cui mulier nuberet, merito ergo Pal. Ruu. rephenſus fuit ab Emanuel. vbi ſupra, licet alia parum efficaci ratione.

17 Infertur erraſſe Aymon. Sauili. conſi. 80. num. prim. poſt alios quos ipſe refert dum ait, quod ſi Seiam omnium bonorum fidei commiſſariam reliqueram ſub cõditione, ſi de fratrum meorum conſenſu nuberet, & eis inſcijs, vel inuitis nupſit, priuabitur fidei commiſſo, qa (inquit) iſta eſt pœna non damni ſentiendi, ſed lucri amittendi, ergo, &c. arg. d. l. 1. C. de inſtit. & ſubſt. cum alijs ſupra allegatis, ſed nihil eſt, quia illa iura procedunt quando teſtator certum virum deſignauit, cui mulier nubere deberet, eique viro conſultum voluit teſtator. Aym. autem & ſequaces loquuntur quando vir certus deſignatus non fuit, quo caſu licet agatur de lucro tantum amittendo, reijcitur conditio, vt dict. §. reſcriptum: merito ergo Aymon ab Emanu. vbi ſupra, reprehenſus fuit, licet alia ratione non ſatis (vt nobis videtur) efficaci, † ergo & eadem ratione ſecundum Emanu. ibid. & recte contra Aymonem conſ. 1. num. 3. poſt Oldrad. conſilio 16. non valebit hæreditatis ademptio, quam teſtator faciebat ſi hæres arbitrio alterius non nuberet, cum certa perſona deſignata non eſſet, cui nubendum eſſet.

18

19 Vnde aduerto, minus idoneam eſſe rationem, quam (poſtquam alios reprehenderat) reddidit Emanu. vbi ſupra numer. 12. poſt Gloſſ. in l. legatum. C. de cõd. inſert. Iaco. de Arena in leg. turpia. §. 1. ff. de l. 1. vbi Lancel. Dec. col. 11. Fulg. conſ. 61. col. pe. Corneus conſ. 105. pro parte lib. 1. ad fi. col. fi. Soz. in l. filiæ ſuæ. ff. de cõd. & demon. aiunt enim conditionem hanc, ſi arbitratu, vel conſenſu Titij filia nupſerit, ideo à lege remitti, qa interim impedimẽtum nuptijs fit, dum mulier illius cõſenſum requirit, etiam illud ſequi non teneretur, & impedimentum in cõſideratione eſſe debere, etiam ſi mulier hodie nuptura in craſtinum tantu diem cogeretur matrimonium differre. Sed nihil eſt, nam quis non videt, quam longius moroſiuſque impedimentum fiat in terminis legis, 1. C. de inſti. & ſub. cum ſim. & tamen id impedimentum a lege non remouetur. Ergo ne quod omnino nuptijs impedimentum fiat, voluit lex, ſi id certę perſonæ vtilitatem non reſpicit, vt d. l. 1. cum ſim. ſecus ſi certæ perſonæ vtilitatem reſpiceret, vt ibi.

20 Infertur veram non eſſe Aretini ſententiam qui in conſ. 67. num. 1. col. 2. voluit valere hoc pręceptum teſtatoris, qui impuberem hæredem ſcriptum iuſſit ne infra 15. ſuæ ætatis annum nuberet, id quod palam eſt cõtra d. §. reſcriptum ibi, ne quod omnino impedimẽtum fiat. Neque ad rem pertinet quod hic agatur de lucro idem eſt, quando non apparet certa perſona, cuius fauore id fieret, prout hic minime apparet, & ex regula potuit ipſa ſimul ac nubilis eſſet huic præcepto prohibitiuo ſuam tãtum vtilitatem reſpicienti renunciare. l. cũ pater. §. mando. ff. de l. 2. l. Titio centum, in prin. ff. de cõdit. & dem. l. penu. C. de pact. & d. §. diui. † vnde vtiliter

21 infertur quod licet prohibitioni teſtatoris, quæ prohibiti tantum vtilitatem reſpicit, poſſit prohibitus regulariter renunciare, vt dictis legibus, ſi modo minor ætate non ſit, quia tunc non poteſt, vt d. l. Titio centum, in princip. & l. 2. C. pro emp. tamen & minor renunciare, & tale præceptum prohibitiuum tranſgredi poſſet in hac materia ſimul ac nubilis ſit, licet quo ad rerũ ſuarum adminiſtrationem minor adhuc reputetur, & cum Aret. vbi ſupra, videtur tranſire Emanu. vbi ſupra licet dubius & anceps motus, quia licet perpetuam viduitatem virgini inducere non liceat, temporalem tamen licet, ſecundum eum, & Aret. ego dico quod neque perpetuam, neque temporalem, neque etiam momentaneã vt d. §. reſcriptum.

S V M M A R I V M.

1 *Conditio illa, ſi opus infra biennium factum non fuerit ante biennium etiam cum effectu impletur, cum primum certum eſſe ceperit infra reſiduũ termini opus perfici non poſſe, contra communem.*

2 *Conditione de opere infra diem certum faciendo non vere, ſed interpretatiue exiſtente, tunc licet pœna ante finem termini peti poſſit, tamen conceſſa prorogatione peti non poterit ante terminum, nec etiam poſtea.*

3 *Intell. l. in illa ſtipulatione, & l. hoc iur. ff. de ver. oblig.*

4 *Pœna promiſſa ſub conditione, ſi opus infra annum factum non fuerit, an peti poſſet ante finem termini.*

5 *Legatum relictum ſub conditione, ſi opus infra annum non feceris id quod in ſe erat, an debeatur ante finem anni.*

6 *Conditio, ſi Stichum non dederis, decẽ dato, quando impleta, vel defecta videatur.*

7 *Conditionis implementum licet pendeat ex facto promiſſoris, tamen poſt conditionem exiſtentem non ſemper ſpectat dies.*

8 *Intellectus l. cum ſtipulatus ſim mihi à Proculo. ff. de obl. & num. 10*

9 *Intellectus l. ſi in lege. ff. locati. & nu. 11.*

12 *Conditione defecta an dies ſpectetur.*

13 *Intellectus l. & ideo baſit. tur. ff. de verb. obli. & l. Marcius. ff. locati.*

CAPVT XCV.

IVxta iſtam partẽ eſt tex. princeps in hac materia in l. cum ſtipulatus ſim mihi à Proculo. ff. de verbo. oblig. cui accommodamus ſequentem Gloſſ. iam & verba tex. ita habent. Cum ſtipulatus ſim mihi, Procule, ſi opus arbitratu meo ante calendas Iunias effectum non ſit, pœnam, & protulerim diem putaſne vere poſſe me dicere, arbitratu meo opus effectum non eſſe ante calendas Iunias, cum ipſe arbitrio meo aliam diem operi laxiori laxiorem dederim? Procul reſpondi. Non ſine cauſa diſtingendum eſt intereſſe, vtrum per promiſſorem mora non fuiſſet quo

2 minus opus ante calendas Iunias (ita ſtipulatione comprehenſum erat) perficeretur, an tunc Iunias, ſtipulator diem in calendas Auguſti protuliſſet. Nam ſi tunc diẽ ſtipulator protulit, cum iam opus ante calendas Iunias effici non poterat, puto pęnam eſſe commiſſam, neque ad rem pertinere, quod aliquod tempus ante calendas Iunias fuit, quo ſtipulator non deſiderauit id ante calendas Iunias effici, id eſt, quod fieri non poterat, aut ſi hoc falſum eſt, etiam ſi ſtipulator pridie calendas Iunias mortuus eſſet, pęna commiſſa non eſſet, quoniam mortuus arbitrari nõ potuiſſet, & aliquod tẽpus poſt mortem eius operi perficiendo fuiſſet, & propemodum & ſi ante calendas Iunias futurum eſſe cœperit, opus ante eam diem effici non poſſe, pœna commiſſa eſt. Et diuiditur in quinque, ſecundum Bar. Alex. & Ias. diuiditur in quatuor, at ſecundum omnes conſtat, quod in princip. ponitur thema, & in fine ibi, & propemodum ponitur deciſio q. vt pœna cõuentionalis promiſſa ſub hac conditione, ſi opus infra biennium nõ ſolum committatur per acto biennio, ſed etiam ante eius finẽ, cũ primum certum fuerit infra reſiduum biennij opus pfici non poſſe, idque conſtat apud omnes, & etiã apud me, expone. vt per Gloſſ. 2. ibi, & Barthol. col. 2. tu dic, quod mihi tecum conuenit, vt opus certæ formæ faceres ante calendas, deinde ſubiecta eſt pœnalis ſtipulatio

vt ſi opus

vt ſi opus arbitratu meo (id eſt ſecundum arbitrium iã dictum, nõ dicendum, forma enim iam deſignata erat) non fieret ante calendas, centum nomine pœnæ præſtaretur, adde quod non ſolum promiſiſti opus facere ſecundũ arbitratum meum, id eſt, ſecundum formam iã deſignatam, ſed etiam promiſiſti, taliter te facturum, vt arbitrio meo, id eſt, voluntati meæ ſatiſfactum eſſet, quod Hiſpane dicitur que loare acontento. Hoc declaratur in verſ. aut ſi hoc, vbi text. innuit, quod non ſolum tempore contractus arbitrium fuit interpoſitum, ſed etiam poſt opus perfectum aliud arbitriũ ab ſtipulatore erat interponendum quo præmiſſo omnes indifferenter tenent, quod ſi tantum temporis præterijt, vt infra reſiduum temporis ante calendas opus perfici non poſſet, tunc etiam ante calendas pœna committitur, quod verum ipſo iure, de æquitate tamen obeſt exceptio, vt ante calendas peti nõ poſſit effectualiter, id eſt, exequi nequeat, quod tenet Gloſſ. mag. ibi, plus etiam dico, quã ſequitur Albe. colum. 2. in prin. poſt Dinum, quem refert & Bar. colum. 2. dum op. de l. in illa ſtipul. ſi calẽdis, & iterum eadem col. dum opin. de l. ſtip. non diuiduntur §. ſi quis ita, & Alex. num. 91. & cum Gloſſ. ſimpliciter tranſit Iaſ. col. 3. poſt me. licet non ſit contradicens, tamen teneo contra communem quod non ſolum ante calendas pœna ipſo iure committatur, ſed quod etiam effectualiter committatur vt etiam ante calendas exigi poſſit, moueor primo per hanc legem, quę ſecundum omnes in verſ. & propemodum, & in verſicul. nam ſi tunc probat pœnam ipſo iure cõmiſſam eſſe, & ſi diceremus mero iure, ſed non effectualiter, eſſet imponere legẽ verbis, vt in ſimil. aiunt Bar. & Docto. in l. in illa ſtipulatione, ſi calendis, dũ reprobant ſol. Glo. in l. hoc iure, ſupra alle. Secundo moueor, quod hic dies fuit adiectus non principaliter propter ſe, ſed propter aliud, ſcilicet propter conditionem quo ſit, vt conditione defecta, dies ſpectanda non ſit, vt l. cum ta. §. Mæuia, de condit. & dem. quod dies non propter ſe, ſed propter cond. fuerit adiectus, patet, quia hæc ſtipulatio, ſi opus perfectum non fuerit, centum dari, incerta eſt, quo ad tempus cond. implendæ, niſi adijceretur infra quantum tempus opus fieri deberet. dies ergo calendarum adiectus fuit, ad demonſtrationem cond. ex quo magis promiſſor obligaretur, non enim ſufficit opus fieri, vt pœna non committatur, niſi & intra diem dictum fiat vt, ergo in d. §. Mæuia, dies mortis non ſpectatur, eo quod cond monſtrandæ gratia adiectus præſumitur, ita & in propoſito eadem ratione poſt cond. mero iure impletam ſpectandus dies non eſt, ſtringo, nam ibi non erat erat certum, ſed ſolum præſumebatur condi. gratia diẽ adiectũ fuiſſe, hic autẽ certũ erat, nec enim dies calendarum ad aliud poteſt videri adiectus, ſtringo, nam ibi fit illa interpretatio, quod dies nõ ſpectetur etiam ſi cõd. non fuit impleta, ſed contra mentem teſtatoris reiecta, hic autem conditio mero iure impleta fuit, vt & textus ait & omnes fatentur, ſtringo, & tertio, nam ibi pro legataria vnum ſpeciale receptum erat, ſ. quod cond. reijceretur (hoc enim quod ibi reijceretur, ſpeciale eſſe tenent Barto. & alij in l. mulieri, & Titio, de cond. & dem. per text. ibi Bart. in l. re coniuncti, de l. 3.) & tamen admittitur alia ſpecialitas, vt dies non ſpectetur, contra l. 1. de dotis promi. C. quanto magis in propoſito noſtro vbi pro ſtipulatore nulla ſpecialitas inducta fuit, & per illum textum confunditur reſpõ. Docto. (inquiunt enim) cond. impletam videri diem, tamen ex æquitate quo ad differendam executionem ſpectãdam, quod non valet, nam & ibi vertitur eadem æquitas in executione differenda, & tamen non differtur, nec dicatur aliud in contractibus, vt hic, in quibus fit interpretatio contra ſtipulatorem l. ſtipulatio iſta. §. in ſtipulationibus. l. qd ſu-

pra, contra aliud in legatis in quibus fit benignior interpretatio l. in teſtamentis. de regulis iur. ita procedat d. §. Mæuia. nam ad hoc reſpondet opportune Iaſon in d. l. in illa ſtipulatione, ſi calendis. col. 4. poſt prin.

Tertio eſt tex. in l. hoc iure, de verb. oblig. vbi ſimiliter dies calendarum fauore ſtipulatoris, (vt promiſſor teneretur non ſolum Titio nunquam in Italiam veniente, ſed etiam veniente, ſi tamen ante calendas non veniſſet) gratia conditionis monſtrandæ adiecta fuit, & cum primum efficitur conditio impoſſibilis, ſeu neceſſaria (neceſſarium enim erat Titium in Italiam venire non poſſe, cum iam mortuus eſſet) tunc non ſolum conditio habetur impleta etiam ante diem ſtatutum, ſed etiã dies non ſpectatur ad impediendam exceptionem, ſic ergo & in propoſito conditio, ſi opus ante calendas factum non fuerit, cum tantum temporis præterijt, vt iam infra reliquum temporis fieri non poſſet, iam neceſſaria effecta eſt, & cõſequenter habetur impleta l. ſi pupillus. §. 1. de noua. & licet dies ſuperſit, tñ expectanda nõ eſt ad differendam executionem, cum conditionis tantum moſtrandæ gratia adiecta fuerit.

Quarto eſt tex. in l. 4. §. 1. de cond. & dem. vbi dixi, ſi Titius infra quinquennium filium non ſuſceperit, tunc Seio dato, & ait tex. quod ſi poſt biennium decederet Titius filio non ſuſcepto, quo caſu conditio neceſſaria effecta eſſet, quod tunc dies qui ſupereſt, non ſpectaretur, niſi adiecta eſſet dictio (tunc) quę denotat extremitatem temporis.

Quinto eſt tex. in l. vxori vſumfructum villæ, de vſufru. eodem modo inducendo, ſed & ibi vltra dictionẽ (tunc) erat etiam dictio (peracto quinquennio) per qđ euidentior erat voluntas teſtatoris diem ſpectare volentis.

Nec obſt. l. inſulam, & l. ſtipulationes non diuiduntur §. ſi quis ita. 1. reſp. de verb. obl. nam in illis erat pœna legalis, non loquitur in conuentionali.

Nec obſt. l. in illa ſtipulatione, ſi calẽdis, nam ibi erat conditio poteſtatiua, id eſt, pendens ex poteſtate promiſſoris, & eius fauore adiectus fuit dies, patet, quia ſi adiectus non eſſet, ſtatim conueniri poſſet ad Stichum, vel ad pœnam, vt l. ita ſtipulatus ver. Sabinus, de verb. oblig. l. 1. de pen. leg. l. vbi ante, §. qui illud, de verb. oblig. quo fit vt cum eius fauore nõ gratia condi. moſtrandæ adiecta fuerit, ſpectari debeat, licet conditio neceſſaria effecta fuerit. Sed caue. quia omnia mea fundamenta bene concludunt, quod in terminis legis noſtræ, cũ primum conditio efficitur neceſſaria, non ſolum habetur impleta, vt pœna ipſo iure committatur, ſed etiã vt dies, qui ſuper eſt, non ſpectetur ad differendam executionem, nec id forte negarent Doct. ſed iſta procedunt vbi prorogatio facta fuit, at cũ prorogatio facta fuit, tunc & ſi fiat poſt pœnã mero iure cõmiſſã, adhuc tñ licet prorogatio pœnã ſemel cõmiſſã perimere ñ poſſit, poterit tñ efficere ne pœna exigat, vt prorogatio illa ſponte (vt patet hic, in verbo, arbitrio meo) facta, vim pacti prorogatorij de non petendo habere videtur, & conſequenter pœna, ante diem prorogationis peti non poſſit, immo nec poſtea, ſi interim, id eſt, infra diem prorogationis opus perfectum fuerit, quod videtur admittendum maxime quia alias illa prorogatio nihil operaretur, & ſi hunc ſenſum habuerunt Docto. recte loquuntur, quem ſenſum in terminis lege illius plane habuit Gloſſ. noſtra, qr vt patet in princip. ipſius, ſed tamen dixi, duo dicit primũ quod ſtipulator vſque in diem prorogationis agere nõ poteſt efficaciter, deinde quod etiam poſt diem prorogationis, ſi interim opus effectum ſit, repellitur exceptione cui aſſentior, quod videtur de mente Alexan. hic num. 9. in ſi. ſed quatenus Gloſſ. noſtra verſi plus etiam dico, allegando l. in illa ſtipulatione, ſi calendis, vult qđ

in caſu,

in caſu,quo contra ſtipulatorem non competeret exce
ptio puta quia prorogatio non fuiſſet,ſic in Gloſſ.noſt
ra intelligenda eſt)adhuc in terminis l.noſtræ promiſ-
ſor ad pœnam mero iure commiſſam , ante aduentum
diei agere non poſſet,per l.in illa ſtipulatione,vbi pro-
rogatio non fuit interpoſita,& tamen non agitur ante
diem. Adde qd Gloſſ.noſtrã in ſpecie ſequitur Alexãd.
num.9.in princip. Item vult Barth.col.2.poſt prin.dum
opponens de l.in illa ſtipulatione ait.quod tam hic quã
ibi ante aduentum diei pœna erat cõmiſſa,ſed ante diẽ
exigi non poteſt,nec hic,nec ibi,ſic ergo volunt iſti q
licet hic nulla interfuiſſet prorogatio,adhuc lex iſta ,p-
cederet ſecundum illam,at vtrobique pœna ante diem
commiſſa,ante diẽ tamen vtiliter peti non poſſet. Quid
ergo operabitur propogatio noſtra?reſpo. operabitur
quod etiam poſt diem ſi interim opus perficiatur,pœ-
na exigi nequeat,obſtãte exceptione,mihi tamen aliud
videtur dicendum,imo teneo,quod in terminis huius
legis,ſi prorogatio non interuiſſet, tunc pœna ante diẽ
commiſſa etiam ante diem exigi poſſet;moueor per l.
hoc iure,ſupra eodem,vbi quando dies appoſitus eſt fa
uore ſtipulatoris cõditione verificata,ſtatim agi poteſt
vt ibi in verb.(peti)quod ibi dies gratia ſtipulatoris po
ſita eſſet,patet,quia ea nõ appoſita etiam ſi per multos
annos Titius in Italiam non veniſſet,tamen pœna non
cõmitteret quandiu venire poſſet,at ea adiecta euenit,
vt non ſolum ſi nunquam venerit,ſed etiam eo poſt diẽ
tamen veniente cõmittatur;ſic & in propoſito, cũ dies
gratia ſtipulatoris adiecta fuerit ſpectãda nõ eſſet poſt
conditionem interpretatiue impletam,niſi intercede-
ret prorogatio. Et quod gratia ſtipulatoris dies eſſet in
propoſito adiecta,patet,quia ea non adiecta pœna non
committeretur,donec certum eſſet conditionem im-
pleri non poſſe,in opus viuente promiſſore perfici nõ
poſſe(tex.eſt in ſpecie in l.ita ſtipulatus,per totam.ff.de
verb.licet aliud ſit in vltimis voluntatib.vt ibi, quod &
recte perpendit ibi Bar.in ſummario, & ita intelligitur
lex prima.ff.de pen.leg.l.ſi penum.ff.quando leg. ced.)
at ea adiecta committitur pœna etiam ſi opus viuente
promiſſore perfici poſſet,ſi tamen ante diem pefectum
non fuerit,& ad idem eſt tex.in l.4.§.1.de condi.& dem
ff.à contrario ſenſu,vbi dixi,ſi Titius filium infra quin
quennium non habuerit,Seio lego,Titio ſine filijs ante
quinquennium mortuo,conditione legati verificata vt
detur,vt dies ſpectandus non ſit:ecce quod poſt condi
tionem impletam dies non ſpectatur, etiam ſi dies gra
tia debitoris adiecta ſit,prout fuit ibi:nam debitor ſpe
ſtatur non ſolum Titio filios nunquam habente,ſed &
ſi eos haberet poſt quinquennium,facit l.cum tale. ff.
de condi.& dem.in dict.§.Mæuiæ.& dict.l.vxori, niſi di
cas,hæc iura loquuntur in vltim.voluntatibus,ſecus au
3 tem in contractibus.argumen.d.l.in ſtipulatione, ſi ca
lendis.ff.de verbo . ex cuius intellectu omnia pendent,
ideo reuoco in dubium intellect.illius textus,cum dict.
4 l.hoc iure,& differunt quia in alia poteſtatiua,in alia ve
ro caſualis,fuit cond.nam in leg.in illa ſtipul. ſi Stichũ
(qui meus erat ſecundum me)& etiam ſecundum Bar.
& omnes dum aiunt quod implementum condi. pen-
debat ex facto promiſſoris calendis non darem pœnã
promiſſi verificata etiam per mortem Stichi condi.ad-
huc tamen dies qui ſupereſt ſpectanda eſt,idque eo fit
quod vt ſpectaretur adiecta fuit,cum enim poſſem Sti-
chum ſtatim dando facere,vt conditio pœnalis ſtip.
euaneſceret, conſtat diem adieciſſe me, quod Stichi
miniſterio,& fructu interim vti volui,quo fit,vt nõ cõ-
di.monſtrandæ gratia,ſed dilationis propter ſe princi-
paliter conſiderandæ dies adiecta ſit,eſt enim perinde
ac ſi ſine condi.Stichum poſt calendas promitterem,
eo conſilio vt Stichi miniſterio interim vti poſſem, vt
ergo iſto caſu nullus diceret diem ſpectandam non eſſe,
quæ adiecta videri non potuit propter conditio. quæ
non eſt ita,& cum condi.adiecta fuit poteſtatiua dies
non vt interim cond.(quam ſtatim & abſque vllo tem
poris ſpacio implere poteram)implere poſſem,ſed vt in
terim Sticho vterer adiecta fuit,quo fit vt conditio etiã
per mortem Stichi verificata adhuc dies,vt pote , prin-
cipaliter propter ſe non propter conditionem adiectus
ſpectandus,iuxta mentem promiſſoris ſit, ita intelligo.
5 d.l.in illa ſtipulatione,quam in contractibus tantum lo
quentem extendo,vt & in vltimis voluntatibus proce-
dat,nam ſi dixi,ſi hæres Stichum(qui meus erat) infrã
biennium Titio non dederit centum,dato Sticho ante
biennium mortuo,puto biennium ſpectãdum,licet cõ
ditio morte Stichi extiterit, ratio, quia cum in pote-
ſtate hæredis eſſet,Stichũ ſtatim dare non ſpectato biẽ
nio,nulla alia ex cauſa biennij dilationem teſtator de-
dit,niſi vt interim eius miniſterio hæres vteretur, nam
biennium non potuit videri adiectum,vt hæres interim
facultatem Stichi præſtandi nanciſceretur,quando qui
dem eum poſſidebat,poſſeſſumque ſtatim tradere po-
terat. Idque multum laborauerunt Din.Iacob. de Are
ti.Barthol.Alberi.Baldus,Angel.Cuma.Paulus Caſtren
ſis;Alexand.Romanus,Sozi.Vincẽtius, Hercul. Iaſon,
Franciſcus de Rip.& alij in d.l.in illa ſtipulatione,ſi ca-
lendis.ff.de ver. obli.iuncta leg.hoc iure,eodem titulo.
quæ leges aduerſari inuicem videntur,adeo vt eſt intelle
ctus à varijs authoribus parum fœliciter(vt nobis vide
tur)excogitatos referat ibi Ripa,ſed noſtra conciliatio
ſupra facta caret omni vitio,reliquæ autem non ita , vt
nobis viſum eſt.
6 Infero hinc lim.ad l.ſtipulatus,magna.ff.de ver.obli.l.ſi
penum.ff.quando dies legati ced.l.1. de penu. lega.vbi
habetur,quod ſi dixit teſtator, Stichum dato,ſi Stichũ
non dederis,decem dato,vel dixit incipiens à conditio
ne,ſi Stichum non dederis,decem dato;ijs enim caſib.
aiunt dictis legibus,quod ſtatim poſt interpellationem
& ſic poſt moram conditio legati videatur impleta, vt
decem debeantur , nulla alia ſpectata dilatione ,
nec ſpectata morte hæredis debitoris, licet aliud
ſit in contractibus , quando incipimus à con-
ditione,vt dict.l.ita ſtipulatus,his inquam caſibus dico
quod ſi interpoſita eſſet dies(quia dixi, ſi Stichum non
dederis infra biennium)tunc etiam poſt impletam mor
te Stichi conditio.adhuc dies ſpectaretur.vt proxime
dixi,per quod limitantur dictis legibus,at in dict.l.hoc
iure,conditio erat caſualis,quia dixi,ſi Titius ante calẽ
das non venerit,dabo,quę conditio adiecta fuit gratia
conditionis moſtrandæ,vt non ſolum Titio nunquam
veniẽte,ſed etiam eo veniente teneretur,ſi tamen veniſ-
ſet poſt calendas,cuius aduentus,vt patet, non erat in
poteſtate mea,ſed fortunæ,vel ipſius,cum primum er-
go exploratum fuerit eum venire non poſſe, conditio
impleta videtur,nec ſpectabitur dies quæ non cauſa di
lationis,& ſic quo minus teneret, ſed quo magis tene-
ter , adiecta fuit.
7 Hinc infero veram non eſſe tertiam ſol.Gloſſ.in d.
l.hoc iure,quam Bart.& omnes ibi approbant,vſque ad
Rip.dum ait quod refert implementum conditio.pen-
deat ex facto promiſſoris nec ne,vt ſi ex facto promiſ-
ſoris,tunc etiam poſt implementum conditio.dies ſit
ſpectanda,nam in præmiſſo exemplo domum fieri pen
debat ex facto promiſſoris,& tamẽ poſt implemẽtũ cõ
ditionis dies non ſpectatur,eſſet ergo diſtinguendum,
ex facto promiſſoris facilius,an ſub difficili penderet,
ut patet ex prædictis,& ſic vtrũ cõditio eſſet poteſtati
na,quo caſu procederet communis opinio,an mixta(ar
gu.l.filius quoque.§.& puto.ff.de hæred.inſti)quo caſu
communis non procedit.habes ergo primo quod com
miſſa.

miſſa pœna,dies qui ſupereſt non eſt ſpectandus,quan
do conditio pœnalis non erat omnino poteſtatiua,ſed
ſtatim fieri poteſt executio,niſi in caſu l.noſtræ,vbi in-
terfuit prorogatio.Infertur lim.ad l.noſtram,vt non ꝓ
cedat prorogatione non intercedente,hoc ſecundo.In
fertur limi.ad l.in illa ſtipulatione,ſi calendis,vt proce-
dat quando ſactum,ſeu conditio erat omnino poteſta-
tiua,ſecus ſi erat mixtum pendens ex arbitrio fortunæ
& facto implere debentis,ſeu volũtate eius arg.d.§.pu
to,hoc tertio.Infertur extenſio ad l.hoc iure ſupra al-
leg.vt procedat non ſolum quando conditio pœnalis
ſtipulationis erat omnino caſualis,ſed etiã ſi eſſet mix-
ta,adhuc enim conditio defecta dies qui ſupereſt ſpe-
ctandus non eſſet,hoc quarto.Infertur quod tertia ſolu
tio Gloſſ.in l.hoc iure,quam ſequuntur ibi Bart.& om
nes vſque ad Ripam,licet ſit vera,quando conditio. pę
nalis ſtipulatio eſt mere poteſtatiua,ſecus tamen eſt,q̃-
do mixta,hoc quinto.Adde ad l.noſtram. verſi. nec ad
rem,junctis illis verbis,arbitratu meo,ſecundum Paul.
hic col.quod verus ſenſus huius literæ eſt,quod hic pœ
na fuit promiſſa ſub vna tñ conditione(puta ſi opus ca
lendis,ſeu ante calendas factum non eſſet , vel dic & re-
ctius,duas videri conditiones,prima ſi opus non fieret
altera ſi ante calendas non fieret,non enim vt pœna vi-
taretur ſufficit opus fieri,niſi & ante calendas fiat,ſicut
ſi dico(ſi ſine liberis deceſſeris prior,ſuperſtiti reſtituas)
hic duplex conditio eſt,non enim ſufficit te priorẽ de-
cedere, vt fideicõmiſſi conditio exiſtat,niſi & ſine libe
ris deceſſerit prior,vt l.hęredes mei.§.cũ ita.ff.ad Treb.
Quidam tamen putabant triplicem eſſe conditionem,
Prima ſi opus non fieret,Altera ſi non fieret ante calẽ
das,Tertia ſi non fieret arbitratu ſtipulatoris,quo fit(in
quiunt)vt licet factum non fuerit ante calendas,adhuc
tamen pœna non committatur ſtipulatore non arbitrã-
te,de quo videtur tex.apertus in l.multa,de cond.& de.
ff.in princip.de quo oppoſitum fuit contra l.noſtram,
vt patet ibi,nec ad rem,ſed l.noſtra,rep.non obeſſe, eo
8 quod hic opus fuit certæ formæ,& determinatæ,† & il
la verba(arbitratu meo)non habent hunc ſenſum,vt ſti
pulator declararet & arbitraretur ante inchoationem
operis quõ,vel quanto tempore opus fieri deberet , nã
imo hoc iam fuerat præfinitum,ſed habent hunc ſenſũ
vt poſt opus ante calendas perfectum ſtipulator opus
approbaret,quod Hiſpane dicitur(quæ ſe hara à con-
tento)& iſte intellectus eſt neceſſarius propter l.multa
in prin.vbi quando illa verba(arbitratu meo)inducunt,
q̃ eſt quando adijciuntur operi, cuius forma non
erat determinata,ſed incerta,tũc ſtipulatore,id eſt,cre-
ditore per voluntatem ſeu impotentiam non arbitran-
te pœna non committitur,vnde cum hic dicatur pœnã
commiſſam,patet operi certæ formæ adiecta fuiſſe illa
verba(arbitratu meo)& ſenſum eſſe quod poſt opus ꝑ
9 fectum opus ab ſtipulatore approbetur.† Iſque ſenſus
probatur in ſpecie in lege.ſi in lege,in principio.ff. lo-
cati,vbi dicitur eſſe perinde ac ſi approbatio relinquere-
tur arbitrio boni viri.Ad idem tex. quo ad hoc in l.ſi
ſic,in prin.vbi late Iaſ.de l. 1.tex.& ibi Bart.in l.1.de l.
2.ita in ſpecie declarat l.noſtram Paul.hic col.1.Bart.tñ
hic nu.3.poſt Gloſſ.2.hic,& Iacob.de Arena,quem ip
ſe refert,& Aret.num.4.& Iaſ.num.1.& in col.3.verſ.8.
vel quarto. & Alex.col.1.in fi.aiunt quod hęc verba(ar-
bitratu meo)non ſolum referuntur & pertinent ad qua
litatem operis,per ſtipulatorem approbandam,vt om-
nes concordant,ſed etiam referuntur ad tempus, infra
quod opus faciendum erat prorogandum , vel etiam
coarctandum, de prorogatione probatur hic cla
re, quod & ego fateor,de coarctione ſeu diminutio-
ne probatur,arg.l.ſi decem cum petiero,de verb.oblig.
quam l.ad hoc allegant Alexand.& Iaſ.hic.vt enim in-
quiunt ibi illa verba,cum petiero,re feruntur ad tem-
pus,vt quo tempore petiero ſtatim detur,ita & hic ver
ba(arbitratu meo)hoc important,vt diem calenda-
rum adiectum coarctare & reſtringere poſſim,vt opus
citius fiat,teneo contra communem,quod verba(arbi
tratu meo)nõ efficiant,vt diẽ calẽdarũ adiectũ poſſim
coarctare,vt opus citius fiat,hoc in ſpecie ꝓbat tex.in
d.l.ſi in l.ff.locati,in princ.quod probat tã in deciſione,
dum ait,ideoque arbitrium ad qualitatem operis, non
ad tempus prorogandum pertinet,quam in ratione de
cidendi,dum ait(quod longum finitum ſit)vult enim q̃
verbum(arbitratu meo)non poteſt videri ad tempus re
ferri,vel pertinere ,eo quod tempus iam erat definitũ,
& quod hic eſſet definitum,patet,quia fuit poſitus dies
calendarum Iunij,ergo,&c.vt l.eum qui calendis.ff. de
verb.oblig.

Sed opp.contra d.l.ſi in lege,quod quemadmodum,
licet ibi & hic forma operis eſſet certa,adhuc verb.(ar-
bitratu meo) ad opus refertur,ita etiã licet tempus eſ-
ſet deſignatum,& certum,adhuc illud verbum ad tem-
pus referri poſſet.Sol.q̃d licet forma operis eſſet .certa
& deſignata adhuc dubitari põt,an illa ſua forma ſit fa
tis bene fabrefactum(puta iuſſi domum fieri certæ lon
gitudinis,latitudinis & altitudinis,certarumque came-
rarum,facta eſt domus ſecundum longituninem,altitu
dinẽ,latitudinem numerũq;camerarũ deſignatũ,ſed ad
huc poteſt dubitari,an parietes,ſeu cœmẽta,fuerint be-
ne ſabricata,nec ne,ideo dicitur omnia fieri debere ar
bitrio ſtipulatoris,id eſt,boni viri)quę dubitatio in tem
pore non poteſt cadere,& iſtam oppoſitionem contra
communem facit Aret.hic de illa l.ſi in lege,per quam
teneo contra communem.

Sed retenta opinione communi Aret.hic,in prin.re-
ſpo.quod verb.(arbitratu meo)fuit poſitum in vno ca-
pitulo ſeu oratione continente tam tempus,quam for-
mam operis,ideo refertur arbitrium tam ad operis qua
litatem,quam ad tempus arg.l.3.§.filius de lib.& poſt-
hu.ſecus in dict.leg ſi.in lege.vbi in alio capitulo fuit
poſita forma operis.in alio vero tempus. Infert ex hac
Sol.limitatio ad communem opin.vt procedat,quando
in vno,eodẽque capitulo ſeu oratione tam forma ope-
ris quam tempus eſſet concluſum,ſecus ſi in diuerſis.In
fertur,& ſecundo,limitatio ad d.l.ſi in lege,vt proce-
dat quando in vna oratione fuit deſignata forma ope-
ris,in alia verò tempus appoſitum ſecus ſi in eodem ca
pitulo,ſeu oratione,teneo contra Aretin.quia eius ſolu
tio in vtroque membro falſa eſſe videtur & dum ad le-
gem noſtram,& communem opinionem ait .quod in
eodem capitulo ſeu oratione & forma operis deſigna
ta fuit,& tempus definitum,nã illud poſſet defendi re-
tenta opinione Petri,qui voluit,quod lex noſtra ſolum
procedat quando pœnalis ſtipulatio incipit à conditio
ne(puta ſi opus tantæ longitudinis & latitudinis ante
calendas ,arbitratu meo factum non erit, centum da-
bis, quo caſa cum in eadem ratione videatur poſita
tam qualitas operi , & tempus, quam arbitrium illud
videtur ad vtrunque referendum)quæ op. improbatur
per Bar.hic,& Pau.1.col.in pri.dicentes l.noſtram pro-
cedere,etiam ſi pœnalis ſtipulatio incipiat à conuentio
ne,puta quia dixi(opus tantę longitudinis & latitudinis
fieri,ſi prædictum opus arbitratu meo factum non fue
rit,centum dabis)ſed hoc caſu conſtat in alio capitulo
ſeu oratione poſitam fuiſſe formam operis,in alio vero
tempus, & adhuc ver.arbitrium,refertur ad vtrunq; er
go,&c.comprobatur neceſſario,ſecundum omnes dũ
reſpondent ad d.l.multa.hic fuit opus certæ formæ ſed
hic cum concipitur pęnalis ſtipulatio,non fuit mentio
illius certæ formæ,patet,quia dicitur(ſi opus arbitratu
meo)ergo dicendum eſt neceſſario quod in alia ratio-

ne con-

ne conuentum fuerit de forma operis.

Hinc inſero falſum eſſe quod Are.ait, quod hic in eadem oratione, ſeu capitulo poſita fuerunt tam operis forma & tempus, quam etiam arbitrium, non quoque eſt vera ſol. Aretini, quo ad dict.l.ſi in lege, dum ait, qđ ibi in vna oratione forma operis poſita fuit, in alia vero arbitrium, & tempus, quo ſit (inquit) vt arbitrium ad tẽpus tantum ibi referatur, id falſum eſt, nam non ſolum diuinat, vt patet, & reſtringit l.illam, ſed etiam loquitur contra illam l. dum ait (ſi in lege locationis comprehẽſum eſt, vt arbitratu domini opus approbaretur) ecce quemadmodum in eadem oratione comprehenſa fuerunt tam operis qualitas & tempus, quam etiam arbitrium, vt in hoc exemplo (ſi domum tantæ latitudinis, & longitudinis non feceris arbitratu meo ante calendas centum dari) teneo ergo quod l.noſtra procedat, & ẽt d.l.ſi in lege, ſiue in ead. oratione poſita ſint, tam qualitas operis & tempus, quam etiam arbitrium, ſiue etiam in diuerſis orationib. ponantur, huc primo cõtra Aret.

Inſero quod lex noſtra procedat non modo quando in eadem oratione, ſed & quando in diuerſis orationibus poſita fuerunt tam qualitas operis, & tempus, quã etiam aribtrium, quæ extẽſio ad legem noſtram eſt contra Aretinum.

Inſero etiam extenſionem contra Areti. ad dict.l.ſi in lege, vt non ſolum procedat quando in vna oratione poſita fuit qualitas operis, in alia vero tempus, & arbitrium, ſed etiam ſi hæc omnia in eadem oratione poſita ſint.

10 Tene ergo contra communem, vt dixi, quod in terminis l.noſtræ arbitrium datur ſtipulatori quo ad quantitatem operis approbandam non quo ad tempus coarctandam, niſi id ſpecialiter comprehenſum eſſet, vt ait d.l.ſi in lege.

Nec obſt. quod ſtipulator habeat arbitrium prorogãdi terminum, nam cum terminus fuerit appoſitus eius fauore quo citius opus perficiatur, alias pœna præſtet, eius fauori renunciare poteſt, vt lege.penult. C.de pact.lege.quod fauore, de regul.iur. itaque prorogandi facultatem habet non propter illa verba (arbitrio meo) nam & illis non adiectis eandem facultatem haberet, ſed facultatem habet propter regulam generalem, d.l. penult. ita intelligo l.noſtram.

Nec obſt. dict.l.ſi in lege, dum ait quod in terminis leg.noſtræ etiam tempus prorogari non licet, nam reſpon. quod ibi non loquitur in terminis leg.noſtræ. nã hic ipſe ſtipulator, cuius fauore tempus poſitum fuit, prorogauit, ibi non ipſe, ſed alius tertius, cuius arbitratu operis approbatio relicta fuit, & intelligitur de approbatione, quo ad qualitatem, nõ quo ad tempus iam definitum, ita vult Iaſ.hic col.3.in prin.

Adde quod Alex.hic num.5.poſt Imolam quem refert, ait, quod in d.l.ſi in lege, ideo arbitriũ refertur ad qualitatem tantum operis, non ad tempus prorogandũ. quia ibi forma operis non erat certa, nec deſignata, at hic erat deſignata.

Infertur limitatio ad leg.ſi in lege, vt non procedat, cum forma operis eſſet deſignata, ſed etiam cum eſſet incerta.

Infertur limitatio ad l.noſtram, vt non procedat cũ forma deſignata non eſſet, ſed demum cum deſignata eſſet. Iaſ.hic col.3.in prin. at hunc intellectum nullum eſſe, ſed non dicit quare, tamen dic nullum eſſe quo ad d.l.ſi in leg. Primo, quia reſtringit multum illam leg. generaliter loquentem, quæ ſiue forma eſſet deſignata procedere debet ſiue non. Præterea eſt cõtra illum textum, dum ait (arbitrium ad qualitatem operis pertinere) innuit enim non ad formam, vt pote ab ipſo domino datum, ſed ad qualitatem tantum pertinere, & eſt contra illum textum, vbi (vt arbitratu tamen domini opus approbetur) innuit enim non formæ operis dationem, ſed operis iam formati approbationem arbitrio illo cõtineri, eſtque contra illum textum, ibi, (vt incerta ſit approbatio) eodem modo inducendo, dic ergo qđ ibi non datur arbitrium ad tempus prorogandũ, quia ibi prorogatio fiebat non ab ipſo ſtipulatore, hic autem ab ipſo ſtipulatore fiebat, q iuri ſuo poterat renunciare

11 Infero ergo extra ad leg.ſi in lege, contra Alexand. & Imolam, vt etiam ſi certa eſſet, & deſignata forma operis adhuc prorocedat, vt tẽporis progatio ſi in arbitrio illius tertij poſita non videatur, ſed etiam operis approbatio, fateor tamen quod ſi tempus non eſſet limitatum nec definitum, ſed etiam eſſet dictum, promittis domũ huius certæ formæ facere arbitrio meo, vel tertij, & ſi factum non fuerit, promittis pœnam, hoc caſu puto, qđ temporis deſignatio arbitrio meo, vel illius relicta videretur, & iſto caſu non procederet d.l.ſi in lege, quod ẽt probatur ibi in ratione decidendi, dum ait (quod lege finitum ſit) nam ſi tempus in arbitrio poſitum ea ratione non videtur quod lege conuentionis definitum erat, ergo ſi definitum non eſſet, tunc in arbitrio poſitum uideretur.

Subinſero limitationẽ ad l.ita ſtipulatus.ff. de verb. vbi dicitur quod ſi ita ſtipulatur (ſi domus vel nauis facta non fuerit pœnam præſtari) quod tunc pœna non committitur antequam certum ſit domum, vel nauem fieri viuente ſtipulatore non poſſe, nam illud procedit niſi adijcerem, arbitratu meo vel alterius domum, vel nauem fieri, nam tunc etiam, quo ad tempus poſſem arbitrari, & tempore præſtituto præterito, ſtatim pœna committeretur non ſpectata morte promiſſore.

Subinſero quod ſi nec forma operis, nec tempus deſignatum eſſet, tunc verbum (arbitratu meo) ad vtrunque refertur, ne alias per incertitudinem actus periret, contra leg.ſi quando. de lega. 1. l.quoties, de reb. dub. l. quis in ſtipul. de verbo.oblig.ff. tum quia verbum (arbitratu meo) videtur pertinere ad omnia illa quæ ſub incerto relinquũtur, vt d.l.ſi in lege, ibi (quod lge finitum erat) à contrario ſenſu. & videtur tenere in ſpecie Gloſ. 2.in l.noſtra, & Doct. quos retuli ſupra, & iſto caſu poteſt defendi communis opinio, quam ibi damnaui. 12

Item ſecunda illatio, quæ infertur ex intel. Alex. & Imolæ, ſcilicet quod lex noſtra non procederet cũ forma deſignata non eſſet, hæc illatio vera eſt in terminis l. noſtræ, vbi ſtipulator ante arbitrium interpoſitum deceſſit, ergo, &c. vt dict.l.multa, in princ. de condi. & demõſtra.ff. at dum ipſi ſentiunt idem fore etiam ſi ſtipulator mortuus non eſſet volentes, quod ſi, opus (cuius formam non deſignaueram) arbitratu meo factum nõ fuerit, pœnam præſtari, quod iſto etiam caſu licet mortuus non fuerim, adhuc tamen procedat d.l.ſi in lege, quaſi & hoc caſu tempus non videatur poſitũ in arbitrio ſtipulatoris, errant & loquuntur cõtra id, quod dixi ſupra.

Adde quod ex ſolutio. quam ſupra dedi, ad leg. in illa ſtipulatione, ſi calendis, patet veram vel ſaltem concludentem non eſſe rationem Iaſon. ibidem. num. ſecundo. poſt Paul. & Raynerium, quos ipſe refert, dicunt enim quod ibi etiam poſt conditionem defectam dies ideo ſpectatur, quod tam promiſſio quam conditio pendebant ex facto promiſſoris, vnde cum in habentibus ſymbolum facilis ſit tranſitus, merito quod iudicatur de promiſſione, idem & de conditione, tamen dic veram eſſe rationem illam, ſcilicet quod ibi dies fuit adiecta non propter habendam facultatem conditionis implendæ, quam ſtatim abſque vlla dilatione poterat promiſſor implere, ſed propter dilationem habendam dies adiectus fuit, dilationem, inquam, habendam, vel ad pœnam ſoluendam, vel ad conditionem implendam, quam non

ſed ratio

ſtatim, ſed ſub dilatione implere voluit, vt ſupra dixi ſed ratio aſſignatur per Iaſ. ad idem poſt Areti. & Albe. quos refert, ſcilicet quod ibi in d.l. in illa, pecunia ſubrogatur loco Stichi ſub conditione promiſſi, & conſequẽter vt pœna pecuniaria cõmiſſa, cum eadẽ qualitate quaſi Stichus debebitur, & ſic demum poſt diem preſtitutum, quæ ratio non placet, nam & in d.l. hoc iure, de ver. pœna fuit ſubrogata, loco illius vtilitatis, ꝙ forte obueniebat ſtipulatori per aduentum Titij, & tamen ibi dies nõ ſpectatur. Ad idem l. cum tale. §. Mæuię. l. 4. §. 1. de condition. & demonſtra.

Tertiam rationem aſſignat Iaſ. quam dicit eſſe ex mẽte ſcribentium, licet ipſe eam non teneat, ſcilicet quod quando cõditio pendet ex facto promiſſoris, tunc dies ſolum videtur adiectus ad differendam ſolutionem ſiue rei promiſſæ, ſiue pœnæ, quod fit vt ſiue res ipſa ſiue pœna preſtetur, ſemper præſtetur cum ſua dilatione, ꝙ̃doquidem dilatio exacta videtur ante ſolutionem alterutrius. & illa eſt veriſſima, dum tamen intelligatur ꝙ̃do implementum conditionis pendebat ex facto promiſſoris, mere poteſtatiuo, ſecus ſi factum eſſet difficile vt hic, ſecundum quod ſupra declaraui. Ripa tamen in d.l. illa, in prin. reprobat hãc ſolut. dicens, quod ibi dies fuit appoſitus fauore ſtipulatoris, nam ea non appoſita promiſſor non teneretur ad pœnam vſque ad mortem ſe. iſt. ſtipulatus, de verbo. quo ſit (inquit) vt conditione impleta dies amplius non ſpectetur, ne dies fauore ſtipulatoris adiectus in eius odium retorqueatur, ſed in reſpo. fateor diem fauore ſtipulatoris adiectam quo ad tempus quod eſt poſt diei illius præteritionem, vſque ad mortem promiſſoris, at quo ad tempus quod eſt inter ipſam ſtipulationem, & aduentum diei, dies ille fauore promiſſoris adiectus fuit ad differendam ſolutio-
12 nem vel pœnæ, vel Stichi, ſ& de omnibus his rationib. vide ibi, in princip. qui poſt Paul. quem ipſe refert, tradit regulam generalem, vt poſt conditionem exiſtentem dies nunquam ſpectetur, niſi conditionis implementum contineat aliquid dandum vel faciendum ipſi ſtipulatori, quod veriſſimum puto, eo caſu quo illud conditionis implementum penderet & ex facto ipſius promiſſoris & factum eſſet omnino poteſtatiuum, ſecus ſi ſubdifficile, vt dixi ſupra.

13 Ad quod dictum Ripæ & Pauli, de quo ſupra proxime, tenet etiam Angel. quem refert Iaſon in d.l. in illa, col. 1. in fi. poſt Paul. ibi, in princi. vnde infert Paul. ibi, quem ſequitur Ripa ibi col. 2. poſt princip. quod ſi dixi, ſi infra biennium Romam non iero, centum dabo, quod ſi tantum biennij præterijt, vt infra reſiduum certum ſit me Romam ire non poſſe, tunc ſtatim non ſpectato fine biennij, pœna committatur, per l. hoc iure, ſupra eod. facit l. 4. §. fi. l. cum tale. §. Mæuiæ, de conditio. & demonſtra. contrarium expreſſe tenent Alexand. in dict. l. in illa, num. 8. & Iaſ. col. 1. in fin. cum princi. ſeq. & allegat Iaſon. l. veluti. §. fi. l. quidquid aſtringendæ. §. fin. de verb. obliga. ad quæ ſora reſp. Ripa. vbi ſupra, quod ibi conditio poterat impleri in vltimo etiam momento (erat enim conditio, ſi capitolium non aſcendero) biennij nimirum, ergo ſi ibi dicatur pœnam non committi niſi demum peracto biennio, quia ſl. iſtæ non cogitauerunt poſſe euenire caſum quo promiſſor impediretur capitolium aſcendere. at in exemplo noſtro ſecus eſt, nam conſtat caſum euenire facile poſſe, quo ſim infra biennium, & tamẽ infra reliquum biennij Romam ire non poſſim, caue, nam inuenio quatuor ll. conc. ſcilicet l. in illa ſtipulatione, ſi calendis, in prim. reſpo. l. ſi eum. §. 1. ff. ſi quis cau. l. veluti. §. fi. l. quidquid. §. fi. de verb. oblig. ff. quæ omnes probant, quod quando conditio negatiua erat poteſtatiua, id eſt, pendens ex facto promiſſoris, tunc etiam poſt conditionem negatiuam exiſtentem dies qui ſupereſt ſpectandus eſt, nec dicatur quod ſiue conditio ſit affirmatiua, tunc quam primum efficitur impoſſibilis, habetur impleta, vt l. fi. ff. de cond. inſt. l. fi. quando dies legat. ced. ff. ſiue ſit negatiua, tunc quã primum efficitur neceſſaria, habetur impleta, vt l. hoc iure. ff. de verb. l. cum tale. §. Męuiæ. de cond. & demo. l. 4. §. fi. eod. l. vxori vſumfructum villæ, de vſufruct. l. nam vtrunque fateor, ſed & d.l. in illa ſtipulatione, conditionem impletam eſſe ante aduentum etiam diei euidenter probat, quod etiam probat d.l. ſi eum. §. 1. dum ait, non ante pœnam peti poſſe, innuit enim pœnam mero iure commiſſam, per conditionem exiſtentiam peti nõ poſſe ante diem qui ad huc ſupereſt, cuius natura eſt ſolutionis, ſeu executionem eius, quod iam debetur differre, vt §. omnis. Inſtit. de verb. l. fi. in fi. quando dies vſusfr. l. ced. ff. Idem probat. d.l. veluti ibi, non niſi præterito biennio recte petam, eodem mõ inducendo, & d.l. quidquid. §. fi. ibi non niſi biẽnio præterito recte petam, eodem modo inducendo, fateor, ergo omnes ll. clamare conditionem eſſe impletam, ſiue ſit affirmatiua, quam primum efficitur impoſſibilis, ſiue negatiua, quàm primum efficitur neceſſaria, ſed tamen id non obſtat, quò minus ſolutio differat propter diem, qui ſupereſt, quo fit, vt omnes quatuor leges prællegatæ vtrunque probare videantur, & conditionem impletam eſſe, & diem qui ſupereſt ſpectandum, quarum ll. veram rationem eam eſſe puto quam cedit Iaſ. in l. in illa. col. 1. in li. poſt Areti. ſcilicet quod neceſſitas pœnæ ſoluenda videatur ſubrogata loco facultatis, cõditionis implendæ & conſequenter quam dilationem habet, promiſſor ad cõditionem implendam eandem habere videtur, & ad pœnam ſoluendam, quia ſubrogatum debet ſapere naturam eius cuius loco ſubrogatur, eiuſque qualitates aſſumere, arg. eorum quæ late tradit Iaſo in rub. ff. de verbo obligat. qua ratione fit, vt quam dilationem promiſſor ſibi reſeruauit ad cõditionem implendam, eandẽ ſibi lex indulgere videatur ad pęnam ſoluendam, vel eandem ipſe promiſſor ſibi ad pœnam quoque ſoluendam reſeruaſſe videatur, quod obtinet quando implementũ conditionis pendebat ex facto promiſſoris, ſicque conditio erat poteſtatiua. Vnde infero, ꝙ immerito hæc ratio reprehenditur per Ripam in l. in illa ſtipulatione col. 2. ad princip. ait enim (ſi dixi, ſi Stichum calendis nõ dedero, diem dabo) tunc nõ committitur, tunc non videtur abſonũ, quod pœna loco Stichi ſubrogata videatur, voluit enim ſtipulator habere Stichum, vel eius loco pœnam at ſi dixi (ſi capitolium non aſcenderis infra menſem pœnam dari) tunc abſonum (inquit) videtur pœnam dici ſubrogatam loco implementi conditionis quod videtur fateri poſſe, habita ratione ad perſonam tm̃ ſtipulatoris, ſed habita ratione (prout haberi vt puto, debet) ad perſonam promiſſoris ceſſat hoc abſurdũ ipſe enim voluit neceſſitatem pœnæ ſoluendę ſubrogatam eſſe loco facultatis conditionis implendę, quid .n. ſi pœnam pecuniariam compenſare voluit cum labore Romam forte eundi, vel capitolium aſcendendi, redeũdo ad principalem rationem, dico quod ſi tempore ſtipulationis conditio erat poteſtatiua pendens ex facto promiſſoris, licet ex poſt facto ante diem fiat impoſſibilis (morte Stichi qui erat in conditione, vt d.l. in illa, vel lapſu temporis, quod tantum temporis præterijt, vt infra reſiduũ certum ſit, me capitoliũ aſcendere non poſſe. d.l. veluti. d.l. quidquid) tamen dies qui ſupereſt non eſt cur non ſpectetur, nam ab initio dilationem habere volui, vel ad conditionem implendam infra terminum, vel ad pœnam ſoluẽdam poſt terminũ, quod ſi conditio pœnalis ſtipulationis caſualis erat, tunc conditione exiſtente, dies non ſpectat, eo quod tunc neceſſitas pœnæ præſtandæ non poteſt videri ſubrogata loco facultatis

tis cõditio.implendæ,quia conditionis implendæ (cum
ipſa caſualis eſſet)facultatem promiſſor non habet, ſed
fortuna,ita intelligo d.l.hoc iure,cum conc.

14 · Iuxta prædicta quæro de intellectu l.& ideo hæſitat,
ff.de verb. obliga.cum l.Martius.ff.locati.Sol.ſecũdum
communem opinionem Bart.in d.l.& ideo,& Iaſ.ibi-
dem colum. tertio quod non ſunt contra, ſed altera
per alteram ſuppletur,nam in l.& ideo,dicitur quod ſi
parte operis effecta,ædificium caſu corruerit,tunc o-
pus eſt de nouo fabricandum,ſed reintegratur dilatio,
ſicque periculũ dilationis non ad artificem,ſed ad dñm
operis ptinet,de periculo vero ipſius rei,ſeu operis ver
bum nullum ibi,ſed id dicitur in leg.Martius,vt ad do-
minum operis ſimiliter pertineat,ſicque dict.l.& ideo,
extenditur,vt licet in periculo tantum,ſeu in commo-
ditate dilationis loquatur,procedat tamen etiam in pi
culo ipſius rei.dict.l.Martius,extenditur vt licet in peri
culo tantum ipſius rei loquatur,procedat etiam in com
moditate dilationis.Hanc communem ſolutionem re
probat Iaſon ibidem,quia dum ait communis ſolutio,
quod in leg.Martius,expenſis domini ędificij, eſt refi-
ciẽdũ ædificiũ,certe id nec ibi apparet,nec in leg.& iõ,
nam in neutra illarũ ll.fit vlla mẽtio expenſarũ,& licet
Iaſon impudenter loquat dicens,Bartholum ſomniaſſe
tamen eius improbatio debilis eſt, fateor enim quod
in neutra illarum ll.fit mentio expenſarum,tamẽ etiam
ſi non dicatur,eſt neceſſario intelligendum quod in l.
Martius,expenſis dñi ędificiũ eſſet reficiẽdũ,nã ſi expẽ
ſis fabri reficeretur,tunc nõ domini,ſed fabri eſſet peri
culum,quod eſſet contra illam leg.& quod domini, pi
culum eſſe debeat vltra leg.Martius,probatur ratione,
nam ædificium cęptum cedit areæ.§.ex diuerſo. Inſti.
de rerum diuiſio.leg.qui res.§.areã.ff.de ſolutio. & ſic
fit ędificij dominium eius cuius & ſolum erat,& con-
ſequenter ad eum,vt pote dñm, periculũ pertinere de-
bet.leg.nec pignus.C.de pigno.acti.Iaſ. vero poſtq cõ-
munem ſol.reprobauit,dedit aliam,ſcilicet quod l.Mar
tius,loquitur in contractu tantum bonæfidei,nec pro
cedat in contractu ſtricti iuris.le. verò & ideo hæſita-
tur,loquatur contra in contractu ſtricti iuris,nec pro-
cedit in contractu bonæfidei,nam ſecundum eum in
l.& ideo,artifex ſeu promiſſor tenebatur domum face
re ſuis expenſis,quo fit,ut cũ ad opus teneretur, quod
eſt indiuiduum.l.ſi is qui quadringenta.§.quædam.ad l.
Falci.declarant Bartholus,& Iaſon,vbi ſupra,certe par-
te tantum operis,effecta nullatenus liberatur, quo fit,
vt eius ſit periculum,& denuo facere teneatur expenſis
ſuis,ſcilicet artificis non expenſis domini,licet ſibi red
integretur dilatio,at in leg.Martius,artifex non expen-
ſis ſuis,ſed domini,accepta mercede ædificium facie-
bat,nec artifex ad aliud tenebatur quam ad operam ſuã
pręſtandam,quo fit vt ædificio dirupto ipſius non ſit
periculum,ſed domini,& deficit hęc ſolutio.abſol.com
muni,quia ſecundum communem vtrobique reficieba
tur ædificium expenſis domini,at ſecundum Iaſon.in
leg.Martius,tantum nõn in l.& ideo,tamen nouiſſime
dic referre ſit ſtipulatio interpoſita ex cauſa lucratiua,
an ex cauſa oneroſa, nam primo caſu puto procedere
tex.in l.& ideo hæſitatur,eſt periculum caſus,licet quo
ad incõmoditatẽ dilationis ptineat ad dominũ,tñ quo
ad impẽſã ptinebit ad artificẽ,ſeu pmiſſorẽ nã q pmi
ſit opus facere parte operis facta,conſtat nullatenus li-
berari,vt dixi,quo fit vt non aliter liberaretur quam ſi
ſemel integrum opus perfectum præſtiterit, quod ſe-
cus eſt in l.Martius,propter rationem Bar. & Iaſ. nam
quod in l.Martius,opus reficiatur expenſis domini,om
nes conc.at ſi ſtipulatio interpoſita eſſet ex cauſa one-
roſa,puta domum faciendam artifici centum aureis lo
caui,qui per ſolemnem ſtipulationem promiſit ſe cen-
tum aureis acceptis illam perfectam redditurum, quod
hiſpane dicitur(adeſtaxo oaſu,ijelgo)iam vero pro ha
benda veritate præmitti,quod artifex in quæſt. noſtra
ſuſcepit totum opus,certa mercede pro conuerſo ope
re conſtituta,vt ſic reſpectus habeatur ad totum, opus
non ad operis ſingulorum dierum,vel menſium,ita do
cet Bar.in l.opus quod aduerſione.nu.3.ff.locati.idque
patet,nam ſi artifex cum domino conueniſſet, vt cer-
ta mercede conſtituta pro ſingulis diebus ſeu menſib.
quibus ipſe operaretur ſibi daretur,tunc ſine dubio ad
nil aliud quam ad operas præſtandas teneretur,pro quo
facit l.qui operas.ff.locati.

Secundo præmitte quod ſi vniuerſum opus facien-
dum certa mercede ſuſcepit,tunc ſi culpa eius non ar-
guatur de periculo,culpa leui contingente, regulariter
tenetur non de contingente culpa leuiſſima,niſi etiam
periculum in ſe ſuſceperit,quo caſu de periculo etiam
leuiſſima culpa contingente tenetur, non de eo quod
abſque culpa contingit,hæc probantur in leg opus qđ
aduerſione.ff.locati.cum l.ſeq. tenent ibi glo & Bart.

Tertio præmitte quod d.l.Martius.dum ait Flaci, id
eſt,dñi eſſe periculũ,poteſt intelligi de triplici piculo
de periculo ſeu in commoditate dilationis, quod ſin,
dubio ad ipſum pertinet.d.l.& ideo,& de periculo exe
penſarum,de quo dubitamus, & de periculo operis,id
eſt, quod artifex ædificium ſemel factum caſu dirup-
tum iterum facere non debeat.Et quod de periculo di
lationis non ſit intelligendum,patet,quia cum id ſit le-
uis præiudicij,certe periculi appellatione dilationis in
commoditas contineri non debet,argum.l.quoties. C.
de precibus Impe.offerend. præterea per totum. C. &
ff. de pericul.& commod.rei vendica. quod periculum
intelligitur regulariter de periculo ipſius rei, & in
ſpecie noſtra ſumi oportet,vt patet per d.l.opus quod
aduerſione,cum l.ſeq. Quod aũt de periculo ipſius rei
hoc caſu intelligendum non ſit,patet,nam poſt partem
operis factam eandemque concuſſam artifex amplius
illam partem facere non teneretur,tunc eueniret,vt re
liqua parte operis facta liberaretur, ſicque eueniret ab
ſurdum,vt dominus totam mercedẽ pręſtaret, partem
que tantum operis haberet,quæ pars ſibi forte inutilis
foret,cum opus ſit quid indiuiduum,ſaltem ſolutione,
vt l.ſtipulationes non diuiduntur.l.in executione. §.in
2.de ver.oblig.leg.ſi is qui quadringenta.§.quædam,ad
l.Fal.ff.quod eſſet maximum abſurdum, argumen.l.in
executione,ſupra allegat.§.pro parte,ſupereſt ergo, vt
intelligendum ſit de periculo expenſarum,quod perti-
net ad dominum,nam ſi artifex inſulam faciendam du-
centis aureis ſuſcepit,& facta inſulæ parte dimidia op⁹
concurſum ſit terræ motu,& ſic abſque vlla etiam leuiſ
ſima artificis culpa,tunc non eſt dicendum artificem li
berari reliqua operis parte facta,vt dixi,non quoque eſt
dicendum,quod ab vniuerſe operis factione per factio
nem illius partis liberetur, nam tũc caſus ille ſibi lucro
eſſet vel eſſe poſſet,quod eſt contra l.ſi priuſquam.ff.lo
cat.ſuper eſt ergo,vt dicamus opus adhuc integrum fa-
ciendum redintegrata mercede,quod vltra iſtam ratio
nem ſatis probatur in dict. lege. & ideo hæſitatur nam
cum ibi dicatur integrum tempus indulgendum, eſt
intelligendum ad integrum opus faciendum, nam
ſi reliqua tantum pars operis facienda eſſet, certe
infra reſidua temporis fieri deberet,præterea ibi dici-
tur(ad inſulam faciendam)ergo ad integram,nam ſim-
plex fundi vel domus appellatio,ad vniuerſam refertur
domum.l.ſi quis cum totum.ff.de excep.rei iudi.l.ſi plu
ribus,de le.2.l.ſi plures,de l.3.quo fit vt in duobus ſub
ueniatur fabro ſeu artifici,& in dilatione,Im.ercede re
dintegrandis.vnde patet veram eſſe communem ſolu-
tionem,de qua per Bartholum in dict.l.ſi ita ſtipulatus

eſſem

eſſem abs te.col.fi.de verbo.olig.& Iaſ.ibi col.3.

Inſertur quod l.& ideo,quæ loquitur in redintegrã da dilatione tantum extendatur, vt procedat etiam in mercede redintegranda.

Inſertur extenſio ad l.Martius,quæ loquitur in mercede tantum redintegranda ſecundum meum,& communem intellectum,vt procedat etiam in dilatione redintegranda,quod & iuſtificatur ea ratione,de qua ſupra meminimus,quia ædificium cœptum cedit ſolo pertinetque iure dominij ad dominum areæ non ad fabrum ſeu artificẽ, vnde ſi ſine alterutrius culpa perijt domini non artificis damnum eſſe debet ex regula l. ſi pignus.C.de pig.ac.l.quæ fortuitis.eod. tit.vnde apparet ſubiectum eſſe intellectum.Iaſ.vbi ſupra,col.3.poſt.Cũ ibi relatum.

SVMMARIVM.

1 *Deportatus & ſimiles non poſſunt facere teſtamentum cum communi.*

2 *Intell. authen.bona damnatorum.C.de bonis pro. Mortem naturalem an ſequatur tacita ademptio bonorũ*

3 *Condemnatus damnatuſque ad metallum iure communi,non teſtatur cum communi,contra nouiſſ.*

4 *Damnatus ad mortem naturalem vel ciuilem hodie iure regio non perdit teſtamenti factionem.*

5 *Damnatus in carcerem perpetuum an teſtetur.*

6 *Bannitus an teſtetur.*

7 *Pœna corporis afflictiua finitur morte delinquentis.*

8 *Cadauer non punitur,cum communi.*

9 *Furor etiam ſuperueniens liberat à pœna corporis afflictiua.*

10 *Cadauer interdum punitur.*

11 *Pœna corporalis interdum datur inſenſato.*

12 *Furioſus ex ante geſto poteſt exhæredari.*

13 *Pœna corporea quare non deſcendat in hæredes.*

14 *Pœna ſtatus finitur morte.*
Homo mortuus non eſt homo.

15 *Pœna etiam pecuniaria non tranſit in hæredes in criminibus publicis.*

16 *Hæredes poſſunt petere,vt procedatur ad purgandam infamiam accuſati etiam in criminibus publicis.*

17 *Pœna pecuniaria an tranſeat in hæredes poſt ſententiã*
Fideiuſſoria obligatio ſublata principali euaneſcit.

18 *Pœna pecuniaria an tranſeat in hæredes morientis infra tempus appellandi.*

19 *Pœna an poſt ſententiam quæ tranſit in rem iudicatam, tranſeat ad hæredes.*

20 *Pœna in priuatis delictis an tranſeat ad hæredes.*

21 *Pœna delicti an tranſeat in ſucceſſorem dignitatis.*

22 *Pœna delicti quæ imponitur ipſo iure ſemper tranſit ad hæredes.*

23 *Morte delinquentis liberatur fideiuſſor ipſius.*
Pœna tranſit contra hæredes,quando delictum opponitur excipiendo.

24 *Hæredes delinquentis an teneantur rei perſecutione.*

25 *Frequentia delicti auget pœnam eius delicti.*
Hæredes delinquentis tenentur poſt lit.conteſ.in priuatis delictis.

26 *Heredes delinquentis etiam ante litem cont. tenentur quando per eum ſtetit quo minus lis conteſtaretur.*
Pœna tranſit ad hæredes delinquentis,qui delictum iudicialiter faſſus fuit,licet lis conteſtata non eſſet.
Hæredes delinquentis etiam ante litem conteſtatam tenentur,quando delinquens ex forma ſtatuti fuit contumax.
Pœna non tranſit ad hæredes etiam poſt lit.conteſt.nulliter factam.
Pœna non tranſit ad hæredes delinquentis poſt li.cont. conſenſu partium ſopitam.
Hæredes delinquentis tenentur quatenus ad eos peruenit.

27 *Hæredes delinquentis tenentur,ſi peruenit ad primum hæredem,licet ad ipſos qui conueniuntur nil perueniſſet,& quid de iure cano.& quid in vſuris vel in contractu commiſſi.*

28 *Hæres in delictis priuatis criminaliter intentatis non tenetur,quid in foro animæ,& quid in ſucceſſore dignitatis,ibi.*

29 *Collegij diui Iacobi conſtitutio declaratur.*

30 *Pœnarum commutatio fit,ne delicta ſint impunita.*
Pœna commutatur ex inhabilitate perſonæ plectendi. L.3.tit.1.lib.5.ordinem.

31 *Furor ſuperueniens an excuſet à pœna.*

32 *Homicida an puniatur capitaliter,ſi vnum occidit,cũ alium vellet occidere.*

CAPVT XCVI.

1 DEportatus,& aqua & igni inter dictus,& in metallum damnatus non poſſunt facere teſtamentum,iſta eſt vera & communis opinio,quã tenent Doct.per tex.ibi in l.eius.§.1.ff.de teſtam.l.2.in fi.C.qui teſt.fa.poſ.vbi per Iaſ.& alios. Bar. in l.ſi quæramus.ff.de teſtam.Rolandinus in tract. teſtamentorum.rub.1.Dec.conſi.442.in cauſa.nu.5.conſil. 278.in cauſa.vertẽte.num.2.li.4. Pari.conſ.46.primum teſtamentum.col.2.lib.3.Guiliel. Bened.in c. Raynutius.de teſt.in verb.& vxorem nomine.nu.274.Alex.ld. conſ.95.requiſitus.col.1.num.7.l.ſi quis filio exhæredato.§.irritum,& ff.§.eius,& vtrobique communiter per Doct.ff. de iniuſt.rup.l. quidam.ff. de pœnis. Ratio huiuſmodi perſonæ ſerui pœnæ eſſe videntur,vel quaſi ſine ciuitate peregrini videntur,vt in d.l.quidam,& conſequenter teſtari non poſſunt,non magis quam ſerui, qui teſtari non poſſunt.l. filiusfamilias.ff. de teſta. vel non magis quam peregrini,qui ſimiliter teſtari non poſſunt l.1.C.de hæredibus inſti.Præterea bona huiuſmodi perſonarum publicantur,vt in d.l.eius.§.1.& conſequenter teſtari non poſſunt,quia per legem fieri non debet vt qui nulla bona habebat is faciat teſtamẽtum, vt in l. lex Cornelia.ff.de vul.& pup.ſubſt.quod olim generaliter procedebat,hodie vero bona damnatorum licet regulariter publicentur,vt olim,fallit tamen quando ſuperſunt deſcendentes,vel aſcendentes condemnati, & tranſuerſorum nonnulli qui præferuntur fiſco, vt in auth.bona damnatorum.C.de bonis proſcriptorum. quæ perſonę non tam,vt hæredes vniuerſales, quam vt ſucceſſores ſingulares admitti videntur,argu.text.in l.1.ff. de iu.fiſ.& ibi ita not.Bartolus,vnde hodie bona damnatorum non publicantur niſi ſub prædicta diſtinctione,vt in d.authen.bona damnatorum,& ibi communiter Doctores,& in authen.vt nulli iudicum.§.fi.vbi Doctores communiter,Decius conſ.442.col.2.Ant.conſ. 61.ſtricte.Cæpol.conſ.crimi.17.viſa.Abb.conſ.videtur

2 par.1.Quod tamen limita,vt procedat in damnatis ad metallum,vel opus publicũ,vel deportatis, vel aqua,& igni interdictis,quibus omnibus mors naturali non irrogatur,ſecus autem in illis,quibus mors naturalis, & vltimum ſuppliciũ irrogatur.Nam pœnam animæ amiſſionis ſequitur publicatio bonorum,vt reſoluit Corn. conſ.278.in cauſa vertente.col.1.lib.4.per tex.in l. qđ ad ſtatum,& in leg.qui vltimo ſupplicio, de pœn. & ita ſentit Bar.in d.l.eius.§.1 & in l.1.ff.de bonis dam. & Pari.conſi.46.nu.10.lib.3.& hãc eſſe communem ſententiam firmat Bar.in l.1.col.2.ff.de bonis dam.& Are. in l.eius.§.1.num.3.ff.de teſta.Alij autem diſtinguunt, vt in criminibus capitalibus,in quibus poſt condemnationem

nem ſequebatur tacita ademptio bonorum,procedat
d.auth.bona dã. vt in terminis.l.1.& l.fi.ff.de bonis dã.
ſecus autem in reliquis criminib.& hęc diſtinctio vide
tur etiam communis ſecundum Barthol.in d.l. 1.ff. de
bonis dam.& ſecundum Areti.vbi ſupra.

Denique receptior op.mihi videtur,vt indiſtincte is
qui dãnatus eſt ad mortẽ, vel beſtias,vel metũ,vel opus
publicũ,vel deportatus eſt,vel aqua & igni interdictus,
nõ poſſit facere teſtamẽtum & hodie,qđ admittunt om
nes,quos ſupra retulimus,& quos infra referemus.ve-
rum quo ad bonorum publicationem, eſt differentia,
vtrum quis ad mortem naturalem damnet,vt tunc poſt
ſententiam ſequatur tacita ademptio, & publicatio bo
norum,non ſic in eo,qui ad metallum,vel opus publi-
cum damnatus eſt,vel deportatus,vel aqua & igni inter
dictus,qua de re per Dec.Pari.& Alex.& Corn.in con
ſilijs ſupra allega.per Alex.in num.2.vſque ad nu.11.in
leg.2.C.qui teſt.fac.poſ.& ibi per Iaſ.col.1.& col.fin.&
per Dec.num.27.& per Aret.in d.l.eius.§.1. num.3 .ff.
de teſt.plene p Guil.Bened.in cap.Rayn.de teſt. in ver
bo,& vxorem nomine.num.73.per Didac.de Couar.in
rub.de teſta.in 3.partic.num.27.

3 Hinc apparet errasse Didacum de Couar.vbi ſupra,
qui in terminis iuris communis putabat damnatum ad
metallum,vel opus publicum,vel ad beſtias, vel aqua &
igni interdictum,vel deportatum teſtamentum facere
potuiſſe,quod omnino falſum eſt,& cõtra glo.in l. eius
§.1.in verb.publicabuntur.ff.de teſtam.quæ communi
4 ter appro.eſt,vt ſupra retulimus.†hodie vero iure regio
damnatus ad mortem,ſiue naturalem,ſiue ciuilem ,nõ
amittit teſta.factionem,niſi per ipſam ſententiam om
nia eius bona publicata fuerint.l.4.Tauri.licet olim &
iure regio aliud eſſet.l.15.tit.primo.par.6.

5 †Damnatus vero in perpetuum carcerem an teſtari
poſſit,& iure regio indubitanter poteſt, ſecũdum diſt.
d.l.4.iure vero communi,dic vt per Didacũ de Couar.
vbi ſupra Guil.in dict.cap.Rayn.in verbo,mortuo.1.n.
129.Imo.nu.23.& Barb.col.10.in c.quia ingredientib.
de teſt.Ioan.Bern.in pract.crim.c.129.in fi.hi autẽ om
nes etiam iure regio iudices eſſe non poſſent,vt in l.2.
ti.15.lib.2.ord.ibi,ni otioſi,ni que fuere de mala fama,
ouiere hecho coſa por que vala menos,vt nos inter pre
tamur.

6 Similiter Bannitus noſtri temporis non poteſt face-
re teſtam.ita tenet Bar.ſub quadam diſtinctione, cum
quo tranſeunt Imol.& alij communiter in l.eius.§.1.ff.
de teſt.Iaſ.poſt alios in l.1.de hæred.inſtit.col.fi.Bar.in
in diſputa.ſua,incip.Lucanæ ciuitatis.Idẽ Bar.in tract.
de banni & op.Bar.communis eſt ſecundum Alex.nu.
4.in d.2.vbi per Sali.Paul.& alios,& p Imo.in l.ex facto.
§.ex facto.ff.ad Treb.vñ is longe minus Iudex eſſe pote
rit,nam qui ratione criminis inteſtabilis eſt,is improb.
eſſe dicitur.§.teſtes autem.Inſt.de teſt.improbus autẽ.
Iudex eſſe non poteſt,vt in l.2.tit.de los alcaldes,lib.2.
ordi.ergo,&c.

Illud autem controuerſum eſt,an in quib.caſibus de
linquentes & facinoroſi teſtantur,eorumque teſtamen
ta per legem ſuſtinentur,tunc ipſorum hæredes tenean
tur,vt pœna,quæ illis irroganda erat,in ipſorum hære-
des deſcendat,quod videbatur arg.§.hæres quoq;.Inſt.
de obl.quæ ex quaſ.contractu.leg.ex maleficijs.§.hæres
quoque.ff.de act.& obl.Id tamen receptum non ſem-
per eſt,ſed ſub conditione,de qua per glo.& l. omnes,
in l.vni.C.ex delict.defunctorum.cuius legis omiſſa po
ſitione caſus contra illum tex.videtur opp.de tex.in l.ex
iuditiorum.ff.de pub.iud.& l.3.eod.tit.& l.fin.cũ ſimi.
C.ſi reus,vel accuſ.mort.fue.vbi etiam lite cõteſtata cõ
tra defunctum hæres eius non tenetur,cuius contrariũ
ibid.in d.l.vn.dicit,ergo,&c.Pro ſolutione horum con

trariorum & ſimilium conſidero, quod aut loquimur
in criminibus publicis,aut in priuatis.Primo caſu, ſ.in
publicis,de quibus per text.in l.1. ff.de pub.iud.& Inſt.
de publi.iud.per totum.facio tria membra,nam aut lo-
quimur de pœna afflictiua animati corporis,aut de pę
na priuatiua ſtatus,aut de pœna priuationis bonorum
vel alia pecuniaria.

7 Primo caſu ſit regula,quod pœna afflictiua corpo-
ris finitur morte delinquentis,ita intelligitur l.3.& l.de
functo,de publi.iudi.& leg.crimen de pœnis,& le.fi.C.
ſi reus vel accuſ.mort.fue.Ratio huius eſt, quia illa eſt
8 pœna ſenſus,mortuus autem non ſentit,vt eſt notum.†
Hinc eſt,qđ ſi quis etiam poſt ſẽtẽtiam naturaliter de
ceſſerit,non deberet in eum executio fieri,puta ſuſpen
dium vel decapitatio,vt ponit.Cin.in l.2.C.qui teſtam.
face.poſſunt.Bal.in d.l.vn.2.col.in medio,& Ang. ibid.
prima col.poſt medium.& Alex.in d.l.2.C.qui teſta. fa
cere poſſ.poſt alios p eum ibi relatos,quamuis Bal. ibi
dicat hoc relinqui arbitrio iudicis,& ideo iudices ma-
leficiorum peſſime faciunt vtentes,contraria conſuetu
9 dine,vt per Doct.in dictis locis,iſtud ergo quod non
ſentit,non debet puniri.Facit in ſimili & a fortiori, qđ
deleganter dicit Bald.in l.furioſum. C. qui teſtamen.
fac.poſſ.quod ſi aliquis tempore ſanæ mentis commiſit
homicidium,vel aliud delictum, ꝓpter quod debet de-
capitari,deinde efficiatur furioſus,quod durante furo-
re non poterit puniri in perſonam,licet in bonis ſecus,
& idem tenet Bal.in l.humanitatis.1.col.C. qui teſta-
men.fac.poſ.& in c.1.de eo,qui inter.fratrem ſuum in
vſibus feu.Idem Imo.in leg.ex facto.pen.col.ff.de vulg.
& pup.ſubſtit.Idem Imo.in cap.Raynutius ,de teſtam.
in materia exemplaris ſubſtitutionis.Imo qđ eſt plus,
ſi aliquis feciſſet delictum tempore ſanæ mentis,& etiã
eſſet condemnatus,deinde effectus furioſus, non debe
ret in perſonam puniri,ſed eſſet princeps conſulendus,
ſecundum eum,allegat l.diuus.verſi.ſi vero.ff.de offic.
præſe.quæ quaſi nihil facit,ſequitur Alex.in d l.furio-
ſum,& iſta eſt communis ſententia,quamuis aliqui te-
neant contrarium,ſi ergo viuens effectus furioſus non
punitur de delicto ante commiſſo,etiam condemnatio
ne pręcedente ante furorem, ergo à fortiori ille , qui
poſt delictum eſt naturaliter mortuus , vt in noſtro
caſu.

10 In caſibus tamen illud,quod non ſentit.punitur .Nã
videmus,quod accuſatus criminaliter & condemna-
tus ſi moriatur,non tamen poteſt ſepeliri,niſi licentia
impetrata à iudice,qui condemnauit.leg.prima & ſe-
cunda ff.de cad.punito.faciunt notata in clem. primo
de pœni.& remiſ.Item ſi quis ſe occidat, qualitercun-
que ſiue impatientia doloris , ſiue propter delictum à
ſe commiſſum,non debet in eccleſia ſepeliri , texto.in
cap.placuit,& ibi gloſſa.notabilis.vigeſimotertio,quæ
ſtio.quinta.Ratio forte huius caſus eſt qa pœna priua
tionis ſepulturæ recipit corpus abſque anima exiſtens,
viuus enim non ſepelitur,ſed mortuus,& ideo de natu-
ra huius pœnæ eſt hoc,quod poſt mortem infligatur,
non ergo mirum,ſi poſt mortem poſſit imponi & re-
peti,quod iſtam rationem ponit Bald.in dict.leg.vni-
c.ſecunda columna poſt medium.Item alio caſu ,illud
quod non ſentit,punitur,ſcilicet in caſu capituli. cum
ad monaſterium.§.primo.de ſtatu monacho.vbi ſi mo
nachus non reddit in vita rationem ſuæ adminiſtratio
nis bonorum eccleſiæ,poſt mortem etiam punitur, qa
debet extra cœmiterium in ſtercore ſepeliri,& illũ tex.
allegat Imola in dict.leg.defuncto.ff.de publi.iudi.Item
eſt alius caſus ſingularis in leg.ſecunda.ff.de cada.puni
to.vbi eſt tex.quem Barto.ibi dicit non eſſe alibi,quod
ille,qui propter delictum non poteſt morari in ciui-
tate, non poterit etiam poſt mortem ad ciuitatem re-

duci vt ibi ſepeliatur,& ſic punitur etiam poſt mortem.
11 Alius caſus & ſingularis eſt,vbi illud,quod non ſen-
tit,vel quod ratione caret,punitur,ſcilicet in c.mulier.
15.q.1.vbi ſi canis vel aliud animal,quod ratione careat
mulierem aſcendat,vtrunque igni debet comburi,fa-
cit tex.in cap.reos.23.quæſtio.5.vbi ſimiliter dicitur,
ſed caue,quia nihil dicitur de iumento,ſed de illo, qui
coierit cum iumento,& ideo d.c.mulier,allegatur tan-
quam ſingulare,vt dixit,ego tamen dico,quod eſt tex.
ſimilis originaliter in Leuitico,cap.vigeſimo,vbi tex.di
cit,Pecus quoque occidite,&c.rationē ponit tex.in d.
cap.mulier,ſcilicet quia tali flagitio contaminata indi-
gnanti refricant facti memoriam,&c.ac ſi dicat,quod il
lud punitur ibi propter immanitatem criminis.
Alium caſum reperio in fortioribus terminis, quem
ponit Barthol.in l.nunquam.§.ſi vi.ff.de vſucap.per il-
lum tex.vbi tenet,quod ſi aliquis commiſit peccatum
mortale,cum eſſet ſanæ mentis,deinde efficiatur furio
ſus,& moriatur in furore,quod dicitur diſcedere ī mortali pctō,
dānabitur apud Deū,& tamen ſolemus dicere, quod mitius agi-
tur cum Deo,quam cum homine,vt dicit glo.in l.ſi quis
eam.§.voto.ff.de pollici.& mitius cum lege, quam cū
miniſtro legis.leg.Celſus.ff.de arbitris.facit l.ſi is qui ani-
mo.ff.de acquiren.poſſeſſio.cap.maiores,ad fin. de ba-
ptiſm.cum ſim.ſed in illo caſu contingit forte propter
dominicum præceptum,quo cauetur, Vigilate, &c. quia
nec ſcitis diem nec horam,vnde non debuiſſet peccaſ-
ſe ante furorem,& ſic eſt,quod ſibi imputetur, & vide
quæ dixi in d.§.diui.
12 Item reperio alium caſum,nam ſi filius ante furorē
verberauit patrem,vel commiſit cauſam ingratitudinis,
propter quam de iure poteſt exhæredari,deinde efficie
tur furioſus,talis furor non purgat vitium ingratitudi
nis,imo potuit exhæredari à patre,ita Barto.in l.ex fa-
cto,in prin.ff.de vulg.& pupilla.ſubſtitu.7.colu. probat
hoc tex.ſingula.in l.fi.§.ſed cum antiquitas.C.de cura.
furio.de quo ſingula.in apoſtil.ad Abb.in cap.in literis,
de reſcrip.facit l.de creationib.C.de Epiſc.audi.ibi er-
go filius punitur tēpore furoris,& ſic eo tempore,quo
non ſentit,poteſt tamen dicere,quod ibi agitur de pœ-
na,& non corporis,prout in caſu noſtro,& ſic non ob
ſtat.Præterea in exhæredatione,quam facit pater de fi-
lio,non requiritur proceſſus,nec ſententia condemna
toria,prout requiritur ratione delicti, vt corporaliter
13 puniatur,& ſic eſt ibi caſus ſpecialis. Cōcluditur ergo
ex prædictis,quod pœnæ corporis afflictiuæ regulari-
ter morte delinquentis. Ex quo ſequitur,quod hære-
des delinquentis non tenentur ad pœnam,ad quā tene
batur defunctus,cum illæ pœnæ ſint morte delinquen
tis finitæ per ſupra dicta iura,& Quia pœnæ ſuos debent
tenere auctores.leg.ſancimus.Cod.de pœnis,& quia a
lius pro alio regulariter non punitur,vt in regula iuris,
& l.ſi quis in ſuo.§.legis.C.de inoffi.teſtam.& pro hoc,
quia non eſt licitum libero homini dare ſe alicui in quæ
ſtionem,vel ad torturam,ſecūdum Bar.in l.cum ſeruus.
ff.de condi.ob cauſ.& in leg.interdum, §. qui furem.
ff.de furtis,quamuis gl.ibi velit cōtrarium,nemo eſt n.
dominus membrorum ſuorum.l.liber homo,in princ.
ff.ad legem Aquil.Item quia tortura eſt meri imperij.
l.defenſoris.C.de defenſ.ciuitat.& in auth.de teſti. col-
lat.7.& notatur in leg.imperium.ff.de iuriſd.om.iud.er
go pacto priuatorum concedi non poſſunt.l.priuatorū.
C.de iuriſdi.om.iudi.c.ſignificaſti,de foro competen.
Si ergo expreſſe liber homo hoc facere nō poteſt,ergo
à fortiori,nec tacite, ſcilicet ſuccedendo delinquenti,
facit l.1.§.vſque adeo.ff.de iniurijs.vbi non poteſt quis
expreſſe permittere alicui,quod eum percutiat,vel cor-
pus eius cruciet,& ibi vide Bar.ergo à fortiori,nec taci
te,vt dixi. Nec obſtat,quod hæres adeundo videtur qua-
ſi contrahere, & ſe obligare ad debita defuncti.In-
ſtit.de obliga.ex quaſi contractu.§.hæres.ff.de actio.&
obli.leg.ex maleficijs.§.hæres.l. apud Iulianum.§.fi.ff.q
bus ex cauſ.in poſſ.eatur,quia illud eſt verū,quo ad ea,
ad quæ ſe potuiſſet obligare expreſſe,vt ad illa teneatur
adeundo hæreditatē,per quam aditionem videtur ſe obli-
gare tacite,ſed ad illa,ad quæ ſe expreſſe obligare non
potuit,puta ad pœnam delicti alieni,vt dixi,non vide-
tur ſe obligare tacitè,ſ.adeundo,quia quod expreſſe fie
ri non poteſt,nec tacitè.l.qui ad certum,cum ſimi.ff.lo
cati.facit l.liberos,& l.nec ſi volens,& quod ibi Bald.C.de
libe.cau.Ad prædicta optime ſeruit glo.ſingula.in c.ho
mo.23.q.5.quæ vult iuncto tex.quod per pactum non
poteſt quis fideiubere,vel ſe obligare pro alio ad pœnā
corporalem,quia non eſt dominus membrorum, &c.
& illam gloſſ.allegat Bald.in leg.ob æs.ad fi.C.de actio
& obligat.licet non ad hoc propoſitum,ergo à fortio-
ri in noſtro caſu nō tenebuntur hæredes.Item facit quod
dicit notabiliter Bal.in l.1.2.q.C.ne filius pro patre, vbi
quærit,nunquid valeat ſtatutum,quod pater,teneatur,
pro debito filij.& gloſſ.ordinaria dicit,quod ſic in rub.
de decret.decur.libro decimo quod eſt verum ſecun-
dum eum in pœna pecuniaria, quia ad hoc poteſt
ſe obligare per patrem,ergo per ſtatutum,vt not.in le.
nec ex prætorio.ff.de reg.iur.& in l.non impoſſibile.ff.
de pact.facit l.ſi.ad fi.C.de fidei.vbi tex.elegāter dicit,ſi
cut pacto contrahentium hoc fieri conceditur, quare
non ipſa legis poteſtate hoc fieri permittatur, ſecus ta-
men eſt ſecundum eum,& hoc pondero in pœna cor-
porali,allegat nota,per glo.in d.c.cum homo.23.qu.1.
vide Iaſo.in l.de quib.de ll.ſupra char.3.col.1.ad fi. vbi
reputat illam glo.ſing.Idem ergo dicendum,& à fortio
ri in noſtro caſu cum de hoc non ſit lex,nec ſtatutum
ad id,quod notat Bald.in rub.C.res inter alios acta pri
ma col.vbi tenet,quod licet valeat ſtatutum, quod con
ſortes teneantur ſoluere pœnas pecuniarias bannitorū.
per glo.in d.rub.de decre.decur.& illud ſtatutum ſit to
lerabile,quamuis non laudabile, vt notatur in authen.
vt nulli iudic.§.qui vero col.9.pœnas tamen corporales
vt infamias,ſtatutum innocentibus imponere non po-
teſt per delictum alienum,quia eſt contra ius diuinum,
cum nec conſenſu fieri poſſit,per notata per glo. in d.
§.cum homo.23.q.5.quod eſt diligenter notandum,&
de materia illius gloſſ.ponūt domini Canoniſtæ in rub.
extr.de fideiuſſ. Concluditur ergo,quod pœna corpo-
ris afflictiua extinguitur morte delinquentis,nedū quo
ad delinquentes,ſed etiam quo ad hæredes eius,& hoc
de primo membro.
14 Secundum membrum eſt de pœna priuatiua ſtatus,
in quo breuiter dico id,quod in præcendenti, ſcilicet
quod mortuo delinquente extinguitur illa priuatio,ita
tenet Bal.vno verbo,in d.l.vni.2.col.poſt medium . rō
huius eſt,quia mortuo ſubiecto non cadit priuatio nec
habitus,arg.ff.ad legem Aqui.l.huic ſcripturæ.Priuatio
enim præſupponit habitum.l.fi.ff.ſi cert.pet.l. decem,
de verb.obligat.l.manumiſſiones.ff.de iuſti.& iure.c.ad
diſſoluen.cū ſimil.de deſponſa.impu.ſed in mortuo nō
eſt habitus,licet olim fuerit,Quia mors oīa ſoluit nedū
tutelam,in auth.de nup.§.deinceps.col.4.Inſtit.quib.mo-
dis tu.fi.§.ſimili mō,ergo eo mortuo extinguitur priua
tio.Tertia ratio eſt,quia habitus & paſſiones requirunt
ſubiectum.l.qui libertinus.§.poſthumus.ff.de op.li.ſed
in mortuo non eſt ſubiectum,ergo nec habitus,& per
conſequens nec paſſio,& ſic priuatio non poteſt habe
re locum . Quarta ratio poteſt eſſe,quia extincto ſu-
biecto extinguuntur accidentia ſubiecti.l.3.§.ne tū.ff.
de vſufruct.Inſtitu.de vſufr.§.1.Ex quo infertur,quod
mortuo Monacho hęrede inſtituto,& ſic extincto ſub
iecto.extinguitur trāſmiſſio hęreditatis non agnitæ,& ſic
ad mona

ad monaſterium non tranſmittit hæreditatem non aditam, quæ tranſmiſſio eſt quoddam accidens, & ſic extincto ſubiecto extinguuntur accidẽtia ſubiecti, & ita per iſtam rationem inter alias dixit Bal. in l. 1. C. quæ ad mi. ad bon. poſſ. t 3. collat. cum ſequen. vbi plene, modo ſic priuatio ſtatus alicuius eſt quoddam accidens, vt patet, quia poteſt adeſſe, & abeſſe præter ſubiecti corruptionem, ergo extincto ſubiecto, id eſt, mortuo delinquente, extingitur accidens, id eſt, priuatio.

Quinta ratio poteſt eſſe, quia homo mortuus nõ eſt homo, eſſet enim oppoſitio in abiecto, nam ſi homo: ergo non mortuus, & ſi mortuus, non homo l. ſi homo mortuus, de ver. obligat. l. Seruo manumiſſo, vbi notantur. ff. de cond. indeb. l. falſus. C. de furti, nam ſi procurator, ergo non eſt falſus, & ſi falſus, non procurator, quia quod falſum eſt, nihil eſt. ff. de verb. ſigni. l. Paulus, ſicut denarius falſus, non eſt denarius, gloſſ. ſing. in l. 2. C. de hæreti. facit l. ſi cum aurum. ff. de ſolutio. & l. eleganter. §. quæ reprobus. ff. de pigno. actio. Si ergo homo mortuus non eſt homo, ergo impoſſibilis eſt priuatio poſt mortem, cum debeat eſſe priuatio ſtatus hominis, qui homo non eſt in rerum natura, vt dixi. Concluditur ergo, quod pœna priuatiua ſtatus hominis extinguitur per mortem delinquentis, nedum quo ad delinquentem, vt modo dixi, ſed etiam quo ad hæredes eiſdem rationib. & rationibus quas dixi in membro præcedenti.

15 Tertium membrum eſt de pœna ademptionis bonorũ vel alia pecuniaria, an extinguatur per mortem delinquentis, & hic aduertendum, aut reus decedit ante ſententiam, aut poſt ſententiam appellatione pendẽte, aut poſt ſententiam appellatione non interpoſita, poterit tamen interponi, quia non erant lapſi 10. dies, aut poſt ſententiam, & poſt lapſum decem dierum, & ſic poſt ſententiam tranſactam in rem iudicatam. Primo caſu regula eſt, quod pœna bonorum non tranſit contra hæredes, modo reus deceſſerit lite conteſtata, modo nõ. tex. eſt in l. ex iudiciorum. ff. de accuſa. in prin. & in hoc differt à priuatis delictis, vt infra ſubjiciam. hæc tamen regula fallit in multis caſibus, quos ponit ibi gloſſ. & glo. Inſtit. de hæredi. ab inteſt. §. per contrarium, & gloſ. Inſtit. de per. & tempera. act. § non omnes, & glo. in d. l. vni. in fi. gloſſ. magna. & glo. in l. ex teſta. C. de teſtam. manu. & gloſſ. in leg. 1. C. ſi reus, vel accuſat. mortu. fue. & aliquid per gl. cap. cautam quæ, el ſecundo, extra qui filij ſunt legiti. Alius caſus eſt in leg. filio. §. ſententia. ff. de adimen. lega. quem addit Bar. in d. l. ex iudiciorum, ad fi. & aduerte, quia in d. §. ſentẽtia eſt caſus ſingularis ad aliud, quod licet mortuo delinquente ſit extinctum crimen, quo ad perſonam ipſius, tamen hæredes rei pro eorum intereſſe, & pro purganda infamia defuncti poſſunt petere, quod procedatur ad ſententiam, & declaretur defunctum non commiſiſſe delictum, & ille caſus eſt vnicus in iure, ſecundum Bald. in d. l. vni. 3. col. ante medium, & commendatur pro ſingula. in addi. ad Bar. in d. l. ex iudiciorum, in prin.

16 Alius caſus eſt in quo reo mortuo ante ſententiam tranſit pœna bonorum contra hęredes, ſcilicet quando reus mortem ſibi conſciuit poſt litem conteſtatam, vel poſtquam fuerit in crimine deprehenſus, text. eſt. in l. defunctus. C. ſi reus, vel accuſa. mort. fue. & in leg. fin. §. 1. ff. de bono eorum, qui mortem ſibi conſci. glo. in l. defuncto, in princi. ff. de publi. iudi. Ratio eſt, quia eo ipſo quod mortem ſibi conſciuit videtur delictum confiteri. d. l. fin. de bonis eorum, non ergo mirum ſi tranſeat contra hæredes, regula ergo dictæ l. ex iudiciorum, procedit in eo, qui naturaliter ante ſententiam mortuus eſt non in eo, qui ſe ipſum occidit, quod not.

17 Secundo caſu principali, ſcilicet, quando deceſſit poſt ſententiam appellatione pendente, tunc habemus iura, quæ diſtinguunt, aut condemnatio perſonæ includit bona per conſequentiam, aut ſunt duo iudicia æque principalia, id eſt, quia ſententia fuit lata de perſona, itẽ de bonis expreſſe. Primo caſu non eſt neceſſe, quod hæres proſequatur appellationem, quia extincto principali per mortem defuncti extinguitur acceſſorium, ſcilicet quo ad bona. Secũdo vero caſu ſunt æque duo principalia, & licet vnum tollatur, aliud remanet, arg. ff. de ſerui. vrba. prædio. l. ſi domus, & l. 1. §. pen. verb. cum ſimil. eſt ergo neceſſe, quod hęres appellationem proſequatur, alias applicabuntur bona fiſco, iſtam diſtinctionem ponit tex. notabilis in l. fi. C. ſi reus, vel accuſa. mor. fue. & in l. ſi is qui. C. ſi penden. appellat mors inter. & glo. in l. ex iudiciorum. ff. de accuſa. patet ergo quod aboſito principali acceſſorium eſt ſopitum, & à iudicis cognitione alienum ac ſubtractum, vt dicunt ll. ſupra alleg. Item conſidera pro alia ratione, quod tacita ademptio non eſt ſententia hominis, ſed legis, ſententia enim hominis eſt vna tantum, & ideo appellatione ab eo interpoſita, ſi mors interim ſuperueniat abſorpta eſt ſententia hominis, & per cõſequens tacita ſententia legis. l. 1. in fi. ff. ad Turpil. l. furti. §. 1. ff. de his qui notan. infam. & not. in l. 1. & fi. C. ſi à non compe. iudi. verba ſunt elegãtia. Bal. in l. 1. poſt princip. C. ſi penden. appellat. mors interue. Et ex iſta ratione, ego nouiſſime, quo ad propoſitum infero rationem, quare ſecunda ſtipulatio, puta ſtatim purgat moram præcedentem, commiſſam in obligatione primæ, iuxta l. parui refert. ff. de cond. furt. & nota plene in l. eum, qui ita. §. ſi hominem, de verb. obligat & in l. quoties. ff. de nouatio. & in l. ſi aliquem. eodem titu. & in l. quindecim. ſi cum mihi Stichum. ff. de ſolutio Ratio enim illa eſt, quia cum per ſecundam ſtipulationem puram ſtatim tollatur obligatio prima dic. l. parui. ergo nullo modo poteſt ſubſiſtere mora, quæ erat ibi cohærens & acceſſoria, & veniebat in quandam conſequentiam, ſicut dicimus in caſu dictæ l. fi. ſi reus, vel accuſ. & l. 3. ſi pen. appe mors inter. vbi ſublata ſententia principali per mortem defuncti ſtatim tollatur ſententia tacita, quo ad bona, quia veniebat in conſequentiã, & acceſſorium naturam ſequi congruit principalis, vt in regula iuris ſace. ſingular. gloſſ. in leg. ſi hæres pecuniam. ff. ad. Trebellia. quæ dicit quod oblig. fideiuſſoria nunquam reperitur ſublata principali, & illa glo. ſemper allegatur ſecundum Bald. in l. intelligere. C. de de luitio. pigno & eſt ſing. ſecundum eum in l. 1. §. ille autem nouiſſimus, in fi. C. de lati. liber. tollen. & eam allegat in l. 1. C. de ſatiſda. prima col. in fin. & in l. & ſi is, quem. C. de prædi. mino. Scias tamen quod in criminalibus acceſſorium non dependet à principali, nec ſublato principali tollitur acceſſorium, vt notanter ponit Bal. in l. tranſigere, in fi. C. de tranſactio. arg. ff. de adulte. l. denunciaſſe. §. quæris, & in l. athletas. ff. de falſ. & ideo mortuo principali, & ſic extincta accuſatione ipſius tamen acceſſorij poſſunt accuſari & puniri, ſecundum Bal. facit l. 1. C. ſi reus, ve. accuſat. mort. fue. & ibi per Cin. quod videtur contra diſtinctionem, de qua ſupra. Sed non obſtat, ſi aduertas, nam ibi loquitur de alio acceſſorio, quod alio reſpectu poteſt dici principale, nos autem loquimur, quo ad bona, quæ dicuntur mere acceſſoria. authen. ingreſſi. C. de ſacroſan. eccle. l. ſi adoptauero. ff. de precario. cogitabis, & hoc de ſecundo caſu principali.

18 Tertio caſu principali, † ſcilicet quando deceſſit in tempore, quo poterat appellari, & ſic infra decem dies à tempore latę ſententiæ habemus. glo. in d. l. ex iudiciorum. ff. de accuſa. quæ dicit idem eſſe, quod caſu præcedenti, ſcilicet vt debamus diſtinguere, an ademptio bonorum ſit tacita, & venta in conſequentiam principalis, & tunc non tranſit pœna ad hæredes, nec teneantur

proſequi, alias ſerus, & ſic vult in effectu idem eſſe, quã do mortuus decedit infra tempus datum ad appellãdũ, & quando decedit appellatione interpoſita & pendente, & illam gloſſ. tenet ibi Din. & dicit non eſſe alibi, & non eſt alibi ſecundum Bar. ibidem, illam glo. ſequitur Salicet. in l. fi. C. ſi reus, vel accuſ. mor. ſue. & Bal. in d. l. 3. C. ſi reus, vel accuſa. mor. ſue. contra tenet Bart. in d. l. ex iudiciorum, poſt Iaco. de Raue. dicit enim, quod ſi reus decedat infra tempus, quod eſt datum ad appellandum, & ipſe non appellat, verificatur prædicta l. ex iudiciorum, quia decedit lite conteſtata, & condemnatione ſecuta, ad hoc igitur, vt hæres hoc beneficium habeat, debet appellare, & appellationem proſequi, vt dict. leg. 3. C. ſi penden. appel. ſecundum Bart. Idem tenet Cin. in l. fi. C. ſi reus, vel accuſa mor. fuerit. Idem cõtra illam glo. tenet Ang. in l. noſtra, in medio, quãuis dicat illam glo. non eſſe alibi, de quo per Bal. in l. curam. 4. col. vbi dicit illam glo. ſing. non tamen videtur ſe firmare, cogitabis ſuper hoc.

19 Quarto caſu principali, quando † reus deceſſit poſt ſẽtentiam tranſactam in rem iudicatam, tunc pœna bonorum bene tranſit contra hæredes. tex. eſt in d. l. ex iudiciorum, in prin. Ratio poteſt eſſe, quia ſecuta condemnatione iam incipit teneri ex quaſi contractu, qui celebratur in ſnĩa. l. 3. §. idẽ ſcribit. ff. de peculio. nota. in l. a. gl. magna. ff. de præto. ſtipu. ſed actiones ex quaſi cõtractibus tranſeunt contra hæredes. C. de hær. actio. ꝑ totum, cum ſimili. ergo, &c. Iſtam rationem vult Bar. in l. defuncto. ff. de publi. iudi. & in extrauaganti, qui ſunt rebelles, in verſ. rebellando. & Bal. in l. noſtra. a. col. ad fi. & facit, quia per ſententiam iura efficiuntur fortiora, & validiora, iuxta plene nota. in l. 1. C. de iudi. ſed aduerte, quia hæc ratio mihi non poteſt placere, nam quemadmodum per ſententiam eodem modo per litis conteſtationem videtur quis quaſi contrahere, vt dictis iuribus. ergo iſta ratione attenta poſt litem conteſtatam ẽt non ſecuta ſententia deberet pœna tranſire contra hæredes, cuius contrarium dicit d. l. ex iudiciorum, quæ requirit ſentẽtiam, ergo ratio falſa, cogitabis. Et adde ꝙ dicta l. ex iudiciorum, procedit non ſolum quando eſt lata ſententia, vt ibi in tex. ſed etiam quando aliquid interuenit, quod æqui paretur ſententiæ, puta confeſſio ſolennis in iudicio, nam tunc poſſunt bona applicari fiſco non obſtante morte rei, ſecundum Specu. in tit. de accuſa. §. 1. ver. quid ſolut. Idẽ tenet Bar. in l. 1. ff. de pœna deli. 2. col. Idem vult Bal. hic. 3. col. in prin. niſi reus reuocet confeſſionem, & probet contrarium per ea, quæ notãtur in l. creditores. §. iuſſus. ff. de appella. in glo. Idẽ vult Ange. in d. l. vnica. vlt. col. verſ. quid autẽ ſi reus non eſt conteſtatus, &c. Ego addo in ſimili glo. ſingularem, & quod ibi plene per Doctores in l. 1. §. 1. ff. ſi ex noxa. cau. agat. vbi videas. Imo quod eſt plus ſecundum Bal. ibi in d. l. vni. 3. col. poſt principium, & ſine confeſſione ſi erat concluſum in cauſa, & liquido probato maleficio non impedietur ſententia, quia cum eſſet de neceſſitate ferenda contra reum, quodammodo trahitur retro. arg. ff. de mino. l. denique. §. 1. & iſta perpetuo notabis pro duplici extenſione ad d. l. ex. iudiciorum, in princip. dicas ergo, quod requiritur ſententia, vt ibi, adde, vel æquipollens, vel aliud, quod neceſſario inferat confiſcationem, & hæc quæſtio, quo ad iſtum quartum caſum principalem. Alias duas extenſiones ad d. l. ex iudiciorum, ſi bene aduertas, colligas per Bar. ibi verſi. quæro, pone, quod ſecundum ſtatuta, &c. Et hæc videntur ſufficere, quo ad crimina publica.

20 Secundus articulus principalis de criminibus priuatis, in quo ſic procedo, & dico, ꝙ aut lis non eſt conteſtata, nec aliquid ad hæredes peruenit, & tunc regulariter non tenentur, vt in d. l. vni. & in l. ſicuti pœna. ff. de reg. iur. 4. col. & l. pupillo §. 1. eod. tit. cum ſim. Ratio ẽſt clara, nã ratione peruentionis non, quia nihil peruenit, ratione delicti non, quia morte delinquentis extinguit. C. ſi reus vel accuſ. mur. ſue. per totum. & Quia pœnæ ſuos debent tenere auctores. leg. ſancimus, de pœnis facit illud, Filius non portabit iniquitatem patris, &c. cũ varijs ſimilibus. hæc regula procedit nedũ in actionib. deſcendentib. ex delicto, ſed etiam in deſcendentib. ex quaſi delicto, vt contra hæredes non dentur. tex. eſt in l. filius famil. in fine, cum l. ſequent. ff. de iudici. & Barto. in l. prim. 2. col. ante med. ff. de priua. deli. Secundo hæc regula procedit nedum in ſucceſſore hæreditatis, ſed etiam in ſucceſſore dignitatis, puta in prelato, vt probatur in l. licet. §. ſi ex cauſa. ff. de procu. facit l. meminerint, cum ſimil. C. vnde vi. ita Bar. in d. l. 1. 2. col. in medio. Ang. ad ſiun d. l. vnica. Cin. in l. 1. §. ſi procurator. ff. ſi quis ius dicen. non obtemp. per Ioan. Anil. in c. 1. vt

21 lit. non conte. † quod procedit, & eſt verum, quando ꝓlatus tenebatur ex delicto ſuo nomine, non nomine dignitatis vel prælaturæ, ſi autem prelatus tenebatur nomine dignitatis tunc ſucceſſor tenebitur inſolidum, quia eſt eadem dignitas, vt probatur in c. cum dilectus de ordi. cogni. & quod ibi notatur ꝑ Inno. & ponunt Do

22 ctor. in ſupradictis locis, quod bene nota. Hæc † regula limitatur, vt non procedat quando pœna imponitur ipſo iure, nam tunc bene datur contra hæredem, etiam ſi nihil peruenit, ita probatur in l. Caius. ff. ad Sylla & in ſimili. l. commiſſa, de public. ratio, quia tunc non agitur ad pœnam imponendam, ſed ad pœnam à iure impoſitam exigendam, merito tranſit contra hæredem, & hoc ponit Bar. in l. 1. de priuat. deli. 2. col. in prin. & Docto. in d. l. vni. & pro hoc eſt glo. in l. ſi quis iniquum. §. quod autem. ff. quod quiſque iur. & illa glo. eſt ſingula. ad hoc ſecundum Bal. in rub. C. de priuil. do. pen. col. facit l. fi. in prin. ff. de bon. eorum, qui mor. ſibi conſciue. & hæc eſt communis ſententia, tene menti.

23 Tertio vltra omnes pro extenſione addo, † quod nedum morte rei extinguitur crimen, quoad delinquẽtẽ & hæredes omnes, ſed etiam fideiuſſio ꝓ maleficio extinguitur morte fideiuſſoris, ita quod talis fideiuſſio non tranſit contra heredem, iſta eſt glo. ſing. & perpetuo notanda ſecundum Angel. ibi, Inſtitut. de fideiuſſo. §. fideiuſſor videbatur in cõtra. quia ille fideiuſſor tenetur ratione ſui contractus, quia ſe obligauit, ſed regula eſt, quod fideiuſſor contractus, non tantũ ipſe obligatur, ſed etiam hæredem reliquit obligatum, d. §. fideiuſſor ergo, &c. ſed ſolutio poteſt eſſe, quod licet teneatur ex contractu, tenetur tamen ratione delicti ꝑ alium commiſſi, vnde quemadmodum hæres delinquens non tenetur mortuo delinquente, eodem modo nec hæres fideiuſſoris mortuo fideiuſſore, cogita.

Secunda principalis limitatio eſt, ſ. qñ ꝓ pœna delicti cauſatur exceptio, hoc eſt, qñ delictũ opponitur in modum exceptionis, nam tũc pœna bene tranſit contra hæredes, hoc etiam tenet gloſſ. quæ ad hoc allegat in d. l. a. §. quod autem. ff. quod quiſque iur. & illam glo. ita intelligit Angelus d. l. vnica. 2. col. in medio, & oẽs in d. §. qđ aũt. Ratio huius caſus eſt, qa nõ põt imputari ei qui ſolũ hẽt exceptionẽ, quare nõ fecerit litẽ cõteſtari cũ nõ ſit in poteſtate eius, qñ actor agat, l. pure. §. fi. ff. de doli exceptio & iſtã rõnẽ ponit Bald. in lectura antiqua, in d. §. ꝙ aũt, & Moderni ibidẽ. Facit optimũ ſimile, nã qñ actor per ſubterfugia, & morã rei nõ potuit litẽ cõteſtari, & interim mortuus eſt, tñ ex quo extitit ꝑ eum, perinde habetur ac ſi lis eſſet cõteſtata, tex. eſt ſingula. in l. ſi eum. §. qui iniuriarum. ff. ſi quis cau. de quo infra ſubijciam. poteſt etiam dari alia ratio ad prædictam limitationem, ſ. quia exceptiones facilius trãſeunt ad hæredes, quam ius agendi, ſecundum Bar. & Doc. in

d. l.

d.l.3.§.ſi filius.ff.quod quiſque iur.hinc eſt qđ ius excipiendi tranſit ad ſingularem ſucceſſorum. l. etiam ſi in rem.ff.de iureiur.ſecus in iure agendi,quod tene mēti.

24 Tertia limitatio eſt †quando agitur actione deſcendente ex delicto,non tamen ad vindictam, ſed ad rem, & ſic eſt actio perſecutoria,vt eſt videre in conditione furtiua,nam illa bene datur contra hæredes etiam ſi nihil ad eos peruenerit.l.ſi pro fur.§.fin.ff.de cond.furti. & l.in condi.eo.tit.& l.ſi duo.§.Idem Iulianus.ff.de iur. iur.& Inſtit.de oblig.ex delict.§.ſi.Ratio huius eſt, qa condictio furtiua non eſt mere pœnalis,imo eſt rei perſecutoria reſpectu agentis,& ideo nimirum ſi ligat hæredem rei.Iſtam rationem ponit Ang.2.col.in medio. in d.l.vni.C.ex delic.defunct.

Secunda ratio eſt,ſcilicet propter furtorum frequētiam,iſtam ponit Bar.in l.1.ff.de priu.delict.col.vult dicere,quod quia furta ſæpe committuntur,ideo nimirū ſi degeneret iſta actio,vt ſcilicet detur contra hæredes, quamuis ad eos nihil perueniat,pro iſta ratione allego tex.vulgatum,in l.aut facta.§.ſi.ff.de pœnis. vbi eſt text. quod iuſta eſt cā aggrauandi pœnā pro aliquo delicto, quando illud delictum nimium frequentatur,& ad iſtā rationem allego glo.in c.admonere,ad fi.33.q.2.quę dicit, quod quamuis magis peccet interficiens matrem, quam qui vxorem, tamen matrem, vt in illo tex.ratio eſt ſecundum glo.quia homines ꝓniores ſunt ad interficiendum vxores quam matres,ergo magis debent puniri per ſupra dictam rationem,& vide ꝑ Abb. in c.at ſi clerici,de iudicijs,in princi.ſecunda.col.

25 Quarta principalis limitatio eſt.†quando lis eſt conteſtata contra defunctum,nam tunc bene tranſit contra hæredes,vt in d.leg.vni.& in l.pupillum, & l.ſicuti, de reg.iur.& l.omnes,& l.ſciendum.ff. de act. & ob. & l.1.ff.de priua.delictis.ratio poteſt eſſe,de qua ſupra dixi,ſ.quia per litis conte.quaſi contrahitur.l.3.§.idē ſcribit.ff.de pecu.not.in l.2.gl.mag.ff. de prætor.ſtip. Item quia per conteſtationem iura efficiuntur firmiora,iuxta plene nota.in l.cum ſimili.C. de iudi.& per hoc dico quod facultas iurandi contra delinquentem ſuper æſtimationem,& valorem,iuxta l.ſi quando.C. vnde vi. & c.ſi extra,quod metus cauſa,& c.in primis.verſi.2.2. q.1.tranſit contra hæredes delinquentis, vel damnum dantis,quando lis fuit conteſtata contra delinquentem per illam glo.alias ſecus.ita reperio voluiſſe Bar. in l. in actio.pen.& vlti.col.ff.de in litem iuran.& alij ibi ſequūtur,licet Ioan.Faber in d.l.ſi quando,loquatur ſub dubio forte.An autem illa facultas iurandi detur hæredi actiue,vide per Iaſ.eleganter in d.l.ſi quādo.antep.col.

26 poſt medium cum ſeq.& hoc bene notabis.Modo †iſtā limitationem extendo vt procedat, nedum quando lis conteſtata eſt,vt dixi,ſed etiam quando ſtetit per reū quominus lis conteſtaretur,vt quia reus vadit per ſubterfugia,& dilationes,nam tunc habetur pro conteſtata,& operatur illos effectus,quos operatur litis conteſtatio,& ſic facit actiones ex delictis tranſire contra hæredes,ſicut litis conteſtatio,textus eſt ſing.qui hoc ꝓbat in lege,ſi eum.§. qui iniuriarum.ff.ſi quis cauti. in ſi.& ille textus non eſt alibi,ſecundum Bal.ibi.ſexto notabili,& ſecundum Roman.vlti.notabili, & ſecundum Bald.in cap.quoniam contra falſam.10.col.de prob.Idē tenet Fulg.& Alex.in d.§.qui iniuriarū,& Bald.in l.mora.C.de rei vendi.& ille §.qui iniuriarum,ad hoc nō eſt alibi,ſecundum Bal.in l.nec bona.2.lectu.C.de præſcr. longi temporis,& eundem allegat in auth.ita.C.ne filij pro patre.vlt.col.in med.& eſt ſingularis,ſecūdū Alex. in l.ſi Inſulā.ff.de verb.obl.2.char.1.col.in fi.& iſta eſt cōis ſententia,quamuis aliqui teneant cōtrarium,vt ibi per Paul.poſt.Iaſ.vnde pro communi concluſione faciunt multa,quæ ibi omnino videas per Iaſ.2.& 3.col. q

ſunt valde quotidiana.

Extendo prædictam limitationem,vt procedat, nedum ſi lis eſt conteſtata,ſed etiam ſi non eſt conteſtata,ſi tamen in iudicio fuit confeſſus crimen,quaſi confeſſio vim habeat litis conteſtationis,& etiam ſentētiæ ita tenet Spec.in tit.de accu.§.1.verſ.quid ſi latro.quod tamen intellige verum in confeſſione vera,ſecus in confeſſione ficta,per tex.in l eius,qui delatorem,in prin. ff. de iure fiſc.præterquam in caſu ſingulariter.ſ.in l. 2. in prin.ff.de bo.eorum,qui mortem ſibi conſci.vbi in defenſione hæredi ficte confeſſio non permittitur,quod eſt verum,ſecundum Ang.in d.l.vni ante finem, & eſt magna limit.ad dictam l.eius,qui delatorem.

Tertio extendam prædictam limitationem, vt procedat,quando quis condemnatur,vt contumax ex forma ſtatutorum,etiam nulla facta conteſtatione,nam, tunc bene tranſit pœna contra hæredem,ſecundum Barto. quem in d.l.vni.allegat.Ang.voluit allegare eum in l.iudiciorum,de accuſationib.Idem tenet Ang. in d.l. vni. quamuis Bal.aliter velit,& iſta extenſio iudicio meo ꝓcedit a fortiori,nam ſi hoc habet locū in publicis criminibus,vbi difficilius pœna tranſit contra hæredes, vt d. l.ex iudiciorum,ergo à fortiori in priuatis,vbi facilius tranſit,tranſit enim lite ſolummodo conteſtata ,vt d.l. vni.cum concor.vbi autem requiritur ſententia. d.l. ex iudiciorum.Et pro iſta extenſione facit,quia ideo in d. l.ex iudiciorum,fit mentio de litis conteſtatione,ſcilicet,quia regulariter aliter non poteſt fieri condemnatio,ſed ſi poneremus caſum, in quo non requireretur conteſtatio,vt in caſu de quo agimus,tūc ſufficeret ſētentia,vt vult ibi Bart.& pro hoc allego, quia quando in leg.exprimitur vnus caſus,ratione frequentioris vſus vel quia ille caſus ſolet frequentius contingere , non pro hoc excluditur alius caſus , de quo in lege , non fit mentio,ſi ideo fuit omiſſus,quia expreſſus ſolebat frequentius cōtingere,vt eſt glo.in l. 1.C.de his,qui ad eccleſi.cōfu.& in l.1.&.C.de rap.virgi.& in auth.ano. C. de actio.& obli.& in cle.1.in verſ.præſidentes.de teſer. ſed ſic eſt in propoſito noſtro,vt patet,ergo,&c.

Modo iſtam limitationem ſic extenſam ſublimito, vt procedat quando litis cōteſtatio,quæ præceſſit,erat valida de iure,ſi autem eſſet inualida,tunc non operaretur tranſmiſſionem contra hæredes,quia omnes effectus, quos operatur litis conteſtatio procedunt quando litis conteſtatio valet,pro hoc bonus textu.in auth. offeratur,in fin.C.de litis conteſta. & quod notat gloſ. in l.ſi pater.C.ne de ſtatu defun. & ibi Bal. & idem vult Bal.in d.l.vni.poſt me.& confirmabis per multa , quæ dixit ſing.Bal.in l.ſi accuſa.

Secundo †dictam limitationem ſublimito, vt procedat,niſi de conſenſu partium fuerit litis cōteſtatio ſopita,tunc enim extinguuntur omnes effectus, inducti ꝑ litis conteſtationem,& per conſequens actio non trāſiit contra hæredes,ita probat text.cum glo. in l.cum mora.C.de tranſa.& ibi in ſpecie hoc no.Bar.dicens ꝑ hoc.Limitare omnes ll.dicentes per litis conteſtationem actiones ex delictis tranſire contra hæredes, & ad hoc ille text.eſt ſingularis ſecundum Ang.in l.1. ff. de priua.delict.& pro hoc ego nouiter pondero vnā glo. in leg.poſt quam liti.glo.mag.in fi.C.de pact. & addo ſimilem,nam licet hęreditas non adita poſſit tranſmitti in caſibus,de quibus in l.vetitre,cum ſimiliter de acqui.hær.tamen eſt verum,niſi ſit repudiata , tunc enim ceſſat trāſmiſſio l.1.circa med.C.de his,quæ ante aper. ta.cum ſimi.& pro hoc facit quod vult glo. & Bar.in l. 3.C.de præſc.longi temp.quod vitium litigioſi inductū per litis conteſtationem extinguitur,qñ inſtantia perit per renunciationem partium.Idem vult glo.in c.ſignificauerunt de teſtibus glo.vltima,quā ad hoc ibi not.

Panor.Addo quod not.Iaſo.in l.a.C.de eden. pen. col. poſt principium.& hoc fit,quo ad iſtam quartam limitationem.

Quinta limitatio principalis eſt, ſcilicet vt actiones ex delictis dentur contra hæredes,quando ad hæredes aliquid ex delicto peruenit,vt d.l.vnica,iuribus ſupra al legatis,rationem ponit ibi tex.ſcilicet ne alieno ſcelere ditentur,turpia enim lucra ab hæredibus extorquenda ſunt.l.in hæredem,cum ſim.ff.de cal.modo iſtam limitationem extendo,vt procedat nedum quando directe ex delicto peruenit,ſed ēt ſi occaſione delicti verbi gratia delinquens rem furtiuam conſumpſit, & rem propriam conſeruauit,quam alias eſſet conſumpturus,per hoc enim dicitur ad hæredem perueniſſe pinguior hæreditas,& per conſequens ipſa res ſuſcepta perueniſſe videtur,& ſic occaſione delicti,& ideo debet teneri ita eleganter probat tex.in l.ſcripta.ff.quod metus cauſa,& tenet Nico.de Matta.in d.l.vni.& idē vult ibi Bal. 2.col.poſt prin.licet nemo ſic applicet.

27 Secundo extendo † & hic aduerte,vt hoc procedat nedum ſi ad omnes peruenit hęredes,ſed etiam ſi ad primum tantum peruenit,nam per hoc potuerunt alij hæredes conueniri,ad quos nihil omnino peruenit, quia iam cœpit eſſe hæreditarium, ex quo ad primum peruenit,& hoc ſufficit,iſte eſt caſus ſingularis in l.videamus.ff.quod met.cauſa,qui nō eſt alibi ſecundum Bar. ibi,& eſt ſingula.& non alibi,ſecundum Ang.inſti.de p pet.& tempora.actio.§.non omnes.2.col.in medio. & non eſt alibi ſecundum Ange.de Peruſio.ibi in d.l. vni. in fi.& reperio,quod glo.ordinaria hoc tenuit per illā l.in l.ſicuti,ff.de reg.iur.4.cau.& vide quæ per hoc dicit Bar.in d.leg.videamus,& in l.qui duos.ff. de rebus dubijs,& in leg.cum antiquoribus.C.de iure delib.huic extenſioni ego addo ſimile,qđ dicimus de mero, & mixto imperio,qđ qñ incipit delegari,efficitˀ delegabile,qđ de ſui natura erat indelegabile,iuxta plene notata in l.1.ff.de offi.eius,cui mād.eſt iuris.Itē in ſimili optime facit text.in l.pater filium.§.quindecim,de lega.3.& qđ notatur in l.voluntas. C.de fideic. circa quod poſſem me extendere ,hæc tamen limitatio pincipalis fallit in caſu.l.2.§.fi.ff.vi bonorum rap.Item in caſu.l.1.§. fi.ff. de vi & vi arma.

Sexta limitatio principalis eſt quod indiſtincte de iure canonico hæredes teneantur ad ſatisfaciendum ꝓ delicto defuncti,dato quod lis cum eo non fuerit conteſtata,nec aliquid ad hæredes perueniſſet,& hanc opinionem tenet Bar.in.l.1.num.6.ff. de priuatis delictis. Hanc concluſionem indiſtincte tenet glo.in c.fi.de ſepultu.in glo.fi.& in c.in literis,de raptoribus,in gl.hæredes,in fi.12.q.2.& eſt caſus in d.ca.ſi Epiſcopum.16.q. 6.ibi.ab hęrede eius,quæ iniuſte ab illo ablata ſunt,ſine excuſatione reddantur,& ibi glo.fi.affirmat dictam opinionem.Idem tenet gloſſ.in ſumm.24.q.2.& in c. eccleſia.§.item peccato,in glo.conqſita.1.q.4.& ibi Archid, hoc tenet Fredericus de Senis,in conſ.21.Anto. de Butrio in c.quod clericis,de foro compet.Iaſ.in l. ſi eum, in §.qui iniuriarum.num.5.ff.ſi quis cautionib.Rodericus Suares in allega.26.in ſecundo dubio,pro qua opinione facit tex.in d.§.item peccato.el 4.1.q.4.vbi dicit tex.quod neminem excuſet ignorantia criminis,maxime quando ex eo vtilitas defertur ignorāti.Bal.in l.vni. C.ex delictis defunctorum.Antonius in c.ſi diligenti, de præſcrip.

Hæc communis limitatio ſatis æqua eſt,& præterea à recta ratione nihilo aliena,nam qua ratione hæredes pro portionib.hæreditarijs tenentˀ ex cōtractib. & quaſi cōtactib.defunctorū,ēt ſi ad eos illinc nihil ꝑueniſſet.l.1.C.ſi cert.petat.& l.1.& l.ꝓ hæred.actionib.l.1.§. ſi hæres ꝑcepto fundo.ff.ad Trebellianū.l.2.§.ex his. ff.de verborū obligationib.eadē quoq; rōne videbatur vt idem foret,cum damnum dederunt cuiquam , licet ex tali damni datione ipſe defūctus ꝑcepiſſet aut lucri feciſſet nihil arg.tex.in l.1.§.cauſa.ff.de ædil.edicto,

Septima limitatio principalis eſt.vt hæredes teneantur,ſ.quo ad reſtitutionem vſurarū,nedū de iure canonico,ſed etiam de iure ciuili,& inſolidum licet lis non fuerit conteſtata,nec aliquid ad hæredes peruenerit,ita tenet Bar.in l.1.ff.de priua.delict.circa finem.Idē Bal.in d.l.vni.vlt.col.in prin.quod hoc addo gl.in c.tua nos extra de vſuris.Idem tenet Ang.in d.l.vni. ad fi. ratio iſta eſt,quia vſuræ petuntur tanquam indebitum.l.ſi nō ſortem,in prin.ff.de cond.inde.de vſu.c.Michael. ſed condictio indebiti datur contra hæredes,quia eſt actio perſonalis,vt eſt notum ergo,&c.& iſtam rationē voluit aſſiguare Ang.d.l.vni ad fi.& idem ponit Bar.in l.1.circa fi.de priua.delict.& vide ibi notata in apoſtil.

Septima limitatio colligitur ſic,vt prędicta procedāt in delictis commiſſis extra contractum,tunc regulariter non dantur contra hæredes,ſi autem in contractu ſit commiſſus dolus,vel delictum tunc ſi ille dolus purgatur per actionem ex eo cōtractu,bene datur actio cōtra hæredes,ita intelligitur tex.in l.ſi hominem.§.datur ff.de poſi.& in l.ex contractibus.& l.ex de poſiti. ff. de act.& ob.& l.ex ea parte.§.fi.ff.de ver.obli. etiam ſi lis non ſit cōteſtata,nec aliquid peruenit,niſi illa actio ſit ſubrogata in locum actionis nō tranſitoriæ.l.ſi eum.§. qui iniuriarū.ff.ſi qs cau.ſi ergo purgatˀ ꝑ aliā actionē, quā deſcendentem ex eo contractu,tunc non tenebuntur hæredes,ita intelligatur tex.Inſti.de perpe. & tem.actio.§.aliquando,& l.3.§.pen.ff.ſi menſor fal.mo.dixe & leg.illud.§.pen.& fi.ff.de trib.iſta colliguntur recte intuenti ex verbis Bar.in l.1.ff.de priu.delic.t.2.col.& clarius ex diſtinctione Ange. in d.l.vni.licet aliter illa iura ibi intelligat glo.vt videbis in ea.

Octaua limitatio poteſt eſſe,quam colligo ex verbis Bal.in l.vni.vlt.col.verſi.de vno quero,quę videas , prædicta omnia procedunt,quando de delictis priuatis agitur ciuiliter,ſi autem agatur criminaliter,tunc dic idē iuris eſſe in eis,quod in publicis,hoc voluit glo.ſing.q̄ neſcio alibi,in d.l.ex iudiciorum,ad fi.ff.de accuſat quā perpetuo no.Et ex hoc potes colligere ſublimitationē ad limitationem quar.de qua ſupra,ſcilicet.vt lite conteſt.tranſeat actio ex delictis priuatis contra hæredes, vt ibidem,illud eſt verum,quando agitur ciuiliter,ſecus ſi criminaliter,nam tunc non tranſit lite conteſtata ,niſi fuerit ſecuta ſententia,quemadmodum in delictis priuatis,per dictam glo.quod perpetuo nota.

Prædicta ꝑcedunt de iure ciuili,de iure autem canonis quid iuris,vide in c.parochiano,de ſepulturis, & in c.ex literis,de rapto.Quid autem in foro pœnitentiæ Docto.non tāgunt,ſolutionē colligo ex notatis ꝑ glo. ſingula.cū his,q̄ ibi dixi in c.fraternitas ſua.12.q.2.ſupra dicta ſunt vera,qñ q̄ritˀ,an actiones denˀ cōtra hæredes delinquētes,& ſic paſſiue,an aūt denˀ hæredibus.& ſic actiue,eſſet longū diſcutere,& ideo ꝓ nunc omitto,& ꝑdicta dixiſſe ſufficiant.Vide tñ in materia glo.in l.pupillū.§.1.ff.de reg.iur.8.cauſa,& in l.ſicuti.eod. tit. 4.cauſa.& in l.hoc iure.§.fi.eo.tit.pen.cau.itē poteſt applicari.q.Bal.in l.fi.C.de teſtib.2.col.in fi.

Itē q̄ro an exceptio expoliationis detˀ cōtra hæredem ſpoliatoris de iure ciuili,vel canonico lite conteſtata, vel nō & quid in ſucceſſore in dignitate,de his vide Abba.in c.2.ordine cogni.vlt.col.

Viſū ē,qñ pœna trāſeat,migretq; de ꝑſona delinquētis ī ꝑſonē ſucceſſorū,mō aūt his finitimū ē videre,qñ pœna migret ꝑ modū cōmutationis de ꝑſona in eādēmet ꝑſonā,quale ē,cū delinquēs tāt. īcapax illi⁹ pœnæ ſubeūdæ,q̄ ꝓ illo delicto a lege ipoſita erat,& tūc q̄ritˀ an alia

ao alia pœna plectendus ſit loco illius,quam illo io caſu lex ſtatuerat,quæ res ſæpe agitata fuit in Collegio diui Iacobi Cebedei Salmanticenſis, cuius inſignia nos olim geſſimus,& circa eius conſtitutiones ſæpe id actitatum fuit.

29 Et pro euidentia ſciendum eſt,quod in quadam conſtitutione noſtri collegij habentur hæc verba qui autem horis ſtatutis cum alijs in menſa non conuenerit,præſenti prandio,aut cœna priuetur.Solet ergo eſſe quæſtio inter nos,ponamus quòd aliquis collegialium eſt priuatus à menſa,& ſic à prandio,vel cœna,propterea quia deliquit,vel ex alia cauſa,deinde venit ſumpto prandio,& ſic non conuenit horis conſuetis,an ſit puniendus aliqua pœna,vel ſufficiat prima,ſcilicet quia priuatus erat,& videtur quod ſuffiiat prima,per ea quæ ſtatim ſubijciam,ſed ego teneo contrarium,& puto veriſſimum de iure,vnde ponitur talis concluſio, quod ſi collegialis aliqua de cauſa a menſa priuatus aduenerit ſumpto prandio ,alia ſit pœna plectendus, nec prima ſufficiat.

Contra iſtam concluſionem ſtringunt ſequentia,primo

30 vulgatum eſt quod priuatio præſupponit habitum l.fi.ff.ſi cer.pet.l.decem.de verb.oblig.l.manumiſſiones de iuſti.& iur.cur.ſ ſimil.modo ſi verba conſtitutionis dicant,præſenti prandio priuetur,&c.ſed ille qui priuatus eſt à menſa,non habet prandium,cum eo ſit priuatus,ergo priuari non poteſt,quia priuatio,&c.Et ſic videtur,quod prima pœna ſufficiat attentis,verbis conſtitutionis,& confirmatur,quia non aliter à verbis , &c.l. non aliter,de leg.3.l.proſpexit.ff.qui & à quibus , cum concordan.

Secundo illa conſtitutio eſt pœnalis,vt ex eius verbis patet,& ſic odioſa,ergo reſtringenda.l.cum quidã, de lib.& poſthu.c.odia,de reg.iur.lib.6. ſi ſic ergo debet intelligi,& interpretari,vt lædat minus quã poteſt. l.ſi præſes,& l.interpretatione.ff.de pœnis,& ſic qđ ſufficiat prima pœna,nec debeat imponi ſecunda,& ſic cõtra concluſionem.

Tertio ſic in conſtitutione noſtra cauetur de priuatione prandij,nec ſit mentio de alia pœna,ergo alia nõ debet ſuper addi,quia cõtenti eſſe debemus pœnis legibus comprehenſis.l.ſi ita ſtipulatio facta fuerit,de verbo.oblig.cum ſimil.

Quarta regula eſt,quod non debet quis duplici pœna puniri.l.ſenatus.ff.de accuſ.c.at ſi clerici.§.ſi cum ibi notatis,de iudi.quia non debet bis de eiuſdem hominis admiſſo quæri.l.pen.ff.nautæ caupo.ſtabu.c.quid ergo,23.q.5.ergo in propoſito vnica tantum pœna debet imponi,nec alia debet adiungi.

Quinto conſtitutio imponit priuationem prandij,& ſic pœna in ſpecie,modo ſic, quando pœna imponitur in ſpecie,non habet locum duplicatio pœnæ,quia ſpecies non poteſt duplicari.l. lege Lucius.§. impuberem ; de legat.2.ergo pro ſecundo delicto,ſcilicet quia non venit hora conſueta,non debet puniri,& ſic contra cõcluſionem,& facit glo.& quod ibi notatur in leg.vulgaris,in princ.ff.de ſurtis.

Sexto vbicunque agitur de pęna alicui imponenda, debet liquidiſſime conſtare de voluntate legis,vel teſtatoris.tex.eſt ſingul.in l.in teſtamẽto,la primera ,de cõd.& dem.ſed conſtitutio dicit,præſenti prandio priuetur &c.nec aliquid ſtatuit de alia pœna,ergo nõ cõſtat liquidiſſime,& per conſequens nõ debet alia pęna imponi.

Pro concluſione adduco ſequentia.Primo pondero tex.in l.2.C.vt infra certum tempus crim.q.termi.vbi ẽ tex.quod ſi perſona,cui debet irrogari infamia, eſt ita vilis,quod damnum famæ non ſit ei iniuria,tunc debet pati pœnam exilij,colligitur ibi ergo talis doctrina,qđ quando perſona,quæ debet puniri,eſt incapax pœnæ à lege ſtatutæ,vel ſibi non poteſt imponi,tunc debet illa pœna in aliam commutari,modo ad propoſitum , qui eſt priuatus prandio propter aliquam cauſam,iam amplius illo priuari non poteſt,& ſic eſt incapax illius pœnæ in ſpecie,ergo debet fieri commutatio in aliam pœnam,ſ.quod puniatur in æſtimatione prandij,& ille eſt tex.expreſſus pro illa concluſione,nam ibi ille, qui erat priuandus fama,iam erat priuatus,quia erat infamis,& tum punitur alia pœna,ſic caſu noſtro,ille qui erat priuandus prandio,iam erat priuatus ex alia cauſa,ergo debet alia pęna puniri,& per illum tex.notat ibi Bald. qđ vbi non poteſt imponi pęna ſtatuta à iure,eo quod delinquens non eſt capax illius pęnæ,quod Iudex debet in aliam pęnam commutare , & ex hoc infert duo in ſpẽ vt ibi per eum,& vide Bar.in l.hos accuſare.§.omnibus vel quæſt.ff.de accuſ.vbi dicit,hoc eſſe perpetuo menti tenendum.

Secundo facit tex.in d.l.hos accuſare §.omnibus ibi ſed durior,vbi eſt caſus mirabilis,ſecundum Bart.quod quãdo pœna,quæ imponitur a lege,non cadit in ſeruũ delinquentem,tunc officio iudicis alterabitur,& commutabitur pœna,ergo ſic in noſtro caſu,& ibi etiã eſt tex.expreſſus pro illa concluſione.

Tertio pro hoc allego tex.in l.ſi quis iniuria.ff.de iniur.vbi tex.dicit,quod ſi quis iniuriam atrocem fecerit, qui contemnere iniuriarum iudicium ob infamiam ſuã & egeſtatem poteſt,& ſic eſt incapax pœnæ ,quia eſt iã priuatus illa pęna legali,quod prætor debet acriter exequi hanc rem,coercere etiam acriter iniuriam facientẽ, & ſic punitur alia pœna,ergo ſic in propoſito noſtro.

Quarto ꝓ hoc,& a fortiori facit vulgata dec. Bald. & aliorũ in auth.ſed nouo iure.C.de ſeru.fugiti.vbi tenẽt,ꝙ ſi alicui debet manus amputari pp aliqđ delictũ & ille nõ habet manũ,ꝙ tũc punit in alio mẽbro, ergo in ꝓpoſito debet collegialis priuari prãdio , tñ ſi illud nõ hẽt,qa iã eſt priuatus,debet puniri alia pœna ſimili, id eſt ęſtimatione prãdij,imo à fortiori,nã ſi vna pęna corporalis cõmutat in aliã,qđ ẽ grauius,ergo à fortiori vna pœna pecuniaria in aliã,qđ ẽ minus,vt in nřo caſu.

Quinto & ẽt a fortiori ꝓ hoc adduco vulgatã regulã,q̃ hẽt.Qđ q nõ hẽt in bonis,luit in corpore.l.ſi qs id q.§.1.ff.de iur.om iud.l.fi.ff.de in ius vocan.l. qcũq;.ff. de ſer.ſug.cũ ſimil.& plene in l.1,§.fi.ff.de pœn.ſi ergo ille cui certa pœna pecuniaria imponit,debet corporaliter puniri,ſi eſt incapax primæ forte p pegeſtatẽ,& ſic ſit cõmutatio & trãſgreſſio de pecuniaria ad corporalẽ ergo à fortiori in nřo caſu,ſi eſt incapax pęnæ,pecuniariæ,dẽt puniri alia pecuniaria pęna,cũ grauior ſit q̃libet pęna corporalis quacũq; pœna pecuniaria l.cũ ſeruorũ, in fi.ff.de pœn.& hoc neceſſario a fortiori cõcluditur.

Sexto ꝓ iſta parte põdero tex.in clem.1.de dec.circa fi.vbi tex.in effectu dicit,ꝙ religioſi,q decimas eccleſiæ debitas ſibi ap ꝓpriãt,vel applicã, ſuſpendunt ab adminiſtrationib.& beneficijs ſuis,ponamus tñ , qđ non habent huiuſmodi adminiſtrat.ſeu beneficia , qualiter puniens,dicit tex.& hoc ẽ,ꝙ põdero,ꝙ eo caſu ipſi ſẽtẽtiã excõicationis incurrunt,ibi ergo eſt tex. ꝙ quãdo aliquis eſt incapax pœnæ à lege ſtatutæ,debet illa pœna in aliã cõmutari , vt voluntati & diſpoſitioni legis ſatisfiat,ſed ſic eſt in caſu noſtro,ꝙ priuatus prandio eſt incapax illius pœnæ,ergo debeat alia puniri,&c.

Septimo pondero tex.in clem.2.de vita & honeſ.cle. §.2.reſpon.nã dr̃,qđ clerici vtẽtes veſtib.ꝓhibitis,de q bus,ibi,ſuſpendunt eo ipſo à pceptione fructuũ beneficiorũ,p ſex menſes,ponamus tamen, ꝙ nõ ſunt beneficiati,& ſic ſunt incapaces illius pœnæ,tunc dicit tex.ꝙ reddunt inhabiles ad dicta beneficia,obtinẽda p idem tempus ſex menſiũ,& ſic incapacitas pœnæ operat, vt fiat cõmutatio in aliã pęnam,ſed ſic eſt in ꝓpoſito noſtro,vt ſupra dictũ eſt,ergo,&c.& hoc optime ſtringit

Octauo ſic probo, certum eſt, quod videtur argu. valere de lege ad teſtatorem, & econtra in authen. de nupt. §. diſponat. col. 4. cum ſimil. modo ſic, ſi teſtator iubet aliquid fieri, quod fieri non poteſt propter aliq̃ cauſam, debet fieri conuerſio & commutatio in aliud, vt voluntati defuncti ſatis fiat eo modo quo poteſt, & ne eius diſpoſitio ſit fruſtratoria. l. legatum. ff. de vſufru. lega. l. legatam ff. de admi. re. ad ciui. perti. clem. quia contingit, de religio. domi. ergo idem debet eſſe in diſpoſitione legis, ſed ſic eſt, quod lex ſeu cõſtitutio noſtra iubet non venientem puniri prandio illius diei, illud autẽ fieri non poteſt, quia iam priuatus eſt, ergo debet fieri commutatio pœnæ, vt ſatisfiat conſtitutioni noſtræ, & ne ſit fruſtratoria, & hoc arg. dedi ex verbis Bal. in l. qd ergo. §. pœna grauior, ad ñ. de his qui nota. infam.

Nono optime facit l. in teſtamen. la primera, in fi. ff. de cond. & dem. ad quam pone caſum.

Decimo ſic probo, ſuppoſito delicto, neceſſario debet ſequi pœna ex legis diſpoſitione. l. eum qui nocentẽ in princip. ff. de iniur. l. ita vulneratus, ff. ad leg. Aquil. q̃a delicta non debent remanere impunita, vt ibi. ſed ſic eſt quod collegialis non veniens, hora conſueta deliquit, vt eſt notum, ergo debet puniri, ſed in prandio non poteſt puniri, quia iam eſt priuatus, ergo debet fieri commutatio in aliam pœnam, ne alias remaneat delictũ impunitum.

Vndecimo certum eſt, quod creſcente delicto vel contumacia, creſcere debet & pœna. l. relegati. ff. de pœnis, cum ſimil. bonus tex. in c. quoniam frequenter, in fi. vt lit. non conteſt. vbi tex. dicit, quod iudex a principio vnica pœna dẽt eſſe cõtẽtus ad alterã nihilominus ꝓceſſurus ſi hoc meruerit proteruitas cõtumacis, &c. facit tex. elegãs in l. 3. in fi. C. de Epiſ. audi. ibi dũ dicit, nec in eos liberalitatis auguſtæ referatur humanitas, q̃ impunitatem veteris admiſſi nõ emendationi potius, q̃ cõſuetudini deputarunt, &c. item facit, qđ diuturnitas in peccato non minuit peccatum, ſed auget, leg. ſi diutino. ff. de pœnis, facit c. non ſatis, cum ſequen. de Simo. &c. cum tanto, de conſue. & in cap. cum haberet de eo qui duxit in matr. & in c. non debet, in fi. de conſangui. & affini. modo ſic pro primo delicto fuit punitus, cum ergo ſecundo deliquit, creuit contumacia ſeu delictũ, ſi ergo pro illo non eſſet puniendus creſcente delicto non creſceret pœna, quod eſt contra omnia prædicta, ergo debet alia puniri, & hoc neceſſario ſtringit.

Duodecimo hoc probo, pluralitas delictorum requirit pluralitatem pœnarum. l. quicunq; de ſer. fug. l. Agraria. ff. de termi. mo. Varia enim delicta varijs pœnis puniẽda ſunt. cap. non afficiamus. 24. q. 1. ſed collegialis pluries deliquit, & pro primo delicto fuit à menſa priuatus, ergo pro ſequenti, quia non venit hora conſueta, debet alia pœna puniri, quia plura delicta, vt modo dixi, &c.

Tertiodecimo facit, quod dicit Paul. de Caſt. in l. decuriones. C. ex quib. cau. infa. irro. vbi poſt gloſſ. & Bal. dicit, quod poteſt eſſe crimen, & tamen ſit impunibile, nam ſic tale crimen, pro quo veniret imponenda pœna fuſtium decurio illud committit, diceretur committere crimen, & in pœnam fuſtium incideret mero iure, & tamen illa non poterit ſibi imponi, vt ibi notatur, vnũ tamen eſt, & hoc pondero, quod poſſet pœna cõmutari ſic fit commutatio in ſimili, in le. legatum. ff. de vſuſr. le. ſic in ꝓpoſito cum pœna prandij collegiali iam priuato non poſſit imponi, debet commutari in aliã, ne delictum ſit impunitum.

Quartodecimo, vbicunque non poteſt colligi vel aſſignari, niſi vnica rõ, illa habetur pro expreſſa, vt eſt glo. ſingula. in l. quamuis. C. de fideic. & ibi Doct. & ꝑ Bal. in l. maximum vitium. Cod. de li. præt. etiam ſi eſſet materia correctoria, vt per Doct. in authen. quas actiones de ſacroſanct. eccle. modo ſic, quando lex vel ſtatutum imponit pœnam collegiali, non venienti, non poteſt colligi, niſi vnica ratio, ſcilicet ne delictum remaneat impunitum, vt eſt notum. ergo illa ratio habetur pro expſſa, ſi ſic, ergo debet alia pœna puniri, cum non ſit capax primæ expreſſæ in conſtitutione, & hoc ne delictũ ſit impunitum.

Quintodecimo, inducta ad pœnam non debent immunitatẽ concedere. l. ſi ne hæreditaria. ff. de nego. geſt. cum ſimil. ſi ergo non habet prandium, & ideo non debet puniri, conſequitur immunitatem à ſuo delicto, & ſic conſtitutio inducta ad pœnam concederet immunitatem contra dictam regulam, q̃ non eſt ferendũ, &c.

Sextodecimo hoc ſuadetur intentio conſtitutionis noſtræ eſt non venientem punire, vt patet, ſed ſi veniens finito prandio non puniretur. propterea quia iam aliàs erat priuatus, eſſet contra conſtitutiones. ergo debet puniri. cap. marchio. 1. q. 1. cap. ſedulo. 38. diſt. in. cap. intelligentia, de verbo. ſigni. l. non dubium. ff. de legibus. cum ſimi.

Decimoſeptimo hoc probo, certum eſt, quod quando plures actiones naſcuntur ex diuerſis delictis, nunq̃ alia aliam conſumit etiam perceptione, imo omnibus debet puniri in effectu. l. nunquam plura. ff. de priua. delict. Inſt. ſi quadru. pau. fe. dica. §. fin. cum ibi plene notatis, & notatur plene in l. idẽ ait. in fi. ff. nautæ caup. ſtab. & in l. nunquam actiones. ff. de reg. iur. 10. char. modo ad propoſitum collegialis commiſit plura delicta, ex q̃bus naſcuntur plures actiones, licet ergo ſit punitus ꝓ primo delicto priuatione prandij, tamẽ debet nihilominus puniri pro pœna, quod non venit hora conſueta, & ſic pro ſcđo delicto, quia iſtæ actiones pœnales de diuerſa re concurrentes nunquam alia aliam conſumit & perceptione, vt dictis iuribus, & hoc caret reſponſo, ſi autem eſſent plures actiones pœnales de eadem re concurrentes, id eſt, de eodem delicto, tunc quamuis alia aliam non conſumet concurſu, conſumit tamen perceptione, vt notatur in dictis locis, & hoc ſufficit pro iſta concluſione.

Decimooctauo hoc ꝓbatur per id, quod notat glo. & Bar. in leg. vulgaris, in prin. ff. de fur. & glo. & Doctor. in l. mariti. §. ſex menſium, de adulte. & in leg. ſi diutino de pœnis, vbi concludunt in quæſtione, qua quæritur, an pro pluribus delictis ſufficiat vnica pœna, quod aut pœna eſt reiterabilis, & tunc plures pœnæ debent imponi, aut non eſt reiterabilis, vt in pœna adulterij, pro quo imponitur pœna mortis, & tunc vnica tantum pœna debet imponi, modo ad ꝓpoſitum in caſu noſtro ſunt plura delicta, item pœna eſt reiterabilis, quia prandium taxatur ſex marapetinis, & cœna quatuor. Cum ergo ſint plura delicta, & pœna reiterabilis, ergo pro quolibet debet puniri, & hoc etiam caret reſponſo.

Decimonono hoc probatur, quia ſi non puniretur veniens ſumpto prandio, propterea quod alias eſſet iam priuatus, conſtitutio noſtra eſſet quodammodo eluſoria, quia ſciens ſe non poſſe priuari, nunquam veniret horis conſuetis, vt experientia nos docet, ergo ne hoc ſequatur, debet non veniens puniri, & hoc probatur & à fortiori, quia etiam in materia correctoria, vbi nõ habet locum extenſio, etiam ex maioritate rationis, iuxta notata in authen. quas actiones, de ſacroſanct. eccle. nihil ominus habet locum extenſio, quando alias conſtitutio vel lex eſſet eluſoria, vt probatur ex gloſſ. in clemen. primo in ver. ſepelitur, in fine de ſepultu. & bona gloſſ. in cap. quanquam. gloſſ. vlt. de vſur. lib. 6. & hoc ponit Ioan. de Ana. in rub. de apoſt. & Moder. in d. authẽ. quas actiones, ſi ergo habet locum in materia correctoria, ergo a fortiori in caſu noſtro, vbi nõ tractamus

de cor-

de correctione alicuius legis,vel ſtatuti, ſed ſolũ de pœna imponenda,præſertim quia hic non agitur de extenſione legis,vel conſtitutionis noſtræ,ſed ſolum de interpretatione,vel declaratione.

Vigeſimò ſic nõ debet dari via,vel occaſio delinquẽdi,vel malignandi.l.3.§.1.ff.de iur.iur.ff.de tranſact.l.cũ hi.§.ſi cum his.C.vnde vi.l.meminerint.C.de indi.vidu.toll.l.2.in fi.& quia hominum malitijs non eſt indulgendum.l.in fundo.ff.de rei vend.Si ergo priuatus ſciret, ſe non poſſe iterum priuari,.non veniens horis conſuetis non conueniret cum alijs,vt quotidie videmus,& ſic daretur ſibi occaſio delinquendi,& non parendi conſtitutioni,quod eſſet cõtra prædicta,ergo,&c.& per hoc puto iſtam concluſionem veriſſimam de iure.

Vltimo pro iſta parte pondero tex.in eadem conſtitutione in alia parte,vbi dicitur, prandio autem finito viciſſim arguant,&c.omnibus præſentibus,nec quiſpiam eorum etiam ab huiuſmodi menſa priuatorum à conſtitutione diſcedat,&c.pondera ergo,quòd ibi imponitur onus collegialibus,vt præſens tempore concluſionis,& tamen ab hoc onere non excuſat. datur etiam priuatus à menſa, modo ad propoſitum neceſſitas veniendi horis ſtatutis imponitur oĩbus collegialibus, vt dicit conſtitutio, ergo ab hac neceſſitate nõ debet eſſe immunis priuatus à menſa,per dictum tex.ſi ergo non venit,puniendus eſt,vt ſæpe eſt dictum.

Vigeſimoſecundo non debet eſſe melioris conditionis delinquens quam ignoſcens.l.non ſolum.ff.de nox.ſi ergo collegialis,qui aliàs non eſt priuatus, & ſic non deliquit, punitur priuatione prandij niſi veniens horis ſtatutis,ergo à fortiori iam priuatus,qui deliquerit, debet illa pœna puniri.

Vigeſimotertio optime facit l.qui ſeruum,de interro.act.2.reſponſo,iuncta reſponſione ibi,nec debet impunitum,facit etiam l.3.tit.1.lib.5.ord.vbi noua pœna priorem conſumit, quam iudices etiam ſupremi commutare non poſſent,vt diſſeruimus ſupra §.6.num.4.de ſucc. crea.

Reſtat ad contraria reſpondendum, Ad primum ergo.reſpondeo fatendo, quòd priuatio præſupponit habitum,& quòd collegialis non poteſt priuari prandio, quo iam eſt priuatus,tamen ego teneo, quòd poſſit puniri alia pœna ſimili,id eſt,in æſtimatione prandij,& ſic nullo modo obſtat.Preterea quamuis conſtitutio dicat præſenti prandio,&c.tamen ſtatim ſubdit,prandium vero taxetur ſex marapetinis,&c.& ſic datur ſibi prandiũ, punitur autem in ſex marapetinis,&c.& ſic verba ſequẽtia declarant præcedentia,quaſi dicat,priuetur prandio id eſt,æſtimatione prandij, quæ æſtimatio non excedat ſex marapetinis,&c. & ſic in effectu eſt pœna pecuniaria.Conſtat autem,quòd punitus pœna pecuniaria pro vno delicto, poterit pro alio delicto alia pœna pecuniaria puniri,vt patet per prædicta, & quia pluralitas delictorum requirit pluralitatem pœnarum.cap.non afferamus.24.q.1.& quia creſcente contumacia, &c.ergo in propoſito collegialis à menſa priuatus pro vno delicto, poterit iterum priuari æſtimatione eiuſdem prandij,eo quòd non venit hora ſtatuta, & ſic conſtitutio noſtra nullo modo obſtat.

Ad ſecundum dum dicitur, conſtitutio eſt pœnalis, fateor,ergo odioſa,& reſtringenda,iſtud negatur, nam non ſequitur,conſtitutio eſt pœnalis,ergo debet reſtringi tanquam odioſa,imo habeo regulam,quòd conſtitutio pœnalis dicitur fauorabilis,& extendenda, quando egimus de delictis puniendis,iſtam regulam notabiliter ponit.Bar.in l.2.§.exercitum.ff.de his qui nota. infam. Bal.in l.non ſine.C.de bonis,quæ libe.Paul. de Caſt. in l.bona fides.ff.depoſi.Bar.in l.quemadmo.circa mediũ. C.de agr.& cenſi.lib.11.cum ergo in noſtro caſu ſit huiuſmodi,ergo ceſſat argumentum in præſenti,quia nos non quærimus de pœna extendenda, ſed de pœna imponenda denuo propter nouum delictum, & dum ſubijcitur in arg.contrario quod debet interpretari, vt minus lædat,quam poteſt, & ſic quod ſufficiat, pœna non obſtat, quia in noſtro caſu delictum eſt certum, item pœna conſtitutionis eſt certa,vt ſupra dixi, ergo ceſſat interpretatio,& coniectura.leg.continuus.§.cum ita.de verb.obl.

Ad tertium dum dicitur, ꝙ in conſtitutione non cauetur de alia pœna imponenda,quã de priuatione prandij,ergo, &c. quia contenti eſſe debemus pœnis legalibus,dico,quòd non obſtat, nam fateor quod nõ debet alia pœna imponi quam ea de qua cauetur in lege, tamen debet intelligi quãdo illa poteſt imponi,aliàs imponitur alia ſimilis,quando delinquens eſt incapax primæ,& ne delictum remaneat impunitum per ea quæ ſupra late dixi,& eadem eſt reſponſio ad id quod ſubijcitur,ꝙ contenti eſſe debemus pœnis legalibus, fateor, ſcilicet quando illæ poſſunt imponi,alias fiat commutatio,vel ſecundo dico,quod pœna legalis eſt illa,ſcilicet in quam fit commutatio,cum iura dicant,ꝙ quando delinquens eſt incapax pœnæ ſtatutæ,debet alia plecti,vel puniri,& ſic non obſtat.

Quartum non obſtat, quod non debet quis duplici pœna,&c.fateor,ſed quando prima ſufficit, aliàs ſecus, vt in noſtro caſu,& notatur in c.at ſi clerici.§.ſi.de iud. vel ſecundo illud contrarium non facit ad propoſitum; qui loquitur reſpectu eiuſdem delicti, ſed quando ſunt plura delicta,tunc requiruntur plures pœnæ,vt in noſtro caſu,quia pluralitas delictorum,vt dixi,&c. & ita intelligitur regula,quæ dicit, ꝙ non debet ſæpius de eiuſdem hominis admiſſo quæri,&c. pondero illud verbum admiſſo in ſingulari,ſi autem eſſent plura admiſſa,id eſt,delicta,vt in noſtro caſu,&c.ſecus.

Quintum non obſtat,quia nego ꝙ pœna conſtitutionis ſit pœna in ſpecie,immo dico ꝙ eſt in quantitate,vt ſupra probaui,& ſic poteſt duplicari,& per conſequens contrarium non obſtat.Præterea poſito ꝙ eſſet in ſpecie,& ſic non poſſet duplicari, tamen dico ꝙ debet puniri alia pœna pecuniaria pro ſecundo delicto, quia ſecundo delinquens erat incapax primæ pœnæ, & hoc ꝑ ea quæ ſupra dixi,& ſic non obſtat.

Sextum non obſtat, dum dicitur quod vbi agitur de pœna,debet liquidiſſime conſtare,&c.quia fateor,tamẽ dico quod in caſu noſtro conſtat liquidiſſime, conſtitutio enim dicit,prandio priuetur,&c.ergo liquide conſtat,ꝙ conſtitutio voluit illud delictum puniri,ergo debet puniri eo modo quo poteſt, ſed prandio nõ poteſt priuari,quia iã eſt eo priuatus, ergo punitur in æſtimatione,& ſic non obſtat, præterea adhuc dico quod põt puniri eo modo quo conſtitutio diſponit, quia ſtatim conſtitutio taxat prandium,& ſic non veniẽtem vult puniri in æſtimatione prãdij, quæ æſtimatio ſemꝑ durat, ergo punitur ſecundum verba, & mentem conſtitutionis,& ſic non obſtat.Præterea præſumptio legis eſt liquidiſſima probatio,vt notatur in l.ſi tutor.C.de pet. tuto. cum ſim.ſed conceſſo,quod iſte eſſet incapax primæ pœnæ,adhuc leges expreſſe dicunt quod debet fieri commutatio in aliam, vt ſupra probaui, ergo liquidiſſime conſtat,quia ſi præſumptio legis eſt liquidiſſima probatio,ergo à fortiori diſpoſitio expreſſa,quod nota, quia de huiuſmodi pœnarum geminatione frequenter ſolet controuerti.

Et iſta faciunt ad illam nobilem quæſtionem, dum
31 Doct.aiunt,videndum eſſe,†An ſi aliquis commiſit aliquod delictum,propter quod deberet decapitari, vel ſuſpendi,ſi poſtea iſte efficiatur furioſus,debeat decapitari,vel ſuſpendi.Bal.notabiliter mouet hanc quæſtionẽ,

in l.ſu-

in l.furioſum.C.qui teſta.fac.poſſ. vbi determinat, non poſſe puniri in pſona, ſed bene in bonis,vt in l.diuus.ff. de offic.præſid.Idem tenet idem Bald.in l.1.C. de conſeſſ.& in l.humanitatis.num.46.C.de impu.& alijs. Idē Bal.& idem Aluarotus,in ca.1.in fi.principij. an ille qui interfecit fratrem domini ſui,in vſibus feudorum.Ioan. de Imol.in l.ex facto.ff.de vulga.& pupil. num.22.Idem Imol.ſequitur illud dictum Bal.in c.Raynutius.numer. 143.de teſt allegat ad hoc tex in l.diuus, in §. ſi vero.ff. de offi.præſi.eandem opin.Bal.tenet Alex.in d.l. furioſum.C.qui teſt.face.poſſ.& eſt communis opinio, vt p Ludou.Rom.in d.l.furioſum,& per eundem in l.pen.ff. ſi ex noxali cau.agatur. licet ipſe vtrobique contrarium teneat, quod & tenet contra communem opinionem Bar.in c in liberis.col.pen.de reſcrip.Iaſ. in l. ſi ſeruum. num.7.ff.ſi ex noxali cauſ.agatur. Ioannes Igneus in l. 3.§.ignoſcatur.num.79.ff. ad Syllan. ſed tamen opinio Bal.communis eſt,& hanc opinio.Bal.ſequutus fuit Iaſ. in d.l.furioſum.num.7.Idem in l.ex facto.num.30.ff. de vulg.& pupill.& ibi Franc.à Ripa num.73.Guilielm. Bened.in rep.c.Raynutius.in verbo, ſi abſque liberis moreretur, de teſt.in tractatu de exemplari ſubſtitutione. num.23.Dec & ibi Hier.Cagn.num.2.in l. in negotijs. ff.de reg.iur.& hanc opi.firmat eſſe communem Ludo. Gomeſius in §.item ſi quis in fraudem.num.6.Inſtit.de act.eandem etiam dicit communem eſſe Hippolytus de Marſilijs,in.l.1.num.58.ff.ad legem Corn. de ſica.hanc opinion.dicit item communem,licet cōtra eam teneat Iaſ.in l.ſi ſeruum,num.7.ff.ſi ex noxa.cauſa agatur.candem opin.Bal.ſequitur Ang.Aret.in tract.malefi.in verbo,ſcienter & doloſe.num.7.Marcus Anto. Baueria.in §.item furioſi.num.13.& 14.Inſt. qui teſta. facere poſſ. Sed contra iſtam communem opinionem facit, nam ſi quando pœna à lege impoſita exequi non poteſt ,ppter incapacitatem delinquentis, adhuc fit commutatio pœnæ,ne ille impunitus abeat, vt diſſeruimus,quanto magis in ſpecie noſtra,vbi executio in corpore furioſi fieri poſſet,ſed tenenda eſt communis opinio, quia furioſus mortuo aſſimilatur.l.ſi quis alicui,iuncta ſua Gloſſ. verbo,acquiſitam.ff.de acquir.hæred.ſed in mortui cadauere non fit pro delicto condemnationis executio, vt per totum.ff.de cada.puni.ergo,&c.ſi aliquis exiſtens in ebrietate committat homicidium, non debet puniri homicidij pœna,probat tex.in c.ſane.cum duobus ſequētibus 15.q.1.Glo.in c.inebriauerunt Loth.ead.cauſa,& q.& in l.1.iuncta Gloſſ.in verbo, temulentia.C. ſi quis Imper.maledixerit de iure regio probatur in l. 5. tit.8. & p.7.& hanc opi.tenet Bar.in l.aut facta.ff. de pœnis, quem ſequitur Hippolytus de Marſ.in l.1.num.63.ff.de ſicarijs.Card.Alex.in c.denique.4.diſt.Fran.de Ripa in l.fi.num.79.C.de reuoc.don.Ioan.de Anan.in c. de infantibus.num.2.de his quis filios occide.Rom. in l.1.in princ.num.9.ff.de verb. oblig.& hanc opin. approbant Doct.Theologi,prout refert Ioan. Gerſon. in regula, moralibus.lib.1.col.3.Sanctus Thomas 2.2.q.150. art. vlt.Bal.in rep.l 1.col.2.C.vnde vi.Ang.in l. ſi non conuitij.C.de iniurijs.Abbas Pan.in c.ſicut, de teſtib.Ang. Aret.in tract.maleficiorum.in Glo. ſcienter & doloſe. Bal.in l.data opera.col.13.C.qui accu.nō poſſ.per Ang. Aret.vbi ſupra.verb,incendario.Gregorius Lupus in d. l.5.verb.ſe embriagaſſe, & hæc eſt communis opinio, quòd non debeat puniri homicidij pœna,ſed alia mitiore,quod iure can.probatur in d.c.ſane, & iure ciuili,in l.omne delictum.§.per vinum.ff. de re mili. & iure regio,in d.l.5.

Contrariam tamen opin.tenet idem Bar.ſibi contrarius,in l.reſpiciendum,in §.delinquunt.num.3.ff.de pœnis,per tex.in l.omne delictum,in §.qui ſe vulnerauerit ff.de re milita.& iſta opin.Bart. ſequitur Florianus in l. ſed & ſi quacunque,in §. ſed ſi infans.ff. ad l. Aquil. vbi dicit Florianus,quòd iſte talis punitur,tamen mitius, q̄ ſi non fuiſſet ebrius.Quam opin. ſequitur etiam Guhelmus Mayn.in l.in totum.num.68. & in l. fere in omnibus.num.3.ff.de reg.iur.Salic.in l.diuus Traianus.C.de ſicarijs.Abb.in c.1.col.2.de maled.Bald.in l.1.num.45. C.vnde vi.& Diu.Tho.vbi ſupra,refert quēdam Pitagoricorum ſeuerius ſtatuiſſe cōtra delinquentes per ebrietatem quam ſi in ſana mente deliquiſſent.

Tertia fuit opin.exiſtimantium,vt ſi ſciebat ſe ſolitū manus ad arma impellere, hominesque percutere cum inebriaretur,ebriuſque data opera factus fuit, tunc ordinaria pœna puniatur,non ſecus,quam ſi ſanus mente id feciſſet,alias ſecus,ita tenent Marianus Soc.in repet. c.ad audiētiam.num.15.de homi.Aret.vbi ſupra.verbo, ſcienter & doloſe,num.17.Lud. Montaluus de reprob. ſententiæ Pilati,dubio 1.num.4.Petrus Due. reg. 257. ſed loquuntur contra d.l.5.& iura ſupra adducta.& errant,quia licet doloſe quis ſeſe ebrium faceret, non tamen capienda eſt tam ſiniſtra ſuſpicio,& coniectura,vt dolus iſtius ad homicidium vſque ſeſe porrigeret, qua de re alibi latius.

32 In ſumma homicida regulariter capite punitur.l.1.ff. ad l.Corn.de ſicar.l.2.& 3.tit.8.p.7.& l. 4.tit. de los homicidios,lib.6.ord.ampliatur nouem modis, & limitatur alijs 25.modis,vt per Hippol.in d.l.1.de ſicar.col.1. cum 12.ſeq.plenius per Iac.Boullen. in l. capitalium.§. famoſos.ff.de pœn.remiſſiue per Bern. Diaz regu.121. ſed inter reliquas limitat.ea non eſt prætermittenda,q ſi homicidium culpa tantum,non etiam dolo commiſſum fuit,ceſſat pœna capitalis,ſecūdum veram,& communem opin.quam tenent And.in l.1.ff.de legib.& ibi Iaſ.num.19.Bart.in l.quid ergo §. pœna grauior.ff. qui no.infam.Bal.in l.qui data opera.C.qui accuſare nō poſſunt,& alij quam plures relati per Iaſ.vbi ſupra.Sed quid ſi cum animus eſſet occidere Titium,errore alium occidi,puta Seium,an ſim capitaliter puniendus, nō ſecus quam Titium,quem volebam,interfeciſſem,& Bartol. ſentit quod ſic, quia omnino dabam operam rei illicitæ,ita Bar.in l.reſpiciendum.§.delinquunt.ad fin. ff. de pœn.ſed contrarium tenet Ang.ibi,& idem Ang.in l.ſi cum ſeruo,per illum tex.ff.de iniu.Florian.in l.ſcientiā. §.ſed & ſi defendendi.ff.ad legem Aquil.Iaſ.in l.1. ff.de legib.num.18.& hæc pars mitior videtur,arg.l.interpretatione,& l.ſanctio legum.ff.de pœn.c.in pœn.de regu. iur.lib.6.ſed tamen ego puto quod capite puniatur, nā homicidium fecit re & animo,nam quod fecerit re poſſimus pro conſtanti,quòd fecerit animo probatur, nā iſte habuit animum homicidium faciendi, & licet noluerit me occidere, ſed te tamen nihilominus occidere voluit,idque fecit,nec eſt curandum, me ante occidere voluit, nam lex homicidium in quacunque perſona factum punit,vnde cum & re & cōſilio ſit factum homicidium,licet extrinſecus ſit erratum, id non impedit pœnam homicidij,quæ vt locum habeat, duo tantum, quæ hic,vt dixi,interuenerunt,requiruntur, ſcilicet factum & conſilium,ſicut in ſimili probatur in l.1.§.ſi legatarius.ff.ad l.Falc.& per totum.ff.de cond.inde.prout no.Glo.in l.nunquam.ff.de acqu.rerum dom. & Bar.& omnes poſt Glo.ibi in l.ſi per errorē.ff.de iur.omn.iud. & in ſpecie eſt tex.quem Bar all.in d.l.reſpiciendum eſt ſcilicet tex.in l.eum qui nocentem.§.pen.& fi.ff.de iniu. vbi eſt expreſſum.

Et tenendo opi.Bar.contra communem, non obſt. d.l.cum ſeruo,nam ibi conſtat iniuriam factam conſilio non eſſe,ſed nec etiam re,quia vbi deeſt animus iniuriandi,ibi iniuria eſſe non poteſt,vt in fi.princ. Inſt. ſi quadr.pauper.at in noſtro caſu homicida habuit talem in genere animum iniuriandi,ideſt,occidendi, & idem in d.§.

in d.§.pen.& fin.vnde errat Iaſ. quatenus ait hic dolum non eſſe.

Nec obſt.d.l.cum autem.§.excipitur, de ædil. edi.nã ibi ſimiliter dolus nec in genere affuit,nec in ſpecie,vides ergo quod opin.Bar.& lege probatur & ratione, ꝓ qua optime facit l.ſi quis ſeruo alieno.C.de fur.& §.ſed & ſi credat.Inſt.eo.vbi quando delictum eſt perpetratũ animo,& facto meo,licet ex voto nõ ſucceſſerit,punior ac ſi etiam re,& ex voto delictum perfectum eſſet, ergo quanto magis in noſtro caſu, vbi non modo haberi aoimum delinquendi, animumque ad ſactum deduxi, ſed etiam delictum re fuit perpetratum,licet nõ ex animo,& voto meo,ſed aliter quam ego volebam, & ſi in dd.ll.vt in ſi.earum patet,punitur ille propter exemplũ, quanto magis in noſtro caſu, quando delictum eſt grauius. Adde etiam pro me, quia aliquando fit iniuria ſolo animo,vt cum pater per filium iniuriam patitur,iuxta §.patitur.Inſt.de iniur.aliquando fit iniuria ſolo facto, velutı,ſı cum Titiũ occidere vellem,te occidiſſ, iuxta d. §.pen.& fi.aliquando fit iniuria,& animo,& facto,velutı ſı cum te occidere vellem,id effeci,primo caſu ceſſat pœna,& delictum,ſecundo vero & tertio caſu,nec ceſſat delictũ,nec pœna.hæc omnia probantur in d.§.pen. & fi.ſi recte inſpiciantur.Præterea ſat eſt ꝙ vel in genere delinqnendi animum iſte habuerit.l.qui iure militari de teſt.mil.iuncta l.2.de libe.& poſth.& §.nominatim. Inſt.eod.tit.

S V M M A R I V M.

1 *Mater ex mala tutela adminiſtratione an poſſit incarcerari,cum omni legum auxilio renunciaui,ard.q.*
2 *Mulier capi non poteſt pro debito ciuili, cum communi opinione.*
3 *Parentibus maior pietas debetur quam reliquis.*
4 *Parentum vtrique par pietas debetur, licet eis in liberos non ſit par poteſtas.*
5 *Mulieri parcendum eſt aduerſus dolum ſumptum.*
6 *Ratio expreſſa in lege pro lege habetur.*
7 *Nobilis non capitur pro debito ciuili.*
8 *Mater ratione tutelæ male adminiſtratæ non capitur, etiam ſi per actum renunciaſſet omni legum auxilio.*

CAPVT XCVII.

1 MVLIER quæ in aſſumptione tutelæ renunciauit Velleaino, & omni legum auxilio, poteſt ex mala adminiſtratione in carcerem trudi,ita Bar.num.13.in auth. matri. C. quando mulier officio tutelæ fungi poſ.Idem Bar.in l.ſi quis ſub cõditione.num.17. ff.de teſtam.tut.Salic.in d.auth.matri. & auiæ.num.14. Rom.Alex.& Iaſ.num.34.in d.l.plerique.ff. de in ius vocan.Idem Rom.in l.ſi vero,in §.de viro,& in l.alia.§.eleganter.num.11.ff.de ſol.matr.Philip. Dec.in l.fœminę. num.74.ff.de reg.iur.Alex.in additionibus ad Bar. in l. nemo carcerem.num.4.C.de exac.tribu.lib.10.Matthe ſilla.in ſing.110.Bal.in tract.de carceribus.c.1.num.3. Bar.Soc.in reg.259.in 7.fallentia.& in reg.229. in 2.fallen.& in conſ.180.num.2.vol.2. Guil.Mayne. in l. quo tutela.num.138.ff.de reg.iur.Marian.Soc.in tract.de citationibus,art.5.num.39.verſ.16.fallit Nico.Boerius in deciſ.349.num.11.Iaſ.in d.l.ad egregias.num.9.ff.de iureiur.& in l.ſi ego la 2.num.4.ff.ſi cert.pet.Hippoly. in ſing.248.Gometius in d.c.mulieres. num.13. de iudi. lib.6.Ciſuentes in l.61.Tauri.& ibi Pala. Rubius nu. 3. & Caſtillo in prin.Bal.Nouellus in tract.de dote,in 7.p. princ.priuil.5.Nic.Boer.in rep.l.conſentaneum.nu. 41. C.quõ.& quand.iudex.Matthesillanus in ſing.119.

Contrarium tenet Soc.in d.l.plerique.Barb.in d.c. lator,& alij quos ipſi referunt,præſertim Barb. in d.c.lator,de pignoribus,pro quibus contra communem ſen-
2 tentiam facit,† quia fœmina pro debito ciuili nõ poteſt incarcerari in domo,nec extra domũ,l.1. C. de officio diuerſorum iudicum,& in auth.ibi poſita,& in auth.hodie nouo iure.C.de cuſtodia reorum.Gloſſ.in l.conſentaneum.in verbo,ad cogendum.& ibi Bar.Doct.C.quo modo,& quando iudex.& in l.ad egregias. in Glo. 1. ff. de iureiur.hanc opin.tenet Iaſ.in l.cum dubitatur.num. 33.C.de iure emphyteu.& in l.plerique.num. 34. ff. de in ius vocan.& in l.ſi ego.num.34.ff.ſi cert.pet.& in l.ad egregias.num.9.ff.de iureiur. Ciſuentes & Doct. in d.l. 69.Tauri.Philip.Dec.in reg.fęminæ.num.72.ff.de reg. iur.Barb.in c.lator.num.1.de pignoribus. Dominicus Francus,Lud.Gomeſ.& cæteri Doct.in c.mulieres, de iud.lib.6.Bal.in tract.de carceribus.c.1.num.3.Ioan.Bapti.de S.Seuerino,in tract.de debitor.ſuſpect. & fug. q. 5.num.22.Marian.Soc.in tract.de citationibus.artic.5. num.39.verſ.16.fallit Nico.Boerius,in deciſ.349.num. 11.Hippoly.de Marſilijs,in pract.criminali.§.attingam num.64.& in ſing.248.Soc.in reg.259. Hæc autem regula nullo iure reperitur limitata in caſu quo de agim⁹, ergo erubeſcimus cum ſine lege loquimur.l.illum.C.de colla.præſertim cum regulis iuris tenaciter ſit adhærendum,vt plene tradunt Dec.Cagn.& Mayner.poſt Bart. ibi.in l.1.ff.de regu.iur. Quinimmo communis opinio non ſolum nulla nititur lege,ſed etiam caret omni bona ratione,nam ſi mulier non poteſt capi pro debito pecuniario extraneis debito,vel præſtando,nec pro debito etiam fiſcali, nec etiam pro debito deſcendente ex maleficio,quando tale maleficium non erat enorme,vt d.l.1.& auth.ſed hodie.C.de offic.diuer.iud. & auth. vt nulli iudicum.§.neceſſarium.auth.ſed nouo iure. C. de cuſtodia reorum,quanto minus capi poterit pro eo debito quod non deſcendit ex vero maleficio, nec debe-
3 tur fiſco,nec etiam priuatis extraneis,† ſed tantum coniunctis,hoc eſt filio,vel nepoti, cum quibus longe mitius quam cum extraneis agendum eſt.l.nam & ſi parentibus.ff.de inoffic.teſt.l.ſcripto.ff.vnde liberi,pręſertim cum liberis qui immanium ferarum moribus non ſunt prędititi,ſemper ſancta,& honeſta perſona parentum videri debeat,vt in l.liberto.ff.de oble. & faciunt pleræq; leges illius tituli,& C. eod.tit. nec dubium eſt quin par reuerentia eſſe debeat reſpectu parentum fęminarum, quam maſculorum,vt ff.de in ius vo. l.4. §. parentem. vna enim eſt omnibus parentibus ſeruanda reuerentia: l.parentes,eod.tit.quinimo quo certior eſt parens, eo maior reuerentia ei debetur, nec dubium eſt quin mater certior parens cuique nato ſit quam pater.l.quia cer-
4 tior.ff.de in ius vo.† matribus enim ac patribus par pietas eſt reſpectu liberorum,licet non par poteſtas, vt in l.furioſæ.ff.de curat.furioſi,& cuius modi cumque mater ſit,tamen in iudicio filij de turpitudine parentis vix dici oporteret,ſecundum Cice. in oratione pro Cluen: quia ſecundum eum non modo reticere homines parẽtum iniurias,ſed etiã æquo animo ferre oportet, quanto ergo facilius ferre decebit rei cenſusve parum frugaliter adminiſtrati iacturam, cum quælibet iniuria perſonalis longe grauior ſit quam totius cenſus amiſſio.l. in ſeruorum, cum ibi nota.ff.de pę. ergo cum fęmina tutelam aut curam extraneorum habere non poſſit,ſed tantum liberorum.l.1.2.& 3.& auth.matri & auiæ.C. quando mulier tutelæ officio fungi poſſit, dicerem ꝙ talis curæ male adminiſtratæ, aut tutelæ ratione poſſit à liberis ſuis crudeliter in carceres trudi,nõ ſolum omnino falſum,ſed etiam iniurium,impium,crudele,ac nẽ-
5 fandum cuique honeſto viro videri debet. † Præſertim cum mulieribus,& minoribus ſubueniatur aduerſus do-

lum

lum præſumptum, vt ſi minus frugaliter tutelam, vel cu
ram adminiſtrauerit non tam dolo quam culpa, quini-
mo non tam culpa peculiari ſua quam totius ſexus mu-
liebris propter ipſarũ fragilitatem videbitur defeciſſe, p̃
terea propter ſexus honeſtatem, & reuerentiam matro-
nalem hoc mulieribus priuilegium datum eſt, d.l.1. C.
de offi.diuerſorum iudicum, ibi conſiderato ſexu, ergo
id priuilegium renunciatione omitti nõ poteſt.l. alia.§.
eleganter.ff.ſol.matr. Quinimo etiam ea ſi ratio expreſ-
ſa nõ eſſet, pro expreſſa haberi deberet, quandoquidem
alia reddi non poteſt, iuxta Glo. communiter approba-
tam, vt per Iaſ.Cor.Alex.& alios ibi, in l.quamuis.C.de
6 fideicom.† & cum dicta ratio ſit expreſſa in d.l.1. habe-
tur perinde ac ſi lege nominatim comprehenſum eſſet;
quia quãdo ratio legis eſt generalis, licet deciſio ſit par-
ticularis, tamen ipſa ratio pro lege habetur, nec reſtrin-
gitur per deciſionem particularẽ, quinimo deciſio tunc
loco tantum exempli habetur, quod non arctat regulã,
vt plene tradunt Tiraq. de cauſa ceſſante, par. 1. numer.
152.& num. 135. cum plu. præced.& ſeq. Iaſ. Dec. Curt.
iun.& alij in l.humanitatis, per textum ibi. C.de imp. Iaſ.
in l.ſtipulatio hoc modo concepta.ff.de verb. oblig.nu.
12.ad fi. Iaſ. in l.de quibus.num.14.ff.de legibus. Iaſ. in l.
quamuis, poſt Gloſ. ibi. C.de fideicom. Idem in authen.
quas actio. C.de ſacroſ.eccl.num.22. cum plu. præced.
& ſeq. per l.his ſolis. C.de reu.don. quod procedit ſecun
dum communes, & veras opiniones, etiam in exorbitan
tibus, & pœnalibus, & correctorijs, vt dictis locis, vnde
cum in d.l.ſit expreſſa illa ratio cõſiderati ſexus mulie-
bris, eique debito: honeſtatis, & pudicitiæ pro expreſſa
haberi debet legis deciſio etiam quoad hanc rem qua
de agimus, quandoquidem eadem ratio ex integro mili
tat, & in hac ſpecie tutelæ, vel curæ parum frugaliter ad
miniſtratæ non ſecus quam in reliquis ſpeciebus, nec ad
rem pertinuit quod mulier renũciaſſet Velleiano, & om
ni legum auxilio, nam talis renuociatio eo pertinet, vt ef
ficaciter obligata videatur, non autem vt carceribus de
tineatur. Aliud eſt enim aliquem obligatum eſſe: Aliud
executionem contra eum fieri, & etiam in executione
facienda varij modi eſſe, & poſſunt, & ſolẽt, vnde in ſpe
cie propoſita non negamus mulierem efficaciter obli-
gatam fuiſſe, attamen cum contra eam ſit executio, di-
uerſo modo ſit, quàm ſi fieret contra virum, aut maſcu
7 lum. nam & ſimiliter nullus negabit † quin nobilis effica
citer ex omni contractu obligetur, & tamen executio
contra eum aliter ſit, quam fieret contra plebeium, nam
vinculis non detinetur, vt plene reſoluimus de ſucc.crea
ti. lib.1.§.22.num.74. cum pluribus ſeq. Pro nobis text.
in §.eleganter d.l.alia.ff.ſoluto matrim. Pro nobis l.ſi quã
do.§.illud. C.de inoffi. teſt. dum ait meritis magis filios
ad obſequia paterna prouocandos, nam ibi Papinianus
Iureconſultus per Iuſtinianum relatum turpe, ac veluti
flagitioſum exiſtimauit, vt inter parentes, & liberos ad
mutua officia prouocandos neceſſaria eſſet pactio, aut
verbalis vlla coactio. At quanto turpius, ac flagitioſius
eidem Papiniano videretur vinculis, ac carceribus id aſ
ſequi velle. Pro nobis l.quæ iure.ff.de pact.dot. Pro no-
bis tex. in c.ſi diligenti, de foro competen. Pro nobis l.
veluti.ff.de iuſti.& iure. ibi, vt patriæ, & parẽtibus parea-
mus, id quod vel ipſum ius naturæ dictauit. Ad idem l.
fi.ff.ſi quis à par.l.1.§.quæ onerandæ.ff. quarum rerum
act.non detur. l.1.& 2.ff.de hom.lib.exhi. Ad idem l.li-
bertos. C.de obſeq.§.ſed maior aſperitas. Inſtit. qui ſont
ſui vel ali.iur. l.fi. C.de bon.lib. ibi, reuerentia tamen, fa-
ciunt ea quæ tradidimus de ſucc.creat.§.22.nume. 74.
8 cum pluribus ſeqq.† Hactenus cum Velleiano, & omni
legum auxilio per ſimplicem renunciationem renuncia
uit, quid tamen ſi per pactum conuentum quod effica-
cius eſſe ſolet, vt patet in l.1. cum ibi notatis per Gloſ.&
Doct. C. de pactis, vbi ius conditionale remitti poteſt
per pactum, quod tamen per ſimplicem renunciationẽ
miſſum fuerit, non poſſet, ſed adhuc tenendum eſt idẽ,
vt mulier etiam per pactum conuentum nequeat renũ-
ciare huic beneficio, ne pro debito pecuniario carceri-
bus detineatur, vt cum multis contra magis communẽ
opinionem diſſeruimus in d.§.22.num.82. vbi multas af
fines quæſtiones attigimus.

SVMMARIVM.

1 *Monachi an poſſint eſſe executores teſtamentorum, ar-
duæ quæſt.*

CAPVT XCVIII.

1 MONACHI † minores executores teſtamẽ
torum eſſe nequeunt, clem. exiui de paradi
ſo.§.proinde, & §.verum, de verb.ſignif. at
ſi teſtator reliquit decem florenos diſtri-
buendos inter decem pauperes; & huic di
ſtributioni faciendæ præfecit talem monachum, is mo
nachus huius miniſterij non videbitur incapax, Bart. in
tract. minoritarum. lib.2.c.4.& 5.num.5. Idem Bar. in l.
cum pater.ff.de le.2. in §.hæreditate, quem ſequuntur
ibi Paul.& Ioan. de Imol. Pet. de Anch. in conſ. 412. nu
me.8. Iaſ. in l.1.§.item acquirimus.num.52.ff.de acquir.
poſſ. Alex. in conſ.57.num.8.vol.2. Couarr. in c.tua. nu.
5. de teſt.& eſt communis opinio ſecundum Ripam, in
l.ex facto.§.ſi quis rogatus.2.ff.ad Treb.num.5. hanc di
cit communem opinionem Ioannes Gualdenſis de ar-
te teſta.tit.7.cautela.7.num.3. Sali. in l.1. C.de hær. inſt.
Abb.conſ.11. factum ſic ſe habet, & conſ.110. in cauſa,
lib.2. prout refert Gualden. vbi ſupra. And. Sicul. conſil.
12. lib.1. Lud. Rom. conſ.40. quoad primum, in ſecũdo
dubio, prout refert Ripa, vbi ſupra.

Pro hac opinione facit, quia omnia cẽſentur permiſ-
ſa, quæ non reperiuntur expreſſim prohibita. l. necnon.
§.quod eis.ff.ex quibus cau.maiores, ſed monachi quo
ad vltimarum voluntatum executiones non ſunt peni-
tus interdicti, quia licet actio prout iuris eſt, & actualis
executio, ſeu adminiſtratio prout eſt facti, eis non poſ-
ſint competere, tamen conſilium ad illam rem accom-
modatum poſſunt præbere, hæc iis probantur in d.§.
verum, ipſis ergo non competit iuriſdictio ad quicquã
hac in re imperandum, non actio ad quicquam hac in
re petendum iudici aliter vel extra non adminiſtratio,
vel diſpenſatio ſeu diſtributio, vt manibus ſuis, vel ope-
ra ſua illhæc fiant, ſed conſilium præbere poſſunt, & li-
cet regulariter hæres non teneatur ſequi tale conſilium
l.cum pater.§.mando.ff.de leg.2. tamen illud verum cũ
hæres ſponte conſilium monachi requiſiſſet, vel vltro à
monacho ſibi datum eſſet, non ſic quando ex præcepto
teſtatoris hæres iuſſus eſſet conſilium requirere mona-
chi, & illud ſequĩ, nam licet iſto caſu actio huic mona-
cho nulla competat ad compellẽdum hæredem, vt eius
ſequatur conſilium, adhuc tamen is hæres ſi iuxta præ-
ceptum teſtatoris monachi conſilium non petat, petitũ
que non executus fuerit, non videbitur paruiſſe volun-
tati defuncti, ſicque incidet in pœnam authen. hoc am-
plius. C.de fideic.& in corpore, vnde ſumitur, meritoq;
vt indignus priuabitur defuncti hæreditate, vt ibi, nam
in d.clem. id vnum proſpectum fuit, ne circa res huma-
nas monachi morarentur, quæ aliquam moram, aut ſo-
licitudinem, curam & impedimentum conſiderabile ſe
cum traherent, cuius interuentu ipſi diſtraherentur à di-
uinarum rerum contemplatione, nõ ſic ſi vel nullo mo
do, vel tam leniter vt in conſideratione eſſe non debe-
ret, diſtraherent, vel impedimento eis fierent, ſicque cõ
ſilium

filium monachos hac in re præbere non vetuerunt iura ſed in ſpecie noſtra nihil plus facit monachus quam præbere conſilium nominando illos pauperes, licet iſtud conſilium de præcepto teſtatoris efficacius, & fortius ſit quam ſi præberetur citra iuſſum teſtatoris, ſed licet maiorem vim ac poteſtatem iura dederint huic cõſilio à monacho præſtito ex præcepto teſtatoris, quàm ſi vltro & citra teſtantis iuſſum præſtitum eſſet, non tamen monachus magis moratur, aut impeditur à diuinorum contemplatione abſtrahitur in iſto conſilio præbẽdo præcepto teſtatoris, quam ſi illud citra eius iuſſum p̄buiſſet, ſicque non eſt cur magis hoc caſu conſilium ta le præbere impediatur quam illo.

Contra quam tamen opinionem tenet expreſſe Bal. in d. auth. ingreſſi. num. 20. quia de facili hoc officium trahitur ad quæſtum pecuniarum. Quam opinionem Bal. ſequitur. Card. in d. clem. exiui. in §. verum. num. 14. & ibi Petr. de Anch. num. 23. & in conſ. 202. num. 2. Iacobus de Canibus in tract. de executione vltimarum voluntatum in prima particula. num. 23. Dominicus de Sancto Geminiano, in c. 1. col. 2. de teſtam. in 6. & ibi Fran. Idem ſentit Bal. in l. id quod pauperibus. C. de epi ſco. & cler. num. 9. dum refert ſe ad id quod dixerat in d. auth. ingreſſi. Idẽ tenet Celſus in add. ad Bald. in d. auth. ingreſſi, aiunt enim prohibitionem, de qua in d. c. exiui, eſſe generalem, nec reſtringi per rationem particularem, ibi expreſſam, arg. l. proſpexit. ff. qui, & à quibus, ibi, quòd per quam durum eſt, ſed ita lex ſcripta eſt, ſed ſane ibi erat generale præceptum, nec erat expreſſa ratio ſpecialis per quam illud generale præceptum reſtringeretur, quam opinionem tenet etiam Fel. in ca. ex parte. num. 6. de conſt. Bar. in conſ. 12. col. 1 a. vol. 1. num. 3. ver ſic. ex iſtis infert. Eandem opinionem contra Bar. tenet Franc. à Ripa, in d. §. ſi quis rogatus. num. 5. vbi dicit quòd verior, & ſalubrior eſt ſupra d. opinio Bal. per tex. in d. clem. exiui, in §. dubitauerunt, ibi, in ea quomodo oculos habere ad bona videantur, & ibi reſpondet ad fundamenta Bar. opinionem tamen Bar. dicit ibi poſſe procedere nemine ſe opponente, quia tunc valet electio ſecũdum Fredericum de Senis, in conſ. 293. ad finem, & in iſtis terminis loquitur Romanus in conſ. 499. num. 5. & in ſingula. 242. & in conſ. 235. num. 4. & vltra Doctores ſupra d. opin. Bal. contra Bar. dicit eſſe puram veritatem Barba. in d. c. tua nobis. num. 9. & 10. & dicit quòd communis opinio eam ſequitur, & allegat quam plures Doctores, eandem opinionem Bal. dicit de iure veriorem, licet communem dicat opinionem Bar. Ioan. Gualdenſis in tract. de arte teſtandi, titul. 7. caut. 7. num. 3. hanc Bal. opinionem ſequitur, & receptiorem appellat Petr. Due. regul. 38 r.

Denique priorem partem affirmatiuam, vt liceat monacho minori talem electionem pauperum, ſeu nominationem facere, longe veriorem puto, nam ſi teſtator iuberet, vt talis eleemoſyna fieret de conſilio talis monachi minoris, vel ſi hæres ſponte ſua vellet eam eleemoſynam facere, de eius conſilio quò magis pium gratumq; Deo faceret, nullus abnegaret quin id liceret. d. §. verũ, ibi, verum tamen in his exequendis dari conſilium ipſorum ſtatui nõ obſiſtit, ſed iſthæc nominatio, qua de agimus, non præbet vllam iuriſdictionem tanquam iudici, vel executori ipſi monacho, nec præbet ei vllam actionem tanquam parti, nec imponit ei neceſſitatem manibus ſuis attingendi illam pecuniam, aut alterius vllius adminiſtrationis, aut ſolicitudinis ſubeundæ, aut actum vllum corporeum faciendi, vel opus, ſeu operam, ſed ſi mul ac verbotenus declarauerit eos decem pauperes quos digniores, aut dignos illius eleemoſynæ exiſtimauerit, functus erit officio ſuo, ſatiſque feciſſe videbitur, per quod nihil omnino à diuinarum rerum contemplatione ſe ſubſtraxiſſe videbitur, ſed potius opus piũ gratumque Deo feciſſe, & in tali nominatione facienda ſimillimus eſſe videbitur conſilium danti, cui conſilio hæres parere neceſſe habebit, licet alias conſilia regulariter non ſint obligatoria, vt in d. §. iurando, ſed hæres formaliter obtemperaſſe voluntati teſtatoris non aliter viſus erit (prout debet, arg. l. Mæuius, & l. qui hæredi, in princ. ff. de cond. & dem.) quam ſi in ea eleemoſyna diſtribuenda ſequatur nominationem, & conſilium illius monachi, ergo, &c.

SVMMARIVM.

1 *Teſtamentum in quo filiusfamilias à patre præteritus fuit, eſt ipſo iure nullum, etiam antequam filius impugnet, ard. q.*

2 *Conditionum aliæ ſuſpenſiuæ ſunt, aliæ reſolutiuæ.*

3 *Intellectus legis filio præterito. ff. de iniuſto, rupto.*

CAPVT XCIX.

1 FILIVSFAMILIAS † in teſtamento patris præteritus fuit, an teſtamentum ſit ipſo iure ſimpliciter, & omnino nullum, an vero ita demũ ſi filius illud dicat nullum, adeo controuerſum eſt, vt hunc articulũ eſſe de ſummis apicibus iuris Iaſ. exclamauerit in l. fi. num. 23. cum ſeq. C. de bon. poſſ. cõtratab. qua in re, vt ita demum ſit nullum, ſi filius id voluerit, & non aliter tenuit Gloſſ. in l. filio præterito. ff. de iniuſto, rupto. Gloſſ. in l. ſcimus, in princ. verb. ipſo iure. C. de inoff. teſt. Glo. in l. ſi duo. ff. de l. præſt. Glo. in l. ie qui in poteſtate, in prin. eõdtit. Glo. in l. ſi pater, in Gl. mag. ad fi. C. de inſt. & ſubſt. & iſta fuit communis opinio Gloſſarum ſecundum Iaſ. vbi ſupra. d. nu. 23. quodque ſemper Gloſſæ ita tenuerint, firmat Ang. qui idem ſequitur, & eam veram non aliter, atque Euangeliũ ſemper exiſtimaſſe parum pie fatetur, quam ipſe quoque ſequitur in l. ita tamen. §. quoties. ff. ad Trebel. ſequuntur que alij quàm plures quos refert, & ſequitur And. Tiraquel. in l. ſi vnquam, verb. reuertatur. num. 13. C. de reu. don. à quo dum allegat Iaſ. idem tenentem in l. 2. C. de poſthu. hæ. inſtit. cauendum eſt, nam ibi nihil hac de re attigit, & dum allegat eund. Iaſ. in l. ſi filius, qui in poteſtate. 1. not. ff. de lib. & poſth. errat, nam Iaſ. potius tenet contrarium, & dum allegat Gulielmum Bened. in cap. Raynutius de teſt. verb. in eodem teſt. 1. num. 84. errat, nam ille contrarium defendit, hancque opinionem tueri teſtamentum ſatis vetuſtum ipſe Gulielmus, & Tiraquel. teſtantur. Nã Ebulia, Lucij Mæuij Agrippæ vxor ex duabus filiabus alteram inſtituit, alteram vero præterijt, at Afronia quæ præterita fuerat, cum ſorore contẽdere noluit, teſtamentumque matris patientia honorare, quam iudicio euertere ſanctius magisque pium exiſtimauit, ſicque ratum manſit teſtamentum, quod à Valerio relatum eſt lib. 6. c. 8. quod inſcribitur de teſtamẽtis, quæ rata manſerunt, ſed miror incuriam Gulielmi, & Tiraq. ſ hoc exemplum adducentium de matre filiam prætereunte, cum nos loquamur de patre filiumfa. prætereunte, quarum rerum eſt in ſpecie propoſita non obſcura differentia, vt prope docebimus.

Contrariam partem videntur tenere plures Gloſſæ, quę ſimpliciter, & indefinite aiunt tale teſtamentum, in quo filiusfamilias à patre præteritus ſit, nullum eſſe, neque exigunt vllam filij declarationem, aut petitionem, ita tenet Glo. in §. ſunt autem verb. contratabulas. Inſt. de bono. poſſeſſ. Glo. in l. fi. verb. petita. C. de bon. poſſeſſio. contratabulas. Gl. in l. ſi ita ſcriptum. § fi. in Gl. fi ff. de lib. & poſthu. Glo. in l. & ſi pepercit. §. fi. verb. filium

(ibi qui

ſibi qui hic gradus è quo eſt præteritus ,ſtatim eſt nul-
lus,eod.tit.Gloſſ.in l.non putauit.§ ſi quis emancipatū.
verbo,iura.ff.de contratabulas.Glo.t.in fi.in l.quod vul
go ff.de contratabulis. Glo.fi.in l.vnic.ff.ſi tabulæ teſta.
nullæ extabunt Glo.in l.2.verb.filio.ff. de excep.rei iu-
dic.hanc opinionem ſequitur , & firmat eſſe communē
tam vltra montanorum quam citra montanorum Iaſ.in
l.filio præterito.C.de contratab.num.23.& num. 29.te
net à Coſta ſimpliciter.in l.Gallus.§. quid ſi tantum.ff.
de libe.& poſthum.par.3.num.177.Guilielm. Bened.in
d.c.Raynutius.verb.in eodem teſtamento.1. nume.81.
cum plu.ſeq. ſequitur & dicit eſſe communem opinio-
nem Iaſ.in l.ſi filius , qui in poteſtate.1.not.ff. de lib.&
poſthum.ſequitur & dicit eſſe communem opinionem
Alex.num.16.in d.l.poſthumo nato,vbi etiam Dec. nu
me.9.eam ſequitur , & negat hac in re laborandum eſſe
quaſi in re clara,vbi numer.45. hanc dicit communem
opinionem Curt.Iun.

Tertia fuit opin.Cur.Iun.qui in d.l. poſthumo nato.
num.45.ait has opiniones ita concordarj poſſe , vt ipſo
iure nullum ſit tale teſtamentum,verum in effectu non
eſſe nullum,ſi filius abſtineat,quia tunc conualeſcit , in
quam partem inclinare videtur Alex.in l.inter cætera,in
princ.ff.de lib.& poſthu.col.1.& hæc pars ſapit veritatē
2 ſed eget declaratione,'nam præmittendum eſt, † quòd
conditionum aliæ ſunt ſuſpenſiuæ, alia reſolutiuæ . Su-
ſpenſiuæ dicuntur,quæ diſpoſitionis conditionalis,qua
de agitur,non modo effectum,aut executionem, ſed &
ſubſtantiam,aut eſſentiam interea dum pendent,impe-
diunt ac ſuſpendunt,(quale eſt in illa conditione, ſi na-
uis venerit,ſi Mæuius conſul fuerit, vel ſi decem dede-
rit.)l.vnica.§.ſin autem aliquid ſub conditione.C.de ca-
du.tollen.vbi traditur communiter per Doctor.notant
Glo.& communiter Doct.in l.Item quia, poſt princ.ff.
de pact.Reſolutiuæ conditiones dicuntur , quæ neque
ſubſtantiam,aut eſſentiam diſpoſitionis impediunt, aut
ſuſpendunt,nec etiam executionem,ſed eo duntaxat p-
tinent,vt quod ſemel factum,aut perfectum fuerat,inſe-
ctum ſub aliquo futuro euentu reddatur, ſeu reſcinda-
tur(quale eſt cum domum vendidi,& tradidi,ita vt me-
liore conditione allata res inempta fieret,iuxta l,2,cum
ibi notat.& fere per totum.ff.de in diem adiectione,vel
etiam in terminis totius tituli.ff.de lege commiſ.)Mo-
do ſic ſi filiusfamilias in teſtamento patris præteritus
fuit,& quæritur,an tale teſtamentum puta præſentiali-
ter,& ſimpliciter nullum eſſe videatur , an vero ſub hac
demum conditione nullum eſſe videatur , ſi filius diſe-
rit,ac declarauerit velle ſe teſtamentum impugnare, re-
ſpondendum eſt,nullum videri pure,& præſentialiter ,
non quidem ſub hac conditione ſuſpenſiua, ſi filius de-
clarauerit,velle ſe illud impugnare . Verum quia ſolius
filij fauore tale teſtamentum lex improbauit non impro
batura,ſi ſciſſet filium præteritum iudicio patris patien
3 tem aurem accommodaturum.†ideo ſi filius poſtea ac-
quieuerit patris iudicio, vel eius hæreditate abſtinuerit
(proprio fauori,vt poteſt,renuncians , iuxta l.pen.C.de
pact.)tale teſtamentum, quod initio re vera nullū fuit ,
non ſolum valebit,ſed etiam retro ſemper validum fuiſ-
ſe videbitur,vnde fructus illius hæreditatis non ſolum à
tempore quo filius patris iudicio ſe acquieſcere velle de
clarauit,ſed etiam retro à tempore mortis teſtatoris ad
hæredem ſcriptum pertinebunt,non ſecus quam ſi reve
ra,vel nullus filius fuiſſet,vel non fuiſſet præteritus,iſque
eſt verus ſenſus Iureconſulti in l.filio præterito.ff.de in
iuſt.rup.ſimillimum eſt in legatario,qui licet à tempore
mortis teſtatoris quo ad fructus,& omnes commodita
tes dominus rei legatæ eſſe videatur.l.à Titio.ff.de furt.
l.ſi tibi homo.§.cum ſeruus,cum ibi notat.per Glo.Bar.
& Alex.ff.de legat.1.tamen ſi repudiat, ſemper talis res
legata videtur fuiſſe,'& permāſiſſe ſub dominio hæredis
vt notat communiter per Gloſſ.& Doct.in d.§ cum ſer
uus,optimus tex.in l.legatarius,eod. tit. & in l. 1.§.2.&
3.ff.ſi quid in fraud.patro. quaſi legati dominium pure
tranſeat in legatarium,ſed ſub hac conditione reſoluti-
ua,vt ſi forte repudiauerit,nunquam retro tranſiuiſſe vi
deatur,quod & in ſpecie noſtra euenire intelligo , vt ſi
filius præteritus abſtinuerit,licet ante abſtentionem te-
ſtamentum,& erat nullum , & hæreditas ipſo iure filio
quæſita fuerat,iuxta l.neceſſarijs.ff.de acquir.hæred.iun
cta l. 1.ff.de iniuſto,rup.& in princ.Inſt.de exhæredatio.
lib.tamen poſt filij abſtentionem, & teſtam.retro ſem-
per valuiſſe, & hæreditatem patris filio nunquam quæ-
ſitam fuiſſe intelligimus,quaſi ſub tali conditione non
ſuſpenſiua , ſed reſolutiua hæreditates filio præterito
quæſita videretur,id quod generale eſt in omnibus ac-
quiſitionibus,& annullationibus , quæ fauore alicuius
inducuntur à lege , ſi is repudiat, aut renunciat fauori
ſuo,vt diximus non ſemel in quæſtionibus præcedentib.

S V M M A R I V M.

1 *Teſtamentum in quo filiusfamilias fuit præteritus à pa-*
tre,an valeat iure prætorio,& eſt egreg.q.
2 *Intell.l.ſi teſtamentum.ff.de teſtam:*
3 *Teſtandi inuentum à iure ciuili non etiam naturali de-*
ſcendiſſe.
4 *Poſſeſſionem capit hæres teſtamentarius,licet filius præ*
teritus ſeſe opponat.
5 *Intellectus l.filio præterito.ff.de iniuſto,rupto.*

C A P V T C.

1 TESTAMENTVM in quo † filiusfami-
lias à patre præteritus fuit , quod ſecun-
dum veram & communem opinionem
nullum eſt de iure ciuili,plerique noſtro
rum varie contendunt , an iure quoque
prætorio nullum ſit,an vero valeat ſaltem iure prætorio
& communis opinio eſt tale teſtamentum vtroq; iure
tam ciuili,quam prætorio nullum eſſe,ita tenent Gloſſ.
in l.2.ff.de excep.rei iud.verbo,filio.ſequitur , & dicit
communem opinionem Alex.num.16.in l. poſthu. na-
to.C.de contratabu.vbi eandem ſequitur,& dicit com-
munem Dec.num.12.quem ſimiliter & ſequitur, & cō-
munem dicit Curt. Iun. num. 46. cum ſeq.vbi eandem
tenet,& communem dicit Iaſ.num.28.qui ait,quòd ſtu
dio tantum contradicendi quidam tenuerunt contra-
rium,& hanc opinionem tenent Bar.& alij in d.l.poſth.
& Glo.in l.vnica,in fi.ff.ſi tabulæ teſtam.nullæ extra.ten
tit Iaſ.in l.filius qui in poteſtate.colum.1.& 2.ff.de libe.
& poſthum.

Contrariam partem , vt tale teſtamentum valeat de
iure prætorio,tenent Glo.in verbo,petita.in d.l.poſthu.
& Gloſſ.fi.in l.ſi ita ſcriptum.§.b.ff.de lib. & poſthum.
Glo.in l.non putauit.§.ſi quis emancipatum.verbo, in-
ra.ff.de contratab.Gloſſ.fi.in l.quod vulgo.eod.tit.Glo.
in §.ſunt autem.Inſt.de bon.poſſ.Glo.in d.l.filio præte
rito.fuitque communis opinio Gloſſarum , ſecundum
Iaſ.in d.l.poſthu.num.28.vbi hanc partem ſequitur Ro
manus,& ſequuntur Chriſtopho.de Caſtellione,& Iac.
de Put.in d.l.filio præterito,& Rapha. Cuman. in d.l.ſi
filius,qui in poteſtate.eſtque articulus diſputabilis ſecū
dum Dec.vbi ſupra,& hanc partem & nos defendimus
in libe.de ſucceſſion.creat.p.1.§.20.num.138. & hic ar
ticulus eſt de ſummis apicibus iuris,ſecundum Iaſ. nu.
23.in d.l.poſthumo.

Pro hac parte,vt teſtamentum tale valeat iure præto
rio,licet iure ciuili nullum ſit,ſoleo allegare tex.à nullo

vnquam

vnquam hac in re accommodatum in l.ſi teſtamentum.
ff.de teſtam.(dum ait,ſed vtroquo iure valebit tam ciui
lis,quàm prætorio)nam ſenſus plane illius legis eſt, non
ſemper teſtamẽtum,quod valet,vtroque iure valere,ſed
aliquando valere altero tantum eorum iurium.

Modo ſic teſtamentum,quod deſinat ab initio(non
loquor ex poſt facto),valere,contingere non poteſt,ni-
ſi aut ratione formæ,ant ratione rerum,aut ratione per
ſonarum.Ratione formæ ſemper valet vtroque iure,aut
neutro,quia ius prætorium,& ciuile quo ad formam te
ſtamentorum in vnam conſonantiam iuerunt, quaſi ſo
cietatem hac in re coiſſent.§.ſed cum paulatim. Inſt.de
teſtam. Ratione rerum ſimiliter vtroque iure valebit,
aut neutro,quia nuſquam lectum nuſquam relatum, vt
in rebus,de quibus teſtamur,ſit differentia vlla inter ius
ciuile,& prætorium. Ratione perſonarum idem, nam
aut loquimur de perſona danus,id eſt,teſtatoris, aut ac
cipientis,ant non accipientis, ex parte teſtantis non in
uenimus vllam differentiam,quia qui habent teſtamen-
ti factionem actiuam iure ciuili,habẽt quoque iure præ
torio,& per contrarium qui vetantur vtroque iure, ex-
cluſi intelliguntur à facultate teſtandi ex parte accipien
tis,omnes ſimiliter qui habent teſtamẽti factionem paſ
ſiuam,vtroque iure eam habere inueniuntur, & qui ab
altero iure incapaces fiunt,ab altero quidem non intro
ducuntur,ex parte autem non accipientis,id eſt,eorum
qui cum honorandi teſtamento eſſent,honorati nõ fue
runt,ſi recte inſpexeris quo ad primordialem teſtamen
ti validitatem, nullam inuenies differentiam niſi in hoc
caſu quo de agimus, quando filiusfamilias à patre fuit
præteritus,nam tunc valet teſtamentum iure prætorio,
ſubiacet tamen reſciſſioni per contratab.Iure tamen ci
uili ab ipſo initio fuit nullum,& hunc caſum præſagire,
ac præſenſiſſe mihi videtur Iureconſultus in d.l.ſi teſta.
quia illa differentia in alio non verificatur, & iam quod
in alio verificari poſſet,adhuc tamen ex illo tex.non poſ
ſet non capi vehemens coniectura,& argumentum ad
noſtram opin.tenendam, cum ſaltem ibi ſumatur regu-
la hæc,quòd non ſemper teſtamentum ab initio vtroq;
iure valet,& noſtra opinio tuetur eleganti ratione,nam
olim non vigebat teſtandi facultas, neque etiam erant
inuentæ inteſtatorum ſucceſſiones,neque enim iſthæc
ſunt de iure naturali,ſed tantum de iure poſitiuo, vt pa
tet per totum de iure naturali. Inſt.vbi cum enumeran-
tur ea,quæ ſunt iuris naturalis,& gentium, nullum ver-
bum protulit de ſucceſſionibus teſtatorum,vel inteſta-
torum,patetque per totum.ff.de iuſti.& iure,vbi ſimili-
ter cum de iure naturali,& gentium ageretur, nullũ ver
bum emiſerunt Iureconſulti de huiuſmodi ſucceſſioni
bus,nec veroſimile eſt tot leges,totque conſtitutiones,
ac Iureconſultorum reſponſa hac de re loquentia,præ-
ſertim ex profeſſo,& integris titulis, hanc ad rem deſti
natis prætermiſſura hanc materiam ſucceſſionum tam
neceſſariam,tamque amplam,vt tertiam totius iuris par
tem occupatam habeat,tamque elegantem, vt ſummis
vigilijs,ac lucubrationibus excogitatam,atque inuentã
teſtetur Iuſtinianus Imperator in l.ſi quando,in princi-
pio.C.de inoffic.teſtam.ſicque non ſupinus modo, ve-
rum fatuus quoque & intolerabilis error,atque obliuio
eſſet,tot Iureconſultorum,ac Imperatorum,de iure na
turali,& gentium in dictis titulis loquentium, ſi huiu-
ſcemodi ſucceſſionum materiæ obliti eſſent, vnde quia
ad ius naturale,vel gentium nõ pertinebat, ideo præter-
miſſam eſſe pro comperto,ac indubitato cuique modo
ſano eſſet,quod aperte etiam edocuit Iuſtinianus Impe
rator in §.ſingulorum,cum ſeq.§§.& titulis.Inſt. de re-
rum diuiſione.nam cum ibi polliceretur acturum ſeſe
prius de acquiſitionibus iure naturali, vel gentium con
tingentibus,deinde de illis,quę iure ciuili euenirent,hãc
ſucceſſionum materiam collocauit non inter acquiſi-
tiones iuris naturalis,vel gentium,ſed iuris tantum ciui
lis,id quod nos plenius diſſeruimus in lib.1. de ſucceſ-
ſionum creatione.§.1.

Modo ſic iure poſitiuo prius præcepta fuit inteſtato
rum ſucceſſio,quam teſtatorũ,vt ibidem docemur, de-
inde teſtatorum quoque ſucceſſio inuenta fuit, ſed li-
berrime,ſimpliciter,& generatim,nam lege cauebatur,
vt vti quiſque legaſſet,aut iuſſiſſet res ſuas,ita ius eſſet.l.
verbis legis.ff.de verb.ſignif. in illo enim primæuo iure
poſitiuo hac de re loquente, neque vlla liberorum,aut
parentum cura habita eſt,neque forma vlla diſponendi,
aut teſtandi à reliquis diſpoſitionibus humanis diſtin-
cta,ac ſeparata introducta fuit, licet omnia iſthæc po-
ſtea vſu ſuadente humaniſque neceſſitatibus exigẽtibus
paulatim ſucceſſiuis vicibus,atque temporibus recepta
fuerint, ſicque olim varia fuerunt genera teſtamento-
rum,vt docuit Imperator Iuſtinianus,in princi.Inſt.de
teſtam.quibus à iure variæ formæ fuerant accommoda
tæ,vt ibi,aliterque iure ciuili,aliterque iure prętorio cir
ca teſtamentorum formas differebatur, donec utrunq;
ius quaſi hac in re ſocietatem coiret in vnam conſonan
tiam,quo ad formam teſtamentorum iuerunt, vt in §.
ſed cum paulatim.Inſt.de teſt.in quam ſocietatem, &
conſonantiam iuiſſe quo ad iuſtitiam diſponendi, curã
que,& fauorem liberorum,& parentum non reperiun-
tur,ſicque licet iure ciuili illa omnimoda libertas teſtã-
di,vel in vltimis voluntatibus de rebus ſuis diſponendi
ad libitum, quæ tempore vetuſtiſſimo competebat, &
cõcedebatur,cuique vtroque iure tam ciuili, quam præ
torio,iuxta d.l.verbis legis.non ſecus,quam & tunc, &
etiam vſque in hodiernum diem conceditur in diſpoſi
tionibus inter viuos.l.ſed non vſque.ff.ſi à parente quis
fu.ma.l.pen.ff.de pact.§.per traditionem.§.venditæ.In-
ſtit.de rerũ diuiſ.licet illa,inquam,omnimoda libertas,
quæ iure tam ciuili,quam prætorio competebat,etiam
hodie inſpecto iure prætorio integra maneat quo ad
primordialem teſtamentorum validitatem, circa iuſti-
tiam,& æquitatem diſponendi,nam ſiue liberi, vel parẽ
tes præteriti omnino fuerint,ſiue exhęredati rite,vel nõ
ritè,ſiue etiam non ritè inſtituti,ſemper primordialiter
ac in ſui creatione teſtamen.valet iure prætorio,licet ex
poſt facto eodem quoque iure prætorio euerti poſſit
per contratabulas bono. poſſeſſ. neque vllum Iurecon-
ſultorum reſponſum,vllam legem,vllamve conſtitutio-
nem huic rei aduerſantem reperies, verum tamen iure
ciuili ea libertas uarie reſtricta fuit,nam primum liberi
nominatim exhæredari,ſi inſtituti non forent,iubeban
tur,neque eis exhæredatis æque,aut iniquè ullus recur-
ſus ad ſucceſſionem paternam dabatur, ut per totum.
ff.de libe.& poſthum.de iure loquor ciuili, licet poſtea
centum uiri inueniſſent illam in offic.teſtam.querelam,
per quam eis ſubuentum fuit,ut in l.1.C.de pet.hæred.
in l.fi.C.de lib.præt. itaque de iure ciuili liberis à patre
præteritis nulla medela inuenta fuit,quia ea nõ egebãt
cum eo iure,id teſtamentum nullum eſſet ipſo iure, ſed
ipſis exhæredatis remedium querelæ accommodatum
fuit,quia tunc opus erat auxilio cum teſtam.ualeret, iu
re autem prætorio cum ſolennitas, aut neceſſitas exhæ
redandi recepta non eſſet, relinquebamur in terminis
iuris poſitiui primæui hac de re loquẽtis, quo iure quo
ad primordialem quidem teſtamentorum validitatem
uti quiſque in ultima uoluntate de rebus ſuis diſpone-
ret,ita ius erat quo ad iuſtitiam diſponẽdi,licet ex poſt
facto id teſtamentum,quod initio firmum erat,per cõ
tratabulas euerti poſſet,ſi liberi eſſent pręteriti,quia ſic
ſuſpicio erat quod eſſent à patre obliti,quòd ſi expreſ-
ſim eſſent exhæredati,quia iã ceſſabat illa ſuſpicio, non
dabatur contratabulas nulla diſtinctione habita,vtrum
iuſtè,

iuſtè, an temerè exhæredati eſſent, dummodo rite fieret exhæredatio, quia prætor omnimodam libertatem, quę iure vetuſtiſſimo hominibus rebus de ſuis in vltima voluntate diſponendi dabatur, coanguſtare noluit, nō magis, quàm in diſpoſitionibus inter viuos, iuxta d.l. ſed non vſque, iuncta d.l. verbis legis, quam libertatem reſtringere cum liberis præteritis contratabulas accommodabat, non dicebatur, aut putabat, quaſi tunc idem facturus eſſet, ac optaret ipſemet pater, ſi de talibus liberis meminiſſet, ſimile in l. 3. C. de inoffic. teſtam. ſimile in l. ſi vnquam. C. de reuo. do. ſimile in l. cum auus. ff. de cond. & dem. & hæc eſt veriſſima ratio qua exhæredatis prætor non ſubueniebat, iuxta l. non putauit, in principio (quam & ibi conſultius reddidiſſe videtur. ff. de contratab. licet aliàs parum aptas parumque rem ipſam attingentes prodiderint in l. poſth. nato. C. de contratab. Cur. iun. Iaſ. Dec. poſt Paul. Caſt. & alios ibi.

Eſtque pluſquam efficax ratio ad oſtēdendum, quod licet filiusfam. in teſtamēto patris præteritus fuerit, quo caſu teſtamentum iure ciuili nullum eſt, valeat tamen iure prætorio inſpecta ſui creatione, & primordiali validitate, non ſecus quam ſi is filius eſſet inſtitutus ritè, aut exhæredatus piè, aut impiè, quod & ſuadetur alia peremptoria ratione, nā & ſi is filius in minima re, vel portione inſtitutus eſſet, non deſinebat ab initio valere teſtamentum de iure prætorio, nec dabat ei contratabulas, aut vllum ius impugnandi teſtamentum de iure prætorio, & tamen non minus egebat ope, & auxilio, quam ſi ex toto nihil teſtamento eſſet ſibi relictum, quid enim ſi in obolo, aut vno minimi viliſſimique valoris numo honoratus eſſet, ſicque iure ciuili ſubueniebatur, vt ſiue temere exhæredatus eſſet, ſiue in minore portione quā legitima inſtitutus darentur ſibi querela inoffi. teſtam. §. ſi. Inſt. de inoffic. teſtam. l. cum quæritur. C. eod. tit. & auth. nouiſſima, eod. l. Papinianus. §. 4. & 5. quoniam autem quarta, & l. ſi non mortis, eod. tit. ff. vides ergo palā, vt prætor liberis quidem ſubuenire voluit, ſed tantum parentibus teſtantibus, nam quòd liberis præteritis ſubuenerit, nō tam ob fauorem ipſorum id fecit, quam ob fauorem parentum, ne præter eorum mētem, & animū ad alienas ſucceſſiones bona ſua abirent. Præſumebant enim tunc coque caſu liberorum, vel oblitos, vel ignaros, at quo caſu conſtat oblitum, aut ignarum non fuiſſe, (quod accidit quando liberos exhæredauit etiam temere, aut minus pie in minimo eos honorauit) tunc liberis prætor minime conſultum curauit, maluitque omnimode libertatem parentibus conſeruare, vt ſic indubitatum eſſe debeat liberis præteritis indiſtinctè iure prætorio ratum eſſe fuiſſeque ſemper teſta. primordialiter, inque ſui creatione tenuiſſe non ſecus quam ſi inſtituti forent.

4 Quod & tertio loco † ſuadetur per l. 2. C. de edi. diui Adr. toll. vbi teſt. quod integrum cōſummatumque in ſui forma appareat, regulariter habet executionem paratā etiam de iure communi, & conſequenter hæres, qui illud iudici oſtendit, mittendus eſt in poſſeſſionem hæreditatis, etiam ſi filius præteritus opponat ſeſe. l. 2. vbi omnes. C. de edi. diu. Adr. toll. tradunt communiter Doct. in l. fi. eod. tit. per tex. ibi, vbi Bart. q. 6. vbi Bal. colum. 4. not. 3. & Alex. col. 1. Alex. in l. ait prætor. §. ſi iudex. add. 2. ff. de re ind. Idem Alex. in l. ſi cum dotem. §. eo autem tempore. ff. ſol. matr. Ang. in l. cum antea. ff. de arb. Rod. Suares in rep. l. poſt rem. ff. de re iud. in 4. caſu. cuius rei ratio illa eſt, quòd illud teſtam. certum eſt iure ſaltem prætorio valere in ſui initio, neque ad rē pertinet, quod vt poſt facto poſſit infirmari etiam iure prætorio per contratab. ſi filius præteritus reperiatur, nam adhuc interea hæres in poſſ. mittendus eſt, licet poſtea hereditas ei adimi poſſit, nam & in omnibus non modo legibus, ſed etiam titulis, ac libris integris de in integrum reſtitutione loquentibus, quod initio valet, poſtea reſcinditur reſque cū fructibus poſſeſſori adimit, lęſoque reſtituit, vt l. quod ſi minor. §. reſtitutio. l. verum. §. 1. l. ſi patri. §. 1. & 2. d. l. verum. §. ſciendum, cum §. ſeq. & §. ſi locupletem. ff. de minoribus per totum. C. & ff. de cond. obl. c. per totum. C. & ff. de condit. ind. per totum. C. & ff. de cond. ob turp. cau. per totum fere. ff. de rebus eorum. l. ſi prædium. l. prædiorum. lege vtere, fere per totum. C. de præd. mi. tex. magiſtralis in leg. videamus. 2. per totam. ff. de vſur.

Verum cum per ius prætorium id teſtam. valeat, ſicque ex teſtam. hæres ſcriptus ad bona defuncti vocari videatur, iure autem ciuili non valeat, ſicque eo iure repellatur, & præteritus filius inuitetur, vtrum illorum iurium inuicem pugnantium alterum vincet, reſpon. illud ius, quod hac in re aut materia, qua de agitur, nouiſſimum fuerit, alterum vetuſtius vincet, non ſecus quam ſi vtrunque ius, vel ciuile, vel prætorium eſſet, quo caſu nouiſſimum vetuſtius expellit, exulareque cogit. l. pen. & poſteriores, cum ibi not. ff. de legib. l. ius ciuile eſt, cū ibi not. ff. de iuſt. & iur. l. pacta nouiſſima, cum ibi plene not. per Glo. & Doct. C. de pact. ſicque cum vtroque iure tam ciuili, quam prætorio valeret teſtam. quo olim filiusfamilias à patre præteritus eſſet. d. l. verbis legis. ff. de verb. ſig. ſuperuenit itque poſtea ius ciuile id declarans, & interpretans, vt procedat niſi cum iniuſta eſſet diſpoſitio per filijſ. præteritionem. l. ſi quis poſſ. §. ex his. ff. de iniu. rup. per totum ff. de lib. & poſthu. per totum. Inſti. de exhæ. lib. per totum. C. de libe. præt. hoc ius ciuile, vtpote recentius, ſeruandum eſt, at cum rurſus tertio loco, ſeu tempore ſuperuenerit prætor interpretans, & declarans, nouum illud ius ciuile inducenſque, ut teſtamētum, quod filio præterito quieſcebat impeditūque erat inſpecto iure prætorio, nullumque erat inſpecto iure ciuili, expediat, & quaſi detegatur, ac liberet, ſinatque ſuos operari effectus, quando ratio iuſtitiæ, & æquitatis, quę mouerat ius ciuile ceſſare & euanuiſſe inuenitur, hoc ergo ius recentius, ac nouiſſimum præualebit, tū quia recentius, tum quia conſultius, & æquius, ſimile in d. l. ius ciuile eſt, ubi per Gloſſ. & alios, ita intelligo d. l. filio præterito. ff. de iniuſt. rup. teſtam. ubi filio abſtinente, cuius ſolius intuitu, & fauore teſtamentum iure ciuili infirmum intelligebatur, iure pretorio ſuſtinetur, & tuetur, perpende enim illum textum dicentem, ex bono, & æquo tuetur, nam dum ait ex bono, & æquo, intelligitur iure prætorio, dum uero ſubdit tuetur, ſignificat nō renaſci quidem teſtamentum, ſed in priori ſtatu, ac origine, quod firmum erat de iure prætorio, conſeruari, ſuſtineri, tueri, tueri enim non eſt addere, aut denuo inducere rem ingenitam, ſed iam genitam, creatam, ac ſtātem ſuſtinere, conſeruare, inde tuitio, & tutela, ac tutores, ut prin. Inſt. de tut.

5 Et quod † in d. l. filio præterito, dicitur, (ſcilicet quamuis ſubtilitas iuris refragari uideatur) hunc habet ſenſum, quod licet iure ciuili, quod ab initio non valet, ex poſt facto non conualeſcat. l. 1. ff. de reg. cat. tamen id non obeſt, quia eo iure ciuili, quod ab initio non ualebat, non intelligitur conualeſcere, ſed magis alio iure, ſcilicet prætorio, ut innuūt illa uerba, ex bono & æquo, id quod opportune declarat Alex. in d. l. poſthum. nu. 12. C. de bon. poſ. contratab. ergo fuerunt tria tempora quorum primo teſtam. in quo filiusfamilias præteritus à patre erat, ualebat iure tam prætorio, quam ciuili, at ſucceſſit ſecundum tempus, quo tale teſtamētum, licet iure prætorio ualeret, iure tamen ciuili nullum erat, & iuri ciuili utpote poſteriori, hac in re ſtandum erat, ſed nouiſſime ſucceſſit tertium tempus, quo ius prętorium uidens, quod tale teſtamentum ob meram filij prętеriti

uilitatem

vtilitatem annullabatur, induxit, vt ſi filius huic vtilitati, & fauori renunciaſſet (iuxta l.pen.C.de pact.) tale teſtamentum vigeret, quod ius vtpote poſterius, & etiam rationabilius ſeruandum eſt[3], ergo ſi ex verbis teſtamenti conſtaret filium fuiſſe præteritum, tūc antequam filius abſtineret ab hæreditate patris, id teſtamentum nullum eſſet, & ipſo iure; & in effectu, ſed ſi poſtea filius abſtineret iure prætorio, effectualiter conualeſceret.

SVMMARIVM.

1 *Filius exhæredatus non fit ſuus hæres patri per nepotem ex ſe inſtitutum ex teſtamento, contra communem.*
2 *Intell.l.qui alien.§.interdum.ff.de acquir.hæred.*
3 *Exhæredatio facta ob hanc cauſam, quæ filius per nepotem ex ſe inſtitutum poteſt acquirere patris hæreditatem, non firmat teſtamentum, de iure communi noua declaratio, idem iure reg.ibid.*
4 *Hæredis inſtitutio facta ad interrogationem alterius valet.*
5 *Hæredis inſtitutio ad interrogationem alterius à fermè moriente facta non valet.*
6 *Hæredis inſtitutio ad interrogationem alterius à fermè moriente facta, licet regulariter non valeat, valet tamen in teſtamento facto inter liberos.*

CAPVT CI.

1 PRAEMITTENDA ergo in primis eſt quædam quæſtio neceſſaria, quæ conducit, & ſuperioribus, & ſequentibus, ſcilicet an teſtator poſſit formam legis prætermittere, atque immutare in iure ſuorum hæredum, vt licet regulariter, qui filium nepotemque ex eo in poteſtate habebat, filium tantum, non etiā nepotem ſuum hæredem habiturus erat, poſſit tamen efficere, vt per contrarium nepos tantum, non etiam filius ſibi ſuus hæres fiat, ſicque diſpenſare contra formā, & traditionem tex.in § ſui.Inſt.de hæred. qual.& §.ſui. Inſt.de hære.quæ ab inteſt.& l.in ſuis.ff.de libe.& poſth. l.cum ratio.ff.de bon.damnatorum, qua in re, quia pulchra, altiſſima, & a mœnia materia eſt, huiuſmodi præmittimus concluſionem.

Filius exhæredatus non fit ſuus hæres patris ex teſtamento per nepotem ex ſe inſtitutum.

In primis enim aduertendum eſt omnes noſtri iuris præceptores non tenuiſſe modo verum, ſeu notiſſimū, indubitatumque iuris ciuilis elementum obſeruaſſe filiumfam.exhæredatum, cuius filius teſtatoris nepos ab auo inſtitutus eſſet, ſuum hæredem auo futurum ex perſona nepotis, ſimul atque ille nepos poſt mortē aui hæres extitiſſet, quæ aſſertio eo pertinet, vt intelligatur ſimul, atque is deceſſerit, de cuius hęreditate agitur, nepotem inſtitutum ei hæredem ſuum futurum, eamque hæreditatem ab ipſo nepote illico abſceſſuram, inque patrem ſuum exhęredatum continuò tranſiturū, vt is non ſolum eam ipſo iure acquirat, ſed præterea cum iiſdem iuris qualitatibus eam habiturus ſit, cum quibus nepoti delata fuit, vt ipſe ei, cuius de hæreditate agitur, ſuus hęres fiat, quemadmodum, & nepos ſi apud eum ea hæreditas manſura eſſet, ſuus quoque hæres auo fieret, hanc ſententiam ita intellectam obſeruant, ac veluti catholicam diſciplinam religioſiſſime tuentur omnes iuris vtriuſque profeſſores, vt ab iſta doctrina declinatum nullum inueniat, quales ſunt Bar.in l.qui in alien.§.interdū ff.de acq.hæred.quem ibi ſequuntur Imol.Ang. Cum. Aret.Alex.col.1.& fi.Iaſ.col.1.Idem Iaſ.in l.ſi quis poſthumos.§.ſi filium.num.23.ff.de libe.& poſth.Idem Iaſ. in l.ſi filius hæres.nu.6.eod.tit.Aret.& Imol.in l.ſi filius ſub conditione, alias incipit ſub conditione filius.ff.de lib.& poſth.Bar.Imo.& Paul.col.fi.in l.fi.ff.de cōd.inſt. Imo.in c.Rayn.de teſt.Imol.in l.Gal.§.quidam recte.ff. de lib.& poſth.& Eman.à Coſta, in l.Gall. §. & quid ſi tantum, pag.114.poſt Pet.Iac.Bal.& Ang.quos ipſe allegat.ff.de lib.& poſth.Cur.Iun.in l.qui ſe patris.num. 9. vbi Dec.col.3.C.vnde lib.Idē Cur.in l.fi.num.44.eo.tit. Soc.in l.cū filio.ff de leg.1.num.25.Fortun.in d.§.& quid tantum. num.6.in eandem quoque ſententiam inclināt Pet.Iac.Din.Albe.Bal.in d.§.interdum, dum exiſtimant eum qui per alium hęres exiſtit, qualis eſt filius in ſpecie noſtra cum eiſdem qualitatibus hæredem futurum, cū quibus extiterat hæres is, qui eis hęreditatem quęſierat.

Verum.n.vero, & ſi ab hac receptiſſima ſententia nullus vnquam abſceſſerit, ipſe auſim contrariā ſententiam veriſſimā dicere, pro qua in primis vrget talis conſideratio, cū qui per alium hæres exiſtit, qualis eſt dominus paterve qui hæreditatem per ſeruū, filiūve acquirunt, non videntur proprie hæredes, ideoq; illa conditio, quiſquis mihi hæres erit, in tali perſona non verificatur, idque ſcriptū reliquit Vlpianus in l.3.& in l.qui liberis.§.hæc verba.ff.de vulga.ſic ergo & in ſpecie noſtra, is pater exhæredatus, qui per filiū hæres extitit, neque ſimplex vulgariſve hæres exiſtit, tantum abeſt vt ſuus hæres videat.

Deinde in eandem partem multum me mouet egregium Papiniani reſponſum, qui in l.fin.ff.de cond.inſt. ſcriptum reliquit referre, vtrum filius, qui à patre ſub conditione poteſtatiua arbitraria, vt hęres ſcriptus fuit, nepotem ex ſe ſubſtitutum habuerit, neque ne vt ſi non habuerit ipſe moriens legitimus patri in teſtamēto, hæres poſſit exiſtere conditione defecta, vt in vltimo vitæ ſpiritu, & conditionē defeciſſe, & teſtamentū euanuiſſe, & ipſum filiū patri inteſtato ſuū hæredem inſtituiſſe dicamus, ſin aūt nepotes ex ſe ſubſtitutos habuerit, tūc in illo vltimo vitæ ſpiritu, & conditio inſtitutionis defeciſſe, & per hoc inſtitutionis gradus euanuiſſe, hæreditatē que ab primo gradu abſcedentem in ſm gradum ſubſtitutoris migraſſe, migrantemq; nepotibus ſubſtitutia ipſo iure acquiſitā fuiſſe, acquiſitamque in filium eius inſtitutio per defectum conditionis euanuit, iure poteſtatis remeaſſe, ſicque ei acquiſitam, quo caſu & hoc ē quod expendimus, Iureconſultus licet non ignorauerit filiū per nepotes hęredem patris fieri, tñ non dixit legitimum ſuumve hæredem patri extitiſſe, quo fit, vt Iureconſultorum ſubtiliſſimus Papinianus planè ſignificauerit, quod cum filius teſtatoris per nepotem ex ſe natū ab auo ſubſtitutum hæres exiſtit, tunc effectu tantum, non etiā nomine hæres factus videatur, vt per hoc non ſolum teſtatori ſuus hæres non fiat, ſed neque etiā hæres fiat, quod ſi filius, qui honore inſtitutionis (eſt.n.inſtitutio ſummi honoris in l.Iulianus.ff.ſi qs omiſſa cauſ. teſt.l.filium.§.ſed & ſi portio.ff.de lega. præſt.) à patre affectus, cum non per ſe, ſed per filium ſuum patri hæres exiſtit, ſuus hæres non intelligitur, vt ibi, quanto minus ſuus hæres intelligitur in ſpecie noſtra, quę habet filium ſumma exhęredationis ignominia (iuxta l.Papin.in prin.ff.de inoff.teſt.) a patre notatum fuiſſe.

2 Ad hæc eandem partem veriorem eſſe docemur ex ipſomet arg.quod noſtrates turpiter in contrarium pellexit, nā l.qui in alie.§.interdum, quam in tribus ſui partibus expendimus, aperte ait filium neceſſarium hęredē futurum, non autem ſuum, & neceſſarium, vt per locum à contrario ſenſu. Item per locum ab incluſione vnius ad excluſionem alterius ſententia noſtra euidentius probetur, quā longa contentione egeat, neque moueor qd tex.ait patrem ſuum, & ſine aditione facit hæredem, & quidem neceſſarium, nam poſtquam Iureconſultus

iuſtè, an temerè exhæredati eſſent, dummodo rite fieret
exhæredatio, quia prætor omnimodam libertatem, quę
iure vetuſtiſſimo hominibus rebus de ſuis in vltima vo-
luntate diſponendi dabatur, coanguſtare noluit, nõ ma
gis, quàm in diſpoſitionibus inter viuos, iuxta d.l. ſed
non vſque, iuncta d.l. verbis legis, quam libertatem re-
ſtringere cum liberis præteritis contratabulas accom-
modabat, non dicebatur, aut putabat, quaſi tunc idem
facturus eſſet, ac optaret ipſemet pater, ſi de talibus libe
ris meminiſſet, ſimile in l.3.C. de inoffic. teſtam. ſimile
in l. ſi vnquam. C. de reuo. do. ſimile in l. cum auus. ff. de
cond. & dem. & hæc eſt veriſſima ratio qua exhæredatis
prætor non ſubueniebat, iuxta l. non putauit, in princi-
pio (quam & ibi conſultus reddidiſſe videtur. ff. de con-
tratab. licet aliàs parum aptaa parumque rem ipſam at-
tingentes prodiderint in l. poſth. nato. C. de contratab.
Cur. iun. Iaſ. Dec. poſt Paul. Caſt. & alios ibi.

Eſtque pluſquam efficax ratio ad oſtẽdendum, quod
licet filiusfam. in teſtamẽto patris præteritus fuerit, quo
caſu teſtamentum iure ciuili nullum eſt, valeat tamen iu
re prætorio inſpecta ſui creatione, & primordiali validi
tate, non ſecus quam ſi is filius eſſet inſtitutus ritè, aut
exhæredatus piè, aut impiè, quod & ſuadetur alia perem
ptoria ratione, nã & ſi is filius in minima re, vel portio-
ne inſtitutus eſſet, non deſinebat ab initio valere teſta-
mentum de iure prætorio, nec dabat ei contratabulas,
aut vllum ius impugnandi teſtamentum de iure præto-
rio, & tamen non minus egebat ope, & auxilio, quam ſi
ex toto nihil teſtamento eſſet ſibi relictum, quid enim
ſi in obolo, aut vno minimi viliſſimique valoris numo
honoratus eſſet, ſicque iure ciuili ſubueniebatur, vt ſiue
temere exhæredatus eſſet, ſiue in minore portione quã
legitima inſtitutus darentur ſibi querela inoffi. teſtam.
§. ſi. Inſt. de inoffic. teſtam. l. cum quæritur. C. eod. tit. &
auth. nouiſſima, eod. l. Papinianus. §. 4. & 5. quoniam au
tem quarta, & l. ſi non mortis, eod. tit. ff. vides ergo palã,
vt prætor liberis quidem ſubuenire voluit, ſed tantum
parentibus teſtantibus, nam quòd liberis præteritis ſub
uenierit, nõ tam ob fauorem ipſorum id fecit, quam ob
fauorem parentum, ne præter eorum mẽtem, & animũ
ad alienas ſucceſſiones bona ſua abirent. Præſumebant
enim tunc eoque caſu liberorum, vel oblitus, vel igna-
rus, at quo caſu conſtat oblitum, aut ignarum non fuiſ
ſe, (quod accidit quando liberos exhæredauit etiam te
mere, aut minus pie in minimo eos honorauit) tunc li-
beris prætor minime conſultum curauit, maluitque om
nimode libertatem parentibus conſeruare, vt ſic indubi
tatum eſſe debeat liberis præteritis indiſtincte iure præ
torio ratum eſſe fuiſſeque ſemper teſta. primordialiter,
inque ſui creatione tenuiſſe non ſecus quam ſi inſtitu-
ti forent.

4 Quod & tertio loco † ſuadetur per l. 2. C. de edi. diui
Adr. toll. vbi teſt. quod integrum cõſumatumque in ſui
forma appareat, regulariter habet executionem paratã
etiam de iure communi, & conſequenter hæres, qui il-
lud iudici oſtendit, mittendus eſt in poſſeſſionem hære
ditatis, etiam ſi filius præteritus opponat ſeſe. l. 2. vbi om
nes. C. de edi. diu. Adr. toll. tradunt communiter Doct.
in l. ſi. eod. tit. per tex. ibi, vbi Bart. q. 6. vbi Bal. colum. 4.
not. 3. & Alex. col. 1. Alex. in l. ait prætor. §. ſi iudex. add.
2. ff. de re iud. Idem Alex. in l. ſi cum dotem. §. eo autem
tempore. ff. ſol. matr. Ang. in l. cum antea. ff. de arb. Rod.
Suares in rep. l. poſt rem. ff. de re iud. in 4. caſu. cuius rei
ratio illa eſt, quòd illud teſtam. certum eſt iure ſaltem
prætorio valere in ſui initio, neque ad rẽ pertinet, quod
ve poſt facto poſſit infirmari etiam iure prætorio per
contratab. ſi filius præteritus reperiatur, nam adhuc in-
terea hæres in poſſ. mittendus eſt, licet poſtea hęreditas
ei adimi poſſit, nam & in omnibus non modo legibus,
ſed etiam titulis, ac libris integris de in integrum reſtitu
tione loquentibus, quod initio valet, poſtea reſcinditur
reſque cũ fructibus poſſeſſori adimitur, ſeſoque reſtituitur,
vt l. quod ſi minor. §. reſtitutio. l. verum. §. 1. l. ſi patri. §. 1.
& 2. d. l. verum. §. ſciendum, cum §. ſeq. & §. ſi locuple-
tem. ff. de minoribus per totum. C. & ff. de cond. obl. c.
per totum. C. & ff. de condit. ind. per totum. C. & ff. de
cond. ob turp. cau. per totum fere. ff. de rebus eorum. l. ſi
prædium. l. prædiorum. lege vtere, fere per totum. C. de
præd. mi. tex. magiſtralis in leg. videamus. 2. per totam.
ff. de vſur.

Verum cum per ius prætorium id teſtam. valeat, ſic-
que ex teſtam. hæres ſcriptus ad bona defuncti vocari
videatur, iure autem ciuili non valeat, ſicque eo iure re-
pellatur, & præteritus filius inuitetur, vtrum illorum iu
rium inuicem pugnantium alterum vincet, reſpon. illud
ius, quod hac in re aut materia, qua de agitur, nouiſſi-
mum fuerit, alterum vetuſtius vincet, non ſecus quam
ſi vtrunque ius, vel ciuile, vel prætorium eſſet, quo caſu
nouiſſimum vetuſtius expellit, exulareque cogit. l. pacta
& poſteriores, cum ibi not. ff. de legib. l. ius ciuile eſt, cũ
ibi not. ff. de iuſt. & iur. l. pacta nouiſſima, cum ibi plene
not. per Glo. & Doct. C. de pact. ſitque cum vtroque iu
re tam ciuili, quam prætorio valeret teſtam. quo olim fi
liusfamilias à patre præteritus eſſet. d. l. verbis legis. ff. de
verb. ſig. ſuperueneritque poſtea ius ciuile id declarans,
& interpretans, vt procedat niſi cum iniuſta eſſet diſpo
ſitio per filijſ. præteritionem. l. ſi quis poſt. §. ex his. ff. de
iniu. rup. per totum ff. de lib. & poſthu. per totum. Inſti.
de exhæ. lib. per totum. C. de libe. præt. hoc ius ciuile, vt-
pote recentius, ſeruandum eſt, at cum rurſus tertio lo-
co, ſeu tempore ſuperuenerit prætor interpretans, & de
clarans, nouum illud ius ciuile inducenſque, ut teſtamẽ
tum, quod filio prætermiſſo quieſcebat impeditũque erat
inſpecto iure prætorio, nullumque erat inſpecto iure ci
uili, expediat, & quaſi detegatur, ac liberet, ſin atque ſuos
operari effectus, quando ratio iuſtitiæ, & æquitatis, quę
mouerat ius ciuile ceſſare & euanuiſſe inuenitur, hoc
ergo ius recentius, ac nouiſſimum præualebit, tũ quia
recentius, tum quia conſultius, & æquius, ſimile in d. l.
ius ciuile eſt, ubi per Gloſſ. & alios, ita intelligo d. l. filio
præterito. ff. de iniuſt. rup. teſtam. ubi filio abſtinente,
cuius ſolius intuitu, & fauore teſtamentum iure ciuili
infirmum intelligebatur, iure prętorio ſuſtinetur, & tue
tur, perpende enim illum textum dicentem, ex bono, &
æquo tuetur, nam dum ait ex bono, & æquo, intelligi-
tur iure prætorio, dum uero ſubdit tuetur, ſignificat nõ
renaſci quidem teſtamentum, ſed in priori ſtatu, ac ori
gine, quod firmum erat de iure prætorio, conſeruari, ſu
ſtineri, tueri, tueri enim non eſt addere, aut denuo in-
ducere rem ingenitam, ſed iam genitam, creatam, ac ſta
tem ſuſtinere, conſeruare, inde tuitio, & tutela, ac tuto
res, in prin. Inſt. de tut.

5 Et quod † in d. l. filio præterito, dicitur, (ſcilicet quam
uis ſubtilitas iuris refragari uideatur) hunc habet ſen-
ſum, quod licet iure ciuili, quod ab initio non ualet, ex
poſt facto non conualeſcat. l. 1. ff. de reg. cat. tamen id
non obeſt, quia eo iure ciuili, quod ab initio non uale-
bat, non intelligitur conualeſcere, ſed magis alio iure,
ſcilicet prætorio, ut innuũt illa uerba, ex bono & æquo,
id quod opportune declarat Alex. in d. l. poſthum. nu.
12. C. de bon. poſ. contratab. ergo fuerunt tria tempora
quorum primo teſtam. in quo filiusfamilias præteritus
à patre erat, ualebat iure tam prætorio, quam ciuili, at
ſucceſſit ſecundum tempus, quo tale teſtamẽtum, licet
iure prætorio ualeret, iure tamen ciuili nullum erat, &
iuri ciuili utpote poſteriori, hac in re ſtandum erat, ſed
nouiſſime ſucceſſit tertium tempus, quo ius prętorium
uidens, quod tale teſtamentum ob meram filij prę̨teriti

utilitatem

vtilitatem annullabatur, induxit, vt ſi filius huic vtilitati, & fauori renunciaſſet (iuxta l.pen.C.de pact.) tale teſtamentum vigeret, quod ius vtpote poſterius, & etiam rationabilius ſeruandum eſt, ergo ſi ex verbis teſtamenti conſtaret filium fuiſſe præteritum, tūc antequam filius abſtineret ab hæreditate patris, id teſtamentum nullum eſſet, & ipſo iure, & in effectu, ſed ſi poſtea filius abſtineret iure prætorio, effectualiter conualeſceret.

SVMMARIVM.

1 *Filius exhæredatus non fit ſuus hæres patri per nepotem ex ſe inſtitutum ex teſtamento, contra communem.*

2 *Intell.l.qui alien.§.interdum.ff.de acquir.hæred.*

3 *Exhæredatio facta ob hanc cauſam, quæ filius per nepotem ex ſe inſtitutum poteſt acquirere patris hæreditatem, non firmat teſtamentum, de iure communi noua declaratio, idem iure reg.ibid.*

4 *Hæredis inſtitutio facta ad interrogationem alterius valet.*

5 *Hæredis inſtitutio ad interrogationem alterius à fermè moriente facta non valet.*

6 *Hæredis inſtitutio ad interrogationem alterius à fermè moriente facta, licet regulariter non valeat, valet tamen in teſtamento facto inter liberos.*

CAPVT CI.

1 PRAEMITTENDA ergo in primis eſt quædam quæſtio neceſſaria, quæ conducit, & ſuperioribus, & ſequentibus, ſcilicet an teſtator poſſit formam legis prætermittere, atque immutare in iure ſuorum hæredum, vt licet regulariter, qui filium nepotemque ex eo in poteſtate habebat, filium tantum, non etiā nepotem ſuum hæredem habiturus erat, poſſit tamen efficere, vt per contrarium nepos tantum, non etiam filius ſibi ſuus hæres fiat, ſicque diſpenſare contra formā, & traditionem tex.in § ſui.Inſt.de hæred. qual.& §.ſui. Inſt.de hære.quæ ab inteſt.& l.in ſuis.ff.de libe.& poſth. l.cum ratio.ff.de bon.damnatorum, qua in re, quia pulchra, altiſſima, & amœna materia eſt, huiuſmodi præmittimus concluſionem.

Filius exhæredatus non fit ſuus hæres patris ex teſtamento per nepotem ex ſe inſtitutum. 1

In primis enim aduertendum eſt omnes noſtri iuris præceptores non tenuiſſe modo verum, ſeu notiſſimū, indubitatumque iuris ciuilis elementum obſeruaſſe filiumfam.exhæredatum, cuius filius teſtatoris nepos ab auo inſtitutus eſſet, ſuum hæredem auo futurum ex perſona nepotis, ſimul atque ille nepos poſt mortē aui hæres extitiſſet, quæ aſſertio eo pertinet, vt intelligatur ſimul, atque is deceſſerit, de cuius hęreditate agitur, nepotem inſtitutum ei hæredem ſuum futurum, eamque hæreditatem ab ipſo nepote illico abſceſſuram, inque patrem ſuum exhęredatum continuò tranſiturū, vt is non ſolum eam ipſo iure acquirat, ſed præterea cum iiſdem iuris qualitatibus eam habiturus ſit, cum quibus nepoti delata fuit, vt ipſe ei, cuius de hæreditate agitur, ſuus hęres fiat, quemadmodum, & nepos ſi apud eum ea hæreditas manſura eſſet, ſuus quoque hæres auo fieret, hanc ſententiam ita intellectam obſeruant, ac veluti catholicam diſciplinam religioſiſſime tuentur omnes iuris vtriuſque profeſſores, vt ab iſta doctrina declinatum nullum inuenias, quales ſunt Bar.in l.qui in alien.§.interdū ff.de acq.hæred. quem ibi ſequuntur Imol. Ang. Com. Aret. Alex.col.1.& fi.Iaſ.col.1.Idem Iaſ.in l.ſi quis poſthumos.§.ſi filium.num.23.ff.de libe.& poſth.Idem Iaſ. in l.ſi filius hæres.nu.6.eod.tit.Aret.& Imol.in l.ſi filius ſub conditione, alias incipit ſub conditione filius.ff.de lib.& poſth.Bar.Imo.& Paul.col.fi.in l.fi.ff.de cōd.inſt. Imo.in c.Rayn.de teſt.Imol.in l.Gal.§.quidam recte.ff. de lib. & poſth.& Eman.à Coſta, in l.Gall. §. & quid ſi tantum, pag.114.poſt Pet.Iac.Bal.& Ang.quos ipſe allegat.ff.de lib.& poſth.Cur.Iun.in l.qui ſe patris.num. 9. vbi Dec.col.3.C.vnde lib.Idē Cur.in l.fi.num.44.eo.tit. Soc.in l.cū filio.ff de leg.1.num.25.Fortun.in d.§.& quid tantum. num.6.in eandem quoque ſententiam inclināt Pet.Iac.Din.Albe.Bal.in d.§.interdum.dum exiſtimant eum qui per alium hęres exiſtit, qualis eſt filius in ſpecie noſtra cum eiſdem qualitatibus hæredem futurum, cū quibus extiterat hæres is, qui eis hęreditatem quęſierat.

Verum.n.vero, & ſi ab hac receptiſſima ſententia nullus vnquam abſceſſerit, ipſe auſim contrariā ſententiam veriſſimā dicere, pro qua in primis vrget talis conſideratio, eū qui per alium hæres exiſtit, qualis eſt dominus paterve qui hæreditatem per ſeruū, filiūve acquirunt, non videntur proprie hæredes, ideoq; illa conditio, quiſquis mihi hæres erit, in tali perſona non verificatur, idque ſcriptū reliquit Vlpianus in l.3.& in l.qui liberis.§.hæc verba.ff.de vulga.ſic ergo & in ſpecie noſtra, is pater exhæredatus, qui per filiū hæres exiſtit, neque ſimplex vulgaris ve hæres exiſtit, tantum abeſt vt ſuus hæres videat.

Deinde in eandem partem multum me monet egregium Papiniani reſponſum, qui in l.fin.ff.de cond.inſt. ſcriptum reliquit referre, vtrum filius, qui à patre ſub conditione poteſtatiua arbitraria, vt hęres ſcriptus fuit, nepotem ex ſe ſubſtitutum habuerit, neque ne vt ſi non habuerit ipſe moriens legitimus patri in teſtamēto, hæres poſſit exiſtere conditione defecta, vt in vltimo vitæ ſpiritu, & conditionē defeciſſe, & teſtamentū euanuiſſe, & ipſum filiū patri inteſtato ſuū hæredem inſtituiſſe dicamus, ſin aūt nepotes ex ſe ſubſtitutos habuerit, tūc in illo vltimo vitæ ſpiritu, & conditio inſtitutionis defeciſſe, & per hoc inſtitutionis gradus euanuiſſe, hæreditatē que ab primo gradu abſcedentem in ſēm gradum ſubſtitutoris migraſſe, migrantemq; nepotibus ſubſtitutis ipſo iure acquiſitā fuiſſe, acquiſitamque in filium eius inſtitutio per defectum conditionis euanuit, iure poteſtatis remeaſſe, ſicque ei acquiſitam, quo caſu & hoc ē quod expendimus, Iureconſultus licet non ignorauerit filiū per nepotes hęredem patris fieri, nō non dixit legitimum ſuumve hæredem patri extitiſſe, quo fit, vt Iureconſultorum ſubtiliſſimus Papinianus planè ſignificauerit, quod cum filius teſtatoris per nepotem ex ſe natū ab auo ſubſtitutum hæres exiſtit, tunc effectu tantum, non etiā nomine hæres factus videatur, vt per hoc non ſolum teſtatori ſuus hæres non fiat, ſed neque etiā hæres fiat, quod ſi filius, qui honore inſtitutionis (eſt.n.inſtitutio ſummi honoris in l.Iulianus.ff.ſi qs omiſſa cauſ. teſt.l.filium.§.ſed & ſi portio.ff.de lega. præſt.) à patre affectus, cum non per ſe, ſed per filium ſuum patri hæres exiſtit, ſuus hæres non intelligitur, vt ibi, quanto minus ſuus hæres intelligitur in ſpecie noſtra, quę habet filium ſumma exhęredationis ignominia (iuxta l.Papin.in prin.ff.de inoff.teſt.) à patre notatum fuiſſe.

2 Ad hæc eandem partem veriorem eſſe docemur ex ipſomet arg.quod noſtrates turpiter in contrarium pellexit, nā l.qui in alie.§.interdum, quam in tribus ſui partibus expendimus, aperte ait filium neceſſarium hęredē futurum, non autem ſuum, & neceſſarium, vt per locum à contrario ſenſu. Item per locum ab incluſione vnius ad excluſionem alterius ſententia noſtra euidentius ꝓbetur, quā longa contentione egeat, neque moueor qđ tex.ait patrem ſuum, & ſine aditione facit hæredem, & quidem neceſſarium, nam poſtquam Iureconſultus

patrem demōſtrauit,cum de qualitate ſucceſſionis acturus eſſet,ſubiungit & quidem neceſſarium conſultò prætermittens qualitatem ſuitatis , & cum in illo textu totú communis opin.repoſitum collocatumque fuerit præſidium,ſupereſt,vt eo excluſo , recepta ſentētia inermis nudaque maneat.Memor.præterea quod ab omnibus vbique receptum ſit exhæredationem ad effectum ſuitatis extinguendæ per aditionem hæredis extranei , (vt probat l.filium.§.ſed cum exhæredatio.ff.de bo.poſſ.cōtratab.l.ſi exhæredatus.ff. ad Syllania.l. ſi patronus teſt.§.ex teſtamento.ff.de bo.liber.) exiſtentiamque hæredis neceſſarij (qualis eſt nepos in poteſtate ab auo inſtitutus) parem eſſe exæquarique aditioni extraneorum.l. cum bonis.ff.de acquir.hæred.l.iam dubitari , in fi.ff.de hæred.inſt.ergo vt ſuitas filij exhæredati per aditionem extraneorum extinguitur,ita & per exiſtentiam hæredis neceſſario,& conſequenter ſemel extincta conualeſcere non poteſt.l.qui res.§.aream.ff.de ſolutio.quo fit, vt poſtquam iura ſuorum in ipſo propter ſui exhæredationem ſic confirmatam euanuerint, in eodem renaſci nō poſſint,licet in nepote non interdicantur,vt in §.ita demum,& in §.ſui.Inſt.de hære.quæ ab inte.§.ſui. Inſt.de hæredum quali.& differentia.

Enimvero abſonum eſſet eum qui in teſtamēto fuit exhæredatus,eodem teſtamento ſuū hæredem auo fieri,harumque rerum naturalis inter ſe pugna eſſet , vt in ſimili ait.l.ius noſtrum.ff.de reg.iur. nec me mouet exhæredatus aliquando ſuus hæres efficiatur.l.Papinianus §.ſi ex cauſa,ibi ſuus hæres.ff.de inoffic.teſt. illud enim fit ab inteſt. non ex teſta.

Vrget præterea quod ſermo ſimpliciter prolatus intelligitur de prima tantum vice.l boues.§.hoc ſermone. ff.de verb.ſig.l.matrimonij.ff.qui & à quibus.l.ſi ſocius pro filia.ff.pro ſocio.l.inter ſocerum.§.fi.ff.de pac. dot. quo fit vt cum nepos ex inſtitutione hæres extiterit,nō poſſit negari quin ipſe proprie hæres fuerit, reliqui oēs improprij,cum duo inſolidum hæredes eſſe nō poſſint. l.quod contra.§.vni duo.ff. de reg. iur.l.ſi vt certo.§.ſi duobus vehiculum.ff.commoda.eodem quoque pertinet,quod vulgo dici ſolet,verba quæ prius non per poſterius intelligenda l.1.§.qui in perpetuum.ff. ſi ager vectig.Soc.in l.1.col.2.ff.de vul. nepos ergo qui prius hæres extitit,is ſolus ſuus hæres recte dicitur, non pater q per eum hæreditatem quæſiuit. is enim magis iure patrio,quàm hæreditario quæſiſſe intelligitur,arg.l. ſi infanti.in verbo,iure patrio,de iure delib.C. vel iure peculij.arg.l.1.& 2.ff.de caſtren.pecu.

Denique hāc partem cogimur tenere coacta,& peremptoria ratione,quæ deducitur ex egregio Pauli Iurecōſulti reſponſo,qui in l.quæritur.ff.de bonis libe. ſcriptū reliquit,filium qui exhæredatione ſua motus eſt ab hæreditate libertorum paternorum , ad quā nepotes ex eo per legem vocantur , non debere eandem hæreditatem conſequi per filios ſuos, ne ocioſa eluſoriaque legis teſtatoriſue prohibitio videatur, ſi quod ſuo nomine cōſequi exhæredatus non pōt,id per ſuos filios conſequitē ſic & in ſpecie noſtra plane eluſoria redderetur exhæredatio teſtatoris,ſi exhæredatus eādem hæreditatem,eodem iure,qualitate,priuilegio,honoremque per nepotē inſtitutum conſequeretur quē habiturus eſſet, ſi exhære datus nunquam fuiſſet,neque ad rem pertinet,q totaliter nepotem inſtituendo id permiſiſſe videatur, nam licet per inſtitutionem nepotis videatur teſtator permiſiſſe,q emolumentum hæreditatis filio acquiratur , tamen non permiſit,vt eodem iure, & honore hæreditas apud filium manſiſſet,quo manſura eſſet,ſi is exhæredatus,non fuiſſet,alioqui videretur teſtator inanem feciſſe diſpoſitionem,quod incredibile eſt, arg.l.3.ff. de milit. teſt.notant Glo.Bar.& omnes in l.3.§.ſi filius.ff.de libe. & poſth.eſtque ſupremi momenti, q filio exhæredato nepos inſtituatur , nam licet commodum pecuniarum ſit apud filium, tamen honor inſtitutionis apud nepotē manſurus eſt, honor autem inſtitutionis precioſior eſt emolumento hæreditatis etiam opulentiſſimæ.l.Iulian. ff.ſi quis omiſſa cauſa.teſt.l.filiū.§. ſed & ſi portio.ff. de leg.præſ.l.denique conſtat exhæredatū haberi pro mortuo.l.1.§.ſi prætor.ff.de coniung.cum emancip. quo fit ſuum hæredem fieri non poſſe non magis quam ſi re vera mortuus eſſet.Neq; me mouet quod hæreditatis cōmoda habeat,nam adhuc verum eſt eū pro mortuo eſſe quo ad nomen,ſpeciem imaginemque hæredis, & quo ad titulum modumque acquiſitionis,quo de agimus.

Poſtremo his plane adſtipuletur Vlpianus Iurecōſultus,qui in l.fil.patroni.ff.de bonis liber.totā hāc dirimit controuerſiam,vbi poſtq̃ noſtram depingeret ſpēm, ait filium exhæredatum,qui per nepotem hæres fit effectu tantum,non ēt nomine , neque honore hæredem fieri non magis,inquit,q̃ ſi per ſeruū inſtitutum hęres fieret indeque euenire,vt talis filius exhæredatus à cōtratabulas bonorum poſſeſſione libertorum paternorum ſubmoueatur,non ſecus, quam ſi nullo modo emolumentum paternæ hęreditatis habuiſſet,vt contra tam apertū Iureconſulti reſponſum contendere, nō pertinacis modo,verum temerarij quoque hominis eſſe videatur.

Adhæc non minus opportunè facit.ff.de leg.præſt.l. is qui in poteſtate,in princ.quem per te inducas , & ita hanc partem olim inter plura quam 700.paradoxa publice Salmanticæ tuebamur,& deinde ſemper hæc pars contra receptam ſententiam verior nobis viſa eſt.

3 Infertur opportune, & vtiliter q in ſpecie noſtra cū hodie ad firmitatem teſtamenti deſideratur titulus inſtitutionis in perſona filij,vt in auth.vt cum de appel.cog. §.aliud quoque,& auth.non licet.C.de lib.præt.certe ſi filium,& ex eo nepotem in poteſtate habebam, & filio exhæredato nepotem hæredem feci, licet per eum filio meo exhæredato vniuerſa hæreditas mea acquiri potuerit,tamen adhuc teſtamētum eſt ipſo iure nullum, quia ſecundum nos is filius iure patrio tantum,non etiam iure hæreditario mihi ſucceſſiſſe videtur , nec ſuus hæres mihi extitit,ſed emolumentum tantum hæreditatis acquiſiſſe videtur per filium ſuum , non ſecus quam illud acquiret per ſeruum ſuum caſtrenſis peculij, quem ego hæredem feciſſem,nec per tale hæreditatis emolumētū ceſſat iniuria exhæredationis,vt probant fundamēta noſtra,quam iniuriam potiſſimū auferre, & euitare voluerūt iura noua,vt d.§.aliud quoque verſ.ſola enim eſt noſtræ ſerenitatis intentio iniuriā exhæredationis,& pteritionis à parentib & liberis auferre, licet tenentes cōem ſententiam diuerſum veroſimilius eſt reſponſuros.

Infertur ſimiliter , quòd cum iure regio ad firmitatē teſtamenti paterni ſimiliter deſideretur,quòd filius inſtituatur,vel exhæredetur ex aliqua ex 14. cauſis expreſſis in d.§.aliud quoque,& §.cauſas,eiuſdem auth. vel ex alijs parem rationem habentibus ſecundum communē ſentētiam,quam tenent nouiſſimi poſt alios in d. auth. nō licet,quòd ſi filius aliter exhæredatus eſſet,teſtamentū non valeret,nec ſuſtineretur per inſtitutionem nepotis, ex cuius perſona filius eam hæreditatem acquirere poſſet,non magis quam ſuſtineretur,ſi is nepos inſtitutus,vel non eſſet,vel in rerum natura non eſſet,& ita intelligo tex.in d.auth.non licet ,cum ſimilibus,licet tenētes cōmunem ſententiam aliud credibile ſit in hac ſpecie reſpōſuros,& facit multum opportune, quod tradit Dec.in l.hæredem.nu.2,ff.de reg.iur.& Alex.in l.Seius, & Auger.ff.ad l.Falc.

4 Denique ſcis valere hæredis inſtitutionem factā ad interrogationem alterius,Glo.cōmuniter approbata in l.iubemus,in verb.quemadmodum.C.de teſtam. quam

ſequuntur Cinus,Bar.Bal.Ang.Sal.Paul.Fulg.Alex.Cor. & Iaſ.ibi,num.10.qui cum ea ait eſſe communem opin. Cur.Iun.conſ.183.col.1.lib.2. Id quod procedit dũmo do teſtator non eſſet morti nimium proximus,vt tenẽt Paul.in l.hac conſultiſſima.§.at cum humana fragilitas.
5 C.qui teſta.facere poſſ.Idemque Paul.in l.1.§.ſi quis ita ff.de verb.obl.vbi Soc.num.2.Corra.num.1.col.1.Guiliel.Ponta.num.15.qui hanc eſſe communem opi. teſtatur Alber.Papienſis,quem refert & ſequitur Io.And.ad Spe.tit.de teſt.§.in primis.num.9.Ant.in c. cum tibi.de teſt.firmat eſſe communem opi.Vicent.Hercul. in d.§. ſi quis ita.num.10. Ang. Aret.in princ.Inſt.de teſt.qui firmat vlibus forenſibus id receptum eſſe.Lud.Rom.in l.gerit.ff.de acquir.hæred.num.10.Ioan.Imol.in l. hæredes palam,ad finem prin.ff.de teſta.l.autem.Sylua.conſ. 54.num.9.Alex.conſ.12.num. 2.lib.6. & ibi Molinæus in eius add.Hippolytus ſing.449.Ripa lib.3. reſponſorum.c.11.num.8.Rom.conſ.306.Soc.nepos conſ. 183. num.19.cum ſeq.Dec.conſ.489.licet fluctuans in contrarium inclinet,Carolus Rui.conſ.2.col.2.lib.2.Aym. Cran.conſ.117.num.1.Thom.Gramma.conſ.73.col.1. cum ſeq.Paul.Caſt.conſ.155.col.1.lib.1.Steph.Bertrandus conſ.349.num.6.lib.1,Roder.Suares allega.1.pag. 15.Carol.Ruin.conſ.9.num.14.lib.2.Idem Ruin.conſ. 8.num.9.lib.3.Corn.conſ.329.lib.1.num.13.Idem conſ.73.num.12.eod.lib.Idem conſ.22.num.8.lib.4.Soc. conſ.229.num.7.lib.2.Idem Soc.conſ.92. nu.17.lib.3.
6 †tamen id procederet ſi teſtamentum fieret inter extraneos,non ſic ſi fieret inter liberos,ut in ſpecie noſtra, nam ſi filium exhæredaui nepotemque ex eo etiam ad interrogationem alterius hæredem ſcripſi, & ſi morti proximus eſſem, valeret inſtitutio cum fauore liberorum,arg.l.fi.C.fami.ercil.l.hac conſultiſſima.§. ex imperfecto.C. de teſtam. quo magis illius odioſæ exhæredationis vires eneruentur, quod hoc admiſſo euenit, ergo,&c.arg.l.cum quidam.ff. de lib. & poſthum. iuncta d.l.qui in aliena.§.interdum.ff.de acquirẽ. hæred.quod nota,quia nouum.

SVMMARIVM.

1 *Monachus non teſtatur cum communi.*
2 *Monachus teſtatur Papa permittente,cum communi.*
L.3.tit.5.lib.2.ord.
Monachiſmo ſuperueniente an rumpatur teſtamentum cum communi,contra alteram communem.
Intell.l.1.& 4.tit.1.lib.5.ord.
3 *Depoſitato hæreditas data defertur legitimis hæredibus teſtatori,cum communi contra Accur. Guil. Reyni. Butr.& alios.*
Declaratio l.2.tit.de los alcaldes,lib.2.fori ord.
4 *Teſtamento per errorem teſtantis viciato hæreditas legitimis defertur,cum communi.*
5 *Excommunicatus habet vtranque teſtamenti factionẽ, cum communi.*
L.3.tit.5.lib.2.ord.
6 *Collegium nihil capit ex teſtamento.*
7 *Spurius quis dicatur.*
8 *Spurius ex damnato coitu natus nil capit ex teſtamento,& quod ei relinquitur legitimis hæredibus teſtatoris applicatur iure regio,& iure communi.*
9 *Spurius nil capit à patre,varie ampliatur.*
10 *Naturalis filius vt ſuccedat.*
11 *Naturalis filius ex concubina fauorabilior eſt, quam ſi ex ſeorſim habitante naſceretur contra nouiſſimos, quod procedit etiam iure regio.*
12 *Nothus capere poteſt ex teſtamento patris cum nouiſſ. contra Bar.Alex.Oldrad.& alios.*
13 *Nothi,& naturalis differunt in ſucceſſione ab inteſt.*
14 *Baſtardus idem eſt quod naturalis.*
15 *Naturalis capit duas vncias ab inteſt.fallit varie.*
16 *Naturalis filius, & nepos legitimus ex filio naturali exæquantur.*
17 *Naturalis filius,& nepos legitimus ex filio naturali nõ excluduntur ab vxore patris iure regio.*
18 *Naturalis,vt ſuccedat quando concurrit cũ legitimis.*
19 *Naturalis, nothus, ſpurius & ſimiles inſtitui poſſunt ſub conditione,ſi à principe legitimentur, cum communi.*
20 *Intell.l.fi.tit.3.lib.ord.*
21 *Spurius an ex interuallo bona patris capere poſſit, & an ſi ea bona ceperit,ſit tutus iure poli, num.22.& an peccet qui ſpurio bona patris reſtituit,num.23.& quid ſi iurauit ſe reſtituturum.num.24.*

CAPVT CIII.

MONACHVS non poteſt facere teſtamẽtũ,vt in auth.ingreſſi.C.de ſacroſ. eccle. vbi omnes antiqui,& noui,& in c.2. & ibi omnes,de teſt.facit tex. in authen.de
1 monachis.§.illud,†tamen ſummus Pontifex,vt per Couarru.in c.2.de teſt.num.10.poteſt monachis dare,ſi ſibi libuerit,licentiam teſtandi, ſecundũ Iaſ.in auth.ingreſſi.col.2.C.de ſacroſ.eccl Bal.in l.ſi qñ in prin.C.de inoff.teſt.Bal.in l.fi.C.vnde legitimi. Paul. in l.& militib.C.de teſt.mil.Bal.in auth.niſi rogati. col. pen.C.ad Treb.Idem Bal.in l.1.ſi ſeruus extero.C.vt refert Iaſ.vbi ſupra.Barb.in c.cum in offic.col.pe. de teſt. Ioan.Bap.in trac.de penſionib.q.19.Soc.conſ.13.lib.1. quos refert & ſequitur Didac.Couarr.in c.2.num.10. de teſtam.aliquid per Corn.conſ.176.in præſenti.num. 7.lib.2.monachus ſimiliter iure regio iudex eſſe non poteſt,quia ſui iuris non eſt,arg.l.3.tit.de los alcades,libr. 2.ord.expreſſius in l.2.eo.tit.
2 Illud autem dubium eſt,†an teſtamẽtum ante monachiſmum confectum rumpatur per profeſſionẽ ſequutam,& magis eſt vt non rumpatur,auth.de monachis,§. illud.auth.nũc autem.C.de epiſ.& cler.& in auth.ſi qua mulier.C.de ſacroſ.eccl.neque hoc caſu monaſterio debetur legitima, Bar.Bal.Butrig. Paul. & alij in d.auth.ſi qua mulier.Dec.in c.in præſentia,de probationib.num. 64.Idem Dec.qui hanc dicit communem ſententiam, conſ.51.col.2.Imol.num.12.& Aret.num.5.in l.1.ff.de teſt.Rip.in l.ſi vnquam.C.de reuoc.don.q.35. Abb.nu. 52.in d.c.in præſentia.

Contrariam ſententiam videntur tenere Pet. Cin.& Fulg.in d.auth.ſi qua mulier,quorum opin.communis eſt ſecundum Iaſ.ibi,num.15.& num. 17. Imol.in l. 1. num.11.ff.de teſt.Iaſ.in rub.ff.de liber.& poſthu. num. 19.Idem Iaſ.in rub.C.de poſt.hæred. inſt. & monaſterium loco poſthumi eſſe aiunt Bal.& Imol. in l. filius à patre.§.1.ff.de lib.& poſthu. quod procedit ſecundum eos, quando tempore teſtamẽti teſtator non cogitauit de monachiſmo futuro,aliàs ſecus.ita Bart. in d.auth.ſi quam mulier.& eſt communis opinio ſecũdum Iaſ.ibi, num.17.& ſecundum Dec.in d.ca. in præſentia,nu.61. licet contrariam partem etiam hoc caſu teneat,& dicat communiter receptam.Alciat.in rub.ff.de lib.& poſth. num.30.& num.31.itaque omnes fere conueniunt,vt ſi tempore teſtamenti teſtator cogitauit de monachiſmo futuro,tunc per monachationem non rumpitur teſtamentum, quòd ſi tempore teſtamenti non ſequentem cogitauit de monachiſmo futuro,tũc per ingreſſum religionis rumpitur teſtamentum,non ſecus quam poſthu. agnatione,ſecundum vnam communem ſententiam,licet ſecundum alteram communem ſententiam etiam hoc caſu non rũpatur,quod etiá tenuit Viglius in prin.

Inſt.quib.mod.teſta.infirmentur, & hæc opinio magis
placet; licet in contrarium faciat l.ſi vnquam.C.de re-
uocand.don.qua de re plene per Didac.de Couarru.in
c.2.de teſtam.num.4.

An aut per monachiſmum ſine licentia parẽtum, aut
fratrum initum à puella, quæ in eorum erat domo, pu-
niatur nõ ſecus quàm per matrimonium carnale ſit ini
tum, & magis eſt quòd non, ſic quòd ſit limitãda l.2.&
4.tit.1.lib.5. ord.ne leges illæ pœnales recipiant exten-
ſionem contra ea quæ tradunt Iaſ.& alij in auth.quas a-
ctiones.C.de ſacroſ.eccl.

Deportatus non poteſt hæres inſtitui, neque aliquid
ex teſtamento capere, tex.eſt in l.1.C.de hæredib.inſtit.
vbi traditur communiter per Doct.notant Gl. & Doc.
3 in §.legari.Inſt.de leg.† neque poſſet eſſe iudex iure reg.
arg.l.a.tit.de los alca.lib.a.ord.ibi, o ouiere hecho coſa
por que vala menos, cõſtat autem deportatum infamia
notari, verum ſi ex facto hæres inſtitutus ſit, dubiũ eſt
an hæreditas ei relicta fiſco applicetur, an vero deferatur
legitimis hæredibus teſtatoris, non ſecus quam ſi ille re
vera inſtitutus non eſſet, & quòd fiſco applicetur, tenet
Gloſſ.in d.l.1.& ibi Guiliel.de Cun.Butrig.& Rayne.&
eſt opinio ſuſtentabilis, ſecũdum Imol.in l.ſi ſeruus eius
ff.de acq.hær.& in c.a.de teſt.tamen cõtraria opinio eſt
vera & communis, vt hæreditas deportato relicta legiti
mis hæredibus teſtatoris deferatur, per d.l.1.ibi, & hære
ditas in ea cauſa eſt, in qua eſſet ſi ſcripti hæredes non
fuiſſent, & ita tenent Bar.Bal.Sal.Paul.Alex.Corn. Iaſ.&
alij communiter in d.l.1.& eſt communis opinio ſecun
dum Iaſ.ibi.num.3.& ita tenent communiter Doct.in l.
ſi ſeruus eius.ff.de acqui.hær.facit l.ſi in metallum.ff.de
his quæ pro non ſcriptis habẽtur.l.in metallum.ff.de iu-
re fiſci, facit, quia deportatus habetur pro mortuo.l.1.§.
pen.ff.de contgatab.ergo, &c. vt in l.quidam referũt.ff.
de iure codic.in §.1.& §.pro 2.C.de cad.toll.ſimile quã
do teſtator hæredem ſcripſit extraneum, quem filiũ ſuũ
4 putabat, quę inſtitutio non valet, hæreditas tamen fiſco
non applicatur, ſed legitimis hæredibus teſtatoris, ita te-
nent Cinus, Bar.Alex.& aliter communiter in l.ſi pater,
per tex.& in l.neque apud.C.de hære.inſt.& eſt commu
nis opin.ſecundum Iaſ.num.10.in d.l.ſi pater.

5 Excommunicatus† hæres inſtitui non poteſt ſecun-
dum quoſdam, quos refert Roland.in tract.teſtam.rub.
2.in fine.quia æquiparatur deportato, & ſimiliter etiam
teſtamentum facere non poteſt, ſecundum Hoſt. in ca-
pia.de exceptionibus in 6.glo.in c.decernimus, de ſen-
tentia excommunicationis.lib.6. quæ ſingularis eſt ſe-
cundum Franc.in rub.de teſt.in 6.in 16.col.Ioann.Mo
nachus in c.quanquam, de vſuris.

Contrariam ſententiam, vt excommunicatus habeat
vtranque teſtamenti factionem, tenent Archid.in d.ca-
pia.Ioan.And.& reliqui in d.c.decernimus.Frider.con
ſil.74.Guiliel.Bened.in c.Rayn.de teſt.in verbo, mor-
tuo, itaque primo.num.288.Ioan.à Selua, de benef.4.p.
q.4.col.1.quam opinionem dicunt communem Fel.in
c.cum voluntate.de ſent.ex commun.Barb.in d.c.a.de te-
ſtam.Idem Fel.in c.ad probandum, de re iud.col.2. Frã.
vbi ſupra.Bar.& Aret.in l.ſi quæramus.de teſtã.Abb.in
c.veritatis, de dolo & contum.Bal.in l.ſi.C.ſi a non com
petenti iudice.facit gl.in c.paſtoralis.§.verum, de appel-
lationibus, quæ excommunicatum relegato aſſimilat,
quem conſtat poſſe teſtari l.relegatorum.§.1.& 2.ff.de
interd.l.eius.§.ſed relegati.ff.de teſta.facit etiam; Quia
omnia cenſentur permiſſa, quæ non reperiuntur expreſ
ſim prohibita; l.nec non.§.quod eis.ff.ex quibus cauſis
maiores.l.ſuperſtatuas.C.de religioſis, ſed excommuni
catus non reperitur teſtari prohibitus, ergo, &c. Prætere
rea ſpeciale eſt in excommunicato propter hæreſim.Itẽ
in excommunicato propter percuſſionem Cardinalis;
vt in c.excommunicamus.§.credentes, de hæreticis, auth.
credentes.C.de hæreticis.c.Felicis, de pœnis.in 6. ergo,
& c.vt in l.nam quod liquide.§.fi.ff.de pen.lega.reſoluit
Couarru.in rub.de teſta.par.a.num.18.

An autem iure regio excõmunicatus iudex eſſe poſ-
ſit, & ſecundum hanc opin.videtur ꝙ ſic, ſecus ſecundũ
priorem ſententiam iuncta l.2.tit.15.lib.2.ord.dum ait,
o ouiere hecho coſa por que aya venido a menos, nam
deportatum conſtat infamia notari, ergo, &c.

6 Item † Collegium regulariter hæres inſtitui non po-
teſt.l.collegium.C.de hæred.inſt.quia omne collegium
illicitum præſumitur, niſi approbatum probetur, vt di-
cit gloſſ.in l.1.de collegijs illicitis tradunt.Alexand. Iaſ.
& alij in dicta lege, collegium.gloſſ.in d.§. legari.Inſti-
tut.de legat.

Item incertis perſonis olim nihil relinqui poterat, vt
tradunt glo.& communiter Doct.in d.§.legari, per tex.
in §.incertis, & in §.poſthumo, eod.tit.quod dic, vt per
nouiſſimos in l.Gallus, in prin.ff.de li.& poſth. Item in
metallum damnatis nihil relinqui poterat.gl.& commu
niter Doct.in d.§.legari.Inſt.de legat.tex.in l.ſi in me-
tallum.ff.de his qui pro non ſcriptis habentur, vbi Bart.
notanter ait, quòd relictum ei, qui in metallum damna-
tus fuit, aufertur, & nõ fiſco applicatur, ſed legitimis hæ
redibus teſtatoris, vel ſi legatum erat, remanet apud hæ
redem, ſimile in eo, quod relinquitur deportato, vt per
Iaſ.num.10.in l.1.C.de hæredib.inſt.

Item mendicantes non poſſunt capere ex teſtamen-
to ſecũdum quoſdam, quod improbat & recte Guibel.
Bened.in c.Raynutius, de teſtam. in verbo, & vxorem
nomine.num.217.quia etiam captiuis, qui ſunt ſerui, re
linqui poteſt.l.ſi quis ad declinandam.C.de Epiſcopis,
& Cler. & idem pari ratione in mendicantib. qui bona
non tenebunt, ſed diſtrahentur per epiſcopum, & pre-
cium in eorum vſus conuertetur, vt d.l.ſi quis ad decli-
nandam.l.fideic.& ſeruo.ff.de leg.3.& ita ſeruatur ſecũ
dum Bar.in l.ciuitatibus.ff.de leg.1.& in l.ſeruos.ff.de ali
mentis legatis, & in tractatu minoricarum.

Spurius filius patri ſuo ſuccedere non poteſt, & qui-
7 dem præmittendum eſt † ſpurios filios eſſe in duplici dif
ferentia. Spurios enim large appellamus, eos, quorũ pa-
ter incertus eſt, etiam ſi ex ſoluto, & ſoluta cõcepta fue-
rint: Alc.lib.1.prætermiſſor. & Theophilus in §.aduer-
ſus.Inſt.de nuptijs.Budęus in l.vulgò.ff.de ſtatu hom.Io
an.Bap.in l.ſi quis illuſtris.col.2.C.ad Orificianum.Ca-
tellianus Coſta in vltimis n e mora.dictiõe, ſpurius. ſtri
cte vero ſpurij dicuntur, qui ex ijs parentibus nati ſunt,
qui coniugium contrahere non poterant tempore con-
ceptionis, ita Ang.in §.nouiſſime.Inſt.ad Orſ.Idem in
eo, qui naſcitur ex coitu, punibile.Ang.ibidem.Alci.lib.
4.parergon.c.5.Ang.Policia.lib.Miſcellan.ca.18. quos
refert, & ſequitur Couarru.lib.4.decre. in ſecunda par.
cap.8.§.5.ergo ſtricte, & ſpecifice ſpurius dicitur etiam
is, qui patrem oſtendere poteſt, ſi tamen ex coitu puni-
bile naſcitur, vel ex ijs parentibus, qui matrimoniũ con
trahere nequeunt.d.l.vulgo.cap.tanta, vbi gloſſ. qui filij
ſint legitimi.c.ad abolendam, de filijs preſby.teorum;
licet largius ſpurium dicamus eum, qui incertum patrẽ
habet, quaſi s eſt natus ex ſcorto, vel meretrice.l.1.ſinq.
res particu.4.leg.ſpurij.ff.de decurionibus.ergo ſpurius
8 † ſtricte ſumptus, neque ex teſtamento, neque ab inte-
ſtato aliquid à patre capere poteſt, nec etiam ex contra
ctu inter viuos.l.1.& auth.licet.C.de naturalibus lib.e.§.
fi.in auth.quibus modis naturales efficiantur ſui.l.19.
titul.13.par.6.l.10.tit.3.lib.1.ordin.Salic.in d.l.ex quo d
ſi de facto huic filio ſpurio pater aliquid relinquerit, id
non fiſco, ſed liberis legitimis, vel cognatis proximio-
ribus defertur.d.l.1.vbi Bald.& Salic.Iaſ.in l.2.& ibi A-
lex.C.de hær.inſt.Bar.in leg.fi.ff.de his quibus, vt indig.

Alex.

6 Alex.in l.hæreditas.C.quib.vt indig. qui hanc dicit cõ
munem ſententiam,niſi ex mora ipſorũ poſt duos men
ſes fiſcus admittatur, vel renunciatione ipſorum libero
rum,vel cognatorum,vt d.l.1.& d.l.10. id autem in om
nibus filijs ſpurijs iure regio procedit, ſecundum Cou.
vbi ſupra,num.3.qui allegat l.1.tit.13.p.6. quæ nihil fa-
cit,voluit allegare l.10.eod.tit.ibi,ex fornicatione, ſed
ille tex.interpretandus eſt ſecundum ius commune , vt
fornicationis appellatione coitus iure fori punibilis in-
9 telligatur.Hæc † varie intelliguntur,Primum,vt ſpurius
à patre immediate nihil capere poſſit,vt dd.iuribus. Se-
cundo vt etiam ab alio,ex iuſſu patris,arg.l.vnum ex fa-
milia.§.1.ff.de lega.2.Tertio etiam ſi capiat ab alio citra
iuſſum patris,ſi tamen ſibi datum fuit patris contempla
tione ſecundum quoſdam,arg.l.ſed ſi plures.§. in arro-
gato.ff.de vulg.quod ſatis expeditum non eſt.

Quarto intelligitur, vt etiam ex cauſa pupillaris ſub-
ſtitutionis is ſpurius bona patris capere non poſſit.l.ſi is
qui.ff.de vulgari,iuncta Glo.in auth.quib.mod. natura-
les efficiantur ſui.§.fi.quem tex.in d.l.ſi is, dicit ſingula
rem.Bal.in l.eam quam.C.fideicom.num.53.& in c. ſo-
licitudinem,de appella.col.2.& merito, quia poſt hære-
ditatem patris filio impuberi quæſitam,& diu ab eo poſ
ſeſſam,iam non a patre,ſed ab ipſo impubere ea bona ꝑ
fecta videri deberẽt,arg.l.ſed ſi plures.§.filio.ff. de vulg.
vnde filio ſpurio videbantur poſſe acquiri , non ſecus
quam ſi patris nunquam fuiſſent,contrarium tamen ibi
deciditur,quod ſequuntur Bar.Paul Alex.Iaſ.& alij cõ
muniter in d.l.ſi is.Iaſ.num.5.in l.iam hoc iure.ff.de vul
ga.& Couarr.vbi ſupra.

Quinto intellige , vt ſpurius bona patris capere ne-
queat,etiam ex cauſa ſubſtitutionis vulgaris.Guiliel.Be
ned.in c.Rayn.de teſt.in verbo,& vxorem.num.690.

Sexto intellige,vt nõ poſſit capere etiam ex ſubſtitu
tione fideicom.ſecundum Guiliel.ibi.arg.d.l.ſi is.

Septimo intellige,quòd etiam ab aliquo tertio,cui pa
ter donauit,capere non poteſt incontinenti,licet ex in-
teruallo poſſet,quia incontinenti præſumitur patris cõ-
templatione factum.Bal.in d.l.eam quam.nu.40.Anan.
conſi.13.Ioan.Lupi.in rub.de don.inter virum, & vxo.
§.30.num.14.

Octauo intellige,vt capere non poſſet is ſpurius à pa
tre etiam ex diſpoſitione legis municipalis.Dec.in c.2.
de conſt.lect.2.not.2.Soc.conſ.95.nu.9.lib.4. & eſt cõ
munis opinio ſecundum Ioannem Baptiſtam , in l.om-
nes populi.ff.de iuſt.& iur.col.4.Bal.& Aret.in l.cũctos
populos.C.de ſumma Trinitate.Aret.in l.3.ff. de teſta.
Iaſ.in l.ait prætor.col.3.ff.de iureiur. eleganter per Cõ-
10 uarru.vbi ſupra qui multa cumulat,& aliquid infra.† fi-
lius vero naturalis,qualis eſt ille qui naſcitur de concu-
bina,vel ex ea cum qua matrimonium contrahi poteſt ,
vt declarant Alciat.lib.4.parergon.cap.5.& plene Dida
cus,vbi ſupra,in §.4.c.8.Abb.in c.per venerabilem, qui
filij ſint illegitimi.Roder.Suares in l.1.tit.6.li.3.ſori.Iaſ.
conſ.51.lib.3.l.11.Tauri.Fortuni.de vltimo fine. illatio
ne 8.Propoſitus in c.tanta.num.6.qui filij ſint legitimi,
11 vbi Abb.col.fi.qui†cenſet non tam fauendum eſſe filio
naturali nato ex concubina domi retenta , quam ſi na-
ſceretur ex ea,quæ domi retenta non erat,quem in hoc
ſequitur ipſe Didacus lib.4.decret.par.2.c.8.§.4.num.
4.ſed errant,nam hac in re finis ſcopulusque, quo ten-
dit,ius ciuile oſtendit,vt liberi quo certiores ſunt noſtri
eò certius & plenius ad ſucceſſiones noſtras admittan-
tur,non ſic in eis,qui magis incerti ſunt,vnde cum lon-
ge certiores ſint liberi ſuſcepti ex concubina domi retẽ
ta,quam illi,qui ſuſcepti putantur ex concubina , quæ
ſeorſum degit,arg.l.filium eum diffinimus.ff.de his qui
ſunt ſui vel alien.iur.l.ſi vicinis.C. de nuptijs.cõſequens
eſt,vt ius & priuilegia filij naturalis potius conſequatꝰ fi

lius natus ex concubina domi retenta,quã natus ex ea,
quæ ſeorſum habitat,arg.l.11.tit.13.par.6.quæ hanc de
cidit controuerſiam.

12 Vnde † filius naturalis, & filius nothus ex teſtamento
patris omnia capere poſſunt , non ſecus quam quilibet
extraneus caperet.Alciat.lib.4.parergon.c.5.Salic.in au
then. ex complexu.C. de inceſtis nuptijs . Didacus de
Couarr.vbi ſupra.licet contrarium tenuerint Bart.in l.
fi.ff.quibus vt indig.Alber.in rub.C.de natu.libe.Oldr.
conſ.196.quorum opinio nulla ratione defendi poteſt,
cum nothis nullum vitium obijci poſſet , præterquam
quòd eorum cognatio erga patrem incerta ſit,ſed lõge
magis certum eſt,extraneum hæredem nullum ius co-
gnationis habere erga teſtatorem , à quo tamen ex aſſe
hæres inſtitui poteſt.Nothi autem dicuntur,qui ex me-
retricibus,vel ſcortis naſcũtur,ſecundum ipſum Dida
cum & Alciat.vbi ſupra,licet aliter capiatur nothus in l
13 1.tit.15.par.4.& licet † in ſucceſſione ex teſtamento no-
thi,& naturales æquiparentur,ſecus tamen eſt in ſucceſ
ſione ab inteſtato,nam ab inteſtato naturalis conſequi
tur duas vncias,iuxta diſtinctionem auth.licet.C.de na-
turalib.lib.auth.quib.mod.naturales efficiantur ſui.§.fi.
& §.ſi quis autem defunctus. Nothus vero ab inteſtato
nihil conſequitur à patre , vt in d.auth.§. ſi vero, eſſuſe
14 † filius verò baſtardus idem eſſe intelligitur,quod filius
naturalis.Dec.conſ.433.Glo.in rub.ff. de concubinis.
Ludou.de Sardis,in tractatu de legitimatione.2. par.q.
2.lib.2.Alex.conſ.128.col.pen.lib.1.quos refert , & ſe-
quitur ipſe Didacus,vbi ſupra,& ita intelligenda eſt ſe-
cundum eum l.9.Tauri.

15 Filius † ergo naturalis ab inteſtato capere poteſt duas
tantum vncias,iuxta diſtinctionem d.authenticæ, licet
l.vlt.tit.13.par.6.Glo.Panorm.& reliqui in d.c.tanta , q
filij ſint legitimi. Limita primo ſi ſuperſint filij legitimi
& d.iuribus.Idem ſi ſuperſint filij legitimati.Bal. in l.eã
quam.C.de fideicom.num. 26. & in ſimili per eundem
in l.cum acutiſſimi.num.7.eod.tit.Idem Bal.in l.quiſqs.
C.ad leg.Iullan.Maieſt.Tertio limita,niſi ſuperſint filij
adoptiui ſecundum Ioan. Baptiſtam de Sancto Seueri-
no,in l.ſi qua illuſtris.C.ad Orficianum. col.19. Nico-
laus de Vbaldis,in tractatu de ſucceſſioni.ab inteſt.col.
11.nam cum hi ſuccedant contra teſtamentum,vt in §.
adoptiui.Inſt.de exhæredatione liberorum.l.certum.ff.
de iniuſ.rup.l.2.tit.1.p.6.multo facilius ab inteſt. admit
tentur excluſis naturalibus,vt in §.eadẽ. Inſt. de hæred.
ab inteſtato.l.in arenam.C.de inoff.teſt.

Quarto limita,niſi ſuperſit vxor ipſius parentis, vt in
d.auth.licet, quod hodie iure regio immutatum eſt.l.9.
tit.13.par.6.

Quinto limita,vt naturalis excludatur per coniugem
vel filium legitimum,etiam ſi hæreditatem patris repu-
diet,ſecundum Imol.& Rip.nu.6.in l.Lucius.ff.de vulg.
cuius contrariũ tenet Alex.ibi,col.3.Didacus vero, vbi
ſupra,nihil firmat,& quidẽ in terminis iuris cõis verior
videtur opinio Imo.& Ripæ,quia ẽt poſt repudiationẽ
legitimorum durat cã excluſionis , quæ licet præſentia
ipſius vxoris,ſed in terminis iuris regij indubitanter ve
ra eſt opinio Alex.vt legitimis repudiantibus fiat locus
naturalibus,licet ſuperſit vxor.l.2.§.ſi ſint.ff. ad Tertu.
16 arg.l.5.tit.13.p.6.† Stat ergo vt naturalis patri põt ſucce
dere ſm dictã diſtinctionẽ,ſm q̃ ẽt ſuccedit nepos le-
gitimus ex filio naturali ſm.l.fi.C.de natur.lib. vbi Cin.
& Odofred.c.cauſam,quæ.1.c.lator,& c.ex tenore, qui
filij ſint legitimi.Dec.conſ.311.Bal.in l.fi.C. de verbo.
ſign.Ang.in auth.de hæredib.ab inteſt.§.reliquum.Bal.
& Salic.in d.l.fi.Azo.in ſumma.C.de natu.lib.Ioa. Bap.
17 in d.l.ſi qua illuſtris.col.19.qui ſentiunt,† quòd talis ne
pos legitimus ex filio naturali excluditur à liberis legi
timis,& ab vxore parentis,quid verum de iure ciuili,de

iure vero regio à legitimis excluditur, nô autem ab vxore. d. l. 9. tit. 13. par. 6. Ex teſtamẽto vero poteſt pater vnicam relinquere ſiberis naturalibus, legitima etiam prole exiſtente. l. 8. titu. 13. par. 6. l. 2. cum auth. ibi poſita. C. de nat. liber. quòd ſi deſcendentes nô ſint legitimi, licet exiſtant aſcendentes, poteſt pater filium naturalem hæredem vniuerſalem inſtituere, dũmodo legitimam partem parentibus relinquat. auth. licet, iuncta gl. communiter approbata. d. l. 8. tit. 13. p. 6. Intellige tamen tertiam partem bonorum legitimam eſſe parentis, & in auth. nouiſſima. C. de inoff. teſt. quod iure regio immutatũ eſt, vt pater hæredem vniuerſalem poſſet filium naturalem facere nihilo parentibus relicto. l. 10. Tauri.

Quòd procedit etiam in teſtamento imperfecto in terminis iuris communis. Guilielm. Bened. in c. Raynu. de teſtam. in verbo, teſtam. 1. num. 83. & eſt communis opinio ſecundum Didacum, vbi ſupra. num. 13. contra Alexand. in l. ex facto. §. ſi quis rogatus. numer. 45. ff. ad Trebell. Iaſ. in l. hac conſultiſſima. §. ex imperfecto. nu. 4. C. de in oſſic. teſtam. ſed de iure regio, d. §. ex imperfecto, correctus eſt per l. 3. Tauri, ſecundum Micha. Ciſon. ibidem, & ſecundum Didacum, vbi ſupra, filius tamen naturalis cum filijs legitimis matri inteſtatæ ſuccedit. l. ſi qua illuſtris. C. ad Orfi. l. 11. tit. 13. par. 6. vbi redditur bona ratio, etiam ſi mater ſit illuſtris. Ang. in §. nouiſſime. Inſt. ad Orfi. & eſt communis opinio ſecundũ Didacum, vbi ſupra, quod durum viſum eſt ipſi Didaco, vbi ſupra, quod iure regio immutatum eſt. l. 9. Tauri. Sed licet filius naturalis poſſit ſuccedere tam ex teſtamento, quam ab inteſtato ſecundum prædictam diſtinctionem, tamen contra teſtamentum patris nunquã ſuccedit, glo. in l. 1. in princ. ff. de contratab. Didac. de Segura in l. cohæredi. §. cum filiæ. col. 14. ff. de vulg. & ẽ communis opinio, vt diximus.

Cæterum contra teſtamentum matris querelam mouere poſſunt, non ſecus quam legitimi. l. ſi ſuſpecta. §. 1. vbi glo. ff. de inoffi. teſt. glo. & Pau. in d. l. ſi qua illuſtris, per rationem redditam in l. 11. tit. 13. p. 6. quod in legitimatis per reſcriptum, an & vt procedat, traditur per noſtrates in l. 12. Tauri.

19 Illud autem notandum eſt, † quòd in quibus caſibus filij illegitimi, quales ſunt ſpurij, vel naturales, nô poſsũt hæredes inſtitui, id intelligendum eſt, pure hæredes inſtitui non poſſe, ſub hac vero conditione, ſi à principe legitimentur, inſtitui poſſunt ſecundum communẽ ſententiam, quam tenent Bal. in l. 1. num. 17. C. de inſtit. & ſubſt. Soc. in l. quidam relegatus. num. 11. vbi Lud. Luſitanus col. 11. ff. de reb. dub. Curt. Iun. conſ. 184. lib. 2. nume. 4. Io. Lupi. in repe. rubricæ de donationibus inter virum. §. 29. num. 4. Arc. conſ. 155. quos refert, & ſequitur Emanuel de Coſta in l. Gallus. §. & quid ſi tantum. in 2. p. num. 172. ff. de lib. & poſt. arg. l. in tempus. ff. de hæredib. inſt. l. 1. l. quid ſponſæ. C. de don. ante nuptias.

20 Quod autem dicebamus ſupra num. 9. † ſpurium à patre, nihil capere poſſe, ampliatur per l. fi. tit. 3. lib. 5. ord. ibi, no ayan ni hæredem los breues de los dichos clerigos ſuas padres ni de otros parentes algunos ino vala manda ni donacion ni vendida que los dho clerigos parentes les hiſierena ora nide aqui adelante, Quorum verborum ſenſus eſt in rem ipſam factã videri prohibitionem, vt nullo tit. inter viuos, aut vltimæ voluntatis lucratiuo, aut oneroſo capere poſſint, quod & probat l. 22. tit. 3. lib. 1. ordin. ergo bona ipſorum clericorum capere non potuerunt etiam ex interuallo, quaſi prohibitio ſit in rem, quod no. ad omnia quæ diximus ſupra nume. 9. pro nobis d. l. fi. ibi a orani de aqui a delante. An autem ab alio, qui non eſſet cognatus clerici, capere poſſint bona ipſorum clericorum, & puto non poſſe, quaſi hæc prohibitio in rem eſſe videatur, vt d. l. fin. & d. l. 22. quod euidentius ſuadetur quam longa demõſtratione egeat, nam licet dictæ leges ea videantur niti ratione, quòd ſpurius in numero cognatorum computari non deberet quo ad legitimas, ſicque patri inteſtato, vel eius cognatis inteſtatis ſuccedere non debeat, tamen nec ex teſtamento iiſdem ſuccedere poteſt, per dd. ſ. & præterea etiam ex contractu oneroſo bona patris habere nõ poteſt de manu ipſius patris, vel eorum cognatorum, quorſum ergo tendit vetare ne capiat titulo emptionis cum tantum abſceſſerit quantum acceſſerit, per quod ipſe locupletior non fiet, ſicque ceſſabit ratio illarum legum, quid enim intereſt, vtrũ ille res illas, an alias æque bonas emat, & conſequatur, nempe, quia lex præſumit hoc caſu viliori precio, vel nullo veri ſimulatam venditionem, intellexitque proniores faciliorésque eſſe homines in rebus alienis concedendis, ſicet eas acquirere poſſent, quam in ſuiſmet rebus à ſe ſeparandis, arg. l. vnũ ex familia, & ſi rem. ff. de lega. 2. l. qui authen. in prin. & §. 1. ff. quæ in fraud. cred. Quaſi ſuum cuique pulchrum vnde ſi à clerico fui inſtitutus ſimpliciter, & nulla tacita, aut expreſſa fide præſtita præſenſi, tamẽ ex clerici animo eſſe, vt eius filio ſpurio ea bona reſtituerem, tunc lõge facilius proniusque eadem clerici bona ſpurio filio tradam, quam quæ mea antea erant, eſt enim, vt ait Ouidius, *Eſt amor & rerum cuĩlis tutela ſuarum*. Vnde lex ne hoc modo ſpurij diteſcerent ſucceſſoreſque parentum clericorum fierent conſultum proſpectumque voluit, ne vllo modo res parentum ad eos conuolare poſſent, etiam titulo oneroſo, & licet leges illę regiæ expreſſim vetuerint, ne tales res de manu ipſorum parentum, aut eorum cognatorum in tales ſpurios conferantur, tamen eſt ex mente etiam & ſententia illarum legum, vt nec etiam de manu extraneorum ad eos conferantur, vnde licet diſertiſſimus Didacus Couarru. in 4. decret. par. 2. num. 5. poſt Lupum in rub. de dona. §. 30. num. 14 & Anan. conſ. 13. & Bal. in l. eam quam. C. de fideic. nu. 40. quos ipſe refert, & ſequitur, intellexerit ꝙ extraneus qui patri ſucceſſit, ſi incontinenti filio ſuo reſtitueret,

21 præſumeretur fraus, † ſicque non liceret, non ſic ſi ex interuallo, nam tunc fas eſſet quaſi fraus nulla præſumeretur, id ſaltem in terminis iuris regij admittendum non eſt, quia menti illarum legum aduerſatur, quarum prohibitio in res ipſas ipſius clerici eſſe videtur, vt nec ex interuallo eas capere poſſit, non magis quam incontinẽti.

22 Illud † autem dubium eſt, an is ſpurius bona à parente ſibi donata poſſit obtinere tutus in foro animæ, & quid ſi ſibi relicta eſſent? & Didacus, vbi ſupra, ait non poſſe, quia l. iuſtiſſima horum bonorum incapax eſt, ergo, inquit, ab eis abſtinere tenetur, id quod mihi nullo iure probatur, nam licet ipſe Didacus, vt præſenſio, cogitauerit, leges illas ligare in foro animæ, tamen nos didicimus non ligare, niſi cum id exprimunt, vel obligãt ipſo facto, vel ipſo iure, vt innumeris legibus, præſertim regijs, probauimus ſupra §. 23. num. 32. & nume. 15. cum pluribus ſeq. & num. 46. & num. 37. Pro nobis tex. egregius in l. pen. & fi. iuncta l. 2. ff. de crim. expil. hæred. Facit, quia ſucceſſiões ſunt de mero iure poſitiuo, vt diximus ſupra §. 1. in prin. quod indubitanter verum, ſi ea clerici bona nullus capere velit. Idem ſi vellent, ſi tamen ipſe iure donationis, vel venditionis ea bona à patre accepit, quia licet ipſe dominium, vt incapax non quæſierit; tamen dominium ab ipſo patre viuente receſſit, ipſeque filius habet illorum bonorum naturalem poſſeſſionem, aut natu. apprehenſionem ſeu detentationem, non ſecus quam ſi pater ea bona pro derelicto habuiſſet, vt in terminis l. 1. & 2. ff. pro derelicto. l. ſi quis vi. §. differentia. ff. de acquir. poſſeſſ. eaque ſic derelicta, & abiecta ſpurius cepiſſet, quo caſu dominium à patre abſceſſit, licet in eum non fuerit translatum, cæterũ quia abſceſ-

ſit ſe

ſit ſe viuo, neque ad hæredes ipſius legitimos pertinent niſi bona tantum quæ mortis tempore reliquerat, l. hæreditas. ff. de verb. ſign. l. nihil. eo. tit. Bar. & omnes in rubr. ff. de acquir. hæred. ſupereſt, vt hæc bona captare nullo iure poſſint, licet fiſcus forte poſſet quaſi vacantia, quod ſi clericus hæc bona ſpurio in teſtamento reliquiſſet, tunc magis eſt vt teneretur in foro animæ denuntiare
23 legitimis, quibus ius eſt ea petendi. † Vnde infero ſuſpectum eſſe quod ipſe Didacus, vbi ſupra, ait, vt ſi hæres ſcriptus, qui tacitam fidem accommodauit, ſpurio bona tradiderit, is ſpurius tutus ſit, licet hæres ipſe mortaliter non peccauerit, & quod hæres mortaliter nõ peccauerit, quia id expreſſum lege non cauetur, tenendum eſt, vt iam admonuimus, contra ipſum Didacum, quòd autem tutus ſit ſpurius, non eſt verum ſimpliciter, ſed eo tantum caſu, quo fiſco denuntiauerit, & is accipere noluerit, arg. l. delata. ff. de verb. ſign. nam vt fratris mei inteſtati extraneus inſcio me occupatam teneret, nec mihi denuntiaret, prædo videretur. l. prædonis. ff. de peti. hære. ita & hoc caſu idem foret ſi is ſuperius, quem iure regio horum bonorum incapacẽ dicimus, id fiſco non denunciaret, licet in terminis iuris communis non iam expeditum eſſet.

Subinfertur verum non eſſe quod ipſe Didacus, vbi ſupra, ait, dum contendit, quod hęres, qui tacitam fidem accommodauit, non peccat, licet fiſco ſeſe non deferat, quia, inquit, verus hæres & dominus aditione hæreditatis efficitur, licet propter illud delictum in pœnam delicti, lex talem hæreditatem fiſco accommodauerit. l. f. C. de his quib. vt indig. l. ita fidei. l. non intelligitur. ff. de iure fiſci, cuius contrarium, vt & ipſe fatetur, tenẽt Bar. in l. fi. ff. quib. vt indig. Segura in l. cohæredi. §. cum filiæ ff. de vulg. Sed longe verior eſt ſententia Bar. quia tempore mortis clerici illius, cuius de ſucceſſore agitur, iã hæres ille, qui tacitam fidem accommodauit, incapax propter illud delictum factus fuerat hæreditatis illius, vnde eam adeundo eius dominium non quæſiuit, non magis quam ſi reuera inſtitutus non eſſet, vnde iure prædo appellatur, d. l. non intelligitur, debuitque denunciare fiſco, qui ex lege ad eam inuitatus fuit.

Vnde quod ipſe ait ibidem poſt Fortuni. quem allegat in l. iuriſgentium. §. prætor ait. notab. 3. ff. de pact. vt hæres, qui tacitam fidem accommodauit, eam reſtituere non teneatur filio ſpurio, verum eſt, fiſco tamen ſine dubio tenetur, & puto eum peccaſſe mentitumque fuiſſe ſimul ac tacitam illam fidem accommodauit, quia promiſit impoſſibile, quod erat & vetitũ de iure, ergo, &c. vt l. nepos Proculo. ff. de verb. ſignif. Vnde ſi hæres, qui tacitam fidem accommodauit, iurauit ſe id non denunciaturum, ſunt qui putent non aliter quam ad poſtulationem iudicis debere id patefacere, quia iuramentum intelligitur excepta authoritate ſuperioris, Fel. in c. intimauit, de teſtibus. Marti. Naua. in c. inter verba. 11. q. 3. par. vlt. coral. 65. quod negat diſertus Couarr. vbi ſupra, num. 10. niſi ſub quadam diſtinctione. Nos autem tenemus hæredem id denunciare debere etiam citra vllam iudicis poſtulationem, neque de periurio curandum, quia cum is iurauerit turpe quid, & de iure impoſſibile, ſtatim periurus fuit, neque id periurium per eius taciturnitatem leniretur aut purgaretur, vnde furtum illi periurio accedere non debet, ſed longe latius rem alienam pateſieri, vnde apparet ipſius Didaci opinio lõgius à veritatis tramite abſcedere, dum tenuit denunciare non debere etiam ad iudicis poſtulationem niſi infamatus eſſet, aut indicio notatus, vt autẽ poſſit clericus in filios ſpurios bona ſua cõferre, plures modos, & cautelas tradunt Bar. & alij in d. l. fi. ff. de his quibus vt indig. diſert. Didacus, vbi ſupra, qui ſubdit, vix illum reperiri ſatis tutum in foro animæ, qua de re forte poſtea dicemus.

24 Illud autem dubium eſt, † quonã modo leges ciuiles poſſint comprehendere, & ligare perſonas clericorum dum diſponũt, vt ſi hæredes fecerint laicos data fide de tali hæreditate filijs ipſorum clericorũ ſpurijs reſtituenda talis hæreditas fiſco deferatur, vt in l. 2. tit. 3. lib. 3. ordin. l. fi. tit. 3. lib. 5. ordin. cum id videatur egredi iuriſdictionis ciuilis notiſſimos terminos, ſed ſane nos ſemper tenuimus leges ciuiles perſonas clericorum, non ſecus quam laicorum comprehẽdere, quaſi ius ciuile, & canonicum vnum idemque ſit in omnibus pręter ſpecialiter excepta, vnde leges ciuiles clericos cõprehendunt non aliter atque leges canonicæ, vt fuſius in §. 26. num. 53. (ſicque declarantur dd. ll.) lib. 3. de ſucceſſionum creatione diſſeruimus, id quod procedit ſi teneremus opin. exiſtimantium, eandem quoque prohibitionem vrgere etiam de iure communi Romanorum, nam cum iure noſtro Hiſpanorum nullam ſocietatem ius canonicũ coiſſe plus quam manifeſtum eſt.

SVMMARIVM.

1 *Captiui, obſides, & ſimiles non teſtantur.*
2 *Surdus & mutus non poſſunt teſtari.*
3 *Miles & mutus & ſurdus teſtantur cum communi, contra nauiſſimos.*
Declaratio l. 2. tit. 15. lib. 2. ordin.
4 *Miles etiam hodie ſurdus, & mutus teſtatur, cum communi contra Cum. Iaſ. & alios.*
5 *Lex generaliter loquens non comprehendit perſonas peculiare priuilegium habentes in illa materia.*
L. 1. tit. 4. lib. 1. ordin.
Mandatum generale non comprehendit ſpecialiter prouiſa.
6 *Surdus mutuſque natura, ex diſpenſatione principis teſtatur cum Rom. Alexand. Cino, contra Cuman. Pau. Aret. Iaſ. & alios.*
7 *Surdus & mutus natura non teſtantur etiã ad pias cauſas, cum Bal. Rom. Iaſ. contra Alex. & Dec.*
8 *Mutus qui illam ſalam vocem exprimere poteſt, ſic vel non teſtari poteſt.*
Declaratio l. 3. tit. 15. lib. 2. ord.
9 *Cæcus non teſtatur niſi cum obſeruatione ſua peculiari.*
Lex 3. Tauri.
10 *Cæci teſtamentum olim valebat licet non inciperet ab hæredis inſtitutione, contra communem. Idem etiam hodie contra communem.*
11 *Cæcus inter liberos ſine regulari ſolennitate teſtatur, cum communi contra quàm plures.*
12 *Intellectus l. 14. tit. 1. par. 6.*
Declaratio l. 2. tit. 15. lib. 2. ord.
13 *Cæci etiam iure communi requirit codicillus tantam ſolennitatem quantam teſtamentum, cum communi cõtra quam plures.*
14 *Cæci codicillus iure regio tantam ſolennitatem requirit quantam teſtamentum, per l. 3. Tauri.*
15 *Cæci teſtamentum minus ſolenne valet in 17. caſibus.*
16 *Cæco an poſſit fieri exemplaris.*
17 *Cæcus poteſt eſſe doctor vel teſtis.*
18 *Excellentiæ ratione diſpenſatur cum aliàs prohibitis.*
Decla. l. 2. tit. de los alcaldes, lib. 2. ordin.
19 *Notorietas vbi eſt, ibi examine, comprobatione aut cauſæ cognitione opus non eſt.*
20 *Etymologia vocabuli non ſemper conſideratur.*

CAPVT CIII.

1 CAptiuus nõ põt facere teſtm̃, de iure cõi. l. eius, in prin. ff. de capt. §. ſi Inſt. qbus nõ eſt perm. facere teſt. Scd'o, qz captiuus ẽ ſeruus hoſtiũ. §. ſeru. 1. & §. ſeru.

2. Inſt.

2.Inſt.de iure perſon.l.manumiſſiones.ff.de inſt. & iur. ſeruus autem non poteſt teſtari,in princ.Inſt.quib.non eſt perm.face.teſta.l.filius.ff.de teſtam. & captiuus non poteſt facere teſtamentum etiam iure militari.l. facere. ff.de milita.teſtam.l.16.tit.1.par.6.& obſides non poſſunt facere teſt.l.obſides.ff.de teſtam.Secundo quia æquiparantur captiuis.l.diuus.ff.de iure fiſci. Legati tamen poſſunt facere teſtamẽtum,licet ab hoſtibus iniuria detineantur.l.qui à latronibus.§.1.ff.de teſtam. Secundo, quia cum contra ius gentiũ detineantur,ſerui fieri non poſſunt,ſunt enim ſancti,& inuiolabiles.l.ſanctum.ff.de rerum diui.l.fi.ff.de legi. Et à latronibus captus poteſt facere teſtam.l. quia latronibus.ff. de teſtam. Secundo, quia non fiunt ſerui,vt l.cum hæredes.§.fi.ff.de acquir. poſſeſ.l.1.& 2.ff.de liber.ho.exhi. Et captiuus non poſeſt facere codicillos niſi in ciuitate teſtamentum feciſſet.l.in bello.§.codicilli.ff.de capt.Secundo,quia qui nõ poteſt teſtari,nec poteſt codicillari.l.diuus.§.codicillos ſecunda.l.conficiuntur.§.codicill.ff.de iure codicill.ſed teſtamentum inueni in ciuitate factum non infirmatur per captiuitatem ſuperuenientem.Intellige primo quãdo captus deceſſit apud hoſtem. Secundo,quia per legem fingitur mortuus tempore captiuitatis.l. in omnibus.ff.de capt.intellige ſecundo quando reuerſus fuit ſecundo , quia fingitur nunquam fuiſſe apud hoſtes.l.raſio.ff.de cap.Idem in teſt.lib.l.ſine rem.§.1.ff.de bon.liber.Idem in teſtam.pupillari.l.lex cum Cornelia.de vulga.Idem ſi capiatur hæres , qui poſtea reuerſus ſit.l.captum.C.de capt.Et in ijs teſtamentis datur Falcidia. le.1.§.lex Falcidia.ff.ad l.Falcid. & hæc omnia communiter recepta ſunt in dictis locis.An autem captus,vel obſes iudices eſſe poſſint iure regio,& videtur non poſſe, arg.l.3.tit.15.lib.2.ord.vbi qui ſui iuris non ſunt,quales ſunt prædicti,teſtari non poſſunt.

2 Surdus † & mutus olim teſtamentum facere non poterant.l.qui in poteſtate.§.1.l.ſi mutus.ff.de teſta.l. octaui.§.1.ff.vnde cognati.l.ex facto,in prin.ff.de vulg. & in dd.locis eſt receptiſſima op. præſertim per notiſſimos in d.l.ex facto,& in l.diſcretis.C.qui teſtam.facer. poſſ. vbi per Cor.Alex.& Dec.poſt alios Soc.conſil.20.abunde,lib.4.Dec.conſ.571.num.7.hodie ſurdus, & mutus ſimul & à natura ſimiliter teſtari non poſſunt, vt in d.l. diſcretis,& in §.item ſurdus.Inſt.quib. non eſt permiſſum facere teſtamentum.l.13.tit.1.par.6. ſi autem ex accidenti hæc vitia concurrant, vel ſi hæc vitia à natura , vel accidenti diſcreta ſint,tunc teſtamẽtum fieri poteſt ſecundum diſtinctionem tex.in d.l.13.tit.1.par.6.l.inſta vt non procedat in ſurdo,& muto milite, qui iure veteri poterat facere teſtamẽtum.iſta eſt vera, & communis opinio,quam probat tex.in lege iure militari , & ibi communiter Doctores.ff.de militari teſtam.tex.in §. quinimo,& ibi communiter Doctores.Inſt.eod.tit.Gloſſ. in §.item ſurdus,in verbo,certis.& ibi cõmuniter Doctor.C.qui teſt.fac.poſſ.Cinus,Salic. Alex. & Iaſ. col.1. d.l.diſcretis.Bal.& Ang.in d.l.iure milita.Dec.in d.l.diſcretis.colum.1.

Contrarium tamen,vt iure veteri miles,mutus ſimul & ſurdus à natura non poſſet facere teſtam. ſed demũ eo caſu tantum quo ex accidenti hæc duo vitia concurrerent ſentiunt. Marcus Ant. & Viglius in d. §. quinimo,quia non poſſunt comprehendere, vt voluntas militis,qui vtroque morbo laboraret à natura intelligi, & colligi poſſet , ſed verior eſt communis ſententia per tex.in l.in fraudem.§.ſicut.ff.de milita.teſtam. vbi nuda voluntate quoquo modo intellecta miles teſtamentum facere,& hæredem ſcribere poteſt, non ſecus quam paganus poſſet nuda voluntate , vtcunque declarata legatum ſcribere.l.nutu.ff.de leg.3.ergo miles licet vtroque morbo laboret,cum nihilominus nutu, & ſignis voluntatem ſuam monſtrare poſſet,ſupereſt, vt teſtari poſſet. Ad idem l.milites.C.de teſtam.milit.& Pinciæ vidimus mutum quendam,qui deceſſit anno Domini 1557.qui ſcribere ſciebat,& peccata ſua confiteri,& chartis pictis ludere,& omnia quæ populo fiebant publice, intelligebat non ſecus quam reliqui.Surdus autem,aut mutus et miles non poſſet eſſe iudex,argum.l.2.tit.15.lib.2. ord. in ſui generalitate , quia lex generaliter loquens comprehendit perſonas etiam priuilegiatas,vt ſtatim dicam per quod ampliatur vtiliter d.l.2.

4 Illud autem dubium eſt,an iure nouo per d.l. diſcretis,mutus,& ſurdus miles ſimul,& à natura poſſit teſtamentum facere,vt olim,an vero ius antiquum ſit correctum,per d.l.diſcretis,quod contra mentem & ſententiam communis opinionis eorũ quos ſupra retulimus , firmant Cuman.in d.l.qui in poteſtate.§.1.quem refert & ſequitur Iaſ.in d.l.diſcretis.col.1.mouentur,quia lex generaliter loquens comprehendit perſonam militis.l. in fraudem.§.fi.ff.de milit.teſtam. ſed errant , nam tex. ille procedit, in quibus caſibus miles non reperitur habere ſpeciale priuilegium,ſecus autem eſt in ſpecie noſtra,in qua reperitur habere peculiare,& ſpeciale priui-
5 legium,vt in d.l.iure milit.& d.§.quinimo.Et quòd lex generaliter loquens non comprehendat perſonas habẽtes peculiare priuilegium in illa materia,de qua agitur, eſt vera & communis opinio , vt late per Dec. in l.hac conſultiſſima,aliàs ſi.C.qui teſtam.fac.poſſ.Idem Dec. conſ.5.Idem Dec.in l.ex teſtamento.C.vnde lib.Alcia. lib.4.Paradox.c.10.Tiraq.de vtroque retractu . in Glo. 34.num.93.ſentit Gloſſ.2.in d.l.hac conſultiſſima. Crotus num.18.in l.nemo poteſt.ff. de lega. 1. vbi Annibal num.369.& Ripa num.52.Cuma.& Paul.in d.l.hac conſultiſſima.Iaſ.in l.ſicut certi.num.10.C.de teſtam. mili. tex.in l.3.& ibi Glo.C.de ſilentiarijs,lib.12.quam Glo. reputat ſingularem Bald.in c.eccleſia Sanctæ Mariæ.4. col.de conſtit.Glo.in l.2.§.legatis,& ibi Bar.& in l. hæres abſens,& ibi Bar.ff.de iudicijs, & tamen lex generalis comprehendit ruſticos,& mulieres.l.1.tit.4. libro 1. ordi. vnde cum piiſſimus princeps noſter mandatum dediſſet bello ſæuiente Gallico , vt à ſummis rationalibus oppida venderentur,ex facto ſæpe conſultus reſpõdi , in tali mandato non comprehendi oppida , quæ in hac materia haberent ſpeciale, & peculiare priuilegium quod nota ad eam villam,ſeu oppidum , quod Monleon appellatur,quia,vt dicebatur,peculiare habebat priuilegium,ne poſſet alienari , idemque dicebatur in oppido illo,quod Hortaio appellatur.

Secundo mouentur Iaſ.& Cuma.quia in d.l.diſcretis ratio falſitatis vitandæ,& voluntatis teſtatoris intelligẽdæ expreſſa eſt,quę ratio viget in milite teſtante,non ſecus quam in pagano,quod parum me mouet, nam in teſtamento cuiuſque propter eaſdem rationes ſeptem teſtes,& reliqua ſolemnia regulariter deſiderantur. l. fin. C.de fideicomm.leg.iubemus.C. de teſtamen. quæ rationes licet in teſtamen. militis non ſecus quam in teſtamento pagani vigeant , tamen nihilominus illæ ſolennitates militibus remittuntur,per tot.ff.C.& Inſt.de mil.teſtam.

6 Illud autem dubium eſt, an ſurdus mutuſque ſimul à natura poſſit facere teſtamentum ex diſpenſatione principis,quod negãt Paul.in d.l.diſcretis,Idem Paul.& Cuma.in l.qui in poteſtate.§.1.ff.de teſt.

Contrarium tenet,& melius Alex.in d.l.diſcretis.nume.4.per tex.in d.§.quinimo,& in l.iure milit.ff. de milit.teſta.vbi per legem id introducitur, ergo & per principem ex certa ſcientia, & cum cauſæ cognitione introduci poteſt.l.1.ff.de conſtit.prin.§. ſed & quod princip. Inſt.de iure natu.& ita etiam tenent Cinus, & Rom.in d.l.diſcretis.licet contrarium teneat Iaſ.ibidem . col.2.

& Areti.in l.ſi mutus.ff.de teſtamen.& vera concordia
eſt,quod aut ille teſtator nullum omnino ſenſum ha-
bebat,& tunc non valebit teſtamentum nec principis
diſpẽſatio,aut aliquem ſenſum habebat,& tunc valebit,
aut dubitatur,& valuit ſi rite,& recte teſteſ, ſin minus,
ſecus,vt in ſimili diximus ſupra.

7 Item limita,†vt ſurdus ſimul,& mutus etiam à nati-
uitate poſſit teſtari ad pias cauſas,ſecundum Bal.& Ale
xan.& Dec.num.12.in dict.leg.diſcretis, per cap. cum
tibi,de teſta.

Contrariũ & melius tenent Ro.& Iaſ.col.2. in prin.
in d.l.diſcretis.Bal.in l.1.col.2.C.de ſacr.eccle.quia tale
teſtamentum etiam libertatis fauore non valebit. d.l.di
ſcretis,libertas autem pijſſima cauſa eſt,vt reſoluit Iaſ.
in l.captatorias.C.de teſtamento milit.

8 Illud autem dubium eſt†an mutus,qui nullam vocẽ
articulate emittere ſciebat,niſi illã vocẽ Si,aut illã vocẽ
Nõ,poſſit facere teſtm̃, & Corn.conſi.20.abunde. lib.
4.tenet quod poſſit,quia communis opinio eſt valere te
ſtamentum quando alteri interroganti, Titiumne hæ-
redem inſtituis?teſtator reſpondet, vel etiam inſtituo.
Glo.& communiter Doct.in l.iubemus, in verbo quẽ
admodum.C.de teſta.& dixi ſupra,ergo, &c. Præterea
ſtipulatio fieri non poteſt,niſi vtroque loquente.l.1.in
prin.ff.de verborum obligatio.& tamen ſimilis ſtipula-
tio valeret.d.l.prima.ff.de verbo.oblig.§.ſi quis ita,ergo
&c. Mutus tamen iure regio iudex eſſe non poteſt.l. 2.
tit.15.lib.2.ordin.ſin autem illam tantum vocem expri
mere poſſet Si,vel Non,dubitari poteſt, an iudex eſſe
poſſet,& magis eſt vt non poſſit,per rationem expreſ-
ſam in d.l.2.

9 Cæcus†non poteſt facere teſtamentum ſecundum
formam communem,niſi præterea adhibeat ſolennita-
tem,de qua in l.hac conſultiſſima.C.qui teſtã.fac. poſ.
& in §.cæcus.Inſti.quibus non eſt permiſſum facere te
ſtamen.l.4.tit.1.par.6.quod hodie immutatum eſt, vt
in l.3.Tauri.

10 Illud autem dubium eſt,†an ad validitatem teſtamen
ti cæci oporteat teſtamentum incipere ab hæredis in-
ſtitutione de iure veteri, & quid de iure no-
uo, & in vtroque caſu communis opinio eſt
oportere ab hæredis inſtitutione incipere,vt per De-
cium,& alios in d.l.hac conſultiſſima.col.1.ſed in vtro-
que contraria ſententia verior eſt,vt tenent Viglius in
in d.§.cæcus.& Emanuel à Coſta in l.Gallus,§.& quid
ſi tantum.ff.de li.& poſthum.pagina 108.vt diximus ſu
pra,& tangit Iaſ.in d.l.hac conſultiſſima. col.2.

11 An†autem cæcus inter liberos poſſit teſtari citra iu
ris ſolennitatem,vehementer controuerſum eſt, & ma
gis communis opinio eſt,vt ſolẽnitas, de qua in dict. l.
hac conſultiſſima.C.qui teſtament.face.poſ. non ſit ne
ceſſaria,cum cæcus teſtatur inter liberos,ſed ſufficiant
duo teſtes,vt in l.fi.C.fami erciſ.l.hac conſultiſſima. §.
ex imperfecto.C.de teſtam.ita tenet Bal.in d.l.hac con
ſultiſſima.C.qui teſtam.fac.poſ.& ibi Ange.Salic.Paul.
Ale.& Deci.num.36.& hanc dicit communem ſenten
tiam Iaſ.ibi.num.4.Secunda fuit opinio,vt tale teſtamẽ
tũ deſideret omnes ſolemnitates,de qua in d.l.hac con
ſultiſſima.ita tenent Fulg. & Roma.ibidem; & Cuma
conſi.100.ſi teſtator fecit primum teſtamentũ. Tertia
fuit opinio Iaſo. vbi.ſupra, dicentis, tale teſtamentum
valere cum duobus teſtibus, dummodo adijciatur ta-
bellio,vel tertius teſtis loco tabellionis.Quarto relin-
quunt cogitan.quales ſunt.Alber.in dict.l. hac conſul-
tiſſima,poſt Martinum de Fano,& alios quos ipſe re-
fert.Quid dicendum?veritas pendit illinc,vtrum lex ge
neraliter loquens comprehendat perſonas priuilegiatas
in materia illa de qua agitur,qua in re veram,& commu
nem opinionem diximus eſſe,quod eas non compre-
hendat,vt ſupra,quo ſuppoſito tota vis in eo ſita eſſe
videtur ſecundum Doctor.ſupra citatos,vt ſi d.§.ex im
perfecto,deciſio videatur eſſe ſpecialior quam deciſio
d.l.hac conſultiſſima,tunc ſufficiant duo teſtes,quia ge
neri per ſpeciem derogatur.l.vxorem.§.fœliciſſimo.ff.
de legat.3.c.generi,de reg.iur.in 6.alias ſecus. Sed præ-
terea veritas pendet illinc,vtrum ante d.l.hac conſultiſ
ſima,cæcus poſſet teſtari,vel non,& quod antea teſtari
poſſet,videtur,quia omnia cenſentur permiſſa, quæ nõ
reperiuntur expreſſim prohibita.l.nã nec non.§.qđ eis.
ff.ex quib.cauſis maiores,ſed cæcus nulla lege expreſſim
vetitus reperitur teſtari,ergo,&c.

12 Per contrarium vt expreſſim reperiatur teſtari pro-
hibitus,facit tex.in §.cæcus.Inſti.quibus non eſt per-
miſſum fac.teſtamentum,dum ait,cæcus autem non po
teſt facere teſtamentum,niſi per obſeruationem quam
lex Diui Iuſtini.patris noſtri introduxit.Idem ꝓbat te.
in l.14.tit.1.par.8.§.dũ ait,el ciego non puede facer te
ſtamento fueras,vide,&c.facit tex.in l.ſi nõ ſpeciali. C.
de teſtament.ibi,in conſpectu teſtatoris,& in l. ſi vnus,
ibi coram teſtatore.C.de teſta.Decius cõſ.354.in caſu
& diximus ſupra,ergo cũ hæc ſolẽnitas, vt teſtes videãt
teſtatorẽ,& videantur ab ipſo in teſtamento cæci inter
uenire non poſſit,ſupereſt vt de genere prohibitorũ eſ
ſet cæcum teſtari,cum ſolennia adhibere non poſſet.ad
huc tamen magis eſt,vt coram teſtatore,& teſtibus fa
ctum videatur teſtamentum,ſi teſtes intelligant quod
teſtator agebat,& teſtator intelligat teſtes eſſe præſen-
tes,licet eos non videat,arg.tex.in l.diem proferre.§.co
rã.ff.de arbitris.& diximus ſupra latius,& per hoc ma-
gis eſt,vt cum nulla lege ſatis aperte cæcus teſtari vete-
tur,nec veriſimile ſit quod ſi prohibitus eſſet, non eſ-
ſent plures leges id nominatim declarantes,vt declarant
in reliquis qui ſunt teſtari prohibiti, intelligendum ſit,
vt teſtari poſſet cæcus olim non ſecus quam hodie, nõ
quidem in ſcriptis,ſed tantum nuncupatiue,vt in dict.
l.hac conſultiſſima,in qua magis videtur quod ius anti
quum referatur cũ aliqua adiectione, quã qđ poteſtas
teſtandi denuo introducatur,quo ſuppoſito cum d. §.
ex imperfecto.ſecundum communem ſententiam pro
cedat in teſtamento tam nuncupatiuo quam in ſcrip-
tis,videtur comprehendere etiam teſtamentum cæci,ꝙ
per nuncupationem tantum fieri poteſt,& ſic teneo ꝙ
ſufficiant duo teſtes,pro quo induco l.fi.C.famil. erci-
ſcun.ibi,quibuſcunque verbis.aut indicijs, nam verba,
& indicia emittere poteſt cæcus,non ſecus,quam reli-
qui. Amplia,vt procedat etiam ſi in teſtamento cæci li
beri diſpariter eſſent honorati,ſecundum Ale.& Deci.
col.fi.in d.l.hac conſultiſſima.Curt.Iun.in d.§.ex imp-
fecto.num.2.dixi plene in ſimili ſupra.Cæcus autem iu
dex eſſe non poteſt.l.2.titu.15.lib.2.ordin.etiam inter
liberos,argum.ſupradictorum,per quod dicta l.vtiliter
ampliatur.

13 Illud autem dubium eſt,†an in codicillis factis à cæ
co debeant interuenire tot ſolemnitates quot in teſta-
mento ipſius cæci,& Glo.in d.l.hac conſultiſſima . in
verbo,codicillis,ſecundum vnam opinionem tenet ꝙ
ſic,ſequuntur Butrig.Ful.Bal.Ange.Rom. Alex. & alij
communiter ibidem per illum tex.in verſ.quæ in eun-
dem modum.

Contrarium tenet eadem Gloſſ.ibidem ſecundum a
liam opinionem,quam ſequuntur Salicc.Pau.& Iaſ. ibi
dem,moti,quia nimis nouum eis videtur,vt tanta ſolen
nitas requiratur in codicillis,quanta requiritur in te-
ſtamento,ſed prior opinio verior eſt,per tex. apertum
ſi non cauilletur,in d.l.hac conſultiſſima.in verſi.quę in
14 eundem modum,†quod hodie iure regio expreſſim ap
probatum eſt in lege tertia Tauri.vt ſic nouum videri
non debeat,tantam ſolemnitatem requiri in codicillis,

quanta

quanta requiritur in teſtamento aliquando.

15 Quid autem in teſtamento cæci facto ad pias cauſas
an valeat ſine ſolennitate,de qua in dicta lege,hac con-
ſultiſſima?& magis eſt vt ſine illa ſolennitate valeat, cũ
interuentus ſolenniatis,de qua in capitulo, relatum s.
de teſtament.quia dicta l hac conſultiſſima,hanc reci-
pit interpretationem,argument.leg.nam & poſterioris
ff.de legibus,& argument.l.1.§.Falc.ff.ad leg.Fal. vbi ꝑ
Alex.poſt alios,& in ſimili per Rodericum Suares in l.
quoniam in prioribus.C.de inoffi.teſtamen.ſupra l.re-
gia ibi inſerta,in prin.& ita in ſpecie,quod tale teſtamẽ
ſum valeat,tenent Alex.& Iaſ.col.3.& Phi.Decius,in d.
l.hac conſultiſſima.Quæ quidem lex,vt patet ex ſuperio
ribus,limitatus 1.vt non procedat in teſtatore milite ,q
cæcus eſſet.Secundo limitatur vt non procedat in cæco
teſtante inter liberos . Tertio limitatur , vt non
procedat in cæco teſtante ad pias cauſas . Quar-
so limitatur , non procedat in teſtamento facto tem-
pore peſtis.Quinto,vt non procedat in teſtamento fa-
cto tempore belli.Sexto vt non procedat in teſtamen-
to facto in carcere Tyranni.Septimo,vt non procedat
in teſtamento facto,vbi eſſet hominum penuria , argu.
eorum,quæ plene diximus ſupra.Octauo,vt non proce
dat in teſtamento facto coram præsbytero parochiali
vt in ſimili diximus ſupra.Nono,vt non procedat in te
ſtamento facto à peregrino Romam pro animæ ſuæ ſa
lute petente,vt in ſimili diximus ſupra.Decimo,vt non
procedat in teſtamento facto à principe qui obcæcatus
eſſet,argument.eorum quæ in ſimili diximus ſupra.Vn-
decimo,vt non procedat in teſtamento facto a cæco
coram Principe,argument.l.omnium.C.de teſtam.& q̃
in ſimili diximus ſupra.Duodecimo , vt non procedat
in teſtamento facto apud acta iudicis per teſtatorem
cæcum argumen.dict.l.omnium,& quæ in ſimili dixi-
mus ſupra.Tertiodecimo,vt non procedat in teſtamen
to habentes merum imperium in loco vbi teſtabatur,
licet cæcus eſſet teſtator,argumen.d.l.omnium,& quæ
in ſimili dixi ſupra.Quartodecimo,vt non procedat q̃-
do Princeps in teſtamento cæci cum dicta ſolennitate
diſpenſaret,argumen.eorum,quæ in ſimili diximus ſu-
pra.Quintodecimo,vt non procedat in cæci teſtamen
to,ſi lex cum tali ſolennitate diſpenſaret,vt in ſimili dixi
mus ſupra.Sextodecimo,vt non procedat in teſtamen-
to etiam cæci,quando cum hac ſolennitate conſuetu-
do diſpenſaret,vt in ſimili diximus ſupra.Quæ quidem
limitationes licet in ſpecie non attingant,nobis tamen
ex mente,& communi Doctorum ſentẽtia eſſe videnẽ.

Licet autem cæcus non poſſit facere teſtamentum
per ſemetipſum niſi cum ſpeciali,& peculiari ſolennita
tis obſeruatione,de qua mẽtionem habuimus,tamen il
lud dubium eſt,an ſibi alias teſtamentum facere poſſit
per modum exemplaris ſubſtitutionis,qua in re ſunt,q
16 putent quod exemplaris fieri non poteſt cæco ,ſecun-
dum Curt.Iun.d.l.humanitatis.nume.7.mouetur ,quia
cæcus poteſt facere teſtamentum ſeruata forma , quæ
traditur in l.hac conſultiſſima.C.qui teſtament. facere
poſſ.ergo ei per aliud teſtamentum fieri non debet,qñ
quidem exempla ſubſtituendi facultas fundatus in im-
potentia teſtandi,vt probatur in §.qua ratione.iuncto
§.præcedenti in l.de pupil.ſubſt.& in l.humanitatis. C.
de impube.quinimo etiam eſſet cæcus impotens ad te
ſtandum,non per hoc ſequeretur quod poſſet ei fieri ex
emplaris ſubſtitutio,niſi illa impotentia deſcenderet ex
defectu & carentia intellectus,vt probatur in d.l.huma
nitatis,& in d.§ qua ratione,Hoc amplius oporteret q
carentia,ſeu mentis ille defectus ex furore,vel demen
tia,vel ſimilis morbi cauſa,quæ ab animo deflueret,de
riuaretur, ſecus vero ſi a corpore originẽ morbus ille
traheret,vt late diximus in illa q̃ſtione,an muto,& ſur-
do poſſet fieri exemplaris,vnde tentari poteſt, quod ẽt
ſi cæcus ſtolidus eſſet,ſi tamen non omnino inſanus,ei
exemplaris fieri non poſſet,id quod pendet ab illa quæ
ſtione,vtrum fatuo poſſes fieri exemplaris,quam ſuo lo
co locamus,denique quod cæcus non careat intelle-
ctu,ſicque non poſſit ei fieri exemplaris ,euidentius eſt
quam longa contentione egeat,quando quidem quoti
die videmus cæcorum quam plures ſummus eſſe artifi-
ces Muſicæ,Iuriſprudentiæ,Rhetoricæ,& ſimilium ar
tium,adeo vt ad culmen doctoratus,vel magiſtratus ꝑ
uenire poſſint,vt in quæſtione de facto obtentum fuit,
id quod plane probatur ex ſequentibus.

17 Et primo ſuppoſita idoneitate,de qua ſupra,cuilibet
eſt ꝑmiſſum admitti ad honorẽ magiſterij,ſi nõ reperiẽ
prohibitus,vt in d.l.magiſtros,& in d.lege vnica, de ꝓ
feſſo.qui vrbe.l.lib.10.C.ſed cæcus ex hoc ſolo quod ſit
cæcos,non reperitur prohibitus,ergo eſt admittendus
leg.nec non,ex quib.ca.mai.Confirmo & probo , quia
certum eſt,quod in his,quæ ſunt de genere permiſſorũ
quilibet intelligitur de perſonis permiſſis,niſi ſpeciali-
ter reperiatur prohibitus,tex.eſt,& ibi Barto.in leg.mu
tus.§.cum quæritur.ff.de procura.in leg.1.ff.de teſtim.
in l.ſi quæramus.ff.de teſtamentis,in l.cætera,in princ.
ff.de lega.1.ſed cæcus non reperitur prohibitus aliqua
lege,vel conſtitutione,ergo intelligitur permiſſus , d.l.
nec non Confirmo adhuc,quia vbi in aliqua diſpoſitio
ne habemus regulam generalem , ſemper illa militabit
donec cõſtet de exceptione,vl fallentia,vt in l.ab ea par
te.ff.de ꝓbationib.in l.ſuus quoq;.in ver.puto.ff.de hæ
red.inſtituen.in c.adde.de ſeſt.ſpoli.Bart. in l.2.ff. ſi qs
in ius voca.non ierit,ſed non conſtabit de exceptione,
vel fallentia in cæco,ergo militabit regula. Confirmo
tertio,quia ſi vlla lex in mundo diſponit,quod cæcus ꝓ
hibeatur ab aliquo actu,hoc ideo eſt,quia præſumitur
quod cæcus non poterit illum actum debite exercere,
vt in l.1.C.qui morbo,in l.luminibus.C.qui dare tuto-
res,vel curato.po.ſed ratio iſta ceſſat in caſu noſtro ,qa
ponimus pro conſtanti,præfectum magiſtrum idoneũ
eſſe ad Magiſterium,& quod debite poterit exercere
principale officium ipſius Magiſterij,ergo ceſſabit di-
ſpoſitio iurium quæ in contrarium adduci poſſunt, vt
in lege adigere,in §.quauis,de iure patro. ratio enim le-
gis magis conſideranda eſt quam dictum,vt in l.cũ pa-
ter,in §.dulciſſimis,de leg.2.in l.nomen filiarum , de l.
2.in leg.hæc actio.ff.de calumniato.Confirmo & quar-
to,quia cæcus non prohibetur ab illo actu,cuius exer-
citium non impeditur ex defectu oculorum , vnde be-
ne poteſt eſſe teſtis in aliis actib. in quibus ex defectu
viſus non impeditur,puta in re perceptibili alias, quam
ſenſu viſus,vt ſi habet notas voces contrahentium, vt ẽ
Glo.in cap.teſtes ſecunda q.4.eſt per Specu.in tit.de te
ſte.in §.1.verſ.ſed nunc quid cæcus,& per Panor.in c.
cum cauſam,in ſexta columna,de teſtibus . hinc etiam
eſt,quod poteſt præſtare auctoritatem ipſi pupillo con
trahenti ſi ſit tutor,vt in lege.& ſi tutor.ff.de auctori.ꝓ
ſtan.Ratio eſt,quia in huiuſmodi actibus non impedi
tur ex defectu viſus,ergo non eſt prohibendus à magi
ſterio,per qđ officium illud exercere poſſit.Confirma
tur hoc ex text.cap.niſi cum pridem.verſ.alia vero cau
ſa,de renuncia.vbi debilitas,vel infirmitas corporis tũc
demum eſt cauſa ſufficiens ad hoc,quod Epiſcopus re
nunciet Epiſcopatui,quãdo ex huiuſmodi defectu Epi
ſcopus eſt impotens ad exequendum officium Magi-
ſterij,minime obſtabit huiuſmodi defectus,quin magi
ſterium aſſequatur,maxime cum ex huiuſmodi debilita
te oculorum augeatur ſibi fortitudo memoriæ,& intel
lectus,atque vigor ſpiritus ad docendum,vt ſecundum
Apoſtolum poſſit dicere,quia infirmior fortior factus
in d.ca.niſi cum pridem,& quod vergente deorſum cõ

ditione

ditione corporea, feruor ſpiritus in ſublimiora conſcendit, in cap. 3. de renunc. ad hoc bene facit tex. in l. 2. §. q̃ ſenio. & in §. corporis, debilitas excuſat aliquem ab honore, vel officio publico, q̃do ex tali imbecillitate redditur inſufficiens ad executionem illius honoris, vel officij, ſed ſi illud officium, vel honor poſſit geri ex conſilio, & prudentia, non excuſabit ex infirmitate corporis ſic ergo in noſtro caſu, cum ex iſta oculorum infirmitate noſter cæcus non reddatur inſufficiens ad officiũ docendi, quod quippe officium geri poteſt ex conſilio, & prudentia potius quam ex viribus corporis, non impedietur eadem infirmitate.

Præterea & quinto, quãuis vnus defectus ſit potens ad impediendũ aliquem ab aliquo honore, ſi tñ ille defectus põt ſuppleri ex aliqua perfectione patientis illũ defectũ, talis defectus non obſtabit patienti, texto. eſt in pręallega. cap. niſi cum pridem. §. pro defectu, iuncto text. in cap. cum in cunctis, de electione, & in ca. fin. de ætate, & qual. vbi defectus ſcientiæ non ſolum impedit promouendum in Epiſcopum, ſed deijcit iam promotum, ſi tamen defectus ille ſuppleatur charitate, nõ obſtabit promouendo, vel promoto. Bene facit ad id tex. in c. de illis, & in c. fi. de ſponſa. impube. vbi defectus ætatis in matrimonio contrahendo ſuppletur ex perfectione prudentię, ad idem tex. in l. 2. C. ſi minor ſe maiorem dixerit, de quo per Ioan. in pręallegat. c. de illis. Verum in exemplari ſuſtitutione, vt paulo ante dicebamus vix eſt vt hæc vitia poſſint ſuppleri cum ſi parentib. cõcedas hanc facultatem, vt exemplariter cæco ſubſtituãt tunc ipſi cæco, qui per ſe ipſum teſtari poteſt, facultas teſtandi auferatur, ꝑ qđ ipſi iniuria fieret, cõtra l. ex facto, in princ. ff. de vulgar. & pupilla. Redeundo ad prælibatum articulum, an cæcus ad honores poſſit admitti, quod dixi admittendum in illo cæco, præſertim de quo mentionem habuimus

18 Pręterea in dicto cæco ponebatur excellens artis ꝑitia, quæ quidem operatur quod perſona alias prohibita ab aliquo actu admittatur ad illum, hinc eſt quod quamuis mulier prohibeatur eſſe arbitrix, vt in l. cum l. ff. de arbit. & in l. fi. C. eo. & in c. mulierem. 22. q. 5. ſi tamẽ mulier eſt perſona excellens, bene poterit eſſe arbitrix, vt ꝑ Specu. in tit. de arbitro. §. 2. in princip. argume. in cap. dilecti, de arbitris, & in cap. cum deuotiſſimã. 2. q. 2. hinc eſt, quod licet antiquior ſit præferendus in dignitatib. & honoribus, vt in l. fi. C. de tyronibus. lib. 12. & in l. ſemper. ff. de iure immunitatis. ſi tamen iuniores ſunt excellentiores, præferendi ſunt antiquioribus, vt in auth. de monachis, in §. ordinem. collat. 1. Et quamuis ſtatuto caueatur, quòd ad lecturam ordinariam non poſſit deputari doctor aliquis minor quadraginta annis, tale ſtatutum non vendicaret locum in doctore valde excellenti, licet ſit minor, quia propter excellentiam magnã receditur ab ſtatuto, ita ſingulariter Bald. in l. ſed et reprobari. in verſ. valde tamen diſciplinati. ff. de excuſat. tutor. Idem tenet Angel. in l. ſi cum dies, in §. ſi arbiter. ff. de arbit. refert, & ſequitur Alex. in l. cum quid, ſin prima col. ff. ſi certum peta. Vnde licet mulier regulariter iure regio iudex eſſe nequeat. l. 2. tit. de los alcaldes. lib. ſecundo. ordinamen. tamen ſi ſit excellentis virtutis, & peritiæ, forte poterit, ſtat ergo ex ſuperioribus recedi debere à regulis iuris ob inſignem peritiam eius viri, de cuius receptione, vel excluſione agebatur, quaſi hoc in caſu regulæ prohibitoriæ locum non vendicent, & ita obtentum fuit in illo cæco, de quo mentionem habuimus, & merito, præſertim quia in præfato cæco ponebatur notoria artis peritia.

19 Et notus ſine examinatione recipitur, ſufficit. n. teſtimonium populi pro examine, vt eſt tex. & ibi Glo. in c. nullus vigeſimaquarta diſtincti. ad idem tex. in c. propoſuit, de appellatio. vbi Panorm. notat quod ſcholaris notorie peritus poteſt doctorari ſine examine, vel ſaltẽ cũ modico examine, ꝑ forma, Rei. n. demõſtratæ fruſtra fit demonſtratio, vt in l. 1. §. fi. ff. de dote præleg. & in d. l. 1. ff. de in integrum reſt. vnde quamuis Romę in admittendis auditoribus præcedat examen, ſi tamen ſit doctor valde excellens, talis debet admitti abſque vllo examine, per l. ſed & reprobari. §. amplius. verſiculo. valde tamen diſciplinatos. ff. de excuſat. tutor. & ita aiunt allegaſſe. dict. Doctorem de Figuero, & cum electus eſſet in auditorem Rotæ, ſeu Romanæ curiæ, obtinere tamen non potuit, vnde cum receptus non eſſet, per Carolum inuictiſſimum Cęſarem deſignatus fuit, vt præſideret curiæ Neapolitanę, hodieque electus eſt in Præſidẽtem curiæ, ſeu prætorij Valiſoletani.

Redeundo ad cæcum quod ad honores poſſit admitti, prædictis non oberit ſi dicatur, quod cæcus magiſtratus eſſe nõ poteſt, nam aliud eſt eſſe magiſtrum aliud eſſe magiſtratum, pro quo adduco tex. in d. l. quibus, de verborum ſignificatio. vbi Iuriſconſultus appellat, magiſtros illos, quibus præcipue cura rerum incumbit, & quia magis, quam cæteri diligentiam, & ſolicitudinem in rebus, quibus proſunt, debent, vnde in cuiuslibet diſciplina præceptores appellat magiſtros admonendo, vel monſtrando, quin etiam, inquit Iuriſconſultus, ipſi magiſtratus per deriuationem à magiſtris cognominãtur, ex quibus verbis clare conſtat, quod magiſter, & magiſtratus ſunt diuerſi. nam ſi idem eſſent, non diuerſis nominibus nuncuparentur, vt in l. ſi idem. C. de codicillis.

20 Præterea Iureconſultus non ponit ibi diffinitionẽ magiſtratus, ſed deriuationẽ tantum, modo certum eſt quod vbi alias habemus ſignificationẽ vocabuli ex diffinitione, nunquam ſumitur propria ſignificatio ex alluſione, vel deriuatione, ſecundum Barthol. & Doctor. in l. 1. in prin. & in l. 2. in §. appellata. ff. ſi certum petatur quamuis enim tutor cognominetur à tuendo non tamen omnis, qui tuetur, dicitur tutor, ſed ille tantum in quem cadit vera diffinitio tutoris, vt in lege prima, in princi. ff. de tutelis, & in princip. Inſtit. eod titulo, & q̃uis teſtamentum deriuetur a mentis teſtatione, vt in l. 1. ff. de teſtam. non tamen omne illud quod mentem teſtatur, teſtamentum eſt. Sic etiam quamuis mutuum cognominetur ex eo, quod de meo fiat tuum, vt allegata l. 2. ff. ſi cert. peta. non tamen omne id quod de meo fiat tuum eſt mutuum, alioquin mutuum contineret omnem alienationem. Sic ꝓpoſito, quamuis magiſtratus cognominetur à magiſtro, vt in dict. l. quibus, non tñ ſequit, qđ magiſter, & magiſtratus ſint idẽ, alioquin magiſtri pecorũ eſſent magiſtratus, quod eſſet abſonũ vera autem & propria ſignificatio huius vocabuli Magiſtratus, tribuitur prætoribus atque alijs Rempublicã adminiſtrantib. vt p. Alb. in dictiona. in verb. magiſtratus Magiſtratus non põt dici niſi habeat iuriſdictionẽ ordinariam, & non ſufficit habere delegatã, vt ex textu. quem ibi notat Paul. de Caſtro, in lege cum qui. ff. de iuriſdictio. omni. iudi. quod Paul. dicit ibi notandum, & menti tenendum pro ſtatutis loquentibus de magiſtratib. & quamuis in iure reperiantur quinque genera magiſtratuum, omnes tamen, à maximo vſque ad infimum habent iuriſdictionem ordinariam, vt in authen. vt ab illuſtribus. §. ſancimus. colla. 4. Bart. in leg. 1. ff. de officio eius, cui eſt manda. iuris. per Specu. in ti. de iuriſdi. omni iud. quaſi per totũ, & iſta eſt cõmunis interpretatio Iuriſperitorũ, ex qua ſumitur propria ſignificatio vocabuli, vt in l. Labeo. §. idem Tubero. de ſuppellectili lega. in l. cum de lanionis. §. aſinam, de fundo inſtruct.

S V M M A R I V M.

1 *Declaratio l. 55. Tauri.*

2 *Declaratio l.54. Tauri.*
3 *Vxoris contractus ſine mariti licentia factus iure regio non firmatur iuramento ipſius vxoris.*
4 *Vxor luxurioſe viuens non amittit teſtamenti factionem.*
5 *Declaratio l.fi.tit.4.lib.5.ordi.*
6 *Declaratio l.fi.titulo de las ganancias,lib.5.ordin.*
7 *Declaratio l.1.tit.4.lib.5.ordin.& l.9.tit.de las donationes eo.lib.*

CAPVT CIIII.

1 Vidimus de captiuo, de obſide & ſimilibus, an habeant teſtamenti factionem nunc videndum de muliere vxorata, & quidem iure communi nupta vtranque teſtamenti factionem habet, non ſecus quam vir, iure autem regio licet ſimiliter habeat teſtamenti factinem actiuam, & etiā paſſiuam, tamen paſſiua teſtamenti factio in hunc modum reſtricta iure regio fuit, vt nullam hæreditatem citra viri licentiam poſſet agnoſcere, aut adire ſine inuẽtarij confectione, confecto autem inuentario bene poteſt. l.54. Taurina. vnde limitatur l.55. Taurina, quæ generaliter vetat mulierem non poſſe citra viri licentiam quaſi contrahere, nam aditio hæreditatis eſt quaſi contractus. l.ex maleficijs. §.hæres quoque. ff.de act.& obligat. §.hæres quoq; . Inſtit.de obliga.quæ quaſi ex cōtractu, & tamen hæreditatem adire ſine viri licentia fas eſt confecto inuentario, per d.l.54. quia eo caſu ex illo quaſi contractu lædi ſaltem immodice non poſſet, arg.l.fi. per totam. C.de iure delibera. minor autem ſine authoritate tutoris etiam confecto inuentario non poſſet adire, per §.ſed neque. Inſtitutio.de autho.tuto. l.ſi curatorem habens. C.de in integrum reſtitutio. neq; d.l.quinquageſima quarta, quę id propter interuentum inuentarij conceſſit nuptæ ad minores, vt puto, trahi poterit. Sed an mulier poſſit ſine licentia viri legatum agnoſcere, teneo poſſe. arg.d.l.4. nam qua ratione poteſt hæreditatem confecto inuentario adire, eadem & legatum agnoſcere, arg.l.ſi hæreditatem. ff.manda. præſertim ſi onus iniunctum non habet.

2 An autem per ſinterueutum iuramenti is contractus aut quaſi contractus ab vxore citra viri licentiam initus firmetur? & Micha.Ciſon.in d.l.55. verſ.4. dubitat poſt Ioan.Lup. quem allegat, & Bald.nouell. firmat iuramento validari talem contractum, aut quaſi, quod omnino nego, cum id iuramentum inferat læſionem marito in honore, & ẽt in bonis, qa oĩa q̃ſita conſtante matrimonio ipſe participat. l.1.& 2.& l.fi.tit.4.lib.5. ordinamen. cuius iuris iuramentum vxoris nocere nõ potuit. ca.ſ. de pact.in 6.cap.cum contingat, de iureiurand. ca.licet mulieres, eodem ti.in 6. nec iurandum de periurio vxoris, quæ illum contractum ſe ſeruaturam iurauit, nam iurauit impoſſibile, & conſequenter ſtatim peierauit, arg. l. nepos proculo. ff.de verb.ſign. niſi eam ſalues intelligẽdo ſoluto matrimonio obligatam ad obſeruantiam iuramenti, quod licet verum eſſet, quod non firmo interea, tamen cōtractus eſſet infirmus, aut in pendenti: qua de re alibi fuſius.

3 Denique, q̃d vxor iure regio poſſit teſtari, tenet in ſpecie Micha.Ciſon.in d.l.5. verſ.19. poſt Baldum quẽ allegat in l.ſi curatorem habens. C.de in integrum reſt. & in l.velles, neene. C.de reuocand.donatio.

4 Quid autem ſi ea mulier nupta luxuriata eſt, an per hoc amittat teſtamenti factionẽ? mouet quæſtionem, quod mulier luxurioſe viuens prodigæ æquiparatur vt alibi diximus: prodigus autem teſtari non poteſt. leg.is cui. ff.de teſtament. facit, quia bona quæſita cōſtãte matrimonio iure regio amittit. l.fi.tit.4.lib.5.ordin.& perdit dotem ſecundum quoſdam, vt per ipſum Mich.in l.14. Tauri. quod non firmo, adhoc magis eſt, vt teſtari poſſit, nec d.l.fi. debeat trahi ad hunc caſum, cum ſit pœnalis, ergo, &c. vt leg.antepenul. cum ſe.ff.de pœn.
5 cap.in pœnis. de reg.iur. leg. Arrianus. ff. de actio. & obliga. leg.abſentem, in princ. ff.de pœn. Ad d.le. is cui lege. reſpon. quod loquitur poſtquam alicui bonis interdictum eſt.

Illud autem quæri poteſt, quo caſu mulier poſt mortem mariti luxurioſe viuere cœpit, & per hoc priuanda
6 veniebat bonis quæſitis conſtante matrimonio, iuxta. d.l.fi.tit.de las ganancias.lib.5.ordin. an ſi id peccatum occultum ſit, ipſa mulier in foro animæ teneatur ea bona etiam nullo incuſante deſerre, & reſtituere hæredibus mariti & magis eſt, vt non teneatur, quia, vt oſtendimus c.7.nu.1.lib.1.tomo.2. cum plurib.ſeq. lex ad pœnam neminem voluit obligare in foro animæ, niſi cum id expreſſit, vel cogitauit, cogitaſſe autem videtur cum pœnam committi ipſo facto expreſſit, non aliter, vt ibi late, hæcque pas mitior eſt, & ita debet intelligi, & limi-
7 tari d.l.fi. Præterea quod princeps tali vxori donauit & conſtante matrimonio, quod regulariter ipſi ſoli non etiam viro iure regio acquiritur, vt in l.5.& 1.d.titu.de las ganancias, & in l.9.tit.de las donatio.lib.5. ordin. id non puto amitti, nec hæredibus mariti deferri per impudicitiam mulieris pudoriſque violationẽ poſt mortem mariti contingentem, quia d.l.fin. loquitur in hæc verba los bienes, quæ fueron ganados, i meiorados por ſu marido, i porella. at hæc bona per ipſam tantum, nō etiam per eius maritum quæſita videntur, vt d.l.prima, & d.l.nona. ergo hoc in caſu non loquitur lex illa pœnalis, nec eraxt caſum ſuum trahenda eſt cum ſit pœnalis, vt proxime dicebamus, per quod d.l.1.& 9. amplian tur, & dict.l.fi. limitatur.

SVMMARIVM.

1 *Prælatus quæſiſſe an præſumatur ex bonis eccleſiæ.*
2 *Induſtrioſus quiſque præſumitur.*
3 *Priuatio, quæ nunc eſt, non præſumitur in futurum, ſecus in eo quod eſt aliquid poſitiue.*
4 *Induſtria quotidie acquirit.*
5 *Officium quando præſumatur affectatum.*
6 *Prælatus, vxor & ſimiles ex cuius bonis præſumantur quæſiſſe.*
7 *Vxor quæſiſſe præſumitur de bonis mariti.*
8 *Filij familias bona, vnde quæſita præſumantur.*
9 *Clericus bona patrimonialia poteſt adſeruare, & de bonis eccleſiæ ſe alere.*
10 *Clericus habens opulenta ſalaria, an præſumatur quæſiſſe de bonis eccleſiæ.*
11 *Clericus ſi mutuo dat pecuniam, cuius ea præſumatur.*
12 *Eccleſia an habeat fundatam intentionem in bonis à clerico defuncto relictis.*
13 *Prælatus quando debeat facere inuentarium.*
14 *Clerici hæres capiens poſſeſſionem ſua auctoritate, an puniatur.*
15 *Eccleſiæ an præſumantur bona a prælato relicta.*
16 *Vxor non præſumitur quæſiſſe ante matrimonium niſi probet.*
17 *Clerici hæres repertus in poſſeſſione, an ſit ſpoliandus.*
18 *Præſumptio iuris eſt probatio etiã vbi requiritur probatio inſtrumentorum.*
19 *Clericus an vſufructario, an vero vſurario æquiparetur.*
20 *Monachi bona etiam quò ad poſſeſſionem tranſeunt ipſo iure ad monaſterium.*
21 *Prælatus an videatur poſſidere nomine Eccleſiæ.*
21 *Titulum oſtendere cogitur poſſeſſor contra quem ſtat præſumptio iuris.*

23 *Officialis*

23 *Officialis quando præſumatur quæſiſſe de bonis fiſci.*
24 *Principis theſaurarius an de bonis fiſci præſumatur emiſſe.*
25 *Dapifer, ergo fur.*
26 *Fuga famuli facit eum præſumi res ſubtraxiſſe.*
27 *Socius quando ex ſocietate quæſiſſe præſumatur.*
28 *Rex præſumitur quæſiſſe intuitu dignitatis, & taliter quæſita non poteſt alienare.*
29 *Concubina præſumitur quæſiſſe ex bonis Amaſii.*
30 *Vxor etiam adulterans præſumitur quæſiſſe ex bonis mariti.*
31 *Vxor etiam adulterans ex marito præſumitur cõcepiſſe*
32 *Officialis, prælatus, & ſimiles poſſunt probare, quæ non quæſierant intuitu officij, vel dignitatis.*
33 *Hoſpitalis rector præſumitur quæſiſſe de bonis hoſpitalis.*
34 *Domini ex bonis an famulus ditatus præſumatur.*
35 *Prælatus qñ debitores eccleſiæ quæſiſſe videatur nec ne.*
36 *Prælatus tam ex bonis ſuis, quam eccleſiæ quæſiſſe aliquando præſumitur.*
37 *Prælatus non ſemper marito aſſimilatur.*
38 *Tutor non præſumitur quæſiſſe de bonis pupilli, & quare.*
39 *Regula quando fiat.*
40 *Prælatus tenetur augere bona eccleſiæ ſi poteſt.*
41 *Prælatus, & eius hæres tenentur, ſi res eccleſiæ præſcripta eſt, eius culpa.*
42 *Prælatus qui læſit eccleſiam in quæſitis, vel quærendis quando fiat.*
43 *Prælatus qui curauit, vt ſibi relinqueretur quod quis eccleſiæ relinquere volebat, an teneatur.*
44 *L. duodecima, titulo de los corregidores, lib. 2. ordin.*
45 *Commẽdatarij an ſint immunes à ſecularibus gabellis.*
46 *Clericorum, vel religioſorum iure variæ perſonæ vtuntur.*
47 *Arma quando placeant Deo.*
48 *Armatorum ordines ab eccleſia probantur.*
49 *Monachiſmum, vel religio, vel ordo religioſorum, quando facta videatur.*
50 *Monachiſmi religioſorum tria ſubſtantialia vota.*
51 *Clericus, vel eccleſiaſticus, vt quis fiat.*
52 *Eccleſiaſticus vt quis ſit, vt clericali ordine inſignitus ſit, neceſſe non eſt.*
53 *Eremita dicitur eccleſiaſticus, licet clericus non ſit.*

CAPVT CV.

VIdimus de clericis, an poſſint teſtari, nunc videndum eſt de Epiſcopo. Epiſcopus autem, aut quilibet clericus, vel ſacerdos, quod poſſint taciocte teſtamentum non dubitatur, vt in cap. quia in officijs, de teſtamen. vbi per nouiſſimos, & in c. ſine manifeſte. 12. q. 1. quibus tria ſunt videnda, Primum, bona promiſcuè per clericum poſſeſſa, cuius præſumantur. Secundum de quibus bonis poſſit teſtari. Vltimum an bona prælati, vel clerici diſtincta eſſe debeant à bonis eccleſiæ, nam in dubio præſumuntur eccleſiæ, arg. dict. c.
1 ſint manifeſte. Sed in contrarium, imo quod iſta bona quæ habet prælatus, præſumantur acquiſita ex induſtria ſua, vel ſint ſua, ꝓpria, & nõ eccleſiæ, facit tex. not. in l. ſi defenſor. C. arb. tutor. vbi eſt tex. nota. quod acquiſita per tutorem quantumcunque pauperem non præſumũtur acquiſita de bonis pupilli, conſtat autẽ valere argumentũ de vxoribus ad prælatum, eccleſiæ. c. quæ contingit, de religioſ. dom. & in c. ſi vero, q. quæſt. 3. & per dictam l. ſi defunctus.
2 † dicit ibi eleganter Bald. quod quilibet præſumitur induſtrioſus, & poſſe ditari, alleg. l. cura. §. 2. ff. de. 3. de munerib. & honor. vbi Gloſſ. dicit quod generaliter quilibet anhelat ad lucrum.
3 Pro quo etiam facit quod dicit eleganter

Bald. in l. ex perſona, vltima col. C. de probatio. vbi dicit quod quando præſupponimus quandam præſentationem, verbi gratia, quando allegatur minor ætas, quia qui dicit minorẽ priuat tẽpus, ſiue numerũ, annorũ, & qui dicit paupertatem priuat habitum rerum, tunc non procedit argument. à priuatione in præterito ad priuationem in præſenti, per dict. l. ſi defunctus, & dictam l. cura. §. deficientium. & eſt ratio, quia non entis nullũ eſt fundamentum, & ideo deficit extremum à quo, quæ verba
4 ſunt notanda. Ad idem facit, † quia quando quis emit aliquam rem habens pecuniam communem, & dubitatur ex qua pecunia emerit, in dubio præſumitur ex propria pecunia, ita dicit Bal. in l. ſi paternus, prima col. in fi. C. commun. vtri. iudi. per d. l. ſi defunctus, & l. ſi ventre, in fi. ff. de priui. credi. nec eſt recurrendum ad coniecturas, cuius conditionis homo fuerit artifex, vel non, quia ſemper præſumitur, qđ ſit pecunia propria, ex quo non conſtat quod ſit communis, vel aliena, l. non vnde. C. ſi certum petatur. ergo ſic in propoſito, &c. Item facit, quia quando quis donat omnia bona ſua non addendo præſentia, vel futura, valet donatio. l. omnes. §. Lucius. ff. quæ in fraud. credit. & in lege prima. C. vt actio. ab hæredit. & contrahend. & leg. ſi quis argentum §. ſed & ſi quis. C. de donat. ratio eſt, & iſtud eſt quod pondero, quia poterit lucrari poſt donationem qđ lex præſumit, & in illo lucro poterit teſtari, & ſic non auferetur ſibi libera teſtandi facultas, ita dicit Bart. in l. ſtipulatio hoc modo concepta, de verborum obligat. poſt medium, per d. l. ſi defunctus, quod optime quadrat in propoſito.
5 Facit etiam pro hoc, quia quando aliquis pauper inuenitur in officio, præſumitur illud affectaſſe, & procuraſſe. l. ſpadonem. §. fi. ff. de excuſa. tuto. & tamen illud, quod ibi acquiſiuit, non præſumitur acquiſiſſe ex officio, ſecundum Bart. ibi, per d. Bar. in d. l. ſi defunctus, ergo idem in prælato, & hac de re vide Iaſ. in l. nihil hoc, in fi. ff. de pact.

Secundo principaliter non prælato facit tex notabil. in cap. 1. 12. q. 4. & ibi optima Gloſ. nam ibi legitur, &
6 notatur quod † ſi clericus habens patrimonium, & beneficium aliquid acquiſiuit in dubio, præſumitur qđ fuerint acquiſita tam de bonis clerici, quam de bonis eccleſiæ, vel beneficij, vnde in dubio debent diuidi, ſecũdum quantitatem patrimonij & rerum eccleſiæ, nam ſi clericus ex fructibus ſui patrimonij percipiebat 100. ex fructibus autem ſui beneficij ducenta, detractis ſibi neceſſarijs, tunc in dubio de bonis per eum acquiſitis eccleſia habebit duas partes, & hæres clerici vnam partem tãtum, & hoc etiam tenet Imol. in ca. cum in officijs, de teſtam. & Bald. in authen. licentiam, de epiſcop. & cler. Immo quod plus eſt, voluit Ioan. Andr. in cap. 3. de peculio clericorum, quod præſumitur pro clerico, ſi conſtat quod tempore ſuæ promotionis habebat aliqua bona, vnde iſto caſu, ſi hæres clerici vel prælati poſſideat, & eccleſia agat contra ipſum, probet de iure ſuo, quia pro hærede eſt præſumptio, ex quo conſtabat clericum tempore ſuæ promotionis aliquando poſſediſſe vel habuiſſe aliqua bona, tamen hoc procederet quãdo hæres clerici reperitur in poſſeſſione, de quo infra dicetur.
7 Ad idem pro iſta parte facit tex. in l. quintus. ff. de dona. inter virum & vxorem, & in l. etiam. C. eodem titulo adducendo illa iura ad contrarium, cuius quod dicit Gl. nã iura illa loquuntur in vxore, quia ſi aliquid reperitur vxorẽ quæſiuiſſe in vita viri, ꝓſumit quæſiuiſſe de bonis viri, ſed ſic eſt quod prælatus vel rector vr̃ eſſe maritus eccleſiæ. 7. q. 1. cap. ſicut alterius, & eccleſia videtur eſſe vxor ipſius, ergo bona quæſita per prælatum non præſumuntur quæſita de bonis eccleſiæ, ſed potius præſumens contrarium, ex quo poſſum ſingulariter inferre, ſi tem-

ſi tẽpore mortis prælati aliq redditus & bona vndecunq; quæſita reperirentur, penes eccleſiam efficeretur hæredum prælati & non ſucceſſores eccleſię, niſi per dictum ſucceſſorem probatū eſſet, vnde bona illa fuiſſent q̃ſita.

8 Facit etiam ad idem Gloſſ. in lege, cum oporteat, in princi. de bon. quæ lib. & quod ibi not. Bald. tertia col. quæ dicit quod ex qualitate perſonarum conſiderabuntur bona reperta penes filium, quam conditionem ſequuntur, nam ſi filius fuit diligens & ſtudioſus, & pater fuit pauper bona illa præſumentur aduentitia non profectitia, modo ad propoſitum, ſi epiſcopatus eſſet pauper vel tale beneficium quod ſecundum qualitatem beneficiati non ſufficeret ad alendum ipſum beneficiatum, ſi beneficiatus eſſet diligens, tunc bona reperta apud ipſum præſumerentur propria ipſius & ex induſtria ſua quæſita, & non epiſcopatus.

9 Moueor etiam ad hoc, quia licet beneficiatus habeat patrimonium, poteſt ipſum coaceruare, & cū bona habeat eccleſiæ, viuere de redditibus eccleſiæ, vt eleganter dicit Innocen. in c. epiſcopus, de præbend. quem communiter Doctores ſequuntur in cap. ex præſentiū, de pigno. maxime Abb. tertio notab. ex quo infert, eleganter quod ſi aliquis prælatus alicuius eccleſiæ, ex qua

10 nihil aut modicum percipitur, habet officium lucroſum, quia forte eſt doctor ſalariatus ad legendum, vel auditor curiæ regis, & ſua induſtria multa lucratur, tūc illa non p̃ſumentur fuiſſe quæſita intuitu eccleſiæ, hoc tenet Imol. in cap. 1. circa finem de peculio clericorū.

11 Infertur etiam vlterius quod ſi reperitur prælatum mutuaſſe pecuniam nomine proprio, & ꝓbetur quod erat talis perſona quæ potuit acquirere dictam pecūiā induſtria ſua, vt poteſt exemplificari in Præſidente regiæ curiæ, tunc ſatis præſumitur dicta pecunia fuiſſe q̃ſita, & per conſequens mutuata de proprio patrimonio, vel de acquiſitis intuitu perſonæ. Ita tenet ſingulariter Anton. & Imol. in cap. 3. de peculio clerico, in fi. & pro hoc videtur quod actio quæſita per prælatum contra extraneum, nomine proprio, acquiritur hæredi prælati, ſi probetur quod tempore promotionis habuit aliqua bona, vel potuit acquirere ex induſtria ratione officij quod exercet, quæ omnia dicit Imol. in allegato c. tertio, eſſe diligenter notanda, quia ſæpe de facto poſſunt accidere.

12 Ad idem etiam non minus facit notabil. & ſingula. tex. in cap. 1. 12. q. 5. vbi dicit, quod ſi conſtet quod epiſcopus aliqua acquiſiuit in epiſcopatu, omnia talia acquiſita cedant eccleſiæ, ſed ſi dubium eſt, an illa bona habuit ante epiſcopatum, vel poſtea acquiſiuit probatur ibi ſingulariter quod ſucceſſor clerici defendetur in ſua poſſeſſione quouſque probabitur quod fuerunt acquiſita poſt ſuam promotionem & ſic aperte probatur ibi quod eccleſię intentio non ſit fundata ſuper illis bonis quæ reperitur poſſidere prælatus tempore mortis ſuæ. Prædictis tamen non obſtantibus, in d. c. ſint manifeſti. diſponitur contrarium. Ad idem eſt tex. in auth. de eccleſiaſ. §. interdicimus. coll. 9. verſ. in illis, vbi dicitur q̃ epiſcopus vel clericus de illis bonis duntaxat habet poteſtatem aliēãdi, & quibus voluerit perſonis relinquēdi, quæ ante epiſcopatum probatur eum habuiſſe; vnde dicit ibi Gloſſ. quod præſumptio eſt pro eccleſia; quod acquiſita per prælatum poſt promotionem ſuam præſumuntur eſſe ipſius eccleſiæ. Ad idem eſt textus & Gloſſ. vbi idem dicitur in effectu, in authen. licentiam, de epiſc. & cler. Ad idem facit tex. in c. 1. 12. q. 3. & in c. 1. de peculio clericorum. Ad idem tex. in c. 1. de teſtam. cum pluribus cōcordan. & ex hoc infertur, quod ſi clericus vel prælatus poſt promotionem ſuam aliquid emit nomine ſuo, eccleſia poteſt illud vendicare tanquam proprium, idem ſi nomine alieno, vt in allegato cap. 1. quoniam illa res videtur empta ex pecunia eccleſiæ, addo Bald. in l. mancipia. C. ſi quis alter vel ſibi & Gloſſ. in le. vxor marito. ff. de don. inter virū, & vxorē, q̃ argumētat̃ cōtra miſeros prælatos, qui cum aliqua emunt, faciunt in inſtrumentis apponi nomina ſuorum cōſanguineorum, nam eccleſia poteſt vendicare res ſic emptas, ſic ſi non poteſt emere in territorio magnas & emit, & ſic apponitur in inſtrumento nomen famuli vel alterius iſta fraus ibi non prodeſt, & vide Andr. Sicu. in d. c. 1. 5. colla. Prædicta autem diximus eſſe ſpecialia in eccleſia, vt res empta ex pecunia eccleſię eius præſumptiue efficit̃ & non ementis, ſicut dicimus in pecunia militis. leg. ſicut proponis. C. de rei vend. & pupilli. l. 3. C. arbitr. tutę. contrarium tamen regulariter. l. ſi ex ea. C. de rei vendi. l. & ſi de ſua. C. de don. inter virum, & vxorem, cum ſimilibus, de quo remitto ad nota. in prædictis iuribus, quia videtur alienum à materia.

Ad idem facit l. quintus. ff. de donatio. inter virum & vxorem, & l. etiam. C. eod. titul. vbi dicitur idem in vxore vt acquiſita per eam præſumantur de bonis mariti, & procedit iſtud argumentum de vxore ad eccleſiam, vt in prædictis iuribus, & Gloſ. ordinaria in cap. ſignificauit, de dona. inter vir. & vxo.

13 Ratio autem prædictorum eſt, quia ex quo prælatus à principio non diſtinguit res ſuas per libellum à rebus eccleſiæ, ſicut debebat, vt probatur in d. ca. manifeſta, ſupra allega. præſumptio eſt contra ipſum, quod nullas tẽpore promotionis res proprias habuerit, ex quo fuit in culpa nō ſeruando cautelam legis, vt voluit Innoc. in c. cum in officijs, de teſtamen. ſicut in ſimili dicimus, q̃ hæres qui non ſeruat diſpoſitionem legis faciendo inuentarium, præſumitur ſubtraxiſſe res hæreditarias, & ideo tenetur vltra vires, quia nō præſumitur ſoluere de ſuo, vt in authen. de hæredit. & Falcid. §. ſancimus. coll. 1. Ad hoc facit, quia imputandum eſt ei qui à principio potuit prouidere & non prouidit, de quo vide multa & elegantia iura, per Lupum in repetitione ca. per veſtras de don. inter virum & vxor. 17. & 18. col.

14 Et ex prædictis infert ſingulariter Innocen. in d. c. cum in officijs, quod ſi ille cui prælatus reliquit bona ſua iure teſtamenti, ea occupat propria auctoritate, q̃ incidit in pœnam. l. ſi quis in tanta. C. vnde vi, & c. ſi quis in tantam. 1. q. 4. nec excuſatur obtentu teſtamenti. q̃d eſt ſingulare, & exclamat Bald. in d. authen. licentiam de Epiſco. & clericis. 3. col. dicens quod vbi non appareat de tempore acquiſitionis, præſumitur pro eccleſia. Item vbi non apparet cuius contemplatione præſumitur q̃ contemplatione eccleſiæ, & contingit hoc propter culpam prælati, quia debet quaſi inuentariū facere, & ſegregare res ſuas à rebus eccleſiæ, & omnia congregare cū cōſilio clericorum, vnde ſi hoc omittit, multū præſumitur cōtra eū ſicut contra tutorem, ita Bald. vbi ſupra.

15 Et ad corroborationem illius dicti Innoc. & huius facit tex. in c. 1. de teſtam. vbi eſt tex. quod quidquid clericus habet, præſumitur eccleſiæ, niſi conſtet eſſe acquiſitum ante promotionē, nā ibi quidā epiſcopus in ſuo teſtamento inſtituit hæredem, & poſt mortem Epiſcopi eius ſucceſſor petebat bona ab ipſo relicta; tex. ibi dicit, quidquid patueris ipſum habere, à qualibet perſona detineri nullatenus patiaris, niſi hoc ſolum quod ipſum ante epiſcopatum ordinem conſtitit habuiſſe, & pondero verbum, detineri, pro quo ex illo tex. quod denotat nudam & rudem facti detentationem, vt nota. in ca. cauſam, de præſcriptio. ideo ibi videtur tex. expreſſus pro illa doctrina Innocen.

Ad idem facit tex. in d. auth. licentia. verſic. quod vſque ante epiſcopatum ꝓbatum fuit, &c. ergo in dubio præſumitur pro eccleſia, & per illum textum infert ibi Bald. quod non, vbi non appares de tempore acquiſitionis, præ-

nis,præſumitur pro eccleſia,qa hoc contingit propter
culpam ipſius nõ conficientis inuentarium,vnde ſi hoc
omiſit,præſumitur contra ipſum,ſicut contra tutorem
arg.l.tutor qui repertorium.ff.de admi.tuto.
Pro hoc etiam facit tex.in cap.1.verſ.vt ſi hoc con-
ſtat.12.q.5.nam ibi quędam mulier ſeu ancilla dicebat
quædam bona,quæ ab ipſa petebantur, a quodam epi
ſcopo ſibi relicta eſſe acquiſita ante epiſcopatum illius
qui ea ſibi reliquit,text.tamen ibi dicit,ſi hoc conſtat,
non debent ſibi auferri,& ſic in caſu illius tex.illa ancil
la poſſidebat,tamẽ Gregorius ibi reqrit probari,quod
illa bona fuerint epiſcopi.
16 Ad confirmationem etiam prædictorum facit† quia
ſi mulier dicat ſe habuiſſe aliqua bona ante matrimo-
nium,vir autem dicat quod poſt matrimonium ſunt ac
quiſita,mulieri incumbit probatio,Quia qui ante factũ
dicit,ꝓbare debet l.quoties.C.de rei vend.de quo in d.
rubrica.c.per veſtras.184.coll.cum ſequẽtibus,facit ad
hoc,quia procedit illud argumentum de marito ad ec
cleſiam,Gloſſ.in d.c.ſignificauit,fallit tamen hoc niſi
mulier publice negociaretur,& ex ipſa licita negocia-
tione quæſtum faceret,nam tunc non præſumitur a vi-
ro quæſiſſe,cum probatur contrarium,ita tenet ſingula
riter Bal.in l.cum oportet,in prin.de bonis quæ libe.3.
col.& facit,quia in certis non eſt locus coniecturę & ꝑ
ſumptioni legis.l.continuus.§.cum ita.ff.de verb.obl.
Fallit etiam illud de vxore,niſi poneremus de facto,ꝙ
fuiſſet diues,& maritus nihil habens, tunc illud quod
uxor q̃ſiuit nõ deberet ꝑſumi de bonis viri,quia nihil
habebat,quia ex bonis quæ non apparent aliquod lu-
crum proficiſci non poteſt,& quia ex nihilo nihil fit,ſe
cundum Philoſo.facit quod habetur in l.1.ff.de con-
trahen.emp.Imol.ſingul.in c.1.de peculio clericorum,
& pro hoc Gloſſ.ſingula.in c.ſignificauit,de don.inter
virum & vxorem,quam allegat Montal.in l.1.tit.4.fo-
ri.ll.li.3.c.de las ganancias,admittitur tamen probatio
in contrarium per iſtum tex.ſingula.in c.ſint manifeſti
quẽ adhoc allegat prædictus doctor,vbi omnino uideas vi
de quam plurima ad iſtud propoſitum, in repetitione
d.rubricæ.c.per veſtras,colum.278.verſicu.operatur.&
col.181.cum ſequentibus,& vide omnino in iſtis locis,
quia inuenies multa memoria digna. Ad prædicta
etiam facit quod ſingula.dicit Ancha.in d.ca.in officiis,
ſcilicet quod non eſt facienda vis quis poſſideat poſt
mortem clerici,ſcilicet an eius hæres vel eccleſia, ſed
quod ille probet res eſſe ſuas,pro quo minus facit præ
ſumptio,ergo eſt dicendum quod ſi prælatus tempore
promotionis nihil habebat, præſumitur pro ipſa eccle
ſia,& debet probare hæres,licet poſſideat per ſupradi-
cta,& per nota.in c.1.2.de pecul.cleri.cuius contrarium
tenet Gl.notabil.in c.1.12.q.5.quæ dicit pro poſſeſſo
re præſumẽdum,plenior.Glo.in c.1.12.q.4.pro Abb.
in cap.3.de pecul.clericorum.& in ca.cum eſſes de teſta
ment.in repeti.Et ex prædictis infertur,quod cum appa
reat,talia bona ſic demiſſa per prælatum nullo cõfecto
inuentario eſſe eccleſiæ,vel præſumantur ipſius eccle-
17 ſiæ, in qua erat beneficiatus, † ſi hæres qui inſtitutus
eſt in prædictis bonis poſt mortem ipſius inſtituentis
apprehendit illa, ſit ſpoliandus remedio.capitul.rein-
tegranda.3.quæſtio.prima. vel interdicto recuperan-
dæ,cum eccleſia reperiat ipſum in ſuis bonis ſaltem pręe
ſumptione iuris,ob quam ſolam poteſt pro ipſa eccle-
ſia fieri ſententia,vt per Innoc.& Anch.in d.cap.cum
in officijs.
18 Imo quod eſt plus,& iſtud reputo ſingulare,quod et
ſi requireretur probatio inſtrumentalis, nec ſufficeret
probatio per teſtes,iuxta Glo.in l.contrahitur.ff.de pi
gno.& in l.pactum quod bona fide C.de pactis,& ple-
ne in cap.1.de cenſibus,li.6.nihilominus ſufficeret hęc
præſumptio iuris,iſtud colligo ex ſingulari deciſione
Bald.in l.1.C.de fideicomm.3.col.vbi tenet quod etiã
ſi per ſtatutum requiratur quod delictum probetur ꝑ
inſtrumentum,nihilominus ſufficeret præſumptio, de
qua in l.cum de in rem verſo.ff.de vſuris,& ſic illud qđ
dicitur,quod præſumptio iuris eſt liquidiſſima proba-
tio,iuxta Gloſſ.ſingul.in l.ſi tutor.C.de peri.tu.vbi ad-
do ſimiles,procedit etiam ſi in aliquo caſu requiratur
probatio inſtrumentalis,per dictam deciſionem Bald.
de cuius veritate per Roma.in l.1.C.de teſtamen.mil.
& pro deciſione Bal.facit text.ſingul. quem ipſe allegat
in leg.3.C.de apo.pu.lib.10.quod perpetuo tene menti.
Facit etiam ad prædicta quod ſingulariter ſubdit In
noc.in d.c.cum in officijs,dicit enim cum in rebus ec-
cleſiæ,quæ præſumuntur eſſe eccleſiæ,retineat eccleſia
ciuilem poſſeſſionem clericus non etiam naturalem,cũ
non nomine ſuo ſed eccleſiæ poſſideat ad inſtar com-
modatarij,l.ſi colonus.ff.de acquir.poſſ.& in c.fi.iſta d.
cauſa,q.refert Bal.ibidem ſingularia verba Innoc.in d.
authe.licentiam,dicens eſſe ſubtilia,vnde ſecundũ om-
nes non potuit clericus habere naturalem poſſeſſionem
illorum bonorum,ſed continuabitur per mortem ip-
ſius ipſi ciuili poſſeſſioni,ſi ergo hęres occupet,videtur
occupare bona poſſeſſa per eccleſiã,& ideo ſunt reſti-
tuenda interdicto recuperandæ,vel ſaltem remedio d.
cap.reintegranda.
19 Prædicta corroborantur etiam alio fundamẽto. Nã
clericus viuens æquiparatur vſufructuario, & habet in
vita liberam adminiſtrationem,in morte autem aſſimi
latur vſurario,qui ſuum facit quatenus conſumpſit, &
nõ vltra,ergo de bonis q̃ ſic poſſidet tẽpe mortis q̃ ſunt
eccleſiæ,vel dubitatur qđ eſt idem cũ ꝑſumatur pro eccleſia
teſtari nõ põt,vt notat Bald.in d.auth.licẽtiã,& ſi teſta.
faciat,videtur illud facere de bonis eccleſiæ,ergo opor
tet hæredem probare contrarium,ſcilicet, quod fecit
de bonis ſuis vel acquiſitis intuitu perſonæ,& ſi occu-
pet poſſeſſionem propria authoritate,tenebitur vno de
prædictis remedijs,ſcilicet interdicto recuperandæ,vel
remedio cap.reintegranda.
Facit etiam,quia clericus,vel prælatus in bonis eccle
ſiæ,vel de quib.dubitatur,cenſetur adminiſtrator, vnde
hanc adminiſtrationem,quæ morte finitur,non potuit
tranſmittere.l.cuius bonis.ff.de cura.furio.cum ſimilib.
Facit etiam ad corroborandam doctrinam Inno.de
qua ſupra,quod ſing.dixit Hoſtien.in c.ex parte,de cõ
20 ſue.vbi dicit,quod bona ingreſſi tranſeunt in monaſte
rium,quo ad dominium & poſſeſſionem ſine corpora
li apprehenſione,nam ex quo tranſit perſona,tranſeunt
bona quæ ſunt acceſſoria ad perſonam,idem etiam te-
net Anch.in ca.quia ingredientib.de teſta.Cin.in auth.
ſi qua mulier,de ſacroſ.eccl.& Archiadia.in c.ſi qua mu
lier.19.q.vlt.& vide text.pro iſta doctrina in l.adopta-
uero.ff.de precar.
21 Facit etiam talis ratio†nam ex quo prælatus reperitur
in poſſeſſione ſaltem naturali,ante mortem pręſumitur
poſſidere nomine eccleſiæ,quia ad officium ſuum per
tinet acquirere eccleſiæ,vt tenet Innoc.in d.ca.cum in
officijs,ſi igitur poſſidet nomine eccleſiæ, non poteſt
interuertere prædictam poſſeſſionem,imme potius il-
lã naturalem,quam ipſe habebat,continuat ipſi ciuili,q̃
habet eccleſia,non obſtat Glo.in ca.12.q.5.& alię quę
dicunt pręſumendum pro hærede,ex quo poſſidet, &
ſic eccleſia habet neceſſe probare, quia Gloſſ. hęc dat
tres intellectus,& videtur tenendus ille qui eſt magis fa-
uorabilis eccleſiæ,argument.l. perſonæ ff.de religio.&
in c.fi.de re iud.& ſic quod magis præſumatur pro ec-
cleſia,licet hæres poſſideat,nam non obſtante quod poſ
ſideat,tenentur probare quod res erant prælati,cũ ec-
cleſiæ intentio ſit fundata,vt dictum eſt.

Nec

pro poſſeſſore,ideo ſi hæres clerici eſt in poſſeſſione il
lorum bonorum,eccleſiæ incumbit onus probandi qđ
de redinbus.eccleſiæ fuerint quęſita, & iſto caſu poſ-
ſet procedere opin.dicentis,quod poſſeſſor eſt in poſ-
ſeſſione defendẽdus,& idem videtur velle Gl.in alle.c.
1.12.q.5.& habet locum hoc caſu forte tex.in allegato
c.Abbatis.12.q.4.quem primo allegaui pro contrario.
Secundo caſu cum nihil habet prælatus tempore ꝓ
motionis,præſumendum eſt ꝙ eccleſia.c.1.de teſta.&
hoc caſu poſſit procedere tex.in d.c.ſint manifeſti, po
teſt tamen iſto caſu hæres clerici probare quod ex ar-
tificio vel aliunde intuitu perſonæ illa bona acquiſierit
ſibi tamen incumbit onus probandi,cum eccleſia ha-
beat intentionem fundatam ex præſumptione iuris cõ
munis,& ſic tex.ille dicens,quod iſta bona præſumunt
eſſe eccleſiæ vel intuitu eccleſiæ acquiſita,non inducit
præſumptionem iuris & de iure,quod patet etiam per
Gloſ.notab.in d.c.1.de pecul.clericorum.
Tertio caſu cum dubitatur an aliquid habuit tẽpore
promotionis,& iſto caſu etiam poterit procedere tex.
ille.iſta eſt diſtin.Ioann.Andr.per quam aliqua ex præ-
dictis iuribus videntur reducta ad concordiá,fateor tñ
quod Abb.& alij Moderni non tenent indiſtincte præ
dictam diſtinctionem,licet ſcribentes ante Abb.cõmu
niter eam ſequuntur,ſed dictis ipſis nihil puto adden-
dum,ideo remitto ad ea quæ ipſe notat in dictis locis.
Specialius tamen reſpondendo ad prædicta contra-
ria dico quod tex.in allegato c.1.12.q.4.ꝓcedit,quãdo
conſtat quod prælatus tempore promotionis habuit pa
36 trimonium,& poſtea aliqua acquiſiuit,† & dubitatur ex
quibus bonis acquiſiuit,quia promiſcue vtebatur patri
monio & rebus eccleſiæ,at patrimoniũ erat ſufficiens
ad acqſitionẽ illo bonorũ, & ẽt eccleſia erat ſufficiens
in totum vel in partem,& tunc fit diuiſio inter eccleſiá
& hæredem clerici,ſecundum quantitatem patrimonij
& rerum eccleſiæ,& iſte eſt proprius caſus illius cap. 1.
quod plenius videas per Abb.in dictis locis,& ibi p In
no.& Barb.& vide Glo.notabil.in c.2.de pec.cler. ſe-
cus in caſu d.c.ſint manifeſti,in quo non conſtabat tẽ
pore promotionis aliquid habuiſſe.
Non ob.etiam doctri.Ioan.And.de qua ſupra, quia
vel non eſt vera per ſupradicta,vel debet intelligi & di-
ſtingui per ea quæ dicta ſunt.
Non obſtat etiam quod ſupra dixi de vxore,vt præſu-
37 matur acquiſiſſe de bonis viri,ſic prælatus,cum eccle-
ſia dicatur eius vxor,quia aliud eſt in viro ſpirituali, vt
eſt prælatus vel rector,aliud in viro carnali.Ratio diuer
ſitatis,quia vir ſpiritualis & ſic prælatus,vel rector cen
ſetur adminiſtrator rerum eccleſiæ,non autem domi-
nus,ſed ipſa eccleſia.c.cęterorum,de dona.ſecus eſt in
viro carnali,qa ille eſt dñs,ſed ipſa eccleſia.c. cæterorũ,
de do.ſecus eſt viro carnali,qa ille eſt dñs rerum vxoris
datarũ in dot.ℓ.doce ancillã.C.de rei vendi.cũ ſimil. &
ſic poteſt dici quod vtrobique præſumitur pro eo qui
eſt dominus,nam in viro carnali præſumitur pro eo,qa
dominus eſt,ſed in viro ſpirituali non præſumitur pro
eo,quia non eſt dominus,ſed eccleſia.Secundo poteſt
dici quod licet aſſimiletur matrimonium carnale ſpiri-
tuali,non tamen ſemper eſt bona æquiparatio,& argu-
mentatio de vna ad aliud,nam in multis differunt,vt p
Ioan.Andr.in c.tuæ,de ſponſa.& per Gloſſ.in regula be
neficium,de reg.iur.lib.6.vnde nõ debet ſumi ſimilitu
do ſecundum rudem & ſimplicem figuram,ſed à radice
rationis,vt voluit Ioan.And.in d.c.1.de peculio cleri-
corum,& ex hoc colligitur tertia ſol.ſ.vt acquiſita per
vxorem præſumantur eſſe mariti,vt euitetur ſuſpicio
turpis quæſtus,& vt non præſumamus in ea peccatum
nam mulieres raro ſe miſcent negociationibus, nec il-
læ etiam conueniunt mulieribus,cum non debeant ſe
immiſcere negotijs virorum. C.mulieres,de indi.li.6.l.
maritus.C.de procura.& l.alienam,eo.tit.& l. fœminæ,
de reg.iur.ideo illud quod præſumitur penes vxorẽ ali-
cuius,præſumitur à iure quod ſit de bonis viri,vt euite
tur ſuſpicio turpis quæſtus.d.l.etiam,& d.l.Quintus.idẽ
dicendum in prælato eadem ratione,nam prælatus ꝓ-
hibetur negotiari,vt per totũ titulum ne clerici vel mo
nachi,& plene per Gloſ.14.q.3.in ſumma,ideo quod pe
nes eum reperitur præſumi debet,quia ex iuſta cauſa ac
quiſiuit,& ſic ex reditibus eccleſiæ,cuius adminiſtratio
nem gerit,non autem præſumitur quod ex negociatio
ne quæſierit,cum illa ſit ei prohibita,vt dictum eſt, &
ſic deliquerit ſe illi miſcendo,& in dubio non debet p̃
ſumi delictum.l.merito.ff.pro ſoc.ne ergo p̃ſumamus
in prælato peccatum negociationis,acquiſita per ip-
ſum p̃ſumuntur acqſita ex reditib.bñficij, vel bonis ec
cleſiæ,ſicut dictũ eſt in vxore, & ſic eadẽ rõ diligẽter
conſiderata operat̃ diuerſam p̃ſũptionẽ in dictis caſib.
38 Secus† tamen dicendum eſt in tutore.Nam cum ſi-
bi permiſſa ſit negociatio,vt eſt notum, acquiſita p ip-
ſum durante tutelari officio,præſumuntur, quæſita ex
ſua induſtria & negociatione,non autem ex bonis pu-
pilli,nam ſi præſumeremus ea acquiſiuiſſe ex bonis pu
pilli,tunc præſumeremus in eo crimen furti, vel bona
pupilli alio modo ſubtraxiſſe,& ſic deliquiſſe, ita dicit
Innocent.in dict.capit.primo.de pecul.clericorum,ſed
hoc non eſt præſumendum.dict.l.merito,& capit.ſi.de
præſump.& ſic eadem eſt ratio,quare ſecus præſumitur
in tutore quam in prælato,ſcilicet,ne crimen præſuma
tur,& ſic non obſtat præallegatã. l.defunctus, arbitr.
tute.ita eleganter dicit Abb.in in allegato cap.cum om
nes,& Imo.in dict.capit.primo.& idem Bald.in leg.cũ
oporteat,de bonis quæ lib.quarta colum.dicẽs quod
tutor non præſumitur ſubtraxiſſe,nec tenetur reddere
rationem niſi de officio ſuo per dictam legem,ſi defun
ctus,& bona præſumptio eſt in rebus dubijs eligere ſa
niorem partem,& turpis præſumptio eſt euitanda,& fu
gienda per dictam legẽ.Quintus,ita Baldus in dicta le.
cum oporteat.Et per iſtas rationes nititur ipſe impug-
nare Gloſſ.in allegata leg.defenſionis,de quo ibi p eũ.
Alio etiam modo poteſt ſolui contrarium de dicta
l.ſi defunctus,ſcilicet quod dicamus,aliud eſſe in tuto-
re,aliud in prælato eccleſiæ,ratio diuerſitatis, quia præ
latus habet adminiſtrationem perpetuam, & ſuſtentat̃
de bonis eccleſiæ,ſeptuageſimaſecunda diſtin.c.ſancto
rum,& de præb.capit.cum ſecundum.tutor vero habet
adminiſtrationem temporalem , ſuſtentatur de bonis
proprijs,non pupilli,& nota.per Gloſſ.in cap.fina.5.q.
3.Iſtam ſolu.poſuit Ioannes de Ligna.in clem. gratiæ,
de reſcrip.& Ant.& Imo.in d.ca.1.de pecul.cler. & per
Abb.in d.c.cum omnes.in repet.13.col.
Vel aliter,& tertio non obſtat dict.lex.ſi defunctus,
quia loquitur in tutore, & nulla eſt æquiparatio inter
tutores & prælatos,nec valida argumentatio de tutore
ad p̃latũ,vt vult Gl.ſingularis in d.c.ſi.5.q.3.Immo di-
camus ꝙ regulariter non æquiparentur,qđ quib.aſſimi
lentur,vt in in p̃dicta Gl.iõ ex ijs plurib.faciamus regu-
lã,iuxta notata per Gl.ſingularem in l.Iulianus.§.primo
39 ff.de actionib.emp.quæ dicit† quod qñ plures leges tra
ctantes eandem materiam repetiuntur contrariæ, in
hoc dubio ex pluralitate caſuum eſt regula conſti-
tuenda ,& alij erunt caſus excepti , cum ergo iſte ca-
ſus ſic non reperiatur exceptus ,ſcilicet quod in mo-
do acquiſitionis prælatus æquiparetur tutori, ergo
remanet ſub regula, iuxta Glo.notabilẽ in rubr.de reg.
iur.dicentem quod potior eſt cauſa illius pro quo facit
regula,& in dubio iſtud eſt regulare,& debemus ei inhę
rere ſicut Bononienſes.&c.vt dicit Gloſ.in l. omnis de
finitio.ff.de reg.iur.& iſtam ſolutionem ad d.l.ſi defun

ctus,nemo tangit,& credo eam veriſſimam,ſed pro ſo
lu.eſt præſtantior , ſecundum Docto. in dictis locis,ſ.
Abb.in repet.c.cum omnes,& Imol.in d. c.3. de pecul.
40 cleric.& pro ea facit,†quia prælatus tenetur bona eccle
ſiæ argumentare,vt eſt tex.ſingul.in c.quicunque.12.q.
41 4.†Ideo dixit Gloſſ.reputata ſingula.iuncto tex.in c.ſa
cerdotes,eadem cauſa & q.quod ſi prælatus potuit ali-
quid acquirere eccleſiæ,& neglexit,tenetur de ſuo pro
prio patrimonio ſatisfacere eccleſiæ,ſi dicimus quod
ſi per negligentiam paſſus eſt rem eccleſiæ præſcribi,te
netur de ſuo patrimonio ſatisfacere eccleſiæ.Gloſſ. ſin
gula.in capit.placuit.el.2.16.q.3.& etiam his caſibus te
nebitur eius hæres,vt probat tex.ſing.in c.ex partium,
de pigno.& ibi per Abb.& Imo.
42 Hinc eſt quod quemadmodum prælatus alienans iá
quæſita per eccleſiam debet adminiſtratione priuari.c.
monemus.12.q.2.& c.ſi qs,de rebus eccl.l.iubemus,de
ſacroſ.eccl.ita & ſi fraudat eccleſiam in acquirendo, vt
quia iá acquiſita ex reditibus eccleſiæ appropriat ſibi
vel alteri,tex.eſt notab.de hoc in c.2.de pec.cler.ſi igi
tur tenetur augmentare & acquirere eccleſiæ,nimirum
ſi acquiſita per eum præſumantur acquiſita ex reditib.
eccleſiæ,& actus in dubio videtur geri ſecundum iuris
diſpoſitionem.l.ſi duo.ff.de acq.hæred.& vbi reperitur
factum vel acquiſitum , præſumitur factum per illum
qui illud facere tenebatur.l.2.C.de cib.pou. præſt.cũ
ſimilibus.
43 Et iſta faciunt ad quæſtionem notabilem † quidam
volebat relinquere eccleſiæ certum quid,prælatus indu
xit eum,vt relinqueret ſibi potius quam eccleſiæ,nun-
quid plātus teneatur eccleſiæ ad intereſſe? Gloſſ.ponit
quæſtionem in leg.quicquid.C.arbitr.tutel.Abb.in ca.
2.de pecul.clericorum.& ibi eleganter per Imol.2. col.
& plenius vide ibi per Barba. Denique hac in re vide
multa per doctiſſimum Didacum de Couar.in d.c.cũ
in officij,de teſtam.
44 Prælatus autem an iudex eſſe poſſit?videtur quod nõ
arg.l.12.ti.de los corregid.lib.2.ordin.vbi id militibus
commentarienſibus vetitum eſt,ergo fortius in præla
to,& clerico,ſed contrarium plene probauimus alibi.
45 In ſumma vehementer controuerſum eſt , & vſu fo
renſi agitatiſſimum,an milites ſeu nobiles illi quos cõ
mẽdatarios Hiſpane appellamus,poſſint facere teſtamẽ
tum,& de quib. reb. teſtentur,& an vt monachi vel cle
rici ſint immunes à ſecularib.gabellis?qua in re ꝓ vtra-
que parte allegabimus neutram eligendo,quia ſub me
prætore inſignes lites etiam hodie pendent,ergo quæ-
ſtio eſt,vtrum milites huius ordinis ſint immunes à p̄-
dictis ſecularib.gabellis,ex huius deciſione reliqua pa
tebunt,in qua quæſtione prima facie videbatur dicen-
dum milites huius ordinis non eſſe à prædictis gabellis
immunes,primo quia ad hoc vt laici vt eccleſiaſticæ p
ſonæ exiſtimantur , videtur requiri quod ſeruitio Dei
plene ſe dediſſent,& ſe efferant p receptionem ſacrorum
ordinum,vel per ingreſſum alicuius religionis perfectę
vt in capitulo duo ſunt genera,12.q.1.& in c.quiſq; de
cima ſeptima q.4.ſed ij milites non videntur ex toto de
dicati Deo per aliquẽ modũ ex ſupradictis , nã non p
receptionem ſacrorum ordinum,quia nullum videtur
recipere,quinimmo ſacer ordo repugnat exercitio mi
litari,cũ ipſi intẽti & occupati eſſe debent in fide Chri
ſti exaltanda,eiuſque inimicis conterendis, vt in capi-
tulo petitio,de homicidio,neque etiam per ingreſſum
religionis videntur poſſe dici ex toto dedicati Deo, qa
& ſi eorum regula ſit approbata,non tamen videtur di
ci religio perfecta,ex quo dicebat Bald.in l.officiales,in
finalibus verbis.C.de epiſcop.& clericis.& Barthol. in
l.1.ff.de pœnis,quod in ſimilibus religionibus videtur
potius eſſe quædam apparentia in habitu,quam exiſten

tia & realitas in effectu, vtrique id eſſe religionis per-
fectæ.videtur requiri,quod religioſi voueant & profi-
teantur tria ſubſtantialia vota,ſcilicet caſtitatis, obediẽ
tiæ,& ꝓprietatis , de quibus in c.cum ad monaſterium
de ſtatu regularium,& notat in clementina prima , de
religioſis domibus,& alia in clementina,cum ex eo ,de
ſententia excommunicationis,quas commẽdat Abbas
in rubric.de regularibus,& in cap.2.de foro competen
ti,in cap.nullus,eod.titulo.Secũdo, quia cum ij ſint lai-
ci,videtur non potuiſſe Papam eos à regali manu & ſe
cularibus impoſitionibus eximere,vt veros & perfectos
religioſos,vt notat Innocent.& Abbas in capitulo ſe-
cundo,& maioritate & obedientia,per eoſdem, & ſcri-
bentes in cap.ſignificantibus,de officio delegat. Ter-
tio,pro iſta parte negatiua videtur facere elegans tex.
in l.prima.§.ſi.ff.de muneribus & honorib.ibi, qui ob-
noxius muneribus ſuæ ciuitatis nomen militiæ defu-
giendi oneris gratia accepit,deteriorem cauſam reipu-
blicæ facere non poteſt,& ibi notat Gloſſ.ad fratres,
qui ſunt in Lombardia de pœnitentia nuncupatos. igi-
tur ex ſupradictis videtur hos milites eſſe laicos,& ita à
gabellis & alijs laicorum oneribus non eſſe exemptos.
Per contrarium vt huiuſmodi milites religioſorum
iure vetantur,multa eademque non leuia facere viden-
tur,vt interim omittam quod nonnulli firmant id eſſe
conſuetudine moribusque receptum, quæ quidem cõ-
ſuetudo eſt optima legum interpres.In primis ergo fa
46 cit,quia in domo domini multæ ſunt manſiones,†& ſi
cut quædam religiones ordinantur in ſacroſancta ec-
cleſia Dei ad opera vitæ contemplatiuæ , ita & aliæ ad
opera vitæ actiuæ, vt legitur in beato Iacobo , capitul.
primo. Sancta enim apud Deum religio eſt , viſita-
re pupillos & viduas in tribulatione , ſed hoc perti-
net ad vitam actiuam, ergo conuenienter poteſt ordi-
nari aliqua religio ad vitam actiuam,ita concludit San
ctus Thomas 2.2.q.188.ar.2.omnes quippe ſtatus reli
gionis ordinantur ad perfectionem charitatis,quæ qui
dem charitas dilectionem Dei & proximi comprehen
dit,ad dilectionem autem proximi principaliter perti-
net vita actiua,quæ neceſſitatibus proximorum deſer
uit,& ſicut ex charitate diligitur ꝓximus propter Deũ
ita & vtilitas ex vita actiua ipſis proximis delata redun-
dat,inde videlicet,vt Matthæi 15.c.indubitate ergo di-
cere poſſumus,quod recte ordinatur aliqua religio ad
actus conuenientes ad ſubſidium,& dilectionem proxi
47 mi,ſ.ad vitam actiuam,†hinc iuſta ratione probamus q
religio vel ordo militaris ſui origine inſtitutus ad de-
fendendum & ſubueniendum Chriſtianam plebẽ Chri
ſtique religionem,prout hęc conſtituta fuit,optimo iu
re ſubſiſtit,& recte cõſtituitur,& ita dicebat diuus Au
guſtin' ad Bonifaciũ,Noli exiſtimare neminẽ Deo pla
cere,q armis bellicis miniſtrat,in his.n.fuit ſanctus Da
uid, cui Dñs magnũ teſtimoniũ ꝑbuit. In his quoque
fuit ſanctus ille Cẽturio , vt legit in c. Noli exiſtimare,
23.q.1.fuit & Benedictus Abrahã in armis , quẽ in eis
benedixit Melchiſedech,Geneſis.1.Religio ergo mi-
litiæ cõſtituta ad defenſionẽ diuini cultus & cã publi-
cæ ſalutis recte dr̃ ordinata.& alias legim' de Iuda Ma
chabæo,q ꝑibat ꝑliũ Iſrael dilatãs populo ſuo gloriam,
nos pugnauimus ꝓ aĩab.& legib.noſtris,& iterum dice
bat Ambroſius lib.de Officijs,Qđ fortitudo q̃ patriã
tuet à Barbaris,plena eſt iuſtitiæ,qđ rurſus tali rõne de
monſtrat.certũ ẽ qđ ſtatus pœnitẽtiæ ẽ religio, vt in c.
admonere,33.q.2.& in c.ſi ſcriptura,de voto. & notat
ſanctus Thomas in quolibeto.3.q.51.ar.3.& eſt in opu
ſculo de religione.c.12.ſed ſic ẽ , qđ aliqñ ĩfert pęnitẽ
tia ad militiam,vt in c.licet,& in c.quod ſuper his,de vo
to.igitur militia bene poteſt conuenire ad ſtatum reli
gionis,& ita probatur cauſa huius religionis inſtituen
dæ,de

dæ,de qua in Chronica generali Hiſpaniæ fol. 378. & fol. 390. ſanctam & legi diuinæ conformem fuiſſe. fuere enim ij ordines militares inſtituti ad conterendam Sarracenorum rabiem, Hiſpaniamque defendendam, vt in horũ ordinum regula & inſtitutione legitur, maxime q͂ mouere bellum non eſt eorum, ſed domini magiſtri, & regiæ maieſtatis, nam vt dicebat Augu. contra Manic. in ca. quid culpatur. 23. q. 1. Ordo naturalis mortalium paci accomodatur hoc poſcit, vt ſuſcipiendi bellum auctoritas penes Principem remaneat, vt in c. iuſtum. 23. q. 2. & in l. 1. C. vt armorum vſus. lib. 11. & in l. lex duode

48 cim tabularum. ff. ad legem Iul. maieſta. † quod vero religiones militares ab eccleſia ſint approbatæ, probatur ĩ clementina, quia contingit, de religioſis domibus. §. præmiſſa, in c. cũ & plantare, de priuilegijs, & in c. dilecti, e. tit. & in c. porro, & in c. dudũ, & in c. ad eo, de decimis & in c. parentibus, & in cap. canonica, vbi de ordinibus militaribus toties fit mentio, & in cap. 1. de verb. ſignifi. lib. 6. vbi Gloſſ. & Docto. in c. ex parte, de decimis, & in cap. ad ſedem, reſtitutione ſpoliatorum, notatur etiam in d. clementina, quia contingit. §. permiſſa, per Glo. q͂ meminit de ordinatione Sanctæ Mariæ Celeſtrenſium & Sancti Ioannis Hieroſolymitanorum, & ſimilium; & ibi Ioannes de Imol. & Cardinalis meminit, de cæteris militaribus ordinibus notatur etiam in c. cum illorum, de ſententia excommunicatio. & in capit. ſciant cuncti, de electione, lib. 6. & in cap. quiſque. 16. q. 4. & alibi ſæpe, approbatio enim Pontificia conſtituit religionem, probatur igitur cauſam huius religionis inſtituendæ iu

49 re diuino conformem fuiſſe, inde patet, milites huius† ordinis religioſos, & eccleſiaſticos cenſeri, quod vltra ſupradicta probatur ſequentibus, primo, quia Pontificis approbatio, ſi ſubſit cauſa placida, Deo conſtituit religionem; & à patre cœleſti hanc poteſtatem Pontifex habet, vt in extrauaganti Sancta Romana, vbi Gloſſ. notat, quod Papa hoc facit tanquam vicarius, & procedit ex poteſtate clauium; Quodcunque ligaueris ſuper terram, vt Matthæi. 16. & 24. q. 1. c. quodcunque, & in cap. ad Apoſtolicæ. §. nos ita, de re iudic. in 6. & probatur in cap. fina. de religio. domibus. & cap. 1. eodem titul. in 6. & in cap. 1. de voto; & eſt communis nota omnium in rubrica de regularibus, & probat Barto. in l. ſodales. verſ. ſed contra hoc. ff. de collegijs illicitis, nam ſicut ordo clericalis eximit laicum à iuriſdictione ſeculari, cui eſt ſubiectus ratione originis, quia natus laicus, ſic ſuos conuerſos eximit ordo per Papam approbatus, vt notat Ancharãn clementina, per literas de præbendis. ſecundo milites huius ordinis profitentur tria ſubſtantialia, obedientiam, paupertatem, caſtitatem, vt patet ex eorum regula, vbi prædicta promittunt, & proprium à ſe abdicant, vt cũ licentia Magiſtri non aliter poſſideant & inuentarium facere teneantur, vt hæc & alia in eorũ militum regula latius continetur, ergo ex iſtis fiunt perſonæ eccleſiaſticæ, & eccleſiaſtico priuilegio gaudere

50 debent, † cum vera & perfecta religio ex eo triplici voto conſtituatur, vt in cap. cum ad monaſterium, de ſtatu regularium, & in c. cum eccleſijs, de maioritate, & abſentia, & in cap. ex parte, de regularibus, & eſt doctrina Hoſtienſis, Ioãnis Andreæ, & Abb. & communiter ſcriben. in rubri. eod. tit. idque firmant communiter Theologi, vt refert ſanctus Thomas in opuſculo. 18. ca. 8. &

51 in opuſculo 19. c. 5. & alibi ſæpe. Quinimo † promittendo votum de ſubſtantialibus, & intrãdo ordinem à Pontifice approbatum efficitur quis perſona eccleſiaſtica, vt eleganter notat Antonius in c. vno, de obligatis ad ratiocinia, & in cap. nullus, de foro competenti, & Cardin. in clementina, cum de quibuſdam, de religioſis domibus, & elegantius Hoſtienſis in c. non dubium, de ſententia excommunicationis, dicens, quod quando quis eſt conuerſus ad aliquem ordinem à Pontifice approbatum remanens in domo propria, vt laicus viues honeſte, vt clericus cenſetur, ex toto translatus in foro, & immunitate eccleſiaſtica, vt 16. q. 4. c. quis facit, & de cẽſib. c. quanto, & in clementina plenti, e. tit. & 12. q. 1. c. eccleſiarum milites autem huius ordinis iſta omnia faciunt, vt ex eorum regula patet, ergo multo fortius religioſi, & eccleſiaſticæ perſonæ dicentur, vt not. gloſſ. in c. nullus. 93. diſti. & Archidiac. in c. vno, de exceſſibus prælatorum, & in ꝓprijs terminis notat expreſſe gloſſ. ſingularis in d. cap. non dubium, in verbo religionis cõuerſus, de ſententia excommunication. vbi dicit quod ex eo quod aliqui ſe tradiderũt diuino obſequio, ſiue ĩ ſeculari, ſiue in regulari eccleſia eccleſiaſticæ dicẽtur ꝑſonæ. tertio hoc etiam confirmatur ex eo quod notatur in c. ſciant cunctione, in 6. & ex notatis in c. veniens, de verborum ſignificat. per Ioannem Andre, & Doct. ibi ex quibus patet, quod quamuis aliqui ſint laici non habentes ordinem clericalem, ſunt tamen perſonæ eccleſiſticæ, vt probatur in c. cũ laicis; quamuis religioſis de rebus eccleſiæ non alienandis, hinc dicebat gloſſ. in d. c.

52 ſciant cuncti, † quod templarij & hoſpitalea, licet non ſint clerici, ſunt tamen eccleſiaſticæ perſonæ, dicebat enim Bald. in l. generaliter, la. 2. C. de epiſc. & cler. quod clerici poſsũt eſſe monachi ſine ordine clericali, & gaudebunt priuilegio eccleſiaſtico, & de iſtis ſunt plurimi in ordine ſancti Hieronymi, ſancti Auguſtini, in cæterisque alijs ordinibus; dicebat etiam gloſſ. in c. duo ſunt genera. 12. q. 1. quod omnes conuerſi dicuntur eccleſiaſticæ perſonæ, quamuis continere non teneantur, quia quidam hoc profitentur, quidam non, vt 27. q. 1. vt lex, nam accoliti ſunt eccleſiaſticæ perſonę, & tñ non tenentur continere, quia legitimum matrimoniũ contrahere poſſunt, vt 32. diſtinctione. c. ſi quis eorum Item & templarij ſunt eccleſiaſticæ perſonæ, licet arma mouere poſſint, quæ omnia notat ibi gloſſ. ſingularis in d. c. duo ſunt genera, & communiter ſcriben. quar

53 to hoc confirmatur, quia † Eremitæ ſine aliqua profeſſione gaudent priuilegio eccleſiæ, vt 16. q. 1. c. qui vere & notat Innoc. in c. cum monaſterium, de electione, & bona quoque donata hoſpitalibus fundatis auctoritate Epiſcopi, gaudent priuilegio eccleſiæ, vt notant Doctores in clementina, per literas, & in clementina, quia contingit, de religio domib. à fortiori ergo bona iſtius celeberrimi, & approbatiſſimi ordinis eo priuilegio gaudere debent. Quinto hoc etiam confirmatur ex dictis per Sozinum in. c. 2. de foro competenti, vbi concludit in fratribus, & ſororibus tertij ordinis, & in pœnitentibus, & in fratribus, qui vocantur Ieſuati, & in in mulieribus, quæ vocantur canonicæ ſeculares quod ſi habitum, & viuendi modum aſſumunt auctoritate ſuperioris gaudent priuilegio fori, ex quo dicit poſſe decidi quam plures quæſtiones de ſocietatibus diſciplinatorũ, de quibus per Bart. in l. ſub prætextu. C. de ſacroſanct. eccleſijs, & per Bald. in c. 1. de pace iuramento firmanda, facit etiam quod notauit Cardinalis in ca. 2. de foro competẽti, quod rectores piorum locorum, & hoſpitalaris, & liproſaris licet non gaudeant priuilegio canonis ſi quis ſuadente, gaudebunt tamen priuilegio eccleſiaſtico, ut eccleſiaſticæ perſonę. Faciunt & alia multa quæ ob rationem prælibatam miſſa cõſulto fecimus.

SVMMARIVM.

1 *Exemplaris fieri poteſt exhæredatio, contra communem cum altera fere communi.*

2 *Legitima quo titulo liberis, aut parentibus relinquenda ard. qu.*

3 *Legitimo iure C. quo titulo relinquenda.*

4 *Intellect. l. ſi quis hæredem. C. de inſtitutio. & ſubſtitu.*
5 *Nepotes, & deinceps intra ſuorum habentes, an ſub omni conditione poſſint inſtitui hæredes, not. q.*
6 *Intel. l. 2. §. nepotibus. ff. de vulga. & pupilla. ſubſtitutio*
7 *Exemplaris ſunt inducta ad ſimilitudinem pupillaris.*
8 *Intell. l. humanitatis. C. de impub. contra communem, quod mater in exemplari à patre facta præterita poſſit querelare.*
9 *Pupillaris fieri poteſt exhæredato.*
10 *Intellect. l. ſi exhæredato, & in l. miles ita. ff. de milit. teſtamento, contra Angel. & alios. vt etiam qui in poteſtate non eſt, poſſit exhæredari.*
11 *Intellect. leg. ſi emancipatus. ff. de bono. poſſeſſio. contra tabul.*
12 *Intel. l. 2. C. de inoff. teſtam. contra communem & emancipatum exhæredatum querelam habere.*
13 *Exhæredari an poſſit impubes, egregia. q.*
14 *Duæ conclusiones contra communem.*
15 *Intellectus l. fi. C. de lib. præt. contra gloſſ. & alios.*
16 *Intellectus auth. vt cum de appella. cog. §. aliud quoq;.*
17 *Intell. ad l. regni. 6. tit. 1. par. 6.*
18 *Intellectus ad plures ll. cum quidam. C. de legatis, cum ſimil.*
19 *Querelam non exhæredatio producit, ſed inofficioſitas.*
20 *Intellectus C. de inoff. teſtam. in l. ex tribus, & ad creationem pupillaris non eſt neceſſe quod legitima relinquatur, ſed tantum ad eius iam creatæ reſolutionem euitandam, contra communem.*
21 *Intell. l. ſi non mortis, & l. Papinianus, §. ſi quis. ff. de inoff. teſtam.*
22 *Intellectus l. nō putauit. §. ſi quis ſua manu filiusque q de mandato patris ſui exhæredationem ſcripſit, non excluditur querela, contra communem.*
23 *Intellectus l. filio quem. ff. de lib. & poſth.*
24 *Intellectus l. filio quem. ff. de libro. & poſth. contra communem, quod filius qui poſt exhæredationem emancipatus fuit, ſi iterum adoptetur a patre habebit querelam.*
25 *Exemplaris fieri poteſt etiam filio naturali, contra communem.*
26 *Mater illuſtris poteſt naturali filio ſubſtituere exemplariter, contra Doct.*
27 *Exemplaris fieri poteſt filio ſpurio, contra Doct.*
28 *Exemplaris fieri poteſt filijs natis ex damnato coitu, contra Doct.*
29 *Exemplaris fieri poteſt ei, cui deminuta legitima relicta fuit, contra Doct. communiter.*
30 *Intellectus l. humanitatis. C. de impub.*
31 *Exemplaris an valeat ſi fit exhæredato integram legitimā habenti, idē ſi integram non habeat, ſed deminutā vel nil omnino, contra communem.*
32 *Pupillaris ſi fiebat exhæredato integram legitimam habenti, querela nulla competebat per l. humanitatis, licet iure auth. aliud inductum contra communem.*
33 *Teſtamentum patris exhæredatione firmatur non ſecus quam filiorum inſtitutione.*
34 *Exemplaris nec impedit, nec reſoluitur per exhæredationem, contra communem q. due.*
35 *Exemplaris vtilis ei cui fit.*
36 *Querela ſupponit teſtamenti validitatem.*
37 *Bonorum poſſeſſio contra tabulas eſt remedium reſciſſorium, & aliquando declaratorium.*
38 *Emancipati præteritio non reddit teſtamentum nullum.*
39 *Exemplaris in ſui tam creatione, quam reſolutione ſimilis eſt pupillari.*
40 *Exemplaris cum fit inſtituto in minore portione, quam legitima, non poteſt reſcindi querela cum communi*
41 *Legitimæ ſupplementum non petitur conditione ex lege contra alteram ſere communem. contra communem.*
42 *Exemplaris fieri poteſt inſtitutio in re aliena, contra cōmunem.*
43 *Legitima in re aliena an relinqui poſſit, contra communem.*

CAPVT CVI.

1 De principali concluſione noſtra colligitur plane, an teſtator poſſit diſpenſare cum forma legis præcipientis exemplarem fieri non poſſe, vt quidam putant, exhæredato, qua in re receptior opinio eſt, quod exemplaris ſubſtitutio mente capto, vel furioſo exhæredato fieri non poteſt, hæc eſt communis opinio, quā tennerunt Bart. in leg. ex facto. numero. 18. ff. de vulg. & pupil. Bart. in leg. humanitatis. numero quarto. C. de impuber. & iterum idem Bart. ibidem numero quinto licet aliud fateatur eſſe in pupillari ſubſtitutione, & quia rationem differentiæ nullam ſatis præſtantem inuenit, remittit nos ad leg. non omnium. ff. de legibus & cum Bart. in dict. leg. humanitatis, ſimpliciter trāſeunt Bald. Ang. Sal. Fulg. Paul. & alij, & hanc opinionem dicit communem Couar. in cap. Raynutius, extra de teſtament. leg. §. ſexto numero ſecundo qui tamen contrarium tenet, ſed communem ſequitur Alex. colum. octaua num. 31. in dict. leg. ex facto. Guliel. Bened. in d. cap. Raynutius, titulo de exempl. numero 20. de teſt. & hanc dicit communem Phil. Decius ibidem, qui tamen contrarium tenet. hanc ſequitur & dicit communem Ripa in dict. leg. ex facto. numero. 71. ſequitur Iaſ. in d. lege humanitatis. colum ſecunda Bald. in tract. ſub exemplari. numero 20. Politus in eod. tract. numero. 15. Zaſi. in eod. tract. numero ſexto. I. mouentur omnes vnico fundamento leg. humanitatis, in verbo legitime, quę contrariam partem plane probat, tantum abeſt, vt communem ſententiam tueatur, vt continuo videbimus.

Contrariam partem, vt exemplaris exhæredato fieri poſſit non ſecus quam pupillaris, tenent Ang. in §. qua ratione. Inſt. de pupil. ſubſt. Idem Angel. in tract. teſt. in verbo reliquit filio G. mente capto. Curt. iun. numero. 13. vbi etiam Lancelotus, Dec. & ſimiliter Philippus. Dec. numero ſeptimo & Corn. numero octauo & Fumeus in tract. ſub compendioſæ, in fina. & Couarru. in dict. §. ſexto numero ſecundo & nos hanc veriſſimam eſſe putamus, & non admodum minus communem, quam contrariam, quam periculo meo non ſolum in puncto iuris, ſed etiam in iudicando & conſulendo ſequi poterimus, quæ præſtantiſſime probatur ex ſequentibus.

Et in primis facit noſtra concluſio principio quę docet, leges non ſecus, quam principes imperium accepiſſe, vt prodeſſent, non vt nocerent, nocerent autem ſi talem exemplarem, quæ (iuxta leg. humanitatis. C. de impuber. vtilis eſſe præſumitur) adimerent, ergo id extra mentem legis fore vero ſimillimum eſt, præſertim cum afflictis (hoc eſt, exhæredatis, & præterea mente captis) alia noua afflictio, quod huiuſmodi beneficij ademptionem addenda non eſſet, lege vnica. C. qui ante apert. tabul. maxime ſecundum opinionem multorum contendentium exhæredationem in dubio fieri videri bona mente, vt per Iaſ. in lege multi. ff. de liber. & poſth. quam opinionem non multum laudandam alibi diſſeruimus.

Deinde facit ſequens eademque vrgentiſſima ratio,

legitima

legitima poteſt relinqui filijs quoquo relicti titulo. Sed
exemplaris poteſt fieri ei, qui legitimam habet, ergo in-
telligendum fieri poſſe ei, q quoquo titulo legitimã ha
a beret, & ſi ſit exhæredatus. Quod autem legitima poſ-
ſit relinqui quoquo relicti titulo diſcutiẽdum eſt, & in
primis inueſtigandum quid iure ff. deinde quid iure C.
poſtremo quid iure auth. quoad primum, licet inualue
rit ſententia exiſtimantium iure ff. legitimam relinqui
oportere iure Inſtitutionis, cui ſententiæ ſubſcripſerũt
ſeſe Accurſius, Bart. Bal. Angel. Salic. cæterique omnes
ſcribentes in authen. nouiſſima. C. de inoff. teſt. Alex. q
plures citat in l. inter cætera. ff. de lib. & poſthum. Gui-
liel. Bened. in cap. Raynutius. §. in eod. teſta. relinquens,
ſecundo extra de teſt. nu. 15. tamen in aduerſam partẽ,
cui non nulli adſtipulantur, proclinior ſum, moueor in
primis ratione. Nam ad firmitatem teſtamenti nil aliud
deſideratur præter inſtitutionem, vel exhæredationem
filij, vt fere per totum. ff. de li. & poſ. fere per totum. ff.
de iniuſ. rup. per totum C. de poſt. hær. inſt. & exhær. per
totum. C. de lib. præt. per totum. Inſt. de exhær. lib. Præ-
terea expreſſum videtur in l. Papinianus. §. ſi quis mor-
tis. ff. de inoff. teſta. vbi qui integram legitimam (id eſt,
quartam) per donationem cauſa mortis recepit, nõ po-
teſt teſtamentum impugnare, per quem text. ita tenuit
ibi Albericus, quod iure digeſtorum ſufficeret legitima
quoquo relicti titulo relinqui, quod & preſenſiſſe idem
Albericus videtur in l. ſi non mortis. ff. de inoff. teſt. p
tex. ibi, qui ſimiliter probat. ſufficere legitimam relinq
quoquo relicti titulo, dummodo is filius, cui relinqui-
tur, exhæredatus reperiatur, ne eo præterito teſtamen-
tum ab initio non iure fiat, ſicque intelligẽdum eſt, q
tam in d. l. ſi non mortis, quam in d. §. ſi quis mortis fi-
lius cui legitima titulo ſingulari relicta fuit, exhæreda-
tus fuerit, nec eſt diuinatio, quia cum dd. ll. ſint locatæ
ſub titulo de inoff. teſta. vbi non agitur de primordiali
teſtamenti validitate, ſed de irreuocabili, quæ contin-
git per excluſionem querelæ, non debebat ibi quæri, vt-
rum filius inſtitutus fuiſſet vel exhæredatus, nec ne. Sed
verum inofficioſus erga eum pater ſuus fuiſſet, nec ne.
Inofficioſus autem fuiſſe videtur, ſi non integrã legiti-
mam reliquit, ſecus autẽ ſi reliquit ſiue inſtituto filio,
3 ſiue exhæredato. Iure autem C. omnes vno ore fatentur,
tur, quod legitima non oportebat relinqui titulo Inſti-
tutionis ſed ſufficiebat quoquo titulo relinqui, per tex.
in l. omnimodo. C. de in off. teſt. quod & nos fatemur,
ſed nõ quid id denuo introduxerit illic Iuſtinianus Im-
perator (quod omnes Doct. ibi, & vbique falſo opinan-
tur) ſed quia id iure veteri antiquitati fuerat obſeruatũ.
Illud autem quod Bald. Salic. cæterique omnes in d. l.
omnimodo. Accurſ. & omnes in authen. nouiſſima C.
de inoff. teſt. ſecure firmant, ſcilicet iure C. valuiſſe te-
ſtamentum, in quo filius neque inſtitutus eſſet, neque
exhæredatus, ſi modo aliquid etiam minus legitima ſi-
bi quoquo titulo relinqueretur, mihi non ſatis probat,
nam præteritus dicitur qui neque inſtitutus eſt, neque
exhæredatus, quantumcunque iure ſingulari receperit
l. poſthumo. C. de contratab. vbi Iaſ. col. 2. & 5. in princ.
ff. de iniuſt. rup. vnde cum in d. l. omnimodo. verſi. ve-
ro, nil aliud dicatur, quam quod patri filium præteren-
ti nullum priuilegium datur, ſequitur hoc teſtamentum
nullũ eſſe, in quo filius, nec inſtitutus, nec nominatim ex-
hæredatus fuerit, vtcunque plurimum titulo ſingulari b
receperit, nec me mouet d. l. omnimodo, quæ non eo
pertinet, vt teſtamentum quod inſpecto iure veteri erat
ipſo iure nullum, id ſubſiſtere ſuſtinereque velit, ſed eo
pertinet, vt teſtamentum quod olim ab initio valebat,
poterat tamen ex poſt facto per querelam infirmari, id
teſtamentum ſuſtineatur, quod intelligitur multiplici-
ter, primum quãdo filius fuit inſtitutus in minore: por

tione, quam legitimã, quo caſu licet olim poſſet quere-
lam proponere. l. cum quæritur. C. de inoff. teſta. l. parẽ-
tibus, eodem. l. Papinianus. §. quoniam autem. ff. eod. §.
fi. Inſti. eod. tamen hodie poſt d. l. omnimodo, nõ po-
terit, ſed agere ad ſupplementum intelligitur, qđ quan-
do filius exhæredatus fuit, ſingularique titulo aliquid
habuit, minus tamen legitima, quo caſu olim ſimiliter
& ſi ab initio mero iure valeret teſtamentum, poterat
tamen querelari, d. l. cum quæritur, cum ſimi. hodie au-
tem non poterit, ſed agetur ad ſupplementum poſt di-
ctam l. omnimodo. tertio intelligitur quãdo filius emã-
cipatus fuit præteritus, quia neque inſtitutus, neque ex-
hæredatus, titulo tamen ſingulari recepit minus legiti-
ma, quo caſu olim, vtpote præteritus poterat contratab.
l. ita tamen. §. ſi quis rogatus. 2. ff. ad Trebel. quem alle-
gat Iaſ. in l. poſthumo nato. nu. 5. C. de bono. poſſ. con-
tratab. & per per totum. C. & ff. de contratabul. Quarto,
intelligitur etiam ſi titulo ſingulari emancipatus inte-
gram legitimam recepiſſet, quia adhuc verum eſt, quod
licet id teſtamentum initio valuerit, tamen per contra.
tab. ab emancipato præterito teſtamentum poterat ex-
pugnari, hodie tamẽ poſt illã l. omnimodo, expugnari
non poterit, ſed denegatur contratab. bon. poſſ. vt ſiue
minus legitima recipit, petat ſupplementum, ſiue inte-
gram receperit, ea cõtentus abſtineat ab impugnatione
teſtamenti, idque eſt quod mihi preſenſiſſe videtur ille
tex. dũ ait, vel alio modo ſubuertendis, iuncta ſua Glo.
quæ exponit per contratabul. bono. poſſ. extat ergo cõ-
tra omnes indifferenter nullius momenti iure C. eſſe id
teſtamentum, quo filius in poteſtate neque inſtitutus
ſit neq; exhæredatus, quantumcunq; ſibi titulo ſingu-
lari relinquatur, id quod primus Io. ab Imol. tenuit tã
in l. ſi. col. ſi. de cond. inſt. ff. quam in l. ſed & cõditioni.
§. nepotes. ff. de hæred. inſt. cuius ſententiã cæteris omibus,
tã in l. Gallus, p totã, q̃ vbiq; locorũ repugnãtib. libẽter,
atq; ex pfeſſo teneo; q̃ pbat aperte in l. maximũ vitiũ. c
per totã. C. de lib. pteri. apertius in prin. Inſti. de exhær.
lib. verſ. ſed nõ ita, vbi poſtquam Imperator tradiderat
p pteritionẽ filij familias teſtamentũ vitiari ſubdit, ſed,
nõ ita de filiab. cæteriſq; p virilẽ ſexũ deſcendentib. li-
beris antiquitati fuerat obſeruatũ, hos. n. oẽs pteritos
iniuſtũ teſtamentũ non facere, ſed ius tm accreſcẽdi ad
viriles portione habituros. Tertio induco l. Gallus. §. in
omnib. ff. de lib. & poſthum. dũ dr, in oĩbus his ſpeciebus il-
lud obſeruandũ eſt filius duntaxat, qui in poteſtate eſt,
aliqua ex parte ſit inſtitutus expendenda ſunt. n. illa ver-
ba duntaxat, nã ſatis inducunt q nepotes cæteriq; oẽs
liberi pter filiũ poſſunt pteriri. Quarto induco d. §. in
verſ. qđ nõ eſt neceſſe, vbi poſtquã tradiderat filiũ in-
ſtituendũ eſſe, ſubdit neceſſum nõ eſſe in nepote, & p
nepote. Ideoq; in filiaſa. antiquitati fuerat obſeruatũ, li-
cet nullus aduertat, vt eius pteritio iniuſtũ non faceret
patris teſtm, vt euidẽter. pbat in d. princip. Inſtit. de ex.
hær. lib. ibi. ſed nõ ita euidẽtius, in l. maximũ vitiũ. C. de
lib. pt. pbaturq; in d. §. in omnibus. in verbo, duntaxat
probat et in d. l. Gallus. nunc. in verbo, virilis ſexus, vbi
Velleius dedit facultatẽ inſtituẽdorũ poſthumorum, q
maſculi naſcerent, ſed nõ ita ſi fœminæ naſcerent, id q
pſum teribẽtiũ ibi nullus vnq̃ ſat intellexit, neq; vnquã
intellexerũt, quare virilis tm ſexus nõ et fœminini: Vel
leyus dixerit. Induco etiã tex. in l. 9. filiũ. ff. vbi pupillus
educari debeat, vbi licet filia, pponeret pterita, ſatis p le
gatum ei ſatiſfactum fuit, nõ deſijt valere teſtamentum
licet Gl. & Doct. ibi violentam ſuppletionem inducãt
diuinantes ibi filiam fuiſſe, vel inſtitutam, exhæredatã.
Idem Guiliel. Bend. in cap. Raynutius. §. in eodem
teſtamento, ſi diſtiquis. n. 15. cum plu. ſeq. Idemq; omnes
Moderni in auth. nouiſſima. C. de inoff. teſt.
Denique ſunt aliæ quam plures ll. noſtram ſenten-

tiam luculenter probantes,ſi non deſtruantur per Do-
ctorum interpretantium imperitiam,quales ſunt l. qui
quartam. §. ſi quis vnam . leg. qui filiabus , in princip.
ff.de leg.prima.le.hęc conditio filiæ meæ.ff.de condit.
& demonſt.vbi Paul. & Sozin. inſtitutionem violen-
ter ſupplent.l.filiæ,eo.titu.l.vxorem.§.teſtamen.el.2.ff.
de leg.3.l.filiæ.ff.de annu.leg.l.cum pater impuberi fi-
liæ.ff.ad leg.Fal.l.cum vnus.§.fi.ff.de alim.& cib.leg.l.fi.
liæ.ff.de l.2.in quibus omnibus ſimpliciter proponitur
filiamf.legato bonoratã,neq; apparet de īſtitutione ſui,
vel exhæredatione,ğuis inſtitutionē,vel exhæredationē
interpretes ſupplēt violēter,à nobis aūt plane illę ll. ſuæ
integritati reſtituētur,vt ſimpliciter, prout iacēt,intelli
gant.Nec enim dubitamus(quod oēs negēt) quin iure
4 ff.valeret teſtm̄,in quo filiaf.ꝑterita eſſet.Accipe hinc
nouum verumque intellectum ad l.ſi quis hæredem.C.
de inſt.& ſubſt.vbi filiaf.fuit inſtituta ſub conditione
nubendi Titio,quæ conditio eſt(vt patet)mixta, quæ-
runt ibi Doct.vt illud teſtamentum ſuſtineri poſſit,cũ
ſuus hæres ſub conditione non poteſtatiua inſtitui nõ
poſſit.l.ſi pater,cum ſimili.C.de inſt.& ſubſt.& dũ ple-
tique omnes interpretum (quales ſunt omnes antiqui,
& noui ibi,& Iaſ.in l.ſi pater.C.de inſt.& ſubſt.col.in fi.
vbi Dec.nu.4.Bal.ibid.opp.10.Suares in l. quoniam in
prioribus.l.31.col.2. de inoſ.teſt.C.Sozi.in l. in condi
tionibus,in prin.de cõd.& dem.poſt antiquiores quos
ipſi referunt)dum,inquam, plerique ſcribentium huic
difficultati ſatisfacere conantur,mirabilia fingunt ine-
tasque nugas miſcent.eſt ergo nitidus planusque illius
tex.ſenſus,qui ex ſuperiorib.colligitur, vt cum iure ff.
& C.vſque ad ipſ Iuſtiniani Imperatoris inualuerit il-
la traditio,filiamfa.impune poſſe patris teſta. præteriri,
multo facilius poſſit ſub cond.inſtitui,ſiue illa poteſtati
ua foret,ſiue caſualis,vel mixta,qualis fuit in ſpecie illa
Qua ratione aduerſus pleroſque ſcribentium tenendũ
5 ẽt eſt,ꝙ nepotes, & deinceps cæteri liberi iura ſuorũ
hñtes ſub oĩ cõditione inſtitui poſſunt ſiue illa pt̃atiua
ſit ſiue caſualis vel mixta,id quod ſatis probaſ in l. ſuus
quoque,in princ.ff.de hæred.inſti.in l.ſed & ſi conditio
ni.§ nepotes.eo.in l.1.§.ſciendum.ff.de ſuis,& l.hære. l.
3.§.ſub ea.ff.de cõtratab.quam ſententiam multi, quos
libenter ſequimur, tenuerunt,licet op.contrarium exi-
ſtimantium numero auctorum inualuerit frequentior
que ſit,vt teſtantur Alex.Corn.Iaſ.Dec.in l.ſi pater.C.
de inſt.& ſub.Suares in d.l.quoniã in priorib.4.ſpl.De-
nique noſtram ſententiam omnes(ſi non fallor)ſequerē
tur,ſi diff.rationem vidiſſent inter inſtitutionem condi
tionalem in filijſa.perſona factam,& eam quæ fieret in
nepote ſuorum iura obtinente,ſi quidem talem nepotē
filio exæquari exiſtimabant,ſi intellexiſſent talem nepo
tem etiam ex teſtam.præteriri poſſe(quod in filio te-
cus eſt)viderent multo facilius poſſe ſub omni condi-
tione inſtitui,cum non tam peccet qui ſub conditione
liberos inſtituit,quam qui ex toto præterijt, vt& patet
ad ſenſum,& probatur in l.fi.C.de poſt.hæred.inſtit.eſt
tat ergo ex ſuperioribus iure ff. poſſe nepotes etiam iu
ra ſuorum habentes,item filiamfam.ſub omni conditio
ne inſtitui,ſed an idem iure nouiſſimo quo vtimur, &
in hoc articulo verſuſque factionis ſautores etiam ij q
noſtram tuentur ſententiam tenuerunt, quod poſtquã
Iuſtinianus tam in §.ſed hæc quidem vetuſtas.Inſti. de
exhær.lib.quam in l.fi.§.ſancimus.C.de lib.poteſtate.ex
æquauit fœminas marib.nepoteſque filijs & poſth.iam
natis,& conſtat filiumf.ſub omni cond.inſt.non poſſe,
ita etiam nec poterunt filię.vel nepotes inſt. niſi tantũ
ſub poteſtatiua cond.ad ſimilitudinem filiorum, quos
ſub poteſtatiua conſtat poſſe inſtitui.d.l.ſi pater.l. ſi lib.
§.exiſtimo,de bo.li.ff.l.iã dubitari.l.Corneli᷒.ff.de hær.
inſt.l.fi.l.verba hæc, de cõd.inſt.ff. Nos aũt qui ex pro
feſſo veterum legum tutores conſtantes ſumus contra
riam ſentētiam ſequimur, vt per d.l.fi.§.ſancimus,& d.§.
ſed hæc quidem hæc pars,atque ſpecies nouationem
non receperit.Illa n.iura inducunt exæquationem inter
commemoratas perſonas quo ad duo,ſ.quo ad hoc,vt
filiæ nepoteſque iura ſuorum habentes ,vel inſtituant,
vel exhæredentur,vt ex toto præteriti nullum reddant
teſtamen.non ſecus quam ſi filiusf.eſſet præteritus, ve-
rum ſi proponatur nepotes,vel filiasfa.fuiſſe inſtitutos
licet ſub conditione caſuali,vel mixta , non dicitur ibi
tunc teſtamen.euanuiſſe,de cõditionali.n. inſtitutione
nullum verbum redditur in toto illo ti.C.de lib.poteſt.
neque in tit.C.de exhær.lib.neque licet arguere de om-
nimoda præteritione ad conditionalem inſtitu.vt pro-
batur aperte in l.fina.C.de poſt.hære. inſtitu. & in ſpe-
cie tenent Docto.in l.ſi pater.C.de inſti.& ſubſ.quales
ſunt Alex.nu.12.& 15.& 16.Iaſ.num.13.Corn.col.6.in
prin.Paul.& Iaſ.n.4.in l.ſi mater.in pri.d.vulg.Suares in
quoniam in priorib. fol.8.colum.1.cum ergo iura no-
ua poſſimus ſatis vtiliter intelligere abſq; tot legum eu
erſione,cur tam impij ſimus,& vno eodemque obſcu-
ro verbo iura veſtimus delere,præſertim cum commu
nis interpretatio longe minus reſpondet naturæ titulo-
rum,ſub quib.dictæ l.ſitæ ſunt,interpretatio noſtra,cũ
ut dixi in dd.titulis de inſtitutione conditionali verbũ
nullum.

Deniq;quod omnes plerique auctorum, quos ſupra
retulimus,exiſtimant,vt ſaltem per l.quoniam in priori
bus ſint iſthæc omnia innouata,id nobis ſimiliter place
re non poteſt,lex enim qm̃ in prioribus,loquitur in qb.
caſibus olim per appoſitionem conditionis teſtament.
poterat infirmari,idq; accidebat cum filiusfa. ſub cõd.
caſuali,vel mixta inſtituebatur,vt patet ſi multipliciter
in dicta l.qm̃ in prioribus,& in ll.omnimoda , ad cuius
interpretationem d.l.quoniã facta fuit,& per hoc eſt in
telligenda ſecundum terminos legis interpretatæ, vt di
cunt omnes in d l.ſi pater,per tex.in authe.de filij ante
dot.inſt.nat.§.fi.Verum cum nulla lege antiqua cautũ
eſſet vt cõditio caſualis,vel mixta appoſita in inſtitutio
ne nepotum,vel filiarumfa.vitiaret teſtame.ſequitur,ꝙ
d.l.quoniam,quæ ad tuitionem teſtamentorum reijcit
conditiones,non pertinet ad ſpeciem noſtram,& con-
ſequenter etiam poſt illam l.non reijcietur cond.de in
ſtitutione nepotum, vel filiarumfam.nec id durum eſt,
cum ſub tali cõd.nepotes,vel filiæfami.inſtitui poſſint
& debeant etiam non ſpectata conditione agnoſcere
ſecundum tab.bo.poſ.l.1.§.ſciendum.ff.de ſuis & l.Stat
ergo ex ſuperiorib.teſtamētũ valere,in quo nepotes etiã
ſuorũ iura habentes,vel ꝑteriti eſſent,vel ſub quauis cõ
ditione inſtituti,verũ ſi nepotes,q iura ſuorũ nõ tene
rent,ſed à patre ꝑcederent,ꝑtereunt,tunc licet teſtamē
tũ ſimiliter initio valebat,tamen ſimul,atq; tales nepo-
tes patre mortuo in ſuitatis gradũ primũ ſuccedebant
ſtatim rũpebat teſtamētũ.l.poſthumorũ.ff.de iniuſ.rup.
§.poſthumorũ.Inſti.eod.nõ ſic cũ ad firmitatē ſubſt.
pupil.deſideret validitas teſtamenti paterni , nõ ſolum
ab initio,ſed etiam ex poſt facto, nã licet teſtamentum
paternum initio valuerit,& per hoc pupillare, tamen ſi
poſtea paternum euaneſcat per repudiationem hære-
dis,vel per agnationem poſthumi,vel alia ratione, tunc
ſtatim,& pupillare interſcidit.l.2.§.adeo,de vulg.
6 Ideo ingenioſiſſimus Vlpianus in d.l.2.§.nepotib.cõ
ſulit ei,q pupillariter ſubſtituit nepotib.quos pater ꝑce
debat vt eos vel inſtituat, vel exhæredet , ne ſi ꝑteriti in
ſuitatem ſucceſſerint, ſtatim rũpãt teſtamentum prin-
cipale,& in conſequentiam pupillare.Itaque ſi tales ne
potes ſint inſtituti,valet pupill.tã ab initio,q̃ ex poſt fa-
cto,hoc primo Idē ſi ſint exhęredati,hoc ſecũdo,ꝙ ſi ſine
ꝑteriti,valet ab initio pupillaris,põt tamen ex poſt fa-
cto infirmari

ćto infirmari,ne ergo hoc tertio caſu infirmari poſſit, dixit Vlpianus per modum conſilij non præcepti eos debere inſtitui. Verum cum ab initio iam iura ſuorum tenebant nepotes,quo caſu(vt diximus)teſtamentum p eorum præteritionem,nec ab initio, nec ex poſt facto infirmari poterat, tunc pupillaris eis fieri poterat ſine metu infirmationis,ſiue illi inſtituti eſſent,ſiue præteriti,ſiue exhæredati.Cũ ergo hæc in pupillari obtineant pari ratione dicendum(id quod aperte infertur) quod exemplaris nepotibus etiam ſuitatem habentibus fieri poteſt,quando ſunt exhæredati,hoc primo contra communem.Idem ſi ſint præteriti,hoc ſecundo contra omnes.Fieri etiam poterit nepotibus,qui recaſuri ſunt in patris poteſtatem quando ſunt inſtituti,hoc tertio contra omnes.Idem ſi exhæredati ſunt,hoc quarto contra omnes,licet iſto vltimo caſu ea exemplaris, quæ initio valuit,infirmari poſtea poſſit.

Extat ex ſuperioribus quod cum ad validitatem exemplaris nil aliud deſideretur,quam quod legitima relinquatur,d.l.humanitatis. Legitima aut quoquo titulo relinqui poſſit omni iure,quod exemplaris exhæredato non ſecus quam inſtituto fieri poterit,ſi modo is exhæredatus legitimam habeat quoquo titulo,quod intelligẽdum,vt exemplaris non ſolum ab initio habeat,ſed etiã ex poſt facto per querelam reſcindi non poſſit,nam q̧ ad hoc vt ab initio valeat ſatis eſt,quod is cui fit,vel exhæredetur vel inſtituatur,licet legitima legitimæue vlla pars nullo iure relinquatur.

Deinde & principaliter pro noſtra ſententia, vt etiã exhæredato exemplaris poſſit fieri,facit,nam exemplaris ſubſtitutio fuit lege introducta ad exemplum ac ſimilitudinẽ pupillaris, quæ paulatim moribus recepta fuit,ſed pupillaris ſubſtitut. poteſt fieri exhæredato. ergo exemplaris exhæredato fieri non prohibetur.

Quod autem exemplaris fuerit inducta ad ſimilitudinem pupillaris,patet ex eleganti Paul. Aemiliani reſp. qui in lege.ex facto, in princip.ff. de vulga. ſcriptum reliquit(vt quemadmodum iure ciuili pubertate finiretur teſtamentum,ita princeps imitatus ſit ius in eo qui propter infirmitatem teſtari non poſſet) ſecundo expendimus illa verba(quia iam poſſet ſibi teſtamentum facere)quorum verborum ſenſus eſt,vt exemplaris finiatur ſimul,atque mente captus,cui fit,potuerit ſibi teſtamentum facere,non ſecus quam pupillaris finitur, cum primum pupillus,cui fit,facultatem teſtandi adipiſcitur id quod denotant euiſdem Iureconſulti verba illa(auferret enim teſtamenti factionem homini ſanæ menti)eodemque pertinent quod idem conſultus ait,igitur,inquit,etiam agnatione ſui hæredis dicendum eſt rumpi ſubſtitutionem,id quod euidentius apparet ex conſtitutione Iuſtiniani Imperatoris,qui in l.humanitatis,C.impuberum,cum de ſubſtitutione exemplari ratiocinaretur ad exemplum inquit pupillaris querela nulla, &c. vt luculenter docuerit omni ex parte adſimilari inter ſe pupillarem ,& exemplarem. Id quod rurſus idem ſanctiſſimus Imperator docuit in §. qua ratione. Inſt.de pup. in verb.ad exẽplũ pupillaris ſubſtitutionis bis repetitã Proinde plerique interpretum exiſtimauerunt iiſdem numeris regendam exemplarem, quibus & pupillaris, niſi quis contrarium oſtenderit,expreſſa lege cautũ auctores ſunt. Alex.num.5.in l.humanitatis.C.de impub. vbi Iaſ.nu.6.Corn.nu.15.Alex.conſ.125.†Proinde ſi in teſtamento exemplari mater reperiatur præterita , licet vehementer controuerſum ſit,an poſſit mater querelã inof.teſtamenti inſtituere contra ſubſti.exemp. tamen inualuit ea opinio,quæ habet,non admittendam matrẽ ad inofficioſi querelam.Idque crebrius receptum eſſe teſtantur Bart.qui eam ſequitur in d.l.ex facto. nu. 30. Corn.in d.l.humanitatis.nu.15.Alex.nu.5.Iaſ.nu. 6.eſtque de mente Fulgoſ.Paul.Bald.& Salicet.Ibid.vbi eam ſequitur,dicitque communem Decius numero.9. eamque communem appellat ibi Coraſ.vbi Curt.num.43. qui contra communem ſententiam pluribus contendit poſt Bal.in d.l.humanitatis.num.32.quod & ſenſit Bar. in l.ex facto.col.1.Ancha.in c.ſi pater,de teſt.lib.6. 23. notab.Coraſ.vbi ſupra . Quorum ſententiam libenter ſequor primo,quia hæc para cõtra communem longe ęquior eſt,ergo,&c.Secundo quia humanitatis intuitu facultas exemplariter ſubſtituendi data fuit,vt d.l.humanitatis ergo hoc bñficio indignũ ſe reddit q impius inhumanuſq; extitit. Tertio,q̄a fratres eius,cui ſubſtituitꝰ, neceſſario ſunt ſubſtituẽdi,d.l.humanitatis,ergo multo magis mater,arg.l.nã & ſi parẽtib. ff.de inoſ.teſt. iunct. l.fratres.C.e.ti.Quarto, q̄a mater , & fratres eius cui fit ſubſtitutio pupillaris,olim exæquabãt.l. Papinianus.§. ſed nec impuberis,de inoſ.teſta.ff.ergo lex noua loquẽs in fratribus debet porrigi ad matrem ex regula Glo.ſi. vbique ap.in l.ſiquis ſeruo alieno perſuaſerit.C. de fur. vnde cum d.l.humanitatis,exigat fratr. mente captum ſubſtitui,ſatis intellexiſſe videtur,vt & mater, ſi exiſtat, ſubſtituatur.Quinto,quia mater non debet à luctuoſa hæreditate filij excludi,argu.l.fi.C.de inſt.& ſubſt.cum ſatis torqueatur furore filij,argu.l.diuus.ff.de offic.præſ. Sexto quia vt verba hominis,generalia non præiudicãt quo ad legitimam.l.ſi quando.§.& illud.C.de inoffi. teſtam.ita non debent præiudicare verba legis generalia, quo fit vt ex verbis d.l.humanitatis,præiudicium matri in legitima fieri non debeat,ſtringo hoc fund. quia mitius agitur in diſpoſitionibus legalibus,quam hominis. l.Celſus,cum ſim.ff.de arbit. Poſtremo adduco nouum fundamentum,cui vix capit reſponſum,nam quæ ratio matrem remouet à querela in ſubſt.pupillari , ea ratio ceſſat in exemplari,quo fit licet regulariter æquiparentur,tamen in ſpecie noſtra non ita,quod autem ceſſet probo,nam quod mater præterita contra teſtamen.pupillare nil dicere poſſit,id ex eo receptum eſt,quod teſtamentum pupillare dicitur eſſe teſtamentum patris, continens ſub ſe duas hæreditates,ſcilicet patris & filij §.igitur.Inſtit.de pup.l.patris & filij. ff. de vulg. iuncto d.§.ſed nec impuberis,vbi hęc ratio nuncupatim redditur,vnum autem teſtamen.ideo dicitur,quia pater & filius maxime impubes vna eademque perſona reputantur.leg.fina.C.de impu.§.ei vero.Inſtitu.de inutil. ſtip. hæc autem ratio ceſſat in exemplari , nam cum poſſit fieri a matre , vt dict.leg. humanitatis,quæ non reputatur vna eademque perſona cum filio, ſequitur q́d teſtamentum à matre filio factum non poteſt vnum idemque cum teſtamento ipſius matris reputari , cum & re vera,& etiam inſpecta legis ciuilis cenſura teſtamẽta non ab eadem perſona facta,ſed à diuerſis intelligãtur,quo fit,vt cum teſtamentum exemplare ſemper intelligatur eſſe teſtamentum filij,mater contra tale teſtamentum poſſit querelam inſtituere,non ſecus quam ſi id teſtamentum ab ipſo filio re vera factum fuiſſet, nec me mouet quod dici poſſe videatur,vt cum exemplare teſtamentum fit à matre,tunc non matris,ſed filij teſtamentum eſſe videatur,quia mater & filius non reputantur eadem perſona, verum cum id teſtamentum fit à patre,tunc nil impedit,quin patris teſtamentum eſſe videatur , cum pater filius vna eademque perſona reputentur,nam reſp.abſurdum videri quod teſtamentum exemplare aliquando cenſeatur teſtamentum filij,aliquando teſtamentum alienum , argumen. lege. eum qui ædes.ff.de vſucap.lege.in teſtamento.ſecundo C.de teſtamento mili.lege iam hoc iure.de vulg.l.a. & l.quamuis.C.de impuberum,& alij,retenta tamen communi ſententia,à qua non temere recedendum eſt, extat ex ſuperioribus , quod exemplaris iiſdem regulis

trutinatur quibus & pupillaris, etiã ſi ea ſubſtitutio ali-
quid ſubdurum impiumque continere videatur, quale
eſt matrẽ ſuciuolæ hæreditatis filij expertẽ relinquere.
Sed ſi vis tenere communem opin. vt mater poſſit p̃
teriri, non obſtat ratio illa de fratribus, nam attento or
dine naturæ euenit ſere ſemper, vt mater prior filio mo
riatur. l. Iulianus. ff. ſi qs om. cau. teſt. & l. ſcripto. ff. vnde
lib. hęcque ratio ceſſat inter fratres, vnde oportet quod
ſubſtituantur, quia communiter accidentibus ſuperſti
tes, ei, cui fit ſubſtit. fore creduntur, non mater, quæ ſu
perſtes fore non exiſtimatur, arg. l. nã ad ea. ff. de legib.
Præterea hæc materia ſundatur in humanitate, huma
num autem non eſt cogitare, quod mater ſuccedet fi-
lio, ergo, &c. vt dd. ll. & per iſta tolluntur fortiora funda
menta tenentium contrarium. Præterea iſta ſubſtitu-
tio ſequitur exemplum, & naturam pupillaris d. l. huma
nitatis, niſi in his, quæ ſpecialiter excepta ſunt, vt ead. l.
ſed in pupillari eſt expeditum reſpectu matris. l. Papinia
nus. §. ſed nec impuberis. ff. de in offi. teſtã. c. 1. de teſt.
in 6. ergo, &c. Nec obſtat quod cõtra pupillarẽ ẽt frater
nõ habet querelam, ſed cõtra exemplarem ſic. nã reſp. id
eſſe expreſſum in d. l. humanitatis, põt etiam retorqueri
contra communem illa ratio humanitatis, nam cum hę
leges nitantur humanitate, inhumanum eſt matrẽ poſ-
ſe præteriri, ſed pro communi facit quod in d. l. huma-
nitatis, & in §. qua ratione. Inſt. eod. pariter tribuitur fa
cultas exemplariter ſuſtituendi tam matri quam patri
& etiam vtrique ſecũdum Bart. num. 37. in d. l. ex facto
vt ergo ſi pater eſſet ſolus, & hanc ſubſtitutionem, fa-
ceret, vel mater eſſet ſola, & hanc faceret ſubſtitutio-
nem, ſe ipſos ſubſtituere non poſſent, vt per Barto. nu.
33. in d. l. ex facto, vbi etiam Iaſ. nu. 21. ita & ſi ſit pater
& mater, & vterque ſiue ambo faciant ſubſtitutionem
expeditum eſt ſe ipſos præterire debere, ſiue alter tantũ
faciat ſubſtitutionem, certum eſt alterum præterire poſ
ſe, tamen vt obſeruatur regula æqualis determinationis
l. quamuis, de impuberum. l. iam hoc iure. ff. de vulg. &
pupil. l. in teſtamento. C. de teſtam. mil. tum, vt quod iu
ris eſt, de caſibus ſimplicibus idem ſit, & de caſu mixto
l. ſi viua matre. C. de bonis mater. & in hac ratione puto
fundatam eſſe d. l. humanitatis.
9 Quod autem pupillaris fieri poſſit impuberi exhæ-
redato, non minus quam inſtituto, ſatis expreſſum eſt ĩ
§. non ſolum. Inſt. de pup. ſubſtitu. in l. 1. §. ſubſtituere.
ff. de vulga. leg. cum quidam. C. de lega. leg. qui fundum.
10 §. qui filios. ff. ad legem Falcidia. leg. miles ita. §. exhæ-
redato. ff. de mil. teſtam. quod ius in milite teſtante por-
rectum eſt, vt pupillariter ſubſtituere poſſet non ſolum
ijs filis quos in poteſtate habeat, ſed & illis, qui ſunt ex
tra eius poteſtatem emancipati forte, vel in aui poteſta
te retenti, verum, quia iniurium eſſet vt miles poſſet pu
pillariter ſubſtituere filijs ſuis in aui poteſtate, retentis,
per quod ipſi auo auferretur ius facultasque ſubſtituen
di liberis ſuis (.ſ. nepotibus ex dicto filio milite) quos in
poteſtate habebat, ideo ea ſubſtituendi facultas militi
conceſſa coanguſtata fuit, vt liceat ei ſubſtituere pupil-
lariter filijs ſuis, ſiue illi ſint emancipati, ſiue in aui põta
te retenti, in bonis tantum quæ ab ipſo milite ad filios
profecta ſunt, vt per hoc non auferatur auo ipſorũ ius
pupillariter ſubſtituenti in reliquis bonis, quæ ad tales
liberos aliunde, quam a patre ipſorum eodemque mili
te proceſſerunt, vt ſic priuilegium militis ſine cuiuſquã
iniuria interpretetur ex regula. l. nec auos, de emancip.
li. C. cum ſimi. q̃ vera eſt interpretatio, ad dic. §. exhære-
dato. quamuis Angel. & alij in §. non ſolum. Inſtit. de pu
pilla. ſubſtit. contra gloſſ. ibi aliter ſentiant moti, quia
exhæredatio res inepta eſt in extraneo, qualis eſſe vide-
tur filius emancipatus, argum. l. vnicæ. §. extraneum. C.
de rei vxo. act. vt l. quidam cum filium. ff. de verb. oblig.

id quod parum me mouet, conſtat enim non inepte in
liberis emancipatis fieri exhæredationem, cuius vis ac
poteſtas eſt, vt emancipati exhæredati cõtra tabul. bon.
poſſ. habere deſinant, vt l. nõ putauit, in prin. ff. de bon.
poſſ. contra tab. quam contra tab. bono. poſſ. procul du
bio habituri eſſent ſi præteriti fuiſſent, vt per totum C.
de contra tabul. & ff. eod. Pręterea tales emancipati cum
11 exhæredantur, incipiunt eſſe capaces agnoſcendi, atque
inſtituendi querelam inoffic. teſtament, vt eſt expreſſum
in d. l. non putauit, circa princ. ff. de contra tab. bon. pol.
& in l. 3. §. ſi emancipatus, eo. vbi plane tex. illum intelli-
go prout iacet, vt velit nepotem ex filio emancipato
poſt emancipationem natum conceptumque poſſe ab
auo, in cuius poteſtate non erat, exhæredari propter o
dium patris exhæredatumq; querelam in officioſi teſta
menti habiturum.
12 Nec ad rem pertinet quod Accurſius, Bar. cæteriq;
communiter Doct. tam ibi, quam in le. 2. C. de inoffic.
teſtam. aiunt emancipatos, & ex eo deſcendentes extrã
eos reputari, ſicque iuris ciuilis remedia non habituros
nam illud defendi poſſet cum tales emancipati cum p̃
le ſua præteriti eſſent, ſecus ſi exhæredati, vt in dd. ll. ra
tio diſ. inter præteritos, & exhæredatos ea eſt, quia quã
do pater filios emancipatos agnouit, tractauitque tan-
quam filios eos inſtituendo hæredes, tunc l. ciuilis eoſ
dem recognoſcit, eiſque ſua beneficia iuraque accom-
modat, non ſecus quam ſi in poteſtate manſiſſent, hinc
eſt quod emancipato inſtituto datur ſecundũ tab. bon.
poſſ. iusque adeundi de iure ciuili, quod ius ei præteri-
to non daretur. §. cæteri. Inſtit. de hæred. qual. & vt c. e-
mancipatus, qui hæres inſtituitur tanquam filius tracta
tus videtur, ideoque capax efficitur remediorum ciui
lium, ita & ſi exhæredatur tanquã filius tractatus vide
tur, capaxque effici debet remediorum ciuilium, quia
exhæredatio non minus, quinimo longe magis propria
peculiariſque eſt liberis cuiusque quam inſtitutio, arg.
d. l. quidam cum filium, idque patet ratione, nam inſti-
tutio etiam in extraneo, exhæredatio autem non niſi in
filio, vel nepotibus cadere poteſt, vt ibi. neq; ad rem p̃
tinet, quod tales filij non ſint in p̃tate exhæredãtis, nã
nihilominus exhæredatio de eis fieri põt, nã & poſthu.
anteq̃ naſcatur exhæredari põt, vt p̃ totã l. Gallus. ff. de
li. poſth. §. poſthumi. Inſt. de exhær. li. l. 3. §. noĩatim. ff.
de iniuſto, rupt. l. nã & ſi ſub conditione. l. pen. e. & l. 3.
in prin. eod. cum ſim. & tamen poſthumus antequã na-
ſcatur, non eſt in poteſtate exhæredantis. l. ſi. cum ſimil.
ff. de col. bo. idque Angel. & ſequaces non viderunt. Et
ideo fabulari mihi videntur Gloſſ. & Doct. tã in l. 2. C.
de in offi. teſtam. quam in l. Papinianus, in §. 1. ff. eo. dum
aiunt quod emancipatus exhæredatus non aliter quere
lam inſtitueret, poſtq̃ quoppiã ſignũ à prętore, annulũ
forte vel quidpiam ſimile, acceperit gratia litis agnoſcẽ
dæ, idque appellant bo. poſſ. gratia litis agn. quæ tradi-
tio licet vbique recepta ſit, magis tamen ridicula eſt, q̃
noſtra refutatione egeat. Illius enim bonorum poſſeſ-
ſionis gratia litis agnoſcendæ effectus non ille erat. vt
filius per talem nugatorium actum a iure ciuili agno-
ſceretur, poſſetque querelam p̃ponere, iam enim poſt
quam à patre fuit exhæredatus, tam ab ipſo patre (vt di
ximus) quam à lege cœpit & cognoſci & remediorum
ciuilium capacem eſſe, verum quia emancipatus hære-
ditatem non aditam non tranſmittebat. l. emancipata.
C. qui admit. Ideo periculum erat, ne ſi inter morã litis
is emancipatus decederet ad hæredes ſuos, in l. tranſ-
mitteret, vnde conſultiſſime proſpexit lex, vt quẽadmo
dum quando emancipatus ſub conditione inſtituit, po
teſt pendente conditione ſecundum tab. bo. poſſ. agno
ſcere, vt interim decedens poſſit illam bo. poſſ. tanquã
agnitam tranſmittere. l. 2. §. ſi ſub conditione. ff. de ſecũ
dum

dum tabul.ita emancipatus exhæredatus qui non conditione, ſed lite impediebatur adire, poſſet interim bonorum poſſ.gratia litis agno.accipere, vt interim decedens tranſmitteret non ipſam litem (ipſa enim lis poſt lit.conteſt.regulariter tranſmittitur.§.non tantum.Inſt. de pp. & temp.l.vn.C.vt act.ab her.) ſed facultatem adeundi, vt ſi hæres eius in querela vinceret, adire poſſet filij pmortui nomine, licet regulariter ea adeundi facultas non tranſmittatur, iſque eſt verus intell.d.l.2. C. de inoffic. teſtam.l.poſthum.§.fi.& l.quemadmodum, & l.Papinianus.§.1.ff.eo.

Denique, quod diximus, pupillarem exhæredato fieri poſſe obtinuit olim, ſed nouo iure innouatum eſt, extat enim Iuſtiniani Imperatoris conſtitutio vetantis impuberem poſſe exhæredari, quo fit, vt cum non niſi impuberi pupillaris fieri poſſit, impubeſque exhæredari nequeat, iam pupillaris exhæredato fieri non poſſit, quòd aut impubes, qui doli capax non eſt, hodie exhæredari non poſſit, videtur probare.l.ſi quis in ſuo.§.legis.C. de inoff.teſtam.quod firmant ibidem Gloſſ.& omnes glo. in l.3.in princ.ff.de iniuſto, rupto.Gloſſ.& omnes, in §.non ſolum.Inſt.de pupill.gloſſ.& omnes, in §.poſthumi. Inſt.de exhæred.libe.gloſſ.& omnes, in l. ſi quis in ſuo. §.legis.gl.& omnes, in l maximum vitium.§.fi.C.de libe. præter.eſtque expreſſum in l.6.tit.5.par.6.quæ traditio, & ſi vbique recepta ſit, mihi nunquam probatur neque probabitur. In primis enim conſidero eo pertinere, vt nec impubes poſſit exhæredari, per quod corrigerentur omnes ll.ſupra allegatæ, neque lõge minus poſthumus, id quòd eo pertineret, vt fateremur corrigi totum illũ titulum.ff.de poſthumis hæred.inſt.vel exhære. & bona pars totius tituli de iniuſ.rup.ff.& totus ille titulus C.de poſth.hæred.inſt.vel exhær.& Inſt.de exh.libe. fere per totum, & aliæ innumerabiles ll: quod quam abſurdum ſit, euidentius eſt quam noſtra demonſtratione egeat.

14 Proinde † teneo contra communem, primum, quòd impubes etiam infans poſſit hodie exhæredari, deinde ꝙ poſthumus ſimiliter exhæredari poſſit per iura vetera, neque ad rem pertinet d.§.legis, qui decepit Doct.non enim ibi dicitur, poſthumum infantemùe exhæredari non poſſe, ſed dicitur, non poſſe à matre odio patris exhæredari, quod eo pertinet, vt licet mater haberet iuſtã indignationis cauſam aduerſus patrem filij ſui infantis, vel poſthumi, per quẽ mater intelligebat patri ſuo quærendam eſſe hæreditatem, tamen per hoc non iuſte à matre filius innocens condemnabitur, vel exhæredabitur, cum ſi id mater per reſpectum voluit ne patri per filium hæreditas quæreretur, poſſit eum filium inſtituere ſub conditione hac, ſi emancipetur à patre, vt ita emancipatus patri acquirat nihil, itaque ſi cõtra officium pietatis is innocens exhæredatus fuerit, non negat ille tex. quin valeat teſtamentum, quo ad primordialem firmitatem, licet dicat, quod licet is innocens rite exhæredatus videatur, perque hoc teſtamentũ ab initio valeat, tamen quia iniuſte innocens ille alieno odio prægrauatur, iuſte querelam inſtituere poteſt, id quod conuenit naturæ illius tituli, ſub quo locata eſt d.l.in tit.enim de inoff.teſt. longe alienũ eſt tractare de primordiali validitate teſtamenti, ſed tantum de irreuocabili agendũ eſt, ergo, &c. arg.l.Imperatores.ff.de in diem addictio.

15 Illud † autẽ quod Accurſius firmat, cæterique ſequũtur in l.fi.§.fi.C.de lib.præt. ſcilicet legem priorem eſſe quam d.§.legibus, eſt euidenter falſum, vt patet ex omnibus probatis hiſtoriographis, nam cum vtraque lex ab Iuſtiniano lata fuerit, tamen l.ſi quis in ſuo, fuit lata ſub Decio conſule.l.aut facta, fuit lata poſt conſulatum Lãpadij, & Oreſtis, qui conſulatum geſſerunt duobus annis poſt Decium, vnde euidenter conſtat, quòd cum Iuſtinianus diu poſt latam d.l.ſi quis in ſuo, approbauerit vſum exhæredandorum poſthumorum, in d.l.fi. vbi id conceſſit, non potuit videri id antea innouaſſe, extat ergo quòd iure tam ff.quam C. infans & poſthumus poſ-

16 ſunt exhæredari, † ſed an idem iure auth. quòd omnes plerique negant poſt Accurſ.per tex.ibi in auth.vt cum de app.cog.§.aliud quoque.gloſſ.& omnes in l.fi. C. de lib.præt.Gloſſ.inter cæteros, in §.poſthum. Inſt.de exhær.lib.quam ibi omnes ſequuntur.nobis autem qui ex profeſſo veteres leges ſummis vigilijs maturaque cogitatione latas atque inuentas ab imperitorum calumnia rudique interpretatione tuemur, hæc traditio non probatur. Nec ad rem pertinet, quòd Iuſtinianus in d.§.aliud quoque, ait non licere parentibus exhæredare liberos, niſi duobus demum concurrẽtibus, primum quód iuſta indignationis cauſa moti id fecerint, deinde quòd illam cauſam nuncupatim in ſuo inſeruerint teſtamẽto, quid ergo ſi de facto fiat contra, certe ibi modus bene non ſatis declaratur, & cũ altero de duobus modis poſſimus interpretationem inducere, vel quod aliter obſeruantibus teſtamentum ab initio ſit ipſo iure nullũ, vel quòd licet ab initio ſubſiſtat, poſſit tamen ex poſt facto querela propoſita infirmari, magis eſt vt poſteriorem hanc interpretationem introducamus, vt ita ſaluæ incolumeſque maneant leges veteres quam priorem, per quam temere atque inconſtanter delerentur, qua recepta interpretatione non leuis erit illius auth. vtilitas, cũ enim olim iuſtæ cauſæ exhæredationis non eſſent definitæ, ſed iudicis arbitrio relinquerentur, hodie per illã auth.definitæ ſunt, quas vltra citraque nequiuit conſiſtere exhæredatio. Præterea cum olim non oportet eas à teſtatore exprimi, hodie oportet. tertio cũ olim filius exhæredatus de ſua innocentia docere teneretur.l. liberi.C.de inoff.l.4.ff.eod.nunc poſt d.auth.nil probare tenetur, ſed obtinebit niſi hæres eius nequitiam oſtenderit, quod & præſenſiſſe idẽ Iuſtinianus videtur in l. omnimodo.C.de inoff.teſt.

17 Extat † ergo quòd infans Titius poſthumus poteſt exhæredari tam iure.ff.quam C.ſed & iure auth.regio autem ſecus, vt d.l.6.tit.5.par.6.ſed non male, & in ſpecie hæc interpretatio induceretur, vt cum conſtet regem Alphonſum non tam quippiam denuo inducere quam omnia traducere voluiſſe, dum ait infantem, qui doli capax non eſt, non poſſe exhæredari, intelligatur ſecundũ ius commune, vt ſi de facto exhæredetur, teſtamentum non ipſo iure euertatur, ſed per querelam tantum expugnari poſſit.

18 Denique † cum pupillaris exhæredato fit, ab eius ſubſtituto nil relinqui poteſt, etiam ſi legatum, vel fideicõ. impubes acceperit, & tamen ipſe impubes onerari poſſet.l.cum quidam.C.ad leg.l.qui fundum.§.qui filius.ff. ad legem Falcid.l.miles ita.§.ſi miles.ff.de mili. teſt.l. ab exhæredati.in prin.ff.de lega.3.Id quod contra regulas iuris communis receptum videtur, quæ habent, quod quem poſſum onerare, eius quoque hæredẽ rogare poſſum, l.5.ff.de lega.3.Præterea cum filius exhæredatus iniuria affectus videatur.l.Papin.in princ.ff. de inoff.teſta. d.l.cum quidam.C. de lega. ſubſtitutus aũt nulla iniuria fuerit affectus, lõge facilius ipſe ſubſtitutus grauari poſſe deberet quam ipſe filius, qua ratione deterritus Accurſ.tam in d.l.5.quam in d.l.cum quadam, reſpõdit in dd.ll. eſſe ſpeciale, ſpecialitatis autem rationem reddit nullam, nec enim vlla varietatis ratio reddi poſſet, vt firmant omnes in d.l.cum quidam, qualis ſunt Bart.Paul. Salic.Ale.& Iaſ.poſt Petr.& Cin.Suares in lege, quoniã in prioribus.C.de inoff.teſt.col.4.fol. 50. tradit Segura in l.ab exhæredati.num.72.de leg.1.Iaſ.in l.cum filio, de leg.1.num. 45.vbi Ripa num.30.Vigli.in §.non ſolum. Inſt.de lega.quorum interpretum quidam irrationabiles has leges appellant, alteri venales audẽt dicere, tertij

ineptire

ineptire atque ſabulari videntur, dum rationem inuenire ſtudent, ſed vt leges irrationabiles dicere arrogantiſſimi hominis, ac petulantiſſimi eſt, venales autem appellare hominis temerarij impijque eſſe videtur, quare nobis altius cogitantibus viſum eſt reddi poſſe nouam, ſatiſq; probabilem, quinimo peremptoriam diff. rationem. Ad cuius declarationem præmittendum eſt, quòd iure ff. ad firmitatem teſtamenti primordialem nil aliud deſiderabatur, niſi quod filius in poteſtate eſſet, vel inſtitutus, vel exhæredatus, idelt, non minus teſtamentum, in quo filius exhæredatus erat, valebat quàm ſi inſtitutus fuiſſet, vt per totum ff. de libe. & poſthum. per totum ff. de iniuſ. rupt. per totum C. de lib. præt. per tot. C. de poſt hære. inſt. per totum. Inſtit. de exhær. libe. Neque ad rẽ pertinet, quòd iniuſte exhæredatus poſſet querelam proponere, vt C. ff. & Inſt. de inoff. teſt. nã & inſtitutus querelam proponere poterat, ſi in minori portioneque legitima inſtitutus fuiſſet. l. Papin. §. quoniam autem. ff. de inoff. teſt. l. cum quæritur. l. parẽtibus. C. eo. vnde opportune Bal. in l. pater filium. col. 3. cum ſeq. ff. de inoffic. teſtam. à Coſſa in l. Gallus. §. & quid ſi tantum, in princ. num. 7. dixit quòd non exhæredatio, ſed inofficioſitas producit querelam inofficioſi teſtamenti, nam qui integram legitimam habebat, etiam exhæredatus querelam non habebat, qui autem integram legitimam non habebat, huic etiam inſtituto inofficioſi querela accommodabatur, modo ſic, quod filius exhæredatur, cui legatũ, fideicommiſſumùe relictum erat, id legatum, fideicommiſſumùe reſtituere rogaretur, id ſanè iniurium non erat, nam ſiue illa facta reſtitutione integra adhuc legitima ſibi maneret, tunc nil conqueri poterat, ſiue diminuta maneret, tunc ipſe vtpote legitimam integram nõ habens poterat querelam proponere, quod ſibi vtilius videbatur fore, vt reſciſſo patris teſtam. totam hæreditatem conſequeretur, vel cum reliquis fratribus patri inteſtato ſuccederet, ergo nulla ex partẽ filio quicquam iniurij inferebatur, verum ſi onus ſubſtituto pupillari iniunctum valeret, poſſet fieri quod is ſubſtitutus ex bonis paternis haberet nil, veluti ſi pater filio exhæredato integram legitimam iure legati reliquit, ſubſtitutumque de tota illa legitima reſtituenda rogauit, qui non poteſt conqueri deminui ſibi legitimam, cum ei à patre impuberis legitima non deberetur, lex ergo conſultiſſime ꝓſpectum voluit, vt non ſolum parentes nõ poſſent filios in legitima grauare, ſed etiam vt filiorum hæredes pupillares grauare non poſſent, quod ius & ad legitimos filij exhæredati hæredes tractum eſſe videtur, d. l. ab exhæredati. facit l. ſi Titio pecunia. §. ſicuti, cum duabus legib. ſeq. ff. de lega. 1. vides ergo illas leges, quæ interpretum in curia in hodiernum vſque diem abſurde exiſtimabãtur, iuſtiſſimas noſtra reſtitutione atque conſultiſſimas vocitari debere.

Extat ergo ex ſuperioribus exemplarem fieri poſſe exhæredato, non ſecus quam pupillariter, cum hæc ad exemplum illius inuenta inductaque ſit.

20 Tertio & principaliter, vt exemplaris fieri poſſit exhæredato, facit l. ex tribus. C. de inoffic. teſtam. cuius verba ex tribus vncijs hærede inſtituto filio intra pubertatis annos directam non inutiliter à patre fieri ſubſtitutionem, certum eſt, cum enim nulla etiam ex parte inſtituto, ſed exhæredato poſſit fieri pupillaris, quare ibi Diocletianus Imperator ad firmitatem pupillaris exegit ex integra legitima filium eſſe inſtitutum, & certe licet Accurſius, Bal. Ang. Salic. cæterique ibi non id ſatis percipiant, tamen Iaſ. viſus eſt præſenſiſſe, vt ibi non tam ad primordialem vtriuſque teſtamenti validitatem, quam ad pellendam querelam exigatur, ego noto contra omnes quod nec etiam quo ad pellendam querelam neceſſum ſit filium, cui fit pupillaris ex tribus vncijs, inſtitutũ proponi, ſat enim fore ſi illas tres vncias quoquo titulo haberet, cũ ſi lex illa lata fuerit à Diocletiano, qui per multa ſecula prior fuit Iuſtiniano, qui Iuſtinianus primus induxit non ſufficere legitimam relinqui, niſi præterea titulo honorabili inſtitutionis relinqueretur.

Quid ergo noui, quidue vtile inducit d. l. ex tribus, reſp. ibi non agebatur de firmitate ſubſt. pup. primordiali, non quoque de irreuocabili, ſed tãtum de duratione ipſius ſubſtitutionis agebatur, licet enim notum ſit pupillarem pubertate expirare, tamen illud quidam intelligebant, quando pupillaris fiebat exhæredato, ſecus autẽ putabant, ſi ex integra legitima inſtituto fieret.

Ratio diff. quod poſt pubertatem poſtque quæſitam hæreditatem nullus poteſt grauari, niſi in rebus à teſtatore profectis. l. ex facto, in princ. ad Trebel. l. cohæredi. §. cum filiæ, de vulg. Vnde videbatur, quod pupillo exhæredato, qui nil à teſtatore percepit, licet poſt pubertatem ſubſtitui non poſſet, poſſet tamen ei pupillo ſubſtitui, ſi legitimam habuit à patre, verum hanc allegationẽ excludit Imperator, nam licet verum ſit, quòd etiã poſt pubertatem, poſtque aditionem poſſit teſtator cuiquẽ ſubſtituere, in eo quod ei reliquit, tamen illud intelligẽdum eſt ſubſtitui licere non directo, ſed per fideicommiſſum, vt d. §. cohæredi, & d. l. ex facto, iſque eſt veriſſimus illius l. intellectus, idque denotant illa verba initia pubertatis annos, & illud verbum directam, quæ verba inducuntur à contrario ſenſu, qđ in terminis illius tex. directa pupillaris non poſſet fieri poſt pubertatem. Itẽ quod fideicommiſſaria bene poſſet fieri, etiam poſt pubertatem, veriſſima eſt ergo noſtra ſententia, vt ibi, non de validitate primordiali, nec ſecundaria, ſed de duratione ſubſtitutionis ageretur.

Extat ergo ex ſuperioribus, quod tam pupillaris quã exemplaris fieri poſſunt exhæredato, non ſecus quã inſtituto, & ſi quæ ll. videantur exigere inſtitutionem ipſius, illas non ad creationem ſubſtitutionis, ſed ad querelam excludendam pertinere.

21 Et iſta ſquam facimus inter has leges compoſitio opportune comprobatur in l. ſi non mortis, & in l. Papinianus. §. ſi quis mortis. ff. de inoff. teſt. vbi proponitur filium integram legitimam titulo donationis non inſtitutionis accepiſſe, & tamen ponitur, licet nullus aduertat, pro conſtanti, & teſtamentum ab initio valuiſſe, & ex poſt facto querela reſcindi non poſſe, nempe ea (vt nos interpretamur) ratione, quod filius, de quo ibi, quẽ conſtabat inſtitutum non fuiſſe, fuit tamen exhæredatus, aliàs enim ſi neque inſtitutus, neque exhæredatus fuiſſet, nil valiturum eſſet teſtamentum, neque ad rem pertinet quod filij exhæredationem diuinare tolerandũ non videatur, nam reſp. quod cum illæ ll. ſint locatæ ſub titulo de inoff. teſt. vbi non de firmitate teſtamenti primordiali, ſed tantum de irreuocabili, (quæ in expulſione querelę conſiſtit) agendum erat, ineptire enim viderentur, ibi conſulti ſi in ſingulis legibus proponerent teſtamenta, de quibus ageretur, ſeptem teſtes eoſdemque rogatos vnoque tempore interfuiſſe, ſignaſſe atque ſubſcripſiſſe tabulas, filioſque inſtitutos exhæredatos fuiſſe, iſthæc enim omnia, cum de alio principaliter agitur, pro cõſtanti habenda ſunt, intelligendumque interfuiſſe. Similiter in l. Gallus, in prin. iuncta gloſſ. in verb. poſſe, vbi omnes. Sic ergo & in ſpecie noſtra intelligendũ eſt (id quod ſententia mea nuncupatum expreſſit Imperator) vtrumque teſtamentum per exhæredationem cõfirmari, & ſi quando vel filij inſtitutio, vel legitimæ aſſignatio vlla lege deſideretur, id non ad creationem pupillaris exemplariſùe, ſed ad earum iam creatarum reſolutionem impediendam deſiderari.

22 His etiam concinit elegans Vlpiani reſponſum in l. non putauit. §. ſi quis ſua manu. ff. de contratab. vbi filio

ſui

ſui ipſius exhæredationem ſcribente illam exhæredationem ſibi nocere ait Vlpianus, quod intelligendum eſt nocituram non quo ad denegandam ei querelã, ſed tantum quo ad hoc, vt initio per eam firmetur teſtamentũ, non ſecus quàm ſi ab alio ſcripta eſſet, ſi enim vt legatũ quod quis ſibi ipſi adſcripſit, ita & exhæredatio, quam quis ſibi ipſius adſcribit, vitiaretur, iam is filius præteritus, reperiretur, ſicque per contratab. ſi erat emancipatus, vel per ius dicendi nullum ſi erat ſuus, id teſtamentum vitiaretur ipſo iure, nocet ergo exhæredatio in eo, quòd non ipſo iure id teſtamentũ vitiatur, ibi enim non de querela danda, vel deneganda (id enim non pertinebat ad illum tit. de contratab.) ſed de contratab. bono. poſſ. danda, vel deneganda agendum erat, quæ rite exhæredatis non datur, licet non denegetur eis, qui minus rite exhæredati ſunt, vt l. non putauit, in prin. iuncto §. nõ quæuis. ff. de contratab. nocet ergo illa exhęredatio ſolũ quia ei denegatur contratab. bon. poſſ.

Inſero † grauiter erraſſe ibi Accurſ. quem ſimpliciter ſequuntur Bart. & Alber. ibi tenentes quòd in terminis illius text. filio denegetur querela, quorum error defluxit ab illa lege male intellecta, eorumque opinio, vtpote duriſſima, & contra regulas iuris communis, reijcienda eſt.

Subinfero † contra communem, ꝙ & ſi filius tempore quo pater facit teſtamentum, conſentiat ſe præteriri, vel exhæredari, non per hoc firmabitur magis teſtamentum, quam ſi is filius conſenſum non dediſſet, vt probat in d. §. ſi quis ſua manu, ſecundum noſtram declarationem, licet ille tex. ad oppoſitum communiter adducat, & eſt expreſſum in l. ſi quando. §. illud. C. de inoffic. teſt. cum conc. vide Iaſ. in l. cum querela. C. de inoffi. teſtam. & in d. §. illud, & Couarr. in c. Raynu §. 2. de teſt. Suares in l. quoniam, in prioribus. fol. 31. col. 1. C. de inoff. teſt.

Extat ergo ex ſuperioribus quod tam pupillaris quã exemplaris fieri poſſunt exhæredati, non ſecus quam inſtituto, & ſi quæ ll. videantur exigere inſtitutionem ipſius, vel legitimæ aſſignationem, illos non ad creationem harum ſubſtitut. ſed ad querelam excludendam pertinere.

23 Quibus adſtipulatur Papiniani reſpon. qui in l. filio quem pater. ff. de lib. & poſth. ſcripſit, ꝙ ſi filius exhæredatus emancipetur; deinde iterum per adoptionem in patris poteſtatem redigatur, ei nocet exhæredatio, quale autem nocumentum inducat, non declarat, nos autẽ interpretamur, vt noceat quo ad denegandam bonor. poſſ. contratab. Item quo ad ius dicendi nullum denegãdum, non autem quo ad excludendam inofficioſi querelam. Ratio dubitandi fuit, quia vt poſthumi agnatione, ita & adoptione ſolet ruptum fieri teſtamentũ. l. certum. ff. de iniuſto, rupt. vnde cum ibi poſt factum teſtamentum filius naturalis adoptaretur, videbatur quod licet initio rite factum iureque fuerit illud teſtamentum, tamen nunc ſequuta adoptione id teſtamẽtum infirmaretur, cuius contrarium deciditur per rationes, de quibus ibidem. ſcite ergo Papinianus dixit, exhæredationẽ nocere filio, nam ex eo quod mero iure valeat teſt. duo illi filio ſequuntur mala, vt & ius dicendi nullum contra tab. bo. poſſ. ſibi denegentur, quæ remedia ſi teſta. ipſo iure euerteretur, habiturus erat. l. fi. §. ſancimus. C. de lib. præt. inofficioſi autem querelam habere non deſinit, ad etiam ſi iuſta de cauſa initio eſſet exhæredatus, è domoque patris per emancipationem eiectus, iuxta l. quidam cum filium, de verb. & quod ibi per Bar. & Iaſ. tamen cum rurſus per adoptionem in domum familiamque patris eductus ſit, & priſtinæ indignationis cauſa à patre remiſſa, ſicque ad non cauſam redacta eſt, arg. l. in ipſius. C. famil. hercif. l. 3. §. fin. cum l. ſeq. vbi Bart. ff. de edim. l. §. fi. Inſt. de iniur. Franc. de Ripa in l. fi. C. de reu. don. q. 61. Iaſ. in l. in arenam. C. de inoff. teſta. vt per hoc ille filius non modo querelam proponere, ſed & in ea vincere poſſit, & debeat, & ſi iuſta de cauſa ab initio exhæredatus fuiſſet, quaſi illa iuſta cauſa iã poſt remiſſionem indulgentiamque patris, quæ per adoptionem præſumitur, non ad cauſam redacta ſit.

24 Infertur vehementer erraſſe Bar. Bal. Ang. Imol. Paul. Aret. Alex. Iaſ. in l. filio quem, ſupra all. qui ſcriptum reliquerunt, illum filium querelam inſtituere non poſſe, ꝙ euidenter eſt contra iura ſuperius adducta, eſtque duriſſimum atque inhumanum, nec multum tribuẽdum eſt eorum authoritati, cũ ab illa lege male intellecta error eorum fluxerit, vide Coſtam in l. Gallus. §. & quid ſi tantum, pag. 132. num. 180. Ripam in d. q. 61. Curt. iuniorẽ in l. fi. C. de pact. num. 32. Vt ergo in terminis d. l. filio. tex. dicentem exhæredationem nocere interpretamur quo ad primordialem teſtamenti firmitatem, non quo irreuocabilem, ſic & in ſpecie noſtra ll. dicẽtes in pupillari exemplariùe ſubſtitutione oportere filium inſtitutum eſſe, vel ei legitimã aſſignari ſcite interpretabimur, quo ad primordialem firmitatem id neceſſum non eſſe, ſed tantum quo ad irreuocabilem.

25 Proinde ſimiliter † infertur veram non eſſe illam communem ſententiam exiſtimantium exemplarem filio tãtum naturali fieri non poſſe, quam tenuerũt Ang. Imol. Cuma. Aret. & Alex. in l. ex facto. ff. vulg. vbi etiam Iaſ. num. 20. Aret. & Iaſ. col. 2. in d. l. humanitatis, vbi hanc dicit communem Coraſ. num. 8. qui contrarium tenet poſt Bal. & Sali. & Curt. ibi. num. 13. & poſt Bar. in d. l. ex facto, quorum minus recepta ſententia veriſſ. eſt., ſiquidem, (vt docuimus) ad creationẽ exemplaris neceſſum non eſt legitimam relinqui, licet aliquando neceſſum ſit ad reſolutionem ipſius iam creatæ impediendam, vt per hoc appareat parum ad rem pertinere. d. l. humanitatis, in verb. legitima, quę Doct. decipit dicentes, ꝙ exemplaris capaces non ſunt, niſi hi quibus debetur legitima legitima autem non debetur filio naturali.

26 Inſero ſimiliter † ꝙ licet à matre illuſtri filio ſpurio legitima non debeatur, vt l. ſi qua illuſtris. ff. ad Orfic. C. ei tamen potuit exemplariter ab ipſa matre ſubſtitui qđ ſimiliter contra mentem tenentium ſuperiorem communem concluſionem.

27 Inſero ſimiliter, † quod licet filio qui ſpurius eſſet, nõ debeatur legitima à patre, tamẽ ei poterit exemplariter ſubſtitui, ꝙ ſimiliter eſt contra mentem tenentium ſuperiorem concluſionem communem, & in ſpecie contra Bar. in l ex facto, de vulg. num. 7. nec me mouet qđ Bar. aut quod iſti non ſunt liberi nominandi, nam reſp. quod cum poſt c. cum haberet, de eo qui duxit in matrimonio, his à patre alimenta debeantur, iam per hoc, tanquam filij tractantur, & quibus alimenta non denegantur, & aliquando ab inuito patre extorquentur talia alimenta, non video cur denegetur prouiſio paterna, quæ per exemplarem ſubſtit. fit, cum hæc ſubſtit. fiat à patre volente abſque vlla erogatione ſua, & abſque iniuria aliena.

28 Inſero contra eoſdem † idem fore in natis ex damnato coitu, idhue pari ratione, vide Couaru. lib. 4. parte 2. cap. 8. §. 6.

29 Proinde longe faciliuſ † infertur quod ſi filio legitima diminuta relinquatur, valebit adhuc exemplaris, cum tenuerimus quod & ſi exhæredato nil omnino relinqueretur, valeret id quod eſt contra cõmunem opin. Doct. vt per Iaſ. num. 5. in d. l. humanitatis.

30 Stat ergo quod tam pupillaris, quam exemplaris fieri poſſunt exhæredatis, non ſecus quam inſtitutis, & qđ ll. quæ contrarium innuere videntur, nõ tam ad creationem ipſarum quam ad earum iam creatarum reſolutionem impediendam pertinere intelliguntur.

Quarto

Quarto & principaliter vt exemplaris etiam exhæredato fieri poſſit, ſicque huic noſtræ ſententiæ adſtipulatur inſignis opportunaque Iuſtiniani conſtitutio, qui in l. humanitatis, de impub. in hæc verba ſcriptum reliquit, vt occaſione huiuſmodi ſubſtitutionis ad exẽplum ſubſtitutionis pupillaris querela nulla oriatur, animaduertit enim conſultiſs. Imperator, quod licet pupillaris ab initio valeret, quæ etiam exhæredato facta proponeretur, tamen ex poſt facto poterat facile per accuſationẽ de inofficioſo reſcindi, ne ergo hac occaſione ſimiliter exemplaris exhæredato facta, licet per exhęredationem illam principale teſtam. firmaretur ac ſubinde exemplare, tamen ex poſt facto querela perlata reſcinderetur, conſuluit, vt in legitima inſtitutio fieret, eaque fuit ſententia eorum qui noſtram ſententiam tuētur, quam veriſſimam exiſtimamus multo antequam in eorum ſcripta incidiſſemus, verum enim vero ſi verum amamus, & hanc ſententiam nota reprehenſioneque dignam iudicauimus, non enim Imperator duxit filium in legitima inſtituendum, ſed illud tamen per modum filij adnotauit, filio legitimam relinquendam, vt non ſolum illud (quod qui noſtram ſententiam præſenſerunt percipere videntur) adnotauerit valere ab initio exemplarem, (quę exhæredato legitimam habenti fieret verum, & illud valere ab initio exemplarem) exhæredato factam, licet is nõ integram legitimam, vel etiam nil omnino haberet, tunc enim illi exhæredato ſupereſſe auxilium querelæ, per quam reſciſſo patris teſt. & exemplare euaneſceret.

32 Itaque † teneo valere exemplarem exhæredato factam, qui integram quoquo titulo habuit legitimam, hoc primo contra communem ſecundum aliquos. Id ẽque etiam ſi is exhæredatus nil omnino à patre recepiſſet, hoc ſecundo contra vtriuſque partis fautores, quod intelligendum quo ad primordialem ipſius ſubſtitutionis firmitatem.

Quid ergo quãtum ad irreuocabilem, & qui ſunt noſtræ ſententiæ fautores ingenue fatentur exhæredationem efficere, vt licet ea ſubſtitutio initio valuerit, propterea quòd exhæredatus integram habuit legitimam, tamen querela perlata infirmabitur, idque ſenſiſſe aiunt Imperatorem in illis verbis, vt occaſione, ſed auſim dicere hanc ſententiam, (& ſi ab ea nullus vnquam diceſſerit) veram non eſſe, tempore enim illius l. ad validitatẽ primordialem vtriuſque teſtamenti ſufficiebat ſolennitas exhæredationis ad irreuocabilem, id eſt, ad querelã excludendam, fas erat integram legitimam dari. l. cum quæritur. l. parentibus. C. de inoff. teſtam. l. Papin. §. quoniam autem. & §. ſi quis mortis. & l. ſi non mortis. ff. eodem. §. fi. Inſt. eod. cum ergo proponatur filius exhæredatus, & integræ legitimæ aſſignatio nil eſt quod deſit ad vtramque firmitatem, fateor tamen quod iure nouiſſimo auth. poſt §. aliud quoque. ne autem vt cũ de app. cog. id innouatum eſt, cum ibi introductum ſit non ſufficere integram legitimam filio aſſignare, niſi prætereà tit. honorabili Inſtit. aſſignetur.

33 Quinto & principaliter quòd exhæredato poſſit fieri exemplaris, facit, Nam ad confirmationem teſtamenti non minus efficax potenſque eſt exhæredatio quam inſtitutio, ſed quòd filius inſtituatur, vel exhæredetur eò pertinet, vt paternum teſtamentum confirmetur atque in conſequentiam pupillare, vel exemplare, ergo cũ paternum per exhæredationem non ſecus quam per filij inſtitutionem confirmetur, conſequenter & pupillare, vel exemplare per talem exhæredationem non ſecus confirmabitur quam per inſtitutionem, quòd autem ad confirmationem teſtamenti paterni non minus efficax ſit exhęredatio, quam inſtitutio, probatur fere per totũ in rubro, & in nigro. ff. de lib. & poſth. hær. inſti. vel exhær. fere per totum. ff. de in iuſt. rup. in rubro. & fere per totum in nigrum. C. de poſſeſſ. hæred. inſt. vel exhæred. fere per totum. C. de lib. præte. per totum rubrum, & nigrum. Inſt. de exhæred. libe. Idque probatur ratione, nã exhæredatio, vel emancipatio res eſt magis peculiaris magiſque propria atque interna liberis, quã inſtitutio, quæ extraneis etiam conuenit, cum illæ res non conueniant niſi liberis. l. quidam cum filium, ad fi. ff. de verb. oblig. quo fit vt qui exhæredatur non minus vt filius tractatus videtur quam ſi inſtitueretur, vt inibi reſpondetur, quæ traditio eſt intelligenda quo ad primordialem teſtamenti firmitatem, & inſpecto iure veteri etiã quo ad ſecundariam, & irreuocabilem, ſi quidem olim qui minus legitima accipiebat, querelam inſtituere etiã ſi inſtitutus poterat, qui autem integram legitimã quoquo tit. receperat, is etiam exhæredatus querelam proponere non poterat. l. Papin. §. ſi quis mortis. & §. quoniam autem. ff. de inoffic. leg. ſi non mortis, eod. §. ſi. Inſtit. eod. leg. cum quæritur. l. parentibus, eod. itaque quo ad concedendam, vel denegãdam inofficioſi querelam non referebat inſtitutus, ne eſſet filius, an exhæredatus, ſed an integram legitimam accepiſſet nec ne, verum iure nouiſſimo auth. licet id ius obtineat quo ad primordialem teſtamentorum validitatem, ſecundũ nos tamen quo ad irreuocabilem, & ſecundariam inductum eſt q́d nouũ, vt ſi filius abſque iuſta cauſa exhæredatus ſit, tunc licet integram legitimam iure ſingulari receperit, de inofficioſo agere poſſit, non ſecus quam ſi minus legitima, vel nil omnino accepiſſet, vt §. aliud quoque. & §. ſola enim eſt, in auth. vt cum de appell. cogno.

Quod autem inſtitutio, vel exhæredatio filij ad validitatem principaliter teſtamenti paterni deſideretur, vt per hoc tam pupillare quam exemplare ſuſtineatur, probatur de pupillari in l. 2. §. adeo. ff. de vulga. & in §. liberis. Inſt. de pupil. docent Bar. & omnes in d. l. 2. Item de exemplari probatur in d. l. humanitatis. ibi legitima portione ei, vel eis derelicta ne occaſione, &c. q́ ergo is, cui fit exemplaris, legitimam habeat, id neceſſum non eſt quo ad creationem exemplaris inducendam, ſed tantũ quo ad reſolutionem ipſius iam creatæ impediendam, quod autem ea legitima non exhæredato, ſed inſtituto relinquatur id inſpecto iure ff. & C. neceſſum non erat, neque ad creationem exemplaris inducendam, neque ad reſolutionem ipſius iam creatæ impediendam, ſiquidem eo iure (vt docuimus) querela inofficioſi excludebatur per legitimam quoquo tit. relictam euincuntur,

34 ergo duo contra omnes, primum quod iure C. & ff. per filij exhæredationem cui ſit pupillaris, cuique titulo ſingulari legitima relicta ſit, non impeditur natiuitas creatioue exemplaris. ſecundo quod per talem exhæredationem non inducitur reſolutio ipſius exemplaris iã creatæ, quod eſt contra omnes Doct. qui tenent communiter qui dum fundantur in d. l. humanitatis, vtrunque illo iure procedere intellexerunt, cum re vera neutrum illo iure procederet, fatemur tamen quòd iure auth. ea exhæredatio poteſt inducere reſolutionem exemplaris iam creatæ, id tamen non peculiare eſt in exemplari, cum & idem ſit in pupillari.

Sexto & principaliter quod exemplaris exhæredato fieri poſſit, probatur ſic, per prohibitionem exemplaris inducitur læſio, & incommodum furioſo ſeu mente capto exhæredato, qui cum multis nominibus afflictus eſſet, nõ debuit ei iniungi aliud genus afflictionis, nempe vt ſibi prouiſio atque tutela exemplaris ſubſtitutionis adimeretur; ergo dicendum eſt, cum afflictio non ſit addenda afflictio, non permittendum quòd ei auferatur ſubſt. exempla. tutela atque prouiſio, vt per hoc intelligatur exhæredationem non eo pertinere, vt exẽplaris impediat, ſed potius eò vt magis admittat, ſicque cõtrouerſum eſt ipſi ipſorũ interpretũ fundamento

Quòd

35 Quòd † autem exemplaris vtilitatem prouiſionéque filij inducat, colligitur ex l.ſi pupillus.ff.de acqu.hæred. ibi, vtilitatem impuberis.per quem tex.Doct. communiter ibi,& vbique dicunt pupillarem ſubſtitutioně pupillo vtilem eſſe, quod & docet Accurſ.Bar.Bal.Cinus, Petrus, Paul.& Iaſ.in l.ex tribus.C.de inoff. teſt. vtilitas autem illinc deſcendit, ꝙ cum impuberes ſibi teſtamentum facere non poſſint.l.qua ætate.ff.de teſtam.§. præterea.Inſt.qui teſtam.face.poſſ.l.fi.C.de teſtam.mil.per mediam patris perſonam cum teſtamento decedat, vt ſignanter docet Iuſtinianus in §.nam maiorib.Inſtit.de pupil.intereſt enim cuiuſque cum hærede teſtamětario decedere.l.& quia hoc intereſt.ff.de interrog. act.§. 1. Inſt.quibus ex ca.mand.non licet.Quòd autem is mente captus vel furioſus multis nominibus afflictus ſit accipe, nam furioſus vel ipſo furore ſatis torquetur & punitur.l.diuus.ff.de off. præſ.qua ratione magis communiter receptum eſt, vt ſi ante furorem delictum admiſit propter quod capitaliter puniendus eſſet, iam nůc poſt furorem executio pœnæ in eum non fiet, late per Iaſ.in l.ex facto.num.31.ff.de vulg.per Dec. in l. furioſum.C. qui teſtam. face.poſſ.per Dec.& Coraſ.in l. humanitatis.C.de impube.

Denique per ipſam exhæredationem ſatis afflictione atque iniuria affectus videtur.l.cum quidam.C. de lega. l.Papinianus, in princ.ff.de inoff.teſt.auth. vt cum de appel.cog.§.ſola enim eſt noſtræ ſerenitatis intentio, iniuriam exhæredationis,& præteritionis à parentibus,& liberis auferri.Quòd autem afflicto afflictionem addere impium inhumanúmque ſit, præterea quod patet ad ſenſum, probatur in l.vn.C.de his, qui ante aper.tab.in l.fi. C.de inſt.& ſubſt.ibi, luctuoſam,&c.& vtrobiq; notant Doct.& tex.in l.imperialis.C.de nupt.

Ergo patet ex ſuperioribus ꝙ exhæredatio non debet eſſe modus tollendæ, ſed potius inducendæ ſubſtitutionis exemplaris, cum exhæredatis, vtpote afflictis, per exemplarem ſit merito conſulendum.

36 Septimo, † quòd exemplaris fieri poſſit exhæredato, probatur ſic, querela inoſficioſi teſtamenti ſupponit validitatem primordialem ipſius teſtamenti, ſed mente captus cui exhęredato minus legitima relictum fuit, habet querelam, ergo ſequitur id teſtamentum primordialiter valuiſſe, nec ipſo iure per exhæredationem euanuiſſe, quod autem querela ſupponat firmitatem primordialem teſtamenti, probatur, quia querela inoſficioſi eſt remedium reſciſſorium, vt in l.vt liberis, in verbo, reſciſſo. C.de coll.vbi nota.Doct.facit l.poſthumus.§.ſi quis ex his.ff.de inoſſic.teſtam. ſed quod nullum eſt, reſcindi non poteſt.l.eg.nam & ſi ſub conditione.ff. de iniuſto, rup.ergo,&c.

Secundo patet.Nam querela non datur quandiu ſupereſt aliud remedium.§.tam autem.Inſt.de inoſſic.teſtam.l.maximum vitium.C.de lib.præt.& nemo ex alio orſus præſidio ad hanc decurrere poſſit,& notant communiter Doct.vtrobique id quod etiam adnotauit Accurſ.cæterique ſequuntur in l.2.C.de inoſſic.teſta.hinc eſt quod querela inoſficioſi nunquam datur filiæ præteritæ, quia per ius accreſcendi poterat conſequi virilě portionem.l.maximum vitium.C.de lib.præt.hodie autem cum per præteritionem filiæfamilias vitietur teſta. non ſecus quam per præteritionem filijfamilias.d.l.maximum vitium.§.ſancimus,& Inſt.de exhær.lib.§.ſed hęc quidem vetuſtas, iam filiafamilias præterita non conſequetur virilem portionem per ius accreſcendi, ſed per ius dicendi nullum ex toto teſtaměτum vitiabitur quo ad inſtitutiones, licet quo ad ſingularia relicta, qualia ſunt legata, fideicommiſſa, mortis cauſa donationes, reliquaque id genus conſeruetur, auth.ex cauſa.C.de libe. præt. & in corpore vnde ſumitur, habebitque contra tabulas, quod remedium cum iure dicendi nullum concurrit.d.l.maximum vitium.§.ſancimus, ibi, vel teſtaměτum ipſo iure euertat, vel per contratab.bon.poſſ. ſtare hoc non patiatur.

37 Nec † ad rem pertinet ꝙ contratab.bon.poſſ.ſit remedium reſciſſorium.l.1.in princ.in verb.reſcindunt.ff. de leg.præſt.l.vt liberis, in verbo, reſciſſ.C.de coll.l.qđ vulgo.ff.de bon.poſſ.contratab.vnde quia quod nullů eſt, reſcindi non poteſt.d.l.nã & ſi ſub cond.videtur ꝙ non poſſit id remedium concurrere cum iure dicendi nullum, quod ſupponit teſtamenti nullitatem, nam reſpondetur contratab.bon.poſſ. remedium eſſe reſciſſorium
38 regulariter, vt dictis legibus.† Verum illud intelligendů quando datur contra teſtaměτum validum, quale eſt id teſtamentum in quo emancipatus pręteritus ſuit, quod mero iure valet tam iure ciuili, quàm prætorio.Glo in l.filium.§.ſed quemadmodum.ff.de contrata. quam cõmuniter approbatam dicit Iaſ.in l.poſthumo nato. nu. 25.C.eodem.Idem firmat ibid.Curt.iun. col. 1. & iterů col.pen.vbi reſpondet ad §.emancipatos. Inſt.de exhæred.lib.vbi videbatur probari contrarium. Verum ſi cõtratab.detur contra teſtamentum ipſo iure nullů, tunc non reſciſſorium ſed declaratorium remedium eſt, vt d. l.maximum vitium.Idem ſi detur contra teſtamentum, ꝙ licet ab initio fuit validum, tamen poſtea rumpitur poſthumi agnatione, d.l.poſthumo nato, tunc enim cõtra bo.poſſ.eſt remedium declaratorium non reſciſſorium, cum ſit impoſſibile teſtamentum ipſo iure ruptů poſthumi agnatione iterum rumpi per contratab.poſſ. ita eleganter declarat Paul.tam in l.ſi filius qui in poteſtate.ff.de lib.& poſthu.quam in d.l.poſthumo, vbi ſubdit veteres lumine intellectus caruiſſe quo ad illius tex. intelligentiam, ſeque nouiſſime illum intellexiſſe, quam declarationem ſequitur dicitque cõmunem Iaſ. ibi nume.31.ſequuntur Imol.& Alex.in d.l.ſi filius qui in poteſtate.Curt.iun in d.l.poſthumo.nu.57.vbi etiam Philip.Dec.& alij. Extat ergo quod habebit vel ius dicendi nullum, vel contratab.bon.poſſeſ.querelam autem inoſficioſi non habebit, quæ, vt diximus, cum nullo alio remedio competere poteſt, vnde cũ huic filio detur querela, vt in l.humanitatis.C.de impub.ibi, querela nulla, à contrario ſenſu, ſequitur ꝙ non habebit nullum aliud remedium, quale eſt ius dicendi nullum, vel contratab. bon.poſſ.& conſequenter ꝙ teſtamentum non deſijt ipſo iure valere per talem exhęredationem, nã ſi deſijſſet valere, non querela ſed contratab.bon.poſſeſſ.vel ius dicendi nullum daretur.

39 Octauo quod † exemplaris exhæredato fieri poſſit ꝓbatur ſic, exemplaris aſſimilatur pupillari non ſolů quo ad ſui creationem, ſed etiam quo ad reſolutionem ſui, ſed exhæredatio non eo pertinet vt reſoluatur pupillaris, ſed eo vt confirmetur, ergo dicendum eſt, quod vt exhæredatio non infirmat pupillarem ita nec exemplarem. Quod autem quo ad reſolutionem ſui aſſimilětur exemplaris,& pupillaris, non ſecus quam quo ad creationem, probatur in §.qua ratione.Inſt.de pupil.verſic. ſin autem,& in l.humanitatis, verſic.ita tamen,& in l.ex facto, de vulga.in princ.vbi exemplaris extinguitur per interuentum, & ſuperuenientiam iudicij atque intellectus, non ſecus quam pupillaris ꝑ aduentum adoleſcentiæ.Nec me mouet quòd inhumanus eſſe videatur qui filium mente captum exhæredauit, perque hæc facultas exemplariter ſubſtituendi facilius perimatur quam facultas pupillariter ſubſtituendi, quæ iure communi cõpetit, argum.leg.eius militis.§.militia miſſus.ff. de mil.teſtam.l.ſi quis bello.ff.de capt.ſed reſpon.quod non minus iure communi competit facultas ſubſtituendi exěplariter quam pupillariter, cum non minus Imperatorum ſanctiones ſint de iure communi, quam populorů

ritus

ritus & mores, vt patet ſere per totum. Inſt. de iure natu. gent. & ciuil. ſere per totum. ff. de conſt. princip. in l. ius autem ciuile, cum plu. ſeq. ff. de leg. in l. leges ſacratiſſimæ, & l. fi. C. de legibus. Nec ad rem pertinet quod in d. l. humanitatis, dicatur humanitatis intuitu, id enim denotat ipſius ſanctiſſimi Imperatoris humanitatẽ, id parentibus indulgentijs non autem pietatem, quam parẽtes erga liberos habere debent, vt notat Corn. num. 15. in d. l. humanitatis, vbi Dec. & alij. Prætereа poſita exhæredatione non ſequitur neceſſario inhumanitas, cũ poſſit bona mente parens filium mente captum exhæredare', ne ſibi inſidiæ parentur ab eis qui eius captarẽt ſucceſſionem, argum. l. multi non notæ. ff. de libe. & poſth. l. pen. ff. de curat. furioſ. ibi. addita cauſa neceſſitateque conſilij ſui. l. filija matrem. C. de inoffic. teſtam. l. ſi emancipatus. ſecunda. ff. de contra tab. bonor. poſſ. l. Seius Saturnius. ff. ad Trebellianum, l. ſi quis in ſuo. §. legis. in fi. C. de inoff. teſtam.

Extat ergo ex ſuperioribus, quòd cum pupillaris, & exemplaris æquiparentur quo ad ſui reſolutionem, & per exhæredationem pupillaris nõ reſoluatur, ſimiliter nec exemplaris reſolui debet.

Sed iam hodie videtur quod cum mente captus vel furioſus, cui exemplaris fit, non poſſit committere iuſtã cauſam ingratitudinis, quod non deberet poſſe exhæredari, arg. tex. in auth. vt cum de appellatio. cogno. §. aliud quoque. col. 8. l. 6. ti. 5. par. 6. ſed id dupliciter excludi poteſt primũ, quia in ſuperioribus negauimus, (quod plerique firmant) ſcilicet leges veteres eſſe correctas. Prætereа ante inſaniam potuit is mente captus iuſtam cauſam ingratitudinis committere, propter quam etiam demens exhæredari poſſet, cuius rei veritas pẽdet ex interpretatione tex. in l. diuus. ff. de offic. præſid. de quo per Iaſ. in l. ex facto. num. 30. ff. de vulga. per Iaſ. nu. 7. in l. furioſum. C. qui teſt. face. poſſ. vbi Dec. col. fi.

Stet ergo ex ſuperioribus, quod exemplaris poteſt fieri exhæredato non ſecus quam pupillaris, vt data paritate temporis inter eas hac in re nulla differentia ſit; hæc concluſio intelligitur multipliciter. Primo quãdo is exhæredatus habuit integram legitimam alio tit. quam inſtitutionis, ita in ſpecie tenet Corn. num. 8. in d. l. humanitatis, quod ſine dubio ſentiunt omnes illi qui noſtrã ſententiam affirmatiuam tenent contra communem.

Secundo intelligitur etiam ſi non integram legitimã haberet, ſed diminutam, quia tunc valeret exemplaris ipſo iure, ſed an poſſit ex poſt facto infirmari per querelã, videtur quod non, cum poſſit agere ad ſupplementum, ſed contrarium eſt veritas, quia exhæredatus, cui aliquid tit. ſingulari relictum eſt, non poteſt petere ſupplementum legitimæ, licet præteritus vel in minori portioneque legitima inſtitutus poſſe; ita probat l. omnimodo. C. de inoffic. teſtam.

Tertio intellige etiam ſi huic exhæredato nil omnino relictum eſſet, nam & tunc quo ad ſui creationem, & originem valeret exemplaris, licet poſſet poſtea per querelam vtrumque teſtamentum infirmari, vt proxime dixi, quod ſi exemplaris fiat inſtitutio, tunc aut ex bonis teſtatoris in integra legitima fuit inſtitutus, aut in minori portione quam legitima, aut bonorum teſtatoris in nihilo fuit inſtitutus, ſed tantum in rebus alienis. Primo caſu ſecundum veriuſque patris fautores, de quibus ſupra in princ. huius quæſtionis mentionem habuimus, valet exemplaris, etiam irreuocabiliter, vt in ſpecie tãgit Corn. num. 8. in d. l. humanitatis.

40 Secundo caſu communis ſententia eſt valere ſubſtitutionem exemplarem etiam irreuocabiliter, quia licet fuerit inſtitutus in minori portione quam legitima, tamen ſuppletur à lege, vt in l. omnimodo. C. de inoff. teſtam. ſicque ceſſat querela, vt ibidem, & perinde habetur ac ſi integra legitima ex ipſa teſtatoris diſpoſitione caperetur, vt ibidem, ita tenet Bar. in d. l. ex facto. num. 20. vbi hanc opinionem ſequitur & dicit communem Iaſ. num. ... Coraſ. nu. 13. in d. l. humanitatis, & ibi Dec. nu. 9. eandem dicit communem Ripa in d. l. ex facto. num. 75. licet contrarium teneat, vbi communẽ opin. ſequuntur Aret. & Alex. Curt. iun. in d. l. humanitatis, hanc opi. ſequitur & dicit communem num. 21. & ibi Iaſ. num. 5. poſt Ang. Sal. & Paul. ibidem dicit communem Alexã. ibi num. 3. qui contrarium tenet, ſequitur Alex. ſibi contrarius in d. l. ex facto. num. 37. Bal. in tract. ſubſt. exempla. num. 11. Politus in eo. trac. num. 18.

Contrariam partem vt nũ valeat exemplaris facta ei qui in minore portione quam legitima fuit inſtitutus, tenent Glo. in verbo, in d. l. humanitatis. Cor. ibid. num. 8. Alex. ibidem num. 3. Faber in §. qua ratione. Inſtit. de pupil. Ang. & Imol. in d. l. ex facto, vbi etiam Cumanus, & nouiſſime Ripa ibi, num. 75. mouentur, quia ſecundum eos, pro forma deſiderat d. l. humanitatis, quòd is, cui fit exemplaris, habeat ex ipſa teſtatoris diſpoſitione integram legitimam, ſupplementum autẽ legitimæ non habetur vel capitur ex diſpoſitione teſtatoris, ſed ex legis diſpoſitione contra præſumptam voluntatem teſtatoris, defendendo communem reſp. quod licet pater qui minus legitima relinquebat filio, inhumanus, & inofficioſus erga filium videretur, propter quod videbatur, quod exemplarem facere non poſſet, arg. l. humanitatis, in princ. C. de impuberum, tamen id fateor ante inuentum ius agendi ad ſupplementum, vt l. cum quæritur, & l. parentibus. C. de inoffic. teſtam. ſed poſt inuentionem illius iuris ſecus eſt, quia pater inofficioſus, & inhumanus non reputatur, vt l. omnimodo. C. de inoff. teſt. niſi nil prorſus reliquerit, vt ibi. Sed contra communem vrget quod legitima appellatur Falcid. l. quæ ſuper. C. de inoffic. teſtam. Glo. approbata in auth. vnde ſi parens, eo. ſed Falcidia deducitur contra voluntatem teſtatoris l. Titia, ad l. Falcid. c. Raynal. in fi. de teſtam. ergo detractio, quæ fit per legem ad ſupplendam filij legitimam, fit contra voluntatem teſtatoris, quod etiam ſuadetur, quia teſtator præſumitur ſcire vires patrimonij ſui. leg. quiſquis. C. de reſcin. vend. Sed reſpon. tenẽdo communem, fateor quod contra volũtatem ſuppletur legitima, ſed adhuc attenta iuris noui cenſura impius non reputatur pater, qui filio aliquid reliquit, licet minus legitima, & dum contra communem obijcitur, quod non ſequitur, valet teſtamẽtum, licet minus legitima relinquatur, ergo valet exemplaris, nam exemplaris exhæredato fieri non poteſt, & tamen tunc valeret teſta. ſecundum cõmunes reſp. licet valeat teſt. adhuc exemplaris fieri non poteſt, quando pater reputatur inofficioſus, vt ſi filium exhæredet nihilo ei relicto, ſed ſi & totam valeret & pater impius non reputatur (quod eſt quando aliquid, licet minus legitima, ei reliquit) tunc valebit exempl. Pondera etiam tex. in l. humanitatis, qui innuit quod ad finẽ excludendi querelam deſideratur legitimam relinqui, ergo nil aliud exigitur, niſi quod taliter legitima relinquatur, vt querela excludatur, licet integra legitima relicta non ſit, ſupereſt ergo vt licet integra non relinquatur, exemplaris adhuc fieri poſſit, quod in alio propoſito ſenſit Dec. in l. humanitatis. num. 7. per totum. Prætereа veriſſima eſt opinio noſtra, vt legitima non deſideretur ibi ad creationem exemplaris, ſed tantum ad vitandum reſolutionem, quæ per querelam poſſet cõtingere.

41 Mouentur ſecundo tenentes contra communem, quia inquiunt, ſupplementum legitimæ non petitur eadem actione, qua petitur id quod primordialiter à teſtatore relictum fuit, ſed petitur alia actione diuerſa, ſcilicet conditione ex lege, iuxta Gloſſ. ordinariam in d. le. omnimodo, quam ſequuntur Doct. communiter ibi ſe

cundum Suares in l.quoniam,in prin.C.de inoff.teſt. & eſt communis ſecundum Rip.vbi ſupra, ergo ſequitur ꝙ illud ſupplementum non capitur ex ipſa teſtatoris diſpoſitione(prout deſiderat d.l.humanitatis) ſed capitur ex legis diſpoſitione,ꝙ non ſufficit,reſp.dupliciter,primo nego ꝙ tale ſupplementum petatur alia actione ꝗ ea qua petitur illud quod primordialiter à teſtatore fuit relictum,probatur,quia cum legitima, & minuta relinquitur,tunc quod deeſt ipſo iure accreſcit,tex. eſt in l. ſcimus,in prin.in verb.ipſo iure.C.de inoff.teſt.& in §. repletionẽ,ead.l.& ſic abſq; vlla filij petitione accreſcit, vt eſt communis opin.ſecundum Iaſ.ibi,contra Gl. ibi. id quod plene ſuo loco diſſeruimus,tunc ſit portio,quæ accreſcis ipſo iure,accreſcit portioni,& eadem actione petitur,illa eſt non ſolum communis,ſed indifferenter recepta opinio,quam tenuit Bar.in l.re coniuncti.ff.de lega.3. num... Et nos latiſſime diximus in materia iuris accreſcendi in illa quæſtione quo iure petatur portio accreſcens,qua communi opin.ſtante,ſtare non poteſt illa communis opinio,quæ ſecũdum Rip.vbi ſupra, habet ꝙ ſupplementum legitimæ,quod ipſo iure(vt omnes faſentur)portioni à teſtatore relictæ accreſcit, petatur alia diuerſa actione,quam ea qua petitur quod à teſtatore relictum fuerit. Præterea licet illud verum eſſet, tamen nil obeſſet, quia,vt diximus, ad creationem exemplaris non eſt neceſſe legitimam relinqui,tene ergo communem opin.vt inſtituto in minore portione ꝗ legitimæ poſſit fieri exemplaris.

42 Quoad tertium,quando in nihilo ex bonis teſtatoris fuit inſtitutus is cui exemplaris fiebat,ſed tantum in re aliena communis opin.vbi ſupra, eſt talem inſtitutionem nullam eſſe,ſicque haberi pro præteritione,& conſequenter tam principale,quam exemplare teſtamentũ nullius eſſe momenti,ſed ſemper tenui contrarium, vt inſtitutio filij poſſit fieri in re aliena, nam legatum rei alienæ filio factum indiſtincte valet,dabiturque ei, vel res ipſa empta ex pecunia hæreditaria,vel rei æſtimatio. l.nõ dubium.de leg.3.Item filius in certa re aliena inſtitutus loco legatarij eſt.l.quoties.C.de hæred. inſt. & p hoc res illa,vel eius æſtimatio filio ab hærede danda eſt, non ſecus quam ſi legata eſt,ergo ſatis ex ſubſtantia patris ſupplementum legitimæ factum videtur, quando quidem dabitur filio æſtimatio illius rei alienæ in pecunia hæreditaria,vel in alijs rebus hæreditarijs, ſed & ſi æſtimatio præſtaretur non in pecunia hæreditaria, nec in corporibus alijs hæreditarijs,ſed in pecunia,vel reb' ipſius heredis.idem crederem primo,quia dos,donatio ſimplex,vel donatio propter nuptias, quæ in quartam imputantur in ſupplementum legitimæ.l.quoniam nouella.l.omnimodo.§.ſi.l.ſi quando, in princ.§.& generaliter.l.ſi non mortis.C.& ff.de inoffic.teſtam.l.etiam.§. ſi debita,de bon.lib.ff.iſtæ inquam donationes nulli dubium quin de re aliena fieri poſſint,ergo,&c. Nec obſt. d.§.repletionem, cum ſim. nam illud procedit ex legis diſpoſitione,lex enim diſponit ſingulis in rebus hæreditarijs filium partem habere non ſecus quam cæteri hæredes ex parte inſtituti,vel legatarij partium bonorum, cæterum ipſa lex permittit teſtatori, vt eam communẽ quam facit l.ipſe diuidendo dirimat.l.quoties.C.fam.erciſ.l.parentibus.C.de inoffic.teſtam.l.quæ patr.l.ſi pater ff.famil.erciſ.l.quid ergo ſecundo.de lega.1. quòd ſi dixeris,lex permittit facere diuiſionem, dummodo recte fiat,ſed recte non fieret,ſi vni res alienas,alteri res hæreditarias aſſignaret.reſpon.quod conſenſus filij accipientis,donationem ſimplicem,vel propter nuptias, vel dotem in rebus alienis facit,ne ex pœnitentia poſtea poſſit ſe læſum dicere, non ſecus quam ſi talis donatio ſeu dos de rebus patrisfamiliâs factæ fuiſſent, ipſeque filius allegaret ſe læſum quaſi precioſiores ſint cæteræ res ꝗ patri manſerunt,nam licet precioſiores,(vt filius allegabat)eſſent,id filio non noceret,cum id faciendo ſupplemento legitimæ iuſtam omnium rerum æſtimationem iudex facturus ſit,d.l.omnimodo.§.ſi. nam & ſi res alienæ euictæ fuiſſent, tunc ex ijs vtpote euictis non fieret ſupplementum,& ſi propter timorem euictionis, quæ iuſta,vel iniuſta de cauſa ſperabatur, res illę communi æſtimatione minoris eſſent valoris,& idque minus valerent,deduceretur in imputatione,iuxta formam l.1.§.ſi hæres præcepto.ff.ad Trebel.itaque ſi in re aliena filius ſit hæres,vel legatarius, quæ res cuius ue æſtimatio ad eum peruenit,id in legitimam imputandum eſt,non ſecus quam ſi patris foret,cum exinde nullum incommodum filio ſequatur, præſertim cum talis imputatio ſeu ſupplementum fiat ad excludẽdam querelam,vt d.l.quoniam nouella,quæ odioſiſſima eſt.§.tam autem.Inſt.de inoff.teſt.& id fiat ob conſeruandum teſtamentum, cuius fauor ſupremus eſt,& vincit fauorem filiorum. l.ſi pars.ff.de inoff.teſt.Itaque negari non poteſt quin lex cuique patrifamilias dederit liberam facultatem,vt filijs ſuis in vita legitimam,vel in morte aſſignet in quibuslibet rebus ſuis,ſicque poteſt aſſignare omnibus filijs vel quibuſdam tantum vel vni tantum, & non reliquis, vt quàm pluribus legibus ſupra allegatis patet,poteſtque euenire,vt res illa in qua vni ex filij legitima aſſignata fuit, aliena eſſet,ſicq. in re aliena legitima ſibi relicta virtualiter fuit,quod nullibi vnquam vetitum fuit,licet ſi quando id euenerit, vt res illa aliena euicta de facto fuerit, tunc euictio à cohæredibus debeatur, iuxta l. cum pater.§.euictis.ff.de leg.2.nec vllibi vnquam legitur,quod propter ſalem euictionem deſierit ab initio valere teſtamentum,valere poſt facto daretur querela, etenim vt ab initio quo ad ſui creationem valeat teſtamentum & etiam ex facto eius reſolutio,quæ querela perlata ſolet contingere euitetur,ſatis eſt quod filiusfamilias etiã in certa re fuerit inſtitutus,vt in authen.vt cum de app. cog.§.aliud quoque.verſic.cæterum,& verſi. ſors enim eſt noſtræ ſerenitatis, colum.8. ſed in ſpecie hac filius reperitur inſtitutus in certa re, ergo ſiue aliena ſit ſiue hæreditaria,legi ſatisfactum eſt, quandoquidem quod deeſt ipſo iure, ſuppletur à lege in rebus hæreditarijs.l. ſcimus,in princip.in verb.ipſo iure, & in §.repletionem C.de inoffic.teſtam.ſicque nullus eſt caſus,in quo ſe filius læſum poſſit reperire, & ſibi vtile eſſe poteſt quòd in re aliena legitima fuerit relicta, ſi forte ꝑcioſor erat quam legitima, vel virilis portio hæreditatis paternæ, quo caſu ſiue redempta fuerit à cohæredibus,& ſibi tradita iuxta l.non dubium.ff.de lega.3.ſiue redempta nõ fuerit, eo quod forte domi illius rei alienæ eam vendere voluit, tunc ſibi dabitur iuſta illius rei æſtimatio, vt d.l.non dubium,& alterutrum poteſt huic filio eſſe vtilius,quam habere integram legitimam, vel portionem hæreditatis virilem, quòd ſi ea res minoris ſit valoris, quam legitima,vel quam virilis portio,tunc ipſo iure ꝑ l.id quod deeſt,ad legitimæ implementum ſuppletur in reliquis rebus hæreditarijs, ſicque ea aſſignatio legitimæ,quæ fit in re aliena, huic filio damnoſa eſſe nõ poteſt,licet poſſet eſſe multum vtilis & vberior, ergo tenẽdo quod poſſit fieri in re aliena legitimæ aſſignatio. (Cuius tamen contrarium communiter tenetur,vt per Bar.in l.in quartam.num.10.ff.ad l.Falc. vbi Picus num. 59.Suares in l.quoniam in prioribus.ſol... C.de inoffi. teſtam.)tunc exemplaris ſubſtitutio fieri poteſt ei, qui in nihilo ex bonis teſtatoris fuit inſtitutus, ſed tantum in re aliena,licet tenentes communiter, quod in re aliena relinqui legitima non poſſet, tenerent ſimiliter, ꝙ ei,cui in re aliena legitima per teſtatorem eſſet aſſignata,exemplaris fieri non poſſet.

SVMMA.

SVMMARIVM.

1 *Filius an patri etiam furioſo acquirat hæreditatem.*
2 *Mors ciuilis naturali morti non æquiparatur niſi in caſibus in iure expreſſis.*
3 *Verbum perinde quid ſignificet.*
4 *Mortui reſurrectio in hoc ſeculo non ſpectanda.*
5 *Iuſſus per interuentum furoris ceſſat.*

CAPVT CVII.

5. COLLIGITVR ex noſtra principali cõcluſione, ꝙ quæſita per filium acquiruntur patri etiam furioſo, ne alias legis imperium ad proficiẽdum deſtinatum,(vt conclu.noſtra edocuit) noxium fieret dum patri furioſo, ſicque afflicto nouã
1 adderet afflictionem, & quod †quæſita per filium acquirantur patri etiam furioſo deſcuſurus, in primis arguã in contrarium, ergo contra iſtam concluſionem faciãt ſequentia, ſcilicet primo in illa materia mors , & furor æquiparantur, patet, quia quemadmodum per mortem patris reuocatur mandatum de acquirendo.leg.quia in aliena.§.ſi is qui putabat.d.l.ſi quis mihi bona, cũ ſimil. ff.de acq.hæred.eodem reuocatur furor.l. qui ſeruum, & l.ſi quis alicui.ff.de acq.hęred.per Cyn.in l.fi.§. 1.C.de admi.tut.notatur in d.l.ſi quis mihi bona.§.fi.ſed ſic eſt ꝙ filius non quærit patri mortuo,ſed tunc quæris ſibi, vt eſt notum,ergo nec debet quærere furioſo.

Secundo in contrarium facit tex.in l.fi.§. pen.ff. quis ordo in bon.poſſ.ſerue. vbi in bona poſſeſſione agnita per filium furioſi requiritur ratihabitio patris, poſtquam furor eum dimiſit,ad hoc, vt ipſi patri quæratur, ergo patet quod illa bonorum poſſeſſio non fuit patri quæſita, alias non requiretur ratihabitio , & ſic contra concluſionem.

Tertio in contrarium facit,certum eſt ꝙ in acquiſitione requiritur voluntas, ſed furioſi nulla voluntas eſt. l.qui ſeruum.ff.de acq.hæred.& patet,quia æquiparatur abſenti.l.2.§.furioſus,cum ſim.ff.de iure cod.ſed abſens non conſentit,vt patet,ergo patri furioſo nõ quæritur, & vide Iaſ.in l.furioſum,in prin.qui teſt.fac.poſſ.

Quarto in contrarium facit tex.in l.fi.§.tali.C. de cura.furio.vbi tex.dicit quod ad hoc vt hæreditas cognita per curatorem furioſi acquiratur ipſi furioſo, eſt neceſſe quòd ipſe furioſus habeat tantam cognitionem poſtquam ad ſanam mentem peruenerit,ergo ante non fuit ſibi acquiſita,ſed non poteſt dari differentię ratio inter agnitionem factam per curatorem , & eam quæ fit per filium,vt patet,ergo,&c.

Quarto contra concluſionem eſt tex.ad literam in l. cum hæres,in prin.ff.de acq.hæred.vbi tex.dicit , quòd ſi filius furioſi eſt hæres inſtitutus,pôt adire proinde,ac ſi fuiſſet paterfamilias,mõ ſic , ſi eſſet paterfamilias adiret,& quæreret ſibi.l.non eſt dubium,cum ſim.C. de iure delib.ergo idem in iſto caſu,& idem tenet Gl.per illũ tex.in l.ſi quis mihi bona.§.iuſſu,de acq.hære.Secundo modo,& fortius ſtringit ille tex.in fine principij, dũ dicit quod talis filius poteſt ſeruos hereditarios manumittere,ſed certum eſt ꝙ ſi non quæſiſſet ſibi, & ſic non eſſet dominus,non poſſet manumittere.C.de his qui a nõ domi.manu.per totum,ergo,&c.

Sexto obſtat,nã aut concluſio intelligitur de caſtrenſibus vel quaſi,& tunc cum de iure antiquo,& nouo acquirantur filio,& non patri,& ſi eſſet ſanæ mentis,ergo concluſio falſa,aut intelligitur de profectitijs,& tũc eſt indubitabilis,quia illa de iure antiquo,& nouo acquirũtur patri,& quoad illa nihil eſt immutatum , vt in l.1.C. qui admi.&in d.§.iuſſu,& in l.fi.C.de repu.bon.poſſ.cũ ſim.aut intelligitur quarto caſu, ſcilicet in aduentitijs , & tunc concluſio eſt falſa,cum illa hodie quærantur filio non patri,etiam ſi eſſet ſanę mentis,vt per totum.C. de bon.quæ ſibe.maxime in l.cum oportet,ergo,&c.

Septimo obſtat,quia ſi quæreretur patri furioſo, ergo eſſet obligatus abſque facto,& volũtate ſua,ſed hoc non eſt dicendum,cũ omnis obligatio naſcatur ex contractu,vel quaſi delicto, vel quaſi quorum nullũ hic interuenit,ergo concluſio falſa,& pro hoc l.qui in aliena, in principio,& l.ſi quis mihi bona.§.iuſſ.de acq.hære.& l.1.C.qui admi.ad bon.poſſ.cum ſimil.

Octauo obſtat lex qui in alien.verſ.quamquam.ff.de acq.hæred.vbi eſt tex.ꝙ ſi filius adit mortuo patre , ipſe filius remanet obligatus,& ſic patri non quæſiuit, quia non potuit,ergo idẽ in patre furioſo,quod ſi filius ſuus adeat,non quærat ipſi patri , ſed ſibi ipſi, maxime cum mortuus,& furioſus æquiparentur,vt ſupra dixi.

Nono contra concluſionem expreſſe tenet Bartolus in l.cum hæres inſtitutus,in princip.ff.de acquir.hæred. per illum textum,& ibi etiam Paul. de Caſt. & ibidem Baldus poſt Din.idem tenet Bart.in leg.Antiſtius.§.final.ff.eodem titulo.& Ioannes de Imol.ibi, & in dict.l. cum hæres , & idem late concluditur per Franciſc. de Aret.in dict.l.cum hæres in principio, ad quem recurre.Idem reperio quod tenet Bar.in l.placet.ff.de acquir. hæred.& ibi etiam Paulus de Caſtr.idem ibi.Alexander in additio.ad Bartolum per dictam l.cum hæres, quem ad hoc reputat ſingul.Caſſad.in conſuetud.Burg.rubri. 6.§.5.Boerium in conſuetud.Biturb.tit.primo.§.3. Roman.in d.l.cum hæres.Aret.& Imol.in l.cum ex filio,in fi.ff.de vulg.Aym.Crauet.in l.cum filio.num.13.par.2. de l.1.ff.Pinellus,de bon.mater.in l.1.num.62.

Decimo probatur contra dictam concluſionem in d.l.Antiſtius.§.fi.iuncta ſolutione Bar.ibi.

Prædictis tamen non obſtantibus ego teneo contrarium gratia diſputationis , imo quod acquiſita per filiũ acquirantur patri,& ſi pater ſit furioſus , ad quod moueor per ſequentia,Primo regula eſt quod quæſita per filium acquiruntur patri. ff. ſi à paren.quis fuer.man.in princip.& ff.de acquiren.hæred.l.placet,cum concord. nec iſte caſus reperitur exceptus , vt patebit ex reſponſionibus ad contraria , ergo debent acquiri patri etiam furioſo,præſertim cum regulæ iuris teneantur , & ſint ſeruandæ,vt inquit Bald.in l.ſi tutor,in fine.C. de ſeru. pigno.dam.manu.

Secundo illa quæ acquiruntur filio, quæruntur patri ratione poteſtatis,nõ alias,vt eſt notum,hinc eſt quod quæſita per filium emancipatum non quæruntur patri , quia ceſſat patria poteſtas . Inſtit. per quas perſon. nob.acquira.in princip.& notatur Inſtit.de pa.po.§.final.Gloſſ.magna cum multis concor. modo ſi furioſus retinet filios in poteſtate.leg.patre furioſo , in princip. ff.de his qui ſunt ſui,vel alien.iur.& ff.de acquiren. hæred.leg.cum hæres,in princip.d.l.Antiſtius,in fine,cum ſim. ergo acquiſita per filium acquiruntur patri etiam furioſo.

Tertio facit,acquiſitio quæ fit per legem quęritur & furioſo,tex.eſt in l.e. ſin autem perpetuo.C.de cura.fur. vbi hæreditas patris ipſo iure acquiritur filio etiam furioſo,cum illa ſit acquiſitio legalis abſque facto filij,licet poſſit eam repudiare per ius prætorium. Ad idẽ Inſtit.de hæred.ab inteſt.§.poſthumis , & d.l. Antiſtius.§. fi.2.reſponſ.modo ſic quæſita per filium acquirũtur patri,per l.vt d.l.1.ff.ſi à paren.quis fue. ma. cum concor. nec momento reſidet penes filium,d.l.placet , ergo debent acquiri patri etiam furioſo per ſupra dictam regulam,& hoc optime ſtringit.

Quarto ea quæ quæruntur nobis ignorantibus, acquiruntur etiam furioſis.Inſt.de hæred.quę ab inteſt.§.

ſin au-

ſin autem,& ff.ſi cert.pet.l.ſi à furioſo,& ff.de act. & ob
lig.l.ſi à furioſo, ſed quæſita per filium acquiruntur pa-
tri ſanæ mentis etiam ignoranti,vt inuito. Inſt.per quas
perſo.nob.acq.§.item nobis,cum mille concord. ergo
eadem ratione debent acquiri patri etiam furioſo.

Quinto pro iſta parte nouiter pondero tex.in l.patre
furioſo,in fi.ff.de his qui ſunt ſui,vel alien. cuius verba.
Adeo autem retinet ius patriæ poteſtatis pater furioſus,
vt illi commodum acquiratur eius quid filius quæſierit
& ſic eſt expreſſum pro hoc,& ibi nota.ſal.2.nor.

Sexto illum textum induco aliter, qualitas adiuncta
verbo debet determinari,& intelligi ſecundum tempus
verbi.l.in delictis.§.ſi extraneus ff.de nox.ſed ibi tex.di-
cit,pater furioſus tẽpore acquiſitionis,ergo quæritur ſi
bi,ſcilicet patri.Item quia ſi non eſſet furioſus tempore
acquiſitionis,nulli dubiũ quin patri quæreretur, ergo,&c.

Septimo pro hoc dico eſſe tex.expreſſum in l. Anti-
ſtius.§.fi.ff.de acquir.hæred.vbi ſi filius furioſi hæres in
ſtitutus adeat iuſſu curatoris patri,acquiritur patri, quẽ
admodum acquireretur,ſi pater eſſet ſanæ mentis,& iuſ
ſiſſet,ergo ibi eſt tex.expreſſus pro concluſione, aduer
te tamen quia Bar.in d.l.Antiſtius.§ fi.& in d.l. cum hæ
res,de hoc perpendens dixit,quod ant filius furioſi adit ſua
ſpõte ſine iuſſu curatoris patris, & tũc acquiratur patri,
ita intelligatur d.l.Antiſtius.§.fi.ratio, quamuis ipſe nõ
dicat potuit eſſe,quia quando adit,quod poteſt, per d.l.
cum hæres,tunc habet animum quærendi ſibi, non pa-
tri,vt in l.qui in alien.§.ſi is,qui putabat,eod.tit.quæ ra
tio ceſſat,quando adiuit iuſſu alterius, vnde nimirum ſi
hoc vltimo caſu acquirat patri, ſed hæc ratio mihi non
ſatisfacit, quia quæſita per filium acquiruntur patri,etiã
ſi alius non habeat animum quærendi, cum hæc ſit ac-
quiſitio legalis,nec momento reſideat penes filium,d.l.
placet,regula autem prædicta,ſcilicet.de differentia inter
iuſſum,& non iuſſum procedit in eo,qui poteſt ſibi,vel
alij quærere de voluntate ſua,vt patet in d.l.qui in alien.
§.ſi is qui,cum ergo iſto caſu voluntas filij nihil opere-
tur,ergo quæſita per eum acquiruntur patri etiam furio
ſo,per d.l.Antiſtius.§.fi.ſed ſaluando Bar. & communẽ
opin.poſſes dicere quod in his quæ quæruntur per filiũ
patri,nõ inſpicimus animum eius,verum in caſibus, in
quibus poteſt quærere ſibi,tunc inſpicimus animũ eius
vt ſi habet animum quærẽdi,ſibi quærit, quod apparet,
quando ſine iuſſu adiuit.d.l.cum hæres,alias acquirat pa
tri,ſcilicet quando cum iuſſu,d.§.fi.ſed hæc ſolutio ad-
huc nõ ſatisfacit,quia hoc eſt,de quo quærimus,ſcilicet
an iſto caſu poſſet filius quærere ſibi,quo conceſſo pro
cederet reſponſio prædicta,ſed hoc eſt quod ego nego
& ſic remanet inſolutum,& militat fundamentum, d.l.
Antiſtius.§.fi.cogita ſuper hoc.

Octauo pro iſta parte facit, quia ſi diceremus patri
non quæri,ſequerentur duo ſpecialia,primo,quia filius
in poteſtate poteſt abſque iuſſu adire, cõtra l.ſi quis mi
hi bona.§.iuſſum,ſecundum quod ſibi ipſi quæreret,cõ
tra d.l.placet,cum concor.& ſic eſſet contra text.in l. t.
C.de dotis promiſſ.d.l.cum poſt.§.cum gener.ff.de iur.
doti.& in l.mulieri,& Titio.ff.de cond.& dem.

Nono illud probo à fortiori. Nam habeo quod fu-
rioſo acquiritur per curatorem ſuum.d.l.fi.§.fi.& §.tali
C.de cura.furio.modo ſic,curator non eſt in poteſtate
furioſi,imo potius è contra,cum tutela, & cura ſit ius
ac poteſtas in capite libero Inſt.de tute.in prin.cũ ſim.
ſi ergo furioſus quærit ſibi per eum, in cuius poteſtate
eſt,vt ibi,ergo à fortiori per eum quem habet in pote-
ſtate,hoc eſt,per filium ſuum. & ſi dicas quod in cura-
tore ideo eſt, quia poteſt ratione officij abſque iuſſu
adire hæreditatem,ideo nimirum ſi furioſo acquirat,fa
teor,ſed non obſtat,quia imò idem eſt in filio furioſi,
qui poteſt adire abſque iuſſu.d.l.cum hæres,in prin.de
acquir.hæred.vbi eſt caſus ſing.& vnicus, & ſic argumẽ
tum ſemper vrget à fortiori.

Decimo hoc probo,lex ſemper debet intelligi,& in-
terpretari,vt minus lædat ius commune quam poſſit,&
vt iuri communi concordet.c.cum dilectus,de conſue.
l.2.C.de noxa.l.ſi quando,in prin.cum ſi.C.de inoff.te
ſta.modo ſic,quod patri non quæratur per filium , eſt
contra regulam iuris.d.l.placet,cum ſi.Vnde licet tex.
in d.l.cum hæres,de acquir.hæred.dicat perinde habea
tur atque ſi paterfa.adiſſet,tamen debet intelligi perin-
de,ſ.quo ad aditionem,non quo ad acquiſitionem,id-
eſt,vt ſibi filius quærat,vt ſic minus lædatur ius commu
ne,nam iſto modo intelligendo ſolummodo læditur re
gula l.ſi quis mihi bona.§.iuſſum. ſed alio modo intelli
gendo læditur illa regula,& etiam alia,ſci.quòd quæſita
per filium quærantur patri,quod in dubio non eſt con
cedendum per ſupra dicta iura.

Vndecimo,beneficium filio conceſſum per d.l. cum
hæres,vt poſſit adire ſine iuſſu contra d.§.iuſſum,debet
intelligi ſine iniuria patris,vel aliorum fratrum.l.eg. nec
auus.C.de eman.libe.l.cum filius,cum vulga.ff. de teſta.
mil.ergo quamuis filius poſſit adire ſine iuſſu, debet tñ
patri quæri , vt ſic etiam per conſequens poſſit ad alios
fratres pro ſua parte peruenire,& hæc duo vltima funda
menta didici à Franciſ.de Are.in d.l.cum hæres,de acq.
hæred.qui tamen non tenet iſtam partem.

Duodecimo facit d.l.placet,vbi nec momẽto reſidet
penes filium,ergo acquiritur patri.

Tertiodecimo,quia quod quis ſit furioſus nõ eſt de
lictum,ſed infortunium,vnde non debet ſibi nocere,vt
notatur in d.l.Antiſtius.§.fi.de acqui.hæred. ſed ſi non
eſſet pater furioſus,quæreretur ſibi, ergo idem illo ca-
ſu, ad hoc reſpondeo quod non punitur propter furo-
rem,imo propter furorem ſanetur filio principali,vt cẽ
ſeatur tanquam paterfamilias,vnde ſi damnificatur pa-
ter,illud venit in conſequentiam , de quo non curatur,
ſic in filio milite,nam quod ſit miles, nõ eſt propter de
lictum patris,& tum quærit ſibi,& non patri,vel ſecun
do non nocet patri in effectu, cũ poſſit ratificare poſt-
quam fuerit ſanæ mentis.l.fi.§.pen.ff.quis ord. in bon.
poſſ.ſerue.& ſi dicatur,quod non poteſt ratificare,quia
non fuit aditio facta ſuo nomine,ſol.vt Bal.in l.1.C.qui
admi.5.col.in fi.19.opp.

Reſtat ad contraria reſpondendum. Primo ergo nõ
ob.quod in iſta materia mors,& furor æquiparantur,quia
illud eſt verum,quando mandatum præceſſit, quo caſu
quemadmodum reuocatur per mortem,eodem modo
per furorem ſuperuenientem,quia vtroq; caſu extingui
tur voluntas,ſed ego loquor quãdo tempore delationis
pater erat furioſus,& ſic iubere non poterat,ideo in de
fectum lex totum committit filio,l.vt adeat , & etiam
patri quærat quemadmodum quãdo pater eſt ſanæ mẽ
tis.Vnde quod pater ſanæ mentis poſſet facere iubẽdo
2 vel alio mõ illud idem operatur l.in furioſo.† Præterea
furioſus eſt mortuus ciuiliter,vnde nõ æquiparatur na
turaliter mortuo niſi in caſibus expreſſis in iure, vt eſt
Glo.ſing.in c.placuit,el 2.16.q.1.& Glo.in c.ſuſceptũ,
de reſcr.lib.6.facit l.cum pater.§.hæreditatem, de le.2.
& ibi notab.in add.Bar.ſed in noſtro caſu non reperiũ
tur æquiparati,ergo arg.non obſt.imo reperitur differẽ
tia,quia mortuo nullo modo quæritur, ſed furioſo ſic.
d.l.Antiſtius.§.fi.cum ſi.de acq.hær.ergo,&c.

Secundo non oblig.l.fin.§.pen. ff.quis ordo in bon.
poſſe.ſerue.nam poteſt dici quod ibi loquitur in bon.
poſſ.quam filius poteſt agnoſcere etiam abſque iuſſu pa
tris,etiam ſi pater eſſet ſanæ mentis.l. qui in aliena , in
prin.ff.de acq.hær.l.1.C.qui admi.ad bon.poſſ. ideo ibi
neceſſario requiritur ratihabitio,vel ſecundo,aut loqui
mur de acquiſitione legali,aut de acquiſitione in effectu.

Primo caſu quæritur furioſo,vt ego teneo. Secundo ve
ro caſu non quæritur,niſi habeat ratum,vt in cõtrario,
& hoc eſt quod dicit l.fi.§.tali.C.de cura.furi. vel tertio
eſt eadem ſolutio in effectu,aut loqulmur de acquiſitio
ne commutabili,& illa acquiritur furioſo,aut de incom
mutabili,& tunc ſecus, quia bene poteſt eam repudiare
& idem videmus in omnibus caſibus in quibus patri q̃
ritur abſque iuſſu ſuo,vt patet in legatis,& in ſimilibus,
& ſic non obſtat.

Tertio non ob.quod in acquiſitione requiratur vo-
luntas,nam reſpondeo negando maiorem,nam ignorã-
ti quæritur in multis caſibus,quod acquiritur per filiũ,
vel ſeruum,vt eſt notum, & tunc ignorãs non habet vo
luntatem eius,quod ignorat,quia nihil eſt in ſenſu , &c.
l.alioqui.ff.de contrah.empt.& per Bal.in l.1.C.de con-
trah.emp.ergo poteſt quæri furioſo , quia quod poteſt
quęri ignorantib.ergo & furioſis,vt ſupra dixi,vel ſic in
acquiſitione requiritur voluntas,ſcilicet quando acqui-
ſitio poteſt afferre damnum,vt in hæreditate,& ideo re
quiritur iuſſus pręcedens,ne alias quis obligetur abſque
voluntate ſua,ſecus in aquiſitione,quæ ſemper affert cõ
modum,vt in legato,& in ſimilibus, ſed hæc ſolutio nõ
ſatisfacit,quia per eam nimis reſtringitur concluſio, vn
de dicit quod inſpecto exitu requiritur voluntas , vnde
bene poteſt repudiare, ſed quo ad acquiſitionem nõ cu
ramus de voluntate,vt dixi , quia lex defert hæreditatẽ,
ſed nõ infert inuito, cũ poſſit repudiare,& ſic nõ obſt.

Quarto non ob.lex fi.§.tali,de cura.furio. vbi requi
ritur ratihabitio,ergo non fuit quęſitum,reſpondeo,q̃
ibi loquitur quo ad effectum,vt modo dixi , & eſt vera
ſolutio,nam ibi non negatur quin fuerit ſibi quæſitum
vel ſecundo ibi loquitur de eo quod eſt delatum ipſi fu
rioſo,per d.l.placet,& ſic non obſtat, poteſt tamen re-
pudiare pater,vt modo dixi.

Quinto non obſt.l.cum hæres,in princ.ff. de acquir.
hæred.vnde pendent Leges,& Prophetæ,ad quã multis
modis reſpondeo.Primo q̃ ibi bene dicit tex.quòd po-
teſt filius adire ac ſi eſſet paterfamilias , quaſi dicat non
requiritur iuſſus in adeũdo propter furorem,ſed quod
patri furioſo quæratur,non negat illa lex,& ſic dico q̃d
cenſetur paterfamilias quo ad adeũdum propter patris
furorem,ſed cenſetur filiusfamilias quo ad acquirendũ
patri,& ſic non obſtat . Item & ſecundo,quia ſi dicere-
mus patri non quæri,eſſent in d.l.cum hæres , duo ſpe-
cialia,ſcilicet quòd poſſet adire ſine iuſſu.Item quod ſi
bi ipſi quæreret,quod in dubio non eſt dicendum,vt ſu
pra dixi,exponamus ergo tex.ibi perinde, atque ſi pater
fam.&c.ſcilicet quo ad adeundum , non autem quo ad
acquirendum.Item & tertio,quod ſic debeat ille tex.ex
poni,probaui ſupra decimo funda.quod pro me addu-
xi,ſcilicet,quia ſic exponendo minus læditur ius cômu
ne,ſcilicet qui in vno tantum,ſcil.quo ad iuſſum non in
alio,ſcilicet quo ad acquiſitionem,ergo debet ſic intel-
ligi,vt ibi probaui in decimo fundamento.

3 Quarto modo etiam ſolue,& nouiter † nam licet di-
ctio Proinde ſit repetitiua , vel ſimilitudinaria quo ad
omnia.Inſt.per quas perſ.nob.acqui.§.item nobis,in fi.
cum concor.illud eſt verum niſi ſic intelligendo aliæ le
ges contradicerent.Glo.eſt valde notab.& ibi Bart. vbi
videas,in l.ſacrilegij pœnam.ff.ad l.Iul.pec. modo ſic d.
l.cum hæres,dicit,perinde habeatur ac ſi paterf.&c.ſi er
go ibi exponeremus Perinde,ſ.quo ad omnia, contradi
cerent leges,quæ dicunt,quod quæſita per filium quæ-
runtur patri,d.l.placet,cum concor.ne ergo incidamus
in hoc inconueniẽs,debet illa lex ſic neceſſario exponi
perinde,&c.ſ.quo ad aditionẽ tantum, vt expreſſe dicit
illa l.non perinde,ſ.quo ad acquiſitionem,quia ſic expo
nit,cõtradicũt alię leges,vt mõ dixi,& ſic perinde,ſ.quo
ad q̃d,nõ quo ad oĩa,& iſta eſt notabilis ſolutio,& vera.

Sexto non obſtat,nam reſpondeo fatendo,quod cõ
cluſio non procedit in caſtrenſibus,vel quaſi,quia ſunt
filij,item nec in profectitijs,quia abſque dubio acquirũ
tur patri,ſed dico quod intelligitur in aduẽtitijs,in qui
bus teneo quod de iure antiquo quærebantur patri in
totum,etiam ſi pater eſſet furioſus,& hoc erat maximũ
dubium propter carentiam ſenſus.item dico quod etiã
hodie quæruntur ſaltem quo ad vſumfructum , & erat
ratio dubitandi propter defectum conſenſus, quia iura
noua in tit.de bonis quæ liber.loquuntur in patre ſanæ
mentis,ſed illa ratio non obſt.cum loquamur de acqui-
ſitione legali,vt dixi,in quibus non eſt neceſſarius con-
ſenſus,nec iuſſus,ſumma ergo huius cõcluſionis illa eſt
quod bona aduentitia quæſita per filium acquirebãtur
olim,& acquiruntur hodie patri etiam furioſo eo mo-
do quo acquirebantur,& acquiruntur patri ſanæ men-
tis,& ſic non obſtat.

Septimo non obſtat,quod ſi acquireretur furioſo eſ
ſet obligatus abſque voluntate ſua,&c.nam reſpondeo,
quod iſta eſt acquiſitio legalis,quæ ſibi defertur à lege,
non autem infertur ſibi inuito,imo poteſt repudiare ad
ſimilitudinem ſui cui defertur à lege,& tñ põt abſtinere
l.neceſſarijs,cum concor.ff.de acquir.hæred.& ſic non
obligatur abſque voluntate,cũ poſſit repudiare ſi velit,
& ſic non obſtat,& poteſt ſoluere etiam alijs modis.

Octauo non obſtat l.qui in alien.§.quanquam,vt ſu-
pra induxi,nam ibi tempore quo filius adiuit erat factus
ſui iuris per mortem patris,& ſic quærit ſibi,quia eſt ca
pax non patri,quia non potuit,quæ ratio hic ceſſat, cũ
remaneat in poteſtate,ergo quærit patri ſuo . Præterea
acquiſitione facienda per filium inſpicitur ſtatus eius tẽ
pore aditionis.l.non eſt dnbium,cum ſi.C.de iure.del.
ſed in contrario tempore aditionis erat extra poteſta-
tem & ſic nulli debet quærere,ſecus in noſtro caſu.Pręe
terea hæreditas delata mortuo eſt caduca,quæ ratio ceſ
ſat in delata furioſo,l.fi.§.1.& §.tali,de cura.furio.ergo
non obſt.Præterea non æquiparantur mortuus natura-
liter,& furioſus niſi in caſibus expreſsis in iure,vt ſupra
dixi,inter quos non eſt iſte,ergo ceſſat argumentum.

Præterea in furioſo eſt ſpes quod redeat ad ſanã men
tem,& ſic omnia agit,& acquirit quemadmodum alius
4 quicunque,quæ ratio ceſſat in mortuo,† cum non ſpe-
retur reſurgere niſi miraculoſe , de quo non eſt curan-
dum.l.ex his,cum ibi notatis.ff.de legi.Pręterea & 6.nul
lo modo illa lex obſtat,nam ibi loquitur de iuſſu,quem
dicit extingui morte patris , ſed non interuenit iuſſus,
quia furioſus iubere non potuit,& ſic non obſtat.Si au
5 tem † iuſſiſſet tempore ſanæ mentis , tunc extinguere-
tur per furorem quemadmodum per mortem,l.qui ſer-
uum,cum l.ſeq.ff.de acquir.hęred.& ſic potius concor
dat,quam diſcordat.Sed caue, quia quãdo extinguitur
per mortem,tunc poteſt adire,& quærere ſibi,d.§.quam
quam.Sed quando extinguitur per furorem,poteſt adi-
ri abſque iuſſu,tum quærit illi,in cuius eſt poteſtate,nõ
ſibi,ſecundum quod ego teneo,licet oẽs alij cõtrariũ .

Ad auctoritatem Bar.& aliorum qui contrarium te-
nent,non eſt neceſſe reſpondere , quia fundamentum
eorum eſt de d.l.cum hæres,in princ.ad quam ſupra plu
ribus modis reſpondi,ſed reſtat reſpondendum ad finẽ
illius principij,vbi dicit,quod filius poteſt manumitte-
re,vt patet quia quæſiuit ſibi,non patri,reſponde,vt ibi
in Gloſſ.& cogita de meliore ſolutione,quia illa non ſa
tisfacit,& hic ſit finis huius concluſionis.

Si tamen velles tenere communem opin.tunc potes
reſpondere ad ea,quæ allegaui pro me , & primo non
obſ.regula legis placet,cum ſim.quia dico,quod iſte ca
ſus reperitur exceptus per d.l.cum hæredes,cum nullo
modo poteſt reſponderi in fi.princ.ſolues & alijs mo-
dis,quia eſt facile.

Item

Item ſecundo non obſtat , quia nego quòd ſola patria poteſtas ſufficiat , vt patet in filiofam. qui acquirit ſibi caſtrenſia,& quaſi,& tamen remanet in poteſtate , ergo ſola patria poteſtas non ſufficit,præſertim,quia q̃do pater eſt furioſus,cenſetur filius quodammodo paterſam.vt d.l.cum hæres , cum ſimi.quemadmodum in Caſtren.l.2.ff.ad Maced. ergo nimirum ſi quærat ſibi , primò poteſt dici quòd filius furioſi remanet in poteſtate patris,fateor quoad alia de quib.per Gloſ.magiſt. Inſt.de pa.pot .§.1.non quo ad acquirendum,vt in noſtro caſu,vt d.l.cum hæres,ſic non obſtat.

Tertio non obſt.l.fi.§.1.de cura.furio.quia ibi loquitur de hæreditate paterna,in qua quis inuitus ipſo iure eſt hæres,ſed nos loquimur in hereditate extranei,inter quos ſunt variæ differentiæ,vt eſt notum . Præterea ibi loquimur de hæreditate immediate delata ipſo furioſo, ſed ego loquor de ea,quæ defertur filio,vnde nimirum quòd primum acquiratur ſibi facilius,quàm quæ deberet acquiri per medium,vt patet ad ſenſum.

Quarto non obſtat,quia illa regula procedit in mera acquiſitione,in qua fateor,quod quemadmodum ignoranti quæritur,eodem modo & furioſo, ſed in cõtrario loquimur in acquiſitione mixta , quæ non acquiritur ignoranti,niſi quando eſt hereditas paterna,ratio patet ex l.ſi hæreditate,cum ſim.ff.mand.

Quinto d.l.patreſurioſo,in fi.non obſtat, quia eodẽ modo debet ſolui,vt ibi patet in ratione Glo.Et eodem modo reſpódeo ad ſextum quod fit de eadem lege, vel poſſes dicere quod ibi loquimur de acquiſitione ipſo iure,ſecus in effectu,cum poſſit repudiare , vt in noſtro caſu,ſed quia hæc eſt reſtrictiua,prima videtur verior.

Septimo de l.Antiſtius.§.fi.ſolue vt ibi per Bar.& vide quæ dixi ſupra 7.fundamento contrariæ partis.

Octauo non obſtat , quia nego quod ſunt duo ſpecialia,imo & vnum,ſcilicet quia iſto caſu cenſetur paterfamilias,& ſic poteſt adire iuſſu non præcedente. Item ſibi quærere,& ſic iſta duo non ſint ſpecialia,ſed ſequẽtur ex primo,vt etiam patet ex caſtrenſibus, vbi cenſetur paterſamilias,& ſic poteſt ſibi quærere, non patri , vel ſecundo eſt vnum ſpeciale,ſcilicet ꝗ adeat ſine iuſſu aliud,ſcilicet quod poſſit ſibi quærere,;ſequitur ex primo,& ſic in effectu eſt eadem ſolutio,vel aliter duo ſpecialia non præſumuntur in dubio,ſed quando lex diſponit expreſſe,nimirum ſi permittantur duo ſpecialia , vt in caſu noſtro , & eſt vera ſolutio . Ad reliqua quinque fundamenta facilis eſt ſolutio,& hic ſunt addenda,quę ſcripſimus de ſucceſſ.crea.§.19.num.77.vbi diximus , quod ſi filius iuſſus à patris furentis curatore adiuit hęreditatem eam patri acquirit, quòd ſi iniuſſu eius ſponte adiuit,ſibi acquirit.

F I N I S.

13-2-E-5

INDEX RERVM, VOCVM, ET SENTENTIARVM, MAXIME inſignium ordine elementario

IN LIBROS ILLVSTRIVM CONTROVERSIARVM Præſtantiſſimi Iuriſconſulti D. Fernandi Vaſquij Pinziani Menchacenſis Hiſpani, Regiſq́; Catholici Conſiliarij: digeſtus, ac tanta fide, cura, ſtudio, atque diligentia concinnatus, vt quæ in ipſis libris diffusè lateq́; ſparguntur, pauciſſimis verbis veluti digito commonſtrentur, ſic vt omnia primo intuitu citra laborem moleſtiamq́; inueniri queant.

A

ABſtinendi beneficium eſſe prætorium, non ciuile Cap.51.nu.52
Abſtinendi ius non datur ei qui ſponte ſuus hæres extitit cap.60.nu.6
Abſentia contractus quando perfectus videatur ca.62.nu.10
Accreſcẽdi ius aſſimilaſ iuri vſucap. c.69.n.3
Accreſcendi ius ceſſat quando dominium legati non tranſit recta via in legatarium cap.94.nu.5
Accuſare quem an quis poſſit compelli, ard.q. ca.16.nu.1
Accuſare ſe nullus tenetur, niſi coram Deo ca.48.nu.27
Accuſare nullus tenetur, cum quibuſdam contra communem opin. concluſiones quatuor ca.16.nu.3
Accuſanti præmiũ deſignatũ intelligitur ſi probauerit c.36.n.2
Accuſatione pendente oneratur fama accuſati c.87.nu.25
Actio perſonalis an iure canonico præſcribatur ſine titulo, & cum mala fide, arduum certamen ca.76.nu.1
Actiones temporales præſcribuntur ẽt à ſciente ca.55.n.24
Actiones temporales præſcribuntur etiam contra clericos, & contra eccleſias ca.55.nu.25
Actor qui ſuam intentionem fundat de iure, an poſſit incipere ab executione ca.85.nu.11.c.87.nu.13
Actor ſi fundat ſuam intentionem de iure, tunc reo incumbit onus probandi cũ cõi opi. qđ intellige in petitorio c.86.n.8
Actor fundans intentionem ſuam de iure, & ſi nihil probet, obtinebit in petitorio ca.85.nu.12.& 5
Actor licet fundet ſuã intentionẽ de iure, nõ obtinebit in poſſeſſorio cõtra eũ, q diu fuit in poſſeſſione ſine vitio c.85.n.7
Actor qui fundat ſuam intentionem de iure, an poſſit poſſeſſorem turbare, aut ſpoliare ca.58.nu.8
Actoris implementum ſemper præcedere debet ca.93.n.7
Adam pater hominum ca.41.nu.13
Aditio hæreditatis præſumitur ca.61.nu.8
Admonere fratrem contra rempublicam peccantem, an teneamur ante denunciationem ca.61.nu.4
Admonere fratrẽ vbi periculũ eſt, an teneamur? ard.q.c.16.n.17
Adulatores pricipũ humano gñi peſtis nocẽtiſſima in pręf.n.4
Adulteram occidi leges iubentes ſunt iniuſtæ cap.8.nu.49
Adulter ſe prodere nõ teneſ, qñ id vtile fore deſperat c.48.n.25
Adultera filium adulterinum vt abſtineat à patris putatiui hæreditate, an teneatur ſuadere ca.48.nu.26
Adulter q filiũ gẽuit, an reſtitueſ marito aliqd teneaſ c.48.n.31
Adultera an reſtituere teneaſ qđ adulterinus capit ex hęreditate patris putatiui ca.48.nu.34. eſtq; ard.q.& nu.39
Aequale nihil in præf.nu.12
Aequalitas inter homines an eſſe expediat in præf.nu.23
Aetas aurea cap.41.nu.33
Afflictio non aũt pœna eſſe poteſt culpa ceſſante c.55.n.19
Alex. Magni & ſimiliũ belliger. occaſio & calor notai c.10.n.9
Alexandri hiſtoria, & tyrannis in pręf.nu.7
Allegationi ſi iubeaſ ſtari, ſuppletur ſi probauerit ca.36.nu.3
Alimenta à patre filio data, ſi is prodegit, an pater iterum alere cogatur? ard.q. ca.35.nu.14
Alimẽtorũ tráſactio an lõgo tpe firmeſ, noua opi. ca.64.n.21
Alimẽtorũ fauore an modus deficiẽs deſinat nocere c.93.n.27
Alimentorum fauore facilè præſumitur obligatio in futurum etiam ex præſtatione non diuturna, cũ cõi ca.84.nu.42
Ambaſciatores iure naturali, & gẽtiũ, nõ ciuili vtuntur c.51.n.35
Amor ſui cap.42.nu.7
Anaxagoræ hiſtoria, & ſententia in præf.nu.74
Angelus quid ſignificet in præf.nu.138
Animas mortales eſſe, qui falſo crediderint in præf.nu.65
Animas in cœlum redituras aſſerentes in præf.n.72
Animas eſſe igneas in præf.n.73
Anima rebus præferenda ca.41.nu.14
Animus ſoli Deo notus ca.58.nu.6
Animus hominis ſolis indicijs colligitur c.52.nu.4
Animaliũ innocẽs natura erga eiuſdẽ ſpẽi aĩantia c.41.n.32
Animus diſtinguit maleficia cap.19 nu.5
Aĩalium tã rõ nobiliũ q̃ brutorũ, ſiue terreſtriũ, ſiue volucriũ, ſiue aquatilium, variarum tam appetituum ac inclinationũ q̃ actionum, & operationum vera cauſa ca.21.nu.14
Animalium varij appetitus & actiones ca.21.n.16
Animalia non ſolent nocere animalibus ſuæ ſpeciei, fallit in homine ca.21.nu.25
Aĩal non ſæuit in alterum aĩal eiuſdem ſpeciei ca.24.nu.4
Animalium peritia ca.21.nu.18
Annuarum præſtationum præſcriptio diuerſis regulis nititur quam rerum corporalium noua declara cap.83.nu.31
Annuæ præſtationes an inducant obligationem in futurum, ardua q. ca.83.num.1
Annuæ præſtationes an ex cauſa obligatoria factæ videantur, ſtatur coniecturis ca.84.nu.30
Annuæ præſtationes faciunt per longum tempus præſumi titulum allegatum ẽt ſi contra allegantem eſſet præſumptio iuris, contra Iaſ. Rim. Balb. & Alcia. ca.84.nu.39
Annuæ p̃ſtationes geminatæ decies, ſi vniformes ſunt, ex debito nõ ex gr̃a factæ præſumunt, contra plures c.83.n.11
Annuarum præſtationum præſcrip 30. vel 40. anno. contingit, nec eneruatur, licet probetur cãm obligatoriam nunquam interfuiſſe, cum Coua. rub. contra multos ca.83.nu.33
Annuæ præſtationes non faciunt præſumi obligationem in futurum, ſi non allegetur ca.84.nu.43
Annuæ præſtationes cum vt in futurum quoq; fiant tẽpore ius acquiritur, & inducitur, an id contingat præſcriptione, an conſuetudine, an alia ratione, ardua pugna c.83.n.28
Appellatio à legato ſuperioris ad ei⁹ vicariũ iterdũ fit c.31.n.22
Appellationem denegans in cauſa capitali, an capitaliter puniatur c.18.nu.25
Appellationi põt renũciare dãnatus ẽt criminaliter c.41.n.11
Appellare an poſſit quis pro paupere nõ appellãte ca.41.n.9
Appellare permittitur ẽt ob modicum præiudiciũ c.41.n.16
Appellare regulariter alter pro altero non poteſt c.41.n.10
Arg. de toto ad partem ca.27.num.8
Ariſt. impia ſententia in præf.nu.6
Armatorum ordines ab eccleſia probantur ca.48.nu.105
Arma quando placeant Deo ca.47.nu.105
Auguſtini & D. Thomæ locus declaratus c.20.nu.31

B

BAnnitus an teſtetur cap.96.nu.6
Baſtardus idem eſt quod naturalis ca.14 n.102

Bellum iniuſtum quo ad principes, non eſſe iniuſtũ quo ad milites, egreg, & noua declaratio cap.9.nu.16
Bellorũ tempore vrbs cuius expenſis muniri debeat c.6.n.3
Bellorũ impenſæ quando per principem fieri debeant c.6.n.2
Bellum indici non poſſe infidelibus contra naturam peccantibus, ard.q. ca.24.no.1
Bellum ius gentium non induxit, ſed belligerandi occaſionem cap.9.num.7
Bellorum tempore ciues principem ſequi ſuis expenſis non tenentur, & quid in vaſallo reſpectu domini, & quid ſi princeps non habeat idoneos redditus ca.6.nu.4
Bellorum calamitas cap.9.nu.8
Bellum iuris gentium eſt non diſpoſitiue, ſed occaſionaliter cap.9.num.5
Bello iniuſto capta capientium fiunt contra nouiſ. c.10.n.2
Bellum inducit nequitia cap.10.nu.6
Bellorum mala c.10.nu.7
Bellũ contractibus ſimillimum quo ad acquiſitiones c.9.n.17
Bellum iniuſtum ſi ſit publicè indictum, tribuit dominium ẽt principibus, egregia declar. id tamen dominium eſt reuocabile cap.9.nu.19
Bellum an vtrinque iuſtum eſſe poſſit cap.9.nu.15
Bonus quiſque præſumitur cap.7.nu.3
Bona fides præſumitur ca.7.nu.2
Bona fides an ſit allegaanda cap.7.nu.11
Bona aut mala fides quo ad præſcribendum nõ admittunt medium. Dubietas inculpata non differt a bona fide, quo ad præſcribendum, talis dubietas non impedit præſcriptionẽ inchoari non magis quam inchoatam perfici c.77.nu.6
Bonam fidem poſt cãm concluſam allegari ſat eſt ca.7.n.13
Bonam fidem implicite allegari ſat eſt cap.7.nu.12
Bona fides vt allegetur an requiratur? ard.q. ca.7.nu.14
Bona fides orta etiam ex iuſta cauſa, ſufficit ad pręſcribendum cap.78.num.4
Bona fides in præſcriptione immemoriali, an ſit neceſſaria, ard. quæſt. cap.79.nu.19
Bona fides præſumitur ex longa poſſeſſione cap.79.nu.17
Bona fides an pſumatur titulo deficiente, ard.q. c.79.nu.15
Bona fides ad vſucapionem, vel præſcriptionem poſitiue non requiritur, contra Doct. ca.77.nu.12
Bonorum poſt contract ab. eſt remedium reſciſſorium, & aliquã do declaratorium ca.106.nu.37
Bona fides præſumitur cap.81.nu.4
Bona fidei poſſeſſor quis dicatur ca.77.nu.17
Bona aut mala fides ſoli Deo certò nota ca.81.nu.3
Bona fides orta etiam ex iniuſta cauſa, cæteris habilibus ſufficit ad pręſcribendum ca.77.nu.9
Bonam inter & malam fidem, an medium eſſe poſſit, egregia q. cap.77.num.11
Bona fides orta ex iniuſta cauſa, an ſufficiat ad præſcriptionẽ, ard. quæſt. cap.81.nu.8
Bona cuiuſque ciuis vt probentur ca.40.nu.4
Bona fides non eſt neceſſe vt probetur cap.7.nu.9
Bona fides requiritur ad præſcriptionem cap.7.nu.1

C

CAdauer interdum punitur cap.96.nu.10
Cadauer non punitur, cum com ca.96.nu.8
Calumniæ iuramentum remoueri non poteſt per ſtatutum locale cap.31.nu.44
Calumniæ iuramentũ nõ ſubit, qui plene probauit c.31.n.41
Calumniator quis c.62.nu.47
Canonicus à Papa creatus reliquis ſublimior habetur in præfat.num.137
Captiui, obſides, & ſimiles non teſtantur c.103.nu.1
Carceris cuſtos non tenetur, ſi ſocij malignatione incarcerati fugiant cap.33.nu.6
Caſtrum vnius ciuis munitur impenſis communibus, ſi bellum imminet cap.6.nu.1
Caſus quid cap.19.nu.1
Caſus impedit peccatum, & delictum fieri iure poli & fori cap.19.num.2
Cauſa iuſta facit vt Princeps ſuum contractum poſſit violare cum communi opin. contra Paul. Caſtr. & Marcum Mant. cap.26.num.17
Cauſa præſumitur in principe etiam contra ius diuinum diſpẽſante ca.26.nu.30
Cauſa iuſta quæ præſumitur in principe, an admittat probationem in contrarium? egreg.q. c.26.nu.28
Cauſa iuſta præſumitur in principe ca.25.nu.17
Cenſum annuum habens ſuper re, quæ poſt alienatur, an agere impeditus dicatur, not.q. c.26.nu.16
Cœleſtia ſigna duodecim cap.21.nu.15
Cœleſtia ſydera habent poteſtatem, & vim influendi in animalia cuncta ca.21.nu.17
Cœleſtia, & terreſtria omnia operantur cogente natura pręter hominem, qui operatur ex libero arbitrio ca.21.nu.19
Cæci teſtamentum olim valebat, licet nõ inciperet ab hæredis inſtitutione contra communem, idem etiam hodie contra communem ca.103.nu.10
Cæcus inter liberos ſine regulari ſolennitate teſtatur cum communi contra quam plures ca.103.num.11
Cæcus non prohibetur eſſe Doctor vel teſtis ca.103.n.17
Cæcus non teſtatur, niſi cum obſeruatione ſua peculiari ca.103.num.9
Cæci teſtamentũ minus ſolẽnne valet in 17.caſib. c.103.n.15
Cæci codicillus iure regio totam ſolennitatem requirit, quantam teſtamentum per l.3.Tauri ca.103.nu.14
Cæci codicillus etiam iure communi requirit tantam ſolennitatem quantam teſtamentum, cum communi contra quãplures ca.103.nu.13
Charitas bene ordinata incipit à ſeipſo cap.13.nu.3
Chriſti in genus humanum beneficia in præf.nu.27.& 28.
Charitatiuum ſubſidium quando exigatur cap.8.nu.3
Chriſtus dominus noſter an habuerit in toto orbe dominium temporale, vt homo ca.21.nu.2
Ciceronis grauis ſententia ca.8.nu.6
Citationes Princeps an tollere poſſit cap.18.nu.2
Citationis omiſſio ex cauſa fit ca.31.nu.8
Ciues an digniores quam municipales in præfat.num.131. Et vide verſ. vaſallus.
Ciuem deſerere culpatum licet ca.13.n.15
Ciues reſpectu populi non eſt vt pars reſpectu totius, cõtra nouiſſimos cap.13.nu.2
Ciues tempore periculi an vnum ciuem deſerere poſſint cap.13.num.13
Ciuem male tractatũ à domino Princeps ſuperior eximere poteſt, etiam non requiſitus ca.8.nu.18
Ciuibus Principe moderatam ſæuitiam an inferri liceat, ardua quæſt. cap.8.nu.17
Ciues legem etiam habentes dicuntur ingenui, & poſſunt eſſe teſtes in cauſa Regis cap.8.nu.16
Clauſula ex certa ſcientia an inducat plenitudinem poteſtatis cap.26.num.3
Clerici monachis quare honoribus præferantur, in præſ.n.95
Clericos interdum poteſt aduocare ca.31.nu.29
Clericus vel Eccleſiaſticus vt quis fiat ca.105.nu.51
Clericus bona patrimonialia poteſt aduerſare, & de bonis Eccleſiæ ſe alere ca.105.nu.9
Clericorum vel religioſorum iure variæ perſonæ vtuntur cap.105.nu.46
Clericus habens opulenta ſalaria, an præſumatur quæſiſſe de bonis Eccleſiæ ca.105.nu.10
Clerici hæres capiens poſſeſſ. ſua authoritate, an puniatur cap.105.num.14
Clerici hæres repertus in poſſ. an ſit ſpoliandus c.105.n.17
Clericus an vſufructuario, an vero vſurario æquiparetur ca.105.num.19
Clericus ſi mutuo dat pecuniam cuius ea præſumatur cap.105.num.11
Collationes ciuium explicationem præſentem, & ſeruitutem futuram inducunt cap.8.nu.8
Collegium nihil capit ex toto ca.102.nu.6
Compenſatio non fit ea obligatione præſcripta ca.53.n.15
Communia ſunt terra, aer, aqua c.51.nu.13
Commendatarij an ſint immunes à ſecularibus gabellis cap.105.num.45
Concilij decreta alterat interdum epiſcopus ca.31.nu.5
Concubina pręſumitur quęſiſſe ex bonis Amaſij c.105 n.29

Condemna-

Condemnatus damnatusque ad metallum iure communi non teſtatur contra nouiſs. ca.96.nu.3
Conditionalia nil ponunt in eſſe cap.60.nu.13
Conditio negatiua non nubendi alteri quam mercatori, an referatur ad primas nuptias, ard.q. ca.30.num.17
Conditio illa, ei qui primus metam attigerit, præmiũ dabitur, ſi ex decem currentibus duo anteriores pariter metam attigerunt, an impleta videatur, egreg.q. ca.91.nu.5
Conditionem non inducit voa Si, quando per eam exprimitur quod inerat à iure ca.39.nu.19
Conditio illa, ei qui primus ex decem currentibus metam attigerit, præmium dabitur, an ſi duo anteriores pariter metã attigerunt, ſicque certamen ſit repetendum, defecta videatur quo ad omnes demptis illis duobus anterioribus, vt ſic ab illis tantũ non etiam à reliquis tardioribus ſit certamen repetendum, egreg.q. cap.92.nu.1
Conditio nubendi arbitrio alterius adeo reijcitur, vt nec illius voluntatem requirere teneamur nedum ſequi, contra mentem Petri, Cini, Pauli, & Cor. cap.94.nu.15
Conditionum aliæ ſuſpenſiuæ ſunt, aliæ reſolutiuæ c.99.n.2
Conditio deficiens quando ſtetit per caſum nocet ca.93.n.20
Conditio illa equo qui primus metam attigerit, præmium dabitur, non verificatur in equo, qui ſine ſeſſore primus metã attigit in ludo equeſtri, contra communẽ opi. ca.91.n.4
Conditio pendens ex facto noſtro per voluntatis declarationem deficit, nec eſt locus pœnitentiæ ſi aderat ſubſtitutus cap.94.num.4
Conditione in omni quod per me ſtat mihi nocet c.93.nu.8
Conditio deficiẽs quando ſtat per tertium, in cuius perſona eſt conditio implenda, non nocet ca.93.nu.15
Conditio deficiens quando ſtat per caſum nocet, licet dotis nomine legetur cap.93.nu.21
Conditio illa, ſi opus infra biennium factum non fuerit, ante biennium etiam cum effectu impletur, cum primum certũ eſſe cœperit infra reſiduum termini opus perfici non poſſe contra communem ca.95.nu.1
Conditio ſi nupſerit, ſub qua mulieri fuit legatum relictum, ſi ſemetipſa declarat nolle ſe nubere, an defeciſſe videatur irreparabiliter, dub.q. ca.94.nu.9
Conditionis implementum licet pendeat ex facto promiſſoris, tamen poſt conditionem exiſtentem non ſemper ſpectatur dies cap.95.nu.7
Conditio deficiens per caſum contingentem in perſona implere debentis nocet, ſi eſt mixta conditio ca.93.nu.10
Conditio deficiens quando ſtat per tertium, in cuius perſona conditio non erat implenda, an noceat? ca.93.nu.16
Conditio ſi ſtichum non dederis, decem dato, quando impleta, vel defecta videatur ca.95.nu.6
Conditio ſi deficit facto implere debentis, deficit relictum cap.93.num.6
Conditionalia nihil ponunt in eſſe cap.55.nu.6
Conditio caſu deficiens, an noceat quando teſtator alias erat relicturus ca.93.n.23
Conditionem illam ſi nupſerit, non tenemur implere infra triennium, cum multis contra communem ca.94.nu.6
Conditio nubendi ſemel repudiata, & ſi poſtea impleatur nihil prodeſt, contra nouiſs. ca.94.nu.10
Conditionis verba formaliter intelliguntur, cum agitur de lucro captando cap.91.nu.3
Conditionem nubẽdi mulier ſi ſemel declarauerit ſe nolle implere, & ſi poſtea pœniteat, nihil agit, tam in hæreditate q̃ in legato, contra Alex. & Dec. ca.94.nu.12
Conditio mixta deficiens per caſum non nocet Eccleſiæ cap.93.num.28
Conditio ſi nupſerit arbitrio alterius non deſignata perſona, cui nubendum eſſet, reijcitur etiam de ademptione non ſecus quã de datione cum Eman. contra Aym. ca.94.n.18
Conditio poteſtatiua implenda eſt quam primum poteſt cap.94.num.7
Cõditio mixta ſi deficit per caſum, deficit relictum, ſecus ſi deficit per eum in cuius perſona erat implenda c.93.nu.3
Conditio defecta nocet per caſum contingentem in perſona implere debentis, ideſt, honorati cap.93.num.9
Cõditio non nubendi vſque ad annum decimumquintum reijcitur, contra Aret. ca.94.nu.20
Conditio deficiens quando ſtat per teſtatorem non nocet cap.93.num.19
Conditionem ſi legatarius implere non recuſat, ſed tãtum moratur, non perditur legatum quando conditio erat caſualis, vel mixta, cum nouiſs. contra communem c.94.n.13
Conditio deficiens non nocet, quando per implere debentem ſtetit ex poſt facto cap.93.nu.13
Conditio nubendi de fratrum conſenſu ſorori appoſita in relicto etiam voluntario reijcitur, cum Ema. contra Pal. Rub. cap.94.num.16
Conditio ſi volet, ſuſpendit relictum, & impedit tranſmiſſionem ca.93.nu.11
Conditio deficiens quando per me ſtat, nocet, & etiam in libertate. ca.93.nu.12
Conditio illa ei qui primus metam attigerit, præmium dabitur, non verificatur in equo metam attingente ſine ſeſſore, egreg.q. cap.91.nu.1
Conditio ſi nupſerit, an per voluntatis declarationem deficiat irreparabiliter, egreg.q. cap.94.nu.1.
Conditio illa, qui primus metam attigerit, pręmium feret in ludo equeſtri, non eſt poteſtatiua, contra nouiſs. ca.91.n.2
Conditio interpretatiue tantum impleta, quam actionem producat, noua declaratio cap.94.nu.12
Conditio caſualis deficiens per caſum nocet ca.93.nu.22
Conditio deficiens quando ſtat per oneratum, nunquam nocet ca.93.nu.17
Conditio poteſtatiua non eſt neceſſe vt quam primum poteſt, impleatur in hæreditate cap.94.nu.8
Conditio deficiens quando per implere debentem ſtetit, quia inhoneſta, non nocet ca.93.n.14
Conditio nubendi de conſenſu alterius nõ deſignata perſona cui nubendũ ſit, reijcitur, cũ Ema. contra Aym. c.94.n.17
Conditio nubendi alterius arbitratu reijcitur, ſiue accipiatur pro libera illius voluntate, ſiue pro arbitrio boni viri, cum comm. ca.94.nu.14
Conditio poteſtatiua deficiens per caſum, nocet aliquando cap.93.nu.24
Conditione de opere intra diem certum faciẽdo non vere, ſed interpretatiuè exiſtente, tunc licet pœna ante finem termini peti poſſit, tamen conceſſa prorogatione peti non poterit ante terminum, nec etiam poſtea, &c. ca.95.nu.2
Conditione defecta an dies ſpectetur ca.95.nu.12
Confeſſio illa, occidi, ſed ad meam defenſionem, an ſcindi poſſit, ard.q. ca.2.nu.8
Conſcientiam ſequi tenemur in criminalibus contra probationes proceſſales in foro animæ, eſtque ard.q. Idem in foro contentioſo, & eſt ard.q. Idem in cauſa ciuili, eſtque 3. ard. quæſt. ca.14.nu.12
Conſcientiæ foro tenetur hæres tacitam fidem accommodãs, ſi ſe fiſco non defert contra nouiſs. ca.102.nu.24
Conſcientiam an proceſſus probationes ſequi debeamus? ard. quæſt. cap.14.nu.1
Conſcientiæ foro tenetur ſe deferre tacitam fidem accommodans, licet iuraſſet taciturnitatẽ, contra nouiſ. c.102.n.24
Conſcientiæ in foro liber eſt, qui actionem perſonalẽ præſcripſit cum bona fide cap.74.nu.4
Conſenſus reuocabilis non impedit pœnitere ca.29.nu.8
Conſcientiæ in foro an pœna ipſo iure impoſita debeatur, ardua q. cap.28.nu.4
Conſcientiæ in foro an retineatur relictum in minus ſolẽni voluntate. ca.28.nu.6
Conſenſus ẽpi in vnione p̃ſumitur ex longo tẽpore c.61.n.25
Conſenſus præſumitur poſt longum tempus cap.61.nu.9
Conſenſu coniecturato obligamur ca.53.nu.8
Conſenſus domini in pacto futuræ ſucceſſionis non præſumitur ex longo tempore, noua opin. ca.64.nu.18
Conſenſus non ſolis verbis, ſed & alijs modis conijcitur cap.62.num.14
Conſenſus quid ſit cap.62.nu.9
Conſenſus patris præſumitur poſt longum tempus ad validandum filij contractum ca.61.num.12
Conſequentiã remouet dĩa inter æquiparandos ca.47.nu.8
Conſequentia vt ceſſet, ſufficit vna varietas ca.37.nu.7

Conſequentia vt ceſſet, ſufficit dare vnam differentiam cap. 106.num.6
Conſtantini donatio ca.5.num.27
Conſtitutum non fit poſt obligationem præſcriptam contra doctores ca.53.nu.16
Conſcientiæ in foro opinio facientis inſpicitur c.57.nu.11
Conſuetudo eximens laicos ab decimarum præſtatione, an ſit tolerabilis cap.89.nu.9
Cōtractus ſunt informes inter extraneos à iuriſdictione populos, principes, priuatosq́ homines, inter quos oēs nudæ cōuētiones, & naturales obligationes efficaces ſunt c.51.n.34
Contractus cum principe initus, an remaneat in terminis iuris communis, ard.q. cap.45.nu.16
Contractus quando in ſcriptis fieri dicatur, ard.q. c.28.n.22
Contumacia vna aggrauat ſequentem ca.31.nu.38
Contrahentium tam amittens, quam lucrans conſentire dicūtur ca.52.nu.19
Creditor pecuniam creditam ſi petere negligit, an videatur remittere cap.76.nu.5
Credulitas ſufficit ad adeundum cap.77.nu.4
Colpa eſt miſcere ſe rei ad ſe non pertinenti cap 19.nu.7
Credulitas nimia vitio datur cap.80.nu.3

D

DAndi cauſa expreſſa in præcedentibus dationibus, videtur repetita in ſequentibus cap.83.nu.7
Damnatus ad mortem naturalem, vel ciuilem hodie iure regio non perdit teſtamenti factionem cap.96.nu.4
Damnatus in carcerem perpetuum an teſtetur ca.96.nu.5
Dapifer ergo fur ca.105.nu.25
Datum ſimpliciter an donatum videatur cap.83.nu.8
Datum ſimpliciter donatum videri poteſt, ſi adeſt aliqua coniectura donationis cap.83.nu.6
Debitor ipſum debitum poſſidere videtur cap.76.nu.3
Debitor & fideiuſſor quando quis eſſe poſſit cap.33.nu.6
Decimæ cōſuetudine an tolli poſſint, vel minui, ard.q.c.89.n.8
Decimæ præſcribi poſſunt à laico contra laicum num.3. cum communi opin. cap.89.nu.3
Decimas quando eas laici habebant, an alienare poſſent, ardua quæſt. cap.89.num.2
Decimæ quo iure debeantur, ard.q. cap.89.nu.1
Decimæ an poſſint præſcribi tempore immemoriali. c.89.n.7
Decimas an laicus poſſit præſcribere, ard.q. cap.89.nu.6
Decimarum præſtandarum liberi, & exempti quare eſſe intelligantur nonnulli monachorum ca.89.nu.11
Decimarum præſtandarum libertas quo tempore præſcribatur ca.89.nu.10
Decimarum poſſeſſione laicus ſpoliatus an ſit reſtituendus cap.89.num.4
Decimarum poſſeſſione ſi laicus à laico ſpolietur reſtituendus eſt, cum multis contra multos cap.89.nu.5
Declaratio l.54.Tauri cap.104.nu.2
Declaratio l.2.tit.delos alcaldes, lib.2.ord. cap.102.nu.3
Declaratio l.3.tit.15.lib.2.ord. cap.105.nu.2
Declaratio l.fi.tit.4.lib.5.ord. ca.104.nu.5
Declaratio l.2.tit.15.lib.2.ord. cap 103.nu.48
Declaratio nihil denuo inducit cap.8.num.46
Declaratio de l.fi.& d.l.22. cap.102.nu.23
Declaratio l.1.tit.4.lib.5.ord.& l.9.tit. de las donationes, eodem lib. ca.104.nu.7
Declaratio l.2.tit.delos alcaldes, lib.2.fori ord. ca.102.nu.2
Declaratio l.2.& 4.tit.ord. cap.102.nu.3
Declaratio l.fi.tit.delas ganangias, lib.5.ord. ca.104.nu.6
Declaratio l.55.Tauri ca.104.nu.1
Declaratio l.fi.tit.3.lib.ord. ca.102.nu.20
Decretū præſumitur rite, & recte interpoſitum ca.39.n.16
Decretum omnia ſolennia præſumuntur præceſſiſſe, licet pro forma exigerentur cap.39.nu.14
Decretū iudicis ſolennia præceſſiſſe præſumuntur c.39.nu.5
Decretum interfuiſſe aliquando præſumitur cap.39.nu.7
Decretum iudicis præſumitur habuiſſe præambulam cauſę cognitionem cap.39.nu.4
Defenſio eſt iuris naturæ ca.24.nu.11
Defendere tenetur hō priuatus alterum hominem priuatū de iure diuino, naturali, canonico & ciuili ca.41.nu.22
Defenſio an tollatur per ſtatutum iubens vt occidens quōcunque, & qualitercunq; occidatur, ard.q. cap.36.nu.5
Defenſio prius competit magiſtratibus, deinde etiam reliquis. cap.41.num.23
Defenſio homini ab altero homine debita eſt. ca.41.nu.34
Defenſionis naturalis loco ſucceſſit defenſio artificialis, ſeu iuriſdictionalis ca.41.num.36
Defenſio competit cuilibet de populo, quando ipſe magiſtratus iniuriam inferebat cap.41.nu.24
Defendere ſubditos incumbit magiſtratibus de iure diuino, naturali, & poſitiuo cap.41.num.20
Defenſio fit aut vi iuriſdictionis, aut vi naturalis defenſionis cap.41.num.19
Defendere res noſtras an etiam cum nece alterius liceat cap. 2.num.5
Defenſionem princeps an tollere poſſit, ard.q. ca.18.nu.1
Defenſio licita cap.57.nu.10
Defendendi corporis cauſa alium occidere licet ca.18.nu.4
Defenſionis commendatio ca.49.nu.8
Defendendi honoris cauſa licet occidere ca.18 nu.13
Defenſionis neceſſariæ cauſa occidere licet, nō aliter c.18.nu.6
Defendendarum rerum cauſa occidere licet cap.28.nu.5
Defendere ſe tenetur princeps etiam cum nece aggreſſoris, reliqui qui poſſunt, ſed non tenentur cap.18.num.7
Defendere me poſſum etiam cum nece aggreſſoris, licet is eſſet ad regimen publicum neceſſarius iure poli, contra Theologos, idem iure fori contra eoſdem ca.18.nu.8
Defenſio inculpata eſt, licet quis fugere poſſit ca.18.nu.14
Defenſionis cauſa occidere licere aggreſſorem etiam iure poli contra Gerſonem ca.18.nu.11
Defenſio eſt iuris naturæ cap.18.nu.3
Defenſio inculpata non eſt in ruſtico, vel clerico, quando poterant tutè fugere ca.19.nu.20
Defenſio inculpata quando videatur cap.28.nu.21
Defenſio ex cauſa nobis tollitur. cap.31.nu.9
Definitio præſcriptionum, & vſucapionum ca.51.nu.7
Delictum delicto accedens aggrauat cap.31.nu.37
Delictū extra fines regni commiſſum an puniatur ca.8.nu.13
Delicto futuro qui non obuiauit, vt puniatur ca.16.nu.16
Delicta an pari compenſatione tollantur ca.18.nu.44
Delicta puniuntur etiam poſt patris indignationem ca.18.nu.6
Delinquens ſponte ſua plecti videtur ca.19.nu.8
Delinquens ſponte ſua puniri videtur ca.26.nu.23
Demones, non homines ſunt appellandi, qui vitia induunt virtutum hominibus cap.8.num.5
Denuncianti quando credendum ſit cap.80.nu.8
Denunciare in foro contentioſo canonico, an quis teneatur, vt priuati damno obuietur, ardua q.& quid de iure ciuili, alia quæſt.ardua cap.16.nu.6
Denunciare, & obuiare periculo priuati non tenemur in foro contentioſo canonico, contra communem opin. nec in foro ciuili contra communem, nec in foro conſcientiæ cōtra commun.opin. cap.16.num.13
Deportatus & ſimiles non poſſunt facere teſtamentum cum communi cap.96.nu.1
Deportato hæreditas data, defertur legitimis hæredib. teſtatori cum cōi contra Accur.Guil.Rai.Bar.& alios c.102.n.3
Dei reuerentia commendatur ca.32.nu.42
Deum nullus mortalium videt in præf.nu.114
Deus præmium & pœnam probe diſpenſat in præf.nu.83
Deus olim mundum per ſe ipſum regebat in præf nu.109
Deus cunctis humanis præeſt, & cunctorum author eſt in præf.num.110
Dei non minore, aut maiore cura regitur domus familiaque cuiuſq; pauperis, quam vnius magni regis ca.41.nu.42
Deus malum facere nequit cap.5.nu.65
Dei prouidentia mundus non ſolum in vniuerſis, ſed & in ſingulis regitur cap.1.nu.70
Deus dedit omne quod habemus ca.11.nu.2
Deus prouidet & conſulit non ſolum vniuerſis, ſed etiam ſingulis rebus ca.22.nu.13
Deus mundum gubernat cap.10.nu.3
Deus an facere poſſit vt malum non ſit, creaturam non diligere Creatorem ſuum cap.27.nu.12

Dei prouidētia & concurrentia qualis ſit reſpectu cunctarum rerum ca.21.nu.21
Dei à prudentia & inſticia alienum,unum hominem mundi totius eſſe Imperatorem ca.21.nu.23
Dei prouidentia & voluntate omnia fieri rectiſſimo ordine etiam ſi inordinata nobis videantur ca.27.nu.6
Dei arcana ſcrutari no liceat. ca.27.nu.5
Dei prouidentia mundus regitur. ca.51 n.69
Deo authore omnia fieri,quo ſenſu accipiendum in præ.n.11
Dei omnipotentia ca.51.nu.68
Deus dat omnem poteſtatem ca.51.n.61
Dei qualis poteſtas circa animorum varietatem,contra nouiſſimos ca.9.num.6
Dignior qui potentior in præf.nu.32
Dignus ad officia publica quis intelligatur. ca.43.nu.13
Dignitas pendet ab hominum opinione in præf.nu.85
Dignior eſt,qui digniori loco præeſt in præf.nu.128
Dignior eſt is cui princeps magis fauet in præf.n.135
Diſpenſare ex iuſticia eſt opus neceſſitatis,non voluntatis, cōtra nouiſ.nec cum quibuſdam tantum,ſed cum omnibus fieri debet,qui in eadem cauſa fuerint,cum nouiſſ.nec in quibuſdam tantum caſibus,ſed in omnibus,in quibus par ratio inueniatur ca.25.nu.8
Diſpenſare ex gratia principibus non licet,niſi quatenus expreſſum vel tacite,vel veroſimiliter ſibi fuerit à populo ca.25 num.4
Diſpenſationis quæ vtilitas ca.25.num.6
Diſpenſat epiſcopus cum ſtatutis eccleſiæ ca.25.n.30
Diſpenſatio ſuperioris præſumitur facta ex iuſta cauſa,aliud in inferiore ca.25.nu.28
Diſpenſare circa leges tenentur omnes principes,& magiſtratus ſecundum veram vocis ſignificationem cap.25.num.3
Diſpenſatio alia ex gratia,alia ex iuſticia ca.25.nu.9
Diſpenſat e commutando teſtantium diſpoſitionem,an epiſcopus poſſit ardua q. ca.25.nu.36
Diſpenſatio ex cauſa fit ab inferiore quo ad legem ſuperioris ca.25.nu..24.
Diſpenſatur cum iure poſitiuo ca.25.n.22
Diſpenſari poteſt ex cauſa vt exceptio non admittatur cap.25. num.21
Diſpenſatur ex cauſa,vt non fiat citatio ca.25.nu.20
Diſpenſare an poſſit Deus cum præceptis Decalogi,egregia q. ca.27.num.2.
Diſpenſandi iuſta cauſa quæ ſit ca.16.nu.1
Diſpenſationis definitio ca.27.nu.3
Diſpenſare poteſt epiſcopus interdum,vt quis duas dignitates eccleſiæ vnius teneat ca.3.num.17
Diſpenſatio ex iuſtitia requirit cauſam iuſtam, diſpenſatio ex gratia nullam. ca.25.num.13
Diſpenſare & temperare idem ſunt ca.25.nu.7
Diſpenſare quid ſignificet. ca.25.num.2
Diſpenſatur ex iuſticia in his quæ ſunt iuris diuini ca.25.n.18
Diſpenſat epiſcopus circa votum ca.25.num.29.
Diſpenſatio ex iuſticia fieri poteſt in his,quæ ſunt iuris naturæ ca.25.num.19
Diſpenſare an princeps poſſit,ardua q. ca.25.nu.1
Diſpenſat epiſcopus ex cauſa cum iure canonico,non alias ca.25.num.23.
Diſpenſat ex cauſa epiſcopus cum pœnitentia à Papa iniuncta ca.25.num.25
Diſpenſatio ex iuſticia eſt mentalis legis declaratio ca.25.n.11
Diſpenſare quando ſit vel non ſit peccatum ca.25.nu.10
Diſpenſans & diſpenſatus quando peccent,vel non peccent,egregia q. ca.25.nu.6
Diſpenſatione ex gratia vti,& rebus ſuis abuti æque liberū eſt principi ſine vlla cauſa ca.26.nu.20
Diuiſio huius tractatus ca.51.nu.4
Diuiſio patris primæ ca.51.num.6
Diuiſio ex diutina ſeparatim poſſeſſione præſumitur, etiam ſi partes eſſent inæquales,vel ageretur de magno præiudicio cum multis contra multos ca.66.nu.1
Diuitiæ pariunt potentiam in præfat.n.78
Diuitiæ conferunt ad maioritatem in præfat.nu.77.
Diuturnitas temporis facit præſumi etiam ea quæ ſunt facti cap.81.nu.12.
Diuturna præſtatio etiam locatiua poteſt in poſterum eſſe obligatoria,contra Iaſ.& alios cap.84.nu.35
Diuitiæ,pſtationes vniformes,annuæ decies geminatę, & quaſi ex debito,non quaſi ex gratia factæ,faciunt præſumi nō tantum debitum fuiſſe in præteritum,ſed etiam tantundē deberi in futurum,contra plures Docto. cap.83.nu.10
Doctor à principe creatus,reliquis ſublimior habetur,in præfa.num.136.
Doctores actu legentes præferuntur ijs, qui actu non legunt in præfa.nu.127
Dolus an culpa quando in iudice pręſumatur ca.18.num.27
Domicilium quanto tempore videtur quæri, ca.61.nu.20
Domini ex bonis an famulus ditatus pręſumatur ca.195.n. 34
Dominium directum quæritur præſcriptione currente cōtra ſcientem ca.53.nu.11
Dominium cadit in iuribus & incorporalibus ca.51.nu.22
Dominium probatur ex poſſeſſione contra violentū ca.7.n.19
Domini mala fides nocet,licet contractus fiat per procuratorē de iure canonico ca.71.n.2
Dominium mobilium,vel ſe mouentium erat etiam iure primæuo ca.87.n.23
Dominium ſine præſcriptione probatur in actionibus,& in rebus mobilibus ca.51.nu.21
Dominium iuris gentium ſecundarij eſt ca.54.n.2
Dominium habere nobiliorem confert ad dignitatem vaſallorum,& nobiliores habere ſubditus confert ad nobilitatē,& dignitatem principis in pręfa.n.26
Dominium vtile præſcribit Dominus directus ca.68.nu.3
Dominium vt probetur ca.58.nu.2
Dominium non præſumitur ex poſſeſſione præterita, fallit in 3.caſibus. ca.7.nu.20
Dominium an præſumatur ex poſſeſſione præſenti,ardua q.c. 7.num.17
Dominium incidenter agendum probatur ex poſſeſſione ca.7 num.18
Dominij ſigna ca.57.n.14
Dominium directum facilius quæri præſcriptione longi temporis,quam vſucapione triennali,contra Doct. ca.nu.7
Dominium transferatur ne an extinguatur vſucapione,ardua quæſtio ca.54.nu.10
Dominij probandi modus ca.88.nu.9.& n.10
Dominium directum an præſcriptione acquiratur ardua.q. ca.54.nu.1
Dominium præſcriptione quæſitum nobis per principem adimi non poſſet,contra doct. ca.5.nu.13
Dominij definitio communiter tradita,notatur ca.17.nu.6
Dominij difficulter probatur ca.77.nu.5
Dominus rem ſuam negligens,quando videatur eam pro derelicto habere ca.72.nu.6
Dominij definitio ca.17.num.4
Dominium nobis etiam inuitis interdum aufertur ca.72.nu.2.
Dominij definitio tradita per nouiſſimos notatur ca.13. nu.8
Dominia eſſent in incerto ceſſante præſcriptione ca.51. n.10
Dominium vt probetur ca.51.nu.17.
Dominium eſt ius ca.41.n.31
Dominium plene probatur per præſcriptionem ca.5.nu.19.
Dominium præſcriptione quæſitum an princeps adimat.cap. numero.26.
Dominium probatur ex poſſeſſione contra commodatarium, & depoſitarium ca.7.nu.20
Dominium reuocabile ſine facto noſtro nobis auelli poteſt c. 9.nu.22.
Dominium eſt etiam in rebus in incorporeis ca.17.nu.7
Donare an principes & reges poſſint res ſuorum regnorum,ardua q. ca.4.nu.1
Donatio poſt longum tempus præſumitur ca.53.n.7.
Donatio ſimplex facta præſenti & tacenti an valeat ca.62.n.13
Donatio mortis cauſa ſit hodie pacto nudo cap.62.nu.11
Donatio cauſa mortis facta præſenti & tacenti,an valeat,ardua q. ca.62.nu 12
Donandi cauſa præſumitur,quando alia non apparet cap.83. numero.2
Donatio inter virum & vxorem non æquiparatur donationi,

quam

quam facit pater filio, contra docto. ca.38.nu.4
Dotandæ filiæ cauſa an princeps poſſit ciues collectare ardua quæſt. ca.7.n.3
Dotis ſpiritualis cauſa filiæ dandæ an princeps ciues poſſit collectare ca.7.n.4
Dotandæ filiæ cauſa an princeps fœminas ciues collectare poſſit & q d in fratre pro ſorore dotanda, vel in ſorore pro altera ſorore ca.7.num.7
Dubietas non inducit malam fidem, nec impedit præſcriptionem, cum multis contra communem. ca.11.n.3
Dubietas quo ad præſcribendum inducit bonam fidem cap. num.2
Duellum honoris priuati cauſa an licitum ca.49.nu.22
Duellum an in dubio licitum ca.49.n.11
Duellum an licitum eſſe poſſit ardua q. ca.49.nu.1
Duellum quando illicitum ca.49.nu.14
Duellum inire an liceat ad propriam iniuriam vindicandam, ardua q. ca.12.nu.2
Duellum princeps ſi permittat, an peccet ca.49.n.23
Duellum inter milites quando licitum contra doct. c.49.n.16
Duellum licitum eſt pro republica, non pro iactantia c.12.n.1
Duellum illicitum ad rei occultæ probationem ca.49.num.20
Duellum ſuſcipiens an peccet ca.49.nu.22
Duellum patriæ cauſa inire an liceat ca.49.nu.24
Duelli definitio improbata ca.11.nu.35
Duellum ob bonum. publicum licitum, contra glo. & nouiſ. c.49.num.15
Duellum ob priuatum honorem inire an liceat ca.49.nu.12
Duelli vera definitio ca.41.num.36
Duellum inire prouocatus, non tenetur morigerari c.18.n.15
Duellum inire non licet pro honoris aut rerum defenſione, ard.q. ca.18.nu.12

E

Ebrietas inculpata, inculpatum facit, quicquid inde ſequitur ca.19.nu.14
Eccleſiaſticus vt quis ſit, vt clericali ordine inſignitus ſit, neceſſe non eſt ca.105.nu.52
Eccleſiæ an præſumantur bona à prælato relicta c.105.nu.15
Eccleſiaſtica iuriſdictio iuſtius exercenda quam profana cap.51.num.55
Eccleſia ex neceſſitate vendens, non tenetur ſolennia ſeruare ca.32.num.14
Eccleſiæ etiam fauore non poteſt princeps cum magna regni læſione res regiæ coronæ alienare, contra Docto. ca.5.n.24
Eccleſia an habeat fundatam intentionem in bonis à clerico defuncto relictis ca.105.nu.12
Eccleſiæ diu ſingulis annis ſolutum non perpetuatur, contra Doct. ca.63.n.12
Eccleſia minoribus æquatur ca.nu.6
Eccleſiæ res prælatus interdum poteſt alienare ca.31.n.18
Eccleſiæ res interdum infeudare non poteſt inferior cap.31.num.13
Eccleſiæ quod conceditur, Deo quando gratum eſſe intelligitur ca.5.nu.26
Eccleſiæ priuilegijs prælatus interdum poteſt renunciare cap.31.nu.19
Eccleſias non ſubeſſe hodie Imperatori, an iure fiat ca.22.n.9
Eccleſiaſticorum iniuſtitia turpior quam profanorum ca.51.num.57
Eccleſiæ conſecratio ex longo tempore præſumitur ca.62.n.3
Eccleſiæ oppida donare non poteſt princeps, contra nouiſſ. ca.5.num.4
Effectus non ſemper regulatur à ſua cauſa ca.54.n.8
Elementa inuicem conuertuntur ca.52.nu.5
Elementa an ſint quatuor ca.59.nu.8
Elementa corrumpuntur, & inuicem conuertuntur ca.56.n.8
Electionis forma ca.43.num.15
Electus totus eſt in conſcientia, ſi erat dignus, licet dignior nõ deeſſet ca.28.n.2
Eligens dignum omiſſo digniore bis peccat ca.43.nu.16
Eligens dignum omiſſo digniore, an peccet mortaliter, ard.q. ca.28.nu.1
Emancipatio illegitima validatur ex longo tempore cap.61.num.16
Emancipatio poſt longum tempus præſumitur ca.62.nu.7
Emancipati præteritio non reddit teſtamentum nullum c.106 num.38.
Emphyteuticus præſumitur fundus ex longo tempore cap.62.num.1
Epiſcopus an populum vendere poſſit ca.43.n.23
Epiſcopus interdum tertio præiudicat, vt bono communi conſulat ca.31.nu.16
Epiſcopus interdum etiam olim non tenebatur requirere conſenſum capituli ca.31.nu.24
Epiſcopus interdum punit clericum exemptum ca.31.nu.18
Epiſcopus interdum poteſt creari, vbi nunquam fuit cap.31.num.20
Equalitas ſeruanda ca.24.nu.6
Errorem iuris inter & errorem facti nil intereſſe quo ad præſcriptionem vel vſucap. data paritate terminorum, contra doct. ca.77.nu.21
Errans in iure non ideo eſt in mala fide, contra doct. & ideo præſcribit annis 30. contra eoſdem ca.77.num.16
Error iuris etiam reſiſtentis non impedit præſcriptionem 30. annorum ca.77.nu.15
Error iuris non impedit præſcriptionem de iure ciuili, ſi ſit p̃ſcriptio 30. annor. & quid de iure canonico ca.77.num.14.
Error iuris omnino inculpatus an præſcriptionem vel vſucap. ordinariam impediat ca.77.nu.22
Error iuris regulariter impedit præſcriptionem, etiam ſi concurrat cum errore facti, contra com. ca.79.nu.3
Error iuris non inducit malam fidem, contra docto. c.73.n.19
Error iuris difficillimi prodeſt ad præſcriptionem, vel vſuca. ordinariam contra Couaru. cum Medina ca.77.nu.21
Error iuris an impediat longi temporis præſcriptionem ca.77.num.23
Error Iacobi & Aluaro ca.79.nu.6
Errans in iure etiam reſiſtente præſcribit annis 30. contra doctores ca.77.n.18
Etymologia vocabuli non conſideratur ca.103.n.26
Euangelica denunciatio non facit rem corpoream præſcriptã reſtitui ca.53.nu.17
Euangelica denunciatio an facit in ſectam præſcriptionem actionis perſonalis, ard.q. ca.53.nu.29
Exemptionis in quaſi poſſeſſione, quando quis eſſe videatur ca.87.nu.12
Exceptio non ſemper eſt actionis excluſio ca.54.nu.9
Exemptionis in quaſi poſſeſſione, quando quis eſſe videatur cap.87.num.12
Exceptio non numeratæ pecuniæ ceſſat in mercatoribus ca.53.num.24
Exceptio in continenti probanda non comprehenditur in ſtatuto exceptionem excludente ca.32.nu.2
Exceptio ſæpe auget regulam ca.52.n.75
Excellentia facit, vt cum prohibitis diſpenſetur ca.103.nu.28
Excommunicatus habet vtramque teſtamenti factionem cum communi ca.102.nu.5
Excuſſio ceſſat in fideiuſſore de iudicio ſiſtendo ca.33.n.18
Excuſſio beneficium perdit mendax ca.33.n.16
Excuſſio ceſſat ſi eſt notorium, quod debitor non eſt ſoluendo ca.33.nu.13
Excuſſio ceſſat cum pater fideiubet pro filio ca.33.nu.17
Excuſſio omiſſa non vitiat proceſſum ca.33.nu.19
Excuſſionis beneficio poteſt renunciari ca.33.n.12
Excuſſionis beneficium opponitur contra collegam, qui ſolus adminiſtrauit ca.33.num.10
Excuſſio ceſſat, quando fideiubeo pro naturaliter tantum obligato ca.33.n.14
Excuſſio ceſſat, quando principalis eſt, vbi conueniri nequit ca.33.num.15
Excuſſio ceſſat, quando debitor eſt valde cauilloſus vel rixoſus ca.33.nu.21
Excuſſio ceſſat in mercat. & campſore fideiubente c.33.n.23
Excuſſio ceſſat, quãdo fideiuſſor impugnatur per modũ exceptionis ca.33.nu.22
Excuſſio pœna corporalis iterdũ fit extra locũ delicti c.33.n.33

Exemplaris prodigo fieri non poteſt ca.37.nu.8
Exemplaris fieri poteſt etiam filio naturali contra communē ca.106.num.25
Exemplaris fieri poteſt filio ſpurio contra doct.ca.106.nu.27
Exemplaris vtilis eſt ei cui fit ca.106.n.35
Exemplaris fieri poteſt filijs natis ex damnato coitu, cōtra Docto. ca.106.n.28
Exemplaris cum ſit inſtituto in minore portione, quam legitima, non poteſt reſcindi querela, cum communi contra alteram ſere comm. ca.106.n.40
Exemplaris ſubſtitutio fieri non poteſt muto & ſurdo, cū multis contra commu. ca.106.n.9
Exemplaris in ſui tam creatione, quam reſolutione ſimilis eſt pupillari. ca.206.n.39
Exemplaris valet, ſi fit exhæredato integram legitimam habenti, idem ſi integram non habeat, ſed diminutam, vel nil omnino, contra comm. ca.106.n.31
Exemplaris fuit inducta ad ſimilitudinem pupillaris.c.106.n.7
Exemplaris fieri poteſt inſtituto in re aliena, contra com. cap. 106.num.42
Exemplaris ſubſtitutio prodigo fieri non poteſt, cum multis cōtra comm. ca.106.num.8
Exemplaris fieri poteſt ei, cui diminuta legitima relicta fuit, contra comm. c.106.n.29
Exemplaris fieri poteſt exhæredato, contra communem cum altera ſere communi. ca.106.n.1
Exemplaris fieri non poteſt muto & ſurdo ca.37.nu.9
Exemplaris nec impedit nec reſoluit per exhæred. contra communem concluſiones duæ c.106.n.34
Exemplaris cæco fieri non poteſt ca.103.n.16
Exhæredari an poſſit impubes, egregia.q. c.106.n.13
Exhæredatio facta ob hanc cauſam, quod filius per nepotē ex ſe inſtitutum poteſt acquirere patris hæreditatem, non firmat teſtamentum de iure communi, noua declaratio, idem iure regio ibidem ca.101.nu.3

F

FAbella Cucul. ca.8.nu.56
Fabula Ranarum ca.41.n.38
Fabula Orolandi Furioſi in præf.nu.62
Fabula Paothoides in præf.n.76
Fabula Amadigij cap.11.n.38
Facetia Anacarſis nu.21
Fabula Saturni in præf.n.39
Fabella luporum & ouium ca.13.nu.5
Fabula bouis & cameli ca.21.n.31
Fabula fidei ca.8.nu.55
Fabula Dædali ca.27.nu.4
Facti obligatio deſcendens ab vltima voluntate eſt præciſa ca.25.nu.35
Fatorum vis ca.20.n.7
Facti obligatio deſcendens à lege eſt præciſa ca.25.nu.34
Facere non tam videtur, qui iuſſus parit, quam qui iubet in præf.nu.112
Facti obligatio in iudicijs eſt pręciſa ca.25.nu.31
Facti appellatione non factum etiam continetur ca.72.nu.4
Facti obligatio iurata eſt præciſa ca.25.nu.36
Facti appellatione etiam non facere continetur ca.57.nu.12
Falſas margaritas geſtans non comprehenditur ſtatuto, quod punit margaritas geſtantem ca.31.nu.39
Falſum quod eſt, nihil eſt ca.77.n.11
Fama probantur antiqua, & vix alio modo ca.84.n.16
Fama plene probat in antiquis c.84.nu.15
Famuli ex delicto an dominus teneatur ca.35.n.18
Feudum ex longo tempore præſumitur ca.64.nu.1
Feudi alienationi dominus ex longa patientia conſentire videtur ca.64.n.2
Fides ideo in terris non eſt, quod in cœlum euolauit.c.8.n.54
Fides incerta earum rerum, quæ ex remotis regionibus circuferuntur & narrantur c.87.n.21
Fideiuſſorum obligatio principali euaneſcit ca.96.nu.17
Fideiuſſor poteſt conueniri, excuſſioque ceſſat, vbi notorium erat, debitorem non eſſe ſoluendo, eſtque dubia pugna ca.40.num.1
Fideiuſſor non accedit obligationi prępſcriptæ ca.53.num.13
Fideiuſſio, facta pacto nudo non valet, etiam de iure canonico ca.33.nu.3
Fideiuſſio in 8.caſibus ceſſat ca.40.nu.9
Fideiuſſor durius quam principalis obligari nequit, regula eſt .8.declar. ca.40.nu.6
Fideiuſſor in plus, quam principalis acceptus, an ſaltem pro concurrente ſumma teneatur, anceps pugna ca.40.nu.5
Fideiuſſio multis nominibus ſignificatur ca.33.nu.1.
Fideiuſſor fiſci non habet beneficium excuſſionis ca.33.n.20
Fidiuſſor quando liberetur, quando creditor negligens fuit in debitore conueniendo ca.33.num.8
Fideiuſſor & ſi iuret, non tenetur in plus, quam principalis, cū quibuſdam contra communem ca.49.nu.7
Fideiuſſor indemnitatis quis ſit. ca.33.num.4
Fideiuſſor non eſt, qui promittit ſoluere nomine debitoris ca.33.num.5
Fideiuſſor etiam vt principalis obligatus gaudet beneficio excuſſionis ca.33.nu.9
Fideiuſſor licet promittat ſoluere ſine vlla exceptione adhuc poteſt opponere excep. excuſſionis ca.33.n.11
Fideiuſſor dicitur quis diuerſimode ca.33.nu.2
Fideiuſſor cuicunque obligationi accedere poteſt, regula cum 18.declar. ca.40.nu.8
Fideiuſſorum differentia ca.33.nu.7
Filia ſimilis matri ca.51.nu.60
Filiationis quaſi poſſeſſio & præſumptio inducitur, eo ipſo quod quis tractabatur & alebatur, vt filius etiam quo ad effectū ſuccedendi, cum communi contra Aleiatum ca.85.nu.20
Filius ſimilis patri ca.51.nu.58
Filius an ſit patri ratione officij præferendus in præfat.nu.129
Filiationis intuitu legatum relictum non debetur, ſi ille filius non erat ca.48.nu.30.contra nouiſſ.
Filius pręſumitur in poteſtate patris cum communi cap.85.num.10.
Filius exhæredatus non fit ſuus hæres patri per nepotem ex ſe inſtitutum ex teſtamento, contra commu. ca.101.nu.1
Filius an patri etiam furioſo acquirat hæreditatem ca.18. n.8
Filius an præſumatur in patris poteſtate ca.86.nu.4
Filij pręſumuntur Spurij ca.85.n.15
Filius an in patris poteſtate præſumatur, ard. q.ca.85.n.13
Filijfam. bona vndequæſita præſumantur ca.105.n.8
Filius in re dubia non pręſumitur in patris poteſtate cap.85.num.49
Filiatio interdum poteſt certo probari ca.48.nu.29
Finitorum ſola remanet vmbra in præf.n.35
Finis non media conſiderantur ca.30.n.13
Finis non media curantur ca.28.nom.7
Finis melior quam media ca.40.nu.3
Fiſcus regulariter vtitur iure communi ca.87.n.14
Formaliter nunquam leges intelliguntur, quæ gratia certitudinis vel probationis aliquid diſponunt vel exigunt ca.87.num.22
Fortuitus caſus excuſat à pœna ſtatuti ca.32.n.5
Formaliter quando quid videatur exigi ca.39.n.15
Fortunæ debilitas ca.20.nu.9
Fortunæ vis ca.20.n.8
Fortuna vt cæca ſit & iniqua ca.92.nu.4
Frequentia delicti auget pœnam eius delicti ca.96.n.24
Fruſtra nihil ca.40.nu.2
Fructus triennio præſcribuntur ca.38.nu.7
Fructus reſtituuntur, cum rem legatam, quam in vita tradiderat, reuocaui, contra nouiſſ. ca.38.nu.5
Fructus reſtituuntur, quando donatio vt inofficioſa reſcinditur, contra doct. ca.38.nu.1
Fructus an poſt triennium ſint reſtituendi ca.38.nu.8
Fructus reſtituuntur, cum pater, qui filio legitimam in vita tradiderat, eum reuocauit, contra nouiſſ. ca.38.nu.3
Fructus reſtituuntur quando donatio euaneſcit ob modum non impletum contra nouiſſ. ca.38.nu.2
Fructus veniunt in reuocanda donatione inofficioſa, contra Doct. ca.38.nu.6
Fuga famuli facit eum præſumi, res ſubtraxiſſe c.6.n.105
Furioſus & infans poſſunt vſucapere ca.77.nu.8
Furor ſuperueniens an excuſet à pœna cap.96.nu.32

Furor etiam ſuperueniens liberat à pœna corporis afflictiua ca.96.nu.9
Furioſus ex ante geſto poteſt exhæredari ca 96.n.12
Furem diurnum an occidere liceat ard.q.& leges contrarium iubentes an ſint noxiæ ca.8.n.48
Fur non tenetur in conſcientia ad pœnam c.28.n.9

G

GEminatæ confeſſioni etiam in tormentis exactæ ſtatur ca.83.num.13
Geminata iuſſio idem operatur quod proprius principis iuſſus ca.83,nu.15
Geminata confeſſio excludit exceptionem numeratæ pecuniæ ca.83.nu.14
Geminata confeſſio extraiudicialis nocet c.83.n.12
Generatum ſimile generanti cap.7.nu.5.ca.50.num.10.& cap. 51.num.59
Gloria vera labore emenda in præf.n.96

H

HErcules quo potiſſimum nomine commendetur,quareq; ad cœlum euolauerit c.16.nu.9
Hæres nunquam præſcribit legatum,contra Doct.ca.55.nu.26
Hæreditatis lucrum transferri tolerantius, quam de adulterio quæri ca.48.nu.18
Hæres in delictis priuatus criminaliter intentatis non tenetur ca.96.nu.28
Hæredis inſtitutio facta ad interrogationem alterius valet ca. 101.num.4
Hæredes delinquentis tenentur,quærens ad eos peruenit c.96. num.26.
Hæredis inſtitutio ad interrogationem alterius a feminio rienfie facta,licet regulariter non valeat,valeat tamen in teſtamento facto inter liberos ca.101.nu.6
Hæres delinquentis etiam ante litis conteſtationem aliquando tenetur. ca.96.num.25
Hæredes delinquentis tenentur,licet ad eos nil perueniſſet c. 96.nu.27
Hæredis inſtitutio ad interrogationem alterius à ferme moriẽte facta,non valet ca.101.n.5
Hæredes delinquentis tenetur poſt litem conteſta, in priuatis delictis ca.96.n.25
Hæredes poſſunt petere,vt procedatur ad purgandam infamiã accuſati etiam in criminibus publicis ca.96.n.16
Hæredes delinquentis an teneantur rei perſecutione cap.66. numero 24.
Hæres quod defunctus mala fide poſſidebat,an longo tempore præſcribat,egregia q. c.73.n.2
Heremita dicitur eccleſiaſticus,licet clericus non ſit c.105.n.52
Hidalguiæ vel nobilitatis in poſſeſſione, vel quaſi poſſeſſione qui eſt,an ſi ſibi moueatur lis ſuper tali nobilitate ſit in ea quaſi poſſeſſione tuendus lite pendente ca.87.nu.18
Hidalguiæ priuilegi a à nobis poſſunt ſeparari ca.12.n.25
Hidalgus vel nobilis lite pendente an ad munera nobilium eligi poſſit ca.87.n.24
Hiſpania diquiſſima in præ.n.132
Hiſpania etiam de iure non ſubeſt imperio c.51.n.33
Hiſpaniarum reges vt iure Imperatoris vtantur,declaratio noua c.81.nu.21
Hiſpani deficiente progenie regia poſſunt regem ſibi eligere ca.22.nu.12
Hiſpaniæ populos à Mauris iure exemptos ca.82.n.9
Hiſpaniarum rex quod ius patronatus habeat in eccleſijs regni ſui ca.22.n.14
Hiſpaniarum rex non ſubeſt imperio ca.22.n.11
Hiſpaniarum rex ius habet eligendi epiſcopos ca.22.n.15
Hiſpaniarum rex iura Imperatoris habet in regno ſuo cap.22. num.13
Hiſpaniarum rex vt preſſus oneribus ita excellens honoribus in præf.num.90
Hiſtoria Hiſpanorum c.49.n.23
Hiſtoria Romanorum fratrum ter geminorum c.49.n.25
Hiſtoria Alexandri in præf.num.134
Hiſtoria Torquati ca.49.n.27
Hiſtoria Hiſpalenſis ca.7.n.2
Hiſtoria Adriani Papæ ca.8.nu.32
Hiſtoria per Aulum Gellium relata in præf.nu. 30
Hiſtoria Cræſi in præ.nu.51
Hiſtoria Pauſaniæ ca.1.nu.16
Homines ingenij hebetioris ſeruos non eſſe in præf.nu.5
Hiſtoria Antigoni,Macedonum regis in præf.nu.10.42.& 103
Hiſtoria & error Pompeij Magni in præf.nu.93
Hiſtoria regis cuiuſdam in præf.nu.100
Hiſtoria & labores Herculis in præf.num.79
Hiſtoriæ Dionyſij in præf.nu.52.& cap.8.nu.37
Hiſtoria Romuli & Remi in præf. nu.46
Hiſtoria Antigoni regis in præf.num.49
Hiſtoria tergeminorum in præf.nu.49
Hiſtoria Pompeij Magni in præf.n.56
Hiſtoria Fabij Maximi in præf.n.54
Hiſtoria Epaminundæ in præf.num.61
Hiſtoria Lentuli & Cethegi & Catilinæ in præf.nu.58
Hiſtoria Priami,Hectoris,Polixenæ & Caſandræ in præf.n.59
Hiſtoria Solonis & Cræſi in præf.nu.60
Hiſtoria Fabij Maximi ca.14.nu.6
Hiſtoria Innocentij Papæ c.8,n.22
Hiſtoria Hannibalis & Romanorum ca.30.n.10
Hiſtoria Caracallæ ca.8.nu.38.& nu.39
Hiſtoria Cæſaris nu.20
Hiſtoria Martini.4.Papæ ca.8.n.29
Hiſtoria Papæ Alex. ca.8. n.31
Hiſtoria Papæ Leonis ca.8.n.26
Hiſtoria Heracliti ca.1.n.17
Hiſtoria Zachariæ ca.8.n.24
Hiſtoriæ Tulliæ ca.27.nu.13
Hiſtoria Hannibalis in præf.n.53
Hiſtoria Caligulæ ca.8.nu.40
Hiſtoria regis Sanctij,& ciuium Maniorenſium ca.12.nu.37
Hiſtoria Innocentij.3.Papæ ca.8.n.28
Hiſtoria Leonis primi Papæ ca.8.nu. 23
Hiſtoria Antiſtenis ca.14.nu.9
Hiſtoria Diogenis ca.14.nu.8
Hiſtoria Samuelis ca.8.nu.21
Hiſtoria Caſtij ca.17.n.11
Hiſtoriæ variæ Priami & Cræſi & Xerxis in præf.nu.44
Hiſtoria Alexandri ca.11.nu.28
Hiſtoria Aeneæ in præf.nu.45
Hiſtoria Scæuolæ in præf.nu.47.& ca.11.nu.28
Hiſtoria Craſſi in præf.n.50
Hiſtoria Curij in præf.nu.25.& ca.24.nu.9
Hiſtoria Alexandri Magni in præf.n.41
Hiſtoria Diagoræ in præf.nu.71
Hiſtoria Socratis in præf.nu.67
Hiſtoria Horatij in præf.nu.48
Hiſtoria Ariſtodemi & Hipomedontis ca.90.nu.4
Hiſtoria Archidami in præf.nu.40.& ca.1.nu.15
Hiſtoria variarum ciuitatum in præf. num.36
Hiſtoria Licurgi in præf.n.24
Hiſpanorum regum ius,quo ad eccleſiaſtica ca.51.nu.37
Hiſtoria Bruti ca.13.nu.6
Hiſtoria Mutij Scæuolæ ca. 17.nu.12
Hiſtoria Antigonis ca. 10.n.8
Hiſtoria variorum Indarum ca.12.nu.30
Hiſtoria Socratis ca.16.nu.5
Hiſtoria Ipſius ca.14.nu.11
Hiſtoria Marij ca.11.nu.22
Hiſtoria Caroli V.Imperatoris ca.11.nu.20
Hiſtoria Demoſthenis ca.13.nu.4
Hiſtoria Deciorum ca. 13.nu.7
Hiſtoria Leonis ca.24.nu.7
Hiſtoria Marij & Pompeij ca.18.n.17
Hiſtoria Focionis ca.14.nu.10
Hiſtoria Piladis & Oreſtis ca.11.nu.19
Hiſtoria Ambroſij. ca.11.nu.16
Hiſtoria Gregorij ſeptimi Papæ ca.8.num.25
Hiſtoria Cæſaris ca.11.nu.23
Hiſtoria Conſtanti Papæ ca.8.nu.27
Hiſtoria nobilium duoru Hiſpanorum. ca.16.nu.2
Hiſtoria Camilli & Catonis ca.13.nu.9
Hiſtoria Coriolani ca.11.12

Hiſtoria Cæſaris & Pompeij ca.13.nu.16
Hiſtoria Ageſilai cap.24.nu.8
Hiſtoria Herculis ca.16.nu.8
Hiſtoria Bonifacij Papæ ca.8.nu.30
Hiſtoria Othi,& Alberti ca.30.n.12
Hiſtoria trium Romanorum,& totidem Albanorum cap.11. num.39
Hiſtoria Eliogabali Imperatoris ca.2.nu.13
Hiſtoria Labicoi ca.11.nu.13
Hiſtoria Cocles& Fabij Maximi ca.13.nu.8
Hiſtoria Fabricij & aliorum c.13.nu.10
Hiſtoria Lucretiæ Romanæ ca.11.ou.19
Hiſtoria variæ ca.11.nu.21
Hiſtoria Auguſti & Marci Antonij ca.18.nu.16
Hiſtoria Pompeij ca.11.nu.32
Hiſtoria Adriani Imperatoris in præf.n.97
Hiſtoria Liſandri in præf.n.92
Homo homini tenetur ſubuenire ca.49.num.6
Hominis ingenium procliue ad diſſentiendum in præ.nu.122
Hominis cognitio eſt per aliquem ex quinque ſenſibus corporeis in præf.n.115
Homines à ſuis negocijs & prouincijs auocari neceſſitate non cogente noxium,& contra naturalem iuſticiam eſt ca.51. num.40
Homini naturaliter ſunt innata virtutum ſemina. c.7.nu.4
Homines non eſſe in æquali fortuna ad decus vniuerſi expetebat in præf.n.22
Homo homini pernicies in præ.nu.3
Homo eſt animal ſociabile naturali inſtinctu in præf.n.121
Homo homini vt prodeſſe velit,de iure naturæ eſt in præf.n.1
Hominem beneficio affici,inter eſt hominis ca.41.n.12
Hominem beneficio affici,& damno non affici,inter eſt hominis c.41.num.17
Homo homini quantum debeat c.57.nu.9
Hominem homini opitulari natura tenetur,idque vt intelligendum ſit,declaratur ca.16.ou.10
Homo liber naſcitur de iure naturæ,etiam quo ad iuriſdictionem,cui ſubeſſe nequit,niſi ſponte ſua ca.20.nu.24
Homo mortuus non eſt homo ca.96.nu.13
Homo autem breuiori tempore præſcriberet ca.83.n.25
Homo iuriſdictioni alterius non ſubeſt,niſi ſponte ſua,ca.20. num.25
Homo homini auxiliari iure naturæ tenetur ca.21.nu.29
Homo animal rationale ca.18.nu.33
Homo liber eſt ca.9.num.1
Homines hebetiores venari vt feras non licet,cum Soto contra Ariſtotelem ca.10.oum.4
Homo præſumitur bonus ca.49.nu.10
Homicidium & omne delictum interdum punitur pœna ordinaria, interdum pœna extraordinaria,interdum nulla ca.19.num.18
Homicida puniatur capitaliter,ſi vnum occidit, cum alium vellet occidere ca.96.nu.32
Homicidium ſui facere,quare homini non liceat ratione improbata nouiſſ. ca.12.nu.1
Homicidij reus quando quis fiat,ar.q. ca.19.num.4
Homicidium culpa perpetratum extraordinariam inducit punitionem ca.19.nu.9
Homicidium nec dolo nec culpa conſiderabilis factum pœna etiam extraordinaria caret ca.19.nu.10
Homicidium aut vulnus inſperato factum non habet plus culpæ,quam fuerat in cauſa,vt ſi ab ebrio fieret ca. 19.nu.12
Homicidij reus non fit,qui dat operam rei illicitæ,ex qua ſequitur homicidium præter voluntatem occiſoris, cum Soto contra commu.opin.concluſiones ſex ca.19.n.15
Homicidium fecit,qui vulnus tantum infligere volebat, an homicidij reus fiat ca.19.nu.17
Honoris defendendi cauſa licet alterum occidere c.11.n.10
Honoris in cauſa licet inire duellum ca.11.n.15
Honorem nobilioribus qui non exhibent,an teneantur iniuriarum ca.18.nu.19
Honor reliquis rebus precioſior ca.11.n.9
Honor cunctis rebus præferendus ca.42.ou.8
Honor amiſſus an recuperari poſſit ca.11.nu.11
Honores ſeparari poſſunt per actum meritorium,vel demeritorium,vel medium c.11.n.17
Honoris ſui homo an ſit dominus ca.11.nu.7
Honor vitæ æquatur ca.11.num.8
Honor virtute paratus lædi poteſt per actum demeritorium, non per meritorium,vel medium c.11.num.18
Honorem exhibere nobilibus reliqui an cogantur ca.18.nu.18
Hoſpitalis rector præſumitur quæſiſſe de bonis hoſpitalis cap. 105.nu.33
Hoſpitia gratis an regis familiæ à ciuibus debeantur,not.q. ca.8.num.15
Hypocriſis deteſtanda ca.8.nu.57
Hypothecaria quanto tempore præſcribatur,ardua q.cap.60. num.4
Hypothecaria vel pignoratitia directa vt præſcribatur, ard.q. c.60.nu.9
Hypothecaria an competat ante excuſſum principalem debitorem ca.60.num.8
Hypothecaria generalis an præſcribatur,ard.q. c.60.num.12

I

IEiunium non ob ſolam carnis macerationem inductum eſt, contra nouiſſ. c.23.n.14
Immemorialis præſcriptio quæ dicatur ca.51.nu.49
Impeditis ſua ſponte non ſubuenitur ca.60.nu.5
Impedito non currit præſcriptio ca.60.nu.3
Impeditis currit præſcriptio 30.annorum ca.60.nu.15
Impedito etiam ſine reſtitutionis,currit tempus,ſi potuit remouere impedimentum,& neglexit ca.60.nu.10
Impedito agere de euictione an currat præſcript. ca.60.n.14
Imperium quo maius,eo maius periculum in præf.nu.99
Imperium à Deo eſſe,varie intelligitur ca.21.nu.22
Imperia an ſint à fatis ca.20.num.6
Imperatoris poteſtatem anormalam non eſſe ca.29.nu.17
Imperium à Deo eſſe vt intelligendum ca.29.nu.4
Imperio omnes initio vtuntur,ſed illico abutuntur ca.8.n.53
Imperium à Papa in Imperatorem nūquā migrauit,qa apud eum nunquam fuerat,ardua q. ca.21.n.27
Imperiorum variationes ca.20.n.34
Imperium eſſe videtur de iure naturali,vel gentium primæuo ita tamen vt ceſſet coactio ca.21.n.23
Imperatori non ſubſunt ciuitates liberæ,contra Docto.cap.21 num.6
Imperatori Romano non licere magiſtratus in omnibus mundi ciuitatibus ponere,contra Doct. ca.21.nu 7
Imperatori Romano non ſubſunt etiam de iure reliqui principes,contra Bal.& alios ca.21.num.5
Imperator non eſt dominus rerum ſingularium,contra quoſdam ca.21.n.4
Imperatorem alieno in territorio delinquentem poſſe puniri, contra nouiſſimos ca.22.nu.19
Imperator non eſt vnicus Chriſti vicarius ca.22.n.20
Imperatori reliquos principes non teneri tributum præſtare, contra nouiſſ. ca.22.n.16
Imperator olim Papam eligebat ca.22.nu.7
Imperatori olim ſuberant eccleſiæ ca.22 nu.8
Imperium an etiam poſt tempus immemoriale poſſimus effugere ca.82.n.18
Imperium quare non ſit inter bruta,quæ ſocialiter vel gregatim vitam degunt,vt eſt inter homines c.21.n.24
Imperator vnus ſolus in mundo eſſe non debet cap.22.nu.22
Imperator Romanorum an ſit Dominus totius mundi,egregia q. ca.20.n.2
Imperium an ſit immediate a Deo ca.20.n.4
Imperio vacante legatus Papę non exercet iuriſdictionem tēporalem ca.22.nu.4
Imperator non poteſt caſtrum ciuitatis alicui concedere,contra Doct. ca.4.nu 7
Impoſſibilia an poſſit Deus ca.51.nu.48
Impoſſibilia ſunt,quæ turpia ſunt ca.51.nu.66
Impoſſibilium nulla obligatio ca.51.n.47
Impoſſibile reputatur,quod eſt nimis difficile c.51.nu.46
Incapax ſimpliciter an tempore immemoriali pręſcribat ca. 84.num.11
Incertus remouet læſionem interpretatiue ca.52.num.11

Incertitudo vbi eſt, ad coniecturas deueniendum eſt ca.90.n.6
Indefinita relata ad rem æquipollet vniuerſali cap.90.nu.3
Indefinitæ ambiguitas ca.30.nu.at
Indicere bellum ca.10.nu.10
Indorum regiones an bello infeſtare liceat ca.10.nu.12
Indefinita an æquetur vniuerſali ca.20.nu.30
Indefinita negatiue prolata an æquipolleat vniuerſali, & quid ſi affirmatiue proferatur, ardua q. c.30.n.16
Indefinita quando æquetur, vniuerſali ca.30 nu.14
Indefinita negatiue prolata non magis nec minus æquat vniuerſali ex proprietate ſermonis, quam ſi affirmatiue proferretur c.30.n.20
Indefinita æquipollet vniuerſali cap.8.num.44
Induſtrioſus quiſque præſumitur ca.105.nu.2
Induſtria quotidie acquirit ca.105.nu.4
Indefinita aliquando cuique ex multis ſolidum tribuit cap.90.num.5
Infideles licet Papam non recognoſcant, non ideo poſſunt bonis ſuis ſpoliari, contra Doct. Idem & ſi Imperatorem non recognoſcant, contra eoſdem cap.24.nu.5
Infideles contra naturam peccantes, rebus ſuis priuari nõ poſſe, ard.q. ca.25.nu.2
Inferior ſuperioris iura nequit ſubuertere c.35.n.10
Inferior ius ſuperioris poteſt interpretari ca.5.n.18
Ingenium tabeſcit calamitatibus ca.10.nu.5
Iniuriarum actio quo tempore finiatur cap.2.nu.15
Iniuria verbalis an infra dies 30. reuocari poſſit, not.quæſt. cap.18.num.38
Iniuria non cadit ſub poteſtate, ſed ſub tempeſtate ca.26.n.3
Immemorialis temporis acquiſitio nõ admittit probationem in contrarium etiam per confeſſionem, contra Aymo. & alios ca.83.n.34
Innocens an damnari poſſit, not.q. ca.13.num.1
Inuidia ſedatur virtute in præf.nu.20
Inutilium interuentus non nocet, vbi eorum defectus non noceret ca.81.nu.14
Inſtrumento decreti iudicis ſi dicitur omnia ſolennia interfuiſſe, omnia ſolennia adfuiſſe præſumuntur ca.39.nu.2
Inſtrumentum rite exemplatum præſumitur poſt longum tempus ca.63.nu.5
Inſtrumentum minus ſolenne ex longa ſui obſeruantia fide dignum fit cap.63.nu.6

Ex ff. veteri.

Intell.l.manifeſtæ.ff.de iureiur. ca.31.nu.43
Intell.l.ius ciuile.ff.de iuſt.& iure ca.50.nu.7.& c.51.nu.54
Intell.l.princeps.ff.de legibus ſimil.c.2.num.1.cap 3.nu.3. ca.26.nu.16.& ca.39.nu.21
Intell.l.cum de in rem verſo.ff.de vſur. cap.56.nu.16. in ca.58.nu.11.& 14.cap.61.nu.3.& 18.ca.64.nu.31.& 35.c.65.nu.5.ca.83.nu.4.& ca.84.nu.8.& 20
Intell.l.cum hic ſtatus.§.ait Oratio.ff.de in.dot. ca.2.nu.6
Intell.l.ſi quis diuturno.ff.de ſeru. cap.64.nu.24.ca.65.nu.6.ca.66.nu.4.ca.85.nu.11.& ca.87.nu.5
Intell.tit.ff.ad l.Acquil. ca.84.nu.35.& ca.35.nu.14
Intell.l.filium cum.ff.qui ſunt ſui vel alie. ca.48 n.32
Intell.l.1.ff.de conſt.prin. ca.2.nu.1.& 6.& in ca.26.nu.13.ca.43.nu.2.& c.45.nu.4.5.& 16
Intell.l.ſi in lege.ff.locati ca.95.nu.9.& 12
Intell.l.maritus.ff.locati ca.95.nu.13
Intell.l ſi non mortis, & l.Papinianus.§ ſi quis mortis.ff de inoff.teſt. ca.106.n.21
Intell.l.deprecatio.ff.ad l.Rodiam, de iactu ca.20.nu.18
Intell.l.quæcunque.ff.de publ.in rem act. ca.39.n.10

Ex Infortiato

Intell.l.filio quem.ff.de lib.& poſth. ca.107.nu.23.& 24
Intell.l.qui in alien.ff.de acquir.hæred. cap.64.nu. 30.& ca.64.num.3.
Intell.l.pen.§.teſtam.ff.de 2.tab. ca.64.nu.23
Intell.l.non putauit.§.ſi quis de ſua manu.ff.de bon.poſſ.cont.tab. filiusque qui de mandato patris ſui exhæredationem ſcripſit non excluditur à querela contra communem cap.106.num.22
Intell.l.2 §.nepotibus.ff.de vulg. ca.106.nu.6
Intell.l.ſi exhæredato, & in l.miles ita.ff.de mil.teſt.contra Angel.& alios, vt etiam qui in poteſtate non eſt, poſſit exhæredari ca.106.nu.10
Intell.l.3.§.ſi emancipatus.ff.de contra tab. c.106.n.11
Intell.l.ſi teſtamentum.ff.de teſt. ca.100.nu.2
Intell.l.filio præterito.ff.de iniuſt.rupt. cap. 99. nu. 3.14.in conſ.100.nu.5
Intell.l.licet imperat.ff.de leg.1. ca 2.nu.6
Intell.l.ſi Titio, & Mæuio.§.Iulianus ff.de leg.2.ibid.
Intell.l.fi.ff.de lucro inſtit.ibid.
Intell.l.Lucius.ff de cond.& dem. c.48.nu.17.& 22
Intell.l.qui in alien.§.interdum.ff.de acq hær. c.101.nu.2

Ex ff. nouo.

Intell.l.cum hæredes.ff.de acq.poſſ. ca.69.nu.9
Intell.ad tit.ff.pro derelicto, qui eſt omnium firmiſſimus titulus ca.9.num.10
Intell.l.4.ff.de vſucap. c.56.n.14
Intell.l.quod vulgo.ff.pro empt. ca.58.n.13
Intell.l.ſi id quod ff.pro derelicto.cap.65.num.17.& ca.79.nu.7.& num.13
Intell.l.quemadmodum.ff.de acquirend.poſſeſſ. c.69.n.10
Intell.l.fi.ff.pro ſuo ca.58.nu.13.& ca.79.nu.15
Intell.l.1.§.ſi quis propter.ff.de itinere actuque, priuato ca.75.num.4
Intell.l.cum ſtip.ſim.mihi a proculo.ff.de verb.oblig.ca.95.nu.8.& 10
Intell.l.in illa ſtipulatione, & l.hoc iure.ff.de verbo.oblig. cap.95.num.3
Intell.l.cum hæres.ff.de diuerſ.& temp.præſcript. ca.73.n.4
Intell.l.ſi vir.ff.pro donato, cap.67.num.7.& cap. 79. num.4 5.& 4.
Intell.l.§.per ſeruum qui in fuga.ff.de acquir.poſſ. cap. 89.nu.1.nu.6.& 8
Intell.l.in perſonam.ff.de reg.iur. ca.10.nu.17
Intell.l.culpa caret, & l.nullum crimen.ff.de reg.iur. ca. 16.n.7
Intell.l.nemo.ff.pro legato ca.81.nu.18
Intell.l.a Titio.ff de furt.cum.concord ca.69.nu.11
Intell.l.& ideo hæſitat, vt ff.de verb.obl. ca.95.nu.13
Intell.l.2.§.circa.ff.de doli exceptione, contra Doct.cap. 83.n.3.& nu.9
Intell.l.ſi quis ab alio.§.fi.ff.de re iud. ca.25.nu.38
Intell.l.2.§.ſi ſub conditione.ff.pro empt c.79.n.2
Intell.l.1.2.pe.& fi.ff.pro lega. ca.69.num.4
Intell.l.totius tituli de furt. ca.48.nu.36.& c.55.nu.15

Ex Codice.

Intell.l.2.C.quor.appella.non recipi. ca.41.nu.15
Intell.l.fi.D.de lib.præ.contra Gi.& alios c.106.n.15
Intell.l.ſi filius.C.de pet.hære. ca.64.n.29
Intell.auth.bona damnatorum.C.de bon.proſ. c.96.nu.2
Intell.l.1.C.de patr.poteſ. ca.84.nu.22
Intell.l.humanitatis.C.de impub. ca.106.nu.8.& 30
Intell.l.2.C.de inoff.teſta.contra communem & emancipatũ exhæredatum querelam habere c.106.nu.12
Intell.tit.C.ad l.Aquil. c.46.nu.35
Intell.tit.C de furt. ibi.nu.36
Intell.l.non iuſtum.C.ad Trebell. ca.2.nu.6

Ex Inſtitutio.

Intell.§.fi.de iniurijs ca.72.num.10
Intell.§.fi.& quod Principi, de iur.natur.ca.2.nu.1.6.& ca.26.nu.13.& ca.43.nu.2
Intell.tit.de oblig quæ deli. ca.48.nu.36.& 46.
Intell.tit.de vi bono.rap. c.48.nu.35.& c.55.nu.15
Intell.tit.de lege Aquil. c.48.nu.35 & c.54.nu.14
Intell.§.non tamen, quib.modis teſt.infir. c.64.n.23
Intell.l.ſi quis hæredem.C.de inſtitut ſubſtitu. c.106.nu.4
Intell.l.cum quidam.C.de legatis, cum ſimilibus c.106.n.18
Intell.l.ſi filius.C.de pet.hære.contra Doct.c.64.nu.33.& vide in c.66.nu.2
Intell.fi.§.ſin autem.C.com.de leg. ca.79.nu.10
Intell.l.fi.C.de legi. c.2.nu.61.& 8
Intell.C.de inoff.teſt.in l.ex tribus, & ad creationem pupillaris non eſt neceſſe, quod legitima relinquantur, ſed tantum ad eius iam creatæ reſolutionem vitandam, contra communem c. 105.n.20
Intell.l.donationes quas.C.de don.inter virum & vxo.c. 3.n.6

Intell.

Intell.l.nullo.C.de rei vendi.c.58.nu.13.ca.65.nu.9.& 11.c.83 nu.3.&c.84 nu.19
Intell.l.2.C.pro emp. c.79.n.9
Intell.vn.in prin.C.de cad.tollen. c.50.nu.4
Intell.l.neque fructuarium.C.de vſufruct.c.65.nu.18.73.num.1.& 11
Intell.l.Grachus.C.de adult. c.49.nu.9
Intell.l.ad titulum.C.de vi bonorum rap. c.55.nu.15
Intell.tit.C.de furt. c.48.nu.36

Ex auth.

Intell.auth.vt cum de app.cog.§.aliud quoque. c.106.n.16
Intell.auth.vt Eccle Rom.§.habeat c.52.n.21

Ex iure can.

Intell.c.1.de præſcrip.lib.6.in c.83.nu.41.c.84. nu.18.& c.87.nu.4.
Intell.c.cum Eccleſia,de cauſa poſſeſſ.& propr.c.85.nu.6.& c.87.nu.10
Intell.clem.quia contingit,de relig.domi. ca.25.nu.27
Intell.clem.qui cauſam damni,de reg.iur.lib. 6. c.48.nu.41
Intell.c.ad decimas,de reſt.ſpolia.lib.6.ca.81.nu.22.c.86.nu.1.& in cap.87.nu.16
Intell.c.cum perſonæ.§.quod ſi tales,de priuileg.lib.6.c.85.nu.12.& c.87.nu.9.& 17
Intell.c.cum ſimus,de reg. ca.37.nu.11.& ca.106.nu.11

Ex legibus regijs.

Intell.c.l.14.tit.1.par.6 c.103.nu.12
Intell.ad l.regi.6.tit.1.par.8. ca.106.n.17
Intell.l.6.tit.de los hidalgos,lib.4.ordinamen. cap.87.nu.19
Intell.l.fi.tit.de las præſcriptio,lib.5.ordina. ca.83.nu.36
Intell.& de vlt.l.fi.tit.3.lib.5.ord.& l.22.tit.3.lib.1.ord.c. 102.num.24
Intell.pragmatica legionenſis & pragma.Regis Fernandi cap.87.nu.2.& 21.
Intell.pagma.Regis Enrici & pragma, anni 1403. ca.77.nu.20.& cap.87.nu.20
Intell.l.54.Tauri. ca.64.nu.12
Intell.l.45.Tauri. ca.67.nu.25.& 29
Intell.ſtatu in Medioliani ca.57.nu.30
Intell.l.tauri ca.57.n.20
Intellectus infirmitas eſt,quæritur legem vbi naturaliter ſentimus ca.51.nu.42
Inuidia ſedatur virtute in præſ.n.20
Inuidia pares imperit in præſ.n.19
Interpretatio pia quæ fit in actu non reiterabili ceſſat,quando actus ille reiterabilis eſt ca.91.nu.7
Iracunde facta an pro infectis habeantur,in his quæ iuris ſortiuntur effectum ca.18.n.31
Ira ex iniuſta cauſa concepta nec remouet nec lenit pœnam cap.17.nu.nu.30
Ira non præſumitur niſi probetur c.18.n.22
Italiæ ciuitates an potuerunt ſe ſubducere ab imperio,contra Dec.& Ang. cap.82.nu.9
Iudæorum paruuli poſſunt eripi parentibus vt baptizentur ca.8.nu.12
Ira per dies triginta non videtur durare ad excuſandum, contra Doct. ca.18.nu.37
Ira iuſta pœnam mitigat legalem ca.18.nu.40
Ira remouet rationem cap.18.nu.34
Ira poſt interuallum an pœnam ligalem minuat,egreg. q. cap.18.nu.41
Ira factum non videtur poſt interuallum ca.18.nu.35
Iræ motua quis factum infra quot dies dicatur,elegans q.c.18 num.39
Ira iuſte cōcepta efficit,vt etiam poſt interuallum abolitio criminis impetrari poſſit ca.18.nu.42
Iracundia ex iuſta cauſa orta remouet pœnam incontinenti, ſed ex interuallo non remouet,ſed lenit c.18.nu.29
Iudices Hiſpalenſes a Rege electi,digniores cæteris in pra?at.num.29
Iudex poteſt ex cauſa terminos legales alterare etiam ſi ſit dictio taxatiua ca.5.nu.20
Iudex ex cauſa legales tranſgredi poteſt ca.14.nu.4
Iudici,non parti denuncians eſt ſuū oſtēdere tenetur ca.8.n.2
Iudici dicenti ex iuſta cauſa ſe legem tranſgreſſum creditur ca.14.numero.5
Iudex proclama generale facere nequit ad pœnas legis alterandas,fallit interdum ca.31.nu.28
Iudicis officiali delinquente an Iudex teneatur cap.35.n.9
Iudicijs arbitrio quam minima relinquenda ca.1.nu.12
Iudex interdum permittit arma noctu portare contra formā ſtatuti ca.31.nu.32
Iudex interdum alterat terminum ad reſtitutionem definitum ca.31.nu.25
Iudicis decretum ſemper præſumitur iuſtis ex cauſis interpoſitum cum communis ca.39.nu.1
Iuramentum reuerentia emiſſum non obligat, c.35.n.18
Iudicis maioris factum rite factum præſumitur ca.39.num.3
Iuramentum an impediat reſciſſionem colore læſionis enormiſſimæ ca.2.nu.17
Iuramentum damno paſſi quod ſtetur, vt intelligendum not. quæſt. 36.nu.4
Iuramenti calumniæ renuntiatio non firmatur longo tempore,noua opin. ca.64.nu.19
Iuramento calumniæ nō poteſt renunciari tacite,cōtra Doct. ca.64.num.20
Iuramentum præſumitur ex longo tempore c.62.nu.4
Iuriſdictio ſuprema an præſcribatur ca.79.nu.20
Iuriſdictio an præſcribatur c.83.n.35
Iuriſdictio eſt propter vſum ca.29.nu.3
Iuriſdictio ſuprema an præſcribi poſſit, ingens pugna cap.82 num.1
Iuriſdictio cum litera c.an Iuriſdictio ſine litera c.concedatur, nil intereſt,noua decla c.3.nu.10
Iuriſdictione conceſſa an veniat etiam merum & miſtum imperium,ard.q. ca.3.nu.9
Iuriſdictionem alienam vſurpare interdum capitale eſt ca.21.num.35
Iuriſdictioni alienæ ſe committere ſtulticia eſt c.8.nu.52
Iuriſdictio initio Mundi nulla erat,ſed poſtea eſſe cœpit cap.41.nu.40.
Ius gentium primæuum dicitur naturale ca.53.nu.3
Ius gentium quid in præſ.nu.118
Ius accreſcendi eſt lucrum ſimile præſcriptionis c.52.nu.18
Ius naturale quid ca.27.n.11
Iure naturali abutimur falſis imbuti doctrinis, in præſ.nu.2.
Iuri naturali derogare vt poſſimus ca.82.nu.5
Ius poſitiuum iuris naturalis repeti ſ ium non naturale,ſed poſitiuum dicitur ca.51.n.51
Iuriſdictio ſuprema an tempore immemoriali iure regio præſcribatur ca.82.nu.17
Ius commune quid c.45.num.17
Ius poſitiuum aut conſuetudines inducere non poſſunt,quod iuſtitiæ naturali aduerſatur ca.51.nu.41
Ius naturale eſt diuinum ca.55.nu.10
Ius naturale & diuinum non immutantur per abuſus. ca.51.num.50
Ius naturale appellatur Ius gentium primæuum, ca.41.nu.30
Ius naturale & diuinum obligant nos ante vllam promulgationem non ſi in iure diuino poſitiuo ca.44.nu.10
Iuris gentium ſecundarij quæ ſunt,libere poſſunt immutari ca 54.num.6
Ius gentium ſecundarium poſitiuum eſt ca.46.nu.12
Ius nouum per adiectionem,vel declarationem fit,quo ad particulam ſolum additam,vel detractam c.51.nu.53
Iuri canonico ſubſunt omnes Chriſtiani ca.51.n.39
Ius ciuile & canonicum quaſi ſocietatem coiſſe videntur ca.87.nu.28
Ius naturale interdum tranſgreditur ca.31.nu.10
Ius gentium primæuum appellatur natura vel naturale ius ca 29.num.12
Ius naturale & ius diuinum vt differant ca.29.n.13
Iure naturæ omnia erant communia cap.4.num.3
Ius naturale compulſionis ignarum ca.35.nu.15
Ius canonicum per inferiorem interdum diſpenſatur cap.31.num.12.
Ius naturæ eſt ius gentium ca.16.nu.11
Ius diuinum interdum tranſgreditur c.31.n.11
Ius naturale à Deo poſſet immutari cap.27.n.9

Iure naturali & gentium regimur, à quo non recedimus niſi ex cauſa c.26.n.14
Ius gentium ſecundarium loitio ſblt ius ciuile ca.54.n.4.
Ius gentium primæuum appellatur naturale ca.51.nu.14
Ius ciuile non ligat Principes aut extraneos à iuriſdictione. c.51.num.31
Ius gentium ſecundarium dicitur poſitiuum c.54.nu.3
Iuſſus per interuentum furoris ceſſat ca.108.num.5
Iuſticia naturalis eſt immutabilis ca 51.nu.56
Iuſtitia gratis exhibenda eſt à iudicibus, & à Principibus, nec valeret conſuetudo contraria in Eccleſiaſticis ca.7.nu.1
Iuſtitiæ denegatio Principibus periculoſa, in præf.nu.17
Iuſtitiæ quæ peſtis capitalior ib.n.8.& in c.62. n.16
Iuſtitiæ commendatio in præf.nu.nu.15

L.

LAbores an fugiendi in præf.nu 94
Labor præmio dignus in præf.nu.87
Labores vt ad veram gloriam & æternam vitam cõducibiles, ita ad humanam noxij ſunt in præf.nu.92
Labores faciunt viros celebres in præf.nu.88
Lazarus in præf.num.64
Legatus de latere cauſam interdum committit definiendum ſine ſtrepitu ca.31.nu.23
Legatum relictum ſub conditione, ſi hæres intra annum nõ fecerit, idque in ſe erat, an debeatur ante finé anni ca.95.n.5
Legatum non dicitur ius quærendum ca.55.nu.27
Legaui centum filiæ ſi nuberet, & 50. ſi fieret monacha, monacha facta fuit, an centum habitura ſit, ard.q. ca.35.nu.23
Legitimi non ſunt liberi ea eo matrimonio nati, quod valebat de iure ciuili, ſed non de iure canonico, nec etiam in foro Cęſareo ſuccedunt vt filij legitimi, cum communi contra Bal.& Saly. c 85.n.17
Legitima vt ipſis viuo patre aſſignetur petere nequeunt filij, licet pater diſſipet bona ſua, egreg.q. c.106.nu.3.
Legitima quo titulo liberis aut parentibus relinquenda, ard.q. ca.106.num.2
Legitima in re aliena an relinqui poſſit, contra commun.c.106 num.43
Legitima iure C quo titulo relinquenda c.106.n.3
Legitimę ſuppl. non petitur condictione ex lege, contra com.c.106.nu.42
Legitimam viuo patre monacho an filius petere poſſit, ard.q. ca.37.nu.10.& in ca.106.nu.10
Legitima vt ſibi aſſignetur petere nequeunt filij, licet pater diſſipet bona ſua, ard.q. cap.37.num.1.
Legitima filio non debetur in vita patris ca.37.nu.2.& in cap.106.num.12.
Legitima patre monacho viuente, licet ſit minorita, non debebetur filio contra communem cap.37.nume.12.& in cap.106.num.12
Legis lator an malo obuiare teneatur, ard.q. ca49.nu.5
Legislator non præſumitur habere animum obligandi ad pœnam æternam, ſed ad ſolam temporalem expreſſam vel arbitrariam ca.29.nu.7
Legis principatum ad vtilitatem ciuium eſt c.30.nu.3
Legis ratione in particulari ceſſante, ipſo facto enodatur ille à legis vinculo contra nouiſſ. ca.25.nu.12
Lex interdum non communis toleratur ca.51.nu.26.
Legum verbo aut ſcriptura non obligamur, ſed mente cap. 8. num.43
Lex ſi vtilis non eſt, noxia eſt c.29.n.22
Lex pœnalis non obligat in conſcientia, etiam ſi pœnam imponat ipſo iure, vel ipſo facto, & etiam ſi nullam defenſionem reus poſſit habere, quod vltimum eſt contra nouiſſ.cap.29 num.19
Legis fraudatur quis ca.30.nu.9
Legis verba tranſgreditur ex mente ipſius, etiam à iudice ordinario, quando ea lex cœpit éſſe noxia ca.31.nu.2
Legum & ſtatutorum exorbitantium verba reſtringuntur ſecũdum ſubiectam materiam ca.35.n.7
Leges ad propriam vtilitatem ferre tyranni eſt, ad publica principia ca.30.nu.2
Legem principis aut reipublicæ ſecularis nunquam obligare in conſcientia c.29.num. 26
Lex humana non poteſt eſſe iuſta, niſi deriuetur naturali vel diuina ca.29.nu.20
Legis humanæ & diuinæ concurſus ca.29.num.21
Lex humana nequaquam obligat tranſgreſſorem ad peccatum ſiue ſit pœnalis ſiue non, & ſiue grauis ſit materia ſiue non ca.29.num.18
6,3.Tauri.
Lex ſufficit quod ſit tolerabilis ca.27.num.14
Leges ferre poteſt princeps ſine vllius conſilio ca.2.nu.20
Leges nouare malum ca.8.num.50
L.3.tit.15.lib.1.ordi. cap.102.n.2
Lex canonica non præſumitur velle obligare ad pœnam æternam ca.77.nu.10
Legis reſiſtentis tranſgreſſor an mortaliter peccet, contra Docto. ca.77.nu. 29
Lex ſit inutilis, vel aliquantulũ noxia à principio, an vero poſt ea talis eſſe incipiat, multum inter eſt c:ca.46.n.15
Legem in particulari ceſſare poteſt iterpretari homo priuatus, contra Doct. ca.46.num.8
Legem in particulari ceſſare iudex ordinarius poteſt interpretari, contra Doct. quinimo ita interpretari neceſſe habet, contra Doct.& etiã princeps ad id tenetur contra Doct. ca.46.num.7
Legum, principum & arbitrorum poteſtas non egreditur fines commiſſionis à populo datæ ca.29.n.2
L.ſi mater.C.de inoffi.teſtamento ca.66.nu.6
Legum in coniectura ſeſe fundantes vnaquæq in ſuo foro ſeruanda eſt ca 76.nu.7
Leges nuuæ noxiæ ſunt ca.44.num.4
Lex quando teneat priuilegiatos ca.45.num.2
Legis ratio non ceſſat, quando contingenter ceſſat ca.46.nu.9. contra Doct.
Lex noua priuilegiorum reuocatoria non ligat ante ſui promulgationem c.44.nu.9
Lex initio vtilis, & ſi poſtea ſit inutilis, non perdit vim obligatoriam, contra Theologos ca. 46.nu.3
Lex ne quis cædat ſyluam ſuam, ceſſat, ſi id noxium eſſet in parte regionis contra Doct. ca.46.nu.6
Lex non valet, niſi publice vtilis ſit, & rationabilis, & a naturali vel diuina lege deriuetur ca.46.nu.2
Legem non faciunt verba ipſius, aut ſcriptura, ſed mens ca.46. num.5
Leges an mero iure obligare incipiant ante ſui promulgationẽ ca.44.nu.1
Lex contractus eſt, & contractus lex eſt ca.44.n.5
Lex & mandatum æquantur in obligando ca.44.nu.6
Lex inutilis vel aliquantulum noxia in foro animæ ſeruanda eſt ca.46.nu.13
Lex eſt vt contractus ca.52 nu.10
Legis lator an malo obuiare teneatur, ard.q. ca.49.num.5
Lex noua preterita annullans, an extendatur ad diu obſeruata ca.65.num.19
Lex noua ante ſui promulgationem non ligat, etiam ſcientes cõtra nouiſſ. ca.44.nu.3
Lex ſi vtilis non eſt, noxia eſt ca.50.num.3
Legis vita quanta ſit ca.50.n.12
Leges ante ſui promulgationem non ligant etiam quo ad contractus infirmandos c.44.n.7
Lex poſitiua large dici poteſt naturalis ca.50.n.6
Leges declaratorię reſpiciunt etiam præterita, & obligãt ante ſui promulgationem ca.44.nu.2
Legibus conſenſu obligamur ca.55.num.3
Legis vis ca.42.n.10
Legem ſibi imponere an priuatus poſſit, ardua q.cap.47.nu.6
Lex inutilis an valeat ca.50.nu.12
Lex etiam iuſtos comprehendit ca.45.n.11
Lex poſitiua vt valeat debet deriuari a lege naturæ capitu. 50. num.5
Leges poſitiuæ ſpecificant ex materia iuris naturæ capitu. 50. num.8
Lex ciuilis in materia ſpirituali præſumptionem inducere nequit, cum communi opin. ca.85.nu.18
Lex generalis comprehendit etiam perſonas priuilegiatas, ſi in ea materia, qua de agitur, non reperiuntur habere priuilegium

Lex poſitiua contra ius gentium ſecundarium valet cap.46.numero.11
L.tit.15.lib.2.ordin ca.96.num.5
L.3.tit.de los alcaldes,lib.3.ordin. ibid.nu.6
L.3.tit.1.lib.5.ordi. c.103.n.30
L.1.tit.4.lib.1.ord. c.103.n.5
Lex inutilis an valeat,ard.q. ca.50.nu.1
Leges poſt ſui promulgationem an teneant inculpabiliter ignorantes ca.44.nu.11
Leges ligent nec ne an priuato iudicare liceat cap. 46. num.1. ard.quæſt.
Leges paſſim mutare nocet c.46.n.14
Legum verbis aut ſcriptura non obligamur, ſed earum ſenſu ca.25.num.5
Lex canonica in materia parui momenti,an ad pœnam æternã poſſit obligare c.29.n.11
Lex parum vtilis,vel etiam omnino inutilis,vel etiam aliquantulum noxia ſeruanda eſt ca.46.n.10
Lex an obliget in conſcientia,ard.q.& quid ſi ſit pœnalis c.29. num.1
Legum plurium intell. c.29.num.24
Lex pœnalis quare non obliget in conſcientia capitul.29. numero 6
Lex humana concordans cum iure diuino vel naturali non inducit nouum ius ca.29.nu 17
Leges reſiſtentes an obligent nos ad peccatum, contra nouiſſ. ca.77.num.19
Lex vt nulla collecta imponi poſſit, ceſſat quando vt imponatur vtile eſſe cœpit cap.31.nu.1
Leges Hiſpanæ hic relatæ quod non obligant in conſcientia cap.29.num.15
Legis canonicæ poteſtas ad obligandum in conſcientia ca. 29. num.9
Lex generalis vel localis iniuſta quare effectu careat capit.31. num.9
Lex ad vnum quartertium ciuitatis regulariter non valet c.31. num 27
Lex generaliter loquens non comprehendit perſonas peculiare priuilegium habentes in illa materia capitu.103.numero 5
Legum quam principum ſalubrius imperium capitul. 1.numero 31
Legum & conuentionum eadem eſt natura ca.1.nu.23
Legis ratione ceſſante in particulari,an ceſſet ipſa lex cap. 87. num.23
L.12.titulo delos corregidores,libro.2.ordin.capitu.105. numero.44
Legalis obligatio vnde deſcendat cap.27.nu.11
Lex iniqua à Principe lata an valeat ca.26.n.29
Leges ferre poſſunt alij præter Imperatorem capitu.22.numero.22
Libertatis fauore an modus deficiens deſinat nocere cap. 33. num.26
Libertas hominibus iure natura debita. c.20.nu.26
Libertas animorum deſcribitur ca.9.nu.13
Libertas corporis & animi non æquatur ca.9.num.12
Libertatis definitio ca.17.nu.5
Libri huius inſcriptio declaratur in præf.nu.12
Lites breuiari intereſt Reipublicæ ca.41.n.18
Litis ingreſſus an præſcriptione tollatur,quando per eam vtile tantum dominium quæritur ca.56.n.2
Lites à prouincijs ad curiam non reuocandæ capitulo.51.numero.74
Lites breuiari expedit reipublicæ & principaliter cap.52. num.12
Loci conſideratio magni momenti eſt in præf.n.133
Locupletari aliena iactura niſi ſit iniurioſum,iniquum non é, cum Cagn.contra Dec. c.52.n.13
Longum tempus inducit mutationem malæ fidei capit.62. num.2
Longum tempus legitimat executionem ca.63.num.2
Longum tempus facit filium præſumi emancipatum cap.16. num.17
Lucrum res efficaciſſima in præf.nu.84

M

MAgiſtratus quilibet large dicitur rex, in præ fat numero.123.
Magiſtratuum quantum onus c.41.nu.21
Magiſtratus ciues tueri tenetur ca.43.nu.11
Magiſtratus an populum vendere poſſit ca.43.nu.22
Magiſtratus minores an leges tranſgredi poſſint,ardua q.c.35 num.24
Maieſtatis lege committitur contra ciuitatem liberam, cum multis contra non paucos ca.72 nu.20
Maioribus maiora debentur in præ.n.18
Maioratum vter ex duobus geminis habiturus ſit,ſi incertum ſit vter eorum natus fuerit ca.90.nu.11
Maioratus in venditione non præſumitur licentia principis ex tempore longo,noua opin c.64.nu.16
Maioratus in ſucceſſorem vel etiam in hæredem cõtinuari poteſt poſſ.natur ca.57.n.17
Maioratus vni diuitias,multis ſeruitutem miſeram inducit ca.8.num.7
Maioratus noxij ſunt ca.79.n.16
Malæfidei vitium an purgetur tempore ca.79.nu.16
Malæfidei ſuperuentus,poſt completam præſcriptionem non nocet,ingens pugna ca.74.num.1
Malæ fidei præſumptio an purgetur longiſſimo tempore,ard.q. ca 81.num.2
Malæfidei vitium purgatur tempore c.79.n.18
Mala fides præſumitur ac iure canonico in præſcribente contra eum,qui habeat fundatam intentionem de iure,ſed ipſa malà fides tempóre purgetur ca.87.nu.7
Malæfidei emptor, eſt qui altero denunciante ſe dominum eſſe,nihilominus emit c.80.nu.1
Malæfidei poſſeſſor eſt,qui contra iura iura ſua mercatur cap. 81.nu.1
Malæ fidei poſſeſſor quis dicatur c.32.n.10
Malam fidem non dicit habere,qui contra iura mercatur, ſi & prohibitio fiebat ob priuatam vtilitatem,& cum eo contraxit,qui inops intellectus à lege non ꝑſumebatur noua traditio e.79.nu.8
Malafidei non ſemper ſequitur & arguitur ex ſcientia rei aliena cap.72.n.5
Malafides impedit praſcript.30.annorum iure canonico & ciuili cap.73.n.9
Malafides nocet etiam in præſcriptione immemoriali ardua. quæſt. ca.81.nu.10
Mala etiam fide à defuncto poſſeſſum an hæres præſcribat longo tempore contra communem ca.73.n.5
Mala fides præſumpta quæ deducitur ex denunciatione,an impediat præſcript.30.annorum ca.80.n.7
Mala fides præſumitur de iure canonico in præſcribente contra eum qui habebat fundatam intentionem de iure,ſed ipſa mala fides tempore purgatur ca.87.nu.7
Mala fides an noceat,quando contractus ſit per procuratorẽ ca.71.num.1
Malæ fidei emptor eſt,qui emit ab eo,quem dominum non eſſe fama eſt ca.80.num.4
Mala fides defuncti hæredi non nocet,quo ad rem nõ quaſi hæreditariam apprehenſam ca.73.n.17
Mala fides incidens poſt cœptam à defuncto præſcrip.non impedit,quin hæres eam poſſit perficere,etiam ſi velit vti acceſſione temporis defuncti,contra communem capitu.73. num.6
Mala fides authoris an noceat ſucceſſori vniuerſali capitu. 73. num.3
Mala fides ficta quando noceat ca.73.num.20
Mala fides quando ineſſe intelligatur ca.82.nu.2
Malæ fidei vitium poteſt purgari ca.73.num.13
Mala fide eſſe videntur ementes aut dono accipientes oppida, & reditus regales à regibus Hiſpaniæ,malam fidem, inducit denunciatio quæ præuenerat nõ quæ poſtea ſecuta fuit ca.80.num.8

Malam fidem populus quando videatur habere, & quomodo purgetur cap.71.nu.5
Mala fides non poteſt non eſſe pieſumpta, contra Doct.ca.73. num.18
Mala fides an pręſumatur ex defectu tituli quando apparet antiquior poſſeſſor c.81.n.6
Mala fides non præſumitur ex tituli defectu poſt annos 30. ca. 81.num.7
Mala fides authoris an impediat præſcribi eandem rem ab hærede, ardua pugna ca.37.n.7
Mala fides reſpectu vnius impedit præſcriptionem reſpectu alterius, ard.q. ca.79.nu.21
Mala fides non videtur adeſſe, niſi tribus demum concurrentibus c.79.n.14
Malitijs obuiandum ca.93.n.5
Malum minus eligendum ex duobus malis ca.48.num.2
Mandatum ex longa ſcientia & patientia an præſumatur, ard. q ca.62.nu.7
Mandatum regis de oppidis alienandis vt intelligendum cap. 103.num.5
Mandatum an inducatur ex ſcientia & patientia inter abſentes ard.q. ca.62.num.8
Mandatum generale reſtringuitur ex mente concedentis ca.43 num.5
Mandatum oſtendere debet, qui alterius vtilitatem denunciat ca.80.nu.6
Mandatum & commiſſionem etiam in melius egredi non licet ca.5.num.7
Mãdatum egreſſus interdum capite punitur, licet res bene ceſſerit ca.5.nu.8
Manumiſſio pręſumitur poſt longum tempus ca.61.n.11
Mater illuſtris poteſt naturali filio ſubſtituere exemplariter, contra Doct. c.106.nu.26
Mater ratione tutelæ male adminiſtratæ non capitur, etiam ſi per actum renunciaſſet omni legum auxilio capitul.97.numero 8
Mater ex mala tutelæ adminiſtratione an poſſit incarcerari, cũ omni legum auxilio renunciauit, ard.quæſt.capitul.97.numero 1
Matrimonium non infirmat lex noua ante ſui promulgationẽ c.54.nu.8
Matrimonium ſpirituale metu etiam reuerentiali contractum vitiatur, aliud in carnali matrimonio ca.35.nu.17
Matrimonium hodie an vitietur per metum reuerentialem ca.35.nu.19
Matrimonium per patres contractum, reſpectu liberorum an vitietur metu reuerentiali ca.35.n.21
Matrimonium quando pręſumatur de iure ciuili, & quando de iure canonico ca.85.nu.6
Matrimonium præſumitur poſt longum tempus capitul.61. numero 10
Matrimonium metu contractum irritatur ca.35.nu.20
Medicus qui dum morari valetudinem ægroti volebat, eũ peremit, an reus homicidij fiat, not.q. ca.19.n.16
Mens præualet verbis ca.43.nu.3
Mens tenet primum locum, ſequentẽ veriſimilitudo, vltimum verba ca.30.n.6
Mentium humanarum varietas ca.9.num.11
Merum quid ſignificet ca.4.num.2
Media talia intelliguntur, qualia extrema ca.88.n.3
Meretrici datum effugit dominium dantis ca.48.num.7
Meretrix in foro conſcientiæ, an mercedem petere, vel retinere poſſit.ard.q. ca.48.nu.5
Meretrix ſi vult nubere ei, qui ad ſupplicium ducebatur, an ſit audienda ca.48.n.15
Meretrices an tolerandæ ca.48.nu.1
Meretrici quod datur, ei acquiritur ca.48.nu.9
Meretricibus ſui quæſtus gratia datur actio & retentio ca.48. num.3
Meretrici datum repeti nequit ca.48.nu.10
Meretrici an liceat vim inferri ca.48.n.4
Meretrici datum non publicatur, contra Accurſium & Guiliel. ca.48.nu.16
Meum mihi inuito, vt iniquum eſt adimi, ita ęquum me volente ca.52.n.2
Meum prodigere poſſum ca.55.n.13
Meum negligere quando videar ca.53.num.4
Miles regulariter ſubeſt legibus ca.26 num.6
Miles an iure communi in dubio vti videatur ca.26.nu.5
Miles hodie, ſurdus, & mutus teſtatur cum communi contra Cuma.Iaſ.& alios ca.103.num.4
Miles etiam mutus & ſurdus teſtatur, cum communi contra nouiſſ ca.103.num.3
Minor non comprehenditur ſtatuto puniente eum, qui de comitatu bladum extrahit ca.32.n.12
Minor non comprehenditur ſtatuto puniente delicta non cõmunia c.32.n.11
Modus miſtus deficiens per caſum non nocet ca.93.n.25
Modi pluralitas reſoluitur in ſingularitates ca.93.num.29
Modus & conditio differunt ca.92.nu.2
Monachi minoritę an dominium habeant in commeſtibilibus & vtenſibus, ard.q. ca.17.nu.10
Monachi an poſſint eſſe executores teſtamentorum, ard.q.ca. 98.num.2
Monachi minoritæ fundi ad vendendum, an ſit capaces ca.32. num.31
Monachiſmo ſuperueniente an rumpatur teſtamentum cum communi, & contra alteram communem cap.12.numero.2
Monachiſmus vel religio vel ordo religioſorum quãdo factus videatur c.105.n.49
Monachus non teſtatur cum communi c.102.nu.1
Monachi bona etiam quo ad poſſeſſionem tranſeunt ipſo iure ad monaſterium cap.12.nu.2
Monomachia vnde dicta ca.12.no.4
Monachus teſtatur Papa permittente cum communi cap.2. num.102
Monachiſmi & religionis tria ſubſtantialia vota cap.105. numero. 50
Mores mutantur & hominum opiniones c.27.nu.7
Morum mutatio quotidie fit c.20.nu.32
Mors ciuilis naturali morti non æquipartur, niſi in caſibus in iure expreſſis ca.108.n.2
Mors non patitur auxilium ca.21.nu.30
Mors quid ſit in præſ. n.68
Mortem naturalem ſeruitus ademptio bonorum capit. 96.numero 2
Mortui reſurrectio in hoc ſeculo non expectanda c.88. nu.4
Mortui quo loco iacebunt in præſ.nu.69
Mors ſaxis venit c.55.n.8
Mors indiuidua in præſ.num.70
Mortem certam appetere pro ſaluanda tota etiam patria nullus tenetur ca.13.nu.11
Moriuntur fatiſcuntq; ſaxa & monumenta in præſ.num.37
Morte delinquentis liberatur fideiuſſor ipſius cap.96. nu 2
Mors nihil ca.55.nu.7.& ca.57.nu.25
Mulieri parcendum eſt aduerſus dolum præſumptũ c.97.n.51
Mulier capi non poteſt pro debito ciuili cum communi opin. ca.97.num.1
Mundi dominium nullum eſſe, nec vnquam fuiſſe, aut futurũ, & contrarium monſtrum eſſet, noua ratione docemus cap. 20.num.10
Mundi dominus in temporalibus nec fuit Chriſtus dominus noſter, nec eſt Papa, nec Imperator, ſed ſolus Adã c.21.n.3
Mundus ſub vno eſſe Imperatore nihil incommodius cap.20. num.37
Mundum vni principi non ſubeſſe oſtenditur iure tam naturæ quam gentium, & etiam ciuili, & diuino capitu.20. num.27
Mundi dominum qui ſe iactaret, dæmonum è cęlo cadentium audaciam ſuperaret c.21.num.33
Mundus continet quatuor elementa omnia generantia ca.56 num.23
Mundus conſtat quatuor elementis ca.51.num.3
Mundi dominum vnum hominem eſſe, no centiſſimum eſſet ca.21.num.34

Mundi

Mundi vox varie ſumitur cap.20.nu.29
Mutusqui illam ſolam vocem exprimere poteſt, ſic, vel, teſtari poteſt ca.103.n.8

N

NAturalis filius & nepos legitimus ex filio naturali non excluduntur ab vxore patris iure regio ca.102.nu.17
Naturalis, nothus, ſpurius, & ſimiles inſtitui poſſunt ſub conditione ſi à Principe legitimentur, cum cõmuni ca.102.n.19
Naturalis vt ſuccedat, quando concurrit cum legitimus c.102.num.18
Naturalis filius & nepos legitimus ex filio naturali exæquãtur ca.102.num.16
Naturæ ſuæ quæque facile reddunt ca.82.num.4
Natura dux optima ca.7.num.5
Naturalis filius ex concubina fauorabilior eſt, quam ſi ex ſcorſum habitante naſceretur contra nouiſſ. quod procedit e iure regio ca.102.num.11
Naturalis capit duas vncias ab initio, fallit varie ca.102.n.15
Naturalis filius vt ſuccedat ca.102.nu.10
Nauigantes morti proximi ca.20.nu.15
Nauigatio horrida c.20.n.20
Nauigatio impoſſibilis fere & noxia reputatur ca.51.num.45
Nauigatio perfida ca 10.nu.16
Nauigare contra naturam eſt ca.20.n.13
Nauigare nephas eſt ca.20.nu.12
Nauigare eſt animam ventis credere ca.20.num.17
Nauigare triſte eſt ca.26.nu.11
Nauigantes inter viuentes eſſe non videntur ca.20.nu.21
Nauigationis inuentor fuit mortis inuentor ca.20.nu.18
Nauigare periculoſiſſimum eſt c.20.nu.14
Nauigare eſt ire contra leges naturæ ca.20 n.19
Neceſſitatis aut bellorum tempore iudex poteſt compellere ciues ad pecunias mutuandas Reipublicæ c.6.nu 7
Neceſſitati culpatæ non ſubuenitur ca.35.nu.16
Neceſſitati cauſa receditur à regulis iuris ca.90.n.12
Negatiua præcepta an efficacius obligent, quam affirmatiua? ard.q. ca.30.num.19
Nepotes & deinceps iura ſuorum habentes, an ſub omni conditione poſſint inſtitui hæredes, nota.q. cap.107.nu.5
Neceſſitas ſponte cauſata non conſideratur ca.60.nu.7
Nil vt non generat aliquid, ita aliquid ad nihilum nunquã reducitur, ſed tranſmutari poteſt ca.50.num.11
Nobilitatis priuilegium quanto tempore pereat c.64.num.5
Nobilis aggreſſus non tenetur fugere ca.11.nu.14
Nobilitatis priuilegia à nobis poſſunt ſeparari ca.11.n.24.
Nobilitas quid ca.25.num.21
Nobilis vel hidalgus quando participat cõmoda, licet non participet onera ca.35.nu.3
Nobilis non capitur pro debito ciuili c.97.n.7
Nobilitatis commendatio ca.25.nu.32
Nobiles an homines ſuos cædere plagis poſſint, ardua.q. ca 8 num.10
Noſtrum nobis abſolute non auferetur ob publicam etiam vtilitatem, ſed demum data compenſatione idonea, ardua.q. ca.5.num.1
Noſtrum nobis inuitis ſæpe etiam ſine facto noſtro adimitur ca.48.num.23
Noſtrum nobis inuitis & ignaris quandoque aufertur ca.75 num.2
Noſtrum nobis ſine facto noſtro non raro ex legis diſpoſitione adimitur ca.74.nu.2
Noſtrum prodigere fas eſt ca.48.nu.8
Noſtrum interdum ſine facto noſtro nobis aufertur cap.82 num.12
Noſtrum quando pro derelicto videamur habere ca.73.nu.12
Notariatus præſumitur ex longo tempore ca.62.nu.5
Notarius interdum poteſt pluries ſcripturam edere c.31.n 32
Notorietas excludit, aut non eget probatione aut cauſæ cognitione ca.103.nu.19
Notorium eſt allegandum ca.7.nu.10
Notorij vis c.20.nu.23
Notorietas ſuperat omne genus probationis ca.51.nu 43
Notorium iuris non expedit allegari ca.7.num.19
Nothus capere poteſt ex teſtamento patris cum nouiſſimis cõtra Bar. Oldra, & alios c.102.nu.12
Nothus & naturalis differunt in ſucceſſione abinteſt. capitu. 102 num.13
Notorium quam habeat vim noua diſtinctio ca.76.nu.8
Nouari non poteſt obligatio præſcripta ca.53.nu.14
Nuptiarum fauore minor poteſt tranſgredi præceptum teſtatoris, quod aliter tranſgredi non liceret cap.94.num.21

O

OBligatio & actiones ciuiles comprehendunt principes cap.45.num.13
Obligatio vtraque tollitur præſcriptione contra communem ca.53.num.9
Obligatio interdum præſumitur poſt longum tempus cap.53.num
Obligatio naturalis ex delicto orta, an perimatur præſcriptione, ard.q. ca.55.num.4
Obligatio vtraque vt perimatur, an fieri poſſit per legem, ard.q. ca.53.nu.20
Obligatio naturalis oritur ex iuregentium primæuo. cap.53.num.2
Obligari perſonaliter durius quam rem tradere ſuam, & alienari c.61.nu.4
Obligatio naturalis an perimatur præſcriptione. cap.51.n.24
Obligatio ſola naturalis non eſt efficax contra principem Romanum ca.45 nu.14
Obligatio vtraque perimitur præſcriptione, acceptilatione & nouatione, contra Doct ca.53.n.12
Obligatio naturalis an præſcriptione perimatur cap.53.nu.1
Obligationem præſcriptione debilitari, falſum eſt, quia extinguitur c.53.n.10
Obligationi naturali quare non aſſiſtat lex ciuilis c.1.num.20
Obligationi naturali an lex aſſiſtere deſinat, egregia declaratio ca.10.num.22
Obligatio facti an ſit præciſa ca.25.n.33
Obligamur mente, non verborum aut literarum figura. ca. 30. num.7
Obligatio naturalis vnde eſt c.10.nu.19
Obliuio præſumitur poſt longum tempus ca.51.nu.6
Occaſio quid ca.19.n.20
Occidens lapide verſus hominum turbam iacto, extra ordinẽ punitur ca.19.nu.22
Occidens quare occidatur ca.18.n.24
Occidere licet etiam extra caſus veteri lege contentos cap.8. num.47
Occidens mediatorem interdum extraordinaria pœna, interdum nulla punitur, ordinaria nunquam capitu.19.numero.19
Occiſionis vitandæ præceptum egregia declaratio capitu.8.
Occidens non occidendi, ſed vulnerandi animo, an occidatur, not.q. c.18.n.43
Occidens vt occidatur, an procedat etiam in iudice, qui innocentem capitaliter damnauit c.18.num.26
Occidere bannitum ſi licet licebit etiam ſi ſit pater, aut filius occiſoris c.49.nu.13
Occidens damnatum ad mortem capite punitur capit.18 num.23
Occidens mediatorem dum filium, vxorem, diſcipulum, aut famulum caſtigaret, an puniatur c.19.nu.23
Occidere an liceat hominem pro rerum defenſione, ardua.q. ca.57.nu.8
Occidens adulterum, an peccet, ardua.quæſtio capitu.94. num.4
Officia publica honores ſunt c.42.nu.9
Officium quando præſumatur affectatum capitulo.105. numero.5
Officialis quando præſumatur quæſiſſe de bonis fiſci cap. 105. num.23
Officia quando vendere non licet, tunc nec decet, nec expedit, contra Theol. idem è contra, contra eoſdem capit.43. numero.8

Officia poblica veodere principi non ſolum licet, ſed & decet quando a populo erat inſufficienter dotatus, contra Theologos c.43.n.9
Officia publica populus veodere poteſt ca.42.nu.5
Officia publica & dignitates non dignis, ſed dignioribus danda ca.43.n.14
Officiorum venditio à populo libero facta decens videtur ca.42.num.12
Officia publica vendita, an tranſeant ad ſucceſſores ca.43.n.12
Officia publica an vendi poſſint? ard.q. ca.42.nu.1
Officia publica vendente populo præſumēdū id vtile eſſe, contra Doct. & quid ſi à principe veoderentur cap 42.ou.1
Officia publica an princeps vendere poſſit ca.43.n.1
Officia publica an vēdere poſſint Duces, Comites, & Marchiones ca.43.no.10
Officialis prælatus & ſimiles poſſunt probare quod noo quæſierunt intuitu officij vel dignitatis ca.105.nu.32
Officia publica ita vendi poſſe, vt tranſeant ad ſucceſſores contra Sotum ca.43.nu.17
Officia publica vendi licet etiam practice c.42.n.13
Opinio Baſteotum & Sadduceorum circa animarum immortalitatem in præf.n.66
Operibus credendum c.51.nu.6
Opera iudicant auctorem ca.51.nu.63
Oratio prima in præf.nu.13
Oratio ſequens in præf.nu.14
Oratio negatiua an plus neget, quam affirmatiua affirmet ard.q ca.30.no.18
Ordo ſacer præſumitur ex longo tempore ca.61.n.23

P

PActi appellatione & non factum venit c.32.n.6
Pactum futuræ ſucceſſionis inter liberos de patris hæred. improbatur ca.37.num.6
Pactum nudum cum Principe Romano initum non eſt efficax ad agendum cōtra Principem, contra Doct. nec contra priuatum, contra eoſd. ca.45.nu.15
Parentibus maior pietas debetur quàm reliquis ca.97nu.7
Pactum futuræ ſucceſſioois inter liberos initum ſuper patris viuentis hæreditate improbatur ca.106.nu.5
Papa non exercet iuriſdictiooem temporalem vacante imperio, ard.q. ca.22.num.1
Papæ electio de cōſuetudine ſpectat ad Cardinales ca.22.n.10
Papa an iuri ſcripto derogare poſſit, ardua q. ca.26 nu.26
Papa ius diuinum poteſt interpretari ca.5 nu.19
Papa vacante imperio non præſcribit Imperatoris iuriſdictionem ca.22.nu.2
Papa an habeat iuriſdictionem temporalium io toto orbe, ard.q. ca.21.nu.1
Papa noo potuit alienare Caſtellum Peroſinum, contra Doct. ca 4.num.6
Papatu vacāte Imperator non exercet iuriſdictionem ſpiritualem ca.22.nu.5
Papa ſine Cardioalium conſilio ardua expedire an poſſit ard.q. ca.23.n.2
Papa ao habeat temporalem iuriſdictionem egregia q.c.2. o.2
Parentum vtrique par pietas debetur, licet eis in liberos nō ſit par poteſtas ca.97.n.4
Parentibus ſummus honor à liberis debetur ca.37.nu.5.& ca.106.oum.4
Parochus interdum extra parochiam poteſt reſidere cap.31.num.10
Paſcendi ius an tempore ordinario præſcribatur, contra communem ca.83.nu.40
Pater filij iniuriam an remittere poſſit, ardua quæſtio cap.15.num.8 ca.51.ou.12
Patria eſt omne ſolum ca.51.no.12
Patientia ſiue tempore longo non inducit conſenſus præſumptionem ca.64.ou.4
Patriæ magis quam parentibus debemus cap.16.n.15
Pater ob iniuriam filij etiam ignoſceotis agere poteſt cap.18.num.7
Paternum præceptum quatenus obliget filium c.19.ou.14
Patronatus iura iuſtius conceduntur terræ ab infidelibus debellatæ cauſa, quam dotationis cauſa c.51.n.33
Pater illuſtris poteſt naturali filio ſubſtituere exemplariter, contra Doct. ca.107.nu.36
Pauperes alienigenis pares cap.41.nu.8
Pauperibus an currat tempus appellandi, ardua q.ca.142.nu.5
Pauperes ſtipendia non præſtant aduocatis, procuratoribus, iudicibus, & notarijs ca.41.nu.3
Paupertas excuſat à proſecutioue appellationis c.41 n.2
Paupertas excuſat moram ſoluendi ca.41.ou.1
Pauperes non collectantur ca 41.num 4
Pauperes quare non collectantur c.4.nu.7
Pauperibus currit tempus, ſed reſtituootur ca.60.n.11
Pecunia quando mutatur, vt ſolutio fieri debeat, ardua q.ca.2.num.7
Peccatum fere omne cootra oaturam eſſe c.42.o.3
Peregrinus expers teſtandi actiue & paſſiue c.51.nu.32
Periculum vbi maius, ibi maior remuneratio in præfa.num.98
Pœna ſtatus finitur morte ca.96.nu.14
Pœnalis obligatio extinguitur ipſo iure præſcriptione ca.55.oum.5
Pœnis ſponte ſubijcimur ca.52.num.7
Pœnæ vt conſenſum dediſſe videmur c.52.n.17
Pœnis an ex æquitate quadam obligemur ca.55.nu.2
Pœna ſpontanea oon eſt pœna ca.55.nu.22
Pœnæ legales an obligent oaturaliter, ard.q. ca.55.nu.1
Pœna culpæ æqua ca.18.nu.36
Pœna non culpa ceſſante ca.55.n.18
Pœna conuentionalis præſcribi poteſt ca.55.nu.23
Pœnam pecuniariam ærario publico applicandam iudex facilius poteſt remittere, quam parti applicandam ca.24.n.18
Pœna à principibus, vel iudicibus vt & quatenus remitti poſſit, egregia diſt. ca.nu.117
Pœnam legalem iudex remittens, lege punitur cap.15.nu.12
Pœnam poſt partis abſceſſum minuere poteſt iudex contra nouiſſ aliquantulum, ex toto autem remittere nec iudex poteſt nec princeps, contra nouiſſ nam iudex & princeps differunt in quanto, non in toto, contra nouiſſ. ca.28.num.9
Pœna non eſt actus irritatio, quando oon ſit in odium agentiū ca.28.num.5
Pœnam euitare facit ordinariam quælibet etiam iniuſta cauſa ca.18.nu.28
Pœna etiam immoderata non differt ab alia quo ad hoc vt in cooſcientia debeatur, contra Decium & Cagn.ca.28.n.14
Pœnam lenire etiam poſt ſententiam interdum & licet & expedit ca.31.oum.3
Pœna promiſſa ſub conditione ſi opus infra annum factum nō fuerit, ao peti poſſit ante finem termini ca.95.nu.4
Pœna caret, qui figit hominem dum taurum loco ſolito agitatum figere curabat, non ſic ſi in loco inſolito capit. 19.oum.11
Pœna corporalis ioterdum datur inſenſato ca.96.ou.11
Pœna, culpa maior oon ſit ca.15.num.6
Pœnitentiæ an locus ſit ante ſcripturam coofectam quando in ſcriptis ſit contractus, ard.q. ca.18.nu.18
Pœna in priuatis delictis an tranſeat ad hæredes ca.96.nu.10
Pœna pecuniaria an tranſeat in hæredes morieotis infra tempus appellandi ca.96. nu.18
Pœna corporis afflictiua finitur morte delioquentis capitu.96 oum.7
Pœna delicti quæ imponitur ipſo iure ſemper tranſit ad hæredes ca.96.nu.22
Pœna commutatur, ex inhabilitate perſonæ plectendæ ca.96.num.39
Pœnitentiam à Papa iniunctam minuit epiſcopus cap.51.num.4
Pœnam parti vel fiſco applicandam quando prioceps poſſit remittere c.24 n.13
Pœna peccato æqua ca.12.num.3
Pœna delicti an tranſeat in ſucceſſorem dignitatis cap.96.num.21
Pœna debeatur in conſcientia ca.32.n.9
Pœna cooucntionalis non magis nec minus debetur in conſcientia quam legalis, cootra Decium, Cagno. & alios cap.28.num.15

Pœna adulterij non extenditur ad vitiantem monacham,egregia q. c.35.num.11
Pœna dupli aut quadrupli an peti poſſit de iure canonico.ca. 28.num.10
Pœnam etiam in conſcientia an creditor petere poſſit, ard.q. ca.28.num.20
Pœna corporea quare non deſcendat in hæredes ca. 96.nu.13
Pœna tranſit contra hæredes,quando delictum opponitur excipiendo c.96.nu.23
Pœna non extenditur de caſu vero ad caſum fictum.c.31.n.40
Pœna & premio rem publicam contineri in præſ.nu.81
Pœna eſt infirmatio actus ca.28.nu.3
Pœna ſuos debet tenere authores ca.35.n.5.&c.48.n.40
Pœna an poſt ſententiam,quæ tranſit in rem iudicatam,tranſeat ad hæredes ca.96.nu.19
Pœna legalis ſi petatur,debetur in conſcientia à damni ædificatore etiam quo ad damni æſtimationem vbi interſuit dolus,contra communem opinionem,idem ſi culpa lata contra eandem communem opinionem c.28.n.17
Pœna etiam ipſo iure irrogata non debetur in conſcientia contra communem opin. ca.28.nu.13
Pœna conuentionalis etiam nimis dura nõ debetur minus nec magis,quam ſi eſſet mediocris,contra Accurſium ,Deciũ, Corſe.& Cag. ca.26.nu.16
Pœna pro damno leuiſſima culpa dato,non debetur etiam in foro contentioſo,contra Lud.Rom.& Nico.Pigno ca.28. num.19
Pœna pro damno leui culpa dato,an debeatur in conſcientia, ard.q. cap.28.num.18
Pœna pecuniaria an tranſeat in hæredes poſt ſententiam c.96: num.17
Pœna par culpę vt intelligitur ca.24.nu.17
Pœna culpæ par ca 8 n.51.& c.55.n.20
Pœnam legalem etiam ſi procedatur per modum accuſationis,iudex alterare poteſt ex cauſa,ard.q. ca.35.nu.4
Pœna in contractu appoſita quare leniat obligationem principalem,noua declaratio ca 29.num.5
Permittere malum,alienum eſt à lege ca.49.num.7
Petitorium ſuſpendere,& ad poſſeſſorium redire,an liceat poſt litem conteſtatam ard.q. ca.87.num.27
Pluralitas reſoluitur in ſuas ſingularitates,etiam in conditionibus implendis ca.92.n.2
Poſſeſſionis vel quaſi poſſeſſionis ius & commodum quanto tempore quis acquirat,contra eum,qui fundabat intentionem ſuam de iure ca.87.nu.15
Poſſeſſio vel occupationis ius olim erat in rebus ſoli c.57.n.22
Poſſeſſio naturalis ſolo animo retinebatur iure gentium etiam primæuo c.57.n.24
Poſſeſſio vt continuetur in hæredem ex vi ſtatuti,vel ſucceſſorem maioratus,intelligitur niſi ab alio occupetur,ard.q.c. 57.num.19
Poſſeſſionis continuatio exigitur ad præſcribendum c. 58.n.1
Poſſeſſorio recuperandæ an obijci poſſit exceptio de ſententia lata inter eaſdem partes, dubia pugna c.88.nu.4
Poſſeſſio quæ ipſo iure in maioratus ſucceſſorem vel in hæredem trãſiuit,cępta ſine vllo vitio fuit naturaliter ab aliquo tertio,vtilis eſt ad præſcribendum,contra Doct.ca. 57.nu. 27.& ea poſſeſſio nil intereſt occupata eſſet hæreditate iacente an poſtea,contra Claudium ibi nu.28
Poſſeſſionem occupauit tertius,an ſit vi repellendus cap.57.n. 31.& poſſeſſio naturalis non eſt in quatuor ſpeciebus ibi enumeratis,contra Doct.ibi num.32
Poſſeſſor an ſit tuendus in ſua poſſeſſione contra aduerſariũ, qui ſuam intentionem fundabat de iure ſi diu vel aliquandiu diſſimulauit cap.86.nu.11
Poſſeſſor an ſit lite pendente tuendus in ſua poſſeſſione, & etiam contra actorem,qui ſuam intentionem fundabat de iure ca.86.n.9
Poſſeſſor quando ſit tuendus contra fundantem ſuam intentionem de iure,ard.q. ca.85.nu.9
Poſſeſſorio retinendæ an obijci poſſit exceptio de dominio in continenti probando,dubia pugna ca.88.nu.3
Poſſeſſorio recuperandæ non magis opponi poteſt exceptio ſẽtentiæ latæ inter eaſdem partes,quam exceptio cuius ſuc, alterius caſæ legitimæ inter eaſdem partes habitæ, contra communem opin. cap.88.nu.5
Poſſeſſorio remedio agenti poteſt opponi exceptio de dominio in continenti probando ca.88.nu.1
Poſſeſſionis vel quaſi poſſeſſionis ius & commodum quanto tempore quis acquirat contra eum,qui fundabat intentionem ſuam de iure c.87.num.15
Poſſeſſorio recuperandę non magis opponi poteſt exceptio ſẽtentiæ latæ inter eaſdem partes quam exceptio cuiusque alterius cauſæ legitimæ inter eaſdem partes habitæ, contra comm.opin. cap.88.n.5
Poſſeſſorio recuperandę an obijci poſſit exceptio de ſententia lata inter eaſdem partes,dubia pugna ca.88.nu.4
Poſſeſſionis ius quo tempore amittatur ca.86.nu.2
Poſſeſſorio recuperandæ non poteſt obijci exceptio de dominio incontinenti probando ca.88.n.2
Poſſeſſio diutina an transferat in aduerſarium onus probandi ca.86.num.5
Poſſeſſorio retinendæ an obijci poſſit exceptio de dominio in continenti probando,dubia pugna ca.88.num.3
Poſſeſſorio remedio agenti poteſt opponi exceptio de dominio incontinenti probando cap.88.nu.1
Poſſeſſio quæſita per cõſtitutum,vel precarium an ſufficiat ad præſcriptionem,ard.q. ca.57.num.5
Poſſeſſor quando ſit tuendus in ſua poſſeſſione contra eum,q. ſuam intentionem fundabat de iure,& eſt ard. q.c.86.nu.3
Poſſidere ſe ignorans ſi vere poſſideat præſcribit ca.69.num.7
Poſſeſſio vitioſa perdurat c.65.n.14
Poſſeſſio ignoranti interdum quæritur ca.69.n.8
Poſſeſſionem capit hæres teſtamentarius,licet filius præteritus ſeſe opponat cap.100.n.4
Poſſeſſio perditur decennio ca.76.nu.4
Poſſeſſio vitium vt purgetur ca.59.nu.4
Poſſeſſio naturalis an ſufficiat ad præſcriptionem,ca.57.nu.3.
Poſſeſſionis vis magna ca.90.nu.9
Poſſeſſio dicitur violenta,clandeſtina,precaria c.65.nu.13
Poſſeſſio ciuilis & naturalis requiritur ad præſcriptionem ca. 57.num.1
Poſſeſſio adijcitur longi temporis negligentia ca.68.nu.7
Pithagoræ dogma c.37.n.17
Poſſeſſio naturalis ſola an ſufficiat ad præſcrip.etiam ſi ciuilis ab alio teneatur,ard.q. ca.57.num.6
Poſſeſſio vitioſa non prodeſt ad pręſcriptionem cap.59.nu.2
Poſſeſſio ſola radix & fundamẽtum præſcriptionis,noua opin. cap.65.num.10
Poſſeſſorio recuperandæ non poteſt obij exceptio de dominio incontinenti probando cap.88.nu.2
Poſſeſſio iunior clandeſtina pręſumitur,cum comm.ca.85.n.6
Poſſeſſio naturalis quid ca.57.n.21
Poſſeſſio naturalis iuſtior quam ciuilis c.57.n.16
Poſſeſſionis continuatio an præſumatur,ard.q. c.58.n.5
Poſſeſſio naturalis ſola an ſufficiat ad præſcriptionem vsusfructus c.57.nu.4
Poſſeſſio ciuilis ſufficit ad præſcriptionem c.57.nu.2
Poſſeſſio ab aliquo tertio licite an illicite capiatur multum intereſt ca.27.n.16
Poſſeſſio in hæreditatem iacentem videtur continuata ad explendam præſcriptionem,niſi ab alio occupetur c.57.n.18
Potentia mentita ca.51.n.67.
Poteſtas propter vſum cap.20.n.38
Potentia nulla,& finita exæquatur in præfa.nu.34
Poteſtas ordinaria & abſoluta an ſit in principibus, ard.q. cap.56.num.2
Poteſtate etiam minime dicuntur eſſe a Deo c.20.n.5
Poteſtatis plenitudine princeps vti videtur,quando alias eius actus periret ca.26.nu.9
Poteſtatis plenitudine vel poteſtate priuilegiata in dubio an princeps videatur,egregia q. c.27.nu.21
Poteſtatis abſolutæ & ordinariã non eſt in principe differentib,egregia q. ca.26.n.18
Poteſtatis plenitudine cum vtitur princeps,intelligitur de laudabili ca.26.nu.11
Poteſtatis plenitudine an princeps poſſit contractum ſuũ violare c.26.nu.12

oteſtatis plenitudine ſupplentes,hæc clauſula refertur ad iuris poſitiui ſolennia,non ad ius diuinum vel naturale vel gentium alterandum ce.26.nu.27
Potentia vera quis ca 27.nu.1
Poteſtatis plenitudine ſine cauſa iuſta an princeps vtatur ca. 26.nu.10
Potentiores digniores in.præſ.num.79
Poteſtatis vtriuſque finis in præſ.nu.16
Poteſtatis plenitudo non eſt ad malum c.5.nu.17
Populi rumor non curandus ca.14.nu.7
Populus poſtquam principem accepit,deſinit habere ius legũ ferendarum ca.1.num.7
Populus regem habens præſumitur facultatem legis ferendæ ſibi reſeruaſſe ca.47.nu.11
Populo male alienato adeſt peccatum & reſtituendi obligatio ca.43.num.21
Populus imitatur principem ca 43.nu.7
Populum a principe habitum,qui alienare poteſt,poterit & vẽdere,contra nouiſſ. ca.43.nu.20
Populus regem habens an leges ſibi ferre poſſit cap.47.num.9
Populorum a rege alienatorum duplex læſio ca.43.num.19
Populi vox & opinio maximam vim habet in præf.num.86
Populi vetus memoria pro veritate eſt ca.63.nu.9
Populorum alienationes neceſſitatis cauſa an perpetuo fieri liceat ca.43.n.18
Populus ad ſingulos ciues non ſe habet,vt corpus ad ſingula membra,contra nouiſſ. ca.47.num 7
Populi vox Dei vox eſt ca.51.nu.71
Populus principem habens,an leges ferre poſſit c.47.n.1
Pretio qui ſubditum ſe fecit,an ſe liberare poſſit ca.82.num.7
Prælatus,vxor,& ſimiles,ex cuius bonis pſumantur contraxiſſe ca.105.nu.6
Prælatus tam ex bonis ſuis quam eccleſiæ quæſiſſe aliquando præſumitur c.106.nu.36
Prælatus quando debeat facere inuentarium ca.105.n.13
Prælatus non ſemper marito aſſimilatur ca.105.n.37
Prælatus quæſiſſe an præſumatur ex bonis eccleſiæ ca.105.n.1.
Prælatus qui curauit vt ſibi relinqueret,quod quis eccleſiæ relinquere volebat,an teneatur ca.105.n.43
Prælatus qui læſit eccleſiam in quæſitis vel quærendis quando teneatur ca.105.n.42
Prælatus & eius hæres tenentur , ſi res eccleſiæ præſcripta eſt eius culpa ca.105.nu.41
Prælatus tenetur augere bona eccleſiæ ſi poteſt ca.105. nu.40
Prælatus an videaẽ poſſidere nomine eccleſiæ ca.105.n.21
Prælatus quando de bonis eccleſiæ quæſiſſe videatur, nec ne ca.105.num.35
Præmium ſi indiuiduum eſt vt inter merentes partiatur ca.90. num.8.
Præmium propter onus ca.35.nu.2
Prælia tumultuaria(ſcaramuzas vocant)licita eſſe inter milites,contra nouiſſ. ca.49.nu.18
Præmium pinguius præſtãdum eſſe interpretamur ob facinus memorabile ca.90.nu.7.
Præſentia vt probetur ca.60.num.1
Præſentia eſt quid facti ca. 60. nu.1
Præſcriptiones non tenent extraneos à iuriſdictione principes aut priuatos ca.51.num 28
Præſcribere poteſt ne rex vt quid arduum expediat ſine procerum conſilio ca.23.num.3
Præſcriptio de iure canonico,ſi eſt annorũ 20.pcedit ſi hæres ſit in bona fide,licet defunctus fuiſſet malæfidei poſſeſſor,cũ communi contra alteram communem.Idem de iure ciuili cum communi contra alteram communem. ca.73.n.14
Præmium propoſitum ei,qui primus vrbis obſeſſæ muros aſcẽderet,veri eorum qui muros pariter aſcenderunt debeatur, egregia q. ca.90.nu.1
Præſcripta actione perſonali,obligatio naturalis ſi qua ſupereſt, non proderit,vt ſuper eam poſſit,fieri nouatio,cum communi contra alteram communem,nec proderit vt ei poſſet accedere fideiuſſor,cum communi contra alteram cõmunem,nec pariet exceptionem cum communi contra alteram communem cap.74.nu.5
Præſcribere an poſſit miſſus in poſſeſſionem ex cã noxalis vel damni infecti,cum ſciret rem illam non eſſe illius , contra quem decretum fuit inter poſitum,egregia q.ca.72.num.4
Præſcriptio qualitatis per quam res deterior fit,facilius admittitur ca.78.nu.1
Præſcriptio immemorialis non nititur in poſſeſſione ciuili,ſed naturali detentatione contenta eſt. ca.81.nu.20
Præſcriptio procedit quando vxor viro rem alienam donauit etiam ſi vir eam vxoris eſſe,& ſic donationem quo ad trãsferendum dominiũ non valuiſſe,exiſtimaſſet,cõtra Doct. ca.79.nu.5
Præſcriptio immemorialis an ceſſet ſi appareat de titulo illegitimo,ard.q. c.81.n.21
Præſcribatur vt per decennium,vel aliud etiam breuius tempus,ſtatuto ciuitatis ſuperiorem non recognoſcentis induci poteſt ca.75.nu.9
Præſcriptione completa ceſſat reſtitutio,primo in præſcriptione centum annorum deinde etiam in præſcriptione 40.annorum tertio etiam in præſcriptione 30.annorum quarto etiam in præſcriptione ordinaria,hæc omnia contra communem cum multis tamen ca.75.nu.2
Præſcriptio longi temporis de iure canonico procedit in iis, q̃ ſunt modici præiudicij,licet poſſidens haberet ſcientiã iuris alieni ca.87.nu.6
Præſcribi iniqua nullo tempore poſſunt ca.51.n.75
Præſcribi poteſt exemptio de iure canonico etiam ſine titulo ca.87.num.21
Præſcrip.30 annorum iure ff.erat incognita ca.73.nu.8.
Præſcribi poteſt tempore immemoriali ius concedendi veniã ætatis,contra Romanum ca.82.nu.10
Præſcriptio contingit ſine legitimo titulo,& cum ſcientia rei alienæ,noua declaratio ca.65.nu.15
Præſumuntur etiam ea quæ ſunt facti poſt longum tempus in iis,quæ ſunt modici præiudicij ca.87.n.2
Præſcriptiones etiam contra ignorantes non ſunt iniquæ,contra communem ca.52.nu 14
Præſcribit annis 30.emens rem filij,in qua pater habebat vſufructum ca.84.n.9
Præſcriptio quare non currat ſine titulo in reditu alcaualarũ ca.78.num.3
Præſcripta actione perſonali cum bona fide,obligatio naturalis ſi qua ſupereſt,inutilis eſt,quo ad effectus iuris ciuilis cap.ca.74 num.3
Præſcriptionis exceptio impedit litis ingreſſum,contra Bald. 54.num.13
Præſcriptione ſemel completa an detur reſtitutio,egregia pugna ca.75.nu.1
Præſcriptio tam impeditur ex vno vitio quam ex multis,cum quibuſdam contra alios ca 73.nu.16
Præſcribere poſſum ſine titulo in caſu hic relato ca.73.nu.2
Præſcriptio 30.annorum ceſſat in ſpurio,qui diſpenſationem illegitimam impetrauit,eiusque virtute bona patris,poſſedit,egregia q. ca.81.num.18
Præſcriptioni immemoriali non nocet initium vitioſum.c.81. num.16
Præſcriptio iuris,eſt probatio etiam vbi requiritur probatio inſtrumentorum ca.105.n.15
Præſcriptio non eſt pœna etiam ſi currat contra ſcientem,cõtra comm.opin c.55.n.21
Præſcriptio ſine titulo legitimo,& cum ſcientia rei alienæ contingit in decem caſibus hic relatis,nouæ declarationes ca. 65.num,16
Præſcriptio aſſimilatur iuri accreſcendi ca.59.nu.5
Præſcriptio,quę currit contra ignorantem non eſt pœna, contra commu.opin.
Præſcriptionum leges nõ ex noſtro conſenſu ligant,ſicque naturaliter & veluti ex contractu ca.52.n.9
Præſcribi qui rem ſuã patit,eam concedere videtur ca.52.nu.3
Præſcriptio longi temporis ceſſat in ſpurio,qui bona patris virtute illegitimæ diſpenſationis poſſidebat ca.81.n.19
Præſcriptio temporis immemorialis conſuetudo eſt,non præſcriptio ca.83.nu.22
Præſcribi poteſt tempore immemoriali vt appellationes etiam vltimæ non ad regem,ſed ad aliquem magnatem deferantur,contra nouiſſ ca.82.nu.8

Præſcriptio

Præſcriptio 30.anno.in perſona hæredis non magis iuſtificatur ex confeſſione inuentarij,qua ſi illud non confeciſſet,contra Alex.Iaſ.Fel.& Bal. ca.73.nu.15
Præſcriptio ſurenſes colligẽdi breuiori tempore quam immemoriali contingit,cum multis contra multos c.83.n.37
Præſcriptio ordinaria non ceſſat propterea quòd ſit præſumptio iuris,contra poſſidentem ca.83.nu.21
Præſcriptio aſſimilatur alluuionis acquiſitioni ca.59.nu.6
Præſcriptio eſt aduentitium lucrum ca.59.nu.7
Præſcriptiones ſunt iuris ciuilis ca.51.n.23
Præſcriptio an ſit contra æquitatem naturalem,ard.q c.52.n.1
Præſcriptiones nunquam fuiſſent,ſi ius ciuile non eſſet cap.51.num.25
Præſcriptio capit naturam pacti etiam contra ignorantes,contra Gloſ.Bal.Fulg.& Barb. ca.52.n 15
Præſcriptio an ſponte patienti accidere dicatur, ardua quæſt. cap.52.num.16
Præſcriptio quare inuenta ca.57.nu.13
Præſcribi an poſſint quæ Imperatori reſeruata ſunt,contra nouiſ. ca.22.nu.18
Præſcriptio longi temporis de iure canonico procedit in iis, quæ ſunt modici præiudicij,licet poſſidens haberet ſcientiã iuris alieni ca.87 n.6
Præſcriptionis exceptio impedit litis ingreſſum ca.56.n.1
Præſcriptionum materia quatuor principijs ſeu elementis cõſiſtit cap.51.nu.2
Præſcrip.& iura ciuilia ceſſant in extraneis populis, principibus,priuatis hominibus ca.51.n.36
Præſcriptio,& vſucapio an differant inter ſe ca.51.nu 8
Præſcriptio triginta annorum iure digeſtorum non erat cognita ca.51.nu.27
Præſcriptionis continuatio facilior quam inchoatio c.59.n.3
Præſcribi poteſt exemptio de iure canonico, etiam ſine titulo cap.87.nu.11
Præſcriptio,& conſuetudo differunt ca.83.n.30
Præſcribi an poſſit ius ſuperioritatis,ard.q. ca.2.nu.14
Præſcriptio quare introducta ca.51.nu.9
Præſcriptio cum mala fide quare non valeat ca.32.nu.8
Præſcribi poteſt ne Papa quid arduum in temporali ſua iuriſdictione expediat ſine Cardinalium conſ. ca 23.nu.4
Præſcriptio ſine titulo,& cum ſcientia rei alienæ currit in decẽ caſibus hic delatis,nouę declarationes c.65.n.19
Præſcriptionum materia ſummi momenti eſt ca.51.n.1
Præſcriptionem repellere non poteſt arbiter aſſumptus,vt ſecũdum æquitatem iudicet,ard.q. ca.50.nu.10
Præſcriptio interdum occidit non transfert ius ca.68.nu.4
Præſtationum annuarum liberati breuiori tempore,quam immemoriali contingit cum Aym.contra plures c.83.n.38
Præſumuntur etiam ea, quæ ſunt facti poſt longum tempus in iis,quæ ſunt modici præiudicij ca.87.nu.2
Principia qualia ſunt,talia ſunt principiata cap.7.num.6.& cap.47.num.10
Principiata ſunt talia,qualia principia cap.56 nu.12
Princeps Romanus non ſubeſt legibus ciuilibus Romanorum ſed tantum iuri naturali,vel gentium,reliqui principes ſubſunt legibus ciuilibus ſuarum regionum ca.26.nu.15
Princeps cenſum antiquum ciuibus inuitis augere non poteſt cap.8.num.2
Princeps merus & legitimus ca.1.nu.2
Princeps legitimus non merus ca.1.nu.3
Princeps non eſt dominus perſonarum non magis quam rerũ, contra Iſern. cap.5.nu.28
Principem poſſunt ciues abijcere ob ignauiam eius c.5.n 20
Princeps rem ciuis ſine cauſa an auferre poſſit de plenitudine poteſtatis,ard.q. ca.5.nu.15
Principes imperio abutentes an poſſint per Papam priuari principatu ca.8.nu.29
Princeps contrahendo cum ſubditis manet obligatus naturaliter,& ea obligatio eſt efficax etiam ad agẽdum,adeo vt nec de poteſtate abſoluta poſſit ab eo diſcedere ca.3.nu.1
Princeps nec poſtquam accuſator deſtitit,poteſt pœnam legis minuere,quæ imponi debeat,vbi accuſator non eſſet,contra nouiſ. ca.15.n.5
Princeps bis aut pluries quando poſſit ciues collectare c.8.n.1
Principum, regum, Imperatorum poteſtas non eſt legibus ſoluta,aut anormala,contra nouiſ. ca.4.n 10
Principem captum an ciues redimere teneantur ca.7.nu.6
Principis homines,ciues non tectè appellari,contra Afflictum cap.8.num.9
Princeps etiam de plenitudine poteſtatis nequit auferre rem ſubditi,ſine cauſa,ard.q. cap.15.nu.1
Princeps rei regiæ coronę regulariter alienare nequit c.5.n.25
Princeps oppida alienare nequit, licet retineat ſibi iuriſdictionem,contra Doct. ca.4.nu.9
Princeps an pro pace conſequenda poſſit remittere damna priuatis illata,ard.q. ca.4.nu.12
Princeps regalia alienare nequit in enorme, nec etiam in mediocre damnum regni,contra nouiſ.& quid ſi leuiſſimum eſſet damnum ca.5.nu.23
Princeps rem ciuis etiam tempore neceſſitatis vendere nõ põt & quid ſi ſit extrema neceſſitas ca.6.nu.5
Principes regulariter non ſunt legibus ſoluti c.3.n.4
Princeps non poteſt modum ſuccedẽdi à teſtatore ordinatum mutare,contra Doct. ca.5.n.12
Principes boni ſunt à Deo ca.21.n.9
Princeps cum incapace ſcienter contrahendo cum habilem facit ca.3.num.7
Principes oppidum alienare etiam ſuprema iuriſdictione retenta non poteſt,contra nouiſ. ca.5.nu.3
Princeps nec vnum aut certos ciues poteſt alienare,nec vniuerſos,contra Doct. ca.5.nu.11
Principales conuentiones non habere vim legis, contra communem opin. ca.3.num.5
Princeps etiam ob publicam vtilitatem oppidum nequit alienare,contra quam plures Doct. ca.4.nu 4
Princeps ſubeſt legibus ca.1.nu.19
Principis præceptum notorie iniquum non exequitur c.2.n.12
Principatus eccleſiaſticus ad populorum vtilitate eſt c.1.n.26
Principum triplex diſtinctio ca.1.nu.1
Principem legibus ſolutum eſſe,vt intelligendum,egreg.quęſt. cap.26.nu.13
Princeps quoties poteſtate ordinaria vti poteſt, toties & plenitudine poteſtatis,contra quam plures Doct. ca.26.n.19
Principes aut populi liberi inter ſe iure naturali, & gentium ciuili ligantur ca.51.nu.30
Principes,& magiſtratus mali dicuntur non eſſe à Deo cap.21.num.11
Princeps legitimus leges ferre poteſt ca.1.nu.6
Princeps legibus ſubeſt iure naturali,diuino, & poſitiuo ca.45.num.3
Princeps dum legibus abutitur,nũquam præſumitur iuſta cauſa motus ca.41.nu.27
Principi imperio abutenti cui occurri non poteſt in vim iuriſdictionis,occurri tamen & poteſt & debet in vim naturalis defenſionis ca.41.nu.26
Principes ſunt Dei miniſtri in præf.n.139
Princeps iure naturali ciues ab omni læſione tueri tenetur cap.51.num.72
Princeps ciues etiam ob publicam neceſſitatem perpetuo alienare non poteſt. ca.64.nu.37
Principes an ardua poſſint ſine procerũ conſilio expedire,ard.quæſt. cap.23.nu.1
Princeps ex iuſta cauſa defenſionem tollere poteſt in criminalibus,plures ard.q. cap.36.nu.1
Princeps ſubeſt legibus cap.26.nu.7
Princeps priuilegium non ſubdito conceſſum interdum reuocat ca.31.n.24
Principi an ſit plenitudo poteſtatis ca.26.nu.22
Principes & magiſtratus alij ſunt à Deo ca.21.nu.10
Principes mali & boni a Deo eſſe,ut intelligendum, noua declaratio ca.21.nu.12
Princeps in dubio an plenitudine poteſtatis vti videatur cap 26.num.8
Principes an poſſint leges mutare ca.2.n.19
Principis non erit miſerrima conditio, licet nequeat oppida alienare,contra Doct. cap.4.nu.8
Principatus inuetur ad eram ciuium vtilitatem, nõ principum cap.1.num.10

Principum

Principum creandorum,aut legum finis populorum vtilitas cap.1.num.24
Princeps non poteſt facere ſupra ius,nec contra ius,contra Doctor. ca.15.nu.3
Princeps non eſt cauſa cauſarum,ſed ſolus Deus, contra Doct. cap.15.num.2
Principum de poteſtate diſputare non eſt inſtar ſacrilegij cap. 15.num 4
Princeps imperio abutens quid à ciuibus iure ſpectet, ardua q. cap.8.num.33.
Princeps agere poteſt & debet pro vexatione,aut damno ciuibus ſuis illato ca.8.nu.14
Princeps eſſe deſinit,qui fit tyrannus ca.18.n 10
Princeps nobilibus prohibere ne nubant,non pôt ca.17.n.9
Principi quod placuit, ita demum habet vim legis, ſi populo vtile ſit cap.2.nu.3
Princeps tyrannice aut perperam regens,an ipſo iure deſinat eſſe princeps ca.8.n.19
Princeps ante accuſatoria abſceſſum pœnam aliquantulum laxare poteſt,contra nouiſſ. ca.15.nu.10
Princeps ex bello an ſit legitimus ca.1.nu.5
Principum placita,quæ non recedunt à iure naturali, vel gentium,legis ciuilis vim non habent,vt inductina, ſed vt declaratiua ca.2.num.10
Principi à populo data poteſtas reuocari nequit,falli in tribus caſibus ca.1.0u.8
Principi theſaurarius an de bonis fiſci præſumatur emiſſe cap. 105.num.24
Princeps illegitimus cap.1.nu.4
Princeps eſt legum miniſter,ſicque eis ſubeſt ca.1.num.14
Principum placita quando habeant vim legis ca.2.nu.4
Princeps continetur appellatione magiſtratuum ca.1.n.18
Princeps res regiæ coronæ non alienar,niſi in caſibus c.4.n.5
Princeps poteſtate ordinaria vti intelligitur, quando ſolitum ordinem io iudicijs non ſeruat,contra Glo.Abb.& Marc. Maut. ca.26.n.24
Princeps liberum rerum noſtrarum vſum, aut etiam ab vſum impedire an poſſit? ca.17.nu.1
Principatus & iuriſdictio à Deo non magis nec minus procedit,quam reliqua omnia ca.41.n.39
Princeps an poſſit remittere talionis pœnam,vel aliam parti debitam,ard.q. ca.24.nu.22
Princeps in cauſa propria iudex eſt,& executor ca.45.nu.8
Principatus deificus ca.47.nu.4
Princeps in dubio an habeat ius leges ferendi ca.47 n.13
Princeps cum ſubdito contrahendo non obligatur ciuiliter, ſed ſolū naturaliter,ſed ea naturalis obligatio efficax omnino eſt cap.51.nu.29
Principum quanta debeat eſſe cura,& prouidentia c.51.n.73
Princeps ſine iuſta cauſa diſpenſare nequit ca 41.nu.28
Princeps legibus ciuilibus an obligetur?ard.q. ca.45.n.12
Principatus quadripartitus ca.47.n.2
Principatus & iuriſdictiones vt ſint,neceſſarium non eſt, ſed ca tum vtile ca.41.nu.41
Princeps quantam ſuorum curam habere debeat ca.42.n.3
Princeps ſufficienter à populo dotatus, nil vltra exigere poteſt cap.43.num.6
Principatus,imperium,regnum dici poſſunt de iure ciuili,& de iuregentium,& de iure diuino in præf.nu.117
Principatus legitimus ca ſolo populi conſenſu ca.47.nu.5
Princeps ſubeſt legibus ciuilibus etiam à naturali, vel diuina differentibus,contra nouiſſ. ca.45.nu.10
Principatus ad ciuium vtilitatem ca.43.nu.2
Princeps legibus etiam ciuilibus ſubeſt triſariam ca.45.nu.7
Princeps cum ſit tyrannus ciuibus, quale ſuperſit remedium, contra nouiſſ. ca.22.nu.6
Principatus ad vtilitatem ſubditorum inuentus in præf.n.102
Princeps ſubeſt legibus ciuilibus quo ad pœnam, contra nouiſſ.& quo ad pœnæ executionem, contra eoſdem cap. 45.num.9
Princeps an ſit legibus ſolutus,ard.q. ca.45.n.1
Principatus & iuriſdictio eſt de iuregentium ſecūdario, & ſic poſitiuo,non de iuregentium primæuo,aut naturali cap. 41.num.29
Principatus,& iuriſdictio iuri naturæ aduerſantur ca.41.n.36
Princeps quare nequeat contractum ſuum violare ca.6.n.16
Princeps etiam de plenitudine poteſtatis ſine iuſta cauſa non poteſt modum ſuccedendi à teſtatore diſpoſitum mutare, ard.quæſt. ca.5.nu.22
Princeps contrahendo etiam ciuiliter obligatur, contra communem opin. cap.3.nu.2
Princeps fœmina pro ſe dotanda,an ciues poſſit collectare? ardua quæſt. ca.7.nu.5
Princeps ciuibus iuſſit vt ſe redimerēt, eos in ſuos recepturus, nunquam à regia corona ſeparaturos pollicitus, an côtrarium facere poſſit de plenitudine poteſtatis? ardua quæſt. cap.5.num.14
Princeps neceſſitatis ſuæ cauſa ciues alienare non poteſt, contra plurimos Doct.fallit in vaſallis feudatarijs,vel feudo ſimilibus ca.5.nu.9
Principem non poſſe vnum oppidum aut vrbem alienare,contra quam plures Doct. ca.3.nu.8
Priuatio quæ nunc eſt,non præſumitur in futurum,ſecus in eo quod eſt aliquid poſitiue ca.105.n.3
Priuilegijs quando præiudicet diſpoſitio generalis ca.26.n.4
Priuilegium præſumitur ex longo tempore ca.62.nu.6
Probatio leuior ſufficit in deſponſibus ca.51.n.18
Probatio eſt,ſufficit,vt à communiter accidentibus concludat cap.85.num.14
Probatio nulla concludit indubitanter, ſed ſolum præſumptiuè ca.14.nu.2
Probantur indicijs bona,vel mala fides, metus & dolus cap. 58.num.8
Probationum ſpecies nulla eſt, quæ neceſſario concludat, ſed tantum contingenter ca 83.n.32
Probatio leuior ſufficit in aliquibus ca.63.n.10
Probationes coniecturales ſufficiunt in antiquis ca.84.n.17
Probationes,ſufficit,vt concludant veriſimiliter ca.90.n.19
Prodigaliter viuenti non datur curator cum commu. contra plures ca.37.nu.8.& ca.106.nu.7
Proditio irreparabilia ca.32.nu.7
Prodigere licitum ca.9.nu.18.& c.37.nu.3.& ca.52.nu.8
Prodigere noſtra fas eſt ca.11.nu.3
Prodigere noſtra poſſumus, fallit in 3.caſib. ca.17.nu.2
Prodigere bona ſua cuique liberum eſt ca.106.nu.3
Prodigere nullus præſumitur ca.57.n.7
Prohibitus habere prædia in territorio, non vtatur ſi ea illico ſit venditurus ca.32.nu.3
Progreſſus præſumitur talis,quale initium cap.58.nu.4
Pupillaris ſi fiebat exhæredato integram legitimam habenti querela nulla cōpetebat per l.humanitatis, licet iure antiquo aliud inductum,contra comm. ca.106.nu.32
Publica vtilitas reparanda,non quorundam impenſa,aut damno,ſed vniuerſorum in præf.nu.31
Publicum vtile quid videatur,vtque priuato commodo præferatur ca.8.nu.34
Pupillo non nocet tutoris mala fides ca.71.nu.3
Pupillus non poteſt habere malam fidem ca.71.n.4
Pupillaris fieri poteſt exhæredato ca.106.nu.9

Q

Querelam non exhæredatio producit, ſed inofficioſitas cap.106.nu.19
Querela ſupponit teſtamenti validitatem c.106.n.36
Qualitas adiuncta verbo intelligitur ſecundum tempus verbi in præfa.num.33

R

Ratio affirmatiua an negatiua ſit efficacior?ardua quæſt. cap.30.num.22
Ratione legis ceſſante,ceſſat eius diſpoſitio, licet ratio in lege non eſſet expreſſa,contra Galganiam ca.10.nu.25
Ratione legis ceſſante etiam in particulari lex ceſſat,côtra Doctores. ca.46.nu.4
Ratio elegans ca.16.nu.12
Ratio expreſſa in lege,pro lege eſt ca.37.nu.4
Ratio expreſſa in lege eſt vere lex ca.57.nu.15
Ratio noua ca.76.nu.6
Ratio expreſſa in lege pro lege habetur, cap.85.nu.3.& cap. 106.nu.4.& ca.97.nu.6.

Ratio

Ratio communis improbatur ca.94.nu.19
Reges dici poſſunt omnes legitimi magiſtratus in præf.n.119
Regis & tyranni differentia ca.42.num.4
Regis verum trophæum eſſe omnibus parem in præf.nu.91
Regna,imperia,& principatus inſtabiles in præf.nu.43
Regalia interdum alienantur ca.31.n.34
Regnum ſucceſſione à tempore immemoriali delatũ non ſubeſſe ſubditorum arbitrio cap.82.nu.6
Regno vacante,vel imperio,ciues poſſunt regem ſibi eligere cap.22.num.3
Rex præſumitur quæſiſſe intuitu dignitatis, & taliter quæſita non poteſt alienare ca.105.nu.28
Regem eligere poſſe ciuitates,contra nouiſſ. ca.22.nu.8
Reges ſunt de iure gentium ca.1.nu.25
Regibus aut magiſtratibus ſubeſſe non eſt neceſſitatis præciſæ in præf.nu.125
Regnum & rex ſunt nomina generalia ad omnes magiſtratus ſpectantia in præfa.nu.107
Regula quando fiat ca.105.n.39
Regnum an ſit iuris diuini in præf.nu.106
Rex eſt propter regnum,non regnum propter regem in præfat.num.104
Regnum eſt iuris gentium in præf.n.105
Reges prius quàm leges ſcriptæ in præf.nu.108
Reges à Deo eſſe quo ſenſu accipiẽdum. in præf.n.112.& 113
Reges quare inuenti in præf.nu.120
Reges quare non habeant,aut egeant bruta in præf.n.114
Regina Amazonum precio emit Alexandri congreſſum cap.48.num.6
Reges creatos ſubditorum gratia ca.82.nu.2
Reipublicæ quantum debeamus ca.16.nu.14
Rei vendicatio non datur domino rei præſcriptæ contra tertium poſſeſſorem,contra Doct. ca.54.n.12
Rei appellatione omnes ſuæ partes continentur ca.7.nu.16
Reipublicæ vtilitas priuato commodo præferenda ca.5.nu.16
Remiſſio facilior quàm noua conceſſio ca.53.nu.6
Remunerationis etiam cauſa oppidum regiæ coronæ donare principi non licet,contra nouiſſ. ca.5.nu.2
Renunciare poſſumus noſtris vtilitatibus ca.42.n.6
Repudiatio quando facta videatur ca.94.nu.2
Reſtituendi obligatio non tollitur exceptione ca.55.n.16
Reſtitutio non conceditur domino rei præſcriptæ contra Docto. ca.54.nu.11
Reſtituendi obligatio non perimitur præſcriptione c.55.n.9
Reſtitutio ceſſat interdum etiam ſi acquiſitio fiat, ſine domini voluntate ca.48.nu.38
Reſtituitur difficilius læſus in toto, quàm ſi in parte læſus eſſet dimidia ca.48.nu.11
Reſtituere non tenetur quod à viro ſecum congrediente accepit vidua,aut virgo,aut nupta ca.84.n.13
Reſtituendi obligatio perimitur,quando præſcriptio currit cõtra ſcientem & patientem,ard.q. c.55.nu.12
Reſtitutio ceſſat vbi eſt legitima acquiſitio ca.48.nu.37
Reuocabilis eſt omnis conceſſio facta ad concedentis vtilitatẽ cap.47.nu.12
Romanorum mores in deterius ca.20.nu.33
Romanus populus poteſtatis plenitudine an aliquando vſus fuerit contra Bal.& Mar.Man. ca.26.nu.25
Ruina Thebarum,& Troię ca.20.nu.35
Ruina multarum vrbium ca.20.nu.36

S

SCientia quantum diſtet ab ignorantia quoad præſcriptionem ca.65.nu.12
Scripturæ clauſula de conſuetudine tabellionum apponi conſueta inutilis eſt in tribus caſibus ca.33.n.27
Scriptura an obliget quo ad clauſulas quæ iniuſſu partium ſed de conſuetudine tabellionum apponuntur,ardua quæſt. cap.33.num.25
Scripturam pręſentans quatenus pro ſe faceret non vltra,an ea proteſtatio proſit,ard.q. ca.2.num.9
Scripturæ interuentus an ex tempore longo præſumatur, ard. quæſt. ca.64.nu.8
Sententiæ quæ enarrat acta proceſſus ſtatur,licet aliter de actis non appareat,etiam ſi non ſit actum vetus ca.39.nu.12
Sententiæ quæ continet relationem actorum creditur,licet aliter de actis non appareat ca.39.n.8
Sententiam etiam nulla dat titulum ad præſcribendum cap.67.num.1
Sentẽtia vt feratur parte præſente,vel vt poſtea ei notificetur, paria ſunt ca.39.nu.11
Seruitutis ad præſcriptionẽm non eſt neceſſaria tituli allegatio contra communem opinionem concluſiones quatuor cap.65.num.7
Seruitutem diſcontinuam res inanimata non præſcribit niſi tẽpore immemoriali ca.83.nu.25
Seruitus diſcontinua an præſcribatur longo tempore virtualiter per tituli allegationem,quod non cum communi opin. quando ille ſimpliciter ibat non vtens ſeruitute ſibi delata cap.84.num.5
Seruitus mala eſt,ſed maioris mali vitandi cauſa iure gentium introducta ca.9.nu.4
Seruiræ hebetiores an prudentioribus videantur naturaliter cap.9.num.3
Seruire cęteris mortalibus hominum nulli à domino Deo creati ca.10.nu.12
Seruitutis imago eſt,alienæ ditioni ſubeſſe c.82.nu.14
Seruus,domini ſalutem,ſuæ præponere debet ca.11.nu.4
Seruus delicto affectus fugere poteſt tutus in conſcientia ca.10.num.3
Seruus bello captus tutus erit, ſi fugiat etiam in conſcientia, eſt que egreg.q. ca.9.nu.21
Seruus pœnæ an teſtari poſſit ca.10.nu.15
Seruus dominatus fugere in conſcientia non poteſt ſecũdum nouiſſ. nos contra ca.10.n.1
Seruitute vtens ſine cauſa an iure canonico præſumatur eſſe in bona fide ca.81.nu.5
Seruitus habens cauſam continuam, vel quaſi longo tempore, habens vero cauſam diſcontinuam tempore immemoriali præſcribitur cum communi ca.84.n.6
Seruitus ſine titulo an præſcribatur,egreg.q. ca.78.nu.1
Seruorum ſtatus quo iure fuerit annichilatus,egreg.quæſt. cap.10.num.13
Seruus an Reipublicæ cauſa abeſſe poſſit c.10.n.14
Seruitus quadruplex cap.9.nu.2
Seruitus an cauſetur ex bello etiam iniuſto,egreg.q. ca.9.n.14
Seruitus voluntaria ca.9.nu.10
Serui fugientes an ſui iuris fiant ca.82.nu.11
Seruus qui ſponte vendidit ſeſe, deterioris conditionis eſt quã reliqui ſerui cap.82.nu.16
Seruus an naturaliter,& quo iure obligatur ca.10.nu.16
Seruitutis onera ca.82.nu.15
Seruitus eſt contra naturam ca.82.n.13
Seruus homo iure natura non eſt in præſ.nu.9
Sermo quando intelligatur de prima vice ca.30.nu.15
Similitudo eccleſiæ militantis ad eccleſiam triumphantem cap.21.nu.26
Socius quando ex ſocietate quæſiſſe præſumatur c.105.n.27
Socium itineris defendere non ſecus quam rempublicam tenemur ca.16.nu.18
Societatis locus in præſ. n.75
Socium deſerere periclitantem turpe eſt ca.13.n.14
Solennitatis extrinſecæ interuentus licet non præſumatur ex aſſertione partium,præſumitur tamen ex aſſertione ſententiæ iudicialis ca.39.n.13
Solennitatis pręſumptio inducitur ex longo tempore ad firmandam rei eccleſiaſticæ alienationem ca.63.nu.4
Solennitas extrinſeca non præſumitur ex longo tempore quando nimis difficilis erat ipſe actus principalis, idem ſi non erat veriſimilis ca.64.n.15
Solennitas extrinſeca ex tempore longo cum alijs adminiculis præſumitur vel ſine alijs adminiculis,ard.q. ca.64.nu.9
Solennitas extrinſeca non præſumitur ex longo tempore,quãdo nec veritas locum poſſet habere ca.64.nu.14
Solennitas extrinſeca requiſita ad bonum publicum an præſumatur ex longo tempore ca.64.nu.13
Solennitas extrinſeca ex longo tempore an præſumatur ad damnum tertij ca.64.n.10
Solennitas extrinſeca etiam ſi de ea inſtrumentum non meminit,præ-

nit,præſumitur ex longo tempore,ard.q. ca.64.nu.32
Solennitas à lege requiſita non præſumitur interfuiſſe,niſi probetur cap.84.
Solennitas extrinſeca ex longo tempore non præſumitur, ſi ei partes renunciauere ca.64.n.17.
Solennitas abundans non nocet ca.32.nu.1
Solennitas extrinſeca præſumitur ex longo tempore c.64.n.6
Sortis iudicium quando licitum ca.49.nu.19
Spes improba eſt ad hæreditatem viuentis c.48.n.24
Spoliato agenti remedio recuperandæ quando poſſit opponi remedium ſententiæ,ard.q. ca.86.n.17
Spoliatus an reſtituatur ante omnia contra fundantem intẽtionem ſuam de iure regula cum 14.limit. ca.89.n.19
Spurius ex damnato coitu natus nil capit ex teſtamento,& qđ ei relinquitur legitimis hæredibus teſtatoris applicatur iure regio,& iure communi ca.102.nu.8
Spurius qui habet bona patris nec fiſco denunciat, tutus non eſt ca.102.n.4
Spurius bona ſibi à patre donata retinens an ſit tutus in foro animæ ca.102.nu.32
Spurio hæreditatem reſtituens non peccat,contra nouiſſ. cap.102.num.23
Spurius quis dicatur ca.102.n.7
Spurius nil capit à patre,variéq; ampliat ca.102.n.9
Spurius ex interuallo capere iure regio non poſſe res patris clerici,contra nouiſſ. ca.105.nu.21
Statuti mens ſequenda ſpretis verbis,egreg.q. ca.32.n.36
Statutum fœminas dotatas excludens intelligitur quo ad ſucceſſionem eorum qui dotare tenebantur ca.32.nu.4
Statutum à ſuperiore confirmatum quado municipes poſſint reuocare ca.34.nu.2
Statutum ne in forenſes immobilia alienentur, non comprehendit domunculam ca.34.nu.1
Statutum quod vno delinquente cæteri de familia patiantur, an valeat,ard.q. c.32.n.16
Statutum vt mortua vxore maritus lucretur dotem,an locum habeat quando maritus,& vxor ſimul pereunt,ard.quæſ. ca.35.nu.15
Statutum dotem marito concedens vxore mortua ceſſat, ſi ia non ſuſtinuit onera matrimonij ca.35.nu.1
Statuti etiam iurati nocivi libera tranſgreſſio ca.31.nu.7
Statuta confirmata a ſuperiore an per ſtatuentes poſſint reuocari,ard.q. ca.35.n.11
Statuta collegij cõfirmata per ſuperiorem,an per collegas poſſint reuocari,ard.q. ca.35.nu.12
Statuti iniqui tranſgreſſio libera ca.31.nu.6
Stipendium denotat dignitatem mercenarij in præf.nu.80
Stipulatio facta inter abſentes non firmatur tẽpore c.64 n.26
Subditi quando poſſint in ſuam laxitatem ſeſe vendicare cap.82.num.3
Succeſſiones ſunt iuris ciuilis ca.48.nu.19
Succeſſionum ius prius fuit ciuile quam gentium ca.54.n.5
Superioris factum meram inferioris vtilitatem reſpiciens per ipſum inferiorem poteſt alterari ca.35.nu.13
Supplementum actus facilius inducitur, quàm ipſemet actus cap.64.num.9
Surdus & mutus non poſſunt teſtari ca.103.nu.1
Surdus mutusque natura ex diſpenſatione principis teſtatur cum Rom.Alex.Cyno,contra Cuma.Paul.Are.Iaſ.& alios cap.103.nu.6
Surdus & mutus natura non teſtatur etiam ad pias cauſas cum Bal.Rom.Iaſ.contra Alex.& Dec. ca.103.nu.7
Suſcitari non poteſt extinctum naturaliter,quòd ſi ſuper naturaliter ſuſcitetur,tunc non eadem res, ſed alia noua videtur in præf.nu.63

T

TAcitum interdum paris,interdum maioris, interdũ minoris potentiæ eſt quàm expreſſum ca.33.nu.26
Talionis pœna iuſta eſt cõtra nouiſſ.& approbata iure naturali & diuino,& gentium,& canonico,& ciuili ca.24.n.16
Tempore ex longo præſumitur ratificatio ca.61.n.15
Tempus longum inducit præſumptionem actorum,vt teneat, ſed ſententia ca.63.nu.1
Tempori longi taciturnitas facit præſumi diuiſionem etiam ſi agatur de graui præiudicio,ard.q. ca.61.nu.27
Tempus nil eſt,niſi nudum nomen,ſicque nil generat c.56.n.6
Temporis immemorabilis virtus ca.84.n.14
Tempus immemoriale inducit iuris ſubſtantiam ca.65.nu.3
Tempus longum non inducit præſumptionem inſtrumento cõtrariam ca.64.n.25
Tempore ex longo præſumitur conſenſus domini in venditione rei emphyteuticæ ca.62.nu.14
Tempus non firmat locationem factam ſine mercede certa cap.64.num.28
Tempore immemoriali quæruntur quæ acquiri ſola princip. concesſione poſſunt,ſiue titulus allegetur, ſiue etiam ſolũ tempus,contra Curt.Alex.Pel.& alios ca.84.nu.12
Tempus longum cum ſcientia, & patientia inducit conſenſus authoritatis licentiæ præſumptionem ca.63.n.14
Tempus antiquum quod dicatur magna varietas c.39.n.20
Tempus lõgum facit præſumi aditionem hæreditatis, licet agatur de magno præiudicio cõtra multos,& præſumi filij cõſenſum,licet agatur de magno præiudicio,& aliæ tres concluſiones contra Doct. ca.66.nu.5
Tempus omnia transformat ca.56.nu.7
Tempus immemoriale tuetur poſſeſſorem etiam contra eum q fundat intentionem ſuam de iure, nec eſt neceſſe titulum allegare ca.85.nu.4
Tempore ex longo præſumitur conſenſus coniugis ad ſolutionem thori ca.61.nu.26
Tempus non firmat venditionẽ factam ſine precio c.64.n.27
Tempus alit omnia ca.56.nu.5
Tempus omnia conſumit quo ad formam,& corrumpit materiam ex qua rurſum aliud generatur ca.56.nu.10
Tempus antiquum facit præſumi quod omnia ſolennia præceſſerant ſententiam,licet aliter de illis non appareat,& antiquum tempus dicitur decennium ca.18.n.39
Tempus an habeat vim inductiuam in præſtationibus tẽporis cuius vitij memoria non ſit ca.83.nu.18
Tempus immemoriale non tam intelligitur ius præſumere aut fingere quàm ius vere inducere ca.84.nu.9
Temporis diuturnitatis quadruplex effectus ca.65.n.2
Tempus longum facit præſumi licentiam mariti in vxoris contractu,idem quoad conſenſum propinquorum ca.61.n.13
Tempus longum facit præſumi conſenſum conſanguineorum contra Docto.& præſumi inſinuationem contra Doctores cap.64.num.11
Tempus longum facit ſuſtineri contractum illegitimum ca.61.num.51
Tempus poſt longum præſumuntur ea quæ ſunt facti, & quæ ſunt ſolennitatis extrinſecæ ca.39.nu.9
Tempus quando extinguat ius ca.65.n.4
Tempus pater veritatis cap.63.nu.8
Tempus immemoriale facit vt omnium poſſibilium cõcurſus præſumatur ca.81.n.7
Tempus immemoriale in annuis præſtationibus habet vim inductiuam,cum comm. ca.83.nu.19
Tempore ex longo præſumitur auctoritas ſuperioris c.63.n.3
Tempus omnium rerum ſepultura in præf.n.38
Tempus longum conſenſum ignorantis præſumi non facit cap.64.num.3
Terræ dominium probari niſi præſcriptione non põt c.51.n.56
Terra fit pontus,& è contra ca.56.nu.9
Terræ dominium non præſumitur niſi probetur ca.51.n.15
Terrarum dominium iure gentium primæuo erat in communi ca.51.nu.11
Teſtandi inuentum à iure ciuili non etiam naturali deſcendiſſe ca.100.nu.3
Teſtamento per errorem teſtantis vitiato hæreditas legitimis defertur,cum comm. ca.102.n.4
Teſtamentum an vacillet vnius teſtis contradictione c.63.n.11
Teſtamentum in quo filiusf.fuit præteritus à patre an valeat iure prætorio,& eſt egreg.q. ca.100.nu.1
Teſtamentum minus ſolenne ex tempore longo non ſumit vires,nec rumpit ſuperius,noua opin. ca.64.nu.22
Teſtam.patris exhæredatione firmatur,non ſecus quam filiorũ inſtitutione ca.109.nu.33
Teſtamentum in quo filiusf.à patre præteritus fuit eſt ipſo iure nullum,

Index.

re nullum, etiam antequam filius illud impugnet, ardua q. cap.99.num.1
Teſtamentum minus ſolenne an conualeſcat ca.63.nu.7
Teſtes requiruntur interdum 2. interdum 3. interdum 5. interdum 7. interdum 64. interdum 72 ca.14.nu.3
Teſtis id tantum ſcire dicitur quod percipit aliquo ex quinque ſenſibus corporeis in præf.n.116
Teſtis in re ſua vt quis ſit an admittatur ca.35.nu.6
Teſtis dictum accipiendum eſt ſecundum communem vſum loquendi ca.85.nu.21
Tempus nil eſt ca.56.nu.15
Titulus improbatus proderit interdum ad præſcribendum, ardua q. ca.79.nu.2
Tituli allegatio ad præſcribendam ſeruitutem diſcontinuam nil iuuat, cum communi contra Accurſ. ca.83.nu.39
Titulus in annuis præſtationibus quando præſumitur, admittitur probatio in contrarium ca.84.nu.33
Titulus allegatus præſumitur contra facientem, cum communi cap.84.nu.2
Titulus allegatus an poſt longum tempus præſumatur ad acquirendam ſeruitutem diſcontinuam, ingens pugna ca.84.n.4
Titulus in præſcriptionibus an requiratur ca.77.nu.7
Titulus allegatus ca annuis præſtationibus non pręſumitur, niſi eſſet vniformis ca.84.nu.34
Titulus allegatus poſt diutinam præſtationem etiam contra mulierem præſumitur ca.84.nu.25
Titulus in conſuet. non requiritur, cum communi c.83.n.29
Titulus ad præſcribendum de iure canonico non exigitur, vbi agitur de non magno præiudicio ca.87.n.8
Tituli allegatio aut probatio, non requiritur in præſcriptione immemoriali ca.81.nu.13
Titulus quando exigitur ad præſcriptionem, nõ præſumitur, ex tempore longo, etiã ſi agatur de leui præiudicio c.58.n.12
Titulus allegatus poſt diutinam præſtationem præſumitur etiã contra eccleſiam ca.84.nu.26
Titulus allegatus an in ijs, quę ſunt modici præiudicij, præſumatur non tantum contra agentem, ſed etiam contra patientem ca.84.nu.7
Titulus in annuis præſtationibus non aliter pręſumitur, quam ſi allegetur ca.84.n.32
Titulus legitimus, aut illegitimus, aut etiam nullus ſufficit ad præſcribendum ca.69.nu.6
Titulus conditionalis non ſufficit ad præſcribendum c.67.n.3
Titulus putatiuus ſufficit ad præſcriptionem ca.7.nu.8
Titulus allegatus præſumitur etiam contra ruſticum ſoluentẽ in annuis præſtationibus lõgiſſimi temporis cum communi, contra multos, & quid ſi ſit longum tempus c.84.n.23
Titulus ad præſcribendum de iure canonico non exigitur vbi agitur de non magno præiudicio ca.87.n.8
Titulus an ex longo tempore præſumatur ad præſcribendum, ard.quæſt. ca.64.nu.34
Titulus allegatus ex diutina poſſeſſione præſumitur etiã ſi agatur de præſcribendo dominio, contra communem opi. Idẽ & ſi agatur de præſcribendu vſuſfructu, contra communẽ opin. ca.65.num.8
Titulus reuocabilis ſufficit ad præſcribendum ca.67.nu.4
Titulus in vſucapionibus, vel præſciptionibus an requiratur noua traditio ca.77.n.10
Titulus ad præſcribendum requiritur ca.61.n.1
Titulus illegitimus non inducit obligationem in poſterum cũ communi opiñ. ca.84.nu.42
Titulum oſtendere cogitur poſſeſſor contra quem ſtat præſumptio iuris ca.105.nu.22
Titulus an de iure canonico in præſcrip.30.annor. requiratur, cum adeſt contra poſſeſſorem præſcribentem vehemens iuris pręſumptio ca.87.nu.3
Titulus allegatus an præſumatur poſt lõgam poſſeſſionem in reditibus regalibus contra ipſum regem agentẽ c.84.n.13
Titulus qui ignoratur an ſufficiat ad præſcriptionem, ard.q. cap.69.num.1
Titulus allegatus an poſt longam poſſeſſionem præſumatur in præſcribenda ſeruitute diſcontinua cap.84.nu.4
Titulus præſumitur in poſſeſſione, vel quaſi poſſeſſione, quę nititur in facto, vel factus aduerſarij, licet non præſumetur ſi niteretur in non facto ipſius, nona declaratio ca.83.n.24
Titulus allegatus contra patientem rem ſuam ab alio vti frui non pręſumitur per ſolum longum tempus, cum quibuſdã contra plures ca.84.n.40
Titulus ex decennio non præſumitur ad vaſallagium, ſed ex tricennio ca.64.n.36
Titulus an de iure canonico requiratur in præſcriptione lõgiſſimi temporis, ard.q. ca.87.nu.2
Titulum allegare neceſſe non eſt, vbi eſt poſſeſſio immemorialis nu.10. contra plures cum communi ca.84.n.10
Titulus non requiritur ad præſcribẽdum in hoc caſu c.69.n.2
Titulus ad præſcriptionem præſumitur poſt longiſſimum tẽpus ca.29.nu.17
Titulus illegitimus quando noceat præſcribenti ca.69.nu.5
Titulus ſimulatus non prodeſt ad præſcribendum ca.67.n.6
Tituli plures concurrunt ad præſcribendum ca.67.nu.7
Titutulus ad præſcribendum non requiritur in caſu ſeq. & nume.6. ca.68.nu.5
Titulus allegatus poſt diutinam præſtationem etiam contra fiſcum præſumitur ca.84.n.27
Titulus beneficij præſumitur ex longo tempore ca.61.nu.5
Titulus allegatus poſt diutinam poſſeſſionem præſumitur in iudicio, ſiue petitorio, ſiue poſſeſſorio ca.84.nu.29
Titulus inutilis non nocet præſcriptioni etiam longiſſimi temporis ca.81.n.18
Titulus allegatus non præſumitur ad excludendam proprietatem cap.84.nu.3
Titulus ſuppletur adiectione temporis ca.51.n.20
Titulus præſumitur poſt longum tempus ca.65.nu.1
Tituli qui ſufficiant ad præſcribendum ca.67.nu.5
Titulus allegatus an præſumatur ca.61.nu.2
Titulus pro ſuo ſufficit ad præſcribendum ca.68.n.1
Tituli allegatio neceſſaria non eſt, poſt tempus immemoriale, cum communi ca.84.n.28
Traditio ad præſcriptionem an requiratur, ard.q. ca.89.n.1
Tranſactionis titulus an ſufficiat ad præſcriptionẽ ſiue res tradatur ſiue remittatur ca.67.nu.2
Tucididis ſententia ca.29.nu.23
Tutor non præſumitur quæſiſſe de bonis pupilli, & quare cap.105.num.38
Tyrannidis deſcriptio ca.8.n.35
Tyrannus quis ca.50.nu.2
Tyranni eſt regnum dolo aut vi quæſitum ca.47.nu.3
Tyrannorum infelicitas ca.8.nu.36
Tyrannorum occiſio inculpata eſt ca.8.nu.41

V

VAriare an liceat in vltimis voluntatibus ca.94.nu.3
Variæ conditionum ſpecies ca.93.nu.1
Vaſalli vt noceant ſibi in futurum cum quid annuum dominis ſuis præſtabãt, oportet ſolutiones factas fuiſſe ex cauſa certa expreſſa legitima, & in futurum obligatoria, ſecundum communem opin. de cuius veritate diſcutitur c.83.n.27
Vaſallus dominum belligerantem quando ſequi teneatur cap.1.num.9
Vaſalli qui longo, vel longiſſimo tempore vniformiter præſtiterunt dominis ſuis, an & in poſterum tantum præſtare teneantur, anceps pugna ca.83.nu.20
Vaſallorum intereſt dominum non mutare, ſicque inuiti non alienantur ca.5.nu.5
Vaſalli ſi dominis ſuis longo, vel lõgiſſimo tempore annuum quid vniformiter præſtiterunt, an ex titulo per eum allegato, an vero ex tyrãnide præſtitum ac exactum præſumatur, ingens q. ca.83.n.26
Vaſalli in caſu ſuperiore poſſunt probare eam cauſam non eſſe veram, cum comm. ca.83.nu.17
Vaſallus & dominus an iudicentur à pari c.8.nu.11
Vaſalli poſt annos etiam 30. quibus quid annuum, & vniforme quaſi ex debito quid dominis ſuis pręſtiterant, an ad probãdum cauſam illam non eſſe veram admittantur c.83.n.18
Vaſallos an principibus vendere liceat ob publicam neceſſitatem in præf.n.30
Vaſalli an poſſint ex cauſa remunerationis concedi, licet ciues nequeant ca.5.nu.12
Vaſallorum præſtationes an iuſtificentur ex tituli allegatione

quoad

quo ad nobiles Hiſpaniæ ca 84.nu.2
Vaſallus domini ſalutem ſuæ præponere non tenetur c.11.n.5
Vaſallus an dominum ob debitum incarceratum liberare teneatur ca.6.nu.6
Vaſalli & ſimiles annuas præſtationes diu facientes vt in poſterum teneantur, oportet apparere quòd eas faciebāt ex cauſa obligatoria ca.84.n.31
Vaſalli ſi dominis ſuis decē præſtationes vniformes annuatim ex certa cauſa obligatoria, etiam in futurum faciunt, tenebuntur etiam in futurum tantundem præſtare, niſi probēt eam cauſam veram non eſſe, cū Cor. contra Cyn. c.83.n.16
Vaſalli an poſſint ſe tueri contra Duces, Comites, Marchiones aut nobiles alios Hiſpaniæ, quibus longo tempore id vectigal, quod alcauala dicitur, præſtiterunt ca.84.nu.22
Veneris cauſa quod dedit minor aut filiusfa. an ſit reſtituendū cap.48.num.14
Veroſimilitudo verbis præfertur ca.8.nu.45
Veroſimilia pro expreſſis habentur, licet nec mente nec verbis eſſent comprehenſa ca.90.nu.2
Veroſimilia pro diſpoſitis habentur ca.76.nu.2
Vaſallus inuitus non alienatur etiam domino æque bono, aut meliori ca.5.nu.6
Verba ſunt animi ſignum, non certitudo ca.58.nu.7
Verborum miniſterium ca 52.nu.5
Verba cedunt menti in legibus, & in hominib. ca.30.n.4
Verborum complexus mente fraudata non minuit, ſed auget legis violationem ca.30.nu.11
Verba enunciatiua non inducunt diſpoſitionem ca.30.nu.8
Verbum Perinde quid ſignificet ca.108.n.3
Verba enunciatiua probant poſt longum tempus ca.63.n.13
Verba ſtatutorum reſtringēda quoties reſultaret abſurdus intellectus ca.36.num.6
Verba inuenta vt indicarent, non vt impedirent noſtram volūtatem cap 30.nu.5
Verba indicium duntaxat non certa probatio noſtræ ſunt voluntatis ca.62.nu.18
Verba non inſpicienda, ſed mens ca.43.nu.4
Vicarius generalis alium vicarium generalem interdum creare poteſt ca.31.n.21
Victoria non eſt res poteſtatiua ca.93.nu.18
Victor extitiſſe quando quis videatur in ludo ſchachorum, vel in congreſſibus & pugnis, ſeu certaminibus quæ Hiſpane (iuſtas torneos) appellamus ca.91.nu.18
Victor, qui extitit ſimul cum alijs nō tanto præmio dignus eſt, quàm ſi ſolus victor exiſteret ca.91.num.6
Vidua decimo menſe poſt mortem mariti pariens ab eo concepiſſe videtur ca.48.nu.20. etiam ſi adultera eſſet, nu.21
Viduitatem virgini inducere non licet nec perpetuam, nec temporalem, nec etiam momentaneā contra nouiſſ. c 94.n.22
Vindicta aut defenſio quando intelligatur c.18.nu.22
Vindictæ ius competens non debetur de iure can. ca.28.n.8
Vindicta etiam in continenti eſt peccatum in foro animæ cap.19.num.1
Vini effectus noxij ca.19.nu.13
Vnio eccleſiarum præſumitur ex longo tempore ca.6.n.24
Vir bonus quis ca.41.nu.35
Virtutis opus non iactantiæ fuit facinus Mutij Scæuolæ brachium concremantis, quidquid diuus Ang. & Sotus interpretentur ca.11.nu.24
Vitam pro amico periculo exponere licet iure fori, & poli cap.11.num.26
Vitam pro parentib. exponere licet & decet ca.11.nu.33
Vitam pro patria periculo exponere licet & decet c.11.n.33
Vitam tueri & pericula abhorrere hominibus iure naturæ inſitum ca.2.nu.12
Vitia virtutis ſpecie tegere venenū eſt validiſſimū in præf.n.11
Vita aut bona non eadem ratione nobis a Deo data ca.11 n.6
Vita mortalibus nihil charius ca.18 nu.9
Vocabula rerum immutabilia ca.8.nu.4
Volenti non fit iniuria, aut damnum ca.48.nu.12
Voluntarij actus pœnam, aut præmium merentur, non neceſſarij ca.21.n.20
Votum continentiæ præſumitur ex longo tempore c.61.n.22
Vox populi, vox Dei aut naturæ eſt ca.11.nu.34
Vrbium ruinæ ca.56.nu 4
Vſuras recipere poteſt, qui coactus mutuauit ca.6.nu.8
Vtilitatis cauſa admiſſa, non ſunt ad contrarium conuertenda cap.51.num.64
Vtile nobis id quodlibet, eſt ca.17.nu.3
Vtilior pluribus maiore præmio dignus, quàm qui paucioribus vtilis eſt in præf.nu.101
Vulnerans vnum, dum alium vulnerare volebat, an ordinarie puniatur ca.19.nu.24
Vxoris contractus ſine mariti licentia factus iure regio non firmatur iuramento ipſius vxoris ca.104.nu.3
Vxor etiam adultera ex marito præſumitur concepiſſe cap.106.num.31
Vxor luxurioſe viuens non amittit teſtamenti factionem cap.104.num.7
Vxor quæſiſſe præſumitur de bonis mariti ca.105.nu.4
Vxor etiam adultera præſumitur quæſiſſe ex bonis mariti cap.105.num.30
Vxor non præſumitur quæſiſſe ante matrimonium niſi probet cap.105.num.16

F I N I S.

Series Chartarum.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z,
Aa Bb Cc Dd Ee,

Omnes ſunt Quaterniones, præter E e, Terniones,

[illegible]

R. SALVAREZZA
RESTAURO
Via Val Sassina, 68 1971
Tel. 699.223